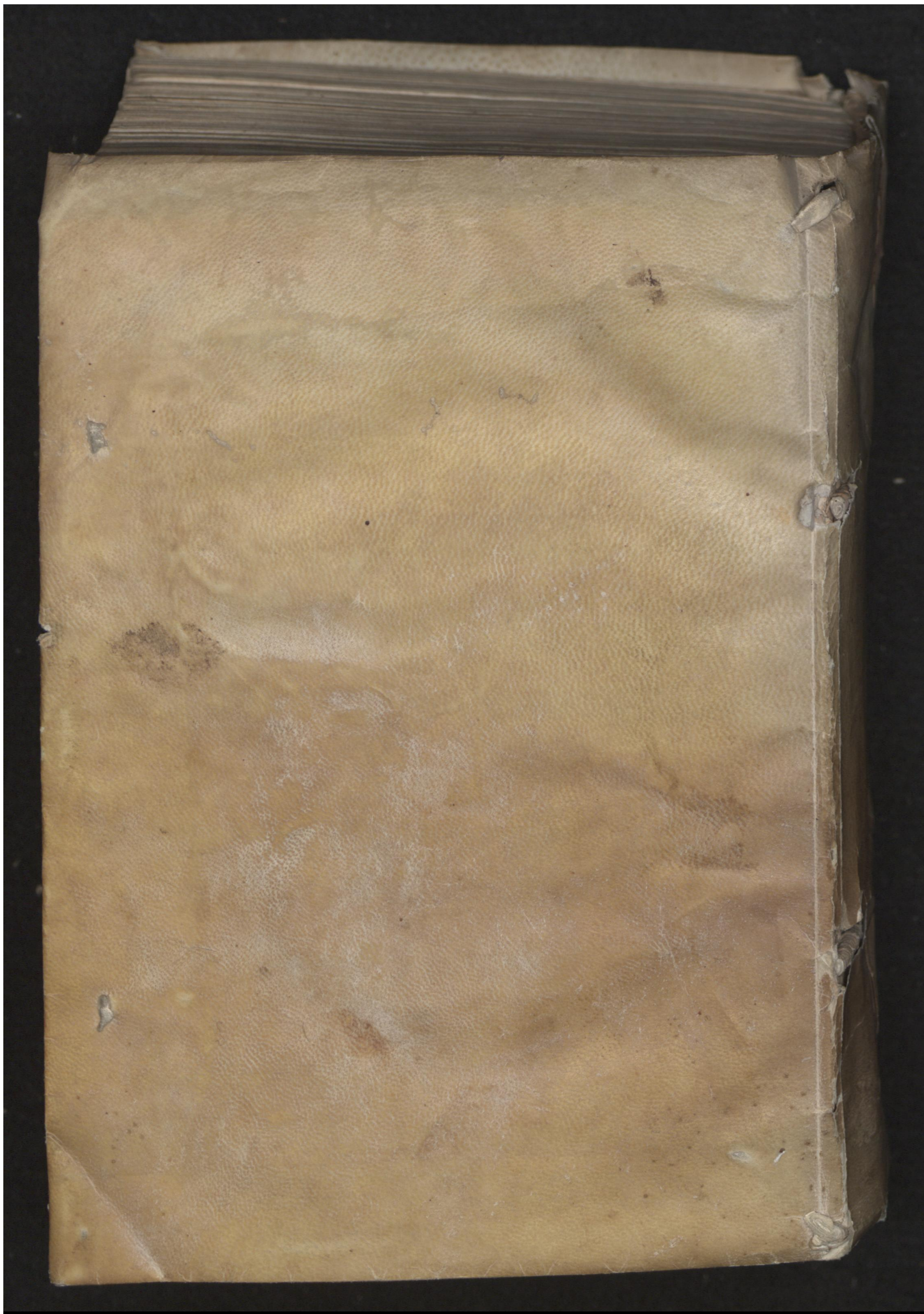
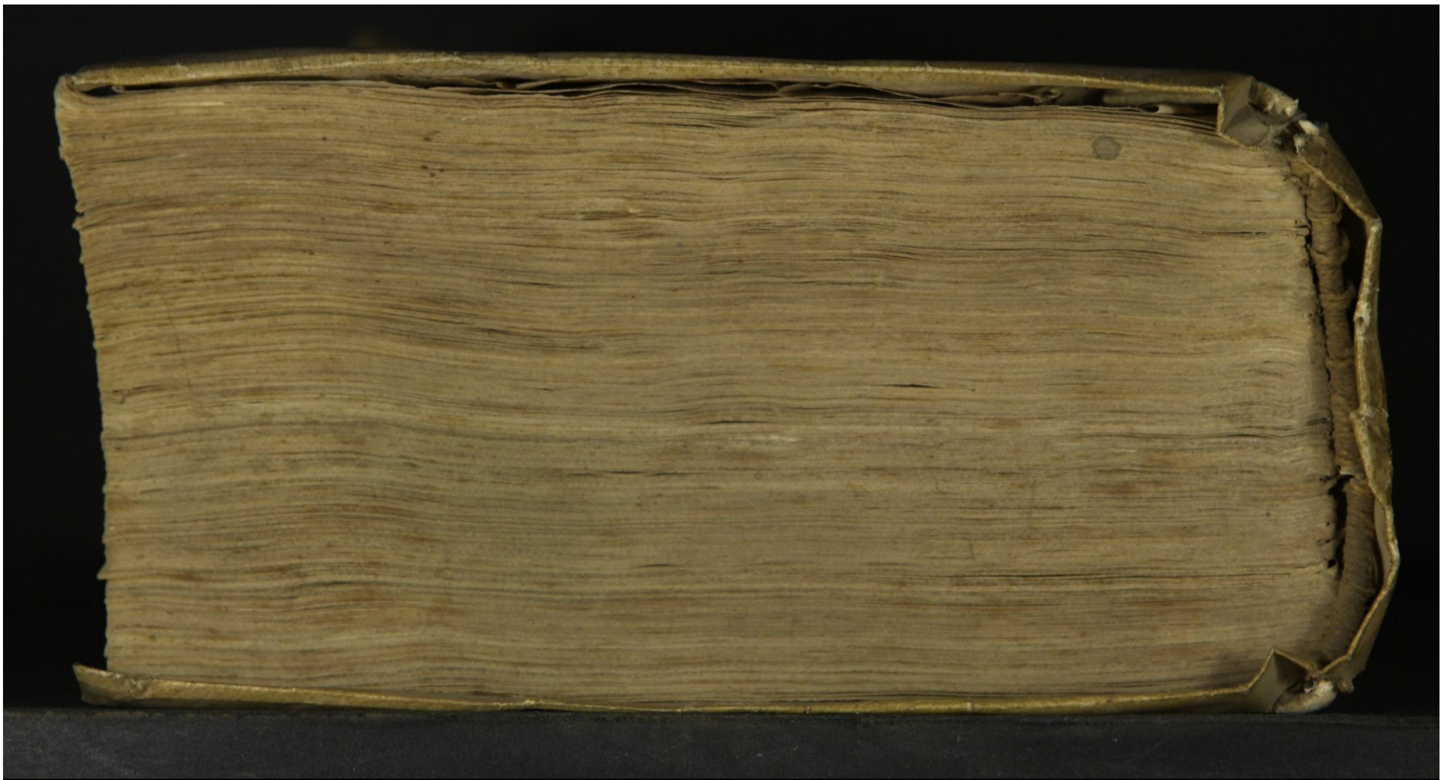

Bellarmino in Psalmos
Psalm.
11
6
552

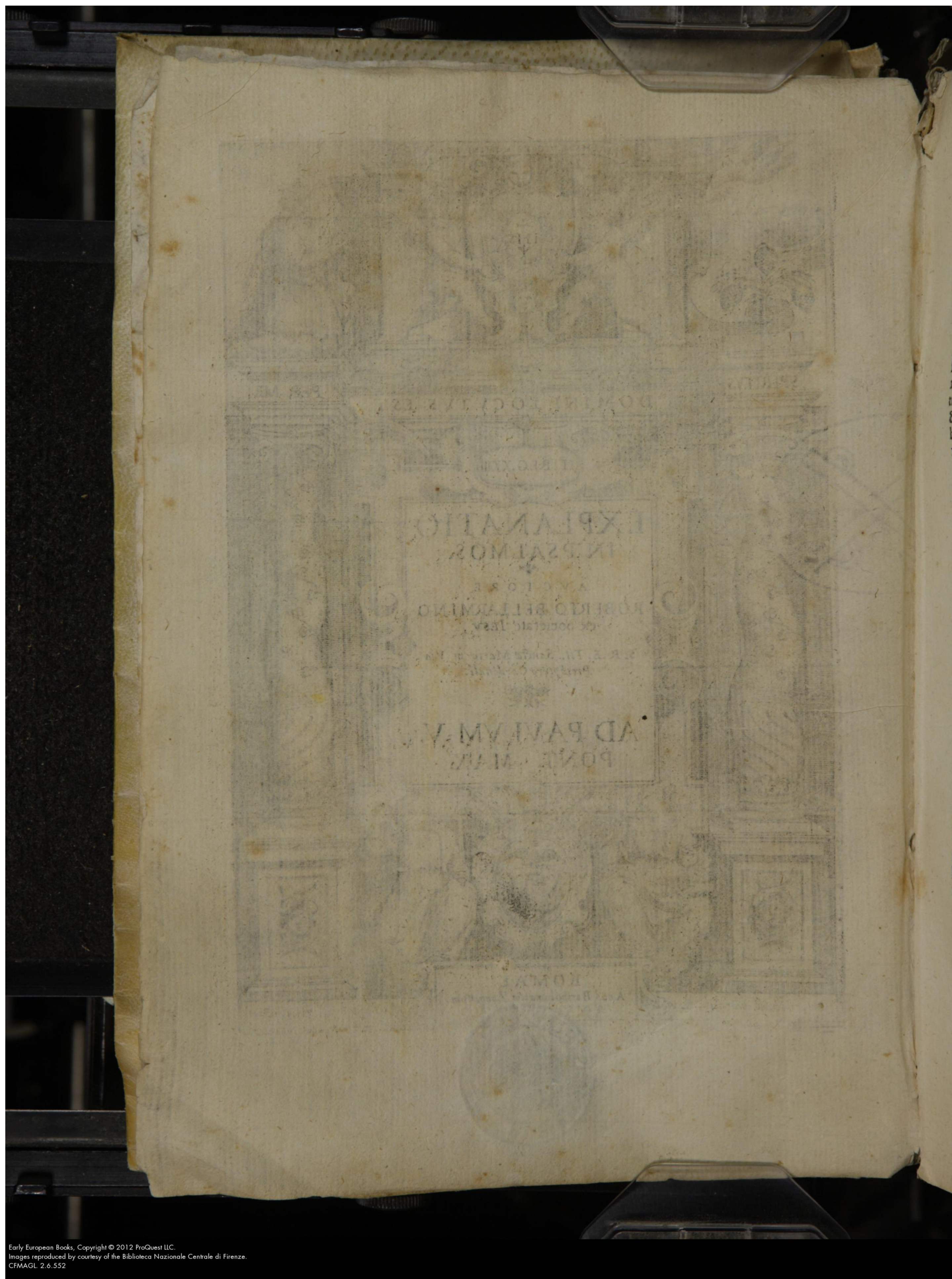

Giouanni Dudley Barone, e fatto

367.234.423

PSALMVM DICITE NOMINI EIVS
IHS
SPIRITVS
DOMINI LOCVTVS EST
PER ME
II. REG. XXIII
EXPLANATIO
IN PSALMOS.
AVCTORE
ROBERTO BELLARMINO
ex Societate IESV,
S. R. E. Tit. Sanctæ Mariæ in Via
Presbytero Cardinali.
AD PAVLVM V.
PONT. MAX.
ROMAE.
Apud Bartholomæum Zannettum.
ANN
Superiorum permissu.
Cum Privilegio Su. Pont.

PAVLVS PAPA V.

Ad perpetuam rei memoriam.

CVM ficut accepimus dilectus filius Bartholomæus Zannetus in Vrbe Impreffor *Explanationem in Pfalmos Dauidis* à dilecto filio noftro ROBERTO tit. S. Mariæ in via Presbytero Cardinale BELLARMINO nuncupato confcriptã in lucem edere intendat, ac vereatur ne poftquam in lucem prodierit, alij qui ex alieno labore lucrum quærunt, hoc ipfum opus typis cudi facere curent, in ipfius Bartholomæi præiudicium: Nos eius indemnitati, ne ex impreffione huiufmodi difpendium aliquod patiatur, prouidere, ipfumq. fpecialibus fauoribus, & gratijs profequi volentes, & à quibufuis excommunicationis, fufpenfionis, & interdicti, alijfq. Ecclefiafticis fententijs, cenfuris, & pœnis à iure vel ab homine quauis occafione vel caufa latis, fi quibus quomodolibet innodatus exiftit ad effectum prefentium dumtaxat confequendũ harum ferie abfoluendũ & abfolutum fore cenfentes, fupplicationibus eiufdem Bartholomæi nomine, Nobis fuper hoc humiliter porrectis inclinati, eidem Bartholomæo, vt decennio proximo à primæua dicti operis, dummodo antea à dilecto filio Magiftro Sacri Palatij approbatum fit, impreffionem computando, durante, nemo tam in Vrbe, quàm in vniuerfo ftatu noftro Ecclefiaftico immediatè, vel mediatè Nobis fubiecto opus fupradictum fine fpeciali dicti Bartholomei, aut eius hæredum & fucceflorũ, vel ab eo & eis caufam habentium, licentia imprimere, aut ab alio, vel alijs fine huiufmodi licentia impreffum vendere, feu venale habere, aut proponere poffit; Apoftolica auctoritate tenore præfentium concedimus & indulgemus. Inhibentes propterea vniuerfis & fingulis vtriufque fexus Chrifti fidelibus, præfertim librorum impreffloribus & bibliopolis, fub quingentorum Ducatorum auri de Camera, & ammiffionis librorum, & typorum omnium pro vna Cameræ noftræ Apoftolicæ, ac pro alia eidem Bartholomæo eiufq. hæredibus & fucceffloribus, aut ab eis caufam habentibus; ac pro reliqua tertia partibus Accufatori, & Iudici exequenti irremifibiliter applicandis, & eo ipfo abfque vlla declaratione incurrendis penis, ne dicto durante decennio opus fupradictum, aut aliquam eius partem tam in magno, quàm paruo folio, etiam prætextu declarationum, fiue additionum, tam in Vrbe, quàm in reliquo ftatu Ecclefiaftico prædictis fine huiufmodi licentia imprimere, aut ab alio vel alijs impreffum vendere, aut venale habere, feu proponere quoquomodo audeant, feu præfumant. Mandantes propterea dilectis filijs noftris & Apoftolicæ Sedis de latere Legatis, feu eorum Vicelegatis, aut Præfidentibus Gubernatoribus, Prætoribus, & alijs Iuftitiæ miniftris Prouinciarum, Ciuitatum, Terrarum, & locorum ftatus noftri Ecclefiaftici prædicti, vt eidem Bartholomæo, ac hæredibus, & fucceffloribus, feu ab eis caufam habentibus, huiufmodi in præmiffis efficacis defenfionis præfidio affiftentes, quandocunq. ab eodem Bartholomæo, feu alijs prædictis fuerint requifiti, pœnas præfatas contra quofcunque inobedientes irremiffibiliter exequantur. Non obftantibus conftitutionibus, & ordinationibus Apoftolicis, ac quibufuis ftatutis, & confuetudinibus etiam iuramento, confirmatione Apoftolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegijs quoque, indultis & litteris Apoftolicis in contrarium præmifforum quomodolibet conceffis, confirmatis & approbatis, cæterifq. contrarijs quibufcunq. Volumus autem vt præfentium tranfumptis etiam in ipfo opere impreffis, & manu alicuius Notarij publici fubfcriptis, & figillo alicuius perfonæ in dignitate Ecclefiaftica conftitutæ munitis eadem prorfus fides adhibeatur, quæ ipfis præfentibus adhiberetur, fi forent exhibitæ, vel oftenfæ. Datum Romæ apud S. Petrum, fub Annulo Pifcatoris, die xx. Nouembris, MDC.X. Pontificatus Noftri Anno Sexto.

S. Cobellutius.

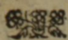
Imprimatur, Si videbitur R. P. M. Sac. Pal. Apost.

Cæsar Fidelis Vicesg.

Imprimatur,

Fr. Ludouicus Ystella Magister Sacri Palatij Apostolici.

BEATISSIMO PATRI, AC DOMINO PAVLO QVINTO. PONT. MAX.

ROBERTVS S. R. E. CARDINALIS Bellarminus.

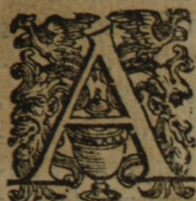
VM primum ex Ordine Religioso ad Cardinalatum imperio sanctæ memoriæ CLEMENTIS VIII. Pontificis Maximi vocatus sum: mecum ipse cogitare cœpi, studium contemplationis rerum sacrarum, ob auctas publicas occupationes, non esse facilè deserendum. Et cùm ambigerem, quid potissimum ex corpore sanctarum scripturarum mihi desumerem, in quo meditando, & explanando laborarem; obtulit se liber Psalmorum, quem Ecclesiastici omnes quotidie legunt, & pauci admodum intelligunt. Neque terruit me multitudo eorum, qui in Psalmis elucidandis egregiè desudarunt; quoniam tanta est Psalmorum obscuritas, vt nullius labor in ijs explanandis superuacaneus videri possit. Quare horas illas, quibus à publica functione vacabam, ac præsertim nocturnæ quietis tempora in meditatione Dauidicorum Hymnorum non sine animi voluptate, & vtilitate consumpsi. Et quamuis toto triennio, quo Capuæ Archiepiscopus fui, & Romæ postea in scribendis varijs opusculis occupatus, integris sæpe mensibus opus inchoatum intermiserim: tandem tamen hoc anno Psal-

morum explanationem ad exitum Domino adiuuante perduxi. Propositum vero meum non fuit, omnes aliorum explicationes, præsertim recentiorum, considerare, vel libros eorum euoluere, multò etiam minus aliorum scripta in Commentarios meos transferre; sed breuitati, & perspicuitati studere, vulgatam latinam editionem pro viribus defendere, & spirituali mentis refectioni, ac piæ deuotioni consulere. Inde factum est, vt omnes Psalmi satis dilucidè, nisi fallor, explicati; sed non omnes æquè fusè tractati à nobis sint: & fortasse non deerunt, quibus aliqui valdè breuiter, & ieiune, vt nonnulli ex primis; alij multo plenius, & vberius; pauci vero nimis copiosè expositi videbuntur. Sed non eadem semper adfuit spiritualis deuotio, non eadem semper mentis alacritas; & Psalmorum ego tractationem magis propria meditatione, quàm multa librorum lectione composui. Id quicquid sit, sanctitati tuæ (Pater Beatissimè) offerendum censui, tum vt tibi, qui Pater, & Dominus meus es, constet ratio temporis à me consumpti, non solùm in publicis, & notis functionibus; sed etiam in priuatis, & secretis occupationibus: tum vt si quid fortè errati in hac mea postrema, vt arbitror, scriptione irrepserit; tu qui iudex, Christi loco, toti Ecclesiæ præsides, benignè corrigas. Ego vero Deum precabor, vt det sanctitati tuæ diu viuere feliciter in terris, & felicissimè semper in cælis.

PRAE-

PRAEFATIO.

NTEQVAM ad explanationem singulorum Psalmorum veniamus, pauca quædam explicanda esse videntur. Primo de excellentia Psalmorum. Secundo de vocibus Psalmi,& Psalterij. Tertio de diuisione, & ordine Psalmorum. Quarto de auctore. Ac excellentia quidem potest intelligi tum ex materia, tum ex forma, & genere scriptionis. Est enim liber Psalmorum quasi compendium, & summa totius veteris instrumenti: quicquid enim Moses vel in historia tradidit, vel in lege præcepit, & quicquid Prophetæ cæteri vel exhortando ad virtutes, vel prædicendo futura scripserunt, id totum in Psalmis Dauid breuissimè comprehendit. Nam in Psalmo 8. 77. 103. 104. 134. & alijs, creationem Mundi, res gestas Patriarcharum, captiuitatem Aegyptiacam, plagas Aegypti, peregrinationem populi in deserto, ingressum in terrã promissionis, & alia id genus, luculenter exponit. in Psal. 118. legem diuinitus traditã miris laudibus effert, atque ad eam custodiendam omnes inflammat. in Psal. 2. 15. 21. 44. 68. 71. & alijs, Christi Regnũ, ortum, prædicationem, miracula, passionem, resurrectionem, ascensionẽ, Ecclesiæ propagationẽ ita manifestè prædicit, vt Euangelista potius, quàm Propheta fuisse videatur. Deniq; in Psalm. 1. & sequentibus ferè omnibus hortatur ad virtutes, retrahit à vitijs, inuitat, allicit, minatur, terret; atque hæc omnia non simplici narratione complectitur, sed vario carminum genere, phrasibus poëticis, & metaphoris plurimis, & admirabilibus, denique nouo quodam genere dicendi ita rapit animos in amorem, & laudem Dei, vt nihil dulcius, nihil salutarius cani, audirivè posit. Itaq. rectè S. Basilius scribit in explicatione primi Psalmi, Dauidis Psalmos etiam ex corde lapideo lacrymas elicere: rectè etiam S. Io. Chrysostomus

in explicatione Psalmi centesimi trigesimi septimi, affirmat, eos qui Psalmos ritè canunt, cum Angelis choreas ducere,& quasi cum eis de Dei laudibus,& amore contendere.

Venio ad voces Psalmi, & Psalterij. Psalterium apud nostros librum Psalmorum significat: sic enim S. Augustinus hanc vocem accepit in epist. 140. ad Audacem, cùm ait, Psalterium à S. Hieronymo translatum ex hebræo non habeo. sic etiam S. Hieronymus in epistola ad Sophronium de ordine & titulis Psalmorum, Scio, inquit, quosdam putare Psalterium in quinque libros esse diuisum. Sed in scripturis sanctis Psalterium est instrumentū musicum decem chordis instructū, quod hebraicè dicitur, נֵבֶל nebel. Tradunt autem S. Basilius in explicatione primi Psalmi,& S. Augustinus in explicatione Psalmi trigesimi secundi, Psalterium hoc differre à cithara,& lyra, quòd cithara,& lyra reddunt sonum à parte inferiore, Psalterium à parte superiore. addit S. Hilarius in prologo Psalmorum, Psalteriū fuisse instrumentū rectum, sine vlla obliquitate. De hoc instrumento frequentissima mentio est in sacris literis, & de eo dicitur in Psalmo 32. In Psalterio decem chordarum psallam tibi. Psalmus hebraicè, מִזְמוֹר mizmor, significat cantum, siue sonum: deducitur enim à verbo, זָמַר zamar, quod & canere, & citharam, siue Psalterium pulsare significat: eodem prorsus modo, quo verbum, ψάλλω, apud Græcos. De significatione psallendi manibus, videlicet pulsando instrumentum, habemus illud 1. Reg. 16. Quęrant hominem scientem psallere cithara, vt quando arripuerit te spiritus Domini malus, psallat manu sua,& leuius feras. Atque hoc idem habetur cap. 17. 18. & alibi. De significatione psallendi voce, videlicet canēdo, habemus illud in Psalmo vigesimo secundo, Benè psallite ei in vociferatione: & apud Apostolū 1. Cor. 14. Psallam spiritu, psallam, & mente, id est, psallam spiritu oris canendo voce corporali laudes Dei, & psallam spiritu cordis desiderando, & amando gloriam eiusdem Dei. Hoc autem interest, sancto Hilario, & sancto Ioāne Chrysostomo authoribus in prologo Psalmorum, inter Psalmum,& Canticum, &

Psalmum cantici, & canticum Psalmi: quod Psalmus est sonus organi solius sine vlla voce hominis cantantis; canticum est vox cantantis hominis absque organi modulatione: Psalmus cantici dicitur, cum cantico præcinente Psalmi sonus subsequitur; canticum Psalmi, cum sonitu præeunte, æmula vox canentis auditur. Porrò Psalmi Dauidis non quemcunque cantum, vel sonum designant, sed eum, quo vel Dei laudes, vel preces ad Deum, vel cohortatio ad virtutẽ; non autem inanes fabulæ, vel lasciui amores, aut Principũ adulationes concinuntur. Hinc enim liber Psalmorũ inscribitur hebraicè, סֵפֶר תְּהִלִּים sepher thehillim, id est, liber hymnorum, siue laudum diuinarum: & post finem Psalmi septuagesimi primi, quem vltimũ omniũ Dauid cecinit, legimus, defecerunt תְּפִלּוֹת thephillot Dauid, id est, orationes Dauidis. Psalmi enim, vt plurimum continent vel Dei laudes, vel orationes ad Deũ, vel vtrunque simul: quamuis etiam nonnulli sint, qui in cohortandis hominibus ad virtutem toti consumantur, vt primus, & secundus, & alij.

Iam verò quod attinet ad diuisionem, & ordinem psalterij, partiuntur hebręi Psalterium in libros quinque, S. Hieronymo teste tum in prologo Galeato, tum in epistola ad Sophronium supra citata: vbicunque enim ad finẽ Psalmi scribitur, Amen, Amen, ibi terminari librum existimant: scribitur autẽ, Amen, Amen, ad finem Psalmi quadragesimi, septuagesimi primi, octogesimi octaui, & centesimi quinti: quibus quatuor libris addunt quintum à centesimo sexto vsque ad centesimum quinquagesimum. Sed hæc Hebræorum traditio non est conformis Scripturis sanctis, & ideo ab eodem S. Hieronymo refutatur in epistola, quã supra notauimus ad Sophronium, & à S. Hilario in prologo Psalmorum. Inscriptio enim psalterij tum in biblijs hebraicis, tum in editione Septuaginta Interpretum est, liber Hymnorum. & Luc. 20. Dominus ipse loquitur dicens, Dixit Dauid in libro Psalmorum, dixit Dominus Domino meo. & Actorum primo loquitur S. Petrus, & ait, Scriptum est enim in libro psalmorũ, fiat commoratio eorum deser-

deserta, &c. Porrò psalmorum ordo non est accommodatus tempori, quo scripti sunt. Satis enim constat, Psalmum tertium scriptum fuisse, quando Dauid fugiebat persecutionem Absalonis filij sui: Psalmum verò quinquagesimum multò antea fuisse scriptum, quando videlicet idem Dauid reprehensus fuit à Nathan ob crimen adulterij, & homicidij: Psalmum autem centesimum quadragesimum primum, adhuc antea scriptum fuisse, quando nimirum idem Dauid in spelunca ob metum Saulis Regis delitescebat: Psalmum quoque centesimum quadragesimum tertium scriptum fuisse longè antea, quando scilicet Dauid cum Goliath gigante pugnauit: denique probabile est, ac ferè certum, Psalmum septuagesimum primum esse omnium postremum ordine temporis, cùm scriptus sit in Salomonem iam regnare incipientem; & post eum Psalmum addatur, Defecerunt laudes Dauid filij Iesse: & tamen videmus hunc psalmum non in vltimo loco, sed ferè in medio constitutum. Cur ergo ita dispositi sint psalmi, vt eos nunc habemus, non est facile diuinare. Non est tamen reijcienda illorum opinio, vel suspicio, qui volunt, primos quinquaginta psalmos, quorum vltimus est, Miserere mei Deus; pertinere ad pœnitentes, siue incipientes: alteros quinquaginta, qui desinunt in Psalmum, Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine; pertinere id iustos proficientes: postremos quinquaginta, quos concludit Psamus, Laudate Dominum in sanctis eius; pertinere ad viros consummatos, atque perfectos; siue Psalmos, ita disposuerit Esdras, vt videtur sentire S. Athanasius in synopsi; siue Septuaginta Interpretes, vt S. Hilarius docet in prologo Psalmorum.

Restat quæstio de auctore Psalmorum: duæ sunt autem veterum Patrum sententiæ: nam S. Athanasius in synopsi, S. Hilarius in prologo Psalmorum, & S. Hieronymus in epistola ad Sophronium de ordine Psalmorum, & in epistola ad Cyprianum de expositione Psalmi octogesimi noni, varios esse censent Auctores Psalmorum, eos videlicet omnes, qui nominantur in titulis, Dauidem, Mosem, Salomonem, Asaph,

Idithun,

Idithun, & alios. Contra verò S. Io. Chryſoſtomus, Theodoretus, Euthymius, & Caſſiodorus in præfatione commentariorum in Pſalmos, & S. Auguſtinus lib. 17. de Ciuit. Dei cap. 14. Pſalmorum omnium vnum Dauidem auctorem agnoſcunt. Nobis tria ſunt certa. Primum, auctorem primarium omnium Pſalmorum eſſe Spiritum ſanctum: id enim teſtatur Apoſtolus Petrus Act. 1. & Apoſtolus Paulus ad Hebr. 3. & ipſe Dauid 2. Reg. 23. dicit, Spiritus Domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam. & in Pſalm. 44. Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. ergo ſiue Dauid, ſiue Moſes, ſiue quis alius pſalmos condiderit, ipſi quidem quaſi calami fuerunt, ſed Spiritus ſanctus fuit, qui per eos ſcripſit. quid vero neceſſe eſt laborare de calamo, cùm de ſcriptore conſtat? Secundo certum mihi videtur, maximam partem Pſalmorum eſſe Dauidis: nam in fine Pſalmi ſeptuageſimi primi legimus, Defecerunt laudes Dauid filij Ieſſe. item lib. 2. Reg. cap. 29. dicitur, Dauid egregius pſaltes Iſrael: denique in 2. Paralip. cap. 5. dicitur, cantores ordinatos fuiſſe, vt canerent pſalmos, quos fecit Dauid. Tertio pro comperto mihi habere videor, eos pſalmos, qui carent titulo, eſſe Dauidis, vt etiam omnes illos, qui nomen Dauid in titulo præferunt, ſiue ſcriptum ſit, ipſius Dauid, ſiue ipſi Dauid: nam pſalmus ſecundus caret titulo, & tamen Act. 4. Apoſtoli affirmant, eum pſalmum à Dauide fuiſſe compoſitum: & pſalmus nonageſimus quartus caret titulo apud Hebræos; & Apoſtolus ad Hebr. 4. tribuit eum Dauidi. Deinde pſalmi, qui in Hebræo Codice carent titulo, in Græco textu adſcribuntur Dauidi: proinde credibile eſt, excidiſſe titulos ex Codice hebræo, qui in eo aderant, cùm Septuaginta Interpretes ſcripturas hebraicas in græcum idioma transferrent. Denique regula Hebræorum, qui dicunt, pſalmum, qui caret titulo eſſe illius auctoris, qui ſcripſit præcedentem, falſa eſſe conuincitur: nam ſecundum eam regulam primus, & ſecundus pſalmus nullius eſſent, cùm vterq. careat titulo: præterea pſalmus octogeſimus nonus adſcribitur Moſi, & decem

cem

cem psalmi consequentes, qui titulo carent, eidem Mosi adscribi deberent. At id fieri non potest, cùm in psalmo nonagesimo octauo mentio fiat Samuelis, qui satis longo tempore post obitum Mosis natus est. Vide plura de hac re in explicatione tituli psalmi octogesimi noni. quod autem non soli illi psalmi, Dauidis sint, qui habent in titulo, ipsius Dauid, sed etiã illi, qui habent, ipsi Dauid; probat S. Augustinus ex psalmo cẽtesimo nono, qui habet τῷ Δαυίδ, ipsi Dauid: & tamen Dominus Matth. 24. dicit, Quomodo Dauid vocat eum Dominum dicens, dixit Dominus Domino meo. Atque hæc quidem de auctore Psalmorum certa mihi esse videntur. De reliquis Psalmis, qui titulũ pręferunt Mosis, aut Salomonis, aut Asaph, aut Idithun, aut Ethan, aut filiorum Core: probabilem censeo sententiam S. Athanasij, Hilarij, & Hieronymi; sed probabiliorem Chrysostomi, Augustini, Theodoreti, & aliorum, qui eos secuti sunt. Cur autem sententiam posteriorem præferendam putem, ratio est, quia est communior, & fuit etiam communior ante annos mille: id enim testantur S. Augustinus lib. 17. de Ciuit. Dei, cap. 14. & Theodoretus in præfatione psalmorum. Item quia satis constat, Asaph, Idithun, Ethan, & filios Core fuisse cantores potius, quàm Prophetas, & psalmos illis tribui in titulo, quia dabantur illis ad canendum, non quòd ipsi eos composuissent: quod ex eo intelligi potest, quòd in eodem titulo aliquando ponitur nomẽ Dauid, & Idithun, siue alterius, vt videre est in titulo Psalmi 38. 61. 64. 136. 137. & 138. Accedit postremò, quòd Luc. 20. cùm Dominus ait, Dixit Dauid in libro Psalmorum; visus est totum librum Psalmorum Dauidi tribuere.

INDEX PSALMORVM ALPHABETICVS.

Prior numerus indicat ordinem Psalmorum, posterior paginas Commentarij.

96 Do-

47 *Ma-*

FINIS.

PSALMVS PRIMVS.

ARGVMENTVM.

RIMVS Psalmus titulo caret apud Hebræos, nec desunt, qui putent eum esse Esdræ, qui Psalmos in ordinem digessit, sed communiter tribuitur Dauidi ab Ambrosio, Hilario, Basilio, Augustino, & cæteris. Ipse etiam sanctus Hieronymus, qui alioqui multos facit auctores Psalmorum, hunc primum Psalmum Dauidis esse dicit in Epist. ad Paulinum de studio scripturarum. Denique in textu Græco additus est titulus siue à Septuaginta, siue ab alijs, Dauid Prophetæ, & Regis melos. Aptissimè autem ponitur hic Psalmus in primo loco, quia de beatitudine tractat: beatitudo enim est fundamentum, & principium doctrinæ moralis. Argumentum igitur Psalmi est ostendere beatitudinem siue in spe, siue in re non contingere, nisi hominibus iustis, proinde iustitiæ dandam esse operam, vt ad beatitudinem perueniamus.

EXPLICATIO PSALMI PRIMI.

BEatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, & in 1.
via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ
non sedit.

In primo, & secundo versiculo Propheta docet, beatitudinem, quatenus in hac vita haberi potest, non consistere in alia re, quàm in vera iustitia. Quod ipsum docet Apostolus Rom. 14. Regnum Dei non est esca, & potus, sed iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto. Soli enim homines verè iusti, sunt amici Dei, imò & Filij, ac per hoc hæredes Regni, & spe beati, quod attinet ad perfectissimam felicitatem: & hic interim solido gaudio, & pace, quæ exuperat omnem sensum, perfruentes. Describit autem in primo versu hominem iustum per negationem, in secundo per affirmationem, ac si breuiter dixisset, illum esse iustum, ac per hoc beatum, qui declinat à malo, & facit bonum.

Illud autem hoc loco diligenter notandum, & memoriæ commendandum est, consuetudinem Dauidis, & aliorum Prophetarum esse, vt id ipsum bis repetant, ita vt vna pars versiculi sit repetitio, vel explicatio alterius. Exempli gratia Exod. 15. in Cantico Mosis, Iste Deus meus, & glorificabo eum, Deus patris mei, & exaltabo eum. Deuteron. 32. Concrescat vt pluuia doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum. Psalmo 33. Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Hæc frequentissimè occurrunt, cùm sit hæc repetitio genus ornamenti proprium sanctorum Prophetarum. Prima igitur pars primi versiculi hanc sententiam continet, beatum esse illum, qui non præuaricatur legem Dei. Sed Poetico more Dauid hanc sententiam expressit per metaphoram viæ, & ambulationis. Beatus, inquit, vir, qui non abijt in consilio impiorum, id est, ille beatus est, qui iustus est; ille autem iu-

ſtus eſt, qui non abijt in conſilio impiorum, id eſt, qui in via vitæ non eſt ſequutus conſilia, leges, ſententiam impiorum, quæ ſunt omnino contraria viæ Dei, id eſt, legi Dei. Altera pars eiuſdem verſiculi idipſum explicat alijs verbis idem ſignificantibus. Nam cùm dicit, & in via peccatorum non ſtetit, non ſignificat, & in via peccatorum non ſubſtitit, ſed, & in via peccatorum non ambulauit. Stare enim in via, hoc loco, non eſt quieſcere, & non ambulare, ſed eſt ambulando non recedere à via inchoata. Itaque idem eſt, non abire in conſilio impiorum, & non ſtare in via peccatorum; vtrumque enim ſignificat illum eſſe iuſtum, qui recedit à via, id eſt, lege, & conſilijs peccatorum. Et quoniam lex Domini ſoluitur non ſolum male viuendo, ſed etiam male docendo, iuxta illud Matth. 5. qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in Regno cælorum; Ideo Propheta adiungit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit; id eſt, ille eſt iuſtus, ac per hoc beatus, qui neque operibus, neque doctrina legem Domini præuaricatur. Sedere enim in cathedra peſtilentiæ, eſt eſſe in conſeſſu hominum peſtilentium, ſiue aſſidere peſtilentibus, & cum eis legem Domini deſpicere, quaſi nihil conducat ad beatè viuendum, id eſt, cum gaudio, & lætitia, ſed vtilius ſit carnis deſideria perficere, ſenſibuſq. in omnibus indulgere. Vox ſedentium in cathedra peſtilentiæ deſcribitur Malachiæ 3. illis verbis, Vanus eſt, qui ſeruit Deo, & quod emolumentum, quia cuſtodiuimus præcepta eius? Quod ad verba attinet,
אַשְׁרֵי net, pro voce, beatus, in Hebræo habetur, aſcrè, quæ vox habet formam numeri multitudinis, & ideo à nonnullis recentioribus vertitur, Beatitudines viri, &c. Sed probabilius eſt vocem illam eſſe indeclinabilem, & ſignificare, tum beatum, tum beatitudinem. Nam non ſolum Septuaginta verterunt μακάριος ἀνήρ, id eſt, beatus vir, ſed etiam ſanctus Hieronymus vertit ex Hebræo, Beatus vir.
לֵצִים Pro cathedra peſtilentiæ, in Hebræo habetur ad literam, cathedra Lezim, id eſt, deriſorum. ſed ſenſus eſt omnino idem. Nulla enim eſt peſtilentia maior, quàm deridere legem Dei, & eos, qui iuſtè, ac piè viuere ſtudent. Ad extremum notat ſanctus Baſilius, per id quod dicitur beatus vir, non excludi feminas à beatitudine, ſed includi, quoniam vir caput eſt mulieris, & in capite intelliguntur etiam membra.

II. Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte.

In hoc ſecundo verſiculo deſcribitur iuſtus per affirmationem, & ſunt hic etiam duæ partes, quarum vna eſt ferè alterius repetitio. Rectè autem dicitur is eſſe iuſtus, ſiue beatus, cuius voluntas eſt in lege Domini. quoniam non requiritur ad iuſtitiam huius vitæ, vt nulla in re offendamus, cùm ſcriptum ſit Iacob. 3. In multis offendimus omnes: ſed ſatis eſt, ſi ita ſimus affecti erga legem Domini, vt cupiamus eam omnino perficere, & ſi forte labimur in aliquod peccatum, vt certè ſæpe labimur, id fit præter voluntatem bonam, id eſt, præter charitatem, quam habemus ad Deum, & ad legem eius, non autem contra charitatem, proinde peccatum ſit, non crimen, id eſt, veniale, non lætale. Idem alijs verbis habetur in alio Pſalmo, Lex Dei eius in corde ipſius. Nam & voluntas, ſiue cor iuſti eſt in lege Dei, & lex Dei eſt in voluntate, ſiue corde iuſti. Lex eſt in corde, vt in ſede, & cor eſt in lege, vt in re amata, quæ ſemper cogitatur, & appetitur. Atque hoc eſt, quod ſequitur, & in lege eius meditabitur

die,

die, ac nocte. Id enim eſt legem eſſe in voluntate, ſiue voluntatem in lege, perpetuò mente exerceri in ea cogitanda, & amanda, vt quicquid agendum ſit, ſecundum eam regulam fiat. Itaque illud, die, ac nocte, non ſignificat, non poſſe hominem iuſtum vacare, vel ad punctum temporis à contemplatione diuinæ legis, ſed frequentiſſimè debere animum ad legis præcepta reuocare, eiusq. memorem ſemper eſſe, dum aliquid cogitandum, dicendum, faciendum occurrit, in quo periculum ſit, ne iuſtitia violetur. Porro, non ſolum Latina vox meditabitur, ſed etiam Greca μελετήσει, & Hebraica Ieghe, referri poſſunt ad exercitium ſiue cogitationis, ſiue vocis, ſiue operis. Pſalm. 34. Lingua meditabitur iuſtitiam tuam. & Pſalm. 36. Os iuſti meditabitur iuſtitiam. Poeta quoque prophanus dixit, Meditabor arundine Muſam. Et exercitia militum, militares meditationes dicebantur. Itaque ſenſus eſt, & in lege Domini meditabitur die, ac nocte, id eſt, in lege Domini cogitanda, perficiẽda, docenda aſſiduè exercebitur. יֶהְגֶּה

Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decur- III.
ſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo.
Et folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet IIII.
proſperabuntur.

Declarauit Propheta, quis ſit dicendus verè iuſtus: nunc declarat, talem iuſtum eſſe beatum, ſpe in hoc ſeculo, re in futuro. Sumitur autem declaratio à ſimilitudine arboris, quæ plantata iuxta riuos aquarum habet omnia, quæ in arbore feliciſſima requiri poſſunt. Nam aliquæ arbores ſola folia producunt, & ea non diu retinent; aliæ folia producunt, & ſemper retinent, ſed fructus earũ, vel nimis præcoces ſunt, vel nimis ſerotini; aliæ denique fructus edunt tempore ſuo, & folijs ſemper veſtiuntur, ſed non omnes fructus ad maturitatem perducunt: ſolæ igitur illæ arbores omni ex parte perfectiſſimæ ſunt, quæ folia, fructusq. producunt, & folia ſemper retinent, & omnes omnino fructus tempore ſuo maturos præſtant. Tales arbores ſunt Pini, Palmæ, Oleæ, quibus Scriptura iuſtos homines paſſim comparare ſolet. His igitur feliciſſimis arboribus ſimiles eſſe dicit iuſtos hoc loco Propheta. Nam iuſti fundati, & radicati, vt ait Apoſtolus, in charitate, propinqui ſunt per amicitiam fonti viuo, vnde humorem gratiæ ſemper trahunt; & opera bona tempore opportuno faciunt, & omnia eis cooperantur in bonum, & ſemper virent gloria & honore. Quamuis enim interdum à carnalibus deſpiciantur, tamen à ſapientibus, & quod maius eſt ab Angelis, & ab ipſo Deo honorantur. Et hæc quidem in hoc ſeculo; ſed præterea fructus faciunt in tempore ſuo, quia ſalutem veram operantur tempore congruo recipiendam, id eſt, poſt mortem; cùm impij ante tempus, in hac vita felicitatem quærant, & ſic temporalem, & ſempiternam amittant. Et folia ſemper retinent, quia accipient, iuxta verbum Apoſtoli Petri, immarceſcibilem gloriæ coronam, & in memoria æterna erit iuſtus. Et denique quæcunque faciunt, proſperabuntur, quia opera omnia vſque ad calicem aquæ frigidæ datum in nomine diſcipuli plenam, ac perfectam mercedem accipient. Scio textum Hebraicum in Biblijs modernis vnum tantum verſum ex his duobus facere, & priorem partem verſus terminare ad illa verba, & folium eius non defluet. Ex qua diſtinctione adducti nonnulli, verba illa, & omnia quæcunque faciet proſperabuntur, non exponunt de arbore vera, ſed ſolùm de homine iuſto. Sed

nos sequimur lectionem Hebraicam, quæ est in operibus sancti Hieronymi, cui concordant codices Græci, & Latini. Et certè secundum nostram lectionem similitudo ab arbore sumpta est multo pulchrior & plenior. Illud etiam ob-
יַצְלִיחַ seruandum est hoc loco, verbum prosperabuntur, in Hebræo esse, Iazliach, quod propriè significat, prosperare faciet. In quo notatur virtus actiua arboris, quæ concurrit ad maturandos omnes fructus, & pari ratione notatur in applicatione similitudinis virtus actiua liberi arbitrij, quæ concurrit cum gratia Dei ad opera meritoria. Quod est aduersus dogmata Lutheranorum.

V. Non sic impij, non sic, sed tanquam puluis, quæ proijcit ventus à facie terræ.

Ex comparatione miseriæ impiorum confirmat Propheta felicitatem iustorum. Ne quis enim existimaret, illa bona esse communia omnibus, & ex caussis naturalibus tantum prouenire, & non præcipuè ex prouidentia Dei, addit, Non sic impij, id est, non eamdem sortem, sed contrariam omnino recipient. Elegantissimè verò Propheta describit miseriam impiorum, eamq; opponit felicitati iustorum. Iusti ob humoris Diuini copiam virent, & fructum faciunt, nec vnquam virorem suum, aut laborum fructum amittunt: Contra, impij diuino illo humore destituti aridi, & steriles instar leuissimi pulueris à vento dispersi, ne vestigium quidem sui relinquunt, nec solum omnem gloriam, opes, & voluptates perdunt, sed etiam ipsi pereunt in æternum. In textu Hebraico non habetur illa repetitio, non sic, neque illud, à facie terræ. Sed hæc addita sunt à Septuaginta Interpretibus explicandi, vel ornandi gratia. Vocabulum item
עָפָר pulueris, non est, haphar, quod propriè puluerem significat in genere, sed est,
מוֹץ mots, quod significat glumam, id est, speciem pulueris ex tritura paleæ, paleam videlicet minutissimè contritam, & quasi in puluerem redactam, quæ leuissima est, vt eam modicus flatus procul abigere possit.

VI. Ideo non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum.

Rectè in editione Sixti V. & Clementis VIII. positum est non resurgent, cùm in plerisque Codicibus haberetur, non resurgunt. Nam ex Hebræo, Græco, Chaldæo, & emendatioribus manuscriptis satis apertè colligitur, legendum esse, non resurgent. Illud autem, in concilio iustorum, positum est ex Hebræo; nam in Græco, & manuscriptis Latinis constanter legitur, in consilio. Potuit quidem fieri vt ex similitudine nominum, fuerit in Latinis Codicibus positum, consilium, pro concilio; sed potuit etiam fieri, vt in Hebraicis codicibus ir-
עֵדָה עֵצָה repserit, hada, pro haza, id est, concilium pro consilium. Certè Septuaginta Interpretes, qui eodem modo verterunt in primo versu, & in sexto, vtrobique ponentes βουλῇ, videntur eandem vocem Hebraicam in vtroque loco legisse. Itaque vtraque lectio probanda videtur, vna ob auctoritatem vulgatæ editionis, quæ cum Hebræo concordat, altera ob auctoritatem Septuaginta Interpretum, quorum vocabulum buli, vbique in ipsa vulgata Latina editione consilium, non cōciliū vertitur. Declarat igitur hoc loco Propheta, discrimen iustorū, & impiorū in nouissimo iudicio perspicuè manifestandū. Nā hoc tempore sæpè accidit, vt omnia confundantur. Ait igitur, ideò non resurgent impij in iudicio iusto-
rum.

rum. Illud enim, iustorum, ad vtramque partem versiculi pertinet, sicut etiam illud, non resurgent, non solum refertur ad illud, in iudicio, sed etiam ad illud, in concilio. & idem ferè est, non resurgent impij in iudicio iustorum, & non resurgent peccatores in concilio, vel consilio iustorum. Itaque cessat quæstio illa quam nonnulli hoc loco pertractant, cur dixerit Propheta, non resurgent impij in iudicio. Pulchrè autem Dauid coniunxit vltima primis. sicut enim dixerat in principio, iustos non abijsse in consilio impiorum, & in consessu eorum non sedisse: ita nunc dicit, in die iudicij impios non resurrecturos in iudicio, & concilio iustorum. Sensus igitur hic est, ideò non resurgent impij in iudicio iustorum, id est, longe aliud erit iudicium iustorum, quam impiorum. Quod explicatur sequentibus verbis, neque peccatores in concilio iustorum, id est, cùm resurgent impij non erunt in consessu, & consortio iustorum, sed iudicati ad inferos in cœtu damnatorum erunt. Quod si legamus, in consilio iustorum, poterit consilium accipi pro loco consilij, & tunc in idem recideret cum voce concilio. Et quoniam illud, non resurgent, ex Hebræo commodè verti posset, non stabunt, siue non consistent: erit etiam hic sensus, In iudicio, & cœtu iustorum, quando videlicet Sancti cum Christo sedebunt iudices Mundi, tunc peccatores non stabunt, sed cadent. Iusti autem stabunt in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt.

Quoniam nouit Dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit. VII.

Reddit rationem cur impij non sint in iudicio accepturi iustorum gloriam. Quoniam videlicet via iustorum approbatur à Deo, qui falli non potest, ac per hoc via est recta, & perducens ad Ciuitatem Dei; via impiorum non approbatur à Deo, & qui per eam ambulant, frustra laborant, quia nunquam peruenient. Illud, nouit, accipitur pro notitia approbationis; & cũ dicitur, Deus nouit viam iustorũ, nos certi reddimur, securos esse de vera felicitate, qui per eam viã incedunt. Illud autẽ, iter impiorum peribit, significat ambulationem impiorum frustra esse susceptam, quia per eam viam non peruenitur ad optatum locum. Itaque hoc loco, iter, non accipitur pro via materiali, in qua ambulatur, sed pro ipsa ambulatione, vt diximus. Per ambulationem autem intelligitur cursus totius vitæ, studia, labores, contentiones, quæ omnia nihil impijs proderunt. Hic Psalmus potest accommodari omnibus Sanctis, sed potissimum, & per antonomasiam Christo, qui præter omnes homines, & Angelos non præuaricatus est legem Dei, sed eam perfectè impleuit factus obediens vsque ad mortem. Et ideo tanquam lignum plantatum iuxta riuos aquarum, habens animam coniunctam hypostaticè fonti viuo, qui est Verbum Dei fons Sapientiæ in excelsis, gloria, & honore coronatus est, & fructus mirabiles edidit, & ad maturitatem perduxit, omnes videlicet electos vocauit, iustificauit, magnificauit.

PSALMVS SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

HIC Psalmus caret titulo, sed Dauidi tribuitur ab Apostolis Act.4. Nonnulli Psalmum hunc non secundum, sed partem primi esse iudicant, propterea quod in Actis Apostolorum cap.13. in quibusdam Codicibus citetur hic Psalmus sub nomine primi Psalmi. sed Codices plures, & meliores habent, sicut in Psalmo secundo scriptum est. & consonat editio Græca, τῷ δευτέρῳ. Est autem totus hic Psalmus prophetia de Regno Christi manifestissima, & explicata ab Apostolis Act.4. cap.13. & ad Heb.1. & 5. vt omnino errare videantur, qui ad literam de Dauide hunc Psalmum explicare nituntur.

EXPLICATIO PSAL. SECVNDI.

I. QVare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania?

Dauid in spiritu prænoscens Messiam venturum, & persecutiones multas aduersus eum exorituras, & eum tamen felicissimè regnaturum, incipit ab increpatione persecutorum; & sensus est, frustra Gentiles, & Hebræos, tum Principes, tum populos infremuisse indignatione contra Messiam, & cogitauisse rationem impediendi Regni eius. In Hebræo primum verbum est præteriti temporis, secundum futuri: sed quia de re eadem est sermo, Septuaginta Interpretes vtrumque verbum reddiderunt per tempus præteritum, & S. Hieronymus vtrumque reddidit per tempus futurum. Et quidem sententia semper est vera; nam res ipsa in se futura erat, sed Prophetæ quodammodo præterita, cùm eam cerneret quasi præteritam. Tamen absolutè lectio Septuaginta interpretum, & vulgatæ editionis præferenda est, tum quia in Actis Apostolicis cap.4. legimus in præterito, fremuerunt, & meditati sunt; tum quia ratio exigit, vt significatio primi verbi sit regula significationis secundi, non contra. Nomine, gentium, cùm dicitur, quare fremuerunt gentes, videntur intelligendi
גוים Gentiles. Nam sic intellexerunt Apostoli Act.4. & vox Hebræa Goijm, passim in scripturis accipitur pro Gentilibus, siue Ethnicis. Per populos autem, cùm subditur, & populi meditati sunt inania, intelligendi sunt Hebræi, vt constat ex eodem cap.4.Act. Verba quoque valde propriè tum Gentilibus, tum populis Hebræorum accommodantur. Gentiles enim fremuisse dicuntur, quasi animantia rationis expertia, populi Iudaici meditati esse inania, quia ipsi consilium inierunt, vt Iesum perderent.

II. Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.

Dixerat in genere, Gentes, & Populos indignatos fremuisse, & inania meditatos; nunc explicat in particulari quæ sint illæ gentes, & populi, & aduersus quem indignati sint, ac dicit, fremitum non cœpisse à plebe, sed à capitibus,

id est, à Regibus, & Principibus. Primus enim qui infremuit fuit Herodes Rex, vt habemus Matth. 2. qui quidem Herodes alienigena erat, vt inter gentes reputari potuerit. Eum sequuti sunt Principes, & populi Iudæorum. Nam Herode turbato, turbata est omnis Hierosolyma cum illo. Deinde tempore passionis Domini, iterum alius Herodes, & Pontius Pilatus cum Principibus, & populis Iudæorum in Christum insurrexerunt. Denique post Christi passionem, & Resurrectionem semper persecutiones à Regibus, siue Imperatoribus inchoabantur, & à populis Duces suos sequentibus fouebantur. Quamuis autem indignatio, & fremitus propriè contra Christum esset, non contra Deum, imò sub colore gloriæ Dei, & quasi ex zelo Diuini honoris; tamen re vera, qui Christum oppugnabant, Deum verum oppugnabant. Christus enim operibus diuinis se veri Dei Filium ostendebat, & qui odit Filium, sine dubio odit & Patrem. Quod attinet ad verba, illud, astiterunt, propriè in Hebræo significat sese constituerunt, id est, quasi murum se statuerunt, vt resisterent venienti Messiæ. illud autem, conuenerunt in vnum, in Hebræo propriè significat, consultauerunt, siue ad capiendum consilium conuenerunt simul: quod in Euangelio Herodem, & Principes Iudæorum contra Christum fecisse legimus. Tam autem est aperta hæc Prophetia, vt non solum Apostoli Act. 4. intellexerint ad literam de Iesu Christo Domino nostro hunc locum, sed etiam veteres Rabini, teste R. Salomone in Commentario huius Psalmi, exposuerint hunc eundem locum de vero Messia, quem adhuc cæci, & infatuati expectant.

Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum. III.

Explicat Propheta causam, cur Reges, & Principes cum gentibus, & populis fremuerint, & conuenerint aduersus Christum. Causa enim est, ne cogerentur seruare legem Christi contrariam sensibus carnis, & humanæ prudentiæ. Itaque verba ista dicuntur in persona Regum, & Principum impiorum, quasi dicat, Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt aduersus Dominum, & aduersus Christum eius, dicentes inter se, Dirumpamus vincula eorum, id est, non sinamus nos subijci legibus, & imperio Messiæ. Pro, iugum ipsorum, S. Hieronymus vertit, laqueos eorum; verbum Hebraicum hauoth, significat funes; & videtur Propheta repetere voluisse idem ferè vocabulum, vt ordinariè solet id ipsum bis dicere. Itaque Septuaginta Interpretes, & S. Hieronymus non tam ad vocabulum, quam ad sensum respexerunt. Sunt autem omnia vocabula metaphorica, siue legem appelles vincula, siue funes, siue laqueos, siue iugum. Explicant autem istæ metaphoræ naturam legis, qualis est iudicio impiorum. Impijs enim lex Domini durissimum iugum, & laqueus lætalis videtur, cùm viris sanctis eadem lex sit melle dulcior, & desiderabilior auro, & lapidibus preciosis, vt habemus in Psalmo 18.

עֲבֹות

Qui habitat in cælis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos. IV.

Hic iam Propheta demonstrat, frustra Principes, & populos laborare in oppugnandà Christi Religione, quod initio etiam dixerat. Nam Religio Christi à Deo est, & Deo nemo resistere potest. Rectè autem dicit, Qui habitat in cælis, vt ostendat Deum super omnes esse, & omnia cernere, & ideo nullo nego-

cio dissoluturum omnia eorum consilia, & omnes molitiones dissipaturum:
Quod autem dicit, Dominum irrisurum, & subsannaturum eos, significat, eos,
diuino iudicio per signa, & prodigia, per Martyrum patientiam, per conuersionem gentium, & populorum, perq. alios modos soli Deo notos, ita confundendos, vt omnium irrisioni, & subsannationi pateant. Id videmus impletum. Nam Sacerdotium Iudaicum, & idololatricum nunc ab omnibus irridetur. Carent enim Iudæi, & Gentiles templis, & sacrificijs. Reges quoque Gentilium, qui Ecclesiam persequebantur, omnes miserè perierunt.

V. **Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.**

Explicat modum, quo Deus persecutores Christi irridendos exposuit, quia nimirum loquutus est ad eos, non verbis, sed verberibus, grauissimis pœnis illos admonens, vt patet de Herode ab Angelo percusso, de Maximino vermibus consumpto, & alijs. Non est propriè ira, nec furor in Deo, sed semper cum tranquillitate iudicat, sed dicitur per metaphoram irasci, & furere, quando seuerè punit, & tunc præsertim quando ea punitio non prodest illis ad salutem æternam. id enim facere solent, qui irascuntur, & furunt, qui non nocent vt sanent, quomodo Medici faciunt, sed nocent, vt noceant. Itaque Dauid, Domine, inquit, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Cupiebat enim argui, & corripi, sed paternè, non hostiliter, ad salutem, non ad interitū.

VI. **Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius.**

Hoc loco dicendum est aliquid de verbis, antequam veniamus ad sensum.
Nam in Hebræo Codice sic habetur, Ego autem ordinaui Regem meum super
Sion montem sanctum meum; & quamuis non multum referat, quo ad sensum,
vtrum Deus Pater dicat, se ordinasse Christum Regem, an ipse Filius dicat se
ordinatum à Patre: tamen valde probabile est, Septuaginta Interpretes legisse
נָסַכְתִּי paulo aliter, quàm nunc legimus. Habemus nunc, nasachti, ordinaui, sed ipsi le-
נִסַּכְתִּי gisse videntur mutatis tantum punctis, nissacti, ordinatus sum, quæ vox habetur
מַלְכִּי Prouerb. 8. vbi legimus, ab æterno ordinata sum, & vbi legimus Malchi, Re-
מַלְכּוֹ gem meum, ipsi legisse videntur Malcho Rex eius, & vbi nos legimus Chodsci
קָדְשִׁי sanctum meum, ipsi legisse videntur Chodscio sanctum eius. Et quoniam pro-
קָדְשׁוֹ babile est Septuaginta Interpretes habuisse Codices Hebraicos valde correctos,
inde fit etiam probabile lectionem nostram vulgatam veriorem esse, quàm ea
sit, quæ nunc legitur in codicibus Hebraicis. Veniamus nunc ad sensum.
Dixerat Propheta aduersarios Christi tumultuaturos, & posuerat verba ipsorū. Dirumpamus vincula eorum, &c. Ideo nunc introducit ipsum Christum loquētem, & quasi respondentem eis, quasi dicat, gentes, & populi, necnon Reges, Principes dicent, Dirumpamus vincula eorum: eos verò Deus irridebit, & Christus ipse ita eis respondebit: Ego ordinatus sum Rex non ab hominibus, sed à Deo, & ideo non timeo minas hominum: ordinatus autem sum Rex super Sion montem sanctum eius, id est, super Ecclesiam, quæ est Ciuitas in monte posita, & cuius typus fuit Hierusalem, cuius pars præcipua, & magis à Deo dilecta, & sanctificata est Sion, iuxta illud, Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Hæc autem ordinatio mea in Regem, constat ex

decreto Dei, quod ego prædicaturus sum. Quod enim habemus in nostra vulgata editione, prædicans præceptum eius, & in textu Hebraico, enarrabo decretum eius, intelligitur de decreto, quo Deus statuit Christi Regnum in totum orbem propagandum. Vox Hebræa choc, significat præceptum, decretum, statutum, vt patet ex multis locis, sed potissimum ex Psalmo 104. Et statuit illud Iacob in præceptum, & Israel in testamentum æternum dicens, tibi dabo terram Chanaam. Vbi præceptum Hebraicè est choc, & significat decretum Dei de donanda filijs Israel terra promissionis. חֹק חֹק

Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. VII.

Hoc est initium, & fundamentum decreti diuini. Nam Christo debetur omnis potestas in cælo, & in terra, quia est verus, & naturalis filius Dei. Sunt autem tres huius loci expositiones, & omnes literales, & intentæ à Spiritu sancto. Prima est de generatione æterna, quæ colligitur ex Apostolo ad Hebr. 1. vbi sic ait, Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum, filius meus es tu, ego hodie genui te. Hic locus Apostoli non potest intelligi de generatione aliqua creata, vt de Natiuitate, vel Resurrectione secundum carnem. Quia per generationem creatam sunt etiam Angeli filij Dei, vt patet ex 1. 2. & 3. capite libri Iob. & tamen Apostolus intendit probare, Christum esse filium, Angelos autem Ministros. Necesse igitur est verba Psalmi ab Apostolo citata, intelligi ad literam de generatione æterna, vt rectè exponit sanctus Augustinus, cui expositioni fauet tum vocabulum, hodie, quia æternitas est præsens duratio carens initio, & fine: tum vocabulum genui, Hebraicè Ialad, quod significat propriè parere. Deus enim in æterna generatione matris consortio non indiguit, sed ipse genuit, ipse peperit filium suum vnigenitum, iuxta illud Psalmi 109. Ex vtero ante luciferum genui te. Altera expositio est de Resurrectione Domini, quæ colligitur ex eodem Apostolo Act. 13. vbi sic legimus. Et nos vobis annunciamus eam, quæ ad Patres nostros repromissio facta est, quoniam hanc Deus adimpleuit filijs vestris, resuscitans Iesum, sicut & in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et quadrant optimè hæc verba in resurrectionem Domini, tum quia resurrectio est quædam regeneratio, vt habemus Matth. 19. in regeneratione cùm sederit Filius hominis; tum etiam quia resurrectio Christi fuit à solo Deo, & ipse dicitur primogenitus mortuorum Coloss. 1. tum denique quia in die Resurrectionis cæpit gloriosa exaltatio Christi, & manifestatio nominis supra omne nomen. Philip. 3. Propter quod & Deus exaltauit illum; & ipse Dominus dixit Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra, atque hæc est expositio Hilarij & Chrysostomi. Tertia expositio est de die Natalis Domini secundum carnem, quæ est sancti Cypriani lib. 2. contra Iudæos cap. 8. & colligitur ex introitu Missæ in nocte eiusdem Natalis. Ecclesia enim accommodat verba Psalmi huius ad mysterium Natiuitatis secundum carnem: quoniam generatio illa, singulare opus Dei fuit, vt etiam Angelus Gabriel dixerit Luc. 1. Ideoq. & quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei. Et sancti Patres, non solum de diuina, sed etiam de humana Christi generatione intelligunt verba illa Isaiæ 53. Generationem eius quis enarrabit? Itaque iuxta Theologos illos qui docent, in eadem ילד

sen-

ſententia poſſe inueniri plures ſenſus literales, exiſtimamus ſenſum horum verborum eſſe, hodie, id eſt, in die æternitatis genui te Deus Deum; & hodie, id eſt, in die natalis tui ſecundum carnem, genui te, id eſt, feci vt eſſes Deus, homo ſine ſemine viri, ſine corruptione Matris, ſine labe peccati, & item hodie, id eſt, in die reſurrectionis tuæ genui te, id eſt, feci diuina mea virtute, vt redires ad vitam, eamq. immortalem, & glorioſam.

VIII. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.

Sententia eſt apertiſſima, ac ſi Deus Pater dicat: Quia tu Chriſte Filius meus es naturalis, & virtute mea incarnatus, & à mortuis excitatus, iure potes à me petere imperium in omnes gentes, tanquam hæreditatem tuam, & omnem terram vſque ad vltimos eius fines, tanquam poſſeſſionem tibi debitam. Sunt autem hic aliqua obſeruanda. Primo, nomen hæreditatis in Scripturis accipi pro quacunque re, quæ poſſidetur, vt propria, etiam ſi propriè non ſit relicta à patre defuncto: & ideo tam populus Dei dicitur hæreditas Dei, quàm ipſe Deus hæreditas populi ſui. Et quia hæreditas propriè dicta ſolebat diuidi inter fratres, & plerunque diuidebatur ſorte, & partes diuiſæ menſurabantur funiculis; ideo pro eodem accipitur hæreditas, pars, ſors, funiculus, poſſeſſio; ſæpe etiam iunguntur duo ex his nominibus, vt Dominus pars hæreditatis meæ, id eſt, Dominus eſt pars, quæ mihi hæreditate obuenit. & alibi, Iacob funiculus hæreditatis eius, id eſt, populus Iſrael eſt hæreditas Domini, quam ipſe ſibi elegit, & quaſi funiculo menſus eſt, & diuiſit ab hæreditatibus aliorum. Itaque hoc loco dicuntur omnes gentes hæreditas Chriſti, quia factus eſt Dominus totius mundi, quod exponitur per ſequentia verba, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Secundo, obſeruandum eſt hæc intelligenda eſſe præcipuè de ſpiritali Regno Chriſti, id eſt, de Eccleſia toto orbe propaganda, vt ſanctus Auguſtinus ſæpiſſimè docet. Senſus igitur eſt, Chriſtum eſſe conſtitutum Regem ſuper Sion, id eſt, ſuper populum Domini, ſed hoc Regnum non concludendum finibus Iudææ, vel Paleſtinæ, ſicut Regnum Dauidis, & Salomonis; ſed extendendum per omnes gentes, & occupaturum omnia Regna mundi, iuxta prophetiam Danielis cap. 2. Nec tamen negandum eſt quin etiam intelligatur de poteſtate Chriſti in omnes gentes, etiam infideles. Data eſt enim ei omnis poteſtas in cælo, & in terra, & ipſe eſt qui conſtitutus eſt Iudex viuorum, & mortuorum. Act. 10.

IX. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos.

Hic ſignificatur poteſtas Chriſti in Eccleſiam, & in omnes homines ſumma, & iuſtiſſima, vt poſſit tam facile bonos remunerare, & impios ſupplicijs afficere, quàm facile poteſt figulus virga ferrea confringere vaſa recentia, & lutea. In priore parte verſus deſcribitur ſumma poteſtas Chriſti ex parte virgæ ferreæ, id eſt, iudicij rectiſſimi, inflexibilis, & cui reſiſti non poteſt. in poſteriore ex parte hominum ſubiectorum, qui erunt reſpectu Chriſti ſicut vaſa lutea recentia reſpectu figuli. Itaque illud confringes, non ſignificat actum, ſed poteſtatem, id eſt, non ſignificat Chriſtum confracturum omnes gentes; ſed ſubiectas ei futuras omnes gentes, vt poſſit eas pro arbitrio confringere, ſiue miſericorditer confringendo in eis infidelitatem, & peccata, & formando ex vaſis contumeliæ

tumeliæ, vasa honoris; siue iustè, & seuerè confringendo eos æternis supplicijs propter ipsorum demerita. Nam confringes vt vasa figuli, idem significare debet, quod reges in virga ferrea. illud autem, reges in virga ferrea, non refertur ad solam punitionem impiorum; sed ad regimen totius Ecclesiæ iustum, & potentissimum. Quod perspicuum est tum ex versione Septuaginta Interpretum, qui reddiderunt ποιμανεῖς, id est, pasces, quomodo etiam reddidit Græcè sanctus Ioannes in Apocalypsi cap. 2. & 19. tum ex Michæa cap. 5. vbi loquens apertissimè de Christo, qui ex Bethlehem egredietur, vt sit Dux super populum Dei, dicit, Reget eos in fortitudine, & vtitur eadem voce, quæ habetur hoc loco, nimirum, raha. רָעָה

Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. X.

Hortatur nunc Propheta Reges terræ, à quibus populi dependent, vt quandoquidem frustra nituntur resistere Christo, vero, & supremo Regi omnium Regum, sponte illi subijciantur; & quia ordinariè, ex prauo iudicio sequitur prauus affectus, primum hortatur eos vt corrigant iudicium, intelligant veritatem, eruditionem suscipiant. (idem autem est, Reges intelligite, & erudimini Iudices terræ. Reges enim sunt Iudices supremi populorum.) Deinde hortatur vt corrigant prauum affectum, & pro odio erga Christum, incipiant illi seruire, eumq. diligere, & reuereri, ideo subiungit.

Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. XI.

Mirè miscuit amorem cum timore, ac si diceret, timete cum amore, & amate cum timore. nam illud, seruite, est proprium seruorum timentium, præcipuè secundum vocem Hebræam hiudù. Illud autem in timore significat propriè reuerentiam filialem, seu pietatem: nam illa ipsa vox ijra, quæ hic habetur, habetur etiam Isaiæ 11. vbi dicitur de Christo, Requiescet super eum spiritus pietatis, & passim in Scripturis accipitur pro pietate, seu timore filiali. Itaque, seruite Domino in timore, secundum vim vocum Hebraicarum, significat, seruite quidem Domino, sed seruitute liberali propria filiorum. Quod verò sequitur, Et exultate ei cum tremore, idem significat, sed ordine, & vocibus variatis. nam in priore parte versiculi posuit in verbo timorem seruilem, in nomine, pietatem filialem: in posteriori parte, è contrario posuit in verbo, exultationem filij amantis, in nomine autem, tremorem serui timentis. עִבְדוּ יִרְאָה

Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. XII.

Hunc locum ex Hebræo alij reddunt, osculamini filium; alij, adorate filium; alij adorate purè; posset etiam reddi, complectimini puritatem, ad quod facile posset reduci translatio Septuaginta Interpretum. nam apprehendere disciplinam idem est, quod complecti puritatem, doctrinæ videlicet. Sicut etiam osculari, siue adorare Filium Dei, idem ferè, quod apprehendere disciplinam eius. Sed cùm Septuaginta Interpretes doctissimi fuerint, & textus optimos habuerint, & in translatione huius loci nulla sit apud Græcos varietas, & (quod magis est mirum) Chaldæus etiam Paraphrastes reddiderit, accipite doctrinam, suspicor omnino, vel in Hebræo aliquid mutatum vitio temporum, aut certè vocem Bar non solùm filium, & puritatem, sed etiam disciplinam בַּר signifi-

significare præsertim cum aliqua litera superaddita. Quemadmodum enim apud Græcos à voce παῖς, id est, puer fit nomen παιδεία, id est, disciplina, quod est in hoc loco Psalmi, ita fieri potest vt à voce Bar, id est, filius, fiat aliquod nomen quod significet disciplinam, quæ maxime filijs à parentibus debetur. Sensus autem horum verborum est, vt non solum Reges corrigant iudicium, & affectum; erudiantur, & seruiant, quod supra dictum est, sed etiam magno feruore id faciant, vt perseueret in eis eruditio, ex qua pendet affectus. Nam verba tam Hebraicum Nasśecù, quàm Græcum δράξατε, non significant simpliciter suscipere, sed magno affectu rapere, & complecti, & firmiter retinere, quomodo quis complectitur ad osculandum personam valde amatam. Reddit autem rationem, cur id necessarium sit, dicens, Nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. In Hebræo non habetur Dominus, nec, iusta. Sed simpliciter, ne quando irascatur, & pereatis de via, sed Septuaginta addiderunt explicandi gratia. Subintelligebatur enim Dominus ex versu superiore, Seruite Domino in timore & exultate ei cum tremore. Sensus igitur est, Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur in impios, & rebelles is, cui dixi seruiendum esse cum timore: & vos pereatis, siue exterminemini de via iustitiæ. Hæc est grauissima pœna Principum, quando Deus ob eorum peccata tradit illos in reprobum sensum, vt dicitur Rom. 1. & permittit, vt decipiantur à malis consiliarijs, & faciant multa mala, ob quæ tandem pereunt in hac vita, & futura, vt patet de Pharaone, Roboam, Achab, & similibus in quibus peccata grauissima fuerunt pœnæ aliorum peccatorum, vt disputat Sanctus Augustinus lib. 4. in Iulianum. hoc enim est non aliquantulum declinare à via recta, sed plane perire, & exterminari omnino à via Iustitiæ.

נַשְּׁקוּ

XIII. Cùm exarserit in breui ira eius, beati omnes qui confidunt in eo.

Hæc est conclusio totius Psalmi in qua Sanctus Propheta pronunciat, ex dictis posse colligi, quàm sit bonum, & vtile diligere Dominum, & illi toto corde seruire. soli enim, qui eiusmodi fuerint, in die vltimi Iudicij, quod non longe ab esse potest, fiduciam habere poterunt. Dicit, cùm exarserit in breui ira eius, vt significet cito venturum diem illum terribilem, nam mille anni sicut dies hesterna quæ præterijt, nec longum dici potest quod finem habet; dicit, exarserit ira eius, vt significet diem Iudicij fore diem solius vindictæ & iustitiæ, non autem misericordiæ. dicit, beati qui confidunt, non quòd solùm fiducia sufficiat: sed quia vera fiducia oritur ex vera amicitia.

PSAL-

PSALMVS TERTIVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Psalmus Dauid, cùm fugeret à facie Absalon filij sui.

HIC titulus habetur in omnibus Codicibus Hebraicis, Græcis, & Latinis, ex quo non potest dubitari, quin ad literam Psalmus debeat intelligi de ipso Dauide, & sit oratio quædam ipsius Dauidis pro liberatione sua à persecutione Absalonis. Quia vero Dauid figura fuit Christi; adeo vt apud Prophetas Christus ipse nominetur Dauid, vt patet ex Hieremia cap. 30. Ezechiele cap. 34. & Osea cap. 3. ideo potest, ac debet Psalmus intelligi etiam de Christo. Imò sensus principaliter intentus à Spiritu sancto videtur esse de Christo. Obseruandum autem est nomen Dauid positum in titulo non esse casus genitiui, sed datiui: nam in Hebræo est articulus, le, qui ל potest genitiuum, & datiuum casum denotare: sed Septuaginta viri semper verterunt τῷ, qui est articulus solius datiui. & prudentissimè hoc Septuaginta viri fecerunt, vt significarent, auctorem Psalmorum præcipuè non esse Dauidem, sed Deum. Itaque sensus est, Psalmus Dauid, id est, Psalmus inspiratus à Deo ipsi Dauidi.

EXPLICATIO PSALMI TERTII.

Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi I.
insurgunt aduersum me.

Queritur Dauid, & miratur, colloquens in oratione cum Deo, de multitudine persecutorum suorum. nam vt habetur 2. Reg. 15. vniuersus Israël toto corde sequebatur Absalonem. Idem Christo accidisse notum est ex Euangelio, præsertim tempore passionis; tunc enim filius eius, id est, populus eius rebellauit ab eo, dicens, Non habemus Regem, nisi Cæsarem; & ipse recessit ab eis quasi infirmus, & fugiens per mortem, sed paulo post redijt per resurrectionem. Absalon significat patris pax, quia, reuera bellum fuit filij; sed in patre semper fuit pax, vt patet, tum de Dauide, qui fleuit mortem filij, tum de Christo, qui orauit pro crucifixoribus; & quemadmodum in persecutione Absalonis, Achitophel intimus consiliarius & familiaris Dauid prodidit eum, & postea se ipse suspendio necauit, 2. Reg. 17. Ita in passione Christi, Iudas vnus ex intimis familiaribus prodidit eum, & in fine laqueo se suspendit.

Multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo eius. II.

Videtur hoc referendum ad internas tentationes, quòd Dæmones suggererent illi intus in animo cogitationes diffidentiæ, quasi frustra in Domino confidisset. Potest etiam referri ad sermones hominum, qui ex hoc infortunio iudicabant Dauidem à Deo derelictum, in quo tamen confidere solitus esset: est enim hoc ferè ordinarium, vt imperfecti existiment viros bonos in graui ærumna constitutos

tutos frustra sperasse in Deo. sic Iob vxor eius dicebat, Adhuc permanes in simplicitate tua. Iob.2. Sic Tobiæ vxor quoque dicebat, Manifestè vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modo apparuerunt. Tob.2. sic denique de Christo dicebant, Confidit in Deo, liberet eum, si vult. Matt.27.

III. Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.

Vox iusti in tribulatione positi hæc est, qualis fuit Dauid, sed præ omnibus, qui caput est omnium, Christus. Sensus est, multi mihi dicunt, frustra me confidisse in Deo, sed falluntur omnes. nam tu Domine non deseris sperantes in te, ideo susceptor meus es, id est, suscepisti me protegendum contra omnia hostium tela. nam in Hebræo est, Clypeus meus; nec solum me defendis, sed etiam glorificas, ideo es etiam gloria mea, id est, causa gloriæ meæ. Atque ex his fit, vt sis exaltans caput meum, id est, lætificans me, vt qui præ mœrore demisso capite incedebam, nunc exultans caput attollam. Est hæc phrasis Hebræis familiaris, vnde & Hieremiæ vltimo dicitur, Eleuauit Euilmerodàch Rex caput Ioachim, & eduxit eum de carcere; & Dominus in Euangelio, Leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Hæc vera esse docent exempla non solùm Christi, & Dauidis, sed etiam Ioseph, Iob, Tobiæ, Danielis, &c.

IV. Voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit de monte sancto suo.

In Codice Hebraico legimus, clamabo, & exaudiet; in Græco & Latino, clamaui, & exaudiuit. Iuxta priorem lectionem significat Dauid, se ex fiducia, quam versu superiore expressit, in præsenti tribulatione clamaturum ad Dominum, & sine dubio more solito audiendum. Iuxta posteriorem lectionem probat exemplo suo, quod supra dixerat, quòd videlicet Deus sit clypeus, & gloria eius. Nam sæpe, inquit, alias afflictus clamaui ad Dominum, & semper exaudiuit me. Circa verba nota illud, voce clamaui, habere emphasim ad exprimendum affectum; non orauit demissa voce, sed clamauit, & clamauit voce sua, id est, non per alium, sed per se, non solùm spiritu, sed etiam corporali voce. Illud autem de monte sancto suo, significare potest montem Sion, vbi erat arca Domini, in quo peculiari modo præsentia Domini residebat, & vnde responsa dabat; vel etiam cælum, quod vocatur à Salomone, firmum habitaculum Dei, 3.Reg.8. & ab Apostolo ad Hebr.12. vocatur mons Sion, & Hierusalem cælestis.

V. Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi, quia Dominus suscepit me.

Obseruanda sunt aliqua circa verba, antequam exponamus sententiam, verbum, dormiui, tam Hebraicè, quàm Græcè significat propriè cubare, & iacere, & quia omnes dormientes, cubant, & iacent, significat etiam dormire: verbum autem soporatus sum, in Hebræo, & Græco non significat nisi dormire. Itaque sensus est eorum verborum: Ego dormiui, id est, accubui, siue iacui vt dormirem, & re ipsa soporatus obdormiui, & postea euigilans surrexi. Obserua præterea illud, quia Dominus suscepit me, in Hebræo, & Græco esse futuri tem-

temporis, quia Dominus suscipiet me, vel vt sonat vox Hebræa, substentabit me. Sed sciendum est moris esse linguæ sanctæ, vt ponat futurum pro præterito quando significatur quædam continuatio, vt Iob. 1. Sic faciebat Iob cunctis diebus, illud faciebat in Hebræo futuri temporis est. rectè igitur Hieronymus, & vulgatus Interpres verterunt suscepit, siue sustentauit, & potuissent etiam reddere, suscipiebat, vel sustentabat. Veniamus ad sententiam. Dauid in illa persecutione filij dicit, Ego dormiui, seu iacui dormiturus, id est, declinaui, fugi, non restiti, & sic iacui quasi oppressus, & soporatus sum, id est, ita derelictus, quasi mortuus essem, vnde Absalon potitus est Regno, quasi Rex mortuus fuisset; & exurrexi, id est, paulo post recepi animum, & resistere cœpi, quoniam Dominus sustentauit me. Sed longè significantius hæc omnia Christo conueniunt. ipse enim verè dicere potuit, Ego dormiui, id est, sponte iacui in cruce, vt in ea morerer, quomodo se in lectum componunt qui dormire volunt; Nemo, inquit ipse, tollit animam meam à me, sed ego pono eam. Et soporatus sum, id est, somno mortis verè consopitus sum, & hoc etiam sponte, non inuitus; vnde inclinato capite tradidit spiritum. Vocat autem mortem suam somnum, quia tam facile illi erat resurgere à mortuis, quàm alijs euigilare de somno; & exurrexi, quia Dominus suscepit, seu sustentauit me, id est, paulo post surrexi à mortuis, non fretus vllo humano auxilio, sed innixus potentia infinita diuinitatis. Et hoc modo probauit verum esse quod dixerat versu superiore, Voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo.

Non timebo millia populi circundantibus me: exurge Do- VI.
mine, saluum me fac Deus meus.

De Dauide clarissima sunt: ille enim dicitur exurrexisse, quando recepit animum, & parauit se ad resistendum inimicis; ideo nunc dicit, non timere se populum illum innumerabilem, quia in Deo confidit, non in suis viribus, aut armis sociorum: ac propterea rogat Deum, vt exurgat, ac saluum se faciat de manibus hostium. Dicitur Deus per metaphoram exurgere quando incipit iuuare, quemadmodum dicitur dormire, quando non iuuat. Exurge, inquit alio loco, quare obdormis Domine? pulchrè autem coniunguntur, exurrexi, & exurge, quasi dicat, ego te excitante per immissam inspirationem exurrexi, & tu igitur me excitante per orationem exurge, & pugna pro me. Christo autem hæc omnia accommodantur rectissimè, non ratione capitis, sed ratione corporis, id est, Christus hæc dicit post resurrectionem non pro persona sua, sed pro corpore suo, quod est Ecclesia, quæ in illis initijs innumerabiles habuit inimicos, sed Deo freta omnes vicit.

Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa, VII.
dentes peccatorum contriuisti.

In Hebræo legitur sic, Quoniam tu percussisti omnes inimicos meos in maxilla, dentes impiorum contriuisti: sed credibile est Septuaginta Interpretes
legisse pro lechi, quod significat maxillam, lechinnam, quod significat in- לחי
vanum, & credibile etiam est, codices, quos habuerunt Septuaginta fuisse me- לחנם
liores ijs, quos nos habemus. Sed tamen vtraque lectio bonum sensum habet. Rogatur igitur Deus siue à Dauide pro se, siue à Christo pro Ecclesia sua, vt pugnet

pugnet aduersus hostes, quoniam semper alias id fecerit, nimirum percusserit omnes inimicos piorum. Et si quidem legamus sine causa, sensus erit, Deum semper punire illos qui sine causa persequuntur iustos, atque eorum dentes confringere, id est, efficere, vt mordere, id est, nocere non possint, sed latrare, ac terrere solùm possint. Quamuis enim aliquando videantur iusti ab impijs premi, tandem tamen omnia cooperantur in bonum, & impij persecutionis suæ pœnas luunt. Quod si legamus in maxilla, sensus erit Deum non solum punire, sed etiam confundere, & pudefacere impios. Percusio enim maxillæ non solum ad dolorem, sed etiam ad contemptum fieri solet: & cohæret optimè cum percussione maxillæ, quod sequitur de confractione dentium: per quam confractionem significatur quod supra diximus; fieri videlicet per Dei gratiam, vt inimici iustorum, siue Dæmones, siue homines sint, latrare possint more canum, sed mordere, id est, verè nocere non possint.

VIII. **Domini est salus; & super populum tuum benedictio tua.**

Concluditur Psalmus per inuocationem, & laudem Dei, quasi dicat, ex dictis concludere possumus Domini esse salutem, & illi acceptam esse referendam. Nam in Hebræo est, Domino salus, id est, Domino accepta referenda est salus, quæ salus est benedictio tua Domine super populum tuum. nam benedicere Dei, est benefacere.

De voce Selà.

In hoc Psalmo habetur tribus in locis, videlicet post secundum versum, סלה post quartum, & post vltimum vox Hebræa, Selà, quæ habetur in alijs nonnullis Psalmis, non tamen in omnibus; habetur etiam in quibusdam locis Habachuc prophetæ, & nusquam alibi. Scribit de hac voce sanctus Hieronymus epistolam ad Marcellam, in qua refert tres opiniones; primam quorundam, opinor, Rabinorum, qui volunt, ea voce significari mutationem, vel distinctionem rythmi, aut eleuationem vocis. Secundam Interpretum Septuaginta, necnon Theodotionis, & Simmachi, qui eam vocem Hebraicam interpretati sunt, diapsalma, vocem æquè obscuram. Tertiam Aquilæ, & quintæ ac sextæ editionis, quod selà sit idem quod semper. Hanc sententiam postremam S. Hieronymus sequutus est in sua versione ex Hebræo. Et certè prima opinio videtur improbabilis, nam si vox illa significaret mutationem, aut distinctionem rythmi, aut vocis eleuationem, poneretur in omnibus Psalmis, ac præsertim in longioribus. Videmus autem in hoc breuissimo Psalmo haberi ter, vt etiam bis in Psalmo quarto, & in Psalmo quadragesimosexto, qui breuissimi sunt, in longissimis quibusdam nunquam. Deinde non poneretur in fine Psalmorum, sed tantum in medio; quæ enim mutatio, vel distinctio, vel eleuatio significanda est Psalmo finito? Videmus autem haberi in fine Psalmorum, tertij, noni, vicesimi quarti, & quadragesimisexti. Secunda opinio probabilis est propter auctoritatem Septuaginta Interpretum. Significat autem diapsalma, interprete Augustino in commentario Psalmi quarti, interuallum psallendi, sed certè ratio vix reddi potest, cur istud interuallum notetur in Psalmis paucissimis, & breuissimis tantum. Tertia opinio fortasse probabilior est, nam præter S. Hieronymi auctoritatem, videmus illud semper, rectè poni vbicunque, selà, inuenitur. In hoc Psalmo in versu secundo, & quarto rectè, selà, potest

exponi

exponi semper. Multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo eius semper, id est, esto Deus aliquando seruauerit Dauidem à periculis, at non semper seruabit, nunc certè non seruabit. Respondet autem Dauid, voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo semper: id est, vos dicitis non semper me seruabit, ego contra dico, me semper exaudiri, & spero semper seruandum. Porrò in fine Psalmorum sicut poni solet, Amen, vel in æternum, vel Alleluia, vt patet legentibus; ita rectè ponitur, semper, quod significat desiderium, vt sint firma & rata quæ dicta sunt. Ita hoc loco, super populum tuum benedictio tua semper; id est, semper sit, ac si diceret Amen, vel iugiter, vt alibi.

PSALMVS QVARTVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In fine in hymnis Psalmus Dauid.

HIC est titulus Psalmi quarti, in quo varietas est inter lectionem Hebraicam, & Græcam. nam ex Hebræo, vt hodie habetur, vertit S. Hieronymus, Victori, pro eo quod nos habemus ex Græco, in finem. & S. Hieronymum sequuntur omnes, qui vocem Hebraicam interpretantur ad verbum, nec potest aliter exponi vox illa, Lamnazeach. Nata est hæc varietas præcipuè לְמְנַצֵּחַ ex additione punctorum, & ex litera, m, quæ forte accessit vitio librariorum. Nam Septuaginta Interpretes videntur legisse, lannezach, quod significat in finem, vt patet ex primo versu Psalmi 12. Vsquequo Domine obliuisceris me in finem. Et sanè magna est auctoritas Septuaginta Interpretum, quos, & doctissimos fuisse, & optimos codices habuisse dubitari non potest. Adde, quod & sententia est grauior secundum lectionem Septuaginta. Nam secundum Hebraicam lectionem significatur, hunc Psalmum datum esse Victori in hymnis, id est, Magistro cantorum, siue optimo cantori, qui præpositus est concinendis hymnis. Quæ res non videtur adeo grauis, vt debuerit extare in diuinis libris ad æternam rei memoriam. At secundum lectionem Septuaginta Interpretum, significatur, hunc Psalmum esse canendum vsque in finem, id est, perpetuò, siue frequentissimè, quod est signum, Psalmum esse vnum ex vtilioribus. Accedit etiam intelligentia mystica, quòd sit Psalmus ad Christum pertinens, qui est finis Legis & Prophetarum. Illud, in hymnis, posset etiam verti, in pulsatione instrumentorum musicorum. Siquidem, nagan, significat pulsare instrumentum, נָגַן inde nomen, Neghinà, pulsatio, sed accipitur etiam passim pro laude, siue carmine atque hymno. נְגִינָה Itaque sensus erit, Psalmus Dauid inter hymnos canendus perpetuò, atque ipsum Christum propriè respiciens, atque hoc idem dicendum est de alijs, qui sequuntur eodem titulo inscriptis.

EXPLICATIO PSALMI QVARTI.

I. CVm inuocarem exaudiuit me Deus iustitiæ meæ, in tribulatione dilatasti mihi.

Hunc Psalmum canit Dauid in persona Ecclesiæ, vel cuiuslibet animæ fidelis, quæ exemplo suo monet peccatores vt conuertantur, & fiduciam ponant in Domino, declinent à malo & faciant bonum. Ponit igitur exemplum suum dicens, Ego cùm inuocarem Deum tempore tribulationis, exauditus sum: exaudiuit enim me Deus iustitiæ meæ, id est, Deus, à quo est omnis mea iustitia, hoc est, cuius gratia me iustum facit. Ostendit autem quomodo sit exauditus dicens, In tribulatione dilatasti mihi. Deus aliquando exaudit remouendo tribulationem; aliquando dando patientiæ virtutem; & hoc est maius beneficium: aliquando non solum patientiam, sed etiam gaudium in tribulatione dando, & hoc est beneficium maximum, & de hoc loquitur Psalmus. Tribulatio enim angustias facit, gaudium dilatat corda, sed qui gloriatur in tribulatione, huic tristitia vertitur in gaudium, & tribulatio ei non angustias, sed dilatationem affert. Mutatio verò personæ de tertia in secundam additur ad significandum vnde veniat illa dilatatio; nimirum ex illapsu Dei in cor tribulati, iuxta illud, Cum ipso sum in tribulatione. Itaque sensus est, Cùm inuocarem Deum tribulatione pressus, exaudiuit me; quod inde scio, quia tu Domine cordi meo dulcissimam tuam præsentiam exhibens miro modo angustias tribulationis in latitudinem conuertis lætitiæ. Superabundo gaudio, inquit Apostolus, in omni tribulatione nostra. Illud autem, dilatasti mihi, phrasis est Hebraica, pro, dilatasti me.

II. Miserere mei, & exaudi orationem meam.

Postulat continuationem gratiæ, ac si dicat, Ita Domine semper miserearis, semper exaudias, sicut adhuc fecisti. Nouit enim sanctus Propheta nos in hac vita semper obnoxios esse periculis, nisi misericordia eius non solum præueniat, sed etiam comitetur, & subsequatur.

III. Filij hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

Lectio Hebraica multum discordat à Græca, ex qua Latina nostra vulgata deriuatur, sic enim ad verbum legitur Hebraicè, Filij viri vsquequo gloriosi mei ad ignominiam diligentes vanitatem, quæritis mendacium. Sed facilè apparet vnde nata sit varietas; nam sublatis punctis, quibus carebant libri Hebraici ante Christi aduentum, & vna litera in aliam similem commutata, existit lectio
כבודי nihil discrepans à Græca. Verba Hebraica nunc ita sonant, Cheuodi liclimma,
לכלימא gloria mea ad ignominiã. Sic autem legerunt Septuaginta, Cheuude leu lammà,
graues corde vsquequo. Ac vt sæpe diximus, credibile est emendatiores codi-
כבודי ces Hebraicos fuisse temporibus Septuaginta Interpretum, quàm nunc sint. Ita-
לב לם que lectio nostra vulgata omnino conseruanda est, quippe quæ conformis reperitur lectioni Hebraicæ, quam Septuaginta Interpretes emendatiorem habuerunt. Neque tamen in sensu discordia est magni momenti, imò vna lectio aliam

adiu-

adiuuare videtur. Sententia igitur hæc est, filij hominum vsquequo graues corde, id est, quàm diu cor habetis lapideum, durum, ad terram inclinatum, non cogitantes nisi bona terrena? Corda enim ex sententia Domini grauantur crapula, & ebrietate, & curis huius mundi: & quia corda dura non recipiunt supernas cogitationes, sed solum terrenas, & transitorias; ideo non diligunt, nisi terrena, & transitoria: & quoniam ea sola quærimus diligenter, quæ ardenter diligimus; ideo subiungit Propheta, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Dicuntur autem bona terrena, vana, & falsa, quia nec solida sunt, nec stabilia, quamuis talia esse videantur, & propterea meritò falsa, & fallacia dici possunt, præsertim si comparentur ad æterna. Additur in Hebræo, selà, id est, semper, quod rectè ponitur hoc loco. id enim valde mirum est, quod homines non tantum initio mundi, nec solum initio vitæ, sed in omni seculo, & in omni ætate post tam longam experientiam, res humanas, & fallaces tanto studio consectentur. Lectio Hebraica Græcam, & vulgatam adiuuat. Nam ijdem homines, qui propter naturæ corruptionem sunt filij hominum, & graues corde, ijdem ex imagine Creatoris ad quam formati sunt, rectè dici possunt gloriosi, atque incliti, & ideo valdè ignominiosum illis est diligere, & quærere bona temporalia vana, & falsa, quæ sub pedibus habent; & non diligere, neque quærere sempiterna, solida, & vera, vnde originem, atque imaginem trahunt. Magna est hæc increpatio, quæ non ab homine mendace, sed à spiritu veritatis procedit.

Et scitote quoniam mirificauit Dominus sanctum suum: IV.
Dominus exaudiet me, cùm clamauero ad eum.

Hæc est potissima ratio, cur deberent homines non amplius in hærere temporalibus, quia videlicet venit ad nos de cœlo Sanctus Dei, id est, Filius Dei, qui solus inter omnes homines impeccabilis fuit. Vnde etiam Dæmon in Euangelio clamabat, Scio qui sis, Sanctus Dei. Hic autem sanctus pertransijt benefaciendo, & mala tolerando, temporalia despiciens, & sempiterna prædicans, & tandem hoc nouo itinere gradiens ad summam felicitatem peruenit, sedens in cœlo corpore, & animo in æternum beatus. Et quoniam ille Dux noster est, & præiuit parare nobis locum, sine dubio si per vestigia eius ambulamus ad veram, & sempiternam felicitatem perueniemus. Scitote igitur quia Dominus Deus sanctum suum Christum, quia temporalia despexit, mirabilem omnino reddidit, resuscitans ab inferis, & in cœlo ad dexteram suam constituens. Et quoniam non solùm Dux noster est, sed etiam aduocatus, & mediator; ideò subiungit Dauid, Dominus exaudiet me, cùm clamauero ad eum, id est, nunc potissimum certo confido me semper exaudiendum, cùm sciam esse in dextera Dei mediatorem, qui interpellat pro nobis.

Irascimini, & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus ve- V.
stris, in cubilibus vestris, compungimini.

Post increpationem grauissimam, & admonitionem, vt resipiscant filij hominum, instruit eos Spiritus sanctus quid agere debeant, ac docet, vt sancta quadam iracundia exardescant, & resistant prauis desiderijs, & eo modo peccatum vitent: quod si forte peccauerint, continuo doleant, & compungantur, neque contenti sint declinare à malo, sed etiam sacrificent sacrificium iu-

ſtitiæ faciendo bonum. Iraſcimini, inquit, & nolite peccare, id eſt, cùm ſurgunt praui, & rebelles motus, qui ſunt initia, & radices omnium peccatorum, iraſcimini naturæ veſtræ corruptæ, & reſiſtite, ita vt non peccetis. Ad hoc enim nobis data eſt ira à Deo (vt docet Sanctus Baſilius in oratione de ira) vt ſit cos virtutis. Vox Hebræa ſignificat etiam, pauete, contremiſcite, quod etiam rectè quadrat in hunc locum. Debemus enim ſtatim tremere, & pauere cùm apparet caput ſerpentis, id eſt, mala ſuggeſtio. Quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris, compungimini. In Hebræo legimus ad verbum, Dicite in cordibus veſtris ſuper cubilia veſtra, & tacete; in Græco verò ſic, Quæ dicitis in cordibus ſuper cubilia veſtra, compungimini: ex quibus intelligimus noſtram lectionem ſic eſſe ordinandam. Quæ dicitis in cordibus veſtris in cubilibus veſtris, de his compungimini tacentes. Senſus igitur eſt, tempore nocturno cùm eſtis ſoli in cubilibus, liberi ad omnibus alijs curis; tunc in cordibus veſtris cogitate omnia veſtra errata, & quæ dicitis, & confitemini apud vos in corde; de his coram Deo, tacentes prę verecundia, compũgimini. Fuiſſe autem ſolitũ Dauidem in cubilibus recogitare peccata, propter opportunitatem ſecreti, & ſilentij nocturni, poteſt intelligi ex illis verbis, Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Itaque quod ipſe faciebat, alios monet, vt faciant.

VI. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in Domino: multi dicunt, quis oſtendet nobis bona?

Addit nunc alteram partem iuſtitiæ, videlicet, vt non ſolum declinent à malo, ſed etiam faciant bonum. Vocat autem opera bona ſacrificium iuſtitiæ, quia opera iuſta placent Deo valde, & per ea Deus honoratur. Videant, inquit Dominus, opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Et Apoſtolus loquens de eleemoſyna, Accepi, inquit, quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis. Et de ieiunio, alijsq. bonis operibus corporalibus, Obſecro vos, inquit, vt exhibeatis corpora veſtra, hoſtiam beneplacentem. Addit autem, & ſperate in Domino, ad tollendam præſumptionem, quæ bonis operibus inſidiatur. bene operari nos oportet, ſed ita tamen, vt non ſuperbè confidamus de operibus noſtris, vt Phariſæus ille, qui dicebat, Gratias tibi ago, quia non ſum ſicut cæteri hominum, ieiuno bis in ſabbato, &c. Sed in Domino ſperemus, qui dabit peccata vitare, bona opera facere, & ad portum ſalutis peruenire. Sicut enim præſumptio eſt venenum corrumpens meritum operum bonorum, ſic humilitas de viribus proprijs diffidens, & in Domino ſpem reponens, eſt veluti ſal condiens, & conſeruans omnia rectè facta. Multi dicunt, quis oſtendet nobis bona? In Hebræis codicibus incipit hoc loco nouus verſus; ſed in Græcis, & Latinis pertinent hæc verba ad verſum ſuperiorem, ſed non eſt varietas magni momenti. Ponit hoc loco Propheta communem carnalium hominum obiectionem; & quia ſtultorum infinitus eſt numerus, ideo ait, Multi dicunt, id eſt, cùm prædicamus contemptum rerum temporalium, atque ad innocentiam, & iuſtitiam exhortamur, plurimi dicunt, quis oſtendet nobis bona, ſi hæc quæ videmus, & tangimus bona non ſunt? quis redijt ab inferis? quis aſcendit in cælum? Poteſt etiam per illud, bona, intelligi, iuſtitia & probitas; quia enim dixerat ſacrificium iuſtitiæ: obijciunt improbi, quid eſt hæc iuſtitia? quis nobis oſtendet viam Iuſtitiæ?

Signa-

Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine: dediſti lætitiam in corde meo. VII.

Reſpondet Propheta viam iuſtitiæ nobis à Deo demonſtratam eſſe, & nos habere magiſtrum intra nos, qui nos doceat verum bonum, lumen videlicet, rationis naturalis. hoc enim lumen ſignatum eſt, & impreſſum indelebiliter ſuper nos, id eſt, in ſuprema parte hominis. Habemus enim partem inferiorem, corpus, partem ſuperiorem, animam: & in ipſa anima partem inferiorem, qua viuimus, & ſentimus, & ſuperiorem, qua ratiocinamur, & ſapimus. In hac igitur ſuprema parte eſt lumen, quò diſtinguimur à beſtijs; eſtq. hoc lumen deriuatum à vultu Dei, quia id nos facit eſſe ad imaginem, & ſimilitudinem Dei. Et ex hoc lumine poſſumus intelligere primum viam iuſtitiæ. lex enim naturalis ſcripta in corde, quam ne ipſa quidem delet iniquitas, docet non faciendum alteri quod nobis ab alijs fieri nolumus; proinde non furandum, non mœchandum, &c. Poſſumus etiam intelligere adiuti gratia Dei, noſtrum verum bonum conſiſtere in aſſimilatione ad Deum. bonum enim imaginis eſt, quàm ſimillimam eſſe exemplari. Ex hac autem cogitatione exiſtit in voluntate ingens lætitia, ſpes, & amor erga Deum. Quid enim dulcius, quàm cogitare ſe eſſe imaginem viuam rei infinitæ pulchritudinis? & ſe exemplari ſuo omnipotenti eſſe chariſſimam? Quia verò non omnes hoc experiuntur, ideo Dauid non ait, dediſti lætitiam in cordibus eorum, ſed dediſti lætitam in corde meo. quod idem omnes iuſti, & pij dicere poſſunt. Parum autem refert, quòd in Hebræo habetur, ſigna ſuper nos lumen vultus tui; & nos habemus, ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui. nam literæ eædem mutatis punctis efficiunt, ſignatum eſt. Et hanc veram lectionem eſſe credimus, quia Septuaginta Interpretes melius nouerant quomodo legendæ eſſent illæ literæ, quàm Rabini poſteriores, qui puncta addiderunt.

A fructu frumenti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt. VIII.

Addit Propheta aliud argumentum ex quo poſſunt homines intelligere Deum eſſe auctorem omnium bonorum, quia videlicet ipſe eſt, qui temporibus ſuis multiplicat fruges, & producit fructus omnes. Sic etiam B. Paulus Act. 14. Nõ ſine teſtimonio reliquit ſemetipſum dans pluuias, & tempora fructifera, replens cibo, & lætitia corda noſtra. A fructu, inquit, frumenti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt, id eſt, aucti ſunt, ſiue creuerunt in bonis temporalibus ob illorum trium præcipuè fructuum abundantiam. Vox enim Græca, quam Interpres reddidit, multiplicati ſunt, ſignificat etiam, aucti ſunt, ſiue creuerunt, & ſic exponendam eſſe docet etiam teſtus Hebraicus, vbi ad verbum habemus, frumentum, & vinum eorum multiplicata ſunt. Parum etiam refert quod in Hebræo non ſit mentio olei. nam vel excidit ea vox, vel Septuaginta Interpretes eam addiderunt explicationis gratia. Scriptura enim paſſim hæc tria coniungere ſolet.

In pace in idipſum dormiam, & requieſcam. IX.

Concludit Pſalmum Dauid dicens, Quicquid ſit de alijs, quos ad amicitiam cum Deo exhortatus ſum, ego omnino in Deo confidere, ac penitus conquieſcere volo. Ego, inquit, in pace, id eſt, cum tranquillitate animi, in idipſum, id eſt, coniunctim, pariter, ſimul dormiam, & requieſcam, id eſt, ſecurus cubabo

ad dormiendum, & re ipsa quietissimè dormiam. Voces enim tam Hebraicæ quàm Græcæ pro quibus habemus, dormiam, & requiescam, significant propriè iacebo, siue cubabo, & dormiam. Sed non malè noster interpres vertit, dormiam, & requiescam, quia qui cubat, vt dormiat, dici potest dormire; & qui dormit, præsertim somno placido, dici potest quiescere. Possunt etiam hæc referri ad futuram requiem in cælo. tunc enim verè summa pax erit ex vnione cum Deo, & summa, ac verissima requies. Illud, in idipsum, quod frequentissimè occurrit in Psalmis, in Hebræo est, Iachdau, quod Sanctus Hieronymus, & alij vertunt, pariter, siue simul, Septuaginta Interpretes vbique reddunt, ἐπὶ τὸ αὐτὸ, id est, in idipsum: sed idem est sensus. nam in idipsum, idem est, quod coniunctim, & simul. Sanctus Augustinus per idipsum, intelligit Deum, qui solus est semper idem ipse, æternus, & immutabilis, iuxta illud, Tu autem idem ipse es. acuta, & pia interpretatio, sed mystica, non literalis.

יַחְדָו

X. Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.

Reddit causam, cur velit in Deum proijcere omnem sollicitudinem, siue, cur in futuro seculo in pace dormiturum, & quieturum se dixerit. Ratio enim est, quoniam Deus verissimis, & fidelissimis suis promissionibus eum in sola spe constituerit, id est, habitare fecerit. Id enim significat vox Hebræa, & Græca. Itaque vir iustus, & amicus Dei in sola spe diuina habitat, tamquam in tutissima domo; agit quod potest pro vita præsenti, & futura; at non confidit in proprijs viribus, neque in vlla rè creata; sed in Deo solo, & ideò non confunditur, securus dormit, & securus dormiet in sæculo futuro.

PSALMVS QVINTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem pro ea, quæ hæreditatem consequitur, Psalmus David.

HIC titulus variè exponitur, propterea quod in Hebræo quædam vox est, Nechilot, quam Rabini, & qui Rabinos sequuntur, significare volunt instrumentum musicum. Sed à Catholicis omnino reijciendi sunt, cùm S. Hieronymus Hebraicæ linguæ peritissimus verterit, pro hæreditatibus; & Septuaginta adhuc peritiores, & quibus lingua Hebræa patria erat, verterint, pro ea quæ hæreditatem consequitur. Et verba ipsa Hebraica has interpretationes omnino recipiunt siquidem, Nachal, hæreditare significat. Nachalot, hæreditates; Nochelet, eam quæ hæreditat. Credibile igitur est, textum Hebraicum diuturnitate temporis vna, vel altera litera immutatum peperisse has varietates: sed in re dubia Septuaginta Interpretibus fides habenda est magis, quàm recentibus Rabinis, præsertim cùm S. Hieronymi versio magis faueat Septuaginta, quàm Rabinis. Igitur hic Psalmus compositus est in persona Ecclesiæ, quæ hæreditatem salutis æternæ quotidie in suis membris consequitur, & in fine

נְחִילוֹת נָחַל נְחָלוֹת נֹחֶלֶת

fine mundi tota consequetur. Quia verò Ecclesia pro meliore sua parte, similis est columbæ, quæ perpetuo gemit, & innocentiam custodit, ideo in hoc psalmo columbæ officium exercens, partim orat, partim peccatum detestatur. Quod ipsum facere debent omnes, qui pertinent ad columbam; sic enim vnimur Deo, in quo consistit hæreditas, si oratione trahimus Deum ad nos, & puritate vitæ propinquamus ad Deum.

EXPLICATIO PSALMI QVINTI.

VErba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem I.
meum.

Intende voci orationis meæ Rex meus, & Deus meus. II.

Tribus modis fieri potest, vt aliquis non audiatur ab aliquo: vel quia ille non percipit sonum verborum, vel quia non percipit significationem eorundem verborum, vel quia non attendit intentus alijs rebus. Deus quidem omnia percipit, & intelligit, & semper attendit: sed dicitur aliquando non percipere, vel non intelligere, vel non attendere, quia sic orantem contemnit, ac si non perciperet, vel non intelligeret, vel non attenderet. Ideo sanctus Propheta oraturus Deum, initio postulat, vt Deus percipiat, intelligat, & attendat. Porrò Deus orantem contemnit, ac si non perciperet sonum verborum, quando is, qui orat, ita distrahitur, vt nec ipse verba sua percipiat; vel ita frigidè orat, vt oratio sursum ascendere nō possit. Tūc verò Deus ita se habet, ac si nō intelligeret quid petatur, quādo is, qui orat nescit quid petat, petens ea, quæ sibi nō sunt vtilia, etiā si attentè, & feruenter oret, atque adeò clamet. Tunc denique Deus similis est nō attendenti, quando orans non est dignus, qui audiatur, vel quòd sine debita humilitate, fiducia, alijsq. debitis circūstantijs oret, vel quòd sit peccator, & de pœnitentia nondū cogitare inceperit. Propheta igitur miro artificio à Spiritu sancto edoctus, orat Deum pro dono bene orandi, videlicet vt detur ei sic orare, vt opus est, ad hoc vt Deus non repellat orationem, sed percipiat sonum, intelligat clamorem, & intendat orationi. Addit autem, Rex meus, vt facilius impetret. Solet enim bonus Rex audire populum suum. adiungit verò, & Deus meus, vt ostendat se non solum esse populum Dei quasi Regis, sed etiam creaturam eius, & in omnibus ab eo pendere, & sine eo nihil posse.

Quoniam ad te orabo Domine; mane exaudies vocem meā. III.

Reddit rationem, cur petierit audiri à Domino; quoniam, inquit, ad te orabo, id est, quia studium meum præcipuum futurum est oratio, ideo tam sollicitus sum de auditione. Et quia studium orandi non solum est mihi præcipuum, sed etiam primum, ideò summo mane antequam aliud vllum opus aggrediar, tu Domine audies vocem meam. nulli enim loquar antequam tibi, tu labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.

Mane astabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens IIII.
iniquitatem tu es.

Non solum, inquit, mane orabo, sed etiam astabo tibi, id est, conabor me præsentem tibi exhibere; & contemplabor (id enim sonat vox Hebræa) in illo silentio matutino antequam irruat turba negociorum huius vitæ. Materia verò

præcipua contemplationis meæ erit considerare, nihil te magis odisse quàm peccatum : innocentiam, & iustitiam tibi summopere gratam esse, cùm tu sis lux, & iustitia,& ideo si tibi placere volo, innocentiam, & iustitiam mihi sectandam esse, & iniquitatem odio habendam.

V. Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.

Non solùm Deus non vult iniquitatem, sed neque vult homines iniquos : ideò non habitabit, inquit, iuxta te malignus, id est, non propinquabit tibi iure amicitiæ : neque permanebunt iniusti ante oculos tuos, id est, non diu respicies oculo clementiæ iniustos. Nunc enim Deus respicit etiam iniustos oculo clementiæ, id est, eis concedit multa temporalia bona, sed hoc non diu durabit. Breui enim proijciet illos à facie sua in æternum interitum.

VI. Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

VII. Virum sanguinum, & dolosum abominabitur Dominus.

Non solum Deus non vult iniquitatem; nec solùm non vult amicitiam cum iniquis; sed illos odit, & perdere vult, ac re ipsa perdet : & quoniam peccata committuntur opere, verbo, & cogitatione, siue desiderio, ideò singula Psalmus enumerat, primo operantes iniquitatem, secundo loquentes mendacium, quod de pernicioso intelligitur, tertio virum sanguinum, id est, crudelem, sanguinis appetentem, & dolosum, id est, qui dolos meditatur, & struit.

VIII. Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

Dixerat Propheta matutino tempore, se contemplaturum quantoperè Deus peccatum, & peccatores auersetur. Exponit nunc fructum contemplationis, ac dicit. Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ, id est, confisus in multa misericordia tua, non in viribus meis, vt euitem omnia peccata, introibo in domum tuam, quæ est domus orationis, & adorabo ad templum sanctum tuum, id est, prosternar coram tabernaculo tuo in timore tuo, timens, ac tremens implorabo auxilium tuum.

IX. Domine deduc me in iustitia tua, propter inimicos meos: dirige in conspectu tuo viam meam.

Hæc est oratio, quà orat in domo Dei, videlicet, vt Deus eum deducat in iustitia sua, id est, vt eum ducat per semitas iustitiæ faciendo illum implere omnia mandata diuina, & sic vitare omnia peccata, &, quod idem est, dirigat in conspectu suo viam eius, id est, faciat eum ambulare per viam rectam, Deum semper præ oculis habendo. Id verò potissimum orat propter inimicos, siue (vt habetur in Hebræo) propter insidiatores suos. necessarium enim est diuinum auxilium dirigens, & protegens, præueniens, & subsequens propter multitudinem

titudinem hostium, qui nobis insidiantur, & ad peccata pertrahere conantur, siue ij Dæmones sint, siue homines terrentes, vel allicientes. Vocat enim inimicos, omnes, qui impediunt viam salutis, etiam si aliqui amicissimi videantur. nam inimici hominis domestici eius. Parum autem refert, quòd in Hebræo habetur, Dirige in conspectu meo viam tuam, quomodo etiam haberi in editione Septuaginta Interpretum, testatur S. Hieronymus in epist. ad Suniam, & Fretellam, & in nostro Græco, & Latino, Dirige in conspectu tuo viam meam. Nam sensus in idem recidit, siue dicas secundum Hebræos codices, Dirige in conspectu meo viam tuam, id est, fac vt inueniam, & videam viam tuam rectam: siue secundum Græcos, & Latinos, Dirige in conspectu tuo viam meam, id est, fac vt ambulem coram te per viam rectam. Semper enim petitur gratia incedendi per viam mandatorum Dei.

Quoniam non est in ore eorum veritas, cor eorum vanum est. X.

Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant. XI.

Reddit rationem, cur velit auxilium contra inimicos insidiantes, quia videlicet illi nihil intendunt, nisi decipere, & difficile est insidias eorum vitare. Non est, inquit, in ore eorum veritas, quia si terrent, decipiunt persuadentes fugam exigui mali, vt inducant in maximum malum: si alliciunt, decipiunt, persuadentes prosecutionem exigui boni, vt adducant iacturam summi boni. Cor eorum vanum est intus, & extra peruersi sunt; non sapiunt, nec appetunt nisi vana, ideò non possunt loqui, nisi vana. Idem autem repetit in versu sequenti, sed ordine mutato. nam quod dixerat, Cor eorum vanum est, repetit, dicens, Sepulcrum patens est guttur eorum: & quod dixerat, Non est in ore eorum veritas, repetit, dicens, Linguis suis dolosè agebant. Itaque cùm dicitur, guttur sepulcrum patens, significatur guttur, seu os, & linguam, quæ sunt instrumenta loquendi, esse quasi os sepulchri, interiora verò sepulchri esse animam, siue cor, vbi sunt desideria, & cogitationes horridæ, & fœtentes, quasi cadauera putrefacta, vnde exhalat fœtor verborum mortiferorum. Et ideò addit, linguis suis dolosè agebant, hoc est, non solum falsa dicunt inimici mei, quia non est in ore eorum veritas, sed etiam dolosa, quia sub specie boni persuadent mala. In Hebræo est, linguis suis blandiuntur, quod in idem recidit.

Iudica illos Deus, decidant à cogitationibus suis; secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te Domine. XII.

Prophetia est potius quàm imprecatio. significat enim Psalmus fore, vt inimici iustorum, non solum non admittantur ad hæreditatem, de qua in titulo Psalmi, sed condemnentur ad æternas pœnas, & nihil obtineant eorum, quæ moliuntur. Iudica illos, id est, iudicabis, vel, vt significantius habent Hebræa, condemnabis illos; decidant à cogitationibus suis, id est, frustrabuntur spe sua, qua sperabant se subuertere posse electos: secundum multitudinem

impie-

impietatum eorum expelle eos, id est, pro meritis suis expellentur ab hæreditate in tenebras æternas; quoniam irritauerunt te Domine, id est, quoniam dum hominibus se nocere existimarunt, non homines offenderunt, sed Deum, iuxta illud, Non te abiecerunt, sed me 1. Reg. 8. &, Non es mentitus hominibus, sed Deo. Act. 5.

XIII. Et lætabuntur omnes qui sperant in te, in æternum exultabunt, & habitabis in eis.

XIV. Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum; quoniam tu benedices iusto.

XV. Domine, vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

Hic prædicit felicissimam hæreditatem electorum, quibus titulus Psalmi eam promiserat. Ac primo inuitat iustos ad lætitiam ob spem bonam futurorum. Lætentur omnes qui sperant in te, id est, & si nunc in labore certaminis iusti reperiuntur, tamen lætentur in spe, qui non sperant in vanitatibus, sed in Deo vero, & in tempore suo in æternum exultabunt laudantes Deum, qui habitabit in eis, id est, super eos ad modum tentorij, vt in Hebræo legimus; proinde ipsi in Deo erunt, & Deus in eis: & erit Deus omnia in omnibus. Hæc autem exultatio, & laus, quasi exterior, nascetur ex interna immensa lætitia, & gloria. nam gloriabuntur in te, ò Deus, omnes qui diligunt nomen tuum, id est, omnes verè iusti. Charitas enim est, quæ iustos & amicos, & filios Dei facit. Gloriabuntur autem, quoniam tu benedices iusto, id est, vnicuique iusto benedices, & benedicendo benefacies, reddendo eis coronam gloriæ, quam merentur. Et quoniam radix omnium bonorum est beneuolentia Dei, qui nos elegit ante mundi constitutionem, cùm ex illa procedat vocatio, iustificatio, merita bona, & ipsa glorifica . ideò concludit, Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos, id est, confiteor tibi Domine, omnia nostra bona inde manare, quia beneplacitum tuum, siue gratia tua nos complexa est, & vndique protexit, vt scutum protegere solet milites. Cui simile est illud, Qui coronat te in misericordia, & in miserationibus. Verbum Hebræum ambiguum est, quo ad pronomen. nam verti potest coronasti eum, id est, iustum, cui benedixisti, & sic vertit S. Hieronymus. Potest etiam rectè verti, mutatis punctis, coronasti nos, vt verterunt Septuaginta, sed sententia est omnino eadem.

PSAL-

PSALMVS SEXTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem in hymnis pro octaua, Psalmus Dauid.

VOD dicitur, pro octaua, vel vt habetur in Hebræo, super octauam, videtur esse genus citharæ habentis octo cordas, vel aliquid simile. nam in priore libro Paralip. cap. 15, vbi describuntur varia instrumenta, quibus canendi erant Psalmi, inter alia ponitur cithara super octauam. Non est tamen repudiandum, quod communiter dicitur, per octauam, hoc loco significari diem vltimi iudicij, quæ erit octaua, quia sequetur post sex dies laboriosos huius vitæ, & post septimam quietis animarum. Hic enim Psalmus est primus illorum septem, qui ad pœnitentiam pertinent. Neque verisimile est, quod Rabini, & eorum sectatores dicunt, hunc Psalmum compositum fuisse à Dauide pro sanitate corporis recuperanda, quam videlicet amiserat ob adulterium, & homicidium perpetratum. Scriptura enim satis declarat in 2. lib. Regum, quam pœnam exegerit Deus à Dauide propter illius peccati reatum: neque vsquam meminit morbi corporalis. Sed neque Ecclesia ab antiquissimis temporibus inter pœnitentiales hunc Psalmum, & primo etiam loco numerasset, nisi propriè, & ad literam ad pœnitentiam pertineret. Itaque argumentum huius Psalmi erit oratio peccatoris timentis diuinum iudicium, & ad reconciliationem suspirantis.

EXPLICATIO PSALMI SEXTI.

DOmine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. I.

Petitio est hæc verè pœnitentis, & contriti, qui super omnia peccatum odit. Nam tunc Deus arguit, id est, accusat, & corripit peccatorem in ira, & in furore quando non castigat, vt saluet ex amore paterno; sed castigat, vt perdat, ac iustitiæ satisfiat. Quod facit in hac vita, quando percutit cæcitate, & obstinatione, vt sit peccatum pœna peccati: in alia vero quando perdit in gehennam. Iste igitur concussus horrore, & timens abyssum iudiciorum Dei non recusat flagellum pœnarum, quæ non separant à Deo, sed compellunt ad Deum; sed horret malum illud super omnia verè horrendum, id est, tradi in desideria cordis sui, in passiones ignominiæ, obdurari, & excæcari, & tandem in æternum separari à facie Dei. Porrò ira, & furor pro eodem hoc loco accipiuntur, sicut etiam argui, & corripi. est enim (vt alias adnotauimus) familiare Prophetis id ipsum bis repetere, explicandi, vel in culcandi gratia.

Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea. II.

Ad permouendum Deum, vt non in furore arguat, adducit pœnitens Dauid aliquot argumenta; ac primum sumit ab infirmitate sua, quasi dicat, non re-

spi-

ſpicias Domine peccata, vt offenſas tuas, ſed vt miſerias, & ægritudines meas; proindè non punias, vt Iudex, ſed cures vt Medicus, vre, & ſeca, ſi opus eſt; ſed ex miſericordia ad ſanandum, non ex iuſtitia ad perdendum. Verè enim peccata miſeriæ ſunt, & quò ſunt magis ex malitia commiſſa, eò ſunt maiores miſeriæ, & quò minus nos ea cognoſcimus, & timemus, eò miſeriores ſumus. Ergo, inquit, miſerere mei, quoniam infirmus ſum, id eſt, reſpice miſericorditer peccata mea quæcunque illa ſint, vt ægritudines, & morbos animæ meæ, quæ me debilem, & imbecillum reddiderunt. Sana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea. Idem repetit alijs verbis. Deus enim ſi miſereatur, miſeriam tollit, & proinde ſanat, atque ita idem eſt, miſerere mei, & ſana me. Idem quoque eſt, quoniam infirmus ſum, &, quoniam conturbata ſunt oſſa mea. per oſſa enim ſignificatur robur, ac fortitudo; & tunc dicuntur oſſa conturbari, quando fortitudo nutat, & robur frangitur, ac debilitatur. Poterant autem verba Græca, & Hebraica ſic etiam reddi, Tremuerunt, ſiue tremefacta ſunt oſſa mea.

III. Et anima mea turbata eſt valde, ſed tu Domine vſquequo?

Alterum argumentum ducit à cognitione proprij peccati, ſicut in Pſalm. 50. Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco. Dicit igitur, non ſolum miſer ſum, ſed etiam miſeriam meam agnoſco, ac propterea anima mea ſe ipſa tam deformem, ac miſeram aſpiciens, & horrens turbata eſt valde, & conterrita ſalubriter impatiens efficitur, & clamat, & tu Domine vſquequo non miſereris, non ſanas? Habet vero magnam emphaſim, illud, vſquequo, ſine alio verbo. Significat enim prolatum eſſe ab anima turbata, & non valente integram formare ſententiam.

IIII. Conuertere Domine, & eripe animam meam, ſaluum me fac propter miſericordiam tuam.

Hoc eſt argumentum tertium, quod à miſericordia Dei ſumitur. Conuertere, inquit, id eſt reſpice me. nam reſpectus Dei eſt cauſa omnium bonorum noſtrorum, Conuerte faciem tuam, & ſalui erimus. Et alibi, Auertiſti faciem tuam, & factus ſum conturbatus. Reſpexit Dominus Petrum, & fleuit amare. Et Iacobus ideò vocat Deum Patrem luminum, quia ſicut ſol aſpectu ſuo illuminat, calefacit, viuificat corpora; ſic Deus reſpiciens oculo pietatis illuminat, accendit, viuificat animas; & eripe animam meam, ideſt, educ de fouea in quam cecidit; erue de laqueo venantium, quo capta, & irretita tenetur; eripe de manibus inimicorum, quibus tradita eſt, propter peccatum. Saluum me fac, id eſt, libera ab imminente damnatione ad infernum. nam propriè ſaluare eſt liberare ab imminente mortis periculo. Notandus eſt autem ordo. Primo Deus conuertitur ad nos, ac nos reſpicit gratia ſua. Secundo nos conuertimur ad illum, & ſic anima eruitur à culpa. Tertio liberati à culpa ſaluamur à periculo imminentis damnationis. Hoc autem totum, quod fit in actu iuſtificationis, non fit per vlla noſtra merita præcedentia (quid enim meretur impius niſi pœnam?) ſed per miſericordiam Dei; ideò addit propter miſericordiam tuam. quaſi dicat, Audeo petere tàm ingens donum, non quia dignus ſum, ſed quia tu miſericors es.

Quo-

Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? V.

Est hoc argumentum quartum à gloria Dei desumptum. Peto, inquit, non argui in furore, quia si ita fieret, ad mortem æternam sine dubitatione damnarer: & sic periret ex parte memoria tua, & laus tua. Damnati siquidem ad gehennam non recordantur Dei, vt eum laudent; neque vllus est in inferno, qui confiteatur Domino, id est, laudet Dominum confitendo eius beneficia, & mirabilia. Qui hunc locum intelligunt de morte corporali, & per infernum intelligunt sepulchrum, & sensum esse volunt, quod mortui in sepulchris iacentes Deum non laudant, neque eius memores sunt, cùm nihil sentiant: allegant verba Ezechiæ apud Isaiam cap.38. Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te; & satis constat, Ezechiam petiuisse liberari à periculo mortis corporalis. Sed profectò locus etiam Ezechiæ debet intelligi de morte æterna, ac de inferno damnatorum. Nam tametsi Ezechias timebat mori corporaliter: timebat etiam mori in æternum, & cantauit canticum illud gratias agens Deo, quia intellexit ex dono corporalis sanitatis, tanquam ex signo diuinæ beneuolentiæ sibi remissa fuisse peccata, & liberatum se esse à periculo gehennæ, vnde ait: Tu autem eruisti animam meam, vt non periret; proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea, quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te; non expectabunt, qui descendunt in lacum veritatem tuam. Et sanè si de morte sola corporali hæc intelligerentur, valde exilia essent argumenta. Nam etsi mortui corporaliter, & in sepulchro iacentes non laudant Deum, tamen animæ eorum viuunt, & Deum laudant: & ipsa etiam corpora in sepulchro expectant veritatem Dei, id est, fidelitatem Dei de promissa resuscitatione. Soli illi sunt qui descendunt in lacum æternæ damnationis, qui non expectant veritatem Dei, neque Dei recordantur in bonum, neque laudant, aut vnquam laudabunt: atque ita hunc locum Ezechiæ intelligit S.Hieronymus in commentario Isaiæ, & alij Patres.

Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. VI.

Quintum Argumentum ducit Propheta à fructibus dignis pœnitentiæ. Nam vt Apostolus dicit, Si nos ipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur, id est, si nos ipsos damnaremus & puniremus, non damnaremur, nec puniremur à Domino. Parcit enim Deus ijs, qui sibi non parcunt. Dicit igitur, se non solùm intelligere, & detestari peccatum suum, sed etiam pro viribus punire, & puniturum. Laboraui, inquit, in gemitu meo, id est, tam ingenti fletu peccata mea deploraui, vt fatigatus sim, nec tamen adhuc cesso. Nam lauabo per singulas noctes lectum meum, id est, singulis noctibus vice somni, & quietis, vbertim peccata deflebo, & lacrymis stratum rigabo. Notanda est hoc loco abundantia & diuturnitas lacrymarum. Nam pro verbo, lauabo, in Hebræo est, asche, natare faciam, vt etiam vertit sanctus Hieronymus: & ipsum etiam Latinum, lauabo, non significat effusionem paucarum guttarum, sed tantam copiam, vt ijs lectus lauari posset. Vox etiam, rigabo, insinuat ingentem copiam lacrymarum decurrentium instar riuuli. Illud autem, per singulas noctes, in Hebræo ambiguum est. Nam significare potest, per totam noctem, אַשְׂחֶה

& sic

& sic vertit sanctus Hieronymus : potest etiam significare , in omni nocte , & sic acceperunt Septuaginta : vtrumque mirabile est , & fortasse vtrunque verum simul , id est , quòd longo tempore singulis totis noctibus lacrymas copiosissimas fuderit . In quo speculo intueri se deberent, qui plurima,& grauissima peccata committunt, & vix paucas lacrymæ guttas emittere valent, cùm remissionem à Deo quærunt .

VII. Turbatus est à furore oculus meus , inueteraui inter omnes inimicos meos .

Pertinent hæc ad effectum indicãdum maximæ illius profusionis lacrymarum . Nam in Hebræo pro turbatus est , habetur caligauit , seu corrosus est oculus meus , vt sensus sit, oculus meus propter furorem, & indignationem meam contra turpitudinem peccati , à fletu nimio quasi corrosus caligauit , & turbatus est . Quod autem sequitur, inueteraui, in Hebræo refertur ad oculum, & est tertiæ personæ, inueterauit : tamen quia non solùm Septuaginta, sed etiam S. Hieronymus vertit in prima persona , inueteraui, siue consumptus sum, credibile est lectionem Hebraicã nonnihil ab eo tẽpore immutatam, vt in

עָתְקָה voce, atecha, desit vnũ Iòd in fine, & loco ה, debet esse ח, & legendũ sit atachti ,

עָתַקְתִּי quæ mutatio facillimè accidere potuit . Sensus igitur est, Turbatus est à furore oculus meus, inueteraui inter omnes inimicos meos, id est, quia inueteraui inter omnes inimicos meos : & clarius, oculus meus caligauit præ fletu ex indignatione, quam concepi, ex eo quòd tam diu in peccatis hæserim, vt inueterauerim inter omnes inimicos meos . quasi dicat, Non possum non vehementer mihi ipse indignari , quòd nullum vitium adhuc perfectè vicerim, nullumq. hostem animæ meæ debellauerim, sed consenuerim inter omnes hostes meos. Vocat autem hostes, omnes qui eum ad peccandum impulerunt, siue Dæmones, siue homines, siue ipsa vitia, & habitus malos .

VIII. Discedite à me omnes , qui operamini iniquitatem , quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei .

Quia tam grauiter ferebat se consenuisse inter hostes; ideò prorumpit in hanc vocem , Discedite à me, id est, nolo amplius consortium vestrum, non acquiescam tentationibus vestris , fretus diuino auxilio . Quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei , id est , quia Dominus misericordia motus ob lacrymas meas non solùm peccata dimisit , sed etiam virtutem auxit resistendi vobis.

IX. Exaudiuit Dominus deprecationem meam , Dominus orationem meam suscepit .

Explicat quod dixerat, se exauditum , & idem repetit bis , terve , ad significandam certitudinem exauditionis ; & vt ipse sibi hoc modo animum adderet ad resistendum tentationibus .

X. Erubescant, & conturbẽtur omnes inimici mei , conuertantur, & erubescant valde velociter .

Concludit optans finem totalem bellorum spiritualium . Erubescant, & conturbentur , quia nihil profecerunt , sed in vanum laborauerunt ; conuertantur in locum suum vnde venerunt, & erubescant, id est, confusi discedant velocissimè :

ſimè : quia nimirum nolo differre vitæ mutationem : ſed ex hac hora , ex hoc momento aggredior viam Domini rectam , & perfectam . Poteſt etiam hæc concluſio eſſe oratio pro conuerſione eorum hominum , qui vel perſequendo , vel alliciendo cauſa peccandi illi fuerunt . Optat enim, & orat , vt illi erubeſcant, & conturbentur per veram cognitionem , & deteſtationem peccati : & ſic ipſi quoque ad Deum velociter conuertantur . Poteſt denique eſſe imprecatio implenda in die Iudicij. Tunc enim verè omnes impij,ſiue Dæmones, ſiue homines, qui iuſtos ad impatientiam, vel alia peccata inducere voluerunt,confundentur, & erubeſcent, & conuertentur ad agnitionem veritatis , ſed inutiliter . Tunc enim dicent,Ergo errauimus à via veritatis, &c . Erit autem id celeriter valde, quia dies Domini non tardat , etiam ſi nobis nunc ſecus videatur. Sed cùm venerit, & repentinus venerit, tunc ſentietur , quàm celeriter venerit . In Hebræo habetur, Erubeſcant, & conturbentur vehementer . Quæ vox , vehementer , non habetur hoc loco in noſtris codicibus Græcis , & Latinis , ſed fuiſſe in editione Septuaginta Interpretum , teſtatur S. Hieronymus in epiſt. ad Suniam, & Fretellam . Sed ſi quis rectè conſideret , illa particula non deeſt in noſtris codicibus , ſed poſita eſt paulò inferius . Nam vbi nos habemus,conuertantur, & erubeſcant valde velociter, in Hebræo non habetur valdè, ſed ſolùm velociter . Ex quo intelligimus , non eſſe ſenſum , erubeſcant valdè velociter , ſed , erubeſcant valdè , & erubeſcant velociter . Et hoc modo Codices omnes concordes erunt.

PSALMVS SEPTIMVS.

Titulus , & Argumentum Pſalmi .

Pſalmus Dauid , quem cecinit Domino pro verbis Chuſi filij Iemini .

IN Hebræo non eſt Pſalmus , ſed,Sigaion, quod propriè ignorantiam ſignificat ; tamen quia Septuaginta , & S. Hieronymus reddiderunt, Pſalmus , dicendum erit, eam vocem eſſe ambiguam , & ſignificare non ſolùm ignorantiam , ſed etiam genus aliquod cantici . Quis item fuerit Chuſi, non eſt adeò certum . S. Auguſtinus , & alij qui non norunt linguam Hebraicam,exiſtimant eſſe Chuſi Arachitem amicum Dauid,qui (vt legitur 2.Reg. 16.) miſit nuncium ad Dauidem, eiq. ſignificauit conſilium Achitophel . Sed ille Chuſi ſcribitur per literam Chet, iſte de quo in hoc Pſalmo , per litteram Caph, neque conſtat , an ille Chuſi fuerit filius Iemini . Denique Dauid in hoc Pſalmo refellit calumniam cuiuſdam filij Iemini, vt patet ex illis verbis,Si feci iſtud ; Chuſi autem Arachites nullam calumniam dixit contra Dauid . S. Hieronymus exiſtimat,titulum intelligendũ eſſe de Saule,qui vocatur Chus, id eſt, Aethiops, ob nigredinem morum , & erat de Tribu Beniamin , ſeu (quod eſt idem) filius Iemini, vt patet ex lib. 1. Regum cap. 9. Saul enim lib. 1. Reg. cap. 22. dixit coram omnibus ſeruis ſuis , Non eſt qui vicem meam doleat , eò

שִׁגָּיוֹן

quòd

quòd suscitauerit filius meus seruum meum aduersus me insidiantem mihi vsque hodie. Hanc igitur calumniam refutat Dauid in hoc Psalmo iuxta opinionem S. Hieronymi. Sed potest etiam æquè probabiliter dici, Chus hoc loco esse Semei, qui erat etiam filius Iemini, & maledixit Dauidi, cùm fugeret persequutionem Absalonis, & ait: Egredere vir sanguinum, & vir Belial, reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul, quoniam inuasisti Regnum pro eo, 2. Reg. 16. Ob hanc calumniam pessimam, & falsissimam videtur hunc Psalmum composuisse, orans Deum, vt defendat innocentiam, & iustitiam suam; & ideò vocatur Psalmus, Ignorantia Dauid, quia verè ignorabat, se mala illa fecisse, de quibus accusabatur à Saule, siue à Semei. Ideò etiam dicit in principio Psalmi, Domine Deus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, &c. Videtur igitur Psalmus scriptus esse tempore persecutionis Absalon, ob verba maledictionis Semei, vel tempore persecutionis Saul, ob verba supradicta. Prophetice autem Dauid gerit personam Christi, & cuiuscunque iusti calumniam sustinentis.

EXPLICATIO PSALMI SEPTIMI.

I. DOmine Deus meus in te speraui, saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.

In te, inquit, speraui, quia penè omnes deseruerunt me; ita vt etiam filius meus Absalon, vel socer meus Saul quærant me occidere: non habeo cui fidam, nisi te Deum meum. Saluum me fac ex omnibus persequentibus me. Multi enim eum persequebantur, alij consilio, alij maledictione, alij bello & armis.

II. Nequando rapiat vt leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat.

Respicit ad Principem persecutionis, ne fortè, inquit, Saul, aut Absalon rapiat animam meam, id est, vitam meam, vt leo solet absque vlla misericordia interficere animalia cætera; dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat, id est, dum tu non redimis, neque saluas. Sciebat enim Dauid omnem industriam humanam sine Deo esse vanam. Vtitur Scriptura voce redemptionis pro quacunque liberatione, etiam si non fiat propriè per solutionem precij. Sicut enim dicitur Deus vendere, quos alienat quodammodo à sua misericordia, & tradit ministris suæ iustitiæ puniendos: ita dicitur Deus redimere, quos iterum à ministris iustitiæ erutos misericorditer liberat. In Hebræo habetur paulò aliter, videlicet: Ne fortè rapiat vt leo animam meam, lacerans, & non sit saluans: sed in sententia non est varietas.

III. Domine Deus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis.

IV. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.

Reddidit causam, cur petierit liberari à Deo, quia videlicet Deus nouit innocen-

nocentiam eius, & sic refellit calumniam Saulis, & Semei de insidijs in Saulem, & de inuasione Regni: nec solùm dicit se non reddidisse malum pro bono, neque malum pro malo, sed reddidisse bonum pro malo. Primo igitur dicit se non reddidisse malum pro bono, Si feci, inquit, istud, id est, si insidiatus sum Regi, vel si inuasi Regnum fraude aliqua aut vi. Si est iniquitas in manibus meis, id est, si operatus sum iniquitatem reddens malum pro bono, id est, cùm receperim à Saule honorem magnum, vt essem Gener eius, & Tribunus super mille viros, si reddidi pro his beneficijs malum insidiarum, vt ipse dicit. Addit, se non reddidisse malum pro malo, Si reddidi retribuentibus mihi mala, id est, cum Saul, siue Semeì retribuerint mihi multa mala pro beneficijs à me acceptis, ita vt me occidere voluerint, si reddidi eis vicem procurando eorum mortem, & non potius abstinuerim semper à nece ipsorum, cùm facilè, & impunè inferre eam possem: decidam meritò ab inimicis meis inanis, id est, si non sunt falsæ eorum calumniæ, non recuso cadere in prælio penitus inanis, id est, sine vlla gloria militari, nullo damno hostibus illato, & maximo accepto. In Hebræo legitur hoc modo, Si reddidi retribuentibus mihi malum, & dimisi hostes meos vacuos: sed vox dimisi, potest significare etiam recedam, seu discedam, & tunc efficitur sententia quam reddiderunt Septuaginta. Idem enim est recedam ab inimicis inanis. Si autem legamus cum S. Hieronymo, Et dimisi hostes meos vacuos; tunc sensus erit, se reddidisse bona pro malis, ac si dicat, Si dimisi hostes meos non affectos à me aliquo insigni beneficio, eueniat mihi hoc, aut illud malum.

Persequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat. V.

Hæc sunt mala, quæ sibi ipse imprecatur, si sunt veræ calumniæ Saulis, aut Semei. Semper autem crescit oratio. Primo, inquit, persequatur inimicus animam meam, id est, conetur me occidere. Secundo, comprehendat, id est, non possim effugere manus eius, quin capiat me ad interficiendum. Tertio, Conculcet in terra vitam meã, ignominiosè destruat vitam meam, quomodo destruuntur, quæ pedibus minutatim atteruntur. Denique, gloriam meam in puluerem deducat, id est, post mortem detrahatur gloria mea de loco sublimi, in quò nunc est, vsque ad puluerem, ita vt memoria mea cum infamia, & opprobrio viuat inter homines. Quinto additur in Hebræo, Selà, id est, semper, infamis maneam.

Exurge Domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum tuorum. VI.

Demonstrata innocentia sua petit à Deo iustam defensionem. Et quia Deus per metaphoram dicitur dormire, cùm non adiuuat; surgere à somno, quando incipit adiuuare, iuxta illud, Exurge quare obdormis Domine? Ideo nunc dicit: Surge in ira tua, id est, irascere inimicis meis, eosq. repelle, ac terre, ne mihi noceant. Illud autem, Et exaltare in finibus inimicorum tuorum, idem ferè significat; est enim sensus, Appare sublimis in finibus inimicorum, vt omnes te videant, id est, vt omnes præsentiam tuam sentiant. Parum autem re-

fert, quod in Hebræo habetur, inimicorum meorum, in Græco, & Latino, inimicorum tuorum. Iidem enim inimici erant Dauidis, & Dei.

VII. Et exurge Domine Deus meus in præcepto, quod mandasti, & synagoga populorum circumdabit te.

Petierat simpliciter auxilium Dei contra inimicos: nunc addit rationem cur deceat Deum hoc facere. Et ratio est, quia Deus præcepit Iudicibus terræ, vt liberent innocentes de manibus opprimentium. Ex quo sequitur, vt ipsum quoque id facere deceat, qui est Iudex supremus super omnes Iudices. Exurge, inquit, in præcepto quod mandasti, id est, iuxta præceptum quod mandasti. In Hebræo habetur, Iudicio, quod mandasti, & idem est sensus, nimirum, iuxta Iudicium, quod fieri præcepisti. Porrò in Hebræo habetur: Exurge ad me, pro eo quod nos habemus: Exurge Domine Deus meus. Sed facile apparet vnde nata sit diuersitas interpretationis. nam vox Hebræa potest legi, Eli, ac sic legerunt Septuaginta, & rectè verterunt, Deus meus: potest etiam legi, Elai, & sic legerunt, qui addiderunt puncta, & S. Hieronymus, & ideo reddidit S. Hieronymus, ad me, & sic reddunt omnes, qui recipiunt puncta. Sed vt sæpè dixi, in eiusmodi varietatibus, magna debet esse auctoritas Septuaginta virorum. Et synagoga populorum circumdabit te, id est, ex hac demonstratione præsentiæ tuæ in cohibendis inimicis meis, & in defensione mea, fiet vt multi alij agnoscant te, & confiteantur tibi; teq. laudent, & sic circundabunt te, quia vbi sunt aliqui congregati in nomine tuo, ibi tu es in medio eorum.

אֵלִי אֵלַי

VIII. Et propter hanc in altum regredere; Dominus iudicat populos.

Quia dixerat, Synagoga populorum circumdabit te: ideo nunc adiungit, & propter hanc in altum regredere, id est, sicut propter me exaltatus es in finibus inimicorum meorum terrens eos ex iustitiæ tuæ solio: ita propter synagogam populorum laudantium te, quandocunque opus erit, in altum solium iustitiæ iterum ascende, & appare conspicuus in finibus inimicorum eius. Quod sequitur, Dominus iudicat populos, in Hebræo coniungitur cum versiculo sequenti, & verè cum illo optimè cohæret: sed optimè etiam cohæret cum versiculo præsenti, vt distinxerunt Septuaginta Interpretes. Est enim redditio rationis, quasi dicat Propheta, Domine pro synagoga populorum tibi adhærentium ascende in solium iudicij aduersus hostes eorum; quia Dominus iudicat populos, id est, quia Domini supremi, qualis tu es, proprium est iudicare populos. Neque refert si legamus, iudicat, cum Græcis, vel iudicabit, cum Hebræis, quia idem est sensus, nimirum, ad Dominum pertinet iudicare populos.

IX. Iudica me Domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me.

Hæc est conclusio totius superioris precationis. Quia enim conscius sibi erat, falsam esse calumniam Saulis, siue Semei, & conscientiæ suæ testem habebat Deum; rogat ipsum Deum supremum iudicem, vt iudicet causam suam iuxta iustitiam suam, & innocentiam quæ est super se: & det vnicuique prout meretur.

Consummetur nequitia peccatorum, & diriges iustum: scrutans corda, & renes Deus. X.

Hæc est quasi pars altera Psalmi, in qua docet Propheta eos, qui male agunt, aduersus seipsos agere: ac per hoc hortatur omnes, vt conuertantur ab iniquitate ad iustitiam. Ait igitur, consummetur nequitia peccatorum, id est, perficiatur, & ad summum perueniat nequitia peccatorum, tamen iusto non nocebit; non enim eum inflectet ad dexteram, vel ad sinistram; quia tu diriges iustum, id est, per tuam prouidentiam aderis iusto, ne declinet ad dexteram, vel ad sinistram. Tu, inquam, hoc facies, qui solus nosti, qui sint verè iusti, cùm scruteris corda, id est, cogitationes; & renes, id est, desideria. In Hebræo habetur verbũ futuri temporis, igmar, id est, consummetur, siue consummabitur: יִגְמָר sed Septuaginta Interpretes legerunt sine litera Iod, quæ minutissima est, & potest postea esse addita: sensus tamen in idem recidit. Si enim legas, Consummetur nequitia, sensus erit, nequitia peccatorum crescet vsque ad summum, & tota consummetur in vexatione iustorum, & tamen eos non deijciet, neque inflectet; quia Deus eos diriget, & stabiliet: vtrumque enim significat vox Hebræa, Theconen. תְּכוֹנֵן

Iustum adiutorium meum à Domino, qui saluos facit rectos corde. XI.

Ex vniuersali sententia colligit in particulari, se meritò sperare adiutorium Domini. Iustum, inquit, adiutorium meum à Domino veniet, quia iustum est, vt Deus iustos adiuuet; quoniam eius proprium est, saluos facere rectos corde, id est, eos qui verè sunt iusti coram Deo, qui scrutatur corda. In Hebræo coniungitur prima vox huius versiculi, cum versu superiore, scrutans corda, & renes Deus iustus; & deinde incipit nouus versus, Adiutorium meum à Domino. Res non est magni momenti, & in rebus dubijs præferenda videtur auctoritas Septuaginta virorum, & Vulgatæ nostræ editionis,

Deus iudex iustus, fortis, & patiens nunquid irascitur per singulos dies? XII.

In hoc versiculo videntur dissidere codices Hebræi, Græci, & Latini. Nam ex Hebræo vertit S. Hieronymus, Deus iudex iustus, & fortis comminans tota die. Ex Græco reddit S. Augustinus, Deus iudex iustus, & fortis, & patiens non iram adducens tota die. Videntur autem planè contraria, comminans, siue irascens (vtrunque enim significat vox Hebræa) tota die; & non iram adducens per singulos dies, id est, non irascens omni die. Codex autem Latinus per interrogationem habet, numquid irascitur per singulos dies? sed facilis est concordia. Nam vox Hebræa si legatur El, vt legit S. Hieronymus, & vt nunc אֵל legitur secundum puncta Rabinorum, significat fortem: si autem legatur Al, vt אַל potest legi cum alijs punctis, & vt legerunt Septuaginta Interpretes, significat, non. Et hanc lectionem veriorem existimamus; & sic concordat Græcus codex cum Hebræo, vterque enim habet, non irascitur, siue non comminatur. Illud autem fortis, quod est in Græco, non est interpretatio vocis Habraicæ El, אֵל sed est nomen superadditum à Septuaginta explicandi gratia, sicut etiam patiẽs. Nam in Hebræo ad verbum habetur, Deus iudex iustus non comminans, siue

non irascens omni die, siue tota die. Latinus autem Interpres sequutus Græcam lectionẽ reddidit sensum,non verba, cùm per interrogationem posuit, nunquid irascitur per singulos dies? idem enim est,non irascitur, & nunquid irascitur? Sententia igitur huius versiculi est,Deum Iudicem iustum,qui simul est fortis,& patiens,non semper comminari, vel irasci; sed aliquando re ipsa effundere iram suam grauissimè puniendo; id quod dicitur aduersus eos, qui videntes Deum sæpe minari multa mala peccatoribus,& tamen differre exequutionem,contemnunt minas Dei. Hunc autem sensum esse huius versiculi colligitur ex sequẽti.

XIII. Nisi conuersi fueritis,gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit, & parauit illum.

Probat Propheta,Deum non semper irasci,vel minari,sed aliquando effundere iram,& inferre mala quæ comminabatur. Nisi conuersi,inquit,fueritis,gladium suum vibrabit (sic enim legendum est,non vibrauit)id est, gladium agitabit cedendo,atque ita splendere eum faciet. Nec solum gladio percutiet, sed etiam arcu. iam enim arcum tetendit,& parauit. Vtitur autem similitudine gladij,& sagittarum,vt significet Deum punire tam prope,quàm longe. Quando causa mali nobis illati proxima est, & manifesta, tunc Deus gladio ferit comminus. Quando causa mali remota,& occulta est, tunc videtur Deus eminus iaculari sagittas suas.

XIV. Et in eo parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.

Ne putaremus,sagittas Dei facilè posse repelli,aut vitari, addit Propheta,eas sagittas esse vasa mortis,id est,instrumenta mortifera,& sagittas effectas,siue fabricatas ardentibus,id est,ex ardenti materia, vt sint tela ignita,quæ velocissimè, & summa vi penetrant omnia. Porrò nomen vasis passim accipitur in Scripturis pro instrumento, vt Psal. 70. In vasis Psalmi. Isaiæ 22. Vasa musicorum. Hieremiæ 50. Vasa iræ,& cap. 51. Vasa belli.

XV. Ecce parturijt iniustitiam,concepit dolorem,& peperit iniquitatem.

Tribus sequentibus versiculis ostendit Propheta sagittas Dei, vt verè ignitas velocissimè,& summa vi ferri,vt vitari non possint. Nam illa ipsa actione, Dei prouidentia sic disponente,quà peccatores nocere parant Iustis,seipsi occidunt. Hæc enim est mira Dei animaduersio in peccatores,cùm facit, vt omnes eorum machinationes in ipsos conuertantur. Ecce,inquit,peccator concepit dolorem, & peperit iniquitatem, & foueam aperuit,ac profundè fodit,vt iustum,vel apertè,vel clam opprimeret; sed Deo sic operante, cecidit ipse peccator in suam foueam,& dolor quem conceperat, & iniquitas,quam pepererat in caput eius reciderunt. Sed singula explicemus. Ecce parturijt iniustitiam, peccator videlicet,iniustum aliquod opus aduersus iustum effecit. Porrò hoc loco,parturijt, non est aliquid diuersum à voce peperit,sed omnino idem; explicat enim statim clarius,quo semine parturierit,siue pepererit. Concepit,inquit,dolorẽ,& peperit iniquitatem. Concipitur enim semen,& paritur fœtus. Conceptio doloris, est conceptio inuidiæ, siue odij in proximum,quæ sunt semina malorum; & rectè conceptio inuidiæ,vel odij,dicitur conceptio doloris; quia inuidia,& odium tor-

torquent, & disrumpunt animum inuidentis, & odio habentis. Ex hoc malo semine concepto paritur opus iniquum, vt cædes, rapina, detractio, falsum testimonium, & similia. Quamuis autem videantur nonnullis tria distincta, parturijt iniustitiam, concepit dolorem, peperit iniquitatem, & verè parturitio sit quid medium inter conceptum, & partum: tamen dixi non esse hoc loco, nisi duo; tum quia duo sola respondent paulo infra, cùm dicitur, Conuertatur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet; tum quia si, parturijt, hoc loco poneretur pro parturitione distincta à partu, poneretur post verbum, concepit, non ante illud. Igitur parturijt iniustitiam, dictum est in summa, & breuiter, deinde explicatum est per illa, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.

Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit. XVI.

Dixerat peccatorem peperisse iniquitatem contra iustum; addit aperuisse etiam lacum, siue cisternam, vt est in Hebræo. Significat autem his similitudinibus, peccatorem aliquando apertè, aliquando occultè moliri malum Iustis; & quia tam partus, quàm fossio sunt opera valdè laboriosa, significatur, opera mala, non sine dolore, & labore fieri. Hinc illa vox perditorum, Sap. 5. Ambulauimus vias difficiles. Et incidit in foueam quam fecit. Incipit iam Propheta ostendere mala illa hominum peccatorum ipsis peccatoribus solùm nocere, & hunc esse gladium, siue sagittas Dei; & incipit ab vltimo malo, quia in illo desierat. Aperuit, inquit, lacum, seu cisternam, vt iustus nesciens ibi esse foueam, in eam caderet; sed ipse prior in eam incidit, qui eam foderat.

Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet. XVII.

Non solùm mala occulta, vt apertio foueæ, sed etiam manifesta, vt odium, siue inuidia concepta, quæ multis signis prodit exterius; & ipsa mala ex odio, & inuidia profecta, vt cædes, & rapinæ, & similia in auctorem, Deo sic disponente, recident. Exemplo sunt Saul, & Dauid; Christus, & Iudæi; Martyres, & persequutores.

Confitebor Domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi. XVIII.

Concludit Psalmum cum laude Dei: Confitebor Domino, id est, laudabo Dominum. sic enim passim accipitur in Scripturis confessio pro laude, quia videlicet qui laudat confitetur, eum quem laudat dignum esse laude; secundum iustitiam eius, id est, laudabo, prout meretur eius iustitia, quæ tam admirandis modis liberat iustos, punit iniustos; & psallam nomini Domini altissimi; idem significatur alijs verbis; Hymnum dicam Domino altissimo, id est, supremo Iudici, qui sedet in altissimo solio super omnes alios Iudices.

PSALMVS OCTAVVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem pro torcularibus, Psalmus Dauid.

הַגִּתִּית OX, torcularibus, in Hebræo est, Haghittith, quæ nihil significare videtur, & ideo moderni, qui ita legunt, dicunt esse genus instrumenti musici nobis incogniti. At Septuaginta, & Sanctus Hieronymns, qui reddiderunt, torcularibus, legerunt sine dubio, Hagattoth, quod significat torcularia, & הַגִּתּוֹת hanc esse veram lectionem dubitare non possumus. Quid autem sit, pro torcularibus, difficile est diuinare. qui enim intelligunt Ecclesiã, vel martyria, vel Crucem Christi, mysticè exponunt. Animaduerti titulum, pro torcularibus, haberi in tribus Psalmis, qui ad amorem Dei præcipuè pertinent, videlicet in hoc octauo, qui exorditur à magno affectu; Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra? & in octogesimo, qui similiter hortatur ad iubilum spirituale, Exultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob: sumite Psalmum, & date tympanum, psalterium iucundum cum cithara. Denique in octogesimo tertio, qui plenus est affectu ardentissimi amoris diuini, Quam dilecta tabernacula tua Domiue, concupiscit, & deficit anima mea: Cor meum, & caro mea exultauerunt iu Deum viuum. Itaque ex materia horum Psalmorum suspicor dici, pro torcularibus; quia sunt aptissimi ad exprimendum vinum diuini amoris ex cordibus hominũ. vel quia cum lætitia, & cordis iubilo canendi sunt; quomodo lætari, & canere solent, tempore vindemiæ qui de torcularibus ingentem vini copiam exprimunt. Fateor tamen me nondum assequi tituli huius, vt etiam aliorum multorum intelligentiam. est igitur argumentum huius Psalmi, laudatio potentiæ, sapientiæ, & benignitatis Dei, ac præcipuè erga genus humanum.

EXPLICATIO PSALMI OCTAVI.

1. DOmine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra?

Ex consideratione magnitudinis Dei, rapitur Propheta in admirationẽ, quòd tantus Deus tanti faciat hominem, qui est puluis, & cinis, vt eum visitare & הָיָה ornare plurimis, & maximis beneficijs dignatus sit. Illud Domine, in Hebræo est nomrn proprium Dei, quod scribitur quatuor literis, & deducitur ab esse, יְהוָה iuxta illud ego sum qui sum. quod nomen moderni exprimunt per vocem, Ieoua, sed Septuaginta Interpretes, & Sanctus Hieronymns, imò Christus ipse, & Apostoli pronunciare non solebant, sed loco eius dicebant, Domine. Illud אֲדֹנָי autem, Dominus noster, est in Hebræo alia vox, Adonai, quæ propriè Dominum significat. Itaque sensus est, Deus qui es ipse fons essendi, vnde omnia quæ sunt, deriuantur, ac proinde Dominus noster, idest, Dominus rerum omnium es; quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra? id est, gloria tua, siue bona fama nominis tui diffusa est per omnem terram, cum ingenti ad-

miratione

miratione omnium, qui illam considerare satagunt. Quod Isaias cap. 6. alijs verbis dicit, Plena est omnis terra gloria eius; Dicit autem nomen Dei esse admirabile, quia tametsi pauci rè ipsa mirentur, cùm pauci sint, qui considerent opera Dei; tamen ipsum Dei nomen est admiratione dignissimum, cùm omnes creaturæ assiduè laudent creatorem, vt omnia pulchra opera laudare dicuntur artificem. Et hoc modo plena est omnis terra gloria Dei; quia quicquid est in terra, etiam si minimum quid videatur, potentiam, & sapientiam creatoris infinitam manifestat.

Quoniam eleuata est magnificentia tua super cælos. II.

Ratio redditur, cur sit tam admirabile nomen Domini in vniuersa terra. quia videlicet magnificentia Dei est altior cælo, id est, non capitur cælo; tanta est, vt totus mundus eam capere non possit, Operuit cælos gloria eius, & laudis eius plena est terra, inquit Abachuc in cantico suo. Porrò magnificentia virtus est magnorum Principum, qui magnis sumptibus, vel ingentia palatia, aut ciuitates ædificant, vel maximum numerum famulorum, aut etiam exercitus integros alunt, vel amplissima dona in alios conferunt. Deus autem ædificauit palatium huius totius mundi, cuius pauimentum est orbis terræ & tectum est cælum. Alit autem omnia viuentia, quæ sunt innumerabilia: denique donauit Angelis sanctis, qui sunt in maximo numero, & donaturus est hominibus iustis Regnum amplissimum, non temporale, sed æternum. Verè igitur magnificentia eius maxima est.

Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, vt destruas inimicum, & vltorem. III.

Respondet obiectioni quæ poterat fieri: si gloria Dei replet orbem terræ, & magnificentia eius eleuata est super cælos; vnde fit, vt non omnes eam cognoscant, & laudent? Respondet, inde fieri, quòd Deus non dignetur cognosci, & laudari à superbis, qui de sua virtute præsumunt; sed ab humilibus, & paruulis iuxta illud Matth. 12. Confiteor tibi Pater, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et hinc valde crescit gloria, & magnificentia Dei, cùm non cognoscatur, nisi à quibus ipse cognosci voluerit. Potest autem hic versiculus duobus modis intelligi. Primo, vt per infantes, & lactentes, intelligantur homines, qui rè vera comparatione Angelorum sunt veluti infantes, & lactentes, præsertim circa intelligentiam rerum diuinarum. ergo, inquit, ex ore mortalium hominum perfecisti laudem, reuelans eis gloriam tuam, propter inimicos tuos, id est, ad confusionem superborum Angelorum; vt destruas inimicum, & vltorem, id est, vt perdas sapientiam primarij inimici tui, Diaboli, & defensoris, siue vltoris eius, id est, agminis Angelorum reproborum, qui illum sequuti sunt. Secundo, per infantes, & lactentes, possunt intelligi homines humiles, & paruuli in oculis suis, & imperiti scientiarum secularium, quales fuerunt multi Prophetæ, & Apostoli, & ingens numerus Monachorum, & Virginum sanctarum, nec non verè puerorum, qui in tenera ætate adeo perfectè cognouerunt gloriam Dei, & admirabile nomen eius, vt pro ipso mortem oppetere non dubitauerint. In hoc sensu allegauit Dominus hunc Psalmum in Euangelio, Nunquam legistis, quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem? Matth. 21. Inimici autem dicun-

tur Sapientes huius mundi, & defensores ipsorum, qui, quamuis Deum cognouerint, tamen non sicut Deũ glorificauerunt, ideo insipientes facti sunt, vt Apostolus docet ad Rom. 1. Quod dicitur, vt destruas, in Hebræo est, Vt quiescere facias; sed sensus est idem. Nam non loquitur Psalmus de destructione personæ, sed sapientiæ, iuxta illud Isaiæ, Perdam sapientiam sapientum; & illud Apostoli 1. Cor. 1. Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi.

IV. Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam, & stellas, quæ tu fundasti.

Sanctus Dauid ponit se in numero infantium, & lactentium laudantium Deum; quasi dicat, Certè ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. Nam ego vnus ex illis, quippe qui pastor ouium eram, tuas laudes perficiam; Quoniam videbo cælos tuos, id est, considerabo attentè admirabile illud opus manuum tuarum, & inde laudabo te tanti operis creatorem. Illud, tuos, non est in Græco, tamen est in Hebræo, & inde in editionem nostram rectè translatum fuit. cur autem dixerit, tuos, declarat dicens, opera digitorum tuorum: nec dicit opera brachiorum, sed digitorum, tum vt ostendat summa facilitate cælos à Deo fuisse conditos; tum quia digitis fiunt opera subtilia, & preciosa, ad quæ facienda ingeniũ, non labor requiritur: non meminit Solis, sed Lunæ tantum, & stellarum, quia tempore nocturno contemplari solebat Dauid; quoniam tempus illud ob quietem contemplationi aptius est. Media nocte, inquit, surgebam ad confitendum tibi. Et alibi, In matutinis meditabor in te. Sicut etiam Isaias, Anima mea desiderauit te in nocte. Noctũ autem cælum videtur Luna, & stellis ornatum; denique verbum, fundasti, significat cælos, Lunam, & stellas ex nihilo creata, quasi dicat Propheta, quæ tu à fundamento fecisti, cùm antea nihil eorum extaret.

V. Quid est homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum?

Ex magnitudine Dei iam declarata, accedit ad extollendam magnitudinem Dei erga homines. Quid est, inquit, homo, quòd tu creator cæli, & terræ dignaris eius recordari? Quasi dicat, maximum est hoc beneficium, quòd altissimus Deus dignetur meminisse hominis, qui est puluis & cinis. Quia verò istud, recordari in Deo non est simplex memoria, sed est recordari ad benefaciendum; addit explicans, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Homo, & filius hominis hoc loco idem significant, nisi fortè ponatur hæc distinctio ad significandum beneficia Dei non esse collata in solùm primum hominem, qui fuit homo, sed non filius hominis; sed etiam in omnes posteros, qui ita sunt homines, vt sint etiam filij hominum. Visitatio autem significat specialem prouidentiam, quam Deus habet erga homines, sed præcipuè illam quam Deus ostendit, cùm venit in hunc mundum, & assumpsit humanam naturam, & in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Hæc est propriè visitatio, de qua Zacharias in Cantico Luc. 1. Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem plebi suæ: & infra, Visitauit nos oriens ex alto. Hæc sanè visitatio maximè meretur illam admirationem, Quid est homo, &c.

Minui-

Minuisti eum paulominus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. VII.

Hæc duplicem habent sensum, literalem, & allegoricum. Secundum literalem sensum commemorantur tria beneficia Dei erga naturam humanam, primo quòd homo sit conditus à Deo tam nobilis naturæ, vt non sit inferior Angelis, nisi modicum: deinde, quòd sit ornatus gloria, & honore præ omnibus alijs inferioribus creaturis; quia sit factus ad imaginem, & similitudinem Dei, ratione & libero arbitrio præditus. Denique quòd acceperit potestatem, & dominium in omnia opera Dei, ac præsertim in animalia, ideo subiungit.

Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues, & boues vniuersas, insuper & pecora campi. VIII.

Volucres cæli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris.

Per oues, & boues intelliguntur omnia animantia domestica: per pecora campi, animantia syluestria, quæ liberè vagantur per campos; per aues cæli, & pisces maris, non est dubium quid intelligatur. Illud est notandum, in Hebræo, post pisces maris, addi in singulari, perambulans semitas maris, & in Græco etiam mutari saltem genus: nam post pisces maris habetur in neutro, perambulantia semitas maris. Sensus igitur est, non solum pisces propriè dictos, sed omne perambulans, siue omnia perambulantia semitas maris, id est, quicquid mouetur in mari, siue sint pisces, siue monstra, siue quid aliud. Iam verò secundum allegoricum sensum, sed certum, & à Deo intentum, Apostolo teste. Heb. 2. & 1. Cor. 15. significatur, hominem in Christo post illam insignem Dei visitationem, id est, Verbi incarnationem, minoratum aliquantulum ab Angelis propter passionem; tunc enim Christus visus est aliquo modo minor Angelis, cùm ei apparuerit Angelus de cælo confortans eum; & cùm Angeli sint impassibiles, & immortales; Christus autem eo tempore passus, & mortuus sit. Absolutè autem semper fuit Christus Angelis superior, & omni ex parte superior. Quod apparuit, quando gloria, & honore coronatus est, id est, per resurrectionem circundatus vndique glorioso, & immortali corpore: & constitutus per admirabilem Ascensionem super omnia opera Dei, exaltatus videlicet ad ipsam Patris sui dexteram. Omnia quoque subiecta sunt ei, nulla re excepta, Præter illum, vt Apostolus ait 1. Cor. 15. qui subiecit ei omnia. Res autem illi præcipuè subiectæ sunt, primo, homines, tàm fideles, significati per oues, & boues; subditos, & Prælatos; minores, & maiores; quàm infideles, significati per animantia syluestria. Deinde Angeli hominibus superiores significati per aues cæli, quæ in sublime feruntur, & canunt assiduè laudes Dei. Denique Dæmones hominibus inferiores significati per pisces maris, qui in imis, & profundissimis locis habitant, & muti sunt ad laudes Dei, & luto, ac humoribus delectantur. Hæc omnia allegoricè varijs modis exponi posse docet S. Augustinus in hunc locum; vbi aliam ponit expositionem, quæ apud eum legi poterit. Vnum hoc loco addendum est, quod superius commemorandum fuisset; cùm Psalmista dicit, Minuisti eum paulominus ab Angelis, non esse in He-

מַלְאָכִים in Hebræo nomen Angelorum, quos Hebræi vocant, Malachim, ſed Elohim,
אֱלֹהִים quod interpretari ſolet Deus, vel Dij; ſed quia nomen Dei in Scripturis ſæpe tribuitur Angelis, & ipſis etiam hominibus, qui alijs præſunt; rectè Septuaginta Interpretes reſpicientes ſenſum Prophetæ, poſuerunt, ab Angelis; & eam interpretationem approbauit Apoſtolus Hebr. 2.

IX. Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra?

Repetit primam ſententiam, vt oſtendat illam eſſe quaſi concluſionem, quam in toto Pſalmo declarare & approbare intendebat, quaſi dicat, Iure igitur, ac meritò exclamaui Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra?

PSALMVS NONVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem pro occultis filij Pſalmus Dauid.

HVNC titulum Hebræi legunt, Victori ſuper mortem filij: & quidem verba Hebraica, vt modo leguntur, ita ſonant. Sed quia Pſalmus hic eſt Pſalmus lætitiæ, & Dauid non lætitia, ſed mœrore maximo affectus fuit ex morte filij, ideò aliqui
לַבֵּן volunt vocem illam, Laben, legendam eſſe ordine literarum
נָבָל conuerſo, videlicet, Nabal, vt ſenſus ſit, pro morte Nabal. Sed Pſalmus non loquitur de morte vnius hominis tantum, ſed etiam de interitu magni alicuius exercitus. Ideò alij dicunt in hoc Pſalmo gratias agi Deo pro morte Goliath, & fuga totius exercitus Philiſtinorum. Sed Goliath non fuit filius Dauid, vt inſcribere debuerit Pſalmum, pro morte filij. Veriſſima eſt igitur lectio Septuaginta, & vulgatæ Latinæ editionis, pro occultis, ſiue
עַל מוּת arcanis filij. Voces enim illæ, almuth, poſſunt legi, alamoth, quod ſignificat
עֲלָמוֹת occulta, ſiue arcana, & credibile eſt excidiſſe præpoſitionem, al, & legendum,
עַל עֲלָמוֹת al alamoth, pro occultis, ſicut legitur in titulo Pſalmi 45. Certè Septuaginta Interpretes, qui vtrumque titulum eodem modo reddiderunt, videlicet, pro occultis, ſine dubio eodem modo legerunt, videlicet, al alamoth, neque dubium eſſe poteſt, quin libri eorum emendatiores fuerint quàm noſtri. Quia verò ponitur hoc loco nomen filij abſolutè, & præcedit nomen arcani, ſiue occulti, id eſt, myſterij reconditi, rectè intelligimus in hoc Pſalmo tractari de vnico illo Filio Dei, qui in carne humana deliteſcens, & nouo bellandi genere pugnans, vicit Diabolum & exercitum eius, quod Apoſtolus Coloſſ. 1. vocat myſterium abſconditum à ſæculis. Ad quem ſenſum reduci poteſt lectio Hebraica, pro morte filij, id eſt, pro morte Chriſti Filij Dei, quatenus ea mors fuit glorioſa debellatio Principis tenebrarum.

EXPLICATIO PSALMI NONI.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua. I.

Proponit materiam Psalmi, quæ erit laudatio Dei propter opera eius mirabilia. Illud, in toto corde, significat rem esse omnium maximam, quam laudaturus est, & ideò totis viribus, totoq. affectu laudandam. Illud etiam, omnia mirabilia, significat, rem laudandam esse tam vniuersalem, vt quasi compendio quodam comprehendat omnia opera mirabilia Dei. Et verè talis fuit redemptio generis humani, opus summæ misericordiæ, in quo recapitulantur omnia beneficia Dei, iuxta illud Apostoli ad Ephes. 1. Instaurare omnia in Christo, id est, recapitulare, vt sonat vox Græca, & in vnam quasi summam omnia redigere.

Lætabor, & exultabo in te, psallam nomini tuo altissimæ. II.

Idipsum alijs verbis significat, vel potius explicat, quasi dicat, Confitebor tibi lætabundus, & exultans, ita vt lætitia sit in corde, exultatio in exteriori motu, atque ita in toto corde confitebor. Narrabo mirabilia psallens nomini tuo Altissime, id est, in gloriam tuam canens illa mirabilia.

In conuertendo inimicum meum retrorsum infirmabuntur, & peribunt à facie tua. III.

Incipit narrare victoriam Christi contra Diabolum, & satellites eius, & loquitur in persona totius Ecclesiæ. In conuertendo, inquit, inimicum meum retrorsum, id est, cùm conuertetur inimicus meus Diabolus retrorsum, fugere videlicet incipiens à facie tua; tunc omnes eius milites infirmabuntur, & peribunt, id est, cognita fuga Ducis, debiles reddentur, & dilabentur, ac euanescent, ac si perijssent. De hac fuga Diaboli loquitur in Euangelio Dominus, Nunc iudicium est mundi, nunc Princeps huius mundi eijcietur foras. Ioan. 12.

Quoniam fecisti iudicium meum, & causam meam, sedisti super thronum qui iudicas iustitiam. IIII.

Reddit causam, quare futurum sit, vt Diabolus fugiat, & totus eius exercitus dissipetur. Quoniam, inquit, tu Domine fili Dei fecisti iudicium meum & causam meam, id est, absoluisti iudicium, & litem (id enim propriè sonat vox Hebræa, dini) & controuersiam, quæ erat generi humano, siue Ecclesiæ cum דִינִי
Diabolo. Diabolus enim prætendebat genus humanum iustè à se teneri captiuum, & tyrannicè illud vexabat; sed Christus in Cruce absoluit hanc litem, satisfaciens pro homine; vnde subditur; Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam. vbi Crucem vocat thronum, iuxta illud S. Leonis serm. 8. de passione Domini: O ineffabilis gloria passionis, in qua & tribunal Domini, & iudicium mundi, & potestas est Crucifixi. Atque hæc sunt verè occulta Filij Dei, vt

habetur in titulo Psalmi. Qui enim in oculis hominem reus videbatur, & cum summa ignominia pœnas luere; is illo ipso tempore in throno sedens iustitiam iudicabat, id est, iustissimè iudicabat, iam precio persoluto hominem liberandum, & Diabolum dominio spoliandum, & re ipsa chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, vt scribit Apostolus Coloss. 2. tulit de medio affigens illud Cruci, & spolians principatus, & potestates.

V. Increpasti gentes, & perijt impius: nomen eorum delesti in æternum, & in sæculum sæculi.

Post debellatum Diabolum per crucem, Dominus Christus per Apostolos increpauit gentes, arguens mundum de peccato, de iustitia, & de Iudicio (vt ipse Dominus futurum prædixit) & eo modo perijt impius, id est, perijt impietas idololatriæ, & homo de impio factus est pius. Nec solum perijt impius, qui tunc erat; sed deleuit Christus nomen eorum, id est, gentilitatis, & idololatriæ in æternum, vt non amplius sint rediture, quasi stirpitus eradicatæ. Id quod iam videmus ita impletum, vt ne Iudæi quidem colant amplius idola; qui ad ea colenda propensissimi erant. Quod attinet ad verba, in Græco non est, nomen eorum, sed nomen eius, idest, impij: sed in Hebræo est, nomen eorũ, & Latina interpretatio idem habet, vel quòd olim in Græco ita legeretur, & postea sit mutatum vitio librariorum; vel quòd Latino interpreti magis placuerit lectio Hebraica: sed in sententia non est diuersitas vllius momenti. Illud autem in æternum, & in seculum seculi, in Hebræo est in seculum, & in æternum, significatur autem ista additione vera æternitas, id est, nunquam finienda duratio, ne quis acciperet hoc loco æternum pro longo tempore, sed aliquando finem habituro.

VI. Inimici defecerunt frameæ in finem, & Ciuitates eorum destruxisti.

Reddit causam cur non sit reditura idololatria; quia perierunt arma Diaboli, & ciuitates vbi habitabat, ita vt non habeat, nec vnde offendat, nec vbi se defendat. Illud inimici, est genitiui casus vt patet ex Græco: nam ex Hebræo posset etiam verti, O inimice. sed rectissima est versio Græca & Latina, & non repugnat Hebraicæ. pro frameæ; in Hebræo nunc legitur solitudines, sed verbum Carabot, significat gladios, & Corabot, solitudines, vtrunque autem legi potest, solùm mutatis punctis. Itaque Septuaginta legerunt, Carabòt, ideo recte verterunt frameæ, siue gladij, vt sensus sit, defecerunt gladij hostis nostri Diaboli, vsque in finem, id est, nullo remanente, siue in æternum. Illud etiam, Ciuitates eorum, in Hebræo, & Græco habetur sine pronomine, eorum, & Ciuitates destruxisti, nimirum inimici, quasi dicat inimicus amisit gladios, & Ciuitates. per gladios inimici intelligi possunt tentationes siue suggestiones, & quasi verba Diaboli, sicut gladium spiritus vocat Apostolus verbum Dei: vnde etiam idem Apostolus tentationes Diaboli dicit esse tela ignea, ad Ephes. 5. Dicuntur autem isti gladij defecisse, quia nihil nocere possunt armatis fide Iesu Christi. In quo sensu allegauit hunc locum Psalmi Sanctus Antonius apud Athanasium in vita ipsius, probare volens tentationes Diaboli signo crucis facillimè repelli. per ciuitates autem Diaboli intelligi possunt homines infideles in quibus Diabolus liberè regnat. Destruxit Christus has ciuitates, dum per

חֲרָבוֹת
חֳרָבוֹת

totum

totum mundum idola sustulit. De hac re Dominus loqui videtur, cùm ait Luc. 11. Cùm fortis armatus custodit atrium suum in pace sunt omnia quæ possidet, si autem fortior superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, &c. Cùm Diabolus custodiebat atrium in pace erant omnia quæ possidebat, id est, cùm infidelitatem conseruabat, securè possidebat omnia sua; quia dum homo est infidelis, semper est in manu Diaboli, etiam si moraliter bene viuere videatur, vt multi Philosophi alijque Ethnici faciebant. At atrio expugnato per Christum, id est, infidelitate sublata, & cognitione veri Dei introducta, omnia sua Diabolus perdidit.

Perijt memoria eorum cum sonitu, & Dominus in æternum permanet. VII.

In Hebræo, vt nunc legitur, non habetur cum sonitu, sed, cum ipsis, vt sensus sit, perierunt impij, & cum ipsis perijt etiam memoria ipsorum. Cæterũ vox Hebraica potest legi, Hemma, & significat cum ipsis, potest etiam legi, הֵמָּה Hama, & significat sonitum; & sic legerunt Septuaginta interpretes, & addiderunt הָמָה perspicuitatis gratia præpositionem, cum, & ideo verterunt, cum sonitu; sensus autem est, perijsse memoriam idololatrarum, & ipsorum idolorum & totius Regni Satanæ cum magno strepitu, & sonitu. Repugnauit enim mundus totus, & ipsi summi Reges, & Imperatores totis viribus conati sunt idola defendere: sed quò magis mundus fremebat, eò magis idololatria cadebat, & memoria eius abolebatur. Denique finito strepitu persecutionum memoria quoque idololatriæ perijt: Dominus autem Christus, & eius memoria numquã peribit.

Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate iudicabit populos in iustitia. VIII.

Post Christi mortem, & resurrectionem data est ei omnis potestas in cælo, & in terra Matth. vltimo. Id hoc loco Dauid commemorat, quasi dicat, post certamen cum Diabolo Dominus parauit, siue, vt sonat vox Hebræa, stabiliuit thronum suum in iudicio, id est, ad iudicandum, & ipse qui est Princeps Regum terræ, iudicabit orbem terræ, id est, populos omnes totius mundi, in æquitate, & iustitia. Idem est autem hoc loco æquitas, & iustitia. nam tam in Hebræo, quàm in Græco pro, æquitate, habetur iustitia, pro iustitia habetur, rectitudo. Itaque Latinus interpres non accepit æquitatem propriè, sed vt poni solet aliquando pro iustitia; & sicut in Hebræo, & Græco res eadem bis repetitur diuersis vocibus; ita credendum est, Latinum interpretem idem intelligi voluisse per æquitatem, & iustitiam. Dicitur autem Christus iudicare orbem terræ, quamuis multi sint in mundo Principes infideles, & impij qui contra Christum pugnant; quoniam corda eorum in manu Christi sunt, nec faciunt, nisi quod ipse iustò iudicio facere eos sinit.

Et factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus in tribulatione. IX.

Ex eo quod deinceps regnabit Dominus Christus, & iudicabit iustè, colligit Dauid magnam consolationem pauperum, qui aliàs à potentibus opprimi solent. quasi dicat, non timeant amplius pauperes, quia Dominus in cælo sedes factus est refugium pauperum. & rursus id ipsum alijs verbis repetit, adiutor, inquit,

inquit, pauperum in opportunitatibus, id est, temporibus opportunis, quando videlicet necessitas id requirit, nimirum in tribulatione. Tunc enim opportunè diuinum præbetur auxilium, quando tribulatione vrgemur, & deficit humana consolatio. Adimpletur autem hæc promissio in omnibus, qui Deum verè quærunt, & timent, & ideò subiungit.

X. Et sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te Domine.

Mutatio personæ frequens est in Psalmis, & sæpè nascitur ex affectu nouo, qui Dauidi inspirabatur, dum laudes Dei caneret. Meritò, inquit, in te sperare possunt in angustijs suis omnes qui nouerunt nomen tuum, id est, qui non solùm sonant voce nomen Dei; sed probe intelligunt, quàm magnam rem significet, & ex nomine isto rectè intellecto cognoscunt potentiam, & misericordiam Dei. Ideò meritò in te sperare possunt amici tui, quoniam non dereliquisti, id est, nunquam dereliquisti quærentes te. Dicuntur autem quærere Deum, qui cupiunt eius gratiam, & student toto corde placere illi.

XI. Psallite Domino, qui habitat in Sion, annunciate inter gentes studia eius.

Post apostrophen ad Deum; ex eodem feruore spiritus facit aliam ad homines, exhortans eos, vt ipsi quoque Deum laudent, & alios ad laudandum excitent. Dicitur Dominus habitare in Sion, quia ibi erat arca testamenti, & locus orationis; & additur hæc periphrasis, vt distinguatur Deus verus, à Dijs falsis, qui habitabant in delubris, & fanis Ethnicorum. Illud autem, studia eius, significat cogitationes, consilia, molimina, adinuentiones, opera Dei mirabilia, quæ relucent in redemptione generis humani. Nam idem vocabu-
עֲלִילוֹת lum Hebraicum haliloth, quod hic vertitur, studia, in Psalmo 104. vertitur opera, & Isaiæ 12. in cantico Isaiæ vertitur adinuentiones. Itaque sensus est, Cantate Deo vero Psalmum, laudantes eum, & annunciate inter gentes mirabiles cogitationes, & mirabilem industriam, atque adeò mirabilia opera eius, vt omnes gentes hæc audientes illum laudent.

XII. Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est: non est oblitus clamorem pauperum.

Redit Propheta ad id quod dicebat, Dominum iustum iudicem esse refugiũ pauperum in tribulatione: & respondet tacitæ obiectioni, quæ poterat fieri, quia videmus interdum pauperes pios opprimi à potentibus, & etiam innocenter occidi. Laudate, inquit, Deum, quoniam etiam si videatur aliquando obliuisci pauperum suorum; tamen non ita est, sed requirens, id est, inquirens in vitam hominum, & discutiens acta singulorum, recordatus est sanguinem innocentium iniustè effusum, & non est oblitus clamorem eorum, qui dum opprimerentur clamauerunt ad eum. Deum autem recordatum esse sanguinem suorum, patebit suo tempore, quando, & opprimentium pœna, & oppressorum gloria manifestabitur.

XIII. Miserere mei Domine, vide humilitatem meam de inimicis meis.

Lau-

Laudauit Deum de præteritis beneficijs: nunc implorat auxilium aduersus præsentes, & futuras angustias. Est autem vox Ecclesiæ contra persecutores tum visibiles, tum inuisibiles. Miserere, inquit, mei Domine, vide humilitatem meam, id est, abiectionem meam (id enim sonat verbum Græcum) siue afflictionem meam (quod significare solet verbum Hebraicum) de inimicis meis, id est, ex inimicis meis prouenientem.

Qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. XIV.

Prima pars huius versiculi coniungitur cum superiore versu. Est enim sensus, Miserere mei, & vide humilitatem meam, tu Domine qui exaltas me de portis mortis, id est, qui soles me longè facere à portis mortis: & quia portæ illæ intelliguntur esse in loco inferiori, & eædem cum portis inferi, quia non loquitur Propheta de morte corporis, sed de morte animæ per peccatum, siue de morte æterna; ideò exaltari se dicit, vt longè fiat ab illis. Per portas mortis, siue inferi videtur intelligenda multitudo infernalium hostium nostrorum. Quia enim multitudo populi ad portas conuenire solebat apud Hebræos, siue ad iudicium, siue ad alia publica negocia, ideò multitudo nomine portarum significatur. Matth. 16. Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Ecclesiastici vltimo, De portis tribulationum, quæ circundederunt me. Pulchrè autem opponuntur portæ mortis, portis filiæ Sion, id est, portis Hierusalem: quia portæ mortis, seu inferni in loco infimo sunt, portæ Hierusalem in monte excelso: in portis mortis congregatur populus infernalis, in portis Hierusalem, populus Dei. Portæ mortis tentationes, & bella emittunt, per quæ itur ad mortem; portæ Hierusalem in pace fundatæ sunt. Hierusalem enim posuit fines suos pacem, & ipsa visio pacis dicitur. Itaque exaltatur Ecclesia à portis mortis, vt annunciet laudem Dei in portis filiæ Sion, id est, liberatur à tentationibus, ne cadat in mortẽ æternã, vt gratiam liberatoris agnoscat, & laudet coram Angelis Dei, qui sunt in portis cælestis Hierusalem.

Exultabo in salutari tuo, infixæ sunt gentes in interitu, quem fecerunt. XV.

Exultabo, inquit, liberatus de portis mortis, in salutari tuo, id est, in salute à te mihi donata. Quoniam (id enim subintelligitur, vt sæpè alias in Psalmis) gentes, quæ mihi interitum fecerunt, id est, parauerunt, in ipsum interitum infixæ sunt, tanquam in luto tenacissimo, vnde euadere nequibunt: hoc est, persecutio inimicorum non mihi nocuit, sed ipsis.

In laqueo isto, quem absconderunt comprehensus est pes eorum. XVI.

Nec solùm aperta persequutio, sed etiam occulta, quæ veluti laqueus tendebatur, auctoribus perniciosa fuit, non mihi. Fortassè hic tanguntur persequutiones apertæ Diocletiani, & similium, & occultæ Iuliani Apostatæ, & Imperatorum hæreticorum.

Cognoscetur Dominus iudicia faciens, in operibus manuũ suarum comprehensus est peccator. XVII.

Ex hoc mirabili indicio Dei, qui conuertit arma, & fraudes hominum impiorum in ipsos, colligit Dauid fore, vt cognoscatur Deus. Cognoscetur Dominus iudicia faciens, id est, cognoscetur esse Deus verus, & summus, dum iudicia facit tam admiranda; nam per eius prouidentiam in operibus manuum suarum comprehensus est peccator; nimirum dum incidit in interitum quem alijs parauerat, & in laqueum quem alijs tetenderat. Similia habentur in Psalmo 7. versu 15. & eundem sensum habent. Post hunc versiculum in Hebræo additur, Higgaion selà, quod verti potest, meditatio semper, quod significat, iudicia Dei supradicta, assiduè, ac iugiter esse meditanda.

הִגָּיוֹן סֶלָה

XVIII. Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes, quæ obliuiscuntur Deum.

Non imprecatio, sed prophetia est, impios ad inferos descensuros: conuertantur, positum videtur pro reuertantur, vt vox Hebræa sonat, & reuertantur, pro, reuertentur. Dicuntur autem peccatores reuersuri ad inferos, quia inde venerunt, qua peccatores sunt. Deus enim fecit hominem rectum, sed Diabolus eum peccatorem fecit, Vos, inquit Dominus, ex patre Diabolo estis. Quod sequitur, omnes gentes, quæ obliuiscuntur Deum, declarat qui sint peccatores reuersuri in infernum; illi nimirum omnes, qui obliuiscuntur Deum. Obliuio enim Dei est radix omnium peccatorum; nam omnis qui peccat, auertitur à Deo, & conuertitur ad creaturam.

XIX. Quoniam non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem.

In Hebræo non habetur negatio in secundo membro, sed legitur, patientia pauperum peribit in æternum, sed negatio prioris membri ex phrasi Hebraica, trahitur etiam ad membrum posterius, & ideò Septuaginta Interpretes rectè verterunt, non peribit. Significat autem hic versiculus, ideò peccatores, qui pauperes opprimere solent, in infernum deijciendos, quoniam Deus vindictam aliquando sumet de oppressione pauperum suorum. Quamuis enim ad tempus videatur non recordari eorum; tamen non obliuiscetur eorum vsque in finem; sed aliquando recordabitur, & proinde patientia, siue expectatio pauperum non peribit in finem, id est, in æternum, vt sonat vox Hebræa, Lahad. Dicitur autem patientia pauperum non peritura in æternum, non quoad se, sed quoad suum effectum; quasi dicat, non frustrabitur in æternum, sed aliquando effectum suum sortietur.

לָעַד

XX. Exurge Domine, non confortetur homo, iudicentur gentes in conspectu tuo.

Posteaquam prædixit interitum impiorum, rogat Deum vt incipiat coërcere impios. Exurge, inquit, Domine, non confortetur, id est, non præualeat homo, qui puluis est, contra Deum factorem suum. Iudicentur gentes in conspectu tuo, id est, iudicium contra eos à facie tua prodeat. Quod in alio Psalmo legimus, Iudica illos Deus.

XXI. Constitue Domine legislatorem super eos, vt sciant gentes quoniam homines sunt.

Iudi-

Iudicium contra gentes, quæ persequebantur Ecclesiam, manifestum fuit, quando subiectæ fuerunt Principi Christiano. Tunc enim intellexerunt Gentiles, se homines esse, infirmos videlicet, & contra Christum præualere non posse. Id prædicit Propheta per modum precantis. Nomen Hebraicum, Morah, מורה vel Morè, Doctorem significat, & etiam terrorem, vt vertit S. Hieronymus. מורה Et quia Propheta loquitur de Doctore terribili, qui cum imperio præcipit, & docet, ideò rectè legislatorem dixerunt Septuaginta Interpretes. Multi per hunc legislatorem intelligunt Christum, multi Antichristum. In re obscurissima quisque in suo sensu abundet. Ego Constantinum intelligo, Iouinianum, Valentinianum, Theodosium, & similes.

Vt quid Domine recessisti longe, despicis in opportunitatibus, in tribulatione. XXII.

In hoc versu incipiunt Hebræi Psalmum decimum, sed hanc distinctionem Septuaginta Interpretes non habuerunt: & credibile est à posterioribus excogitatam fuisse distinctionem, propterea quod materia huius partis Psalmi videatur diuersa omnino à materia prioris partis, cùm in parte priore exultet Ecclesia pro victoria contra inimicos Dei, & suos; in posteriore gemat ob eorundem inimicorum prosperos successus aduersus Ecclesiam. Sed non tam est diuersa materia, quàm diuersa sunt tempora, quæ Dauid prophetando percurrit. In principio enim Psalmi exultabat Dauid in spiritu ob occulta mysteria filij Dei, qui moriendo debellauit aëreas potestates, & gentilitatem, atque idola destruxit. Deinde in fine prioris partis, & in hac posteriore prædicit persecutiones Ecclesiæ tum à gentibus, tum ab alijs malis hominibus excitatas, quæ interdum ita crescunt, vt videatur Dominus oblitus esse populi sui, quem tam gloriosè liberauerat. Et quia dixerat paulo ante, Factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione; ideò nunc respiciens aliud tempus, quò, Deo permittente, pauperes opprimuntur à potentioribus, ait, Vt quid Domine recessisti longè, id est, ita permittis impios grassari in Iustos, ac si non adesses, sed longè recessisses? Despicis, tuos pauperes videlicet, in opportunitatibus, quando opportunum esset eos iuuare, nimirum in tribulatione.

Dum superbit impius, incenditur pauper, comprehenduntur in consilijs quibus cogitant. XXIII.

Difficilis omnino versiculus. Videtur hæc esse sententia, dum superbit impius, id est, dum impius prosperè agit, & gloriosus apparet; tunc incenditur pauper, id est, scandalizatur, & vritur æstu cogitationum Iustus pauper; comprehenduntur in consilijs quibus cogitant, id est, vterque, tam impius gloriosus, quàm Iustus pauper comprehenditur, & illaqueatur consilio, id est, cogitatione sua. Nam impius cogitat sibi deberi illam felicitatem, & ipse se decipit: Iustus verò videns impium prosperè agere, cogitat quid hoc sibi velit, & magis ac magis se inuoluit. Quod ad Grammaticam attinet, cùm dicitur in consilijs quibus cogitant, Græcismus est, & Latinus Interpres ad verbum vertere voluit. Nos enim diceremus in consilijs, de quibus cogitant, vel quæ cogitant. Per consilia verò cogitationes intelligimus, vt magis propriè significat vox Hebraica. Porrò hæc videtur ratio versiculi superioris, ideò enim rogauit

Propheta Deum, vt non despiceret pauperem in tribulatione, quia prosperitas impiorum, & impijs, & Iustis nocet, dum illi superbiunt, isti scandalizantur.

XXIV. Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur.

Hebraica lectio, vt nunc se habet, ad verbum sic vertenda esset, Quoniam laudauit impius desiderium animæ suæ, & auarus benedicens exacerbauit Dominum. Sed remotis punctis, & distinctionibus quæ tempore Septuaginta Interpretum non aderant, clarissimè cernitur sententia, quam Septuaginta rectissimè expresserunt. Verbum enim hillel, quod significat laudauit; si legatur hullal, vt Septuaginta legerunt, significat laudatus est; & verbum berech, benedicens, si legatur, baruch, significabit benedictus est. Illud autem exacerbauit Dominum, pertinet ad versiculum sequentem, qui incipit, Exacerbauit Dominum peccator. Reddit igitur causam Propheta, cur ex prosperitate superbiat impius, & vratur pauper; quia videlicet, peccator malè agit, & tamen quia diues est, & potens, laudatur à multis quasi bene agat, & desideria animæ eius, id est, desideria ipsius (est enim phrasis Hebraica, desiderium animæ meæ, pro desiderium meum) quamuis iniqua, & iniusta approbantur, & hinc fit, vt iniquus benedicatur, cùm maledici potius mereretur.

הִלֵּל הֻלַּל בֵּרֵךְ בָּרוּךְ

XXV. Exacerbauit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non quæret.

Pergit explicare malitiam peccatoris superbi. Exacerbauit, inquit, Dominum peccator, & cùm deberet omni studio quærere reconciliationem, secundum multitudinem iræ suæ non quæret, id est, propter magnitudinem iræ suæ in pauperes afflictos, non quæret Deum, vel reconciliationem cum Deo. Ira enim, & arrogantia excæcat mentem, vt non cogitet peccator quàm magnum sit malum exacerbare Deum omnipotentem.

XXVI. Non est Deus in conspectu eius, inquinatæ sunt viæ illius, in omni tempore.

Excæcatus peccator non cogitat Deum. In Hebræo maiori emphasi legitur, Non est Deus in omnibus cogitationibus eius, id est, in nulla eius cogitatione est Deus, id est, cùm tam multa cogitet, nunquam cogitationi eius occurrit Deus. Ita funditus Deum oblitus est. Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. Hoc sequitur ex superiore, quia nunquam Deum cogitat nullo tempore dirigit viam suam ad Deum; sed ad carnalia desideria explenda; & ideò omnes viæ, id est, omnia opera eius sunt inquinata sorde concupiscentiæ.

XXVII. Auferuntur iudicia tua à facie eius, omnium inimicorum suorum dominabitur.

Id quod eum conuertere posset à via mala, cogitatio videlicet terribilium iudiciorum tuorum, longe est à corde ipsius; & ideò sine vllo timore Dei dominatur omnium inimicorum suorum, id est, tyrannicè opprimit omnes, quos inimicos suos putat.

Di-

Dixit enim in corde ſuo, non mouebor à generatione in generationem ſine malo. XXVIII.

Confidentia vana impij hic notatur; cogitat enim apud ſe nihil ſibi nocere poſſe. Dixit, inquit, in corde ſuo non mouebor: id eſt, nemo me commouere poterit, nec deijcere à ſtatu meo; à generatione in generationem ſine malo, ſupple, ero. Nam & in Hebræo, & in Græco ponitur diſtinctio poſt verbum, mouebor, & in Hebræo clarè apparet ſenſus ille, à generatione in generationem ſine malo ero, quomodo etiam vertit S. Hieronymus.

Cuius os maledictione plenum eſt, & amaritudine, & dolo; XXIX.
ſub lingua eius labor, & dolor.

Deſcripſit Propheta quale ſit cor impij, quòd videlicet non cogitet Deum, nec iudicia eius, & ſperet, nihil mali ſibi euenturum: nunc deſcribit, quale ſit os, deſcripturus poſtea qualia ſint opera. Dicit igitur, os impij eſſe plenum maledictione, amaritudine, & dolo. Ad maledictionem pertinent blaſphemiæ in Deum, & conuicia in homines; ad amaritudinem detractiones, murmurationes, contentiones, & alia odium, & rancorem teſtantia: denique ad dolos calumniæ, mendacia, periuria. Quod additur, ſub lingua eius labor, & dolor, ſignificat effectum ſuperiorum malorum. Eò enim tendunt omnia verba impij, vt laborem, & dolorem afflictis adferant. Sub lingua eius labor, & dolor, id eſt, id quod eſt ſub lingua impij, id eſt materia in qua exercetur lingua impij, eſt labor, & dolor miſerorum hominum, qui ei quoquo modo ſubijciuntur.

Sedet in inſidijs cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem. XXX.

Hic iam deſcribuntur mala opera, id eſt, oppreſſiones pauperum. Eſt autem oratio metaphorica, ducta ſimilitudine ab ijs, qui latent intra veſtibula domus, vt obſeruent, quando tranſeant quos interficere cupiunt. Significat autem Propheta hac metaphora, viros impios, & potentes adiunctis ſibi ſocijs alijs diuitibus, & potentibus varijs artibus, & dolis circumuenire pauperes, eosq. ad extremam perniciem adducere. In Hebræo non eſt, in inſidijs cum diuitibus, ſed, in inſidijs atriorum, ſeu veſtibulorum. Cæterùm Septuaginta non legerunt chazerim, vt nunc habetur in codicibus Hebraicis, ſed haſirim. Illud enim חֲצֵרִים atria, hoc diuites ſignificat. Itaque probabile eſt poſt tempora Septuaginta עֲשִׁירִים textum Hebraicum fuiſſe mutatum.

Oculi eius in pauperem reſpiciunt, inſidiatur in abſcondito, XXXI.
quaſi leo in ſpelunca ſua.
Inſidiatur, vt rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum. XXXII.
In laqueo ſuo humiliabit eum, inclinabit ſe, & cadet cum XXXIII.
dominatus fuerit pauperum.

Quod dixerat in verſiculo triceſimo, exponit in his tribus verſiculis, varians metaphoras. Nam in 30. verſiculo comparauit oppreſſorem pauperum homini inſi-

ni insidianti alteri homini : in 31. comparat Leoni insidianti alijs bestijs debilioribus : in 32. & 33. comparat homini tendenti laqueos bestijs, & capienti eas. Versiculi duo postremi sunt in Hebræo multo clariores. Sic enim ad verbum reddi potest lectio Hebraica, quomodo vertit S.Hieronymus, Insidiatur vt rapiat pauperem, rapiet pauperem cùm attraxerit eum ad rete suum: & confractum subijciet, & irruet viribus suis valenter. Nostra verò lectio sic explicanda est: Insidiatur, vt rapiat pauperem, rapere autem pauperem insidiatur tunc, cùm eum ad se attrahit alliciendo incautum. In laqueo verò suo iam captum humiliabit, id est, opprimet, & inclinabit se super eum, atque in eum cadet, id est, super eum irruet cùm dominatus fuerit pauperum, id est, cùm ijs planè potitus fuerit. Et simul hæc verba pulchrè alludunt ad casum interiorem impij: tunc enim horrendè cadit in seruitutem Diaboli, cùm dominari sibi videtur hominum miserorum.

XXXIV. Dixit enim in corde suo, oblitus est Deus, auertit faciem suam, ne videat in finem.

Repetit causam tantæ impietatis, nimirum, quia impius cogitat apud se, Deum non curare res humanas, nec vnquam esse curaturum.

XXXV. Exurge Domine Deus, & exaltetur manus tua, ne obliuiscaris pauperum.

Rogat Deum vt impios coerceat. Exurge, inquit, quasi à somno, & exaltetur manus tua ad percutiendum: manus enim dormientis, vel quieti hominis demissæ, & sæpè complicatæ esse solent. In Græco adduntur duæ voces, post Domine Deus, additur, meus, & post ne obliuiscaris pauperum, additur, in finem. Sed in Hebræo non habentur, nec in Latinis emendatioribus.

XXXVI. Propter quid irritauit impius Deum? dixit enim in corde suo, non requiret.

Iterum repetit, causam cur impius Deum irritet peccando, eam esse; quia cogitat Deum ista non requirere.

XXXVII. Vides quoniam tu laborem, & dolorem consideras, vt tradas eos in manus tuas.

Refellit Propheta illam causam, quasi dicat, Imò vides, ò Deus, & requiris, quòd ex eo apparet, quia tu laborem, & dolorem miserorum consideras, vt cùm impleta fuerit mensura, tradas impios in manus tuas puniendos. In Hebræo, & Græco habetur, Quoniam tu laborem, & furorem consideras, & sic etiam legit Sanctus Augustinus, & Sanctus Hieronymus, & si ita legamus, sensus erit, Quoniam tu laborem oppressorum, & furorem opprimentium consideras.

XXXVIII. Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.

Meritò ista consideras, quia tibi Patri omnium incumbit cura eorum, præcipuè, qui sunt destituti omni alio auxilio.

Con-

Contere brachium peccatoris, & maligni, quæretur peccatum illius, & non inuenietur. XXXIX.

Contere brachium, id est, potentiam, & robur peccatoris, & sic humiliatus resipiscet, nec amplius peccabit: ideò quæres postea peccatum eius, & non inuenies. nam, vt ait Isaias, sola vexatio dabit intellectum auditui. & Dauid, Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum.

Dominus regnabit in æternum, & in seculum seculi, peribitis gentes de terra illius. XL.

Prædicit futurum, quod vt fieret, orauerat. Dominus, inquit, semper regnabit, inuitis inimicis eius, imò ipsi inimici peribunt, & exterminabuntur de terra illius, id est, de orbe terrarum vniuerso, quia Domini est terra & plenitudo eius.

Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum audiuit auris tua. XLI.

Quod futurum est, ponit tanquam præteritum propter certitudinem. nec dicit orationem, sed desiderium pauperum, vt ostendat celerem exauditionem, quasi dicat, Deus qui scrutatur corda, non expectabit orationem, sed ipsum desiderium, quod orationem præcedere solet, exaudiet. Idem verò est, desiderium, & præparatio cordis; desiderium enim est præparatio ad orandum.

Iudicare pupillo, & humili, vt non apponat vltra magnificare se homo super terram. XLII.

Exaudiuit Dominus desiderium pauperum, iudicare pupillo, & humili, id est, ad hoc exaudiuit, vt iudicet causam pupilli, & humilis contra ipsos eorum oppressores, ne deinceps homo audeat superbire, homo, inquam, qui est super terram, contra Deum, qui est in cælo. In Hebræo significantius dicitur, Vt nequaquam vltra superbiat homo de terra, id est, homo ex terra compositus; quasi dicat, vt non superbiat figmentum contra factorem suum.

Hæc omnia quæ dicuntur in hoc Psalmo aduersus impium oppressorem pauperum, attribuuntur Antichristo à S. Hieronymo & Augustino; & sine dubio illi conueniunt per antonomasiam omnia quæ dicuntur in genere de impijs: sed si ad literam dicantur hæc de oppressoribus pauperum in genere, vt nos existimamus, certè manifestè apparet, quàm ingens crimen sit, quod tot verbis, & tam significantibus à Spiritu sancto reprehenditur.

PSALMVS DECIMVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem Psalmus Dauid.

E titulo dictum est in præcedentibus. Argumentum huius Psalmi est cohortatio ad confidentiam tempore calumniarum, aliarumq. persecutionum. Loquitur Dauid in persona cuiuslibet Iusti, præuidens quodammodo illud Apostoli, Omnes qui piè viuere volunt, persecutiones patientur. 2.Timot.3.

EXPLICATIO PSALMI DECIMI.

I. IN Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem, sicut passer?

Vox Iusti, qui pulsatur tentatione desperationis, vt vocationem suam deserat ob multitudinem calumniatorum. In Domino, inquit, confido, qui vbique est, & omnipotens est; quomodo dicitis animæ meæ, id est, cur mihi persuadere conamini. Iam enim supra diximus, phrasim esse Hebraicam, animæ meæ, pro mihi. Alloquitur autem vel Dæmones tentantes, vel ipsas internas suggestiones, hoc est, cogitationes à Diabolo immissas; Transmigra in montem sicut passer, id est, desere vocationem, & hominum consortium, & abi ad locum vbi nulla sint pericula, nullæ tentationes. Passeres enim, cùm timent aucupes, volant ad cacumina montium, ad quæ aucupes ascendere non possunt. Tales montes respectu tentationum nulli sunt, nisi in imaginatione hominum, qui cùm tentantur grauiter, imaginantur mutatione locorum posse molestiam illam declinari; & qui desperant, ipsam etiam violentam mortem eligunt, ad quam fugiunt, tanquam ad montem. Iustus autem constans est, & locum suum non deserit, sciens vbique tentationes Diaboli, & vbique adiutorium Dei esse. In Hebræo habetur, Transmigra in montem vestrum passer, sed vocem, chem, quæ significat vestrum, Septuaginta legerunt, cha, quod est, sicut; & hæc sine dubio est lectio verior & clarior. Nam etiam S. Hieronymus sic vertit. Itaque post tempora S. Hieronymi videtur hic locus corruptus in Hebræo, librariorum vitio.

הַרְכֶם
כְּצִפּוֹר

II. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde.

Hæc est ratio, cur sit fugiendum ad montem, id est, deserendam vocationem præ nimio timore, quem tentatio suggerit; videlicet, quia mali homines assiduè persequuntur Iustos siue calumnijs, siue alia ratione. Comparat autem calumnias, siue alias persequutiones sagittis, quæ iaciuntur in obscu-

ro; vt significet eas calumnias, vel persecutiones non solùm grauiter ferire, sed etiam vix posse caueri. In Hebræo habetur, Parauerunt sagittas suas in neruo: & secundum hanc lectionem, idem est intenderunt arcum, & parauerunt sagittas in neruo. At Septuaginta verterunt, Parauerunt sagittas in pharetra, vt significarent, non solum peccatores intendisse arcum, vt semel iacerent sagittam, sed etiam implesse pharetram sagittis, vt sæpius iaculari possent. Quamuis autem vox Hebræa Ieter, neruum, & chordam significet, & in dictionarijs non inueniatur locus, vbi ponatur pro pharetra: tamen auctoritas Septuaginta Interpretum satis est, vt credamus etiam pro pharetra accipi posse. Quod Latinus codex habet, in obscuro, & Hebræus in caligine, in Græco est, in obscura luna; sed in re nulla est discrepantia. Nam obscura Luna significat noctem carentem Lunæ splendore, siue sit nebulis tecta Luna, siue sit cum Sole coniuncta, aut Soli vicina. Possent hi duo versiculi etiam hunc sensum habere, In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer, quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde. Id est, non licet iam esse recto corde, quoniam vndique tenduntur insidiæ rectis corde, ideò vel oportet in montem in accessum extra homines recedere, quod fieri non potest; vel cedendum est consuetudini, & deserenda via iustitiæ. Sed huic tentationi respondet iustus: In Domino confido, & ideò nec in montem inhabitabilem abibo, nec deseram viam iustitiæ. יֶתֶר

Quoniam quæ perfecisti, destruxerunt, iustus autem quid fecit? III.

Confirmat Propheta per apostrophen ad Deum, verum esse, quod peccatores iniustè persequuntur Iustos. Quasi dicat, verum est, quod audiui de impietate peccatorum. Nam peccatores destruxerunt ea quæ tu perfecisti, id est, leges tuas perfectissimas, necnon consilia, & ordinationes omnes tuas, quas posuisti in populo tuo, dum non solum non reddunt bona pro malis, vt tu iubes, sed reddunt mala pro bonis, sine vlla causa calumniando, & persequendo Iustos; Iustus enim quid fecit? hoc est, Iustus non dedit illis vllam occasionem, sed ipsi oderunt iustos gratis. Vox Hebræa, quam Septuaginta verterunt, perfecisti, valde obscura est. S. Hieronymus vertit, leges, alij fundamenta, alij retia. Mihi verisimile videtur Septuaginta Interpretes non legisse, vt nunc habemus in Hebræo, hasciatot, quod habet formam nominis pluralis, sed legisse hasciattota, quod significat posuisti, à verbo sciatat, in coniugatione hiphil, sunt enim eædem omnino literæ, & solum additur punctum vnum sub vltima litera. Nam ferè id obseruamus in Psalmis, vt Septuaginta legerint paulo aliter, quàm legerint ij, qui puncta addiderunt. הַשָּׁתוֹת הַשָּׁתּוֹתָ שָׁתַת

Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius. IV.

Incipit rationem reddere, cur in Domino confidere se dixerit, & non timeat insidias hominum iniquorum; quia videlicet, Dominus omnium in cælo sedeat iudex, vnde omnia videat, & omnes subiectos habeat. Dominus, inquit, in templo sancto suo, subintellige, sedet. Vocat autem templum sanctum Dei, summum cælum, quod est templum non manufactum. Idem significat clario-

ribus verbis, cùm ait, Dominus in cælo ſedes eius, hoc eſt, Dominus in cælo ſedem, ſiue thronum habet. Eſt autem phraſis Hebraica, Dominus in cælo ſedes eius, pro, ſedes Domini eſt in cælo, vel Dominus in cælo ſedem habet.

V. Oculi eius in pauperem reſpiciunt, palpebræ eius interrogant filios hominum.

Ex throno illo altiſſimo, cui nihil abſcondi poteſt, reſpicit Deus pauperes, proinde nihil mali accidere poteſt hominibus Deo non ſciente, aut non permittente, quæ eſt maxima conſolatio Iuſtorum. Quod ſequitur declarat magis prouidentiam Dei. Non ſolùm enim Deus videt homines, ſed videndo diſcernit, ac dijudicat bonos, & malos, & omnia eorum opera. In Hebræo non habetur, in pauperem, ſed ſimpliciter, oculi eius reſpiciunt, ſed Septuaginta addiderunt, in pauperem, explicandi gratia. Præterea, pro, interrogant, habetur in Hebræo, probant, ſed eadem ſententia eſt. Metaphoricè enim dicitur Deus interrogare, ſiue probare, id eſt, tentare, ſiue examinare, quando perfectè diſcernit ac dijudicat, quòd homines non poſſunt ſæpenumero facere, niſi interrogando, & examinando. Illud, palpebræ eius interrogant, nihil ſignificat aliud, niſi oculi eius perfectè diſcernunt: quoniam enim Pſalmi Poëticè ſcripti ſunt; ideò figuris multis ſcatent. Itaque palpebræ ponuntur pro oculis, & oculi pro mente, & interrogare, pro exactè cognoſcere, ac ſi exactiſſimè prius interrogaſſet, & examinaſſet.

VI. Dominus interrogat Iuſtum, & impium, qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam.

Non ſolùm Deus exactè cognoſcit Iuſtum, & impium, ſed etiam pro meritis eos remunerat, vel punit. Et ideò qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam, id eſt, ſe ipſum; quoniam propter iniquitatem grauiſſimè punitur. Ex Hebræo poteſt etiam reddi, diligentem iniquitatem odit anima eius, id eſt, Deus odit eos, qui amant iniquitatem, & ſic vertit Sanctus Hieronymus. Vterque ſenſus eſt verus, & vtrunque patiuntur verba Hebraica. Mirà ſententia eſt, & elegantiſſima. Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. nam qui diligit iniquitatem videtur diligere animam ſuam, id eſt ſe ipſum, quia, vt ſibi ipſe ſatisfaciat, peccat: & tamen rè vera odit animam ſuam, ac perdit. Hoc eſt, quod Dominus ait, qui amat animam ſuam perdet eam, id eſt, qui malè ſe amat, verè ſe odit.

VII. Pluet ſuper peccatores laqueos; ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum pars calicis eorum.

Hæc eſt ratio, cur iniqui oderint animas ſuas, quia Dominus pluet, ſiue, vt in Hebręo expreſſius legitur, pluere faciet ſuper peccatores laqueos, id eſt in hac vita immittet laqueos in maxima copia, quaſi guttas pluuiæ in peccatores, id eſt ſinet eos quotidie inuolui pluribus, & maioribus peccatis percutiendo eos cæcitate, & tradendo eos in reprobum ſenſum; quæ eſt pœna horrenda, & grauiſſima; deinde in alia vita, Ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum, id eſt,

id eſt, venti frigidiſſimi, & vehementiſſimi in gehenna erunt pars calicis, id eſt, portio, & hæreditas ipſorum. Obſeruandum eſt hoc loco, nomine calicis intelligi hæreditatem, vt etiam alibi ſæpè in ſcriptura, vt eo loco, Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. vbi idem intelligitur dictum duobus vocabulis, & ideò addit, Tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi. dicitur autem hæreditas calix, quia ſicut calix in menſa, ſaltem in cœna paſchali diuidebatur inter conuiuas, vnde eſt illud Lucæ 22. Accipite, & diuidite inter vos: ita hæreditas diuiditur inter filios eiuſdem patris. Eadem quoque hæreditas interdum vocatur pars, vel portio, vt pars mea Dominus; & alibi portio mea Dominus; interdum pars hæreditatis, vt loco citato, Dominus pars hæreditatis meæ: vbi non ſignificatur, Dominum eſſe partem hæreditatis, ita vt aliundè ſit quærenda alia pars, ſed ſignificatur Dominum eſſe partem, quæ ſibi contigit ex hæreditatis diuiſione, ita vt idem ſit hæreditas, & pars hæreditatis; ſic etiam idem eſt calix, & pars calicis, id eſt, portio illa, quæ vni debetur ex diuiſione calicis. Pulchrè autem filijs Diaboli, quibus Dominus ait, Vos ex patre Diabolo eſtis, tribuitur hæreditas quam Diabolus poſſidet, id eſt, pœna horribilis ſignificata per ignem, & ſulphur, & ſpiritum procellarum.

Quoniam iuſtus Dominus, & iuſtitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius. VIII.

Hæc vero ratio eſt, cur Deus tam atrociter impios puniat, quia iuſtus eſt ipſe in ſe: Deus enim lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ 1. Ioan. 1. Et diligit iuſtitias, id eſt, opera iuſta in omnibus alijs, quos ad ſuam imaginem creauit. Id ipſum repetit dicens, Aequitatem vidit vultus eius. nam per æquitatem hoc loco intelligitur rectitudo, vt ſonant vocabula Hebraicum & Græcum, rectitudo autem eſt quaſi declaratio iuſtitiæ. Non enim hic agitur de iuſtitia, quæ eſt vna ex quatuor virtutibus Cardinalibus, quæ eſt iuſtitia particularis ponens medium in commercijs hominum; ſed de iuſtitia vniuerſali, quæ complectitur omnes virtutes, & eſt quædam rectitudo totius hominis, cuius quaſi compendium eſt charitas Dei, & proximi; nam finis præcepti charitas. 1. Tim. 1. Et qui diligit, legem impleuit. Rom. 13. Illud autem, vidit vultus eius, non ſignificat ſimplicem viſionem, ſed viſionem approbationis, iuxta illud Pſalmi primi, Nouit Dominus viam iuſtorum. Idem igitur eſt iuſtitiam dilexit, & æquitatem vidit, id eſt, rectitudinem approbauit vultus eius, id eſt, oculus eius.

PSAL-

PSALMVS VNDECIMVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem pro octaua Psalmus David.

DE hoc titulo dictum est in Psalmo Sexto. Argumentum huius Psalmi est, fidendum in Deo, & non in hominibus, quòd verba hominum plerumque sint fallacia, Dei autem semper verissima, & fidelissima.

EXPLICATIO PSALMI XI.

I. **SAluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates à filijs hominum.**

Tu Domine à periculis omnibus salua me, quoniam non est alius in quo fidere possim: nam defecit sanctus; id est, vix inuenitur in mundo aliquis verè pius, & misericors (id enim propriè sonat vox Hebraica) nec solum defecit misericors, sed etiam verax. diminutæ sunt enim veritates à filijs hominum, id est, vix inuenitur, qui verum simpliciter dicat. Itaque perijt ferè de terra misericordia, & veritas. In Hebræo habetur, emunim, quod Sanctus Hieronymus, vertit fideles, vt hæc sit sententia, imminuti sunt fideles à filijs hominum. sed eadem vox significat etiam veritatem, seu veritates, & sensus est idem. אֱמוּנִים

II. **Vana loquuti sunt vnusquisque ad proximum suum, labia dolosa in corde, & corde loquuti sunt.**

Probat defecisse sanctum, id est, misericordem, quoniam homines, vt plurimum, non loquuntur proximis vtilia, & bona; sed vana, quæ à periculis eruere non possunt, vnde etiam frustra loquuntur, quomodo vertit Sanctus Hieronymus: probat quoque defecisse veritatem, quoniam labia dolosa, id est, homines, qui labia dolosa dici possunt, in corde, & corde, id est, duplici corde loquuti sunt, vnum volentes loqui, & aliud volentes facere, & sic decipere. In Hebræo ad verbum est, labium diuisionum, id est, labium diuisum, vnum sonans, aliud significans. labium autem diuisum, seu duplex ex corde diuiso, seu duplici oritur. Quia vero quæ leniuntur, diuiduntur; ideo eadem vox significat in Scripturis labium blanditiarum, & adulationum; & quia omnis adulatio decipit, ideo rectè verterũt tã Septuaginta quàm S. Hieronymus labia dolosa, siue subdola. In Græco additur, mala, in corde, & corde loquuti sunt mala, sed ea vox neque in Hebræo, neque in Latinis emendatioribus habetur.

III. **Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam.**

Imprecatio prophetica est, per modum enim imprecationis prædicit, fore, vt omnes, qui decipiunt, decipiantur; & dum putant se multum lucrari suis fraudibus; perdant omnia, & ipsi etiam pereant in æternum. Illud, & linguam magniloquam, significat linguam se iactantem ob suos dolos & fraudes, vt patet ex versiculo sequenti. In Hebræo, & Græco non habetur coniunctio, &, ex

quo

quo intelligimus, hic non reprehendi duo genera hominum, dolosos, & superbos, sed dolosos tantum, qui tamen confidunt in suis dolis, & ideo magnificiunt sua labia dolosa, & de illis magnificè loquuntur. Proinde editio Latina, quæ habet coniunctionem, ad eundem sensum reducenda est, & commodè reducitur, vt nos explicuimus.

Qui dixerunt, linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est? IIII.

Explicat cur coniunxerit linguam magniloquam cum labijs dolosis. quia videlicet dolosi confidunt maximè in sua lingua; ita vt nulla re alia indigere se credant, nec vlli Domino subiecti esse debeant. Qui dixerunt, inquit, videlicet apud sè in animo suo, linguam nostram magnificabimus, id est, linguam nostrã magnificemus, illi tribuentes omnia nostra bona, quæ per illã lucramur. ex Hebræo aliqui vertunt, linguam nostram roborabimus. verbum enim Gabar, significat grauem, & robustum esse. sed accipitur etiam pro quacunque magnitudine, & ideo, nagbir, quod habetur hoc loco, rectè vertitur magnificabimus. nam etiam apud Latinos vir grauis non solum refertur ad pondus molis, sed etiam ad magnitudinem virtutis. Labia nostra à nobis sunt. ambiguum est in Latino, sed ex Hebræo & Græco constat, sensum esse, labia nostra nobiscum sunt, pro nobis faciunt, à parte nostra pugnant. Itaque pergit Propheta explicare confidentiam, quam habent dolosi in suis labijs, tanquam in instrumento optimo ad præualendum alijs hominibus. Ideo subiungit, eos dicere, quis noster Dominus est? quasi dicat, non agnoscimus vllum superiorem cùm per instrumentum linguæ omnes alios subijciamus.

גָּבַר
נַגְבִּיר

Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. V.

Docuit Propheta non esse confidendum in hominibus: nunc docet esse confidendum in Deo, cuius promissa fidelissima sunt. docet autem hoc poeticè introducendo ipsum Deum loquentem, & promittentem auxilium suum humilibus, & afflictis. Propter miseriam, inquit, inopum, qui à dolosis decipiuntur, & affliguntur, vnde, & gemere necesse habent; non differam auxilium, sed nunc exurgam quasi à somno, eisq. adero.

Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo. VI.

Explicat quid sit facturus cùm surrexerit. Ponam, inquit, in salutarì, id est, collocabo eos in salute, stabiliam illos in salute, vt semper salui consistant. Fiducialiter agam in eo, id est, nemo me impediet; audacter, & liberè agam in hac re. Exprimit vox Græca παρρησιάσομαι hoc loco confidentiam, & libertatem atque audaciam. Ex Hebræo Sanctus Hieronymus vertit, Ponam in salutari auxilium eorum. Sed nescio quid in hac rè sequutus sit; nam vox Hebræa, Iaphiach lo, significare potest, sufflabit in eum, vel illaqueabit eum, vel aspirabit ei. Cæterum Septuaginta interpretes videntur legisse in prima persona, Aphiach lo, afflabo in eo siuè aspirabo ei, id est, vnicuique pauperum aspirabo, & fauebo. & quia spiritus vbi vult spirat, & vbi spiritus Domini, ibi libertas, ideò fortasse verterunt fiducialiter agam, id est, liberè aspirabo, & fauebo.

יָפִיחַ לוֹ
אָפִיחַ לוֹ

Eloquia

VII. **Eloquia Domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.**

Docet iam Propheta promiſſionem Domini explicatam verſibus duobus ſuperioribus, non eſſe ſimilem promiſſionibus hominum doloſorum, ſed eſſe veriſſimam, & fideliſſimam. Eloquia Domini, inquit, caſta, id eſt munda, & pura, vt ſonat vox Hebraica, non fucata, non ſimulata, ſincera, fidelia. Argentum igne examinatum, id eſt, ſunt eloquia, ſiuè promiſſa Dei veluti Argentum veriſſimum in ſono, pondere, & candore, quale eſt argentum in igne probatum, nec ſolum probatum in igne, ſed etiam probatum terræ, id eſt populis terræ, approbatum, videlicet ab hominibus peritis metallorum. denique purgatum ſeptuplum, id eſt, non ſemel ſed ſæpius per fuſionem (vt exprimit vox Hebræa) purgatum à ſcoria. In Hebræo illud, purgatum terræ, eſt valde obſcurum; Sanctus Hieronymus vertit, ſeparatum à terra; alij à Domino terræ, nimirum
בַּעֲלִיל purgatum ſeptuplum; alij in vaſe ſiue in camino. ſed cùm vox baalil, non habeatur niſi hoc loco, nulla eſt ratio cur non debeamus acquieſcere interpretationi Septuaginta Interpretum, quibus lingua Hebraica notiſſima erat. Quicquid enim alij dicant, diuinatio potius erit quàm interpretatio.

VIII. **Tu Domine ſeruabis nos, & cuſtodies nos à generatione hac in æternum.**

Colligit ex dictis, Deum facturum quod promiſit. Tu, inquit, iuxta promiſſa tua ſeruabis nos, id eſt, cuſtodies nos. non enim hic eſt verbum ſaluandi, vel ſalutis neque in Græco, neque in Hebræo; ſed ſimpliciter conſeruandi, & cu-
תִּשְׁמְרֵם ſtodiendi. In Hebræo habetur, ſeruabis ea, nimirum eloquia tua, & cuſtodies
תִּשְׁמְרֵנוּ nos. ſed Septuaginta legerunt, tiſmerennu; ſeruabis nos, & facillima fuit mutatio, quia maxima eſt ſimilitudo inter, ם, quod ſignificat ea, &, נו, quod ſignificat nos, ſed vterque ſenſus eſt optimus.

IX. **In circuitu impij ambulant: ſecundum altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum.**

Quaſi quæreret aliquis, Quid de impijs fiet, dum tu ſeruabis nos? Reſpondet, impij interea, dum nos quieti ſumus ſub alis tuis, in circuitu ambulant, ſemper ambientes bona huius mundi, & nunquam ad finem deſideriorum ſuorum peruenientes. ſemper autem erunt impij ambientes, dum hic mundus durat; quia ſecundum altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum, & ſtultorum infinitus eſt numerus. Videntur in fine huius Pſalmi omnes editiones inter ſe diffidere. Hebræa ad verbum habet, In circuitu impij ambulabunt, dum exaltantur vilitates filiorum hominum, id eſt, dum exaltantur, & regnant homines viliſſimi, tunc impij vbique diſcurrunt. Græca vero ſic habet, In circuitu impij ambulant. ſecundùm altitudinem tuam ſollicitudinem geſſiſti de filijs hominum. ſed Græca, & Latina facilè concordantur. nam Deus ſecundum altitudinem ſuam maximam ſollicitudinem geſſit de ſpecie humana, & ideò ne ea periret, præ omnibus alijs ſpeciebus eam multiplicauit. proindè Latinus Interpres reddidit ſenſum, cùm ait multiplicaſti. Et quia in magna multitudine, paucorum eſt perfectio, ideò ſtultorum, vt citauimus ex Salomone, infinitus eſt numerus, & ideò impij ſemper, & vbique inueniuntur in circuitu ambulantes.

Hebraica

Hebraica, & Græca non videntur posse concordari, nisi Septuaginta aliter legerint; & fortasse non est improbabile eos legisse, Dallota, vel Dillita, non zullot, vt nunc habemus: vnica enim litera mutata fit aliud verbum, quod exaltare significat, vel suscipere, vt Septuaginta verterunt in primo versiculo Psalmi vicesiminoni, Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me. Sensus tamen semper est verus, & non contradicit vna lectio alteri, quamuis diuersa dicant. דלות דלית זלות

PSALMVS DVODECIMVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, Psalmus Dauid.

De hoc titulo nihil occurrit dicendum. Argumentum Psalmi est oratio ad Deum tempore tentationis.

EXPLICATIO PSALMI DVODECIMI.

Vsquequo Domine obliuisceris me in finem? vsquequo auertis faciem tuam à me? I.

Qui tentatur duo mala pati solet, praua desideria in voluntate, & tenebras in intellectu. Quando praua desideria valdè vrgent; tunc videtur Deus obliuisci, & deserere animam: quando tenebræ obscurant intellectum; videtur Deus auertere faciem suam ab anima. Ipse enim lux est, & ideò illuminat, cùm conuertit faciem; in tenebris relinquit, cùm auertit. Propter primum dicit homo in tentatione positus, Vsquequo Domine obliuisceris me in finem? propter secundum dicit, Vsquequo auertis faciem tuam à me?

Quamdiu ponam consilia in anima mea? dolorem in corde II.
meo per diem?

Inuerso iam ordine queritur primo de tenebris quas patitur: secundò de prauis desiderijs, quæ inuitus tolerat. Quamdiu, inquit, propter obscurationem intellectus ponam consilia in anima mea? id est, varia consilia excogitabo, vt à malo præsenti liberari possim? quamdiu rursus propter desideria infestantia cor meum, ponam dolorem in corde meo? id est, assumam dolorem, ac tristis ero, ne fortè Deum meum offendam; atque id faciam per diem, id est, tota die sine intermissione vlla. In Græco additur, & per noctem. Sed hoc non habetur in Hebræo, neque legitur à S. Augustino, proinde rectè omissum est in editione Latina.

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice & III.
exaudi me Domine Deus meus.

Prima

Prima pars huius versiculi complectitur vtrumque malum. tunc enim exaltatur inimicus super hominem, quando opprimit eum, tum ingerendo praua desideria, quæ homo non potest excutere; tum tenebras offundendo, quas non potest dissipare. Ideò quasi vim patiens clamat ad Deum, Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? Deinde inuocat auxilium contra vtrunque malum, Respice, inquit, id est, conuerte faciem tuam; & exaudi me, id est, ne obliuiscaris, ne deseras, adiuua exoratus.

IIII. Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte, nequando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum.

Iterum clarius eandem orationem repetit. Illumina, pelle tenebras mentis conuertendo ad me faciem, meq. respiciendo; nequando obdormiam in morte, id est, ne consentiens desiderijs, in mortem animæ incidam. Vocat scriptura passim somnum ipsam mortem, siue corporalem, siue spiritualem: quia Deo tam facile est mortuum ad vitam reuocare, quàm nobis facile est dormientem à somno excitare. Præterea illud, ne vnquam obdormiam, significat, hominem cedendo tentationi quasi obdormiscere, nec amplius sentire cruciatum ex tentatione; sed quia ista quies non est salutifera, sed mortifera; ideò additur, in mortem. Itaque cùm duobus modis homo liberetur à molestia tentationis, vel per gratiam Dei fugato tentatore, vel per consensum in peccatum satiata libidine: petit liberari primo modo, ne forte cum suo maximo detrimento liberetur secundo modo, videlicet, obdormiendo per consensum in peccatum. Addit deinde rationem, quare cupiat liberari à tentatione dicens, Nequando dicat inimicus meus præualui aduersus eum: id est, ne glorietur Diabolus à se victum seruum Dei. quod etiam in iniuriam Dei cederet.

V. Qui tribulant me exultabunt si motus fuero, ego autem in misericordia tua speraui.

Explicat rationem superiorem, quasi dicat, non sine causa dixi nequando dicat inimicus, &c. nam exultabunt qui tribulant me si motus fuero, id est, non solùm si planè cessero tanquam victus, sed etiam, si paulisper nutare cœpero. sicut enim gaudium est in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem Iustis, qui non indigent pœnitentia: sic etiam magis Dæmones exultant, si virum aliquem perfectum ad inchoandum peccatum induxerint, quàm si multos peccatores in peccatis maximis volutari fecerint. exemplum est apud Sanctum Gregorium lib. 3. Dialog. cap. 7. Atque hinc apparet, Psalmum hunc scriptum esse pro liberatione Iusti à tentatione Diabolica, non, vt aliqui volunt, pro liberatione Dauidis à persecutione Saulis. Dauid enim in illa persecutione quotidie loca mutabat. Itaque non dixisset si motus fuero, exultabunt inimici mei, quasi pro magno haberet, non moueri. Quod sequitur, Ego autem in misericordia tua speraui est altera ratio, cur deceat eum iuuari à Deo, quia nimirum fretus misericordia Dei, & non viribus proprijs tentatori resistat.

VI. Exultabit cor meum in salutari tuo, cantabo Domino, qui bona tribuit mihi, & psallam nomini Domini altissimi.

Hæc est vltima ratio quà Deum ad subueniendum flectere conatur, quia videlicet

videlicet liberatus à tentatione non erit ingratus liberatori, sed corde, ore, & opere beneficium celebrabit. Ad cor pertinent prima illa verba, Exultabit cor meum in salutari tuo, id est, præ lætitia gestiet cor meum cùm salutem obtinuerit, eam à te recognoscendo, teque ob eam laudando. Ad os pertinent sequentia, Cantabo Domino qui bona tribuit mihi. In Hebræo non habetur bona, sed solùm verbum, tribuit, vel potius, retribuit. Sed Septuaginta declarauerunt illud retribuit, vertendo, benefecit mihi, & Latinus interpres adhuc clarius, qui bona tribuit mihi. sed sensus est idem. nam Deus, fiduciæ retribuere solet protectionem; ideò Dauid Hebraica voce dixit, retribuit mihi, protectionem scilicet in se confidenti. & quia liberatio à tentatione, est liberatio à verissimi, & maximi mali periculo; ideo rectè Græcus, & Latinus addiderunt vocabulum, bona, nimirum veri, & maximi boni. Denique ad opera pertinent vltima verba; & psallam nomini Domini altissimi. nam psallere propriè est manu citharam pulsare. Dauid, inquit Scriptura, psallebat manu sua: & alibi, In psalterio decachordo psallam tibi. Itaque promittit, se corde exultaturum, ore cantaturum, manu instrumentum musicum pulsaturum, vt totus homo seruiat Dei laudibus. psallere autem nomini Domini, est psallere in gloriam Domini, id est, ad celebrandas eius laudes. In Hebræo non habentur hæc vltima verba, & psallam nomini Domini altissimi. sed fortasse diuturnitate temporis exciderunt. Certè cum superioribus optimè cohærent, & sunt in Græcis codicibus, & citantur, atque explicantur à patribus Hieronymo, & Augustino, Theodoreto, & Euthymio. Mysticè, psallere nomini Domini est opera consona cordi, & verbis efficere, vt videntes homines opera nostra bona glorificent Patrem nostrum, qui in cælis est.

PSALMVS DECIMVSTERTIVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem Psalmus Dauid.

ITVLVS nihil habet noui: argumentum verò est deploratio naturæ humanæ corruptæ, qualis præcipuè cernitur in infidelibus, in quibus nondum cœpit sanari per gratiam.

EXPLICATIO PSALMI XIII.

Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. I.

AD tantam insipientiam deuenit humana natura in primo homine corrupta; vt inuentus sit aliquis, qui tametsi voce non sit ausus negare Deum esse; tamen in corde suo dixerit, non est Deus. Non significat Dauid, vnum certum hominem insipientem hoc dixisse, sed vult dicere, homines mente corruptos ad tantam cæcitatem peruenire, vt fiant insipientes etiam circa vltimum finem, & cogitent nullum esse Deum, qui res humanas curet, & cui rationem reddere

teneantur

teneantur. Dixit, inquit, insipiens, id est, homo ad summam insipientiam redactus, dixit in corde suo non est Deus, id est, cogitare cœpit, nullum esse Deum.

II. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis: non est, qui faciat bonum non est vsque ad vnum.

Illud vsque ad vnum, non habetur in editione Hebræa, & Græca. In Latino habetur, & citatur, & exponitur à Sanctis Hieronymo, & Augustino. Dixit Propheta, corruptam fuisse mentem, & insipientem factam: nunc addit, corruptam quoque fuisse volūtatem, ita vt plerunque homines peccent, bene autem nunquam faciant. aliud enim est non peccare, aliud benefacere, si loquamur de opere absolutè, & perfectè bono. Homines enim fide, & gratia destituti, solis viribus corruptæ naturæ vtentes, plerunque peccant; sed aliquando etiam faciunt opera quædam bona moralia, quæ peccata dici non possunt: sed non sunt perfectè, & absolutè bona, vt Sanctus Augustinus disputat lib. 4. in Iuliannm, cùm ad summum bonum non perducant. Ait igitur Dauid, Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs, id est, in desiderijs, siue affectibus suis: corrupta, & abominabilia desideria habent, vnde ipsi quoque corrupti, & abominabiles sunt. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. corrupti quidem sunt homines in desiderijs & iniquitate; sed non ita generatim, vt omnia desideria, & omnia opera sint corrupta, & iniqua. Certè enim cùm infidelis ex humana inclinatione miseretur pauperis, vel curam gerit filiorum, nihil mali facit. At bonum perfectè, & absolutè nullus omnino ex solis corruptæ naturæ viribus facit. Hinc habes veram huius loci intelligentiam nihil omnino facere pro hæreticis huius temporis, qui testimonio Psalmi huius abutuntur ad probandum, omnia opera hominis peccatoris, siue non renati esse peccata.

III. Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat, si est intelligens, aut requirens Deum.

IV. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.

Dixerat, naturam humanam esse corruptam tum quo ad mentem, tum quo ad voluntatem: ostendit nunc, vnde id cognouerit, nimirum ex reuelatione Dei. Deus enim qui omnia nouit, videt hoc ita esse, & Prophetis suis reuelauit. Describit more humano Deum quasi respexisse de cælo, idest, de sublimi specula sua, vt videret, an esset aliquis intelligens, id est, non corruptus, quo ad mentem; aut requirens Deum, id est, non corruptus quo ad voluntatem, qui proinde intelligeret, & amaret, atque adeò quæreret Deum, qui est summum bonum. Quid autem Deus coguouerit, id est, nos cognoscere fecerit, explicat illis verbis, Omnes declinauerunt, siue auersi sunt, id est, vidit omnes omnino declinasse à lumine sapientiæ, & à semitis iustitiæ, imò auersos esse, ac terga vertisse sapientiæ, & iustitiæ. Simul inutiles facti sunt, id est, vidit, omnes pariter inutiles Deo esse factos, quippè qui eum non colunt, neque ei seruiunt, neque tributum gratiarum actionis rependunt. Denique vidit, nullum esse, qui faciat opus perfectè, atque absolutè bonum. Sanctus Hieronymus

mus ex Hebræo pro illis verbis, Simul inutiles facti sunt, vertit, Pariter adhæserunt, siue agglutinati sunt. Sed nescio quid sequutus sit. Nam vox Hebraica, ne alachu, significat, putrescere, & fœtere: & verti potuisset, putrefacti sunt, ac proinde inutiles facti sunt. Res enim putrefactæ nulli vsui sunt. נֶאֱלָחוּ

Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè V.
agebant: venenum aspidum sub labijs eorum.
Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est, velo- VI.
ces pedes eorum ad effundendum sanguinem.
Contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non VII.
cognouerunt, non est timor Dei ante oculos eorum.

Hi tres versiculi non sunt in Hebræo, neque in translatione Septuaginta Interpretum, vt S. Hieronymus testatur tum in Præfatione lib. 16. in Isaiam, tum in Commentario huius loci. Imò nec habentur in editione Latina Psalmi 52. qui est omnino idem cum hoc 13. Sed quia B. Paulus ad Rom. 3. ex diuersis locis Scripturæ, videlicet Psalmo 5. Psalmo 139. Psalmo 9. Isaiæ 19. & Psalmo 35. hos omnes versiculos simul citauit, posteaquam allegauerat duos versiculos proximè explicatos, arbitrati sunt aliqui veterum, hos omnes versiculos ad hunc Psalmum pertinere, & casu aliquo excidisse; ideò eos ex Apostolo huc transtulerunt. Significatur autem his versiculis malitia hominum impiorum, qui verbo & opere nocent proximis suis. Sepulchrum patens est guttur eorum, id est, sicut ex aperto sepulchro exhalat fœtor corporum mortuorum, ita ex ore istorum prodeunt verba turpia testantia corruptionem cordis. Linguis dolosè agebant; id est, non solum verba turpia, sed etiam dolosa loquuntur. Venenum aspidum sub labijs eorum; id est, non solum turpia, & dolosa, sed etiam venenata, & inficientia, atque ad malum prouocantia verba effundunt. Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem; id est, homines isti perditi non solum maledicunt, & amaris contentionibus iurgantur, sed etiam malefaciunt, & re ipsa nocent. Nā quorum os plenum est maledictione, & amaris comminationibus, eorum pedes velocissimè currunt ad lædendum, & occidendum. Contritio, & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt, id est, omnia eorum studia ad conterendum, vastandum, calamitate afficiendum spectant. Siquidem pacis viam, id est, studia pacifica omnino ignorant. Non est timor Dei ante oculos eorum. Hic est fons omnium supradictorum malorum, quia timorem Dei planè abiecerunt, dicentes in corde suo, Non est Deus. Redeamus nunc ad versiculos huius Psalmi proprios.

Nonne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui VIII.
deuorant plebem meam, sicut escam panis?

Ex hoc versiculo manifestè colligitur, quæ supra dicta sunt de vniuersali corruptione generis humani, esse intelligenda de genere humano, quale est ex se, id est, secundum vires solius naturæ corruptæ. Nam per gratiam Dei homines verè iusti, & pij efficiuntur: & hos vocat hoc loco plebem suam, quam impij illi persequuntur, & pro nihilo habent. Nonne cognoscent, &c. vox est in-

crepantis, quasi dicat; Nunquid semper erunt insipientes? nunquid non aperient aliquando oculos? nunquid tandem non incipient cognoscere? Qui deuorant plebem meam, sicut escam panis, significat impios, ex hoc tanto malo potuisse admoneri suæ iniquitatis. Sicut enim panis quotidie comeditur, & semper sapit: ita impij semper, & cum delectatione vexant pios, & nunquam satiantur.

IX. Dominum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

Reddit Dauid rationem, cur impij tanta mala faciant, quia videlicet Deum non inuocauerunt, id est, spem suam in Deo vero non posuerunt, sed in rebus creatis, & ideò illic trepidauerunt, vbi non erat timor; id est, non cognoscentes in quo sit sperandum, & à quo sit timendum, trepidauerunt, ne incurrerent mala temporalia, vel ne amitterent bona temporalia, quæ non sunt materia iusti timoris, cùm parua, & caduca sint; & etiam quia si sperarent in Domino, & quærerent regnum Dei, & iustitiam eius, hæc omnia adijcerentur eis.

X. Quoniam Dominus in generatione iusta est: consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes eius est.

Hic versiculus reddit rationem, cur impij amatores huius seculi timeant, vbi non est timor. Impij timuerunt vbi non erat timor, quoniam Dominus in generatione iusta est, siue iustorum (vt habet textus Græcus) id est, sicut impij Deum non inuocauerunt, nec in illo sperauerunt, ita Deus eos deseruit, & in generatione iustorum manet: deserti autem à Deo, à luce vera, ab ipsa veritate in tenebris ambulant; & ideò timent etiam vbi non est causa timendi. Deinde facit apostrophem ad ipsos impios, dicens, Consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes eius est, quasi dicat, adeò vos excæcati estis, vt non solum non inuocetis Deum, sed irrideatis eos, qui id faciunt. Nā consilium inopis, qui totus à Deo pendet, vos confudistis, id est, irrisistis, vt inopem erubescere faceretis, quasi stultum sit in Deo spem ponere. Irrisistis autem inopis consilium, quasi stultum, quoniam Dominus spes eius est, id est, quia ille pauper in Domino spem posuit. Videtur enim stultum consilium hominibus huius mundi, sperare in Deo, qui non videtur, & non sperare in diuitijs, & alijs rebus, quæ videntur.

XI. Quis dabit ex Sion salutare Israel? cùm auerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

Hic versiculus postremus orat Deum pro celeri aduentu Saluatoris, qui liberet genus humanum à captiuitate diabolica, in qua erant omnes illis excæcati, & peruersi, quorum tenebras, & malitiam toto Psalmo descripserat. Quis dabit ex Sion salutare Israel? id est, vtinam cito veniat salus ex Sion ipsi Israeli. Salus enim ex Iudæis est, vt ait Dominus Samaritanæ; nec solùm ex Iudæis, id est, ex tribu Iuda, sed ex familia Dauid, cuius ciuitas dicebatur Sion. Itaque expectabatur, & desiderabatur salus, siue Saluator promissus ex Sion ciuitate Dauid, id est, ex stirpe Dauid, qui saluaret Israelem, id est, populum

lum suum. Dicitur autem Christus Saluator Israelis populi sui, quia tametsi pro toto mundo venerit, tamen re ipsa non saluauit, nisi certos quosdam, qui dicuntur populus Dei, & spiritualis Israel. Cùm auerterit, siue conuerterit captiuitatem populi sui, exultabit Iacob, & lætabitur Israel; id est, oro, ac peto salutem ex Sion, ac proinde Saluatorem, qui liberet à captiuitate, quia cùm id factum fuerit, tunc verè & perfectè exultabit, & lætabitur populus Dei, qui dicitur spiritualiter Iacob, & Israel. vtrumque enim est nomen eiusdem hominis. Promissiones autem istas, & alias similes non pertinere ad solos carnales Israelitas, sed ad populum Dei partim ex Iudæis, partim ex Gentibus congregatum, docet Apostolus in epist. ad Romanos, & copiosius Augustinus in epist. 200. ad Asellicum.

PSALMVS DECIMVSQVARTVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem Psalmus David.

Titulus nihil habet noui. Argumentum verò est scientia salutis: nam in hoc Psalmo describitur via ad vitam æternam.

EXPLICATIO PSALMI XIV.

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? I.

Ex Hebræo vertunt aliqui, Quis peregrinabitur in tabernaculo tuo, aut quis habitabit in monte sancto tuo. Sed vox Hebraica, gur, significat vtrumque, peregrinari, & habitare; sicut etiam Sciacan, significat habitare, & quiescere. Itaque non potest reprehendi versio Græca, neque Latina. Alludit Propheta ad montem Sion, & ad tabernaculum Dei, quod in eo monte erat; sed re vera per hæc nomina significat cælestem Hierusalem, vbi est tabernaculum Dei non manufactum. Prophetæ enim prædicabant Regnum cælorum per huiusmodi figuras. Vnde B. Paulus ad Hebr. 8. & 9. sæpius meminit tabernaculi cælestis, & cap. 12. vocat montem Sion, ipsum cælorum habitaculum, & B. Ioannes in Apocalypsi cap. 14. meminit montis Sion cælestis, & cap. 21. ait, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, &c. Quærit igitur Propheta, quis sit habitaturus, id est, stabili mansione potiturus in tabernaculo cælesti: aut requieturus in vertice montis altissimi, in quo finitur omnis labor ascensionis, cùm supra illum nihil sit. Hic enim in terris, neque stabilis mansio, neque vera quies esse potest.

גור
שָׁכַן

Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. II.

Hæc est compendiosa, & summaria responsio. quasi dicat, Qui declinat à

malo, & facit bonum, siue, qui neque commissione culpæ, neque omissione iustitiæ Deum offendit. Dicitur ingredi sine macula, qui ambulat in via huius vitæ, id est, qui viuit sine culpa lethali. Veniale enim peccatum non propriè relinquit maculam. Dicitur operari iustitiam, qui facit omnia ad quæ tenetur non timore pœnæ, sed amore iustitiæ.

III. Qui loquitur veritatem in corde suo; qui non egit dolum in lingua sua.

Explicat magis in particulari quis habitaturus sit in tabernaculo Domini, ac dicit illum esse, qui neque corde, neque ore, neque opere malum operatur. De corde, dicit, qui loquitur veritatem in corde suo. Nam omnis, qui res temporales pluris æstimat, quàm valeant, non loquitur veritatem in corde suo; & quicunque in peccatum aliquod consentit, loquitur falsum in corde suo, quia iudicat expedire sibi id quod re vera sibi non expedit. Ita omnia peccata cordis reduci possunt tanquam ad radicem ad falsum iudicium. De ore, dicit, qui non egit dolum in lingua sua; nam tam detractiones, quàm adulationes, & alia id genus peccata linguæ, ad dolum reuocari possunt. De opere, dicit in sequenti versiculo.

IIII. Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit aduersus proximos suos.

V. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus; timentes autem Dominum glorificat.

Non solùm non fecit ipse malum, qui habitaturus est in tabernaculo Domini; sed nec permisit, quantum in se fuit, vt alij malum facerent. Ideò non accepit opprobrium aduersus proximos suos, id est, non admisit ad aures suas vituperationes, detractiones, susurrationes, calumnias contra proximos, & non fauit vnquam malignis, sed eos contempsit, & pro nihilo duxit: contra autem glorificauit, honorauit, iuuit viros bonos, qui Deum timent. Magna est hæc laus, non solùm in se odisse malum, sed etiam in alijs.

VI. Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentem non accepit.

Exposuit in genere virtutes viri probi; nunc in particulari attingit vitium vnum, videlicet auaritiam, quo præcipuè carere debet, qui cupit hæres fieri Regni cælestis. Cur autem hoc particulare vitium attingat, causa est, vel quia radix omnium malorum est cupiditas, vt ait Apostolus ad Timothæum, & per cupiditatem intelligit auaritiam, quam vocat phylargiriam, id est, amorem pecuniæ: vel quia hoc vitium semper fuit, & est familiare Iudæis. Porrò auaritia locum habet vel in fraudibus, quæ committuntur in contractibus alioquì licitis; vel in contractibus genere suo illicitis; vel in muneribus. De primo genere dicit, Qui iurat proximo suo, & non decipit. De secnndo dicit, Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. De tertio dicit, Et munera super innocentem,

centem, id est, ad opprimendum innocentem, non accepit. Ex Hebræo sanctus Hieronymus vertit, qui iurat, vt se affligat, pro eo quod nos habemus, qui iurat proximo suo; sed vox Hebræa potest legi, leharah, & significat ad faciendum malum, nimirum sibi, hoc est ad se affligendum, & sic legit S. Hieronymus: potest etiam legi, lehareah, & significat, proximo, & sic legerunt Septuaginta, à quorum versione Latina editio vulgata profecta est, & certè magis cohæret cùm superioribus verbis nostra lectio, quàm S. Hieronymi. Ex hoc versiculo apertè colligitur errare Iudæos, qui vsuram licitam esse existimant. לְהָרַע לְהָרֵעַ

Qui facit hæc non mouebitur in æternum.

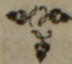
Respondet quæstioni in primo versiculo propositæ; ac dicit, eos, qui ita viuunt, vt supra expositum est, habituros firmissimam in cælesti tabernaculo mansionem. Itaque ait, Qui facit hæc, quæ supra dicta sunt, non mouebitur in æternum, id est, habitabit securus in tabernaculo Dei, ac requiescet in monte sancto eius sine vllo timore cadendi à tam felici loco.

PSALMVS DECIMVSQVINTVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Tituli inscriptio ipsi Dauidi.

HIC Psalmus obscurissimus est, atque ab ipso titulo incipit eius obscuritas. Vox Hebræa, Mictam, ignota est. S. Hieronymus vertit, humilis, & simplicis Dauid; fortè quia, mac, significat pauperem, ac per hoc humilem; &, tam, significat simplicem, & perfectum. Alij volunt, mictam, esse preciosum aliquid, quia, chetem, significat aurum. Mihi probabile est Septuaginta Interpretes non legisse, mictam, sed, mictab, vltima litera paululum immutata: nam à verbo, catab, scribere, fit nomen, mictab, scriptura, siue inscriptio. Sed quia vox Græca στηλογραφία, non significat simplicem inscriptionem, sed inscriptionem incisam in columna ad memoriam sempiternam; propterea intelligere debemus, inscriptionem hoc loco significare titulum memorabilem, dignum, qui nunquam aboleatur. Argumentum Psalmi est oratio Christi ad Patrem: & eadem accommodari potest membris Christi tum vniuersis, tum singulis. De Christo enim, & non de Dauide intelligendos esse quatuor versus postremos, ac præsertim illa verba, Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, docet Apostolus Petrus Act. 2. & Paulus Act. 13. & quia totus Psalmus, est oratio quædam continuata, non possunt intelligi quatuor vltimi versus de Christo, quin totus Psalmus de Christo intelligatur. מִכְתָּם מָךְ תָּם כֶּתֶם מִכְתָּב כָּתַב מִכְתָּב

EXPLICATIO PSALMI XV.

I. CONſerua me Domine, quoniam ſperaui in te; Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

In Hebræo, vt nunc legitur, habetur, Dixiſti: ſed non eſt dubium, debere legi, amarti, non amarth: nam non ſolum Septuaginta verterunt, dixi, ſed etiam S. Hieronymus: ſi tamen vtraque lectio defendi debeat. Illud dixiſti, referendum erit ad animam, quia amarth eſt ſecunda perſona generis feminini, & ſenſus erit, Dixiſti ò anima mea, & idem eſt, dixi ego, vel dixiſti anima mea. Ait igitur Chriſtus, & poteſt dicere quilibet Chriſtianus, Conſerua me Domine, id eſt, cuſtodi, ac protege me ab imminente tribulatione, quoniam ſperaui in te ſolo, non in vlla re creata. Quod autem in te ſolo ſperauerim, & ſperem, ex eo cognoſci poteſt, Quoniam dixi Domino, id eſt, confeſſus ſum tibi Domino, ac dixi ex corde, Deus meus es tu, id eſt, ſupremus Dominus meus es tu, vt clarius habet textus Hebraicus, & Græcus; nam Latinus poſuit, Deus meus, pro, Dominus meus, vt variaret ſermonem; quoniam bonorum meorum non eges, ſed ego bonis tuis indigeo, id eſt, tu nulla ratione à me dependes; ſed ego à te in omnibus pendeo; ideò tu ſolus verus, & ſummus Dominus meus es: & quia ego hoc cognoſco, & confiteor: ideò in te ſolo ſpero, & confido. Hæc verba Propheta ſcripſit in perſona Chriſti pro eo tempore, quo Chriſtus non ſolùm homo erat, ſed etiam paſſioni, & morti obnoxius. Quamuis enim in Chriſto homine, & paſſibili, non fuerit ſpes, quæ eſt virtus Theologica, & reſpicit beatitudinem animæ, vt S. Thom. docet 3. par. q. 7. ar. 4. fuit tamen ſpes, vt ſignificat fiduciam, & expectationem gloriæ corporis, & aliorum, quæ nondum habebat; & de hac ſpe loquitur Dauid in Pſalmis.

אָמַרְתִּי
אָמַרְתְּ

II. Sanctis qui in terra ſunt eius; mirificauit omnes voluntates meas in eis.

In Græco legitur ſic, Sanctis qui ſunt in terra eius mirificauit Dominus omnes voluntates ſuas in eis. Itaque diſſentiunt Græcus, & Latinus, in illa voce, meas, & ſuas. Nam additio illa vocabuli, Dominus, non mutat ſenſum. In Hebræo legitur ad verbum ſic, Sanctis qui in terra ipſi, & magnificis omnis voluntas mea in eis. Quod ad Græcum attinet, S. Auguſtinus in epiſt. 59. ad Paulinum q. 2. dicit codices electiores habere, meas; quamuis alij habeant, ſuas. Itaque probabile eſt, in Græco vitio librariorum irrepſiſſe mendum: præſertim cùm in Hebraico etiam habeatur, meas. Idem quoque Auguſtinus dicit, non eſſe diſſonantiam alicuius momenti, cùm opera Patris, & Filij, & Spiritus ſancti ſint indiuiſa. Hebræus autem codex cùm ait, Qui in terra ipſi, non differt à noſtro codice, niſi quod omittit pronomen, eius. Cùm autem dicit, Et magnificis, ſciendum eſt vocem, veaddirè, videri omnino corruptam. Eſt enim nomē numeri multitudinis, in regimine id eſt, regens aliud nomen caſus genitiui. Hebræi ſiquidem aliter formant nomen abſolutè poſitum, & aliter nomen regens poſt ſe aliud nomen caſus genitiui. Hìc autem non ſequitur aliud nomen,

וְאַדִּירֵי

men, quod regatur ab isto, magnificis. præterea si Septuaginta legissent, ve-
addirè, non potuissent vertere, mirificauit, nisi imperitissimi fuissent. Itaque וְאַדִּירֵי
existimo eos legisse, heeddir, quod significat mirificauit. Illa verò, omnis הֶאְדִּיר
voluntas mea in eis, non habent difficultatem, quia cùm Hebræi non declinent nomina per casus, verti debent vocabula secundùm exigentiam verborum. Rectè igitur verti potest hic locus, sanctis qui sunt in terra mirificauit omnem voluntatem meam in eis. atque ita in concordiam rediguntur omnes lectiones. Sententia autem hæc esse videtur. Quia Deus bonorum meorum non eget, ideò benefacere studeo electis eius. cuius meæ bonæ voluntatis ipse Deus mihi testis est, qui sanctis, qui sunt in terra eius, id est, sanctis, & electis suis qui sunt in terra eius, mirificauit, id est, mirabiles reddidit omnes voluntates meas in eis, id est, omnem beneuolentiam meam, omniaque studia mea erga illos. Dicitur autem Deus mirabilem reddidisse beneuolentiam Christi erga electos declarando illam tum per Prophetas, & per varias figuras testamenti veteris; tum etiam per miracula ipsius Christi, & Apostolorum. mirabilis verò fuit Christi beneuolentia erga electos, cùm pro illis animam suam ponere voluerit.

Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. III.

In Hebræo habetur in futuro, multiplicabuntur, sed accipitur futurum pro præterito. Illud etiam, postea, vertitur communiter ex Hebræo, alienum, sed
Septuaginta non legerunt, acher, alienum, sed, achar, quod significat, postea. אַחֵר אַחַר
Explicatur hoc loco effectus beneuolentiæ Christi in electos, qui antea debiles erant ob vulnera grauissima peccatorum; ita vt ambulare non possent. & postea sanati per gratiam currere cœperunt viam mandatorum Dei. Multiplicatæ sunt, inquit, infirmitates eorum, id est, ægritudines, ac morbi spirituales, vnde Apostolus ad Rom. 5. Cùm adhuc infirmi essemus, Christus pro nobis mortuus est; & paulo post explicans infirmitates, Cùm, inquit, peccatores essemus. Ex Hebræo multi vertunt, idola, sed vox Hebræa propriè significat infirmitatem, & dolorem; & per figuram accipitur pro idolis, vel quia idola infirma sunt, & nullius potentiæ; vel quia peccatores, ac per hoc infirmos homines faciunt. Postea accelerauerunt, id est, antea infirmissimi erant multiplicatis peccatis vsque ad summum; sed postea sanati per gratiam fortes effecti sunt, & ideò exultarunt ad currendam viam. Id apparuit in principio Ecclesiæ quando conuersi homines ab idololatria, ad martyria festinabant.

Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus; nec IV.
memor ero nominum eorum per labia mea.

Ex Hebræo vertunt communiter, non libabo libamina eorum de sanguine. &
verè verbum, nasac, significat libare, & fundere: sed significat etiam tegere, נָסַךְ
& operire. & quia quæ teguntur congregantur, vt tegi possint; credibile est, idem verbum significare etiam, congregare. sententia verò est eadem. nam quia ad sacrificia celebranda cœtus congregari solent; ideò perinde est, si dicatur non libabo libamina eorum de sanguine, id est, non placebunt mihi sacrificia eorum, quæ sanguinis effusione constant: & non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus, id est, non placebunt mihi congregationes eorum ad

sacrificia cruenta celebranda proinde non ego illas congregabo, non ero auctor, vt eiusmodi cœtus fiant. Nec memor ero nominum eorum per labia mea, id est, non solùm non ero auctor talium congregationum, & sacrificiorum; sed ea nè nominabo quidem. Cohæret autem hic versiculus cum superiore, quia rationem reddit, cur electi post multiplicata peccata, ac potissimum idololatriæ, accelerauerint currere viam Domini. ratio enim est, quia Dominus vehementer detestatur idola, & eorum venerationem, vt ne nominari quidem velit à suis, ideò quos elegit in Christo, mundauit à peccato idololatriæ; & sic sanctos currere fecit viam mandatorum suorum.

V. Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei, tu es qui restitues hæreditatem meam mihi.

Quia dixerat, se detestari idola, & peccata; addit pro ratione, omnia sua bona in vno Deo habere. Vox propria Christi, qui omnino segregatus à peccatoribus, & Deo Patri summè amicus omnia sua bona in Deo habet. Idem, & nos pro modulo nostro sentire deberemus. Dicit igitur, Dominus pars hæreditatis meæ, id est, pars quæ mihi ex diuisione hæreditatis contingere debet, hoc est, quicquid omninò expecto, mihi Dominus est, ipse mihi est omnia; & calicis mei. repetitio est eiusdem sententiæ. nam & calix, qui diuidi solebat inter conuiuas, pro hæreditate accipitur. Nisi magis placeat, per partem hæreditatis intelligere opes, per partem calicis delicias, vt sensus sit, omnes meas opes, atque omnes meas delicias in solo Deo constitui. Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi. hoc additur, quia cùm Christus ad huc mortalis hæc diceret, nondum plenè possidebat hæreditatem: & nos cùm hæc dicimus, desiderio quidem omnia bona in Deo habemus, sed nondum re ipsa possidemus. possessio autem ista interim deposita est apud Deum, & ille nobis eam restituet in die nouissimo; sicut Christo restituit in die resurrectionis eius. huc alludit B. Paulus cùm ait, Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem. 2. Timoth. 1. In Hebræo habetur, Tu sustentas hæreditatem meam. & sensus est idem. nam ideò restituet Dominus hæreditatem, quia nunc eam sustentat, & conseruat nobis; iuxta illud B. Petri, In hæreditatem incorruptibilem conseruatam in cælis. 1. Petri. 1.

VI. Funes ceciderun mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi.

Similitudine ducta à terrena hæreditate, declarat præstantiam hæreditatis æternæ, quam habebunt, qui Deum solum eligunt. Siquidem funiculis mensurari solebant campi, qui ex hæreditatis diuisione obueniebant. & quia diuisio sorte fiebat, ideò dicebantur funiculi in præclaram partem cadere, quando pars hæreditatis optima contingebat. Funes ceciderunt mihi in præclaris, id est, optimam hæreditatem sorte felicissima consequutus sum; etenim hæreditas mea præclara est mihi; idem dicit alijs verbis. Meminit autem sortis, quia principium huius hæreditatis à prædestinatione ducitur. prædestinationis autem gratia respectu nostri sors quædam est. vnde Paulus, Sorte vocati sumus: & elegit nos in partem sortis Sanctorum. ad Ephes. 2. & ad Coloss. 1.

Bene-

Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum, insuper, & vsque ad noctem increpuerunt me renes mei.

Gratias agit Deo, qui inspirauit illi consilium, & accendit in eo desiderium, VII.
vt tam præclaram hæreditatem eligeret. Benedicam, inquit, Dominum, id est, laudabo Deum auctorem mihi tanti boni, qui dedit mihi intellectum, id est, qui me cognoscere fecit, & prudenter eligere. vox enim Hebræa Iahaz significat propriè dare consilium. Insuper, & vsque ad noctem increpuerunt me renes mei. per renes in scriptura intelligitur affectus, & desiderium. vnde sunt illa Scrutans corda, & renes Deus; &, Proba cor meum & renes meos, vbi per cor intelligitur cogitatio, per renes affectio; per noctem, intelligitur tempus tribulationis; sicut per diem, tempus prosperitatis. per verbum, increpuerunt, significatur potius eruditio, quàm reprehensio; nam, & in Hebræo, & Græco est verbum significans eruditionem. proindè verbum Latinum interpretandum est pro increpatione hortatoria, qualis est, Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi. Denique illud, Vsque ad noctem, in Hebræo est, in noctibus, ex quo intelligimus significari non solùm tota die, sed etiam vsque ad noctem totam, quod vulgo dici solet inclusiuè. Itaque sensus hic erit, Insuper, & vsque ad noctem, id est, non solum tempore prosperitatis, sed præterea vsque ad tempus aduersitatis, & in ipsa aduersitate affectus meus in Deum accensus erudiuit me excitans, & adhortans ad passionem æquo animo subeundam ac semper de Deo bene sperandum.

Prouidebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi ne commouear. VIII.

Ex intellectu, & affectu bono, de quo in superiore versu Deum laudauit, profectum est, vt semper Deum ante oculos haberet. anima enim magis est vbi amat, quàm vbi animat. In Hebræo habetur, posui Dominum in conspectu meo semper. ex quo clarius declaratur, Christum studiosè egisse, vt semper Dominum præsentem haberet. Quoniam à dextris est mihi, ne commouear. hoc est, nec falsa mea cogitatio fuit, qua Dominum mihi ante oculos cordis semper ponebam; nam verè à dextris mihi semper est, tanquam tegens latus meum, meque præcedens, vt adiutor fortis nè commouear de gradu meo, sed persistam, & perseuerem vsque in finem.

Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe. IX.

Explicat nunc tandem hæreditatem præclaram, quam Deus restituet sibi, & alijs, qui Dominum elegerunt. Propter hoc, id est, quia Dominus à dextris mihi est adiutor, & protector fidelissimus, lætatum est cor meum lætitia vera, & solida, de qua Dominus in Euangelio, Gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. & exultauit lingua mea, quia gaudium internum redundare solet etiam exterius. In Hebræo habetur, Exultauit gloria mea, quod in idem recidit. gloria enim interior, per linguam exultat exterius; Insuper, & caro mea requiescet in spe, hoc est, animus lætabitur, & caro obdormiet in morte placida, & secura, ob certam expectationem celerrimæ resurrectionis.

X. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.

Hæc explicata ſunt ab Apoſtolis Petro, & Paulo. Act. 2. & 13. & quamuis propriè de ſolo Chriſto hæc dicantur, cuius anima non eſt relicta apud inferos, in limbo videlicet, Sanctorum Patrum; neque caro in ſepulchro experta eſt vllam putrefactionem: tamen nos omnes hæc dicere poſſumus, tum quia membra Chriſti ſumus, & in illo, vt ait Apoſtolus, conreſuſcitauit nos Deus; tum quia animæ noſtræ non relinquentur in inferno, id eſt, in Purgatorio; neque caro noſtra videbit æternam corruptionem.

XI. Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo; delectationes in dextera tua vſque in finem.

Hic exponit perfectam hæreditatis promiſſionem. Notas, inquit, mihi feciſti vias vitæ, id eſt, docuiſti me modum redeundi ad vitam poſt mortem. metaphora eſt pulcherrima, per quam modus per ſe reſurgendi dicitur via vſque ad illam diem ignota, quia nullus vnquam per ſe reſurrexit, Chriſto excepto. Nec ſolum, inquit, docuiſti me reſurgere ex mortuis, ſed etiam adimplebis me lætitia cum vultu tuo, glorioſum, immortalem, & beatum faciens me, vultum tuum mihi oſtendendo. nam ex viſione Dei in qua conſiſtit beatitudo eſſentialis, redundat etiam gloria in corpus, qua ſola Chriſtus carebat. gloriam enim animæ à conceptione habuerat. Delectationes in dextera tua vſque in finem, Nec ſolum glorioſum me facies, ſed ad dexteram collocabis in cælis, vbi delectationes ſunt ſine vllo fine. Quæ omnia etiam electis ſuo modo conueniunt, quibus Deus oſtendit vias vitæ, cùm legis obſeruationem docuit eſſe viam ad Regnum cælorum. Eoſdem adimplet lætitia cum vultu ſuo, cùm eis ſe videndum exhibet facie ad faciem. & demum delectationes vſque in finem eis præbet dextera ſua, cùm eos ad dexteram partem collocat, & cùm dextera manu ſua tanquam inexhauſto fonte bonorum eos indeſinenter delectationibus replet. Ad finem huius Pſalmi annotare placet incredibilem temeritatem Theodori Bezæ, qui verba illa, Non derelinques animam meam in inferno, ex textu Græco. Act. 2. ſic interpretari auſus eſt, Non relinques cadauer meum in ſepulcro. quæ enim corruptio ſacrarum literarum eſt, ſi hæc non eſt? Vide, ſe placet, refutationem huius paradoxi in noſtris Controuerſijs lib. de Anima Chriſti cap. 12. vbi demonſtramus voces tum Hebraicas, tum Græcas, quæ in hoc Pſalmo, & cap. 2. Actorum habentur, non cadauer, & ſepulchrum; ſed animam, & infernum propriè ſignificare.

PSAL-

PSALMVS DECIMVSSEXTVS.

Titulus, & Argumentum.

Oratio Dauid.

HIC Psalmus, vt ipse titulus indicat, est oratio Iusti persecutionem iniustè patientis, quà precatur à Deo liberationem; ducit autem argumenta primum ab innocentia sua, secundum à Iustitia Dei, tertium à misericordia eiusdem, quartum à malitia impiorum Iustos persequentium.

EXPLICATIO PSALMI XVI.

EXaudi Domine iustitiam meam: intende deprecationem meam. I.

Auribus percipe orationem meam, non in labijs dolosis. II.

Hi duo versiculi coniunguntur in vnum apud Hebræos; sed apud Græcos, & Latinos distincti sunt. Res est parui momenti, neque sententiam mutat. Primum igitur orat exaudiri iustitiam suam: nam apud iustum iudicem magis clamat causa, quàm persona. Addit deinde, ac postulat attendi etiam ad precationem suam, quia Deus non solùm iustitiam, sed etiam Iustos diligit, & vt S. Iacobus ait, Multum valet oratio iusti. Postremò coniungit vtrunque iustitiam, & deprecationem, cùm ait, Auribus percipe orationem meam. Non in labijs dolosis, hoc est, exaudi orationem meam, quæ non prodit ex labijs dolosis; sed in iustitia nititur. Itaque sensus est, Moueat te Domine iustitia, moueat deprecatio, moueat Iusti deprecatio.

De vultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videant æquitates. III.

Alterum argumentum petit à iustitia Dei, quasi dicat, te appello Domine, à te iudicari volo, qui es Iudex iustissimus. De vultu tuo, id est, ab ore tuo iudicium meum prodeat, id est, sententia pronuntietur. Oculi tui videant æquitates, id est, noli claudere oculos, & dissimulare calumnias impiorum; sed aperi oculos, & considera quid iustitia exigat. Nam, vt alias monui, non ponitur hoc loco æquitas pro epicheia, sed pro ipsa vera iustitia, vt sonant vocabula Hebræa, & Græca. In Græco habetur, Oculi mei videant æquitatem; & sic legit S. Augustinus, & exponit de iudicio hominis Iusti, non de iudicio Dei, vt sensus sit, de vultu tuo, iudicium meum prodeat, id est, illumina mentem meam, vt iustè iudicem; oculi mei videant æquitates, id est, mens mea non aberret in iudicando; sed si debeat conuenire sententia Græci codicis cum lectione Hebraica, & Latina, hic debet esse sensus, Oculi mei videant æquitates, quas tu videlicet exerces, id est, videant iusta iudicia tua. Et sanè lectio, quæ habet

habet oculi tui, magis cohæret cùm superioribus, & eandem approbat S. Hieronymus in epist. ad Suniam, & Fretellam.

IIII. Probasti cor meum, & visitasti nocte, igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.

Reddit causam cur velit iudicari à Deo; quia videlicet ipse solus scrutatur corda, & perfectè nouit innocentiam seruorum suorum. Probasti, inquit, cor meum, id est, tentasti, qualis sim intus, vbi nemo videt præter te, experimentum de mea sinceritate fecisti. Quomodo autem id fecerit, declarat dicens, Visitasti nocte, & igne me examinasti. Nam duo sunt tempora, quibus apparet quid sit in corde, occasio occultè agendi, & tempus tribulationis. Multi enim intus mali, exterius boni, si occasionem habeant peccandi in occulto, vbi nullum sit periculum, ne detegantur, tunc malitia se prodit. Sic etiam tempore prosperitatis non discernuntur mali à bonis, sed cùm ignis persecutionis aduenerit, tunc aurum lucebit, & palea fumabit. De primo tempore dicit, Visitasti nocte, id est, cùm in occulto occasiones peccandi habui. De secundo verò, igne me examinasti, id est, ardente tribulatione. Et non est inuenta in me iniquitas. In Hebræo pro istis verbis, Non est inuenta in me iniquitas, ad verbum sic legitur: Non inuenisti, cogitaui, non transibit os meum. Quæ verba nullum sensum facere videntur. Sciendum igitur est Septuaginta Interpretes non
זַמֹּתִי legisse, zammothi, quod significat, cogitaui: sed zimmathi, mutatis tantum punctis, id est, iniquitatem meam. & coniunxerunt hoc nomen cum superiore
זִמָּתִי verbo, & ideò reddiderunt, Non est inuenta in me iniquitas, quod est idem cum eo, non inuenisti iniquitatem meam, vt ad verbum est in Hebræo. Sequentia verba, nimirum, non transibit os meum, coniunxerunt Septuaginta Interpretes cum verbis sequentibus, in opera hominum, & verterunt, vt non loquatur os meum opera hominum. Idem enim est, non transibit os meum in opera hominum, &, non loquetur os meum opera hominum.

V. Vt non loquatur os meum opera hominum, propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras.

Ostendit, vnde factum sit, vt Deus non inuenerit in eo iniquitatem: & dicit ex eo factum esse, quia custodierit vias duras iustitiæ propter præcepta Dei, non ob aliquam spem humanam. Nam qui ob spem humanam custodiunt viam iustitiæ, exterius id faciunt, vbi homines vident, ac per hoc inuenitur in eis latens iniquitas; qui verò propter Dei mandatum viam iustitiæ non deserunt, id faciunt exterius, & interius, atque ideo nulla in eis iniquitas inuenitur. Ait igitur, Ego custodiui vias duras, id est, permansi in via iustitiæ, quamuis aspera, & dura, neque me vlla tribulatio ab ea via declinari fecit. Permansi autem in hac via propter verba labiorum tuorum, id est, propter mandata tua, siue propter promissiones, & minas tuas. Vt non loquatur os meum opera hominum, id est, vt non cogar implorare humanam opem; neque ab spe humana pendeam, neque laudem opera hominum. In Hebræo, pro eo quod nos legimus vias duras, habetur, vias pariz, id est, latronis, seu dissipatoris:
פָּרִיץ sed mutatis punctis, illud, pariz, potest legi, perez, id est, ruptura, siue fractura;
פֶּרֶץ & sensus erit, custodiui vias præruptas, ac per hoc periculosas, & duras.

Per-

Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur ve- VI.
stigia mea.

Agnoscens non suis viribus, sed auxilio Dei se permansisse in angusta semita iustitiæ, rogat Deum, vt confirmet hoc beneficium; perfice gressus meos in semitis tuis, id est, confirma, & stabili gressus meos in hac via tua; ne forte declinem ab ea, si tuo adiutorio destituar. In Hebræo ad verbum est, sustenta gressus meos, ne labantur vestigia mea; vbi declaratur id ipsum per similitudinem ductam à via lubrica. Itaque perfice gressus, significat, sustenta, & stabili; & ne moueantur vestigia mea, significat, ne labantur ob viæ lubricitatem. Verè enim infirmitas carnis, & illecebra mundi faciunt viam vitæ humanæ valde lubricam; & multi labuntur in ea.

Ego clamaui, quoniam exaudisti me Deus, inclina aurem VII.
tuam mihi, & exaudi verba mea.

Exposito argumento ab innocentia sua, & à iustitia Dei, iterum repetit orationem initio Psalmi propositam; quæ est quasi conclusio, quæ colligitur ex duobus illis argumentis. Sententia igitur hæc est. Ego clamaui ad te Domine, quoniam exaudisti me, id est, cum fiducia clamaui, quoniam semper aliàs exaudisti me. Et ideò pro solita benignitate nunc etiam inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.

Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te. VIII.

Hoc est argumentum tertium, quod sumitur à misericordia Dei; quasi dicat, exposui innocentiam meam, appellaui iustitiam tuam; inuoco nunc misericordiam, quoniam & si me innocentem existimem à crimine, ob quod tribulationem patior; tamen multa sunt alia fortasse peccata mea, ob quæ iustè puniri possem. Mirifica ergo misericordias tuas, id est, ita manifestè misericordias tuas exerce in me liberando, vt omnes mirentur. Tuum est enim saluos facere omnes, qui in tua misericordia spem suam repositam habent.

A resistentibus dexteræ tuæ custodi me, vt pupillam IX.
oculi.

In Hebræo coniunguntur cum superiore versiculo illa verba, à resistentibus dexteræ, vt sensus sit, qui saluos facis à resistentibus dexteræ tuæ eos qui sperant in te. Sed cohærent etiam optimè cum verbis sequentibus in hunc modum. Custodi me, vt pupillam oculi, id est maxima diligentia; à resistentibus dexteræ tuæ, id est, ab impijs hominibus qui resistunt dexteræ tuæ, vel lædendo quos tu protegis, vel non ambulando quò tu ducis. Neque hoc est contrarium ei, quod legimus in lib. Esther cap. 13. Non est, qui possit tuæ resistere voluntati. Nam illud intelligitur de voluntate beneplaciti, quæ semper impletur; hoc autem de voluntate signi, quæ non semper impletur, quia Deus permittit impios multa facere contra leges à se positas: sed eos postea punit vt merentur. Idcirco S. Petrus hortatur, dicens, Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis. 1. Pet. 5. Similitudo illa, vt pupillam oculi, aptissima est; quoniam pupilla res est simul preciosissi-

ma,

ma, & infirmissima, & ideò diligentissimè custodiri solet, & ab ipsa natura munita est, tum varijs tunicis, tum etiam palpebris, & pilorum vallo.

X. Sub vmbra alarum tuarum protege me à facie impiorum, qui me afflixerunt.

Idipsum repetit alia similitudine. Sicut enim pulli teguntur alis Gallinæ, & eo modo obumbrantur, & securi delitescunt, vt ledi non possint à Miluis: sic optat Iustus protegi diuino auxilio à persequutoribus suis. Illud, à facie impiorum, significare potest, à conspectu impiorum; alæ siquidem dum pullos tegunt, faciunt, ne videantur à Miluis. Item à morsu impiorum, siue ab ira impiorum. Nam, & dentes in facie sunt, & ira in facie demonstratur. Illud, qui me afflixerunt, significat, Iustum iam expertum esse morsus impiorum, & ideò protectionem quærere, ne si sæpius mordeatur, tandem consumatur. Familiaris est hæc similitudo diuinæ Scripturæ. In velamento, inquit, alarum tuarum sperabo. & rursus: Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis. & ipse Dominus in Euangelio, Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti. Matth.23.

XI. Inimici mei animam meam circumdederunt, adipem suum concluserunt, os eorum loquutum est superbiam.

Est hoc argumentum postremum, quod sumitur à malitia inimicorum. Inimici mei, inquit, animam meam circumdederunt, id est, vitam meam, siue me ipsum vndique premunt, adipem suum concluserunt, id est, nulla misericordia mouentur, etiam si me videant ad extrema redactum; os eorum loquutum est superbiam, id est, non solum non miserentur, sed etiam insultant arroganter. Porrò adipem concludere, significat viscera claudere, ac per hoc non misereri, iuxta illud S.Ioannis, Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo? 1.Ioan.3. Quia verò viscera claudi solent, cùm adeps crescit, ideò maluit Propheta dicere, Adipē suū concluserunt, quàm viscera clauserunt, vt simul indicaret causam, vnde viscera clauduntur, quæ est multiplicatio adipis, id est, opulentiæ temporalis. Sicut enim adeps naturalis claudit viscera carnalia: ita multiplicatio opum, facit superbè sapere, & contemnere proximos, & claudit viscera spiritualia.

XII. Proijcientes me nunc circumdederunt me, oculos suos statuerunt declinare in terram.

Pergit narrare nequitiam inimicorum, & ait, eos modo vnam viam aggredi, modo contrariam, sic tamen vt semper noceant. Proijcientes me nunc circumdederunt me, id est, antea proijcientes à suo consortio, nunc circumdederunt me. In Græco sensus est clarior, quia illud, proijcientes, est temporis præteriti, & significat, cùm proiecissent me. Itaque sensus est, cùm antea proiecissent me à suo consortio, ne fruerer communibus bonis: nunc iterum quærunt me, & circundant, vt malis afficiant. Huius autem malitiæ ipsorum causa est, quia statuerunt oculos suos declinare in terram, id est, firmiter decreuerunt non adspicere ad Deum, qui est in cælo, nec timorem vllum Dei admittere; se ꝯ solum terram intueri, & ea quæ in terra sunt bona sectari. In

Hebræo

Hebræo pro illa voce, proijcientes me, habetur, aſſurenu,quod aliqui vertunt, אשורנו
greſſu meo alij incedentes in me, alij aliter. Sed Septuaginta interpretes legiſſe
videntur,horiſuni,quod ſignificat, expulerunt me. ſunt enim literæ fere eædem, חורישוני
ſed tranſpoſitæ.

Suſceperunt me ſicut leo paratus ad prædam, & ſicut catu- XIII.
lus leonis habitans in abditis.

Non ſolùm, inquit, circundederunt me, ſed crudeliſſimè in me ſæuierunt. Suſceperunt enim me ea auiditate, & ſæuitia,qua leo paratus ad prædam ſuſcipit occurrentem ſibi ouiculam. Dicitur autem leo paratus ad prædam,is,qui famelicus,& in prædam intentus eſt. Idem repetit per verba ſequentia;& ſicut catulus leonis habitans in abditis,id eſt,ſicut leonis catulus latens in inſidijs ſuſcipit prædam ſibi occurrentem. In Hebræo pro ſuſceperunt me, habetur, dimiono,ſimilitudo eius,videlicet,impij,quaſi leonis deſiderantis prædam.Cæterũ דמיונו Septuaginta legerunt paulo aliter, vt legi poteſt vox illa,ſi remoueãtur puncta. nimirum videntur legiſſe,demauni,ab eodem verbo,dama, quod non ſolùm ſimilem eſſe,ſed etiam ſuccidere ſignificat. Itaque intellexerunt hic ſignificari דמוני ſucciderunt me, ſicut leo ſuccidere ſolet prædam oblatam.ſed pro,ſucciderunt, maluerunt vertere,ſuſceperunt,nimirum ad ſuccidendum, quia non ſucciderunt re ipſa,ſed tantum voto. non enim Deus permiſit, vt re ipſa ſuccíderent; vt ex ſequenti verſiculo perſpicuum eſt.

Exurge Domine, præueni eum,& ſupplanta eum: eripe ani- XIV.
mam meam ab impio,frameam tuam ab inimicis manus tuæ.

Explicata malitia perſequentium,rogat Deum,vt adſit & liberet ipſe, qui ſolus poteſt. Exurge Domine, non amplius differas auxilium; præueni eum, id eſt, impium, qui inſtar leonis me rapuit ad deuorandum, præueni dentes eius, ne eos in me infigat, & occidat. Et verè ſolus Deus præuenire poteſt actionem cuiuſlibet cauſæ etiam velociſſimè agentis; ſicut præuenit dẽtes leonũ, ne læderent Danielem inter ipſos famelicos iacentem; & ſicut præuenit impetum ignis, ne combureret tres pueros in fornacem proiectos. ex quo magna conſolatio oritur iuſtis, qui ſciunt eam eſſe Dei ſui potentiam, vt ſecuros eos præſtare poſſit inter dentes leonum, & inter flammas ignis ardentis. Supplanta eum, id eſt,decipe eum, mirabili prouidentia tua efficiendo, vt dum putat ſe dentes infigere in carnem iuſti, infigat in carnem propriam. Eripe animam meam ab impio, id eſt, ne ſinas me occidi ab impio ſæuiente more leonis, ſed libera, & ſalua me. Frameam tuam ab inimicis manus tuæ. In Hebræo poſt, frameam tuam,finitur verſiculus. & deinde incipit alius verſus; & quia Hebræi non declinant nomina per caſus, poteſt ſic verti ea ſententia, eripe animam meam ab impio framea tua, id eſt, vt vertit Sanctus Hieronymus,ab impio qui eſt framea tua; vel, vt alij volunt, eripe animam meam ab impio framea tua, id eſt, per frameam tuam. ſed verſionem Septuaginta, & editionem vulgatam ſequendo,ſenſus erit, eripe animam meam ab impio, ac vt hoc facias, eripe frameam tuam, id eſt, poteſtatem affligendi, ab inimicis manus tuæ, id eſt, ab ijs, qui ea non bene vtuntur, qui ſunt inimici manus tuæ: ac per hoc non ſequuntur directionem manus tuæ, ſed contra eam abutuntur poteſtate a te illis conceſſa. Omnis enim poteſtas à Deo eſt, ſiue, vt Apoſtolus loquitur, Non eſt poteſtas, niſi à Deo. Rom. 13. In Hebræo pro,inimicis manus tuæ, habetur à

viris,

מֵתִים viris manus tuæ, siue, à mortuis manus tuæ. nam vox Hebræa, metim, & viros, & mortuos significat. Septuaginta Interpretes intellexerunt significari mortuos, & verterunt, inimici manus tuæ. quoniam inimici manus Domini, id est, qui nolunt sequi directionem manus Domini, mortui sunt manui Domini, quomodo omnes peccatores dicuntur mortui Deo, & inimici Dei. verterunt autem potius, inimici quàm mortui, quia id est multo clarius.

XV. Domine à paucis de terra diuide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.

Imprecatio est Prophetica, id est prædictio per modum imprecationis. prædicit enim futurum, vt diuidantur impij à Iustis, & impijs quidem sola temporalia tribuantur, Iustis verò etiam æterna. Domine à paucis de terra diuide eos, id est, separa multitudinem impiorum à pusillo grege tuo. In Hebræo est מֵתִים eadem vox, metìm, quæ in fine versiculi superioris. Dauid enim sicut inimicos Dei vocauerat mortuos Dei; ita nunc amicos Dei vocat mortuos seculo, חֶלֶד siue terræ. vox enim, cheled, significat terram, mundum, seculum, & similia. Itaque verti poterat, diuide eos à mortuis mundo: sed maluerunt Septuaginta dicere à paucis de terra, quia verè mortui mundo sunt valde pauci, respectu amatorum mundi. Illud, diuide eos, est in Hebræo, pars eorum, sed mutatis punctis eædem voces significant, diuide eos. Quod sequitur, in vita eorum, posset rectè coniungi cum sequentibus, nisi obstaret particula, &, & de absconditis tuis, &c. quæ particula est in Hebræo, & in Græco, & in multis Latinis: nec scio, cur in editione vulgata omissa sit. Sensus igitur est non solum in vita futura; sed etiam in præsenti, quæ propriè est vita ipsorum quam ipsi videlicet solùm agnoscunt, & amant, diuidendos à viris iustis, qui seculo mortui sunt. In hoc autem diuisio consistit, quòd de absconditis tuis ad impletus est venter eorum, id est, de bonis terræ à Deo creatis, & conseruatis, & quæ veluti de thesauro abscondito singulis annis emanant, adimplent ventrem suum, & hanc partem suam esse dicunt,

XVI. Saturati sunt filijs & dimiserunt reliquias suas paruulis suis.

Hoc est, filijs abundant, & ijs post mortem sua relinquunt bona, quæ ipsis supersunt. hæc enim censetur à filijs huius seculi perfecta felicitas, si & ipsi bonis terrenis circumfluant, & filios suos bonorum suorum relinquant hæredes. Ex Græco Sanctus Augustinus vertit saturati sunt porcina; sed etiam verti posse dicit, saturati sunt filijs, ratio huius varietatis in promptu est, nam vox Græca si scribatur per simplex ipsilon ὑῶν, significat, porcum; si scribatur per ipsilon, & iota υἱῶν, significat filios. sed ex Hebræo perspicuum est, legendum filijs, non porcina.

XVII. Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo, satiabor cùm apparuerit gloria tua.

In hoc inquam, diuisio consistit, quòd illi saturari cupiant in hac vita bonis terrenis: ego autem, vt etiam cæteri Iusti in hac vita iustitiam esuriam; & in alia gloria, & beatitudine satiabor. In Iustitia apparebo conspectui tuo, id est, iustè coram te viuere studebo; satiabor cùm apparuerit gloria tua, id est, sicut nunc tibi apparebit iustitia mea, ita postea mihi apparebit gloria tua, & tunc demum verè

verè satiabor nihil amplius expetens. In Hebræo pro apparebit gloria tua, habetur, cùm excitabitur similitudo tua; & sensus est idem, tunc enim apparebit nobis gloria Domini, quando excitabitur in nobis similitudo, de qua scriptum est 1.Ioan.3. Similes ei erimus, quia videbimus eum, sicuti est. Quando enim videbimus eum sicuti est, tunc erimus ei similes in gloria: nam, & ipse beatus est, quia seipsum videt. Hæc est enim vita, & gloria sempiterna, videre Deum sicuti est.

PSALMVS DECIMVSSEPTIMVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, Puero Domini Dauid, qui loquutus est Domino verba Cantici huius, in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul, & dixit.

HIC titulus indicat, Psalmum hunc à Dauide compositum fuisse in gratiarum actionem, quando liberatus fuit ab omnibus inimicis suis, & potissimum à Saule, qui nominatim ea de causa exprimitur. Habetur hic idem Psalmus in lib.2.Regum cap.22. paucis mutatis. Mutatio autem illa incertum est, an ab ipso Dauide facta fuerit, an ab Esdra, qui Psalmos collegit. Quia verò Dauid figuram Christi gessit, potest Psalmus hic etiam de Christo rectè exponi.

EXPLICATIO PSALMI XVII.

DIligam te Domine fortitudo mea: Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. I.

Diligam te Domine; id est, meritò te diligere debeo, cùm tot beneficijs me tibi deuinxeris. Exponit deinde beneficia à Deo accepta: ac primum vnico verbo, tum pluribus nominibus, postremo rerum gestarum enarratione. Vnico verbo exponit, cùm dicit, Fortitudo mea, id est, causa totius roboris mei, quo de hostibus omnibus triumphaui. Quod autem vno verbo dixit, Fortitudo mea, explicat per partes, dicens, Firmamentum, refugium, & liberator. Quasi dicat, meritò dixi, Deum esse robur meum, quia ipse est firmamentum, refugium, & liberator meus. Cùm in tutò sum, ipse mihi est firmamentum, cùm in periculo versor, ipse mihi refugium præbet, cùm fortè in manus hostium incido, ipse me liberat. Itaque omnibus modis ipse mihi fortitudo & robur est. In Hebræo pro voce, diligam, non est verbum, ahab, quod simpliciter amare significat, sed racham, quod significat amare ex intimis visceribus. אָהַב רָחַם

bus. Pro vocabulo, Firmamentum, est, Petra, id est, stabile, ac solidum fundamentum. Pro, refugium, est, arx, siue munitio, siue munitissima arx, ad quam tutò quis confugere possit. Sed Septuaginta Interpretes metaphoras exponere voluerunt, ideò non petram, & arcem, sed firmamentum, & refugium dixerunt. In 2. lib. Reg. cap. 22. deest illud principium, Diligam te Domine fortitudo mea. Incipit enim Psalmus, Dominus petra mea, &c. Sed pulcherrimum illud principium videtur non ab alio, quàm ab ipso Dauide fuisse additum.

II. Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eo.

III. Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus.

In his duobus versiculis, qui in Hebræo continuantur cum primo versiculo, ex vehementia affectus in Deum repetit Propheta, & inculcat epitheta benefactoris sui. Respondent autem tria hæc, Adiutor, protector, & cornu salutis, tribus illis, Firmamentum, refugium, & liberator. In Hebræo pro voce, adiutor, habetur petra, sicut pro voce Firmamentum, erat etiam petra, sed alia, & alia voce. Itaque vocat Deum adiutorem, quia præbet stabilimentum, vt non cadat, iuxta illud, Statuit supra petram pedes meos. Et meritò adiungit, Sperabo in eo, tanquam in firmissimo fundamento. Pro voce, Protector, habetur in Hebræo, scutum, siue clypeus, sicut pro voce refugium, erat arx. Vtrunque enim protegit, & defendit. Itaque voluerunt Septuaginta Interpretes explicare metaphoras nominum Hebraicorum. Cornu salutis est tam in Hebræo, quàm in Græco, & significat robur ad saluandum. Metaphora sumpta ab animantibus cornigeris familiaris est Scripturæ diuinæ. Psal. 131. Producam cornu Dauid, id est, faciam, vt Dauid robustus sit, ac potens instar Tauri cornibus armati, non imbecillis, ac debilis more vituli nondum cornua producentis. Ezech. 29. In illa die pullulabit cornu domui Israël. Michæ. 4. Ponam cornu tuum ferreum. Luc. 1. Erexit nobis cornu salutis in domo Dauid. Dicitur igitur Deus cornu salutis Dauidi, & omnibus Iustis, quia Iusti robustissimi sunt contra omnes hostes; sed robur eorum non in viribus proprijs, sed in Dei adiutorio, & fauore consistit. Omnia possum, dicebat Apostolus, in eo qui me confortat. Respondet autem cornu salutis meæ, particulæ illi, & liberator meus. Liberat enim Deus per cornu salutis, id est, per salutiferam potentiam suam. Denique illud, & susceptor meus, est nomen complectens omnia alia, & respondet primo illi nomini, Fortitudo mea. Quos enim Deus suscipit, liberat, protegit, confirmat.

IV. Laudans inuocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

Est hæc quasi conclusio quædam superiorum verborum: quasi dicat, Ego deinceps assiduè Deum laudabo pro tot acceptis beneficijs, & magna fiducia in tribulationibus meis, eundem Deum inuocabo, & sine dubio à quibuscunque hostibus liberabor. In Hebræo habetur, Mehullal, quod rectè S. Hieronymus vertit, Laudatum inuocabo Dominum. Sed si puncta mutentur, eædem literæ faciunt, Mehallel, quod significat, laudans inuocabo, vt verterunt Septuaginta. Sententia semper est eadem, nimirum laudabo, & inuocabo, gratias agam pro præteritis, & inuocabo pro futuris.

מְהֻלָּל

מְהַלֵּל

Circum-

Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. V.

Dolores inferni circumdederunt me, præoccupauerunt me laquei mortis. VI.

Incipit Propheta iam enarrare accepta beneficia. Ac primum dicit, se quondam fuisse in apertissimo periculo vitæ, quando videlicet, Saul eum quærebat, vt interficeret. Sed hoc periculum vitæ poëticè describit varijs metaphoris adhibitis. Circumdederunt me dolores mortis, id est, vndique talia pericula me oppresserunt, vt de salute corporali desperarem: & ideò tali dolore, id est, mœrore animi affectus fui, quali affici solent, qui mortem sibi imminere vident. Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me; id est, inde periculum, & dolor de quo dixi, proficiscebantur, quòd multitudo iniquorum instar torrentis me inuaserant, & conturbauerant, quomodo conturbari solent, qui à torrente aquarum deferuntur & circumuoluuntur. Dolores inferni circumdederunt me: repetit quod dixerat, circumdederunt me dolores mortis. Idem enim est hoc loco, dolor mortis, & dolor inferni. Nam quia ante Christi passionem omnes, qui moriebantur ad infernum descendebant, quamuis non ad eandem partem inferni; ideò pro eodem accipiebatur, mori, & ad infernum descendere. Circumdederunt, inquit, me dolores inferni, id est, mœror animi, qualem patiuntur, quibus imminet discessio ex hoc mundo ad locum mortuorum, qui est infernus. Præoccupauerunt me laquei mortis, repetit quod dixerat, torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Sicut enim conturbatio ex multitudine iniquorum in eum insurgentium erat causa Dauidi dolorum mortis: ita præoccupatio laqueorum mortis erat causa eidem Dauidi dolorum inferni. Vocat laqueos mortis insidias iniquorum, quibus petebatur ad mortem. Itaque sensus horum duorum versiculorum est, Dauidem occupatum fuisse ingenti dolore ob imminens mortis periculum, tum ex inuasione manifesta inimicorum instar torrentis violenter rapientis, & inuoluentis, tum ex insidijs eorundem inimicorum, instar laqueorum incautos capientium. Quod attinet ad verba, pro, dolores, in Hebræo habetur, cheule, quæ vox dolores, & funes significare potest. Ideò S. Hieronymus vertit, Funes mortis, & funes inferni. At Septuaginta Interpretes verterunt, Dolores mortis, & dolores inferni: quæ lectio posterior clarior est. Pro, torrentes iniquitatis, in Hebræo habetur, torrentes belial, quod S. Hieronymus vertit, torrentes Diaboli, & Septuaginta Interpretes, torrentes iniquitatis. Vtrumque rectè se habet; nam belial, ad literam sonat, absque iugo, & in Scripturis sanctis passim inuenitur hæc vox vsurpata ad significandos viros iniquos, qui excusserunt iugum legis; vel ipsam iniquitatem, quæ est contraria legi: & quia iniquorum caput est Diabolus; ideò Diabolum quoque hac voce significare solent Hebræi.

חֶבְלֵי (margin, beside "Quod attinet ad verba")

בְלִיַּעַל (margin, beside "torrentes belial")

In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui. VII.

Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meam, & clamor meus in conspectu eius, introiuit in aures eius. VIII.

Dixerat, se in maximo periculo constitutum fuisse: nunc dicit, se confugisse per orationem ad Deum, & exauditũ. In tribulatione mea, id est, in illis magnis angustijs, in quas me coniecerat persecutio Saulis, & in alijs similibus multis, Inuocaui Dominum, in quo tota mea fiducia posita esse solet. Et ad Deum meum clamaui. Repetitio est Dauid familiaris, Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meam, id est, oratio mea peruenit vsque ad summum cælum, quod est templum Dei non manufactum, & verè sanctum, quod violari, polluiq. nulla ratione potest. Et clamor meus in conspectu eius, introiuit in aures eius. Repetitio est, & aliquo modo declaratio superioris versiculi: quasi dicat, clamosa oratio mea, id est, magno affectu prolata, & in conspectu eius effusa, id est, quam effudi Deum præ oculis habens, introiuit in aures eius, id est, exaudita est. In Hebræo habentur in futuro omnia verba, inuocabo, clamabo, exaudiet, introibit. Sed Septuaginta Interpretes rectè verterunt in præterito, inuocaui, clamaui, exaudiuit, introiuit; quoniam lex Hebraicæ Grammaticæ id permittit, vt futurum ponatur pro præterito.

IX. Commota est, & contremuit terra: fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt, quoniam iratus est eis.

Incipit iam describere effectum exauditionis diuinæ, qui fuit auxilium de cælo aduersus inimicos suos, ex quorum interitu ipse tandem non solùm pericula euasit, sed etiam Regnum adeptus est. Describit autem iram Dei aduersus hostes suos poëtico more: sicut enim cùm irascitur Rex aliquis, & bellum parat, totum eius Regnum turbatur; ita cum irascitur Rex totius Mundi, totus Mundus turbatur, ac potissimum tria visibilia elementa, terra, aër, & aqua. Non significat hoc loco Dauid re ipsa terram, & aërem, & aquam ita perturbata fuisse, vt verba sonare videntur: sed significat, talem esse Dei iram, vt possit continuò tremefacere terram vsque ad ima fundamenta; & in aere continuò excitare ventos, nubesq. tenebrosas, & tonitrua, atque fulgura: denique fontes, & flumina, & maria ita siccare, vt appareant cauernæ terræ, & fontium origines. Incipit ab elemento terræ, ac dicit, commota est, & contremuit terra, fundamenta montium commota sunt, quoniam iratus est eis; hoc est, quando Deus irascitur terræ, continuò tota mouetur, & contremiscit, non solùm in superficie, sed vsque ad ima montium fundamenta. Nec solùm quando Deus irascitur, sed etiam quando præsentiam suam manifestat in terra, concussio terræ consequitur, quasi trementis, & reuerentis Maiestatem Creatoris. Sic in Resurrectione Christi terræmotus factus est magnus; & cùm idem Christus moriens infra terram descensurus erat, terra mota est. Et Dauid in alio Psalmo, A facie Domini mota est terra. In Hebræo non habetur, quoniam iratus est eis, sed, quoniam ira ei, id est, quoniam iratus est. Itaque secundùm textum Hebraicum terra, & montes contremiscunt, non quia Deus ipsis montibus iratus est, sed quoniam absolutè iratus est. At Septuaginta vertentes, quoniam iratus est eis, significare voluerunt, iram Dei esse contra terram, & terræ montes, ratione hominum qui in terra habitant; alioqui nulla est ratio, cur Deus terræ, & montibus irascatur.

X. Ascendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exarsit, carbones succensi sunt ab eo.

Adhuc

Adhuc pergit explicare operationem Dei in terra, quando vult Deus ostendere in ea præsentiam suam. non enim solum terram tremere facit, sed etiam ardere, ac fumare quod accidisse describitur Exod. 20. Hebr. 12. quando Deus in Monte Sina legem dedit. Ascendit, inquit, fumus in ira eius, id est, ira Dei excitauit in terra calorem vehementem, vnde ingens fumus ascendit. Et ignis à facie eius exarsit; nec solùm calorem, & fumum, sed etiam incendium magnum excitauit. Carbones succensi sunt ab eo, id est, ira Dei, siue facies Dei terram respiciens ita fecit eam ardere, ac si totam in carbones ardentes conuertisset. Alibi etiam dicit, Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigant.

Inclinauit cælos, & descendit, & caligo sub pedibus eius. XI.

Transit à terra ad aërem: & describit ea, quæ fiunt in aëre, quando Deus iram, vel præsentiam suam demonstrare vult. dicitur Deus inclinare cælos, quando demittit nebulam, in qua ipse apparet. Videtur enim nebula quasi pars cæli. ordinariè autem Deus per nebulam se ostendere solitus est, vt patet ex lib. Num. cap. 9. 3. Reg. 8. Matth. 17. & alibi. ait igitur, Inclinauit cælos, & descendit, id est, demissa nebula, per eam se manifestauit. & caligo sub pedibus, id est, ita Deus in nebula habitauit, quasi caliginem sub pedibus haberet: sunt omnia Metaphorica, ex quibus intelligimus, Dum inuisibiliter præsentem nobis se facere.

Et ascendit super Cherubim, & volauit, volauit super pennas ventorum. XII.

Pergit describere operationem Dei in aëre quando iram suam manifestare hominibus vult. Ponit autem nobis ante oculos Deum, quasi hominem armatum insidentem currui velocissimè discurrenti, & ex eo sagittas in hostes suos emittentem. Currus Dei sunt nubes, iuxta illud Psalmi 103. Qui ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorum. Equi velocissimi sunt venti, qui nubes huc illucque deferunt. Aurigæ sunt Angeli, quos Cherubim vocat. sagittæ sunt fulgura, & fulmina, quæ ex nubibus iaciuntur. Et verè mirabilis est ista descriptio. Nulli enim sunt currus agiliores nubibus, nulli equi velociores ventis, nulli aurigæ peritiores Angelis, nulla iacula, quæ cœlestibus fulminibus conferri possint. Et præterea currus isti ex loco superiore pugnant, vt lædere possint, & lædi non possint. Ascendit, inquit, super Cherubim, id est, non solum Deus vtitur nebula, quasi domo, vel tentorio; sed etiam vtitur nubibus, quasi curribus; & Angelis Cherubim, quasi Aurigis; & ventis, quasi equis. dicitur autem ascendere super Cherubim, vt intelligamus, Deum non regi ab Auriga, sed ipsum præsidere Aurigæ, & principalem esse tùm ipsius currus, tùm Aurigæ motorem, atque rectorem. Itaque dicitur Deus ascendere super Cherubim, & volare super pennas vnetorum, quia vtitur ministerio Angelorum in mouendis nubibus, quæ sunt veluti currus aërei, & velocissimi, quippè qui trahuntur à vẽtis, veluti equis pennigeris, ac per hoc non ambulant, sed volant, & volant celerius omni volucre.

XIII. Et poſuit tenebras latibulum ſuum, in circuitu eius tabernaculum eius: tenebroſa aqua in nubibus aëris.

Ne putaretur Deus viſibiliter in nubibus, tanquam in curru eminere, declarat Propheta Deum inuiſibiliter adeſſe, & ea de cauſa tenebroſis nubibus vti, vt eo veluti ſymbolo inuiſibilem ſe eſſe demonſtret. Eſt etiam in his verbis elegantiſſima, & poëtica metaphora. Poſuit, inquit, tenebras latibulum ſuum, id eſt, latet Deus in tenebroſis nubibus, quaſi in loco abdito; ſiue, effecit, vt nubes tenebroſæ pro latibulo ſibi deſeruirent. In circuitu eius tabernaculũ eius, id eſt, eædẽ nubes ſunt quaſi tabernaculũ Deo, quo ipſe vndique tegitur. Tenebroſa aqua in nubibus aëris, id eſt, tabernaculũ de quo dixi, nihil eſt aliud, niſi nubes tenebroſa, qualis eſt, cùm eſt diſpoſita proximè, vt in aquam vertatur. Tunc enim eſt nubes valde denſa, & aquea, vt non impropriè aqua dici poſsit in nube exiſtens.

XIV. Præ fulgore in conſpectu eius nubes tranſierunt, grando, & carbones ignis.

Declarat quomodo Deus ex nubibus, quaſi ex curribus ſuis armatis pugnet, ac dicit, iubente Deo nubem ſcindi, & inde prodire grandinem, & fulgura, inſtar carbonum ignitorum. Elegantiſsimè autem dicit, præ fulgore in conſpectu eius nubes tranſierunt, quaſi ſciſſura nubium procedat à fulgore Dei intus latẽtis, quaſi nubes ferre non poſſit Diuinum fulgorem, & ideò in conſpectu Dei rumpatur, & diſſoluatur, atque ex ea parte euaneſcat, & tranſeat. Præ fulgore in conſpectu eius nubes tranſierunt, id eſt, à fulgore Dei præſentis concuſſæ nubes, in conſpectu eiuſdem Dei, tranſierunt diſruptæ, & diſſolutæ. Grando, & carbones ignis, ſupple, ex ea ſciſſura proceſſerunt grandines, & fulgura. Re ipſa hoc accidit tempore Pharaonis, vt habemus in lib. Exod. cap. 9. Et grando, inquit, & ignis miſta pariter ferebantur. Similia in bello Ioſuè contra quinque Reges, Ioſ. 10. nec non in bello M. Antonini Imperatoris contra Germanos, de quo vide Tertullianum in lib. ad Scapulam, & in Apologetico cap. 5.

XV. Et intonuit de cælo Dominus, & altiſsimus dedit vocem ſuam, grando, & carbones ignis.

Idem repetit alijs verbis, ex nubis diſſolutione oritur fragor ingens, qui dicitur tonitrus, cum quo ſæpè fulmina coniuncta eſſe ſolent. Fragorem illum eleganter vocat Propheta vocem Dei, non ſolùm quia Deus eſt cauſa fragoris illius, ſed etiam quia tam ingens, & tam terrificus eſt ſonus ille, vt ſoli Deo tribuendus videatur, quaſi propria vox eius. Hinc eſt illud ipſius Dei ad Iob; Si habes brachium ſicut Deus, & ſi voce ſimilitonas. Iob. 40. Illud autem, grando, & carbones ignis, in nonnullis Græcis textibus non habetur, in Hebræo habetur, & poſſet legi, grandinem, & carbones ignis, vt aliquid legunt; ſed noſter Interpres rectè vertit, grando, & carbones ignis, quia ſunt omnino eædem voces, quæ in verſiculo ſuperiore. Itaque oportet hic etiam aliquid ſubintelligere, vt ſenſus ſit, Altiſsimus dedit vocem ſuam, ex qua voce proceſsit etiam grando, & fulmina, quaſi carbones igniti.

XVI. Et miſit ſagittas ſuas, & diſsipauit eos, fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.

Expli-

Explicatio eſt ſuperiorum, ac præſertim illius vocis, carbones ignis, quaſi dicat carbones ignis prodierunt ex nubiũ ſciſsione, quia Deus miſit ſagittas ſuas, id eſt, fulgura, eaque multiplicauit, & eo modo inimicos ſuos diſsipauit, & conturbauit.

Et apparuerunt fontes aquarum, & reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum. XVII.

Hic iam loquitur de operatione Dei in aquis, quæ operatio eſt mirabilis, & repentina exſiccatio aquarum, qualis facta eſt in mari rubro, & Iordane flumine, vt habemus Exod. 14. & Ioſ. 4. ex qua exſiccatione patuit profundum Maris, & fluminum, quod profundum vocat Propheta fundamentum orbis terrarũ, quia eſt pars infima totius terræ. Pro voce, Fontes, in Hebræo eſt, aphiche; Quod אֲפִיקֵי ſignificat decurſus, ſeu torrentes. Sanctus Hieronymus vertit, effuſiones aquarum; ſed cùm ſit nomen generale, rectè potuerunt Septuaginta Interpretes reddere, fontes. Senſus igitur eſt. Et apparuernnt fontes aquarum, id eſt, iuſſu Dei ſiccatis aquis apparuit fundum fontium, ſiue fluminum, ſiue etiam Maris, & ſic reuelata ſunt, & diſcooperta fundamenta, id eſt, partes imæ orbis terrarum.

Ab increpatione tua Domine, ab inſpiratione ſpiritus iræ tuæ. XVIII.

Explicat cauſam exſiccationis aquarum. Apparuerunt, inquit, fontes, ſeu decurſus aquarum. Ab increpatione tua Domine, id eſt, quia tu Domine increpaſti aquas, & illæ continuo diſparuerunt. Quomodo autem increpauerit, explicat, dicens, Ab inſpiratione ſpiritus iræ tuæ. Mirabili metaphora, & planè poëtica vocat Propheta ventum, cuius miniſterio ſiccatæ ſunt aquæ, ſpiritum iræ Dei, & increpationem Dei. Nam vento vrente ſiccatas fuiſſe aquas maris rubri à Deo, teſtatur ſcriptura Exod. 14. Itaque quod propriè dici poterat, tu Domine immiſſo vento vehementi, ſiccaſti aquas maris, dicit elegantiſsima metaphora, Tu Domine increpaſti aquas; quia impediebant tranſitum populi tui, & ſpiritu iræ tuæ ſufflaſti in eas; & illæ continuo fugerunt; vt alibi dicit, Quid eſt tibi mare quod fugiſti? Hunc verſiculum cum ſuperiore coniungunt codices Hebraici, quia ſententia prioris ab hoc poſteriore pendet. ſed rectè Septuaginta Interpretes ſeparauerunt, quia viderunt ex ratione metrica ita eſſe faciendum. neque enim abſurdum eſt, vt vna ſententia duobus verſibus contineatur.

Miſit de ſnmmo, & accepit me, & aſſumpſit me de aquis multis. XIX.

Iam redit ad beneficium Dei enarrandum, id eſt, ad liberationem ſuam ab inimicis. Omnia enim quæ dicta ſunt à verſiculo nono, vſque ad hunc decimum nonum, pertinent ad declarationem potentiæ Dei. Et quia dixerat initio, torrentes iniquitatis conturbauerunt me: & in verſiculo præcedente dixerat, Deũ ſpiritu ſuo ſiccare ſolitum aquas, & facere, vt appareat fundum fluminum, & maris; ideò in eadem metaphora perſiſtens dicit, Miſit de ſummo & accepit me, id eſt, miſit manum ſuam ex alto loco vſque in profundum torrentis, & inde accepit me; & ſic eduxit me de aquis multis, id eſt, oppreſſum tribulationibus, mirabiliter liberauit. In Hebræo habentur verba futuri temporis, mit-

tet de summo, & accipiet me. sed, vt sæpè diximus, non ignorabant Septuaginta Interpretes tempora confundi secundum regulas linguæ Hebraicè, & vnum pro altero sæpè poni. Hic certè magis quadrat tempus præteritum.

XX. Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his, qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me.

Quod metaphoricè dixerat versu superiore, proprijs verbis dicit in hoc versiculo. Illud, quoniam confortati sunt super me, debet exponi per tempus imperfectum, id est, quoniam robustiores me erant, & sic vertit Sanctus Hieronymus. redditur enim ratio, cur necessarium fuerit auxilium Dei potentius, quia videlicet inimici Dauidis, ipso Dauidè fortiores erant. In Hebræo, & Græco codice habetur futurum, eripiet me. cæterum nostra lectio habetur etiam in antiquis libris, & eam exponunt Hieronymus, & Augustinus. Quare verisimile est in Græco fuisse olim in præterico. Hebraicum autem rectè potest accipi pro præterito.

XXI. Præuenerunt me in die afflictionis meæ, & factus est Dominus protector meus.

Inculcat alijs verbis beneficium Dei. Præuenerunt me in die afflictionis meæ, id est, nulla iniuria à me lacessiti, ipsi primi fuerunt ad nocendum; vel, antequam præcauere possem me adorti sunt, præueneruntque incautum: sed Dominus pro me vigilauit, & fecit, vt eorum diligentia nihil mihi nocere posset.

XXII. Et eduxit me in latitudinem, saluum me fecit, quoniam voluit me.

Iterum atque iterum repetit liberationem suam, vt ostendat, sibi altè in memoria infixum Dei beneficium. Eduxit me in latitudinem, id est, de angustijs tribulationum liberatum quasi in latum campum eduxit, vt liberè iam spaciari possim sine metu vllo insidiatorum. Saluum me fecit, quoniam voluit me; id est, saluum me fecit à tot imminentibus periculis, ad id potissimum, quia complacuit ei, id est, ob immensam eius misericordiam, qua me dilexit. Nam etiam si paulo post allegabit merita sua, tamen ipsa merita nostra dona Dei sunt, quod Sanctus Propheta non ignorabat.

XXIII. Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.

XXIV. Quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo.

XXV. Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo, & iustitias eius non repuli à me.

XXVI. Et ero immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea.

XXVII. Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

Lau.

Laudauit Deum de beneficio liberationis ab inimicis. Nunc addit, etiam in futurum se perpetuo liberandum, neque id ex sola misericordia, sed etiam ex iustitia futurum, propterea quod iustè vixerit, & viuere deinceps in animo habeat. Deus enim iustus est, & iustos amat, & adiuuat, ac protegit. Et retribuet mihi, inquit, secundum iustitiam meam, id est, retribuet mihi, vt hactenus fecit, multa bona, prout iustitia mea meretur. Et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi, id est, sicut ego iustitiam habeo, non solùm in corde, sed etiam in manibus, id est, iustus sum interius, & exterius; iustum habeo cor, & iusta opera; ita Deus mihi bona retribuet coram se, & coram hominibus, interius, exteriusq. custodiet. At præsumptio videtur iustitiam suam prædicare. Non est præsumptio, quando sincerè id agitur, & agnoscitur Deus auctor bonorum nostrorum. Sic etiam merita sua coram Deo pronunciauit Nehemias 2.Esd. 5. Ezechias Isa. 38. Esther cap. 14. At videtur falsum, quod Dauid hoc loco dicit. Nam cùm hæc diceret, Commiserat adulterium, & homicidium. Et præterea ipse alibi, dixit, Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine. Et alibi: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Aliqui propter hanc obiectionem existimant, Dauidem non loqui de iustitia sua absolutè, sed de iustitia causæ, quam habebat cum aduersarijs. Alij existimant Dauidem loqui solum de iustitia Religionis, id est, quòd semper permanserit in vera religione, nec vnquam idolis cultum adhibuerit. Sed repugnant his opinionibus verba illa, Quia custodiui vias Domini. item, Omnia iudicia eius in conspectu meo. item, Ero immaculatus cum eo, &c. Dicendum igitur est, Dauidé commemorare iustitiam suam, quæ in eo sita erat, vt sincero corde Deum coleret; & propositum stabile haberet, nunquam præuaricandi legem Domini, & si fortè secus ageret, continuo resipisceret, & ex corde reuerteretur ad Deum. Illud autem, Delicta quis intelligit? de peccatis venialibus intelligi potest, quæ iustitiæ non repugnant. Illud verò, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, intelligitur de iustitia, quæ sine gratia Dei præueniente haberi credatur. Sic enim nullus coram Deo iustificabitur, quia quicunque iustus est, gratia Dei iustificatus est.

Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. XXVIII.

Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. XXIX.

Reddit rationem, cur secundùm iustitiam suam sibi retribuendum à Deo dixerit, quia nimirum Deus reddit vnicuique secundum opera sua. Alloquitur autem ipsum Deum, & ait, Cum sancto sanctus eris, id est, cum homine misericordi & pio, piè ac misericorditer ages, siue pium ac misericordem te præbebis. Nam vox Hebræa, chasid, pro qua nos habemus, sanctum, propriè misericordem significat. Et pro, sanctus eris, in Hebræo est verbum vnicum coniugationis hitpael, quod propriè significat misericordem se reddere, vel exhibere. Itaque non est sensus, si nos erimus sancti, Deum quoque fore sanctum: sed, si nos erimus sancti, Deum nobiscum sanctè, id est, misericorditer acturum. Eodem modo intelligenda sunt cætera, cum innocente innocens eris, id est, ei qui nemini nocet, Deus se innocentem præbebit, id est, non ei nocebit, neque noceri ab alijs sinet. Cum electo electus eris, id est, cum homine since-

חָסִיד

תִּתְחַסָּד

נָבָר sincero & puro, id enim propriè significat vox Hebræa nabar, purum te exhibebis, id est, sincerè,& candidè ages. Et cum peruerso peruerteris, id est, ei, qui non est misericors, misericordiam non præstabis; ei, qui nocet, nocebis; qui non sincerè agit, sed callidè supplantat, eum tu callidè, id est, sapienter supplantabis. Est autem hic obseruandum, vbi dictum est, Cum sancto sanctus eris, cum innocente innocens eris, cum electo electus eris; eandem vocem Deo tributam fuisse: at vbi dictum est, cum peruerso peruerteris, in Hebræo non esse eandem vocem. De homine dictum est, hiches, quod propriè peruersum significat. De Deo autem, thipattel, quod significat luctari, & conari in contrarium. Itaque sensus est, si homo peruersus fuerit, Deus non erit in se peruersus, vel peruersè aget; sed contra peruersum hominem luctabitur magno molimine, vt illum planè euertat, & ab omni spe sua cadere faciat.

עִקֵּשׁ
תִּתְפַּתָּל

XXX. Quoniam tu populum humilem saluum facies,& oculos superborum humiliabis.

Explicat Propheta duos superiores versiculos, quasi dicat, Cum sancto sanctus eris, & cum innocente innocens, & cum electo electus, quia populum humilem saluum facies, id est, quia humilitas, quæ est custos omnium virtutum, tibi gratissima est, & omnibus humilibus das gratiam; cum peruerso autem peruerteris, quia oculos superborum humiliabis, id est,quia superbia, quæ est Regina vitiorum, tibi summoperè displicet; & ideò superbis omnibus resistis, eosq. deijcis, & humilias. Nominat autem oculos, præter cætera membra, quia in oculis, ac potissimum in supercilijs arrogantia cernitur.

XXXI. Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine: Deus meus illumina tenebras meas.

Quia Propheta Dauid videbatur satis magnificè de sua iustitia, & puritate loquutus, ostendit vnde habuerit iustitiam, & alia dona; & hinc maximè Deum laudat, quòd ab illo sit lumen, & fortitudo, & omnia bona. Quoniam, inquit, tu illuminas lucernam meam Domine, id est, à te habeo principium omnis boni, quod est lumen ad discernenda vera bona à falsis, & vera mala à falsis. Primum enim vulnus ex peccato originali naturæ inflictum est ignorantia veri boni; & ideò prima curatio à lumine Diuino incipit. Tu, inquit, illuminas lucernam meam, id est, oculum interiorem cordis mei tu solus illustras. Deus meus illumina tenebras meas, id est, tu pater luminum, tu lux vera, in quo tenebræ non sunt vllæ, sicut hactenus cœpisti illuminare interiores oculos cordis mei; ita perge illuminare tenebras meas, id est,expellere omnes tenebras meas. Nam sine gratia Dei illustrante, quod attinet ad supernaturalia mysteria, meræ tenebræ sunt in corde nostro. Nam non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis. In Græco habetur,illuminabis tenebras meas. In Hebræo, illuminabit tenebras meas. Nostra lectio,illumina tenebras meas, habetur in antiquis libris Sanctorum Hieronymi, & Augustini; sensus autem semper est idem.

XXXII. Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum.

Parti-

Particula, Quoniam, ſæpe redundat in oratione Hebraica, ſicut etiam particula, &, quæ ſæpè ponitur initio verſuum, vel etiam librorum. Id admonendum fuit, ne anxiè nimis quæratur ratio harum particularum. Dixerat Propheta, ſe à Deo habuiſſe lumen, quod eſt principium operum bonorum, veræq. iuſtitiæ: nunc addit, habuiſſe fortitudinem, & robur ad vitanda mala & facienda bona, quæ ex Diuino lumine cognouerit vitanda, vel facienda. In te, inquit, eripiar à tentatione, id eſt, fretus auxilio tuo, quo fortis efficior, ſuperabo omnes tentationes, omniaq. mala vitabo. & in Deo meo transgrediar murum, id eſt, eiuſdem Dei confiſus auxilio, atque ab eodem accepta fortitudine omnia potero, quantumuis difficilia, quale eſſet tranſcendere altiſſimum murum. In Hebræo pro illis verbis, eripiar à tentatione, habetur, aruz ghedud, id eſt, percurram exercitum, ſiue (vt S. Hieronymus reddit) percurram accinctus. Videntur Septuaginta Interpretes ſenſum reddidiſſe, non verba. Nam percurrere exercitum aduerſariorum, & nullum vulnus accipere, idem eſt, quod eripi à iaculis hoſtium, quæ iacula, tentationes ſignificant, vt Apoſtolus interpretatur, cùm ait, In quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere. Sic etiam percurram accinctus inter medios hoſtes illæſus, idem ſignificat, quod eripiar à tentatione quando maximè opus erit. אָרֻץ גְּדוּד

Deus meus impolluta via eius, eloquia Domini igne examinata, protector eſt omnium ſperantium in ſe. XXXIII.

Reddit rationem cur à Deo acceperit lumen, & vires, & cur in eo tantopere confidat, quia Deus bonus, & verax protector eſt omnium in ſe confidentium, & quia ipſe idem eſt ſolus verus Deus, & verus Dominus, à quo bona iſta expectari poſſunt. Deus meus, impolluta via eius, id eſt, Deus meus, cuius via impolluta eſt, id eſt, Deus, qui ſanctiſſimus eſt, & viam impollutam ambulat, id eſt, operatur iuſtiſſimè. Eloquia Domini igne examinata, id eſt, promiſſa Domini certiſſima, & probatiſſima, vt aurum igne examinatum: iſte, inquam, Deus impollutus, & cuius promiſſio eſt certiſſima, protector eſt omnium ſperantium in ſe. Ex Hebræo clarior ſenſus habetur, in quo textu legitur, eloquium in numero ſingulari, & pro voce, Protector, eſt ſcutum. Ex quo apparet, tam Deum, quàm eius eloquium dici ſcutum confidentium in Deo. Sic enim ad literam verti poſſet lectio Hebraica, Deus immaculatus in via ſua, eloquium Domini igne examinatum, ſcutum eſt omnium ſperantium in ſe. Sed quia Septuaginta Interpretes poſuerunt eloquia in numero multitudinis, & pro voce, ſcutum, poſuerunt, protector, inde obſcurata eſt ſententia, quæ ex Hebræo dilucidanda eſt.

Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum noſtrum? XXXIV.

Eſt altera ratio, vt paulo ante diximus, cur in Deo ſit confidendum, & cur ab eo ſolo lumen, & robur expectandum ſit; quia ipſe ſolus eſt verus Deus. In Hebræo habetur, Quis Deus præter Dominum? aut quis petra, præter Deum noſtrum? ex quo intelligimus, Deum noſtrum ſolum eſſe verum Deum, & quia ſolus eſt verus Deus, ſolum ipſum eſſe veram petram, firmam, & ſtabilem, in qua tuto confidere, & quieſcere poſſimus; & omnes, qui in re alia confidunt, neceſſe eſſe vt decipiantur, & confundantur.

Deus

XXXIII. Deus, qui præcinxit me virtute, & posuit immaculatam viam meam.

Declarat nunc in particulari dona à Deo accepta, per quæ ab hostibus omnibus liberatus ad Regnum peruenit. Ac primum dicit, se à Deo accepisse robur, & innocentiam, quæ duo rarissimè coniunguntur. Viri enim robusti proni sunt in iniurias inferendas. Dauid autem verè fortissimus, & innocentissimus erat, vt ne hostem quidem suum Saulem occidere vellet, cùm facillimè posset. Deus, inquit, præcinxit me virtute, id est, viribus, ac robore me donauit, & posuit immaculatam viam meam, id est, simul probitatem vitæ mihi concessit.

XXXIV. Qui perfecit pedes meos, tanquam ceruorum, & super excelsa statuens me.

XXXV. Qui docet manus meas ad prælium, & posuisti vt arcum æreum, brachia mea.

Describit in particulari fortitudinem suam, de qua dixerat, qui præcinxit me virtute, ac dicit, se accepisse à Deo miram celeritatem in pedibus, & miram artem bellandi in manibus, & mirum robur in brachijs. Dicit sibi pedes ad currendum perfectos, quasi ceruorum, & super excelsa collocatum, id est, ea celeritate pedum facile montes altissimos conscendisse. Quod verificatum est, quando Saulem fugiens, habitabat in altissimis, & præruptis montium cacuminibus. Addit, se doctas manus ad prælium habuisse, & brachia quasi ærea, in quibus robur, & ars militaris significatur. De quibus nemo dubitare potest, qui legerit primum, & secundum librum Regum. Nam de arte manuum testis esse potest lapis ex funda in fronte Goliath infixus: de viribus brachiorum testes sunt vrsi, & leones, quos sola vi brachiorum Dauid interfecit. In Hebræo
נִחֲתָה habetur, nichata, conteritur, vbi nos habemus posuisti. Sed Septuaginta Inter-
נָתַתָּה pretes non legerunt, nichata, sed natatta, quod est, dedisti, siue posuisti. Itaque corrupta videtur casu aliquo lectio Hebraica moderna, neque enim dubitari potest, quin Septuaginta Interpretes emendatos codices habuerint, eosq. rectissimè intellexerint.

XXXVI. Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ, & dextera tua suscepit me.

Declarat nunc innocentiam, de qua dixerat, Posuisti immaculatam viam meam. Nam quia dono Dei innocenter Dauid viuebat, ideò illum Deus assiduè protegebat, vt nunc dicit, Dedisti mihi protectionem salutis tuæ. Parum enim profuisset celeritas pedum, & robur brachiorum, & ars pugnandi aduersum Regem, & Regium integrum exercitum, nisi adfuisset protectio salutis Dei, id est, protectio Diuina saluans; & dextera Dei suscipiens, & sustentans.

XXXVII. Et disciplina tua correxit me in finem, & disciplina tua ipsa me docebit.

Hoc

Hoc etiam pertinet ad innocentiam, siue immaculatam viam Dauidis ostendendam. Non solùm, inquit, protectio tua mihi adfuit, sed etiam disciplina tua me correxit, id est, eruditio, quæ ex lege tua habetur, illa me direxit, ne errarem, & si quando in periculo essem errandi, illa diligenter inspecta, & considerata, me correxit, idq. perseueranter vsque in finem. Eadem quoque disciplina legis tuæ deinceps me docebit. Posset etiam hæc disciplina significare paternam castigationem, qua Deus per aliquas temporarias calamitates Dauidem correxit, si quando ob humanam fragilitatem deliquit. In Hebræo non habetur hic versiculus, sed loco totius huius versiculi habentur hæc pauca verba, Et mansuetudo tua multiplicauit me. Fortasse idem est sensus. potest enim sic exponi lectio Hebraica, mansuetudo tua, id est, lenis, & paterna castigatio, multiplicauit me, id est, auxit me scientia. Nam à verbo, rabab, quod hic habetur, dicuntur, Rabbim, Magistri, & Doctores, quòd sunt multi in scientia. רָבַב

Dilatasti gressus meos subtus me, & non sunt infirmata vestigia mea. XXXX.

Pergit narrare victorias suas, quæ sunt omnia beneficia Dei. Dilatasti, inquit, gressus meos subtus me, id est, fecisti me magnis passibus progredi, & non sunt infirmata vestigia mea, id est, nec propterea fatigatus destiti à cursu. In Hebræo habentur hæc in futuro, dilatabis, &c. sed ex more linguæ sæpe futurum ponitur pro præterito.

Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant. XXXXI.

Confringã illos, nec poterũt stare, cadẽt subtus pedes meos. XXXXII.

Hæc non videntur propriè pertinere ad futurum tempus, sed ad præteritum, vt ex præcedentibus, & sequentibus colligitur. Et sicut Septuaginta Interpretes, Dilatabis gressus meos, verterunt, dilatasti gressus meos; ita potuissent reliqua vertere, & ex futuris præterita facere. Sed retinenda est lectio, vt iacet, & subintelligendum verbum, dixi, vt sensus sit, Dilatasti gressus meos, & non sunt infirmata vestigia mea, ideò magna spe concepta dixi apud me, persequar inimicos meos, &c.

Et præcinxisti me virtute ad bellum, & supplantasti insurgentes in me subtus me. XXXXIII.

Hinc apparet, Prophetam loqui de præterito. Sicut, inquit, dixi persequar inimicos meos, &c. ita factum est Deo adiuuante. Tu enim Deus præcinxisti me virtute, id est, robore ad bellum, & tu supplantasti, id est, cadere fecisti subtus me eos, qui in me insurgebant. Illud, præcinxisti virtute, est frequens in Scriptura; Accinctus potentia, qui conturbas profundum maris. Induere fortitudinem brachium Domini. Indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se. Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Significat autem præcipua arma non consistere in gladio, & lorica, sed in viribus, & robore; & ideò non est auctor victoriæ, qui militem induit gladio, & lorica; sed qui viribus, & robore illum induit.

Et

XXXXIV. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdisti.

Idem repetit alijs, & alijs verbis, vt magis declaret, & laudet beneficium Dei. Sensus versiculi perspicuus est, significat enim à Deo factum esse, vt inimici Dauid fugerent, & eo modo dorsum feriendum præberent. Sed verba duriusculè sonant. S. Hieronymus vertit, & inimicorum meorum dedisti mihi dorsum.

XXXXV. Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum, nec exaudiuit eos.

Reddit aliam causam victoriæ: quia non solùm Deus exaudiebat orationes eius, sed non exaudiebat orationes aduersariorum ipsius, quamuis ipsi quoque Dominum inuocarent.

XXXXVI. Et comminuam eos, vt puluerem ante faciem venti, vt lutum platearum delebo eos.

Videtur de reliquijs inimicorum suorum loqui, quasi dicat, iam victoriam de inimicis meis retuli; sed si quæ fortè reliquiæ supersunt, comminuam eas in minutissima frusta, & proijciam, vt proijci solet puluis à vento, & auferam eos de terra, vt siccari solet lutum platearum flante vento vehementi.

XLVII. Eripies me de contradictionibus populi, constitues me in caput gentium.

Iam hoc factum erat; nam antequam hunc Psalmum Dauid componeret, liberatus fuerat à varijs populi contradictionibus, & defectionibus, & constitutus erat in caput gentium, id est, in Regni solium eleuatus. Itaque vel exponenda sunt verba futuri temporis, pro verbis temporis præteriti, quod est vsitatum in lingua Hebraica: vel certè significatur continuatio beneficij. Quasi Propheta dicat, in posterum, vt hactenus fecisti, eripies me à rebellionibus, & constitues in solio meo, si fortè deijci ab eo contingat.

XLVIII. Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

XLIX. Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis.

Non sine causa postulat se eripi à contradictionibus populi sui; quia maiorem fidem, & obedientiam expertus erat in quibusdam Gentilibus, quàm in filijs populi Israel. Quæ est etiam prophetia manifesta de Christo, cui Gentiles adhæserunt, & à quo Hebræi defecerunt. Populus, quem non cognoui, id est, Gabaonitæ, Getæi, & alij, quos non cognoui pro fratribus, cùm essent Gentiles, seruiuit mihi; in auditu auris obediuit mihi, id est, promptissimè mox audito Imperio obedierunt. Filij autem alieni, id est, filij adulterini, quo ad mores, mentiti sunt mihi, id est, deceperunt me; ficto corde seruierunt; Inueterati sunt,

id est,

id est, defluxerunt à me tanquam folia arentia: Id enim significat vox Hebræa & claudicauerunt à semitis, id est, non rectè, & fideliter mecum incesserunt. Hæc significant rebelliones sub Absalon, sub filio Bochri, & alias. In Hebræo, pro, claudicauerunt à semitis suis, habetur, contrahentur in angustijs suis, vt vertit S. Hieronymus, vel, expauescent à carceribus suis, vt vertit Pagninus: Sed sciendum est, vocem, iachregu, non haberi, nisi in hoc Psalmo; & ideò si licuit Pagnino vertere, expauescent, & S. Hieronymo, contrahentur, multo magis licuit Septuaginta Interpretibus vertere, claudicauerunt. Imò mirum est, cur posteriores ausi sint recedere à versione antiquissimorum Interpretum in ea voce, quæ non habetur alibi in Scripturis, præsertim cùm interpretatio Septuaginta maximè cohæreat cum reliquis partibus huius versiculi. Porrò altera vox, Misgheroth, significat propriè locum angustum, vel clausum à verbo, sagar, quod est claudere; & propterea S. Hieronymus vertit angustias, Pagninus carceres, & Septuaginta semitas: nam semitæ sunt viæ angustæ. Itaque sensus est, filios adulterinos, qui ficto corde seruiunt, claudicare à semitis, id est, declinare à semitis, per quas recto pede ambulandum fuisset.

יַחְרְגוּ מִסְגְּרוֹת סָגַר

Viuit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ. L.

Concludit Psalmum laudans Deum. Viuit Dominus, id est, nunc apparuit Dominum viuere, & sicut viuit, ita semper viuat, & exaltetur Deus auctor salutis meæ.

Deus qui das vindictas mihi, & subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis. LI.

Exaltetur, inquit, Deus, qui vindicauit iniurias mihi factas, & subiecit mihi populos, qui rebellauerant, & liberauit me de insidijs, & impetu inimicorum furentium, quales fuerunt Saul, & Absalon. Pro voce, iracundis, habetur in Hebræo Af, quam moderni vertunt, &, vel etiam. Sed cùm ea vox sæpè significet nasum, & nasus in Scriptura passim ponatur pro iracundia, quæ ex nasi immutatione cognoscitur, rectè Septuaginta Interpretes verterunt, iracundis, idem est enim phrasi Hebraica, ab inimicis meis nasi, id est, iracundiæ, & ab inimicis meis iracundis.

אַף

Et ab insurgentibus in me exaltabis me, à viro iniquo eripies me. LII.

Precatur sibi conseruationem diuinorum beneficiorum, nimirum exaltari ab insurgentibus in se, vt frustra nitantur, cùm pertingere tam altè non possint, & liberari ab omni homine iniquo. Particula, &, in principio versiculi potuisset omitti; nam in Hebræo, & Græco non habetur, nec eam habet sanctus Augustinus. Videtur in nostro textu hæsisse ex altera interpretatione vocis, Af, quæ nasum significat, & etiam particulam, &: & fortasse erat in margine: sed nihil officit sensui.

Pro-

LIII. Propterea confitebor tibi in nationibus Domine, & nomini tuo psalmum dicam.

Hac de causa, inquit, confitebor, id est, laudabo confitens beneficia tua, idq. non clam, sed palam, & coram multitudine populi, vt omnes discant confidere in Domino.

LIV. Magnificans salutes Regis eius, & faciens misericordiam Christo suo Dauid, & semini eius vsque in sæculum.

Hæc conclusio per se manet, & sensus est, sit Dominus magnificans salutes Regis sui, id est, augeat, & multiplicet salutem corporis, & animæ, & omniũ rerum Regis, quem ipse Deus sibi elegit: & faciat perpetuam misericordiam Dauidi, quem vngi iussit in Regem, & omnibus successoribus eius vsque in æternum. Quæ precatio impleta est in Christo Iesu Domino nostro, qui regnat, & regnabit in omnem æternitatem.

PSALMVS DECIMVSOCTAVVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, Psalmus Dauid.

TITVLVS nihil habet noui. Argumentum Psalmi est laudatio diuinæ legis. Comparat Propheta legem diuinam cum cælesti corpore, quo nihil videtur esse in rebus corporalibus pulchrius, vtilius, potentius. Potest idem Psalmus exponi de Christo, & Apostolis, vt S. Augustinus facit.

EXPLICATIO PSALMI XVIII.

I. CAeli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.

Comparaturus legem cum cælo, atque inde eam mirificè celebraturus, dicit, tantam esse maiestatem cæli, vt inde maximè eluceat gloria Dei, qui cælum fecit. Cæli enarrant gloriam Dei, id est, præ cæteris operibus Dei, quæ omnia artificem laudant, cæli sunt, qui sua magnitudine & pulchritudine gloriam Dei manifestam faciunt. Et opera manuum eius annunciat firmamentum. idem repetit alijs verbis; idem enim hoc loco significant cæli & firmamentum, videlicet totum illud cæleste corpus, in quo sunt stellæ, & ipse etiam Sol, & Luna. Nam in 1. cap. Geneseos, Deus vocauit firmamentum cælum, & in eo posuit Solem, Lunam, & Stellas. Nihil autem refert, siue cælum, siue cælos dicamus. Nam apud Hebræos nomen est habens formam numeri multitudinis, & coniungitur cum verbis numeri multitudinis. Sed Interpretes modò vertunt

cælum in numero singulari, modo cælos in numero multitudinis. Firmamentum igitur in quo, secundùm modum loquendi Scripturæ sanctæ, sunt omnia cælestia lumina, annunciat & declarat hominibus opera manuum Dei, id est, primaria & nobilissima opera manuum Dei, ex quibus ingens colligitur gloria Conditoris.

Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scien- II.
tiam.

Admirabilis planè est prædicatio, quà cæli enarrant gloriam Dei. Id quod ostenditur tribus modis. primo, quia sine intermissione cælũ prædicat. secundo, quia prædicat verbis omnium idiomatũ. tertio, quia prædicat toti orbi terrarũ. In hoc versiculo declaratur prædicatio sine intermissione: & quia cælum prædicat per dies & noctes, cùm interdiu conspiciatur pulchritudo Solis, & noctu pulchritudo stellarum; & quia dies ac noctes non permanent, sed labuntur, ac sibi inuicem succedunt; ideò poetico artificio fingit Propheta, vnum diem peracto cursu & prædicatione sua, tradere diei sequenti verbum prædicationis, & noctem quoque peracto cursu, & quasi hymno cantato, tradere nocti sequenti munus canendi. Dies, inquit, diei eructat verbum, id est, dies cùm finitur, tradit alteri diei verbum laudis diuinæ. Et nox nocti indicat scientiam, id est, & nox similiter cùm finitur, indicat, id est, annunciat nocti succedenti scientiam laudandi Deum, atque ita iugiter, & sine vlla intermissione dies, & noctes quasi choreas ducunt, & Deum laudibus celebrant.

Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur III.
voces eorum.

Hic iam demonstrat Propheta prædicationem cælorum fieri omnibus linguis, id est, intelligi ab omnibus nationibus, ac si cæli omnium nationum linguis loquerentur. quia videlicet omnes vident pulchritudinem, & præstantiam cæli, & inde venire possunt in cognitionem pulchritudinis, & excellentiæ Conditoris. Non sunt loquelæ neque sermones, id est, nulla sunt idiomata, quorum idiomatum non audiantur voces eorum, id est, cælorum, id est, quæ idiomata non exprimantur vocibus cælorum.

In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis IV.
terræ verba eorum.

Explicatur tertia laus eloquentiæ cælorum, quòd non solùm sine intermissione, & omnibus linguis, sed etiam in vniuersa terra audiantur cæli enarrantes gloriam Dei. Per sonum, non intelligitur concentus aliquis corporalis, qualem in cælis Philosophi aliqui posuerunt; sed prædicatio illa gloriæ quæ oritur ex pulchritudine cæli considerata ab hominibus. Idem quoque est, in omnem terram, &, in fines orbis terræ. sæpissimè enim Prophetæ rem eandem bis repe-
tunt. In Hebræo legitur pro, sonus eorum, kauan, quod significat linea, siue קום
regula eorum. At videntur Septuaginta legisse, non Kauam, sed kolam, vnica קולם
litera addita, quod est sonus eorum. Nam si legissent Kauam, nunquam vertissent, φθόγγος αὐτῶν, id est, sonus eorum, nisi imperitissimi fuissent. Adde,

quod S.Hieronymus quoque ex Hebræo vertit, ſonus eorum. Et ſic etiam citauit Apoſtolus ad Rom. 10. & congruit ſonus eorum, cum eo quod ſequitur, verba eorum, vbi idipſum alijs verbis repetitur. Ex quo intelligimus textum Hebraicum eſſe corruptum vitio ſcriptorum, idq. poſt S.Hieronymi tempora. Porrò S.Paulus citat hunc locum ad Rom. 10. probare volens, prædicationem Chriſti ad omnes gentes perueniſſe. Ex quo intelligimus per cælos exponi debere Apoſtolos, ſaltem in ſenſu allegorico. Et rè vera SS. Apoſtoli, vt etiam alij ſancti prædicatores, rectiſsimè comparantur cælis, quòd eleuati à terra per contemplationem, ampli per charitatem, ſplendidi per ſapientiam, ſemper ſereni per animi tranquillitatem, celerrimè moti ab intelligentia per obedientiam, pluentes per inſtructionem, tonantes per obiurgationes, fulgurantes per miracula, multa bona terris largientes, & nihil ab eis quærentes per veram liberalitatem, puriſſimi ab omni ſorde per vitæ ſanctitatem, denique habitaculum ſummi Regis per iuſtitiam perfectam ſint. Nam anima Iuſti ſedes eſt Sapientiæ.

V. In Sole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.

Quamuis totum cælum enarret gloriam Dei, tamen præcipuè id facit pars nobiliſſima cæli, quæ eſt Sol. Proinde in Sole tanquam in parte totius mundi præſtantiſſima, Deus poſuit tabernaculum ſuum. Rectè autem dicit tabernaculum, non domum, quoniam in Sole commoratur Deus tempore peregrinationis noſtræ, quò eum videmus per ſpeculum creaturarum; inter corporales autem creaturas Sol, vt diximus, obtinet principatum. Sed cùm peruenerimus ad patriam, non in tabernaculo Solis Deum videbimus, ſed in propria eius domo, quæ videlicet æternitas eius eſt. In Hebræo habetur, Soli poſuit tabernaculum in eis, id eſt, Deus poſuit in cælis tabernaculum Soli, conſtituit Solem in cælo tanquam in tabernaculo. Poſſet quidem vtcunque lectio Græca reuocari ad Hebræum, ſi cùm dicitur, ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο, τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, illud αὐτοῦ, accipiatur pro αὐτόθι, id eſt, illic, quod non eſt inuſitatum. Tunc enim ſenſus eſſet, in Sole, id eſt, Soli, poſuit tabernaculum illic, id eſt, in cælis. Sed dura eſt interpretatio, in Sole, id eſt, Soli. Quia verò non apparet in textu Hebræo vlla verborum ambiguitas, vel obſcuritas, & tamen certum eſt Septuaginta Interpretes viros doctiſsimos, non potuiſſe reddere id quod reddiderunt, ſi legiſſent verba, quæ in Hebraicis codicibus habentur, cogimur dicere eos aliter legiſſe. Vtraque ſententia vera eſt, Deum videlicet in Sole poſuiſſe tabernaculum ſuum, & Soli poſuiſſe tabernaculum in cælis. Probat autem Propheta Deum in Sole poſuiſſe tabernaculum ſuum, tanquam in excellentiſsima creatura, tribus rationibus, quarum prima ducitur à pulchritudine, altera à robore, tertia à beneficentia. Et ipſe, inquit, tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Hæc eſt ratio ducta à pulchritudine: ipſe, inquit, decorus, nitidus, ornatus exoritur tanquam ſi ſponſus aliquis eſſet, qui de thalamo nuptiali procederet; & verè nihil pulchrius, & lucidius Sole inter omnia corpora reperitur.

VI. Exultauit vt gigas ad currendam viam, à ſummo cælo egreſsio eius.

Et oc-

Et occursus eius vsque ad summum eius, nec est qui se abscondat à calore eius. VII.

Altera ratio ducitur à robore & viribus, quòd sine fatigatione, summa celeritate decurrat viam propè immensurabilem. Exultauit vt gigas, vel vt fortis & robustus (vt ad verbum in Hebræo legitur) ad currendam viam. Exultatio alacritatem significat, quam habere solent, qui sine labore, imò cum voluptate aliquid faciunt. Itaque significatur hoc loco, Solem immensum cæli spacium, velocissimo cursu, sine vlla fatigatione, vel labore peragere. A summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. Per summum cælum oriens designatur. Non enim hoc loco per summum intelligitur altum, sed extremum, vt verbum Hebraicum kez, & Græcum ἄκρον significat. Dicitur autem extremum, vbi res incipit, & vbi desinit. Incipit autem cælum ab oriente, quia inde surgit eius motus, & ibidem etiam desinit. Sensus igitur est, Solem exoriri ab oriente, & per occidentem toto cæli ambitu decurso, ad orientem reuerti. Parum refert quòd in Hebræo & Græco habetur in futuro exultabit, vbi nos habemus, exultauit, nam tempus futurum sæpè accipitur pro præterito. Itaque S. Hieronymus vertit ex Hebræo exultauit; & sic etiam legunt in Commentario tam ipse, quàm S. Augustinus. Nec est qui se abscondat à calore eius. Hæc est postrema ratio ducta ab vtilitate, quam capiunt omnia inferiora à Sole. Siquidem ita fouet Sol omnia calore suo viuifico, vt dici possit communis quidam parens omnium rerum, quæ nascuntur in terra, & in mari. Et ea causa est, cur Sol tam assiduè & tam sollicitè totum orbem circumeat, & visitet, vt res nulla se abscondat, id est, excludatur à participatione tam insignis beneficij.

Lex Domini immaculata conuertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis. VIII.

Applicat nunc Propheta comparationem, quasi dicat, pulchrum est cælum, pulcherrimus Sol, sed lex Domini multò pulchrior: lucidum cælum, lucidissimus Sol, sed lex Domini multò lucidior: vtile cælum hominibus, vtilissimus Sol, sed lex Domini multò vtilior. Ponit autem ordine sex encomia legis diuinæ. Primum est, Lex Domini immaculata conuertens animas, id est, lex Domini pulcherrima est, vtpotè sine vlla macula vel fœditate, cùm nullum peccatum permittat, sicut permittunt leges humanæ. & ideò vbi lex Domini considerata, & perspecta fuerit, conuertit animas, id est, conuertit ad se amandam animas, easq. rapit consequenter ad Deum, tàm pulchræ legis auctorem. Ad illud, Conuertens animas, subintelligitur, est, & ideò explicuimus, conuertit. Alterum encomium est in illis verbis, Testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis, vbi per testimonium, intelligitur eadem lex. Siquidem in Scripturis, & potissimum in Psalmis, lex Domini non solùm vocatur lex, præceptum, mandatum, statutum, & similia, quæ apud alios quoque scriptores legem significant; sed etiam vocatur testimonium, iustitia, vel iustificatio, & iudicium, vt perspicuum est præcipuè ex Psalmo 118. Dicitur lex Domini testimonium, quia testificatur hominibus quæ sit voluntas Dei, quid à nobis requirat Dominus, quas pœnas præuaricantibus, & quæ præmia obseruantibus præparauerit. Ait igitur, Testimonium Domini fidele, id est, lex Domini,

quæ certiſsimè bonos præmijs, & malos pœnis afficiet. Sapientiam præſtans paruulis, id eſt, præſtans eſt, ſiue præſtat ſapientiam paruulis, hoc eſt, hominibus paruulis ſenſu dat lumen prudentiæ, vt ſciant bona opera facere, & peccata vitare. Paruulos enim hoc loco vocat Propheta homines, qui non pollent iudicio ſpirituali, quales ſunt omnes amici huius ſæculi. Et per ſapientiam intelligit prudentiam ſpiritualem, quæ corrigit mores, & format ad præſcriptum diuinæ legis.

IX. Iuſtitiæ Domini rectæ, lætificantes corda, præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

Tertium encomium diuinæ legis eſt, quod poſteaquam cœpit amari, vt habet primum encomium, & obſeruari, vt habet ſecundum, mirabili lætitia perfundit hominem: nihil enim iucundius bona conſcientia. Iuſtitiæ, inquit, Domini, id eſt, lex Domini, ſiue præcepta Domini, quæ dicuntur iuſtitiæ, quia iuſtiſsima ſunt, & quia iuſtum faciunt obſeruatorem, iſta, inquam, præcepta, cùm recta ſint, lætificantia ſunt, id eſt, lætificant corda: corda enim recta valdè bene conueniunt cum rectis præceptis, & ideò lætantur & gaudent, cùm obſeruandorum præceptorum occaſio venit. Quartum encomium eſt, præceptum Domini lucidum, illuminans oculos, id eſt, Lex Domini lucida luce diuinæ Sapientiæ, illuminat oculos mentis, quia facit intelligere voluntatem Dei, & quæ ſint vera bona, & vera mala. Docet etiam cerimonias Dei plenas diuinis myſterijs. Illuminat etiam lex Domini per modum diſpoſitionis; nam in maleuolam animam non introibit ſapientia. nihil enim magis impedit cognitionem Dei, in qua vera ſapientia conſiſtit, quàm impuritas cordis. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.

X. Timor Domini ſanctus, permanens in ſæculum ſæculi, iudicia Domini vera, iuſtificata in ſemetipſa.

Quintum encomium eſt, quod ſuperiora bona non temporalia, ſed æterna facit eſſe lex Domini. Nam timor Domini ſanctus, id eſt, timor Domini, quo quis Deum offendere trepidat, qui alio nomine pietas dicitur, manet in ſæculum ſæculi, quoad præmium ſuum. non terminantur in morte bona quæ producit obſeruatio legis, ſiue timor caſtus legem obſeruare faciens, ſed manent in æternum. Quo modo alibi dicitur, Patientia pauperum non peribit in finem.
טְהוֹרָה In Hebræo eſt, timor Domini theora, id eſt, mundus; & in Græco ſimiliter eſt ἁγνὸς non ἅγιος. Itaque ſignificatur timor filialis, qui non habet admixtam ſeruilitatem, de quo dicitur in alio Pſalmo, Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius cupit nimis. Nam qui timet timore ſeruili, ſeruat mandata non volens, ſed inuitus: at qui timet timore filiali, in mandatis eius cupit nimis, id eſt cupit valde, & vult omninò ea ſeruare. Vltimum encomium eſt, quod lex Domini ſit vera, & iuſta per ſeipſam, non egens aliundè iuſtificari. Iudicia Domini vera iuſtificata in ſemetipſa, id eſt, mandata Domini, quæ dicuntur iudicia, quia per ea Deus iudicat homines, & quæ ſunt norma ac regula diſcernendi virtutes à vitijs, & opera bona à malis, iſta, inquam, mandata veriſſima, iuſtificata ſunt in ſemetipſa; id eſt, non egent vt ab aliquo demonſtrentur iuſta. hoc enim ipſo quod ſunt mandata Dei, iuſta eſſe probantur. Et præterea decem

præ-

præcepta, de quibus potiſſimum Dauid loquitur, cùm ſint prima principia, iuris naturalis, continent in ſe talem iuſtitiam, vt in omni loco, & tempore, & caſu particulari, ſint iuſta, & nullam admittant diſpenſationem; cùm aliæ leges ſæpè indigeant circumſtantijs loci, temporis, & perſonarum, vt iuſtæ ſint. Itaque ſola lex Domini iuſtificata eſt in ſemetipſa. In Hebræo habetur iudicia Domini veritas, id eſt, veriſſima, iuſta ſunt, ſiue iuſtificata ſunt, iacdau, quod ſi- יַחְדָו
gnificat pariter, ſimul, in idipſum: ſed rectè noſter Interpres vertit, in ſemetipſa. Hoc enim loco, iuſtificari ſimul, vel pariter, nihil eſt aliud, niſi non egere, vt aliundè iuſtificentur.

Deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem precioſum multum, XI.
& dulciora ſuper mel & fauum.

Hæc eſt concluſio ex ſuperioribus, quaſi dicat Propheta, Cùm tam bona ſint præcepta Domini, certè præponenda ſunt omnibus diuitijs, & delicijs huius mundi: nam deſiderabilia ſunt ſuper aurum & lapidem precioſum multum, id eſt, in maxima copia habitum; & dulciora ſuper mel & fauum, id eſt, non ſolùm ſuper mel quodcunque, ſed etiam ſuper fauum plenum, & redundans melle puriſſimo. Poſitum eſt enim illud, & fauum, ad ſignificandam copiam, vt correſpondeat ei, quod dictum erat, lapidem precioſum multum. In Hebræo eſt, ſuper aurum & topazion multum, & ſuper mel & redundantiam fauorum; ſed Interpretes ſenſum verterunt. Eſt autem topazius ſpecies lapidis precioſi: ſed Propheta poſuit ſpeciem pro genere. Quàm longè remota eſt hæc veritas à ſenſu carnalium hominum? quotuſquiſque carnalium eſt, qui pro paruo lucro, vel exigua delectatione non contemnat omnia diuina præcepta? & tamen veriſſimum eſt, vtiliorem & iucundiorem eſſe legis obſeruationem omnibus theſauris, atque omni voluptate.

Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retri- XII.
butio multa.

Probat exemplo, ſiue experientia ſua, verum eſſe quod dixit. Nam, inquit, ſeruus tuus cuſtodit ea præcepta, & in cuſtodiendis illis retributio multa illi contingit, id eſt, experimento probauit ſeruus tuus, ſe multa bona percipere, dum præcepta cuſtodit. Ex Hebræo S. Hieronymus vertit, Seruus tuus docebit ea. Pagninus autem vertit, Seruus tuus illuſtratur in eis. Sed Septuaginta rectiſſimè verterunt, cuſtodit ea. Nam vox Hebræa, nizhar, tametſi in נִזְהָר
alijs coniugationibus, docere, vel ſplendere ſignificet, tamen in paſsiua coniugatione, qualis eſt hoc loco, ſignificat cuſtodire ſe, ſiue cauere, vel ſeipſum admonere. Itaque ad verbum ſic verti potuiſſet, ſeruus tuus cuſtodit ſe in eis, id eſt, abſtinet à peccando, præcepta tua cuſtodiens, quod eſt idem cum eo, ſeruus tuus cuſtodit ea, id eſt, præcepta.

Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, & ab XIII.
alienis parce ſeruo tuo.

Dixerat ſe cuſtodire mandata Dei, corrigit ſe, atque excipit peccata ex ignorantia, quæ vix caueri poſſunt. Quaſi dicat, Seruus tuus cauet à peccatis, legem tuam ſeruando, non omnino, ſed quantum patitur humana fragilitas.

Pulchrè in Hebræo legitur ad verbum, ignorantias quis intelligit? vbi opponit ignorantiam intelligentiæ, demonstrare volens, esse difficillimum cauere peccata, quæ ex ignorantia committuntur; & tamen quia verè peccata sunt, & caueri potuerunt, addit orationem, ab occultis meis munda me. Quod sequitur, & ab alienis parce seruo tuo, non significat, vt Deus nobis ignoscat peccata aliena, vt vulgo hic locus citari solet; sed vt Deus custodiat nos à sodalitate peruersorum hominum. Homines enim bonæ voluntatis, qualis erat sanctus Dauid, ab ignorantia propriorum delictorum, & à seductione prauorum sodalium in primis cauere debent. Pro voce, alienis, habetur in Hebræo, zedim, quod superbos significat. S. Hieronymus vertit, à superbis libera seruum tuum. Sed Septuaginta legerunt zarim, non zedim: significat autem, zarim alienos. Sensus est ferè idem, nisi quòd secundùm Hebræum, vt nunc se habet, significatur liberatio ab vno genere malorum, id est, à superbis: at secundùm Græcum textum, & veram Hebraicam lectionem, significatur liberatio generalis ab omnibus peruersis amicis. Nostra igitur lectio sic exponenda est, ab alienis, id est, ab ijs, qui alienis moribus sunt, parce seruo tuo, id est, parcendo remoue illos ab amicitia serui tui.

(margin: זֵדִים — זָרִים זֵדִים)

XIV. Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.

Reddit rationem, cur tantopere timeat improborum familiaritatem. Nam, inquit, si isti alienis moribus præditi, non fuerint dominati mei, id est, si per nimiam familiaritatem, non me sibi subiecerint, & ad suam voluntatem me non redegerint; tunc immaculatus ero, & emundabor, id est, mundus ero à delicto maximo, id est, à peccato graui & mortali. omne enim mortale crimen maximum dici potest, cùm à Deo bono maximo auertat, & ad pœnam gehennæ planè maximam perducat. S. Augustinus legit, à delicto magno, vt habetur in Græco, sed parum refert.

XV. Et erunt vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei, in conspectu tuo semper.

Non solùm tunc immaculatus ero, sed etiam tunc erunt vt complaceant, id est, fiet vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper, id est, hymni, quos in laudem tuam corde & ore decanto, placebunt tibi semper, quia de mundo corde, & simplici ore prodibunt.

XVI. Domine adiutor meus, & redemptor meus.

Placebunt, inquam, tibi cantica mea, ex gratia tua, non ex meritis meis: quia vt sim immaculatus, mundus à delicto maximo, & proinde placeant tibi verba mea, dono tuo habeo, qui es adiutor meus & redemptor meus, adiutor in bonis, & redemptor à malis.

PSAL-

PSALMVS DECIMVSNONVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

In finem Pſalmus Dauid.

PSalmus hic videtur cantatus à Dauide præuidente Chriſti aduentum ad debellandas aëreas poteſtates, quò etiam pertinent duo Pſalmi ſequentes.

EXPLICATIO PSALMI XIX.

EXaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob. I.

Cùm Dauid nullus hominis nomen exprimat, alloquitur ſine dubio illum, in quem omnia iuſtorum deſideria, & omnium Prophetarum vaticinia reſpiciebant. Ac quaſi Chriſtum videret in bellum aduerſus Diabolum prodeuntem, & oratione ſe armantem, imminente paſſionis tribulatione, acclamat illi, Exaudiat te Dominus in die tribulationis, id eſt, paſſionis, in qua, vt dicit Apoſtolus ad Hebr. 5. cum clamore valido & lacrymis preces, ſupplicationesq. offerens, ad eum, qui poſſet illum ſaluum facere à morte, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Exauditus eſt autem, non vt mortem euaderet, ſed vt mortem moriendo deſtrueret, & vitam reſurgendo repararet; & confuſio in gloriam, mortalitas in immortalitatem verteretur, ſicut ipſe ait Ioan. 17. Pater venit hora, clarifica Filium tuum. De hac exauditione loquitur Propheta. Quò etiam pertinet quod ſequitur, Protegat te nomen Dei Iacob. Per nomen intelligi poteſt inuocatio, ſicut in eo loco, In nomine meo Dæmonia eijcient, Marci vlt. Poteſt etiam intelligi poteſtas, ſiue auctoritas, vt Ioan. 5. Ego veni in nomine Patris mei. Poteſt denique ſimpliciter per nomen Dei, Deus intelligi: ſæpè enim in Scripturis ponitur nomen pro perſona cuius eſt nomen, vt cùm dicit B. Petrus Act. 4. Non eſt aliud nomen ſub cælo, in quo oporteat nos ſaluos fieri: & cùm S. Lucas ait in Actis, in Græca editione, cap. 1. Erat autem turba nominum ſimul ferè centum viginti. Addidit Propheta nomen Iacob, quia Iacob ſignificat populum Dei, cuius populi Chriſtus eſt caput: quaſi diceret, protegat te Deus populi ſui, vt protegendo te, qui es caput eius populi, conſequenter totus populus ſaluus fiat. Protectio verò petitur à telis inimicorum, vt non noceant: tunc autem verè nocuiſſent, ſi vel Chriſti reſurrectionem, vel Chriſti fidem, & nomen, vel Eccleſiæ propagationem impedire potuiſſent.

Mittat tibi auxilium de ſancto, & de Sion tueatur te. II.

Per ſanctum, intelligit montem ſanctum, qui dicitur Sion, vt explicatur in ſecunda parte verſiculi. Dicebatur autem ſanctus mons ille, propter præſentiam arcæ Teſtamenti. Sed hoc loco videtur accipiendus mons Sion cæleſtis, de quo loquitur Apoſtolus ad Hebræos 12. Acceſſiſtis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis, Hieruſalem cæleſtem, &c. Nam meminit hoc loco Pro-

pheta montis Sion, vt ostendat Deum ex altissimo monte suo omnia speculari (nam & Sion specula interpretatur) ac proinde posse commodè Christum præliantem videre, atque inde illi suppetias mittere; locus autem tam altus, vt inde omnia videantur, non est mons Sion terrestris, sed cælestis. Itaque ait, mittat tibi auxilium de sancto monte, id est, de celsissimo cælorum habitaculo, vnde omnia cernit; & tueatur te de Sion, id est, de altissima illa specula, vnde omnia prospicit.

III. Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat.

Quia Dominus præliaturus cum hoste generis humani, non solum orauit, sed etiam sacrificauit, id est, non solum obtulit orationem verbalem, vt sic loquar, sed etiam realem, quæ est sacrificium; ideò Propheta sicut de oratione verbali dixerat, Exaudiat te Dominus; ita nunc dicit de oratione reali, Memor sit omnis sacrificij tui, id est, non contemnat, sed semper in memoria habeat, & respiciat omnia sacrificia tua. Et holocaustum tuum pingue fiat, id est, acceptetur, vt solent acceptari holocausta ex animalibus pinguibus. Eò siquidem holocaustum est gratius, quo animal immolatum est melius, & perfectius. Hinc est illud Danielis cap. 3. Sicut in millibus agnorum pinguium, sic fiat sacrificiũ nostrum in conspectu tuo, vt placeat tibi. Porrò Christus obtulit multa sacrificia, & ad extremum, holocaustum, ideò dicit Propheta, Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat. Sacrificia multa, sunt passiones multæ, quas pertulit Dominus pro gloria Dei, dum viueret; holocaustum
סֶלָה quo se ipse totum obtulit, est ipsa mors crucis. Additur hoc loco Selà, in Hebræo textu, quod significat, semper. Itaque sensus est, memor sit Dominus semper omnium passionum, & ipsius mortis Christi. Videtur autem precatio Dauidis, prophetia potius, quàm precatio: verè enim semper viget, semperq. vigebit coram Deo, passio Christi, imò etiam ab initio mundi semper viguit, ac per eam nobis omnia bona donantur.

IIII. Tribuat tibi secundum cor tuum, & omne consilium tuum confirmet.

Declarat finem orationis & sacrificij, quasi dicat, ad hoc te Deus exaudiat, & sacrificium tuum accipiat, vt peruenias quò peruenire cupis, & finem tibi propositum consequaris, nemoq. sit qui te ab illo prohibere valeat. Tribuat tibi secundum cor tuum, id est, det tibi quod est secundum cor tuum, id est, quod cupis. Et omne consilium tuum confirmet, id est, & omne quod deliberasti stabiliat, ratum esse velit, & executioni mandari permittat & concedat. In Hebræo habetur, omne consilium tuum impleat, quod est idem. Itaque sensus est, Exaudiat te Deus, & accipiat sacrificium tuum, vt destruas opera Diaboli, vt hominem de captiuitate liberes, vt vitam æternam in te credentibus præbeas, &c. Hoc enim fuisse desiderium cordis Christi, & consilium, & deliberationem, docent sacræ literæ. Filius Dei, inquit Ioannes, venit, vt dissoluat opera Diaboli 1. Ioan. 3. Et B. Paulus, Christus venit in hunc mũdum peccatores saluos facere 1. ad Timoth. 1. Et ipse Dominus, Venit Filius hominis quærere, & saluum facere quod perierat. Luc. 19.

Læta-

Lætabimur in salutari tuo, & in nomine Dei nostri magnificabimur. V.

Cùm id factum erit quod petimus, videlicet, vt tu Rex noster victoriam de inimicis reportaueris, tunc lætabimur non solùm corde, sed etiam voce (id enim significat vox Hebræa, ranan) in salute tua, id est, ob salutem tuam, id est, רָנַן quia incolumis ex bello redieris, quæ salus & incolumitas in nos redundabit: Et in nomine Dei nostri, à quo tanta victoria processit, magnificabimur, magnos, videlicet, nos esse ducemus & dicemus, nõ propter magnitudinem, quæ in nobis sit, sed propter magnum Dominum, quem habemus. In Hebræo est, Nidgal, id est, vexillum erigemus: sed Septuaginta legerunt, Nigdal, vna litera נִדְגֹּל transposita, id est, magnificabimur. Itaque in Hebræo irrepsit error vitio נִגְדַּל scriptorum, tametsi illa etiam lectio optimum sensum habeat.

Impleat Dominus omnes petitiones tuas, nunc cognoui quoniam saluum fecit Dominus Christum suum. VI.

Iterum repetit faustam precationem, quasi dicat, impleat ergo Dominus omnes petitiones tuas, ex quibus tam multa bona sequutura sunt. Nunc cognoui quoniam saluum fecit Dominus Christum suum, id est, ideò audacter repeto, vt Dominus exaudiat te, & impleat petitiones tuas, quia nunc Domini illustratione cognoui omnino fore implendas. Cognoui enim, quod Dominus saluum fecit, id est, certissimè saluum faciet Christum suum, & iam in prædefinitione sua saluum illum fecit, à morte excitauit, in cælo collocauit, hostes sub pedibus eius subiecit.

Exaudiet illum de cælo sancto suo, in potentatibus salus dexteræ eius. VII.

Quia dixerat, saluum fecit, declarat illud esse dictum de salute in prædefinitione, non in exequutione. Nam vt quod prædefinitum est, tempore suo impleatur, exaudiet illum de cælo sancto suo, & sic saluum faciet Dominus Christum suum. Illud, In potentatibus salus dexteræ eius, potest habere duplicem sensum: potest enim accipi potentatus, pro potentia & robore, & hoc magis propriè sonat vox Hebræa, ghebura, & tunc sensus erit, in potentijs, id גְּבוּרָה est, in magna potentia aderit Christo salus dexteræ Dei. Et quamuis verbum Græcum, dynastia, & Latinũ potentatus, propriè significent imperium siue principatum; tamen possunt accipi pro potentia & robore, quomodo accipiuntur eadem vocabula in Psal. 89. Si autem in potentatibus octoginta anni, &c. & in Psalmo 20. versu vlt. Cantabimus, & psallemus virtutes tuas. vbi in Græco est δυναστείας. Potest etiam accipi potentatus, pro principatu & imperio, vt verbum Græcum dynastia, & Latinum potentatus propriè significant, & tunc sensus erit, Exaudiet illum de cælo sancto suo, & in potentatibus, id est, quia in principatibus nimirum constituendis, vel conseruandis, præcipuè necessaria est salus dexteræ eius. Quamuis enim multa præsidia ad salutem Principes habere videantur, vt equos & currus, arma & milites, arces & munitiones, tamen ista omnia nihil sunt, si absit salus dexteræ Dei: ideò rectè subiungit.

VIII. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.

Pergit explicare victoriam Christi, quam futuram præuidebat, & ait, Hi in curribus, & hi in equis, id est, alij aduersariorum in curribus armatis confident, alij in equis ferocibus; & per hæc duo nomina, intelligi vult omnia alia humana præsidia, quibus olim in bellis, tum ad prælium, tum ad fugam vtebantur. Nos autem cum capite nostro & rege Christo, non tam in curribus & in equis, quàm in nomine Dei omnipotentis, per deuotam precem inuocato, fiduciam nostram collocabimus. Porrò idem est, nomen Domini inuocare, & in nomine Domini inuocare, secundùm Scripturæ sanctæ phrasim. Neque multum refert, quòd in Hebraico textu habetur, nazchir, commemorabimus: נַזְכִּיר non enim loquitur Dauid de qualicunque Dei commemoratione, sed de ea quæ fit ab ijs, qui eius nomen implorant, ab eoq. auxilium petunt.

IX. Ipsi obligati sunt, & ceciderunt, nos autem surreximus, & erecti sumus.

Ostendit, quanto sit vtilius in nomine Domini, quàm in curribus, equisvè confidere. Illi, qui in curribus, vel in equis confidebant, obligati sunt & ceciderunt, nos autem, qui in Deo confidimus, surreximus, & erecti sumus. Et simul indicat miram rerum conuersionem. Nam ante Christi victoriam, hostis humani generis sublimis, quasi in curribus & equis, minabatur deiectis hominibus ob originale peccatum; & similiter Principes Iudæorum, Herodes & Pilatus, alijq. visibiles Christi hostes, quasi erecti insultabant Christo patienti, humilibusq. eius discipulis: sed paulò post illi omnes colligati & impediti corruerunt, isti verò surrexerunt, atque erecti in æternum stabunt. In Hebræo habetur, carehu, incuruati sunt: vnde aliqui putant Latinam vocem esse corruptã, כָּרְעוּ & legendum, obliquati sunt, & non obligati sunt, sed falluntur. Nam Latina lectio Græcam imitatur; in Græco autem est συνεποδίσθησαν, id est, colligati sunt, quasi compedibus, quod noster rectè vertit, obligati sunt, id est, ligati & impediti, ne pugnare vel consistere possent, ceciderunt. Itaque Septuaginta non tam ad verba, quàm ad sententiam respexerunt.

X. Domine saluum fac regem, & exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

Concludit coniungendo finem cum principio. Initio dixerat, Exaudiat te Dominus in die tribulationis, nunc idem confirmat conuertendo orationem ad Deum, Domine saluum fac Regem de tribulatione sua; & eodem modo exaudi nos, & saluos fac in die qua inuocauerimus te, id est, in die tribulationis nostræ, in qua non alium quàm te inuocabimus. In Hebræo sunt eadem verba, sed interpunctio est alia. Itaque S. Hieronymus, & moderni ita legunt, Domine salua, Rex exaudi nos in die qua inuocauerimus te. Sed cùm nomen, hammelech, possit verti, Rex, & Regem, quia Hebræi non declinant nomina per הַמֶּלֶךְ casus, & Septuaginta Interpretes verterint, τὸν βασιλέα, id est, Regem, & sic legerint omnes veteres Patres; non est magni facienda lectio modernorum Hebræorum, cui post tempora Septuaginta Interptetum interpunctio addita est.

Porrò

Porrò S. Hieronymus fideliter vertit, sed textum habuit minus emendatum. Posset hic Psalmus commodè recitari, quando Christiani Principes proficiscuntur ad bellum contra infideles.

PSALMVS VIGESIMVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem Psalmus Dauid.

PSALMVS vigesimus, connexus est cum præcedente decimonono. Ille petebat à Deo, vt Christum Regem cum hoste generis humani præliaturum, protegeret. Iste gratias agit, quòd protexerit, exaltauerit, & coronauerit.

EXPLICATIO PSALMI VIGESIMI.

DOmine in virtute tua lætabitur Rex, & super salutare tuum exultabit vehementer. I.

Adepta victoria, Rex noster Christus lætabitur in virtute tua, id est, ob virtutem, potentiamq. tuam, per quam de hostibus suis fœliciter triumphauit. Et super salutare tuum, id est, de salute à te illi præstita, gaudebit, & voce etiam exultabit vehementer. Itaque vna pars versiculi aliam declarat.

Desiderium cordis eius tribuisti ei, & voluntate labiorum II.
eius, non fraudasti eum.

Respondent hæc verba ijs, quæ in Psalmo superiore dicta fuerant, tribuat tibi secundum cor tuum, &c. phrasis Hebraica est, dare petitionem, pro eo quod est dare rem petitam, quomodo in 1.lib.Regum cap.1. dicit Heli Sacerdos Annæ, Deus Israel det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum. Sic igitur hoc loco dicitur, Desiderium cordis eius tribuisti ei; id est, id ei tribuisti, quod desiderabat. Et voluntate labiorum eius non fraudasti eum; id est, non fraudasti eum ea re, quam volebant labia eius, id est, quam se velle & desiderare, labijs orationem fundendo, demonstrauit. In summa dicit, datum fuisse Christo quod corde desiderauerat, & labijs expetiuerat.

Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, III.
posuisti in capite eius coronam de lapide precioso.

Magna verè fuit Christo causa lætandi, quòd non solum habuerit quod petijt, sed quòd Deus præuenerit eius desideria, & dederit ei maxima dona antequam peteret, Præuenisti, inquit, eum in benedictionibus dulcedinis, in Hebræo est bonitatis,

nitatis, & similiter in Græco. Itaque sensus est, Christum fuisse præuentum donis bonitatis Dei, quæ fuerunt conceptio de Spiritu sancto, vnio ad personam Verbi, infusio omnium scientiarum, & virtutum, & ipsa Dei visio: quæ omnia in primo instanti conceptionis illi data fuerunt; proinde præuentus fuit benedictionibus dulcedinis. Quod verò sequitur, posuisti in capite eius coronam de lapide precioso, vel, vt habetur in Hebræo, de auro perfecto, videtur referendum ad Regnum & Sacerdotium, quod etiam ab ipsa conceptione habuit, propter quæ Christi cognomen accepit: corona enim aurea, insigne est regium, & Sacerdotale.

IV. Vitam petijt à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum, & in sæculum sæculi.

Beneficia superiora præuentus accepit: at corporis gloriam, & immortalitatem, & alia deinceps petijt, & obtinuit. petijt vitam, cùm imminente passione preces & supplicationes obtulit ei, qui posset eum saluum facere à morte, vt dixit Apostolus ad Hebræos. 5. Deus autem tribuit ei longitudinem dierum in sæculum, & in sæculum sæculi, id est, vitam sempiternam, vt resurgens à mortuis, iam non moriatur, & mors illi vltra non dominetur. Ex hoc loco manifestè conuincuntur, qui hunc Psalmum ad literam exponunt de Dauide, quod facit Iansenius, vel de Ezechia, quod facit Euthymius, & ante eum Theodoretus, nam nec Dauid, nec Ezechias habuit longitudinem dierum in sæculum, & in sæculum sæculi.

V. Magna est gloria eius in salutari tuo, gloriam, & magnum decorem impones super eum.

Non solùm vitam in sæculum sæculi dedit ei Deus, sed etiam exaltauit illum & dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Hæc enim est verè magna gloria, quam habuit in salutari Dei, id est, in salute, qua illũ saluum fecit Deus: & hinc gloriam & magnum decorem, id est, immensum honorem impones super eum, pro eo quod imposita illi fuit ab inimicis spinea corona tantæ ignominiæ, vt eo tempore, non esset species ei, neque decor, vt cecinit Isa. cap. 53.

VI. Quoniam dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi, lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

Post exaltationem ad dexteram Patris, & nomen super omne nomen, sequetur vniuersalis benedictio cœlestium, terrestrium, & infernorum; quæ nunquam deficiet, de qua loquitur B. Paulus ad Philipp. 2. & Ioannes Apocal. 5. Verba illa, dabis eum in benedictionem, significant, pones eum vt communem benedictionis materiam, id est, facies vt omnes illi benedicant. Græcus codex clarior est, habet enim dabis ei benedictionem, sed in Hebræo, habetur pones eum benedictionem, sensus est idem. Quod autem additur, lætificabis eum in gaudio cũ vultu tuo, significat lætitiam consequentem illa omnia bona iam dicta. semper enim lætitia sequitur adeptionem boni. Illud, cum vultu tuo, significat, coram te, & in præsentia tua.

Quo-

Quoniam Rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi non commouebitur. VII.

Bona iam dicta prædicit fore omnino stabilia, & firma in æternum. Quoniam, inquit, rex sperat in Domino, id est, confidit in potentia infinita Dei, non in viribus humanis; Et in misericordia Altissimi, id est, in bonitate illius, qui super omnes est, & cui subijciuntur omnia, ideò non commouebitur, siue non nutabit, sed permanebit securus in æternum.

Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis, dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt. VIII.

Probat non commouendum Christum, neque regnum eius, quoniam inimici eius omnes peribunt. Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis; id est, inuenietur manus tua super omnes inimicos tuos, vt eos videlicet punias. Idem repetit dicens, Dextera tua inueniat, pro inueniet, omnes qui te oderunt. Textus Hebræus clarissimus est, Inueniet manus tua omnes inimicos tuos, dextera tua inueniet odientes te: Sed Interpretes variare voluerunt. Videtur autem Propheta nunc alloqui Christum, non Patrem. Christus enim propriè est, quem Iudæi, alijq. persecutores oderunt, & de eo dicitur in Psalmo 109. Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui, Dominus in ira sua conturbabit eos. IX.

Describit pœnam inimicorum: Pones, inquit, eos, tuos videlicet inimicos, vt clibanum ignis, id est, facies eos vndique æstuare, quomodo æstuat clibanus ardens; in tempore vultus tui, id est, in die iræ tuæ, quæ in vltimo iudicio manifestabitur. Idem repetit in tertia persona, quasi dicat, verè dixi, pones eos vt clibanum ignis, in tempore vultus tui. Nam Dominus Christus, in ira sua conturbabit inimicos suos, & tunc ad imperium Christi, deuorabit eos ignis æternus, & sic efficientur quasi clibanus ardens. Verbum Hebræum, balag, significat propriè deglutire vel perdere, ac dissipare. Ideò S. Hieronymus vertit, Dominus in furore suo præcipitabit eos. Fortasse, conturbabit eos, positum est, pro, exturbabit eos, videlicet à facie sua in gehennam, & ibi deuorabit eos ignis. Sic enim cohærebit lectio Hebraica, cum Græca & Latina. Fortasse etiam vox Hebraica balag, significat non solùm deglutire & perdere, sed etiam conturbare. nota enim erat Septuaginta Interpretibus vis Hebraicarum vocum magis, quàm posterioribus Rabinis. Sensus autem semper est bonus.

בָּלַע

Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filijs hominum. X.

Ne fortè obijceret aliquis, posteros inimicorum Christi aliquando pro patribus surrecturos, & molestiam Christo illaturos, addit Propheta, non solùm inimicos Christi, sed omnes eorum filios ac nepotes, atque adeò omne semen eorum periturum. Fructum, inquit, eorum, id est, filios & posteros de terra perdes, & eliminabis, & semen eorum à filijs hominum, nimirum, perdes.

XI. Quoniam declinauerunt in te mala cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire.

Iustè punies eos, quoniam illi iniustè tibi nocere conati sunt. Videtur Dauid valde propriè, & subtiliter dixisse, declinauerunt in te mala, quoniam mala pœnæ directè ad Christum non pertinebant, in quo nulla fuit culpa, sed iniqui homines detorserunt & declinauerunt mala, id est, contumelias, vulnera, plagas, mortem ipsam, à suo quasi itinere in Christum innocentem. Cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire, id est, mala voluntas in ipsis fuit perdendi Christum, & impediendi regnum eius, sed non potuerunt perficere, quia Deus mala omnia conuertit in bonum ipsius Christi, & fidelium seruorum eius.

XII. Quoniam pones eos dorsum, in reliquijs tuis præparabis vultum eorum.

Hic describitur summa impiorum calamitas, quòd videlicet sunt destinati ad sola flagella, & ad maiorem calamitatem visuri sint electos Dei in summa gloria & felicitate. Pones eos dorsum, id est, facies vt nihil sint nisi dorsum, pars videlicet flagellis exposita: sic nimirum totos flagellabis, quasi toti sint dorsum. In reliquijs tuis præparabis, seu diriges (vt sonat vox Hebræa) vultum eorum, id est, diriges vultum eorum in reliquijs tuis, hoc est, ad considerandos electos tuos, quos tibi reliquisti, de quibus scriptum est, reliquiæ saluæ fient.
מֵיתָרֶיךָ Voce Hebræa metarècha, S. Hieronymus vertit, funes tuos; sed Septuaginta Interpretes rectè verterunt, reliquijs tuis, quia vox illa vtrumque significat. Locus hic obscurus est admodum; si cui nostra Interpretatio minus placeat, audiat alias. Theodoretus & Euthymius sic exponunt, Pones eos dorsum, id est, in fugam eos conuertes, faciens vt terga vertant. In reliquijs tuis præparabis vultum eorum, id est, in reliquias eorum, hoc est, in filios eorum præparabis vultum tuum, id est, iram tuam. Volunt enim isti auctores hyperbaton esse in verbis Prophetæ, & propterea inuertenda esse verba eo modo quo diximus. An hæc interpretatio literæ & verbis inhæreat, lectores iudicent. Sanctus Hieronymus, & S. Augustinus, necnon moderni, quisque suam interpretationem excogitauerunt.

XIII. Exaltare Domine in virtute tua, cantabimus & psallemus virtutes tuas.

Concluditur Psalmus sancta acclamatione ad Christum Regem, & simul prędictione eorum, quæ futura sunt post vltimum exitium omnium impiorum. Exaltare Domine in virtute tua, id est, qui aliquando apparuisti humilis, & tanquam infirmus crucifigi passus es, nunc in fortitudine & potentia deuictis hostibus, & in gehennam detrusis, exaltare vsque ad summum cælum; interim nos electi tui cantabimus voce, & instrumentis musicis resonabimus potentiam tuam, vt aliquando ad te perueniamus, & in sæculum sæculi te laudemus. Hic solùm est obseruandum, per virtutem in vtraque parte versiculi, non intelligi virtutes morales, sed potentiam & robur, vt ex verbis Hebraicis & Græcis manifestè colligitur.

PSALMVS VIGESIMVSPRIMVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

In finem, pro ſuſceptione matutina, Pſalmus Dauid.

SALMVS hic de paſſione, & reſurrectione Domini tam apertè loquitur, vt planè temerarium ſit, ad alium ſenſum eum velle detorquere. Titulus reſpicit reſurrectionem, quæ ſignificatur in illa voce, ſuſceptio matutina. Reſurrectio enim facta eſt tempore matutino, & per virtutem Dei ſuſcipientis quodammodo Chriſtum de ſepulchro, & educentis eum ad auram vitalem, iuxta illud Pſalmi tertij, & exurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me. Vox Hebræa aieleth, ſignificat ceruum, אילת vel, vt alij volunt, ſtellam. Sed Septuaginta Interpretes rectè verterunt ſuſceptionem, quoniam apud ipſos verbum, aial, ſuſcipere ſignificat. Quod planum איל eſt ex Pſalmo 106. verſ. 17. vbi vocem, auilim, ipſi legerunt, aialem, & verterunt אולים ſuſcepit eos. Neque longe abſunt ab eodem ſenſu lectiones ex Hebræo, pro אילם cerua matutina, ſiue pro ſtella matutina. Senſus enim eſt, pro Chriſto reſurgente. Ipſe enim reſurgens rectè comparatur ſtellæ, quia ſurrexit plenus gloria, accinctus lumine, ſicut veſtimento; & de ſe ipſe dicit Apocalyp. vlt. Ego ſum ſtella ſplendida, & matutina. Ipſe quoque ſimilis eſt ceruo, ſiue ceruæ, tum quia ceruo nihil nocent animantia venenata, imò ipſe halitu ſuo ſerpentes de cauernis educit, & occidit, vt S. Hieronymus in hunc locum, & Baſilius in Pſalm. 28. ſcribunt: Chriſtus autem ſpiritu oris ſui interficiet impium, & nihil ei nocere potuerunt omnes impiorum perſecutiones. Tum etiam quia ceruus velociſſimè ſalit in altiſſimos montes, vnde in Canticis ſæpè comparatur Chriſtus hinnulo ceruorum ſalienti in montes. Ipſe enim in die reſurrectionis velociſſimo ſaltu ab inferis, & à morte ad vitam immortalem & glorioſam aſcendit. Tum denique quia ceruus dicitur arte quadam naturali à ſenio ſe defendere, & vergentem in defectum vitam rediuiua nouitate ab interitu reuocare, vt ſcribit Gilbertus ſerm. 14. in Cantica: Chriſtus autem in die reſurrectionis arte omnipotentiæ, & infinitæ ſapientiæ ſuæ verè corpus ſuum iam mortuum rediuiua nouitate ab interitu reuocauit. Cerua verò potius, quàm ceruus dicitur, quia reſurrectio propriè ad carnem pertinet. Sicut enim Chriſtus in carne paſſus eſt, ita & in carne reſurrexit.

EXPLICATIO PSALMI XX.

DEus Deus meus, reſpice in me, quare me dereliquiſti? 1.
longe à ſalute mea verba delictorum meorum.

Loquitur Dauid in perſona Chriſti pendentis in Cruce, & in ſummo paſſionis dolore conſtituto, vt patet ex Euangelio, Matth. 27. in quo legimus, Chriſtum morti proximum dixiſſe, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?

quæ ſunt prima verba Pſalmi huius. Illud enim reſpice in me, non habetur in Hebræo, ſed fuit additum à Septuaginta Interpretibus declarationis cauſa. Quod autem Chriſtus queritur, ſe derelictum à Deo, non ſignificat, eum fuiſſe derelictum à perſona Verbi, quaſi eſſet diſſoluta vnio hypoſtatica; vel deſtitutum à gratia, & beneuolentia Patris; ſed ſignificat, permiſſum fuiſſe à Deo, vt ipſe in humana natura pateretur horribilia illa tormenta, & mortem ignominiæ plenam; à qua ſi Deus voluiſſet, eum facillimè liberare potuiſſet. Neque orta eſt querimonia illa ab impatientia, vel ab ignorantia, quaſi Chriſtus ignoraret cauſam ſuæ paſſionis, aut non libenter ferret, ſe à Patre in illis doloribus derelictum; ſed fuit querimonia illa, proteſtatio quædam acerbiſſimæ paſſionis. Quia enim in toto progreſſu paſſionis tanta animi æquitate Dominus omnia pertulerat, vt ne gemitus quidem exaudiretur; potuiſſent homines credere, illum ſuperiore aliqua virtute impaſſibilem redditum, dolores non ſenſiſſe. Ideò igitur vicinus morti proteſtatur, ſe verum eſſe hominem, vereq. paſſibilem, & à Patre derelictum in doloribus, paſſionis acerbitatem ſenſu doloris intimo, & maximo hauſiſſe. Ait igitur, Deus Deus meus. Chriſtus in forma ſerui vocat Patrem Deum ſuum, quia in illa hora propriè eum colebat, vt verum Deum ſacrificans illi ſacrificium corporis ſui, ſacrificium omnium, quæ vnquam facta fuerant, præſtantiſſimum. Reſpice in me, rogat vt videat, vbi pro honore ſuo conſtitutus ſit, recognoſcat obedientiã Filij ſui, acceptet ſacrificium pro genere humano oblatum. Quare me dereliquiſti? non ſolùm proteſtatio veræ paſſionis, vt diximus, ſed etiam admiratio quædam eſſe videtur, quaſi dicat, fieri nè poteſt, vt dilectiſsimum, & vnigenitum filium in hunc doloris abyſſum deuenire permiſeris? Similia ſunt illa, Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret Ioan. 3. & illa, Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Longe à ſalute mea verba delictorum meorum. Multi timentes, ne Chriſto peccati notam inurant, coactè exponunt. Aliqui legunt cum interrogatione, Longe à ſalute mea verba delictorum meorum? Sed talis interrogatio gratis fingitur, cùm in nullo textu inueniatur. Alij exponunt, Peccata mea, cùm nulla ſint, longe ſunt à ſalute mea, id eſt, non impediunt ſalutem meam. Sed facilius dixiſſet Propheta, Longe à morte mea verba delictorum meorum, ſi delicta non fuiſſent cauſa mortis Chriſti. Alij coniungunt cum ſuperioribus partem huius ſententiæ, ſic, Deus meus, quare me dereliquiſti longe à ſalute mea. Sed omnes textus habent interpunctionem aliam. Et deinde quid ſignificabit illud, verba delictorum meorum? Alij denique conſiderant verbum Hebraicum, Sciaagathì, ſignificare rugitũ, non delictum, & interpretantur, Longe à ſalute mea verba rugitus mei, id eſt, rugitus meus, ſiue clamor meus, quo auxilium imploro, longe eſt à ſalute mea, id eſt, non poteſt impetrare mihi ſalutem. Cæterum Septuaginta Interpretes ſine dubio non legerunt Sciaagathi, ſed Sciagaathi, vnica litera tranſpoſita, & recte verterunt, delicta, non rugitum. Sententia igitur ſimplex, & vera hæc eſt, longe à ſalute mea verba delictorum meorum, id eſt, meritò me dixi derelictum in doloribus, quia delicta totius mundi, quæ in me ſuſcepi, non poſſunt coniungi cum mea ſalute. Neceſſe enim eſt, vt patiar, & moriar, ſi ea purgare volo. Chriſtum autem ſibi tribuere poſſe noſtra peccata, ac ſi ſua eſſent, Scripturæ paſſim docent. Ioan. 1. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. 1. Pet. 2.

שַׁאֲגָתִי

שאגתי

שְׁגָאתִי

Peccata

Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Isai. 53. Posuit Deus in eo iniquitates omnium nostrum. 2. Cor. 5. Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, id est, hostiam, pro peccata. Sicut igitur hostia pro peccato non potest non immolari, si peccata purgari debeant: ita Christus hostia pro peccatis totius mundi factus, rectè dicit, Longè à salute mea sunt verba delictorum meorum, id est, non possum mortem euadere, cùm peccata totius mundi in me sint posita, vt pro eis pœnas luam. Porrò, verba delictorum, phrasis est Hebraica. Hebræi enim vtuntur nomine, verbi, ad rem, siue negocium in genere significandum. Itaque sensus est, verba delictorum meorum, id est, hæc ipsa res, quòd tot peccata super me acceperim, pro quibus satisfaciam, longe est à salute mea, id est, non potest coniungi cum salute mea, ac per hoc, in causa est, vt mortem non euadam.

Deus meus clamabo per diem, & non exaudies; & nocte, & II.
non ad insipientiam mihi.

Iterum alia ratione se derelictum ostendit sine spe salutis temporalis. Clamabo, inquit, per diem, & non exaudies; & nocte, supple, clamabo, & non exaudies. Est autem sensus, Etiam si clamem die, ac nocte, non exaudies me, vt liberer à morte corporali. Videtur alludere ad duas orationes, quas fecit, vnam de nocte in horto, alteram de die in Cruce, sed non seruat ordinem, quia sensus est ille, quẽ dixi, etiã si clamẽ die, & nocte, non exaudies. Quod sequitur, & non ad insipientiam mihi, in Hebræo est, & non silentiũ mihi; sed Septuaginta nõ videntur per, dumija, vnquã intellexisse, silentiũ. Nã in Ps. 61. ver. 1. vertunt, subiecta in Ps. 64. vers. 1. vertunt, decet. hoc loco, insipientiam. Igitur vel aliquid aliud legerunt, vel nouerũt hãc vocẽ recipere omnes istas intelligentias. Sensus autem hic esse videtur, Clamabo die, & nocte, & non exaudies; & tamen hoc mihi ad insipientiam adscribi non poterit. quia licet, sciam me non exaudiendum, vt mortem temporalem euadam; tamen prudenter clamo, quia scio me exaudiendum quo ad principalem intentionem meam, quæ est, vt genus humanum redimatur, & ego non detinear in morte; sed resurgam ad vitam immortalem. Occurrit mihi alia expositio, in qua per, diem, intelligatur tempus vitæ, per noctem tempus mortis, & hic sit sensus, Clamabo per diem, & non exaudies, id est, clamabo dum viuo, vt à morte liberer temporali, & hunc clamorem non exaudies; & nocte clamabo, & non ad insipientiam mihi, id est, clamabo postea, cùm mortuus fuero, vt resurgam, & non ero insipiens, quia clamorem hunc nocturnum exaudies. in quem sensum recidit etiam lectio Hebraica, Et noctu, & non silentium mihi, id est, clamabo de nocte, & tunc non silebis, sicut siluisti ad clamorem diurnum; sed respondebis mihi, ac per hoc exaudies me. Et quia illud, non exaudies, potest etiam reddi, non respondebis, vtrumque enim significat verbum, hana, clarissimè verti potuisset versiculus in hunc modum, Clamabo per diem, & non respondebis mihi, clamabo per noctem, & tunc respondebis mihi. vel secundum Septuaginta, Clamabo per diem, & non exaudies, clamabo per noctem, & non ero insipiens, quia tunc exaudies.

דּוּמִיָּה עָנָה

Tu autem in sancto habitas, laus Israel. III.

Probat se non insipienter de nocte clamaturum, etiam si de die non sit exauditus, & se omnino exaudiendum; idq. quatuor rationibus. primo, quia Deus sanctus, & misericors sit. secundo, quia soleat inuocantes se benignè audire. tertio, quia ipse in maxima pressura sit. quarto, quia in Deo ab ipsa sua natiuitate confisus sit, eiq. soli adhæserit. Prima ratio est in præsenti versiculo, Tu, inquit, Domine omnino exaudies me, quia in sancto, id est, in sanctitate habitas, totus sanctus, & pius es, & ad te malitia, vel crudelitas accedere non potest; & ideò tu es laus populi tui Israël, tum quia te laudat populus tuus Israël, tum quia propter te laudatur populus tuus Israël. Hæc enim est maxima laus populi tui, quòd habeat Deum omni ex parte sanctissimum. In Hebræo habetur sic, Tu autem sancte, inhabitas laudes Israel, id est, tu sanctus es, & ideò versaris assiduè in ore populi tui te laudantis. Sed credibile est Septuaginta Interpretes non legisse, chados, sanctus, sed, chodes, sanctitas, vna litera transposita; & tunc verti debet, Tu autem sanctitatis habitator, quod est idem, cum eo quod nos habemus, Tu autem in sancto habitas. Laudes Israël, in numero multitudinis est in Hebræo; sed quia id coniungitur cum Deo, vt sententia esset clarior, maluerunt Septuaginta vertere, laus Israël, quàm, laudes Israel.

קָדוֹשׁ קֹדֶשׁ

IV. In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberasti eos.

V. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt, in te sperauerunt, & non sunt confusi.

Hæc est altera ratio ab exemplis; & sententia perspicua est. Habentur autem multa eiusmodi exempla in libro Iudicum. Quotiescumque enim filij Israel clamauerunt ad Dominum, misit eis Dominus saluatorem vnum ex Iudicibus, vt Gedeonem, Sampsonem, Samuelem, &c.

VI. Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis.

VII. Omnes videntes me deriserunt me, loquuti sunt labijs, & mouerunt caput.

VIII. Sperauit in Domino, eripiat eum; saluum faciat eum, quoniam vult eum.

Hæc est tertia ratio ducta à pressura Christi crucifixi. Ego autem, inquit, sum vermis, & non homo, id est, in tali statu sum hoc tempore, vt non solùm minoratus ab Angelis, sed ab hominibus minoratus videar; nimirum nouissimus virorum, vt dixit Isaias, imò infra omnes homines factus, cùm & Barabbæ, & latronibus postpositus sim. Itaque adeò factus sum vilis, vt vermis potius videar esse, quàm homo. Opprobrium hominum, de quo videlicet, homines erubescunt, quasi de homine dedecoroso. quod impletum est, quando Petrus ipse iurauit, se non nosse hominem illum. Et abiectio plebis, id est, quem etiam plebs vilissima populi pars, ita abiecit, vt diceret, non hunc, sed Barabbam. Omnes videntes me deriserunt me, id est, qui me in eo statu viderunt, irrise-

runt

sunt omnes, omnia videlicet hominum genera, nobiles, ignobiles, sacerdotes, laici, Hebræi, Gentiles. quod impletum est, quando, vt scribit S.Lucas cap.23. Stabat populus spectans, & deridebant eum Principes cum eis. & infra, Illudebant autem ei & milites. Loquuti sunt labijs, & mouerunt caput; hoc etiam impletum fuisse docet S.Matthæus cap.27.Blasphemabant eum, mouentes capita sua, & dicentes, Vah qui destruis templum Dei. Sperauit in Domino, eripiat eum, saluum faciat eum, quoniam vult eum. Easdem voces Iudæorum fuisse, testatur S.Matthæus in eodem loco, Confidit, aiebant, in Deo, liberet nunc eum, si vult. Nec multum refert, quòd Propheta dicit, quoniam vult eum, & Euangelista refert eos dixisse, si vult. Nam cùm Propheta dicit, saluum faciat eum, quoniam vult eum, subintelligitur, vt ipse dicit, quod perinde est, ac si dixisset, liberet eum, si vult eum, id est, si amat eum, vt ipse dicit, liberet eum. vel, quandoquidem vult eum, vt ipse dicit, liberet eum. Admiranda prorsus Prophetæ illustratio, qui non solùm res gestas, sed etiam verba prænouit, & prædixit, quæ Iudæi in passione Christi dicturi fuerant. Pro, sperauit in Domino, habetur nunc in Hebræo, gol, id est, volue ad Dominum. Sed Rabini male collocarunt puncta. Debet enim legi, gal, id est, voluit, vt legit S.Hieronymus, qui vertit, confugit ad Dominum, quod est idem cum eo, quod verterunt Septuaginta, Sperauit in Domino. Idem enim est, voluit, siue reuoluit se ad Dominum, confugit ad Dominum, & sperauit in Domino. גֹּל גַּל

Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meæ. IX.

In te proiectus sum ex vtero, de ventre matris meæ Deus meus es tu, ne discesseris à me. X.

Hæc est ratio postrema ducta ab innocentia perpetua ipsius Christi. Illud, quoniam, non est vbique nota causæ, sed sæpè ponitur loco coniunctionis, &, vel autem. Aliquando etiam nihil significat, sed additur ornatus gratia. Tu es, qui extraxisti me de ventre, id est, à natiuitate tuus sum, præsertim cùm re vera non naturali modo, sicut cæteri homines, sed virtute tua singulari natus sim non reseratis claustris pudoris, sicut etiam absque virili semine in vtero Virginis conceptus fui. S. Hieronymus vertit ex Hebræo, Tu autem propugnator meus ex vtero. Sed verbum, gochi, à radice guach, propriè nihil significat aliud, nisi, eductor meus ex vtero. Quid S.Hieronymus sequutus sit, fateor me nescire. Spes mea ab vberibus matris meæ, id est, sicut tu me eduxisti ex vtero, ita tu es, qui præcipuè me aluisti: vbera quidem matris suxi, sed intelligo lac de cælo matri subministratum, & ideo in te ab vberibus matris cõfidere, & sperare didici. In te proiectus sum ex vtero, id est, prodiens ex vtero in sinum tuum cecidi, qui singulari prouidentia curam mei geris. De ventre matris meæ Deus meus es tu, id est, sicut ab incipiente vita mea tu mihi singulari prouidentia adstitisti, ita & ego ab exordio vitæ meæ te colere cœpi, vt Deũ meum. Ne discesseris à me, hæc verba sunt apud Hebræos initium sequentis versiculi. Sed rectè etiam ponuntur in textu Græco, & Latino in fine superioris versiculi. Sunt enim veluti conclusio superioris rationis, ac si Christus diceret, Quandoquidem in te proiectus sum ex vtero, & ab eo tempore Deus meus גֹּחִי גוּחַ

es tu; ideo iure à te requiro, vt non diſcedas à me, præſertim cùm iam inſtet grauiſsima, & vltima tribulatio mea, id eſt, mors corporis mei.

XI. **Quoniam tribulatio proxima eſt, quoniam non eſt, qui adiuuet.**

Poſſet fortaſſe hic verſus exponi de propinquante paſsione, ac de mærore, & timore, quem Dominus in horto pati voluit. Sed certè multo probabilius eſt, totum hunc locum de propinquante morte eſſe intelligendum, tum quia Dominus in præterito ſtatim adiungit, Foderunt manus meas, &, Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea: tum etiam quia paulò ante voces Iudæorum expreſsit, quas in ſe iam cruci affixum iactauerunt: tum denique quia primum Pſalmi verſiculum Dominus in cruce pendens, ac morti proximus recitauit. Igitur iuxta id, quod dixerat, non ad inſipientiam mihi, nimirum clamabo ad te, precatur nunc, vt Deus ſibi adſit in vltima tribulatione, non vt liberetur à morte, ſed vt non detineatur in morte. Peto, inquit, vt non diſcedas à me, quoniam tribulatio, videlicet vltima, & grauiſſima, proxima eſt, & quoniam non eſt alius, qui adiuuare me poſſit, vt ſic moriar, vt mortem occidam.

XII. **Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me.**

Narrat crudelitatem hoſtium ſuorum, quos comparat tauris, leonibus, & canibus. Intelligit per inimicos Pontifices, & Phariſæos, qui veluti tauri inſultabant ei, quaſi cornibus eum peterent, dicentes, Vah qui deſtruis templum Dei, &c. & qui veluti leones aperto ore famem ſuam demonſtrabant, id eſt, deſiderium ingens perdendi eum, vnde & rugiebant dicentes, Tolle, tolle, crucifige eum. Et qui veluti canes mordebant eum, detrahentes videlicet ei, dum dicerent, Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram. Et, Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum. Ex quibus detractionibus, falſisq. calumnijs tandem factum eſt, vt Dominus crucifigeretur; ideò ſtatim ſubiungit, Foderunt manus meas, &c. ſed ſingula videamus. Circumdederunt me vituli multi: per vitulos non intelligit hoc loco vitulos quoſcunque, ſed vitulos grādiores, & cornigeros, qui etiam tauri dici poſſint. Nam quod ſequitur, Tauri pingues obſederunt me, eſt explicatio, ſiue repetitio; præſertim cùm in Hebræo ad verbum habeatur, fortes Baſan obſederunt me. Vocat vitulos, fortes Baſan, quia erant robuſti, & pingues; nam Baſan erat regio abundans optimis paſcuis, vnde pinguiſſimi tauri, & arietes prodibant. Dicuntur autem Pontifices, & Phariſæi fortes, & pingues, quia erant potentes, & diuites. Aliqui diſtinguunt vitulos à tauris, & per vitulos intelligunt plebem indiſciplinatam, & imbellem; per tauros, Pontifices, & Phariſæos. Non eſt improbabilis expoſitio, ſed probabilius arbitror id quod dixi.

XIII. **Aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens, & rugiens.**

Eoſdem ſignificat Pontifices, & Phariſæos, qui miro deſiderio inhiabant morti eius, vt ſupra diximus.

Sicut

Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea. XIV.
Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio XV.
ventris mei.
Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit fau- XVI.
cibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me.

In his versiculis declarat, quo modo se gesserit contra inimicorum suorum crudelitatem; ac dicit, se non restitisse illorum violentiæ, sed in omnibus humilitatem, patientiam, & mansuetudinem seruasse, iuxta illud Isaiæ, Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me: & illud S. Petri, Cùm malediceretur non maledicebat, cùm pateretur non comminabatur, tradebat autem iudicanti se iniustè. Itaque, inquit, sicut aqua effusus sum, id est, non restiti vllo modo, sed instar mollissimæ aquæ me præbui versandum, & impellendum in omnem partem. Et dispersa sunt omnia ossa mea, id est, omnis fortitudo mea dilapsa est à me, nō quod verè potentiam amiserim, sed quod ea vti noluerim, & aduersarijs meis potentia sua vti permiserim, iuxta illud, Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Itaque debilem, atque imbecillum me præbui ad resistendum, quasi solam carnem sine ossibus haberem. Factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei, id est, non solùm exterius patientem, & mitem me præbui, sed etiam interius humilis corde fui, non intumuit, neque obduruit cor meum contra persequutores nolens ignoscere, & vlcisci parans; sed contra potius factū est sicut cera liquescens ex affectu pio erga illos, miserans illorum cæcitatem, & pro eis rogans, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Illud, in medio ventris mei, significat, in medio viscerum meorum. Sumitur enim in Scriptura, venter, pro interioribus, vt Ioan. 7. Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. & Cantic. 5. Venter meus contremuit ad tactum eius. Aruit tanquam testa virtus mea, id est, robur meum quasi exaruit omni virore exhausto, quia videlicet ita me ligari, & vulnerari permisi, quasi impotens essem ad resistendum. Et lingua mea adhæsit faucibus meis, id est, ne verbis quidem aduersarios lædere, aut de ipsorum iniustitia conqueri volui. Et in puluerem mortis deduxisti me, id est, & sic tandem illis persequentibus, & me non resistente, tu Deus meus, sine cuius permissione nihil fieri potest, in mortem, & sepulturam adduxisti me. Vocatur enim puluis mortis ipsa sepultura, quia mortui puluere tegi solent.

Quoniam circumdederunt me canes multi, concilium ma- XVII.
lignantium obsedit me.
Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt om- XVIII.
nia ossa mea.

Declarat modum, quo in puluerem mortis deductus est. Quoniam, inquit, circumdederunt me canes multi, id est, detractores multi, Pontifices videlicet, & Pharisæi, qui falsis criminationibus subuersionis populi, tributi denegati, Regni affectati, & similibus Pilatum coegerunt, vt me crucifigendum militibus traderet. Concilium malignantium obsedit me. Declaratio est verborum superio-

periorum. Canes enim multi nihil sunt aliud, nisi concilium, id est, cœtus malignantium. Isti, inquam, malignantes foderunt manus meas, & pedes meos, non quidem manibus, sed auctoritate sua. In Hebræo legitur, caari, quod significat, quasi leo, sed Septuaginta legerunt, caarù, quod est, foderunt. Et sic omnino esse legendum non dubiū est, quia Septuaginta nunquam vertissent, foderunt, si legissent, caari. Sanctus quoque Hieronymus ex Hebræo vertit, foderunt, ac per hoc legisse credendus est, caarù. In ipso etiam libro Massoreth ad cap. 24. Numeri, differentes Rabini de illis verbis, Accubuit vt leo, quod est Hebraicè caari, monent in Psalmo hoc legendum quidem esse caari, sed iuxta codices emendatiores scribendum, caarù. Quamuis enim ex perfidia sua legere velint, quasi leo, tamen fatentur, scriptum esse, caarù, id est, foderunt. Denique sententia multò est clarior, foderunt manus meas, quàm, quasi leo manus meas. Neque multum refert, quòd, foderunt, Hebraicè scribendum esset, carù, non caarù, quoniam litera, aleph, sæpè redundat, & ideò paragogica vocatur ab Hebræis. Dinumerauerunt omnia ossa mea, id est, ex corporis extensione in cruce factum est, vt omnia ossa numerari possent. Addidit verò Dauid hoc de extensione, & numeratione ossium, vt intelligeremus crucifixionem. Alioqui enim per fossionem manuum, & pedum potuissent intelligi vulnera gladio facta, non clauis. In Hebræo habetur in prima persona, numeraui omnia ossa mea. Sed facilè est vnius, vel alterius literæ mutatione contigisse errorem. Certè sensus est clarior, si legamus, numerauerunt, quo modo sine dubio legerunt Septuaginta Interpretes, & lectionem illam sequuti sunt S. Hieronymus, S. Augustinus, Theodoretus, & Euthymius in expositione huius loci.

(margin: כַּאֲרִי כַּאֲרוּ כָּרוּ כָּאֲרוּ)

XIX. Ipsi verò considerauerunt, & inspexerunt me: diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

Addit ad supplicium Crucis, ignominiam nuditatis. Ipsi, inquit, curiosè inspexerunt totum corpus meum, quoniam nudatum erat omnibus vestibus. Siquidem eas vestes diuiserunt milites inter se, & super tunicam, quæ supererat, sortem miserunt. Quæ omnia impleta esse ad literam Ioannes Euangelista testatur.

XX. Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me, ad defensionem meam conspice.

Reuertitur ad orationem, quam inchoauerat in principio Psalmi, & rursum repetierat versiculo decimo, & vndecimo. Itaque iām tota passione sua exposita, rogat Deum pro celeri resurrectione: nam per eam perfectè liberabitur ab omni persecutione, & iniuria aduersariorum. Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me, id est, aduersarij mei ad summum malitiæ peruenerunt; atque in me omnes vires suas exercuerunt; iam tuum est non differre amplius auxilium, sed meam defensionem paternè suscipere. In Hebræo ad verbum sic legitur, Et tu Domine ne longè sias, fortitudo mea ad auxilium meum festina. Possent aliquo modo paucis mutatis concordari hæc ipsa verba cum verbis Græcæ, & Latinæ editionis, sed non videtur operæprecium in hac re laborare, cùm sensus omnino sit idem.

Erue

Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis vnicam meam. XXI.

Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam. XXII.

Declarat, in quo velit auxilium sibi adesse. Erue, inquit, à framea, siue gladio animam meam, id est, libera ab instrumento mortis vitam meam. Ponit enim gladium, qui mortis est instrumentum, pro quolibet instrumento mortis, quod in Scriptura frequens est. 2. Reg. 12. non recedet gladius de domo tua. Ezech. 33. Si viderit gladium venientem super terram, &c. Rom. 8. Quis nos separabit à charitate Christi, tribulatio? an angustia? an fames? an gladius? ponit verò animam pro vita, quod similiter in Scriptura vsitatissimum est. Et de manu canis vnicam meam. Per canem intelligit canes illos, de quibus supra dixerat; sed vtitur numero singulari, vel per figuram intellectionis, vel ad significandam vnionem in malum inimicorum suorum. Per vnicam verò intelligit eandem vitam suam, quam vnicè diligebat, sicut par erat diligi vitam Verbi incarnati. Salua me ex ore leonis, illius, de quo supra dictum est, Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens, & rugiens. Et à cornibus vnicornium humilitatem meam. Antea dixerat, Tauri pingues obsederunt me, nunc loco taurorum ponuntur vnicornes, qui sunt indomitæ bestiæ, & tauris etiam ferociores, vt significet, nequitiam, & crudelitatem inimicorum suorum non imminutam tot supplicijs fuisse, sed auctam. Porrò his omnibus verbis non petit Dominus vitam temporalem suam saluari; sed (vt sæpè diximus) petit, vitam suam celeriter reparari, & ita reparari, vt non amplius pateat morsibus canum, vel vnguibus leonum, vel cornibus vnicornium, aut taurorum.
Illud, humilitatem meam, in Hebræo est, hanithani, quod S. Hieronymus vertit, עֲנִיתָנִי
Exaudi me; Pagninus autem, respondisti mihi. Sed Septuaginta Interpretes
non legerunt, hanithani, sed honithi, vna litera dempta, id est, humilitatem עָנְיִתִי
meam.

Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. XXIII.

Iam incipit narrare fructum resurrectionis suæ, qui est conuersio mundi ad Deum. Narrabo, inquit, nomen tuum fratribus meis, id est, postquam resurrexero mittam Apostolos in mundum vniuersum, & per eos narrabo nomen tuum, id est, notitiam diuinitatis tuæ manifestam faciam omnibus hominibus, qui fratres mei sunt propter assumptam carnem, & sic in medio Ecclesiæ laudabo te, id est, non amplius in angulo Iudeæ, sed in medio Ecclesiæ magnæ ex Iudæis, & Gentibus adunatæ laudabo te, per ministros meos videlicet. Hunc locum adducit Apostolus ad Hebr. 2. Propter quod, inquit, non confunditur fratres eos vocare, dicens, Nunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te.

Qui timetis Dominum laudate eum, vniuersum semen Iacob glorificate eum. XXIV.

XXV. Timeat eum omne ſemen Iſrael, quoniam non ſpreuit, neque deſpexit deprecationem pauperis.

Quia dixerat, in medio Eccleſiæ laudabo te, quod erat implendum per fideles ſuos, ideò nunc ipſos fideles hortatur, vt Deum laudent. Qui timetis Dominum, id eſt, qui Dei notitiam habetis, eumque colitis. Timere enim Deum in Scriptura accipitur pro colere. Ita Ionæ 1. Ionas interrogatus de populo ſuo, Ego inquit, Hebræus ſum, Deum qui fecit cælum, & terram ego timeo. & Danielis 6. Paueant omnes Deum Danielis & Iudith. 1. dicitur de Iudith, quod timebat Dominum valde. Itaque ſenſus eſt, Vos qui Deum verum cognoſcitis, & colitis, laudate eum. Et ne putemns fideles, quos alloquitur, eſſe paucos, vtpotè vnam gentem Iudæorum, addit, Vniuerſum ſemen Iacob glorificate eum, & timeat eum omne ſemen Iſraël; id eſt, glorificent, & timeant Deum omnes Iſraëlitæ, non tantum ij, qui ſunt Iſraëlitæ ſecundum carnem, ſed etiam qui ſunt Iſraëlitæ ſecundùm promiſſionem, quales ſunt omnes gentiles ad Chriſtum conuerſi. Vide Sanctum Auguſtinum in epiſt. 200. aliàs. 197. ad Aſellicum, vbi demonſtrat, chriſtianos eſſe veros Iſraelitas, non carne, ſed ſpiritu, fide, & promiſſione. Verba ſequentia, quoniam non ſpreuit, neque deſpexit deprecationem pauperis, Hebræi faciunt nouum verſiculum, eique adiungunt totum verſiculum ſequentem. Sed Septuaginta aliter interpunxerunt. Reddit igitur rationem Dominus, cur velit ab omnibus laudari Deum, quia videlicet exaudiuit orationem quam fuderat pro reſurrectione, & gloria ſua; pro victoria contra Diabolum, & redemptione generis humani. Vocat autem ſe pauperem, quia talis erat tempore paſſionis, cùm nudus, ac derelictus, fame, ſitiq. laborans,
ענות penderet in Cruce. In Hebræo pro, deprecationem pauperis, habetur, henuth, quod S. Hieronymus vertit, modeſtiam, & poſſet etiam verti, afflictionem, humilitatem, clamorem, &c.

XXVI. Nec auertit faciem ſuam à me, & cùm clamarem ad eum exaudiuit me.

Idem repetit alijs verbis. In Hebræo legitur, nec auertit faciem ſuam ab eo, & cùm clamaret ad eum, exaudiuit. Veriſimile eſt, Septuaginta legiſſe Iod, vbi nunc habetur Vau, cùm ſint literæ ſimiles, & Iod ſit nota pronominis primæ perſonæ, Vau autem tertiæ. Sed ſententia eſt omino eadem. Nam ſi dicatur, Nec auertit faciem ſuam ab eo, per illud, ab eo, intelligitur, à paupere, de quo dictum eſt, non deſpexit deprecationem, ſiue afflictionem pauperis: pauper autem ille, Chriſtus ipſe eſt.

XXVII. Apud te laus mea in Eccleſia magna, vota mea reddam in conſpectu timentium eum.

Hortatus fuerat fideles ſuos, vt Deum laudarent, nunc prædicit, id omnino futurum. Apud te laus mea in Eccleſia magna, id eſt, laus, quam ego tibi canam per fideles meos erit apud te, ſiue coram te in Eccleſia magna, non in cætu paucorum Hebræorum, ſed in Eccleſia omnium gentium. Poſſet etiam hic locus exponi de laude, qua laudatur Chriſtus in Eccleſia coram Deo. Euthymius legit, à te laus mea, vnde videtur legiſſe ἀπὸ σοῦ, ſed in textu noſtro habe-

habetur παρὰ σοῦ, apud te, & ſic legunt Hieronymus, Auguſtinus, Theodoretus, מֵאִתְּךָ
& alij. Hebraica vox, meittecha, vertitur à S. Hieronymo, apud te, ab alijs, à te. Vtramque enim expoſitionem recipit. Vota mea reddam in conſpectu timentium eum: per vota intelligenda videntur hoc loco vota ſacrificiorum, & oblationum, iuxta illud Iſaiæ 19. Colent eum in hoſtijs & muneribus, vota vouebunt Domino, & reddent. Chriſtus enim cùm videret holocauſtum mortis ſuæ gratiſſimum Deo fuiſſe, videtur quodammodo promiſiſſe, ſe holocauſtum illud per miniſtros ſuos frequentiſsimè oblaturum eo quo deceret modo, atque hoc eſt, quod nunc dicit, Vota mea reddam in conſpectu timentium eum, id eſt, per miniſtros meos Sacerdotes noui Teſtamenti aſſiduè immolabo ſacrificium Deo gratiſsimum, idq. in conſpectu timentium, id eſt, colentium eum, ac per hoc verorum fidelium. Non enim licet hoc ſacrificium coram infidelibus immolare.

Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum, viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. XXVIII.

De hoc ſacrificio edent pauperes, qui ſuam paupertatem, & egeſtatem ſpiritualem agnoſcunt, & ſaturabuntur, quia guſtabunt bonum, quod eſt ſuper omne bonum, & laudabunt Dominum gratias agentes Deo pro tam inſigni beneficio illi omnes, qui quærunt eum, qui eſuriunt, & proinde auidè requirunt Dominum, viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. Hic erit fructus illius refectionis, vt corda tam nobili cibo refecta viuant vita ſpirituali, vita gratiæ interim, ac poſtea vita gloriæ in ſeculum ſeculi. Sic enim Veritas ait Ioan. 6. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Sicut enim cibus corruptibilis vitam conſeruat ad tempus, ita cibus incorruptibilis vitam æternam præbet. In Hebræo habetur, viuet cor veſtrum in æternum. ſed vna litera mutata, ex leuauchem, cor veſtrum, fit, leuauam, cor eorum. לְבַבְכֶם לְבָבָם

Reminiſcentur, & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ. XXIX.

Reddit cauſam, cur in Eccleſia magna ſit laudaturus Deum, quia videlicet conuertentur ad Deum merito ſacrificij crucis, omnes gentes. Reminiſcentur, inquit, principij vnde prodierunt, id eſt, recordabuntur, ſe olim à Deo in primo parente conditos, quod per originale peccatum iamdudum obliuioni mandauerant; & ideo ligno, & lapidi dixerant, Pater meus es tu: reminiſcentur, inquam, primæ creationis, & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ, id eſt, omnes gentes, quæ habitant orbem terrarum, vſque ad vltimos eius fines. Significantur autem per omnes gentes, non ſinguli homines totius mundi, ſed ex omnibus gentibus aliqui.

Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ gentium. XXX.

Declaratio eſt verſiculi ſuperioris. Id eſt enim conuerti ad Dominum omnes fines terræ, adorare Dominum, relictis idolis, omnes familias gentium, quæ vſque ad fines terræ propagatæ inueniuntur. Porrò adorare coram Domino, idem eſt quod adorare Dominum, quoniam vox Hebræa, quam nos verti-

mus adorare, propriè significat, incuruari. Incuruari autem coram Domino, idem est, quod adorare Dominum.

XXXI. Quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentiũ.

Meritò conuertentur ad Dominum, & adorabunt eum omnes gentes, quoniam ipse est verus, & naturalis Rex omnium gentium, ideò ipse deinceps, non Dæmones, dominabitur gentium.

XXXII. Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ, in conspectu eius cadent omnes, qui descendunt in terram.

Quia dixerat, edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum, & adorabunt eum vniuersæ familiæ gentium: ne quis putaret, solos pauperes, & plebeios conuertendos ad Dominum, adiungit de diuitibus, & potentibus, Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ, id est, ipsi etiam pingues terræ, qui abundant terrenis bonis, ipsi Principes, Imperatores, Reges mãducabunt de mensa Domini, & adorabunt, ac laudabunt communem Dominum, cuius est Regnum super omnes gentes. Ponitur autem more prophetico præteritum pro futuro, manducauerunt, & adorauerunt, pro, manducabunt, & adorabunt. Et denique omnes, qui descendunt in terram, siue, vt sonat vox Hebræa, qui descendunt in puluerem, id est, omnes mortales, qui tandem per mortem resoluuntur in puluerem, omnes, inquam, cadent in conspectu eius, id est, genua flectent, & adorabunt. Atque ita verè generalis erit conuersio gentium, quæ est fructus Dominicæ passionis, & resurrectionis.

XXXIII. Et anima mea illi viuet, & semen meum seruiet ipsi.

Concludit Psalmum dicens, se deinceps perpetuò victurum ad gloriam Dei, & eidem Deo posteritatem suam fideliter seruituram. Ponit autem animam pro toto homine, quod in Scripturis, & præsertim in Psalmis est frequens. Anima mea, id est, ego illi viuam, & semen meum, id est, posteritas mea regenerata per aquam, & Spiritum sanctum seruiet illi. In Hebræo habetur, & anima
נַפְשׁוֹ eius non viuet; sed manifestè apparet, Septuaginta non legisse, naphscio, anima
נַפְשִׁי eius, sed naphsci, anima mea. Solùm enim extendenda est particula vnius literæ, vt ex vna voce fiat alia. Sic etiam certum est, Septuaginta non legisse
לֹא לוֹ lo, non, sed lo, ei. Et cùm sententia lectionis, quam habuerunt Septuaginta longè clarior sit; imò cùm sententia lectionis modernorum Hebræorum nihil planè significet, non videtur posse dubitari, quin textus Hebraicus sit corruptus vitio librariorum.

XXXIV. Annunciabitur Domino generatio ventura, & annunciabunt cæli iustitiam eius, populo qui nascetur, quem fecit Dominus.

Declarat, quod dixit, semen meum seruiet ipsi, dicens, Generatio ventura, id est, populus noui Testamenti suscipiet bonum nuncium de Domino, & de iustitia eius, quæ est iustitia Fidei. Illud, annunciabitur generatio ventura, significat, annunciabitur generationi venturæ, siue nuncium accipiet genera-

tio ventura. Est enim phrasis Græca, qualis habetur etiam Matth. 11. Pauperes euangelizantur, id est, pauperibus euangelizatur. & 1. Timot. 1. Secundùm Euangelium, quod creditum est mihi; nam in Græco ad verbum est, quod creditus sum, sed Interpres mutauit phrasim Græcam, quam reliquit Matth. 11. Itaque non est sensus, annunciabitur Domino generatio ventura, id est, ad scribetur Domino generatio ventura, sed annunciabitur de Domino, siue Dominus generationi venturæ. Quod colligitur tum ex Hebræo, vbi habetur, laddor, id est, generationi; tum quia idem repetitur, vel declaratur in sequentibus verbis, de more Dauidis, Annunciabunt cæli iustitiam eius populo, qui nascetur. Idem enim est, generatio ventura, & populus qui nascetur. Annunciabitur ergo Dominus generationi venturæ, quia annunciabunt cæli, id est, cælestes homines iustitiam Dei populo, qui nascetur. Vocatur autem iustitia Dei, iustitia Fidei, quam Deus donat gratis credentibus in Christum, quæ verè facit homines iustos. Hoc enim præcipuè docuit Euangelium, omnes esse peccatores, nec posse viribus proprijs iustificari, sed à solo Deo per Christi Fidem veram iustitiam expectandam. In Hebræo non habetur generationi venturæ, sed post nomen generationi, habetur interpunctio, ac deinde verbum, venient, quod coniungitur cum sequenti, & annunciabunt. Cæterum Septuaginta Interpretes non habuerunt illam interpunctionem post nomen, generationi; & verbum, venient, legerunt in singulari, veniet, ac proinde rectè legerunt, generationi quæ veniet, id est, generationi venturæ. Nomen, cæli, cùm dicitur, annuciabunt cæli, non habetur in Hebræo, neqne in Græco textu, sed Latinus Interpres addidit explicationis gratia. Et legitur hæc vox, cæli, apud S. Hieronymum, & S. Augustinum in commentario huius Psalmi, sed non legitur à Theodoreto, & Euthymio Græcis scriptoribus, quia (vt diximus) vetus Latinus Interpres eam addidit. Illud, quod habetur in fine, quem fecit Dominus, significat, populum istum noui Testamenti, peculiarem esse Dei populum, ab ipso Deo propriè regeneratum, & creatum in Christo in operibus bonis, vt dicit Apostolus ad Titum. Similis est sententia in Psalmo 117. Hæc dies, quam fecit Dominus. לדור

PSALMVS VIGESIMVSSECVNDVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Psalmus Dauid.

TItulus indicat auctorem Psalmi fuisse Dauidem: argumentum verò Psalmi est eximia Dei beneuolentia erga Electos.

EXPLI-

EXPLICATIO PSALMI XXII.

I. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ, ibi me collocauit.

In hoc Pſalmo deſcribitur felicitas electorum Dei per ſimilitudinem ouium, quæ ab optimo aliquo paſtore reguntur. In eorum perſona Dauid, qui vnus erat ex illis, dicit, Dominus regit me, nihil mihi deerit, quaſi dicat, ouicula Dei ſum, & quia Deus paſtor eſt potentiſſimus, ſapientiſſimus, & optimus; ideò confidenter dico, nihil mihi deerit. Hæc vox eſt hominis feliciſſimi in via, & in ſpe. Nam Beati in patria, & in re, non dicunt, nihil mihi deerit; ſed nihil mihi deeſt. Siquidem fugit ab eis labor, & dolor, & iam intrauerunt in gaudium Domini ſui. at Beati in via, & in ſpe non poſſunt dicere, nihil mihi deeſt, cùm ſint obnoxij multis paſſionibus; ſed rectè dicunt, nihil mihi deerit, quia ſi eſurierint, non deerit panis; ſi ægrotauerint, non deerit medicus; & ſic de cæteris. Porrò vox illa, regit, in Hebræo, & Græco textu propriè ſignificat, paſcere, & idcirco ſenſus eſt, Dominus regit me paſtorali modo, ſicut paſtor regit ouiculas ſuas. Quod autem dixit in ſumma, nihil mihi deerit, declarat per partes in ſequentibus verbis. Videntur autem hæc eſſe, quibus ouiculæ egere ſolent, primo, paſcua pinguia; ſecundo, aquæ puræ; tertio, vt reducantur, ſi forte errauerint; quarto, vt ducantur per commodas vias; quinto, vt à lupis, alijsq. feris defendantur; ſexto, vt fatigatæ ſuſtententur; ſeptimo, vt ſi per tribulos, & ſaxa incedentes lædantur, refocillentur, & recreentur; denique, vt euoluto die, confectoq. itinere, domum habeant, vbi requieſcant. Hæc omnia præſtat abundè Deus electis ſuis, ac per hoc rectè dicunt, nihil mihi deerit. Incipit Dauid à primo, cùm ſubiungit, In loco paſcuæ, ibi me collocauit, id eſt, non collocauit me in loco arido, vel deſerto, ſed in paſcuis vberrimis, vbi ſalubrium herbarum maxima copia eſt. Particula, ibi, non habetur in Hebræo, neque eſt neceſſaria: addita eſt ab interprete Græco, & inde tranſlata in Latinam editionem, ſed redundat. Porrò pabula, ſiue paſcua ſpiritualia rationabilium ouium Dei, quibus Electi abundant, nihil ſunt aliud, niſi notitia Dei, Euchariſtia, panis verbi Dei, Veritas ipſa. Hæc enim eſt, quæ vitam ſpiritualem ſuſtentat, & auget.

II. Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit.

Attingit ſecundum, & tertium bonum ouiculis neceſſarium. Super aquam refectionis educauit me, id eſt, non ſolùm in loco herbis affluente collocauit me; ſed etiam in loco vicino ſalubribus aquis, atque ita educauit, & aluit me optimo pabulo ſuper riuos aquarum ſito, vt poſſim ab æſtu, & ſitis ardore refrigerari. Parum refert, quod vox Hebræa, menuchot, & Græca ἀναπαύσεως, non tam refectionem, quam requiem ſignificat. Idem enim eſt ſenſus. Qui enim ſalubribus aquis ardorem ſitis extinguit, & requieſcit, & reficitur. Spiritualis aqua, quæ concupiſcentiæ ardorem rationabilium ouium reſtinguit, gratia Dei eſt, de qua Dominus in Euangelio, Ioan. 4. Qui biberit ex aqua, quam ego

מְנוּחוֹת

ego dabo ei, non sitiet in æternum. Nihil enim æquè reprimit carnalia desideria, quàm gustus amoris Dei. Gustato enim spiritu desipit omnis caro. Animam meam conuertit. hoc est tertium bonum, reductionis videlicet. Neque enim potest homo suis solis viribus reuerti ad Deum, sicut potest suis solis viribus auerti. ait igitur, Bonus pastor errantem me quæsiuit, & reduxit. quod est beneficium magnum, atque Electorum proprium, vt non sinantur errare perpetuò.

Deduxit me super semitas iustitiæ, propter nomen suum. III.

Quartum bonum commemorat. Deduxit, inquit, me super semitas iustitiæ, id est, ingredi fecit me per viam angustam præceptorum suorum, vt iustè viuerem. Id verò fecit remouendo occasiones peccandi, minuendo vires tentatoris, augendo charitatem, dulcescere faciendo iustitiam, illustrando, inflammando, alliciendo, terrendo, alijsq. innumerabilibus modis. Quos modos si aduerteremus, non cessaremus omnibus momentis tam dulci Pastori gratias agere, præsertim cùm id faciat non propter merita nostra præcedentia, sed propter nomen suum, id est, vt notas faciat diuitias misericordiæ suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ, vt dicit Apostolus Ephes. 1.

Nam & si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo IV.
mala, quoniam tu mecum es.

Hoc est bonum quintum, defensio videlicet à lupis, alijsq. syluestribus feris. Nam & si ambulauero in medio, siue, vt habet Hebræus textus, in valle vmbræ mortis, id est, per loca tenebricosa, & periculis omnibus exposita ferarum, latronum, præcipitiorum, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Nam si Deus pro nobis, quis contra nos? Et verè incredibilis securitas est in corde diligentis Deum, dum recogitat, secum esse illum, cui nihil resistere potest. Frequentissima est in libris Prophetarum commemoratio vmbræ mortis, quæ propriè significat tenebras densas, quales adfert mors, quæ priuat omni lumine. Dicuntur enim cæci esse in tenebris, quia nihil vident, & multò magis mortui dicũtur esse in tenebris, quia nihil sentiunt. Hinc videlicet Poetæ loca mortuorũ vmbrosa, ac tenebris obsita esse dicunt. Hinc etiam Scripturæ sanctæ passim coniungunt vmbram mortis cum tenebris, vt vnum per aliud explicetur. Iob 3. Obscurent eum tenebræ, & vmbra mortis. & cap. 10. Ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine. Isaiæ 9. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. vbi pro eodem accipitur, habitare in tenebris, & habitare in regione vmbræ mortis. Quia verò loca tenebrosa multis periculis sunt exposita, & non sine ingenti pauore per ea iter facere solemus; ideò Dauid hoc loco dicit, Et si ambulauero in medio vmbræ mortis, id est, in medio ingentium tenebrarum, vbi multa vndique pericula circumstent, nihil timebo, quoniam tu mecum es.

Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. V.

Sextum bonum explicatur, quod est sustentatio fatigati. Iam enim Propheta, omissa similitudine ouium, loquitur propriè de hominibus, neque enim

oues

oues lassæ sustentantur baculo, sed deferuntur in humeris pastorum. Et quamuis possent hæc verba referri ad castigationem paternam, vt S. Augustinus facit, tamen probabilius est ad literam esse referenda ad sustentationem, vt ea
מִשְׁעַנְתֶּךָ referunt Theodoretus, & Euthymius. Nam vox Hebraica, mishanteca, significat propriè, fulcrum; id est, baculum fulcientem: sicut etiam vox Greca βακτηρία, à sustentando deducitur, vnde βακτηρεύειν, est baculo inniti. Nisi placeat fortasse, virgam referre ad castigationem, & baculum ad sustentationem. Deus enim cùm videt suos in via fatigari, lentiusq. progredi, quàm par esset, vtrumque adhibere solet, & verbum increpatorium, & consolatorium, vt altero excitet, altero sustentet. Sed vtrumque tandem consolationem adfert, quoniam lætatur anima, cùm videt profectum suum curæ esse Deo.

VI. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me.

VII. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians, quàm præclarus est?

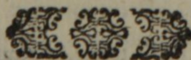
Hoc est bonum septimum, quòd videlicet Deus electos suos in tribulationibus, quas in hac vita non possumus euadere, mirificè consoletur. Quare non est sensus horum versiculorum, quod Deus parauerit electis mensam, oleum, & vinum aduersus hostes, quasi hæc sint arma, quibus contra hostes pugnandum sit: sed sensus est, Deum opponere tribulationibus magnis magnas consolationes; & sicut ingeruntur ab hostibus amaritudines, sic ingeri à Deo suauitates, quæ describuntur more humano per similitudinem conuiuij, in quo sit mensa referta cibis optimis, adsit etiam vnguentum preciosum, quo aspergatur caput, nec desit vinum egregium, atque ad inebriandum, id est, exhilarandum aptissimum. Solebant enim veteres in magnis conuiuijs adhibere inter præcipuas delicias vnguenta preciosa, quod etiam seruatum videmus in Euangelio Matt. 26. à S. Maria Magdalena erga Dominum. Porrò illa verba, aduersus eos, qui tribulant me, clariora sunt in textu Græco, & Hebraico. Nam ἐξεναντίας
נֶגֶד Græcum, &, neged, Hebraicum, significant, è regione, siue ex aduerso, vt vertit S. Hieronymus. Proinde sensus est, è regione tribulationum, quas mihi ingerunt hostes mei spirituales, tu parasti, siue ordinasti, vt sonat verbum Hebraicum, consolationem ingentem, mensam videlicet opiparam. Impinguasti caput meum oleo, id est, vnguento precioso caput meum perfudisti, & sic exhilarasti faciem meam in oleo, & non deest ex gratia tua calix vini inebrians, & præclarus, qui lætificet cor meum. Similis est sententia in alio Psalmo, Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Et in Apostolo 2. Corint. 7. Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Illud, calix meus, in textu Græco est, calix tuus, & sic legunt Augustinus, & Euthymius, sed in
כּוֹסִי Hebræo habetur, così, calix meus, & sic etiam vertit S. Hieronymus. Probabile est, emendatiores codices Græcos habuisse, calix meus, quo modo legit S. Hieronymus in Commentario, vbi exponit versionem Septuaginta, & sic videtur legisse Theodoretus. Imò S. Hieronymus in epist. ad Suniam, & Fretellam dicit, in editione Septuaginta haberi, calix meus: & ex errore haberi in

quibus-

quibusdam codicibus, calix tuus. Proinde nostra lectio Latina omnino retinenda est. Sensus verò semper est idem. Calix enim ille & meus est, quia mihi datus, & Dei est, quia à Deo datus.

Et misericordia sua subsequetur me omnibus diebus vitæ VIII.
meæ.
Et vt inhabitem in domo Domini in longitudinem die- IX.
rum.

Hoc est vltimum bonum, quod perducit ad summum bonum. Misericordia tua subsequetur me, non ad tempus, sed perseueranter vsque in finem; quod est donum proprium Electorum. Et vt inhabitem, id est, & subsequetur me, vt inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum, id est, in æternum. In Hebræo, & Græco textu non habetur, vt, sed solùm, &: contra autem nonnulli veterum, vt Augustinus, Hieronymus, Theodoretus in Commentarijs non legunt, &, sed solum, vt, & certè sine alterutro esset clarior lectio, nimirum sic, Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, vt inhabitem in domo Domini, quomodo legunt Patres: vel sic, Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, & inhabitabo in domo Domini, quo modo vertit ex Hebræo S. Hieronymus. In his enim lectionibus nihil subaudiendum est. Tamen lectio nostra non est adeo obscura, vt non possit satis facilè intelligi. Subauditur enim illud, subsequetur, quod paulò ante præcedit. nimirum, Misericordia tua subsequetur me, dum viuo, vt rectè viuam, & subsequetur post hanc vitam, vt in æternum viuam. Quare S. Augustinus licet in textu non legerit, &, tamen in Commentario addit, etiam, vt videatur illud subintellexisse. Porrò pro voce, inhabitem, in Hebræo habetur, Sciauti, quod significat, redibo. (שַׁבְתִּי) Cæterum Septuaginta legisse videntur, Iasciauti, vna literula addita, (יָשַׁבְתִּי) & sic rectè verterunt, vt inhabitem. Quomodo etiam legit sanctus Hieronymus, qui non vertit, redibo, sed, inhabitabo. Quare lectio Hebraica post sancti Hieronymi tempora deprauata fuisse videtur.

PSAL-

PSALMVS VIGESIMVSTERTIVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus Dauid, prima Sabbathi.

N hoc titulo pars illa, prima Sabbati, non habetur in Hebræo, sed addita est à Græcis; fortasse quia in principio Psalmi fit mentio creationis terræ, quæ prima Sabbati, id est, die Dominico facta est; vel quia solerent hunc Psalmum die Dominico recitare. Quod quidam volunt, additum esse, prima Sabbati, quia illo die Dominus resurrexerit; non mihi videtur probabile, cùm hic Psalmus, non resurrectionem, sed ascensionem Domini manifestè prædicet: ascensionem autem non prima Sabbati, sed quinta factam esse, notissimum est. Quod ad Ascensionem hic Psalmus propriè pertineat, testantur Cyprianus serm. de Ascens. Hieronym. epist. 142. ad Damasum, Ruffinus in expositione Symboli, Greg. Nyssenus, Ioan. Chrysostomus, Augustinus, Leo, & alij in serm. de Ascensione.

EXPLICATIO PSALMI XXIII.

I. **Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo.**

Propositum Dauidis est, ostendere ex innumerabili hominum multitudine solum Christum, & paucos alios, paucos, inquam, si ad multitudinem aliorum conferantur, in domum Domini cælestem, & beatissimam intraturos; quare ne forte crederentur cæteri homines ad Deum non pertinere; sed ab alio aliquo principio creatos esse: quod postea Marcionistæ, Manichæiq. senserunt; præmittit hos duos versiculos, quibus docet, Deum Creatorem, ac Dominum esse totius orbis terrarum, & omnium rerum, quæ in eo sunt. Domini est terra, & plenitudo eius, id est, & omnia quæ in ipsa sunt, quæq. ipsam replent. Quod explicatur per alteram partem versiculi, orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Declarat enim se, cùm dixit Domini est terra, intellexisse potissimum de terra habitabili, quæ propriè dicitur, tebel, Hebraicè, & οἰκουμένη Græcè, id est, orbis terræ habitabilis; & cùm dixit, omnis plenitudo eius, declarat, se intellexisse præcipuè de hominibus, qui habitant in eo, non de cæteris rebus, quæ in ipso sunt.

תֵּבֵל

II. **Quia ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum.**

Probat Deum, Dominum esse orbis terræ, & omnium habitantium in eo; quoniam ipse fecit terram, & fecit eam supereminere aquis, vt esset habitabilis. Nam si vel aquis omnino careret, vel esset aquis vndique cooperta, inhabitabilis

bilis esset. Quia ipse, inquit, super maria fundauit eum, id est, à fundamentis fecit orbem terræ, ac per hoc ex nihilo fecit, & fecit super maria, id est, vt superficies terræ esset altior superficie maris, & similiter super flumina præparauit eum, id est, præparauit orbem terræ ad habitationem hominum, & ideò fecit superiorem, & altiorem fluminibus; alioqui enim mare, & flumina terram obruerent, si altiora essent. Ex hoc autem quòd Deus terram habitabilem fecit, sequitur, vt sit etiam Dominus omnium hominum, tum quia homines ex terra facti sunt, & in terram reuertuntur; tum quia terram incolunt, non vt Domini, sed vt coloni à Deo constituti, vt terram colant.

Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? III.

Cùm omnes homines coloni, & serui Dei sint, & omnes pariter terram, quæ Dei possessio est, incolant: Quis ascendet in montem Domini? id est, erit ne aliquis ex tanto numero, & quis ille erit, qui dignus sit ascendere ad locum, vbi propriè habitat Deus? Vocatur mons Domini (vt alias sæpè diximus) domus cælestis, quæ est verè sublimis, & sancta, de qua dicitur in alio Psalmo, Cælum cæli Domino, terram autem dedit filijs hominum. Qui hunc locum exponunt de monte Sion, qui erat in Hierusalem ciuitate Indeæ, videntur nullo solido fundamento niti posse, cùm constet, montem illum plenum fuisse hominibus omnis generis, vt planè ridiculum videatur de illo dicere, Quis ascendet in montem Domini?

Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo. IIII.

Respondet, quatuor conditiones requiri in eo, qui sit ascensurus montem Domini. Prima est, vt sit innocens manibus, id est, nihil mali perpetrauerit: altera, vt sit mundus corde, id est, nihil mali cogitauerit, aut cupiuerit: tertia, vt non acceperit in vano animam suam, id est, vt non frustra vitam à Deo acceperit, id est, non solùm nihil mali fecerit, vel cogitauerit; sed etiam ea omnia bona cogitauerit & fecerit, quæ ad finem sibi à Deo constitutum obtinendum requiruntur: quarta, vt non iurauerit dolosè. Illud, qui non accepit in vano animã suam, aliqui detorquẽt ad iuramentũ, vt sequens particula sit explicatio superioris. Volunt autem legi, qui non accepit in vano animam eius, id est, Dei; vel iuxta puncta Rabinorum, qui non accepit in vano animam meam, vt Deus loqui intelligatur. Verum hæc expositio non videtur probabilis; tum quia sine causa Rabini legi volunt, animam meam, cùm vox Hebræa habeat נַפְשִׁי
pronomen tertiæ personæ, non primæ, & in tertia persona verterit S. Hieronymus; tum quia lectio illa, animam eius, est omnino noua, & inaudita, cùm Latini, & Græci hactenus in ea voce intellexerint relatiuum reciprocum, nimirum animam suam; tum denique, quia nomen Dei in vanum accipere, pro eoquod est, falso iurare per Deum, habetur in Scripturis sanctis, sed animam propriam, vel animam Dei in vanum accipere, pro falso iurare, nusquam legitur. Alij volunt animam suam in vano accipere, nihil esse aliud, nisi vana, id est, temporalia, & caduca cogitare, & concupiscere: sed hoc iam comprehensum erat in נַפְשׁוֹ

illo, Mundus corde, & videtur coactum, & durum. Addidit verò Propheta quartam illam conditionem, de iuramento doloso, vt in eo peccato, quod est vnum ex maximis, cùm sit pariter contra Deum, & contra proximum, comprehenderet omnia alia peccata, quæ per instrumentum linguæ committuntur. Itaque is, qui dignus sit in montem Dei, id est, in cælum conscendere, debet vndequaque esse perfectus, ita vt neque corde, neque voce, neque opere vnquam deliquerit, & contra, bona omnia fecerit, quæ ad eius officium pertinebant. Hæ verò conditiones non in alium, quàm in Christum conueniunt. Is enim vnus est, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, vt dicitur 1. Petri 2. De reliquis non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum, vt loquitur Dauid in Psal. 13. Et omnes nos quasi oues errauimus, inquit Isaias cap. 53. Et Apostolus Paulus ad Rom. 3. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Proinde rectè Dominus ipse ait Ioan. 3. Nemo ascêdit in cælum, nisi qui descendit de cælo Filius hominis, qui est in cælo. Reliqui sunt de terra terreni, ille solus de cælo cælestis, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, excelsior cælis per Ascensionem factus. Nec tamen sola persona Christi ascensura erat in montem Domini, sed ipse, & corpus eius, quod est Ecclesia, quam lauit sanguine suo, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam, ad Ephes. 5. propterea sequitur.

V. Hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo.

Hic, videlicet Christus, accipiet benedictionem à Domino, id est, copiosissima bona pro se, & misericordiam à Deo salutari pro corpore suo, quod est Ecclesia, cuius etiam respectu dicitur Deus salutaris eius. Siquidem vita æterna in Regno cælorum, Christo iustitia, fidelibus eius misericordia est. nam etiamsi iusti merentur ex condigno vitam æternam; tamen ipsa eorum merita ex misericordia Dei nascuntur, & dona Dei verissimè appellantur. Vnde in Psalmo 102. dicitur, Qui coronat te in misericordia, & miserationibus. & ad Rom. 6. Stipendium peccati mors, gratia Dei vita æterna. In Hebræo habetur, iustitiam à Deo salutari suo, & sic vertit S. Hieronymus, secundùm quam lectionem totus hic versiculus Christo propriè conueniret. Tamen Septuaginta, qui verterunt misericordiam, videntur considerasse, iustitiam in Scripturis aliquando accipi pro bonitate, imò etiam expressè pro misericordia, vt in Psalm. 111. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in sæculum sæculi. Vnde est illud in Euangelio Matthæi 6. Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Et mox, Te igitur faciente eleemosynam, ne sciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Itaque Septuaginta hoc loco non tam ad vocem, quàm ad rem significatam respexerunt.

VI. Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Iacob.

Hìc iam manifestat Propheta illum vnum innocentem manibus, & purum corde, qui ascendet in montem Domini, & accipiet benedictionem, & misericordiam à Deo, non esse solum caput, sed caput cum corpore, Christum cum

cum Ecclesia. Hæc, inquit, est generatio quærentium eum, id est, iste qui ascendet in cælum, est generatio quædam hominum regeneratorum in Christo, quorum præcipuum studium est Deum quærere, ad faciem Dei videndam anhelare, ad montem denique sanctum totis viribus niti. Et verè vnum est, ac fortè præcipuum signum electorum Dei, suspirare ad patriam. Generatio enim filiorum huius sæculi nihil minus, quàm Deum quærit, nihil magis quàm mortem horret, & si optio daretur, mallent in hoc sæculo semper viuere, quàm dissolui, & esse cum Christo. In textu Græco habetur, Hæc est generatio quærentium Dominum, & sic legunt in Commentario Hieronymus, Augustinus, Euthymius, & alij: tamen in Hebræo habetur, quærentium eum, vt habet nostra editio Latina. Sensus omnino est idem; nam illud, eum, refertur ad Dominum, de quo dictum erat, accipiet benedictionem à Domino. Itaque Septuaginta videntur explicasse pronomen, eum, quod est in Hebræo. Quod sequitur, quærentium faciem Dei Iacob, in Hebræo est, quærentium faciem tuam o Iacob. Quo etiam loco Septuaginta explicuerunt sententiam obscuram textus Hebraici, in quo subintelligitur, Deus, vt sensus sit, quærentium faciem tuam, Deus Iacob: nisi fortè per Iacob, in textu Hebraico intelligatur cætus Beatorum siue cælestis Hierusalem, & tunc in idem recidet, quærere faciem Dei, & quærere faciem Iacob. Quia nemo videt faciem Iacob, id est, cælestis patriæ, qui non videat faciem Dei Iacob; cùm totum negocium, totaq. felicitas illius beatissimi Iacob sit contemplari faciem Dei. Additur in Hebræo selà, id est, semper, סֶלָה quia non solùm generatio hæc Deum quærit, sed semper Deum quærit, id est, non fatigatur Deum quærendo, neque finit se abduci à quærendo Deo, vt quærat aliquid infra Deum.

Attollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. VII.

Cùm præuidisset sanctus Propheta, inuentum esse vnum, qui ascendere dignus esset in montem Dei, id est, Christum; prædicit iam illum re ipsa ascensurum, & portas cæli æternas illi aperiendas. Sed more Poetico vtitur prosopopeia, & alloquitur tum Principes cæli, id est, Angelos, tum ipsas portas, ac iubet Angelis, vt aperiant, & portis, vt sinant se aperiri, imò sponte patefiant aduenienti Regi gloriæ. Euthymius notat portas non aperiri, sed tolli, quia adueniente Rege solent portæ ciuitatis auferri, & deponi in signum subiectionis. At non dicit Dauid auferte portas, sed attollite, & non dicit portis, exite de medio, sed eleuamini. Dicit igitur, attollite, & eleuamini, quia portæ cæli non sunt quasi in pariete, vt ad latera moueri debeant, sed quasi in tecto, vel laqueari, vt sursum versus aperiendæ sint. Vnde etiam refellitur opinio eorum, qui volebant, Prophetam loqui de domo aliqua in monte Sion terrestri, in quam introducenda erat Arca. In Hebræo ad verbum, vt vertit S. Hieronymus, alloquitur Propheta solas portas, ac dicit, Attollite portæ capita vestra, & eleuamini ianuæ sempiternæ, & introibit Rex gloriæ. Dicuntur autem portæ attollere capita, quando eleuantur sursum versus, quia tunc attolluntur extremæ partes earum, quæ sunt in eis veluti capita. Et quamuis vox Hebræa, rascim, רָאשִׁים significare possit non solùm capita, vt vertit S. Hieronymus, sed etiam Principes, vt verterunt Septuaginta; tamen pronomen additum, quod Hebræi dicunt

affixum, secundùm communem Phrasim Hebraicam solet coniungi cum nomi-
ראשיכם ne immediatè præcedente, & ideò illud, rasciechem, deberet verti capita vestra,
vt vertit S. Hieronymus, vel Principes vestros, quod hoc loco non est ad propo-
ראשים situm. Tamen quia Septuaginta Interpretes satis apertè per, rascim, intellexe-
runt Principes, cùm verterint, οἱ ἄρχοντες, & pronomen coniunxerunt cum no-
mine portas, dicendum est, vel in textu ipsorum pronomen affixum fuisse nomi-
שערים ni, scearim, quod significat portas, non autem, nomini rascim, quod significat
ראשים Principes; vel posse pronomen affixum vni nomini, referri ad aliud nomen,
quamuis rarissimè, & præter regulam.

VIII. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio.

Introducit Principes cælestis Hierusalem interrogantes, quis sit ille Rex gloriæ, non quod Angeli in die Ascensionis Domini, ignorarent, Christum esse Regem gloriæ: sed vt exprimat admirationem, quã secum adferebat nouitas illa, quòd cerneretur verus homo corporalis ascendere super cælos, non tanquam hospes, sed tamquam Dominus gloriosæ, ac sempiternæ ciuitatis. Respondet autem Propheta, Regem gloriæ esse Christum, Dominum fortissimum & potentissimum, qui potentiam suam ostendit in prælio contra Principem tenebrarum, quem deuicit, spoliauit & alligauit.

IX. Attollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introhibit Rex gloriæ.

X. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus virtutum, ipse est Rex gloriæ.

Fingit Propheta Angelos, qui cælo præsunt, quasi cunctari in aperiendis portis; & ideò rursus intonat, Attollite portas, &c. quæ non significant aliud, nisi ingentem rei nouitatem, quòd corpus terrenum supra corpus cæleste, & caro humana supra ipsos Angelicos spiritus, cùm incredibili totius naturæ admiratione, & quasi stupore conscendat. Rursus igitur introducit Angelos interrogantes, Quis est iste Rex gloriæ? quibus ipse respondet: Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ. Audito autem nomine sibi notissimo, nimirum Dominus virtutum, continuò aperiunt, & Regem gloriæ læti suscipiunt. Dominus vir-
צבאות tutum, in Hebræo est, Dominus, zebaoth, quod S. Hieronymus vertit, Dominus exercituum. Quod nomen in Prophetis frequentissimè tribuitur Deo, neque est commune Dijs per participationem, sed proprium soli Deo propriè dicto,
יהוה tum quia continet nomen quatuor literarum, proprium soli Deo vero; tum quia solus sit verè Dominus exercituum, quia præest exercitibus Angelorum, qui sunt penè innumerabiles, & potentissimi; & etiam quia soli Deo vero militant omnes creaturæ. Nam vt habemus in Psalmo 148. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum faciunt verbum eius, id est, pugnant ad imperium eius. Expertus est quidem Pharao Deum esse Dominum exercituum, cùm non solùm per Angelos, sed etiam per minutissima animalia contra eum pugnauerit, videlicet per ranas, muscas, & culices; nec solùm per animalia, sed etiam

per

per res inanimas, grandinem, ignem, tenebras, morbos, & similia. Porrò translatio Septuaginta, qui vertunt, Dominus virtutum, in idem recidit. Nam per virtutes non intelliguntur virtutes morales, quæ dicuntur ἀρεταί, sed vires, & potentiæ, quæ dicuntur δυνάμεις. Itaque Dominus virtutum, est Dominus virium, & potentiarum, quales præcipuè sunt castrorum acies ordinatæ. In vulgari etiam sermone exercitus armati dici solent, le forze. Ex his habemus, Christum Dominum verè, ac propriè esse Deum, non creaturam, vt Ariani, alijq. permulti hæretici voluerunt. Nam in hoc Psalmo dicitur, Dominus virtutum, siue exercituum, quod nomen in tota Scriptura sacra soli Deo tribuitur; necnon Rex gloriæ, id est, Rex cælestis Hierusalem, quæ est regio lucis, & summæ, æternæq. claritatis, quod sine dubio soli Deo vero conuenire potest. Additur in Hebræo Selà, semper, vt significetur, Christum Regem esse gloriæ, non ad tempus, sed in omnem æternitatem. סלה

PSALMVS VIGESIMVSQVARTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, Psalmus Dauid.

IN Hebræo non habetur, in finem, sed solùm, Psalmus Dauid; non multum refert siue Septuaginta addiderint illud, in finem, siue exciderit ex textu Hebraico. Hic Psalmus est primus ex alphabeticis, habet enim tot versiculos quot sunt literæ alphabeti, nimirum viginti duos, & incipit primus versiculus à prima litera Alphabeti, secundus à secunda, & sic deinceps. Vna duntaxat litera est, à qua nullus versus incipit, videlicet Còph, sed vt damnum hoc resarciatur, in fine Psalmi post vltimam literam ponitur alius versiculus incipiens à litera phè; atque ità duo versiculi incipiunt à litera phe. Quid huius rei causa fuerit, difficile esset diuinare. Similes Psalmi alphabetici sunt 33. 35. 110. 111. 118. & 144. Cur alphabetici scribantur Psalmi, nulla melior occurrit ratio, quàm vt consulatur memoriæ. Argumentum Psalmi est oratio deuotissima, qua petitur remissio peccatorum, & gratia benè viuendi. Conuenit autem hæc oratio homini incipienti despicere temporalia, qui sic tenetur desiderio placendi Deo, vt tamen laboret in concupiscentijs superandis.

EXPLICATIO PSALMI XXIV.

AD te Domine leuaui animam meam, Deus meus in te confido non erubescam. 1.

In hoc versiculo, qui est vnus apud Septuaginta, quia continet integram sententiã, sunt duo secundum Hebræos; incipit enim secundus ab illis verbis,

in te confido, quia ibi ponitur ſecunda litera alphabeti. Ad te Domine leuaui animam meam, id eſt, non inueniens in creaturis vllis quietem, ſed vbique ſpinas, & tribulos, pertæſus vitæ prioris, animam meam abſtractam ab affectu quo inhærebat terræ, ad te leuaui; tibi per cogitationem aſſiduam, & amorem à te inſpiratum inhærere cœpi; à te auxilium contra tentationes expecto, & quia in te confido non erubeſcam, id eſt, non recedam à te confuſus, auxilio non impetrato; ita vt cogar erubeſcere coram inimicis meis. In textu Græco additur in æternum; ſed id non habetur in Hebræo, neque legitur à S. Hieronymo, S. Auguſtino, & Theodoreto in commentarijs, ſed à ſolo Euthymio ex veteribus. Itaque rectè non eſt receptum in editione Latina.

II. Neque irrideant me inimici mei, etenim vniuerſi, qui ſuſtinent te non confundentur.

Explicat quod dixerat, non erubeſcam; quia tunc erubeſceret, ſi irrideretur ab inimicis, tanquam qui fruſtra ſperaſſet in Deo. In Hebræo habetur, Neque exultent de me inimici mei. Sed idem ſenſus eſt. Siquidem exultatio inimicorum ſpecies irriſionis eſt. Per inimicos autem intelligi poſſunt tum homines mali, tum etiam Dæmones, quorum exultatio, & irriſio intolerabilem confuſionem pareret, ſi eam ſeriò cogitaremus. Reddit poſtea cauſam, cur omninò confidat ſe non confundendum, quoniam, inquit, vniuerſi, qui ſuſtinent te non confundentur; id eſt, quia longo experimento, exemplis noſtrorum maiorum, & ex ipſis verbis tuis didicimus neminem confundi, neque à ſpe ſua excidere ex ijs, qui te ſuſtinent, id eſt, qui in te confidentes patienter auxilium tuum expectant. Suſtinere Dominum in Scripturis frequentiſſimum eſt, & ſignificat expectare Dominum cum certa ſpe auxilij.

III. Confundantur omnes iniqua agentes, ſuperuacuè.

Duplicem ſenſum hic verſiculus habere poteſt; primo enim ſenſus eſſe poteſt, vt ſignificetur, confundendos eos, qui ſine cauſa peccant, id eſt, qui non peccant ex ignorantia, vel infirmitate; ſed ex malitia. Iſti enim non cogitant de pœnitentia, neque de peccato abijciendo; & ideò, ſi fortè ſperant aliquid à Deo, ſpes eorum præſumptio eſt. Ita Theodoretus, & Euthymius. Poteſt etiam eſſe alius ſenſus, fortaſſe magis literalis, vt ſignificetur, confundendos inimicos iuſtorum tum viſibiles, tum inuiſibiles, quia fruſtra iniquè agunt dum vexant homines iuſtos; non enim conſequuntur finem ſibi propoſitum, nimirum vt iuſtos perdant, & ad gehennam perducant; cum è contrario illa vexatio ſit eis virtutis exercitatio, & meritum gloriæ ſempiternæ. Retorquet igitur Propheta confuſionem in hoſtes, quaſi dicat, ne ſinas Domine, vt ego confundar, quod fieret, ſi inimici mei me irriderent, & de perditione mea exultarent; ſed contra confundantur ipſi, dum cernunt, ſe ſuperuacuè, ac fruſtra iniquè egiſſe, vt me ad impatientiam prouocarent.

IIII. Vias tuas Domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me.

Per vias Domini intelligimus legem Domini, quæ verè eſt via, quà itur ad Deum. Nam ſi vis ad vitam ingredi, Dominus ait, ſerua mandata. Cum itaque

que postulasset Propheta auxilium Domini contra tentationes, explicat quod auxilium potissimum habere desideret, atque ait, Vias tuas Domine, demonstra mihi, id est, fac me ambulare per vias præceptorum tuorum; & semitas tuas edoce me, id est, ostende mihi angustum iter iustissimæ legis tuæ. sic enim euadam omnes irrisiones inimicorum, & non ego confundar, sed confundentur ipsi, qui frustra me suis tentationibus exagitant. Porrò cupit doceri legem Domini, non quo ad intelligentiam speculatiuam, sed quo ad praxim, id est, cupit gratiam, quæ persuadeat voluntati, vt libeat implere mandata.

Dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus saluator meus, & te sustinui tota die. V.

Idem repetit, & addit rationem. Dirige me, inquit, in veritate tua, id est, ex me facile declino ad dexteram, vel ad sinistram, deserens viam mandatorum tuorum, propter temporales prosperitates, vel aduersitates; ideò tu dirige me ducens auxilio gratiæ tuæ per viam rectam in veritate tua, id est, in lege tua, quæ verissima via est. Nā omnia mandata tua veritas. Quia tu es Deus Saluator meus, id est, ideò à te auxilium hoc peto, quia tu solus, qui Deus es, potes saluare animam meam. Non est enim alius Medicus, qui nouerit curare morbos animarum, & multò minus qui possit sanitatem perfectam reddere, nisi Deus. Et præterea hoc à te peto, & spero impetraturum, quia te sustinui tota die, id est, perseueranter, & patienter expectaui medicinam tuam, neque aliundè consolationem accipere volui. Magni meriti est apud Deum, tempore tentationis non deficere à spe cælestis auxilij, neque humanas consolationes requirere.

Reminiscere miserationum tuarum Domine, & misericordiarum tuarum, quæ à sæculo sunt. VI.

Quando Deus sinit animam tentationibus agitari, vel in peccatis hærere, videtur oblitus misericordiæ suæ; ideò iustus diu luctatus cum tentatione, vel videns se non posse liberari à lapsu in peccata, quod summopere cupit, clamat ad Deum, vt recordetur miserationum, & misericordiarum suarum antiquarum. Inter miserationem, & misericordiam hoc interest, quòd miseratio significat actum miserendi, misericordia habitum virtutis, & idem ferè discrimen inuenitur in verbis Hebraicis, quamuis sint magis dissimilia inter se, quàm Latina.
Quod hic habemus, miserationes, in Hebræo est, rachameca, quod amorem, & רַחֲמֶיךָ
viscera paterna propriè significat, vnde est illud Psal. 102. Sicut miseretur pater
filiorum. Quod autem hic habemus, misericordias, in Hebræo est, chasadecha, חֲסָדֶיךָ
quod pietatem, & probitatem, ac misericordiæ virtutem significat. Itaque sensus est, recordare Domine, te ab æterno misericordem fuisse, nec solùm misericordem, sed etiam misereri solitum, & viscera paterna exhibere erga filios tuos. Proinde hoc tibi esse proprium & naturale. Illud, quæ à sæculo sunt, in Hebræo, & Græco est, quia à sæculo sunt, & sic legunt S. Augustinus, & Theodoretus. Tamen sanctus Hieronymus in commentario, & Euthymius legunt, vt nos habemus, quæ à sæculo sunt; ex quo apparet, textus Græcos, & Latinos olim fuisse varios. Sensus est idem, siue dicamus, reminiscere, quòd ab æterno misericors es, siue reminiscere misericordiæ tuæ, quæ ab æterno est.

VII. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.

Pulchrè opponit reminiſcentiæ obliuionem, quaſi dicat, reminiſcere miſericordiæ tuæ, & obliuiſcere peccatorum meorum. Nam vnum eſt cauſa alterius; tunc enim Deus reminiſcitur miſericordiæ ſuæ, quando non vult amplius reminiſci peccatorum noſtrorum: ſed ea remittit, ac delet, ac ſi æternæ obliuioni mandentur. Commemorat autem peccata iuuentutis, & ignorantias, id eſt, delicta commiſſa ex infirmitate, & ignorantia; tum quia iſtis magis quàm alijs conuenit miſericordia, iuxta illud Apoſtoli 1. Timot. 1. Miſericordiã conſequutus ſum, quia ignorans feci; tum quia forte Dauid non alia peccata habebat; & hæc oratio iuſti hominis eſt, cui cum peccatis leuibus certamen eſt; tum etiam quia, vt notat Euthymius, peccata ex malitia non remittuntur per ſolam orationem, ſed dignis pœnitentiæ fructibus indigent. In Hebræo non habetur,
פְּשָׁעַי ignorantias meas, ſed, Peſciagai, id eſt, ſcelera mea. Quia verò Septuaginta verterunt, ἀγνοίας, id eſt, ignorantias, & de eorum eruditione, & fide dubitare non poſſumus, & re vera magis congruit cum peccatis adoleſcentiæ ignorantia, quàm ſcelus; cogimur dicere vocem Hebraicam generalem eſſe, & tam ſcelera, quàm peccata leuiora ſignificare.

VIII. Secundùm miſericordiam tuam memento mei tu, propter bonitatem tuam Domine.

Declarat quod dixerat, reminiſcere miſericordiæ tuæ, & obliuiſcere delictorum meorum. Hoc enim totum fit, cùm Deus recordatur hominis peccatoris ſecundùm miſericordiam ſuam.

IX. Dulcis & rectus Dominus, propter hoc legem dabit delinquentibus in via.

Confirmat ipſe ſe in ſpe impetrandi, affirmans, Dominum bonum, & iuſtum eſſe; & ideo libenter corrigere ſolere delinquentes. Sic enim exercet miſericordiam erga hominem, & iuſtitiam erga peccatum. Pro, dulcis, in Hebræo eſt,
טוֹב tob, quod propriè bonum ſignificat: & in Græco quoque Κρηστος, bonum potius, quàm dulcem ſignificat. Proinde illud, dulcis, quod eſt in noſtra editio-
יוֹרֶה ne Latina, pro bono, accipiendum eſt. pro, legem dabit, in Hebræo eſt, iora, id eſt, docebit, & in Græco νομοθετήσει, id eſt, legiſlatorem, ſeu præceptorem ſe exhibebit. Itaque non eſt ſenſus, Deum legem dare quomodocunque, ſed legem dare eam docendo, & perſuadendo, ac per hoc faciendo, vt obſeruetur. Reſpondent enim hæc verba verbis ſuperioribus, vias tuas demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me, dirige me in veritate tua, & doce me. Quod enim tunc petebat, nunc affirmat, Deum concedere ſolitum eſſe. Hic igitur eſt ſenſus, Dulcis & rectus Dominus eſt, & ideò amat homines, & odit peccata; ac propterea legem ſuam demonſtrat, ac perſuadet delinquentibus in via huius vitæ, vt ipſi etiam ex iniquis, & malis, iuſti & boni efficiantur.

X. Diriget manſuetos in iudicio, docebit mites vias ſuas.

Declarat quod dixerat, legem dabit delinquentibus, ac dicit non de omnibus

delin-

delinquentibus id esse intelligendum, sed solùm de mãsuetis,& mitibus,qui non resistunt Domino docenti, imò cupiunt doceri. Diriget, inquit, mansuetos in iudicio, id est, ducet per viam rectam legis suæ (quæ iudicium etiam in Scripturis appellatur, vt diximus in explanatione Psalmi 18.) homines humiles, & mites. Deinde hoc ipsum declarat alijs verbis, dicens, Docebit mites vias suas, id est, mitibus dabit gratiam cognoscendæ & amandæ, ac per hoc implendæ legis. Hoc loco annotandum est, non excludi superbos omnino à gratia Dei, sed ordinem assignari. Superbi siquidem non sunt perfectionis capaces, de qua propriè agitur in hoc Psalmo, nisi prius timore concepto pœnitentiam agant,& tumore deposito, mites, humilesq. reddantur. Itaque primùm gratia Dei superbos, atque obstinatos emollit, & conterit, deinde contritis, & humiliatis demonstrat vias suas, & dirigit eos in iudicio.

Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas requirentibus testamentum eius, & testimonia eius. XII.

Addit ad id quod dixerat, non solùm à Deo dirigi mansuetos, sed omnia opera Dei erga tales homines esse misericordiam, & veritatem, id est, misericordiam, & iustitiam, quatenus iustitia accipitur pro fidelitate, & veritate, quæ quod promittitur implere facit. Viæ Domini hoc loco vocantur opera Dei, quibus Deus ad nos quodammodo venit; nisi fortè magis placeat, per vias Domini intelligere morem Dei, siue regulam, & quasi legem, qua Deus vtitur. Itaque via Domini semper significat legem, sed aliquando legem, quam nobis dat, vt per eam, quasi per viam rectam ascendamus ad ipsum; aliquando legem qua ipse vtitur, cùm per opera descendit ad nos. Et quia iam multa dixerat Dauid de via Domini priore, id est, de lege nobis data: nunc adiungit aliquid de via Domini posteriore, id est, de lege, quam ipse sibi posuit, & quam seruat erga nos. Ergo, inquit, vniuersæ viæ Domini, misericordia,& veritas, id est, lex, siue regula, siue modus procedendi Dei consistit in misericordia, & veritate, vt misericorditer promittat, & fideliter impleat quod promisit. At cum quibus vtitur Deus hac lege? cum requirentibus testamentum eius, & testimonia eius. Vocat testamentum Dei pactum illud, quod fecit cum hominibus, quando legem dedit, vt ipsi sint populus eius, & ipse Deus eorum. Quod quidem pactum vocatur etiam in Scripturis testamentum, quia continet promissionem hæreditatis, & quia morte testatoris confirmandum erat, sicut re vera confirmatum est in morte Christi, in cuius rei signum Moses aspersit sanguinem in populum dicens, Hic est sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus. Exod. 24. & Heb. 9. Vocat autem testimonia Dei, ipsam legem, quam Deus dedit, quoniam, vt aliàs diximus per legem testificatur nobis Deus voluntatem suam. Cum illis igitur Deus vtitur lege misericordiæ, & veritatis, qui requirunt pactum cum Deo initum, vt illud obseruent, & similiter requirunt legem Dei, vt eam impleant, id est, cum hominibus bonæ voluntatis, Deum timentibus, & diligentibus. In Hebræo habetur pro voce, testamentum, berith, quod בְּרִית propriè pactum significat. Sed Septuaginta vertere solent διαθήκην, id est, testamentum; propter rationem iam dictam. Sic etiam pro voce, requirentibus, in Hebræo est, nozere, custodientibus: sed idem est sensus. Qui enim requirunt נֹצְרֵי pactum, quod fortè iam obliti erant, ad hoc requirunt, vt custodiant.

Pro-

XII. Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim.

Ex vniuersali lege, qua Deus vtitur erga timentes se, colligit Propheta bonam spem se habere posse de remissione suorum peccatorum. Propter nomen tuum Domine, id est, vt manifestetur misericordia, & veritas tua, propitiaberis peccato meo, quod multum est. Potest autem dici multum, vel propter multitudinem, sicut dicitur multus populus, iuxta illud Apostoli Iacobi, In multis offendimus omnes; vel propter magnitudinem, & grauitatem; quia viri sancti etiam parua peccata, magna existimant: & verè magna sunt, si magnitudo eius qui offenditur consideretur.

XIII. Quis est homo, qui timet Dominum? legem statuit ei in via, quam elegit.

Facit Propheta more amantium, qui nunc suspirant ad rem amatam, nunc eam laudant, nunc iterum suspirant. Amabat vir iustus gratiam Dei, cupiebat remissionem peccatorum, donum rectè viuendi, & placendi Deo: ideò nunc hoc ipsum petit; nunc laudat gratiam istam, & felicitatem enarrat timentium Deum, id est, eorum, qui gratiam istam consequuti sunt; nunc reuertitur ad hoc ipsum desiderandum, & postulandum. Itaque in hoc versiculo, & duobus sequentibus narrat bona, quæ assequuntur timentes Deum. Quis est, inquit, homo, qui timet Deum? quasi dicat, prodeat in medium homo verè timens Deum, & audiet ex me suam felicitatem. Quod sequitur, legem statuit ei in via, quam elegit; multi volunt esse initium felicitatis, quam Propheta enarrandam suscepit, quasi dicat, iste timens Deum, hoc in primis habebit, quòd Deus eum instruet de lege sua in via, quam elegit, id est, in statu vitæ, quem elegit. Ita Theodoretus, & Euthymius. Non reijcio expositionem; sed magis literalem puto aliam, quam insinuant Hieronymus, & Augustinus. Est enim consuetudo Prophetæ idipsum in eodem versiculo bis repetendi, vel declarandi in vna parte versiculi, quod in altera dictum est. Hunc igitur sensum esse existimo, Quis est homo qui timet Deum? Quis, inquam, est ille, quem Deus instruxit de lege sua in via, quam ipse homo elegit, id est, in recto itinere benè viuendi, & eundi ad Deum, quod ipse voluntariè iam elegit. sic enim vna pars versiculi declarat alteram. Ille enim est homo timens Deum, qui dono Dei elegit viam, quà itur ad Deum, quæ est obseruatio mandatorum. Illa verba, Legem statuit ei, in Hebræo, & Græco vnicum tantum verbum est, quod significat docere, instruere, præcipere, præceptorem se exhibere, & similia. Itaque verti poterat, quis est ille, quem Deus docuit? proinde legem statuit ei, significat, legem dedit in corde eius, id est, instruxit, & docuit eum. Et pronomen, ei, explicandum est (vt sanctus Hieronymus fecit) per relatiuum, quem, vel cui, id est, quem docuit de lege, vel cui dedit legem in corde. Hæc enim est recta interpretatio verbi Hebraici.

XIV. Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditabit terram.

Hæc est felicitas timentis Deum, quòd anima eius, id est, ipse timens Deum in bonis demorabitur, id est, bonis fruetur non ad breue tempus, aut per transitum,

tum, sed permanenter, & stabiliter. Quæ sententia verissima est, nam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Proinde timens Deum semper fruetur bonis, quia si res benè cedent, fruetur bono prosperitatis; si contra, fruetur bono patientiæ, & spe magni præmij in Regno cælorum. Ita semper erit lætus. Nec ipse solùm in bonis morabitur, sed etiam filij eius propter ipsum, hæreditabunt terram, id est, terram possidebunt. In Scripturis enim, vt exposuimus in Psalmo 15. pro eodem accipitur hæreditare, & possidere. Dicuntur autem filij timentium Deum possessuri terram, quia pacificè habitabunt in terra, & nemo eis nocebit, in eo sensu, quem attigimus, quia bonis omnia cooperantur in bonum, & ipsæ tribulationes conuertentur in gaudium.

Firmamentum est Dominus timentibus eum, & testamentũ ipsius, vt manifestetur illis. XV.

Hæc est ratio, cur timentes Deum in bonis semper morentur, quoniam non innituntur rebus caducis, & perituris, sed Deus ipse est firmamentum eorum, id est, in Dei amicitia, & auxilio fundatas habent spes suas. In Hebræo est, Sod, quod secretum significat, & ideò S. Hieronymus vertit, secretum Domini סוד timentibus eum, supple, reuelatur. Sed Septuaginta videntur legisse iesod, fundamentum, vna literula addita, quæ facili negocio ex textu Hebraico temporis יסוד progressu excidere potuit. Et sine dubio melius congruit hoc loco fundamentum, siue firmamentum, quàm secretum. Cur autem timentes Deum iurè innitantur Deo, vt solidissimo fundamento, ratio est, quia testamentum, id est, pactum Domini, hoc eis manifestat; quia enim timentes Deum optimè norunt, & sæpè recogitant, Deum pepigisse fœdus cum hominibus, vt sit eorum Deus, & quasi amantissimus parens, si ipsi leges eius seruauerint; ideò ex hoc pacto intelligunt se in Deo, tanquam in firmissimo fundamento, quiescere posse. Hæc est sententia huius loci, sed verba Latinæ editionis obscura sunt, & ex verbis Græcis dilucidanda erunt. Vox illa testamentum, nominatiui casus est in Græco, videlicet διαθήκη, & sic etiam intelligi debet in Hebraico, & Latino. Illud, vt manifestetur eis, in Græco δηλώσει αὐτοῖς, manifestabit eis, id est, pactum Domini manifestabit timentibus Deum, quòd Dominus firmamentum eorum sit, id est, ex pacto illo cognoscent, Dominum esse firmamentam timentium se. In eundem sensum exponi possunt verba Hebraica, Et pactum eius ad docendum eos. sic enim est ad verbum, & sensus est, & pactum Domini erit ad docendum eos, id est, docebit eos, quòd Dominus firmamentum sit timentium se. In eundem igitur sensum oportet etiam accommodare verba Latina, Et testamentum ipsius vt manifestetur illis, id est, & testamentum, siue pactum eius, supple faciet, vt manifestetur illis id, quod paulò ante dictum est, videlicet, Deum esse firmamentum timentium se.

Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. XVI.

Laudata paulisper felicitate timentium Dominum reuertitur ad eam optandam & petendam: oculi mei semper ad Dominum, id est, assiduè respicio mentis oculis Deum tanquam ab illius auxilio totus pendens. Efficacissimum orandi genus est, habitu miserabili respicere eum, à quo auxilium speres, & magis inopiam ostendendo, & modestè tacendo, quàm odioso clamore benignitatem diui-

diuitis implorare, Sicut oculi ancillæ, ait idem Propheta alio loco, in manibus Dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. Quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos, id est, ideò tam intentè in Deum respicio, quoniam ipse tandem, vt spero, liberabit me ab omni periculo tentationum, quæ veluti laquei vbique nobis in hac vita insidiantur. Posset etiam illud, oculi mei semper ad Dominum, referri ad intentionem semper Deo placendi, neq; vllo modo aliquid admittendi contra ipsius voluntatem, posset quoq; referri ad contemplationem diuinæ pulchritudinis, quam semper ob oculos habent, qui seriò diligunt Deum. Sed prima explicatio videtur maximè literalis.

XVII. Respice in me, & miserere mei, quia vnicus, & pauper sum ego.

Quia ipse Deum semper respicit, meritò petit, vt respiciatur à Deo. Hoc enim est, quod tacitè petebat, cùm oculos intentos in Deũ habebat, nimirũ vt misericorditer respiceretur eius solitudo, & paupertas. Dicit se vnicum, id est, solum & desolatum, vel quia re vera destitutus fuisset ab amicis, & cognatis; vel, quod magis probo, quia ipse se animo ab alijs omnibus separauerat, & in Deo solo spem omnem posuerat. Dicit autem pauperem, quia humilis erat, & se virtutibus, ac meritis vacuum arbitrabatur.

XVIII. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt, de necessitatibus meis erue me.

De tentationibus peccatorum hunc locum intelligo potius, quàm de temporalibus aduersitatibus. Erat enim & hic vnus ex illis, qui cum Apostolo gemunt, & dicunt, Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, &c. &, miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Necessitates autē à quibus liberari cupit, videntur esse molestissimæ illæ concupiscētiæ, quæ velimus, nolimus nos vexant, & aliquando in peccatum pertrahunt. Multiplicatæ sunt, in Hebræo habemus, hirchiuu, dilatatæ sunt. Sed quoniam verbum Hebraicum, tsaroth, angustias propriè significat, pro quo nos habemus tribulationes, & angustiæ cùm dilatantur desinunt esse angustiæ, ideo ad tollendam ambiguitatem, Septuaginta prudenter verterunt, non vt verba sonant, angustiæ dilatatæ sunt, sed, vt sensus erat, tribulationes multiplicatæ sunt. Siquidem hoc loco dicuntur angustiæ dilatatæ, non quia perierunt, sed quia creuerunt. Quod enim dilatatur, vtiq; crescit. Posset etiam fieri, vt Septuaginta non legissent, hirchiuu, dilatatæ sunt, sed hirbiuu, multiplicatæ sunt vnica litera mutata. Sanctus etiam Hieronymus eodem modo vertit, tribulationes multiplicatæ sunt; proinde si corrupta sit Hebraica lectio, post tempora S. Hieronymi corrupta est.

הִרְחִיבוּ צָרוֹת

הִרְחִיבוּ הִרְבִּיבוּ

XIX. Vide humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte vniuersa delicta mea.

Pergit in oratione, ac petit sibi remitti peccata, in quæ aliquando tentatione vincente prolabitur. Quamuis enim affligatur timens Deum, & multum labo-

laboret reſiſtendo concupiſcentijs, tamen ſepties in die cadit iuſtus; ſed hinc etiã iuſtus eſſe probatur, ꝙ ſordes, quas minus cautè ambulando contrahit, ſtudioſe flendo, & orando abluit. Per humilitatem hoc loco non intelligit virtutem humilitatis, ſed abiectionem, & vilitatem. vileſcit enim ſibi vir iuſtus vehementer, cùm immaculatus eſſe cupit, & tamen ſordes non euadit. pro verbo, dimitte, in Hebræo eſt, ſa, quod Sanctus Hieronymus rectè vertit, porta. porta, inquit, omnia peccata mea. & quamuis ſenſus ſit idem, tamen habet neſcio quam vim illud, porta. ſignificat enim timorem quendam, ſiue ſolicitudinem hominis amantis Deum, ne fortè Deus multitudine peccatorum offenſus ad iram prouocetur; ideo clamat, porta omnia peccata, quaſi dicat, & ſi multa ſint, tamen non fatigeris ignoſcere, ſupporta imbecillitatem meam. נשא

Reſpice inimicos meos, quoniam multiplicati ſunt, & odio iniquo oderunt me. XX.

Ab alio loco ducit argumentum, videlicet à multitudine, & crudelitate hoſtium. Quaſi dicat, vidiſti Domine humilitatem, & laborem meum, vide etiam hoſtium meorum ſpiritualium multitudinem, & crudelitatem, atq; iniquitatem. Hoſtes qui nos ad peccata pertrahere tentant, & ignitis iaculis concupiſcentiam accendere non ceſſant, Dæmones ſunt, quos ſpirituales nequitias Apoſtolus vocat: eos innumerabiles eſſe notum eſt, nec minus eſt notum, odio iniquitatis, ideſt, odio iniquiſsimo in nos ardere. Dicitur odium iniquum, ſiue inquiſsimum, cùm quis alium ſine cauſa odit, à quo videlicet nullam accepit iniuriam. Poteſt etiam dici odium iniquum, vel inquiſsimum, cùm quis alteri nocere ſtudet, ſolo ſtudio nocendi, non vt ipſe inde aliquid lucretur. Tale omnino eſt odium diaboli erga genus humanum, ac potiſsimum erga electos. neq; enim homines diabolo iniuriam vllam fecerunt, ſed ille ab initio inuidentia excæcatus, hominem perdidit. Inuidia diaboli, inquit Sapiens cap. 2. mors intrauit in orbem terrarum. Et nunc fideles tentationibus exagitat, non vt ipſe commodum reportet, ſed quia delectatur in perditione iuſtorum.

Cuſtodi animam meam, & erue me, non erubeſcam, quoniam ſperaui in te. XXI.

Cùm tot hoſtibus, ac præſertim inuiſibilibus circumdatus ſim, non ſufficio meis viribus illis rſiſtere; ideo ad te recurro, vt tu cuſtodias animam meam, & cuſtodiendo liberes, & eruas de manibus eorum. Nam non ſolùm dicuntur liberari, & erui de manibus hoſtium, qui iam capti ſunt; ſed etiam qui muniuntur ne capiantur; & qui ſine dubio caperentur, niſi adiuuarentur. Eruiſti me, inquit idem Propheta, ex inferno inferiore, id eſt, feciſti ne caderem in infernum inferiorem. Poteſt etiam ſenſus eſſe, Cuſtodi animam meam in hoc carcere corporis, in quo captiuus detineor, nam lex membrorum captiuum me ducit in lege peccati, Rom. 7. & poſtea, ſuo tempore erue me.

Innocentes, & recti adhæſerunt mihi quia ſuſtinui te. XXII.

Quia dixerat in præcedenti verſiculo, non erubeſcam, quoniam ſperaui in te: adiungit rationem, cur timeat erubeſcere, ſi à Deo deſeratur. Et ratio hæc eſt, quoniam multi viri innocentes & recti, exemplo ipſius commoti adhære-

bant

bant illi, ob id potiſſimum quòd videbant eum ſperare in ſolo Deo. Qui certè cogerent eum erubeſcere, & confundi, ſi à ſpe ſua fruſtraretur. Quare illud, non erubeſcam, aliter accipitur in principio Pſalmi, aliter hoc loco. Nam in principio Pſalmi ſenſus erat, non erubeſcam coram inimicis irridentibus; hoc loco ſenſus eſt, non erubeſcam coram amicis diligentibus, & dolentibus. In Hebræo habetur ad verbum, innocentia, & rectitudo conſeruabunt me: ſed non eſt inuſitatum, vt abſtractum ſumatur pro concreto, & futurum pro præterito, id eſt, innocentia, & rectitudo, pro innocentibus, & rectis; & con-
יִצְּרוּנִי ſeruabunt, pro conſeruarunt. Sed pro voce hebraica, izzeruni, quæ ſignificat conſeruabunt me, ſiue conſeruarunt me, videntur legiſſe Septuaginta
יִצֹּרוּנִי izroruni, vnico puncto mutato, quæ vox deducitur à, zarar, & ſignificat, al-
צָרַר ligabunt, ſiue alligauerunt ſe mihi, quod eſt idem cum eo, quod Septuaginta verterunt, adhæſerunt mihi. Recta igitur eſt interpretatio Græca, & Latina, ſed Rabini non rectè legerunt dictionem hebraicam, & ideò non rectè puncta omnia ſubiecerunt.

XXIII. Libera Deus Iſrael ex omnibus tribulationibus ſuis.

Quoniam Dauid non ſolùm vnus erat de populo Dei, ſed erat etiam Princeps, & caput aliorum: ideò poſteaquam orauit ſatis diù pro ſe, adiungit orationem pro toto populo ſuo, & orationem generalem, quoniam non facilè poterat deſcendere ad ſingularum perſonarum neceſſitates, & anguſtias. Libera, inquit, Deus Iſrael ex omnibus tribulationibus; Vbi vox illa Iſrael, eſt in caſu accuſandi, vt cognoſcitur ex articulis additis in Codicibus Hebraicis, & Græcis. Senſus igitur eſt, non mihi ſatis eſt, ſi ſolus ab anguſtijs meis liberer, ſed peto etiam vt liberes Iſraelem, populum ſcilicet Iſraeliticum ab omni genere tribulationum.

PSALMVS VIGESIMVSQVINTVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

In finem, Pſalmus Dauid.

IN Hebræo non habetur pro titulo niſi ſimplex nomen Dauid, ſeu potius Dauidi. Argumentum verò idem eſt quod Pſalmi ſeptimi. Cùm enim Dauid grauiſſimis calumnijs accuſaretur, quaſi regnum inuadere appeteret, & propterea exulare, & latibula quærere cogeretur: ſcripſit hunc Pſalmum, in quo Deum innocentiæ ſuæ teſtem adducit, eundemq; Deum pro liberatione ſua precatur.

EXPLI-

EXPLICATIO PSALMI XXV.

IVdica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, & in Domino sperans, non infirmabor. I.

Dauid cum Rege causam habens, Deum quodam modo appellat, qui Rex Regum est: neque enim alius erat tunc in terris, quem appellare posset. Iudica me Domine, id est, sis tu Domine Iudex meus, non sinas à Saule me iudicari, sed assume tu hoc iudicium. Quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, id est, audacter prouoco ad iudicium Dei, quoniam conscientia mea, quam solus Deus videt, me non reprehendit, nam in innocentia ambulaui, id est, innocenter vixi. Et in Domino sperans non infirmabor, id est, in Dei iustitia confidens, non deficiam in hoc iudicio, sed præualebo. Illud, non infirmabor, hebraicè est, non deficiam, siue, non vacillabo; proinde, non infirmabor, significat, non ero infirmus ac debilis, vt causa cadam.

Proba me Domine, & tenta me, vre renes meos, & cor meum. II.

Quia dixerat se innocenter vixisse, probat hoc Dei testimonio, qui falli & fallere nequit: non enim Deo dicitur, proba & tenta, quasi ipse aliquid ignoret, sed vt alijs nota faciat, quæ ipse solus videt. Itaque S. Dauid fretus bona conscientia, & sinceritate cordis sui, dicit Domino, Proba me, & tenta me, id est, explora diligenter an ita sit, inspice intimos & profundissimos recessus cordis mei; quin etiam, vre renes meos, & cor meum, id est, examina cogitationes & appetitiones meas, ea diligentia qua probatur aurum, cùm igne examinatur. Non enim hoc loco, vt ego quidem existimo, petit Dauid probari se, ac tentari per aduersitates, vel renes suos, & cor suum aduri igne tribulationum, cùm potius contra, liberationem ab aduersis in hoc Psalmo petat; sed postulat, vt dixi, probari se ac tentari per exactam explorationem & inspectionem: & quia Deus omnia exactissimè videt & perspicit, sententia huius loci est, vt Deus notam faciat hominibus innocentiam serui sui, & calumnias inimicorum re ipsa, & factis refellat.

Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & complacui in veritate tua. III.

Reddit causam, cur velit probari & tentari, quoniam conscientia eius bonum illi testimonium dabat. quasi dicat, peto, vt probes me, quoniam per vias tuas ambulaui. nam omnes viæ tuæ misericordia & veritas. Et misericordia tua ante oculos meos est, id est, semper aspicio & considero misericordiam tuam, vt illam imiter, & iuxta eam cum proximis viuam; & similiter, Complacui mihi in veritate tua, siue, placuit mihi veritas tua, & ideò iuxta illam ambulaui. In Hebræo est, hithallacthi, id est, ambulaui in veritate tua; proinde Septuaginta non tam verbum, quàm sensum inspexerunt, quod etiam fecerunt in Psalmo 34. num. 17. הִתְהַלַּכְתִּי

Non

IV. Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo.

V. Odiui Ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo.

Rectè, meo iudicio, Theodoretus hæc exponit de conuentibus Gentilium Idololatrarum in suis profanis templis, à quibus Dauid semper abhorruit, dum exulauit apud Regem Philistinorum. Hæc enim opponuntur ijs, quæ postea in eodem Psalmo habentur, Domine dilexi decorem domus tuæ: & paulò ante, Circumdabo altare tuum Domine: & infra, In Ecclesijs benedicam te Domine. Vocat cœtum idololatrarum concilium vanitatis, quia nihil inanius idolis, quæ sunt falsæ imagines. Quod significat Apostolus, cùm ait, Scimus, quia idolum nihil est in mundo, 1. Corinth. 8. & passim in Scripturis, idola vocantur vana, vel vanitates, vt Deuteron. 32. Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus, & irritauerunt in vanitatibus suis. 1. Reg. 12. Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt: vide etiam 3. Reg. 16. 4. Reg. 17. Hieremiæ 2. & alibi. Ijdem idololatræ rectè dicuntur iniqua agentes, quia summa iniquitas est, cultum soli Deo debitum rebus creatis exhibere. Quod autem dixerat concilium vanitatis, in sequenti versiculo dicit Ecclesiam malignantium, & quos vocauerat iniqua agentes, vocat impios, quod vocabulum propriè in idolorum cultores conuenit. In Hebræo, pro, iniqua gerentibus, est nahalamim, quod significat, occultis, vel pueriliter ludentibus: nam halam, est, occultari, & helem, est, puer. Dicuntur autem occulti, hypocritæ, simulatores, derisores, & in genere, omnes iniqua agentes, vt Septuaginta rectè verterunt, quia omnis qui malè agit, odit lucem. Sed idololatræ rectissimè etiam dici possunt pueriliter ludentes, quia quomodo pueri fingunt ex argilla domunculas, & varia animantia: sic idololatræ, ex varia materia fingunt Deos. Propterea Moses idololatriam lusum vocauit, Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere, Exodi 32. quem lusum, idololatriam fuisse, docet Apostolus, 1. Cor. 10. nu. 7.

נַעֲלָמִים
עָלַם עֶלֶם

VI. Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum Domine.

Posteaquam dixerat se odisse conuenticula infidelium idololatrarum, inter quos tunc versabatur, adiungit se è contrario summo amore prosequi tabernaculum Domini, & conuentum Sanctorum, ac breuiter describit, quid sit facturus, cùm Deo adiuuante ab exilio in patriam reuocatus fuerit. Lauabo, inquit, inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum Domine, id est, lauabo manus ante ingressum tabernaculi, vt homines pij facere solent, & circuibo cum psallentibus altare tuum. In Hebræo habetur, Lauabo in innocentia manus meas, sed idem est sensus: nam lauare manus in innocentia, est hoc loco, lauare manus more innocentium, siue, vt innocentes facere solent, quod idem significat, lauare manus inter innocentes, siue cum innocentibus. Quod autem ad sententiam attinet, aliqui volunt allusisse Dauidem ad lotionem manuum, quæ fit aliquando in signum innocentiæ, quomodo Pilatus lauit manus

coram

coram Iudæis, dicens, Innocens ego sum à sanguine iusti huius, quasi diceret, Ecce laui manus, nolo eas inquinare sanguine iusti huius, ideò non audeo illum condemnare. quod & nos vulgò dicimus, cùm nolumus admisceri negocio, in quo sit periculum peccandi, Io me ne lauo le mani. Cœterum probabilius, & magis consentaneum ad sequentia esse iudico, si dicamus, Dauidem loqui de ritu Hebræorum, qui ante ingressum tabernaculi tum se ipsi, tum hostias purificabant. quas lotiones, Apostolus ad Hebr. 9. vocat varia baptismata, & iustitias carnis. & quoniam lotio illa externa, signum esse debebat internæ puritatis; ideò Dauid ait, Lauabo inter innocentes manus meas, id est, lauabo manus in signum veræ puritatis internæ, vt innocentes faciunt, non autem lauabo manus cum hypocritis, qui manus puras, & cor sordidum gerunt. Illud autem quod sequitur, Et circundabo altare tuum, referunt aliqui ad multitudinem victimarum, quibus vndique altare implendum esset. Sed verius mihi videtur, vt referatur ad choros canentium in circuitu altaris: nam in Psalmo sequenti habetur, circuiui & immolaui hostiam vociferationis, &c. & hoc loco statim subijcitur, vt audiam vocem laudis & enarrem vniuersa mirabilia tua.

Vt audiam vocem laudis, & enarrē vniuersa mirabilia tua. VII.

Explicat, ad quid altare Domini circumdare velit, nimirum, inquit, vt choris canentium immistus, audiam laudes Domini, & ipse etiam eas canam. In Hebræo habetur, si puncta recipiamus, vt audire faciam vocem laudis: sed si puncta mutentur legi potest, vt legerunt Septuaginta, & S. Hieronymus, vt audiam vocem laudis. Sanctus Augustinus acutè & piè docet hoc loco aduersus Pelagianos, eos tantum audire vocem laudis Dei, qui intimo sensu percipiunt, quidquid habent, donum esse Dei. in cordibus enim istorum, qui habent aures audiendi, omnia ipsorum bona merita, omnesq. virtutes, laudem gratiæ sonant: contra autem, qui de iustitia sua præsumunt, deq. suis meritis tument, quasi illa à se ipsi, non à Deo acceperint, non audiunt vocem laudis Dei, sed vocem laudis propriæ.

Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. VIII.

Ostendit Propheta, nulla alia de causa magis sibi molestum fuisse exilium, nisi quia tabernaculum Domini videre non poterat. animus enim erga Dei amorem vehementer incensus, nihil pulchrius in terris iudicat eo loco, in quo præsentia Domini clarius se ostendit. Vocatur autem tabernaculum in quo erat arca fœderis, domus Dei, & locus habitationis gloriæ eius, quoniam sæpè in eum locum descendebat nubes lucida, in signum præsentiæ Dei, qui lucem habitat inaccessibilem, vt Apostolus dicit; & quia in eodem loco, erat oraculum, ex quo Deus responsa dare solitus erat. In Hebræo habetur, Dilexi habitaculum domus tuæ, pro eo quod nos habemus, dilexi decorem domus tuæ: fortasse Septuaginta non legerunt, mahon, habitaculum; sed noham, lite- מָעוֹן
ris inuersis, quod significat decorem. נוֹעַם

IX. Ne perdas cum impijs Deus animam meam, & cum viris ſanguinum vitam meam.

Quoniam Deum iudicem initio appellauit, & innocentiam ſuam, cuius idem Deus teſtis erat, expoſuit; concludit, orans, vt pro ſe ſententia proferatur. Ne perdas, inquit, cum impijs animam meam, id eſt, non me condemnes, quemadmodum impios condemnare ſoles. poſuit animam, pro vita, ſiue pro tota perſona ſua, vt alias ſæpè. per viros ſanguinum, intelligit homicidas, quales erant, qui eum perſequebantur. porrò vox illa, Deus, non habetur in Hebræo, neque in Græco, neque legitur à Hieronymo & Auguſtino; tamen legitur à Theodoreto, & Euthymio. ex quo intelligimus, in Græcis eorum codicibus non defuiſſe.

X. In quorum manibus iniquitates ſunt, dextera eorum repleta eſt muneribus.

Declarat qui ſint impij, & viri ſanguinum, de quibus dixerat verſu ſuperiore, ac dicit eos eſſe, qui peruersè iudicant ob accepta munera: notat enim peccata Principum, qui ſunt iudices populorum. Pulchrè autem dicit, In quorum manibus iniquitates ſunt; ſic enim in ea parte corporis ponit iniquitatem, per quam accipiuntur munera, vt oſtendat acceptionem munerum cauſam fuiſſe iniquitatis.

XI. Ego autem in innocentia mea ingreſſus ſum, redime me, & miſerere mei.

Repetit cauſam, cur non debet condemnari cum impijs, quia videlicet in innocentia ingreſſus ſit, id eſt, innocenter vixerit. Redime me, & miſerere mei, id eſt, libera me à præſenti calamitate, & deinceps miſerere, ne iterum in eandẽ incidam. paſſim enim in ſcripturis, ponitur redimere, pro liberare, id eſt, ſpecies pro genere. niſi forte Spiritus Sanctus inſinuare voluerit, omnem liberationem electorum de quacunque tribulatione, dici poſſe redemptionem, quia precio ſanguinis Chriſti noſtri redemptoris acquiritur.

XII. Pes meus ſtetit in directo, in Eccleſijs benedicã te Domine.

Reſpiciunt hæc verba particulam vltimam ſuperioris verſiculi, videlicet, Et miſerere mei, quaſi dicat, petij liberationem à præſenti calamitate, quia innocenter vixi, peto etiam vt miſerearis in futurum, quia pes meus ſtetit, id eſt, ſtabilitus & fixus eſt in rectitudine, ac per hoc non facilè recedam à recto itinere legis tuæ: & pro gratiarum actione benedicam & laudàbo te hymnis, & Pſalmis in Eccleſijs, id eſt, in piorum conuentibus. Eſt autem hæc, vt Euthymius notat, prophetia, quòd revera tempore noui teſtamenti, in omnibus eccleſijs, Pſalmi Dauidici aſſiduè concinendi eſſent.

PSAL-

PSALMVS VIGESIMVSSEXTVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus Dauid, priusquam liniretur.

N Hebræo non habetur pro titulo, nisi Dauid, reliqua sunt addita à Septuaginta, vt intelligeremus, hunc Psalmum compositum fuisse à Dauide antequam regnare inciperet, durante videlicet persecutione Saulis. Nam tametsi Dauid linitus oleo fuisset à Samuele, cùm adhuc puer esset; tamen illa vnctio fuit priuata, non publica, & adhibita potius ad designandum, quàm ad consecrandum Regem. Postea verò Saule occiso, vnctus fuit Dauid in Regem publicè ac solenniter, vt constat ex lib. 2. Reg. cap. 2. Et de hac posteriore vnctione, intelligendus est titulus huius Psalmi. Videtur autem hic Psalmus scriptus fuisse proximè post superiorem, Dauide adhuc in exilio & tribulatione constituto: sed quia post orationem Psalmi præcedentis magna consolatione spiritus affectus fuerat, & Deo reuelante cognouerat, ad maius quoddam regnum, quàm sint regna terrena, se vocari; ineffabili desiderio ad cæleste regnum suspirare, ac temporalia omnia, siue aduersa, siue prospera contemnere cæpit. Conuenit idem Psalmus omnibus electis, qui iam inuncti sunt vnctione gratiæ, atque ad regnum cæleste designati, & ad vnctionem gloriæ, per quam verè regnare incipient, tota animi deuotione suspirant.

EXPLICATIO PSALMI XXVI.

DOminus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? I.

Tribulatio tenebras adducit, prosperitas lucem & serenitatem: perturbat enim & confundit animum tribulatio, vt non facilè videat, quid facto opus sit, atque inde ad impatientiam, vel aliquod aliud peccatum prouocatur. Sed si Deus lumine diuinitus immisso tenebras disijciat, continuò cernit animus momentaneam & leuem esse tribulationem, quæ in vmbra noctis magnum horrorem incutiebat, & simul cernit protegente se Deo, tribulationem non solùm non posse nocere, sed etiam mirificè profuturam. Hoc Dei beneficium expertus Dauid in persona sua & omnium electorum canit, Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? quasi dicat, Ignorantia & infirmitas timidum me in tribulatione reddebant, sed cùm Dominus illustrauerit iam mentem meam, meq. apertè cernere fecerit, nullam temporalem calamitatem grauem aut diuturnam esse, & amoris diuini vnguento sanauerit infirmitatem meam, neminem timeo: veritas enim tenebras, & charitas foras mittit timorem.

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? II.

Addit aliud argumentum, quo sibi ipse persuadeat, nullum timorem dein-

ceps esse admittendum. Dominus, inquit, non solùm illuminat & sanat, sed illuminatum & sanatum non deserit, sed protegit assiduè scuto prouidentiæ & beneuolentiæ suæ, à quo igitur trepidabo? Si Deus pro nobis, quis contra nos? si Rex cohorte mortalium militum stipatus non timet, cur timeat seruus Dei stipatus protectione omnipotentis & immortalis Imperatoris? Sanctus Martinus, apud Sulpitium, ego, inquit, signo crucis, non clypeo protectus, aut galea, cuneos hostium penetrabo securus. nimirum ex ijs erat, qui dicere poterant, Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

III. Dum appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas.
IV. Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt.

Describit effectum protectionis Dei, & præteritum pro futuro ponit, more prophetarum ad designandam rerum certitudinem. Sensus igitur est. Ex protectione Dei fiet, vt cùm appropinquabunt super me, quasi prostratum & deiectum, ij qui nocere mihi cupiunt, & quasi canes, aut leones famelici carnibus meis saturari desiderant; tunc isti ipsi, qui tribulant me, & inimici mei sunt, debiles fient, & corruent; ita conatu suo, non mihi, sed sibi nocebunt. Hoc verissimum esse, non solùm Dauidis, sed Christi, & Martyrum, atque adeò Sanctorum omnium exempla demonstrant. In Hebræo & Græco habetur, tribulantes me, & inimici mei, Latinus Interpres omittit illud, &, sed res est parui momenti. pro, infirmati sunt, S. Hieronymus vertit, impegerunt, sed verbum hebraicum vtrumque significat.

V. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.
VI. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.

Addit ad ea quæ dixerat, vt spem & fiduciam plenissimam se in Deo habere demonstret, non solùm se non timere singulos hostes, sed neque integra castra, & ea non in tentorijs quiescentia, sed in acie præliantia. Illud, In hoc ego sperabo, variè exponitur, propterea quod, tum in Hebræo, zoth, tum in Græco ταύτῃ, vox est generis fœminini. S. Augustinus exponit, in hac petitione. Theodoretus, in hac spe: Euthymius, in hoc meo corde: nam cor Græcè est generis fœmini, sed videtur Latinus Interpres rectissimè vertisse, in hoc ego sperabo. Considerauit enim Hebræos carere neutro genere, & pro eo vti genere fœminino: proinde, illud, zoth, non significare, in hac spe, vel in hac petitione, vel in hoc corde, sed absolutè, in hoc; id est, in hac re, videlicet quod Deus sit illuminatio, & salus, & protectio mea, vt supra dictum est. Itaque Græci posuerunt ἐν ταύτῃ, non quòd careant neutro genere, sed quia voluerunt ad verbum reddere, quod erat in Hebræo; sed Latinus non tam vocem, quàm significationem respexit.

(margin: זאת / זאת)

VII. Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.

Mirum est cur Latinus Interpres non verterit, Vnum petij à Domino: nam hoc

hoc etiam loco in Hebræo habetur genus fœmininum, pro neutro. Voluit igitur in hac voce reddenda imitari Græcum interpretem, & vertere ad verbum. Sensus tamen est, Vnam petij, id est, vnum petij, siue, vnam rem petij. Plerique intelligunt hunc locum de domo Domini, vbi erat arca Dei & propitiatorium, & volunt hunc esse sensum, vnum petij à Domino, hoc requiram, vt de hoc exilio reuertar, & liceat mihi assiduè versari in tabernaculo Domini, vbi est arca Dei, & propitiatorium, &c. Sed certè mihi sententia S. Augustini, qui exponit de domo cælesti, non solùm vera, sed etiam literalis esse videtur. Nam non dicit Dauid, cupere se habitare prope domum Domini, sed in ipsa domo Domini: notum autem est, non habitasse vnquam Dauidem in domo Domini, sed in palatio proprio, quod longè aberat à tabernaculo, præsertim antequam arca deferretur in montem Sion: & potuisset vtique si voluisset, quando Rex erat, habitare iuxta tabernaculum Domini. Præterea similis est hic locus illi, qui habetur in Psal. 83. Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te, quod certè non conuenit nisi habitatoribus domus Dei, quæ est in cælo. Denique nunquam Dauid, vir sanctus & perfectus, rem aliquam temporalem tanto affectu peteret, vt diceret, vnam petij, hanc requiram, quasi nihil aliud petendum sit. Explicat igitur hoc loco Propheta radicem veram confidentiæ in Deum, & cur non timeat malum aliquod temporale: Radix enim est ardens charitas in Deum: qui enim ardenter diligit summum atque æternum bonum, nihili facit omnia temporalia. Vnam, inquit, petij à Domino, hanc requiram, id est, nihil temporale appeto, non magni facio iacturam omnium aliarum rerum, modo vnam rem habere merear; ideò de hac vna sollicitus sum, hanc vnam petij, hanc vnam petam, vt videlicet inhabitem in domo Domini, non ad tempus, sed, omnibus diebus vitæ meæ, id est, quamdiu durabit vita sanctorum cum Deo, quæ sine dubio non habebit finem. Valde propriè dictum est, vt inhabitem in domo Domini: nam hic in terris, quamuis amici, imò filij Dei simus; tamen non habitamus, sed ambulamus cum Deo; nec in domo, sed in tentorio requiescimus.

Vt videam voluptatem Domini, & visitem templum eius. VIII.

Docet, cur in domo Domini habitare desideret, quia videlicet ibi perfecta felicitas est. Multi latini Codices habent, Vt videam voluntatem Domini: sed rectè correcti sunt in editione Sixti V. & Clementis VIII. & positum, vt videam voluptatem Domini, vt habebant emendatissimi codices manuscripti. Per voluptatem autem hoc loco non est accipienda actio delectationis, sed obiectum, id est, pulchritudo, venustas, suauitas. Nam vox Hebræa, noham, propriè pul- נועם
chritudinem significat: vox autem Græca τερπνότης potest delectationem & voluptatem significare, quam vocem Latinus interpres accepit, sed significat etiam venustatem & pulchritudinem, & pro pulchritudine hoc loco vocem illam Theodoretus accepit. Quare vox Latina voluptas, si cum Hebræa & Græca conuenire debeat, accipienda est, pro voluptate obiectiua, id est, pro pulchritudine & venustate. Quod ipsum etiam verbum videndi, siue contemplandi requirit: non enim propriè videmus actionem delectationis, sed rem delectabilem. Itaque S. Hieronymus vertit, Vt videam pulchritudinem Domini; & S. Augustinus legit, vt contempler delectationem Domini, & exponit per delecta-

tionem, ſpeciem delectabilem. Si quis tamen omninò vellet, voluptatem hoc loco accipere pro ipſa actione capiendi delectationem, non deberet intelligere per voluptatem Domini, delectationem, qua fruitur Dominus, ſed quæ percipitur ex Domino, id eſt, ex viſione pulchritudinis Domini, atque ita ſenſus in idem recideret. Porrò S. Dauid hoc loco omnino propriè felicitatem expreſſit; quæ ex ſententia ſolidioris ſcholæ in actione nobiliſſima potentiæ omnium præſtantiſſimæ erga ſummum obiectum, id eſt, in intellectuali Dei viſione conſiſtit, ex qua ineffabilis voluptas & delectatio ſequitur. Illud autem quod additur, Et viſitem templum eius, S. Auguſtinus legit, & protegar à templo eius. In qua lectione, neſcio quos codices ſit ſequutus: Hebræus enim & Græcus nihil habent, quod ad protectionem referri poſſit. Vox Hebræa, bacher, ſignificat propriè quærere, inſpicere, oculis perluſtrare, præſertim illuceſcente die: vnde bocher, Hebræis ſignificat mane, quia tunc primùm depulſis tenebris, requirimus & perluſtramus ea quæ latebant. Sic etiam vox Græca ἐπισκέπτεσθαι, ſignificat conſiderare, attendere, viſitare. Senſus igitur eſt, vt videam pulchritudinem Domini, & deinde ad nouam illam lucem, viſitem, id eſt, oculis perluſtrem & requiram totum illud cæleſte Dei templum, & omnia quæ in eo ſunt. Nam re vera poſt viſionem Dei, nihil iucundius occurrere poteſt, quàm ſpectaculum illius cæleſtis patriæ, & diuinæ illius domus, in qua ſunt omnes Beati, quæ meritò templum dicitur, cùm non ſit domus aut ciuitas profana, ſed ſacratiſſima, cùm in ea nihil profanum agatur, ſed aſſiduè ſacrificetur hoſtia laudis & iubilationis.

בָּקַר
בֹּקֶר

IX. Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo, in die malorum protexit me, in abſcondito tabernaculi ſui.

Reddit rationem, cur tam audacter petat habitare in domo Domini, & videre pulchritudinem eius; quia guſtare iam cæpit, quia dulcis eſt Dominus, & pignus amoris eius iam tenet. quaſi breuiſſimè diceret, audeo petere gloriam, quoniam percepi gratiam. Sunt autem verba omnia metaphorica. non enim propriè abſconditus fuit Dauid in tabernaculo Domini, cùm quæreretur à Saule, ſed ſenſus horum verborum eſt, tempore præſentis vitæ, in qua dies mali ſunt, tam ſingulari prouidentia Deus me defendit ac protexit, ac ſi in intima & abditiſſima parte tabernaculi ſui, me collocaſſet. Ex hac autem tanta Dei gratia & beneuolentia, ſpem concipio, me aliquando ad domum Domini peruenturum, quod vnum peto & requiro. Idem verò ſignificatur in vtraque parte verſiculi: nam abſcondi in tabernaculo, non eſt poni in quacunque parte tabernaculi, ſed in abſcondito tabernaculi collocari, vbi à malis omnibus protegatur. In Hebræo & Græco, illud, in die malorum, coniungitur cum prima parte verſiculi, abſcondit me in tabernaculo ſuo in die malorum. Sed in codice Latino coniungitur cum ſecunda parte, hoc modo, in die malorum protexit me in abſcondito tabernaculi ſui. Perinde eſt, vbi ponatur interpunctio, cùm ſenſus ſit idem: tamen prior interpunctio habetur etiam in libris Patrum Auguſtini & aliorum; & fortaſſe in Latino codice interpunctio non tam deſeruit intelligentiæ, quam cantui.

In

In petra exaltauit me, & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos. X.

Alia metaphora idem significat, nimirum se à Deo singulari prouidentia protectum ac defensum; ac si in arce munitissima & altissima collocatus fuisset. Similis metaphora est apud Isaiam cap. 33. Iste, iustus videlicet, in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius. Itaque sensus est, In petra exaltauit me, id est, posuit me in loco sublimi & munito. Et nunc exaltauit caput meum super inimicos meos, id est, ex eo quod in loco tutissimo & altissimo iam consisto, factum est vt caput meum sit exaltatum super inimicos meos, id est, sim superior & victor inimicorum meorum. Porrò per has metaphoras, non solùm describitur protectio & defensio hominis iusti, cui nihil nocere possunt omnium aduersariorum machinationes, iuxta illud S. Petri, Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed etiam indicatur modus, quo vir iustus ad hanc securitatem peruenit: modus enim est ascensio mentis per contemplationem in Deum, & res æternas. Qui enim serio meditatur æterna, & ardenter Deum amat, iam est in altissima & munitissima petra constitutus, vt nihil ei nocere possit, cùm terrena omnia iam illi viluerint.

Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis, cantabo & psalmum dicam Domino. XI.

In Hebræo coniungitur prima vox huius versiculi cum superiore, & pro circuiui, legitur, circuitibus meis, vt sit integra sententia, Exaltauit caput meum super inimicos meos, circuitibus meis: vel, vt vertit S. Hieronymus, qui sunt in circuitu meo. Sed Septuaginta Interpretes non legerunt, sebibothai, vt nunc סְבִיבוֹתַי
est in Hebræo, & significat circuitibus meis; sed, sabbothi, id est, circuiui, vnica literula dempta, & punctis mutatis. Igitur Propheta per contemplationem סַבּוֹתִי
supra terrena omnia exaltatus, erumpit in admirationem operum Dei, & laudem opificis omnipotentis. Circuiui, inquit, id est, mente perlustraui omnia opera Dei, quæ sunt in cælo & in terra. Et immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis, id est, in hoc ingenti tabernaculo Dei, quod est cælum, quò per contemplationem ascendi, magna voce, ex magna admiratione procedente, laudaui Deum, quæ laus sacrificium est illi gratissimum. Sic enim alibi legimus, Immola Deo sacrificium laudis: & rursum, Sacrificium laudis honorificabit me. Nec solùm, inquit, immolaui hostiam vociferationis, sed & deinceps pergam assiduè idem facere, cantabo, & psalmum dicam Domino.

Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te, miserere mei, & exaudi me. XII.

Redit ad id quod dixerat, Vnam petij à Domino, hanc requiram. Atque in hac vna petitione se exaudiri postulat, flagrans nimirum ardenti desiderio videndi dilectum. Exaudi, inquit, Domine vocem meam, qua clamaui ad te, videlicet vocem illam, qua clamaui, vnam petij à Domino, hanc requirã, &c. Miserere mei hoc exilium ægrè ferentis, & exaudi me.

XIII. Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.

XIV. Ne auertas faciem tuam à me, ne declines in ira à ſeruo tuo.

Hæc non tam egent explicatione, quàm pia meditatione, & imitatione. Tibi dixit cor meum, id eſt, tibi loquitur deſiderium meum: Exquiſiuit te facies mea, id eſt, oculi mei interiores, qui ſunt in facie animæ meæ, tuam pulchritudinem requirunt, cætera omnia faſtidiunt. Faciem tuam Domine requiram, id eſt, hoc ſemper erit ſtudium meum, vt conſpectum tuum quæram, non ſolùm vt in alio ſæculo reuelata facie vultum tuum videam; ſed etiam in hoc ſæculo, hoc vnum ſatagam, vt me reſpicias, & reſpiciendo illumines & accendas. Ne auertas faciem tuam à me, id eſt, noli quæſo ceſſare à me reſpiciendo, ne ſimul lumen obſcuretur, & charitas refrigeſcat. Ne declines in ira à ſeruo tuo, id eſt, ne ſinas me in peccata labi, ne fortè iratus à me recedas. Rectè hoc loco S. Auguſtinus obſeruat, timorem caſtum, non ſeruilem exprimi in his verbis: Timor enim ſeruilis cupit abeſſe dominum, ne puniat, ac ideò non diceret, ne declines, ſed abi & declina: timor autem caſtus, qui dilectum verè amat, nihil magis timet, quàm ne dilectus recedat. In textu Græco, poſt illa verba, Tibi dixit cor meum, additur, Dominum requiram; ſed ea verba non habentur in Hebræo, neque leguntur à Hieronymo, & Auguſtino, quamuis à Theodoreto, & Euthymio legantur. In Hebræo non habetur pronomen, te, vbi legimus, exquiſiuit te facies mea, ſed abſolutè, exquiſiuit facies mea: cæterum ſubintelligitur, & ideò additum eſt ab Interpretibus Græcis & Latinis.

XV. Adiutor meus eſto, ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.

Quia dixerat, ne declines in ira à ſeruo tuo, conſiderans ſe ſuis viribus non poſſe cauere peccata, ob quæ in iram incurrimus, clamat ad Deum, vt adiuuare non ceſſet. In Hebræo habetur, Adiutorium meum fuiſti, ſed Septuaginta
הָיִיתָ Interpretes non videntur legiſſe, hahita, id eſt, fuiſti, ſed hehie, quod ſignifi-
הָיָה cat, eſto: nam eſt ſimilitudo maxima inter has voces ſi remoueantur puncta, quæ tempore Septuaginta Interpretum, nondum erant appoſita. Senſus autem ſemper eſt verus, & ad rem faciens: nam ſi legamus, adiutor meus fuiſti, ne derelinquas me; ſenſus erit, quoniam hactenus me ſemper adiuuiſti, deinceps quoque me adiuua: ſi verò legamus, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me, erit repetitio eiuſdem orationis, quæ magnum affectum exprimit. Porrò in verbis illis, Ne derelinquas me, neque deſpicias me, videtur Latinus Interpres inuertiſſe ordinem: Nam in Hebræo & Græco textu prius eſt, ne deſpicias, ſiue ne abijcias me, quàm, ne derelinquas me. Pro illo autem, ne deſpicias, Græci habent vocem valdè ſignificantem, ἀποσκορακίσῃς, quæ apud Euthymium deducitur, vel à ſcoria, vel à coruis, & ſignificat proijci, quomodo proijcitur ſcoria, vel quomodo proijciuntur ad coruos cadauera. Petit igitur iuſtus auxilium Dei, ne peccet, & ſi fortè peccauerit, non proijci à facie Dei, quomodo proijcitur ſcoria, vel non proijci ad infernales coruos, & non ſolùm non proij-

ci, ſiue

ci, siue despici, sed neque absolutè relinqui, & dimitti; sed benignè curari & sanari: ideò enim addit Deus salutaris meus. Saluatoris enim, non est despicere, ac deserere miserum, sed saluare, & curare.

XVI. Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.

Magna ratio redditur, cur æquum sit, Deum adiuuare, quia videlicet, nemo sit illo amantior. Notanda est phrasis Hebraica, qua Deum in tertia persona reuerentiæ causa Propheta alloquitur: non enim dicit, Tu autem assumpsisti me, sed, Dominus autem assumpsit me. Similis est phrasis in Genesi c. 31. nu. 35. vbi Rachel dicit patri suo, Ne irascatur Dominus meus, quòd coram te assurgere nequeo: & lib. 3. Reg. cap. 1. n. 27. dicit Nathan Dauidi, Nunquid à Domino meo Rege exiuit hoc verbum, & mihi non indicasti seruo tuo, quis sessurus esset super thronum Domini mei Regis post eum? Illud igitur, Dominus autem assumpsit me, idem est, ac si dictum esset, Tu autem Domine assumpsisti me, siue collegisti me, vt propriè significat vox hebraica. Est autem in his verbis quædam figura aptissima, ad explicandum beneficium Dei. non enim puer erat Dauid, vt egeret parentum auxilio, neque magnum erat in illa ætate relinqui à parentibus, qui oneri potius quàm auxilio esse potuissent. Sensus igitur horum verborum est, Ego sum instar infantis recens nati, quem pater & mater dereliquerunt humi iacentem, atque omni iniuriæ expositum: Tu autem Domine, ita abiectum & desolatum, benignissimè collegisti & fouisti. verè enim si quis fragilitatem naturæ humanæ cõsideret, & hostium inuisibilium potestatem, & quantopere Dei gratia in omnibus actionibus egeamus, nullo modo negare poterit, nos infantibus à parentibus neglectis rectissimè comparari. Porrò S. Ezechias, vsque adeò rem hanc intelligebat, vt non infanti, sed pullo hirundinis se ipse comparauerit, Isa. 38. Sicut pullus, inquit, hirundinis, sic clamabo.

XVII. Legem pone mihi Domine in via tua, & dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.

Quia se comparauerat infantulo, quem Deus collegerat, rectè iam petit, vt se ambulare doceat. petit igitur gratiam implendi mandata diuina, quam gratiam in toto psalterio frequentissimè petere solet; nec immeritò, cùm ea sit via ad illam cælestem domum Dei, quam vnam se toto corde desiderare paulo ante professus est. pro, Legem pone mihi Domine in via tua, in Hebræo est, doce me viam tuam, siuè, vt vertit Sanctus Hieronymus, ostende mihi viam tuam. In Græco, est vnum verbum, νομοτέθησον, quod secundùm etymologiã significat, legem ponere, vt Latinus Interpres reddidit. Cæterum accipitur etiã, pro docere, erudire, præceptorem se exhibere. proindè hoc loco, legem pone mihi in via tua, significat, erudias me circa viam, id est, circa legem tuam: quòd in alio Psalmo legimus, Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me, Ac vt alibi diximus, non postulat Propheta notitiam solam legis, sed internam vnctionem, qua sibi à Spiritu sancto intimè persuadeatur, seruandam esse Dei legem. Idem ferè significant verba sequentia, & dirige me in

in semitam rectam, id est, duc me per viam mandatorum tuorum, quæ est verè semita recta, id est, iustissima, sed angusta. nisi magis placeat, per illud, doce me viam tuam, postulari lumen internum: per illud, & dirige me in semitam rectam, postulari pium affectum implendi mandata diuina. quod additur. propter inimicos meos, vel, vt Sanctus Hieronymus vertit, propter insidiatores meos, significat, valdè necessariam esse gratiam Dei, in hac peregrinatione, propter multitudinem hostium, tum visibilium, tum inusibilium, qui nobis vbique insidiantur, vt à recta via legis diuinæ nos deducant, & ad inuia & prærupta vitiorum nos perducant.

XVIII. Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.

Pergit in eadem petitione. petit enim non tradi in animam, id est, voluntatem & desiderium hostium, præcipuè inuisibilium. Similis phrasis est, Luc. 23. Iesum verò tradidit voluntati eorum: idem enim est voluntati eorum, & in voluntatem eorum, sed illa, est phrasis Latina, hæc, hebraica. Itaque Sanctus Hieronymus vertit, Ne tradideris me animæ tribulantium me. Sequentia verba, Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui; à multis referuntur ad falsa testimonia, quæ dicebantur aduersus Dauidem: quod quidem non improbo, sed videtur mihi sensus magis cohærere cum præcedentibus, & sequentibus verbis, & cum argumento totius Psalmi, si referamus hæc verba ad tentationes Dæmonum, siuè hominum, qui falsis promissis, vel minis hominem iustum ad impatientiam, vel alia peccata deducere conantur, iuxta illud Psal. 118, Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non, vt lex tua. In Hebræo habetur, Insurrexerunt in me testes falsitatis, siue mendacij; proindè illud, testes iniqui, accipiendum est, pro, testes falsi, qui iniquè agunt, dum falsa pro veris obtrudũt, vt ad iniquitatem impellant. Quod additur, & mentita est iniquitas sibi, non tam est interpretatio, quàm explicatio verborum Hebraicorum; in Hebręo enim
וְיָפֵחַ חָמָס non habentur, nisi duæ voces, vifeach, chamas, quas voces Sanctus Hieronymus
vertit, & apertum mendacium. Alij reddunt, & loquens rapinam. Sed Septuaginta
וְיָפֵחַ Interpretes acutissimè, & verissimè transtulerunt: nam illud vifeach, tametsi a
verbo iafach, significet loqui, vnde Neoterici vertunt, loquens: tamen potest
יָפַח deduci à verbo, fuach, quod significat, illaqueari, vnde est nomen fach, laqueus.
פּוּחַ Et vox illa, chamas, licet significare possit rapinam & mendacium, tamen fre-
פַּח quentissimè accipitur pro iniquitate. Intellexerunt ergo Septuaginta Interpre-
חָמָס tes, hic significari ipsam iniquitatem, à seipsa illaqueatam, dum videlicet,
homines vel Dæmones iniqui, in propriam perniciem, falsitatis laqueos iusto tetenderunt. Quod alijs verbis dixit Daniel, iniquis illis senioribus Susannæ accusatoribus, Et tu mentitus es in caput tuum. Ait igitur Dauid, insurrexerunt in me testes iniqui, falsitatem & mendacia obtrudentes, & illaqueata est iniquitas, id est, sed iniquitas mentita est sibi, id est, nemini nocebit, nisi proprio auctori.

XIX. Credo videre bona Domini, in terra viuentium.

Reddit rationem, cur mentita sit iniquitas sibi. Ego enim, inquit, inuitis omnibus inimicis meis, credo, id est, certò confido, me visurum bona Domini, id est,

illa

illa bona, quæ ipsi etiam Domino bona sunt, quæ illum beatum reddunt, quæ sola sunt vera bona, idq. in terra viuentium, id est, in regione illa vbi mors locum non habet. In Hebræo habetur initio versiculi vna vox, lule, quam aliqui vertunt, nisi, & melius. S. Hieronymus, autem, Ego autem credo videre, &c. A Septuaginta Interpretibus fuit omissa, quia non erat magni momenti quantum ad sensum. לולא

Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum. XX.

Concludit per apostrophen ad seipsum, sectandam esse patientiam & fiduciam in Deum. quasi dicat, Ergo anima mea, quia desideras in domo Dei habitare, quia tam multa pignora diuini amoris habes, quia credis videre bona Domini in terra viuentium, noli deficere in tribulationibus, neque terrenas consolationes respicias, sed patienter exspecta, confortare in Domino, viriliter age, dum transeant dies mali, & adueniant dies boni. In Hebræo ad verbum habetur vt vertit S. Hieronymus, expecta Dominum, confortare, & roboretur cor tuum, & expecta Dominum. Similiter in Græco sunt eædem voces in principio, & in fine. Sed Latinus Interpres varietate gaudet. ideò initio posuit, expecta Dominum, & in fine, sustine Dominum. Patientia cum fiducia coniuncta vires addit, & vires additæ patientiam & fiduciam augent. Ait igitur, Expecta Dominum, id est, patienter, & cum fiducia expecta auxilium, & consolationem Domini: Hinc viriliter age, seu roborare: roborare autem non armis exterioribus, sed confortetur cor tuum, excita animum, audacter perge. Hinc verò, multo magis confide, & cum patientia expecta consolatorem, & adiutorem Dominum, qui sine dubio, cùm sit fidelis & iustus, veniens veniet, & non tardabit.

PSALMVS VIGESIMVSSEPTIMVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus, ipsi Dauid.

HVNC Psalmum de Dauide fugiente Saulis persecutionem, exponunt Theodoretus, & Euthymius. Sed repugnant multa. primo quòd in titulo id non indicetur, sicut aliàs ferè semper fieri solet, cùm ad historiam Psalmus respicit. Secundo, quòd in hoc Psalmo, is, qui loquitur appellat se Regem; Dauid autem eo tempore nondum Rex erat. Tertio, quòd in eodem Psalmo dicit is qui loquitur, se exauditum, & refloruisse carnem suam: quod certè Dauidi pro eo tempore, quo Saulem fugiebat, conuenire non potest. Recentiores aliqui exponunt de Dauide iam Rege, & perfectè liberato à persecutione Saulis. Sed si ita esset, non diceret, Ad te Domine clamabo, ne sileas à

me: sed diceret, Ad te Domine clamaui,&c. Videtur igitur præferenda S. Augustini, & S.Hieronymi expositio, qui in persona Christi Psalmum à Dauide cantatum fuisse volunt: Dauid enim qui simul præuidebat passionem,& glorificationem Christi, conuenienter ea coniungere potuit, sicut etiam fecit in Psalmo 21. cuius Psalmi longissimi & pulcherrimi, hic, quem explicandum in manibus habemus, videtur esse quasi compendium.

EXPLICATIO PSALMI XXVII.

I. AD te Domine clamabo, Deus meus ne sileas à me, ne quando taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum.

Verba sunt Christi in cruce pendentis, ac postulantis celerem resurrectionem. Pro illo, Deus meus,in Hebræo est, petra mea,siue fortis meus: & quanquam hoc ipsum nomen ponitur ad significandum Deum, & rectè Septuaginta verterunt, Deus meus; tamen ex vi Hebraicæ vocis, intelligimus hoc loco inuocari Deum, qua potentissimus est, & potest morti ipsi imperare, vt Christum cito restituat. Pro, ne sileas à me, S.Hieronymus vertit, ne obsurdescas mihi.
חָרַשׁ Sed sciendum est, verbum,charas,significare tacere,silere; surdum se ostendere. Itaque sensus est, ne sileas, quasi non audieris vocem meam, ne veluti surdum te mihi exhibeas. Illud, à me, idem est,quod mihi, ex hebraica phrasi. Breuiter petit exaudiri se, & responderi sibi, facturum Deum, quod petitur. Quod sequitur, ne quando taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum, continet causam, cur velit sibi responderi, quia videlicet, nisi Deus exaudiat & respondeat, erit ipse similis alijs hominibus mortalibus, qui per mortem dissoluuntur, atque ad inferos descendunt, non redituri. Ne quando taceas à me, id est, ne fortè tu non exaudias, & hinc fiet, vt ego per omnia similis fiam descendentibus in lacum, id est,ijs,qui moriuntur, & ad inferos descendunt, sine spe resurgendi, nisi in die nouissimo. Posset etiam sensus esse, si non exaudias, ero similis hominibus mortuis: sicut enim mortui nihil omnino possunt, ita
בּוֹר homo sine Dei adiutorio nihil omnino potest. Vox Hebræa,bor, significat cisternam, lacum, profundam foueam: potest igitur accipi pro sepulchro, sed melius pro loco subterraneo animarum; sicut Isaiæ 14. Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci; & cap.38. Non expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam: quomodo etiam accipitur in illa oratione Ecclesiastica, Libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu, libera eas de ore leonis,&c.

II. Exaudi Domine vocem deprecationis meæ, dum oro ad te dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

Quod antea dixerat, ne sileas, &, ne taceas, nunc clarius dicit, Exaudi Domine vocem deprecationis meæ: volebat enim Deum respondere, vt id signum esset exauditionis. Illud, Domine, non est in Hebræo,sed solùm,exaudi vocem deprecationis meæ. S.Hieronymus in epist. ad Suniam & Fretellam, existimat esse additum ab aliquo explicationis gratia: fortasse etiam excidit ex nostris codicibus,

dicibus, quibus Septuaginta vsi sunt, aderat. Illud, dum oro ad te, in Hebræo significantius habetur, dum clamo ad te, id est, dum oro cum clamore valido, vt Apostolus loquitur ad Hebr. 5. Illud, dum extollo manus meas, significat à signo, eandem ipsam orationem: solebant enim Hebræi manus in altum tollere, cùm orabant, cuius ceremoniæ pleni sunt libri sacri: sed & Gentiles eundem ritum imitabantur. Itaque idem est, dum oro ad te, & dum extollo manus meas ad templum tuum. Allusit verò interim Propheta, ad manus Domini in Cruce extensas, & ad cælum sublatas. tunc enim verissimè dicere potuit Dominus, dum clamo ad te, & dum extollo manus, &c. quando de Cruce orauit. Pro voce, ad templum, in Hebræo est, deuir, quod propriè oraculum significat, vnde Deus responsa dabat. Sed hoc loco, siue templum, siue oraculum, pro cælesti templo, & oraculo accipitur. דְּבִיר

Ne simul trahas me cum peccatoribus, & cum operantibus iniquitatem, ne perdas me. III.

Solus Christus id verè dicere potuit: ipse enim solus fuit omnibus modis segregatus à peccatoribus, vt dicit Apostolus ad Hebr. 7. Et sicut solus fuit, in quem peccatum cadere non potuit, ita iustissimè petit, vt non iudicetur, & non pereat cum peccatoribus, sed ipsam potius mortem occidat, & resurgens ex mortuis, de mortis Principe, & de ipsa morte gloriosè triumphet. Rectè in editione Sixti V. & Clementis VIII. emendatum est, ne trahas, quod antea legebatur, ne tradas: nam cùm tam vox Hebraica, quàm Græca, significet trahere, verisimile est ob literarum similitudinem, vitio librariorum, irrepsisse in editionem Latinam, ne tradas. Illud, ne perdas, non habetur in Hebræo, sed additum est, explicationis gratia. Itaque sensus est, ne trahas me ad interitum cum cæteris hominibus, qui peccatores sunt, cùm ego peccator non sim.

Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. IIII.

Describit peccatores ab eo peccato quod vniuersalius est, & communius: Nam idcirco in alio Psalmo dicitur, Omnis homo mendax; & in alio, Ab homine iniquo & doloso eripe me: & de Christo dicit Apostolus Petrus, Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. quasi dolus, ferè tam latè pateat, quàm peccatum. Certè plurimi sunt, qui volunt videri amici, benè velle proximis, & tamen ab amore proprio excæcati, malum habent in corde, id est, odio, vel inuidentia erga eosdem proximos afficiuntur.

Da illis secundùm opera eorum, & secundùm nequitiam adinuentionum ipsorum. V.

Secundùm opera manuum eorum tribue illis, redde retributionem eorum ipsis. VI.

Hæc non imprecatio, sed prophetia est, vt alias sæpè monuimus: significatur enim his verbis, id omninò futurum, vt mali malè pereant, nisi videlicet, ex ma-

lis

lis boni fiant. Sensus igitur est, Dabis peccatoribus secundùm opera eorum, id est, afficies ea pœna, quam merentur opera eorum. Et secundùm nequitiam adinuentionum ipsorum, supple, dabis eis, id est, sicut ipsi ex malitia sua excogitauerunt, & adinuenerunt varios modos vexandi iustos; ita tu per sapientiam inuenies varios modos cruciãdi peccatores; & denique, reddes eis retributionem suam, id est, ipsi retribuerunt iustis mala pro bonis, sed tu eam retributionem conuertes in caput ipsorum, facies enim vt illis noceat, non iustis.

VII. Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum eius destrues illos, & non ædificabis eos.

Hinc apparet fuisse prophetiam, non imprecationem id, quod duobus superioribus versiculis continetur: non enim dicit, Destrue eos, sed destrues eos, vel vt habetur in Hebræo, destruet eos. Significatur his verbis radix omnium malorum: radix enim est, nolle intelligere opera Domini, non applicare animum ad considerãda, & cognoscenda mirabilia opera Dei, quæ fecit in creatione, in redemptione, in gubernatione generis humani: si quis enim ista consideret vix fieri potest, quin in Dei amorem mirificè exardescat. Hinc 1. Cor. 2. B. Paulus ait, Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent: & ipse Dominus Lucæ 19. Quia si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi: & infra, Non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ. Quod attinet ad verba, in Latina editione est aliqua obscuritas, quæ non est in Hebraica, neque in Græca: nam in his editionibus legitur, Quoniam non intellexerunt in opera Domini, & in opera manuum eius, vel, vt S. Hieronymus reddit, Quoniam non intellexerunt opera Domini, & opus manuum eius: illa enim præpositio, in, adiungitur vtrique nomini ex phrasi hebraica, sed secundùm vsum linguæ Latinæ, ex vtroque loco tolli potuisset. Latinus autem Interpres ex priori loco sustulit, in posteriore reliquit; ideò sententiam obscuriorem reddidit. Cur autem Propheta cùm dixisset, Non intellexerunt opera Domini, adiunxerit, & opera manuum eius, ratio esse videtur, vt explicaret, se loqui præcipuè de illo opere, quod ipse facit per se, non per secundas causas, quale opus fuit creatio cæli & terræ, incarnatio Verbi, miracula Christi, Resurrectio, & Ascensio Domini, & similia. Ait igitur, quoniam peccatores non intellexerunt opera Domini, & præcipuè opera illa, quæ manibus suis, id est, per se immediatè fecit; ideò tu Domine destrues illos, & non ædificabis, id est, destrues illos, & cùm destruxeris, non te pœnitebit destruxisse, ideò nunquam amplius ædificabis eos. Alludit Propheta ad vocem operis manuum Domini, quod opus est quasi ædificatio quædam, quasi diceret, quia non intellexerunt ædificationem Dei, Deus illos destruet, & nunquam amplius ædificabit. Id optimè quadrat in ciuitatem, & templum, & ipsum Regnum Iudæorum, quæ omnia Deus ob Iudæorum infidelitatem destruxit, nec vnquam amplius ædificabit. Quadrat etiam in singulos peccatores, qui non intelligunt se esse ædificationem Domini, & ad imaginem eius conditos, & precio sanguinis Domini redemptos, & tam multa beneficia naturæ & gratiæ in se collata; ideò tandem ita destruentur, nunquam amplius reædificandi, vt nihil remaneat, nisi ruina ædificij, id est, vnde pœnam sentire perpetuò possint. In Hebræo habetur in tertia persona, destruet, & non ædificabit; fortasse librario-

riorum vitio, prima litera hebraica, quæ indicat personam, mutata est; fortasse vltima litera Græca, ex qua persona intelligitur, vitio librariorum addita est; fortasse Interpretes, non tam ad verbum, quàm ad sensum respexerunt.

Benedictus Dominus, quoniam exaudiuit vocem depreca- VIII.
tionis meæ.

Transit Propheta ad gloriam resurrectionis Domini prædicendam, & in persona Christi gratias agit Deo, dicens, Benedictus Dominus, id est, benedicatur ab omnibus Dominus, quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ.

Dominus adiutor meus & protector meus, in ipso sperauit IX.
cor meum, & adiutus sum.

Explicat, in quo exaudita sit oratio sua, ac dicit, Dominus adiutor meus & protector meus, supple, solet esse. Ideò in ipso sperauit cor meum, id est, fretus auxilio & protectione Dei, non recusaui prælium subire cum Diabolo, & cum ipsa morte, nec spe mea frustratus sum, quoniam adiuuit me Deus, vt planè victor euaserim. In Hebræo, pro, adiutor & protector, habetur, fortitudo & scutum. Ex quo intelligimus, accepisse à Deo auxilium interni roboris, & protectionem externi præsidij.

Et refloruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor ei. X.

Describit effectum auxilij & protectionis, qui fuit gloriosa Resurrectio, ob quam toto corde laudaturum se dicit Deum. Refloruit caro mea, id est, caro mea, quæ per mortem exaruerat, non solùm redijt ad vitam, sed ad florem ætatis, sanitatis, lætitiæ, venustatis maximæ redijt. Et ideò, ex voluntate mea, id est, ex corde, confitebor ei confessionem laudis, & gratiarum actionis. In Hebræo nunc legitur, Gauisum est cor meum, & in cantico meo confitebor ei. Itaque pro, caro mea, legitur, cor meum; pro, voluntate mea, legitur, cantico meo. Nam quod pro, refloruit, legatur, gauisum est, vt S. Hieronymus vertit, non multum refert: nam verbum halaz, significat lætari, exultare, & per meta- עָלַז
phoram, reflorere, vt rectè verterunt Septuaginta, quia dum arbores reflorescunt, suo modo exhilarari & exultare videntur. Cur autem viri illi doctissi- לִבִּי
mi verterint, caro mea, vbi nunc est, libbi, & voluntate mea, vbi nunc est,
mesciri, quæ non significant nisi cor meum, & canticum meum, non potest red- מִשִּׁירִי
di alia ratio, nisi quia non ita legerint, vt nunc habemus in nostris codicibus,
sed verba transposita, & mutata postea fuerint: nam si pro, mesciri, legatur, מִשִּׁירִי
besciari, quod significat, caro mea, & illud, libbi, transferatur paulò vlterius, בְּשָׂרִי לִבִּי
efficietur lectio, quam habuerunt Septuaginta, & quam rectè interpretati sunt;
nimirum hæc erit lectio, vaialoz besciari, velibbi ahodennu, id est, & refloruit וַיַּעֲלֹז בְּשָׂרִי
caro mea, & corde meo, siue voluntate mea, confitebor ei. וְלִבִּי אֲהוֹדֶנּוּ

Dominus fortitudo plebis suæ, & protector saluationum XI.
Christi sui est.

Hæc est materia confessionis, de qua dixit, confitebor ei, quòd videlicet Dominus sit fortitudo plebis suæ, quod ostendit dum tam potenter protexit salutem

tem

tem Christi sui, qui est caput totius plebis, & à quo fortitudo & salus totius populi dependet. Ex Hebræo S. Hieronymus vertit, Dominus fortitudo mea; alij vertunt, Dominus fortitudo eis, & hoc sonant verba, quæ nunc sunt in biblijs: למו לעמו sed Septuaginta non videntur legisse, lamo, quod est, eis, sed, laamo, id est, plebis suæ. Dicit autem, protector saluationum, non protector saluationis, fortasse, quia protector fuit ad multiplicem salutem, videlicet, vt caro mortua non corrumperetur, vt sanguis effusus non periret, vt non solùm anima corpori, & sanguis venis restitueretur, sed vt adderetur immortalitas, impassibilitas, agilitas, splendor, & si quæ sunt alia, quæ ad corpus gloriosum requiruntur.

Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ, & rege eos, & extolle illos vsque in æternum.

Christo, qui caput est Ecclesiæ, glorificato, hoc superest, vt corpus eius, id est, populus Dei, qui est peculiaris hæreditas Dei, quam acquisiuit sanguine suo, pariter glorificetur. Dicit igitur Christus ad Patrem, vel Propheta ad Christum, Saluum fac populum tuum. Vt autem saluum facias, benedic iustificando, rege conseruando, & protegendo in via, exalta glorificando, quæ glorificatio vsque in sæculum duret.

PSALMVS VIGESIMVSOCTAVVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Psalmus Dauid, in consummatione Tabernaculi.

HIC titulus non habetur in Hebræo, sed solùm, Psalmus Dauid: reliqua addita sunt, vel à Septuaginta Interpretibus, vel ab alijs. & duobus modis legitur, & intelligitur titulus huius Psalmi. Nam S. Basilius, Theodoretus, & Euthymius legunt, Psalmus Dauid in exitu tabernaculi, & significari volunt, præcipi Sacerdotibus & Leuitis exeuntibus de tabernaculo, vt præparent quæ necessaria sunt ad cultum Dei. S. Hieronymus & Augustinus legunt, vt nos habemus in editione vulgata, Psalmus Dauid in consummatione tabernaculi: & sensum esse vult S. Hieronymus, hunc Psalmum compositum fuisse, quando Dauid perfecit tabernaculum, & collocauit in eo Arcam Domini. Quod attinet ad argumentum, volunt nonnulli ad literam in toto ferè Psalmo agi de potentia Dei, & velle Dauidem hortari populum ad laudandum Deum, qui potentiam suam solet manifestare admirandis operibus, quæ solo verbo, siue imperio facit. Alij quorum sublimior interpretatio, & dignior Dauidico spiritu esse videtur, volunt, in hoc Psalmo celebrari Euangelicam prædicationem. Congruit verò titulus, in consummatione tabernaculi: nam cùm Dauid tabernaculum fœderis intelligeret figuram esse Ecclesiæ, quæ tabernaculum Dei cum hominibus dicitur in Apocalypsi, & simul etiam spiritu reue-

reuelante cognoſceret, inſtrumentum, quo tabernaculum hoc nouum perficiendum erat, fore prædicationem Euangelicam, ideò in conſummatione tabernaculi illius vmbratici, Spiritu ſancto inſpirante, cantauit præconia vocis Domini, qua tabernaculum verum conſtruitur. Nos vtramque explicationem breuiter perſequemur.

EXPLICATIO PSALMI XXVIII.

Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum. I.

Cantaturus Propheta laudes potentiæ diuinæ, excitat filios Dei, id eſt, populum Dei peculiarem, cui notus erat Deus (nam notus in Iudæa Deus, in Iſraël magnum nomen eius) vt potentiam illam honorent, victimis eo tempore conſuetis, & etiam prædicatione vocis, & inclinatione corporis. Sed iuxta poſteriorem intelligentiam, cantaturus laudes vocis diuinæ, per quam perficitur tabernaculum, id eſt, Eccleſia, quæ eſt mater omnium filiorum Dei, inuitat ipſos filios Dei, ipſos vocatos illa voce cæleſti, vt Deo ſacrificent ſacrificium laudis. Afferte, inquit, filij Dei filios arietum, id eſt, vos per ſanguinem agni immaculati effecti filij Dei, afferte agnos, offerte ſacrificium gratiarum actionis, & laudis: ſic enim explicat ipſe idem Propheta in ſequenti verſiculo, Afferte Domino gloriam, &c. In Hebræo non habetur, Afferte Domino filij Dei, ſed ſolum, Afferte Domino filios arietum. Fortaſſe in editione quam habuerunt Septuaginta Interpretes erat vtraque pars verſiculi, & poſtea ſucceſſu temporis excidit pars prior; fortaſſe etiam non erat niſi pars poſterior, ſed ea duobus modis interpretata eſt, & altera interpretatio, quæ erat in margine irrepſit in textum, & hinc nata eſt lectio, quam nos habemus. Nam ſi vox Elim, legatur vt modo ſe habet, ſignificat arietes; ſi legatur vnica litera addita Eloim, ſignificat Deum: proinde eadem ſententia reddi potuit, Afferte Domino filij Dei: & etiam, Afferte Domino filios arietum. Neque deſunt in editione vulgata alij loci, in quibus duæ interpretationes eiuſdem ſententiæ ſimul inueniuntur in textu. Certè S. Baſilius in Commentario huius Pſalmi ſcribit, in multis exemplaribus addita eſſe hæc verba, Afferte Domino filij Dei. Ex quo intelligimus, non fuiſſe hæc verba in omnibus exemplaribus Græcis, ſed ſolùm in aliquibus. Sed vndecunque hæc verba in editione noſtra acceſſerint, ſatis bene cum ſequentibus cohærent, & habentur in omnibus Latinis codicibus, etiam antiquiſſimis.

אֵלִים
אֱלֹהִים

Afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini eius: adorate Dominum in atrio ſancto eius. II.

Hæc eſt declaratio ſacrificij, quod vt offeramus Domino Propheta nos admonet. Afferte, inquit, Domino gloriam & honorem, id eſt, voce & opere glorificate Dominum: nec ſolùm voce, & opere Deum laudate, ſed etiam corporis inclinatione illum veneramini, & per veram adorationem ſupremum Dominum agnoſcite, ac proteſtamini. In Hebræo pro voce, honorem, habetur, hoz, quod propriè fortitudinem, potentiam, ſiue imperium ſignificat. Ex quo intelligimus, עֹז

ligimus, honorem, quem iuxta editionem Græcam & Latinam Deo debemus, esse honorem confessionis potentiæ, & imperij Domini: tunc enim Deum verè honoramus, cùm eius potentiam & imperium agnoscimus, & confitemur. Et est valdè ad propositum hoc loco honor potentiæ, cùm in toto Psalmo Dei potentia laudetur. Pro, nomini eius, in codicibus hebraicis cum punctis Rabinorum habetur, nominis eius: quæ lectio faciliorem sensum habet, quàm nostra. Sed quia editio græca habet, nomini eius, & eodem modo ex Hebræo vertit S. Hieronymus, oportet Septuaginta Interpretes, & S. Hieronymum aliter legisse, quàm Rabini legerunt. Nimirum illi legerunt, chauod scemò, gloriam nomi-
כָּבוֹד שְׁמוֹ ni eius; isti verò, cheuod scemò, gloriam nominis eius. Sensus igitur est, Af-
כְּבוֹד שְׁמוֹ ferte Domino gloriam nomini eius, id est, afferte gloriam Domino, id est, nomini eius, celebrantes videlicet, nomen, famam, notitiam Domini. Pro voce, atrio, in Hebræo est, hadrat, decore, seu pulchritudine, in Græco est, αὐλῇ: vn-
הַדְרַת de S. Augustinus, & alij legunt, aula. Cæterum facilè est videre, Septuaginta Interpretes non legisse hadrat, sed chadrat, vnica litera simillima immutata: illa
הַדְרַת enim vox, si legatur per ה significat decorem, si per ח significat atrium, & hanc
חַדְרַת esse veram lectionem dubitare non possumus, nisi Septuaginta viros, qui omniũ iudicio sapientissimi erant, imperitiæ arguere velimus; vt omittam quod magis conuenit cum verbis, Adorate Dominum, in atrio sancto eius, quàm in decore sancto eius. Porrò vox Græca αὐλὴ, non significat id, quod nos Latinè dicimus aulam, sed vestibulum, siue atrium subdiale; proinde qui legunt, in aula, retinent sonum vocis græcæ: qui legunt, in atrio, retinent veram tam hebraicæ, quàm græcæ vocis significationem. Per hoc atrium sanctum, in quo Deum adorare iubemur, intelligitur tum ipsum tabernaculi iudaici vestibulum, ad quod omnibus promiscuè aditus erat, cùm in tabernaculum soli Sacerdotes intrare permitterentur: tum potissimum Ecclesia Catholica, quæ est velut atrium, seu vestibulum tabernaculi cælestis. nam in Ecclesiam & boni & mali passim admittuntur, sed in tabernaculum cæleste illi soli ingredientur, qui dicere poterunt Christo, vt in Apocalypsi legimus, Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, Apocal. 5.

III. Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas.

Hic iam incipit explicare Propheta, cur nos inuitauerit ad laudandam & celebrandam potentiam Dei. Causa enim est, quia vox Domini mirabilia operatur, tum in corporalibus elementis, tum in spirituali fabrica Ecclesiæ. Describit primùm operationem Dei in aquis, deinde in aëre, tum in igne, postremò in terra, quæ sunt partes principales mundi huius inferioris nobis maximè noti. Prima operatio Dei in aquis describitur in primo cap. Genesis, cùm dicitur, Spiritus Domini ferebatur super aquas: & ibidem, dixit Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: & ibidem, dixit Deus, congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum vnum, & appareat arida. Tunc igitur facta est vox Domini super aquas, cùm Deus imperauit vt aquæ diuiderentur, & diuisæ congregarentur in locum vnum, id est, in cauernas terræ, & terra habitabilis fieret. Hæc ipsa vox dicitur tonitruum, Deus maiestatis intonuit, quia quomodo tonitruum nos continuò prosternit, & obedire cogit: sic ad imperium

Domini,continuò aquæ recesserunt, & in loca humiliora se receperunt. Fuit autem hæc vox, & hoc tonitruum Dei super aquas multas, quia tunc aquæ vndique totam terram cooperiebant, proinde erat quasi immensa aquarum abyssus super terram. Hoc ipsum clarius describit idem Dauid in Psal. 103. Abyssus sicut vestimentum amictus eius, super montes stabunt aquæ, id est, immensitas aquarum vndique terram vestiebat, ita vt super omnes montes starent aquæ. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt: Ascendunt montes, & descendunt campi, in locum quem fundasti eis, id est, ab imperante Deo aquæ recesserunt, quasi à tonitruo fugerent, & tunc apparuerunt montes editi, & campi depresſi. Terminum posuisti quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram,id est, non solùm aquæ ad vocem Domini recesserunt, & terram aridam atque habitabilem reddiderunt, sed ab eadem voce Domini terminum acceperunt, quem transgredi nunquam audebunt. Iam verò secundùm alteram expositionem, describitur initium Euangelicæ prædicationis, quæ cæpit, cùm Deus ipse per se, Christo in aquis Iordanis baptizato, euangelizauit toti mundo, Iesum Christum esse filium suum, quod est quasi compendium totius Euangelij. Igitur vox Domini super aquas, est illa magnifica Dei vox in Baptismo Christi audita, Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Matth. 3. Tunc enim Deus maiestatis intonuit, & intonuit super aquas multas, quia tunc institutum est Baptisma, & data virtus omnibus aquis totius mundi ad filios Dei regenerandos. S. Augustinus, per vocem Domini super aquas, intelligit vocem Christi super populos, quia dicitur in Apocalypsi cap. 17. Aquæ multæ populi multi sunt: & addit, ideò dictum esse, Deus maiestatis intonuit, quia maiestas diuina erat in carne humana Christi tanquam in nube, & proinde vox Domini ex humana carne, erat quasi tonitruum ex nube. Elegans & vera expositio: sed superior, quæ est Patrum Græcorum, videtur magis literalis.

Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia. IV.

Vtrique interpretationi laus hæc vocis Dominicæ optimè quadrat. Nam vox Domini iubentis,vt aquæ in principio creationis rerum omnium diuiderentur, & aquæ inferiores in cauernas terræ sese reciperent, & non reuerterentur operire terram, non fuit inanis & sine effectu, vt pleraque tonitrua esse solent, quæ nihil præter ingentem sonitum habent; sed fuit vox plena virtute & gloria, atque ad eam continuò est consequutus effectus. Sic etiam vox Euangelicæ prædicationis ab ipso Deo inchoatæ, & à Christo & Apostolis propagatæ, non fuit inanis verborum strepitus, qualis multorum Oratorum, & Philosophorum est; sed fuit vox efficacissima, & signis atque prodigijs confirmata. Ad efficaciam verbi pertinet illud, in virtute; ad gloriammiraculorum, illud,in magnificentia, siue splendore & decore, vt sonat vox hebraica, hadar. Apostolus Paulus 1. Cor. 2. Prædicatio mea, inquit, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis: & 1. Thessalonic. 1. Euangelium meum non fuit ad vos in sermone tantum, sed in virtute, & Spiritu sancto. הָדָר

V. Vox Domini confringentis cedros, & confringet Dominus cedros Libani.

Iuxta priorem interpretationem transit Propheta ab operatione Dei in aquis, ad operationem in aëre. Significat autem his verbis, vocem Domini, id est, imperium Domini, excitare ventos ac tempestates, quas in Psalmo 148. vocat spiritum procellarum, quæ faciunt verbum eius. Et sanè mirabilis est potentia Dei, quæ rei tam exili, ac tenui tantam virtutem attribuit, vt etiam maximas arbores in momento confringat, & prosternat, quod multi homines magna vi, & longo tempore vix facerent. Nominat autem Propheta cedros, & cedros Libani, quia cedri sunt arbores durissimæ & maximæ, & eæ nusquam maiores inueniuntur, quàm in Libano monte. Iam verò iuxta posteriorem interpretationem, cedri Libani ratione sublimitatis sunt homines excelsi, siue magnitudine potentiæ, siue splendore sapientiæ, siue gloria eloquentiæ: ratione boni odoris, quem cedri spirant, sunt homines delicijs & voluptatibus dediti. Denique ratione densitatis & duritiei, qua mirum in modum cedri pollent, sunt homines obstinati & pertinaces in paternis erroribus. Has omnes cedros, Euangelica prædicatio magnificè confregit, & ad humilitatem & mansuetudinem Christianam, necnon ad fructus dignos pœnitentiæ faciendos perduxit. Exemplorum plenæ sunt historiæ.

VI. Et comminuet eas tanquam vitulum Libani, & dilectus quemadmodum filius vnicornium.

Ex Hebræo iuxta priorem intelligentiam, habetur sensus facilis & pulcherrimus. Sic enim legimus in Hebræo, & saltare faciet eas, sicut vitulum, Libanum, & sarion, sicut filium vnicornium. & sensus est, non solùm vox Domini confringet cedros Libani, sed etiam integras cedros radicitus euellet, & exilire faciet ea facilitate, qua vituli saliunt. Nec solùm cedros Libani, sed ipsos etiam montes, Libanum, & Sarion saltare faciet ea facilitate, qua filius vnicornium salit. Cui sententiæ similis est illa in Psalmo 113. Montes exultauerunt vt arietes, & colles sicut agni ouium. Iuxta posteriorem intelligentiam, sensus erit, vox prædicationis Euangelicæ non solùm confringet cedros Libani, id est, viros quamuis excelsos & obstinatos ad humilitatem Fidei Christianæ inflectet; sed etiam easdem cedros eradicabit, & in alium locum exilire faciet, id est, ab affectibus terrenis penitus abstrahet, & ad vitam pænè Angelicam transferet: quod Apostolis & Apostolicis viris conuenit, qui non solùm fideles, sed religiosissimi & perfectissimi euaserunt, vt non tam homines, quàm terrestres Angeli viderentur. Nec solùm cedros singúlas, sed integrum montem cedris plenum, siue integras cedrorum syluas exilire faciet Euangelica prædicatio, id est, non solùm hunc, aut illum virum, sed ingentem hominum multitudinem, cateruasq. integras, ad Fidem, & religionem, vitamq. perfectam adducet. Sed videndum est, quid Græca, & Latina editio habeat, inter quas hoc solùm interest, quod in Græca legitur, & comminuet eas tanquam vitulum Libanum; in Latina verò, & comminuet eas tanquam vitulum Libani. Quamuis autem S. Basilius & Euthymius legant, Libanum, tamen probabile est, in editionibus Græcis emendatioribus

tioribus

tioribus fuisse Libani, vt legunt SS. Hieronymus, & Augustinus, & Codex antiquissimus quo vtitur in Psalmis canendis Ecclesia S. Petri Romæ. Et quidem verba illa priora, & comminuet eas tanquam vitulum Libani, possunt non difficulter concordari cum verbis hebraicis: nam dum Cedri magno impetu confringuntur, & comminuuntur, certè fragmenta exiliunt, & sparguntur in varias partes. Itaque sensus erit, & comminuet eas, Cedros videlicet, ac per hoc per fragmenta, & frusta exilire faciet, quomodo vituli montis Libani exilire & saltare solent. Sed verba sequentia, & dilectus quemadmodum filius vnicornium, difficilius cum hebraicis vocibus, quæ nunc habentur in biblijs, concordari possunt: nam Sirion, pro quo nos habemus, dilectus, significat montem Hermon, Deuter. 3. & loricam, 1. Reg. 17. & 3. Reg. 22. Oportet igitur vt Septuaginta Interpretes, vel aliquid aliud legerint, vel certè intellexerint vocem illam, quæ significat montem Hermon, & loricam, res videlicet tam dissimiles, significare etiam dilectum, quibus habenda fides est, cùm ipsi doctissimi essent, & linguæ hebraicæ peritissimi. Posita autem hac lectione, iuxta priorem intelligentiam, hic erit sensus: Et comminuet eas, nimirum cedros, & comminuendo exilire faciet fragmenta cedrorum, sicut vitulum Libani, id est, sicut salit vitulus per montem Libani, & dilectus quemadmodum filius vnicornium, id est, vt salit dilectus filius vnicornium. Dicitur autem dilectus filius vnicornium, quòd sit speciosum & amabile animal, præsertim quando iuuenculus vnicornis est. Alij sic exponunt, & comminuet Cedros durissimas, quomodo comminui possunt tenerrimi vituli, & tenerrimi filij vnicornium: sed nostra expositio magis accedit ad lectionem hebraicam. Iuxta posteriorem intelligentiam sensus erit, prædicatio Euangelica non solùm confringet cedros Libani, id est, homines potentes & sapientes humiliabit, sed etiam comminuet vt vitulum Libani, id est, rediget altissimas Cedros ad paruitatem exigui vituli, qui pascitur in monte Libano. Per vitulum autem rectè intelligitur Christus, qui non solùm humilis & mansuetus fuit, more lactentis vituli, sed etiam immolatus in sacrificium Deo: Et dilectus quemadmodum filius vnicornium, id est, & tunc quando cedri Libani confractæ fuerint, apparebit dilectus, qui est Christus dilectissimus Patri, & desideratus cunctis gentibus: apparebit inquam, non amplius vt inermis vitulus, sed vt filius fortissimi vnicornis. Maiestas enim diuina, & omnipotentia Christi tunc primùm apparere cæpit, cùm per Euangelicam prædicationem piscatorum, Oratores & Philosophi, & ipsi etiam Principes mundi credere cæperunt in Christum. De viribus vnicornis, siue rinocerotis, vide Iob. 39.

Vox Domini intercidentis flammam ignis, vox Domini concutientis desertum, & commouebit Dominus desertum Cades. VII.

In prima parte huius versus, quæ apud Hebræos est versus integer, transit Propheta ab operatione Dei in aëre ad operationem in igne, ac dicit, Vocem Domini, id est, imperium & potentiam Domini, intercidere, id est, diuidere flammas ignis, quod fit, quando imperante Domino, varia mittuntur è nubibus, quasi è cælestibus caminis, fulmina in terras, quibus nihil terribilius & formidabilius mortalibus accidere solet. potest etiam illa intercisio, siue diuisio

flammarum, non solùm referri ad multitudinem, & varietatem fulminum, sed etiam ad subtilitatem, & acumen ipsorum fulminum: quæ enim acuuntur diuiduntur, ac interciduntur, vt ad subtilitatem redigantur. porrò nihil est omninò in rebus corporalibus acutius, subtilius, penetrabilius cælesti fulmine: vnde est illud in cantico Mosis, Deuter. 32. Si acuero, vt fulgur gladium meũ. Iuxta alteram intelligentiam, vox Domini, id est, Euangelica prædicatio diuidit flammas ignis, dum per eam Spiritus sanctus in cordibus hominum iaculatur ignem diuini amoris, multis & varijs modis: in cuius rei signum apparuerunt in die Pentecostes super credentes dispartitæ linguæ tanquam ignis, Act. 2. In altera parte versus celebrat Propheta potentiam Dei operantis in terra, ac dicit, Vocem Domini concutere & commouere desertum. Verbum Hebraicum, iachil, significat, parturire faciet. ex quo intelligimus, concussionem & commotionem, quæ in Græca & Latina editione exprimitur, non esse simplicem terræ motum, aut concussionem ex fragore tonitrui in deserto peculiariter resonantis, vt aliqui volunt; sed esse concussionem, & commotionem ad parturiendum. Itaque significatur hoc loco mirabilis potentia Dei, quæ sicut montem Libani potest cùm voluerit Cedris omnibus spoliare, & desertum facere: ita e contrario potest ipsum desertum Cades, vbi nihil nasci solet, vnica concussione parturire facere, & continuò arboribus & animalibus replere. Simile est, quod dicitur in Psalmo 106. Posuit flumina in desertum, terram fructiferam in salsuginem. & paulò post: Posuit desertum in stagna aquarum, & collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis, & seminauerunt agros, & plantauerunt vineas. Sed iuxta alteram intelligentiam significatur, ad Euangelicam prædicationem conuertendas esse etiam Barbaras nationes, quæ antea caruerant cultura spirituali, & irrigatione gratiæ Dei, vt comparatione aliarum nationum, desertæ dici possent. Quid si etiam hic significari dicamus, vera deserta paritura fuisse infinita agmina Monachorum, ac per hoc, vt loquitur Sanctus Hieronymus in Epist. ad Heliodorum, futura deserta vernantia floribus Christi? Nam in hoc ipso deserto Cades, fuisse plurima Monasteria tempore Sancti Hieronymi, testatur ipse in vita Sancti Hilarionis.

יָחִיל

VIII. Vox Domini præparantis ceruos, & reuelabit condensa, & in templo eius omnes dicent gloriam.

Iuxta priorem intelligentiam Propheta, qui Dei potentiam laudauit in elementis omnibus, aqua, aëre, igne, & terra: nunc laudat in animantibus, & plantis, paulò post laudaturus in hominibus. Dicit igitur, Vox Domini præparantis ceruos, vbi ponit loco exempli, operationem Dei in ceruis. Nam vt habemus in lib. Iob. cap. 39. ceruæ summa difficultate pariunt, & causa videtur esse, quia tam perfectos fœtus edunt, vt illi statim ad pastum pergant, nec redeant ad matrem; vt in eodem loco dicitur. Mira igitur Dei potentia in eo cernitur, vt ceruas parere faciat. In Hebræo habetur, Vox Domini parere faciens ceruas, vel vt Sanctus Hieronymus vertit, Vox Domini obstetricans ceruis. Idem significant verba Græca & Latina. Nam præparare ceruos, nihil est aliud hoc loco, nisi præparare ad pariendum. Nomen, ceruos, commodius legeretur, ceruas: nam in Hebræo est nomen fœmininum, & in Græco, est

nomen

nomen commune. Sed rectè etiam potest intelligi, præparantis ceruos, nam ponitur nomen masculinum ad exprimendum ceruos in genere non distinguendo sexus: quasi diceretur, Vox Domini præparat ceruos, id est, speciem ceruinam ad partum, quæ species sine peculiari prouidentia Dei parere non posset. In verbis sequentibus, Et reuelabit condensa, siue, vt in Hebræo apertius legitur, aperiet syluas; significatur operatio Dei in arboribus, & sensus est, Deo nihil esse clausum, sed omnia peruia; ipse enim omnia penetrat, etiam densissimas syluas, & vbique operatur; & ideò, In templo eius omnes dicunt gloriam; id est, omnes creaturæ Deum laudant, & glorificant in hac rerum vniuersitate, quæ est veluti templum eius. In Hebræo est omne ipsum, siue, totum hoc dicet gloriam: ideo exposuimus, omnes, id est, omnes creaturæ: non enim loquitur solùm de hominibus, sed de toto eo, quod dictum erat, id est, aqua, igne. &c. Iuxta alteram intelligentiam sublimiorem, vox Domini præparat ceruos cùm Euangelica prædicatio præparat homines spirituales, alta petentes, & venenatos serpentes spiritu suo occidentes, ad partum mirabilium operum. quid enim maius & mirabilius, quàm vt homo infirmus, operetur opera meritoria vitæ perpetuæ? Et cùm vox Domini ceruos omnes parere fecerit, tunc demum reuelabit condensa, id est, vt exponit Sanctus Basilius in secunda expositione huius Psalmi, reuelabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium in extremo iudicio, iuxta Apostolum 1. Cor. 4. & tunc, tam erit euidens iustitia Dei, vt in magno illo theatro, & templo omnes omnino, tam boni, quàm mali sint glorificaturi Deum. Tunc enim curuabitur Christo omne genu, & omnes vel inuiti, vel libenter dicent, iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. sic in templo eius, omnes dicent gloriam. Sanctus Augustinus per illud, reuelabit condensa, intelligit reuelationem Sacramentorum, & arcanorum Scripturæ sanctæ, quæ viris sanctis & perfectis, quasi ceruis alta petentibus, aperiuntur.

Dominus diluuium inhabitare facit, & sedebit Dominus Rex in æternum. IX.

In Hebræo est, Dominus diluuium inhabitat, & sic etiam ex Græco legunt Basilius, & Augustinus: tamen Hieronymus in epist. ad Sumiam & fretellam magis probat nostram lectionem, nimirum, inhabitare facit, & sic dicit se transtulisse. Eodem modo legit Eutymius. Et certè græca vox vtrumque significat, inhabitare, & collocare, id est, habitare facere. vox hebræa parua mutatione facta in eandem significationem adduci potest. Retenta igitur nostra lectione, iuxta priorem intelligentiam, redditur causa, cur omnia dicant gloriam Deo. Causa enim est, quia Deus diluuium inhabitare facit, id est, copiosum imbrem effundit super terram, ex quo rebus omnibus alimentum producitur & vita sustentatur, & ipse idem Deus sedebit Rex, & Dominus in æternum, omnia videlicet regens, omnia gubernans, omnia disponens. At iuxta posteriorem intelligentiam, Dominus cùm in extremo iudicio reuelauerit condensa, & ab omnibus iustitia eius laudata fuerit, tunc diluuium inhabitare faciet, effundens omnia genera bonorum in bonos, & omnia genera malorum in malos, & sic nullo penitus resistente, sublato de medio omni alio principatu, & regno Dæmonum, atque hominum impiorum, sedebit Dominus Rex in æternum. Referunt

ferunt hoc diluuium alij ad diluuium Noë, alij ad Baptiſmum, & quia ſunt auctores graues & magni nominis, non audeo improbare.

X. Dominus virtutem populo ſuo dabit, Dominus benedicet populo ſuo in pace.

Hæc eſt concluſio Pſalmi, in qua, iuxta priorem intelligentiam, Propheta, qui laudauit Dei potentiam in omnibus alijs rebus mundi huius inferioris, laudat poſtremò in hominibus, id eſt, in populo ſuo, cui dandam eſſe dicit à Deo virtutem, id eſt, robur & vires contra omnes aduerſarios, & ijs omnibus ſuperatis, dulciſſimam quietem & pacem. At iuxta poſteriorem intelligentiam, concludit Pſalmum promittens populo Dei virtutem, id eſt, potentiam & robur in hac peregrinatione ad reſiſtendum tentationibus, & benedictionem ac pacem ſempiternam in æterna vita. Non videtur hoc loco prætereunda pia quorundam obſeruatio, qui vocem Domini ſepties in hoc Pſalmo repetitam, ſeptem Eccleſiæ Sacramentis ita accommodant, vt vocem Domini ſuper aquas, Baptiſmo; vocem Domini in virtute, Confirmationi; vocem Domini in magnificentia, Euchariſtiæ; vocem Domini confringentis cedros, Pœnitentiæ; vocem Domini concutientis deſertum, Ordini; vocem Domini intercidentis flammam ignis, Matrimonio; vocem Domini præparantis ceruos, vnctioni Extremæ conuenire velint.

PSALMVS VIGESIMVSNONVS.

Titulus, & Argumentum.

Pſalmus cantici, in dedicatione domus Dauid.

HIC titulus, indicat Pſalmum & voce, & inſtrumentis muſicis cantatum, quod in præfatione annotauimus ex B. Hilario, & idipſum docet in Commentario huius Pſalmi S. Baſilius. Ex eodem titulo colligimus, hunc Pſalmum compoſitum fuiſſe à Dauide, quando domus eius in Hieruſalem magnificentiſſimè extructa, dedicata fuit. Tunc enim intellexit Dauid regnum ſuum à Deo confirmatum, & ſtabilitum fuiſſe; & ideò in gratiarũ actionem hunc hymnum cecinit Deo. Habetur hæc hiſtoria lib. 2. Reg. 5. & lib. 1. Paralip. 14. Videtur autem hic Pſalmus duplicem ſenſum habere, vt Pſalmus ſuperior, vnum hiſtoricum, alterum propheticum, vtrumque literalem. Et quidem rectè poſt conſummationem tabernaculi, quod eſt Eccleſia militans in terris, ſequitur dedicatio domus, quæ eſt Eccleſia ſtabiliter quieſcens in cælis, cuius fundamentum, quod eſt Chriſtus iam dedicatum eſt, cùm ad vitam immortalem & glorioſam peruenerit.

EXPLI-

EXPLICATIO PSALMI XXIX.

EXaltabo te Domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. I.

Dauid confirmato Regno, arce Sionis munita, & de nomine suo ciuitate Dauid appellata, denique domo regia magnificentissimè exstructa, Deum agnoscens tantorum beneficiorum auctorem, tributum illi offert gratiarum actionis, ac dicit, Exaltabo te Domine, id est, quamuis tu Domine altissimus sis, vt re ipsa altior fieri non possis; tamen apud eos, qui altitudinem tuam minus agnoscunt, exaltabo te prædicatione mea, & faciam, quod in me est, vt te altissimum esse omnes agnoscant. Quoniam suscepisti me, de imo videlicet, ac de profundo humilitatis suscepisti, & exaltasti in solium Regni. Nam vox hebræa, dalà, exaltare significat. Itaque ait, tu exaltasti me, & ego exaltabo te, דִּלָּה non tribuens meis viribus exaltationem meam, sed magnificentiæ tuæ: tu exaltasti me, & ego humiliabo me, vt exaltem te. Nec delectasti inimicos meos super me: hoc ex illa exaltatione consecutum est, vt inimici Dauid, qui plurimi fuerunt, & eum longissimo tempore ad necem quæsierunt, non habuerint materiam gaudendi ex eius interitu, quem auidissimè expetebant, sed contra dolendi ex illa exaltatione, quam impedire totis viribus conabantur. Iam verò prophetico sensu, loquitur Dauid in persona Christi, & Electorum, tum omnium, tum singulorum, quos in cælesti Regno quasi exaltatos præuidebat, è quorum numero ipse quoque futurus erat. Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me, id est, nunc verè te Domine cogitatione & voce exaltabo, cùm ex mea exaltatione cognoscam sublimissimam altitudinem tuam. nam ex ima terra, & profundo miseriarum, ex ipsa mortalitate suscepisti & exaltasti me ad gloriam resurrectionis & immortalitatis, atque adeò ad Regnum cæleste & sempiternum. Nec delectasti inimicos meos super me, quia non permisisti vt potirentur desiderio suo, quo in sempiternum interitum meum anhelabant Dæmones, & homines mali. Gauisi sunt quidem impij Iudæi, cùm à Pilato extorserunt sententiam mortis in Christum, & non raro lætantur mali, cùm bonos, vel opibus, vel etiam vita spoliare possunt; sed eorum lætitia tam breuis est, & tam longum adducit dolorem, vt meritò somnium potius lætitiæ, quàm vera lætitia dici debeat.

Domine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me. II.
Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me III.
à descendentibus in lacum.

Reuocat Propheta ad memoriam angustias suas, quas ante Regnum adeptum, passus est, vt ostendat verum esse, quod paulò ante dixit, Nec delectasti inimicos meos super me. Domine Deus meus clamaui ad te, cùm in periculis mortis tam sæpè versarer, & ob id ægritudine animi contabescerem: sed tu Domine sanasti ægritudinem illam meam, & à morte propinqua, ita me liberasti, ac si ex ipso inferno me eduxisses. Illud autem, saluasti me à descendentibus in lacum,

lacum, idem ſignificat, ſed eſt loquutio paulò obſcurior. Senſus eſt, ſaluaſti me, vel, vt habetur ad verbum in Hebræo, viuificaſti me à deſcendentibus in lacum, id eſt, excitaſti me à mortuis. Nam per deſcendentes in lacum intelliguntur mortui. Dicitur autem Dauid excitatus à mortuis, quia à morte propinqua & certiſsima liberatus fuerat. At iuxta propheticam intelligentiã, Chriſtus planè ad literam dicere poteſt, ſanaſti me, id eſt, vulnera mea in cruce accepta; & eduxiſti ab inferno, id eſt, à Limbo animam meam, & viuificaſti me per reſurrectionem, atque ita à mortuis excitaſti. Denique Sancti omnes dicere poterunt, cùm domus æterna dedicabitur, ſanaſti me perfectiſſima ſanitate corporis & animæ, & eduxiſti ab inferno animam meam, quia non permiſiſti vt in infernum damnatorum deſcenderem, & ſaluaſti, ſeu viuificaſti me à deſcendentibus in lacum, quia vitam & ſalutem æternam mihi donaſti. Idem habetur in Pſalmo 102. Qui ſanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam.

IIII. Pſallite Domino ſancti eius, & confitemini memoriæ ſanctitatis eius.

Et Dauid acceptis temporalibus beneficijs, & vnuſquiſque ſanctorum acceptis beneficijs æternis, parum eſſe iudicans, ſi ipſe ſolus Deo gratias agat, hortatur alios, qui ſimilia beneficia perceperunt, vt Deum laudare non ceſſent. Illud, Confitemini memoriæ ſanctitatis eius, hunc ſenſum habet, confitemini confeſſione laudis, id eſt, laudate memoriam ſanctam eius, quòd videlicet veſtri memor fuerit memoria ſancta, memoria pia, memoria paterna, non ad puniendum, ſed ad ſanctificandum. paſſim enim in lingua hebraica ponitur nomen ſubſtantiuum in ſecundo caſu, pro adiectiuo in primo caſu. Quod enim frequenter legimus, in monte ſancto eius, vel in templo ſancto eius, in Hebræo eſt, in monte, vel, in templo ſanctitatis eius. Itaque Sanctus Hieronymus, qui hoc loco poſuit, memoriæ ſanctitatis eius, in Pſalmo 97. verſu vltimo, poſuit, memoriæ ſanctæ eius. Et verò magnum eſt hoc Dei beneficium, & memoria gratiſſima recolendum, quòd cùm nos, qui Dei ope ſemper indigemus, ſæpè obliuiſcamur illius; ille, qui bonorum noſtrorum non eget, ſemper recordetur noſtri, & præcipuè recordatus ſit cùm miſit ad nos filium ſuum, Saluatorem mundi, quod ipſum idem Dauid in Pſal. 8. miratur, cùm ait, Quid eſt homo, quia memor es eius?

V. Quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius.

Reddit rationem, cur dixerit, laudandam eſſe memoriam ſanctam, quam de nobis habet Deus. Ratio enim eſt, quia Deus, ſi nos punit, id facit ex indignatione, quam peccata noſtra prouocant, id eſt, ex iuſto iudicio; ſed alioqui in voluntate, & electione eius non eſt pœna, ſed vita. Itaque per iram intelligitur pœna & caſtigatio, quæ dicitur ira, quia eſt effectus iræ: per indignationem, intelligitur iuſtum Dei iudicium, vt Sanctus Baſilius & alij exponunt, In Hebræo habetur, quoniam momentum eſt in indignatione eius, & vita in
רגע voluntate eius. Sed Septuaginta Interpretes non videntur legiſſe, regah, quod ſignificat, momentum, ſed regaz, quod ſignificat iram. fortaſſe etiam legerũt,
רגז regah, & verterunt iram, quia vox illa, non ſolùm ſignificat momentum, ſed etiam

etiam scissionem, proinde intellexerunt, sensum esse, in indignatione Dei esse scissionem, id est, occisionem & mortem, sed in voluntate Dei esse vitam: sed pro scissione posuerunt iram, quia sæpissimè in scriptura ponitur ira pro pœna. Cæterum sensus etiam, quem ex Hebræo exprimit Sanctus Hieronymus, non est contemnendus: verè enim respectu electorum, de quibus in hoc Psalmo agitur, momentum est in indignatione Dei, id est, breuissima & momentanea est indignatio Dei in electos peccantes, quia statim pœnitentibus ignoscit. nam in voluntate eius non est ira, sed vita. Porrò hæc omnia in Christum caput electorum mirificè quadrant. Nam pater filio suo non pepercit, sed tamen ira, id est, punitio fuit in Christo ex indignatione contra peccata nostra, & fuit castigatio illa breuissima, sed vita & resurrectio Christi fuit planè ex voluntate & electione Dei.

Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. VI.

Sanctus Hieronymus vertit, in matutino laus, sed vox hebræa, rinna, significat propriè iubilationem, siue exultationē, in qua est coniuncta laus cum lætitia. proinde non est discrepantia inter versiones. Sensus igitur est, inde probari, iram siue momentum, esse in indignatione Dei; sed in voluntate & beneplacito eiusdem esse vitam electorum suorum; quia post fletum ex castigatione & pœnitentia natum, statim succedet lætitia, & laus iubilationis ex remissione & reconciliatione: Nam inter vespere & mane, id est, inter noctem & diem nihil est medium. Rectè autem tribuitur tempus nocturnum fletui, & diurnum lætitiæ, tùm quia cùm peccamus recedit à nobis lux gratiæ diuinæ, cùm recōciliamur, redit; tum quia tempus huius vitæ, in quo peccata deflemus, & præ desiderio patriæ gemimus & suspiramus, tempus est nocturnum; quia non videmus Deum, qui est sol iustitiæ: tempus autem vitæ futuræ, in quo exultabimus lætitia inenarrabili & glorificata, vt loquitur Sanctus Petrus, tempus erit diurnum, quia videbimus Deum sicuti est. Sed in Christo ad litteram impletum est hoc vaticinium. nam ad vesperam cum dolore mortuus est, & in matutino cum lætitia resurrexit.

רִנָּה

Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. VII.

Vicissitudinum iræ & vitæ, fletus & lætitiæ, quam demonstrauit Propheta superioribus versiculis generatim; nunc demonstrat in particulari, loquens tū in persona sua, tum in persona electorum Dei. Ac primum in persona sua dicit, se antequam in regnum exaltaretur, aliquando tanta pace, & bonorum temporalium copia abundasse, vt existimaret, sibi illa perpetuò adfutura. Videtur autem respicere ad illud tempus, in quo post cædem Goliath Philistæi, vt habetur 1 Reg. 18. diligebatur à Rege, à filio Regis, atque ab omni populo, ita vt paulò post fieret tribunus, & gener Regis. De hoc igitur tempore dicit, Ego autem dixi in abundantia mea, id est, dum bonis omnibus abundarem, Non mouebor in æternum, id est, tam bene fundata est hæc fælicitas mea, vt semper duratura videatur.

Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem. VIII.

Reddit

Reddit rationem, cur dixerit, non mouebor in æternum, atque id facit per apostrophen ad Deum, quasi diceret, ideo dixi, non mouebor in æternum, quia tu Domine præstitisti virtutem, id est, robur ac vires decori meo, id est, fælicitati meæ, idque, in voluntate tua, id est, in beneplacito tuo, quia ita placuit tibi, ita voluisti, & decreuisti. In Hebræo habetur, monti meo, pro decori
הַרְרִי meo. sed Septuaginta non legerunt, hareri, id est, monti meo, sed hadari, de-
הֲדָרִי cori meo, vnica litera, eaque simillima mutata: &, vt sæpè diximus, in eiusmodi vocum ambiguitatibus, videtur omnino præferenda lectio Septuaginta Interpretum, & editionis vulgatæ.

IX. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

Hic iam declarat rerum vicissitudinem, quæ tamen ex Dei prouidentia pendet. Auertisti, inquit, faciem tuam à me, id est, paulò post, in medio cursu fælicitatis destituisti me fauore tuo, & permisisti, vt in odium Regis inciderem, Et factus sum conturbatus, inde enim exilium, fuga, mortis periculum, & alia mala exorta sunt. Sed hæc omnia longè adhuc melius conueniunt in vicissitudines, quas patiuntur Electi, cùm peregrinantur in terris. Ego autem, inquit Electus quilibet, in abundantia mea, id est, dum gratia Dei, & spirituali consolatione abundabam, dixi, non mouebor in æternum, etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo, dixit vnus ex primarijs electis. Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem, id est, robur meum non ex me erat, sed ex te, quia tu præstiteras virtutem decori meo, id est, pulchritudo animæ meæ, quæ ex luce sapientiæ, & iustitiæ oritur, à tuo adiutorio conseruabatur. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus, id est, vt punires præsumptionem meam, dimisisti meipsum mihi, & continuò cecidi, & conturbatus sum. Quod attinet ad Christum, possunt hi tres versiculi tribui Christo, pro corpore eius, quod est Ecclesia, id est, vt ea omnia dicat in persona membrorum suorum. Possunt etiam Christo tribui in persona propria. Nam quemadmodum ipse dixit in Cruce, Deus meus vt quid dereliquisti me? ita dicere potest, Auertisti faciem tuam à me, non auersione inimicitiæ, sed auersione defensionis & auxilij tempore passionis. Itaque sensus erit, Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum, id est, humanitas mea inuncta præ omnibus consortibus suis abundantissima gratia, ipsi nimirum fonti gratiarum Deo hypostaticè vnita, dixit, non mouebor in æternum, id est, nihil mihi nocere, nihilq. me perturbare poterit. Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem, id est, quia tu Domine pulchritudini & excellentiæ meæ, quæ præsto omnibus hominibus, & Angelis, addidisti robur & potentiam, nodum videlicet insolubilem hypostaticæ vnionis, idq. ex voluntate tua, cui nemo resistere potest. Auertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus, id est, nihilominus tamen manente vinculo hypostaticæ vnionis, & illæsa pulchritudine gratiæ, auertisti ad tempus pro salute hominum faciem tuam à defensione mea: voluisti, vt calix amarissimæ passionis non transiret à me, sed biberem illum: ideò conturbatus sum, cæpi pauere, tædere, & mæstus esse, & dixi, tristis est anima mea vsque ad mortem. Neque hinc colligi debet, Christi animam aliquid ignorasse, vel aliquid inopinatum ei contigisse: nam verum est, nihil ei nocere, vel eam turbare potuisse, nisi ipsa voluisset; sed admisit in se furentium manus, & turbauit semetipsum. Et sicut Christus dixit ad Patrem, Auer-

tisti

stisti faciem tuam à me, ita dicere potuisset, auerti faciem diuinitatis meæ ab auxilio humanitatis meæ, & sciens, & volens conturbatus sum.

Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor. X.
Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? XI.
Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annunciabit veritatem tuam? XII.

Hæc omnia videntur accipienda pro tempore præterito, neque est insolitum, vt apud Hebræos futurum ponatur pro præterito. Itaque Dauid in sensu historico dicit, se tempore tribulationis & periculi, clamasse ad Dominum, atque inter cætera allegasse, non esse vtilem Domino mortem suam, quia mortuus non posset Deum laudare. Ad te Domine clamabo, id est, cùm te auertente faciem factus sum conturbatus, non desperaui de misericordia tua: sed ad te clamaui, & te deprecatus, dixi, Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem, id est, quid tibi Domine proderit effusio sanguinis mei, dum ego ab inimicis occisus, putrescam in sepulchro? Certè puluis non confitebitur tibi confessionem laudis. Iuxta sensum altiorem & propheticum, Christus in passione ad Dominum clamasse, & orasse se dicit, quod impletum fuit, quando, vt Apostolus loquitur ad Hebr. 5. cùm clamore valido & lacrymis, preces obtulit ad eum, qui posset eum saluum facere à morte. Tunc igitur ait, Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? id est, quæ vtilitas erit gloriæ Dei, & saluti humani generis in sanguine meo in cruce effuso, dum cæterorum hominum more, corpus meum in sepulchro putrescit & corrumpitur? Nam nisi Christus resurrexisset, inanis esset fides nostra, vt dicit Apostolus 1. Corinth. 15. &, neque ipse reddiuiuus annunciasset Apostolis veritatem Dei, neque homines mortales, qui sunt ex se puluis & cinis, facti essent spirituales, & filij Dei, qui Domino confiterentur, & annunciarent alijs hominibus veritatem, id est, fidelitatem, & iustitiam Dei. Denique possunt hæc eadem verba tribui singulis Electis, qui post lapsum in culpam, pœnitentia ducti, clamauerunt ad Deum pro remissione peccati, vt possent Domino confiteri, & annunciare alijs peccatoribus veritatem promissionum Dei.

Audiuit Dominus, & misertus est mei, Dominus factus est adiutor meus. XIII.

Ex hoc versiculo perspicuum est, verba versiculi decimi rectè explicata fuisse pro tempore præterito. Affirmat igitur Propheta tum in persona sua, tum in persona Christi, & Electorum, clamorem suum à Deo fuisse exauditum. In Hebræo legitur, Audi Domine, & miserere mei, Dominus esto adiutor meus. Sed eædem voces hebraicæ sub alijs punctis reddunt lectionem, quam nos habemus. Proinde certum est, Septuaginta Interpretes aliter legisse, quàm S. Hieronymus, & Hebræi posteriores legerint: neque dubitandum est, Septuaginta Interpretum auctoritatem in ijsdem vocibus legendis præualere debere.

Con-

XIV. **Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi, conſcidiſti ſaccum meum, & circumdediſti me lætitia.**

Hic eſt effectus exauditionis. Dauid ex miſero exule Rex potens effectus; Chriſtus ex mortuis reſurgens, & de ipſa morte triumphans; Electus quiſque ex valle lacrymarum ad patriam cæleſtem perueniens iuſtiſſimè dicit, Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi. In Hebræo, pro, in gaudium, eſt in chorum, ſed per chorum hebraicè, machol, intelligitur inſtrumentum muſicum. Senſus eſt idem: ſed vox hebræa videtur paulò elegantius reſpondere voci præcedenti, ac ſi latinè diceretur, Conuertiſti planctum in cantum. Quod ſequitur, conſcidiſti ſaccum meum, & circumdediſti me lætitia, ſignificat mutationem veſtis lugubris in veſtem lætitiæ conuenientem. Dicit autem Propheta, conſcidiſti, & non, exuiſti, vel ſpoliaſti, quia quod exuitur, remanet integrum; quod ſcinditur, deſtruitur, vt vſui deinceps eſſe non poſſit. Itaque ſignificatur hoc loco, ſaccus miſeriæ, vel mortalitatis, & paſſibilitatis planè deſtructus, vt nunquam amplius vſui ſit futurus in Sanctis, ac multò minus in Chriſto, qui reſurgens à mortuis, iam non moritur.

מָחוֹל

XV. **Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar, Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.**

Hic eſt vltimus finis gloriæ Chriſti, & Sanctorum omnium, laus Dei. Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Illud, & non compungar, in Hebræo eſt, & non taceat, vt ſenſus ſit, vt gloria mea cantet tibi laudem, & gratiarum actionem, & nunquam taceat, nunquam ceſſet à laude; cui rectè ſubiungitur, in æternum confitebor tibi, id eſt, ſemper laudabo, nunquam ſilebo. Sed quanquam hæc lectio ſatis cohæreat cum reliquis verbis, tamen idem vocabulum hebraicum, iddòm, ſignificat ſilere, & excidere ſiue ſuccidere: & hanc ſignificationem elegerunt Septuaginta Interpretes, & legerunt in prima perſona, & non compungar, quod eſt idem cum eo, & non ſuccidar. Eſt autem ſenſus, cantet tibi gloria mea, & non gemitus meus, ex timore mortis, vel peccati: vel, cantet tibi gloria mea, & non amplius compungar aculeo mortis, vel peccati.

יִדֹּם

PSALMVS TRIGESIMVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, Pſalmus Dauid, pro Ecſtaſi.

IN hoc titulo nihil eſt noui, niſi illa vox Ecſtaſis, quæ non habetur in Hebræo, & fortaſſe non eſt addita à Septuaginta Interpretibus, ſed ab aliquo alio interprete: nam in quibuſdam ſolùm exemplaribus illam ſe inueniſſe Theodoretus teſtatur. Sanctus quoque Hieronymus eam non habet, neque in verſione ſua ex Hebræo, neque in commentario, vbi exponit verſionem Septuaginta Interpretum. Quicunque illam particulam addidit, eam accepit ex verſiculo 28. huius Pſalmi, Ego autem dixi in exceſſu mentis meæ. Significat autem ecſtaſis mentis exceſſum, cùm animus ita intendit in rem aliquam, vt quaſi corpus proprium deſeruiſſe videatur. Oritur autem iſte exceſſus, vel ex diuina aliqua reuelatione, quæ rapit mentem in arcanum aliquod intuendum; vel ex vehementi paſſione timoris, vel amoris. Hoc autem loco, videtur intelligenda ecſtaſis ex timore repentino & maximo, quo Dauid correptus fuit, cùm audiuit Abſalonem filium & omnem populum contra ſe conſpiraſſe. Quæ hiſtoria habetur 2.Reg.15. Videtur autem ad literam Pſalmus de Dauide fugiente perſecutionem Abſalonis intelligendus, vt Theodoretus, & Euthymius volunt. Sed poteſt etiam ad Eccleſiam inter perſecutionum anguſtias gementem, accommodari.

EXPLICATIO PSALMI XXX.

IN te Domine ſperaui, non confundar in æternum, in iuſti- I.
tia tua libera me.

Dauid Rex fugiens perſequentem Abſalonem, omni humano auxilio deſtitutus, ad Deum recurrit, ac dicit, in te ſperaui, & ideò confido, quod nunquam fruſtrandus mea ſpe ſim, quia tu omnipotens, & fideliſſimus es. Igitur iuxta hanc ſpem meam, libera me in tua iuſtitia, id eſt, ob iuſtitiam tuam, qua impios punire ſoles, & innocentes liberare.

Inclina ad me aurem tuam, accelera, vt eruas me. II.

Quia perſecutio vrgebat, & amici Dauid 2.Reg.17. per nuncios ei ſignificauerant, vt non quieſceret, ſed fugere perſeueraret, niſi opprimi vellet; ideò petit velociter exaudiri, & de imminenti periculo erui.

Eſto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij, vt III.
ſaluum me facias.

Verba ſunt clara, quia Septuaginta Interpretes expoſuerunt verba metaphorica, quæ ſunt in codice hebraico: ſic enim legitur ad verbum, Eſto mihi in petram

tram

tram fortiſſimam, & in domum munitiſſimam ad ſaluandum me. Vocatur autem hoc loco petra fortiſsima, vel ſaxea rupes in ſublimi poſita, vel domus ſiue arx ex fortiſsimis lapidibus conſtructa; & tunc verba ſequentia erunt explicatio præcedentium, vt ſenſus ſit. Eſto mihi, ò Deus, inſtar petræ duriſsimæ, id eſt, inſtar domus, ſiue arcis munitiſsimæ, in quam tutò confugere poſſim. Dicuntur autem hæc omnia planè ad rem propoſitam aptiſſimè. Nam Dauid fugiebat per campeſtria deſerti, vbi nulla erat arx, in quam confugere poſſet.

IV. Quoniam fortitudo mea, & refugium meum es tu: & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.

Hic etiam expoſuerunt Septuaginta metaphoras vocum hebraicarũ: ſic enim legimus in Hebræo, Quoniam petra mea, & munitio mea tu es, id eſt, ſis tu mihi loco arcis lapideæ & munitæ, quoniam munitionem aliam habere non poſſum. Quod ſequitur, Et propter nomen tuum deduces me, & enutries me, optimè reſpondet hiſtoriæ. Dauid enim ob repentinam fugam, neque quò iturus eſſet ſciebat, neque vnde alimenta conquireret: vnde diuina prouidentia factum eſt, vt ei Siba occurreret cum ducentis panibus, & centum alligaturis vuæ paſſæ, & duobus vtribus vini. Itaque ait, propter nomen tuum, id eſt, in gloriam nominis tui deduces me ad locum tutum, & ad nutrimentum cibos prouidebis. Recentiores aliqui vertunt, duces me & deduces me, Quod mirum eſt, cùm vocem hebraicam, nahal, non ſolùm Septuaginta, ſed etiam S. Hieronymus, tum hoc loco, tum in Pſalmo 23. ſignificare velint, enutrire, vel ſuſtentare.

נָהַל

V. Educes me de laqueo hoc, quem abſconderunt mihi, quoniam tu es protector meus.

Non ſolùm, inquit, duces me ad locum tutum, & ibi enutries, ſed etiam liberabis de inſidijs, quas veluti laqueum abſconditum tetenderunt mihi: vocat enim laqueum, occultam coniurationem factam cum Abſalone in Hebron contra ſe, nihil tale metuentem, neque cogitantem. Ad illud, quoniam tu es protector meus, additur, Domine, in textu Græco, ſed ſuperuacaneum eſſe affirmat S. Hieronymus in epiſt. ad Suniam & Fretellam.

VI. In manus tuas commendo ſpiritum meum, redemiſti me Domine Deus veritatis.

Quamuis bona ſpe dixerit, educes me de laqueo hoc, tamen quia de vita nondum ſecurus erat, addit, in manus tuas commendo, vel, vt habetur in Hebræo & Græco textu, commendabo ſpiritum meum, id eſt, curæ tuæ commendabo vitam meam. Quoniam tu ſæpè aliàs redemiſti me de morte: Tu, inquã, Domine, qui es Deus veritatis, id eſt, Deus veriſsimus, vel Deus fideliſſimus. Propter hunc locum ſuſpicantur aliqui totum Pſalmum intelligendum eſſe de Chriſto: ipſe enim in Cruce pendens dixit, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Sed etiam ſi Pſalmus non intelligatur ad literam de Chriſto, tamen potuit Dominus hæc verba de hoc Pſalmo accipere, cùm ſpiritum ſuum Deo Patri commendare vellet: Quomodo etiam S. Nicolaus moriens, hunc Pſalmum vſque ad verba, quæ nunc exponimus, pronunciauit; & nos frequentiſſimè

ſimè iiſdem verbis vtimur. Certè verba illa eiuſdem verſiculi, redemiſti me Domine Deus veritatis, non rectè tribuuntur Chriſto, cùm ſit ipſe Redemptor, non redemptus. S. Auguſtinus Chriſto tribuit priora verba, In manus tuas cōmendo ſpiritum meum: poſteriora tribuit populo Chriſtiano, redemiſti me Domine Deus veritatis; vult enim S. Auguſtinus in hoc Pſalmo frequenter mutari perſonas, & nunc loqui Prophetam, nunc verò Chriſtum, nunc autem populum. Quodquidem rectè & piè dicitur, cùm myſtica explicatio quæritur: ſed cùm ſenſus literæ inueſtigatur, non videntur mutationes perſonarum intelligendæ, vbi non eſt diſtinctio, ſiue interpunctio, quæ notet finitam ſententiam; hoc autem loco ſine tali interpunctione continuantur verba totius verſiculi in omnibus codicibus, Hebræo, Græco, & Latino.

Odiſti obſeruantes vanitates ſuperuacuè. VII.

Ego autem in Domino ſperaui, exultabo & lætabor in VIII.
miſericordia tua.

Reddit aliam rationem, cur in manibus Dei commendauerit vitam ſuam: quia videlicet Deus odio habere ſoleat eos, qui non ſperant in ſuo adiutorio; ſed in rebus vanis, quæ nullum auxilium adferre poſſunt. Odiſti, inquit, obſeruantes vanitates, id eſt, ſomnia, vel auguria, vel reſponſa Dæmonum; quod fecit Saul, qui conſuluit phytoniſſam. Poteſt etiam nomine vanitatis intelligi induſtria, vel aſtutia humana, ſiue quodcunque conſilium, & auxilium hominum, quod ſine Deo, vel contra Deum nullas vires habet, ideò additur ſuperuacuè, quia fruſtra nituntur homines in rebus vanis. Ego autem, inquit, non obſeruaui, neque aſpexi res vanas, vt in illis confiderem; ſed ſperaui in Domino, & ideò exultabo & lætabor in tua miſericordia, quia nimirum ſperantes in Domino miſericordia diuina non deſerit. Ex Hebræo legunt recentiores, odiui obſeruantes vanitates: & verè vox hebræa, ſanethi, ſignificat odiui: ſed Septuaginta, & S. Hieronymus legerunt, ſanetha, quod ſignificat, odiſti; proinde mutatio textus facta eſt poſt tempora S. Hieronymi. Senſus ſemper eſt verus, ſed melius cohæret cum ſequentibus noſtra lectio: non enim rectè coniungitur, odiui vanitates, cum illo, ego autem ſperaui.

שָׂנֵאתִי
שָׂנֵאתָ

Quoniam reſpexiſti humilitatem meam, ſaluaſti de neceſſi- IX.
tatibus animam meam.

Nec concluſiſti me in manibus inimici, ſtatuiſti in loco ſpa- X.
tioſo pedes meos.

Allegat præterea beneficia, vt gratum ſe oſtendens, prouocet Deum ad ſimilia concedenda. Senſus eſt, exultabo, & lætabor in tua miſericordia, quoniam pignus habeo miſericordiæ, liberationem ex perſecutione Saulis: tunc enim reſpexiſti humilitatem meam, id eſt, abiectionem & afflictionem meam. hæc enim omnia ſignificat vox hebræa; ſaluaſti etiam tunc animam meam, id eſt, de anguſtijs, in quibus neceſſario hærebam, neque inde me eximere poteram. In Hebræo ad verbum eſt, Sciuiſti anguſtias animæ meæ, ſed ſenſus eſt idem. voluerunt enim Septuaginta non verbum verbo reddere, ſed vtcunque ſententiam

explicare. Idipsum repetitur, vel explicatur sequenti versiculo: Nec conclusisti me in manibus inimici, id est, non permisisti, vt Saul, qui me quærebat ad necem voto suo potiretur, sed Statuisti in loco spatioso pedes meos, id est, fecisti, vt ex angustijs in quibus hærebam liberatus, ambulare possem quocunque vellem, quasi in aperto & libero campo constitutus.

XI. Miserere mei Domine, quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus.

Ex recordatione præteritorum beneficiorum orat pro futuris, & narrat calamitates suas. Miserere mei Domine, quoniam tribulor, id est, sicut aliàs cùm tribularer misertus es mei, ita & nunc miserere mei, quoniam iterum me tribulatio inuasit. Incipit deinde tribulationes præsentes enumerare, Conturbatus est in ira oculus meus. Illud, in ira, est ambiguum. nam potest intelligi de ira Dei, & de ira Dauidis. Malim cum S. Augustino intelligere de ira Dei. constat enim ex lib. 1. & 2. Reg. Dauidem in persecutione Absalonis, & in omnibus alijs persecutionibus nunquam excanduisse, sed mitissimum & patientissimum semper fuisse. Itaque sensus erit, in ira tua, qua peccatum meum punis, conturbatus est oculus meus, id est, oculus corporalis præ lacrymis caligauit, vel, oculus interior obtenebratus est. conturbata est etiam anima mea, dum timore magno concussa est; & denique conturbatus est venter meus, venter, inquam, interior animæ meæ, id est, memoria, quæ est receptaculum cogitationum. Ita breuiter sanctus Propheta omnium trium animæ partium meminit, dum per oculum, intellectum, per animam, voluntatem, per ventrem, memoriam intelligi voluit.

XII. Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.

Ad senium iam Dauid peruenerat, & verè dicit defecisse vitam suam in dolore, id est, ætatem consumptam in continuo mœrore, & annos in gemitibus. Nam primis triginta annis persecutiones ferè continuas passus est: deinde ad Regni gubernacula admotus, primis septem annis bellum gessit cum progenie Saulis: postea multa bella gessit tum cum vicinis nationibus, tum cum proprio filio. Denique ipsa gubernandi sollicitudo, si quis non perfunctoriè, sed cum timore Dei seriò fungi velit officio, gemere facit sub onere.

XIII. Infirmata est in paupertate virtus mea, & ossa mea conturbata sunt.

Præter afflictiones totius vitæ præteritæ, accessit hæc vltima tribulatio, in qua propter inopiam debilitatus vires pristinas amisit. Idem enim significat, virtus infirmata est, & ossa mea conturbata sunt. nam per ossa intelligitur robur, sicut etiam per virtutem. Hæc ad literam verissima esse, historia libri 2. Reg. cap. 15. 16. & 17. apertè docet. Fugit enim Dauid sine vllo commeatu, & perrexit ad loca deserta, nec solùm pedibus, sed etiam nudis pedibus iter fecit: vnde postea ab amicis cómeatu adiutus fuit. In Hebræo pro paupertate, legitur, iniquitate, & sic vertit S. Hieronymus, infirmata est in iniquitate virtus mea:

sed

ſed Septuaginta non legerunt, hauoni, vt legit S. Hieronymus, ſed, honi, in qua voce ſunt eædem literæ, vna dempta, ſed puncta diuerſa, & illud iniquitatem, hoc paupertatem ſignificat. Vterque ſenſus eſt verus. nam etiam ſi debilitas ex inopia alimentorum nata erat, tamen inopia illa ex iniquitate perſequentium, & iniquitas perſequentium ex peccato Dauidis, quod eo modo puniebatur à Deo, ſine dubio procedebat. עֲוֹנִי עָנְיִי

Super omnes inimicos meos factus ſum opprobrium, & vicinis meis valdè, & timor notis meis. XIV.

Explicat aliam calamitatem ſuam ex nouiſſima perſecutione exortam, quod videlicet cæperit deſpici à vicinis populis, qui audierunt tam turpem eius fugam: & noti eius, atque amici cæperint timere, ne ſi illi adhærerent, de vita periclitarentur apud Abſalonem; ſi fortè is victor euaderet. Quod attinet ad verba, illud ſuper omnes inimicos meos, in Hebræo eſt, miccol zorerau, ſed Septuaginta, & S. Hieronymus legerunt per iota, zorerai, quod poteſt exponi, ab omnibus inimicis meis, item, apud omnes inimicos meos: quæ vltima expoſitio placuit S. Hieronymo, qui vertit ex Hebræo, apud omnes hoſtes meos: & videtur etiam placuiſſe Septuaginta Interpretibus, nam verterunt πρὸς πάντας τοὺς ἐχθρούς μου, quod ſignificat, ad omnes, ſiue apud omnes. Sed lectio Latinæ editionis concordat cum ſecunda intelligentia vocis hebraicæ, quæ eſt valde propria. idem enim eſt, præ omnibus, & ſuper omnes. Prima intelligentia placuit quibuſdam recentioribus, qui exponunt, ab omnibus, id eſt, propter omnes. Omnes intelligentiæ habent rectum ſenſum; itaque ſi legas, ſuper omnes inimicos meos, ſenſus erit, ego factus ſum opprobrium vicinis, & timor notis, magis quàm vnquam has miſerias paſſi ſint vlli inimici mei, quamuis impij & iniuſti; & ſic exponit S. Auguſtinus. Si legas, apud omnes inimicos meos, ſenſus erit, ſcientibus & ridentibus inimicis meis factus ſum opprobriũ vicinis meis, & timor notis meis; & hanc expoſitionem ſequitur Theodoretus. Si legas, ab omnibus inimicis meis, ſenſus erit, multitudo & ſæuitia inimicorum meorum effecit, vt eſſem opprobrium vicinis, & timor notis. Illa coniunctio, &, cùm dicitur, & vicinis, rectè reſtituta eſt vulgatæ editioni. nam adeſt in Hebræo, & Græco, & legitur ab antiquis Patribus. מִכָּל צֹרְרָיו צֹרְרַי

Qui viderunt me foras fugerunt à me, obliuioni datus ſum, tanquam mortuus à corde. XV.

Declarat id quod dixerat, & timor notis meis, quaſi dicat, multi ex notis meis, qui viderunt me ita fugientem & afflictum, foras fugerunt, id eſt, longè à me receſſerunt, timentes vitæ ſuæ ſi mihi iungerentur. Atque ita obliuioni datus ſum à corde, id eſt, cor eorum non recordatur mei, neque de me cogitat, non ſecus ac ſi mortuus & ſepultus eſſem. exiſtimant enim de me iam actum eſſe. In hebræo habetur interpunctio poſt particulam foras, hoc modo, qui viderunt me foras, fugerunt à me; & ideò quidam legi volunt, foris, non foras (vox enim hebræa vtrumque ſignificat) & ſenſum eſſe volunt, qui viderunt me foris, id eſt, extra palatium nudis pedibus, capite cooperto, ſine vllo inſigni regio, fugerunt à me. Sed quamquam hæc etiam intelligentia recta ſit, tamen non cogimur admittere interpunctionem Codicis hebraici, quæ addita eſt à Ra-

binis, cum in græco nulla ſit interpunctio, & Patres conſtanter legant, foras non foris.

XVI. Factus ſum tanquam vas perditum, quoniam audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu.

Nec solùm, inquit, amici & noti obliti ſunt mei, & me dereliquerunt: ſed etiam apud vicinos, qui in circuitu habitant contemptui habitus ſum; quaſi vas perditum, id eſt, confractum, ad omnia inutile, quod vel inde patet, quia ego ipſe vituperantes me audiui. Videtur autem hoc loco Propheta mentionem facere vituperationis Semei, qui in faciem illi maledicere, & in eum lapides iacere auſus eſt; nimirum exiſtimauit Semei, Dauidem à Regno eiectum, nullius potentiæ deinceps futurum, ſed tanquam vas inutile in cloacam proijciendum. Maledictio hæc deſcribitur lib. 2. Reg. cap. 16. Et quamuis in loco illo 2. Reg. ſolius Semei maledicentis mentio fiat; tamen credibile eſt plures alios eodem tempore male loquutos fuiſſe de Dauide, vt verum ſit, quod hìc dicitur, vituperantium multorum. In hebræo, pro, commorantium, eſt,
מָגוֹר magor, quam vocem S. Hieronymus vertit congregationem, alij vertunt pauo-
גור rem: ſed poteſt commodè etiam verti commorationem; nam verbum, gur, vnde fit magor, ſignificat commorari, incolere, peregrinari, &c. itaque ſenſus erit, audiui vituperationem multorum, commorationem in circuitu, id eſt, qui habent commorationem in circuitu: ſed Septuaginta ſententiam clarius vertere voluerunt, ideò poſuerunt, multorum commorantium in circuitu.

XVII. In eo dum conuenirent ſimul aduerſum me, accipere animam meam conſiliati ſunt.

Narrat hiſtoria 2. Reg. cap. 17. poſt maledictionem Semei, conſilium initum coram Abſalone de Dauide occidendo, atque hoc eſt, quod in hoc verſiculo commemoratur, quaſi dicat Propheta, dum in præſentia maledicor, & vituperantes me audio; in abſentia conſilium de me necando in Hieruſalem initur.

XVIII. Ego autem in te ſperaui Domine, dixi, Deus meus es tu, in manibus tuis ſortes meæ.

Oſtendit vir Sanctus, inter tot anguſtias, ſe non deſpondiſſe animum; propterea quod ſpem ſuam non poſuiſſet in auxilio fallaci hominum, ſed in Deo omnipotente, cui nemo reſiſtere poteſt. Ego autem in te ſperaui Domine, quare? quia dixi in corde meo, Deus meus es tu, magnum habeo protectorem, ſine cuius nutu nemo mihi vitam eripere poteſt. Nam, in manibus tuis ſortes meæ, id eſt, ſortes vitæ, vel mortis meæ non pendent à ſorte, ſed à manu tua, id eſt, à potentia & voluntate tua. In hebræo habetur, in manibus tuis tempora mea; & fortaſſe quod nunc legimus in græco, κλῆροι, quod ſignificat ſortes, legendum eſſet, χρόνοι, quod ſignificat tempora. nam non deſunt antiquæ verſiones ex græco, quæ habeant, tempora mea. Sic certè legitur in officio Miſſæ non ſemel, & in Pſalterio Eccleſiæ S. Petri Romæ. Senſus autem eſt idem. nam, in manibus tuis tempora mea, nihil eſt aliud, niſi à tua voluntate pendent

tempora

tempora vitæ, & mortis meæ, non viuam, nisi quamdiu tu volueris, neque moriar, nisi quando tu volueris.

Eripe me de manu inimicorum meorum, & à persequentibus me. XIX.

In hoc versiculo nulla est difficultas, & concordant omnes editiones.

Illustra faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in misericordia tua, Domine non confundar, quoniam inuocaui te. XX.

Eandem petitionem inculcat, sed additis argumentis ad Deum flectendum appositis. Illustra faciem tuam super seruum tuum, id est, ostende faciem tuam, siue respice in me. hæc enim omnia idem significant. Sicut enim propter peccata Deus nobis irascitur, & auertere dicitur faciem, siue nubem opponere, & nos non respicere: ita è contrario quando reconciliatur, dicitur cõuertere faciem, nosq. respicere, & illuminare vultum suum super nos, vt nos luminosos efficiat. Petit igitur primùm reconciliationem cum Deo, si forte auersus sit; & addit pro argumento, se seruum eius esse promptum ad eius obsequium & obedientiam. Addit deinde, saluum me fac; hoc enim sequitur post reconciliationem, vt saluum faciat, & liberet eum cui reconciliatus sit. & adiungit argumentum, dicens, In tua misericordia, id est, non ob merita mea, sed ob misericordiam tuam. Addit postremò tertium argumentum, non confundar, quoniam inuocaui te. pertinet enim ad bonum & fidelem Dominũ, qui promisit auxilium confidentibus in se, vt non confundat eum qui tanta fiducia ipsum inuocare non cessat.

Erubescant impij, & deducantur in infernum, muta fiant labia dolosa. XXI.

Prophetica imprecatio est, & continuò adimpleta. Nam Achitophel, qui erat præcipuus consiliarius Absalonis, & consilium dederat perniciosissimum aduersum Dauid, dissipante Deo consilium eius, confusus est, & non ferens confusionem suam laqueo se suspendit, & sic ad infernum deductus est impius, & muta facta sunt labia dolosa. Habetur historia lib. 2. Reg. cap. 17. Vocatur autem Achitophel impius, quia filium ad necem patris concitabat: & labia eius rectè dicuntur dolosa, quia simulauerat longo tempore se amicum & fidelem Dauidi, & postea oblata occasione perfidiam suam prodidit. In Hebræo, pro deducantur, habetur iddemù, quod S. Hieronymus vertit, taceant: sed Septuaginta non videntur legisse iddemù, sed iddecù, quod significat expellantur, à verbo nadach. יִדְּמוּ יִדְּחוּ נָדַח

Quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & in abusione. XXII.

Hæc verba coniunguntur in Hebræo cum superioribus in eodem versiculo: in nostra editione constituunt nouum versum, sed quoad sensum pendent à superio-

perioribus. Declarant enim labia illa dolosa Achitophelis iustè obmutescere debuisse; quia loquebantur contra iustum, id est, contra Dauidem, qui nullam iniuriam fecerat neque ipsi Achitopheli, neque Absaloni; & loquebantur iniquitatem, id est, consilium iniquitate plenum, & hoc in superbia & abusione, id est, cum maxima arrogantia & contemptu. Pro abusione, tam in Hebræo, quàm in Græco est vox significans contemptum; & sic legunt S. Augustinus, & Psalterium S. Petri. Proinde abusio in Latina editione, non est accipienda pro simplici abusione, sed pro ea quæ nascitur ex contemptu, siue pro ipso contemptu: dicitur enim Achitophel, hoc loco, loquutus esse in superbia & abusione, quia superbè contemnebat Dauidem, & sic abutebatur eius nomine.

XXIII. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te!

XXIV. Perfecisti eis, qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.

Iam sanctus Propheta exauditum se sentiens, ac diuina consolatione percepta, exclamat præ admiratione, quàm magna multitudo, &c. In Hebræo solùm habetur, quàm multa bonitas, siue dulcedo: sed Septuaginta explicare voluerunt admirationem Prophetæ, ideò dixerunt, quàm magna multitudo dulcedinis, &c. Sed quia videtur quædam contradictio in his verbis, cùm primò dicat, quam absc ondisti, & deinde, quam perfecisti in conspectu filiorum hominum, ideò Sanctus Augustinus coniungit illud, In conspectu filiorum hominum, non cum verbo, perfecisti, sed cum verbo, qui sperant, vt sensus sit, Deus abscondit multam dulcedinem timentibus se, quam eis daturus est in alia vita, nunc interim sinens eos angustijs premi: eam verò dulcedinem perfecit sperantibus in se in conspectu filiorum hominum, id est, ijs qui liberè ostendunt hominibus, se esse Dei seruos, & sperare in Deo, & non timent confiteri id quod sunt. Theodoretus & Euthymius volunt coniungi illud, In conspectu filiorum hominum, cum verbo, perfecisti, & hunc sensum tradunt, Deus tempore tribulationis abscondit à timentibus se magnam dulcedinem, id est, mercedem & præmia, vt eos exerceat: sed paulò post eandem mercedem, & eadem præmia palam ostendit in conspectu filiorum hominum, vt seruos suos bene sperare iubeat. Sic ad tempus Dauidi abscondit dulcedinem, cùm videlicet is fugeret filij persecutionem; sed paulò post perfecit illi suam bonitatem, cùm eum reduxit in Regnum cum maxima gloria. Idipsum accidet omnibus iustis, quibus nunc absconduntur præmia, sed in die iudicij palam apparebunt. Potest adferri etiam alius sensus: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, id est, verè multiplex est consolatio tua Domine, quam infundis intus in abscondito cordis timentium te, id est, eorum qui te colunt & diligunt, & filiali timore venerantur. Hoc est enim manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit, vt in Apocalypsi legimus. Hoc experiebatur qui dicebat, Secundùm multitudinem dolorum meorum consolationes tuæ lætificauerunt animam meam; & ille, Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Et si tempore tribulationis tanta est multitudo dulcedinis in corde militantis, quanta erit tempore gloriæ in corde triumphantis? Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum homi-

hominum, id eſt, eam dulcedinem perfeciſti, perfectam, cumulatam, copioſiſſimam infudiſti in corde ſperantium in te, qui videlicet renuunt conſolari niſi in te: hoc autem totum feciſti in conſpectu filiorum hominum, id eſt, ex aduerſo, ſiue ex oppoſito filiorum hominum, id eſt, quantò illi magis multiplicant dolores exterius, tantò tu magis multiplicas conſolationes interius. Nam vox hebræa neghed, & græca ἐναντίον, propriè ſignificat è regione, ſiue ex oppoſito, vt etiam notauimus in Pſalmo 23. proinde, vt verbum hebraicum concordet cum latino, & græco, illud, in conſpectu, non tam referendum eſt ad viſionem, quàm ad oppoſitionem. illa enim dicuntur eſſe inter ſe in conſpectu, quæ è diametro oppoſita ſe reſpiciunt. Sed & illud præterea verum eſt, hanc dulcedinem infundi in cordibus timentium Deum in conſpectu filiorum hominum, id eſt, videntibus & ſtupentibus filijs huius ſæculi, qui filios Dei ſuis perſecutionibus vexant: nam quamuis filij hominum, id eſt, carnales homines non norint illam dulcedinem; imò ne ſuſpicari quidem poſſint qualis ſit, cùm palatum animæ nimis infectum habeant; tamen vident effectum eius, dum intuentur, & obſtupeſcunt patientiam, manſuetudinem, hilaritatem, & pacem Sanctorum. Sic igitur miro modo datur Sanctis abſcondita quædam dulcedo in conſpectu filiorum hominum; dum ea dulcedo in ſe latet, & in effectibus patet. נֶגֶד

Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ à conturbatione hominum. XXV.

Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum. XXVI.

Declarat modum, quo ſancti viri dulcedinem Dei in tribulatione percipiunt: id enim fit cùm Sancti per amorem & contemplationem rapiuntur in Deum, & in ipſo Deo inueniunt domum refugij: iuxta id quod in hoc eodem Pſalmo dicitur, Eſto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij. qui enim in Deo delitеſcere norunt, nihili faciunt omnes tribulationes, ac ſi ad eos minimè pertinerent. Abſcondes, inquit, eos, videlicet timentes te, in abſcondito faciei tuæ, id eſt, in loco abdito, quòd eſt in facie tua: nam qui raptus eſt ad contemplandam faciem Dei, & qui ſe à Deo videri attentiſsime cogitat, quiq. obſeruat nutus Dei, & qui pulchritudinem eius conſiderans accenditur in eius amorem, iam habitat in latibulo tutiſſimo à conturbatione hominum, id eſt, ab omni malo, quod homines conturbare ſolet. Proteges eos, id eſt, eoſdem timentes te, in tabernaculo tuo, id eſt, in teipſo, in quo & tu habitas. Deus enim non habet aliam domum, ſiue aliud tabernaculum in quo capi poſsit, niſi ſeipſum; & qui per amorem & contemplationem in Deo habitant, altiſsimum poſuerunt refugium ſuum, non accedet ad eos malum, neque flagellum appropinquabit tabernaculo eorum, vt dicitur in Pſalmo 90. Proteguntur autem in hoc tabernaculo ab omni malo, non ſolùm factorum, de quo dictum eſt in ſuperiori verſiculo, ſed etiam verborum, quod hìc dicitur à contradictione linguarum, quia nihil curant ſermones hominum, qui Deum teſtem habent. Quod ſi facies Domini tam inſigne latibulum ſiue tabernaculum eſt hominibus timentibus Deum, dum per ſpeculum & in ænigmate cernitur: quid erit quan-

do videbitur ſicuti eſt? tunc verè habitatio noſtra erit in Hieruſalem, quæ eſt viſio pacis, de qua dicitur, Qui poſuit fines tuos pacem.

XXVII. Benedictus Dominus, quoniam mirificauit miſericordiam ſuam mihi in ciuitate munita.

Quæ dixerat generatim de conſolatione diuina, quam viri iuſti in tribulatione percipiunt; applicat ad ſe, qui vnus eſt ex illis, & inde gratias agit Deo. Benedictus, inquit, ſit Dominus, quoniam mirificauit, id eſt, mirabilem miſericordiã erga me oſtendit, in ciuitate munita, id eſt, abſcõdens me in abſcondito faciei ſuæ, quod eſt veluti ciuitas munitiſſima, vt iam mihi nihil nocere poſſit. S. Auguſtinus legit, in ciuitate circumſtantiæ; in quo, neſcio quos latinos codices ſit ſequutus. nam vox hebræa matſor, munitionem ſignificat: vox græca περιοχῇ, ambitum deſignat; atque inde S. Auguſtinus circumſtantiam accepit: ſed Theodoretus & Euthymius Græci auctores, intelligunt per ambitum, mœnia, ſiue aggeres, quibus ciuitates muniuntur, vt ſenſus ſit, in ciuitate ambitus, id eſt, in ciuitate mœnijs, vel aggeribus munita. Et S. Hieronymus non ſolùm in verſione ex hebræo, ſed etiam in commentario, vbi exponit verſionem Septuaginta, legit, in ciuitate munita.

מָצוֹר

XXVIII. Ego autem dixi in exceſſu mentis meæ, proiectus ſum à facie oculorum tuorum.

Accuſat ipſe ſe diffidentiæ, quam paſſus fuerat initio perſecutionis. Ego autem dixi in exceſſu mentis meæ, id eſt, eo tempore, quo præ nimio terrore quaſi mentis inops factus eram, dixi apud me, Proiectus ſum à facie oculorum tuorum, id eſt, non placet tibi vt amplius regnem, vel vt diutius viuam, ideò abieciſti me à benigno aſpectu tuo & fauore, atque auxilio tuo ſolito me deſtituiſti. Extat dubitationis huius veſtigium in lib. 2. Reg. cap. 15. Si inuenero gratiam, inquit, in conſpectu eius, reducet me; ſi dixerit mihi, non places, præſto ſum, faciat mihi quod bonum eſt coram ſe. Pro voce, in exceſſu mentis, in Hebræo eſt, bechophzi, quod ad verbum ſignificat, in feſtinando me, id eſt, dum feſtinarem, ſiue, in obſtupeſcendo & pauendo me, id eſt, dum obſtupeſcerem & pauerem: nam verbum, chaphaz, ſignificat feſtinare, & obſtupeſcere ac pauere, & omnia ſunt vera; nam Dauid illud dixit, cùm feſtinaret egredi ex Hieruſalem, & pauore ac ſtupore correptus eſſet. Hunc ſtuporem Septuaginta verterunt, ecſtaſim, & Latini exceſſum mentis.

בְּחָפְזִי
חָפַז

XXIX. Ideò exaudiſti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

Sententia perſpicua eſt, ideò, inquit, ne diffiderem de bonitate tua, cùm me in tanta conſternatione videres, continuò exaudiſti vocem orationis meæ dum clamarem ad te. Illud, ideò, poſſet etiam verti, verè, ſiue certè. eſt enim aduerbium multa ſignificans.

XXX. Diligite Dominum omnes ſancti eius, quoniam veritatem requiret Dominus, & retribuet abundanter facientibus ſuperbiam.

Viri-

Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui spe- XXXI.
ratis in Domino.

Hortatur in fine Psalmi homines pios, qui similia patiuntur, vt non cessent diligere Dominum, atque in eo sperare; quoniam etiamsi ad tempus impij videantur impunè grassari, tamen breui pœnas acerbissimas dabunt. Illud, veritatem requiret Dominus, Sanctus Hieronymus vertit, fideles seruat Dominus: vox hebræa, vtrumque significat, veritatem, & fidelitatem, & etiam fideles, & sensus in idem recidit. Illud, abundanter, in hebræo & latino, ambiguum est, vtrum coniungi debeat cum verbo, retribuet, an cum verbo, facientibus: sed ex græco apparet, coniungendum esse cum verbo facientibus; & eodem modo Sanctus Hieronymus vertit ex hebræo: retribuet, inquit, his qui satis operantur superbiam: & Sanctus Augustinus, retribuat his, qui multum superbiunt: eodem modo Theodoretus, & alij veteres.

PSALMVS TRIGESIMVS PRIMVS.

Titulus, & Argumentum.

Ipsi Dauid Intellectus.

HIC titulus, indicat Dauidi post commissum peccatum, per Dei gratiam apertos fuisse oculos mentis, vt intelligeret quàm grauiter deliquisset, quòd antea carnali delectatione occæcatus, intelligere non potuerat. Indicat etiam idem titulus, Psalmum esse obscurum, atque ad eum penetrandum dono intelligentiæ opus esse. Iure hic idem Psalmus à Sancto Gregorio & alijs inter septem pœnitentiales numeratur, cùm totus consumatur in peccato proprio deflendo, & in cohortandis hominibus ad pœnitentiam.

EXPLICATIO PSALMI TRIGESIMIPRIMI.

BEati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta I.
sunt peccata.
Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, nec est II.
in spiritu eius dolus.

Nemo melius nouit quàm dulcis sit sanitas, quàm is, qui amissam deflet. Propheta Dauid tunc primum verè cognouit, quàm dulce sit carere peccatis, quando amaritudinem peccati gustauit. Hæc est causa cur Psalmum pœnitentiæ ordiatur à laude indulgentiæ, & innocentiæ: hæc enim sanam reddunt animam, & opponuntur ægrotationi, quæ contrahitur ex peccatis. Incipit ab indulgentia, tum vt à minoribus ad maiora progrediatur, tum quia illa erat re-
centis-

centissima eius sanitas. Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Exclamatio est, & prædicatio boni, quod est in indulgentia, quasi dicat. O quam sunt illi felices, qui posteaquam peccauerunt, non despiciuntur à Deo, sed per gratiam eius excitati conuertuntur ad pœnitentiam, & perueniunt ad indulgentiam. Et quorum tecta sunt peccata, idem repetitur alijs verbis; nam peccata cùm remittuntur, absconduntur & teguntur, vt nusquam appareant; sed de hac voce paulò post plura dicemus. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Transit ab indulgentia, quæ est multorum, ad innocentiam, quæ est paucissimorum, ac dicit, O verè beatus ac felix quicunque ille est, qui nihil fecit, quod in peccatum reputari potuerit, cui proinde Dominus, cuius rectissimum iudicium est, nihil omninò ad peccatum imputauit. Nec solùm facto nō peccauit, sed nec dolus inuentus est in spiritu eius, id est, neque verbo, neque cogitatione peccauit. spiritus enim ad vtrumque spiritum referri potest, ad illum, quo sapimus, & dicitur cor, aut mens, & ad illum quo loquimur, & dicitur spiritus oris, siue labiorum. De priore dicit Apostolus 1. Cor. 2. Quis enim scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? De posteriore 1. Cor. 14. Orabo spiritu, orabo & mente, psallam spiritu, psallam & mente. Porrò innocentiam hoc loco intelligimus, non naturalem, vel operibus proprijs sine dono Dei acquisitam, quæ nulla est; sed eam, quam Deus paucis quibusdam singulari gratiæ suæ dono impertiuit, quibus ita remisit peccatum aliena voluntate contractum, id est, originale, vt non permiserit eos peccatum mortiferum propria voluntate committere: quod est genus excellentius remissionis. Proinde omnis innocentia annexam habet remissionem aliquam peccati, & de omnibus, Christo excepto, dici potest, omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Itaque Apostolus ad Rom. 4. hunc Psalmi locum adducit, ad probandum, neminem iustificari ex operibus præcedentibus gratiam; & ait, Ei qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam, secundùm propositum gratia Dei: sicut & Dauid dicit, beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus, beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Quibus verbis Apostolus Prophetam exponit, ac dicit, Dauidem non vocare beatos eos, qui proprijs operibus iustitiam adepti sunt; sed eos quibus Deus per gratiam peccata remisit, iustitiamq. donauit. Porrò videtur mihi Propheta singulares quosdam homines respexisse, cùm ait, Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, &c. videlicet Sanctum Iob, qui de se ait cap. 27. Non recedam ab innocentia mea: iustificationem meam, quam cæpi tenere non deseram. neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. Item Abelem, Henoch, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, quorū nulla peccata in scripturis leguntur. Fortasse etiam in spiritu præuidebat Hieremiam, & Ioannem Baptistam in vtero sanctificatos, & ipsam Deiparam Virginem excellentiori priuilegio, à peccato Originali, & ab omni actuali præseruatam. Quod attinet ad verba, in hebræo habetur in singulari, Beatus, cui remissa est iniquitas, & cuius tectum est peccatum: sed mutatis punctis, potest legi, beati quorum remissæ sunt iniquitates; quam lectionem esse verissimam, satis magno argumento nobis est, editio Septuaginta ab Apostolo confirmata. Rursus in codice græco habetur, in ore eius, pro eo quod est in hebræo, & in latino, in spiritu eius: sed Sanctus Hieronymus in epistola ad Suniam & Fretellam testatur illud in ore

eius,

eius, esse ex translatione Symmachi; Septuaginta verò, & omnes alios Interpretes vertisse, in spiritu eius, vt est in hebræo. Hæretici huius temporis, tria falsa dogmata ex his versiculis statuere conantur: ac fortasse Spiritus sanctus, ideò titulum fecit huic Psalmo, intellectus, quia præuidebat à multis perperam intelligendum. Dicunt igitur illi, iustificationem in sola peccatorum remissione, non in iustitiæ infusione consistere. Dauid enim absolute dicit, beatos, id est, iustos, quibus sunt remissa peccata. Addunt præterea, hanc ipsam remissionem peccatorum, non esse remissionem peccatorum veram, sed imputatitiam, quia videlicet Deus non tollat peccata, sed tegat, & non imputet. Denique colligunt ex hoc loco, nullam esse necessariam satisfactionem post remissionem culpæ: quia si pœnam quamuis temporalem exigeret Deus ab homine iustificato, non verè diceret se non imputare peccatum: quomodo enim non imputat, si punit? Sed Propheta Sanctus, qui in titulo posuit, intellectus Dauid, intelligebat omnino remissionem peccati non fieri à Deo sine infusione iustitiæ, ac per hoc intelligebat per iustificationis gratiã, homines fieri ex impijs, non solùm non impios, sed etiam verè iustos: sicut enim sol corporalis non expellit tenebras nisi lucem infundat; sic etiam sol iustitiæ, & Pater luminum non remittit peccata, nisi per gratiam, siue iustitiam quam infundit. Quare Sanctus Paulus ad Rom. 4. citans hunc locum Psalmi, Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, ita loquitur, Sicut & Dauid dicit, beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus: quibus verbis Apostolus indicauit, in remissione seu non imputatione peccati verè includi iustitiam. Sed tam prior, quàm posterior error adhuc apertiùs refelletur, declaratione vocum, tegi, & non imputari. Dicuntur enim peccata tegi hoc loco, non quòd sint, & non videantur, sed quod abolita sint, & eorum loco iustitia successerit: & ideò verè tecta sint, & abscondita etiam oculis Dei, cui nihil tegi vel abscondi potest eorum, quæ vsquam extant. Quocirca idem Propheta varijs metaphoris vtitur ad remissionem peccatorum significandam, vt quod vni deest per alteram suppleatur. Sed illa præter cæteras insignis est in Psalmo 50. Asperges me Domine hyssopo & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor. Quo loco dicitur peccatorum remissio non solùm tegere maculam, sed verè abluere, & non solùm verè abluere, sed addere nitorem: nec solùm tollere nigredinem, sed addere albedinem tam veram, vt niuis candorem superare dicatur. quid est autem tollere maculam, & addere nitorem; nisi tollere peccatum, & infundere gratiam? quid auferre nigredinem, & ponere candorem, nisi auferre iniustitiam, & donare iustitiam? Quod idem legimus in primo cap. Isaiæ, Si fuerint peccata vestra sicut coccinum, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra sicut vermiculus, velut lana alba erunt. Porrò Sancti Patres, Gregorius Nazianzenus oratione in sanctum lauacrum, Augustinus, & Gregorius Papa in commentario huius Psalmi, vt ostendant peccata tegi, non esse manere, & non videri, sed planè tolli, vt ideò non videantur quia non sunt; dicunt, peccata tegi à Deo in iustificatione quo modo vulnera teguntur emplastro à medico, per quod emplastrum ita verè curantur, & tolluntur, vt nusquam appareant. Origenes quoque lib. 4. in epist. ad Rom. & Theodoretus in hunc locum, dicunt his vocibus significari, peccatum ita funditus eradicari, vt ne vestigium quidem remaneat. Iam verò quod attinet ad vocem imputationis, toto cælo aberrant aduersarij. Peccata enim non imputari in Scripturis sanctis est, non adscribi ad reatum, siue

non

non referri in rationes, quod vulgò italicè dicimus, Non si mettere a conto. Sap. 12. Quis tibi imputabit si perierint nationes, quas tu fecisti? id est, quis exiget à te rationem, si perierint omnes homines? vel quis te ob hoc reum faciet? & Ezechielis 33. de peccatore pœnitente, dicit Deus, Omnia peccata quæ peccauit non imputabuntur ei, id est, non reddet rationem de eis. 2. Paralip. 30. Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominũ Deum Patrum suorum, & non imputabit eis quòd minus sanctificati sunt, id est, facilè condonabit, nec revera exiget rationem, de eo quòd minus parati sint. Iob 42. Vt non imputetur vobis stultitia. 2. Timoth. 4. Omnes me dereliquerunt, non illis imputetur. & in epist. ad Philemonem, Si aliquid nocuit tibi aut debet, hoc mihi imputa, ego reddam, id est, adscribe rationibus meis, ego debitor tuus esse volo. Cæterum duobus modis potest non imputari peccatum. Primo, si reuera aliquis non peccauerit, & proinde nihil debeat: & hoc modo intelligitur, id quod ex libro Sapientiæ citauimus, Quis tibi imputabit si perierint nationes quas tu fecisti? Nam etiamsi perirent omnes homines, non culpa Dei perirent, proinde non posset hoc imputari Deo. Et eodem modo nos supra exposuimus verba Dauidis, Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, id est, qui nihil mali propria voluntate fecit, ob quod reus, ac debitor sit coram Deo. Secundo, si peccatum remissum & condonatum fuerit, vt iam non sit quod imputetur. & sic intelliguntur omnes aliæ sententiæ supra citatæ: & sic etiam multi intelligunt locum Psalmi, Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, id est, Beatus vir, à quo Deus non vult exigere rationem peccati, quia iam illud remisit & donauit; & hanc expositionem non reijcimus, sed superiorem anteponendam existimamus, quia melius continuatur cum verbis sequentibus, Nec est in spiritu eius dolus. Tertius modus imputationis, quem finxerunt hæretici, vt non imputari peccatum, sit, peccatum quidem hærere in anima peccantis, sed non reputari peccatum à Deo; nullo exemplo scripturæ probari potest, sed apertissimè potius improbatur, cùm scriptura dicat, tum alibi, tum Psalmo 5. Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium. nam si Deus odit, & vult perdere iniquos, certè dum manet in eis iniquitas, imputatur eis peccatum. Et quis credat Deum iustum iudicem, & qui non accipit personas, non imputare peccatum, sed imputare iustitiam eo tempore, quo homo adhuc in sordibus peccati versatur, & quidquid agit, ex Lutheranorum placitis, peccatum est? Pulchrè Sanctus Iustinus Martyr in dialogo cum Tryphone refellens errorem similem errori Lutheranorum, ait, Beatus vir cui nō imputabit Dominus peccatum, id est, cui pœnitenti Deus peccata remittet, non sicut prædicatis vosmetipsos fallentes, & alij quidam vestri similes asseuerant, etiamsi peccatores fuerint, modo Deum nouerint, non imputabit eis Dominus peccata. hæc ille. Hoc quod diximus de non imputatione peccati, potest ostendi ex contrario, ex imputatione iustitiæ. Nam imputari iustitiam in scripturis, non est, reputari hominem iustum, cùm re vera iustus non sit; sed est reputari iustum diuino iudicio, quod falli nequit, eum, qui verissimè iustus sit. Siquidem illud Genesis 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam, quod allegatur ab Apostolo Paulo ad Rom. 4. & ab Apostolo Iacobo cap. 2. nihil aliud significat, nisi, actum illum credendi fuisse in Abrahamo opus iustum & pro tali reputatum à Deo. Et illud Psalmi 105. Stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, & reputatum est ei ad iustitiam in generatione & generatione

nem vſque in ſempiternum, quid aliud ſignificat, niſi zelum illum Phinees, quo interfecit impios quoſdam, fuiſſe opus iuſtiſſimum, & à Deo pro tali habitum, vt propterea confirmauerit filijs & nepotibus Phinees Sacerdotium in longiſſima tempora. Eodem pertinet illud quod eſt in cap. 4. ad Rom. Ei qui operatur, merces nō imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundum debitum. Quid enim hoc eſt, niſi mercedem iuſtè deberi ei, qui operatur opus dignum mercede? non igitur imputari eſt reputari ac ſi eſſet, ſed reputari ſicuti eſt. Et quod in eodem loco ſæpius repetit Apoſtolus, fidem reputari ad iuſtitiam, non ſignificat, fidem non eſſe, ſed reputari iuſtitiam: ſed ſignificat fidem per charitatem operantem veriſſimam eſſe iuſtitiam, non ex operibus gratiam præcedentibus acquiſitam; ſed à Deo donatam & infuſam, & ideò pro vera iuſtitia à Deo reputari & acceptari. Sic igitur peccatum non imputari, non ſignificat, peccatum manere, ſed non puniri: ſed ſignificat, nihil eſſe in homine iuſtificato, quod in peccatum reputari poſſit. Ex his facilè intelligitur vnico verbo ſolui poſſe, quod Lutherani obijciunt de ſatisfactione. nam ſi non imputetur peccatum, quia innocenter aliquis vixit, non mirum erit ſi nulla ſatisfactio requiratur ab eo cui hoc modo peccatum non imputatur: ſin autem non imputatur quia remiſſum eſt per gratiam; tùm ſi remiſſum fuerit quoad culpam & pœnam æternam, non imputabitur ad culpam & pœnam æternam, ſed adhuc imputabitur ad pœnam temporalem: ſicut factum videmus in Dauide, cui dictum eſt à Propheta, Dominus tranſtulit peccatum tuum à te, non morieris; ſed quia blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini, filius qui natus eſt tibi, morietur. Vbi videmus non imputari peccatum quoad mortem propriam, & imputari quoad mortem filij; & Dauidem fuiſſe iuſtificatum, & tamen debuiſſe dolorem magnum de morte filij tolerare, in pœnam peccati commiſſi. Quod ſi aliquando peccatum remittatur omnino quoad omnem pœnam, tunc etiam non imputabitur ad vllum reatum, vel debitum.

Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea, dum clamarem tota die. III.

Propoſita beatitudine iuſtificatorum, deflet miſeriam ſuam, quaſi dicat: Illi quidem ſunt beati; ſed ego miſer ſum, qui non ſolùm innocentiam non ſeruaui, ſed longo tempore diſtuli per confeſſionem peccati indulgentiam quærere; & ideò poſt agnitam culpam meam, cæpi tam aſſiduè clamare, & rugitu me ipſe macerare, vt debilitata ſint, & attrita oſſa mea, id eſt, ferè conſumptum omne robur meum. Quoniam tacui. re vera longo tempore Dauid peccatum adulterij tacuit, imò multis artibus occultare conatus eſt. primò enim Vriam multis modis inducere tentauit, vt cum vxore propria dormiret; vt filius ex adulterio conceptus, ipſius Vriæ proprius putaretur. Et cùm Vrias ad domum propriam accedere nollet, adiecit Dauid crimen homicidij; vt Vria ſublato, & illius vidua in vxorem continuo ducta, partus qui poſt nouem menſes expectabatur, crederetur eſſe Dauidis non adulteri, ſed mariti. Nec tamen vidua illa in vxorem aſſumpta continuò Dauid peccatum confeſſus eſt; ſed expectauit vt filius naſceretur. Et ne tunc quidem peccatum deflere cæpiſſet, niſi à Propheta Nathan admonitus fuiſſet. Itaque annum ferè integrum, & fortaſſe etiam diutius Dauid in cœno peccati iacuit, & confeſſionem diſtulit. Propterea dicit,

quo-

quoniam tacui, & non continuò peccatum confessus sum, sed abscondere & occultare volui; ideò Inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die, id est, post agnitum peccatum tota die pro indulgentia clamare cæpi, & tam diu, ac tanto affectu clamaui, vt ossa mea debilia & vetusta facta sint. Vox hebræa בָּלוּ balù, significat inueterauerunt, & etiam consumpta sunt, siue attrita sunt, vt vertit Sanctus Hieronymus. proinde illud, inueterauerunt, non est referendum ad tempus, sed ad debilitatem: quomodo accipitur illud Thren. 3. Vetustam fecit pellem meam, id est, attritam, nigram, &c. Illud etiam, dum clamarem, in hebræo ad verbum est, dum rugirem: Ex quo intelligimus, clamorem illum fuisse clamorem doloris & compunctionis, qui rectè rugitus dici potest; non autem clamorem exultantis in peccato, vel superbè iactantis peccata sua, vt aliqui exponunt. Neque putamus fuisse rugitum ex corporali morbo, vt alij volunt: non enim scriptura prodit Dauidem ægrotasse illo tempore: & aliquid sine scripturæ testimonio affirmare, diuinare est; sed rugitum pœnitentiæ, vt cum Theodoreto nos exposuimus,

IV. Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in ærumna mea dum configitur spina.

Multa mala propter peccatum Dauidi contigerunt. nam filius natus ex adulterio infans mortuus est; & filia nomine Thamar ab Amon fratre per incestum polluta est; & idem Amon ab Absalone fratre occisus est; & Absalon aduersus patrem dimicans & ipse cæsus est: quæ omnia summos dolores Dauidi attulerunt, vt 2. lib. Regum narrat historia. De his igitur diuinis flagellis dicit, Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, id est, assiduè, sine intermissione flagella super me ingeminare non cessas. dicitur enim grauare manus super aliquem, qui non leuiter eum, sed grauiter percutit. Conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina, id est, propter huiusmodi flagella conuersus sum ad agnitionem grauitatis peccati mei in ærumna mea, dum spina tribulationis configitur mihi, id est, tribulatio atque ærumna mentis oculos aperuerunt, quos carnis illecebra & voluptas clauserant. Posset etiam per spinam intelligi cum Sancto Hieronymo stimulus conscientiæ, vt sensus sit, conuersus sum in ærumna mea, dum stimulus conscientiæ pungit. In hebræo & græco additur, mihi, dum configitur mihi spina: ideò in latino subintelligi debet. In hebræo habentur alia verba atque alius sensus, conuersus est viror meus in siccitates æstatis, id est, omnia mea bona perierunt, quomodo viror & humor in æstate solis ardore siccatur & perit. Sed Septuaginta legerunt aliter, quàm nũc habeatur in codicibus hebraicis. nam pro, ne hephac le saddi, נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי conuersus est viror meus, legerunt, ne hephacti le soddi, נֶהְפַּכְתִּי לְשֻׁדִּי quod est, conuersus sum in ærumna mea; & sic etiam legit Sanctus Hieronymus, qui vertit ex hebræo, versatus sum in miseria mea. Illud verò quod sequitur, be carboni Kaits, בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ in siccitates æstatis, legunt Septuaginta, be carboni Kots, בְּחָרְבוֹנִי קוֹץ dum adurit me spina, quod idem est cum eo, quod nos habemus, dum configitur spina. dum enim configitur spina, certè adurit & vastat, quod significat verbum, charab, חָרַב Itaque minima mutatione punctorum, & vnius vel alterius literæ similis, videmus inueniri posse lectionem, quam Septuaginta Interpretes habuerunt. veriorem autem esse lectionem quæ erat in codicibus Septuaginta Interpretum, ea, quæ nunc est in codicibus nostris, quibus Rabbini puncta addiderunt, dubitare non possumus.

Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi. V.

Ex conuersione ad cognoscendam peccati magnitudinem, de qua dixit in versiculo superiore, factum est, vt peccatum suum non amplius taceret, neque occultaret, sed palam confiteretur Deo, & hominibus. In hebræo habetur in futuro, cognitum faciam, sed ponitur futurum pro præterito, cuius temporis est verbum quod sequitur, abscondi. In græco non habetur, tibi, sed in hebræo habetur, & in græco subintelligitur. Porrò illud, cognitum tibi feci, non significat Deo fuisse ignotum, antequam Dauid illud confiteretur: sed loquitur more humano. Iudex enim etiamsi sciat delictum Rei, quia ipse vidit fortasse illud committi; tamen non dicitur scire iuridicè, nisi Reus ex testimonio plurium testium sit conuictus, aut ipse Reus apertè confiteatur, adactus fortasse ad confessionem per tormenta. Sic igitur Deus viderat quidem Dauidem peccantem; sed volebat eum apertè confiteri; ideò flagella quasi quæstionem adhibuit. Tum verò Dauid confiteri cœpit, nec ait solùm peccaui Domino, quod ante flagella dixit priuatim ad Nathan prophetam, sed publicè notum fecit Domino peccatum suum, id est, iuridicè confessus est, & per scripturam Psalmorum toti mundo peccatum suum manifestauit: ideò verissimè addit, & iniustitiam meam non abscondi.

Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. VI.

Ad solatium pœnitentium declarat ineffabilem Dei misericordiam, quam in se ipse expertus est. Quamuis enim Deus, qui lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ, summo odio prosequatur tenebras peccatorum; & nisi peccator resipiscat, paratus sit eum proijcere in tenebras exteriores ad summum & sempiternum cruciatum: tamen ita propensus est ad ignoscendum, si quis ex corde pœnitentiam agat, vt ipsam etiam confessionem miserendo, & parcendo præueniat. Videtur respicere tempus illud, quo Nathan Propheta Dei nomine exprobrauit illi peccatum suum; & ipse continuò compunctus, dixit, Peccaui Domino; & Nathan subiunxit, Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris. Videns enim tam subitam indulgentiam, cogitauit quod erat verum, remissionem peccati priorem fuisse ipsa confessione, sed non priorem interna contritione, in qua simul fuit odium peccati, amor Dei, propositum confitendi, & satisfaciendi. Ait igitur, Dixi confitebor, id est, compunctus corde statui continuò confiteri aduersum me iniquitatem meam, meq. Reum & peccatorem apertè fateri; & tu non expectasti vocem illam, qua dixi peccaui Domino, sed ex paterna & ineffabili benignitate remisisti impietatem peccati mei: quod ex Propheta tuo Nathan cognoui, qui ait, Dominus transtulit peccatum tuum à te. In hebræo habetur, iniquitatem peccati mei, in græco, impietatem cordis mei, & sic legunt veteres in commentarijs, Augustinus, Theodoretus, Euthymius. Latinus Interpres videtur accepisse, impietatem, ex græco, & peccati mei, ex hebræo. Sed omnia in idem recidunt. nam impietas cordis dicitur, quia corde concipitur: impietas peccati dicitur, quia peccan-
do

do committitur. Idem etiam Dauidis peccatum, & fuit iniquitas respectu Vriæ, & fuit impietas respectu Dei.

VII. Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno.

VIII. Verumtamen in diluuio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

Exemplo suo dicit Propheta multos futuros, qui discant orare Deum pro indulgentia peccatorum, vt hoc modo liberentur à magnis malis, quibus aliquando peccatores inuoluendi sunt. Pro hac, Græci interpretes, Theodoretus, & Euthymius, & cum eis S. Augustinus, exponunt, pro hac impietate, quia impietas græcè & latinè, est generis feminini: sed vox hebræa est generis masculini, & non concordat cum ea, illud, pro hac, quod etiam in hebræo est generis feminini; ideò cogimur dicere, pro hac, significare, pro hac re, siue pro hoc: nam Hebræi vtuntur genere feminino pro neutro. Et posset etiam rectè verti, propter hoc, siue, super hoc. Itaque sensus erit, hac de causa, id est, quia tu tam clementer ignoscis pœnitentibus, orabit ad te, id est, fiduciam te orandi sumet omnis sanctus, id est, omnis pius, omnis verè pœnitens, qui incipiens odisse impietatem suam, incipit induere pietatem tuam. Orabit autem, in tempore opportuno, id est, antequam tempus misericordiæ finiatur, dum hæc vita durat, dum ad pœnitentiam Deus inuitat. Quærite Deum, inquit Isaias, dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. Isaiæ 55. Quod sequitur duplicem habet sensum; vnus est, orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, vt in diluuio aquarum multarum, aquæ illæ ad eum non appropinquent, id est, vt in die nouissimo, quando veluti diluuium quoddam inundabunt super impios omnia genera pœnarum, & præterierit tempus opportunum orationis, & pœnitentiæ, tunc ipsi salui sint ab eiusmodi pœnis. Hic sensus in hebræo clarissimus est: sic enim ad verbum S. Hieronymus vertit, pro hac orabit ad te omnis misericors tempus inueniens, vt cũ inundauerint aquæ multæ, ad illum non accedant. Et hunc sensum sequitur Theodoretus, quamuis paulò aliter exponat, nimirum sic, pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno, vt cùm inundauerint aquæ multarum tribulationum, ad illum non accedant, id est, illum non perturbent, sed illis omnibus superior sit, easq; imperterritus perferat. Alter sensus est, orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, & rectè ac sapienter faciet. nam in diluuio aquarum multarum, cùm inundauerint mala super omnes impios in die nouissimo, sicut inundauerunt aquæ diluuij temporibus Noë, tunc impij ad eum, id est, ad Deum non appropinquabunt: non enim erit amplius tempus opportunum: ideò Isaias ait, Inuocate eum dum prope est. nam aliquando procul erit vt ad eum appropinquare non possitis. Sic exponunt S. Augustinus, & alij. Vterque sensus verus est, sed prior videtur magis literalis; nam illud, ad eum non approximabunt, non videtur posse secundum literam referri ad Deum, cùm nulla sit facta mentio Dei in verbis præcedentibus. Itaque illud, verumtamen, pro copulatiua particula accipiendum est, vt Euthymius rectè monet; & vox hebræa, rac, non solùm significat, verumtamen, sed etiam certè, verè, &c.

רק

Tu es

Tu es refugium meum à tribulatione quæ circumdedit me: IX.
exultatio mea erue me à circundantibus me.

Accepta indulgentia, quoad culpam, petit etiam indulgentiam quoad pœ-
nam, liberationem videlicet à tribulatione, in quam incidit propter peccatum.
Videtur autem loqui de persecutione, quàm patiebatur ab Absalone filio, de
qua in toto Psalmo superiore loquutus est. Fortasse etiam loquitur de tenta-
tionibus Dæmonum, quæ perpetuò nos circumdant & tribulant. Tu es refu-
gium meum à tribulatione, quæ circumdedit me. Quasi dicat, non habeo tu-
tum refugium nisi in misericordia tua, quoniam vndique deficiunt amici, & vn-
dique cingor ab inimicis: ideò tu qui solus es exultatio mea, id est, causa om-
nis meæ lætitiæ, erue me ab hostibus circumdantibus me. In hebræo habetur,
tu es refugium meum ab angustia, vel ab hoste, custodies me: exultationibus
liberandi circumdabis me. Sed manifestè apparet puncta Rabinorum, & ali-
quam literarum mutationem totum hunc locum perturbasse. Septuaginta תִּצְּרֵנִי נָצַר
Interpretes non legerunt, tizzereni, custodies me, à nazar; sed izzereni, obsi- יִצְּרֵנִי צוּר
debit me, siue circumdabit me à zur, & futurum ponitur pro præterito, ideò רָנֵּי פַלֵּט
verterunt, quæ circumdedit me. Neque legerunt, ronne pallet, exultationibus רָנִּי פַּלֵּט
liberandi, sed, ronni pallet, exultatio mea libera, siue erue. Sanctus quoque תְּסוֹבְבֵנִי
Hieronymus ex hebræo vertit, laus mea, vnde legit, ronni, non ronne, vt ho- מְסוֹבְבֵנִי
die habetur in biblijs hebraicis. Denique non legerunt Septuaginta, tesobebe-
ni, circumdabis me, sed, misobebeni, à circumdante me.

Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradie- X.
ris, firmabo super te oculos meos.

Respondet Dominus orationi serui sui, ac pollicetur auxilium quod peteba-
tur. Tria promittit. primo, prudentiam interiorem, vt posit cauere insidias
hostium, & discernere amicos ab inimicis, dum dicit, Intellectum tibi dabo, id
est, intelligentem & prudentem te faciam. Secundo, auxilium externum sin-
gularis prouidentiæ Dei, sine quo in multis periculis homines etiam prudentis-
simi versantur, & hoc significat illud, instruam te in via hac quà gradieris:
nam in hebræo est, ostendam tibi viam, per quam ambules; in græco verò, co-
mitabor te in via, siue, simul tecum gradiar. Ex quibus omnibus intelligimus
illud, instruam te in via, significare directionem, & ducatum in omnibus actio-
nibus. Dicitur enim Deus ostendere viam, & comitari nobiscum vt dux iti-
neris, quando auxilio gratiæ suæ facit, ne erremus in via morum, & ne in pe-
ricula, & insidias hostium, præcipuè inuisibilium incidamus. Tertio, perse-
uerantiam in gratia, quod est maximum beneficium, & proprium electorum
Dei. Firmabo, inquit, super te oculos meos; non auertam oculos à te, sed per-
seueranter & stabiliter oculo benignitatis te aspiciam; proinde auxilium inter-
num prudentiæ, & externum prouidentiæ semper tibi aderit. In hebræo habe-
tur, deliberabo super te oculo meo, siue, vt vertit S. Hieronymus, cogitabo de
te oculo meo: sed mutatio vnius puncti, ex oculo meo, reddere potest, oculis
meis, vel, oculos meos; itaque in illa voce nulla est difficultas. Suspicor au-
tem pro voce, ihaza, cogitabo, vel deliberabo, Septuaginta legisse, ehatsom, אִיעָצָה
firmabo, vel roborabo: quo modo enim fieri potest, vt viri doctissimi per ver- אֶעֱצוֹם
bum, iahaz, quod significat deliberare, cõsilium inire, cogitare, intellexerint fir- יָעַץ

mare & roborare? Si tamen lectio hebraica, vt modo se habet, cum græca & latina concilianda sit, oportebit subintelligere vocem, semper, vt sensus sit, cogitabo semper de te oculo mentis meæ, quod est idem cum illo, firmabo super te oculos meos.

XI. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

Hortatur nunc demum Propheta fideles omnes tam bonos, quàm malos, vt ab exemplo suo discant mala, quæ consequuntur peccatum, & bona quæ consequuntur pœnitentiam & virtutem: ipse enim omnia expertus erat. Ac primùm ad malos conuersus dicit, nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, id est, nolite duci solis sensibus, cùm ratione præditi sitis: nolite sicut equi & muli hinnire ad vxores proximi vestri, sicut ego feci: nolite tanquam indomiti & feroces equi vel muli, pauperes, atque humiles morsu, & calcibus impetere, vt ego aduersus Vriam feci.

XII. In camo & fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

Prædicit mala quæ eos sequentur, qui equos & mulos imitari voluerint: cogentur enim tribulationibus, vel ad Deum conuerti, vel certè impedientur ne noceant alijs quantum vellent. Sed more Prophetico hanc prædictionem exprimit Dauid per modum imprecationis. In camo, inquit, & fræno maxillas eorum constringe, qui nō approximant ad te, id est, capistro & fræno quasi equos & mulos coërcebis, qui recusant, vt homines ratione præditi sponte accedere ad te per obedientiam. Ridiculè Caluinus contendit, non esse legendum, in camo, sed in lupato, quasi multum intersit inter hæc vocabula, & quasi ipse sapientior sit Septuaginta Interpretibus, qui verterunt ἐν κημῷ, vnde est nostrū in camo, & S. Hieronymo, qui ex Hebræo vertit in camo, & S. Augustino, Theodoreto, & alijs veteribus, qui omnes legunt in camo. Porrò camus funem significat, siue capistrum, quo alligantur equi. Sed hoc loco metaphorica vocabula sunt camus & frænum, & ponuntur ad significandas calamitates & ærumnas, quibus Deus vtitur ad coërcendos homines à peccatis, id quod exponitur sequenti versiculo. In hebræo habetur in singulari, maxillam eius, sed non solùm Septuaginta, sed etiam S. Hieronymus vertit in numero multitudinis, maxillas eorum. Ex quo intelligimus puncta non rectè in nostris biblijs vbique esse collocata: nam secundùm alia puncta, eadem vox significat maxillas eorum.

XIII. Multa flagella peccatoris, sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

Hæc est declaratio cami & fræni, quasi dicat Propheta, peccator impœnitens, & qui complacet sibi in peccato, multis flagellis atteretur, tum in hac vita, tum in futura. Quamuis enim interdum peccatores florere videantur, tamen ipsum peccatum est grauissima pœna, quæ parit alias pœnas sine nume-

ro, sollicitudines, anxietates, timores, pericula, remorsum conscientiæ, & similia: neque his contentus Deus iustus Iudex, multa alia flagella adiungit, & nisi peccator resipiscat, & oret ad Deum in tempore opportuno, sine dubio ad flagella sempiterna perueniet. Contra, iustus, qui sperat in Domino, & non confidit in vanitate mortalium, ab ipsa misericordia diuina vndique circumdabitur, vt à nulla parte flagellum ad eum accedere possit. Porrò misericordia diuina fons est omnium bonorum; ideò cùm dicitur, misericordia circumdabit sperantem in Domino, significatur cumulus omnium bonorum, quo abundantissimè fruuntur qui vni Deo adhærent. Nam, vt sæpè diximus, quid nocere potest ei, cui omnia cooperantur in bonum? & cuius omnes passiones conuertuntur in gloriam? Ideò rectè concluditur Psalmus illis verbis.

Lætamini in Domino & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde. XIV.

Sicut in principio beatos dixit iustos, ita nunc in fine eosdem hortatur ad lætitiam, quæ est etiam quasi ex obliquo exhortatio ad perseuerandum in iustitia, vt perseuerare possint in lætitia. Lætamini in Domino & exultate iusti, id est, magnam habetis ò iusti materiam gaudendi & exultandi, sed in Domino, qui vobis est causa tantorum bonorum quibus affluitis: non est cur tristemini ob temporalia detrimenta, pro quibus rependetur vobis in æternitate mensura bona, conferta, coagitata, & supereffluens, & hìc interim spiritualis consolatio non vos deseret. Et gloriamini omnes recti corde; idem alijs verbis repetitur, Nam gloriari, hoc loco, non est efferre seipsum laudibus, vt sonat vox latina; sed est iubilare, vt sonat vox hebræa, id est, cum lætitia laudare Deum. & non semel in Scripturis gloriari accipitur pro lætari & exultare, vt cùm dicit Apostolus ad Rom. 5. Sed & gloriamur in tribulationibus. Verbum quod propriè significat in hebræo gloriari, habetur Psalmo 51. in principio, Quid gloriaris in malitia? Hoc autem loco non est idem verbum, sed aliud, quod significat iubilare. Per, rectos corde, intelligimus iustos; nam ex rectitudine cordis oritur rectitudo verborum, & operum: illi autem sunt iusti, quorum corda, voces, & opera, conformia sunt rectissimæ regulæ quæ est lex diuina: ex qua rectitudine fit, vt Deus placeat homini, & homo placeat Deo: & quidquid tandem volente, vel permittente Deo accidat homini, æquo animo accipiatur: atque ita fit in corde non solùm iustitia, sed etiam pax & gaudium in Spiritu sancto, id est, Regnum Dei, vt Apostolus interpretatur ad Rom. 14. proinde rectissimè Dauid ait, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &c. &, Lætamini in Domino, & exultate iusti, &c. quia soli iusti sunt beati, & vero solidoq. gaudio perfruuntur.

PSALMVS TRIGESIMVSSECVNDVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus Dauid.

HIC Psalmus caret titulo apud Hebræos. Illud autem, Psalmus Dauid, positum est à Septuaginta Interpretibus, qui tamen disertis verbis admonuerunt, nullum se titulum in hebraicis codicibus reperisse. Argumentum Psalmi est exhortatio ad iustos homines, vt Deum laudent, ob eius maximam potentiam, prouidentiam & bonitatem; hortatur autem iustos, tum quia non est speciosa laus in ore peccatoris; tum quia potentia, prouidentia, & bonitas Dei ipsis potissimum iustis vtilissima est.

EXPLICATIO PSALMI XXXII.

I. EXultate iusti in Domino, rectos decet collaudatio.

Exultatio, quæ hìc ponitur, significat laudem cum lætitia. S. Hieronymus vertit, Laudate iusti Dominum: sed vox hebræa vtrumque significat; ideò plenus sensus est, laudate cum exultatione, id est, laudate non inuiti, non tristes, non negligenter, sed ex magno affectu iubilantes, & exultantes in cordibus vestris, laudate Dominum non solùm animo, sed etiam voce. Reddit rationem cùm addit, rectos decet collaudatio, quasi dicat, vos iustos inuito potissimum ad laudandum Deum, quia vobis potissimum conuenit laudare Deum: per rectos intelligit iustos, vt etiam diximus in fine Psami superioris. Sed congruit hoc loco, vt iusti dicantur recti, quia rectis placet Deus, qui est ipsa rectitudo, & quod placet libenter laudatur. Distortis non placet Deus, cuius opera & iudicia rectissima sunt, & ideò non quadrant voluntatibus iniquorum: inde iniqui & distorti non libenter Deum laudant, sed reprehendunt & blasphemāt. Pro verbo, decet, in hebræo est nomen speciosa, & sensus est, in ore rectorum speciosa est laus Dei: atque huc allusit Ecclesiasticus cap. 15. cùm ait, Non est speciosa laus in ore peccatoris. Pro voce, collaudatio, in hebræo & græco est, laus: sed latinus Interpres posuit collaudationem, vt significaret debere iustos, non solùm singillatim, sed etiam coniunctim laudare Deum.

II. Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem cordarum psallite illi.

Hortatur rursus iustos, vt confiteantur Domino confessionem laudis, non solùm voce, sed etiam instrumentis musicis, quæ erant in vsu illius gentis. Mysticè autem significatur vt Deum laudemus non solùm verbis, sed etiam operibus, ac præsertim perfecta obseruatione decalogi significati per psalterium decem chordarum, vt videntes cæteri homines opera nostra bona glorificent

Patrem nostrum qui in cælis est. Notant hoc loco Basilius & Augustinus, citharam resonare ex parte inferiore, psalterium ex parte superiore. Vnde colligitur Deum esse laudandum ex cognitione Dei quæ habetur ex creaturis, vnde existit sonus citharæ; & ex ea quæ habetur ex reuelatione diuina in Scripturis sanctis, vnde existit sonus Psalterij.

Cantate ei canticum nouum, bene psallite ei in vociferatione. III.

Coniungit quasi per epilogum quæ dixerat in duobus versiculis superioribus. Dixerat, vt voce laudaremus & instrumentis psalleremus: vtrumque coniungit, & monet, vt omnia accuratè & diligenter fiant. Cantate ei canticum nouum; hoc pertinet ad illud, Exultate in Domino, &c. Iubet autem vt exultantes laudemus Deum cantico aliquo non vsitato & veteri, sed recens cōposito accommodatè ad rem præsentem. Bene psallite in vociferatione; pertinet ad id quod subiunctum est, Confitemini in cithara, &c. & iubet, vt hoc ipsum bene & accuratè fiat, & non frigidè ac summissa voce, sed magno cum sonitu, quo magnitudo affectus significetur. Itaque illud, in vociferatione, non debet referri ad voces humanas, sed ad voces instrumentorum musicorum. S. Hieronymus vertit, in iubilo; & S. Augustinus legit, in iubilatione. vox hebræa significat iubilationem: vox græca, geminatum clamorem. Rectè monent sancti Patres Basilius & Augustinus, canticum nouum opponi cantico veteri. Canticum vetus est, quod solet canere homo vetus, qui natus ex carne caro est, & terrena sapit, ac in terrenis delectatur, & hic Deum laudat, cùm bona temporalia ab eo recipit: at canticum nouum canit homo nouus, qui renouatus spiritu mentis suæ, cælestia sapit, & in æternis delectatur, & Deum semper laudat, etiam cùm flagellatur, quia nouit illa etiam cooperari in bonum. Sic etiam per illud, bene psallite ei in vociferatione, admonemur dum psallimus, bene facere hoc diuinum opus, attentè, deuotè, magno cum affectu & cordis iubilo. S. Benedictus in regula sua monet, psalmodiam esse opus Dei, & ideò cæteris omnibus operibus anteponendum. Et S. Bernard. serm 47. in Cantica, Vos, inquit, moneo dilectissimi, purè semper, ac strenuè diuinis interesse laudibus. Strenuè quidem, vt sicut reuerenter, ita & alacriter Domino assistatis, non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præcidentes verba dimidia, non integra transilientes, non fractis & remissis vocibus muliebre quidquā balba de nare sonantes, sed virili, vt dignum est, & sonitu & affectu voces sancti spiritus depromentes.

Quia rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide. IV.

Incipit explicare rationes, cur Deus sit tanto affectu laudandus, quæ sumuntur, vt diximus, à bonitate, potentia & sapientia eius. De bonitate dicit, Rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide, id est, quia verba & facta Domini iustissima, fidelissima, & sanctissima sunt: hoc est quod Psalm. 144. alijs verbis dicitur, Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Verbum Domini intelligitur mandatum, prohibitio, promissio, comminatio, & hæc omnia rectissima & fidelissima sunt: nihil enim

iubet Deus nisi bonum, nihil prohibet nisi malum, & quod promittit vel comminatur fidelissimè præstat. Ideò rectum est verbum Domini, & fidelis Dominus in omnibus verbis suis: opera verò Domini verbis conformia sunt, ideò dicuntur esse in fide, id est, fidelia, iusta, sancta, & dicitur Deus sanctus in omnibus operibus suis. S. Basilius, & S. Augustinus in commentario huius Psalmi, per fidem intelligunt hoc loco fidem Catholicam, & exponunt, opera Dei dici esse in fide, quia ex operibus Dei, vt ex fabrica cæli & terræ inspecta homines mouentur ad fidem, vt videlicet credant in Deum opificem tanti operis; vel dicunt opera omnia esse in fide, quia omnia opera bona, quæ Deo placent, sunt in fide tanquam in semine vel radice. non enim placent Deo quæ fiunt ante fidem, sed quæ nascuntur ex fide. Ambæ sunt piæ, veræq. sententiæ, sed non videntur literales explicationes.

V. Diligit misericordiam & iudicium: misericordia Domini plena est terra.

Sanctitas verborum & operũ Domini nascitur ex sanctitate voluntatis. Deus enim diligit misericordiam & iudicium, id est, amat primùm largiri dona gratiæ suæ, & postea secundùm opera vniuscuiusque reddere præmia vel supplicia, atque ita omnes viæ Domini misericordia & veritas. In hebræo habetur, diligit iustitiam & iudicium: sed Septuaginta Interpretes, scientes confundi duas illas voces, zedech, & chesed, id est, iustitiam & misericordiam, sæpè vertunt iustitiam, vbi legunt chesed, & aliquando (vt hoc loco) vertunt misericordiam, vbi legunt zedech. Quod si interpretari velimus verbum hebraicum vt sonat, dicendum erit in prima parte versiculi declarari bonitatem voluntatis diuinæ ex parte iustitiæ: in altera parte, nimirum misericordia Domini plena est terra, declarari eandem bonitatem ex parte misericordiæ. Sed iuxta nostram lectionem dicendum est, in prima parte declarari bonitatem ex parte misericordiæ & iustitiæ: in secunda, doceri misericordiam latius patere quàm iustitiam, & esse, vt alibi dicitur, super omnia opera eius. nam ad misericordiam pertinet tollere miseriam & defectum: nihil autem est quod non indigeat misericordia Dei, cùm omnia omninò creata defectum aliquem patiantur. Sed res corruptibiles quæ sunt infra Lunam, tanto plures & maiores defectus patiuntur, quàm res incorruptibiles quæ sunt supra Lunam, vt respectu corruptibilium non videantur incorruptibilia vllum habere defectum, ideò dicit Propheta, Misericordia Domini plena est terra: nam per terram intelliguntur omnia corruptibilia. terra enim sedes est non solùm hominum mortalium, & animalium terrestrium, & omnium plantarum, sed etiam piscium, & auium. quamuis enim aues volitent in aëre, & pisces perambulent semitas maris; tamen & illæ, & isti quiescunt in terra. Porrò omnia corruptibilia egent multiplici misericordia Dei, creante, conseruante, mouente, nutriente, reparante. Sed homines mortales, præter ista omnia, egent misericordia præueniente, comitante, subsequente, indulgente peccata, armante contra Dæmones, dirigente, protegente, &c. Itaque rectissimè dicitur, misericordia Domini plena est terra. Hoc loco illud etiam considerandum est, misericordiam perfectam, ad quam pertinet tollere omnes defectus, esse propriam solius Dei, quia non potest tollere omnes defectus, nisi qui caret omni defectu, ac per hoc est infinitæ perfectionis,

צֶדֶק חֶסֶד

ctionis, actus purus, æternus, omnipotens: itaque rectè Ecclesia canit, Deus cui proprium est misereri.

Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. VI.

Transit à laude bonitatis ad laudem potentiæ, cuius primarius, & maximè conspicuus effectus, est fabrica cæli. Auget autem potentiam Dei, quod tantam molem non solùm fecit, sed sine labore, sine mora temporis, sine ministris, sine machinis, solo verbo fecit, & eis æternam stabilitatem attribuit. Alludit autem Propheta ad creationem mundi, quæ describitur in primo cap. Gen. per ea verba dixit Deus, Fiat firmamentum, & factum est firmamentum, & vocauit firmamentum cælum. In hebræo habetur, Verbo Domini cæli facti sunt, sed Interpretes verterunt, firmati sunt, vt declararent cælos factos, esse incorruptibiles. Quod sequitur, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, posset videri repetitio quædam. nam verbum, & spiritus oris idem ferè sunt, & firmitas cælorum pro eodem accipi posset, nisi in hebræo esset vox, Zeuaam, quæ significat exercitus eorum, siue ornatus eorum, vt vertit S. Hieronymus. Septuaginta Interpretes, pro eodem accipiunt virtutem & exercitum, quia re vera exercitus militum est virtus, id est, potentia, & robur Principis. Per virtutem, siue exercitum, siue ornatum cæli intelliguntur stellæ, quæ sunt veluti castrorum cælestium acies ordinata, & simul mirificè cælum ornant, & virtutes suas variosq. influxus in hæc inferiora diffundunt. Quamuis autem per verbum Domini, & spiritum oris eius possit, imperium Domini simpliciter accipi: tamen sine dubio Spiritus sanctus insinuare voluit per hæc verba mysterium sanctissimæ Trinitatis, quod tempore noui Testamenti reuelandum erat. Neque mouere nos debet, quòd videatur Propheta creationem cæli tribuere Verbo, & creationem stellarum Spiritui sancto, quasi Dominus Pater per Verbum cælos fecerit, per Spiritum sanctum stellas. Nam propter vnitatem essentiæ, quæ est virtus operatrix, indiuisa sunt opera Trinitatis; & ideò cùm dicitur Deus Pater per Verbum creasse cælos, intelligitur non sine Spiritu sancto id fecisse: & cùm dicitur Virtus, siue exercitus cælorum esse à Spiritu oris Domini, intelligitur esse etiam à Verbo, quod ab eiusdem Patris ore procedit, & à quo Verbo Spiritus ipse procedit.

צְבָאָם

Congregans sicut in vtre aquas maris, ponens in thesauris abyssos. VII.

Pergit explicare potentiam Dei, qui non solùm cælos & stellas Verbo fecit, sed etiam ea facilitate omnes aquas, quæ initio creationis mundi operiebant vndique terram, coëgit in loca inferiora & profundiora terræ, qua facilitate implet homo vtrem vnum aqua, vel recondit pecunias in arca vel loculis. Congregans sicut in vtre aquas maris, id est, congregans est, siue congregat Deus aquas maris in locum vnum, ac si vtrem impleret, id est, facillimè, nulloq. negocio. Idem repetitur sequentibus verbis, Ponens in thesauris abyssos, id est, ponit Deus abyssos, multitudinem videlicet & profunditatem aquarum, quæ erant super terram, & pertingebant vsque ad cælum, ponit, inquam, om-

nem illam aquarum immensitatem in angustis terræ cauernis, ac si reconderet pecunias in thesauris. Abyssum, esse aquarum multitudinem, quæ initio creationis erat super terram, perspicuum est ex primo capite Gen. Et tenebræ erant super faciem abyssi. per thesauros, significatur aliquando copia rerum pretiosarum, auri, argenti lapidum pretiosorum, vt eo loco, Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro; aliquando significatur per thesaurum, locus eiusmodi rerum pretiosarum, vt arca, vel loculi, vt in verbis illis, Omnis scriba doctus in regno cælorum profert de thesauro suo noua & vetera. & de Magis legimus, apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus & myrram. In hac posteriore significatione accipitur hoc loco thesaurus. Dicit autem Propheta in tempore præsenti, congregans, & ponens, cùm tamen ab initio hæc facta sint, quia Deus ita semper conseruat quod initio fecit, vt verè
נֵד dici possit semper id facere. In hebræo pro, vtre, habetur, ned, quod aceruum
נאד significat: sed Septuaginta & Sanctus Hieronymus legerunt, nod, quod vtrem significat. & hæc est verior lectio, & melius explicat congregationem aquarum in locum vnum, id est, in cauernas terræ, quam Propheta significare volebat. In hebræo & græco deest præpositio, in, & legitur, congregans sicut vtrem aquas maris: sed omninò subintelligitur, & rectè habet nostra editio, sicut in vtre. & non deerant olim græca exemplaria, quæ haberent, in vtrem, vt notat Sanctus Basilius; & Sanctus Augustinus semper legit in vtrem. Qui legunt, sicut vtrem, existimant significari nubes, quæ intumescunt sicut vtres, & postquam aquam effuderint, detumescunt: sed literalis sensus est is, quem supra posuimus.

VIII. Timeat Dominum omnis terra: ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem.

Ex ijs quæ dicta sunt de potentia Dei, occasione accepta, Dauid hortatur homines, vt Deum timeant, eiusq. mandata præuaricari formident. Timeat igitur, inquit, omnis terra Dominum tantæ potentiæ & maiestatis: & mox explicat idipsum, dicens, Omnes inhabitantes orbem (hoc est enim omnis terra) commoueantur, id est, contremiscant ab eo, à Domino videlicet, aliquid iubēte.

Quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt.

IX. Quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Optima ratio, cur solus Deus timendus sit, quia videlicet quidquid est extra Deum, nihil nobis nocere potest, nisi Deus permiserit: & contra, nihil est extra Deum, quod nos ab eius ira defendere possit: omnia enim ab eius nutu dependent, à quo habent vt sint. Ratio autem, cur Deus omnia fecerit Verbo, est, quia Verbum eius plenum est potestate & auctoritate; ita vt sit mandatum atque imperium, cui nihil resistet: ideò adiungitur, ipse mandauit, & creata sunt. In hebræo habetur ad verbum, ipse dixit, & fuit, ipse mandauit, & stetit. Sed sensus est idem. significāt enim verba hebraica, ipse dixit, & omnis creatura facta est: ipse mandauit, & omnis creatura existere cæpit.

Dominus diſſipat conſilia gentium: reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat conſilia principum. X.

Venit tandem Propheta ad Sapientiam, vt oſtendat omni ex parte Deum eſſe laudandum. Dominus diſſipat conſilia gentium, id eſt, ita ſuperemiaet ſapientia Dei ſupra omnem omnium hominum ſapientiam, vt quidquid homines conſultando deliberant, quamuis conſilia eorum ſapientiſſima, & prudentiſſima videantur, Deus in momento infatuare, diſſoluere, irritum facere poſſit. Idem repetitur ſequentibus verbis cùm dicitur, Reprobat autem cogitationes populorum, id eſt, Deus reprobat tanquam ſtultas, cogitationes populorum omnium: nec ſolùm populorum, ſed etiam ipſorum Principum, qui conſiliarijs in omni doctrinarum genere abundant, conſilia, deliberationesque, vt planè inſipientes & inutiles reprobat. Et verè mirabilis eſt ſapientia Dei, quæ ſapientes in aſtutia ſua comprehendit, & ineffabili ratione ita nonnumquam conſilia illorum infatuat, vt quæ vtiliſſima ſibi eſſe iudicant, & perniciem & interitum illis adferant. In hebræo non habetur illud, & reprobat conſilia Principum, fortaſſe excidit iniuria temporum, vel incuria librariorum.

Conſilium autem Domini in æternum manet, cogitationes cordis eius in generatione & generationem. XI.

Dominus quidem inſcrutabili ſapientia ſua diſſoluit humana conſilia, vt finẽ ſibi propoſitum non aſſequantur. Contra autem, humana prudentia nihil omninò poteſt aduerſus conſilium Dei: quidquid enim ſemel decreuit Deus, ſtabile in æternum erit. Omne conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet, dicit Dominus Iſaiæ 45. Non eſt autem conſilium Dei conſultatio quædam præcedens electionem; neque ſunt in Deo multæ cogitationes, ſed vnico & ſimpliciſſimo actu ab æternitate decreuit Deus, quidquid vnquam facturus eſt. Sed ſcriptura accommodat ſe noſtræ imbecillitati, noſtriſq. verbis vtitur, ideò dicit, Conſilium Domini in æternum manet, id eſt, quod Deus quaſi conſultando decreuit, nullo modo diſſolui poteſt, nec impediri quo minus executioni mandetur. Idem repetitur alijs verbis, cùm additur, Cogitationes cordis eius in generatione & generationem, id eſt, quæ Dominus cogitauit facere, nullo tempore inpedientur, ſed fient prorſus eo modo, quo ipſe fieri voluit. Nec tamen ita ſe accommodat Scriptura noſtræ infirmitati, vt non ſit veritas in eius verbis: nam etiamſi non eſt in Deo conſilium præcedens electionem, tamen eſt in Deo quidquid perfectionis reperitur in conſilio, cognitio videlicet omnium mediorum ad aſſequendum finem vtilium. & quamuis in Deo vna ſit & ſimpliciſſima cogitatio, ea tamen æquiparatur innumerabilibus cogitationibus, quas in ſe eminentiſſimo modo cõtinet.

Beata gens, cuius eſt Dominus Deus eius, populus, quem elegit in hæreditatem ſibi. XII.

Ex ijs, quæ dicta ſunt de potentia, ſapientia, & bonitate Dei, colligit Propheta, beatum eſſe populum, cuius Deus non eſt aliquod idolum inutile, ſed ille potentiſſimus, ſapientiſſimus, & optimus Dominus, cuius laudes explicatæ ſunt; tunc autem verè perfecteq. felices, ac beati ſumus, quando & nos magnum illũ

Dominum

Dominum pro Deo habemus, & ipſe nos pro peculiari ſuo populo habet: ideò Propheta vtrumque coniungit cùm dicit, Beata gens, cuius eſt Dominus Deus eius, id eſt, beati ſunt illi homines, qui pro Deo non agnoſcunt, niſi vnum illum Dominum, cuius verbo cœli firmati ſunt &c. & ſimul, beatus populus, quem elegit Dominus in hæreditatem ſibi, id eſt, beati ſunt illi homines, quos ille idē magnus Dominus elegit in populum peculiarem, & quaſi propriam poſſeſſionem & hæreditatem. Sunt autem iſta duo ita connexa, vt ſeparari non poſſint. illi enim ſoli Deum verum pro Deo ſuo habent, qui illum fide, & ſpe, & charitate colunt: illi autem ſoli Deum fide, & ſpe, & charitate colunt, quos ipſe elegit in hæreditatem ſibi, quos per gratiam præordinauit, vocauit, & iuſtificauit. Vera prorſus & in imo corde recondenda ſententia: nam quidquid homo habeat, etiamſi totum mundum lucretur, egenus & miſer eſt, ſi Deo careat, qui ſolus totum animæ ſinum replere poteſt: & contra, qui Deum habet, etiamſi alijs careat, beatus & diues eſt, quia in Deo ſunt omnia. præterea, imago Dei eſt homo; imaginis bonum totaq. perfectio eſt, exemplari ſuo ſimillimum eſſe: tunc autem verè ſimiles Deo, ac per hoc beatiſſimi erimus, quando videbimus eum ſicuti eſt. nam & ipſe Deus ideò beatus eſt, quia videt ſe ſicuti eſt: Itaque qui Deum nunquam videbunt, ſemper Deo diſſimiles, ac per hoc ſemper miſerrimi erunt. Denique quidquid infra Deum eſt, vel eſt homine vilius, vt omnia corporalia, vel par, vt Angeli quibus in reſurrectione æquales erimus: nihil autem nos perficere, felicesq. ac beatos reddere poteſt, niſi quod eſt nobis melius atque perfectius: igitur illi ſoli verè beati ſunt, qui adhærent Deo, & vnus ſpiritus fiunt cum eo, id eſt, qui diligunt Deum, & diliguntur à Deo; qui quidem hic interim ſpe beati ſunt, ſed re ipſa beati erunt, quando tam felici vinculo inhærebunt Deo, vt ab eo excidere nulla ratione poſſint.

XIII. De cælo reſpexit Dominus, vidit omnes filios hominum.

XIV. De præparato habitaculo ſuo reſpexit ſuper omnes, qui habitant terram.

Probat quod dixit, beatam eſſe gentem cuius Deus eſt Dominus ille, qui fecit cælum; probat autem ex eo quod cùm Dominus de cælo, tanquam altiſſima ſpecula, videat omnes homines, & cognoſcat, non poſſe vllum hominem proprijs viribus ſaluum fieri, quamuis alioqui fortiſſimus aut potentiſſimus videatur; tamen Deus oculo paterno peculiariter populum ſuum reſpicit, & illum adiuuat ac ſaluat, vt meritò dictum ſit initio Pſalmi, exultate iuſti in Domino. Ait igitur, De cælo reſpexit Dominus, vidit omnes filios hominum, ſiue (vt eſt in hebræo) vidit omnes filios Adam, id eſt, Dominus de cælo à quo nihil occultari poteſt, non ſolùm videt populum ſuum, ſed videt omnes homines, & intelligit quid quiſque poſſit. Idem verò ſignificant verba ſequentia, De præparato habitaculo ſuo, id eſt, de ſede, quam ſibi ipſe parauit, & ſtabiliuit (nam cælum cæli Domino, terram autem dedit filijs hominum) reſpexit ac reſpicit omnes habitatores terræ. Sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, de firmiſſimo ſolio ſuo, pro eo quod nos habemus, de præparato habitaculo ſuo: ſed verba hebraica vtramque ſignificationem recipiunt.

Qui

Qui finxit singillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum. XV.

Declarat Propheta, Deum non vidisse de cælo filios hominum, eo modo, quo nos videmus ea quæ sunt longè posita, confuso videlicet & crasso modo; sed vidisse distinctè & subtilissimè omnia opera eorum, id est, quid possint operari, vel operentur, vel mente, vel corpore. Itaque vidit omnes cogitationes, omnia desideria, omnia dicta, omnia facta, præterita, præsentia, & futura omnium & singulorum hominum. Et probat Deum hæc videre potuisse, quia ipse formauit corda singulorum, id est, creauit animas singulorum hominum, ac per hoc etiam creauit corda, hoc est, mentes & voluntates, à quibus omnia hominum opera oriuntur: qui enim corda fingere potuit, idem sine dubio corda scrutari potest. In hebræo habetur, qui finxit, iachad, id est, pariter corda eorum: sed illud, pariter, non significat eodem tempore, vt Origenes, & alij, errantes crediderunt. Nam Sanctus Leo in epistola ad Turbium Asturicensem Episcopum cap. 10. docet, fidem Christianam habere, animas ante corpora non fuisse. Igitur illud, pariter, non refertur ad idem tempus, sed ad eundem auctorem; ac si Propheta dixisset, qui finxit omnia corda nullo excepto: non enim vnum cor ipse formauit, alia verò alijs formanda reliquit, sed ipse pariter omnia, ipse vnus finxit omnia. In græco habetur, κατὰ μόνας, id est, seorsim, siue solitariè: quod Sanctus Basilius refert ad cordis puritatem & simplicitatem, vt sensus sit, qui finxit corda separata ab omni impuritate; siue, vt Euthymius addit, separata ab aliorum animantium natura. Sed videtur rectius intellexisse antiquus latinus Interpres, qui vertit, singillatim, id est, seorsim singula. id enim magis congruit cum lectione hebraica, & cum verbis sequentibus. dicit enim Propheta, Deum formasse omnia corda, vt inde colligat, Deum intelligere omnia opera eorum. hæc autem ratio id requirit, vt Deus formauerit omnia, & singula corda, non vt separauerit ab impuritate, vel ab alijs animalibus. Ex hoc etiam loco colligitur aliud dogma Ecclesiasticum, quòd videlicet Deus nō creauit quasi in confuso omnes animas, cùm creauit animam primi hominis, quasi in illa fuerint omnes, & ex illa fiant omnes, sicut re vera tunc creauit quodammodo omnes homines; quia in vno erant omnes, & ex vno fiunt omnes, quantum ad generationem carnis: sed creauit Deus singillatim omnes animas, non vnam ex alia, sed ipse singulas ex nihilo distinctè, ac separatim. Scio Sanctum Augustinum in epist. 28. non existimare, ex hoc loco solidè probari creationem animarum, quia in Psal. 50. dicitur, Cor mundum crea in me Deus. Sed responderi potest, in Psal. 50. tractari de sanctificatione, non de naturali creatione: hunc autem locum requirere, vt verba proposita de naturali creatione intelligamus; cùm inde colligatur Deum omnia corda scrutari, quia omnia ipse formauit.

יַחַד

Non saluatur Rex per multam virtutem, & Gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. XVI.

Explicat quid viderit ille, qui omnia videt; videlicet hoc vidit, neminem propria virtute liberari posse à malis, quæ nos circumstant; sed egere omnes misericordia Dei. ponit autem exemplum in ijs, qui videntur maximè de

suis

ſuis viribus poſſe gloriari, quaſi dicat, vidit Deus quòd non ſaluatur Rex per multam virtutem, id eſt, non ſufficit Regi ad propriam ſalutem, ſeu vitam tuẽdam, multa virtus, id eſt, multa potentia, multus exercitus, multa vis pecuniarum. Et Gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ, id eſt, ſicut Regi non ſufficit robur aliorum, qui illi ſeruiunt; ita fortiſsimo viro non ſufficit robur proprium. Non eſt in hebræo nomen gigantis, ſed in genere nomen robuſti & fortis viri: ſed Septuaginta Interpretes poſuerunt nomen gigantis, quia illi ſolent eſſe fortiſsimi, & cæteris hominibus formidabiles, vt de gigante Goliath legimus in primo libro Regum.

XVII. Fallax equus ad ſalutem; in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabitur.

Tria ſunt, quæ poſſunt hominem eripere ab inſtanti periculo, vires alienæ, vt cuſtodiæ militares, vires propriæ, velocitas equi: illæ, ſi reſiſtendum ſit; iſta, ſi fugiendum. Docuerat Pſalmiſta, non ſufficere duo priora, nunc addit neque tertium ſufficere, & habemus exemplum omnium in libris Regum; Saulem enim Regem non potuerunt à nece defendere ingentes copiæ militares: Goliath gigantem robuſtiſsimum Dauid puer occidit: Ioram filium Achab veloci curru fugientem, ſagitta velocior interemit. Fallax equus ad ſalutem, id eſt, fallitur qui confidit ſalutem ſuam velocitati equorum: velocitas enim illa multis modis impediri, vel præueniri poteſt, ideoq. fallax eſt. In abundantia virtutis ſuæ non ſaluabitur, id eſt, equus in virtute ſua qua abundat, vel ſi ea maximè abundet, quæ virtus in velocitate conſiſtit, non ſaluabitur cum ſeſſore ſuo, id eſt, neque ſe, neque ſeſſorem à periculo liberabit. In hebræo habetur actiuè, non ſaluabit, nimirum ſeſſorem ſuum; ſed idem verbum hebraicum mutatis punctis fieri poteſt coniugationis paſsiuæ, & eo modo legerunt Septuaginta Interpretes, quos Interpres Latinus ſequutus eſt. Et quidem lectio, non ſaluabit, quam habet S. Hieronymus, clarior eſt. Lectio verò noſtræ editionis, non ſaluabitur, requirit vt ſubintelligatur aliquid, videlicet, non ſaluabitur cũ ſeſſore ſuo. neque enim dubium eſſe poteſt, quin de ſalute hominis potius, quàm de ſalute equi hoc loco agatur. Porrò quæ dicta ſunt de ſalute corporali, multò magis intelligenda ſunt de ſalute ſpirituali, ad quam obtinendam nemo ſufficiens eſt, ſine præueniente, comitante, & ſubſequente gratia Dei.

XVIII. Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.

XIX. Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.

Concludit Propheta ratiocinationem ſuam, qua, vt ſupra diximus, probat beatam eſſe gentem, cuius Deus eſt Dominus. Nam videt quidem Deus omnes homines, & intelligit quàm parum poſsint, niſi ipſe adiuuet: ſed tamen peculiariter in homines iuſtos dirigit oculos ſuos, vt eis de cælo auxilium præbeat, tum vt à mortis periculo liberentur, tum vt commodè ſuſtententur in vita. Ecce oculi Domini ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius. Per timentes & ſperantes, pulchrè deſcribuntur ij, qui verè ſunt iuſti &

amici

amici Dei. Nam timor sine spe, timor seruilis est, spes sine timore præsumptio est. Timor cum spe charitatem veram declarat, id est, amorem liberalem quo diligitur Deus, vt amicus, vt Pater, vt sponsus: qui enim tali amore flagrat, & vehementer timet, ne dilectum offendat, & securè confidit ac sperat, misericordiam dilecti sibi nunquam defuturam. Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Hæc est causa cur Dominus respicit oculo paterno timentes, & sperantes in se, vt videlicet hæc duo beneficia illis tribuat, liberationem à periculo mortis, & alimenta dum viuunt. Quia iusti timent Deum offendere, liberat illos Deus à timore ne offendantur, præsertim circa vitam, quæ est fundamentum omnium bonorum: quia sperant in misericordia eius, præstat illis perpetuam misericordiam, dum alit eos in fame. Quæ duo beneficia possunt intelligi tam de salute corporali & temporali, quàm de spirituali & sempiterna. Eruit Dominus à morte animas, id est, vitam timentium se, dum singulari prouidentia liberat eos à varijs mortis periculis, à quibus propria virtute sua, vel suorum liberari non potuissent. Deinde sic liberatos sustentat in vita, prospiciens eis de omnibus ad vitam necessarijs, & præsertim tempore famis, quo multi alij rerum omnium penuria laborant. Sed spiritualiter eruit animas eorum à morte, dum vel non sinit eos labi in peccatum, quod est mors animæ; vel si fortè peccauerint, mox illos per salubrem pœnitentiam ad gratiam, quæ est vita animæ reuocat; & vtroque modo animas eorum à morte sempiterna liberat. Viuentes autem Deo per inhabitantem Spiritum sanctum, alit in fame, dum in hoc deserto, per quod ad terram promissionis tendimus, deserto planè sterili & inaquoso alit Manna pluente de cælo, & potat aqua de petra scaturiente, id est, cælestibus consolationibus reficit ac sustentat: alit autem, non satiat, & sitim temperat non extinguit; quia saturitas seruatur in aliam vitam, in qua satiabimur dum apparuerit gloria Domini, & inebriabimur ab vbertate domus Domini, & voluptatis torrente potabimur.

Anima nostra sustinet Dominum, quoniam adiutor & protector noster est. XX.

Hactenus Propheta iustos Dei seruos allocutus est, eosq. ad exultandum in Domino, & laudandum Deum, patrem indulgentissimum & misericordissimum exhortatus est. Nunc introducit iustos respondentes, ac dicentes. Anima nostra sustinet Dominum: intelligunt iusti quid spiritus sibi velit, cùm eos ad exultandum & laudandum inuitat, nimirum intentionem Spiritus sancti esse, vt per hoc ipsi animentur ad perseuerandum in iustitia, & ad inhærendum Deo, neque ab eo recedendum ob quantascunque persecutiones, ac demum ad Deum laudandum, magis opere, quàm verbis. Itaque respondent se tot beneficijs Dei confirmatos, constantissimè in eius timore, ac amore permansuros. Anima nostra, inquiunt, sustinet Dominum, id est, quidquid acciderit, non nos separabit à charitate Dei, neque ad alium consolatorem respiciemus, sed exspectabimus patienter consolationem de cælo, scientes scriptum esse, si moram fecerit exspecta eum, quia veniens veniet & non tardabit. Dicitur autem, anima sustinere Dominum, hebraica phrasi, qua tribuitur animæ id, quod toti homini conuenit, præsertim quando agitur de re spirituali. Sic dixit Isaias cap. 26. Nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ: anima mea desiderauit

te in

te in nocte. Et Hieremias Thren. 3 Bonus Dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum. Et beatissima Virgo Lucæ 1. Magnificat anima mea Dominum. Quoniam adiutor & protector noster est. Reddunt iusti rationem, cur tam constanter Dominum expectare decreuerint, quia videlicet sciunt & experimento cognouerunt à Domino in bonis se adiuuari, & à malis protegi potentissimè, & fidelissimè.

XXI. Quia in eo lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperauimus.

Posteaquam responderunt iusti primariæ intentioni Spiritus sancti, respondent nunc secundariæ, quæ erat vt exultarent in Domino, sicut in primis Psalmi verbis dictum est. Dicunt igitur se id facturos libentissimè, In eo lætabitur cor nostrum, id est, exultabimus in Domino, & in nomine sancto eius sperauimus, id est, quia in nomine sancto eius sperauimus. Nam quia sperauerunt in Domino, adiuti ab eo, atque protecti sunt, & ideò experimento proprio edocti, quàm bonus & potens Dominus sit, exultant in eo, & confitentur nomini eius. Quod attinet ad verba, in hebræo habetur, quia in eo lætabitur cor nostrum, quia in nomine sancto eius sperauimus: sed primum, quia, positum est pro, &, vel pro, certè, vel vacat. Sicut contra in latina editione, illud, &, cùm dicitur, & in nomine sancto eius sperauimus, positum est pro, quia. Itaque clarissima lectio esset, & in eo lætabitur cor nostrum, quia in nomine sancto eius sperauimus. Porrò sperare in nomine Domini, non est sperare in literis, aut sono nominis, sed sperare in Domino per nomen significato: & habere videtur vim quandam maiorem hic loquendi modus, quàm si dicatur simpliciter, sperare in Domino: nam sperare in nomine Domini, est sperare in ipso Domino nominatim & propriè appellato; dicitur verò nomen Domini sanctum, quia dignum est vt ab omnibus honoretur, & ideò summum scelus committitur, cùm blasphematur.

XXII. Fiat misericordia tua Domine super nos, quemadmodum sperauimus in te.

Concluditur Psalmus per orationem, vt sæpè aliàs, & est oratio aptissimè cohærens cum superioribus verbis, & cum toto Psalmo; quia enim aliquoties dictum est, Deum misereri sperantium in se, & iusti dicunt se in Domino sperauisse, & egent semper noua misericordia propter continua pericula, ideò concludunt, Fiat misericordia tua Domine super nos, id est, non cesset, sed perseueret, imò addatur semper noua misericordia super nos; quemadmodum sperauimus in te, id est, sicut de tua bonitate futurum sperauimus, & nobis ipsi promisimus.

PSAL-

PSALMVS TRIGESIMVSTERTIVS.

Titulus, & Argumentum.

Dauidi, cùm immutauit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abijt.

HIC titulus ad duas historias referri potest, quæ habentur lib. 1.Reg.cap.21. prior historia narrat, Dauidem fugientem à facie Saul Regis venisse ad Achimelech sacerdotem, atque ab eo panes & arma postulasse; neque ei indicasse fugam suam, sed simulasse secretum Regis negocium se habere, ob quod tantopere festinaret. Posterior historia refert Dauidem confugisse ad Achis Regem Philisthæum, sed cùm serui eius Regis incitare cæpissent dominum suum in necem Dauidis, tum Dauidem insaniam & fatuitatem simulare cæpisse, atque ea ratione mortem euasisse. Theodoretus ad priorem historiam titulum refert: sed S. Basilius, S.Augustinus, S.Hieronymus, & Euthymius, referunt ad posteriorem. Et hæc est verior sententia, primo, quia in priore non immutauit Dauid vultum, sed officium: in posteriore verò vultum immutauit, vt videretur esse qui non erat: secundo, quia vbi nos legimus, & dimisit eum, in hebræo est, naigarescehu, quod significat, & expulit eum, siue, & proiecit eum, vel, & repudiauit eum, quod nullo modo conuenit cum priore historia, sed tantum cum posteriore: non enim Achimelech sacerdos expulit Dauidem, sed Achis Rex eum expulit vt insanum & furiosum. Ex quo etiam refellitur sententia eorum, qui, dimisit eum, sic intelligunt, dimisit Dauid Regem Achis, vel sacerdotem Achimelech: non enim Dauid dimisit, id est, expulit, sed expulsus fuit & dimissus. Tertio, quia in hoc Psalmo Dauid gratias agit Deo, quòd ex magno periculo liberauerit eum: nullum autem periculum passus est Dauid apud Achimelech, sed maximum apud Achis. Quarto, quia in titulo huius Psalmi iuxta Codicum hebraicorum & græcorum fidem non habetur Achimelech, vt haberi deberet, si titulus priorem historiam respiceret: sed Abimelech. Et sic legunt & exponunt Basilius, Augustinus, & alijs veteres, excepto Theodoreto. Latini etiam codices vulgatæ editionis, quos vidi, habent Abimelech, excepta editione Sixti V. in qua habetur Achimelech, quod vitio librariorum, vel impressorum factum videtur; cùm repugnet omnibus codicibus, & facilè fuerit errare ob vocum similitudinem. Cur autem Achis dictus sit Abimelech, rationem reddit S.Basilius, quia Abimelech erat nomen commune Regibus Philistinorum, sicut Pharao erat nomen commune Regibus Aegyptiorum, & Cæsar Imperatoribus Romanorum. Probat autem S. Basilius Abimelech fuisse nomen commune Regibus Philistinorum, ex cap. 20. & 26. Gen. Porrò quod in hoc titulo dicitur, immutauit vultum suum, in hebræo est, immutauit sensum suum, quod in idem recidit; nam immutare sensum, est hoc loco simulare stultitiam, & de viro sensato facere se insensatum, quod fecit Dauid torquendo os & oculos, & collabendo & impingendo in ostia domus more ebriorum, & saliuæ copiam emittendo ad similitudinem epilepticorum;

וַיְגָרְשֵׁהוּ

hæc enim narrantur in primo lib.Reg cap.21. Argumentum Psalmi, est gratias agere Deo pro beneficio liberationis à periculo illo mortis imminentis, & hac occasione exhortari omnes ad amandum Deum, & sperandum in eo. Intelligebat enim vir pius, suam illam omnem industriam, quam adhibuit simulando stultitiam, parum fuisse profuturam sine adiutorio, & fauore diuino.

EXPLICATIO PSALMI XXXIII.

1. Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

Psalmus est Alphabeticus: incipit enim primus versus à prima litera Alphabeti, secundus à secunda, & sic de cæteris: quod videtur ideò factum, vt facilius memoriæ mandaretur, & sæpè à fidelibus cantaretur. Incipit igitur magno affectu gratias agere, quasi diceret: Nullo vnquam tempore obliuiscar beneficium hodiernum, sed pro eo, Benedicam Dominum in omni tempore, id est, quamdiu vixero: & idipsum repetens, Semper, inquit, laus eius in ore meo. Itaque illud, semper, non significat omni momento, omni die, omni nocte, quasi nihil aliud agendum sit: sed significat id esse faciendum suo loco & tempore, sed vsque ad finem vitæ; imò etiam vsque ad finem sæculi cantabuntur Psalmi isti, & sic per alios benedicet Deum Dauid in omni tempore. Potest etiam hic locus spiritualiter intelligi, quòd iusti semper Deum laudant, & cùm beneficia recipiunt, & cùm flagella patiuntur, iuxta illud S.Iob, Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.

2. In Domino laudabitur anima mea, audiant mansueti, & lætentur.

Nec solùm, inquit, ego benedicam Dominum ob hoc beneficium in omni tempore, sed etiam alij benedicent: quicunque enim hoc audierint laudabunt me, quòd tam mirabili arte eluserim illum Regem, & simul Deum laudabunt ac benedicent, qui me per illam artem de mortis periculo liberauit. In Domino laudabitur anima mea, id est, ego laudabor ab omnibus, ad quos huius rei fama perueniet; sed laudabor in Domino, ac per hoc laus præcipua referetur ad Dominum, qui singulari prouidentia sua mihi bonum consilium inspirauit, & iuuit vt felicem sortiretur effectum. In hebræo verbum laudabitur, est cuiusdam coniugationis, quæ significat actionem in se ipsum; itaque secundùm proprietatem vocis hebraicæ, laudabitur anima mea, significat, anima mea laudabitur à se ipsa, id est, gloriabitur; & quia ponitur anima pro toto homine, sensus erit, ego ipse ob hoc factum mirificè gloriabor, non in me, sed in Domino, quo protegente & adiuuante periculum euasi. Admonemur ex hoc loco, non semper esse vitium gloriari, & facta propria laudare, sed tunc solùm, cùm vel gloriamur de re quæ laudem non meretur, vel non agnoscimus auctorem primarium omnium bonorum, Deum: Qui gloriatur, inquit Apostolus, in Domino glorietur, non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat. Quod sequitur, audiant mansueti & lætentur, significat ad

sit ad eos propriè pertinere communicationem huius lætitiæ, quibus similia pericula solent esse communia, quales sunt homines mites & patientes: qui enim eiusmodi sunt, & sæpè à potentioribus opprimuntur, & facilè Deum experiuntur adiutorem. Audiant, inquit, mansueti, humiles, Deum timentes, mei similes quod mihi accidit, & lætentur, ac Dominum benedicant. In hebræo sunt hæc verba temporis futuri, audient & lætabuntur: sed quia imperatiuus apud Hebræos caret tertia persona, ad eam exprimendam vtuntur Hebræi tertia persona futuri: proinde rectè verterunt græci & latini interpretes, audiant, & lætentur.

Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum. III.

Conuertit sermonem ad ipsos mansuetos, quos iusserat audire & lætari, atque illos hortatur, vt non solùm singuli apud se Deum laudent, sed cum ipso coniuncti, pariterq. vniti Dominum glorificent. Magnificate Dominum mecum, id est, Dominum, qui solus verè magnus est, magnum esse confiteamur: & eum, qui verè solus altissimus est, voce etiam nostra altissimum esse prædicemus, & eius nomen, id est, notitiam & famam, vel potentiam & maiestatem coram hominibus extollamus. Placet enim Deo valde, vt fideles non solùm seorsim in cubiculis, sed etiam coniuncti in Ecclesijs vnanimes, vno ore ipsum honorificent, vt Apostolus monet ad Rom. 15. Illud, in idipsum, sæpè iam diximus nihil significare aliud, nisi pariter, vna, coniunctim, &c.

Exquisiui Dominum, & exaudiuit me, & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. IIII.

Explicat nunc Propheta causam, cur benedicere velit Dominum omni tempore: quia videlicet expertus sit eum liberatorem optimum, & potentissimum. Exquisiui Dominum, id est, cùm angustijs premerer, ad Dominum confugi, eius auxilium quæsiui, ad eum cum fiducia accessi, & exaudiuit me, solita sua benignitate & misericordia; & effectus exauditionis in eo se prodidit, quòd liberauit me ex omnibus tribulationibus meis, quasi dicere velit: conatus est me Saul Rex, & manu sua, & per satellites suos occidere, & protegente Domino manus eius effugi: fugiens autem præ festinatione neque arma neque cibum capere potui, & continuò adfuit misericordia Domini, quæ mihi per Achimelech Sacerdotem panes & arma prouidit: paulò post per imprudentiam incidi in manus Achis Regis Philistæorum, sed eodem inspirante, adiuuante, & protegente Deo, mirabili & insolita arte periculum declinaui. Itaque ab omnibus tribulationibus, quæ hucusque mihi acciderunt, eripuit me benignissimus Dominus, & amantissimus pater, Deus.

Accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. V.

Hic iam incipit exhortatio pulcherrima & efficacissima ad amorem & timorem Dei, & ad proijciendam in eum omnem sollicitudinem nostram. Accedite ad eum, vel, vt sonat vox hebræa, respicite in eum, id est, quotquot in tribu-

latione estis, accedite per fidem & orationem ad Deum, respicite in auxilium eius, & illuminamini, id est, percipite lumen consolationis & lætitiæ, reiecta tristitia obnubilante: lux enim lætitiam significat, iuxta illud, Lux orta est iusto, & rectis corde lætitia. Potest autem altiore & mystico sensu hic locus ita exponi. Accedite ad eum per conuersionem, & illuminamini per gratiam iustificationis: nam illuminatio diuina vitam spiritualem confert; vnde dicit Apostolus ad Ephes. 5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus: & Christus ipse ait, Ioan. 8. Qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ: & in Psalmo 35. legimus, Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen; vbi pro eodem ponitur, Fons vitæ, & fons luminis. Denique ideò Baptismus apud veteres dicitur illuminatio, quia per eum homines mortui peccato regenerantur, & de tenebris mortis veniunt ad lumen vitæ. Accedite igitur ad eum per conuersionem & pœnitentiam, & ipse conuertetur ad vos, & vultu suo lucidissimo, & maximè vitali, quippè qui Sol est increatus, & fons vitæ, illuminabit & viuificabit vos. Et facies vestræ non confundentur, id est, accedite securi, nolite timere repulsam, exaudiet & excipiet vos, neque patietur rubore confundi facies vestras. Dicitur enim confundi facies, quando qui petit non impetrat, & ideò cum rubore discedit. Sic lib. 3. Reg. cap. 2. dicit Bethsabee Regi Salomoni, Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te, ne confundas faciem meam. In hebræo, pro accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestræ nō confundentur, habetur, respexerunt ad eum & illuminati sunt, & facies eorum non confundentur; sed facile est videre quid
הִבִּיטוּ Septuaginta legerint: nam illud, hibbitu, respexerunt, legerunt, habbitu, respi-
הַבִּיטוּ cite, quomodo etiam legit S. Hieronymus: quia verò accessus ad Deum per conuersionem, est accessus oculorum interiorum, non pedum, ideò idem est accedite, & respicite, nimirum accedite oculo Fidei, conuertite faciem, respicite
נָהָרוּ in Deum. Sic etiam illud, naharu, potest esse præteritum indicatiui modi, & etiam imperatiui: sæpè enim defectiua inflectuntur more perfectorum. Certè non solùm Septuaginta, sed & S. Hieronymus vertit eam vocem per modum imperandi: & quidem S. Hieronymus vertit, confluite, & Septuaginta, illumina-
נָהַר mini, quia verbum, nahar, & confluere, & illuminari significat; sed illuminamini magis cohæret cum præcedenti verbo, respicite, & ideò communiter est recepta versio Septuaginta Interpretum. Denique Septuaginta, & S. Hierony-
פְּנֵיהֶם mus non legerunt, penehem, facies eorum, sed penechem, facies vestræ. Ita-
פְּנֵיכֶם que tota discordia Codicum hebræorum à græcis & latinis nascitur ex punctis male collocatis à Rabinis, vel ex libris minus correctis, quos nunc habemus.

VI. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum: & de omnibus tribulationibus eius saluauit eum.

Probat exemplo suo, securè accedendum esse ad Deum tempore tribulationis, Nam, inquit, iste pauper, Dauid videlicet, omni ope destitutus, ita vt etiam panem à Sacerdote mendicaret, clamauit cum fide & fiducia, pulsauit ardenti prece ad ostium diuinæ clementiæ, & Dominus continuò exaudiuit eũ, & ab omni tribulatione liberauit eum.

Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. VII.

Probauit exemplo, nunc probat ratione, accedendum esse ad Deum cum omni fiducia. Ratio est, quoniam Angelus Domini, cui Deus ipse mandauit vt custodiat homines iustos, vt dicitur in Psalmo 90. cùm videt hominem in periculo, continuò adest, & more castrorum circumdat protectione sua hominem illum, vt nihil ei nocere possit. Immittet Angelus Domini, subintelligitur, ipse se, in circuitu timentium eum. In hebræo sensus clarior est: sic enim ad verbum legimus, castrametatur Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Mira potentia Angelorum, vt vnus Angelus vicem exercitus suppleat. Ex quo sequitur, vt maxima securitas & pax esse debeat in corde timentium Deum, qui tali custodia muniuntur.

Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus: beatus vir qui sperat in eo. VIII.

Pergit in exhortatione, & quia dixerat, accedite ad eum, & probauerat exẽplo & ratione, esse accedendum ad Deum tempore tribulationis: nunc hortatur ad experiendum, vt etiam ipsi proprio experimento discant rem ita se habere. Gustate, inquit, & videte, quoniam suauis est Dominus, id est, experimentum sumite, facite periculum, incipite re ipsa iactare in Deum omnem sollicitudinem vestram, inhærendo illi, dimissis omnibus consolatoribus alijs: & videte, id est, cognoscite, quoniam dulcis est Dominus omnibus inhærentibus sibi. Et verè quid suauius fingi potest, quàm animum præditum charitate, conscientia bona, corde puro, fide non ficta requiescere in sinu summi boni? verè beatus vir, qui sperat in eo, id est, qui pacem habet ad Deum, & certa spe recumbit in eo. Sicut autem illud, accedite & illuminamini, exposuimus altiore quodam sensu de incipientibus, qui illuminantur per iustificationem: ita quod hic dicitur, gustate, & videte, potest exponi de proficientibus, qui post regenerationem spiritualem incipiunt nutriri & crescere, iuxta illud S. Petri in epist. 1. cap. 2. Sicut modo geniti infantes lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem: si tamen gustatis quoniam suauis est Dominus; vbi S. Petrus hunc locum Psalmi citat in eum sensum, quem nos modo persequimur. Sanctus etiam Paulus cap. 6. ad Hebræos, coniungit illuminationem cum gustatione cùm ait, Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt quoque bonum Dei verbum, &c.

Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum. IX.

Post exhortationem ad experiendum quàm dulcis sit Dominus, hortatur Propheta ad timorem Domini, id est, ad obseruantiam mandatorum, siue, quod est idem, ad perseuerandum in iustitia & charitate Dei, quæ est fundamentum fiduciæ, per quam accedimus ad Deum, & gustamus beneficiorum eius suauitatem. Rectissimè etiam coniunguntur hæc verba superioribus secundùm altiorem alium sensum; nam sicut accedendo incipimus, & gustando proficimus,

ita timendo perficimur: non enim hic agitur de timore seruili, sed de timore casto & filiali, qui conuenit sanctis & perfectis. Timete, inquit, Dominum omnes sancti eius: timor enim iste includit perfectam charitatem, quia qui perfectè diligit, vehementissimè timet, ne in aliquo dilectum offendat, & ideò diligentissimè conformat se voluntati Dei, & seruat in omnibus verbum eius: qui autem sic seruat verbum eius, in hoc charitas Dei perfecta est, vt ait S. Ioãnes in 1. epist. cap. 2. De hoc timore dicitur Iob. 28. Ecce timor Domini ipsa est sapientia: & Ecclesiastici 1. Plenitudo sapientiæ est timere Deum: & cap. 25. Timor Domini super omnia: & Isaiæ 11. dicitur de Christo, Et repleuit eum spiritu timoris Domini. Denique Ecclesiastes vltimo, Time Deum & mandata eius obserua: hoc est enim omnis homo, quasi dicat, in hoc consistit tota perfectio hominis, & omne eius bonum in hac vita, vt timendo Deum custodiat omnia mandata eius; & hoc significant verba sequentia in altiore sensu, quoniam non est inopia timentibus eum, siue, vt propriè significat vox hebraica, non est defectus timentibus eum, id est, nihil deficit timentibus eum: hoc enim est esse perfectum, nihil ei deesse. Et verè quid potest deesse amico Dei, cuius sunt omnia; cùm amicorum omnia sint communia? Quòd si aliquando iustissimis viris deesse videntur temporalia, verè tamen eis nihil deest, cùm eis detur patientia, quæ longè melior est diuitijs: neque dicitur propriè carere diuitijs, qui diuitias non desiderat. animus enim diues debet esse, non arca. Sed tamen idem Propheta, siue potius idem Spiritus sanctus, qui verbis suis instruit sapientes, ijsdem verbis humiliore sensu acceptis, instruit etiam insipientes, eosq. hortatur, vt Deum timeant, quoniam non est inopia timentibus eum, id est, quoniam Deus temporalia subministrat seruis suis, neque eos destituit tempore necessitatis. Et sunt in scripturis, & in historijs de vitis Sanctorum exempla sine numero, quibus probatur Deum mirabili prouidentia prospicere solitum esse seruis suis ea, quæ ad vitam necessaria sunt.

X. Diuites eguerunt & esurierunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.

Idipsum explicat comparando impios cum timentibus eum. quasi dicat Propheta, non solùm non erit inopia timentibus Deum, sed contra, erit inopia magna non timentibus eum, etiamsi diuites antea fuerint. In hebræo, pro diuites, est, leones, siue leunculi: vocat enim Propheta diuites impios, metaphoricè leones, quòd aliena rapiant. Dicit igitur diuites impios non semel, Deo ipsos puniente, ad extremam inopiam esse redactos. Diuites eguerunt & esurierunt, id est, qui diuites fuerunt, egere & esurire cæperunt, quia diuitiæ instabiles sunt & fallaces, & multis, varijsq. periculis expositæ. Timentes autem Dominum non minuentur omni bono, id est, qui non in diuitijs, sed in Deo spem suam positam habent, quales sunt qui Deum timent, illi etiamsi pauperes sint, non minuentur omni bono, id est, non deerit illis vllum bonum: est enim phrasis hebraica, & in scripturis frequentissima, vt ponatur in propositione negante, non omne, pro, nullo. Nos diceremus, nullo bono minuentur, pro eo quod Hebræi dicunt, non minuentur omni bono. Sic in Psalmo 48. Cùm interierit non sumet omnia, id est, cùm interierit nihil sumet: sic in Apocalypsi cap. 22. Et omne maledictum non erit amplius, id est, & nullum maledi-

ctum

ctum erit amplius. Porrò illud, diuites eguerunt, & esurierunt, habet etiam alium sensum magis reconditum, quòd videlicet ij, qui diuitias temporales amant, quantumuis diuitijs abundent, semper egent & esuriunt; quia semper appetunt plura quàm habeant: inquirentes autem Dominum, quia rem infinitam quærunt, quæ maior est ipsorum desiderio, iuxta illud S. Ioannis, Maior est Deus corde nostro: ij non minuentur omni bono, quia summo bono inhærentes, in eo habent omnia bona.

Venite filij audite me, timorem Domini docebo vos. XI.

Posteaquam Propheta hortatus est homines ad timorem Domini: docet quæ sit vtilitas huius timoris, & in qua re timor iste sit positus. Venite, inquit, ad me, venite ad scholam Spiritus sancti, qua nulla vtilior inueniri potest: audite me, vel potius Spiritum Domini per linguam meam loquentem. Sic enim Dauid ipse loquitur lib.2.Reg.cap.23. Spiritus Domini loquutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Timorem Domini docebo vos, id est, docebo quanta sit vtilitas timoris Domini, & quid sit iste timor Domini, ad quem, tanquam ad summum omnium bonorum tam sæpè vos in Psalmis, & tam vehementer exhortor.

Quis est homo qui vult vitam: diligit dies videre bonos. XII.

Explicat his verbis Propheta vtilitatem, & finem timoris Domini, quòd videlicet timor Domini pariat veram vitam & dies bonos, id est, vitam felicissimam, quam iusti prægustant in hoc sæculo, dum Regnum Dei quod est iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto, in corde suo habent, & in alio sæculo perfectè possidebunt, quando absorpta erit mors in victoria. Quis, inquit, est homo qui vult vitam? quasi dicat, promisi me timorem Domini esse docturum; nunc igitur adimpleo promissionem meam, ac dico, finem timoris Domini esse id quod omnes cupiunt, sed pauci assequuntur, videlicet, veram atque beatam vitam. Sed qui hunc finem assequi volunt, debent media assumere, quæ mox subiungam. Quis igitur est qui vult vitam? id est, qui dicunt se velle vitam beatam, & tamen non ingrediuntur viam quæ ad illam ducit, non videntur verè ac seriò velle vitam beatam, sed vmbram solùm & imaginem vitæ: ideò interrogo, quis est, qui verè ac seriò vult vitam veram? quis verè diligit videre dies bonos, dies felices ac beatos? In hebræo habetur paulò aliter, diligit dies ad videndum bonum; & quamuis sensus idem sit, tamen potest fieri vt in Codicibus antiquis fuerit in numero multitudinis, tobim, bonos, quod nunc est, טובים
tob, bonum; & quod legerint veteres, non per gerundium, sed per infinitiuum טוב
illud, ad videndum: eadem enim vox apud Hebræos facit infinitiuum & gerundium, vnica litera superaddita in principio. Nam non solùm Septuaginta Interpretes, sed etiam S. Hieronymus, & ipse S. Petrus in epist.1.cap.3. legit, dies videre bonos, non autem dies ad videndum bonum.

Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. XIII.

Diuerte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam. XIV.

Docet iam Sanctus Propheta, quibus modis timor Domini perducat homines ad vitam, & dies bonos, ac dicit, perfectam obseruationem mandatorum Dei, siue abstinentiam ab omni peccato verborum, operum, & cordis, esse rectam viam ad vitam, iuxta illud Domini, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. hæc autem legis obseruatio, & fuga omnis peccati à Dei timore proficiscitur; proinde timor Domini est, qui per legis obseruationem ad veram vitam, diesq; bonos peruenire nos facit. Prohibe linguam tuam à malo, id est, caue ne Deum offendas peccato linguæ, mentiendo, peierando, detrahendo, rixando, &c. Incipit autem à peccatis linguæ, quia sunt frequentiora, & difficilius cauentur: propter quod S. Iacobus ait, Qui non offendit verbo, hic perfectus est vir. Et labia tua ne loquantur dolum. prohibuit generatim omnia peccata linguæ, sed voluit etiam in specie prohibere perniciosa mendacia; quia sunt multo grauiora cæteris, & ex quibus multa alia mala oriuntur. Diuerte à malo, & fac bonum: à peccato linguæ trāsit ad peccata operis, & primùm monet vt vitentur peccata commissionis, cùm ait, Diuerte à malo, quale est homicidium, adulterium, &c: Deinde addit, & fac bonum, vt vitentur etiam peccata omissionis, qualia sunt, cùm parentes non honorantur, cùm Deus tempore suo non colitur, cùm omittuntur eleemosinæ, orationes, ieiunia, & similia bona opera. Inquire pacem & persequere eam. Hic tādem adiungit, vt caueantur peccata cordis, iræ, odia, inuidentiæ, & cæteræ prauæ animi affectiones: vt vera pax, & tranquillitas in omni negotio procuretur, & teneatur. Rectè autem dicit Propheta inquire pacem, quia boni viri officium est, non tam pacem cum omnibus habere, quàm optare & quærere: sæpe enim aliorum culpa pax obtineri non potest; ideò & Apostolus ait ad Rom. 12. Quod in vobis est cum omnibus hominibus pacem habentes. Et Propheta Dauid in alio Psalmo, Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Nec solùm cum alijs, sed etiam nobiscum ipsi perfectam pacem habere non possumus in hac valle miseriarum. Video enim, ait Apostolus ad Rom. 7. aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Quamuis autem perfectam pacem nobiscum ipsi habere non possimus, tamen inquirenda pax est, domando membra ieiunijs, & carnem spiritui subijciendo, vt aliquando discat non repugnare, vel minus repugnare imperio mentis. Denique inquirenda illa pax est, totis animi viribus, quæ nos manet in cælesti Hierusalem: qui enim ad pacem illam, vt par est, toto corde anhelant, facilè contemnunt bona & mala temporalia omnia, ac per hoc habent etiam in hoc mundo pacem ad Deum, quam vnam respicit timor Domini filialis.

XV. Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum.

Probat quod dixerat, obseruantes mandata Dei, & cauentes peccata habere vitam, & dies bonos. Ratio autem est, quia Dominus perpetuò respicit viros iustos, & semper exaudit preces eorum; quo modo enim non habebunt dies bonos, qui sub omnipotente custode vitam degent? Nam si iusti cognoscunt mala imminentia, & clamant ad Deum, inueniunt apertas & intentas aures eius: si forte non cognoscant, Deus pro illis vigilat, & liberat à malis plurimis, quæ iusti ipsi nec vident nec intelligunt: ad hoc enim sunt oculi Domini super iustos, vt custodiat eos à malis, ad quæ ipsorum oculi non pertingunt. Mira Dei bonitas: quem non delectet tam bonum Dominum toto corde diligere, & filiali affectu timere? quis ista considerans, non clamet cum Propheta,

confige timore tuo carnes meas ? & in alio Psalmo, Lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum ? At non semper iusti exaudiuntur à Deo. imò semper exaudiuntur : sed si non facit Deus, quod ipsi petunt, ideò non facit, quia non expedit eis. Medicus est, & si non exaudit, vt amara potio non sumatur, exaudit, vt per eam potionem morbus curetur.

Vultus autem Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. XVI.

Ex comparatione impiorum auget Propheta beneficium iustorum : nam sicut oculi Domini super iustos vigilant, vt eos custodiat : ita etiam vultus Domini, id est, oculus Domini (nam vultus in hebræo dicitur, panim à verbo, pana, quod est aspicere) vigilat, super facientes mala, id est, super iniquos, non vt eos custodiat, sed, vt perdat de terra memoriam eorum, id est, vt funditus exterminentur & pereant, non ipsi solùm, sed filij & nepotes, & posteri omnes, donec eorum memoria penitus aboleatur. Hoc non semper fieri videmus, quia vel ipsi impij prius resipiscunt, quàm tempus vltionis adueniat ; vel filij & nepotes non imitantur peccata parentem ; vel alia de causa, iusto Dei iudicio differuntur eiusmodi pœnæ : sed Psalmus cantat id, quod vt plurimum fieri solet, & quod habetur in primo capite decalogi, Ego sum Deus tuus, fortis, zelotes, qui visito iniquitates in tertiam & quartam generationem in his qui oderunt me. Exod. 20.

פָּנִים
פָּנָה

Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. XVII.

Probat, quod dixit, Oculi Domini super iustos &c. exemplis Patrum quæ in sacris historijs leguntur, vt Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Mosis, Iosue, Gedeonis, & aliorum. & forte etiam spiritu præuidebat & canebat liberationem Danielis de lacu leonum, Trium puerorum de fornace ardente, Susannæ de morte ad quam ob falsum crimen damnata erat, & aliorum plurimorum. Neque repugnant huic versiculo exempla Machabæorum, qui de tormentis & morte liberati non fuerunt, sicuti nec exempla Apostolorum, & Martyrum & ipsius Christi, qui ab inimicis & persecutoribus iniustè supplicia grauissima pertulerunt. Isti enim verissimè de omni tribulatione liberati sunt ; qui, vt Ecclesia canit, compendio mortis sacræ vitam beatam possident. Verissimè etiam isti clamantes ad Deum exauditi sunt. quia dedit illis Deus aliquid melius, quàm sit liberatio de temporali calamitate : dedit enim eis preciosum patientiæ donum, & pro eadem patientia coronam gloriæ sempiternæ.

Iuxta est Dominus ijs, qui tribulatio sunt corde, & humiles spiritu saluabit. XVIII.

Declarat modum Propheta quo Deus iustos de tribulatione liberat ; & videtur pluribus verbis explicare quod breuissimè dixit in Psal. 90. Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum, id est, cum ipso sum per patientiam in hac vita, eripiam eum per mortis soporem, & glorificabo eum per gloriosam resurrectionem. Ita nunc dicit, Iuxta est Dominus ijs, qui tribulato sunt corde, id est, iustos qui ob angustias & persecutiones corde afflicto & tribulato

sunt, Deus non deserit; sed prope adest patientiam subministrans, & consolationem cælestem admiscens, vt fortiter sustinere possint: neque hoc diu durabit, nam paulò post humiles spiritu saluabit, id est, illos ipsos humiliatos & afflictos corde & spiritu (nam in hebræo est contritos spiritu) ob grauitatem tribulationis eruet de omni angustia.

XIX. Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus.

Hoc pertinet ad illa postrema verba versiculi superioris, humiles spiritu saluabit: est enim ac si dixisset, humiles spiritu saluabit, & ita saluabit, vt etiamsi plurimæ sint eorum tribulationes, tamen de omnibus omnino liberabit eos. Absterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, vt in Apocalypsi dicitur cap. 21. Hinc admonemur, non promitti fidelibus in hac vita carentiam inopiæ, morborum, ignominiæ persecutionum, calumniarum, oppressionum; sed promitti consolationem spiritualem præsenti tempore, & plenam atque perfectam liberationem in futuro. In hebræo habetur in singulari numero, multæ tribulationes iusti, & de his omnibus liberabit eum Dominus: sed in sensu nulla est discordia: non enim Propheta significare voluit, vnius tantum iusti multas esse tribulationes; sed vniuscuiusque iusti, ac per hoc omnium iustorum.

XX. Custodit Dominus ossa eorum, vnum ex his non conteretur.

Videntur hæc ad resurrectionis gloriam pertinere, ad quam sine dubio pertinet quod in Euangelio Luc. 21. Dominus dicit, Et capillus de capite vestro non peribit: rectè enim dici potest non esse confractum, quod statim post confractionem integrum, & fortius ac pulchrius repræsentatur. Quamuis igitur iustorum ossa, & membra omnia dissipentur; & vel à feris deuorentur, vel in mare proijciantur, vel ab igne cõsumantur, custodit tamen Dominus omnia illa in sinu prouidentiæ suæ, & nihil omnino ex eis peribit, sed integra omnia, & gloriosa in resurrectione restaurabuntur. Alij tamen exponunt hunc locum de ossibus interioribus, id est, de fortitudine animi, quæ in sanctis, in maximis etiam persecutionibus, Domino custodiente, non deficit.

XXI. Mors peccatorũ pessima, & qui oderunt iustum, delinquent.

Ne putarent impij, suos quoque cruciatus & miserias in morte finiri: quod Athei, vel qui Dei prouidentiam, aut animæ immortalitatem non credunt, sibi falsò persuadent; adiungit Propheta, Mors peccatorum pessima, quia videlicet initium erit cruciatuum æternorum, sicut mors Sanctorum preciosa est, quia requiem & gloriam inchoat sempiternam. Et qui oderunt iustum, delinquent, id est, & ij qui iustum vexant & odio habent, omnes videlicet iustorum persecutores, qui existimant se victores esse, & multum lucrari cùm iustos deprimũt, spoliant, occidunt; tandem delinquent, id est, aberrabunt à via veræ felicitatis, & dicent id quod legimus in lib. Sapientiæ, cap. 5. Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen nõ luxit nobis, lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus, quid nobis profuit superbia? aut diuitiarũ iactantia? transierunt illa tãquam vmbra, &c. In hebræo pro illis verbis, mors peccatorum pessima, habetur ad verbum, interficiet impiũ malitia.

malitia,Et quamuis ſenſus ſit idem,cùm ſine dubio peſſima ſit mors eorum,quos malitia interficit, quia malitia non mortem ſolùm temporalem,ſed etiam ſempiternam adducit:tamen omnino credibile eſt Septuaginta Interpretes aliter legiſſe,& ideò aliter tranſtuliſſe.Illud igitur,themothet,quod eſt verbum,& ſignificat,interficiet,ipſi legerũt,themutha, quod eſt nomen in regimine,& ſignificat, mors.Nam in hebræo ſunt literæ omnes eædem, & ſola puncta mutari debent, quæ à Rabinis addita ſunt,& ſæpe non rectè.Poſito autem nomine,themuthath, ſequens vocabulum non poteſt verti impium,ſed impij,ſiue peccatoris:& tertia vox non poteſt reddi malitia,ſed mala vel peſſima, quamuis verbum hebræum, vtrumque ſignificet.Itaque rectè Septuaginta verterunt, Mors peccatorum peſſima.Quod ſequitur,& qui oderunt iuſtum,delinquent, ex hebræo multi vertũt, & qui oderunt iuſtum,deſolabuntur: ſed vox hebraica vtrumque ſignificat, delinquere,& deſolari,& refertur tam ad pœnam, quàm ad culpam; ſed quia Septuaginta verterunt, πλημμελήσουσι, quod verbum delinquere,peccare,errare ſignificat:& Sanctus Hieronymus ex hebræo reddidit,culpabuntur,non debemus ab hac poſteriore ſignificatione recedere. Quia tamen delinquere poteſt accipi, pro eo quod eſt delinquere in alium, ſiue lædere, & nocere: & pro eo, quod eſt delinquere in ſeipſum, id eſt,errare à ſcopo, ſiue deficere in curſu & amittere brauium; hoc poſteriore modo nos paulò ante accepimus,& expoſuimus. Siquidem dubium eſſe non poterat, quin impij delinquerent in homines iuſtos, ſed dubium eſſe poterat, an lædendo iuſtos, læderent magis ſeipſos; & hoc Propheta affirmat dicens,Odientes iuſtum,delinquent,id eſt,nocentes iuſtis, ſibi ipſi magis nocebunt,quia errabunt à fine vltimo,quem omnes homines deſiderant,& qui ſolus beatos ac felices reddit poſſeſſores ſuos;& in hoc ſenſu,delinquent, idem eſt,quod deſolabuntur: nulla enim eſt deſolatio maior, quàm amittere vitam æternam.

תְּמוֹתֵת תְּמוּתַת

Redimet Dominus animas ſeruorum ſuorum, & non delinquent omnes, qui ſperant in eo. XXII.

Concluditur Pſalmus prædicendo iuſtis contrariam ſortem ei,quæ prædicta eſt impijs. Redimet Dominus ab omni ſeruitute,atque adeò ab omni malo animas ſeruorum ſuorum,cùm eas de carcere corporis eduxerit, & ideò mors iuſtorum optima,vt meritò dixerit Balaam, Moriatur anima mea morte iuſtorum, & ſint nouiſſima mea horum ſimilia,Num.23.Et non delinquent omnes,qui ſperant in eo,id eſt,& non errabunt à ſcopo, non deficient in curſu, peruenient omninò ad brauium ſupernæ fœlicitatis, omnes,qui non in ſuis viribus,ſed in Deo confidunt.Eſt autem hoc loco aduertendum,non ſatis eſſe,ſpem qualemcunque, ſicuti nec fidem mortuam,ad vitam æternam obtinendã: ſed hoc loco tribui ſpei adeptionem beatitudinis,quia ſermo eſt de ſpe iuſtorum, timentium & diligentium Deum,quam Apoſtolus Petrus vocat ſpẽ viuam 1.Petri.1. Hæc planè ſpes & fiducia quæ naſcitur ex patientia,ex bonis operibus, ex teſtimonio conſcientiæ bonæ,iuxta illud,Patientia probationem operatur,probatio verò ſpẽ,Rom.5. & illud,Qui bene miniſtrauerint gradum bonum ſibi acquirent,& multam fiduciam in fide,quæ eſt in Chriſto Ieſu 1.Timoth.3. & illud,Si cor noſtrum non reprehenderit nos,fiduciam habemus ad Deum. 1.Ioan. 3. Hæc,inquam,ſpes viua & perfecta rectà perducit ad rem, id eſt, ad gloriam ſempiternam,vt quod ſperauimus,aliquando poſſideamus.

PSAL-

PSALMVS TRIGESIMVSQVARTVS.

Titulus, & Argumentum.

Ipsi Dauid.

TITVLVS nihil habet noui. Argumentum Psalmi videtur esse oratio Christi ad Patrem aduersus persecutores suos, & corporis sui, quod est Ecclesia. Fortasse etiam, vt Theodoretus, Euthymius, & alij volunt, orat ipse Dauid pro liberatione sua, & contra Saul Regem, aliosq. persecutores suos. Sed quia Propheta erat, & de Christo, vt plurimum loquebatur in Psalmis, vt colligitur ex verbis Domini Luc. vlt. ideò cum S. Augustino, & S. Hieronymo, sensum principalem ad Christum pertinere censemus.

EXPLICATIO PSALMI XXXIV.

I. **IVdica Domine nocentes me, expugna impugnantes me.**

Propositio generalis est, qua petitur auxilium contra persecutores. Sed ex hebræo textu sententia explicanda est. Siquidem in hebræo habetur ad verbum, Iudica Domine iudicantes me, siue, litiga cum litigantibus mecum. Nam ab eadem voce formatur verbum & participium, seu nomen verbale: & quamuis hebræa vox, riuah, sit ambigua, & possit referri tum ad iudicium, tum ad litem: tamen græca, & latina editio declarauerunt esse referendã ad iudicium. Itaque sensus erit, Iudica iudicantes me, id est, iusto iudicio condemna eos, qui me iniusto iudicio condemnarunt, quales fuerunt Principes Hebræorum, Annas, & Caiphas, & Principes Ethnici, Pilatus, & Herodes, qui Christum iniustè iudicarunt, & multi Principes, qui sanctos Martyres iniquissimo iudicio condemnarunt. Quod autem nos legimus, iudica nocentes me, eundem sensum habet: qui enim iniustè iudicat, sine dubio nocet. Et quia persecutores Christi, & Ecclesiæ videri volebant, quasi secundùm leges, atque ex zelo iustitiæ Christum, & seruos eius morti adiudicare; re vera autem non iudices, sed hostes erant; & cum vera pietate pro superstitionibus suis bellum gerebant; ideò subiungit Psalmus, Et expugna impugnantes me: vel, vt clarius habetur in textu hebræo, & græco, vbi est similis allusio verbi, & participij, pugna contra pugnantes mecum, id est, suscipe causam meam, & bellum meum, vt expugnante te inimicos meos, ego manus eorum effugiam, & victoriam referam.

(Margin: רִיבָה)

II. **Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi.**

Declarat illud, expugna impugnantes me; & quia qui pugnat debet instructus esse armis, tum quibus repellat ictus aduersarij, tum quibus aduersarium

feriat,

feriat; ideò in hoc versiculo meminit armorum prioris generis, in sequente verò posterioris. Nam pro eo quod nos legimus, apprehende arma & scutum, in hebræo est aduerbum, apprehende clypeum, & scutum: sed græci, & latini Interpretes pro prima voce verterunt, arma, ne rem eandem bis ponerent, sed per arma intellexerunt arma defendentia, & protegentia, id enim omnium consensu significat, maghen, à verbo, ghanan, quod est, protegere. Porrò clypeus, & scutum Dei est bona eius voluntas, iuxta illud Psal.5. Domine, vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Item æquitas, siue iustitia, Sap.5. Sumet scutum inexpugnabile æquitatem. Et quidem beneuolentia Dei clypeus est, quo Deus nos protegit. Planè enim securus est, quem Deus amat, & de illo dici potest, scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti eum. Iustitia Dei, quæ in Scripturis vocari solet æquitas, scutum est, quo Deus seipse protegit à iudicijs, & calumnijs hominum impiorum; quantumuis enim Deus seuerè, & atrociter impios puniat, semper iustissimè punit; & ideò non timet Deus iacula linguarum, vel iudiciorum; iuxta illud, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, Psal.50. Et de hoc dicitur, Sumet scutum inexpugnabile æquitatem, quando videlicet Deus ad iudicium nouissimum veniet, & armabitur in vltionem inimicorum. Quare non sine causa bis hoc loco ponitur nomen clypei, siue scuti, quoniam vtroque simul Deus armatur, cùm & nos misericorditer protegit, & iustè se ipse defendit.

מָגֵן גָּנַן

Effunde frameam, & conclude aduersus eos, qui persequuntur me: dic animæ meæ, salus tua ego sum. III.

Hic iam loquitur de armis ad lædendum aptis, & per frameam intelligit gladium, vt S.Hieronymus vertit, & sensus est, euagina gladium, & stringe illum contra persecutores meos. Illud enim, effunde frameam, significat facilem, & promptam gladij euaginationem, qualis est cùm gladius politus, & læuis est; tunc enim nullo labore eximitur, & quasi funditur è vagina: contra autem gladius rubigine confectus, vix magno labore nudari potest. Illud autem, & conclude, intelligitur de conclusione gladij, qui manu acriter stringi debet, vt firmiter teneatur, & fortius feriat. Verbum enim hebraicum claudere, & stringere significat. Sed quia framea, & vox hebraica, chanith, & græca, romphea, non propriè gladium, sed spiculum, vel lanceam significat: ideò potest etiam sic exponi hic locus, Effunde frameam, id est, iace spiculum, seu lanceam in hostes, & conclude aduersus eos qui me persequuntur, id est, claude viam, pone obstaculum, ne hostes accedant. Porrò gladius, & lancea Dei est ira ipsius, id est, iustitia vindicatiua, qua impios punit. Sic enim legimus Deuteron. 32. Si acuero vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea, reddam vltionem hostibus meis, & Sap.5. Acuet diram iram in lanceam. Nam & gladius, & lancea arma sunt offensiua. Mirabile prorsus spectaculum animæ fideli obijcitur, cùm cogitat Deum pro se stare armatum scuto, & gladio, siue lancea, & audit illum in corde dicentem, Salus tua ego sum. Quamuis enim satis sit ad omnem securitatem, id quod Apostolus dicit, Si Deus pro nobis, quis contra nos? tamen Spiritus sanctus, vt adhuc potentius infirmitatem nostram sustentaret, describit Deum, non quomodocumque, sed armatum omni armorum genere, pro Ecclesia, & singulis fidelibus suis, aduersus hostes visibiles,

חֲנִית

biles, & inuisibiles pugnantem. Dic animæ meæ, salus tua ego sum. Non satis est ad animi tranquillitatem, vt Deus pugnet pro nobis, sed necesse est, vt id nobis innotescat, ideò petit Christus pro corpore suo, vt id reueletur, & loquente Spiritu sancto ad cor fiducia oriatur. Quamuis autem magis propriè Deus medicus dici possit, quàm salus; rectissimè tamen salus dicitur, quia medici & medicamenta non semper sanant, nec intimè penetrant substantiam rei, quam sanare cupiunt: Deus autem sanat semper, & intimè illabitur animæ; & sicut fieri non potest, vt sanitate præsente homo non sit sanus, etiam si omnia alia absint: ita fieri nequit, vt Deo volente sanare, & per gratiam suam præsente, anima non sit sana, etiam si omnia alia desint.

IV. Confundantur, & reuereantur quærentes animam meam.

Describit exitum impiorum, aduersus quos Deus arma capit: ac primùm dicit, Confundantur & reuereantur, id est, erubescant ob amissam victoriam qui quærunt me interficere; idem enim significant illa duo vocabula, confundantur, & reuereantur. Non enim hic agitur de reuerentia erga alium, sed de pudore, quo suffundi solet, qui cadit causa. Illud, qui quærunt animam meam, ambiguum est. Aliquando enim accipitur in bonam partem, vt in eo loco, Perijt fuga à me, & non est qui requirat animam meam, id est, non habeo refugium vllum, neque est qui me nouerit, & requirat, vt defendat. Aliquando in malam partem accipitur, vt hoc loco, & alibi sæpius: vbi quærere animam, est conari ad tollendam animam, id est, vitam.

V. Auertantur retrorsum, & confundantur cogitantes mihi mala.

Non solùm igitur confundantur, & pudore afficiantur, sed etiam auertantur retrorsum, id est, recedant victi, & confusi, qui cogitant mihi mala, id est, qui meditantur necem meam.

VI. Fiant tanquam puluis ante faciem venti, & Angelus Domini coarctans eos.

Addit tertio, vt non solùm erubescant, nec solùm recedant, sed celeriter fugere cogantur, & dispergantur in varia loca. Puluis enim à vento in varias partes magno impetu, velociterq. dispergitur. Augetur autem hoc loco celeritas fugæ, & dispersio, tum ex parte pulueris, tum ex parte venti. Nam pro puluere in hebræo est, mots, quod significat glumam, vt diximus in explicatione primi Psalmi, id est, puluerem leuissimum, ex minutissimis, & aridissimis paleis conflatum. Et pro vento corporali, hic ponitur Angelus Domini, qui Spiritus est viuens, & longè potentior, & efficacior omni vento. Fiant igitur sicut puluis leuissimus, qui ab omni vento facilè rapi potest, & tamen non leuis ventus, sed Angelus Domini sit coarctans, & impellens eos.

מוץ

VII. Fiat via illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini persequens eos.

Addit vltimo, vt non solùm dispergantur, & fugere cogantur; sed etiam sine

vllo

vllo remedio in exitium præcipitentur. Fugientes enim iuuari solent scientia viarum, itinere tuto & stabili, aut certè si via sit lubrica, tarditate ambulationis. Hic autem ista omnia remedia cessant, imprecatur enim Propheta impijs, vt fugere cogantur in tenebris, & per viam lubricam, vt neque oculi, neque pedes officio suo fungi possint, & instante post eos, ac vehementer vrgente Angelo Domini, vt necesse sit eos in præcipitium, & exitium ruere. Hæc omnia implentur hoc tempore in Iudæis, alijsq. persecutoribus Christi, & Ecclesiæ, qui iusto Dei iudicio versantur in tenebris ignorantiæ, & in lubrico concupiscentiæ, & persequente eos ira Dei, quotidie labuntur in maiora peccata, & ad sempiternam mortem summa velocitate festinant. Sed manifestius implebuntur in die iudicij; tunc enim impij confundentur, & pudefient confusione ineffabili, & auertentur retrorsum in præcipitium gehennæ diuina potestate coacti, idq. absque vllo remedio, quomodo sine remedio ruit, & corruit in exitium, qui in tenebris per lubricum, alio persequente festinare compellitur.

Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui: VIII.
superuacuè exprobauerunt animam meam.

Veniat illi laqueus, quem ignorat, & captio, quam abscon- IX.
dit apprehendat eum, & in laqueum cadat in ipsum.

In primis septem versiculis loquutus est Propheta in persona Christi, & omnium iustorum de persecutionibus generatim: in sequentibus versiculis explicat tria genera persecutionum, quas pati solent iusti ab impijs. Nam primùm fraudibus, & insidijs iustos vexant, deinde falsis testimonijs eosdem appetunt; postremò aperta vi non verbis tantum, sed etiam factis iustos opprimunt. Dicit igitur de primo genere, Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui, id est, quoniam quidem nulla iniuria à me lacessiti, mihi insidias struere non cessant; ideò precor Deum, vt prouidentia sua faciat, vt insidiæ illæ in perniciem ipsorum conuertantur. Quæ imprecatio, vt aliàs meminimus, non tam imprecatio, quàm prophetia est. Verè enim prouidentia Dei hoc agit, vt insidiæ, vel solis noceant insidiatoribus, vel prius & magis illis quàm alijs: quomodo fax accensa, vt comburat domum, se ipsa prius incipit comburere, & consumere, quàm domum; & sæpè domui nihil nocet: ita malitia insidiantium, statim incipit animum insidiantis vastare; alijs autem, vel nihil nocet, vel longè minus; quia minus est malum pœnæ, quàm malum culpæ. Quod attinet ad verba, illud, absconderunt mihi interitum laquei sui, S. Augustinus legit, Absconderunt mihi laqueum corruptionis suæ; sed hebræi, græciq; codices cum nostra editione concordant. Sensus autem idem est. Dicitur enim interitus laquei, mors, quæ paratur per instrumentum laquei. & dicitur laqueus interitus, siue corruptionis, laqueus, qui paratur, siue tenditur ad capiendum, & occidendum. In hebræo habetur rete, non laqueus, sed parum refert, vtrumque enim instrumentum est ad capiendum aptum. Illud, superuacuè, in hebræo est, chinnam, id est, gratis, sicut paulò ante; sed Interpres variare voluit. Itaque חִנָּם
sensus est, superuacuè, id est, sine causa, cùm nullam à me iniuriam acceperint, exprobrauerunt animam meam, id est, probro me affecerunt, tendentes mihi laqueos, & retia quasi feræ syluestri. In hebræo nunc habetur, chapheru, id חָפְרוּ
est,

חֵרְפוּ est, foderunt, sed Septuaginta legisse videntur, charephu, vna litera transposita; id enim significat, exprobrauerunt. Quamuis si legamus, foderunt animæ meæ, idem erit sensus; nimirum sine causa foderunt foueam deceptionis vitæ meæ, ac per hoc pudore me affecerunt. Illud autem, veniat illi laqueus, quem ignorat, & captio, quam abscondit, apprehendat ipsum, & in laqueum cadat in ipsum: multò clarius est in hebræo, videlicet sic, Veniat illi, nimirum insidiatori, calamitas quam ignorat, id est, calamitas insperata, & inopinata. Et declarat quæ sit ista calamitas, addens, rete suum, siue laqueus suus, quem abscondit mihi, capiat ipsum, & sic incidat in ipsam calamitatem, quam mihi parauerat. Sententia tamen eadem est, nisi quòd Septuaginta pro calamitate in vtroque loco ponere maluerunt instrumentum calamitatis, videlicet laqueũ; & pro rete, siue laqueo, posuerunt captionem, quæ est effectus laquei; illa repetitio, in ipsum, est hebraismus, pro eo quod nos latini dicimus, in ipsum eundem laqueum cadat.

X. Anima autem mea exultabit in Domino, & delectabitur super salutari suo.

XI. Omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tibi?

XII. Eripiens inopem de manu fortiorem eius, egenum, & pauperem à diripientibus eum.

In his tribus versiculis Propheta explicat lætitiam inenarrabilem, qua perfundetur iustus, cùm se perfectè liberum esse cernet ab omnibus insidiantibus. Sunt autem phrases poëticæ, metaphoricæ, admirabiles: est autem hæc sententia. Cùm id acciderit, quod precatus sum, Anima mea, qua viuo, & sapio, præ lætitia exultabit in Domino Deo, videlicet laudans, & magnificans; & simul delectabitur super salute sua, quam se adeptam esse videbit, vel potius super ipsum Dominum, qui est salus eius, non solùm anima, sed etiam corpus, imò omnes partes corporis, etiam intimæ, & abiectissimæ, quales sunt ossa, quæ sensum non habent: nec solùm ossa, sed omnia ossa, etiam minima gestient præ voluptate, & si sensum & vocem haberent exclamarent vtique & dicerent, Domine quis similis tibi? nihil enim est in terra, neque in cælo te fortius, benignius, sapientius, amabilius: quippè qui tam potenter, & misericorditer eripis pauperem de manu hostis multo fortioris ipso, qui violenter eius bona, & ipsam vitam rapere cupiebat. S. Augustinus more suo allegoricum sensum persequens, per ossa intelligit viros perfectos, qui sunt in Ecclesia, per carnem verò homines infirmos, vt sensus sit, quamuis tempore tentationis, vel persecutionis caro mystici corporis Ecclesiæ cedat, ossa tamen non cedent, sed resistent, ac dicent, Domine quis similis tibi? Quod attinet ad verba, illud salutari suo, in hebræo est salutem suam. Sed quia secunda pars versiculi, vt plurimum repetit, & explicat primam, & in prima dictum est, exultabit in Domino, rectè S. Augustinus per salutare intelligit ipsum Dominum, qui supra dixit, Salus tua ego sum. Illud autem, omnia ossa mea dicent, simile est illi, quod habetur in Psal. 102. Benedic anima mea Dominum, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius. Significatur autem hac phrasi perfecta quædam lætitia, quæ totum

totum hominem repleat. Aliquando enim animus gaudet, sed corpus dolet; & tunc non est plena perfectaq. lætitia: sed quando sanabit Dominus omnes languores nostros, & replebit in bonis omne desiderium nostrum; tum demum totus homo inenarrabili voluptate perfusus exultabit in Domino, & omnes partes eius vsque ad ossa insensibilia dicent Domino, quis similis tibi? sicut enim res insensibiles sitire dicuntur, quando carent necessarijs adiumentis, iuxta illud, Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea; sic etiam eædem res insensibiles, quando defectus earum tolluntur, exultare & gestire dici possunt. Illud, Domine quis similis tibi? in græco geminatur Domine Domine, sed neque geminatio habetur in hebræo, neque legitur ab Augustino, vel Theodoreto, vel Euthymio. Illud, eripiens inopem, in hebræo facilius connectitur cum superioribus, sic enim ad verbum legitur, Domine quis sicut tu, qui eripis inopem; est itaque sic connectenda sententia, Domine quis similis tibi, qui es eripiens inopem de manu fortiorum eius? Illud quoque, de manu fortiorum eius, in hebræo clarius est. Sic enim legimus, eripiens inopem à robusto præ ipso, id est, ab hoste robustiore, quàm ipse sit. Sed latinus Interpres reddidit ad verbum quod inuenit in græco. Denique pro illis verbis à diripientibus eum, in hebræo solùm est à violento. sed Interpretes explicare voluerunt latius, quod vnico verbo continnebatur in textu originali.

Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me. XIII.

Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ. XIV.

Pergit nunc Propheta ad secundum genus persecutionum, quo impij testimonijs falsis, non ex insidijs, sed palam iustos persequuntur, & mirè exaggerat nequitiam horum testium: primo dicit, surgentes, vt significet eos non expectasse citationem, sed per se venisse. Secundo addit quæ ignorabam, vt ostendat accusari iustum ab iniquis testibus, de eo quod nec fecerat, nec cogitauerat. Dicimur enim ignorare, quæ non probamus, nec vnquam fecimus, ac si facere nesciremus. Sic de Christo dicit Apost. 2. Cor. 5. Eum qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit. Tertio addit, interrogabant me, vt ostendat audaciam, ac impudentiam testium, qui non contenti falsum testimonium dixisse coram Iudice, ipsum etiam virum iustum coram arguere, & interrogare audent. Quarto addit, retribuebant mala pro bonis, vt ostendat falsos illos testes nulla iniuria lacessitos, sed contra beneficijs affectos, ex mera malitia ad calumniandum adductos. Addit vltimo sterilitatem animæ meæ, vt ostendat per falsa testimonia impios illos non quærere leue aliquod malum, sed omnium maximum. Potest enim sterilitas hoc loco posita duobus modis accipi; primo generatim pro desolatione, & vastitate vniuersali, qualis accidit sancto Iob, qui vna die amisit opes, filios, sanitatem. Et huc pertinet expositio Theodoreti, & Euthymij, qui accipiunt sterilitatem pro obliuione, id est, tali desolatione, vt ipsum etiam nomen obliuioni tradatur. Potest secundo accipi sterilitas pro vno genere mali, sed maximè æstimationis, tum apud Diabolum, qui illud per ministros suos inferre conatur, tum apud hominem iustum, qui illud cogi-

cogitur pati. Id malum est, vt homo iustus infamia per falsa testimonia notatus, sterilis, & orbus maneat, vt nec fructum facere possit, & quod iam fecit, pereat. Sic S.Augustinus exponere videtur.

XV. Ego autem cùm mihi molesti essent induebar cilicio.

XVI. Humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuertetur.

Antequam Propheta de tertio genere persecutorum loqui incipiat, exponit quid egerit aduersus persecutores secundi generis, ac dicit se non reddidisse malum pro malo, neque de vindicta cogitasse, sed ad Deum orandum cum magna humilitate se conuertisse. Cùm, inquit, aduersarij mihi molesti essent, non superbè illis insultaui, sed sacco indutus, ieiunare cæpi, vt oratio mea Deum facilius placaret. Saccus enim, & ieiunium sunt alæ orationis. Sic Rex ille Niniuitarum cum sacco, & ieiunio orans exauditur, Ionæ 3. Quod idem legimus de Rege Achab, 3.Reg.25. Vnde, & Sapiens dicit, Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Addit verò, & oratio mea in sinu meo conuertetur, vt ostendat se fructum orationis non dubium expectare. Ponitur enim, in sinu meo, pro, in sinum meum, vt habetur in textu hebræo & græco; quasi dicat, oratio ex tanta humilitate profecta non reuertetur ad me vacua, sed sinum meum cælesti consolatione implebit. Possumus etiam, si velimus illud, in sinu meo, accipere vt iacet, in casu auferendi, exponere hunc locum de frequentia orationis, vt sensus sit, oratio mea in sinu meo existens, sæpius reuertetur, & recurret, vt quod semel, aut iterum quærens non inuenit, perseuerando, id est, sæpius reuertendo inueniat. Et quamuis ad literam hæc non videantur conuenire Christo, quem in Euangelio non legimus indutum cilicio ieiunasse, & orasse, dum persecutiones pateretur: conueniunt tamen eidem Christo, prout est in membris suis; hoc est enim proprium membrorum Christi, dum aduersa patiuntur, non cum aduersarijs contendere; sed ad cor suum redire, & Deum humiliter deprecari. Quod ad verba attinet, illud, cùm mihi molesti essent, in hebræo est, cùm ipsi infirmarentur, bachalotham. Sed verisimile est, Septuaginta Interpretes legisse cum alijs punctis, vel cum additione alicuius alterius literæ, in coniugatione Piel, vel Hiphil. Tunc enim accipi debet actiuè illud verbum, vt non solùm Septuaginta, sed etiam S. Hieronymus ex hebræo vertit. Sic enim legimus apud Hieronymum, Cùm infirmarer ab eis, id est, cùm ipsi me ægrotare facerent, quod est idem cum eo, quod legunt Septuaginta, cùm mihi molesti essent. Potest etiam dici, Septuaginta, & S. Hieronymum legisse, cùm infirmarentur ipsi, vt nunc legimus in hebræo; sed altius cogitasse, Prophetam loqui de illa ægrotatione animi, quæ semper coniuncta est cum iniusta persequutione; quicunque enim alium iniustè persequitur, se ipse lædit, & vastat; & dum alium ægrotare facit morbo pœnæ, ipse ægrotat morbo culpæ. Rectè ergo sententiam reddiderunt Septuaginta, & S. Hieronymus. idem enim est quo ad sensum, cùm mihi molesti essent; &, cùm morbo iracundiæ, vel odij, vel inuidentiæ aduersus me ægrotarent. Illud autem induebar cilicio, in textu hebræo & græco est, induebar sacco. Ex quo intelligimus per cilicium non esse intelligendum indumentum ex pilis animalium, quod interius

בַּחֲלוֹתָם

adhiberi solet, vt legimus de Rege Ioram 4.Reg.6. sed vestem sacceam, quæ exterius etiam ad significandam humilitatem aliqui vtuntur, vt de Rege Niniuitarum Ionas testatur. Illud, humiliabam in ieiunio animam meam, phrasis est hebraica, passim enim Hebræi animam ponunt pro toto homine.

Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam: quasi lugens, & contristatus, sic humiliabar. XVII.

Hic versiculus multò clarior est in textu hebræo, quàm in græco, vel latino. Sic enim ad verbum reddi potest cum S. Hieronymo, Quasi ad amicum, quasi ad fratrem meum, sic ambulabam: quasi lugens mater tristis, sic incuruabam: & sensus est, ego non solùm in tribulatione positus non reddidi malum pro malo, sed reddidi bonum pro malo: sic enim affectus fui erga vnumquemque aduersariorum, vt amicus erga amicum, imò vt frater erga fratrem, vel potius, vt mater erga filium paruulum, & languentem. Sicut enim mater videns filium ægrotantem, incuruat se tristis, & gemens ad eum suscipiendum: sic, & ego me cum aduersarijs meis gessi. Non potuit grandius, & luculentius exprimi pius affectus erga inimicos. Et quidem Propheta Dauid opere præstitit, quod hoc loco in persona Christi, & sua, & omnium perfectorum virorum expressit. Dauid enim Saulem, quem vt fratrem, dum viueret dilexit, mortuum vt filium defleuit. Idem fecit multò excellentius Christus, qui videns Ciuitatem fleuit super illam, Luc.19. seq. gallinæ pullos sub alas congregare satagenti comparauit, Matth.23. Lectio latinæ editionis eundem sensum habet; sed obscura est, quia verba græca totidem verbis latinis reddidit. Sed ex hebraica lectione illustranda, & supplenda est. Hic igitur erit sensus, quasi proximum, quasi fratrem nostrum sic complacebam, id est, complacebam mihi, siue affectus eram erga vnumquemque aduersariorum, quasi erga proximum, siue socium, & amicum, imò etiam erga fratrem nostrum. Quasi lugens, & contristatus sic humiliabar, id est, non solùm affectus eram ad persecutorem meum, vt ad proximum & fratrem; sed humiliabar, & inclinabam me ad eum, ex compassione dolens, & contristatus de malis eius, quomodo pia mater inclinatur tristis ad filium languidum, & iacentem.

Et aduersum me lætati sunt, & conuenerunt, congregata sunt super me flagella, & ignoraui. XVIII.

Docet consequenter Psalmus, persecutores iustorum reddere mala pro bonis, & simul transit ad tertium genus persecutionum, quo non contenti impij fraudibus, & calumnijs iustos vexasse, flagellis quoque eos aggrediuntur. Et aduersum me lætati sunt; ego de malis eorum dolebam, ipsi de malis meis lætabantur: neque hac impietate contenti, conuenerunt aduersum me flagellis armati, vt me, si possent, occiderent; & ignoraui, id est, ignoraui eorum consilia, & ideò præcauere non potui, vel ita me patienter gessi, ac si quid facerent ignorarem. Quod attinet ad verba, pro, & aduersum me, S.Hieronymus vertit, & in infirmitate mea. vox enim hebraica, tsalgi, potest significare, latus meum, & infirmitas mea. Priorem significationem sequuti sunt Septuaginta, & ideò verterunt, aduersum me, quod ferè est idem quod, ad latus meum. Posterio- צַלְעִי

ſteriorem ſequutus eſt S. Hieronymus. Sed in ſententia non eſt varietas. Illud autem, congregata ſunt ſuper me flagella, in hebræo eſt, congregati ſunt ſuper me flagellantes, ſed idem eſt ſenſus. Denique pro, ignoraui, S. Auguſtinus legit, ignorauerunt, & refert ad perſecutores, qui verè ignorauerunt, quàm magnos viros percuterent, cùm Chriſtum, vel ſanctos flagellarent. Sed quamuis vox græca ſit ambigua, tamen hebraica non eſt ambigua, nec poteſt reddi in prima perſona: proinde rectè habet latina vulgata editio, & ignoraui; vt etiam legunt Theodoretus, & Euthymius Græci.

XIX. Diſſipati ſunt, nec compuncti tentauerunt me: ſubſannauerunt me ſubſannatione, frenduerunt ſuper me dentibus ſuis.

Pergit explicare malitiam aduerſariorum, ac dicit, eos non potuiſſe implere quod cupiebant, diuina prouidentia protegente ſuos, ne ab iniquis perſecutoribus læderentur. Sed ne ſic quidem quieuiſſe eos: nam quos non potuerant flagellis verberum mouere, tentabant flagellis verborum, irriſionibus, & comminationibus terrere. Diſſipati ſunt, inquit, id eſt, qui conuenerant in vnum, vt nocerent, & flagellarent; diuiſi ſunt ab inuicem, Deo diſſipante eorum conuenticulum: ſed non propterea compuncti ſunt, id eſt, non reſipuerunt; vel, vt
דָמוּ propriè ſonat vox hebræa, damu, non ſiluerunt & quieuerunt, vt par erat. Sed potius tentauerunt me, nimirum ad iracundiam prouocare, quia ſubſannauerũt me ſubſannatione irriſoria, & frenduerunt contra me dentibus ſuis, minas crudeles intentantes. Quod attinet ad verba, quod in græco, & latino legimus, tentauerunt me, ſubſannauerunt me ſubſannatione: S. Hieronymus ex hebræo vertit, in ſimulatione verborum fictorum. Sed verba ipſa hebraica, neque hunc
בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי ſenſum, neque illum recipere videntur: ſic enim legimus, bechanphe laage
מָעוֹג maog, id eſt, in hypocriſi, ſiue ſimulationibus ſubſannationum verbi otioſi. At profectò omnino credibile eſt Septuaginta Interpretes aliter legiſſe, & libros optimos habuiſſe, præſertim cùm verba hebraica, vt nunc leguntur cum punctis Rabinorum, nihil ſignificare videantur. Exiſtimo igitur mutanda eſſe puncta, & ex nomine, in ſimulationibus, faciendum eſſe verbum modi infiniti cum affixo primæ perſonæ, quod reddendum erit, in tentando me. Nam etſi,
חָנַף chanaf, ſimulare, & hipocritam eſſe ſignificet, tamen tentare proprium eſt hypocritarum, iuxta illud Domini, quid me tentatis hypocritæ? & idem eſt in tentando me, quod, in hypocriſi agendo mecum, & ſimiliter ex nomine ſubſannationum faciendum erit verbum temporis præteriti, cum affixo primæ perſo-
מָעוֹג næ, & tunc ſenſus erit, ſubſannauerunt me; illud autem maog, ſignificat quidem verbum otioſum, ſed ſignificat etiam ſubſannationem. Proinde integer ſenſus erit, in tentando me ſubſannauerunt me ſubſannatione. quod eſt idem cum eo, quod nos habemus, tentauerunt me, ſubſannauerunt me ſubſannatione.

XX. Domine quando reſpicies? reſtitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus vnicam meam.

Expoſitis perſecutionibus, reuertitur Propheta in perſona iuſtorum omnium, qui perſecutionem patiuntur, ad orandum Deum, vt finem cum principio coniungat. Et quoniam videtur Deus non reſpicere quid in terris fiat, quando non

punit

punit iniustos, ideò dicit, Domine quando respicies? id est, quando te videre
mala impiorum puniendo demonstrabis? Restitue animam meam à malignitate
eorum, id est, eripe vitam meam de periculo in quo versatur, dum est in pote-
state malignorum, & restitue illam in pristinam securitatem, siue, restitue mihi
vitam, quam penè amisi, dum est in manibus malignorum. Quod ipsum repetit,
& clarius explicat dum adiungit, à leonibus vnicam meam, id est, restitue
mihi animam, quæ est mihi vnica, ac per hoc dilectissima, quod facies eruen-
do eam à potestate inimicorum, qui crudelitate, & ferocitate leones dici pos-
sunt, & frendent, vt supra dictum est, dentibus suis. Quod ad verba attinet,
illud à malignitate, S. Augustinus legit, ab astutijs. S. Hieronymus autem ver-
tit, à calamitatibus. Causa diuersitatis fuit, quia vocem hebraicam, missoe- מִשֹּׁאֵיהֶם
them, deduxerunt Septuaginta à verbo, nasa, quod est decipere, & ideò S. Au- נָשָׁא
gustinus legit, astutijs: & noster Interpres, à malignitate: at S. Hieronymus de-
duxit ab alia radice, nimirum à saa, quod est desolari, & ideò vertit à calami- שָׁאָה
tatibus, sed idem est sensus, vt patet. Per vnicam S. Augustinus intelligit Ec-
clesiam, quam Christus erui vult à persecutoribus. Quod quidem verum est,
sed ad literam videtur omnino referendum ad animam, seu vitam. Sicut etiam
illud Psal. 21. Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis vnicam
meam. Anima enim rectè dicitur vnica, quasi vnicè dilecta. Vita enim tem-
poralis est fundamentum omnium bonorum temporalium; & vita æterna om-
nium bonorum simpliciter. Itaque & Dominus ait in Euangelio Matth. 16.
Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detri-
mentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? &
tamen multi ita desipiunt, vt pro nihilo libenter perdant animam, quam vni-
cè amare debuissent.

Confitebor tibi in Ecclesia magna, in populo graui lau- XXI.
dabo te.

Promittit se non fore ingratum, si liberationem ab aduersarijs obtineat.
Confitebor tibi, inquit, in Ecclesia magna, id est, non abscondam beneficium
tuum, sed publicè coram omnibus prædicabo: & idem repetit alijs verbis, in
populo graui laudabo te. Idem enim est confiteri & laudare, idem quoque
Ecclesia magna, & populus grauis. Dicitur enim Ecclesia magna ratione
multitudinis, quod propriè significat vox hebræa, rab, id est, Ecclesia multa; רַב
& similiter dicitur populus grauis, siue vt significantius habetur in hebræo, ha- עָצוּם
zum, robustus, ratione multitudinis. Tunc enim robustus est populus, cùm
tam multis viris abundat, vt hostes non timeat. Videtur etiam Propheta ad
Ecclesiam Christianam respicere, in qua laudatur assiduè Deus ob piorum libe-
rationem. Est enim Ecclesia Christiana verè multa, & magna cùm totum or-
bem terrarum obtineat; & verè grauis & robusta, cùm portæ inferi aduersus
eam præualere non possint. Ecclesia quoque triumphans, Ecclesia magna erit,
cùm de ea scriptum sit Apoc. 7. Vidi turbam magnam, quam dinumerare ne-
mo poterat; & populus robustus, cùm ibidem additum sit, & palmæ in ma-
nibus eorum.

Non supergaudeant mihi, qui aduersantur mihi iniquè, qui XXII.
oderunt me gratis, & annuunt oculis.

Redit ad orationem quam inchoauerat, & petit liberari à persecutoribus, præsertim hypocritis, qui simulant se amicos, cùm nihil minus sint. Non supergaudeant mihi, id est, non gaudeant super me, siue non lætentur de interitu meo, qui aduersantur mihi iniquè, id est, qui me persequuntur fingentes amicitiam; nam in hebræo habetur, scecher, quod mendacium propriè significat. vnde S. Hieronymus vertit, inimici mei mendaces: & hæc ipsa est maxima iniquitas, persequi hominem, & decipere specie amicitiæ. Hoc idem declaratur, & repetitur in sequentibus verbis, qui oderunt me gratis, & annuunt oculis, id est, qui sine causa me oderunt, cùm nihil mali illis attulerim, & tamen fingunt amicitiam annuendo oculis, salutantes, blandè aspicientes, & approbantes quæ dico. Quid est, inquit Augustinus, annuere oculis? pronunciantes vultu, quod in corde non gerunt.

שֶׁקֶר

XXIII. Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant.

Declarat Propheta, cur dixerit de inimicis suis, & annuunt oculis; & dicit, quoniam ipsi quidem mecum verbis exterioribus pacificè loquebantur, quasi amici essent; sed interius præ iracundia disrumpebantur, & cogitabant dolos, quibus me perderent. hæc de sensu. In verbis magna difficultas est. Nam hebraicus codex ad verbum sic habet, quoniam non pacem loquebantur, & super scissuras terræ verba dolosa meditabantur. Et sic etiam vertit S. Hieronymus, nisi quòd pro, scissuras terræ, ponit, in rapina terræ. Græcus verò codex sic habet, quoniam mihi quidem pacifica loquebantur, & super iracundiam dolos cogitabant. Et sic legunt, & interpretantur S. Augustinus, Theodoretus, & Euthymius. Sed obseruandum est, vocem hebraicam lo, quæ significat, non, à Septuaginta Interpretibus lectam fuisse, li, quæ significat mihi, & omnino credibile est, Septuaginta Interpretes habuisse libros hebraicos emendatiores; proinde non videtur ambigendum, meliorem esse lectionem latinam vulgatæ editionis, quæ respondet voci, quam in suis libris habuerunt Septuaginta, quàm ea sit, quam nunc habemus in hebræo. Quod autem in hebræo habetur, super scissuras terræ, verterunt Septuaginta super iracundiam, quia intellexerunt sermonem Prophetæ esse metaphoricum, & per scissuras terræ significatam esse iracundiam, quæ est quædam scissura cordis terreni, & animalis. Qui enim irascuntur, ij disrumpuntur interius, & quietem, ac pacem amittunt: & quidem latinus Interpres addere voluit vocem illam terræ, quam inuenit in hebræo; sed græcus Interpres, satis esse putauit, eam subintelligi in voce iracundiæ, quæ est feruor circa cor. Explicanda igitur est vox illa, terræ, vt accipiatur pro corde terreno, & animali, vt diximus. Cur autem S. Hieronymus vertit, rapinam terræ, non assequor, nisi per scissuras metaphoricè intellexerit rapinam, aut fortè vox hebraica hoc etiam significare possit. Sed absolutè præferenda est interpretatio Septuaginta Interpretum, quam Ecclesia in latina editione sequitur. Quod autem in latina editione nos habemus, loquentes dolos cogitabant, non differt in sensu à verbis hebraicis, verba dolosa cogitabant. Idem enim est verba dolosa cogitare, &, loquendo intra se dolos cogitare. Neque multum refert, quòd Septuaginta non habeant verba, aut, loquentes, sed simpliciter, dolos cogitabant; quia in ipsa cogitatione satis intelligitur interna locutio.

לֹא
לִי

Et di-

Et dilatauerunt super me os suum: dixerunt, Euge, euge, viderunt oculi nostri. XXIV.

Quàm sit verum, quod supra dixit de inimicis suis, quod simulato corde pacificè loquerentur, ostendit Propheta in persona iustorum in hoc versiculo, vbi dicit, eosdem inimicos qui aliquando blandiebantur & annuebant oculis: postea cùm in eas calamitates incidisset, quas illi fraudulenter concinnauerant, dilatato ore cæpisse apertè insultare, & inter se gratulari, ac dicere, vidimus tandem quod tantopere cupiebamus. Hoc totum in Christo, qui caput iustorum est, impletum legimus in Euangelio: aliquando enim pacificè loquebantur inimici dicentes, Scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces: sed interim dolos meditabantur, vt caperent eum in sermone. Cùm autem illum cruci affixum viderunt, dilatauerunt os suum insultantes, & dicentes, Vah qui destruis templum Dei, &c. Quod ad verba attinet conueniunt codices omnes, eo excepto, quod interiectionem hebraicam, heah, Septuaginta reddiderunt, Euge, S.Hieronymus, vah; & Euge est lætantis, vah, insultantis: sed parum refert, nam vtraque est exultantis, & exultatio inimicorum quædam insultatio est. הֶאָח

Vidisti Domine ne sileas, Domine ne discedas à me. XXV.

Exurge Domine, & intende iudicio meo, Deus meus & Dominus meus in causam meam. XXVI.

Iudica me Domine secundum iustitiam tuam; Domine Deus meus non supergaudeant mihi. XXVII.

Redit Propheta ad orationem, idipsum alijs, & alijs verbis repetens ad insinuandum affectum. Vidisti, inquit, Domine, quanta videlicet sit oppressio pauperis serui tui, ne sileas, quasi non videas, aut non possis, aut non velis defendere sperantes in te. Ne discedas, vel, vt habet vox hebraica, ne elongeris à me, id est, ne deseras me in tribulatione positum, quo modo faciunt qui procul abeunt. Nec solùm non sileas, & non discedas, sed nec sedeas, quasi ociosè spectans, vel dormitans; sed exurge, & quasi iudex iustus & potens intende diligenter animum ad iudicium meum, id est, ad litem, quam cum persecutoribus habeo; intende, inquam, Deus meus in causam meam, & iudica me secundùm iustitiam tuam Domine, id est, si iustitia tua, quæ rectissima est, iudicat me iniustè ab aduersarijs opprimi, libera me de manibus eorum, vt non amplius gaudeant super miserijs meis.

Non dicant in cordibus suis, euge, euge animæ nostræ, nec dicant, deuorauimus eum. XXVIII.

Erubescant, & reuereantur simul, qui gratulantur malis meis. XXIX.

XXX. Induantur confuſione & reuerentia, qui magna loquuntur ſuper me.

Explicat id quod dixerat, non ſupergaudeant mihi, non dicant, inquit, in cordibus ſuis, Euge, euge, animæ noſtræ, id eſt, non exultent in cordibus ſuis ſuper vitam meam, quaſi iam extinctam. Sicut enim illud, non ſupergaudeant mihi, ſignificat non gaudeant ſuper me: ſic etiam hoc, non dicant euge animæ noſtrę, debet exponi, non dicant euge ſuper animam noſtram, & explicat in verbis ſequentibus, Nec dicant, inquit, deuorauimus eum, id eſt, non poſsint iactare, ab eis, quaſi à leonibus me deuoratum. Sed contra potius amiſſa ſpe victoriæ erubeſcant, & reuereantur, id eſt, verecundentur ſimul omnes inimici mei, qui nunc ſpe victoriæ gratulantur ſibi de malis meis, id eſt, mihi imminentibus. Nec ſolùm leuiter erubeſcant, & verecundentur, ſed induantur confuſione, & erubeſcentia, id eſt, toti cooperiantur confuſione, qui magna loquuntur ſuper me, id eſt, qui magnificè iactabant potentiam ſuam ſuper me. Aliqui legunt, maligna, pro, magna: ſed noſtra lectio conſentit græcæ, & hebraicæ veritati.

XXXI. Exultent & lætentur, qui volunt iuſtitiam meam, & dicant ſemper magnificetur Dominus, qui volunt pacem ſerui eius.

XXXII. Et lingua mea meditabitur iuſtitiam tuam, tota die laudem tuam.

Quemadmodum precatus eſt Propheta, vt iniqui confundantur; ſic etiam nunc precatur, vt iuſti exultent, & lætentur, qui bene ſibi volunt, & amant innocentiam ſuam, vel cupiunt iuſtitiam ſuam palam apparere. Excitat quoque ad laudem Dei omnes qui cupiunt pacem ſuam, quæ ſecutura erat ex liberatione ſua ab omnibus malis. In hebræo habetur, qui vult pacem ſerui ſui. Septuaginta Interpretes videntur legiſſe verbum in numero multitudinis, quod in noſtris libris eſt in numero ſingulari: ſed vterque ſenſus optimus eſt. Claudit Pſalmum Dauid, promittens gratiarum actionem pro accepto beneficio. Lingua mea, inquit, meditabitur iuſtitiam tuam, id eſt, exercebitur in prædicanda iuſtitia tua: & hoc ipſum repetit, & repetendo declarat, dicens, Tota die laudem tuam, id eſt, lingua mea tota die meditabitur laudem tuam, id eſt, exercebitur in prædicanda laude iuſtitiæ tuæ. Quod autem dicit, tota die, ſignificat, frequenter, & aſsiduè ita, vt nunquam tanti beneficij ſubrepat obliuio. Sanctus Auguſtinus hoc loco piè monet, eum ſemper Deum laudare, qui ſemper bene agit.

PSALMVS TRIGESIMVSQVINTVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem seruo Domini Dauid.

DE hoc titulo dictum est in explicatione Psalmi Quarti, vbi primùm legitur, in finem. Sensus igitur est, Psalmus inspiratus seruo Domini Dauidi, qui canendus est iugiter vsque in finem, quique ad Christum pertinet, qui legis, & Prophetarum est finis. Argumentum est, immensam ferè esse quorundam hominum malitiam, sed multò maiorem Dei misericordiam, & iustitiam.

EXPLICATIO PSALMI XXXV.

DIxit iniustus, vt delinquat in semetipso: non est timor I.
Dei ante oculos eius.

Describit Propheta duas primas peccati radices, quarum altera est in voluntate, quæ decernit male agere; altera in intellectu, qui non cogitat timorẽ Domini prohibentis peccatum. Dixit, inquit, iniustus, vt delinquat in semetipso, id est, apud se, in corde suo, decreuit iniustus delinquere, id est, corde suo in peccatum consensit. Non est timor Dei ante oculos eius, id est, ideò corde peccatum elegit, quia oculis mentis non cogitauit timorem Domini omnia videntis. Vbi timor ponitur pro obiecto timoris, id est, non cogitauit Deũ iustum, fortem, videntem omnia: ex qua cogitatione timorem tantæ potestatis sine dubio concepisset. Sicut enim qui timet hominem, non audet in conspectu eius malum exterius facere; ita qui timet Deum, non audet interius cogitare: quoniam Deus etiam corda scrutatur. Quod attinet ad verba, tres primæ hebraicæ voces sic ad literam verti possent: Dictum præuaricationis impij; sed vox
illa, neum, quamuis propriè, dictum, significet: tamen accipitur passim pro נְאֻם
verbo, dixit. illud autem, pesah, quod significat præuaricationem, mutatis pun- פֶּשַׁע
ctis, quæ à Rabinis apposita sunt, legi poterit, poseah, id est, præuaricator, siue פֹּשֵׁעַ
iniustus: sic etiam illud, larasah, quod Sanctus Hieronymus vertit, impij, muta- לָרָשָׁע
tis punctis significabit ad delinquendum, siue vt delinquat, vt græci, & latini
codices habent. Et hæc sine dubio vera lectio est, quod confirmat litera, lamed, ל
quæ signum est verbi modi infiniti, non autem nominis ex casu genitiuo. Illud
autem, in semetipso, in hebræo est, in medio libbi cordis mei, sed corrupta vide- לִבִּי
tur litera hebraica mutatione vnius literæ. nam ipse etiam Sanctus Hierony-
mus vertit cordis eius, non cordis mei. Itaque legendum videtur, libbo, לִבּוֹ
id est, corde suo.

Quoniam dolosè egit in conspectu eius; vt inueniatur ini- II.
quitas eius ad odium.

Demonstrat in hoc versiculo Propheta quod dixit, iniustum non habere timorem Domini. Nam, inquit, in conspectu ipsius Dei dolosè egit cum ipso Deo & omnibus hominibus adeò grauiter, vt iniquitas eius non inueniatur apud Deum ad veniam, sed ad odium. quod certè nunquam fecisset si Deum timuisset. Quis enim delinquere audeat in conspectu Iudicis, si Iudicem timeat? Verba hebraica, & græca possunt alium sensum facere, nimirum, quod iniustus dolosè agit, cùm videtur velle redire ad cor, & confiteri peccata. nam non quærit peccata sua, dum conscientiæ suæ secreta rimatur, vt verè illa odio habeat, sed tantum vt fallat Deum, vel homines. & hunc sensum persequitur Sanctus Augustinus. Verba hebraica sic sonant: Quoniam dolose egit aduersus eum in oculis eius ad inueniendam iniquitatem eius, ad odiendum. Græca vero sic habent: quoniam dolosè egit in conspectu eius, inuenire iniquitatem suam, & odisse. Quamuis autem sensus posterior verus sit, & verbis Prophetæ aptari possit: tamen prior sensus est magis vniuersalis, & melius connectitur cum superioribus, & magis conuenit cum vulgata latina editione; & non difficulter accommodari potest verbis hebraicis, & græcis. Quod enim dicitur in codice hebraico, ad inueniendum iniquitatem eius ad odium, hunc sensum facit, Vt inueniat Deus iniquitatem eius ad odiendum; id est, non ad parcendum, sed ad puniendum. Quod autem dicitur in græco codice, inuenire iniquitatem suam, & odisse; potest etiam legi inuenire iniquitatem eius, & odisse, id est, vt Deus inueniat iniquitatem eius, & non ignoscat, sed odio habeat, & puniat. neque enim græci habent discrimen inter eius, & suam, vt nos latini habemus, proinde illud αὐτοῦ, quod Sanctus Augustinus legit, suam, noster Interpres legit, eius.

III. Verba oris eius iniquitas, & dolus, noluit intelligere, vt bene ageret.

Dixit Propheta hominem impium dolosè agere, nunc addit etiam dolosè loqui, additurus postea etiam dolosè cogitare, vt vndique manifestetur insignis peruersitas eius, qui Deum non timet. Verba, inquit, oris eius sunt conformia factis, nimirum iniusta, imò tam iniusta, vt non sit aliud nisi iniquitas, & dolus. quidquid loquitur eò tendit, vt vel lædat apertè, vel decipiat. Noluit intelligere, vt bene ageret, id est, neque potest excusare culpam suam prætexendo ignorantiam. voluntariè enim ignorauit cùm non curauerit discere legem iustitiæ, vel perse inuestigando, vel ab alijs quærendo; quoniam decreuerat male agere: & vt male ageret, scientiam bene viuendi contempsit.

IV. Iniquitatem meditatus est in cubili suo; astitit omni viæ non bonæ: malitiam autem non odiuit.

Ordine retrogrado descripsit primo opera iniusta, deinde verba iniqua, nunc tandem cogitationes, & affectiones malas describit. quamuis enim ex corde, vt est in Euangelio, procedant verba, & opera mala: nos tamen ex operibus, & verbis malis, quæ videmus & audimus, cognoscimus cogitationes, & voluntates malas, quas videre, & audire non possumus. Iniquitatem, inquit, meditatus est in cubili suo, id est, opera, & verba iniqua, non casu aut imprudenter patrauit, vel effudit, sed in secreto cubilis sui multo ante meditatus est. Astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit; id est, dum meditaretur in corde suo, & varia consilia occurrerent, quasi viæ ad operandum, adprobauit omnia mala consilia,

& sic

& sic ingredi cœpit omnem viam non bonam. quia corrupta est eius voluntas, & ideò malitiam non odiuit, sed amauit potius, non quia mala est, sed quia vtilis visa est. Illud, omni viæ non bonæ, positum est, pro omni viæ malæ, ac si diceret, non placuit illi vllum consilium bonum; sed è contrario elegit sequi omnia mala consilia, & sic astitit viæ non bonæ, id est, stetit in via non bona.

Domine in cælo misericordia tua: & veritas tua vsque ad nubes. V.

Iustitia tua sicut montes Dei, iudicia tua abyssus multa. VI.

Transit Propheta ad alteram partem Psalmi, atque ostendit magnam quidem esse aliquorum hominum malitiam; sed maiorem esse in Deo bonitatem, quæ in misericordia, & iustitia eius consistit. Ac de misericordia dicit, In cælo misericordia tua, id est, tam magna est misericordia tua, vt à terra ad cælum pertingat, & omnia repleat: quod clarius habetur in Psalmo 107. Magna est misericordia tua super cælos. Misericordiæ adiungit veritatem, id est, fidelitatem, quæ facit obseruari, quod misericorditer promittitur; de qua dicitur in Psalmo 144. Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Et veritas tua vsque ad nubes, id est, misericordia ad cælum vsque pertingit cum sua comite veritate, quæ ipsa quoque extenditur vsque ad nubes, id est, vsque ad cælum in quo sunt nubes. Neque minor est in Deo iustitia, qua reddit vnicuique secundùm opera sua. Nam iustitia tua, inquit, sicut montes Dei, id est, magna est instar montium altißimorum, qui nubes aliquando superant. Dicuntur enim res magnæ res Dei, vt alio loco Psal. 79. Sicut cedros Dei. Adiungit iustitiæ iudicia, quæ sunt actus iustitiæ, ac dicit, Iudicia tua abyssus multa, id est, profunda, & inscrutabilia, quomodo profundißima vorago, quæ abyssus dicitur, oculis penetrari non potest. His omnibus corporalibus similitudinibus altitudinis, & profunditatis diuinæ misericordiæ & iustitiæ, necnon veritatis, & iudiciorum, nihil significatur aliud, nisi, misericordiam & iustitiã Dei maiora esse, quàm vt à nobis perfectè intelligi poßint; quemadmodum oculis corporalibus non pertingimus ad ea, quæ superant nubes, vel quæ sunt infra terram.

Homines, & iumenta saluabis Domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus. VII.

Ostendit nunc Propheta, misericordiam Dei maximam esse, quoniam saluat homines, & iumenta, id est, conseruat, nutrit, replet corporalibus bonis, non solùm homines, id est, eos qui ratione vtuntur; sed etiam iumenta, id est, eos qui instar iumentorum, solo sensu & appetitu ducuntur, quorum malitiam supra explicauit. Et verè infinita, & stupenda est misericordia, & benignitas Dei, qui cum posset impios, & blasphemos iustißimè perdere, & ad nihilum redigere; tamen illo ipso tempore, quo blasphemant, & maledicunt Deum, & mandata omnia Dei præuaricantur, Deus illos quasi manibus proprijs sustentat, portat, & alit, delectationibus replet, solém suum oriri super eos facit, & pluuijs de cælo agros eorum, & hortos rigat. Illud autem, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus, admirantis est, ac si dicat, O quomodo mul-

do multiplicasti misericordiam tuam Deus! Nam in hebraico codice habetur, Quàm preciosa est misericordia tua Deus. Neque dissentiunt codices græci; & nostra latina editio hunc sensum facile recipit. Est autem optimus commentarius textus originalis, quando ex eo versio nostra explicari potest.

VIII. Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

Dixit de misericordia erga impios, & carnales, quos nomine iumentorum appellandos censuit. Nunc dicit de misericordia erga pios, & spirituales, quos filios hominum vocat: quæ etiam iustitia dici potest respectu impiorum, quos tam eximijs bonis iustè priuandos esse decreuit. Ait igitur, Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt, id est, iumenta quidem corporali salute contenta esse debebunt, quam etiam solam nouerunt, & solam appetiuerunt. At filij hominum, quasi pulli sub alis gallinæ, ita ipsi sub alis tuis, Deus, amantissimè collecti, & quiescentes, omnia bona à te vno sperabunt. Quibus verbis significatur præcipua quædam prouidentia, & singularis beneuolentia Dei erga pios homines; & contra, summa quædam, & securissima fiducia piorum ad Deum; qualis est gallinæ sollicitudo in fouendis pullis, & pullorum fiducia sub alis gallinæ. Qua similitudine quoniam aptissima est, sæpe vtitur idem Propheta, vt Psal. 62. In velamento alarum tuarum sperabo, adhæsit anima mea post te, & Psal. 90. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis. Quàm autem dulce sit, & quàm anteponendum omnibus humanis delicijs, sub alis Dei foueri, & paternam, vel maternam pietatem ipsius experiri, nemo scit, nisi qui accipit.

IX. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos.

Protectio sub alis Dei in hoc mundo habetur, vbi periculum est à morsibus miluorum, & ferarum: at quod sequitur, in cælesti patria nobis dabitur. explicat autem Propheta bona illa ineffabilia eo modo quo potest, id est, corporalibus similitudinibus; & quidem primùm sumit similitudinem ab ipso recipiente: deinde ab ea re, quæ recipitur. Ipse quidem recipiens tunc est contentus, cùm est plenus, vt nihil amplius appetat. Ista plenitudo satians omnem appetitum describitur hoc loco aptissimè per ebrietatem. Qui enim est auidus vini, tum demum est verè satur, cùm est ebrius; tunc enim non amplius sitit vinum, sed in somnum resoluitur. Ita igitur & nos, qui in hac vita nunquam satiamur, neque quiescimus, quantumlibet bona temporalia crescant; tum demum pleni, & saturi, ac per hoc beati erimus, cùm inebriabimur ab vbertate bonorum, quæ sunt in domo Dei; quia tunc omni appetitu satiato, resoluemur in somnum sempiternæ quietis. Dicit autem inebriabuntur ab vbertate, & non dicit inebriabuntur à vino, quia vult nos intelligere, non accipi hoc loco ebrietatem propriè, sed vt significat plenam satietatem. Deinde adducit similitunem ab ipsa re, quæ datur, & recipitur, dicens, Et torrente voluptatis tuæ potabis eos. In torrente tria sunt, multitudo maxima aquarum ex montibus descendentium; repentina inundatio, vbi enim paulò ante nihil erat aquæ, repente conspicitur flumen ingens; denique impetus aquarum decurrentium, & secum

cum omnia obuia rapientium. Sic erit cælestis beatitudo; aderit multitudo sapientiæ, & scientiæ ex illo monte descendens, de quo dicitur Eccles. 1. Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis, id est, in excelso monte diuinitatis est fons sapientiæ Verbum Dei: ex quo monte & fonte repentina oritur inundatio in Beatis. Nam qui in hac vita magno labore, & multo tempore, quasi guttatim sapientiam hauriebamus, ibi repente, & in momento Deo clarè viso affluemus omni scientia, non solùm rerum creatarum, sed etiam omnium attributorum ipsius Creatoris; quæ abundantia sapientiæ, & scientiæ rapiet animum magno impetu ad amorem & fruitionem summi boni. Neque enim in patria liberum erit diligere, vel non diligere Deum; frui, vel non frui bono tam magno; sed erit felicissima necessitas adhærendi summo bono, & per complexum intimum infinita suauitate fruendi.

Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. X.

Reddit rationem, cur ex visione Dei, sit futura in Beatis tanta sapientiæ, & scientiæ inundatio: quia videlicet apud Deum est fons vitæ, qui idem est cum fonte sapientiæ. Deus igitur, qui fons est sapientiæ, hoc ipso fons est vitæ, quia sapere sapientibus est viuere: & quia fons est vitæ, hoc ipso fons est essendi, quia viuere viuentibus est esse. Dicitur autem fons sapientiæ, vitæ, & essentiæ, quia non habet ab alio, vt sapiat, aut viuat, aut sit; sed ipse est sapientia, est vita, est esse; & omnia alia, quæ vtcunque sapiunt, viuunt, aut sunt, ab illo id habent. Vtitur autem Dauid nomine fontis, vt persistat in metaphora torrentis, quasi dicat, torrente nos potabis, quia apud te est fons vnde torrens ille descendit. Dicit autem, apud te est fons vitæ, cùm videretur dicere debuisse, fons sapientiæ; quia voluit ostendere, vitam æternam iustis promissam, atque vt summum bonum ab omnibus desideratam, in hac summa sapientia consistere, iuxta verbum Domini, Ioan. 17. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Addit verò, in lumine tuo videbimus lumen, vt tandem verbis clarioribus explicet quod per metaphoras adumbrauerat. Nam in lumine tuo videbimus lumen, nihil aliud significat nisi in te ipso, qui lux, & fons luminis es, videbimus te lumen inaccessibile, & indeficiens. Nunc enim videmus Deum, sed in speculo creaturarum; in mente nostra, quæ est imago Dei, ratiocinando, & discurrendo ab operibus ad opificis notitiam; denique in fide non in specie: tunc autem videbimus Deum in seipso, & vt dicit Apostolus Paulus facie ad faciem, & vt loquitur B. Ioannes, Videbimus eum sicuti est, non sicut in imagine repræsentatur. Et quoniam, vt idem Ioannes dicit 1. Ioan. 1. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ, ideò rectè dicitur, in lumine tuo, id est, in ipsa tua diuinitate, quæ lux est, non in figuris, & ænigmatibus, videbimus lumen, id est, te ipsum, qui es lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Rectè quoque Theologi ex hoc loco colligunt lumen gloriæ, quod necessarium esse volunt ad Deum videndum. Nam Deus lux quædam est, sed inaccessibilis, vt dicit B. Paulus 1. Timoth. 6. & ideò nisi mens eleuetur, & confortetur quodam dono Dei, quod vocant lumen gloriæ, non potest obtutum figere in lucem illam increatam: proinde videbimus quidem lumen, quod est ipse Deus, sed in lu-

in lumine ipsius, id est, adiuti lumine gloriæ, quod ipse donat ijs, quos ad sui visionem dignatur admittere. Sed prior explicatio videtur magis literalis.

XI. Prætende misericordiam tuam scientibus te: & iustitiam tuam his qui recto sunt corde.

Docet nunc Propheta magna ista bona, de quibus hactenus locutus est, ad solos iustos pertinere, quos paulò ante filios hominis appellauit, cùm impios iumentorum nomine vocasset. Vtitur quidem Propheta forma loquendi imperatiui modi, sed vim habet apud prophetas ea forma modi indicatiui, vt sæpè diximus. Prætende, inquit, misericordiam tuam scientibus te, id est, extende hanc magnam misericordiam tuam scientibus, id est, illis tantum, qui te cognoscunt notitia familiaritatis, & amicitiæ; qui tecum versantur, te inuocant, qui audiunt te in præceptis tuis, & quos tu audis in precibus eorum. Quo modo loquendi dicitur in Euangelio Matth. 25. Amen dico vobis, nescio vos: Et iustitiam tuam his qui recto sunt corde, id est, extende, siue porrige hanc misericordiam, quæ simul est corona iustitiæ, his qui recto sunt corde, id est, iustis, & pijs, qui cor habent rectum, & conforme rectitudini tuæ, & ideò placent illis omnia mandata tua, & iudicia tua. Idem enim repetit Propheta more suo diuersis vocabulis: nam scientes Deum notitia amicitiæ, ipsi sunt recti corde, & felicitas æterna misericordia, & iustitia est; misericordia quidem, quia ex dono gratiæ facti sumus iusti ex impijs, & amici ex inimicis, & recti corde ex distortis, & obliquis, & operarij bonorum operum, ex operarijs iniquitatis: sed tamen eadem felicitas est etiam corona iustitiæ, & merces bonorum operum. Nam vt habetur in Concilio Arausicano 2. can. 16. Debetur merces operibus bonis, si fiant; sed misericordia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

XII. Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me.

Solicitus iam de se Propheta, ne à tanto bono fortè excidat, precatur Deum pro dono perseuerantiæ, ac præsertim contra vitium superbiæ, cui obnoxij sunt magni viri, qualis ipse erat. Non veniat, inquit, mihi pes superbiæ, id est, ne quæso sinas, vt mihi appropinquet pes superborum, ne fortè manus ipsorum moueat me verbo, vel exemplo, vel alia tentatione, & deijciat de statu gratiæ in foueam peccati. Nomine superbi, & peccatoris, cuius pedem, & manum, id est, cuius accessum, & potentiam timet, intelligitur præcipuè Diabolus, qui est Rex super omnes filios superbiæ; & deinde etiam ministri, & satellites eius. Posset etiam cum S. Augustino ita exponi, Non veniat mihi pes superbiæ, id est, non contingat mihi, vt incipiam habere pedem superbiæ, id est, affectum superbiæ; & manus pecatoris non moueat me, id est, & operatio peccatoris non inducat me ad consensum peccati, & sic vel ex meo vitio, vel ex tentatione aliorum deijciar de statu meo, & cadam.

XIII. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare.

Reddit

Reddit rationem cur tantopere timeat sibi à ſuperbia; quoniam, inquit, ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem, id eſt, in ſuperbia initium ſumpſit omnis perditio, vt ait Tobias cap. 4. nam & primus Angelus cum ſocijs ſuis, & primus homo cum vxore ſua, ob ſuperbiam ceciderunt,& per eos peccatum in mundum intrauit. Et poſteaquam ceciderunt à iuſtitia ad iniquitatem, expulſi ſunt à Deo à loco felicitatis, & deiecti in profundum miſeriarum. Nam Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam, vt dicunt Apoſtoli Petrus in epiſt. 1. cap. 5. & Iacobus cap. 4. Nec potuerunt ſtare in loco illo felicitatis, in quo poſuerat illos Deus, vt ad maiora proueheret, ſi in bono perſeuerarent.

PSALMVS TRIGESIMVS SEXTVS.

Titulus, & Argumentum.

Pſalmus ipſi Dauid.

IN titulo nihil eſt noui. Continet autem hic Pſalmus pharmacum ſaluberrimum ad curandos animos puſillorum, qui facilè ſcandalizantur, cùm vident in hoc mundo impios proſperari, & inde dubitare incipiunt de prouidentia Dei, & animari ad imitanda opera impiorum. Non eſt in hoc Pſalmo continuata quædam oratio, ſed collectio quædam ſententiarum, quaſi aphoriſmorum, & ideò vt facilius memoria cuſtodiretur, per alphabetum digeſtus eſt, ita vt primus, quaſi aphoriſmus continens duos verſiculos, incipiat à prima litera; ſecundus à ſecunda, & ſic de alijs. Quas literas notabimus, vt appareat diſtinctio ſententiarum.

EXPLICATIO PSALMI XXXVI.

Aleph. NOli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem. I.

Quoniam tanquam fœnum velociter areſcent; & quemadmodum olera herbarum cito decident. II.

Admonet Propheta, tamquam ſpiritualis medicus, fideles, vt ſi videant impios proſperè agere, non prouocentur ad eos imitandos, neque iraſcantur, aut indignentur aduerſus Deum, quaſi iniuſtum: quoniam proſperitas impiorum non diu durabit, imò velociſsimè tranſibit; & tunc apparebit iuſtitia, & prouidentia Dei, quæ impios non ſinit diu exultare, & lætari. Verba tamen ſunt obſcuriora, propter conſtructionem verborum cum præpoſitionibus, quæ hebraiſmum, vel græciſmum redolent: ſed conabimur perſpicuam ſententiam reddere. Noli æmulari in malignantibus, id eſt, noli prouocari ad æmulationem,

nem, siue, noli fieri æmulus, & riualis malignorum. In hebræo est, ne irascaris, vel vt S.Hieronymus reddit, ne contendas cum malignantibus. Sed idem est sensus. Loquitur enim non de contentione,& pugna,quæ fit gladio,vel hasta; sed de ira, & contentione æmulationis, quomodo quidam certant in theatro carminibus canendis, alij in agone cursu equorum, vel curruum, & irascuntur nisi vincant. Itaque sensus est, ne contendas cum malignantibus in temporalibus bonis per fas & nefas acquirendis, neque irascaris si minus bene æmulatio ista succedat. Quod sequitur, Neque zelaueris facientes iniquitatem, idem est ac si dictum fuisset, neque indigneris succensus zelo super operantibus iniquitatem, iniustum videlicet iudicans, vt Deus tantis bonis afficiat iniquos. Clarius id habetur in Psal.72. Quàm bonus Israël Deus his,qui recto sunt corde: mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei,quia zelaui super iniquos pacem peccatorum videns, id est, Deus quidem bonus videtur his qui conformes sunt voluntati ipsius: sed ego, qui non tanta rectitudine polleo, penè cecidi in scandalum, & dubitationem, dum zelo succendor quasi pro iustitia, & irascor super impiorum prosperitate, dum cogito pacem, & reliqua bona, quæ possident, cùm tormentis & pœnis dignissimi sint. Sequitur, Quoniam tanquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum cito decident. Aptissima similitudo ad ostendendam breuitatem temporalis prosperitatis. Fœnum siquidem, & olera non habent profundas radices, vt cedri, & palmæ, quibus comparari solent iusti. Iustus, inquit, vt palma florebit, sicut cedrus libani multiplicabitur. Inde fit vt fœnum, & olera continuò arescant, & putrescant; at palmæ, & cedri diutissimè perseuerant. Neque dixit Propheta, prosperitatem impiorum cito perituram; sed ipsos impios citissimè perituros: ipsis autem pereuntibus, dubium non est quin omnis eorum gloria & prosperitas pereat. Et quamuis nonnumquam impij multos annos viuant, & prosperè illis omnia succedant; tamen multitudo illa annorum nihil omnino est, si ad diuturnitatem iustorum, & felicitatis ipsorum comparetur. Nam iusti in perpetuum viuent, &, In memoria æterna erit iustus, &,nihil est diuturnum quod habet finem. vide Sapientiæ 5. si vis ad viuum depictam videre velocitatem, & breuitatem rerum omnium temporalium. Transierunt, inquit,omnia tanquam vmbra, & tanquam nuncius præcurrens, & tanquam nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, quæ, cùm præterierit, non est vestigium inuenire; aut auis, quæ transuolat in aëre, cuius nullum inuenitur argumentum itineris, sed tantum sonitus alarum verberans leuem ventum; aut tamquam sagitta emissa in locum destinatum, diuisus aër in se continuò reclusus est, vt ignoretur transitus illius, sic & nos nati continuò desiuimus esse, &c.

III. *Beth.* Spera in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & pasceris in diuitijs eius.

IV. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Absterruit nos à malo Dauid in primo aphorismo: nunc in secundo incitat ad bonum, quasi dicat, Si vis beatus & felix esse, intellige quis sit auctor omnis

nis felicitatis, & ab eo expecta, ab illo spera, non ab alijs. Spera, inquit, in in Domino. Ipse enim, qui Dominus rerum omnium est, ipse solus res suas verè dare potest. Sed vt spes firma sit, & non confundaris, fac bonitatem bene operando, iuxta Dei mandata. Quis enim facilè sperare audeat in eo, quem scit inimicum sibi esse? & tum demum securus inhabita terram; quis enim te expellet, si amicus eius fueris, cuius est terra, & plenitudo eius? quin etiam pasceris in diuitijs eius; terra enim ad te alendū abundè proferet fructus suos. S. Hieronymus ex hebræo legit, fide, pro diuitijs. Et verè in textu hebraico est emuna, quod fidem, aut veritatem significat. Sed Septuaginta Interpretes non videntur in suo textu habuisse, emuna, sed, hamona, quæ vox diuitias significat, & patet ex hoc eodem Psalmo versu 16. vbi legitur, Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Quamuis etiam si legamus, pasceris fide, aut veritate, erit sensus, pasceris in terra fide, id est, fideliter, & verè, quod est ferè idem, cum, pasceris in diuitijs eius. Ille enim fideliter, & verè pascitur in terra, cui non deest abundantia fructuum terræ, quæ sunt eius diuitiæ. Sed vt quis bene operetur, & sit amicus Dei, ita vt in illo securè confidat, necessaria est charitas, ideò dicit, Delectare in Domino, id est, ama Deum ex corde, & ille sit deliciæ tuæ; & tunc securus eris, quia dabit tibi petitiones cordis tui, id est, quicquid cor tuum desiderabit. At, inquies, multos nouimus, qui sperabant in Deo, & faciebant bonitatem, & delectabantur in Domino; & tamen non sinebantur habitare in terra, nec pascebantur in diuitijs eius, nec dabat illis Deus petitiones cordis eorum. Nam, vt omittam multitudinem propè infinitam fidelium, quos videmus quotidie in summa egestate vitam degere: certè B. Paulus sperabat in Domino, & faciebat bonitatem, & tamen, vt ipse testatur 1. Corinth. 4. vt purgamentum mundi, & peripsema eijciebatur, & esuriebat & sitiebat, & nudus erat. Et cùm delectaretur in Domino, non dabat ei Dominus petitiones cordis sui, cùm ter rogauerit, vt auferretur ab eo stimulus carnis, & non impetrauerit, 2. Corinth. 12. Respondeo, maximam partem illorum, qui in summa egestate versantur, non sperare in Domino sicut oportet, nec obseruare mandata eius, vt ipse iubet; multò etiam minus delectari in Domino: nam præter promissiones huius Psalmi, Christus ipse Matth. 6. apertissimè dicit, Respicite volatilia cæli; quæ non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Deus pascit illa: nonne vos magis pluris estis illis? & infra, Quærite primùm Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Itaque dubium esse non potest, Deum prouisurum suis omnia necessaria, si seriò illi confidant in Deo, & mandata eius obseruent. Quod si aliquando id non fiat, vt dicebatur de Apostolo, ratio est, quia Deus dat illis aliquid melius, & quo illi magis contenti sunt, id est, meritum ingens patientiæ. Idem enim B. Paulus, qui scripsit suam egestatem, aliasq. tribulationes; scripsit etiam, Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra, 2. Corinth. 7. Et si non dedit ei Dominus petitionem cordis sui, vt auferret stimulum carnis; dedit ei gratiam abundantem, per quam stimulus ille conuerteretur in instrumentum triumphi. Itaque non dedit rem paruam, vt daret rem magnam, quam sciebat esse veram petitionem cordis ipsius.

אמונה
אַמוֹנָה

V. *Gimel*. Reuela Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet.

VI. Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem.

Propinauit Propheta, vt bonus medicus, pharmacum contra morbum interiorem famis, sitis, & similium malorum: nunc proponit aliud contra morbum exteriorem persequutionum, & calumniarum. Quando enim ista nobis eueniunt, non prohibemur nos defendere, & calumnias propulsare, sed præcipuum remedium esse debet oratio ad Deum, & fiducia in Deo: quod obseruauit Susanna, quæ condemnata ad mortem per calumniam, flens suspexit ad cælum, inquit Scriptura Danielis 13. Erat enim cor eius fiduciam habens in Domino. Reuela, inquit Dauid, Domino viam tuam, & spera in eo, id est, aperi in oratione coram Deo opera tua, & confide in Domino, committens illi causam tuam; & ipse faciet, nimirum iudicium, & iustitiam. Ipse inueniet rationem, qua detegatur falsitas testium, qui aduersus te dixerunt testimonium; & qua innocentia tua manifesta fiat. Id quod clarius habetur in sequenti versiculo. Et educet quasi lumen iustitiam tuam, id est, Deus admirabili prouidentia sua faciet, vt iustitia tua, id est, ius tuum, quod erat quasi in tenebris sepultum propter calumnias persequutorum, emergat & clarissimè conspiciatur, quo modo lumen cernitur, cùm candela accenditur, vel cùm profertur ex clausa & obscura laterna. Et repetens idem alijs verbis, addit, Et iudicium tuum tanquam meridiem, id est, producet in apertum, & clarum idem ius tuum, vt luceat, & conspiciatur ab omnibus, vt conspicitur Sol meridianus. Quod quidem in Susannæ iudicio manifestè apparuit. Nam sicut initio iustitia, & innocentia Susannæ in tenebris erat, quando à duobus testibus, contestibus, & omni exceptione maioribus conuicta erat; ita paulò post, prouidentia Dei excitante spiritum Danielis, & per eum demonstrata falsitate testium ex ore proprio ipsorum, tam clarè apparuit innocentia Susannæ, & iniquitas testium, vt continuò, & ipsa liberata fuerit, & illi damnati à populo mala morte perierint. Quod attinet ad verba, illud, reuela, S. Hieronymus, & Iudæorum magistri ex hebræo vertunt, volue, siue reuolue, vt sensus sit, reijce in Deum causam tuam; iuxta illud, iacta cogitatum in Dominum. Sed reuela, quod nos habemus ex versione Septuaginta Interpretum, non repugnat hebraicæ voci, gol, (גול) quod significat reuolue; nã & reuoluitur, quod in alium reijcitur; & reuoluitur etiam quod aperitur, & explicatur, vt cernatur: quod coincidit cum reuela, siue aperi. Vtraque expositio vera est, sed nos latinam editionem, & commentarios Græcorum, & Latinoum Patrum sequi debemus, qui, reuela, non reijce, exposuerunt. Porrò cùm reuelare aliquid iubemur Deo, non ideò iubemur, quia Deus aliquid nesciat; sed quia vult orari à nobis, & per orationem explicari quæ volumus, vt nos ipsi intelligamus, qua de causa diuino auxilio egeamus. De vocibus, iustitia, & iudicium, notum est illa variè in varijs locis accipi. Sed hoc loco, iustitiam certum est accipi, pro iure; iudicium autem vel accipiendum est etiam pro iure; cùm eadem res agatur; vel pro iusta sententia, quæ iuri debetur, iudicium enim actus iustitiæ est.

Da-

Daleth. Subditus esto Domino, & ora eum.
Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua, in homine faciente iniustitias. VII.

Verba illa, subditus esto Domino, & ora eum, in editione græca & latina pertinent ad versiculum superiorem: in hebræo verò codice sunt initium versiculi, vt manifestè apparet ex litera quarta alphabeti, quæ hic habetur. Nos, vt ostenderemus Psalmum esse alphabeticum, posuimus ea verba sub litera Daleth, & tamen non adiunximus illi numerum versiculi septimi, ne mutaremus distinctionem versiculorum, quam in editione latina habemus, & iuxta quam distinctionem Psalmi canuntur in Ecclesia. Sensus huius sententiæ, quæ quartus aphorismus spiritualis numerari potest, hic est. Vide, vt sis semper Deo ad nutum obediens, & ora eum assiduè; ne fortè si videris hominem felicem in seculo, & simul iniustum, eius felicitas tentet te, & inducat ad iniustitiam. Verè enim magna tentatio est felicitas iniquorum; sed facilè superatur, cùm quis habet Deum semper ante oculos cordis, & illi per obedientiam, & orationem adhæret. Nam qui Deo ita adhæret, respicit quasi ex alto felicitatem iniquorum, & videns eam modicam & fugacem, facilè contemnit, ac despicit. Ait igitur, Subditus esto Domino, & ora eum, id est, exhibe Deo puram, ac simplicem obedientiam, & cum illo per orationem frequenter versare, & colloquere. S. Hieronymus ex hebræo vertit, tace Domino, & expecta eum. Sed idem est sensus, quem Septuaginta Interpretes pluribus verbis explicare voluerunt. Illud igitur, tace Domino, quod est in hebræo, significat non murmures contra Deum, etiam si nescias cur ille aliquid iubeat, vel faciat, sed, vt subditum decet, silens obedias in omnibus. Illud autem, expecta eum, significat, pete in oratione, & patienter expecta. Dabit enim Dominus, quod petis, sed quando opportunum iudicabit. Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua, in homine faciente iniustitias; id est, noli fieri æmulus, & quasi riualis hominis, qui in via sua, id est, in actionibus suis prosperatur, hominis, inquam, iniusti, & iniqui, qui malefaciendo prosperatur. Sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, qui facit quæ cogitat, pro eo quod nos ex græco habemus, faciente iniustitias. Sed vox mezimmoth, quamuis descendat a verbo, zamma, quod est cogitare: מזמות tamen significat etiam scelera, vt idem S. Hieronymus eandem vocem interpretatur in Psal. 25. vers. 12. & Hierem. 11. vers. 15. זמם

He. Desine ab ira, & derelinque furorem, noli æmulari, vt maligneris. VIII.
Quoniam qui malignantur exterminabuntur, sustinentes autem Dominum, ipsi hæreditabunt terram. IX.

Hæc sententia est quasi repetitio, & declaratio primæ sententiæ; in toto enim Psalmo res eadem sæpè repetitur, & inculcatur, vt illustrior fiat, & memoriæ magis inhæreat. In primo versu dixerat, Non zelaueris facientes iniquitatem: idipsum nunc dicit clarius, cùm ait, Desine ab ira, & derelinque furorem, id est, cùm videris impium in terra florere, non irascaris, neque incipias furere, & di-

cere, Quare iste iniquus prosperatur? vbi est iustitia Dei? vbi prouidentia illius? Item in primo versu dixerat, Noli æmulari in malignantibus: hoc ipsum repetit, & explicat dicens, Noli æmulari, vt maligneris, id est, noli æmulando malignos fieri socius malignantium. Noli imitari opera iniusta eorum, quorum felicitati inuides. & addit, Quoniam qui malignantur, exterminabuntur; vt declaret quod antea dixerat, quoniam tamquam fœnum velociter arescent. Adiungit postea, sustinentes autem Dominum, ipsi hæreditabunt terram, vt repetat, & declaret, quod ibi dixerat, Spera in Domino, & inhabita terram. Sustinent enim Dominum, qui patienter expectant promissiones eius, & securi expectant; quoniam fidelis & potens est Dominus, qui promisit. Et ideò sine vllo dubio, qui malignantur, etiam si ad tempus florere videantur, non diu florebunt, sed exterminabuntur de terra, & in gehennam ad æternam infelicitatem detrudentur: qui autem abstinent se ab iniquitate, & à Domino mercedem suam sperant, ipsi hæreditabunt terram, id est, ipsi stabili possessione terram obtinebunt, quasi propriam hæreditatem, quæ ab eis nunquam auferetur. Verè enim homines pij cùm migrant ad Deum, non amittunt possessionem terræ, sed acquirunt cælum, & terram, cùm dicatur de eis, Super omnia bona sua constituet eos, Matth. 24.

X. *Vau*. Et adhuc pusillum, & non erit peccator, & quæres locum eius, & non inuenies.

XI. Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

Quia dixerat, malignantes exterminabuntur, addit hoc breui futurum. Et adhuc, inquit, pusillum temporis pertransibit, & peccator, qui videbatur felix, non apparebit in terra: & quæres locum eius inter homines, & non inuenies, quia videlicet perijt omnino, & quasi arbor infructuosa radicitus euulsus est. Mansueti autem, id est, illi qui non indignantur, nec irascuntur Deo, cùm vident impios prosperari; sed patienter ferunt, & tolerant id quod Deo placet, hæreditabunt terram, non solùm hanc vbi peregrinamur, sed etiam illam viuentiũ, quæ sola propriè terra est, id est, firma, & stabilis, vnde & Dominus ait Matth. 5. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram: & quia terra illa dicitur Hierusalem, id est, visio pacis, cùm omnes inimici longissimè ab illa absint; ideò delectabuntur in multitudine pacis, id est, fruentur pace multa, quia pax illa erit cum multitudine magna incolentium terram illam, & durabit multo tempore, vel potius æterno tempore, & sic delectationem habebunt, quam pax adferre secum solet.

XII. *Zain*. Obseruabit peccator iustum, & stridebit super eum dentibus suis.

XIII. Dominus autem irridebit eum; quoniam prospicit quod veniet dies eius.

Monet S. Propheta iustum, vt non multum formidet insidias iniquorum, quia

quia Deus vigilat ad custodiam eius. Obseruabit, inquit, peccator iustum, id est, attentè respiciet peccator omnes actiones iusti, vt inueniat aditum ad eũ perdendum. Et stridebit dentibus suis super eum, id est, instar famelici canis desiderabit interitum eius, ac præ iracundia, & indignatione dentibus frendebit. Dominus autem irridebit eum, id est, Dominus qui omnia prospicit, & in cuius manu sunt omnia, ita vt non cadat folium in terram nisi ipso iubente, vel permittente, irridebit eum. Quoniam prospicit, quod veniet dies eius, id est, irridebit eum, quoniam videt instare diem interitus eius, & illum ante rapiendum, quàm iusto nocere potuerit. Nam etiam si fortè Deus permittat iustum à peccatore occidi; tamen prius paccator animam suam occidit, quàm iusti corpus occidat: & quoniam mors iusti preciosa est in conspectu Domini, & lucrum est non detrimentum; mors autem peccatorum pessima, & ad mortem sempiternam peccatorem detrudit, ideò semper ante rapitur peccator, quàm iusto nocere potuerit. Proinde irridendus meritò est, quia dum alterius interitum procurat, imminentem interitum suum non videt.

Chet. Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum. XV.
Vt deijciant pauperem & inopem, vt trucident rectos corde. XVI.
Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringatur. XVII.

Declarat hic Propheta, quod obscurius dixerat in superioribus versiculis literæ Zain. Quod enim ibi dixit, obseruat peccator iustum, hic declarat, dicens, Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum, id est, stant peccatores armati districtis gladijs, & arcubus extensis, obseruantes quãdo sit tempus occidendi iustum; vt videlicet tunc deijciant arcu, & trucident gladio iustum, qui pauper & inops est, & rectus corde. Sed Deus, qui prospicit omnia ex alto, facit vt gladius conuertatur in corda ipsorum, & arcus eorum conterantur, & ipsis solis noceant, & sic irridebit eos. Obseruandum hoc loco est, quod hic dicitur de gladio & arcu, posse intelligi tum de arcu, & gladio ferreo, tum de gladio, & arcu linguæ. Sæpè enim peccatores occidunt iustos, vel certè conantur occidere calumnijs, & falsis testimonijs, sæpè etiam vero gladio, & arcu. Item notandum est, verbum illud, vt deijciant, rectè sic positum esse in editione Sixti V. Pontificis, cùm antea haberetur in codicibus vulgatis, vt decipiant: nam cùm in hebraico, & græco codice habeatur, vt deijciant, & sic legerint veteres Patres, & hoc requirat coniunctio cum arcu, & gladio, & denique non deessent codices antiqui latini manuscripti, qui haberent, vt deijciant, facilè iudicari potuit, errore librariorum, ob literarum similitudinem, irrepsisse, decipiant, pro, deijciant. Rursum considerandum est, iustum hoc loco dici rectum corde, vel vt est in hebræo rectum via, quia iustus cor habet conforme legi Dei, quæ est rectissima; & quia eadem lex est via recta, per quam ambulare debemus dum operamur, ideò rectus corde dicitur etiam rectus via, quia nunquam aberrat à recta via, quæ est lex Domini. Præterea notandum hoc loco, iustum dici pauperem, & inopem, vel quia omnes

iusti sunt pauperes spiritu ; & licet interdum diuitijs abundent, intelligunt eas diuitias non esse propriè suas, cùm de eis rationem reddituri sint Deo; vel certè non loquitur Dauid de omnibus iustis, sed solùm de pauperibus, & abiectis, qui à potentibus opprimuntur. Porrò inter pauperem & inopem hoc interest
עני quo ad voces hebraicas, quod, ani, pro qua habemus pauperem, significat hu-
אביון milem, afflictum, mitem; ebion, pro qua voce habemus, inopem, significat propriè egenum, qui omnia desiderat, quia omnibus caret. Denique illa imprecatio, gladius eorum intret in corda ipsorum, est prædictio potius, quàm imprecatio. Tunc autem gladius peccatoris extensus aduersus iustum, intrat in corda peccatoris, quando peccator dum nocere intendit iusto, sibi ipse magis nocet: dum enim fortè spoliat iustum pallio, se ipse spoliat veste charitatis: & dum iustum priuat vita carnis, se ipse priuat gratia Dei, qui est vita animæ: & dum iustum calumnijs suis trudit in carcerem, se ipse precipitat in gehennam.

XVII. *Teth*. Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.

XVIII. Quoniam brachia peccatorum conterentur, confirmat autem iustos Dominus.

Ne iusti pauperes iniquis diuitibus inuideant, & dimissa iustitia ad perpetrandam iniquitatem accedant, munit eos Dauid his duobus versiculis. Melius, inquit, est modicum iusto super diuitias peccatorum multas, id est, plus prodest iusto modica substantia, quàm peccatori ingentes diuitiæ: proinde felicior est iustus tenuis, quàm peccator locuples; & ideò magis expetenda est iustitia cum paruis opibus, quàm multæ copiæ cum iniustitia. Ratio est, quia iustus dirigitur à Deo, vt sciat vti diuitijs, non est auarus, non est prodigus, ac propterea non eget, neque grauatur ære alieno, neque retinet ociosas opes, vnde vel in superbiam erigatur, vel ad luxuriam prouocetur. Peccator autem superbus, & prodigus est, nec scit vti diuitijs; inde semper eget, semperq. debet, nec diu statum suum conseruare potest. Atque hoc est quod sequitur, Quoniam brachia peccatorum conterentur, confirmat autem iustos Dominus, id est, potentia, & fortitudo peccatorum facilè deficiet, quia nititur brachio carnis, nec diuitiæ illum iuuare poterunt. Iusti autem fortitudo & potentia non potest deficere, quia nititur brachio Dei: Deus etiam, qui amicus iustorum est, illum confirmat, vel vt clarius rem explicat vox hebraica, illum sustentat. Denique peccator non obstantibus maximis suis diuitijs, non effugiet æternum interitum, quia cùm morietur nihil secum asportabit, neque descendit cum eo gloria eius. Iustus autem, qui non in diuitijs terrenis, sed in Deo confidit, in sempiternum viuet.

XIX. *Iod*. Nouit Dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit.

XX. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur.

Con-

Confirmat Propheta quod paulò ante dixit de felicitate iustorum, etiam si modicas opes habeant. Nouit, inquit, Dominus dies immaculatorum, id est, approbat Dominus vitam iustorum, eiq. fauet, & benedicit, & ideò dies eorum diuturni erunt, & hæreditas eorum cum ipsis diutissimè conseruabitur. Non confundentur in tempore malo, id est, tempore sterilitatis, & penuriæ non confundentur, quia non cogentur erubescere mendicando panem; & in diebus famis saturabuntur, id est, non solùm non erubescent mendicando tempore communis famis, sed etiam habebunt ex suis copijs, vnde comedant ad satietatem. Sed hæc interdum implentur in hoc seculo, semper autem implebuntur in futuro. Ventura enim est post hanc vitam incredibilis quædam sterilitas, quando nemo poterit serere, vel metere, & diues in inferno guttam aquæ desiderabit, nec obtinebit. Tunc igitur immaculati, qui nihil dimiserunt in terra, sed in cælum omnia transtulerunt, inuenient æternam hæreditatem; neque confundentur mendicando cum stultis virginibus, date nobis de oleo vestro; sed satiabuntur cùm apparuerit gloria Domini.

Quia peccatores peribunt.
Caph. Inimici verò Domini mox vt honorificati fuerint & XXI.
exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficiét.

Tres primæ dictiones pertinent ad versiculum superiorem in editione græca & latina: sed voluimus eas hoc loco ponere, vt appareat artificium Prophetæ, qui per literas alphabeti psalmum digessit. Nam in illa particula, quia, posuit literam Caph, quæ in alphabeto sequitur; & inde incipit in hebræo nouus versus. Ergo illa verba, Quia peccatores peribunt, reddunt rationem, cur immaculati pacificè possidebunt hæreditaté in terra, & in tempore famis saturabũtur. Id enim fiet, quia peccatores, qui eos perturbare, eisq. bona sua diripere solebant, peribunt. Quod autem sequitur, Inimici verò Domini mox vt honorificati fuerint, & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient; respondet duobus versiculis superioribus, vt hic sit sensus. Immaculati homines, tanquam amici Dei, habebunt æternam hæreditatem, & in tempore malo non confundentur: inimici verò Domini, quales sunt omnes peccatores, è contrario habebunt breuissimam felicitatem; statim enim atque exaltari cœperint, euanescunt instar fumi, qui dum exaltatur consumitur, neque vestigium vllum post se relinquit. Illud verbum, exaltati, à S. Hieronymo legitur, Sicut Monocerotes, ab alijs, Agni, quæ sunt res diuersissimæ. In hebræo nunc habetur
Carim, quod propriè Agnos significat, & ad sententiam huius loci nihil facit. כָּרִים
Sanctus Hieronymus videtur legisse Carem, & ideò vertit, sicut Monocerotes; כָּרֵים
nam Monocerotes in libro Num. cap. 23. & 24. dicitur, reem, & in lib. Iudic. רְאֵם
cap. 38. dicitur, rem, & tunc sensus est, quod inimici Domini cùm honorifi
cati, & gloriantes fuerint sicut Monocerotes, tanquam fumus consumentur. רֵים
Sed Septuaginta Interpretes non legerunt Carim, neque Carem, sed Carum; כָּרוּם
& ideò rectè verterunt, Cùm exaltati fuerint. quæ lectio optima est, eamq. noster Interpres etiam sequutus est, & tota frequentat Ecclesia.

Lamed. Mutuabitur peccator & non soluet: iustus autem mi- XXII.
seretur, & tribuet.

XXIII. Quia benedicentes ei hæreditabunt terram, maledicentes autem ei diſperibunt.

Confirmat quod ſupra dixerat, Melius eſt modicum iuſto ſuper diuitias peccatorum multas. Nam ſæpiſſimè accidit, vt peccator quamuis ditiſſimus, mutuo accipiat pecuniam, & tamen non reſtituat: quia volunt diuites peccatores ſupra cenſum lautè viuere, vel ſuperbè veſtire, aut habitare; inde ſemper laborant ære alieno grauati: Iuſtus autem, qui vt ſupra diximus, ſcit vti diuitijs, etiam ſi modicum habeat, tamen ex modico illo habet, vnde miſereatur pauperum, & tribuat ſine ſpe recuperandi. Quia benedicentes ei, Deo videlicet, vt S. Auguſtinus exponit, hæreditabunt terram, & ſic ſemper habebunt, vnde tribuant: maledicentes autem ei, tanquam blaſphemi, & ingrati, diſperibunt, vt etiam ſi velint tribuere, non poſſint. S. Hieronymus legit paſſiuè, quia benedicti ab eo, nimirum à Deo, hæreditabunt terram, maledicti ab eo diſperibunt. Et quidem verba hebraica modica facta mutatione punctorum, tam actiuè, quam paſſiuè exponi poſſunt, & vna ſententia aliam infert. Qui enim Deum in omnibus rebus benedicunt, ab eo quoque benedicuntur; & qui Deo maledicunt, maledictionem ipſius conſequentur.

XXIV. *Mem.* Apud Dominum greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet.

XXV. Cùm ceciderit non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam.

Incipit hoc loco Propheta exponere ſingularem prouidentiam erga iuſtos, vt tanto magis eos confirmet, ne fortè proſperitas impiorum eos alliciat ad peccandum. Dicit igitur, vitam iuſtorum à Domino dirigi, & cuſtodiri. Apud Dominum, inquit, greſſus hominis iuſti, ille diriget actiones, & opera iuſti, qui iuſtum fecit. Et viam eius volet, id eſt, hinc fiet, vt iuſtus viam Domini velit, diligat, libenter ſequatur: vel, Deus volet viam iuſti, id eſt, approbabit actiones, & opera eius. Prior explicatio S. Auguſtini, poſterior Euthymij eſt. Illud, apud Dominum, in textu originali eſt, à Domino, & ſic legit S. Auguſtinus, & Græci Interpretes. ſed verba noſtræ editionis, vt non diſſentiant à textu originali, ſic explicanda ſunt, Apud Dominum, id eſt, in ſecreto conſilio Domini dirigentur, quod eſt idem cum illo, à Domino dirigentur. Sequitur, Cùm ceciderit non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam. Poteſt hoc referri ad miſerias corporales, & etiam ad miſerias animæ. Nam ſi iuſtus ceciderit in aliquam afflictionem, & tribulationem, quæ ſunt quaſi foueæ, vel ſaxa, vel lutum in via vitæ huius, non collidetur, id eſt, non omnino ſuccumbet, aut opprimetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam ne lædatur, vel, vt eſt in hebræo, quia Deus ſuſtentat eum manu ſua, id eſt, auxilio, & prouidentia ſua. Et ſi fortè ceciderit in tentationem peccati, non collidetur, id eſt, non perueniet ad conſenſum culpæ lethalis, nec amittet patientiam, aut fidem, aut aliam virtutem, quia Dominus auxilio gratiæ ſuæ ſuſtentabit eum.

Nun. Iunior fui etenim ſenui,& non vidi iuſtum derelictum, XXVI.
nec ſemen eius quærens panem.
Tota die miſeretur & commodat, & ſemen illius in be- XXVII.
nedictione erit.

Probat ab experintia ſua, quod ſupra dixerat, iuſtos in tempore malo non confundendos, & in diebus famis ſaturandos. Iunior fui, inquit, vel vt expreſſius habetur in hebræo, puer fui, & poſtea ſenui, & in tam longo tempore numquam vidi iuſtum derelictum à Deo, ita vt graui inopia premeretur; nec vidi ſemen eius, id eſt, filios eius quærentes, & mendicantes panem. Sed contra potius vidi, quòd iuſtus tota die miſeretur, & commodat, id eſt, omni tempore ita abundat, vt vel ex miſericordia donet, vel certè mutuo, aut commodato det proximis de facultatibus ſuis. Quare ſemen illius, id eſt, filij eius non ſolùm non mendicabunt panem, ſed in benedictione erunt, id eſt, benedicti à Deo copijs abundabunt, vel ab omnibus benedicentur, tanquam filij optimorum parentum. Obſerua circa verba, illud, etenim, in hebræo eſſe, gam, quod ſignificat, etiam, vt ſenſus ſit, puer fui, & etiam ſenui. In græco quidem habetur καὶ γὰρ, etenim, ſed accipi poteſt, pro, etiam. Obſerua præterea non repugnare hanc ſententiam veritati, etiam ſi videamus in Eccleſia multos fideles mendicantes panem. Nam mendicantes religioſi ſponte mendicant amore paupertatis, non neceſſitate inopiæ, neque derelicti dici poſſunt, cùm Deus eos mirabili prouidentia ſua alat, & ſuſtentet. Cæteri mendicantes, vt plurimum non ſunt filij eorum, qui conſueuerint miſereri aliorum, & donare: ad hos enim propriè hæc promiſſio pertinet. Sæpè etiam neque iuſti ſunt ipſi, neque filij iuſtorum: denique vt ſupra diximus, ſi qui verè iuſti, & ſperantes in Domino derelicti videntur, & quærentes micas panis, vt Lazarus de Euangelio: ij melius aliquid à Domino acceperunt, quàm ſit copia rerum temporalium: neque mutarent meritum patientiæ cum omni temporali felicitate.

Samech. Declina à malo & fac bonum, & inhabita in ſeculum XXVIII.
ſeculi.
Quia Dominus amat iudicium, & non derelinquet XXIX.
ſanctos ſuos: in æternum conſeruabuntur.

Ex ijs, quæ dixit paulò ante, ſe fuiſſe expertum à pueritia vſque ad ſenectutem; concludit per modum adhortantis, ac dicit, Declina à malo, & fac bonum, quæ ſunt duo prima præcepta iuſtitiæ, & inhabita in ſeculum ſeculi, id eſt, vide vt iuſtus ſis, & ſecurus inhabitabis terram vſque in ſempiternum. Et reddit rationem, cur iuſti terram perpetuò habitaturi ſunt. Quoniam, inquit, Dominus amat iudicium, id eſt, iuſtiſſimus eſt, & iuſtè iudicat, & ideò non derelinquet ſanctos ſuos, id eſt, iuſtos ſeruos ſuos; ideò affirmo, quòd in æternum conſeruabuntur. Hæc promiſſio pertinet quidem aliquo modo ad hanc vitam, in qua per varias ſucceſſiones iuſti longo tempore terram inhabitare ſolent: ſed abſolutè, & propriè pertinet ad vitam futuram, quæ in terra viuentium ſempiterna erit.

XXX. *Aijn*. Iniusti punientur, & semen impiorum peribit.
Iusti autem hæreditabunt terram, & inhabitabunt in
XXXI. seculum seculi super eam.

Hoc loco desunt in hebræo duæ primæ dictiones, videlicet, Iniusti punientur, quæ apertissimè leguntur in textu græco: & hinc factum est, vt non appareat litera Aijn, initio horum duorum versiculorum; vt numerus, & ordo literarum alphabeti postulabat. Sed vox, iniusti, quæ est apud græcos, & latinos, עוילים apud hebræos esset, auilim, quæ incipit per Aijn. Itaque si addatur ad hebræum textum, Iniusti punientur, vocibus hebraicis, constabit ratio alphabeti. Sententia autem horum duorum versiculorum clarissima est, vt explicatione non egeat.

XXXII. *Phe*. Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.
XXXIII. Lex Dei eius in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus eius.

Dixit paulò ante diuinam prouidentiam vigilaturam, ne iusti ab impijs opprimantur: nunc addit, iustos quoque per sapientiam suam, quæ est etiam Dei donum, effecturos, vt non supplantentur à malitia iniquorum. Os iusti meditabitur sapientiam, id est, iustus sapienter loquetur, vt non possit capi in sermone: meditari enim sapientiam ore nihil est aliud, nisi exercere sapientiam inter loquendum, vt alibi diximus: & hoc ipsum repetit Dauid cum addit, Et lingua eius loquetur iudicium, id est, lingua iusti non temerè profundet verba, sed loquetur quod iustum est, & quod pro tempore dici debet, quod est sapienter loqui. Addit rationem, dicens, Lex Dei eius in corde ipsius, id est, sermo iusti sale sapientiæ conditus erit, quia iustus habet in corde legem Dei, & propterea dum loquitur cogitat mandata Dei, vt non delinquat in lingua sua: & propterea lex est lux, vt ait Salomon Prouerb. 6. & vt idem Dauid ait Psal. 18. Lex Domini illuminat corda, & sapientiam præstat paruulis; & ideò non est mirum, si iustus qui habet legem in corde, eamq. cogitat & diligit, sapienter loquatur. Ex his colligit Propheta, Et non supplantabuntur gressus eius, id est, quia iustus semper loquitur sapienter, nemo illum supplantando impellet ad casum. Supplantare dicitur, qui plantam alterius tenendo, vel impediendo cadere illum cogit, præsertim quando id astutia potius, quàm violentia fit. Ergo non supplantabuntur pedes eius, ac per hoc non impelletur iustus ad casum dolo alicuius iniqui circumuentus.

XXXIV. *Zade*. Considerat peccator iustum, & quærit mortificare eum.
XXXV. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius: nec damnabit eum, cùm iudicabitur illi.

Declarant hi duo versiculi versiculos duos superiores. Considerat, inquit, pecca-

peccator iustũ, nimirũ obseruans diligenter quid loquatur, & quid agat, vt supplantet eum; & quærit mortificare eum, id est, quærit supplantando illum occidere. Quod quidem præcipuè fieri solet in iudicijs, cùm iudex, vel accusator iniquus innocentem aliquem circumuenire, & perdere cupiunt. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius, id est, Dominus non permittet, vt peccator habeat iustum in potestate, & ideò inspirabit illi sapientiam, vt cognoscat fraudes inimicorum, & sapienter loquendo euitet supplantationes eorum. Nec damnabit eum, cùm iudicabitur illi, id est, Iudex non damnabit iustum, cùm tempus iudicij eius aduenerit, quia Deus non permittet obscurari iustitiam. Verba illa, cùm iudicabitur illi, clariora sunt in textu originali, & nihil aliud significat, nisi cùm ille, iustus videlicet, iudicandus erit; siue cùm fiet ei iudicium; siue, cùm iudicabitur. Habentur eadem ferè verba versu duodecimo, Obseruabit peccator iustum, & stridebit dentibus in eum, &c. sed ibi de violentia agitur, hic de astutia.

Coph. Expecta Dominum, & custodi viam: & exaltabit te, vt hæreditate capias terram; cùm perierint peccatores videbis. XXXVI.

Hortatur Propheta iustum, vt speret in Deo, & perseueret in iustitia. Expecta Dominum, id est, spera in Deo, si fortè differri tibi videtur promissio eius: & custodi viam eius, id est, obserua legem eius, & non declines à via iam inchoata sanctitatis, & iustitiæ, vt hæreditate capias terram, id est, vt cùm implebitur promissio eius, possideas quasi propria hæreditate, terram viuentium. Cùm perierint peccatores videbis, id est, cùm peccatores omnes iudicio diuino condemnati perierint, tunc videbis quod nunc speras.

Res. Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros libani. XXXVII.

Et transiui, & ecce non erat, quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. XXXVIII.

Quia dixerat, Cùm perierint peccatores, videbis; poterat iustus quærere, quando hoc erit? Ideò nunc addit, breui hoc futurum esse. Nam vidi, inquit, impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros libani, id est, positum in altissimo gradu dignitatis & potestatis, & radicatum, ac fundatum opibus, clientelis, & similibus rebus, vt videretur æterna futura eius felicitas: & tamen vix pertransij, & ecce non erat, id est, transiens vidi hominem illum eleuatum, & radicatum vt cedros Libani, & vix illum pertransij, & ecce respicio post me, & euanuerat, quæsiui vbi fuisset, & an vestigia remanerent tantæ magnitudinis, & non est inuentus locus eius, quasi nunquam ibi fuisset. Hæc verissima esse quotidiana experientia docet. Vbi enim nunc sunt potentissimi illi Monarchæ, vt de minoribus taceam, Assyriorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum? certè nisi aliquid in libris historicorum legeremus, ignoraremus illos vnquam fuisse. Ita nulla supersunt vestigia tantæ potentiæ; & tamen humana

superbia; ita mortalibus oculos perstringit, vt videre non possint quæ tangunt manibus; & credere nolint quæ vel inuiti sentire, & experiri coguntur. Quod attinet ad verba, in hebræo habetur, Vidi impium robustum, fortissimum, sicut indigenam virentem. Sed Septuaginta Interpretes respicientes ad similitudinem cedri, vt rem magis explicarent, dixerunt, superexaltatum, & eleuatum; ex quo tamen sequitur, vt robustus, & fortissimus esset: cedri enim altissimæ, & robustæ, & fortissimæ sunt. Et pro illo, sicut indigenam virentem, verterunt Septuaginta, sicut cedros Libani, quia non legerunt vt nunc habemus, ceezra, sicut indigenam, sed vna litera transposita, ceezra, sicut cedrus: & quia cedri virentes in monte Libano potissimum inueniuntur, ideò pro, cedros virentes, posuerunt, cedros Libani. Porrò vbi nos legimus, & transiui, in hebræo est, & transiuit; sed credibile est hebraicam vocem incuria librariorum esse corruptã vnius literæ mutatione. Nam non solùm Septuaginta Interpretes verterunt in prima persona, sed etiam S. Hieronymus.

כְּאֶרְזָח
כְּאֶזְרָח

XXXIX. *Schin.* Custodi innocentiam, & vide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.

XXXX. Iniusti autem disperibunt simul, reliquiæ impiorum interibunt.

Pergit Propheta in adhortatione, & ait, Custodi innocentiam, & vide æquitatem, id est, conserua innocentiam erga te ipsum, & vide æquitatem, id est, iudica quod rectum est, erga proximos. Quoniam sunt reliquiæ homini pacifico, id est, quia dabit Deus in præmium homini pacifico, vt relinquat filios post se. Vel altiore sensu, Quia multa bona reliqua sunt homini pacifico post mortem eius. Opera enim bona sequuntur illos, qui in Domino moriuntur, vt dicitur Apoc. 14. Iniusti autem è contrario, peribunt ipsi simul omnes nullo excepto, & reliquiæ peribunt cum eis; quia nec filios in hoc sæculo relinquent, nec boni aliquid eis reliquum erit; cùm omnia in concupiscentijs suis, sceleribusq. consumpserint.

XXXXI. *Thau.* Salus autem iustorum à Domino; & protector eorum in tempore tribulationis.

XXXXII. Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus, & saluabit eos, quia sperauerunt in eo.

Hæc est quasi recapitulatio Psalmi totius, & satis aperta, & perspicua.

PSAL-

PSALMVS TRIGESIMVSSEPTIMVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Psalmus Dauid, in rememorationem de Sabbato.

Itulus huius Psalmi in hebræo codice, non facit mentionem Sabbati, sed solius rememorationis; tamen placuit Interpretibus Septuaginta viris grauissimis, explicandi gratia, addere vocem sabbati. Videtur autem satis apta esse explicatio S. Augustini, quam etiam sequitur S. Gregorius, vt hic Psalmus, qui vnus est ex ijs, qui propriè ad pœnitentiam pertinent, compositus sit à pœnitente Dauide, in remomorationem Sabbati, id est, quietis amissæ in statu innocentiæ, vel promissæ in resurrectione iustorum. Posset etiam intelligi de Sabbato, quod agit bona conscientia, dum gratia Dei fruitur; & quod amittit qui peccat; & cuius cum gemitu recordatur, qui verám pœnitentiam agere incipit. Argumentum Psalmi est oratio pœnitentis, similis illi, quæ habetur in Psalmo sexto, qui idem omnino principium habet, & valde probabile est, compositam fuisse hanc orationem eo tempore, quo Dauid fugit de Hierusalem ob persecutionem Absalonis.

EXPLICATIO PSALMI XXXVII.

DOmine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. I.

Precatur Dauid pœnitens, vt Deus eum non puniat in ira, & furore suo, vt Iudex cùm reis facit, sed in misericordia, vt medicus cum ægrotis se gerit. Vide quæ diximus ad initium Psalmi sexti; vbi ostendimus nihil interesse hoc loco inter furorem, & iram; & inter arguere, & corripere. Si tamen placet discrimen admittere, poteris cum S. Augustino, & S. Gregorio dicere, illos argui in furore, qui damnantur ad gehennam; illos in ira corripi, qui post mortem in igne purgatorij cruciantur: Prophetam autem precari Deum, vt hic illum puniat pro peccatis admissis, non in purgatorio, vel gehenna. Monet autem S. Augustinus, non esse contemnendum ignem purgatorij, quoniam grauior est ille ignis, quàm quicquid pati potest homo in hac vita. Illud quoque addendum est, quamuis hoc loco, & in Psal. 2. vers. 5. & Psal. 6. vers. 1. accipiatur ira Dei pro damnatione ex iustitia: tamen alibi accipi aliquando pro zelo patris, qui irascitur filijs, non vt perdat, sed vt custodiat.

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam. II.

Quia nouerat Propheta, nihil esse vtilius ad veniam peccatorum impetrandam, quàm plenè cognoscere miseriam peccati, & eam coram Domino deplorare; deflet in hoc versiculo, & aliquot sequentibus infelicitatem, quam se-

cum adfert lethale peccatum. Ait igitur, Non arguas me in ira tua, quoniam ea grauissima est, vt iam experientia didici. Siquidem sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, id est, multæ tribulationes, te puniente peccatum meum, acciderunt mihi; & confirmasti super me manum tuam, id est, ideò sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & non leuiter tantum tetigerunt, quia tu manum tuam aggrauasti super me, vt sagittæ profundius penetrarent. Videtur autem per has tribulationes, & supplicia intelligere mortem filij ex Bethsabea suscepti, stuprum filiæ à proprio eius fratre allatum, cædem Ammonis filij, incestum, & adulterium vxorum suarum à proprio filio patratum, expulsionem suam à Regno, & alia id genus, quæ propter peccatum suum, Domino vlciscente, perpessus est. Fortasse etiam sagittas vocat verba illa increpatoria, & comminatoria, quæ à Nathan Dei nuncio audiuit, 2. Reg. 12. Hæc dicit Dominus Deus Israël, Ego vnxi te in Regem super Israël, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in sinu tuo, dediq. tibi domum Israël & Iuda. Quare ergo contempsisti verbum Domini, vt faceres malum in conspectu meo; Vriam Ethæum percussisti gladio, & vxorem illius accepisti in vxorem tibi. Quamobrem non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum, &c. Certè ista exprobratio beneficiorum, & comminatio pœnarum pupugit sine dubio grauissimè animum Dauidis, & verecundia, timore, & dolore vehementissimo illum affecit.

III. Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ; non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.

Describit effectum sagittarum Domini, ac dicit, se vehementer conturbari, nec requiescere posse, dum iram Dei & peccata sua recogitat, quæ iram illam meruerunt. Non est sanitas, inquit, in carne mea à facie iræ tuæ, id est, aspectus iræ tuæ, quæ mihi semper ante oculos mentis versatur, carnem meam mœrere, & tabescere facit. Dolor enim animi carnem quoque affligit, & extenuat; pallere, & languere cogit. Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum, id est, aspectus deformitatis, & grauitatis culpæ meæ ita me conturbat vt nulla sit requies, & ipsa etiam ossa contremiscant.

IV. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Reddit rationem, cur tantopere conturbetur, dum respicit peccata sua, & dicit rationem esse, quia peccata sunt multa & magna: de multitudine dicit, Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, id est, in tantum cumulum creuerunt, vt me quasi obruant; quo modo obruitur aquis, qui ita profundum fluuium ingreditur, vt aquæ supergrediantur caput eius: de magnitudine dicit, Et sicut onus graue grauatæ sunt super me, id est, peccata mea quasi pondus importabile grauant humeros animæ meæ, quia super vires meas est, pro tam graui debito satisfacere. Id clarius est in textu hebraico, vbi illud, super me, significat propriè, super vires meas, siue, grauius quàm ferre possim. Peccatum Dauidis fuit adulterium cum homicidio coniunctum, sed

verus

verus pœnitens multas valdè deformitates in eo considerat. Nam offendit Dauid seruum fidelem, cui vxorem, & vitam eripuit: offendit Betsabeam, quam ad peccandum induxit, & spiritualiter interfecit: offendit vxores proprias, quibus fidem non seruauit: offendit populum vniuersum; imò etiam infideles ipsos malo exemplo, vnde Nathan dixit 2.Reg. 12. Blasphemare fecisti inimicos nomen Domini: offendit denique Deum, cuius leges apertè præuaricatus est. Itaque si numerentur tot offensiones, & tot delicta, quot personas illo suo peccato Dauid offendit, non sine causa dicere poterit idem Dauid, Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum. Deinde grauitas peccati ex circumstantijs cognosci potest; nam occidit Dauid Vriam, primo innocentem, secundo fidelissimum, tertio qui tùm Dauidi militabat, quarto quia vxorem eius polluerat per adulterium, quasi vellet, quia iniuria illum affecerat, maiori adhuc iniuria afficere, quinto quia ipsum eumdem ministrum suæ mortis esse voluit, sexto quia cùm scripsit ad Ioab, vt Vriam occideret, credi voluit, illum magni alicuius criminis reum esse, & eo modo famam eius maculauit. Sed ingratitudo erga Deum præcipua causa est grauitatis peccati Dauidis. Deus enim in vnum Dauidem omnia ferè dona temporalia, & spiritualia abundantissimè contulit. Illum enim Regem magnum, Prophetam eximium, Imperatorem fortissimum fecit, donauit prudentia, robore, pulchritudine, diuitijs, omnibus bonis, quæ ab hominibus expeti possunt; quæ certè omnia grauissimum reddebant peccatum eius, quod cùm ipse appenderet in statera diligentissimæ considerationis, meritò dicebat, iniquitates meæ sicut onus graue grauatæ sunt super me. Atque hæc est causa cur sensum doloris, quem par esset, ex peccatis suis pauci percipiant; quia peccati magnitudinem pauci in statera seriæ considerationis appendunt.

Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ. V.

Hæc pertinent ad tempus illud, quod intercessit inter peccatum adulterij, & admonitionem Nathan Prophetæ, quod fuit plusquam nouem mensium. Siquidem Nathan Dauidem corripuit, postquam natus fuerat puer ex adulterio illo conceptus, vt dicitur 2.Reg. 12. Toto igitur illo tempore distulit Dauid curare vulnera peccati sui per pœnitentiam. Interim autem obducta erat quædam quasi cicatrix obliuionis, quæ non sinebat vulnus agnosci, sed re vera cicatrices illæ putrescebant, & vulnera grauiora, magisq. incurabilia fiebant. atque hoc est quod nunc deplorat, dicens, Cicatrices meæ non ex arte medici curantis, sed ex negligentia, & obliuione superinductæ, putruerunt, & corruptæ sunt à facie insipientiæ meæ, id est, insipientia mea, quæ causa fuit, vt vulnera mea non aduerterem, eadem fuit etiam causa, vt ipsa vulnera putrefacta fœtorem scandali latius, longiusq. diffunderent. Per cicatrices hoc loco non intelliguntur signa, quæ remanent post curationem plagæ, sed intelligitur plaga non curata, quæ solet claudi ad modum cicatricis; & quia non est expressus sanguis corruptus ex ea, neque ipsa fota oleo, aut circumligata, vt dicitur Isaiæ 1. ideò putrescit, & corrumpitur. Id colligitur ex textu originali, vbi habetur vox Chaburoth, quæ non significat cicatrices propriè dictas, sed liuorem & plagam חַבּוּרוֹת tumentem: quare vel in latina editione accipiuntur cicatrices pro plagis, vel vt dixi-

diximus, pro cicatricibus, quæ per se fiunt, dum vulnus non curatur, sed per se clauditur, & plaga negligitur, & corrumpitur.

VI. Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar.

Ex corruptione illa factum est, vt Dauid miser, & curuus fieret; quod potest intelligi duobus modis, primo de culpa, secundo de pœna. Nam qui grauiter peccat, præsertim peccato luxuriæ, hoc ipso fit miser, & curuus, quia relicto Deo, in quo est nostra beatitudo, curuatur ad terram, & fit iumentis similis, ac per hoc miser, & miser valde: & hoc significat illud, vsque in finem, nimirum miser, & curuatus sum adeò, vt miserior, & magis curuatus fieri non potuerim, cùm à delectatione Angelorum curuatus sim ad voluptates pecorum. Id colligitur ex textu hebraico, vbi habetur, miser, & curuatus sum vsque valdè. Proinde illud, in finem, non significat, vsque ad finem vitæ, vel vsque ad finem temporis, vel vsque in æternum, sed vsque ad finem curuationis, vt magis curuari nequeat. Nam versu octauo vbi legimus, Humiliatus sum nimis, eadem est vox hebraica, quam Interpres nunc vertit, vsque in finem, nunc, nimis, aut, valdè. Potest etiam intelligi de pœna, nam qui peccat peccato luxuriæ, miser efficitur, & curuatus valde propter conscientiæ remorsum, timorem iræ diuinæ, & verecundiam humiliantem, & confundentem, vt non audeat talis homo ad cælum oculos leuare. Sed potest etiam vtraque intelligentia simul coniungi, vt sensus sit, Miser factus sum miseria culpæ & pœnæ, & curuatus valdè, tum quia faciem animæ, quam defixam in Deo habere debui, conuerti ad carnales & infimas voluptates: tum quia præ pudore cælum aspicere non possum, & humilis, atque abiectus terram aspicere cogor; & propter hæc omnia, tota die contristatus ingrediebar, id est, semper conscientia mordente, & accusante, tristis, ac mœrens incedebam: quæ enim lætitia esse potest homini misero, si miseriam suam agnoscat?

VII. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea.

VIII. Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei:

Transit Propheta à peccato suo particulari ad corruptionem generalem, quam in carne sua experiebatur ex peccato primi parentis, vnde peccatum illud suum particulare tanquam ex fonte manauerat: & ex ea corruptione dicit se affligi, & humiliari, & continuo gemere, & rugire. Quoniam, inquit, lumbi mei, hoc est, pars illa bestialis, & concupiscens disrupto fræno iustitiæ originalis parit perpetuò desideria ignominiosa, & turpia, & ideò repletur illusionibus spirituum malignorum: & non est sanitas in carne mea, quia non habitat in ea bonum, sed malum passionum variarum, quæ illam infirmam reddunt; ideò afflictus sum, & humiliatus nimis, quia pudet me hominem ratione præditum, eiusmodi bestialibus motibus non posse carere; & ideò rugiebam præ dolore à gemitu interiore cordis mei prouocatus ad rugitum, & clamorem exterio-

teriorem. Scio Rabinos, & qui eos sequuntur, fabulari nescio quid de morbo corporali, & fœtente, quo Dauid laborauerit in partibus corporis pudendis; sed sancti Patres nostri Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & Gregorius in commentarijs huius loci referunt hos versiculos ad carnalem concupiscētiam, vt similis sit hæc Dauidis querimonia illi, quæ legitur apud Apostolum Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati. Infelix ego homo, quis me liberabit, &c. S. Ambrosius, & S. Augustinus legunt, anima mea impleta est illusionibus, vbi nos legimus, lumbi mei impleti sunt illusionibus. Sed accidit hoc, quia apud græcos, lumbi dicuntur ψοαὶ, & animæ dicuntur ψυχαὶ, vnica litera addita. Proinde facilè fuit corrumpi græcum textum, ob literarum similitudinem, quæ nulla est in textu hebraico. Itaque vera lectio ea est, quæ cum textu hebraico, & latino concordat. Quod autem vox hebraica, pro qua habemus, illusionibus, significare videatur propriè ignominiam, vt S. Hieronymus vertit, non variat sensum: nam qui repletus est ignominia, ille derisioni expositus est. Quod verò S. Hieronymus vertit, euigilaui, pro eo quod nos habemus, afflictus sum, non video quid sequutus sit. Vox enim quam nunc habemus in textu hebraico, debilitari propriè significat, debilitari autem, & affligi, pro eodem accipi possunt.

Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus IX.
à te non est absconditus.

Quia dixerat, gemitum cordis sui excitare rugitum; declarat ad quem gemat corde, ac dicit gemere se ad illum, qui scrutatur corda, & scit quid desideret spiritus. Domine, inquit, ante te omne desiderium meum, id est, tu Domine solus vides omne desiderium meum, quod non est aliud, nisi vt aliquando liberer à concupiscentia mala, & perueniam ad Sabbatum perfectæ quietis; & de hac re gemitus meus interior tibi non est absconditus. Simile quid Apostolus dicit, cùm ait Rom. 8. Et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri.

Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea, & X.
lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.

Pergit describere corruptionem naturæ humanæ, ac dicit, Cor meum conturbatum est, quòd significat bellum intestinum ex rebellione partis inferioris à superiore; & addit, Dereliquit me virtus mea, quia nata est ex illa rebellione tanta infirmitas, vt homo velit, nolit, patiatur desideria mala, & dicat cum Apostolo, Velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio. Addit postremò, Et lumen oculorum meorum & ipsum non est mecum, quia non solùm infirmitas in voluntate, sed etiam ignorantia in mente ex eadem rebellione orta est. Sæpè enim de rebus iudicamus, non vt sunt, sed vt nobis malè affectis videntur: quomodo febricitantes, quod dulce est, amarum iudicant, & quod amarum dulce. Itaque non ait, Lumen oculorum meorum extinctum est, sed non est mecum; nam lumen intelligentiæ, & rationis est quidem semper in anima rationali; sed quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, sæpè impediti

diti

diti carnalibus paſſionibus illo non poſſumus vti; & ideò dicit, & lumen oculorum meorum, & ipſum, inquam, lumen oculorum meorum, interiorum videlicet, non eſt mecum dum operor, licet in me ſit. Proinde eſt in me quoad eſſentiam, non eſt mecum quoad vſum.

XI. Amici mei, & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt, & ſteterunt.

Poſteaquam deſcripſit bellum inteſtinum, quod intra hominem continuo geritur; deſcribit etiam bella externa, perſequutiones, & detractiones, quæ omnia peccatorum pœnæ ſunt. Ac primum queritur, quod amici, & proximi facti ſint illi inimici; quod accidit præcipuè in rebellione Abſalonis filij, cùm quo multi amicorum, & proximorum Dauidis aduerſus eum conſpirarunt. Sed moderni expoſitores ex textu hebraico longè aliter exponunt, quàm veritas vulgatæ editionis habeat. textus hebraicus nunc habet, Amici mei, & proximi mei è regione lepræ meæ ſteterunt. Quo modo etiam ferè vertit S. Hieronymus: ex quo multi colligunt, hoc loco tantum ſignificari amicos, & proximos Dauidis, non quidem factos eſſe illi inimicos; ſed non fuiſſe auſos accedere ad eum iuuandum, vel conſolandum; & ideò è regione procul ſtetiſſe. At cùm verſio Septuaginta Interpretum habeat ἤγγισαν, & latinus Interpres antiquus reddiderit, appropinquauerunt, certè nimis durum videtur dicere, non appropinquauerunt, ſed longè ſteterunt. neque obſtat vox hebraica; nam illud, נגעי nighi, quòd verè ſignificat, lepræ meæ, vel plagæ meæ, Septuaginta Interpretes, qui habuerunt codices correctiores, legerunt, נגעו nagehu, appropinquauerunt. Sunt enim literæ eædem, excepta vltima, quæ facillimè mutatur in alteram, cùm non differant, niſi quòd vna eſt paulò maior quàm altera. Iod enim ſi paulum extendatur, efficitur vau, & ideò vitio librariorum facillimè contingit, vt vna ponatur pro alia. At, inquiunt, in verſiculo ſequenti dicitur, de longè ſteterunt. Verùm eſt, ſed non eſt ſermo de iiſdem perſonis, vt iam dicemus.

XII. Et qui iuxta me erant de longè ſteterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.

Dixit amicos & proximos, vt Abſalonem, & ſocios eius factos eſſe inimicos, & aduerſum ſe appropinquaſſe, & ſtetiſſe, vt nocerent: nunc dicit alios, qui iuxta eum eſſe ſolebant, vt milites, aut ſeruos, longè receſſiſſe, nec adeſſe voluiſſe tempore perſequutionis; & interim inimicos vi magna conatos eſſe vitam illi adimere. Neque ſolùm habuit Dauid, qui quærerent animam eius, id eſt, qui quærerent eum occidere, vt milites Abſalonis, ſed habuit etiam, qui detraherent honori, & famæ eius, vt Semei, qui maledixit ei maledictione peſſima, & alios qui conſilia doloſa contra eum dabant, vt Achitophelem, & alios, ideò ſubiungit.

XIII. Et qui inquirebant mala mihi loquuti ſunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.

XIV. Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum.

Et

Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. XV.

Hæc perſpicua ſunt, & veriſſima. quod præcipuè intelligi poteſt ex lib. 2. Reg. cap. 16. vbi cùm Semei malediceret Dauidi, eumq. virum Belial appellaret, & Regni inuaſorem: Dauid incredibili patientia eum ſuſtinuit, neque permiſit, vt vllus ei noceret, eumve reprehenderet; ſic factus eſt quaſi ſurdus, & non audiens; & tanquam mutus, & non habens in ore ſuo redargutiones.

Quoniam in te Domine ſperaui, tu exaudies me Domine Deus meus. XVI.

Reddit tres rationes, cur ita obſurduerit, & obmutuerit: prima eſt, quia vtilius ſibi exiſtimauit ſperare in Domino, quàm in ſua propria defenſione. Ait igitur, obſurdui, & obmutui, quoniam in te Domine ſperaui: non attendi quanta illi falſa, & vana in me iactarent; quoniam ſciebam à te omnia audiri, & cognoſci, in quo ſemper ſperaui, qui es iudex iuſtus, & reddes vnicuique ſecundùm opera ſua; & quia in te ſperaui, tu exaudies me Domine Deus meus, & liberabis à labijs iniquis, & à lingua doloſa.

Quia dixi, ne quando ſupergaudeant mihi inimici mei: XVII.
& dum commouentur pedes mei, ſuper me magna loquuti ſunt.

Hæc eſt altera ratio, cur elegerit obſurdeſcere, & obmuteſcere, Quia dixi, inquit, apud me, ne quando ſupergaudeant mihi inimici mei, id eſt, bonum eſt mihi patientiam habere, & ſperare in adiutorio Domini, ne fortè ſi impatiens fuero, & reddam maledictum pro maledicto, Deus derelinquat me, & gaudeant inimici mei ſuper me, id eſt, ſuper ruina mea lætentur. Et dum commouentur pedes mei ſuper me magna loquuti ſunt, id eſt, non ſine cauſa metuo, ne de exitio meo lætentur inimici; nam dum commouentur pedes mei, id eſt, dum incipiunt nutare pedes mei, & ego inclino ad caſum (quod factum eſt, quando fuit in periculo Regni amittendi) inimici mei magna loquuti ſunt ſuper me, comminantes mihi, & prædicentes extremum exitium. Eſt autem hoc loco obſeruandum particulam, &, ſæpè in Scripturis poni pro, quia, vt Iſaiæ 63. Tu enim Pater noſter es, & Abraham neſciuit nos, & Iſraël ignorauit nos; id eſt, tu ſolus Domine Pater noſter es: nam Abraham, & Iacob, qui videbantur patres noſtri eſſe, non agnoſcunt nos pro filijs. Sic etiam cap. 64. Tu iratus es, & peccauimus tibi, id eſt, quia peccauimus tibi. Ita igitur hoc loco cùm dicitur, Et dum commouentur pedes mei, illud, &, ponitur pro, quia, vt ſenſus ſit, ne quando glorientur ſuper me inimici mei, & dum commouentur pedes mei, id eſt, quia dum commouentur pedes mei, &c. Illud etiam, dum commouentur, poſitum eſt pro, dum commouerentur. Siquidem in hebraico, & græco textu habetur per infinitiuum, in commoueri pedes meos, quod poteſt verti, dum commouentur, & dum commouebantur, & dum commouerentur; proinde debet exponi iuxta exigentiam verbi ſequentis, vt oratio cohæreat.

XVIII. Quoniam ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper.

Addit tertiam rationem, cur voluerit obſurdeſcere, & obmuteſcere coram aduerſarijs, Quoniam, inquit, ego propter peccata mea paratus ſum flagellari non ſolùm flagellis verborum, & detractionum, ſed etiam flagellis verberum, & plagarum. Nam dolor, quem merui, ſemper ante oculos mentis meæ verſatur. vel, quia dolor meus, id eſt, peccatum meum, quod mihi doloris continui
צֶלַע causa eſt, nunquam ab oculis cordis mei recedit. In hebræo eſt vox, zelag, quam
צָרַע aliqui vertunt claudicationem. Alij putant legi debere, zerag, id eſt, lepram;
צֶלַע nos habemus flagella ex græco; ſed nulla eſt difficultas: nam vox illa zelag, communiter ſignificat latus, ſiue coſtam; ſed traducitur ad ſignificandam claudicationem, quia claudi dum ambulant, declinant ad vnum latus, & non recti incedunt. Traducitur etiam ad ſignificandam plagam, vel attritionem, ac per hoc etiam flagellum; quia flagellis accipiuntur plagæ. Itaque S. Hieronymus vertit, Ego ad plagas paratus ſum, & Septuaginta Interpretes, Ego autem in flagella paratus ſum.

XIX. Quoniam iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

Reddit rationem, cur in flagella paratum ſe dixerit, Quoniam, inquit, iniquitatem meam annunciabo, id eſt, quoniam agnoſco, & confiteor me peccaſſe, & flagella commeruiſſe: & cogitabo pro peccato meo, expiando videlicet. Significantius ex hebræo vertit S. Hieronymus, Et ſollicitus ero pro peccato meo, id eſt, diligenter, & anxiè cogitabo, quo modo poſſim Domino ſatisfacere, ac plenam indulgentiam obtinere. Quod quidem ſalutare documentum eſt pœnitentibus, vt ſolliciti ſint pro expiatione peccati, & libenter accipiant occaſiones à Deo oblatas patientiam exercendi.

XX. Inimici autem mei viuunt, & confirmati ſunt ſuper me, & multiplicati ſunt, qui oderunt me iniquè.

Poſteaquam Propheta expoſuit rationes, cur obſurduerit, & obmutuerit coram aduerſarijs ſuis, vt per patientiam Deum placaret; opponit patientiæ ſuæ contrariam aduerſariorum malitiam. Cùm enim ipſe non redderet malum pro malo, illi è contrario retribuebant mala pro bonis: & tamen viuebant, & exultabant, & roborabantur. Quæ ad eum finem commemorantur à Dauide, vt facilius Deum ad miſericordiam inclinent. Inimici autem mei viuunt, & confirmati ſunt ſuper me, id eſt, ego quidem humiliatus ſum, & afflictus, & tamen patientiam ſeruo, ac ſi ſurdus, & mutus eſſem: interim autem inimici mei viuunt, id eſt, alacres ſunt, & exultant, & confirmati ſunt ſuper me, id eſt, robuſtiores, & fortiores euaſerunt. & multiplicati ſunt, id eſt, & creuerunt etiam quo ad numerum, qui oderunt me iniquè, id eſt, illi viuunt, & roborati ſunt, & multiplicati, qui oderunt me ſine vlla iuſta cauſa. In hebræo eſt, qui oderunt me mendaciter, id eſt, ob cauſam falſam, & ementitam. Videntur enim hæc referri ad coniurationem Abſalonis, qui mendacio ſuo perſuaſerat populis,

Regem

Regem non constituisse aliquos, qui iustè iudicarent; se autem iustisimè iudicaturum, si Rex constitueretur. Hinc enim factum est, vt populus rebellaret, & toto corde sequeretur Absalonem, vt dicitur lib. 2. Reg. cap. 15.

Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem. XXI.

Probat quod dixit, sine iusta causa se odio habitum fuisse ab inimicis, dicens, Qui retribuebant mala pro bonis detrahebant mihi, quasi dicat, verè oderunt me iniquè inimici mei: nam illi detrahebant mihi, qui retribuunt mala pro bonis, quales fuerunt Absalon filius, & Achitophel consiliarius. Absalon enim plurima bona à Dauide acceperat, & paulò ante obtinuerat indulgentiam fratricidij, & tamen detrahebat Dauidi patri suo tanquam negligenti, & iniusto dicens ijs, qui veniebant ad iudicium Regis, Videntur mihi sermones tui iusti & boni, sed non est qui te audiat constitutus à Rege, 2. Reg. 15. Sic etiam Achitophel acceperat à Dauide magnum honorem, vt esset principalis Regni Consiliarius, & tamen oblitus beneficij defecit à Dauide ab Absalonem, & consilia iniquissima, contra eumdem Dauidem Absaloni dedit, 2. Reg. 16. & 17. Nec solùm detrahebant mihi, qui retribuunt mala pro bonis, sed etiam (quod grauius est) detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem, id est, quia sincero corde, & bona voluntate cum omnibus agebam, & eo modo contrarius eram iniquis eorum desiderijs, & operibus.

Ne derelinquas me, Domine Deus meus, ne discesseris à me. XXII.

Intende in adiutorium meum Domine Deus salutis meæ. XXIII.

Concludit ex ijs, quæ dixit, Deumq. precatur, vt protectione sua illi adsit, & quasi idem repetit, quod in principio Psalmi dixit. tunc enim Deus in ira, vel furore suo grauissimè punit aliquem, cùm illum gratia sua destituit, & tanquam ab inimico recedit, & inter hostes nudum adiutorio suo constituit. Sicut igitur dixerat initio Psalmi, Domine ne in furore tuo arguas me, ita nunc in fine concludit, Ne derelinquas me Domine Deus meus, id est, ne deserat me gratia tua, quandoquidem tu es Dominus meus, qui me condidisti, & Deus meus, qui ad te summum bonum me fecisti. Ne discesseris à me, tanquam ab inimico: sed potius vt Pater intende in adiutorium meum, id est, diligenter incumbe in auxilium meum, tu Domine Deus salutis meæ, id est, tu qui auctor es salutis meæ, à quo solo salutem expecto, & in quo solo confido. Et hic quidem mihi visus est huius Psalmi sensus literalis: tamen quoniam sancti Patres Chrysostomus, Augustinus, Hieronymus, & Gregorius vel totum Psalmum, vel certè à medio vsque ad finem de Christo exponunt: sciendum est, posse totum Psalmum de Dauide explicari, primùm, vt Dauidis personæ propriè conuenit; deinde vt Dauid personam Christi gerebat. Spiritus enim sanctus plura simul intendere potest in verbis ijsdem, nimirum narrare tribulationes Dauidis, & simul prædicere Christi passiones, qui Dauidis filius secundùm carnem futurus erat. Cùm igitur de persona Dauidis Psalmum exposuerimus, indicemus etiam breuiter, quemadmodum ad Christum idem Psalmus applicari possit.

ALIA EXPLICATIO EIVSDEM PSALMI.

I. DOmine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

Christus pro corpore suo loquitur, quod est Ecclesia, eiq. postulat liberationem.

II. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam.

Dicit iustè se petere Ecclesiæ liberationem; quoniam sagittas iræ Dei, quæ ad illam pertinebant, in se suscepit.

III. Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.

Describit passionem suam generatim, ob quam à planta pedis vsque ad verticem capitis non fuit in eo sanitas. Quod autem dicit à facie peccatorum meorum; intelligitur de peccatis, non quæ ipse fecit, sed quæ in se punienda suscepit.

IV. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Dicit, ideò in carne sua non fuisse sanitatem à planta pedis vsque ad verticem capitis; quoniam peccata, quæ suscepit expianda, tam multa sunt, & tam grauia, vt supergressa sint caput eius multitudine sua, & instar plumbi fuerint ob grauitatem suam.

V. Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ.

VI. Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finem, tota die contristatus ingrediebar.

VII. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea.

Hæc dicit pro corpore suo, deplorans corruptionem generis humani: quomodo quando quis dicit, doleo pedes, vel manus, vel stomachum; caput est quod loquitur, sed non loquitur de dolore, quod in se patiatur, sed quod in membris, & in corpore suo habeat.

VIII. Afflictus sum, & humiliatus sum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei.

Hic incipit ordine recensere pasionem suam. Pertinent enim hæc verba ad orationem in horto habitam.

Domi-

Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus IX.
à te non est absconditus.

Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea, & X.
lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.

Ad eandem orationem pertinent, in qua desiderauit calicem transire, & cœpit turbari, pauere, tædere, & mæstus esse. Et vt experiretur amaritudinem imminentis passionis, noluit virtutem, & lumen diuinæ consolationis in partem inferiorem influere; ita vt etiam Angelus de cælo apparuerit confortans eum.

Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquaue- XI.
runt, & steterunt.

Hoc impletum est in Iuda amico, & Iudæis proximis, quando comprehenderunt eum.

Et qui iuxta me erant, de longe steterunt. XII.

Hoc impletum est in Apostolis, qui fugerunt, & in Petro, qui sequebatur à longe.

Et vim faciebant qui quærebant animam meam.

Impletum est in concilio Sacerdotum, sollicitè quærentium falsa testimonia, vt eum perderent.

Et qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, & XIII.
dolos tota die meditabantur.

Ad idem concilium pertinent.

Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus XIV.
non aperiens os suum.

Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in XV.
ore suo redargutiones.

Ad literam impleta sunt in Christo, qui coram Caipha primùm, deinde coram Pilato, & Herode nullam attulit defensionem, sed sicut agnus coram tondente se obmutuit, vt etiam prædixit Isaias cap. 53.

Quoniam in te Domine speraui, tu exaudies me Domine XVI.
Deus meus.

Ad idem silentium pertinet; ideò enim siluit coram hominibus, quoniam non tacebat coram Deo, à quo expectabat remunerationem, salutem populi sui.

Quia dixi, nequando supergaudeant inimici mei, & dum XVII.
commouentur pedes mei, super me magna loquuti sunt.

Seruauit Christus inuictam patientiam, ne de impatientia gauderent inimici, qui, dum commouebantur pedes eius, id est, dum infirmitas eius ad tempus

ostendebatur, magna loquebantur super eum. dicentes, Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum, &, Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, &c.

XVIII. Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper.

Ad literam impletum scimus in flagellatione, & colaphizatione, & spinarum coronatione.

XIX. Quoniam iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

Dicit se annunciaturum peccatum suum, quod, vt dictum est, non fecit; sed expiandum suscepit: & cogitaturum, id est, sollicitum futurum pro eo penitus delendo; quod fecit cùm peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum, vt S.Petrus scribit in epistola 1.cap.2.

XX. Inimici autem mei viuunt, & confirmati sunt super me, & multiplicati sunt, qui oderunt me iniquè.

Hoc impletum est, cùm Principes, & Sacerdotes existimantes se iam victoriam obtinuisse exultabant, & crucifixo insultabant.

XXI. Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.

Quando videlicet pendenti in cruce dicebant, Vah, qui destruis templum Dei, &, descendat nunc de cruce, &c.

XXII. Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris à me.

Hoc disertis verbis in cruce Dominus loquutus est, cùm ait, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me. quasi dicat, si dereliquisti ad tempus, quo ad consolationem, non derelinquas quo ad resurrectionem.

XXIII. Intende in adiutorium meum Domine Deus salutis meæ.

Non derelinquas in inferno animam meam, neque des sanctum tuum videre corruptionem: sed intende in adiutorium meum, ostendens mihi vias vitæ, & adimplens me lætitia cum vultu tuo.

PSAL-

PSALMVS TRIGESIMVSOCTAVVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem, ipsi Idithum, canticum Dauid.

TITVLVS demonstrat Psalmum compositum esse à Dauide, sed datum ipsi Idithum ad canendum. Erat enim Idithum vnus ex tribus principibus cantorum, vt habemus lib. 1. Paralip. cap. 16. & lib. 2. cap. 5. Quid autem sit, in finem, vel, pro victoria, vt ex hebræo S. Hieronymus vertit, diximus in explicatione Psalmi quarti. Sed hoc loco conuenit materiæ de qua agitur, tum in finem, tum pro victoria. Quamuis enim Rabini, & recentiores aliqui doceant, Dauidem ægrotum corporali morbo optasse finem vitæ, & miseriarum, & hæc à Domino petere in præsenti Psalmo: nos tamen sequuti veteres Patres, existimamus longè altiorem doctrinam in hoc diuino Spiritus sancti cantico per Prophetam edito contineri. Nimirum censemus, hic describi breuitatem, & vanitatem præsentis vitæ, vt intelligamus spem nostram non in hac vita, sed in Deo, in quo vita æterna est, esse ponendam; & ideò dandam esse operam patientiæ, & paci cum omnibus hominibus, & præcipuè linguam esse custodiendam ab omni rixa, & iurgio, & contentione, vt non impediamur à cursu ad brauium supernæ vocationis. Certè enim qui ad brauium maximi precij currit, si in medio cursu videret sibi litem pro pallio moueri, pallium potius dimitteret, quàm se à cursu impediri pateretur. Neque litigant, aut contendunt homines in terris, nisi pro temporalibus rebus. Itaque Psalmus præsens doctrinam euangelicam, & apostolicam continet. Nam & Dominus docuit, vt percutienti maxillam, præbeamus etiam alteram; & volenti pallium nobis eripere, demus illi & tunicam, Matth. 5. & Apostolus dicit, Delictum est in vobis, quòd lites habetis inter vos, cur non magis fraudem patimini? 1. Cor. 6. Hic igitur Psalmus, propter doctrinam tam sublimem, cani debet in finem, id est, semper, vsque ad mundi finem; & non solùm tempore illo Dauidis, & Idithum. Idem etiam Psalmus rectè inscribitur, pro victoria, quia nulla esse potest victoria nobilior, quàm per patientiam vincere in bono malum, & sibi ipsi hominem imperare.

EXPLICATIO PSALMI XXXVIII.

DIxi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. 1.

Sollicitus erat Dauid de vero bono non amittendo; ideò deliberauit, ac firmiter apud se constituit, magna circumspectione vti in omnibus actionibus suis, vt si fieri posset, ne in verbo quidem offenderet. quasi audiuisset ab Apostolo, Videte quomodo cautè ambuletis, Ephes. 5. & à B. Iacobo, Qui non offendit verbo, hic perfectus est vir, Iacobi 3. Ait igitur, Dixi, nimirum apud

me statui, decreui, legem mihi ipse posui, vt custodiam vias meas, vt cautissimè ambulem in via vitæ huius, & diligenter attendam, vbi gressum pono, ne forte in foueam cadam, vel offendam ad lapidem, vel lutosam viam pro munda eligam, vel certè deuiem ab itinere recto, id est, deliberaui, & statui considerare omnes actiones meas. Et quoniam nihil est facilius, neque periculosius, quàm verbo offendere, cùm ex verbis inconsideratè prolatis, oriantur rixæ, contentiones, iurgia, & alia mala tam multa, vt sanctus Iacobus dixerit, linguam esse vniuersitatem iniquitatis, Iacob. 3. ideò singulariter addit Propheta, Vt non delinquam in lingua mea, id est, ad hoc potissimum custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea: sic enim infinita mala effugiam.

II. Posui ori meo custodiam, cùm consisteret peccator aduersum me.

Nunquam est periculum maius delinquendi per linguam, quàm cùm ab aliquo detractore, vel contumeliam faciente prouocamur; ideò dicit Propheta, Posui ori meo custodiam, cùm consisteret peccator aduersum me, id est, cùm aliquis iniquus forte irritaret me conuitio, aut detractione, aut alio iniurioso verbo, tum maximè custodiui os meum, ne prorumperer in aliquod verbũ, cuius postea pœnitentiam agere deberem.

III. Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis, & dolor meus renouatus est.

Declarat, quam custodiam ori suo adhibuerit, dicens, obmutui, idest, silui omnino, ac si mutus essem; & humiliatus sum, id est, humiliter patientiam habui; & silui à bonis, id est, abstinui etiam à iusta defensione, & à debita reprehensione. & dolor meus renouatus est, propter hoc ipsum quòd silui à bonis. Nam dolueram primò propter acceptam iniuriam, sed mitigauerat dolorem præmium patientiæ: iterum ergo dolor renouatus est, quia silui à bonis, & proximum meum debita correptione fraudaui. Ita sanctus Augustinus. sed posset etiam ita exponi, Dolor meus renouatus est, quia dolueram ex passione mea, sed dolor renouatus est ex conpassione fratris, quem vidi tam grauiter ægrotare, vt medicina correptionis nihil ei profutura videretur, propter quod etiam silui à bonis.

IV. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.

Exponit quid ille dolor renouatus effecerit, ac dicit, concaluit cor meum intra me, id est, ex dolore illo compassionis calefactum est cor meum dilectione, & inde meditari cœpi de miseria humana, de misericordia Dei, de ingratitudine hominum, de abundantia charitatis Dei erga ingratos & malos, & alia id genus multa. Et in meditatione mea exardescet ignis, ille, inquam ignis, de quo dicebant duo illi Discipuli apud Lucam cap. 24. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas? Diligens enim, & attenta meditatio rerum cælestium ordinaria via est ad accendendum ignem actualis charitatis Dei. Scio alios aliter exponere istum ignem ex meditatione

ditatione exardescentem; de igne videlicet iracundiæ, & indignationis: sed nos sanctum Ambrosium sequuti sumus, & rationem connexionis, & lectoris ædificationem.

Loquutus sum in lingua mea; notum fac mihi Domine fi- V.
nem meum.
Et numerum dierum meorum, quis est, vt sciam quid de- VI.
sit mihi.

Ex illo æstu interiore loquutus sum, inquit, in lingua mea, id est, non sum loquutus in lingua, quam omnes intelligunt, sed in lingua mihi nota, quasi dicat, Ego scio quid voluerim dicere. Notum fac mihi Domine finem meum, &c. videtur sensus esse, quod cupiat scire finem vitæ suæ, id est, numerum annorum, & dierum quibus victurus sit super terram, vt sciat quantum ei temporis supersit vsque ad mortem; sed non hoc voluit dicere: ista enim curiositas vitiosa, & temeritas quædam fuisset; ideò præmisit, Loquutus sum in lingua mea, in sensu meo, sermone mihi noto. Illud igitur significare voluit, vitam humanam esse breuissimam, & quasi quoddam nihil. Sed quoniam hanc veritatem, quamuis alioqui clarissimam, & experimento notissimam, pauci bene norunt; ideò precatur Deum, vt non sinat se decipi, vt plurimi decipiuntur, vt existimet diuturnum quod est breuissimum. Cur enim maxima pars hominum tota intenta est in cumulandis opibus terrenis, proq. ijs pugnat, & contendit acerrimè, & bona futura contemnit, & negligit, nisi quia non cogitat, vel non credit, vitam præsentem fugere velut vmbram? Ait igitur, Notum fac mihi Domine finem meum, id est, fac Domine per gratiam tuam, vt illustrentur oculi mentis meæ, & apertè cognoscam finem vitæ meæ iam prope adesse. Et numerum dierum meorum, quis est, vt sciam quid desit mihi, id est, fac, vt attenta cogitatione penetrem quàm sit breuis numerus dierum meorum, & sciã quàm parum temporis mihi supersit. Hanc esse veram expositionem, sequentes versiculi docebunt. Nam exauditus à Domino non refert præcisè numerum annorum, qui sibi supererant, sed varijs modis ostendere nititur tempus humanæ vitæ breuissimum esse, præsertim si ad æternitatem Dei, & futuri sæculi conferatur.

Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea VII.
tanquam nihilum ante te.

Edoctus à Domino quod postulauerat, dicit, mensurabiles esse dies suos, id est, tam breuem esse durationem vitæ suæ, vt facillimè mensurare possit. Sed obseruandum est, S. Hieronymum ex hebræo vertisse, Ecce breues posuisti dies meos. S. Augustinum cum alijs legisse, Ecce palestras posuisti dies meos. Denique Chrysostomum, & alios legisse, Ecce palmares posuisti dies meos. Sed hæc omnia in idem recidunt. vox hebraica tephachoth, significat res palmares, id est, palmo vno mensurabiles: nam, taphach, significat mensuram palmi quatuor digitorum; quod idem significat vox græca παλαιστή, quàm habemus in editione Septuaginta Interpretum. Igitur S. Hieronymus rectè vertit, breues dies; breues enim sunt, qui mensura breuissima mensurari possunt. S. Augustinus,

טְפָחוֹת
טֶפַח

nus, & alij, qui legerunt, veteres dies, fortasse habuerunt in græco textu παλαιάς, pro, παλαιστάς; sed tamen dies veteres, rectè dicuntur dies vitæ nostræ, quoniam, vt Apostolus ait ad Heb. 8. Quod antiquatur, & senescit prope interitum est. Et nouimus vestes veteres, & domos veteres, & similia vetera non diu durare. Sanctus Ambrosius vocem græcam non à mensura, sed à palestra deduxit, & tamen aptissima similitudine explicuit cursum velocissimum, & breuissimum, & simul laboriosissimum vitæ nostræ. Qui enim in palestra currunt, vel dimicant tempus habent breuissimum, sed laboriosissimum, vt notum est. nostra editio rectè posuit, mensurabiles dies, id est, qui tam breues sunt, vt nullo negocio mensurari possint: quod idem significant dies palmares, vt Chrysostomus ex interpretatione Simmachi legit. Sed Propheta non contentus dixisse, dies suos breues & mensurabiles esse, addidit quasi corrigendo, Et substantia mea tanquam nihilum ante te: quasi dicat, parum dixi, dies breues esse, nam substantia mea, id est, subsistentia mea, hoc ipsum quod sum & subsisto, nihil est ante te. Est quidem aliquid ante oculos hominum, qui non vident nisi præsentia, sed ante te, qui vides futura, & intueris æternitatem, quæ omni caret mensura, nihil omnino est. Quid enim sunt pauci anni, qui velocissimè transeunt, ad infinitam durationem? Nomen substantiæ hoc loco non significare aliud, quàm subsistentiam, & spacium vitæ, intelligi potest ex voce hebræa, חֶלְדִּי cheldi, quæ significat propriè tempus, siue seculum; vt sensus sit, tempus meũ, vel, vt Sanctus Hieronymus reddidit, vita, nihil est coram te.

VIII. Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens.

Adhuc magis declarat, & nobis persuadere nititur quod ipse planè perspexit. Non solùm, inquit, tempus vitæ nostræ breuissimum est, sed omnis homo, quicumque ille sit, etiam Rex & Monarcha, quem omnes mirantur, & cui cæteri omnes inuident, ille, inquam, etiam dum viuit, id est, dum viget, & floret, & in optimo statu est, vel, vt est ad verbum in hebræo, dum stat, dum firmiter consistit, & radicatus videtur in terra, nihil est aliud, nisi vniuersa vanitas, siue vniuersitas vanitatis. Quicquid enim in illo est, siue sanitas, siue robur, siue pulchritudo, siue diuitiæ, siue dignitas, siue potentia, totum fragile, & momentaneum est.

IX. Verumtamen in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur.

Videbat Propheta tam alto sopore depressum esse genus humanum, vt non contentus tonitruis verborum, quibus hactenus vsus est ad homines excitandos: addat aliud adhuc vehementius percellens humanas mentes, si fortè somno discusso vigilare incipiant. Quoniam igitur poterat aliquis dicere, non videri verum, vitam hominum nihil esse, cùm videamus tam multis bonis vitam hominum circumfluere, opibus, honoribus, sanitate, robore, & similibus; ideò nunc dicit Propheta, ista non esse vera bona, sed imagines, & vmbras rerum bonarum; & ideò frustra turbari homines, cùm ista vel non possunt acquirere, vel acquisita coguntur amittere. Quomodo frustra Rex conturbaretur ob amissam imaginem ligneam, vel papiraceam Regni, quando Regnum verum illi maneret. Verumtamen, inquit, in imagine pertransit homo, id est, homo pertransit,

transit, & perambulat viam vitæ huius in imagine rerum, non in rerum veritate, habens videlicet ante oculos in toto hoc itinere non res veras, sed rerum vmbras atque imagines. Vita enim quam hic habemus, imago est vitæ beatæ, quæ sola vera est vita; sanitas huius temporis imago est immortalitatis, quæ sola vera est sanitas; pulchritudo, quam hic videmus, vix vmbra quædam est pulchritudinis illius, quam habebimus, cùm iusti fulgebunt sicut Sol in Regno Patris eorum; diuitiæ terrenæ non sunt diuitiæ, sed illarum diuitiarum imagines, quas habebimus, cùm nulla omnino re indulgebimus, sed erit Deus omnia in omnibus. Idem dici potest de sapientia, de gloria, de celsitudine, & de cæteris, quæ hic dicuntur bona. Porrò phrasis illa, in imagine pertransit, siue perambulat homo, similis est illis phrasibus in Scriptura sacra frequentibus, ambulare in luce, in tenebris, in fide, in timore, in dilectione; & quæ est bis, terve, in secunda & tertia epistola Apostoli Ioannis: ambulare in veritate; cui potest opponi, ambulare in imagine, quatenus imago opponitur veritati. Sed & frustra conturbatur, id est, sine vlla causa conturbatur homo in rebus temporalibus anxiè quærendis, vel conseruandis: frustra lætatur in earum lucro, & frustra plorat in earum iactura; quasi res solidæ, & veræ, ac permanentes essent: cùm imaginariæ, fragiles, & caducæ sint. S. Ioannes Chrysostomus, quem Theodoretus, & Euthymius sequuntur, exponit illud, in imagine pertransit homo, ac si dictum esset, instar imaginis pertransit homo, vt non solùm res humanæ sint imagines rerum verarum; sed ipse etiam homo non tam sit homo, quàm hominis imago in tabella depicti.

Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea. X.

Probat vnico exemplo, frustra conturbari homines in opibus quærendis, augendis, conseruandis: quoniam nesciunt cui laborent. Existimant illi quidem se filiјs, aut nepotibus, qui grati memoriæ parentum futuri sint, thesaurizare: sed accidit sæpissimè, vt filij, vel nepotes continuò moriantur, & hæreditas ad ignotos, vel inimicos perueniat: vel certè vt filij, vel nepotes dissipent breuissimo tempore, quæ pater, vel auus magno labore, & longissimo tempore acquisiuit: vel denique vt hæredes ingrati sint, & reddant mala pro bonis, detrahentes industriæ, & laboribus maiorum suorum; quæ si præuidere homines illi potuissent, thesaurizassent potius sibi thesauros in cælo, & sine turbatione vitam istam traduxissent. Vide similes sententias in Ecclesiaste cap. 2. 4. 5. & 6.

Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus? & substantia mea apud te est. XI.

Ex breuitate & vanitate vitæ præsentis tam clarè perspecta, concludit, se quidem spem suam in solo Deo ponere constituisse. Et nunc, inquit, his ita se habentibus, quæ est expectatio mea? quid spero? quid quæro? quid opto? nonne Dominus expectatio, & spes mea est? Deinde conuersus ad ipsum Deum dicit, Substantia mea apud te est, id est, vita mea, & opes meæ apud te sunt, nihili facio cunctas res creatas, te vnum pro rebus omnibus habere cupio; quia in te sunt omnia. In hebræo ad verbum habetur, Et nunc quid expecto Domine? expectatio mea tibi ipsa? Ex quo intelligere possumus hebraicæ lectioni respondere illa tantum, Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus? Illa ve-

la verò, & substantia mea apud te est, videntur addita explicandi gratia à Septuaginta senioribus, quæ à nostro latino Interprete fideliter reddita sunt. Itaque non oportet quærere, vt multi faciunt, cur substantiam latinus Interpres posuerit pro voce hebraica, quæ spem, vel expectationem significat. Latinus enim Interpres, non substantiam pro expectatione posuit; sed addidit ad verba hebraica, id quod Septuaginta Interpretes addiderunt. Simile est in Psalmo 21. vbi legimus, Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? illud enim, respice in me, non habetur in hebræo codice, sed additum est à Septuaginta Interpretibus, & inde translatum est ab Interprete latino in editionem vulgatam.

XII. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me, opprobrium insipienti dedisti me.

Quoniam dixit se terrena contemnere, & solum Deum expectare, & in eo spes suas omnes collocasse: consequenter adiungit, de peccatis in Deum sollicitum se esse, non autem de opprobrijs hominum. Ab omnibus, inquit, iniquitatibus meis erue me, id est, quia sola peccata suut, quæ mihi ad te viam impedire possunt, & quæ sola vera sunt mala; ideò precor, vt ab illis me liberes, & quidem omnibus, non præteritis tantùm, sed etiam futuris, illa delendo, ista impediendo. Quo loco notandum est, viros etiam perfectos, qui terrena despiciunt, & ad Deum toto corde anhælant, habere semper aliquid, quod sibi petant ignosci; & sollicitos esse debere pro quotidianis peccatis quotidianas Deo preces offerre. Opprobrium insipienti dedisti me. Hæc pars versiculi coniungitur cum sequentibus hoc modo, Tu quidem opprobrium insipienti dedisti me; ego autem obmutui, & non aperui os meum. Significat autem, se propterea quod diceret, vana esse & contemnenda præsentia, & in solo Deo spem esse ponendam: derideri solitum ab insipientibus, qui non capiunt quæ Dei sunt. Quomodo etiam dicit Euangelium de Christo Domino Luc. 16. Audiebant hæc omnia Pharisæi, qui erant auari, & deridebant illum. In hebræo habetur contraria sententia, nimirum, opprobrium insipienti non pones me. Sed anteponenda est lectio Septuaginta Interpretum, vt S. Ambrosius admonet: quoniam sequentia verba, Obmutui, & non aperui os meum, manifestè docent, Dauidem audiuisse opprobria insipientium, & sic etiam legunt & exponunt Augustinus, Chrysostomus, & alij veteres Patres. Ipse etiam S. Hieronymus, qui in versione ex hebræo posuit particulam negantem, tamen in commentario legit, & exponit hunc locum sine tali particula. Proinde videtur ea particula irrepsisse in textum hebraicum post tempora Septuaginta Interpretum.

XIII. Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti, amoue à me plagas tuas.

Cùm opprobria ab insipientibus audiui, non respondi, neque defendi me, sed obmutui, id est, ita me gessi, ac si mutus fuissem: imò etiam non aperui os meum, sed ita me gessi ac si surdus fuissem, neque opprobria illa audiuissem. Qui enim muti sunt, & non surdi, aperiunt os suum, & conantur respondere, cùm aliquid audiunt; qui autem surdi sunt, & muti, neque loquuntur, neque aperiunt os suum. Reddit autem rationem, cur obmutuerit, & non aperuerit

os suum, Quoniam, inquit, tu fecisti, nimirum, vt opprobria in me iactarentur: tu enim es, qui posuisti me opprobrium insipientibus. Et hanc eandem rationem reddidit idem Dauid, quando obmutuit ad maledictiones Semei, 2. Reg. cap. 16. Sinite, inquit, illum vt maledicat, Dominus enim præcepit ei, vt malediceret Dauid, & quis est, qui audeat dicere, quare sic fecerit? Vbi tamen obseruandum est, Deum non præcipisse Semei, vt malediceret Dauidi præcepto eiusmodi, vbi obedientia laudaretur; scimus enim Semei grauiter peccasse maledicendo Dauidem; & propter hoc postea fuisse à Salomone punitum: sed dicitnr Deus præcepisse Semei, vt malediceret, quoniam videns malam Semei voluntatem, vsus est illa mala voluntate, quam ipse non fecerat, ad humiliandum, & corripiendum Dauidem. De qua re vide sanctum Augustinum lib. de gratia & libero arbitrio cap. 20. & sequentibus, vel si vis fusius aliquid tractatum legere, vide in Controuersijs nostris lib. 2. de amissione gratiæ, & statu peccati cap. 13. & sequentibus. Amoue à me plagas tuas, quasi dicat, libenter accipio contumelias, & opprobria insipientium, quæ tu ad meam humiliationem paterna seueritate ordinasti; sed plagas tuas ferre non possum, ideò precor, vt eas à me omnino remoueas. Vocat enim plagas Dei, flagella & supplicia, quæ Deus iratus immittit, non vt pater, aut medicus, sed vt Iudex, de quibus in Psalmo superiore dixit, Domine ne in furore tuo arguas me. Tales plagæ sunt excæcatio, obduratio, sensus reprobus, & ipsa damnatio ad ignem sempiternum.

A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus, XIV.
propter iniquitatem corripuisti hominem.
Et tabescere fecisti sicut araneam animam eius, verumta- XV.
men vanè conturbatur omnis homo.

Explicat, cur tantopere cupiat a se remoueri plagas Dei, & dicit causam esse, quoniam expertus est in seipso, & in alijs quàm intolerabiles sint eiusmodi plagæ: de se primum ita dicit, A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus, id est, ego ipse fortitudinem, & potentiam, siue grauitatem manus tuæ percutientis expertus defeci, & planè consumptus sum, & perij in increpationibus, id est, in illa crudeli increpatione, quando in furore tuo arguisti me. Hoc autem Dauidi contigit, quando ob peccatum adulterij commissum, Deus in pœnam huius peccati, permisit illum cadere in peccatum homicidij, quod est grauius, & in tantam cæcitatem, vt per multos menses non redierit ad se, neque statum suum, id est, mortem animæ suæ cognouerit: nullum enim est supplicium grauius, quàm, quando pœna peccati est aliud peccatum. Quod enim peccatum sit aliquando pœna peccati, & quidem pœna horribilis, & timenda super omnes pœnas, docet Apostolus Rom. 1. Qui cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, propterea tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora sua; & infra, Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ; & infra, Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt. Vide de hoc flagello sanctum Augustinum lib. 5. in Iulianum cap. 3. Deinde addit Propheta de alijs peccatoribus, hac plaga

crudeli

crudeli à Deo punitis, Propter iniquitatem corripuisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam eius, id est, propter peccata præcedentia corripuisti in furore tuo hominem peccatorem, & fecisti vt anima eius contabesceret instar araneæ, quæ laborat in texenda tela, vt capiat muscas, & interim ipsa exsiccatur, & consumitur. Sic enim animæ hominum carnalium iusto Dei iudicio perpetuò laborant in rebus temporalibus acquirendis, & in eo labore consumunt ingenium, & mentem, & inde anima exsiccatur omni humore gratiæ, vt ne cogitent quidem de salute sua, neque vllo desiderio tangantur veræ felicitatis. Contra quam animæ ariditatem desiderabat in alio Psalmo idem Propheta adipem, & pinguedinem spiritualem dicens, Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. Concludit Propheta, Verumtamen vanè conturbatur omnis homo, id est, omnis homo, cuius anima tabescit sicut aranea, vanè conturbatur, frustra laborat, sine vlla causa tot contentionibus agitatur. Quid enim prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Sed hoc loco multa obseruanda sunt: primo verba illa in increpationibus, in textu hebraico & græco, & apud Ambrosium & Hieronymum coniungi cum verbis sequentibus, nimirum sic, In increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominem: tamen apud Augustinum, & in nostris communibus libris, coniungi cum superioribus, nimirum cum illis, A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus; sed vtroque modo sensus constat. Secundo nota, S. Hieronymum ex hebræo non vertere, araneam, sed tineam: sed credibile est vocem hebraicam vtrumque significare. Certè similitudo magna est inter araneam, & tineam; vt enim aranea texendo telam se exiccat, ita etiam tinea rodendo pannum se ipsa interimit. Tertio nota, vbi nos habemus ex græco textu, animam eius, in hebraico haberi, desiderabile eius; proinde Septuaginta Interpretes non tam verbum reddiderunt, quam exposuerunt. Verè enim anima ratione prædita est id quod in homine est maximè pulchrum, preciosum, & desiderabile: ipsa enim imago Dei est, ipsa æterna est, ipsa capax est æternæ felicitatis, & per illam communicamus cum Angelis, vt per carnem communicamus cum bestijs; proinde incredibilis cæcitas est, propter explendas carnis appetitiones, perdere quod in nobis est summè preciosum, & desiderabile. Quarto nota, non haberi in hebræo, vel græco textu verbum, conturbatur, sed solùm, vanè omnis homo, siue vanitas omnis homo. Cæterum latinus Interpres addidit verbum explicationis gratia, & addidit illud, quod supra habetur versu 9. Nota vltimo, non deesse, qui hos duos versus exponant vel de flagello temporalis calamitatis, vel de paterna correptione, quæ facit homines, qui antea dura ceruice erant, molles, vt araneas, id est, humiles, & contritos. Sed in his, quæ non sunt contra fidem, & obscurissima sunt, licet vnicuique abundare in sensu suo. Nobis illa verba, Amoue à me plagas tuas, facilè persuaserunt, hic non agi de flagello temporali, cùm Psalmo superiori dixerit idem Dauid, Ego in flagella paratus sum: neque de paterna correptione, sed de correptione illa terribili, quam Iusti maximè horrent; paternam enim correptionem, quæ humiles, & contritos reddit, Iusti diligunt, & expetunt, non horrent, aut fugiunt. Similitudo quoque araneæ tabescentis nihil boni nobis significare visa est. Non tamen reprehendimus, sed laudamus potius explicationes aliorum, quæ prosunt ad ædificationem, quamuis non videantur nobis literales.

Exaudi orationem meam Domine, & deprecationẽ meam; auribus percipe lacrymas meas. XVI.

Magno affectu Psalmum concludit orans Deum; quid autem oret paulo post explicabitur. Interim illud sciendum est, per orationem intelligi simplicem petitionem, per deprecationem autem vehementem clamorem, vt vox hebraica demonstrat, per lacrymas autem affectum, cuius vox magis resonat coram Deo, quàm vlla verba. In hebræo & græco, vt nunc se habent, continuantur cum hoc versiculo verba illa, ne sileas, quæ nos habemus in sequenti versu, & eo modo tribus nominibus tria verba respondent hoc modo, Exaudi orationem meam, deprecationem meam auribus percipe, & ad lacrymas meas ne sileas. Cæterum nostram lectionem habent veteres Patres, Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus in commentarijs huius loci, & verba hebraica remotis distinctionibus, quas Rabini addiderunt, optimè distinctionem librorum nostrorum recipiunt.

Ne sileas, quoniam aduena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patris mei. XVII.

Adhuc postulat exauditionem, & nondum explicat petitionem; sed loquitur ad eum, qui scit, quid desideret spiritus. Ne sileas, inquit, id est, responde petenti, ne despice clamantem, qui enim silet audita petitione, idem facit, ac ille, qui non vult concedere quod petitur. Reddit autem causam, cur debeat audire, dicens, Quoniam aduena sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei, id est, quoniam tu nosti, & apud notitiam tuam est, quod ego non sim ciuis huius mundi, sed aduena & peregrinus, ac per hoc ciuis ciuitatis supernæ Hierusalem, quamuis hic interim degam; decet autem vt audias ciuem ciuitatis tuæ in exilio positum, & ex peregrinatione sua ad te clamantem. Notat hoc loco S. Ioannes Chrysostomus, magnum virum & spiritualem fuisse Dauidem, qui cùm Regni gloria & opibus terrenis abũdaret, tamen verè agnouerit se aduenam, & peregrinum in terra.

Remitte mihi vt refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero. XVIII.

Hic iam exponit petitionem suam, & est illa, de qua dicitur in Psal. 31. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Petit igitur cum clamore, & lacrymis veniam peccatorum, vt pacata conscientia, de peregrinatione ad patriam lætus perueniat, atque in summa gratiam & gloriam petit, quæ est illa petitio, quam soli, & omnes illi toto corde Deo proponunt, qui mundi vanitatem agnoscunt. Ait igitur, Remitte mihi, vel vt S. Hieronymus vertit, Parce mihi, vel vt ad verbum ex hebræo verti posset, Desine à me, id est, ne sis durus exactor, non instes pro solutione debitorum, desine à me repetere, quæ male dissipaui. Vt refrigerer priusquam abeã, id est, vt ante discessum ex hac vita refrigerer, intelligens mihi peccata esse remissa: nisi enim hic remiseris, non ibo ad requiem, sed ad carcerem. Dic igitur animæ meæ, salus tua ego sum, antequam de corpore egredi iubeatur. Et amplius non ero, ad-

uena

uena videlicet, & peregrinus, sed ciuis Sanctorum, & domesticus Dei. Vel, antequam abeam, & amplius non ero, id est, antequam discedam ex hac vita, & amittam omnem vitam: qui enim post hanc vitam, non habet æternam vitam, consequenter habet æternam mortem, & quoddam non esse, cùm longissimè absit ab eo qui est. Sunt enim & viuunt, qui damnati sunt ad inferos, sed dicuntur non esse, nec viuere, quoniam ideò solùm habent esse, & viuere, vt semper moriantur, & non esse desiderent. Posteriorem sensum habet S. Augustinus, vtrumque autem attingit S.Ambrosius.

PSALMVS TRIGESIMVSNONVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, Psalmus Dauid.

IN titulo nihil est noui. Psalmum hunc nonnulli ex recentioribus nimis humiliter exponunt, referentes eum ad morbum corporalem Dauidis; de quo morbo nihil legimus in Scripturis, sed tantum in fabulis Rabinorum. B.Paulus ad Hebr.10. de Christo exponit nonnulla,quæ in hoc Psalmo dicuntur,quæ Dauidi non conueniunt vllo modo. Quædam etiam *alia sunt*, quæ ad Dauidem accommodari non possunt, vt illa, *In capite libri scriptum est de me*; & illa, Ego autem mendicus sum, & pauper. Rectè igitur S. Ambrosius, S. Hieronymus, S.Augustinus, & Euthymius Psalmum hunc totum de Christo, & Ecclesia exponunt, id est,de capite, & corpore, ita vt Christus semper loquatur; sed primò in persona corporis sui, deinde in persona sua.

EXPLICATIO PSALMI XXXIX.

I. Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi.

Christus in persona populi sui exponit longam expectationem redemptionis. Expectauit enim supra quatuor annorum millia, dum interim per Patriarchas, & Prophetas, partim figuris, partim oraculis promitteretur liberatio à miserijs, in quas per peccatum primi hominis genus humanum ceciderat. Expectans, inquit, expectaui Dominum, id est, longo tempore, sine intermissione expectaui Dominum miserantem, visitantem, & liberantem populum suum. & intendit mihi, id est, & tandem à mea spe fraudatus non fui: nam ad me audiendum intendit aures suas. Ex hebræo colligitur illud, intendit mihi, propriè significare, inclinauit se ad me, siue, extendit se ad me, nimirum, audiendum.

II. Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis.

Expli-

Explicat quod dixit, intendit mihi,dicens,intendit mihi; nam exaudiuit preces meas: & effectus exauditionis fuit, quod eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis. Per lacum miseriæ intelligitur profunda fouea;nam vox hebraica, bor, significat cisternam, & vox hebraica saon, significat tumultum, confusionem, desolationem, & similia. Describitur igitur locus profundus carens lumine, & luto putrido plenus, in quem multi deciderint, ex quorum motu, & eiulatu existat tumultus, & confusio magna, quam Septuaginta Interpretes generatim miseriam appellarunt. Hic status est impiorum, qui carent lumine notitiæ Dei, & mandatorum eius, & infixi sunt in limo carnalium cupiditatum; ex quibus non solùm fit, vt non possint ambulare ad æternam felicitatem, sed perpetuò inter se tumultuentur, & contendant. Ab hoc profundo liberat nos gratia Redemptoris, cùm incipimus per fidem cognoscere verum Deum,& verà, ac sempiterna bona; & per spem, & charitatem liberari à cupiditatibus terrenis, & pacem Dei, atque animæ tranquillitatem possidere. Illud autem obseruandùm est cum S.Augustino, eum qui exauditus dicitur, vt educeretur de lacu, iam caput sustulisse, & agnouisse miseriam suam, & ideò de profundo clamare cœpisse. Deus enim inspirat electis suis, adhuc in peccato manentibus, spiritum fidei, & timoris, & inuocationis, sine qua præueniente gratia nemo vnquam de profundo clamaret; sed contemneret potius Deum, & salutis monita, iuxta illud Prouerbiorum 18. Impius cùm in profundum malorum venerit, contemnit.

בור
שאון

Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos. III.

Ille qui ceciderat in lacum miseriæ, de via ceciderat in qua posuerat eum Deus initio creationis, vt per eam recto, & facili tramite perueniret ad Regnum: ideò qui postea illum eduxit de lacu miseriæ, & luto fæcis, in viam restituit, & viam stabilem, ac firmam, nec minus rectam, & planam. atque hoc est quod ait, Et statuit supra petram pedes meos, id est, pedes meos, quos de profundo, & lutoso lacu eruit, statuit supra altam,& firmam petram; petra autem erat Christus, qui de se ait, Ego sum via, veritas, & vita. itaque statuit supra fidem, & doctrinam, atque exempla Christi,pedes iustificatorum, vt sequantur vestigia eius. Et direxit gressus meos,id est, non solùm constituit pedes meos in via lapidibus strata, sed etiam in via recta, & sic direxit gressus meos in viam pacis.

Et immisit in os meum canticum nouum, carmen Deo nostro. IIII.

Ex eo quòd constituit Deus me in via firmissima, & rectissima, factum est vt cœperim cantare canticum nouum; antea siquidem, vt eram homo vetus, ita cantabam cantica vetera de amoribus mundi; sed renouatus spiritu mentis meæ cœpi cantare canticum nouum de amore Dei:quod canticum ipse Deus immisit in os meum: & ipsum idem est carmen Deo nostro iucundissimum. In hebræo pro illo, carmen Deo nostro, habetur, laudem Deo nostro. Itaque carmen Deo nostro debet intelligi, carmen laudis Dei nostri; & hoc est canticum nouum, de quo diximus supra: qui enim canit amores mundi, mundum sine dubio laudat;& qui canit amores Dei, Deum sine dubio laudat.

V. Videbunt multi, & timebunt & ſperabunt in Domino.

Populus Dei iam liberatus à lacu miſeriæ, ſiue idem Chriſtus in perſona populi iam liberati, prædicit multos ad eorum exemplum liberandos. Multi, inquit, videbunt lacum miſeriæ, & liberationem aliquorum, & timebunt, & ſperabunt in Domino, id eſt, timebunt lacum, & ſperabunt in liberatore. Hoc enim eſt initium ſalutis, cùm Deus per gratiam ſuam incipit aperire oculos interiores hominibus peccatoribus, vt videant ſtatum peccati miſerrimum, & ſimul cognoſcant à quo liberari poſſint, & inde timere, & ſperare incipiant.

VI. Beatus vir, cuius eſt nomen Domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas.

Hæc eſt quaſi adhortatio, & laudatio inuitans homines ad imitandos liberatos. Beatus vir, cuius eſt nomen Domini ſpes eius, id eſt, ille verè felix eſt, qui ſpem ſuam verè ponit in Domino, qui ſolus omnipotens, & miſericors eſt, & ideò poteſt, & vult de omni miſeria liberare eos, qui ſperant in ſe. Illud, nomen Domini, ſignificare poteſt inuocationem, ſiue notitiam familiaritatis, ſiue potentiam, & auctoritatem, ſiue ſimpliciter ipſum Deum. Addit ad maiorem explicationem, & non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas, id eſt, non reſpexit ad auxilium alicuius alterius, ac præſertim non reſpexit ad auxilium rerum vaniſſimarum, & fallacium, quæ ſaluare non poſſunt, vt reſpiciunt homines vani, & ſtulti. Nonnulli, vt Euthymius, & aliqui moderni, referunt vanitates ad idola gentium, & inſanias falſas, ad vaticinia oraculorum gentilium. S. Hieronymus vertit ex hebræo, Ad ſuperbias & pompas mendacium; ſed communis explicatio Sanctorum Ambroſij, Hieronymi, Auguſtini, & Chryſoſtomi in commentario huius loci, generalis eſt, vt per vanitates intelligantur omnia vana auxilia, ſiue in hominibus, ſiue in rebus alijs creatis; & per inſanias falſas intelligantur eadem falſa, ſiue fallacia auxilia, quæ etiam inſaniæ dici poſſunt, id eſt, res inſanæ, quæ non eligerentur niſi ab inſanis. Eiuſmodi ſunt præter cætera, prædictiones Aſtrologorum, vel incantationes Necromanticorum, vel obſeruationes, & auguria, quibus multi credunt, & confidunt, ſed vaniſſimi, ac ſtultiſſimi ſunt.

VII. Multa feciſti tu Domine Deus meus, mirabilia tua, & cogitationibus tuis, non eſt qui ſimilis ſit tibi.

Tranſit nunc ad explicandum myſterium altiſſimum redemptionis humanæ, per quod educti ſunt, & educentur plurimi de lacu miſeriæ, & luto fæcis: & primo generatim ſignificat mirabilia eſſe opera Dei. Multa, inquit, feciſti tu Domine mirabilia tua, id eſt, multiplicaſti mirabilia tua, & cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi, id eſt, & in cogitationibus, ſiue, in adinuentionibus ſapientiæ tuæ non eſt qui tibi perfectè ſimilis ſit, ita vt tibi comparari poſſit. Sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, Non inuenio ordinem coram te, pro eo quod nos habemus, non eſt qui ſimilis ſit tibi; ſed Septuaginta Interpretes clarius interpretati ſunt verba hebraica: nam verbum harac, non ſigniſi-

ערך

gnifi-

gnificat solùm ordinare, sed etiam æstimare, æquare, comparare. Itaque rectè ad verbum sic verteremus, Non est, qui tibi comparari, vel æquari possit; quod idem est cum eo, quod nos habemus in græco, non est qui similis sit tibi.

Annunciaui, & loquutus sum: multiplicati sunt super numerum. VIII.

Reddit rationem, cur nemo possit cũ Deo comparari, quo ad opera mirabilia, & cogitationes profundas, & ait, Annunciaui & loquutus sum, id est, manifestaui aliqua eiusmodi opera per Prophetas, per sapientes homines, per ipsa elementa mundi: nam cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum; sed multiplicata sunt super numerum, id est, tam multa sunt, vt numerari non possint, proinde neque annuntiari, & manifestari omnia possunt. Ex hebræo posset etiam hic esse sensus, Maiora sunt, quam vt enarrari queant: nam ad verbum sic habetur, Roborata sunt præ enarrari, siue, præ numerari, idem enim verbum significat numerare, & narrare; & fortasse de industria posuit Propheta verbum ambiguum, vt ad vtramque significationem referretur. Verè enim opera Dei, etiam si solùm naturalia respiciamus, roborata sunt, siue creuerunt tam quoad magnitudinem, quàm quoad multitudinem, vt neque narrari, neque numerari possint: nam in singulis rebus etiam minimis, vt in vna arbuscula, in vno animalculo, in vno flosculo tot sunt mirabilia, vt ne summi quidem Philosophi eorum rationem inuestigare potuerint. Sed hoc loco illud est obseruandum, quod cùm hæc verba referuntur ad Christum, intelligendum est mirabilia Dei non esse inenarrabilia, vel innumerabilia respectu ipsius Christi, sed respectu nostri: ipse enim, qui fecit opera illa mirabilia nouit exactissimè magnitudinem, & multitudinem ipsorum; sed mortales homines capaces non sunt tantæ scientiæ. Sancti Patres Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus in commentarijs, quia legerunt vt nos nunc habemus, multiplicati sunt super numerum, retulerunt hunc totum versiculum ad conciones Christi, & audientium persuasionem, vt sensus sit, Annunciaui, & locutus sum mirabilia tua, & multiplicati sunt ij, qui crediderunt super numerum, id est, innumerabiles crediderunt; posito numero infinito pro finito per hyperbolem, vel, crediderunt multi super numerum præordinatorum ad vitam æternam, quia multi reprobi cum Electis in aream Domini, siue in rete dominicum intrauerunt. Et potest ad hunc sensum non difficulter accommodari codex hebraicus: nam vbi habemus præ numerari, mutatis punctis, potest fieri, præ numero, vt notum est intelligentibus. Et quidem hæc explicatio vera est, sed non ita perfectè respondet textui originali, neque tam aptè connectit hunc versiculum cum superiori, vt expositio prior, quæ est Euthymij, & aliorum, & est conformis versioni S. Hieronymi, neque contraria est editioni nostræ vulgatæ: illud enim multiplicati sunt, vel est error librariorum, vt multi suspicantur; & scriptum est, multiplicati, pro, multiplicatæ, id est, cogitationes, aut multiplicata, id est, opera mirabilia: vel certè ipse Interpres posuit genus masculinum, dicens, Multiplicati sunt, quia respexit ad nomen græcum, quo significantur cogitationes, quod est generis masculini, videlicet διαλογισμῶν. Simile quid habemus Sap. 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis. Vbi, illud, hoc, &, illud,

quod, referuntur ad ſpiritum Domini, & debuiſſet ſcribi, Et hic qui continet omnia, ſecundùm grammaticam latinam; ſed Interpres poſuit genus neutrum, quia ſpiritus græcè, eſt generis neutri, videlicet πνεῦμα.

IX. Sacrificium, & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi.

X. Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti: tunc dixi, ecce venio.

Mirabilia verè ſunt omnia, quæ fecit Deus, & in omnibus relucent profundiſsimæ cogitationes eius; ſed omnibus alijs quaſi in infinitum excellunt opera redemptionis humanæ. Quid enim maius cogitari poteſt, quàm Deum deſcendere ad formam ſerui, & fieri mendicum, & pauperem, vt homo educatur de lacu miſeriæ, & ad ſummum cælum euehatur? Eundem etiam Deum in forma ſerui virgis cædi, atque inter latrones crucifigi, vt ſeruos exaltet inter Angelos ad conſortium Regni ſempiterni? & hæc omnia iuſtiſsimè, ſapientiſsimeq. ſine vlla iniuria, imò verò cum ſumma gloria Diuinitatis fieri? Hoc igitur admirabile myſterium in ſequentibus verſiculis, Chriſtus ipſe per linguam, & calamum Dauidis exponit. Sacrificium, inquit, & oblationem noluiſti, hoc eſt, non voluiſti placari ſacrificio pecorum, neque oblatione panum, vel thuris; ſed victima infiniti precij; ideò corpus mortale aſſumere me voluiſti, vt per obedientiam vſque ad mortem, expiarem primi hominis inobedientiam: & quoniam holocauſtum pecorum, & ſacrificium pro peccato non admiſiſti; idcirco dixi, ecce venio, vt ego ipſe fiam ſacerdos, & ſacrificium, quo placatus humano generi, educas homines de lacu miſeriæ, & de luto fecis. Multa ſunt hoc loco notanda, primo per ſacrificium, & oblationem non intelligi hoc loco actionem ſacrificandi, vel offerendi, ſed hoſtiam mactandam, vt agnum, aut vitulum, & donum offerendum, vt panem, vel quid aliud: nam in hebræo eſt zebach, & mincha; & S. Paulus Hebr. 10. legit, hoſtiam, pro eo quod nos habemus ſacrificium. Notandum ſecundo, non eſſe contrarium quod hic dicitur, ſacrificium, & oblationem noluiſti, tot præceptis Domini de ſacrificijs offerendis, quæ habentur in Leuitico: nam voluit quidem olim Deus ſacrificia, oblationes, & holocauſta, & victimas pro peccato, ſed voluit ad ſignificandam, non ad faciendam expiationem: nam vt docet Apoſtolus in epiſt. ad Hebr. cap. 10. Impoſſibile erat ſanguine hircorum, & vitulorum auferri peccata. Tertio notandum vulgatam latinam editionem, quæ habet, Aures autem perfeciſti mihi; non conuenire cum hebraico textu, neque cum græco: nam in hebræo habetur, Aures autem fodiſti mihi; in græco verò, Corpus autem perfeciſti mihi. Sed lectio illa, quæ habet, corpus autem perfeciſti mihi, nullo modo reijci poteſt, quia non ſolùm habetur in textu græco, & recipitur à Patribus latinis, & græcis, vt Ambroſio, & Auguſtino, Chryſoſtomo, & Theodoreto; ſed etiam approbatur ab Apoſtolo ad Hebr. 10. & fortaſſe in textu hebraico antiquo, quem habuerunt Septuaginta Interpretes, erat vox aliqua, quæ corpus ſignificaret. Lectio quoque latinæ editionis, Aures autem perfeciſti mihi, reijci non poteſt, tum quia lectio illa eſt etiam antiquiſsima, vt perſpicuum eſt ex Chryſoſtomo in ſecunda expoſitione huius Pſalmi, & ex Hieronymo

[Margin: זֶבַח מִנְחָה]

nymo in commentario huius Pſalmi; tum quia latina vulgata editio approbata eſt in Concilio Tridentino, & poteſt facilè concordari cum lectione græca & hebraica. Nam verbum hebraicum, carà, non ſolùm ſignificat fodere, ſed etiã præparare, ſiue apponere, vt notũ eſt ex lib. 4. Reg. c. 6. verſ. 22. vbi parare menſam, & appoſitio ciborum ſignificatur per hoc idem verbum, carà. Idem autem eſt, aurem appoſuiſti mihi, &, aurem perfeciſti mihi: neque diuerſa ſunt, corpus perfeciſti mihi, &, aures perfeciſti mihi, niſi quod prior locutio eſt propria, poſterior eſt figurata; qui enim dicit, Aures perfeciſti mihi, ex parte ſignificat totum: & non ſine cauſa per aures, potius quàm per aliud membrum ſignificatur hoc loco totum corpus; quoniam aures ſunt inſtrumenta, per quæ accipiuntur præcepta ſuperiorum, quibus debetur obedientia, iuxta illud Pſal. 17. In auditu auris obediuit mihi. Chriſtus autem ob id potiſſimum corpus humanum accepit, vt Patri Deo per obedientiam in forma ſerui obediret, & obediendo pro peccatis totius mundi ſatisfaceret. Ego veni, inquit ipſe Ioan. 5. & 6. non vt faciam voluntatem meam, ſed eius qui miſit me. & Ioan. 4. Cibus meus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me. & Ioan. 8. Quæ placita ſunt ei facio ſemper. Sola reſtat illa lectio, Aures autem fodiſti mihi, quæ non videtur recipienda, vt neque expoſitio illorum, qui verba illa, Aures autem perfeciſti mihi, ſignificare volunt, aures purgaſti, ſiue, aperuiſti, vt idem ſit, quod fodiſti, id eſt, aperuiſti. Hæc enim lectio non habetur in commentarijs vllius veteris Patris, quod ego ſciam; & videtur repugnare veritati myſterij: qui enim dicit, Aures fodiſti, vel purgaſti mihi, ſignificat ſe habuiſſe aliquando aures clauſas, vel immundas. Chriſtus autem, qui hic loquitur, ſemper habuit apertas, & purgatiſſimas, vt nunquam verè potuerit dicere, Aures fodiſti, vel aperuiſti, vel purgaſti mihi. Notandum quarto, illa verba, Holocauſtum, & pro peccato, non ſignificare, holocauſtum eſſe ſacrificium pro peccato; diſtinguuntur enim eo loco duo genera ſacrificiorum, videlicet holocauſtum, & ſacrificium pro peccato: nam in hebræo eſt, holocauſtum, & peccatum; ſed nomine, peccati, intelligitur ſacrificium pro peccato, vt etiam apud Apoſtolum 2. Corinth. 5. Qui peccatum non nouit, pro nobis peccatum fecit. Igitur ſenſus eſt, holocauſtum, & ſacrificium pro peccato non poſtulaſti. Meminit autem in his duobus verſiculis omnium generum ſacrficiorum veterum, vt oſtendat omnia fuiſſe figuras ſacrificij Chriſti. Nam, vt ſcribit S. Leo ſerm. 8. de paſſione Domini, omnes differentias hoſtiarum vna corporis & ſanguinis Chriſti implet oblatio. Notandum quinto illud, Tunc dixi, ecce venio, referri ad tempus, quo Deus decreuit, nolle admittere ſacrificia veteris Teſtamenti pro expiatione: tunc enim vbi Deus hoc decreuit, dixit filius Dei, Ecce venio ego, vt per ſacrificium corporis, & ſanguinis mei reconciliatio impleatur.

In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem XI.
tuam: Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

Exponit iam ad quid veniat, cùm dixerit, Ecce venio, & ait, venio vt faciam voluntatem Dei, ſicut de me ſcriptũ eſt. Voluntas autem Dei erat, vt per oblationem corporis ſui ad paſſionem, & mortem ſanctificaret nos. Sic enim hunc locum exponit Apoſtolus ad Hebr. 10. vbi poſtea quam citauit hunc locum Pſalmi, addit, In qua voluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu

כָּרָה

Chriſti ſemel. In capite libri ſcriptum eſt de me. S. Ambroſius intelligit per caput libri, initium libri Geneſeos, vbi ſcriptum eſt, Hoc nunc os ex oſſibus meis, & relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Quod exponit Apoſtolos ad Epheſ. 5. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. S. Auguſtinus exponit, hoc dictum eſſe de principio libri Pſalmorum, vbi dicitur de Chriſto, In lege Domini voluntas eius. S. Ioannes Chryſoſtomus, Euthymius, & Theodoretus, intelligunt generatim de libris Prophetarum, in quibus plurima de Chriſti paſsione ſcripta ſunt: neque putant vim eſſe faciendam in illa voce, in capite, quoniam in hebræo non habetur, in capite, ſed in volumine libri. S. Hieronymus in commentario, vt etiam Chryſoſtomus in ſecunda expoſitione, intelligit per caput libri, initium Euangelij ſecundùm Ioannem, vbi ſcriptum eſt, In principio erat Verbum, &c. & infra, Et Verbum caro factum eſt. Non deſunt, qui per caput libri, intelligunt initium libri vitæ, de quo libro vitæ multa dicuntur in Pſalmo 68. Daniel 12. Luc. 10. Philip. 4. & Apoc. 20. & 21. & quadrat in hunc librum, quod dicitur hoc loco ſecundùm hebraicas voces in volumine libri, ſiue, in libro inuoluto, & clauſo. Liber enim vitæ, in quo ſcripta ſunt nomina prædeſtinatorum, clauſus eſt, quia non poteſt hoc tempore legi, ſed conſtat tamen in capite eius libri, Chriſtum ſcriptum eſſe, eiusq. paſsionem, & mortem. Hæc omnia probabilia ſunt; ſed videtur ſimpliciſſima, & maximè literalis expoſitio, ſi nomine capitis intelligatur ſumma totius libri diuinarum Scripturarum. Siquidem in textu hebraico, ideò non habetur in qua parte libri hoc ſcriptum ſit, ſed dicitur, In volumine libri ſcriptum eſt de me, quaſi dicat, in toto volumine, quia ſumma totius Scripturæ Chriſtum loquitur: Dominus enim dixit Luc. vltimo, Oportet impleri, quæ ſcripta ſunt in lege Moſis, & Prophetis, & Pſalmis de me, & ibidem, Interpretabatur duobus diſcipulis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant, incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis. Et Ioan. 5. idem Dominus dixit in genere, Scrutamini Scripturas, quia illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me. Et quod habetur in textu græco, & latino, In capite libri, aptè exponi poteſt, in ſumma libri: nam & grecè & latinè, dicitur caput non ſolum initium libri, ſed etiam id quò omnia referuntur. Nam & recapitulare, eſt in ſummam redigere, & capita librorum diſtingui ſolent iuxta ea, ad quæ reuocantur partes principales librorum. Et hoc modo accipitur quod ait Apoſtolus ad Hebr. 8. Capitulum ſuper ea, quæ dicuntur, talem habemus Pontificem, id eſt, ſumma eorum quæ dicuntur eſt, quod talem habemus Pontificem, &c. Quoniam igitur non ait hoc loco Dominus, In capite primi libri, vel in capite primo libri, ſed generatim in capite libri, rectè dixerunt Chryſoſtomus, Theodoretus, & Euthymius hoc loco, In capite libri, ſignificare totum volumen diuinarum Scripturarum: id enim coincidit cum eo quod nos dicimus, ſummam totius Scripturæ ad Chriſtum pertinere: ipſe enim eſt finis legis ex Apoſtolo ad Rom. 10. Dicit igitur Dominus, In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam, id eſt, Scripturæ omnes teſtantur me ad hoc venturum fuiſſe in mundum, vt facerem voluntatem tuam, tibi per omnia accuratiſsimè obediendo. Deinde conuerſus ad Patrem addit, Deus meus volui, id eſt, libentiſsimè acceptaui decretum tuum, & legem tuam in medio cordis mei, ſupple, poſui, id eſt, nihil maiori affectu deſideraui, quàm implere legem tuam. De iuſtis dicitur in Pſal. 36. Lex eius in corde ipſius; ſed de capite iu-

ſtorum

ſtorum, legem tuam in medio cordis mei poſui. Et qui ſunt Christi, ſpiritum hunc Christi habere debent, vt legem Domini rebus omnibus anteponant, eamq. in medio memoriæ, in medio intelligentiæ, & in medio voluntatis ſemper habeant. Non multum refert quòd in hebræo, & græco eſt, In medio ventris mei: agitur enim de ventre animæ, non corporis; in anima verò cor, & venter idem omnino ſunt.

Annunciaui iuſtitiam tuam in Eccleſia magna, ecce labia mea non prohibebo Domine tu ſciſti. XII.

Quamuis diuinæ voluntatis finis præcipuus fuerit, vt Christus pro humano genere moreretur; voluit tamen Deus Pater, vt Christus antea aſſiduè prædicaret, & prædicatio veritatis eſſet quaſi via ad paſsionem; & ipſe non ſolùm Redemptor, ſed etiam Doctor, & Magiſter eſſet generis humani: ideò nunc dicit, Annunciaui iuſtitiam tuam, id eſt, prædicaui legem tuam iuſtiſsimam, & etiam opera veræ iuſtitiæ, quæ tu ab hominibus requiris: & hoc prædicaui palam, & publicè audientibus innumerabilibus populorum turbis: & tu Domine teſtis eſſe potes, quia id feci, & faciam deinceps. Et verè tota vita ſua Christus prædicauit, ab infantia prædicare cœpit exemplo ſuo contemptum rerum viſibilium, modeſtiam, temperantiam, humilitatem. Deinde à Baptiſmo, in quo dictum eſt à Patre, Ipſum audite; prædicare cœpit etiam verbo, neque ceſſauit vſque ad mortem per ſe prædicare, & prædicationem poſtea per Apoſtolos continuauit, & continuabit vſque ad mundi conſummationem per Apoſtolorum ſucceſſores.

Iuſtitiam tuam non abſcondi in corde meo: veritatem tuam, & ſalutare tuum dixi. XIII.

Multi prædicant, dum ſpes lucri adeſt, vel timor damni non terret; ſed ceſſante ſpe, vel vrgente timore, abſcondunt in corde ſuo prædicationem veritatis, neque eam foris erumpere ſinunt. Ab ijs vitijs longiſsimè Christus abſuit, & nos exemplo ſuo docet, vt idem faciamus: ideò dicit, Annunciaui iuſtitiam tuam, & neque per negligentiam, neque per vllum timorem illam vnquam abſcondi in corde meo. Quod autem dixit de iuſtitia, quam à nobis Deus exigit, videlicet quod eam annunciauerit, & non abſconderit; idem nunc ſubiungit de iuſtitia, & miſericordia, quæ eſt in ipſo Deo: nam iuſtitiam vocat veritatem, id eſt, fidelitatem, per quam fideliter reddit vnicuique ſecundùm opera ſua; & miſericordiam vocat ſalutare, id eſt, ſalutem, quam miſericorditer præbet ſperantibus in ſe. Ait igitur, Veritatem tuam, & ſalutare tuum dixi, id eſt, Annunciaui quoque veritatem, quæ in te eſt, manifeſtans omnibus quam fideliter reddas ineffabilia præmia iuſtis, & horrenda ſupplicia iniuſtis; & ſimul annunciaui ſalutare tuum, id eſt, quam miſericorditer ſalues omnes, qui in te ſpem ſuam conſtituunt.

Non abſcondi miſericordiam tuam, & veritatem tuam à concilio multo. XIV.

Quam paulò ante vocauerat ſalutare, nunc expreſſius vocat miſericordiam,

& cum veritate, id eſt, cum iuſtitia coniungit. Dicit igitur, Non abſcondi propter vllum timorem, à concilio multo, id eſt, à multitudine populorum miſericordiam, & iuſtitiam, quæ in te ſunt; ſed eas publicè, & liberè prædicaui. Hæc veriſſima eſſe manifeſtè colligimus ex Euangelio: nam Matth. cap. 5. 6. & 7. prædicauit Dominus iuſtitiam, quam nos facere debemus: & in varijs parabolis Matth. 13. 24. & 25. prædicauit iuſtitiam, & miſericordiam Dei.

XV. Tu autem Domine ne longè facias miſerationes tuas à me: miſericordia tua, & veritas tua ſemper ſuſceperunt me.

Tranſit nunc à prædicatione ad paſſionem: Et ſicut ipſe manifeſtauit hominibus iuſtitiam, & miſericordiam Patris, ita nunc precatur Patrem, vt non differat miſericordiam, & veritatem ſuam in ipſo, per reſurrectionem celerem ab omni paſſione, & morte liberando. Tu antem Domine, inquit, non longè facias miſerationes tuas à me, id eſt, vides Domine Pater in quàm acerbam paſſionem incidi, quia non tacui manifeſtare hominibus iuſtitiam, & miſericordiam tuam: ideò tu quoque non longè facias miſerationes tuas à me, celeriter reſuſcitando: ſicut hactenus miſericordia tua, & fidelitas tua ſemper ſuſceperunt me.

XVI. Quoniam circumdederunt me mala, quorum non eſt numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui, vt viderem.

XVII. Multiplicatæ ſunt ſupet capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Reddit rationem, cur dixerit, ne longè facias miſerationes tuas à me; & ait, Quoniam circumdederunt me mala, quorum non eſt numerus. Verè enim paſſiones Chriſti plurimæ fuerunt, & ſimul omnes quaſi agmine facto in eum irruerunt. Cur autem tot fuerint eius paſſiones, cauſa fuit, quoniam peccata noſtra, quæ ipſe ſuper ſe accepit, innumerabilia ſunt. Comprehenderunt me, inquit, iniquitates meæ, id eſt, iniquitates omnium hominum, quas Pater ſuper me poſuit, vt dicitur Iſaiæ 53. & quas proinde meas fecit, vt ſuper lignum in corpore meo illas portarem, illæ, inquam, omnes comprehenderunt me. Et non potui vt viderem, id eſt, tot ſunt iniquitates quæ me comprehenderunt, vt non præualuerim videre quot ſint. Nam multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei, id eſt, ſuperant multitudine ſua numerum capillorum; capilli enim capitis tot ſunt, vt numerari non poſſint: & ideò quaſi obrutus multitudine tanta malorum defeci, & cor meum dereliquit me, id eſt, vigor ipſe, & ipſa vita dereliquit me. Porrò quod hic dicit Chriſtus, Non potui vt viderem, non eſt accipiendum propriè, quaſi re vera non potuerit Dominus videre numerum peccatorum, ob nimiam eorum multitudinem: nam ſine dubio nouit accuratiſſimè numerum peccatorum præteritorum, præſentium, & futurorum; ſed loquitur more humano, & ſolùm ſignificare voluit peccata, quæ expiando ſuſcepit, eſſe innumerabilia. Simile eſt quod dicitur Marci cap. 6. Et non poterat ibi virtutem vllam facere, & mirabatur propter incredulitatem eorum: poterat

terat enim, si voluisset, virtutes in eo loco facere; sed dicitur non potuisse, vt significaretur incredulitas illius populi, ob quam non volebat in eo loco miracula facere. Sicut etiam non propriè mirabatur, quia admiratio nascitur ex ignoratione, quæ in Christo locum non habebat; sed dicebatur mirari, quia signum admirantis edebat, vt ostenderet, mirum esse, quod populus ille tanta incredulitate teneretur. Sanctus Augustinus versiculum hunc, & duos superiores vult accipiendos esse in persona membrorum infirmorum Christi, id est, fidelium imperfectorum: eius nos sententiam non reijcimus, sed ostendere voluimus, quomodo sint exponendi tres isti versiculi, si accipiantur scripti in persona Christi, vt verè in persona Christi scripti sunt versiculi præcedentes, quos Apostolus allegauit ad Hebr. 10. cum quibus isti continuari videntur.

Complaceat tibi Domine, vt eruas me, Domine ad adiuuandum me respice. XVIII.

Redit ad orationem, quam inchoauerat in versiculo quintodecimo, ac petit liberationem à tantis malis per celerem resurrectionem, vt supra diximus. Complaceat, inquit, tibi Domine, id est, placeat tibi Pater, quem etiam Dominum agnosco propter formam serui, quam accepi, placeat, inquam, vt eruas me de tot doloribus, qui circumdederunt me. Domine ad adiuuandum me respice, id est, videris quidem ad tempus me dereliquisse, & à me faciem auertisse, dum finis me crucis tormenta sine vlla consolatione perpeti, sed iam respice ad me adiuuandum, vt breui repleas me lætitia gloriosæ resurrectionis.

Confundantur, & reuereantur simul qui quærunt animam meam, vt auferant eam. XIX.

Ex Christi resurrectione sequuta est maxima confusio aduersariorum, qui eum planè à se extinctum existimabant. Id nunc prædicit per modum imprecationis: quæ forma loquendi frequens est apud Prophetas. Confundantur, inquit, & reuereantur, id est, confusi erubescant, qui quærunt animam meam, vt auferant eam, id est, qui quærunt vitam meam auferre, me occidendo, & penitus extinguendo: hoc enim erat votum Iudæorum, & hoc se assequutos crediderunt, cùm Christum cruci affixum viderunt; sed paulò post cùm eum resurrexisse audierunt, & signis ac prodigijs maximis resurrectionem eius confirmari, & à populis credi viderunt, confusione, & erubescentia repleti sunt; sed multo maiore confusione, & verecundia replebuntur in die nouissimo, cùm eum Iudicem suum iustissimum esse videbunt, quem in concilio suo, falsis testibus inductis, iudicare præsumpserunt.

Conuertantur retrorsum, & reuereantur, qui volunt mihi mala. XX.

Idem repetit ad rem magis explicandam, vel confirmandam. Conuertantur, inquit, retrorsum, id est, confusi recedant, & reuereantur, id est, verecundentur, & erubescant, qui volunt mihi mala, id est, non ij solùm, qui quærunt me interficere; sed etiam omnes alij, qui cupiunt confusionem, & ignominiam meam. S. Augustinus exponit hunc versiculum in bonam partem, quasi Dominus

minus precetur aduersarijs suis conuersionem à peccatis ad Deum, vt iam non amplius superbè præcedant, sed humiliter subsequantur Dominum suum. Pia expositio; sed prior videtur magis literalis, & faciliùs cum superiori versiculo continuatur.

XXI. Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi, euge, euge.

Idipsum tertiò repetit, dicens, Ferant confestim confusionem suam, id est, non in longum tempus differatur eorum confusio; sed statim, post tridui videlicet breuissimum spacium, confusionem suam experiantur, qui dicunt mihi, euge, euge, id est, qui de me quasi victo inter se gratulantur dicentes, euge, euge. Sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, qui dicunt mihi vah, vah, quam vocem fuisse Iudæorum deridentium Christum in cruce pendentem, in Euangelio legimus. Sed Septuaginta verterunt, euge, euge, & non dubium est quin ipsi quoque rectè intelligerent vim hebraicæ vocis. Proinde illud pronomen, mihi, non ita accipiendum est, quasi aduersarij Christo blandiri vellent, aut eum laudare, vel hortari, vt nos solemus cùm alicui dicimus, euge, euge; sed intelligendum est, aduersarios inter se exultantes super Christi passione dixisse, euge, euge, ita vt illud, mihi, accipiatur pro, de me, vel, super me. Paulò clarius idem legimus in Psalmo 34. Non dicant in cordibus suis, euge, euge animæ nostræ, nec dicant, deuorabimus eum. vbi apparet illud, euge, dictum esse in cordibus eorum, qui putabant se Christum iam deuorasse. Quod autem nos habemus ex græco, ferant, S. Hieronymus ex hebræo vertit, pereant. Sed

יַשֹׁם יָשֹׁמּוּ credibile est Septuaginta non legisse, iassomu, à verbo, iasam, quod est desolare; sed issehu, vnica litera mutata à verbo, nasa, quod est ferre. Denique

יִשְׂאוּ נָשָׂא quod nos habemus, confestim, sanctus Hieronymus vertit ex hebræo, post. Cæterum verba hebraica significant propriè ad calcaneum, siue ad vestigium, id est, immediatè, siue confestim, quod est idem: & ipse idem sanctus Hieronymus hanc eandem vocem in psalmo 69. vertit ad vestigium. Rectè igitur Septuaginta Interpretes reddiderunt verba hebraica: & latinus interpres fideliter reddidit verba græca.

XXII. Exultent, & lætentur super te omnes quærentes te, & dicant semper, magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

Sicut prædixit per modum imprecationis confusionem persecutoribus suis: ita nunc per modum precationis bonæ prædicit lætitiam sectatoribus suis. Exultent, inquit, & lætentur super te, id est, exultabunt, & lætabuntur in Deo, diuino videlicet & inenarrabili gaudio, omnes, qui quærunt te, id est, omnes qui quærunt gloriam Dei, & qui diligunt Deum, & in eo spem suam ponunt. Et dicant semper, magnificetur Dominus, id est, & non sibi tribuant, nec suis viribus, aut virtutibus bonum quod habent; sed dicant, magnificetur Deus ab omnibus, qui diligunt salutare tuũ, id est, qui diligunt saluatorem, quem misisti ad homines, Christum videlicet Iesum. siue, qui diligunt salutem, quæ abs te est, id est, qui cupiunt veram, atque æternam salutem, quam tu solus dare potes.

Ego

Ego autem mendicus sum & pauper, Dominus sollicitus est mei. XXIII.

Reuertitur ad statum suum, in quo erat tempore passionis, ac dicit, Ego mendicus sum, & pauper, id est, egenus & destitutus humano auxilio. Sunt enim in hebræo duo vocabula, ebion, & ani, prius significat egenum, inopem, mendicum; posterius, significat afflictum, humilem, destitutum: quæ omnia conueniebant Christo toto tempore suæ mortalitatis; sed præcipuè quando nudus pendebat in cruce. Sed quamuis egenus, & pauper esset, quantum ad temporalia bona; tamen ditissimus erat protectione paterna: ideò subiungit, Dominus sollicitus est mei, vel, vt est in hebræo, Dominus cogitat pro me. Vocat autem Patrem Dominum, quoniam loquitur in forma serui, id est, vt filius hominis, secundùm quam naturam pendebat in cruce. אֶבְיוֹן עָנִי

Adiutor meus, & protector meus es tu, Deus meus, ne tardaueris. XXIV.

Quod vnico vocabulo dixerat, Dominus sollicitus est, id nunc duobus vocabulis exponit, dicens, Adiutor meus & protector meus es tu. Deus enim Pater sollicitus erat filij sui, illum adiuuando, & protegendo; adiuuando in superandis malis præsentibus, & protegendo in remouendis futuris. Concludit postremo, Deus meus ne tardaueris, nimirum eripere me ab omnibus malis per celerem resurrectionem.

PSALMVS QVADRAGESIMVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, Psalmus ipsi Dauid.

Idetur hic etiam Psalmus, vt præcedens, ad Christi passionem totus pertinere. Sic enim eum Patres accipiunt Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & Chrysostomus, qui addit, temerarium esse aliter exponere, cùm citetur ab ipso Christo, Ioan. 13. vnus versiculus ex hoc Psalmo ad demonstrandum Iudæ proditionem fuisse multò ante prædictam. De titulo nihil dicimus, quia nihil noui continet.

EXPLICATIO PSALMI XXXX.

I. Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem; in die mala liberabit eum Dominus.

Beatus, qui intelligit super egenum, & pauperem, id est, beatus qui attentè considerat Christum pauperem: inueni et enim esse pauperem, non necessitate, sed

ſed voluntate ; & pauperem voluntate, vt nos ſua inopia locupletaret. Item, inueniet pauperem foris, ſed intus diuitem ; in eo enim abſconditi ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei. Denique inueniet pauperem in carne, vt dicit S. Ambroſius, ſed diuitem in Regno : idem enim pauper erat, cum non haberet vbi caput reclinaret ; & ſimul hæres erat vniuerſorum, Rex Regum, & Dominus dominantium. Præterea, beatus eſt, qui intelligit ſuper Chriſtum pauperem, nudum videlicet in cruce pendentem, id eſt, qui attentè cogitat paſſionem eius : nam & Hieremias antea dixerat, Attendite, & videte ſi eſt dolor ſimilis, ſicut dolor meus, Thren. 1. Et Apoſtolus poſtea idem repetiuit, Recogitate eum, qui talem aduerſus ſemetipſum à peccatoribus ſuſtinuit contradictionem, Hebr. 12. Infinitus enim theſaurus paratus eſt Chriſti paſſionem, vt par eſt, intelligentibus, & diligenter meditantibus. Denique beatus quoque eſt, qui intelligit ſuper egenum & pauperem Chriſtum in membris ſuis, de quibus dicturus eſt, Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Sed non dicit Pſalmus, beatus, qui dat eleemoſynam pauperi, ſed, qui intelligit ſuper egenum, & pauperem, id eſt, qui prudenter conſiderat pauperum neceſſitates, & dat cui, quando, quantum oportet, ex pura charitate, & liberalitate; non ex inani gloria, vel ſpe retributionis. Hanc enim vim habet verbum hebraicum, maſchil ; ſignificat enim attentè cogitare, ſiue prudenter conſiderare. Sequitur, In die mala liberabit eum Dominus. Hæc eſt ratio, cur ſit beatus dicendus qui intelligit ſuper egenum, quia videlicet ipſe ab egeſtate liberabitur : dies enim mala eſt dies penuriæ, & ſterilitatis. Sed hoc loco præcipuè dicitur dies mala, dies vltimi iudicij, quæ erit dies ſolius iuſtitiæ, ac per hoc erit in illa ſumma penuria miſerationis, & gratiæ. In illa igitur die ſecuri erunt, qui Chriſti crucem amauerint, & qui propter Chriſtum pauperibus beneuoli fuerint : dicetur enim illis, Venite benedicti Patris mei, poſsidete paratum vobis Regnum. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, &c. Sed etiã in hoc ſæculo liberabit Deus viros miſericordes in die mala, vt Pſalmus trigeſimus ſextus antea nos docuit, dicens, Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur. Mirificè enim delectatur Deus, cùm videt filios ſuos, ad patris imitationem, quæ ab illo liberaliter accipiunt, cum alijs quoque liberaliter communicare : Et ideò cum fœnore reddit, quod pauperibus datur, iuxta illud Prouer. 19. Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis.

מַשְׂכִּיל

II. Dominus conſeruet eum, & viuificet eum, beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

Declarat quod dixit, In die mala liberabit eum Dominus ; & per modum bonæ imprӕcationis prædicit bona, quæ dabuntur intelligenti ſuper egenum, & pauperem. Dominus, inquit, conſeruet eum, id eſt, cuſtodiat dum viuit ; & viuificet eum, id eſt, poſt mortem iterum viuere faciat, reſuſcitando eum cum iuſtis. Et beatum faciat eum in terra, id eſt, & tunc verè, perfecteq. beatum reddat in terra viuentium. Et non tradat eum in animam inimicorum eius, id eſt, & neque in hoc ſæculo, neque in futuro ſinat eum ſubijci voluntati inimicorum, ſiue homines, ſiue Dæmones ſint. Vocat enim animam, voluntatem, ſiue deſiderium. Codices græci variant hoc loco ; nam alij habent, in manus inimi-

inimicorum, alij in animam inimicorum, vt sanctus notauit Ambrosius; sed sensus est ferè idem, nisi quod videtur esse aliquid amplius tradi in animam, id est, in voluntatem, siue arbitrium, siue libidinem, quàm tradi in manus, id est in potestatem: nam qui supplicio afficiendi sunt, traduntur in manus carnificum, sed non in voluntatem: quia possunt carnifices eos interimere, non tamen eo modo quo voluerint, sed eo tantum modo, quo leges præscribunt.

Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. III.

Quoniam tam multa bona pollicitus fuerat misericordibus intelligentibus super egenum, & pauperem; poterat aliquis suspicari, nullam tribulationem passuros in terris eiusmodi pios homines: ideò nunc subiungit, passuros quidem in hoc exilio pios homines varias tribulationes, seu tentationes, sed non absque diuina consolatione. Dominus, inquit, opem ferat illi, super lectum doloris eius, id est, si quando pius ille inciderit in lectum doloris, siue dolor sit corporalis, siue spiritualis, siue sit propriè in lecto ægrotus, siue metaphoricè decumbat quasi in lecto, afflictus quacunque tribulatione: Dominus opem feret illi, atque ita consolabitur eum, vt patienter ferat, & ex ipsa patientia probari se intelligat, & ex probatione spem magnam concipiat, & ex illa spe gaudium tale inueniat, vt glorietur in tribulationibus, & cum Apostolo dicat, Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra, 2.Corint.7. Adiungit deinde ad probandum id ita esse futurum exemplum de præterito, dicens, Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius, id est, tu Deus suauis, & mitis, ita soles facere cum fidelibus tuis; nam si quando vidisti pium aliquem grauari tentationibus, vel afflictionibus, ita illum consolari consueuisti, quomodo consolatur ægrotum, qui totum stratum eius versat, & reuersat, vt mollius cubet, & quiescat. S. Ambrosius, & S. Ioannes Chrysostomus ita exponunt, vt velint versari stratum in infirmitate, esse mutari stratum ægroti in statum sanitatis. S. Hieronymus, & S. Augustinus contrario modo exponunt, sed egregiè omnino, & vtilissimè: volunt enim hunc sensum esse. Quia dixerat Propheta, Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius; poterat pius homo respondere, si Deus fert opem, vnde tot scandala, & tribulationes hominibus pijs? Respondet Propheta, quia idem Dominus vniuersum stratum, id est, eas res terrenas, in quibus etiam pij acquiescunt, & delectantur, versat, & remouet, vt pius peregrinus non diligat stabulum pro domo; sed ex amissione temporalium, quamuis licitarum consolationum, discat in solo Deo delectari, illum vnum quærere, ad illius visionem anhelare, & suspirare. Hæc enim est causa, cur Sancti homines non solùm tribulationes aliundè aduenientes amauerint; sed ipsi etiam eas sibi accersierint, ieiunijs, vigilijs, humi cubationibus, nuditate, & flagellis carnem propriam atterendo; quoniam intelligebant, animum non omnino erigi posse ad quærendum Deum, dum aliquid habet in terra, quod amet, vel in quo delectetur, & quiescat. Vtraque expositio amplectenda est, quamuis prior videatur nobis magis literalis.

Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, IV.
quia peccaui tibi.

Hic

Hic iam incipit Christus declarare, se esse egenum illum & pauperem, de quo initio dixerat, beatus, qui intelligit super egenum, & pauperem. Ego, inquit, dixi, Domine miserere mei, id est, miserere corporis mei mystici, infirmorum membrorum meorum. Sana animam meam, quia peccaui tibi, id est, ad hoc misericordiam tuam imploro, vt sanes languores fidelium meorum, quorum peccata mihi ipse imputo, quasi ego illa fecissem. Potest etiam sic exponi, vt Christus ipse de passione sua loquatur, dicens, Miserere mei in tribulatione positi, vt celeriter resuscitando ab omni passione me liberes: sana animam, quæ tristis est vsque ad mortem, & ideò tristis est & languet, pauens, mœrens, & tædens, quia peccaui tibi, id est, peccata totius mundi in me recepi. Nam quod non loquatur de peccatis à se commissis, perspicuum est ex versiculo decimotertio, vbi dicit, Me autem propter innocentiam suscepisti. Itaque is, qui loquitur in Psalmo non est Dauid, vel quiuis alius, sed ille solus, qui & innocens erat quoad actiones proprias, & peccata aliorum portabat.

V. Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur, & peribit nomen eius.

Hæc manifestè pertinent ad Pharisæos, & Sacerdotes Iudæorum, qui auidissimè Christi mortem sitiebant, & de ipso interficiendo sæpè inter se colloquebantur. Illud autem mihi, positum est pro, de me, vt in Psalmo superiore, Qui dicunt mihi, id est, de me, euge, euge; vel abundat, vt in hoc ipso Psalmo, Aduersum me cogitabant mala mihi, & alibi sæpe.

VI. Et si ingrediebatur, vt videret; vana loquebatur, cor eius congregauit iniquitatem sibi.

Transit à Iudæis ad Iudam, quasi dicat, & si aliquis eorum, vt Iudas proditor, ingrediebatur, vt videret, id est, & exploraret, & quæreret opportunitatem prodendi, vana loquebatur, id est, falsi aliquid fingebat, ne animus eius detegeretur. Posset etiam hoc referri ad alios, qui ad Christum accedebant, tentantes eum, vt caperent eum in sermone. Sed iste vana quidem loquebatur ad Christum, sed interim cor eius congregabat iniquitatem sibi, id est, corde meditabatur dolos, & proinde multiplicabat, & congregabat iniquitates sibi, ad suam videlicet æternam perditionem. Hæc nimirum iusta merces est mendacium & dolosorum, vt dum alios decipere tentant, ipsi decipiantur à Satana, & dum alijs moliuntur interitum, ipsi sibi interitum parent.

VII. Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum.

De eodem Iuda Patres hæc etiam accipiunt, qui cùm explorasset opportunitatem prodendi Dominum, egrediebatur, & loquebaur simul cum ijs, quibus Dominum proditurus erat. Illud, in idipsum, hebræi codices coniungunt cum sequenti versiculo; sed nos sequimur distinctionem antiquam Septuaginta Interpretum, qui maiori fide digni sunt, quàm recentiores Rabini, qui puncta, & distinctiones, quas nunc habemus, biblijs addiderunt.

VIII. Aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi.

Audito Iuda proditore, cœperunt inter se susurrare, ne fortè sermo innotesceret, si alta voce loquerentur, de pecunia danda, & ratione inuenienda Christum capiendi, atque perdendi. Aduersum me, inquit, susurrabant, id est, summissa voce loquebantur omnes inimici mei: aduersum me cogitabant mala, id est, susurrando deliberabant de morte mihi inferenda. Iam supra dixi illud, mihi, redundare, ex phrasi hebraica.

Verbum iniquum constituerunt aduersum me: nunquid qui dormit, non adijciet vt resurgat? IX.

Ex illa susurratione inimicorum hoc sequutum est, vt firmiter constituerent Iudæi Christum occidere, & hoc est, quod subiungit dicens, Verbum iniquum constituerunt aduersum me, id est, decretum iniquum statuerunt contra me, vt videlicet me, quamuis innocentem, morti traderent. Addit verò continuò, nunquid qui dormit, non adijciet vt resurgat? id est, quamuis illi tam iniustum decretum fecerint, nunquid mihi potestatem resurgendi auferent? quin potius ideò mortem suam somnum vocauit, quia quàm facile est homini dormientem socium suum excitare à somno, tam facile est Verbo Dei carnem suam mortuam ad vitam reuocare. Id quod multo ante prædixit, cùm ait, nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam Ioan. 10. In hebræo codice longè aliter habetur, sic enim ad verbum verti potest, Verbum belial infusum sibi, & qui dormiuit, nō adijciet, vt resurgat; sed Septuaginta Interpretes, qui & doctissimi erant, & codices correctissimos habebant, per verbū, belial, rectè verterunt, verbum iniquum; nam belial significat, absq. iugo, & accipitur etiam pro Diabolo; sed passim viri belial dicuntur viri iniqui, quasi qui iugum legis excusserint, & Diabolum ducem sequantur: & sicut viri belial, sunt viri iniqui, ita verbum belial, est verbum iniquum. quod sequitur, infusum hebraice iazuch, legerunt Septuaginta iazzichu, quod est constituerunt; & pro bo, quod est ei, vel sibi, legerunt bi, quod est mihi, siue in me, aut contra me: hebraice enim sibi & mihi simillima sunt. Denique pro, vaaser, quod significat, & qui, legerūt Septuaginta haaser, quod significat, numquid? Viderint autem hebræi, vtrū negligentia, an malignitate hunc locum corruperint. Certe vulgata nostra editio cum græca editione concordat, & græca cum vera hebraica omnino consentit: necesse enim est, vt, vel hebraica lectio, qualis nunc est, ob literarum similitudinē corrupta sit, vel Septuaginta Interpretes imperitissimi fuerint. Non desunt qui hunc versiculū ad Dauidem ægrotantem, & ad sermones hominum de eius valetudine disputantium referant. Sed ij cum Patribus omnibus repugnant, tum nimis humiliter Spiritus sancti oracula exponunt.

יָצוּק בּוֹ
יַצִּיקוּ בִּי
וַאֲשֶׁר
הַאֲשֶׁר

Etenim homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. X.

Reddit rationem, cur inimici verbum iniquum aduersum se constituerint; & dicit, fuisse causam eius iniqui decreti Iudæ proditionem. Etenim, inquit, homo pacis meæ, id est, verbum iniquum aduersum me constituerunt inimici mei; quoniam homo pacis meæ, id est, cum quo pacem habebam, vt Magister cum disci-

discipulo, & cum seruo Dominus; & homo in quo speraui, idest, in quo tamquam in amico, & familiari confidere poteram. Qui edebat panes meos, idest, qui in mensa mea, vt domesticus, mecum vescebatur. Magnificauit super me supplantationem, idest, mirificè me supplantauit, cùm per insidias inimicis me tradidit. Hunc locum Dominus ita citauit Ioan. 13. Non de omnibus vobis dico, ego scio quos elegerim; sed vt adimpleatur scriptura, qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum suum. In hebræo ad literam est, eleuauit contra me calcaneũ; sed Septuaginta explicauerunt sensum: nam leuare calcaneum contra aliquem, & illum supplantare, idem est. Quo loco notandum est, cùm dicitur, vt impleatur scriptura, significari, proditionem Iudæ fuisse prædictam, & adimpletam, vt prædicta fuerat; & ideo hunc locum psalmi non fuisse citatum à Christo, vt aliquid simile, vel commune, sed vt propriè ad hanc rem pertinentem, vt notauit Sanctus Ioannes Chrysostomus; & ideo non recte facere, qui hæc verba psalmi ad alios sensus detorquere conantur. Secundo notandum est cum Sancto Augustino, vocatum fuisse Iudam hominem pacis, quoniam præuidit Propheta, Christum à Iuda per signum pacis, idest, per osculum fuisse tradendum: quod etiam Dominus significauit, cùm illi ait, Amice ad quid venisti? &, Iuda osculo filium hominis tradis? Item dictum esse à Propheta, qui edebat panes meos; quoniam præuiderat per bucellam Iudæ proditionem fuisse manifestandam. Addi potest dictum fuisse, ab eodem Propheta, in quo speraui, quoniam præuiderat, Christum crediturum fuisse Iudæ marsupium, quod erat confidentiæ signum; itaque prædictio cum euentu rei optimè conuenit. Tertio notandum, exprimi à Propheta miro modo huius proditionis indignitatem: primo enim vocat Iudam hominem pacis Christi, vt ostendat nullam intercessisse inimicitiam, nullam iniuriam, nullam odij causam inter Christum, & Iudam: deinde addit, non solùm non intercessisse causam odij, sed intercessisse causam beneuolentiæ, cum addit, in quo speraui; quia Dominus credens Iudæ loculos, signa confidentiæ, vt diximus illi ostendebat. Denique addidit, non solùm non fuisse inimicum, nec solùm fuisse amicum, sed etiam fuisse intimum familiarem, & maximis beneficijs affectum: nam illa ipsa nocte, qua Christum tradidit, non solùm panem communem in mensa Christi comederat, sed etiam panem cælestem, ac diuinissimum; & ante cœnam idem Christus pedes illi humiliter lauerat; & per hoc exempla summæ charitatis, atque humilitatis ostenderat.

XI. Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis.

Precatur nunc Patrem, & per modum precationis prædicit, quod futurum erat: verè enim post resurrectionem suam retribuit Iudęis excidium, quod merebantur. Tu autem Domine, inquit, miserere mei, & resuscita me, idest, illi quidem verbum iniquum statuerunt contra me, & discipulo meo supplantante, & prodente, interficient me; sed tu Domine miserere mei in cruce morientis, & paulò post resuscita me: & tunc retribuam eis quod merentur. Precatur autem filius Patrem, non quòd ipse vt Verbum Patris carnem suam resuscitare non posset; sed quia loquitur in forma serui, defert Patri, cui in forma Dei æqualis erat. alioqui ipse idem dixit Ioan. 2. Soluite templum hoc, & ego in triduo excitabo

citabo illud: hoc autem dixit de templo corporis sui. & Ioan. 10. Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Quid verò Christus Iudæis retribuerit post resurrectionem suam, notum est omnibus, qui ab eo tempore vident Iudæos de terra sua eradicatos, dispersos esse inter gentes, sine Rege, sine Sacerdote, sine Deo vagari. Quod illis prædixerat Dominus, quando ait, Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. & alibi, Relinquetur vobis domus vestra deserta. & alibi, Non relinquent in te lapidem super lapidem. Matt. 21. & 23. & Luc. 19.

In hoc cognoui, quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus super me. XII.

Exauditam orationem suam fuisse dicit, idq. inde posse cognosci, quòd non gauderet inimicus de morte eius. Quod quidem in Iuda impletum est, qui ante se ipse suspendio necauit, quàm Christus moreretur, & quàm ipse precio proditionis suæ frui posset. Potest tamen hoc etiam referri ad reliquos inimicos eius, qui tam breui tempore gauisi sunt, vt dici possint non esse gauisi.

Me autem propter innocentiam suscepisti, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum. XIII.

Docet, inimicos non diu gauisuros de morte sua; quoniam à Deo susceptus, & exaltatus ob innocentiam suam fuerit. Me autem, inquit, propter innocentiam tibi optimè notam, suscepisti de manibus eorum, & confirmasti in conspectu tuo in æternum, id est, humiliasti me ad horam in conspectu hominum, sed suscepisti, & confirmasti me in conspectu tuo, id est, stare fecisti ante conspectum tuum in cælo vsque in æternum: vox enim hebræa significat, statuisti ante conspectum tuum; quod factum est per exaltationem, & assumptionem in cælum.

Benedictus Dominus Deus Israel à seculo, & vsque in seculum, fiat, fiat. XIV.

Ista conclusio, siue Christi sit, siue Prophetæ, nihil aliud significat, nisi propter exaltationem Christi, & confusionem inimicorum eius, deberi honorem, & gloriam, & benedictionem Deo ab æterno, & vsque in æternum, id est, sine fine. Illud autem, fiat, fiat, hebraicè autem Amen, Amen, confirmatio est dictorum, vt sensus sit, verè, seu fideliter ita sit, siue ita fiat, vt semper Deo laus & gloria deferatur. Atque hic est finis primi libri secundum hebræos, qui Psalterium in quinque libros distribuerunt. אָמֵן אָמֵן

PSALMVS QVADRAGESIMVSPRIMVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, intellectus filijs Core.

Itulus admonet filios Core, quibus dabatur Psalmus cantandus, vt intelligant quæ canunt, vt & auditores intelligere faciant: quæ admonitio cantoribus Ecclesiasticis memoriæ commendanda est: cantus enim in Ecclesia spiritui deseruire debet, & non soli aurium oblectationi. Et sicut qui intelligenter, & deuotè canunt, animos audientium rapiunt in Deum, ita qui theatrales modulos in Ecclesiam inuehunt, de domo Dei scenam Mundi faciunt. Vide S. Hieronymum in caput quintum ad Ephesios. Argumentum Psalmi aliqui esse volunt, quòd Dauid exul tempore Saulis queratur, se non posse ter in anno in Hierusalem ad festa Domini accedere. Sed tempore Saulis non erat tabernaculum Domini in Hierusalem, sed in Silo, & ad eum locum ibant ter in anno Israëlitæ. Præterea tam ingens desiderium, quale hoc loco exprimitur, non videtur posse referri ad tabernaculum manufactum, & arcam ligneam. Propterea Psalmi argumentum esse putamus, vt sancti Patres Hieronymus, Augustinus, & Chrysostomus docent, quòd Dauid amore diuino succensus, exprimere conatur vehemens desiderium, quo tenebatur perueniendi ad visionem Dei, quæ est vera, & sempiterna felicitas, cùm tamen inter tentationes, & pericula peregrinationis viueret. Sed dum ipse desiderium suum exprimit, simul docet, quæ sint argumenta, vnde verus Dei amor possit agnosci.

EXPLICATIO PSALMI XXXXI.

1. QVemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Amor res est igneæ naturæ, ac per hoc intus retineri non potest, sed per verba, & suspiria foras erumpit. Dauid igitur, vt amorem suum aliquo modo exprimat, comparat sa Ceruo sitibundo, dicens, Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, videlicet, peruenire; ita desiderat anima mea peruenire ad te Deus; quæ aptissima similitudo est: ceruus enim quatuor habet qualitates: primùm inimicissimus est serpentibus, atque cum eis perpetuum bellum gerit: deinde, cùm à venatoribus quæritur, ad montes altissimos velocissimo cursu confugit: tum, mandatum illud Apostoli, Alter alterius onera portate, ab instinctu quodam naturæ obseruat: nam, vt scribit S. Augustinus, tum hoc loco, tum serm.21. de verbis Apostoli, traduntur cerui, vel quando in agmine suo ambulant, vel quando natando alias terrarum partes petunt, onera capitum suorum super se inuicem ponere: denique si quando vel ex pugna cum serpentibus, vel ex fuga ad montes, vel ex deportatione oneris ambulando, vel natando

tando fatigatur ardentiſsimè ſitire ſolet aquas, neque ab eis inquirendis vlla vel tenetur amenitate pratorum, vel terretur difficultate viarum. Talis omnino eſt amator Dei; nam & cum ſerpentibus carnalium cupiditatum bellum perpetuò gerit; & cum tentationibus, vel perſequutionibus premitur, ad montem contemplationis fugit, & infirmorum moleſtias patienter tolerat; ſed præcipuè ſummo deſiderio Deum ſitit, neque vlla terrena felicitate, vel aduerſitate impeditur, quominus ad Deum ſemper anhelet. Talis erat Dauid, quamuis vxoratus, quamuis Rex, quamuis miles, talis Paulus, talis Petrus, tales Apoſtoli cæteri, & Martyres, tales omnes, qui exilium agnoſcentes, ſiue per proſpera, ſiue per aduerſa gradientes curſum ad patriam nunquam relaxabant.

Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? II.

Declarat apertius, quid ſit deſiderare Deum, & ſimul aperit, cur tantopere deſiderandus ſit Deus. Tria ſunt, vt Chryſoſtomus annotauit, quæ amorem, ac per hoc ſitim, & deſiderium accendere ſolent; pulchritudo, beneficia, & amor: nam & res pulchræ amari ſe quodam modo cogunt, & qui beneficia præſtant ad ſe amandos prouocant, & qui amant redamari merentur. Sed ſi hæc tria in vnum conueniant, id eſt, ſi perſona aliqua pulcherrima, & nobiliſſima, te ſummis & quotidianis afficiat beneficijs, & eundem te maximi faciat, teq. ardentiſſimè amet, quo modo non vehentiſſimam in tuo pectore flammam amoris accendet? Hæc igitur tria in Deum conuenire Dauid hoc loco docet, & ideò ſitire ſe Deum, id eſt, amore, & deſiderio eius ardere ſe dicit. Sitiuit, inquit, anima mea ad Deum, id eſt, ad rem pulcherrimam, nobiliſſimam, præſtantiſsimam, quæ bona omnia in ſe vna complectitur. Fortem, id eſt, ad rem non fluxam, & caducam; ſed ſtabilem, permanentem, æternam. Viuum, id eſt, ad rem operantem, intelligentem, amantem, quæ nos continuis beneficijs afficit, quæ nos magnificit, quæq. nos incredibili amore diligit. Hæc ergo ſitis in rem tam bonam, tam beneficam, tam mei amantem, cogit ex toto corde dicere, Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? id eſt, quando finis erit peregrinationis? quando initium fruitionis? Ex hebræo clarius verti poſſet, Quando veniam, & videbo faciem Dei? Id enim ſolùm eſt, quod ſitim animæ rationalis explere poteſt.

Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus? III.

Qui verè, & intimè cogitat tria quæ diximus, videlicet, Deum eſſe ſupra omnem ſpeciem pulchrum, & omnia quæ nos habemus ab illo, vt à fonte manare, & eundem ipſum tanti nos æſtimare, atque ita nos diligere, vt filium ſuum vnigenitum pro nobis dederit: fieri non poteſt, quin lacrymis deſiderij opprimatur, dum viſio tanti boni differtur. Dauid igitur, qui iſta ſeriò contemplabatur, rectè adiungit, Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte, id eſt, lacrymis, quaſi panibus, ſuſtentabar aſsiduè per dies, & noctes, id eſt, toto tempore huius peregrinationis, vel, per dies proſperitatis, & noctes aduerſitatis: nam renuit anima mea conſolari terrena felicitate, nec minus renuit contriſtari terrena aduerſitate; ſed vtroque tempore lacrymæ meæ fuerunt mihi cibus,

bus, & potus, dum dicitur mihi quotidie ab impijs, & incredulis, Vbi est Deus tuus? ad quem sitis? cui suspiras? cur diligis quem non vides? Sed posset etiam sic exponi, Dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus, id est, dum quotidie per circuitum omnia lustro quærens quem diligit anima mea, & dicitur mihi à spiritu meo, à cogitatione mea, vbi est Deus tuus? hæc enim omnia, quæ contemplando perlustrasti, opera sunt Dei, pulchra quidem omnia, sed non sicut Deus tuus: vbi est igitur Deus tuus? vbi quæres, vt inuenias? quando venies, & videbis faciem Dei tui?

IV. Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam; quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei.

Pergit in explicando desiderio suo. Hæc, inquit, recordatus sum, quæ dicta sunt de inquisitione Dei, & effudi in me animam meam. Hæc effusio tribus modis accipi potest. Primo, vt sensus sit, effudi in me animam meam, id est, euacuaui apud me animam meam omni terrena delectatione, vt intraturus tabernaculum admirabile, & ipsam domum Dei, implerem eam delectationibus Domini mei. Secundo, vt sensus sit, effudi in me animam meam, id est, dilataui animam meam, extendi desiderium meum, vt capax esset tanti boni, quantum inueniet in tabernaculo illo admirabili, vbi est vbertas indeficiens domus Domini. Tertio, vt sensus sit, effudi in me animam meam, id est, effudi super me animam meam, transcendi contemplando ipsam animam meam, quo modo dicitur Trhen 3. Sedebit solitarius, & tacebit, quoniam leuauit se supra se. Verè enim nulla est in hac peregrinatione scala aptior ad attingendum aliquo modo tabernaculum admirabile, & ipsam domum vbi videtur Deus, quàm anima nostra, quæ est imago Dei: ipsa enim est sublimior cælo, & profundior abysso; & qui animam suam contemplari nouit, ac deinde eam transcendere, & per eam ad exemplar ascendere didicit, is pertransibit ad locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Ac vt breuiter hunc ascensum attingamus: Anima spiritus est, ac per hoc longè transcendit omnia corpora: sic igitur & Deus spiritus est, & spirituum, corporumq. creator; proinde longè transcendit, non solùm corpora, sed etiam spiritus. Deinde, Anima simplex, & indiuisibilis cùm sit; tamen in toto corpore est, & in singulis partibus tota, omnia membra replens, & nullum occupans locum: sic igitur & Deus, vnus, & simplicissimus, atque indiuisus est; & tamen mundum totum, & res creatas omnes replet, vbique totus, vbique præsens, nusquam inclusus. Tertio, anima non mouetur in corpore, & totum corpus portat, mouet, regit, viuificat, atque sensificat; quod in morte cognoscitur: anima enim recedente, corpus continuo cadit, & motum, sensum, speciem, & quicquid habebat boni, in momento amittit: quod autem est anima corpori, id est, rerum vniuersitati Deus, non quod propriè Deus sit anima mundi, vt Philosophi quidã sensisse videntur; sed quod similitudinem animæ habere videatur: ipse enim immobilis in se manens, portat omnia verbo virtutis suæ, & in eo viuimus, mouemur, & sumus. Quarto, anima intelligens est, & tota intellectus quidam est, eminenter continens cognitiones omnium sensuum, & multa præterea cognoscit, ad quæ sensus corporis nullus attingit; sic Deus totus intellectus est, eminenter continens

cognitiones omnium hominum, & Angelorum, & infinita præterea, quæ intelligentiam nostram superant. Quinto, anima non solùm theoricè multa intelligit, sed etiam practicè, atque inde existunt opera ingenij humani planè admirabilia in varijs artibus, in ædificijs, hortis, fontibus, alijsq. id genus plurimis, vt sæpè opera artis humanæ cum operibus naturæ contendere videantur: sic etiam Deus non solùm theoricè, sed etiam practicè intelligit, & sine instrumentis, sine labore, & sine spatio temporis, solo nutu, atque imperio voluntatis condidit vniuersa. Sexto, anima liberum habet arbitrium, atque inde ad nutum mouet corporis membra: sic Deus liberrimè dominatur rebus omnibus creatis: vnde Dauid ait, Omnia seruiunt tibi. Neque solùm anima imago Dei est, quo ad essentiam, sed etiam (quamuis obscurius) quoad personarum trinitatem: nam in anima est mens intelligens quasi Pater, est notitia producta, quasi Verbum Patris, est & amor à mente per notitiam productus, quasi Spiritus. Est etiam in anima fœcunditas memoriæ, est intellectus & voluntas, quæ tres diuinas personas vtcunque repræsentant. Anima igitur supra seipsam effunditur, seq. ipsa transcendit contemplando, vt transire possit ad tabernaculum admirabile; ideò subiungit Propheta, Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Per locum tabernaculi admirabilis, intelligimus cælestem Hierusalem, quæ est tabernaculum non manufactum, æternum in cælo, vbi est domus Dei, de qua dixit in alio Psalmo, Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, tacebo, pro eo quod nos habemus admirabilis. Sed Septuaginta Interpretes non legerunt, edaddem, vt nunc habetur in codicibus hebraicis, quod significat, tacebo, sed legerunt, adderet, quod significat, admirabilis: & differentia solùm est in duabus literis similibus, vt ex figura characterum intelligi potest. Facilè autem fuit librarijs mutare duas literas in alias similes; & credendum est Septuaginta Interpretes habuisse codices hebraicos meliores quàm nos habeamus. Alioqui non potuissent vertere admirabilis, pro, silebo, nisi imperitissimi fuissent.

אדדם
אדרת

In voce exultationis, & confeſsionis sonus epulantis. V.

Declarat Propheta, in illa sua ecstasi, qua effudit supra se animam suam, & contemplando pertransiuit ad locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei, non pertransiuisse tacitum, sed exultabundum, & laudabundum ex admiratione. In voce, inquit, exultationis, & confessionis adde, pertransibo in locum tabernaculi admirabilis, id est, pertransibo admirans gloriam tabernaculi illius, & ex admiratione prorumpam in vocem exultationis, & confessionis, laudis videlicet Conditoris illius tabernaculi, quæ vox erit sonus epulantis, id est, vox læta, & festiua, quales audiuntur in solemnibus, & festiuis, ac nuptialibus epulis. Neque enim potest animus contemplantis erigi ad considerandam gloriam cælestis Hierusalem, sine admiratione, & exultatione maxima. Quod attinet ad verba, illud, sonus, in græco est casus genitiui, & S. Augustinus legit, soni, ex quo fieri potest, vt noster Interpres posuerit, sonus, pro, sonitus, genitiui casus; sed potest etiam fieri, vt significare voluerit, vocem exultationis & confeſsionis fuisse sonum epulantis. In hebræo, pro, sono, habetur, hamon, quod sanctus Hieronymus vertit multitudinis; sed vox illa hebraica vtrunque significat, sonitum, & multitudinem. Illud autem, epulantis, tam הָמוֹן

in hebraico textu, quàm in græco, eſt feſta celebrantis; & ſic etiam legunt Auguſtinus, & Euthymius. Sed videtur latinus Interpres declarare voluiſſe, quale feſtum illud eſſet, & dixiſſe epulantis, id eſt, feſtum conuiuij ſolemnis, quale eſt nuptiale, in quo multa adhibentur inſtrumenta muſica, & cantica amatoria: & habetur vox, epulantis, in commentario S.Hieronymi in hunc locum, ne quis exiſtimet recens irrepſiſſe in editionem vulgatam.

VI. Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me?

VII. Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi ſalutare vultus mei, & Deus meus.

Ex illa mentis eleuatione, & gaudio ſpirituali conſolatur lacrymas ſuas, dicens, Quare triſtis es anima mea? id eſt, quare lacrymæ tuæ ſunt tibi panes die, ac nocte, dum dicitur tibi, vbi eſt Deus tuus? quare tam inceſſabili fletu conturbas me? Spera in Deo, id eſt, quamuis Deum non videas, quem tu ardenter videre cupis, tamen ſpera in eo; quoniam adhuc confitebor illi, id eſt, quia nondum tempus præterijt, adhuc erit, quando præſens laudabo Deum, & confitebor miſericordias eius, & dicam illi, Salutare vultus mei, & Deus meus, id eſt, tu ſalus es vultus mei, dum illuminas fulgore tuo vultum meum, & facis vt videat facies mea faciem tuam, & cognoſcam ſicut & cognitus ſum, & ex clara notitia dicam, Tu es Deus meus. In hæbreo habetur, vt etiam S. Hieronymus vertit, Salutes vultus eius, Deus meus ad me ipſum, &c. ſed manifeſtè corruptus eſt hoc loco textus hebraicus, & vna litera, videlicet, vau, non ſuo loco poſita totam hanc confuſionem peperit. Id quod ex repetitione horum verborum, quæ habentur in fine huius Pſalmi, & in fine Pſalmi ſequentis perſpicuum eſt. Itaque non eſt legendum, panau helohai, vt hic legitur, ſed panai vehelohai, vt legitur in repetitione: & vera lectio hebraica ad verbum hæc eſt, Salutes vultus mei, & Deus meus. Dicit autem ſalutes in numero multitudinis, non ſalus, vel ſalutare; quia licet vna ſit ſalus noſtra, tamen ea multa bona continet, quæ etiam ſalutes dici poſſunt.

פָּנָיו אֱלֹהָי
פָּנַי וֵאלֹהָי

VIII. Ad meipſum anima mea conturbata eſt, propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonijm à monte modico.

Exponit viciſsitudines triſtitiæ, & conſolationis ſuæ; triſtitiæ ex metu, & periculis huius vitæ; conſolationis ex ſpe, & promiſſione futuræ. Dicit igitur, Ad me ipſum anima mea conturbata eſt, id eſt, quamuis dixerim animæ meæ, Spera in Deo; tamen anima mea ad me ipſum reſpiciens, ad infirmitatem meam, ad modicum lumen, & modicas vires, quæ in me ſunt, timore magno concutitur, & eo terrore conturbat me: propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonijm à monte modico, id eſt, propterea vt huic terrori, & conturbationi medicinam faciam, remouebo oculos à me ipſo, & ad te conuertam; & ab hoc Iordane, quem video in hac terra, memor ero tui, id eſt, memor ero fluminis, quod lætificat ciuitatem tuam, & torrentis voluptatis tuæ, quo potantur qui apud te ſunt; & ab hoc monte modico, qui dicitur Hermonijm, quem ante oculos habeo, memor ero montis ſancti tui, in quo habitas

cum

cum ſanctis Angelis tuis, & ex hac memoria conſolabor animam meam, & deſiderium meum. Quis propriè ſit mons Hermonijm, &, an diuerſus ſit à monte Hermon, non omnino liquet: tamen veriſimile eſt, eſſe montes diuerſos, & in diuerſis locis ſitos. Nam & S. Hieronymus in vita S. Paulæ diſtinguit hos duos montes, & conſtat montem Hermon eſſe montem ampliſſimum, & Hermonijm hoc loco dicitur eſſe modicus. Fortaſſe igitur Hermonijm erat mons aliquis in Galilæa non longè à Iordane, cùm Dauid hæc duo coniungat.

Abyſſus abyſſum inuocat in voce cataractarum tuarum. IX.

Omnia excelſa tua, & fluctus tui ſuper me tranſierunt. X.

Pergit narrare tentationes, & afflictiones huius vitæ, & vtitur metaphora inundationis aquarum, alludens ad magnum diluuium, quod fuit tempore Noë. Abyſſus, inquit, abyſſum inuocat, id eſt, maxima aquarum inundatio, & profunditas ſuper me venit, & illa tranſeunte alia ſuperuenit, quaſi à priore vocata; venerunt autem iſtæ magnæ inundationes in voce cataractarum tuarum, id eſt, in ſtrepitu, & ſonitu apertionis cataractarum cæleſtium, vnde aquarum inundatio deſcendebat. Et omnia excelſa tua, id eſt, omnes gurgites altiſsimi, & omnes fluctus tui, ſuper me tranſierunt, id eſt, omnis illa inundatio, & vniuerſum diluuium ſuper me venit. Alludit, vt dixi, ad diluuium generale, in quo cataractæ cæli apertæ ſunt, id eſt, tam ingens pluuia deſcendit, ac ſi cataractæ aliquæ in cælo apertæ fuiſſent, & inde tota illa aqua magno cum impetu deſcendiſſet: & ex ea inundatione facta eſt abyſſus, id eſt, maxima aquarum altitudo, & profunditas. Sed hæc metaphora nihil aliud ſignificat, niſi ingentes tentationes, & pericula, quibus diuina prouidentia ſinit exerceri electos ſuos. Horum autem periculorum magnitudinem ſoli ſpirituales viri, qualis erat Dauid, intelligunt, qui norunt multiformes inſidias Diaboli, & ſciunt quanti referat excidere à gratia Dei: atque hæc videtur eſſe literalis expoſitio, quamuis repudiandæ non ſint piæ nonnullorum expoſitiones, qui volunt, abyſſus abyſſum inuocat, ſignificare, abyſſus miſeriæ inuocat abyſſum miſericordiæ diuinæ. Item, abyſsus humanæ malitiæ inuocat abyſſum diuinæ iuſtitiæ. Item abyſſus ſecretorum teſtamenti veteris, inuocat abyſſum arcanorum teſtamenti noui. Item, abyſſus cordis humani, quod inſcrutabile eſt, inuocat abyſſum ſcientiæ Dei, qui ſcrutatur renes & corda. Illud ſolùm addendum eſt, per vocem, inuocat, non ſignificari, implorat, ſed, vocat, vt ex hebræa voce colligitur: eſt enim ſenſus, abyſſus abyſſum vocat.

In die mandauit Dominus miſericordam ſuam, & nocte canticum eius. XI.

Redit ad viciſſitudinem conſolationis, poſt narratam, & miro modo amplificatam magnitudinem tentationis. In die, inquit, mandauit Dominus miſericordiam ſuam, id eſt, poſteaquam tranſierunt inundationes aquarum, & horrendæ illæ abyſſi, in die proſperitatis mandauit, id eſt, miſit Dominus miſericordiam conſolantem, & viſitantem. Et nocte canticum eius, id eſt, ſed tempore nocturno, tempore, videlicet, tentationis, & tribulationis, non ceſſabit can-

ticum eius, id eſt, oratio, & gratiarum actio illi oblata. Id quod clarius explicatur in ſequenti verſiculo.

XII. Apud me oratio Deo vitæ meæ, dicam Deo, ſuſceptor meus es.

Hoc videlicet eſt canticum nocturnum, oratio ſecreta, & cordis potius quàm oris. Apud me, inquit, oratio Deo vitæ meæ, id eſt, in ſinu meo eſt iugis oratio ad Deum, auctorem vitæ meæ, cui cum fide, & fiducia dicam, Suſceptor meus es, id eſt, in te confido, ad te confugio, tu me labentem ſuſcipies, tu lapſum eriges.

XIII. Quare oblitus es mei, & quare contriſtatus incedo, dum affligit me inimicus?

Miratur viciſſitudines diuinæ prouidentiæ in ſeruis ſuis gubernandis, quaſi dicat, Cùm tu Deus verè ſuſceptor meus ſis, quare oblitus es mei? id eſt, vnde hoc accidit, vt tentationes, & tribulationes ita me obruant, vt me dereliquiſſe videaris, cùm tu ſpes mea ſis, & fortitudo mea? Vnde, inquam, accidit, vt contriſtatus incedam, dum affligit me inimicus, cùm tu ſis protector meus, & adiutor meus?

XIV. Dum confringuntur oſſa mea, exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei,

XV. Dum dicunt mihi per ſingulos dies, vbi eſt Deus tuus? quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me?

XVI. Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, ſalutare vultus mei, & Deus meus.

Non ſolùm, inquit, affligit me inimicus, te vidente, & ſpectante, qui ſuſceptor meus es; ſed etiam dum confringuntur oſſa mea, id eſt, dum ad ſummam debilitatem, & infirmitatem deuenio, vt tentationes vix iam ferre poſſim. Exprobrauerunt mihi inimici mei, qui tribulant me, dum aſſiduè mihi dicunt, vbi eſt Deus tuus? id eſt, illi ipſi, qui me perſequuntur, & tribulant, exprobrauerunt mihi fiduciam, quam in te habeo, quaſi fruſtra in te ſperauerim: dicunt enim, vbi eſt Deus tuus, quem tu adiutorem, & protectorem tuum eſſe iactabas? ſic legimus exprobratum Tobiæ, vbi eſt ſpes tua, pro qua eleemoſynas & ſepulturas faciebas? & infra, Manifeſtè vana facta eſt ſpes tua, & eleemoſynæ tuæ modo apparuerunt; Tob. 2. Sic etiam Chriſto exprobratum legimus Matth. 27. Confidit in Deo, liberet eum, ſi vult. Sic igitur, & Dauidi in tribulatione poſito, exprobrabant increduli hoſtes eius; ſed is tamen, quamuis ad horam turbatus, & contriſtatus, ſe ipſe reprehendebat, & dicebat, Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, ſalutare vultus mei, & Deus meus; quæ ſunt explicata in expoſitione verſiculi ſexti, & ſeptimi.

PSALMVS QVADRAGESIMVS SECVNDVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus Dauid.

HVNC Psalmum, qui sine titulo est apud Hebræos, & apud Græcos & Latinos nihil habet in titulo, nisi Psalmus Dauid, & est quasi appendix, vel potius epitome Psalmi superioris, breuissimè declarabimus. Precatur igitur Dauid à Deo liberationem ab inimicis, & simul consolatur se spe futuræ beatitudinis.

EXPLICATIO PSALMI XXXXII.

IVdica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo & doloso erue me. I.

Videtur Dauid oppressus fuisse, vel à Rege Saule, vel tentatus grauiter à Dæmonibus, à quibus cùm non posset refugium habere ad homines, Deum Iudicem appellat: ait igitur, Iudica me Deus, id est, tu Deus esto Iudex meus; non enim habeo ad quem pro iustitia confugiam, nisi ad te. In græco habetur clarius, Iudica mihi, id est, sis mihi Iudex. Et discerne causam meam de gente non sancta, id est, dijudica causam, quæ mihi intenditur à gente non sancta. In hebræo, & græco est pulchra allusio nominis ad verbum; hebraicè enim habetur, riuà, riui, græcè autem δίκασον τὴν δίκην, quo modo si nos diceremus, רִיבָה רִיבִי litiga litem meam, vel, iudica iudicium meum: & quia verba sunt generalia, duplex sensus esse potest in his verbis: vnus vt petat à Deo, vt non solùm sit Iudex, sed etiam patronus; quasi dicat, Iudica me, & litiga litem meam: alter, vt declaret quod dixit, Iudica me, per verba sequentia, discerne causam meam, id est, cognosce causam, & iudica iudicium meum, proferens iustam sententiam ad meum fauorem. Vocat autem gentem non sanctam, homines iniquos, crudeles, & sine misericordia, vt vox hebraica manifestat, quæ propriè significat hominem sine misericordia, & patet etiam ex sequentibus. Ab homine iniquo, & doloso erue me: id est, sic iudica causam meam, vt per hoc iudicium liberes me ab homine iniquo, & doloso, id est, à quouis homine iniquo, & doloso, vel certè ab aliquo certo homine iniquo, & doloso, qui erat Princeps gentis non sanctæ, à quo ipse affligebatur.

Quia tu es Deus fortitudo mea; quare me repulisti, & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus. II.

Hic versiculus est ferè idem cum versiculo duodecimo Psalmi superioris, & eundem habet sensum, id est, cùm tu Deus sis fortitudo mea, & ego in tuo adiutorio vnicè confidam, vnde fit, vt me repulisse videaris, & ego tamquam à

gratia repulsus tristis incedam, dum affligit me inimicus? Itaque est hæc quædam familiaris, & ex fiducia in Deum procedens expostulatio, qua queritur se ita à Deo affligi permissum, quasi Deus repulisset eum ab amicitia sua.

III. Emitte lucem tuam, & veritatem tuam ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

Ex hoc versiculo intelligimus, Dauidem spiritualem virum fuisse, vt dictum est in Psalmo superiore, & sollicitum fuisse de liberatione, non tam à malis temporalibus, quàm à periculis peccatorum, & amissionis æternæ vitæ. Ait enim, Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, id est, concede mihi lucem gratiæ, & misericordiæ tuæ, & veritatem, ac fidelitatem tuam; ipsa enim me deducent in hac periculosa peregrinatione, & adducent in montem sanctum tuum, vbi cælestis est Hierusalem, & in tabernacula tua, id est, in ipsam domum tuam, vbi sunt multæ mansiones, & multa tabernacula, pro electis tuis. Per lucem, & veritatem S. Augustinus intelligit Christum, qui est lux, & veritas. Sed videtur obstare illud pronomen, ipsa, cùm dicitur, ipsa me deduxerunt. Quod habetur expressè in textu hebraico, & græco in numero multitudinis. Præterea similis est hæc loquutio ei quæ habetur in Psalmo 56. Misit Deus misericordiam suam, & veritatem suam: & familiare est Dauidi per lucem intelligere gratiam, siue misericordiam, vt Psal. 66. Deus misereatur nostri, & benedicat, illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri. Illa verò, ipsa me deduxerunt, & adduxerunt, in hebraico codice habentur in futuro, ipsa me deducent, & adducent; & quamuis Septuaginta Interpretes, & vulgata editio habeant in præterito, tamen videtur esse positum tempus pro tempore, vt Euthymius annotauit. Sæpè enim Scriptura prophetica quæ futura sunt, explicat per tempus præteritum, ad certitudinem rerum indicandam.

IV. Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.

Explicat quid facturus sit in monte sancto, & in tabernaculo Dei, nimirum se facturum, quod cæteri faciunt, qui in domo Dei habitant, quorum munus est sacrificare sacrificium laudis: beati, inquit, qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Introibo, inquit, ad altare Dei, sacrificaturus videlicet sacrificium laudis: omnes enim, qui domum illam ingrediuntur, continuò Sacerdotes fiunt, vt ex illis eorum verbis intelligi potest, Fecisti nos Deo nostro Regnum, & Sacerdotes. Apoc. 5. Nec solùm ad altare introibo, inquit, sed etiam introibo ad ipsum Deum, id est, coram ipso Deo apparebo, quasi in intimum eius cubiculum introductus, ad Deum, inquam, qui lætificat iuuentutem meam, id est, qui lætificat nouam meam iuuentutem. Nam in patria renouabitur sicut aquilæ iuuentus nostra, vt dicitur in Psal. 102. &, vt Apostolus ait ad Ephes. 4. Occurremus omnes in virum perfectum, in men-
גִילִי suram ætatis plenitudinis Christi. S. Hieronymus vocem, ghili, vertit, exultationem, pro qua Septuaginta verterunt, iuuentutem. Sed vocabulum hoc rarissimè inuenitur in Scripturis: & sicut ex auctoritate S. Hieronymi credere

possu-

possumus significare exultationem : ita ex auctoritate Septuaginta Interpretum credere possumus significare iuuentutem. Quod autem habetur Danielis 1. ghilchem, non significat, vt quidam scripserunt, iuuentutem, sed similitudinem ætatis. Sanctus enim Hieronymus pro illa voce posuit, coæuis vestris; & ex eius auctoritate Sanctes Pagninus in Dictionario suo docuit, ghil, significare similitudinem. Nemo igitur reprehendere potest Septuaginta Interpreres, vel editionem vulgatam. גִּילְכֶם גִּיל

Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus: quare tristis V.
es anima mea, & quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare VI.
vultus mei, & Deus meus.

Explicat clarius quod sacrificium oblaturus sit ad altare Dei, cùm venerit in tabernaculum non manufactum, æternum in cælis. Confitebor, inquit, tibi in cithara, id est, laudabo te confitendo misericordias tuas, iustitias tuas, omnia denique mirabilia tua, & laudabo non solùm ore, sed etiam opere; tunc enim optimè, & sine vlla discordia, vel repugnantia concordabunt cantus, & cithara, id est, voces, & opera, quæ duo in hac peregrinatione raro perfectè concordant. Porrò citharæ meminit etiam Apocalypsis, cùm describit laudes Sanctorum in cælo, Apoc. 5. Habentes singuli citharas in manibus; & cap. 14. Et vocem quam audiui, sicut citharedorum citharizantium in citharis suis. Quæ sequuntur, explicata sunt in fine Psalmi superioris.

PSALMVS QVADRAGESIMVS TERTIVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem filijs Core ad intellectum.

ITVLVS huius Psalmi nihil differt à titulo Psalmi quadragesimiprimi, nisi quòd in eo vox, intellectus, præponebatur, hic postponitur. Ibi erat intellectus filijs Core, hic est, filijs Core intellectus, vt est in hebræo, vel, ad intellectum, vt est in græco, & latino. Et fortasse nullum est in hac transpositione mysterium. Fortasse etiam vox, intellectus, præposita significabat in eo Psalmo deplorari calamitates præteritas, vel præsentes: in hoc autem postponitur, quia deplorantur calamitates futuræ longè post tempora Dauidis: conueniunt enim S. Patres hunc Psalmum continere prædictionem rerum, quæ post tempora Dauidis contigerunt; & Græci quidem, vt Chrysostomus, Theodoretus, & Euthymius docent, Psalmum hunc cantari in persona Machabæorum, qui grauissimas calamitates ab Antiocho, alijsq. Regibus Syriæ, vel Aegypti passi sunt. Latini verò, vt Ambrosius, Hiero-

rony-

ronymus, & Augustinus, volunt in hoc Psalmo exprimi voces Sanctorum Martyrum, qui crudelissimas persecutiones à Romanis Imperatoribus pertulerunt. Sed conciliari possunt hæ Patrum sententiæ, si dicamus Psalmum præsentem ad vtrosque pertinere, ad Machabæos, & ad Christianos: similes enim persecutiones vtrique passi sunt, & propter causam eandem, propter confessionem videlicet, & legem eiusdem veri Dei. Sicut enim hic Psalmus non solum pertinet ad Martyres, qui tempore Neronis passi sunt, sed etiam ad eos, qui tempore Diocletiani, qui plus ducentis annis fuit Nerone posterior; sic etiam pertinere potest ad Martyres, qui sub Antiocho Epiphane decertarunt, qui ducentis circiter annis Neronem præcessit.

EXPLICATIO PSALMI XXXXIII.

I. DEus auribus nostris audiuimus, Patres nostri annunciauerunt nobis.

II. Opus quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

Incipit populus Dei in persecutione positus, & pro afflictione gemens commemorare magnalia, quæ Deus pro fidelium suorum defensione aliquando fecit; & mirari, cur nunc eosdem fideles suos dereliquisse videatur; vt hac commemoratione, & admiratione Deum ad misericordiam flectat. Sed ideò præmisit in titulo Dauid hìc intellectu opus esse; quoniam Deus non mutatur, sed medicinam pro tempore mutat, prout populo suo ægrotanti conuenire iudicat. Deus, inquit Propheta in persona Ecclesiæ, vel Martyrum vtriusque testamenti auribus nostris audiuimus. Dicit autem, auribus nostris, cùm satis fuisse videretur dicere, audiuimus, vel auribus audiuimus, ad maiorem certitudinis expressionem: quo modo S. Ioannes scribit initio primæ epistolæ, Quod vidimus oculis nostris, & manus nostræ contrectauerunt: videbatur satis fuisse dicere, quod vidimus, & contrectauimus; sed magnam habet vim ad significandam certitudinem exploratam, illud, oculis nostris, manibus nostris. Ita igitur hoc loco dicunt, auribus nostris audiuimus, id est, nos ipsi audiuimus. Addunt continuò, vnde audierint; ac dicunt, Patres nostri annunciauerunt nobis, id est, non accepimus incerto rumore ab hominibus ignotis; sed ipsi Patres nostri, viri fide dignissimi, qui nos filios suos nunquam decepissent, ipsi, inquam, annunciauerunt nobis. Quid autem audierint à Patribus, explicant, cùm addunt, Opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis; id est, anunciantibus Patribus audiuimus mirabile opus, quod fecisti in diebus eorum, ipsis videlicet videntibus; & etiam opus, quod fecisti in diebus antiquis, quod Patribus suis narrantibus ipsi Patres nostri audierunt. Non multum refert, quòd in hebræo non habetur, &, vnde aliqui exponunt, in diebus eorum, qui sunt dies antiqui.

III. Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos, afflixisti populos, & expulisti eos.

Explicat in particulari vnum ex operibus mirabilibus, quod Deus fecit pro fidelibus suis in diebus Patrum, ac dicit, Manus tua gentes disperdidit, id est, potentia tua disperdidit ex terra promissionis gentes Chananeorum, & Iebuseorum, quæ in illa habitabant. & plantasti eos, id est, & gentibus illis eiectis, plantasti Patres nostros in illa ipsa terra. Afflixisti populos, & expulisti eos, id est, disperdidit illos manus tua, quia afflixisti grauissimis prælijs populos illarum gentium, & tandem deuictos expulisti, vt locum darent populo tuo. Ex hoc loco intelligimus, quod supra dictum est, Patres nostri annunciauerunt nobis opus quod operatus es in diebus eorum; non esse accipiendum de narratione immediata, sed mediata, id est, mediante successione filiorum: quod enim hoc loco narratur, factum est tempore Mosis, & Iosue; non potuit autem Moses, vel Iosue id narrare per se Machabæis, aut Apostolis, sed neque Dauidi, qui Psalmum scripsit, sed narrauerunt per successores suos. Illud autem, plantasti eos, continet insignem metaphoram: significat enim ita constitutos, & stabilitos fuisse in terra promissionis Hebræos, vt nonnisi difficulter expelli possent; quomodo ponuntur arbores in terra, quando plantantur, & firmiter radicantur, vt non facile auelli possint. Præterea quæ plantantur, non solùm firma consistunt, sed etiam crescunt, & multiplicantur: quam metaphoram explicat clarius Psalmus 79. Plantasti radices eius, & impleuit terram, operuit montes vmbra eius, & arbusta eius cedros Dei.

Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos; IV.

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam complacuisti in eis. V.

Probat, quod dixit, Manus tua disperdidit eos, &c. Nam, inquit, non in gladio suo possederunt terram, id est, Patres nostri tempore Mosis, & Iosue pugnauerunt quidem cum Chananæis; sed nisi adiutor, & protector eorum tu fuisses, neque terram possedissent, neque euadere potuissent de manibus hostium suorum: ipsi enim pauciores erant, & minus in bello exercitati, & pugnaturi erant aduersus vrbes munitissimas. Non igitur in gladio suo, id est, virtute armorum suorum possederunt terram promissionis. Neque brachium eorum saluauit eos, id est, neque robur eorum tantum erat, vt in prælio captiuitatem, vel mortem euadere possent; sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, dedit eis terram possidendam, & saluauit eos à morte, vel captiuitate, quando cum Cananæis pugnabant: & hoc ideo, quia complacuisti in eis, id est, non propter eorum virtutes, aut merita, sed quia tibi placuit eligere eos in populum tuum. Illud, illuminatio vultus tui, significat propriè benignum aspectum, siue gratiam & fauorem, vt diximus in Psalmo superiori versu tertio. Dicitur enim Deus illuminare vultum suum super aliquem, quando illum sereno vultu respicere dignatur, id est, cùm eius miseretur, eiq. gratiam suam impertit. Esse autem verissima quæ hoc loco dicuntur, perspicuum est ex libro Iosue cap. 6. vbi legimus muros vrbis Hierico ad solum clamorem filiorum Israel funditus corruisse. & ex cap. 10. vbi legimus, pugnante Iosue, Deum immisisse de cælo lapides grandinis super hostes. & ait Scriptura, Et mortui

tui sunt multo plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio percusserant filij Israël.

VI. Tu es ipse Rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob.

Exponit nunc admirationem suam populus Dei, dicens, Tu es ipse Rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob, id est, tu ipse, qui Patres nostros adiuuabas, & protegebas, quia Rex, & Deus eorum eras, tu inquam, ipse es etiam Rex meus, & Deus meus, & ille idem, qui mandas salutes Iacob, id est, qui consueuisti saluare populum tuum, qui à parente suo nominatur Iacob. Hoc loco nonnulli volunt superuacaneum esse illud, &, cùm dicitur, & Deus meus, & exponunt, tu es Rex meus Deus meus. Ratio eorum est, quia illud, &, non habetur in textu hebraico. At Septuaginta Interpretes habent, &, & sic legunt, & exponunt omnes veteres græci, & latini, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, Theodoretus, Euthymius, & sensus est sublimior: nam significat Scriptura, Deum non solùm esse Regem populi sui, sed etiam Deum, id est, Iudicem totius mundi, æternum & omnipotentem, qui possit non solùm protegere populum suum, quem regit, sed etiam punire omnes aduersarios eius. Itaque retinendum est illud, &; & credendum, vel excidisse ex hebræo textu, vel Septuaginta seniores addidisse illud, vt declararent vocem, Deus, non esse vocatiui casus, sed nominatiui, & aliquid amplius eo nomine significari, quàm nomine Regis. Est etiam hoc loco obseruandum, illud, qui mandas salutes Iacob, non significare, qui mittis salutes, sed qui præcipis, siue iubes: vox enim hebraica, & græca hoc significant, & ex illis declaranda est ambiguitas vocis latinæ. Itaque sensus est, qui mandas, id est, qui iubes, & præcipis saluari populum tuum, id est, qui solo imperio, & nutu potes, & soles salutem dare populo tuo: quasi dicat, tu es Rex meus, sed non vt alij Reges, qui bellando protegunt; sed es etiam Deus meus, qui solo verbo, solo imperio, solo nutu vales saluare Iacob.

VII. In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

Ostendit nunc, non solùm Deum esse eundem Deum, qui erat tempore Patrum; sed etiam populum esse eundem, & eandem spem in Deo habere, quam Patres habuerunt: hinc enim oritur admiratio, cur idem Deus cum eodem populo ita contrario modo se gerat, vt quem antea victorem nullo negocio faciebat; nunc vinci, & debellari sinat. In te, inquit, inimicos nostros ventilabimus cornu, id est, nos quoque, si adiutor, & protector noster fueris, inimicos nostros vincemus in te, id est, in tuo auxilio confidentes. Et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis, id est, & inuocato nomine tuo, non timebimus, nec magnifaciemus impetum hostium insurgentium in nos. Illud, ventilabimus cornu, est metaphoricum, ducta similitudine à tauris, qui cornibus proijciunt in ventum, & in auras quicquid illis obijcitur. Nos, inquit, tua potentia freti, ea facilitate hostes nostros abigemus, & fundemus, qua solet ferocissimus taurus cornibus ventilare paleas.

Non

Non enim in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſaluabit me. VIII.

Pergit in demonſtranda ſimilitudine inter populum Dei præſentem, & antiquum. Sicut enim antiquus populus non in gladio ſuo poſſedit terram, ita, inquit, & ego populus tuus præſens non in arcu meo ſperabo, id eſt, non confidam in viribus, & armis meis. Et gladius meus non ſaluabit me, id eſt, ſcio, & confiteor, quòd ſi ſalutem conſequar, eam mihi non dabit gladius meus, ſed auxilium tuum.

Saluaſti enim nos de affligentibus nos, & eos qui nos oderunt confudiſti. IX.

Declarat quod dixit, Gladius meus non ſaluabit me, dicens, ſaluaſti enim nos de affligentibus nos, id eſt, confiteor ſalutem meam non à viribus meis pendere; quoniam quotieſcunque ſaluus factus ſum à quacunque tribulatione, tu ſaluaſti nos ab affligentibus nos, & tu es qui inimicos noſtros, qui nos oderant, & perdere cupiebant confudiſti, efficiens protectione tua, vt conatus eorum fruſtraretur, & ipſi confuſi ab oppugnatione noſtra recederent.

In Deo laudabimur tota die, & in nomine tuo confitebimur in ſeculum. X.

Concludit ex ijs, quæ dixit, populum Dei, quotieſcunque liberabitur à tribulatione, id beneficium Deo acceptum relaturum, & gloriam omnem ipſi Deo daturum eſſe. In Deo, inquit, laudabimur tota die, id eſt, non in nobis, ſed in Deo gloriabimur omni tempore, quo de hoſtium manibus liberabimur: & nomine Domini inuocato, ipſi confitebimur laudem, & gloriam vſque in æternum. Quibus verbis confirmat quod demonſtrare volebat, populum eſſe eumdem, qui antea fuerat, id eſt, confidentem in Dei auxilio, non in ſuis viribus; vt populus antiquus non in viribus ſuis, ſed in adiutorio Domini confidebat. Illud, laudabimur, phraſis eſt hebraica ſignificans gloriari, non propriè laudari. Similis eſt phraſis Italica, quando dicimus, Mi lodo del tale, & habetur hæc phraſis in alijs locis multis, vt in Pſalmo 33. In Domino laudabitur anima mea. Pſal. 104. Laudamini in nomine ſancto eius, & alibi ſæpe. Illud autem, Et in nomine tuo confitebimur, clarius eſt in hebræo, & nomini tuo confitebimur. S. Auguſtinus hos verſiculos à ſeptimo vſque ad decimum, vult continere prophetiam futuræ victoriæ Chriſti, & Chriſtianorum, quando Eccleſia de omnibus hoſtibus triumphabit. Sed ſuperior expoſitio, quæ eſt Chryſoſtomi, videtur magis literalis: non enim hic loquitur Propheta, ſed populus Dei, qui miratur ſe à Deo non iuuari, cùm ſit idem populus cum eo, quem Deus tam manifeſto auxilio protegebat. Sequitur igitur.

Nunc autem repuliſti, & confudiſti nos, & non egredieris Deus in virtutibus noſtris. XI.

Hìc iam incipit admiratio, & conqueſtio miſerabilis populi grauiter afflicti ab ini-

ab inimicis. Nunc autem, id eſt, olim tanto fauore nos proſequebaris, nunc autem repuliſti, & confudiſti nos: nam & tempore Antiochi opprobrium erat vocari Iudæum, & tempore Tyrannorum infame erat Chriſtianorum nomen, & videbantur fideles derelicti à Deo. Et non egredieris Deus in virtutibus noſtris, id eſt, ſi velimus hoſtibus repugnare, qui nos affligunt, tu non egredieris nobiſcum, vt olim egrediebaris, vt pro populo tuo pugnares. Per virtutes intelliguntur exercitus, vt clarè habetur in hebræo: ſunt enim exercitus armati viri, & robora populi; & virtus hoc loco non virtutem moralem, ſed potentiam, & robur ſignificat. Porrò tempore perſecutionum tam Antiochi, quàm Imperatorum gentilium tanta erat debilitas in populo Dei, vt non auderent vllo modo reſiſtere; & ideò patiendo & tolerando ſolùm pugnabant. Sed quamuis ab hoſte viſibili fugarentur, & cæderentur, tamen de hoſte inuiſibili glorioſiſſimè triumphabant: & quamuis in conſpectu hominum derelicti viderentur à Deo, tamen in occulto maxima Dei gratia iuuabantur. Sed hoc loco de eo tantum agitur, quod foris agebatur, & relinquitur filijs Core intelligendum, quod agebatur in occulto.

XII. Auertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros, & qui oderunt nos diripiebant ſibi.

Pergit in explicanda perſecutione. Auertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros, id eſt, feciſti, vt qui in primo loco eramus, iam in poſtremo eſſemus, & tamquam victi, & captiui ſequeremur inimicos noſtros: & ijdem inimici noſtri, qui nos odio habebant, pro arbitrio ſuo, & nos & noſtra diripiebant, & ſibi, id eſt, in vſum ſuum conuertebant. S. Hieronymus ex hebræo reddidit, vertiſti terga noſtra hoſti: quem ſenſum verba hebraica facilè admittunt, quæ ad verbum ſic ſonant, auertiſti nos retrorſum ab inimicis noſtris. ſed verſio græca, & latina, quæ habet, poſt inimicos noſtros, non facile ſenſum illum ferre poſſunt; qui enim terga vertunt, & fugiunt, non terga vertunt poſt inimicos, ſed ante inimicos. Ideò ſenſum alium nos ſupra poſuimus ex Chryſoſtomo, & Auguſtino: neque repugnat noſtra expoſitio verbis hebraicis; nam pro eo quod haberi diximus, ab inimicis noſtris, poteſt etiam legi, præ inimicis noſtris, vt legit S. Auguſtinus, & ſecundùm eam lectionem optimè conſtat explicatio, quam attulimus: ſiue enim legas, auertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros, ſiue legas, auertiſti nos retrorſum præ inimicis noſtris, ſemper ſignificatur, nos redactos eſſe ad locum inferiorem, & poſteriorem, & in hoſtium poteſtatem miſerè deueniſſe.

XIII. Dediſti nos tamquam oues eſcarum, & in gentibus diſperſiſti nos.

Mirè deſcribit martyria Sanctorum. Dediſti, inquit, nos tamquam oues eſcarum, id eſt, permiſiſti nos tam facile trucidari, & in tanta multitudine, ac ſi eſſemus oues deſtinatæ ad macellum, quæ in magna copia, & ſine vlla reſiſtentia occiduntur. Et in gentibus diſperſiſti nos, id eſt, & eos ex nobis, quos occidere hoſtes noluerunt, permiſiſti diſpergi inter gentes. vbi notantur exilia in loca remotiſſima, ad quæ frequenter Sancti ablegabantur.

Vendidisti populum tuum sine precio, & non fuit multitudo in commutationibus eorum. XIV.

Aliud supplicium describit, quo sancti Martyres tamquam vilissima mancipia deputabantur ad secanda marmora, vel ad curandas bestias, vel vt in theatris laniarentur à feris, vt eo spectaculo oblectarentur spectantium oculi. Vendidisti, inquit, populum tuum sine precio, id est, tradidisti populum tuum potestati inimicorum, & nihil precij accepisti. Et non fuit multitudo in commutationibus eorum, id est, & cùm hostes quibus eos tradideras, vellent eos vendere in mancipia, & pro pecunia commutare, non fuit multitudo pecuniæ in commutationibus eorum, id est, tamquam vilissima mancipia ferè pro nihilo vendebantur, & ad opera abiectissima deputabantur. S. Augustinus legit, Non fuit multitudo in iubilationibus eorum; & exponit, non remanserunt multi in Ecclesijs, qui Domino iubilarent in officijs diuinis celebrandis; sed codices græci variant: emendatiores autem habent, vt nos in vulgata legimus, quæ lectio concordat cum textu hebraico, & sic etiam legunt, & exponunt Ambrosius, Hieronymus, & Chrysostomus.

Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem, & derisum his, qui sunt in circuitu nostro. X V.

Ad supplicia corporalia adiungit irrisiones, & opprobria. Posuisti, inquit, nos opprobrium vicinis nostris, id est, ex eo quòd permissione tua deuenimus in calamitates, quas paulò ante descripsimus, inde factum est, vt iam simus opprobrio vicinis nostris, & subsannemur, ac irrideamur ab ijsdem vicinis, qui sunt in circuitu nostro.

Posuisti nos in similitudinem gentibus, commotionem capitis in populis. XVI.

Per similitudinem, intelligitur prouerbium, siue parabola, vt clarius dicitur in Psalmo 68. Factus sum illis in parabolam. Ait igitur, posuisti nos in similitudinem gentibus, id est, fecisti, vt gentiles de nostra calamitate parabolam, siue prouerbium sibi facerent, & cùm vellent inter loquendum exemplum proponere rei valdè detestandæ, nostram miseriam in medium adferrent. Posuisti etiam nos commotionem capitis in populis, id est, fecisti, vt populi gentium non solùm irrisione verborum, sed etiam capitis agitatione nos detestarentur, vel irriderent.

Tota die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me. XVII.

A voce exprobrantis, & obloquentis, à facie inimici, & persequentis. XVIII.

Explicat effectum irrisionum, qui sine dubio ingens confusio, & verecundia erat. Tota die, inquit, verecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me, id est, omni tempore huius persecutionis verecundia mea in conspectu meo est, semper video confusionem meam, quæ confusio faciei meæ

totum me quasi velo quodam operuit. Oritur autem hæc tota confusio à voce exprobrantis, & obloquentis, id est, ab ijs qui mihi exprobrant stultitiam, quòd Crucifixum colam, exprobrant impietatem, quòd Deos non venerer, exprobrant falsa crimina, infanticidia, incestus, & similia, & de his inter se obloquuntur. Explicat autem qui sint isti exprobrantes, & obloquentes, cùm addit, à facie inimici & persequentis. Sed videtur hæc verecundia, & confusio non conuenire sanctis Martyribus, cùm scriptum sit, Qui erubuerit me, hunc filius hominis erubescet cùm venerit in maiestate sua, & Patris, Luc. 9. Et, qui me confessus fuerit, & filius hominis confitebitur eum, cùm venerit in gloria Patris sui cum Angelis sanctis, Marci 8. Cæterum Dominus non prohibet quācunque verecundiam, & confusionem; sed eam, quæ impedit confessionem. Illi enim reprehenduntur, qui ab huiusmodi verecundia superati, Christum confiteri non audebant, vel etiam ad negandum adigebantur: Istos autem de quibus in hoc Psalmo agitur, non fuisse à verecundia victos, docent verba sequentia.

XIX. Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te, & iniquè non egimus in testamento tuo.

Post explicata beneficia Dei erga Patres antiquos, & destitutionem, ac derelictionem populi iunioris; subiungit Propheta in persona eiusdem populi, caussam huius desertionis non posse tribui peccatis suis: vnde colligitur ratio admirationis, & querimoniæ. Sic igitur loquitur, Hæc omnia venerunt super nos, id est, has angustias, & tribulationes passi sumus; & tamen non obliti sumus te, id est, non dimisimus te, vt coleremus Deos alienos: solet enim Scriptura coniungere obliuionem Dei cum idololatria. Psal. 105. Mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum, obliti sunt Deum, qui saluauit eos. & Deuteron. 32. Immolauerunt Dæmonibus, & non Deo: Deum, qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui. Et in hoc ipso Psalmo, Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum. Isti igitur affirmant, se non coluisse Deos alienos; ideò aiunt, obliti non sumus te, & iniquè non egimus in testamento tuo, id est, non solùm non adhæsimus Dijs alienis obliuiscentes te Deum verum; sed neque iniquitatem fecimus contra pactum, quod pepigimus tecum in Sina, vt seruaremus legem tuam: nam testamentum hoc loco, vt est clarius in hebræo, pactum significat. Itaque protestantur, se Deū non reliquisse, neque in legē eius peccasse.

XX. Et non recessit retro cor nostrum, & declinasti semitas nostras à via tua.

Idem repetunt alijs verbis, vt magis innocentiam suam declarent. Et non recessit retro cor nostrum, idem est quod, obliti non sumus te, id est, cùm tecum ambularemus ex corde adhærentes tibi, non recessimus retro, neque te deseruimus. Illud autem, & declinasti semitas nostras à via tua, requirit repetitionem præcedentis negationis, vt sensus sit, non recessit retro cor nostrum, & non declinasti semitas nostras à via tua, id est, non permisisti, vt gressus nostri declinarent à via tua, id est, à lege tua, quod est idem cum illo, & iniquè

non

non egimus in testamento tuo. S. Hieronymus clarissimè vertit ex hebræo, Et non declinauerunt semitæ nostræ à via tua: quamuis enim in hebræo non habeatur negatio, & verbum, declinasti, sit in secunda persona singulari: tamen voluit sanctus Hieronymus sententiam reddere, non verba. Alij quoque interpretes, vt notat S. Ioannes Chrysostomus, addiderunt negationem. Septuaginta Interpretes, quos sequitur editio vulgata, non posuerunt in textu suo negationem, quia non inuenerunt in originali, sed tamen ea subintelligenda est, vt in multis alijs locis. Quod si quis omnino velit affirmatiuè exponere illud, & declinasti semitas nostras à via tua; poterit per, viam Domini, intelligere viam misericordiæ, & gratiæ, nam vniuersæ viæ Domini misericodia, & veritas, aít alibi idem Propheta. Itaque sensus erit, declinasti semitas nostras à via misericordiæ tuæ, à fauore, à gratia, ab auxilio tuo in tribulationibus nostris; cum qua expositione satis conueniunt quæ sequuntur.

Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos vmbra mortis. XXI.

Si sequamur posteriorem expositionem versiculi superioris, versiculus præsens declarabit quomodo declinauerit Deus semitas populi sui, à via sua; quoniam videlicet, humiliauit eum in loco afflictionis: si verò sequamur priorem expositionem, particula, quoniam, vel redundabit, vt non semel in Scriptura sacra redundat, vel reddet causam sententiæ sequentis, non præcedentis, hoc modo, Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, ideò & cooperuit nos vmbra mortis. Porrò humiliare aliquem in loco afflictionis, est deijcere illum in profundum miseriarum: ponitur enim, in loco, pro, in locum. Sanctus Hieronymus vertit ex hebræo, in locum draconum. Et verè vox, tannim, quæ est in textu hebraico, dracones significat. Sed videntur Septuaginta sensum vertisse, non verbum. Loca enim draconum sunt loca cauernosa, deserta, horrentia, ac per hoc loca afflictionis: & quoniam loca afflictionis obscura sunt, & tenebricosa, vt cauernæ, putei, tetri carceres; ideò addit, & cooperuit nos vmbra mortis, id est, operuerunt nos tenebræ, & ingens obscuritas. Quæ omnia, metaphoræ sunt, quibus tribulationis, & persecutionis magnitudo significatur. Vocabulum, vmbræ mortis, frequentissimum est in Scripturis vtriusque Testamenti, & vt plurimum coniungitur cum vocabulo, tenebrarum, vt est videre Iob. 3. Psal. 87. & 106. Isaiæ 9. Matt. 4. Luc. 1. & nihil aliud significat, nisi magnam obscuritatem. Dicitur autem obscuritas vmbra mortis, quoniam in morte extinguitur vita, quæ est quasi lumen quoddam, vnde extincta vita solùm tenebræ relinquuntur. S. Augustinus dicit, mortalitatem esse vmbram mortis, id est, imaginem mortis; mortem autem veram esse damnationem cum Diabolo, quæ dicitur mors æterna.

תַּנִּים

Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum. XXII.

Nonne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis. XXIII.

Probant, qui in hoc Pſalmo loquuntur, teſtimonio Dei, ſe re vera non eſſe oblitos Domini, vt ſupra dixerunt. Dicunt enim, Si obliti ſumus nomen Dei noſtri, &, ſi expandimus manus noſtras ad Deum alienum deprecandum, nonne Deus requiret iſta? quaſi dicant, certè requiret, & inueniet an ita ſit. Ipſe enim nouit abſcondita cordis. Sed profectò inueniet, nos oblitos non eſſe nomen ipſius.

XXIV. Quoniam propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.

XXV. Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem.

Concludit populus Dei petens à Deo finem perſecutionis. Quoniam, inquit, propter te mortificamur tota die, id eſt, quoniam propter confeſſionem nominis tui, quotidie morti tradimur, multi quotidie occiduntur ex nobis. Eſtimati ſumus ſicut oues occiſionis, id eſt, ſimiles facti ſumus ouibus deſtinatis ad mactationem, quæ ſine reſiſtentia, vel miſericordia iugulantur. Exurge, quare obdormis Domine? id eſt, cùm cauſa tua hic agatur, & ſerui tui tanta patiantur, cur tu ſiles, quaſi dormiens non aduerteres? Exurge à ſomno, id eſt, fac quod illi faciunt, qui ſurgunt à ſomno, & incipiunt videre quod antea non videbant. Exurge in auxilium noſtrum, & ne repellas nos ab adiutorio tuo in finem, id eſt, vſque ad conſummationem, finiatur tandem te opem ferente perſecutio. Hunc locum adduxit Apoſtolus ad Rom. 8. Quis, inquit, nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an perſecutio? an gladius? ſicut ſcriptum eſt, quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.

XXVI. Quare faciem tuam auertis, obliuiſceris inopiæ noſtræ, & tribulationis noſtræ?

Pergit in eadem oratione, & vtitur duabus alijs metaphoris: nam in verſu ſuperiore ſumpſit ſimilitudinem à ſomno, nunc ſumit ab auerſione faciei, & ab obliuione, quorum neutrum cadit in Deum. Dicitur tamen Deus auertere faciem, quando non iuuat, quaſi non videret miſeriam noſtram: & dicitur etiam obliuiſci, quando non ſuccurrit egentibus auxilio, & tribulatis, quaſi eſſet oblitus eorum.

XXVII. Quoniam humiliata eſt in puluere anima noſtra, conglutinatus eſt in terra venter noſter.

In eadem oratione perſiſtens, & ſciens, orationem humiliantis ſe gratiſſimam eſſe Deo, dicit, ſe humiliatum vſque ad ſummum, vt magis humiliari non poſſit. Qui enim ſtans orat, poteſt humiliari flectendo genua; & qui genibus flexis orat, poteſt adhuc humiliari proſternendo ſe totum ad terram; ſed qui humi proſtratus orat, non habet quò deſcendat, vt magis humilietur. Porrò humiliari poteſt homo corde, & corpore vſque ad terram; corde ſi verè cogitet,

tet, & intelligat, & fateatur se puluerem esse, quo modo orabat Abraham cùm diceret, Loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis, Gen. 18. corpore autem si ad terram prostratus oret, quod de Christo Domino referunt Matthæus cap. 26. & Marcus cap. 14. Procidit, inquiunt, in faciem suam super terram dicens, &c. neque obstat quod Lucas cap. 22. dicat, Positis genibus orauit: nam positis genibus orare cœpit, deinde procidit in terram. Vtramque humilitatem præseferunt, qui in hoc psalmo dicunt, Quoniam humiliata est in puluere anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster, id est, cognoscimus nos puluerem esse, & verè adhæsit in terra venter noster dum toto corpore prostrati oramus te. Possunt etiam hæc omnia referri ad magnitudinem persequutionis, per quam redacti erant ad extremam, & summam ignominiam, & contemptum.

Exurge Domine adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum. XXVIII.

Addunt vltimam, & efficacissimam rationem, cur Deus moueri debeat ad misericordiam erga populum suum; ne videlicet blasphemetur amplius nomen ipsius. Exurge, inquiunt, adiuua nos in hac tribulatione, & redime, id est, libera nos propter nomen tuum, idest, vt non blasphemetur, sed glorificetur nomen tuum: & sicut sine precio vendidisti nos, ita sine precio redime, non ob nostra merita, sed propter nomen tuum, propter misericordiam, & benignitatem tuam. Ad maiorem intelligentiam huius Psalmi videntur expediendæ quæstiunculæ quædam, quæ lectori facilè possent occurrere.

Prima quæstio est: Cur ij, qui in hoc Psalmo loquuntur, querantur se sine culpa sua puniri; cùm alij Sancti persequutiones peccatis suis imputare soleant: nam Daniel cap. 9. loquens de captiuitate babylonica dicit, Peccauimus, iniquè fecimus, impiè egimus; & recessimus, & declinauimus à mãdatis tuis, & iudicijs tuis. Et tres pueri sancti in fornacem ignis coniecti, & à Deo mirabiliter liberati, confitentur hoc modo Daniel 3. Iudicia vera fecisti iuxta omnia, quæ induxisti super nos, & super ciuitatem sanctam Hierusalem; peccauimus enim, & iniquè egimus recedentes à te, deliquimus in omnibus. Eadem est vox Sanctorum Machabeorum lib. 2. cap. 7. Nos, inquiunt, propter nos ipsos hæc patimur, peccantes in Deum nostrum. Eadem dicit de persecutionibus Christianorum Sanctus Cyprianus in serm. quinto, qui est de lapsis. Respondeo, negari non posse, quin ob peccata populi Deus persecutiones excitari permittat. Cœterum Sancti Viri varijs modis loquuntur: aliquando enim suscipiunt personam membrorum infirmorum (vnum enim corpus sumus, alter alterius membra.) & peccata fratrum suorum sibi tribuunt: quo modo sæpe lingua confitetur quasi peccata sua, quæ tamen à membris alijs patrata sunt: aliquando verò induunt personam perfectorum, & sanctorum, qui re vera puniuntur in communi persecutione sine propria culpa. Sic igitur scripturæ allatæ inter se non pugnant: nam Daniel, tres pueri, & Sancti Machabæi loquebantur in persona membrorum infirmorum; isti verò qui in hoc psalmo loquuntur, personam innocentium, & Sanctorum induerunt.

Secunda quęstio: Cur Deus innocentes puniri sinit, cùm propter iniquos persequutionem excitari permittat? Respondeo, Innocentes in persequutione, non propriè puniri, sed probari: vult enim Deus per atrocitatem persecutionis, quasi per

ſi per ignem conflatorij, vel per ventilabrum areæ, purgare Eccleſiam ſuam; & efficere, vt appareant qui ſint veri, qui ficti fideles; qui ſint aurum, qui aurichalchum; qui frumentum, qui paleæ. Tribulatio, inquit Apoſtolus Rom.5. probationem operatur. & in lib. Sap. cap.3. Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos ſe: tanquam aurum in fornace probauit illos.

Tertia quæſtio: Cur ergo Sancti queruntur de perſequutione, & eam cito finiri precantur? Reſpondeo, quia tribulationem tolerare iubemur, non amare, & nemo quod tolerat amat, etſi tolerare amet: quamuis enim gaudeat ſe tolerare; tamen mauult non eſſe quod toleret; vt ſcripſit S. Auguſtinus in lib.10. Confeſſ. cap.28. Deinde, quia perſecutio, atque tentatio periculoſa eſt; cùm ſit incerta victoria, & Sancti de ſe non præſumant.

Quarta quæſtio: Cur Deus, vt in hoc Pſalmo dicitur, aliquando populo ſuo tribuit temporalia bona, & victoriam de inimicis; aliquando è contrario aufert eadem temporalia bona, & populum ſuum ab hoſtibus vinci, ac debellari ſinit? Reſpondeo, vt omnes intelligant bona temporalia à Deo dari non à Dæmonibus, vel à fato, aut fortuna; ideò tribuit illa amicis ſuis, quando ita expedire iudicat. Vt autem amici Dei non hæreant temporalibus bonis, neque ament ſtabulum pro domo, & exilium pro patria; ſæpè illis eripit eiuſmodi bona: vt in explicatione Pſalmi quadrageſimi, verſu tertio fuſius explicauimus.

PSALMVS QVADRAGESIMVS QVARTVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

In finem, pro ijs, qui commutabuntur, filijs Core ad intellectum, Canticum pro dilecto.

Vmma conſenſione docent omnes expoſitores Latini, Græci, Hebræi, Pſalmum hunc continere laudes Meſſiæ, & ſponſæ eius Eccleſiæ, vt ſit quaſi ſpirituale epithalamium; & huic argumento titulus ſatis aptè reſpondet: nam per eos, qui commutabuntur, intelligit Propheta fideles populos, qui Eccleſiam faciunt; dicuntur autem commutandi, quia mutandi erant per iuſtificationem in hoc ſeculo, & per reſurrectionem in alio: qui enim adorabant idola, adoraturi erant Deum verum; & qui miſeram & mortalem ducebant vitam in terris, acturi erant felicem, & ſempiternam in cælis. Per dilectum, intelligunt omnes Chriſtum, de quo non ſemel Pater cæleſtis ait, Hic eſt Filius meus dilectus; & quem nemo nouit, qui non ardentiſſimè diligat; cùm totus ſit ſuauis, & pulcher, quippe ſpeculum ſine macula, & candor lucis æternæ. Senſus igitur tituli hic erit, Canticum datum filijs Core ad intelligenter, & ſapienter canendum vſque in finem, cuius materia eſt, pro ijs, qui commutabuntur, & pro dilecto, id eſt, pro Eccleſia, & pro Chriſto, pro Sponſa, & Sponſo. In hebræo legitur, pro lilijs, vbi nos habemus, pro ijs, qui commutabuntur; ſed vox hebraica, ſoſannim, vtrumque ſignificare poteſt, videli-

שֹׁשַׁנִּים

cet

cet lilia, & qui commutabuntur, vt S. Hieronymus fatetur in epiſtola ad Principiam Virginem, in qua totum hunc Pſalmum diligenter explanat: & ſatis cōmodè, qui commutandi ſunt, lilia dici poſſunt; cùm de Eccleſia, quæ eſt multitudo commutandorum, dicat Sponſus in Canticis, Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.

EXPLICATIO PSALMI XXXXIV.

ERuctauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi. I.

Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. II.

Hi duo verſiculi continent præfationem totius Pſalmi; in qua præfatione Propheta docet, hunc Pſalmum eſſe meram prophetiam à Spiritu ſancto dictatam, nihilq. hic eſſe ab ingenio ſuo elaboratum: quamuis enim omnis diuina Scriptura ſit verbum Dei, & à Spiritu ſancto inſpirata: tamen multum intereſt inter prophetias, & hiſtorias, vel epiſtolas: nam in edendis Prophetijs ſancti ſcriptores non laborabant cogitando, & diſcurrendo, & ad memoriam aliquid reuocando; ſed ſimpliciter loquebantur, vel ſcribebant quæ Deus illis oſtendebat: quod de Hieremia teſtatur Baruch, Hierem. 36. quòd videlicet ita loqueretur, ac ſi in libro aliquo legeret quod dicebat. Sed cùm Sacri ſcriptores ſcribebant hiſtorias, vel epiſtolas; inſpirabat quidem illis Deus ſcribendi voluntatem, eosq. dirigebat, vt rectè, & ſine errore vllo ſcriberent; ſic tamen vt etiam ipſi memoriam exercerent, & ingenium, vt recordarentur res geſtas, & cogitarent rationem, & ordinem ſcribendi: quod de ſe teſtatur auctor libri ſecundi Machabæorum cap. 2. Dauid igitur cùm in Pſalmis cantabat hiſtorias beneficiorum Dei, vel calamitatum ſuarum, aut etiam totius populi; memoriam, & ingenium exercebat, & non ſine proprio labore Pſalmos componebat; quamuis à Deo ſemper excitaretur, & dirigeretur: cùm autem meras prophetias caneret, vel ſcriberet, vt in hoc Pſalmo fecit, nihil ſuum agnoſcebat, niſi ſimplex linguæ, vel manus miniſterium. Hoc igitur eſt quod in hac præfatione dicit, quod ipſe idem clarius explicuit in 2. lib. Reg. cap. 23. cùm ait, Spiritus Domini loquutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam. Ait igitur, Eructauit cor meum verbum bonum, id eſt, mens mea ex plenitudine, & copia illuſtrationis diuinæ, & cæleſtium reuelationum protulit foras ad aures hominum Pſalmum hunc, qui continet verbum bonum, ſermonem videlicet gratum, & ſalutarem omnibus. Sed ad maiorem explicationem notanda ſunt aliqua. Primo, vſum eſſe Prophetam vocabulo eructandi, vt oſtenderet, ſe non propria voluntate, & propria inuentione in hoc Pſalmo loqui: ructus enim non emittitur voluntariè, & ex electione, ſed velit, nolit homo, ex plenitudine ſtomachi erumpit. Secundo, voluiſſe etiam Prophetam oſtendere, ſe non omnia, quæ Deo illluſtrante cognouit, in hoc Pſalmo expreſſiſſe; ſed modicum quid ex illa plenitudine protuliſſe: ructus enim ſignum eſt repletionis, ſed eſt exiguus flatus ab illa repletione foras erumpens. Multa enim Prophetæ vident, quæ non licet homini loqui. Vnde, & Iſaias dicebat, Secretum meum mihi. Iſai. 24. Et

qui reuelationes à Deo percipiunt, id vt plurimum fateri solent, se non habere vocabula, quibus eas reuelationes ita explicent, vt ipsi eas vident: & fortasse hac de causa Propheta dixit, verbum bonum eructasse cor suum; non verba bona, in numero multitudinis. Tertio, verbum bonum vocari hunc Psalmum, quia non continet prophetiam rerum malarum, vt exitij ciuitatis, captiuitatis populi, & similium, quæ passim à Prophetis prædici solebant; sed prædictionem rerum secundarum, & felicium, quæ magnam lætitiam, & voluptatem sint allaturæ. Quarto, Deum in his verbis ita descripsisse emanationem huius verbi ex corde Dauidis, vt alluserit ad productionem Verbi æterni, & voluerit nos quasi manu ducere ad intelligentiam generationis æternæ Verbi diuini: verè enim Pater æternus non eguit auxilio coniugis ad filium producendum; neque eum ex electione produxit; neque plures filios genuit; sed ex plenitudine cordis, siue ex perfectissima intelligentia Verbum mentis, & verbum vnicum, idq. summè bonum naturaliter produxit, vt propriè dicere potuerit, Eructauit cor meum verbum bonum. Sequitur, Dico ego opera mea Regi: non desunt, qui ista verba sic exponant, dico ego opera mea Regi, id est, confiteor peccata mea Deo: vel, dico carmina ista de Rege; vel, consecro opus meum Regi; vel, alloquor in hoc Psalmo Regem; quas expositiones, vt non reprehendo, sic existimo nostram explicationem melius connecti cum verbis præcedentibus, & sequentibus: nostra enim opinione hæc pars secunda primi versiculi, reddit rationem, cur Dauid dixerit, Eructauit cor meum verbum bonum; est enim ac si diceret, Ego simpliciter confiteor Regi meo, qui est Deus, omnia opera mea; & non mihi tribuo, quod non est meum; ideò non dixi, Ego Psalmum istum scripsi, sed, eructauit cor meum verbum bonum, id est, non ex electione mea prodijt, sed ex plenitudine illustrationis tuæ. Quod clarissimè explicatur in sequenti versiculo, cùm dicitur, Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis, id est, lingua mea protulit hunc Psalmum, sed id fecit, non vt lingua mea, non vt membrum corporis mei, quod ad imperium voluntatis meæ mouetur; sed vt calamus Spiritus sancti, tamquam scribæ velociter scribentis. Dicit autem, linguam suam esse calamum scribæ velociter scribentis, & non dicit, linguam suam, esse linguam spiritus velociter loquentis; quia vult ostendere linguam suam in prophetia edenda esse instrumentum separatum, vt re vera est calamus; & non instrumentum coniunctum, vt sunt membra corporis; vel, significare voluit, prophetiam hanc non abituram in ventum, vt quæ ore pronunciantur; sed perpetuo mansuram, vt quæ calamo exarantur. Illud autem, velociter scribentis, significat, Spiritum sanctum non egere tempore ad considerandum quid, & quomodo scribendum sit; illi enim tardè scribunt, qui inter scribendum cogitant quam sententiam, & quibus verbis scribere debeant.

III. Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.

Incipit Christum laudare, ac primùm à pulchritudine laudat, deinde ab eloquentia, tum à fortitudine & robore, tertio à virtutibus animi, postremo à diuina & regia dignitate, & potestate, quibus addit etiam exteriora, videlicet vestimentorum, & palatij nobilitatem. Incipit autem à pulchritudine, vel quia describit Sponsum, & in Sponso pulchritudo eloquentiæ cedit, eloquen-

quentia robori, robur virtutibus, virtutes diuinitati. Ait igitur, speciosus forma præ filijs hominum. Videtur abrupta sententia, & obscura, cùm non addiderit quis sit iste speciosus; sed, vt supra notauimus, ideo dictum est, eructauit cor meum verbum bonum, id est, ex plenitudine contemplationis aliquid foras emanauit, non omnia. Sensus igitur est, Non mirum est, si tu Christe dilectus dicaris, nam speciosus forma es præfilijs hominum: dicit autem, præ filijs hominum, & non addit præ spiritibus angelicis; quoniam Deus Verbum non Angelus, sed homo factus est, ac si dicat, tu dilecte homo es, sed speciosus forma supra homines. Et verè Christus supra homines formosus est: nam si respicias diuinitatem, infinita pulchritudine præditum videbis; si respicias spiritualem animæ pulchritudinem, speciosus Christus est præ omnibus spiritibus creatis; si respicias splendorem corporis eius glorificati, pulchrior sole est, & pulchritudinem eius sol, & luna mirantur. Sequitur, Diffusa est gratia in labijs tuis. quibus verbis laudat eumdem Christum à gratia sermonis, quæ mirum in modum pulchritudinem ipsam commendat. Dicitur autem diffusa gratia in labijs, vt ostendatur permanens, & naturalis fuisse Christo gratia sermonis, non acquisita per studium, aut exercitationem. In Euangelijs legimus Luc. 4. Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius. Et Ioan. 7. Numquam sic loquutus est homo, sicut hic homo. Experti sunt Sanctus Petrus, Sanctus Andreas, Sanctus Iacobus, Sanctus Ioannes, Sanctus Philippus, sed præcipue Sanctus Matthæus vim verborum eius, & energiam in sermone eius latentem, qui ad simplicem vocationem subito efficacissimè tracti, & persuasi relictis omnibus sequuti sunt eum. Sed mirabilius est, quòd voci eius venti, & mare, & ipsæ febres, ac denique mortui obediebant: quamquam nec mirabile videri debet, si Verbum substantiale, & diuinum, per carnem assumptam verba gratiæ efficacissima, & suauissima loqueretur. sequitur, Propterea benedixit te Deus in æternum. Possunt hæc duplicem sensum facere, & vtrumq; rectum: potest enim accipi illud, propterea, pro quia, siue, propterea quod, vt sensus sit, speciosus es præ filijs hominum, & diffusa est gratia in labijs tuis, propterea quòd benedixit te Deus in æternum; vt benedictio Dei æterna sit causa tantæ pulchritudinis, & tantæ gratiæ. Significatur autem per benedictionem hoc loco gratia vnionis hypostaticæ, quæ in æternum duratura est; inde enim tamquam ex fonte manauerunt omnia dona, quæ in Christi humanitatem copiosissimè fusa sunt. Sed potest etiam, vt Chrisostomus, & alij exponunt, simpliciter accipi, propterea, pro particula significante effectum, vt sensus sit, quia speciosus es præ filijs hominum, & diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum, idest, quia amabilis, & gratiosus es præ omnibus, ideo te Deus præ omnibus dilexit, & benedixit in æternum. Ex quibus verbis non debet colligi, Christum non fuisse amatum, & benedictum à Patre antequam appareret eius pulchritudo, & gratia sermonis; sed hæc fuisse meritum, siue titulum nouum amoris. quo modo dicit ipse Christus Ioann. x. Propterea diligit me Pater, quia ego pono animam meam, vt iterum sumam eam. Et Apostolus Philipp. 2. Humiliauit semeipsum vsque ad mortem, mortem autem Crucis: propter quod, & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen. Videtur tamen prior expositio anteponenda.

Accin-

IV. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime.

Tranſit à laude pulchritudinis, & facundiæ ad laudem fortitudinis militaris, & poëtico more non ſimpliciter narrat; ſed per modum precantis, ſiue inuitantis dicit, Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime, ideſt, Eia dilecte Deo, qui non ſolùm ſpecioſiſsimus, & gratioſiſsimus, ſed etiam potentiſsimus, & robuſtiſſimus es, accingere armis tuis, & veni libera populum tuum. Quæ ſint autem arma eius explicat in ſequenti verſiculo, dicens,

V. Specie tua, & pulchritudine tua, intende, proſperè procede, & regna.

Verba illa, Specie tua, & pulchritudine tua, coniungi poſſunt cum præcedentibus, vt ſit ſenſus, Accingere gladio tuo potentiſſime ſpecie tua, & pulchritudine tua. Poſſunt etiam coniungi cum ſequentibus, vt ſenſus ſit, Specie tua, & pulchritudine tua intende, proſperè procede, & regna: ſed vtroque modo ſignificatur, arma Chiſti eſſe ſpeciem, & pulchritudiuem ipſius. Quod vt intelligatur, conſiderandum eſt, pulchritudinem veram, & ſummam, vt Auguſtinus loquitur, eſſe pulchritudinem ſpiritualem, quæ numquam marceſcit, & quæ placet oculis, non hominum ſolùm, ſed etiam Angelorum, & ipſius Dei, qui falli non poſſunt. Poteſt autem pulchritudo ſpiritualis cognoſci ex pulchritudine corporali. Sicut enim corporum pulchritudo conſiſtit in proportione membrorum, & ſuauitate coloris; ita pulchritudo ſpiritualis conſiſtit, in iuſtitia, quæ eſt proportio quædam; & ſapientia, quæ ſplendet inſtar lucis, vel potius, vt Sapiens loquitur, luci comparata inuenitur prior. Illa igitur eſt anima pulcherrima, quæ habet in voluntate iuſtitiam, in intellectu ſapientiam. Hæc autem duo, & pulchram reddunt animam, ac per hoc amabilem Deo; & ſimul arma ſunt potentiſſima, quibus Chriſtus Diabolum ſuperauit: pugnauit enim cum Diabolo Chriſtus, non ſua omnipotentia, vt poterat, ſed ſapientia & iuſtitia; ſapientia vincens aſtutiam, & iuſtitia vincens malitiam. Diabolus enim aſtutia ſua primum hominem impulit, vt per inobedientiam Deum irritaret, & Deo quidem honorem, ſibi autem, & toti humano generi vitam beatam detraheret: cum hac autem aſtutia, malitia, ſiue inuidia coniuncta fuit; id enim fecit Diabolus, quia torquebatur inuidia, quòd homo ad cælum aliquando aſcenſurus videretur, vnde ipſe deciderat. Sed Chriſti ſapientia vicit aſtutiam, quoniam per obedientiam ſuam in natura humana Deo exhibitam, reddidit honorem Deo multo maiorem, quàm per inobedientiam Adami amiſerat: & ſimul per eandem obedientiam exaltauit genus humanum ad gloriam multo ſublimiorem, quàm ea futura eſſet, ex qua exciderat. Chriſtus præterea charitate ſua, quæ eſt vera, & perfecta iuſtitia, vicit inuidiam, & malitiam Diaboli; quoniam inimicos dilexit, & in ipſa cruce pro perſequutoribus orauit, & pati, ac mori voluit, vt inimicos ſuos Deo reconciliaret, & ex inimicis amicos & fratres, & cohæredes ſuos efficeret. Hoc eſt igitur quod nunc dicit, Specie tua, & pulchritudine tua, id eſt, decore tuo, qui in ſpecie ſapientiæ, & pulchritudine iuſtitiæ conſiſtit, quaſi gladio, & arcu accinctus, & inſtructus intende, proſperè procede, & regna, id eſt, dirige curſum tuum ad prælium contra Diabolum, proſperare in prælio, & deuicto, ac debellato Principe huius mundi, acqui-

acquire tibi Regnum, vt tu deinceps in cordibus hominum per fidem, & charitatem regnes. Per verbum, intende, Sanctus Ioannes Chrysostomus exponit, intende sagittas, quæ expositio probabilis est, quia paulo post dicitur, sagittæ tuæ acutæ. Illud est certum, ex textu originali, per, intende, non posse rectè exponi, attende, vel considera: sed solum, intende sagittas, aut intende seu dirige iter. Quod attinet ad verba, ex hebræo S. Hieronymus sic reddit, gloria tua, & decore tuo: & decore tuo prospere ascende. Sed Septuaginta Interpretes aliter acceperunt, vel aliter legerunt easdem voces hebraicas, iisdem literis seruatis.
Vbi enim hebræi repetunt, decore tuo, quia legunt, va adarecha, Septuaginta וַהֲדָרְךָ
legerunt, va adrech, quod significat, & intende, siue dirige, à voce, darach. Et וַהֲדָרֵךְ
vocem, tselach, quam S. Hieronymus accepit pro aduerbio, & reddidit, prospe- דְּרַךְ
rè: Septuaginta acceperunt pro verbo imperatiui modi, & verterunt, prospe- צְלַע
rè procede, siue prosperare. Et verè vox illa vtroque modo accipi potest. De-
nique, vocem, recab, quam Sanctus Hieronymus rectè vertit, ascende; Septua- רְכַב
ginta verterunt, regna; quia sensum potius respexerunt, quàm verbum: nam per ascensionem, regnum interpretati sunt. Potest etiam eadem vox hebraica, & magis adhuc propriè significare, sede in curru, vel in equo, quæ ad regnum referri possunt. Nam cùm Reges inaugurabantur, equum regium, vel mulam regiam equitabant, vt colligitur ex primo capite libri tertij Regum: &, sedere in curru triumphali proprium est Regum, qui hostes prælio vicerunt.

Propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam, & de- VI.
ducet te mirabiliter dextera tua.

Explicat rationem, cur Christus meritò regnare debeat; quia videlicet habet virtutes regias: ac si diceret, prosperè procede, & regna, propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam, id est, quia non desunt tibi regiæ virtutes. Hebræus codex clarius explicat hunc locum, vt possit esse vice commentarij. sic enim habet: propter verbum veritatis, & mansuetudinem iustitiæ. Ex quibus verbis docemur, duo esse necessaria Regi, vt sit verax, siue fidelis in verbis suis, & iustus in operibus suis: quod etiam de Deo summo Rege dicitur in psalmis, fidelis Deus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Sed quia iustitia iudicis solet habere annexam asperitatem, quæ est quasi næuus iustitiæ; ideo Christi iustitiæ, quæ perfectissima est, adiungitur mansuetudo. Est enim Christus mansuetè iustus, idest, iustissimè iudicat, sed sine morositate, sine asperitate, sine arrogantia; non absterret, sed conciliat sibi subditos. Sic igitur verba nostræ editionis explicanda sunt, regna propter veritatem, quam in verbis, & promissis tuis semper obseruas: & mansuetudinem, & iustitiam, idest, & propter mansuetudinem, quam iustitiæ semper admisces. Et deducet te mirabiliter dextera tua, id est, & cum his virtutibus regnans, mirabiles progressus regni tui videbis, neque egebis auxilio aliorum; sed ipsa dextera tua, virtus, & potentia tua per se sufficiet, vt mirabiliter te deducat, & progredi faciat in Regno amplificando, donec ponas omnes inimicos tuos sub scabellum pedum tuorum. In hebræo legitur paulò aliter quoad verba, sed sensus est idem. Sic enim S. Hieronymus vertit, Et docebit te terribilia dextera tua, id est, dextera tua vincens, ac sternens hostes docebit te, id est, ostendet tibi, ac cernere te faciet terribiles euentus, strages videlicet, inimicorum tuorũ.

Sa-

VII. Sagittæ tuæ acutæ (populi sub te cadent) in corda inimicorum Regis.

Explicat modum, quo dextera Regis Christi deductura sit ipsum in amplificando imperio, dicens; id fiet, quia sagittæ, quas iaculaberis dextera tua, acutissimæ sunt, & ideo penetrabunt inimicorum tuorum corda, & populi ipsi inimici sub te cadent, & tuæ subijcientur potestati. Nomine sagittarum intelliguntur verba Dei, siue prædicatio verbi Dei: hoc enim est generale instrumentum, quo Christus vtitur ad Regnum suum propagãdum: hinc enim ipse dicit in Psal. 2. Ego autem constitutus sum Rex ab eo super montem sanctum eius prædicans præceptum eius. Dicitur autem verbum Dei & gladius, & sagitta, & malleus, & similia, quia cum omnibus armis similitudinem habet. Dicitur autem, sagitta acuta, quia magnam habet efficaciam penetrandi corda, & multo maiorem, quàm habet humana cuiusuis magni oratoris eloquentia. Viuus est enim, vt Apostolus ait ad Hebr. 4. sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Illud autem, populi sub te cadent, per parentesim legendum est; & dicuntur populi sagittis vulnerati cadere sub isto Rege, quia non vulnerantur, vt omnino extinguantur, sed vt moriantur peccato, & viuant iustitiæ, & eo modo subiecti Regi Christo remaneant, eiq. seruiant, cui seruire regnare est. Illud denique, in corda inimicorum Regis, in hebræo, & græco codice, & in multis latinis manuscriptis, legitur, in corde, non in corda: sed parum refert, vtrum legatur in corde, vel in corda: nam & verum est sagittas verbi Dei penetrare corda peccatorum, & verum est easdem sagittas semel in corde infixas ibidem hærere, & vulnus amoris alere, & conseruare, & eo modo ex inimicis, & peccatoribus, amicos, & sanctos facere. In græcis codicibus legitur, sagittæ tuæ acutæ potentissime: sed illud, potentissime, non habetur in hebræo. Ex quo intelligimus, auctorem latinæ vulgatæ editionis codicem græcum emendatiorem habuisse, quàm sint ij, qui nunc circumferuntur; vel certe animaduertisse illam vocem non esse à Septuaginta Interpretibus in textu positam, sed aliunde irrepsisse.

VIII. Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga directionis virga Regni tui.

Venit tandem ad supremam dignitatem Mesiæ, & apertissimè vocat eum Deum, & sedem Regni eius æternam esse dicit; quem locum Sanctus Paulus ad Hebr. 1. adduxit ad probandum Christum tantò esse Angelis maiorem, quantò maior est dominus seruis, & Deus rebus creatis. Ait igitur, Sedes tua ò Christe Deus, non temporalis erit, vt fuit Dauidis, & Salomonis; sed manebit in seculum seculi. Et virga regni tui, id est, sceptrum tuum, erit semper rectissimum, atque iustissimum: phrasis enim hebraica est, virga directionis, pro virga rectissima; sicut etiam, Deus scientiarum, pro, Deo scientissimo.

IX. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

Hunc etiam locum dupliciter possumus intelligere, vt illum versiculi tertij, pro-

propterea benedixit te Deus in æternum. Nam illud, propterea, potest significare effectum, vt sensus sit quia dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, obediendo vsque ad mortem, & mortem crucis; propterea Deus vnxit te oleo lætitiæ, idest, gloriacauit te, & exaltauit ad dexteram suam, & dedit tibi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine tuo omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Quæ glorificatio rectè dicitur vnctio lætitiæ, quia per eam finem accepit omnis dolor. Rectè etiam dicitur, præ consortibus tuis; quoniam etiam si Angeli quoque glorificati sint, & homines glorificandi sint; tamen nemo exaltatus, vel exaltandus est ad dexteram Patris, & nemo accepit, vel accepturus est nomen super omne nomen, vno Christo excepto, qui est caput hominum, & Angelorum, & est simul Deus, & homo. Sed rursus illud, propterea, significare potest causam, & positum esse pro, quia, siue, propterea quòd, vt sensus sit, dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea quòd Deus vnxit te oleo gratiæ spiritualis præ consortibus tuis, quia videlicet vnxit te gratia vnionis hypostaticæ, & inde factum est, vt in te spiritus sine mensura effunderetur, cæteri autem omnes de plenitudine tua mensuram spiritus acceperunt; quam expositionem sequitur Sanctus Augustinus, & videtur eandem sequi S. Basilius, qui hunc locum exponens, dicit, Christo fuisse naturalem dilectionem iustitiæ, & auersionem ab iniquitate: quoniam illam habuit à natiuitate, siue potius à conceptione, & à principio interno: cæteros autem exercitio, & labore virtutes acquirere. Obseruat autem sanctus Augustinus aduersus Hebræos, & Hæreticos negantes Christi diuinitatem, in illa repetitione, Deus, Deus tuus; priorem vocem esse casus vocatiui, posteriorem nominatiui, quomodo etiam hunc locum intelligendum esse docet S. Hieronymus in epist. ad Principiam. Itaque sensus est, vnxit te ò Christe Deus, Deus Pater tuus oleo lætitiæ; & affirmat idem Augustinus id clarissimè apparere in textu græco; proinde existimandum est, in textibus græcis, quos nunc habemus, incuria librariorum, mutatum esse omega in omicron. Cùm autem dicitur, Deus Deum vnxisse, non intelligimus Deum ratione diuinitatis vnctum, sed ratione humanitatis; vnxit enim Deus Pater Deum Filium, quia Deus Filius homo factus est, & ratione humanitatis gratiam vnctionis accepit, ipse tamen Deus Filius vnctus dicitur, quia ille homo, qui vnctus est, Filius Dei, & Deus est.

Myrrha, & gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus X.
eburneis: ex quibus delectauerunt te filiæ Regum in honore tuo.

Hic versiculus obscurissimus est: explicemus igitur primum vocabula, deinde sententiam. Myrrha succus est notus, amarus, & odoratus: gutta nomen est genericum, sed in græco habetur στάκτη, quæ apud Basilium in explicatione huius loci, est gutta distillata ex myrrha, ita vt sit quasi flos myrrhæ, id est, pars subtilissima myrrhæ. Sed non videtur verisimile, Prophetam dicere voluisse, Myrrha, & gutta myrrhæ subtilissima: in hebræo est, ahalot, quam אהלות
Aloë latinè dicimus. Est autem Aloë succus item amarus, & odoratus, sed specie distinctus à myrrha; vnde in Euangelio legimus, ad Christi sepulturam emisse Nicodemum Myrrhæ, & Aloës quasi libras centum. Quod igitur noster

Inter-

Interpres dixit, guttam, intelligere debemus, guttam esse Aloes, vt Sanctus Hyeronimus scribit in Epist. ad Principiam; vel mirrhæ distillatæ, vt Sanctus Basilius in commentario docet. Casia denique frutex est, vnde cortex odoratus desumitur, & inter aromata numeratur, quemadmodum & cinnamomum. Per domos eburneas, intelliguntur palatia, siue templa sumptuosa, quorum parietes tecti sint ebore: nam in hebræo non est, baith, quæ propriè domum significat, sed hechal, quod palatium, basilicam, & templum significat. Nomen etiam græcum magna palatia significat, vt dicit S. Basilius. Itaque improbabile est quod aliqui volunt, domos eburneas esse cellas aromatum, & magis improbabile quod alij volunt, esse thecas, siue arcas, in quibus vestimenta, vel aromata conseruantur. At, inquiunt, thecæ fiunt ex ebore, non autem palatia: verum est, sed non dicuntur hoc loco domus eburneæ, quasi totæ sint ex ebore, sed quod tectæ sint ebore: quomodo domus Neronis dicebatur domus aurea, & porta Constantinopolis porta aurea, quòd essent deauratæ, vel auri laminis coopertæ, non quod totæ essent aureæ: & sic intelligimus illud 3. Reg. 22. Domus eburnea, quam ædificauit Achab. & Amos 3. Peribunt domus eburneæ. S. Gregorius lib. 35. Moralium cap. 13. legit, à gradibus eburneis: sed id natum esse ex ambiguitate vocabuli, colligitur ex S. Hieronymo in epist. ad Principiam. Scribit enim vocem græcam βαρέων, ambiguam esse, & significare posse grauibus, & palatijs, siue domibus; inde aliquos latinorum hac ambiguitate deceptos, vertisse, à grauibus eburneis: sed quia hoc nihil significat, credibile est, mutatum fuisse, & scriptum, à gradibus eburneis. Per filias Regum, intelligi possunt multitudines variorum Regnorum. Scriptura enim passim vocat filiam Hierusalem, filiam Babylonis, filiam Assyriorum, filiam Tyri, pro multitudine populi illarum ciuitatum, vel gentium. Possunt etiam intelligi, vt verba sonant, filiæ Principum, per quas figuratè significantur animæ excelsæ, vt dicit S. Basilius, totus enim hic sermo figuratus est. His expositis, vt ad sensum veniamus, per aromata, intelligimus virtutes, siue dona Spiritus sancti, quæ spiritualem odorem spirant: & quia paulò ante dixerat Propheta Christo, Vnxit te Deus Deus tuus; rectè subiungit nunc, Myrrha, & gutta, & casia, explicans odores aromaticos, qui ex illa vnctione emanarunt: de quo odore B. Paulus loquitur, cùm ait 2. Corinth. 2. Christi bonus odor sumus. Et quoniam in passione sua Christus præcipuè spirauit odores maximos virtutum, præcipuè fortis patientiæ, humilis obedientiæ, & ardentis charitatis: ideò nominauit Mirrham amaram, sed odoratam, quæ conuenit patientiæ, Aloëm quoque similiter amarum, & odoratum, qui conuenit humilitati obedientiæ, de qua B. Paulus, Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, Philipp. 2. denique, casiam calidam, & odoratam, quæ conuenit ardentissimæ charitati, qua etiam pro crucifixoribus orauit. Hæc autem aromata manabant à vestimentis, & domibus eburneis Christi. Myrrha, inquit, gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis, supple, manant, vel, manabant. Per vestimenta, intelligitur humanitas Christi, quæ quasi veste, aut velo diuinitatem tegebat: per domos eburneas, intelligitur eadem humanitas, quæ erat quasi templum, siue palatium candidissimum ob puritatem, in quo diuinitas habitabat. Neque mirum videri debet, si res eadem, vestis, & domus dicatur: nam & Apostolus 2. Corint. 5. hæc duo simul coniungit, cùm sic loquitur, Scimus, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationé ex Deo habemus

בַּיִת
הֵיכָל

domum

domum non manufactam,æternam in cælis : nam & in hoc ingemiſcimus habitationem noſtram, quæ de cælo eſt, ſuperindui cupientes; ſi tamen veſtiti, & non nudi inueniamur: nam qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati, eo quòd nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur quod mortale eſt à gloria. Vbi vides corpus mortale dici domum,& tabernaculum, & ſimul veſtimentum, quo nollemus expoliari,ſed ſuperueſtiri: & ſimiliter domum cæleſtem dici veſtem, & habitationem. Sic igitur Chriſti humanitas, vnde ſuauiſſimi odores virtutum ſpirabant, veſtimentum dici poteſt, & domus eburnea; niſi quis velit, veſtimentum referri ad animam, domum eburneam ad corpus, quod ipſe Chriſtus Ioan.2. templum vocauit,cùm ait, Soluite templum hoc, & ego in triduo reædificabo illud. Neque mouere debet, quòd in numero multitudinis dicat Propheta, à domibus eburneis: nam domus magna eſt vna, & multæ propter multitudinem cubiculorum, & cellarum; vnde etiam de domo vna dicimus in numero multitudinis,ædes noſtræ. Sequitur, Ex quibus delectauerunt te filiæ Regum in honore tuo, id eſt, ex quibus aromatibus, quæ à veſtimentis, & domibus eburneis humanitatis tuæ ſpirant, filiæ Regum, ſiue, animæ regiæ, & excelſæ, ſiue multitudines populorum ex varijs Regnis, delectauerunt te, dum currunt in odorem vnguentorum tuorum. Valdè enim delectatur Chriſtus, cùm videt multitudines Sanctorum excitatas, & tractas ab odore ſuo, currere poſt eum odorem. Et verè, qui ſpirituali ſenſu odoratus ſentire incipit ſuauiſsimum odorem, qui ſpirat ex patientia,humilitate, & charitate Chriſti, non poteſt non currere poſt eum, & quælibet tormenta pati potius, quàm ſe ab illo ſeparari patiatur: dicit enim cum Apoſtolo, Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Rom.8. Sed ideò potiſſimum Chriſtum delectant filiæ Regum currentes poſt odorem vnguentorum ipſius, quia id faciunt in honore eius, id eſt, ex pura intentione glorificandi Deum. Martyres enim paſſione ſua currentes poſt Chriſtum, Deum valde glorificabant. vnde dicit Ioannes de paſsione S.Petri à Chriſto illi prædicta: ſignificans, inquit, qua morte clarificaturus eſſet Deum.

Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate. XI.

Prophetauit hactenus Dauid de ſponſo: nunc de ſponſa prophetare aggreditur. per ſponſam autem intelligunt omnes ferè expoſitores Eccleſiam; quoniam Apoſtolus ad Epheſ. 5. apertiſſimè docet, Eccleſiam ſponſam Chriſti eſſe. Hic igitur eſt principalis ſenſus,vt per ſponſam intelligatur Eccleſia. Sed poſſunt etiam hæc omnia, quæ dicuntur de ſponſa accommodari vnicuique animæ perfectæ, & potiſsimum B. Virgini Mariæ, quæ licet Mater Chriſti ſit ſecundùm carnem; tamen eſt etiam ſponſa ſecundùm ſpiritum, & inter membra Eccleſiæ primum locum tenet. Itaque non ſine ratione hic Pſalmus canitur in feſtis B. Virginis, & aliarum etiam Virginum: nec ſine ratione de ſingulis dicitur, Veni ſponſa Chriſti. Ait igitur Dauid Chriſtum alloquens, Aſtitit Regina à dextris tuis, ideſt, aſsiſtet ſponſa tua, quæ Regina etiam eſt, cùm ſit ſponſa tua,qui Rex es: à dextris tuis, id eſt,proxima tibi, & in loco ſummi honoris infra regalem thronum: aſsiſtet autem in veſtitu deaurato circumdata varietate, ideſt, in veſte precioſa qualis decet Reginam. Sed verba ſingula conſideranda ſunt.

ſunt. Aſtitit, ponitur pro aſsiſtet, more prophetico, qui vident futura, quaſi iam facta ſint. Præterea notat Chryſoſtomus, non dici, ſedit; ſed aſtitit, quia ſedere conuenit æquali, & ideo filius ſedet ad dexteram Patris, vt æqualis: Eccleſia autem, vt inferior, aſsiſtit cum cæleſtibus poteſtatibus, quæ aſsiſtere dicuntur coram Deo. Verbum hebraicum propriè ſignificat, ſtetit, & denotat firmitatem, quaſi dicat Propheta, ſponſa tua firmiter tibi adhæſit, & ita conſtituta, & confirmata eſt, vt nullum ſit ei periculum repudij. Regina in hæbræo eſt, ſcegal, שֵׁגַל quod vxorem, & concubinam ſignificat, inde natæ ſunt variæ interpretationes; nam alij verterunt, Aſtitit vxor; alij aſtitit concubina; ſed Septuaginta interpretes, vt explicarent eam vocem eſſe intelligendam de vera coniuge, non de concubinis, vertere maluerunt Reginam; neq; enim concubinæ Regum, ſed ſolæ legitimæ coniuges appellantur Reginæ. A dextris tuis. hæ voces non ſignificant, ſponſam ita eſſe à dextris ſponſi, vt ſponſus intelligatur eſſe à ſiniſtris; ſed ſponſum collocant in medio, & ſolio altiore, à dextris eius Reginam, à ſiniſtris autem alios Principes. Et fortaſſe voluit Spiritus Sanctus per has voces ſignificare incredibilem dignitatem Eccleſiæ, quæ non ſolùm admittitur ad Regnum cælorum, & vt aſsiſtat cum Angelis ante thronum Dei; ſed etiam præcedat Angelos, ita vt ipſa Eccleſia ex hominibus ſit à dextris, cætus autem Angelorum à ſiniſtris. Nam etiam ſi intermixti ſint homines Sancti Angelis Sanctis, & vnam ciuitatem faciant: tamen multi Sancti homines multos Angelos in Regno cælorum præcedent: & eſt in Eccleſia hominum Beata Virgo, quæ omnes Angelos præcedit; & caput hominum, & Angelorum Chriſtus eſt, qui non Angelus ſed homo eſt. Hinc autem rectè monet S. Ioannes Chryſoſtomus, vt cogitent homines quàm ingrati ſint tantæ Dei beneuolentiæ, quando peccant: Deus enim genus humanum, & præcipuè Eccleſiam ex gentilitate, & idololatria aſſumptam, ex profundo peccatorum, & verè ex luto fecis, exaltauit ad ſummam dignitatem, vt cum Angelis in Regno cælorum aſsiſtat, & ſponſæ Dei nomen obtineat. Idque totum ex ſola charitate ſponſi cæleſtis, qui dilexit eam, & tradidit ſemetipſum pro ea, vt eam ſanctificaret, & mundaret, & exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, neque rugam, vt ſcribit Apoſtolus ad Epheſ. 5. In veſtitu deaurato, circundata varietate. pro his omnibus verbis non ſunt in textu hebraico, niſi hæc duo verba, bechetem ophır, id eſt, in auro de ophir, quæ verba Sanctus Hieronymus vertit in diademate aureo; alij alijs modis. ſed Septuaginta interpretes explicare voluerunt quid includeretur in illa generali voce hebraica, & rectè dixerunt ſignificari veſtem precioſam, & omnia alia ornamenta ſponſæ, quæ pro varietate membrorum varia ſunt, vt diadema, monile, cingulum, calcei, & ſimilia. quæ explicatio deſumpta videtur ex eo, quòd paulò infra dicitur, In fimbrijs aureis circumamicta varietatibus. Quid autem hæc ſignificent ſpiritualiter, Patres non vno modo exponunt, S. Auguſtinus per aurum intelligit, ſapientiam; per veſtem, doctrinam; per varietatem linguas varias, quibus hæc eadem doctrina Eccleſiaſtica prædicatur. S. Baſilius intelligit quidem per veſtem auream doctrinam Eccleſiaſticam; ſed per varietatem, varia dogmata, moralia, naturalia, theorica, practica, &c. S. Hieronymus, & S. Chryſoſtomus intelligunt per veſtem auream gratiam iuſtificationis; per varietatem varias virtutes, fidem, ſpem, dilectionem, humilitatem, & alias. Quæ explicatio confirmari poteſt ex cap. 19. Apocalypſis, vbi dicitur, Sponſa ornata byſsino ſplendenti, & candido:

בְּכֶתֶם אוֹפִיר

dido: & exponens S. Ioannes dicit, byssinum enim iustificationes sunt Sanctorum. Posset addi, non solùm varietatem ornamentorum sponsæ consistere in varijs virtutibus, quæ singulis necessariæ sunt, sed etiam in varijs donis, quæ pro varietate membrorum Ecclesia possidet: alia enim sunt dona Apostolorum, alia Martyrum, alia Virginum, alia Doctorum, alia Confessorum, & alia aliorum.

Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam; & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. XII.

Alloquitur nunc ipsam Ecclesiam, eamq. fideliter, & piè monet. Vocat autem filiam, vel quia loquitur in persona Dei Patris, vt S.Hieronymus dicit, vel quia loquitur, vt vnus ex Patribus Ecclesiæ, vt dicit S.Augustinus. Sed quando sponsa intelligitur B.Maria Virgo, tunc omnino propriè, filiam vocat Dauid, quia ex eius carne propagata est. Audi filia, inquit, id est, audi vocem sponsi tui, & vide, id est, considera diligenter quæ audis, & inclina aurem tuam, id est, humiliter obedias præceptis eius, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, id est, vt facilius sponso seruias, obliuiscere mundum, & quæ in mundo sunt: nam ex mundo electa est Ecclesia, & ex mundo exiuit; & quamuis adhuc in mundo sit, tamen de mundo esse non debet, sicut, & sponsus de mundo non est: mundus autem rectè dicitur populus eorum, qui diligunt mundana bona, & idem mundus est domus patris nostri veteris Adami, qui de Paradiso eiectus fuit in hunc mundum; nisi magis placeat, per patrem intelligi Diabolum, qui est pater omnium iniquorum, iuxta illud Ioan. 8. Vos ex patre Diabolo estis. Et certè, qui cogitabunt quæ supra diximus de ineffabili amore Sponsi, qui tradidit semetipsum, vt nos de profundo lacu erueret, & in summũ cælum transferret, & faceret nos gloriosam sponsam suam: non difficulter amorem suum à mundo abstrahent, vt totum in sponsum transferant. Vox autem illa, obliuiscere, magnam emphasim habet; significat enim radicitus à mundo amorem abstrahendum, vt non solùm à desiderio, & cogitatione; sed etiam à memoria omnium recedat, ac si numquam fuisset.

Et concupiscet Rex decorem tuum: quoniam ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum. XIII.

Reddit rationem, cur debeat Sponsa obliuisci populum suum, & domum patris sui, vt tota sit amori, & obedientiæ Sponsi cælestis intenta; quia videlicet sic fiet, vt Rex concupiscat pulchritudinem tuam videre, & apud se habere. Et quoniam vera sponsæ pulchritudo interior est, vt paulò infra clarius explicatur, vbi dicitur, omnis pulchritudo filiæ Regis ab intus; & in virtutibus consistit, ac præcipuè in obedientia mandatorum eius, siue in charitate à qua dependent omnia mandata: ideò addit, Quoniam ipse est Dominus Deus tuus, id est, ideò diliget pulchritudinem tuam, quæ in obedientia ipsius posita est, quoniam ipse est Dominus Deus tuus. Nihil enim magis requirit à seruis Dominus, neque Deus à creaturis, quàm obedientiam. Et vt intelligamus hunc sponsum esse Dominum absolutè, & Deum verum, addit, & adorabunt eum, id est, sponsus tuus non est talis, vt cum eo prætendere possis æqualitatem, sed est quidem

sponsus tuus per gratiam, sed Dominus tuus, & omnium creaturarum per naturam, & illi ab omnibus debetur adoratio. In hebraico textu non habetur, Deus, sed solùm Dominus, vbi nos habemus, Quoniam ipse est Dominus Deus tuus. Sed non solùm Septuaginta, verum etiam S. Hieronymus, verterunt, Dominus Deus tuus: & ex adoratione illi debita colligitur, eum esse non Dominum tantum, sed etiam Deum, id est, non Dominum qualemcumque, sed supremum Dominum. In eodem hebraico textu, vt etiam in græco, habetur, Et adorabis eum: sed in sensu non est discrepantia: Deum enim adorare debent omnes creaturæ, proinde ipsa etiam Sponsa debet adorare; neque lectio ista, adorabunt eum, recens est: nam inuenitur apud S. Augustinum, S. Basilium, S. Chrysostomum, & alios; imò S. Hieronymus in epist. ad Principiam dicit, Septuaginta vertisse, adorabunt eum. Proinde lectio græca, quæ nunc habet, adorabis eum, non est ex editione Septuaginta Interpretum, vel corrupta est. Et quia vt sæpè diximus, Septuaginta Interpretes habuerunt optimos codices hebraicos, credendum est, lectionem hebraicam ab eo tempore librariorum errore fuisse mutatam, quod facillimè fieri potuit, cùm voces hebraicæ, adorabunt, & adorabis, non differant nisi in vltima litera, quæ facilè variari potuit propter summam inter eas similitudinem.

XIV. Et filiæ Tyri in muneribus, vultum tuum deprecabuntur, omnes diuites plebis.

Quia dixerat, Et adorabunt eum, Sponsum videlicet; addit, ipsam etiam Sponsam, vt Reginam, muneribus, & supplicationibus honorandam. Et filiæ Tyri, inquit, in muneribus vultum tuum deprecabuntur, id est, & filiæ gentilium, inimicorum antea Sponsi tui, subijcientur imperio eius, & venient ad te, ac faciem tuam deprecabuntur, non solùm precibus verborum, sed etiam donis, & muneribus. Omnes diuites plebis, id est, quod dixi de filiabus Tyri, intellige potissimum de potentioribus, quales in primis diuites esse solent. Hoc etiam loco singula ferè verba explicationem propriam desiderant. Et filiæ, in hebræo est, Et filia, & sic legunt sancti Basilius, & Chrysostomus, & græcus codex nunc ita habet: sed tamen S. Hieronymus, & Augustinus, in commentario legunt, Et filiæ. Si legamus, Et filia Tyri, significabitur ciuitas, siue populus Tyri, quo modo dicimus filia Babylonis, filia Hierusalem: si legamus, Et filiæ, significabuntur feminæ ciuitatis Tyri: meminit autem feminarum potius quàm virorum; quia sponsam alloquitur; solent enim ad Reginam familiarius feminæ accedere, ad Regem viri. Sed sicut per sponsam non intelligimus hoc loco veram mulierem, sed Ecclesiam, quæ viros, feminasq. complectitur: sic etiam per filias Tyri intelliguntur omnes gentiles, siue masculi, siue feminæ sint. Tyri; vox hebræa, tsor, ambigua est: nam & robustum, siue potentem significare
צור potest, & simul etiam ciuitatem, quæ dicitur Tyrus. Sed Septuaginta Interpretes Tyrum interpretati sunt, & eam interpretationem sequutus est latinus Interpres; & omnes Patres græci, & latini eam exponunt, excepto S. Hieronymo in epist. ad Principiam, qui, filiam fortissimam, & legere maluit, & exponere. Porrò Tyrus ciuitas erat gentilium magna, & celebris, & in finibus terræ promissionis, & ideò à vicina ciuitate denominauit Propheta omnes gentiles. In muneribus, munera vocat oblationes, quas gentiles conuersi ad fidem obtulerunt

tulerunt in ædificationes, vel ornamenta Ecclesiarum, in alimoniam pauperum, & similia opera bona. Vultum tuum deprecabuntur. S. Basilius, & quidam alij per vultum Sponsæ, intelligunt caput Ecclesiæ, id est, Christum; sed simplicior expositio est, vt, per vultum Sponsæ, ipsa Ecclesia intelligatur: est enim phrasis hebraica, deprecari vultum alicuius, pro eo quod est, deprecari aliquem, vt 1. Reg. 13. Faciem Domini non placaui. & Psal. 61. Præoccupemus faciem eius in confessione. & Psal. 118. Deprecatus sum faciem tuam. Dicimur autem deprecari faciem, quia cùm precamur aliquem faciem eius aspicimus, & ex faciei tristitia, vel hilaritate intelligimus, an ille sit nobis propitius vel iratus, quem precamur. Omnes diuites plebis, Hæc est appositio, quasi dicat, Filiæ Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur; non omnes in muneribus, sed diuites tantum.

Omnis gloria eius, filiæ Regis ab intus in fimbrijs aureis, circumamicta varietatibus. XV.

Quia sæpè Dauid de pulchritudine, & ornatu Sponsæ loquutus est; ne quis fortè putaret, ea corporalia esse, occurrit hoc loco eiusmodi carnalibus cogitationibus, ac dicit, Omnis gloria, siue decoris faciei, siue preciosarum vestium, huius Reginæ, ab intus est, & si fimbrijs aureis ornata, & circumamicta dicitur variegata veste, ista omnia spiritualia sunt, interna sunt, in corde requirenda sunt. Hinc S. Petrus monet Christianas mulieres, vt ad similitudinem huius Sponsæ ornatũ interiorem adhibeant. Quarum, inquit, non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absc̃ditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus. Neque tamẽ reprehẽdendus est exterior cultus Ecclesiarũ in Sacramentorũ celebratione, in ornatu altarium, in sacris solemnitatibus: non enim hic agitur de materiali Ecclesia, sed de hominibus, qui populus Dei, & Christi membra sunt, quorum præcipua pulchritudo, & ornatus in virtutibus consistit, vt supra diximus; ex quibus tamen virtutibus nasci debent extrinsecus opera bona, vt qui ea vident, glorificent Patrem nostrum, qui in cælis est, vt Saluator docet, Matth. 6. Porrò per fimbrias aureas, nihil aptius intelligi posse videtur, quàm ipsa charitas, quæ comparatur auro, quia preciosissima, & præstantissima virtutum omnium est, & similis fimbrijs dici potest; quia sicut à fimbrijs desinunt vestimenta, & ab ijsdem fimbrijs fulciuntur: ita finis omnium mandatorum, & virtutum est charitas, & à charitate dependent omnia mandata, & ab eadem formantur, & perficiuntur omnes virtutes. Quid sit autem vestis variegata, supra diximus. De hac autem variegata veste loqui videtur Apostolus cùm ait, Induimini viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, &c. Coloss. 3. Quod attinet ad verba, illud pronomen, eius, non habetur nunc in hebraico, vel græco textu; tamen legitur à sancto Hieronymo in epist. ad Principiam, & in commentario Psalmorum, tamquam ex versione Septuaginta, & legitur etiam à S. Augustino; & vox hebraica, si legatur cum puncto in vltima litera, significabit, gloria eius. Verum tamen est, illud, eius, esse referendum ad phrasim hebraicam, & secundùm latinam phrasim redundare. Quod autem Sponsa dicatur filia Regis, mirum esse non debet; nam sponsa filij Regis, vsitatè dicitur filia Regis patris, quia sponsus, & sponsa sunt duo in carne vna. Non ignoro in textu hebraico diuersam esse interpunctionem à græca,

& latina interpunctione, sed non multum curanda est interpunctio, quæ à Rabinis adiuncta est codici hebraico, & magis credendum est Septuaginta Interpretibus, quàm omnibus Rabinis posterioribus.

XVI. Adducentur Regi virgines post eam, proximæ eius afferentur tibi.

Quamuis vnica sit sponsa Christi, eaq. vnicè dilecta, id est, Eclesia vniuersalis, tamen post eam sunt etiam Christi sponsæ, præcipua quadam prærogatiua præter cæteros fideles, illæ animæ, quæ in carne virginitatem suam Deo vouerunt, & ipsi soli placere studuerunt. De quibus dicit Apostolus 1. Cor. 7. Qui sine vxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est: & mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore, & spiritu: quæ autem nupta est cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. De his loquitur nunc Propheta, & virginitatem, quæ Christo virgini mirificè placet, quippe qui pascitur inter lilia, his duobus versiculis commendat. Adducentur, inquit, Regi Christo virgines post eam, id est, post principalem sponsam Ecclesiam, adducentur etiam ad nuptialem thalamum sponsi cælestis omnes illæ animæ, quæ virginitatem suam Deo dicarunt. Proximæ eius afferentur tibi, id est, illæ virgines solæ afferentur tibi Sponso, quæ principalis sponsæ tuæ Ecclesiæ proximæ fuerint, id est, quæ illi coniunctæ, atque vnitæ fuerint; quod dicitur, vt sancti Patres Basilius, & Augustinus, & alij exponunt, ad hæreticos, & schismaticos excludendos: virginitas enim extra Ecclesiam non habet sponsæ prærogatiuam. Et quoniam initio diximus, quæ in hoc Psalmo legimus de Sponsa, posse intelligi etiam de B. Maria matre Domini, quæ Virginum Regina iure appellatur: possumus etiam quæ sequuntur de illa exponere, vt sensus sit, adducendas esse ad Christum omnes veras Virgines, post eam, id est, post matrem Domini: & proximas eius, id est, quæ illi per imitationem æternæ integritatis propinquarunt, adferendas esse ad nuptias eiusdem sponsi, & Regis Christi.

XVII. Afferentur in lætitia, & exultatione, adducentur in templum Regis.

Explicat gaudium tam multiplicium nuptiarum: Afferentur, inquit, in lætitia, & exultatione, id est, afferentur virgines ad nuptias cum magno plausu, & iubilo totius cælestis Hierusalem. Fortasse etiam notatur hoc loco canticum illud, quod soli Virginum choro in cælesti Regno cantare licet: de quo sic legimus in Apocalypsi cap. 14. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadragintaquatuor millia, qui empti sunt de terra: hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt, hi sequuntur Agnum quocunque ierit. Felices animæ, quæ sequuntur Agnum itinere virginali gradientem, & in lætitia & exultatione dicunt canticum nouum, ignotum videlicet antiquis Patribus, quod nemo alius dicere potest; & cum hoc iubilo adducen-

ducentur in templum Regis, id eſt, in cæleſte tabernaculum, quod & palatium propter magnificentiam, & templum propter ſanctitatem dici poteſt.

Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos Principes ſuper omnem terram. XVIII.

Expoſuit hactenus Propheta dignitatem, & ornamenta Sponſi, & Sponſæ: nunc fructum nuptiarum exponit, dicens, naſcituram ex hoc matrimonio feliciſſimam prolem, quæ toti orbi terrarum imperatura ſit. Dubium autem eſt, ad quem loquatur Propheta, ad Sponſum, an ad Sponſam: ad Sponſum loqui dicunt aliqui recentiores, ea ratione ducti, quòd in hebræo illa pronomina, tuis, & tibi, ſint generis maſculini: ad Sponſam autem hunc ſermonem dirigi, docent ſancti Patres Baſilius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, & cum ijs Euthymius in commentarijs. S. Hieronymus in epiſt. ad Principiam vtroque modo exponi poſſe affirmat: quod quidem verum eſt; ſed Patrum communis ſententia præferenda eſt: neque repugnat huic ſententiæ textus hebraicus, ſi puncta remoueantur, vel mutentur, vt periti facilè intelligunt. Quoniam igitur monuerat Sponſam Propheta, vt obliuiſceretur populi ſui, & domus patris ſui, id eſt, maiorum ſuorum; nunc eam conſolatur, promittens copiam filiorum loco patrum, quos reliquit, & quorum obliuiſci iuſſa eſt; & ſimul, vt diximus, prædicit fructum nuptiarum Sponſi cæleſtis, & Eccleſiæ ſponſæ feliciſſimum fore. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, id eſt, pro patribus, quos habuiſti, & iam mortui ſunt, id eſt, pro Patriarchis, & Prophetis, & pro Patribus, quos reliquiſti in gentilitate, & quorum obliuiſci iuſſa es, nati ſunt tibi filij, id eſt, Apoſtoli, & Diſcipuli Chriſti, qui tantæ excellentiæ erunt, vt toti orbi leges dare poſſint, ideò conſtitues eos Principes ſuper omnem terram. Verè enim Apoſtoli, primi Eccleſiæ filij, toti orbi terrarum leges dederunt, quod nullus temporalis Monarcha facere potuit. Nam, vt S. Ioannes Chryſoſtomus notat, Monarchæ Romanorum non potuerunt Perſis leges dare, neque Perſæ Romanis: Apoſtoli verò & Romanis & Perſis, & omnibus alijs gentibus leges dederunt. Et ſicut in prima ætate Eccleſia, pro patribus Patriarchis, filios Apoſtolos habuit: ita etiam in ſequenti ætate pro patribus Apoſtolis filios Epiſcopos habet, qui ſi non ſinguli, omnes tamen Principes ſunt ſuper omnem terram; & hoc modo per ſucceſsiones Epiſcoporum, ſemper Eccleſia pro patribus filios habet, quos in patrum ſedibus, & dignitate conſtituat.

Memores erunt nominis tui Domine in omni generatione, & generatione. XIX.

Concludit Pſalmum, dicens, ſpirituales has nuptias in Pſalmo decantatas, & fructum nuptiarum, id eſt, nobiliſſimam prolem ex hoc ſancto connubio naſcituram, non alium finem habituram, niſi perpetuam Dei laudem. Nam, inquit, filij iſti, qui patribus ſubſtituentur, & ipſi quoque patres filiorum euadent; memores erunt nominis tui, id eſt, cantabunt potentiam, & gratiam tuam in omni generatione, & generatione. In hebræo, & græco codice habetur in ſingulari, Memor ero nominis tui, & ſic legunt Græci Patres, & ſic etiam habetur in plurimis latinis codicibus manuſcriptis: ſed quoniam S. Hieronymus,

& S. Augustinus in commentarijs legunt, Memores erunt nominis tui; & Ecclesia in officio Ecclesiastico, cum festos dies Apostolorum celebrat, hos versiculos ita canit: non visum fuit expedire, vt in Biblijs recognitis tempore Sixti V. & Clementis VIII. hic locus mutaretur, præsertim cùm in sensu nulla sit diuersitas. Qui enim legunt, memor ero nominis tui, volunt hoc dici à Propheta, qui pollicetur Deo, se omni tempore cantaturum Dei laudes, ob tam ingentia beneficia humano generi præstita, quæ in hoc Psalmo explicata sunt. Cæterum quia Dauid moriturus erat, & non poterat ipse per se in omni generatione, & generatione canere laudes Dei, dicunt, illum significare voluisse, se cantaturum per alios, qui sibi inuicem succedentes vsque ad mundi consummationem Psalmos istos cantaturi erant. Hæc autem expositio non est diuersa à superiore: idem enim est dicere, ego memor ero nominis tui, & cantabo laudes tuas per memoriam, & linguam aliorum, qui sibi inuicem succedunt; &, filij tui, qui sibi inuicem succedent, memores erunt nominis tui, & has laudes tuas à me conscriptas perpetuò decantabunt. Notat autem S. Ioannes Chrysostomus, Dauidem Prophetam præter alia multa, quæ præuidit, & prædixit, hoc etiam de suorum carminum æternitate præuidisse, & prædixisse, quòd videlicet, nullo vnquam tempore ipsorum celebratio intermittenda esset; quam prophetiam impletam esse, & quotidie impleri cernimus.

XX. Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in sæculum sæculi.

Ex eo quòd Apostoli, & eorum successores Episcopi semper memores futuri erunt nominis Domini, & laudes eius cantaturi, & prædicaturi: rectè colligit Propheta, id etiam futurum esse, vt populi fideles ab Episcopis instituti, confiteantur Domino laudes eius vsque in æternum, & in sæculum sæculi, in hac vita, & in futura: quamuis enim in patria cessabunt preces, & lacrymæ; tamen laudatio, & glorificatio non cessabit.

PSALMVS QVADRAGESIMVS QVINTVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem filijs Core pro arcanis.

Recentiores Interpretes nonnulli Psalmum hunc scriptum esse volunt in gratiarum actionem, pro victoria Dauidis ab inimicis suis Dei auxilio reportata; sed mirum est nulli veterum Patrum venisse in mentem eiusmodi argumentum. Nam sanctus Ambrosius, sanctus Hieronymus, sanctus Augustinus, sanctus Basilius, sanctus Ioannes Chrysostomus, Theodoretus, & Euthymius magno consensu docent, Psalmum esse intelligendum de liberatione Ecclesiæ Christianæ à persecutionibus infidelium. Et confirmari potest

hæc explicatio ex titulo Psalmi; illud enim, pro arcanis, satis apertè demonstrat, Prophetam non loqui de re præterita, sed de futura, & eiusmodi, vt tempore Dauidis occultissima esset, & nonnisi Deo reuelante sciri posset. Igitur Psalmus præsens rectè subiungitur Psalmo superiori: In illo enim prædicta est Ecclesiæ exaltatio ob nuptias spirituales cum Rege Christo Domino: in hoc autem prædicitur persecutio, & liberatio à persecutione; quæ liberatio potissimum futura est, vt Sanctus Basilius arbitratur, in consummatione seculi.

EXPLICATIO PSALMI XXXXV.

DEus noster refugium, & virtus, adiutor in tribulatio- I.
nibus, quæ inuenerunt nos nimis.

Milites Christi non minus vincunt fugiendo tentationes, quàm tolerando. Quando fugiendum est, Deus refugium tutissimum est: quando tolerandum est, Deus virtus, & fortitudo est: vtroque autem tempore adiutor est in tribulationibus: nam & adiuuat præbendo refugium, & adiuuat præstando victoriam. Illud autem, quæ inuenerunt nos nimis, significat, tribulationes grauissimas fuisse, quæ initio exortæ sunt aduersus Ecclesiam, & repente ac inopinatò irruisse: nam vt legitur in Actis Apostolorum cap. 2. & 3. post Ascensionem Domini, & aduentum Spiritus sancti, Ecclesia ędificabatur & crescebat in Hierusalem magna cum pace, & tranquillitate. Quotidie, inquit S. Lucas, perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panes, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis, collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem, & Dominus augebat qui salui fierent quotidie in idipsum. Sed paulò post cœpit vehementissima persecutio, flagellatis Apostolis, Stephano lapidato, & omnibus discipulis dispersis, præter Apostolos. In hebræo textu legitur, Adiutor in tribulationibus inuentus est nimis, id est, Deus in tribulationibus inuentus est auxiliator valdè potens. Vterque sensus optimus est; sed quod attinet ad veritatem lectionis, adhærendum est Septuaginta Interpretibus, qui sine dubio vocem illam hebraicam, nimpsa, paulò aliter legerunt; alioqui nunquam vertissent, inuenerunt, nisi valdè imperiti fuissent. נִמְצָא Notat S. Basilius, multos habere in ore versiculi huius verba, Deus refugium nostrum & virtus, sed paucissimos ex vero affectu ista pronunciare; quod inde colligitur, quoniam ad superandas tribulationes tanto ardore confugiunt ad humana præsidia, vel etiam ad artes diabolicas, quasi Dei auxilium pro nihilo haberent. Contra autem sanctus Dauid ideò dicit, Deus noster rrfugium, & virtus; quia parum omnino in hominum robore, vel armis, vel industria confidebat.

Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & trans- II.
ferentur montes in cor maris.

Sonuerunt, & turbatæ sunt aquæ eorum, conturbati sunt III.
montes in fortitudine eius.

Hi duo versiculi obscurissimi sunt, sed nos sanctos Patres Basilium, & Chryso-

soſtomum ſequimur. Igitur ex eo quòd dixit populus Dei, **Deus refugium noſtrum, & virtus**; concludit, ſe impauidum fore, etiam ſi terra,& mare ſurſum, ac deorſum moueantur, & ſedes ſuas horribili cum ſonitu mutent. **Propterea**, inquit populus Dei, **non timebimus, dum turbabitur terra**, id eſt, dum fortè turbabitur terra, ſiue, etiam ſi maximè turbetur terra,& **transferrantur montes in cor maris**, id eſt, etiam ſi ipſi montes, qui à Deo fundati, & radicati videntur, vt immobiles eſſe cenſeantur, agitentur, & fluctuant; & in profundum mare præcipitentur, id eſt, ſi ita ſit, ſi iſta fiant, non timebimus, quia Deus omnipotens refugium noſtrum, & virtus noſtra eſt. **Sonuerunt, & turbatæ ſunt aquæ eorum**, id eſt, non timebimus, etiam ſi ex tranſlatione montium in cor maris, reſonent, & turbentur aquæ maris. Dicit autem,eorum, id eſt, marium, quia vbi nos habemus, in cor maris, in textu hebraico,& græco eſt,in cor marium: noſter autem Interpres mutauit numerum multitudinis in numerum ſingularem in voce, maris, & reliquit numerum multitudinis in pronomine, eorum, & inde nata eſt obſcuritas. **Et conturbati ſunt montes**, id eſt, etiam ſi ipſi montes tranſlati de terra in mare conturbentur, amiſſa videlicet ſtabilitate ſua, **in fortitudine eius**, in potentia, & robore Dei. Deus enim eſt,qui ſolus poteſt conturbare terram, & transferre montes in cor maris, & ipſum mare, monteſq. tremefacere, iuxta illud Pſal.76. Viderunt te aquæ Deus, & timuerunt, & turbatæ ſunt abyſſi; & Pſal.103. Qui reſpicit terram, & facit eam tremere. & Iſaiæ 51. Ego ſum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare,& intumeſcunt fluctus eius. Itaque in his verſiculis declaratur maxima fiducia populi Dei, qui non timebit, etiam ſi mundus ruat; & ſimul inſinuatur maxima Dei poteſtas, qui poteſt elementa omnia conturbare, & mouere: ſicut re vera conturbabit, & mouebit in conſummatione ſeculi, quando erunt terræmotus maximi per loca, & præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum areſcent homines præ timore; & tunc populus Dei non ſolùm non timebit,ſed aſpiciet,& leuabit caput ſuum, vt in Euangelio dicitur,quoniam appropinquabit redemptio eius. Poſſunt hæc omnia figuratè intelligi, vt per terram intelligantur homines terreni; per montes verò, non ſolùm terreni, ſed etiam potentes, & ſuperbi, quales erant Reges magni, Eccleſiæ inimici; per mare autem, amaritudo tribulationis, & pœnarum, quibus in nouiſſima die inuoluentur omnes impij. Itaque turbabitur terra, quando impij terræ amatores turbabuntur timore horribili,vt dicitur Sap.5. & montes transferrentur in cor maris, quando magni quondam Reges, qui Eccleſiam perſequebantur, demergentur in profundum abyſſi: & tunc ſonabunt, & turbabuntur aquæ marium, quando futura vltima tribulatio horrendum in modum turbabit impios, & Reges eorum, in fortitudine Dei, quoniam tunc apparebit quanta ſit poteſtas iræ Dei in peccatores.

IV. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, ſanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus.

V. Deus in medio eius non commouebitur, adiuuabit eam Deus mane diluculo.

Oſtendit nunc, quare non timebit populus Dei, quando turbabitur terra, & montes transferrentur in cor maris; & rationem eſſe dicit, quoniam pro amaritudi-

ritudinis abundantia, quæ turbabit impios, dabitur Ecclesiæ abundantia voluptatis, quæ eam lætificabit: & pro instabilitate montium, qui transferentur in cor maris, dabitur Ecclesiæ stabilitas perpetua, quia Deus erit in medio eius. Fluminis, inquit, impetus lætificat ciuitatem Dei, id est, non timebit populus Dei, quando turbabitur terra, quia non irruent in Ecclesiam fluctus maris amari; sed fluminis aquæ dulces, & claræ magno impetu, magna videlicet copia, & abundantia voluptatis lætificabunt eam. In hebræo habetur fluminis riui, siue diuisiones, pro eo quod nos habemus ex græco, fluminis impetus. Sed non sunt contraria; nam riui aquarum possunt & cum impetu, & sine impetu fluere: voluerunt autem Septuaginta Interpretes declarare, riuos illos non remissè, & tenuiter fluere, sed cum magna plenitudine, & impetu, ad significandam vehementiam dulcedinis, quæ redundat, in ciuitate Dei; sicut in alio Psalmo dicitur, Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Addit Propheta, Sanctificauit tabernaculum suum altissimus, quasi dicat, ideò lætificat ciuitatem suam Deus, quia eam elegit, & sanctificauit in tabernaculum sibi; eamq. esse voluit propriam suam habitationem, iuxta illud Apocalyp. 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt. Deus in medio eius non commouebitur: hoc opponitur instabilitati terræ, & montium, quasi dicat, non timebit ciuitas Dei, ne fortè transferatur in cor maris: nam Deus est in medio eius, id est, Deus non recedit ab ea, sed præsentissimus illi adest, vtpotè in medio, in intimis, in corde eius, & ideò ista ciuitas non commouebitur, sed æterna stabilitate solidabitur. Et concludit ostendens, vnde, & quando ista erunt, dicens, Adiuuabit eam Deus mane diluculo, id est, lætitia, & stabilitas dabuntur ciuitati Dei; quoniam Deus adiuuabit eam in exortu diei, id est, incipiente die felicitatis æternæ. Scriptura enim comparat infidelitatis tempus tenebris noctis, tempus fidei auroræ, visionem Dei claritati diei. B. Paulus ad Rom. 13. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Et B. Petrus in 2. epist. cap. 1. Habetis firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Et Sponsa in Canticis cap. 2. Donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ. Et Propheta Malachias cap. 4. Vobis timentibus nomen meum orietur Sol iustitiæ. Et cum hac sententia satis aptè cohæret antiqua lectio, quam habet S. Augustinus, & cuius meminit S. Ambrosius, & quam amplectitur Ecclesia in officio Ecclesiastico. Adiuuabit eam Deus vultu suo, id est, adiuuabit eam adiutorio omnium maximo, & potentissimo, quando ostendet ei vultum suum, quod tunc erit, quando Sol iustitiæ manifestè se illi ostendet, & inchoabit diem illum ab initio mundi à Sanctis omnibus desideratum, & expectatum: de quo dicit Apostolus, Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem, 2. Timoth. 1.

Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt Regna: dedit vocem suam, mota est terra. VI.

Prædicit verbis proprijs, quod figuratis ante prædixerat, destructionem videlicet, inimicorum Ecclesiæ; vnde pax vniuersalis, & perpetua consequetur. Quod igitur antea dixerat de terra, & montibus, nunc dicit apertius de gentibus, & Regnis. Conturbatæ sunt, inquit, gentes, quia propinquat interitus

earum; & inclinata sunt Regna, id est, deiecta ab altitudine sua, & vsque ad terram prostrata. Dedit vocem suam, Deus videlicet intonuit de cælo, & mota est terra, id est, contremuit, vel liquefacta, & desolata est terra: nam vox hebraica, mug, liquescere & dissolui est. Quod autem hic dicitur de Regnorum terrenorum destructione, prædictum fuit clarius à Daniele cap. 2. vbi dicitur, Regnum Christi consumpturum omnia Regna, & ipsum mansurum in æternum. & explicatum fuit ab Apostolo 1. Corinth. 15. illis verbis, Deinde finis cùm tradiderit Regnum Deo, & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum, & potestatem, & virtutem.

מוג

VII. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.

In his omnibus ruinis gentium, & Regnorum non timebit populus Dei, quoniam dicere poterit, Dominus virtutum, id est, exercituum, nobiscum est. Susceptor noster, id est, qui nos tuendos suscepit Deus Iacob est. Dicitur autem, Dominus virtutum, id est, exercituum, quoniam omnes Angeli, qui plurimi, & potentissimi sunt, ad nutum illi obediunt, iuxta illud Psalmi 102. Potentes virtute facientes verbum illius. Nec solùm Angeli sunt milites Dei, sed omnes omnino res creatæ: nam ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum faciunt verbum eius, vt dicitur in Psal. 147. & vt dicitur in Psal. 118. Omnia seruiunt ei. Itaque duo argumenta proponuntur in hoc versiculo, quibus apertissimè demonstratur, posse, ac debere populum Dei nihil timere: primum est, quia Dominus potentissimus, cui omnia militant, huius populi adiutor est. Alterum, quia hic idem Dominus, non solùm potest, sed etiam vult populum suum iuuare, cùm dici velit Deus Iacob, id est, Deus populi huius, qui dicitur Iacob à patriarcha illo sancto, & Dei amicissimo, ex cuius progenie carnem sumere dignatus est.

VIII. Venite, & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella, vsque ad finem terræ.

Hortatur omnes gentes, vt cogitent mirabilia opera Dei, atque illud inprimis, quod erit in nouissimo tempore, quando sublatis omnibus inimicis, vel potius subiectis omnibus sub scabellum pedum Christi, finis erit omnium bellorum, & solus regnabit Deus, nullo amplius resistente, vel rebellante. Quod Regnum expectamus, & petimus, cùm quotidie dicimus in oratione Dominica, Adueniat Regnum tuum. Venite, inquit, & videte, id est, accedite per fidem, & mentis oculis contenplamini, & considerate opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, id est, considerate opera, quæ Deus ponet (nam præteritum ponitur pro futuro more prophetico) super terram tam admiranda & stupenda, vt prodigia nominari possint. Ponet autem hæc prodigia auferens bella, vsque ad finem terræ; verè enim mirabile est, potuisse ex tota terra vsque ad vltimos eius fines auferri bella, & ita auferri, vt in æternum renouari non possint. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, Quantas posuerit desolationes in terra, pro eo quod nos legimus, quæ posuit prodigia super terram: & sensus idem est: nam ex desolatione totius terræ translatis iustis in cælum,

& de-

& detrusis impijs in infernum, orietur cessatio bellorum in vniuersa terra. Verbum tamen hebraicum, sammoth, vtrunque significat, desolationes, & admirationes, siue prodigia: nam vox, samam, significat admirari, & desolari; proinde Septuaginta Interpretes rectè verterunt, prodigia, cùm vox hebraica id significet; quamuis etiam desolationes significare posit. שמות שמם

Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni. IX.

Declarat quod dixit, auferens bella; ac dicit id futurum esse, quia Dominus destruet omnia arma, tam quibus vsus est in feriendo, quales sunt arcus, & lanceæ, quàm quibus vtuntur milites ad sui defensionem, qualia sunt scuta: sine armis autem bella geri non possunt. In hebræo pro voce, arma, habetur in specie hasta, siue lancea; sed Septuaginta maluerunt vertere arma, quia sine dubio Propheta nomine arcus, & lanceæ significare voluit omnia arma offensiua; itaque sensus est, arcum conteret, & confringet reliqua arma. Pro voce verò, scuta, est in hebræo, currus. & quidem sensus est idem, quia & scuta, & currus militares, & omnia similia instrumenta belli cremanda prædicuntur: tamen sciendum est, vocem hebraicam, hagaioth, significare currus, quia currus rotundi sunt; propriè enim vox illa, rotunditatem significat. Quoniam igitur scuta etiam rotunda sunt, & melius coniunguntur scuta cum lanceis, & arcubus, quàm currus; ideò Septuaginta prudenter verterunt, scuta. Hos duos versiculos aliqui exponunt de pace temporali, quæ fuit tempore Augusti, vel Constantini; sed longè melius conueniunt in æternam pacem, quæ erit in fine seculi, quando Ecclesia desinet esse militans, & incipiet esse triumphans, omnibus videlicet hostibus vndique debellatis. עֲגָלוֹת

Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus, exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. X.

Dixerat paulò ante Propheta, Venite & videte opera Domini. Nunc vt ostendat, quomodo venire oporteat, si quis opera Domini intelligere velit, dicit, Vacate, & videte: ac vt magis persuadeat, inducit Deum ipsum loquentem, & exhortantem, Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. Nam contemplatio rerum diuinarum requirit animum liberum à tumultu perturbationum secularium; radix autem omnium perturbationum est cupiditas: ex desiderio enim diuitiarum, deliciarum, honorum, & similium rerum, oriuntur occupationes molestissimæ, quæ nullam omnino quietem homini sic affecto relinquunt. Hinc Hieremias de vero contemplatiuo dicit, Sedebit solitarius, & tacebit, quoniam leuauit se supra se, Thren. 3. & Dominus præcepit Matth. 6. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum. Quid sit enim clauso ostio Patrem orare, exemplo suo nos docuit, qui vt plurimum oraturus, ascendebat in montes, & solus orabat, remotus videlicet, ab omni strepitu curarum, & negotiorum. Sed, vt diximus, præcipua vacatio debet esse à concupiscentia rerum terrenarum: nam qui nihil desiderat eorum quæ videntur, etiam si multum occupetur in auxilio proximorum; facilè colliget animum, cùm voluerit, & vacabit, & videbit, quoniam Dominus ipse solus est Deus; ipse prin-

cipium & finis; ipse spes tota fidelium in terris, & vera felicitas eorum in cælis: nam & Dauid occupatissimus erat in Regno administrando; & sanctus Gregorius (vt etiam plurimi alij sancti Pontifices) in administrando Pontificatu; & tamen altissimis contemplationibus suspendebantur, eo quòd alas mentis à luto concupiscentiæ liberas gererent. Ipse etiam Apostolus sollicitudine omnium Ececlesiarum premebatur, & labore manuum ad victum quærendum exercebatur; & tamen quia à desiderijs secularibus liberrimus erat, non solùm vacabat, & videbat, sed etiam vsque ad tertium cælum rapiebatur, & audiebat arcana verba, quæ non licet homini loqui. Contra verò multi sunt homines ociosi, quod attinet ad occupationes negotiorum; sed quia carnales sunt, & secularibus desiderijs implicati, Deo vacare non norunt. Ait igitur, Vacate, id est, ocium sanctum quærite, & animum purum, & tranquillum afferte, & videte attentissimè cogitantes, quoniam ego sum Deus, id est, ego sum Deus solus, & nulla res creata, quamuis magna, & sublimis videatur, est Deus; ego solus sum id quod est; ego solus, ex quo omnia, per quem omnia, & in quo omnia; ego solus, sine quo nihil potestis, & nihil estis, & in quo omnia potestis, & verè estis. Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra, id est, ego cùm mirabilia fecero, quæ supra dicta sunt, apparebo sublimis coram omnibus gentibus, & coram omni orbe terrarum, ita vt omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Nam in fine seculi nullus omnino erit, qui Deum contemnere audeat; sed omnes vel volentes, vel inuiti agnoscent supremum eius imperium, illiq. subijcientur. Sanctus Basilius, & aliqui alij mysticè interpretantur hanc exaltationem de exaltatione Christi in cruce: vt sensus sit, Vacate, & videte, quoniam ego, qui homo esse videor, sicut homines cæteri, verè tamen sum Deus; & exaltabor inter gentes, & in terra suspensus in cruce ad ignominiam, & supplicium in oculis impiorum. Verè autem per hanc ipsam crucem exaltabor in omnibus gentibus, & in omni terra, quia omnia traham ad me ipsum, & iugo fidei, atque obedientiæ meæ, ipsi etiam summi Reges cum populis colla submittent. In hebræo est, cessate & videte; quod potest intelligi de cessatione à negotijs & desiderijs secularibus, vt diximus, & eam literalem, & propriam expositionem esse censemus: tamen non est improbanda sententia illorum, qui volunt, in his verbis exhorationes contineri ad impios, vt sensus sit, Cùm ea futura sint, quæ sunt paulò ante explicata, cessate iam tandem à peccato infidelitatis, & à persecutionibus piorum, & videte oculis fidei, quoniam ego sum Deus, & idola vestra non sunt Dij; ego enim solus in fine seculi exaltabor in gentibus, & in omni terra.

XI. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.

Concludit Psalmum repetione versus septimi, vt affectũ piorum, exhortatione illa Dei, rursum excitatum, & renouatum fuisse demonstret.

PSAL-

PSALMVS QVADRAGESIMVS SEXTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem pro filijs Core, Psalmus.

TITVLVS nihil continet noui, sed de argumento quæstio esse potest: non enim desunt ex recentioribus, qui Psalmum ad literam exponendum esse censeant de asportatione arcæ fœderis in montem Sion à Dauide. Mouentur autem ea ratione, quòd sicut in hoc Psalmo scriptum est, Ascendit Deus in iubilo, & Dominus in voce tubæ: ita scriptum fit 2.Reg.6. Ducebant arcam Testamenti Domini in iubilo, & in clangore buccinæ; &, pro verbo, ducebant, in hebræo est, mahalim, id est, ascendere fecerunt. Cæterum sancti Patres, vt Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, & cum eis Theodoretus, & Euthymius, nullam arcæ mentionem fecerunt, & simpliciter totum Psalmum de victoria, & Ascensione Christi exposuerunt. Eorum sententia nobis sequenda esse videtur, tum propter ipsorum auctoritatem, tum quia si de sola arcæ asportatione ad literam ageretur, non esset opus omnes gentes ad lætitiam inuitare: neque similia sunt quæ dicuntur in 2.lib.Reg.cap.6. ijs quæ dicuntur in hoc Psalmo: ibi enim dicitur, ascendere fecerunt arcam; hic dicitur, Ascendit Deus, & rursum repetitur, & Dominus in voce tubæ: sunt autem valdè diuersa, ascendere fecerunt arcam, & ascendit Deus; illud enim rectè redditum est per verbum, ducebant, quod propriè conuenit arcæ ligneæ, quæ non mouetur nisi ab alio deferatur, at, ascendit Deus, ad eum refertur, qui propria virtute sursum abijt.

מַעֲלִים

EXPLICATIO PSALMI XXXXVI.

OMnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis. 1.

Inuitat Propheta sanctus omnes gentes, vt voce, & gestibus lætitiam animi ostendant: omnes gentes inuitat, quia gloria capitis toti corpori communis est; corpus autem non solos Iudæos, sed etiam gentes comprehendit: Ecclesia enim, quæ corpus Christi est, toto terrarum orbe diffunditur. Quod autem ad plaudendum manibus inuitat, non significat strepitum corporalem edendum, vt rectè S. Chrysostomus admonuit, sed metaphorica loquutio est, quæ indicat gaudendum, & lætandum esse, vt ij faciunt, qui præ gaudio exiliunt, & manibus strepitum, & voce clamores excitant: nam idem Propheta non solos homines ad plausum, & exultationem inuitare solet, sed etiam cælum, & terram, & flumina, & montes, & arbores, Psal.95. Lætentur cæli, & exultet terra, commoueatur mare, & plenitudo eius, gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt: tunc exultabunt omnia ligna siluarum à facie Domini, quia venit. & in Psal.97. Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt à conspectu Domini.

mini; quæ omnia metaphorica sunt, neque aliud significant, nisi ingentem animi lætitiam hominis cupientis, si fieri posset, vt omnia sibi congauderent. Neque omittendum est, quod monet S. Augustinus, illorum dumtaxat gaudium Deo gratum esse, qui manibus plaudunt, & voce exultant, id est, qui operibus bonis, & voce laudis testantur se in Domino gaudere.

II. Quoniam Dominus excelsus, terribilis, Rex magnus super omnem terram.

Reddit rationem Propheta, cur omnes gentes ad plaudendum, & exultandum inuitauerit: ac primum rationem ducit à magnitudine Christi, quem dicit esse excelsum ratione diuinitatis, terribilem ratione potentiæ, & Regem magnum ratione prouidentiæ, & gubernationis. Quoniam, inquit, Dominus excelsus, id est, cum plausu, & exultatione iubilate Deo gentes omnes, quoniam Deus, & Dominus noster Christus excelsus est, siue altissimus (vt vertit S. Hieronymus) quo ad naturam diuinam, ratione cuius longe excellit omnibus rebus creatis. Item, quoniam terribilis est, quo ad potentiam, cùm verè sit omnipotens, & nihil ei resistere possit. Denique, quia Rex magnus est super omnem terram, quoad gubernationem, cùm ipse sit supremus, & absolutus, & vniuersalis rector orbis terræ.

III. Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.

Alteram rationem ducit à beneficio, quod Ecclesiæ suæ contulit in principio, quando eam eduxit de terra Aegypti; tunc enim Deus, siue Christus secundùm formam Dei introduxit populum in terram promissionis, & populos, ac gentes, quæ loca illa possidebant, subiecit populo suo, & fecit, vt re ipsa pedibus conculcarent colla Regum illarum gentium, vt scribitur in libro Iosue cap. 10.

IV. Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Iacob, quam dilexit.

Tertiam rationem ducit ab alio beneficio, quo idem Deus Christus, post eiectos Chananæos, & populum suum in eorum terram introductos, elegit sibi in peculiarem, & propriam hæreditatem, primitiuam Ecclesiam, ex Iudæis credentibus, id est, Apostolis, cæterisq. discipulis. Elegit, inquit, nobis, id est, in nobis, siue ex nobis, hæreditatem sibi, populum videlicet peculiarem; Speciem Iacob, quam dilexit, id est, elegit pulchritudinem quandam eximiam populi Iudaici, qui dicitur Iacob, quam pulchritudinem meritò adamauit, & ideò ex eo populo Ecclesiam, quasi propriam hæreditatem sibi ipse constituit. Obseruandum est hoc loco, in populo Iudaico plurimos fuisse duræ ceruicis, & idololatriæ addictos, ac per hoc tandem reprobatos: sed fuisse etiam sanctissimos Patriarchas, quorum spiritualem pulchritudinem Fidei, ac morum Deus valdè dilexit. vnde & Apostolus dicit Rom. 11. Iudæos fuisse Deo charissimos propter Patres, & Ecclesiam ex Iudæis esse bonam oliuam, cuius aliqui rami fracti sunt ob incredulitatem, & in eorum locum insertos esse Gentiles conuersos ad fidem, quos oleastros appellat. & ijsdem Gentilibus iam fidelibus dicit,

Quod

Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cùm oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduersus ramos: quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. Hæc igitur est species Iacob, quam Deus dilexit, & propter quam elegit sibi hæreditatem ex populo Iudæorum, cui postea adiunxit multitudinem gentium. In hebræo codice nunc habemus, Elegit nobis hæreditatem nostram: sed Septuaginta Interpretes, qui verterunt, hæreditatem sibi, sine dubio non legerunt, nachalatenu, quod נַחֲלָתֵינוּ significat, hæreditatem nostram, sed, nachalato, vel, nachalalo, quod est, hæreditatem sibi. נַחֲלָתוֹ Et facilè fuit post tempora Septuaginta Interpretum mutari textum נַחֲלָהלוֹ ob literarum similitudinem. Certè sententia multò clarior est, quam reddiderunt Septuaginta Interpretes, quàm ea sit, quam nunc recentiores colligunt ex hebræo. Quid enim sit, elegit nobis hæreditatem nostram, vix intelligi potest, at, elegit in nobis hæreditatem sibi, facillimè intelligitur.

Ascendit Deus in iubilo, & Dominus in voce tubæ. V.

Hæc est quarta ratio, cur oporteat plaudere, & exultare, quia videlicet, posteaquam Dominus, elegit sibi hæreditatem in populo hebræorum, id est, inchoauit Ecclesiam suam in Apostolis, & Discipulis, qui omnes hebræi erant; ascendit in cælum, & naturam nostram personæ suæ indissolubiliter vnitam euexit supra omner cælos, super omnes Angelos, & super omnes creaturas. Quãuis enim in hoc Psalmo non exprimatur, quò ascenderit; exprimitur tamen in Psal. 67. vbi dicitur, Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem. & ibidem, Ascendit super cælos cælorum ad orientẽ. Ait igitur, Ascendit Deus, id est, Christus ascẽdit in cælũ, sed ascendit propria virtute, quia Deus erat, ideò enim dicit, ascẽdit Deus. Illud, in iubilo, & in voce tubæ; de spirituali iubilo, & sono Angelorũ intelligendum est: nã vt Chrysostomus notat, quod ad corporalẽ strepitum attinet, ascendit in silentio Apostolis aspicientibus, & mirantibus; & fortasse non sunt visi, neque auditi chori Angelorũ, vt in natiuitate, vt Apostoli nulla alia re distraherentur, sed toti essent intẽti ad cogitandum mysterij magnitudinem, dum viderent, naturam humanam, cui dictum erat, puluis es, & in puluerem reuerteris, iam cum ingenti gloria & immortalitate indutam ascendere super omnes cælos: Sed tamen dubitari non potest, quin adessent Angelorum legiones ineffabili iubilo deducentes Dominum gloriæ in gloriam suam.

Psallite Deo nostro, psallite: psallite Regi nostro, psallite. VI.

Quoniam Rex omnis terræ Deus psallite sapienter. VII.

Antequam subiungat quintam rationem, ex admiratione ascensionis, prouocat omnes ad laudandum Deum, & ad affectum suum significandum non semel hoc dicit, sed iterum, atque iterum repetit. Psallite, inquit, Deo nostro, psallite: psallite Regi nostro, psallite; id est, psallite Domino, quia Deus noster est, iterum psallite, quia Rex noster est, & tertio psallite, quia non solùm Rex noster est, sed quia omnis terræ Rex est. Nec solùm psallite frequenter, sed etiam sapienter, id est, attentè, & consideratè, vt nulla in re fiat error; oportet enim officium, quod summo Regi præstatur, cum omni diligentia præstari. Vide de hac re S. Bernardum serm. 7. & 47. in Cantica.

tica. Significatur etiam per vocem, sapienter, vt Chrysostomus, & Augustinus admonent, vt qui Psalmos canit, intelligat quod canit, & ex intelligentia mysteriorum moueatur affectus pietatis in Deum. In qua re videtur hoc tempore non leuiter peccari ab ijs, qui officium canendi in Ecclesia susceperunt.

VIII. Regnabit Deus super gentes: Deus sedet super sedem sanctam suam.

Quinta ratio ponitur hoc loco, cur oporteat psallere, & iubilare Deo in voce exultationis; quia, videlicet, Christus posteaquam in cælum ascendit, per Apostolos suos toti orbi terrarum prædicauit Euangelium, atque ad Regnum suum gentiles adduxit. Regnabit, inquit, Deus super gentes, id est, non contentus Christus Deus hæreditate, quam sibi acquisiuit ex populo Iudæorum, regnabit etiam super gentes, dum per Apostolorum prædicationem gentes omnes iugo Fidei colla subijcient. Sed interim sedet super sedem sanctam suam, id est, sedet ad dexteram Patris, quæ est sedes Regni Dei sanctissima, id est, iustissima, & in qua nulla cadere potest iniquitas. Vocatur etiam sedes Dei sancta, quoniam anima iusti sedes est sapientiæ, & Deus sedet sub Cherubim, qui sunt sanctisimi, & beatissimi spiritus.

IX. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham; quoniam Dij fortes terræ vehementer eleuati sunt.

Declarat quod dixit, Regnabit Deus super gentes. Id enim futurum erat, quia per Apostolorum prædicationem Principes populorum cum ipsis suis populis fideles futuri erant, & dimissis Dijs Patrum suorum, cum Deo Abraham, qui solus verus est Deus, congregandi erant. Hoc igitur est, quod dicit, Principes populorum, gentilium videlicet, cum Deo Abraham congregati sunt, id est, cum Deo Abraham conuenerunt, vt ipse esset eis in Deum, & ipsi populus eius essent. Nominat autem Deum Abraham, ad differentiam Deorum, quos sibi variæ gentes adoptarunt, cùm in Mundum ingressa est idololatria, quo tempore apud familiam Abrahami veri Dei cultus relictus est. In hebraico textu legitur, populus Dei Abraham, pro eo quod nos habemus, cum Deo Abraham;
עַם עִם sed Interpretes Septuaginta non legerunt, ham, sed, him, eædem enim literæ cùm vno puncto, significant, cum, cum alio significant populus. Et vel ex hoc loco intelligi potest, puncta non esse vbique rectè collocata: nam si legamus vt legerunt Septuaginta Interpretes, sensus est clarissimus: si verò legamus, vt nunc est in hebræo, sensus nullus, aut obscurissimus erit. Quid enim est, Principes populorum congregati sunt populus Dei Abraham? hæc enim lectio nunc habetur in textu hebraico. Quod autem sequitur, Quoniam Dij fortes terræ vehementer eleuati sunt; S. Augustinus exponit de superbis hominibus, qui nõ conuenerunt cum Deo Abraham, sed reprobi facti sunt ob eorum superbiam. S. Ioannes Chrysostomus exponit de Apostolis, per quos Principes populorum conuersi sunt ad Deum Abraham, vt sensus sit, Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham, quoniam Dij fortes terræ, id est, Apostoli, vehementer eleuati sunt, cùm pleni fuerint donis sapientiæ, & fortitudinis, & miraculorum in tantam eminentiam, vt Principes populorum eis resistere non

potue-

potuerint. Verè enim Apostoli Spiritu sancto repleti tam fortes fuerunt, vt omnia pericula, omnia tormenta, omnem potentiam Diaboli, & omnem mundi sapientiam superauerint. Sed potest etiam satis commodè ad literam intelligi de ijsdem Principibus populorum, vt ijdem sint Principes populorum, & Dij fortes terræ, & sensus sit, Principes populorum cum Deo Abraham congregati sunt, quoniam ipsi, qui sunt quasi Dij quidam, & potentes in terra, vehementer eleuati sunt, cùm antea essent per idololatriam serui dæmoniorum, & nunc sint facti per fidem filij Dei veri, & viui. In hebræo est alia lectio, Quoniam Dei scuta terræ valdè eleuatus est. Et quidem vox, Dei, in græco etiam habetur in genitiuo τȣ̃ Θεȣ̃, ex quo putant aliqui in latino textu legendum esse, Dei; & errore librariorum positum esse, Dij, pro, Dei. Sed cùm S. Augustinus, & S. Hieronymus in commentario legant, Dij, & sensus sit longè clarior, credibile est, varias fuisse lectiones græcas; & nostram latinam translatam esse ex græca emendatiore, præsertim cùm nulla inueniatur varietas in codicibus latinis manuscriptis, sed in omnibus legatur, Dij. Illud autem, scuta terræ, potest etiam ex hebræo verti protectores, siue Magistratus terræ, vt periti facilè intelligunt ex cap. 4. Oseæ vers. 18. vbi hæc eadem vox, maginne, quam hoc loco S. Hieronymus vertit, scuta, vertitur ab eodem Hieronymo, protectores. Et quoniam protectores siue Magistratus, potestatem habent super alios, non debet mirum videri, si Septuaginta Interpretes, & Interpres latinus posuerint, fortes. Itaque Dij fortes terræ sunt Principes, qui instar Deorum fortiter protegere debent terram ipsis subiectam. Denique illud, eleuatus est, verterunt Septuaginta in numero multitudinis, ad sensum potius, quàm ad verbum respicientes. Sensus enim est, Dij fortes terræ eleuatus est, id est, vnusquisque eorum eleuatus est, quod clarius vertitur, eleuati sunt. Neque est hoc nouum in lingua hebraica, sed vsitatum, vt Gen. 1. vbi nos habemus, Sint luminaria, in hebræo est, Sit luminaria. & Eccles. 10. vbi legimus, Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti: in hebræo legitur, Muscæ morientes perdit suauitatem vnguenti. Et Gen. 49. vbi inuenitur, Filiæ discurrerunt super murum, in hebræo inuenitur, Filiæ discurrit. Sicut etiam è contrario non rarò in hebræo inuenitur nomen singularis numeri, cum verbo numeri multitudinis; vt Aeggæi 2. pro eo quod nos legimus, Et veniet desideratus cunctis gentibus; in hebræo habetur, Et venient desiderium gentium: & Iob. 15. vbi nos habemus, Numerus annorum incertus est, legitur in hebræo, Numerus annorum reconditi sunt. Igitur verba huius postremi versiculi, quæ iuxta literam hebraicam nullum sensum habere videntur, sapientissimè à Septuaginta Interpretibus, & à nostro latino Interprete reddita sunt.

מָגִנֵּי

PSALMVS QVADRAGESIMVS SEPTIMVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus Cantici filijs Core secunda Sabbati.

TITVLVS notus est ex ijs, quæ alibi dicta sunt, exceptis illis verbis, secunda Sabbati, quæ non habentur in hebræo, sed à Græcis addita sunt. Significatur autem illis verbis, Psalmum traditum filijs Core, vt eum cantarent secunda Sabbati, id est, secunda die hebdomadæ. Quæ sit autem secunda dies, & cur secunda die canendus esset, inter Auctores non conuenit. S. Ambrosius existimat, secundam Sabbati, esse diem Dominicum, quia est secundus à Sabbato, quod erat principale festum Iudæorum: & quoniam in Euangelijs legimus Christum resurrexisse in prima Sabbati, respondet S. Ambrosius, diem Dominicum apud Iudæos fuisse secundam Sabbati, & ideò sic nominari in titulo huius Psalmi, sed propter dominicam resurrectionem, diem Dominicum esse cœpisse primam Sabbati, & ideò in Euangelijs vocari primam Sabbati. Sanctus Hieronymus, & S. Augustinus intelligunt hoc loco per secundam Sabbati, diem sequentem post Dominicum, qui est prima Sabbati, non solùm in Euangelijs, sed etiam in titulo Psalmi vigesimi tertij: & hæc est verior sententia: Sabbatum enim apud Iudæos, erat quidem festus & solemnis dies; at non dicebatur primus, sed vltimus dies hebdomadæ. Quia verò prima die facta est lux, secunda factum est firmamentum, S. Hieronymus, & Augustinus volunt, Psalmum præcedentem pertinuisse ad Christum, qui est lux vera; hunc autem pertinere ad Ecclesiam, quæ est firmamentum spirituale, in quo sunt stellæ innumerabiles, id est, homines plurimi sapientiæ, & sanctitatis gloria rutilantes. Argumentum Psalmi est laudatio Dei ob ædificium ciuitatis sanctæ Hierusalem, & quidem Græci, Chrysostomus, Theodoretus, & Euthymius existimant ad literam tractari de reædificatione Hierusalem, post reuersionem è captiuitate babylonica: Latini, Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus, per Hierusalem Ecclesiam simpliciter intelligunt, sed fieri potest, vt vtrumque sensum Spiritus sanctus intenderit, sed magis posteriorem: constat enim ciuitatem sanctam Hierusalem, Ecclesiæ Christi gessisse figuram.

EXPLICATIO PSALMI XXXXVII.

1. MAgnus Dominus, & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.

Laudaturus Propheta ædificium, incipit à laude architecti; ac dicit, in ædificio sanctæ ciuitatis mirificè splendere artem, & sapientiam Dei, qui illam ædificauit. Magnus, inquit, Dominus, & laudabilis nimis. Magnus Dominus est, siue spectes essentiam eius, siue potentiam, siue sapientiam, siue iustitiam, siue misericordiam; omnia enim infinita, æterna, incomprehensibilia sunt; & inde idem Dominus laudabilis est nimis, vt non sufficiant omnes Angeli, & omnes

nes homines, omnia opera eius satis eum laudare. Sed ex ijs, quæ nobis reuelata sunt, nihil ferè maius habemus, vnde Domini magnitudinem melius cognoscamus, & vnde magis eum laudare possimus, quàm Ecclesiæ Catholicæ ædificationem, & ideò dicit Propheta, Magnus Dominus, & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, id est, magnitudo Dei, vnde laudandus est valdè, conspicitur in Ecclesiæ fundatione, & constructione, quæ est ciuitas Dei nostri, quæ in monte sancto, id est, in excelso perfectionis posita est. De hac enim dicitur Isaiæ 2. Erit mons domus Domini præparatus supra verticem montium. & Matth. 5. Dominus ipse vocat Ecclesiam suam, ciuitatem supra montem positam. Atque vt huius ædificij miracula breuissimè attingamus: primo, cogita incredibilem varietatem gentium, linguis, moribus, ritibus, legibus dissitarum ita conuenisse in vnius fidei, & sacramentorum vnitatem, vt vnum populum, imò vnam familiam efficiant. Secundo, cogita Ecclesiam fundatam fuisse super Petrum, vt Matthæi 16. apertè dicitur, id est, super hominem piscatorem, vilem, indoctum, & pauperem; & tamen ita solidè fundatam, vt portæ inferi aduersus eam præualere non possint: velit enim nolit mundus, in quo Christi Ecclesia peregrinatur; & fremant quantum volunt, & possunt omnes immundi spiritus, & persecutiones moueant omnes Reges terræ; tamen ad terram promissionis secura perueniet, & supra omnes cælos aliquando constituta felicissimè in æternum regnabit. Hæc certè fieri non possunt, nisi à magno Domino, id est, à potentissimo, & sapientissimo architecto, qui propterea laudabilis est nimis, id est, omni laude maior est.

Fundatur exultatione vniuersæ terræ mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas Regis magni. II.

Explicat Propheta, cur Deus sit laudabilis valdè in Ecclesia, quæ significatur per montem Sion, & ciuitatem Hierusalem: & causam esse dicit, quoniam à Deo fundatur Ecclesia cum exultatione vniuersæ terræ: & non dicit, fundata est, sed fundatur, quoniam semper in varijs locis fundatur Ecclesia, vbi antea non erat. Non enim Ecclesia est vna parua domus, quæ statim fundari potest, sed est ciuitas magna totum orbem terrarum occupans; & varijs temporibus in varijs locis fundatur per Architectos spirituales, qui succedentes Apostolis, Christum, lapidem fundamentalem prædicando iaciunt, ac deinde lapides viuos super ædificant. Porrò fundatio ista fit cum exultatione vniuersæ terræ; quoniam in vniuersa terra fundatur Ecclesia per Euangelij prædicationem, quæ prædicatio incredibilem lætitiam spiritualem adfert illam recipientibus: nam ideò comparata est à Domino notitia Regni cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit cum gaudio vendit omnia quæ habet, & emit agrum, in quo thesaurum absconditum esse nouit, Matth. 13. & in Actis Apostolorum cap. 2. cùm fundaretur Ecclesia in Hierusalem, dicitur, Sumebant cibum cum exultatione. & cap. 8. prædicante Philippo, & fundante Ecclesiam in Samaria, factum est gaudium magnum in illa ciuitate. & Eunuchus Reginæ Candacis cùm audiuisset fidem ab eodem Philippo, & baptizatus fuisset, ibat per viam suam gaudens. & cap. 13. cùm B. Paulus Gentibus prædicare cœpisset, & Ecclesiæ fundamenta iacere, gauisæ sunt gentes, & glorificabant verbum Domini. Dicitur autem fundari mons Sion, vt intelligamus hìc non agi de monte

Sion corporali, ille enim fundatus fuit ab initio mundi, ſed de monte ſpirituali, cuius ille figura erat. Eſt igitur hoc loco mons Sion Eccleſia Chriſti, quæ dicitur mons Sion propter eminentiam doctrinæ, & perfectionem vitæ, quæ eſt in Eccleſia. Eadem quoque Eccleſia dicitur, latera Aquilonis; quoniam ſicut mons Sion corporalis ſitus eſt in terra promiſſionis ad partem borealem, & eſt quaſi murus quidam defendens eam regionem à vento illo frigido, & furioſo, qui dicitur Aquilo: ſic etiam Eccleſia Chriſtiana eſt quaſi murus oppoſitus Aquiloni ſpirituali, id eſt, flatibus ſpirituum immundorum: qui enim requieſcunt in ſinu Eccleſiæ, id eſt, acquieſcunt doctrinæ, quæ docetur in Eccleſia, & obediunt legibus eiuſdem Eccleſiæ, non facile læduntur ab Aquilone ſpirante pernicioſa dogmata, vel exempla. Denique eadem Eccleſia dicitur Ciuitas Regis magni, quod ad eius nobilitatem maximè facit: Eccleſia enim Chriſtiana proprium Regem habet Chriſtum, qui eſt Princeps Regum terræ, & Rex Regum, ac Dominus dominantium. Cæteri enim, qui Eccleſiæ præſunt, Miniſtri Chriſti ſunt, vt Apoſtolus loquitur 1. Cor. 4. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Et ille, qui ſupremam in Eccleſia poteſtatem habet, Vicarium Chriſti ſe dicit, nec ſolùm ſeruum Dei, ſed etiam ſeruum ſeruorum Dei ipſe ſe nominat. Quod ad verba attinet, difficultas eſt ſolùm de voce illa, fundatur: nam ſancti Ambroſius, & Auguſtinns legunt, dilatans. S. Hieronymus vertit ex hebræo, ſpecioſo germine. S. Ioan. Chryſoſtomus legit, benè radicans. Alij vocem hebraicam ſignificare volunt terminum, aut clima, aut regionem, aut ramum. Sed ſancti Ambroſius, & Auguſtinus videntur legiſſe in græco textu εὐρύνων, quod ſignificat bene dilatans, pro, εὐρίζων, quod ſignificat benè radicans. Et certè lectio poſterior eſt verior, quia concordat cum vulgata latina antiquiſſima editione: nam vt Chryſoſtomus exponit, idem eſt, radicare, & fundare. Et idem eſt, fundatur à Deo mons Sion, & fundat Deus montem Sion: hoc ſolùm intereſt, quod græca vox habet adiunctum aduerbium, benè, quo caret vox latina. Sed in latina voce ſubintelligitur, benè, ſiue pulchrè, vt eſt in hebræo. Et ex eo quod ſubiungitur, exultatione vniuerſæ terræ, facilè colligitur, non ſolùm fundari, ſed etiam pulchrè, & benè fundari montem Sion. Ideò enim exultat vniuerſa terra, quia videt hoc ædificium tam pulchrè, & tam ſolidè fundari. Verſio S. Hieronymi, fundamentum habet in voce hebraica, iephe noph, quæ poteſt reddi, ſpecioſo germine, ſiue pulchris ramis, & ſenſus erit, montem Sion ornatum eſſe pulchris ramis, ſiue pulchris arboribus; ſed vox illa noph, quæ tam multa, & tam diuerſa ſignificat ſecundùm opiniones recentiorum, vt etiam ad regiones, & terminos, & climata referatur, cur non poterit etiam referri ad fundationem, & radicationem, vt Septuaginta ſeniores antiquiſſimi, & doctiſsimi cenſuerunt? Itaque cenſemus verba hebraica conſentaneè ad verſionem Septuaginta Interpretum, & ad expoſitionem Chryſoſtomi, Theodoreti, & S. Hieronymi in commentario Pſalmorum, reddi poſſe, benè fundatur.

[Margin: יְפֵה נוֹף — נוֹף]

III. Deus in domibus eius cognoſcetur, cùm ſuſcipiet eam.

Addit ſecundam rationem, cur magnus ſit Dominus, & laudabilis valdè in ciuitate ſua Hieruſalem: quia non ſolum benè fundauit eam, ſed etiam continuo protegit, & exaltat. Deus, inquit, qui fundauit Eccleſiam inſtar regiæ ciuitatis,

uitatis,

uitatis, tunc potisſimum cognoſcetur in domibus eius, id eſt, tunc cognoſcetur ab omnibus habitantibus in domibus eius, ſiue, tunc cognoſcetur habitare in domibus eius, quando in tempore perſecutionum ſuſcipiet eam protegendam, atque exaltandam. Pro voce domibus, in hebræo eſt vox, armenoth, quæ ſignificat non quaſlibet domos, ſed palatia, baſilicas, templa. Itaque hinc intelligimus, Deum habitare potiſſimum in domibus ipſi Deo ſacris, quales ſunt baſilicæ, ac templa, quæ Deo propriè dedicantur. Pro vocibus autem, cùm ſuſcipiet eam, eſt in hebræo, lemiſgab. quod ſignificat, in refugium, ſiue, in auxilium, ſiue, in exaltationem. Proinde illud, cùm ſuſcipiet eam, explicandum eſt, cùm ſuſcipiet defendendam, & exaltandã, ſiue, cùm ſuſceptor eius erit, id eſt, auxiliator, & defenſor: nam in Pſal. 45. vbi legitur, ſuſceptor noſter Deus Iacob, pro, ſuſceptor, in hebræo eſt, miſgab, vt hoc loco.

אַרְמְנוֹת
לְמִשְׂגָּב
מִשְׂגָּב

Quoniam ecce Reges terræ congregati ſunt: conuenerunt in vnum. IV.

Ipſi videntes ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, tremor apprehendit eos. V.

Ibi dolores vt parturientis, in ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis. VI.

Hos tres verſiculos diuerſo modo exponunt latini, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus; & græci, Chryſoſtomus, Theodoretus, Euthymius: latini enim Patres exponunt de gentilibus conuerſis ad fidem: Græci verò de gentilibus oppugnantibus fidem. Vtraque expoſitio vera eſt, & vna cum altera non pugnat. Itaque iuxta latinos hic erit ſenſus. Deus cognoſcetur eſſe in Eccleſia ex conuerſione gentilium: quoniam ecce Reges terræ, & populi eorum cum eis ex potentia verbi Dei per Apoſtolos prædicati, & virtute ſignorum, & prodigiorum per eoſdem patratorum conuerſi, congregati ſunt & conuenerunt in vnum, id eſt, ex varijs ſectis, ac ſuperſtitionibus conuenerunt in vnitatem fidei, & congregati ſunt in vnam Eccleſiam, quaſi in populum vnum, imò vt efficerentur cor vnum, & anima vna, vt dicitur de primis Chriſtianis in Actis Apoſtolorum cap. 4. Conuerſio autem eorum ſic fuit, quoniam ipſi videntes ſigna, & prodigia, ſic admirati ſunt; & cognoſcentes magnitudinem erroris, & peccatorum ſuorum, dum idola pro Deo colerent, conturbati ſunt, & commoti ſunt per veram pœnitentiam: vnde etiam tremor apprehendit eos, conſiderantes periculum æternæ damnationis, in quo tam diu fuerant. Tremor autem non leuis, ſed grauiſſimus apprehendit eos, qualis eſt dolor parturientis, qui tamen in gaudium magnum deſinit. Cùm enim parturiens parit filium, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum: ſic & dolor pœnitentis deſinit in lætitiam inenarrabilem, cùm adoptionis gratia, quæ ſalutis æternæ ſemen, & pignus eſt, cordi pœnitentis infunditur: & tunc impletur quod ſequitur, In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis; Spiritus enim ſanctus hominem iuſtificatum inhabitans, & vehementi ardore charitatis inflammans confringit naues Tharſis, per quas ſuperbia, luxuria, & auaritia ſignificatur: naues enim tumentibus velis per fluctuantes vndas in Tharſis pro-

perantes aurum, & argentum adducebant, vt dicitur 3.Reg.10. & 2.Paralip.9. tumor velorum superbiam, fluctuatio nauis luxuriam, aduectio auri, & argenti auaritiam designat. At iuxta expositionem Græcorum sensus est, Deus in Ecclesia cognoscetur ex admirabili victoria Christianæ religionis aduersus impios persecutores. Ecce enim Reges terræ audita fama Christianæ religionis, congregati sunt, conuenerunt in vnum, id est, ex varijs locis, & ex varijs superstitionibus conuenerunt aduersus Christi Ecclesiam, vt eam persecutionibus suis opprimerent, & extinguerent. Sed videntes fortitudinem Sanctorum Martyrum, & mirabilem constantiam, in sexu etiam fragili, & in ætate tenera; necnon signa, & prodigia, quæ per eos Deus faciebat, & quòd numerus Christianorum persecutionibus, & mortibus augebatur; admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, partim indignatione, partim dolore: & tremor apprehendit eos, sicut dolor parturientis, cùm viderent templa idolorum deseri, & Christi Regnum ipsis inuitis, & totis viribus repugnantibus crescere. Hoc autem accidit, quia Dominus in spiritu vehementi, cum admirabili manifestatione potentiæ suæ contriuit idololatriam, quomodo solet tempestas venti breuissimo tempore dissipare, & conterere naues in mari. Quod attinet ad verba, vox illa, terræ, cùm dicitur, Reges terræ, non habetur in hebraico codice, sed Septuaginta Interpretes explicandi gratia addiderunt. Illa autem particula, sic, iungenda est cum verbo sequenti, non cum præcedenti: est enim sensus, ipsi videntes, sic admirati sunt, id est, viderunt, & sic admirati sunt. Vox illa, commoti sunt, ex hebræo à S. Hieronymo vertitur, admirati sunt. Sed vox hebræa חפז chaphaz, significat quidem admirari, sed significat etiam commoueri. Et quoniam iam dictum erat, admirati sunt, conturbati sunt; rectè Septuaginta verterunt verbum sequens, commoti sunt; tum ne idem bis repeteretur, tum quia hic est ordo naturalis, vt inopinato malo adueniente primùm oriatur in nobis admiratio, deinde turbatio, postremo commotio, siue fuga. Cùm dicitur, in spiritu vehementi conteres naues Tharsis, subintelligitur, quia, vel alia similis particula: redditur enim ratio, cur ibi fuerint dolores, vt parturientis. Potest autem duobus modis intelligi contritio nauium: primum, vt subintelligatur particula similitudinis hoc modo, In spiritu vehementi conteres eos; quo modo ventus validus confringit naues: secundò, vt sensus sit, in spiritu vehementi conteres naues Tharsis, id est, non solùm terrestres copias, sed etiam classes instructas aduersariorum dissipabis. Sicut enim impij terra, mariq. Ecclesiam oppugnant, sic etiam Deus terra, mariq. pro Ecclesia pugnabit. De voce Tharsis, quam græcus, & latinus Interpres relinquerunt, vt in hebraico textu inuenerant; magna quæstio est, alijs volentibus significare Ciliciam, alijs Carthaginem, alijs Indiam, alijs ipsum mare. Sed hoc postremum improbabile est; quoniam Ionas ascendit nauem, vt iret in Tharsis, vt legimus Ion. 1. Si autem Tharsis mare significaret, iam fuisset Ionas in Tharsis, quando erat in naui, quorsum igitur nauigabat, vt iret in Tharsis? ex alijs significationibus, illa videtur verior, qua pro Tharsis India designatur, cùm ex Tharsis adferretur Salomoni tertio quoque anno magna copia auri, & argenti, & eboris, vt dicitur 3.Reg.10. & 2.Paralip.9 At qui ex Cilicia, vel Carthagine non adducuntur eiusmodi metalla, neque est opus triennio, vt ex Hierusalem nauigetur in Ciliciam, vel Carthaginem. Sed hoc loco dicuntur naues Tharsis naues magnæ, quales esse solebant ex quibus nauigabatur in Tharsis, id est, in Indiam.

Sicut

Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri: Deus fundauit eam in æternum. VII.

Verba ſunt filiorum Eccleſiæ, qui lætantur ſe experimento iam diſcere de Eccleſiæ ſtabilitate, quod ante promiſſum audiuerant. Et nos præſertim hæc dicere poſſumus; audiuimus enim Chriſtum dixiſſe, Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, Matth. 16. & nunc poſt mille ſexcentos annos, poſt tam multas, & tam graues Paganorum, & hæreticorum perſecutiones, videmus Eccleſiam non potuiſſe deficere. Dicit ergo Propheta in perſona fidelium, Sicut audiuimus à Prophetis & Apoſtolis prædictum, ita vidimus adimpletum in Eccleſia, quæ eſt ciuitas Domini virtutum, cui videlicet militant omnes res creatæ, & qui ideò dicitur Dominus virtutum, id eſt, exercituum, qui eſt Deus noſter. Quod autem audiuimus, & vidimus, eſt, quod Deus fundauit eam in æternum, vt nullum ſit periculum, ne vnquam euertatur. Atque ex hoc loco ſatis apertè colligitur, in hoc Pſalmo non accipi ciuitatem Dei pro terrena Hieruſalem, vt aliqui recentiores volunt: illa enim iam olim à Tito Imperatore euerſa fuit: & de illa prædictum fuit à Domino, non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, Luc. 19.

Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui. VIII.

His verbis confitetur populus Dei, non ſuis viribus, aut meritis tribuenda magnalia, quæ Deus fecit, & facit in Eccleſia, ſed ſoli miſericordiæ Dei. Ideò ſubiungit, Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui, id eſt, hanc ſtabilitatem Eccleſiæ, & alia bona innumerabilia, quæ ſicut audiuimus promiſſa; ita nunc vidimus impleta; de tua manu accipimus, non ipſi nobis peperimus. Fatemur igitur in medio templi tui, id eſt, publicè, & coram omnibus, nos ſuſcepiſſe miſericordiam tuam, illi tribuimus omnia bona. In hebræo habetur verbum, quod non tam ſuſcipere, quàm æſtimare ſignificat; quare S. Hieronymus vertit, Eſtimauimus miſericordiam tuam in medio templi tui. Sed idem eſt ſenſus, vt S. Chryſoſtomus rectè exponit, qui verbum hebraicum & græcum expendit: illud enim ſuſcepimus, referendum eſt ad cognitionem, & æſtimationem beneficij, vt diximus. S. Auguſtinus legit in medio populi tui, ſed habuit codicem græcum inemendatum ob literarum ſimilitudinem; ſiquidem legit λαȣ̃, populi, pro, ναȣ̃, templi. In hebræo nulla eſt ſimilitudo literarum, vnde error manare potuerit.

Secundùm nomen tuum Deus, ſic & laus tua in fines terræ: iuſtitia plena eſt dextera tua. IX.

Pergit Propheta in perſona fidelium laudare Deum ob accepta beneficia, ac ſicut initio dixerat, Magnus Dominus, & laudabilis nimis, ita nunc dicit, Secundùm nomen tuum, ſic & laus tua in fines terræ, id eſt, ſecundùm magnitudinem nominis tui eſt etiam magnitudo laudis tuæ. Sicut enim nomen Dei in vniuerſa terra innotuit ob magnalia, quæ in Eccleſia fundanda, & protegenda patrauit; ſic etiam laudatur Deus per totum Mundum, vſque ad vltimos termi-

nos terræ. Addit etiam materiam laudis, dicens, Iustitia plena est dextera tua. Inde enim vbique laudatur Deus magnificentissimus præconio omnium gentium, quoniam iustissimè pios defendit, & impios puniuit. Dicitur autem dextera Dei plena iustitia, non quòd non sit etiam plena misericordia, sed quòd nullum locum habeat apud eum iniustitia. Iustus enim Dominus est in omnibus operibus suis.

X. Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua Domine.

Ex eo quòd dextera Domini plena est iustitia; hortatur Propheta populum Dei ad exultandum, quoniam is populus præter cæteros nouit per experientiam iustitiam Domini, Lætetur, inquit, mons Sion, id est, populus Dei, siue Ecclesia Dei, quæ per eum montem significatur; & exultent filiæ Iudæ, id est, non solùm viri, sed etiam feminæ in populo Dei lætentur propter iudicia tua Domine, videntes scilicet iustitiam, quam exercuisti in protegendis fidelibus, & perdendis infidelibus. Fortasse etiam per montem Sion intelliguntur perfecti, & fortes; per filias Iudæ, imperfecti, & debiles. Vel, per montem Sion, intelligitur arx, & caput Religionis, qualis erat Hierusalem apud Iudæos; per filias Iudæ, intelliguntur reliqua membra Ecclesiæ, qualia erant oppida subiecta Hierosolymæ: sępè enim in scripturis, ac præsertim in libro Iosue, per filias, intelliguntur castella, siue oppida subiecta maioribus ciuitatibus.

XI. Circumdate Sion, & complectimini eam, narrate in turribus eius.

XII. Ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite domus eius, vt enarretis in progenie altera.

Hortatur in fine Psalmi ad ædificationem, & munitionem sanctæ ciuitatis, de qua dixerat, Fundatur exultatione vniuersæ terræ mons Sion ciuitas Regis magni. Hęc enim ciuitas non est similis materiali ciuitati, quæ semel fundatur, & ędificatur; sed vsque ad finem mundi fundanda, & ædificanda, & munienda est, ex lapidibus viuis, qui quotidie inserendi sunt, donec ciuitas perfecta in die nouissimo dedicetur. Sic enim Apostolus loquitur ad Ephes. 2. In quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto. & cap. 4. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Et S. Petrus in epist. 1. cap. 2. Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum, & ipsi tamquam lapides viui superædificamini domus spirituales. Ait igitur, Circumdate Sion, & complectimini eam, id est, muris cingite sanctam ciuitatem, vbi fortè desunt. Dicuntur autem muri ciuitatis viri perfecti, qui reliquum populum defendunt ab inimicis. Narrate in turribus eius, id est, ex edito loco publicè prædicate: nam (vt supra diximus) prædicatio Euangelij est instrumentum, quo ciuitas fundatur, & ædificatur. Ponite corda vestra in virtute eius, id est, seriò cogitate de munitione, &

robore

robore ciuitatis, ne pateat hostium incursibus: & distribuite domos eius, id est, post fundata, & ædificata mœnia, fundentur, & ædificentur domus: & quoniam ad hoc opus multi requiruntur, distribuite varijs operarijs partes suas, vt domos ædificent, & sic ciuitas paulatim repleatur, & crescat: & sic fiet, vt enarretis in progenie altera, id est, vt per vos multiplicato populo Dei, ad posteros transmittatis notitiam Dei.

Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, & in secu- XIII.
lum seculi, ipse reget nos in secula.

Hoc est quod narrandum est posteris, quod videlicet, hic Deus, qui fecit mirabilia in ciuitate sancta Hierusalem, ipse est Deus noster in æternum, nec vnquam recedemus ab eo, nec ipse recedet à nobis; nos erimus in æternum populus eius, & ipse Deus noster erit in æternum, & reget nos in secula. S. Hieronymus vertit ex hebræo hæc vltima verba, Ipse reget nos in morte. Sed facilè est videre, vnde orta sit varietas lectionis; nam vox hebraica si legatur, holamoth, significat secula, & sic legerunt Septuaginta Interpretes; si legatur cum alijs punctis, halmuth, significat ad mortem, & sic legit S. Hieronymus, & legunt hodie Rabini. Vterque autem sensus verus est, & in idem recidit: nam si Deus regat nos vsque ad mortem, reget sine dubio in secula: non enim post mortem ab illo excidere poterimus. Qui exponunt hunc Psalmum de terrena Hierusalem, valde laborant in explicatione vndecimi, & duodecimi versiculi. Qui autem exponunt ad literam de Ecclesia, nullas patiuntur angustias.

עָלָמוֹת
עַלְמוּת

PSALMVS QVADRAGESIMVS OCTAVVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem filijs Core Psalmus.

IN Titulo nihil est noui. Argumentum est adhortatio vtilissima ad virtutem sectandam, & fugienda vitia.

EXPLICATIO PSALMI XLVIII.

AVdite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui I.
habitatis orbem.

Quiq. terrigenæ, & filij hominum, simul in vnum diues, & II.
pauper.

Hæc est præfatio ad captandam attentionem, quæ sumitur ex eo quòd oratio habenda conueniat omnibus hominibus æqualiter, nec solùm præsentibus, sed

ſed etiam futuris. Itaque conuocatur omne genus humanum ad audiendum; & quoniam neque locus vllus tantam multitudinem caperet, neque vlla vox Oratoris à tam multis audiri poſſet: intelligere debemus Prophetam præuidiſſe Pſalmos ſuos in omni terra, & in omni futuro tempore decantandos; & ideò omnes omnino ad audiendum inuitaſſe. Audite, inquit, omnes gentes (ſiue, vt habetur in hebræo) omnes populi: quia, videlicet, ad omnes pertinent ea, quæ dicenda ſunt. Auribus percipite omnes, qui habitatis terram: declarat verba præcedentia, quod enim dixerat, Audite, declarat addens, auribus percipite, id eſt, non ita audite, vt ſermo tantùm circumſonet aures, & pertranſeat; ſed ita audite, vt ſermo intra aures recipiatur, ibiq. hæreat, vt attentè cogitari poſſit. Quod autem dixit, Omnes gentes, explicat addens, omnes qui habitatis orbem, ne videlicet per gentes intelligantur ſoli gentiles; vel, per populos, vt eſt in hebræo, intelligerentur ſoli qui ciuitates incolunt. Vocat igitur ad audiendum omnes, qui orbem terrarum incolunt, ſiue ſint gentiles, ſiue hebræi, ſiue congregati in ciuitatibus, ſiue diſperſi in montibus, & ſolitudinibus habitent. Ac ne videatur ſolos viuentes, & præſentes alloqui, addit aliquid generalius dicens, Quiq. terrigenæ, & filij hominum, id eſt, audite omnes qui ex terra, & ab hominibus ortum ducitis: omnes enim homines, tam qui ſunt, quàm qui erunt, communem habent matrem, terram; & comunem patrem, Adamum; ſiue, communem habent materiam ex qua ſunt, terram; & commune principium actiuum, hominem. In hebræo habetur, filij Adam, vbi nos habemus, terrigenæ; ſed credibile eſt Septuaginta Interpretes, non legiſſe, Adam, ſed, adamà, quæ vox terram ſignificat: facilè enim eſt, literam vltimam ex noſtris codicibus hebraicis excidiſſe. Adiungit poſtremò, ſimul in vnum diues & pauper; vt oſtendat id quod dicendum eſt in hoc Pſalmo, ad omnes æqualiter pertinere, non magis ad diuites, quàm ad pauperes; neque in hoc theatro vllam rationem habendam differentiæ perſonarum, ſicut non habebitur in conuentu illo, quò conuocabimur ad iudicium in die nouiſſimo. Hæc enim oratio, quam in hoc Pſalmo, per Prophetam, Spiritus ſanctus ad homines habet, talem omnino conuentum requireret, qualis erit in vltima die.

אָדָם
אֲדָמָה

III. Os meum loquetur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

IV. Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in pſalterio propoſitionem meam.

Hæc eſt altera pars præfationis, in qua rurſum Propheta præparat auditorem ex alio duplici capite, ex dignitate materiæ, & ex dignitatæ docentis. Dignitas materiæ oſtenditur ex eo quòd ſermo futurus eſt de ſapientia, & prudentia, & ſermo non ſimplex, ſed parabolicus, & ænigmaticus, qualem decet eſſe ſermonem de rebus grauiſſimis, vt non contemnatur, neque intelligatur, niſi à diligentibus, & attentis auditoribus. Os meum, inquit, loquetur ſapientiam, id eſt, docebit ea, quæ faciunt hominem ſapientem: & meditatio cordis mei, prudentiam, id eſt, & meditatio cordis mei, quæ per os foras erumpit, docebit ea, quæ faciunt homines prudentes; declarat enim priorem verſiculi partem per poſteriorem: cùm enim dixiſſet, Os meum loquetur, ne putaremus eum te-

merè loquuturum quicquid in bucam venerit, addit, & meditatio cordis mei; supple, loquetur, id est, os meum pariet quod cor meum diuturna meditatione conceperit. Et quia dixerat se loquuturum sapientiam; ne quis existimaret, sermonem futurum de rebus speculatiuis, & ad actiones humanas parum pertinentibus, addidit, prudentiam. Itaque significat sermonem habendum de rebus, quæ sapientiam simul & prudentiam contineant, quæq. faciant hominem sapientem in altissimis causis contemplandis, & prudentem in vita rectissimè instituenda. Attingit deinde magnitudinem Doctoris cùm addit, Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam; quasi dicat, non ego loquuturus sum, quæ mox audietis, sed spiritus Domini per me loquetur: ego enim attentè primùm audio internum Doctorem meum, deinde quæ audiui loquor. Inclinabo in parabolam aurem meam, id est, subijciam aurem meam spiritui loquenti, & obedienter audiam; & sic aperiam in psalterio propositionem meam, mihi videlicet à Deo inspiratam, & communicatam. Per parabolam, hoc loco intelligitur ænigma, id est, propositio obscura, quæ attentionem, & studium requirit vt intelligatur. Id patet ex verbis hebraicis, quæ significant prouerbium, & ænigma: & similia habentur Iudic. 14. vbi Sampson proposuit explicandam illam sententiam, De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo; quam sententiam vocat problema, & propositionē: & habentur eo loco eadem verba hebraica, quæ hic habentur. Quod autem additur, in psalterio, siue in cithara; vt propriè sonat vox hebraica, pertinet etiam ad preparationem auditorum: significat enim Dauid se propositurum doctrinam suam grauissimam cum cantu, & sono, vt suauitas musicę temperet grauitatem doctrinæ, & precepta vtilissima iucundius, & auidius suscipiantur.

Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me. V.

Hoc est prouerbium, siue ænigma, quod præmissa tam accurata præfatione toti humano generi Propheta proponit, & soluit. Sed solutio non minus est obscura, quàm propositio, vt tam propositio, quàm solutio ęnigmatica dici possit. Sed tamen ænigmata sunt hæc verba hominibus huius seculi amore præoccupatis: nam viris spiritualibus, & veris Dei seruis apertissima sunt. Ait igitur, Cur timebo in die mala? quasi dicat, propono vobis omnibus, qui habitatis orbem terrarum, hanc quęstionem soluendam. Quid est, quod me terrere poterit in die mala, id est, in die iudicij diuini, quæ dicitur, Sophoniæ 1. dies iræ, dies tribulationis, & angustiæ, dies calamitatis, & miseriæ, dies tenebrarum, & caliginis, dies nebulæ, & turbinis, dies tubæ & clangoris? Siue (quod est idem) Quid me securum reddere poterit in die illius iudicij, à quo summa bonorum omnium, & malorum meorum dependet? Magnum profectò problema, & quod omnes omnino contingit. Soluit autem Propheta suum ænigma cùm dicit, Iniquitas calcanei mei circundabit me, id est, quod me timere faciet in die illa mala, non est paupertas, quia Iudex non corrumpitur donis; non est humilitas generis, aut status, quia Iudex non respicit personas; non est malitia testium, aut Aduocatorum, quia Iudex omnia nouit; non est potentia aduersariorum, quia Iudex neminem timet; denique nihil est aliud, nisi iniquitas; & non quęuis iniquitas, sed sola iniquitas calcanei mei, id est, iniqui-

iniquitas extremę vitæ meæ, iniquitas perseuerans vsque ad finem vitæ: illa enim si inueniatur in illa die in me, omnino circundabit me instar aggeris, aut muri, vt nullo modo euadere possim; quia tunc non erit amplius locus pœnitentiæ, vel indulgentiæ. Et contra, quod me securum, & impauidum in die mala facere poterit, non erunt diuitiæ, aut nobilitas, aut Aduocatorum diligentia, vel amicorum potentia, sed sola iustitia; & non quęuis iustitia, sed iustitia calcanei mei, id est, extremæ vitæ meæ; siue innocentia perseuerauerit mecum vsque ad mortem, siue per veram pœnitentiam iniquitate deleta, in eius locum successerit vera iustitia. Scio multis alijs modis hos versiculos ab alijs exponi: sed ego breuitati studeo; & de varijs sententijs Lectori iudicium relinquo.

VI. Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur.

Posteaquam dixererat Propheta, nihil esse timendum, nisi peccatum, vt quis in die mala securus sit: addit nunc multos esse, qui hoc non intelligentes, confidunt in viribus suis, ac per hoc gloriantur in diuitijs, quas magno studio parauerunt, existimantes hac ratione, se tutissimos fore in qualibet mala die; & simul demonstrat illos omnino falli, & problema suum, eiusq. solutionem esse verissimam. Ait igitur, Qui confidunt in virtute sua, id est, qui non timent diem malam, freti potentia, & viribus suis, vt sunt plurimi ex filijs huius seculi, illi etiam consequenter gloriantur in multitudine diuitiarum suarum; existimāt enim pecunijs omnia vinci, & expugnari posse. Et verè in hoc seculo magna vis est in opibus & diuitijs, vt verè dixerit Sapiens, Pecuniæ obediunt omnia, Eccles. 10. Sed in die mala nullæ amplius inuenientur pecuniæ, neque si inuenirentur prodesse possent. Ideò subiungit Propheta,

VII. Frater non redimit, redimet homo? non dabit Deo placationem suam.

Ostendit vanam esse fiduciam confidentium in pecunijs. Ait enim, frater non redimit, id est, nemo poterit quamlibet magnis diuitijs in die mala redimere fratrem suum. Redimet homo? hoc legendum est cum interrogatione, vt monet sanctus Basilius, frater non redimit, redimet homo? vel repetenda est negatio de more Scripturæ sanctæ. Frater non redimit, non redimet homo. Est enim sensus, frater non redimit, multò minus alius homo redimet. Non dabit Deo placationem suam, id est, neque alium, neque seipse liberare poterit; quamuis enim peccunijs maximè abundet, & eas omnes offerat ad placandum Deum in die mala, nihil ei proderit. Nam vt Dominus in Euangelio loquitur, Quam dabit homo commutationem pro anima sua? superat enim precium animæ humanæ omnia bona huius mundi, & ideò solus sanguis vnigeniti Dei, qui infiniti valoris erat, precium animarum esse potuit. Itaque qui hoc magno precio neglecto in diabolica captiuitate detentus perueniet ad diem malam, non dabit Deo placationem suam.

Et pre-

Et precium redemptionis animæ ſuæ, & laborabit in æter- VIII.
num, & viuet adhuc in finem.

Declarat quod dixerat, Non dabit Deo placationem ſuam: placatio enim Dei eſt precium redemptionis, quod ſolus vnigenitus Dei dare potuit: de quo intelligit S. Baſilius verba ſequentia, Laborabit in ſeculum, & viuet adhuc in finem, id eſt, laborabit in hoc mundo ad tempus, & viuet poſtea in ęternum. Sanctus autem Ambroſius, & Chryſoſtomus exponunt hæc eadem verba de viro pio, & ſapiente quocumque, quem opponunt viro ſtulto, & impio confidente in multitudine diuitiarum ſuarum: Vir enim pius, & ſapiens laborat ad tempus in ſeruandis pręceptis, ſed viuet in æternum. Sanctus verò Auguſtinus exponit de illo eodem, de quo dictum eſt paulò ante, non dabit Deo placationem ſuam; & vult hunc ſenſum eſſe: ille, qui confidit in multitudine diuitiarum ſuarum, laborabit in æternum, quia labor eius non habebit finem, & viuet modico tempore, quia vita eius erit vſque in finem, & non vltra. Et videtur ſecundùm hanc expoſitionem melius continuari textus Prophetæ, & magis propriè exponuntur verba, in ſeculum, & in finem; nam laborare in ſeculum, non eſt laborare in hoc mundo, vel laborare modico tempore, ſed eſt laborare in æternum: &, viuere in finem, non eſt viuere ſine fine, ſed eſt viuere vſque ad finem ſtatutum, & definitum; ita vt finis naturalis vitæ non pręueniatur, neque extendatur. Verba hebraica, pro, laborabit in ſeculum, videntur חָדַל
habere, quieſcet in ſeculum: nam chadal, quieſcere ſignificat. Sed non eſt veriſimile, Septuaginta Interpretes reddidiſſe omnino contrarium ſenſum, ideò ſuſpicor illos legiſſe, charal: nam literæ ד, & ר, ſimillimæ ſunt. Verbum au- חָרַל
tem charal, ſignificat, anguſtiari, & cruciari, & quaſi vrticis pungi: quod חָרַל
ſatis propriè conuenit amatoribus diuitiarum, quas Dominus in Euangelio Matth. 13. ſpinis comparauit. Itaque qui in diuitijs ſuis confidunt, non ſolùm non dabunt precium redemptionis animæ ſuæ, ſed laborabunt in tormentis cum diuite Epulone vſque in æternum; & viuent vitam voluptariam, quæ illis ſola videtur eſſe vita, vſque in finem à Deo conſtitutum. De varia interpunctione textus hebraici non laboro; quoniam illa poſita eſt ad arbitrium Rabinorum, quibus iniuriam non facimus, cùm eis Septuaginta Interpretes antiquiores, & doctiores anteponimus.

Non videbit interitum, cùm viderit ſapientes morientes: IX.
ſimul inſipiens, & ſtultus peribunt.

Quia dixerat, impium victurum vſque in finem, curſu videlicet naturali; addit confirmans hoc ipſum, Non videbit interitum, cùm viderit ſapientes morientes, id eſt, continuabit curſum vitæ ſuæ vſque ad vltimam ſenectutem, etiam ſi videat aliquos ſapientes, & iuſtos rapi ante tempus, & non continuare curſum vitæ vſque in finem naturalem; ſæpè enim Deus ijs, quibus daturus non eſt vitam æternam, dat vitam temporalem diuturnam, quomodo Lazarus in Euangelio mortuus legitur ante Epulonem. Sed quamuis vita hęc temporalis aliquando impijs ſatis longa contingat: tandem tamen finitur, & fit quod ſequitur in Pſalmo, ſimul inſipiens & ſtultus peribunt. Itaque ſenſus totius verſiculi eſt, Non videbit interitum, id eſt, non morietur ſtultus, confidens in di-

uitijs

uitijs ante tempus, cùm viderit aliquos ſapientes ante tempus morientes: tandem tamen ſimul cum ſapientibus etiam ſtultus, & inſipiens ad vitæ temporalis finem peruenient. S. Auguſtinus paulò aliter exponit illud, non videbit interitum: vult enim ſenſum eſſe, non intelliget, quis ſit verus interitus: non enim verus interitus eſt mors corporis, ſed mors animæ. Poſſet etiam dici, non videbit interitum, id eſt, non cogitabit ſe quoque moriturum, quando ſapientes viderit morientes: quæ ſententia veriſsima eſt; hæc eſt enim cæcitas humana, vt cùm quotidie videamus morientes homines, nobis etiam meliores, & iuniores; tamen vix adduci poſsimus, vt seriò cogitemus, nos quoque morituros eſſe: tamen ad literam in ſcripturis ſanctis, non videre interitum, eſt, non corrũpi, Pſal. 15. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionẽ. & Ioan. 8. Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Quid autem interſit inter ſtultum, & inſipientem, docet S. Baſilius: dicit enim inſipientem eſſe, qui ad humana, & communia ineptus eſt, qui videlicet, humana ſapientia, ſiue prudentia caret: ſtultum autem vocari eum, qui caret notitia rerum diuinarum, & ſolis terrenis intentus eſt: & videtur S. Baſilius non tam ad græcas, quàm ad hebraicas voces reſpexiſſe. Verè enim chesil, vox hebraica, ſignificat eum, qui ſapientia etiam humana caret: vox autem, baar, ſignificat hominem pecori ſimilem: pecora enim ſola terrena cogitant; vnde etiam paulò poſt dicit Pſalmus, Homo cùm in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus.

כְּסִיל
בַּעַר

X. Et relinquent alienis diuitias ſuas, & ſepulchra eorum domus illorum in æternum.

Confidentes in diuitijs ſtultos, & inſipientes vocauerat ſanctus Propheta, quomodo vocat etiam Dominus in Euangelio Luc. 12. cùm dicit cuidam diuiti, Stultè hac nocte repetent à te animam tuam, & quæ paraſti cuius erunt? Ideò probat eos verè ſtultos eſſe, ex eo quòd diuitijs vti neſciunt, easq. relinquunt ijs, quos ignorant. Peribunt, inquit, inſipientes, & ſtulti, quales ſunt confidentes in diuitijs, & vt ſtultitiam ſuam manifeſtè prodant, relinquent alienis diuitias ſuas. Vbi rectè notat S. Auguſtinus, per alienos, intelligi poſſe etiam filios, & nepotes hominum impiorum: nam etiam iſti, tamquam alieni cito obliuiſcuntur eorum, quorum opes obtinuerunt: & quamuis etiam non obliuiſcerentur, tamen mortuos impios iuuare non poſſent: quomodo diues ille de Euangelio quinque fratres habebat in ſeculo, & tamen ab eis iuuari non poterat, quo minus arderet in gehenna, Luc. 16. Proinde quinque illi fratres inter extraneos deputabantur: vnus autem Lazarus, qui eum iuuare potuiſſet, verè proximus, & non extraneus fuiſſet, ſi miſericordiam in illum facere voluiſſet. Adiungit Propheta, Et ſepulchra eorum domus illorum in æternum, id eſt, ipſi quidem morientes reliquerunt alienis diuitias ſuas, ſibi autem nihil retinuerunt, niſi anguſtiſsimam domum, id eſt, ſepulchrum, in quo iacere debent in æternum, id eſt, ad finem vſque ſeculi: ſæpè enim, æternum, in Scripturis, ſignificat integram durationem alicuius temporis, vel ſtatus: & declaratur hæc phraſis in verbis ſequentibus, Tabernacula eorum in progenie, & progenie. Quod enim vocauerat ſepulchrum, & domum æternam, idipſum nunc vocat tabernaculum in progenie, & progenie, id eſt, habitaculum, vbi manebunt

bunt corpora eorum, donec generationes, & generationes peragentur: quod sine dubio erit vsque ad mundi consummationem. In hebræo non habetur, sepulchra, sed, interiora: cæterum credibile est Septuaginta Interpretes non legisse kirbam, vt modo legitur, & significat interiora eorum; sed literis transpositis kibram; & significat sepulchra eorum. קִרְבָּם קִבְרָם

Tabernacula eorum in progenie, & progenie, vocauerunt nomina sua in terris suis. XI.

De priore parte versiculi dictum est in explicatione versiculi superioris. Quod autem additur, significat, post mortem hominum insipientium, nihil superesse in terris, præter nomina ipsorum: multis enim modis conantur mortales, qui hanc solam vitam nouerunt, nomina sua æternitati commendare: vel enim nomina sua inscribunt parietibus; vel ea ciuitatibus indunt; vel in libris à se scriptis apponunt; vel denique filios, aut nepotes ad memoriam perpetuandam nomina sua gerere curant. Ita filij huius seculi nomina sua scribunt in terris, quoniam scripta esse non sperant in cælis.

Et homo, cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. XII.

Occasione insipientis, atque in diuitijs confidentis, digreditur Propheta ad ipsum genus humanum coarguendum, quasi dicat, Et sic homo cùm in honore esset non intellexit, id est, homo præter cętera animalia honoratus à Deo intelligentia, & ratione, libero arbitrio, imagine diuinitatis, immortalitate animæ, imperio super omnia, quę in terris sunt, non intellexit hunc honorem suum: sed comparatus est iumentis insipientibus, quibus non est intellectus. Et similis factus est illis, dum more pecudum, non prospicit in futurum, sed pręsentibus solùm inhiat; & subijcit se corporalibus passionibus, quibus imperare debuerat: ac denique vera, & sempiterna bona contemnit, vt falsis, & caducis fruatur; cùm è contrario temporalia omnia despicere debuisset, vt sempiternam vitam sibi compararet. In hebræo codice non habetur, intellexit, sed, ialin, commorabitur: cæterum Septuaginta Interpretes non legerunt, ialin, sed, iauin, quod est intellexit. Facilè autem fuit progressu temporis vnam literam in alteram mutari. יָלִין יָבִין

Hæc via illorum scandalum ipsis, & postea in ore suo complacebunt. XIII.

Pergit explicare, vel deplorare miseriam generis humani. Hæc via, inquit, illorum scandalum ipsis, id est, hæc vita, quam ducunt similem vitæ brutorum, siue, hęc via, quam sequuntur dum viuunt more bestiarum, hæc lex, hi mores, hoc institutum, scandalum est ipsis, id est, offendicula multa illis præbent, & ruinæ magnæ causa sunt illis, qui tamen postea in ore suo complacebunt, id est, placebunt ipsi sibi in sceleribus, & gloriabuntur, cùm malè fecerint; quod ad summam miseriam, & calamitatem pertinet. In hebræo non est, scandalum, sed, insipientia: sed facile est videre, vnde nata sit discrepantia; siquidem Septuaginta Interpretes in suis codicibus hebraicis non habuerunt, chesel, quod insi- כֶּסֶל

כֶּשֶׁל insipientiam significat, sed, chesel, quod significat scandalum. Veriores autem fuisse codices, quos habuerunt Septuaginta, ijs, quos posteriores habuerunt, non credimus posse negari.

XIV. Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos.

Quoniam dixit, homines factos esse per peccatum similes bestijs insipientibus, addit finem illorum fore, vt more ouium insipientium mactentur: vbi demonstratur tum multitudo, tum imbecillitas hominum, qui post mortem ad inferos detruduntur: oues enim gregatim conijciuntur in stabula, & sine vlla resistentia ducuntur ad macellum. Itaque minori labore Deus multitudinem impiorum, quamuis in mundo ditissimi, & potentissimi fuerint, detrudet in infernum ad mortem sempiternam, quàm soleat pastor ouiculas simplices, & inermes vel trudere in stabulum, vel educere ad cædem. Quod autem dicitur, mors depascet eos, duplicem sensum habere potest; vnum, vt significetur, mortem instar pastoris futuram, & homines instar ouium ducturam ad pascua squalida, & arentia, vbi nihil inueniant præter gemitus, & dolores: alterum, vt significetur, mortem instar lupi famelici, depasturam, & consumpturam homines impios instar ouium destinatarum ad escam. Prior sensus conuenit voci græcæ ποιμανεῖ, posterior voci latinæ, depascet: vtrumque autem optimè recipit vox
רָעָה hebraica, raha, sed in re nulla videtur esse discrepantia. Hùc enim tandem recidit vterque sensus, vt significetur mors impiorum nunquam finienda.

XV. Et dominabuntur eorum iusti in matutino, & auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum.

Pergit narrare miseriam impiorum ad inferos descendentium, ac dicit eos in matutino, id est, in principio noui, ac futuri seculi, quod incipiet in resurrectione vniuersali, futuros omnino iustis subiectos: iusti enim in die nouissimo, qui etiam erit principium futuri seculi, iudices erunt impiorum, eisq. in æternum dominabuntur; & nihil erit, quod impios eo die aduersus iustos iuuare possit: omne enim auxilium eorum, quod in robore, & potestate situm erat, veterascet, ac marcescet, atque inutile fiet in inferno, à gloria eorum, id est, post gloriam eorum, quam in hoc mundo habuerunt, dum gloriosa palatia inhabitarent. Illud, in matutino, demonstrat tempus huius seculi totum esse noctem quandam. Vnde dicit Apostolus Rom. 13. Nox præcessit, dies autem appropinquabit. In nocte huius seculi videtur sæpè iniustitia præualere, sed in matutino apparebit, vbi sint iusti, & vbi sint iniusti. In hebræo secunda pars versiculi longè aliter haberi videtur: sic enim vertit Sanctus Hieronymus. Et figura eorum conteretur in inferno post habitaculum suum: aliud est enim auxilium, aliud figura, & aliud, gloria, aliud, habitaculum. Sed de prima voce non est
צוּר magna difficultas: vox enim hebraica, tsur, quamuis figuram significare pos-
יָצַר sit à verbo, iatsar, quod est formare: tamen propriè, tsur, quæ vox hoc loco habetur, significat petram, & metaphoricè robur ac potentiam. Itaque rectè Septuaginta Interpretes verterunt auxilium, quod in viribus, & potentia con-
זְבוּל sistit. Altera vox, quæ hebraicè dicitur, zebul, videtur propriè significare, habitaculum, non quodcunque, sed gloriosum, quale est cælum: habetur enim

hæc

hæc vox in duobus tantum locis. Isaiæ 63. verſ. 15. Aſpice de cælo de habitaculo ſancto tuo, & gloriæ tuæ. Et Habach. 3. verſ. 11. Sol, & luna ſteterunt in habitaculo ſuo. Hoc igitur loco ſanctus Propheta opponit infernum, habitaculum videlicet obſcuriſſimum, & viliſſimum, domibus glorioſis, & ſplendidis, quas in hoc mundo impij poſsidebunt. Septuaginta verò Interpretes verterunt à gloria ipſorum, volentes per gloriam ſignificare glorioſas domos, quas impij cum inferno commutant: hic igitur totius verſiculi ſenſus erit. Et dominabuntur eorum, impiorum videlicet in inferno poſitorum, iuſti in matutino, id eſt, cùm illuceſcet dies reſurrectionis, atque initium ſeculi futuri. Et auxilium eorum, id eſt, robur, & potentia impiorum veteraſcet, id eſt, conteretur, & inutile erit, inſtar veſtis conſumptæ, & laceræ. In inferno à gloria eorum, id eſt, quando poſt gloriam ſplendidorum habitaculorum, infernum teterrimum, & viliſſimum habitaculum etiam corporaliter habere incipient.

Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cùm acceperit me. XVI.

Addit nunc, quæ ſit futura ſors piorum, in quorum numero ſeipſe ponit: quaſi dicat, impijs quidem accidet id quod dixi: verùm mihi, meiſq. ſimilibus contrarium eueniet. Deus enim redimet animam meam de manu inferi, id eſt, liberabit me, ne ab inferno detinear; quando veniens aſſumet me. Videtur hoc loco prædicere redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & deſcenſum eiuſdem Chriſti ad inferos: tunc enim perſoluto precio ſanguinis redemit de manu inferi animas iuſtorum; cùm deſcendens ad inferos accepit eas, & ad ſe aſſumpſit. Sic veteres Patres Baſilius, Auguſtinus, Ambroſius, Hieronymus, & Euthymius. Poteſt tamen cum Chryſoſtomo hic locus intelligi de inferno inferiore, vbi torquentur animæ impiorum, vt ſenſus ſit, Deus redimet animam meam de manu inferi, id eſt, non patietur Deus animam meam rapi à manu inferi, nec deduci ad loca pœnarum, cùm de hoc mundo per corporis mortem accipiet me.

Ne timueris cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. XVII.

Quoniam cùm interierit non ſumet omnia, neque deſcendet cum eo gloria eius. XVIII.

Ex dictis concludit per modum exhortationis, non eſſe timendam potentiam diuitum huius mundi, quoniam breuiſſima eſt: alloquitur autē iuſtos pauperes, atque à diuitibus huius mundi oppreſſos. Ne timueris, inquit, cùm diues factus fuerit homo, id eſt, ne formides potentiam eius, ne ob timorem temporalis potentiæ fortè offendas æternam omnipotentiam Creatoris: neque etiam timeas, ſi fortè videris, non ſolùm hominem inimicum tuum diuitem eſſe factum, ſed etiam multiplicatam gloriam domus eius, per numeroſam familiam, & multiplices dignitates propinquorum eius. Quoniam cùm interierit, per mortem videlicet, quam nemo effugere poteſt, & quæ diuitibus, & pauperibus communis eſt, non ſumet omnia, id eſt, nihil ſumet, nihil ſecum aſportabit eorum, quæ in hoc mundo poſsidebat: neque deſcendet cum eo gloria eius, id eſt, non

comitabuntur eum ad inferos descendentem propinqui, vel famuli, & multò minus honores & dignitates. Itaque diuitiæ, & gloria impiorum ad breuissimum tempus durant; paupertas, & confusio sempiterna sunt. Contra verò paupertas, & confusio piorum momentanea sunt; opes,& gloria manet in seculum seculi: quod Apostolus pulchrè expressit, cùm ait 2.Corinth. 6. Quasi tristes, semper autem gaudentes. Tristitia enim piorum non est tristitia, sed quasi tristitia; qualis est ea, quam somniantes aliquando patimur: lætitia verò non quasi lætitia, sed vera, solidaq. lætitia est, nunc quidem in spe, postea verò in re: & contra, lætitia impiorum de carnali voluptate, vel gloria, non est lætitia, sed quasi lætitia, quali fruuntur dormientes, dum se possidere quæ diligunt, somniant. Tristitia autem in gehenna non erit quasi tristitia, sed verissima, certissima, ac sempiterna tristitia.

XIX. Quia anima eius in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi, cùm benefeceris ei.

Reddit rationem, cur gloria impiorum non comitetur eos ad inferos. Quoniam, inquit, sicut ipsi Deum laudare consueuerunt, quando eis beneficia temporalia tribuit: ita Deus in hac solùm vita eis benedicere solet. Anima eius in vita ipsius benedicetur, id est, anima impij, siue ipse impius in hac solùm vita benedicetur tum à Deo per beneficiorum temporalium collationem, tum ab hominibus per laudationes, siue potius adulationes. Confitebitur tibi, id est,& ipse vicissim confitebitur tibi, hoc est laudabit te, tibiq. gratias aget cùm benefeceris ei: sin autem aliquid mali illi euenire permiseris, continuò blasphemabit te: non enim ex illis est, qui dicunt, Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo: vel, Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. In hebræo habetur actiuè, benedicet, pro quo habemus in græco, & latino, benedicetur: sed idem est sensus. Sic enim legi debent verba hebraica, Quia animam eius in vita ipsius benedicet: ex quo intelligimus, illud, benedicet, referri ad Deum, ac per hoc etiam, illud, benedicetur anima eius, referri debet ad Deum, vt nos supra exposuimus. Idem autem sensus est, siue legas, anima eius benedicetur à Deo in vita ipsius, siue, animam eius benedicet Deus in vita ipsius. Quod autem sequitur, confitebitur tibi; cùm benefeceris ei, in hebræo legitur, cùm benefeceris tibi: sed ex literarum similitudine corruptus videtur textus hebraicus: nam Septuaginta Interpretes
לך לו non legerunt, lac, quod est tibi, sed, lò, quod est ei, & hoc modo posteriore legitur in omnibus codicibus græcis, & latinis, & est sensus multò facilior, & clarior.

XX. Introibit vsque in progenies Patrum suorum: & vsque in æternum non videbit lumen.

Impius in hac vita in luce honorum, & gloriæ viuit, Deo illum beneficijs temporalibus replente, vt vel remuneret aliqua bona opera eius, vel alliciat ad resipiscentiam, & conuersionem. Sed in alia vita apponitur (vt Scriptura loquitur) ad patres suos, vt eos sequatur in supplicijs, quos sequutus est in flagitijs. Introibit, impius videlicet, post hanc vitam, vsque in progenies Patrum suo-

suorum, id est, introibit ad ea loca, ad quæ illum præcessit progenies Patrum suorum, & vsque in æternum non videbit lumen, quia iusto iudicio manebit in æternis tenebris, qui nimirum delectatus est luce honorum, & gloriæ temporalis, & lucem gloriæ cælestis non quæsiuit.

Homo cùm in honore esset non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. XXI.

Repetit Propheta versiculum duodecimum, tum vt ostendat præcipuam causam miseriæ hominum esse insipientiam; & meritò homines plurimos in æternum lumine carituros, atque in tenebris futuros, quia lumine rationis vti non voluerunt: tum etiam, vt non miremur si pauci omnino ænigma propositum in hoc Psalmo intelligant. Id enim accidit, quia homo propter peccatum comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

PSALMVS QVADRAGESIMVS NONVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus Asaph.

IN priore libro Paralip. cap. 16. legimus, Asaph fuisse Principem cantorum à Dauide constitutum. Vtrum autem ipse Psalmos composuerit, qui inscribuntur nomine eius, an solùm cecinerit, vel canenti præfuerit, non est omnino certum, vt in præfatione diximus. Argumentum Psalmi est duplex Domini aduentus, vnus ad prædicandum, alter ad iudicandum; vnus occultus & in humilitate, alter manifestus & in maiestate. Et quoniam in vtroque aduentu Christus congregat homines, vel ad fidem, vel ad iudicium: rectè Psalmus inscribitur, Asaph, qui interpretatur congregans. Addit, & declarat Propheta, quibus de rebus potissimùm reddituri simus rationem in die iudicij: proinde Psalmus vtilissimus est.

EXPLICATIO PSALMI XLIX.

DEus Deorum Dominus locutus est, & vocauit terram. I.

Incipit à primo aduentu, ac dicit, Dominum locutum esse ore proprio, qui per ora Prophetarum antea loquebatur: & ad concionem suam vocasse non Iudæos tantùm, sed omnem terram, id est, omnes inhabitantes terram: quod per Apostolos suos fecit, siquidem, in omem terram exiuit sonus eorum. Dicitur autem hoc loco Dominus esse Deus Deorum, vt intelligamus, Christum esse

Deum verum, veri Dei filium, qui eandem cum Patre diuinitatem habet: vna enim, & sola esse potest vera diuinitas. multi autem sunt Dij, vel per errorem, & extimationem, vt Dij gentium, qui Dæmonia sunt, vt dicitur in Psalmo 95. vel per gratiam adoptionis, vt sancti Angeli, & sancti homines; vel per similitudinem, vt Principes, & Iudices terræ. Sed omnes isti Dij subiecti sunt vni, & soli Deo vero, qui ideò dicitur Deus Deorum. Ex hebræo sanctus Hieronymus vertit, Fortis Deus Dominus locutus est; sed voces hebraicæ vtramque versionem patiuntur, & sensus vtriusque lectionis est verus, ad propositum rerum dicendarum. Nam si respiciamus primum aduentum, Christus Dominus Deum Deorum se ostendit, cùm terribilis fuerit Dæmonibus, qui sunt Dij gentium; & ipse per adoptionis gratiam multos fecerit Deos: & ipse idem fortis Deus fuit, cùm hostem generis humani per crucem deuicerit, & vasa eius diripuerit. Si respiciamus secundum aduentum, Deus Deorum rectissimè dicitur, quoniam Iudex Iudicum omnium erit; nec minus propriè conueniet ei titulus fortis Dei, cùm Diabolum, & omnes asseclas eius, siue Dæmones, siue homines in gehennam verbo detrudet, & vectibus sempiternis portas inferni claudet. Ait igitur, Deus Deorum Dominus locutus est, id est, Dominus Christus, qui est Deus Deorum in hunc mundum adueniens, locutus est verba Euangelij sui. Et vocauit terram, id est, & ad sermones suos audiendos, terram vniuersam conuocauit, dicens, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos, Matth. 11.

II. A Solis ortu vsque ad occasum: ex Sion species decoris eius.

Declarat se per terram, non intellexisse terram Palestinæ, vel aliquam aliam particularem, sed omnem omnino terram: & simul explicat locum, vnde Dominus loqui cœperit. Cœpit enim ex Sion, siue ex Hierusalem, iuxta illud Isaiæ 2. de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem. & illud Luc. vlt. Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma. A Solis ortu, inquit, vsque ad occasum, vocauit terram, id est, omnes homines, qui habitant terram à principio vbi Sol oritur, vsque ad finem, vbi Sol occidit. Ex Sion species decoris eius, id est, locutus est Dominus, & vocauit terram ex Sion, quæ est species decoris eius, id est, ex Sion orta est prædicatio Euangelica, quæ est species decoris eius. Porrò species decoris significat speciem pulcherrimam, siue perfectam pulchritudinem, vt magis sonant verba hebraica. Erat autem Hierusalem, iuxta priorem sensum, perfecti decoris, vt dicitur Thren. 1. quia erat ciuitas nobilissima, antiquissima, frequentissima, ornata sede regia, & pontificia, necnon tabernaculo, arca fœderis, & cæteris, quæ eam caput Religionis, & Regni faciebant: vnde etiam typus erat cælestis, ac diuinæ ciuitatis. Sed, iuxta posteriorem sensum, erat euangelica prædicatio perfecti decoris, quia continebat mysteria redemptionis, notitiam sanctissimæ Trinitatis, sacramenta efficacissima, legem perfectam, & innumerabilibus signis, & prodigijs comitata veniebat; atque audientes, & credentes renouabat, & iustificabat; & ex ima terra ad summum cælorum exaltabat.

Deus

Deus manifeſtè veniet: Deus noſter, & non ſilebit. III.

Hic iam prædicit ſecundum aduentum; quaſi dicat, Deus Deorum venit, & vocauit terram, ſed occultè venit, quia in forma ſerui, in humilitate, in manſuetudine, vt eſſet locus redemptioni per paſſionem, & mortem; ſed poſtea manifeſtè veniet in poteſtate, & maieſtate magna, non in præſepi ſpeluncæ, ſed in nubibus cæli; non cruci affixus inter latrones, ſed in ſede Iudicis cum omnibus Angelis ſuis. Neque ſolùm manifeſtè veniet, ſed etiam non ſilebit, ſicut in primo aduentu, quando vt agnus manſuetus ductus ad occiſionem non aperuit os ſuum: & ſicut hoc tempore ſilet, dum peccata fieri videt, & tacet; ſed veniet cum tuba, & clamore horribili. Media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit, Matth.25. Et mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, Matth.24. &, Ipſe Dominus in iuſſu, & voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo. 1.Theſſal.1. &, In nouiſſima tuba, canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, 1 Cor.15. In hebræo prima illa verba, Deus manifeſtè, coniunguntur cum verſu ſuperiore, hoc modo, Ex Sion ſpecies decoris eius Deus manifeſtabitur: & deinde ſubiungitur nouus verſiculus, Veniet Deus noſter, & non ſilebit. Sed non tenemur ſequi diſtinctionem hebraicam, quæ à Rabinis excogitata eſt: illud autem verbum, manifeſtè, in textu hebraico ambiguum eſt, vt poſſit eſſe aduerbium, manifeſtè, & verbum, manifeſtabitur; proinde non errauerunt Septuaginta Interpretes, qui per aduerbium expreſſerunt. Quod ſi Rabini contendant, vocem hebraicam, hophiag, non poſſe accipi aduerbialiter; dicemus Septuaginta Interpretes reddidiſſe non verba, ſed ſenſum; idem enim eſt, Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit: &, Deus manifeſtabitur, veniet Deus noſter, & non ſilebit. הוֹפִיעַ

Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas valida. IV.

Hæc accipiuntur communiter pro conflagratione mundi, id eſt, eorum omnium, quæ ſunt in terra, ciuitatum videlicet, hortorum, vinearum, palatiorum, animantium, & ſimilium rerum corruptibilium, de quibus dicit S. Petrus in epiſt.2.cap.3. Adueniet autem dies Domini, vt fur, in qua cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur, terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur: de qua conflagratione diſputat S. Auguſtinus lib.20.de ciuit.Dei cap.18. & Scholaſtici in 4.Sentent.diſt.47. ſenſus igitur eſt, Ignis in conſpectu eius exardeſcet, qui exuret omnia, quæ in terris inueniet. Et in circuitu eius tempeſtas valida, id eſt, commotio maxima ex omni parte mundi, tum in terra, tum in mari, tum in aëre, tum in cælo, areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ ſuperuenient vniuerſo orbi. Tamen S. Auguſtinus hunc locum Pſalmi exponens, per ignem, intelligit iudicium diuinum, per tempeſtatem verò ventum ſeparantem grana à paleis, id eſt, diſcretionem bonorum à malis. Alij non malè, per, ignem, & tempeſtatem, deſcribi volunt iram Iudicis æterni, cum qua adueniet in nouiſſimo die; vel certè hæc omnia ſigna eſſe maieſtatis Dei omnipotentis: nam & quando deſcendit Deus in monte Sinai daturus legem, mons totus ardere videbatur, & audiebantur tonitrua, & con-

ſpiciebantur fulgura, & omnino tempeſtas ingens, & terror maximus, Exod. cap. 19.

V. Aduocabit cælum deſurſum, & terram diſcernere populum ſuum.

Deſcribit frequentiam eorum, qui in illo quaſi theatro intererunt, atque ad ſpectaculum omnium maximum conuenient. Aduocabit, inquit, cælum de ſurſum, id eſt, ex parte mundi ſuperiore aduocabit Iudex ipſum cælum, id eſt, omnes Angelos cæli habitatores: ſic enim Dominus ait Matth. 25. Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli eius cum eo. Ex parte inferiore aduocabit terram, id eſt, omnes homines, qui ab initio mundi vſque ad finem per ſucceſsiones generationum incoluerunt terram. Aderunt ergo omnes Angeli, & omnes homines. Aduocabit autem hunc tam magnum conuentum, diſcernere populum ſuum, id eſt, ad iudicandum populum ſuum, & ſegregandos electos à reprobis: nam, vt dicitur Matth. 13. in conſummatione ſeculi exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum. Et Matth. 25. Separabit oues ab hædis, id eſt, ea facilitate Iudex cæleſtis ſecernet omnes electos ab omnibus reprobis, quamuis propè innumerabiles ſint futuri, qua Paſtor ſeparare poteſt paucas oues à paucis hædis. Alij exiſtimant aduocari cælum, & terram in teſtes diuinæ ſententiæ, tamquam immobilis, quomodo alibi ſæpè in diuinis literis. Prior expoſitio eſt S. Auguſtini, poſterior S. Ioannis Chryſoſtomi, quem ſequuntur Theodoretus, & Euthymius. Vtraque eſt vera, & vna alteri non repugnat.

VI. Congregate illi ſanctos eius, qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia.

Quamuis omnes omnino homines ad iudicium vocandi ſint, tamen peculiari ratione iudicium ad fideles pertinebit, qui enim non credunt iam iudicati ſunt, Ioan. 3. vnde etiam Matth. 25. ſoli fideles iudicandi introducuntur, & de operibus, non de fide diſcutiuntur. Itaque nomine Sanctorum intelligendi ſunt fideles, qui ad populum Dei pertinent, qui per circumciſionem olim Deo conſecrabantur, & nunc per baptiſmum conſecrantur: ſic Dauid in Pſal. 85. dicit, Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum. & Apoſtolus in epiſtolis ſuis omnes Chriſtianos vocat ſanctos. Alloquitur igitur Angelos, & dicit, Congregate illi ſanctos eius, id eſt, adducite ad iudicium populum Dei peculiarem, quem ſibi per ſacramenta ſanctificauit: quod enim id per Angelorum miniſterium faciendum ſit, perſpicuum eſt ex cap. 13. Matthæi, Exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum: & cap. 24. Et mittet Angelos ſuos cum tuba, & congregabunt electos eius. Quod ſequitur, Qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia, eſt declaratio vocis Sanctorum, illi enim dicuntur Sancti, qui ordinant teſtamentum ſuper ſacrificia: quæ ſententia clarior eſt in textu hebraico, vbi ad verbum legitur, Qui feriunt pactum eius ſuper ſacrificio, id eſt, qui pactum cum Deo faciunt, vt ſint populus eius, & ipſe ſit Deus eorum, quod pactum eſt ſuper ſacrificio, id eſt, ſuper cultu diuino, qui præcipuè in ſacrificijs offerendis conſiſtit. Lectio noſtra eſt paulò obſcurior, ſed

eun-

eundem sensum facit: nam per, testamentum, intelligitur pactum, & per ordinare, significatur disponere. Disponere testamentum, & ferire pactum idem sunt, vt perspicuum est ex varijs locis Scripturæ, sed præcipuè ex lib. I. Machab. cap. I. Eamus, & disponamus testamentum cum gentibus, quæ circa nos sunt: nam ex quo recessimus ab eis, inuenerunt nos multa mala. Igitur sensus huius versiculi est, congregandos esse ad iudicium sanctos Dei, id est, homines Deo dicatos, qui ordinant testamentum eius super sacrificia, id est, qui testamentum disponunt, & pactum feriunt cum Deo, vt ipsi colant Deum sacrificijs, & Deus sit eorum Deus, eosq. beneficijs semper afficiat. In hebræo codice habetur pronomen primæ personæ, hoc modo, Congregate mihi sanctos meos, qui feriunt pactum meum super sacrificio. Sed Septuaginta Interpretes in omnibus his vocibus legerunt literam, vau, vbi nunc est litera, iod; facilè autem fuit, mutari literam, vau, in literam, iod, cùm non differant, nisi quòd vna est paulò longior altera: posita autem in textu litera, vau, efficitur pronomen tertiæ personæ, & rectè Septuaginta verterunt, congregate illi, & sanctos eius, &, testamentum eius.

Et annuuciabunt cæli iustitiam eius, quoniam Deus Iudex est. VII.

Congregatis omnibus ad iudicium, tum demum annunciabunt cæli iustitiam eius, id est, de cælo proferetur sententia in bonos, & malos, & inde apparebit omnibus quanta sit iustitia Dei, quæ nunc sæpè non apparet, cùm permittente Deo iusti opprimantur ab iniquis: tunc igitur annunciabunt cæli iustitiam eius, quia de cælo veniet, qui iustissimè iudicabit, & in cælo aëreo sedens sententiam iustissimam proferet, & totum cælum, id est, omnes cælites assensu, & laudibus confirmabunt iustam sententiam, ac dicent, Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Neque poterit esse falsa hæc cæli annunciatio, quoniam Deus Iudex est, id est, quoniam, qui iudicabit Deus est, in quem iniustitia cadere non potest.

Audi populus meus, & loquar: Israel, & testificabor tibi; Deus Deus tuus ego sum. VIII.

Transit nunc Propheta ad eruditionem populi, ac docet quæ sit futura materia iudicij, id est, quibus de rebus reddenda sit ratio in iudicio, vt vnusquisque parare se possit. Atque vt admonitio maiorem fidem habeat, Deum ipsum loquentem, & paternè admonentem inducit. Audi, inquit Deus, populus meus, & loquar: nisi enim audieris, non tibi loquar, sed alijs, qui habent aures audiendi: nam non sine causa Dominus in Euangelio dicit, Qui habet aures audiendi audiat: sicut enim qui surdi sunt habent aures ad ornamentum corporis, sed non ad audiendum: sic etiam qui mentem habent, sed non attendunt ad doctrinam Dei, habent aures interiores, quasi non haberent. Oportet igitur attentè cogitare, & considerare quid dicat Deus, si volumus, vt nobis loquatur. Explicat deinde clarius, dum addit, Israël, & testificabor tibi, id est, audi populus meus Israël, & loquar testificando, & notum faciendo tibi quod tua maximè interest. Per Israëlem autem non intelligitur solùm populus, qui secundùm carnem ab Israële descendebat, sed etiam populus Christianus, qui fi-

dem Israëlis imitatur. Imò hic maximè per Israëlem intelligendus est, cùm Apostolus dicat Rom. 9. Non omnes, qui ex Israël, hi sunt Israëlitæ, neque omnes qui semen Abrahæ, hi filij; sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine. Quod autem sequitur, Deus Deus tuus ego sum; est ratio cur nos oporteat audire, quia videlicet qui loquitur, est Deus, & peculiariter Deus noster: ac per hoc certò scimus, illum scire, & velle nobis vtilissima præcepta tradere: nam si Deus est, omnia nouit, si noster est, amat nos, ac propterea vult vtilia nos docere.

IX. Non in sacrificijs tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

Summa doctrinæ diuinæ est, Deum non requirere à nobis munera, qualia sacrificia sunt, quasi illis indigeat, vel quasi hæc illi præcipuè placeant: sed requirere internas virtutes, fidem, spem, dilectionem, obedientiam, propter quas virtutes munera placent, & sine quibus non placent. Id conforme est verbis Samuelis. 1. Reg. 15. Numquid vult Deus holocausta, & victimas, & non magis vt obediatur voci Domini? & Isaiæ cap. 1. Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum dicit Dominus? plenus sum, &c. & infra, Lauamini, mundi estote, &c. & Christi ipsius Matth. 23. Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia decimatis mentam, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, misericordiam, & fidem. Et denique ipsius Dauidis in Psal. 50. Si voluisses sacrificium dedissem vtique, holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Ait igitur, Non in sacrificijs tuis arguam te, id est, non accusabo, vel damnabo te in iudicio, quòd pauca mihi sacrificia obtuleris; deinde reddit huius rei multas rationes: quarum prima est in secunda parte huius versiculi, quia videlicet, satis multa holocausta sibi quotidie offerantur: nam cùm dicit, holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper, illud, autem, ponitur pro, enim: nam in hebræo est particula, &, quæ frequentissimè ponitur pro, enim. Sensus igitur est, non arguam te de defectu sacrificiorum, quoniam holocausta tua semper inueniuntur in altari meo.

X. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

XI. Quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum, iumenta in montibus, & boues.

XII. Cognoui omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri mecum est.

Hæc est secunda ratio, cur Deus non magnopere requirat nostra sacrificia, quoniam ipse est rerum omnium Dominus, & ideò si velit oues, aut boues, aut aues, aut aliquid aliud, nullo negocio potest habere, cùm ipse omnia nouerit, omnia possideat. Non accipiam, inquit, de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, id est, non opus est mihi, si velim vitulos, aut hircos, vt illos tibi

tibi eripiam, vel à te petam. Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, id eſt, mea ſunt omnia animantia ſylueſtria, vt cerui, capreæ, apri, & ſimilia. Iumenta in montibus, & boues, id eſt, mea ſunt etiam omnia animalia, quæ paſcuntur in montibus, vt oues, capræ, arietes, hirci, boues, & vituli. Cognoui omnia volatilia cæli, id eſt, non ſolùm animalia quadrupedia mea ſunt, ſed etiam omnes volucres cæli, quos ego noui vbi ſint, & ad quid proſint. Et pulchritudo agri mecum eſt, id eſt, non ſolùm animalia, ſed etiam omnes fructus terræ, ex quibus agri pulchri, & diuites redduntur, apud me ſunt, ad ius meum pertinent, & omnibus vti poſſum, vt mihi placet: vel apud me eſt, id eſt, omnis perfectio agri, cum omnibus frugibus, arboribus, animantibus, fontibus, & cæteris rebus, mecum eſt ab æterno eminenter in eſſentia mea conſiſtens, vt mihi opus non ſit ad iſta exteriora deſcendere. In hebræo pro illa voce, iumenta, eſt vox, behemoth, quæ vox ſignificat animalia generatim, & non ſola iumenta propriè dicta: nam Pſal. 8. eadem vox habetur, vbi noſter Interpres vertit, pecora campi: & Pſal. 148. vbi legimus, vniuerſa pecora, eadem etiam vox reperitur. Illud autem, in montibus, & boues; ex hebræo verti poſſet, in montibus mille: nam vox hebraica, eleph, quæ hic habetur, ſignificat & bouem, & mille. Itaque Septuaginta Interpretes non malè verterunt, boues; quamuis S. Hieronymus verterit, millium: ſed vtraque lectio verum ſenſum habet: nam ſecundùm lectionem S. Hieronymi ſenſus eſt, Dei eſſe animalia innumerabilia, quæ in montibus mille, id eſt, plurimis inueniuntur. Secundùm lectionem Septuaginta, ſenſus eſt, Dei eſſe animalia, quæ liberè vagantur in montibus, & etiam boues, qui in præſepibus detinentur: & quoniam in textu hebraico, vt nunc legitur, illud, in montibus, regit poſt ſe genitiuum, & legi debet, in montibus bouis, quæ verba non videntur aptum ſenſum reddere; ſuſpicor Septuaginta Interpretes non legiſſe, be harere heleph, in montibus bouis: ſed, be erer ve eleph, in monte, & bos, vnica litera paululum immutata, id eſt, iod, mutata in, vau, quæ ſunt literæ ſimillimæ; quod facilè contingere potuit vitio librariorum: ſed explicandi gratia Septuaginta poſuerunt numerum multitudinis, pro, ſingulari, & pro, in monte, & bos, poſuerunt in montibus, & boues. Illud autem, cognoui omnia volatilia cæli, S. Hieronymus ex hebræo vertit, cognoui omnes aues montium: & verè vox hebræa non cælum, ſed montes ſignificat, neque eſt ſimilitudo literarum inter vocabula, vt errorem librariorum ſuſpicari poſſimus. Senſus tamen idem eſt, nam volatilia cæli, & aues montium idem ſunt, dicuntur enim volatilia cæli, quia per cælum aëreum diſcurrunt, & aues montium, quia in arboribus montium, vt plurimum nidificant. Illud denique, & pulchritudo agri, vertitur à S. Hieronymo, & vniuerſitas agri: vox autem hebraica, ziz, eſt omnino ambigua: nam Septuaginta hoc loco reddiderunt, pulchritudo, in Pſal. 79. reddiderunt eandem vocem, ſingularis ferus. Iſaiæ 66. eandem vocem tranſtulerunt, introitus. Sanctus autem Hieronymus hoc loco reddidit, vniuerſitas: in Pſal. 79. Omnes beſtiæ, Iſaiæ 66. omnimoda. In hac tanta varietate tutiſſimum eſt auctoritatem Septuaginta Interpretum ſequi, à quibus quoad ſenſum Sanctus Hieronymus non diſſentit. Siquidem pulchritudo agri ex vniuerſitate agri, id eſt, ex vniuerſis fructibus agrorum conſurgit.

בְּהֵמוֹת
אֶלֶף
בְּהַרְרֵי אָלֶף
בְּהַרַר וָאֶלֶף
זִיז

XIII. Si esuriero non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius.

XIV. Numquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?

XV. Hæc est tertia ratio, cur Deus non requirat nostra munera propter suam necessitatem, vel vtilitatem, quia videlicet, non esurit, neque sitit: & consequenter non calet, neque friget, neque vlla re indiget; & si indigeret, omnia illi præsto essent, quia Dominus est omnium rerum. Si esuriero, inquit, non dicam tibi, vt cibum videlicet mihi prouideas: quia meus est orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum? id est, non vescor ego eiusmodi rebus, qui substantia sum spiritualis, & immortalis.

XVI. Immola Deo sacrificium laudis, redde Altissimo vota tua.

XVII. Et inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.

Docuit hactenus, non esse spem ponendam in externis sacrificijs, quasi illa sine interiori cognitione, & amore sufficiant: nunc docet, in internis actibus virtutum consistere sacrificium, quo delectatur Deus, & quod nos in Iudicio vltimo securos præstare poterit. Sed obseruandum est, aliud esse laudem Dei, aliud sacrificium laudis. Potest enim laudari Deus ab ijs, qui labijs solis Deum honorant, sed non potest sacrificari laus, nisi ab ijs, qui in ara cordis, & cum igne charitatis thus laudis offerunt, id est, nisi ab ijs, qui credunt, & aliquo modo apprehendunt Deum esse summum bonum; quiq. Deum sic creditum, & cognitum toto corde diligunt, & tamquam pulcherrimum, optimum, sapientissimum, admirantur, & laudant. Itaque sacrificium laudis, signum, & effectus est cognitionis, & amoris: & quia beati in cælo semper Deum vident, & amant, ideò de illis dicitur Psal. 83. Beati qui habitant in domo tua Domine in secula seculorum laudabunt te. Ait igitur, Immola Deo sacrificium laudis, id est, non solis labijs, sed ex intima cognitione, & amore Deum lauda. Et redde altissimo vota tua, id est, posteaquam Deum, vt est in se, laudasti, respice illum, vt est auctor, & fons omnium bonorum tuorum, qui ex te nihil es, & redde illi gratiarum actionem, & solue tributum obedientiæ, quod est præcipuum votum inter omnia vota tua: hoc enim promisisti cùm ad populum, & familiam eius admissus es, & hoc ipse requirit magis, quàm externa sacrificia: melior enim est obedientia, quàm victimæ. Denique inuoca me in die tribulationis, id est, sicut in die prosperitatis agnoscere debes omnia bona tua à me fonte bonorum omnium descendere; sic etiam in die tribulationis ad me confugere, & in me spem tuam totam collocare debes: ego enim eruam te de omni tribulatione, & tu vicissim honorificabis me sacrificio laudis, & gratiarum actionis.

XVIII. Peccatori autẽ dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

Post instructionem iustorum, pergit Psalmus ad eruditionem iniquorum, sed fidelium. Peccatori, inquit, dixit Deus, id est, peccatorem Deus per me admonitum voluit, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? id est, quare profiteris te scire legem meam, vt enarres præcepta mea, in quibus omnis iustitia continetur, & profiteris etiam ad te pertinere testamentum, siue pactum meum, dum te filium Abrahæ esse gloriaris; cùm neque legem meam serues, neque pactum custodias, neque vestigia Abrahæ imiteris?

Tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum. XVIII.

Describit primùm interna vitia iniquorum, deinde in sequentibus versiculis enumerat peccata operis & oris. Tu, inquit, odisti disciplinam, id est, auersaris animo eruditionem diuinæ legis. Et proiecisti sermones meos retrorsum; id est, & factus es quasi oblitus esses præcepta mea, eaq. post tergum haberes.

Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. XIX.

Ex obliuione, & odio diuinæ legis nascuntur peccata operis, qualia sunt furta, & adulteria, quo nomine fornicationes quoque intelliguntur. Sunt autem hæc duo peccata frequentissima, quæ ex auaritia & luxuria oriuntur; ideò horum duorum meminit Propheta: dicit autem, Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas, & non dicit, furabaris, vel fornicabaris; quoniam minus est furari, vel mœchari, quod occultè, & libidine stimulante fieri solet, quàm cum furibus concurrere, vel cum adulteris portionem ponere, quia ista fiunt palam, & promptè, & ex animi peruersitate potius, quàm ex inopia vel libidine.

Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. XX.

Transit ad peccata oris, ac dicit, os tuum abundauit malitia, id est, abundanter ex ore tuo, tamquam ex fonte scaturiuit maledicentia: nam verbum hebraicum, scialach, significat dimittere, quasi dicat, dimisisti linguam tuam שָׁלַח quasi ruptis habenis in omnem maledicentiam: sed Septuaginta Interpretes declarauerunt metaphoram. Et lingua tua concinnabat dolos, id est, loquebaris appositè ad fallendum adhibens artificium dissimulationis, vel mendaciorum.

Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti, & tacui. XXI.

Addit ad peccatum oris, quod non solùm aduersus extraneos, sed etiam proprios fratres per linguam deliquerit. Sedens, inquit, aduersus fratrem tuum loquebaris, id est, non obiter, & per iram, sed sedens ociosus, & pacato animo, studiosè, & longo tempore detrahebas fratri. Et aduersus filium matris tuæ, id est, ad-

est, aduersus eundem fratrem scandalum ponebas calumnias struendo, vnde ille offenderetur, & ruinæ occasionem haberet. In textu hebraico habetur vox, דֹּפִי dophi, quæ propriè oprobrium, siue probrum, aut conuicium significat. Sed Septuaginta Interpretes scandalum verterunt, aut quia vox illa scandalum etiam significat, aut quia probrum iactatum in alium, scandalum illi fit. Quod sequitur, Hæc fecisti, & tacui, apud hebræos ad sequentem versiculum pertinet. Sed non est magnifacienda interpunctio hebraici textus, cùm à Rabinis excogitata sit: significant autem illa verba Deum hoc tempore omnia videre, sed non omnia statim punire, vt det locum pœnitentiæ. Itaque videt, & tacet, ac si non videret: cæterum veniet breui dies iudicij, in quo, vt supra dictum est versu 3. Deus manifestè veniet, & non silebit; & hoc idem subiungit, cùm ait,

XXII. Existimasti iniquè, quod ero tui similis, arguam te, & statuam contra faciem tuam.

Dum sine timore Dei peccant impij, videntur existimare Deo non displicere peccata: sed in Iudicio intelligent quod in hoc Psalmo dicitur. Existimasti, inquit, quod ego essem tui similis, id est, quod iniquus essem, & peccatorum amicus, sed non ita est; imò arguam te in die iudicij, & statuam contra faciem tuam peccata tua, id est, faciam, vt videas grauitatem, & multitudinem peccatorum tuornm, & negare non possis sententiam contra te latam esse iustissimã. In hebræo habetur, Statuam te contra faciem tuam; sed idem est sensus: nam, statuam te contra faciem tuam, nihil est aliud, nisi, statuam vitam tuam, actiones tuas, peccata tua, ante oculos tuos, vt non possis ea non videre.

XXIII. Intelligite hæc qui obliuiscimini Deum, ne quando rapiat, & non sit qui eripiat.

Hæc exhortatio est Prophetæ ad impios, qui obliuiscuntur Deum esse Iudicem iustum, & omnipotentem; vt intelligant attenta consideratione recogitantes, quæ dicta sunt. Ne quando Deus rapiat eos, dum nihil minus cogitant, & ad iudicium adducat, & pro meritis damnet; & non sit, qui de manu eius eripere possit. In hebræo habetur in prima persona, ne quando rapiam; & secundùm hanc lectionem continuantur verba Dei: sed Septuaginta Interpretes videntur legisse in tertia persona; & sensus est idem.

XXIV. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quò ostendam illi salutare Dei.

Concludit Deus verba sua docens, viam salutis ad vnum sacrificium laudis reduci, ita vt illi in die Iudicij salui futuri sint, qui hoc sacrificium iugiter obtulerint; illi reprobi, & condemnandi, qui hoc sacrificium offerre neglexerint. Sacrificium laudis, inquit, honorificabit me, & illic iter quò ostendam illi salutare Dei, id est, qui sacrificauerit laudem mihi, ille mihi acceptus erit, nam ab eo me honorificatum esse confitebor, & illic, id est, in eo sacrificio, iter erit ad salutem: nam per illud iter perueniet ad locum, in quo ostendam illi salu-

tare Dei, diuinam videlicet, plenam, atque perfectam salutem. In hebræo est vox ambigua, sam, quæ significat, illic, si legatur cum puncto in dextro cornu, שָׁם vt Septuaginta Interpretes legerunt: sed si legatur cum puncto in sinistro, vt שָׂם Sanctus Hieronymus legit, significat, posuit, siue, disposuit: sed in re ambigua non est, quod à communi, & recepta lectione recedamus. At vnde est, quod summa salutis ponitur in oblatione sacrificij laudis? S. Augustinus respondet, ex eo esse, quòd nemo verè laudat Deum, nisi pius sit: impij enim si verbis laudant, vita non laudant; ac per hoc non verè laudant, cùm verbis eorum vita contradicat. Potest etiam dici, vt nos supra monuimus, sacrificium laudis, non esse simplicem laudem, sed laudem ex ara cordis, & igne charitatis procedentem: quare cùm sacrificium laudis includat charitatem, & sit inchoatio sacrificij, siue officij, quòd in secula seculorum in cælo à beatis omnibus exercetur, mirum non est, si in eo summa salutis includitur.

PSALMVS QVINQVAGESIMVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem Psalmus Dauid, cùm venit ad eum Nathan Propheta, quando introiuit ad Bethsabee.

TITVLVS docet, qua occasione compositus fuerit Psalmus iste à Dauide: historia verò fusius narratur lib. 2. Reg. cap. 12. summa historiæ hæc est. Dauid ex palatio suo vidit mulierem formosissimam, nomine Bethsabee, se lauantem. captus amore adulterium cum ea commisit: quod vt facilius celaretur, maritum eius Vriam neci dedit; sic viduam coniugio sibi copulauit, & filium ex ea suscepit. postea Dei monitu venit Nathan Propheta ad Dauidem, eumq. de perpetrato flagitio, & cæde corripuit. Dauid in se reuersus pœnitentiam seriò egit, atque hunc Psalmum, in quo peccatum suum deflet, ea occasione composuit. Sensus igitur tituli hic est, Psalmus in finem vsque mundi canendus, quem Dauid composuit, quando venit ad eum Nathan Propheta, qui tunc ad eum increpandum venit, quando intrauit idem Dauid ad Bethsabeam vxorem Vriæ, atque adulterium cum ea patrauit. Ad hunc titulum pauca quædam annotanda videntur circa personas, quæ in eo nominantur, videlicet Dauidem, Nathan, & Bethsabeam. Primo peccatum Dauidis iustis hominibus magnum timorem incutere posse: si enim tantus amicus Dei tam facilè corruit, quis non timebit casum? Secundo, eiusdem Dauidis pœnitentiam omnibus peccatoribus spem salutis adferre: peccatum enim eius omni ex parte grauissimum fuit, & tamen per veram pœnitentiam facilè inuenit indulgentiam. Tertio, Nathan fuisse quidem Prophetam, sed Dauide inferiorem non solùm dono prophetiæ, sed etiam potestate, sapientia, alijsq donis Dei: & tamen placuisse Deo, vt is Dauidem corriperet, & ad pœnitentiam adduceret. Quo exemplo admonentur homines magni, vt non contemnant ministros Verbi Dei,

Dei, ſed ad eos audiendos accedant, etiam ſi ſint ipſi fortè ſapientiores, & maiores illis. Quarto, hinc cognoſci, quantorum malorum cauſa ſit pulchritudo mulieris cum imprudentia, & facilitate coniuncta. Si enim Bethſabea mulier ſpecioſiſſima in loco vnde videri poſſet, corpus ſuum non nudaſſet; aut non tanta facilitate Dauidi conſenſiſſet, certè vir tantus in tam grauia ſcelera non cecidiſſet. Quinto, Nathan non intraſſe ad monendum Dauidem ſtatim poſt ingreſſum eius ad Bethſabee, vt titulus indicare videtur, ſed multò poſtea: iam enim natus erat filius Dauidi ex Bethſabea, quando venit Nathan. Itaque quod dicitur in titulo intelligitur potius de occaſione, quàm de tempore, & ſenſus eſt, Pſalmum ſcriptum eſſe, quando Nathan intrauit ad Dauidem ex occaſione, quia intrauerat Dauid ad alienam coniugem, nomine Bethſabeam.

EXPLICATIO PSALMI L.

I. Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam.

Incipit Propheta Pſalmum ab oratione, qua remiſſionem peccati petit; & ſimul explicat primam rationem, qua mouetur ipſe ad petendum; & Deum moueri poſſe credit ad indulgendum; alias deinde rationes in ſequentibus verſiculis explicaturus. Ait igitur, Miſerere mei Deus; miſerum ſe agnoſcit, & confitetur Dauid ob iniquitatem admiſſam, quamuis alioqui naturæ, & fortunæ bonis omnibus abundaret; vt è contrario beatos dicere ſolet eos, qui timent Dominum, non qui diuitijs, aut honoribus abundant: ex quo intelligimus, quàm peruerſè de miſeria, & felicitate iudicent filij huius ſeculi. Addit, ſecundùm magnam miſericordiam tuam; quaſi dicat, ideò miſericordiam tuam implorare audeo, quia miſer ſum: miſericordia enim miſeriam reſpicit, vt eam tollat: quamuis autem in hebræo codice non ſit vox illa, magnam, tamen Septuaginta Interpretes eam vocem in ſua verſione poſuerunt, vel quòd in codicibus hebraicis emendatioribus illam inuenerint: vel quòd hunc locum voce illa addita explicare voluerint. Vocatur autem magna miſericordia, qua peccata remittuntur, tum quia peccatum magna miſeria eſt, tum quia comparatione huius miſericordiæ, parua miſericordia dici poteſt ea, per quam Deus bona temporalia tribuere ſolet: bona enim temporalia Deus inimicis etiam ſuis, atque ijs, quos in fine reprobaturus eſt, præbet; gratiam verò remiſſionis peccatorum illis tantum donat, quos in filios, & hæredes æterni Regni adoptare dignatur. Dauid igitur non contentus parua illa miſericordia, qua Regni gloriam, & opes copioſas, ac filiorum multitudinem, & victoriam de hoſtibus, atque alia id genus acceperat: petit miſericordiam magnam, quam in peccatorum remiſſione, & gratiæ reſtitutione poſitam eſſe ſciebat.

II. Et ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.

Idem repetit, & declarat: quod enim dixit, Miſerere mei, declarat, dicens, Dele iniquitatem meam; & quod ait, ſecundùm magnam miſericordiam tuam, de cla-

declarat cùm dicit, secundùm multitudinem miserationum tuarum. Sed ordinem Prophetæ non inuertamus; ipse enim eleganter in hoc secundo versiculo incepit ab eo, quod erat postremum in primo versiculo, vt hac varietate pulchriorem Psalmum efficeret. Illæ igitur voces, secundùm multitudinem miserationum tuarum, explicant quid sit magna misericordia Dei, quæ filijs dilectis exhibetur. Significat autem multitudo miserationum affluentiam pietatis Dei: nam vox hebraica, vt notauimus in primo versiculo Psal. 17. significat propriè paternum, ac tenerum amorem, quem Scriptura explicare solet, per viscera misericordiæ. Ecclesia quoque rectissimè id expressit in collecta Dominicæ xj. post Pentecosten, cùm ait, Qui abundantia pietatis tuæ, & merita supplicum excedis & vota. Verè enim pietas diuina tanta est, vt multò plus donet non solùm quàm mereamur, sed etiam quàm optare audeamus. Quod ostendit etiam Dominus in parabola de filio Prodigo. Pater enim filium pœnitentem, non solùm admisit ad gratiam; sed etiam continuò amplexatus, & osculatus est, & iussit illi dari stolam primam, & annulum preciosum, & occidi in gratiam eius vitulum saginatum, ac denique tanta signa beneuolentiæ erga filium, qui vniuersa bona sua dissipauerat, ostendit; vt plura non posset erga eum, qui victor, ac triumphator de hostibus redijsset. Quod sequitur, Dele iniquitatem meam, refertur tum ad reatum, tum ad maculam peccatorum: sciebat enim Dauid, ex actione peccati relinqui in anima reatum mortis æternæ, qui scribitur in conscientia; & maculam priuationis gratiæ, quæ reddit animam deformem, tenebricosam, Deo inuisam; ad vtrumque refertur vocabulum delendi: nam Scripturæ deleri solent, cùm remittitur debitum; & maculæ etiam delentur, cùm abluitur quod maculatum erat. Petit igitur Dauid, vt Deus non agat secum ex rigore iustitiæ; sed ex paterna misericordia remittat debitum peccati, & lauet maculam restituendo nitorem gratiæ.

Amplius laua me ab iniquitate mea; & à peccato meo munda me. III.

Post culpam remissam, & gratiam restitutam, adhuc remanent in homine mali habitus vitiorum, & ipsa concupiscentia carnis, quæ hominem reddunt infirmum, & debilem, quales sunt qui recens ex graui morbo conualuerunt: & quidem mali habitus paulatim exterminantur exercitatione virtutum: concupiscentia verò potest quidem minui, sed ordinariè non eradicatur, nisi in morte: quamuis autem ad vitiorum exterminationem, & concupiscentiæ diminutionem multum valeat studium, & diligentia nostra: tamen præcipuè partes sunt gratiæ Dei, sine qua nihil possumus, & cum qua omnia possumus. Ideò Propheta Dauid, qui hæc nouerat omnium optimè, in Psal. 102. scripsit, Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et hoc loco posteaquam petijt deleri peccatum suum, & audiuit à Nathan Propheta, Deus transtulit peccatum tuum, non morieris; iterum petijt lauari, & mundari, id est, magis & magis iustificari per maiorem gratiæ infusionem, vt malis habitibus sublatis, & concupiscentia mortificata, anima candidior & pulchrior fiat, & per hoc etiam ad resistendum tentationibus fortior. Amplius, inquit, laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me, id est, spero peccatum

meum per gratiam tuam esse deletum, & animam meam lotam, & mundatam à reatu, & macula per actionem peccati contractam; sed cupio, & peto iterum, atque iterum lauari per gratiæ incrementum, vt anima mea candidior, & fortior euadat. Posset etiam simplicius exponi, vt hæc secunda petitio pertineat ad magnitudinem peccati declarandam, quasi dicat, si macula peccati mei leuis esset, sufficeret simplex ablutio; sed quia macula ingens, & multiplex est, ideò multum, valdè, amplius atque amplius lauari desidero, vt tantæ maculæ vestigium nullum supersit.

IV. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.

Hæc est secunda ratio, vnde persuadere Deo conatur, vt indulgeat peccanti: quia videlicet confitetur peccatum suum, & illud in se punit continua cogitatione, & recordatione. Ignosce, inquit, quia ego peccatum meum agnosco, non excuso, non nego, nec solùm agnosco, sed perpetuò de illo cum dolore animi cogito: nam contra me est semper, id est, in conspectu meo positum, me quasi iaculum fodere, & cruciare non cessat. Hoc exemplum imitari debemus, qui Psalmos Pœnitentiales recitamus; vt verè dicere possimus, peccatum meum contra me est semper; quod fiet si peccatum semel admissum, & per gratiam Dei fortè deletum, in memoria nostra viuat, & ingratitudinis nostræ erga tam magnum benefactorem nos semper admoneat.

V. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris.

Tertia hæc est ratio, cur à Deo indulgentiam postulet: quoniam non alium Iudicem timet. Tibi, inquit, soli peccaui; non dicit, contra te solùm peccaui: peccauerat enim etiam contra Vriam, quem occiderat, & contra Bethsabeam, quam adulterauerat, & contra populum, quem scandalizauerat; sed dicit, Tibi soli peccaui, nimirum vt Iudici, apud quem solùm conuinci poterat: nam nec alium Iudicem habebat, & si habuisset, conuinci non potuisset; quoniam factum erat sine teste; & quamuis ex suspicione fama peccati manasset in vulgus, tamen legitimè peccatum probari non poterat; sed apud Deum Iudicem conuictus erat, tum quia Deus viderat, tum quia conscientia ipsius testis erat apud Deum, qui scrutatur renes & corda; & ideò subiungit declarans, & malum coram te feci: quamuis enim Dauid occultè peccauerit, in tenebris clausi cubiculi, tamen oculos Dei excludere non potuit. Vt iustificeris in sermonibus tuis: illud, vt, non significat causam, sed consequentiam, vt Theodoretus hoc loco notauit, & sensus est, Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, ex quo secutum est, vt tu iustificeris in sermonibus tuis, dum me peccatorem & iniustum esse pronuncias: vel certè subintelligitur verbum aliquod, vt hic sensus sit. Dico, tibi soli peccaui, dico, malum coram te feci, confiteor me iniustum, vt tu iustus, & verax inueniaris in sermonibus tuis, quibus per Nathan Prophetam me adulterij, & homicidij reum esse pronunciasti. Et vincas cùm iudicaris: repetitio est eiusdem sententiæ: ac si dicat; & si iudicium inter te, &

me instituatur, & ego negare velim crimen, cuius tu reum me esse dixisti, tu omnino vincas causam, & ego causa cadam, cùm mecum iudicaris. Hunc existimo literalem esse sensum huius obscuræ sententiæ, qui sensus valdè confirmatur ex verbis Apostoli Rom. 3. Est autem Deus verax, omnis autem homo mēdax, sicut scriptum est, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris. Sed non reijcio quod alij dicunt, Deum iustificari in sermonibus suis, & vincere cùm iudicatur, si pœnitentibus ignoscat, quoniam veniam pœnitentibus repromisit. Sanctus Augustinus refert ad Christum hunc versiculum, quia solus ipse est sine peccato, & ideò illi soli iusto nos iniusti peccamus, & ille solus vicit, cùm iudicatus est iniustè ab iniustis.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. VI.

Quarta ratio ducitur à prima origine, & primi hominis peccato in nos transfuso per generationem, ex quo facti sumus infirmi, & procliues ad peccandum, & ob hanc quasi naturalem miseriam misericordia digni sumus. Quod autem hic locus non intelligatur de peccatis parentum, sed de ipso peccato originali, quod ex conceptione trahimus; probat hoc loco S. Augustinus, quia Dauid non est natus ex adulterio, sed ex casto coniugio piorum parentum. Sed hoc ipsum probare possumus ex proprietate verborum hebraicorum: illud enim, conceptus sum, est in hebræo, holalthi, quod non significat actum gignendi, qui ad parentes pertinet, sed actum formationis membrorum, quæ conformatio in vtero fit satis diu post concubitum parentum. Et videtur Spiritus sanctus diuina prouidentia non voluisse scribi hoc loco, genitus sum, sed conceptus, siue formatus sum, vt præueniret hæreticorum peruersas interpretationes. Illud etiam, concepit me mater mea, in hebræo est, iechematni, quod propriè significat, calefecit me, siue fouit me: proinde non refertur ad actum concubitus, in quo peccant parentes, quando fornicantur, vel mœchantur; sed ad actionem confouendi fœtum in vtero, dum formantur membra, vt anima infundatur. quamuis autem sanctus Hieronymus verterit, peperit me mater mea; & sanctus Augustinus legat, aluit me mater mea; & nos cum Septuaginta legamus, concepit me mater mea: tamen proprietas verbi est, quam diximus, cum qua non pugnant illæ variæ lectiones: mater enim rectè dicitur concipere, quando fœtus in vtero eius formatur, & fouetur; sic etiam dicitur alere, non solùm quando lacte nutrit iam editum, sed etiam quando in vtero conseruat, & auget: denique non male S. Hieronymus vertit, In peccato peperit me mater mea, quia peccatorem peperit, quem in peccato conceperat. Adde etiam quod in textu originali, dicitur in singulari, in peccato conceptus sum, & in peccato concepit me mater mea. Verè enim peccatum originale, quod in conceptione contrahimus, vnum est, non plura. Sed Septuaginta Interpretes verterunt in numero multitudinis, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea; quia vnum illud peccatum est quasi fons omnium aliorum peccatorum, & in illo includuntur omnia.

הוֹלָלְתִּי

יֶחֱמַתְנִי

Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. VII.

Hæc eſt ratio quinta, quæ ducitur à veritate, & ſimplicitate cordis; quæ ſemper fuit in Dauide; & quam Deus maximè diligere ſolet, propter quam etiam Deus, qui veritas eſt, Dauidi multa myſteria futura reuelauit: nam, vt ſanctus Ioannes Chryſoſtomus hoc loco copioſè docet, nullum eſt ferè myſterium Chriſti, & Eccleſiæ, quod Dauid non præuiderit, & in Pſalmis prædixerit. Igitur Dauid hanc veritatem commemorat, propter quam tot myſteria diuina cognouit, & quia in eadem veritate perſeuerat, ſimpliciter peccatum ſuum confitendo, inde petit à Deo remiſsionis donum. Ecce, inquit, veritatem dilexiſti, id eſt, tu Deus veritatem, & ſinceritatem cordis ſemper amaſti; ſicut etiam contra duplicitatem, & peruerſitatem ſemper odiſti. Incerta, & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi, id eſt, quia veritatem amas, & in me veritatem, & rectitudinem cordis inueniſti, ideò tam multa mihi patefeciſti myſteria diuina ſecretiſſima, & occultiſsima, quæ ſigna ſunt infinitæ ſapientiæ tuæ. Illud, incerta, non ſignificat myſteria diuina eſſe incerta, id eſt, dubia in ſe, quaſi poſſint non fieri: ſed incerta, & dubia nobis; quomodo dicimus, incertus eſt hominibus dies Iudicij, non quòd non certum ſit, futurum eſſe diem Iudicij, ſed quia incertum eſt nobis quando ſit futurus. In textu originali vox hebraica ſignificat abſconditum, & coopertum. Itaque incerta, & occulta ſapientiæ diuinæ dicuntur illa, quæ Sapientia diuina ordinauit ab æterno, vt fiant temporibus ſuis, ſed abſcondita, & occulta ſunt, antequam fiant, niſi ſpeciali priuilegio reuelentur.

VIII. Aſperges me hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

Aperit hic vnum ex incertis, & occultis myſterijs diuinæ ſapientiæ, quod videlicet tempore noui teſtamenti aſpergendi eſſent homines aqua munda in Baptiſmo, & perfectiſsimè iuſtificandi: alludit autem ad cerimoniam, quæ deſcribitur Num. 19. vbi ad expiationem tria neceſſaria eſſe dicuntur, cinis vaccæ ruffæ immolatæ in holocauſtum; aqua cineribus mixta; & hyſſopus, qua aqua aſpergebatur: per cinerem vaccæ ruffæ ſignificatur Chriſti mors; per aquam, Baptiſmus; per hyſſopum, fides: hyſſopus enim herba eſt humilis, radices habens in petra. Sicut enim in illa expiatione typica, aqua mundabat, ſed vim habens ex cineribus vaccæ occiſæ, & per hyſſopum aſperſa: ſic etiam in Baptiſmo aqua mundat, ſed vim habens ex morte, & merito Chriſti, & per fidem applicata. Ad has igitur expiationes tum figurantem, tum figuratam reſpicit Dauid cùm dicit, Aſperges me hyſſopo, & mundabor: petit enim illam purgationem, quam nouerat figuratam, per expiationem aquæ hyſſopo aſperſæ, & quam implendam præuidebat, & prædicebat in Baptiſmo; & vt oſtendat illius expiationis primarium auctorem eſſe Deum, dicit, Aſperges me hyſſopo, & non dicit, aſperget me Sacerdos hyſſopo: & vt demonſtret, expiationem Baptiſmi fore perfectiſſimam, ita vt verè tollat peccata, vt non ſolùm non imputentur, ſed vt non ſint; & non ſolùm tollat peccata, verùm etiam infundat copioſam gratiam, addit, Lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Vide S. Auguſtinum in libro Quæſtionum ſuper Numeros cap. 33. & Theodoretum in hunc locum Pſalmi.

Audi-

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt oſ- IX.
ſa humiliata.

Effectus, & ſignum perfectæ iuſtificationis eſt, cùm ſpiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, quod filij Dei ſumus. Hoc teſtimonium in ſe aliquando Propheta expertus, iterum illud petit, dicens, Auditui meo dabis gaudium, & lætitiam, id eſt, cùm me perfectè laueris, addes & hoc beneficium, vt interiore quodam gaudio tamquam ſigno remiſſi peccati me mirabiliter afficias: quod gaudium erit veluti bonus nuncius, quem cordis aure iucundè percipiam. In hebraico textu eſt vnicum verbum, pro eo quod nos habemus, auditui meo dabis, & ſignificat propriè, audire me facies. Itaque ſenſus eſt, audire me facies internam vocem Spiritus ſancti, qui me gaudio, lætitiaq. perfundet. Et tunc exultabunt oſſa humiliata, id eſt, tunc animus ſpiritu timoris confractus, & diſſolutus, reſumptis viribus exultabit. In hebraico textu habetur, Et tunc exultabunt oſſa, quæ tu confregiſti. Ex quo intelligimus, ſpiritum timoris, quo cor conteritur, & humiliatur, à Deo eſſe, & diſponere ad ſpiritum dilectionis, quo anima iuſtificatur. Per oſſa, intelliguntur vires animi, non oſſa corporis, nam & paulò poſt dicitur, Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.

תַּשְׁמִיעֵנִי

Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates X.
meas dele.

Quod prædixit futurum, in præſenti ſibi poſtulat: dixerat enim, Aſperges me hyſſopo, & mundabor, lauabis me, & ſuper niuem dealbabor; Auditui meo dabis gaudium, &c. nunc iſta ipſa poſtulat. Ac primùm petit remitti peccata, ſicut antea dixerat, Aſperges me hyſſopo, & mundabor. Auerte, inquit, faciem tuam à peccatis meis, id eſt, ne conſideres peccata mea, vt ea punias: quo modo alius Sanctorum dixit, Ne reminiſcaris Domine delicta mea. Sunt tamen iſtæ omnes loquutiones metaphoricæ: neque enim fieri poteſt, vt Deus, quem nihil latet, auertat faciem à peccatis, vel obliuiſcatur eorum; ſed dicitur auertere faciem, vel obliuiſci, quando facit id quod faciunt, qui non conſiderant, aut non recordantur: qui enim non conſiderant, aut non recordantur, non puniunt. Addit autem, Et omnes iniquitates meas dele, vt non ſolùm ad tempus Deus non puniat, ſed numquam omninò puniat: qui enim auertit faciem à ſcriptura aliqua, poteſt iterum conuertere faciem, & conſiderare quod ſcriptum eſt: ſed qui deleuit ſcipturam, non poteſt amplius legere. Facit hoc aduerſus hæreticos, qui docent, peccatum in iuſtificatione non imputari, ſed manere tamen; quaſi Deus auertat quidem faciem à peccatis, ſed ea nunquam omninò deleat.

Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua XI.
in viſceribus meis.

Hoc reſpondet illis verbis, lauabis me, & ſuper niuem dealbabor: petit enim, vt non ſolùm peccata deleat, ſed etiam iuſtitiam infundat, quæ animam renouet, & formoſam, ac ſplendidam reddat; quod etiam eſt contra hæreticos, qui iuſtificationem in ſola peccatorum remiſſione conſtituunt. Quod autem

dicit, Cor mundum crea in me Deus, intelligitur formaliter, vt scholæ loquuntur, id est, de creatione munditiei, non de creatione cordis: per peccatum enim non perit substantia cordis, sed mundities. Itaque sensus est, crea munditiem in corde meo: & satis propriè dicit, crea, quoniam nihil inuenit Deus in corde peccatoris, vnde munditiem in illo efficiat, sed ex magna misericordia sua sine vllis meritis homines iustificat: nam etiam si disponantur peccatores per fidem, & pœnitentiam ad iustificationem: tamen fides, & pœnitentia, & alia omnia similia dona Dei sunt. Et spiritum rectum innoua in visceribus meis. Explicatio est verborum præcedentium: vt enim intelligeremus, creari cor mundum, esse, creari munditiem in corde; addit, & in visceribus meis innoua spiritum rectum, non autem, innoua mihi viscera. Per viscera intelliguntur interiora animi, id est, voluntas ipsa, quæ paulò ante cor dicta est. Per spiritum rectum, intelligitur recta affectio, quæ nihil aliud est, nisi charitas: per cupiditatem enim affectus cordis distortus efficitur dum conuertitur ad inferiora, ac præcipuè ad seipsum; sed per charitatem dirigitur, dum conuertitur ad superna, ac potissimum ad Deum. Innouatur igitur spiritus rectus in visceribus, quando corde mundato per gratiam, renouatur in anima pia affectio in Deum, quæ per peccatum amissa erat, & in cuius locum cupiditas distorta successerat.

XIII. Ne proijcias me à facie tua: & Spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Hìc iam perseuerantiam postulat, memor videlicet fragilitatis suæ, ne fortè per gratiam erectus, iterum labi contingat. Dicitur in Scriptura, proijci à facie Dei, qui dimittitur, ac deseritur non amplius recipiendus in gratiam. 1. Reg. 16. Dixit Dominus ad Samuel, Vsquequo tu luges Saul, cùm ego proiecerim eum? & 2. Reg. 7. Misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli à Saul, quem amoui à facie mea. & 4. Reg. 24. Irascebatur Dominus contra Hierusalem, & contra Iudæam, donec proijceret eos à facie sua. Ait igitur, Ne proijcias me à facie tua, id est, ne sinas me iterum labi in peccatum, ne fortè in perpetuum à gratia tua me remoueas: parum enim mihi prodesset, lauari, & super niuem dealbari, & spiritum rectum in me innouari, si tandem à facie tua cum reprobis proijciendus essem. Vt autem me non proijcias à facie tua, Spiritum sanctum tuum ne auferas à me, id est, donum perseuerantiæ mihi tribue, efficiendo per gratiam tuam, vt Spiritus tuus sanctus iugiter in me manens, spiritum rectum in visceribus meis conseruet. Hoc loco notandum est, verum esse dogma Ecclesiasticum Concil Trid. sess. 6. cap. 13. S. Augustini tract. 2. in Ioannem, & S. Prosperi resp. 7. ad obiectiones Vincentianas, Neminem à Deo deseri, nisi prius ipse deserat Deum, id est, non auferri Spiritum sanctum à iustis, nisi ipsi peccando spiritum in se extinguant; tamen, vt homo non peccet, & spiritum non extinguat, ad donum perseuerantiæ pertinere, de quo dicit Apostolus, Oramus, vt nihil mali faciatis, 2. Cor. 13. De hoc dono hunc locum Psalmi intelligimus: cùm enim dicit Dauid, Spiritum sanctum tuum ne auferas à me; non significat, non auferas, si peccauero; sed ne auferas, vt non peccem.

Redde

Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. XIII.

Respondet hic versiculus illis verbis, Auditui meo dabis gaudium, & lætitiam: sicut enim prædixit, post veram, perfectamq. iustificationem secuturum in homine internum gaudium, ex testimonio spiritus intus loquentis: ita nunc posteaquam petijt remissionem peccati, & infusionem gratiæ cum dono perseuerantiæ, petit signum, & effectum iustificationis, dicens, Redde mihi lætitiam salutaris tui, id est, per peccatum amisi gratiam, & lætitiam consequentem; ideò sicut petij reddi mihi gratiam amissam, ita consequenter peto reddi lætitiam salutaris tui, id est, lætitiam quæ nascitur ex donata à te mihi salute: ac ne fortè lætitia extollat, & periculosam securitatem inducat, adiungit, Et spiritu principali confirma me, id est, peto, vt stabilias, & confirmes me in bono per spiritum principalem mihi à te inspiratum. In hebraico textu est vox, nediua, נְדִיבָה quæ significat principem, & spontaneum, siue liberalem; & potest referri tum ad Spiritum sanctum, qui verè princeps est omnium spirituum, & liberalissimus, ac munificentissimus, cùm sit fons omnium donorum: tum ad spiritum, id est, affectum ipsius Dauidis, qui petitur à Deo talis, qualis decet optimum principem, qui debet esse spontaneus erga Deum, & liberalis erga populum. S. Augustinus, & S. Hieronymus in commentario, & S. Bernardus serm. 3. de Pentecoste scribunt, posse per spiritum principalem intelligi Deum Patrem; per Spiritum rectum, Deum Filium; per Spiritum sanctum, Deum Spiritum sanctum. Sed videtur hæc pia, non tamen literalis expositio.

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. XIV.

Exponit fructum iustificationis suæ, quæ redundabit in gloriam Dei, & multorum vtilitatem. Ego, inquit, à te receptus in gratiam, post tam graues offensiones, docebo, & verbis & exemplo vias tuas, misericordiam videlicet, & iustitiam: nam omnes viæ Domini misericordia, & veritas: & inde sequetur, vt impij exemplo meo edocti ad te conuertantur. Fuit autem Dauid omnibus posteris insigne exemplum misericordiæ, & iustitiæ diuinæ; misericordiæ quidem, quia post tam grauia scelera, mox vt ex corde dixit, Peccaui Domino, remissum fuit ei peccatum; iustitiæ autem, quoniam grauissimas temporales pœnas de eo Dominus sumpsit, vt non solùm statim moreretur filius ex adulterio natus, sed etiam paulò post ipse eijceretur à solio Regni, vxores eius publicè violarentur à proprio filio, duo eius filij Amon, & Absalon interficerentur. Hoc autem exemplum non solùm profuit hominibus illius seculi; sed etiam cæteris omnibus vsque ad mundi consummationem: nam Psalmus de hac re ab ipso compositus vbique frequentatur, & frequentabitur, quamdiu Ecclesiæ militantis status permanebit. Itaque impleuit Dauid quod promisit, cùm hunc Psalmum edidit: docuit enim iniquos vias Domini, & multi peccatores ad Deum conuersi sunt, & alij deinceps sine dubio conuertentur. Verisimile quoque est, Dauidem post reparationem suam multis prædicasse diuinam indulgentiam, atque eius exhortatione non paucos peccatores ad Deum fuisse conuersos.

XV. Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ, & exultabit lingua mea iustitiam tuam.

Orauit paulò ante Dauid pro ablutione peccati, & promisit, se docturum peccatores vias Domini: nunc orat pro liberatione à pœna, siue à vindicta, quàm expetebat sanguis Vriæ iniustè fusus, & promittit, se laudaturum Dei iustitiam. Cur autem dicat, de sanguinibus, & non potius, de sanguine, vt requirebat phrasis latina, rationem reddit S. Augustinus, quia voluit Interpres seruare numerum, quem inuenit in textu hebraico: in textu autem hebraico ponitur numerus multitudinis ad significandam magnam effusionem sanguinis, vt Gen. 4. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. In hebræo est vox sanguinum, id est, vox multi sanguinis effusi. Sic igitur hoc loco dicitur, Libera me de sanguinibus, id est, libera me à voce multi sanguinis Vriæ, qui à me iniustè fusus clamat ad te, & vindictam contra me exposcit: & dicit, Libera me, quoniam videbat sanguinem illum, quasi militem armatum contra se stare: propriè etiam addit, Deus Deus salutis meæ: nam proprium est Saluatoris liberare ab imminenti periculo. Et hæc etiam ratio est, cur adiungat, & exultabit lingua mea iustitiam tuam: nam liberatio, & saluatio vera per meritum Christi præuisi fiebat, vt nunc fit per meritum Christi re ipsa exhibiti. Meritum autem Christi exquisitissimè iustitiam continet, & talem, vt toto corde, & maxima vocis contentione laudari mereatur. Atque hoc significat verbum hebraicum, therannen, pro quo nos habemus, exultabit, id est, exultando, & תְּרַנֵּן vociferando laudabit. S. Augustinus, & alij, per sanguines, intelligunt peccata: sed, vt benè notauit Euthymius, literalis sensus ad verum sanguinem Vriæ referendus est: spiritualiter autem per, sanguinem, peccata intelligi possunt, quoniam peccata, ex praua concupiscentia oriuntur, in concupiscentia verò præcipuè sanguis dominatur.

XVI. Domine labia mea aperies: & os meum annunciabit laudem tuam.

Hoc iam sequitur ex perfecta iustificatione, & liberatione peccatoris, vt labia solita Deum laudare, quæ per peccatum clausa fuerant, iterum per indulgentiam aperiantur ad gratiarum actionem, & laudem Redemptoris. Ait igitur, Domine labia mea aperies, id est, tu quidem indulgendo, & condonando peccata; & fiduciam, & lætitiam restituendo, aperies labia mea, & tunc os meum annunciabit laudem tuam prædicando misericordiam, & iustitiam, non solùm præsentibus, sed etiam futuris hominibus.

XVII. Quoniam si voluisses sacrificium dedissem, vtique holocaustis non delectaberis.

Reddit rationem, cur sacrificium laudis offerre velit, quoniam videlicet, sacrificia pecorum Deo non placent, ac si dixisset, Os meum annunciabit laudem tuam, quoniam sacrificio laudis delectari te scio, non sacrificijs animantium brutorum; nam si ea tibi placerent, non distulissem ea offerre. Non est autem sensus, sacrificia pecorum nullo modo placere Deo, cùm satis constet ex libro

Leuitici à Deo illa esse instituta, & offerri iussa. Sed dicuntur non placere ex seipsis, quasi mactatio pecorum sit ex se opus Deo gratum, vel vtile, aut necessarium: item dicuntur non placere, si conferantur cum sacrificio Eucharistiæ, vt patet ex primo capite Malachiæ, vbi sacrificia vetera dicuntur cessatura, quando oblatio munda in omnibus gentibus offeretur: dicuntur etiam non placere, quando offeruntur à peccatoribus, vt dicitur Isaiæ primo; cùm Deo magis obedientia placeat, quàm victimarum oblatio. 1. Reg. 15. Denique dicuntur non placere ad expianda peccata; quoniam impossibile est, vt dicit Apostolus ad Hebr. 10. sanguine taurorum, & hircorum auferri peccata: & in hoc sensu dicit hoc loco Dauid, si voluisses sacrificium pro remissione peccati mei, dedissem vtique: sed quia holocaustis non delectaberis, ita vt eorum gratia mihi peccata condones; ideò os meum annunciabit laudem tuam: nam, vt diximus, in explicatione Psalmi superioris, sacrificium laudis Deo gratissimum est, quoniam in ara cordis igne charitatis succenditur. In hebræo videtur paulò aliter haberi. Sic enim ad verbum legitur, Quoniam non voles sacrificium, & dabo: holocaustum non placebit. Sed videtur repetenda negatio, cùm dicitur, & dabo, vt sensus sit, quoniam non voles sacrificium, ego quoque non dabo. Vel fortè Septuaginta Interpretes loco negationis legerunt particulam conditionalem: nam ea posita potest litera hebraica sic legi, Quoniam si velles sacrificium, & darem; quod est idem cùm eo quod nos habemus ex versione Septuaginta, Si voluisses sacrificium, dedissem vtique.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. XVIII.

Explicat clarius quod sacrificium laudis Deo placeat, illud videlicet, quod ex corde contrito, & humiliato procedit, quando videlicet homo agnoscens miseriam suam, & misericordiam Dei, humiliatur sub potenti manu eius, & illi honorem, & gloriam, sibi autem ignominiam, & confusionem tribuit. Dan. 9. Tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei. & paulò post, Domine nobis confusio faciei, Regibus nostris, & Principibus nostris, & Patribus nostris, qui peccauerunt: tibi autem Domine Deo nostro misericordia, & propitiatio. Spiritus contribulatus idem est, quod, cor contritum: nam in codice hebraico, & græco codice eadem vox repetitur, spiritus contritus, & cor contritum; sed Interpres maluit variare vocabula; & sensus idem est: dicitur enim spiritus contribulatus, anima dolore affecta, ac per hoc in tribulatione posita ob peccatum in Deũ commissum: sic etiam spiritus contritus, dicitur anima ex dolore concepto ob admissum peccatum, quasi scissa, & in puluerem redacta, non amplius retinens lapideam duritiem, & resistentiam. Hæc autem contritio spiritus est gratissimum Deo sacrificium; quia quemadmodum peccatis Deus offenditur, ita pœnitentia placatur: & ideò rectè subiungitur, Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies: quoniam despicit Deus superbos, illisq. resistit; sed humilibus, qui se illi libenter subijciunt, semper dat gratiam.

Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. XIX.

Hæc est vltima ratio, qua Dauid vtitur ad placandum Deum, & impetran-

dam perfectam iustificationem, & reparationem, post tam graue lapsum. Dicit enim hanc suam reparationem toti populo profuturam, sicut toti populo noceret eius ruina. Itaque rogat, vt præstet hoc beneficium ipsi ciuitati Sion, & Hierusalem. Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion, id est, si ego dignus non sum, qui exaudiar, respice ciuitatem, cuius ego sum caput, & illi benefac sanando caput illius, in bona voluntate tua, id est, iuxta beneplacitum tuum, quo tibi complacuit, hanc ciuitatem tibi eligere in propriam, & peculiarem sedem. Vt ædificentur muri Hierusalem, id est, vt sic muri Hierusalem, qui corruerunt, iterum ædificentur. Vocat muros Hierusalem seipsum, qui instar murorum totum populum custodiebat, & defendebat; qua metaphora dicitur etiam de Rege Christo, Saluator ponetur in ea murus, & antemurale, Isai. 26. &, Dabo te populo huic in murum æneum, Hierem. 15. In hebræo legitur, ædifica muros Hierusalem, qui per lapsum meum ceciderunt: restitue mihi spiritum copiosum, & gratiam abundantem, vt populum tuum instar murorum defendere, & custodire valeam.

XX. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes, & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

Effectus iustificationis sunt opera iustitiæ, quæ placent Deo, vt vera sacrificia spiritualia, iuxta illud Apostoli ad Hebr. 13. Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. & 1. Pet 2. Offerre spirituales hostias acceptabiles Deo, per Iesum Christum. Tunc, inquit, id est, cùm ego perfectè reparatus, & iustificatus fuero, acceptabis sacrificium iustitiæ, bona videlicet opera mea, & populi mei; oblationes, & holocausta, id est, quæ bona opera, vel erunt spirituales oblationes, vel spiritualia holocausta. Oblationes spirituales sunt, cùm quis ex charitate donat bona sua, eleemosynas erogando: holocausta verò, cùm donat se totum in Dei obsequium, iuxta illud Rom. 12. Obsecro vos fratres, vt exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam, &c. tunc imponent super altare tuum vitulos, id est, cùm viderint homines ista sacrificia iustitiæ acceptissima tibi esse, accurrent multi, & certatim imponent super altare tuum sacrificia, non quæcunque, sed omnium optima: sacrificium enim vituli erat omnium sacrificiorum præstantissimum: ac per hoc vitulos super altare imponere, nihil est aliud nisi opera iustitiæ perfecta Domino Deo offerre. S. Augustinus more suo exponit hunc locum de ædificatione cælestis Hierusalem, vbi sacrificia iustitiæ vndequaque perfecta ab omnibus offerentur. Theodoretus, & Euthymius exponunt etiam mysticè de ædificatione Ecclesiæ Christianæ, quæ versatur in terris: ijdem quoque addunt, posse intelligi hos duos versiculos de reædificatione Hierosolymæ, quæ facta est tempore Nehemiæ, vt videlicet Dauid in spiritu post defletum peccatum suum, & impetratam remissionem præuiderit peccatum commune totius gentis, ob quod euertenda esset Hierusalem, & simul orauerit pro remissione illius peccati, & restauratione Ciuitatis.

PSAL-

PSALMVS QVINQVAGESIMVS PRIMVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

In finem intellectus Dauid, cùm venit Doeg Idumæus, & nunciauit Sauli: venit Dauid in domum Achimelech.

TItulus Pſalmi notiſſimus eſt ex hiſtoria libri primi Regum cap.22. Argumentum autem eſt reprehenſio Doeg Idumæi, qui calumniatus eſt Dauidem, & Achimelech Sacerdotem apud Regem Saul, & cauſa fuit perditionis multorum hominum.

EXPLICATIO PSALMI LI.

QVid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? 1.

Orditur Dauid ab interrogatione, vt efficacior ſit reprehenſio, quomodo M.Tullius aduerſus Catilinam incepit, Quouſque tandem abutere Catilina patientia noſtra? Quid gloriaris, inquit, in malitia, qui potens es in iniquitate? gloriabatur enim Doeg Idumæus, quòd accuſatione ſua perdidiſſet Sacerdotem Domini, & omnem familiam eius. Saul enim cùm audiuiſſet ab iſto Doeg Idumæo, Dauidem fuiſſe receptum hoſpitio ab Achimelech Sacerdote, in tantam iram exarſit, vt non ſolùm occidi iuſſerit ab ipſo Doeg Sacerdotem Achimelech, ſed etiam octoginta quinque alios Sacerdotes, qui erant cum eo: & deinde percuſſit in ore gladij ciuitatem ſacerdotalem, occidens omnes viros, & mulieres, paruulos, & lactentes, oues quoque, & boues, & aſinos. Ecce quanta mala nata ſunt ex calumniatore illo, vt verè dictus ſit potens in iniquitate. Sed occurrit difficultas ex diſcordia codicum hebraicorum, græcorum, & latinorum. Nam S.Hilarius, & S.Auguſtinus legunt, Quid gloriatur. Sed noſtræ lectioni, Quid gloriaris, fauent textus hebraicus, & S. Hieronymus, non ſolùm in verſione, ſed etiam in commentario. Præterea in textu hebraico, & græco conſtituitur punctum poſt vocabulum, potens es, Quid gloriaris in malitia, qui potens es. Sed noſtræ lectioni fauent S. Hilarius, & S. Hieronymus in commentario, quamuis S. Auguſtinus, & Euthymius legant, vt nunc habetur in hebraico, & græco textu. Apparet igitur apud veteres fuiſſe varias interpunctiones. Denique in hebraico codice habetur, miſericordia Dei, pro eo quod eſt in græco, iniquitas: ſic enim ad verbum legitur in hebraico, Quid gloriaris in malitia, qui potens es miſericordia Dei. Sed vox hebraica, cheſed, non חֶסֶד ſignificat ſolam miſericordiam, ſed etiam opprobrium, vt perſpicuum eſt ex Leuitico cap.20. verſ.17. & ex Prouerbijs cap. 14. verſ. 37. Igitur hoc loco non debuiſſet verti, miſericordia Dei, ſed, opprobrio Dei, quia occidit multitudinem Sacerdotum, quod in opprobrium Dei redundauit. Septuaginta Interpretes verterunt, iniquitatem, quia factum illud Doeg Idumæi iniquiſſimum

fuit;

fuit: nam, vt legitur 1.Reg.22. nulli alij ausi sunt mittere manus suas in sacerdotes, etiam Rege iubente, præter istum Doeg Idumæum; qui tamen omnium optimè nouerat innocentiam Sacerdotum, vt testis oculatus omnium rerum.

II. Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua, sicut nouacula acuta fecisti dolum.

Exaggerat miris modis calumniosam illam delationem Doeg Idumæi: ac primùm dicit, non fuisse repentinam delationem, seu diu meditatam, Tota die, inquit, iniustitiam cogitauit lingua tua, id est, assiduè cogitabas quo modo iniustè deferres, & tandem oblata occasione lingua tua peperit, quod diu antea parturiebat: quamuis enim cogitatio ad mentem pertineat, tamen Dauid poëticè tribuit hoc linguæ, quasi ipsa lingua tam mala fuerit, vt etiam silens apud aures hominum, tamen apud se ipsa cogitando loqueretur. Deinde addit deceptionem ab ipso celerrimè factam esse, quomodo nouacula acuta expeditissimè, & facillimè scindit: coniungit enim Propheta eleganter tarditatem meditationis cum celeritate exequutionis. Verè enim Doeg Idumæus quod diu antea cogitauerat, celerrimè data occasione perfecit. Siquidē paucissimis verbis omnino Sauli persuasit, Achimelech sacerdotem cū Dauide coniurasse, qui fuit dolus & impostura grauissima: ait igitur, Sicut nouacula acuta fecisti dolum, id est, sicut nouacula acuta facillimè scindit capillos, ita tu facillimè Saulem decepisti. Potest etiam per dolum, intelligi dolosa, & fraudulenta occisio Sacerdotum, quam Doeg effecit interficiendo totam progeniem Sacerdotum vsque ad paruulos, & lactentes, quomodo nouacula abradit penitus omnes pilos, quamuis tenuissimos. Dicitur autem dolosa occisio, quia Sacerdotes non fuerunt vocati ad Regem tanquam inimici, vt timere potuerint se occidendos, sed circumuenti sunt, & de improuiso perierunt.

III. Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis, quàm loqui æquitatem.

Declarat ex qua radice prodierit illa calumniosa delatio; ac dicit, illam non prodijsse ex ignorantia, vel casu aliquo, sed ex mala voluntate ipsius, qui dilexit semper malum potius quàm bonum, & mendacium potius quàm veritatem. Dilexisti, inquit, malitiam super benignitatem, id est, delectaris potius nocere proximo, quàm illi benefacere. Iniquitatem magis, quàm loqui æquitatem, id est, mendacium potius loqui te delectat, quàm veritatem: nam verbum hebraicum, scecher, propriè mendacium significat: sed quia mendacium perniciosum iniquitas quædam est; ideò Septuaginta Interpretes verterunt, iniquitatem, vt declararent hic agi de mendacio pernicioso: sic etiam ipse Dauid cùm deberet mendacio opponere veritatem, opposuit tamen iustitiam, dicens, quàm loqui æquitatem: quoniam voluit indicare mendacium illius Doeg Idumæi, non fuisse mendacium ociosum, vel officiosum, sed planè perniciosum, & iniustum. Porrò per, æquitatem, intelligenda est iustitia, vt sonat vox hebraica, non autem id quod apud latinos propriè sonat vocabulum, æquitas. At non videtur Doeg mendacium aliquod protulisse, cùm ait, Venit Dauid in domum Achimelech. Respondeo, mendacium fuisse in verbis illis iuxta intentionem

שֶׁקֶר

tionem dicentis, & audientium : ipſe enim ſignificare voluit, Achimelech fuiſſe ſocium coniurationis Dauid : & in eo ſenſu accepta ſunt verba eius à Rege Saul.

IIII. Dilexiſti omnia verba præcipitationis lingua doloſa.

Explicat adhuc magis quid dixerit mendacium, & iniquitatem : & ait, fuiſſe mendacium verè perniciosſum, cùm fuerit cauſa perditionis plurimorum hominum innocentium. Dilexiſti, inquit, omnia verba præcipitationis, id eſt, dilexiſti omnia verba, quibus poſſent homines innocentes præcipitari in ruinam, & perditionem : vox hebraica, balag, ſignificat deglutire, abſorbere, perdere, & בָּלַע ſimilia. Itaque illud præcipitationis, exponi debet, præcipitationis in mare, vel in foueam, vt abſorbeantur, vel deuorentur, vel, poſitum eſt, præcipitationis, pro, ruinæ, & perditionis : conſtat autem ex lib. 1. Reg. cap. 22. propter verba Doeg Idumæi integram ciuitatem periſſe. Illud autem, lingua doloſa, variè legitur ab auctoribus : nam S. Hilarius, & S. Auguſtinus legunt, linguam doloſam, vt etiam legit Theodoretus, & nunc habent græci codices; & ſi ita legantur, ſenſus erit, Dilexiſti omnia verba præcipitationis, linguam doloſam, id eſt, dilexiſti omnia verba præcipitationis, dilexiſti, inquam, linguam doloſam. At ſanctus Hieronymus quamuis ex hebræo vertat, linguam doloſam, tamen in commentario Pſalmorum legit, in lingua doloſa, vt etiam legit Euthymius, licet non taceat varietatem codicum græcorum, in quorum nonnullis ſit in accuſatiuo linguam doloſam : & ſi quis ita legat, ſenſus erit, dilexiſti omnia verba præcipitationis in lingua doloſa, id eſt, per inſtrumentum linguæ doloſæ. Noſtri codices videntur accipiendi in vocatiuo, vt ſenſus ſit, ò lingua doloſa tu dilexiſti omnia verba præcipitationis, id eſt, delectaris ſemper loqui verba pernicioſa: & videtur noſtra lectio ſatis concordare cum textu hebraico, vbi ſimpliciter ponitur vocabulum ſine vllo ſigno caſus obliqui.

V. Propterea Deus deſtruet te in finem, euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium.

Prædicit non fore impunitum peccatum Doeg Idumæi; ſed pro temporali deſtructione Sacerdotum, cuius ipſe cauſa fuit, retribuendum ei exitium ſempiternum. Propterea, inquit, Deus deſtruet te in finem, id eſt, propter hoc tuum peccatum Deus te radicitus deſtruet in hoc ſeculo, & in futuro, ita vt in æternum deſtructus maneas : quibus ſignificari videtur æterna deſolatio in hoc ſeculo, & æterna damnatio in futuro. Atque hæc eſt iuſta retributio impiorum, vt qui alios perdunt, ipſi quoque malè pereant. Deinde quod generatim dixerat, explicat per partes dicens, Euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium, id eſt, hoc modo te penitus deſtruet, quia puniet te exilio, & orbitate, ita vt primùm amittas opes, & patriam, deinde in exilio, & ſine liberis moriaris. Euellet, inquit, te, & emigrabit, id eſt, migrare faciet de tabernaculo tuo, & ſic exul, & vagabundus errabis: & radicem tuam euellet de terra viuentium, id eſt, te cum omni poſteritate tua de terra eradicabit : filij enim ſimiles ſunt radicibus, quia per eos Pater radicatur, & ſtabilitur

bilitur in terra. Et quoniam per terram viuentium ſignificari poteſt patria cæleſtis, indicatur hoc loco, vt ſupra diximus, etiam damnatio ſempiterna. In hebraico textu, pro, euellet te, habetur, iacthecа, quam vocem S. Hieronymus vertit, terrebit te. Sed S.Hieronymus deduxit eam vocem, à chathat, quod eſt terrere. Cæterum Septuaginta Interpretes deduxerunt à chatha, quod eſt capere ſiue carpere, quod idem eſt cum euellere.

יַחְתְּךָ חָתַת חָתָה.

VI. Videbunt iuſti, & timebunt, & ſuper eum ridebunt, & dicent, Ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum.

VII. Sed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, & præualuit in vanitate ſua.

Ex pœna impij delatoris id ſequetur, vt multi erudiantur. Videbunt iuſti, & timebunt, id eſt, caſum iſtum conſiderabunt viri iuſti, & cordati, & horrebunt. Et ſuper eum ridebunt, dicentes, Ecce homo, &c. id eſt, & illum irridebunt, quòd ſtultiſſimè egerit, cùm in Deo, qui potentiſſimus eſt, ſperare noluerit; & in diuitijs fragilibus, quæ facillimè amittuntur, ſpem ſuam poſuerit. Et præualuit in vanitate ſua, id eſt, eundem irridebunt, quòd præualere ſtuduerit non in vero robore, veraq. virtute, ſed in inſidijs, & mendacijs vanitate pleniſſimis: illud enim, præualuit, non ſignificat, quod verè tandem præualuerit, ſed quod opinione ſua præualere ſe poſſe crediderit: nam etiam ſi ad tempus aduerſus innocentes præualere viſus eſt; tamen exitus demonſtrabit, eum ſuccubuiſſe, non præualuiſſe; quando iuſti ſtabunt in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt.

VIII. Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Dei; ſperaui in miſericordia Dei in æternum, & in ſeculum ſeculi.

Concludit Pſalmum oſtendens ſe omnino contrariam viam ingreſſum eſſe. Ego, inquit, ſimilis ſum oliuæ fructiferæ in domo Dei, id eſt, non euellar, neque eradicabor, vt Doeg lignum aridum; ſed radicabor magis & magis, vt oliua ſpecioſa, ſemper virens, & fructum adferens; & quia talis ſum, ideò ſperaui in miſericordia Dei in æternum, & in ſeculum ſeculi, id eſt, ſperaui, me adiutum iri à Deo in æternum, & in ſeculum ſeculi. Vbi mirè opponit ſe Doeg Idumæo; illum comparat ligno arido; ſe verò oliuæ virenti: illum dicit euellendum etiam de tabernaculo ſuo; ſe dicit radicandum in domo Dei: illum dicit, ſperaſſe in diuitijs ſuis, ſe autem in miſericordia Dei.

IX. Confitebor tibi in ſeculum, quia feciſti: & expectabo nomen tuum, quoniam bonum eſt in conſpectu ſanctorum tuorum.

Gratias agit pro re futura, quaſi præterita, quoniam futura apud Deum, & in cognitione Prophetarum certiſsima ſunt. Confitebor, inquit, tibi in ſeculum, id eſt, laudabo te ſemper, quia feciſti iudicium hoc, vt ſperantem in diuitijs ſuis confunderes, & deſtrueres; ſperantem in te conſolareris, & ædificares.

res. Et expectabo nomen tuum, id est, & semper deinceps sperabo in te: idem enim est sperare in Deo, & expectare Deum, & nomen Dei pro ipso Deo ponitur. Quoniam bonum est in conspectu Sanctorum tuorum, id est, meritò sperabo in nomine tuo, quoniam nomen tuum dulce est Sanctis tuis, qui eius dulcedinem gustauerunt.

PSALMVS QVINQVAGESIMVS SECVNDVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem pro Macheleth intelligentia Dauid.

HIC titulus habet vnam vocem non interpretatam, videlicet pro Macheleth. Et S. Hieronymus vertit, per chorum. Sed per chorum, videtur intellexisse instrumentum musicum, vt ipse idem testatur in epistola ad Dardanum (si tamen ea epistola ipsius est) de musicis instrumentis; quomodo nonnulli accipiunt vocabulum chori in Psalmo vltimo, in illis verbis, in tympano & choro, in chordis & organo. Neque improbabile est per chorum posse intelligi cœtum cantorum canentium, vt sensus sit, Psalmum esse compositum pro choro, vt videlicet canatur à multis simul. Fateor tamen priorem expositionem videri veriorem; quoniam Septuaginta Seniores non reliquissent eam vocem non interpretatam, nisi existimassent ea voce significari nomen proprium alicuius instrumenti musici. Quod additur, intelligentiæ Dauid, significat, in hoc Psalmo aperiri intelligentiam, siue eruditionem Dauid, vt vertit S. Hieronymus: ex quo titulo colligitur argumentum Psalmi, quod est, deploratio insipientiæ generis humani: ideò enim fit mentio intelligentiæ Dauid, quia per ipsum coarguenda erat cæcitas, & insipientia generis humani.

אַל מָחֲלַת

EXPLICATIO PSALMI LII.

Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. I.
Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitati- II.
bus suis, non est qui faciat bonum.
Deus de cælo prospexit, vt videat si est intelligens, aut re- III.
quirens Deum.
Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui IV.
faciat bonum, non est vsque ad vnum.
Nonne scient omnes, qui operantur iniquitatem, qui de- V.
uorant plebem meam, vt cibum panis.

Deum

VI. Deum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

VII. Quoniam Deus dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos.

VIII. Quis dabit ex Sion salutare Israel? cùm conuerterit Deus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

Hic Psalmus idem ferè est cum Psalmo tertiodecimo, inde igitur petatur explicatio: satis enim erit hìc annotare diuersitatem vtriusque Psalmi.

Primus versiculus est omnino idem.

Secundus versiculus est etiam idem, nisi quòd in isto habetur, in iniquitatibus, in illo, in studijs: sed idem est sensus: studia enim illa sunt affectus, & desideria mala, quæ omnia iniqua sunt, & peccata, ac per hoc iniquitates.

Tertius versiculus idem est, nisi quòd hic dicitur, Deus, ibi dicitur Dominus.

Quartus versiculus idem omnino est.

Quintus versiculus, sextus, & septimus, qui habentur in Psalmo tertiodecimo, in hoc non habentur: sed, vt ibi admonuimus, illi tres versiculi additi sunt ex diuersis Scripturæ locis, & ad Psalmum propriè non pertinent.

Quintus versiculus, qui respondet octauo in Psalmo tertiodecimo, idem cum illo est, nisi quòd hic dicitur, Nonne scient; ibi dicitur, Nonne cognoscent.

Sextus versiculus, qui respondet nono, idem est cum illo, nisi quòd hic dicitur, Deum, ibi Dominum.

Septimus versiculus, qui respondet decimo, planè diuersus est. Ibi enim dicitur, Quoniam Dominus in generatione iusta est: consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes eius est: hic verò dicitur, Quoniam Deus dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Hic igitur versiculus, qui solus explicandus est, reddit rationem, cur impij trepident timore, vbi non est timor; & dicit, causam esse, quoniam Deus dissipat omnia ossa eorum, id est, debilitat omne robur eorum, vt etiam leuissima quæque formident: id verò facit admirabili prouidentia sua infatuando consilia eorum, impediendo conatus eorum, & ad nihilum redigendo omnes machinationes eorum: ossa enim in scripturis pro fortitudine passim accipiuntur. Addit Propheta, qui hominibus placent; quoniam eiusmodi homines pleni sunt timore humano, siue mundano. & totum studium eorum est hominibus placere. Apostolus autem è contrario dicit, si hominibus placerem, Christi seruus non essem. In hebræo non habetur, Qui hominibus placent, sed, Circundantium te: sed Septuaginta Interpteres non legerunt, chonac, quod est, circundantium
חֹנָךְ te, sed, chonaph, quod significat hypocritam, simulatorem, adulatorem, quam
חָנֵף vocem rectissimè interpretati sunt, ἀνθρωπαρέσκων, id est, eorum, qui hominibus placent: eiusmodi enim sunt adulatores, & hypocritæ. Adiungit Propheta, Confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos: quibus verbis videtur alludere ad versiculum decimum Psalmi decimitertij, Consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes eius est. Quasi dicat, vos impij confudistis consilium inopis confidentis in Deo: & Deus confundet vos, vt sæpè erubescere cogamini viden-

videntes irrita consilia vestra, quoniam in Deo non sperastis, & Deus spreuit vos, ac per hoc non adiuuit vos. Possent etiam hæc referri ad nouissimum iudicium, in quo omnes impij confundentur, quoniam Deus Iudex omnium spernet eos, dicens, Non noui vos, ite in ignem æternum.

Octauus versiculus, qui & postremus, idem est cum postremo versiculo Psalmi tertijdecimi, nisi quòd ibi dicitur, Cùm auerterit Deus captiuitatem. Sed quamquam auertere, & conuertere videantur esse contraria: tamen hoc loco sensum eumdem faciunt: dicitur enim Deus auertere captiuitatem, cùm tollit è medio, & ad nihilum redigit ipsam captiuitatem; quod fit cùm captiuis liberatis, captiuitas esse desinit. Dicitur autem idem Deus conuertere captiuitatem, quando captiuos reuocat, & reducit in patriam. Denique cùm dicitur auerti captiuitas, sumitur captiuitas pro forma, id est, pro ipsa vera captiuitate: cùm dicitur conuerti captiuitas, sumitur captiuitas pro personis, quæ erant captiuæ.

PSALMVS QVINQVAGESIMVSTERTIVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem in carminibus intellectus Dauid, cùm venissent Ziphæi, & dixissent ad Saul, nonne Dauid absconditus est apud nos?

X titulo colligitur argumentum. Scribitur lib. 1. Reg. cap. 23. Zipheos proditores fuisse Dauidis, qui apud eos, tamquam apud amicos manens, declinabat persecutionem Saulis. Ipsi enim Sauli patefecerunt Dauidem apud se latere: vnde factum est, vt Saul cum maximo exercitu ad eos accederet, & quasi in modum coronæ totum locum cingeret, vt Dauid penè de vita desperaret. Occasione igitur tam imminentis periculi Dauid ad Deum per orationem confugit, & hunc Psalmum, Domino inspirante, composuit. Theodoretus, & Euthymius, quem aliqui recentiores sequuntur, existimant Psalmum compositum fuisse post liberationem; & esse hymnum gratiarum actionis. S. Hieronymus, & S. Augustinus, quamuis mysticè solùm exponant, tamen indicant Psalmum compositum fuisse instante persecutione, quod clarius tradit S. Hilarius exponens ad literam & mysticè. Hanc sententiam veriorem esse, & ipse titulus, & totus Psalmi contextus ostendit. Illud, intellectus Dauid, significat, hanc fuisse sanctam prudentiam Dauidis, vt intelligeret in tam magno periculo ad Deum esse recurrendum, & in illo sperandum. In qua oratione intellexit etiam inspirante Domino, se de omni periculo liberandum.

EX-

EXPLICATIO PSALMI LIII.

I. DEus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua iudica me.

Orat Deum, vt quando defecerant omnia humana remedia, ipſe per ſe ad iuuandum accederet. Deus, inquit, in nomine tuo, id eſt, poteſtate tua, cui omnia cedunt, ſaluum me fac: & per alia verba idem ſignificans, addit, & in virtute tua, id eſt, potentia, & robore tuo, iudica me, id eſt, ſis Iudex meus, & pro meritis retribue mihi defenſionem; & aduerſario meo vltionem: non enim habebat tunc Dauid ad quem appellaret ab iniuſtitia Regis, niſi ſolum Deum. Quo exemplo admonemur, nunquam eſſe deſperandum de auxilio Domini, etiam ſi mors euidentiſſimè imminere videatur; Deus enim vbique eſt, & omnia in manibus habet, & cultores ſuos ad ſe confugientes non deſpicit.

II. Deus exaudi orationem meam, auribus percipe verba oris mei.

Iam confeſſus fuerat potentiam Domini: nunc orat, vt Dominus ad potentiam adiungat voluntatem. Deus, inquit, exaudi orationem meam, quaſi dicat, ſcio te omnia poſſe; ſed oro, vt velis; ideò peto vt exaudias orationem meam, qua te rogaui, vt poteſtate tua ſaluum me faceres. Idem repetit ſequentibus verbis, Auribus percipe verba oris mei, id eſt, ne auertas aures tuas, neque deſpicias orationem meam.

III. Quoniam alieni iuſurrexerunt aduerſum me, & fortes quæſierunt animam meam, & non propoſuerunt Deum ante conſpectum ſuum.

Explicat pericula à quibus liberari deſiderat, dicens, Quoniam alieni inſurrexerunt aduerſum me, id eſt, Ziphei, qui proximi videbantur, ſed corde alieni erant à me: inſurrexerunt contra me, irritantes Saulem ad me perſequendum: & fortes quæſierunt animam meam, id eſt, & Saul cum armato exercitu, quæſierunt vitam meam ad extinguendum eam: hæc enim erat tota ratio perſecutionis: quia enim timebat Saul, ne aliquando Dauid regnaret, cupiebat eum de medio tollere: quamuis enim Dauidem innocentem eſſe Saul non ignoraret, tamen cupiditas retinendi in propria familia Regnum, quam rationem ſtatus nunc vocant, faciebat, vt iuſtum videretur quod iniuſtiſſimum erat. Et non propoſuerunt Deum ante conſpectum ſuum, id eſt, & neque illi, neque iſti timorem Domini præ oculis habuerunt: illi enim, Ziphei videlicet, gratiam Regis legi Domini; & iſti, Saul, & ſatellites eius, regnandi cupiditatem iuſtitiæ, quam Deus imprimis obſeruari iubet, antepoſuerunt. Verè enim initium omnium malorum eſt auertere oculos mentis à Deo, & eius lege naturali omnibus nota. vide S.Thomam quæſt. 1. de Malo, art. 3.

Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. IV.

Illi, inquit, non habuerunt Deum ante oculos suos: sed Deus habuit illos ante oculos suos, & vidit quid molirentur, & non permisit, vt malam suam voluntatem implerent. Illud, ecce, significat repentinam illustrationem Prophetæ, qua præuidit auxilium Dei sibi non defuturum, & tam certo præuidit, vt tamquam de re præsente dicat, Ecce Deus adiuuat me. particula, enim, vel ponitur pro, autem, vel subintelligitur aliquid, hoc modo, Illi non proposuerunt Deum ante conspectum suum, vt facere debuissent: ecce enim Deus adiuuat me. Et Dominus susceptor est animæ meæ, id est, ecce video Deum me adiuuantem, & suscipientem quasi in sinu suo custodiendam vitam meam, quã isti quærunt mihi eripere. Et verè repentinum, & inopinatum fuit auxilium Dei: nam cùm vndique circumdedisset Saul exercitu suo Dauidem, vt euadere non posset: repente venit nuncius ad Saulem, qui diceret Philistæos magno agmine se infudisse in regionem Saulis. quo nuncio coactus est Saul recedere à persequendo Dauide: & fortasse orante Dauide venit ille nuncius, & Dauid, qui eum in spiritu præuiderat, dicit, Ecce Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ.

Auerte mala inimicis meis, & in veritate tua disperde illos. V.

Per imprecationem intelligitur prædictio, vt sæpè monuimus; & in hebræo legitur per modum prædictionis. sic enim ad verbum reddi possunt verba hebraica, Reuertetur malum inimicis meis. nostra autem lectio facilior esset si ita legeremus, Auerte mala à me ad inimicos meos. Sed in eundem sensum verba explicanda sunt. Auerte mala, quæ mihi impendent, à me, & conuerte illa ad inimicos meos. Quod quidem ita factum est, nam Saul Dauidem persequebatur: & continuò factum est, vt Philistæi persequerentur Saulem. Ita pericula, quæ imminebant à Saule Dauidi, cœperunt imminere à Philistæis Sauli. Illud autem, & in veritate tua disperde illos; impletum est non diu postea. nam in montibus Gelboë perijt Saul cum exercitu suo, in quo exercitu credibile est adfuisse, & similiter perijsse illos, qui Dauidem persecuti fuerant: disperdere enim hoc loco non significat, dissipare, sed omnino delere, & extinguere, si vox hebraica consideretur. Vide lib. 1. Reg. cap. vlt. Illud in veritate tua, significat, iuxta promissiones tuas, siue secundùm iustitiam tuam, qua reddis vnicuique secundùm opera sua.

Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est. VI.

Videns Propheta, se continuò exauditum, siue ex prænotione futuræ liberationis, siue ipso orante discesserit Saul propter pericula Philistinorum sibi denunciata; gratias agit Deo, ac dicit, Voluntariè sacrificabo tibi, id est, promptissimo animo offeram sacrificium laudis: & idem alijs verbis repetens ait, & confitebor nomini tuo, id est, confessionem laudis offeram tibi (nomen enim

Dei pro ipſo Deo ponitur) quoniam bonum eſt. Siquidem nomen Dei, pro re ſignificata ſumptum, id eſt, pro ipſo Deo, res eſt omnium optima; ita vt Chriſtus ipſe dixerit, Nemo bonus, niſi ſolus Deus. Matth. 19. Luc. 18. Marci 10. S. Auguſtinus rectè monet, occaſione aduerbij, voluntariè, Deum eſſe diligendum propter ſeipſum, amore puro, non tam propter præmium aliquod, quàm propter ipſius Dei ſummam, & ineffabilem bonitatem; quam dilectionem, qui habet, non minus Deo ſacrificat, eiq. confitetur in proſperis, quàm in aduerſis: ſiquidem Deus non minus bonus eſt, cùm nos flagellat, quàm cùm paſcit & recipit.

VII. Quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me, & ſuper inimicos meos deſpexit oculus meus.

Oſtendit ex effectu Deum eſſe bonum; quoniam tam cito exaudiuit ſeruum ſuum. Quoniam, inquit, ex omni tribulatione eripuiſti me, id eſt, quoniam reuelans mihi meam certam liberationem, iam in ſpe ex omni tribulatione liberaſti me: & ſuper inimicos meos deſpexit oculus meus, id eſt, & in eadem prænotione iam oculus meus vidit inimicos meos proſtratos, & conſumptos: refertur enim hoc ad id, quod antea dixerat, in virtute tua diſperde illos. Niſi fortè placeat, vt ſupra indicauimus, ipſo Propheta orante incœpiſſe eius liberationem, recedente videlicet Saule propter nuncium allatum de aduentu Philiſtinorum; tunc enim ſenſus erit, Quoniam ex omni præſenti tribulatione eripuiſti me, & oculus meus vidit inimicos meos recedentes cum Saule Duce ipſorum. Nam vox illa, deſpexit, non ſignificat contemptum, ſed ſimplicem viſionem, vt perſpicuum eſt ex hebraica voce, rahatha; verti enim potuiſſet, Super inimicos meos reſpexit oculus meus, id eſt, oculus meus liberè, & ſine timore reſpexit inimicos meos. Vulgatus Interpres poſuit, deſpexit, vt ſignificaret Dauidem ex alto loco vidiſſe inimicos proſtratos, aut recedentes, iuxta duas expoſitiones indicatas. Verè enim Dauid deſpexit, id eſt, deorſum aſpexit inimicos ſuos, ſiue quia tunc erat in monte edito corporaliter, ſiue quia ſpiritus prophetiæ in altum illum euexerat, & ex alto diuinæ reuelationis inimicos ſuos vidit quaſi iacentes in imo. Porrò hic Pſalmus quotidie in Eccleſia frequentatur ad horam primam, vt exemplo Dauidis diſcamus aduerſus omnes perſecutores armis orationis ad initium diei communiri, ſcientes quòd omnes qui piè viuere volunt in Chriſto Ieſu, perſecutiones aſſiduè patiuntur.

ראתה

PSAL-

PSALMVS QVINQVAGESIMVS QVARTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, in carminibus intellectus Dauid.

IN titulo nihil eſt, quod non ſit alias explicatum. Argumentum eſſe volunt Sancti Patres Hilarius, & Hieronymus de paſſione Chriſti: Euthymius, & Theodoretus Pſalmum exponi volunt de Dauide fugiente perſecutionem Saulis, vel potius Abſalonis: S. Auguſtinus de homine iuſto in tribulatione poſito, ſiue de corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia. Sed omnes expoſitiones admitti debent, aut certè poſſunt: nam quod de Dauide Pſalmus ad literam rectè exponatur, intelligi poteſt ex præcedente, & ſequente, & ex alijs multis, vbi diſertis verbis ponitur in titulo, Pſalmum eſſe compoſitum occaſione talis, vel talis perſecutionis, quam Dauid patiebatur. quod etiam Dauid figuram Chriſti geſſerit, & quod Pſalmi ferè omnes ad Chriſtum principaliter pertineant, dubitari non poteſt, cùm ipſe Dominus aliquoties Pſalmos de ſe ſcriptos allegauerit, & Lucæ vltimo dixerit, Neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moſis, & Prophetis, & Pſalmis de me. Denique quod exemplo Dauidis omnis iuſtus eodem modo orare poſſit, dubium eſſe non poteſt.

EXPLICATIO PSALMI LIV.

EXaudi Deus orationem meam, & ne deſpexeris depre- I.
cationem meam: intende mihi, & exaudi me.

Incipit Dauid quaſi à proœmio, quo captatur beneuolentia Iudicis, ac petitur, vt benignè, & attentè audire velit: ac primùm dicit, Exaudi Deus orationem meam. Deinde ne fortè oratio, vel perſona orantis diſpliceat, vtrunque commendat, ac de oratione dicit, Ne deſpexeris deprecationem meam, id eſt, humilem, & ſupplicem precem meam: id enim propriè ſignificat vox hebraica hoc loco poſita: de perſona verò orantis addit, Intende mihi, & exaudi me, id eſt, benignè me reſpice, & benignam aurem mihi porrige. Fortaſſe etiam ter eandem orationem repetit, quia nouerat Deum eſſe Trinitatem, & orationem dirigit ad Patrem, deprecationem ad Filium, perſonam orantis ad Spiritum ſanctum. Denique tertiò idem alijs verbis orat, vt affectum, & deſiderium oſtendat: quo modo & Chriſtus in horto eandem orationem tertiò repetiuit, Matth. 26. & Apoſtolus ter Dominum rogauit. 2. Corinth. 12.

Contriſtatus ſum in exercitatione mea, & conturbatus ſum II.
à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.

Exponit nunc materiam orationis ſuæ, quæ eſt vehemens perſecutio inimicorum, ob quam contriſtabatur, & conturbabatur, & à qua liberari deſiderabat.

אָרִיד bat. In hebræo, pro voce, Contriſtatus, eſt verbum, arid, quod ſignificat flebo, ſiue vlulabo; ſed futurum ponitur pro præterito, vt ex verſione Septuaginta, & S.Hieronymi perſpicuum eſt. & pro voce, in exercitatione mea, eſt, Sichi, quod ſignificat, meditationem, & ſubmiſſa voce loquutionem. Itaque ſenſus eſt, fleui dum exercerer cogitando, & mecum ipſe conferendo miſerias meas: quod idem eſt cum eo, quod nos habemus, Contriſtatus ſum in exercitatione mea. Sed verba hebraica clariora ſunt. ſequitur, Et conturbatus ſum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris, id eſt, non ſolùm triſtis fui, & fleui ob præſentes miſerias, ſed etiam timui futuras, conturbatus à voce inimici comminantis longè peiora, & à tribulatione, quam minabatur peccator inimicus meus. Idem enim eſt à voce inimici, & à tribulatione peccatoris: nam inimicus peccator voce ſua tribulationem minabatur innocenti. Iſtum autem inimicum peccatorem intelligere poſſumus, tum Saulem, aut Abſalonem reſpectu Dauidis; tum Caipham, & Annam reſpectu Chriſti; tum quemlibet perſecutorem reſpectu hominis probi.

שִׂיחִי

III. Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira moleſti erant mihi.

Oſtendit, non vanam fuiſſe turbationem ſuam. Quoniam inimici declinauerunt, inquit, in me iniquitates, id eſt, proiecerunt in me falſa crimina, conuicia, calumnias, opprobria, vt exponunt SS. Patres Hilarius, & Auguſtinus: ex quo intelligimus, vocem, iniquitates, eſſe in caſu accuſandi, non in caſu nominandi, vt nunc habent codices græci communiter: & in ira moleſti erant mihi, id eſt, & ob iram in me conceptam moleſti erant non verbis tantùm calumniantes, ſed etiam factis me perſequentes.

IV. Cor meum conturbatum eſt in me: formido mortis cecidit ſuper me.

Explicat magis in particulari, quod dixerat, conturbatus ſum. Conturbatum, inquit, eſt cor meum in me, id eſt, in intimis meis, vbi ſedes cordis eſt, conturbatus ſum. In hebræo habetur clarius, cor meum doluit in medio mei. Et ſubiungit rationem dicens, & formido mortis cecidit ſuper me: nulla enim res facilius ad intima deſcendit, & magis totum hominem turbat, quàm mortis imminentis periculum: hoc impletum fuiſſe in Dauide, cùm plorans fugeret à facie Abſalon, & in Chriſto cùm in horto paueret, & ſudorem ſanguineum funderet, notiſſimum eſt.

V. Timor, & tremor venerunt ſuper me, & contexerunt me tenebræ.

Idem alijs verbis dicit, & quaſi ſummatim omnia comprehendit: nam timor in anima erat, tremor in corpore, tenebræ autem mœroris totum hominem operuerant: ſicut enim lætitia exhilarat, & dilatat cor, ſic etiam mæſtitia conſtringit, & obducit, ac per hoc tenebras facit. vnde etiam qui mærent, tenebras quærunt, in cubicula ſe abdunt, feneſtras claudunt.

Et

Et dixi quis dabit mihi pennas, ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam. VI.

Verba ſunt iuſti ſuſpirantis ad patriam cæleſtem, neque enim alibi vera requies inuenitur. quaſi dicat, ò ſi nunc poſſim ad altiſſimos montes cæleſtis Hieruſalem confugere, quo modo columba poteſt pernicitate ſua vngues accipitris euadere, vel quo modo columba tempore diluuij cùm non inueniret, vbi requieſceret pes eius, ad manus Noë, atque ad arcam redijt. Propriè autem iuſtus columbæ comparatur, quæ innoxium eſt animal, fœcundum, & ſimplex, & non pugnando; ſed fugiendo vincit: ſic enim, & vir iuſtus aduerſus tentationes accipitris Tartarei fugiendo potius, quàm diſputando, vel altercando vincere ſolet.

Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. VII.

Hæc ſatis appoſitè Dauidi conueniunt, qui fugiens Saulem, & poſtea Abſalonem ad deſertum ſe contulit. quaſi dicat, quia non datur mihi, vt inſtar columbæ ad locum veræ quietis aſcendam, feci quod potui: nam elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. Idem conuenit cuilibet viro iuſto in tribulationibus poſito, qui cùm non poſſit ad patriam commigrare, elongat ſe cogitatione à tumultibus ſeculi, quantum poteſt, & ad ſolitudinem cordis, & conſcientiæ ſe transfert, vbi ſolus cum ſolo Deo colloquens aliquantulam quietem inuenit.

Expectabam eum, qui ſaluum me fecit à puſillanimitate ſpiritus, & tempeſtate. VIII.

In ea ſolitudine expectabam Deum, id eſt, auxilium eius, qui me ſaluum fecit; id eſt, qui alias ſaluum fecit, & ſaluum facere ſolet à puſillanimitate ſpiritus, & tempeſtate, id eſt, à paruo animo ad tolerandum, & à magna tentatione. Vbi coniunguntur duo, quæ mirum in modum amplificant neceſſitatem auxilij diuini: nam ſi paruitati animi contingat parua tentatio, vel magno animo magna tentatio, æquale erit certamen; ſed ſi cum paruitate animi iungatur magna tentatio, intolerabilis erit. Hoc igitur nunc dicit, ſibi accidiſſe, ac proindè petit à Deo vel vt ſibi addat vires, vel diminuat tentationem, vel (quod magis optandum eſt) vtrunque faciat. Sed Codices hoc loco ſunt admodum varij: nam hebraicus habet ad verbum, Feſtinabo, vt ſaluer à ſpiritu concitato, à tempeſtate. Græcus autem habet, Expectabam Deum, qui me ſaluum faceret à puſillanimitate, & tempeſtate. Noſter autem interpres videtur aliquid ab hebræo, aliquid à græco accepiſſe. prima vox hebraica achiſa ſignificat, Feſtinabo, nec video quid legere potuerint Septuaginta, vt verterent, expectabam; ideò exiſtimo illos vertiſſe non verba, ſed ſenſum: nam, feſtinabo vt ſaluer, benè cohæret cum, expectabam ſaluantem Deum: ſiquidem expectabat ſalutem ex feſtinatione per orationem ad Deum. quo modo, qui in fuga ſpem ponit, dicere poteſt, expectaui ſalutem ex feſtinatione in currendo, & fugiendo. Sic igitur vir iuſtus feſtinans ad Deum feruenti deſiderio, orando, & pulſando, expectabat auxilium, quo ſaluus fieret. Illa vox, Deum, quæ eſt in græco, non eſt in hebræo, neque in Patribus, Hilario, Hieronymo, Auguſtino. Itaque videtur אחישה

detur addita à posterioribus explicandi gratia. Illud autem à pusillanimitate spiritus; facilè colligitur ex hebræo, & concordatur cum græco: nam vox hebræa Soa,non habetur, nisi hoc loco, & communiter dicitur significare concitationem; vndè sanctus Hieronymus vertit, à spiritu tempestatis, id est, à spiritu concitato; sed quia sequitur, à turbine, siue à tempestate; rectius dicemus, spiritum concitatum hoc loco significare spiritum hominis metu concitatum, & turbatum, quod idem est cum pusillanimitate spiritus: nam qui magno spiritu,vel animo sunt, non facilè turbantur, & concitantur; sed firmi, ac stabiles permanent. Itaque sensus erit in hebræo, festinabo, vt saluer à spiritu concitato, à tempestate, id est, à paruitate animi, & à tempestate tribulationis. In græco non nominatur spiritus, quia intelligitur in voce pusillanimitatis, idem est enim pusillus animus,& pusillus spiritus.

סעה

IX. Præcipita Domine, diuide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate.

Quia expectabat salutem à Domino per orationem, orat Deum, vt impediat consilia hostium suorum. Præcipita, inquit, Domine, id est, præcipita in profundum, inimicos meos: hoc enim significant vox hebræa, & græca. Vnde legit Augustinus, demerge eos: deindè addit modum, quo velit illos præcipitari in exitium. Diuide, inquit, linguas eorum, id est, fac vt qui contra me conspirarunt, non conueniant in consilijs; sed vnus hoc,alius aliud iudicet, & loquatur. & verè sic accidit inimicis Dauid: nam cùm Absalon capta ciuitate consultaret de modo perdendi Dauidem, varij varia consilia dederunt: infatuauit autem Deus consilium Achitophelis, quia inspirauit Absaloni, vt consilium eius non sequeretur; inde deteriore consilio electo rem malè gesserunt, & plurimi eorum perierunt. Itaque ex diuisione linguarum in præcipitium acti sunt. vide lib.2.Reg.cap.17.& 18. sequitur, Quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate. Hæc etiam satis appositè exponuntur de Dauide, qui viderat in ciuitate sua Hierusalem proditionem iniquissimam aduersus personā suam, & rebellionem manifestissimam, quæ significata est nomine contradictionis; quia contradicebant eius imperio, cùm Absalonem in Regem elegissent. Possunt etiam exponi hæc omnia de Christo, vt exponit sanctus Hilarius: necnon de viro iusto, qui persecutionem iniustam patitur,& contradictionem à ciuibus Babyloniæ, id est, ab amatoribus Mundi, qui semper persequuntur, & odio habent eos, qui de Mundo non sunt; sed vt hospites,& peregrini in Mundo sunt.

X. Die ac nocte circundabit eam super muros eius iniquitas: & labor in medio eius,& iniustitia.

XI. Et non defecit de plateis eius vsura,& dolus.

Pergit describere iniquitatem ciuitatis,à qua ipse persecutionem patiebatur; ac mirabili modo loquendi dicit,iniquitatem,quasi armatum militem obtinuisse muros eius,vt iustitia non posset accedere. Die, inquit,ac nocte,id est, semper, circundabat eam super muros eius iniquitas, id est, iniquitas super muros eius consistens circundabat eam, instar custodiæ militaris: & labor in medio eius,

eius, & iniustitia, id est, & interim intus in ipsa ciuitate nihil aliud erat, nisi labor miserorum, & iniustitia potentiorum; dum securè, & liberè iniusti diuites, & potentes opprimerent pauperes, & imbecilles. Et non defecit de plateis eius vsura, & dolus, id est, & oppressio illa partim erat manifesta, dum in ipsis plateis exigerent vsuras diuites à pauperibus: partim occulta, dum varijs dolis, & insidijs eos circumueniebant, & vexabant. Hæc conueniebant quidem Hierosolymæ tempore Dauidis, sed multò magis tempore Christi; & multò maximè conueniunt Babyloniæ, id est, amatoribus Mundi huius, in quo regnat concupiscentia carnis, concupiscentia occulorum, & superbia vitæ.

Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem XII.
vtique.
Et si is, qui oderat me, super me magna loquutus fuisset: XIII.
abscondissem me forsitan ab eo.
Tu verò homo vnanimis, Dux meus, & notus meus. XIV.
Qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei am- XV.
bulauimus cum consensu.

Postea quam conquestus est Dauid de tota ciuitate, & populo; conqueritur nunc de vno particulari proditore, qui videtur fuisse Achitophel, si Psalmus exponatur de Dauide: Iudas autem, si exponatur de Christo: quiuis alius falsus amicus, si de homine iusto generatim accipiatur. Ait, igitur, Si inimicus aliquis manifestus maledixisset mihi, æquo animo tulissem; quia inimicus solet id facere, & non est mirum, si faciat. Et si is, qui oderat me, ita vt profiteretur manifestam inimicitiam mecum, magna aliqua conuicia, vel magnas calumnias de me loquutus fuisset; ego forsan abscondissem me ab eo; vt eius iracundiam mitigarem, & ne darem occasionem maiorum conuiciorum. Sed à te abscondi non poteram, neque vnquam eiusmodi proditionem à te expectassem, quoniam tu homo vnanimis videbaris, id est, amicissimus meus, & vnum cor, & vnam animam mecum habens. Item Dux meus, id est, consiliarius meus primarius, cuius ego sententiam in rebus agendis semper sequebar. (Erat enim Achitophel consiliarius Dauidis, & talis consiliarius, vt consulere Achitophelem idem ferè esset, ac Deum consulere, vt dicitur. 2. Reg. 16.) Sed si exponatur Psalmus de Iuda, dicetur Iudas Dux Christi, quia à Christo Dux fuerat constitutus populorum cum alijs Apostolis, iuxta illud Psalm. 44. Constitues eos Principes super omnem terram. Item notus meus, id est, familiaris, & commensalis, qui simul mecum dulces capiebas cibos. dicuntur autem dulces cibi, quia amicitia conuiuarum eos facit dulciores: nam in hebræo ad literam habetur, qui simul dulces faciebamus cibos. Sed sanctus Augustinus dulces cibos intelligit, Eucharistiam, quam Iudas cum Christo in vltima cœna gustauit, qui cibus omnem habet saporum suauitatem. Denique non solùm vnanimis, & notus, & commensalis in rebus politicis, & domesticis; sed eiusdem religionis, & eiusdem sententiæ in sacris cerimonijs: ambulauimus enim in domo Dei cum consensu, id est, non fuit inter nos vlla dissensio in actionibus, quæ ad cultum Dei pertinebant. In hebræo pro, cibos, est sod, quod secretum, non cibum, significat. סוד

סוד Sed credibile eſt Septuaginta Interpretes non habuiſſe in ſuis Codicibus, ſod, ſed, zed, quod eſcam ſignificat: & magis cohæret dulcedo cum cibis, quam cum ſecreto: capere enim dulces cibos, rectius dicitur, quàm capere dulce ſecretum. Illud etiam, cum conſenſu; ex hebræo ſanctus Hieronymus vertit, in terrore. Sed fortaſſe ſanctus Hieronymus non habuit in ſuo Codice, raghes, vt nos habemus, quod ſignificat, coniunctim, ſed habuit raghez, quod terrorem ſignificat: noſtra lectio conuenit cum hebraico, & græco Codice.

צִיר

רִגְשׁ

רִגְז

XVI. Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in infernum viuentes.

Imprecatur, ſeu potius prædicit per formam imprecationis, eam pœnam, quã iuſtè dederunt Dathan, & Abyron. num. 16. Qui ſeditionem, & ſchiſma facientes viui à terra dehiſcente abſorpti ſunt: qui quidem viuentes perierunt, id eſt, videntes ſe abſorberi, & viuos ſepeliri perierunt. Hoc impletum eſt in ijs, qui Dauidem, Abſalone duce, perſequebantur: nam plurimos eorum ſaltus conſumpſit, non gladius, vt dicitur. 2. Reg. 18. Impletum quoque eſt in Iudæis, qui in obſidione Hieroſolymæ viuentes, & videntes peribant, vel fame cadentes in plateis, vel ex muris ſe deijcientes, vel in foueis deliteſcentes: denique impletur in plurimis impijs, qui vident apertiſſimam veritatem, & ſponte oculos claudunt; vel non ignorant in eo ſtatu, in quo verſantur, ſe ſaluos eſſe non poſſe, & tamen ſcientes, & volentes in eo ad mortem vſque perſeuerant.

XVII. Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.

Hæc eſt ratio tam ſeueræ imprecationis; iuſtè enim abſorbentur viuentes à terra, vt perpetuò habitent cum pœnis, qui elegerunt habitare cum vitijs: nam nequitiæ in habitaculis eorum, & non in habitaculis vacuis; ſed in medio eorum, id eſt, cum ipſis in eiſdem habitaculis commoratæ ſunt.

XVIII. Ego autem ad Deum clamaui, & Dominus ſaluabit me.

XIX. Veſpere, & mane, & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudiet vocem meam.

Prædixit interitum inimicis: nunc ſibi ſalutem prædicit. Ego, inquit, clamaui ad Dominum ardenti oratione; & ipſe ſaluabit me à periculo, in quo verſor. & deinceps clamabo non ſemel; ſed etiam ſecundo, & tertio, videlicet veſpere, mane, & meridie, narrando, & annunciando ærumnas meas, & miſericordias Domini, & ipſe Dominus exaudiet me. Conſuetudo ter in die orandi, legitur etiam apud Danielem, cap. 6. Fortaſſe in honorem ſanctiſſimæ Trinitatis, cuius myſterium Prophetis non erat incognitum. Cur autem dicatur veſpere, mane, & meridie, & non potius mane, meridie, & veſpere; ratio eſſe videtur, quoniam ſecundùm legem feſta celebrabantur à veſpera ad veſperam, vt dicitur Leuit. 23. proinde primùm tempus orationis erat veſpertinum: quod etiam nunc obſeruat Eccleſia, quæ incipit officia Diuina à primis veſperis.

Redi-

Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi: quoniam inter multos erant mecum. XX.

Explicat, in quo sit exaudiendus à Deo. Redimet in pace, id est, ad pacem restituet animam meam, id est, vitam meam ab his, qui appropinquant mihi, id est, qui de propinquo aduersus me dimicant: quoniam inter multos erant mecum, id est, quoniam multi erant dimicantes mecum, siue multi erant aduersum me vnum, siue in magna multitudine erant, qui mecum pugnabant. Hunc existimo sensum esse huius obscurissimi loci cum sancto Hieronymo in versione sua ex hebræo. Itaque sententia erit, Deus liberabit vitam meam, transferendo eam à prœlio appropinquantium contra me, ad optatam pacem. & id faciet ea ratione, quoniam iniquum erat, vt multi contra me vnum pugnarent: Quod si hoc duriusculum videatur, poterit cum Euthymio ita exponi, Redimet in pace, id est, sine labore meo, animam meam, id est, vitam meam, ab his qui appropinquant mihi, vt mihi noceant; quoniam isti ipsi antea inter multos alios erant mecum: proinde proditoriè, & iniustè contra me pugnant, qui paulò antea in meis castris militabant. Impletum est hoc in Dauide, qui in prœlio contra Absalonem sine labore vicit, quia domi remansit, vt dicitur. 2. Reg. 18. Impletum quoque est in Christo, qui liberatus est à morte per resurrectionem omnino in pace, & sine labore.

Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui est ante secula. XXI.

Exaudiet, inquit, me, qui oppugnor iniustè, & humiliabit eos, qui me oppugnant, is qui est ante secula, id est, Deus creator seculorum. In hebræo significantius habetur, Qui sedet ab initio, id est, qui ab initio mundi Iudex sedet omnium hominum, is iudicabit pro me, & condemnabit aduersarios meos.

Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum: extendit manum suam in retribuendo. XXII.

Meritò, inquit, humiliabit illos iustus Iudex, quia non est illis commutatio; obdurati enim sunt, neque pœnitet eos sceleris sui: & non timuerunt Deum; sed magis homines reueriti sunt; ideò Deus extendit manum suam in retribuendo singulis, prout merebantur. Non desunt, qui illud (non est illis commutatio) volunt debere exponi, non est illis redditio vicissitudinis, & hanc esse vim græcæ vocis. Sed vox hebraica non potest accipi pro redditione vicissitudinis: nam sanctus Hieronymus rectè vertit, non mutantur, & similiter reddidit Symmachus, Theodoreto teste: proinde si velimus concordare Codicem græcum cum hebraico: oportet vocem illam ἀντάλλαγμα accipere hoc loco pro commutatione hominis à vitio ad virtutem, non pro permutatione vnius rei cum altera: & potest ita accipi, vt communiter accipiunt Interpretes tum græci, tum latini, quia vox illa generalis est.

Contaminauerunt testamentum eius, & diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius. XXIII.

Hic

Hic verſiculus obſcuriſſimus eſt propter mutationes numeri ſingularis in numerum multitudinis. In hebræo habetur in ſingulari, contaminauit teſtamentum eius, diuiſerunt, ſiue molliuerunt præ butyro os ſuum, vel os eius: ſed cùm dicitur, contaminauit, poteſt exponi, contaminauit vnuſquiſque teſtamentum eius, quod eſt idem cum illo, contaminauerunt teſtamentum eius. Illud etiam, præ butyro, ſi legatur vox hebraica, chamaoth, per, ח, non per, א, ſignificabit præ ira, vel ab ira, vt verterunt Septuaginta Interpretes. Illud etiam, diuiſerunt, poteſt etiam ſignificare, diuiſi ſunt: nam vtranque ſignificationem habet vox, chalecu. ſenſus igitur hic erit, Deus iuſtè extendit manum ſuam in retribuendis ſupplicijs inimicis meis, quoniam illi non ſolùm non voluerunt mutari de vitio ad virtutem; ſed magis, ac magis contaminauerunt teſtamentum, ſiue pactum eius, malis ſuis operibus præuaricando leges eius: propterea diuiſi ſunt, hoc eſt, diſperſi, ac diſſipati ſunt ab ira vultus Dei; quia appropinquauit cor illius, Dei videlicet, ad eos puniendos.

חמהות
חמאות
חלקו

XXIV. Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula.

Redit ad malitiam præcipui proditoris, qualis fuit Achitophel reſpectu Dauidis, & Iudas reſpectu Chriſti. Molliti, inquit, ſunt ſermones eius ſuper oleum, id eſt, præ oleo; & tamen ipſi ſermones eius non ſunt verba; ſed iacula, ſiue lanceæ: delectant aures, feriunt corda: tales ſunt omnes occultæ detractiones, omnes blanditiæ meretricum, omnes perſuaſiones hæreticorum, omnes proditorum ſimulationes.

XXV. Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet: non dabit in æternum fluctuationem Iuſto.

Conſolatur Propheta in fine Pſalmi ſe, & ſui ſimiles, atque exhortatur ad fiduciam totam in Domino collocandam, qui ſine dubio ſollicitus eſt pro ſeruis, & amicis ſuis, vt S.Petrus admonet in epiſtola prima cap. 5. Omnem ſollicitudinem veſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi eſt cura de vobis: quod ipſum copiosè, & multis exemplis allatis Chriſtus ipſe monet, Matth. 6. Quæ non eò pertinent, vt ociosè viuamus, & de victu quærendo ſolliciti nullo modo ſimus: ſed vt non anxiè, & perturbatè viuamus, ac vt præcipuam ſpem, & fiduciam non in noſtris viribus, vel induſtria, ſed in Dei miſericordia, & prouidentia collocemus. Iacta, inquit, ò anima mea, & quiſquis es timens Deum, in Dominum curam tuam, id eſt, relinque prouidentiæ diuinæ curam eorum, quæ tibi neceſſaria ſunt ad vitam, ſiue ſuſtentandam, ſiue protegendam: & ipſe te enutriet, ipſe tibi de neceſſarijs omnibus prouidebit, benedicens laboribus manuum tuarum, & proſperans omnia opera tua: nec ſolum enutriet te, ſed etiam defendet ab inimicis, & ſi aliquandiu fluctuari iuſtum permiſerit ad probandam patientiam, ſiue defectu rerum neceſſariarum ad vitam, ſiue perſecutionibus impiorum: tamen hæc non diu durabunt, quia non permittet Deus Iuſtum in æternum ærumnarum fluctibus agitari: æterna enim tribulatio ſolis impijs reſeruatur, vt dicitur in ſequenti verſiculo.

XXVI. Tu verò Deus deduces eos in puteum interitus.

Impios

Impios videlicet, tu Deus Iudex deduces in puteum mortis; vnde nunquam emergere poterunt. Vocatur autem puteus interitus ipsa gehenna ignis æterni, in qua qui decidunt, perpetuò moriuntur; viuunt enim semper in pœnis, vt semper moriantur, & mortis finem, quem cupiunt, nunquam inueniant.

Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos: ego autem sperabo in te Domine. XXVII.

Non solùm viri, qui insidiantur sanguini, præcipitabuntur in puteum mortis æternæ, sed etiam hic in terris non diu viuent: iustum enim iudicium est, vt qui vitam eripiunt, vitam perdant. Sic enim Deus ait Gen. 9. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. & Dominus Matt. 26. Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt. Sed hæc omnia testimonia tum Psalmi huius, tum Genesis, & Euangelij, non significant, omnes omnino, qui occidunt esse occidendos; sed eos tantùm qui iniustè occidunt, & eos præcipuè, qui ex insidijs occidunt: illi enim propriè sunt viri sanguinum & dolosi. Deinde neque significant omnes omnino qui ex insidijs occidunt, gladio perituros; sed vt plurimum fieri, vt occidantur, vel à Iudice, vel ab hostibus, vel à seipsis, vel à casu aliquo, qui tamen respectu Dei non sit casus, sed dispositio prouidentiæ ipsius. Denique illud, non dimidiabunt dies suos; non est accipiendum mathematicè, id est, nimis subtiliter; sed est modus loquendi, quo vitæ breuitas significatur. Quod autem quidam obijciunt ex Psal. 72. Et dies pleni inuenientur in eis; non impedit veritatem huius versiculi: nam S. Hilarius hoc loco scribit, verba illa intelligi de iustis, hæc de iniquis. quod si etiam quis contendat, vtraque intelligi de peccatoribus, responderi poterit, illud non dici de viris sanguinum, & dolosis; sed de alijs peccatoribus, vel de paucis quibusdam, qui interdum extra communem regulam diu viuere permittuntur. Concludit Propheta illis verbis sibi valdè familiaribus, Ego autem sperabo in te Domine: quæ videntur referenda ad omnia supra dicta, vt sensus sit, Ego autem tum vt liberer à proditoribus, qui sunt hostes occulti; tum vt euadam inimicos manifestos; tum vt non incidam in pœnas impiorum; vt non cadam in puteum interitus; vt dies mei in medio cursu non deficiant; sperabo in te Domine, non in viribus meis.

PSALMVS QVINQVAGESIMVS QVINTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem pro populo, qui à Sanctis longè factus est. David in tituli inscriptionem, cùm tenuerunt eum Allophyli in Geth.

N hoc Titulo habetur primo materia, siue argumentum Psalmi: deinde auctor, & excellentia Psalmi. Sed hæc omnia pendent ex historia, quæ habetur lib. 1. Reg. cap. 21. vbi scribitur, Dauidem fugisse à Saule, qui eum quærebat ad necem; & peruenisse ad Achis Regem Geth Philistæum: sed cùm à Philistæis agnitus fuisset, & detentus tamquam hostis ipsorum; simulasse insaniam, & furorem, & eo modo è manibus eorum elapsum venisse in speluncam quandam, ibiq. ad eum congregatum fuisse populum quadringentorum hominum exulum, & miserorum. Ex hac historia colligimus, populum elongatum à Sanctis, pro quo scribitur Psalmus, esse populum illum quadringentorum exulum, qui ad tabernaculum Dei accedere non poterant, sed cum Dauide huc atque illuc vagabantur: & hoc est argumentum Psalmi, deploratio miseriarum Dauidis, & populi eius. Auctor, & excellentia Psalmi continetur in illis verbis, Dauid in tituli inscriptionem: nam tituli inscriptio, vt intelligi potest ex voce græca στηλογραφία, est inscriptio incisa in columna ad æternam memoriam. Sensus igitur est, Psalmus Dauidis scriptus ab eo, quasi incisus in columna, ad memoriam sempiternam: denique occasio scribendi fuit illa euasio de manibus Philistinorum per simulatam stultitiam, quando tenuerunt eum Allophyli, id est, Philistæi in Geth. S. Hieronymus ita vertit hunc titulum, Pro columba muta, eo quòd procul abierit Dauid simplex, & humilis, quando tenuerunt eum Philistæi in Geth. Quæ versio satis conuenit cum verbis hebraicis, vt nunc habentur in Biblijs: & pro columba muta, intelligitur idem Dauid, qui obmutuit, quando stultum se finxit. Cæterum Septuaginta Interpretes viri doctissimi, sine dubio rectè verterunt quod in libris hebraicis inuenerunt. Ideò dicendum est, per columbam, quæ legitur in hebræo, illos intellexisse populum, & vertisse sensum, non verba. Sæpè enim in
אֵלֶם Scripturis populus per columbam significatur: per vocem, ellem, quod significat mutam, illi verterunt, à Sanctis, quia habuerunt in suo codice inuerso
מֵאֵל modo easdem literas, meel, quod est à Deo, & per Deum intellexerunt arcam Dei, & vt clariorem sensum redderent, verterunt, à Sanctis, id est, à sanctuario
מִכְתָּם vbi erat arca Dei: per vocem, mictam, quam S. Hieronymus vertit, simplicem,
מִכְתָּב & humilem, ipsi verterunt inscriptionem tituli, quia legerunt, mictab, quod inscriptionem significat. S. Hilarius, & S. Augustinus totum Psalmum de Christo exponunt, qui per Dauidem figuratus est; & per tituli inscriptionem S. Augustinus titulum Crucis intelligit.

EXPLI-

EXPLICATIO PSALMI LV.

Miserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo: tota die impugnans tribulauit me. I.

Incipit ab oratione, & misericordiam postulat; quoniam miseriam suam agnoscebat: patiebatur enim indignam persecutionem Saulis, & cùm ab ea declinare vellet, incidit in grauiorem Philistinorum: & ab vtraque ad tempus liberatus, in spelunca interim exul, & inops delitescebat. Miserere, inquit, mei Deus, qui miserorum vnicum soles esse refugium. Quoniam conculcauit me homo, id est, Saul; dicit autem, homo, potius quàm Saul, vt opponat hominem Deo, quasi dicat, Tu Deus miserere, quandoquidem homo est qui tribulat: cælum aspicio, dum à terra despicior: ad Dominum confugio, dum conseruus me persequitur. Tota die impugnans tribulauit me, hoc est, non semel mihi nocuit, sed omni tempore mihi molestus fuit; neque me vnquam quiescere passus est. Hæc verissima esse intelliget, qui legerit primum librum Regum. Neque difficile erit hæc omnia ad Christum applicare, qui propter nos factus est homo, & tamen homo semper eum impugnauit, & tribulauit à natiuitate vsque ad sepulturam: & postea corpus eius, quod est Ecclesia, impugnare, & tribulare non cessat, neque ad diem vsque iudicij cessabit. Significatur autem nomine hominis, cùm dicitur, conculcauit me homo, vel Diabolus, qui in Euangelio Matth. 13. dicitur inimicus homo, vel ipsum genus humanum, quatenus spiritu Dei caret, & nihil est nisi homo, iuxta illud 1. Corinth. 2. Cùm enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundùm hominem ambulatis? & paulò infra, Nonne homines estis? vnde, & Dominus, Matth. 16. distinguit Apostolos ab hominibus, cùm dicit, Quem dicunt homines esse filium hominis? &, vos autem quem me esse dicitis?

Conculcauerunt me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes aduersum me. II.

Non solus Saul, sed omnes serui eius Dauidem persequebantur, & conterere nitebantur. Nec solus Diabolus, sed omnes ministri eius aduersus Christum & Ecclesiam bella gerebant, & gerunt.

Ab altitudine diei timebo: ego verò in te sperabo. III.

Hìc variant hebræa, & græca: nam in hebræo coniungitur altitudo cum versiculo superiore, hoc modo, Multi bellantes aduersum me altissimè: &, deinde sequitur alter versiculus, Diem timebo, ego in Deo confidam. Sed de hac distinctione Iudæorum parum laboramus; quoniam in textu antiquo nulla erat distinctio. In græcis codicibus additur negatio, hoc modo, Ab altitudine diei non timebo: & sic legit etiam S. Hilarius. Sed nostram lectionem approbat S. Hieronymus in epist. ad Suniam, & Fretellam, vbi dicit, negationem esse superadditam: & in Commentario huius Psalmi vtranque lectionem explicat. Igitur sensus est, Ego tametsi tam multos habeam inimicos: tamen non

ab illis timebo, ſed ab altitudine diei timebo, id eſt, à diuinis iudicijs timebo, quæ procedunt ab altiſſimo lumine, quale eſt in meridie, quod lumen omnia penetrat etiam intima cordium: ſed cum timore ſpem quoque adiungam, ego enim, qui timebo ab altitudine luminis tui, ſimul etiam in tua miſericordia, & bonitate confidam.

IIII. In Deo laudabo ſermones meos, in Deo ſperaui: non timebo, quid faciat mihi caro.

Explicat clarius fiduciam ſuam, & rationem fiduciæ. Deus enim per Samuelem olim promiſerat Dauidi Regnum: nam lib. 1. Reg. cap. 13. dicit Samuel de Dauide, Quæſiuit ſibi Dominus virum ſecundùm cor ſuum, & præcepit ei, vt eſſet Dux ſuper populum ſuum: ac deinde eod. lib. cap. 16. iuſſit eum inungi in medio fratrum eius. Hæc igitur promiſſio erat cauſa fiduciæ, & de hac dicit, In Deo laudabo ſermones meos, id eſt, fretus auxilio Dei laudabo aliquando promiſſiones mihi factas à Deo, tamquam veriſſimas, quando videlicet completæ fuerint. In Deo ſperaui, adimplendas ſcilicet eius promiſſiones; & ideò non timebo quid faciat mihi caro, id eſt, non timebo minas, & perſecutiones inimicorum meorum, qui caro ſunt, id eſt, infirmi, & fragiles, ſi cum Deo, qui mihi ſalutem, & Regnum promiſit, comparentur. In hebræo habetur, laudabo verbum eius; ſed non repugnat noſtræ lectioni, quæ habet, ſermones meos. ſiquidem illæ promiſſiones erant Dei, quia ille promiſerat, & erant Dauidis, quia illi promiſerat. Poteſt etiam fieri, vt Septuaginta Interpretes non legerint, deuarò, verbum eius; ſed, deuari, verbum meum. ſola enim differentia conſiſtit in vna media litera. Non erit difficile de Chriſto exponere hunc verſiculum, ſiquidem Angelus promittens Virgini, ait, Dabit ei Dominus ſedem Dauid Patris eius, &c. & ipſe Chriſtus veriſsimè dicere potuit, Non timebo quid faciat mihi caro.

דְּבָרוֹ
דְּבָרִי

V. Tota die verba mea execrabantur, aduerſum me omnes cogitationes eorum in malum.

Redit ad explicandam malitiam aduerſariorum ſuorum, ac dicit eos toto tempore, quo apud illos fuit, non ceſſaſſe vituperare omnia verba, & facta eius: & excogitare, quomodo eum perderent. quod non minus conuenit in Scribas, & Phariſæos calumniantes verba, & opera Chriſti, & conſilia agitantes de morte eius, quàm in Saulem, & miniſtros eius erga Dauidem. dixi autem verba, & opera, quia vocabulum verbi apud Hebræos & verba, & opera ſignificat.

VI. Inhabitabunt, & abſcondent: ipſi calcaneum meum obſeruabunt.

Addit aliam malam aduerſariorum ſuorum qualitatem. Inhabitabunt, inquit, & abſcondent, id eſt, ſimul habitare ſolebant mecum, tamquam amici, & contubernales; & interim abſcondebant ſe, & tectè atque occultè machinabantur dolos. Et calcaneum meum, id eſt, greſſus meos, actiones meas obſeruabant, vt me ad caſum impellerent. Hæc enim erga Dauidem miniſtri Saulis,

& erga

& erga Christum Iudæi faciebant. Quamuis autem verba, inhabitabunt, & abscondent, sint futuri temporis; tamen apud hebræos pro præterito, ac præsertim pro imperfecto præterito frequenter accipiuntur. S. Hieronymus ex hebræo vertit, congregabuntur: sed vox hebraica, iagudu, à Septuaginta lecta, est, iaguru, per, r, non per, d. יָגוּדוּ יָגוּרוּ

Sicut sustinuerunt animam meam, pro nihilo saluos facies illos: in ira populos confringes. VII.

Prædicit nunc ruinam aduersariorum suorum, iusto Iudice Deo illis reddente, quod proximo suo facere cogitauerunt. Sicut, inquit, sustinuerunt animam meam, id est, sicut in abscondito obseruantes expectauerunt vitam meam, vt eam perderent: ita tu Deus pro nulla re eos saluos facies, id est, nullo modo saluabis, sed in ira tua populos illos confringes, & ad internecionem persequeris. Hoc impletum est in hostibus Dauidis, qui cum Saule Rege simul interierunt in montibus Gelboë, vt dicitur lib. 2. Reg. cap. vlt. Impletum est quoque in hostibus Christi, qui consumpti fuerunt in obsidione Hierosolymæ à Romanis, & reliquiæ dispersæ inter gentes; sed multò magis implebitur in die vltimi Iudicij. Hoc loco in Codice hebraico, & græco est manifesta corruptio: nam in hebraico vbi nos habemus, pro nihilo, est, al auen, quod significat, pro iniquitate: sed legendum est, al ain, pro nihilo: sic enim legunt Septuaginta, & ipse etiam sanctus Hieronymus, sanctus Hilarius, sanctus Augustinus, & alij. In græcis quibusdam Codicibus est ὤσεις expelles, & sic legunt, & exponunt Theodoretus, & Euthymius. Sed vera lectio est σώσεις saluabis: quæ respondet hebraicæ, & exponitur ab omnibus ferè interpretibus. Porrò illud, pro nihilo saluos facies illos, sanctus Hilarius exponit, resurgent quidem impij, sed pro nihilo siue ad nihilum, quia non proderit illis resurrectio. Sanctus verò Augustinus in bonam partem explicat, pro nihilo, id est, sine meritis proprijs, ex pura gratia saluabis illos. Sanctus Hieronymus tum in versione, tum in Commentario, impios non saluandos dicit: quod magis cohæret cum sequentibus, in ira populos confringes. עַל אָוֶן עַל אַיִן

Deus vitam meam annunciaui tibi: posuisti lacrymas meas in conspectu tuo. VIII.

Postea quam de supplicio inimicorum loquutus est; reuertitur ad precandum pro se, ac dicit, Deus vitam meam annunciaui tibi, id est, narraui in oratione cursum vitæ meæ, transmigrationes, varietates, labores: vox enim hebraica, nodi, significat mutationem, & migrationem: sed Septuaginta Interpretes verterunt, vitam meam, vt breuissimè omnia comprehenderent. Itaque per vitam intellexerunt cursum vitæ. Et tu posuisti in conspectu tuo lacrymas meas, id est, ego flens coram te exposui cursum afflictissimæ vitæ meæ, & tu misericors, & pius Pater non auertisti faciem tuam; sed aspexisti cum misericordia lacrymas meas. In hebræo habetur pro, in conspectu tuo, nodi, quod vtrem hebræi significare dicunt. Sed non solùm Septuaginta verterunt in conspectu tuo, sed etiam sanctus Hieronymus ex hebræo reddidit, in conspectu tuo: & sic habent omnes latini, & græci Codices. Quare vel vox illa significat conspectum, vel aliquid aliud legerunt, tum Septuaginta, tum sanctus Hieronymus. Parum autem נֹדִי נֹאדִי

autem refert, quòd in hebræo habetur numerasti, pro eo, quod nos habemus annunciaui: nam facilè potuit mutari persona secunda in primam addendo vnam, vel alteram literam hebraicam: & sensus est idem: nam & Propheta narrauit suæ vitæ miserias, & Deus eas numerauit: idem autem verbum saphar, narrare, & numerare significat.

ספר

IX. Sicut & in promissione tua; tunc conuertentur inimici mei retrorsum.

Prima pars huius versiculi pertinet ad versiculum superiorem: nam non solùm in Codice hebraico coniunguntur hæc verba, sicut & in promissione tua, cum superioribus: sed etiam sic exponunt Hilarius, Hieronymus, Augustinus, Euthymius, & alij. Itaque sensus est, posuisti lacrymas meas in conspectu tuo, sicut & in promissione tua: id est, sicut promisisti, te exauditurum deprecantes cum lacrymis, ita fecisti, quia posuisti lacrymas meas in conspectu tuo, vt eas exaudires: Et cùm exaudieris, tunc conuertentur inimici mei retrorsum, id est, fusi fugatiq. dissipabuntur, & peribunt. Sanctus Augustinus exponit more suo in bonam partem, vt sensus sit, inimici, qui antea præire nos volebant, & ad interitum ducere, conuertentur per pœnitentiam, & nos sequentur ad vitam, quo modo dixit Dominus Petro Matth. 16. Vade post me Satana, scandalum es mihi, quia non sapis, quæ Dei sunt, id est, noli me præire, sed post me ambula; quoniam dum præire tentas, scandalum es mihi. Euthymius non minus vtiliter exponit de Dæmonibus, qui nos præire, & ducere cupiebant ad gehennam: sed per gratiam Dei nostras preces audientis coguntur retrocedere, & nos oblatrantes sequi, dum properamus ad Regnum, vndè illi exciderunt.

X. In quacunque die inuocauero te, ecce cognoui, quoniam Deus meus es.

Concludit gratias agendo, & laudando Deum. Ecce, inquit, experimento cognoui, quòd in quacunque die inuocauero te, tu Deus meus es, id est, tu declarabis exaudiendo, te meum esse Deum.

XI. In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem: in Deo speraui non timebo quid faciet mihi homo.

Hunc versiculum supra exposuimus: est enim omnino idem cum versiculo quarto, eo excepto quod hic bis repetitur, in Deo laudabo verbum: quamuis enim interpres primo verbum dixerit, deinde sermonem: tamen in hebræo, & græco est eadē vox vtrobique quare poterat verti, in Deo laudabo verbū, in Domino laudabo verbum: cur autem primo dixerit, in Deo, deinde in Domino; ratio esse videtur, vt ostendat se confidere in Deo, vt Iudice, quod significat nomen Dei, & vt executore iustitiæ, quod significat nomen Domini, cui omnia seruiunt: addit, non timebo quid faciat mihi caro: vt declaret quod ibi dixerat; per carnem videlicet, hominem intelligi debere.

XII. In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi.

Pro his omnibus beneficijs pollicetur se persoluturum vota laudum in tribulatio-

latione concepta. In me sunt, inquit, vota tua, id est, in memoria mea sunt, siue in intimis pręcordijs apud me conseruantur, vt non excidant, vota tua, id est, promissiones tibi factæ à me. Quæ reddam laudationes tibi, id est, quæ vota reddam; vota videlicet laudum, & gratiarum actionis. siue, quæ vota continent laudationes tibi assiduè à me concinendas.

Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos XIII.
delapsu: vt placeam coram Deo in lumine viuentium.

Hæc est summa beneficiorum diuinorum. Quoniam eripuisti animam meam de morte, id est, vitam meam conseruasti ab imminente morte, siue à Saule, siue ab Achis Rege Philistinorum: & pedes meos de lapsu, id est, & conseruasti me ne laberer in peccatum inter tot, & tantas tentationes, quibus prouocabar, vt Saulem interficerem, vel ei maledicerem: conseruasti autem me à morte, & à peccato, à morte videlicet corporali, & spirituali. Vt placeam coram Deo, siue vt ambulem (vt habet vox hebraica) placens Deo in lumine viuentium, id est, in lumine vitæ huius temporalis, quo carent, qui mortui sunt: item in lumine fidei, & gratiæ, quo carent infideles, & peccatores, vt tandem perueniam ad lumen gloriæ cælestis, quo fruuntur illi, qui soli verè, propriè'q. viuentes dici possunt. Possunt hæc etiam de Christo exponi, qui per resurrectionem liberatus est à morte carnis, & ab omni periculo subiacendi vlli passioni, & viuit, & regnat à dextris Patris in lumine viuentium. Amen.

PSALMVS QVINQVAGESIMVS SEXTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, ne disperdas, Dauid in tituli inscriptionem, cùm fugeret à facie Saul in speluncam.

HISTORIA, cuius occasione Psalmus iste conscriptus fuit, habetur lib. 1. Reg. cap. 24. tunc enim Dauid Saulem fugiens absconditus est cum aliquot ex suis in speluncam Engaddi. & cùm Saul casu ad eam speluncam deuenisset, & solus in eam intrasset, vt purgaret ventrem; Dauid, qui in parte interiore latebat, incitatus à suis, vt interficeret Saulem, noluit id facere. ex qua historia colligitur argumentum huius Psalmi simile esse argumenmento Psalmi superioris. In titulo nihil est noui, præter illa duo verba, ne disperdas, quæ quid significent, incertum est. Sanctus Hilarius id refert ad Christi resurrectionem, per quam factum est, ne caro Christi in sepulchro corrumperetur: nam alia lectio habet, ne corrumpas. Sanctus Augustinus, & sanctus Hieronymus interpretantur de titulo crucis Christi, quem Pilatus noluit corrumpere ad petitionem Iudæorum, quasi id prædixerit Dauid hoc loco.

Theodoretus, & Euthymius exponunt de Dauide, qui noluit occidere Saulem, cùm impunè posset. Itaque volunt ad æternam rei memoriam scriptum, ne disperdas, siue ne perdas, quia Dauid non perdidit Saulem. Sed quamuis hæc expositio in hunc Psalmum quadret, tamen in Psalmum.57.& 58.& 74. Vbi est eadem sententia in titulo, non videtur quadrare. Alij volunt Dauidem pro se rogare Deum, vt non sinat eum occidi, & perdi. Alij denique arbitrantur, illis verbis significari instrumentum musicum, in quo Psalmi isti concinendi erant.

EXPLICATIO PSALMI LVI.

I. Miserere mei Deus, miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.

II. Et in vmbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.

Dauid in spelunca precatur Deum pro liberatione à persecutione Saulis. & in hoc figura Christi est, qui latens in spelunca formæ serui, cùm esset Dominus omnium, orat pro liberatione corporis sui, quod est Ecclesia à persecutione Satanæ, & ministrorum eius. Miserere, inquit, mei Deus, id est, tu Deus misericors tolle miseriam, quam patior ob periculum vitæ, cui Saul insidiatur, Miserere mei, quoniam in te confidit anima mea. confidentia in Deo est optima ratio, quæ allegari potest ad impetrandam misericordiam, cùm Deus promiserit auxilium confidentibus in se. Et in vmbra alarum tuarum sperabo: id est, non solùm hactenus in te confidit anima mea; sed etiam perseuerabo in hac confidentia toto tempore, quo protectione indigebo, quod erit, donec transeat iniquitas, id est, donec finem habeat hæc nostra peregrinatio, & exilium à patria cælesti: tamdiu enim durabit iniquitas, quam diu durabit peregrinatio, in qua mali bonis admixti sunt. Porrò metaphora illa de vmbra alarum Dei familiaris est scripturæ sanctæ: nam in Psalmo.16. dicitur, sub vmbra alarum tuarum protege me. in Psalm. 62. In velamento alarum tuarum sperabo: & in Psalm.90. sub pennis eius sperabis: & Dominus Matth.24. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum Gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? sensus autem est, sperabo in protectione tua, quo modo sperant pulli in protectione Gallinæ, quæ sub alas suas colligit eos, & mirabili zelo à Miluo defendit. Significatur hac metaphora ingens amor Dei erga suos electos, quos fouet, & protegit, vt res sibi vnicè charas.

III. Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.

Ex hac fiducia, qua sub vmbra alarum Dei sperabit, prodibit clamor ad Deũ altissimum, id est, ad supremum Iudicem, qui super omnes alios Iudices in altissimo throno residet; & ratio clamandi erit experimentum proprium: iam enim expertus erat Dauid clamando ad Deum, se multum, profecisse. Clamabo, inquit, ad Deum, qui benefecit mihi, id est, qui vltus me est de inimicis meis: vox enim hebraica hoc loco non significat benefacere absolutè, sed vlcisci, ac

per

per hoc benefacere vlciſcendo innocentium iniurias. vnde ſanctus Hieronymus vertit ex hebræo, inuocabo Deum altiſſimum, Deum vltorem meum. Qualis autem fuerit hæc vltio, habetur. lib. 1. Reg. cap. 23. Nam cùm Saul cinxiſſet exercitu ſuo montem, ad quem Dauid confugerat, vt iam de vita ſua penè deſperaret: prouidentia diuina fecit, vt nuncius veniret ad Saulem, qui referret, Philiſtæos cum magnis copijs in terram Iſraëlitarum ſe infudiſſe. quo nuncio accepto coactus eſt Saul recedere à perſequendo Dauide, cum magno ſuo opprobrio, & dolore. & hoc breuiter attingitur in ſequenti verſiculo.

Miſit de cælo, & liberauit me, dedit in opprobrium conculcantes me. IV.

Miſit Deus miſericordiam ſuam, & veritatem ſuam: & V.
eripuit animam meam de medio catulorum Leonum: dormiui conturbatus.

Filij hominum dentes eorum arma, & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. VI.

Miſit de cælo, auxilium videlicet, & liberauit me, quando cinctus legionibus hoſtium iam iam capiendus, & occidendus eram. Dedit in opprobrium conculcantes me, id eſt, expoſuit probris Saulem, & milites eius, qui me vt puluerem conculcabant, & contemnebant, quando re infecta coacti ſunt recedere, & Philiſtæis occurrere, vt ſupra diximus ex cap. 23. lib. 1. Reg. Miſit, inquam, de cælo miſericordiam, & veritatem quaſi duas manus ſuas, miſericordiam, qua liberaret me, & veritatem, id eſt, iuſtitiam, qua hoſtes meos pudore, & dolore afficeret. Et eripuit animam meam, hoc eſt, vitam meam de medio catulorum leonum, id eſt, Saulis, & militum eius, qui ferocia leones iuuenes, ac per hoc, fortiſſimos referebant. Sed etiam ſic liberatus ab imminente morte, tamen dormiui conturbatus, quia timui detractiones, & calumnias inimicorum meorum, quorum dentes, & linguæ feriunt inſtar lancearum, & gladiorum acutorum. In hebræo deeſt verbum, eripuit, & ſic vertit ſanctus Hieronymus, Anima mea in medio leonum dormiuit ferocientium. Sed in hebræo Codice non eſt, dormiuit, ſed dormiui, in prima perſona. Quare vel excidit verbum, eripuit, vel ſub intelligi debet; & quia hebræi non habent caſus, rectè poſſumus vertere tam, anima mea, quam animam meam: denique illud, conturbatus, quod Hieronymus vertit, ferocientium, videlicet leonum: in hebræo propriè ſignificat, ardentem, vel inflammatum, quod ſatis aptè conuenit cum voce, conturbatus: qui enim conturbati ſunt, æſtuare, & ardere ſolent. Itaque lectio hebraica non difficulter cum noſtra, græca, & latina concordari poteſt, & hunc ſenſum facere, Animam meam eripuit de medio leunculorum, dormiui æſtuans, & conturbatus. cur autem dormierit conturbatus, quando iam liberatus erat; exponit cùm addit, Filij hominum, dentes eorum arma, & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus, id eſt, dormiui conturbatus, quoniam etiam ſi Saule recedente liberatus eram à morſu leonum, qui de propinquo mordent: tamen ſciebam non deeſſe detractores, & calumniatores, qui etiam longè feriunt, inſtar iaculorum, & ſagittarum: multi enim erant, qui calumnijs ſuis incitabant Saulem aduerſus Dauidem, vt ipſe teſtatur lib. 1. Reg. cap. 24. Quare,

inquit, audis verba hominum loquentium, quærit Dauid malum aduersum te? Porrò phrasis illa, filij hominum dentes eorum arma, & sagittæ, est hebræorum propria: sensus autem est, filij hominum tales sunt, vt dentes eorum sint veluti lanceæ (hoc enim sonat vox hebraica, pro qua Septuaginta reddiderunt arma) & sagittæ; & lingua eorum veluti gladius acutus: quibus verbis significatur detractio, quæ per instrumenta dentium, & linguæ formatur, & non minus nocet, & interimit, quàm lancea, sagitta, & gladius, cùm incitet ad iracundiam, & sit causa malorum plurimorum.

VII. Exaltare super cælos Deus, & in omnem terram gloria tua.

Exposito timore suo precatur Deum, vt exercendo iustitiam in impios hostes suos, manifestet gloriam suam. Exaltare, inquit, super cælos Deus, id est, sede in altissimo throno, qui est super omnes cælos, vt iudices: vel, exaltetur nomen tuum super cælos coram Angelis, & in omnem terram coram hominibus dilatetur gloria tua; ita vt omnes intelligant, & laudent iustitiam tuam.

VIII. Laqueum parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animam meam.

IX. Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam.

Reddit causam, cur iudicium Dei aduersus hostes suos imploret. Nam præter alia, inquit, laqueum parauerunt pedibus meis, id est, insidias mihi tetenderunt, vt me quasi feram de improuiso caperent. Et incuruauerunt animam meam, id est, atque his insidijs me afflixerunt, vt præ continua sollicitudine incuruus, ac mæstus incederem. Deinde idipsum repetit alia metaphora, Foderunt, inquit, foueam ante faciem meam, id est, foderunt foueam in itinere, quo iturus eram, ita vt fouea ante me esset, quamuis eam à me conspici non existimarent: illud enim, ante faciem meam, non significat, me aspiciente, & vidente; sed in loco, qui ante me erat, & per quem transiturus eram. Et inciderunt in eam, id est, parauerunt mihi periculum vitæ, & ipsi in illud inciderunt: nam vt dictum est supra ex cap. 23. lib. 1. Reg. Saul insidiabatur vitæ Dauidis, & illo ipso tempore incidit in spelunca in manus Dauidis, à quo poterat occidi, si Dauid voluisset.

X. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo, & psalmum dicam.

Iam in fine Psalmi excitat Propheta spiritum suum in Deum, ac dicit, Paratum cor meum, paratum cor meum, id est, paratus sum viuere, paratus sum mori; paratus conculcari, paratus regnare; & quicquid acciderit de manu tua accipiam: cantabo, & psalmum dicam, laudabo misericordiam, laudabo iustitiam; & voce, & instrumento musico.

XI. Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara: exurgam diluculo.

Quia

Quia dixerat cantabo, & psalmum dicam: nunc vt id rectè fiat, non inuocat Musas vt prophani poëtæ faciunt, sed inuocat spiritum prophetiæ, vt Theodoretus exponit. Exurge, inquit, gloria mea, id est, donum spiritus, quo afflante canere soleo mysteria diuina, exurge psalterium, & cithara, id est, exurge spiritus meus, & lingua mea: spiritus enim per psalterium intelligitur quod ex parte superiore sonum edit, & lingua per citharam, quæ ex parte inferiore sonat. Exurgam diluculo, id est, summo mane, quod est aptissimum tempus contemplandi diuina, & canendi Deo, ego spiritus Dei exurgam, & excitabo spiritum tuum, & linguam tuam ad canendum. Potest etiam cum S. Hieronymo, & S. Augustino hic locus intelligi de resurrectione Christi: Dauid enim, qui satis intelligebat, se in passionibus suis Christi patientis, & morientis figuram gerere, Spiritu sancto afflatus ad Christum loquitur, ac dicit, Exurge gloria mea: nullam enim maiorem gloriam Dauid habere potuit, quàm vt Pater Christi diceretur. Exurge, inquit, gloria mea, Christe redemptor, filius meus, & Dominus meus: exurge psalterium, & cithara, id est, exurge caro Christi, quæ psalterium fuisti, dum diuina miracula operando ex parte superiore sonuisti; & cithara, dum humana patiendo ex parte inferiore sonitum dedisti. Deinde inducit ipsum respondentem, exurgam diluculo: satis enim constat, Christum à mortuis diluculo surrexisse.

Confitebor tibi in populis Domine, & psalmum dicam tibi in gentibus. XII.

Surgens diluculo Dauid ad canendum Deo, dicit, Confitebor tibi, id est, laudabo te in populis Iudæorum, & psalmum dicam tibi in gentibus. Nouerat enim sanctus Propheta psalmos suos toto terrarum orbe cantandos à fidelibus, tum ex Iudæis, tum ex gentibus in Ecclesia congregatis. Potest etiam sic exponi, vt Christus, qui dicit, Exurgam diluculo, addat etiam, se per corpus suũ, quod est Ecclesia Deum semper, & vbique laudaturum.

Quoniam magnificata est vsque ad cælos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua. XIII.

Hæc est materia laudis apud omnes gentes, quod misericordia Dei magna effecta sit, & creuerit vsque ad cælos, non in se, quomodo semper est infinita, sed in operibus suis: & pari ratione veritas Dei, siue pro fidelitate, siue pro iustitia accipiatur; repleuerit omnia vsque ad nubes, id est, vsque ad cælos: accipit enim Propheta pro eodem vsque ad cælos, & vsque ad nubes, quæ ideò dicuntur in scripturis nubes cæli. Matth. 26. Videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli.

Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua. XIV.

Quomodo, Misericordia, & veritas Domini pertingunt vsque ad cælos: sic etiam par est, vt gloria, & laus eius, & cælum, & terram repleat.

PSALMVS QVINQVAGESIMVSSEPTIMVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

In finem, ne diſperdas Dauid in tituli inſcriptionem.

ITVLVS nihil habet noui. Argumentum eſt acris reprehenſio hominum iniquorum: quamuis enim occaſio ſcribendi nata ſit ex iniquitate Saulis, & miniſtrorum eius perſequentium Dauidem: tamen reprehenſio eſt generalis, &, vt monuit S. Auguſtinus, concionatur Spiritus ſanctus per os Prophetæ ad vniuerſum genus humanum.

EXPLICATIO PSALMI LVII.

1. SI verè vtique iuſtitiam loquimini, recta iudicate filij hominum.

Non deſunt ex recentioribus, qui velint totum verſiculum legi per interrogationem, hoc modo, Num verè iuſtitiam loquimini? num recta iudicatis filij hominum? Sed veteres omnes Hilarius, Hieronymus, Auguſtinus, Theodoretus, Euthymius, & alij, legunt vt nos in textu noſtro habemus. Sanctus autem Hieronymus non ſolùm in expoſitione Pſalterij, ſed etiam in verſione ex hebræo vertit, Si verè vtique iuſtitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Quamuis enim in prima parte verſiculi adſit in hebræo litera, he, quæ eſt ſignum interrogationis: tamen in ſecunda non habetur: proinde ad verbum ſic vertendum eſſet, Num verè iuſtitiam loquimini? recta iudicabitis filij hominum: quæ ſententia eadem eſt, cum iſta, ſi verè iuſtitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Igitur ſententia Prophetæ hæc eſt, Cùm omnes homines interrogati, an ſit bonum furari, mœchari, decipere, & ſimilia; rectè reſpondeant, non eſſe bonum; quia lex ſcripta in corde docet, iſta non eſſe bona; cùm nemo velit talia ſibi fieri: conuincuntur omnes iniqui non verè loqui iuſtitiam; ſed fictè, ac ſimulatè, quia in corde ſuo iudicant, ſibi eſſe bonum furari, mœchari, decipere, & ſimilia: non enim facerent, niſi bonum ſibi eſſe crederent. Nec ſolùm conuincuntur eſſe mendaces, dum falsò loquuntur iuſtitiam, & dicunt, non eſt bonum furari, mœchari, decipere, & ſimilia: ſed etiam conuincuntur mirabili cæcitate laborare, cùm negare non poſſint, malum eſſe furari, cùm videant ſe non poſſe pati fures: & tamen iudicent, ſibi bonum eſſe furari, & facere alteri, quod ſibi fieri nolunt. nam ſi bonum eſt furtum, quare nolunt ſibi fieri? ſi non eſt bonum quare volunt alteri facere? Aduerſus iſtam voluntariam, & inexcuſabilem cæcitatem clamat Spiritus ſanctus, ſi verè vtique iuſtitiam loquimini, dum dicitis, malum eſt furari, mœchari, & ſimilia: recta iudicate filij hominum, id eſt, iudicate in corde veſtro, non eſſe facienda, ac per hoc nolite facere, quæ mala eſſe confeſſi eſtis.

Etenim

Etenim in corde iniquitates operamini: in terra iniustitias II.
manus vestræ concinnant.

Ostendit, non sine causa se admonuisse, vt recta iudicent, si iustitiam verè loquuntur; nam apparet contraria illos facere, ac per hoc non verè iustitiam loqui, sed fictè, ac mendaciter. Etenim, inquit, in corde iniquitates operamini, id est, in corde iudicatis, ac decernitis mala: neque ibi sistitis; sed in terra manus vestræ cordis mandata exequentes concinnant iniquitates. Illud, in terra, significat peccata operum non posse fieri, nisi dum hic in terris viuimus: nam in inferno erunt quidem mala desideria, sed facultas exequendi non erit. Illud concinnant, in hebræo est, appendunt, in græco, connectunt. Sed omnia idem significant, nimirum peccata peccatis aptè coniungi, & appendi vnum alteri, sed admixta sæpè specie aliqua virtutis, vt turpitudo iniquitatis aliquo modo tegatur. exemplo esse potest Dauidis adulterium: nam adulterio perpetrato, concinnauit Dauid dolum, quo adulterium tegeretur, aduocato videlicet Vria marito, atque ad vxorem misso, vt ex eo concepisse videretur: & quia hoc non successit; adiunxit adulterio homicidium, atque hoc etiam dolo alio concinnato, vt in prælio perijsse dici posset. vide alia exempla apud S. Augustinum.

Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero, lo- III.
quuti sunt falsa.

Hæc est alia peccatorum miseria, quòd non post multos annos vitæ peccare incipiunt; sed ab ipsa natiuitate, vix in lucem editi à recto tramite deflectunt. Alienati sunt peccatores à vulua, id est, ab ipso exitu de vulua alienati sunt à recto tramite, à via veritatis, à beata vita. errauerunt ab vtero. hæc est repetitio, & declaratio eius quod dictum erat, alienati sunt à vulua, loquuti sunt falsa: hoc enim est primum ordinariè peccatum actuale, quod pueri committunt, mendacium videlicet; inde se primùm prodit naturæ corruptio.

Furor illis secundùm similitudinem serpentis, sicut aspidis IV.
surdæ, & obturantis aures suas.
Quæ non exaudiet vocem incantantium: & venefici incan- V.
tantis sapienter.

Docuit morbum peccati ab ipsa infantia incipere: nunc addit, non solùm hunc esse morbum diuturnum, sed etiam grauissimum, quia nonnunquam peccatores tanto furore, & tanta obstinatione grassantur in perniciem aliorum hominum, vt similes efficiantur serpentibus illis, qui surdi dicuntur, quia incantationibus nullis cedunt. Furor illis, id est, grauissimis peccatoribus, qualis tunc erat Saul, est secundùm similitudinem serpentium, qui nulla arte mansuefieri possunt: imò secundùm similitudinem Aspidis surdæ, quæ obturat cauda aures suas, vt non exaudiat vocem incantantium, nec venefici incantantis sapienter, id est, valdè periti in arte sua. Vtrum sit verum, an fabulosum, quod dicitur de Aspide claudentis sibi aures, ne audiat maleficum incantantem: non multum refert ad huius Psalmi explicationem. Dauid enim similitudinem du-

cit ab eo quod vulgo fertur. Monet etiam S. Augustinus, non ideò approbari incantationes veneficorum, quia Dauid inde similitudinem accepit: nam & Dominus in Euangelio similitudines duxit à Iudice iniusto, qui nec Deum timet, nec hominem reueretur: & à villico iniquitatis, qui donando bona Domini sui, amicos multos sibi conciliauit: & ab illo, qui inuento thesauro in agro alieno, continuò emit agrum illum, vt thesauro solus potiretur; nec tamen approbauit iniustitiam Iudicis, neque fraudes seruorum, nec astutiam cupidorum.

VI. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet Dominus.

Descripta grauitate peccati aliquorum hominum, inter quos Saulem Dauid numerabat in primis: describit nunc pœnas eorundem peccatorum aptissimis similitudinibus. Prima similitudo continetur in hoc sexto versiculo, & summa eius est, à Deo auferri potentiam hominum peccatorum, quantumuis magni, robusti, & feroces esse videantur: nihil enim robustius, & terribilius leone, & in ipso leone nihil durius, acutius, horribilius dentibus molaribus. Deus igitur dentes leonum confringet, id est, robur, & potentiam peccatorum quamuis potentissimorum auferet. Deus, inquit, conteret dentes eorum, peccatorum videlicet, qui instar leonum discerpunt, & dilaniant innocentes. In ore ipsorum, id est, dum adhuc sunt in ore ipsorum viuentium, & rugientium: nam conterere dentes leonum iam euulsos facile est. Declarat, vel repetit more suo Propheta, quod dixit, dum addit, Molas leonum confringet Dominus, id est, non solùm dentes minores, sed etiam molares, qui sunt omnium maximi, & durissimi, confringet Dominus.

VII. Ad nihilum deuenient, tamquam aqua decurrens: intendit arcum suum, donec infirmentur.

Hæc est altera similitudo, quæ docet potentiam impiorum fore breuissimam, & post modicum ita redigendam esse ad nihilum, vt tota progenie extincta, ne vestigium quidem eius remaneat. Similitudo autem ducitur, vel à torrentibus secundùm Augustinum, qui ita interdum intumescunt, & omnia secum rapiunt, vt flumina maxima esse videantur, & tamen post vnam, vel alteram horam omnino siccantur, & euanescunt, vt ne gutta quidem aquæ remaneat in alueis torrentium. vel ducitur similitudo ab ingenti pluuia hiemali, vt exponit S. Hieronymus, quæ per loca decliuia ita statim decurrit, vt post modicum cessante pluuia, nusquam aqua ipsa compareat. Exempla innumerabilia adduci possunt tum potentissimorum tyrannorum, vt Saulis, Achab, & Hieroboam, vel Neronis, Caij, Domitiani, & similium: tum hæresiarcharum magni nominis, vt Arij, Nestorij, Dioscori, & cæterorum. Ad nihilum, inquit, deuenient tamquam aqua decurrens, torrentis, vel pluuiæ, quæ velocissimè transit, & vestigium non relinquit. Ac ne putaremus, casu fieri, vel ex naturalibus causis, vt potentissima Regna Tyrannorum: aut famosissimæ hæreses tam cito finem accipiant; subiungit Propheta, Intendit arcum suum, donec infirmentur, id est, impiorum potentia tam celerem finem habebit, quia Deus omnipotens

tens intendit arcum suum aduersus eos; neque arcum remittet, donec illi infirmentur, ac debilitentur, & viribus amissis deficiant, & pereant.

Sicut cera, quæ fluit auferentur: supercecidit ignis, & non viderunt solem. IX.

Tertia est hæc similitudo, quæ demonstrat, non minus facilè esse Deo potentiam tyrannorum, atque aliorum impiorum ad nihilum deducere, quàm facilè sit soli, aut igni ceram liquefacere: cera enim quantumuis indurata, calori solis, vel ignis nullo modo resistit; sed continuò liquescit, diffluit, & perit. Sicut cera, inquit, quæ fluit tangente illam sole, vel igne, ita auferentur de medio homines peccatores. Nam super cecidit ignis iræ Dei in illos, & ipsi tamquam cera continuò liquefacti perierunt, & non viderunt amplius solem, quem soli viuentes videre possunt. In Codice hebræo hic versiculus longe aliter habetur. sic enim vertit sanctus Hieronymus, Quasi vermis tabefactus pertranseant, quasi abortiuum mulieris, quod non vidit solem. Sed quod attinet ad vocabulum, sciabbelul, non possunt reprehendi Septuaginta, quòd verterint, ceram, quia vox illa non habetur, nisi hoc loco, & aliqui volunt significare vermiculum, aliqui limacem, alij alia. Inter tot opiniones de obscurissima voce cur non magis credemus Septuaginta Interpretibus antiquioribus, doctioribus, & pluribus? Quod verò pertinet ad illam vocem, themes, nulla est difficultas: nam propriè significat liquefactionem, & Septuaginta rectè verterunt, ceram, quæ fluit, hoc est, liquescit: & sanctus Hieronymus, qui vertit, tabefactum, sensum expressit, non verbum. Denique illa verba, nephel esseth, sanctus Hieronymus rectè vertit, abortiuum mulieris: sed Septuaginta rectè etiam verterunt, supercecidit ignis, quia remotis punctis Rabinorum illud, nephel, potest legi, naphal, quod significat, cecidit. & illud, esseth, legerunt sine vltima litera, & verterunt, ignis, quia, es, ignem significat.

שַׁבְּלוּל
תֶּמֶס
נֵפֶל אֵשֶׁת
נָפַל
אֵשׁ

Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum, sicut viuentes, sic in ira absorbet eos. VIII.

Hæc est vltima similitudo, qua docet Propheta, Impios succidendos, & perdendos à Deo, antequam implere possint mala, quæ aduersus iustos meditati sunt, vt non habeant gaudium de exterminio iustorum, quod maximè cupiebant: quo modo Saul antea malè perijt, quàm de morte Dauid lætari potuerit: & Diocletianus, & Maximianus, alijq. persecutores Ecclesiæ prius perierunt, quàm vltimum exitium Christianorum viderint, ad quod totis viribus inhiabāt. Similitudo autem desumpta est à spinis, quæ ab agricola succiduntur dum teneræ sunt, antequam ad robur rhamni, quod est lignum magnis, & durissimis spinis instructum, crescendo perueniant. Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum, sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, Antequam spinæ vestræ crescant in rhamnum. Sanctus Hilarius, & sanctus Augustinus legunt, antequam producat spinas vestras rhamnus. Nostra lectio concordat ad verbum cum hebraica, & cum græca. Porrò lectio sancti Hilarij, & sancti Hieronymi in sensu conueniunt: nam spinas crescere in rhamnum, est spinas teneras, quæ ferire non possunt paulatim crescere, & fieri rhamnum, qui duris aculeis suis pungat, & feriat.

ſeriat. ſic etiam rhamnum producere ſpinas, eſt rhamnum tenerum, & qui nocere non poteſt, creſcere, & induere aculeos, vt maximè nocere valeat. Oportet igitur ad eundem ſenſum reducere verba obſcura noſtræ lectionis: id quod fiet, ſi per vocem, intelligere, quæ eſt in hebraico, & græco Codice, interpretemur, creſcere ad perfectum robur: quod quidem hominibus conuenit, qui tunc ad perfectam ætatem peruenerunt, quando ſapere, & intelligere incipiunt: ſed per metaphoram tribuitur etiam alijs rebus. Itaque ſic exponi poteſt verſiculus, Priuſquam intelligerent ſpinæ veſtræ rhamnum, id eſt, priuſquam ad perfectionem ſuam ſpinæ teneræ creſcendo peruenirent, vt ad inſtar rhamni pungere, ferire, & lacerare poſſent: ſicut viuentes, ſic in ira abſorbet eos, id eſt, Deus abſorbebit (abſorbet enim hoc loco poſitum eſt pro abſorbebit, ſicut in Euangelio, ardet pro, ardebit) Deus, inquam, abſorbebit eos ſic in ira ſua, ſicut viuentes abſorbere ſolet terra, aut mare: mutatio autem illa perſonæ familiaris eſt Prophetis, vt cùm loqueretur ad ipſos impios in ſecunda perſona, dicens, ſpinæ veſtræ, mox tranſeat ad tertiam dicens, abſorbet eos, pro, abſorbebit vos.

X. Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris.

Cùm hæc facta fuerint, quæ ſupra dicta ſunt de perditione impiorum: tunc lætabitur iuſtus, cùm viderit vindictam; non autem amore vindictæ lætabitur, ſed amore iuſtitiæ, & quia videbit ſe Dei gratia cuſtoditum non eſſe lapſum in ea peccata, vndè tam ſeuerè puniri mereretur: nec ſolùm lætabitur, ſed etiā manus ſuas lauabit in ſanguine peccatorum, id eſt, opera bona ipſius magis elucebunt ex comparatione malorum operum peccatorum: nam oppoſita iuxta ſe poſita magis ſplendent. per ſanguinem enim in ſcripturis, peccatum intelligi ſolet. Vel dici poteſt cum ſancto Auguſtino, Iuſtum hic in terris lauare manus ſuas, id eſt, mundare opera ſua, & in benè operando fieri diligentiorem, dum cernit ſanguinem, id eſt, mortem, ac ſupplicia impiorum. In hebræo habetur, pedes ſuos lauabit. Sed omnes alij Codices græci, & latini, & omnes tractatores legunt, manus.

XI. Et dicet homo, ſi vtique eſt fructus iuſto: vtique eſt Deus iudicans eos in terra.

Cùm impij punientur, & iuſtus lætabitur; tunc dicet homo, id eſt, tunc homines, qui iſta videbunt, dicent, ſi iuſtitia fructum aliquem adfert, vt verè adfert, ille maximus eſt fructus, quòd Deus ſummus omnium Iudex non ſinit peccatores impunitos, neque iuſtos irremuneratos; ſed retractat omnia iniuſta iudicia, & iudicat eos, id eſt, tàm malos, quàm bonos, tribuens iuſtis debita præmia pro omnibus bonis operibus, quæ fecerunt, & pro omnibus malis, quæ pertulerunt: & impijs debita ſupplicia pro omnibus malis, quæ fecerunt, & pro omnibus delicijs, in quibus laſciuierunt. Et ſic impletur illud, Apoc. 18. Quantum ſe glorificauit, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum, & luctum. Iudicium autem hoc dicitur fieri in terra; quia fit pro his actionibus, quæ factæ ſunt in terra; & quia ſæpè inchoatur in hac vita, licet perficiendum ſit in altera; denique quia vltimum etiam iudicium fiet de hominibus, qui adhuc erunt in terra,

ra, & inde transituri erunt, vel ad cælum, vel ad gehennam. Vnde dicitur Deus iudicaturus orbem terrarum in æquitate. In hebræo Codice non habetur conditionalis, si, cùm dicitur, si est fructus iusto: sed, verè est fructus iusto, verè est Deus iudicans eos in terra. Illud igitur, si, quod ex græco transijt in Codices latinos, non est conditio, vel particula dubitationem significans: sed explicanda est, vt nos paulò ante expli cuimus, si est aliquis fructus iusto, vt sine vllo dubio est, ille est, quòd Deus iudicabit accuratissimè omnia opera bona, & mala, & non sinet iustos in perpetuum opprimi ab impijs, sed impijs condemnatis iustos coronabit. Quæ certè magna est consolatio iustorum afflictorum, qui ex fide viuunt, & expectant beatam spem, & aduentum magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, cui sit laus, & gloria in secula.

PSALMVS QVINQVAGESIMVS OCTAVVS.

Titulus, & Argumentum.

Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, quando misit Saul, & custodiuit domum eius, vt eum interficeret.

EX hoc titulo colligitur occasio scribendi Psalmum præsentē. Scribitur enim lib. 1. Reg. cap. 19. Missos fuisse satellites à Saule, qui custodirent domum Dauid, ne forte noctu effugeret, vt eum mane facto interficerent: sed Dauidem coniugis suæ consilio, & auxilio per fenestram noctu demissum aufugisse. Scribit igitur in hoc Psalmo Dauid orationem, quam imminente tam ingenti periculo fudit ad Deum: & simul prædicit, vt solet, perditionem inimicorum suorum. Sanctus Augustinus, & Theodoretus volunt, Dauidem figuram Christi fuisse: Christus enim in sepulchro, quasi in domo, custodiebatur à satellitibus, vt impediretur eius resurrectio; & proinde etiam prædicatio Apostolorum, & ædificatio Ecclesiæ, quæ corpus est Christi. Sed Christus resurrexit non aperto sepulchro, relictis sindonibus, & Dauid euasit relictis in lecto pellibus caprinis. Potest etiam totus Psalmus commodè explicari generatim de impijs persequentibus iustos, & impiorum exitio, ac iustorum liberatione. Solet enim Dauid occasione afflictionum suarum concionari in vniuersum de afflictionibus, & consolatione iustorum, & malitia, ac supplicijs iniquorum. Quæ etiam causa est, cur Ecclesia frequentet assiduè Psalmodiam; quod non tam accuratè faceret, si de solo Dauide plerique Psalmi intelligendi essent.

EXPLI-

EXPLICATIO PSALMI LVIII.

I. ERipe me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me.

Vox est Dauidis in propria domo, quasi in carcere detenti, obsidentibus eum satellitibus Saulis: vox item est Christi in sepulchro iacentis, custodibus adhibitis: vox denique est cuiuscunque iusti in mortis periculo constituti.

II. Eripe me de operantibus iniquitatem, & de viris sanguinum salua me.

Hæc est explicatio versiculi superioris: quos enim dixit ibi inimicos suos, hic dicit operantes iniquitatem: iusti enim non alios habent inimicos, nisi iniquos; neque alia est causa inimicitiæ ipsorum, nisi quia illi iniqui sunt, isti iusti. & quos ibi dixit, insurgentes in se, hic dicit viros sanguinum, id est, viros homicidas, & qui insurgunt in proximum, vt eius sanguinem fundant.

III. Quia ecce cœperunt animam meam irruerunt in me fortes.

Reddit rationem, cur dixerit, salua me, vel eripe me: quia videlicet in maximo discrimine vitæ amittendæ versabatur. Erat enim quasi fera intra rete conclusa, & comprehensa, & iam iam interficienda: quod explicat clarius vox græca ἐθήρευσαν, id est, venati sunt animam meam, quod etiam satis congruit cum voce hebraica, quam sanctus Hieronymus vertit, insidiati sunt animæ meæ. Ergo illud, quod in nostra editione legimus, cœperunt animam meam, non significat, acceperunt vitam meam, meq. occiderunt; sed comprehenderunt me, siue captiuum me cœperunt. Et irruerunt in me fortes, id est, Viri potentes, qualis erat Rex Saul, Abner Dux militiæ, & similes, in me impetum fecerunt: quod dicit, vt ostendat persecutionem suam non esse paucorum satellitum à quibus tunc obsidebatur, sed Regis potentissimi, qui alios, & alios satellites, ac milites ad eum occidendum mittere poterat.

IIII. Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine: sine iniquitate cucurri, & direxi.

Si ad personam Dauidis hæc referantur, non significant, nullum fuisse in Dauide peccatum absolutè, sed non fuisse peccatum aduersus Regem, vt æmuli eius calumniabantur. At si referantur ad Christum, absolutè verissima sunt: Christus enim peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Ait igitur, Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine, id est, irruerunt in me fortes, & tamen, nulla est iniquitas, nulla iniustitia, neque peccatum aliud aduersus eos à me patratum, vt causam persequendi me habeant. Ego enim sine iniquitate cucurri, id est, cursum vitæ hucusque peregi sine vlla ipsorum offensione. Et direxi, id est, rectum cursum institui, non declinaui ad dexteram ad aucupandos fauores potentiorum; neque ad sinistram, vt opprimerem paupe-

res, & humiles. In hebræo habetur in tertia persona: cucurrerunt, & direxerunt, id est, inimici mei cucurrerunt aduersum me, & direxerunt acies suas, vt me occiderent. Sed Septuaginta Interpretes aliter legerunt verba hebraica, & facilis fuit mutatio, cùm prima persona, & tertia non differant, nisi in vltima terminatione. Sed res non est magni momenti.

Exurge in occursum meum, & vide: & tu Domine Deus V.
virtutum, Deus Israel.
Intende ad visitandas omnes gentes; non miserearis om- VI.
nibus, qui operantur iniquitatem.

Dixerat, cucurri, & direxi: qui autem dirigit cursum suum, sine dubio ad Deum currit, ad quem omnia bona, vt ad finem vltimum diriguntur. Ait igitur, Ego benè operando ad te cursum meum direxi: tu igitur vicissim me protegendo, mihi occurre, atque ad me cursum auxilij tui dirige; & vide de proximo periculum meum, considera afflictionem meam: neque potes excusare impotentiam, vel ignorantiam; nam Dominus, & Deus virtutum es; atque vt Dominus, omnia potes, vt Deus, omnia vides, vt Deus virtutum, id est, exercituum, non solùm per te, sed etiam per Angelos, & quaslibet alias creaturas me iuuare potes; quia tibi omnia militant: denique tu es Deus Israël, proinde Israëlitas, vt proprius eorum Deus ex fœdere cum patribus nostris inito, protegere debes. Intende ad visitandas omnes gentes, id est, adueniat aliquando dies vniuersalis Iudicij tui, & tunc non miserearis omnium operantium iniquitatem, id est, nullius operantis iniquitatem miserearis; sed omnes pro meritis punias. Hæc videntur accipienda prophetice potius, quàm per modum imprecantis, vt sensus sit, Veniet aliquando magna illa visitatio omnium gentium, in qua reddent omnes Deo summo Iudici rationem factorum suorum; & tunc Deus nullius impij miserebitur, sed omnes malos malè perdet. Atque ex hac explicatione cessat quæstio, quam S. Augustinus mouet quo modo verum sit, quod hic dicitur; non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem, cùm constet, Deum misertum esse ipsius Dauidis operantis iniquitatem adulterij, & homicidij; & S. Petri ipsum Christum negantis; & S. Pauli Ecclesiam persequentis. Cessat, inquam, ista quæstio, quoniam Deus miseretur operantium iniquitatem, non vt Iudex, sed vt Pater misericordiarum, dum operantes iniquitatem misericorditer conuertit ad pœnitentiam. Dauid autem hoc loco loquitur de Deo, vt Iudex est, qui reddet vnicuique secundùm opera sua, ac præsertim in vltimo Iudicio nullius impij, vel iniqui miserebitur.

Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes: VII.
& circuibunt ciuitatem.

Pergit explicare miseram conditionem iniquorum in nouissimo die. Ipsi enim conuertentur ad vesperam, id est, finito die, in quo fructuosè conuerti licebat, nimisq. sero sapere incipient, & pœnitentiam agere nihil eis profuturam. de quibus dicitur Sap. 5. Pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Et famem patientur, vt canes, famem vtique iustitiæ, quam esurire nescie-

nescierunt quando tempus erat: vel famem qualiscunque consolationis, & quietis; & circuibunt, vt canes famelici, ciuitatem Dei, id est, electorum cœtum; respicient enim ad omnes, si quo modo apud aliquem misericordiam inuenire possint, sed non inuenient: nemo enim Sanctorum in illa die miserebitur operantium iniquitatem. Erit autem hæc digna retributio, quoniam in hac vita viri iniqui conuersi sunt ad vesperam, id est, ad tenebras noctis, non ad lucem diei: & famem passi sunt, vt canes, id est, famelici fuerunt carnalium delectationum, quæ si comparentur ad spiritualia, cibi sunt corrupti, ac putridi, & canum proprij; & ideò circumierunt ciuitatem: nam extra ciuitates in fossis murorum proijci solent cadauera equorum, aliorumq. animantium immundorum, quæ non ab hominibus, sed à canibus deuorantur. Hunc locum alij exponunt de reuersione satellitum ad vesperam, vt noctu Dauidem in domo sua raperent, & instar canum vitam eius deuorarent. Alij de conuersione Iudæorum circa finem Mundi, iuxta illud Apostoli Rom. 11. Cæcitas ex parte cecidit in Israël, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Alij de conuersione eorundem Iudæorum ad vesperam, id est, post mortem Christi, qui famem passi sunt, sicut canes, id est, sicut gentiles, & simul saturati sunt ad prædicationem Apostolorum, & tùm ipsi quoque circumierunt ciuitatem docendo, & prædicando; quæ est expositio S. Augustini. Alij de reuersione Iudæorum in Palæstinam post euersionem ciuitatis suæ Hierusalem, qui famem patiebantur pristinæ felicitatis, & cerimoniarum legalium, & circuibant euersam ciuitatem, si quo modo eam reædificare possent. Nos Lectori iudicium relinquimus.

VIII. Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labijs eorum: quoniam quis audiuit?

Reuertitur ad malitiam iniquorum: vicissim enim loquitur Propheta nunc de culpa, nunc de pœna impiorum. Ecce, inquit, qui me quærunt ad necem, loquentur in ore suo, id est, submissa voce inter se loquentur, vt vix ex ore sonus egrediatur. Et gladius in labijs eorum, id est, & verba ipsorum quasi gladius erunt, quoniam de nece inter se consultabunt. Securè autem inter se loquentur, quoniam dicent, quis audiuit? id est, nemo audiuit, secretus erit sermo.

IX. Et tu Domine deridebis eos, ad nihilum deduces omnes gentes.

Illi putant se non audiri, quando inter se secretò consultant, & putant se magna facturos: sed tu Domine, cui nihil est occultum, deridebis eos, tamquam vanos, qui nosti eorum consilia, & impedire conatus ipsorum nullo negocio potes; nec solùm inimicos meos deridebis, sed etiam si omnes gentes cũ illis coniungerentur, eas quoque contemneres, & nihil faceres. Vbi illud, Ad nihilum deduces, in hebræo est subsannabis, vt sit ferè idem cum, deridebis. In græco est, pro nihilo duces, quod in idem recidit. Itaque vt nostra latina editio cum textibus originalibus conueniat, sic explicandum est illud, Ad nihilum deduces, id est, pro nihilo habebis, siue ad nihilum deduces in mente

tua,

tua, quia tamquam nihilum exiſtimabis. Clarius id habetur in Pſal. 14. vbi dicitur, Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus. vbi illud, in conſpectu eius, demonſtrat, deduci ad nihilum, non eſſe extingui penitus, ac deleri, ſed pro nihilo reputari. Quomodo dicitur Iſaiæ 40. Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum & inane reputatæ ſunt ei.

Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, quia Deus ſuſceptor X.
meus es, Deus meus, miſericordia eius præueniet me.

Quia meminit omnipotentiæ Dei, coram quo omnes gentes pro nihilo reputantur; humiliat ſe ſub potenti manu Dei, vt gratiam mereatur. Fortitudinem, inquit, meam ad te cuſtodiam, id eſt, ego robur meum non ex me habeo, ſed à te accepi, ideò non in meis viribus eſt illud conſeruare, ſed ad te, id eſt, apud te cuſtodiam: tu qui dediſti, conſeruabis: quia ſuſceptor meus es, Deus meus; id eſt, non ſine cauſa confido in protectione tua, quia tu Deus ſuſcepiſti me protegendum ab infantia mea, quia tu es propriè Deus meus, quem ſolùm colo. Miſericordia eius præueniet me, id eſt, non fruſtra hæc loquor, quia miſericordia Dei præuenit me olim, & (vt confido) ſemper præueniet, vt non ſinat me opprimi ab hoſtibus meis. Hæc iuſtiſſimè Dauid dicit, qui in pueritia præuentus fuit gratia Dei, & robur diuinitus accepit, vt vrſum, & leonem, ac deinde Goliath gigantem armatum ipſe inermis occideret, & in Regnum item adhuc puer à Samuele inunctus fuit. Quod ſi hæc referantur ad Chriſtum, multo magis verificantur, cùm ipſe non à pueritia, aut infantia, ſed à conceptione vnctus fuerit Spiritu ſancto, & virtute, vt loquitur S. Petrus Apoſtolus Act. 10. In hebræo legitur, Dei miſericordia eius præueniet me. Sed Septuaginta Interpretes non legerunt, elohe, ſed, eloha, Deus meus. Itaque Rabini non rectè אֱלֹהֵי
puncta collocauerunt. אֱלֹהַי

Deus oſtendet mihi ſuper inimicos meos, ne perdas eos, ne XI.
quando obliuiſcantur populi mei.

Diſperge illos in virtute tua: & depone eos protector meus XII.
Domine.

Reuertitur Propheta ad inimicos ſuos, ac prædicit pœnam ipſorum: ſed hæc omnia magis loquitur in perſona Chriſti, quàm in perſona propria. Deus, inquit, oſtendet mihi ſuper inimicos meos, id eſt, demonſtrabit mihi ſupplicium, quod patientur inimici mei. quaſi dicat, iam reuelauit mihi Deus quid euenturum ſit inimicis meis, ſed etiam re ipſa oſtendet euentum, & tunc videbo ſupplicium, quod iuſtiſſimè patientur. Ego autem precor Deum, vt non occidat eos, id eſt, non omnino extinguat gentem Iudaicam: nequando homines obliuiſcantur populi mei. vult enim Chriſtus agnoſci populum ſuum, vnde originem ſecundùm carnem ducit. Rogo igitur, inquit, vt Deus in virtute ſua, in potentia ſua, cui nemo reſiſtere poteſt, diſpergat illos per orbem terrarum, & deponat eos de altitudine gloriæ, in qua poſiti erant, cùm eſſent populus Dei peculiaris, & Regnum ac Sacerdotium obtinerent. Quæ omnia in Iudæis videmus ad literam adimpleta. In græcis codicibus habetur, ne quando obliui-
ſcan-

scantur legis tuæ; & sic legunt Hilarius, Augustinus, Euthymius, & alij. Sed nostra lectio concordat cum hebraico codice; & credibile est sic etiam vertisse Septuaginta Interpretes, sed græcum textum postea fuisse mutatum: testatur enim S. Hieronymus in epist. ad Suniam, & Fretellam, in Septuaginta Interpretibus haberi populi mei, vt habetur in hebræo.

XIII. Delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum, & comprehendantur in superbia sua.

Explicat causam dispersionis Iudæorum, quasi dicat, hæc illis eueniant, propter delictum oris eorum, id est, propter sermonem labiorum ipsorum, quo dixerunt, non habemus Regem, nisi Cæsarem; &, Sanguis eius super nos, & super liberos nostros: Deus enim iustè illis tribuit, quod sibi imprecati sunt, iuxta illud Dan. 9. Et non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et comprehendantur in superbia sua, id est, captiui fiant à Romanis, & humilientur, ac deijciantur ob superbiam suam, qua gloriabantur se filios esse Abrahæ, & liberos, & nemini vsquam seruiuisse, vt perspicuum est ex cap. 8. Ioannis. Verè enim propter superbiam, & contumaciam suam Romanorum indignationem in se prouocauerunt, vt patet ex libris Iosephi de bello Iudaico. Sed illa occasio fuit exitij: vera autem causa fuit superbia, qua Dei filium contempserunt.

XIV. Et de execratione, & mendacio annunciabuntur in consummatione in ira consummationis, & non erunt.

Per execrationem, & mendacium intelligo verba illa supra dicta, Sanguis eius super nos: &, Non habemus Regem, nisi Cæsarem. illud enim, Sanguis eius super nos, fuit horrenda execratio, qua sibi imprecati sunt Iudæi pœnam debitam immanissimi omnium scelerum. Illud autem, Non habemus Regem, nisi Cæsarem, mendacium, & simulatio fuit: constat enim illos noluisse dare Cæsari censum, & iactasse se liberos, & nemini vnquam seruisse, cùm tamen hoc ipsum esset insigne mendacium: seruierunt enim Pharaoni in Aegypto, Nabuchodonosor in Babylonia, Philistæis in terra promissionis, & tunc cùm hæc dicerent, Romanis manifestissimè seruiebant. Prædicit ergo Propheta, quòd de hac execratione, & mendacio, id est, propter hæc delicta oris ipsorum, propter eam horrendam execrationem, & tam superba mendacia, annunciabuntur in consummatione, id est, diuulgabuntur, & infames erunt toto orbe terrarum, quando euersa ciuitate consummaretur, ac destrueretur omnis potentia, omnis gloria, omnis status Reipublicæ Iudæorum. In ira consummationis, hoc est, in illa consummatione, quæ non casu accidet, sed ab ira, & indignatione Dei proueniet, & ideò erit perfecta, & absoluta consummatio, vt nunquam deinceps Iudæi Regnum, & ciuitatem Regiam sint habituri: ideò additur, & non erunt, id est, & sic peracta consummatione, non amplius subsistent Iudæi, id est, non erunt populus, nec Regnum, sed dispersio, & dissipatio miserabilis, vt hodie cernimus oculis nostris. In codice hebraico legitur, De execratione, & mendacio annunciabunt: sed verba hebraica facilè mutant significationes: propterea Septuaginta Interpretes, qui peritissimi erant hebraicæ linguæ, verbum actiuum in passiua significatione interpretati sunt. In eodem codice legitur, Consume in ira consume, vt non subsistant. Verùm Septuaginta Interpretes

preres, vel acceperunt vocem, calle, pro nomine, non pro verbo, id est, pro consummatione, non pro imperatiuo, consume; vel certè sensum expresserunt, non verbum verbo reddiderunt. כַּלֵּה

Et sciant quia Deus dominabitur Iacob, & finium terræ. XV.

Et cùm fuerint dispersi Iudæi per omnes terras; tunc scient, & apertè videbunt, Deum verum, non solùm Dominum esse Iacob, id est, populi Israelitici, sed etiam finium terræ, id est, omnium gentium vsque ad vltimos fines terræ: Antea siquidem notus erat in Iudæa Deus, & in Israël magnum nomen eius; & dicebatur, Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in Regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt: sed post euersionem Hierosolymæ, Euangelio Christi per orbem terrarum prædicato, dispersi Iudæi viderunt vbique Deum verum coli, Idola confringi, Psalmos Dauidicos cani: ita didicerunt, Deum non solùm Iudæorum Deum esse, sed etiam gentium.

Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes: XVI. & circuibunt ciuitatem.

Sed numquam apertius scient, Deum dominari Iacob, & finium terræ, quàm in nouissimo die, quando stabimus omnes ante tribunal Christi, & illi flectetur omne genu: tunc conuertentur ad pœnitentiam, sed ad vesperam, finito tempore misericordiæ; & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem electorum, vt cibum consolationis inueniant.

Ipsi dispergentur ad manducandum: si verò non fuerint saturati, & murmurabunt. XVII.

Iidem Iudæi dispergentur ad manducandum recurrendo ad Patriarchas suos, & Prophetas, atque ad eos clamando vt canes famelici, & quia nihil consolationis accipient, neque ab illis pro filijs agnoscentur, murmurare incipient, & queri de infelicitate sua. Quod si hæc nostra explicatio non probetur, iam indicauimus alias multas, dum versiculum septimum explicaremus.

Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exultabo mane XVIII. misericordiam tuam.

Hactenus de impijs persecutoribus; nunc Dauid siue in persona propria, siue potius in persona Christi, & Ecclesiæ, quæ corpus eius est, explicat lætitiam, & exultationem suam, necnon laudem Dei, & actionem gratiarum. Ego autem, inquit, cantabo fortitudinem tuam, id est, miseri illi latrabunt, & murmurabunt; ego autem è contrario cantabo, & laudabo fortitudinem tuam, id est, magnam potentiam tuam, quam ostendisti in debellatione, & perditione iniquorum. Et exultabo misericordiam tuam, id est, exultans laudabo misericordiam, quam ostendisti in liberatione, & glorificatione iustorum: id autem faciam summo mane, id est, primo quoque tempore, ante omnia alia negocia; vel mane, id est, inchoante die sempiternæ felicitatis, transacta iam nocte terribilis Iudicij vniuersalis. Pro, exultabo, multi Latini Codices habent, exalta-

bo : sed lectio nostra concordat cum textu hebraico, & græco ; & sic legunt Patres .

XIX. Quia factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ .

Declarat effectum misericordiæ , quam exultando decantaturum se promittit : quòd videlicet Deus susceptor eius fuerit, id est, protegendum susceperit, & refugium illi præstiterit in omni tribulatione sua .

XX. Adiutor meus tibi psallam , quia Deus susceptor meus es , Deus meus misericordia mea .

Idem alijs verbis repetit , vt affectum suum , & gratum animum erga tantum benefactorem ostendat . Illud , Adiutor meus , in hebræo est , fortitudo mea , ex quo intelligimus , significari adiutorem robustum , & potentissimum: proinde laudatur ea voce potentia Dei . Per illud autem,Susceptor meus,laudatur bonitas Dei , quæ sub alas suos protegendos suscipit electos . Per illud, Deus meus , significatur summum bonum nostrum , ac finis vltimus omnium desideriorum . quamuis autem in hebræo sit , Deus misericordiæ meæ : tamen rectè Septuaginta, & latinus Interpres verterunt , Deus meus , misericordia
אֱלֹהֵי mea,quia vox hebræa vna,& eadem si legatur,Elohe,significat Deus,si legatur,
Elohai, significat,Deus meus : & sic legerunt Septuaginta, & hæc est vera le-
אֱלֹהַי ctio, quicquid Rabini dicant . Denique illud, Misericordia mea,significat in compendio omnia beneficia Dei, quibus ad ipsum Deum, id est, ad summum bonum peruenimus : rectè enim obseruat S.Augustinus,multo amplius esse misericordia mea,quàm salus mea, vita mea, spes mea , & similia . Misericordia enim fecit,vt essemus, vt viueremus, vt liberaremur à malo , vt proficeremus in bono: misericordia Dei prædestinati sumus, vocati sumus , iustificati sumus , glorificati tandem erimus : nam etiam si glorificatio ex meritis detur,tamen ipsa merita nostra,dona sunt Dei, quia sine gratia præcedente nulla essent . Meritò igitur idem Propheta in Psalm. 102 . dicit , Qui coronat te in misericordia , & miserationibus .

PSAL-

PSALMVS QVINQVAGESIMVS NONVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem pro his, qui immutabuntur. In tituli inscriptionem ipsi Dauidi in doctrinam, cùm succendit Mesopotamiam Syriæ, & Sobal, & conuertit Ioab, & percussit Idumęam in valle Salinarum duodecim millia.

OCCASIO scribendi Psalmi præsentis fuit ea victoria, quæ narratur in Titulo, & fusius lib. 2. Reg. cap. 8. & 10. & 1. Paralip. 18. Occasione, inquam, huius victoriæ canit Propheta præteritas afflictiones suas, & totius populi, & præsentem, ac futuram felicitatem. Quæ omnia possunt etiam applicari Ecclesiæ, quæ post multas persecutiones mirum in modum dilatari, & crescere cœpit, vt etiam Imperatores, & Reges, eorumq. Imperia, & Regna sceptro suo subijceret. Non legitur quidem in libris Regum, quod Dauid succenderit Mesopotamiam, & Sobal, sed tantùm quod cœperit: cæterum non omnia scripta sunt in libris Regum, neque pugnat hic titulus cum ea historia, cùm vtrunque fieri potuerit. Videtur etiam hic titulus dissentire ab historia, quòd hic dicantur cæsa à Ioab duodecim millia Idumæorum: in lib. autem 1. Paralip. 18. dicantur cæsi Idumæi ab Abisai fratre Ioab, ad decem & octo millia. Sed non est necesse vt de eadem cæde intelligamus titulum huius Psalmi, & locum Paralipom. Potest enim fieri, vt & Ioab interfecerit duodecim millia, & Abisai alio tempore decem & octo millia.

EXPLICATIO PSALMI LIX.

DEus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis. I.

Incipit narrare præteritas afflictiones populi Israëlitici, Deus, inquit, repulisti nos à paterna cura, & protectione, & destruxisti nos, permittens nos destrui, opprimi, & vexari à Philistæis, Idumæis, Moabitis, alijsq. populis inimicis nostris. Iratus es, & misertus es nobis, id est, iratus es nobis ob peccata, quibus te ad iracundiam prouocauimus, & ideò tradidisti nos in manus hostium nostrorum: sed tamen paulo post misertus es nobis, dum nos per gratiam tuam ad pœnitentiam reuocasti, & post pœnitentiam à captiuitate, & persecutione liberasti. Hæc verissima esse intelliget, qui leget librum Iudicum, & librum primum Regum. Vicissim enim Iudæi nunc ob peccata tradebantur in manus hostium, nunc ob pœnitentiam liberabantur. Eadem contigerunt Ecclesiæ Christi: persecutionum enim causa tribuitur peccatis Christianorum à S.

Cypriano in ferm. de lapsis, ab Eusebio lib.8.hist.Ecclesiasticæ, à Victore Africano lib.1.de persecutione Vandalica, & ab alijs. Tanta autem erat interdum vis persecutionis, vt Ecclesia verissimè dicere posset, Deus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis. Istud autem, misertus es nobis, potissimum tribui debet fortitudini Sanctorum Martyrum. quamuis enim Deus iratus peccatis Christianorum persecutiones permitteret: tamen valde miserebatur Ecclesiæ, dum insigni dono fortitudinis armaret plurimos Christianorum, vt maior esset Ecclesiæ gloria ob coronas innumerabilium Martyrum, quàm depressio, & vastatio ob rapinas bonorum, & ruinas ædificiorum sacrorum.

II. Commouisti terram, & conturbasti eam, sana contritiones eius, quia commota est.

Explicat magnitudinem persecutionis. Commouisti, inquit, terram, id est, non vnum, aut alterum populum, non vnam, aut duas ciuitates, sed orbem terræ commouisti. Et quidem si respiciamus persecutiones Iudaicas, sensus erit, Commouisti totam terram promissionis; si verò cogitemus persecutiones Christianas, quæ sæpè vniuersales erant, sensus erit, Commouisti terram vniuersam, id est, Ecclesiam toto orbe diffusam: & conturbasti eam, id est, dirupisti (id פָּצַם enim propriè sonat vox hebraica, pazam) siue scidisti, aut vulnerasti eam, multis Ecclesiæ membris amputatis, ac per hoc valde conturbasti eam. Magna enim turbatio erat in Ecclesia, quando membra principalia, Episcopi, & Doctores trucidabantur. Sana contritiones eius, quia commota est, id est, tu Deus, qui non vt hostis, sed vt Medicus Ecclesiam ferro, aut igne vexasti, sana etiam scissiones, & vulnera eius; quoniam bona commotione mota est, admonita videlicet hoc flagello, conuersa est ad pœnitentiam, & ad currendam deinceps viam mandatorum tuorum, quæ diuturna prosperitate languere, ac in via subsistere cœperat.

III. Ostendisti populo tuo dura, potasti nos vino compunctionis.

Persistit in eadem narratione, ac dicit, Ostendisti populo tuo dura, id est, fecisti, vt populus tuus videret, & experiretur duras persecutiones, & afflictiones. Potasti nos vino compunctionis, id est, occasione huius flagelli, fecisti, vt rediremus ad cor, & biberemus calicem amarum, sed salubrem sanctæ compunctionis. In verbo, ostendisti, insinuatur benignitas Dei, qui tribulationes nobis, non tam immittit, quam ostendit, vt terreat, non vt noceat: vnde multo sunt minores, quàm carnalibus videantur: ideò dicit Apostolus 2.Cor.4. Momentaneum hoc, & leue tribulationis nostræ, &c. In verbo autem, potasti nos, insinuatur eadem benignitas Dei, qui donum saluberrimum pœnitentiæ, non ostendit, sed intra nos, atque adeò in imum cordis infundit: quomodo vinum epotum ad viscera calefacienda descendit. Non desunt, qui legant, vinum soporis, & sic in hebræo haberi contendant. Sed vox hebraica, targhela, ambi- תַּרְעֵלָה gua est, & sicut soporem secundùm aliquos significat, ita secundùm alios tremorem, vel fletum, vel, vt Septuaginta viri peritissimi transtulerunt, compunctionem. S. Augustinus legit, vino stimulationis, quod est idem, cum, vino compunctionis, stimulus enim ad pungendum fieri solet.

De-

Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus. IV.

Per illa omnia dura,(persecutiones videlicet, & afflictiones,) quibus in hoc mundo Iusti vexantur, Deus signum dat electis suis metuentibus eum, vt fugiant à facie arcus, qui sagittas lethiferas iaculabitur in omnes impios tempore suo, id est, in nouissimo die: tribulationes enim, quibus nunc purgantur electi à venialibus maculis, signa sunt grauissimarum pœnarum, quas luent impij post hanc vitam. atque hoc est, quod scribit Apostolus Petrus in priore epistola cap. 4. Tempus est, vt incipiat iudicium à domo Dei: si autem primùm à nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Euangelio? Et coapostolus eius Paulus 1. Cor. 11. Cùm iudicamur à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Deus igitur dum purgat electos, significat illis, vt à temporali sua tribulatione admoniti, intelligant, quæ supplicia maneant impios; & ideò iustè, & piè viuentes fugiant à facie arcus diuini, qui extensus nunc manet; sed in die nouissimo cum tanto impetu laxabitur, vt impios in æternum perdat.

Vt liberentur dilecti tui, saluum fac dextera tua, & exaudi me. V.

Concludit orationem suam, ac si diceret, Vt ergo liberentur dilecti tui à persecutionibus, & angustijs, in quibus tamdiu versati sunt: saluum fac dextera tua me Regem populi tui, & exaudi me pro vniuerso populo deprecantem.

Deus locutus est in sancto suo: lætabor & partibor Sichimam, & conuallem tabernaculorum metibor. VI.

Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephraim fortitudo capitis mei. VII.

Iam incipit ostendere, exauditam fuisse orationem suam, & se victoriam obtinuisse de omnibus ferè hostibus suis, ac dilatasse vehementer imperium suum. Deus, inquit, locutus est in sancto suo, id est, Deus locutus est per me sanctum Prophetam suum, & apertè prædixit quæ futura erant, & iam magna ex parte completa sunt. In textu hebræo iuxta puncta Rabinorum legitur, Deus locutus est in sanctitate sua, siue in sanctuario suo. Sed eadem vox hebraica cum alijs punctis significat, in sancto suo; nam, codscio, est, in sanctitate sua, &, chedoscio, est in sancto suo, & sic legerunt Septuaginta Interpretes, & omnes veteres, excepto S. Hieronymo, qui in versione ex hebræo legit cum Rabinis, in sanctuario suo; sed in Commentario legit & interpretatur, in sancto suo, id est, in Christo, cuius typum Dauid gerebat. Erat autem notissima hæc prædictio toti populo: nam Abner Dux militiæ Saulis lib. 2. Reg. cap. 3. dicit populo, Dominus locutus est ad Dauid, dicens, In manu serui mei Dauid saluabo populum meum Israël de manu Philistijm, & omnium inimicorum eius. Lætabor, & partibor Sichimam: post mentionem factam prophetiæ, incipit demonstrare, eam prophetiam magna ex parte esse adimpletam.

קָדְשׁוֹ
קֹדְשׁוֹ

Lætabor, inquit, tamquam victor Imperio acquiſito ; & mirificè dilatato: ac primùm partibor Sichimam, id eſt, Samariam, tamquam Dominus eius in partes ſuas diuidam, numerabo vrbes, oppida, pagos, conſtituam in eis iudices, & magiſtratus. Et conuallem tabernaculorum metibor, id eſt, & idem faciam in regione proxima , quæ dicitur conuallis tabernaculorum . Lege cap.33. Gen. ibi enim dicitur regio illa appellata Sochot, id eſt, tabernacula, quia ibi primùm Iacob fixit tabernacula, & emit partem agri in terra Sichimorum . Notandum hoc loco eſt, Dauidem enumeraturum prouincias Regni ſui, cœpiſſe à Sichima, quæ in Samaria eſt, & pro ipſa Samaria accipitur , & à valle tabernaculorum ; quia ibi fuit initium poſſeſsionis Iacob , & filiorum eius in terra promiſſionis . Notandum etiam , Dauidem non meminiſſe hoc loco niſi Sichimæ, Sochot, Galaad, Manaſſe, & Ephraim, quæ omnia pertinebant ad tribum Ioſeph ; quia illa erat omnium maxima, & ideò ſub nomine eius intellexit prouincias omnium decem tribuum , quæ pertinebant ad Regnum Iſraël . Seorſim poſtea meminit tribus Iuda, cum qua coniungebatur tribus Beniamin, & dicebatur Regnum Iuda, poſt diuiſionem factam ſub Roboam . Addit igitur, Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes , id eſt, mea eſt regio, quæ dicitur Galaad, à viro ſic nominato, & mea eſt regio , quæ dicitur Manaſſes à Manaſſe filio Ioſeph . Et Ephraim fortitudo capitis mei, id eſt, & mea eſt regio, quæ dicitur Ephraim , ab altero filio Ioſeph ; quæ quidem regio plena eſt virorum fortium, vt dici poſſit fortitudo capitis mei, id eſt, in qua conſiſtit præcipuum robur , & defenſio capitis mei, ſeu vitæ meæ, & Regni mei .

VIII. Iuda Rex meus : Moab olla ſpei meæ .

Poſt enumeratas prouincias decem tribuū ſub nomine Manaſſe, & Ephraim : nunc addit tribum Iuda , cum qua, vt dixi, coniungebatur tribus Beniamin . Iuda, inquit, Rex meus, id eſt, mea quoque eſt tota regio, quæ dicitur Iuda à Iuda filio Iacob , quæ tribus Iuda eſt tribus Regia : nam vt dixit idem Dauid lib. 1. Paralip. cap. 28. Deus de Iuda elegit Principes : & ipſe etiam Iacob moriens, & benedicens filijs, dixit de Iuda Gen. 49. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & Dux de fœmore eius, &c. ad quam promiſſionem hoc loco Dauid alludens vſus eſt eadem voce hebraica , qua vſus fuerat Iacob . nam in hebræo eſt vtrobique vox , mechochec, pro qua hoc loco habemus, Rex , & in Geneſi, מְחֹקֵק Dux, ſignificat autem propriè, mechóchec, legiſlatorem. proprium enim Principis, ſiue Regis, ſiue Ducis eſt leges dare ſubiectis populis . Dicit igitur, Iuda Rex meus , id eſt, tribus Iuda, quæ principatum gerit in populo meo, vel ex qua prodierunt Principes , patres mei , & prodibunt principes filij mei . Poſt enumeratas prouincias Regni proprij, enumerat prouincias hoſtium debellatorum, quæ tributariæ factæ erant: ac primo loco ponit prouinciam Moabitarum, quæ dicebatur Moab à Moab filio Loth nepote Abraham . Moab, inquit olla ſpei meæ, id eſt, prouincia Moab mihi iam ſubiecta , eſt mihi inſtar ollæ plenæ carnibus, in cuius abundantia, & vbertate ſperare poſſum . In hebræo legitur, Moab olla lotionis meæ : & ſenſum eſſe volunt , qui ita legunt, Moabitas coactos fuiſſe ab Iſraelitis victoribus ſeruire in humili miniſterio lotionum . Sed in nulla hiſtoria legitur , Moabitas in tam humili miniſterio ſeruiuiſſe Hebræis. Deinde , quamuis verbum, rachaz, quod hic habetur , ſignificet lauare , tamen רָחַץ Septuaginta Interpretes non erant tam imperiti , vt verterent olla ſpei meæ , ſi vox

vox hebræa folam lotionem significaret. Itaque credibile est, aut Septuaginta Interpretes aliquid aliud legisse, aut eam vocem significare non solùm lotionem, sed etiam spem, ac fiduciam, quemadmodum apud Chaldæos significat.

In Idumæam extendam calceamentum meum, mihi alienigenæ subditi sunt. IX.

Pergit referre quas alias prouincias hostium debellauerit, aut debellare cupiat. In Idumæam, inquit, extendam calciamentum meum. Idumæa est regio, quam possidebant, qui ab Esau fratre Iacob ortum ducebant. Et quamuis cùm hic Psalmus scriberetur, iam obtinuisset Dauid vnam victoriam aduersus Idumæos, & occidisset ex ipsis duodecim millia, vt dicitur in titulo Psalmi: tamen nondum totam Idumæam sibi subiecerat: quod postea factum est, vt patet ex illis verbis. 2. Regum.8. Et facta est vniuersa Idumæa seruiens Dauid. Ait igitur, In Idumæam extendam calciamentum meum, id est, pergam ad debellandam, & pedibus conculcandam Idumæam. Mihi alienigenæ subditi sunt, hoc est, iam enim Philistæos, qui alienigenæ sunt, debellaui. Philistæi dicuntur alienigenæ, quia nullam affinitatem habebant cum Israëlitis: Idumæi enim, Ammonitæ, & Moabitæ, quamuis non essent filij Iacob, tamen erant affinitate aliqua illis coniuncti. siquidem Idumæi descendebant ab Esau, siue Edom, qui erat frater Iacob: Ammonitæ, & Moabitæ descendebant à Loth nepote Abrahami. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, Alienigenæ mihi confœderati sunt: & nostra vulgata editio in Psalmo 107. vbi repetuntur hi versiculi, sic habet, Alienigenæ mihi amici facti sunt. Vox hebraica ambigua est, potest enim deduci à verbo, ragag, quod significat subijcere, & conterere, & hanc significationem רָעַע
sequuti Septuaginta dixerunt, Mihi subditi sunt. Potest etiam deduci à verbo, raha, quod significat pascere, & societatem, atque amicitiam contrahere: רָעָה
& hanc significationem amplexus est S. Hieronymus, & noster Interpres in Psalmo 107. qui dixerunt, confœderati sunt, vel amici facti sunt: sed vterque sensus est verus. Siquidem Philistæi deuicti bello, & tributarij effecti, ac per hoc subditi ad fœdus & amicitiam admissi sunt.

Quis deducet me in ciuitatem munitam? quis deducet me vsque in Idumæam? X.

Quoniam hæc sola gens restabat omnino subijcienda, quæ habitabat in locis munitissimis, ideò Dauid nunc dicit, Quis deducet me in ciuitatem munitam? id est, quo Duce, quo auxiliante ingredi potero victor in Regiam Idumææ, quæ est ciuitas valdè munita? De munitione Regis Idumæorum scribit Abdias Propheta, Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum, qui dicis in corde tuo, quis detrahet me in terram? si exaltatus fueris vt Aquila, & si inter sydera posueris nidum tuum: inde detraham te, dicit Dominus. Declarat autem Dauid de qua ciuitate munita loquatur, cùm addit, Quis deducet me vsque in Idumæam? id est, quis faciet, vt capiam Idumæam, & in eam victor ingrediar? Hæc omnia ad Christum & Ecclesiam mirificè accommodantur: nam Regnum Iuda est ipsa Ecclesia fidelium. Sichimitæ, siue Samaritani significant hæreticos, qui magno cum labore, sed tan-

dem aliquando vincentur, & subijcientur omnes. Ephraim, & Manasse significant schismaticos, siquidem Hieroboam separauit eos à Hierosolyma, & templo Domini, & erexit aliud altare: & isti quoque tempore suo subijcientur. Moabitæ, & Philistæi significant Gentiles, qui & ipsi ab Ecclesia superabuntur. Denique Idumæi significant Iudæos, qui in Christum credere noluerunt, qui omnium obstinatissimi in fine mundi conuertentur ad Christum. Quamuis enim Iudæi recentiores, nos Christianos, Idumæos vocent, se autem Israëlitas: tamen Apostolus ad Rom. 9. satis apertè declarauit, carnales Israëlitas secundùm spiritum Idumæos esse, non Israëlitas: Christianos autem secundùm spiritum veros esse Israelitas: de qua re vide sanctum Augustinum in epist. 197. quæ est ad Asellicum, aliàs 200.

XI. Nonne tu Deus qui repulisti nos? & non egredieris Deus in virtutibus nostris?

Respondet interrogationi per aliam interrogationem, quasi dicat, non est alius, qui me introducere possit in ciuitatem munitissimam Idumææ, nisi tu Deus, qui repulisti nos, & non egredieris ad bellum confisus in virtutibus, id est, in exercitibus nostris: sicut enim te repellente, & deserente vincebamur, ita te solo præsente, & adiuuante vincere poterimus non confidentes in viribus exercituum nostrorum, sed in tua solius omnipotentissima virtute.

XII. Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.

Ergo, inquit, tu qui solus potes, & in quo solo confidimus, da nobis auxilium, quo de omni tribulatione, & angustia liberemur, quia vana est salus, quæ ab hominibus expectari potest.

XIII. In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

In Dei auxilio confisi faciemus virtutem, id est, fortiter agemus: & ipse erit, qui vt principalis auctor per instrumenta manuum nostrarum profligabit omnes inimicos, qui nos tribulant. Nomine virtutis in versu vndecimo intelleximus exercitum, in hoc autem versiculo intelligimus fortitudinem, quia verba hebraica diuersa sunt, & illud exercitum, hoc fortitudinem significat. Quod si in bello corporali verum est in solo Deo confidendum esse, tamquam in auctore præcipuo; multo magis id verum est de bello spirituali, quo Ecclesia pugnat aduersus hæreticos, schismaticos, Ethnicos, & Iudæos: & contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.

PSALMVS SEXAGESIMVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem, in hymnis Dauid.

Rgumentum huius Psalmi ex sententia recentiorum quorundam est oratio Dauidis in exilio positi. Ex sententia Theodoreti, & Euthymij est oratio populi apud Babylonem captiui. Sed ex sententia Sanctorum Hilarij, Hieronymi, & Augustini, quos nos sequimur, est oratio hominis iusti, siue Ecclesiæ Christianæ in peregrinatione inter tentationes varias laborantis, & ad patriam cælestem, & quietem perpetuam suspirantis.

EXPLICATIO PSALMI LX.

EXaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ. I.

Præfatio breuissima hæc est, quia vir iustus, siue populus Christianus petit audientiam à Deo, vt exaudiat deprecationem suam, & ab ea audita non auertatur, sed benignè potius eam consideret. Vox hebraica, rinna, significat clamorem, non simplicem deprecationem, proinde per deprecationem intelligere debemus orationem magno affectu prolatam, & cum ingenti clamore cordis; & ideò merito petit audiri, & attendi: oratio enim frigida, & solis labijs fusa non penetrat nubes, ne dum cælum cælorum. רִנָּה

A finibus terræ ad te clamaui dum anxiaretur cor meum: in petra exaltasti me. II.

Nunquam fuit Dauid exul in finibus terræ, neque captiui ducti sunt vnquam filij Israël in fines terræ: quare vox hæc Ecclesiæ est, quæ occupauit orbem terræ vsque ad vltimos terminos eius, iuxta illud Psal. 2. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Ait igitur, Ego propagata vsque ad fines terræ, ex ipsis finibus terræ, id est, ex toto orbe simul per voces membrorum meorum ad te clamaui, vbi per verbum, clamaui, declarauit vocem illam, deprecationem, nihil esse aliud, nisi ingentem clamorem. Potest etiam per fines terræ, intelligi distantia maxima ab eo, qui clamat, ad eum cui clamatur. Deus enim cui clamatur est in finibus cæli, id est, in summo cælo; is verò qui clamat est in finibus terræ, id est, in ima terra; vt hæc sit ratio tanti clamoris. Quomodo in Psal. 129. dicitur, De profundis clamaui ad te Domine. Magna enim voce clamare debet, qui in imo positus exaudiri vult ab eo, qui sedet super Cherubim in altissimo cælo, id est, qui intelligens infinitam distantiam inter suum nihil, & diuinas perfectiones, tamen cùm ipso Deo colloqui in oratione præsumit. Dum anxiaretur cor meum, in

petra exaltasti me. Reddit rationem, cur magna fiducia clamet ad Deum, quia videlicet, aliàs expertus est, auxilium diuinum sibi in tribulatione non defuisse. Dum aliàs, inquit, non rarò anxiaretur cor meum, ob varias tentationes deprimentes me: tu clamantem exaudisti, & in petra exaltasti me, id est, in altissimo, & munitissimo loco collocasti: quem locum paulò post, turrim fortitudinis appellabit. Porrò petra ista sublimis Christus est, in quem quicunque per contemplationem exaltatur; & quanta ipse prior passus sit, & quem exitum passiones eius habuerint, diligenter recogitat, facilè vincit, & contemnit omnia. In hebræo habetur, in petra exaltabitur supra me. quæ verba nullum sen-
יָרוּם מִמֶּנִּי sum faciunt; ideo credibile est, Septuaginta non legisse, iarum mimmenni,
יְרוֹמְמֵנִי exaltabitur supra me: sed ijsdem literis, vna dempta, ieromemenni, exaltabit me, siue exaltauit me, vt habetur in Psalmo 26. nam futurum sæpè accipitur pro præterito. parum autem refert quod ad sensum attinet, siue dicatur, in petra exaltasti me, siue Deus in petra exaltauit me.

III. Deduxisti me, quia factus es spes mea turris fortitudinis à facie inimici.

Declarat quod dixit, in petra exaltasti me. Deduxisti me, inquit, idest, Dux mihi fuisti, cùm fugerem ab hoste, tentationibus me impugnante. Quia factus es spes mea, id est, hoc fuit me deducere, & Ducem mihi se præbere, implere me bona spe, quæ fecit, vt non caderem, sed magno animo omnia tolerarem. Itaque tu factus es spes mea, & turris fortissima à facie inimici: qui enim confidit in Deo, & recogitat, quid Christus ipse sit passus, & ad quantam gloriam resurgendo peruenerit, & ipsum esse caput nostrum, quem intuendo discimus, quid in terris agere, & pati; & quid in cœlo expectare, & desiderare debeamus: ille sine dubio turrim munitissimam ascendit, vbi non solùm iacula hostium vitare, sed etiam in hostes tela iaculari poterit.

IV. Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula, protegar in velamento alarum tuarum.

Docet, turrim istam fortissimam non esse cælestem habitationem, sed pere-
גור grinantium tabernaculum: nam, & vox hebræa gur, & græca, παροικέω, quæ hic habentur, significant propriè, habitare more peregrinorum. Ait igitur, Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula, id est, in turri illa fortitudinis inhabitabo tamquam peregrinus in tabernaculo; atque interim protegar in velamento alarum tuarum, vt pullus sub alis Gallinæ, ne morsibus Miluorum pateam. Sanctus Hilarius exponit hanc habitationem tabernaculi de habitatione domus cælestis, propter illud verbum, in secula. Sed sanctus Augustinus exponit de habitatione peregrinantium; cui fauent proprietates vocabulorum, & etiam metaphoræ, quibus Propheta vtitur; Turris, quæ defendit ab impetu hostium; tabernaculi, quod defendit à pluuijs, & sole; & velamenti alarum, quod defendit à morsibus Milui. Illud, in secula, significat hoc loco, assiduè, perpetuò, semper, vt sensus sit, ab hoc tabernaculo non recedam, quamdiu periculũ tentationis erit: quod verbis proprijs dicere potuisset, in tua protectione semper confidam, quamdiu vixero in hac carne mortali; vel, vt S. Augustinus exponit, illud, in secula, significat, vsque ad finem seculi: Ecclesia enim, quæ hic

hic loquitur, durabit vsque ad Mundi consummationem, in velamento alarum Dei; quamuis enim vndique ab hostibus impetatur, tamen portæ inferi non praualebunt aduersus eam, Matth. 16.

Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam: dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. V.

Ratio fiduciæ meæ est, quia tu Deus meus semper exaudisti, id est, semper exaudire consueuisti orationem meam. exaudisti autem orationem meam, quia inter filios tuos numerasti me, quibus hæreditatem iam dedisti, id est, firmiter promisisti: si enim Deus timentibus se filijs suis, hæreditatem æternam seruat, quo modo non defendet illos in via? quo modo non exaudiet eos de quacunque tribulatione clamantes ad se? quis enim Pater filios probos vnquam despexit, aut deseruit? Et si Deus pro nobis, quis contra nos? Itaque de hæreditate in cælis, & de protectione in terris omnino securi, & certi sumus, si verè timuerimus eum.

Dies super dies Regis adijcies: annos eius vsque in diem generationis, & generationis. VI.

Quia Propheta meminit hæreditatis Sanctorum, quæ est vita æterna, declarat hanc hæreditatem toti Ecclesiæ promissam, inchoandam esse in capite: & ideo dicit, Dies super dies Regis adijcies, id est, Christo Regi multiplicabis dies super dies sine vllo fine, & similiter annos eius multiplicabis vsque in diem generationis, & generationis, id est, vsque in diem æternitatis, qui dies, quamuis vnus sit, tamen æquiualet generationi, & generationi; seculo, & seculo; temporibus, & temporibus sine fine. Hac phrasi æternitatem significari, perspicuum est ex Psalmo 118. vbi dicitur, In æternum Domine, verbum tuum permanet in cælo, in generatione, & generationem veritas tua. Cui simile est quod dicitur in Psalmo 134. Domine nomen tuum in æternum, Domine memoriale tuum in generatione, & generationem. In quibus locis pro eodem accipitur, in æternum, & in generatione, & generatione. Ex his apertè colligitur, hunc Psalmum non conuenire Regi Dauid, sed soli Regi Christo. Dauid enim non vixit vltra septuaginta annos: neque Regnũ permansit in domo eius, nisi ad certum, ac definitum tempus. Itaque æternitas Regis, & Regni in scripturis sanctis prædicta, in Christo adimpletur: nam & Regni eius non erit finis, vt dicitur Luc. 1. & ipse resurgens à mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur, Rom. 6.

Permanet in æternum in conspectu Dei: misericordiam, & veritatem eius quis requiret? VII.

Rex Ecclesiæ Christus permanet in æternum in conspectu Dei; ad hoc enim introiuit in cælum, vt appareat vultui Dei pro nobis, Apostolo teste, ad Hebr. 9. In hebræo est, sedebit, siue sedet in æternum in conspectu Dei; vt intelligamus, Christum permanere sedendo, vt decet Regem, non assistendo more Ministrorum. Misericordiam, & veritatem eius quis requiret? id est, misericordiam, qua redemit genus humanum; & veritatem, qua promissa seruauit, & seruat, quis inuestigabit? Sunt enim abyssus multa, ac vt Apostolus dicit ad Ephes. 3.

Cha-

Charitas Christi supereminet scientiæ, id est, maior est, quàm intelligi possit. Ita exponunt Theodoretus, & Euthymius. S. Hilarius, & S. Hieronymus hunc sensum esse volunt, Misericordiam, & veritatem eius nemo requiret, quia præ-
מן sto erit omnibus. In hebræo habetur, Misericordiam, & veritatem para, ser-
מי uabunt eum. Sed septuaginta vocem man, para, legerunt, mi, quis. & ver-
נצר bum, natsar, quod significat seruare, ipsi interpretari solent, scrutari, vt perspicuum ex Psal. 118. v. 2. & alibi sæpè. Itaque dubium esse non debet, quin significet etiam quærere, inuestigare, scrutari: alioqui non tam constanter Septuaginta viri doctissimi ita redderent: sed mirum est, quàm variè legant Patres pronomen additum in hebræo. nam Sanctus Hilarius legit, Quis requiret eorum. Sanctus Augustinus, Quis requiret ei. Sanctus Hieronymus in commentario, Qui requiret eius; at in versione ex hebræo legit, eum. Septuaginta omiserunt pronomen in fine verbi; sed addiderunt ad nomen, veritatis, veritatem eius quis requiret. Et sine dubio versio Septuaginta Interpretum optima, & clarissima est. Ad literam ex hebræo sic verti deberet, Misericordiam, & veritatem quis requiret eum? & sensus est, Misericordiam, & veritatem quis requiret ab eo, vel in eo? quem sensum optimè reddiderunt Septuaginta, dicentes, Misericordiam, & veritatem eius quis requiret?

VIII. Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi: vt reddam vota mea de die in diem.

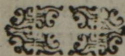
Quia misericordia Domini Christi tam abundanter mihi adest, & veritas eius tam certa est, vt non sit opus eam requirere; ego sic psallam nomini tuo in seculum seculi, id est, laudabo te Deum meum, non hic in terris tantùm, sed etiam in cælis, æternis himnis, & canticis celebrabo: vt hoc modo reddam vota gratiarum actionis de die in diem, id est, omnibus diebus præsentibus, & futuris, vsque ad eum diem, cui nox nulla succedet. Potest etiam sic accipi, sic psallam voce nomini tuo semper, vt etiam opere impleam promissa mea, legem tuam semper, & vbique seruando; sed prior expositio, quæ sancti Hilarij est, magis probatur.

PSALMVS SEXAGESIMVS PRIMVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem pro Idithum, Psalmus Dauid.

DE hoc titulo diximus in explicatione Psalmi tricesimi octaui. Argumentum Psalmi est exhortatio ad patientiam in aduersis, & confidentiam in Deo; cuius occasione agitur de vana confidentia in diuitijs.

EXPLI-

EXPLICATIO PSALMI LXI.

NOnne Deo ſubiecta erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meum. I.

Vir iuſtus grauiter impugnatus à concupiſcentijs varijs, quarum quælibet animum humanum ſibi ſubijcere ſatagit, fortiter reluctans clamat, Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? ideſt, nonne æquum eſt, & mihi vtilius, vt Deo ſubijciar, quàm dominatui auaritiæ, vel ſuperbiæ, vel luxuriæ? ab ipſo enim ſalutare meum. Nam concupiſcentiæ, quæ mihi dominari affectant, nullum ſtipendium aliud polliceri poſſunt, niſi mortem ſempiternam. Deus autem ſalutem pollicetur, & certiſsimè præſtabit, ſi fidelem illis ſubiectionem, & obedientiam exhibebo. In hebræo ad literam legitur, Attamen ad Deum ſilebit anima mea, quia ab ipſo ſalus mea. ſed idem eſt ſenſus; eſt enim ac ſi dicat, quamuis multa mihi dominari velint, tamen anima mea ſoli Deo ſubiecta ad omne mandatum, ſiue, ad omne eius beneplacitum, vt vera obediens ſilebit, non contradicet, non murmurabit.

Nam & ipſe Deus meus, & ſalutaris meus; ſuſceptor meus, II.
non mouebor amplius.

Non ſolùm, inquit, ab ipſo pendet ſalus mea, ſed ipſe eſt Deus meus, & ſalutaris meus. In hebræo pro voce, Deus, eſt, tſur, quod propriè petram, ſiue צור fortitudinem ſignificat. Itaque ſenſus eſt, Ipſe Deus mihi in hac vita eſt petra, ac robur, in alia erit Salus mea; in vtraque, Suſceptor meus eſt, quippè qui nunc ſuſcipit protegendum, tunc ſuſcipiet coronandum. Ideò non multùm mouebor, non nutabo, ſed fortis permanebo, quamuis tentationibus quatiar. Illud, amplius, vt ex hebræo cognoſcitur, non ſignificat, deinceps, aut in poſterum, ſed multum, ſiue valdè.

Quouſque irruitis in hominem? interficitis vniuerſi vos: III.
tamquam parieti inclinato, & maceriæ depulſæ?

Poſtea quàm de ſe locutus eſt, conuertitur ad deplorandam ſtragem animarum, quam per arma variarum concupiſcentiarum maligni ſpiritus quotidie faciunt. Verè enim innumerabiles ſunt homines, quos dæmones deijciunt in peccatum, quod eſt mors animæ, per auaritiam, ambitionem, luxuriam, iracundiam, inuidentiam, & alias eiuſmodi paſſiones. Itaque indignabundus aduerſus malignos ſpiritus, dicit, Quouſque irruitis in hominem? & quia vox hebraica propriè, inſidiari ſignificat; intelligimus, Prophetam per, irruere, ſignificare voluiſſe, irruere per deſiderium, & aſtutiam, vt ſenſus ſit, Quouſque non ceſſatis, inſidiando generi humano irruere in hominem impetu aſtutiæ, & inſatiabilis deſiderij veſtri? Interficitis vniuerſi vos, id eſt, vndique ſtragem editis animarum vniuerſi vos maligni ſpiritus diuerſis quidem in locis, & modis varijs, ſed ad malefaciendum coniuncti. Tamquam parieti inclinato, & maceriæ depulſæ. hic ſubintelligitur verbum accommodatum, vt ſenſus ſit, vim faci-

facitis humano generi ex peccato originis sauciato, & ad malum prono, tamquam parieti inclinato, & parieti non solido, sed ex luto, & paleis composito, vt maceria potius, quàm murus dici possit. Quibus verbis miro modo descripsit Propheta, tum Dæmonum potentiam, & crudelitatem erga genus humanũ, tum debilitatem & fragilitatem ipsius generis humani. Verè enim homines post corruptam naturam similes facti sunt maceriæ impulsæ, & inclinatæ, quæ facillimè deijci potest; cùm & fragiles sint, & propensi ad malum ab adolescentia sua, vt dicitur Gen. 8. proinde meritò clamat Apostolus, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? & mox addit de potentia gratiæ, Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Rom. 7.

IV. Verumtamen precium meum cogitauerunt repellere, cucurri in siti, ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.

Reuertitur vir iustus ad causam, vnde digressus erat ad apostrophem contra inimicos, atque ostendit, finem hostibus spiritualibus propositum, dum iustos impugnant, esse, vt priuent eos æternis honoribus, quos videlicet illis inuident, quoniam ipsi inde culpa sua exciderunt. Verumtamen, inquit, precium meum cogitauerunt repellere, id est, ideò tentant, ideò impugnant, ideò concupiscentias excitant; vt precium, quo redemptus sum, repellant à me, & dignitatem, atque honorem illum magnum æternæ gloriæ mihi auferant. Sed ego contra, cucurri in siti, id est, tanto ardore cucurri ad brauium supernæ vocationis, quanto illi cucurrerunt ad illud à me repellendum. Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant, id est, ore suo blandiebantur hortantes ad voluptates vitæ præsentis, tamquam res bonas, atque vtiles: atque interim corde maledicebant scientes, eas ipsas voluptates venenum esse animæ, atque ad impediendam lætitiam sempiternam instrumenta esse aptissima. In hebræo, vt nunc legitur secundùm puncta Rabinorum, sic habetur, Verumtamen exaltationem eius cogitauerunt repellere, complacuerunt mendacio, ore suo benedicebant, corde suo maledicebant. Itaque de quatuor vocibus est difficultas, quæ sunt, precium, meum, cucurri, in siti. Vox precium, in hebræo est, massֹ
מַשְׂאֵת seoth; quam vocem S. Hieronymus vertit, partem, Septuaginta verterunt precium, alij vertunt exaltationem, in græco est, τιμὴν, quæ honorem, & precium significat. Hilarius, Augustinus, Theodoretus, Euthymius, & Hieronymus in commentario legunt, honorem, & satis concordat vox hebraica, quæ exaltationem significat. Basilius, & Ambrosius legunt, precium, & exponunt de precio redemptionis Christi. Sed vox, precium, significat etiam dignitatem; proinde possumus per precium intelligere dignitatem, honorem, & exaltationem. Et quod attinet ad sensum in idem recidit, siue accipiamus precium pro dignitate, siue pro precio redemptionis, siue pro vtroque, vt supra in nostra explicatione ostendimus. Vox, meum, sine dubio rectè posita est hoc loco, & eam habent omnes codices græci, & latini, & omnes tractatores. proinde illud, eius, quod est in hebræo, indicat vocem hebraicam esse corruptam vitio scriptorum, quod facilè fuit, cùm litera quæ significat, meum, sit Iod, litera quæ significat eius, sit Vau, quæ non differunt, nisi quòd vna, est paulò longior altera. Vox cucurri, vel cucurrerunt, vt alij legunt, bene posita est, & cùm

hebraica concordat, si remoueantur puncta Rabinorum, Rabini enim legunt יִרְצוּ irzu, complacuerunt: sed Septuaginta viri longè doctiores legerunt, iaruzu, יָרֻצוּ cucurrerunt, vox græca ἔδραμον, ambigua est, & tam cucurri, quam cucurrerunt significare potest. Et quidem Hilarius, Augustinus, & Hieronymus in Commentario legunt cucurri. Basilius, Theodoretus, & Euthymius, legunt, cucurrerunt. Ambrosius vtramque lectionem probat, & exponit, vt & nos in nostra explicatione fecimus: nam vterque sensus est verus. Vox, in siti, habetur in textu græco, & in omnibus latinis, & legitur ab omnibus expositoribus. Quid autem legerint Septuaginta in hebræo, vt verterent, in siti, fateor me ignorare: nam vox hebraica, cazab, mendacium significat, neque est vlla literarum similitudo inter sitim, & mendacium in lingua hebraica, sitis enim dicitur, zama. S. Ambrosius conatur concordare hanc diuersitatem textuum, dicens, mendacium sitim habere, veritatem vbertatem. Sed verisimile est Septuaginta Interpretes aliter legisse, & in voce, cazab, pro, caph, legisse, beth, quæ sunt literæ similes, & sic habuisse præpositionem, in, pro alijs duabus literis, vel aliquid aliud legisse, vel sciuisse ea voce, sitim, significari. כָּזָב צָמָא כָּזָב בְּזָב

Verumtamen Deo subiecta esto anima mea, quoniam ab ip- V.
so patientia mea.
Quia ipse Deus meus, & saluator meus, adiutor meus, non VI.
emigrabo.
In Deo salutare meum, & gloria mea, Deus auxilij mei, & VII.
spes mea in Deo est.

Redit ad primos duos versiculos, eosq́. repetit, vt ostendat, magnas quidem esse tentationes, quibus vrgetur, sed tamen se in Dei amore fundatum, atque eius auxilio fretum nihil metuere. Verumtamen, inquit, Deo subiecta esto anima mea, id est, quantumuis hostes fremant, tu anima mea tacita, & subiecta obedias Deo. Est enim hoc loco eadem vox hebraica, quæ in primo versiculo, nimirum, Deo silebit anima mea. Quoniam ab ipso patientia mea, id est, tace Deo, quoniam ipse tibi præstabit auxilium. Nam hoc loco nomine patientiæ significatur, patiens expectatio auxilij diuini, vt ex verbo hebraico, & græco constat. Quia ipse Deus meus, &c. hic versiculus sextus, est omnino idem cum secundo: quamuis enim Interpres latinus vocabula variauerit, tamen in hebræo sunt omnino eadem. Itaque illud, Deus meus, est etiam hoc loco, petra mea; & illud, Saluator meus, est salus mea, siue salutaris meus: & illud, adiutor meus, est susceptor meus: & denique illud, non emigrabo, est eadem vox, quæ antea versa est, non mouebor: proinde non emigrabo, significat hoc loco, non deijciar de statu meo, non emigrabo ad partes hostium, sed immotus in castris Dei permanebo. Concludit in septimo versiculo, se omnia à Deo expectare, finem videlicet & media. Finis est liberatio ab omnibus malis, & adeptio summi boni: illud significatum est per salutem, hoc autem per gloriam: media sunt auxilium Dei, & spes nostra, quæ propriè nominata sunt. In Deo, inquit, salutare meum, & gloria mea, id est, à Deo expecto salutem, id est, liberationem à malis, & gloriam æternam, quæ est summum bonum: nam cùm Deum videbimus, & similes ei erimus, perfecteq́. illi adhærebimus,

tunc

tunc verè salui, & beati erimus: potest tamen etiam cum S. Basilio exponi, In Deo solo, non in vlla re alia glorior: non in diuitijs, non in honoribus, non in potentia humana, quia nihil excellentius cogitari potest, quàm filium esse Dei. Nec solùm in Deo finem vltimum repositum habeo, sed ipse etiam est Deus auxilij mei, id est, ipse est fons gratiæ, qua adiutus perueniam ad finem illum: & ideò tota spes mea in eo est. In hebræo habetur, petra roboris mei, pro, Deus auxilij mei.

VIII. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum.

Hortatur nunc cæteros ad virtutem, quam ipse Dei dono acceperat: ac primùm monet, sperandum esse in Deo, deinde addit, non esse sperandum in rebus creatis. Sperate, inquit, in eo, id est, in Deo, omnis congregatio populi, id est, omnis cætus, omnis populus, omnes homines, non Iudæi solùm, sed etiam gentes. In hebræo est, Sperate in eo omni tempore: sed manifesta est corruptio in
עת textu hebraico per defectum vnius literæ: nunc enim legitur, heth, quod significat tempus, sed esse debet, hadath, quod significat congregationem, & sic le-
עֵדָת gerunt Septuaginta. Effundite coram illo corda vestra: effundi dicitur vas, cùm euacuatur, & etiam liquor cùm ex vase eijcitur. Itaque si cor accipiatur pro vase, vt accipit S. Basilius, effundere cor est euacuare cor à vitijs, affectibus malis, peruersis cogitationibus, & similibus quasi liquoribus noxijs: non enim impleri potest cor gratia Dei, sanctisq. cogitationibus, & desiderijs, nisi euacuetur contrarijs. pulchrè notat S. Ambrosius, admonitos esse homines, vt effundant corda euacuantes ea sordibus; quia scriptum est, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Si cor accipiatur pro actu cordis, id est, pro cogitationibus, & affectibus, tunc effunditur cor, quomodo effunditur aqua, vel vinum. Et hoc modo accipit S. Augustinus, qui vult effundendum esse cor, id est, non retinendum cor in corde, sed effundendum ad Deum, vt cogitationes nostræ, & affectus sint in Deo non in nobis. Significat etiam effusio cordis secundùm Ambrosium confessionem sinceram, & apertam, qua confitemur peccata, & miserias nostras, & ex intimo corde oramus Deum, vt misereatur; quomodo dixit Anna 1. Reg. 1. Effudi animam meam in conspectu Domini. Et de hac effusione videtur hic locus præcipuè intelligendus: nam sequitur, Deus adiutor noster in æternum: id est, securè confitemini Deo ærumnas vestras, & orate eum, nam adiutor noster est, & non despicit orationes sperantium in se.
סלה Illud, in æternum, in hebræo est, selah, quod græci vertunt, διάψαλμα, noster autem Interpres aliquando omittit, aliquando vertit, semper, aut, in æternum: hæc est ratio cur Hilarius, Augustinus, & alij non legant, in æternum.

IX. Verumtamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, vt decipiant, ipsi de vanitate in idipsum.

Quoniam animaduertit Propheta, paucos esse, qui consilium suum sequi velint, ideò inuehitur in multitudinem iniquorum. Verumtamen, inquit, vani filij hominum, mendaces filij hominum. In hebræo significantius dicitur, vanitas filij hominum, quia maxima pars hominum vacua est vera sapientia, & si apparenti sapientia, quam prudentiam carnis Scriptura sacra appellat, ple-

nißima

nissima sit : ideò autem plerique homines vani, insipientes, & imprudentes sunt, quia mendaces sunt in stateris ad decipiendum, id est, in stateris dolosis, & fraudulentis. Nam, vt rectè obseruat S. Basilius, non agitur hic de stateris propriè dictis, quibus pauci vtuntur, illi videlicet soli, qui vendunt carnes, aut lanas, aut alia id genus; sed de stateris communibus toti humano generi, id est, de iudicio rectæ rationis, quod nobis datum est à Deo, vt discernamus, & quasi in statera appendamus vera bona, & vera mala, apparentia bona, & apparentia mala, & eligamus vera bona, & vitemus vera mala. Porrò maxima pars hominum mentitur sibi, & alijs, decipitq. se, & alios vtens stateris dolosis, & quod miserius est, voluntariè stateris vtitur dolosis, iuxta illud, Video meliora, proboque, deteriora sequor. Nemo est enim, qui negare audeat, maximum, verissimumq. malum esse peccatum, & gehennam; maxima, verissimaq. bona esse iustitiam, & beatitudinem: & tamen cùm appenduntur in statera lucrum temporale, & offensio Dei; lucrum præponderat, & præeligitur: & cùm appenduntur temporale detrimentum, & mors æterna, temporale detrimentum præponderat, atque vt illud euitetur, ignis gehennæ contemnitur. Addit Propheta, Ipsi de vanitate in idipsum, id est, ipsi vani, & mendaces, licet varijs modis vani sint, & mendaces, tamen in idipsum conueniunt, vniti, & coniuncti sunt in hoc vt vani sint, & mendaces: vel breuius, Ipsi de vanitate in idipsum, id est, ipsi ex vanitate habent, vt vnum sint. In hebræo habetur paulò aliter, Vanitas filij hominnm, mendaces filij hominum in stateris ad ascendendum ipsi præ vanitate in idipsum, id est, filij hominum non solùm vanitas sunt, & mendacium, sed etiam positi in statera cum ipsa vanitate, ascendnnt præ vanitate, ac per hoc leuiores, & magis vani sunt, quàm ipsa vanitas; quæ est elegantissima amplificatio. Sed tamen non existimo hunc esse literalem sensum; sed eum, quem paulò ante tradidimus: nam vox illa hebraica, laaloth, לַעֲלוֹת ad ascendendum, cum alijs punctis legi potest, laoloth, ad iniquitatem, siue ad לְעָלוֹת deceptionem, & sic legerunt Septuaginta: imò etiam S. Hieronymus eodem modo legit, cùm verterit, in stateris dolosis; & omnes Patres græci, & latini sic legunt, & interpretantur. Illud, vt decipiant, non debere coniungi cum, ipsi, perspicuum est ex hebræo, & græco textu. Sic enim legendum est, mendaces in stateris ad decipiendum, ipsi de vanitate in idipsum.

Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: diuitiæ si affluant nolite cor apponere. X.

Redit ad exhortationem, ac præcipuè, vt caueatur auaritia, quæ est radix omnium malorum. Nolite, inquit, sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: per iniquitatem intelligitur calumnia, vt propriè significat vox hebraica: proinde prohibetur lucrum iniustum, tum ex occulta iniustitia, quale est calumniantium, tum ex manifesta, quale est rapientium: & additur, Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere, id est, ad opes etiam iusto titulo acquisitas nolite affectum ponere. Pulchrè notat S. Augustinns, eos qui rapinis delectantur, videre quid rapiant, sed non videre à quo rapiantur: rapiunt enim pecuniam fratri, & rapit illis Diabolus animam. notant etiam idem Augustinus, cum S. Basilio, diuitias fluere dum affluunt: cæcos autem cupidos considerare quod affluant, & non cogitare quod fluant. Ideò autem dictum esse, nolite

cor apponere, ne videlicet cum fluentibus fluat, & pereat. Oportet igitur cùm affluunt diuitiæ, corde immoto, & stabilito apud Deum, disponere fluxum earum, vt vtiliter fluant: quomodo prudens agricola disponit fluxum aquarum ad irrigandum hortum, ad molam vertendam & ad alia eiusdem generis opera, sed non labitur ipse cum aquis labentibus.

XI. Semel locutus est Deus: duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia; quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

Concludit rationem reddens, cur non sint appetendæ diuitiæ, & cur ab omni peccato cauendum sit. Semel, inquit, locutus est Deus, duo hæc audiui. In hebræo est, Vnum locutus est Deus; quod non videtur coherere cum sequentibus, Duo hæc audiui: sed illud, semel, vel vnum, significat immobilitatem verbi Dei, vt docet S. Hieronymus in Commentario hnius Psalmi, quasi dicat, Semel Deus loquitur, & fit omnino quod loquitur, obediunt enim omnia Deo ad nutum, vt non sit opus repetere. Vel per vnum, quod Deus locutus dicitur, non intelligitur vnum verbum, sed vnus sermo, quo multa continentur, vt docet S. Basilius. Vel per, vnum, intelligitur verbum æternum, vt S. Augustinus exponit, Deus enim vnum verbum tantùm dixit ab æterno, & illud manet in æternum, & æquiualet innumerabilibus verbis. Duo autem, quæ Dauid audiuit, & nobis omnibus nunciauit, hæc sunt: Vnum, quod potentia, & misericordia in Deo sint; illa vt timeatur, ista vt ametur: alterum, quod vnicuique reddet secundùm opera sua, ita vt neque iniustè oppressurus sit aliquos per potentiam, neque misericordia eius sit præiudicatura iustitiæ. Et verè, qui ista duo seriò cogitant, atque illis cor suum apponunt, sapientissimi sunt.

PSALMVS SEXAGESIMVS SECVNDVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus Dauid, cùm esset in deserto Idumææ.

NON legitur Dauid latuisse vnquam in deserto Idumææ, sed in deserto Iudææ. 1. Reg. 22. & 23. & in textu hebraico, & græco habetur, in deserto Iudææ: tamen quoniam Sancti Patres Hilarius, Hieronymus, & Augustinus in Commentario legunt, in deserto Idumææ: non est contemnenda lectio vulgatæ editionis. Euthymius conatur concordare has lectionum varietates, dicens, Desertum in quo latuit Dauid olim ad Idumæam pertinuisse, postea ad Iudæam: sed hoc diuinare est. probabilius videtur, desertum Iudææ vocatum esse desertum Idumææ amplificandi gratia: quomodo Hierusalem aliquando vocatur Sodoma. Nam desertum Idumææ est longè maius deserto

ferto Iudææ: imò tota Idumæorum regio in montibus, & solitudine est, vt intelligi potest ex cap. 1. Malachiæ, vbi loquens Deus de possessione Edom, Posui, inquit, montes eius in solitudinem, & hæreditatem eius in dracones deserti. Idem colligitur ex lib. 4. Reg. cap. 3. vbi describitur desertum Idumææ itineris septem dierum, & carens aqua, &c. Argumentum Psalmi est oratio Dauidis, qui occasione deserti in quo tunc latebat, deplorat peregrinationem suam, & sibi similium iustorum, & desiderium suum ostendit migrandi aliquando ex deserto Mundi huius ad patriam cælestem.

EXPLICATIO PSALMI LXII.

Deus Deus meus ad te de luce vigilo. I.
Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro II.
mea?

Describit vir iustus, quæ sint prima opera sua oriente die, ac dicit esse, quærere Deum, desiderare Deum, miserias suas confiteri Deo. Deus Deus meus, id est, Tu Deus es fortitudo, & robur meum, quia sine te nihil sum, & nihil possum: in hebræo sunt duo nomina, vnum significat Deum, alterum significat fortem, sed verti solet etiam per vocem, Deus. Itaque editio græca, & latina quæ habent, Deus Deus, reprehendi non possunt: tamen sensus est, quem diximus, quia vox, El, significat Deum, vt fortem. Ad te de luce vigilo, id est, cùm primùm lucem aspicio corporalibus oculis, aperio pariter oculos mentis ad te lucem spiritualem, & increatam; atque ita ad te quærendum vigilare incipio, non ad opera mundi huius. Id autem facio, quia sitiuit in te anima mea, id est, quia anima desiderat te, vt cibum, & potum suum, vt lumen, & lætitiam suam. Ipsa etiam caro mea multis modis sitiuit ad te fontem omnium bonorum: quãuis enim caro non propriè Deum sitiat, tamen sitire dicitur, quia indiget eius misericordia ob multiplices suas miserias: quomodo dicitur terra arida sitire pluuiam, sine qua nihil boni producere potest. Quot sint autem carnis huius corruptibilis necessitates, & miseriæ, quibus ille solus mederi potest, de quo dicitur in Psal. 102. Qui sanat omnes infirmitates tuas; nemo est, qui non experiatur. In hebraico codice post illa verba, Deus Deus meus, est pronomen, tu: quod Septuaginta omiserunt, sed subintelligi debet, vt sensus sit, tu es Deus meus, & ideò confidenter ad te confugio, & te alloqui præsumo. Illud autem, Ad te de luce vigilo, in hebræo est vnica dictio, asciacharecha, quæ significat sub auroram te quæro, siue in crepusculo matutino, cùm incipit misceri lux auroræ tenebris noctis, ego euigilo, vt te quæram: ex quo intelligimus continuum & vehemens fuisse in Dauide desiderium Dei: & meritò, cùm ipse sit omne bonum nostrum; & ingrati sint omnes homines, qui obliuiscuntur Deum, iuxta illud Luc. 6. Qui benignus est super ingratos, & malos. Denique illud, quàm multipliciter, est in hebræo, camah, quæ vox non habetur nisi hoc loco. S. Hieronymus vertit, desiderauit, sed frustra laboramus de significatione vocis, quæ nusquam habetur alibi, & nemo potest reprehendere primos Interpretes.

אֵל אֲשַׁחֲרֶךָּ כָּמַהּ

III. In terra deserta, inuia, & inaquosa, sic in sancto apparui tibi, vt viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.

Describit proprietates deserti, quæ tres sunt, terra deserta ab habitatoribus, terra inuia, terra sine aqua: quarum secunda est effectus, & tertia est causa primæ: nam terra aliqua deseri solet ab habitatoribus præcipuè propter carentiam aquæ, quæ carentia terram arentem, & sterilem reddit: sed cùm terra deseritur, & inhabitabilis efficitur, hoc ipso fit inuia: quamuis hoc loco, inuia, non est solùm terra sine via, sed terra inaccessa, & per quam difficulter ambulari potest: nam vox græca ἄβατον, inaccessum significat, & vox hebræa, aieph, significat lassum, fatigatum, laboriosum, ac per hoc significat terram, quæ magno cum labore, & fatigatione transmittitur. Videtur autem Propheta significare voluisse, terram illam incultam, & rebus necessarijs, ne dum delicijs carentem vtilem sibi fuisse ad inueniendum Deum. Anima enim quo magis destituitur carnalibus bonis, vel certè quo magis affectum remouet à rebus terrenis, & se in quodam deserto mentis constituit; eo facilius ascendit ad cælestia contemplanda, & gustanda. Ego, inquit, in terra ista deserta, inuia, arida, & sitiente constitutus, sic apparui tibi, id est, sic apparui coram te per ascensionem mentis, quasi in sanctuario tuo essem; ita vt desertum loco sanctuarij mihi fuerit. Apparui autem coram te, vt viderem virtutem tuam, & gloriam tuam, id est, potentiam tuam, & maiestatem tuam. Illud enim, in sancto, in hebræo est, in sanctitate, per quam sanctuarium hebræi significare solent. S. Augustinus paulò aliter exponit, & eum sequentes dicere possumus, per desertum intelligi mundum, qui desertus est à veris hominibus, & inhabitatur à bestijs, hominibus videlicet carnalibus, & animalibus, vt eos vocat Apostolus: item est inuius, quia difficillimum est inuenire viam, qua exeatur: denique est inaquosus, quia quamuis lacunas habeat aquæ putrefactæ, quæ est sapientia carnalis, caret tamen aqua de cælo, quæ est sapientia vera: nisi Deus ex magna gratia sua peregrinantibus in hoc deserto viam ostendat, & rorem de cælo aspergat. Ait igitur Dauid in persona sua, & sanctorum peregrinorum, comitum suorum. Ego in hoc deserto positus, & sitiens aquam de cælo, & exitum inuenire cupiens, de mane vigilans mente conscendi ad sanctuarium tuum cæleste, & sic in sancto apparui coram te, vt meditando & contemplando viderem virtutem tuam, & gloriam tuam; quoniam in deserto mundi non videmus nisi temporalia, fragilia, & vilia. Vt viderem, inquit, virtutem tuam, qua de nihilo omnia fecisti, & portas ea verbo virtutis tuæ: viderem quoque gloriam tuam, qua longe, ac longe superemines vniuersis, & nihil est simile tibi, & omnia velint, nolint, seruiunt tibi: & ex hac visione irrorari cœpi, & manna gustare, & viam, quæ Christus est, inuenire.

IV. Quoniam melior est misericordia tua super vitas, labia mea laudabunt te.

Illud, quoniam, non videtur referendum esse ad superiora; sed ad sequentia, vt sensus sit, Non solùm videbo virtutem tuam, & gloriam tuam; sed etiam laudabunt te assiduè labia mea, quoniam misericordia tua melior est mihi præ ipsa vita: nam misericordia tua vitam dedit, eadem ipsa misericordia vitam conseruat, & si ipsam vitam propter te perdidero, misericordia tua illam mihi

multo

multo feliciorem restituet: sed si vt vitam conseruem à misericordia tua, & gratia excidero, & vitæ & misericordiæ iacturam faciam. In hebræo habetur quidem, chaijm, vitas, in numero multitudinis, sed vox illa etiam pro vita in singulari accipitur: quo modo multa vocabula habent formam numeri multitudinis, & significationem numeri singularis: & in versiculo sequenti, Sic benedicam te in vita mea, habetur eadem vox in numero multitudinis, & tamen Interpretes verterunt in numero singulari. Itaque possumus hoc loco simpliciter per, vitas, vitam interpretari, vt interpretantur sancti Patres Hilarius, & Hieronymus in Commentario: & sicut legit in textu S. Hilarius: tamen si magis placeat accipere in significatione numeri multitudinis, per vitas accipiemus varias functiones viuentium, vt vitas mercatorum, vitas militum, vitas clericorum, vitas agricolarum, & similes, vt accipit S. Augustinus: vel vitas quantumlibet longas, & felices in hoc mundo: vel denique vitas, tum nostram, tum nobis coniunctorum, & charorum, vt parentum, fratrum, filiorum. חַיִּים

Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas. V.

Sic laudando assiduè benedicam te in vita mea, id est, quicquid mihi acciderit, siue prosperum, siue aduersum, benedicam tibi in omni tempore, & in nomine tuo leuabo manus meas, id est, in inuocatione nominis tui leuabo in oratione manus meas, à te solo expectans auxilium in aduersis. Et tibi vicissim gratias agens in prosperis. Porrò ritus leuandi manus in oratione, in vtroque testamento in vsu fuit. Nam cùm Moses Exod. 17. leuaret manus ad Deum, populus vincebat, cùm deponeret vincebatur. Et Apostolus 1. Timoth. 2. Leuantes, inquit, puras manus. Monet autem S. Augustinus, eos qui leuant manus ad Deum in oratione, si impetrare velint, debere etiam leuare manus ad opera bona facienda. Significat etiam in Scripturis leuare manus, idem quod iurare per Deum. sic legimus Gen. 14. dicentem Abrahamum, Leuo manum meam ad Deum possessorem cæli, & terræ, quòd à filo subtegminis vsque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua sunt. Et Apoc. 10. Angelus leuauit manum suam ad cælum, & iurauit per viuentem in secula seculorum. Posset igitur illud, In nomine tuo leuabo manus meas, exponi hoc modo, per nomen tuum iurabo, ac per hoc te solùm pro vero Deo colam: sed prior expositio communior est.

Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meum. VI.

Hoc est quod petebat cùm leuaret in oratione manus suas ad Deum. Hoc, inquit, peto, vt anima mea repleatur quasi adipe, & pinguedine, id est, repleatur adipe, & pinguedine spirituali, quæ non est adeps, & pinguedo propriè (id enim corporale quid est) sed quasi adeps & pinguedo. Nam sicut qui adipe bona, & pinguedine naturali præditi sunt, non autem inflati, aut vento distenti, sani, fortes, rubicundi, & hilares sunt: & contra macie confecti, aridi, debiles, tristes, deformesq. sunt: sic qui gratia spirituali, quasi bona adipe pleni sunt, deuoti, feruentes, ac semper gaudentes sunt: & contra qui spiritu carent, ad omnia spiritualia nauseant, accidia consumuntur,

infirmi, ac debiles nihil boni facere, nihil mali tolerare valent. Sed vt rectè monet Sanctus Augustinus, in hac eremo saginam sapientiæ, & iustitiæ desiderare, & petere possumus; sed tunc demum obtinebimus cùm ad patriam peruenerimus: tunc enim implebitur illud Psalm. 147. Frumenti adipe satiat te Dominus. & illud Matthæi 5. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: & tunc verè, ac perfectè, & sine vllo fine, vel tædio labijs exultationis, id est, labijs exultationem resonantibus laudabit Deum os nostrum: tunc enim succedet orationi laudatio, quando ita pleni erimus, vt nulla re indigeamus, quod fiet cùm Deus erit omnia in omnibus: nunc autem nunquam tam multa habemus, quin pluribus egeamus; ac per hoc oratione assidua opus habemus.

VII. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus.

Ostendit, in hac etiam vita se perpetuò recordaturum Dei, & beneficiorum eius, & non solùm in patria, quando repletus adipe, labijs exultantibus laudabit Deum. Si, inquit, memor fui tui nocte etiam profunda, dum adhuc iacerem super stratum meum, multò magis interdiu; atque adeò tempore matutino surgens meditabor in te, id est, de te cogitabo, & considerabo potentiam tuam, & gloriam tuam; quia tu semper fuisti adiutor meus, id est, ideò semper recordabor tui in gratiarum actione, quia tu semper recordatus es mei in auxilio, & protectione. Sanctus Augustinus colligit ex hoc loco vtilissimum documentum, vt si quis velit inter operandum recordari Dei, atque eius amorem, & timorem semper ante oculos habere, dum operatur: necesse esse, vt antea super stratum, id est, in quiete recordetur Dei, & beneficia eius, ac promissa consideret. Ideò enim plerique mortales inter operandum ita se gerunt, ac si Deum non haberent; quia non habent tempus aliquod feriatum, in quo colligant se, & meditationi rerum cælestium vacent. Quidam Codices latini habent, Sic memor fui: sed rectè habet nostra lectio, Si memor fui: quoniam sic legunt codices hebraici, & græci, & sancti Patres Hilarius, & Augustinus.

VIII. Et in velamento alarum tuarum exultabo, adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua.

Quia, dixerat, tu fuisti adiutor meus; ne putaretur iam securus, & de Dei protectione non amplius laborare, subiungit, Et in velamento alarum tuarum exultabo, id est, continebo me sub vmbra alarum tuarum, & in protectione tua sperans, exultabo, securus à Miluo, dum sub omnipotentis Aquilæ pennis latebo. Adhæsit anima mea post te. Ex hac protectione, & tam ingentibus beneficijs prouocata anima mea adhæsit glutino fortissimæ charitatis post te, id est, vestigijs tuis inhæsit, ab illis nulla tentationum vi separari se patiens. Porrò adhærere vestigijs Domini glutino charitatis, non est sterili quodam affectu Deum diligere, sed eius præcepta ex charitate seruare; nam qui diligit me, ait Dominus, sermonem meum seruabit: ideò non dixit, adhæsit tibi, sed post te, tibi videlicet obediens, ac subiecta. Ac ne videatur sibi tribuere,

buere, quòd tam ardenter Deo inhæserit, addit, me suscepit dextera tua; X
id est, ideò sequor te, quia tu me traxisti: ideò te diligo, quia tu prior dilexisti me, ac vt te diligerem, tu me diligendo fecisti. Beatus planè, qui quantumuis in virtute proficiat, sub Deo proficere se intelligit, & semper vt paruulum, & quasi pullum Gallinæ sub alis Dei se collocat. Beatior autem, qui verè dicere potest, Adhæsit anima mea post te; qui non solùm sperat in velamento alarum Dei; sed etiam ex toto corde ita diligit, vt cùm Apostolo dicere possit, Quis nos separabit à charitate Christi? Rom. 8. Beatissimus verò, qui proprio experimento, vel potius testimonio reddente spiritu Dei spiritui suo, didicit, se à dextera Dei esse susceptum: ipse enim Dominus de talibus dicit Ioan. 10. Non rapiet eos quisquam de manu mea. Et nemo potest rapere de manu Patris mei. Ego & Pater vnum sumus.

Ipsi verò in vanum quæsierunt animam meam, introibunt IX.
in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt.

In duobus vltimis versiculis prædicit Propheta interitum, & exterminium vltimum eorum, qui persecuntur iustos; & felicitatem, ac beatitudinem sempiternam iustorum. Ipsi verò, videlicet impij persecutores, in vanum quæsierunt animam meam: nam ideò impij persequuntur iustos, vt ipsi soli securè possideant terram, & fruantur delicijs, & imperio terreno: sed frustra laborant; nam ipsi non possidebunt terram, sed à terra absorbebuntur; & absorpti à terra, & in inferno constituti, non ibi delicijs, aut imperio fruentur, ac ne quiescent quidem, sed addicti erunt perpetuis supplicijs, & subiecti erunt dæmonibus, quasi lupis, & vulpibus crudelissimis. In vanum quæsierunt animam meam, id est, frustra conati sunt vitam meam tollere, meq. interficere. Hoc dicere potest quilibet Iustus, siue Christus pro se, & pro membris suis. Introibunt in inferiora terræ: ecce cur in vanum quæsierunt, nam finis eorum erat, liberè terram possidere, sed infra terram deijcientur, in corde terræ, in inferno inferiore cogentur perpetuò habitare. Tradentur in manus gladij, id est, in inferno non quiescent, multo minus fruentur bonis terræ, sed tradentur in manus gladij, id est, in potestatem tormentorum: supplicia enim, vt instrumenta Dei Iudicis supremi, & irati in miseros sine cessatione desæuient. Partes vulpium erunt, id est, non dominabuntur amplius super homines iustos, sed ipsi subiecti erunt dæmonibus iniustis, quasi pars, & hæreditas ipsorum. Vocantur autem vulpes potius quàm lupi, vel leones, ipsi dæmones, quia magis versutia vulpina, quàm vi leonina peccatores capiunt, sibiq. subijciunt. In hebræo nunc habetur, Ipsi verò interficere quæsierunt animam meam; pro eo quod nos habemus, Ipsi verò in vanum quæsierunt animam meam. Sed facilè est videre, quid nostri Interpretes secuti sint. Eadem enim vox hebraica, lesoah, si legatur cum לְשׁוֹאָה
alijs punctis, & vltima litera tollatur, fiet, lesaue, in vanum: & hæc videtur esse verissima lectio, quam habuerunt in suis codicibus Septuaginta Interpretes, לַשָּׁוְא

X. Rex verò lætabitur in Deo, laudabuntur omnes, qui iurant in eo, quia obstructum est os loquentium iniqua.

Ecce quomodo omnino in vanum impij laborauerunt: nam non solùm ipsi non consequentur bona, quæ optabant, sed neque potuerunt iustos bonis suis priuare. Nam Rex ipsorum Christus, de quo dixerunt Iudæi, Tolle tolle crucifige eum, & cuius nomen pagani delere totis viribus laborarunt, & cui omnes impij contradicebant; viuet, & regnabit in secula, & lætabitur in Deo, sedens in dextera Patris gloriosus: & laudabuntur (in die iudicij) omnes qui iurant in eo, qui videlicet hoc tempore, non obstantibus persecutionibus, eum tamquam verum Deum religiosè colunt, & per nomen eius iurant, siue illi fidelem obedientiam iurant. Laudabuntur, inquam, omnes Christi fideles, quoniam obstructum est os loquentium iniqua, id est, obstruetur in die nouissimo os omnium iniquorum: tunc enim veritas manifesta erit, & nemo erit, qui eam inficiari possit: proinde impij dicent, vt habetur in lib. Sapientiæ cap. 5. Ergo errauimus à via veritatis. &, Hi sunt quos habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos sors illorum est. Itaque laudabuntur Iusti etiam ab inimicis, quando veritas per diuinum iudicium patefacta, obstruet ora omnium, qui nunc blasphemantes, maledicentes, calumniantes, detrahentes, conuiciantes, mentientes iniqua loquuntur. Hos duos versiculos aliqui exponunt de Dauide, aliqui de Christo. Verè enim Saul, & cæteri inimici Dauidis, qui eum interficere cupiebant, vt ipsi securè regnarent, in vanum laborauerunt: nam & ipsi extincti sunt, & Dauid gloriosè regnauit. Sic etiam Iudæi, qui Christum occidere satagebant, ne venirent Romani, & tollerent locum eorum, & gentem, vt dicitur Ioan. 11. Noluerunt Agnum habere Regem, & habuerunt vulpem simul & leonem: nam & Romani ciuitatem eorum euerterunt, & Regnum abstulerunt, ipsis maxima strage fermè deletis; & Christus resurrexit, & gloriosissimè regnauit, & regnat, & Regni eius non erit finis. Nos tamen sanctum Hilarium, & sanctum Augustinum sequuti, exposuimus de Iustis in vniuersum, & eorum capite, ac Rege Christo; vt doctrina, & consolatio Scripturarum ad plures pertineret.

PSALMVS SEXAGESIMVS TERTIVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem Psalmus Dauid.

HVNC Psalmum de solo Dauide aliqui explicant, qui liberari à persecutoribus cupiebat: aliqui ad solum Christum referunt, cuius passio in hoc Psalmo ex parte describi videtur. Sed nihil impedit, quominus de Dauide, & de Christo, cuius typum Dauid gerebat Psalmum intelligamus; imò etiam de Martyribus alijsq. iustis, quorum caput Christus est, & in Psalmis, nunc in persona sua, nunc in persona membrorum suorum loquitur. Nos tamen persequemur expositionem sanctorum Patrum, qui de Christo potissimum totum hunc Psalmum explicauerunt.

EXPLICATIO PSALMI LXIII.

EXaudi Deus orationem meam, cùm deprecor, à timore inimici eripe animam meam. I.

More suo Propheta primùm petit exaudiri, deinde exponit, quid cupiat. Exaudi, inquit, orationem meam cùm deprecor, id est, fac obsecro nè frustra deprecer. Sanctus Hilarius legit, Cùm tribulor, pro eo, quod nos habemus, cùm deprecor: sensus est idem; sed nescio quid sequutus sit: nam vox hebraica significat, submisse loqui, quod est signum humilitatis, & reuerentiæ: & sic Anna orabat. 1. Reg. 1. vt tantùm labia mouerentur, & vox penitus non audiretur: vox etiam græca precari, non tribulari significat. A timore inimici eripe animam meam: hæc est petitio, quæ duobus modis intelligi potest, primùm, vt petat liberari à timore inimici volentis occidere, tollendo materiam timoris; efficiendo videlicet, vt inimicus non possit, vel non velit occidere: & hæc videtur literalis expositio: secundo, vt petat liberari ab ipso timore humano, non tollendo materiam timoris; sed augendo charitatem, & constantiam, vt non timeat mortem carnis; sed timeat mortem peccati: siue, vt non timeat homines, qui possunt corpus occidere, & post hæc non habent amplius, quid faciāt; sed timeat Deum, qui potest, & corpus, & animam perdere in gehennam, vt Dominus monet Matth. 10. Et hæc est expositio sancti Augustini spiritualis, & vtilissima: nam liberari à timore mundano, & radicari in timore diuino in omni tribulatione, optimum est. Sed in hoc posteriore sensu Christus in persona membrorum suorum infirmorum loquutus est: in priore autem, in persona etiam sua locutus esse videtur: sicut enim in horto pridie passionis timere, & pauere dignatus est, & orare, Pater si fieri potest, transfer calicem hunc à me; sic hoc ipsum per Prophetam prædicere voluit.

Prote-

II. Protexiſti me à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem.

In hoc verſiculo exauditum ſe fuiſſe Chriſtus oſtendit, & quod de ſe dicit in præterito, idem membris ſuis promittit in futurum. Protexiſti, inquit, me à conuentu malignantium. Notum eſt ex Euangelio, quàm ſæpè conuenerint Principes Iudæorum aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent, ac doctrinam eius, & nomen extinguerent: nec ſolùm Principes in Concilium conuenerunt ad conſultandum; ſed etiam multitudo militum, ac ſatellitum conuenit ad operandum iniquitatem, ad Chriſtum videlicet, illudendum, flagellandum, & crucifigendum. Sed protexit eum Deus, vt neque conuentus malignantium Iudæorum, neque multitudo gentilium operantium iniquitatem illi noceret. Permiſit quidem Deus Chriſti carnem flagellari, & cædi; ſed & flagella, & mors mundi ſalutem operata, in gloriam, & triumphum verſa ſunt: & quod in capite præceſſit, in membris quoque factum eſt, & fiet. Martyres enim protexit Deus, vt occiſio corporis non ſolùm non eis obeſſet; ſed etiam prodeſſet ad gloriam ſempiternam; & pios omnes Deus proteget, vt tribulatio, ac perſecutio cooperetur eis ſemper in bonum. Illud, protexiſti, in hebræo eſt, proteges, ſiue abſcondes: in græcis pleriſq. eſt, protege; & ſic legunt Theodoretus, & Euthymius. Tamen Hilarius, Hieronymus, & Auguſtinus in Commentario, legunt, protexiſti: quæ lectio facilè cum hebraica concordatur: nam apud hebræos ſæpè futurum ponitur pro præterito, & contra: ſed in ſenſu nulla varietas eſt.

III. Quia exacuerunt, vt gladium linguas ſuas, intenderunt arcum, rem amaram, vt ſagittent in occultis immaculatum.

Hæc referuntur ad conuentum malignantium, qui lingua pugnarunt, non manibus; nimirum conſultando, accuſando, inſiſtendo apud Iudicem Pilatum, vt Chriſtum de medio tolleret: comparat autem Propheta verba malignantium Iudæorum gladio, & ſagittis; quoniam gladius de proximo ferit, & præſentem: ſagitta longè poſitum, & abſentem vulnerat: ſic igitur Iudæi palam præſentem Chriſtum gladio linguæ occiderunt, cùm eum coram in concilium ſuum adductum accuſarunt, & quaſi conuictum damnarunt dicentes, Reus eſt mortis; & poſtea ad tribunal Pilati iterum accuſarunt, quaſi ſeductorem, & vt crucifigeretur ſæpè, ac ſæpius inſtiterunt; & hoc modo gladio linguæ iterum interfecerunt. Quia, inquit, exacuerunt, vt gladium linguas ſuas, vt acutis interrogationibus eum ferirent, dum eum examinarent, & lethifero ictu eum occiderent, dum condemnarent. Intenderunt arcum rem amaram; non ſolùm palam quaſi gladio ferierunt; ſed etiam in abſentem ex occulto per inſidias, quaſi ſagittas tetenderunt, cùm tam ſæpè ad eum miſerunt, qui eum caperent in ſermone, & cùm proditore Iuda occulta colloquia miſcuerunt, & cùm falſos teſtes inſtruxerunt. Intenderunt arcum, rem amaram, id eſt, inſidias tetenderunt, quæ inſidiæ res amaræ, ac lethiferæ erant; vt ſagittent, id eſt, vt ſagittarent in occulto, id eſt, ex inſidijs immaculatum: hic enim erat finis, & quaſi ſcopus inſidiarum, vt Chriſtum maculatum, & peccatorem, id eſt, blaſphe-

mum,

mum, & seductorem falsis testimonijs, & accusationibus ostenderent; qui tamen revera immaculatus erat, & ad hoc venerat in mundum, vt maculas peccatorum ab alijs abstergeret. Illud, quia, non est in omnibus Codicibus: nam in græcis, & quibusdam latinis habetur, qui. res est parui momenti; & vox hebræa ambigua est, & tàm qui, quàm quia significare potest. Sanctus Hilarius legit, qui: sanctus Hieronymus, & sanctus Augustinus, quia.

Subito sagittabunt eum, & non timebunt, firmauerunt sibi sermonem nequam. IV.

Dixerat, conuentum malignantium iam intendisse arcum, vt sagittarent immaculatum: nunc addit, omnino id futurum, eo quòd obfirmati, & obdurati sint in malo: præuidebat enim Spiritus sanctus, & prædicebat obstinationem penè incredibilem Iudæorum, quam etiam clarissimè prædixit Isaias, cap. 6. Cuius vaticinij meminit sanctus Ioannes, cap. 12. Subito, inquit, sagittabunt eum, id est, de improuiso sagittas insidiarum emittent; & non timebunt, id est, audacter sagittabunt, non cogitantes timorem Domini, non formidabunt diuinum iudicium, non reuerebuntur oculos Dei omnia videntis. Firmauerunt sibi sermonem nequam, id est, ideò non timebunt sagittare immaculatum, quia obstinati, & obdurati sunt, & iam stabilierunt firmiter sententiam illam plenā iniustitiæ, qua semel dixerunt, Reus est mortis: hinc enim postea cùm Pilatus multis rationibus conaretur eos à scelere reuocare, semper obstinatè clamauerunt, crucifigatur.

Narrauerunt, & absconderunt laqueos, dixerunt, quis videbit eos? V.

Addit Propheta ad obstinationem malignantium Iudæorum, etiam hypocrisim, qua tegere voluerunt inuidiam, & malignitatem suam sub tegumento obsequij ad Cæsarem. Christum enim propter inuidiam persequebantur, quod Pilato quoque notum erat. Sciebat enim (inquit sanctus Matthæus cap. 27.) quòd per inuidiam tradidissent eum: sed illi hanc inuidiam tegebant dicentes, Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari: & rursum, Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: omnis enim, qui se Regem facit, contradicit Cæsari. Hoc ergo est, quod dicit, Narrauerunt vt absconderent laqueos, id est, dixerunt intra se, abscondamus insidias, fingamus nos moueri ob iniuriam Cæsaris: quis videbit hanc simulationem? quis propterea nos puniet? quasi verò Deus non omnia videat: vel parum sit videri à Deo, qui supremus est Iudex.

Scrutati sunt iniquitates, defecerunt scrutantes scrutinio. VI.

Pergit Propheta in explicanda, & amplificanda malignitate Iudaica; ac dicit, Iudæos non contentos insidijs, & hypocrisi; addidisse, vt diligentissime scrutarentur, & inuestigarent iniquitates, si quas inuenire possent in Christo. Hinc enim Principes sacerdotum, & omne concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum, & quamuis testimonia conuenientia non erant, dicebāt tamen, Nihil respondes ad ea, quæ isti contra te testificantur? Matthæi 26. Id

enim

enim eſt ſcrutari iniquitatem, quærere falſa teſtimonia, & ijs quaſi veris, ſcié-
ter abuti. Defecerunt autem ſcrutantes ſcrutinio; quia nihil inuenerunt, quod
vel colorem veritatis habere videretur: & quia Dei iudicio tanta cæcitate
percùſſi ſunt, vt non aduerterent ſe ab omnibus deridendos, quòd etiam dor-
mientes teſtes adduxiſſent, cùm ad cuſtodes ſepulchri dixerunt, Dicite quia
vobis dormientibus venerunt diſcipuli noctu, & furati ſunt eum. quam cæci-
tatem notauit, & expendit ſanctus Auguſtinus. Parum autem refert, ſiue lega-
mus, ſcrutantes ſcrutinio, ſiue ſcrutantes ſcrutinia, ſiue ſcrutantes ſcrutatio-
nes: omnia enim in idem recidunt.

VII. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.

Expoſita peruerſitate malignantium inimicorum; prædicit nunc Propheta
quid Chriſtus egerit tëmpore tantæ perſecutionis. Accedet, inquit, homo ad
cor altum, id eſt, Chriſtus, qua homo eſt, accedet, offeret, atque obijciet ſe
quaſi infirmus, & quaſi neſciens; & tamen verè penetrans profunda cordis ipſo-
rum: accedet ad illas omnes paſſiones, quas in occulto corde ſuo diſpoſuerũt;
id eſt, perferet patienter, & humiliter iniurias, quas illi alto, profundo, & pra-
uo corde machinati ſunt. Poteſt etiam per cor altum, intelligi cor ipſius Chri-
ſti, vt ſenſus ſit, Accedet homo Chriſtus ad cor altum, id eſt, ingredietur cor
ſuum profundum, & ſecretum, quo diſpoſuit obijcere Iudæis formam ſerui per-
cutiendam, & celare intus formam Dei, per quàm reſuſcitandus erat. Vtran-
que expoſitionem attingit ſanctus Auguſtinus. Et exaltabitur Deus, id eſt, hu-
miliabit ſe, vt homo, exaltabitur vt Deus, quia tunc maximè demonſtrabitur
Sapientia diuina vincens malitiam humanam, quando apparebit, Chriſtum mo-
riendo mortem deſtruxiſſe, & reſurgendo vitam reparaſſe. Hæc eſt expoſitio
verborum editionis noſtræ vulgatæ. ſed ſciendum eſt, hanc lectionem noſtram
à multis oppugnari, & reijci; quoniam textus hebraicus, & græcus repugna-
re videntur. In hebræo ſic legitur ad verbum, Et cogitatione viri, & corde
profundo, & ſagittabit eos Deus: pro eo quod nos habemus, Accedet homo
ad cor altum, & exaltabitur Deus. Sed facilè conciliabitur hic textus cum
קֶרֶב noſtra editione: nam vox hebraica, chereb, quæ intimum, ſiue cogitationem
קָרַב ſignificare poteſt, ſi legatur cum alijs punctis, charab, ſignificabit, acceſſit, ſi-
ue accedet: & ſic legerunt Septuaginta Interpretes, qui verterunt, Accedet
homo. Illud autem, & corde alto, poteſt etiam legi, & cor altum, quia non
habent hebræi diuerſos caſus, & tota difficultas eſt in particula, &, pro qua
nos habemus, ad, & quamuis in græcis libris, qui nunc extant habeatur, &
cor altum: tamen cùm veteres patres Hilaris, Hieronymus, & Auguſtinus le-
gant in Commentario, ad cor altum, credibile eſt, eos ità in græcis textibus
inueniſſe: nam erant periti linguæ græcæ, & ex ijs Hieronymus in Commen-
tario Pſalmos exponit ex Interpretatione Septuaginta virorum. Mirum autem
eſt, quòd Cornelius Ianſenius, vir doctiſſimus, conetur oſtendere, ab Augu-
ſtino lectum fuiſſe, & cor altum: cum Auguſtinus ſæpiſſimè repetat, ad cor al-
tum, & ne ſemel quidem, & cor altum: corruptum autem fuiſſe textum Au-
guſtini in tam multis locis, & in omnibus editionibus, veriſimile non eſt: cre-
dibilius autem eſt, corruptum fuiſſe textum hebraicum poſt Interpretationem

Septuaginta virorum, in particula, &, ſicut corruptum eſſe conſtat in particula, chereb, vt oſtendimus, præſertim cùm iſta lectio (Accedet homo,& cor altum) nullum ferè ſenſum commodum recipiat: quid enim ſignificat, Accedet homo,& cor altum? Illud autem, & ſagittabit eos Deus, pro, & exaltabitur Deus, ex errore Rabinorum natum eſſe videtur: nam vox hebraica, vaiorem, ſi deducatur à verbo, iarah, ſignificat, ſagittabit eos: ſi deducatur à verbo, וַיֹּרֵם rum, in coniugatione, hophal, ſignificat, exaltabitur: & ſic acceperunt eam יָרָה vocem Septuaginta viri Rabinis omnibus doctiores. רוּם

Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. VIII.

Hoc fecit potentia, & ſapientia Dei, de qua dictum eſt, & exaltabitur Deus, vt plagæ ab aduerſarijs Chriſto inflictæ, tam parum illi nocuerint, ac ſi factæ eſſent à ſagittis infantium paruulorum: nam & tela infantium leues feſtucæ ſunt, & manus eorum infirmæ, ac teneræ, quæ nihil detrimenti adferre poſſunt. Et verè quales plagas Chriſto intulerunt Iudæi, cùm triduo, vel potius in momento poſt triduum, ita curatæ ſint, vt corpus eius impaſſibile, & immortale ſurrexerit? Sagittæ, inquit, paruulorum fuerunt, quibus factæ ſunt plagæ, ac vulnera eorum. Et infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum, id eſt, & calumniæ, ac blaſphemiæ eorum infirmatæ ſunt, quia nihil ei nocere potuerunt, ac ſi gladij plumbei fuiſſent; ſed infirmatæ ſunt contra eos, id eſt, in detrimentum, & pœnam ipſorum calumniantium, & blaſphemantium. Alludit Propheta ad illud, quod ſupra dixerat, Exacuerunt vt gladium linguas ſuas, intenderunt arcum rem amaram; ac ſi diceret, laborauerunt, vt gladium linguæ exacuerent, atque vt ſagittas lethales ex arcu iacerent; ſed linguæ, gladius plumbeus, & ſagittæ, tela infantium euaſerunt. Atque hoc ipſum de perſecutoribus Martyrum, omniumq. iuſtorum dici poteſt: dies enim Iudicij oſtendet, quàm parum, ac potius nihil eis nocuerit crudelitas perſecutorum, quando ſtabunt in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt. Ex hebræo iuxta puncta Rabinorum non legitur, ſagittæ paruulorum, ſed, ſagitta repentina. Facilè autem eſt videre, vndè ſit nata diuerſitas: nam vocem hebraicam legerunt, pitheom, quod ſignificat, repentè, aut repentinum: פִּתְאֹם cùm Septuaginta legerint, pethaim, quod paruulos ſignificat. פְּתָאִים

Conturbati ſunt omnes, qui videbant eos, & timuit omnis homo. IX.

Explicat Propheta, quid conſecutum ſit ex eo quòd per Chriſti reſurrectionem factæ ſint Iudæorum ſagittæ, ſagittæ paruulorum, & infirmatæ ſint, ac prorſus euanuerint calumniæ, & contumeliæ eorum. Conturbati ſunt, inquit, omnes, qui videbant eos, Iudæos videlicet, attonitos, & confuſos, quando ab Apoſtolis audiebant, eum, quem occiderant ſurrexiſſe à mortuis, in cælum aſcendiſſe, & venturum Iudicem viuorum, & mortuorum; & ea quæ audiebant, ſignis magnis, ac diuinis approbari cernebant: & tunc timuit omnis homo, id eſt, omnes, qui recta ratione vtebantur, cœperunt contremiſcere, & expaueſcere, & dicere, Quid faciemus viri fratres? De hoc timore ſancto, ſic ſcribit

bit sanctus Lucas Act.2. Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia, & signa per Apostolos in Hierusalem fiebant, & metus erat ingens in vniuersis. Parum autem refert, quòd sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, Fugerunt omnes, qui videbant eos: nam vox hebraica, nadad, quæ hoc loco habetur, vtrunque significat, & fugere, & commoueri: & omnis qui commouetur, ac turbatur fugit, si non pedibus, saltem affectu: contrahit enim se, & latebras quærit: timor enim fuga quædam est hominis ad se ipsum: sicut è contrariò desiderium, & amor effundunt hominem extra se.

נדד

X. Et annunciauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt.

Illi, qui sancto timore correpti sunt, ac in primis Apostoli, qui primi Christo resurgente, atque eis apparente timuerunt, vt dicitur Luc.24. Illi, inquam, annunciauerunt opera Dei, id est, prædicare cœperunt Christi Incarnationem, passionem, resurrectionem, doctrinam, miracula, & similia. Et facta eius intellexerunt, particula enim, &, passim in scripturis accipitur pro, quia. Apostoli ergo edocti tum ab ipso Christo, qui post resurrectionem aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas Luc. 24. tum à Spiritu sancto, qui superueniens in eos, docuit illos omnem veritatem Ioan.16. facta eius intellexerunt, & eadem ipsa toti mundo annunciauerunt.

XI. Lætabitur iustus in Domino, & sperabit in eo, laudabuntur omnes recti corde.

Ex illa Apostolica prędicatione id cõsequetur, vt omnis verè iustificatus, id est, iustus ex impio factus, lætetur deinceps in Domino, & speret in eo, deposito metu seruili, & mundano; fructus enim spiritum iustificantis est charitas, gaudium, pax. Gal. 5. Et tandem in fine seculorum laudabuntur omnes recti corde; omnes, qui in iustitia perseuerauerunt, & per hoc rectum cor habuerunt ad Deum, non sapientes, neque volentes, nisi quæ Deo placent, illi à Deo laudabuntur in theatro totius Mundi, quando è contrario omnes praui corde in theatro eodem cum summa ingnominia confundentur.

PSAL-

PSALMVS SEXAGESIMVS QVARTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem Psalmus David. Canticum Hieremiæ, & Ezechielis populo transmigrationis, cùm inciperent exire.

ITVLVS huius Psalmi in codicibus hebraicis, non continet nisi prima illa verba, In finem Psalmus Dauid. Apud Hilarium quoque non habentur alia verba. Theodoretus autem affirmat, nihil aliud haberi in editione græca Septuagintà Interpretum; cætera addita esse à posterioribus. Tamen non videtur contemnendum, quod additur, Canticum Hieremiæ, & Ezechielis populo transmigrationis cùm inciperent exire: nam hæc verba habentur in antiquis codicibus, & leguntur à sanctis Hieronymo, & Augustino in Commentario huius tituli. Quicunque autem addidit hanc partem tituli, non voluit significare re ipsa cantatum fuisse hunc Psalmum à Hieremia, & Ezechiele, quando populus incipiebat exire ex captiuitate Babylonica. Nam Hieremias nunquam fuit in Babylonia; & sine dubio mortuus erat quando cœpit solui captiuitas. Credibile est etiam Ezechielem tunc fuisse defunctum, vt Epiphanius testatur in vita Ezechielis. Tribuitur igitur hic Psalmus (qui reuera Dauidis est) Hieremiæ, & Ezechieli, quoniam isti duo Prophetæ prædixerunt reuersionem populi de Babylone in Hierusalem: & fingitur decantatus ab his Prophetis initio egressionis Hebræorum de captiuitate, vt intelligeremus hunc Psalmum exponi debere de reditu filiorum Israël à captiuitate in patriam. Et quoniam ea liberatio de captiuitate typus fuit liberationis generis humani de captiuitate Diaboli; altiore sensu Psalmus prædicit conuersionem infidelium ad Ecclesiam, & reditum spiritualium peregrinorum ad patriam cælestem: nam & Ecclesia, & cælestis patria per Hierusalem in sacris literis significari solent.

EXPLICATIO PSALMI LXIV.

TE decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. I.

Incipit Propheta in persona populi Dei à quodam verissimo principio, ex quo colligitur desiderium iustum redeundi ad patriam. Principium verissimum est, conueniens esse, vt populus Deum laudet, & vota illi offerat in Hierusalem. Laus enim debetur bono, & summa laus summo bono, quod est Deus: & hæc laus debet exhiberi, vbi bonum, quod laudatur, est notum. Deus autem notus non erat in Babylone; sed in Hierusalem, ideò in Hierusalem Deus à populo laudandus erat. Sic etiam vota, ac præsertim sacrificiorum, ibi soluenda sunt, vbi templum, & altare inuenitur: templum Dei, & altare non erat nisi in Hieru-

Hierusalem; igitur in Hierusalem vota populi Dei soluenda erant. Ex hoc principio rectè colligitur, populum Dei iure desiderare, ac petere reditum in patriam. Et si hoc erat verum de reditu ad terrenam Hierusalem, multo verius est de reditu ad cælestem Hierusalem, vbi multo notior est magnitudo diuinæ bonitatis, & vbi est tabernaculum non manufactum, & altare aureum, in quo igne perfectissimæ charitatis sese totos offerunt omnes ciues Hierusalem in holocaustum Deo. Veniamus ad verba Psalmi: Te decet hymnus Deus in Sion, id est, conuenit omnino, vt populus tuus tibi Deo suo laudes canat in Sion, id est, vbi nota est magnitudo tua, non in terra aliena, vbi Dij lignei, & lapidei, aurei, & argentei laudantur. Et tibi reddetur votum in Hierusalem, id est, conuenit quoque vt idem populus tibi soluat vota gratiarum actionis in Hierusalem, vbi nota sunt beneficia tua; & vota sacrificiorum, vbi est templum, & altare tuo nomini dicatum, non in Babylone, vbi nec agnoscuntur beneficia tua, neque sunt templa, & altaria, nisi Idolorum, vel Dæmonum: nam omnes Dij gentium Dæmonia, vt dicitur in Psal. 95. In hebræo pro verbo, decet, est nomen, silentium. Sic enim vertit S. Hieronymus, Tibi silentium, laus Deus in Sion. Sed Septuaginta Interpretes viri doctissimi per vocem, dumija, non existimauerunt significari silentium, quod deducitur à verbo, dum; sed conuenientiam, vt sic loquar, à verbo, damà, quod significat, assimilari. Similitudo enim nihil est aliud, nisi conformitas, & conuenientia vnius ad aliud. Laus autem conuenit maximè bonitati, & ideò soli Deo proprijssimè conuenit laus, quia solus Deus proprijssimè bonus est; dicente Domino, Nemo bonus, nisi solus Deus, Luc. 18. Sed tamen vox, silentium, quamuis non sit ex mente Septuaginta Interpretum, tamen vtilissimum documentum continet: nam laus Dei, quæ ore cantatur, deberet sequi ex præcedenti silentio, atque attenta admiratione magnitudinis Dei: qui enim cantant absque præuio tali silentio, labijs Deum honorant, cor autem eorum longè est à Deo. Itaque rectè dicitur, Tibi silentium, laus Deus in Sion, id est, tibi Deus primùm conuenit tacita admiratio magnitudinis tuæ: deinde constituto corde in hoc silentio, debetur tibi laus in Sion, & votum in Hierusalem. Porrò vox, Hierusalem, non habetur in hebraico codice: sed vel excidit vitio librariorum: vel addita est ab Interpretibus explicandi gratia.

דֻּמִיָּה
דום
דָּמָה

II. Exaudi orationem meam: ad te omnis caro veniet.

Ex eo quòd debetur Deo laus in Hierusalem, orat populus, vt sibi concedatur ex captiuitate redire in Hierusalem ad ipsum Deum laudandum: & non solùm optat sibi reditum concedi, sed vt omnes homines conuertantur ad Deum, & veniant per fidem in Hierusalem, quæ est in terris, id est, ad Ecclesiam, & postea per visionem in Hierusalem, quæ est in cælis: sicut enim Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, 1. Timot. 2. sic etiam populus Dei cupit, & orat, vt omnes homines veniant ad Deum agnoscendum, & laudandum. Exaudi, inquit, orationem meam; quæ est, vt te auxiliante quam citissimè canam tibi hymnum in Sion; & reddam tibi votum in Hierusalem. Ad te omnis caro veniet, id est, si me exaudieris, non ego solus, sed omnes homines ad te laudandum, & vota tibi reddenda venient. Id enim cupio, & peto, & quod in me erit, verbis, & exemplo vt id fiat laborabo. Quod omnis caro per figuram intellectionis omnes homines significet; perspicuum est ex multis Scri-

pturæ

pturæ locis. Gen 6. Omnis caro corruperat viam ſuam. Ioëlis 2. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Iſai. 40. Videbit omnis caro ſalutare Dei. Matth. 24. Niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro. Ioan. 17. Dediſti ei poteſtatem omnis carnis. S. Auguſtinus per omnem carnem intelligit omne genus hominum, quia de omni genere aliqui veniunt ad Deum per fidem, & ſaluantur, videlicet, ex diuitibus, ex pauperibus, ex doctis, ex indoctis, ex viris, ex feminis, ex Iudæis, ex Romanis, ex Græcis, ex Barbaris, &c. Non enim omnium eſt fides, neque omnium eſt ſalus; ſed eorum, qui præordinati ſunt ad vitam æternam, vt dicitur Act. 13. In hebræo habetur, Donec tibi omnis caro veniat: ſed Septuaginta Interpretes non legerunt, adecha, donec tibi: ſed alecha, ad te: & hæc eſt verior lectio. עָדֶיךָ עָלֶיךָ

Verba iniquorum præualuerunt ſuper nos, & impietatibus noſtris tu propitiaberis. III.

Hæc eſt altera ratio, cur populus Dei petat à Deo liberationem de captiuitate, & reditum in patriam, quia videlicet ex peccatis parentum traditus ſit in captiuitatem: qui enim erant in Babylone cùm ſoluta eſt captiuitas, ferè omnes in captiuitate nati erant, ac per hoc parentum peccatis captiuitatem ſuam tribuere poterant: ſicut nos omnes captiuitatem ſub Diabolo primis parentibus debemus. Verba iniquorum præualuerunt ſuper nos, id eſt, mala opera iniquorum parentum noſtrorum præualuerunt ſuper nos filios eorum, nosq. grauauerunt iugo duriſſimæ captiuitatis: ſed tu Pater miſericordiſſimus propitiaberis impietatibus noſtris, quas à parentibus hæreditauimus, & quas ipſi eorum exempla imitati ſuper addidimus. Quod autem per verba, interpretati ſimus, opera, nemo mirabitur, qui in Scripturis verſatus ſit. Sic Luc. 2. Videamus hoc verbum, quod factum eſt, quod fecit Dominus, & oſtendit nobis. Pſal. 21. Verba delictorum meorum. Pſal. 104. Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum. 2. Reg. 1. Quod eſt verbum, quod factum eſt, indica mihi.

Beatus quem elegiſti, & aſſumpſiſti: inhabitabit in atrijs tuis. IV.

Hæc eſt tertia ratio, cur populus Dei deſideret, & oret reuocari in patriam: quæ ratio ducitur à felicitate patriæ. Beatus, inquit, eſt omnis ille, quem tu elegiſti ab æterno, & aſſumpſiſti in tempore ad tantam dignitatem, vt ſit ciuis Sanctorum, & domeſticus Dei. Is enim inhabitabit in atrijs tuis, id eſt, in domo tua manebit: ponitur enim pars pro toto, atrium pro palatio.

Replebimur in bonis domus tuæ: ſanctum eſt templum tuum, mirabile in æquitate. V.

Bona ſpe fretus populus Dei, iam numerat ſe inter beatos illos, qui habitabunt in domo Dei, ac dicit in ea domo ſe bonis omnibus abundaturum, imò ita ſatiandum, vt nihil deſideret amplius. hic enim verſiculus etiam ſi vtcumque conuenire poſſit terrenæ Hieruſalem, vel Eccleſiæ militanti; tamen abſolutè ſoli cæleſti patriæ conuenit. Replebimur, inquit, in bonis domus tuæ, id eſt, replebimur ex bonis domus tuæ, vt nihil nobis deſit, quod foris quærendum ſit. Quid enim boni deeſſe poterit in domo illius, qui fecit omnia, cui ſeruiunt

omnia, qui erit omnia in omnibus, in quo sunt thesauri bonorum infiniti? De hoc dicitur in Psal. 102. Qui replet in bonis desiderium tuum. & in Psal. 16. Satiabimur cùm apparuerit gloria tua. Sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate. In illa sancta ciuitate Hierusalem hoc erit prorsus mirabile & amabile, quòd nos in Deo habitabimus, tamquam in domo, & ipse habitabit in nobis tamquam in templo; ipse erit domus nostra, & nos domus eius: iuxta illud, Manete in me, & ego in vobis, Ioan. 15. Et illud, Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo, 1. Ioan. 4. Et si hæc reciproca mansio inchoatur in via, certè multo magis perficitur in patria. Porrò templum hoc Dei sanctum, est mirabile in æquitate, id est, in iustitia, vt vox hebræa demonstrat. Mirabile enim valdè erit, videre homines in peccato natos, & peccatis ita obnoxios, vt de illis diceretur, Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus, non est qui faciat bonum: &, septies in die cadet iustus: &, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: qui tamen postea ad illam sanctitatem, iustitiamq. perueniunt, vt neque peccatum vllum habeant, neque habere possint, & euadant in templum sanctum, cuius sanctitatem, & iustitiam ipsi etiam sancti Angeli admirentur in cælis. In hebræo, pro, mirabile, habetur terribile. Sed quoniam admirabilia terrorem venerationis incutiunt, rectè Septuaginta Interpretes, mirabile, posuerunt, vt indicarent, terribile, quod legitur in hebræo, non esse terribile, quia terreat, sed quia admirationem magnam pariat.

VI. Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longe.

Redit ad orationem, & adfert nouum motiuum, vt exaudiri debeat, videlicet, quia Deus Saluator est, & in eo sperant omnes gentes. Exaudi, inquit, nos Deus dum à te petimus liberationem à captiuitate, & reuocationem in patriam; exaudiri autem petimus confidenter, quia tu es Saluator noster, quippe qui sæpè ab hostibus, & persecutoribus nos saluasti: tu etiam es spes omnium finium terræ, id est, in te sperant omnes gentes totius terræ vsque ad vltimos eius fines: necnon tu spes es in mari longè, id est, omnium habitantium Insulas maris longissimè positas. Hæc dicit Propheta præuidens conuersionem omnium gentium ad cultum veri Dei: & dicit in præsenti, Tu es spes omnium finium terræ, quia Prophetis erant præsentia, quæ in se futura erant.

VII. Præparans montes in virtute tua, accinctus potentia qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum eius.

Addit aliam rationem à potentia Dei maxima, cui facilè est, si velit, populum suum de captiuitate liberare, atque ad patriam, vnde pulsus fuerat, reducere. Ostendit autem omnipotentiam Dei ex duobus contrarijs: nam Deus omnipotentia sua ita firmiter stabiliuit terram, vt montes eius nulli venti commouere possint: & contra ita fecit elementum aquæ liquidum, & mobile, vt quauis aura moueatur. Præparans montes in virtute tua, id est, tu es Deus, qui præparasti, siue stabiliuisti (vtrunque enim significat vox hebraica, cun) montes
כון altissimos in virtute tua; Accinctus potentia, id est, potentia tua firmasti montes, quia accinctus es potentia, id est, ab omni parte circumdatus, & armatus poten-

potentia. Qui conturbas profundum maris, sonitum fluctuum eius. In hebræo habetur, Qui mitigas sonitum maris, sonitum fluctuum eius. Sed Septuaginta videntur non legisse, masbiach, quod est mitigans, siue compescens, sed, maughith, quod est conturbans. & tunc sensus erit, tu conturbas profundum maris, excitans sonitum fluctuum eius. At si non videatur verisimile Septuaginta legisse, maughith, pro, masbiach, vt textus græcus, & latinus cum hebræo conueniant, & vnus explicetur per alium; per illud verbum conturbas, non erit intelligenda commotio & concitatio tempestatis maris, sed comminatio, & terrefactio, qua compescatur fremitus maris: quo modo Dominus comminatus est mari turbato dicens, Tace, obmutesce, Marc. 4. Confirmatur hæc expositio ex eo, quod idem verbum, conturbas, refertur etiam ad sonitum fluctuum eius: Qui conturbas, inquit, profundum maris, & conturbas sonitum fluctuum eius: non rectè autem diceretur, qui conturbas sonitum fluctuum, nisi sensus esset, Qui terrendo, & comminando compescis sonitum turbati maris In hebræo eadem vox habetur, cùm dicitur in latino, profundum, & cùm dicitur, sonitus; quare per profundum intelligere debemus hoc loco, fremitum maris, qui ex imo mari erumpit: deinde per sonitum fluctuum, altiorem vocem quam fluctus turbati maris emittunt. Illud etiam non est omittendum, in hebræo haberi omnia in tertia persona, Præparans monte in virtute sua, Deus videlicet, accinctus potentia, conturbans, siue compescens fremitum maris, sonitum fluctuum eius. In editione latina habentur in secunda persona, sed sensus est omnino idem. מַשְׁבִּיחַ מַבְעַ

Turbabuntur gentes, & timebunt, qui habitant terminos à signis tuis, exitus matutini & vespere delectabis. VIII.

Quemadmodum versiculo superiore potentiam Dei Propheta ostenderat ex montium stabilitate, & fluctuatione maris: ita in hoc versiculo demonstrat sapientiam Dei, qui cælestibus signis nunc terret, nunc exhilarat humanum genus. Turbabuntur, inquit, gentes, omnes videlicet gentes vniuersæ terræ. Id quod explicat clarius, cùm subiungit, & timebunt, qui habitant terminos, id est, turbabuntur, & timebunt omnes homines, vsque ad illos, qui habitant terminos terræ. Turbabuntur autem, & timebunt à signis tuis, id est, à coruscationibus, tonitruis, & fulminibus cælestibus, iuxta illud 1. Reg. 2. Formidabunt Dominum aduersarij eius, super ipsos in cælis tonabit: nihil est enim horribilius, & formidolosius, & quod fortissima etiam pectora metu concutiat, & dissoluat, quàm fulmen cæleste. Sed idem Deus per ortum, & occasum solis humanum genus mirificè recreat: nam oriente sole refectis artubus homines læti ad opera exeunt, & occidente sole fatigati respirare incipiunt; & rursum nihil iucundius ortu fulgentissimi, & pulcherrimi luminis: nihil item delectabilius conspectu cæli syderibus innumerabilibus, quasi gemmis preciosissimis ornati. Exitus, inquit, matutini, & vesperæ delectabis, id est, exortum auroræ, & crepusculi vespertini delectabiles facies. In hebræo, pro, turbabuntur gentes, habetur, multitudo gentium; sed Septuaginta Interpretes non legerunt, hamon, quod multitudinem significat; sed hamu, quod significat turbati sunt. Illud autem, delectabis, in hebræo est, laudare, siue iubilare facies: quod intelligi debet efficienter, non formaliter: dicitur enim aurora, & vespera laudare, seu iubilare, quia facit homines præ lætitia exultare, & laudare. הָמוּ הָמוֹן

Sicut etiam cùm dicitur in textu latino, Delectabis exitum matutini, & vesperę, intelligi debet per figuram, quia exortus auroræ, & vesperæ delectat homines illa varietate, & vicissitudine noctium, ac dierum. Miratus sum, cur quidam ex recentioribus, vir doctus scripserit, pro voce exitum, in hebræo esse vocem, quæ ad solum diei exortum referatur, & non possit referri etiam ad exitum noctis: nam, moza, exitum in genere significat, à verbo, iaza, quod est exire. Et si exitus in hebræo significaret ortum diei, non fuisset opus addere, bocher, quod tempus matutinum significat, vt re vera in textu hebræo est additum. Sic enim habetur ad verbum, exitus ipsius mane, & ipsius vesperæ laudare facies.

מוֹצָא יָצָא בֹּקֶר

IX. Visitasti terram, & inebriasti eam, multiplicasti locupletare eam.

Laudauit potentiam, & sapientiam Dei, nunc adiungit laudes bonitatis, siue beneficentiæ eiusdem, quæ maximè ostenditur in admistione terræ & aquæ, ex qua oriuntur omnes fructus terræ, sine quibus hæc vita non ducitur. Terra enim si non irrigetur aquis, & aqua nisi misceatur terræ, nihil omnino producit. Visitasti, inquit, terram, quæ per se erat inanis, & vacua; sed visitatione tua facta est fœcunda, & plena. Visitatio enim Dei efficax est, & non simplex visio, sed prouisio. Explicat quomodo visitauerit terram, dum adiungit, & inebriasti eam, id est, aquis ad satietatem irrigasti, & hac irrigatione multiplicasti locupletare eam, id est, multum valde illam locupletem, & copijs omnibus refertam reddidisti.

X. Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum: quoniam ita est præparatio eius.

פֶּלֶג Explicat idipsum clarius. per flumen riui aquarum intelligendi sunt: nam in hebræo est, pheleg, quod diuisionem significat. Itaque sensus est, Flumen Dei, id est, riui aquarum à Deo effecti ad irrigandam terram, pleni sunt aquis ex diuina prouidentia, & benignitate: sic enim ita tu Deus præparasti cibum eorum, id est, hominum, & animantium cæterorum: quoniam ita est præparatio eius, id est, quoniam sic fundata, & disposita est terra, vt per aquarum irrigationem fœcundetur, & fructus suos pariat.

XI. Riuos eius inebria, multiplica genimina eius, in stilicidijs eius lætabitur germinans.

Rursus alijs atque alijs verbis idem beneficium Dei extollit. Sed hoc loco per riuos intelliguntur sulci terrarum, vt ex hebræo textu perspicitur; & textus, quem sanctus habuit Augustinus, sulcos eius legit. Ait igitur, Riuos eius inebria, id est, perge Domine, & sulcos terræ abundanter riga fluentibus aquis; & sic multiplica genimina eius, herbas, fruges, plantas: in stillicidijs eius, id est, pluuia Dei desuper cadente lætabitur terra germinans.

XII. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate.

Bene-

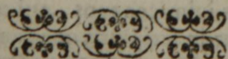
Benedicendo benefacies totius anni reuolutioni, quæ instar coronæ varijs floribus ornatæ à tua benignitate quasi semper renouatur: & ex hac benedictione campi tui à te conditi, & fœcundati replebuntur abundantia omnium bonorum.

Pinguescent speciosa deserti, & exultatione colles accingentur. XIII.

Nec solùm campi aratione, & satione culti replebuntur vbertate frugum; sed etiam loca deserta, quæ solis pascuis deseruiunt, & speciosa præ cæteris sunt ex multitudine, & varietate herbarum, & florum, quæ sponte funduntur à terra; pinguescent cælesti rore, & colles pariter deserti, & inculti herbescente viridate ita vestientur; vt ex omni parte lætari, & exultare videantur.

Induti sunt arietes ouium, & valles abundabunt frumento: clamabunt, etenim hymnum dicent. XIV.

In summa fœcunditas erit maxima, & multiplicatio tum pecorum, tum frugum. In hebræo sic legitur ad verbum, Induti sunt agni pecore, id est, pusillus grex, qui quasi nudus ob paucitatem videbatur, tanta multitudine pecoris circundabitur, vt vestitus multiplici indumento videatur. Induti sunt arietes ouium, id est, ouibus multiplicatis vestiti sunt arietes, siue agni, qui pauci antea erant. Alij tamen referunt hæc verba ad vellera, quibus induuntur pecora, quando bona pascua inueniunt. Sed qui ita exponunt, non considerant verba hebraica, quæ non habent, arietes ouium, sed, arietes, siue potius agni pecore, siue oue induti sunt. Et valles abundabunt frumento; id est, loca deserta abundabunt pecore, & valles cultæ abundabunt frumento: omnia autem, siue colles, siue valles, siue campi exculti, siue deserti; siue pecora, siue fruges, suo modo clamabunt in laudem Dei, imò etiam quodammodo hymnum cantabunt conditori, & benefactori suo. Porrò res omnes creatæ specie sua clamant, & canunt: vt homines, quorum vsui deseruiunt, & mente, & voce Deum laudent, eiq. perpetuò gratias agant. Hæc omnia sanctus Propheta in laudem potentiæ, & sapientiæ, & bonitatis Dei cecinit; vt inde argumentum duceret, quo probaret, sperandum esse, & cum fiducia petendam liberationem à captiuitate, & reuocationem in patriam. Sed possunt etiam mysticè exponi de vocatione gentiũ, & beneficijs Dei in Ecclesiam, vt S. Augustinus, & Theodoretus tradit: qui Theodoretus rectè Iudæos redarguit, quòd fabulentur, hæc omnia impleta fuisse in terra Palestinæ post reuersionem ex captiuitate: tantùm enim abest, vt post reditum ex Babylone terra illa fœcundior fuerit, & beatior; vt potius in deterius semper abierit.

PSALMVS SEXAGESIMVSQVINTVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem, Canticum Psalmi Resurrectionis.

NON habetur in hebræo nomen resurrectionis, neque legitur apud Hilarium: & Theodoretus testatur non esse in editione Septuaginta Interpretum, sed postea additum. Legitur tamen à Sanctis Patribus Hieronymo, & Augustino in Commentario huius Psalmi: & videtur hæc vnica vox à quocunque addita sit, prudenter addita, vt indicaret argumentum Psalmi. Argumentum enim Psalmi est gratiarum actio pro beneficijs Dei, sed potissimum pro perfecta felicitate post omnes finitas calamitates: quod sine dubio in resurrectione erit.

EXPLICATIO PSALMI LXV.

I. IVbilate Deo omnis terra: psalmum dicite nomini eius: date gloriam laudi eius.

Inuitat ad iubilandum, & psallendum Deo omnem terram, id est, omnes Electos ex vniuersa terra vocatos, quia communis erit causa lætandi in communi resurrectione iustorum. Tria vult exhiberi, iubilum, sonum psalterij, & vocem humanam. Iubilum, quod magis in affectu, quàm in verbis positum est, rectè tribuitur Deo, Iubilate Deo. Deo enim, qui spiritus est, spirituale desiderium maximè conuenit. Sonitus Psalterij debetur nomini, id est, famæ, siue gloriæ Dei: psalmum dicite nomini eius, vel, vt clarius habetur in hebræo, psallite gloriæ eius, id est, pulsate psalterium in gloriam eius. Denique vox humana diuinæ laudi tribuenda est. Date gloriam laudi eius, id est, nolite gloriam vobis sumere, vel tribuere, sed totam date laudi eius; vel vt habetur in hebræo, ponite gloriam in laude eius, id est, hæc sit gloria vestra Deum perpetuo laudare, & in eius laudibus gloriari.

II. Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua Domine! in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Hæc est materia laudis Dei, opera summæ potentiæ, & sapientiæ. Dicite Deo, dum eum laudare vultis, quàm terribilia sunt opera tua Domine? id est, opera tua præ magnitudine sua terrorem omnibus incutiunt. In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui, id est, tanta est virtus, & potentia tua, vt mendaces ostendat omnes inimicos tuos, qui te multo etiam minora non posse iactabant: exempla sunt in scripturis non pauca. Psal. 77. Malè, inquit, locuti sunt de Deo: dixerunt, Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto? Deus autem in multitudine potentiæ suæ, fecit, vt tanta multitudo coturnicum

nicum deferretur in desertum, vt omnibus abundè sufficeret, atque hoc modo mendaces eos ostendit, & vt mendaces terribiliter puniuit, vt dicitur in eodem Psalmo, & fusius in lib.Num.cap.11. Item lib.4.Reg.7. cùm Elisæus Propheta tempore grauissimæ famis dixisset, Audite verbum Domini, cras modius similæ statere vno vendetur in porta Samariæ: Dux quidam respondit, etiam si Deus faciat cataractas in cælo, non poterit verum esse quod dicis. Sed Deus in multitudine virtutis suæ mendacem illum ostendit. Verè enim sequente die tanta fuit abundantia rerum omnium vt modius similæ statere vno in porta Samariæ venderetur; & Dux, qui contra Deum mentitus fuerat in ipsa porta conculcatus à populo transeunte miserrimè perijt. Simile est mendacium Iudæorum aduersus Christum, cùm pendenti in Cruce insultarent, Si filius Dei es, descende de Cruce. Ille autem in multitudine virtutis suæ fecit miraculum longè maius, quia surrexit de sepulchro, quod est multò maius, quàm de Cruce descendere. Itaque mendacij coarguit inimicos suos potentia virtutis suæ. Posset etiam cum Theodoreto dici, in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici; hoc significare, multos fore, qui mentiantur Deo se illius esse cultores ob metum terribilium operum ipsius: multos item Christi fidem, non sincero, sed ficto corde suscepturos propter eandem rationem.

Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo. III.

Venite & videte opera Dei, terribilis in consilijs super filios hominum. IV.

Iterum excitat Propheta vniuersos homines, qui terram incolunt ad Deum vero corde adorandum, & laudandum. Atque vt maiore affectu id faciant, hortatur ad consideranda opera Dei, qui terribilis est in consilijs rerum agendarum supra omnes filios hominum.

Qui conuertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede: ibi lætabimur in ipso. V.

Ponit duo exempla operum mirabilium Dei, quæ nullo humano consilio vnquam fieri potuissent. Qui conuertit, inquit, mare in aridam; hoc est primum opus, quod narratur Exod.14. Fecit enim Deus, vt siccaretur mare rubrum, vt filij Israël liberè pertransirent. In flumine pertransibunt pede; hoc est alterum, quod refertur, Iosue 3. Rursus enim Deus fecit, vt Iordanis fluuius siccaretur, vt filij Israël non ponte, aut nauicula, sed pede flumen traijcerent. Ibi lætabimur in ipso, id est, vbi hæc facta sunt, ibi lætati sumus in ipso; non in nobis gloriati sumus, quasi nostra hæc essét opera; sed in Deo letati, & gloriati sumus, Deumq. laudauimus, vt narratur Exod.15. Vtitur autem Propheta tempore futuro, pro præterito; nisi fortè hoc loco vti voluerit verbo futuri temporis, vt indicaret, miracula illa præterita fuisse figuras maiorum miraculorum futurorum. Maius enim miraculum est, quod homines transeant mare amarum huius seculi, quod in maligno positum est, & transmittant flumen temporalitatis,

& mortalitatis huius, quæ nunquam ſtat, & plurimos abſorbet, & ſuffocat; & perueniant viui, & ſalui ad terram æternæ promiſsionis, & ibi lætentur in ipſo Deo ipſum videntes facie ad faciem: & tamen hoc maius miraculum ita facit per gratiam ſuam Deus, vt multi iam tranſeant per hoc mare, quaſi per aridam, & flumen pertranſeant pede; id eſt, facillimè, temporalia omnia, ſiue bona, ſiue mala deſpicientes, id eſt, nec bonis adhærentes, nec mala pertimeſcentes, vt ſecuri perueniant vſque ad ipſam cæleſtem Hieruſalem, vbi lætabimur in ipſo, non ſpe gaudentes, ſed ipſo in æternum fruentes.

VI. Qui dominatur in virtute ſua in æternum, oculi eius ſuper gentes reſpiciunt, qui exaſperant non exaltentur in ſemetipſis.

Hæc videtur digreſſio ad impios, qui Deo ſubijci, eumq. laudare contemnunt. Eos enim admonet omnipotentiæ, & omniſcientiæ Dei, vt vel timore pœnæ reſipiſcant. Qui dominatur, inquit, in virtute ſua in æternum, id eſt, ille qui ex potentia ſua, non aliunde accepta, ſed ſibi propria, dominatur æterno imperio, is quoque videt omnes gentes, & ex alto ſpeculatur omnia. Ideò qui exaſperant tam potentem, & ſapientem Dominum, non exaltentur in ſemetipſis, non ſuperbiant, non glorientur de ſuis viribus, quia non effugient manus omnipotentis & omnia videntis Dei.

VII. Benedicite gentes Deum noſtrum, & auditam facite vocem laudis eius.

Illa digreſsione præmiſſa, repetit exhortationem, quam in primo, & in tertio verſiculo poſuerat. Itaque tertio iam inuitat omnes gentes ad benedicendum Deo noſtro, qui ſolus eſt verus Deus, & ad prædicandas laudes eius tam clara voce, vt ab omnibus audiatur.

VIII. Qui poſuit animam meam ad vitam, & non dedit in commotionem pedes meos.

Aperit nunc cauſam, cur tanto ardore cupiat, Deum ab omnibus laudari, quia videlicet de maximis periculis vitam ſuam liberauerit. Qui poſuit animam meam ad vitam, id eſt, laudari cupio Deum, qui fecit vt anima mea non periret, & qui me titubare, & labi non permiſit. Hæc dicuntur ab electis, qui poſt multas, variasq. tentationes ad portum ſalutis tandem aliquando perueniunt. Per, animam, intelligitur totus homo; quod frequens eſt in Scripturis ſanctis: ac vt alia loca omittamus in lib. Gen. cap. 46. Pluſquam ſexies ponitur anima pro toto homine. Illud autem, poſuit, ſignificat, ordinauit, ſiue præordinauit, vel prædeſtinauit, vt ſenſus ſit, Qui me præordinauit ad vitam; ſiue qui me poſuit in numero eorum, qui victuri ſunt in æternum. Quod autem ſequitur, Et non dedit in commotionem pedes meos, ad donum perſeuerantiæ pertinet, quod eſt proprium prædeſtinatorum ad vitam; quos enim Deus prædeſtinauit, eos etiam conſeruat, protegit, ac dirigit, vt non cadant ad dexteram, vel ſiniſtram. In hebræo habetur, animam noſtram, & pedes noſtros, in numero multitudinis. Sed idem eſt ſenſus: nam per, animam meam, & pedes

meos,

meos, non intelligitur vnus tantum homo, ſed vnus populus, cœtus videlicet omnium Electorum.

Quoniam probaſti nos Deus, igne nos examinaſti, ſicut examinatur argentum. IX.

Varijs metaphoris explicat Propheta tribulationes iuſtorum; ac primùm metaphora fornacis probantis argentum, vt ſignificet, iuſtis à Deo permitti tribulationes, non vt lædantur, ſed vt probentur, vel probati, & puri, ſinceri, fideles oſtendantur. Ignis enim paleas conſumit, argentum, & aurum purius reddit: & palea in igne fumat, argentum in igne lucet. Hinc Angelus ſanctus dicit Tob. 12. Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te. & Sap. 3. Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos ſe, tamquam aurum in fornace probauit illos. Et Eccleſiaſtici 27. Vaſa figuli probat fornax, & viros iuſtos tentatio tribulationis. Et 1. Petri 1. Vt probatio veſtræ fidei multo precioſior auro, quod per ignem probatur, inueniatur.

Induxiſti nos in laqueum, poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro, impoſuiſti homines ſuper capita noſtra. X.

Deſcendit nunc ad particulares afflictiones ſub alijs metaphoris. Induxiſti nos in laqueum, id eſt, in captiuitatem nos tradidiſti hoſtibus noſtris, in vincula, in catenas, in compedes, in carceres. Sicut enim aues, & feræ cùm laqueis comprehenduntur, libertate ſua priuantur; ita dici poſſunt homines induci in laqueos cùm captiui effecti carceribus includuntur, vel catenis, & vinculis conſtringuntur. Poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro, id eſt, nos more iumentorum onerari, & cædi verberibus permiſiſti: quibus oneribus, & verberibus intelliguntur varij labores, & dolores quos Sancti in hoc mundo ab impijs pertulerunt; vt cùm ad metalla fodienda, ad marmora ſecanda, ad onera pro extruendis ædificijs portanda, aliaq. id genus laborioſa opera facienda, non ſine flagellis, & verberibus adigebantur. Impoſuiſti homines ſuper capita noſtra, id eſt, feciſti vt homines pedibus ſuis capita noſtra calcarent, quaſi nobis iure belli deuictis, & triumphatis. Sed hæc etiam metaphora eſt, qua per ſimilitudinem conculcationis capitũ deuictorum ſignificatur tyrannica, & crudelis poteſtas Principum in miſeros ſubditos. Nam Principes modeſti, & æqui præſident quidem capitibus ſubditorum, ſed ita leuiter premunt, vt onus obedientiæ ſuauiter ferri poſſit. Tyranni verò, & ſæui, atque inhumani Principes, quales erant perſecutores Chriſtianorum, & quondam Pharao Aegyptius, & Nabuchodonoſor Aſſyrius ita premunt ſubditos exactionibus, edictis, pœnis, vt reſpirare non poſſint. Hoc verſiculo Propheta miro artificio perſonas Iuſtorum toto corpore afflictas demonſtrauit: nam laquei ad manus & pedes, onera & verbera ad dorſum, conculcatio ad capita pertinent.

Tranſiuimus per ignem, & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium. XI.

Hæc eſt vltima metaphora, qua Propheta pulcherrimis ſimilitudinibus ſub aſpectum ponit ſupplicium Sanctorum. Ignis enim & aqua contraria ſunt; ignis ardet, aqua congelatur; ille acerrimus, iſta molliſſima; ignis deſiccat aquam,

aquam, & aqua extinguit ignem : quare si ignis dolore afficit hominem, aqua consolari, & mulcere deberet. Et tamen in pœnam iustorum seruorum Dei, ignis, & aqua coniurasse videntur, ignis consumendo, aqua suffocando. Igitur per ignem, intelliguntur acriora supplicia, flagella, vulnera, cædes, combustio: per aquam supplicia lenta, sed diuturna, vt exilia, carceres, nuditas, fames. Sanctus tamen Augustinus per ignem, intelligit omne genus angustiarum, & molestiarum contristantium hominem : per aquam verò omne genus voluptatum, & abundantiam temporalium bonorum, quæ spiritum suffocant. Sed sicut ignis consumit lignum, non aurum; sic etiam aqua corrumpit, & putrefacit lignum, non aurum : & sicut aurum per ignem purgatur à scoria, sic idem aurum per aquam lauatur à sordibus. Itaque iusti, & sancti qui sunt auro similes, sine detrimento transeunt per ignem, & aquam; quia in tribulatione patientiam, in prosperitate modestiam seruant. Sed filij huius seculi similes ligno putrido in igne consumuntur, in aqua suffocantur; quia impatientes in tribulatione murmurant, maledicunt, blasphemant : dissoluti in prosperitate mollescunt, luxuriantur, superbiunt. Dicunt igitur Electi, transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium : quoniam etiam si in cælesti patria non deerunt ignis, & aqua, tamen ille ignis calefaciendo recreabit, non comburendo consumet, & illa aqua sitim extinguet, non vitam. Ita vtrunque suo modo refrigerabit, id est, erunt in cælo ardores charitatis, erit ignis diuinus feliciter consummans, non consumens; perficiens, non destruens; transformans in Deum, non conuertens in cineres : erit aquarum abundantia, erit vbertas bonorum æternorum, erunt gaudia immensa, & ineffabiles iucunditates, sed non mollem, aut pigrum efficient animum, non carnis aduersus spiritum concupiscentiam nutrient, denique refrigerando delectabunt, non obruendo suffocabunt.

XII. Introibo in domum tuam in holocaustis, reddam tibi vota mea, quæ destinxerunt labia mea.

Hæc videtur esse conclusio ex ijs, quæ dicta sunt, quasi dicat, tu eduxisti nos in refrigerium, postquam transiuimus per ignem, & aquam. Introibo igitur in domum tuam, ad quam te Duce, te defensore perueni. Introibo autem in holocaustis, id est, offeram sacrificium gratiarum actionis : holocaustum est enim propriè ad gratias agendas pro acceptis beneficijs. Et verè holocaustum nusquam perfectius offertur quàm in cælo, vbi sancti omnes totos se offerunt Deo in igne perfectæ charitatis, nulla parte animæ repugnante. tota enim actio, totum negocium in cælo erit laudare Deum. Reddam tibi vota mea, quæ destinxerunt labia mea, id est, ista oblatio holocausti debita est; quoniam id voui, dum essem in tribulatione positus. Itaque introibo in domum tuam cum holocaustis, vt sic reddam vota mea, quæ non alius pro me, sed ego ipse labijs meis distinctè promisi. Sanctus Augustinus more suo ad ædificationem populi psalmos exponens, notat, illud, distinxerunt, significare distinguenda esse vota, vt placeant Deo. Distinctio autem talis esse debet, vt confiteamur nos Deo indigere, Deum bonorum nostrorum non egere; nos mutabiles, illum immutabilem; nos creaturas, illum creatorem; nos ex nobis nihil esse, illum ex se perfectum esse.

Et

Et locutum est os meum in tribulatione mea. XIII.

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso Arietum: XIV.
offeram tibi boues cum hircis.

Explicat quæ vota vouerit in tribulatione sua; & dicit se vouisse sacrificia pinguia omnium pecorum, quæ in holocaustum secundùm legem offerri possunt. Ea verò tria tantùm erant, Arietes, Boues, & Hirci. Sed nomine Arietum intelliguntur etiam Agni, & nomine Bouum intelliguntur etiam Vituli, & nomine Hircorum, intelliguntur etiam Hœdi. Et locutum est os meum in tribulatione mea, id est, hoc est quod dixi, Reddam vota quæ destinxerunt labia mea, quia locutum est os meum dum tribularer, & auxilio Domini indigerem, atque illius opem cum lacrymis implorarem. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso Arietum, id est, immolabo tibi agnos pingues, & medullis plenos cum bono odore ex Arietibus pariter in holocaustum oblatis: offeram tibi Boues cum Hircis, ist est, ad holocaustum Agnorum, & Arietum addam holocaustum vitulorum, & Hircorum. In textu græco legitur, holocausta medullata offeram tibi cum incenso, & Arietibus: & sic legit etiam S. Augustinus: & per incensum intelligit thus. Sed S. Hieronymus in epist. ad Suniam & Fretellam improbat hanc lectionem, & veram lectionem esse dicit, cum incenso Arietum (vt nos in nostra latina editione habemus) cui concordat lectio hebraica: per incensum autem non intelligitur thus, sed odor, qui ex incensis Arietum carnibus emanat, qui odor suauissimus dicitur Leuitici 1. Odor autem ex incensis carnibus sacrificiorum suauissimus dicebatur, quoniam figura erat odoris verè ac propriè suauissimi patientiæ, & humilitatis, obedientiæ, & charitatis filij Dei, qui vt Patrem glorificaret, & Mundum redimeret, humiliatus est vsque ad mortem, mortem autem Crucis. Dicuntur verò holocausta medullata, quæ offeruntur in cælis, actiones gratiarum, confessiones, & laudes ex intimo corde, & ex pinguedine verè charitatis profectæ.

Venite, audite, & narrabo omnes qui timetis Deum, quanta XV.
fecit animæ meæ.

Hortatur in fine Psalmi Propheta in persona beatorum electorum Dei, nos omnes, vt intelligamus beneficia Dei in Sanctos collata, & quid illi contra rependerint, vt eos imitantes similia beneficia recipiamus, & ad eandem quietem, & gloriam aliquando perueniamus. Venite, inquit, audite, & narrabo, omnes, qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ, id est, venite omnes, qui timetis Deum, & audite, & ego narrabo vobis, quanta fecit animæ meæ: oratio enim in hebræo & græco textu perturbata est quantum ad ordinem verborum, & latinus Interpres non est ausus ordinem codicum originalium commutare. Vocat timentes Deum, quoniam timor Domini initium est sapientiæ, ipse soluit pedes, ipse aperit aures: proinde, qui nullo Dei timore tangitur, frustra vocatur vt veniat, vel vt audiat.

Ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub lingua XVI.
mea.

Hoc est primum donum Dei, quod animæ suæ datum dicit electorum cœtus, qui in hoc Psalmo loquitur. Hoc, inquit, fecit Deus animæ meæ: dedit fidem, & spiritum orandi. Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt? inquit, Apostolus. Rom. 10. Igitur ex dono Fidei cognoui miseram captiuitatem, in qua detinebar, cognoui liberatorem, & Redemptorem, & sic ad ipsum ore meo clamaui. Addit deinde secundum beneficium, & exaltaui sub lingua mea, id est, non solùm oraui, sed etiam laudaui Deum meum, & pro acceptis beneficijs gratias egi, vt rursum alia mererer accipere, quæ mihi deerant. Atque hoc totum, vt laudarem, & orarem, ipse fecit, vt facerem. Quamuis autem illud, sub lingua mea, vel in lingua mea, idem sit quod lingua mea, vel in lingua mea: tamen annotauit S. Augustinus fortasse dictum, sub lingua, vt intelligeremus, iustum non solùm lingua ad aures hominum, sed etiam sub lingua, in silentio ad aures Dei, exaltare solitum ipsum Deum.

XVII. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

Hoc est beneficium tertium, quod accepit à Domino, vt videlicet Deo illuminante cognosceret, quid sit quod impedit, ne oratio exaudiatur. Iniquitatem, iuquit, si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. Aspicere iniquitatem in corde, est in secreto cordis diligere iniquitatem, siue aspicere ad concupiscendum eam, quomodo dicitur in Euangelio, Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam. Multi enim, & verbis & factis videntur odisse peccata; reprehendunt, & puniunt peccatores; & ipsi tamen in secreto cordis, vbi nemo videt, quid agatur, cum delectatione aspiciunt iniquitatem, & si impunè possent, exercerent. Hos hypocritas non exaudit Dominus, sed eos exaudit, qui ex corde iniquitatem odio habent, & si forte peccant, confitentur peccata sua, & Medicum quærunt à quo sanentur. Et quoniam tales sunt omnes electi, ideò subiungit Propheta in persona populi electi.

XVIII. Propterea exaudiuit Deus, & attendit voci deprecationis meæ.

Propterea exaudiuit Deus, quia ipse scrutatur corda, & vidit mihi serio displicere peccata, meq. non aspicere iniquitatem in corde; sed faciem cordis auertere ab omni iniquitate. Et attendit voci deprecationis meæ; quia vidit, me attendere voci præceptorum suorum, non voci serpentis præuaricationem suadentis.

XIX. Benedictus Deus, qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me.

Ergo benedictus sit, & in perpetuum laudetur Deus, qui tanta fecit animæ meæ, quorum summa est, quòd non amouit à se orationem meam, nec amouit à me misericoriam suam. Ita misericordia eius perseuerante mecum, perseueraui, & ego in via mandatorum ipsius, & perseuerantiæ præmium iam obtinui, liberationem à captiuitate, & reditum in cælestem Hierusalem. Sanctus Augustinus paulò aliter exponit, & quamuis fortasse non omnino ad literam, tamen vtilissimè ad mores. Vult igitur, illud, non amouit deprecationem meã, sic

sic intelligi, non amouit à me deprecationem meam, id est, fecit, vt non intermitterem vnquam orationem, & per hoc implerem dominicum præceptum, Oportet semper orare, & nunquam deficere. Est autem insigne donum Dei perseuerantia in oratione, quia securum reddit hominem de perseuerantia miserationis. Cùm videris, inquit Sanctus Augustinus, non à te amotam deprecationem tuam, securus esto, quia non est à te amota misericordia eius.

PSALMVS SEXAGESIMVS SEXTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, in hymnis Psalmus cantici Dauid.

IN hebræo codice non habetur nomen Dauid, & ideò non desunt, qui auctorem huius Psalmi nolint esse Dauidem: sed cùm in codice græco, & latino habeatur, & sic legant Hilarius, Hieronymus, Augustinus, & alij in commentarijs in Psalmos: credibile est, aut ex codice hebraico vocem illam excidisse, vel à Septuaginta Interpretibus additam fuisse, ne quis suspicaretur Psalmum non esse à Dauide compositum, quia non legatur nomen eius in titulo. Argumentum Psalmi est expressio desiderij vehementis, quo Dauid tenebatur videndi aduentum Messiæ, & redemptionem generis humani, iuxta illud Luc. 10. Multi Prophetæ, & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt: existimo enim Dominum loqui de Prophetis, qui simul etiam Reges fuerunt; alioqui non dixisset, multi Prophetæ, sed omnes Prophetæ. Nomine autem Regis intelligendi videntur omnes Principes, qui Regium ius in populum suum habebant, quales fuerunt Adam, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Moses, Iob, & alij, qui simul Prophetæ fuerunt, & Christum videre desiderauerunt: sed inter omnes excellit Dauid, qui propriè Rex, & Propheta fuit, & desiderium Messiæ in multis Psalmis expressit, sed in hoc potissimum, qui totus in hoc desiderio explicando consumitur.

EXPLICATIO PSALMI LXVI.

DEus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet vul- I.
tum suum super nos, & misereatur nostri.

Vox optantis & desiderantis est, quasi dicat, Vtinam Deus misereatur nostri secundùm magnam illam misericordiam, qua mittat ad nos, quem missurus est. Et ex hoc affectu misericordiæ paternæ, benedicat nobis; benedictio autem fit non solùm vbertas temporalium rerum, sed illuminatio vultus sui super nos. Illuminatio vultus Dei super nos, multa significare potest. Primum enim

dicitur

dicitur Deus illuminare vultum suum super nos, quando remotis nubibus iræ, & indignationis sereno vultu nos respicit vt filios, vt amicos, vt ad gratiam reuocatos. Deinde dicitur etiam illuminare vultum suum super nos, quando nos illuminat, & calefacit, sapientiam, & charitatem infundens, quomodo Sol iste corporalis facere solet, quando nullis nubibus tegitur. Denique dicitur illuminare vultum suum super nos, quando præstat, vt eum, quasi remoto velamine, intueamur: quod maximè præstitit, quando per Incarnationis mysterium in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Atque hoc videtur hoc loco petere sanctus Propheta, vt Deus vultum suum, si non in forma Dei, saltem in forma hominis nobis ostendat. Quod etiam petijt, cùm ait in Psalmo 79. Qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, Beniamin, & Manasse. Et quoniam hæc est misericordia, quam initio petijt, ideò repetit, Et misereatur nostri, id est, & sic, illuminando videlicet vultum suum super nos, misereatur nostri. In hebræo non habetur hæc repetitio, & misereatur nostri, neque legitur à S. Augustino, & S. Hieronymo: tamen habetur in codice græco, & legitur à S. Hilario, ab Euthymio, & alijs.

II. Vt cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum.

Hæc est ratio, cur tanto ardore desideretur illuminatio vultus Dei, vt in lumine illo diuino cognoscamus in hac terra tenebrosa viam Dei, id est, viam ad patriam, à qua tamdiu peregrinamur ambulantes in tenebris, & vmbra mortis. hæc autem via sine dubio Christus ipse est, qui ait, Ego sum via; & non solùm via, sed etiam lux, qua via ipsa cognoscatur; de qua dixit Isaias cap. 9. & explicuit sanctus Matthæus cap. 4. Populus, qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, sedentibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. In omnibus gentibus salutare tuum, hæc est explicatio verborum superiorum. Vt cognoscamus in terra viam tuam, id est, vt cognoscatur inter omnes gentes Saluator tuus: clarius habetur in hebræo, Vt nota fiat in terra via tua, in omnibus gentibus saluator tuus: quod etiam Isaias prædixit, cùm ait, Videbit omnis caro salutare Dei, vt refert S. Lucas cap. 3.

III. Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.

Quoniam desiderium Prophetæ secundùm veram charitatem ordinatum erat, cupiebat Christum venire in terras, primùm propter gloriam Dei, deinde propter vtilitatem generis humani. Ideò de gloria Dei dicit, Confiteantur tibi populi Deus: deinde adiungit, Lætentur, & exultent gentes, &c. Ait igitur confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, id est, ob hoc tam insigne, & tam vniuersale donum, omnes populi confiteantur tibi confessionem laudis, & gratiarum actionis. Cesset cultus, & veneratio falsorum Deorum, tibi vni vero Deo ab omnibus populis honor diuinus habeatur.

IV. Lætentur, & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

Post laudem Dei agnoscatur etiam vtilitas populorum, ideò lætentur, & exul-

exultent gentes, omnes videlicet homines gaudeant; quoniam tu Deus per Christum tuum, iudicas populos in æquitate, id est, ablato iugo tyrannicæ potestatis Principis tenebrarum harum, Regnum iustissimum in Ecclesia tua constituisti. Et gentes in terra dirigis, regens eas, & dirigens per saluberrimas leges tuas ad portum æternæ salutis. In hebræo, & græco codice hæc habentur in futuro, Quoniam iudicabis populos in æquitate, & gentes in terra diriges. Sed non ideò falsum est, quod habetur in latino, quoniam & si hæc futura erant, tamen Propheta spiritu Dei videbat ea tamquam præsentia. S. Augustinus refert ad vltimum iudicium id quod dicitur, Iudicabis populos in æquitate; & ad præsentis vitæ directionem, quod additur, Gentes in terra diriges: vt sensus sit, Lætentur, & exultent gentes, quoniam si quid mali hic ab hominibus patiantur, veniet tempus quo tu Deus iudicabis populos in iustitia: & interim gentes tibi subiectas, & deuotas in terra diriges.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi V.
omnes: terra dedit fructum suum.

Iterum repetit exhortationem, vt populi omnes Deum laudent, & addit nouam rationem, quoniam terra dedit fructum suum, id est, quoniam iam tandem terra protulit fructum illum, cuius gratia facta erat, id est, Christum in carne. Hic est enim fructus terræ sublimis, de quo dicitur in cap. 4. Isaiæ, Erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis. Et in Psalmo 84. Et terra nostra dedit fructum suum: tantus enim hic fructus fuit, vt comparatione eius nihil vnquam terra nostra protulisse videatur, nisi spinas, & tribulos. Vtitur autem Propheta tempore præterito pro futuro, quoniam in eius prænotione iam factum erat, quod nobis futurum prædicebat. Potest tamen hic versiculus cum S. Augustino exponi de fructu bonorum operum, quem homines habitantes in terra facturi erant per gratiam Christi reconciliati, & iustificati; de quo dicit Apostolus ad Tit. 2. Qui tradidit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum. Terra enim olim arida, & sterilis, id est, genus humanum per peccatum primi hominis gratia Dei destitutum, non nisi spinas, & tribulos, id est, peccata, vel opera inutilia ad salutem germinare nouerat: sed à Sole iustitiæ postea calefacta, & imbre doctrinæ cælestis compluta per Iesum Christum, qui & Sol, & Verbum est, fœcunda effecta producere cœpit fructum bonum iustitiæ fidei, & operum sanctorum, quibus merces deberetur corona iustitiæ, & brauium salutis æternæ.

Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus; & VI.
metuant eum omnes fines terræ.

Ergo deinceps hæc sit grata vicissitudo, vt Deus aperiat manum suam, & impleat nos omnes benedictione, id est, copia bonorum omnium, præcipuè spiritualium, & cælestium: & contra omnes homines vsque ad vltimos terræ fines habitantes, Deum verum timeant timore sancto, reddentes ei tributum obedientiæ, & laudis vsque in æternum. Porro trina illa repetitio nominis Dei, quæ in hoc versiculo habetur, quamuis affectum Prophetæ significet, tamen insinuat etiam mysterium sanctissimæ Trinitatis, quæ per Christum & Apostolos manifestissimè prædicata est.

PSAL-

PSALMVS SEXAGESIMVS SEPTIMVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem Psalmus Cantici ipsi Dauid.

Rgumentum huius Psalmi volunt aliqui esse victoriam Ezechiæ de Assyrijs, aut aliquam aliam similem, quæ post tempora Dauidis contigerit: quoniam in hoc Psalmo fit mentio templi Domini, dum dicitur, A templo tuo quod est in Hierusalem, quod tamen post mortem Dauidis à Salomone eius filio extructum fuit. Sed hoc argumentum non conuincit: nam tabernaculum Domini, quod erat in Silo, & postea in Hierusalem, templum dicitur. 1. Reg.3. vers.3. Samuel dormiebat in templo; & habetur eadem vox hebraica, quæ habetur in hoc Psalmo. Alij volunt, Psalmum compositum, & decantatum, quando translata est arca Domini in Hierusalem, quod ea ratione confirmant, quia verba primi versus, Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius; dici solebant, quando eleuabatur Arca, vt alio transferretur, vt notum est ex cap.10.Num. Alij totum Psalmum referunt ad Christum resurgentem, & ascendentem in cælum, & ad Ecclesiam, quæ est corpus eius, vt S.Augustinus, & Euthymius. Sed sanctus Hilarius, & qui eum sequitur S.Hieronymus, docent in hoc Psalmo decantari mysteria vtriusque Testamenti quod verissimum nobis esse videtur, cùm negari non possit, in hoc Psalmo describi descensum Domini in montem Sina ad legem populo dandam; & Christi Ascensionem in cælum, & alia id genus mysteria. Est autem Psalmus plenus figuris, & metaphoris, & poëticis descriptionibus admirabilibus, vt propterea quanto est pulchrior, tanto sit etiam difficilior: augent verò obscuritatem lectionum varietates, & dissensiones, quæ inter codices hebraicos, & græcos, ac latinos esse videntur.

EXPLICATIO PSALMI LXVII.

1. EXurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à facie eius.

Hæc sunt verba quæ à Mose dici solebant, cùm eleuaretur Arca, & populus migrare inciperet: quibus verbis Moses precabatur Deum, vt Arca exurgente, & præcedente populum, ipse quoque surgere dignaretur, & defensione sua, ac protectione securum populum redderet. Dauid igitur Mosem imitatus, & præuidens Christi resurrectionem, per quam Arca humanitatis eius eleuanda erat, & ipse Dux futurus erat omnibus Electis ad terram veræ promissionis, dicit, Exurgat Deus, id est, Resurgat à mortuis Christus Deus, & sic eleuetur Arca, & populum Dei præcedat ad cælestem Hierusalem. sic exponunt communiter Patres, Hilarius, Hieronymus, Augustinus, & alij. Et dissipentur inimici eius,

eius, id est, Iudæi, qui dixerunt, Nolumus hunc regnare super nos. Atque hoc iam impletum videmus: nulla enim gens magis dissipata est per omnes terras, quàm Iudæorum. Et fugiant, qui oderunt eum à facie eius, id est, & Dæmones inimici eius iam deuicti, & superati fugiant à facie Dei, Christi videlicet, triumphantis, & per resurrectionem verum se Deum esse demonstrantis.

Sicut deficit fumus deficiant, sicut fluit cera à facie ignis: II.
sic pereant peccatores à facie Dei.

Celeritas, & facilitas, qua præsentia Christi dissipat peccatores, non poterat aptius depingi, quàm similitudine fumi, qui à vento dispergitur; & ceræ, quæ coram igne liquescit, atque consumitur. Quod si per peccatores intelligantur Dæmones, quod dicitur, pereant, significat interitum virium, & roboris, non substantiæ: & hoc modo intellexisse hos duos versiculos sanctum Antonium testis est sanctus Athanasius, qui describens vitam eius, dicit eum, cùm à Dæmonibus oppugnaretur, cantare solitum, Exurgat Deus, &c. quod si ad homines referatur hæc sententia; tunc sensus erit, homines peccatores, qui iustos iniustè persequuntur, maxima celeritate, & facilitate à Deo tollendos de medio.

Et iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia. III.

Iniquis persecutoribus deturbatis hoc sequitur, vt Iusti fruentes præsenti auxilio Dei, securi epulentur, id est, reficiantur alimonia tum corporali, tum spirituali. Et exultent coram Deo, id est, gestiant præ gaudio, sed ea modestia, & grauitate, quæ decet eos, qui sciunt se à Deo semper videri, vtpotè in conspectu eius iugiter constitutos. & delectentur in lætitia, id est, & ex ea lætitia delectationem capiant, vt non sit eis necessarium ob inopiam consolationis cælestis, carnalem atque mortiferam quærere voluptatem.

Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius; iter facite ei, IIII.
qui ascendit super occasum Dominus nomen est illi.

Hæc dicuntur ad Apostolos, aliosq. primos fideles ex sententia non solùm veterum Latinorum, sed etiam Græcorum, Theodoreti, & Euthymij. Cantate Deo vos primitiæ credentium. Psalmum dicite nomini eius, laudate Deum voce, & opere vos, qui digni facti estis cognitione tantorum mysteriorum. Iter facite ei, qui ascendit super occasum, id est, parate viam Domino prædicationibus vestris, vt is qui iam ascendit super occasum, qui super gressus est omnem corruptionem, & mortalitatem, & habitaturus est per fidem in cordibus omnium gentium, per vestras prædicationes aditum apertum, & paratum inueniat. Dominus enim nomen est illi, & ideò iure suo regnare debet. Dominus autem est, quia condidit & redemit. Quod attinet ad verba, iter facere, hoc loco non est, ambulare, sed ponitur iter pro via, vt sensus sit, facite viam, vbi non est, parate transitum liberum remouendo impedimenta. quomodo dicitur Isai. 40. Parate viam Domino: & declaratur cùm additur, Omnis vallis implebitur, omnis mons, & collis humiliabitur: quod spiritualiter significat, debere pusillanimes erigi in spem salutis, & superbos deprimi ad humilitatem terrore diuini iudicij. Illud, qui ascendit, non significat ascendere in altum, sed equitare,

tare, siue curru vehi, id est, ascendere super rem aliquam eam conculcando
רֹכֵב pedibus equorum, aut rotis currus. Id patet ex hebraica voce, rocheu. Illud,
super occasum, hebraicè est, super vesperam, siue tenebras noctis, vel etiam
super desertum: quæ omnia significant corruptionem mortalitatis, quæ plena
est tenebris, & ariditate. Dicitur igitur Christus resurgens ascendere super occasum, quia quodammodo equitat, & curru inuehitur super omnia mortalia, triumphans de morte, de tenebris, de deserto Mundi huius inferioris. & sic exponunt non solùm Patres citati, sed etiam S. Gregorius in homilia de Ascensione Domini.

V. Exultate in conspectu eius: turbabuntur à facie eius, patris orphanorum, & iudicis viduarum.

Vos qui paratis viam Domino, exultate in conspectu eius: nec timeatis eos, qui vos turbant persecutionibus suis: nam & ipsi turbabuntur à facie eius, id est, tempore suo, cùm dies Iudicij venerit, aut etiam antea, quando tempus opportunum Deo esse videbitur, grauissimè turbabuntur à facie iræ Dei, qui est Pater orphanorum, & Iudex viduarum, id est, omnium desolatorum, & afflictorum. In hebraico textu desunt illa verba, Turbabuntur à facie eius, & legitur, Exultate in conspectu eius, Patris orphanorum, & Iudicis viduarum. Vnde aliqui existimant in græcis, & Latinis codicibus esse duplicem interpretationem illius sententiæ, Exultate in conspectu eius: nam verba hebraica literis paululum immutatis, possunt etiam facere hanc sententiam, Turbentur à facie eius. Sed non video, cur non possimus dicere, excidisse ex textu hebraico illa verba, turbabuntur à facie eius. id enim facilius est, quàm vt Septuaginta Interpretes in eodem loco duplicem interpretationem posuisse credantur.

VI. Deus in loco sancto suo, Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo.

Quia dixerat Propheta, Deum esse Patrem orphanorum, & Iudicem viduarum, vt ostendat se potissimum loqui de orphanis, & viduis spiritualibus, de ijs videlicet hominibus, qui non agnoscunt in terris Patrem, neque Sponsum, sed Deum solùm habent pro Patre, & Sponso, & in illo solo confidunt, eum solùm diligunt, ad eius visionem suspirant: ideò addit, Deum habitare in loco sancto suo, id est, in mentibus horum orphanorum, & viduarum, horum peregrinorum in terra aliena: & ipsum esse, qui facit sibi hanc domum, dum habitare facit vnius moris in domo. Verbum hebraicum, pro quo nos habemus,
vnius moris, est, iechidim, quæ vox propriè significat vnitos, & ideò rectè ver-
יְחִידִים terunt Septuaginta, vnius moris, id est, vnius sensus, vnius voluntatis, vnius fidei, spei, dilectionis, quales erant in Hierusalem primi Christiani, qui dicebantur esse cor vnum, & anima vna, Act. 4. Sed potest etiam eadem vox significare vnicos, & solitarios, vt S. Hieronymus vertit, & tunc sensus erit, Qui habitare facit vnicos, & solitarios, destitutos aliorum auxilio, facit, inquam, habitare in domo sua sine timore, & periculo, quia ipse Pater orphanorum, eos protegit. Potest etiam sensus esse secundùm alios, Qui habitare facit vnicos in domo, id est, facit vt qui vnicus erat, multa prole procreata, amplam familiam habere incipiat. Denique non est absurdus sensus eorum, qui hæc refe-

runt ad Monachos, qui relictis mundi curis solitarij habitant. Isti sensus veri sunt omnes, & vnus alium non destruit: sed primus videtur maximè literalis, & eum sequuntur omnes ferè Patres, Græci, & Latini, qui hunc locum tractauerunt, qui etiam per, vnius moris, interpretantur, vnanimes. Sic exponit Sanctus Hilarius, sic etiam sanctus Augustinus, Theodoretus, Euthymius, & alij.

Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos, qui exaspe- VII.
rant, qui habitant in sepulchris.

Declarat magnam pietatem Dei, qui non solùm vnanimes facit habitare in domo, sed etiam educit vinctos in fortitudine, id est, ligatos vinculis peccatorum educit de captiuitate in fortitudine brachij sui; & quod magis est admirandum, eos qui exasperant per incredulitatem ipsum Deum, & qui habitant quasi iam mortui in sepulchris profundissimæ iniquitatis, eos quoque potentia gratiæ suæ educit de sepulchris, reducit ad vitam, & habitare facit vnanimes in domo. Notat autem S. Augustinus discrimen inter vinctos, & sepultos; vincti enim dicuntur, qui ligati quidem sunt vinculis concupiscentiæ, & in peccatis hærent, sed cupiunt liberari; & petunt auxilium. Sepulti autem dicuntur illi, qui cùm in profundum malorum venerint, contemnunt salutem, & incredulitate sua Deum valdè exasperant. Et tamen vtrosque interdum magna Dei pietas emollit ad pœnitentiam, & liberat à miseria illa diabolicæ captiuitatis, qua maior non inuenitur. Possunt etiam hæc intelligi de liberatione à malis temporalibus, vt à captiuitate Aegyptiaca, & Babilonyca, & similibus, & per sepulchra metaphoricè intelligenda erunt loca arida deserti, vt sonat vox hebraica hoc loco posita, zechiha, quæ locum arentem propriè significat; vel ipsa terra captiuitatis, per sepulchra, intelligenda erit: quomodo Ezechiel cap. 37. captiuitatem Babylonicam non semel appellat sepulchra Hebræorum. צְחִיחָה

Deus cùm egredereris in conspectu populi tui, cùm pertran- VIII.
sires in deserto.

Terra mota est, etenim cæli distillauerunt à facie Dei Si- IX.
nai, à facie Dei Israel.

Iam vt credibiliora faciat Propheta beneficia redemptionis Christi, commemorat beneficia antiqua, quæ figura erant futurorum beneficiorum. Deus, inquit, cùm egredereris in conspectu populi tui, id est, cùm coram populo tuo præcederes in columna nubis per diem, & in columna ignis per noctem; eo tempore cùm pertransires in deserto, post transitum maris rubri: tunc terra mota est, & etiam cæli distillauerunt, sed terra mota est à facie Dei Sinai, & cæli distillauerunt à facie Dei Israël. Sic enim ordinanda sunt verba huius versiculi. Porrò terra mota est, quando tremere cœpit à conspectu Dei descendentis in montem Sinai, vt perspicuum est ex lib. Exodi cap. 19. vbi dicitur, Eratq. omnis mons terribilis: nam pro voce, terribilis, est in hebræo, tremens, siue saliens. Dicitur autem Deus Sinai, Deus qui apparuit in monte Sinai. Cælum autem distillauit, quando pluit manna, & dicitur distillasse à facie Dei Israël, quoniam Deus in gratiam populi sui Israël fecit vt manna de cælo descenderet.

X. Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ; & infirmata eſt, tu verò perfeciſti eam.

Patribus in deſerto cælum diſtillauit te iubente pluuiam quandam, id eſt, manna: ſed hæreditati tuæ, id eſt, Eccleſiæ tuæ, quam tibi tamquam propriam hæreditatem vindicaſti, ſegregabis pluuiam voluntariam, id eſt, pluuiam ſpontaneam, quæ ex ſe deſcendit: hæc verò pluuia, gratia eſt Spiritus ſancti, quæ voluntaria, ſiue ſpontanea dicitur, quia non deſcendit ex meritis operum, quaſi vaporibus terræ ſurſum eleuatis, ſed ſponte ſua Spiritus ſanctus infundit corda fidelium aqua cæleſti: & dicitur ſegregata hæreditati Dei; quia bona temporalia ſunt communia fidelibus, & infidelibus, ſed gratia Spiritus ſancti ſegregata eſt, vt detur ſolùm fidelibus in Eccleſia, extra quam non eſt ſalus. Poſſet etiam per pluuiam voluntariam intelligi doctrina cæleſtis; quæ non ſolùm voluntaria eſt reſpectu Dei, ſed etiam (vt Theodoretus obſeruauit) reſpectu hominum, qui eam recipiunt, ſi volunt, reijciunt, ſi nolunt. Et infirmata eſt, tu verò perfeciſti eam. Illud, &, ponitur pro, quia, vt ſenſus ſit, pluuiam voluntariam ſegregabis hæreditati tuæ; quia hæreditas tua infirmata eſt iamdudum, videlicet ob ignorantiam Dei, & inualeſcentes concupiſcentias debilitata erat, cùm idolis ſeruiret, & vitijs omnibus laboraret: ſed tu per gratiam Spiritus ſancti, tamquam per pluuiam ſalutarem confirmaſti, & roboraſti eam.

XI. Animalia tua habitabunt in ea; paraſti in dulcedine tua pauperi Deus.

In ea hæreditate, id eſt, Eccleſia, quæ irrigatur aqua cæleſti, habitabunt animalia tua, id eſt, oues paſcuæ tuæ, quas paſcendas, regendasq. ſuſcipies: tu enim Deus paraſti, cibum videlicet pauperi, id eſt, egeno populo tuo, in dulcedine tua, id eſt, iuxta bonitatem, & miſericordiam tuam, quæ dulciſsima eſt miſeris & egentibus.

XII. Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.

Declarat quis ſit cibus, quem parauit Deus pauperi populo ſuo, ac dicit eſſe verbum ſuum. Dominus, inquit, dabit verbum euangelizantibus, id eſt, efficiet Deus, vt qui annunciant verbum Dei, quod eſt cibus animarum, abundent copia ſermonis, virtute multa, ideſt, multa cum efficacia, & libertate, vt non poſſint reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij eorum. Poſſet etiam per multam virtutem, intelligi efficacia ſignorum, & prodigiorum, quibus Deus prædicationem Euangelij confirmabat. In hebræo habetur in feminino genere, annunciantibus, ſed non eſt inuſitatum apud hebræos ponere genus femininum pro maſculino: nam in libro Eccleſiaſtæ cap. 1. iuxta hebraicum textum legitur, Verba concionatricis filij Dauid, Regis Hieruſalem: Vanitas vanitatum dixit concionatrix. vbi ponitur concionatrix pro, concionator. Itaque Septuaginta, qui hæc non ignorabant, rectè verterunt, euangelizantibus. Illud autem, virtute multa, contendunt nonnulli vertendum fuiſſe, exercitibus
צבא multis. Sed non eſt neceſſe ita vertere: nam vox, zaua, ſignificat exercitum, ſed ſignificat etiam robur, & fortitudinem: imò credibile eſt, exercitum dici, zaua, ſiue virtutem, quia exercitus res eſt magnæ fortitudinis, & multarum virium.

virium. Denique non solùm Septuaginta hoc loco verterunt, multa virtute, siue potentia, sed etiam S.Hieronymus vertit fortitudinis plurimæ. Quare inepta videtur expositio illorum, qui docent, in hoc versiculo significari, datum esse sermonem feminis hebræis, vt concinendo annunciarent victoriam exercitibus multis.

Rex virtutum dilecti, dilecti & speciei domus diuidere spolia. XIII.

Hoc loco ridet Ioan. Caluinus hæresiarcha in antidoto Concilij Tridentini hanc lectionem editionis latinæ vulgatæ, & vult ipse legendum esse, Reges exercituum fugerunt, fugerunt, & habitatrices domus diuiserunt spolia. Sed Interpres latinus non ex hebræo, sed ex græco traduxit Psalmos: græcus autem textus (qui Septuaginta Interpretum esse censetur) habet idipsum, quod latinus Interpres fideliter reddidit. Sanctus quoque Hieronymus non vertit fugerunt, fugerunt, sed, fœderabuntur, fœderabuntur. Proinde Caluinus ridere potuisset non solùm editionem vulgatam, sed etiam interpretationem S.Hieronymi, & Septuaginta virorum sapientissimorum: ipse pro tam impia temeritate deflendus potius, quàm ridendus. Adde quod non est difficile videre quid in textu hebraico legerint Septuaginta Interpretes, & eos rectè vertisse hunc locum, & latinum interpretem eundem locum fideliter reddidisse: ac primum pro, Rex virtutum, in hebræo sunt duo verba, quæ si legantur, malchi zebaoth, significant, Rex virtutum, vt noster Interpres vertit: si legantur cum alijs punctis, malche zebaoth, significant, Reges virtutum, siue exercituum. Sed vt sæpius diximus, credibile est melius legisse Septuaginta Interpretes, quàm Rabinos, qui puncta literis addiderunt. Illud autem dilecti, in hebræo nunc est, Iddodun, quod significat, fugient: sed Septuaginta Interpretes non habuerunt hanc vocem in suis codicibus, vt neque etiam S.Hieronymus; videntur enim Septuaginta legisse, iedidoth, quod significat dilectum: hæc enim vox habetur in titulo Psalmi quadragesimiquarti, quam Septuaginta verterunt, dilecto, & S.Hieronymus, amantissimo. Denique illud, neuath bait, significat quidem habitatricem domus, sed significat etiam mulierem speciosam, & delicatam, quæ ferè semper domi manet: & inde translato vocabulo, significat speciem, & pulchritudinem, vt hoc loco non solùm Septuaginta, sed etiam B.Hieronymus reddiderunt, quibus maior fides debetur, quàm Rabinis, aut Caluino. Sensus igitur ex Patrum expositione hic erit, Rex virtutum, id est, Rex exercituum multorum dilecti, dilecti, id est, dilectissimi, Christi videlicet, dilectissimi Deo, & hominibus; ipse dabit speciei domus, id est, ad speciem, & decorem domus Dei, quæ est Ecclesia, diuidere spolia, gentium videlicet ad fidem Christi conuersarum per euangelizantes Apostolos. Vbi verbum, dabit, subintelligitur ex versiculo præcedenti, vt hic sit integer sensus, Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, & ipse idem Dominus Rex virtutum dilectissimi, dabit ad speciem domus diuidere spolia. Illud autem dilectissimi, coniungitur cum nomine, virtutum, Rex virtutum, id est, exercituum, qui exercitus sunt Christi filij Dei dilectissimi. Neque obstat, quòd nomine Regis, idem Christus intelligatur, nam phrasi hebraica consuetum est dicere, Christus Rex exercituum Christi, pro quo nos diceremus, Christus Rex exercituum

מַלְכֵי צְבָאוֹת
מַלְכֵי צְבָאוֹת
יִדֹּדוּן
יְדִידוֹת
נְוַת בַּיִת

cituum suorum, vt notat S. Augustinus, & sunt exempla in Scripturis plurima, vt Rom. 1. Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundùm spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi, id est, ex resurrectione eius à mortuis. & Exodi 16. Dixit Moses ad Aaron, Sume vas, &c. sicut præcepit Dominus Moysi, id est, sicut præcepit Dominus mihi. Denique in Pentatheuco sæpè legitur, fecit Moyses hoc, aut illud, sicut præcepit Dominus Moysi, id est, sicut præcepit ei Dominus. Porrò rectissimè dicitur Christus Rex exercituum: nam Apocal. 19. Vidit Ioannes quendam insignem equitem, qui habebat vestem sanguine aspersam, & nomen eius erat Verbum Dei, & sequebantur eum exercitus, qui sunt in cælo.

XIV. Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri.

Hunc versiculum fateor obscurissimum esse: sed interim mirari satis non possum temeritatem recentiorum, quorum vnus Caluinus est, qui sequuti Rabinos legendum esse contendunt, Si dormiatis inter medias ollas, eritis sicut pennæ columbæ, quæ tecta est argento, & cuius alæ tectæ sunt auro. Ad refutandam horum temeritatem sufficere deberet auctoritas S. Hieronymi, & Septuaginta Interpretum, quibus istæ ollæ nunquam in mentem venerunt. Sed accedit, quòd eadem vox habetur in Genesi cap. 49. vbi dicitur, Isachar Asinus fortis accubans inter terminos: quo loco Septuaginta verterunt, inter medios cleros, vt hoc loco: Sanctus Hieronymus vtrobique vertit, inter terminos. Et huic loco nullo modo ollæ interseri possunt; cùm sequatur, Vidit requiem quod esset bona, & terram, quod optima, & supposuit humerum suum ad portandum, & factus est tributis seruiens. Vbi per, cleros, siue, terminos, intelliguntur sortes, siue possessiones duæ, inter quarum terminos contigit Isacharo possessio, siue hæreditas: & quoniam ea visa est illi satis fœcunda, & pinguis, maluit laborare in cultura terræ, & tributa pendere, quàm bello excutere iugum dominantium. Adde etiam quod vox hebraica, sephataim, habet numerum dualem, quo non vtuntur hebræi nisi ad significandas res geminas, vt duo שְׁפַתַּיִם labia, duas manus, duos pedes, duos oculos, duas aures, duas malas, & similia: ollæ autem, non sunt geminæ ex natura sua, sed & vna, & plurimæ esse possunt. Denique qui inter ollas dormiunt, non solent instar argenti dealbari, sed instar fuliginis denigrari. Igitur Caluino cum Rabinis inter suas ollas dimisso, existimamus sensum huius versiculi hunc esse. Si dormiatis inter medios cleros, id est, si vos, qui euangelizatis verbum Domini, dormiatis, id est, quiescatis in medio duorum testamētorum, noui, & veteris, acquiescentes videlicet veritati diuinitus inspiratæ Prophetis, & Apostolis; tunc pennæ columbæ, id est, Ecclesiæ fides, & mores erunt deargentatæ puritate sapientiæ, & deauratæ feruore charitatis. Nam per duos cleros, intelligenda esse duo testamenta, scribunt communi consensu latini, & græci expositores, sanctus Augustinus, & sanctus Hieronymus, Theodoretus, & Euthymius. Neque absurdum est, per duos cleros, intelligi duo testamenta, quoniam clerus sortem, possessionem, & hæreditatem significat. Sunt autem Scripturæ diuinæ possessio quædam, & & hæreditas Ecclesiæ. Quod si etiam per cleros intelligamus cum S. Hieronymo, terminos; rectissimè duo testamenta duo termini erunt, extra quos egredi

non licet, nisi veritatis semitam perdere velimus. Possent etiam per duos cleros, intelligi possessio cælestis, & terrena. Debent enim prædicatores Euangelij non toti esse affixi contemplationi cælestium bonorum; neque toti addicti vitæ actiuæ, & operibus charitatis erga proximos, sed in medio vtriusque sortis quiescere, & nunc per contemplationem erigi in Deum, nunc per charitatis obsequium descendere ad proximos. Potest denique cum S. Augustino sic exponi versiculus, Si dormiatis inter medios cleros, si moriamini inter felicitatem terrenam contemptam, & felicitatem æternam speratam, & nondum adeptam, tunc erunt pennæ columbæ deargentatæ: quia quando sancti Prædicatores perseuerant vsque ad mortem contemnentes terrenam felicitatem, & sperantes æternam, & sic dormientes dormitione mortis inter has duas hæreditates constituti, tunc fama Ecclesiæ quasi pennis deargentatis volat vbique, & exaltatur, ac magnificatur.

Dum discernit cælestis Reges super eam niue dealbabuntur XV.
in Selmon, mons Dei, mons pinguis.
Mons coagulatus, mons pinguis: vt quid suspicamini mon- XVI.
tes coagulatos?
Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: etenim XVII.
Dominus habitabit in finem.

Descripsit Propheta prædicatores per similitudinem dormientium inter cleros, & Ecclesiam per similitudinem columbæ deargentatæ, & deauratæ: nunc describit eosdem prædicatores per similitudinem Regum a summo Rege constitutorũ, & Ecclesiam per similitudinem montis altissimi candidi propter niues, & vberrimi propter abundantiam lactis. Selmon enim mons est altissimus, & ideò niuibus in vertice coopertus, sed in imo fertilis, cuius fit mentio in libro Iudicum cap. 9. Ait igitur, Dum discernit cælestis Reges super eam, id est, Dum cælestis, vel, vt est in græco, supercælestis, & vt est in hebraico, Sadai, omnipotens, Deus videlicet Christus, Rex cælestis, & omnipotens, discernit, id est, diuidit, ac segregat vnicuique prouinciæ suum, Reges super eam, id est, Apostolos super Ecclesiam, per columbam antea designatam: eos enim constituit Principes super omnem terram, vt regant, ac dirigant populos. Niue dealbabuntur in Selmon, id est, tunc populi multi iustificabuntur, & nigrore peccatorum in candorem iustitiæ commutato, super niuem dealbabuntur in Selmon monte altissimo, qui Ecclesiam significat. Qui mons Selmon est mons Dei, mons pinguis, quoniam Ecclesia est mons propter excellentiam dignitatis, & est mons Dei, quia in ea Deus habitat, elegit enim eam in habitationem sibi, & est mons pinguis ob abundantiam gratiæ, & donorum Spiritus sancti. Et est etiam mons coagulatus, & per hoc pinguissimus, quia lac diuinæ gratiæ non defluit, sed quasi coagulatus in ea semper manet. Vt quid suspicamini montes coagulatos? id est, quare igitur suspicamini, vel opinamini esse alios montes æquè coagulatos, & pingues? quasi dicat, Non est, quod existimetis esse alios montes æquè pingues, atque hic Selmon. Hic enim est vnicus mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: nec in eo habitabit ad tempus, vt fecit

שַׁדַּי

cit in monte Sina, sed habitabit in finem, id est, semper. Hæc videntur dici aduersus hæreticos, qui alias ecclesias erigere conantur. Pro voce, suspicamini, legunt aliqui, emulamini, vel, contenditis, sed idem est sensus. Significant enim illæ voces, frustra alios montes contendere cum isto monte, vel ei inuidere. De hoc monte legimus apud Isaiam cap. 2. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles; & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent, ascendamus in montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: quæ sine controuersia intelliguntur de Ecclesia.

XVIII. Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium: Dominus in eis in Sina, in sancto.

XIX. Ascendisti in altum, cœpisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus.

XX. Etenim non credentes inhabitare Dominum Deum.

Nunc comparat Propheta descensum Dei in montem Sina, vt daret legem veterem populo Iudaico, cum ascensione Christi in cælum, vt inde mitteret donum Spiritus sancti, & legem nouam populo Christiano: quam comparationem facere videtur Propheta, vt ostendat, vnde tanta abundantia lactis, & tantus candor Ecclesiæ data sint. Currus Dei decem millibus multiplex, id est, currus quo vehebatur Deus cùm descenderet in montem Sina, erant multa millia sanctorum Angelorum: quæ omnia non erant gementia sub pondere, sed lætantia, & plaudentia præ voluptate vehendi Dominum. Dominus enim in eis sedens fuit in Sinai, in monte sancto. Quod autem sancti Angeli sint, qui cum Deo descenderint in montem Sinai, dicitur apertius in Deuter. cap. 33. Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis, apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorum millia. Quod autem currus Dei sint Angeli, Scriptura passim docet, cùm ait, Qui sedes super Cherubim. Porrò illud, decem millibus multiplex, רִבֹּתַיִם in hebræo est vnica vox, rabbothaim, quæ propriè significat, bis decem millia, sed accipitur pro plurimis millibus. Itaque decem millibus multiplex, significat, plus decem millibus, id est, innumerabilis multitudo. Illud, millia lætantium, vertit S. Hieronymus, millia abundantium, & sic legit etiam ex græco Euthymius, & interpretatur, millia abundantium virtute, & gratia, & omnibus bonis, quales sunt Angeli beati, qui cùm bonis omnibus abundent lætissimi שִׁנְאָן semper sunt. Sed vox hebræa, Sinaan, est vox quatuor literarum, & valdè obscura, vnde alij ex hebræis putant significare Angelos, alij duplicata millia, alij etiam vertunt nobiscum, millia lætantium. Quod sequitur, Ascendisti in altum, sanctus Paulus de Ascensione Christi interpretatur ad Ephes. 4. Itaque sensus est, Dominus olim descendit in montem Sina cum multis millibus Angelorum; sed tu Messias ascendisti in altum, id est, in summum cælum, cœpisti captiuitatem, id est, captiuos Diaboli fecisti captiuos tuos; miseram captiuitatem, in captiuitatem felicissimam commutasti: & sic triumphator multis millibus Sanctorum, quos ab inferis eduxisti, comitatus in Regnum tuum intrasti. Accepisti dona in hominibus, id est, accepisti à Patre dona Spiritus sancti in hominibus, id est, pro hominibus à te redemptis, & ea dona à Patre accepta

dedisti

dedisti hominibus. Sic explicat S. Paulus, qui hunc locum his verbis refert, Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Et est expositio conformis Euangelio: nam Ioan. 14. dicitur, Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis. Et cap. 15. Cùm venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre. Porrò inter dona à Christo in terras effusa, præcipuum est charitas, quæ est lex noua, dicente Apostolo ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et ad Gal. 5. Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, &c. Denique illud, Etenim non credentes inhabitare Dominum Deum, significat, etiam incredulos per dona Spiritus sancti conuersos esse ad Christum, & ad bonam captiuitatem pertinere cœpisse. Vbi illud, etenim, ponitur pro, etiam: nam in hebræo non est, chi, sed, aph, quod significat, etiam, verumtamen, insuper. Vnde Sanctus אַף כִּי Hironymus vertit, Insuper, & non credentes inhabitare Dominum Deum. Itaque sensus est, cœpisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus, [etiam eos cœpisti captiuos, & pro ijs accepisti dona, qui antea non credebant Dominum Deum inhabitare in homine, id est, non credebant, Verbum carnem factum esse, & inhabitasse in nobis: vel, non credebant Dominum Deum inhabitare in monte sancto, id est, in Ecclesia Christianorum.

Benedictus Dominus die quotidie: prosperum iter faciet XXI. nobis Deus salutarium nostrorum.

Deus noster, Deus saluos faciendi, & Domini, Domini exi- XXII. tus mortis.

Græci coniungunt duo verba præcedentia cum hoc versiculo, hoc modo, Dominus Deus benedictus Dominus, & finiunt præcedentem versiculum in illis verbis, Etenim inhabitare. Et sic legunt etiam S. Augustinus, & S. Hilarius. Sed noster Interpres vertit conformiter ad hebraicum codicem. Et S. Hieronymus in epist. ad Suniam, & Fretellam reprehendit lectionem græcorum, & confirmat nostram, vt veriorem. Igitur Propheta posteaquam descripsit Ascensionem Christi, qui nobis Dux fuit ad patriam cælestem: agit gratias Deo, ac dicit, Benedictus sit Dominus per singulos dies. id enim significat, die quotidie: nam Interpres latinus reddidit ad verbum quod inuenit in græco; sed in hebræo est, die, die, id est, omni die; siue de die in diem. Benedicimus autẽ Deum omni die, quia omni die nobis benefacit. Prosperum iter faciet nobis, id est, benefaciet nobis omni die, quia nõ deseret nos in hoc itinere, quod facimus omni die, donec ad æternitatis diem peruenerimus. Vox hebraica, iahamos, significat יַעֲמוֹס portabit, quam vnam vocem expressit interpres tribus vocibus, prosperum iter faciet; verè enim prosperè ambulat, qui portatur à Deo. In græco est etiam vnicum verbum, quod significat prosperare iter, complanando videlicet viam, & impedimenta remouendo. Itaque promittitur hoc loco continua assistentia gratiæ Dei, dum peregrinamur à Domino. Deus salutarium nostrorum, id est, prosperabit nobis iter Deus, qui est auctor totius nostræ salutis: non enim indigemus simplici salute, sed multiplici, qui multiplici periculo sumus obnoxij. Deus noster, Deus saluos faciendi, id est, non sine causa dixi, Deum prosperaturum iter nobis, & salutes multas allaturum: nam hoc est illi proprium, hæc est

est eius natura; ipse enim Deus noster, est Deus saluans, Deus misericors, & pius. Et Domini, Domini exitus mortis, id est, & ab ipso prouenit euasio mortis, siue egressio à morte. Pro illud, Domini, Domini, in hebræo sunt duo nomina: vnum quatuor literarum, quod est proprium Dei, & in Scripturis non pronunciatur, sed loco eius legitur, Adonai; alterum nomen est Adonai, quod Dominum significat. Itaque sensus est, & Dei nostri, qui est verus Dominus omnium rerum, sunt exitus mortis, id est, liberatio à morte, siue euasio mortis. Ipse enim est vita æterna, & eam nobis communicabit, cùm finita peregrinatione transferet nos de morte ad vitam.

יהוה אֲדֹנָי

XXIII. Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum: verticem capilli perambulantium in delictis suis.

Docuit, quid faciet Dominus amicis suis: docet nunc, quid faciet inimicis, qui increduli permanserint, atque à Regno eius alieni esse voluerint. Confringet, inquit, Deus capita inimicorum suorum, id est, superbiam inimicorum suorum humiliabit, dum eos ad inferos æternis cruciatibus puniendos damnabit. Verticem capilli perambulantium in delictis suis. idem alijs verbis repetit ac declarat, more suo Propheta: nam quod dixerat, capita, nunc dicit, verticem capilli, id est, verticem crinitum superbum, ac vanum confringet. quod dixerat inimicorum, nunc dicit perambulantium in delictis suis: illi enim soli sunt inimici Dei, qui non ambulant in lege Domini, sed in delictis suis, hoc est, qui tempus vitæ suæ peccando consumunt. Paulò aliter exponit sanctus Hilarius: vult enim per capita inimicorum Dei, intelligi Principes tenebrarum, id est, Principes dæmonum, quos Dominus dicit perambulare verticem capilli, id est insidere, & dominari capitibus hominum peruersorum; in delictis suis, quia ad hoc solùm insident, & dominantur capitibus hominum impiorum, vt eos ad varia delicta alliciant.

XXIV. Dixit Dominus, ex Basan conuertam, conuertam in profundum maris.

XXV. Vt intingantur pes tuus in sanguine, lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.

Confirmat Deus sententiam Prophetæ de perditione impiorum. Dixit Dominus, ex Basan conuertam, conuertam in profundum maris, id est, Ego Dominus abstraham inimicos meos ex Basan, regione vberrima, & pinguissima, & proijciam in profundum maris, vt olim egi cum Pharaone. Conuertam videlicet impios à delicijs, & voluptatibus in vltimã perditionem, tantaq. erit hostiũ strages, vt pes tuus ò popule meus, tingatur in sanguine occisorum, & lingua canum tuorum tingatur ab ipso sanguine ex inimicis effuso. Hæc mihi videtur sententia aptè cohærens cum superioribus. In hebræo habetur, ex profundis maris, quæ videtur lectio contraria lectioni nostræ editionis vulgatæ, quam tamen habuerunt S. Hilarius, S. Augustinus, & S. Hieronymus in commentario. Et quamuis in hebræo sit præpositio, min, quæ significat ex, vel, ab: tamen ponitur aliquando pro, be, quæ significat, in, & contra, in, ponitur pro, ab: nam

מִין בְּ

nam Ecclesiastæ 2. vbi legimus, Cogitaui abstrahere à vino carnem meam: in hebræo est, in vinum. Sed sanctus Hieronymus rectè iudicauit, in, positum esse pro, a, vel, ab; & contra, Deuteron. 33. vbi legimus, Dominus de Sina venit, Rabbi Dauid existimauit positum esse, de, pro, in, quia Dominus in Sina montem venit, non de Sina, quando legem dedit. Scio hos versiculos variè explicari, & tot esse expositiones, quot sunt auctores. Ideò in tanta obscuritate licitum mihi esse duxi, nouam expositionem excogitare, quam lectorum iudicio permitto.

Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, Regis mei, qui est in sancto. XXVI.

Explicata victoria, & triumpho Christi de hostibus eius, docet Propheta, eos qui testes fuerunt tantarum rerum, cœpisse illa toti Mundo cum cantu, & lætitia publicare. Viderunt, inquit, ingressus tuos Deus, id est, non desunt qui viderint itinera tua, Christe Deus, actiones tuas, prælia tua, victorias tuas. Ingressus, inquam, tuos, qui es Deus meus, & Rex meus; qui nunc es in sanctuario tuo: siue summum cælum, siue Ecclesia sanctum habitaculum eius dicatur: nam vtrumque est verum; est enim Christus in cælo per præsentiam visibilem, in Ecclesia per fidem, & prouidentiam.

Præuenerunt Principes coniuncti psallentibus, in medio iuuencularum tympanistriarum. XXVII.

Alludit Propheta ad id quod fecerunt filij Israël, quando Deus liberauit populum suum de manu Pharaonis: tunc enim Moses Princeps populi cum alijs filijs Israël cantauit canticum illud, Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est. Et Maria soror Mosis, cum sequentibus se mulieribus sumpsit tympanum, & ludebat laudans Deum. Exod. 15. Sic igitur quando viderunt principes Ecclesiarum Christi victoriam, & triumphum, quo de potestate Satanæ liberati sumus, præuenerunt ipsi alias gentes & populos, vt Christi laudes prædicarent, & resonarent. Coniuncti psallentibus, id est, coniuncti sanctis Angelis in cælo psallentibus ob eandem victoriam, in medio iuuencularum tympanistriarum, id est, psallentibus Angelis in medio animarum sanctarum, quæ cum Christo in cælum ascenderunt, quæ dicuntur iuuenculæ, quoniam recens vitam beatam ducere, & cum Angelis Deo assistere, eiq. psallere, & cantare cœperunt.

In Ecclesijs benedicite Deo, Domino de fontibus Israel. XXVIII.

Hic versiculus est quasi parentesis, qua Propheta præuidens futuram lætitiam Principum Ecclesiæ, hortatur eos, vt in Ecclesijs, quas fundaturi erant, pergant benedicere Domino Deo, de fontibus Israël materiam laudis haurientes; vocat autem fontes Israël promissiones Dei ad Patriarchas, & vaticinia Prophetarum prædicentium ea, quæ nunc impleta esse videmus, & gaudemus. Illud, Deo Domino, legi debet cum distinctione hoc modo, In Ecclesijs benedicite Deo, Domino de fontibus Israël, id est, benedicite Deo in Ecclesijs, benedicite, inquam, Domino de fontibus Israël. Sic enim distinguitur hic versiculus in codicibus hebraicis, & hoc modo distinctus maiorem habet venustatem.

XXIX. Ibi Beniamin adoleſcentulus in mentis exceſſu.

XXX. Principes Iuda, duces eorum, Principes Zabulon, Principes Nephtalim.

Redit ad ſuperiorem narrationem, & explicat, qui ſint illi Principes, de quibus dixit, Præuenerunt Principes. Iſti, inquit, ſunt Beniamin adoleſcentulus, Principes Iudæ, & Principes Zabulon, & Nephtali: per quæ nomina intelligunt communiter latini Patres, Hilarius, Hieronymus, & Auguſtinus, & græci expoſitores Theodoretus, & Euthymius, ſanctos Apoſtolos, qui conſtituti ſunt à Deo Principes ſuper omnem terram: ac primo loco nominatur Beniamin adoleſcentulus, per quem intelligitur Apoſtolus Paulus, qui erat de tribu Beniamin, & qui nouiſsimus fuit vocatione, ſed plus omnibus laborauit prædicando, & laudando victoriam Chriſti: & is in mentis exceſſu ita coniunctus fuit pſallentibus in tertio cælo, & in paradiſo, vt neſciret an tunc in corpore eſſet, vel extra corpus, vt ipſe teſtatur 2. Corinth. 12. Per Principes Iuda, intelliguntur Apoſtoli, qui erant de tribu Iuda, & Chriſti fratres dicuntur in Euangelio, quòd eſſent filij Cleophæ fratris Ioſeph ſponſi B. Virginis, vt ex Egeſippo refert Euſebius lib. 3. hiſt. cap. 11. iuxta verſionem Ruffini, videlicet Iacobus, Simeon, Iudas. Principes Zabulon, & Nephtali, dicuntur Apoſtoli cæteri, Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes, Philippus, Matthæus, & cæteri, qui erant à Bethſaida, vel Capharnaum, & vicinis ciuitatibus, ad ſortem Zabulon, & Nephtali pertinentibus: quod colligitur ex Euanglio ſancti Matthæi, qui ſcribit cap. 4. Cùm autem audiſſet Ieſus, quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſsit in Galilæam, & relicta ciuitate Nazareth habitauit Capharnaum maritima in finibus Zabulon, & Nephtali, vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam, Terra Zabulon, & terra Nephtali via maris trans Iordanem Galilææ gentium, populus qui ſedebat in tenebris vidit lucem magnam, ſedentibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis: ſed quoniam ex captiuitate non redierunt decem tribus, ſed ſola tribus Iuda & Beniamin cum Leuitis, vt colligitur ex lib. 1. Eſdræ: Apoſtoli dicuntur Principes Zabulon, & Nephtali, vel quia in ſortibus horum duorum Patriarcharum habitabant; vel quia fortè pauci aliqui ex his tribubus redierint admixti Iudæis: quod cogimur dicere de Anna propheti ſſa, quæ dicitur fuiſſe de tribu Aſer, Luc. 2. Miratur Caluinus hæreſiarcha in antidoto Concilij Tridentini, quid cogitauerit Interpres noſter latinus, quando vertit, Beniamin adoleſcentulus in mentis exceſſu, cùm in hebræo non habeatur, in mentis exceſſu, ſed, dominator eorum. At nos miramur, Caluinum non cogitaſſe, à latino Interprete redditum fideliſsimè fuiſſe, quod eſt in græco: vulgata enim latina editio Pſalterij ex græco expreſſa eſt, non ex hebræo. Sed neque diſſentit lectio græca, vel latina ab hebraica bene intellecta, vt eam intellexerunt Septuaginta Interpretes. Vox enim
רֹדֵם רָדָה hebraica, rodem, ſi deducatur à verbo, rada, ſignificat dominator eorum, vt
רָדַם Caluinus dicit ſecutus Rabinos. Sed ſi deducatur à verbo, radam, vt eam deduxerunt Septuaginta Interpretes, ſignificat, altiſsimè dormiens, ſiue mentis exceſſum patiens. Pro illo autem, duces eorum, vertunt alij, in purpura ſua: ſed vox hebraica vtroque modo reddi poteſt, & ſenſus eſt idem.

Man-

Manda Deus virtuti tuæ; confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. XXXI.

Descripta victoria Christi, & lætitia Apostolorum: petit à Deo Propheta, vt potentiam suam, quam exercuit in superandis hostibus, & constituenda Ecclesia, iterum exerceat in confirmando, & conseruando opere suo. Manda, inquit, virtuti tuæ, id est, impera potentiæ tuæ, vt operi inchoato assistat, illudq. conseruet, & augeat. Explicat deinde hoc ipsum clarioribus verbis, dicens, Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, id est, liberasti nos de potestate satanæ, transtulisti in Regnum filij tui; plantasti Ecclesiam sanguine eiusdem filij tui; effudisti in nos spiritum adoptionis filiorum; confirma hæc omnia, quæ opera sunt misericordiæ tuæ. In hebræo habetur, Mandauit Deus tuus virtuti tuæ: sed vox hebraica, ziuach, potest esse præteritum, mandauit, & imperatiuum, manda. Sed illud pronomen additum nomini Deus, cùm dicitur, Deus tuus, totam sententiam obscurat. Itaque suspicor esse addititium, & non fuisse in codicibus, quos habuerunt Septuaginta Interpretes: nam omnes veteres, græci, & latini legunt, Manda Deus virtuti tuæ, dum exponunt hunc versiculum ex interpretatione Septuaginta. Sanctus enim Hieronymus vertit quidem ex hebræo, præcepit Deus tuus de fortitudine tua: tamen in commentario legit, & exponit cum alijs Patribus, Manda Deus virtuti tuæ. צִוָּה

A templo tuo in Hierusalem, tibi offerrent Reges munera. XXXII.

Potest hic versiculus intelligi de Regibus, qui in cælo cum Christo regnant, & tunc sensus est, A templo, quod est in cælesti Hierusalem, tibi Deo sancti, qui regnant cum Christo, offerent munera, id est, sacrificia laudis perpetuæ. Potest etiam intelligi de Regibus spiritualibus, id est, de sacerdotibus Ecclesiæ, de quibus paulò ante dictum est, Dum discernit cælestis Reges super eam; & tunc sensus est, A templo quod est in Ecclesia Catholica, tibi Deo sacerdotes, qui sunt ministri Regni tui, & populum vice tua regunt, offerent munera, id est, sacrificia eucharistica, sacrificia item laudum, & precum, sacrificia denique conuersionis animarum. Postremo potest intelligi de Regibus temporalibus, & tunc illud, à templo, exponendum est, propter templum, id est, propter sanctitatem templi tui, quod est in Ecclesia, offerrent tibi Reges terræ munera preciosa ad ipsius templi ornatum, & ad alendos templi ministros: de qua oblatione Regum multa prædicit Isaias cap. 60. & 66.

Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum, vt excludant eos, qui probati sunt argento. XXXIII.

Conuertit nunc orationem ad hostes Ecclesiæ, qui pacem eius perturbare satagunt, ne munera laudum, & sacrificia bonorum operum offerantur Deo: ac primùm loquitur de hostibus inuisibilibus, vt exponunt S. Hilarius ex latinis, & Euthymius ex græcis. Ait igitur, increpa, id est, exterre, coërce, reprime feras arundinis: per feras arundinis intelliguntur bestiæ syluestres, quæ latent inter arundineta: & per has bestias describuntur Dæmones, qui libenter versantur inter homines vanos, & leues; & in locis humentibus, vbi regnat luxuria.

xuria. Sic enim de Diabolo sub figura Behemoth loquitur Dominus in libro Iob.cap 40. Sub vmbra dormit, in secreto calami, & in locis humentibus. Deinde addit de hominibus, Congregatio taurorum in vaccis populorum, id est, Congregatio Principum impiorum sæuientium, instar taurorum. In vaccis populorum, id est, in medio populorum insipientium, & insanientium instar vitulorum, siue iuuencarum; (nam in hebræo exprimitur non solùm genus femininum, sed etiam iuuentus.) Congregatio, inquam, facta est, vt excludant eos, qui probati sunt argento, id est, conuenerunt Principes, & populi impij, Satana instigante, & impellente, vt excludant, reijciant, ad nihilum redigant prædicatores Fidei, qui probati sunt instar argenti in fornace ignis, & inuenti purissimi, & fidelissimi. Itaque significantur his verbis persecutiones grauissimæ tum Iudæorum, tum Paganorum, quæ exortæ sunt post Christi Ascensionem in cælum. S. Augustinus per feras arundinis, siue calami, vt ipse legit, intelligit hæreticos, qui calamo, id est, scriptura vexant Ecclesiam. Et illud, vt excludant eos, qui probati sunt argento, exponit in hunc sensum, vt faciant eminere eos, qui probati sunt, vt argentum excluditur ab artificibus, quando ex massa impolita excludunt vas argenteum, id est, apparere, & eminere faciunt. Hæretici enim exercent Ecclesiam, & occasionem præbent, vt multi viri docti, & probi emineant in intelligentia scripturarum.

XXXIV. Dissipa gentes, quæ bella volunt: venient legati ex Aegypto, Aethiopia præueniet manus eius Deo.

Prædicit nunc victoriam aduersus persecutores. Dissipa, inquit, gentes, id est, tu dissipabis omnes, qui bella mouent aduersus populum tuum: & tunc venient legati ex Aegypto pacem petentes, & subiectionem profitentes: & Aethiopia, quæ longius distat, præueniet manum eius Deo, id est, præueniet apud Deum manum Aegypti offerentis munera. Nominat Propheta Aegyptum, & Aethiopiam, illam, vt valde inimicam veræ religionis, istam, vt valde longinquam. Volunt autem Patres, per Aethiopiam præuenientem, significari Eunuchum Candacis Reginæ Aethiopum, qui ad fidem Christianam adiunctus est multo antea, quàm eadem fides ad Aegyptum, aliasq. gentilium regiones peruenisset: de qua re lege caput 8. Actorum Apost.

XXXV. Regna terræ cantate Deo, psallite Domino, psallite Deo, qui ascendit super cælum cæli ad orientem.

Pergit prædicare, per modum exhortantis, conuersionem Gentilium ad fidem Christianam. Regna terræ, id est, totius terræ, non solùm Regnum Israël, aut Iuda, cantate Deo, ex fide agnoscentes verum Deum, cantate laudes eius: psallite Domino, non solùm verbis cantate, sed etiam bonis operibus psallite Domino, qui ascendit super cælum cæli ad orientem, id est, qui posteaquam ascendit in altum, sedet in summo cælo ad fontem lucis, vnde oritur omne lumen. In hebræo, & græco codice non sunt illa duo verba, psallite Deo; & S. Hieronymus in epistola ad Suniam, & Fretellam dicit esse superuacanea: tamen nihil obest, quòd in nostra editione legantur, cùm nihil sint, nisi repetitio præcedentium verborum. Illud autem, ascendit super cælum cæli, non si-

gnifi-

gnificat, ascendit in cælum, sed sedet super cælum; vox enim hebraica est,
rocheu, quæ non significat, sursum ascendere, sed equitare, vel curru vehi, vt רֹכֵב
supra diximus ad illa verba, Qui ascendit super occasum. Itaque significat
Propheta, Christum Dominum post ascensionem in cælum, de qua locutus est,
cùm ait, Ascendisti in altum: esse cœpisse ipso cælo altiorem, & superiorem,
quippè qui sedet super cælum, vt eques super equum, vel auriga super currum,
vel Rex super solium. Illud autem, ad orientem, optimè cohæret cum eo quod
supra dictum est, Qui ascendit super occasum; id est, quia sub se habet tenebras omnes, ipse est in luce, vel ad lucem inaccessibilem, vnde oritur lumen
omne, quod communicatur Angelis, & hominibus. S. Hieronymus vertit, Qui
ascendit super cælum cæli à principio: & verè vox hebraica, chedem vtrunque קֶדֶם
significat, & orientem, & principium, & vtrunque est verum. Christus enim,
vt Deus, à principio sedit super cælum cæli, & vt homo, post resurrectionem
ascendit in cælum, & nunc est super cælum cæli ad orientem, assistens æterno,
& supremo Orienti, id est, fonti lucis.

Ecce dabit voci suæ vocem virtutis: date gloriam Deo XXXVI.
super Israel: magnificantia eius, & virtus eius in nubibus.
Mirabilis Deus in sanctis suis Deus Israel, ipse dabit vir- XXXVII.
tutem, & fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus.

Hos duos versiculos referunt Græci, Theodoretus, & Euthymius ad missionem Spiritus sancti, quando post Ascensionem Domini, induti sunt Apostoli virtute ex alto. Sed latini, Hilarius, Augustinus, & Hieronymus referunt ad secundum aduentum Christi: & hoc magis probo. Hic enim Psalmus (vt initio diximus) omnia mysteria vtriusque testamenti complectitur. Ecce, inquit, dabit voci suæ vocem virtutis, id est, ille, qui humilis apparuit, & sicut Agnus coram tondente obmutuit, nunc sedet super cælum cæli, & paulò post dabit voci suæ vt sit vox virtutis, id est, vox potentissima, & efficacissima: quod fiet quando omnes mortui audient vocem filij Dei, & resurgent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem Iudicij. nulla enim vox potentior cogitari potest. Vox quidem virtutis fuit, quæ dixit, Adolescens tibi dico surge; &, Lazare veni foras. Sed vox, quæ cineres omnium hominum ab initio Mundi defunctorum, subito formabit, animabit, excitabit, quantæ tandem virtutis erit? Vox item maximæ virtutis erit, quæ dicet, Ite maledicti in ignem æternum; &, Venite benedicti, possidete paratum vobis Regnum; cui voci absque vlla resistentia, vel retractatione respondebit effectus. Certè comparatione ad hanc vocem, omnia omnium Principum edicta, & imperia nullius virtutis existimanda sunt. Rectè igitur subiungit, Date gloriam Deo super Israel, id est, glorificate Deum super beneficia in electos eius collata. Omnia enim propter electos, inquit Apostolus. Magnificentia eius, & virtus eius in nubibus, id est, date gloriam Deo super Israel, quoniam magnificentia Dei, & potentia Dei manifestabitur maxima super Israël in nubibus cæli; quando videlicet, rapientur electi in nubibus obuiam Christo, & in ipsis nubibus erunt sedentes quasi in solijs cælestibus, & sublimissimis omnes electi Dei à dextris, & à sinistris Iudicis omnipotentis. Quare exclamare licet, Mirabilis

rabilis

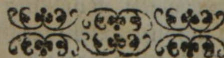
rabilis Deus in sanctis suis : tunc enim verè totus Mundus intelliget, Deum in sanctis suis prouehendis ab imo ad summum, à summa humilitate ad summam, & celsissimam gloriam, planè admirabilem fuisse : nam Deus Israël, Deus electi populi sui, tunc dabit virtutem, & fortitudinem plebi suæ, cùm electos suos vera immortalitate, & impassibilitate donabit. Neque obstat, quòd in hebræo legatur, Mirabilis Deus in sanctuarijs : ipsi enim sancti viri sunt verissima sanctuaria Dei; neque etiam quòd in hebræo sit in secunda persona, in sanctuarijs tuis. Videtur enim errore scriptorum id accidisse. Nam non solùm Septuaginta verterunt in tertia persona, sed etiam sanctus Hieronymus vertit, sanctuario suo. Denique parum refert, quòd in hebræo sit, Terribilis Deus, pro quo nos habemus, Mirabilis Deus : nam vtrunque est verum, & vna lectio explicat aliam : discimus enim ex lectione hebraica, Christum in die nouissimo fore mirabilem in sanctis suis, cum magno terrore impiorum : quamquam omnis admiratio terrorem quendam incutere solet. Concludit Propheta illis verbis, Benedictus Deus : id enim sequitur ex prædictis in toto Psalmo, vt omnes Deum benedicere debeant, cùm eius misericordia, & iustitia, potentia, & sapientia, ex tot mysterijs mirificè declarata sint.

PSALMVS SEXAGESIMVSOCTAVVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, pro ijs, qui commutabuntur David.

DE hoc titulo dictum est in explicatione Psal. 44. quæ non sunt repetenda. Consentiunt ferè omnes expositores veteres, vt Hilarius, Augustinus, Hieronymus : & recentiores, vt Genebrardus, Iansenius, Agellius, & alij, in hoc Psalmo prædici passionem Christi planè ad literam, nec non euersionem Iudæorum, & ædificationem Eclesiæ, quæ constat ex ijs, qui feliciter commutabuntur de iniquitate ad iustitiam, & de miseria temporali ad gloriam sempiternam. Vnus est Theodoretus, quem sequitur Euthymius, qui psalmum exponendum censuit de captiuitate Babylonica Iudæorum : sed beatus Augustinus constanter reprehendit eos, qui audent aliter exponere, quàm Apostoli exposuerint. Apostoli enim de Christo prædicta esse affirmant illa, Qui oderunt me gratis, Ioan. 15. & illa, Zelus domus tuæ comedit me, Ioan. 2. item illa, Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me, Rom. 15. & illa, In siti mea potauerunt me aceto, Ioan. 19. & illa, Fiat habitatio eorum deserta, & non sit qui habitet in ea. Act. 1.

EXPLICATIO PSALMI LXVIII.

SAluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. I.
Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. II.
Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. III.

Passio Domini nostri Iesu Christi in Euangelijs ita describitur, vt non multa dicantur de vehementia doloris eius. Voluerunt enim Euangelistæ declarare, passionem illam fuisse voluntariam, & summa constantia toleratam à Christo. Sed quoniam oportebat etiam, vt Mundus intelligeret, acerbitatem doloris in Christo fuisse maximam, atque inde colligeret quantum debeat Redemptori; ideò Spiritus sanctus hanc doloris vehementiam multò antea Prophetis reuelauit, ac per eos, vt testes fide dignissimos, & ab omni adulatione alienos, scribi voluit. Itaque multa de hac re scripsit Isaias, multa Hieremias, sed nullus plura quàm Dauid. Igitur in primis tribus huius Psalmi versiculis, describitur passio Christi per similitudinem demersionis in aquas lutulentas, & profundissimas. Saluum me fac Deus; salutem petit Saluator à Deo Patre, non salutem animæ, quam habebat, & perdere non poterat cùm beatus esset: sed salutem corporis, eamq. non absolutè petit, sed vt ostendat magnitudinem doloris, & contrarietatem naturalis appetitus ad mortem, eo prorsus modo, quo in horto dixit, Pater, si vis, transfer calicem hunc à me, Luc. 22. Quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Hic incipit similitudo demersionis in aquas, Quoniam, inquit, similis factus sum ei, qui proiectus in aquas, incipit sentire aquas penetrantes ad vitalia, vt iam respirare, & viuere non possit. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia, id est, similis factus sum, non solùm homini præcipitato in aquas, sed in aquas limosas, & sine fundo, vt non liceat emergere, neque subsistere. Illud, Et non est substantia, significat, & non est fundamentum, siue fundus, vbi subsisti possit: nam græcè est ὑπόστασις, & hebraicè, mahamad, quæ stationem, siue consistentiam, vel subsistentiam significant. מַעֲמָד Veni in altitudinem maris, id est, non in paruum gurgitem demersus sum, sed in mare magnum, & profundissimum, vt aquarum immensa multitudo super me sit. Et tempestas demersit me, id est, quia tempestas vehementissima ventorum, & fluctuum demersit me. In hac similitudine per multitudinem aquarum vsque ad animam penetrantium, intelliguntur pœnæ multæ, quas Christus pertulit, quæ vsque ad mortem sæuierunt: non enim simplici morte defunctus est, sed innumeras pœnas, doloresq. sustinuit. Per limum profundum, cui infixus inhæsit, significantur peccata totius humani generis, quæ illum in pœnis detinuerunt: per tempestatem, qua demersus fuit in aquas, intelliguntur iustitia, decretumq. diuinum, quod expiari peccata voluit; intelligitur quoque rabies, & crudelitas Iudæorum: intelligi denique potest, & maximè propriè, vehementia amoris ipsius erga genus humanum. Nam per eam tempestatem, intelligitur causa efficiens passionis, quæ multiplex fuit, vt Theologi docent ex diuinis scripturis. Nam Apostolus ad Rom. 8. dicit, Qui proprio filio suo non peper-

cit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et Act.3. dicit S.Petrus ad Iudæos, Auctorem vitæ interfecistis. Et rursus B.Paulus ad Ephes.5.Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea. Itaque tempestas valida, quæ Christum demersit in profundum passionis, & mortis,fuit partim bona, & laudabilis,partim mala, & reprehensione dignissima.

IV. Laboraui clamans,raucæ factæ sunt fauces meæ:defecerunt oculi mei dum spero in Deum meum.

Ex hoc versiculo intelligimus, quæ dicta sunt in tribus versiculis superioribus, accipienda esse per similitudinem: nam si propriè Christus demersus fuisset in aquas, non potuisset clamare. Sed hic etiam versiculus quartus per similitudinem accipiendus est: Christus enim clamauit quidem in passione,cùm ait,Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Matth.27. & rursum clamauit, cùm ait,Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Luc.23. Sed hi clamores tam breues fuerunt,vt non potuerint raucedinem facere. Quod autem Christus in passione defecerit aspiciendo, & expectando auxilium à Deo, nusquam legimus. Itaque sensus est,Tanta fuit acerbitas,& prolixitas doloris mei, quantam intelligimus esse in illis, qui vsque ad raucedinem auxilium implorantes vociferantur, & clamant: & quanta in illis esse solet, quorum oculi deficiunt aspiciendo in cælum,& expectando auxilium à Deo. Quod igitur Christus in passione semper ferè tacuerit, vt agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, & adiuuantem non requisiuerit, quasi nihil acerbi pateretur; non fecit leuitas passionis, sed magnitudo constantiæ, & flamma charitatis. Si enim iuxta magnitudinem dolorum, lamentatio esse debuisset, sine dubio raucæ factæ fuissent fauces eius ob continuam vociferationem,& oculi eius caligassent, dum aspiceret in auxiliatorem. Quare (vt supra indicauimus) Propheta expressit magnitudinem passionis: Euangelista verò constantiæ magnitudinem demonstrauit.

V. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

VI. Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniustè; quæ non rapui, tunc exoluebam.

Explicat nunc Propheta in persona Christi, proprijs verbis,quæ hactenus dixit per similitudines. Comparauit enim persecutores Christi multitudini aquarum, & violentiæ tempestatis: nunc apertè dicit inimicos suos fuisse propè innumerabiles, & violentissimos; & absque vlla iusta causa, imò sine vlla causa ita sæuijsse. Multiplicati sunt super capillos capitis, id est, plures fuerunt, quàm sit numerus capillorum capitis, qui numerari vix possunt. Qui oderunt me gratis, id est, plurimi fuerunt, qui oderunt me absque vlla causa. Quod plurimi fuerint, perspicuum est ex Euangelio: nam præter concilium Seniorum, Pontificum, Scribarum, & Pharisæorum: accessit turba populi maxima, quæ clamauit, crucifige eum. Accesserunt integræ cohortes militum paganorum; spreuit enim eum Herodes cum exercitu suo. Et in domo Pilati conuenit vniuersa cohors militaris ad Christum illudendum. Accessit

sit etiam Iudas super numerum odientium Christum. Quod autem gratis eum oderint, dubitari non potest, cùm pertransierit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à Diabolo, & neminem vnquam læserit. Causa verò, quam allegabant in concilio, Si dimittimus eum sic, venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem; euentus docuit, quàm fuerit vana, & ex falsa prudentia prodierit: nam non dimiserunt eum, imò impediuerunt, quantum potuerunt Euangelij progressum, & tamen venerunt Romani, & tulerunt locum eorum, & gentem: quod non accidisset, si Christum, qui pacis, & mansuetudinis, & charitatis doctor, & auctor erat, fideliter recepissent. Addit Propheta de violentia inimicorum Christi, Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniustè, id est, iniusti persecutores mei roborati sunt, fecerunt sibi animum, præualuerunt: & ideò iniusti fuerunt, quia coëgerunt vt soluerem, quæ non rapui, id est, pœnam darem sine merito culpæ. Omnis iniquus, raptor dici potest, quia rapit gloriam Dei, & ideò cùm punitur, soluit quod rapuit: sed Christus nihil rapuit, quia nunquam peccauit: & tamen pœnas grauissimas dedit. Agnouit id latro pendens in cruce, cùm ait, Nos quidem iustè (crucis videlicet supplicium patimur) nam digna factis recepimus, hic autem nihil mali gessit, Luc. 23.

Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita. VII.

Quia dixerat, iniustè se pati, & soluere quæ non rapuit: reddit nunc rationem, cur voluerit pati, cùm facilè posset ab iniusta persecutione se liberare. causam autem esse dicit insipientiam suam, & delicta sua, quæ Deo notissima, sed mundo occultissima erant. Insipientiam suam vocat, insipientiam Adami, quam in se suscepit, & delicta sua vocat delicta eiusdem Adami, & cæterorum hominum, quæ portauit, non commisit. Deus, inquit, tu bene nosti, quæ sit insipientia mea, & quæ delicta mea, id est, tu scis me pati propter insipientiam primi hominis, qui seductori credidit similem Deo se futurum, si ligno vetito vesceretur: & propter inobedientiam eiusdem, quæ insipientiam illam consecuta est. Addit sanctus Augustinus, insipientiam Christi dici posse eam, quæ apud homines insipientia visa est, cùm tamen sapientia esset maxima, videlicet quòd cum posset vnico verbo à morte se liberare; voluit tamen pati acerbissima tormenta, & mortem ipsam crucis, vt seruulos, & ipsos inimicos à tormentis, & morte redimeret. Hæc stultitia visa est hominibus, sed Deus nouit, hoc genus stultitiæ sapientius esse omni humana sapientia. Quomodo stultitia videri potest ignorantibus artem agricolturæ, cùm grana optima proijciuntur in campos, & amitti irreparabiliter videntur: sed cùm eadem grana multiplicata colliguntur in messe, tunc apparet, non stultitiam, sed sapientiam fuisse proijcere eo modo grana in sulcos terræ.

Non erubescant in me, qui expectant te Domine, Domine VIII.
virtutum.

Non confundantur super me, qui quærunt te Deus Israel. IX.

Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio X.
faciem meam.

Sollicitus pro membris suis, orat, vt hæc ipsius pasſio, non ſit ſcandalum fidelibus ſuis, aut certè non deſperent: nam ipſe dixit, Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me, Matth. 11. & ad diſcipulos paſsione iam imminente, Omnes vos ſcandalum patiemini in nocte iſta, Matth. 26. Ideò nunc ait, Non erubeſcant in me, qui expectant te Domine, id eſt, non erubeſcant propter me, qui ſperant in te, quaſi ego derelictus à te ſim, & ſpes mea vana fuerit: ne dicant, Quis audebit expectare Dominum, id eſt, ſperare in Domino, ſi filium ſuum Dominus ita negligit, ita deſerit? Ac deinde repetit, & declarat, addens, Non confundantur ſuper me, qui quærunt te Deus Iſraël: nam qui confunduntur, erubeſcunt, & qui ſperant, quærunt: quod ergo dixerat, Non erubeſcant in me, declarat per illa verba, Non confundantur ſuper me, id eſt, mei cauſa. Et quod dixerat, qui expectant te, explicat per illa, Qui quærunt te, id eſt, qui ſperantes in te quærunt auxilium tuum: & ad id quod dixerat, Domine virtutum, addit, Deus Iſraël, vt oſtendat, meritò homines confidere in Deo, quia Dominus eſt virtutum, id eſt, exercituum, ac per hoc potentiſsimus: & ſimul eſt Deus Iſraël, id eſt, amator, & protector populi ſui, ac per hoc benignus, & qui non ſolùm poteſt, ſed etiam vult, & ſolet defendere ſuos. Reddit poſtremo cauſam, cur id iuſtè petat, Quoniam, inquit, propter te ſuſtinui opprobrium, id eſt, hæc iuſtè peto, quia ignominiam, quam paſſus ſum, non propter culpas meas, ſed propter honorem tuum paſſus ſum. Propter te, inquam, operuit confuſio faciem meam, id eſt, propter gloriam tuam, ego ſuſtinui contumelias, flagella, irriſiones, ſputa in faciem, & alia id genus, quæ verecundia, ac rubore vultum meum impleuerunt.

XI. Extraneus factus ſum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ.

XII. Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt ſuper me.

Explicat Propheta in perſona Chriſti occaſionem perſecutionis Iudæorum. Occaſio enim fuit, quia Dominus reprehendebat mala opera eorum: ſic enim ipſe ait Ioan. 7. Non poteſt Mundus odiſſe vos, me autem odit, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quòd opera eius mala ſunt. Et in lib. Sap. cap. 2. dictum eſt, Circumueniamus iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ, &c. Dicit igitur, Extraneus factus ſum fratribus meis, id eſt, tamquam extraneum me reputauerunt fratres mei, Iudæi: & peregrinus filijs matris meæ, id eſt, & tamquam hoſpes, vel alienigena exiſtimatus ſum à filijs matris meæ ſynagogæ. Et hoc eſt quod initio Euangelij ſcripſit ſanctus Ioannes, In propria venit, & ſui eum non receperunt: nam etiam ſi dixerant Ioan. 7. Hunc ſcimus vnde ſit; & Dominus eis, Et me ſcitis, & vnde ſim ſcitis: tamen Ioannis 9. dicunt, Scimus quia Moyſi locutus eſt, hunc autem neſcimus vnde ſit, id eſt, non nouimus eum, extraneus eſt nobis. Reddit autem rationem, cur tamquam extraneum illum habuerint, cùm addit, Quoniam zelus domus tuæ comedit me. Zelus enim domus Dei tum corporalis, id eſt, templi, quod prophanabant Iudæi negociationibus, tum ſpiritualis, id eſt, congregationis

fidelium, quam vitijs varijs inquinabant, comedebat, id est, consumebat, vrebat, dolore afficiebat ipsum: ac propterea ipse zelo illo permotus grauissimè Iudæos arguebat, vt perspicuum est ex cap. 23. Matth. & cap. 11. Luc. & cap. 8. Ioan. & sicut ipse iustè eos arguebat, vt emendaret: sic vicissim illi eum blasphemabant, eiq. conuiciabantur, dicentes, Dæmonium habes, Samaritanus es; &, In Beelzebub Principe dæmoniorum eijcit dæmonia; &, Scimus quia hic homo peccator est: & ideò subiungit in Psalmo, Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Dicit autem opprobria exprobrantium tibi; quia iniuriæ Filij pertinent ad Patrem, præsertim cùm in diuinis, Pater, & Filius vnum sint in essentia: & quamuis communes essent omnes iniuriæ Patri, & Filio; tamen eæ præcipuè pertinebant ad Patrem, quæ ad miracula pertinebant, quæ sunt opera diuina, de quibus ipse dicebat, Opera quæ dedit mihi Pater, vt faciam, testimonium perhibent de me, Ioan. 5. &, Pater in me manens ipse facit opera, Ioan. 14. Illa ergo calumnia, In Beelzebub Principe dæmoniorum eijcit dæmonia, proprissimè ad Patrem pertinebat, cùm opera Dei, quæ Filius faciebat in nomine Patris sui, & quæ Pater per Filium operabatur, ipsi tribuerent Diabolo. Ista ergo opprobria exprobrantium Patri, cadebant super Filium, tum quia intentio Iudæorum erat Filium calumniari, non Patrem: tum quia ipse Filius libenter super se accipiebat iniurias, quæ ad Patrem pertinebant; & in hoc sensu allegatur hic versiculus ab Apostolo ad Rom. 15.

Et operui in ieiunio animam meam, & factum est in opprobrium mihi. XIII.

Et posui vestimentum meum cilicium, & factus sum illis in parabolam. XIV.

Prior versiculus obscurissimus est, tam quo ad verba, quam quo ad sententiam. Et obscurior etiam esse videtur iuxta verba hebraica, vbi legimus, Et fleui in ieiunio animam meam: neque satisfaciunt, qui contendunt lectionem puram esse in quodam codice Vaticano, vbi legitur, Et incuruaui in ieiunio animam meam; & verba hebraica esse immutata, & pro, euche, legendum esse, echpe. Isti, inquam, non satisfaciunt, tum quia vulgata editio habet, & operui, tum quia omnes tractatores græci, & latini legunt, & operui. Neque vox hebraica echpe, significat incuruari, vt ipsi volunt. non enim, chapha, sed, chaphaph, significat incuruare. Igitur his omissis, primo anima ponitur pro toto homine, &, operui animam meam, significat, operui me, id est, operui caput meum ieiunans. Operire autem caput ieiunando, est cum luctu, & mœrore in signum humilitatis, & pœnitentiæ ieiunare. vnde dicitur in alio Psalmo, Humiliabam in ieiunio animam meam. Quod autem lugentes & mœrentes solerent operire caput, perspicuum est ex multis locis Scripturæ sacræ, lib. 2. Reg. cap. 15. Porrò Dauid ascendebat cliuum oliuarum, scandens, & flens, nudis pedibus, & operto capite. Et eodem lib. cap. 19. Porrò Rex operuit caput suum, & clamabat voce magna, Fili mi Absalon, Absalon fili mi. Esther. 6. Aman festinauit in domum suam lugens, & operto capite. Et de ritu ieiunandi Isaiæ 58. Numquid hoc est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? nunquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum &

אֶבְכֶּה
אֶכְפֶּה
כָּפָה
כָּפַף

cinerem sternere? vbi contorquere caput quasi circulum, est, caput cooperire vndique, & tegmen arctè constringere. Atque hinc conciliari potest lectio hebraica cum græca, & latina. Quod enim habetur in hebraico, Et fleui in ieiunio animam meam; existimarunt Septuaginta Interpretes, intelligendum esse non propriè de fletu, sed de signo, & ritu fletus, & doloris, & ideò verterunt, operui in ieiunio animam meam. Neque est nouum quod fletus accipiatur pro signo fletus: nam in Scriptura passim legimus, defletos fuisse mortuos multis diebus, quod significat, signa mœroris multis diebus portata. Et quod legimus in Genesi cap. vltimo, quòd Aegyptus fleuerit Iacobi Patriarchæ mortem septuaginta diebus, sine dubio de signis luctus intelligitur, vt notat sanctus Hieronymus. Iam quod attinet ad sententiam, non legimus Christum ieiunasse operto capite, neque saccum induisse; multo minus ea causa fuisse derisum: sed contra legimus, dictum de eo, Ecce homo vorax, & potator vini, & discipulos eius reprehensos, quòd non ieiunarent, vt discipuli S. Ioannis, & Pharisæorum ieiunabant. Ieiunauit quidem Dominus quadraginta diebus in deserto; sed hoc fuit occultum ieiunium, vt non potuerit inde opprobrium pati. Ieiunauit quoque sæpissimè totos dies occupatus in prædicatione, quemadmodum vigilabat sæpè totas noctes orationi vacans, sed non inde opprobrium illi accessit. Denique ieiunauit in passione sua à vespera feriæ quintæ, vsque ad horam nonam feriæ sextæ, & ob defatigationem, & flagella sine dubio esuriuit, & sitiuit: nec defuit ritus operiendi caput: nam spineo galero coopertus ieiunauit, nec sine opprobrio, cùm in fame sua felle cibatus, & in siti aceto potatus fuerit: tamen de cilicio, siue sacco nihil in Euangelio legimus. Quare cum sancto Augustino duo isti versiculi exponendi esse videntur spiritualiter, vt per ieiunium cum fletu, & mœrore, intelligamus esuriem, & sitim ardentissimam salutis animarum, pro quibus angebatur, & gemebat: per cilicium verò intelligatur caro mortalis, & passibilis, qua Verbum indutum Mundo apparuit, vt humilitate sua mortales adduceret ad contemptum rerum transeuntium, & desiderium æternarum: & ob ista opprobrium factus est, & fuit Iudæis in parabolam, id est, in irrisionem, inquit S. Augustinus. Parabola enim est similitudo, quæ potest esse in bono, & in malo, sed hoc loco intelligitur in malo, quomodo Sap. 5. dicuntur sancti fuisse in similitudinem improperij. Fuisse autem Christum irrisum in terris, manifestum est: nam Marci 5. cùm diceret, Non est mortua puella, sed dormit; irridebant eum. Et Luc. 16. cùm loqueretur de eleemosynis largè faciendis, audiebant Pharisæi auari, & deridebant eum. In passione autem irrisus fuit à militibus, ab Herode, à Principibus Sacerdotum, ab alijs.

XV. Aduersum me loquebantur, qui sedebant in porta, & in me psallebant, qui bibebant vinum.

Hæc est quasi appendix ad ea quæ dicta sunt, quasi dicat, Accedit præterea, quòd aduersum me loquebantur, qui sedebant in porta, id est Principes, ac Iudices in concilijs suis de interitu meo consultabant, & falsa testimonia quærebant, ac me denique ad mortem condemnabant. Iudicia enim in portis ciuitatum apud hebræos exercebantur; vnde est illud Prouerb. 31. Nobilis in portis vir eius cùm sederit cum senatoribus terræ. Et in me psallebant qui bibebant vinum,

vinum, id eſt, non ſolùm publicè in concilijs, ſed etiam priuatim in domibus tempore conuiuiorum inter pocula de me garriebant, & cantabant ludentes & irridentes.

Ego verò orationem meam ad te Domine tempus beneplaciti Deus. XVI.

Expoſuit hactenus Propheta magnitudinem paſſionis dominicæ; nunc exponit orationem Chriſti ad Patrem pro liberatione à tantis malis, de qua ſcribit Apoſtolus ad Hebr. 5. Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationesq. ad eũ, qui poſſet illum ſaluum facere à morte cum clamore valido, & lacrymis offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia. Ex quo intelligimus, orationem Chriſti abſolutam non fuiſſe, vt non pateretur, aut non moreretur, ſed vt in paſſione, vel morte non detineretur, in quo exauditus fuit; nam oratio illa fuſa eſt in cruce, & mox emiſſo ſpiritu liberatus eſt à paſſione, & poſt triduum reſurgens glorioſus liberatus eſt omnino à morte, & omni tribulatione. Ego verò, inquit, orationem ad te Domine, id eſt, illi mihi inſultabant, & opprobria in me iaciebant; ego verò orationem pro illis, & pro me tibi Deo Patri cum lacrymis offerebam dicens, Tempus beneplaciti Deus, id eſt, iam aduenit tempus beneplaciti, tempus à te definitum, vt complaceat tibi me ab his cruciatibus liberare, & Mundum hoc tanto oblato ſacrificio reconciliare. hoc idem legimus Ioann. 17. Pater venit hora, clarifica Filium tuum. & Ioann. 19. Conſummatum eſt.

In multitudine miſericordiæ tuæ exaudi me, in veritate ſalutis tuæ. XVII.

Pergit in oratione, ac petit, vt quandoquidem iam venit tempus beneplaciti, exaudiat orationem eius in multitudine miſericordiæ, & in veritate ſalutis, id eſt, propter multitudinem miſericordiæ, ex qua motus eſt ad promittendam reconcilationem per paſsionem Filij ſui, & propter veritatem, id eſt, veracitatem, & fidelitatem ſalutis, quia Deus, non minus pius & miſericors eſt in promittenda ſalute, quàm fidelis, & iuſtus in præſtanda ſalute, quam promiſit.

Eripe me de luto, vt non infigar; libera me ab ijs qui oderunt me, & de profundis aquarum. XVIII.

Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum: neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum. XIX.

Petit liberationem ſub eadem metaphora aquarum, & luti & tempeſtatis, de qua dixerat in primis tribus verſiculis. Eripe me de luto, vt non infigar, id eſt, vt non tam altè infigar, vt non emergam: dixerat enim, Infixus ſum in limo profundi; nunc petit, non detineri in eo luto. Libera me ab ijs, qui oderunt me, id eſt, ab iniquis perſecutoribus, & de profundis aquarum, id eſt, de magnis tribulationibus, in quas illi me coniecerunt. Non me demergat tempeſtas aquæ. antea dixerat, tempeſtas demerſit me; ideò nunc petit, non demergi, id eſt, non detineri in illa immerſione: quod declarat, dicens, Non ita me ab-

ſorbeat profundum, vt numquam emergam. Et non vrgeat ſuper me puteus os ſuum, id eſt, non claudat puteus in quem cecidi os ſuum: nam dum patet os putei, ſpes eſt euadendi, ſed clauſo atque obturato ore putei, nihil niſi deſperatio ſupereſt. Verbum hebraicum, atar, propriè ſignificat, claudere, & ſic legit ſanctus Auguſtinus, Non coarctet puteus os ſuum; & exponit, non claudat. Sanctus Hilarius legit, Non contineat, S. Hieronymus, Non coronet. Quare noſtra lectio, quæ habet, Non vrgeat, exponenda eſt, non comprimat os ſuum, id eſt, non claudat. Quomodo etiam exponunt græcam vocem στοχίτη, Theodoretus, & Euthymius, id eſt, non concludat. In ſumma petit celerem reſurrectionem à mortuis, & liberationem ab omni malo, primùm ſibi, deinde membris ſuis.

אָטַר

XX. Exaudi me Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua: ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum reſpice in me.

XXI. Et ne auertas faciem tuam à puero tuo, quoniam tribulor, velociter exaudi me.

XXII. Intende animæ meæ, & libera eam, propter inimicos meos eripe me.

Multiplicat Propheta verba orationis in perſona Chriſti patientis, vt oſtendat magnitudinem paſſionis. Exaudi me Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua: proponit tres rationes, ob quas debet exaudiri, vnam ex parte miſericordiæ Dei: alteram ex parte magnitudinis doloris ſui; tertiam ex parte inimicorum perſequentium. Prima ratio eſt in hoc verſiculo, vbi dicitur miſericordia Dei benigna, & multa eſſe. S. Auguſtinus legit, Quoniam ſuauis eſt miſericordia tua; & dicit, miſericordiam miſeris ſuauiſsimam eſſe, quemadmodum cibus ſuauis eſt eſurientibus, non autem ſaturis, à quibus contemnitur. Itaque vult ſenſum eſſe, Exaudi me Domine, quoniam mihi in tribulatione conſtituto, ſuauis eſt miſericordia tua: iam enim incipio experimento diſcere, quàm dulciter ſapiat miſericordia tua. In hebræo eſt vox generalis, nimirum, bona eſt miſericordia tua: quæ vox poteſt, & benignam, & ſuauem ſignificare. Altera ratio eſt in ſequenti verſiculo, Et ne auertas faciem tuam à puero tuo, quoniam tribulor velociter exaudi me. Nunquam Deus faciem ſuam auertit à filio ſuo, ſed viſus eſt auertiſſe, quando eum in cruce pendentem in ſummis doloribus dereliquit, dicente ipſo Domino, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Huc igitur reſpicit, cùm dicit, Ne auertas faciem tuam à puero tuo, id eſt, ne diutius in his doloribus derelinquas. Per vocem, puerum, S. Auguſtinus intelligit, paruulum, quia Chriſtus humiliauit ſe vſque ad mortem, & ſic paruulum, abiectum, & humilem ſe fecit. Vox hebraica, ſeruum ſignificat, & eſt hoc loco valde ad rem, vt oſtendat, Chriſtum in forma ſerui oraſſe, & dixiſſe, quoniam tribulor, vehementiſsima videlicet, & intolerabili paſſione, velociter exaudi me. Tertia ratio eſt in ſequenti verſiculo, Intende animæ meæ, & libera eam, propter inimicos meos eripe me. Quid petierit, cùm ait, Velociter exaudi me, explicat per ſequentia verba, Intende animæ meæ, id eſt,

vitæ

vitæ meæ ad extremum perductæ, & libera eam per celerem resurrectionem. Et subiungit rationem, quæ tertia est, vt diximus, cùm ait, Propter inimicos meos eripe me, id est, eripe me à doloribus, & à morte resuscitans me in vitam immortalem, vt inimici mei videntes se præualere non potuisse, vel confundantur, vel conuertantur: quod factum esse legimus Act. 2. vbi audientes populi Christum resurrexisse, & videntes id manifestissimis signis, & prodigijs confirmari, multi compuncti dicere cœperunt, Quid faciemus viri fratres? & conuersi sunt ad tria millia. Alij obstinati in malo ita confusi sunt, vt dicerent Act. 4. Quid faciemus hominibus istis? quoniam notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Hierusalem, manifestum est, & non possumus negare.

Tu scis improperium meum, & confusionem meam, & reuerentiam meam. XXIII.

In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improperium expectauit cor meum, & miseriam. XXIV.

Vocat ipsum Deum in testem passionis suæ, ac præcipuè eius passionis, quæ in ignominia consistit: nobiles enim animi pluris faciunt ignominiam, quàm dolorem corporis. Tu, inquit, scis improperium meum, id est, quæ improperia in me iaciant aduersarij: & confusionem meam, id est, confusionem, quæ nascitur ex opprobrijs: confunditur enim apud alios, non solùm, qui culpam veram agnoscit, sed etiam qui sine culpa est, sed videt credi ab alijs crimina, quæ sibi falsò obijciuntur. Et reuerentiam meam, id est, verecundiam, quæ ex confusione oriri solet: erubescunt enim qui apud alios confunduntur, etiam si iniustè confundantur. In hebræo est vox, celimma, quæ verecundiam significat, כְּלִמָּה & verecundiam hoc loco legunt S. Hilarius, S. Augustinus, Euthymius, & alij: quare vox, reuerentia, quæ habetur in nostra editione, non significat reuerentiam, quæ debebatur Christo, sed reuerentiam, quam ipse in se habebat, id est, erubescentiam, & verecundiam. In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, id est, sicut non te latet afflictio mea, ita non te latent, qui me affligunt: à quibus nihil expectare possum, nisi improperium, & miseriam; sicut semper expectauit cor meum, multò antea quàm aduenirent. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, Opprobrio contritum est cor meum, & desperatus sum. Sed facile est videre quid Septuaginta legerint, vt verterent, Improperium expectauit cor meum, & miseriam: nam, sciabar, si legatur cum puncto in dextro cornu, si- שִׁבַּר gnificat, contritum est, vt vertit S. Hieronymus, sed si legatur, sabar, cum pun- שָׂבַר cto in sinistro, significat, expectauit, & sic legerunt Septuaginta. Sic etiam vox hebraica, abusa, & nomen esse potest, & verbum; si nomen sit, vt Septua- אֲנוּשָׁה ginta crediderunt, significat grauem afflictionem, quam ipsi miseriam dixerunt: si verbum sit, vt credidit sanctus Hieronymus, significat valdè dolui, vel etiam, vt ipse vertit, desperatus sum. Itaque lectio græca, & latina non discordat ab hebraica, si legatur, vt eam Septuaginta Interpretes legerunt.

Et sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni. XXV.

XXVI. Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.

Addit ad extremum, in tantis passionibus suis, non solùm se nullum habuisse consolatorem, & compatientem, sed in fame fel sibi datum in escam, & in siti acetum in potum. Non defuerunt, qui contristarentur in morte Christi, sed defuerunt, qui simul cum illo contristarentur, id est, ob eam causam tristarentur, vnde ipse tristabatur. Nam Apostoli, & piæ mulieres tristabantur ob mortem Christi temporalem; ipse verò tristabatur ob mortem spiritualem, & spiritualem cæcitatem Iudæorum, qui insaniebant in Medicum, qui venerat curare eos. Sic etiam quæsiuit consolantem, & non inuenit; quia consolatio, quam quærebat erat conuersio impiorum. In passione autem eius multi peruersi sunt, pauci, aut nulli conuersi. Nam latro conuersus quidem est, sed sub finem passionis: at in ipsa passione turbæ clamarunt, Tolle, tolle, crucifige eum; Apostoli scandalum passi, fugerunt; Petrus negauit, Iudas desperauit. Quod autem dicitur de felle dato in escam, ad literam non legitur in Scriptura, quia Matth. 27. fit quidem mentio fellis, sed dati in potum, non in escam, Dederunt, inquit, ei bibere vinum cum felle mixtum: & fortasse non fuit propriè fel, sed dictum est fel, quia erat potio amara. Marcus enim cap. 15. hoc idem referens dicit, Dabant ei bibere myrrhatum vinum. & hæc est causa fortasse, cur Matthæus non allegauerit scripturam istam Psalmi, vt semper solet diligenter notare, quando scriptura aliqua impletur in actionibus, & passionibus Christi. Probabile igitur est, escam istam fellis intelligendam esse spiritualiter, vt per escam fellis intelligatur amaritudo peccatorum, quæ Christo in passione ieiunanti loco cibi ingesta est. Quod denique dicitur de potu aceti, non solùm spiritualiter, sed etiam ad literam impletum est, vt perspicuum est ex capite 19. Ioannis, vbi notat Euangelista, Christum dixisse, Sitio, & accepisse acetum sibi in spongia porrectum, vt impleretur Scriptura. Scriptura autem implenda hæc erat, In siti mea potauerunt me aceto.

XXVII. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum.

XXVIII. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.

XXIX. Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos.

XXX. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet.

Incipit nunc Propheta per modum imprecationis, prædicere mala, quæ euentura erant Iudæis, ob ingratitudinem, & crudelitatem in Christum, qui ad eos missus fuerat Saluator, & Redemptor. Describit autem pœnas spirituales, & corporales, quas in Iudæis manifestissimè cernimus. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum: per mensam intelligunt Patres lectionem scripturarum, vnde pascuntur animæ fidelium veritate diuina. Vocat autem mensam, vt opponat

ponat escæ fellis, quasi dicat, Illi mihi dederunt fel in escam; tu facies, vt eorum mensa, & esca vertatur eis in laqueum: hæc mensa coram Iudæis est, quia assiduè legunt Mosem, & Prophetas, sed facta est illis in laqueum, quia perperam intelligentes capiuntur laqueo infidelitatis, & illa ipsa Scriptura, quæ fideliter considerata poterat eis salutem adferre, adfert eis perditionem, quia detinet illos in incredulitate. Eadem facta est illis in retributiones, quia quòd mensa scripturarum versa sit illis in laqueum, permisit Deus, vt retribueret illis quod merebantur. Nam iustum est, vt qui lucem aspicere noluerunt, in tenebris maneant. Facta quoque est illis in scandalum, quia lapidem angularem à Deo missum, non agnouerunt, sed in eum potius impegerunt, & offenderunt, vnde factus est illis lapis offensionis, & petra scandali, Isaiæ 8. & Rom. 9. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Hæc est radix malorum supradictorum, quia permittente Deo deprauatus est intellectus, & affectus eorum. Obscurati sunt oculi eorum interiores, imò velamen est super cor eorum, teste Paulo 2. Cor. 3. imò excæcati sunt, vt dicitur Isaiæ 6. Matth. 13. Ioan. 12. & Rom. 11. Deprauatus quoque est eorum affectus, vt nihil appetant, nisi terrena, quod significat illud, Dorsum eorum semper incurua, id est, te permittente, ac per hoc puniente eorum ingratitudinem, semper curui incedent, vt nihil nisi terram aspiciant. Vt autem intelligamus hanc eorum cæcitatem, & prauitatem de ira Dei descendere, subiungit Propheta, Effunde iram tuam super eos, id est, effundes super eos iram tuam: quod Apostolus cõfirmat 1. Thessal. 2. Qui Dominum occiderunt Iesum, & Prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, &c. & paulò post, Peruenit enim ira Dei super illos vsque in finem. Ex hac ira Dei processit spiritualis plaga primùm, deinde etiam temporalis, qua expulsi de terra promissionis toto orbe exules, & profugi vagantur. quod subiungit Propheta, dicens, Fiat habitatio eorum deserta, & non sit qui in tabernaculis eorum inhabitet: id impletum est ad literam, cùm Tito Imperatore iubente euersa est Hierusalem, & inhabitabilis reddita: postea verò reædificata quidem est, & habitari cœpta, sed à Gentilibus, vel Christianis, vel Saracenis, non autem à Iudæis. Vnde quod ad Iudæos attinet, adhuc deserta est, quia ibi non permittuntur habitare, nisi pauci admodum. prædixit hoc etiam Dominus Matth. 23. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt. XXXI.

Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam. XXXII.

Deleantur de libro viuentium; & cum iustis non scribantur. XXXIII.

Quemadmodum paulò ante propter escam fellis Christo exhibitam, Iudæi puniti sunt, vt mensa eorum fieret illis in laqueum: ita nunc dicit Propheta, Iudæos sic puniendos, vt apponantur peccata ad peccata eorum, quemadmodum ipsi addiderunt Christo pœnas ad pœnas, & dolores ad dolores. Sed explican-

plicandum est quomodo sit intelligendum, Iudæos persecutos esse quem Deus percussit,& addidisse dolores super dolores vulnerum Deo percutiente acceptorum: Deus enim non videtur percussisse Christum, nisi permittendo, vt à Iudæis percuteretur; proinde videntur eadem omnino vulnera fuisse, quæ Christus à Deo, & à Iudæis accepit. Sciendum igitur est, quandam percussionem, & quædam vulnera à solo Deo inflicta fuisse Christo sine vlla cooperatione Iudæorum: aliam fuisse percussionem, & alia vulnera à Iudæis propriè Christo inflicta, Deo permittente, & vt illa Christus pateretur, decernente, & volente. Percussio,& vulnera à Deo inflicta, sine cooperatione Iudæorum, fuit assumptio carnis passibilis, & mortalis, vnde secuta est fames, sitis, fatigatio, frigoris, & æstus perpessio, & alia permulta incommoda. Porrò incarnatio, vnde ista secuta sunt, facta est opera Spiritus sancti, ac per hoc Deus solus Christum percussit, dum sine culpa eius propria, tam multas peccati originalis pœnas, illum subire voluit. Ad has pœnas, siue percusiones addiderunt Iudæi persecutiones,& vulnera. Nam etiam si Deus definito consilio voluerit Christum illa pati, & bene vsus sit mala voluntate Iudæorum: tamen verè, & propriè Iudæi ex propria malignitate, & inuidia Christum persecuti sunt,& vulneribus,ac morte affecerunt. Ait igitur Propheta, Quoniam quem tu percusisti, mittens in Mundum in similitudinem carnis peccati, fami, & siti, frigori, & æstui, alijsq. innumerabilibus incommodis obnoxium; persecuti sunt calumnijs, conuicijs, falsis testimonijs. Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt, id est, super dolorem, quem capiebam ex consideratione innumerabilium peccatorum, quæ quasi vulnera mea essent, curanda & purganda susceperam, addiderunt dolorem flagellorum, spinarum, clauorum: & cùm iam mortuus essem, addiderunt vulnus lateris mei: & cùm è sepulchro surrexissem, & in me quid amplius facerent, non haberent, addiderunt persequi, & vulnerare me in membris meis, discipulos meos lapidando, & occidendo. In hebræo habetur, Et super dolorem vulnerum tuorum narrauerunt, vel numerauerunt. Sed idem est sensus; nam vulnera illa dici possunt à Christo vulnera mea, & vulnera tua; mea, quia mihi inflicta, tua, quia à te inflicta. Illud autem narrauerunt, vel numerauerunt, à Septuaginta acceptum est, in significationem numerationis, non narrationis; & ideò verterunt, addiderunt: quia idem est addere ad numerum percussionum, seu vulnerum; & numerare super vulnera, & percussiones. non enim quis potest numerare super vulnera inflicta, nisi addendo noua vulnera.

XXXI. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Quoniam, inquit, illi addiderunt vulnera super vulnera, ideò tu iustè Iudex, appone iniquitatem super iniquitatem, id est, iusto iudicio tuo non eos liberes à prima iniquitate, sed sine

XXXII. vt addant iniquitatem ad iniquitatem, sine vt impleant mensuram Patrum suorum, vt veniat super illos omnis sanguis iustus. Dicitur enim Deus facere quando permittit fieri id quod sine eius permissione non fieret, & hoc non casu, sed ex certo decreto ad punienda peccata eorum, qui merentur sic deseri,

XXXIII. & excæcari. Nulla enim est pœna grauior, quàm cùm peccatum est pœna peccati. De qua re vide S. Augustinum lib. 4. in Iulianum. Et non intrent in iustitiam tuam. Hæc est explicatio superiorum verborum: illi enim qui non intrant in iustitiam Dei, id est, qui non admittuntur ad iustificationem, quam Dei gratia gratis operatur in vasis misericordiæ, illi de peccato in peccatum ruunt, & peccata peccatis apponunt. Deleantur de libro viuentium. Aliqui

hæc

hæc exponunt de libro vitæ temporalis, vt deleri de libro viuentium, nihil sit aliud, nisi interfici. Sed huic expositioni repugnant verba sequentia, Et cum iustis non scribantur: nam ex vsu Psalmorum vna pars versiculi alteram explicat: proinde idem esse videtur, deleri de libro viuentium, & non scribi in libro iustorum, vt per deleri, vel non scribi, intelligatur non computari: & per viuentes intelligantur iusti, qui soli verè viuunt, cùm iniusti mortui sint in peccatis, & delictis suis. S. Augustinus intelligit hæc omnia de libro æternæ prædestinationis, de quo deleri dicuntur, qui tandem intelligunt, se in eo scriptos non fuisse. Sed quoniam liber ille vitæ ante merita præuisa scriptus fuit, vt ipse in primis S. Augustinus affirmat; non video, quo modo in pœnam istorum nunc dicatur, Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Probabilior videtur eorum sententia, qui per librum viuentium, & iustorum, intelligunt librum populi Dei, in quo scripti sunt veri cultores Dei, quibus solis vera iustificatio contingit, & qui sunt filij, & hæredes. Verè enim Iudæi, qui olim erant populus Dei, nunc deleti de libro viuentium, & iustorum non sunt amplius populus Dei, neque partem habent in hæreditate filiorum Dei: & contra, gentiles qui non erant populus Dei, per fidem in Christum cœperunt esse populus Dei, & partem habere in Regno Dei. Hoc prædixit Ezechiel cap. 13. In concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israël non scribentur. Et Daniel cap. 9. Non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et Oseæ 1. Non populus meus, & ego non ero vester Deus. Et Dominus in Euangelio sæpissimè hoc prædixit Iudæis, fore vt auferretur ab eis Regnum Dei; & filij Regni eijcerentur foras; & in locum eorum venirent gentes ab oriente, & occidente, & recumberent cum Abraham, Isaac, & Iacob in Regno cælorum. Hanc expositionem attingit breuiter S. Hilarius; sed fusius S. Hieronymus, qui dicit, Iudæos persecutores Christi deletos esse de libro in quo scribebantur Patriarchæ, & Prophetæ, & non esse scriptos in libro eorum, qui iustificantur per fidem Christi, quorum nomina scripta sunt in cælis.

Ego sum pauper, & dolens: salus tua Deus suscepit me. XXXIV.

Nunc tandem in fine Psalmi prædicit Propheta Christi gloriam, & Ecclesiæ ædificationem. Loquitur autem in persona ipsius Christi, vt etiam in superioribus fecit. Ego, inquit Dominus, sum pauper, & dolens, id est, in cruce fui pauper, & dolens, nudus vestibus, coopertus plagis. Ita nihil habuit ex hoc nostro Mundo exiens, nisi mala nostra, exemplum nobis præbens, vt sequamur vestigia eius, contemnentes cum gaudio bona Mundi, & tolerantes cum patientia mala Mundi. Salus tua Deus suscepit me, cùm talis essem, egens bonis, diues malis, salus tua me resuscitans à mortuis abstersit omnia mala, repleuit omnibus bonis. Quid enim mali hærere possit in eo, quem ipsa salus suscipit, & vndique complectitur? In hebræo non est verbum, sum, sed, Ego pauper, & dolens; debet autem illud verbum explicari accommodatè ad sententiam, vt sensus sit, Ego pauper, & dolens eram. vel cùm essem pauper, & dolens, vel, Ego sum ille pauper, & dolens, quem salus tua suscepit.

Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude. XXXV.

Chri-

Christus in forma hominis resuscitatus, & glorificatus à Deo Patre, gratias illi agit, & aget in æternum; ideò dicit, Laudabo nomen Dei cum cantico, defunctus videlicet laboribus, & doloribus, non cessabo laudare nomen Dei, id est, potentiam Dei, cum cantico, id est, cum lætitia, & gaudio. Et magnificabo eum in laude: quod est idem alijs verbis repetitum, ad affectum indicandum.

XXXVI. Et placebit Deo super vitulum nouellum, cornua producentem, & vngulas.

Sacrificium laudis in cælo exhibitum Deo multò est excellentius sacrificijs, quæ in lege præstantissima habebantur: sacrificium enim omnium præstantissimum erat immolatio vituli iuuenis, incipientis cornua, & vngulas emittere. Ideò dicit, Et placebit Deo canticum meum super vitulum nouellum, id est, magis quàm placeat immolatio vituli iuuenis; atque ad significandum non debilem, ac tenerum, sed perfectum, & validum adiungit, cornua producentem, & vngulas. In hebræo est elegans allusio nominum: nam canticum vocauit, שִׁיר scir, vitulum vocauit, scior, quasi dicat, magis placebit scir, quàm scior, id est, שׁוֹר canticum, quàm vitulus; siue, sacrificium laudis, quàm sacrificium pecoris.

XXXVII. Videant pauperes, & lætentur: quærite Deum, & viuet anima vestra.

Laudationi admiscet exhortationem. Videant, inquit, id est, intelligant, & considerent hæc pauperes, & lætentur in paupertate sua. Alloquitur autem pauperes, sibi similes, qui magis voluntate, quàm necessitate sunt pauperes; qui si diuitias fortè possident, habent eas ad dispensandas secundùm voluntatem Dei, vt œconomi, non vt Domini; ad promerendum, non ad superbiendum; ad opera charitatis, non ad passiones desiderij: denique, qui non minori lætitia dicant, Sit nomen Domini benedictum, cùm egent, quàm cùm abundant. Quærite Deum, & viuet anima vestra. O vos pauperes spiritu, qui terrena despicitis omnia, tanto onere leuati, erigite animum, quærite Deum, & anima vestra, quæ ex rebus caducis viuere non potest, verè viuet. Cauete (inquit Dominus Luc. 12.) ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet. Contra autem, de Deo dicitur, In ipso vita erat, Joan. 1. & in Psal. 35. Apud te est fons vitæ. Et Ecclesiastici primo, Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis. & Prouerb. 8. Qui me inuenerit, inueniet vitam. Nam animæ rationali viuere, sapere est: tunc autem sapientissima erit anima, ac per hoc perfectissimè viuet, cùm primam, atque altissimam causam in seipsa sine vllo medio cernet. Ergo quærite Deum per viam mandatorum eius incedendo, & non declinando ad dexteram, vel sinistram, & cùm perueneritis, viuet anima vestra.

XXXVIII. Quoniam exaudiuit pauperes Dominus, & vinctos suos non despexit.

Reddit rationem, cur bonum sit quærere Deum, vt viuamus: & ratio sumpta est ab experimento sanctorum Patrum, quos Christus descensu suo ad inferos viuificauit. Illi enim diu quæsierunt Deum, & primi fuerunt qui eum, per Christum vitæ æternæ aditu patefacto, inuenerunt, & ex eius visione vitam

æter-

æternam acceperunt. Quoniam, inquit, exaudiuit pauperes Dominus: Patriarchæ enim, & Prophetæ omnes pauperes spiritu fuerunt, & in hoc Mundo, tanquam hospites, & peregrini habitauerunt, patriam cælestem inquirentes, vt dicit Apostolus ad Hebr. 11. Hos ergo pauperes exaudiuit Dominus; & quia exaudiuit, vinctos suos non despexit. Iidem enim ipsi vincti erant, & quasi compediti, quoniam ex inferno ad cælestem patriam transire non poterant, nisi Christus inferni claustra perrumperet, vectesq. ferreos sua morte confringeret.

Laudent illum cæli, & terra, mare, & omnia reptilia in eis. XXXIX.

Ob communia beneficia ipsa rerum vniuersitas ad agendas gratias inuitatur. laudent illum (Deum videlicet) cæli, terra, & mare, & omnes qui habitant in eis. Meminit autem propriè reptilium, quæ degunt in aquis: non autem Angelorum, qui degunt in cælis, & hominum, qui viuunt in terris: quoniam dubium esse non poterat, an Angeli, & homines ad laudem Dei excitarentur.

Quoniam Deus saluam faciet Sion, & ædificabuntur ciuitates Iuda. XL.

Hic iam prædicitur ædificatio Ecclesiæ, quæ passionem, & resurrectionem Christi consecuta est: vel vt alij volunt, ædificatio cælestis Hierusalem, vel vtrumque simul. Quoniam Deus saluam faciet Sion, id est, Ecclesiam suam primitiuam ex Iudæis collectam, id est, cœtum illum Apostolorum, ac discipulorum primorum, saluabit ab omni periculo, & persecutione in terris, & postea saluabit illam perfecta salute in cælis. Et ædificabuntur ciuitates Iuda, id est, propagabitur prima illa Ecclesia, dum multi lapides viui accedent, & multæ Ecclesiæ toto orbe ædificabuntur, quæ dicuntur ciuitates Iudæ, id est, confessionis; quia confessio veræ Fidei Ecclesiam ædificat, & propagat. Iuda enim confessionem significat.

Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam. XLI.
Et semen seruorum eius possidebit eam, & qui diligunt nomen eius habitabunt in ea. XLII.

Hic verò prædicitur firmitas, & beatitudo Ecclesiæ. Nam ciuitates Iuda, id est, ciues ciuitatum Iuda habitabunt ibi, id est, in Sion. Et hæreditate acquirent eam: omnes enim veri fideles Ecclesiarum particularium adhærent Ecclesiæ Apostolicæ, quæ est Sion, & hæreditate acquirunt eam. Ad quam hæreditatem non pertinent sectæ hæreticorum, & schismaticorum. Et isti ijdem veri fideles, si permanserint in Fide, quæ per dilectionem operatur, inhabitabunt quoque Sion cælestem, & hæreditate acquirent eam, quia, si filij, & hæredes. Et semen seruorum eius possidebit eam; id est, istam Sion, siue in terris, siue in cælis, non soli primi fideles possidebunt, sed etiam posteri eorum. Non enim perit Ecclesia Christi, quæ fundata est supra firmam petram. Et qui diligunt nomen eius habitabunt in ea, id est, illi ex posteritate fidelium permanenter habitabunt in Ecclesia, & peruenient ad cælestem Sion, qui diligunt nomen eius.

Qui

Qui enim sine charitate inuenientur in fine, tanquam paleæ segregabuntur à frumento, & igni tradentur, vt comburantur. Salus enim æterna charitatis est præmium, dicente Apostolo Iacobo, cap. 1. Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Poterunt igitur ad tempus cum sola fide, absque charitate, peccatores cum iustis esse in Ecclesia, vt paleæ cum tritico in area, & pisces boni cum malis in rete; sed non permanebunt vsque in finem, neque hereditate acquirent cælestem Sion, vt in æternum habitent in ea.

PSALMVS SEXAGESIMVSNONVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem Psalmus Dauid, in rememorationem, quòd saluum fecerit eum Dominus.

IN hoc titulo apud hebræos habetur tantùm, In finem Dauid in rememorationem: sed Septuaginta Interpretes addiderunt, explicandi gratia, illa verba, quòd saluum fecerit eum Dominus. Quod enim quidam bonus auctor, sed modernus, scripsit, à Septuaginta Interpretibus posita fuisse in titulo aliqua verba primi versiculi, non est probabile, tum quia in hebræo non ponitur in titulo pars vlla primi versiculi; tum quia in primo versiculo mentio fit auxilij, non salutis; quæ tamen expresse nominatur in titulo; tum denique quia si vlla pars primi versiculi pertineret ad titulum, certè prima esset: at prima pars, videlicet, Deus in adiutorium meum intende, in omnibus codicibus, hebraicis, græcis, & latinis inuenitur in principio Psalmi, non in titulo. Argumentum Psalmi idem est cum argumento psalmi trigesiminoni, cuius sex vltimi versiculi sunt ijdem cum sex vltimis versiculis huius Psalmi. Igitur continet hic Psalmus orationem Christi in cruce pendentis pro salute sua, id est, pro celeri resurrectione corporis sui, & pro salute populi sui, quod est etiam corpus ipsius, sed mysticum. Dicitur autem Psalmus compositus in rememorationem salutis acceptæ; quoniam Dauid spiritu prophetico, vt præuidit orationem Christi pro salute fundendam; sic etiam præuidit salutem sine dubio secuturam, & in eius memoriam Psalmum Deo cecinit.

EXPLICATIO PSALMI LXIX.

1. DEus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina.

Hic versiculus in Ecclesia Catholica celeberrimus est: inde enim incipiunt officia diuina omnium horarum. Quamuis enim præcipuè conueniat Christo in cru-

in cruce pendenti, potest tamen vsurpari ab omnibus fidelibus in periculo versantibus: & quoniam semper in multis magnisq. periculis versamur dum peregrinamur à Domino, & dum aduersarius noster Diabolus tamqum leo rugiens circuit quærens quem deuoret: ideò non solùm licet, sed etiam expedit assiduè hunc versiculum frequentare. ad quod faciendum hortatur monachos Ioan. Cassianus collatione 10. cap. 9. vbi fusissimè persequitur vtilitatem, & virtutem huius versiculi. Petitur igitur in hoc versiculo auxilium Dei magnum, & velox ad auertendum malum graue, & imminens: de priore dicit, Deus in adiutorium meum intende, id est, incumbe diligenter in me iuuando, vt grauitas mali requirit: de posteriore dicit, Domine ad adiuuandum me festina, id est, non solùm diligenter incumbas in me iuuando, sed etiam velociter, & nulla interposita mora, quoniam periculum imminet. S. Hilarius, & S. Augustinus exponunt solùm prima illa verba, Deus in adiutorium meum intende. Reliqua eiusdem versiculi omittunt: quæ fuit causa, cur auctor ille, de quo supra loquuti sumus, existimauerit, posteriora verba huius versiculi non fuisse apud Hilarium & Augustinum in ipso Psalmo, sed in titulo. Sed apud Hilarium inuenitur integer titulus, & integer Psalmus descriptus, & in primo versiculo non desunt illa verba, Domine ad adiuuandum me festina. Cur autem non exposuerint hæc verba sancti Hilarius, & Augustinus, ratio est, quia sunt eadem, vel ferè eadem cum superioribus, præsertim si quis consulat hebræum textum, vbi vnicum est verbum, hoc modo, Deus ad me liberandum, Domine ad me adiuuandum festina.

Confundantur, & reuereantur qui quærunt animam meam. II.

Hic versiculus idem est cum versiculo decimo nono Psalmi trigesiminoni, & sensus est, vt per Christi resurrectionem, & fidelium liberationem de potestate inimicorum, inimici videntes se frustra laborasse confundantur, & erubescant: quod partim iam est factum, partim complebitur in nouissimo die.

Auertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala. III.

Idem est hic versiculus cum vicesimo versiculo Psalmi trigesiminoni, nisi quòd hic dicitur, Auertantur, ibi, conuertantur. Sed idem est sensus, repetitio videlicet eiusdem precationis ad rem magis explicandam, & confirmandam.

Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi, euge, euge. IIII.

Et hic versiculus idem est, quo ad sensum, cum versiculo vicesimoprimo Psalmi trigesiminoni: vbi res eadem tertio repetitur, vt videlicet hostes Christi, & Ecclesiæ cito confundantur, qui nunc exultant dicentes inter se, Euge, euge.

Exultent, & lætentur in te omnes, qui quærunt te: & dicant semper magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum. V.

Idem eſt hic verſiculus cum verſiculo viceſimoſecundo Pſalmi trigeſiminoni, in quo per modum precationis prædicitur victoria, & exultatio Chriſti & Eccleſiæ.

VI. Ego verò egenus & pauper ſum, Deus adiuua me.

Hic quoque idem eſt cum verſiculo viceſimotertio Pſalmi trigeſiminoni, in quo reuertitur Chriſtus ad ſtatum illum deſcribendum, quem habuit in cruce, cùm verè pauper, & nudus Patri dicebat, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?

VII. Adiutor meus, & liberator meus es tu, Domine ne moreris.

Hic denique verſiculus idem eſt cum vltimo verſiculo Pſalmi trigeſiminoni, in quo repetitur prima petitio celeris auxilij. Vide plura in explicatione Pſalmi trigeſiminoni.

PSALMVS SEPTVAGESIMVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

Pſalmus Dauid, filiorum Ionadab, & priorum captiuorum.

HIC Pſalmus titulo caret apud Hebræos: ſed interpres aliquis titulum ſupra ſcriptũ addidit; ad quem intelligẽdum ſciendum eſt, filios Ionadab fuiſſe homines ab obediẽtia celebres. Scribit enim Hieremias cap. 35. eos habuiſſe præceptum parẽtis ſui, vt vinum non biberent, & in domibus non habitarent, idq. diligentiſſimè obſeruaſſe. Sciendum præterea filios Iſraël bis fuiſſe captiuos factos à Rege Nabuchadonoſor, ſemel tempore Ioachin Regis Hieruſalem, & iterum tempore Sedechiæ; ſed priores captiuos ad verbum Domini per Hieremiam prædicatum, ſponte ſe tradidiſſe in captiuitatem; poſteriores vi coactos fuiſſe, vt perſpicuum eſt ex quarto libro Regum, & ex ipſo Hieremia. Credibile autem eſt filios Ionadab fuiſſe ex primis qui obedierunt Deo ad verbum Hieremiæ, vt ſe traderent Regi Babyloniæ, cæteros autem eorum exemplum eſſe ſecutos. Et congruit ethimologia nominis: Ionadab enim ſpontaneum ſignificat. Hic igitur Pſalmus canitur in perſona filiorum Ionadab, & cæterorum qui ſponte in priorem captiuitatem cum Rege Ioachin profecti ſunt. Vtrum autem Dauid ad hanc captiuitatem reſpexerit, an interpres, aut ipſa Eccleſia teſtamenti veteris accommodauerit Pſalmum ad hanc captiuitatem, quo modo Eccleſia Chriſtiana accommodat Pſalmos varios ad varias celebritates, incertum eſt. Tractatores vt plurimum volunt hunc Pſalmum à Dauide compoſitum ob perſecutionem, quam ab Abſalone filio in ſenectute ſua perpeſſus eſt. Quod etiam confirmari poteſt ex eo, quòd hic Pſalmus idem habet principium, quod

quod Psalmus trigesimus, & in cæteris partibus cum eodem satis conuenit. Psalmum autem trigesimum nos etiam cùm alijs exposuimus de persecutione Absalonis. Neque titulus repugnat: Dauid enim sponte in exilium profectus est, agnoscens illam esse Dei voluntatem, vt eiectionem illam è Regno, & fugam atque exilium patienter ferret; & gratiam liberatoris, cùm paulò post in Regnum reduceretur, agnosceret. Quod exemplum Dauidis secuti postea sunt filij Ionadab, & priores captiui, de quibus titulus loquitur. Sanctus Augustinus monet, in hoc Psalmo mirificè commendari gratiam Dei, & sub exẽplo Dauidis, omnes pios debere in hoc Psalmo cantare laudes gratiæ Dei, per quam liberamur à captiuitate Diaboli, & gratiam iterum, atque iterum implorare, vt proficiamus, & perseueremus in bono, non præsumentes de proprijs viribus, sed de adiutorio Dei in omni tentatione confidentes. Sic enim tutissimè ad perfectam libertatem, quæ est libertas gloriæ filiorum Dei perueniemus.

EXPLICATIO PSALMI LXX.

IN te Domine speraui, non confundar in æternum: in iustitia tua libera me, & eripe me. I.

Memor sanctus Propheta promissionum Domini erga sperantes in eum, & de suis proprijs viribus non præsumens, ait, In te Domine, non in me, vel in alia creatura speraui, ideò securus quòd non confundar in æternum, ad te in præsenti tribulatione confugio, ac peto, vt in iustitia tua, id est, secundùm iustitiam tuam, qua impios punire, & innocentes liberare soles, liberes me, & eripias de manibus persequentium me.

Inclina ad me aurem tuam, & salua me. II.

Coniungitur hic versiculus cum secunda parte versiculi superioris. Idipsum enim repetit ad affectum ostendendum. Inclina aurem tuam, id est, audi vocem humilem, siue de imo sonantem, & salua me à præsenti periculo.

Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, vt III.
saluum me facias.

Explicat clarius, quid à Deo desideret, nimirum, vt Deus eum protegat instar arcis munitissimæ, ad quam hostes sui penetrare non possint. Nam in hebræo pro, in Deum protectorem, habetur in petram fortissimam; sed Interpretes explicauerunt metaphoram, & dixerunt, in Deum protectorem, id est, in Deum protegentem instar arcis in petra sublimi locatæ; quod exponitur per verba sequentia, & in locum munitum. Verè autem nulla est facilior via euadendi omnes tribulationes, quàm si quis sciat mente conscendere in Deum, & bona æterna contemplari: inde enim omnia humana facilè despiciet. Sic B. Paulus vocat momentaneas, & leues tribulationes suas, quæ alioqui grauissimæ videri poterant, quia subiungit, Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur, quæ enim videntur temporalia sunt, quæ non videntur æterna sunt. 2. Cor. 4. In hebræo pro, in locum munitum, habetur, ad ingre-

diendum iugiter iussisti, sed apparet corruptio ex loco simili in Psalmo trigesi-
לָבוֹא mo : nam pro, labo, ad ingrediendum, est in Psalmo trigesimo, lebeth, in do-
לְבֵית mum, siue in locum, vt Septuaginta hic, & ibi verterunt : pro, tamid ziuitã,
iugiter præcepisti, est in Psalmo trigesimo, mezudoth, quæ sunt eædem literæ,
תָּמִיד צִוִּיתָ sed aliter dispositæ, & significant munitionem. Itaque ex Psalmo trigesimo, &
מְצוּדוֹת ex interpretatione Septuaginta videtur manifestè colligi, lectionem hebraicam
hoc loco esse mutatam.

IV. Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.

Esto mihi, inquit, tu Domine in Deum protectorem, & in locum munitum, quoniam tu solus es firmamentum meum, id est, domus firma, & stabilis, vt potè lapidea (vt clarius habetur in hebræo) ad quam confugere possim. Cætera enim omnia, siue respiciam ad fauores hominum, siue ad industriam meã, domns sunt luteæ, & super arenam ædificatæ, siue baculus arundineus. Quid enim sunt mortalia omnia, nisi res caducæ, & fragiles, in quibus non nisi stulti confidunt. Beati qui hæc intelligunt, beatiores qui experiuntur.

V. Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis, & iniqui.

Descendit magis ad particularia, ac petit liberari de manu, id est, de potestate peccatoris, contra legem agentis, & iniqui; quibus nominibus intelligit ad literam Absalonem, Achitophelem, & ministros eorum : nam hic Psalmus conuenit omnino cum Psalmo 30. in quo omnium consensu agitur de persecutione Absalonis. S. Augustinus, per peccatorem, intelligit peccatorem in genere, quem dicit diuidi in præuaricatorem legis, quales sunt Iudæi, & Christiani, qui legem à Deo sibi datam non seruant; & iniquum non præuaricatorem, quales sunt Pagani, qui legem scriptam à Deo non acceperunt, & ideò iniqui sunt, quia malè agunt, & peccant contra rationem naturalem, sed præuaricatores legis scriptæ non sunt, quia vbi non est lex, nec præuaricatio. Sed verba hebraica non recipiunt istam explicationem : nam vox hebræa, pro qua habemus, iniquum, significat propriè violentum raptorem; & pro qua habemus, contra legem agentis, significat iniquum simpliciter. Videtur igitur Propheta per peccatorem, intelligere hominem prauum, siue improbum, qualis erat Absalon; per iniquum, eum, qui occultè, & ex insidijs nocet, quales sunt fraudulenti, Achitophel, & alij; per raptorem, eum qui palam, & apertè opprimit, qualis erat tunc populus armatus contra Regem suum. Spiritualiter per peccatorem intelligere possumus Diabolum, per iniquos, hæreticos, per raptores tyrannos, & persecutores. Cupit autem vir iustus liberari non solùm à vexatione corporali, sed multò magis à periculo spirituali, ne fortè consentiens peccato ob persecutionum immanitatem incidat in periculum mortis æternæ.

VI. Quoniam tu es patientia mea Domine, Domine spes mea à iuuentute meã.

VII. In te confirmatus sum ex vtero, de ventre matris meæ tu es protector meus.

Sanctus

Sanctus Augustinus per patientiam, intelligit tolerantiam dolorum, & persecutionum, vt sensus sit, Eripe me de manu peccatorum, dando mihi patientiam, ne per impatientiam consentiam peccato. Et quidem verbum græcum, & latinum hanc expositionem patiuntur; sed vox hebraica significat expectationem, & spem, ac per hoc patientia hoc loco, significat patientiam in expectando potius, quàm in tolerando dolores: iuxta illud, Per patientiam expectamus, Rom. 8. & Iacobi 5. Ecce Agricola expectat preciosum fructum terræ, patienter ferens, donec accipiat temporaneum, & serotinum: patientes estote, & vos, & confirmate corda vestra, quoniam aduentus Domini appropinquabit. Ait igitur, Eripe me de manu peccatoris, quoniam tu es patientia mea, id est, quoniam à te patienter expecto auxilium. Tu es spes mea à iuuentute mea, id est, quia semper in te speraui ab eo tempore, quo te noscere cœpi; sed tamen multò ante, quam ego in te sperare inciperem, tu pro tua misericordia protector meus fuisti: nam ex vtero matris meæ in te confirmatus sum, id est, in te stabilitus robur accepi, cùm ex me infirmissimus essem; ex vtero matris meæ protector meus es, id est, vix natus protectione tua frui cœpi, cùm adhuc te inuocare non possem. Hæc beneficia Deus omnibus hominibus conferre solet, præsertim in ea ætate, qua sibi ipse homo nullam opem adferre potest: sed pauci admodum sunt, qui hæc beneficia agnoscant, & pro ijs debitas Deo gratias agant. Ideò Propheta, qui Spiritus illustratione hæc agnoscebat, magno cum animi sensu dicit, In te firmatus sum ex vtero, & ab vtero matris meæ protector meus es: quasi dicat, Scio Domine, & confiteor me tibi curæ fuisse ab ipso primo ortu; ideò fiduciam habeo, multo magis te mihi protectorem fore, cùm te inuocauero.

In te cantatio mea semper: tamquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis. VIII.

His de causis, & ob tanta beneficia, in te erit cantatio mea semper, id est, te semper laudibus celebrabo in prosperis, & in aduersis, in hoc seculo, & in futuro. Et nunc quidem tamquam prodigium factus sum multis, id est, expulsus à Regno à proprio filio; & dum miserè fugio, qui antea gloriosè hostes fugabam, factus sum admirationi omnibus hominibus, præsertim cùm à te desertus videar, quem semper colui, & in quo speraui; sed tamen tu adiutor fortis, & constans es: & quamuis ad tempus secundùm consilium sapientiæ tuæ, hostes in me præualere permiseris, tamen tempore suo mihi adiutor eris. Sanctus Augustinus spiritualiter exponens dicit, illum fieri prodigium, siue portentum multis, qui contemnit temporalia, & patienter fert iniurias, & per hoc ambulat contraria via, atque ambulent cæteri homines. Talis fuit Ioannis Baptista, talis Christus ipse: talis sanctus Petrus, sanctus Paulus, Apostoli cæteri: tales Martyres omnes, & plerique sancti Confessores, sanctus Antonius, sanctus Hilarion, sanctus Franciscus, & alij, qui à sapientibus Mundi stulti habiti sunt; sed verè dicere poterant, etiamsi prodigium factus sim multis, tamen tu adiutor meus fortissimus es, quo duce viam angustam perambulabo, & Regno cælorum vim inferam, & tunc apparebit, stultus an sapiens fuerim.

Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam. IX.

Ergo, inquit, quicquid homines de me ſentiant, & dicant, ego opto, vt os meum repleatur laude tua, vt nihil mihi aliud placeat, nihil me delectet, niſi te diligere, & laudare gloriam tuam, & tota die, id eſt, omni tempore decantare magnitudinem tuam. Porrò illi ſoli, & omnes ſimiles ſunt huic ſancto Regi, & Prophetæ, qui verè cogitant, & ſentiunt, ac intima conſideratione penetrant, & perſuadentur, nihil eſſe magnum, nihil admirandum, præter Deum.

X. Ne proijcias me in tempore ſenectutis: cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.

Cùm Dauid perſecutionem Abſalonis pateretur, ſenex erat: ideò memor victoriarum, quas in iuuentute, & in ipſa pueritia obtinuerat, dicit, Ne proijcias me in tempore ſenectutis; id eſt, ne deſeras in hoc vltimo tempore, quem adhuc ſemper iuuiſti. Cùm defecerit iam virtus mea, robur, ac vires meæ debilitatæ ſint, ne derelinquas me, qui auxilio tuo magis egeo, quam alias vnquam eguerim. Poſſunt hæc omnia ſpiritualiter accommodari homini, qui à feruore charitatis, quo aliquando flagrauit, tepeſcere incipit, & tamen cupit in eodem ſtudio perfectionis perſeuerare.

XI. Quia dixerunt inimici mei mihi, & qui cuſtodiebant animam meam conſilium fecerunt in vnum.

XII. Dicentes, Deus dereliquit eum, perſequimini, & comprehendite eum, quia non eſt, qui eripiat.

Hæc ad literam Dauidi conueniunt, aduerſus quem populus Abſalone duce, & Achitophel conſiliario rebellauit, quoniam vidit iam ſenuiſſe, & debilem effectum, atque à Deo deſtitutum eſſe credidit. Quia dixerunt inimici mei mihi, id eſt, de me. Et qui cuſtodiebant animam meam, id eſt, qui antea cuſtodes mei erant, vel conſilio, vel armis, illi conſilium fecerunt in vnum, id eſt, ſimul vniti inter ſe conſultauerunt de perditione mea, dicentes, Deus dereliquit eum. Ad hoc refertur illud, Inimici mei dixerunt mihi, id eſt, dixerunt de me, Deus dereliquit eum: & hoc dixerunt conſultantes ſimul, Perſequimini, & comprehendite eum, quia non eſt qui eripiat. Hoc fuit conſilium Achitophelis, quod non habuit effectum, quia Deus non permiſit. vide lib. 2. Regum cap. 17. Illud, qui cuſtodiebant animam meam, poteſt etiam ſignificare, qui obſeruabant animam meam, vt illam perderent. & hic ſenſus conuenit homini iuſto in tentationibus poſito. Dæmones enim, inimici noſtri, qui perpetuò vigilant, & obſeruant occaſiones nos perdendi, conſilium faciunt inter ſe, tunc maximè, cùm nos à Deo gratia deſtitutos exiſtimant.

XIII. Deus ne elongeris à me, Deus meus in auxilium meum reſpice.

XIV. Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ; operiantur confuſione, & pudore, qui quærunt mala mihi.

Illi

Illi consultant aduersus Dauidem, & ille recurrit ad Deum, qui nullo negocio potest dissipare consilium eorum, vt re ipsa fecit. Deus, inquit, ne elongeris à me, vt illi iactant, te iam fecisse: imò potius in auxilium meum respice, id est, per auxilium tuum mihi propinqua. Illud, respice, in hebræo est, festina; in græco, intende. Fieri potest, vt Septuaginta non legerint, chuscia, id est, festina, sed, chasciob, id est, considera, siue attende; sed tamen sensus est idem, & vna lectio explicat aliam. quod enim hebraica lectio habet, festina, intelligitur per prouidentiam: Deus enim vbique est, neque propriè festinare debet, vt alicubi esse incipiat. Festinare per prouidentiam, idem est, quod attendere, & respicere. Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ, id est, te in auxilium meum festinante, confundantur consiliarij Absalonis, & deficiant in consilijs suis, euanescant, infatuentur, detrahentes animæ meæ, id est, calumniantes me. Operiantur confusione, & pudore qui quærunt mala mihi. Idem alijs verbis repetit. pro verbo, detrahentes mihi; in hebræo est, aduersantes mihi, sed idem est sensus: nam qui calumniantur, sine dubio calumniando aduersantur. S. Augustinus legit, Confundantur, & deficiant, qui committunt animam meam; & sensum esse vult, confundantur, qui committunt cum Deo animam meam, id est, qui faciunt, vt cum Deo contendam, quasi ille iniustè mecum agat, dum tribulationibus me affligit: sed non video vnde eam lectionem acceperit.

חושה
חשב

Ego autem semper sperabo, & adijciam super omnem laudem tuam. XV.

Os meum annunciabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum. XVI.

Illi confundantur, & deficiant: ego autem semper sperabo, magis, ac magis in te confidam, experimento edoctus quanta sit virtus auxilij tui: & semper adijciam laudes ad laudes tuas, pro nouis beneficijs nouos hymnos tibi decantans. Os meum non cessabit annunciare iustitiam tuam, qua punis impios, & tota die, id est, assiduè prædicabo salutare tuum, quo innocentes liberas, & saluas. Sanctus Augustinus quærit hoc loco quomodo posit fieri, vt adijciatur aliquid super omnes laudes Dei. Et respondet omnes laudes, dici perfectam laudem, cui nihil desit: qualis fuisset, si Deus totum genus humanum post lapsum Adami damnare voluisset: fuisset enim ea perfecta laus iustitiæ, cui perfectæ laudi nihil adijci potest, quod ad iustitiam attinet; sed tamen adijci potest noua laus misericordiæ, quia placuit Deo gratis iustificare impios. Cæterum facilius dici potest, Prophetam adijcere velle laudem ad omnes laudes Dei, non ad omnes simpliciter, sed ad omnes, quas ad illud vsque tempus cecinerat.

Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentias XVII.
Domini, Domine memorabor iustitiæ tuæ solius.

Hic sunt duæ difficultates, prior, an illa verba, Quoniam non cognoui literaturam, debeant coniungi cum superiore versiculo, vt coniunguntur in textu

hebraico, an potius cum ſequentibus verbis, vt coniunguntur in græco, & latino. Sed nos exiſtimamus diſtinctionem hebraicam non eſſe attendendam, quando diſcrepat à græca; quoniam diſtinctionem addiderunt in textu hebraico Rabini poſteriores, qui non ſunt vllo modo comparandi cum Septuaginta Senioribus, qui aliter legerunt, & diſtinxerunt. Accedit, quòd hoc loco ſunt quædam ſimiliter cadentia ita poſita in textu hebraico, vt videatur omnino Propheta voluiſſe legi hunc verſiculum, vt nos cum Græcis legimus, non vt alij cum Rabinis legunt. Sic enim ait, Quoniam non cognoui ſopheroth, introibo in gheburoth: ac ſi nos diceremus, quoniam non cognoui literas adibo potentias. Poſterior quæſtio eſt, de nomine literaturæ: nam vox hebraica ſaphar, vnde eſt nomen, ſopheroth, ſignificat ſcribere, narrare, numerare, & alia, ac per hoc nomen, ſopheroth, poteſt ſignificare ſcripturas, numerationes, libros, literas, ſiue literaturas, & ſimilia. Aliqui igitur volunt, vt literatura accipiatur pro, numeratione, & hic ſit ſenſus, Quoniam non cognoui numerationem mirabilium tuorum, id eſt, quoniam non poſſum aſſequi numerum, cùm ſint innumerabilia, introibo, id eſt, ingrediar ad narrandas potentias, ſiue fortitudinem, & vires Domini potentiſsimas, & robuſtiſſimas. Sed hanc expoſitionem probare non poſſum: nam & Septuaginta Interpretes, & S. Hieronymus bene nouerant vim hebraicæ vocis, & tamen non verterunt numerationem, ſed literaturam: neque deerant illis voces græcæ, vel latinæ, quibus numerationem exprimerent, ſi voluiſſent. Alij ſimpliciter dicunt, Dauidem non nouiſſe literaturã, id eſt, doctrinam, quæ literis continetur, quoniã paſtor ouium erat, & ex paſtoritio illo munere aſſumptus fuit ad militiam & ad Regnũ, vt dicitur in Pſal. 77. de poſt fœtantes accepit eũ paſcere Iacob populum ſuũ. Sed huic expoſitioni repugnat, quod ipſe de ſe dicit in Pſal. 118. Super omnes docẽtes me intellexi; & liber Pſalmorũ indicat eum excultum fuiſſe omni doctrina diuina, & humana: quamuis enim paſtor ouium, & poſtea miles eſſet, non tamen ita totus intentus erat paſcendis ouibus, aut bellis gerendis, quin etiam ſtudijs, & contemplationi vacaret. Exiſtimo igitur, Dauidem hoc loco per literaturam, intelligere humanam ſapientiam, & aſtutiam, quali abundabat Achitophel, qui contra ipſum conſilium dederat; & per verbum, cognoui, non accepiſſe ſcientiam ſimpliciter, ſed approbationem, & vſum. Quomodo dicimus, non noui te, & quomodo Apoſtolus dicit, ſe nihil ſcire, niſi Chriſtum, & hunc crucifixum. Itaque ſenſus eſt, non cognoui literaturam, id eſt, non noui ſapientiam huius mundi, non confido in humanis conſilijs, non approbo aſtutiam, & prudentiam ſeculi: ſed introibo in potentias Domini, id eſt, adhærebo penitus omnipotentiæ Dei, in illa confidam, in illa quaſi in arce munitiſſima abſcondar: Et ſic memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius, id eſt, non recordabor humanorum conſiliorum, aut virium mearum, vel amicorum meorum, ſed recordabor, & mente retinebo iuſtitiam tuam, qua ſeruas promiſſa, qua punis impios, qua pios coronas. S. Auguſtinus legit, non cognoui negociationes: veriſimile enim eſt in aliquo græco codice pro, γραμματείας, fuiſſe, πραγματείας, & inde fluxiſſe in latinum aliquem codicem, negotiationes. Fatetur tamen idem S. Auguſtinus in alijs codicibus legi, literaturam: & exponit tam per negociationem, quam per literaturam, confidentiam in operibus factis ex proprijs viribus, quaſi ad iuſtitiam faciendam ſufficiat litera legis ſine gratia, aut negociatio liberi arbitrij ſine adiutorio Dei, & ideò ponderat illud, Memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius, id eſt, non

ספרות
גבורות
ספר
ספרות

meæ

meæ iustitiæ, sed tuæ solius, quam dare soles per gratiam tuam, cùm iustificas impium. Quæ sententia, vt est optima ad ædificationem, ita parum videtur facere ad sensum literalem.

Deus docuisti me à iuuentute mea, & vsque nunc pronunciabo mirabilia tua. XVIII.

Tu, inquit, docuisti me, vt contempta literatura humana, considerem in potentia tua, docuisti autem à iuuentute mea; & secundùm hanc doctrinam eruditus pugnaui cum vrso, & leone, & cum gigante Goliath, inermis adolescens, & victoriam reportaui. Et vsque nunc pronunciabo mirabilia tua, id est, & dum viuam, vsque ad vltimum finem vitæ meæ pronunciabo hæc mirabilia tua, quæ per me fecisti à iuuentute mea.

Et vsque in senectam, & senium Deus ne derelinquas me. XIX.
Donec annunciem brachium tuum generationi omni quæ ventura est. XX.

Et simul rogo, vt vsque ad senectam non derelinquas me, sed mihi semper adsis auxilio tuo, donec annunciem, id est, donec perficiam librum Psalmorum, per quem annunciem brachium tuum, id est, fortitudinem tuam, omni posteritati. per senectam, & senium, idem significari videtur: nam in hebræo est, vsque ad senectutem, & canos: cani enim indicant senectutem. Quomodo autem Dauid dicat, se annunciaturum potentiam Domini omni posteritati, sæpe diximus, quia videlicet præuidebat, Psalmos à se compositos in toto orbe vsque ad consummationem seculi decantandos.

Potentiam tuam, & iustitiam tuam Deus vsque in altissima, quæ fecisti magnalia: Deus quis similis tibi? XXI.

Explicat quid sit brachium, quod se annunciaturum dixit generationi venturæ, & ait, Potentiam tuam, & iustitiam tuam, id est, annunciabo brachium tuum, quod est potentia tua coniuncta cum iustitia tua. Omnipotens Deus est, sed simul iustissimus est: potest quicquid vult, sed nihil iniustè vult. Hæc autem potentia cum iustitia extenditur vsque in altissima magnalia, quæ Deus fecit: non enim Deus potentia sua creauit solùm terram, & maria, & habitantes in eis, sed etiam creauit cælum, & cælos cælorum, & habitantes in eis millia millium Angelorum. Itaque vsque ad hæc altissima magnalia extenditur brachium potentiæ Dei. Neque solùm iustitia Dei punit homines peccatores, qui sunt puluis, & cinis. Sed puniuit etiam altissimos Angelos, quos de cælo ob superbiam præcipitauit in abyssum: proinde brachium diuinæ iustitiæ vsque ad altissima magnalia peruenit, vt exclamare liceat, Domine quis similis tibi? Neque hoc repugnat Scripturæ, quæ dicit, Fecit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam, Gen. 1. Et, scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. 1. Ioan. 3. Nam cùm dicitur, Quis similis tibi, accipitur similitudo pro æqualitate, ac si dictum esset, Quis est similis tibi in potentia, id est, æquè potens, ac tu? Quis est similis tibi in essentia, id est, qui à nullo pendeat, & à quo omnia pendeant, qualis es tu?

Quan-

XXII. Quantas ostendisti mihi tribulationes multas, & malas: & conuersus viuificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me.

XXIII. Multiplicasti magnificentiam tuam, & conuersus consolatus es me.

Consolatur Dauid præsentem calamitatem suam ex eo, quòd alias calamitates, Deo iuuante feliciter euaserit. Quantas, inquit, ostendisti mihi tribulationes, multas, & malas, id est, magnas varietate, & amaritudine, quas pertuli in persecutione Saulis. Et conuersus viuificasti me, cùm penè ad portas mortis peruenissem. Et de abyssis terræ iterum reduxisti me, id est, & de extremis malis, cùm penè ad inferos descendissem, liberasti me. Multiplicasti enim magnificentiam tuam secundùm multitudinem dolorum meorum, & conuersus ad misericordiam, cùm me paternè castigasses; magnificè consolatus es me, cùm ex misero exule Regem beatissimum feceris. Spiritualiter significat hic locus, hominem peccatorem cum Christo resurrexisse à morte peccati, & mirificè consolatum spe vitæ æternæ.

XXIV. Nam, & ego confitebor tibi in vasis Psalmi veritatem tuam Deus, psallam tibi in cithara sanctus Israel.

XXV. Exultabunt labia mea cùm cantauero tibi: & anima mea, quam redemisti.

XXVI. Sed & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam: cùm confusi, & reueriti fuerint, qui quærunt mala mihi.

In fine Psalmi prædicit ipse sibi Propheta Dauid liberationem de manu Absalonis, & pollicetur gratiarum actionem corde, & ore, & instrumentis musicis psalterio, & cithara. Nam & ego, adepta scilicet victoria, confitebor tibi veritatem tuam, id est, laudabo iustitiam tuam, siue fidelitatem tuam, in vasis psalmi, id est, in instrumento psalmi concinendi, quod psalterium vocatur. Addam etiam psallere tibi ò sanctus Israël, in instrumento citharæ. Illud, sanctus Israël, est cognomen Dei, qui vocatur sanctus Israëlis, quoniam sanctificari debeat à populo Israël, sanctificatione cultus, & honoris, & ipse sanctificabat populum Israël sanctificatione gratiæ. Neque solùm per psalterium, & citharam tibi gratias agam, teq. laudabo; sed etiam exultabunt labia mea, id est, os meum iubilabit cùm cantabo tibi; & ipsa anima mea, & vita mea, quam redemisti ab interitu, exultabit tibi, id est, exultans laudabit te. Denique non semel, aut iterum lingua mea laudabit iustitiam tuam; sed tota die, omni tempore meditabitur, id est, exercebit se in decantanda iustitia tua, quando confusi erubuerint omnes inimici mei, qui quærunt nocere mihi. Hæc omnia multo verius conueniunt homini iusto, qui toto corde, & pleno ore, & per totam æternitatem laudabit Deum, cùm in die Iudicij confusi fuerint omnes persecutores eius, & ipse redemptus fuerit, & liberatus ab omni malo corporis, & animæ.

PSALMVS SEPTVAGESIMVS PRIMVS.

Titulus, & Argumentum.

In Salomonem.

HIC Psalmus videtur esse omnium postremus, quamuis non sit collocatus in postremo loco. Scriptus est enim eo tempore, quo Dauid vicinus morti tradidit Regnum Salomoni filio suo. Vnde etiam ad finem huius Psalmi leguntur hæc verba, Defecerunt laudes Dauid filij Iesse. Cur autem non sit positus hic Psalmus in fine libri, fortasse causa fuit, quia visum est ei, qui Psalmorum ordinem disposuit, vt librum concluderent Psalmi, qui solas Dei laudes continent, & incipiunt, & desinunt in vocem, Alleluia, quales hymni continuabuntur post hanc vitam in seculum seculi. Titulus est, In Salomonem, quia occasio scribendi, vel canendi hunc Psalmum fuit, vt bene precaretur Salomoni filio suo, quem in Regni solium extulerat. Et verè primi versiculi satis apposité Salomoni conueniunt. Sed mox à Spiritu sancto eleuata mens, & lingua Prophetæ transtulit sermonem ad Christum, qui per Salomonem significabatur. Fuit enim Salomon apertissima Christi figura; & tria nomina Salomonis, Salomon, id est, pacificus, Ecclesiastes, id est, concionator, & Idida, id est, dilectus Domino; magis propriè Christo conueniunt, quàm Salomoni. Ipse enim est pax nostra, qui reconciliauit mundum Deo; ipse est, Verbum incarnatum ad euangelizandum pauperibus missum; denique ipse est de quo Pater non semel dixit, Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Vide sanctum Augustinum in lib. 17. de ciuit. Dei cap. 8. Describit autem Dauid in hoc Psalmo elegantissimis similitudinibus aduentum Christi, & propagationem Regni eius, necnon rectitudinem gubernationis eius.

EXPLICATIO PSALMI LXXI.

DEus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio I.
Regis.

Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in II.
iudicio.

Hæc est bona precatio, qua precatur Dauid Salomoni filio suo gratiam Dei ad iuste iudicandum. Vir enim sanctus, non precatur filio suo abundantiam auri, & argenti, neque propagationem imperij, vt filij huius seculi facere solent: sed precatur ei gratiam bene fungendi officio suo. Sciebat enim Regem esse propter populum, non populum propter Regem: & ideò illum esse bonum Regem, qui benè regit populum iuste iudicando. Quod ipsum & Salomon filius à Dauide Patre edoctus postulauit a Deo, Reg. 3. cap. 3. Ait igitur, Deus

iudi-

iudicium tuum Regi da, id eſt, da Salomoni Regi recens inſtituto, iudicium tuum, id eſt, iudicium tale, quale eſt tuum, rectum, ſapiens, iuſtum; ſiue gratiam iudicandi, vt tibi placet, vel ſecundùm leges tuas. Et idem repetens addit, & iuſtitiam tuam filio Regis, id eſt, da Salomoni, qui eſt Rex, & filius Regis, iuſtitiam tuam, id eſt, iuſtitiam talem, qualis eſt tua, vt iuſtè iudicet ad imitationem tuam, qui ſemper iuſtiſsimè iudicas. Da, inquam, Salomoni iudicium tuum, & iuſtitiam tuam. Iudicare populum tuum in iuſtitia, id eſt, iuſto iudicio, & pauperes tuos, id eſt, eundem populum tuum in iudicio. Eſt enim hic etiam repetitio eiuſdem ſententiæ. Vocat autem populum Dei, pauperes Dei, quia omnes homines quantumuis diuites eſſe videantur, tamen pauperes Dei ſunt. Egent enim auxilio eius in omnibus rebus, & quicquid habent à Deo habent, non tam donatum, quàm commodatum, vnde & repetere, & auferre ſine vlla iniuria Deus poteſt: & quamuis populi gentium hæc non intelligant, tamen populus Dei intelligere, & profiteri debet. Hic mihi videtur ſenſus literalis: tamen non repugno, quin poſſit etiam hic locus intelligi de auctoritate Regia, & iudiciaria, vt ſenſus ſit, Da Deus Regi à me electo, & filio meo iudiciariam poteſtatem, vt iuſtè iudicet populum tuum. Vel ſi de Chriſto hos etiam primos verſiculos exponere placeat, ſenſus ſit, Da Deus Pater Regi Chriſto filio tuo poteſtatem iudicandi: iuxta illud Ioannis 5. Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio. Porrò inter iudicium & iuſtitiam eſt quidem differentia, quòd iuſtitia eſt virtus, iudicium autem actus eſt iuſtitiæ, tamen hoc loco accipiuntur pro eodẽ, videlicet pro iudicandi poteſtate, vel pro gratia benè iudicandi, vel pro ipſo actuali iudicio. Siquidem, vt obſeruat hoc loco S. Auguſtinus, & confirmat ex alijs locis, in ſingulis ferè verſiculis repetitur bis eadem ſententia: neque ſolùm hoc loco, ſed etiam alibi paſsim accipiuntur pro eodem iudicium, & iuſtiſtia, vt 2. Reg. 8. Faciebat Dauid iudicium, & iuſtitiam omni populo ſuo. & Pſal. 118. Feci iudicium, & iuſtitiam, non calumnientur mihi ſuperbi.

III. Suſcipiant montes pacem populo, & colles iuſtitiam.
IV. Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem.

Hi quoque verſiculi pertinent ad bonam imprecationem Regi Salomoni: quaſi dicat Dauid, Precor Deum, vt regnante filio meo Salomone deſcendant pax, & iuſtitia in omnem terram huius Regni, & ad omnes populos qui habitant in ea: & quia terra illa maxima ex parte in montibus, & collibus ſita erat; ideò dicit, Suſcipiant montes pacem populo, id eſt, deſcendat pax ad omnes montes huius terræ promiſsionis, & ſuſcipiatur ab eis pro populo in eis habitante. & colles huius terræ ſuſcipiant iuſtitiam, quæ eſt cauſa pacis: nam ex iniuſtitia oriuntur bella, & ſeditiones, ex iuſtitia oritur pax. Iſaiæ 32. Erit opus iuſtitiæ pax. Vel per montes intelligi poſſunt homines Regni maiores, & nobiliores; per colles verò viliores, & humiliores: nam cùm maiores inter ſe pacem habent, & communi conſilio Rempublicam gerunt, facilè continent humiliores intra cancellos iuſtitiæ. Itaque ſi montes ſuſcipiant pacem, colles quoque ſuſcipient iuſtitiam. Iudicabit pauperes populi, id eſt, ſi pax & iuſtitia

vigeant,

vigeant in Regno, ita vt pauci admodum inueniantur oppressores aliorum, facilè Rex ipse iudicabit pauperes populi à calumnijs, & oppressionibus paucorum potentiorum, qui in tanta multitudine deesse non possunt. Iudicabit, Rex videlicet, pauperes populi, & iudicio suo saluabit filios pauperum de manu calumniatorum, & ipsos caluminatores humiliabit, deprimet, & confundet.

Et permanebit cum sole & ante lunam in generatione, & generationem. V.

Iam incipit Propheta transitum facere à Salomone ad Christum: dicit enim Salomonem Regem permansurum in Regno quamdiu Sol & Luna permanebunt in cælo, id est, quamdiu tempus durabit. Et quoniam de persona Salomonis hæc dici non possunt, cogit nos Spiritus sanctus, vt hæc intelligamus de Salomone, non per se, sed per Christum, vt sensus sit, Continuabitur Regnum Salomonis per Christum, qui ex progenie eius nascetur vsque ad mundi consummationem. Et permanebit Rex Salomon in filio suo, qui verissimus erit pacificus, & amabilis Domino, cum Sole, id est, quamdiu Sol erit, & ante Lunam, id est, & coram Luna, in generatione, & generationem, id est, vsque ad finem seculi. Hic multa notanda sunt: primo illud, Et permanebit, in hebræo habetur, timebunt te, sed Septuaginta videntur legisse, viaroch, & prolongabit, vitam videlicet, quod est idem cum permanebit, pro, viraucha, & timebunt te. ויארוך ייראוך Solùm enim vna litera mutat locum, & fit lectio, quam habemus; sensus tamen est idem: nam timebunt te, significat, timendum Salomonem, vt Regem à populis, ac per hoc permansurum in Regno. Secundo illud, cum Sole, non solùm significat, permansurum Regem, quamdiu Sol erit, sed permansurum in terris Regnum eius, dum Sol peragit dies, id est, vsque ad mundi consummationem: nam post mundi consummationem, non erit Regnum Christi cum Sole, sed supra Solem, neque Sole vllo modo indigebit. Tertio illud, ante Lunam, in hebræo est, liphne, coram Luna, siue ante faciem Lunæ, quod rectè cohæret לפני cum illo, cum Sole: quasi dicat, permanebit in conspectu Solis, & Lunæ, quamdiu Sol, & Luna dies, noctesq. distinguent: tamen in græco, est πρὸ σελήνης, id est, antequam esset Luna; & hinc colligunt S. Augustinus, Euthymius, & alij, hic significari æternitatem Christi, qui fuit ante Lunam. Cæterum non desunt, qui illud, πρὸ, velint significare ante, id est, coram, vt concordet græca lectio cũ hebraica, præsertim cùm non cohæreat verbum permanebit, cum illo, antequam Luna esset, sed bene cohæreat cum illo, coram Luna. Rectissimè enim dicimus, permanebit coram Luna, sed non nisi absurdè, diceremus, permanebit antequam esset Luna. S. Hieronymus vertit, vltra Lunam, sed fateor me ignorare quid sequutus sit: nam neque vox hebraica, neque græca hoc significat. Quarto, illud, in generatione, & generationem, potest accipi pro æternitate, vt alias notauimus, sed hoc loco accipiendum est propriè pro spacio temporis quo durat sub Sole vicissitudo generationum. Neque hinc sequitur, Christum, aut eius Regnum non permansurum, nisi vsque ad finem generationum, & Mundi consummationem. Solùm enim hic significatur, Christum, & eius Regnum duraturum vsque ad finem seculi, sed non significatur, ibi finem esse habiturum: quomodo intelligimus illud Matth. 28. Ecce ego vobiscum sum vsque ad Mundi consummationem. Hic enim significatur, Christum futurum nobiscum vs-

que ad mundi consummationem per gratiam,& auxilium : sed in æternum futurum per gloriam, & felicitatem. Sic etiam Christus, & eius Regnum permanebit in terris coram Sole, & Luna per temporum vicissitudines, donec Sol, & Luna mouebuntur super terram, & generationes præteribunt, & generationes aduenient. Sed his finitis Christus, & Regnum permanebit supra Solem, & supra Lunam sine vlla varietate in æternum : nam Regni eius nullus erit finis, Daniel 2. & Luc. 1.

VI. Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.

Quia dixerat, Regem Salomonem permansurum vsque ad finem Mundi, & hoc intelligendum erat non in persona propria, sed in filio suo Christo: ideò nunc Propheta describit aduentum Christi, & propagationem, ac proprietates Regni eius. Aduentum Christi ad Iudæos primùm, deinde ad Gentes describit similitudine pluuiæ, velleris, & terræ, iuxta signum liberationis populi datum olim Gedeoni Iud. 6. nam petente Gedeone signum à Deo, factum est, vt vellus in area positum impleretur rore cæli, arëa tota sicca permanente; deinde sequenti nocte arëa tota compluta est, solo vellere in medio arëæ remanente arido. sic igitur descendit primo Christus ad Iudæos per vellus significatos, tota reliqua terra permanente arida, dicente ipso, Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël. Matth. 15. Deinde venit ad gentes per Apostolorum prædicationem, & sic compluta est terra pluuia doctrinæ salutaris, & gratia Baptismi. dicente eodem Domino, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Matth. 26. & solùm vellus remansit aridum, ariditate incredulitatis, vt etiam hodie cernimus. Ita S. Augustinus. Addit S. Bernardus serm. 2. super, Missus est, Christum descendisse sicut pluuiam in vellus, per incarnationem, & sicut stillicidia stillantia super terram, per prædicationem; quia sicut ros cadit de cælo in vellus cum maximo silentio, ita Christus descendit in Virginem, vt lanam purissimam, maximo cum silentio, & cælesti solùm virtute: & sicut stillicidia stillantia super terram magno sonitu guttas demittunt in terram; sic idem Christus venit per prædicationem suam, & Apostolorum cum magno strepitu verborum, & miraculorum.

VII. Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna.

Hic erit primus fructus aduentus Christi, vera iustificatio, & verissima pax cum Deo, & cum omnibus hominibus. Orietur in diebus eius iustitia, id est, cùm venerit Saluator, abolebitur peccatum, & in locum eius adducetur iustitia sempiterna, vt prædixit Daniel cap. 9. Quamuis enim non defuerint ab initio Mundi multi verè iusti, vt Abel, Henoch, Noë, Abraham, & alij; tamen omnes iustificati sunt ex meritis Christi præuisis. Verè enim dixit Angelus Iosepho, Luc. 1. Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum: & hoc est gaudium, quod Angelus euangelizauit Pastoribus, Luc. 2. Quia natus est vobis hodie Saluator. Orietur ergo iustitia in cordibus hominum, per fidem Iesu Christi; & inde sequetur abundantia pacis; quia vera

vera iustitia in charitate consistit, charitatis autem proles est pax, & pax quam mundus dare non potest, sed vera, stabilis, & in tanta copia, vt cælum, & terram repleat. In cuius rei signum nascente Christo quieuerunt bella in toto orbe terrarum sub Augusto Cæsare. Durabit autem hæc iustitia, & pax in terris donec auferatur Luna, id est, durabit iustitia Fidei, & pax conscientiæ, non sine externis persecutionibus, donec tollatur è medio omnis corruptio, & mortalitas, quæ per Lunam significatur: siue donec tollatur Lunæ varietas,& transmutatio: nam post mundi consummationem Luna semper erit plena, & iustitia Fidei mutabitur in iustitiam gloriæ, & pax, non solùm erit in corde, sed & in corpore interior, & exterior, sine vllo hoste. In hebræo, pro, orietur iustitia, habetur, orietur iustus, sed facilè est Septuaginta legisse, zedech, iustitia, non vt nunc legitur, zadich,iustus: sensus tamen est idem: nam cùm oritur iustitia, oritur iustus: neque iustus oriri potest,nisi in eo oriatur iustitia: pro,Donec auferatur Luna, in hebræo est, donec non sit Luna, ex quo tollitur ambiguitas vocis græcæ: nam, vt sanctus Augustinus notauit, vox græca significare potest, Lunam tollendam,vt non sit: &, Lunam extollendam, vt altior sit. Sed vera sententia est, tollendam, vt non sit. Id enim cohæret cum lectione hebraica, & latina. Intelligimus autem, Lunam tollendam, vt non sit qualis nunc est, modo clara,modo obscura, modo magna,modo parua: sed & illa lectio,Donec extollatur Luna, optimum sensum habet, videlicet,donec Ecclesia per Lunam significata, extollatur per resurrectionem, & glorificationem.

צֶדֶק
צַדִּיק

Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. VIII.

Describitur nunc propagatio Regni Christi, quod est ipsa Ecclesia toto orbe diffusa. Videtur autem hic describi terra habitabilis secundùm longitudinem à mari Indico, siue Orientali, vsque ad mare Gaditanum, siue Occidentale: & per latitudinem à flumine Tanai Septentrionali vsque ad fines Aethiopiæ, quæ est vltima prouincia ad Meridiem. Alij existimant per flumen intelligi Eufratem, qui erat vltimus terminos Regni Salomonis. Sed hoc non est probabile, quoniam Regnum Christi non incipit ab Eufrate, neque terminatur ad Eufratem, sed vltra, & citra Eufratem extenditur. Melius S. Augustinus, & Theodoretus per flumen intelligunt Iordanem, in quo dictum est Christo, Hic est Filius meus dilectus: & in quo Baptisma dedicatum est, & circa quem prædicatio Domini, ac per hoc propagatio Regni initium habuit. Itaque secundùm Augustinum illa verba, A flumine vsque ad terminos orbis terrarum; explicant quod antea dictum erat, à mari vsque ad mare: quasi dicat, Dominabitur per totam terram à mari vsque ad mare, quia terra vndique cingitur mari Oceano; id autem fiet, quia à Iordane flumine incipiet prædicatio, & diffundetur per omnes terras vsque ad mare Oceanum, quod vndique terminat orbem terræ,

Coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent. IX.

Nominantur Aethiopes in particulari, vel quia paulò ante dictum erat, à flumine vsque ad terminos orbis terrarum, & secundùm latitudinem ipsi Aethiopes

thiopes sunt in finibus orbis terræ, vt supra diximus, vel quia primus fuit Eunucus Candacis Reginæ Aethiopum, qui ad fidem Christi conuersus est ex ijs, qui extra terram promissionis habitabant. Vel quia Aethiopes, vt nigerrimi corpore, ita feri moribus, longissimè videbantur abesse à cultu veri Dei. Quod autem subditur, Et inimici eius terram lingent, explicatio est verborum superiorum: nam procidere est prosterni vsque ad terram, quod faciunt, qui terram lambere volunt. Itaque significatur humillima subiectio, & adoratio, quæ propriè debetur Deo: & quam deferent Christo inimici eius, id est, infideles, & peccatores conuersi ad Fidem, & pœnitentiam. Et qui noluerint sponte procidere Christo, eumq. piè, & fideliter adorare cogentur in nouissimo die inuiti procidere, & subijci sub scabellum pedum eius.

X. Reges Tharsis, & Insulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent.

Quia dixerat, Christum dominaturum à mari vsque ad mare, id est, per vniuersam terram, quæ mari cingitur: ne putaremus ab eius dominio excludendas insulas, quæ sunt in medio mari, adiungit, Reges Tharsis, & insulæ munera offerent. Quid significet Tharsis, diximus in explicatione Psal. 47. Probabilissima sententia est, ea voce significari Insulas maris orientalis, quæ plurimæ, & maximæ sunt, & vnde tertio quoque anno adferebatur Salomoni maxima copia auri, & aromatum, vt legimus 3. Reg. 10. Sensus igitur est, Reges Tharsis, id est, Insularum orientalium, & ipse etiam Insulæ, id est, populi earum munera preciosa Regi Christo offerent. Adiungit deinde his Regibus, & insulis, Reges Arabum, & Saba, quia hæc sunt loca, vnde eruitur copia rerum preciosarum, auri, argenti, lapidum preciosorum, & omnis generis aromatum. Nam vt legimus loco citato 3. Reg. 10. Regina Saba attulit Salomoni infinitam copiam auri, argenti, lapidum preciosorum, & aromatum. In hebræo est, Reges Scheba, & Seba, quæ solùm differunt, quòd prior habeat, s, durius, nimirum Schim, posterior, s, mollius, samech. Quamuis autem aliqui velint, priorem Sabam hoc loco nominatam significare Aethiopiam, posteriorem, Arabiam: tamen Septuaginta Interpretes, & S. Hieronymus, per priorem intellexerunt Arabiam, per posteriorem ipsam Sabam, quo nomine vtuntur etiam græci, & latini. & nisi ego valde decipior, Saba, per schin, est Arabia felix. Nam etiam paulo post, cùm dicitur, Dabitur ei de auro Arabiæ, in hebræo est, scheba: & Isaiæ 60. cùm dicitur, Omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes; in hebræo est, scheba: Saba autem per samech, latius patet, & significat Arabiam, Madian, & Epha, vt S. Hieronymus indicat in commentario ad caput 60. Isaiæ. Itaque Reges Arabum, & Saba, significat Reges Arabiæ, & totius regionis, quæ dicitur Saba. Atque huius totius regionis Reginam fuisse existimamus Reginam Saba, quæ venit ad Salomonem lib. 3. Reg. cap. 10. Nam dicitur Regina Saba per schin, id est, scheba, & hoc nomine Septuaginta Interpretes, & S. Hieronymus in versione huius Psalmi intelligunt Arabiam. & rursus idem Hieronymus in commentario Isaiæ cap 43. & cap. 60. dicit Reginam Saba fuisse Reginam Saba, quæ scribitur per samech, Isaiæ 60. proinde fuit Regina Arabiæ felicis, & præterea Madian, & Epha, & totius regionis Sabæorum. Neque his repugnat, quod Regina Saba dicitur, Matth. cap. 12. Regina Austri, & venisse à finibus

שְׁבָא סְבָא שְׁבָא שְׁבָא סְבָא שְׁבָא

finibus terræ: nam Arabia felix ad Auſtrum porrigitur, & pertinet ad mare Aethiopicum, & ad zonam torridam: proinde rectiſſimè dicitur Regina Auſtri veniſſe à finibus terræ. Quod autem quidam dicit, Reginam Saba imperaſſe Aegypto, & Aethiopiæ, cuius regia eſt Meroes; neſcio vnde probari poſſit: nam tempore Salomonis regnabat Pharao in Aegypto, cuius filiam Salomon duxit vxorem: non igitur Regina Saba, quæ venit ad Salomonem regnabat in Aegypto. Sed his omiſſis, illud vtilius conſiderandum eſt, munera, quæ Chriſto Regi offerenda ſunt, quæq. illi maximè placent, eſſe aurum charitatis, thus orationis, & myrrham patientiæ, ſiue, eſſe fidem cum inuocatione, ſpem cum deſiderio rerum ſupernarum, charitatem cum fructibus bonorum operum: ex qua charitate fit, vt qui ea flagrant, non difficulter omnes terrenas opes, nec non duros corporis labores, & ipſam vitam Chriſto offerant.

Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes ſeruient ei. XI.

Hæc omnia in Chriſto impleta ſunt in aliquo ſenſu, & in alio ſine dubio implebuntur. Nam ſi intelligantur de adoratione, & ſeruitute fidelium, impleta ſunt per figurã intellectionis: ſcriptura enim tribuit omnibus ea, quæ conueniunt multis. Gen. 6. Omnis caro corruperat viam ſuam: & tamen ibidem dicitur, Noë vir iuſtus, atque perfectus. Matth. 2. Turbatus eſt Herodes, & omnis Hieroſolyma cum illo: & tamen non deerat Simeon iuſtus, & Anna propheti ſſa, & cæteri iuſti, qui non turbati cum Herode, ſed gaudio magno cum Magis affecti ſunt. Sic igitur dicuntur omnes Reges adoraturi Chriſtum, & omnes gentes ei ſeruituræ, quia plurimi Principes cum populis ſuis ad Chriſti cultum, & obſequium conuertendi erant. Sed ſi intelligatur hic locus de adoratione ſiue ſpontanea, ſiue coacta; in die iudicij adimplebitur perfectiſſimè: tunc enim Chriſto curuabitur omne genu. denique ſi intelligatur de poteſtate Chriſti, quam habet in omnes Reges, & populos, vt ſiue ipſi ſciant, ſiue neſciant, & ſiue velint, ſiue nolint, ipſe de ipſis aget quicquid ſibi placet, ac per hoc ſeruient omnes eius voluntati; adimpletur ſemper hæc prophetia: Data enim illi eſt omnis poteſtas in cælo, & in terra. Matth. 28. Et ipſe eſt Princeps Regum terræ. Apocal. 1. Et habet in fœmore ſuo ſcriptum, Rex Regum, & Dominus Dominantium, Apocal. 19.

Quia liberabit pauperem à potente, & pauperem, cui non erat adiutor. XII.

Hæc eſt ratio, cur Reges, & populi ſeruient Chriſto, quia per ipſum liberabuntur à poteſtate Diaboli, à crudeliſſima tyrannide Principis tenebrarum, & transferentur in pacatiſſimum Regnum eius. Per pauperem, intelligitur genus humanum ſpoliatum à Diabolo omnibus bonis ſuis, quibus in ſtatu innocentiæ abundabat: per potentem, intelligitur Diabolus, quem ex aſtuto potentem fecit iniquitas noſtra: ſi enim homo perſuaſioni eius conſentire noluiſſet, nunquam eum Diabolus debellare potuiſſet. Sed poſt peccatum captiuus Diaboli factus eſt homo, & Diabolus potentiam in eum acquiſiuit. Incipit autem homo liberari, cùm incipit cognoſcere paupertatem ſuam, ac per hoc humiliari,

& non in ſe, ſed in Domino confidere. Liberabit ergo pauperem hominem à potente Diabolo, & pauperem cui non erat adiutor, id eſt, quem neque alius homo, neque Angelus, neque vlla creatura poterat adiuuare. In hebræo, pro, à potente, eſt, clamantem, vt ſit adiectiuum pauperis. Sed Septuaginta non lege-
מְשַׁוֵּעַ runt, meſaueag, ſed cum alijs punctis, miſuag, à potente ſiue diuite clamoſo.
מִשּׁוַעַ & hoc eodem modo legit S. Hieronymus qui vertit, à potente.

XIII. Parcet pauperi, & inopi, & animas pauperum ſaluas faciet.

Explicat modum, quo Chriſtus liberabit homines à Diabolo: modus enim erit condonando eis peccata, & reſtituendo gratiam; cùm enim remittuntur peccata, rumpitur catena, quæ captiuos tenebat ſub Diaboli poteſtate. Parcet ergo Rex noſter pauperi, & inopi, id eſt, condonabit delicta agnoſcentibus debita ſua, & confitentibus paupertatem ſuã, ob quam ſoluendo non erant: nec ſolùm ignoſcet peccatis, ſed etiam donabit gratiam, ſiue iuſtitiam, & per hoc animas pauperum ſaluas faciet.

XIV. Ex vſuris, & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram illo.

Homo per originale peccatum debitor factus eſt mortis æternæ. Atque hoc eſt debitum capitale; ſed dum huius debiti ſolutio differtur, iniquus exactor Diabolus exigit vſuras, impellens quotidie ad noua peccata, quæ ſunt pœnę primi peccati; & dum horum peccatorum pœna differtur, vſuræ tranſeunt in ſortem principalem. Ita quo diutius peccator viuit, eo magis debitum creſcit. Chriſtus ergo benigniſſimus Dominus, non ſolùm peccatum originis, quod fuit primum capitale debitum, per gratiam ſuam remittet; ſed etiam ab vſuris, id eſt, ab actualibus peccatis, & ab iniquitate tam duri exactoris redimet. Hoc prædixit etiam Iſaias cap. 9. cùm ait, Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti. S. Auguſtinus, dicit peccati pœnam reddi cum vſura, quia plus peccator reddit, quàm accepit. Homicida occidit carnem proximi; ipſe peribit in corpore, & in anima: fur accipit pecuniam; & perdet vitam æternam: fornicator ſumit modicam, & breuem voluptatem; reddet ſupplicia grauiſſima, & ſempiterna. Et honorabile nomen eorum coram ipſo: hæc eſt cauſa tantæ pietatis Domini, quia nomen iſtorum pauperum fuit honorabile coram Deo. Vbi, &, accipitur pro, quia; & nomen ſignificat naturam humanam creatam ad imaginem Dei: quamuis enim homo per peccatum vilis, & deſpectus valdè factus ſit, tamen natura humana, & nomen hominis, non eſt vile apud Deum, neque deſpicit Deus imaginem ſuam. Et verè incarnatio filij Dei manifeſtè oſtendit, quam precioſa ſit natura humana apud Deum: quod certè deberet omnes homines rapere in amorem Dei, à quo tanti ſe fieri præter omne meritum ſuum intelligunt. In hebræo habetur, Sanguis eorum, pro eo quod nos habemus, Nomen eorum. Sed idem eſt ſenſus; nam Deus magni fecit ſanguinem noſtrum, id eſt, vitam noſtram, quam ideò de interitu redemit; quia precioſum fuit coram eo nomen noſtrum, natura noſtra, genus noſtrum.

Et viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper: tota die benedicent ei. XV.

Quoniam dicens, Redimet animas eorum, insinuauerat mortem Christi, quæ fuit redemptio, & propitiatio pro animabus nostris: addere voluit etiam resurrectionem, & vitam eius æternam; ideò subiunxit, Et viuet, id est, & postea quam per mortem redemerit, iterum viuet. Et dabitur ei de auro Arabiæ, id est, preciosis muneribus coletur: quod autem S. Augustinus legit, Dabitur ei de auro Abrahæ, videtur manifesta corruptio. Et adorabunt de ipso semper, id est, & redempti ab ipso adorabunt Deum verum ex ipsius ritu, doctrina, & institutione vsque ad mundi consummationem, Et tota die, id est, iugiter, & assiduè benedicent ei, hoc est, laudabunt, & glorificabunt eum. In hebræo habetur in numero singulari, ithpallel, orabit. Sed Septuaginta, & S. Hieronymus יִתְפַּלֵּל verterunt in numero multitudinis, orabunt; & omnes tractatores exponunt verbum in numero multitudinis. Quare videndum est, an fortasse in verbo hebraico vna litera in fine, videlicet, vau, desideretur. Quod autem in hebraico, & græco sit verbum, orabunt, in latino, adorabunt, non variat sensum: nam qui orat, adorat, & qui adorant, vt plurimum id faciunt, vt orent: ergo adorabunt, exponendum est, adorantes orabunt, vel, orantes adorabunt. Illud, de ipso, variè exponitur: aliqui enim volunt, de ipso, significare, pro ipso, id est, pro felici progressu ipsius, vel Regni eius. Alij, de ipso, hoc est, pro salute, quæ est ab ipso. Alij, de ipso, id est, per ipsum, orabunt Patrem: sed si præpositio, de, propriè accipienda sit, vt eam accipiendam esse arbitramur, iam diximus, quis nobis sensus esse videatur.

Et erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructus eius: & florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ. XVI.

Hic iam describitur fructus Apostolicæ prædicationis post Christi resurrectionem, & ascensionem in cælum. Sed primùm declaranda est vox firmamentum, pro qua in hebræo est, pissath bar. Rabini, & qui eos sequuntur volunt, פִּסַּת בַּר pissath bar, significare pugillum frumenti, siue quantum vola manus potest capere frumenti, vel etiam placentulam panis: sed non possunt ex Scripturis hanc suam expositionem probare. Sanctus Hieronymus vertit ex hebræo contrariam sententiam, videlicet, memorabile triticum, id est, abundantiam optimi frumenti. & potest confirmari hæc expositio ex cap. 37. Genesis, vbi dicitur, Iacob fecisse Iosepho filio suo vnicè dilecto vestem egregiam variorum colorum: & habetur vox hebræa ex hac eadem radice, vnde hic habemus, pissath; quomo- פִּסַּת פַּס do ergo in eo loco non significatur vestis angusta, aut breuis; sed talaris, & pulcherrima: ita hoc loco significatur frumentum non modicum, quod pugillo, aut vola contineatur, sed abundans, & memorabile, vt S. Hieronymus rectè vertit. Atque huc respexerunt Septuaginta, qui transtulerunt, firmamentum, id est, firmamentum panis, vt dicitur in Psalmo 104. Omne firmamentum panis contriuit. Est enim abundantia frumenti firmamentum familiæ, vt non cogatur mendicare, iuxta illud Gen. 27. Frumento, vino, & oleo stabiliui eum. Per

abundantiam autem frumenti, hoc loco non intelligitur abundantia frumenti corporalis, sed, abundantia Verbi Dei, vt colligitur ex illis verbis, Et florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ; vbi explicatur metaphora superiorum verborum. Hic igitur est sensus huius loci, alioqui valdè obscuri. Erit in terra firmamentum, id est, abundantia frumenti spiritualis, quod est Verbum Dei. In summis montium, id est, etiam in locis ex se sterilibus; valles enim, non montes abundare solent frumento. Superextolletur fructus eius, id est, crescet, & multiplicabitur fructus huius frumenti in terra sati, super Libanum, id est, fructus huius frumenti excrescet supra altitudinem cedrorum Libani, vel supra fructum Libani, qui producit arbores plurimas, & altissimas. Et florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ, id est, & hic fructus frumenti, non consistet in spicis corporalibus, sed in multiplicatione credentium: nam ex ciuitate Dei, quæ est Hierusalem, de qua dictum est ab Isaia cap. 2. De Sion exibit lex, & Verbum Domini de Hierusalem; florebunt, & germinabunt credentes in tanta copia, vt fœnum in terra germinare solet. Et quod ita factum sit docet S. Lucas Act. 6. vbi dicit, Et Verbum Dei crescebat, & multiplicabatur numerus credentium valde. Scio quid Paulus Burgensis ex paraphrasi Chaldaica adferat ad probandum ex hoc loco sacrificium Missæ: sed scio etiam quam multis fabulis Iudaicis paraphrasis illa scateat. Ideò piget, ex lacunis expositionum Iudaicarum haurire, quæ nobis ex purissimis fontibus sacrarum Scripturarum abundant.

XVII. Sit nomen eius benedictum in secula ante Solem permanet nomen eius.

Concludit Psalmum Propheta orando, & laudando futurum Messiam. Sit, inquit, nomen eius benedictum in secula, id est, ab omnibus vbique, & semper benedicatur nomen Christi: quod nomen ante Solem permanet, id est, coram Sole, siue quamdiu Sol erit, permanebit. Conabuntur quidem persecutores illud extinguere, sed non præualebunt. In hebræo non habetur illud, benedictũ, sed simpliciter legitur, Erit nomen eius in secula. & idem alijs verbis repetitur, quamdiu sol erit nomen eius permanebit. Testatur quoque Theodoretus à nullo interprete, id est, neque ab Aquila, neque à Simmacho, neque à Theodotione illud, benedictum, in textu esse positum, neque haberi in Exaplis apud Septuaginta Interpretes: tamen habetur in græcis, & latinis antiquis libris, & legitur in commentarijs Hieronymi, Augustini, & Euthymij. Illud, permanet, seu permanebit, in hebræo est, innon, quod verbum, filiabitur, dici posset, id est, propagabitur: quod satis propriè conuenit nomini Christi, quod per prædicatores propagatur, & propagabitur vsque ad mundi consummationem.

יִנּוֹן.

XVIII. Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ omnes gentes magnificabunt eam.

Hoc desumptum est ex Genesi cap. 22. In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Et explicatur ab Apostolo ad Gal. 3. Non dictum est, inquit, in seminibus, tamquam in multis, sed tamquam in vno, & semini tuo, quod est Christus. Omnes ergo gentes benedicentur à Deo in Christo, id est, nemo benedicetur, nisi in Christo, & in ipso benedicentur, quotquot ex ipso renati fuerint,

rint, & in ipso perseuerauerint. Ipsis enim dicetur in Iudicio, Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi, Matth. 25. Proinde benedictio ista, est iustificatio, & adoptio filiorum per Christum. Sicut autem in ipso benedicentur omnes tribus terræ; sic etiam vicissim omnes gentes magnificabunt, id est, laudabunt, & glorificabunt eum.

Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus. XIX.

Hæc est laus, qua magnificabunt eum omnes gentes: agnoscent enim, & prædicabunt hæc mirabilia, quæ fecit Deus Christus iustificando impios, & eruendo eos de potestate tenebrarum, & transferendo in Regnum suum, ab ipso solo fieri potuisse.

Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum, & replebitur maiestate eius omnis terra: fiat, fiat. XX.

Optat in fine Propheta, vt nomen diuinæ Maiestatis in æternum ab omnibus benedicatur, non in cælo tantùm, vbi semper ab Angelis benedicitur; sed etiam in terra, ita vt repleatur omnis terra gloria Domini; & omnes homines agnoscant, & laudent Dominum. Addit ex magno affectu, fiat, fiat, siue hebraicè, Amen, Amen; verè ita sit, verè ita sit. Atque hic est finis libri secundi secundùm Hebræos.

PSALMVS SEPTVAGESIMVS SECVNDVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus Asaph.

E hoc Titulo diximus aliquid in explicatione Psalmi quadragesiminoni, & in præfatione. Argumentum est exhortatio ad infirmos fideles, vt non scandalizentur, si videant improbos in hoc Mundo florere: quæ adhortatio semper vtilis, sæpè etiam necessaria est; tùm videlicet cùm populus Dei, vel iustus quicunque persecutionem patitur, & iniusti maxima pace, & tranquillitate fruuntur.

EXPLICATIO PSALMI LXXII.

I. QVàm bonus Israel Deus, his qui recto sunt corde!

Explicaturus Dauid tentationem, & scandalum pusillorum, quorum personam in hoc Psalmo induerat; primo iacit fundamentum rectè Fidei, vt intelligamus, neque ipsum, neque illos, quorum personam induerat, circa fidem diuinæ prouidentiæ naufragasse. Quod idem fecit Propheta Hieremias cap. 12. primùm enim ait, Iustus quidem tu es Domine si disputem tecum; deinde hoc fundamento posito, subiungit, Verumtamen iusta loquar ad te: quare via impiorum prosperatur? bene est omnibus, qui præuaricantur, &c. Sic igitur hoc loco Dauid primùm affirmat, Deum bonum esse, ac per hoc iustum; sed bonum vt est, videri bonis, qui sano iudicio præditi sunt; quamuis peruersis peruersus videatur. Ait igitur, non interrogando, sed affirmando, Quàm bonus Israël Deus, his qui recto sunt corde, id est, Per quam bonus est Deus Israëli, Israëlitis, inquam, qui recto sunt corde. In hebræo sic legitur ad verbum, Certè bonus est Deus Israëli his qui puro sunt corde. Itaque Deus, qui in se semper est bonus, rectus, & iustus; est etiam talis Israëlis iudicio, non tamen omnis Israëlis, sed ijs ex Israële, qui purum cor habent, id est, liberum à fumo passionum, vt rectè possint iudicare, siue, ijs, qui recto sunt corde, vt conforme sit rectitudini Dei. distortis enim quod rectum est, distortum esse videtur.

II. Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei.

Incipit nunc exponere tentationem infirmorum, quorum personam, vt diximus, in hoc Psalmo gerit. Boni, inquit, fideles, qui puro, & recto sunt corde, bonum, & iustum Deum esse non dubitant, quicquid illis accidat: sed ego infirmus, & qui cor habeo non vsquequaque purum, & rectum, penè cecidi in dubitationem de iustitia Dei. Hanc enim dubitationem metaphoricè significat motio pedum, & effusio gressuum. Sicut enim qui nutare incipit pedibus, & qui labitur dum ambulat, deficit à firmitate, & stabilitate sua; sic ille, qui agitatur dubitationum tentationibus contrarijs veritati, deficere incipit, & quasi nutat à constantia Fidei. Mei autem, inquit, penè moti sunt pedes, id est, nutare cœpi, non tamen omnino cecidi. Penè effusi sunt gressus mei, id est, labi cœpi, dum ambularem, non tamen rui vsque ad terram: denique significat, se parum abfuisse à lapsu in dubitationem circa iustitiam, & prouidentiam Dei.

III. Quia zelaui super iniquos pacem peccatorum videns.

Aperit causam suæ tentationis, ac dicit esse, quia viderit iniquos, quos puniri à Deo oporteret, frui altissima pace, alijsq. bonis per multis. Illud, zelaui super iniquos, significat, zelo indignationis exarsi super iniquos, id est, aduersus iniquos, quos vidi prosperitate & pace gaudere, quam non merentur.

Quia non est respectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum. IV.

Pergit in explicanda felicitate iniquorũ; ac dicit, eos frui pace, & prosperitate, quoniam tanta sanitate vtuntur, vt de morte non cogitent, quasi semper essent victuri; & si fortè plaga aliqua, siue morbus illis contingat, ea plaga non habet firmamentum, sed continuò euanescit. Illud, non est respectus morti eorum, hunc sensum habere videtur, non respiciunt iniqui in mortẽ suã, neque alij, qui eos vident, in mortem ipsorũ, id est, non videntur vnquam morituri, propter diuturnam, & stabilem sanitatẽ, quã fruuntur. In textu græco legitur, non est abnutio mortis eorum, vel, vt legit S. Augustinus, non est declinatio mortis eorum: quæ verba eundem sensum facere possunt, videlicet, Iniqui non declinant, neque abnuunt mortem, quia de ea non cogitant, confidentes in optima constitutione corporis sui. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, Non cogitant mortem suam: quæ lectio nihil ferè differt à nostra. Alij ex hebræo vertunt, non sunt vincula in morte ipsorum; & potest sensus esse, Non trahuntur iniqui ad mortem vinculis variorum morborum, vt sæpè accidit iustis: Hæc nobis videtur explicatio loci obscurissimi, quia cohæret cum verbis sequentibus: quod enim sequitur, Et firmamentum in plaga eorum; sine dubio requirit repetitionem negantis particulæ initio positæ, vt sit sensus, & non est firmamentum, id est, firmitas, & stabilitas in plaga eorum, quia si qua plaga illis accidit, facillimè curatur.

In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. V.

Ad sanitatem iniquorum, quæ est pax cum morbis, & plagis corporalibus; accedit etiam abundantia omnium rerum, vt non necesse habeant conflictari cũ inopia, fatigatione, litibus, angoribus, alijsq. tribulationibus, quibus flagellantur plerique hominum, qui in sudore vultus sui vescuntur pane suo, & calumnijs potentiorum opprimuntur. Sed rectè admonet S. Bernardus in declamatione sua, qui cum hominibus in hac vita non flagellantur, cum dæmonibus flagellabuntur in gehenna: nam generale est quod dicit Apostolus 2. Timoth. 3. Omnes, qui volunt piè viuere in Christo Iesu persecutiones patientur. & ad Hebr. 12. Quem diligit Deus castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit.

Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate, & impietate sua. VI.

Declarat Propheta, quem fructum producat prosperitas in impijs; superbiam videlicet, & cumulum iniquitatum. Vtuntur enim copia rerum temporalium ad explendas libidines suas, & ad opprimendos debiliores: cùm è contrario viri pij valdè timeant, & humilientur, cùm arridet prosperitas; suspectam enim habent prosperitatem, ne fortè sit merces eorum, & excidant à mercede sempiterna, quam toto corde sitiunt: sed notanda sunt verba. Tenuit, inquit, eos superbia: non enim superbi superbiam tenent, sed tenentur à superbia, quasi vinculo quodam. Nam qui facit peccatum seruus est peccati. Ioan. 8. & vox

hebræa hoc ſonat, Circumdedit eos ſuperbia, velut torques collo alligatus. Et operti ſunt iniquitate, & impietate. Hoc ſignificat, iniquos in proſperitate non habere peccatum ſolùm intus in corde, vt ſæpè habent pauperes, & miſeri, qui corde concupiſcunt furta, adulteria, pompas ſeculi; ſed opere non implent, quod libenter implerent, ſi poſſent; itaque latet intus peccatum eorum. Iniqui autem rebus omnibus abundantes toti cooperti ſunt iniquitate, quia non ſolùm cogitatione, & deſiderio, ſed oculis, manibus, pedibus, lingua, viſu, verbo, & opere peccant.

VII. Prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum, tranſierunt in affectum cordis.

Oſtendit originem iniquitatis natam eſſe ex malo vſu rerum temporalium abundanter illis à Deo conceſſarum: quoniam enim non diſpenſarunt diuitias magis egentibus, vt par erat; ſed ipſi ſibi omnia retinuerunt, inde pingues effecti, velut tauri, aut equi indomiti pauperes oppreſſerunt. Pulchrè notat S. Auguſtinus, in pauperibus ex macie prodire iniquitatem, in diuitibus ex adipe: pauperes enim interrogati cur furentur, reſpondent, ob inopiam rerum neceſſariarum: diuites interrogati, cur alienum agrum inuadant, reſpondent, ſi tamen reſpondere dignantur, quia multos habent agros vicinos, quibus hunc etiam adiungi congruum eſt. Sic Achab Rex, 3. Regum 21. abſtulit vineam Naboth, non quòd ipſe vineis indigeret, ſed quia vicina erat palatio ſuo. Porrò abundantiam eſſe cauſam iniquitatum, quando non fiunt inde eleemoſynæ pauperibus, docet Ezechiel cap. 16. Hæc fuit, inquit, iniquitas Sodomæ, id eſt, occaſio, ſiue cauſa iniquitatis grauiſſimæ, ob quam igne de cælo conſumpta fuit, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & ocium ipſius, & filiarum eius, & manum egeno, & pauperi non porrigebant: & eleuatæ ſunt, & fecerunt abominationes coram me, & abſtuli eas. In hebræo non legitur, iniquitas, ſed oculus: & hunc ſenſum eſſe volunt hebræi, Prodijt quaſi ex adipe oculus eorum, id eſt, ex nimia pinguedine, oculus eorum prominebat, quaſi exire vellet.
עין Sed Septuaginta Interpretes viri doctiſſimi non legerunt, ain, quod ſignificat
עון oculum, ſed, auon, quod ſignificat, iniquitatem. Facilè autem fuit vitio librariorum mutari vau in iod, cùm non differant, niſi quòd vna litera eſt paulo longior, quàm altera. Quod ſequitur, Tranſierunt in affectum cordis, difficile admodum eſt: nam in hebræo ſecundùm verſionem S. Hieronymi pro, affectu, ponitur, cogitatio; ſecundùm alios, pictura: in græco eſt, diſpoſitio, & ſic legit S. Auguſtinus. Aliqui tollunt præpoſitionem, in, & legunt tranſierunt affectum, ſiue cogitationem cordis; & ſenſum eſſe volunt, iniquos tranſgreſſos eſſe, quo ad abundantiam bonorum temporalium, ipſum deſiderium, & cogitationem ſuam, id eſt, plus accepiſſe, quàm deſiderarent, vel cogitarent. quæ expoſitio non placet: experientia enim docet, iniquos amatores Mundi, non ſatiari rebus temporalibus, nec fieri poſſe, vt habeant plus, quàm deſiderent, cùm res temporales ſint modicæ, & cito finiantur; & deſiderium humanum vaſtiſſimum ſit, nec ſatiari poſſit, niſi ſummo, & infinito bono, vt dicit S. Auguſtinus lib. 1. Conf. c. 1. Adde quod præpoſitio, in, non debet tolli cum habeatur in textibus omnibus græcis, & latinis. Exiſtimo igitur, tranſire in affectum cordis, eſſe, tranſmutari & conuerti in carnales paſſiones, & effici hominem totum carnalem, & animalem:

malem : quod alijs verbis dicitur ad Rom. 1. Tradidit eos Deus in desideria cordis sui. & infra, Tradidit eos in passiones ignominiæ. & ad hanc expositionem accommodari possunt omnes lectiones : nam affectus, & cogitatio coniunctissimæ sunt, & pro eodem accipiuntur. Nihil enim homo desiderat, nisi quod cogitat, & cognoscit. Sed significantius est nomen picturæ, quam dicunt periti linguæ hebraicæ propriè significare vocem, maschioth, quàm nomen cogi- מַשְׂכִּיּוֹת
tationis ; quia Mundi amatores, non desiderant quod verum bonum, & pulchrũ est, sed quod ipsi sibi pingunt, & fingunt in corde suo peruerso bonum, & pulchrum esse. Adulter enim, qui summo affectu diligit adulteram, & eam rebus omnibus anteponit, etiam æternæ felicitati, non id facit, quia reuera illa sit res pulcherrima, & preciosissima ; sed quia ita ipse iudicat, & talem sibi ipse eam in corde pingit, & fingit. Itaque transierunt iniqui abundantes rerum temporalium in affectum, & cogitationem, & picturas cordis sui; quia conuersi sunt, & transformati in concupiscentias & figmenta cordis sui : quò etiam referri potest vox græca διάθεσις, id est, dispositio, nam tales effecti sunt, qualis est dispositio cordis ipsorum, id est, toti carnales.

Cogitauerunt, & locuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelso locuti sunt. VIII.

Pergit in explicanda peruersitate iniquorum abundantium rebus temporalibus, ac dicit, eos cogitasse apud se iniquitatem aduersus Deum, & homines, & non timuisse eam palam etiam prædicare, irridendo Dei maiestatem, & qui illum colunt. Illud, cogitauerunt, S. Hieronymus vertit, irriserunt. & potest fieri, vt vox hebraica, mik, vtrunque significet ; nam raro hoc verbum occurrit מִיק
in sacris libris. Fortasse etiam significat, irridendo in corde suo cogitasse nequitiam, quam postea loquendo propalauerunt. Quam autem audacter locuti sint nequitiam, explicat Propheta, dicens, Iniquitatem in excelso locuti sunt, id est, iniquitatem, siue blasphemiam iniquissimam in excelso loco positi palam, & apertè locuti sunt. Illud enim, in excelso, hebraicè est, de excelso, siue ex excelso : proinde sensus est, istos iniquos diuites in sublimi locatos, vt superbiam eorum decebat, de excelso illo loco blasphemiam protulisse : sed hæc clariora erunt in versu sequenti.

Posuerunt in cælum os suum, & lingua eorum transiuit in terra. IX.

Hæc est nequitia impiorum. Posuerunt in cælum, id est, supra cælum, os suum, non timentes Deum, & Angelos blasphemare. Et lingua eorum transiuit in terra, id est, & lingua eorum perambulauit (vt sonat vox hebraica) in terra detrahens cultoribus Dei, eosq. irridens, quasi vana sit spes eorum.

Ideò conuertetur populus meus hic, & dies pleni inuenientur in eis. X.

Et dixerunt quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso? XI.

Reuer-

Reuertitur Propheta in persona infirmorum in Fide, ad explicandam tentationem, & scandalum ipsorum ex felicitate, qua fruuntur peccatores. Ideò, inquit, conuertetur populus meus hic, id est, propter tanta scelera, & tantam felicitatem iniquorum populus meus, qui est populus fidelis, & timens Deum, conuertetur hic, id est, conuertet se ad considerandã hæc. Et dies pleni inuenientur in eis, id est, considerando inueniet, verè felices esse impios, ita vt etiam diutissimè viuant, & impleant dies suos peruenientes ad vltimam senectutem. Et dixerunt, Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso? id est, & titubantes in fide dixerunt, Quomodo potest fieri, vt Deus hæc sciat, & permittat? est ne scientia in Deo excelso? an potius hæc ignorat, vel non considerat? Hanc existimo veriorem esse huius loci explicationem. Theodoretus enim docet verba versiculi decimi dicta esse per parentesim in consolationem populi iusti, & verba versiculi vndecimi, esse verba iniquorum, qui posuerunt os suum in cælum. Quam expositionem non reprobo, sed priorem, vt faciliorem, & magis connexam cum sequentibus & præcedentibus præfero. In hebræo non habetur, populus meus, sed, populus eius, videlicet Dei. Sensus est idem, sed lectio nostra est clarior, & credibile est Septuaginta Interpretes non legisse, עַמּוֹ עַמִּי ammo, populus eius, sed, ammi, populus meus. Facilè enim fuit librarijs errorem committere in scribendo vau, pro, iod, quæ sunt literæ similes; sic etiam in hebræo non habetur nunc, dies pleni, sed vel, vt S. Hieronymus vertit, quis plenus, vel vt alij legunt, aquæ pleni, supple calicis. Sed Septuaginta Interpretes non erant tam imperiti, vt per aquas intelligerent, & verterent, dies: מִי ergo necesse est dicere, eos non habuisse in suis codicibus, mi, id est, quis; ne- מֵי יְמֵי que, me, id est, aquæ, sed, ieme, id est, dies. Neque mirum est, si tam longo tractu temporis exciderit vna litera, quæ minima est omnium literarum. Illud est verum, legendum esse ex hebræo, dies plenitudinis potius, quam, dies pleni: sed dies plenitudinis, significat dies plenissimos, vel plenos, vt verterunt Septuaginta.

XII. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias.

XIII. Et dixi ergo sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas.

XIV. Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.

Aperit causam dubitationis, an Deus sciat quæ aguntur in terris: & loquitur in persona infirmorum, quasi vnus esset ex illis, vt facilius eorum infirmitati medeatur. Ecce, inquit, ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias, id est, hæc ratio est, cur incipiam dubitare de prouidentia Dei; quia peccatores, qui flagellari deberent, abundantes sunt in seculo, & obtinent diuitias magnas. Et dixi apud me ista considerans, Ergo sine causa iustificaui cor meum, id est, frustra cor meum purum à peccatis seruare studui, & frustra laui manus meas cum innocentibus, innocenter operans, & viuens: frustra, inquam, quoniam Deus non benefacit iustis, sed peccatoribus: imò non solùm Deus

Deus non benefacit iustis, sed eos affligi patitur. Ego enim, qui iustitiæ studeo, fui flagellatus tota die, id est, semper in tribulationibus versor. Et castigatio mea in matutinis, id est, summo mane incipit vexatio, & tribulatio mea, non differtur saltem ad tempus, vt vel modicum requiescam. Hæc est sententia horum versiculorum: sed verba consideremus. Illud, abundantes in seculo, in hebræo significat propriè pacem, & quietem habentes, ac per hoc abundantes sanitate, robore, amicis, & similibus rebus. Illud, obtinuerunt diuitias, poterat etiam verti, multiplicauerunt, & coaceruarunt substantiam: quo declaratur id quod nos legimus, obtinuerunt diuitias: nam qui multiplicant diuitias, illi verè eas obtinent, id est, tenent ne dilabantur; tenuis enim substantia facilè euanescit. Illud, iustificaui cor meum, in hebræo est, purificaui cor meum, id est, maculas peccatorum tersi per pœnitentiam, vel mundum, & iustum conseruaui. Illud, laui inter innocentes manus meas, significat, vnum ex innocentibus me probaui, vt verè innocens eram opere, & purus corde. Nam lotio manuum signum erat innocentiæ, cùm quærebatur reus homicidij, vt legimus Deuteron. 21. ex quo etiam Pilatus lauit manus coram populo, Matth. 27. vt se innocentem demostraret in passione Christi.

Si dicebam, narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobaui. XV.

Incipit adhibere medicinam infirmis. Exposuit hactenus eorum querelas, & causam scandali, quod patiebantur ex prosperitate impiorum, & aduersitatibus piorum: nunc quasi compunctus & pœnitens ait, Si dicebam, narrabo sic, id est, si dicebã apud me, narrabo, id est, pergam narrare prosperitates impiorum, quasi iniustas, & hãc iniustitiam in Deum referre. Ecce nationem filiorum tuorum reprobaui, id est, hoc ipso reprobaui, & damnaui omnes filios Dei, Abraham, Isaac, Iacob, Mosem, & cæteros. Omnes enim confitebantur, habere Deum prouidentiã rerum humanarum, & iusto iudicio peccatoribus interdum dare prosperitates, & iustis afflictiones. Vel, reprobaui, & damnaui omnes filios Dei, quasi insipientes, qui frustra iustitiæ studeãt. Vel denique, reprobaui omnes fiiios Dei, quia iudicaui eos omnes à Deo derelictos esse: quæ omnia falsa sunt, & reprehensione dignissima. Atque hæc est prima ratio, qua persuadet Propheta infirmis, vt non dubitent de prouidentia Dei, ne videlicet contrarij sint omnibus filijs Dei, sanctis videlicet Patriarchis, & Prophetis, neve illos insipientes fuisse credant, aut à Deo derelictos. Vox hebræa, bagadti, pro qua habemus, reprobaui, significat, spernere, relinquere, deficere, præuaricari, fidem fallere. Itaque S. Hieronymus vertit, generationem filiorum tuorum reliqui, id est, ab eis defeci. S. Augustinus legit, non concinui, dissonui, id est, non coueni in sententia cum filijs Dei. In eundem sensum exponendum est, reprobaui, id est, spreui eos, neque fidem eis seruaui, quam debebam. בָּגַדְתִּי

Existimabam vt cognoscerem hoc labor est ante me. XVI.
Donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum. XVII.

Ad primam illam rationem addit secundam petitam à difficultate huius quæ-

stionis,

ſtionis, quæ deterrere deberet homines, ne prompti eſſent ad reprehendenda quæ non intelligunt. Exiſtimabam, inquit, vt cognoſcerem hoc, id eſt, reputabam mecum, & cogitando inueſtigabam, vt ad huius rei cognitionem peruenirem: ſed labor magnus, & difficultas mihi obijciebatur, donec intrarem in ſanctuarium Dei, & per orationem à Deo lumen obtinerem: & eo lumine ad nouiſſima iniquorum abundantium adſpicerem. nam ex nouiſſimis, id eſt, ex diuino iudicio, quod poſt mortem impios manet, manifeſtè declarabitur, illos non fuiſſe verè felices. Illud, exiſtimabam, vt cognoſcerem hoc, obſcurum eſt ex ambiguitate verbi, exiſtimabam: nam hoc loco non ſignificat opinabar, vel arbitrabar, ſed reputabam, ſiue diſcutiendo iudicabam, quomodo dicimus, ex præteri-
חָשַׁב tis futura exiſtimare poſſumus. Verbum hebræum, chaſab, quod hoc loco habetur, ſignificat cogitare, exiſtimare, reputare, & S. Hieronymus vertit, cogitaui, vt intelligerem hoc, id eſt, cogitaui apud me diſcutiens quæſtionem iſtam, vt eius ſolutionem inuenirem. Illud, labor eſt ante me, in hebræo habetur, labor in oculis meis hoc, id eſt, dum inquiro notitiam huius rei, opponitur oculis mentis meæ labor penetrandi, quaſi murus quidam impenetrabilis. Illud, intelligam in nouiſsimis eorum; vel ſignificat, intelligam ſolutionem quæſtionis in nouiſsimis eorum, id eſt, conſiderando nouiſsima eorum cognoſcam, Deum habere prouidentiam rerum humanarum: vel ſignificat, intelligam nouiſsima eorum, id eſt, conſiderando vitam eorum perueniam ad intelligendum exitum, & vltimum finem ipſorum; & inde colligam quæſtionis ſolutionem.

XVIII. Verumtamen propter dolos poſuiſti eis, deiecisti eos, dum alleuarentur.

Hic iam Propheta oſtendit, ex nouiſſimis intelligi poſſe iniquos abundantes in ſeculo non eſſe felices, & Deum iuſtum eſſe Iudicem. Sed quia lectio noſtra, quæ fideliter ex græco translata eſt, multum diſſentire videtur ab hebraica, quod ad verba, licet in ſenſu conueniant, vtramque explicemus. Verumtamen, inquit, propter dolos poſuiſti eis, ſubintellige dolos, aut mala, vt addunt aliqui textus græci, id eſt, propter dolos, quibus vſi ſunt erga proximos ſuos illi iniuſti, vt multiplicarent diuitias; tu Domine ſecundùm prouidentiam tuam feciſti, vt ipſi doli ipſorum verterentur ipſis in dolos longe maiores: nam dum per dolos lucrati ſunt pecunias, aut agros, aut veſtes; per eoſdem dolos imprudentes ipſi iacturam fecerunt æternæ vitæ. Et deieciſti eos, dum alleuarentur, id eſt, & dum extollerentur ad honores, & dignitates, per eas deiecti ſunt in præcipitium mortis æternæ, iuſto iudicio tuo. Hebraica lectio, quæ eſt apud S. Hieronymum, ſic habet, Verumtamen in lubrico poſuiſti eos, deieciſti eos in interitum, id eſt, dum iniuſtis dediſti magnas diuitias, poſuiſti eos in loco, vnde facilè labi poſſent in interitum, & quia non ſciuerunt in lubrico cautè ambulare, lapſi ſunt iuſto iudicio tuo in interitum. Vtraque lectio congruit cum Apoſtoli ſententia in epiſt. 1. ad Timoth. cap. 6. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli, in deſideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt hominem in interitum, & perditionem. Quod ſi velimus concordare lectionem latinam cum hebraica; ſciendum eſt, propter dolos, in hebraico eſſe,
בַּחֲלָקוֹת bachalacoth, quæ vox non ſignificat propriè, propter dolos, neque, in lubrico, ſed ſignificat in rebus lenibus, politis, blandis, quales ſunt lapides valde politi,

ſpecu-

specula, & similia: nam calach, est diuidere, lenire, &c. Itaque potuisset verti hic locus, In blanditijs, vel propter blanditias, quales sunt doli, & insidiæ decipientium, & hûc respexerunt Septuaginta Interpretes. potuit etiam verti, in lubrico loco, quia locus lubricus, blandus, & lenis est; & hanc significationem secutus est S. Hieronymus. Illud autem, dum alleuarentur, non difficulter inuenitur in textu hebraico. Nam vox illa, massuoth, si scribatur cum scin, habente punctum in sinistro cornu, deriuabitur à verbo, nasa, quod eleuare significat, & hûc respexerunt Septuaginta Interpretes: si verò scribatur cum scin, habente punctum in dextro cornu, deriuabitur à verbo, nascia, quod significat desolare, & hanc lectionem secutus est S. Hieronymus. חָלַק מַשּׂוּאוֹת נָשָׂא מַשּׁוּאוֹת נָשָׁא

Quomodo facti sunt in desolationem? subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam. XIX.

Declarat quod obscurè dixerat, & admirans celerem ruinam iniquorum, quorum felicitas vix exorta arescit; vix apparuit, & euanescit; Quomodo, inquit, facti sunt in desolationem subito? id est, quomodo, qui videbantur rebus omnibus abundare, repente facti sunt instar ciuitatis desolatæ, vbi præter ruinas nihil cernitur? defecerunt, qui videbantur in æternum super terram victuri? perierunt propter iniquitatem suam. Illud, subito, in hebræo, græcoq. textu coniungitur cum verbis, Facti sunt in desolationem; & sic etiam legunt S. Augustinus, & Euthymius. Dicuntur autem iniqui subito perijsse, quia prosperitas eorum breuissima est, si cum futura æternitate pœnarum comparetur. Videtur quidem prosperitas eorum diuturna esse dum permanet; sed cum finem acceperit, tunc sentietur, quàm breuis & momentanea fuerit. Illud, propter iniquitatem suam, S. Hieronymus vertit ex hebræo, Quasi non sint, id est, ad nihilum redacti sunt. Alij vertunt ab horroribus, vel terroribus. Sed vox illa, ballahoth, obscuræ significationis est, & in tanta varietate versionum, sua remanere debet Septuaginta Interpretibus auctoritas. בַּלָּהוֹת

Velut somnium surgentium Domine, in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. XX.

Comparat Propheta eleganti similitudine prosperitatem iniquorum somnio. Somnium non est res vera, sed apparens: qui somniat se diuitem esse, cùm euigilat, intelligit, se delusum inani spectro fuisse. Sic omnes iniqui abundantes in seculo, felices sibi esse videntur, sed cùm transierit nox huius seculi, intelligent verè se felices non fuisse, & tunc imago ipsorum, id est, imaginaria eorum felicitas ad nihilum redigetur; quia in ciuitate Dei, vbi vera, & sempiterna felicitas est, nullum locum habebit felicitas ista imaginaria, & momentanea, quæ in auro, & argento; in famulis & equis; in palatijs & hortis; in honoribus, & dignitatibus; in conuiuijs & luxuria posita est. hæc enim omnia peribunt, & amatores suos infelicissimos reddent. Ideò rectissimè admonet Apostolus Paulus, vt qui habent bona huius Mundi, tamquam non habentes sint, non de ijs glorientur, non in illis confidant, quia præterit figura huius mundi. 1. Corinth. 7. Velut somnium, inquit, surgentium, quod euigilando euanescit; sic tu Domine in ciuitate tua, quæ in nouissimo demonstrabitur, &

ape-

aperietur, imaginem impiorum, id eſt, imaginariam eorum felicitatem ad nihilum rediges; vmbratilis enim felicitas euaneſcet, cùm vera felicitas apparebit. Iuſtè, inquit S. Auguſtinus, Deus in ciuitate ſua cæleſti imaginem iniquorum ad nihilum rediget, qui in ciuitate ſua terrena imaginem Dei ad nihilum redigere ſategerunt.

XXI. Quia inflammatum eſt cor meum, & renes mei commuta-
ti ſunt, & ego ad nihilum redactus ſum, & neſciui.
XXII. Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.
XXIII. Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua de-
duxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me.

Exponit nunc Propheta, vnde nouerit ſolutionem quæſtionis, & apud Deum multum profecerit. Quia inflammatum eſt cor meum. Cauſalis iſta vox, quia, non reddit rationem ſuperiorum, ſed inferiorum, quæ habentur verſiculo 23. Tenuiſti manum dexteram meam. Quia, inquit, inflammatum eſt cor meum, in Deum videlicet, & renes mei commutati ſunt, id eſt, affectio mea carnalis mutata eſt in ſpiritualem. Et ego ad nihilum redactus ſum, & neſciui, id eſt, humiliatus ſum, & ignorantiam meam confeſſus ſum. Imò vt inſipiens iumentum factus ſum apud te, id eſt, obedire tibi ſine contradictione conſtitui, & onus quodcunque portare decreui, more iumenti. Et ego ſemper tecum, id eſt, à fide, & charitate tua non recedam: propter has omnes virtutes meas, quæ dona tua ſunt, tenuiſti manum dexteram meam, ne fortè tentatio illa grauiſſima me aberrare faceret à te. Et in voluntate tua, id eſt, ſecundùm beneplacitum tuum deduxiſti me per viam rectam, & cum gloria ſuſcepiſti me in ciuitatem tuam, nunc quidem in ſpe, ſuſcepturus poſtea in re. Illud, inflammatum eſt cor meum, aliqui exponunt in deteriorem partem, id eſt, exarſit indignatione cor meum; & ſic etiam illud, ad nihilum redactus ſum, & neſciui: exponunt de peccato, & ignorantia Dauidis; vt etiam illud, vt iumentum factus ſum; exponunt de ſtultitia eiuſdem, quòd more brutorum non intellexerit myſteria diuina: ſed nos in bonam partem cum S. Hieronymo, qui hæc omnia tribuit Chriſto, & ex parte cum S. Auguſtino, interpretati ſumus, non præiudicantes aliorum commentarijs, ſi fortè lectoribus magis arrideant. Quod attinet ad verba, S. Hieronymus ex hebræo vertit, Quia contractum eſt cor meum; nos cum græcis legimus, inflammatum eſt: & veriſimile eſt Septuaginta Interpretes, non
יִתְחַמֵּץ habuiſſe in ſuis codicibus hebraicis, itchamez, ſed, itchamem, vltima litera
יִתְחַמֵּם immutata, hoc enim ſignificat calefactum eſt. Illud, renes mei commutati ſunt. S. Hieronymus ex hebræo vertit, Lumbi mei velut ignis fumigans, quia
אֶשְׁתּוֹנַן fortaſſe deriuauit vocem, eſtonan, ab, es, quod ſignificat ignem. Sed eadem
אֵשׁ vox, eſtonan, rectius deriuatur à verbo, ſcianah, quod eſt mutare, & ſignificat commutati ſunt, vt Septuaginta Interpretes reddiderunt. Illud, & ego ad ni-
שָׁנָה hilum redactus ſum, ex hebræo vertit S. Hieronymus, Et ego inſipiens. & verè in hebræo non eſt niſi vna vox trium literarum, baar, pro tribus illis vocibus,
בַּעַר ad nihilum redactus ſum. Significat autem, baar, inſipientem, quaſi iumentum. proinde illud, ad nihilum redactus ſum, videtur exponendum, ad nihilum ſa-

pientiæ

pientiæ redactus sum, quasi iumentum factus sum ex homine, ac per hoc nihil hominis in me remansit: & videtur explicatio hæc confirmari per sequentia, & nesciui, &, vt iumentum factus sum: quæ omnia dicuntur à Dauide ex profunda humilitate, qua se coram Deo insipientissimum esse iudicabat: quare non repugnat hæc expositio accommodata ad verba hebraica, cum ea quam supra tradidimus ex simplici lectione latina, & græca.

Quid enim mihi est in cælo: & à te quid volui super terram? XXIV.

Quia dixerat, cum gloria suscepisti me; oculo cordis in gloriam illam defixo ita raptus à spiritu est, vt iam omnia creata despiciat. Quid mihi, inquit, est in cælo? quid pulchri, quid pretiosi est, quod appetam in cælo? aut à te quid volui super terram? quid pulchri, quid pretiosi est, quod appetam, & à te expetam super terram? quasi dicat, Nihil creatum inuenio, quod mihi satisfaciat, nihil in quo cor meum penitus acquiescat, neque in cælo, neque in terra. In hebræo legitur, mi, non, ma, id est, quis mihi est in cælo, non, quid mihi est in cælo. Sed cùm Septuaginta Interpretes, & ipse etiam S. Hieronymus verterint, quid; omnino retinenda est nostra lectio, ac dicendum in antiquis codicibus fuisse, ma, non, mi. Quod autem in hebræo sequitur, & tecum non volui super terram. hunc sensum facit, nihil mihi est in cælo quod cupiam, super terram autem non volui quicquam etiam tecum, quia te solùm habere desidero. Sensus igitur idem est, etiam si verba diuersa sint.

ומִי מַה

מַה מִי

Defecit caro mea, & cor meum: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. XXV.

Reddit rationem, cur nihil cupiat præter Deum, quia vbicumque posuerit cor suum, aut carnem suam, putrescent, & deficient, nisi quieuerint in Deo. Defecit, inquit, caro mea, & cor meum, si quando per amorem ea collocaui in creatis rebus, putruerunt, & corrupta sunt. Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. In hebræo est petra cordis mei, & pars mea Deus in æternum, id est, Deus solus est petra, in qua quiescit securè cor meum, vt neque cadere, neque deficere possit, ipse est centrum omnium desideriorum meorum: ipse est pars mea, portio mea, hæreditas mea, id totum quod prætendere possum in æternum: habeant alij partes alias, siue aurum, & argentum; siue delicias carnis; siue superba palatia; siue Regna & Imperia; mihi Deus sufficit in hac vita, & in futura.

Quia ecce qui elongant se à te peribunt: perdidisti omnes, qui fornicantur abs te. XXVI.

Rectè elegit consistere in Deo, petra sua: quoniam omnes, qui per iniquitatem separantur à Deo, peribunt omnino: quo modo perit corpus, cùm separatur à spiritu; & ruit ædificium, cùm subducitur fundamentum. Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te: non solùm pereunt, qui auertuntur à Deo, quia carent hoc ipso gratia Dei, quæ dat vitam animæ: sed etiam quia Deus zelotes est,

& ani-

& animas sibi primus desponsauit: & ideò grauissimè punit morte sempiterna eos, qui fornicantur à Sponso tam bono, & tam potente.

XXVII. Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.

XXVIII. Vt annunciem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

Concludit Psalmum dicens, Mihi adhærere Deo bonum est, id est, viderint alij quid eis bonum sit, mihi certè bonum est, vtile, iucundum, honorificum, adhærere Deo: & quoniam adhærere per amplexum in hac vita non datur; bonum mihi nunc est ponere in Domino Deo spem meam, id est, adhærere per spem, & in spe perfectæ adhæsionis interim gaudere. Vt annunciem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion, id est, vt per hanc adhæsionem ad Deũ, liberatus ab omni cupiditate terrena, totus occuper in laudibus eius, idq. in portis filiæ Sion, coram multitudine fidelium, vt multos erudiam, quàm sit inane, & noxium adhærere temporalibus bonis, & quam bonum adhærere Deo, & ponere in Domino Deo spem suam. Illud, omnes prædicationes, in hebræo est, omnia opera tua: ex quo intelligimus, sensum esse, vt annunciem prædicationem operum tuorum, siue, vt prædicem omnia opera, iustitiæ, & misericordiæ tuæ, vnde, & tu lauderis, & populus erudiatur. Illud, in portis filiæ Sion; non est in hebræo, proinde, vel excidit, vt quædam alia, vel hùc translatum est ex Psalmo nono vers. 14. vbi habetur, Vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

PSAL-

PSALMVS SEPTVAGESIMVS TERTIVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

Intellectus Aſaph.

IN hoc Pſalmo prædicitur, & deploratur deſolatio Hieroſolymæ: & ideò dicitur in titulo, Intellectus, ſiue, vt alij vertunt, eruditio Aſaph; vt admoneantur Iudæi diligenter cogitare, & intelligere quæ in hoc Pſalmo de ipſis dicuntur. Quæſtio eſt inter expoſitores, an Pſalmus intelligi debeat de perſecutione Nabuchodonoſor, an Antiochi, an Titi, & Veſpaſiani, an Diocletiani & Maximiani, an Antichriſti: nam his omnibus perſecutionibus aliquo modo verba Pſalmi applicari poſſe videntur. Sed verior ſententia omnibus conſideratis videtur eorum, qui hunc Pſalmum exponunt de perſecutione Antiochi illuſtris, de quo agitur in libris Machabæorum: aliæ enim aliorum ſententiæ non videntur commodè ſuſtineri poſſe. Nam tempore captiuitatis Babylonicæ non deerant Prophetæ: & tamen hic dicitur, Iam non eſt Propheta. Tempore Diocletiani non fuit populus Chriſtianus repulſus à Deo, & derelictus in finem; ſed contra multis miraculis illuſtratus, & propagatus. quod idem dici poteſt de tempore Antichriſti: eminebit enim tunc Eccleſia in fortiſſimis Martyribus ſuis. hic autem dicitur, Vt quid Deus repuliſti in finem? In tempus Titi, & Veſpaſiani omnia conuenire videntur: nam tunc nulli amplius erant Prophetæ in Iſraël, & templum incenſum fuit; & facta eſt deſolatio, quæ durabit vſque in finem, & ideò hanc expoſitionem amplexi ſunt S. Auguſtinus, Theodoretus, & Euthymius. Sed verba huius Pſalmi non conueniunt Iudæis perfidis, qui non erant oues paſcuæ Dei, neque verè confitebantur Domino; ſed erant inimici, & rebelles: & tamen in hoc Pſalmo dicitur, Iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcuæ tuæ. & infra, Ne tradas beſtijs animas confitentium tibi, & animas pauperum tuorum, ne obliuiſcaris in finem: neque Eccleſia frequentaret hunc Pſalmum, ſi contineret voces infidelium Iudæorum. quare improbabilis eſt expoſitio Theodoreti, & Euthymij, qui verba Pſalmi tribuunt populo Iudaico. Sanctus autem Auguſtinus aliqua tribuit Apoſtolis, aliqua Iudæis, alia alijs. Itaque ſi quis vniformem explicationem velit, & liberam ab omni ſcrupulo, eligat ſententiam, quæ totum Pſalmum ad literam exponit de perſecutione Antiochi.

EXPLICATIO PSALMI LXXIII.

VT quid Deus repuliſti in finem? iratus eſt furor tuus ſu- I.
per oues paſcuæ tuæ.

Deplorat ſanctus Propheta in perſona populi Iudaici vniuerſalem illam calamitatem, qua totus populus Iudaicus miſerrimè oppreſſus fuit à gentilibus ſub

Antiocho Rege, qui dictus est Epiphanes. Vt quid, inquit, tu Deus repulisti, supple, populum, in finem, id est, in æternum, & generaliter, quasi non amplius curaturus eum, aut pro populo tuo habiturus. Iratus est furor tuus, id est, accensus est furor tuus, super oues pascuæ tuæ, id est, contra populum tuum, quem singulari prouidentia regere solebas, vt Pastor proprias oues pascit, & regit. Illud, repulisti in finem; non significat re vera Deum, fixo decreto, repulisse in æternum populum suum; sed populum dubitasse, ne forte reiectus esset in finem; & ideò lamentando dixisse, Vt quid repulisti in finem, id est, quare ita te geris, vt videaris repulisse in finem. Nam versu 20. cùm dicitur in eodem Psalmo, Animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem; satis apparet, non fuisse certum, an essent repellendi in finem. Illud autem, Iratus est furor tuus; in hebræo eleganti metaphora dicitur, Fumauit nasus tuus, quam metaphoram rectè explicauerunt Septuaginta Interpretes.

II. Memor esto congregationis tuæ quam possedisti ab initio.

Orat idem populus Deum, vt non repellat in finem, adducens pro argumento, quod olim, id est, in egressu de Aegypto, ipse idem Deus populum Iudaicum congregauerit in formam populi, dans eis magistratus, & leges, & iudicia: quasi dicat, non videri bonum vt Deus dispergat, & abijciat eum populum, quem ipse congregauit, & cui formam Reipublicæ tribuit. Memor, inquit, esto congregationis tuæ, id est, populi à te congregati, quem possedisti ab initio, id est, qui nullum habuit Regem, & Dominum ante te, sed tu primus ab initio cōgregationis tuæ in vnam quasi Rēpublicam, eum possedisti, vt Rex, & Dominus eius. Posset etiam illud, ab initio, referri ad Abraham, qui fuit Pater hebræorū: vel ad Seth, qui cœpit inuocare nomen Domini, & cuius filij dicebantur filij Dei ad distinctionem filiorum Cain, qui erant filij huius seculi. Sed congregatio, siue Synagoga propriè initium habuit sub Mose, vt dictum est.

III. Redemisti virgam hæreditatis tuæ, mons Sion, in quo habitasti in eo.

Hoc est alterum argumentum, quo probatur, æquum esse, vt Deus non repellat popolum suum: quia non solùm primus congregauit, & possedit eum; sed etiam in Regnum exaltauit, eijciens Chananæos ex terra promissionis, & dans eam populo suo. Redemisti virgam hæreditatis tuæ, id est, acquisiuisti bellando sceptrum Regni terræ promissionis, & propriè redemisti eijciendo iniustos possessores ab ea terra, quam promiseras Abrahæ, & nepotibus eius, filijs Israël. Dicitur autem, Virga hæreditatis Domini; quia sceptrum illud, & Regnum terræ promissionis acquisiuit Deus pro hæreditate sua, id est, pro populo suo peculiari, quem vt propriam hæreditatem, possessionem, & partem sibi vendicabat. Alij tamen volunt hac parte versiculi significari, redemptum fuisse populum à seruitute Aegyptiaca, & per virgam hæreditatis suæ, intelligi sceptrum Regni in populum Iudaicum, quem Deus in hæreditatem sibi elegerat. Non desunt, qui per, virgam hæreditatis, accipiant virgam dimensoriam, qua distinguebantur possessiones. Sed veteres, Augustinus, Theodoretus, & Euthymius, per virgam, nihil aliud nisi sceptrum Regium intelligi voluerunt. Illud,

Mons

Mons Sion, in quo habitaſti in eo; poteſt referri tum ad virgam, tum ad hæreditatem. Itaque ſenſus erit, Mons Sion eſt virga, quam redemiſti, id eſt, Mons Sion eſt Regnum, ſiue caput Regni tui, in quo habitaſti, vt Rex in Regia ciuitate ſua. Vel, Mons Sion eſt Regnum, ſiue caput Regni tui, in quo habitaſti, vt Rex in Regno. prior ſenſus confirmatur ex Pſal. 109. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion; poſterior ex Pſal. 2. Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius.

Leua manus tuas in ſuperbias eorum in finem: quanta ma- IV.
lignatus eſt inimicus in ſancto!

Propter cauſas iam dictas orat populus Dei, vt Deus conuertat manum ſuam in hoſtes populi ſui, & confundat ſuperbiam eorum in perpetuum, vt non audeant vltra erigere ſe contra ſeruos Dei. Fuiſſe autem Regem Antiochum ſuperbiſſimum, teſtatur liber primus Machabæorum cap. 1. Et intrauit, inquit, in ſanctificationem cum ſuperbia. & paulo poſt, Et locutus eſt, inquit, cum ſuperbia magna. Quod attinet ad verba, S. Hieronymus ex hebræo vertit, Sublimitas pedum tuorum diſſipata eſt vſque ad finem. Et ſenſus eſſe videtur, quod arca Dei, vel ſanctuarium, in quo tamquam in ſcabello excelſi ſolij ſtabant pedes Dei, diſſipatum fuerit ab inimicis; & verba hebraica eum ſenſum ferre poſſunt. Sed rectè etiam verterunt Septuaginta, vnde noſtra lectio tranſlata eſt. Nam vox, harima, ſignificat eleua & etiam ſublimitas; vox, peamecha, ſignificat, הֲרִימָה pedes tuos, vel pedum tuorum. Septuaginta verò tranſtulerunt, manus tuas, magis ad ſenſum quàm ad verba reſpicientes. פְעָמֶיךָ Et ſemper idem ſenſus eſt, ſiue dicamus, eleua pedes tuos, & conterere ſuperbiam eorum, ſiue eleua manum tuam, & deprime ſuperbiam eorum. Vox, lemaſuoth, ſi ſcribatur per ſcin שׂ, ſignificat לְמַשֻּׁאוֹת ad diſſipationes, & ſic legit S. Hieronymus; ſi ſcribatur per ſin שׁ, ſignificat, ſuperbias, & eleuationes, & ſic legunt Septuaginta Interpretes. ſequitur, Quanta malignatus eſt inimicus in ſancto. Vbi redditur ratio, cur iuſtum ſit, vt Deus comprimat ſuperbiam inimici, quoniam multa mala fecit in ſanctuario Dei: quæ conueniunt aptiſsimè Regi Antiocho, qui, vt legimus 1. Machab. 1. Spoliauit, & profanauit ſanctuarium Dei, quod hoc loco ſanctum appellatur. In hebræo eſt, omne malum fecit inimicus in ſanctuario. Sed Septuaginta expreſſerunt hunc ſenſum per admirationem, Quanta malignatus eſt, id eſt, quanta mala fecit inimicus in ſancto! id eſt, in Sanctuario.

Et gloriati ſunt, qui oderunt te, in medio ſolemnitatis tuæ. V.

Ex hoc loco præcipuè deducunt aliqui, Pſalmum hunc eſſe intelligendum de Tito, & Veſpaſiano, quoniam obſidere cœperunt Hieruſalem in ſollemnitate paſchali: ſicut enim Iudæi Chriſtum occiderunt in Paſchate, ſic & ipſi occiſi ſunt in Paſchate. Sed hæc ratio non conuincit, tum quia non conſtat de qua ſollemnitate loquatur hoc loco Dauid, nam multæ erant Iudæorum ſollemnitates: tum quia vox hebraica, mohad, non ſolùm ſignificat tempus ſo- מוֹעֵד lemne, ſed etiam locum ſacrum, imò etiam pactum, vt Sanctus Hieronymus vertit. Denique Titus, & Veſpaſianus non oderunt Deum Iudæorum, quem non nouerant, ſed oderunt Iudæos factioſos, & rebelles, & ſine dubio non euerterunt Hieruſalem propter odium Dei, ſed propter odium Iu-

dæorum; quod idem dici poteſt de Rege Babylonis. Antiochus autem Deum Iudæorum oderat, & cerimonias legis, & conabatur omnes Iudæos peruertere, & inducere ad cultum idolorum, vt legimus 1. Machab. 1. Itaque de Antiocho, & militibus eius propriè dicitur, Et gloriati ſunt, rugitu,& fremitu planè barbaro, vt ſonat vox hebraica. Qui oderunt te, id eſt, qui oderunt ſacra tua,& cerimonias legis tuæ; idq; in medio ſollemnitatis tuæ, id eſt, ingreſsi templum, & ſanctuarium tuum, dum ſacra ſollemnia peragerentur, ibi gloriati ſunt, & fremuerunt (vt vertit S. Hieronymus) quaſi victores capta præda.

VI. Poſuerunt ſigna ſua ſigna, &(non cognouerunt) ſicut in exitu ſuper ſummum.

Clarius hæc omnia vertit S. Hieronymus. Poſuerunt, inquit, ſigna ſua in trophæum, manifeſta in introitu deſuper, id eſt, poſuerunt vexilla ſua, quaſi trophæa manifeſta, in ſuprema parte portarum, vel turrium ciuitatis, vnde intratur in vrbem. Illud, non cognouerunt; legendum eſt per parenteſim, & in hebræo caret particula negante, & poſitum eſt ſecundùm formam participij, vt S. Hieronymus vertit. Sed Septuaginta Interpretes in libris ſuis hebraicis inuenerunt negationem, & mutatis punctis, ac vna litera tranſpoſita, pro, iuadag, legerunt, iadegu, cognouerunt, & addita negatione, non cognouerunt. Significat autem, non cognouerunt; hoſtes Dei non cognouiſſe quid facerent cùm ciuitatem, & templum Dei omnipotentis ita prophanarent. Illud autem, quaſi in exitu; in hebræo eſt, in introitu, ſed exitus, & introitus idem ſunt, nam vnde intratur, inde etiam exitur. Aduerbium, ſicut, non eſt in hebræo, ſed additum eſt ab interpretibus declarandi cauſa: verè enim ſigna non ſunt poſita in exitu, ſiue in introitu, ſed quaſi in exitu, id eſt, quaſi in portis ipſis, id eſt, in locis publicis & notiſſimis.

[margin: יוֹדֵעַ — יָדְעוּ]

VII. Quaſi in ſilua lignorum ſecuribus exciderunt ianuas eius in idipſum, in ſecuri, & aſcia deiecerunt eam.

Pergit explicare mala, quæ fecerunt hoſtes in Hieruſalem, ac dicit, eos euertiſſe portas eius quaſi in ſilua lignorum verſarentur, ſecuribus exciderunt ianuas eius, videlicet ciuitatis Hieruſalem in idipſum, id eſt, omnes ſimul, vno animo, vno conatu. In ſecuri, & aſcia deiecerunt eam, videlicet ipſam Hieruſalem. Id autem fecit Antiochus, qui deiecit portas, & muros Hieruſalem. Illud, exciderunt, in hebræo eſt, veat, quod S. Hieronymus vertit, & nunc; Septuaginta Interpretes verterunt, exciderunt: ſed niſi aliquid addatur, vel mutetur, vox illa non ſignificat, exciderunt, neque, & nunc. Itaque confitendum eſt aliquid erroris eſſe in textu hebraico, qui vitio librariorum irrepſerit. Et quidem qui vertunt, & nunc, addant vnam literam, & faciant, veatta, & nunc. Qui vertendum exiſtimant, exciderunt, cum Septuaginta Interpretibus non conueniunt inter ſe; ſed alij legunt, hathathu, alij, pattu, alij aliter, quæ ſunt valde diuerſa ab illa voce, quæ eſt in textu hebraico: proinde exiſtimarem poſſe legi, hauat, tranſponendo ſolùm primam literam in ſecundum locum. Significat enim, hauat, inuertere, ſiue euertere, & peruertere. & ſenſus erit, Quaſi in ſilua lignorum euertit, hoſtis videlicet, ianuas eius in idipſum, id eſt, ſimul & coniunctim.

[margin: וְעֵת — וְעַתָּה — התתו — פתו — עִוֵּת]

Incen-

Incenderunt igni ſanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui. VIII.

Hic vnicus locus videtur impedire, quominus Pſalmus intelligatur de perſecutione Antiochi, cui alioqui reliqua omnia aptiſſimè conueniunt. Sed meo iudicio hic locus non impedit: quamuis enim tempore Nabuchodonoſor, & tempore Titi totum templum crematum, & euerſum fuerit, quod factum non eſt ſub Antiocho: tamen tempore Antiochi portæ templi exuſtæ fuerunt: ſic enim legimus 1. Machab. 4. Et viderunt Machabæi ſanctificationem deſertam, & altare prophanatum, & portas exuſtas, & in atrijs virgulta nata ſicut in ſaltu, vel in montibus, & paſtophoria diruta. & paulò poſt loquens Scriptura de renouatione templi; Dedicauerunt, inquit, portas, & impoſuerunt ianuas. Illud igitur, incenderunt igni ſanctuarium; poteſt intelligi de parte, non de toto: & videtur id ſatis apertè colligi ex ſequentibus: nam ſi totum ſanctuarium concremaſſent, non diceret Dauid in altera parte verſiculi, In terra polluerunt tabernaculum nominis tui: quod enim crematum fuiſſet, pollui non potuiſſet. Incenderunt ergo portas, & ipſum templum, ſeu tabernaculum polluerunt, ponentes in eo idolum abominationis, & ſacrificantes idolis, vt dicitur 1. Machab. 1. Adde etiam quod in hebræo ad verbum dicitur, Poſuerunt ignem in ſanctuarium: quæ verba non ſignificant totum ſanctuarium fuiſſe exuſtum, ſed aliquid eius: quid autem ſanctuarij ex igne applicato conſumptum fuerit; declaratur, (vt diximus 1. Machab. 4.) vbi dicuntur portæ fuiſſe exuſtæ, & à Machabæis reparatæ. Ait igitur, Incenderunt igni ſanctuarium tuum, id eſt, hoſtes noſtri tempore Antiochi iniecerunt ignem in ſanctuarium, & portis eius exuſtis polluerunt idem ſanctuarium, quod eſt habitaculum nomini tuo dicatum: polluerunt autem in terra, id eſt, polluerunt ſanctuarium, quod habes in terra; quia cæleſte tabernaculum polluere non potuerunt. Aliqui exiſtimant, polluere tabernaculum in terra, eſſe, deijcere tabernaculum in terram, id eſt, funditus deſtruere: ſed neque S. Hieronymus ex hebræo vertit, in terram, ſed, in terra: & vox hebræa, chalal, non ſignificat deijcere, ſiue euertere, ſed polluere, & contaminare, vt græci, latiniq. verterunt. חִלֵּל

Dixerunt in corde ſuo cognatio eorum ſimul, Quieſcere faciamus omnes dies feſtos Dei à terra. IX.

Hæc propriè conuenire videntur paganis, qui tempore Antiochi conati ſunt totis viribus delere religionem veri Dei, vt patet ex lib. 1. Machab. 1. Dixerunt, inquit, in corde ſuo, id eſt, decreuerunt apud ſe tota natio Gentilium, qui Antiocho ſeruiebant, dicentes, Quieſcere faciamus omnes dies feſtos Dei à terra, id eſt, contaminemus ſanctuarium, repleamus omnia idolis, tollamus omnia ſigna religionis, & hoc modo quieſcent, id eſt, deficient, & ceſſabunt omnes ſollemnitates Dei in terra Iſraël. Quod attinet ad verba, S. Hieronymus in epiſt. ad Suniam, & Fretellam, teſtatur, ſe vertiſſe ex græco, vt habet noſtra editio, Quieſcere faciamus omnes dies feſtos Dei à terra; quamuis non ignoraret in hebræo eſſe, Incenderunt omnes dies feſtos Dei à terra; & in exaplis Origenis, verſionem Septuaginta habere, Incendamus omnes dies feſtos Dei à terra: & monet has varias lectiones notandas fuiſſe ad marginem; ſed antiquam

lectionem non debuiſſe mutari. Itaque conſtat ex verbis S.Hieronymi, vnam lectionem græcam fuiſſe καταπαύσωμεν, quieſcere faciamus: aliam autem κατακαύσωμεν, incendamus: ſed quoniam Septuaginta Interpretes per vocem hebraicam, moad, non intellexerunt ſynagogas, vt nunc recentiores intelligunt, ſed dies feſtos ἑορτάς; probabiliſſimum eſt eos non vertiſſe, incendamus (vt ſonat vox hebraica) ſed, quieſcere faciamus, vt verbum conueniret cum nomine; non enim dies feſti propriè incendi poſſunt, ſed ceſſare, & tolli poſſunt: ac per hoc Septuaginta Interpretes non reddiderunt verbum, ſed ſenſum, explicantes metaphoram verbi hebraici: neque improbabile eſt, lectionem græcam poſtea fuiſſe mutatam, vt cum voce hebraica conſentiret. At in exaplis erat, incendamus: & illa erat puriſſima lectio Septuaginta Interpretum. Reſpondeo, in exaplis, vt plurimum fuiſſe lectionem puriſſimam: ſed non eſt neceſſe, vt vbique eſſet puriſſima: certè Eccleſia antiqua, & moderna magis probauit aliam lectionem; & S.Hieronymus apertè dicit, ſe vertiſſe ex editione Septuaginta, Quieſcere faciamus: & ſic monet eſſe pſallendum, vt Septuaginta tranſtulerunt.

מועד

X. Signa noſtra non vidimus, iam non eſt Propheta, & nos non cognoſcet amplius.

Ponit nunc verba populi fidelis in tanta afflictione penè deſperantis de auxilio Dei. Et propriè conueniunt hæc in tempora Antiochi, quando & miracula antiqua, & Prophetarum oracula defecerant, vt videretur Deus non amplius cognoſcere populum ſuum. quod de Babylonica captiuitate dici non poteſt, cùm eo tempore eſſet Hieremias in Hieruſalem; & Daniel, & Ezechiel in Babylone. Neque poſſum probare quod aliqui dicunt, verba huius Pſalmi, non dici à populo Iudaico, ſed à Gentilibus. hæc enim eſt nimis dura expoſitio. At, inquies, Dan.3. dicunt tres pueri, Et non eſt in tempore hoc Princeps, & Dux, & Propheta: igitur in captiuitate etiam Babylonica, non erat Propheta, ac per hoc de illa captiuitate poſſunt intelligi hæc verba, Iam non eſt Propheta. Reſpondeo, antequam Hieruſalem euerteretur à Nabuchodonoſor, tempore Regis Ioacim, non fuiſſe in Babylone vllum Prophetam, & de illo tempore, & loco poſſe intelligi verba trium puerorum: ſed eodem tempore erat in Hieruſalem Hieremias Propheta, & poſt captam, & euerſam Hieruſalem, toto tempore captiuitatis fuerunt in captiuitate Babylonica Daniel, & Ezechiel Prophetæ: Ezechiel enim cœpit prophetare anno quinto captiuitatis Ioachim Regis, qui fuit annus ſextus ante euerſionem Hieroſolymæ, & perſeuerauit prophetare vſque ad annum viceſimumquintum captiuitatis, vt dicitur Ezechiel 40. Daniel autem Propheta fuit in Babylone ab anno primo Nabuchodonoſor, vſque ad annum primum Cyri, id eſt, toto tempore captiuitatis, vt dicitur Dan. 1. & prophetare cœpit adhuc adoleſcens; ſucceſſerunt autem Danieli Aggæus, & Zacharias prophetæ. Porrò Pſalmus præſens cùm dicit, Iam non eſt propheta; loquitur de tempore poſt Hieruſalem vaſtatam, & templum prophanatum, ac per hoc non loquitur de captiuitate Babylonica, in qua nunquam defuerunt Prophetæ poſt ciuitatem vaſtatam, & templum incenſum: ſed de perſecutione Antiochi, quo tempore defecerunt omnino Prophetæ.

Vſque-

Vſquequo Deus improperabit inimicus ? irritat aduerſarius nomen tuum in finem. XI.

Pergit populus Dei exorare Dei clementiam, vt memor populi ſui conuertat iram in aduerſarios, qui improperabant Deo infirmitatem, quaſi non valeret ſaluare populum ſuum. Hæc videntur dici de Nicanore, qui ſuperbè irridebat populum Dei, & irritabat nomen Domini, vt dicitur lib. 1. Machab. cap. 7. Et de ipſo Rege Antiocho, & Rege Demetrio, & Ducibus eorum inimicis Dei, & populi ſui, vt cognoſci poteſt, ex 1. & 2. lib. Machabæorum.

Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de medio ſinu tuo in finem ? XII.

Orauerat populus Deum, vt iraſceretur in hoſtes ſuos : nunc orat, vt complectatur populum ſuum, vt antea faciebat, & non excludat à ſinu ſuo paterno filios ſuos. Vt quid, inquit, auertis manum tuam, ſiniſtram videlicet, & dexteram tuam de medio ſinu tuo, vt videlicet ſinas nos cadere à ſinu tuo, vel non complectaris in ſinu tuo, in finem, id eſt, in perpetuum : qui enim complectitur aliquem, admouet vtramque manum ad ſinum ; qui reijcit, vel non vult complecti, manus à ſinu remouet. hæc mihi videtur literalis expoſitio. Alij exiſtimant, auertere manum à ſinu, ſignificare, non velle bona, quæ ſunt in ſinu, communicare cum alijs, intelligentes per ſinum Dei, theſaurum bonorum omnium, qui eſt apud Deum. Omitto aliam expoſitionem, quod auertere manum à ſinu, ſit manus poſt tergum conuertere, in ſignum negantis auxilium. Pro, in finem, in hebræo eſt, calle, quam vocem S. Hieronymus vertit, conſumens : ſed poteſt optimè verti perfectè, & abſolutè, quod eſt idem cum, in finem, præſertim ſi deducatur à verbo, calal, quod eſt perficere. vnde, calla, ſponſa, quia perfecta omni decore, & ornatu eſſe ſolet. כלה כלל כַּלָּה

Deus autem Rex noſter ante ſecula, operatus eſt ſalutem in medio terræ. XIII.

Communis expoſitio literalis eſt, in hoc verſu, & quinque ſequentibus explicari potentiam, quam olim Deus oſtendit tum in liberatione filiorum Iſraël de Aegypto, tum in creatione mundi; vt oſtendat, poſſe Deum, ſi velit, liberare eoſdem filios Iſraël à præſenti calamitate. Deus, inquit, Rex noſter a ſeculo, id eſt, Deus Rex noſter, qui eſt ante ſecula Deus, operatus eſt ſalutem, Iudæorum videlicet, in medio terræ, id eſt, in terra promiſſionis, in quam eos introduxit, ex captiuitate Pharaonica. Illud, ante ſecula, coniungit quidam auctor cum verbo, operatus eſt ſalutem : ſed repugnant omnes codices hebræi, græci, & latini. Omnes enim diſtinctionem ponunt poſt vocem, ſecula : neque intelligi poteſt quomodo Deus ante ſecula operatus ſit ſalutem in medio terræ, cùm terra non fuerit ante ſecula : neque teſtimonium, quod ille adducit ex Iſaia pro ipſo facit : aliud enim eſt à ſeculo, quod habetur in Iſaia, aliud, ante ſecula, quod hic habetur. Multo aptius Sanctus Auguſtinus coniungit cum voce Deus, vt ſenſus ſit, Rex noſter, qui eſt ante ſecula Deus. Illud, in medio terræ, exponunt nonnulli, publicè, & palam, quod

non improbo. Sed etiam verum est, Palæstinam esse in medio terræ olim notæ, & habitabilis: nam est in finibus Asiæ, Africæ, & Europæ; vt verè dici possit esse in medio Asiæ, Africæ, & Europæ. Vnde etiam opus Redemptionis operatus est Saluator noster in medio terræ, vt commodissimè deferretur eius prædicatio ad omnes tres partes orbis terrarum.

XIV. Tu confirmasti in virtute tua mare, contribulasti capita draconum in aquis.

Explicat, quomodo Deus operatus sit salutem Iudæorum, & ait, Tu Deus confirmasti mare in virtute tua, id est, potentia tua fecisti, vt mare rubrum firmissimè quasi murus consisteret, dum transirent per medium eius diuina virtute siccatum filij Israël. Et eadem potentia obruisti in aquis eiusdem maris, ad locum suum reuocatis, capita Aegyptiorum, qui instar draconum filios Israël insequebantur. In hebræo habetur, Dissipasti, siue rupisti, & diuisisti in virtute tua mare: sed Septuaginta Interpretes docere voluerunt, mare rubrum ita diuisum, & disruptum fuisse, vt firmissimè diuisum maneret dum transiret populus Dei, quasi dicerent, Tu diuisum mare confirmasti. Illud, contribulasti, est in hebræo, contriuisti, siue confregisti: sed Septuaginta Interpretes explicauerunt metaphoram: qui enim suffocantur in aquis, non propriè pereunt ex contritione capitis: quod ergo hebraicè dictum est, Contriuisti capita draconum, id est, interemisti draconem; Septuaginta dixerunt, Contribulasti capita draconum, id est, mortifera tribulatione affecisti capita draconum.

XV. Tu confregisti capita draconis, dedisti eum escam populis Aethiopum.

Hunc versum propriè ad Pharaonem referunt ferè omnes expositores: nam in hebræo, non est idem nomen draconis in hoc versu, & in superiore. In hoc enim versiculo est, Leuiatan, qui draco maximus, & princeps draconum marinorum est. Illud autem, Dedisti eum escam populis Aethiopum, significat secundùm aliquos, Regnum Aegypti post submersionem Pharaonis datum fuisse in prædam Aethiopibus: secundùm alios, ipsum Pharaonem, & capita eius, id est, Principes eius mortuos, & ad littus eiectos fuisse spoliatos ab Arabibus, qui in Scriptura Aethiopes dicuntur. Denique secundùm alios, ipsum Pharaonem mortuum, & in littore expositum factum esse escam coruis, qui à nigrore dicuntur populi Aethiopum. Non multum refert quid propriè his verbis significetur, dum constet explicari pœnam de Pharaone sumptam.

XVI. Tu dirupisti fontes, & torrentes, tu siccasti fluuios Ethan.

Hic iam describitur potentia Dei, qua paulò post in deserto ex petra excitauit fontem, & riuum aquæ instar fluminis: & deinde siccauit Iordanem, vt populus transiret in terram sibi promissam. Tu dirupisti fontes, id est, dirupta petra fecisti scaturire fontes, & torrentes. Tu siccasti fluuios Ethan, id est, siccasti
איתן flumen Iordanis, quod flumen maximum est. Hethan enim, fortem significat, vnde S. Hieronymus vertit, flumina fortia. Sed Interpretes cæteri relinquere maluerunt ipsam vocem hebraicam non interpretatam.

Tuus

Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram, & solem. XVII.

Transit ad potentiam, quam Deus in creatione monstrauit: & quoniam creatio in summa complectitur duas partes principales, cælum, & terram, iuxta illud, In principio creauit Deus cælum, & terram: de his duabus partibus tantùm loquitur. Tuus, inquit, est dies, & tua est nox; & reddens rationem addit, tu fabricatus es auroram, & solem, id est, tu fecisti initio lucem, similem auroræ, deinde quarto die fecisti Solem, vt distingueret dies, & noctes. In hebræo non est nomen auroræ, sed nomen luminis, siue lucis, vt etiam in græco textu. Et quidem multi per lumen hoc, intelligunt Lunam, vt sensus sit, Tu fecisti Lunam & Solem: & quoniam hic videbatur inuersus ordo, correxerunt aliqui & fecerunt, Solem, & Lunam, & sic legit S. Augustinus: sed Interpres noster rectissimè vertit Auroram, & Solem: quoniam explicare voluit, lucem, quam Deus initio creauit, non fuisse Solis, neque Lunæ, sed simplicem lucem, quæ præcedebat Solis creationem, quasi quædam aurora mundi.

Tu fecisti omnes terminos terræ, æstatem, & ver tu plasmasti ea. XVIII.

Attigit creationem cæli mentione facta lucis, & Solis: nunc attingit creationem terræ, dicens, Tu fecisti omnes terminos terræ, id est, tu fecisti totam terram vsque ad omnes eius vltimos fines, id est, ab ortu ad occasum, ab Aquilone ad Austrum. Aestatem, & Ver tu plasmasti, id est, tu fecisti vicissitudines temporum, in quibus terra nunc fructus concipit, nunc parit: nam in fine æstatis, id est, in Septembri in terra promissionis reconduntur omnes fructus: & tunc incipit terra iterum concipere, & præparare se ad nouum partum: & initio Veris iterum incipit parere flores, ac deinde fructus. S. Hieronymus vertit, Aestatem, & Hiemem tu plasmasti: & verè vox hebraica, choreph, Hiemem significat, vt perspicuum est ex cap. 8. vers. 22. Geneseos. Et ideò existimamus hic accipiendam esse æstatem, pro fine æstatis, quo terra deposito onere iterum concipere incipit: & Ver pro fine hiemis, siue initio Veris, quando flores apparere incipiunt. חֹרֶף

Memor esto huius, inimicus improperauit Domino: & populus insipiens incitauit nomen tuum. XIX.

Explicata potentia Dei, redit ad orationem, ac precatur, vt Deus dignetur recordari, quemadmodum inimicus blasphemauerit Deum, quasi impotentem, & infirmum. Videntur autem verba huius versiculi, & cæterorum vsque in finem alludere ad superbiam Antiochi, de qua dicitur lib. 1. Machab. cap. 1. Et locutus est cum superbia magna. & lib. 2. cap. 5. cùm dixisset Scriptura, Antiochum indignè contrectasse sacra vasa, & templum diripuisse, addit, Igitur Antiochus mille, & octingentis ablatis a templo talentis, velociter Antiochiam reuersus est, existimans se præ superbia terram ad nauigandum, pelagus verò ad iter agendum deducturum propter mentis elationem. Ait igitur Psalmista, Memor esto huius, id est, recordare Domine huius rei, quam dicturus sum. Inimicus

cus improperauit Domino : id est, hostis noster improperauit tibi Domino impotentiam : & populus eius insipiens incitauit blasphemando nomen tuum.

XX. Ne tradas bestijs animas confitentes tibi, & animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem.

Hinc etiam cognosci potest hunc Psalmum scriptum esse magis contra Antiochum, quàm contra Nabuchodonosor, vel Titum, aut Vespasianum : siquidem tempore Antiochi sæpè fuerunt in maximo periculo Iudæi, ne omnino in manus eius deuenirent, & vel occiderentur omnes, vel captiui abducerentur : & ideò orabant, vt non traderentur bestijs deuorandi, id est, Antiocho, & militibus eius penitus destruendi; sicut re vera nunquam fuerunt vniuersaliter ab Antiocho subiugati. At Nabuchodonosor, & Titus, & Vespasianus vniuersaliter Iudæos oppresserunt partim occidendo, partim captiuos abducendo. Ne tradas, inquit, bestijs, id est, hominibus insipientibus, & crudelibus more ferarum, animas confitentes tibi, id est, homines, qui te colunt, & confitentur laudes tuas : & easdem animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem, id est, ne obliuiscaris defendere, & liberare animas pauperum tuorum, qui ad ianuam misericordiæ tuæ panem mendicant. In hebræo, pro, confitentes tibi; nunc est, תורך thoreca, quod S. Hieronymus vertit, Eruditos in lege tua, alij, Turturis tuæ : תודך sed Septuaginta Interpretes non legerunt, thoreca, sed, thodecha, fuit autem facillimum librarijs ob similitudinem literarum, res, & daleth, scribere, thoreca, pro, thodecha : neque est causa, cur anteponamus textum, quem nunc habemus, textui, quem habuerunt Septuaginta Interpretes : neque est in sensu diuersitas : nam per turturem posset intelligi populus Dei gemens, & confitens Deo tribulationem suam.

XXI. Respice in testamentum tuum, quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.

Adducit duo alia argumenta ad placandum Deum, vnum ex parte fœderis initi cum Patribus, alterum ex iniquitate aduersariorum, qui cùm essent homines vilissimi obtinebant iniustè palatia ipsorum. Respice, inquit, in testamentum tuum, si non vis nos respicere, saltem respice pactum, siue testamentum, quod fecisti cum Patribus nostris, vt esses nobis in Deum, nosq. protegeres, atque defenderes in terra, quam nobis dedisti. Quoniam qui obscurati sunt terræ, id est, qui obscuri sunt in terra, viles, & barbari homines. Repleti sunt domibus iniquitatum, id est, abundant iam domibus, siue palatijs iniquè nobis ereptis. Illud, obscurati terræ, obscurum est, & ideò varijs modis exponitur; sed res non est magni momenti, & facilè est, vt latinus Interpres dixerit, obscurati, pro, obscuri. Obscuri autem terræ, ij dicuntur, qui non sunt vllius nominis in terra. Illud autem domibus, in hebræo, non est domibus, sed habitationibus desiderabilibus, & pulchris, qualia sunt egregia palatia.

XXII. Ne auertatur humilis factus confusus; pauper, & inops laudabunt nomen tuum.

Pergit in oratione, ac petit ne humilis populus cogatur reuerti ab orando Deo confusus, si non impetrauerit, quod postulat : & rationem reddit cur non

debeat

debeat dimitti confusus, quoniam ipse est, qui laudare solet nomen Domini. Ne auertatur, quasi à te repulsus, & reiectus, humilis factus confusus, id est, ne auertatur confusus is qui se humiliat coram te. Illud enim, factus, coniungitur cum voce, humilis; vnica enim vox est tum in hebræo, tum in græco, pro eo quod nos habemus, humilis factus. Pauper, & inops laudabunt nomen tuum, id est, ne dimittas humilem confusum, quoniam humilis, qualis est pauper, & inops, laudabunt nomen tuum, quod à diuitibus, & superbis despicitur.

Exurge Deus iudica causam tuam, memor esto improperio- XXIII.
rum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt tota die.

Addit aliam rationem, quoniam causa populi est causa Dei; quoniam improperia, quæ dicuntur ab inimicis, in ipsum Deum recidunt. Exurge, inquit, Deus, iudica causam tuam, id est, defende causam tuam: nam in hebræo est ad verbum, litiga litem tuam, hoc est, sis tu patronus causæ tuæ. Memor esto improperiorum tuorum, quæ ab insipiente sunt tota die, id est, quæ iugiter in te iactantur ab insipientibus populis, inimicis tuis. Illud, iudica causam tuam, quamuis ad literam ex hebræo significet, litiga litem tuam; tamen quia Deus non potest litigare nisi apud tribunal iustitiæ suæ, cùm non habeat superiorem, ideò ad ipsum pertinet iudicare, id est, iudicium ferre de lite, quam habet cum iniquis: proinde rectè versio Septuaginta, & vulgatæ editionis habet, iudica causam tuam. S. Augustinus legit, Iudica causam meam: sed nescio quid secutus sit: nam hebræus, & græcus codex habet secundam personam, & sic inuenitur in latinis libris.

Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum: superbia eorum XXIV.
qui te oderunt, ascendit semper.

Concludit rogans Deum, vt non obliuiscatur punire hostes suos, quia illi non obliuiscuntur peccare. Ne obliuiscaris, inquit, voces inimicorum tuorum, id est, ne impunitas dimittas blasphemias inimicorum tuorum: quoniam superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper, id est, superbæ voces inimicorum tuorum, nunquam cessant, sed iugiter ascendunt à linguis eorum, tamquam scintillæ à fornace maligni cordis eorum. Illud, inimicorum, in græcis libris est, seruorum, siue supplicum tuorum; & sic etiam legit S. Augustinus. Sed in hebræo est, inimicorum, & sic etiam vertisse Septuaginta Interpretes testatur S. Hieronymus in epist. ad Suniam, & Fretellam: proinde necesse est in textibus græcis irrepsisse errorem, & positum esse οἰκετῶν, pro, ἐχθρῶν. Illud, superbia eorum, in hebræo est, sonitus, siue tumultus insurgentium in te. Ex quo intelligimus, per, superbiam, hoc loco accipiendam esse vocem superbam, & elatam, vt diximus.

PSAL-

PSALMVS SEPTVAGESIMVS QVARTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, ne corrumpas, Psalmus cantici Asaph.

OMnes partes huius tituli sunt alibi explicatæ; si tamen planè explicari possunt. Tanta est enim titulorum obscuritas, vt diuinatore opus sit potius, quàm explicatore. Argumentum est admonitio ad humanum genus, vt iustè viuant omnes, & superbiæ tumorem deponant, quoniam imminet iudicium Dei seuerissimum, atque iustissimum. Videtur autem Psalmus compositus per modum dialogismi; quamuis non indicetur mutatio personarum, nisi per ipsa verba, quæ nunc populi iustorum, nunc Prophetæ, nunc Dei esse ipsa se produnt.

EXPLICATIO PSALMI LXXIV.

I. COnfitebimur tibi Deus: confitebimur, & inuocabimus nomen tuum.

II. Narrabimus mirabilia tua.

Vox est populi electi, qui ex notitia Dei, quam habet præ cæteris hominibus, dicit, suum officium esse laudare, orare, & prædicare Deum. Confitebimur, inquit, tibi, id est, laudabimus te; confitebimur, & inuocabimus nomen tuum, id est, non solùm laudabimus in hac vita, sed etiam inuocabimus: pura enim laudatio non est vitæ præsentis, sed futuræ. Narrabimus mirabilia tua, id est, non solùm laudabimus in corde nostro, & orabimus, sed etiam prædicabimus alijs omnibus mirabilia opera tua, vt etiam cæteri discant timere, & amare te. Quod attinet ad verba, non leuis difficultas est. Nam in hebræo pro, inuocabimus nomen tuum; legitur ad verbum, Et propinquum nomen tuũ. Verisimile est Septuaginta legisse, vecarò besimacha, & inuocare in nomine tuo; non autem, vt nunc habetur, vecarob scemecha, & propinquum nomen tuum. Facilè enim fuit librarijs coniungere literam primam vocabuli sequentis cum vltima præcedentis. Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Hæc est pars verficuli secundi, & continet verba Dei summi Iudicis, qui approbans verba iustorum, promittit suo tempore, se redditurum illis præmium, vt etiam impijs non confitentibus, nec inuocantibus, pœnam. Cùm, inquit, accepero tempus, id est, cùm venerit hora ab æternitate determinata iudicij mei, tunc ego iustitias iudicabo, id est, iustissimè, siue rectissimè iudicabo. Diem iudicij, vt etiam horam, esse certò definita, docet Apostolus Act. 17. Nunc, inquit, annunciat hominibus, vt omnes vbique pœnitentiam agant, eo quod statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate in viro, quem statuit, fidem præbens omnibus suscitans eum à morte: docet S. Ioannes in Apocalypsi cap. 14. Timete Deum, & date illi honorem, quia venit

וְקָרוֹ בְּשִׁמְךָ
וְקָרוֹב שִׁמְךָ

nit hora iudicij eius. Magnæ gratiæ, vt inquit S. Augustinus, agendæ sunt Deo, quòd non statim post peccatum iudicat, sed expectat homines ad pœnitentiam, interim exhortari, & inuitare non cessans multis, & varijs modis, donec statuta dies & hora adueniat. Illud, iustitias iudicabo, non significat, Deum iudicaturum opera iusta, vt aliqui existimant, sed Deum rectè iudicaturum: nam eadem vox hebræa, mesciarim, habetur in Psal. 57. Si verè vtique iustitiam loquimini מֵישָׁרִים recta iudicate filij hominum. Quod hic dixit iustitias, ibi dixit, recta, & sicut ibi sensus est, Iustam sententiam proferte; ita hic sensus est, Iustam sententiam proferam.

Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea: ego confirmaui columnas eius. III.

Iterum loquitur populus iustorum dicens, Si iustè iudicabis Domine, quis sustinebit? nam liquefacta est terra, id est, defluxit, corrupta est, dissipata est propter iniquitates habitantium in ea; & omnes habitantes in ea defluxerunt, & corrupti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Respondet Dominus, Ego confirmaui columnas eius. Quasi dicat, non omnis terra omnino corrupta est; nã ego confirmaui columnas eius, viros perfectos, ob quos terra subsistit. semper enim habuit Deus seruos suos electos & perfectos. Nam Gen. 6. vbi dicitur terra corrupta ob iniquitates inhabitantium; ibi dicitur, Noe vir iustus, atque perfectus.

Dixi iniquis, nolite iniquè agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu. IV.

Nolite extollere in altum cornu vestrum, nolite loqui aduersus Deum iniquitatem. V.

Nunc iam loquitur Propheta vt vnus de numero iustorũ, & admonet iniquos, vt desinant ab iniquitate, cùm adhuc spes remaneat salutis, & propterea differatur iudicium, vt locus sit pœnitentiæ. Dixi, inquit, iniquis, nolite iniquè agere, id est, nolite perseuerare in iniquitate. Verba hebraica possent etiam verti, Dixi stultis, nolite stultescere: sed quamquam interpretatio Septuaginta Seniorum optima est, quam etiam in sua versione secutus est S. Hieronymus, tamen vtraque vera est. Omnes enim iniqui stulti sunt, cùm errent à vero itinere, & ridentes, ac ludentes ruant in præcipitium. Addit Propheta, Et delinquentibus, nolite exaltare cornu, id est, dixi delinquentibus, nolite gloriari in iniquitate, nolite superbè defendere peccata vestra. Cornu enim superbiam significat, & illi longius à salute recedunt, qui non solùm peccant, sed etiam gloriantur, cùm malefecerint, & laudari volunt in sceleribus suis. Nolite extollere in altum cornu vestrum, id est, nolite in profundum malorum tam altè descendere, vt etiam Deum contemnatis, & in ipsum Deum verba blasphemiæ euomatis. Vox hebræa, vt nunc legitur, non habet, aduersus Deum, sed, vt S. Hieronymus vertit, in ceruice veteri, vel vt alij legunt, collo duro. Sed בְצַוָּאר Septuaginta non videntur legisse, betsauar, sed, betsur: quod est vnum ex no- בצור minibus Dei, & propriè significat petram, quia Deus fortissimus est: & per vocem, athac, quæ significat durum, non intellexerunt Septuaginta collum עָתָק durum,

durum, sed verba dura, & iniqua, & ideò verterunt, Nolite loqui aduersus petram verba dura, & iniqua, id est, aduersus Deum fortissimum verba dura, id est, iniqua, quales sunt blasphemiæ. Et sanè eleganter alludit Propheta à verbis duris ad petram duram; quasi dicat, Nolite contendere verbis duris cum Deo, qui est petra durissima, quia petra conteret vos, & verba vestra inania esse monstrabit.

VI. Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque à desertis montibus; quoniam Deus Iudex est.

Reddit rationem, cur non oporteat aduersus Deum loqui iniquitatem; quia videlicet ab illius iudicio nusquam erit effugium: non enim ab oriente iudicabit, vt possis fugere in occidentem; neque ab occidente, vt possis latere in oriente: neque à desertis montibus, vt abscondas te in aliqua valle inter arborum ramos. Iste enim Iudex Deus est, qui vbique est, & nullo excluditur loco, cùm nullum occupet locum. Ita S. Augustinus. Alij exponunt, quia neque ab oriente expectandum est auxilium, neque ab occidente, neque à desertis montium, quia Deus Iudex est, cui nemo resistere potest.

VII. Hunc humiliat, & hunc exaltat, quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto.

VIII. Et inclinauit ex hoc in hoc: verumtamen fex eius non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ.

Dixerat non esse effugium à iudicio Dei; nunc declarat dicens, Hunc humiliat, superbum videlicet; & hunc exaltat, scilicet humilem. Quia calix in manu Domini vini meri, id est, quia in potestate Dei est iustitia vindicatiua, quæ dum peccatores superbos punit simul exaltat, & consolatur iustos humiles, quos ab oppressione impiorum liberat. Porrò calix vini meri, dicitur iustitia vindicatiua in Scripturis passim, vt Isaiæ 51. Hieremiæ 25. Threnorum 4. Ezechielis 23. Apocalypsis 14. & alibi. Ratio huius metaphoræ est, quoniam vinum merum epotum debilitat adeò totum hominem, vt nec sciat, nec possit se iuuare: ebrius enim amittit iudicium, tremit, cadit, soporatur. Qui punitur ab homine sæpè remedium habet, vel fauoris, vel fugæ, vel violentiæ: qui autem punitur à Deo, tamquam multo vino mero inebriatus repente cadit, & omni prorsus remedio caret. Addit Propheta, Plenus misto, id est, plenus est calix Domini non simplici vino vnius generis, sed mistione variorum generum vini meri, qua mistione non temperatur vinum, sed fortius redditur. Id significat, iustitiam Dei vindicatiuam abundare multitudine, & varietate pœnarum. Ignis, & sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum, Psal. 10. Aliqui dicunt, vinum calicis Dei dici mistum, quia turbidum, aut fæculentum. Alij mistum interpretantur, infusum, quia miscere vinum, aliquando significat, infundere. Alij fingunt duos calices, vnum plenum mero, alium plenum misto. Sed quod nos diximus probabilius videtur, & plures habet auctores. Et inclinauit ex hoc in hoc, id est, iam Deus propinauit multis hunc calicem iræ suæ: inclinauit calicem ex hoc ore in hoc os, transtulit ad varias gentes, puniuit Sodomitas, Chaldæos, Aegyptios, & alios. Verumtamen fæx eius non est exinanita, id est, adhuc remanet grauissima pars iustitiæ vindicatiuæ, quæ seruatur in

diem

diem vltimi Iudicij : & tunc ex ea bibent omnes peccatores terræ. Tunc enim non erit amplius locus misericordiæ, sed omnes, qui peccatores in illa die inuenientur, cogentur bibere fæces calicis iræ Domini.

Ego autem annunciabo in seculum, cantabo Deo Iacob. IX.

Vox hæc Prophetæ est, qui descripto iudicio Dei, & supplicio impiorum, pollicetur se annunciaturum laudes Dei in æternum. Illi, inquit, bibent calicem iræ Dei : ego autem liberatus per gratiam Dei, annunciabo in seculum. deinde declarans, quomodo annunciabit, Cantabo, inquit, Deo Iacob : hæc erit annunciatio mea hymnus laudis, & gratiarum actionis Deo Iacob, quem in æternum cantabo.

Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur X.
cornua iusti.

Hæc verò Dei vox est, qui subiungit, & concludit Psalmum, dicens, Et ego confringam omnia cornua peccatorum, omnem superbiam, omnem gloriam, omnem potentiam. Et exaltabuntur cornua iusti; & faciam, vt exaltetur gloria, & potentia iusti cuiuscunque, sed præcipuè Christi, qui sic fuit eminenter iustus, vt multos iustificauerit, vt dicitur Isaiæ 53. Iustificabit ipse iustus seruus meus multos. Posset hic versiculus coniungi cum superiore, ita vt Propheta intelligatur vtrumque dicere, Annunciabo in seculum, & omnia cornua peccatorum confringam. Dicitur enim confringere cornua peccatorum non solùm, qui re ipsa peccatores humiliat, sed etiam qui denunciat peccatores humiliandos esse; ad quem modum dicitur Hieremias constitutus super gentes, & Regna, vt destruat, & euellat, ædificet, & plantet. Hierem. 1. Videtur tamen prior expositio magis accommodata huic Psalmo, qui secundùm formam dialogismi compositus est, vt S. Hieronymus in Commentario docet.

PSALMVS SEPTVAGESIMVS QVINTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem, in laudibus Psalmus Asaph, canticum ad Assyrios.

PROPTER vltima verba Tituli, canticum ad Assyrios, quæ non sunt in codice hebraico; existimant Theodoretus, Euthymius, & multi recentiores in hoc Psalmo prædici victoriam, quam obtinuit Ezechias de Sennacherib Rege Assyriorum. Sed non dubium est, altiore sensu prædici victoriam electorum Dei aduersus omnes hostes tum visibiles, tum inuisibiles.

EXPLI-

EXPLICATIO PSALMI LXXV.

I. NOtus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius.

Propter hæc verba valdè ſuperbiunt carnales Iudæi, ſed fruſtra. Notus enim erat Deus in Iudæa terrena, quando in ea degebant Prophetæ, & populus Prophetis acquieſcens: & pari ratione in Iſraël ſecundùm carnem magnum erat nomen Dei, quando populus Iſraël non ſolùm carne, ſed etiam corde circuncidebatur: ſed poſteaquam Dei filium, quem omnes Prophetæ annunciauerant, negauerunt, & eius populus eſſe deſierunt; non eſt amplius in Iudæa terrena notus Deus; neque in Iſraël ſecundùm carnem, magnum eſt nomen eius. Quia tamen hic Pſalmus in titulo habet, in finem, & ideò reſpicit Chriſtum, qui eſt finis legis, & vſque in finem mundi canendus eſt: nunc etiam verum eſt, & ſemper erit verum, quod hic dicitur, Notus in Iudæa Deus, in Iſraël magnum nomen eius. Sed per Iudæam Eccleſia accipienda eſt, in qua ſunt veri Iudæi, circumciſi corde, non carne. de quibus Apoſtolus ad Rom. 2. Non qui in manifeſto Iudæus eſt, neque, quæ in manifeſto in carne eſt circumciſio: ſed qui in abſcondito Iudæus eſt, & circunciſio cordis in ſpiritu non litera. Et cap. 9. Non omnes, qui ex Iſraël, hi ſunt Iſraëlitæ, &c. In Eccleſia igitur Chriſtiana notus Deus eſt, & in populo Chriſtiano magnum eſt nomen eius: maior enim ſapientia eſt in paruulis Chriſtianis callentibus breuiſſimum Catechiſmum, quã olim fuerit in Philoſophis Gentium, vel in magiſtris in Iſraël. Sed præcipuè notus Deus eſt viris perfectis in Eccleſia Dei, qui totos ſe contemplationi rerum diuinarum dediderunt, & ex contemplatione in confeſſionem diuinæ magnitudinis toto corde erumpunt. Iudæa enim confeſſionem ſignificat.

II. Et factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion.

Ad literam redditur ratio, cur in Iudæa potius, quàm in alijs locis olim Deus notus eſſet: quia videlicet Hieruſalem, quaſi Regiam ſuam, & Sion, quaſi arcem ſibi Deus elegerat. Et factus eſt, inquit, in pace locus eius, id eſt, Deus elegit ſibi locum peculiarem, in quo tabernaculum ſuum collocaret, in ciuitate Salem, quæ pacem ſignificat. Et habitatio eius in Sion, id eſt, elegit ſibi habitationem in Sion, quæ eſt pars altiſsima, & nobiliſſima ciuitatis Hieruſalem. In hebræo pro, in pace, habetur, in Salem, quod eſt nomen ciuitatis Hieroſolymæ; ſed Septuaginta interpretati ſunt nomen, & ideò verterunt, in pace: nam, vt dicitur ad Hebr. 7. Rex Salem, eſt Rex pacis. Itaque hoc loco ad literam, in pace non ſignificat virtutem, ſed ciuitatem: quod ſatis facilè intelligitur ex verbis ſequentibus, Et habitatio eius in Sion. Sed altiore ſenſu ſignificatur, ideò Deum notum eſſe viris perfectis, quia Deus præcipuè habitat in mentibus pacem habentium, & contemplantium: nam vt Salem ſignificat pacem; ita Sion ſpeculam. Et niſi quis per mortificationem carnis pacem habeat ad Deum, ad proximum, & ad ſeipſum: non facilè per contemplationem tranſcendit res omnes creatas, & vni Deo coniungitur.

Ibi

Ibi confregit potentias arcuum, ſcutum, gladium, & III.
bellum.

Hic iam deſcribit victoriam aduerſus Aſſyrios, de quibus in titulo Pſalmi. Hiſtoria huius victoriæ habetur lib.4.Reg.19. Vbi Deus liberauit Hieruſalem ab obſidione Regis Sennacherib ſine vlla pugna Iudæorum. Angelus enim Domini vna nocte occidit octogintaquinque millia Aſſyriorum, & eo modo cōfregit Deus potentias arcuum, id eſt, ſagittas, quas Aſſyrij parauerant, vt facerent in Hebræos, & ſcutum quod parauerant, vt ſe defenderent ab Hebræis, & gladium, quem exacuerant, vt cominus pugnarent aduerſus eos, aduerſus quos ſagittis eminus pugnaſſent; denique bellum totum confregit, id eſt, auertit ab vrbe Hieruſalem. In hebræo pro vocibus, potentias arcuum, habetur, riſpe cheſeth, quæ voces propriè ſignificant carbones arcuum, id eſt, iacula ignita arcuum; ſed Septuaginta verterunt, Potentias arcuum, quia potentia arcus in ſagittis eiaculandis conſiſtit. Altiore ſenſu per iacula ignita, & gladios, ſignificantur tentationes dæmonum, & perſecutiones hominum. Per ſcuta intelliguntur prætextus varij, quibus ſe tegunt hoſtes noſtri ſpirituales cùm nos oppugnant: ſed in animis perſectorum ſeruorum ſuorum Deus victorias maximas obtinet, vt perſpicuum eſt ex hiſtorijs ſanctorum Martyrum, & perfectorum Monachorum.

רִשְׁפֵי קֶשֶׁת

Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis: turbati ſunt IIII.
omnes inſipientes corde.

Oſtendit Propheta, vnde potiſſimum orta ſit victoria hebræorum aduerſus Aſſyrios; id autem facit per apoſtrophen ad Deum, Illuminans, inquit, tu mirabiliter à montibus æternis, id eſt, confregit Dominus in Hieruſalem arma offenſiua, & defenſiua Aſſyriorum: ille autem Dominus tu es, qui hæc feciſti, dum ex cælis, tamquam æternis quibuſdam montibus tuis, ac veluti altiſſima ſpecula, & arce tua, mirabiliter fulguraſti, & Angelum tuum tamquam cæleſte fulmen miſiſti in exercitum Aſſyriorum. Vnde turbati ſunt omnes illi milites Sennacherib, tamquam amiſſo iudicio obtenebrati, & præ ſtupore mentis inſipientes corde effecti. Quod ad verba attinet, in hebræo pro voce, æternis, eſt, tereph, quæ prædam ſignificat, vel captiuitatem, non æternitatem. Sed omnino neceſſarium eſt, vt Septuaginta Interpretes aliquid aliud legerint: neque enim fieri poteſt, vt viri doctiſſimi, & vtriuſque linguæ peritiſſimi verterent, à montibus æternis, vel græcè ἀπ' ὀρέων αἰωνίων, ſi legiſſent, meharere tereph. Itaque ſuſpicor eos legiſſe, terem, non tereph; ſignificat autem, terem, ante, vel, antequam, ſiue priuſquam: & fieri poteſt, vt non ſolùm ſit aduerbium, ſed etiam nomen, & ſignificet, antiquitatem, vel antiquum: quomodo, chedem, ſignificat, ante, & ſignificat etiam antiqua, vt patet ex Pſalmo 76. verſu 6. Cogitaui dies antiquos. Et Pſal.43. ver 2. Quod operatus es in diebus antiquis. Idem autem eſt, A montibus æternis, &, à montibus antiquis; quemadmodum Dan.7. Antiquus dierum dicitur Deus, quia æternus eſt. Illud autem, turbati ſunt omnes inſipientes corde, S. Hieronymus vertit ex hebræo, Spoliati ſunt ſuperbi corde. Sed Septuaginta Interpretes ſenſum verterunt. Illud enim, ſpoliati ſunt, non ſignificat, ſpoliati ſunt veſtibus, ſed ſpoliati ſunt iudicio, errauerunt,

טֶרֶף
טֶרֶם
קֶדֶם

runt, ſtupefacti ſunt : quod, eſt idem cum illo, turbati ſunt . Pro, inſipientes cor-
לֵב אַבִּירֵי de, S. Hieronymus vertit, ſuperbi corde, quia legit, abbire leb: Septuaginta le-
לֵב אַבִּידֵי gerunt, abbide leb : facilè autem fuit mutari vnam literam in aliam ſimilem,
id eſt, dalet ד, in res ר. Iam vero in ſenſu ſpirituali ſignificat hic verſiculus, principium victoriæ aduerſus hoſtes inuiſibiles eſſe illuminationem internam Dei, per quam videre nos facit Deus tum ipſos hoſtes, tum ipſorum fraudes; nec non bona inuiſibilia, quæ præparauit Deus diligentibus ſe ; & mala inuiſibilia, quæ præparauit odio habentibus ſe. Et quemadmodum Deus illuminans mirabiliter à montibus æternis cæleſtis habitaculi ſui, fortiſſimos reddit ſeruos ſuos : ſic è contrario conturbat hoſtes ſuos, inſipientes corde, qui videntes viros ſanctos, & perfectos contemnere viſibilia, condonare iniurias, bonum pro malo reddere, duriſſima quæque propter Deum libenter pati, obſtupeſcunt, & iraſcuntur ; ſed in fine dicturi ſunt, Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Sap. 5.

V. Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.

Communis expoſitio eſt, quod Propheta deſcribat mortem Aſſyriorum, qui ab Angelo interfecti ſunt, vt hic ſit ſenſus. Dormierunt ſomnum ſuum, id eſt, ſomno mortis ſoporati ſunt, qui Hieruſalem deſiderabant inuadere, & ſe breui eam capturos, & ſpoliaturos eſſe ſperabant : & omnes viri diuitiarum nihil inuenerunt in manibus ſuis, id eſt, & iſti Aſſyrij, qui ditiſſimi erant, & maiores diuitias appetebant, poſt mortem illam repentinam in infernum detruſi, nihil inuenerunt in manibus ſuis, neque ex ijs, quæ habebant, neque ex ijs quæ ſperabant. Sed altiore ſenſu doctrina generalis traditur aduerſus inſipientes corde, qui magnifaciunt bona temporalia, & deſpiciunt viros ſanctos, & perfectos, qui iſta contemnunt. Dormierunt, inquit, inſipientes corde ſomnum ſuum, id eſt, toto tempore vitæ huius quaſi ſopore graui concupiſcentiæ, & ignorantiæ oppreſſi quietè dormierunt, ſomniantes ſe diuites, & beatos eſſe : ſed vbi per mortem euigilauerunt (pœna enim aperit oculos, quos culpa clauſerat) nihil inuenerunt in manibus ſuis : & tunc intellexerunt, bona huius vitæ non vera bona, ſed ludibria ſomniantium fuiſſe ; & ex ijs nihil ſibi remanſiſſe, niſi vermem conſcientiæ, & pœnæ ſempiternæ reatum.

VI. Ab increpatione tua Deus Iacob dormitauerunt, qui aſcenderunt equos.

Declarat mortem Aſſyriorum, non fuiſſe naturalem, ſed ab ipſo Deo irato immiſſam. Ab increpatione tua Deus Iacob dormitauerunt, illi videlicet de quibus dictum eſt verſu ſuperiore, Dormierunt ſomnum ſuum, illi, inquam, dormierunt ſomnum ſuum ab increpatione tua proſtrati, & interfecti ſoporem mortis acceperunt : nam increpatio Dei efficaciſsima eſt, & eam continuò effectus ſequitur. Si enim B. Petri increpatio Ananiam, & Saphiram occidit. Act. 5. quanto magis increpatio Dei omnipotentis ? Illud, qui aſcenderunt equos, eſt deſcriptio ſuperbiæ, & arrogantiæ Aſſyriorum, qui in equitatu ſuo confidebant. In hebræo ad verbum habetur, currus, & equus : ſed Septuaginta non legerunt,
רֶכֶב רֹכֵב receu, id eſt, currus, ſed, roceu, id eſt, eques ; vt ſenſus ſit, Conſopiti ſunt eques, & equus.

& equus. In sensu autem spirituali significatur, morte sempiterna plectendos ab irato Deo, & dæmonem tamquam equitem, & hominem peccatorem tamquam equum, qui dæmonem sibi insidere, & ab eo regi se turpiter passus est.

Tu terribilis es, & quis resistet tibi ex tunc ira tua. VII.

Alloquitur nunc Propheta Deum, & ex vltione & supplicio Assyriorum admiratur potentiam Dei erudiens nos, vt similiter admiremur, & timeamus. Tu, inquit, terribilis es, & quis resistet tibi, quando iratus fueris? Illud enim, ex tunc ira tua, significat, ex quo tempore incipit ira tua, & coniungendum est cum præcedentibus, vt coniungit etiam S. Augustinus. Sed in textu latino ponitur distinctio, & interpunctio sæpè ob commoditatem canentium. Illud, Quis resistet tibi, in hebræo est ad verbum, Quis stabit ante faciem tuam, quod aliquid amplius significat, quàm resistentiam, quasi dicat, Quis audebit faciem tuam iratam intueri? Sed Septuaginta sensum verum transtulerunt.

De cælo auditum fecisti iudicium, terra tremuit, & quieuit. VIII.

Cùm exurgeret in iudicium Deus, vt saluos faceret omnes mansuetos terræ. IX.

Occasione accepta ex ira Dei in Assyrios, transitum facit ad iram, quam ostendet idem Deus in die Iudicij generalis: tunc enim verè, & propriè nemo impiorum sustinere poterit vultum irati Iudicis. loquitur autem de rebus futuris per verba temporis præteriti more Prophetico. De cælo auditum fecisti iudicium, id est, de cælo annunciabis per varia signa, quæ erunt in Sole, & Luna, & stellis, & tandem per horribilem tubam Angelicam, ad iudicium nouissimum te esse venturum: & tunc terra contremiscet; & præ timore silebit, id est, omnes habitantes in terra silebunt, arescentes præ timore, & expectatione eorum, quæ superuenient vniuerso orbi. Luc. 21. Illud, quieuit, non significat requiem à labore, sed taciturnitatem, & silentium ob timorem. S. Hieronymus optimè sensum vertit, Terra timens tacebit; sed Septuaginta verterunt ad verbum, Terra tremuit, & quieuit; sic enim est in hebræo. Cùm exurgeret in Iudicium Deus, id est, de cælo auditum facies iudicium, cùm tu Deus exurges in iudicium, surges de solio tuo cælesti, & venies ad iudicandum orbem terrarum, vt saluos facias omnes mansuetos terræ: hic enim erit finis Iudicij, vt omnes mansueti, qui sunt in terra, non amplius vexentur à crudelibus, & superbis persecutoribus, sed omnibus impijs, & peccatoribus iusto iudicio condemnatis, omnes pij & iusti salutem æternam, requiem videlicet, & felicitatem sempiternam possideant. Illud, omnes mansuetos terræ, satis apertè significat, non posse referri ad liberationem hebræorum de manu Sennacherib Regis Assyriorum, sed referenda esse ad vniuersalem liberationem omnium iustorum. Vocat autem Scriptura mansuetos, eos qui liberabuntur; quoniam mansuetudo opponitur crudelitati persequutorum; & quoniam mansuetudo propria est discipulorum Christi, qui vt Agnus mansuetus in hoc mundo versatus est, & coram tondente, & iugulante se obmutuit; denique quia mansueti non resistunt Deo

reuelanti quæ credenda sunt, neque promittenti quæ speranda sunt, neque iubenti quæ facienda sunt, ac per hoc mansuetudo omnes virtutes includit.

X. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi: & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.

Hoc sequetur ex Iudicio vltimo, vt mansueti liberati ab omni oppressione persecutorum, hoc tantum beneficium cogitantes perpetuò Deum laudent, & festos dies celebrent in cælo, memoria retinentes hæc Dei magnalia. Illud, quia, non reddit rationem hoc loco, sed accipitur pro, quare, vel, propter quod, vt sensus sit, Quare cogitatio hominis liberati confitebitur tibi laudes, imò ipsa iugis cogitatio tanti beneficij, erit iugis, & assidua laudatio: & reliquiæ cogitationum, id est, perpetua memoria, quam in ipsis relinquet cogitatio tantæ rei, diem festum aget tibi, in æternum tibi cantabit, & iubilabit. Quod attinet ad verba S. Hieronymus ex hebræo vertit, quia ira hominis confitebitur tibi, reliquijs iræ accingeris: quæ verba nullum commodum sensum facere videntur, cùm re vera satis aptè respondeant verbis hebraicis, quæ nunc in Biblijs excusis habentur. Sed sciendum est vocem, chama, posse deduci à verbo, nacham, quòd pœnitere, & consolari, & secundùm Septuaginta etiam cogitare significat: nam Gen. 6. vers. 6. vbi nos habemus, Pœnituit Deum, quòd hominem fecisset in terra; Septuaginta Interpretes verterunt, Cogitauit Deus, quòd hominem fecisset in terra. Quare illud, chama, non solùm significat iram, sed etiam cogitationem ex sententia Septuaginta Interpretum, quibus maior fides habenda est, quàm omnibus dictionarijs. Illud autem, thahgor, quod significat, accingeris, à verbo, chagar, Septuaginta Interpretes legerunt sine vllo dubio, thichgog, à verbo, chagag, quod festum agere significat. Imperitissimi enim fuissent, si vertissent, festum agere, & dictionem, quam inuenerunt non deriuassent à radice, chagag, sed à radice, chagar, quæ similes sunt, & facilè per errorem librariorum mutari potuerunt. Itaque retinenda est lectio, & interpretatio Septuaginta Seniorum, quam fideliter Interpres latinus expressit.

חֵמָה נָחַם חֵמָה תַּחְגּוֹר חָגַר תָּחֹג חָגַג

XI. Vouete, & reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera.

XII. Terribili, & ei, qui aufert spiritum Principum, terribili apud Reges terræ.

Concludit Propheta Psalmum exhortans fideles populos, ad vouendum, & reddendum, vt eo modo placatum habere possint Deum, qui terribilis est, adeò vt ipsis etiam Regibus vitam adimat, quando ei libitum fuerit. Vouete, inquit, & reddite, id est, promittite Deo sacrificia, & dona, quæ illi grata sunt, sed simul fideliter reddite quæ promisistis. Vouete, inquam, & reddite vos omnes, qui in circuitu eius affertis munera, id est, vos omnes, qui frequentatis aras dominicas, & in circuitu altaris consistentes offerre soliti estis munera: vouete autem, & reddite Deo vero, qui terribilis est in iudicijs suis, & à nemine irrideri, aut falli potest: nec solùm terribilis est erga priuatos homines, sed etiam in

Mm 2 Reges,

Reges, & Principes, qui alijs hominibus terribiles esse solent. Ex illis verbis, Vouete, & reddite, refellitur hæresis modernorum hæreticorum, qui vota rerum non imperatarum à Deo, omnino contemnunt. Sanctus enim Augustinus exponens hunc locum scribit, rectissimè voueri Deo perpetuam virginitatem, spontaneam paupertatem, & alia id genus, quæ à Deo non imperantur. Illud, in circuitu eius sunt; exposuimus de circuitu altaris, iuxta illud Psal. 25. Circundabo altare tuum Domine. S. Augustinus docet, illos esse in circuitu Dei, qui communem habent Deum; quod enim commune, & publicum est, in medio ponitur, vt omnes ex eo participent. illi autem non sunt in circuitu Dei, qui si quid sciunt de Deo, quasi proprium habere volunt. Illud, affertis munera, in hebræo, & græco legitur in tertia persona, qui in circuitu eius sunt, offerunt illi munera. sed idem est sensus. Illud, qui aufert spiritum Principum; exponunt aliqui de spiritu superbiæ, id est, qui humiliat Principes. Sed nostra expositio confirmatur ex Psalmo 103. Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur: & in hoc verè ostenditur terribilis Deus, quòd potentissimos Reges ad nutum in momento interimere possit.

PSALMVS SEPTVAGESIMVS SEXTVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem pro Idithun, Psalmus Asaph.

CVR dicatur in titulo, pro Idithun Psalmus Asaph, omnino difficile est diuinare. Euthymius existimat, Psalmum datum esse ad decantandum ipsi Asaph, pro Idithun, id est, vice Idithun, qui fortè cantare impediebatur. nimis humilis explicatio est, neque vox hebraica, hal Ieduthun, patitur, vt, pro, significet, vice; cùm ad literam sonet, super Idithun Psalmus Asaph. עַל יְדוּתוּן Alij existimant, Psalmum compositum ab Asaph, & datum ipsi Idithun ad canendum. Sed neque id probabile est, cùm Idithun fuerit vnus ex Principibus cantorum, non minus quàm Asaph. Alij volunt Psalmum cantatum esse alternatim ab Idithun, & Asaph. Alij denique nomen Idithun hoc loco volunt non esse nomen cantoris, sed instrumenti musici, vel certi generis modulationis, ad cuius formam Psalmus canendus esset; atque huic expositioni satis cōuenit illa phrasis, Psalmus Asaph super Idithun. Argumentum est oratio aduersus tribulationes: quæ sit autem tribulatio de qua Psalmus hic loquitur, non conuenit inter auctores: alijs existimantibus hic agi de captiuitate Babylonica; alijs de persecutione Antiochi, quæ contigit tempore Machabæorum; alijs de incerta, & nobis incognita tribulatione: sed S. Augustinus vtilissimè exponit Psalmum de miseria humana generatim, ac præsertim de ea, quam sentiunt viri perfecti, qui dum anhelant ad patriam cælestem, molestissimè ferunt moram exilij, & peregrinationis.

EXPLICATIO PSALMI LXXVI.

I. VOce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Deum, & intendit mihi.

Indicat hoc primo versiculo anima viri sancti, quã molestè ferat morã, & pericula huius peregrinationis. Dicit enim, voce mea, id est, nõ per nuncios, non per amicos, nõ etiã per linguã corporis mei, sed voce mea, proprio animæ desiderio pulsaui aures Dei. Dicit, ad Dominum, vel vt est in hebræo, ad Deum, & repetit secundo, ad Deum, quia videbat à nulla re creata posse obtineri quod cupiebat, ideò transiliens omnia ad ipsum Deum accessit. Dicit, clamaui, quia se videbat in regione dissimilitudinis longè separatam à Deo, magna voce, magno affectu sibi opus esse, vt de tanto profundo, ad tantam sublimitatem vocem suam transmitteret. Addit, & intendit mihi, ostendens sibi profuisse eiusmodi clamorem. In hebræo ad verbum est, & aures mihi præbuit.

II. In die tribulationis meæ Deum exquisiui, manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus.

Declarat, cur, & quomodo Deum quæsierit, & inuenerit. In die tribulationis meæ Deum exquisiui, id est, in tempore huius vitæ mortalis, quæ est tota tentatio, vt dicit Sanctus Iob cap. 7. vel, vt in nostro textu habetur, militia, id est, perpetua colluctatio cum vitijs, & concupiscentijs, nec non cum principibus, & potestatibus aërijs, vt dicitur ad Ephes. 6. vnde exclamat Apostolus Rom. 7. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Manibus meis nocte contra eum, id est, in nocte huius vitæ manibus contra Deum extensis illum quæsiui attingere, & apprehendere, & non sum deceptus. tempus huius vitæ non est dies, sed nox, quia per fidem ambulamus, & non per speciem. 2. Corinth. 5. & opus habemus attendere ad lucernã scripturæ lucentem in caliginoso loco, vt dicitur 2. Pet. 2. Noctu autem melius quærimus manibus tentando, quam oculis vestigando; vnde dicit Apostolus Act. 17. Quærere Deum si fortè attrectent eum, aut inueniant. Porrò manibus quærere Deum in nocte, nihil est aliud, nisi per opera bona, per obedientiam mandatorum, per vitæ puritatem in hoc exilio caliginoso Deum quærere: & sæpè contingit, vt qui ita quærunt, Deum attingant, quem speculando, vel legendo inuenire non potuerant. testimonium enim conscientiæ bonæ, & patientia in tribulationibus, & frequentes victoriæ aduersus tentationes, efficiunt, vt anima experimento quodam dulcedinem Dei sentiat, & testimonium spiritus in se habeat, quod sit filius Dei. In hebræo pro, contra eum, habetur, niggera, id est, extenta, vt sensus sit, nocte manus mea extenta est ad eum; & idem est sensus, sed Septuaginta non videntur legisse, niggera, sed, negda, id est, contra, vel è regione; voces enim simillimè sunt, vt patet. Rursus vbi nos habemus, & non sum deceptus; ex hebræo vertunt alij, & non quiescit, vel non remittitur, manus mea videlicet, id est, manus mea extenta, & non debilitata, aut fatigata quieuit. Sed Septuaginta verterunt sensum non verba. Significi-

נִגְּרָה
נֶגְדָה
נִגְּרָה

gnificarunt enim, manum viri iuſti ad Deum quærendum extentam non quieuiſſe præ laſſitudine, quia inuenit cito quod quærebat, & ideò virum iuſtum manibus quærendo non fuiſſe deceptum, hoc eſt ſpe ſua fruſtratum. Multi hunc verſiculum exponunt de extenſione manus in oratione tempore nocturno, quorum expoſitionem non reprehendo, ſed malui S. Auguſtinum ſequi, qui etiam ſatis aptè adducit hoc loco factum S. Thomæ Apoſtoli, qui manibus tangendo Chriſti cicatrices, Deum quæſiuit in nocte dubitationis, & non eſt deceptus: nam inuento Deo exclamauit, Dominus meus, & Deus meus. Ioan. 20.

Renuit conſolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus III.
ſum: & exercitatus ſum, & defecit ſpiritus meus.

Quia quærens Deum non fuit deceptus; renuit deinceps anima eius conſolationem accipere à rebus mundi huius, quoniam videbat in omnibus eſſe deceptionem. Renuit, inquit, conſolari anima mea, id eſt, quantumuis blandirentur carnales voluptates, noluit inde gaudere anima mea, ſciens eas ſecum trahere grauiores triſtitias. Memor fui Dei, & delectatus ſum, id eſt, ne tamen ſine omni conſolatione eſſem, memor fui Dei, qui nullum decipit, & in quo ſolo ſolidum gaudium reperitur, quod nemo poteſt tollere à nobis; & delectatus ſum. Magnum eſt hoc arcanum ſapientiæ Dei, quod in hoc exilio plus delectet memoria Dei, quàm præſentia carnalium voluptatum: & ſi in medio illecebrarum carnalium tantum delectat memoria Dei, quantum delectabit ipſa præſentia Dei, quando nullæ erunt carnales illecebræ? Et exercitatus ſum, & defecit ſpiritus meus, id eſt, poſt memoriam Dei, & voluptatem inde hauſtam, exercitatus ſum meditando, & mecum ipſe colloquendo de mœroribus exilij, & de iucunditate patriæ, & præ deſiderio defecit ſpiritus meus. In hebræo, pro, delectatus ſum, habetur, veemaia, quod propriè ſignificat, & ſonui, ſiue clamaui: quod poteſt intelligi de clamore lætitiæ, vt Septuaginta intellexerunt, & de clamore turbationis, vt intellexit S. Hieronymus, qui vertit, conturbabar. Pro illo, exercitatus ſum; S. Auguſtinus legit, garriui, quod vox græca ſignificare videtur: ſed vox hebraica, aſicha, quæ frequens eſt in Pſalmis, ſignificat ſummiſſe loqui, ſiue ſecum loqui, quod eſt proprium meditantium, & ſe in conſideratione exercentium. Illud, defecit ſpiritus meus, exponunt nonnulli de defectu ob ingruentes tribulationes, quaſi eas diutius ferre non poſſet; ſed non minus propriè dicitur ſpiritus deficere, quando magno deſiderio alicuius rei tenetur; quo modo etiam languere, & liquefieri dicitur, iuxta illud Pſal. 83. Concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini.

ואהמיה

אָשִׂיחָה

Anticipauerant vigilias oculi mei, turbatus ſum, & non VI.
ſum locutus.

Declarat quod dixit, exercitatus ſum, & ait, Anticipauerunt vigilias oculi mei, id eſt, noctu ſurgebam ad meditandum, antequam excubiæ militares vigilare inciperent: nam per vigilias intelliguntur cuſtodiæ, ſiue excubiæ, vt perſpicuè habetur in codice hebraico, & græco. Similis eſt locus in Pſalm. 118. Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Quod ſequitur, Turbatus ſum, & non ſum locutus; ſignificat ex meditatione periculorum

huius vitæ, Prophetam turbatum fuisse, sed non fuisse ausum aliquid loqui, quòd sciret, iudicia Dei esse iustissima, quamuis occulta. In hebræo pro, Anticipauerunt vigilias oculi mei, habetur, tenuisti custodias oculorum meorum. Sanctus autem Hieronymus vertit, Prohibebam suspectum oculorum meorum. Sanctus denique Augustinus legit, Anticipauerunt vigilias inimici mei. sed illud, inimici mei, non habetur in hebræo, neque in græco, neque in latina editione vulgata, proinde facilè contemni potest. Vox hebræa, achasta, quæ significat, tenuisti, non fuit in codice S. Hieronymi, neque Septuaginta Interpretum. Manifestè enim est verbum temporis præteriti secundæ personæ à radice, achaz, quæ significat tenere, apprehendere, possidere, & similia: quare S. Hieronymus, qui vertit, prohibebam, & Septuaginta qui verterunt, anticipauerunt, sine dubio aliquid aliud legerunt. In re autem tam obscura nihil est tutius, quàm antiquissimæ versioni Septuaginta Interpretum adhærere, quam nobis fideliter Interpres latinus expressit. Verum est tamen, hebraicam lectionem, qualis nunc est, in sententia non discrepare à lectione editionis vulgatæ. Illud enim, tenuisti custodias oculorum meorum; ita exponi potest, tu Deus tenuisti palpebras oculorum meorum, ne clauderentur in somnum, ac per hoc fecisti, vt tota nocte vigilarem, & sic vigilias omnium excubiarum anticiparem.

אָחַזְתָּ

אָחַז

V. Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui.

Ecce quid meditaretur quando præueniebat vigilias. Cogitabat dies antiquos, id est, dies huius vitæ temporalis à principio vsque ad finem: & simul cogitabat annos æternos vitæ futuræ, qui non prætereunt, sed stabiles permanent: neque sola spacia cogitabat, sed quæ habemus, & quæ agimus in his diebus, qui mox antiquantur, & pereunt; & quæ habebimus, & agemus in annis æternis, qui semper in eodem statu permanent. Digna planè cogitatio, quæ totas noctes occupet meditantem.

VI. Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum.

Idipsum alijs verbis repetit, & inculcat, dicens, Et meditatus sum nocte cum corde meo, id est, & consumpsi integras noctes mecum ipse colloquendo, non ore, sed corde: & exercitabar, cogitando videlicet, ac mecum ipse discurrendo. Et scopebam spiritum meum, id est, & hoc modo quasi scopis cogitationum versabam huc atque illuc spiritum meum. In hebræo pro, & meditatus sum; habetur, neghinathi, quod significat canticum meum, vel psalmum meum, vt vertit S. Hieronymus. Sed Septuaginta sine dubio legerunt, vt infra versiculo duodecimo, vehaghithi, quod significat, & meditatus sum: & facilè fuit librarijs in hac re errare cùm similes voces sint; nec sit vllo modo credibile Septuaginta viros, aut vllum alium interpretem redditurum, & meditatus sum, si legisset, neghinathi. Illud autem, & scopebam, S. Augustinus legit, Et scrutabar spiritum meum; & hoc propriè significat vox hebraica, iechappes, quæ hoc loco habetur: tamen S. Hieronymus nouo & inusitato vocabulo vertere maluit, scopebam spiritum meum. Intelligimus autem ex vtraque lectione illud, scopebam, non significare, scopis mundabam, aut purgabam, sed scopis

נְגִינָתִי

וְהָגִיתִי

יְחַפֵּשׂ

verrebam, & agitabam : vt enim mulier illa de Euangelio domum verrebat, vt drachmam perditam inueniret : ſic iſte ſpiritum ſuum ſcrutabatur, & quaſi ſcopis verrebat, vt veritatem abſconditam inueniret. Idem S. Hieronymus in commentario dicit, ſcopebam, id eſt, fodiebam : & in epiſt. ad Suniam, & Fretellam dicit, ſcopebam, idem eſſe, quod ſarculo ſarriebam : quare perſpicuum eſt, ſcopebam, non eſſe mundabam, ſed verſabam. In hebræo habetur, ſcopebat, vel ſcrutabatur ſpiritus meus : tamen S. Hieronymus vertit in prima perſona, ſcopebam ; & in epiſt. ad Suniam & Fretellam dicit Septuaginta vertiſſe in prima perſona non in tertia ἔσκαλλεν, non ἔσκαλλε, ſic etiam legit S. Auguſtinus. Proinde videtur error librariorum eſſe tum in hebraico, tum in græco codice, quo ad mutationem perſonæ.

Nunquid in æternum proijciet Deus? aut non apponet, vt complacitior ſit adhuc? VII.

Aut in finem miſericordiam tuam abſcindet à generatione in generationem? VIII.

Aut obliuiſcetur miſereri Deus? aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas? IX.

Hæc eſt meditatio, & agitatio mentis, in qua noctu exercebatur. Videns enim multitudinem hominum peccatorum propè infinitam, & quod vix inueniretur qui faceret bonum, dicebat intra ſe, num Deus proijciet omnes homines in interitum ſempiternum? vbi eſt igitur infinita miſericordia eius? Sed his interrogationibus contrariam ſententiam concludere intendit ; videlicet futurum aliquando tempus redemptionis generis humani, quo per miſericordiam Dei, non ſolùm reliquiæ Iudæorum, ſed etiam multitudo gentium ſaluaretur. ait igitur : Nunquid in æternum proijciet Deus? id eſt, nunquid Deus tantam multitudinem generis humani in æternum proijciet à miſericordia ſua, & in infidelitate, & cæcitate dimittet? quaſi dicat, non proijciet, ſed tempore ſuo viſitabit. Aut non apponet, vt complacitior ſit adhuc, id eſt, nunquid Deus non addet aliquando ad iram ſuam miſericordiam ſuam, vt incipiat ſibi complacere in gentibus, quas nunc odio proſequi videtur? addet omnino propitiationem. Aut in finem miſericordiam ſuam abſcindet, à generatione in generationem? id eſt, nunquid remouebit miſericordiam ſuam ab hominibus in æternum? non remouebit. Aut obliuiſcetur miſereri Deus? aut continebit in ira ſua miſericordiam ſuam? id eſt, non obliuiſcetur, & non continebit. Facilius eſt enim Deo continere iram ſuam, quàm miſericordiam ſuam ; & ideò quamuis iuſtè iraſcatur in peccatores, tamen in ipſa ira non continebit miſericordiam ſuam, ſed effundet miſericordiam, quæ iram mitiget. Quod attinet ad verba, illud, non apponet vt complacitior ſit adhuc? S. Hieronymus ex hebræo clarius reddit, non propitiabitur vltra? ad verbum enim in hebræo habetur, non addet ad cõplacendum adhuc? id eſt, non addet complacentiam, ſiue propitiationem aliquando? Illud, non abſcindet miſericordiam ſuam, S. Hieronymus ex hebræo vertit, ergo non complebit miſericordiam ſuam? quæ ſententia omnino contraria videtur, ſed non eſt : nam vox hebraica, aphes, ſignificat conſumere, vel cõſumi, deficere, perire, & ſimilia : quare S. Hieronymus verbum, complebit, אפס

non

non accepit in bonam partem, pro eo quod est, perficere; sed in malam, pro eo quod est, finire, vt non vltra pergat: quomodo dicitur Danielis 5. Numerauit Deus Regnum tuum, & compleuit illud, id est, finiuit Regnum tuum, iam non vltra regnabis. Additur in hebræo, Consummabitur verbum; sic enim habetur ad literam in hebræo, Nunquid peribit in finem misericordia eius, consummabitur verbum à generatione in generationem? vbi illud, Consummabitur verbum, omissum est à Septuaginta Interpretibus, & ab omnibus antiquis interpretibus, & vt testatur Sanctus Hieronymus in epist. ad Suniam & Fretellam, qui etiam addit, rectè non haberi in latino. Ex quo intelligimus, duo illa verba additia esse non solùm in græco, sed etiam in hebræo. Theodoretus quidem scribit, haberi hæc duo verba apud Symmachum; sed nos maiorem fidem habemus S. Hieronymo, quàm Theodoreto. Denique illud, Continebit in ira sua misericordias suas, S. Hieronymus ex hebræo vertit, complebit in furore suo misericordiam suam. Sed non sunt contraria,
קָפַץ quia S. Hieronymus per complere, intelligit, finire, & verbum, caphaz, quod habetur hoc loco, significat claudere, ac per hoc continere, ne exeat, ne fluat. Idem autem est, complere misericordiam, id est, finire, vt iam non sit; & continere, vt non fluat, & claudere, vt non exeat.

X. Et dixi nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi.

Præuisa, & prædicta redemptione, dicit Propheta, se respirare cœpisse à tædio, & mœrore, quo antea tenebatur. Et dixi, inquit, nunc cœpi, id est, nunc incœpi respirare posteaquam meditando, & vigilando, Deo reuelante cognoui, misericordiam Domini effundendam super genus humanum. hæc est mutatio dexteræ excelsi, id est, mutatio, quam præuideo, & prædico, iræ diuinæ in misericordiam; iniquitatis hominum in iustitiam; captiuitatis in redemptionem; pœnæ sempiternæ in gloriam æternam; mutatio est admirabilis, quam nemo poterat efficere nisi dextera excelsi, quæ Christus est: ipse enim placauit iram Patris, & in beneuolentiam commutauit, ipse iustificauit impios, ipse redemit captiuos, ipse glorificauit miseros; &, quod mirabilius est, hanc mutationem fecit dextera excelsi quodam modo per suam mutationem, vt notat S. Hieronymus in commentario. ipsa enim dextera excelsi infirmata est, vt nos roboraret; & cùm esset in forma Dei formam serui accepit, vt nos à seruitute redimeret. Pro, nunc cœpi, S. Hieronymus vertit ex hebræo, imbecillitas mea; alij, dolor meus; alij aliter. Sed vox hebraica ambigua est, & omnes interpretationes admittit: in re autem ambigua, mirum est cur non anteponatur omnibus interpretibus auctoritas Septuaginta Seniorum, qui sapientia, antiquitate, & admirabili inter se concordia omnibus præstant.

XI. Memor fui operum Domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.

XII. Et meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinuentionibus tuis exercebor.

Respirans iam Propheta in spem futuræ redemptionis, dicit, se memorem futu-

futurum operum Domini mirabilium ; & incipit enarrare mirabilia quædam opera. Memor fui, inquit, operum Domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum, id est, antea quidem memor fui aliquorum operum Domini, quæ fecit in Aegypto coram Patribus nostris ; sed nunc ò Domine memor ero ab initio Mundi omnium mirabilium tuorum. Et meditabor in omnibus operibus tuis, considerans videlicet opera iustitiæ, & misericordiæ ; opera potentiæ, & sapientiæ ; opera naturæ, & gratiæ : & in adinuentionibus tuis exercebor, mente reuoluens, & admirans arcana consilia, & admirabiles rationes curandi genus humanum, quas sapientia tua adinuenit. Illud, quia, non est semper particula causalis, sed ex hebraica phrasi interdum redundat, interdum exponenda est iuxta exigentiam loci. hoc loco videtur exponenda per, sed, vel, etiam, vel, quin etiam. Illud, adinuentionibus, hebraicè, haliloth, significat עֲלִילוֹת opera, & cogitationes; sed opera egregia, & cogitationes prudentes. hoc loco, vt etiam Isaiæ 12. & 2. Paralip. 16. accipitur pro adinuentionibus sapienter, & subtiliter excogitatis ab ipso Deo, quæ nunquam venissent hominibus in mentem, nisi eas opere completas vidissent. talis adinuentio fuit incarnatio Verbi, passio Christi, mysterium Eucharistiæ, & similia.

Deus in sancto via tua ; quis Deus magnus, sicut Deus noster? tu es Deus, qui facis mirabilia. XIII.

Incipit laudare opera Domini mirabilia, in quibus cogitandis exerceri solebat ; ac primum generatim dicit opera Domini esse sancta, magna, & mirabilia, id est, facta sanctè, potenter, & sapienter, sicut ipse sanctus, omnipotens, & sapientissimus est. Deus, inquit, in sancto via tua, id est, actio tua, siue operatio tua, per quam ad nos quodammodo exis, in sanctitate efficitur : nihil enim agis, quod non rectum, & iustum sit. In hebræo est, chodes, quod propriè san- קֹדֶשׁ ctitatem significat : proinde exponendum est, in sanctitate, quod nos legimus, in sancto. Quis Deus magnus sicut Deus noster? id est, non solùm Deus noster sanctus est, & sancta via eius ; sed etiam magnus, & magna opera eius. Tu es Deus, qui facis mirabilia, id est, non modo sancta, & magna ; sed etiam mirabilia sunt opera tua ob sapientiæ profunditatem, quæ in ipsis cernitur. Sanctus Augustinus legit, Qui facis mirabilia solus. Sed nostri codices hebraici, græci, & latini non habent hanc vocem, solus. Verissimum tamen est, Deum solum mirabilia facere, quia solus ipse non eget auxilio aliorum : & omnes alij, qui mirabilia faciunt, vt Apostoli, & Prophetæ, & alij sancti viri dono miraculorum præditi, nunquam faciunt mirabilia soli, quia sine Deo nihil facere possunt. Illud, in sancto via tua, potest etiam congruere cum textu hebraico ad literam, si mutentur puncta, & legamus, chados, non, chodes. Et hac lectio- קָדֹשׁ ne posita, secundùm Augustinum, sanctus est Christus, & via Dei dicitur esse in sancto, quia per Christum imus ad Deum, & Deus per Christum venit ad nos : secundum Hieronymum via est Christus, & Christus in sancto habitat, quia in maliuolam animam non introibit sapientia. proinde sanctus sit, qui Christum in se habitantem habere desiderat.

Notam fecisti in populis virtutem tuam : redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Iacob, & Ioseph. XIV.

Descen-

Descendit ad particulare opus Dei magnũ, & mirabile, videlicet ad liberationem populi sui de Aegypto. Notam, inquit, fecisti in populis virtutem tuam, id est, potentiam tuam manifestasti populis Aegyptiorum, atque aliarum gentium, quæ audierunt plagas Aegypti. Redemisti in brachio tuo populum tuum, quando per multa signa, & prodigia liberasti populum tuum, qui miseram seruitutem seruiebat in Aegypto. Liberasti autem in brachio tuo, id est, propria tua potentia, & fortitudine, quia non eges aliorum auxilio. Filios Iacob, & Ioseph, id est, liberasti populum tuum, qui constat, ex filijs Iacob, & Ioseph. Nominatur autem Ioseph cum ipso Iacob patre suo: quia populus Israël constabat ex tredecim tribubus, quarum vndecim descendebant ab vndecim filijs Iacob, duæ autem a filijs Ioseph, Ephraim videlicet, & Manasse. Spiritualiter notam fecit Deus virtutem, id est, potentiam suam in populis omnium gentium; quia, redemit ex omnibus gentibus populum suum à tyrannide Diaboli, in brachio suo, quod est Christus. De quo dicitur Isaiæ 53. Brachium Domini cui reuelatum est? Sunt autem in populo Dei filij Iacob, & filij Ioséph, id est, vt S. Augustinus exponit, Iudæi, & Gentiles ad fidem conuersi. Per filios enim Iacob intelliguntur carnales Israëlitæ, per filios Ioseph ij, qui in Christo renati sunt. Ioseph enim inuidia fratrum in Agyptum venditus, ibiq. primùm humiliatus, deinde exaltatus Chistum significat, qui inuidia Iudæorum extra Synagogam eiectus, venditus, & humiliatus, deinde per resurectionem, & Ascensionem ita exaltatus est, vt impletum sit, quod in Psalmo dicitur, Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruient ei.

XV. Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi.

Describit scissionem maris rubri, quæ facta est, quando Deus liberauit populum suum à seruitute Pharaonis. Describit autem more poëtico, tribuens aquis, & sensum, & tremorem, quasi ob timorem præsentiæ Dei aquæ recesserint: quo modo etiam dicitur in Psal. 113. Mare vidit, & fugit. Viderunt, inquit, te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt, id est, aquæ maris rubri ita siccatæ sunt iubente te, ac si maiestatem tuam vidissent, & ob timorem, & reuerentiam fugissent. Et turbatæ sunt abyssi, id est, non solùm in superficie, sed etiam in imo profundo existentes aquæ, quasi à præsentia tua conturbatæ, recesserunt. Abyssus enim nihil est aliud, nisi altitudo, siue profunditas aquarum. Spiritualiter aquæ, populos significant. Iuxta illud Apocal. 17. Aquæ multæ, sunt populi multi. Aquæ igitur, id est, populi gentium viderunt Deum, quando liberauit Dominus populum suum, quia vidit omnis caro salutare Dei; viderunt autem per fidem, non per speciem, & timuerunt agnoscentes peccata sua, & iudicia Dei; nam per Eangelium (vt dicit Apostolus ad Rom. 1.) sicut reuelatur gratia Dei super pœnitentes, & credentes; ita reuelatur ira Dei super omnem impietatem, & iniquitatem. Et præcipuè turbatæ sunt abyssi, id est, maiores, & altiores in gentibus, quia per fidem agnouerunt iudicia Dei esse abyssum multam, & potentes potenter tormenta passuros. Vnde in Actis Apostolorum cap. 24. Prædicante Paulo de iustitia, & castitate, & iudicio futuro, Præses Romanorum Felix tremefactus est.

Mul-

Multitudo ſonitus aquarum, vocem dederunt nubes. XVI.
Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt, vox tonitrui tui in rota. XVII.

Deſcripſerat mirabile opus Dei in ſciſſione maris rubri: nunc deſcribit reuerſionem maris, & tempeſtatem ad obruendos Aegyptios: quod fuit etiam opus mirabile eiuſdem Dei. Multitudo, inquit, ſonitus aquarum, id eſt, maximus ſonitus, & fremitus aquarum poſtea ſucceſſit, cùm iubente te Deo, aquæ maris, quæ ſteterant inſtar murorum, dum tranſiret populus Dei, magno impetu cadẽtes ſubmerſerunt, & ſuffocauerunt Aegyptios. quando etiam ſagittæ tuæ cæleſtes, id eſt, fulmina diſcurrentia tranſibant ſuper eos, & vox tonitrui tui ſuper rotas curruum Pharaonis, eas ſubuertebat, & in profundum deijciebat. Habetur hæc hiſtoria in Exodo cap. 14. Quod attinet ad verba, illud, Multitudo ſonitus aquarum, ex hebræo vertit S. Hieronymus, Excuſſerunt aquas nubila; & hunc ſenſum manifeſtè recipiunt hebraica verba. Poſſunt tamen tres illæ voces hebraicæ, zoremu maim hauoth, eſſe tria nomina diſtincta, & in caſu recto, זֹרְמוּ מַיִם עָבוֹת ſi ſolùm mutetur vnum punctum primæ vocis, & pro, zoremu, legatur, zoremo, quæ ſic commodè reddentur, Inundatio eius, aquæ, nubila. & ſic videntur legiſſe Septuaginta Interpretes, & accepiſſe, per inundationem Dei, mul- זֹרְמוֹ titudinem aquarum obruentium Aegyptios; per aquas, & nubila, accepiſſe cauſas illius inundationis, quæ fuerunt aquæ maris reuertentes in locum ſuum, & nubila deſuper fundentia aliam aquam, vt facilius inuoluerentur in aquis Aegyptij. Hæc autem omnia ſignificarunt breuiter per illa verba, Multitudo ſonitus aquarum: nam & aquæ maris redeuntes, & aquæ deſcendentes è nubibus magnum ſine dubio ſonitum edebant. Illud, vox tonitrui tui in rota, variè admodum exponitur. S. Hieronymus ad literam dicit, vocem tonitrui in rota, eſſe ſonitum tonitruorum in orbe terrarum, & hoc dicit confirmari ex verbis ſequẽtibus, Illuxerunt corruſcationes tuæ orbi terræ. Alij volunt dici vocem tonitrui in rota, id eſt, in æthere, ſiue in cælo, quod rotundum eſt. Poſſet etiam dici vox tonitrui in rota, id eſt, in nube, quæ eſt quaſi rota, ſiue currus Dei, vt oſtendimus in explicatione Pſal. 17. Sed communior expoſitio eſt, quam ſupra poſuimus, vt per, rota, intelligantur rotæ curruum Pharaonis; quam expoſitionem tradit Theodoretus, & eam plurimi alij ſequuntur. Spiritualiter ſonitus aquarum, eſt confeſſio populorum; vox nubium eſt vox Prædicatorum Euangelij; fulmina, & tonitrua, ſunt probitas vitæ, & miracula, quibus veritas Fidei confirmatur. Sed illud, Vox tonitrui in rota, pulchrè admodum exponitur à S. Hieronymo, qui notat vocem tonitrui Euangelici tunc valde commouere populos, quando eſt in rota, id eſt, in homine planè ſpirituali, & contemptore rerum terrenarum, qui terram vix tangat, & tranſeat, quomodo currens rota in puncto terram contingit, & mox deſerit, & ad altiora defertur.

Illuxerunt corruſcationes tuæ orbi terræ, commota eſt, & XVIII.
contremuit terra.

Addit Propheta animaduerſionem Dei in Pharaonem, non ſolùm innotuiſſe Iudæis præſentibus, ſed etiam inſtar coruſcationis cæleſtis notam factam eſſe orbi terrarum, & inde commotionem, & tremorem gentibus longè poſitis attuliſſe.

lisse. quod verum esse testatur liber Iosue cap. 2. vbi Raab dicit, Audiuimus quod siccauerit Dominus aquas maris rubri ad introitum vestrum, & pertimuimus,&c. Illuxerunt,inquit,corruscationes tuæ orbi terræ, id est, hæc mirabilia magna, hæ coruscationes,hæc signa, hæc miracula illuxerunt non solis Aegyptijs, & Iudæis, sed orbi terrarum, longè, lateq. nota facta sunt, & ideò commota est,& contremuit terra,id est,habitantes in terra perturbati sunt,& populum Israëliticum formidare cœperunt. Spiritualiter significatur his verbis, quod in Psalmo 18. clarius habetur de prædicatoribus Euangelicis, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

XIX. In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur.

Hic apertè describitur transitus filiorum Israël duce Deo, per nouam, & inusitatam viam, id est, per medium mare sicco vestigio. In mari via tua,id est,in mari, nouo & insolito modo inuenisti populo tuo viam, & semitæ tuæ in aquis multis, id est, & semitam fecisti eidem populo inter aquas multas. Et vestigia tua non cognoscentur, id est, sic admirabili ratione duxisti populum tuum per medium maris,vt nullus deinceps vestigia tua,& eandem viam inuenire potuerit. Spiritualiter significatur his verbis,opera Domini non solùm esse admirabilia, sed etiam inuestigabilia, quomodo via in mari inuestigabilis est, quia nulla in ea vestigia relinquuntur.

XX. Deduxisti sicut oues populum tuum in manu Moysi, & Aaron.

Hic fuit finis omnium operum mirabilium Dei in Aegypto,& in mari rubro, vt populum suum inde liberaret, & in terram promissionis introduceret: quod fecit per Mosem, & Aaron primos pastores Synagogæ. Deduxisti, inquit, sicut oues populum tuum, id est, magna facilitate, magna charitate, indefessa prouidentia deduxisti per desertum, & vsque ad promissionis terram, quasi ad pascua vberrima populum tuum; in manu Moysi,& Aaron, id est, sub potestate,& regimine duorum optimorum Principum. Spiritualiter admonemur, eos, qui ad terram promissionis, id est, cælestem patriam peruenturi sunt, deducendos esse sicut oues in manu Moysi, & Aaron: ita vt sint mites, & patientes sicut oues in medio luporum: nam, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Et in patientia vestra possidebitis animas vestras. Item, vt sinant se regi à Magistratu Ecclesiastico,& ciuili; Deus enim etiam si paucos quosdam per se doceat, & regat; tamen ordinariè per Vicarios suos regit,& docet, & filios obedientiæ vult esse electos suos. Nominatur autem hoc loco Moses ante Aaronem, non quod Princeps politicus tantùm esset Moses, & Princeps Ecclesiasticus Aaron: sed quia Moses primarius erat Princeps Ecclesiasticus, & politicus, Aaron autem solùm erat Princeps Ecclesiasticus, & à Mose, vt maiore consecratus,& ordinatus. Quod enim Moses Sacerdos esset, perspicuum est ex Psal. 98. Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius: & ex plurimis actionibus Sacerdotalibus,quas exercuit consecrans Sacerdotes,& tabernaculum,offerens sacrificia, imò instituens ritus sacrificandi,& omnes ceremonias diuini cultus.

PSALMVS SEPTVAGESIMVS SEPTIMVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

Intellectus Aſaph.

HIC titulus admonet, Pſalmum non eſſe ita facilem, & apertum vt in ſuperficie apparet. Videtur enim Pſalmus totus hiſtoricus eſſe, atque ad hoc ſolùm compoſitus, vt populus agnoſcens beneficia Dei, & ingratitudinem veterũ Iſraëlitarum, qui propterea grauiter puniti ſunt, diſcat ſequi potius legem Dei, quàm exempla maiorum. Cæterùm non hoc ſolùm Dauidi propoſitum eſt in hoc Pſalmo; ſed etiam adumbrare Regnum Chriſti, qui ex tribu Iuda, & familia Dauid exiſtens finem dedit veteri teſtamento, & nouum longè excellentius, & felicius inchoauit. Id enim ſignificat Dauid in extremo Pſalmo, vbi poſteaquam varia peccata, & varia flagella populi enarrauit: tandem concludit, Deum elegiſſe Iudam, non Ephraim, & ex Iuda ipſum Dauidem, qui deinceps magna tranquillitate populum Dei regeret, & gubernaret. Hoc igitur admonet titulus, Intellectus Aſaph, vt nimirum Aſaph, cui Pſalmus cantandus dabatur, intelligeret, & alios intelligere faceret myſterium futuri Meſſiæ. & hoc indicant nomina parabolarum, & propoſitionum, quæ habentur in ſecundo verſiculo Pſalmi.

EXPLICATIO PSALMI LXXVII.

ATtendite popule meus legem meam, inclinate aurem 1.
veſtram in verba oris mei.

Dauid hortaturus populum longiſſimo ſermone, captat initio attentionem, oſtendens, ſe vtilia, & magna loquuturum. Attendite, inquit, legem meam, id eſt, præceptiones meas, quæ vos dirigere poterunt ad veram felicitatem, inſtar legum optimarum, & ſapientiſſimarum. Atque idipſum repetens, & declarans addit, Inclinate aurem veſtram in verba oris mei: quod dixerat, Attendite, nunc dicit, Inclinate aurem veſtram; & quod dixerat, legem meam, nunc dicit, verba oris mei; proinde per legem non intelligit legem Moſis, quæ propriè dicitur lex; ſed verba ſua, quibus populum inſtruere, & exhortari volebat. quomodo accepit nomen legis Dominus cùm ait Ioan. 15. Vt adimpleatur ſermo, qui in lege eorum ſcriptus eſt, quia odio habuerunt me gratis. Porrò inclinare aurem, ſignificat obedienter, & humiliter audire, quando dicitur populo, inclina aurem tuam; ſed cùm dicitur Deo, inclina aurem tuam, ſignificat clementer, & miſericorditer audire. S. Auguſtinus hunc primum verſiculum tribuit Deo, non Dauidi; quia Deus legem ſuam dedit populo, non Dauid. Sed, vt diximus, hic non agitur de lege propriè dicta, ſed de ſermone hortatorio. S. Hieronymus hunc eundem verſiculum vult eſſe verba Chriſti, non Dauidis: quia

sanctus Matthæus cap. 13. scribit, Christum loqui solitum in parabolis, vt adimpleretur, quod scriptum est, Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione Mundi: quæ verba habentur in secundo versiculo huius Psalmi: sed S. Matthæus allegauit hunc locum, non vt ostenderet, verba huius Psalmi esse verba Christi, non Dauidis: sed vt significaret, Dauidem loquentem in parabolis figuram fuisse Christi, qui in parabolis loquuturus erat: quemadmodum cùm Ioannes dicit cap. 19. Facta sunt hæc vt Scriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo: non vult negare de agno Paschali dicta esse verba illa Exod. 12. Os non comminuetis ex eo: sed indicare vult, agnum paschalem figuram Christi fuisse, & ideò Deo prouidente factum esse, vt non frangerentur crura Christi crucifixi, quando confracta sunt crura duorum latronum, qui cum ipso crucifixi fuerant. Quod autem nos diximus, secuti Theodoretum ex veteribus, & multos recentiores, verba huius versiculi, vt etiam sequentium, esse Dauidis, colligitur ex tertio versiculo, vbi Propheta continuans sermonem suum addit, Quanta audiuimus, & cognouimus ea, & Patres nostri narrauerunt nobis, quæ certè neque Deo, neque Christo conueniunt.

II. Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio.

Hæc est ratio, cur Dauid petat attentè, & humiliter audiri verba sua, quia videlicet verba huius Psalmi continent res obscuras, & secretas, quæ non possunt intelligi, nisi attentè, & humiliter audiantur. Per parabolas intelliguntur hoc loco similitudines, siue prouerbia, quæ breuia, & metaphorica esse solent. Per propositiones, intelliguntur ænigmata, quæ obscurissima sunt: id enim significat vox hebraica, chidoth, & græca προβλήματα, vt perspicuum est ex cap. 14. Iudicum, vbi ænigma illud Sampsonis, De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo: vocatur hebraicè, chidà, & græcè problema. Multa sunt autem in hoc Psalmo prouerbia, & ænigmata, vt suis locis videbimus: sed illud potissimum ænigma hìc significari videtur, quo per Regnum Dauidis figuratur Regnum Christi, & per montem Sion adumbratur Ecclesia. Per illud, ab initio, si corticem Psalmi respiciamus, videtur intelligi tempus liberationis populi à captiuitate Aegyptiaca, quo tempore cœpit populus Israël sub Mose formam habere Reipublicæ, & regi legibus, & iudicijs. Sic enim habetur versu sexto, Et suscitauit testimonium in Iacob, & legem posuit in Israël: sed sanctus Matthæus cap. 13. citans hunc locum, declarat hoc initium intelligendum esse de initio Mundi, dicens, Vt adimpleretur quod scriptum est, Aperiam os meum in parabolis, eructabo abscondita à constitutione Mundi. Itaque sensus est, Proferam sententias, quæ fuerunt absconditæ, & quasi ænigmata à principio Mundi: quamuis enim mysteria Christi omni tempore prædicta, & adumbrata fuerint; tamen velata erant, & paucissimis apertè reuelata. De qua re sic loquitur Apostolus ad Ephes. 3. Mihi autem omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo. Propriè autem S. Matthæus dixit, eructabo: nam vox hebraica hoc loco posita, abigàh, non significat loqui quocunque modo, sed ebullire, profundere, ex imo corde proferre: quod per vocem eructare satis apertè explicatur. ructus enim ex plenitudine oritur.

[Margin: חִידוֹת — חִידָה — אַבִּיעָה]

Quan-

Quanta audiuimus, & cognouimus ea: & Patres noſtri narrauerunt nobis. III.

Non ſunt occultata à filijs eorum in generatione altera. IV.

Narrantes laudes Domini, & virtutes eius, & mirabilia eius quæ fecit. V.

Narraturus hiſtoriam rerum geſtarum, ſub quibus tegebantur myſteria abſcondita à conſtitutione Mundi; docet eam hiſtoriam accepiſſe ſe à Patribus, qui & ipſi a maioribus ſuis acceperant. Loquar, inquit, propoſitiones ab initio, quanta videlicet audiuimus, & cognouimus; quoniam Patres noſtri narrauerunt nobis, tum ſcriptis literis, tum ore proprio: non enim occulta eſſe voluerunt ea filijs ſuis, quos poſt ſe in generatione altera relinquebant: qui quidem Patres narrantes erant laudes Domini, & virtutes eius, id eſt, potentiam eius admirabilem, & mirabilia opera, quæ fecit: ob quæ digniſſimus eſt omni laude. Illud, quanta, in hebræo eſt, quæ; quare in græco, & latino codice ponitur, quanta, pro, quantacunque, vel quotcunque. Illud, ea, redundat apud latinos, ſed vſitatè ponitur apud hebræos. Illud, Et Patres noſtri, videtur poſitum, pro, Nam Patres noſtri. Siquidem, &, ſæpiſſimè vſurpatur apud hebræos, pro, enim, vt alias admonuimus. Illud, non ſunt occultata, non repugnat verbis S. Matthæi, Eructabo abſcondita: nam res geſtæ non ſunt occultatæ à filijs narrantium eas: ſed myſtica ſignificatio abſcondita erat ab eis. Denique illud, narrantes, coniungitur cum nomine, Patres, vt S. Auguſtinus notauit: ac per hoc verba interpoſita deberent claudi per parentheſim hoc modo. Patres noſtri narrauerunt nobis (non ſunt occultata à filijs eorum in generatione altera) narrantes laudes Domini, &c. poſſet etiam illud participium, narrantes, coniungi cum pronomine ſubintellecto, hoc modo. Nos igitur narrantes erimus laudes Domini, & virtutes eius, &c.

Et ſuſcitauit teſtimonium in Iacob, & legem poſuit in Iſrael. VI.

Quanta mandauit Patribus noſtris nota facere ea filijs ſuis, vt cognoſcat generatio altera. VII.

Filij qui naſcentur, & exurgent, & narrabunt filijs ſuis. VIII.

Hìc incipit narrare res geſtas à Deo, quas à Patribus accepit: ac primo loco ponit, quod Deus dederit populo Iſraëlitico legem, & mandata per Moſem: & iuſſerit eam legem, & mandata tradi filijs à parentibus, & ſic propagari ad poſteritatem. Illud, &, potuiſſet omitti, vt S. HIeronymus omiſit: nam habetur quidem in hebræo, ſed nihil coniungit. Additur enim ornatus gratia non ſolùm in principio periodorum, ſed etiam in principio librorum, vt initio Leuitici, Numeri, Ioſue, Ruth, Ezechielis, & aliorum. Illud, ſuſcitauit, ſumptum eſt ad verbum ex hebræo; ſed potuiſſet etiam verti, ſtare fecit, ſiue conſtituit, ſiue poſuit. Vox, teſtimonium, nihil aliud hoc loco niſi legem ſignificat. Vocatur

catur autem lex Dei testimonium, quia testificatur hominibus quæ sit voluntas Dei, vt fusius diximus in explicatione Psalmi decimioctaui, versiculo octauo. Itaque idem omnino est, suscitauit testimonium in Iacob, cum eo quod sequitur, Legem posuit in Israël, id est, dedit Deus legem suam filijs Iacob, qui & Israël dictus est. Illud, quanta mandauit, in hebræo est, quæ mandauit: proinde vox, quanta, accipienda est, pro quantacunque, siue quotcunque: ex quo intelligimus nomine legis significari hoc loco non solùm legem Decalogi, sed omnia mandata moralia, ceremonialia, & iudicialia, quæ habentur in quinque libris Mosis.

IX. Vt ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant.

X. Ne fiant sicut Patres eorum generatio praua, & exasperans.

XI. Generatio, quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritus eius.

Explicat Propheta, cur Deus legem dederit populo suo, & mandauerit vt parentes docerent filios suos, & illi nepotes Patrum suorum. Ratio enim fuit, vt filij Israël non sperarent in Dijs falsis, & idolis gentium; sed in Deo vero, qui legem sanctam de cælo illis dederat, non sine ingentibus prodigijs: nec non vt nunquam obliuiscerentur mirabilium operum Dei, quæ fecit in liberatione eorum de seruitute Pharaonis. Præterea vt sollicitè quærerent quid vellet ab eis Deus, atque id opere implerent. Denique vt non imitarentur ingratitudinem, & infidelitatem maiorum suorum, qui affecti maximis beneficijs à Deo per Mosem, ingratissimi fuerunt. Nam & in Aegypto cùm essent, ægrè adduci potuerunt, vt crederent Mosi: & egressi de Aegypto, sæpissimè defecerunt ab obedientia Mosis, & Dei, assiduè murmurantes, & (quod grauius est) vitulos aureos adorantes. Illud, generatio, quæ non direxit cor suum: significat, populum hebræorũ, non habuisse cor directum firmiter ad Deum, sed ad varia auxilia respexisse. Illud, autem, & non est creditus cum Deo spiritus eius, clarius est, in hebræo codice: sic enim verti potest ad verbum, Et non fuit fidelis ad Deũ spiritus eius. Vox autem latina accipienda est in significatione non passiua, sed actiua, ac si esset deponentis coniugationis. Non est creditus cum Deo, id est, non credidit Deo spiritus eius: sic enim exponit S. Augustinus. vel accipiendum est verbum, creditus, pro, fidelis, vt accipiunt verbum grecum ἐπιστώθη, Theodoretus, & Euthymius. Itaque sensus erit, non fuit fidelis spiritus populi cum Deo, quia sæpè defecit à fide, & obedientia.

XII. Filij Ephrem intendentes, & mittentes arcum, conuersi sunt in die belli.

Plerique notari putant in hoc versiculo pugnam aliquam infelicem hebræorum de tribu Ephraim: sed neque facilè est inuenire in diuinis literis, quæ illa pugna fuerit: neque credibile est, Prophetam quasi ex abrupto inserere voluisse hoc loco particulare aliquod factum, cùm generatim describit vitia totius

populi

populi de Aegypto mirabiliter educti, ac de seruitute liberati. Igitur probabilius est, per quandam similitudinem explicari quod dictum est, populum hebræum non fuisse constantem in fide, & obedientia Dei; vt sensus sit. Filij Ephrem, id est, Israëlitæ similes fuerunt militibus incipientibus præliari cum hostibus, & mox dimisso prælio terga vertentibus. sic enim Israëlitæ in deserto, non semel promiserunt, se Deo parituros, & facturos quæcunque ille mandasset: & statim mutata voluntate cogitabant de reditu in Aegyptum, & contra Deum, & Mosem murmurabant. Nominat autem Dauid filios Ephrem, id est, tribum Ephraim, & per illam intelligit totum cœtum Israëlitarum; quia tribus Ephraim erat numerosissima, & potentissima post tribum Iuda: & per hoc æmula tribui Iuda: & in Scripturis vt plurimum reprehenditur tribus Ephraim, & laudatur tribus Iuda; & ideò mala vniuersi populi describuntur potius sub nomine Ephraim, quam sub nomine aliarum tribuum. & in fine huius Psalmi dicit, tribum Ephraim non elegit: sed elegit tribum Iuda. Vide Oseam Prophetam.

Non custodierunt testamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare. XIII.

Et obliti sunt benefactorum eius, & mirabilium eius, quæ ostendit eis. XIV.

Coram Patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, in campo Taneos. XV.

Explicat quod metaphoricè dixerat, filios Ephraim, id est, Israelitas, conuersos fuisse retrorsum. nam cum professi essent, se obedituros Deo, non seruauerunt pactum, nec legem Dei impleuerunt, & cito obliti sunt beneficiorum Dei, & mirabilium operum, quæ Deus fecerat in Aegypto pro ipsis, quæq. à Patribus suis narrari audierant. Illud, non custodierunt testamentum Dei, significat, non steterunt promissis, siue non seruauerunt pactum: nam in hebræo est vox, berith, quæ significat pactum: sed Septuaginta Interpretes verterunt, testamentum, vt alias sæpè diximus. Illud, in campo Taneos, significat in planitie Aegypti, cuius regia dicitur Tanis. Mirabilia enim, quæ fecit Moses coram Pharaone, non facta sunt in loco obscuro, sed in loco celeberrimo, & apertissimo, in agro videlicet Vrbis regiæ. בְּרִית

Interrupit mare, & perduxit eos, & statuit aquas, quasi in vtre. XVI.

Et deduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis. XVII.

Interrupit petram in Eremo, & adaquauit eos velut in abysso multa. XVIII.

Et eduxit aquam de petra, & deduxit tamquam flumina aquas. XIX.

XX. Et appoſuerunt adhuc peccare ei in iram, excitauerunt excelſum in inaquoſo.

Poſteaquam attigerat Dauid mirabilia facta in Aegypto coram Pharaone: deſcribit alia facta in egreſſu, id eſt, diuiſionem maris rubri, vt tranſiret populus ſicco veſtigio per medium maris: & alia patrata poſt egreſſum de Aegypto in ſolitudine, videlicet columnam nubis, quæ præeundo oſtendebat iter per diem, & columnam ignis, quæ oſtendebat iter per noctem; ac poſtea ſitienti populo eductas aquas de petra in maxima copia. Addit verò Dauid poſt hæc omnia mirabilia, populum incredulum iterum prouocaſſe Deum ad iracundiam in deſerto inaquoſo ob aquæ penuriam. Quæ iterum educta eſt de petra, vt habetur Num. 20. Nam illa prior eductio contigerat anno ſuperiore, vt habetur Exodi. 17. Illud, ſtatuit aquas quaſi in vtre: ſignificat Deum ea facilitate feciſſe, vt mare conſiſteret, & non operiret Hebræos, qui per fundum maris iter faciebant, qua facilitate poteſt homo continere modicam aquam incluſam in vtre, vt non defluat in terram. Illud, in nube diei, potuiſſet clarius verti, in nube per diem: nam in hebræo non habet formam genitiui. In græco eſt quidem ἡμέρας in genitiuo, ſed accipitur pro ablatiuo, quo græci carent. Illud, veluti in abyſſo multa: ſignificat ex petra fluxiſſe tantam copiam aquarum, ac ſi petra conuerſa fuiſſet in lacum profundiſſimum, vel in magnum, & profundum flumen, vt dicitur in ſequenti verſiculo: abyſſus enim eſt profunditas magna. Denique illud, & appoſuerunt adhuc peccare; poteſt referri ad ſecundam eductionem aquæ ex petra; vt ſenſus ſit, olim peccauerunt murmurantes ob inopiam aquæ; & Deus dedit illis aquam de petra, Exod. 17. & obliti illius miraculi appoſuerunt ſecundo murmurare, & de potentia Dei dubitare, ob ſimilem aquæ penuriam, vt habetur Num. 20. vbi rurſum dedit eis Deus aquam de petra. Poteſt etiam, vt alij volunt, coniungi cũ ſequenti verſiculo, vt cõmemoretur peccatum murmurationis de inopia panis, non de penuria aquæ. Sed prior expoſitio mihi magis placet, tum propter vocabulum, inaquoſo, quod denotat carentiam aquæ; tum ne deſit in hoc pſalmo memoria peccati illius celeberrimi, quo populus bis murmurauit contra Deum, & Moſem ob aquæ penuriam. Et ſecundùm hanc expoſitionem, illa verba, & eduxit aquam de petra; continent repetitionem ſententiæ verſiculi ſuperioris: non autem narrationem ſecundæ eductionis aquæ ex petra.

XXI. Et tentauerunt Deum in cordibus ſuis, vt peterent eſcas animabus ſuis.

XXII. Et male locuti ſunt de Deo: dixerunt, Nunquid poterit Deus parare menſam in deſerto?

XXIII. Quoniam percuſſit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt.

XXIV. Nunquid & panem poterit dare, aut parare menſam populo ſuo?

XXV. Ideò audiuit Dominus, & diſtulit, & ignis accenſus eſt in Iacob, & ira aſcendit in Iſrael.

Quia

Quia non crediderunt in Deo, nec ſperauerunt in ſalutari eius. XXVI.

Et mandauit nubibus deſuper, & ianuas cæli aperuit. XXVII.

Et pluit illis Manna ad manducandum, & panem cæli dedit eis. XXVIII.

Panem angelorum manducauit homo cibaria miſit eis in abundantia. XXIX.

Tranſtulit auſtrum de cælo, & induxit in virtute ſua Africum. XXX.

Et pluit ſuper eos ſicut puluerem carnes, & ſicut arenam maris volatilia pennata. XXXI.

Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum circa tabernacula eorum. XXXII.

Et manducauerunt, & ſaturati ſunt nimis: & deſiderium eorum attulit eis, non ſunt fraudati à deſiderio ſuo. XXXIII.

Coniungit Propheta beneficium panis cæleſtis cum beneficio aquæ productæ ex petra: quoniam hæc erat figura inſignis paſſionis Chriſti, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ; vt explicat Dominus ipſe Ioann. 6. & Apoſtolus. 1. Corinth. 10. Aqua enim ex petra, eſt ſapientia ex ſtultitia. Non enim minus contraria eſt ſapientia ſtultitiæ, quàm aqua res mollis, & fluida petræ arenti, & duræ. ſapientia ex ſtultitia eſt myſterium crucifixi. Chriſtus enim crucifixus, id eſt, petra percuſſa, gentibus ſtultitia erat, & Iudæis ſcandalum: & tamen hominibus fide illuſtratis producit altiſſimam ſapientiam. Et quia non cognouit Mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Panis autem de cælo verus, non erat manna pluens ex cælo aereo; ſed caro Chriſti, qui de cælo cælorum deſcendit, & dat vitam Mundo. Manna tamen hunc panem verum adumbrabat: & hoc ſignificauit Propheta, cùm initio Pſalmi ſe parabolas, & ænigmata cantaturum pollicebatur: ſed veniamus ad expoſitionem verborum. Propheta poſteaquam commemorauerat beneficium aquæ de petra eductæ, & infidelitatem populi: tranſit ad beneficia panis, & carnis, & ad nouam populi incredulitatem explicandam. Sciendum autem eſt, bis à Deo datum fuiſſe hebræis cibum carnium, ſemel vna cum manna. Exodi 16. & rurſum carnis ſolius. Num. 11. & manna cum carnibus datum eſt antequam aquæ producerentur ex petra; ſed cibus carnis ſolius datus eſt poſt eductionem aquæ ex petra. Sed Dauid coniungit vtrumque beneficium, & vtramque murmurationem ſimul: & ideò naſcitur in verbis aliqua obſcuritas, quæ facilè tolli poteſt. Ait igitur, Et tentauerunt Deum in cordibus ſuis, id eſt, experiri voluerunt, an Deus verè eſſet omnipotens, & curam gereret populi ſui: & ideò petierunt eſcas animabus ſuis, quas videlicet anima ipſorum deſiderabat, vt panes, & carnes: ſic enim narrat Moſes Exodi 16. & Num. 11. Et malè loquuti ſunt de Deo, dubitantes videlicet, an poſſet in deſerto paſcere populum ſuum,

ſicut notare potuerat. hæc pertinent ad ſecundam murmurationem. Nam prior præceſſit priorem eductionem aquæ ex petra, vt patet ex libro Exodi cap. 16. & 17. Ideò audiuit Dominus, & diſtulit, id eſt, audiuit murmurationem ex incredulitate procedentem: & diſtulit, hoc eſt longè fecit à ſe populum ſuum, amouit à beneuolentia ſua, quin potius conuertit beneuolentiam in iram, & indignationem; & immiſit ignem in caſtra, & multos occidit, vt dicitur Num. 11. Et tamen voluit conuincere populum infidelem, & demonſtrare potentiam ſuã; & ideò mandauit nubibus deſuper, & ianuas cæli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, & panem cæli dedit eis, panem Angelorum manducauit homo. Hæc pertinent ad priorem murmurationem: manna enim datum eſt ante productionem aquæ ex petra. Porrò manna dicitur panis de cælo, quia ex cælo aereo pluebat; & panis Angelorum; quia opera, & miniſterio Angelorum fiebat. Vocabulum autem, manna, ductum eſt ab admiratione populi, qui videns
מן הו terram coopertam nouo illo cibo dixit, Man hu, quod ſignificat, quid hoc? In-
מָן de poſitum eſt illi cibo nomen, man, & græcè Μάννα. erat autem manna ſimile pruinæ, Exodi 16. & ſicut ſemen coriandri, quod in mortario contuſum, & coctum igni, ſaporem habebat panis oleati, Num. 11. Deinde, Tranſtulit Deus Auſtrum de cælo, & induxit in virtute ſua Africum; & pluit ſuper eos ſicut puluerem carnes, id eſt, effecit, vt ventus vehementiſſimus deferret coturnices in deſertum, vbi Iudæi morabantur, in tanta copia, quanta eſt copia pulueris in littore maris. In hebræo habetur, Tranſtulit ventum orientalem: ex quo intelligimus per Auſtrum, intelligendum eſſe Auſtrum Orientalem, qui dicitur Eurus: ſed quia Auſter Orientalis non eſt contrarius Africo, ſiue Libico, vt vocatur in textu græco, ſed potius ei vicinus, & coniunctus; ideò Theodoretus, & Euthymius, & alij per vocem, tranſtulit, non intelligunt amouit, ſiue ceſſare fecit; ſed excitauit, & flare iuſſit, ac ſi dictum eſſet, tranſtulit de cæleſti theſauro, & emiſit in terram, vt etiam exponit S. Auguſtinus, vt ſimul cum Africo adduceret coturnices in deſertum. Itaque non vnus, ſed duo venti ex duabus vicinis regionibus adducerent copiam maximam coturnicum. Non tamen eſt improbabilis aliorum ſententia, quòd ventus Auſtralis orientalis, id eſt, Eurus remotus ſit, & prohibitus flare; & ſolus Africus, ſiue Libicus impulerit coturnices in caſtra Hebræorum: nam Num. 11. dicitur ventus à Domino adduxiſſe coturnices trans mare ad caſtra Hebræorum. Vbi vnius venti ſolùm mentio fit, & venti, qui per mare Libicum tranſiret, vt adduceret coturnices ad deſertum. Eiuſmodi autem ventus, non eſt Eurus, ſed Libicus. Adde quod S. Hieronymus vertit, Abſtulit Eurum de cælo, & induxit in fortitudine ſua Africum. Denique verba græcæ & latinæ æditionis facilè explicantur in hanc ſententiam, & duriuſculè in priorem.

XXXIV. Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum: & ira Dei aſcendit ſuper eos.

XXXV. Et occidit pingues eorum, & electos Iſrael impediuit.

XXXVI. In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius.

Et de-

Et defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum XXXVII.
festinatione.

Cùm occideret eos quærebant eum, & reuertebantur, & XXXVIII.
diluculo veniebant ad eum.

Et rememorati sunt, quia Deus adiutor est eorum, & Deus XXXIX.
excelsus redemptor eorum est.

Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. XL.

Cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles ha- XLI.
biti sunt in testamento eius.

Demonstrat in his versiculis Propheta, Deum magno miraculo satisfecisse desiderio Hebræorum, vt ostenderet potentiam suam: sed non dimisisse impunitam infidelitatem, & contumaciam eorum: Hebræos autem tum ob miraculũ, tum ob flagellum conuersos fuisse ad obedientiam, & fidem, sed non stabili corde, neque perseueranter, vt par erat. Adhuc, inquit, escæ erant in ore eorum, id est, nondum consumpserant coturnices, & ira Dei excitata est aduersus eos; & occidit ex eis partem maximam, ita vt appellaretur locus ille, sepulchra concupiscentiæ, vt dicitur Num. 11. Quomodo eos Deus occiderit, Scriptura non docet; sed credibile est morbo aliquo ex nimia auiditate, & saturitate comedentium exorto. Occidit autem Deus præcipuè pingues, & electos, id est, magis deditos voluptatibus, & iuuentute ac viribus robustiores: quos electos dicit impeditos, quia morbus deiecit eos, & impediuit, ne à morte fugere posſent, quãuis alioqui robustissimi essent. Hoc autem illis accidit, quia peccauerunt in Deũ infidelitate sua, non credentes mirabilia illa à Dei omnipotentia fieri, sed casu accidisse, vt coturnices ad eos deferrentur. Ideò morte puniti sunt tanta velocitate, vt defecerint dies eorũ in vanitate, id est, velut fumus, aut vmbra, quæ celerrimè transit, & vestigiũ nullũ relinquit. Ipsi autem cùm flagellarentur à Deo, & morte afficerentur, redibant ad cor, & quærebant adiutorium Dei, & diluculo, id est, continuò, statim, cùm primum flagellum sentire inciperent, veniebant supplices ad misericordiam Domini implorandam: & tunc ad memoriam reuocabant beneficia Dei priora: sed non erat stabilis, & vera conuersio eorum; sed metu extorta & ficta: nam ore quidem amorem, & deuotionum erga Deum profitebantur, sed mentiebantur; quia cor eorum non erat verè directum ad Deum, neque fideles permanebant in seruanda promissione, & pacto cum Deo inito. Vtinam non imitaremur & nos Christiani hanc Hebræorum inconstantiam. quam multi enim sunt ex nobis, qui in periculo vitæ constituti promittunt, & vouent Deo, & Sanctis eius morum emendationem; & periculo euitato, redeunt ad pristinam vitiorum consuetudinem? sed Deus non irridetur, & qui tales sunt, non effugient iudicium Dei.

Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum: XLII.
& non disperdet eos.

Et abundauit vt auerteret iram suam, & non accendit om- XLIII.
nem iram suam.

XXXXIV. Et recordatus eſt quia caro ſunt, ſpiritus vadens, & non rediens.

XXXXV. Quoties exacerbauerunt eum in deſerto? in iram concitauerunt eum in inaquoſo?

XXXXVI. Et conuerſi ſunt, & tentauerunt Deum, & ſanctum Iſrael exacerbauerunt.

XLVII. Non ſunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribulantis.

Confert nunc Propheta bonitatem Dei cum nequitia hominum, ac dicit, Deũ quidem flagellaſſe populum ſuum, ſed non eſſe oblitum miſericordis naturæ ſuæ: & ideò non tam ſeuerè in illos animaduertiſſe, vt eorum peccata merebantur. Nam propitius erit peccatis eorum, & non diſperdet omnino populum ſuum. Ipſi quidem digni erant vltimo exterminio, ſed miſericordia Dei fecit, vt aliqui remanerent: vt re vera ex numero eorum, qui exierant ex Aegypto duo remanſerunt Ioſue, & Caleb: qui figuram gerebant Electorum, qui ſalui fient: nam vt Apoſtolus loquitur ad Rom. 11. Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſciuit: ſed reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Itaque non repugnat hic verſiculus diſperſioni Hebræorum, quam videmus: nam impleta eſt hæc promiſsio in Apoſtolis, qui ex hebræis erant, & non ſolùm diſperſi non ſunt, ſed collegerunt multitudinem magnã Deo in populum electũ: de quo prophetauit Oſeæ cap. 1. & 2. & explicat Apoſtolus Petrus 1. epiſt. cap. 2. Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei; qui non conſecuti miſericordiam, nunc autem miſericordiam conſecuti. Pergit Propheta, ac dicit, Et abundauit vt auerteret iram ſuam, id eſt, abundanter, & copioſè auertit iram ſuam, quia multum remiſit de pœna, quam populi peccata merebantur. & hoc modo temperauit, ſiue auertit iram, quia non accendit omnem iram ſuam, vt iuſtè facere potuiſſet. Et recordatus eſt, quia caro ſunt, ſpiritus vadens, & non rediens. acceſsit ad rationem miſerendi natura hominis poſt peccatum primi hominis infirma, & mortalis, obnoxia carnalibus concupiſcentijs. Ipſe enim nouit figmentum noſtrum, quòd caro ſumus, id eſt, carnales, infirmi, ac debiles; & quòd ſpiritus ſumus vadens, & non rediens, id eſt, vitam habemus mortalem, quæ continuò progreditur à pueritia ad iuuentutem, & non reuertitur ad pueritiam: progreditur à iuuentute ad ſenectutem, & non reuertitur ad iuuentutem, ſed breui compendio tendit ad mortem. Itaque ſimilis eſt floribus, alijsq. rebus caducis: non autem ſoli, & lunæ, & ſtellis, quæ in circulos ſuos reuertuntur, & ſemper ſunt eædem, quia ſolidæ ſunt, & æternæ. Non deſunt qui velint, hoc loco per ſpiritum, intelligi animum, qui exit de corpore per mortem, & non reuertitur vi ſua ad corpus. Sed non videtur ad rem præſentem facere tractatio de reſurrectione, vbi ſolùm deſcribitur infirmitas, & breuitas humanæ vitæ. Proinde hoc loco per ſpiritum intelligendus eſt ſpiritus vitalis corporis noſtri, ſiue corporalis vita, quæ progrediendo conſumitur, & mutabilis, atque inſtabilis eſt. Quod autem ſit talis vita hominis, probat Propheta ſequentibus verſiculis. Quoties, inquit, exacerbauerunt eum in deſerto? in iram concitauerunt in inaquoſo? inſtabilitate ſua videlicet nunc promittendo

fidem

fidem & obedientiam ; nunc contra obloquendo , & recalcitrando : nam conuerſi ſunt à bono propoſito, & promiſſis, & tentauerunt Deum experiri volentes, an verè Deus omnipotens eſſet : & hoc modo ſanctum Iſraëlis, id eſt, Deum exacerbauerunt . Vocatur autem Deus Iſraelis, ſanctus, non ſolùm à Dauide, ſed etiam ab Iſaia in plurimis locis; quoniam ſolus Deus verus eſt propriè ſanctus, id eſt, purus, & inuiolabilis : Dij enim gentium immundi Dæmones ſunt. Denique tanta fuit mutabilitas & ſtultitia Hebræorum, quos Deus eduxit ex Aegypto, vt ſtatim obliti ſint ſignorum, & prodigiorum maximorum, & plurimorum, quæ manus Dei fecit, cùm eos de ſeruitute Aegyptiaca liberaret .

Sicut poſuit in Aegypto ſigna ſua , & prodigia ſua in cam- XLVIII.
po Taneos .
Et conuertit in ſanguinem flumina eorum, & imbres eorum, XLIX.
ne biberent .
Miſit in eos cænomyiam , & comedit eos ; & ranam , & L.
diſperdidit eos .
Et dedit ærugini fructus eorum , & labores eorum locuſtæ. LI.
Et occidit in grandine vineas eorum , & moros eorum in LII.
pruina .
Et tradidit grandini iumenta eorum , & poſſeſſiones eo- LIII.
rum igni .
Miſit in eos iram indignationis ſuæ, indignationem & irã , LIV.
& tribulationem immiſſiones per angelos malos .
Viam fecit ſemitæ iræ ſuæ : non pepercit à morte animabus LV.
eorum, & iumenta eorum in morte concluſit .
Et percuſſit omne primogenitum in terra Aegypti: primitias LVI.
omnis laboris eorum in tabernaculis Cham .
Et abſtulit ſicut oues populum ſuum , & perduxit eos tam- LVII.
quam gregem in deſerto .
Et eduxit eos in ſpe , & non timuerunt , & inimicos eorum LVIII.
operuit mare .

Occaſione verſiculi quadrageſimi ſeptimi, vbi dixerat Propheta, non fuiſſe recordatos Hebræos mirabilium, quæ fecit Deus, cùm educeret eos de Aegypto: deſcribit his vndecim verſiculis ſigna , & prodigia , quæ fecit Deus aduerſus Pharaonem, donec tandem eum cum exercitu ſuo demerſit in mare . Quæ omnia narrantur in Exodo à cap. 7. ad 14. Porrò Dauid non meminit omnium ſignorum , ſed præcipuorum, neque ordine illa enumerat , ſed vt ſibi viſum eſt . ſic igitur loquitur , Non ſunt recordati Hebræi in deſerto , manus Domini , id eſt, potentiæ, vel operis Domini, quo liberauit eos de manu Pharaonis tribulantis .

tis. Sicut posuit in Aegypto signa, id est, non sunt recordati, quemadmodum statuerit Deus ingentia miracula, signa potentiæ suæ in Aegypto, ac potissimum in parte nobiliore Aegypti, vbi est Tanis Regia Pharaonis. Et conuertit, id est, quia conuertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum, ne biberent. De hoc signo scribit Moses Exod. cap. 7. Vocat Propheta flumina Aegypti varios ramos Nili fluminis, qui per Aegyptum fluunt. per imbrem, non intelligitur pluuia, quæ in Aegypto videri non solet, sed ponitur imber pro aqua, species videlicet pro genere. Quomodo Virgilius lib. 1. Aeneidos dixit,

Accipiunt inimicum imbrem, rimisq. fatiscunt.

Vbi per imbrem intelligit aquam marinam, quæ in nauim per rimas ingrediebatur. Itaque Dauid more suo idipsum bis repetit, & quod in priore parte versiculi vocauit flumina, in posteriore vocat imbrem. Misit in eos cænomyjam, & comedit eos, & ranam, & disperdidit eos. de hoc agitur Exodi cap. 8. Vulgaris quæstio hic est, an sit legendum cænomyia, id est, musca communis, siue omne genus muscarum, an cynomia, id est, musca canina. Vulgata editio correcta habet, cænomyiam, cui fauet S. Hieronymus tum in versione sua ex hebræo, tum in epistola ad Suniam, & Fretellam. Græci tamen libri communius habent cynomiam, & sic legit, & exponit idem S. Hieronymus in commentario. Vox hebræa, arob, mistionem significat, & satis conuenit lectioni vulgatæ correctæ: sed res non est magni momenti. Et dedit ærugini fructus eorum, & labores eorum locustis. hoc signum habetur Exod. 10. vbi fit tantum mentio locustarum: proinde per æruginem intelligendæ sunt locustæ, vel bruchi (vt vertit S. Hieronymus) quæ animantia deuorant herbas ad modum æruginis. Itaque nomen æruginis, quod propriè significat vitium æris, hoc loco accipitur metaphoricè. Et occidit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina. de hac re agitur Exodi 9. vbi non fit mentio pruinæ, sed solius grandinis. Sanctus Hieronymus vertit, & sycomoros eorum in frigore: vbi per frigus posset intelligi frigus grandinis, vt sit repetitio eiusdem rei: vel certè grandine, & pruina afflixit Deus vineas, & arbores Aegypti: sed Dauid addidit quod Moses omiserat. Et tradidit grandini iumenta eorum, & possessiones eorum igni. Grando enim cum igne fulgurum, & fulminum descendebat, nec solùm herbas, sed etiam iumenta perdebat, vt ibidem legimus. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immissiones per Angelos malos. In hoc versiculo generatim complectitur Propheta omnes alias plagas, quas omiserat, vt vlcera, vesicas, & alia id genus; & simul attingit postremam, & grauissimam plagam, occisionem videlicet primogenitorum omnium, quæ facta est per Angelum percutientem, vt dicitur Exodi 12. Non sinam, inquit, percussorem ingredi domos vestras, &c. Misit iram indignationis suæ, id est, effectum iræ furoris sui, tribulationem videlicet magnam. & hoc idem repetens, ait, Irã, & indignationem, id est, effectũ iræ, & furoris, qui effectus est tribulatio. Immissiones per Angelos malos, id est, quæ tribulatio fuit per immissionẽ Angelorum malorũ. Ex quo intelligimus, plagas Aegypti, ac præcipuè occisionẽ primogenitorũ factas esse opera Angelorũ, qui non nocent, nisi quantũ Deus permiserit, cùm Dei summi Iudicis administri sint. Possunt autem Angeli mali dici Angeli sancti, qui dicuntur mali ab effectu, quia puniũt quos Deus vult puniri. Possunt etiã dici Angeli mali, Dæmones impuri, qui sunt verè mali malã voluntatem gerentes. Deus enim vtrisque vtitur: nam per Angelos sanctos puniuit Sodomitas

ערב

mitas igne cælesti: & per Angelos impuros flagellauit Iobum, igne pariter cæ-
lesti. Vide S. Augustinum in hunc locum. Viam fecit semitæ iræ suæ, non pe-
percit à morte animabus eorum. Insignis metaphora est, quasi dicat, Ira di-
uina vltionem parans detinebatur à diuina misericordia, ne vsque ad mortem
desæuiret: sed tandem remoto obice misericordiæ, viam aperuit iræ suæ, & non
pepercit vitæ ipsorum à morte: sed occidit omnia primogenita hominum, &
iumentorum, quæ erant primitiæ laborum eorum, id est, Aegyptiorum:
laborant enim plurimum homines in educandis filijs suis, & iumentorum
suorum; sed primitiæ laboris erga primogenita exercentur: ac per hoc di-
cuntur primogenita primitiæ laborum. Illud, in tabernaculis Cham, signi-
ficat in Aegypto. Cham enim fuit filius Noë, & Mizraim fuit filius Cham: חָם מִצְרַיִם
& ab hoc filio Cham dicta est Aegyptus, Mizraim. Itaque dicitur Aegyptus
tabernaculum Cham, à parente primi habitatoris, & possessoris Aegypti. Et ab-
stulit sicut oues populum suum, & perduxit eos sicut gregem in deserto. Occi-
sis primogenitis Aegyptiorum dedit Pharao facultatem Hebræis abeundi ex Ae-
gypto, vt habetur Exodi 12. Et tunc Deus eduxit populum suum ex Aegypto,
& duxit in desertum Arabiæ. Et eduxit eos in spe, & non timuerunt, id est,
cum fiducia magna, & inimicos eorum operuit mare: quæ fuit vltima plaga
Aegyptiorum, & in qua finem accepit captiuitas filiorum Israel, vt habetur
Exodi 14.

Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem LIX.
quem acquisiuit dextera eius.

Et eiecit à facie eorum gentes, & sorte diuisit eis terram LX.
in funiculo distributionis.

Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel. LXI.

Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum, & testi- LXII.
monia eius non custodierunt.

Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum: quemadmo- LXIII.
dum Patres eorum, conuersi sunt in arcum prauum.

In iram concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptili- LXIV.
bus suis ad æmulationem eum prouocauerunt.

Transit nunc Propheta ad historiam libri Iosue, & Iudicum, atque ostendit, fuisse hebræos introductos à Deo in terram promissionis, quam vocat montem sanctificationis suæ, quia erat terra montuosa, & quam Deus sibi ipse sanctificauerat, & dedicauerat, vt in ea coleretur à populo suo. dicit quoque eam terram acquisitam à Deo, quia Deus fecit euidentibus miraculis, duce Iosue, vt Israëlitæ vincerent bello, & expellerent pristinos habitatores cultui Idolorum addictos. Addit verò Propheta, Hebræos in terram promissionis introductos non fuisse meliores Patribus suis, qui in deserto perierant: nam ipsi quoque tentauerunt, & exacerbauerunt Deum seruientes Idolis, & verum Dei cultum deserentes. Illud, conuersi sunt in arcum prauum, significat, eos imitatos esse arcum distortum, qui non iacit sagittas, quò iaciendæ sunt, sed in aliam partem

vbi

vbi non oportebat. Sic enim Hebræi promittebant obseruantiam legis Dei, ac videbantur sagittas operum suorum dirigere ad cultum veri Dei; sed interim sacrificabant Dijs alienis; id quod proprijs verbis explicat Propheta in sequenti versiculo, cùm ait, In iram concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt. siquidem in excelsis collibus, præsertim frondosis collocabant altaria Idolorum, ibiq. eis sacrificabant.

LXV. Audiuit Deus & spreuit, & ad nihilum redegit valde Israel.

LXVI. Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, vbi habitauit in hominibus.

LXVII. Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici.

LXVIII. Et conclusit in gladio populum suum, & hæreditatem suam spreuit.

LXIX. Iuuenes eorum comedit ignis, & virgines eorum non sunt lamentatæ.

LXX. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, & viduæ eorum non plorabantur.

Hic iam explicat Propheta vltionem diuinam in peccata populi sui: ac præcipuè commemorat tempus illud, quo Philistæi fuderunt exercitum populi Dei, & Arcam Domini captiuam duxerunt, Sacerdotibus occisis, qui eam custodiebant: quæ historia narratur in 1. Reg. cap. 4. Ait igitur, Audiuit Deus, id est, cognouit peccata populi sui clamantia in cælum: & spreuit populum suum tamquam inutilem, & tamquam morte dignissimum, redegit valde ad nihilum, id est, valde humiliauit, concessa victoria maxima hostibus eorum. Et repulit tabernaculum Silo, id est, abiecit tabernaculum, in quo erat Arca, quod tabernaculum tunc erat in Silo: & in quo tabernaculo Deus quodam modo habitabat inter homines, quia inde dabat responsa hominibus. Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici, id est, permisit circumueniri, & vndique circundari gladijs hostium populum suum, quem elegerat sibi in hæreditatem, id est, in populum peculiarem, & proprium. Iuuenes eorum comedit ignis, id est, ardor belli, siue ignis iræ Dei consumpsit præstantissimos quosque, quales solent esse homines in flore iuuentutis: & virgines eorum non sunt lamentatæ, id est, occisis iuuenibus in bello, virgines eis desponsatæ non habuerunt, qui earum sortem lugerent, quoniam in communi strage quisque habuit, quod domi suæ lugeret. Itaque illud, lamentatæ, passiuè accipiendum est, vt indicat S. Hieronymus, qui vertit, Et virgines eius nemo luxit. Rabini legunt, Et virgines eorum non sunt laudatæ, carmine videlicet
חֻלָּלוּ nuptiali. Sed vox hebræa, hullalu, vtrunque significare potest, defletæ, & laudatæ. nos autem anteponimus Septuaginta Seniores, & S. Hieronymum omnibus Rabinis. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, videlicet Ophni, & Phinees

nees filij Heli, qui nominatim referuntur inter mortuos. 1. Reg. 4. Et viduæ eorum non plorabantur, id est, relictas vxores eorum nemo fuit, qui deflendo cõsolaretur, quoniam, vt dictum est, omnes occupati erant in proprijs consanguineis deplorandis, quos ruina communis oppresserat. In hebræo, & græco habetur in futuro, non plorabuntur: sed S. Hieronymus intelligens futurum poni pro præterito, vertit, non sunt defletæ, & eum secutus noster Interpres, vertit, non plorabantur.

Et excitatus est tamquam dormiens Dominus, tamquam potens crapulatus à vino. LXXI.

Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis. LXXII.

Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephraim non elegit. LXXIII.

Sed elegit tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit. LXXIV.

Et ædificauit sicut Vnicornium sanctificium suum in terra, quam fundauit in secula. LXXV.

Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, de post fœtantes accepit eum. LXXVI.

Pascere Iacob seruum suum, & Israel hæreditatem suam. LXXVII.

Et pauit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos. LXXVIII.

In hac postrema parte Psalmi, Dauid ostendit, Deo placuisse afflictionem populi sui, quatenus pœna erat peccatorum: sed non placuisse superbiam, & iniquitatem Philistinorum, qui eos afflixerunt: & ideò vindictam ab ipso Deo sumptam de Philistæis, vt narratur in eodem 1. lib. Reg. cap. 5. Deus enim sæpè vtitur mala voluntate impiorum ad aliquos puniendos; & deinde punit eosdem impios, non tam attendens quod per illos ipse fecit bonum, quàm malam nocendi cupiditatem, quam in eis ipse non fecit. Addit deinde, noluisse Deum, vt tabernaculum esset amplius in Silo, ciuitate de tribu Ephraim, neque vt summa Imperij esset in tribu Ioseph, sed voluisse, vt tabernaculum statueretur in mõte Sion, & Imperium pertineret ad tribum Iuda, & ex tribu Iuda Dauidem elegisse Regem populo suo: quod est vaticinium de Christo, & Ecclesia, vt initio Psalmi diximus. Nam vt hoc loco diligenter obseruauit Sanctus Augustinus, non repulit Deus Ioseph, & elegit Iudam ob meritum personarum. Nam Ioseph melior fuit multo, quàm Iudas, siue castitatem, siue patientiam, siue sapientiam, siue prudentiam, siue dilectionem inimicorũ consideres: sed elegit Iudam propter Dauidem, & Dauidem propter Christum; & Synagogam destruxit, vt Ecclesiam ædificaret. Sed ipsa verba explicemus; Et excitatus est tamquam dormiens Dominus, id est, præualuerunt Philistæi in Hebræos, non ob Philistæorum potentiam, vel Domini impotentiam; sed quia Dominus dormiebat, & dormiebat sopori graui, tamquam crapulatus à vino. Ebrietas enim altè dormire

mire facit. Sed à sopore illo excitatus potentiam suam in Philistæos mirificè demonstrauit. Dicitur autem Deus dormire metaphoricè, quando ita se gerit, ac si non aduerteret iniurias, quas illi faciunt iniqui: & dicitur dormire vt crapulatus à vino, quando patienter agit erga grauissimos peccatores, ac si ita altè dormiat, vt non aduertat iniurias maximas contra se fieri, qualis iniuria fuit captiuitas Arcæ. Non desunt, qui metaphoram ebrietatis ita explicent, vt sensus sit, Deum excitatum à somno potenter, & furiosè egisse in aduersarios, vt solent ebrij, qui valentissimi, & audacissimi sunt, cùm non aduertãt, quid faciant. Sed non placet ista expositio, tum quia ebrietas facit quidem audaces homines, sed non potentes, imò debilitat potius; & qui à somno exurgunt non surgunt ebrij, sed sobrij. maneat ergo prior expositio, quæ S. Augustini est. Et percussit inimicos suos in posteriora: immisit enim morbum grauissimum, & pudendum in posteriora corporis Philistinorũ, ac, vt Scriptura loquitur, in secretiore parte natium, vt simul cruciarentur dolore, & rubore, vt legitur primo Reg. cap. 5. Opprobrium sempiternum dedit illis; quia prouidentia Dei fecit, vt ipsi Philistæi anos aureos appenderent arcæ ad memoriam sempiternam morbi pudendi, quo Deus illos affecerat, 1. Reg. cap. 6. & repulit tabernaculum Ioseph, id est, noluit deinceps tabernaculum sacrum, in quo seruabatur Arca, esse in Silo, quæ est ciuitas in tribu Ephraim, qui filius erat Ioseph. Et tribum Ephraim non elegit, id est, constituturus Regnum in populo suo; nõ elegit Regem ex tribu Ephraim, quæ erat vna ex duabus tribubus Ioseph, & quidem numerosissima, & potentissima. Sed elegit tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit: id est, elegit tribum Iuda, ex qua daret populo suo Principes: & elegit montem Sion, in locum tabernaculi, & postea templi, in quo seruaretur Arca, & fierent sacrificia. Et ædificauit sicut vnicornium sanctificium suum in terra, quam fundauit in secula, id est, ædificauit Deus in monte Sion, siue in Hierusalem, quæ est terra duratura in æternum, sanctuarium suum firmissimum, quasi cornu Monocerotis. Hæc est parabola præcipua, & propositio, siue ænigma potissimum, quod initio Psalmi Propheta promisit. neque enim sanctuarium testamenti veteris fuit firmum vt cornu Monocerotis, nisi in typo sanctuarij testamenti noui: neque mons Sion, aut Hierusalem fuit terra fundata in secula cùm breui euersa fuerit; nisi in figura Ecclesiæ Christianæ, aduersus quam portæ inferi non præualebunt, & cuius religio & sacramenta non mutabuntur vsque ad Mundi consummationem. Vox vnicornium, græcè monocerotum; in hebræo legitur, ramim, quod significat excelso; sed Septuaginta, & S. Hieronymus nõ legerunt, ramim, sed, remim, quod monocerotes, id est, bestias, quæ solum vnum cornu, sed firmissimum, & robustissimum gerunt: & sine dubio hæc est vera lectio. Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, de post fœtantes accepit eum: pascere Iacob seruum suum, & Israël hæreditatem suam. Omisit Propheta Regnum Saulis, quia modicum duraturum erat, & quia quasi extortum fuit à Deo clamoribus populi; sed Regnum Dauidis posuit, qui Christi figuram gerebat, & ex propria Dei voluntate duraturum in æternum erat. Elegit ergo Dauid seruum suum; & sustulit eum de humili loco, ne fortè eius virtuti tribueretur tanta exaltatio. Sustulit, inquam, de gregibus ouium, id est, de officio, & munere pastoritio, quod re ipsa exercebat, cùm oues fœtas sequeretur. Pascere Israel seruum suum, & Iacob hæreditatem suam, id est, transtulit de ministerio pascendi oues, ad ministerium pascendi homines: præposuit enim illum

רָמִים

רְמִים

lum Regem populo suo, & hæreditati suæ, quæ Israel, & Iacob appellatur. In hebræo habetur, Iacob populum suum, non vt nos habemus, seruum suum. Aliqui suspicantur Septuaginta Interpretes vertisse λαὸν, non δοῦλον. At cur non verisimilius sit in hebræo olim fuisse, audo, seruum suum, & postea successu temporis à sciolis mutatum in, ammo, populum suũ? In sensu nulla est dissensio. Populus enim Israeliticus est populus Dei, & seruus Dei dici potest. Et pauit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos, id est, optimam fuisse diuinã electionem euentus probauit. Dauid enim pauit, & rexit populum Dei in innocentia cordis, & sapientia operis: in innocentia cordis, quia cor purum, & immaculatũ gerens non affectabat gloriam suam, sed Dei, non vtilitatem suã, sed populi; cupiebat non tam præesse, quam prodesse; pascebat oues, nõ vt suas, sed vt Domini sui; vt minister, non vt hærus: in sapientia operis, vel, vt Dauid loquitur, in intellectibus manuũ deduxit populum, quia consideratè agebat, quicquid agebat; non temerè, non sine consilio, non absque maturitate. Quæ omnia etiam si vtcunque Dauidi conueniunt; absolutè tamen & perfectè non nisi Christo conueniunt. Alioqui non reprehenderetur in Scriptura Dauid, quòd vxorem alienam concupierit, quòd adulterium, & homicidium perpetrauerit; quòd populum sine causa numerari voluerit; quòd Miphiboseth inauditum damnauerit, & bona ipsius imprudens calumniatori donauerit. Christus autem verè innocens corde, & sapiens in opere fuit; qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus iu ore eius, 1. Petri 2. Quique audacter dicere poterat, Quis ex vobis arguet me de peccato? Ioan. 8.

עַבְדּוֹ
עַמּוֹ

PSALMVS SEPTVAGESIMVS OCTAVVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Psalmus Asaph.

DE hoc Titulo nihil dicendum occurrit. Argumentum est deploratio calamitatis, quæ accidit Hebræis sub Antiocho, & cæteris Regibus tempore Machabæorum, vt communiter docent S. Augustinus, Theodoretus, Euthymius, & multi recentiorum; & ipse etiam auctor libri Machabæorum primi cap. 7. allegat hunc Psalmum, tamquam vaticinium earum calamitatum. Potest tamen accommodari idem Psalmus, vt eum accommodat S. Augustinus, ad persecutiones, quas passa est Ecclesia à Regibus, & Imperatoribus paganis. In hoc Psalmo concordant textus hebraici, græci, & latini, & totus Psalmus facillimus est.

EXPLI-

EXPLICATIO PSALMI LXXVIII.

I. DEus venerunt gentes in hæreditatem tuam: polluerunt templum ſanctum tuum, poſuerunt Hieruſalem in pomorum cuſtodiam.

Alloquitur Propheta Deum, & in perſona populi Dei, qui futurus erat tempore Machabæorum, conqueritur de vaſtatione templi, & ciuitatis. Narrat autem hic Propheta Deo, non vt eum doceat, quaſi ignorantem, cùm potius ab eo ſibi reuelata didicerit: ſed vt hac commemoratione moueat ipſe ſe ad orandum ardentius. Deus, inquit, venerunt gentes, pagani videlicet Idololatræ, in hæreditatem tuam, id eſt, in eam ciuitatem, & prouinciam, quam elegiſti de toto orbe terrarum in propriam poſſeſſionem. Hæreditas enim, & poſſeſſio in Scripturis pro eodem accipiuntur. Explicat deinde ad quid venerint gentes in hæreditatem Dei; Polluerunt, inquit, templum ſanctum tuum. Quod factum eſt ſub Antiocho, vt dicitur lib. 1. Machab. cap. 1. tunc enim Idolum in templo collocatum eſt, & altaria prophanata, atque Idolis conſecrata. Poſuerunt Hieruſalem in pomorum cuſtodiam, id eſt, ipſam regiam ciuitatem adeò deſolauerunt, vt non videretur amplius ciuitas, ſed tugurium deſertum, qualia ſunt quæ eriguntur ad cuſtodiam pomorum in hortis, aut vineis, & pomis collectis deſeruntur. Id accidiſſe ſub Antiocho teſtatur lib. 1. Machab. cap 3. vbi ſic legimus, Et Hieruſalem non habitabatur, ſed erat ſicut deſertum. Vox hebræa, pro qua habemus, pomorum cuſtodiam, ſignificat vaſtationem, deſolationem, deſertum, & ſimilia. Sed Interpretes Septuaginta, vt rem declararent per ſimilitudinem, dixerunt, In pomorum cuſtodiam; S. Hieronymus vertit, In aceruum lapidum. Sed melior videtur interpretatio prior, quam latinus Interpres ſecutus eſt. Ciuitas enim reducitur in aceruum lapidum, quando omnino deſtruitur, & lapides domorum iu locum vnum colliguntur: at Hieruſalem non ita funditus euerſa fuit, vt habitari non poſſet: ſed muri deiecti fuerunt, & ciuitas ex parte incenſa, & habitatores fugati, vt habetur lib 1. Machab. cap. 1. Sed tamen adhuc retinebat formam ciuitatis, & habitari potuiſſet, vt colligitur ex eodem lib. 1. cap. 3. & 4. proinde rectius comparatur pomorum cuſtodiæ, id eſt, tugurio ſemidiruto, & deſerto, quam aceruo lapidum.

II. Poſuerunt morticina ſeruorum tuorum eſcas volatilibus cæli: carnes ſanctorum tuorum beſtijs terræ.

III. Effuderunt ſanguinem eorum, tamquam aquam in circuitu Hieruſalem, & non erat qui ſepeliret.

Deplorauit vaſtationem templi, & ciuitatis; nunc deplorat cædem hominum, & barbariem, ac feritatem hoſtium, qui cadauera ſepeliri non patiebantur. Poſuerunt, inquit, morticina, id eſt, cadauera occiſorum Iudæorum non dederunt ſepulturæ, ſed expoſuerunt in eſcam coruis, & canibus. Morticina propriè dicuntur

cuntur cadauera eorum, qui morbo interierunt: tamen hoc loco extenditur vocabulum ad cadauera occisorum. Nam in sequenti versiculo explicatur, quæ sint illa morticina cùm additur, Effuderunt sanguinem eorum, id est, seruorum tuorum, siue sanctorum tuorum, id est, hominum tibi sanctificatorum per fidei professionem. In circuitu Hierusalem tanquam aquam, id est, in magna copia, sine delectu personarum, sine timore aliquo; & non erat, qui sepeliret: & ideò relinquebantur cadauera illa auibus cæli, & bestijs terræ. Hoc impletum est tum in alijs multis, tum potissimum in illis sexaginta viris primarijs, quos vna die curauit occidi Alcimus prope Hierusalem, vt dicitur lib. 1. Machab. cap. 7. Ibi enim citatur hic versiculus, vbi cædes illorum describitur.

Facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio, & illusio his, qui in circuitu nostro sunt. IV.

Deplorat nunc etiam infamiam, quæ ex persecutione illa est sequuta. Facti sumus, inquit, opprobrium vicinis nostris, id est, vicinis Regnis Idumæorum, Moabitarum, Ammonitarum, & aliarum gentium, quæ despiciebant, & irridebant Hebræos, vt homines imbelles, & contemptibiles.

Vsquequo Domine irasceris in finem? accendetur velut ignis furor tuus? V.

Videbat Propheta, iram Dei in populum suum accensam adeò vehementer, vt videretur periculum imminere, ne populus funditus interiret; ideò in persona populi precatur finem tantæ indignationis. Vsquequo, inquit, irasceris in finem? id est, quousque crescet ira tua, & crescendo minabitur nobis vltimum exterminium? Idipsum repetens addit, Vsquequo accendetur velut ignis zelus tuus? vbi comparat indignationem Dei igni, qui nisi celeriter extinguatur, crescere solet in immensum, & in cinerem omnia redigere. Per iram non intelligitur perturbatio, sed voluntas exigendi spiritualem castitatem, & puniendi eos, qui fornicantur ab ipso.

Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in Regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt. VI.

Orat, conuerti iram Dei in hostes populi sui, quasi dicat, Nos etsi mali filij sumus, tamen filij sumus, te nouimus Deum verum, te colimus, & inuocamus. Effunde igitur potius iram tuam in hostes tuos, qui te non nouerunt, id est, non habent pro Deo, & non inuocant nomen tuum, quia omnipotentem te esse non credunt. Sed occurrit quæstio ex cap. 12. Lucæ, vbi dicitur, Seruus, qui non nouit voluntatem Domini sui vapulabit paucis; qui autem nouit, & non fecit, vapulabit multis. Respondet S. Augustinus, Euangelium loqui de seruis, qui sunt in eadem familia: inter eos enim grauius peccant, & seuerius puniuntur, qui scientes peccant, quàm qui peccant nescientes: sed vtrisque multo grauius peccant, & longè asperius puniendi sunt, qui de familia non sunt, sed hostes iurati sunt, & seruiunt creaturæ potius quam creatori, & familiam totam grauissimè persequuntur, quales erant illi, de quibus in hoc Psalmo agitur versiculo sequenti.

Quia comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt. VII.

Non solùm enim isti Deum non inuocarunt, verùm etiam populum eius, quasi panem consumpserunt, spoliantes, fugantes, interficientes, vel etiam minis, & terroribus in corpus suum traijcientes per Fidei abnegationem: quomodo è contrario dicitur S. Petro Act. 10. Macta, & manduca, id est, in corpus Ecclesiæ recipe per conuersionem ad veram Fidem. Et locum eius desolauerunt, id est, ciuitatem Hierusalem desolantes in solitudinem redegerunt. In hebræo habetur, decorem eius, siue pulchram habitationem eius desolauerunt.

VIII. Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum: cito anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis.

Ne videretur populus Dei, dum hostes accusat, & dignos pœna esse iudicat, seipsum voluisse iustificare, quasi non meritas pœnas daret, & quasi potentia aduersariorum, non iustitia Dei attereretur; confitetur in hoc versiculo peccata sua, & parentum suorum, & misericordiam Patris, non iustitiam Iudicis appellat. Ne memineris, inquit, iniquitatum nostrarum antiquarum, id est, ne punias nos, ob iniquitates antiquas, tum nostras, tum parentum. Solet enim Deus aliquando reddere iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem, vt dicitur Exod. 20. Imò & Dominus dicit Matth. 23. Implete mensuram patrum vestrorum. & paulò post, Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barrachiæ, &c. Neque contraria est hæc sententia Ezechieli cap. 18. qui dicit, Filius non portabit iniquitatem Patris. filius enim propriè punitur ob peccata sua, sed dicitur aliquando puniri ob peccata parentum, quoniam Deus non puniuisset illum, quamuis iustè eum punire potuisset, nisi iratus peccatis parentum. Quod autem filius non portet iniquitatem patris, nisi sequatur iniquitatem patris; docent SS. Patres, Hieronymus in cap. 18. Ezechielis, Augustinus in Psal. 118. Gregorius lib. 15. Moral. cap. 22. & Chrysostomus homil. 29. in Genesim. Cito anticipent nos misericordiæ tuæ, id est, iam ruimus in interitum, nisi velocissimè misericordia tua præueniat nos: anticipare enim hoc loco, est præoccupare, siue præuenire vltimam ruinam, ad quam velocissimè currimus. Addit, & declarat, cur tanta celeritate auxilij sit opus, Quoniam, inquit, pauperes facti sumus, Vbi per pauperes, intelliguntur afflicti, humiliati, attenuati, egeni non solùm diuitiarum, sed etiam virium, & auxilij.

IX. Adiuua nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui Domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

Explicat, quomodo misericordia Dei anticipet nos; explicat autem per modum orantis, non per modum docentis. Adiuua, inquit, nos Deus salutaris noster, id est, anticipent nos misericordiæ tuæ adiuuando nos in facienda iustitia, ad euitanda peccata futura, & in agenda pœnitentia ad expianda peccata præterita. Dicit autem, adiuua, vt ostendat, non tolli arbitrij libertatem per auxilium gratiæ, sed stabiliri: non enim propriè adiuuatur, nisi qui aliquid agit co-

operando gratiæ. Declarat deinde vtrunque. Et propter gloriam nominis tui libera nos, id est, non propter merita nostra, sed propter gloriam tuam libera nos à morte peccati futuri, quod facis dum adiuuas in facienda iustitia. Et propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum, id est, & propter eandem gloriam tuam, non propter merita nostra remitte peccata præterita, quod facis dum adiuuas in agenda pœnitentia. Potest etiam sic exponi, & fortasse magis ad literam, Adiuua nos Deus salutaris noster in hac præsenti calamitate, quod vt facias duo sunt necessaria, & vt liberes nos à persecutione, & vt ignoscas peccatis, propter quæ in persecutionem incidimus. Vtrunque autem petimus non propter iustitiam, & merita nostra, sed propter nomen, & gloriam tuam.

Ne fortè dicant in gentibus, vbi est Deus eorum? & innotescat in nationibus coram oculis nostris. X.

Ecce cur dixerit in præcedenti versiculo, propter gloriam nominis tui; nimirum, ne fortè dicant in gentibus, Vbi est Deus eorum, id est, ne fortè dicant gentes; sic enim habent hebræi, & græci codices; vel (quod est idem) ne dicatur inter gentes, Vbi est Deus, qui solebat adesse Iudæis; & blasphemetur potentia, vel sapientia Dei, quasi fugerit, aut absconderit se tanquam imbecillus; aut ignorauerit quid acciderit populo suo. Et innotescat in nationibus coram oculis nostris, id est, & non solùm aliqui ita blasphement, sed diuulgetur hæc blasphemia inter nationes, nobis ipsis videntibus, & audientibus, ac per hoc etiam grauiter erubescentibus.

Vltio sanguinis seruorum tuorum, qui effusus est, introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum. XI.

Ergo ne blasphemetur nomen tuum, introeat in conspectu tuo vltio sanguinis seruorum tuorum tam immaniter effusi: introeat etiam gemitus seruorum tuorum captiuorum, & in compedibus constitutorum, id est, respice aliquando sanguinem effusum seruorum tuorum occisorum, & vlciscere: respice, & vlciscere seruos tuos, qui reliqui sunt, & in compedibus viuentes gemunt ad te Domine. In codicibus græcis, coniungitur illud, vltio sanguinis, cum verbo præcedente, innotescat in nationibus; vt sensus sit, Innotescat in nationibus vltio sanguinis seruorum tuorum, qui effusus est, & introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum: sed quia in textu originali verbum, innotescat, est generis masculini, & verbum, introeat, est generis feminini, & nomen, vltio, vt etiam gemitus, sunt generis feminini apud hebræos; oportet coniungere nomen, vltio, cum verbo, introeat, non cum verbo, innotescat, vt rectè coniunxit latinus Interpres; & credibile est, sic etiam coniunxisse Septuaginta Interpretes, quamuis postea interpunctionem mutauerint, qui hæc non aduerterunt. Vtraque tamen lectio verum sensum continet, & posset dici pro lectione græca, non esse vniuersale, vt nomen generis feminini semper coniungatur cum verbo generis feminini apud hebræos. Nam ipse etiam S. Hieronymus coniunxit nomen, vltio, cum verbo, innotescat.

XII. Secundùm magnitudinem brachij tui,posside filios mortificatorum.

XIII. Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum: improperium ipsorum quod exprobrauerunt tibi Domine.

Duo supra petierat Propheta in persona populi Dei, vt vlcisceretur sanguinem occisorum, & vt liberaret captiuos morti destinatos: nunc eadem duo petit, sed ordine conuerso, primùm enim petit conseruationem viuorum, deinde vltionem interemptorum. Secundùm magnitudinem, inquit, brachij tui posside filios mortificatorum, id est, quemadmodum brachium tuum robustissimum est, ita fortiter resiste persecutoribus nostris, & posside, vt propriam hæreditatem, reliquias populi tui, filios videlicet eorum, qui ab hostibus occisi sunt. Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum, id est, retribue vicinis hostibus nostris pœnam longè maiorem, quam pœnam reconde in sinu eorum,vt non facilè eam excutere possint. Retribue, inquam, illis improperium, quod exprobrauerunt tibi Domine, id est, sicut exprobrauerunt tibi imbecillitatem, & insipientiam, quasi verus Deus non esses, sic ostende illos verè fuisse imbecilles, & insipientes, & non tam homines, quàm vermiculos terræ, aut puluerem, & cinerem. Illud, posside, in hebræo est, reliquos fac, siue, fac vt supersint, & remaneant: quare Septuaginta verterunt sensum,non verbum. Illud,filios mortificatorum, in hebræo est, filios mortis, quod potest significare homines morti destinatos,& sic multi exponunt: tamen Septuaginta Interpretes per filios mortis, intellexerunt filios occisorum, vel, vt habet alia lectio, filios morte punitorum. & hanc putamus veram huius loci sententiam: nam non solùm hoc loco, sed etiam in Psal. 101. vbi legimus, Vt audiret gemitus compeditorum, vt solueret filios interemptorum; habentur eadem verba hebraica, quæ ad literam significant, filios mortis: & tamen Septuaginta constanter verterunt, filios interemptorum. & sic exponunt Hieronymus, Augustinus, & alij veteres. Per illud, vicinis nostris, aliqui intelligunt, Idumæos, & Philistæos, & alios vicinos, qui videbant ærumnas Iudæorum, & non miserebantur; sed verius exponunt alij, qui per vicinos intelligunt Antiochenos, qui cum Antiocho Rege Syriæ incenderunt Hierusalem, templum prophanauerunt, & Iudæos à vera religione crudelissima persecutione abstrahere, conati sunt: isti enim, & vicini erant, & hostes iurati. Illud, septuplum, non propriè septuplum, sed generatim maius, & multiplex significat. Denique illud, in sinu eorum,significat punitionem inimicorum non futuram exteriorem, & breuem; sed internam,& perpetuam, quam velint,nolint intra se retinere debeant.

XIV. Nos autem populus tuus, & oues pascuæ tuæ,confitebimur tibi in seculum.

XV. In generationem, & generationem annunciabimus laudem tuam.

Verè scribit S. Augustinus, illa verba, Redde vicinis nostris septuplum, & similia, esse potius prædictionem, quàm imprecationem: ex illa enim certissima

præ-

prædictione concluditur Psalmus, promittens Deo sempiternam laudem. Illi, inquit, vt meriti sunt, recipient in sinum suum grauissimam vltionem: nos autem confitebimur tibi in æternum, id est, laudabimus te, & prædicabimus gloriam tuam in secula. Quod quidem adumbratum est in Hebræis, apud quos Machabæi vtcunque longo tempore post persecutionem Antiochi principatum feliciter tenuerunt. Sed verius multo impletur in Ecclesia Christiana, quæ post superatas multas & varias persecutiones, videbit in die Iudicij omnes persecutores suos recipere in sinum suum mercedem iniquitatis, & ipsa cum Rege suo Christo in cælesti Hierusalem in secula seculorum laudabit Dominum.

PSALMVS SEPTVAGESIMVSNONVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem pro his, qui commutabuntur, testimonium Asaph, Psalmus.

DE hoc Titulo, quoad particulam, in finem, &, pro his, qui commutabuntur, diximus in explicatione Psalmi 44. & alibi. Illud, testimonium Asaph, significat, hunc Psalmum esse testimonium per Asaph decantatum, quo Spiritus sanctus testificatur captiuitatem Israel, & liberationem. In græco additur, pro Assyrijs, quoniam captiuitas, de qua agitur in hoc Psalmo, fuit primùm sub Rege Assyriorum Salmanasar, qui transtulit decem tribus in Assyriorum regionem captiuas, vt scribitur lib. 4. Reg. cap. 17. & deinde sub Rege Nabuchodonosor, qui captiuum duxit reliquum populum in Babylonem, vt dicitur eodem lib. 4. Reg. cap. 24. & 25. Argumentum ex titulo cognoscitur: prædicitur enim captiuitas, & liberatio hebræorum. Quæ figuræ sunt captiuitatis generis humani per Diabolum, & liberationis per Iesum Christum Saluatorem nostrum.

EXPLICATIO PSALMI LXXIX.

QVi regis Israel, intende; qui deducis velut ouem Ioseph. I.

Incipit Propheta ab inuocatione Dei, atque orat, vt exaudiat orationē, & respiciat populum suū. Qui regis Isrēl intende, id est, tu Deus, qui es proprius Rector, & pastor populi Israelitici audi orationem, quam fundo pro ipso populo tuo. Deinde repetit primam partem, & subintelligit secundam. Qui deducis velut ouem, Ioseph, id est, tu Deus qui deducis ad pascua velut ouium gregem, populum descendentem ex Ioseph, audi orationem, quam fundo pro ip-

ſo populo tuo, qui & Iſraël, & Ioſeph dicitur. Illud, qui regis, in hebræo ad literam eſt, qui paſcis: tamen hoc verbum non ſignificat ſolùm paſcere corporali cibo, ſed etiam regere, quod eſt officium Principis. nam in Pſal. 2. vbi legimus, Reges eos in virga ferrea; habetur hoc idem vocabulum. illud, intende, ſignificat, intende auribus, ſiue auſculta. nam vox hebraica propriè ſonat, auribus percipe. Cur autem meminerit Propheta Iſraël, & Ioſeph, & non aliorum filiorũ Iſraël, ratio eſt, quia per Iſrael intelligitur totus populus Dei. Per Ioſeph ſimiliter intelligitur hoc loco totus populus Dei. Nam in ſecunda parte verſiculi, repetitur quod dictum eſt in prima parte, vt alias cum S. Auguſtino admonuimus. Et quidem cur Iſrael totum populum ſignificet, notum eſt, quia omnes Iſraelitæ Iſraelem vt patrem agnoſcunt. Cur autem Ioſeph, qui vnus erat ex duodecim filijs Iſrael, totum populum ſignificet, ratio eſt, quia Ioſeph in Aegypto totum populum pauit, & toti populo præfuit: & poſtea duo eius filij, Ephraim, & Manaſſe duas tribus conſtituerunt, quod nulli alij contigit. Singuli enim filij Iſrael ſingulas tribus fecerunt, excepto Ioſeph, qui ſingulari prærogatiua duas fecit: denique diuiſo Regno poſt mortem Salomonis, in Regnum Iſrael, & Regnum Iuda, primus Rex Iſrael, qui præfuit decem tribubus, Hieroboam fuit de tribu Ephraim filij Ioſeph.

II. Qui ſedes ſuper Cherubim manifeſtare coram Ephraim, Beniamin, & Manaſſe.

Rogauit Propheta Deum, vt intenderet aurem ad orationem populi ſui: nunc addit, vt regat, & intendat etiam oculos, & piè reſpiciat, atque oſtendat ſerenam faciem populo ſuo. Dicitur autem Deus reſpicere aliquem, vel faciem illi oſtendere, quando ei placatur: contra autem dicitur auertere oculos, vel tegere faciem ſuam nube, quando iraſcitur. Qui ſedes, inquit, ſuper Cherubim, id eſt, tu Deus, qui ſedes in cælo ſuper primarios Angelos, qui Cherubim appellantur, & in typum huius rei in ſanctuario tuo ſuper imagines Cherubim propitiatoriũ, quaſi thronũ tuum habes, vbi & arca eſt quaſi ſcabellum pedum tuorũ; manifeſtare coram Ephraim, Beniamin, & Manaſſe, id eſt, oſtende faciem tuam, & reſpice, hoc eſt, placare populo tuo, filijs Iſrael. Cur autem populum Iſrael ſignificet per Ephraim, & Manaſſe, & Beniamin, ratio eſſe videtur, quia Ephraim, & Manaſſe erant filij Ioſeph, per quem diximus paulo ante totum populum ſignificari: Beniamin erat frater vterinus Ioſeph, & ideò ab illo ſeparandum non eſſe duxit; præſertim cùm in caſtris, quando Hebræi armati ordine procedebant, ſimul incederent tribus Ephraim, tribus Manaſſe, & tribus Beniamin. vide lib. Num. cap. 2. & cap. 10. fortaſſe etiam nominauit Propheta hos tres potiſſimum, vt comprehenderet præcipuas partes terræ promiſſionis. Nam in tribu Ephraim erat Samaria caput Regni Iſraël; in tribu Beniamin, erat Hieruſalem, caput Regni Iuda; in tribu Manaſſe erat regio trans Iordanem. Cur autem inter Ephraim, & Manaſſe fratres, poſuerit Propheta medium Beniamin, fortaſſe cauſa fuit, vt Nepotes patruum honorare viderentur. Erant enim Ephraim, & Manaſſe filij Ioſeph fratris vterini Beniamin.

III. Excita potentiam tuam & veni: vt ſaluos facias nos.

Explicat clarius, cur velit Deum intendere aurem, & oculos ad populum ſuum,

suum, vt videlicet eum de tribulatione liberet. Excita, inquit, potentiam tuam, id est, potentia tua quasi sopita videtur, dum nos affligi finis ab iniustis persecutoribus nostris: ideò excita potentiam tuam, & veni per auxilium tuum potentissimum, vt saluos nos facias.

Deus conuerte nos; & ostende faciem tuam, & salui erimus. IV.

Cur Deus sæpè nos non respiciat, causa est, quia nos auertimus ab eo faciem, & conuertimus ad res creatas: sed quia sine auxilio Dei non possumus ad eum conuerti, ideò Propheta vtrumque petit in persona populi Dei. Deus, inquit, conuerte nos, id est, inspira nobis amorem tuum, vt auersi à rebus creatis ad te iterum conuertamur. Et ostende faciem tuam, id est, & simul conuerte ad nos faciem tuam, vt hoc modo sanctæ charitatis vinculo tecum vniti ab hostibus omnibus, qui nos impugnant, salui esse possimus: te enim auertente faciem ægrotamus, & perimus; te conuertente faciem resurgimus, & sanamur.

Domine Deus virtutum, quousque irasceris super orationem serui tui. V.

Videbat Propheta magnam iram Dei exarsisse in populum peccantem, & ideò se non facilè posse exaudiri: ideò vehementius orat, & precatur, dicens, Domine Deus virtutum, id est, Domine Deus exercituum, id enim sonat vox hebraica, qui terribilis es, militia cælesti innumerabili circundatus, quousque irasceris etiam mihi oranti? sic etiam legimus dixisse Hieremiam, Thren. 3. Opposuisti nubem tibi, vt non transeat oratio. In hebræo non habetur, serui tui, sed populi tui: sed idem est sensus, Propheta enim seruus Dei in persona populi orabat; ac per hoc Deus nolens exaudire irascebatur super orationem serui sui, qui eam fundebat, & super orationem populi sui, quæ per Prophetam ipsius populi nomine fundebatur: potest etiam fieri, vt Septuaginta non legerint, ammecha, עַמֶּךָ populi tui, sed, audecha, serui tui. In græcis quibusdam legitur, seruorum עַבְדֶּךָ tuorum, & sic legit Euthymius: tamen S. Augustinus, & Theodoretus legunt, serui tui. Illud, irasceris, in hebræo est fumabis: sed Septuaginta declarare voluerunt metaphoram; fumus enim narium indignationis est signum, & ideò per fumum ira significatur.

Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in mensura. VI.

Coniungitur hic versiculus cum superiore, & subintelligitur illud, quousque, vt sensus sit, quousque irasceris super orationem serui tui? quousque cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis, id est, quousque fines nos in tanta afflictione morari, vt nihil magis quam lacrymari nobis libeat, & sic lacrymis quasi cibo, & potu sustentemur? Illud autem, in mensura, non significat, vt aliqui putant, cum moderatione, sed è contrario in mensura plenissima, & supereffluente: nam vox hebræa, salis, significat aliquid magnum, שָׁלִישׁ & triplicatum; & cùm ad mensuram refertur, significat mensuram magnam, vel potius, ter magnam, id est, maximam.

VII. Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, & inimici nostri subsannauerunt nos.

Explicat populus Dei causam tanti mœroris, & lacrymarum, ac dicit esse, quia vndique à vicinis gentibus oppugnatur, & superatur, & victus deridetur, & subsannatur. Posuisti, inquit, in contradictionem vicinis nostris, id est, cùm nos auxilio tuo destituisti, fecisti, vt omnes vicinæ gentes auderent nobiscum contendere, & pugnare: nam illud, in contradictionem, in hebræo est, in contentionem, ac per hoc significat, contradictionem non verborum tantum, sed etiam factorum, id est, concertationes, & prælia. Et inimici nostri subsannauerunt nos, id est, inimici nostri nobiscum contendentes vincunt, & debellant nos, atque vt victis insultant, & exprobrant debilitatem. In hebræo est, subsannauerunt eos, sed omnino credibile est, textum esse mutatum vnius literæ corruptione: nam & ipsi Septuaginta, & S. Hieronymus verterunt ex hebræo,
לָמוֹ לָנוּ subsannauerunt nos. Itaque legerunt, lanu, non vt nunc legitur, lamo.

VIII. Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Versiculus hic est idem cum quarto, qui repetitur etiam in fine Psalmi, sed hic additur vox virtutum, id est, exercituum, & in fine aditur, Domine. Hæc repetitio significat hunc versiculum esse conclusionem præcipuè intentam in toto Psalmo. Et verè nihil melius peti potest à Deo, quàm vt conuertat nos ad se, & ipse conuertatur ad nos. Hæc enim gratia fons est omnium bonorum. Illa verò additio vnius vocis in prima repetitione, & duarum in secunda, signum est crescentis affectus, & desiderij in oratione.

IX. Vineam de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam.

Vt impetret qnod petit, commemorat beneficia Dei erga populum Iudaicum, quem de captiuitate Aegyptiaca liberauit, & in Regna Chananæorum introduxit. Vtitur autem metaphora vineæ, qua vsi sunt postea etiam Isaias cap. 5. & Ezechiel cap. 15. & 19. & postremo etiam Dominus in Euangelio Matth. 21. Est autem aptissima similitudo vineæ ad populum Dei significandum propter multa: sed præcipuè, quia sicut lignum vitis, aut producit fructum optimum, & dulcissimum; & ideò gratissimum est Domino suo, & diligentissimè colitur; aut si sterile sit, ad nullum opus vtile est, & ideò in ignem proijcitur: sic vnusquisque nostrum, aut ad Regnum æternum perueniet, si fructum bonorum operum adferat: aut in ignem æternum mittetur, si bonis operibus careat. Vineam, inquit, de Aegypto transtulisti, id est, populum tuum, quasi vineam de terra sterili Aegypti in terram fœcundam Palestinæ transtulisti. Et quoniam terra illa optima occupabatur ab inutilibus, & syluestribus vitibus, eiecisti gentes idololatras tamquam inutiles vites, & plantasti eam, vineam tuam videlicet.

X. Dux itineris fuisti in conspectu eius: plantasti radices eius, & impleuit terram.

Vt in-

Vt intelligeremus de vinea rationali, id est, de hominibus sermonem hoc loco haberi; admiscet Propheta aliqua verba propria multis metaphoricis. Dux, inquit, itineris fuisti in conspectu eius, id est, cùm transferres vineam de Aegypto in Palestinam, & vinea ipsa, vtpote rationalis, progrederetur, tu viam ostendebas quasi Dux itineris præcedens eam per diem in columna nubis, & per noctem, in columna ignis, vt dicitur in Exodo cap. 13. & Num. 14. Moraliter etiã Dux itineris fuit Deus vineæ suæ, id est, populo suo ad terram promissionis pergenti, dum ei legem dedit. Plantasti radices eius, & impleuit terram, id est, confirmasti populum tuum in terra promissionis, & propagasti eum, ita vt totam illam terram habitatoribus repleret.

Operuit montes vmbra eius, & arbusta eius cedros Dei. XI.
Et extendit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad flu- XII.
men propagines eius.

Describit hoc loco incrementum, & propagationem populi Israëlitici quo ad altitudinem, & latitudinem, id est, quo ad gloriam, & multitudinem, & admiscet metaphoris hiperboles. Operuit, inquit, montes vmbra eius, id est, creuit in altum hæc vinea adeò sublimiter, vt esset altior montibus, eosq. vmbra sua tegeret, imò etiam in tantam altitudinem eleuata est, vt eius palmites essent altiores Cedris Libani, quæ sunt arbores celsissimæ, in vertice montis altissimi, ita vt palmites huius vineæ, Cedros Dei, id est, Cedros altissimas obumbrarent. Significat autem hæc altitudo potentiam, & gloriam Regni Israëlitici, quæ superauit potentiam, & gloriam multorum Regnorum. Nam sub Mose populus Israel debellauit Amorrheos; sub Iosue vicit triginta, & vnum Reges; sub Dauide domuit Philistæos, Idumæos, & Moabitas. Describit postea propagationem, dicens, Extendit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad flumen propagines eius, id est, propagata est gens Israelitica, & multiplicata valde, vt repleret terram promissionis ad occidentem vsque ad mare Mediterraneum, & ab oriente vsque ad flumen magnum Euphratem. Et sic impleta est promissio Dei Deuter. 11. A flumine magno Euphrate vsque ad mare occidentale erunt termini vestri.

Vt quid destruxisti maceriam eius, & vindemiant eam om- XIII.
nes, qui prætergrediuntur viam.

Explicata magnitudine, & excellentia populi Iudaici per similitudinem vineæ; nunc persistens in eadem similitudine, deplorat miseriam eiusdem populi, in quam incidit ex indignatione Dei. Vt quid, inquit, destruxisti maceriam eius? id est, quare remouisti ab hoc populo auxilium tuum, quod erat quasi maceria claudens vndique vineam. Et vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam? id est, quare sinis, vt omnes inimici huius populi in illum præualeant, eumq. diripiant, quo modo diripiuntur vineæ ab omnibus iter facientibus quando destructa est maceria? Sæpè enim Regnum Israelitarum, deserente eos Domino ob peccata populi prouocato datum est in prædam Philistæis, aut Madianitis, aut alijs vicinis gentibus.

Exter-

XIV. Exterminauit eam Aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam.

Deplorat nunc in particulari sub eadem vineæ metaphora, grauissimam captiuitatem, quæ contigit sub Rege Assyriorum, siue Salmanasar, qui totas decem tribus, siue Nabuchodonosor, qui reliquas duas captiuas transtulit in Assyrios, euersa penitus ciuitate Regia, incenso templo, & Regni solio deturbato: hunc enim Regem vocat Aprum syluestrem, & singularem ferum, qui non vindemiauit, sed eradicauit penitus vineam. Aprum syluestrem inimicum esse vitibus scribit hoc loco Theodoretus; & Nabuchodonosor Regem ob carnalia vitia porco similem fuisse scribit Euthymius: vtraque de causa rectissimè persecutorem populi Dei Apro comparatum dicere possumus. Illud autem, singu-
זִיז שָׂדַי laris ferus, in hebræo est, ziz sadai, de qua voce diximus in explicatione Psal. 49. hoc loco verti potest, bestia agri, quod idem est cum Apro de sylua: nam idipsum esse repetiuit Propheta, vt solet. In græco est, μονιος ἄγριος, id est, porcus agrestis: proinde vbi nos habemus in latino, singularis ferus, illud, singularis, est potius ethymologia nominis, quàm significatio. Dicitur enim bestia illa monios, quia solitaria esse solet. Itaque per vocem, singularis, hoc loco, intelligendus est porcus syluester, qui singularitate, & solitudine gaudet. Per vocem, ferus, intelligendum est, quod porcus ille ferus, & agrestis sit, & in campis syluæ, non in stabulis, & domibus habitet.

XV. Deus virtutum conuertere, respice de cælo, & vide, & visita vineam istam.

Hic iam prædicit per modum orantis Propheta aduentum Christi, qui vineam reformauit, & alijs colonis custodiendam tradidit, sicut legitur Matth. 21. Malos male perdet, & vineam suam alijs locabit: & clarius explicante Domino parabolam, Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Non enim Ecclesia veteris Testamenti, quæ erat vinea Dei, funditus perijt, sed mutata est in melius. Primitiæ enim Ecclesiæ Apostoli fuerunt, qui vtique ex Israel erant. Et multa illa millia, quæ initio prædicante Petro conuersa sunt ad Dominum, ex Israel etiam erant. Et Apostolus Paulus ad Rom. 11. apertè demonstrat, gentes esse veluti ramos insertos in bonam oliuam, id est, adiunctos ad Ecclesiam ex Iudæis initio congregatam. Ait igitur, Deus virtutum conuertere, id est, Deus exercituum, cui multa millia Angelorum, imò omnes res creatæ militant, ac per hoc potentissimus es, conuertere per misericordiam ad vineam tuam, ad populum tuum, à quo per indignationem iustam iam dudum auersus es. Respice de cælo, & vide, id est, quando longe recessisti à vinea tua, saltem de cælesti habitaculo respicere dignare, & vide, quam deformata sit vinea tua ab Apro syluestri. Et visita vineam istam, id est, & veni, ac visita per te ipsum vineam istam. De hac visitatione dixit Zacharias Luc. 1. Visitauit, & fecit redemptionem plebi suæ. Et Christus ipse Luc. 19. quando fleuit Hierusalem illam terrenam, & prædixit ruinam illius; addidit rationem, Eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ.

Et per-

Et perfice eam, quam plantauit dextera tua, & super filium hominis quem confirmasti tibi. XVI.

Clarius prædicit aduentum Messiæ. Et perfice, inquit, eam, quam plantauit dextera tua, id est, inchoatum opus perfice; Ecclesiam testamenti veteris penè destructam, reforma, & meliorem redde, quoniam tu eam initio fundasti, & quasi vineam plantasti, non vt periret, sed vt fructum faceret. Et super filium hominis, quem confirmasti tibi, id est, & respice etiam super Messiam, qui filius hominis dicetur, cùm sit etiam verus filius tuus, quem confirmasti tibi in colonum præcipuum vineæ tuæ, id est, in Ducem, & Principem Ecclesiæ tuæ: hunc enim locum de Christo intelligunt ad literam, non solùm SS. Hieronymus, & Augustinus, sed etiam Theodoretus, & Euthymius græci, Arnobius, & alij, & ipse quoque Paraphrastes Chaldæus: & accedit manifesta ratio: nam post captiuitatem Babylonicam non fuit melior Resp. Iudæorum, quàm antea, sed longè deterior, vt S. Augustinus demonstrat in lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 45. quare si hæc prophetia de perficienda vinea, implenda sit, oportet eam ad Christum necessario referre. Sicut etiam refertur illa Aggæi cap. 2. Magna erit gloria domus huius nouissimæ plus quam primæ. Quod autem ad verba attinet, illud, & perfice, ex hebræo S. Hieronymus reddit, & radicem: sed vox hebraica, vecanna, quamuis possit esse nomen, & significare radicem, aut plantulam: וְכַנָּה tamen potest etiam esse verbum à radice, cun, quod stabilire, & perficere significat, & sic intellexerunt hanc vocem Septuaginta Interpretes. Illud, & super כון filium hominis, in hebræo est, & super filium; sed quoniam paulo infra habetur, super filium hominis, visum est Septuaginta Interpretibus, hic etiam addere, hominis, explicationis gratia. Incertum autem est, an sensus sit, Respice super filium homiuis, vt nos exposuimus, an, perfice super filium hominis; sed vtrumque rectè dici potest. Orat enim Propheta, vt Deus impleat promissionem suam de mittendo Messia; & quoniam si genus hebræorum omnino perijsset, Messias sine dubio non venisset; ideò rogat, vt non permittat vineam istam omnino destrui: sed respiciat super Messiam futurum de semine Abrahæ, & ideò conseruet gentem hebraicam, vnde tantum bonum expectatur: vel, perficiat super Messiam, id est, adimpleat, quod promisit circa Messiam, quem ipse sibi ab æternitate stabiliuit.

Incensa igni, & suffosa ab increpatione vultus tui peribunt. XVII.

Declarat effectum, quem pariet aduentus Messiæ, futurum videlicet esse, vt vinea Domini incensa, & eradicata continuò iterum virescat, & floreat: nam increpante Deo vastatio illa vineæ subito euanescet: quomodo quando Dominus increpabat tempestates, statim euanescente tempestate succedebat tranquillitas maris, & quando imperabat morbis, & morti, statim euanescente morbo succedebat sanitas, & euanescente morte succedebat vita. Incensa, inquit, & suffosa, id est, vinea incensa igni, & suffosa ab hostibus eradicantibus vites; ab increpatione vultus tui peribunt, id est, imperante te vt cesset vastatio, & quasi increpante ipsam vastationem, continuò peribunt incensio, & suffosio, & redibit viriditas, & integritas vineæ. S. Augustinus more suo exponit per incensionem, cupi-

cupiditatem malam; per suffosionem, timorem malum: nam amor inflammat, timor humiliat: sunt autem cupiditas & timor radices omnium peccatorum. Quicunque enim peccat, aut id facit, vt lucretur bonum temporale, quod amat, vel vt euitet malum temporale, quod timet. Porrò Christus adueniens increpauit, & increpando expulit cupiditatem, & timorem, & contra accendit amorem bonum, & introduxit timorem bonum, id est, amorem Dei, & bonorum æternorum, & timorem iræ Dei, & malorum æternorum. Dixit enim, Ignem veni mittere in terram, Luc. 12. &, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, Matth. 10. Neque est aliud remedium potentius ad pellendum amorem mundi, vel timorem mundi, quàm si quis seriò cogitet, & firmissimè credat, multo maiora bona daturum esse Deum amantibus se, & multo maiora supplicia offendentibus se, quàm ea sint, quæ Mundus polliceri, aut minari potest. Alij versiculum præsentem ita exponunt, Incensa igni, & suffosa vinea tua est; sed hostes eius ab increpatione vultus tui peribunt. Alij incensa igni, & suffosa vinea tua est; & si ita pergas indignari vineæ tuæ, omnes filij Israel ab increpatione vultus tui peribunt: sed facilior, & planior videtur expositio, quam attulimus. Illud certum est, incensa, & suffosa, non esse generis neutri, & numeri multitudinis: sed generis feminini, & numeri singularis tam in hebraico textu, quam in græco, vt ad vineam omnino referri debeant.

XVIII. Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ; & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

Securus de aduentu Messiæ, fausta illi præcatur Propheta. Fiat, inquit, manus tua, super virum dexteræ tuæ, id est, fiat manus tua ad protegendum semper, & vbique virum dexteræ tuæ, id est, virum, quem dextera tua sola propriè formauit, & præfecit Ecclesiæ. Christum enim, vt hominem, non cooperatio viri, sed sola diuina virtus in vtero Virginis formauit. Sic enim dicitur Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Et eundem Christum non electio humana, sed sola voluntas diuina Regem Ecclesiæ fecit, vt ipse dicit in Psalm. 2. Ego autem constitutus sum Rex ab eo super montem sanctum eius.

XIX. Et non discedimus à te, viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus.

Christo nos regente, non amplius discedemus à te; quia Regnum Christi æternum erit, & portæ inferi non præualebunt aduersus Ecclesiam. Viuificabis nos vita gratiæ hic in terris, & vita gloriæ postea in cælis; & nos tributum reddemus inuocationis, & laudis, & actionis gratiarum in æternum.

XX. Domine Deus virtutum conuerte nos: & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Hæc est vltima conclusio Psalmi, de qua supra diximus in versiculo octauo.

PSALMVS OCTOGESIMVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

In finem pro torcularibus, Psalmus ipsi Asaph.

VID sit, pro torcularibus, diximus in explicatione Psalmi 8. hoc solùm addendum videtur hoc loco, non esse probabile quod Theophylactus scribit ad caput 7. S. Ioannis, hunc Psalmum inscribi, pro torcularibus, quòd in eo gratiæ agantur Deo pro collectione vuarum & aliorum fructuum, quæ fit mense Septembri. Hoc, inquam, non est probabile, quoniam in toto hoc Psalmo, vt etiam annotauit S. Augustinus, nulla fit mentio collectionis vuarum, aut aliorum fructuum. Deinde non solùm huius Psalmi, sed etiam Psalmi octaui, & octogesimitertij titulus est, pro torcularibus, in quibus Psalmis nulla mentio fit Septembris, aut collectionis vuarum. His ergo omissis, argumentum est cohortatio ad festos dies ritè celebrandos: & simul commemoratio beneficiorum Dei, ob quæ dies festi celebrantur; & reprehensio negligentiæ, & ingratitudinis Hebræorum. In quibusdam codicibus additur ad titulum, quinta Sabbati, sed in hebraicis codicibus, & in correctioribus græcis, & latinis non habetur.

EXPLICATIO PSALMI LXXX.

EXultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob. I.

Hortatur Propheta, vt cùm Deum laudamus, cum magna cordis lætitia id agamus: hilarem enim datorem diligit Deus, vt ait Apostolus in 2. Cor. 9. & si hilarem datorem, multo magis hilarem laudatorem. Hilaritas autem cordis ex desiderio, & amore nascitur; proinde qui cum accidia psallit, & qui diuinum officium, non dulce canticum, sed graue onus iudicat; indicat se parum amare cui psallit. Exultate, inquit, Deo adiutori nostro, id est, cum exultatione laudate Deum, qui potens est & fortis ad nos in omnibus rebus iuuandos. Iubilate Deo Iacob, id est, magna, & læta voce canite laudes Dei nostri. In hebræo, pro adiutori nostro, est, fortitudini nostræ; sed idem est sensus: nam fortitudinem Dei celebramus, quam in nostro auxilio quotidie experimur.

Sumite psalmum, & date tympanum psalterium iucundum cum cithara. II.

Hortatur, vt non solùm voce, sed etiam instrumentis musicis Deum celebremus, quod etiam si ad literam de corporalibus instrumentis intelligatur; tamen in nouo testamento præcipuè intelligi debet de sonitu bonorum operum, quæ verbis laudatorijs quasi ex altera parte respondere, & consonare debent. S. Augusti-

gustinus exponit prima verba, quasi sacerdotes dicant plebi, Sumite psalmum à nobis, & date nobis tympanum, id est, sumite à nobis spiritualia, & date nobis carnalia. Sed quamquam id iustissimum sit,& confirmatum ab Apostolo 1. Cor. 9. Si nos spiritualia vobis seminauimus: magnum est si carnalia vestra metamus? tamen hoc loco secundùm literam, sumite psalmum,& date tympanum; ijsdem personis dicitur, Leuitis videlicet, quorum officium erat canere Psalmos, & pulsare tympana, psalteria, & citharas. Itaque sumite Psalmum, significat, assumite psalmum, & incipite canticum: date tympanum, significat, proferte tympanum, & incipite pulsationem; nec solùm tympanum, sed etiam psalterium, & citharam proferte, & iucundè pulsate. In hebræo legitur inuerso ordine, Citharam iucundam cum psalterio; pro quo græci, & latini habent, Psalterium iucundum cum cithara; sed in sensu nulla diuersitas est. Illud, iucundum, videtur opponi sono graui & rudi tympanorum; psalterium enim & cithara iucundè, & dulciter sonant, tympanum asperè, & inconditè.

III. Buccinate in neomenia tuba in insigni die solemnitatis vestræ.

Explicat, quo tempore sit præcipuè iubilandum, & ait, Buccinate in neomenia tuba, id est, initio mensis, quod græcè dicitur νεομηνία, quasi noua luna; quia in nouilunijs Hebræi incipiebant menses,& festa celebrabant. In insigni die solemnitatis vestræ, id est, buccinate in neomenia, quæ est insignis dies solemnitatis vestræ. Disputant hoc loco tractatores, an Propheta hoc loco loquatur de omnibus neomenijs, an de neomenia Septembris: nam omnes neomeniæ, id est, omnia initia mensium lunarium erant dies festi apud Hebræos, & in illis clangebatur tubis, vt habetur in lib. Num. cap. 10. tamen neomenia Septembris erat celeberrima omnium, quia in eam diem incidebat festum tubarum, vt habetur Leuit. 23. & Num. 29. Qui volunt, Prophetam loqui de sola neomenia Septembris, nituntur potissimum sequentibus verbis, In insigni die solemnitatis vestræ. Vbi videtur restringi nomen neomeniæ ad vnam neomeniam insignem & solemnem, in qua potissimum erat vsus tubarum, quæ sine dubio erat neomenia Septembris, quæ dicitur Num. 29. Dies clangoris,& tubarum: & Leuit. 23. dicitur sabbatum memoriale clangentibus tubis celebrandum,& vocandum sanctum, atque in eo ab omni opere seruili esse vacandum. Qui autem existimant, Prophetam loqui de Neomenia cuiuscunque mensis, dicunt verba sequentia, In insigni die solemnitatis vestræ, non intelligi de Neomenia, sed de alijs festis, vt Pascha, Pentecoste, tabernaculorum, & alijs, vt sensus sit, Buccinate tuba in noemenia, & buccinate etiam tuba in omni alia insigni die solemnitatis vestræ. Res est parui momenti: tamen prior sententia mihi probabilior videtur, quoniam vt plurimum in Psalmis, quod passim obseruat S. Augustinus, posterior pars versiculi repetit, aut declarat partem priorē. Quod attinet ad verba, illud,
בַּכֶּסֶה in insigni, hebraicè est, bachese, quod propriè significat, in operimento, siue tegmine; vel, vt alij dicunt, in tempore constituto, siue solemni; & ad verbum sic verti posset hæc sententia, Buccinate in neomenia tuba; in tempore solemni ad diem festum vestrum: quod idem est cum eo quod vertunt Septuaginta quantum ad sensum attinet; idem enim est, in insigni die festiuitauis, &, in tem-

tempore solemni ad diem festum, nisi quòd in hebræo est prima persona pronominis, in græco, & latino est secunda. Nam in hebræo est, solemnitatis nostræ, in græco, vestræ. Sed vtrunque est verum, & fortasse Septuaginta legerunt in secunda persona, etiam in hebræo: aduertimus enim non raro aliter legisse hebraicum textum Septuaginta interpretes, quàm nunc habeatur in nostris libris.

Quia præceptum in Israel est, & iudicium Deo Iacob. IIII.
Testimonium in Ioseph posuit illud, cùm exirent de terra V.
Aegypti linguam, quam non nouerat audiuit.

Reddit rationem, cur oporteat cum exultatione cantare, & instrumenta musica pulsare in die festo: quia videlicet, hoc Deus ipse mandauit, quando eduxit populum de captiuitate Pharaonis. vult enim Deus, qui nulla re indiget, hoc tributum laudis, & memoriæ beneficiorum suorum. Quia, inquit, præceptum in Israel est, id est, psallere, & tympana cum alijs instrumentis pulsare oportet in signum lætitiæ, & gratiarum actionis; quia hoc præcepit Deus populo suo Israël; & hoc præceptum habetur, & conseruatur in Israël, id est, in populo Dei, qui à parente dicitur Israël. Et iudicium Deo Iacob; idem repetit alijs verbis: idem enim est præceptum, & iudicium hoc loco, vt etiam in Psal. 18. & 118. & alibi. Idem quoque est Israël, & Iacob. ait igitur, Et iudicium Deo Iacob, id est, & hoc ipsum est decretum, quod seruandum est à populo Iacob erga Deum suum. Testimonium in Ioseph posuit illud, cùm exirent de terra Aegypti. Idipsum secundo repetit, cum additione temporis. Idem enim intelligitur per Israël, per Iacob, & per Ioseph, populus videlicet Dei, qui totus constabat ex filijs Iacob, & Ioseph, vt supra diximus in Psalmo 76. & Psal. 79. Idem quoque est præceptum, iudicium, & testimonium, vt dictum est in Psal. 18. & 118. Posuit, inquit, testimonium in Ioseph, id est, constituit hoc præceptum in populo suo, qui Ioseph dictus est à Patriarcha Ioseph, qui pater fuit naturalis duarum tribuum, & pater protectione, & prouidentia in Aegypto omnium filiorum Israël. Posuit autem hoc præceptum Deus in populo suo, quando eduxit eum de Aegypto. Siquidem omnia præcepta, & hoc vnum cum cæteris data sunt à Deo per Mosem in deserto, paulò post egressionem de Aegypto, vt notum est ex libro Leuit. & Num. Linguam, quam non nouerat audiuit. Hæc pars vltima versiculi duobus modis exponi solet. Prior expositio est veterum scriptorum Hieronymi, Augustini, Theodoreti, Euthymij, & aliorum, quod per linguam, quam non nouerat populus Dei; intelligatur vox audita de monte Sina: non enim audierat vnquam antea populus vocem Dei loquentis: & spiritualiter intelligitur vox Euangelij, quam incipiunt audire, & credere, qui exeunt de Aegypto, & seriò conuertuntur ad Deum. Posterior expositio est aliquorum recentiorum, quod per vocem, quam non audierat; intelligitur lingua Aegyptiaca, vt sensus sit, linguam, quam non nouerat audiuit, id est, populus Dei in Aegypto, vnde per gratiam Dei eductus fuit, linguam, quam non nouerat, audiuit, ac per hoc cum barbaris ignotæ linguæ conuersatus est. In hebræo habetur in prima persona, Linguam quam non noueram, audiui. Sed credibile est Septuaginta Interpretes legisse in tertia persona, & sic fuisse in antiquis codicibus.

Diuer-

VI. Diuertit ab oneribus dorſum eius, manus eius in cophino ſeruierunt.

Hoc eſt alterum beneficium Dei erga Hebræos in exitu eorum de Aegypto. Siquidem Aegyptij Hebræos cogebant ſeruiliter laborare in operibus duris laterum faciendorum, & coquendorum, vt perſpicuum eſt ex lib. Exod. cap. 1. 2. & 5. Ait igitur, Diuertit ab oneribus dorſum eius, id eſt, Deus diuertit ab oneribus dorſum Iſraël, ſiue Iacob, ſiue Ioſeph, id eſt, dorſum populi ſui, liberans eum ab oneribus duris luti, & laterum, quibus opprimebatur ab Aegyptijs. Manus eius in cophino ſeruierunt, id eſt, diuertit Dominus ab oneribus dorſum populi ſui, cuius populi manus longo tempore in geſtandis cophinis plenis luto, vel lateribus ſeruierunt. In hebræo habetur in prima perſona, Diuerti ab onere dorſum eius: & quamuis ſenſus idem ſit, ſiue loquatur Propheta, ſiue Deum loquentem introducat: tamen omnino credibile eſt, in codicibus antiquis, quos habuerunt Septuaginta Interpretes, fuiſſe in tertia perſona; nulla enim eſt ratio, cur vertere voluerint aliter quam in textu inuenerint. Illud autem, in cophino ſeruierunt, in hebræo eſt, à cophino receſſerunt. Sed manifeſta eſt ratio diuerſitatis ob vnius literæ ſimilitudinem: nam Septuaginta legerunt, ta auodena, quod eſt ſeruierunt: & nunc legitur, ta auorena, quod eſt, receſſerunt, ſunt enim literæ ſimillimæ ד, & ר.

תַּעֲבֹודְנָה
תַּעֲבוֹרְנָה

VII. In tribulatione inuocaſti me, & liberaui te: exaudiui te in abſcondito tempeſtatis: probaui te apud aquam contradictionis.

Ab hoc verſiculo vſque ad finem viciſſim commemorat Deus beneficia ſua in populum; & ingratitudinem populi in Deum. In tribulatione inuocaſti me, & liberaui te, id eſt, dum in Aegypto tribulationem grauiſſimam patereris, inuocaſti me, & liberaui te, educens de terra illa, & liberans de duriſſima ſeruitute. Exaudiui te in abſcondito tempeſtatis, id eſt, exaudiui te non ſolùm cum timeres iram Pharaonis; ſed etiam cùm timeres tempeſtates & plagas, quibus percuſſi Aegyptum: tunc enim abſcondi te, & protexi, ne plagæ illæ tibi nocerent. Vel, vt alij volunt, exaudiui te, cùm tranſiſſes per mare rubrum, & Pharao cum curribus, & equitibus te ſequeretur, ego latens in columna nubis, & ignis excitaui tempeſtatem in mari, & ſubuerti rotas curruum Pharaonis, & vniuerſum exercitum interfeci. Itaque illud, in abſcondito, poteſt referri tum ad populum abſconditum à Deo, tempore tempeſtatis; tum etiam ad ipſum Deum abſconditum in columna nubis, & inuiſibiliter pugnantem cum Pharaone, & exercitu eius. Probaui te apud aquam contradictionis, id eſt, poſt hæc tam magna beneficia tentaui te per aquæ penuriam, vt explorarem fidem, & patientiam tuam: ſed inueni te impatientem, & infidelem. Scribitur hæc hiſtoria Exod. 17. & Num. 20. vbi Deus permiſit ad modicum tempus, vt populus aquæ penuria laboraret; & populo murmurante, & verſo in ſeditionem, Deus ex petra eduxit aquas largiſſimas. Vocata eſt autem aqua illa contradictionis, quoniam propter aquam populus contradicere cœpit Moſi, atque eius imperium detrectare.

Audi

Audi populus meus, & contestabor te, Israel si audieris VIII.
me, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum.

Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra IX.
Aegypti, dilata os tuum, & implebo illud.

Refert Propheta in persona Dei, quàm æquas conditiones Deus populo suo proposuerit, & quam amplas pollicitationes addiderit, si pactis conuentis stare voluisset. In quo apparet ineffabilis benignitas Dei. Audi, inquit, tu gens Hebræa, quæ es populus meus: & palam admonebo te, siue testatum faciam tibi, quid à te requiram, & quid tibi redditurus sim. Israël si audieris me, non erit in te Deus recens, id est, si me audire, & mihi obedire volueris; hoc à te requiro, hoc in primis tibi mando, vt non sit apud te Deus recens, id est, Deus, quem non coluerunt patres tui, sed recens introductus. Sic enim hoc explicatur in cantico Mosis, Deuteron. 32. Verè tamen scribit sanctus Augustinus, omnes Deos falsos esse Deos recentes, quia non sunt æterni, nec sine principio, sed nuper in officina sculptoris effecti, vel in cerebro humanæ vanitatis formati. Neque adorabis Deum alienum: est declaratio, vel repetitio eiusdem rei: dicuntur enim Dij alieni, Dij aliarum gentium, quos non coluerunt Patriarchæ Hebræorum. Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Optima ratio, cur non debeat gens Iudaica colere Deos alienos; quoniam, inquit, Ego sum Dominus Deus tuus, quia redemi te de captiuitate, ac transtuli à seruitute Pharaonis ad seruitutem meam. Quæ ratio multo etiam magis conuincit Christianos, non debere colere Deos alienos: quia Deus verus, atque æternus, non solùm nos cum cæteris creauit, sed per Christum filium suum liberauit de captiuitate Diaboli, & transtulit in Regnum filij dilectionis suæ. Dilata os tuum, & implebo illud. Hæc est promissio amplissima Dei cultoribus suis, quæ sumpta est à metaphora cibi. Dilata, inquit, quantum potes, os, & fauces desiderij tui, quia replebo cibo suauissimo famem tuam. Hanc promissionem solus Deus implere potest. Quicquid enim creatum nobis detur, non satiat, neque explere potest appetitum cordis humani. Sola Dei visio, atque fruitio, quæ bonum est infinitum, & omnia omnino bona comprehendit, satiare nos poterit. Recentiores referunt hunc versiculum ad orationem, vt sensus sit, Aperi os tuum, & pete quod vis, & implebo petitionem tuam. Sed veteres, S. Hieronymus, S. Augustinus, Theodoretus, & Euthymius referunt ad cibum, vt nos exposuimus, & verè dilatare os, & implere os ad comestionem potius pertinent, quàm ad locutionem. Sensus autem idem est.

Et non audiuit populus meus vocem meam, & Israel non X.
intendit mihi.

Queritur nunc Deus de ingratitudine populi sui, quòd tam æquis conditionibus non acquieuerit. Et mirum est valde, quod cùm in terris seruuli ambiant gratiã Domini sui, & pro magno beneficio reputent, si cũ eis Dominus loqui, vel

eos respicere dignetur: Israel tamen, id est, puluis, & cinis Deum Deorum audire, & in eum intendere dedignetur. Sed verè dixit in Euangelio Dominus, Prudentiores esse filios huius seculi filijs lucis in generatione sua. Vox hebraica pro
לֹא אָבָה לִי eo, quod nos habemus, non intendit mihi, habet, lo auali, non voluit me, id est; reiecit me, contempsit me, in me respicere non est dignatus.

XI. Et dimisi eos secundùm desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis.

Horrendum, sed iustissimum flagellum minatur Deus contemptoribus suis; vt videlicet fiat eis peccatum pœna peccati, id est, sinantur in peccata semper grauiora prolabi, donec ad profundum malorum deueniant. hoc est quod dicit Apostolus ad Rom. 1. Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. & paulò post, Tradidit illos in passiones ignominiæ. & iterum, Tradidit illos in reprobum sensum, vt faciant quæ non conueniunt. Hæc est illa obduratio cordis, de qua dicit Ecclesiastes cap. 7. Cōsidera opera Dei, quia nemo potest corrigere, quem ille despexerit. Et dimisi, inquit, eos secundùm desideria cordis eorum, id est, permisi vt ambularent, & operarentur iuxta concupiscentias suas; non dedi eis, vt filijs, disciplinam; sed vt alienos dimisi vt præcipitarentur, & colliderentur. Ibunt in adinuentionibus suis, id est, sequentur non semitas Patrum suorum, non vias rectas legis meæ, sed cogitationes cordis sui in cultu Deorum, quos humana curiositas adinuenit; & in omni genere turpitudinis vitiorum, quibus corrumpi solet humana natura, cùm Dei lumine non dirigitur, & Dei dextera non tenetur, & Dei efficaci gratia non iuuatur.

XII. Si populus meus audisset me, Israel si in vijs meis ambulasset.

XIII. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem: & super tribulantes eos misissem manum meam.

Iterum redit ad promissiones per modum optantis, vt ostendatur innata Deo nostro misericordiæ affluentia. Verè enim Deus noster Pater misericordiarum est, & Deus totius consolationis. Nam vbi legimus, Si populus meus audisset
לוּ me, in hebræo est, lu, quæ est particula optantis, Vtinam populus meus audisset me. Sed quia in Deum propriè non cadit talis affectio, & est ea metaphorica locutio, Septuaginta Interpretes verterunt, Si populus meus audisset me, & in vijs meis, id est, in legibus meis ambulasset. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, id est, facillimè, & celerrimè omnes hostes populi mei, qui nunc eum tantopere vexant, humiliassem, & deiecissem, vt caput attollere non valerent. Et super tribulantes eos misissem manum meam, id est, quia super persecutores populi mei misissem manum potentiæ meæ, atque eos contriuissem. Illud, pro nihilo, in hebræo est, quasi modicum, vel, vt sanctus Hieronymus vertit, quasi nihilum. Et sensus est, Deo non esse difficile debellare quoslibet inimicos, quoniam omnis humana potentia, quasi nihil est coram Deo; ac per hoc potest facillimè, & velocissimè id agere, quia nihil ei resistit. Itaque illud, pro nihilo, exponendum est, ac si nihil essent omnes inimici,

inimici, ita eos humiliassem. Illud, forsitan, non habetur in hebræo, sed additum est à Septuaginta declarationis gratia, vt intelligeremus, Deum non necessario, sed liberè agere, & posse pro arbitrio, si velit, non agere.

Inimici Domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum in seculа. XIV.

Hìc iam loquitur Propheta, & confirmat quod Deus dixerat, Et non audiuit populus meus vocem meam: proinde per inimicos intelligit Iudæos, qui ex filijs inimici facti sunt, ac tùm præsertim cùm Christum negauerunt coram Pilato, Regem suum esse, de qua re Daniel cap.9. disertè ait, Et non erit eius populus, qui eum negaturus est. Ita exponunt omnes veteres, Hieronymus, Augustinus, Theodoretus, Euthymius, & alij. Recentiores nonnulli cum Rabinis, exponunt de inimicis Iudæorum: sed nos malumus Patres nostros, quàm Rabinos sequi. Ait igitur, Inimici Domini, id est, Iudæi rebelles, & increduli mentiti sunt ei, quia promiserunt ad radices Montis Sinai, se facturos omnia, quæ Dominus imperasset. Exod. 24. Omnia verba, inquiunt, quæ locutus est Dominus, faciemus: & tamen nihil eorum opere compleuerunt. Ex hebræo posset etiam verti, negauerunt ei, vel eum: sed rectissimè etiam vertitur, mentiti sunt ei. Et erit tempus eorum in secula, id est, & erit tempus defectionis, & rebellionis eorum in secula, quia vix in fine mundi reliquiæ Iudæorum conuertentur. vel, iuxta S. Augustinum, erit tempus supplicij eorum in secula, quia ignis gehennæ non extinguetur. Theodoretus, & Euthymius notant apud Syros per tempus interdum significari supplicium, siue calamitatem: quod S. Augustini expositionem confirmat.

Et cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos. XV.

Hic notatur maxima Iudæorum ingratitudo, qui mentiti sunt Domino, cùm tantis eos beneficijs affecisset. Possunt autem hæc verba referri ad manna, quod pluebat Iudæis in deserto, & aquam, quæ in eodem deserto scaturiuit de petra. nam cibus ille rectè dicitur adeps frumenti, quia erat panis Angelorum, vt dicitur in Psal.77. & habebat omnem saporem, vt dicitur Sap.16. Mel de petra non absurdè dicitur aqua illa, quam de petra Moses eduxit, quia, vt Theodoretus dicit, sitientibus Hebræis instar mellis videbatur. Potest tamen etiam referri totus hic versiculus ad vbertatem tritici, vini, & olei, quæ erat in terra promissionis, quamuis magna ex parte montuosa, & saxosa esset. Sic enim scribit Moses Deuteron.32. Constituit eum super excelsam terram, vt comederet fructus agrorum, vt sugeret mel de petra, oleumq. de saxo durissimo. Vbi per, fructus agrorum, intelligitur præcipuè frumentum, de quo paulò infra dicit, Et hircos cum medulla tritici. Per, mel de petra, intelligitur mel ipsum, quod Apes in cauernis petrarum producebant, necnon ficus, vuæ, & reliqua dulcia, quæ in montibus illis petrosis gignebantur. Sed adeps frumenti, & mel de petra multo preciosiora sunt apud Christianos, quibus adest sub specie panis corpus Redemptoris, & mel sapientiæ cælestis de petra, quæ idem Christus est; & tamen non pauci post abrenunciationem Diabolo, & pompis, & operibus eius

factam in Baptiſmo, mentiuntur Deo reuertentes ad ea, quibus renunciauerant: & poſt guſtatum panem de cælo, & mel de petra, reuertuntur, vt canes immundi, ad vomitum ſuum. Qui timere debent æternitatem futuri ſupplicij, ignis, qui non extinguitur, & vermis, qui non moritur.

PSALMVS OCTOGESIMVSPRIMVS.

Titulus, & Argumentum.

Pſalmus Aſaph.

ARgumentum huius Pſalmi eſt exhortatio ad Iudices, vt iuſtè iudicent. Sed vt maiorem efficaciam habeat exhortatio, inducitur Deus ſummus Iudex increpans Iudices minores.

EXPLICATIO PSALMI LXXXI.

1. DEus ſtetit in ſynagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat.

Pronunciat ſanctus Propheta, Deum ſemper adeſſe, cùm Iudices ſententias ferunt, & de ipſis eorum ſententijs iudicare, rectæ ne, an iniquæ ſint. Quod certè multum prodeſſet Iudicibus, ſi ſerio cogitarent, in conſpectu ſummi Iudicis omnes cauſas iudicari. Deus, inquit, ſtetit, id eſt, ſemper aſſiſtit præſens inuiſibili maieſtate, in ſynagoga Deorum, id eſt, in conuentu, & conſeſſu Iudicum, dum cauſas populi iudicant: & dum illi iudicant populos, Deus in medio eorum præſens aſsiſtens iudicat ipſos Iudices. Hic ſunt aliqua dubia breuiter diſſoluenda. Primum eſt, quia in hebraico textu vbi dicitur, אֱלֹהִים Deus ſtetit, vox Deus eſt, Elohim, quæ eſt numeri multitudinis, & ſignifi- אֵל cat Deos, ſiue Iudices: vox autem, Deorum, cùm dicitur in ſynagoga Deorum, eſt numeri ſingularis, El, & ſignificat Deum. Quare videntur Septuaginta Interpretes non rectè vertiſſe, Deus ſtetit in ſynagoga Deorum. Reſpondetur primo, fieri poſſe, vt verba illa in noſtris codicibus ſint tranſpoſita, & in codicibus antiquis fuerit in primo loco, El, & in nouiſsimo, Elohim, vt Septuaginta reddiderunt. Secundo, poſſe hunc locum hebraicè ita legi, Deorum ſtetit in ſynagoga, Deus; carent enim hebræi caſibus; tamen Septuaginta Interpretes, vt ſenſum clariorem redderent, vertiſſe, Deus ſtetit in ſynagoga Deorum. Tertio, poſſe verti cum S. Hieronymo, Deus ſtetit in ſynagoga Dei, id eſt, in ſynagoga ſua: tamen Septuaginta Interpretes vertiſſe, In ſynagoga Deorũ, quia ſynagoga Dei nihil eſt aliud, niſi conuentus Iudicũ à Deo conſtitu-

torum, quibus etiam nomen suum impertiuit, quia communicauit cum illis au-
ctoritatem iudicandi, quæ est ipsius propria, dicente Sancto Iacobo cap. 4.
Vnus est legislator, & Iudex. Neque obstat, quòd, elohim, sit numeri multitu- אֱלֹהִים
dinis; recipit enim vsitate significationem numeri tum singularis, tum multitu-
dinis. Alterum dubium est, cur dicatur in præterito, Deus stetit, & non po-
tius, Deus stat. Sanctus Augustinus quærit, si Deus stetit in synagoga Deorum
quando id fuit? quando stetit? & non inueniens, quando Deus Pater steterit,
refert hunc locum ad Deum filium, qui in carne stetit in synagoga Scribarum,
& Pharisæorum. Sed non est necesse restringere hæc verba ad tempus Christi,
cùm hoc perpetuum sit, vt Deus semper assistat iudicantibus: vnde etiam sequi-
tur, In medio autem Deos dijudicat, vel, vt est in hebræo, dijudicabit. Ita-
que illud, stetit, significat, ab initio stare consueuit, siue, constituit se præ-
sentem. Et quia Deus non mutatur, sicut ab initio stetit, ita semper stat, &
stabit, & semper iudicabit. Tertia dubitatio, cur dicit, stetit, & non potius
sedit? Iudicis enim sedere est, non stare. Sed facilis est responsio: nam vox
illa, stetit, non significat hoc loco stare, vt distinguitur contra sedere, sed ad-
esse, vt distinguitur contra abesse, & præsertim hoc significat vox hebraica,
iazab, vt perspicuum est ex lib. Iudi. cap. 3. versic. 22. nam vbi legimus, In- יַצַּב
fixit sicam in ventrem eius tam validè, vt capulus sequeretur ferrum in vulnus,
in hebræo est, vt sequeretur, quod stetit post ferrum. vbi describitur capulus,
qui est in gladio post ferrum, quo loco vox, stetit, quam etiam hic habemus,
non significat stare, id est, non sedere, sed adesse, vel manere.

Vsquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis? II.

Vtrum hæc dicantur à Propheta, qui reprehendit Iudices, propterea quod non cogitent, Deum assistere iudicijs ipsorum, & ideo iniustè iudicent; an potius dicantur à Deo, qui assistens iudicantibus, & sententias eorum diligenter examinans, arguit malos Iudices de præcipuo, & frequentissimo eorum crimine, videlicet de acceptione personarum, ob quam plerunque iniustè iudicant; incertum est; sed siue Propheta, siue Deus hæc dicat, diuina reprehensio est, quia per os Prophetæ Spiritus sanctus sine dubio loquebatur: & quia raro accipitur persona hominis pauperis, & iusti; frequentissime autem persona diuitis, & iniusti; ideò de hac acceptione potissimum eos reprehendit. Vsquequo, inquit, iudicatis iniquitatem, id est, quamdiu perseuerabitis in hoc peccato iniquè iudicandi? & addit causam præcipuam iniquorum iudiciorum dicens, Et facies peccatorum sumitis, id est, quia facies, siue personas peccatorum accipitis: hinc enim oriuntur iniqua iudicia, quia Iudices non attendunt ad merita causæ, sed ad gratiam hominum diuitum, & potentium, qui hoc ipso peccatores sunt, quòd cupiant à Iudicibus gratiam suam iustitiæ anteponi. Porro sumere faciem alicuius in iudicio, nihil est aliud, nisi talem sententiam ferre, non qualem iustitia exigit, sed qualem requirit amicus, vel benefactor, vel cognatus. Et hoc idem est respicere in faciem hominis, non in regulam iustitiæ.

III. Iudicate egeno, & pupillo, humilem, & pauperem iustificate.

Reprehendit Deus, siue Propheta primo loco vitium acceptionis personarum: nunc secundo addit vitium oppressionis pauperum, quos Iudices opprimunt, tum quando differunt eis iustitiam facere, tum quando damnant eos iniustè, vt aduersarijs potentioribus non displiceant. Iudicate, inquit, egeno & pupillo, id est, causam pauperis, & præsertim pupilli libenter admittite, diligenter discutite, sollicitè expedite, ne cogantur bona sua litigando consumere: humilem, id est, hominem abiectum, atque afflictum, & pauperem iustificate, id est, absoluite, & iustum declarate. Hoc tamen intelligitur si verè iustus sit. scriptum est enim Leuit. 19. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis: iustè iudica proximo tuo. Sensus igitur non est, vt semper pro paupere, siue in fauorem pauperis iudicetur: sed vt quando pauper iustus est, & iniustè accusatur, Iudex efficiat, vt iustitia pauperis emineat, & non opprimatur potentia aduersariorum.

IV. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.

Non satisfacit Iudex officio suo, si solùm proferat iustum iudicium, nisi etiam cogat diuites, & potentes, vt pauperibus, & egenis re ipsa satisfaciant, siue restituendo ablata, siue resarciendo detrimenta, quæ ob calumnias, & lites passi sunt. Ideò siue Deus, siue Propheta adiungit, dicens, Eripite pauperem, videlicet de manu potentis, & egenum de manu eiusdem potentis liberate. Idem enim bis repetit more suo, vt res menti altius infigatur. Eripere autem pauperem de manu potentis, est sententiam aduersus potentem pro paupere iustè pronunciatam executioni mandare, & re ipsa efficere vt pauper nihil detrimenti à potentiore inimico patiatur. In hoc igitur potissimum deberent Iudices, & Principes auctoritatem suam demonstrare. Sic enim & gratiam Dei, & beneuolentiam populorum sibi compararent: sed quoniam vt plurimum id non faciunt, sequitur Propheta, & dicit,

V. Nescierunt, neque intellexerunt: in tenebris ambulant, mouebuntur omnia fundamenta terræ.

Deplorat Propheta voluntariam cæcitatem Iudicum, ob quorum iniustitias totus orbis terrarum conturbatur. Nam, vt Dominus dicit in Euangelio, Si sal euanuerit, in quo salietur? & alibi, Si lux, quæ in te est, tenebræ sint, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Sic etiam dicere possumus, si apud eos, qui ex officio iustitiam administrant, iustitia non inuenitur, vbi tandem inuenietur? nonne iniquitas omnia confundet? Nescierunt, inquit, neque intellexerunt, id est, neque cognouerunt quid facti, neque intellexerunt quid iuris esset in causa. Hoc enim interest inter duo verba hebraica, quæ hic habentur, quod inter cognoscere, & intelligere apud latinos. Cognoscere latius patet, vt etiam ad notitiam sensuum pertineat, intelligere proprium est mentis, & rationis: quare propriè dixit Propheta Isaias cap. 1. Cognouit bos possesso-

rem

rem suum, & Asinus præsepe Domini sui; non autem propriè dixisset, Intellexit Bos possessorem suum, & Asinus præsepe Domini sui. Ex hac ignorantia Iudicum fit, vt in tenebris ambulent, id est, errent in iudicando, quomodo cæci errant inter ambulandum. Ex hoc autem errore, & iniustitia sequitur perturbatio, & tumultus, seditio, & defectio populorum; quod significatur verbis sequentibus, Mouebuntur omnia fundamenta terræ, id est, totus orbis terrarum turbabitur, & quasi fluctuabit: neque alia fuit causa, cur totum Regnum Israel deficeret à Rege Dauid, nisi quia persuasit Absalon populis, Regem Dauidem non intendere causis cognoscendis, vt patet ex lib. 2. Regum cap. 15. Cur autem Iudices permulti cæci sint, causam refert Scriptura in cupiditatem munerum. Isaiæ 1. Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos. Exod. 23. Nec accipias munera, quæ excæcant prudentes. Deut. 16. Munera excæcant oculos sapientum. Ecclesiastici 20. Dona excæcant oculos Iudicum.

Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. VI.

Reprehendit hactenus Propheta, siue Deus ipse, Iudices, acceptionis personarum, iniustitiæ, & ignorantiæ: nunc ostendit quam indigna sint hæc vitia eo sublimi honore, in quo Deus illos constituit. Ego, inquit, dixi, pronunciaui, asserui, Dij estis, & filij excelsi omnes vos Iudices, & Principes terræ. Vocat autem filios excelsi, vel comparans eos cum Angelis, qui apud Iob cap. 1. & 38. Filij Dei dicuntur: vel, vt ostendat, Iudices non esse Deos propriè, vt est verus, & summus Deus, qui caret principio; sed esse Deos, quia filij Dei, id est, ab vno vero Deo, Dij constituti per participationem auctoritatis iudicandi, & iubendi. In Euangelio Ioan. cap. 10. Dominus hunc locum adducens dicit, vocari Deos, quia sermo Dei ad illos factus est. Si illos, inquit, dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, quem Deus sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemas quia dixi, filius Dei sum? Sermonem Dei ad aliquem fieri est, Deum committere alicui officium aliquod. sic enim dicitur, factum verbum Dei ad Prophetas, quos mittebat ad prædicandum. Et Luc. 3. dicitur, Factum est verbum Dei super Ioannem Zachariæ filium in deserto: & mox adiungitur executio, Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans, &c. Et quod Lucas dixit, Factum est verbum Dei super Ioannem, Ioannes cap. 1. explicuit dicens, Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Atque hinc manifestè colligitur vis argumẽti Christi, Si illos dixit Deos Scriptura, ad quos sermo Dei factus est, id est, quos Deus misit ad aliquid faciendum, communicans illis auctoritatem suam; quanto magis ego Filius Dei, & Deus dici possum, quem de cælo Pater æternus misit in Mundum cum plenaria potestate? Neque ex hoc loco colligi debet, omnes Iudices, & Principes habere à Deo immediatè potestatem suam. Satis enim est, si eam habeant, vel immediatè, vt habuit Moses in Testamento veteri, & S. Petrus in nouo; vel mediante consensu populi, vt habent Reges, & Principes terræ, in quos transtulit populus auctoritatem suam, quam accepit à Deo iure naturæ: non enim est potestas nisi à Deo, vt Apostolus scribit ad Rom. 13.

Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de Principibus cadetis. VII.

Ego, inquit, dixi quid estis dignatione Dei, sed nunc addam quid sitis vitio vestro. ex Dei munere Dij estis, & Angelis similes; sed ex peccato, quod habetis ex primo homine, sicut cæteri homines moriemini, & ex proprio vestro vitio, quo abutimini potestate vobis tradita, sicut vnus de Principibus cælestibus, id est, de Angelis apostaticis cadetis, & sic de summo gradu ad imum, de magna gloria ad extremam miseriam præcipitabimini. Illud, sicut homines, in hebræo est, sicut Adam, & Sanctus Hieronymus in commentario exponit, Sicut primus homo mortuus est, ita & vos eius filij secundùm carnem peccatricem moriemini. Non potest tamen Septuaginta interpretum versio improbari, quoniam vocabulum, Adam, ita proprium est primi hominis, vt etiam sæpè toti generi humano accommodetur. Illud autem, sicut vnus de Principibus, refertur ad Diabolum, non solùm à Sancto Hieronymo, sed etiam à Sancto Augustino, Theodoreto, Euthymio, & alijs.

VIII. Surge Deus iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

Hæc Psalmi conclusio duplicem habet sensum: vnum, vt Propheta imploret auxilium Dei aduersus iniustitias Principum, & Iudicum terræ; vt videlicet ipse, qui est verus Dominus, & possessor totius orbis, emendet iudicia hominum, puniat improbos Iudices, & pauperes oppressos subleuet iuxta sapientiam, & potentiam suam: alterum, vt hæc sit prædictio per formam precationis, qua prædicatur aduentus Messiæ, qui sicut hæreditabit orbem terræ, ita etiam iudicabit terram iusto iudicio per suos administros, id est, fideles Pontifices, & Reges, dum seculum durat, & postea per se in nouissimo die. Surge Deus iudica terram, id est, quandoquidem abutuntur Iudices potestate sua, tu Deus summe Iudex exurge, & iudica terram, exercens iudicia in ipsos Iudices, & liberans pauperes innoxios ab oppressione potentium iniquorum. Quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus, id est, quoniam possessio tua semper erit, sicut fuit, in omni humano genere. Non enim sic distribuis Regna filijs hominum, vt tu supremam potestatem non semper retineas. Vel, surge Deus Christe, veni in terras, iudica terram, vindica eam à potestate tenebrarum, trade eam ministris tuis fidelibus, quoniam tu eris hæres vniuersorum, vt verus, & naturalis Filius Dei. Et demum surge iterum, & veni de cælo cum Sanctis tuis, & iudica terram iudicio vltimo, à quo nulla dari poterit appellatio; quia hæreditabis in omnibus gentibus, quando omnes inimici tui subiecti erunt sub scabellum pedum tuorum; & sublato omni principatu, & potestate, tu solus pacificè cum Patre & Spiritu sancto regnabis per omnem æternitatem.

PSAL-

PSALMVS OCTOGESIMVS SECVNDVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Canticum Psalmi Asaph.

HIC est postremus Psalmus ex ijs, qui inscribuntur Asaph. De argumento tres inuenio sententias. Recentiores volunt in hoc Psalmo describi orationem Regis Iosaphat aduersus Moabitas, Ammonitas, & Idumæos, qui aduersus eũ conspirauerant, vt dicitur 2. Paralip. 20. Sed contra hanc sententiam facit, quod in hoc Psalmo non tantùm nominantur tres illæ gentes, sed aliæ sex, vel septem. Theodoretus, & Euthymius existimant, hunc Psalmum continere bella gentium quæ erant in circuitu terræ promissionis aduersus Iudæos, qui redierant ex captiuitate Babylonica. Sed neque illæ gentes tam multæ erant, quam multæ hic numerantur; solùm enim 2. Esdræ 4. nominantur Ammonitæ, Arabes, & Azotij. Probabilius est hæc omnia contigisse tempore Machabæorum, vt colligitur ex lib. 1. cap. 5. Machab. Sanctus Augustinus omnino contendit hunc Psalmum intelligendum esse de bellis Antichristi aduersus Ecclesiam. quæ sententia probabilissima videtur. Nam sine dubio cum Antichristo conuenient omnes barbaræ nationes, ac præsertim orientales Agareni, & Ismaëlitæ, à quibus Mahumetani originem ducunt. Sed quicquid sit de sensu historico, non potest, nec debet negari, quin præcipua intentio Spiritus sancti ad Christum, & Ecclesiam dirigatur.

EXPLICATIO PSALMI LXXXII.

DEus quis similis erit tibi? ne taceas, neque compescaris Deus. I.

Precatur Deum Propheta in persona populi, vt quoniam ipse est potẽtior omnibus inimicis, non amplius dissimulet vindictã sumere de persecutoribus populi sui. Deus, quis similis erit tibi? id est, nemo tibi comparari poterit in potentia, & robore, cùm tu solus sis omnipotens: ideò ne taceas, id est, ne dissimules, neque compescaris, id est, ne te ipse mitiges, & cõpescas à sumẽda vindicta, tu qui Deus es, cui nemo resistere potest. S. Augustinus satis aptè ad Christum accõmodat, qui in hoc Mundo similis alijs hominibus videbatur; sed in die Iudicij nemo similis illi erit, quando apparebit in gloria Patris sui, & sedebit in sede Maiestatis suæ. Qui etiam tempore passionis tacuit, sicut Agnus mansuetus, & compescuit ipse se; sed in die Iudicij non tacebit, neque iustissimam iram compescet, quando dicet, Ite maledicti in ignem æternum. Quod attinet ad verba, ex hebræo S. Hieronymus sic vertit totum hunc versiculum, Deus ne taceas, ne sileas, & non quiescas Deus. Et quidẽ voces hebraicæ hunc sensum facere possunt, sicut etiã hunc, Deus ne silentiũ tibi sit. Sed etiam recipiunt hunc aliũ sensum, Deus nõ similis tibi, id est, nemo similis tibi est; quod 70. per interrogationẽ eleganter expresserunt,

דָּמִי דָּמָה Deus quis similis erit tibi? vox enim, domi, deducitur à verbo, damah, quod & similem esse, & silere significat. Illud, neque compescaris, in hebræo propriè est, neque quiescas. Sed idem est sensus. vltima vox, Deus, in hebræo אֵל est, El, quæ vox Deum significat, vt fortem, & robustum, ex qua intelligimus, illud, Quis similis tibi, accipiendum esse de similitudine in potentia, & robore.

II. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.

Magna ratio cur Deus silere non debeat hic adducitur; quoniam inimici eius tumultum insolitum excitauerunt conuenientes ex varijs nationibus in maxima multitudine aduersus populum Dei, & qui aliquando dissimulauerant, apertè se hostes professi sunt. Illud, sonuerunt, non significat sonitum tubæ, aut tympani tantummodo, sed tumultum grauem, vnde existit sonitus inconditus mul- הָמָה titudinis: id enim propriè significat vox hebraica, hamah, quare S. Hieronymus vertit, Quoniam ecce inimici tui tumultuati sunt. Illud, extulerunt caput; sanctus Augustinus refert ad Antichristum, qui erit caput hostium Christi: ipso enim apparente, plurimi, qui non audebant se hostes Ecclesiæ profiteri, palam se Antichristo adiungent, & tum ipsi efferent audacter caput suum proprium, tum etiam extollent caput commune omnium iniquorum, id est, Antichristum.

III. Super populum tuum malignauerunt consilium, & cogitauerunt aduersus sanctos tuos.

IV. Dixerunt, venite, & disperdamus eos de gente, & non memoretur nomen Israel vltra.

Hìc explicat magnitudinem periculi, vt Deus non expectet diutius, neque differat auxilium: quoniam hostes non moliuntur excursionem, aut deprædationem aliquam, sed vltimum exterminium, & perfectam desolationem Ecclesiæ Dei. Ex hoc loco probabile fit, hæc adimpleta esse vtcunque, id est, tamquam in typo, & figura tempore Machabæorum. Dicitur enim lib. 1. cap. 5. conuenisse omnes gentes, quæ erant in circuitu, vt tollerent genus Iacob. Sed propriè pertinent hæc omnia ad tempus Antichristi. tunc enim omni conatu contendent omnes impij simul congregati delere castra Sanctorum. Sed verba consideremus. Super populum tuum malignauerunt consilium, id est, malignum consilium inierunt aduersus totum populum tuum: sed per malignum intelligi יַעֲרִימוּ debet malitiosum, & astutum: nam verbum, iaharimu, propriè significat, astu- סוֹד tè, & secreto consultauerunt, sicut etiam vox, sod, quam consilium verterunt Septuaginta, significat secretum, ac per hoc consilium, quatenus secretum esse solet. Hoc autem consilium astutum, & secretum erit multiplex apud Antichristum: nam & consilium secretum habebit cum Diabolo, quem occultè colet: & astuto consilio finget se Christum esse, vt Christianos decipiat; & simul circuncisionem, & sabbata probabit, vt seducat Hebræos. Et cogitauerunt aduersus sanctos tuos, id est, malitiosum illud consilium excogitauerunt in perniciem fidelium tuorum, qui sanctificati sunt per sanguinem Vnigeniti, & tibi pro-

priè

priè sanctificati, & dedicati sunt; vel certè sancti tui sunt per sanctam fidem,& religionem,quam susceperunt. In hebræo legitur, aduersus absconditos tuos; vel abscondita tua, vel arcana tua: proinde non desunt qui intelligant per hanc vocem,sanctuarij interiora: neque ab hac expositione dissentit græca lectio,nam ἁγίων σου,tā significare potest sancta tua,quàm sanctos tuos.Cæterum editio latina vulgata antiquissima,quæ sine variatione legit,sanctos tuos;declarauit ambiguitatē,quæ in hebręo,& gręco esse poterat.Rectè autē fideles Dei,dicuntur abscōditi Dei, quoniā Deus sub vmbra alarū suarum protegit eos:& quoniam (vt Apostolus dicit ad Coloss.3.) abscondita est vita nostra cum Christo in Deo, &, Cùm apparuerit Christus vita nostra, tūc & nos apparebimus cum illo in gloria. cui subscribit S.Ioannes in epist.1. c.3. dicens, Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Itaque sancti Dei rectè dicuntur absconditi, quoniam etsi Fidei professio non sit abscondita, tamen gloria, & precium inæstimabile huius professionis abscōdita sunt,& suo tempore reuelanda. Venite,& disperdamus eos de gente, id est, efficiamus, vt non sint amplius gens,& populus. vel, vt S. Augustinus exponit, Disperdamus eos de gente, id est, de gentibus; vt inter gentes, siue homines nullum locum habeant. Et nomen Israel non memoretur amplius, id est, ne nomen quidem populi Dei supersit. Iam enim sæpè monuimus per Israelem intelligi populum Dei, siue secundùm carnem, siue secundùm spiritum ab Israele descendat.

Quoniam cogitauerunt vnanimiter simul, aduersum te testamentum disposuerunt tabernacula Idumæorum, & Ismahelitæ. V.

Moab, & Agareni; Gebal, & Ammon, & Amalec: alienigenæ cum habitantibus Tyrum. VI.

Etenim Assur venit cum illis, facti sunt in adiutorium filijs Loth. VII.

Describit gentes, quæ delere nitebantur populum Dei de terra. Quoniam, inquit, cogitauerunt vnanimiter simul, id est, consilium cœperunt vno animo omnes inimici Israel simul: vbi enim nos legimus, cogitauerunt, in hebræo est, consultauerunt, ac per hoc illud, cogitauerunt, significat, inito consilio cogitauerunt. Aduersus te testamentum disposuerunt, id est, fœdus inierunt aduersus populum tuum. vox enim,testamentum, in sacris literis pactum significat,& in textu hebraico expresè pactum, siue fœdus legitur. Tabernacula Idumæorum, & Ismahelitæ, &c. Isti sunt, qui consultando inter se cogitauerunt, & pactum inierunt aduersus populum Dei. Primum quidem Idumæi, siue potius tabernacula Idumæorum, id est, integra castra Idumæorum. Sunt autem Idumæi populi qui descendunt ab Esau,qui alio nomine dicebatur Edom. Deinde Ismahelitæ, id est,populi, qui descendunt ab Ismahele filio Abrahæ ex Agar ancilla. Tertio Moab,id est,populus qui descēdit à filio Loth,qui dictus est Moab.Quarto Agareni, id est,populi,qui descendubt ex Agar ancilla Abrahæ,sed ex alio marito cui nupsit posteaquam dimissa fuit ab Abraham. Quinto,Gebal,id est, populus, qui descendit à Gebal. Vtrum autem Gebal sit nomen viri, an regionis,incertum est, cùm

cùm hoc nomen non inueniatur in scripturis, nisi hoc loco, fortasse idem est Gebal cum Gebelem, cuius fit mentio lib. 2. Reg. cap. 8. vbi dicitur, Fecit quoque sibi Dauid nomen, cùm reuerteretur capta Syria in valle salinarum, cæsis decem & octo millibus, & in Gebelem ad viginti tria millia: vel est idem cum Geba. de qua dicitur lib. 2. Esdræ cap. 12. de domo Galgal, & de regionibus Gebaꝫ. Theodoretus, & Euthymius dicunt, Gebal fuisse gentem vicinam Idumæis. Sexto Ammon, id est, populus, qui descendebat ab Ammon filio Loth, fratre Moab: hos enim duos genuit Loth ex filiabus suis. Gen. 19. Septimo Amalech, id est, populus, qui descendebat ab Amalech, qui fuit nepos Esau, vt legitur Gen. 36. Octauo Alienigenæ, id est, populus Philistinorum, de quibus frequentissimaꝫ mentio est in libris Regum. In hebræo habetur, Palæstina; sed Septuaginta hanc vnam gentem perpetuò alienigenas vocare solent. Nono habitantes Tyrum, id est, Tyrij, qui sunt populi ad mare, sic dicti à Tyro ciuitate atque emporio nobilissimo. Decimo Assur, qui venit in auxilium filijs Loth, id est, populus Assyriorum, qui iuuabant Moabitas, & Ammonitas aduersus Iudæos. Per hos Assyrios, rectè Theodoretus interpretatur Samaritanos, id est, Assyrios, quos constituit Salmanasar Rex Assyriæ in Samaria, quando transtulit decem tribus in Assyriam, vt habetur lib. 4. Reg. cap. 17. Non enim legitur in scripturis, quòd aliquando venerint aliqui ex Assyria in adiutorium filijs Loth, id est, Moabitis, & Ammonitis: sed legimus in primo libro Machabæorum cap. 5. quòd gentes, quæ erant in Galilæa, & Samaria coniunxerint arma cum Moabitis, & Ammonitis aduersus Iudæos. Porro isti decem populi significant, vt supra diximus, gentes, quæ pugnauerunt cum Machabæis, vel potius multitudinem orientalium barbarorum, qui cum Antichristo grauissimam persecutionem mouebunt aduersus Ecclesiamꝫ.

VIII. Fac illis sicut Madian, & Sisaræ, sicut Iabin in torrenteꝫ Cissonꝫ.

Prædicit nunc Propheta per modum imprecationis exterminium gentiumꝫ, quæ cum Machabæis præliabantur. sed præcipuè Antichristi, & exercitus eius; comparans illos alijs persecutoribus, qui similiter perierunt. Fac illis, inquit, sicut Madian, id est, disperde eos, sicut olim tempore Gedeonis Iudicis dispersisti, ac penitus profligasti Madianitas. Historia hæc habetur in lib. Iud. cap. 6. & 7. Et Sisaræ, id est, sicut tempore Barach Iudicis perdidisti Sisaram Principemꝫ militiæ Iabin Regis. Et Iabin in torrente Cisson, id est, & sicut deleuisti ipsum Iabin Regem Chanaam cum exercitu suo prope torrentem, qui dicitur Cisson. Habetur hæc historia in lib. Iud. cap. 4. & 5. Meminit autem Propheta horum Principum præter cæteros; quoniam deuicti sunt, non sine miraculo à paucis hominibus, & magis terrore à Deo immisso, quàm viribus Iudæorum.

IX. Disperierunt in Endor, facti sunt, vt stercus terræ.

Describit locum, vbi perierint Iabin, & Sisara cum exercitu suo; locus enim fuit Endor, cuius fit mentio in libro Iosue cap. 16. Ibi ergo perierunt, & facti sunt vt stercus terræ, quia insepulti computruerunt, & à maxima gloria ad summam ignominiam redacti sunt.

X. Pone Principes eorum, sicut Oreb, & Zeb, & Zebeæ, & Salmanaꝫ.

Reuertitur ad historiam Gedeonis, qui non solùm exercitum Madianitarum profligauit; sed etiam paulo post interfecit duos Principes Madianitarum Oreb & Zeb, & duos Reges Zebee, & Salmana. vide in lib. Iud. cap. 7. & 8.

Omnes Principes eorum, qui dixerunt, Hæreditate possideamus sanctuarium Dei. XI.

Pone, inquit, sicut Reges, & Principes Madianitarum omnes Principes eorum populorum, qui dixerunt, Hæreditate possideamus, id est, tanquam hæreditatem, & propriam possessionem vindicemus nobis sanctuarium Dei, id est, ciuitatem Hierusalem, quæ erat sanctificata Deo, vt proprium eius habitaculum. Significat autem Hierusalem (vt sæpe diximus) Ecclesiam Dei, quam totis viribus sibi subijcere, & captiuare conabitur Antichristus. In hebræo pro, sanctuarium, habetur, nehot, quam vocem S. Hieronymus vertit, pulchritudinem Dei; נְאוֹת sed commodius verti posset, pulchra habitacula Dei. Septuaginta verterunt sensum. Habitacula enim Dei, sanctuaria sunt.

Deus meus pone illos, vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. XII.

Aptissima similitudine describit Propheta instabilitatem, & interitum impiorum, quæ procedunt ex iusto iudicio Dei. Rota enim semper circumuoluitur, cùm ruit in præceps, nec ad punctum temporis consistere potest, & tandem tota confringitur; sicut etiam stipulæ flante vento hùc, illucq. iactantur, donec dissipatæ non amplius compareant. Ad hunc modum prædicit Propheta per modum imprecationis, Deum acturum esse cum impijs persecutoribus iustorum: & re vera sic fieri experientia testis est; nihil enim instabilius est prosperitate impiorum, & finis eorum mors æterna erit.

Sicut ignis, qui comburit syluam, & sicut flamma comburens montes. XIII.

Ita persequeris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos. XIV.

Prædixit supplicium impiorum, instabilitatem in hoc seculo, & interitum in futuro: nunc prædicit velocitatem, & facilitatem, qua Deus illos puniet: nam non contentus similitudine venti dissipantis stipulas: comparat iram Dei igni comburenti ligna syluarum, aut fœnum camporum. Sicut, inquit, ignis qui comburit ligna syluarum, inter quæ multa sunt arida, & velocissimè absumuntur, & sicut flamma comburens montes, id est, fœnum in montibus, præcipue cùm siccum fuerit, Ita persequeris eos, id est, pari facilitate, & celeritate persequeris, & perdes eos in tempestate tua: quod declarans addit, & in ira tua turbabis eos. Idem enim est tempestas, & ira; vtrunque enim iustum Dei iudicium significat, quòd instar vehementissimæ tempestatis, & turbinis, cui resisti nullis viribus potest, impios percellet, conturbabit, & dissipabit. Sanctus Augustinus notat impios comparari montibus propter elatio-

elationem, ac superbiam; & lignis syluarum propter sterilitatem, & carentiam fructuum bonorum. ob quæ iure sempiternus ignis illis debeatur.

XV. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.

XVI. Erubescant, & conturbentur in seculum seculi, & confundantur, & pereant.

XVII. Et cognoscant, quia nomen tibi Dominus, tu solus altissimus in omni terra.

Prædicit in fine Psalmi, alios ex persecutoribus per flagella erudiendos, & conuertendos ad Deum; quales erunt plurimi Iudæi, qui tunc demum agnoscent errorem suum, & pudefacti conuertentur ad Deum: alios in pertinacia, & obstinatione sua permansuros; sed eos quoque confundendos, & vel inuitos cognituros potentiam Dei singularem; & quod ipse solus sit verus Dominus omnium rerum. Imple, inquit, facies eorum ignominia, idest, confusione, vt ignominiam suam intelligentes verecundati quærant nomen tuum, id est, quærant te; sæpe enim nomen ponitur pro persona: vel quærant nomen tuum, id est, inuocent nomen tuum; vel quærant nomen tuum, id est, quærant gloriam tuam, non amplius suam, ex inimicis amici facti, & ex seruis filij: Illi autem, qui ex flagellis non molliuntur, sed obdurantur ad imitationem Pharaonis, erubescant, & confundantur in seculum seculi, id est, æterna confusione repleantur; nec solùm confundantur, sed etiam pereant in æternum. Et cognoscant inuiti quia nomen tibi Dominus, id est, iam propria experientia edocti intelligant, tibi soli nomen Domini propriè conuenire, cui ad nutum seruiunt omnia, & tu nulli necessitati seruis, qui nulla re indiges, in te ipso habens omnia: Cæteros autem, qui dicuntur Domini, vel vsurpasse nomen alienum, vel impropriè Dominos dici, cùm & ipsi multis rebus indigeant, ac per hoc multis necessitatibus seruiant. Tu solus altissimus in omni terra, id est, & cognoscant, quia tu solus præemines potestate super omnes Principes vniuersæ terræ, neque vllus est, qui tecum contendere, vel tibi vllo modo comparari possit. Hæc Prophetia nunc ex parte impletur, sed in die iudicij omnino, & absolute implebitur.

PSAL-

PSALMVS OCTOGESIMVS TERTIVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem pro torcularibus, filijs Core Psalmus.

DE hoc titulo alibi diximus. Argumentum idem ferè est, quod Psal. 41. cuius initium est, Quemadmodum desiderat Ceruus ad fontem aquarum. Vtrunque Psalmum videntur nonnulli nimis humiliter exponere, dum docent, vel Dauidem, vel populum in hoc Psalmo exprimere desiderium redeundi ad terrenam Hierusalem, vt tabernaculum Domini visitare posset. longè autem humilius exponunt, qui docent Coritas in hoc Psalmo proferre desiderium suum redeundi ex Babylone in Hierusalem, vt possent deseruire tabernaculo, vnde victum capiebant. Nos cum Patribus existimamus, tam ardens desiderium, quale in hoc Psalmo legimus, etiam ad literã, ad cælestia tabernacula pertinere; & nihil terrenum, nihil humanum, nihil corporale Spiritum sanctum his suis vocibus exprimere voluisse: & ideò ab Ecclesia Catholica peregrinante cantica ista frequentari, etiamsi tabernaculum, quod erat in Hierusalem, iam dudum conflagrauerit, & ipsa Hierusalem funditus euersa fuerit.

EXPLICATIO PSALMI LXXXIII.

QVàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum! concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. I.

Hæc vox est hominis pij peregrinantis ad patriam, & desiderium perueniendi declarantis. nascitur autem hoc desiderium, tum ex felicitate, quæ est in patria, tum ex miseria, quæ est in peregrinatione. Vir enim pius, quantumuis in hoc exilio abundare videatur terrenis rebus, intelligit tamen se miserum esse, & persecutionem pati, vt Apostolus dicit 2. ad Timoth. 3. Quoniam ipsa etiam terrena prosperitas magna tentatio & persecutio est. Ait igitur, Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum. vox est admirantis, quasi dicat, ò quantum diligunt omnes pij tabernacula tua, cælestes videlicet mansiones tuas ò Domine exercituum: vocat autem Dominum exercituum, quia hoc ipsum facit pulchra valde, & amabilia tabernacula cælestia, quòd ibi sint innumerabiles exercitus Angelorum, id est, ciuium sapientissimorum, optimorum, potentissimorum, pulcherrimorum; quorum vel vnus sufficeret lætificare peregrinationem nostram, si cum toto suo decore nobis appareret. sed præter exercitum tantum tantorum Principum, ibi videtur facie ad faciem Dominus virtutum, cuius comparatione fulgor omnium Angelorum tenebræ sunt. Rectè notat hoc loco Theodoretus, non fuisse in terrena Hierusalem plura tabernacula Dei, sed vnicum: ac propterea non de illo vno ligneo, & deaurato, ac manibus hominum constructo tabernaculo, Prophetam hoc loco intelligendum

dum esse, sed de cælestibus tabernaculis, non manufactis, de quibus Dominus dicit Ioann. 14. In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. Dixerat in genere, tabernacula Domini multum diligi à pijs peregrinis: nunc se in eorum numero ponit, ac dicit, Concupiscit, & deficit anima mea, quasi dicat, Ego certè ita desidero atria illa, vt præ amore langueam, & anima mea deficiat, ac deliquium patiatur, in atria Domini intendens, & pulchritudinem eorum considerans.

II. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Declarat vim amoris, & desiderij sui per effectum; qui enim vehementer amat, & desiderat; corde recogitat, & ore laudat quod desiderat. Cor meum, inquit, & caro mea, id est, mens & lingua exultando laudauerunt Deum viuum; ipse enim est pulchritudo increata, & infinita, cui suspiro. In hebræo
יְרַנְּנוּ pro exultauerunt est, ierannenu iubilauerunt, siue magna voce laudauerunt: proinde illud exultauerunt, non debet accipi pro sola lætitia, sed pro lætitia prorumpente in vocem iubilationis. Neque repugnat hic versiculus cum superiore, etiamsi ibi anima deficiat, hic exultet; varij sunt enim amantium affectus. nunc deflent absentiam rei amatæ, & præ amore deficiunt: nunc exultant ob spem potiundæ rei tam pulchræ, & in laudes eius erumpunt. Deum viuum, seu viuentem appellat, non solùm ad distinctionem Idolorum, quæ oculos habent, & non vident, aures habent, & non audiunt, quia res inanimæ sunt: sed etiam, quia Deus solus proprijssime viuit; viuere enim est moueri non ab alio, sed à se: res autem creatæ, quæ viuere dicuntur, quia habent in se principium aliquod motus, tamen sine Deo non mouentur; in illo enim viuimus, mouemur, & sumus Act. 17. Solus Deus ita viuit, vt à nullo moueatur, id est, à se solo habet intelligere, & velle. & ideo ipse solus est vita, ipse fons vitæ, non aliunde accipiens, sed omnibus tribuens. In ipso, inquit Ioan. cap. 1. vita erat, & vita erat lux hominum.

III. Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi, vbi ponat pullos suos.

IV. Altaria tua Domine virtutum, Rex meus, & Deus meus.

Hi versiculi obscuri sunt, & ab alijs aliter exponuntur. Sanctus Hieronymus, & Theodoretus videntur satis commodè eos explicuisse. Eos secutus hunc sensum esse existimo, optauerat sanctus peregrinus domum cælestem; sed interim dum eius possessio differtur, consolatur se quod vel nidulum in terris inuenerit, altaria videlicet Domini sui; nihil enim habemus in terris, quod melius nobis repræsentet tabernaculum cæleste, quàm sacrum altare. Ibi enim adest multiplex memoria rerum cælestium; ibi quotidie immolatur Agnus Dei, qui sanguine suo aperuit credentibus regna cælorum; ibi futuræ gloriæ nobis pignus datur; ibi Deo propius astamus, eiq. intentius supplicamus; ibi effundimus corda nostra, & diuinas laudes deuotius, & attentius, quàm vsquam alibi decantamus. Ait igitur, etenim passer inuenit sibi domum, id est, omnia animantia quærunt sibi locum aliquẽ quietis, & ipse etiam passerculus inuenit sibi domũ, id est,

id est, nidulum aliquem : & turtur nidum sibi, id est, non solùm animalia, quæ delectantur frequentia, vt passeres ; sed etiam animalia solitaria, vt turtures, parant sibi nidos vbi ponant pullos suos, & cum eis quasi securæ quiescant. Altaria tua Domine, id est, mihi verò, siue actiuam vitam ducam, more passerum, siue contemplatiuam more turturum, altaria tua nidi sunt, vbi interim paulisper quiescam, & vbi vota mea, & casta desideria, piasq. meditationes, & preces, & laudes, quasi pullos, reponam. Altaria, inquam, tua, Rex meus, & Deus meus, id est, qui me regis, dum vt passer huc, & illuc vagor, & qui me consolaris, dum vt turtur solitarius gemo. siue, Rex meus, cui milito, dum aucupes mihi, vt passeri laqueos tendunt, & Deus meus, cui vaco dum vt turtur viduus diuina contemplor. In hebræo non habetur propriè nomen turturis, id est, thor, sed, deror, quod propriè libertatem significat, & quia auiculæ liberè volant per aërem, hebræi hoc nomine, auem, significari volunt. Cæterum fieri potest, vt Septuaginta legerint, thor, non, deror, facilè enim fuit successu temporis, vt ex litera ת, sint factæ duæ literæ ד , ר . vel si hoc non placeat, dicemus, Septuaginta Interpretes nomen generale, auis, restrinxisse ad turturem ; quomodo nunc Rabini illud idem nomen restringunt ad hirundinem : nec enim minus liberè volant per aërem turtures, quàm hirundines, & mistica significatio requirebat, vt nomen turturis hoc loco, non hirundinis poneretur.

(margin: תור דרור)

Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. V.

Dixerat, se inuenisse nidum, vbi interim requiesceret : sed ex ipso nido admonitus quanto melior sit domus æterna nidulo temporali, exclamat, Beati, qui habitant in domo tua Domine, id est, ego quidem in hoc nidulo paulum quiesco, sed illi verè beati sunt, illi felicissimè requiescunt, qui habitant in domo tua, vbi diuitiæ, & gloria, vbi mansiones multæ, vbi pax & securitas sempiterna est. Et quoniam non habent necesse in sudore suo vesci pane suo, neque in aliorum gratiam laborare, vbi nulli sunt egentes ; id solùm illis superest negocium, vt in secula seculorum laudent te: neque periculum est, vt tædeat semper laudare, quem nunquam tædebit semper amare ; & quem sine labore, sine fatigatione, sine satietate laudabunt.

Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit : in valle lacrymarum, in loco quem posuit. VI.

Dixit, beatum esse, qui habitat in domo Domini : nunc addit, beatum etiam esse, si non in re saltè in spe, eum, qui fretus diuino auxilio decernit firmiter in corde suo non hærere in valle, sed ascendere semper magis, ac magis per gradus virtutum, donec ad locum perueniat, quem posuit Deus finem omnium laborũ, quæ est æterna beatitudo. Duæ sunt autem huius versiculi expositiones ; vna si solùm latinum contextũ inspiciamus ; altera, si eum cum græco, & hebræo concordare velimus. Prior hæc est, Beatus ille vir est, cuius auxilium non in proprijs viribus, sed in te Domine est : hic enim ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrymarum, id est, disposuit semper ascendere, ad maiorem virtutis perfe-

ctionem, dum est in hac mortali vita, quæ est vallis lacrymarum. In loco quē posuit, id est, in valle lacrymarum, quem locum ipse sibi peccando constituit. Deus enim in Paradiso eum posuerat, sed ipse sibi locum posuit in valle lacrymarum. Posterior expositio hæc est, Beatus vir, cuius est auxilium abs te, id est, qui non confidit in viribus suis, sed à te auxilium expectat. Ascensiones in corde suo disposuit, id est, Deus disposuit in corde eius nunquam stare, vel retrocedere, sed de gradu inferiore ad superiorem ascendere. In valle lacrymarum, id est, per vallem lacrymarum, dum videlicet peregrinatur in hac valle plena periculis, & tentationibus. In loco quem posuit, id est, vsque ad locum, siue habitaculū, quod idem Deus statuit, tanquam metam, & finem peregrinationis. Quod attinet ad verba, in hebræo multo aliter legitur hic versiculus: ac primum pro illis verbis, cuius est auxilium abs te, in hebræo habetur, fortitudo ei in te. sed idem omnino est sensus. Idem enim est, cuius auxilium abs te est, & cuius fortitudo in te est. Pro ascensiones, in hebræo habetur, semitas, sed per semitas, intelliguntur
סלל altæ semitæ, vel etiam exaltationes, & gradus, nam, salal, exaltare significat: in-
מְסִלּוֹת de, mesilloth, ascensiones, & altas semitas significat. Pro, in corde suo, in hebræo est, in corde eorum; tamen & Septuaginta, & S. Hieronymus verterunt in singulari, in corde eius: & sic etiam legit S. Augustinus, qui refert verbum, disposuit, & verbum, posuit, ad Deum. Ipse enim disponit in corde nostro ascensiones ad locum, quem ipse posuit: & non est nouum, vt in latina editione accipiatur, suo, pro, eius: sicut etiam aliquando accipitur, eius, pro, suo, vt Ioan. 8. Patrem eius dicebat Deum, id est, Patrem suum. Pro, disposuit, in hebræo est, transeuntes:
עֹבְרֵי sed Septuaginta vocem hebraicam, houere, non deduxerunt à verbo, hauar, quod
עָבַר est transire, sed à verbo, hauad, quod est seruire, facere, operari; & legerunt si-
עָבַד ne vltima litera, hauad, operatus est, quod est idem cum verbo, disposuit. sic legendam esse hanc vocem, non solùm colligimus ex literarum similitudine, & ex conuenientia cum textibus græcis, & latinis, sed etiam quia si legeremus, transeuntes, vix diuinari posset, quis esset sensus huius loci. Denique pro, loco, in
מַעְיָן hebræo est, fontem. Sed Septuaginta Interpretes non legerunt, maian, id est, fon-
מָעוֹן tem, sed, maon, locum, siue habitaculum; ex quo etiam intelligimus, per, locum non intelligi quemlibet locum, sed locum commodum ad habitandum; & rectè à S. Augustino referri ad mansionem cælestem: & quod nos legimus, In loco, quem posuit, clarius habetur in græco, εἰς τὸν τόπον, in locum, quem posuit, & sic legit S. Augustinus. Interpres enim latinus aliquando non seruat constructiones grammaticales: nam & apud Ioan. cap. 7. legimus, Ambulabat Iesus in Galilæā; non enim volebat in Iudæam ambulare: pro, in Galilæa, & in Iudæa.

VII. Etenim benedictionem dabit legislator: ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.

Declarat Propheta, quomodo vir iustus ascendens per vallem lacrymarū perueniet ad locum quietis, quē Deus posuit: ac demonstrat initium, medium, & finē huius ascensionis. Initium est iustificatio, sine qua lex impleri non potest; mediū est impletio legis; finis est visio Dei, in qua beatitudo consistit. Etenim benedictionē dabit legislator, id est, legislator Deus, qui dedit legē, & eam viā esse voluit ad vitā, iuxta illud Matt. 19. Si vis ad vitam ingredi serua mandata; dabit etiam benedictionem, abundantem videlicet gratiā per Spiritum sanctum, iustificando à peccatis, infundendo charitatem, pellendo timorem. Ibunt de virtute in virtutē, id est,

id est, accepta gratiæ benedictione proficient quotidie in melius, magis ac magis roborabuntur, superantes omnẽ difficultatem, & resistentes omni tentationi: per virtutem enim hoc loco intelligitur robur, & potentia. Videbitur Deus Deorum in Sion, id est, & sic tandem peruenient ad montem Sion cælestem, vbi videbitur facie ad faciem Deus vnus, & verus, qui est Deus, non solùm cæli, & terrę, sed etiã Angelorum, & Beatorum, qui participatione sunt Dij. In hebræo, & græco textu habetur in numero multitudinis, benedictiones, vt intelligamus, multiplicem esse gratiam Dei, quę non solùm delet peccata, sed etiam iuuat ad opera bona facienda, & legem implendam. Illud autem, dabit legislator, S. Hieronymus ex hebræo vertit, amicietur Doctor, vt sensus sit, Benedictionibus vestietur, qui docet legem Dei. Sed Septuaginta Interpretes verbum, iagte, acceperunt actiuè, vt re vera est, non passiuè; vt sensus sit, Benedictionibus vestiet Legislator ascendentes in conualle lacrymarum. Idem autem est, dare benedictionem, &, vestire benedictionibus, nisi quòd prior sententia est propria, posterior metaphorica. Solent enim Septuaginta Interpretes vertendo verba hebraica in græca, explicare metaphoras, vt sententia facilius intelligatur. De voce Legislatoris, & Doctoris, non debet fieri quæstio: omnis enim Legislator est Doctor, quia dum leges condit, & præbet, hoc ipso docet quæ sit recta via: & quoniam hoc loco de Deo sermo est, maluerunt Septuaginta vertere, Legislatorem, quàm simpliciter Doctorem; quia Deus non docet explicando legem ab alio datam, sed ipse dedit leges, ipse explicat, ipse iuuat, vt impleantur. Illud, ibunt de virtute in virtutem; quamuis sit explicandum de vi, & robore, vt sonant voces hebraicæ, & græcæ hoc loco positæ: tamen non malè S. Augustinus exponit de virtutibus moralibus, iustitia, prudentia, fortitudine, & temperantia; & de virtute contemplationis diuinæ, quia istæ virtutes roborant animum aduersus tentationes, & vitia: vt sensus sit, Ibunt de virtute in virtutem, id est, de virtute actionis ad virtutem contemplationis, siue, de virtutibus necessarijs in via, ad virtutem, quæ habebitur in patria, vbi non erit necessaria ista prudentia, cùm nulla mala vitanda occurrent; neque iustitia ista, cùm nulla sit futura iniustitia; neque ista fortitudo, cùm nullus instabit timor; neque ista temperantia, cùm nulla erit frenanda libido.

יַעְטֶה

Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam, auribus percipe Deus Iacob. VIII.

Reuertitur ad gemitum suum cupiens esse ex illis, qui ascendunt ex conualle plorationum, & pergunt felici itinere de virtute in virtutẽ. Domine Deus virtutum, tu qui fortissimus, & potentissimus, ac virtute plenissimus es, exaudi orationem meam, qua peto gratiam ambulandi de virtute in virtutem, & virtute corroborari in interiori homine. Auribus percipe Deus Iacob, tu, inquam, qui es Deus fidelium tuorum, quorum Pater est sanctus Iacob, exaudi orationem meam, qui vnus sum ex populo tuo, ex filijs Iacob secundùm spiritum.

Protector noster aspice Deus, & respice in faciẽ Christi tui. IX.

Implorauit Dei auxilium, sumens argumenta ad impetrandum, quod ipse potentissimus sit, & curam gerat populi sui: nunc eadem repetit alijs verbis, sed maiori efficacia. Quod enim dixit, Deus virtutum, nunc dicit protector noster, & in hebræo clypeus noster. vbi ostendit, Deum esse potentissimum ad protegendum

populum suum, esse videlicet Deum quasi fortissimum clypeum populi sui. Ibi dixerat, exaudi orationem; hic dicit, aspice, quasi dicat, non solùm audi à me, sed tu ipse vide, & considera pericula, in quibus versor. Ibi dixerat, auribus percipe Deus Iacob; hic dicit, respice in faciem Christi tui, id est, respice verum principem populi tui, Messiam videlicet, Agnum sine macula, qui tollit peccata mundi, ac propter eum protege nos. S. Augustinus exponit, respice in faciem Christi tui, id est, fac vt omnes respiciant in faciem Christi, agnoscant eum, credāt in eum, obediant ei. Sed prior sensus est magis literalis, & magis communis. Neque obstat quod tempore Dauidis nondum esset Verbum incarnatum, neque mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus interpellare cœpisset pro nobis. Merita enim Christi ab æternitate fuerunt in conspectu Dei. vnde dicitur in Apoc. 13. Agnus occisus ab origine mundi; quoniam ab origine Mundi Deus propter merita passionis Christi præuisa, multa beneficia, præsertim spiritualia seruis suis concessit. Qui benedixit nos, inquit Apostolus ad Ephes. 1. omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante Mundi constitutionem.

X. Quia melior est dies vna in atrijs tuis super millia.

XI. Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.

Vt ostendat sanctus peregrinus Dei, se non petiuisse protectionem aduersus temporalia mala: sed aduersus tentationes, & pericula spiritualia, quæ impediūt ascensum ad domum Dei; subiungit, tantā esse cælestis patriæ felicitatem, vt optabilius sit vnum diem tantū ibi manere, quàm mille diebus alibi: & melius sit in eo loco inter vltimos sedere, quàm alibi inter primos: quæ duæ comparationes si seriò cogitentur, magnum affectū in corde puro gignere possunt. Illud, quia, reddit causam, cur tanto affectu dixerit, Protector noster aspice, &c. quasi dicat, Ideò cupio valde protectionem tuam in hac ascensione ad patriā, quia nimis magna esset iactura, si ad patriā illam non peruenirem. Melior est enim habitatio vnius diei in atrijs illis cælestibus, quàm mille, id est, innumerabilium dierum alibi. sic exponit S. Augustinus in lib. 3. de liber. arb. cap. vlt. Tanta, inquit, est pulchritudo iustitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc est incōmutabilis veritatis, atque sapientiæ, vt etiamsi non liceret amplius in ea manere, quàm vnius diei mora, propter hoc solū innumerabiles anni huius vitæ pleni delicijs, & circumfluentia temporalium bonorū rectè, meritoq. contemnerentur: non enim falso, aut paruo affectu dictum est, Quoniā melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Idem tamen S. Augustinus, & hoc loco, id est, in comment. huius Psal. & in lib. citato de liber. arbit. scribit, per vnam diem, intelligi posse diem æternitatis, quæ vna est, & eadē semper manens: per, millia dierum, tempora volubilia, & instabilia huius vitæ, quæ quantumuis multiplicentur, semper longè inferiora erunt die semper manētis æternitatis. Sed prior sensus est magis literalis, & magis cohæret cū sequenti comparatione. Elegi, inquit, abiectus esse in domo Dei mei, id est, tanta est dignitas domus æternæ in cælis, vt malim ibi sedere ad ianuam cū vltimis, quā habitare in tabernaculis peccatorū: vox enim hebraica, quā noster interpres vertit, abiectus esse, est, astopheph, quæ propriè significat, sedere ad ianuā, more ianitoris: nam, saph, limen, significat; & ducta est similitudo à ianitoribus tabernaculi, qui erant infimi omnium ministrorum domus Dei, vt patet ex lib. 1. Paralip. cap. 9. Rectè autem vocat Propheta palatia huius mundi, tabernacula peccatorum;

הסתופף
סף

catorum; tum quia in domo cælesti nulla inuenitur iniquitas, hic autem nemo est, qui non peccet: tum quia respectu domus cælestis, sunt veluti tentoria quædam, quæ facilè mutantur, & fundamento carent: non enim hæc est eadem vox, quæ in principio Psalmi. Ibi enim vox hebræa propriè significat tabernacula, siue tentoria, quæ transferuntur de loco ad locum.

Quia misericordiam, & veritatem diligit Deus, gratiam, & gloriam dabit Dominus. XII.

Consolatur hoc versiculo, & sequenti Propheta virum iustum ascendentem in valle lacrymarum, atque ad patriam anhelantem: promittit enim illi à Deo gratiam, & gloriam: gratiam per quam iustificetur, & in iustitia proficiat, dum de virtute in virtutem ascendit: & gloriam, per quam glorificetur, cùm ad Sion montem peruenerit, vbi Deus Deorum, non iam per fidem, sed per speciem se videndum præbebit. Probat autem, gratiam, & gloriam dandam à Deo iustis hominibus, quia misericordiam, & veritatem diligit Deus. Quia enim misericordiam diligit, miserebitur, & miserendo gratiam dabit: quia veritatem, id est, iustitiam diligit, reddet fideliter quod promisit diligentibus se, vt S. Iacobus scribit cap. 1. In hebræo, pro his verbis, Misericordiam, & veritatem diligit Deus, habetur, Sol, & scutum Dominus Deus. & quidem probabile est Septuaginta Interpretes, pro voce, scemes, quæ Solem significat, legisse, scemen, quæ significat, oleum. Sic etiam pro voce יהוה, quæ significat Dominus, probabile est eos legisse, ieue, quæ significat, diliget. Denique probabile est, eos per oleum, & scutum, intellexisse misericordiam, & veritatem: quia oleum misericordiam significare solet, & de veritate scriptum est in Psal. 90. Scuto circumdabit te veritas eius. Tamen si quis contendat, omino esse legendum in hebræo, Quia Sol, & scutum Dominus Deus, gratiam, & gloriam dabit Dominus; idem sensus erit: nimirum, quia Dominus Deus Sol, & scutum est, vt scutum dabit gratiam protectionis in via, vt Sol dabit gloriam manifestæ visionis in patria.

שֶׁמֶשׁ שֶׁמֶן
יְהוָה
יֶאֱוֶה

Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te. XIII.

Confirmat quod dixit, & restringit promissionem gratiæ, & gloriæ ad eos, qui ambulant in innocentia; quasi dicat, Deus misericors, & iustus, non priuabit bonis gratiæ, & gloriæ, quæ sola sunt verè, & absolutè bona, eos qui semel iustificati ambulant in innocentia, perseuerantes, & proficientes in Fide, Spe, & Charitate. Alioqui enim si retrocedant, & ambulent in iniquitate, à gratia excident, & pro gloria confusionem accipient. Concludit Psalmum conuersus ad Deum, Domine, inquit, virtutum, id est, exercituum, beatus erit, qui in te confidit, confidentia vera, ac solida, quam fides vera, & conscientia bona gignere solet.

PSALMVS OCTOGESIMVS QVARTVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem filijs Core Psalmus.

DVæ sunt de argumento huius Psalmi tractatorum sententiæ. Alij enim volunt cõmemorari à Propheta liberationem populi ab vna captiuitate, & inde argumento sumpto orari pro liberatione ab alia captiuitate, commemorari videlicet liberationem à captiuitate Aegyptiaca, & orari pro liberatione à captiuitate Babylonica; vel commemorari liberationem à captiuitate Aegyptiaca, & Babylonica, & orari pro liberatione à captiuitate Diaboli, quæ per illas figurata fuerat. Alij, & fortasse rectius, existimant, in hoc Psalmo de vna tantùm captiuitate agi, id est, de captiuitate generis humani sub Principe tenebrarum, à qua liberamur per Christum Dominum nostrum; sed in primis tribus versiculis prædici liberationem ab hac captiuitate, in reliquis orari pro executione prædictionis. Cur autem prædictio de re futura exponatur per verba temporis præteriti, causa est, quoniam quæ nobis futura sunt, in Dei præscientia, & decreto iam facta sunt.

EXPLICATIO PSALMI LXXXIV.

1. BEnedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob.

Initio Psalmi Propheta, Spiritu sancto reuelante, æternum Dei decretum de futura liberatione nobis aperit: ac primũ docet primam causam, & vltimum effectum nostæ liberationis. Prima causa fuit dilectio, qua Deus dilexit genus humanum: Cur enim Deus sic mundum dilexerit, vt filium suum vnigenitum daret, per quem redimeremur, & omni benedictione benediceremur, vt loquitur Dominus Ioann. 3. & Apostolus ad Ephes. 1. nulla ratio reddi potest, nisi ipsa Dei bona voluntas, siue beneplacitum, & misericordia. Vltimus effectus erit perfecta liberatio à captiuitate, quam habebimus in Resurrectione, quando perueniemus ad libertatem gloriæ filiorum Dei. Nunc enim ex parte liberati sumus, sed expectamus redemptionem corporis nostri, per quã liberabimur ab omni corruptione, & necessitate. Ait igitur, Benedixisti Domine terram tuam, id est, propter peccatum primi hominis maledixisti terræ, quam ipse feceras, & hominibus inhabitandam dederas: sed scio etiam, te reuelante, quod in mente tua, in decreto tuo, benedixisti terram tuam; decreuisti enim in æterno beneplacito tuo terram tuam, quam fecisti, visitare, & benedicere omni benedictione, & gratia, mittens ad eam vnigenitum tuum plenum gratiæ, & veritatis. Hebræus, & græcus codex clarius explicant hanc primam causam omnium bonorum nostrorum, quæ est bona voluntas Dei. Vox hebræa est, ratsita, quæ significat propriè, bene tibi placuisti in terra tua, siue bene voluisti terræ tuæ. רָצִיתָ

Vox

Vox græca εὐδόκησας significat, bene voluisti terræ tuæ. Inde est εὐδοκία, quam sæpissimè legimus in Euangelio, & in Apostolo commendatam, vt initium, & radicem omnium beneficiorum Dei. Sicut autem maledixit Deus terræ, non propter ipsam, sed propter inhabitantes: sic etiam benedixit terram propter habitantes: quare tota ista benedictio ad homines referenda est. Auertisti captiuitatem Iacob. Hic exprimitur vltimus effectus misericordiæ Dei, qui erit perfecta liberatio à captiuitate, in quam incidimus per peccatum. Auertisti, inquit, captiuitatem Iacob, id est, iam in æterno decreto tuo per mortem filij tui præuisam placatus, remouisti, siue dissoluisti captiuitatem populi tui Iacob, vt deinceps fruatur libertate gloriæ filiorum Dei. Ex hebræo pro, auertisti, sanctus Hieronymus vertit, reduxisti, sed idem est sensus. Nomine autem Iacob, intelligitur, teste S. Augustino, totus populus Dei, siue ex Iacob descendat secundùm carnem, quales sunt Iudæi credentes in Christum, siue secundùm spiritum fidei, quales sunt gentiles conuersi ad Christum, qui sunt quasi rami oleastri inserti in bonam oliuam, & quasi lapides viui superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, vt Apostolus docet ad Rom. 9. & 11. & ad Ephes. 2.

Remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum. II.

Declarat nunc modum, quo Deus benedicens terræ suæ dissoluit captiuitatem Iacob: ac dicit id eum fecisse remittendo peccata populi sui. Sicut enim peccatum fuit causa captiuitatis, ita remissio peccati fuit causa liberationis à captiuitate. Remisisti, inquit, iniquitatem plebis tuæ, id est, in mente, & decreto tuo condonasti iniquitatem populo tuo, ob quam iniquitatem tradideras eundem populum Diabolo, tanquam administro iustitiæ tuæ. Operuisti omnia peccata eorum. hæc est repetitio, & declaratio eiusdem rei, Operuisti, id est, abscondisti à facie tua, vt non videres ad puniendum. quia verò Deus non potest non videre id, quod re vera est, quantumuis abscondatur, & tegatur; ideo quando Deus tegit peccata, omninò illa delet, & remittit, vt nusquam sint; &, vt alibi diximus, tegit Deus peccata, quando ea remittit, non quasi velo occultante, sed quasi emplastro curante, & sanante. Dicit autem omnia peccata eorum, vt explicet quod dixerat, iniquitatem plebis tuæ, non significare vnicam iniquitatem communem toti plebi, quale est peccatum originis, sed omnem iniquitatem tum communem omnibus, tum propriam singulis. In græco habetur, Remisisti iniquitates, sed in hebræo habetur in singulari, iniquitatem; sed idem est sensus.

Mitigasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ. III.

Hic verò reddit causam, cur Deus dimiserit iniquitatem plebi suæ; ac dicit, ideò dimisisse, quia placatus fuerat, & iram deposuerat. Quemadmodum enim ira Dei causa erat vltionis, sic etiam placatio Dei causa fuit remissionis: placauit autem iram Dei, id est, iustitiam punitiuam Dei, Agnus occisus ab origine Mundi. Agnum autem immaculatum dedit nobis misericordia, & bona voluntas illius, qui sic dilexit Mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Hic

igitur est ordo liberationis, Benedictio, siue bona voluntas Dei dedit filium liberatorem: filius morte sua placauit iram Dei, satisfaciendo iustitiæ pro peccatis totius Mundi: placatus Deus remisit peccata: remissio peccati soluit captiuitatem. Atque hoc totum mysterium absconditum in mente Dei reuelauit Spiritus sanctus Prophetæ suo, & ille nobis in tribus his versiculis descripsit. Illud, omnem iram tuam, significat, Christi redemptionem sufficientissimam fuisse ad plenam satisfactionem. Significat etiam, libertatem, quam habebimus tempore suo, id est, in nouissimo die, futuram omnino plenam, & absolutam, vt nihil pœnæ, nihil miseriæ relinquatur; omnis enim pœna ex ira Dei procedit. Illud, auertisti ab ira indignationis tuæ, idipsum repetit, & hunc sensum habet, Auertisti te ab ira, & indignatione tua. In hebræo habetur, conuertisti te, siue conuersus es ab ira furoris tui.

IV. Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis.

Incipit nunc Propheta in persona populi Dei orare pro executione, atque adimpletione decreti diuini. Ac primùm petit, vt Deus incipiat mitigare iram suam, cuius mitigationis primus effectus est, initium salutis nostræ, id est, auxilium diuinum, per quod incipiamus conuerti ad Deum. Neque enim conuerti possumus ab iniquitate ad Deum, nisi gratia eius præueniat nos, & vocando, illuminando, adiuuando, mouendo conuertat. Ait igitur, Conuerte nos Deus salutaris noster, id est, incipe salutem nostram operari tu Deus saluator noster, quod facies, si nobis bonam voluntatem conuersionis inspires. Et vt hoc misericorditer facere incipias, auerte iram tuam à nobis, id est, reconciliare nobis, oblitus offensionum, quæ te nobis inimicum reddiderunt.

V. Nunquid in æternum irasceris nobis? aut extendes iram tuam à generatione in generationem?

Persistit in eadem petitione, quasi dicat, satis diu iram tuam portauimus, ne differas misericordiam impertiri, & pacem nobis reddere. Nunquid in æternum irasceris nobis? id est, num æterna erit inimicitia tua ad genus humanum? num à generatione in generationem sine fine extendetur ira tua? quasi dicat, id non conuenit infinitæ clementiæ, & bonitati tuæ. In hebræo non habetur particula, aut: sed omnino subintelligitur, ideò rectè Septuaginta Interpretes eam expresserunt.

VI. Deus tu conuersus viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te.

Declarat effectum, qui sequetur ex reconciliatione; inde enim fiet, vt homo lucretur vitam, & Deo reddatur laus. Deus tu conuersus ad nos per depositionem iræ, & reconciliationem viuificabis nos: nam stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna, Rom. 6. & plebs tua viuificata, & respirans ob tam ingens beneficium, lætabitur in te, ac lætabunda cantabit laudes tuas. In hebræo pro voce, Deus, habetur, nonne: & sic vertit S. Hieronymus, Nonne tu reuersus viuificabis nos? Sed facilè est videre quid Septuaginta habuerint, & lege-

legerint in suis codicibus. non enim tam imperiti erant, vt verterint, Deus, si habuissent, halo, sed habuerunt, eloha, quod significat Deus: & sunt eædem literæ, sed transpositæ. Pro, conuersus, S. Augustinus legit, conuertens, vt etiam sonat vox græca ἐπιστρέψας, sed sensus non est, Tu conuertens nos, viuificabis nos: sed tu conuertens te ad nos, viuificabis nos; & hoc modo conciliatur hæc lectio cum hebraica, & latina. חָלֹא אֱלֹהַּ

Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. VII.

Petijt Propheta mitigationem iræ diuinæ, petijt reconciliationem, & vificationem, quæ fit cùm per gratiam remittuntur peccata: petit nunc aduentum Saluatoris, per quem factum est, vt planè perspiceremus, & videremus Dei benignitatem, & misericordiam erga nos. De qua manifestatione dicit Apostolus, Apparuit gratia Dei omnibus hominibus, ad Tit. 2. & rursum, Benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei. Ad Tit. 3. Quis enim dubitare potest, an Deo curæ sit genus humanum, nosq. verissimè Deus diligat, posteaquam misit Filium suum vnigenitum, vt nos precioso sanguine suo de diabolica captiuitate redimeret? Ostende, inquit, nobis misericordiam tuam, id est, fac, vt planè cernamus, & experimento certo discamus misericordiam illam, qua in mente tua ab æterno benedicere decreuisti terram tuam. Et salutare tuum da nobis, id est, & mitte nobis Saluatorem filium tuum; tunc enim verè ostendes omnibus hominibus misericordiam & benignitatem, & gratiam tuam. Ex hebræo verti posset, & Iesum tuum da nobis: nomen enim, Iesus, Saluatorem significat, vt notum est. Potest etiam hic versiculus exponi rectissimè, & ad literam de salute perfecta, quæ erit in Resurrectione; tunc enim proprijssimè ostendet nobis Deus misericordiam suam, ita vt eam videamus, & quasi tangamus, quando coronabit nos in misericordia, & miserationibus, & sanabit omnes infirmitates nostras, & replebit in bonis desiderium nostrum, & renouabit, vt Aquilæ, iuuentutem nostram, vt dicitur Psal. 102. Et tunc dabit possidendum in æternum salutare suum, quando manifestabit nobis seipsum. Sed prior expositio pertinet ad Patres testamenti veteris, qui expectabant Christum in carne venturum: posterior pertinet ad nos, qui expectamus Christum venturum in gloria, vt reformet corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Sanctus Augustinus vtiliter ad mores dicit, tunc Deum ostendere misericordiam suam, quando persuadet nobis, nosq. intelligere, & quasi cernere facit, nihil nos esse, aut posse ex nobis, sed ex misericordia eius esse quod sumus, & posse quod possumus. Ita enim non extollimur, nec superbimus, sed humiles sumus in oculis nostris: humilibus autem datur gratia Saluatoris.

Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam. VIII.

Vt certos nos reddat Propheta eorum quæ dicturus est, admonet in hoc versiculo, se non loqui ex se, sed ex reuelatione Domini; & ea solùm canere, quæ ipse prius à Domino audit. Audiam, inquit, quid loquatur in me Dominus Deus, id est, ego quod audio à Deo, hoc loquor, ideò, & nunc exposita petitione

tione, audiam quid Dominus respondeat, vt idipsum cæteris manifestem. Dicit autem, Quid loquatur in me; vt significet, loquutionem Dei ad Prophetas, esse interiorem, & spiritualem. Spiritus enim sanctus Prophetas inhabitans in illis loquebatur, quod ipsi primi aure cordis audirent, & deinde per ipsorum linguam ad aures corporis aliorum perueniret. Non habetur quidem in textu hebraico illud, in me, sed Septuaginta Interpretes addiderunt, vt explicarent modum loquendi Dei in Prophetis, iuxta illud Oseæ 1. Principium loquendi Domino in Oseæ. & Zachar. 1. Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me. Porrò illud, audiam, significat præterea attentionem, & desiderium audiendi, quasi dicat, libenter, & attentissimè audiam, quoniam Deus more suo loquetur bona, & vtilia. Quoniam, inquit, loquetur pacem in plebem suam, id est, scio, Deum locuturum esse pacem in plebem suam, ideò libenter, & attentè audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Itaque summa verborum Dei est, annunciatio, & promissio pacis per aduentum Messiæ, quem Propheta petierat dicens, Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Dabit igitur Deus Saluatorem, & per eum annunciabit, & præstabit verissimam pacem; vnde & Princeps pacis dicetur Isaiæ 9. Et pacificabit omnia, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt, vt dicitur ad Coloss. 1. Pax autem complectitur complementum omnium beneficiorum Dei, neque antea perfectam pacem habebimus, quàm perueniamus ad cælestem Hierusalem, quæ interpretatur visio pacis. Pax enim opponitur bello, bello autem non carebimus, donec absorpta fuerit mors in victoria, & mortale hoc induerit immortalitatem; tunc enim cessabit bellum cum vitijs, & concupiscentijs, cum Principibus tenebrarum harum, cum necessitatibus, & difficultatibus omnibus. Dum autem hic viuimus, militia est vita hominis super terram, quantumuis quod in nobis est, pacem cum omnibus habere cupiamus.

IX. Et super sanctos suos, & in eos qui conuertentur ad cor.

Explicat quod dixit, in plebem suam. promittit enim Deus pacem plebi suæ, sed non toti: nam in plebe Dei sunt boni, & mali. malis autem pax non conuenit, sed bonis; Pax enim multa diligentibus legem Domini. Psal. 118. &, Non est pax impijs, dicit Dominus Isaiæ 48. Qui autem sint sancti, quibus promittitur pax, explicatur per verba sequentia, Et in eos qui conuertentur ad cor. Tunc enim incipit sanctitas, & consequenter inchoatur pax, cùm homo ab exterioribus ad interiora conuertitur. vnde dicitur, Redite præuaricatores ad cor, Isa. 46. & de filio prodigo dicitur Luc. 15. In se autem reuersus. Tunc autem incipit homo reuerti ad se, siue redire ad cor, quando apud se cogitare incipit vanitatem rerum temporalium, & quàm sit breuis, & modica dulcedo peccati; & contra, quanta sit nobilitas virtutis, quàm ingens precium bonorum æternorum: sed proficit postea paulatim homo, cùm secum habitare incipit, & de rebus, quæ foris sunt, non credit iudicio sensuum externorum, neque sermonibus filiorum huius seculi; sed conuersus ad cor consulit de omnibus rectam rationem, consulit fidem diuinitus inspiratam, consulit veritatem ipsam, quæ Deus est. Denique perfectè ad cor suum ille conuertitur, & pacem, quæ superat omnem sensum, gustare incipit, qui in corde suo tabernaculum erigit Deo, & ex imagine, quæ est anima rationalis, ad exemplar, quod est ipse Deus, alis contemplationis ascendit: & ibi pulchritudinem infinitam Creatoris attendens, in eius

eius amorem ita rapitur, & accenditur, vt omnia quæ foris sunt nihili ducat; ita vni Deo vinculo charitatis inhæret, vt rerum aliarum penitus obliuiscatur. Hominis autem sic affecti nulla mundi pressura pacem, quam in Deo habet, perturbare potest. sed veniamus ad verba, Codex latinus in secunda parte huius versiculi, neque cum hebraico, neque cum græco concordare videtur. Hebraicus codex sic habet, Et super sanctos, & non reuertentur ad stultitiam. Græcus autem, Et super sanctos suos, & in eos, qui conuertunt cor ad ipsum. Lectio tamen nostræ latinæ vulgatæ editionis antiquissima est, & eam sequitur S. Hieronymus in textu, & in Commentario Psalmorum: nec non S. Bernardus in sermone super hæc verba, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. neque in sensu vlla diuersitas est, Conuerti enim ad cor, &, conuertere cor ad Deum, idem significant; siquidem qui conuertitur ad cor, desinit attendere ad externa, & visibilia, quæ temporalia sunt, & incipit considerare interna, & inuisibilia, quæ æterna sunt, in quibus primum locum obtinet Deus. sic etiam conuerti ad cor, & non conuerti ad stultitiam, pro eodem accipi possunt. Neque difficile est, si quis velit voces hebraicas cum latina editione concordare: nam vox, al, quæ אַל
significat, non, potest legi, el, solius puncti facta mutatione, & significat, in. אֶל
sic etiam vox, lechisla, quæ significat, ad stultitiam, potest legi, leb sela, & significat, cor, selah enim adiungitur passim in Psalmis: & vel nihil significat, vel לְכִסְלָה
significat, semper, quod hoc loco optimè quadrat, vel significat aliquid nobis לֵב סֶלָה
incognitum, vnde ab interpretibus omitti solet. Itaque sic reddi possunt verba hebraica. Et in eos, qui conuertuntur corde, siue ad cor, semper.

Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra. X.

Adueniente Messia prædicabitur pax, sed diu postea exhibebitur: veruntamen salus, id est, gratia sanitatis, & aliorum miraculorum præsentissima erit, & vicinissima omnibus credentibus in eum, ac timentibus eum timore reuerentiæ, & pietatis. Inde verò maxima gloria Deo exurget, laudantibus, & magnificantibus Deum omnibus, qui mirabilia eius videbunt. cuius rei plurima testimonia legi possunt apud Euangelistas. Hoc igitur est, quod nunc Propheta subiungit, Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius, id est, salus Dei, siue Christus ipse Saluator prope erit ad sanandum per omnipotentiam suam omnes timentes eum, omnes videlicet colentes eum timore sancto, vt inhabitet gloria in terra nostra, id est, fient ista magnalia saluatoris frequentissima, vt gloria Dei manifestetur, & inhabitet in terra promissionis, ad quam propriè saluator mittetur. Sed si corporalis salus vicina erit timentibus eum, & inde gloria Dei magnificè orietur: multò magis salus spiritualis prope timentes eum erit: quot quot enim recipient eum, dabit eis potestatem filios Dei fieri, & inde manifestabitur gloria eius quasi vnigeniti a Patre, pleni gratia, & veritate.

Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi: iustitia, & pax XI.
osculatæ sunt.

Aperit hoc loco Propheta mysterium aliud in aduentu Messiæ complendum; misericordiam videlicet, & iustitiam, quæ contrariæ videntur, cùm vna ignoscat, altera

altera puniat, ſimul eſſe coniungendas. Futurum enim erat per Chriſti paſſionem, vt & genus humanum miſericorditer liberaretur, & tamen diuinæ iuſtitiæ pleniſsimè ſatisfieret. Miſericordia, inquit, & veritas obuiauerunt ſibi, id eſt, obuiabunt ſibi tempore Meſsiæ cùm alias in diuerſa pergere viderentur. Iuſtitia, & pax oſculatæ ſunt, id eſt, iuſtitia punitiua, quæ paulò ante veritas nominata eſt, & pax ſub nomine miſericordiæ ſignificata, amiciſsimè coniungentur, & quaſi inter ſe oſculabuntur. Hunc ſenſum, qui mihi literalis videtur, eleganter proſequitur S. Bernardus in ſerm. 1. de Annunciatione. S. Hieronymus in Commentario, & S. Auguſtinus per miſericordiam, intelligunt miſericordiam, qua vſus eſt Deus erga gentiles, quibus dedit Saluatorem, quem non promiſerat; per veritatem autem intelligunt iuſtitiam, ſiue fidelitatem, qua exhibuit Iudæis Meſsiam, quem patribus eorum pollicitus fuerat. vnde eſt illud Apoſtoli Rom. 15. Dico Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis ad cõfirmandas promiſsiones patrum: gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum: tunc enim miſericordia, & veritas obuiauerunt ſibi, cùm in vnam Eccleſiam conuenerunt gentiles, & Iudæi, illi per miſericordiam, iſti per veritatem adducti. Per iuſtitiam, quæ oſculatur pacem, intelligit idem S. Auguſtinus iuſtitiam, quæ reddit vnicuique ſuum, ex cuius obſeruatione pax oritur, quemadmodum ex violatione iuſtitiæ oritur bellum; & rectiſsimè admonet, fruſtra illos quærere pacem, qui ſororem pacis iuſtitiam complecti recuſant. Alij hunc verſiculum exponunt de virtutibus, quæ florebunt in populis tempore Meſsiæ, vel de virtutibus, quæ in ipſo Meſsia maximè eminebunt.

XII. Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit.

Hic iam explicat Propheta myſterium incarnationis, vtens verbo temporis præteriti pro verbo temporis futuri more Prophetarum. Veritas, inquit, de terra orta eſt, hoc eſt, Chriſtus, qui veritas eſt, de Virgine Maria naſcetur. Et iuſtitia de cælo proſpexit, id eſt, & tunc iuſtitia de cælo manifeſtabitur, tum quia nato Chriſto cœpit vera iuſtitia de cælo deſcendere, & homines per fidẽ Chriſti iuſtificare; tũ quia per aduentum Chriſti reuelari cœpit ira Dei de cælo ſuper omnem iniquitatem, vt dicitur ad Rom. 1. Nunquam enim plenè cognitum fuiſſet, quanta ſit ira Dei aduerſus peccatum, niſi expiari Deus voluiſſet illud morte vnigeniti Filij ſui: & etiam nunquam plenè cognitum fuiſſet, quanta ſit ira Dei futura in die iudicij aduerſus iniquos, niſi vidiſſemus quanta fuerit Chriſti paſsio pro peccatis alienis expiandis. nam ſi in ligno viridi hæc faciunt, in arido quid fiet? ait ipſe Dominus, Luc. 28.

XIII. Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum.

Pergit explicare myſterium incarnationis, atque oſtendit veritatem ex terra naſcituram, non quo modo naſcuntur fruges ex terra arata, & ſata opera hominum, ſed quo modo naſcuntur flores in campis ſylueſtribus ſine cultura humana ex pluuia de cælo, & radijs ſolis in eam cadentibus. Etenim, inquit, Dominus dabit benignitatem, id eſt, emittet de cælo Spiritum ſanctum ſuum, qui Virginem obumbrabit, & ſic terra noſtra neque arata, neque ſata, ſed omnino Vir-

go

go intacta dabit fructum suum. Vnde in Cantico canticorum ipse dicit, Ego flos campi, & lilium conuallium.

Iustitia ante eum ambulabit, & ponit in via gressus suos. XIV.

Concludit Propheta demonstrans, Christum omnino iustum, & sanctum futurum, ita vt radios iustitiæ suæ ante se præmittat, & luce sua sibi viam aperiat ad omnem progressum in hac valle tenebricosa huius nostræ mortalitatis. Iustitia, inquit, ante eum ambulabit, id est, Christus quasi sol quidam, & verè lux Mundi radios iustitiæ, & sapientiæ suæ præmittet. sicut etiam scriptum est in Ps. 88. Misericordia, & veritas præcedent faciem tuam. & Isaiæ 58. Anteibit faciem tuam iustitia tua; &, sic ponet in via gressus suos, id est, aggredietur iter peregrinationis suæ, vt multos peregrinos perducat ad patriam. Possunt hi tres versiculi exponi etiam de iustificatione, & bonis operibus hominum credentiũ in Christum: nam vtroque modo exponit S. Augustinus. Veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit, id est, veritas confessionis peccatorum, & laudis Dei cœpit per Christum oriri ex ore hominum terrenorum, & tunc iustitia Dei de cælo prospexit, vt confitentes peccata sua, & laudem dantes gratiæ Dei iustificaret. sed hæc ipsa veritas confessionis non orietur ex terra per vires ipsius terræ, sed per auxilium gratiæ Dei præuenientis. nam Dominus dabit benignitatem, qui dulcescere faciet iustitiam in corde peccatorum, & sic terra nostra dabit fructum suum. Porrò iustificatus homo per Christi gratiam, semper iustitiam ante oculos suos habebit, vt omnia faciat iuxta regulam iustitiæ: sic iustitia ante eum ambulabit præferens illi quasi facem, legem Domini, ne ambulet in tenebris, & sic securus, & gaudens ponet inuia gressus suos, vt feliciter ad patriam aliquando perueniat.

PSALMVS OCTOGESIMVSQVINTVS.

Titulus, & Argumentum.

Oratio ipsi Dauid.

ITVLVS indicat, hunc Psalmum nihil esse aliud, nisi orationem Dauidi à Deo inspiratam, cùm amaro esset animo, & consolatione diuina indigeret. Dauid enim, vt erat homo spiritualis, & in schola Spiritus sancti eruditus, cùm varijs tribulationibus premeretur, non quærebat consolationem à rebus creatis, in quibus vera consolatio animæ inueniri non potest, sed ad Deum fontem omnis suauitatis per contemplationem, & orationem confugiebat. Proinde nos etiam hoc Psalmo vti debemus, cùm tentationibus varijs, vndecunque illæ veniant, fatigati, mœrore tabescimus.

EXPLICATIO PSALMI LXXXV.

I. INclina Domine aurem tuam, & exaudi me, quoniam inops, & pauper sum ego.

Incipit orationem à magnitudine Dei, & vilitate sua: quæ est optima ratio precandi apta ad impetrandum: oratio enim humiliantis se penetrat nubes, Eccles. 35. Inclina, inquit, aurem, id est, tu qui excelsus es, inclina ad me, qui in imis iaceo, aurem tuam. Exaudi me quoniam inops & pauper sum ego; hæc est ratio, cur dixerit, inclina. quoniam, inquit, inops & pauper sum ego, id est, quoniam mendicus iaceo ad portam diuitis; inclina ex alto aurem tuam ad humilem seruulum, & quia talis est, exaudi eum. Pauper enim, & inops hoc loco dicitur is, qui siue habeat, siue non habeat opes terrenas, non in illis confidit, non inde superbit, non alios contemnit, sed ipsas potius opes contemnit, si habet, neque se meliorem, aut maiorem reputat ijs, qui non habent. Rectissimè admonet S. Augustinus, Lazarum non delatum fuisse ab Angelis in sinũ Abrahæ propter inopiam, sed propter humilitatem: neque diuitem Epulonem sepultum fuisse in inferno propter diuitias, sed propter superbiam. Alioquin ipse etiam Abraham, qui ditissimus fuerat, in inferno sepultus fuisset. Sed quoniam Abraham cinerem, & puluerem se esse arbitrabatur, & mandata Domini ita diligenter obseruabat, vt non solùm opes, sed ipsum filium vnigenitum, cui seruabat opes, propter Deum sacrificare promptissimus erat; ideò non solùm ad locum refrigerij post mortem ductus fuit, sed etiam ad eius sinum congregabãtur omnes, qui eo tempore in Domino moriebantur. Ipse etiam Dauid diues erat, quod ad terrenam substantiam attinet; sed quoniam non inde superbiebat, neque eam magnificiebat, & totus a Deo pendebat, in quo spem suam, & vires suas, & omnia bona sua collocauerat, & sine quo nihil se esse, aut posse sciebat, ideò se verè pauperem & inopem prædicabat.

II. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: saluum fac seruum tuum Deus meus sperantem in te.

Explicat in quo cupiat exaudiri; ac primùm proponit id quod est verè primùm in intentione, & quod ipse Dominus primùm quæri iussit, cùm ait: Primùm quærite Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis, Matth. 6. Custodi, inquit, animam meam, id est, conserua vitam animæ meæ, cui tam multi hostes in hoc exilio insidiantur. Quoniam sanctus sum, id est, ideo peto conseruari vitam animæ meæ à te, quoniam tu mihi eam dedisti, tu me in sanguine Filij tui iustificasti, & sanctificasti, & per hoc viuificasti, qui in peccatis mortuus eram. Nam, vt rectè dicit S. Augustinus, cùm quis per sacramenta Christi iustificatum se esse confidit, & ex gratia Dei sanctum se nominat, non est superbia elati, sed confessio non ingrati; quod si quis dicere non audeat, sanctus sum, id est, iustificatus, & mundatus: saltem dicere potest, sanctus sum, id est, fidelis sum, sanctæ religionis, & fidei professor sum, Deo per baptismum dedicatus, & sanctificatus sum. Saluum fac seruum tuum Deus meus sperantem in te. Idem repetit alijs verbis. Ideo enim cupit custodiri animam

suam,

suam, vt non perdat salutem æternam; sic enim loquitur S. Petrus in epist. 1. cap. 1. Qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem paratam reuelari in tempore nouissimo. Petit igitur salutem, quam ne amitteret, petierat custodiã. Addit rationem, cùm dicit, Seruum tuum sperantem in te, quia cùm Deus saluum facit seruum suum, saluam facit rem suam: & cùm saluum facit sperantem in se, fidelem, & iustum se demonstrat, quia implet quod promisit.

Miserere mei Domine, quoniam ad te clamaui tota die: lætifica animam serui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui. III.

Petijt in secundo versiculo summum bonum, id est, salutem animæ, quæ est finis omnium desideriorum: nunc recto ordine petit medium ad finem, lætitiam, videlicet, spiritualem, qua fortiter toleret tentationes, & pericula exilij, donec ad salutem perueniat, vbi nullæ erunt tentationes, nulla pericula. Miserere mei Domine, id est, misericorditer exaudi orationem meam, quoniam ad te clamaui tota die, id est, quoniam ardenter, & perseueranter oraui; nihil enim magis requiritur ad impetrandum, quàm si oratio fundatur ex accenso desiderio, quod significatur in verbo, clamaui; & cum perseuerantia, quæ significatur in vocibus illis, tota die. Lætifica animam serui tui; hæc est petitio, quam misericorditer exaudiri petit, & pro qua tota die clamauit. Lætifica, inquit, animam serui tui, id est, vndique angustijs tentationum premor, nihil mihi in hac valle lacrymarum occurrit, nisi amarum, dum non minus prosperitas terret, quàm aduersitas ipsa contristet. Ideo lætifica animam serui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui, id est, quoniam non inueniens requiem in vlla re creata, ad te creatorem pennis cogitationis, & desiderij animam meam leuaui. Amor animam nostram portat, & verè dictum est, Anima magis est vbi amat, quã vbi animat. Alæ amoris sunt cogitatio, & desiderium; qui enim amat, cogitando assidue, & desiderando rem amatam, in illam fertur, & in illa manet. Qui verè, & ex corde Deum amat, cogitando, & desiderando Deum, animam suam ad Deum leuat. Contra, qui terram amat, cogitando, & concupiscendo terrã, animam suam ad terram deprimit. Itaque ille solus cum Propheta verè dicere potest, ad te Domine animam meam leuaui, & iure suo petere potest consolationem spiritus, ac dicere, Lætifica animam serui tui; qui nulla tenetur concupiscentia rei creatæ, nec vllo terreno luto affixus inhæret. Rectè S. Bernardus serm. 6. de Ascensione Domini, explicans illa verba Domini Ioan. 16. Nisi ego abiero, paraclitus non veniet ad vos; Quid est, inquit, Nisi ego abiero Paraclitus non veniet? nisi carnis præsentia vestris subtrahatur aspectibus, spiritualis gratiæ plenitudinem occupata mens non admittit, non recipit animus, non capit affectus. Quid vobis videtur fratres? si hæc ita sunt, imò quia ita sunt, audeat qui huic sterquilinio semper inhæret, qui carnem fouet, carnem sapit, illam nihilominus consolationem supernæ visitationis sperare, quam ne cum ipsa quidẽ Verbi carne percipere vllatenus Apostoli potuerunt. Errat omnino si quis cælestem illam dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri huiusmodi illecebris arbitratur.

Quoniam tu Domine suauis, & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te. IV.

Hæc

Hæc eſt ratio cur animam ſuam ad Deum leuauerit pro conſolatione recipiẽda, quia Deus ſuauis eſt, & dulcis; & ſicut dicit Ioannes, Deus lux eſt, & in eo tenebræ non ſunt vllæ: ſic dicere poſſumus, ſuauis eſt Deus, & in eo amaritudo non eſt vlla: cùm è contrario in carnalibus conſolationibus, ſuauitas ſit modica, & amaritudo plurima. Nec ſolùm Deus ſuauis eſt, ſed etiam mitis, vt ad ſe accedentes non repellat, & imperfectum noſtrum toleret. Notat S. Auguſtinus, in eo planè perſpici manſuetudinem Dei, quòd orantes nos patiatur, cùm tam ſæpe inter orandum ad alia cogitanda mentem auertamus; certe enim Iudex homo, non pateretur reum, ſi dum cauſam agit, ad colloquendum cum amicis, de rebus præſertim nullius momenti, auerteretur. Nec ſolum Deus ſuauis eſt in ſe, & mitis, quia non repellit accedentes ad hunc fontem ſuauitatis; ſed etiam multæ miſericordiæ eſt, quia facilè admittit, & recipit, & ſe guſtandum præbet, omnibus inuocantibus ſe, non accipiens perſonas diuitum, aut pauperum; Iudæorum, aut Gentilium. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini ſaluus erit. Rom. 10. Quod ſi aliquos orantes non exaudit, neque eorum miſeretur, cauſa eſt, quia non verè Deum inuocant, aut non ſicut oportet, inuocant. Sæpe etiam exaudit, ſed tempore opportuno, & non raro exaudit orantis deſiderium, non verba loquentis, quando videlicet qui orat id petit, quod ſibi non expedire ignorat, & ſi non ignoraret omnino non peteret. Quod attinet ad verba, illud, ſuauis, in Hebræo eſt, tou, quod ſignificat, bonum; & multi exponunt benignum, ſiue beneficum. Et quamuis Deus ſit vere bonus, benignus, & beneficus: tamen noſter interpres, non ſolum hoc loco, ſed etiam in Pſal. 33. & 99. eandem vocem vertit, ſuauis; & hæc interpretatio concordat cũ verbo, guſtate. Guſtate, & videte, inquit, quoniam ſuauis eſt Dominus; guſtatur enim propriè ſuauitas, non benignitas. & huc alludens S. Petrus in epiſt. 1. cap. 2. ait, Si tamen guſtaſtis, quoniam dulcis eſt Dominus; illud autem mitis, in hebræo eſt, ſallà, quod propriè ſignificat propitiabilis, & ſic vertit S. Hieronymus, & in ſenſu non eſt diſcordia; mitis enim facile propitiatur, & facile ignoſcit: & ſic exponit S. Auguſtinus, cùm dicit, Deum eſſe mitem, quia facilè ignoſcit euagationibus noſtris cùm oramus.

טוֹב סַלָּח

V. Auribus percipe Domine orationem meam, & intende voci deprecationis meæ.

Repetit primam partem primi verſiculi, ſed alijs verbis idem ſignificantibus ad affectum oſtendendum erga rem deſideratam, & petitam.

VI. In die tribulationis meæ clamaui ad te, quia exaudiſti me.

Videtur hic verſiculus additus eſſe ad explicationem ſuperioris; quia enim dixerat, Auribus percipe orationem meam: poterat Deus interrogare, quando orabis? quando vis percipiam auribus orationem tuam? reſpondet Propheta, omni die oraui, & omni die oro, & orabo, dum viuam in hoc exilio. Omnis enim dies peregrinationis, dies tribulationis meæ eſt; cui enim dulcis eſt patria, non poteſt non amara eſſe peregrinatio. In die ergo tribulationis meæ, id eſt, omni tempore peregrinationis tribulationem, & dolorem inueni, & ideo ſemper clamaui ad te: & ea fiducia clamaui, quia tu ſemper exaudiſti me, id eſt, ſemper me exaudire ſolitus es.

Non

Non est similis tui in Dijs Domine, non est secundum opera tua. VII.

Reddit rationem, cur ad solum Deum confugiat, illum inuocet, atque ad eum animam suam leuare conetur; quia videlicet, nemo sit Deo similis, neque in essentia, neque in potentia, neque in sapientia, neque in bonitate, non tantum inter homines, sed etiam inter Deos. quod si per Deos intelligamus Deos falsos, nimirum Idola, & dæmones, de quibus dicitur in Psal. 95. Dij gentium dæmonia; absolute verum est, quod hic dicitur, Non est similis tui in Dijs Domine: quoniam Idola oculos habent & non vident, & ab hominibus pendent, vt sint, & vt custodiantur, & moueantur: Deus autem verus sine oculis corporalibus videt, & à nullo pendet, sed omnia ab ipso pendent. In ipso enim viuimus mouemur, & sumus, Act. 17. Dæmones autem ad imaginem quidem, & similitudiné Dei facti sunt, sed per peccatum similitudinem perdiderunt. si verò per Deos intelligamus Deos per participationem potentiæ, & auctoritatis, quales sunt Principes, & Iudices terræ; vel per participationem sapientiæ, & iustitiæ, quales sunt omnes homines iusti; vel per vtranque participationem, quales sunt Angeli sancti: tunc id quod dicitur, non est similis tui in Dijs Domine, intelligendum erit de similitudine perfecta, quæ requirit æqualitatem: illi enim sunt perfectè similes in potentia, vel sapientia, vel iustitia, qui sunt æquè potentes, æquè sapientes, & æquè iusti. Constat autem, Deum esse infinito modo potentiorem, sapientiorem, & iustiorem omnibus Angelis, & hominibus: proinde verum est, non esse vllum similem Deo in Dijs participatione, nisi imperfecta, & inæquali similitudine. Et non est secundum opera tua; non solum nemo ex Dijs est perfectè similis Domino Deo nostro: sed neque est vllum opus Deorum quorumcunque, quod possit comparari cum operibus Dei nostri. Deus enim fecit ex nihilo cælum, & terram, & omnia quæ in eis sunt: Dij autem cæteri intra Mundum operantur, & ex ijs quæ Deus fecit materiam operandi sumunt. Ergo non est opus vllum, secundum opera Dei, id est, quod comparari possit operibus Dei.

Omnes gentes quascunque fecisti venient, & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum. VIII.

Ex hoc versiculo intelligimus, versiculum superiorem accipiendum esse de Dijs falsis, qui ab errantibus adorabantur tanquam veri, & summi Dij; probat enim Propheta, nullum ex Dijs esse similem Domino Deo nostro, ex hoc quòd aliorum Deorum cultus tandem aliquando cessabit, & manifestè apparebit falsitas, & vanitas eiusmodi Deorum: cultus autem Domini Dei nostri sempiternus erit. Quod autem hic dicit Propheta partim impletũ est in Ecclesia Christi, partim implebitur in die Iudicij: nam quamuis tẽpore Dauidis alij essent Dij Moabitarum, alij Ammonitarum, alij Philistinorum, alij aliarum gentium; tamen adueniente Christi Euangelio in omnibus gentibus Idololatria cessare, & veri Dei cultus introduci cœpit. Itaque omnes gentes venerunt, id est, ex omnibus gentibus venerunt; & relictis Dijs falsis Deum verum adorauerunt: sed in die Iudicij omnes omnino homines, nullo excepto, apertissimè cognoscent, Deos gentium fuisse Dæmonia, vel inania simulachra, & velint nolint curuabunt genua coram Domino. & implebitur illud Isa. 45. Mihi curuabitur omne genu,

quod applicatur Christo, vt vero Deo, ab Apostolo Rom. 14. & Philip. 2. Illa phrasis, adorabunt coram te Domine, hebraica est: vox enim, istachauu propriè significat, prosternent se. Hoc autem verbum requirit particulam, coram, prosternimur enim coram eo, quem adorare volumus. Itaque illud, adorabunt coram te, exponendum est, adorando prosternent se coram te. Illud, & glorificabunt te, ad omnes pertinet, sed vario modo; iusti enim ex amore & libentes; iniusti ex timore, & inuiti glorificabunt in die iudicij Dominum, ac dicent, Iustus es Domine, ac rectum iudicium tuum.

ישתחוו

IX. Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus.

Hæc est ratio cur cessabit cultus inanium Deorum, & omnes gentes adorabunt, & glorificabunt Dominum, quoniam ipse solus est Deus verè magnus, & Deus faciens mirabilia, quæ nullus alius facere potest. quod in die iudicij potissimum cognoscetur cùm ad nutum Domini omnes mortui resurgent, & congregabuntur ante tribunal Christi, & sine vllo impedimento, & resistentia iusti exaltabuntur ad Regnum; iniusti deprimentur ad supplicium sempiternum. Hinc & Apostolus vtitur voce, magni Dei, cùm de iudicio loquitur, quia in iudicio magnitudo Dei apertissimè demonstrabitur. Expectantes, inquit, beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi. ad Tit. 2.

X. Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua: lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum.

Reuertitur ad orationem, qua postulat dirigi in hac peregrinatione, & exilio, ne fortè aberret à via, quæ ducit ad patriam: & simul postulat consolationem spiritualem, quasi refectionem, ne deficiat in via. Deduc me Domine in via tua, id est, per auxilium gratiæ tuæ ostende mihi viam tuam, nec solùm ostende illuminando mentem, sed etiam mouendo voluntatem; & sic ingrediar iter in veritate tua, id est, iuxta veritatem fidei tuæ, & legis tuæ. Lætetur cor meum, hoc est, quod supra dixit, Lætifica animam meam; ergo lætetur te lætificante, & cõsolante cor meum, vt timeat nomen tuum, id est, non affecto consolationẽ propter consolationem, sed vt per eam quasi cibo recreatus, perseuerem in timore sancto tuo; & timendo offensionem tuam pergam recto itinere per viam mandatorum ad patriam, vbi sine timore seruiam tibi. Non displicet S. Augustini expositio, Lætetur cor meum, sic tamen, vt etiam timeat nomen tuum; hic enim exultandum est, sed cum tremore, dum ad dulcem patriam, sed inter pericula tentationum currimus. In hebræo, pro, lætetur cor meum, legimus, iachad leuabbi, quod verti potest, vnitum, vel vnicum sit cor meum; vel, vni cor meum, siue cum S. Hieronymo, vnicum fac cor meum, vt timeat nomen tuum: ex qua lectione colligitur optimus sensus, vt videlicet optet Propheta, cor suum vniri in timore Domini, vt totum cor suum timeat Dominum, & non pars Dominum, pars Mundum timeat. Cæterum nostra versio ex græca fideliter deriuata est. Græci autem interpretes viri Septuaginta antiquissimi, & doctissimi nunquam sic vertissent, si legissent, quod nos in nostris Codicibus habemus: credibile igitur est, eos non legisse, iachad, sed iechadade, cum ijsdem literis, sed diuersis punctis, quod significat, lætabitur, à verbo, chadà, & habetur hæc ipsa vox, Exodi 18. v. 9. & eam reddit S. Hieronymus, lætatus est, accipiendo futurum, pro, præterito,

יַחֵד לְבָבִי

יַחַד יִחַד חָדָה

terito, propter literam, vau, præcedentem. Sed hoc loco vbi non est, vau, præcedens, rectissimè vertit noster interpres, lætetur, & potuisset etiā vertere, lætabitur.

Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum. XI.

Orationi adiungit gratiarum actionem; nihil enim vtilius est ad impetranda noua beneficia, quàm memorem, & gratum se ostendere præteritorum. Confitebor, inquit, tibi Domine Deus meus confessionem laudis, & gratiarum actionis in toto corde meo, id est, ex vero, & pleno cordis affectu. Et glorificabo nomen tuum, id est, potentiam tuam, in æternum, donec vixero, sine intermissione.

Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiore. XII.

Hoc est beneficium pro quo gratias agit: quia videlicet ex magna misericordia sua Deus, non ex meritis ipsius hominis supplicantis, eruerit animam eius ex inferno inferiore, id est, iustificauerit eum à peccatis, ob quæ ad infernum inferiorem descensurus erat, nisi per gratiam liberaretur. Et verè tam magna misericordia Dei est ea, qua nos ex iniustis iustos facit, quàm magna est pœna gehennæ perpetuæ à qua liberamur, & quàm magna est felicitas sempiterna ad quam ius accipimus, & aditum apertum habemus. Vnde & Apostolus Petrus dicit, Secundùm misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuā. 1. Pet. 1. Cur gehenna dicatur infernus inferior, duplicem rationem reddit S. Augustinus, vnam, quòd terra hæc plena periculis sit infernus quidam respectu cæli, sed superior respectu gehennæ. Alteram, quòd in ipso inferno subterraneo sit pars superior, in qua erat Lazarus in sinu Abrahæ requiescens, & inferior, in qua diues Epulo cruciabatur in flammis. Addit S. Hieronymus infernum inferiorem dici gehennam respectu peccati, qui est infernus quidam, sed quasi superior. Non desunt ex recentioribus, qui hoc loco per, infernum inferiorem, intelligant graues calamitates, & pericula vitæ huius temporalis. Sed nos maluimus sequi sanctos Patres Hieronymum & Augustinum, quibus addi potest S. Bernardus in 2. Serm. de Assump. qui per, infernum inferiorē, intelligit illum, vbi nemo confitetur Domino, & vnde non datur egressus: præsertim cùm magna misericordia, nō ad res tēporales, quæ paruę sunt, & breues, sed ad sempiternas pertinere videatur.

Deus, iniqui insurrexerunt super me, & synagoga potentium quæsierunt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo. XIII.

Post actionem gratiarum reuertitur ad orationem, qua petit liberari à multitudine hostium, qui vitæ eius insidiabantur. & quamuis nonnulli exponant hæc omnia de hostibus corporalibus Dauidis, vel Ezechiæ: alij de hostibus Christi, qui mortem illius procurauerunt: tamen magis cohæret cum superioribus partibus Psalmi expositio S. Augustini, qui docet, hæc omnia esse intelligenda de membris corporis Christi, id est, de hominibus iustis, de quolibet homine iusto, qui patitur varias tribulationes ab hostibus animarū, siue sint hæretici, siue schismatici, siue in ipsa Ecclesia perditè viuentes; quibus addere possumus, & dæmones, qui istis omnibus præsunt. Ait igitur homo Dei liberatus per gratiā Christi ab inferno inferiore, & interim prælians cum hostibus animæ suæ, & grauiter in-

gemiscens; ò Deus meus, ecce iniqui insurrexerunt aduersus me; neque pauci, aut debiles sunt, sed synagoga potentiũ, id est, congregatio magna fortissimorum hostium quæsierunt animam meam, vt eam perdant: & excæcati, atque obdurati non proposuerunt te ante conspectũ suum, id est, non cogitauerunt te esse protectorem iustorum, & quòd non cum homine infirmo, sed cum Domino Deo exercituũ bellare audeant. In hebræo pro voce, iniqui, est, zedim, quę propriè superbos significat; sed idẽ est sensus. Superbi enim præter cæteros omnes iniquissimi sunt.

זֵדִים

XIV. Et tu Domine Deus miserator, & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & verax.

Dixit, quot, & quales hostes haberet: nunc petit aduersus eos auxiliũ, ac primùm prædicat multis nominibus bonitatẽ Dei, vt ostendat, se non temerè à tã bono Domino auxiliũ sperare. Et tu, inquit, Domine Deus miserator, & misericors, patiens, & multæ misericordiæ, & verax. Miserator hebraicè, rachum, significat propriè pio, & paterno affectu miserantem filios. Misericors, hebraicè, chamnun, significat propriè gratiæ largitorem, siue gratificantem, vt loquitur Apostolus ad Ephes. 1. Qui gratificauit nos in dilecto filio suo, id est, gratos nos sibi fecit, siue in gratiã recepit. Patiens hebraicè, longanimis, erech appaim, propriè longus naribus, id est, longus siue tardus ad iram; nares enim pro ira accipiuntur apud hebræos. Multæ misericordiæ hebraicè, rab chesed, id est, multus misericordiæ, siue multus in misericordia: Verax hebraicè, emeth, veritatis, siue fidelitatis; & cóiungitur cum voce multus, vt sit sensus, multus misericordiæ, & veritatis, id est, multus in misericordia, & veritate, siue fidelitate. Ex his habemus, Deum esse amantẽ affectu paterno; inde esse facilem ad gratiã, inde esse tardũ ad iram; inde denique esse multum, id est, liberalem, & promptum ad misericorditer promittendũ, & fideliter ad implendũ, quæ omnia adferunt ineffabilẽ consolationem, & fiduciã hominibus pijs, & ipsi Deo ex corde adhærentibus; hæc enim dicuntur timentibus Deũ, vt clarius explicatur in Ps. 102. Qui enim Dei benignitate abutuntur, ij thesaurizant sibi irã in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, vt dicit Apostolus ad Rom. 2. quibus etiã dicit ad Heb. 10. Horrendũ est incidere in manus Dei viuẽtis.

רַחוּם
חַנּוּן
אֶרֶךְ אַפַּיִם
רַב חֶסֶד
אֱמֶת

XV. Respice in me, & miserere mei, da imperium tuum puero tuo, & saluum fac filium ancillæ tuæ.

Explicata tot nominibus Dei benignitate, nunc petit, eã in se cóuerti. Respice, inquit, in me oculis tãtæ bonitatis tuæ, & miserere mei tu qui tã multus es ad miserẽdum. Da imperium tuũ puero tuo, id est, in hoc peto, vt miserearis mei, vt nõ præualeant hostes tã multi in seruũ tuum, sed contra des seruo tuo robur, & fortitudinem, ad eos vincendos, & subijciendos: & hoc modo saluum fac me filium ancillæ tuæ ab eorum siue occultis insidijs, siue manifestis persecutionibus. Pro voce, imperium, in hebræo est, robur, siue potentiam: ex quo intelligimus, non peti hoc loco Regnum aliquod, aut Imperium, prout sonat verbum latinum; sed peti gratiam fortiter resistendi hostibus & illos subijciendi, atque vincendi.

XVI. Fac mecum signum in bonum, vt videant, qui oderunt me, & confundantur, quoniam tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me.

Concludit petens aliquod externũ signum, vnde constet etiã apud aduersarios, Deum adiutorem, & consolatorẽ esse seruorũ suorum fideliũ. Fac mecum signũ in

bonum,

bonum, id est, ostende in me signum aliquod, quod rem bonam, id est, gratiam & fauorem tuum manifestet: vt videant illud signum, qui me oderunt, & confundantur, diffidentes videlicet de victoria. Quoniam tu Domine audisti me, & consolatus es me, id est, quoniam reuera iam adiuuisti me in certamine, & consolatus es me in tribulatione per internam gratiam tuam, ostende etiam exterius signum aliquod fauoris tui erga me, vt qui oderunt me videant hoc signum, & confundantur. Posset etiam cum Euthymio sic exponi, Vt videant qui me oderunt, quoniam tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me; & confundantur. sed prior expositio videtur facilior; & conformis est interpunctioni hebraicæ, græcæ, & latinæ, quæ non videtur admittere hiperbaton. Quærunt scriptores, quod sit illud signũ, quod hoc loco Propheta requirit. S. Hieronymus dicit esse signum crucis Christi; illud enim est signum in bonum, quia signum redemptionis; & cùm illud aspiciunt dæmones, qui nos oderunt, sine dubio confundũtur. S. Augustinus exponit hunc locum de signo, quod apparebit in die nouissimo, quod erit in bonum electis: & eo viso confundentur omnes inimici nostri. Alij intelligunt de signo, quod accepit ab Isaia Rex Achaz, cùm ei dictum est, Dabit Dominus ipse vobis signum, Ecce virgo concipiet, & pariet Filium. &c. Isa. 7. Hoc enim signum verè fuit in bonum Dauidi, cuius filius futurus erat Messias, & toti Mundo, qui per Christum ab omnibus hostibus liberandus erat. Fortasse vocatur hoc loco, signum in bonum, lætitia spiritualis, quam initio petiuit Dauid, cùm ait, Lætifica animam serui tui; hæc enim lætitia in homine iusto, atque in tribulatione posito signum clarissimum est gratiæ Dei; & hoc signo conspecto confunduntur non solùm dæmones, sed etiam omnes alij persecutores. & tunc sensus erit, Fac mecum signum in bonum, id est, da mihi gratiam spiritualis lætitiæ, quæ etiam in ipsa vultus mei serenitate resplendeat: & videant qui oderunt me hoc signum patientiæ, & tranquillitatis animæ meæ, & confundantur: quoniam tu Domine adiuuisti certantem, & consolatus es mœrentem, & tristitiam in gaudium internum iam conuertisti.

PSALMVS OCTOGESIMVS SEXTVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Filijs Core Psalmus Cantici.

IN hoc Psalmo cantatur laus ciuitatis Hierusalem, per quam Ecclesia Christiana sine dubio intelligi debet: terrenæ siquidem ciuitati Hierusalem, etsi conuenit quod initio dicitur, Fundamenta eius esse in montibus; tamen non conueniunt cætera, ac præsertim, quod in ea sit habitatio Babyloniorum, Aegyptiorum, & Tyriorum. Ecclesiæ autem siue militanti, siue triumphanti omnia conueniunt.

EXPLICATIO PSALMI LXXXVI.

1. FVndamenta eius in montibus sanctis, diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.

Incipit Propheta laudare ciuitatem Hierusalem à fundamentis, quæ sunt mõtes sancti. sed antequam progrediamur, soluenda est quæstio communis, quæ statim vnicuique occurrere potest. quid igitur significat pronomen, eius? non enim videtur posse referri ad Hierusalem, vel Sion, tum quia non est antea nominata ciuitas Hierusalem, vel Sion; tum quia in textu hebræo, & græco illud, eius, est generis masculini; Hierusalem autem, & Sion sunt generis feminini. Respondeo, illud, eius, referri ad nomen sub intellectum Ciuitatis; quamuis enim nomen Ciuitatis sit regulariter generis feminini: tamen habet terminationem ad modum masculinorum; dicitur enim, hir, & in numero multitudinis, hirim, & non desunt viri doctissimi, qui velint, esse etiam generis masculini. עִיר עָרִים præterea sicut inueniuntur multa nomina, quæ præter ordinem coniunguntur cum verbis diuersi generis, vt ostendimus in Institutionibus linguæ hebraicæ p.4.c.4. sic etiam fieri potest, vt pronomen generis masculini præter ordinem coniungatur cum nomine generis feminini; non enim ista sunt ita rata in lingua hebraica, vt sunt in græca, & latina. Itaque sensus est, Fundamenta eius Ciuitatis, quam mente intueor, & cuius laudes prædicare incipio, sunt in montibus sanctis. Omisit autem Propheta nomen ciuitatis, & dixit, Fundamenta eius, vt ostenderet, se continuare verba externa cum interna admiratione: contemplans enim, & admirans magnitudinem, & pulchritudinem ciuitatis nouæ descendentis de cælo, prorumpit in verba illa, Fundamenta eius in montibus sanctis. Non placet autem quod aliqui dicunt, illud, eius, referri ad Christum; neque enim Christus pendet à fundamentis, sed omnia fundamenta pendent ab ipso, qui est, vt rectè monet S. Augustinus, Fundamentum fundamentorum, sicut est Pastor pastorum, & Rex regum, & Dominus dominantiũ. Ad Ephes.2. In quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. Multo minus placet quod dicunt Rabini, illud, eius, referri ad Psalmum, & coniungi priorem partem huius versiculi cum titulo hoc modo, Canticum Psalmi, Fundamenta eius in montibus sanctis, id est, fundamenta huius Psalmi sunt in montibus sanctis. hoc, inquam, non placet, quia Septuaginta Interpretes, viri doctissimi, apertè distinxerunt titulum à Psalmo, & Psalmum inchoarunt in illis verbis, Fundamenta eius in montibus sanctis. distinctio, & interpunctio Rabinorum est multò posterior, ac per hoc minorem habere debet fidem. Porrò nomine fundamentorum, iuxta varias considerationes, res varias accipere debemus: si cogitemus eos, qui primi ad Ecclesiam conuenerunt, & primi eam propagarunt, fundamenta sunt Apostoli duodecim, iuxta illud Apoc. 21. & Ciuitas habebat fundamenta duodecim, & in eis nomina duodecim Apostolorum Agni. si consideremus doctrinam, in qua fundatur fides Ecclesiæ, fundamenta sunt Apostoli, & Prophetæ, qui fuerunt immediati Ministri Verbi Dei. & de his dicit Apostolus ad Ephes.2. Superædificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum. si denique respiciamus auctoritatem, & potestatẽ Ecclesiasticam, secundùm quam id est fundamentum in domo, quod caput in corpo-

corpore; fundamenta sunt Christus, & Petrus: Christus fundamentnm primarium, Petrus secundarium. De Christo dicit Apostolus 1.Cor.3. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. De Petro dicit Christus, Matth. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Isti sunt ergo montes sancti, super quos fundata est Ciuitas Dei: qui dicuntur montes propter altitudinem, & excellentiam; sancti autem, quia non fuerunt alti altitudine superbiæ, sed altitudine sanctitatis, & sapientiæ, & auctoritatis. Neque obstat, quòd Christus dicatur lapis angularis superpositus ædificio, Psal. 117. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. & ad Ephes. 2. Ipso summo angulari lapide Christo Iesu; Nam lapis angularis est duplex, vnus in fundamento, & alius in summo ædificio, & vterque connectit duos parietes. sed quamuis in ædificio corporali non possit esse idem lapis angularis in fundamento sustentans totum ædificium, & in vertice sustentatus à toto ædificio: tamen in fabrica spirituali vnus, & idem lapis, id est, vnus, & idem Prælatus sustentat, & portat auctoritate sua totum ædificiũ,& simul præest,& portatur per obedientiã à toto ædificio,id est,ab omnibus lapidibus viuis: quæ duo officia conueniunt principaliter Christo, qui est absolutè caput, & Princeps Ecclesiæ totius; sed conueniunt summo Pontifici, vt Vicario Christi generali; & suo modo omnibus alijs Prælatis respectu eorum, quibus præsunt; debent enim omnes Prælati portare, & portari, portare infirmitates subditorum, & portari ab eis, dum imperant, vel corripiunt. Sequitur alia laus ciuitas Dei ducta à portis, Diligit, inquit Propheta, Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Dixerat, ciuitatem Dei fundatam esse supra montes sanctos, ac per hoc non posse ruere, vt solent ædificia fundata super arenam: nunc addit, non solùm non posse ruere, sed nec posse expugnari ab hostibus, quia munita est portis fortissimis, de quibus dicitur in Psal. 147. Quoniam confortauit seras portarum tuarum. Diligit ergo Deus portas Sion, id est, diligit Deus Sion ob firmissimas eius portas, quæ eam faciunt inexpugnabilem: super omnia tabernacula Iacob, id est, magis quã diligat quæcunque tabernacula Iacob, quoniam etiamsi tabernacula illa pulchra essent, & miro ordine disposita, quando iter faciebant Hebræi ab Aegypto in terram promissionis; tamen erant sine fundamento, & sine portis, ac per hoc mutabilia, & temporaria. Significatur igitur his verbis stabilitas, & firmitas Ecclesiæ aduersus quam portæ inferi non præualebunt, ac præsertim, quando peruenerit ad patriam cælestem, ad quam etiam suspirabant Patriarchæ de quibus dicit Apostolus ad Hebr. 11. Expectabant enim fundamenta habentem Ciuitatem, cuius artifex, & conditor Deus. In Apocalypsi cap. 21. dicuntur duodecim esse portæ ciuitatis nouæ Hierusalem, & in illis scripta esse nomina duodecim tribuum filiorum Israel. Per duodecim portas intelligunt communiter expositores illius loci, & S. Augustinus in expositione huius Psalmi, duodecim Apostolos, quia per illorum verissimam, & firmissimam prædicationem intramus omnes in Ecclesiam Dei, neque obstat, quòd paulo post dicuntur Apostoli duodecim, esse duodecim fundamenta eiusdem ciuitatis; sunt enim Apostoli, & portæ, & fundamenta; portæ prædicando, fundamenta sustinendo. Neque etiam obstat, quòd Ioann. 10. Christus dicit, Ego sum ostium, per me si quis introierit saluabitur. Nam Christus porta est ratione meriti, siquidem per eius meritum omnes intramus, & saluamur. Præterea (vt dicit Sanctus Augusti-

nus) huius ciuitatis vna porta est, & duodecim portæ sunt; quemadmodum vnum fundamentum est, & duodecim fundamenta sunt. Christus enim in Apostolis erat, & per Apostolos loquebatur, vt dicit Apostolus 2. ad Cor. vltimo, An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Itaque cùm intramus per Apostolos, per Christum intramus, quia Apostoli non se ipsi, sed Christum prædicabant; & Christus per eos prædicabat: & cùm in Apostolis fundamur, & super eos ædificamur, in Christo fundamur, & super eum ædificamur. Quod autem in portis scripta erant nomina duodecim tribuum filiorum Israel; id significatur, primos qui intrarunt in Ecclesiam per Apostolorum prædicationem, fuisse filios Israel, ex quibus etiam ipsi Apostoli erant; deinde intrasse gentium plenitudinem: nam & Apocalypsis 5. vbi describuntur electi, & saluandi, primo loco numerantur duodecim millia ex singulis tribubus filiorum Israel; deinde additur turba magna, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, tribubus, & linguis.

II. Gloriosa dicta sunt de te, Ciuitas Dei.

Propheta Dauid spiritu ebrius, & excellentiam huius ciuitatis admirans, sicut ex abrupto cœpit, Fundamenta eius &c. sic mutat continuò formam dicendi, & ipsam ciuitatem alloquitur dicens, Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei, id est, non mireris ò sancta ciuitas si ex abrupto loqui cœpi, quoniam obruor copia encomiorum tuorum; multa enim gloriosa, magnifica, præstantissima dicta sunt mihi à Spiritu sancto de te. Et verè quis posset ordine seruato narrare laudes illius ciuitatis, vbi erit Deus omnia in omnibus, & vbi bona illa seruantur electis, quæ oculus non vidit, auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt? Quamuis autem propriè gloriosa dicta sint de ciuitate Dei, quæ est in cælis, & suo modo etiam de illa, quæ est in terris toto orbe diffusa: tamen de terrena etiam Hierusalem, vt typum gerebat Ecclesiæ, gloriosa dicta sunt, quòd videlicet, ciuitas esset Regia, & sacerdotalis; quòd in ea templum Domini, arca testamenti, & alia id genus multa conseruarentur; & quod omnium maximum est, quòd in ea Rex Angelorum, & Dominus omnium docuerit, miracula fecerit, redemptionem generis humani operatus sepulchrum suum reliquerit, Spiritum sanctum de cælo miserit, & Ecclesiæ suæ perpetuò duraturæ fundamenta iecerit.

III. Memor ero Raab, & Babylonis, scientium me.
IV. Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illic.

Laudat nunc Propheta sanctam ciuitatem à multitudine, & varietate nationum, quæ ad illam inhabitandam conuenerunt; non enim soli Iudæi, vt in testamento veteri ad Hierusalem pertinent; sed omnes nationes Ecclesiam Catholicam, quæ est vera Hierusalem in hoc Psalmo laudata, inhabitaturi erant. Nominat autem Raab, & Babylonem, Palæstinos, Tyrum, & Aethiopes, quæ erant nationes gentilium, sed notæ Iudæis. Per Raab intelligunt scripto-

ſcriptores veteres Hieronymus, Auguſtinus, Theodoretus, Euthymius, & alij in hunc locum, meretricem illam, quæ dicebatur Raab, & excepit exploratores Ioſue in ciuitate Hierico, vt habemus Ioſue 2. Sed recentiores rectè aduerterunt, meretricem illam & in hebræo, & in græco vocari Rahab, cum aſpiratio- רָחָב ne graui ῥαχὰβ; in hoc autem loco ſcribi per lenem aſpirationem, ῥαὰϐ: per Raab autem intelligunt Aegyptum, ſiue Regem Aegypti. vox enim hebraica רַהַב Raab, ſignificat ſuperbum, & ſic vertitur in Pſal. 88. & Iſai. 51. & in vtroque loco per, ſuperbum, intelligunt ſcriptores Aegyptum. Hic igitur erit ſenſus, Memor ero Raab, & Babylonis ſcientium me, id eſt, ego Deus conditor ciuitatis Hieruſalem, in aduocandis, & conſcribendis electis ciuibus Hieruſalem; memor ero non Iudæorum tantùm, ſed etiam Aegyptiorum, & Babyloniorum, qui ſcient me, per fidem videlicet, & religioſum cultum cognoſcent me. Ecce enim etiam alienigenæ, id eſt, Palæſtini, & Tyrus, id eſt, populus Tyri, & populus Aethiopum, fuerunt illic, id eſt, iſtæ quoque gentes, me vocante, & adducente erunt in ciuitate ſancta Hieruſalem. Ponitur enim præteritum pro futuro, more Prophetico. In hebræo, pro, ſcientium me, habetur, ſcientibus me; & eodem modo habetur in græco. Sed articulus, le, qui habetur hoc loco, non לְ ſolùm deſeruit datiuo, ſed etiam genitiuo, imò & accuſatiuo, vt grammatici docent. Quare ſi græcam interpretationem ſequi velimus, non erit vertendum, Memor ero Raab, & Babylonis, ſed, Commemorabo Raab, & Babylonem ſcientibus me, id eſt, fidelibus meis. Sed quia latinus Interpres vertit, vt iure potuit, memor ero Raab, & Babylonis; rectiſſimè addit, ſcientium me. & eſt hæc lectio antiquiſſima apud Latinos, vt perſpicuum eſt ex commentario S. Hieronymi in hunc Pſalmum. Illud autem, hi fuerunt illic, in hebræo eſt, iſte natus eſt ibi. In græco habetur in numero multitudinis, hi nati ſunt illic. & idem eſt ſenſus, nimirum, vnuſquiſque horum natus eſt illic. Quare latina interpretatio explicari debet hoc modo, hi fuerunt illic, id eſt, hi omnes populi enumerati, fuerunt, ſiue erunt in Hieruſalem per nouam generationem: per antiquam enim generationem ciues erant Aegypti, vel Babyloniæ, vel Tyri, vel Palæſtinæ, vel Aethiopiæ, ſed per nouam generationem renati ex Deo per Chriſtum, erunt omnes ciues vnius atque eiuſdem ciuitatis ſanctæ Hieruſalem, vbi non eſt gentilis, aut Iudæus, Barbarus, & Scytha, ſeruus, & liber, ſed omnia, & in omnibus Chriſtus. Coloſſ. 3.

Nunquid Sion dicet homo, & homo natus eſt in ea, & ipſe V.
fundauit eam Altiſſimus.

Addit Propheta præcipuam laudem ſanctæ ciuitatis, quòd in ea natus ſit, qui fundauit eam altiſsimus Filius Dei. Hinc enim potiſsimum glorioſa dicta ſunt de ea, quòd ciuis eius eſſe voluerit ſecundùm naturam humanam, qui fundator eius eſt ſecundùm naturam diuinam. Sic enim intelligunt hunc locum ſancti Patres, Hieronymus, & Auguſtinus, & poſt eos Theodoretus, & Euthymius Doctores Græci, & ante hos omnes vetuſtiſsimus Latinorum Tertullianus in libro aduerſus Praxeam. Nunquid Sion dicet homo, id eſt, num fieri poterit, vt homo aliquis dicat Sioni rem tam nouam, & tam admirandam, & inauditam à ſeculo. Et homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam Altiſsimus, id eſt, nunquid ſignificabit aliquis ipſi Sioni, quòd homo natus ſit in ea, & ipſe idem fun-

dauerit

dauerit eam; cùm ſit Altiſſimus? Hanc tam euidentem prophetiam nonnulli cum Iudæis obſcurare nituntur. Sed nos maiorem fidem habemus ſanctis Patribus, quàm omnibus Iudæis. Quod attinet ad verba, illud, nunquid, in hebræo eſt, &, ſed fortaſſe textus hebraicus corruptus eſt vitio ſcriptorum; & pro, vau, legendum eſt, he, quod ſignificat, nunquid. Ceterùm etiam ſi maneat particula, &, idem eſt ſenſus: Si accipiatur per modum interrogandi. idem eſt enim, Et Sioni dicet homo? &, Nunquid Sion dicet homo? In textu græco non habetur, nunquid, neque, &, ſed, Mater: & ſic legit etiam S. Auguſtinus, Mater Sion dicet homo: ſed B. Hieronymus in commentario apertè docet, textum græcum eſſe corruptum, & Septuaginta vertiſſe μητι, quod eſt, nunquid, ſed ab aliquo ſciolo additum eſſe, ρ, & factum eſſe μήτηρ. Illud, Sion, eſt in caſu dandi, vt ex articulo hebraico notum eſt: & etiam ex eo, quod verbum, dicet, in hebræo eſt generis maſculini, & Sion eſt generis feminini. Itaque homo dicet Sioni, non
יֵאָמֵר ipſa Sion dicet. Illud, dicet, in hebræo eſt, ieamar, dicetur; ſed remotis pun-
יֹאמַר ctis eædem literæ faciunt, iomar, quod ſignificat, dicet, & ſic legerunt Septuaginta, qui verterunt ἐρεῖ, dicet. Illud, homo, & homo, Rabini, & qui eos ſequuntur, ita coniungunt, vt ſenſus ſit, homo, & homo, id eſt, multi homines. Sed in textu hebraico, & græco primum homo, coniungitur cum verbo, dicet, vt ſenſus ſit, Dicet homo ad Sion: alterum, homo, coniungitur cum verbo, natus eſt: & hæc eſt vera interpunctio, & lectio; neque debemus propter Rabinorum gloſſas peruertere textum, & relinquere Patrum expoſitionem. Illud, &, cùm dicitur, Et homo natus eſt in ea, poteſt accipi pro, quia, vt ſæpiſsimè alias in ſcripturis. Si quis quærat, quomodo Chriſtus dicatur natus in Sion, cùm conſtet eum natum eſſe in Bethlehem. Reſpondebimus, hoc loco per Sion ſignificari Eccleſiam, ſiue populum Dei; Chriſtum autem natum eſſe ſecundùm humanitatem in populo Dei, ſiue in Eccleſia, quæ cœpit in Abel; cuius Eccleſiæ ipſe eſt conditor ſecundùm diuinitatem. Addimus, rectè etiam poſſe dici, Chriſtum natum eſſe in Sion, ratione parentum ſuorum, Dauidis, Salomonis, & aliorum, qui ſedem ſuam poſuerunt in Sion.

VI. Dominus narrabit in ſcripturis populorum, & Principum: horum qui fuerunt in ea.

Reſpondet ad interrogationem, qua dixerat, Nunquid Sion dicet homo: dicit enim Propheta, Dominum ipſum hoc dicturum, imò ſcripturum ad æternam memoriam, in libro, in quo ſcribit populos, & Principes populorum, qui per nouam natiuitatem fuerunt in ipſa ciuitate. Dominus, inquit, narrabit, id eſt, annunciabit, quod in Sion natus ſit homo, qui ipſe idem ſit fundator Sionis; narrabit autem in ſcripturis populorum, & Principum, qui fuerunt in ea, id eſt, narrabit in illis ſcripturis, in quibus continentur nomina populorum, & Principum renatorum in ipſa ciuitate: caput enim horum omnium eſt ille homo, qui ſimul eſt fundator Sionis, ac per hoc in capite libri ſcribetur. Porrò publicatio huius libri fiet in die Iudicij: tunc enim aperientur libri, & alius liber, qui eſt vitæ, vt dicitur Apocal. 20 de quo libro dicitur Luc. 20. Gaudete autem, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo. Per, Principes, intelligit S. Auguſtinus, Apoſtolos, quos conſtituit Dominus Principes ſuper omnem terrã.
יִסְפֹּר Quod attinet ad verba. In hebræo, pro, narrabit, eſt verbum, iſpor, quod S. Hierony-

ronymus vertit, numerabit. Verbum enim, ſapar, vtrunque ſignificat, & narrare, & numerare: & vtraque ſignificatio hic locum habet: in libro enim vitæ narrantur res geſtæ electorum, & eorum numerus deſcribitur. Pro voce, in ſcripturis, in græco habetur, in ſcriptura, ſed numerus non mutat ſenſum. In hebræo habetur ad verbum, in ſcribendo populos, id eſt, narrabit, vel numerabit, dum ſcribet populos: atque hinc expoſuimus verba vulgatæ editionis latinæ, in ſcripturis populorum, id eſt, in ſcripturis, in quibus ſcribuntur populi, ſiue nomina populorum: vna enim editio aliam explicat. Illud, & Principum, in hebræo habetur transpoſitum poſt illa verba, Horum qui fuerunt in ea; imò, ſequens verſiculus apud hebræos incipit per iſta verba, Et Principum. Sed nos ſequi debemus lectionem Septuaginta Interpretum, qui emendatiores libros habuerunt: iſta enim transpoſitio videtur facta negligentia librariorum, & totum ſenſum obſcurat. Illud, horum qui fuerunt in ea, in hebræo eſt in ſingulari, hic natus eſt in ea; ſed idem eſt ſenſus, hic videlicet, Dominus narrabit cùm deſcribet populos, & Principes, quorum vnuſquiſque per nouam natiuitatem fuit in ea. ספר

Sicut lætantium omnium habitatio eſt in te. VII.

Hæc eſt concluſio Pſalmi, quæ continet ſummam felicitatem habitantium in illa ciuitate, cuius fundamenta initio Pſalmi deſcripta ſunt. Hæc eſt enim felicitas propria ciuitatis ſanctæ Hieruſalem, quòd in ea nullus eſt miſer, nullus mœrens, nullus gemens: quoniam Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & quamuis hæc implenda ſint re ipſa in cæleſti Hieruſalem: tamen etiam in Eccleſia militante, qui ſunt deſcripti ciues in cælo, omnes ſunt ſpe gaudentes; & illis dicit Saluator, Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis: & Apoſtolus, ſemper gaudete. & re vera ſi ſerui Dei gaudent etiam in tribulatione, quando mæſti eſſe poterunt? Notat autem S. Auguſtinus, non eſſe dictum, lætantium, ſed, quaſi lætantium, ne putaremus lætitiam patriæ eſſe lætitiam, qualem hic videmus in filijs huius ſeculi, qui lætantur in acquiſitione auri, & argenti, vel in carnalibus delicijs, aut alijs eiuſmodi rebus. Erit ergo habitatio in cæleſti Hieruſalem ſimilis habitationi, vbi conuiuium, vel nuptiæ cum lætitia, & canticis iucundè celebrantur, ſed non erit eadem cauſa lætitiæ hic, & ibi. ac ſi diceretur, Non erit habitatio tripudiantium, vel potantium, ſed ſicut tripudiantium, & potantium; neque erit habitatio lætantium in nuptiali conuiuio, ſed ſicut lætantium in nuptiali conuiuio. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, Et cantores quaſi in choris, omnes fontes mei in te. Sed vt ſupra diximus, Septuaginta Interpretes habuerunt codices magis correctos, & verba illa, veſarim, quæ S. Hieronymns legit in hoc vltimo verſiculo, & vertit, Et cantores, ipſi legerunt in verſiculo ſuperiore, & verterunt, Et Principum: nam vox, ſarim, ſi legatur cum puncto in dextro cornu primæ literæ, ſignificat, cantores, à verbo, ſur; ſi legatur cum puncto in ſiniſtro, ſignificat Principes, à verbo, ſarah, & ſic legerunt Septuaginta Interpretes. Illud, quaſi in choris, cecholelim, poteſt etiam rectè verti, Sicut tripudantium, vel lætantium, vt notum eſt. Denique illud, Omnes fontes mei in te, non habet difficultatem, niſi ratione duorum vocabulorum, fontes mei: ſed vox hebraica, maianai, fontes mei, lecta videtur à Septuaginta Interpretibus, maoni, cum Iod paragogico, quæ ſignificat habitationem: neque enim

וְשָׁרִים שָׁרִים שׁוּר שָׂרִים שָׂרָה כְּחֹלְלִים מַעְיָנַי מְעוֹנִי

enim tam imperiti erant Septuaginta, vt pro, fontibus, ponerent, habitationem; nisi legissent verbum, quod ita verti posset. Sed quamuis vera lectio sit, quam ex Septuaginta, Interpres noster latinus expressit: tamen lectio quoque illa verum sensum habet, quam S. Hieronymus ex hebræo transtulit. Verè enim beati omnes in cælis sunt quasi cantores in choris laudantes Deum, quoniam omnes fontes bonorum diuinorum in cælesti Hierusalem inueniuntur.

PSALMVS OCTOGESIMVS SEPTIMVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Canticum Psalmi filijs Core, in finem pro Maheleth, ad respondendum intellectus Eman Ezraitæ.

OBSCVRVS titulus est, vt ferè tituli cæteri esse solent. Illud, pro Maheleth, est ipsa vox hebraica, quam Septuaginta Interpretes intactam reliquerunt, vt Amen, Alleluia, & similes. Sanctus Hieronymus vertit, per chorum, alij volunt esse instrumentum musicum. Illud, ad respondendum, S. Hieronymus vertit, ad præcinendum: vox tamen hebraica, respondere, significat. Videtur autem Eman Ezraita ille esse, qui cantor dicitur lib. 1. Paralip. cap. 6. & nepos Samuelis fuisse describitur: quamuis, & alij fuerint, qui hoc nomine dicti sunt. Igitur sensus erit, Canticum Psalmi filijs Core datum ad canendum, & frequentandum vsque in finem super choros, vel super instrumento Maheleth appellato, ad respondendum alternatim canendo, in quo explicatur eruditio, siue intelligentia mysterio plena Eman Ezraitæ, siue ipse, siue Dauid in eius persona Psalmum composuerit. Argumentum Psalmi ex Hieronymo, Augustino, & Euthymio, est passio Domini nostri Iesu Christi, quæ hoc loco manifestè prædicitur, vt in alijs multis Psalmis.

EXPLICATIO PSALMI LXXXVII.

1. DOmine Deus salutis meæ, in die clamaui, & nocte coram te.

Propheta in persona Christi, vt ostendat magnitudinem passionis, multis & varijs modis repetit, & inculcat, quod Dominus in Cruce pendens dixit, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me. Incipit autem ab oratione inuocans Deum Patrem, ac dicens, Domine Deus salutis meæ, id est, à quo salutem expecto per celerem resurrectionem, in die clamaui, & nocte coram te; clamauit enim in die passionis ex cruce dicens, Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me;

sti me ; & nocte præcedente in horto ter clamauit, Pater mi, si fieri potest, transfer calicem hunc à me.

Intret in conspectu tuo oratio mea, inclina aurem tuam ad precem meam. II.

Exaudiatur, inquit, obsecro oratio mea : id enim significant omnia verba huius versiculi, sed metaphoris multis poëticè admixtis. Intret in conspectu tuo oratio mea, id est, admittatur quasi orator quidam ad præsentiam tuam hæc oratio mea. Inclina aurem tuam ad precem meam, id est, posteaquam oratio admissa fuerit ad præsentiam tuam, præbe illi benignam aurem, vt cum fiducia exponat petitionem suam. In hebræo, pro verbis, Ad precem meam, habetur, lerinnathi, id est, ad laudationem meam, siue ad hymnum meum. Est enim oratio cum admixta laude. Laus autem est in primis verbis Psalmi, vbi dicitur, Domine Deus salutis meæ. לְרִנָּתִי

Quia repleta est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquauit. III.

Hæc referri possent ad verba illa, Tristis est anima mea vsque ad mortem; sed magis aptè respondent illis, quæ dicta sunt in Cruce, Deus meus, vt quid dereliquisti me : tunc enim planè repleta erat malis anima Christi ob ingentes dolores totius corporis sui, & astantis Matris suæ, & vita ipsius propinquissima erat morti, ac per hoc inferno, ad quem tunc omnes animæ defunctorum descendebant. Non desunt, qui hæc omnia, & sequentia referant ad morbum corporalem Dauidis, aut Oziæ Regis : sed si ita esset, nihil mysterij in hoc Psalmo esset ; neque in titulo diceretur, Intellectus Eman, neque Ecclesia Psalmum hunc cum cæteris frequentaret.

Aestimatus sum cum descendentibus in lacum : factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. IV.

Commemorauit dolores grauissimos corporis sui, ob quos iam vicinus erat morti : commemorat nunc ignominiam, & contemptum, quem patiebatur iam mortuus ex opinione hominum : existimabant enim homines illum esse quasi vnum de cæteris, qui inuitus descendisset in mortem, nec posset vllo modo seipse iuuare, neque haberet à quo iuuaretur, cùm tamen ipse verè esset inter ipsos etiam mortuos liber à dominatu mortis, & à captiuitate Diaboli, & posset quãdo vellet mori, & quando vellet, resurgere. Aestimatus sum, inquit, cum descendentibus in lacum, id est, putauerunt homines me descendisse in locum animarum, sicut alij descendunt, inuitum videlicet, & coactum ; ac per hoc existimauerunt, me esse vnum de numero infirmorum mortalium : factus sum, opinione hominum insipientium, quasi homo sine adiutorio ; nam ideò insultabant mouentes capita sua, & dicentes, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Inter mortuos liber, id est, ego qui inter morti addictos, & potestati eius subiectos solus liber sum, vt nemo me ad mortem cogere possit, & qui potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi

mendi eam, Ego, inquam, existimatus sum sicut homo sine adiutorio, infirmus & imbecillus, vt cætera turba mortalium.

V. Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt.

Pergit explicare opinionem hominum de morte sua. Existimatus, inquit, sum sicut vulnerati dormientes in sepulchris, id est, sicut alij vulneribus occisi, & in sepulchris iacentes sopore mortis oppressi. Quorum non es memor amplius, id est, quorum tu Deus curam, quam de hominibus habes, deposuisti, cùm amplius non sint inter homines. Quod idem repetit, & declarat dicens, & ipsi de manu tua repulsi sunt, id est, ideò tu Deus oblitus es eorum, neque de illis amplius cogitas, quoniam à manu prouidentiæ tuæ repulsi sunt, cùm non sint amplius in rerum natura. Vbi non dicit, Propheta, corpora defunctorum non pertinere ad curam Dei, sed homines mortuos; quia homines mortui, non sunt homines, neque indigent victu, vestitu, alijsq. rebus, quibus indigent homines. Porrò Christus etiam si in triduo mortis non fuerit homo, & verè vulneribus occisus iacuerit in sepulchro: tamen valdè dissimilis erat alijs omnibus, quoniam ipse se resuscitare poterat, quod nulli alij possunt. Sanctus Augustinus exponit illud, quorum non es memor amplius, in hunc sensum, Non es memor aliorum mortuorum, vt eos continuò resuscites: sed memor eris in fine seculi: & illud, & ipsi de manu tua repulsi sunt; exponit de Iudæis existimantibus Christum similem fuisse alijs mortuis, non autem de mortuis iacentibus in sepulchris. Non reijcio expositionem; sed quam supra posuimus, ea nobis videtur magis textui inhærere. Qui Psalmum exponunt de ægrotatione Dauidis, vel alijs eius calamitatibus, coguntur hæc omnia explicare per tropos, & similitudines, cùm tamen Christo Domino propriè, & ad literam aptissimè conueniant.

VI. Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, & in vmbra mortis.

Hæc referuntur ab Euthymio ad sepulchrum Christi, quod lapide superposito tenebrosum erat. Sed de sepulchro dictum est in versiculo superiore: & sepulchrum tenebrosum quidem dici potest, sed non profundum instar lacus. Itaque melius referentur ad limbum, qui est locus subterraneus, & infernus etiam dici solet, & sic exponit S. Hieronymus. Sanctus Augustinus per locum inferiorem, siue infimum, vt ipse legit, intelligit summam miseriam qua maior non sit, vt in Psal. 39. Eduxisti me de lacu miseriæ. Posuerunt me in lacu inferiore, id est, inimici mei, qui me occiderunt, fecerunt, vt descenderem ad inferiores partes terræ secundùm animam, qui iacebam secundùm corpus occisus in sepulchro; describit autem locum inferni, dicens, In tenebrosis, & in vmbra mortis, id est, in locis tenebrosis, & in vmbra densissima, qualis est vmbra mortis. vide in explicatione Psalmi 22. vers. 4. In hebræo habetur, Posuisti me; sed Septuaginta
שַׁתַּנִי legerunt cum alijs punctis non, sattani, posuisti me, sed, satuni, posuerunt me:
שַׁתֻנִי sed etiam si legeretur, posuisti me, sensus esset verus: siquidem Deus Pater rectè dici potest, posuisse Christum in limbo, quemadmodum etiam in cruce, & in sepulchro, quia proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit

didit illum. Illud etiam, in vmbra mortis, in hebræo habetur, bimzoloth, in profundis. Sensus est idem, & fortasse, vt alij ante nos obseruarunt, literæ sunt transpositæ, & Septuaginta legerunt, bizalmaueth, quod significat, vmbra mortis. Sunt enim literæ omnino eædem. בִּמְצֹלוֹת בְּצַלְמָוֶת

Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me. VII.

Duabus metaphoris declarauit Dauid in persona Christi magnitudinem passionis. Super me confirmatus est furor tuus, id est, furor tuus, quo indignabaris peccatis generis humani, siue zelus iustitiæ, quo peccata omnia vindicari volebas, super me non solùm effusus est, sed etiam confirmatus, & roboratus, vt nō inde recederet, donec plenissima satisfactio existeret. Hæc est prima metaphora, ex qua intelligimus, tantam fuisse acerbitatem Dominicæ passionis, quantam requirebat furor Dei omnipotentis in peccata totius Mundi. Digna planè res, quam omnes redempti attentissimè contemplentur. Et omnes fluctus tuos induxisti super me. Hæc est altera metaphora, qua comparatur passio Dominica omnibus fluctibus totius maris obruentibus, siue agitantibus, & allidentibus ad varios scopulos hominem in mare præcipitatum. Sicut enim Dominus Iesus Christus omnia peccata hominum super se diluenda susceperat; sic etiam non vnus, aut alter fluctus pœnalis, sed omnes omnino in eum irruerunt.

Longè fecisti notos meos à me; posuerunt me abominationem sibi. VIII.

Addit ad cæteras passiones auersionem notorum ab ipso. Per notos autem intelliguntur, qui eum nouerant inter ipsos conuersantem, & docentem, sed non credebant esse Deum, aut Messiam; de quibus dicitur Ioan. 1. In propria venit, & sui eum non receperunt. Longè fecisti, inquit, notos meos, id est, permisisti, vt qui me nouerant, longè recederent à me; posuerunt me abominationem sibi, id est, non solùm recederent, tanquam si me non nossent, sed etiam execrarentur vt seductorem, & Samaritanum, & dæmoniacum, & amicum publicanorum, & peccatorum: hæc enim omnia leguntur in Euangelio dicta esse à Pharisæis de Christo. Posset tamen hic versiculus exponi de discipulis Domini, qui propriè noti eius dicuntur. Luc. 23. Stabant, inquit, omnes noti eius à longe. Et Matt. 26. Tunc Discipuli omnes relicto eo fugerunt. Quod autem additur de abominatione, impletum videtur in S. Petro, qui Matth. 27. cœpit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem; vbi quamuis re vera S. Petrus in corde suo non abominaretur Christum, tamen visus est abominari, cùm iuraret cum iuramento execratorio, se non nouisse illum. Denique Discipuli eius cùm nondum intelligerent sacramentum Dominicæ passionis, & apprehenderent passionem, & mortem Domini, vt rem noxiam, & sibi, & Christo; non mirum est, si tunc eam abominarentur. Vnde etiam ei dicebant, Nunc te quærebant Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc, Ioan. 11. Et S. Petrus audita prædictione passionis, abominatus eam dixit, Absit à te Domine, non erit tibi hoc. Matth. 16. Vtranque expositionem attingit S. Augustinus, sed anteponit primam. S. Hieronymus per notos, intelligit Apostolos; per abominantes, intelligit Iudæos: vt & Euthymius.

Sed

Sed difficile est ita diuidere, cùm pronomen, sibi, referatur ad notos: illi enim posuerunt eum abominationem sibi, qui longè facti sunt ab eo, quamuis noti eius essent.

IX. Traditus sum, & non egrediebar, oculi mei languerunt præ inopia.

X. Clamaui ad te Domine tota die, expandi ad te manus meas.

Explicata passionis magnitudine, reuertitur ad initium passionis, & ad initium Psalmi, id est, ad orationem, qua deprecatur mortem corporalem, vt fecit in horto, vel certè longiorem moram in morte. Traditus sum, inquit, & non egrediebar, id est, traditus sum quasi in carcerem, & conclusus vndique in decretam a te passionem, vnde egredi non potero; & ideò oculi mei, lacrymis multis effusis, languerunt, vt quasi siccati sint præ inopia humoris. Illud enim, traditus sum, in hebræo significat, traditus sum in carcerem, siue conclusus sum in carcere. Sed per carcerem intelligimus angustias passionis, & quoniam videbat, Dei præscientia, & prædefinitione, se traditum in eiusmodi angustias; ideò dicit, Et non egrediebar, id est, non poteram, nec volebam egredi, stante decreto Patris æterni. Clamaui ad te Domine tota die. hoc idem habetur in principio Psalmi, & declaratur ab Apostolo ad Hebr. 5. Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesq. ad eum, qui posset illum saluum facere à morte, cum lacrymis, & clamore valido offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Dicitur autem clamasse tota die, quia & die, & nocte clamauit, vt dicitur in primo versiculo: nam ex die, & nocte completur dies naturalis, ac per hoc tota dies dicitur vtraque pars diei, quamuis non vtraque pars integra sit. Expandi ad te manus meas, orando videlicet, vel, expandi in cruce manus meas, vt tanto oblato sacrificio facilius impetrarem, & mihi celerem resurrectionem, & corpori meo mystico liberationem à morte sempiterna. Neque obstat, quòd non expandit Christus manus tota die: illud enim, tota die, refertur solùm ad clamorem, non autem ad expansionem manuum. S. Augustinus exponit omnia mysticè, quoniam non existimabat posse ad literam ostendi, quomodo Christi oculi potuerint languere præ inopia; neque quomodo tota die clamauerit, & extenderit manus suas.

XI. Nunquid mortuis facies mirabilia, aut Medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?

XII. Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione?

XIII. Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra obliuionis?

Reddit rationem Propheta in persona Christi, cur à morte saluari petierit. Possunt autem hi tres versiculi tribus modis exponi, primùm de morte æterna,

quam

quam Christus à membris suis, id est, fidelibus suis amoueri orauerit: & in hoc sensu facilè est intelligere hos tres versiculos. Redditur enim ratio, cur petendum, & optandum sit, vt hæc mors amoueatur à fidelibus; quia Deus erga damnatos ad mortem æternam, non ostendere solet, nec debet mirabilia sua: neque illi vnquam resurgere debent ad vitam beatam; neque narrabunt cum laude misericordiam, & veritatem Dei: denique quia non solùm non narrabunt ista, sed neque cognoscent. Contra hanc expositionem facit, quòd hic nominantur sepulchra, & Medici: sepulchra enim sunt corporum mortuorum, non animarum damnatarum, & Medici si experimentum vllum facere auderent, circa corpora, non circa animas auderent. Secunda expositio est, quòd per mortuos, & sepultos intelligantur obstinati in peccato, apud quos parum valent mirabilia Dei, & quos Medici spirituales, quantumuis magni, non resuscitant. Hanc persequitur S. Augustinus, & ex parte etiam S. Hieronymus: sed mystica est interpretatio, non literalis. Tertia est Theodoreti, & Euthymij, quòd intelligantur hæc omnia de morte corporali, quam Christus à se, & suis deprecatur, optans, & petens celerem resurrectionem; & tunc sensus hic erit, Nunquid mortuis facies mirabilia? id est, horreo mortem, cupio vitam conseruari, aut breui restitui mihi, & fidelibus meis: quoniam mortuis, qui non viuunt, nec sentiunt frustra ostenderes mirabilia opera tua, quæ tamen mirabilia honorificum est te facere, & iustum est, vt agnoscantur, & tibi gratiæ agantur. Nunquid Medici suscitabunt, & confitebuntur tibi? id est, mortui non solùm non viuunt, nec sentiunt, sed neque arte vlla humana suscitari possunt, vt sentiant, & viuant, & tibi confiteantur confessionem laudis. Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? id est, ideò non facis mortuis mirabilia tua, quia illi in sepulchris iacent sine sensu, & mirabilia tua narrare non possunt, quæ mirabilia sunt misericordiæ, & veritatis tuæ opera. Perditio autem hoc loco amissionem vitæ corporalis significat: proinde iacere in sepulchro, & in perditione idem est: soli enim in sepulchris iacent, quorum vita perdita, & extincta est. Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra obliuionis? id est, ideò non narrabunt mortui in sepulchris mirabilia tua, quia non ea cognoscunt, neque cognoscere possunt, cùm degant in tenebris mortis, & in terra obliuionis, vbi nulla est memoria rerum præteritarum, sicut nec sensus rerum præsentium. Hæc expositio confirmari potest ex verbis Regis Ezechiæ apud Isaiam cap. 38. qui sine vllo dubio petebat vitam corporalem sibi conseruari à Deo, & dicebat, Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te; viuens, viuens ipse confitebitur tibi, sicut & ego hodie. Similia habentur in Psal. 113. Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum, sed nos qui viuimus benedicimus Domino. Quod attinet ad verba, in hebræo pro illis verbis, aut Medici suscitabunt, habetur, aut Gigantes resurgent. Sed hæc varietas nata est ex ambiguitate vocis hebraicæ, vt etiam sanctus Augustinus admonuit: nam vox, rephaim, quæ si- רְפָאִים
gnificat Gigantes, vel mortuos: si scribatur, ropheim, vno puncto duntaxat mutato, significat Medicos. Sic autem legisse Septuaginta Interpretes cer- רפְאִים
tissimum est. Quod autem rectè legerint, & verterint, ex hoc etiam cognosci potest, quòd radix huius vocabuli est, rapha, quæ significat, mederi, siue רָפָא
sanare. Quando enim, rephaim, accipitur pro Gigantibus, vel mortuis, de-

רָפָה bet ſumi aleph, pro, he: nam radix eſt, raphah, quæ ſignificat, diſſoluere, vnde dicuntur mortui, rephaim, quaſi reſoluti in cineres, & Gigantes dicuntur, rephaim, quaſi qui terribili aſpectu ſuo diſſoluant intuentes. Illud autem, iacumu, ſimiliter eſt ambiguum, & poteſt ſignificare, tam reſurgent, יָקוּמוּ quàm ſuſcitabunt: & ideò Interpretes accommodatè tranſtulerunt, ſiue reſurgent, ſiue ſuſcitabunt. Illud, & confitebuntur tibi, aliqui referunt ad Medicos, quaſi dicat Propheta, Nunquid Medici ſuſcitabunt mortuos, & laudabunt te, quòd tantam virtutem medicinæ tradideris? Sed rectius refertur ad mortuos, vt ſenſus ſit, Nunquid Medici ſuſcitare poterunt mortuos, & ipſi mortui laudabunt te? Et ſic exponit ſanctus Auguſtinus. Denique illud, in terra obliuionis, ambiguum eſt: poteſt enim ſignificare in loco, vbi eſt obliuio omnium rerum, & talis eſt regio mortis: vel in loco oblito, cuius loci videlicet, nemo amplius recordatur. Codex hebræus ambiguus eſt; Septuaginta Interpretes, & ſanctus Hieronymus interpretati ſunt poſteriore modo. Conſequentia autem ſermonis videtur requirere priorem ſenſum: ſed vterque ſenſus in idem recidit. Terra enim obliuioni data, eſt terra deſerta, & deſolata, ad quam nemo viuens accedit: proinde nemo eſt ibi, qui vllius rei recordetur, cùm nemo ſit ibi viuens, & ſentiens.

XIV. Et ego ad te Domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te.

XV. Vt quid Domine repellis orationem meam? auertis faciem tuam à me?

Demonſtrat in fine Pſalmi diuino decreto confirmatam fuiſſe Chriſti paſſionem, vt mutanda omnino non eſſet: & pluribus verbis (vt initio diximus) explicatur illud in cruce breuiſsimè dictum à Domiuo, Deus meus, vt quid dereliquiſti me. Et ego ad te Domine clamaui, vt, videlicet, calix paſſionis tranſiret à me, & mane oratio mea præueniet te, id eſt, ſatis tempeſtiuè, in ipſo exortu paſſionis oratio mea præueniet te: nam etiam ſi oratio Chriſti in horto fuſa, nocturno tempore fuerit fuſa, tamen dicitur mane fuſa, quia tunc oriri incipiebat ipſa paſsio, & erat illud tempus quaſi aurora paſsionis. Vt quid repellis orationem meam, id eſt, quare non exaudis? quare non facis, vt calix iſte tranſeat à me? Auertis faciem tuam à me? id eſt, quare auertis faciem tuam à me, quaſi alienus? quare derelinquis me? Hæc autem dicuntur, vt intelligatur magnitudo paſsionis, quam natura humana naturaliter horrebat: alioquin enim abſolutè Dominus ipſe, paſſionem, vt remedium ad tollenda peccata generis humani, omnino volebat, & eligebat, & Pater eum ſemper exaudiuit in eo, quod abſolutè petijt. In hebraico, & græco textu habetur, Vt quid Domine repellis animam meam? pro eo quod nos habemus, Vt quid Domine repellis orationem meam? ſed tamen etiam veteres Patres, Hieronymus, & Auguſtinus legunt, orationem meam. Proinde latina vulgata lectio non eſt noua; & vna lectio aliam declarat. Senſus enim eſt, Vt quid Domine repellis orantem animam meam.

Pauper ſum ego, & in laboribus à iuuentute mea: exalta- XVI.
tus autem humiliatus ſum, & conturbatus.

Ne putarent homines Chriſti paſsionem trium horarũ, aut vnius diei tantùm fuiſſe: reuelat hic nobis Spiritus ſanctus, Chriſtum in diebus carnis ſuæ nunquam ſine paſsione vixiſſe. Nam præter calicem mortis amariſsimæ, quem ſemper ante oculos mentis habuit, in omni ætate ſua in laboribus & ærumnis fuit. Pauper, inquit, ſum ego, & in laboribus à iuuentute mea, id eſt, cùm in forma Dei eſſem beatus, & diues, propter vos homines egenus factus ſum, & in laboribus à iuuentute mea, ſiue à pueritia mea, quod ſignificat vox hebraica. Poterat etiam verè dicere, ab infantia mea, vel à natiuitate mea; quod præſepe, & ſpelunca Bethlehemitica, & in Aegyptum fuga, exiliumq. teſtantur. Exaltatus autem in cruce, tanquam in ſolio Regni, habens ſuper caput titulum ſcriptum, Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum, humiliatus ſum vſque ad mortem, & conturbatus ob cæcitatem, & ruinam populi mei. Vel, exaltatus autem à populis clamantibus, & dicentibus, Benedictus, qui venit Rex in nomine Domini, vt habetur Luc. 19. vel, Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Iſraël, vt dicitur Ioan. 12. humiliatus ea de cauſa vſque ad flagella, & mortem crucis, & conturbatus ſum videns cæcitatem populi mei. In hebræo, pro, exaltatus autem humiliatus ſum; habetur ex verſione ſancti Hieronymi, Portaui furorem tuum. Sed Septuaginta Interpretes aliter acceperunt verbum ambiguum naſathi, nam & portare, & exaltare, vel exaltari ſignificat. Itaque S. Hieronymus vnam ſignificationem, aliam Septuaginta Interpretes ſequuti ſunt. Vocem autem, emecha, furorem tuum, Septuaginta legiſſe videntur à verbo, macac, quod humiliari, & depauperari ſignificat.

נָשָׂאתִי
אֵמֶיךָ
מָכָה אֵמְךָ

In me tranſierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt XVII.
me.

Reddit cauſam, cur exaltatus humiliatus ſit; quia videlicet, ira Dei in peccata multa, & multiplicia totius generis humani, in ipſum Chriſtum tranſierunt: nam propter ſcelus populi ſui percuſsit eum Deus. Et ipſe (vt ſanctus Petrus ait) peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. In me, inquit, tranſierunt iræ tuæ, quæ ſuper iniquos caſuræ erant: & terrores tui, quibus iniqui percellendi erant, conturbauerunt me; inde eſt enim, quòd in horto cœpit pauere, & tædere, & mœſtus eſſe, quia terrores Dei conturbabant eum, vt qui peccata totius Mundi expiaturus, diuinæ iuſtitiæ ſatisfacturus erat.

Circundederunt me ſicut aqua tota die, circundederunt me XVIII.
ſimul.

Declarat iram illam, & terrores Dei fuiſſe inſtar maris deglutientis, & abſorbentis hominem, quod ſupra breuiter dixerat, Repleta eſt malis anima mea. Circumdederunt me terrores tui, ſicut aqua tota die, id eſt, vndique & ſemper me opprimebant, & abſorbebant. Idem repetit, dicens, Circundederunt me ſimul. vbi in hebræo eſt aliud verbum, ſed idem ſignificans.

XIX. Elongaſti à me amicum, & proximum, & notos meos à miſeria.

Hoc denique ad cumulum malorum accedebat, quòd ſolus calicem illum amarum bibere opus illi erat, nullo participe, & ſocio tantæ calamitatis. Elongaſti, inquit, tempore paſsionis, à me amicum, & proximum, Iudam videlicet, qui longiſsimè ab illo receſsit factus proditor, & hoſtis ex amico, & proximo. Et omnes notos, Apoſtolos videlicet, elongaſti à miſeria mea: nam relicto eo omnes fugerunt. Et quamuis poſtea mulieres, & Ioannes acceſſerint: illi non dolorem minuebant, ſed augebant. Verè enim apud Iſaiam loquitur Dominus, Torcular calcaui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum, circunſpexi, & non erat auxiliator, quæſiui & non fuit, qui adiuuaret. Iſai. 63. In hebræo pro, à miſeria, habetur, à tenebris: ſed idem eſt ſenſus: tenebræ ſiquidem miſeriam ſignificant, vt lux proſperitatem. S. Auguſtinus à verſu quintodecimo vſque in finem exponit omnia de corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, non de ipſo Chriſto in ſe.

PSALMVS OCTOGESIMVS OCTAVVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

Intellectus Ethan Ezraitæ.

DE Ethan Ezraita mentio fit lib. 3. Regum cap. 4. vbi is ponitur inter viros ſapientes. Eſt etiam Ethan vnus ex Principibus Cantorum lib. 1. Paralip. cap. 6. Vtrum autem iſti ſint vnus, & idem, an diuerſi; & ſi diuerſi, quis eorum in hoc titulo ponatur, incertum eſt. Græci legunt, Ethan Iſraëlitæ; ſed videtur id vitio librariorum irrepſiſſe: codices enim hebraici, & latini habent, Ethan Ezraitæ. Argumentum Pſalmi continet deſiderium populi Dei in captiuitate poſiti, vt cito Chriſtus tanto ante promiſſus adueniat. Itaque primo loco ab initio Pſalmi vſque ad verſiculum triceſimumſeptimum explicatur promiſsio facta Dauidi de perpetuitate Regni ipſius. Deinde à verſiculo triceſimoſeptimo vſque ad verſiculum quadrageſimumquintum, oſtenditur, eam promiſsionem non fuiſſe adimpletam in filijs carnalibus, & Regno temporali Dauidis. Denique à verſiculo quadrageſimoquinto vſque ad finem, ponitur deſiderium, & oratio, vt promiſsio adimpleatur in Chriſto, vero, & ſempiterno Rege, de quo intelligenda erat; non autem de terreno Regno. Nam vt S. Auguſtinus fusè docet in lib. 17. de ciuit. Dei cap. 9. 10. 11. 12. & 13. ea præcipuè de cauſa voluit Deus, Regnum terrenum Dauidis finiri in Iechonia, & Sedechia, vt promiſsio de Chriſto Ieſu Domino noſtro intelligeretur: atque hoc admonet vox, intellectus, in titulo poſita.

EX-

EXPLICATIO PSALMI LXXXVIII.

Misericordias Domini in æternum cantabo. I.

Hæc est propositio, & argumentum totius Psalmi. Dicit enim Propheta, se in hoc Psalmo cantaturum misericordias Domini stabiles, & firmas, id est, beneficia misericorditer promissa, quæ nunquam deficient. quæ apud Isaiam dicuntur cap. 55. Misericordiæ Dauid fideles. Illud ergo, in æternum, non coniungitur cum verbo, cantabo, sed cum nomine, misericordias. Non enim Dauid in æternum cantare poterat, qui paulò post moriturus erat: sed cantaturum se dicit misericordias Domini in æternum permansuras, id est, beneficia firma, & stabilia in æternum. Parum autem refert, quòd in græco codice legatur, Misericordias tuas Domine: in hebræo autem, & latino, Misericordias Domini: nam idem est sensus, & priorem lectionem habet sanctus Augustinus, posteriorem sanctus Hieronymus.

In generatione, & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo. II.

Hic secundus versiculus est repetitio, & explicatio primi: idem enim est, in æternum, quod, in generationem, & generationem: idem quoque est, cantabo, quod, annunciabo in ore meo: idem denique est, misericordias fideles, quod, veritatem tuam. Itaque in primo versiculo dicit, se cantaturum misericordias Domini, quæ in æternum erunt: in secundo dicit, se cantaturum veritatem Domini, id est, fidelitatem in seruandis promissis, quæ in generationem, & generationem permanebit. Quod autem hoc loco illud, In generationem, & generationem, debeat coniungi cum nomine, veritatem tuam, non cum verbo, annunciabo; perspicuum est ex illa additione, in ore meo: ne fortè enim existimaremus, voluisse Dauidem dicere, se cantaturum, & annunciaturum in æternum per ora fidelium, qui perpetuò Psalmos eius cantabunt, addidit, in ore meo, id est, ego ipse ore meo cantabo, & annunciabo misericordiam, & veritatem Dei sempiternam. Sed hunc esse sensum horum versiculorum, manifestius intelligetur ex versiculo sequenti.

Quoniam dixisti, In æternum misericordia ædificabitur in cælis; præparabitur veritas tua in eis. III.

Probat, æternam esse misericordiam, & veritatem Dei, id est, in æternum duraturas; quoniam Deus ipse hoc dixit, qui mentiri non potest. Ego, inquit, cantabo misericordiam, & veritatem tuam, quæ in æternum erit, quoniam tu dixisti, & mihi Prophetæ tuo reuelasti, In æternum misericordia ædificabitur in cælis, id est, beneficia misericorditer Dauidi promissa in æternum ædificium in cælis consurgent, id est, firma, & stabilia erunt, vt ædificium immobile, quod nulla temporum duratione destrui potest. In cælis autem hoc misericordiæ ædificium erit, vbi sunt omnia æterna. Non enim euentus pendebit à

voluntate hominum mortalium, neque consilijs, & decretis mutabilibus nitetur; sed in cælis fundamentum suum habebit. Præparabitur veritas tua in eis, id est, in ijsdem cælis fidelitas tua, qua promissa adimples, præparabitur. Vox כון hebraica ducitur à verbo, cun, quod significat, parare, firmare, dirigere, ordinare. Itaque sensus est, Fidelitas tua non poterit impediri ab vlla inferiore causa, quoniam in cælis firmabitur, & stabilietur: & similis erit ipsis cælis, qui permanent in seculum seculi. In hoc versiculo est aliqua varietas lectionis: nam in hebræo legitur in prima persona, Quia dixi: in græco, & latino in secunda, Quoniam dixisti: sed in hebræo vnius solius literulæ, quæ scribitur sic, י, differentia est inter primam, & secundam personam. Itaque facilè fuit literulam illam addere, vel demere librarijs. Sensus est idem: nam si legatur, dixi, sensus erit, te inspirante dixi: si legatur, dixisti, sensus erit, per os meum dixisti, vel mihi dixisti. Illud, in cælis, in græco coniungitur cum verbo, præparabitur, & omittitur illud, in eis, hoc modo, In cælis præparabitur veritas tua: sed quoniam in hebræo habetur, in eis, distinctio, & lectio communis vulgatæ editionis retinenda est, quæ coniungit, in cælis, cum verbo ædificabitur: & non omittit, in eis. Hebræus codex non concordat neque cum græco, neque cum latino: sic enim Sanctus Hieronymus ex hebræo reddit, Cælos fundabis, & veritas tua in eis. Et quidem hanc lectionem voces hebraicæ patiuntur: sed sententia non videtur aptè cohærere cum præcedentibus, neque facilè intelligi posse. Quid enim est, Misericordia præparabitur: cælos fundabis; nonne cæli ab initio fundati sunt? cur debent iterum fundari? & quemadmodum de misericordia dicitur, ædificabitur; nonne aptum erat, vt de veritate diceretur, præparabitur, vel, firmabitur, aut, fundabitur? Et vox hebraica, tachin, facilè תָּכִין potest per mutationem punctorum, & iod in vau, verti in, tichon, quod est, תִּכּוֹן præparabitur, vel firmabitur. & sic legisse credibile est Septuaginta Interpretes. De voce, in cælis, non est facienda difficultas, quoniam etiam si in hebræo desit præpositio, in, & ideò sanctus Hieronymus verterit, cælos: tamen sæpe Hebræi præpositionem omittunt, eamq. subintelligunt: & Septuaginta Interpretes eam addere solent, vt hoc loco fecerunt.

IV. Disposui testamentum electis meis: iuraui Dauid sancto meo, vsque in æternum præparabo semen tuum.

V. Et ædificabo in generationem, & generationem sedem tuam.

Explicat nunc misericordiam fidelem, quam initio cantaturum se dixit. Est autem hæc misericordia, promissio quædam pacto, & iuramento firmata de posteritate Dauidis, & Regia dignitate sempiterna. quæ promissio habetur 2. Regum 7. vbi Dauid cupiuit ædificare domum Domino, id est, templum, vbi requiesceret Arca Dei, & sacrificijs Deus coleretur. Deus autem hoc bonum Dauidis desiderium remunerauit per Nathan Prophetam, promissione domus eius ædificandæ, id est, propagandæ posteritatis, & Regni in domo eius stabiliendi vsque in sempiternum. Hoc igitur significat, cùm ait, **Disposui testamentum electis meis, id est, percussi fœdus cum populo meo**

electo: Iuraui Dauid seruo meo, id est, promisi cum iuramento Dauidi Principi populi mei electi, Vsque in æternum præparabo semen tuum, id est, hoc erit pactum iuratum, vt stabiliam sobolem eius vsque in æternum, vt nunquam desit filius aliquis Dauidis. Aedificabo in generationem, & generationem sedem tuam, id est, & multiplicabo tempora Regni tui in æternum. Quemadmodum enim ædificare domum, hebraica phrasi, est multiplicare sobolem: sic etiam ædificare sedem Regni, est multiplicare tempora Regni, siue efficere, vt Regnum diuturnum, vel potius æternum sit. Hæc omnia sine dubitatione in Christum solùm conueniunt, qui futurus erat de semine Dauid, & regnaturus in æternum. Declarauit hoc Isaias cap. 9. vbi ait, Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: Super solium Dauid, & super Regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia, à modo, & vsque in sempiternum. Id etiam declarauit Angelus Gabriel Luc. 1. Dabit ei Dominus Deus sedem Dauidis patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis. Neque possunt hæc intelligi de Regno temporali, quod iam dudum euersum est, sed de Regno spirituali, & sempiterno, in quo Iudæi valde hallucinantur, & errant expectantes Messiam, qui Hierosolymis temporaliter regnet. In hebræo legitur in singulari, electo meo, sed Septuaginta verterunt in numero multitudinis, electis meis: nam populus electus per vtrunque numerum significari potest. In eodem hebraico codice legitur ad verbum, Pepigi pactum, pro quo nos habemus, Disposui testamentum. Sed Septuaginta plerunque pactum, testamentum vocant. Vulgatus quoque Interpres lib. 1. Machab. cap. 1. scribit, Disponamus testamentum in gentibus: quod nihil aliud est, nisi pactum faciamus cum gentibus.

Confitebuntur cæli mirabilia tua Domine, etenim veritatem in Ecclesia Sanctorum. VI.

Exposita summa promissionis Dei, antequam fusius illam explicet, excurrit in laudes eiusdem Dei, vt offerat sacrificium gratiarum actionis: ac primum sanctus Dauid videns se non esse idoneum ad agendas gratias pro tanto beneficio, dicit, Angelos in cælo Deum laudaturos, gratiasq. acturos. Confitebuntur, inquit, cæli mirabilia tua, id est, ego par non sum tantæ laudi, quanta pro hac re tibi debetur, sed confitebuntur, id est, laudabunt cæli, id est, Angeli habitantes in cælis, mirabilia tua, id est, admirabilem misericordiam tuam; etenim veritatem tuam in Ecclesia sanctorum, id est, confitebuntur etiam laudes veracitatis, & fidelitatis tuæ in cætu sanctorum Angelorum, qui tibi innumerabiles semper assistunt. Illi enim melius nouerunt magnitudinem misericordiæ, quæ in æternum ædificatur in cælis, quàm nos, qui in terra iacemus. Illud, etenim, non est particula rationalis hoc loco, sed coniunctiua, idem valens, quod, &, vel, etiam: nam in hebræo est, af, quod significat, etiam. אַף

Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino: similis erit Deo in filijs Dei? VII.

Probat Angelos non recuſaturos officium laudandi Deum, quoniam ſunt ipſo Deo longè inferiores. Quoniam, inquit, quis in nubibus æquabitur Domino? id eſt, Quis eorum, qui ſuper nubes cæli degunt, æquabitur Domino? quaſi dicat, nullus cælitum conditori cæli æqualis eſt, omnes ſubiecti, omnes ſerui: ac deinde idipſum repetit, dicens, Similis erit Deo in filijs Dei? id eſt, quis ex filijs Dei, quales ſunt Angeli ſancti, qui cùm ſint filij Dei, conſequenter etiam Dij ſunt, ſimilis erit ſimilitudine æqualitatis, ipſi vni vero Deo, qui Deus eſt per naturam, non per gratiam; per eſſentiam, non per participationem. Illud, in nubibus, idem eſt, ac ſi dictum fuiſſet, in cælo. Vox enim hebraica vtrunque ſignificat; & tum Septuaginta, tum ſanctus Hieronymus eandem vocem
שַׁחַק hebraicam, ſciachac, hic verterunt, nubes, & paulò infra verterunt, cælum, vbi dicitur, Et teſtis in cælo fidelis. Itaque non ſignificatur hoc loco, quod Angeli propriæ ſint in nubibus, ſed quod ſint in cælo. Nubes enim pro cælo ponuntur. Sanctus Auguſtinus exiſtimauit, ſenſum eſſe, nullam ex nubibus æquari poſſe Deo; & quia videbatur nimis humilis eſſe comparatio nubium ad Deum; per nubes ſignificari voluit prædicatores, per Dominum verò, Deum incarnatum, id eſt, Chriſtum: ſed prior expoſitio eſt magis literalis.

VIII. Deus qui glorificatur in conſilio ſanctorum, magnus, & terribilis ſuper omnes, qui in circuitu eius ſunt.

Oſtendit, verè nullum Angelorum ſanctorum conferri poſſe cum Deo; quoniam Deus eſt, qui glorificatur in conſilio Sanctorum, id eſt, qui in cætu ſupernarum poteſtatum glorioſus agnoſcitur; Magnusq. eſt potentia, & ſapientia, & ideò reuerendus, & metuendus ſuper omnes Angelos, qui in circuitu eius ſunt, vt milites in circuitu Regis, & ſerui in circuitu Domini ſui. Verbum, glorificatur, in hebræo propriè ſignificat, robuſtus eſt, præualet, eminet. ſanctus Hieronymus vertit, inclytus eſt. Illud, in conſilio, accipitur pro loco con-
סוד ſilij ſecreti: nam in hebræo eſt, ſod, quod ſecretum ſignificat. Sunt autem Angeli, quaſi ſeeretum conſilium Dei, non quòd Deo conſilium dent, (Quis enim eius conſiliarius fuit? inquit Iſaias cap. 40. & Apoſtolus Rom. 11.) ſed quòd Deus ſecreta conſilia ſua eis reuelet, & per eos exequatur: atque in hoc conſilio ſanctorum Deus mirificè glorificatur, admirantibus ſupernis illis Senatoribus conſilia, & iudicia infinitæ ſapientiæ Dei. Illud, In circuitu eius ſunt, non repugnat immenſitati Dei, quæ omnia ambit, & replet: nam quamuis Deus ſit vbique, tamen non extenditur per loca, ſed eſt vbique totus, & ideò poſſunt Angeli eſſe in circuitu Dei, quatenus omnes illum intuentur, & totum vident, quamuis & ipſe ſit in circuitu Angelorum, eosq. vndique circumſpiciat, & conſeruet. Similis ſententia eſt Apoc. 11. Et omnes Angeli erant in circuitu throni.

IX. Domine Deus virtutum quis ſimilis tibi? potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

Quod Propheta dixit in laudibus Dei per modum narrantis: nunc idem dicit ipſum

ipſum Deũ alloquendo, & copioſius laudes eius percurrendo. Domine, inquit, Deus virtutum quis ſimilis tibi? id eſt, tu Domine es Deus exercituum, multorum videlicet millium Angelorum, ſed in his omnibus ita emines, vt nullus ſit perfectè tibi ſimilis. Potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo, id eſt, ideo nullus eſt perfectè ſimilis tibi, quia tu ſolus es potens, non potens facere hoc, aut aliud, ſed abſolutè potens, quia omnia potes, & nihil poteſtati tuæ reſiſtit: nec ſolum potes omnia facere, ſed etiam re ipſa facis quod promittis te facturum; fidelis enim es in omnibus verbis tuis. Dicitur autem veritas, id eſt, veracitas, & fidelitas eſſe in circuitu Dei, quoniam eſt veluti cingulum Dei: dicitur enim Iſaiæ 11. Et erit iuſtitia cingulum lumborum eius, & fides cintorium renum eius; vt enim cingulum adſtringit veſtes vt corpori firmiter adhæreant: ſic veracitas adſtringit verba promiſſionum, vt non mutentur ſed impleãtur. & quemadmodum cingulum facit hominem expeditum ad ambulandum, vnde dicitur Tobiæ 5. Angelum Raphaelem apparuiſſe, vt iuuenem præcinctũ, & paratum ad ambulandum; ſic veracitas facit, vt omnibus remotis impedimentis homo expedite progrediatur ad implenda promiſſa.

Tu dominaris poteſtati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. X.

Dixit Deum eſſe potentem, & fidelem: nunc probat Deum eſſe potentem ex eo quòd dominatur mari, & motus eius mitigat. Mare ſiquidem horrendum in modum aliquando turbatur, & fremit; & quia latiſſimum, & profundiſſimum eſt, & fluctus ſuos vſque ad cælum extollere videtur, ideo creatoris omnipotentia in eo ſedando, & compeſcendo cernitur. De qua re ſic loquitur Dominus, Iob. 38. Circumdedi illud terminis meis, & poſui vectem, & oſtia, & dixi vſque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. & Hierem. 5. Me ergo non timebitis, & à facie mea non dolebitis, qui poſui arenam terminum mari præceptum ſempiternum, quod non præteribit; & intumeſcent fluctus eius, & non tranſibunt illud. ſed maximè Deus oſtendit potentiam ſuam ſuper mare, quando ſiccauit mare rubrum, & motum eius ita mitigauit, vt ſtaret quaſi murus hinc atque inde, dum tranſiret populus hebræus per medium ſicci maris, vt dicitur Exod. 14. Illud, poteſtati maris, ſignificat elationem, & quaſi ſuperbiam maris; vt ſenſus ſit, Tu dominaris ſuperbiæ maris, elationes eius comprimendo. Quod explicatur in verbis ſequentibus, & motum fluctuum eius tu mitigas.

Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum: in brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos. XI.

Hæc ad literam videntur intelligenda de Pharaone, & exercitu eius: & rectè coniunguntur cum ſuperioribus verbis. Eodem enim tempore Deus mitigauit mare, vſque ad ſiccationem, & interfecit ſuperbum Pharaonem, quaſi vulneratum, & debilem, & diſperſit exercitum eius. Quod clarius legitur apud Iſaiam cap. 51. Nunquid non tu percuſſiſti ſuperbum, vulneraſti draconem? nunquid

quid non tu ſiccaſti mare, aquam abyſſi vehementis, vt tranſirent liberati? Ergo, inquit, tu humiliaſti ſuperbum, deijciens illum in profundum maris, humiliaſti autem nullo negocio, quemadmodum proſternitur facillimè is qui grauiter vulneratus eſt, In brachio virtutis tuæ, id eſt, brachio tuo potentiſſimo diſperſiſti per mare rubrum inimicos tuos, exercitum videlicet Pharaonis. Poſſunt etiam hæc omnia referri ad Diabolum, qui per Pharaonem in ſcripturis ſignificatur, & ad Angelos eius. Deus enim initio Mundi dominatus eſt poteſtati maris, & mitigauit motum fluctuum eius, quando ſedauit ſeditionem, & tumultum malorum Angelorum, quaſi maris turbati, & æſtuantis, cuius fluctus, id eſt, ſuperbia vſque ad ſolium Dei eleuabatur; humiliauit ſuperbum Diabolum, quaſi hominem præ vulneribus debilem, & imbecillum, & diſperſit omnes inimicos ſuos, qui Diaboli ſuperbiam imitati fuerant.

XII. Tui ſunt cæli, & tua eſt terra, orbem terrarum, & plenitudinem eius tu fundaſti: Aquilonem, & mare tu creaſti.

Docet, non eſſe mirum, ſi Deus tam facilè compeſcuit mare, & humiliauit ſuperbum, quia Dominus eſt vniuerſorum, & ideo Dominus, quia omnia fecit. Tui ſunt cæli, & omnes habitantes in eo: tua eſt terra, id eſt, Mundus inferior, & quidquid in eo eſt; ſolet enim ſcriptura per cælum, & terram mundum vniuerſum ſignificare. vt Gen. 1. In principio creauit Deus cælum, & terram. Et Matth. 11. Confiteor tibi Pater, Domine cæli, & terræ. Orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundaſti, id eſt, ideo tui abſoluti iuris eſt orbis terræ cum omnibus rebus, quibus plenus eſt, quia tu eum fundaſti, id eſt, à fundamentis feciſti, nullo præſuppoſito fundamento ab alio Architecto conſtituto. Aquilonem, & mare tu creaſti, id eſt, tu fundaſti orbem terræ, cum omnibus ſuis partibus, ſeptentrionali, auſtrali, orientali, & occidentali. Per Aquilonem intelligitur pars orbis ſeptentrionalis omnium conſenſu, ſic dicta à vento, qui ab illa parte flare ſentitur. Per mare aliqui intelligunt occidentem, ſed refelluntur ab ipſo Propheta in Pſal. 116. A ſolis ortu, & occaſu, ab Aquilone & mari. Igitur per mare intelligitur pars orbis auſtralis, quoniam mare oceanum maxima ex parte
יָם iacet ad Auſtrum. In hebræo non eſt, iam, quod ſignificat mare, ſed, iamin, quod
יָמִין ſignificat dextrum; ideo vel dicendum eſt Septuaginta Interpretes legiſſe, iam-
יַמִּים mim, quod eſt maria, vt etiam legit S. Auguſtinus: vel reddidiſſe ſenſum non verba. Mare enim, ſiue Auſtrum, dextra pars mundi cenſetur, Aquilo ſiniſtra, Oriens anterior, Occidens poſterior. Sed cur Propheta tam accuratè meminit creationis orbis terræ, & partium eius, & de creatione cæli nihil dicit? Opinor, quia de hominibus habitatoribus terræ magis ſollicitus erat, vt eis perſuaderet, Deum eſſe verum eorum dominum, quàm de Angelis habitatoribus cæli, quibus ea perſuaſio neceſſaria non erat: quamquam etiam ab vna parte de toto iudicium fieri poterat.

XIII. Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt: tuum brachium cum potentia.

Dixerat, Deum creauiſſe Aquilonem, & mare, id eſt, Auſtrum: nunc addit orientem, & occidentem. Sed more poëtico deſcribit orientem, & occidentem

per

per montes Thabor, & Hermon, quorum vnus est terræ promissionis ad orientem, alius ad occidentem: sicut etiam poëtico more describit creationem per effectum exultationis, ac si diceret, oriens, & occidens à te creati exultabunt, & gestient, & in laudes tuas suo modo prorumpent, ob tam insigne beneficium creationis. His dictis concludit, tuum brachium cum potentia, id est, ex creatione cæli, & terræ, vt etiam ex eo quod dominaris potentiæ maris, & humiliasti superbum, & dispersisti inimicos tuos, colligimus, tuum brachium esse fortissimum, coniunctum videlicet non cum debilitate, vel infirmitate, sed cum absoluta omnimodaq. potentia.

Firmetur manus tua & exaltetur dextera tua; iustitia, & XIV.
iudicium præparatio sedis tuæ.

Duo quædam prædicauerat de Deo sanctus Propheta in octauo versiculo, potentiam, & veritatem; ac de potentia multa dixit in quinque versiculis nono, decimo, vndecimo, duodecimo, & tertiodecimo: nunc incipit explicare, & laudare veritatem, quæ iudicium etiam, & iustitia dicitur, & cum misericordia semper coniuncta esse solet. Ait igitur, firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua: iustitia, & iudicium præparatio sedis tuæ, id est, opto quidem, & gaudeo quòd manus tua firmetur, id est, roboretur, siue potens, & robustissima sit: & eadem dextera tua exaltetur, id est, laudetur, & magnificetur ab omnibus, vt æquum est; sed simul iustitia, & iudicium, sit præparatio sedis tuæ, id est, misericordia, & iustitia præparent, ornent, & stabiliant thronum tuum. Existimamus hoc loco per iustitiam, intelligi bonitatem, & misericordiam, quo modo accipitur nomen iustitiæ, Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum &c. & Matth. 6. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Vbi per iustitiam significatur eleemosyna. & ibidem, Primũ quærite Regnum Dei, & iustitiam eius. Nam hoc idem repetitur alijs verbis in sequenti versiculo, Misericordia, & veritas præcedent faciem tuam. Est autem hoc loco metaphora desumpta à corporali solio Regum: quemadmodum enim antequam Rex procedat ad solium iura daturus, præcedunt famuli, qui solium præparant, stabiliunt, & ornant; sic ad iudicium Dei præsupponuntur misericordia, & iustitia, quæ faciunt vt iudicia Dei iustissima sint, nec possint vllo modo esse iniqua. Deus enim primo exhibet misericordiam magnam hominibus omnibus, docendo per leges, iuuando per gratiam, incitando ad bonum per præmiorum promissionem, absterrendo à malis per comminationem pœnarum; & postea exhibet iustitiam remunerando bonos, & puniendo malos: nisi enim misericordia præcederet iustitiam, omnes periremus. Hinc etiam admonentur Reges, & Principes terreni, thronos eorum multo melius ornari, & stabiliri misericordia, & iustitia, quàm auro, & gemmis: nec minus debere bonos Principes dare operam, vt peccata non fiant, quàm vt puniantur, cùm facta sunt; non enim desunt aliquando si non Principes ipsi, at certè aliqui ipsorum Ministri, qui lætentur multiplicatione delictorum, vt habeant occasionem lucri in exercenda iustitia: quique molestè ferant, cùm à viris pijs excogitantur remedia ad impedienda, vel minuenda delicta, quasi hoc redundet in detrimentum causidicorum, & iudicum: sed vbi misericordia, & iustitia præparant thronum, cupiditas, & iniquitas locum non habent.

Mise-

XV. Misericordia, & veritas præcedent faciem tuam: beatus populus, qui scit iubilationem.

Prior pars huius versiculi apud hebræos, coniungitur cum superiori versiculo; nihil enim est aliud, nisi repetitio illorum verborum, iustitia, & iudicium præparatio sedis tuæ. Itaque sensus est, misericordia, & veritas, id est, iustitia, præcedent faciem tuam, vt præparent sedem tuam, cùm ad iudicium venturus eris, id est, certi sumus, te non iudicaturum, nisi iustissimè, & præmissa misericordia, vt minus inuenias quod punias, & fideliter reddas vnicuique secundum opera eius. His explicatis de potentia, & veritate Dei cum misericordia coniuncta: applicat hæc ad populum Israëliticum, & in particulari ad ipsum Dauidem; ostendens in populo Dei, & in persona Dauidis maximè locum habere potentiam, misericordiam, & iustitiam Dei. Beatus, inquit, populus, qui scit iubilationem, id est, verè præ omnibus populis felix est populus Israëliticus, qui scit per notitiam, & experientiam has laudes Dei, & scit iubilare, id est, magno affectu laudare Deum. Hinc intelligimus non esse beatum, qui voce tantùm Deum laudat, nisi etiam verè intelligat, & cogitet Deum esse laude dignissimum, imò digniorem quàm verbis exprimi possit, & ideo ad iubilum cordis recurrendum esse, dum vtcunque voce, & cantu eum laudamus.

XVI. Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur.

Explicat quare beatus sit populus, qui scit iubilare: quoniam, inquit, homines eius populi, non ambulabunt in tenebris, sicut gentes, quæ ignorant Deũ, sed conuersi ad Deum in lumine vultus eius ambulabunt viam huius vitæ: significat autem lumen vultus Dei tum illuminationem intellectus per notitiam legis, & voluntatis Dei, tum etiam fauorem gratiæ, qua inflammatur affectus; lux enim illuminat, & calefacit. Ex hac autem ambulatione in lumine vultus Dei, sequitur lætitia bonæ conscientiæ, & gratiarum actio, & ideò in nomine Dei exultabunt tota die, id est, iugiter exultabunt Deum laudantes, & gratias agentes. Et quoniam qui ita ambulant, quotidie magis, ac magis proficiunt, & ascendunt ad maiorem Dei notitiam, & amicitiam, & inde donis maioribus cumulantur, ideo addit, & in iustitia tua exaltabuntur, id est, exaltabuntur ad maiorem vitæ perfectionem, & postea ad gloriam sempiternam, in iustitia Dei, qua seruat promissa, siue in iustitia, quam Deus nobis donat, cùm nos quotidie magis magisq. iustificat, id est, iustiores facit. Vbi admonemur, non in nostra scientia, aut viribus confidendum esse, siue cùm incipimus ambulare, siue cùm proficimus ambulantes: illud enim in lumine vultus tui, opponitur præsumptioni de proprio lumine: & illud, in nomiue tuo, opponitur vanæ gloriationi de proprio nomine; & illud in iustitia tua, opponitur superbiæ Pharisaicæ, qui ignorantes iustitiam Dei, propriam iustitiam statuere volunt, & ideo iustitiæ Dei non sunt subiecti.

XVII. Quoniam gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

Pergit

Pergit humiliare superbiam humanam, quæ valdè facile sibi tribuit, quæ Dei sunt, & inde meretur amittere, quæ acceperat. Dixi, inquit, in iustitia Dei exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorum tu es, id est, virtus, & robur eorum, vnde proficiunt, & ascendunt, à te est, non ab illis, & ideò in te, non in se gloriari debent: tu enim es qui das illis virtutem, & gloriosos eos facis. Id autem facis, non quia illi merentur, sed quia tibi placet: nam in beneplacito tuo, id est, in bona voluntate tua erga nos, à qua bona omnia procedunt, exaltabimus cornu nostrum, id est, robusti, & fortes erimus aduersus inimicos nostros.

Quia Domini est assumptio nostra, & sancti Israel Regis nostri. XVIII.

In hoc enim apparuit beneplacitum Dei, quòd ex omnibus populis terrarum, placuit illi assumere populum Israël in suum, ac proprium. Domini est assumptio nostra, id est, Dominus ex beneplacito suo, non ex meritis nostris nos assumpsit in populum peculiarem, ac Rex noster esse dignatus est; ideo enim subiungit, Et sancti Israël Regis nostri. vbi Israël est genitiui casus, vt apparet ex textu Hebraico. Dicitur autem Deus à Dauide, & ab Isaia, & alijs Prophetis, sanctus Israëlis, quoniam à populo Israël peculiariter sanctificari, id est, sanctus haberi, & dici, & nomen suum nulla blasphemia, aut maledictione, pollui volebat. In hebræo pro, assumptio nostra, habetur, protectio nostra; sed idem est sensus. Deus enim assumpsit populum Israël, vt eum protegeret, & defenderet.

Tunc locutus es in visione sanctis tuis, & dixisti, posui adiutorium in potente, & exaltaui electum de plebe mea. XIX.

Hic iam incipit descendere ad personam suam, tanquam caput populi à Deo peculiariter dilecti. Sed oritur hoc loco grauis quæstio, An hæc verba, & sequentia debeant exponi de Dauide, an de Christo, an partim de Dauide, partim de Christo. S. Augustinus exponit omnia de Christo: sed repugnat huic expositioni quod Apostolus Act. 13. exponit de ipso Dauide illa verba, Inueni Dauid filium Iesse, virum secundùm cor meum; quæ verba sumpta sunt, partim ex hoc loco, partim ex lib. 1. Reg. cap. 13. Præterea, quod dicit infra, Et ponam in seculum seculi semen eius; non videtur ad literam conuenire Christo, qui propriè non reliquit semen, id est, filios: sed optimè conueniunt Dauidi, cui Deus promisit. 2. Reg. 7. quòd post mortem eius poneret de semine ipsius in throno Regni, & Regnum per ipsum semen æternum esset. Alij exponunt omnia de Dauide in persona sua; sed repugnant huic expositioni illa verba, Ego primogenitum ponam eum, excelsum præ Regibus terræ, & alia multa, vt infra demonstrabimus. Euthymius exponit partem de Dauide, partim de Christo: sed huic expositioni repugnat continuatio verborum. omnia .n. verba ita contexta sunt, & continuata, vt ad eundem pertineant. Existimo igitur omnia exponenda esse ad literam de Dauide, sed implenda magna ex parte per Christum, ita vt dicatur Dauid primogenitus Dei, & excelsus præ Regibus terræ, non in se, sed in Christo filio suo. & hæc videtur esse Theodoreti sententia. Sed si hoc non placeat, adhærendum erit omnino sententiæ S. Augustini: quod enim omnia dicantur de Dauide in persona propria, Iudaicus error est. Tunc, inquit, quando assumpseras populum Israël in populum peculiarem, prouidisti etiam ei Re-

gem peculiariter tibi placitum : nam locutus es in visione, siue, reuelatione Sanctis tuis Prophetis, videlicet Samueli primum, & postea Nathan, vt intelligi potest ex lib. 1. Reg. 16. & lib. 2. cap. 7. Et dixisti, posui adiutorium in potente, id est, posui, siue, constitui auxilium populo meo in homine robusto, & forti corpore, & animo, qui facile poterit liberare populum ab omnibus hostibus eius. Et exaltaui electum de plebe mea, id est, constitui adiutorium populo meo in viro potente, quia exaltaui in Regem, & protectorem, ac defensorem populi hominem electum à me de omni plebe mea. S. Augustinus hæc etiam exponit de Christo, qui propriè potentissimus fuit, & electus, ac dilectus præ omnibus. In græco pro, sanctis tuis, habetur filijs tuis, sed S. Hieronymus in Epist. ad Suniam, & Fretellam, dicit omnes Interpretes vertisse, sanctis tuis, vt habetur in hebræo; excepto auctore sextæ editionis, quæ habet, Prophetis tuis, & auctore communis editionis, quæ habet, filijs tuis. Theodoretus tamen scribit, Simmachum vertisse, filijs tuis: sed in sensu nulla est diuersitas; ijdem enim & Prophetæ, & filij Dei, & sancti dici possunt.

XX. Inueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo vnxi eum.

Explicat quis sit ille vir potens, ac dicit, esse ipsum Dauidem, quem inuenit dignum, qui eligeretur, & vngeretur in Regem: & quidem de Dauide ad literam hæc exponi possunt, quem constat vnctum fuisse à Samuele. Sed etiam per Dauidem hoc loco S. Augustinus intelligit Christum, quem Ezechiel cap. 34. & 37. expresè Dauidem nominat; de cuius vnctione legimus Psal. 44. Vnxit te Deus Deus tuus. Quod autem dicitur, Deū inuenisse Dauidem, metaphoricum est: non enim Deus eget inquisitione, qui omnia quantumuis occulta, vno intuitu respicit: sed dicitur quærere, & inuenire, quia non eligit casu, neque accipit obuium quemque, sed facit sine labore inquirendi, quod facere solent homines, cùm post longam, & maturam inquisitionem inueniunt quod optimum est, id est, eligit eum, qui dignissimus, atque aptissimus est.

XXI. Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum.

XXII. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

XXIII. Et concidam à facie ipsius inimicos eius, & odientes eum in fugam conuertam.

Hæc quoque de Dauide vtcunque exponi possunt, qui Dei auxilio multas victorias de inimicis suis obtinuit: tamen longè verius exponuntur de Christo. Nam in Dauide profecit inimicus Diabolus, eumq. decepit, cùm ad crimen adulterij, atque homicidij eum perduxit: profecit quoque in eo inimicus Absalon, & circumuenit, cùm eum de Regno expulit, & ad fugam compulit. Sed manus, & brachium Domini, quod est ipsum Dei Verbum, potentia, & sapientia Patris, ita corroborauit humanitatem Christi hypostaticè sibi vnitam, vt nihil in eo homine proficere potuerit vllus inimicus: neque eum vllo modo decipere, aut circumuenire; sed contra potius, omnes qui eum oderant à facie

eius

eius cæsi, & victi in fugam conuersi sint. quamuis enim Christus flagellis cæsus, & cruci affixus fuerit ab inimicis: tamen hæc passus est, quia voluit, & hac ipsa passione Diabolum vicit, & captiuos illi eripuit, & de illo gloriosissimè triũphauit. Iudæos quoque inimicos Christi, videmus hodie dispersos per orbem terrarum, quasi exercitum fusum, & fugatum.

Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso, & in nomine meo exaltabitur cornu eius. XXIV.

Hæc quoque in Dauide vix adumbrata, in Christo perfectissimè impleta sunt: nam veritas, & misericordia Dei cum Christo semper perseuerauerunt. misericordia fuit assumptio humanitatis ad vnionem hypostaticam, quæ nunquam disrumpi potuit, ne per ipsam quidem mortem: veritas autem fuit, in eo quòd fideliter impleuit Deus, quod Angelus promisit, Luc. 1. Regnabit in domo Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis. Ex hoc autem quòd veritas, & misericordia semper cum eo perseuerauerunt, factum est, vt in nomine Dei exaltaretur cornu eius, id est, potentia eius eòusque, vt in nomine eius omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum. Dicitur autem exaltari potestas Christi in nomine Dei, quia gloria eius est tanquam vnigeniti à Patre, & ab omnibus adoratur, vt Filius æterni Patris, & ipse venit in nomine Patris sui, & Deus Pater exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Philipp. 2.

Et ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexteram eius. XXV.

Ab hoc loco conueniunt ferè omnes, Augustinus, Hieronymus, Theodoretus, & multi recentiorum, non posse exponi verba Psalmi, nisi de Christo, vel de Dauide per filium eius Christum, ita vt tribuatur Dauidi, quod in Christo eius filio impletum est; non enim Dauid habuit potestatem in mari, sed in terra tantum, eaq. satis angusta. Terra enim promissionis extendebatur vsque ad mare Palestinæ, & vsque ad flumen Euphratem, & non vltra. De hoc autem nostro Rege dicitur, ponam in mari manum eius, id est, dabo ei potestatem, etiam in ipso mari, & in omnibus fluminibus, ac per hoc in omni orbe terrarum: mare siquidem est in finibus terræ circumiens totam terram, flumina autem sunt in medio terræ. Itaque per mare, & flumina, intelliguntur omnia, fines, & meditullium. quod alijs verbis dictum est in Psalmo 71. Dominabitur à mari vsque ad mare, id est, ab vno extremo ad aliud. Possunt etiam per mare, & flumina intelligi omnes populi, gentiles, & Iudæi: nam aquæ multæ, populi multi Apoc. 17. & mare amarum, & vastissimum, significat gentilitatem, quæ maximam partem generis humani tunc comprehendebat: flumina aquæ dulcis, & modicæ, si comparentur ad mare, significant populum hebraicum, qui tunc erat populus Dei electus, & peculiaris.

Ipse inuocabit me Pater meus es tu, Deus meus, & susceptor salutis meæ. XXVI.

Adhuc apertius loquitur Propheta de Christo, non de se, nisi, vt diximus, hæc conueniant Dauidi ratione Christi, filij eius. Dauid enim in toto Psalterio nusquam

quam inuocat Deum sub nomine Patris : proinde non de ipso dicitur, Ipse inuocabit me, Pater meus es tu. Et fortasse particulari prouidentia Dei factum est, vt Dauid nunquam inuocaret Deum sub nomine Patris, vt fecit Isaias, & alij Prophetæ, vt hic locus non acciperetur de Dauide, nisi ratione Christi. Christus enim initium verborum suorum, quæ in Euangelio leguntur, inde sumpsit, Nesciebatis quia in his, quæ Patris mei sunt oportet me esse? Luc. 2. sic etiam vltima verba eius fuerunt in hac vita, Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Luc. 23. In toto autem progressu vitæ, frequentissimè Deum appellat, sub nomine Patris. Ipse, inquit, inuocabit me, Pater meus es tu, quo ad diuinitatem; Deus meus, quo ad humanitatem; susceptor salutis meæ, quo ad mor-
צור talitatem. In hebræo pro voce, susceptor, habetur, zur, quod petram, siue arcem, siue fortitudinem, & robur significat. Itaque sensus est, tu es susceptor salutis meæ, id est, tu suscepisti salutem meam custodiendam, vt propugnaculum, siue arx munitissima.

XXVII. **Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ Regibus terræ.**

Hic vero apertissimè de Christo Propheta loquitur: Christus enim, qui secundùm diuinitatem Vnigenitus est, secundùm humanitatem primogenitus est inter multos fratres. Dicitur autem primogenitus tribus rationibus. Primò, quia primus est in prædestinatione: in illo enim tanquam in capite nos prædestinauit Deus, vt dicitur ad Ephes. 1. Secundo, quia primus est in secunda generatione ad vitam immortalem, vnde dicitur primogenitus ex mortuis, Coloss. 1. & primogenitus mortuorum, Apoc. 1. Denique, quoniam ipse habuit iura primogenitorum, quem constituit Pater hæredem vniuersorum, Hebr. 1. Nec solùm posuit illum Pater primogenitum, sed etiam excelsum præ Regibus terræ, id est, Principem Regum terræ, & Regem Regum, vt exponit S. Ioann. in Apoc. 1. & 19.
עֶלְיוֹן Habetur in hebræo vox, helion, quod est vnum ex nominibus Dei, & significat excelsum, siue altissimum, nec facilè inuenietur tributum creaturis. hoc nomen habetur in Psal. 82. Tu solus altissimus in omni terra. & in Psal. 90. Qui habitat in adiutorio altissimi. Sunt igitur omnes Reges terræ subiecti Christo, vt Regi altissimo, quo nihil altius inuenitur. At certè hæc de Dauide, vel Salomone nullo modo dici possunt, nisi ratione Christi, qui ab illis descensurus erat. Non solùm enim non erant altissimi absolutè, sed erant inferiores multis Regibus terræ, ac præcipuè Regibus Assyriorum, qui eo tempore Monarchiam tenebant.

XXVIII. **In æternum seruabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi.**

Hic iam prædicit Propheta æternitatem Regni Christi, quemadmodum antea prædixerat excellentiam: quam æternitatem non habuit Dauid neque in se, neque in Salomone, neque in alijs filijs, vel nepotibus, qui temporaliter regnarunt in Hierusalem; defecit enim Regnum illud in Iechonia. In æternum, inquit, seruabo illi misericordiam meam, id est, misericordia, qua motus promisi Dauidi filium, per quem Regnum eius æternum esset: semper manebit: nam testamentum meum, id est, pactum, & promissio facta illi per Nathan, 2. Reg. 7.

fideliſſimè conſeruabitur. Sed ſi de Chriſto ſint exponenda hæc omnia verba, hic erit ſenſus, In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam, id eſt miſericordia, qua illum prædeſtinaui, & elegi ante ſecula, vt eſſet filius Dei in virtute, primogenitus, & excelſus præ Regibus terræ, ſemper manebit; non enim ſoluetur vnquam vnio hypoſtatica humanitatis cum verbo, ac per hoc ſemper erit ille homo Chriſtus, filius Dei, primogenitus, & excelſus præ Regibus terræ. Et teſtamentum meum fidele ipſi, id eſt, pactum meum cum ipſo de ſtabiliendo Regno eius in æternum, fideliter ſemper obſeruabitur. Expreſſit hanc promiſſionem Angelus Gabriel. Luc. 1. cùm ait, Regni eius non erit finis.

Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius, & thronum eius ſicut dies cæli. XXIX.

Explicat modum, quo vellet Deus conſeruare Dauidi miſericordiam ſuam in æternum: modus autem erit, quia dabit illi ſemen, id eſt, filium Chriſtum, qui manebit, & regnabit in ſeculum ſeculi, ac per hoc thronus eius, id eſt, Regnum Dauidis nunquam finem habebit, ſed tempora eius erunt ſicut dies cæli, id eſt, ſicut tempus, quo durabit cælum: quod quidem Deus ipſe ſtatuit in æternum, & in ſeculum ſeculi, vt dicitur in Pſal. 148. S. Auguſtinus per, ſemen, hoc loco, intelligit filios Chriſti regeneratos ex aqua, & Spiritu ſancto, qui poſt reſurrectionem manebunt in Regno Dei in ſeculum ſeculi. Sed magis conuenit literæ, vt per ſemen intelligatur ipſe Chriſtus: iuxta illud Pſal. 131. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. & in hoc Pſalmo paulo infra, Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit.

Si autem derelinquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint. XXX.

Si iuſtitias meas prophanauerint & mandata mea non cuſtodierint. XXXI.

Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. XXXII.

Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo, neque nocebo in veritate mea. XXXIII.

Neque prophanabo teſtamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita. XXXIV.

Reſpondet obiectioni, quæ fieri potuiſſet, ac dicit, quod ſi filij Dauidis iram Domini malis ſuis operibus prouocauerint; ipſos quidem peccantes puniendo corripiet, non tamen irritum faciet quod iureiurando promiſit. Si autem dereliquerint filij eius, id eſt, Dauidis poſteri, legem meam, ſiue iudicialem, ſiue cerimonialem, ſiue moralem. Et in iudicijs meis non ambulauerint, id eſt, ſi vel ſolam iudicialem legem ſequi noluerint: ſi iuſtitias meas prophanauerint, id eſt, ſi vel ſolam cerimonialem legem polluerint. & mandata mea non cuſtodierint, id eſt, ſi vel ſolam moralem legem non obſerua-

seruauerint; Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, id est, non relinquam eorum scelera impunita, sed castigabo paterno flagello. Misericordiam autem meam, non dispergam ab eo, id est, non propter peccata filiorum, remouebo à Patre beneficium, quod misericorditer promisi: neque nocebo in veritate mea, id est, neque offendam veritatem meam, quam vtique offenderem, eique nocerem, si irritum facerem quod promisi. Illud nocere in veritate, accipiendum est, pro, nocere veritati. In hebræo clarius habetur, neque mentiar contra veritatem meam. Neque prophanabo testamentum meum, id est, non polluam pactum meum, illud non obseruando: & quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita, id est, non irritabo promissa mea. Hic duo sunt obseruanda. Vnum est per filios Dauidis, intelligi posteros Dauidis secundùm carnem, si per Dauidem accipiatur persona ipsa Dauidis filij Iesse, vt nos ad literam accipimus: sin autem per Dauidem intelligatur Christus, vt ad literam intelligit S. Augustinus, & nos spiritualiter intelligi posse existimamus: tunc per filios Dauidis, accipiendus erit populus Christianus, qui per baptismum in Christo regeneratur. Alterum est, ex hoc loco non esse colligendum, filios Dauidis siue Iudæi, siue Christiani sint, non posse perire in æternum, si mali sint, quemadmodum hæretici aliqui docuerunt; non enim dicit per Psalmistam Deus, Misericordiam meam non dispergam ab eis, sed non dispergam ab eo. Itaque si mali filij flagello paterno correpti corrigi voluerint, hæreditatem non amittent, imò in gratiam instar filij prodigi amantissimè recipientur: sed si obstinatè in malo perseuerauerint, ipsi quidem ab hæreditate paterna excident; sed veritas Domini stabit, neque Regnum Christi peribit, quoniã potens est Deus de lapidibus suscitare filios Israel. quamquam qui præcogniti sunt, & prædestinati in Christo ante Mundi constitutionem, sine dubio ad finem vsque in fide, spe, & charitate perseuerabunt.

XXXV. Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit.

XXXVI. Et thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.

Reddit rationem, cur velit adimplere promissionem de stabiliendo Regno Dauidis, etiamsi filij eius non adimpleant præcepta ipsius. & ratio est, quia iurauit, id est, firmissimè, & sine retractatione promisit. Semel, inquit, iuraui in sancto meo, id est, irreuocabiliter, & immutabiliter iuraui per sanctitatem meam. Illud, semel, significat immutabilitatem, quia vnicum Dei iuramentum æquiualet innumerabilibus aliorum iuramentis. Illud, in sancto meo, potuisset verti, in sanctitate mea, sed idem est sensus, in sancto meo, id est, in sancto nomine meo, siue in sancto numine meo; quod Genes. 22. dicit, Per memetipsum iuraui. Si Dauid mentiar: existimant aliqui hæc esse verba iuramenti, quasi dicat, si Dauidi mentiar, hoc aut illud mihi contingat. Sed improbabile est, Deum iurare iuramento execratorio. Verius est, illud, si, æquiualere

uidere particulæ neganti, & sensum esse, si Dauid mentiar? id est, non mentiar Dauidi quomodo dicitur in Psal. 131. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum. Similis locutio est apud Isaiam cap. 22. Si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini, dicit Dominus exercituum. Verba iuramenti sunt quæ sequuntur, Semen eius in æternum manebit, Et thronus eius sicut sol &c. id est, Iuraui, & non mentiar Dauidi, quòd filius eius Christus in æternum viuet, & Regnum quoque eius sempiternum erit. Illustrat autem hanc iuratam promissionem tribus similitudinibus, Solis, Lunæ plenæ, & arcus cælestis. Thronus, inquit, eius in conspectu meo in æternum manebit, sicut Sol, sicut Luna perfecta, & sicut testis in cælo fidelis: quæ significant Regnum Christi, ac per hoc Ecclesiam eius, fore semper illustrem, & perspicuam; non obscuram, vel inuisibilem, vt hæretici somniant; nihil enim clarius, & pulchrius Sole interdiu; nihil item clarius, & pulchrius Luna plena nocturno tempore; denique nihil clarius, & pulchrius in nubibus arcu cælesti, qui testis est fidelis à Deo datus hominibus, nunquam amplius fore diluuium aquarum.
Per testem in cælo fidelem aliqui ipsam Lunam intelligunt: sed videtur probabilius, vt intelligatur Iris. siquidem hoc loco vox, in cælo, non est, sciamaim, שָׁמַיִם sed sciachak, quod nubes aut cælum aërium propriè significat, vt perspicuum שַׁחַק est ex illo Psal. 17. Tenebrosa aqua in nubibus aëris. & ex illo Deuteron. 33. Magnificentia eius discurrunt nubes. Porrò Regnum Christi in communi prosperitate lucet vt Sol in die vndique sereno: in communi persecutione fulget vt Luna plena in tenebris noctis. Vbi vero admixta est persecutioni prosperitas, similis est Iridi in nubibus. Illud, Luna perfecta, in hebræo est, iecon, יִכּוֹן stabilietur, siue præparabitur. Ex quo intelligimus vocem, perfecta, explicandam esse, ac si dictum esset, Luna stabilis, siue præparata: & siquidem agatur de stabilitate luminis, vt idem sit Luna perfecta, quod Luna plena, tunc id, quod sequitur, in æternum, non est coniungendum cum Luna, sed cum thronus tuus: vt sit sensus, thronus tuus erit in conspectu meo in æternum, sicut Sol, & sicut Luna plena: & hunc sensum supra persecuti sumus; sed si agatur de stabilitate substantiæ Lunæ, quæ incorruptibilis est: tunc, in æternum, iungi poterit cum, Luna perfecta, vt sensus sit, thronus tuus erit in conspectu meo sicut Sol, & sicut Luna, quæ perfecta est quo ad substantiam, & stabilis in æternum.

Tu verò repulisti, & despexisti, distulisti Christum tuum. XXXVII.

Hæc est altera pars Psalmi, in qua Propheta in persona populi captiui, orat pro adimpletione promissionis diuinæ; quamuis enim Deus firmiter, & cum iuramento promiserit, vult tamen rogari, vt faciat quod promisit: sic Isaac Gen. 25. Deprecatus est Dominum pro vxore sua eo quòd esset sterilis; & tamen Gen. 22. Promiserat Deus Abrahæ sobolem copiosam ex filio. Multiplicabo, inquit, semen tuum, sicut stellas cæli. & ibidem, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Orat autem Propheta Deum, illum quodammodo admonendo, quòd si tamdiu differat implere promissum, videbitur non velle seruare pactum, & iuramentum suum. Itaque sensus est huius versiculi, & se-

quentium, Tu Domine promisisti cum iuramento filium Dauidis perpetuò regnaturum: nunc autem videmus Regnum ablatum esse à filijs Dauid, & occupatum à Rege Assyriorum, ergo, vt confirmes verbum tuum, mitte filium illum Dauidis quem promisisti, & da illi Regnum sempiternum, vt iurasti. alioqui ridebunt nos inimici nostri, & in te redundabit opprobrium nostrum; Tu verò repulisti, & despexisti, id est, promisisti bona, nunc vero reddis mala, quia repulisti nos à protectione tua, & despexisti nos, quos magnificare videbaris. Distulisti Christum tuum, id est, elongasti à te Regem populi tui Iechoniam videlicet, & Sedechiam, qui captiui ducti sunt in Babylonem. S. Augustinus aliter exponit, videlicet, distulisti mittere ad nos Christum tuum, illum qui perpetuò regnaturus est. Vox hebraica, hithabartha him mesciche-ca, vertitur à Sancto Hieronymo, & hebræis, iratus es cum Christo tuo: cum qua sententia cohæret prior expositio; distulisti Christum tuum, id est, elongasti Regem à fauore tuo, & à Regno suo, quod est signum iræ, & indignationis in eum: tamen sententia Sancti Augustini, quæ est conformis græcæ, & latinæ lectioni, potest etiam concordari cum voce hebraica: nam eandem vocem in Psal. 77. Sanctus Hieronymus vertit, vt hoc loco verterunt Septuaginta Interpretes versic. 59. alias 62. vbi nos legimus, Audiuit Deus, & spreuit, Sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, Audiuit Deus, & distulit. Itaque videmus eandem vocem hebraicam, & à Septuaginta, & à S. Hieronymo nunc verti, differe, nunc spernere, nunc irasci. Illa verba repulisti, & despexisti; non necessario coniunguntur cum sequentibus, vt sit sensus, repulisti Christum tuum, despexisti Christum tuum, distulisti Christum tuum: nam in hebraico ponitur interpunctio post verbum, despexisti: & ideo potest facilè defendi expositio Sancti Augustini, qui vocem Christum tuum, solùm coniungit cum verbo, distulisti; non cum antecedentibus, repulisti, & despexisti, ad quæ subintelligitur, nos, aut, populum tuum, aut aliquid eiusmodi. vt sensus sit, repulisti, & despexisti populum tuum; & distulisti mittere Christum tuum. Vtraque expositio bonum sensum habet.

התעברת עם משיחך

XXXVIII. Euertisti testamentum serui tui, prophanasti in terra sanctuarium eius.

Explicat, quomodo Deus repulerit, & despexerit populum suum; ac primùm dicit, Deum euertisse testamentum serui sui, id est, retractasse pactum initum cum seruo suo Dauid: quod intelligendum est de euersione, siue retractatione, quoad apparentiam, non quoad veritatem. Videbatur enim Deus non velle Regnum Dauidis esse perpetuum, quia permiserat occupari ciuitatem Hierusalem, & totam Palestinam à Rege Assyriorum. Sed re vera non de illo terreno Regno intelligenda erat promissio, sed de spirituali, & cælesti. Prophanasti in terra sanctuarium eius, id est, proiecisti in terram, & hoc modo prophanasti sacrum diadema eius, quod factum est quando cessauit Regnum Dauidis, deturbatis de solio Iechonia, & Sedechia, & ablato eius Regio diademate: nam in hebræo habetur, nizro, quod propriè significat diadema Regium, quod sanctum, & sacrum habebatur

נזרו

in græ-

in græco eſt, ἁγίασμα, quod ſanctitatem, & ſanctuarium, & ſanctificationem ſignificat. Noſter interpres hoc loco vertit ſanctuarium, ſed in Pſal. 131. vertit ſanctificationem. vbi apertiſſimè loquitur Propheta de diademate, non de templo; ſic enim loquitur, Super ipſum efflorebit ſanctificatio mea. Itaque per ſanctuarium, videtur intelligenda ſanctitas diadematis. Si tamen quis velit Theodoreti, & Euthymij expoſitionem ſequi, qui per ſanctuarium prophanatum, intelligunt templum Salomonis per Nabuchodonoſor Regem euerſum, & incenſum; dicere poterit, ipſum templum vocatum eſſe diadema populi Iudaici, quoniam re vera erat illis inſtar coronæ glorioſiſſimæ, & eo maximè, tanquam inſigni diademate gloriabantur.

Deſtruxiſti omnes ſepes eius poſuiſti firmamentum eius formidinem. XXXIX.

Diripuerunt eum omnes tranſeuntes viam, factus eſt opprobrium vicinis ſuis. XL.

Comparat populum Iudaicum per Dauidem ſignificatum, vineæ, quæ deſtructa ſepe fit omnium tranſeuntium præda; ita enim populus ille, Deo non protegente, factus eſt in direptionem Aſſyrijs non ſemel, ſed ſæpius capientibus, & ſpoliantibus Hieruſalem. Hiſtoria nota eſt ex 4. lib. Regum. Deſtruxiſti, inquit, omnes ſepes eius, id eſt, tu Deus nos auxilio, & protectione tua deſtituens, in cauſa fuiſti, vt inſtar vineæ, deſtructa ſepe, diriperemur ab hoſtibus. Poſuiſti firmamentum eius formidinem, id eſt, feciſti, vt in locum munitionis firmiſſimæ ſuccederet in Dauidis Regno, & ciuitate, formido; erant enim antea in eo Regno fortiſſimi milites, ſed Deo deſerente facti ſunt timidi, & imbelles, vt hoſtibus nullo modo reſiſtere poſſent. Tribuit autem populus Deo cauſam horum malorum, quoniam intelligebat, ſine Dei voluntate non fieri, & facillimum eſſe Deo, ſi velit, omnia impedire. Diripuerunt eum omnes tranſeuntes viam, id eſt, diripuerunt populum Dei hoſtes eius ſine vlla prohibitione, quomodo diripiunt vineas omnes tranſeuntes per viam, quando diſiectæ ſunt ſepes, vel maceriæ, quæ aditum prohibebant. Factus eſt opprobrium vicinis ſuis, id eſt, inde factum eſt, vt omnes populi vicini irrideant populum Dei, qui tam imbellis factus eſt, vt nulli hoſti reſiſtere valeat.

Exaltaſti dexteram deprimentium eum, lætificaſti omnes inimicos eius. XLI.

Auertiſti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello. XLII.

Pergit narrare calamitates populi Dei, in quas incidit deſertus ab adiutorio diuino. Exaltaſti dexteram deprimentium eum, id eſt, iuuiſti hoſtes populi tui, vt facilius deprimerent populum tuum. Exaltare, hoc loco, ſignificat magnificare, roborare, excelſam facere. Inde vero ſecuta eſt lætitia magna apud hoſtes, ob tam facilem victoriam; ideo ſubiungit, lætificaſti omnes inimicos eius. Contra verò auertiſti adiutorium gladij eius, id eſt, auertiſti adiutorium tuum

à gladio eius, Regis videlicet, vel exercitus populi tui; quod clarius explicat dicens: & non es auxiliatus ei in bello; ideo Reges Iuda resistere nequierunt Assyrijs, hostibus suis.

XLIII. Destruxisti eum ab emundatione, & sedem eius in terram collisisti.

Obscurus est hic locus, sed ex posteriore parte versiculi apparet sermonem esse de priuatione cultus Regij, qui mundissimus, & splendidissimus esse solebat. Hebræus textus est clarior; sic enim ad literam verti posset, Cessare fecisti munditiam eius, & thronum eius in terram detraxisti. Græcus autem sic verti potest, Dissoluisti eum à munditia sua, & sedem eius in terram collisisti. Igitur hic videtur esse sensus, Spoliasti Regem vestibus regijs, & hoc modo destruxisti, & cessare fecisti munditiem eius, induens illum sordidis, & atris vestibus, & thronum Regni eius detraxisti in terram, & confregisti, vt neque cultus, neque thronus regius illi superesset. Alij volunt, per, emundationem, intelligi templum, in quo per sacrificia mundabantur Iudæi. S. Augustinus intelligit hunc locum de emundatione cordis per fidem Christi, à quo destructi sunt Iudæi, qui in Christum credere noluerunt. Sed ad literam probabilius est accipi emundationem pro munditia, & nitore vestium regiarum, quas cum throno Reges illi amiserunt.

XLIV. Minorasti dies temporis eius: perfudisti eum confusione.

Hæc est vltima, & principalis calamitas, quod cum Deus promisisset Dauidi Regnum perpetuum, iam videretur illam promissam æternitatem ad breuissimum tempus contraxisse: nam in Iechonia & Sedechia finitum est Regnum illud temporale Dauidis, quod sperauerat nullum finem habiturum: ex hac autem diminutione temporis repletus est Dauid in posteris suis magna confusione. In hebræo habetur, Abbreuiasti dies adolescentiæ eius. Sed Septuaginta non videntur legisse, alumau, quod est adolescentiæ eius, vt Sanctus Hieronymus vertit, sed, olamau, vnica litera transposita, quod significat, seculorum eius, vbi etiam indicatur promissio seculorum, sed abbreuiata postea, & contracta: qui autem legi volunt, adolescentiæ eius, intelligunt per adolescentiam, tempus virentis, & florentis Regni, quasi Deus non permiserit Regnum saltem peruenire ad senectutem, sed in ipso quasi flore ætatis illud occumbere voluerit.

עֲלוּמָיו
עוֹלָמָיו

Vsquequò Domine auertes in finem? exardescet sicut ignis ira tua?

XLV. Hic iam incipit oratio pro acceleratione aduentus Messiæ, vt impleatur promissio iurata Dei. Vsquequò Domine auertes in finem, id est, quamdiu auertes te, aut faciem tuam, vsque in finem, id est, vsquè ad vltimam perniciem, & consumptionem, sine spe reconciliationis? quamdiu exardescet indignatio tua, quasi ignis, qui non cessat, donec in cinerem redegerit quod cremandum

mandum suscepit. In hebræo habetur, Vsquequò abſconderis; ex quo intelligimus illud, vſquequò auertes, requirere, vt ſubintelligatur, faciem tuam, vel, te; tunc enim Deus abſcondi dicitur, cùm auertit à nobis faciem ſuam, & ſic ceſſat nos illuminare, & calefacere lumine gratiæ ſuæ, quæ eſt vita vera animarum.

Memorare quæ mea ſubſtantia, nunquid enim vanè conſtituiſti omnes filios hominum? XLVI.

Quis eſt homo qui viuet, & non videbit mortem? eruet animam ſuam de manu inferi? XLVII.

Nonnulli ſic exponunt hos verſiculos, vt ſenſus ſit, Vita noſtra breuiſſima eſt, & mors omnibus viuentibus imminet: proinde, niſi in vanum conſtituiſti filios hominum, da nobis Domine ſolatium aliquod dum viuimus, & accelera conſolationem, ne ante rapiamur à morte, quàm adueniat conſolatio tua. Nimis humilis videtur hæc interpretatio, & iudaiſmum ſapit, cùm vltra præſentis vitæ bona non aſſurgat. S. Auguſtinus de Chriſto exponit, vt ſenſus ſit, Memorare Domine, quòd Chriſti natura humana, mea ſubſtantia eſt, & propter illum non vanè conſtituiſti filios hominum: ille eſt, qui viuet, & non videbit mortem, quia ipſe ſolus eruet animam ſuam de manu inferi, & reſurgens à mortuis viuet, & non videbit amplius mortem. Sed hæc expoſitio non eſt literalis, nam vox, ſubſtantia, hoc loco non ſignificat, naturam, ſed tempus vitæ, ſiue ſubſiſtentiam: nam in hebræo ad verbum ſic legitur, Memorare ego quanti temporis ſim, id eſt, quàm ſit breuis vita mea, quàm breui tempore ſubſiſtam in viuis. cui ſententiæ rectè connectitur quod ſequitur, Quis eſt homo qui viuet, & non videbit mortem? id eſt, nemo viuit in terris, qui non ſit moriturus: & non eſt diuturnum, quod finem habet. Idem repetitur, cùm additur, eruet animam ſuam de manu inferi, id eſt, quis eſt homo, qui non ſit iturus ad locum mortuorum? quaſi dicat, nemo viuit ſuper terram, qui poſſit euadere mortem, per quam deſcendunt corpora ſub terram, & animæ ad inferos. Eo ſiquidem tempore nondum apertum erat cælum, quò nunc aſcendunt animæ iuſtorum perfectorum. Exiſtimo igitur Prophetam, qui ſpiritualis erat, ex breuitate vitæ humanæ, & caducitate rerum humanarum exarſiſſe in deſiderium vitæ futuræ æternæ in cælis, ac Deum precari voluiſſe, vt Meſſiam cito mitteret, Patrem futuri ſeculi, qui aperiret credentibus Regna cælorum; niſi enim, ſaltem pars aliqua generis humani ad vitam illam æternam, & beatam per Chriſtum perueniret: verè in vanum condidiſſe videretur Deus omnes filios hominum. Ait igitur, memorare, quæ ſit mea ſubſtantia, id eſt, quàm breuis, quàm fragilis, quàm ærumnoſa ſit ſubſiſtentia mea in terris. Nunquid enim vanè conſtituiſti omnes filios hominum? id eſt, num conſtituiſti, & creaſti filios hominum, vt ſolùm hanc vitam viuerent, eamq. tam breuem, & ærumnis plenam? id enim eſſet fruſtra condidiſſe genus humanum, ſi nulla eius pars finem vltimum attingeret. Quis eſt homo, qui viuet, & non videbit mortem? id eſt, quod ſit breuis, & ærumnoſa hæc vita noſtra, vel ex eo conſtat, quòd nemo poteſt mortem euadere: nemo eruet animam ſuam de manu inferi; inferus enim ſine vlla exceptione, omnes mortales ad ſe trahit.

XLVIII. Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ Domine, quas iuraſti Dauid in veritate tua?

Hic iam apertè Deum precatur, vt impleat promiſſum de Rege mittendo ex ſemine Dauid, qui populum ſuum in æternum regat. Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ Domine, id eſt, promiſſiones ex miſericordia tua magna olim factæ Dauidi, quas etiam iuramento confirmaſti per ipſam tuam veritatem iurans, ac dicens, Semen eius in æternum manebit, & thronus eius, ſicut dies cæli?

XLIX. Memor eſto Domine opprobrij ſeruorum tuorum, quod continui in ſinu meo multarum gentium.

Addit aliam rationem, cur tanto affectu poſtulet aduentum Meſſiæ: quoniam populi infideles exprobrare non ceſſant populo Dei, quòd fruſtra ſperauerit Regem æternum ex ſemine Dauid. Memor, inquit, eſto Domine opprobrij ſeruorum tuorum, id eſt, vituperationis, quam patiuntur ſerui tui ab infidelibus. Quod continui in ſinu meo multarum gentium, id eſt, quod opprobrium ego populus tuus continui, ſiue portaui, vt ſonat vox hebraica, in ſinu meo, multarum gentium, id eſt, à multis gentibus: dicitur autem portari in ſinu, ſiue contineri in ſinu opprobrium, quando non poteſt excuti per manifeſtam reſponſionem. Ita populus ille tacens, & dolens ferebat opprobrium à multis gentibus ſibi obiectum, quia non poterat oſtendere promiſſionem Dei fuiſſe impletam, vel breui, ac certò implendam.

L. Quod exprobrauerunt inimici tui Domine, quod exprobrauerunt commutationem Chriſti tui.

Hoc videlicet eſt opprobrium, quod portabat in ſinu ſuo; quòd inimici Domini exprobrarent populo Dei commutationem Chriſti ſui, id eſt, qualem compenſationem habuiſſet Dauid à Deo, pro tam amplis promiſſis, deſtructionem videlicet Regni ſui: nam commutatio hoc loco accipitur, pro, compenſatione, vt Matth. 16. Quam commutationem dabit homo pro anima ſua? עִקְבוֹת nam vox hebraica, hikeuoth, ſignificat propriè calcaneum, & inde accipitur pro veſtigio: nec deſunt qui hic vertant, veſtigia Chriſti tui: denique ſignificat etiam mercedem, quæ datur in compenſationem, ſiue commutationem meriti; ac per hoc pro compenſatione, & commutatione accipi poteſt. Atque hæc facillima ratio eſt concordandi textum græcum cum hebraico; qui enim vertunt, veſtigia, ſiue itinera Chriſti tui, nullam rationem reddere poſſunt, cur Septuaginta verterint commutationem.

LI. Benedictus Dominus in æternum fiat, fiat.

Hæc Pſalmi concluſio, ſatis apertè docet, Prophetam intellexiſſe, promiſ-
ſionem

ſionem factam Dauidi ſtabilem, & firmam fuiſſe, & omninò implendam tempore ſuo, quantumuis contrarium ſuadere viderentur quæ fiebant tempore Nabuchodonoſor. Imò etiam eadem hæc concluſio docet, cognouiſſe Dauidem, ideò diuinam prouidentiam effeciſſe, vt Regnum illud terrenum euerteretur, ne putarent carnales Iudæi in Salomone, aut alio ex Regibus Iudæ, promiſſionem diuinam impletam fuiſſe. Ait igitur, Benedictus Dominus in æternum, id eſt, laus, & gratiarum actio ſemper Domino deferatur, quoniam omnia benefacit, & iuſtus eſt in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Fiat, fiat. In hebræo, Amen, Amen, id eſt, ſic eſt, & ſic opto vt fiat, vt videlicet Dominus benedicatur in æternum. Atque hic eſt finis libri tertij ſecundum Hebræos.

PSALMVS OCTOGESIMVSNONVS.

Titulus, & Argumentum.

Oratio Moyſi hominis Dei.

SANCTVS Hieronymus in epiſtola ad Cyprianum conſtanter affirmat, hunc Pſalmum cum alijs decem ſequentibus à Moſe fuiſſe compoſitos: id colligit ex titulo. Sanctus tamen Auguſtinus hunc Pſalmum exponens, conſtanter id negat, ea ratione, quia ſi hic Pſalmus à Moſe compoſitus fuiſſet, haberetur in eius libris, id eſt, in Pentatheuco, vbi habentur alia cantica eiuſdem auctoris. Addere poſſumus aliam rationem; quoniam in hoc Pſalmo definitur vita hominis, vt plurimum, annis ſeptuaginta, & in robuſtioribus, annis octoginta: at Moſis tempore plurimi centeſimum annum tranſcendebant: ipſe enim Moſes obijt annorum centum viginti, vt dicitur Deuteron. vlt. & octoginta annorum erat, quando fecit eum Dominus Ducem populi ſui, & Aaron frater eius erat annorum octogintatrium antequam fieret ſummus Sacerdos, vt intelligi poteſt ex cap. 7. Exodi; & tamen non eſt credibile electum fuiſſe aut Moſem Ducem populi, aut Aaronem ſummum Sacerdotem, homines decrepitos, & morti proximos. Itaque ætas octoginta annorum non erat tunc extrema decrepitas, ſed ætas matura, & vigens, atque ad res maximas gerendas aptiſſima. Neque probabile eſt, quod reliqui decem Pſalmi ſequentes ſint compoſiti à Moſe, cùm in Pſal. 98. fiat mentio Samuelis, qui diu poſt mortem Moſis natus eſt. Neque ſatisfacit huic obiectioni S. Hieronymus, dicens, nomen Samuelis fuiſſe prophetatum à Moſe, vt lib. 3. Reg. cap. 13. prædicitur nomen Ioſiæ Regis: nam de Ioſia ſic loquitur Propheta, Naſcetur filius domui Dauid, Ioſias nomine, &c. vbi eſt manifeſta prædictio de futuro: at in Pſal. 98. narrantur res præteritæ, his verbis, Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipſe exaudiebat eos, cuſtodiebant teſtimonia eius, &c. Non igitur hic prædicitur nomen Samuelis, quemadmodum nec Moſis, aut Aaronis, ſed nar-

narrantur res ab ipſis geſtæ, antequam hic Pſalmus ſcriberetur. Quare videtur nobis, titulum huius Pſalmi inſcribi Moyſi, quòd Moſem loquentem Dauid introducat. Introducitur autem Moſes fortaſſe, quòd ipſe ſcripſerit creationem Mundi, peccatum primorum parentum, & pœnas inde ſecutas. Argumentum enim huius Pſalmi eſt oratio ad Deum pro humano genere, quod ob peccatum primorum parentum in maximas incidit calamitates, & auxilio gratiæ aſſiduè indiget, tum vt ærumnas huius vitæ facilius toleret, tum vt ad gaudia ſempiterna perueniat.

EXPLICATIO PSALMI LXXXIX.

I. Domine refugium factus es nobis à generatione in generationem.

Orditur Propheta orationem à gratiarum actione pro acceptis beneficijs: hæc enim eſt Spiritus ſancti vtiliſſima rhetorica, vt gratum ſe gratiæ oſtendat, qui noua beneficia petit. Domine, inquit, refugium factus es nobis, id eſt, fatemur nos multis, varijsq. periculis eſſe obnoxios; ſed in nobis te protectorem, & adiutorem experti ſumus; idq. non ſemel, aut iterum, ſed omni tempore per
מָעוֹן omnes generationes ſibi inuicem ſuccedentes. Vox hebraica, mahon, propriè habitationem ſignificat. Itaque per refugium hoc loco, intelligitur domus bene munita, & loco edito poſita, ad quam qui refugiunt, tutiſſimi ſunt ab omni iniuria ſiue hoſtium, ſiue beſtiarum, ſiue pluuiæ, aut ventorum. Et verè qui confugiunt ad Deum, & in eo tanquam in arce munita per Fidem, Spem, & Charitatem, cogitatione aſſidua, & iugi deſiderio habitant: ſecuriſſimi ſunt ab omni incurſu malo, quoniam eis omnia cooperantur in bonum.

II. Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis: à ſeculo, & vſque in ſeculum tu es Deus.

Probat eundem ipſum Deum in omni generatione & generatione refugium eſſe potuiſſe ſperantibus in eum; quoniam ipſe ſemper eſt, videlicet æquè potens, æquè ſapiens, æquè benignus. Vt autem oſtendat, Deum eſſe ante omnes res creatas, in quibus homines confidere ſolent, primùm nominat montes; Priuſquam, inquit, montes fierent. Montes enim cùm altiſſimi, & ſolidiſſimi ſint, multis modis refugium hominibus præbent. Fortaſſe etiam primo loco nominat montes, quia primi apparuerunt, cùm terra diſcooperiri cœpiſſet ab aquis, à quibus initio creationis vndique cooperiebatur: vel denique, quia montes ſunt pars terræ maximè eminens, & conſpicua. Deinde ſubiungit formationem terræ, cuius partes quædam ſunt montes. Sed obſeruanda eſt proprietas vocum hebraicarum: nam de montibus dicit, fierent, in hebræo, naſcerentur,
יֻלָּדוּ iuladù, de terra dicitur, in hebræo, parturiretur, theolel, itaque ſenſus
תְּחוֹלֵל eſt, Priuſquam montes naſcerentur, imò priuſquam ipſa terra parturiretur. Parturitio enim natiuitatem præcedit. Addit, & orbis, nimirum habitabilis: hoc
תֵבֵל enim ſignificat, thebel, ex quo intelligimus per terram hoc loco intelligi terram incultam, & deſertam; per orbem, terram cultam, & habitabilem: mon-

tes,

tes enim in vtraque parte terræ inueniuntur. Addit vltimo, à ſeculo, & vſque in ſeculum tu es Deus, id eſt, non ſolùm tu es ante montes, & terram tum incultam, tum habitabilem, ſed es à ſeculo, id eſt, ab æterno, & vſque in ſeculum, id eſt, vſque in æternum. Nec dicit, tu eras à ſeculo, & eris vſque in ſeculum, ſed tu es, vt oſtendat veram æternitatem Dei, quæ eſt duratio ſine vlla varietate, & mutatione, quod in Pſal. 101. dicit, Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Vox, Deus, in græco codice non habetur, ſed in hebræo habetur, & S. Hieronymus teſtatur in epiſt. ad Suniam, & Fretellam, haberi apud Septuaginta, & apud alios quoque Interpretes. Videtur autem eſſe vocatiui caſus, vt ſit ſenſus, Tu ò Deus à ſeculo, & vſque in ſeculum es, & idem ipſe ſemper es.

Ne auertas hominem in humilitatem, & dixiſti, Conuertimini filij hominum. III.

Hìc incipit oratio, qua precatur Propheta Deum, vt non ſinat genus humanum abire in extremam vilitatem, & ruinam. Videbat enim hominem per peccatum primi hominis auerſum à Deo præcipitem ruere in deterius; ideò clamat, Ne auertas hominem in humilitatem, id eſt, ne ſinas auerti humanum genus à lumine vultus tui ad vilitatem, & abiectionem extremam, vt oblitum veri boni amplectatur terram, & lutum ſecularium deſideriorum, & per ea demergatur in interitum ſempiternum. Nam vox hebraica non ſignificat virtutem humilitatis, ſed attenuationem, & miſeriam. Addit rationem cur conueniat, vt Deus non ſinat perire tam nobilem creaturam. Nam, inquit, tu dixiſti, conuertimini filij hominum, id eſt, tu hortatus es per Prophetas tuos externa prædicatione, & per internam quoque tuam inſpirationem ad conuerſionem peccatores; decet igitur, vt potenti auxilio gratiæ tuæ iuues hominem ad conuerſionem, & non ſinas eum auerti ad extremam vilitatem. Illud, &, ponitur pro, quia, cùm dicitur, & dixiſti, conuertimini filij hominum, id eſt, quia tu dixiſti, & inuitaſti ad conuerſionem; non enim vis mortem peccatorum, ſed vt conuertantur, & viuant. In hebræo non habetur negatio, ſed affirmatio, Conuertes hominem in abiectionem. Niſi ſanctus Hieronymus diceret Septuaginta Interpretes poſuiſſe in verſu ſuperiore vocem illam, Deus; poſſemus ſuſpicari, Septuaginta non legiſſe, el, quod eſt, Deus, ſed, al, quod eſt, ne; & poſuiſſe hanc vocem in principio huius verſiculi: ſed quoniam non audemus S. Hieronymo contradicere, exiſtimamus vel excidiſſe ex codice hebraico particulam illam negantem, quòd facilè fieri potuit, cùm eædem literæ bis repeterentur: vel eſſe legendam literam hebraicam cum interrogatione, Conuertes, vel auertes hominem in humilitatem? quæ ſententia eadem eſt cum illa, Ne auertas hominem in humilitatem. אֵל אַל

Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies heſterna, quæ præterijt. IV.

Et cuſtodia in nocte, quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt. V.

Deſcribit abiectionem generis humani poſt peccatum primi hominis ex breuitate

uitate vitæ comparatæ cum æternitate Dei: nam Dei æternitas sic immensa est, vt mille anni apud Deum, sint vt vnus dies, vel vna pars diei apud nos: & tamen vita nostra post peccatum, non est mille annorum, neque centum, sed vix septuaginta, aut in robustioribus octoginta. Quare vita nostra comparata cum æternitate Dei, minor est quàm vnus dies, aut notabilis aliqua pars diei, proinde ferè nihil est: & tamen si homo non peccasset, sine vllo fine in æternum vixisset. sed explicemus verba, Quoniam, inquit, mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præterijt, id est, in vilitatem maximam conuersi sumus, quoniam tu quidem æternus es, ita vt apud te mille anni sint velut vna dies, quæ statim præterit, aut veluti custodia in nocte, id est, vna nocturna vigilia, quæ tribus horis absoluitur: hominum autem, qui ad tuam imaginem creati sunt, ac per hoc semper viuere deberent, anni tam breues erunt, vt in nihilum reputari possint: sic enim intelligimus illa verba, quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt, id est, anni hominum post peccatum erunt numerandi inter ea, quæ pro nihilo habentur, id est, breuissimi, ac penè nulli. In textu græco habetur ἔτι, id est, adhuc, & sic legit Euthymius, adhuc erunt; sed verior lectio est ἔτη, id est, anni erunt; nam in hebræo habetur, sanim, quod annos significat, non, adhuc. Ex hebræo sic vertit S. Hieronymus hæc vltima verba, Percutiente te eos in somnium erunt. Pro quo nos habemus, quæ pro nihilo habentur eorum anni erunt. Et quidem de voce somnij, & annorum, non magna est difficultas: nam eadem vox hebræa, si legatur, scenà, significat somnum, siue somnium: & sic legit S. Hieronymus, & legitur hodie in textu hebraico, iuxta puncta Rabinorum: sed si legatur, sanà, significat annum, & sic legerunt Septuaginta, & vulgatus noster interpres. Illud autem, Percutiente te eos, in hebræo est, zeramtam, quod ad literam reddi potest, inundasti eos. Sed potest etiam legi cum alijs punctis, zirmatam, id est, inundatio eorum, siue fluxus eorum: & sic legisse videntur Septuaginta, qui nomen, non verbum verterunt, τὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν, id est, contemptibilia ipsorum, quod rectè noster Interpres latinè reddidit, Quæ pro nihilo habentur eorum: verterunt autem Septuaginta non tam verbum, quàm sensum. Illa enim quæ fluunt, & transeunt, pro nihilo habentur, quia mox euanescunt. Illud pronomen, eorum, in hebræo coniungitur cum nomine, inundatio, siue fluxus, non cum nomine, anni. Quare sensus est, inter ea quæ fluunt, & pro nihilo habentur eorum, id est, hominum, anni sunt. vel clarius anni vitæ, siue tempora vitæ computantur inter eas res humanas, quæ contemptibiles sunt, quia celerrimè finiuntur.

[Marginal Hebrew: שָׁנִים — שֵׁנָה — שָׁנָה — זְרַמְתָּם — זִרְמָתָם]

VI. **Mane sicut herba transeat, mane floreat, & transeat: vespere decidat, induret, & arescat.**

Declarat annos vitæ esse verè contemptibiles per similitudinem fœni, quod vna die oritur, viret, floret, exarescit, & perit. In hebræo sunt verba futuri temporis, & eodem modo videntur accipienda verba latina, vt hic sit sensus, Mane, id est, prima parte diei homo, quasi herba virens apparebit in pueritia, & non ibi sistet, sed mox transibit. Mane item in eadem prima parte diei florebit in iuuentute, & nec ibi consistet, sed mox transibit. Vespere, in altera parte eiusdem diei decidet in virilitate, flore scilicet iuuentutis cadente; indurabitur in senectute, amisso vigore virilitatis; & arescet in morte, siccato humore vitæ.

vitæ. Vel,vt exponit S. Augustinus, mane virescet, & florebit in vita, & vespere decidet in morte, indurabitur in cadauere, arescet in puluere; & qui de puluere factus est, in suum puluerem continuò reuertetur, vt non sit aliud tempus nostrum, quam nasci & mori, incipere, & finiri. Væ cæcitati hominum, qui vitam vnius diei, quæ pro nihilo duci deberet, sic amant ac si esset æterna: & vitam verè sempiternam sic contemnunt, ac si esset vnius diei, & pro nihilo habenda. Neque solus Dauid hæc docet, sed ante eum sanctus Iob cap. 14. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Et post eum Isaias cap. 40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia spiritus Domini sufflauit in eo. Quod si non placeat accipere verba illa, transeat, & floreat, pro transibit, & florebit: oportebit aliquid subintelligere, vt, tu Deus iussisti, vt homo sicut herba transeat, & floreat, &c. Vel, Ergo homo iuxta sententiam Dei, sicut herba transeat, &c.

Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. VII.

Reddit causam breuitatis vitæ nostræ, ac dicit esse iustissimam iram Dei, quam iniquitas humana succendit. Defecimus, inquit, in ira tua; id est, consumpti sumus, & mortales effecti, quoniam irritauimus iram tuam: & conturbati sumus mortis horrore, & terrore, ob furorem tuum, qui securi, & quieti antea viuebamus. Non est in Deo propriè furor, vel ira, vel alia perturbatio, sed metaphoricè dicitur ira, & furor in Deo, quando non parcit peccatori, sed eum pro meritis punit.

Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo: seculum nostrum in illuminatione vultus tui. VIII.

Dixerat causam breuitatis vitæ nostræ fuisse iram Dei: nunc dicit, causam iræ Dei fuisse iniquitates nostras. Vocat autem nostras iniquitates peccatum primorum parentum, quod nobis commune fuit, & in quo multæ fuerunt iniquitates, iuxta doctrinam sancti Augustini in Enchiridio cap. 45. & alijs in locis. Fuit enim in eo peccato superbia, inobedientia, infidelitas, curiositas, & alia. Fortasse etiam respicit Dauid ad iniquitates posterorum, ob quas magis contracta est breuitas humanæ vitæ: nam vsque ad diluuium viuebant homines ad nongentos annos: deinde post diluuium ad ducentos vel trecentos. Postea tempore Mosis ad centum viginti. Denique tempore Dauid ad octoginta. Ait igitur, Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, id est, noluisti parcendo abscondere peccata nostra à facie tua, sed ea ante conspectum tuum posuisti, vt ea diligenter considerares, & punires. Quod enim Deus intelligatur ignoscere, quando auertit faciem à peccatis, docet idem Propheta, cùm ait in Psal. 50. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Quod autem additur, seculum nostrum in illuminatione vultus tui, est repetitio eiusdem rei: nam per seculum nostrum intelliguntur iniquitates vitæ, siue temporis nostri, quas ne laterent posuit

Deus

Deus in illuminatione vultus sui, id est, luce vultus sui detexit, & illuminauit, vt earum turpitudo nota esset, & iusto Dei iudicio puniretur. Vox hebraica

עלמנו alumenu, tria significare potest, occulta nostra, adolescentiam nostram, & secu-

עלם lum nostrum. Omnia enim hæc deriuantur à verbo, alam, quod est occultare. Addit S. Hieronymus, etiam quartum, videlicet, negligentias nostras: sed omnia in idem recidunt. Nam multa sunt propriè peccata cordis, vel etiam omnia peccata, quatenus à corde exeunt: & huic voci aptissimè respondet illud, In illuminatione vultus tui: nam qui malè agit odit lucem; sed Deus luce sua omnia detegit. Vnde dicit Apostolus 1. Cor. 4. Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Per adolescentiam, intelliguntur peccata adolescentiæ, id est, primum peccatum Adami, quod factum est in prima adolescentia generis humani. Denique per seculum nostrum (vt diximus) significantur peccata temporis nostri.

IX. Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus.

Quod Deus viderit, & condemnauerit peccata nostra; pœna ipsa mortis nobis inflicta demonstrat. Quoniam omnes dies nostri defecerunt, id est, omnes dies nostri abierunt, vt nulli iam supersint. Et in ira tua defecimus, id est, non solùm dies nostri abierunt, sed & nos cum illis consumpti sumus. Nam si Adam non peccasset, dies quidem prætérijssent, sed nunquam fluere cessassent, neque nos cum illis defecissemus: at nunc dies nostri ita fluunt, vt finem accipiant, morte illorum cursum interrumpente, & nos ipsi cum illis finem viuendi accipimus, & consumimur, ira Domini peccatum illud iustissimè puniente.

X. Anni nostri sicut aranea meditabuntur; dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.

XI. Si autem in potentatibus, octoginta anni, & amplius eorum labor, & dolor.

Dixit, mortem esse pœnam peccati: nunc addit, vitam ipsam, quam agimus ante mortem esse miseram, & breuem: iuxta illud Patriarchæ Iacob. Gen. 47. Dies peregrinationis meæ, anni centum triginta sunt, parui, & mali. De miseria dicit, Anni nostri sicut aranea meditabuntur. In hebræo solùm habetur, Anni nostri sicut meditatio, id est, anni nostri nihil sunt, nisi quædam continua exercitatio, & laboriosa meditatio. Sed Septuaginta Interpretes, vt clarius rem explicarent, addiderunt, sicut aranea, & pro, meditatio, posuerunt, meditabuntur; & sensus est, Anni nostri, id est, tempus vitæ nostræ exercebitur vanis laboribus, & doloribus, timoribus, suspicionibus in temporalibus bonis procurandis, & temporalibus malis cauendis, sicut aranea exercetur in texendis retibus omni re fragilioribus, non sine propriæ substantiæ consumptione. Transit postea à miseria ad breuitatem dicens, Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni, id est, tempus vitæ nostræ in seipso conclusum, & definitum, non transcendit vltra septuaginta annos: & in robustioribus vsque ad octoginta: & si quid vltra sit, erit labor, & dolor; ætas videlicet infirma, & varijs malis, & ærum-

ærumnis obnoxia. Hic aliqua notanda sunt. Primum illud, in ipsis, obscurum est propter phrasim propriam linguæ hebraicæ, quæ interdum ponit casum nominandi, cui nullum verbum respondet, vt in Psalm. 10. Dominus, in cælo sedes eius: nos diceremus, Dominus in cælo sedem habet, vel, Domini sedes in cælo est. sic etiam in Psal. 17. Deus, impolluta via eius: nos diceremus, Dei impolluta via est. Sic igitur hoc loco nos diceremus, Dies annorum nostrorum septuaginta anni sunt: vel in diebus annorum nostrorum septuaginta anni. Itaque absolutè legendum est, Dies annorum nostrorum; & postea subiungendum, in ipsis, diebus videlicet annorum nostrorum, septuaginta anni numerantur. Vel dicendum est, illud, in ipsis, redundare, vt in Psal. 121. redundat pronomen, eius, cùm dicitur, Cuius participatio eius in idipsum. Secundo illud, in potentatibus, in hebræo est, in fortitudine, siue robore, id est, in homine robusto: in græco est, ἐν δυναστείαις, quod significare posset in Principatibus, siue Imperijs; sed hoc loco ista significatio, non facit ad propositum: non enim Principes diutius viuunt, quàm alij: quin potius contra scriptum est in Ecclesiastico cap. 10. Omnis potentatus breuis vita. Ergo hoc loco vox illa, significat vim, & potentiam complexionis, & sic exponunt omnes Interpretes. Tertio illud, & amplius eorum, communiter exponitur vt nos diximus, de vita, quæ producitur vltra annos octoginta: quidam tamen minus probabiliter intelligunt, quod potissima pars vitæ intra ipsos septuaginta, vel octoginta annos sit labor, & dolor. Prior expositio est Hieronymi, Augustini, Theodoreti, & aliorum grauium auctorum. Quarto, sanctus Augustinus videtur subdubitare, an ad literam hic locus intelligi debeat de vita contracta ad septuaginta, vel octoginta annos, tum quia multi robusti inueniuntur vltra annum octogesimum, & plurimi valde infirmi ante annum septuagesimum: tum quia ante diluuium viuebant homines vsque ad annos nongentos; & tamen illi grauissimè peccarunt in Deum, & propter ipsos potissimum contrahi debuit humanæ vitæ tempus. Cæterum communis sententia Hieronymi, Theodoreti, Euthymij, & recentiorum est, quod ad literam hic definiatur vita hominis septuaginta, vel octoginta annis. quæ vtcunque longa est, si comparetur ad vitam multarum bestiarum; tamen breuissima, si ad æternitatem conferatur. Neque mirum est, aliquos vltra annum octogesimum robustos inueniri: nam, & paucissimi sunt, & omnis regula patitur exceptionem. Multo minus est mirum, quòd aliqui reperiantur infirmi ante annum septuagesimum: nam etiam ante annum quadragesimum, & trigesimum ob complexionis vitium plurimi reperiuntur imbecilli. Propheta verò loquitur de solo vitio ætatis, & dicit secundùm communem, & ordinarium cursum homines viuere consueuisse integris viribus, & sensibus vsque ad annum septuagesimum, vel octogesimum. Tempore sancti Augustini credibile est communem, & ordinarium vitæ robustæ cursum fuisse paulò breuiorem: nunc verò experimur communem, & ordinarium cursum vitæ robustæ, & integræ ad quinquagesimum annum, & in robustioribus ad sexagesimũ pertinere: & ex eo tempore laborem, & dolorem; quamuis non desint hoc etiam tempore pauci quidam satis vegeti, & robusti annorum septuaginta, vel octoginta, vel etiam nonaginta. Quod autem ante diluuium, & proximè post diluuium homines diutissimè vixerint, factum est ex prouidentia Dei, vt genus humanum facilius propagaretur, quemadmodum postea pertinuit ad prouidentiam Dei, vt contraheret tempus humanæ vitæ, tum quia æquum est, vt sicut multiplicantur

cantur peccata, sic contrahatur tempus vitæ: tum etiam quia si propagato humano genere adhuc homines diutissimè viuerent; mundus eos non caperet.

XII. Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur.

Ex ærumna senectutis hoc boni consequimur, vt deposita superbia, & fastu iuuenili humiliemur, & mansuescamus conscij propriæ infirmitatis, & miseriæ, & corripiamur, id est, erudiamur ad subiectionem sub potenti manu Dei. Illud, quoniam, accipitur hoc loco pro, verumtamen, aut certè: non enim apud hebræos semper est particula causalis. Ait igitur Dauid, Verumtamen, ex labore, & dolore senectutis superuenit in nos mansuetudo, humilitas, & modestia; & inde corripiemur, & discemus subiecti esse Deo, & id parum temporis, quod superest, in eius timore, & amore consumere. Aliqui per mansuetudinem intelligunt, mansuetudinem Dei, qua nos in senectute, laboribus, & doloribus clementer erudit. Sed prior expositio videtur anteponenda, cùm in sequenti versiculo dicatur, Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? non enim rectè coniunguntur mansuetudo, & ira. In hebræo, vt nunc se habet, longè alius est sensus: sic enim ad verbum legitur, Quoniam tonsio celeriter, & auolabimus; & sensum esse volunt, quod senes, ac præsertim decrepiti facillimè extinguntur, quomodo fœnum aridum facilè demetitur, & auolat. Miratur S. Hieronymus in epist. ad Cyprianum, quid legerint in codicibus hebraicis Septuaginta Interpretes, vt vertere potuerint, Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur. Sed aliquid eos legisse quod rectè in eam sententiam verti posset, dubitare non debemus, cùm viri doctissimi, & fidelissimi essent, & cùm eis consentiant Theodotio, & sexta editio, eodem S. Hieronymo teste.

XIII. Quis nouit potestatem iræ tuæ: & præ timore tuo iram tuam dinumerare?

Ex grauitate pœnæ redditæ peccato primi hominis, colligit Propheta, magnam valde esse iram, & seueritatem Dei aduersus peccata; sed poëtico more, & eleganti metaphora ita magnitudinem iræ diuinæ describit, Quis nouit potestatem iræ tuæ, id est, quis cogitando poterit assequi quanta sit vis, potentia, & efficacitas iræ tuæ Domine? & præ timore tuo iram tuam dinumerare, id est, & quis poterit te tantum timere, quantum timendus es, & iuxta hunc timorem mensurare magnitudinem iræ tuæ, vel omnes eius puniendi modos enumerare? Nam ex eo quòd propter vnum peccatum primi parentis Deus iratus est vniuerso humano generi, & omnes homines ad vitam laboribus, & doloribus plenam, & postea ad mortem damnauit, ac voluit, vt omnes homines post multas ærumnas in puluerē suum redirent: certè rectè colligitur, immensam esse indignationem diuinā contra peccatum, & infinitos esse in ipsa diuina indignatione modos puniendi peccatores. Ac si ex morte ista corporis rectè colligitur magnitudo iræ diuinæ contra peccatum: quanto magis colligi deberet ex eo, quòd animas & corpora iniquorum post diem iudicij mittet Deus in ignem inextinguibilem, & sempiternū? id enim omnem humanam intelligentiam longè superat. In hebræo illud, dinumerare, coniungitur cum versiculo sequenti: sed nos non sequimur interpunctionem Rabinorum recentiorum, sed Septuaginta Interpretum antiquissimorum.

Illud,

Illud, præ timore tuo, aliqui ita exponunt, Quis impeditus timore, & terrore tuo poterit menſurare iram tuam? Sed prima expoſitio videtur melior: quoniam propoſitum Prophetæ eſt oſtendere magnitudinem iræ Dei: non autem oſtenditur ex eo quòd aliquis perturbatus timore, non poteſt in eum intendere aciem mentis; ſed ex eo, quòd homo valdè timet, & ex magno timore colligit magnitudinem iræ. Itaque illud, præ timore, accipiendum eſt pro, à timore, vel, propter timorem, vel ſecundùm, aut, iuxta timorem, vt clarius habetur in hebræo.

Dexteram tuam ſic notam fac, & eruditos corde in ſa- XIV.
pientia.

Ab hoc verſiculo vſque ad finem orat Propheta pro genere humano, vt ſicut illud Deus iuſtè puniuit pœna mortalitatis, ita miſericorditer reſpicere, & adiuuare dignetur in huius vitæ mortalis peregrinatione. Dexteram tuam ſic notam fac, id eſt, fac Deus, vt iam tandem innoteſcat nobis dextera tua, qua nos ſuſcipias, & ſuſtentes, & qua munera gratiæ tuæ nobis abundanter tribuas. Fortaſſe etiam per dexteram ſignificatur Chriſtus, quem Propheta promiſſum ſciebat, & vt cito veniret, aſſiduè precabatur. Et eruditos corde in ſapientia, id eſt, & ſimul notos fac nobis homines eruditos corde in ſapientia, id eſt, Prophetas & Apoſtolos, qui habebant cor vera ſapientia eruditum, non vt ſapientes huius mundi, qui vel habent linguam eruditam, non cor; vel ſi cor eruditum gerunt, non ſapientia diuina, & ſalutari, ſed ſapientia humana, & pernicioſa, quæ inflat, non ædificat. In hebræo, vt nunc legitur, ſic habetur, Dies noſtros ſic notos fac, & veniemus corde ſapienti. Sed facilè eſt videre quid legerint Septuaginta Interpretes: nam non legerunt, iamenu, dies noſtros, ſed, iaminecha, dexteram tuam: יָמֵינוּ
nec legerunt, nabi, veniemus, ſed, nebim, Prophetas: tamen ſenſus, qui ex יְמִינֶךָ
hebræo colligitur, non eſt contemnendus; rogat enim Propheta, vt notos faciat nobis Deus dies noſtros, id eſt, faciat vt intelligamus breuitatem dierum נָבִיא
vitæ noſtræ, & non ipſi nos fallamus iudicantes diuturnum, id quod eſt breuiſſimum; נְבִיאִם
nam ſi hoc intellexerimus veniemus ad Deum corde ſapienti; & inquiremus bona futura, quæ ſunt æterna, & contemnemus præſentia, quæ ſunt breuiſſima.

Conuertere Domine vſquequò, & deprecabilis eſto ſuper XV.
ſeruos tuos.

Idipſum petit, ſed oratione magis generali. Conuertere Domine vſquequò, id eſt, tu Domine auertiſti à nobis faciem tuam, iratus nobis propter peccata noſtra; ſed aliquando tandem placatus conuertere ad nos, & reſpice nos oculo benignitatis tuæ, & deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos, id eſt, exorabilis eſto, ſine te exorari à ſeruis tuis, quos ipſe formaſti, & alis, ac ſuſtentas in obſequium tuũ. Illud, vſquequò, poſſet accipi ſeparatim, & cum interrogatione hoc modo, Conuertere Domine, vſquequò non conuerteris? Sed nulla eſt diſtinctio in textu hebræo, vel græco, vel latino inter conuertere, & vſquequò: ideò præſtat illud, vſquequò, accipere pro, aliquando, vt ſupra diximus.

Repleti ſumus mane miſericordia tua, exaltauimus, & dele- XVI.
ctati ſumus omnibus diebus noſtris.

XVII. Lætati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti, annis, quibus vidimus mala.

Hi duo verſiculi poſſunt ex hebræo verti per tempus præteritum, vt verterunt Septuaginta Interpretes: poſſunt etiam verti partim per modum imperandi, ſeu deprecandi, partim per tempus futurum, vt vertit S. Hieronymus, qui ſic habet, Imple nos matutina miſericordia tua, & laudabimus, & lætabimur in cunctis diebus noſtris: lætifica nos pro diebus, quibus afflixiſti nos, & annis quibus vidimus mala. Sed cùm vertuntur per tempus præteritum, vel ſubintelligendum eſt aliquid, in hunc ſenſum, Conuertere Domine aliquando, & deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos, vt aliquando dicere poſſimus, Repleti ſumus mane miſericordia tua, &c. vel certè, vt explicat S. Auguſtinus, Propheta prænunciat res futuras per verba temporis præteriti propter certitudinem prædictionis. Itaque verſiculi iſti non ad tempus viæ, ſed ad tempus patriæ pertinent: tunc enim dicemus, Repleti ſumus mane miſericordia tua, id eſt, initio veræ illius diei, quo Solem iuſtitiæ aſpicere cœpimus ſine vllius nubis interpoſitione; & nocte, ac tenebris huius vitæ recedentibus, repleti ſumus magna illa miſericordia tua, quæ nullum locum miſeriæ relinquit, de qua ſcriptum eſt in alio Pſalmo, Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus, qui ſanat omnes languores tuos, qui replet in bonis deſiderium tuum: ideò exultauimus, & delectati ſumus, hoc enim ſolùm reſtat hominibus beatis, & liberatis à malis omnibus, vt exultent laudantes Deũ, & delectentur fruentes Deo. Nec ſolùm lætati ſumus ob tantum cumulum bonorum, ſed etiam lætati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti, & pro annis, quibus paſſi ſumus mala: tum quia dulciora ſunt bona poſt experientiam malorum; tum etiam quia patientia in malis hæc nobis tanta bona promeruit, iuxta illud Apoſtoli, Quod momentaneum eſt, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Itaque nunc benedicimus dies illos, & annos, qui nobis materiam patiendi præbuerunt, & Deo gratias agimus, qui nobis in tempore non pepercit, vt parceret in æternum.

XVIII. Reſpice in ſeruos tuos, & in opera tua, & dirige filios eorum.

Poſteaquam petiuit ſummum bonum, quod eſt finis vltimus humanæ naturæ, & omnium actionum noſtrarum: nunc petit media, id eſt, gratiam bene operandi. Primùm enim, iuxta præceptum Domini, quærendum eſt Regnum Dei, deinde iuſtitia eius. Ait igitur, Reſpice in ſeruos tuos, id eſt, illumina ſeruos tuos, atque accende ad amorem tuum. Deus enim Sol eſt increatus, qui reſpiciendo illuminat, & calefacit. item, Reſpice in ſeruos tuos, id eſt, oculo beneuolentiæ, & fauoris tui reſpice illos, vt tuos, dirige, protege, auge; & in opera tua, id eſt, in opera bona, quæ tu operari cœpiſti in illis. Omnia enim bona opera noſtra dicitur Deus operari in nobis, quia ipſo excitante, & adiuuante fiunt, & ſine illius gratia præueniente, & comitante nulla eſſent. Nec ſolùm ſeruos tuos, ſed etiam filios eorum, ſiue naturales, ſiue ſpirituales reſpice, & dirige, vt parentes cum filijs, te dirigente, in via mandatorum perſeuerent, & ad patriam pertingere mereantur æternam. In hebræo legitur paulò aliter, videlicet, Appareat ad ſeruos tuos opus tuum, & gloria tua ſuper filios eorum: ſed Septuaginta non lege-

legerunt, irahe, appareat, siue videatur; sed, rehe, dempta prima litera, quod significat, vide, siue respice: deinde explicandi gratia addiderunt coniunctionem, & verterunt, Respice in seruos tuos, & in opera tua: quamuis enim in hebraico sit, opus tuum, licuit tamen interpretibus id exprimere numero multitudinis. Illud autem, & gloria tua, hebraicè, hadarecha, legerunt Septuaginta, hadrech, solis punctis mutatis, quod est, dirige à verbo, darac. Itaque lectio græca non dissidet ab hebraica, quam habuerunt Septuaginta Interpretes. Sed & ipsa lectio hebraica, quam sequitur S. Hieronymus, bonum sensum habet, Appareat opus tuum super seruos tuos, id est, operare in seruis tuis per gratiam tuam opera bona; & sic manifestè operare, vt etiam alij videant opera eorum bona, & glorificent te patrem eorum, qui in cælis es, & qui opera bona operaris in eis: & gloria tua similiter appareat super filios eorum, vt etiam in illis opereris opera bona, & per illos nomen tuum glorificetur.

יֵרָאֶה רְאֵה הֲדָרְךָ הַדְרֵךְ דָּרַךְ

Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos, & opus manuum nostrarum dirige. XIX.

Idipsum petit alijs verbis, vt ostendat se valdè optare quod petit. Quod enim dixit, Respice in seruos tuos; repetit nunc dicens, Et sit splendor Domini Dei nostri super nos. Deus enim, vt diximus, respiciendo illuminat, auertendo faciem, in tenebris nos relinquit. Quod autem dixit, Et in opera tua, nimirum respice; nunc repetit dicens, Et opera manuum nostrarum dirige super nos; id est, tu præsidens nobis fac vt rectè operemur, & regulam rectissimam, quæ est lex tua, & voluntas tua, semper sequamur. Addit, Et opus manuum nostrarum dirige, vt ostendat, omnia opera reuocari ad vnum opus, quod est radix omniũ, & in quo continentur omnia: hoc autem est opus charitatis: nam qui diligit, legem impleuit, Rom. 13. Et charitas patiens est, benigna est, &c. 1. Cor. 13. In hebræo pro voce, splendor, est, naam, quod significat decorem, & dulcedinem: sed decor, & splendor in idem recidunt: & rectè Septuaginta verterunt, sit splendor, quoniam decor lucis splendor est. Deus autem lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ, 1. Ioan. 1. & Pater luminum est, Iacobi 1. Item pro verbo, dirige, est in hebræo, conena, quod non solùm dirigere, sed etiam stabilire significat. Itaque sensus erit, opus manuum nostrarum perseueranter dirige, vt non solùm directio in bonis operibus, sed etiam perseuerantia postuletur.

נֹעַם כּוֹנְנָה

PSALMVS NONAGESIMVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

Laus Cantici Dauid.

IC Titulus non habetur in codice hebraico, neque in omnibus codicibus græcis; & ſanctus Hilarius in prologo Pſalmorum, ſanctus Hieronymus, Theodoretus, & Euthymius in Commentario huius Pſalmi diſertis verbis dicunt, eum carere titulo. Sanctus Ioannes Chryſoſtomus, & ſanctus Auguſtinus nullam tituli mentionem faciunt. Quare credibile eſt, titulum fuiſſe poſtea additum, vt intelligeremus, hunc Pſalmum à Dauide fuiſſe compoſitum; non à Moſe, vt Hilarius, & quidam alij tradiderunt. Et certè ratio, qua nonnulli adducti ſunt, vt exiſtimarent, hunc Pſalmum non Dauidis eſſe, ſed Moſis; infirma omnino eſt. Dicunt enim, Pſalmos qui carent titulo, illius eſſe, cuius eſt Pſalmus præcedens: Pſalmum autem præcedentem eſſe Moſis, probant ex titulo illo, Oratio Moyſi hominis Dei. At nos in explicatione Pſalmi ſuperioris oſtendimus, Pſalmum illum inſcribi Moyſi, non quòd ille fuerit auctor, ſed quòd Dauid Moſem loquentem introduxerit: & rationem adduximus, cur probabile non ſit, Pſalmos qui carent titulo, eius auctoris eſſe, cuius nomen inuenitur in Pſalmo præcedente. Argumentum Pſalmi eſt cohortatio ad fiduciam in Dei auxilio firmiſſimè collocandam. Id enim in principio ponitur, & per totum Pſalmum varijs rationibus confirmatur. Forma Pſalmi eſt dramatica: nunc enim loquitur Propheta, nunc homo iuſtus, nunc ipſe Deus. Pſalmus eſt plenus metaphoris, & ideò non minus elegans, quàm difficilis. Quàm verò ſit vtilis, & ad mores formandos accommodatus, vel ex eo cognoſci poteſt, quòd ex vetuſto Eccleſiæ inſtituto, quotidie in diuino officio frequentatur; idq. ad initium noctis, vt Deo protegente, nocturna pericula, hoc armati clypeo propulſemus.

EXPLICATIO PSALMI XC.

1. QVi habitat in adiutorio Altiſſimi, in protectione Dei cæli commorabitur.

Hoc primo verſiculo continetur inſignis promiſſio, per quam Spiritus ſanctus certos nos reddit, auxilium diuinum nunquam defuturum ijs, qui verè ſpem ſuam in Deo repoſitam habent. Sed verba ſingula explicemus. Qui. hæc prima vox ſignificat promiſſionem eſſe generalem; quaſi dicat Propheta, Quicunque ſit, ſiue diues, ſiue pauper, ſiue doctus, ſiue indoctus, ſiue patricius, ſiue plebeius,

beius, siue iuuenis, siue senex: non enim Deus personam accipit; sed diues est in omnes, qui inuocant illum. Habitat. hoc significat, promissionem hanc tam liberalem non requirere quamlibet fiduciam, sed assiduam, constantem, firmam, ita vt homo per fidem, & fiduciam faciat sibi quasi domum in Deo, in quo habitet, & quiescat, & eam quocunque ierit, circumferat, quo modo testudines faciunt. Vox hebræa, iasab, habet aliquid maioris energiæ, quàm verbum, habitat; significat enim etiam sedere, quiescere, durare; itaque sensus erit, qui habitat cum quiete, & perseuerantia. In adiutorio, vox hebræa, besether, propriè significat, in abscondito, siue in loco secreto: sed Septuaginta Interpretes explicauerunt metaphoram, cùm dixerunt, in adiutorio; adiutorium enim Dei non est visibilis aliqua turris, sed arx inuisibilis, & secretissima, quæ sola fide inuenitur, & penetratur. Vocabulum tamen græcum, & latinum admonet, confidendum quidem firmissimè esse in Deo, sed non esse negligenda ea, quæ studio & labore humano adhiberi possunt. exemplo nobis esse possunt agricolæ, qui sperant in eo, qui dat pluuias de cælo, & solem suum oriri facit: sed interim laborant arando, serendo, metendo, quia sciunt eos adiuuari, qui aliquid cooperando faciunt. Altissimi. Multa sunt nomina Dei, sed nomen Altissimi hoc loco aptissimè ponitur; nam quia Deus est altissimus, id est, in altissimo loco sedet, ideò omnia videt, & nullum nostrũ periculum eum latet. Rursum, quia non solùm est altissimus, quia omnia speculatur; sed etiã quia in altissimo throno sedet, & omnia subiecta habet, ideò potest ab omnibus periculis nos eruere. In protectione Dei cæli cõmorabitur. hæc est altera pars versiculi, in qua promittitur merces confidétibus in Deo: & sensus est, qui verè confidit in auxilio diuino, spe sua non frustrabitur, sed omnino à Domino protegetur. Et pulchrè respondent verba singula singulis; verbo, habitat, respondet, cõmorabitur; verbo, in adiutorio, respondet, in protectione; verbo, Altissimi, respondet, Dei cæli: sed singula consideremus. In protectione, vox hebraica, bezel, propriè significat, in vmbra, siue in vmbraculo, vt S. Hieronymus vertit. Septuaginta Interpretes explicare voluerunt metaphoram, & ideo verterunt, In protectione. Deus enim, sub vmbra alarum suarum instar Aquilæ, vel Gallinæ protegit confidentes in se: potest etiam vmbra significare gratiam & fauorem Principum, quæ vmbra facillimè, & longissimè protegit; vt etiam ceruus quidam vbique securus liberè vagaretur, quia scriptum gerebat ad collum, Cæsaris sum, noli me tangere: sic veri serui Dei vbique tuti sunt, inter Leones, Vrsos, Serpentes, ignes, aquas, fulmina, tempestates, quoniam omnes creaturæ vmbram Dei cognoscunt, & reuerentur. Sed etiã vox latina, protectio, hoc loco valdè ad rem facit; protegere enim est procul tegere: potest autem homo procul tegi duobus modis, si vel protector prope adstans sagittas procul venientes repellat; vel si protector quidem procul absit, sed tamen repellat tela vicina, vt gladios, vel pugiones. Vtrunque facit Deus; ipse enim manens in nobis repellit sagittas longissimè venientes; videt enim prima initia periculorum, & ea, si vult, mirabili virtute in ipso primo exortu extinguit: sic etiam ipse in cælo sedens pericula nobis quantumuis proxima remouet; habet enim oculos acutissimos, & manus longissimas, vt omnia mala nobis imminentia præuenire posit: oculus eius intelligentia eius; manus eius potentia eius, & potentia eius voluntas eius. Dei cæli. S. Hieronymus vertit, omnipotentis. sed vox hebraica, saddai, non solùm omnipotenté, sed sibi sufficientem, id est, in se, & per se omnipotentem significat: nam & Apo-

Marginal Hebrew: יֹשֵׁב; בְּסֵתֶר; בְּצֵל; שַׁדַּי

ftolus se omnipotentem esse dixit, sed in Deo, non in se, Omnia, inquit, possum in eo qui me confortat. Philip. 4. Septuaginta Interpretes verterunt, Dei cæli, quia nullus est sibi sufficiens, nullo egens, & per se, atque in se omnipotens, nisi Deus verus, qui cælum ex nihilo fecit, Dij gentium dæmonia, Deus autem cælos fecit, Psal. 95. Et quamis etiam terra, & mare, & aër sint opera Dei magna, & mirabilia: tamen nihil est in rebus corporalibus maius, & mirabilius cælo, siue molem, siue pulchritudinem, siue efficaciam, siue velocitatem, siue stabilitatem consideres. Quare idem Propheta de cælis singulariter dixit, Cæli enarrant gloriam Dei. Psal. 18. Commorabitur. hoc significat, confidentem in Deo, non semel, aut iterum, sed assiduè protegendum à Deo; erit enim ei protectio Dei non tugurium in via, sed quasi domus paterna, ac propria. In hebræo est, ithlonan, id est, pernoctabit; quia videlicet protectio nobis necessaria est in nocte, ac tenebris huius vitæ: non autem in cælesti patria, vbi nox nulla est, sed perpetuus dies, vt dicitur in Apoc. cap. 21. Hic admirari cogimur insipientiam hominum, qui tantam promissionem tam paruifaciunt. certè enim Principes terræ multa insumunt in custodes corporis sui, aut arcium suarum: & tamen ab eis sæpe produntur. At nunc non homo mendax, & fragilis, sed Deus omnipotens & verax dicit, Confide, & protegam: & vix inuenitur, qui sicut oportet, illi se credere velit.

יִתְלוֹנָן

II. Dicet Domino, susceptor meus es tu, refugium meum, & Deus meus, sperabo in eum.

Explicat, & probat Propheta propositionem suam testimonio iusti confidentis in Deum, qui de experimento suo testatur. Dicet, inquit, Domino, id est, gratias agens iustus, qui habitat in adiutorio Altissimi, confitebitur Domino beneficium protectionis acceptum. In hebræo est, omar, quod significat, dicam; sed S. Hieronymus vertit, dicens; videtur enim legisse, omer. Septuaginta Interpretes verterunt, dicent, quia legerunt, amar, & acceperunt præteritum pro futuro: sensus semper est idem, siue legamus, dicam ego in persona omnium iustorum; siue dicens iustus: siue dicet iustus. Domino. absolute vocat Deum, Dominum, quia verè ac propriè solus Deus, Dominus est: tum quia non habet superiorem, neque parem; tum quia nulli necessitati seruit, cùm nulla re indigeat; tum quia omnia seruiunt illi ad nutum, sine quo neque esse, neque moueri possunt; tum denique quia solus potest res omnes mutare, destruere, reparare pro arbitrio. Susceptor meus es tu. ex Hebræo S. Hieronymus vertit, spes mea. Et quidem vox hebraica, machsi, potest quidem significare, spes mea, sed potest etiam significare, susceptor meus; nam verbum, chasa, vnde est illud nomen, significat sperare, & etiam recipere se in aliquem locum tutum; denique Septuaginta viri doctissimi non ignorabant vim huius vocis. & videntur tria ista vocabula, susceptor meus, refugium meum, & Deus meus, continere tria beneficia Dei, pro quibus iustus gratias agit, vnum præteritum, alterum præsens, tertium futurum. Primum ergo beneficium est ineffabilis misericordia Dei, qua suscipit hominem iam lapsum in lethale peccatum, & ad gehennā ruentem. de quo dicitur in Psal. 117. Impulsus euersus sum, vt caderem, & Dominus suscepit me; sic enim hunc locum exponit S. Bernardus serm. 2. in Psal. 90. Signum huius susceptionis est, quando qui ceciderat, resurgit humilior, & for-

אֹמַר
אֹמֵר
אָמַר
מַחְסִי
חָסָה

& fortior, & cautior vt Dauid, vt Petrus, vt Magdalena. Hoc primum beneficium commemorat homo iustus, & confidens in Deo, non quòd oriatur ex fiducia (præcedit enim fiduciam, non sequitur) sed quia dicit apud se, Si tam bonus est Deus, vt suscipiat inimicum non confidentem, eique pœnitentiam, & confidentiam inspiret; quàm bonus & fidelis erit erga amicum, & filium confidentem? Alterum beneficium est præsens, & continetur in illo verbo, Et refugium meum. Deus enim quem suscipit per gratiam iustificationis, non statim assumit in cælum, vbi nulla sunt pericula; sed constituit in acie præliantiũ militum suorum: sed si confidat in Domino, Dominus illi refugium erit in omni tentatione, & refugium optimum, atque firmissimum; vox enim hebræa, mezura, quæ hoc loco habetur, significat munitionem, siue arcem munitam. מְצוּרָה
Tertium beneficium est futurum & maximum, & significatur in illis verbis, Et Deus meus. Deus enim est summum bonum: & quidem Deus semper in se est Deus, ac per hoc summum bonum: sed nobis tunc propriè erit Deus, quando videbimus eum, sicuti est; tunc enim summo bono fruemur. Iustus igitur, quia cogitat, & confitetur, Deum sibi fuisse aliquando susceptorem, nunc esse refugium, & post hanc vitam fore beatitudinem; ideò concludit, sperabo in eum, id est, firmiter statuo semper sperare in eum in omni periculo & tentatione. quod B. Iob faciebat, cùm diceret, Etiamsi me occiderit, in ipso sperabo. Iob 13.

III. Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.

Variant hoc loco codices: nam in hebræo, & græco legimus, liberabit te. S. Hieronymus, & S. Augustinus in Commentario huius Psalmi, & S. Gregorius lib. 6. Moralium cap. 15. legunt, liberabit me. Editio nostra vulgata habet liberauit me: quomodo legit etiam S. Bernardns serm. 3. in hunc Psalmum. Res non est magni momenti: sed si legatur in secunda persona, verba erunt Prophetæ, & continuabuntur cum sequentibus: si legatur in prima persona, erunt verba hominis iusti, & continuabuntur cum præcedentibus: sic etiam, si legatur verbum temporis futuri, erit promissio; si temporis præteriti, erit confessio. beneficium autem, quod hic commemoratur, idem omninò est, siue exprimatur in prima persona, siue in secunda; siue in præterito, siue in futuro. Nos editionem nostram sequimur. Ergo vir iustus, qui dixerat, sperabo in eum, subiungit rationem, Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero. Quibus verbis duo beneficia continentur, vnum temporale, spirituale alterum: beneficium temporale est liberatio ab insidijs, dolis, fraudibus malorum hominum, ex quibus detrimenta temporalia oriuntur; fraudes enim sunt laquei, verbum asperum est detrimentum, quod inde sequitur; verbum enim apud hebræos passim accipitur pro ipsa re. Et quoniam fraudes, & doli plerunque fiunt per instrumentum linguæ; ideo Ecclesiasticus cap. 51. dicit, Liberasti me à laqueo linguæ iniquæ. Deus igitur singulari prouidentia sua fecit, & faciet deinceps, vt iustis confidentibus in adiutorio Altissimi non obsint fraudes, & insidiæ impiorum. Alterum beneficium est longè maius, liberatio videlicet à tentationibus dæmonum: tanta est enim dæmonum versutia, vt non immeritò homines quantumuis prudentes cum dæmonibus comparati bestiolæ esse videātur.

tur. Igitur venatores, dæmones sunt, de quibus Apostolus dicit, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli. 1.Tim.6. &, Resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur. 2.Tim.2. Sunt autem dæmones, & plurimi numero, vt aërem istum caliginosum fermè totum repleant, teste S. Hieronymo in cap. 6. ad Ephes. & potentissimi, ac ferocissimi, vt in scripturis leonibus, & draconibus conferantur. 1.Petri 5. & Apocal. 12. neque aliud negocium habent, quàm assiduè rugiendo circuire quærentes quem deuorent. quæ si serio, & attente cogitaremus, cum timore & tremore magno vigilaremus in orationibus, non minus, quàm fecisse Danielem credibile est, cùm esset in lacu leonum, & tres pueros in camino ignis ardentis. Laquei sunt omnes res creatæ, quæ sensus humanos oblectare possunt, siue quæ concupiscentiam carnis, vel concupiscentiam oculorum, vel superbiam vitæ irritare solent. de quibus dicit sapiens, Creature factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium, Sap. 14. &, In medio laqueorum ingrederis. Ecclef. 9. Verbum asperum, est mors animæ, quam incurrit qui laqueis istis capitur; Sic enim vertit ex hebræo S. Hieronymus, Liberabit te de laqueo venantium, & de morte insidiarum: nam, vt supra diximus, per verbum res ipsa intelligi debet. quod si quis velit per verbum asperum, propriè verbum ipsum accipere; poterimus per verbum asperum intelligere sententiam iudicis supremi, Ite maledicti in ignem æternum; vel, vt docet S. Bernardus serm.3. in hunc Psalmum, Tollatur impius ne videat gloriam Dei; hoc enim verbo nihil asperius cogitari potest, cùm eo significetur priuatio omnium bonorum, & cumulus omnium malorum, non temporalis, sed æternus; hanc enim sententiam iustissimi Iudicis Dei iustè merentur, qui voluntariè laqueis venatorum dæmonum se implicari sinunt.

IV. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis.

Incipit nunc Propheta ipse loqui, & confirmat verba hominis iusti, ac si dicat, Merito dixisti, sperabo in eum, quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero. Verè enim liberauit te, & deinceps semper liberabit ab omni periculo: nam dum eris paruulus, & impar hostibus tuis, fouebit te sub alis suis, quomodo aquila, vel gallina fouet pullos suos: quando autem creueris, & per te pugnare poteris, dabit tibi scutum firmissimum, per quod inuulnerabilis esse poteris: sed in hoc versiculo explicatur solùm prior similitudo, in sequenti explicatur posterior. In scripturis sanctis duabus auibus comparatur Deus, aquilæ, & gallinæ. Deuteron. 32. Sicut aquila prouocans pullos suos, & super eos volitans. Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos. Aquila erat Deus ante incarnationem, gallina factus est post incarnationem; vel si placeat ad Christum omnia referre, Christus vt Deus, est aquila; vt homo, gallina; vel Christus homo tempore mortalitatis suæ gallina fuit, post resurrectionem aquila. Ait igitur, Scapulis suis obumbrabit tibi, id est, Deus instar aquilæ, vel gallinæ sub alis suis te colliget, & sic scapulis suis obumbrabit tibi, vt neque ab ardore solis neque à pluuia, & ventis; neque à morsibus miluorum timeas: quare tutissimè sub pennis eius, id est, sub eius protectione, & defensione constitutus, sperare poteris liberationem, & incolumitatem.

Scuto circundabit te veritas eius, non timebis à timore V.
nocturno.

A ſagitta volante in die, à negocio perambulante in tene- VI.
bris, ab incurſu & dæmonio meridiano.

Explicat nunc Propheta alteram ſimilitudinem pro maioribus, qui per ſe pugnare poſſunt; hos enim Deus armat ſcuto admirabili. Finxerunt Poëtæ, Achillem, & Aeneam ſcuto quodam cæleſti donatos fuiſſe, vt inulnerabiles fierent: ſed illæ fabulæ ſunt. Hic autem clypeus, de quo loquitur Dauid, verè clypeus cæleſtis eſt, & inuulnerabiles reddit eos, qui ipſo bene vti ſciunt: & dicit Propheta, Scuto circumdabit te, quoniam ſcutum non eſt ſimilis galeæ, quæ ſolùm caput tegit; vel loricæ, quæ tegit pectus, & ſcapulas; ſed eſt generalis quædam defenſio, cum poſsit attolli, demitti, conuerti ad omnes partes, & opponi omnibus ictibus. In omnibus (inquit Apoſtolus ad Epheſ. 5.) ſumentes ſcutum Fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſsima ignea extinguere. Sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, ſcutum & protectio veritas eius. Sed facilè eſt videre, quæ fuerit cauſa diuerſæ tranſlationis: nam ſanctus Hieronymus legit, veſochera, & protectio. Septuaginta verò Interpretes legerunt, iſchorecha, וְסֹחֵרָה
circumdabit te. Facilè autem fuit negligentia librariorum mutari primam, & יְסֹחֶרְךָ
vltimam literam. Melior eſt autem lectio, quam Septuaginta Interpretes habuerunt, quàm ea ſit, quam habuit S. Hieronymus: nam verbum, ſachar, cir- סָחַר
cuire, & circundare ſignificat: nomen, ſochera, ſcutum rotundum propriè de- סֹחֵרָה
ſignat: non eſt autem veriſimile, Prophetam ſcripſiſſe, ſcutum & ſcutum; ad quam repetitionem vitandam, S. Hieronymus vertit, ſcutum & protectio: quãuis illa vox propriè non protectionem, ſed ſcutum ſignificet. Porrò ſcutum hoc veritas eſt; ſic enim dictum eſt, Scuto circumdabit te veritas eius; ac ſi dictum eſſet, Circundabit te veritas Domini inſtar ſcuti, vel clypei. Veritas Domini in Scripturis ſacris duobus modis accipitur, vno modo pro veracitate, & conſtantia in ſeruandis promiſsis, vt in Pſal. 88. Veritas mea, & miſericordia mea cum ipſo. & infra, Miſericordiam meam non diſpergam ab eo, neque nocebo ei, id eſt, non decipiã eũ in veritate mea: altero modo pro veritate Fidei reuelata per Apoſtolos, & Prophetas: de qua dicitur Ioan. 17. Sermo tuus veritas eſt. & Prouerb. 31. Omnis ſermo Domini clypeus ignitus eſt. & ad Epheſ. 6. In omnibus ſumentes ſcutum Fidei, id eſt, veritatis, quæ ſola Fide percipitur, cùm ſit veritas ſupernaturalis. Vtraque veritas clypeus eſt optimus ad propulſanda iacula omnia inimici, ſiue in proſperis, ſiue in aduerſis: nam veritas promiſſionum Dei eſt immobilis, & firma, vt de ea dici poſsit, Cælum & terra tranſibũt, verba autem mea non præteribunt. Luc. 21. Eſt enim veritas Dei, quaſi terra ſolida, in qua anchora Spei tutiſsimè figitur. Anchora, dum per aquam deſcendit, non firmat nauim, quoniam aqua eſt elementum liquidum, & inſtabile: at dum terræ adhæret, firmiſsimè nauim retinet. Sic ſpes noſtra dum adhæret promiſsionibus hominum, non poteſt non ſemper nutare: ſed cùm in Dei veritate figitur, firmiſsima permanet. Eſt enim Deus verax, omnis autem homo mendax, inquit Apoſtolus ad Rom. 3. Et quis ei nocere poterit, cui protectionem promittit Deus, qui mentiri non poteſt? Nec minus veritas Fidei, inſtar ſcuti protegit, dum nos certos reddit, eſſe poſt hanc vitam paratam iuſtis feli-

citatem æternam, & impijs supplicia sempiterna : futurum iudicium in nouissimo die, in quo singuli homines rationem exactissimam reddent Iudici Deo omnium operum, verborum, cogitationum, desideriorum, omissionum, denique ociosi cuiuslibet, breuissimiq. sermonis. Hæc enim, & similia, quæ veritas Fidei nobis ostendit, facilè protegere nos possent ab omni tentatione tam in rebus prosperis, quàm in aduersis, si hoc scuto assiduè vteremur, id est, si veritates Fidei assiduè, & fideliter cogitaremus. Quis enim non fortiter aduersus terrores omnes persistet, si attentè cogitet illa verba Domini, Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest corpus & animam perdere in gehennam? Et quis vana blandimenta seculi, & iniusti lucri occasiones non facilè spernet, si verba illa cælestis Magistri seriò considerare voluerit, Matth. 16. Quid prodest homini, si Mundum vniuersum lucretur : animæ verò suæ detrimentum patiatur? aut, Quam dabit homo commutationem pro anima sua? Sequitur, Non timebis à timore nocturno, &c. In quibus verbis Propheta explicat generatim pericula, in quibus auertendis scuto veritatis opus habemus. Sunt autem verba valdè obscura, & à scriptoribus variè exponuntur. Duæ videntur expositiones præcipuæ. Vna sancti Augustini, qui per, timorem nocturnum, intelligit tentationem leuem, sed occultam : per, sagittam volantem in die, tentationem leuem, sed manifestam; per, negocium perambulans in tenebris, tentationem grauem, sed occultam; per, dæmonium meridianum, tentationem grauem, sed manifestam. Altera est S. Bernardi serm. 6. in hunc Psalmum, qui per timorem nocturnum intelligit tentationem pusillanimitatis; per, sagittam volantem in die, tentationem vanæ gloriæ; per, negocium ambulans in tenebris, tentationem ambitionis, vel auaritiæ; per, dæmonium meridianum tentationem operis mali sub specie boni. Possumus addere tertiam expositionem, quæ ex parte S Ioannis Chrysostomi esse videtur, vt per noctem intelligatur tempus aduersitatis, per diem, tempus prosperitatis : & hic sit sensus, Non timebis à timore nocturno, id est, in nocte aduersitatis non timebis ab ijs rebus, quæ non lædunt, si non timeantur : talia sunt detractiones, conuicia, contumeliæ, quæ nocent illi, à quo dicuntur; non illi, in quem dicuntur, nisi ipse timendo, & eas magnifaciendo se ipsum lædat. A sagitta volante in die, id est, in die prosperitatis non timebis verba laudantium, & adulantium, quæ superbiam gignunt, & instar sagittarum occidunt incautos. A negocio perambulante in tenebris, id est, in tenebris aduersitatis non timebis veras calamitates, & persecutiones, quas homines impij negociando negocia iniquitatis inferunt iustis. Ab incursu, & dæmonio meridiano, id est, in meridie prosperitatis, non timebis à grauissimis, & notissimis sceleribus, ad quæ nimia opulentia, vel potentia, illos impellit. Possumus & quartam expositionem adiungere, quæ præter cæteras simplex, & literalis esse videtur, vt sensus sit, Non timebis vlla pericula, neque nocturna, neque diurna. Illud enim, Non timebis à timore nocturno, significat, non afficieris timore ab vlla re, quæ nocturno tempore timorem incutere potest. Accipitur enim timor pro re quæ timetur, vt 1. Petri 3. Timorem eorum ne timueritis. Sicut spes accipitur pro re sperata; & desiderium pro re quæ desideratur. ad Tit. 2 Expectantes beatam spem, id est, beatitudinem, quæ speratur. & Psal. 77. Desiderium eorum attulit eis, id est, rem, quam desiderabant. Illud autem, A sagitta volante in die, significat, non timebis offensionem, siue calamitatem vllam diurnam.

Poni-

ponitur enim ſagitta pro quacumque re, quæ lædere poteſt interdiu, ſpecies videlicet pro genere. Illud verò, A negocio perambulante in tenebris, eſt repetitio, & explicatio illorum verborum, non timebis à timore nocturno: ſignificat enim negocium perambulans in tenebris nocturnis. Vox hebraica, dauar, דָּבָר ſignificat propriè verbum, ſed accipitur pro re quacunque; quomodo etiam accipitur negocium pro quacunque actione, quæ lædere poteſt. S.Hieronymus vertit, à peſte in tenebris ambulante, quia legit, deuer, quod ſignificat peſtem: דֶּבֶר ſed Septuaginta Interpretes legerunt, dauar, quod ſignificat verbum, id eſt, rem דָּבָר omnem. Illud denique, ab incurſu, & dæmonio meridiano, eſt repetitio, & explicatio illorum verborum, A ſagitta volante in die; ſignificat enim incurſus, & dæmonium meridianum, omnem occurſum malum, ſiue omnem læſionem, omnem ærumnam, quæ accidere poteſt in die, atque adeò in ipſo tempore meridiano. S.Hieronymus vertit, A morſu inſanientis meridie. Sed verbum hebraicum, keteb, ſignificat morſum, & excidium, & ruinam: ideò Septua- קֶטֶב ginta Interpretes non male verterunt incurſum, vt deſignarent generatim omnem occurſum malum. Vox autem, iaſud, quam S.Hieronymus vertit, inſa- יָשׁוּד nientis; videntur Septuaginta Interpretes legiſſe literis tranſpoſitis, veſed,quod וְשֵׁד ſignificat, & dæmonio. Vocat autem Dauid Dæmonium meridiei, ſiue meridianum, omnem aggreſſorem robuſtum, & potentem, qui non timet in ipſo meridie nocere, & lædere. Quoniam enim Dæmon princeps eſt omnium iniquorum, & malefactorum; rectè transfertur hoc nomen ad omnes iniquos, & malefactores, præſertim audaces, & robuſtos. In ſumma, continetur in omnibus his verbis generalis promiſsio, qua ſecuri redduntur ab omni periculo nocturno, & diurno qui confidunt in Deo, & armati ſunt clypeo veritatis: nam ſi Deus pro nobis, quis contra nos? Rom.8. Et quis eſt, qui vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? 1.Petr.3.

Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabit. VII.

Pergit Propheta, & deſcribit victoriam hominis iuſti confidentis in Deo, & ritè vtentis clypeo veritatis. Poſſunt autem illa verba, Cadent à latere tuo, exponi de ſagittis, vt vult Euthymius; vel de hoſtibus, vt docent Theodoretus, & S.Bernardus; vel de commilitonibus, vt indicat S. Auguſtinus. Omnia ſunt vera, ſed expoſitio ſancti Auguſtini videtur anteponenda. Nam ſagittæ quidem repercuſſæ à ſcuto, cadent in magna copia; ſed non ſatis eſt ad victoriam, ſagittas repellere, niſi etiam occurratur timori nocturno, negocio perambulanti in tenebris, & dæmonio meridiano. Itaque prima expoſitio non plenè hunc locum explicat. Altera expoſitio melior, duobus modis poteſt intelligi: vno modo, vt hoſtes dicantur caſuri felici caſu: quod tunc fit, cùm infideles conuertuntur ad fidem, & peccatores conuertuntur ad iuſtitiam, & ſic proſternuntur, & occiduntur, vt moriantur peccato, & de hoſtibus fiant amici. Altero modo, vt hoſtes dicantur caſuri infelici caſu; quod fit cùm hoſtes iuſtorum, ſiue dæmones, ſiue homines mali, repelluntur à iuſtis, & non ſolùm non obtinent victoriam, ſed etiam victi proſternuntur & cadunt: nec ſolùm non lucrantur noua gaudia, ſed grauiora ſibi ipſi præparant ſupplicia. Tertia expoſitio veriſſima eſt, & ſimplex, ac literalis: vult enim Propheta iuſtos admonere, vt magnifaciant gratiam

huius victoriæ, cùm rara sit, & ad paucos omnino pertineat. Cadent enim in hoc prælio ex commilitonibus mille à latere, & decem millia à dextris: ad ipsum autem non appropinquabit neque timor nocturnus, neque sagitta volans in die, neque negocium perambulans in tenebris, neque dæmonium vastans, & sæuiens in meridie. Porrò per latus videtur intelligi sinistra, cui opponitur dextera: & quidem mille dicuntur casuri à latere, id est, à sinistra, & decem millia à dextris; quoniam per sinistram intelligitur aduersitas, per dextram prosperitas. Multo autem plures ex hominibus cadent, & pereunt ex prosperitate, quàm ex aduersitate. Prosperitas enim dat occasionem superbiæ, delicijs, licentiæ, audaciæ, & alijs id genus malis: aduersitas verò reddit homines humiles, castos, patientes. Tribulatio enim (vt ait Apostolus ad Rom. 5.) patientiam operatur. Iam verò numerus ille mille, & decem millium, nihil aliud significat, nisi multos casuros à sinistris, sed multo plures à dextris. Quo modo accipiuntur hi numeri lib. 1. Reg. cap. 18. Saul percussit mille, & Dauid decem millia. Et Deuteronom. 32. Quomodo persequatur vnus mille, & duo fugent decem millia.

VIII. Verumtamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis.

Hæc est noua causa lætitiæ homini iusto, cui non solùm promittitur victoria, sed etiam quod sit cum magna voluptate visurus proprijs oculis inimicos suos iacentes, & pro meritis punitos. Quæ promissio impletur aliquando in hac vita. Sic enim viderunt filij Israël Aegyptios mortuos, & iacentes in littore maris rubri, Exod. 14. Sic viderunt Moses, & Aaron absorberi viuos à terra Dathan, & Abyron, Num. 16. Sic Ezechias vidit cadauera prostrata exercitus Sennacherib, 4. Reg. 19. Sic Iudith, & populus Dei vidit caput Olophernis amputatum, & exercitum eius fusum, & fugatum, Iud. 15. Sed plenissimè implebitur hæc promissio in die nouissimo: tunc enim videbimus omnes inimicos nostros humi iacentes, inermes & nudos, & sine vllis viribus, & pœnæ sempiternæ addictos. Verumtamen, inquit Propheta, oculis tuis, id est, non ex auditu, & fama cognosces, sed tu ipse cernes, illis ipsis oculis, quibus vidisti arma hostium, & pericula; qui quidem oculi tunc propriè tui erunt post resurrectionem; nunc enim quomodo tui sunt, quos te inuito, curiositas aperit, somnus claudit, fumus affligit, senectus obscurat, mors extinguit? Considerabis, id est, non obiter & per transitum videbis, sed diligenter & accuratè considerabis omnes hostes suos, qui sint, quot sint, quid meruerint, quid patiantur. Et retributionem peccatorum videbis, id est, & tunc planè perspicies quam mercedem habeant omnes impiorum labores. Ex quo existet pulcherrima species rerum: nunc enim omnia confusa, & perturbata esse videntur: nam cum pœna debeatur culpæ, & premium virtuti, sæpè accidit, vt iusti affligantur, & iniqui honorentur, & per hoc iustitiæ copuletur dolor, & iniquitati coniungatur gaudium: sed in die nouissimo omnia ponentur suo loco, & pœna retribuitur culpæ, eiq. iungetur insolubili nexu, & maior pœna maiori culpæ reddetur, & minor minori: & contra, nexu ponitur insolubili premium adiungetur iustitiæ, & maiori iustitiæ maius præmium, & minus minori reddetur: & nunc implebitur, quod dicitur in Psal. 57. Lætabitur iustus, cum viderit vindictam, id est, cum retri-

retributionem peccatorum viderit : non quidem lætabitur ob calamitates miserorum ; sed ob decorem iustitiæ, & sapientiæ diuinæ, quæ splendebit mirum in modum in supplicijs impiorum.

Quoniam tu es Domine spes mea, Altissimum posuisti refugium tuum. IX.

Hic versiculus facilis est quo ad verba, quæ sunt omnia declarata in explicatione primi, & secundi versiculi : sed de connexione non leuis quæstio est : nam in verbis præcedentibus loquebatur Propheta cum homine iusto, dicens, Oculis tuis considerabis, & retributionem peccatoris videbis : nunc videtur loqui cum Deo, dum ait, Quoniam tu es Domine spes mea : & non apparet, quorsum hæc dicat. Et rursum verba sequentia, Altissimum posuisti refugium tuum, ad hominem iustum dirigi videntur, sed non apparet vlla connexio. Theodoretus, & quidam alij volunt subintelligi verbum, dixisti, vt hic sit sensus, Quoniam dixisti, tu es Domine spes mea ; ideo altissimum posuisti refugium tuum. Euthymius, & alij nihil existimant subintelligi debere ; sed verba priora huius versiculi esse hominis iusti ; verba posteriora esse Prophetæ ; iam enim admonuimus Psalmum esse dramaticum, & ad formam dialogi factum, vt quamuis non designentur nominatim personæ, tamen nunc Propheta, nunc homo iustus, nunc Deus loqui intelligatur. Igitur posteaquam Propheta viro iusto dixit, Scapulis suis obumbrabit tibi Deus, vt gallina pullo ; &, scuto circundabit te, vt Imperator militem ; &, non timebis à timore nocturno, vel diurno ; & multi hinc inde à dextris, & à sinistris cadent ; sed tibi malum non appropinquabit, quin potius deuictos hostes oculis tuis videbis : iustus vir his auditis interloquitur, & ad Deum conuersus dicit, Quoniam tu es Domine spes mea, id est, vera sunt, quæ audiui ; sed ideo vera sunt, quoniam tu es Domine spes mea, non confido in viribus, & armis meis ; non in viribus & armis amicorum meorum, sed in te vno confido, qui es vnica, & tota spes mea. dicitur autem Deus ipse spes iustorum, quoniam iusti non sperant solùm auxilium à Deo, sed ipsum Deum sperant sibi fore veluti arcem munitissimam, ad quam confugientes tempore persecutionis, & in qua per fidem, spem, & charitatem, perq. orationem, & contemplationem habitantes, nihil aduersi pati possint. Atque hoc benè Propheta intellexit, & ideo subiunxit, Altissimum posuisti refugium tuum ; quasi diceret, rectè, ac sapienter posuisti Deum spem tuam ; sic enim refugium tuum constituisti in arce omnium altissima, & munitissima, ad quam (vt in versiculo sequēti dicetur) nullum malum pertingere poterit. Vbi obseruandum est, per Altissimum, non intelligi rem aliquam altissimam, sed ipsum Deum, cuius vnum ex nominibus est, Altissimus : nam in hebræo habetur, elgion, quod est vnum ex decem nominibus Dei, & significat Altissimum, siue excelsum : & in Græco habetur ὕψιστον, generis masculini, & καταφυγήν, generis feminini. Ex quo intelligimus nomen, Altissimum, non esse adiectiuum, quod cum substantiuo, refugium, concordari debeat, vt sensus sit, posuisti tibi refugium altissimum ; sed elegisti tibi Deum, qui dicitur, & est Altissimus, in domum, siue arcem refugij. עֶלְיוֹן

Non

X. Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Explicat nunc Propheta, quid boni consequatur iustus ex eo, quòd refugium sibi constituit in Altissimo; ac dicit, eum tutissimum fore ab omni malo. Duplex est malum, culpæ, & pœnæ. Malum culpæ absolutè, & simpliciter malum est, ideò de malo culpæ intelligimus, Non accedet ad te malum. malum pœnæ non est simpliciter malum, propterea de malo pœnæ explicandum existimamus id quod sequitur, Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Malum culpæ esse malum absolutè & simpliciter, malum pœnæ non item; ex eo constat, quòd malum culpæ facit hominem malum; malum pœnæ non facit malũ, sed miserum: malo culpæ nemo benè vti potest; malo pœnæ benè vti possumus: malum culpæ non potest dici bonum, quia non est iustum, cùm sit iniquitas; neque est vtile, cùm is qui peccat semper plus perdat, quàm lucretur; malum pœnæ bonum dici potest, cùm sæpe sit iustum, & vtile. mali culpæ non est auctor Deus, qui est auctor omnis boni; malum pœnæ à Deo est Iudice iusto. Denique id etiam colligitur ex verbis Prophetæ: nam cùm dicit, non accedet ad te malum, loquitur de malo, quod in nobis est, & extra nos esse non potest, & tale est malum culpæ, quod nonnisi intra nos, id est, in libero nostro arbitrio esse potest; cùm addit, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, loquitur de malo, quod potest locum habere in rebus nostris, in liberis, in seruis, in domo, in agris, in substantia reliqua, & tale est malum pœnæ. Sed existit non leuis dubitatio, de veritate huius promissionis: nam Dauid vnus erat ex iustis, & confidentibus in Deo: & tamen ad eum accessit malum culpæ, adulterium, & homicidium; & flagellum, imò flagella multa appropinquauerunt tabernaculo eius: sic enim ipse dicit in Psal. 72. Laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die: quod idem dici potest de Iob, Tobia, Prophetis, & Apostolis, & de ipso Christo, quod ad flagellum attinet: omnes enim flagellati sunt; imò Deus ipse flagellat omnem filium, quem recipit, ad Hebr. 12. Duæ sunt responsiones, quæ dari possunt ad hanc dubitationem. Prior est, hanc promissionem non pertinere ad hanc vitam, sed ad futuram, quando impletum erit illud, Oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis: tunc enim in tabernaculum cæleste ingressi tutissimi erimus ab omni malo tàm culpæ, quàm pœnæ: nam ideo confortauit Deus seras portarum cælestis Hierusalem, vt dicitur in Psal. 147. & posuit fines eius pacem, vt flagellum ad ipsum appropinquare non possit. Posterior solutio est, pertinere quidem hanc promissionem ad tempus huius vitæ; sed sano modo esse intelligendam: nam non accedet malum culpæ ad electos iustos, & in Deo confidentes, non quòd peccare non possint, sed quia per diuinam, & singularem prouidentiam ipsum etiam peccatum ipsis cooperabitur in bonum: quoniam permittet Deus eos in peccatum labi, vt inde fiant humiliores, & cautiores, & tantò magis accendantur in amorem Dei, quanto se agnoscent eius gratiæ, & misericordiæ magis debitores: sic de S. Petro dicit B. Gregorius hom. 21. in Euangelia. quod idem de S. Apostolo Thoma, & S. Maria Magdalena, alijsq. permultis dici potest. Flagellum verò, id est, malum pœnæ non appropinquabit tabernaculo ipsorum, quoniam ipsi habitantes per desiderium in cælesti tabernaculo, & conuersantes, cum Apostolo Paulo, per assiduam contemplationem in cælo, mala ista temporalia vix sen-

ſentient, & omnino contemnent; imò mala eſſe non reputabunt, ſed bona, cùm materiam patientiæ, & ſegetem gloriæ illis præbeant: hoc certè ſentiebat Apoſtolus cùm diceret, Repletus ſum conſolatione, ſuper abundo gaudio in omni tribulatione noſtra. 2.Corinth.7.

Quoniam Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis. XI.

Hunc verſiculum, & ſequentem allegauit Diabolus in diſputatione cum Chriſto, Matth. 4. ſed perperam; quoniam Chriſtus non eguit cuſtodia Angelorum, vt S. Thomas docet in 1.p.q.113. art.4. ad primum. Chriſtus enim ratione diuinitatis cuſtos eſt Angelorum, & hominum, & omnia portat verbo virtutis ſuæ, ad Hebr.1. Ratione animæ, beatus erat, ac per hoc cuſtodia non egebat, quemadmodum neque nos egebimus, cùm beati erimus. Denique ratione carnis, eguit quidem tempore mortalitatis ſuæ protectione aliqua, ſed eam illi exhibebat Verbum diuinum, cum quo hypoſtaticè vnita erat. ſed his omiſſis; quoniam poterat homo iuſtus dicere, Iam quidem ſecurus ſum nihil mihi mali euenturum, cùm ero in cæleſti tabernaculo; ſed audire cupio, quis me cuſtodiet in via, ne fortè errem à recto itinere, vel incidam in latrones, aut in foueã aliquam ruam: reſpondet Propheta, Ne timeas, quoniam Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis. Sed verba ſingula conſideremus. Quoniam. hæc particula reddit rationem verborum ſequentium, non præcedẽtium; eſt enim ſenſus, quoniam Deus mandauit Angelis, vt cuſtodiant te in via, ideo ipſi Angeli in manibus te tollent, ne vnquam offendas ad lapides pedem tuum. Angelis. Angeli ſunt ſpiritus beati, & Principes nobiliſſimi, & eorum cuſtodia tutiſſima eſt, quoniam potentiſſimi, ſapientiſſimi, & optimi ſunt: ex quo admonemur, quanti Deus faciat genus humanum, cui tam magnos Principes attribuit quaſi pædagogos: ſed cur dicit, Angelis, & non potius Angelo? quoniam habemus quidem ſinguli ſingulos Angelos cuſtodes proprios, vt colligitur ex verbis Domini, Matth. 18. Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei. & ex Actis Apoſt. cap. 12. Angelus eius eſt: tamen habemus etiam Angelos alios cuſtodes communes, eos videlicet, qui præſunt ciuitatibus, aut Regnis. de quibus vide Danielem cap.10. & S. Baſilium lib.3. in Eunomium. Suis. hoc additur, quoniam ſunt etiam Angeli mali, de quibus dicitur Apoc.12. Et Draco pugnabat, & Angeli eius: Deus ergo mandauit Angelis ſuis, vt te cuſtodiant, non mandauit Angelis alienis, qui non cuſtodire, ſed perdere tantũ nouerunt. Origenes hom. 35. in Lucam, & ex eo Io. Caſſianus collatione 13. docent, Deum vnicuique noſtrum duos Angelos attribuiſſe, vnum bonum, qui nos protegendo cuſtodiat, alterum malum, qui nos tentando exerceat. Sed falſa iſta ſententia eſt: Deus enim intentator malorum eſt, Iacob.1. & mali Angeli non egent mandato Dei, vt nos tentent; ſatis enim per ſe ad hoc agendum prõpti ſunt. Mandauit. hæc eſt præcipua cauſa, cur Angeli diligentiſsimè nos cuſtodiant, quia videlicet Deus id eis mandauit; quamuis enim libenter id faciãt, quia nos amant, & quia malos Angelos oderunt, & quia cupiunt inſtaurari ſedes cæleſtis Hieruſalem, & quia ſciunt id eſſe gratiſsimum Regi ſuo Chriſto Domino: tamen nihil magis eos mouet, quàm præceptum Domini: intelligunt enim ſe eſſe miniſtros Dei, & Deum nihil magis requirere à miniſtris ſuis, quàm

prom-

promptam, ac simplicem obedientiam. De te. hoc significat, Deum quidem omnium hominum prouidentiam gerere, & omnibus ac singulis hominibus Angelum custodem dedisse: tamen peculiari affectu prosequi homines iustos, atque in se confidentes, & ideò peculiari studio mandauisse Angelis suis de te, id est, de te homine iusto, & confidente in auxilio eius. Vt custodiant te. hoc est, quod Deus Angelis bonis mandauit, vt custodiant iustum ab hoste inuisibili, id est, ab Angelis malis; quandoquidem homo, qui carne circundatus est, & nihil cernere potest, nisi quod oculis carnis manifestatur, impar est ad prælium cum dæmonibus, nisi à potentiore adiuuetur. In omnibus vijs tuis. non dicit in via, sed in vijs, & in omnibus vijs; quia multæ sunt viæ hominis, & in omnibus auxilio Angeli custodis eget. Via est lex, iuxta illud Psal. 118. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: & ibidem, Viam mandatorum tuorum cucurri. Via quoque est operatio iuxta illud Prouerb. 8. Dominus possedit me in initio viarum suarum. Denique vita præsens est quædam via, vt S. Basilius pulchrè docet in explicatione Psalmi primi. Via legis est multiplex, quia multæ sunt leges; via operationis est etiam multiplex, quia multæ sunt operationes; via quoque vitæ est multiplex, quia multæ sunt partes vitæ, multæ ætates, multi status. In omnibus ergo istis vijs egemus custodia, quoniam labi possumus in omni lege, in omni operatione, in omni ætate, & statu vitæ nostræ.

XII. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

Hic versiculus plenus est metaphoris, sed alioqui facillimus est. Itaque solùm explicandum est, quæ sint manus Angelorum, qui lapides in via, qui pedes hominum. Manus Angelorum sunt intellectus, & voluntas; siue sapientia, & potentia: nam intelligendo, & volendo, omnia faciunt. Lapides in via sunt omnia impedimenta, quæ occurrunt in hac vita, siue temporalia, siue spiritualia; scandala, tentationes, persecutiones, & similia. Pedes, quibus ad lapides offendere solemus, sunt affectus humani. Pes tuus, inquit S. Bernardus serm. 13. affectio tua. & S. Augustinus in Psal. 94. Pedes nostri, inquit, in hoc itinere affectus nostri sunt. Duo sunt autem principales affectus, quasi duo pedes, amor, & timor: & quòcunque homo operando, loquendo, desiderando pergit; vel amore mouetur, vel timore: amore acquirendi aliquid boni, vel timore illud amittendi; siue amore cauendi malum, vel timore in illud incidendi. Tunc autem offendimus pedem ad lapidem, cùm oblata occasione temporalis boni acquirendi, vel temporalis mali euadendi labimur in peccatum, vnde bonū æternum amittimus, & sempiternum supplicium incurrimus: sed qui habitant in adiutorio altissimi, ab Angelo custode ita iuuantur, vt vel occasio illa tollatur, id est, lapis ille de via remoueatur; vel animus ita illustretur ad vera bona, & vera mala internoscenda, vt pede, id est, affectu eleuato à terra, occasio temporalis boni, quod sine peccato acquiri non potest, facilè contemnatur; & malum temporale, quod sine peccato vitari non potest, patientissimè toleretur.

XIII. Super aspidem, & Basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonem, & Draconem.

Posteaquam Propheta locutus est de Angelis bonis, qui iustum in Deo confidentem custodiunt: adiungit de Angelis malis, ac dicit, eos iusto confidenti nõ præualituros, sed è contrario ab eo conculcandos, & conterendos, iuxta illud Apostoli, Rom. 16. Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Vocat autem Satanam Propheta serpentem propter astutiam, & leonem propter ferociam: & quoniam multa sunt genera serpentium, vocat eum aspidem, basiliscum, & draconem, quoniam cum astutia, quæ omnibus serpentibus communis est, habet aspis coniunctam obstinationem, basiliscus crudelitatem, & draco potentiam, & vires maximas: quæ omnia Diabolo mirificè conueniunt. Neque solùm hoc loco Diabolus vocatur serpens, & leo, sed etiam alibi sæpe:nã Iob. 26. & Isaiæ 28. Serpens siue anguis tortuosus nominatur, Apoc. 12. dicitur draco, & cap. 20. Serpens antiquus. 1. Petri 5. Leo rugiens. atque hæc videtur esse expositio literalis, quam sequuntur SS. Patres Chrisostomus, & Augustinus, & alij. tamen reijciendæ non sunt aliæ tres expositiones, quæ ad hunc locum adferri solent. Vna est Theodoreti, & Euthymij, quod hoc loco promittatur subiectio verorum serpentum, & leonum hominibus iustis, atque in Deo confidentibus. Scimus enim Danieli non nocuisse leones, neque S. Paulo viperam. & in historijs SS. Patrum à S. Gregorio, Sulpitio, Palladio, alijsq. bonis auctoribus descriptis, non rara sunt exempla subiectionis exhibitæ sanctis viris à leonibus, & serpentibus, alijsq. syluestribus feris. Altera est, per ista quatuor nomina intelligi quatuor persecutiones Ecclesiæ: persecutionem Iudæorum, qui instar aspidum surdarum obstinatissimi sunt; persecutionem hæreticorum, qui per basiliscum designantur; persecutionem Paganorum, qui leonibus comparari possunt; & persecutionem Antichristi, qui satis aptè draco nominari potest. Hanc explicationem ex parte indicauit S. Augustinus. Tertia est S. Bernardi, & aliorum, qui per quatuor ista animalia quatuor vitia significari docent; per aspidem videlicet obstinationem, vel auaritiam; per basiliscum inuidentiam; per leonem superbiam; per draconem iracundiam. Sed vir iustus, & non suis viribus, sed auxilio Dei fretus facilè per charitatem super aspidem, & basiliscum ambulabit; & per humilitatem conculcabit leonem, & draconem.

Quoniam in me sperauit, liberabo eum; protegam eum, XIV.
quoniam cognouit nomen meum.

Quoniam in ore duorum, vel trium testium stat omne verbum: Propheta sanctus tribus testimonijs probare voluit quod initio promisit, eos omnes protegendos à Deo, qui verè confidunt in Deo. Primum testimonium fuit hominis iusti, qui ex proprio experimento testimonium reddidit veritati, dicens, Quoniã ipse liberauit me de laqueo venantium, &c. Alterum testimonium fuit ipsius Prophetæ, qui vt Spiritus sancti tuba, vel præco dixit, Scapulis suis obumbrabit tibi, &c. Testimonium tertium est ipsius Dei, qui in tribus vltimis versiculis cõfirmat omnia, quæ supra dicta sunt, & multa etiam addit. Sunt enim in his tribus versiculis octo promissa Dei, quæ optimo ordine incipiunt à liberatione à malis, & procedunt vsque ad exaltationem ad summum bonum: & quidem quatuor pertinent ad hanc vitam, Liberabo eum, protegam eum, exaudiam eũ, cum ipso sum in tribulatione: quatuor reliqua ad vitam futuram, eripiam eum, glorificabo eum, longitudine dierum replebo eum, ostendam illi salutare meum.

Ait igitur, Quoniam in me ſperauit, liberabo eum: libertas, quæ hic promittitur, ſiue liberatio, poteſt intelligi generatim ab omnibus malis, & poteſt referri ad liberationes ſupra dictas per Angelos, per ſcutum, & per alias res, vt ſenſus ſit, non putet iuſtus liberari ſe poſſe per ſcutum, vel per Angelos ſine me; illa enim ſine me nihil poſſunt: ſed ego liberabo eum per ſcutum, per Angelos, & ſæpe etiam per me ipſum ſine illis, quoniam in me, non in illis potiſſimum ſperauit. Cæterum poteſt etiam altiore ſenſu ſignificari hoc loco libertas à tyrannide vitiorum, quæ eſt libertas propria hominum iuſtorum perfectorum, & præter cæteras omnes maximè expetenda. de qua Dominus dicit in Euangelio. Ioan. 8. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. &, Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Hæc verò libertas non datur omnibus, ſed ſperantibus in Deo.
חָשַׁק Quoniam, inquit, in me ſperauit, liberabo eum. vbi vox hebræa, chaſak, adhærere, diligere, placere, ſignificat: quare non quæcunque ſpes, ſed ea fiducia, quæ oritur ex bona conſcientia, & ex dilectione, & filiali adhæſione naſcitur, liberat hominem à tyrannide vitiorum. nam quemadmodum cupiditas ligat, & captiuum facit, ita charitas ſoluit, & liberum facit, & quo magis charitas creſcit, eo magis cupiditas minuitur: & cùm perfectiſſima erit charitas, & adhæſio ad ſummum bonum, tunc perfectiſſima erit libertas, quæ ab Apoſtolo dicitur libertas gloriæ filiorum Dei ad Rom. 8. Sequitur altera promiſsio, Protegam eum, quoniam cognouit nomen meũ. Nam qui liberatur in hac vita à tyrannide vitiorum, non perfectè liberatur, ſed eget protectione Dei, tum vt non iterum captiuus ducatur ab hoſtibus, tum vt proficiat in acquiſita libertate gratiæ, donec perueniat ad libertatem gloriæ; ideò Deus protectionem continuam pollicetur ijs, qui cognouerunt nomen eius: dicitur autem cognoſcere nomen Domini, qui eius potentiam, & ſapientiam, & bonitatem cognoſcit, vnde in ſpem, & fiduciam firmiſsimam erigitur. Dicitur etiam cognoſcere nomen Domini, qui ex intima familiaritate nouit Deum vt paſtorem, amicum, & patrem: de qua notitia dicitur in Euangelio Ioan. 10. Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ. & contra de alijs dicitur Matth. 25. Non noui vos. & 2. Theſſ. 1. Dantes vindictam ijs, qui non nouerunt Deum. Ineffabilis omnino benignitas Dei eſt, qui non ſolùm innoteſcere dignatus eſt, vt Dominus, ſed etiam vt amicus. quod miratur Dauid, cùm ait, Quid eſt homo, quia innotuiſti ei?

XV. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum; cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.

In hoc verſiculo quatuor alia promiſſa continentur. Primùm eſt exauditio generalis, quæ ſoli Deo, qui omnipotens eſt, conuenire poteſt: quòd autem hæc ſit promiſsio generalis exaudiendi omnes preces confidentium in Deo; perſpicuum eſt ex eo quòd nulla reſtrictio adhibetur, ſed abſolutè dicitur, exaudiã eum. Deinde alia loca Scripturæ confirmant hanc promiſsionem. Deuteron. 4. Non eſt alia natio tã grandis, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt omnibus obſecrationibus noſtris. Ioan. 15. Quodcunque volueritis, petetis & fiet vobis. Marci. 11. Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. 1. Ioan. 3. Fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo. Quamuis autem conditiones nonnullæ requirantur,

tur, vt semper oratio exaudiatur : tamē præcipua est, quæ habetur hoc loco, cùm dicitur, Clamabit ad me ; clamor enim significat vehementiam desiderij ex dilectione & fiducia procedentem. Sequuntur tria promissa, Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. quæ promissa aptissimè respondent tribus diebus totius anni celeberrimis; Feriæ sextæ, in qua Dominus in cruce pēdens in maxima tribulatione fuit; Sabbato, in quo erutus de omni tribulatione suauiter requieuit; & diei Dominico, in quo resurgens ex mortuis gloriosissimè triumphauit. Eiusmodi tres dies ad omnes iustos, & electos pertinent; omnes enim cum Christo tribulationes ferre debemus Feria sexta, id est, in hac vita, quæ breuissima est, & pro vno die computatur : deinde requiescere in sepulchris die sabbati : denique resurgere die dominica, & cum Christo in æternum glorificari. Ait igitur Dominus, Cum ipso sum in tribulatione. qui enim clamabat, ante omnia donum patientiæ postulabat, quæ necessaria est, vt reportemus promissiones Dei, ad Hebr. 10. Dominus autem, qui dixit, exaudiam eum, primo loco promittit donum patientiæ dicens, Cum ipso sum in tribulatione : in qua sententia singula verba suum pondus habent. Illud, cum ipso, significat, Deum quidem esse cum rebus omnibus multis modis, sed speciali quodam modo, per internam consolationem, & influxum ineffabilis dulcedinis esse cum ijs, qui tribulantur. quo modo mater ægrotanti filiolo maiora signa beneuolentiæ exhibet quàm cæteris filijs bene valentibus : & nos omnes membrum malè affectum diligentius fouemus, quàm cætera membra sana. Illud, sum, est verbum temporis præsentis, cùm cætera omnia sint temporis futuri, liberabo, protegam, exaudiam, eripiā, glorificabo, replebo, ostendam : hoc autem significat, tribulationem huius vitæ esse momentaneam; quia de tempore præsenti nihil habemus, nisi momenta impartibilia : proinde propriè Apostolus dixit, quod in præsenti est momentaneū & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Itaque misericordia Dei nostri facit, vt tribulatio non nisi guttatim instilletur nobis : cùm futura gloria sit quasi flumen inundans, iuxta illud Ps. 36. Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Illud, in tribulatione, significat, Deū in hac vita donare quidem consolationes multas amicis suis, siue corporales, siue spirituales, sed non sine admixtione tribulationis. S. Basilius homil. 5. in Exameron, scribit, in statu innocentiæ nasci solitas in campis rosas sine spinis; sed post peccatum inuentas quidem fuisse spinas sine rosis, sed non rosas sine spinis, vt impleretur illud, Gen. 3. Spinas & tribulos germinabit tibi. Sed quicquid sit de veritate historiæ, moralis significatio verissima est: nam tribulationes sine consolationibus aliqui habent, præsertim ex impijs: sed consolationes sine tribulatione in hac vita nulli habent, neque impij, neque pij : sed hoc est discrimen inter pios, & impios, quòd pij cum tribulationibus veras, & solidas à Spiritu sancto cōsolationes habent; impij cum consolationibus breuibus, & apparentibus magis, quàm veris veras, & solidas tribulationes habent. Fructus spiritus est charitas, & gaudiū ex Apostolo ad Gal. 6. qui autem spiritum non habent, quo modo fructum eius habere possunt? Sequitur, Eripiam eum. quæ promissio propriè spectat ad vitam futuram; iusti enim in morte liberantur ab omni tribulatione præsenti, & futura. sic enim scribit S. Ioannes Apoc. 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur; iā enim dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. & Apoc. 21. Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra. Impij verò videntur quidem eripi per mortem à

tribulationibus huius vitæ, sed non verè eripiuntur à tribulatione, sed transeunt de tribulatione temporaria ad æternam: quo modo, non dicuntur propriè de carcere liberari, qui educuntur de carcere ad patibulũ. Aliquando tamen sancti viri etiam in hac vita eripiũtur ab aliqua tribulatione, vt contigit Patriarchæ Ioseph, Iob, Dauid, Tobiæ, Danieli, tribus pueris, Susannæ, & alijs: sed illa modica, & tẽporalis liberatio fuit. Restat quarta promissio, Et glorificabo eum: quæ interdũ in hac vita vtcunque adimpletur: sanctus enim Iob post grauissimam tribulationem non solùm ab illa ereptus, & liberatus fuit, sed etiam valdè glorificatus: quod idem legimus de Patriarcha Ioseph, & de Rege Dauid. Cæterum vera glorificatio ad aliam vitam sine dubio pertinet: tunc enim iusti fulgebunt sicut sol in Regno patris eorum, Matth. 13. Et sedebunt super sedes iudicantes mundum vniuersum, Matth. 19. & 1. Cor. 6. de quorum gloria Propheta canit Psal. 138. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Et Apostolus concinit ad Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.

XVI. Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.

Hæc sunt duo postrema beneficia, quæ promittuntur ijs, qui habitant in adiutorio altissimi; & continent explicationem beneficij sexti, in quo dictum est, glorificabo eum. gloria enim sanctorum nascetur ex adeptione summi boni: summum verò bonum est æterna felicitas: nam felicitas sine æternitate, est felicitas misera, & æternitas sine felicitate est æterna miseria. Primùm ergo describitur in hoc versiculo vera æternitas, cùm dicitur, Longitudine dierum replebo eum: deinde vera felicitas, cùm additur, Et ostendam illi salutare meum. Per longitudinẽ dierum, intelligitur diuturnitas temporis, sed tanta, vt planè repleat desiderium humanum; hoc enim promittit, qui dicit, longitudine dierum replebo eum. quia verò non potest repleri desiderium humanum, nisi æterna duratione, ideò per hãc longitudinem dierum significatur æterna duratio. Vtitur autem scriptura eiusmodi verbis in designanda æternitate, quia nobis loquitur, qui non nouimus aliã longam durationem, nisi in diebus multis, aut longis; alioqui enim in vera æternitate non erit successio dierum, sed vna dies semper manens, vel potius vnũ momentum semper durans absque vlla mutatione, aut vicissitudine. At, inquies, vicissitudo temporum mirificè delectat; & videmus homines varijs oblectationibus fallere tædium longitudinis dierum in æstate, & longitudinis noctium in hieme. Respondeo, id accidere, quia tempora huius vitæ sunt omnia varijs incommodis plena, & ideò semper anhelamus ad futura: sed quando veniet illa dies, qua nulla expectari poterit melior, votum omnium erit, vt illa semper duret. Et ostendam illi salutare meum. si per salutare intelligamus salutem, sensus erit, ostendam illi salutem meam, id est, efficiam, vt vir iustus non amplius ex fide viuat, credendo quod non videt: sed planè videat, & sentiat, atque experimento proprio cognoscat salutem, quæ ex me est: est autem salus hæc, quæ nobis promittitur, ipsa Dei visio, quæ perfecta, & perpetua sanitas totius hominis erit. tũc enim sanabitur mens ab omni errore, & ignorantia, cùm ad summam sapientiam perueniet, quæ in visione supremæ, atque altissimæ causæ posita est. Ex illa sapientia nascetur in voluntate amor erga summum bonum ardentissimus, & stabilis,

bilis, vnde perfectè sanabitur affectus ab omni mala cupiditate. Redundabit autem hæc sanitas in partem inferiorem, quæ superiori sine vlla resistētia, vel rebellione subijcietur, & in ipsum corpus, quod immortale, impassibile, formosissimū, & sole fulgentius resurget. Quod si per salutare intelligatur Saluator, vt S. Augustinus magis probat; tunc sensus erit, Ostendam illi Saluatorem meum, id est, Saluatorem, quem ego misi, & faciam vt vir iustus oculis mentis cernat eū, qua Deus est; & oculis corporis cernat eundem, qua homo est: quam ostensionē suę diuinitatis promisit Christus, Ioan. 14. cùm ait, Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum. Hæc autem manifestatio diuinitatis, ipsa est vita æterna, & summum bonum, & salus, siue sanitas perfecta totius hominis. Quare sententia huius loci in idem recidit, siue per, salutare, intelligamus salutem, siue Saluatorem. Sed libet in fine huius Psalmi admirari cæcitatem generis humani: nam cùm omnes cupiant felicitatem æternam, neque possint eam non vehementer optare: tamen pro temporali, & parua prosperitate siue in diuitijs acquirendis, vel cumulandis; siue in honoribus, & dignitatibus adipiscendis, vel conseruandis; siue in delectationibus carnis, ac sensuū vndecunque captandis, nihil non faciunt, currunt, discurrunt, vigilant, laborant, sudant, ingenium acuunt, linguam expoliunt, animū intendunt: & pro vera, & solida, & sempiterna felicitate, pro veris diuitijs, pro summis honoribus, pro ineffabili iucunditate, quæ parata sunt diligentibus Deum, ita pigri sunt, vt pro his vix digitum mouere dignentur. Horror est omnino cogitare, hominem ratione, & intelligētia præditum, ijs rebus consectandis toto vitæ suæ tempore occupari, quibus sæpe aditum ad æterna & summa bona sibi ipse præcludit. Orandus est Deus, vt qui promittere dignatus est tam ingentia bona, idem spiritum bonū nobis infundat, & illuminatos oculos cordis habere nos faciat, vt sciamus quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis, vt Apostolus admonet Ephes. 1.

PSALMVS NONAGESIMVS PRIMVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus cantici in die Sabbati.

HIC titulus habetur in omnibus codicibus hebraicis, græcis, & latinis: & continet argumentum Psalmi; est enim compositus Psalmus vt cantetur in die sabbati, ad erudiendum populum, vt discat die sabbati vacare laudibus Dei, præsertim ob creationē, & gubernationem mundi. Errant Iudæi, qui otium sabbati sibi datum esse existimant ad vacandum conuiuijs, & deambulationi. Et Iudæos imitantur Christiani, quando ignorantes sabbatum cordis, in sola abstinentia ab operibus, & labore manuum sanctificationem festorum cōstituunt; hæc enim oportet facere, & alia grauiora non omittere. hoc est, sanctificandi sunt dies festi abstinendo ab operibus seruilibus, sed otium illud ponendum est in considerandis operibus Dei. ex qua consideratione accenditur amor diuinus, & fit in corde quies, & tranquillitas ineffabilis, quæ dicitur sabbatum cordis, sabbatum verè delicatum, & sanctum.

EXPLICATIO PSALMI XCI.

I. BOnum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo altissime.

Hæc est exhortatio ad laudandum Deum, & psalterio, & voce. Bonum, inquit, est confiteri Domino, id est, iustum, vtile, delectabile, & honorificum est confiteri Domino confessionem laudis. iustum, quia debitum; vtile, quia meritorium; delectabile, quia dulce est amanti laudare dilectum, honorificum, quia munus est quasi proprium cælestium potestatum. Et psallere nomini tuo altissime, id est, non solum bonum est confiteri corde, & lingua, sed etiam instrumentis musicis, quale in primis psalterium est, laudes personare nomini tuo, id est, gloriæ tuæ ò altissime.

II. Ad annunciandum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.

Hæc est materia confessionis, de qua dictum est, bonum est confiteri. Bonum igitur est confiteri, ad annunciandum mane misericordiam tuam, id est, vt annuncietur, & prædicetur omnibus misericordia tua, qua mundum creasti, & veritas, siue iustitia, qua mundum gubernas: & quoniam opus misericordiæ manifestum est, annunciatur de die; quis enim ignorat, cælum, & terram, & quicquid in eis est à Deo fuisse condita ex misericordia, & bonitate, non ex necessitate, vel debito? Quia verò opus iustitiæ occultum est, cùm arcano Dei iudicio sæpe iusti affligantur, & iniqui exaltentur, ideò hoc opus annunciatur per noctem, in obscuro fidei, non in luce cognitionis. Item annunciatur mane misericordia, & per noctem iustitia; vt homines in luce prosperitatis gratias agãt misericordiæ Dei, & in tenebris tribulationis gratias agant iustitiæ Dei: nam, vt S. Augustinus hoc loco docet, non minus Pater amat filios, quando blanditur, quàm quando minatur: nec minus grati esse debemus Deo disciplinam correptionis danti tempore tribulationis, quàm beneficia conferenti tempore prosperitatis. Quare imitari debemus hunc eundem Prophetam, qui alibi canit, Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo.

III. In decachordo psalterio cum cantico, in cithara.

Explicuit materiam confessionis, de qua dictum erat, Bonum est confiteri Domino: nunc explicat quod adiunxit, & psallere nomini tuo; dicit enim psallendum esse in psalterio, & cithara, sed non sine dulci cantico vocis humanæ. In hebræo videtur distingui dechacordum à psalterio; sic enim vertit sanctus Hieronymus, in decachordo, & in psalterio; & verè habetur distinctio in Codice hebraico: sed tamen constat psalterium fuisse instrumentum decem cordarum; sic enim legimus in Psal. 32. Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem cordarum psallite illi. & in Psal. 143. In psalterio decachordo psallam tibi; & concordat textus hebraicus cum græco, & latino. quare

hoc loco vbi dicitur in hebræo, in decachordo, & in psalterio; vel abundant illæ particulæ, &, in, & eas Septuaginta in suis libris non inuenerunt: vel certè significant non distinctionem, sed explicationem, ac si dictum esset, In decachordo, in psalterio inquam; sed res non est magni momenti. Quid spiritualiter significet psalterium & cithara, diximus in explicatione Psalmi tricesimi secundi v. 2.

Quia delectasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. IV.

Incipit nunc prædicare opus creationis, quod ad misericordiam pertinet. contemplatus, inquit, pulchritudinem, varietatem, excellentiam, virtutes, vtilitates facturæ tuæ, cæli, terræ, aquarum, syderum, animalium, plantarum; admirabilem animo voluptatem percepi: sed in his omnibus non ipsa factura tua me delectauit, quoniam non substiti in ea, sed tu me delectasti in factura tua; ex ea enim ascendit animus ad infinitam pulchritudinem tuam considerandam, & in amorem tantæ pulchritudinis raptus cœpi vehementius admirari, & delectari. ac propterea iugiter exultabo, & exultans laudabo te in operibus tuis. Nota diligenter, non dixisse Prophetam, delectauit me factura tua; sed delectasti me in factura tua; quando enim sistimus in delectatione creaturarum, fiunt creaturæ muscipulæ pedibus insipientium. quomodo facta est Bethsabeæ pulchritudo muscipula pedibus eiusdem Prophetæ, quando eam videns in ea delectari voluit. Nota præterea pro voce, exultabo, in hebræo esse, arannen, אֲרַנֵּן quod significat, exclamabo; quare exultabo, exponendum est, præ lætitia, & admiratione exultans cantabo laudes tuas magna voce cordis, & corporis.

Quàm magnificata sunt opera tua Domine! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. V.

Quia dixerat, se valde delectatum esse in operibus Domini; ne quis existimaret, eum planè comprehendisse, ac penitus inspexisse omnem excellentiam operum Domini; addit opera Domini maiora, & sapientiam, per quam facta sunt, profundiorem esse, quàm vt ad eorum perfectam cognitionem peruenire in hac vita possimus. Quàm magnificata, inquit, sunt opera tua Domine, id est, admiror magnitudinem, & excellentiam operum tuorum; non comprehendo animo, vel cognitione tantam magnitudinem; verè enim dixit Ecclesiasticus cap. 1. Arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies seculi quis dinumerauit? Altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est? Sed hæc licet magna sint valde, tamen sine comparatione maior est sapientia opifex, de qua subiungit Ecclesiasticus, sapientiam Dei præcedentem omnia, quis inuestigauit? & Dauid hoc loco, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ, id est, sapientissimæ illæ cogitationes, quibus ad inuenisti res tam mirabiles, & tam perfectas, quibus nihil addi, vel detrahi potest, tam sunt occultæ vt omnem intelligentiam superent. Ac vt in rebus minimis & vulgaribus exemplum ponamus: quis capiat quo modo in exiguo semine lateat tanta proceritas arboris, varietas ramorum, viriditas frondium, decor florum, vtilitas fructuum, & ipsum etiam semen ad speciem propagandam? quis com-

prehendat, qua arte Dominus in minimis animalculis inseruerit vitam & sensum, & motum? & præterea in formicis prudentiam, astutiam in araneis, in culicibus, & pulicibus tantam vim fodiendi instrumento tam fragili?

VI. **Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc.**

Concludit hanc partem Psalmi, quæ ad creationem rerum pertinet, affirmans non esse hominum insipientium, sed sapientium cognoscere, quàm sint magna, & inscrutabilia opera Domini. Stulti enim non cogitant in rebus creatis nisi voluptatem, vel vtilitatem, quam ex illis capiunt: quod illis commune est cum iumentis insipientibus, quæ neque intelligentiam habent, neque ignorantiam suam norunt. Sapientes autem tametsi non assequuntur magnitudinem operum Dei, tamen intelligunt ea se assequi non posse, & ignorantiam suam intelligunt, & quo perfectius ignorantiam suam intelligunt, eo magis admirantur opera Dei, & ad veram sapientiam propinquant. Vir, inquit, insipiens non cognoscet, quàm videlicet magnificata sint opera Domini; & stultus non intelliget, quàm profundæ factæ sint cogitationes eius; hæc enim docta ignorantia sapientium tantùm est.

VII. **Cùm exorti fuerint peccatores sicut fœnum: & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem.**

Transit nunc Propheta ad opus gubernationis, & prouidentiæ diuinæ, in qua præcipuè iustitia, siue veritas elucet. In hoc autem summa prouidentiæ consistit, quòd impij ad tempus florere permittuntur, vt æterna ariditate damnentur: Iusti contra, ad tempus ariditate mulctantur, vt in æternum floreant. Cùm exorti fuerint peccatores sicut fœnum, id est, cùm repentè & in magna copia germinauerint, & creuerint peccatores, vt solet fœnum, quod statim, & multum crescit. Et apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem, id est, cùm non solum germinauerint, sed etiam floruerint, vt sonat vox hebraica,
ויציצו ציץ ziz, & valde conspicui apparuerint, in sublimitate videlicet positi; & in diuitijs abundantes.

VIII. **Vt intereant in seculum seculi, tu autem altissimus in æternum Domine.**

Pendet sententia versiculi superioris ab hoc versiculo; & subintelligitur aliquid, vt, hoc fiet, vel, hoc diuina prouidentia permittet, vt intereant in seculum seculi, id est, ideò dabit iniquis Deus prosperitatem temporalem, vt remunerentur aliqua bona opera eorum, & propter scelera sua iustè puniantur morte sempiterna. Tu autem altissimus in æternum Domine, id est, tu Domine valde dissimilis es iniquis; quoniam illi ad breue tempus emergunt ad aliquam altitudinem, tu autem in æternum altissimus es.

Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt, & diſpergentur omnes, qui operantur iniquitatem. IX.

Probat iniquos ad tempus ſolùm, idq. breue proſperandos. Ecce, inquit, inimici tui, ecce, inquam, inimici tui peribunt. Illud, ecce, ſignificat repentinam mutationem; quaſi dicat, Qui virebant, & florebant, ſubito peribunt. Illa verò repetitio, Ecce inimici tui, ecce inimici tui, auget execrationem; quemadmodum è contrario illud Pſalm. 115. O Domine ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ; auget pietatis affectum. Verè enim valde execrandus eſt, qui vt amicus ſit huius Mundi, non timet inimicus Dei conſtitui: ſic enim ſcribit ſanctus Iacobus in 4. cap. Epiſtolæ ſuæ, Quicunque voluerit amicus eſſe ſeculi huius, inimicus Dei conſtituitur. Quanta autem peruerſitas eſt propter amicitiam rei creatæ contemnere amicitiam Creatoris? Et diſpergentur omnes, qui operantur iniquitatem. Hæc poſterior pars verſiculi eſt repetitio, & declaratio prioris. Quos enim vocauit inimicos Dei, nunc vocat operantes iniquitatem: & quos dixit perituros, nunc dicit diſpergendos: nam hoc ipſo fiunt homines inimici Dei, quòd contrarij eſſe incipiunt voluntati eius, quæ nobis per legem diuinam declarata eſt. Illi autem contrarij ſunt legi Dei, qui operantur iniquitatem. Lex enim Dei rectiſſima eſt, & rectitudinis regula: iniquitas autem curuitas eſt, & receſſus à regula. Porrò diſpergendi dicuntur impij ad ſimilitudinem aridi fœni, cui paulò ante comparati ſunt. Sicut enim fœnum aridum à vento ita raptatur, & diſpergitur, vt non amplius compareat; ſic impij vbi modicum creuerint, & floruerint, volente Deo exciduntur, & de terra tolluntur, vt etiam memoria eorum pereat.

Et exaltabitur ſicut Vnicornis cornu meum, & ſenectus mea in miſericordia vberi. X.

Opponit nunc iuſtos impijs, atque oſtendit eos tandem à diuina prouidentia, & iuſtitia verè exaltandos; loquitur autem in perſona ſua, bene ſperans de ſe, quòd videlicet ſit ipſe vnus de numero iuſtorum. Et exaltabitur ſicut Vnicornis cornu meum, id eſt, cornu meum, potentia videlicet, & gloria, ac felicitas mea creſcet in altum, non ſicut fragile fœnum, ſed vt cornu Vnicornis; Vnicornis enim animal eſt gerens in fronte cornu vnicum, ſed excelſum, & robuſtum valde. Et ſenectus mea in miſericordia vberi, id eſt, non ſolùm potentia mea, & gloria, ac felicitas magna erit, ſed etiam diuturna, & conſtans vſque ad vltimam ſenectutem: nam & ſenectus mea erit in abundanti miſericordia apud Deum. S. Auguſtinus myſticè per ſenectam intelligit vitam futuri ſeculi, quæ erit poſt hanc vitã temporalem, ſicut ſenectus eſt poſt iuuentutem. Verè enim vita futura ſanctorũ erit in miſericordia vberi, tollente omnem ab eis miſeriã: & erit ſimilis ſenectuti ob maturitatem iudicij, & vacuitatem paſſionũ, & habebit caput ab omni parte candidum, vbi ne vnus quidem capillus niger, id eſt, nulla cogitatio, nulla cupiditas, nulla voluntas tetra inueniri poterit.

In

שֶׁמֶן In hebræo pro, misericordia, habetur, scemen, oleo, & senectus mea in oleo vberi. In græco quoque legitur, ἐν ἐλαίῳ, id est, in oleo. Sed noster Interpres videtur legisse, ἐν ἐλέῳ, in misericordia. Dicitur autem senectus in oleo vberi, quando abundat humore, qui facit eam esse diuturnam: quia verò per oleum misericordia intelligitur: rectè Interpres vertit, in misericordia vberi, etiam si fortè legerit in oleo.

XI. Et despexit oculus meus inimicos meos, & in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.

Adiungit Iustus ad felicitatem suam, quód nō timebit amplius inimicos suos. Et despexit oculus meus inimicos meos, id est, vidi, & contempsi præsentes inimicos, quoniam diuina prouidentia fecit, vt mihi nocere non possent. Et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea, id est, & quantum ad inimicos absentes, qui maligni cùm sint, in me insurgere cogitant, audiet auris mea nuncium interitus eorum. In hebræo pro, despexit, est, respexit; sed idem est sensus: significatur enim eo verbo, quod iustus aspexit liberè, & sine timore inimicos suos. Qui enim timent vim inimicorum, non audent eos aspicere, sed oculos demittunt, & fugiunt: qui verò eos contemnit, liberè illos intuetur: & eodem modo posset exponi quod sequitur, videlicet, quod iustus sine timore audiet aggressionem malignantium in se futuram, quoniam non dubitat de victoria.

XII. Iustus vt palma florebit, sicut Cedrus Libani multiplicabitur.

Quod de se Propheta dixerat, transfert nunc ad alios iustos, quos eleganti similitudine comparat Palmæ, & Cedro, vt opponat iniquis, quos comparauerat fœno. Nam fœnum mane floret vespere arescit, & nullo negocio secatur à messoribus, vel à vento dispergitur, & ad nihil vtile est nisi ad ignem. Palma verò stabilis est, & longo tempore flores, & fructus conseruat: sicut etiam Cedrus Libani celsissima, & robustissima est, & ex ea ornantur palatia, & laquearia Regum: sic impij breuissimo tempore virent, & florent, & paulò post in clibanum gehennæ mittuntur. Iusti verò instar palmæ in æternum virebunt, & efflorescent, & fructus dulcissimos adferent: nec facilè succumbent oneribus, sed virtute omnia superabunt: nec non vt Cedri Libani multiplicabuntur, id est, augebuntur, & crescent in maximam altitudinem; multiplicatis ramis bonorum operum, & firmissimis radicibus perseuerantiæ innixi nullo tentationum vento deijcientur: & tandem vtiles erunt instar ligni cedrini ad ornanda laquearia Regis Regum in cælesti Hierusalem.

XIII. Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri florebunt.

Reddit rationem, cur iusti instar Palmarum, & Cedrorum sint futuri: quoniam non in campis syluæ, aut in desertis montibus, sed in domo Domini plantati erunt, & in atrijs Dei nostri florebunt: id est, in Ecclesia Dei per rectam Fidem plantati, & aquis Sacramentorum, & Verbi Dei rigati, in charitate fun-

fundati, & radicati flores honestatis, & fructus bonorum operum parient. Siquidem extra Ecclesiam, & sine fundamento Fidei omnis plantatio eradicabitur, quippè quam non plantauit Pater cælestis.

Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi, & bene patientes erunt, vt annuncient. XIV.

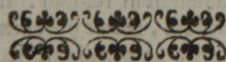
Quod de se paulò ante dixerat Propheta, quod habiturus esset senectam in misericordia vberi; idem nunc dicit de alijs iustis, quòd non solùm sint prosperandi in iuuentute, & ætate matura, sed etiam senectutem bonam, & diuturnam habituri sint. Adhuc, inquit, multiplicabuntur in senectute vberi, id est, præterea iusti multiplicabuntur in diebus vitæ, id est, multiplicabuntur dies vitæ suæ, vsque ad senectutem pinguem humore vitali, id est, viridem senectam; & bene patientes erunt, id est, in ipsa quoque senectute facilè patientes erunt laborum, ob firmam corporis constitutionem. Illud, vberi, sanctus Hieronymus cum hebræis iungit cum sequentibus sic legens, Fructificabunt in senectute: pingues, & frondentes erunt. Sed vox, desenim, quæ significat, pingues, potest etiam rectè coniungi cum superioribus, vt Septuaginta voluerunt, vt hæc sit translatio ad verbum, Multiplicabuntur pingues in senecta, id est, conseruantes pinguedinem vitalis humoris in ipsa senectute, quod est idem cum nostra lectione, Multiplicabuntur in senecta vberi. Illud autem, bene patientes, sanctus Hieronymus vertit, frondentes: & verè vox hebraica, raananim, significat propriè virentes & florentes, ac per hoc etiam frondentes: sed Septuaginta Interpretes explicauerunt metaphoram, & verterunt, εὐπαθοῦντες, quod significat homines bene affectos: Interpres verò latinus vertit, bene patientes, quia magis respexit ad significationem vocis, quàm ad proprietatem sermonis: sed sensus semper est idem. Illnd, vt annuncient, pertinet ad versiculum sequentem.

דְּשֵׁנִים

רַעֲנַנִּים

Quoniam rectus Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo. XV.

Hæc omnia, inquit, euenient Iustis, vt annuncient, & notum faciant omnibus aut verbo, aut exemplo suo, quod Dominus Deus noster iustus, & rectus est, & nulla est in eo iniquitas, quoniam etiamsi ad tempus impios prosperari sinit: tamen suo tempore iustitiæ suæ iudicia exercet, remunerando iustos, & puniendo iniquos.

PSAL-

PSALMVS NONAGESIMVS SECVNDVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Laus cantici ipsi Dauid in die ante Sabbatum quando fundata est terra.

TITVLVS huius Psalmi non habetur in hebraicis codicibus, sed solùm in græcis, & latinis, ijsq. non omnibus. Videtur autem qui titulum addidit, voluisse Psalmum decantari feria sexta, quæ est dies ante Sabbatum; propterea quòd in hoc Psalmo narretur, terram à Deo fuisse firmatam, vel, vt alij codices habent, inhabitatam: quod rectè dicitur factum esse feria sexta. Illo enim die formatus est homo dominus terræ, ac per hoc tùm primùm stabilita est terra, quæ propter hominem creata fuerat. Eodem die non solùm homo, sed etiam animantia cætera, quæ terram incolunt, creata sunt, proinde illo die primùm inhabitari cœpta est terra. Eodem die per Christi passionem, & mortem renouata, ac reparata est terra, & stabilita in Regnum Christi, deuicto, ac triumphato Mundi Principe, iuxta illud, Nunc iudicium est Mundi, nunc Princeps huius Mundi eijcietur foras, & ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum, Ioan. 12. Porrò Ecclesia Christiana Psalmum hunc canere solet in aurora diei Dominicæ, ad Laudes; quoniam Christus etsi Regnum acquisierit per passionem, & fundamenta nouæ terræ iecerit feria sexta: tamen possessionem Regni accepit quando resurrexit, & tunc induit decorem, & fortitudinem: quod in aurora Dominicæ diei factum esse credimus.

EXPLICATIO PSALMI XCII.

1. DOminus regnauit decorem indutus est, indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se.

Hoc principium Psalmi rectè potest tum ad creationem, tum ad redemptionem accommodari: neque nouum est, vt sententiæ Scripturæ diuinæ plures habeant sensus literales. Dominus regnauit, idem est, ac si dictum fuisset, Dominus Regnum acquisiuit, siue regnare cœpit. Decorem indutus est, gloriam videlicet, & maiestatem regiam. Indutus est Dominus fortitudinem, id est, non solùm gloriam, sed & potentiam, ac robur accepit, quod regiæ maiestati necessarium est. Et præcinxit se, id est, accinxit se ad regnandum, & gubernandum. Quod si hæc ad creationem referantur, dicetur Deus regnare cœpisse, quando Mundum creauit, quoniam tunc primùm cœpit habere subditos: si referantur ad reparationem, Christus in Resurrectione Regnum accepit, & tunc indutus est decorem gloriosi corporis,

ris, & fortitudinem quoque indutus est, quia data est illi omnis potestas in cælo, & in terra, vt deinceps nulli creaturæ subiectus sit, sed omnia habeat sub pedibus suis. Denique præcinxit se ad propagandum Regnum suum per Apostolorum prædicationem vsque ad fines terræ.

Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. II.

Regnare cœpit Deus ab initio Mundi, quia tunc constituit ab imis fundamentis orbem terræ, & firmauit, ac stabiliuit, vt commoueri non possit; ac per hoc præbuit hominibus, qui Deum Regem agnoscere, eiq. seruire debent, stabilem mansionem. Christus quoque per passionem, & resurrectionem suam orbem terræ, qui varijs motibus à Dæmonibus agitabatur, dum alij alijs Dijs seruiebant, firmauit, ac stabiliuit in vna, ac verissima religione, & fide.

Parata sedes tua ex tunc: à seculo tu es. III.

Quamuis, inquit, sedes Regni tui parata sit ex tunc, id est, ex rerum creatione; vel ex resurrectione: tu tamen non tunc esse cœpisti, sed à seculo, ab æternitate, sine principio es: vbi illud, es, non significat simplicem existentiam naturæ diuinæ, sed plenitudinem essendi, in qua omnia continentur: non enim Deus antequam Mundum conderet, pauper erat, aut aliqua re indigebat: neque postea quam Mundum condidit, ditior, aut locupletior factus est. Mundum enim Deus creauit, non vt ipse cresceret, sed vt nobiscum bona sua communicaret. Itaque non coactus aliqua necessitate, sed charitate, & misericordia motus, Mundum creauit, & eadem charitate, & misericordia Mundum reparauit. Sic enim Deus dilexit Mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Ioan. 3.

Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina vocem IV.
suam.

Eleuauerunt flumina fluctus suos, à vocibus aquarum mul- V.
tarum.

Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus. VI.

Hæc omnia, si ad creationem referantur, vt referri debent iuxta priorem sensum, significat modum, quo Deus terram habitabilem fecit, vt esset firma sedes generis humani. Initio enim creationis, aquæ terram vniuersam operiebant, & magno motu inundationes aquarum eleuabantur; sed Deus altior, & excelsior, & in infinitum potentior increpuit, & conspecuit aquas, easq. in cauernas terræ conclusit, eisq. præcepit, vt non reuerterentur operire terram. Hoc dicitur clarius in Psal. 103. Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi, Abyssus, sicut vestimentum amictus eius, super montes stabunt aquæ, id est, ita initio terra formata est, vt abyssus aquarum illam vndique tegeret, ita vt super ipsos montes starent aquæ. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt, id est, sed tu Deus omnipotens increpasti aquas, & quasi tonitru imperij tunc illas ita turbasti, vt fugerent, & abscondescende-

sconderent se intra profunda loca terræ. Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Eadem descriptio habetur in lib. Iob cap. 38. sed hic breuissimè Propheta hæc omnia illis verbis complexus est. Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus, id est, omnes aquæ maris, atque omnis abyssus aquarum magno fremitu eleuabantur super terram; sed mirabilis Deus in excelsis habitans, & omni altitudine superior aquas compescuit, & terram habitabilem reddidit. Sed quo ad sensum posteriorem, describitur hoc loco magnitudo persecutionum Iudæorum, & Paganorum aduersus Christi Regnum in Resurrectione inchoatum, & victoria Christi de omnibus hostibus suis. Eleuauerunt, inquit, flumina voces suas, & fluctus suos: Per flumina intelligo persecutiones Iudæorum, qui continuo cœperunt eleuare voces suas aduersus Euangelium, illiq. vbique contradicere. Mirabiles elationes maris: per mare, quod fluminibus multo est maius, intelligo persecutiones Neronis, Domitiani, aliorumq. Principum Romanorum. Mirabilis in altis Dominus, id est, sed Dominus in altis habitans mirabilior apparuit, cùm de omnibus persecutoribus victoriam reportauerit, & inuitis omnibus, Regnum suum per omnes terras propagauerit. Sanctus Augustinus per flumina intelligit Apostolos, qui pleni Spiritu sancto tanquam cælestia flumina per Mundum discurrebant, & voces prædicando liberrimè eleuabant. Per maris eleuationes, intelligit infidelium persecutiones: quemadmodum enim cùm flumina intrant in mare, aquæ illæ salsæ ad introitum aquarum dulcium intumescunt, & fremunt; sic infideles ad prædicationem Apostolorum tanquam contrariam doctrinæ, & moribus ipsorum fremere, & tumultuari cœperunt. Vtraque expositio optima est.

VII. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis; domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudine dierum.

Quantum attinet ad sensum priorem, respondet Propheta tacitæ obiectioni, quæ occurrere poterat: vnde videlicet sciamus ea, quæ dicta sunt de fundatione terræ, de abysso aquarum, & reductione aquæ in loca humiliora, quibus rebus nullus testis adfuit, cùm præcesserint hominum omnium creationem. Respondet igitur Propheta, id haberi ex testimonio Dei, qui hæc reuelauit seruo suo Moysi: & testimonium illud valde credibile esse, cùm Moses multis signis, & prodigijs, alijsq. modis seruum Dei fidelem, & Prophetam verum se esse probauerit. Idem dici potest de sensu posteriore; testimonia enim Christi per Apostolos ad nos delata credibilia facta sunt nimis, tum ob signa, & prodigia Christi, & Apostolorum; tum quia videmus impleta, quæ prædicta sunt; tum ob infinita alia, quę Fidem Christianam omnino credibilem faciunt, vt nemo possit, posteaquam prædicatores audierit, sine magna temeritate non credere. Ex quibus concludit Propheta, domum Dei, id est, Ecclesiam Dei, in qua talia testimonia continentur, & prædicantur, debere sanctam, & inuiolabilem conseruari vsque ad Mundi consummationem. Domum tuam, inquit, decet sanctitudo, id est, decet, vt eam omnes vt sanctam venerentur: item decet, vt qui in illa sunt, sancti sint, & moribus sanctis respondeant sanctitati doctrinæ testimoniorum tuorum: Denique decet, vt à te Domine inuiolata, & sancta conseruetur in longitudine dierum, vt portæ inferi nunquam præualeant aduersus eam.

PSALMVS NONAGESIMVS TERTIVS.

Titulus, & Argumentum.

Pſalmus ipſi Dauid, quarta Sabbati.

IN hebræo nullus eſt titulus. Legunt tamen hunc titulum, tanquam olim vel à Septuaginta, vel ab alijs adiectum ſanctus Hieronymus, ſanctus Auguſtinus, Theodoretus, Euthymius, & alij omnes: habetur enim in græcis, & latinis codicibus. Illud, quarta Sabbati, ſignificat cantari ſolitum ab hebræis, quarta die poſt Sabbatum, id eſt, in medio hebdomadæ. Reprehendit occaſione huius nominis S. Auguſtinus homines Chriſtianos, qui ex antiqua paganorum conſuetudine diem quartam vocant diem Mercurij, vt etiam diem tertiam, diem Martis; diem quintam, diem Iouis; diem ſextam, diem Veneris; & diem Sabbati, diem Saturni: cùm deberent Chriſtiano more dicere, ſecundam feriam, tertiam feriam, &c. quamuis enim illa ſint nomina ſtellarum: tamen apud Paganos ſtellæ illæ à certis hominibus nomina acceperunt, quos homines beneuolentia populorum Deos fecit, & in cælum tranſtulit. Argumentum huius Pſalmi eſt prouidentia Dei punientis tandem malos, & remunerantis bonos; quamuis aliquandiu iuſto iudicio ſinat proſperari malos, & opprimi bonos.

EXPLICATIO PSALMI XCIII.

DEus vltionum Dominus: Deus vltionum liberè egit. I.

Ponit initio Dauid propoſitionem vnam, ex qua poſſent omnes, ſi vellent, planè cognoſcere nullos malos impunitos fore. Propoſitio hæc eſt, Dominus Deus, Iudex ſummus, iuſtiſſimus, & potentiſſimus eſt, vt ei nemo reſiſtere poſſit. Nam vindicta ad Iudicem pertinet, & ideò priuatis hominibus prohibetur. Rom. 12. Non vos defendentes, id eſt, vindicantes, chariſſimi, ſed date locum iræ: ſcriptum eſt enim, Mihi vindicta, & ego retribuam. Et quamuis ad omnes Iudices pertineat vindicta ſcelerum; tamen abſolutè dicitur vindicta Dei eſſe, quia ipſe ſupremus Iudex eſt, & vindictam ſumet de omnibus ſceleribus, non ſolùm populorum, ſed etiam Iudicum, Principum, & Regum omnium. Ait igitur, Deus vltionum Dominus, id eſt, Dominus noſter, qui propriè ſolus Dominus eſt, cui omnia ſeruiunt in cælo, & in terra: hic, inquam, Dominus, eſt Deus vltionum, id eſt, ſummus Iudex, ad quem vltio ſcelerum omnium pertinet. Deus vltionum liberè egit quandocunque punire voluit peccatores; quia neminem timet, nullius perſonam accipit, nemo illum impedire, nemo ei reſiſtere poteſt. Id patuit in deiectione Diaboli, & Angelorum eius de cælo; in diluuio quo genus humanum extinxit, exceptis paucis, quos ipſe ſaluos eſſe voluit; in incendio Sodomæ, & Gomorræ; in demerſione Pharaonis in mari rubro; in alijs אל
iudicijs eius permultis. Quod attinet ad verba, vox Deus, in hebræo eſt, El, quod

quod significat Deum, vt fortem, & robustum, & rectè coniungitur cum vltione, vt significetur, Deum esse fortissimum vltorem scelerum. Vox vltionum, vel ponitur loco superlatiui, quo modo Deus scientiarum, id est, scientissimus; Deus misericordiarum, id est, misericordissimus: vel significat, Deum esse auctorem vltionum, quomodo ab Apostolo dicitur Deus pacis, Deus spei, Deus salutis. Verè enim Deus, vltionum Deus est, quia non solùm ipse per se iudicando vlciscitur scelera, sed etiam per creaturas suas innumerabilibus, & occultissimis modis vltionum causa est: nam & peccatum sæpè ex diuino iudicio est pœna peccati, & ea quæ maximè homines aliquando appetunt, & quærunt, Deus facit, vt pœnalia ipsis reddantur. Illud, liberè egit, in hebræo est, hophiag, quod S. Hieronymus vertit in imperatiuo, ostendere: sed potest etiam verti, ostensus est, siue apparuit, splenduit, illuxit: quod est idem cum illo, liberè egit: nam qui timet, tenebras quærit: sed qui nihil timet, & liberè vltionem facit; palam, & apertè illam facit. Itaque sensus est, Deus vltionis auctor apparuit, siue vltionem scelerum liberrimè, & in luce coram omnibus fecit. Potest etiam fieri, vt Septuaginta non legerint, hophiag, sed, hophiach, vltima litera mutata. Hanc enim vocem habemus in Psal. 11. vers. 6. sed in futuro: & Septuaginta verterunt, παῤῥησιάσωμαι, fiducialiter agam, & poterat etiam latinè reddi liberè agam. Nam hoc loco habemus in græco idem verbum, sed in præterito, ἐπαῤῥησιάσατο, & noster Interpres vertit, liberè egit.

הוֹפִיעַ הוֹפִיעַ הוֹפִיחַ

II. Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis.

Quia dixit, Dominum esse vltorem scelerum: precatur nunc consequenter, vt officio suo fungatur, & puniendo impios claudat ora eorum, qui prouidentiam eius in dubium reuocant. Exaltare, inquit, qui iudicas terram, id est, ascende solium tuum, qui Iudex es vniuersæ terræ; & redde retributionem superbis, id est, profer sententiam damnationis in homines superbos, & hoc modo vindictam sume de præcipuo scelere generis humani. Superbia enim est Regina vitiorum; & ea debellata, vniuersitas vitiorum debellata erit. Nominat quoque Psalmus superbos, quoniam illi soli tandem puniuntur in Iudicio, qui noluerunt humiliari ad pœnitentiam: omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei: sed qui humiliantur sub potenti manu Dei, & cor contritum, & humiliatum gerunt, saluantur: qui ceruicem erigunt, & peccata sua defendunt, retributionem vindictæ accipient.

III. Vsquequò peccatores Domine, vsquequò peccatores gloriabuntur.

IV. Effabuntur, & loquentur iniquitatem, loquentur omnes, qui operantur iniustitiam?

Reddit causam, cur petat iudicium in impios superbos: & causa est, quia nimium diu iam videtur superbia, & impietas eorum durasse. Sed precatio ista Prophetæ, prædictio est per modum precationis; ad consolationem enim iustorum afflictorum, prædicit sanctus Propheta, breui futurum, vt superbi, atque impij

impij dispereant, quamuis in præsenti tempore diuturna videatur eorum potentia. Vsquequò peccatores, Domine, vsquequò peccatores gloriabuntur de viribus suis, de prosperitate sua, de sceleribus suis? Effabuntur, & loquentur iniquitatem, id est, iactabunt, & prædicabunt iniusta opera sua. Loquentur omnes, qui operantur iniustitiam, id est, liberè, & sine timore vllo loquentur de rebus suis gestis, vel gerendis homines impij, qui operantur iniustitiam. Illud, effabuntur, in hebræo habet maiorem vim: significat enim fundent sermonem, siue diffluent eloquio, quasi dicat, ex abundantia cordis fluet in eis abundantia verborum; itaque rectè S. Hieronymus vertit, garrient. Pro voce, iniquitatem, cùm dicitur, loquentur iniquitatem, in hebræo est, hatac, quod vetus, & durum significat. Sed Septuaginta non solùm hoc loco, sed etiam in Psalmo 74. vers. 6. verterunt hanc vocem, iniquitatem: Nolite loqui aduersus Deum iniquitatem. Quare, vel hæc vox, iniquitatem etiam significat, vel Septuaginta explicare voluerunt vocem hebraicam: verè enim nihil est durius iniquitate, quæ facit cor lapideum ex carneo: nec malè dicitur iniquitas antiqua, quia hominem ex nouo veterem fecit, mortiq. addixit, quia quod antiquatur, & senescit, prope interitum est, ad Hebr. 8. עָתָק

Populum tuum Domine humiliauerunt, & hæreditatem tuam vexauerunt. V.

Viduam, & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt. VI.

Explicat iniustitiam, quam operantur impij, dum furere permittuntur. Populum, inquit, tuum humiliauerunt, id est, cœtum piorum, qui propriè populus tuus est à te electus, & segregatus, & tibi vni dedicatus, humiliauerunt affligentes, & persequentes. Et hæreditatem tuam vexauerunt, id est, eundem cœtum piornm, quem tuam possessionem, & hæreditatem esse voluisti, vexauerunt iniustè opprimentes. Nec solùm populum in commune vexauerunt, sed in personas miserabiles, & omni auxilio destitutas furorem suum præcipuè effuderunt: occiderunt enim viduas maritorum solatio destitutas: & aduenas, qui procul à patria inter ignotos versantur: & pupillos, qui parentibus, dum adhuc auxilio eorum indigerent, orbati sunt. In græcis libris legitur, Viduam, & pupillum occiderunt, & aduenam interfecerunt; sed nostra lectio conformis est hebraico textui; & sensus est idem.

Et dixerunt, non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. VII.

Reddit rationẽ cur iniqui tam audacter peccent; quia videlicet, ita stulti sunt, vt existiment Deũ non habere prouidentiam rerũ humanarũ, & nullum esse Iudicem, cui rationem operũ suorũ reddere teneantur. Et dixerunt, id est, quia dixerunt apud se, Nõ videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob, id est, neque sensu videndi, aut audiendi cognoscet opera nostra; neque mentis intelligentia illa cõsiderabit, vel examinabit. Et quidem possent hæc intelligi hoc sensu, vt iniqui existiment Deũ quidem posse, si velit, videre, & intelligere opera nostra; sed ea non curare, neque ad ea attendere: tamen verba sequentia cogunt, vt dicamus,

iniquos in tantam cæcitatem animi aliquando deuenire, vt confidentissime peccent, ac si existimarent, Deum neque videre, neque audire, neque intelligere. Sequitur enim,

VIII. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite.

IX. Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?

X. Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam.

Illud, qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum non considerat? est refutatio eius, quod supra dictum est, Non videbit Dominus; vbi videre, positū est pro cognoscere sensu exteriore, per aures videlicet, aut per oculos. Probat autem Propheta, Deum audire, & videre; quia ipse dedit hominibus aures, quibus audiunt, & oculos quibus vident: proinde multò magis ipse audit, & videt: nemo enim dare potest, quod non habet. Quod autem sequitur, Qui corripit gentes non arguet? qui docet hominem scientiam? est refutatio eius, quod impij dixerant, Nec intelliget Deus Iacob. Probat autem Propheta, Deum intelligere, ac per hoc mente, & intelligentia præditum esse, quia ipse auctor est hominibus, vt intelligant: ipse enim eos erudit, ipse docet, dum in creatione dat eis mentem rationis capacem, & intelligentiæ lumen infundit. Quod attinet ad verba, illud, insipientes in populo, significat, iniquos esse homines insipientiores toto reliquo populo: quod verissimum est, cùm falsa bona veris anteponant, & temporaria sempiternis. Illud autem, qui plantauit aurem; est insignis metaphora significans, sensum audiendi, vt etiam alios sensus non nasci ex corpore terreno, sed plantari à Deo: quemadmodum arbores non oriuntur à terra, vi ipsius terræ, quæ inanima est, sed plantantur ab hominibus in terra, & in ipsa terra crescunt. Itaque aures accipiuntur hoc loco non pro solo organo, sed pro organo, & sensu audiendi, qui in eo insertus est. Quod sequitur, non audiet? non significat, Deum habere sensum audiendi corporalem, sed Deum cognoscere per suam essentiam, quæ nos per sensum audiendi cognoscimus: ideò enim non dixit, Qui plantauit aurem, non habet aures? sed, Qui plantauit aurem, non audiet? Illud, qui finxit oculum, est alia metaphora, per quam intelligimus, mirabilem structurā oculi, & mirabiliorem vim, quæ in ipso viget ad res videndas, à Deo factam esse ea facilitate qua figulus vas quodcunque fingere solet. Illud, non considerat, poterat etiam verti, non videt.
יַבִּיט hoc enim significat vox hebraica, iabbit, sed Septuaginta Interpretes maluernnt vertere, non considerat, vt intelligeremus, Deum non videre oculis carneis, sed mente considerare. Illud, qui corripit gentes, potuisset etiam verti, qui erudit gentes: nam hanc significationem optimè patitur verbum hebraicum, & græcum. Rectè tamen noster Interpres vertit, Qui corripit gentes, quia sequitur, non arguet? & sensus est, Qui corripit omnes gentes, dum per synderesim in eorum animis insertam, eos admonet, vt à malo desistant; sæpè etiam manifesta vltione peccata eorum punit: non arguet etiam populum suum, castigans eum per verba Prophetarum, vel etiam per flagella tribulationum? & si Deus

corri-

corripit, & arguit, certè intelligit, & cognoscit, quæ ab hominibus aguntur: & falsò dicunt impij, Non intelliget Deus Iacob.

Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. XI.

Posteaquam refutauit Propheta verba illa iniquorum, Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob; addit, hanc calumniam impiorum Deo non esse nouam: ipse enim scit cogitationes hominum, quòd vanæ sint. Homo enim post corruptam naturam peccato primi hominis, vanus factus est, & similis iumentis insipientibus, quæ non cogitant, nisi præsentia. Quare admonemur, hoc versiculo, non de nobis præsumere, sed humili prece à Deo sapientiam petere. Vani enim sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei. Sap. 13. & ideò monet sanctus Iacobus cap. 1. Siquis indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, id est, nunquam exprobrat importunitatem, quasi nimium sæpè, & nimis multa petamus. Diues enim est in misericordia, & vsque adeò liberalis, & magnificus, vt non solùm libenter tribuat quæ postulamus, sed etiam mercedem reddat, quia postulamus, Ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Matth. 6.

Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua XII.
docueris eum.

Hoc sequitur ex versiculo superiore: nam si cogitatoines hominum vanæ sunt, quas nimirum ex se habent: certè sequitur, vt ille solus beatus sit, id est, nō vanus, seu inani vento distentus, sed plenus veris, & solidis bonis, quem Deus erudire dignatur, id est, cui Deus oculos aperit ad ea, quæ verè bona sunt, aspicienda; atque vt ad ea perueniat, de lege sua docet eum, id est, intimè illi persuadet, obedientiam legis diuinæ toto affectu mentis amplexandam esse: non enim didicit propriè legem Dei, qui solùm nouit quæ sint, & quot legis diuinæ præcepta; sed qui per diuinam illustrationem, & charitatis infusionem ita affectus est erga legem Dei, vt libentissimè illam impleat amore iustitiæ, non timore pœnæ, & sit illi eadem ipsa lex iugum suaue, & onus leue. Illud, De lege tua; in græco est, ex lege tua: ex hebræo posset verti, A lege tua, siue, ex lege tua, siue, de lege tua. Sensus igitur est, Beatus est, quem tu, Deus, docueris ex lege tua, quasi dicat, ex libro tuo: vt non solùm Deus sit Doctor, sed ex libro suo doceat, librum legis suæ ipse explanet, & illam ipsam legem obseruandam esse ei, qui verè beatus esse velit, intus per gratiam loquendo persuadeat.

Vt mitiges ei à diebus malis, donec fodiatur peccatori XIII.
fouea.

Subiungit Propheta vnum ex fructibus doctrinæ diuinæ, qui est, vt homo doctus à Deo moderatius ferat persecutiones impiorum, donec adueniat impiorum ruina. Vt mitiges ei à diebus malis, id est, ad hoc vtilis erit doctrina tua diuina homini iusto, vt mitiges ei tristitiam, quæ oritur à diebus malis, à tempore videlicet persecutionis, & tribulationis: & quamdiu mitigatione ista opus erit? donec fodiatur peccatori fouea, id est, donec perficiatur effossio

foueæ, in quam deijciendi sunt impij : tunc enim cessabit mitigatio doloris, quia nulli erunt, qui dolore afficiant iustos, cùm omnis dolor fugiet à iustis,& recidet in iniustos. Notandum est hoc loco, delectationem legis, & gaudium spirituale, quo fruuntur in hac vita Iusti, non esse purum, & simplex, vt erit in patria cælesti, sed admixtum tristitiæ : mitigatur enim hic nobis tristitia, sed non tollitur omnino. Audi Apostolum 2.Corinth. 1. Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. & cap. 6. Quasi tristes, semper autem gaudentes : vbi non dicit, tristes absolutè, sed, quasi tristes, quia gaudium superabundat, vt dicitur cap.7. Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Notandum præterea, eodem tempore texi coronam iustis,& fodi foueam impijs : & non esse mirandum, si non statim impij puniantur, quoniam nondum est fouea eorum planè effossa:quemadmodum nec mirandum est,si non statim iusti coronentur,quia nondum finita est coronæ ipsorum textura. Sed hoc verè mirandum est, quòd felicitas & exaltatio impiorum sit effossio foueæ ipsorum;& quo altius euehuntur, eo profundius fouea fodiatur. Impij enim quo magis exaltantur, eo magis superbiunt, & hoc ipso coram Deo profundius cadunt,iuxta illud, Deiecisti eos, dum alleuarentur.

XIV. Quia non repellet Dominus plebem suam : & hæreditatem suam non derelinquet.

Reddit rationem, cur dixerit, Donec fodiatur peccatori fouea. Præparatur enim interitus peccatoribus à prouidentia diuina,quoniam Dominus non repellet plebem suam; quamuis ei videatur ad tempus iratus, & affligi eam sinat. Atque idem alijs verbis repetit, dicens, Et hæreditatem suam non derelinquet. Vocatur autem plebs,& hæreditas Dei cœtus piorum electorum. Illi enim verè sunt populus Israël electus in hæreditatem.

XV. Quoadusque iustitia conuertatur in iudicium, & qui iuxta illam omnes qui recti sunt corde.

Declarat Propheta, cœtum iustorum non repellendum,nec derelinquendum à Deo vsque ad diem vltimi Iudicij,id est,quamdiu versamur in periculis tentationum. Quoadusque,inquit,iustitia conuertatur in iudicium,id est,vsque ad illum diem,in quo iustitia diuina,quæ nunc videtur esse quasi in habitu,vel in potentia,dū non punit impios,nec remuneratur pios,prodibit in actū iudicij,& quę erat iustitia quasi habitualis,fiet iustitia actualis reddens omnibus pro meritis siue coronā iustitiæ,siue stipendium mortis æternæ. Et qui iuxta illam omnes qui recti sunt corde,id est,& tunc iuxta diuinam iustitiam, quæ in nubibus admirabilis apparebit,qui proximi sedebunt, erunt omnes eius amatores, qui eam non timebunt, sed diligent,cùm sint recti corde, id est, conformes rectitudini eius, ac per hoc iusti. S.Hieronymus ex hebræo vertit, Quoniam ad iustitiam reuertetur iudicium,id est,iudicium,quod nunc sæpè iniustum esse perspicitur, tunc reuertetur ad iustitiam, id est, iustissimum erit, quia tunc non iudicabunt amplius homines mortales, sed iudicabit Christus Iudex supremus,& iustissimus, qui omnia iudicia iniusta retractabit, & irritabit, & vltimum iudicium cum

exactissima iustitia copulabit. Hic sensus verus est, neque à superiore dissentiens: & verba hebraica vtrunque sensum ferre possunt. Illud enim, chi ad, כִּי עַד significare potest quousque, quemadmodum si dictiones inuertantur, & legamus, ad chi, significabit, vsquequò. Sequentia verba æquè bene legi possunt עַד כִּי cum Septuaginta, Iustitia conuertatur in iudicium; & cum sancto Hieronymo, Ad iustitiam reuertatur iudicium. Nam in hebræo non habentur particulæ illæ, in, vel, ad: & nomina non recipiunt varietatem casuum. Denique illud, Et qui iuxta illam, omnes qui recto sunt corde; clarius est in hebræo, & græco: nam in hebræo ad verbum sic legitur, Et post illud, iudicium videlicet, omnes recti corde. In græco verò sic, Et qui habent eam, iustitiam videlicet, omnes recto sunt corde. Sed in latina editione si subintelligatur interrogatio, Et qui iuxta illum? omnes qui recto sunt corde: vel si addatur verbum, quod sæpè apud Hebræos omittitur, & legamus, Et qui iuxta illam sedent, sunt illi omnes qui recto sunt corde: vel denique si detrahatur pronomen relatiuum, quod in hebræo non habetur, & legatur, Et iuxta illam omnes, qui recto sunt corde; sententia perspicua erit.

Quis consurget mihi aduersus malignantes? aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem? XVI.

Dixerat in vltimo iudicio cessaturam omnem iniustitiam, & contra perpetuò regnaturam esse iustitiam; nunc dicit, interea temporis, dum videlicet differtur conuersio iustitiæ in iudicium, valde necessarium esse diuinum adiutorium aduersus iniustorum persecutiones. Quis, inquit, consurget mihi, id est, pro me, aduersus malignantes? Quis me à tanto numero malignorum hominum, ac dæmonum proteget? aut quis stabit mecum, vt me videlicet defendat, aduersus operantes iniquitatem? Vbi posterior pars versiculi prioris repetitio, & explicatio est. Illud, mihi, sanctus Hieronymus rectè interpretatur, pro me.

Nisi quia Dominus adiuuit me, paulò minus habitasset in inferno anima mea. XVII.

Declarat magnitudinem periculi, in quo versamur ob multitudinem malignantium, qui vndique nobis occurrunt. Induit autem Propheta personam omnium piorum, & ait, Nisi quia Dominus adiuuit me, id est, nisi Dominus adiuuisset me; paulò minus habitasset in inferno anima mea, id est, parum abfuissem à morte sempiterna: quia videlicet tentationibus succubuissem, & de ipsa diuina prouidentia dubitassem. Phrasis illa, Nisi quia Dominus adiuuit me, hebraica est, & Dauidi familiaris, vt perspicuum est ex Psalmo 123. & supplenda est hoc modo, Nisi id accidisset, quod Dominus adiuuit me, &c. & planius, Nisi Dominus adiuuisset me. Illud autem, paulò minus habitasset in inferno anima mea; potest intelligi de morte corporali, per quam eo tempore omnes animæ descendebant ad aliquam mansionem subterraneam: sed verius existimo, vt intelligatur de morte animæ, & de inferno damnatorum. At, inquies, ex hac sententia videtur sequi, vt auxilium Dei non sit necessarium ad superandas tentationes, sed so-

lùm ad facilius ſuperandas : quod eſt dogma Pelagianum, ex S.Auguſtino lib.de gratia Chriſti cap.27. Si enim niſi Dominus iuuiſſet, vix mortem animæ euaſiſſem : certè ſequi videtur, vt niſi Dominus iuuiſſet, mortem quidem animæ euadere potuiſſem, ſed valde ægrè, & difficulter. Reſpondeo, paulò minus, non referri hoc loco ad difficultatem rei, ſed ad breuitatem temporis, vt ſenſus ſit, Niſi Dominus adiuuiſſet me, paulò poſt habitaſſet in inferno anima mea. Vox enim hebraica, & græca hunc ſenſum faciunt, & iuxta eum explicanda eſt vox latina, paulò minus, id eſt, paulò poſt habitaſſet in inferno anima mea, ſiue parum abſuiſſet à caſu in infernum anima mea.

XVIII. Si dicebam, motus eſt pes meus, miſericordia tua Domine adiuuabat me.

Explicat, in quo conſiſtat auxilium illud, ſine quo in inferno habitaſſet anima eius. Si dicebam, inquit, motus eſt pes meus, id eſt, ſi agnoſcebam, & confitebar infirmitatem meam, & me ex meipſo non ſufficere ad ſuperandas tentationes: tunc miſericordia tua adiuuabat me, illuminans intellectum, & purificans affectum, & vires tribuens voluntati, quæ ſufficerent ad ſtabiliendos pedes animæ meæ in via mandatorum tuorum.

XIX. Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.

Non ſolùm Deus iuſtis per prouidentiam ſuam tribuit patientiam, ſed etiam conſolationem magnam, & ineffabilem, quæ non tollit tribulationes, ſed cum ijs conſiſtit, eaſq. vertit in materiam gaudiorum. Sic enim dicit Apoſtolus 2.Corint.7. Superabundo gaudio in omni tribulatione noſtra : quia videlicet vir iuſtus, dum tribulatur, intelligit ſe purgari à ſcoria vitiorum, ſi adeſt; vel, ſe probari à Domino, ſi ea non adeſt: intelligit, ſe cõformem fieri Chriſto patienti, vt cùm eo poſtea glorificetur; intelligit denique magnum eſſe, & ſupra modum excellens præmium patientiæ, iuxta illud Apoſtoli 2.Corinth.4. Quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Ait igitur, Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, id eſt, iuxta menſuram dolorum, qui triſtitiam in corde meo gignebant: conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam: non enim iuxta menſuram dolorum in carne, reddit Deus iuſtis in hac vita conſolationes in carne: neque enim ſimul eſſe poſſunt dolores in carne, & conſolationes in carne: ſed iuxta menſuram dolorum in carne, tribuit Deus conſolationem in anima, quæ mitigat triſtitiam cordis ex doloribus carnis prouenientem. Neque repugnat hoc dictum Prophetæ, Secundùm multitudinem, &c. cum illo dicto Apoſtoli, Superabundo gaudio, &c. verè enim gaudium ſpirituale maius eſt omni triſtitia corporali, ſed maius eſt ſeruata proportione, vt minori tribulationi minus gaudium, & maiori maius reſpondeat. S.Hieronymus ex hebræo vertit, In multitudine cogitationum mearum ; pro eo quod nos habemus ex verſione Septuaginta Interpretum, Secundùm multitudinem dolorum meorum. vox hebraica,
שַׂרְעַף ſciaraaph, eſt vox inuſitata quatuor literarum, quæ fortè non habetur niſi hoc
שָׂרַע loco. Videtur deduci à verbo, ſciarah, quod eſt excreſcere, & ſecundùm Rabi-

nos

nos significat summas frondes arborum, quæ excrescunt in magna copia, & ab omni flatu ventorum mouentur. Metaphoricè igitur hoc loco significant dolores cordis, id est, cogitationes affligentes, & torquentes ipsum cor, quæ quidem multæ, & molestæ nasci solent ex inopia, infamia, morbo, alijs ærumnis corporalibus: & ideò rectè dicitur, Secundùm multitudinem, quia plurimæ sunt; & rectè cõparantur frondibus excrescentibus in arbore, quia vanæ sunt, & instabiles.

Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto. XX.

Reddit rationem, cur Deus consoletur iustos in tribulationibus eorum: & ratio est, quia Deus iustissimus cùm sit, & præcepta laboriosa hominibus dederit, æquum fuit, vt iugum legis alioqui asperum, & durum, oleo consolationis liniret, & suaue redderet. Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, id est, nunquid adhæret, siue adiungitur tibi tanquam socius thronus iniquè iudicantium. Qui fingis laborem in præcepto, id est, tibi qui in præcepto tuo obseruando laborem inseris, siue facis vt præcepta tua non sine magno labore possint impleri? Hæc mihi videtur huius loci satis obscuri literalis expositio: sunt tamen duæ aliæ expositiones. Vna est eorum, qui considerantes illud, qui fingis, in textu hebræo, & græco esse participium, omittunt relatiuum, qui, & coniungunt participium, fingens, cum sede, siue throno iniquitatis. Itaque sensum esse volunt, Nunquid adiũgitur tibi thronus iniquitatis, id est, nunquid particeps es iniqui iudicij, quod fingit laborem in præcepto, id est, quod iudicium iniquorum facit præcepta diuina nimis laboriosa, & impossibilia, & ideò non punit præuaricatores. Hæc expositio repugnat editioni vulgatæ, quæ per pronomen, qui, declarauit participium, quod est in textu hebræo, & græco: & illud fingens, voluit referri ad Deum, non ad thronum, siue ad secundam personam, non ad tertiam. Alia est expositio S. Augustini, qui dicit Deum fingere laborem, siue dolorem in præcepto, quia facit, vt ex laboribus, & doloribus, quos in hac vita patiuntur iusti, erudiamur, & intelligamus, quo supplicio afficiendi sint iniusti à Deo, qui iustos sic affligi permittit. Itaque S. Augustinus ita exponit, quasi dictum esset, Qui fingis laborem in præceptum, id est, ex labore facis præceptum; & per præceptum, non intelligit mandatum, sed eruditionem, qualia sunt præcepta Sapientium, non mandata Principum.

Captabunt in animam iusti, & sanguinem innocentem condemnabunt. XXI.

Concludit Psalmum affirmans, impios iniquè acturos aduersus iustos: sed prouidentiam Dei vigilaturam, & vtrisque pro meritis retributuram. Captabunt, inquit, in animam iusti, id est, homines iniqui more suo insidiabuntur iustis, vt capiant eos, vt venatores prædam capiunt. Et sanguinem innocentem condemnabunt, id est, & posteaquam laqueo suo irretierint, morti eum addicent, quamuis innoxium esse non ignorent. Hæc possunt intelligi tum de malis Iudicibus, tum de malis accusatoribus, tum etiam de quibusuis sceleratis homicidis, & de eorum magistris, & Principibus Dæmonijs. Verbum, captabunt, in græco est, θηρεύσουσιν, quod significat, venabuntur; & ideò sensus est, captabunt

יָגֹדּוּ per insidias, vt venatores faciunt : in hebræo est, iagheddu, id est, conuenient, siue congregabuntur aduersus animam iusti, sed credibile est, Septuaginta Inter-
יָגוּדוּ pretes legisse, iagudu, vna litera mutata, quod significat, venabuntur : particula, in, abundat apud latinos, cùm dicitur, Captabunt in animam iusti. Proinde sensus est, captabunt, id est, venando capient animam, id est, vitam iusti.

XXII. Et factus est mihi Dominus in refugium : & Deus meus in adiutorium spei meæ.

Loquitur Propheta in persona iustorum; & sicut dixerat in numero singulari, captabunt in animam iusti : sic etiam introducit iustum loquentem in numero singulari; ac si dicat, illi quidem insidiabuntur mihi homini iusto, meq. ad mortem condemnabunt : sed Dominus factus est mihi refugium, vt non mihi noceant insidiæ illorum. Et Deus meus factus est in adiutorium spei meæ, id est, Deus factus est quasi petra solida, in qua tuto innititur spes mea; sic enim ha-
לְצוּר betur in hebræo, Deus meus, letsur, id est, in petram spei meæ. Itaque posuerunt Septuaginta, & noster Interpres vocem, adiutorium spei, pro fundamento spei : adiuuat enim fundamentum ipsam spem, dum facit, vt non vacillet.

XXIII. Et reddet illis iniquitatem ipsorum, & in malitia eorum disperdet eos; disperdet illos Dominus Deus noster.

Hæc est iustissima prouidentia Dei, vt tandem iustos adiuuet, & iniquos disperdat. Reddet illis, inquit, iniquitatem ipsorum, id est, Deus faciet, vt iniquitas impij reuertatur in caput ipsius impij, dum iusto non nocet, qui ob patientiam coronatur: & ipsi impio nocet, qui ob malitiam punitur. Quod explicatur sequentibus verbis, In malitia eorum disperdet eos : vbi notat S. Augustinus, rectè dici, in malitia; quia Deus non tam punit eos ob id, quod fecerunt, quàm propter malitiam, qua id fecerunt. Tradidit enim Christum ad mortem Iudas, tradidit etiam Deus Pater : sed Patri gratias agimus, quia ex nimia charitate proprio Filio non pepercit, sed pro nobis tradidit illum : Iudam detestamur, quia ex cupiditate, non ex charitate; & pro pecunia sua non pro salute nostra tradidit illum. Addit Propheta, Disperdet illos Dominus Deus noster, vt explicet quis sit, qui disperdet impios. dixerat enim, Reddet illis iniquitatem ipsorum, & in malitia eorum disperdet eos; & non dixerat, quis hæc facturus esset. explicat igitur, ac dicit, Disperdet illos Dominus Deus noster, cuius prouidentiam, aut negauerant, aut contempserant.

PSALMVS NONAGESIMVS QVARTVS.

Titulus, & Argumentum.

Laus cantici ipsi Dauid.

IN Codice hebræo nullus est titulus: sed vel excidit, vel hunc titulum addiderunt Septuaginta viri, vt indicarent, argumentũ huius Psalmi esse laudem Deo, voce, non instrumentis musicis decantatam. Theodoretus censet, Psalmum compositum esse à Dauide in persona Iosiæ Regis, quem spiritu præuiderit repurgaturum templum, & altare remotis cultibus Idololatricis, & ipsis Sacerdotibus Idololatris interfectis: sed non est necesse ad Iosiam recurrere: Psalmus enim omni tempore, omnibus locis, & omnibus fidelibus, tum Iudæis, tum Christianis, conuenit. Continet enim inuitationem ad laudandum Deum, corde, voce, & opere. Quare Ecclesia Catholica rectissimè hunc Psalmum esse voluit initium nocturnæ Psalmodiæ, quæ vt longissima est, ita ista præparatione & exhortatione indigebat.

EXPLICATIO PSALMI XCIV.

VEnite exultemus Domino, iubilemus Deo salutari I.
nostro.

Iuuitatio, & exhortatio est ad laudandum Deum. Illud, Venite, est exhortatio, & excitatio ad coniungendos animos, & voces in laudem Dei, quomodo Gen. 11. est exhortatio, & excitatio, ad coniungenda studia, & operas in ædificanda ciuitate, & turri, Venite faciamus lateres: & ibidem, Venite, faciamus nobis ciuitatem: & ibidem, Dominus dicit, Venite descendamus, & confundamus ibi linguas eorum. Exultemus Domino, inuitat primùm ad exultationem spiritus, deinde ad iubilationem vocis: non enim rectè iubilamus voce, nisi prius mens excitata sit in Deum per internam lætitiam, & admirationem. Vnde, & de Domino scriptum est, Luc. 10. Exultauit spiritu, & dixit, Confiteor tibi Pater. & Mater Domini de se dixit, Luc. 1. Magnificat anima mea Dominum, & exultauit spiritus meus. Ait igitur, Venite exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro, id est, omnes simul vniti exultemus spiritu, coram Domino præ lætitia gestientes, & voce iubilemus Deo, qui est salus nostra. S. Augustinus per iubilationem, intelligit vocem lætitiæ, quæ non potest exprimere quod intelligit. Sed vox hebræa significat potius magnum clamorem, lætum tamen, qui magnus clamor magnum potius affectum, quàm magnum strepitum hoc loco significat.

Præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis II.
iubilemus ei.

Duo-

Duobus modis potest hic versiculus intelligi. Vno modo, vt Propheta admoneat, vt summo mane appareamus coram Domino ad laudandum eum. quasi dicat, ante quam alij surgant, nos primi simus ante faciem Domini. & hoc satis conuenit tempori, quo hunc Psalmum in Ecclesia canimus. Altero modo, vt Propheta doceat, miscendam esse confessionem propriæ miseriæ cum confessione misericordiæ Dei, vt sensus sit, Præoccupemus faciem eius in confessione, id est, antequam Dominus ad iudicium veniat, & vindictam de peccatis sumat, præueniamus eum confitendo peccata nostra, vel præueniamus iram eius (potest enim facies in hebræo sumi pro ira) & ante quam Deus irascatur, confiteamur peccata; & simul iubilemus in psalmis, magnis vocibus extollendo misericordiam eius. Et videtur hæc posterior expositio magis ad mentem Patrum, S. Hieronymi, S. Augustini, Theodoreti, & Euthymij in Commentario Psalmorum, & S. Gregorij Nazianzeni in oratione de plaga grandinis.

III. Quoniam Deus magnus, Dominus, & Rex magnus super omnes Deos.

Reddit quinque rationes, cur Deus à nobis laudandus sit. Prima est, quia Dominus noster est magnus Deus super alios omnes Deos, & magnus Rex super alios omnes Reges, qui etiam Dij dici solent. Quo loco pro voce, Dominus, יהוה est in hebræo nomen quatuor literarum, quod est proprium Dei veri; & ideò nomen appellatiuum, magnus, non debet coniungi cum, Dominus, sed cum, Deus, vt diximus. Porrò per, Deos, intelligendi sunt primo loco Dij falsi, id est, Dæmonia, quæ sibi apud gentiles vsurpabant cultum veri Dei, vt dicitur in Psalmo 95. Omnes Dij gentium dæmonia. Deinde intelligendi sunt Reges, & Iudices terræ, de quibus dicitur in Psal.81. Ego dixi Dij estis. In græco legitur, super omnem terram; & sic legunt Theodoretus, & Euthymius. sed in hebræo est, super omnes Deos; & sic legunt S. Hieronymus, & Augustinus. credibile est græcum esse corruptum.

IV. Quia in manu eius sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt.

Altera ratio est, quia Dominus habet in potestate sua orbem terræ, siue longitudinem, & latitudinem, siue etiam altitudinem consideres; proinde omnes, qui terram incolunt illi subiecti sunt, & sacrificium laudis illi debent. Quia, inquit, in manu eius, id est, in potestate eius sunt omnes fines terræ, id est, tota terra vsque ad vltimos eius fines. Et altitudines montium ipsius sunt, id est, non solùm longitudo, & latitudo terræ, sed etiam omnis altitudo vsque ad altissimos montes ad eius ditionem pertinet. In Codice quodam antiquo, ex quo legitur hic Psalmus communiter in Ecclesia, præmittitur huic versiculo, Quia nō repellet Dominus plebem suam, & hæc verba leguntur, & exponuntur à Sanctis Hieronymo, & Augustino in Commentario Psalmorum. Sed in codice hebræo, & græco, & in latina vulgata editione non habentur, & verè hoc loco superuacanea esse videntur, sed in Psalmo superiore locum suum habent, & inde huc translata sunt. verissima autem esse dubitari non potest. In eodem antiquo codice legitur, altitudines montium ipse conspicit, pro, ipsius sunt. Sed in hebræo,

bræo, & græco habetur, ipsius sunt, & sic legunt Patres. Cæterum illa lectio altitudines montium ipse conspicit, nihil aliud significat, nisi Dominum esse in quolibet altissimo monte altiorem, ita vt commodè respiciat ea quæ sunt in verticibus montium altissimorum, ad quos nullus vnquam hominum penetrauit. In hebræo pro, fines terræ, habetur, inuestigationes terræ à verbo, chacar, quod est inuestigare, & scrutari. Inde aliqui existimant significari profundas terræ cauernas, quæ opponuntur altitudini montium, vt sensus sit, in manu Dei esse tum profunditatem, tum altitudinem terræ. S. Hieronymus vertit, in cuius manu fundamenta terræ, & excelsa montium ipsius sunt. cum qua lectione potest concordari lectio græca, & latina, si per fines terræ, intelligamus fines, quo ad profunditatem, non quo ad longitudinem, vel latitudinem. sed vterque sensus est verus. חקר

Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & siccam manus eius formauerunt. V.

Tertia ratio est, quoniam Deus noster non solùm terræ, sed etiam maris Dominus est, quippè, qui fecit illud, & arenam siccam illi circundedit in qua tanquam in vase continetur. Quare æquum est, vt homines, qui ex mari maxima commoda percipiunt, illi gratias agant eumq. laudibus efferant.

Venite adoremus, & procidamus, & ploremus ante Dominum, qui fecit nos. VI.

Quarta ratio est, quia idem Dominus non solùm fecit terram, & maria, sed etiam nos homines fecit; nos autem factorem nostrum peccatis nostris offendimus. Venite, inquit, adoremus, & procidamus, & ploremus deflentes ingratitudinem, & peccata nostra ante Dominum, qui fecit nos, ac per hoc omni iure Dominus noster est, atque illi omnem obedientiam debemus. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, genua flectamus, pro eo quod nos habemus, ploremus. Sed omnes codices græci, & latini habent, ploremus, & sic legunt, & explicant omnes veteres tractatores: neque est verisimile, Prophetam dicturum fuisse, genua flectamus, posteaquam dixerat, adoremus, & procidamus. nam adorare in hebræo significat prosterni, & procumbere, quod explicatur per vocem sequentẽ, procidamus. Plus est autem procidere, & toto corpore prosterni, quàm genua flectere. Itaque probabile est veram hebraicam lectionem, quam habuerunt Septuaginta fuisse, niucha, quod significat, ploremus: sed successu temporis irrepsisse vnam literam, & factum esse, niurecha, quod est genua flectamus. Neque vllo modo credibile est Septuaginta Interpretes, homines doctissimos reddituros fuisse, ploremus, si ita legissent, vt nunc in codicibus hebraicis legimus. נִיבְכָּה נִבְרְכָה

Quia ipse est Dominus Deus noster, & nos populus pascuæ eius, & oues manus eius. VII.

Hæc est quinta & vltima ratio, quia Dominus non solùm nos fecit, sed particulari prouidentia nos regit, quo modo pastor proprium gregem. Obseruat S. Augustinus elegantem transpositionem verborum; videtur enim Propheta coniungere debuisse oues cum pascua, & populum cum manu, ac dicere, & nos populus manus eius, & oues pascuæ eius: sed coniunxit populum cum pascua, & oues

& oues cum manu, vt significaret, populum esse respectu Dei instar ouium, quæ pastore indigent: & tamen non esse oues expertes rationis, quæ baculo cogi debeant: dicuntur autem oues istæ, oues manus Dei, vel quia Deus eas fecit, vt exponit S. Augustinus, vel vt alij communiter docent, quia Deus quasi manu propria eas regit; quamuis enim populus Dei habeat Pastores, & Doctores, à quibus pascitur, & regitur: tamen ipse etiam Deus peculiarem curam illius habet, & non sinit, vt negligentia, vel ignorantia, vel etiam malitia Pastorum illis noceat. Ex quo intelligimus, debere populum Dei in Deo summo pastore fiduciam ponere, atque ad illum per orationem recurrere, quando pastor minus idoneus illis contingit; ipse enim per Ezechielem cap. 34. dicit, Ego pascam oues meas.

VIII. Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.

Hæc est secunda pars Psalmi, qua Propheta exhortatur populum Dei, vt non solùm voce, sed etiam opere Deum laudet. Sacrificium autem operis Deo gratissimum est obedientia, quam exhibemus præceptis eius, iuxta illud primi Reg. 15. Nunquid vult Deus holocausta & victimas, & non magis vt obediatur voci Domini? Introducit autem Propheta Deum loquentem, vt exhortatio maiorem vim habeat. Neque obstat illud eius: nam in scriptura sæpè Deus loquitur de se, ac si de alio loqueretur, vt in loco proximè citato, Nunquid vult Deus holocausta, & non magis, vt obediatur voci Domini. sic igitur hoc loco dicit Spiritus sanctus, Hodie si vocem eius, id est, Domini, audieritis, id est, si vocem meam audieritis, qui Dominus vester sum, nolite obdurare corda vestra. Illud, hodie, significat, hoc tempore. &, vt Apostolus declarat ad Hebr. 3. habet locum hæc exhortatio, donec, hodie cognominatur, id est, dum tempus huius vitæ durat; nam post hanc vitam non erit amplius tempus, sed æternitas. Illud autem, si, videtur significare, Deum non singulis momentis nobis loqui, sed pro loco & tempore nos admonere, vel per internas inspirationes, vel per voces prædicatorum, vel per lectionem scripturarum, vel alio quocunque modo nobis voluntatem suam patefaciat. Illud, nolite obdurare corda vestra, significat, parum prodesse audire vocem Domini, nisi ea vox penetret intima cordis, & inflectat ad fidem, & obedientiam. cur autem vox Dei non penetret, causa est durities cordis. Induratio autem cordis aliquando tribuitur homini, aliquando Deo: nam Exod. 7. dicit Dominus, Ego indurabo cor Pharaonis. & 1. Reg. 6. dicitur, Cur aggrauatis corda vestra, sicut aggrauauit Aegyptus, & Pharao cor suum? Porro Deus indurat corda non impartiendo malitiam, sed non impartiendo misericordiam, vt S. Augustinus dicit in Epist. 105. ad Sixtum. qui etiam tractatu 53. in Ioannem scribit, sic obdurat Deus, deserendo, & non adiuuando, quod occulto iudicio facere potest, iniquo non potest. Cui subscribit S. Grerius lib. 11. Moral. cap. 5. Obdurare per iustitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emollit. Homo autem obdurat cor suum, quando resistit inspirationibus, & vocibus Dei, iuxta illud Act. 7. Vos semper Spiritui sancto restitistis: inducit autem hominé ad resistendum Deo, & claudendas aures interiores, peccati præsens dulcedo, quam Apostolus ad Hebr. 3. vocat fallaciam peccati, cùm ait, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.

In he-

In hebraico textu verba illa, Hodie si vocem eius audieritis, coniunguntur cum superioribus, nos autem populus pascuæ eius, & oues manus eius, hodie si vocem eius audieritis. Deinde incipit alius versiculus, Nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione. Sed Apostolus ad Hebr. 3. citat hunc locum, vt nos in codicibus græcis, & latinis habemus. Itaque Apostolo Iudice melior est lectio Septuaginta & nostræ vulgatæ editionis, quam hebraica, vt nunc se habet, quicquid hæretici moderni blaterent.

Sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto; IX.
vbi tentauerunt me Patres vestri, probauerunt me, & viderunt opera mea.

Ponit exemplum obdurationis: nam Patres antiqui educti per Mosem de Aegypto, dum in itinere essent, & desertum pertransirent, non semel obdurauerunt cor suum nolentes credere promissis Dei, neque illi obedire; vnde irritauerunt eum, & exacerbauerunt, vt habet alia lectio: tentarunt etiam potentiam eius, & experti sunt, ac viderunt mirabilia opera eius, qualia fuerunt manna de cælo pluens, & aqua de petra scaturiens. vide Num. 14. Sicut, inquit, in irritatione, id est, quando Deum ad iracundiam prouocauerunt, secundum diem tentationis in deserto, id est, iuxta diem illum quo Deum tentauerunt: tunc enim tentantes Deum, illum irritauerunt. non est necesse, vnam diem particularem hic notari, cùm multis vicibus Deum Iudæi tentauerint in deserto, sed potest accipi dies pro tempore, vt sensus sit, sicut in irritatione, quæ facta est in tempore illo, quo me sæpius tentauerunt in deserto. Vbi tentauerunt me, id est, vbi explorare voluerunt, vtrum ego verè Deus essem, possemq. illis in deserto panem, & aquam, & carnes parare, quibus rebus desertus locus ille carebat. Probauerunt me, & viderunt opera mea, id est, vbi etiam experti sunt me esse omnipotentem, quia viderunt opera mea, qualia solus Deus verus, vereq. omnipotens facere potest.

Quadraginta annis offensus fui generationi illi, & dixi, semper hi errant corde. X.

Explicat clarius tempus irritationis, & tentationis in deserto. Quadraginta annis, inquit, offensus fui generationi illi, id est, toto tempore, quo duxi eos per desertum, vt introducerem in terram promissionis, offensus fui generationi illi, id est, offensus fui ab illis, siue infensus illis fui. vt explicat Apostolus Hebr. 3. vox hebraica, acut, significat litigaui cum illis, vel abominatus sum illos: sed omnia in idem recidunt. in quem sensum explicanda est etiam lectio Psalterij Romani, Quadraginta annis proximus fui generationi huic, id est, propinquaui illis, vt de proximo illorum querelas audirem, eosq. varijs plagis flagellarem: & quia de proximo vidi, & audiui quid agerent, aut loquerentur, dixi, semper hi errant corde, id est, ducuntur varijs desiderijs, & ideò errant, & vagantur extra rectam viam salutis. Apost. ad Hebr. 3. aliter distinguit, probauerunt, inquit, & viderunt opera mea quadraginta annis: propter quod infensus fui generationi huic. Sed quia neque hebræi, neque græci, neque latini

אקוט

ita

ita distingunt; dicendum est Apostolum declarare voluisse verba huius Psalmi, & ideò addidisse illud, propter quod, vt sensus sit, Viderunt opera mea quadraginta annis, propter quod totidem annis infensus fui generationi huic.

XI. Et isti non cognouerunt vias meas; vt iuraui in ira mea si introibunt in requiem meam.

Declarat, cur corde errauerint; quia non cognouerunt vias, id est, leges meas, quæ sunt rectæ viæ, per quas qui incedunt, errare non possunt: Loquitur autem de cognitione approbationis, non de simplici notitia. Vt iuraui in ira mea, subintelligitur, non peruenerunt ad requiem, sicut iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam. Itaque sensus est, Isti, qui semper errant corde, non cognouerunt vias meas, quibus itur ad requiem, ac per hoc in illam non introierunt, prout iuraui in ira mea, si introibunt, id est, quòd non introibunt, in requiem meam. Per requiem in sensu historico intelligitur terra promissionis, in quam non introierunt nisi paucissimi ex illis, qui exierunt ex Aegypto, sicut Dominus iurauit illis. Num. 14. Viuo ego dicit Dominus, sicut loquuti estis audiente me, sic faciam vobis, in solitudine hac iacebunt cadauera vestra. In sensu anagogico, Apostolo teste ad Hebr. 4. intelligitur cælestis patria, vbi erit perfecta requies. Iuramentum autem Dei significat, rem esse certissimam, אשר & immutabilem. In hebræo habetur, aser, quod rectè verti potest, tàm vt, quàm quibus. In græco habetur ὡς, vt etiam in Epistola græca S. Pauli ad Hebræos: tamen in editione latina eiusdem Epistolæ cap. 3. habetur, quibus iuraui; sed cap. 4. sicut iuraui. In Psalterio Romano, & apud Augustinum, habetur, quibus iuraui. Sensus semper est idem. tamen communior lectio est quæ habetur in editione vulgata. & sic legit Apostolus quando propriè citat verba Psalmi dicens, Quemadmodum dixit, sicut iuraui, &c. ad Hebr. 4.

PSALMVS NONAGESIMVS QVINTVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Canticum ipsi Dauid, quando domus ædificabatur post captiuitatem.

IC Psalmus apud hebræos titulo caret: neque mirum est, quoniam videtur esse pars quædam Psalmi centesimi quarti, vt perspicuum est ex lib. 1. Paralip. cap. 16. vbi in reductione Arcæ Domini canitur Psalmus, cuius prior pars est principium Psalmi 104. posterior est Psalmus 95. Videtur enim Esdras, vel si quis alius fuit, qui librum Psalmorum collegit, & ordinauit, vt numerum centum quinquaginta Psalmorum compleret, ex parte Psalmi 104. fecisse hunc Psalmum 95. quemadmodum ex fine Psalmi 56. & ex fine Psalmi 59. composuit Psalmum centesimum septimum, qui incipit, Paratum

cor

cor meum, & ex fine Psalmi 39. fecit Psalmum sexagesimum nonum, qui incipit, Deus in adiutorium meum intende. Titulum ergo quem habemus in codicibus græcis, & latinis, vel addiderunt Septuaginta Interpretes, vel quod verius reor, Esdras ipse addidit, & iussit cantari cùm templum reædificabatur post captiuitatem Babylonicam. Quamuis autem Dauid hunc Psalmum composuerit occasione reductionis Arcæ Domini, & Esdras eundem Psalmum cantari iusserit in reædificatione templi: tamen certum est, intentionem primariam Dauidis, & ipsius Spiritus sancti fuisse prædicere aduentum Christi, & Regnũ eius, quando Deus eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in Regnum filij dilectionis suæ, vt scribit Apostolus ad Coloss. 1. Rectè enim obseruauit S. Augustinus, in toto hoc Psalmo nullam fieri mentionem ædificationis templi, nec reductionis arcæ, ac per hoc, vel Psalmum non conuenire cum titulo, vel exponendum esse vt verba sonant de Regno Christi in toto terrarum orbe propagando; hoc est de Ecclesia in omnibus gentibus ædificanda. Atque in hanc sententiam conueniunt scriptores veteres, Hieronymus, Augustinus, & Ambrosius latini; Chrisostomus, Theodoretus, & Euthymius græci.

EXPLICATIO PSALMI XCV.

CAntate Domino canticum nouum, Cantate Domino omnis terra. I.

Incipit ab exhortatione, vt pro communi beneficio communiter ab vniuersa terra gratiæ agantur Deo. ter autem repetit Cantate, vt etiam infra ter repetit, afferte Domino, vt obscurè insinuaret mysterium sanctissimæ Trinitatis, quod apertè in testamento nouo prædicandum erat. Cantate, inquit, Domino canticum nouum, id est, laudate, & gratias agite cum cantu, & lætitia. Vocat autem canticum nouum, canticum pulchrum, & sapienter compositum: item canticum pro nouo beneficio: item canticum, quod à renouatis hominibus cani debet, in quibus non amplius regnet cupiditas, sed charitas. Denique, vt exponit Chrisostomus, canticum, non quale fuit canticum Moysis, aut Deboræ, aut alia vetera cantica, quæ non poterant cantari extra terram promissionis, iuxta illud, Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? sed canticum nouum, quod per vniuersam terram celebrari queat. Ideò enim subiungitur, Cantate Domino omnis terra, id est, non solùm Iudæa, sed orbis terrarum vniuersus.

Cantate Domino, & benedicite nomini eius: annunciate de die in diem salutare eius. II.

Præmissa exhortatione generali, incipit explicare materiam cantici, & laudationis, quæ est Saluatoris aduentus. Cantate, inquit, Domino, & benedicite nomini eius, id est, cantando laudate potentiam eius, quæ per nomen significatur. nisi fortè per nomen insinuetur nomen Saluatoris, de quo clarius fit mentio in verbis sequentibus, Annunciate de die in diem salutare eius, id est, prædicate cum cantu, & laudibus venturam salutem; idq. de die in diem, id est, omni die.

בַּשְּׂרוּ ni die : quemadmodum enim ſine ceſſatione dies diei ſuccedit, ſic æquum eſt, vt laudatio laudationi ſine ceſſatione ſuccedat. Verbum hebraicum, baſſeru, ſignificat bonum nuncium afferte: quòd Septuaginta rectè verterunt, εὐαγγελίζεσθε, & interpres noſter vertere potuiſſet, euangelizate, vel bene nunciate, vt legit S. Auguſtinus; Itaque ex hebræo & græco exponi debet verbum latinum, annunciate, id eſt, bonum nuncium afferte.

III. Annunciate inter gentes gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius.

Dixit, Deum ob tam ingens beneficium omni tempore laudandum: addit nunc etiam in omni loco laudandum. Annunciate, inquit, inter gentes gloriam eius, id eſt, notam facite non ſolùm Iudæis, vt faciebant Prophetæ veteres, ſed etiam gentilibus gloriam Dei: & hoc ipſum clarius explicans ait, annunciate in omnibus populis, id eſt, omnibus gentibus, mirabilia eius, id eſt, admiranda opera Dei, ex quibus manifeſtatur gloria eius. Quamuis autem hæc exhortatio pertineat ad omnes, qui nouerunt mirabilia Dei; tamen præcipuè pertinet ad Apoſtolos Domini: illi enim ſunt, qui omnibus gentibus notam fecerunt gloriam Dei, & mirabilia opera non ſolùm Creatoris, ſed etiam Redemptoris, & ſanctificatoris, id eſt, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

IV. Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis: terribilis eſt ſuper omnes Deos.

V. Quoniam omnes Dij gentium Dæmonia, Dominus autem cælos fecit.

Declarat, quæ ſit gloria Domini, quæ mirabilia opera eius, quæ paulo ante prædicanda ſemper, & vbique eſſe dicebat. Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis, terribilis eſt ſuper omnes Deos. Hæc eſt gloria Domini, quòd magnus ſit abſolutè, ſiue potentiam, ſiue ſapientiam, ſiue bonitatem, ſiue imperium, ſiue diuitias, ſiue quæcunque alia conſideres; quòd iuxta hanc magnitudinem ſit laudabilis valde, & re ipſa ab omnibus laudetur: hinc enim pleni ſunt cæli, & terra gloria eius; quòd denique terribilis ſit ſuper omnes Deos, id eſt, quod vſque adeò emineat ſuper omnes, qui vllo modo dicuntur Dij, vt non ſolùm non audeant ei ſe conferre, ſed vt ſerui, vel potius mancipia Maieſtatem eius contremiſcant: nam de bonis Angelis, qui ſunt Dij per participationem canit Eccleſia, Maieſtatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Poteſtates. De malis Angelis, qui ſunt Dij per errorem gentium dicit B. Iacobus in Epiſt. cap. 2. Dæmones credunt & contremiſcunt: & quoniam præcipuè de falſis Dijs loquitur hoc loco Dauid, ideò ſubiungit rationem, cur Deus noſter terribilis ſit ſuper omnes Deos, dicens, Quoniam omnes dij gentium Dæmonia, Dominus autem cælos fecit, id eſt, propterea Dominus terribilis eſt ſuper omnes Deos, falſos videlicet, & à gentibus per errorem adoratos, quoniam Dij gentium non ſunt veri Dij, ſed Dæmonia,

id eſt,

id est, spiritus mali, qui à Deo creatore per superbiam recesserunt, & ab eodem æternis supplicijs destinati sunt: Dominus autem non est spiritus creatus, sed spiritus creator, qui cælos fecit, corpora omnium maxima, & pulcherrima, & omnia, quæ cæli ambitu continentur, id est, res omnes creatas. Ex hebræo Sanctus Hieronymus vertit, omnes Dij populorum sculptilia. Sed sciendum est, vocem hebraicam, quæ hic habetur, elilim, non significare propriè neque Dæmonia, neque sculptilia. Dæmon enim dicitur, sced, sculptile, pesel, vox autem, elilim, significare videtur Deiculos, vt sit diminutiuum ab, el, quod significat Deum. vt sensus sit, Dij gentium non sunt Dij, sed Deiculi, vel Deastri inutiles, & vani: Dominus autem est Deus verus, & potens, qui cælos fecit. Itaque vocem illam Septuaginta Interpretes retulerunt ad Dæmonia, potius, quàm ad simulachra; quoniam Dæmonia habitabant in simulachris, & erant ij, qui potissimum à gentibus adorabantur, iuxta illud Apostoli 1. Cor. 10. Quæ enim gentes immolant, Dæmonibus immolant, & non Deo. אֱלִילִים שֵׁד פֶּסֶל אֵל

Confessio & pulchritudo in conspectu eius: sanctimonia, & magnificentia in sanctificatione eius. VI.

Dixerat, Deum esse magnum, & terribilem: nunc addit, eundem esse vndique laudabilem, pulcherrimum, gloriosum, & sanctissimum; idque præcipuè cerni in cælesti sanctuario, vbi spectandum se præbet oculis angelorum, alijsq. spiritibus beatis. Illustrabit hunc versiculum, alioqui satis obscurum, versiculus secundus Psalmi centesimi tertij, Confessionem, & decorem induisti amictus lumine, sicut vestimento: dicitur enim Deus induisse confessionem, & decorem, quia ab omni parte conspicitur laudabilis, & ideò laudabilis, quia pulcher, & decorus totus, siue quis essentiam, siue attributa, siue iudicia, siue cogitationes, siue opera eius attendat. quod breuissimè dixit Sanctus Ioannes 1. Epist. cap. 1. Deus lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ. Dicit ergo Propheta de Deo, Confessio, & pulchritudo in conspectu eius, id est, laus, seu materia laudis, & pulchritudo, siue decor, & gloria, est in circuitu Dei, quia confessionem & pulchritudinem induit; ac per hoc vndique conspicit laudem, & pulchritudinem suam, & vndique conspicitur decorus, & laudabilis: quomodo sol, si sensum videndi haberet, vndique conspiceret radios lucis suæ, sicut vndique conspicitur micans, & lucidus. Sanctimonia, & magnificentia in sanctificatione eius, id est, sanctitas, siue puritas, & magnificentia, siue maiestas, & gloria, quibus Deus, quasi vestimentis indutus est, conspicitur in sanctificatione eius, id est, in sanctuario, siue in templo sancto, quod in cælis ipse Deus habet. Posset etiam hic versiculus sic exponi. Confessio, & pulchritudo in conspectu eius, id est, offeratur in conspectu Dei confessio laudis, & pulchritudo iustitiæ, sanctimonia, & magnificentia in sanctificatione eius, id est, sanctitas vitæ, & magnificentia operum bonorum in sancto templo eius similiter offeratur. Sanctus Augustinus per confessionem intelligit confessionem peccatorum, per quam homo deformis incipit pulchrescere, & sanctificari, & placere sponso cælesti, qui pulcherrimus, & sanctissimus est. Quod attinet ad verba, pro vocabulo, sanctimonia, in hebræo est, oz, quod propriè robur, & fortitudinem significat; sed accipitur etiam pro gloria, honore, substantia, opibus. Videntur igitur Septuaginta Interpretes, eam vocem accepisse pro gloria, & puritate, עֹז

quæ ſanctitatis propria eſt: vt in ſequenti verſiculo acceperunt pro honore, & coniunxerunt cum gloria. Pro vocibus, in ſanctificatione eius, in hebræo habetur, in ſanctuario eius, & ſic etiam vertit S. Hieronymus. Neque eſt nouum in ſcripturis, vt ſanctificatio accipiatur pro ſanctuario: ſic enim legitur lib. 1. Machab. cap. 1. Et intrauit in ſanctificationem cum ſuperbia, & accepit altare aureum, &c.

VII. Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini eius.

Prædixerat, prædicandam eſſe notitiam Dei omnibus gentibus per Chriſti aduentum: nunc prædicit conuertendas eſſe omnes gentes, & glorificaturas Deum. Sed ſicut illud prædixerat per modum hortantis dicens, Annunciate inter gentes gloriam eius: ſic etiam nunc prædicit hoc per modum hortantis dicens, Afferte Domino patriæ gentium, id eſt, ò familiæ gentilium toto orbe diffuſæ, cùm vobis annunciata fuerit gloria Domini, qui de cælo ad terram deſcendit, & peracta redemptione iterum ad cælum glorioſus aſcendit: non ſitis duræ ad credendum, nec pigræ ad operandum, ſed accurrite ad tabernaculum Domini, & afferte gloriam, & honorem, glorificando, & honorificando verbis, & operibus Deum, & ſanctum nomen eius. Illud, patriæ gentium, hebraicè
מִשְׁפְּחוֹת eſt, miſpechoth, quod propriè ſignificat familias. Sed latinus interpres reliquit hoc loco vocem græcam, πατριαὶ, quæ ſignificat familiam. Quare per, patrias gentium, non debemus hic accipere id, quod ſignificat nomen latinum, ſed quod ſignificat græcum. Cur autem Propheta nominet familias, ratio eſſe videtur, vt alluderet ad ritum hebræorum, qui diſtincti per familias ſuas aſcendebant feſtis diebus ad templum Domini, quod erat in Hieruſalem. Significat igitur Spiritus ſanctus, quod faciebant familiæ Iudæorum corporaliter, faciendum eſſe à familijs omnium gentium ſpiritualiter, vt videlicet, omnes ad Eccleſiam veniant, & Deo tribuant gloriam, & honorem omnium mirabilium, quæ facta ſunt in redemptione generis humani; non enim noſtra induſtria, aut meritis euecti ſumus ad filiorum Dei adoptionem, & gratiam; ſed ex miſericordia Dei, cui proinde debetur omnis honor, & gloria. Pro illa voce, gentium, in hebræo eſt populorum. ſed Septuaginta Interpretes maluerunt vertere, gentium, quàm populorum, ne Iudæi dicerent, de populis ſuis tantùm Prophetam eſſe loquutum. Itaque ſuſtulerunt ambiguitatem vocis, & docuerunt, Spiritum ſanctum locutum eſſe de populis gentium, de quibus paulo ante dixerat, Annunciate inter gentes gloriam eius. & paulo infra, Dicite in gentibus, quia Dominus
גּוֹיִם regnauit: nam vtrobique in hebræo habetur vox, goim, quæ propriè ſignificat gentiles.

VIII. Tollite hoſtias, & introite in atria eius, adorate Dominum in atrio ſancto eius.

Hic etiam alludit ad morem hebraicum, iuxta quem Iudæi cùm aſcendebant ad templum, offerebant victimas, & adorato Deo reuertebantur in ciuitates ſuas. Sed quia hoc loco inuitantur gentiles, vt ad Eccleſiam Domini veniant; intelligenda eſt hæc oblatio de ſpiritualibus hoſtijs, de quibus loquitur

Sanctus

Sanctus Petrus in prima Epistola cap. 2. Offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Sunt autem spirituales hostiæ, sacrificium cordis contriti, confessio peccatorum, oratio, ieiunia, eleemosynæ, & similia. Potest etiam hic locus intelligi de sacrificio Missæ, quod successit omnibus sacrificijs hebræorum, & quod, iuxta prophetiam Malachiæ, offertur Deo ab ortu solis vsque ad occasum à gentibus conuersis ad Deum per manus Sacerdotum testamenti noui. Nam non sine mysterio in hebraico textu non habetur vocabulum, zebach, quod significat hostiam, quæ occiditur, dum immolatur, qualia erant sacrificia ouium, & boum; sed, mincha, quod significat hostiam incruentam, ac præsertim ex farina confectam. Parum autem refert quòd pro, atrio sancto, in hebræo habetur in decore sanctitatis; nam idem est sensus; vocat enim scriptura, decorem sanctitatis, ipsum sanctuarium, quòd esset decore, & sanctitate plenum.

זֶבַח
מִנְחַת

Commoueatur à facie eius vniuersa terra, dicite in gentibus, quia Dominus regnauit. IX.

Hactenus quasi longe præuidit Regnum Messiæ, & hortatus est prædicatores ad annunciandum, & populos ad recipiendum nouum Regem: nunc quasi propius intueatur, & ipsum venientem cernat, spiritu exultat, & hortatur ad venerationem, & lætitiam, non solùm gentes, sed etiam terram, cælum, maria, arbores ipsas: non quòd ista sensu prædita sint, sed vt declaret affectum suum, & vniuersalem lætitiam, quæ in toto mundo futura erat in aduentu Christi. Quamuis autem aliqui hæc referant ad secundum aduentum, quando veniet iudicare viuos, & mortuos: alij ad primùm aduentum, quando venit quærere, & saluum facere quod perierat; tamen Sancti Patres Hieronymus, & Augustinus, nec non græci scriptores, Theodoretus, & Euthymius ad vtrunque aduentum referunt. quod & nobis probabilius esse videtur. Ait igitur, Commoueatur à facie eius vniuersa terra, id est, commoueantur commotione timoris, & reuerentiæ omnes habitatores terræ ante faciem Domini venientis. In hebræo est, paueant à facie eius omnis terra. vbi numerus multitudinis indicat, per terram, non intelligi elementum terræ, sed habitantes in terra. Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit, id est, vt commoueatur terra, prædicate gentibus omnibus, quòd Dominus adueniens regnum suum auspicatus est. Intelligitur autem nomine Regni, Regnum spirituale, quo regnat per fidem in cordibus hominum: semper enim Deus regnat in cælo, & in terra regno potentiæ, & maiestatis: sed per fidem regnare cœpit in gentibus ab aduentu Messiæ. antea siquidem Diabolus regnabat per errores Idololatriæ: vnde, & Dominus Ioann. 12. ait, Nunc Princeps huius mundi eijcietur foras. Sanctus Augustinus legit, quia Dominus regnauit à ligno: quam lectionem fuisse olim in Septuaginta virorum interpretatione, & ab hebræis fuisse abrasam, & sublatam, testatur Sanctus Iustinus in dialogo cum Triphone; & Fortunatus in hymno, qui ab Ecclesia frequentatur tempore passionis, ex hac lectione accepit illud,

Impleta sunt quæ concinit.
Dauid fideli carmine,
Dicens in nationibus
Regnauit à ligno Deus.

quamuis autem hæc lectio optimum ſenſum habeat; tamen in libris græcis, hodie non habetur nec habebatur tempore S. Hieronymi, Theodoreti, & Euthymij, vt ex eorum commentarijs perſpicuum eſt: nec habetur in codicibus hebraicis, nec in editione latina vulgata.

X. Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur; iudicabit populos in æquitate.

Hoc Regnum meritò conuenire Chriſto, probat duplici ratione. Primùm quia ipſe eſt, qui cum in forma Dei eſſet, orbem terrarum condidit, confirmauit, & ſtabiliuit, vt commoueri non poſſet; iuſtum enim eſt, vt ipſe regnet in
תִּכּוֹן terra, qui terram ipſam condidit. In hebræo eſt, ticcon, à verbo, cun, quod eſt
כּוּן ſtabilire, firmare, dirigere. & hoc idem verbum habetur in Pſalmo 92. vbi legimus, Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Itaque poteſt referri hæc pars verſiculi ad creationem mundi: & tunc, correxit, idem erit, quod, ita directè fundauit, vt nutare non poſſit: poteſt etiam idem verbum exponi de correctione morum per optimas leges, & inſtituta; & tunc ſenſus erit, Chriſtum iure, ac meritò regnare debere in orbe terrarum, quia orbem terræ nutantem ob prauas inſtitutiones gentilium, ita correxit per legem ſuam Euangelicam, quæ prohibet omnia vitia, vt iam commoueri non poſſit, ſi leges illas ſequatur, & obſeruet. Vnicum enim Domini præceptum de dilectione, ſi obſeruetur, totum orbem terrarum corrigit, & in ſumma pace conſtituit. Secunda ratio eſt, in verbis ſequentibus, Iudicabit populos in æquitate, id eſt, non ſolùm correxit orbem terræ ſanctiſſimis legibus ſuis; ſed etiam tempore ſuo iudicabit orbem iuſtiſſimè; tribuet enim ijs, qui legem Euangelij ſeruauerint, ampliſsima præmia; & ijs, qui ſeruare noluerint, iuſtiſsimas pœnas.

XI. Lætentur cæli, & exultet terra, commoueatur mare, & plenitudo eius: gaudebunt campi, & omnia quæ in eis ſunt.

XII. Tunc exultabunt omnia ligna ſyluarum à facie Domini, quia venit, quoniam venit iudicare terram.

Excitat ad lætitiam omnes res creatas propter aduentum Domini, tum primum, tum ſecundum. Primus enim aduentus omnia conſecrauit; ſecundus omnia glorificabit: nunc enim omnis creatura ingemiſcit, & parturit ſubiecta corruptioni, ſed poſtmodum liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei, vt dicitur ad Rom. 8. Lætentur ergo cæli, & exultet terra, quæ ſunt partes mundi principales: commoueatur etiam mare motu exultationis, & plenitudo eius, id eſt, omnia quæ continentur in eo, ſiue inſulæ, ſiue piſces. Gaudebunt campi, & omnia, quæ in eis ſunt, id eſt, ſic erit, vt optaui: nam optaui, vt terra exultaret; ipſa vero omnino exultabit, quia gaudebunt campi, & omnia quæ in eis ſunt, ſiue pecora, ſiue plantæ: imò etiam ipſa ligna ſyluarum quantumuis ſterilia, & inculta exultabunt à facie Domini, ad præſentiam videlicet conditoris; exultabunt autem, quia venit Dominus redempturus orbem terræ

in mi-

in misericordia; & quoniam iterum venit iudicare orbem terræ in iustitia. Sic enim exponunt S. Hieronymus, S. Augustinus, Theodoretus, & Euthymius, qui referunt illud, quia venit, ad primum aduentum, illud, quoniam venit iudicare terram, ad secundum aduentum. Sed si magis placeat iuxta morem hebraicum, vtrunque referre ad iudicium, quæ est simplicior, & fortasse magis literalis expositio; tunc dicendum erit, Iudicium nouissimum fore simul, & terribile, & lætissimum; terribile impijs, lætissimum iustis. Nam ea de causa in scripturis nunc describitur, vt quid lugubre; horroris, & timoris plenum iuxta illud Luc. 21. Erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore, & expectatione quæ superueniet vniuerso orbi; nam & virtutes cælorum mouebuntur: nunc vero describitur, vt quid iucundum, & lætum propter gloriam electorum, quæ redundabit in ipsum cælum, & terram, & maria, quæ renouabuntur, & statum omnino meliorem acquirent. vnde dicitur paulo infra in eodem loco Euangelij, His autem fieri incipientibus, respicite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.

Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

Concludit, prædicens quale futurum sit iudicium. Iudicabit, inquit, orbem terræ in æquitate, id est, in iustitia; id enim sonant vox hebraica, & græca. XIII. Proinde non est accipienda hoc loco æquitas propriè, sed pro vera iustitia. Repetit, & declarat hoc ipsum cùm addit, & populos in veritate sua. vbi quod dixerat, iudicabit orbem terræ, explicat cùm dicit, Iudicabit populos; non enim terram ipsam, sed populos habitantes in ea iudicabit. Quod autem dixerat in æquitate, explicat, cùm dicit in veritate sua, id est, in ea veritate, & fidelitate, qua semper adimplet quod promisit. promisit autem, se redditurum vnicuique secundum opera sua, non accepturum personas, iustè denique iudicaturum. Hoc igitur modo iudicabit, & non aliter. Hæc certè sententia deberet somnũ, & torporem mortalium excutere, neque quia differtur iudicium, & Deus interim patienter agit; credere debemus, iudicium non esse futurum. Qui enim tam multa promisit antequam fierent, & re ipsa præstitit: non decipit nos in hoc vno, quod tanti momenti est. An vero, inquit, S. Augustinus, exhibuit nobis Deus omnia quæ promisit, & de solo die iudicij nos fefellit? Vide explicationem S. Augustini ad Psalmum septuagesimum tertium prope finem, vbi copiose de hac re tractat.

PSALMVS NONAGESIMVS SEXTVS.

Titulus, & Argumentum.

Huic Dauid, quando terra eius reſtituta eſt.

VNC titulum non habent hebraici codices; proinde vel excidit incuria ſcriptorum, vel eum addiderunt Septuaginta Interpretes: habetur enim in græcis, & latinis editionibus, & ab antiquis Patribus exponitur. Et quamuis in libris græcis non ſit propriè, reſtituta, ſed conſtituta: tamen idem eſt ſenſus; cum enim reſtituta fuit terra Dauidi, quam ei Abſalon filius abſtulerat, tunc ipſa terra conſtituta fuit, id eſt, confirmata, & ſtabilita, quæ antea quodammodo fluctuauerat. vocatur enim terra hoc loco, poſſeſſio terræ, ſiue Regnum terrenum. Sed non videtur Pſalmus ad literam intelligendus de reſtitutione, aut conſtitutione Regni Dauidis; nihil enim eiuſmodi in Pſalmo legimus, ſed videtur ſanctus Propheta occaſione terræ à ſe recuperatæ, Spiritu ſancto afflatus ceciniſſe reſtitutionem, & conſtitutionem perfectam Eccleſiæ, quæ futura eſt poſt vltimum iudicium, quando remotis perſecutionibus omnibus, & omnibus inimicis Chriſti ſub pedibus eius conſtitutis, Eccleſia pace perpetua, & tranquillitate fruetur, & Chriſtus ipſe pacificè in vniuerſa creatura regnabit.

EXPLICATIO PSALMI XCVI.

1. DOminus regnauit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ.

Duobus modis ad literam poteſt hic Pſalmus exponi, primùm de Regno Dei abſolutè, deinde de Regno Chriſti poſt Reſurrectionem, vt exponunt Auguſtinus, Theodoretus, & Euthymius: Iuxta priorem intelligentiam hic ſenſus erit, Dominus regnauit, id eſt, Dominus Deus eſt verus, & ſupremus Rex; & omnes alij Reges ſerui eius ſunt: ideò exultet terra, lætentur inſulæ multæ, id eſt, exultent, & lætentur omnes habitantes orbem terrarum, ſiue habitent continentem terram, ſiue inſulas, quæ plurimæ ſunt in mari: quia ſi fortè opprimantur à Regibus terrenis, non deerit illis Dominus, qui Rex eſt ſupremus, & inferiores Reges nullo negocio coërcere, & in ordinem redigere poteſt. Iuxta poſteriorem intelligentiam hic ſenſus erit, Dominus Chriſtus, qui aliquando humilis ante Reges iudicandus ſtetit, iam regnauit: quia data eſt ei omnis poteſtas in cælo, & in terra, vt iam nulli poteſtati nec de iure, nec de facto ſubijciatur; ſed omnibus præſit, vt Princeps Regum terræ, & Rex Regum, ac Dominus dominantium: ideò exultet terra, & lætentur inſulæ multæ, quia Dominus, qui regnum Mundi adeptus eſt, frater noſter eſt dignatione, quamuis, & Deus noſter ſit creatione, & Dominus redemptione.

Nubes,

Nubes, & caligo in circuitu eius, iustitia, & iudicium correctio sedis eius. II.

Iuxta priorem sensum explicatur natura Dei, qui cùm inuisibilis sit, tamen gubernat, & regit mundum visibilem, summa iustitia. Nubes, & caligo in circuitu eius, id est, Dominus Rex noster inuisibilis est, quia lucem habitat inaccessibilem, & similis est soli, qui quando nube, & caligine tectus est, non potest videri, & tamen lumen, & calorem eius sentimus. sic in Psal. 17. describitur Deus, posuit, inquit, tenebras latibulum suum, in circuitu eius tabernaculum eius tenebrosa aqua in nubibus aëris. sic in monte Sina apparuit tectus nubibus, & caligine, vt dicitur Exod. 20. Iustitia, & iudicium correctio sedis eius, id est, quamuis inuisibilis sit, verè tamen adest, & iudicat populos iustissimo iudicio. Illud, correctio, potuisset etiam verti, firmamentum, vt vertit Sanctus Hieronymus, nec non stabilitas, rectitudo, præparatio, vt alibi vertunt ijdem Septuaginta Interpretes: nam hæc omnia significat vox hebraica, mecon, à verbo, cun, vt diximus in explicatione Psalmi superioris. Itaque illud, correctio, significat hoc loco rectitudinem, siue directionem, vt sensus sit, rectitudo, siue directio sedis Dei consistit in iustitia, & iudicio: rectissima enim est potestas iudiciaria Dei, quæ per sedem significatur, quia Deus semper iustè iudicat, nec potest vllo modo iniustè iudicare, cùm sit ipsa sapientia, & iustitia. est autem hoc proprium Dei; nam sedes aliorum Regum non carent obliquitate aliqua, cùm facilè illis error obrepat, vel ex ignorantia, vel ex falsa informatione, vel ex passione. Iuxta posteriorem sensum, significatur aduentus Christi ad Iudicium: veniet enim in nubibus cæli, splendore magno circundatus, vt ipse dixit in Euangelio Matth. 24. & 26. & vt Ioannes scripsit Apocalyp. 11.

מכון
כון

Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. III.

Iuxta priorem sensum significatur admirabilis potentia, efficacitas, & celeritas punitionis, quam Deus exercet in impios, quando vult eos punire in hoc Mundo. Ignis ante eum præcedet, id est, quandocunque voluerit iudicare, & punire impios, ignem à sede sua emittet, id est, virtutem efficacissimam, & velocissimam, quæ subito inflammabit, & consumet in circuitu, vndique, vt non sit vllum effugium, omnes inimicos eius. Potest etiam per ignem intelligi Angelorum ministerium: nam vt dicitur in Psal. 103. Facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. De hoc igne dicitur in Psal. 17. Ignis à facie eius exarsit, & Danielis 7. Fluuius igneus, rapidusq. à facie eius egrediebatur. Iuxta sensum posteriorem significatur ignis ille, qui præibit ante Iudicium, & comburet omnia quæ in terra sunt, homines, domos, hortos, vineas, animantia, & cætera: de qua re scribit Apostolus Petrus in 2. Epist. cap. vltimo, quemadmodum tempore Noe mundus aquis inundatus perijt; ita in aduentu Christi ad iudicium, terram, & omnia quæ in ea sunt, igni exurenda, & consumenda esse. Quod autem dicit Psalmus, solos inimicos Dei illo igne inflammandos; ideò dicit, quia solis impijs ignis ille nocebit, quippe qui the-

ſaurum ſuum, & cor ſuum habent in terra. Illi enim moleſtiſſimè ferent, per ignem illum occidi, & abſumi opes omnes terrenas, quas diligebant: Iuſtis autem non nocebit, quia bona terrena iam ſpreuerant, ſeq. ad meliora transferri per mortem videbunt.

IV. Illuxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota eſt terra.

Iuxta priorem ſenſum pergit Dauid explicare potentiam Dei in impios. Deus enim non ſolùm igne virtutis ſuæ, aut Angelorum ſanctorum; ſed etiam corporalibus fulguribus terret, quando ei placet, vel etiam tanta velocitate interimit hoſtes, vt tela eiuſmodi nulla arte præcaueri, aut repelli poſſint. De hoc etiam dicit in Pſal. 17. Intonuit de cælo Dominus, & altiſſimus dedit vocem ſuam, miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos, fulgura multiplicauit, & conturbauit eos. ait igitur, Illuxerunt fulgura eius orbi terræ, id eſt, quando placuit illi, in promptu habuit ſagittas fulgurum iacere, & vbi illa alluxerunt orbi terræ, terra ipſa, quaſi ſenſum haberet, & videret horrendam ſpeciem cæleſtium iaculorum, tota contremuit, & tremore commota eſt. Eſt hæc poëtica deſcriptio, qua vis maxima fulgurum demonſtratur. Iuxta ſenſum poſteriorem declaratur modus, quo ante iudicium ignis maximus exorietur, & conſumet omnia; id enim fiet per inſtrumenta fulgurum, quæ frequentiſſima erunt. ſic legimus Sap. cap. 5. Ibunt directæ emiſſiones fulgurum, & tanquam à bene curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum inſilient.

V. Montes ſicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis terra.

Hic explicat Propheta iuxta vtrunque ſenſum potentiam Domini per effectum; & perſiſtit in eadem ſimilitudine ignis: quomodo enim cera non poteſt ſubſiſtere ante faciem ignis, quin ſtatim liqueſiat, & pereat: ſic montes, quantumuis maximi, & duriſſimi ſint, imò omnis terra, quæ ſolidiſſima eſt omnium elementorum, vim diuinæ potentiæ ſuſtinere non poſſet, ſi Deus eam repente conſumere, & ad nihilum redigere vellet. Itaque verba huius verſiculi non ita ſunt accipienda, quaſi re ipſa montes fluxerint, ſicut cera; ſed quia ita fieret, ſi Deus vellet. Alij exponunt, montes fluxiſſe veluti ceram, per apparentiam, quia viſi ſunt liqueſcere, & conſumi, quamuis re vera non conſumerentur. Alij volunt, per montes, ſignificari homines ſuperbos, qui in iudicio præ timore liqueſcent inſtar ceræ ante faciem ignis. Illud, omnis terra, in græco, eſt omnis terræ, & ſic legit Sanctus Auguſtinus, & concordat cum hebraica lectione, quam ſic reddit Sanctus Hieronymus, à facie dominatoris omnis terræ. Fieri poteſt, vt noſtra lectio vitio librariorum ſit mutata, quod facillimè contingere potuit: vterque tamen ſenſus eſt verus, neque eſt varietas hæc alicuius momenti.

Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius. VI.

Iuxta priorem sensum cæli annunciauerunt iustitiam eius, quia ex conspectu Solis, & Lunæ, & Stellarum, & continuis conuersionibus eorum, potuerunt homines intelligere Deum esse moderatorem iustissimum orbis terræ. Sicut etiam dicitur in Psal. 18. Cæli enarrant gloriam Dei. & idem affirmat Apostolus ad Rom. 1. & Sapiens in lib. Sap. cap. 14. Possunt etiã, per cælos annunciatores iustitiæ Dei, intelligi Apostoli, & Prophetæ, ex quorum prædicatione viderunt omnes populi gloriam eius, id est, cognouerunt, vel certè cognoscere potuerunt magnitudinem potentiæ, sapientiæ, bonitatis Dei, ex quibus consequitur gloria, id est, claritas nominis eius. Iuxta sensum posteriorem, significatur his verbis angelica tuba, quæ de cælo annunciabit venturum Iudicem Mundi totius, & rigorem iustitiæ eius in eos, qui misericordem Redemptorem suscipere noluerunt; & tunc videbunt omnes populi gloriam Domini, cùm apparebit in nubibus cum omnibus Angelis in maiestate sua. De hoc aduentu scribit Apostolus 1. Thessal. 4. Ipse Dominus in iussu, & voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo. Ipse etiam Dominus Matth. 24. Mittet, inquit, Angelos suos cum tuba, & voce magna. & Apocalypsis 1. scribit Ioannes, Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Annunciabunt ergo cæli, id est, Angeli de cælo, iustitiam eius, qui veniet reddere vnicuique secundùm opera eius: & tunc videbunt omnes populi, omnes omnino nullo excepto, gloriam eius, quando omne genu flectetur ei cælestium, terrestrium, & infernorum. Philip. 2.

Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis. VII.

Iuxta priorem sensum colligit Propheta ex iam dictis, meritò confundi debere omnes Idolorum cultores, cùm iam satis constet vnum solum esse verum Deum, qui dominatur, & regnat in cælo, & in terra, quiq; summa potentia, sapientia, & iustitia præditus gubernat omnia. Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, quæ Dij sunt inanes, & nec se, neque alios iuuare possunt; & multo magis confundantur, qui gloriantur in simulachris, id est, in Idolis suis; cùm errore decepti glorientur in ea re, ob quam maximè erubescere deberent. Iuxta sensum posteriorem, per modum imprecationis prædicitur confusio maxima, quæ operiet in die Iudicij omnes Idololatras: tunc enim apertissimè cognoscent, Idola nihil fuisse, & Idolorum habitatores fuisse spiritus immundos, cum quibus ad æterna supplicia damnabuntur.

Adorate eum omnes Angeli eius: audiuit, & lætata est Sion. VIII.

Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine. IX.

Iuxta priorem sensum, vt probet Propheta merito se dixisse, Confundantur qui adorant sculptilia, conuertit se ad Angelos, & inuitat eos ad adorandum Deum.

Deum. Si enim Angeli, qui sunt nobilissimæ creaturæ, non debent adorari tanquam Dij, sed ipsi Deum adorare debent, vt eius serui: quanto minus Dæmones, vel Idola colenda sunt? Audiuit, & lætata est Sion, id est, audiuit populus Dei, Deum vbique regnare, Idola nihil esse, ipsos etiam Angelos subiectos esse Deo nostro: & ideò his auditis valde lætatus est, quòd tantùm habeat Regem: & exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine, id est, idem populus Dei, qui & nomine Sion, & nomine filiorum Iudæ intelligitur, exultauit propter iudicia tua, id est, quia tu Deus iudicas omnes iusto iudicio. Iuxta sensum posteriorem, demonstrat Propheta maiestatem Christi venientis ad iudicium, ex eo quòd in iudicio manifestè apparebit, Christum verè esse Deum ex ministerio, quod illi exhibebunt omnes Angeli. Astabunt enim Angeli, vt ministri, eumq. adorabunt, & obedient missi ab ipso ad diuersa ministeria: ex quo sequetur maxima lætitia, & exultatio in veris fidelibus, cùm viderint tanta gloria coram toto Mundo affici Dominum suum. Vtitur autem Propheta apostrophe ad Angelos, & quasi exhortans ad faciendum, quod sua sponte facturos eos præuidebat. Adorate, inquit, eum, id est, Christum pro tribunali sedentem, omnes Angeli eius. Confirmat hanc expositionem Apostolus ad Heb. 1. dicens, Et cùm iterum introducit Primogenitum in orbem terræ, dicit, & adorent eum omnes Angeli Dei. Videtur enim Apostolus per illud, iterum, significare voluisse secundum aduentum Christi, & ad illum aduentum applicare ista verba Psalmi, Adorate eum omnes Angeli eius: non enim alibi similia verba inueniuntur. Certè Theodoretus ex hoc Psalmo Apostolum accepisse testimonium illud, disertè affirmat. Quod autem quidam auctor dicit, verba citata ab Apostolo, sumpta esse ex vltimo versiculo cantici Mosis, quod habetur in Deuteronomio cap. 32. non videtur probabile, cùm neque in textu hebraico, neque in versione Septuaginta fiat mentio adorationis. Per filias Iudæ, aliqui intelligunt oppida subiecta ciuitati Hierusalem: sed quicquid sit de verbis, certum est, sensum pertinere ad populum Dei electum.

X. Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram, nimis exaltatus es super omnes Deos.

Reddit rationem, cur populus Dei exultare cœperit auditis illis, quæ dicta sunt: ratio autem est, quia ex illis colligitur, Dominum populi Dei esse verè supremum Dominum, altissimum super omnem terram, id est, super omnes Reges, & Principes terræ, & eleuatum & exaltatum nimis, id est, maximè, super omnes Deos, id est, super omnes Angelos, qui sunt Dij per participationem, & super omnes Deos falsos, qui per errorem colebantur à gentibus. Et quamuis hæc sint vera iuxta priorem sensum, quia varijs miraculis Deus noster se superiorem omnibus Regibus terræ, & omnibus Dijs manifestè probauit: tamen iuxta sensum posteriorem non minus vera, & magis clara sunt. Nunquam enim Deus manifestauit gloriam suam apertius, quàm faciet in nouissimo die, quando, vt supra diximus, omnes omnino homines, & Angeli tam boni, quàm mali curuabunt genua ante illum.

Qui

Qui diligitis Dominum, odite malum, custodit Dominus animas Sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos. XI.

Concludit Psalmum exhortans populum Dei ad sectandam vitæ puritatem, & sanctitatem, quæ, & in hoc tempore, & in futuro magnum præmium habebit. Qui diligitis Dominum, odite malum. Non poterat breuius, & plenius exhortari Propheta sanctus, populum Dei electum: nam cùm ait, Qui diligitis Dominum, appellat omnes verè iustos: charitas enim Dei complectitur omnes virtutes: nam qui diligit, legem impleuit; & plenitudo legis est dilectio, Rom. 13. Itaque illud, Qui diligitis Dominum, significat, ò vos omnes, qui verè, non fictè, qui non ore tantum, sed etiam corde, qui secundum legis intimum, non secundum externam superficiem iusti, & sancti, & Deum timentes estis. Illud, odite malum, comprehendit summam perfectæ exhortationis, quoniam non ait, fugite malum, vel, declinate à malo, quod vtcunque actu externo fieri potest: sed, odite malũ, quod nisi corde fieri non potest. Cor autem fons est omnium actionum bonarum, & malarum: vt enim ex corde procedit amor summi boni, ita ex corde procedunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Matth. 15. Subiungit deinde præmium, dicens, Custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos, id est, custos est Dominus fidelis, & diligens, fortis, & prudens diligentium se, vt vitam ipsorum defendat, & liberet de potestate iniquorum, qui ordinariè inimici sunt hominum iustorum. Hæc autem promissio impletur quidem in hac vita secundum priorem sensum; quoniam Deus custodit sæpè vitam corporalem sanctorum suorum; semper autem custodit vitam spiritualem, quod est beneficium longè maius; & ideò fortasse dixit, custodit animas. Facit enim, vt omnia cooperentur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti, Rom. 8. Sed iuxta sensum posteriorem, custodiet animas sanctorum suorum in die nouissimo, vt nihil eis noceant accusationes inimici: & perfectissimè de manu peccatoris liberabit eos; quia post vltimam illam sententiam nihil amplius poterunt peccatores aduersus iustos.

Lux orta est iusto, & rectis corde lætitia. XII.

Hoc est alterum præmium iustorum, quòd non solùm liberabuntur à malis, sed etiam implebuntur bonis. Per lucem hoc loco potest intelligi lux fauoris diuini, vel, quod verius videtur, lumen iustitiæ, & intelligentiæ, de quo dicitur Sap. 5. Ergo errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis. Dicitur autem lux iustitiæ, & intelligentiæ oriri alicui, quando cognoscere incipit non theoricè tantùm, sed etiam practicè iustum, & iniustum, bonum, & malum; & illud iudicat, & eligit quod verè iustum & bonum est; non quod apparet iustum, & bonum menti malè affectæ ex perturbatione passionum. Hæc igitur lux orta est iusto, sine qua non esset iustus; & quia gaudium est iusto facere iustitiam, vt Philosophus docet, rectè subiungitur, Et rectis corde lætitia: iustitia enim dirigit cor, & recto cordi ineffabilis infunditur lætitia ex eo quòd conforme redditur voluntati Dei, &

omnia

omnia ei placent, quæ placent Deo, à cuius nutu pendent omnia. Itaque nihil est, quod iustum contristare possit; sed inter ipsas etiam grauissimas tribulationes, gaudet, & gaudium eius nemo tollit ab eo. In hebræo legitur, Lux seminata est iusto: sed corrupta videtur litera hebraica vnius literæ mutatione; זָרַע זָרַח nam, zarag, significat seminare, & sic legitur hodie: zarach, significat oriri, & sic legerunt Septuaginta Interpretes, & S. Hieronymus: & idipsum confirmat ratio metaphoræ, non enim lux rectè dicitur seminari, sed oriri rectissimè dicitur. Itaque lectio nostræ vulgatæ editionis non est corrigenda ad hebraicam; sed contra, hebraica ad nostram.

XIII. Lætamini iusti in Domino, & confitemini memoriæ sanctificationis eius.

Hoc sequitur ex ijs, quæ dicta sunt in superiori versiculo. Si enim lætitia orta est rectis corde; vtique hoc sequitur, vt recti corde, id est, iusti lætentur, non in vanitatibus seculi, in quibus lætantur iniusti; sed in Domino qui eis iustitiam, & lætitiam donat, imò qui est ipsorum gaudium verum, & solidum; cum sit lux pulcherrima oculis interioribus, & dulcedo maxima interno palato. Nec solùm lætari debent iusti in Domino, sed etiam confiteri memoriæ sanctificationis eius, id est, laudibus celebrare memoriam sanctificationis à Deo acceptæ: non enim decet vnquam obliuisci tanti beneficij, quo Deus nos ex impijs, & iniquis sanctos, & iustos effecit. Potest etiam per sanctificationem intelligi sanctitas Dei, qua ipse sanctus est, quæ est summa, & excellentissima sanctitas. vnde dicitur Isaiæ 6. Sanctus, sanctus, sanctus. Est autem, confiteri memoriæ sanctitatis Dei, cum laudibus semper recordari Deum nostrum sanctissimum esse, ac per hoc debere nos summo studio sanctitati studere. hæc est enim voluntas Dei sanctificatio nostra, 1. Thessal. 4. Et sancti estote (inquit Dominus) quoniam ego sanctus sum. Leuit. 11. & 1. Petri 1.

PSALMVS NONAGESIMVS SEPTIMVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Psalmus ipsi Dauid.

IN hebræo non habetur nomen Dauidis, sed simpliciter legitur, Psalmus. Quis addiderit, ipsi Dauid, ignoratur; credibile est Septuaginta Interpretes addidisse. Argumentum est idem ferè, quod Psalmi nonagesimiquinti. Prædicit enim Dauid Christi aduentum primum, & secundum, illum ad saluandum, istum ad iudicandum.

EXPLICATIO PSALMI XCVII.

CAntate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. I.

Inuitat homines ad Deum laudandum ob mirabilia quæ fecit. Cantate, inquit, Domino canticum nouum, quia videlicet nouum offertur argumentum carminis, nec solùm nouum, sed magnum, & admirabile. Quia mirabilia, inquit, fecit Dominus: mirabiliter enim & nouo modo conceptus de Spiritu sancto, natus de Virgine, peccatum nullum fecit, peccatores iustificauit, surdos fecit audire, & mutos loqui: quin etiam cæcos videre, claudos ambulare, ægrotos bene valere, mortuos viuere, & quod omnium est maximè nouum, & mirabile, mortuus ipse se tertia die viuum exhibuit, cælum cum corpore penetrauit, Spiritum sanctum de cælo misit, per homines idiotas, & viles, sapientibus, & prudentibus persuasit Crucifixum colere, præsentia spernere, futura desiderare: denique (vt loquitur S. Augustinus) domuit orbem, non ferro, sed ligno. Possunt etiam hæc referri ad Deum Patrem, qui in Filio suo, & per Filium suum hæc mirabilia fecit: ait enim Dominus Ioan. 14. Pater in me manens ipse facit opera.

Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. II.

Explicat quæ sint illa mirabilia, & proponit vnum, in quo continentur omnia. Hoc mirabile fecit Dominus, quod ipse solus virtute sua saluauit Mundũ, non eguit socijs, non exercitu, non armis: ipse solus Principem Mundi eiecit foras, & vniuersitatem generis humani de ipsius potestate liberauit. Hic finis erat omnium mirabilium, quæ paulò ante numerauimus, ac per hoc in isto vno intelliguntur omnia. Illud, saluauit, potest referri ad Filium, qui sua virtute mundum saluauit; & ad Patrem, qui per dexteram suam, id est, per Christum Mundum saluauit: sed in idem recidunt omnia. Illud, sibi, secundùm hebraicam phrasim, idem significat, quod ipsa, ac si dixisset Propheta, Dextera ipsius ipsa saluauit, siue ipsa salutem Mundi operata est. Sic legimus in Canticis cap. 1. Abi post vestigia gregum tuorum; vbi est in hebræo, abi tibi. & cap. 2. Imber abijt; in hebræo, imber abijt sibi: sed illud, tibi, & illud, sibi, omissum est ab Interprete, quia redundat, & in ipso verbo subintelligitur. Sed Isaiæ 59. expressit Interpres illud sibi, cùm ita vertit, Saluauit sibi brachium suum. & cap. 63. Saluauit mihi brachium meum. Alij tamen volunt illud, sibi, positum esse pro, eum, vt sensus sit, Saluauit eum dextera eius, quia propria virtute resurrexit à mortuis. S. Augustinus refert illud, sibi, ad Christum, vt ad finem, vt sensus sit, Saluauit Christus homines, sed sibi, id est, ad gloriam suam. Omnes sunt expositiones veræ, sed prima est maximè literalis. Quod additur, Et brachium sanctum eius, est repetitio, & declaratio præcedentium. idem enim est dextera, & brachium, id est, virtus & potentia; sed additur, sanctum, vt intelligamus, robur huius brachij non esse aliquid carnale, sed spirituale. non enim Christus armis, aut viribus corporis hostem deiecit, sed charitate, & pa-

tientia,

tientia, humilitate, & obedientia, meritis vitæ sanctissimæ, sanguine precioso ex charitate fuso; non hasta, & gladio victoriam de hoste potentissimo reportauit. Sic enim ait Apostolus Philip. 2. Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis.

III. Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.

Potest hic etiam versiculus referri ad Patrem, qui notum fecit salutare suum, id est, Saluatorem, quem misit, primo per Prophetas, deinde per Apostolos; & per eosdem reuelauit iustitiam suam. Potest etiam referri ad ipsum Filium, qui salutem, quam operatus est, ipse idem per se, & suos notam fecit: prædicauit enim ipse palam totos tres annos, & amplius: deinde misit Apostolos, qui omnibus gentibus euangelium annunciauerunt. Itaque Dominus ipse prædicando, notum fecit salutare suum, id est, salutem suam, quam attulerat, & dabat credentibus in eum. deinde in conspectu gentium per Apostolos suos reuelauit iustitiam suam, id est, mysterium absconditum, & velatum à seculo reuelauit, & manifestauit Gentibus: est autem hoc mysterium, iustitia sua, id est, adimpletio promissionis olim facta patribus de Redemptione generis humani. Sic enim intelligendam puto hoc loco iustitiam, quoniam in versu sequenti declaratur hæc iustitia per nomen veritatis, vt mox videbimus. Si quis tamen velit, per iustitiam accipi hoc loco satisfactionem Christi ex rigore iustitiæ pro peccatis totius mundi, non repugno; siue hæc referantur ad Patrem, siue ad Filium. Verè enim Pater per passionem Filij, & Filius per passionem suam reuelauit, quanto zelo punienda sit iniquitas, & quanto rigore iustitiæ eam ipse expiare voluerit. De hoc mysterio scribit Apostolus ad Ephes. 3. Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio Sacramenti absconditi à seculis in Deo.

IV. Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israël.

Reddit rationem, cur Deus notum fecerit salutare suum, & reuelauerit iustitiam suam. Ratio autem est, quia promiserat hoc Patribus: & quamuis aliquandiu distulerit implere: tandem tamen recordatus est, id est, fecit, quod faciunt ij, qui recordantur: non enim in Deo cadere potest obliuio, sed metaphoricè dicitur recordari, cùm implet, quod distulerat implere, quasi oblitus esset. Eadem metaphora vtitur passim Scriptura, vt Gen. 8. Recordatus est Dominus Noë & Luc. 1. Recordatus misericordiæ suæ. Recordatus est igitur Deus Pater misericordiæ suæ, qua promisit Patribus Saluatorem; & recordatus est Deus Filius misericordiæ suæ, qua venturum se esse pollicitus est: & simul recordatus est vterque veritatis suæ, id est, fidelitatis, & iustitiæ in adimplenda promissione. Addit Propheta, Domui Israël, promissio enim domui Israël facta est, non gentibus; tametsi gentium quoque misereri Deus decreuerat, & per Prophetas sæpè prædixerat. Hinc Dominus Matth. 15. dicit, Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël. & Apostolus Rom. 15. Dico, Christum

Iesum

Iesum ministrum fuisse circuncisionis propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones Patrum, gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est, Propterea confitebor tibi in gentibus Domine.

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri. V.

Hic declaratur fructus prædicationis Apostolicæ; non enim frustra notum fecit Dominus per euangelicam prædicationem salutare suum. Audierunt enim gentes prædicatores Dei, & crediderunt, atque eo modo purificato cordis oculo per Fidem, & experimentum gratiæ, viderunt omnes termini terræ, id est, tota terra vsque ad terminos suos, salutem, siue saluatorem. Illud, viderunt, energiam habet: significat enim fidem actualem, cum notitia coniunctam, quæ mouet voluntatem ad amandum, & desiderandum: non enim dici possunt vidisse salutare Dei, qui fide habituali contenti de Saluatore non cogitant, neque de salute (quæ ab ipso est) acquirenda solliciti sunt. Illud, omnes termini terræ, non significat omnes, & singulos homines, sed multos ex omni natione, & gente.

Iubilate Deo omnis terra, cantate, & exultate, & psallite. VI.

Signum fidei est gratias agere Deo, & præ lætitia spirituali exultare, & iubilare. Sic ille, qui inuenit thesaurum, Matth. 13. abijt, & præ gaudio vendidit omnia, quæ habuit. Sic Act. 8. cùm prædicasset Philippus in Samaria, & recepissent Samaritani Verbum Dei; factum est gaudium magnum in illa ciuitate. & ibidem conuersus, & baptizatus Eunuchus ibat per viam suam gaudens. Sic 1. Petri 1. Credentes exultatis lætitia inenarrabili, & glorificata. Hoc igitur gaudium prædicit nunc Propheta per modum inuitantis, & cohortantis, Iubilate, inquit, omnis terra, id est, omnes fideles ex vniuersa terra conuersi de tenebris ad lumen admirabile, ad notitiam veri Dei, & Saluatoris Iesu Christi, magna voce laudate, & gratias agite, cantate linguis, exultate animis, psallite moribus: & quia mores, siue virtutum opera multiplicia sunt: ideò multa hic subijciuntur genera instrumentorum,

Psallite Domino in cithara, in cithara, & voce psalmi, in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ. VII.

Quatuor instrumenta numerantur, quibus Deo psallere debent, qui viderunt salutare Dei per fidem, & videre cupiunt per speciem; cithara, psalterium (idem enim significat, in voce Psalmi, & in sonitu psalterij); tuba ductilis, & tuba cornea. Hæc instrumenta erant in vsu apud hebræos secundum literam: sed à nostris variè explicatur eorum significatio spiritualis. Mihi videntur posse satis commodè applicari quatuor virtutibus cardinalibus; cithara prudentiæ, psalterium iustitiæ, tuba ductilis fortitudini, tuba cornea temperantiæ. Cithara variarum chordarum sonos miscens vnum dulcem concentum efficit: Sic prudentia varias circunstantias operis boni coniungens perfectum opus reddit. Psalterium decem chordis instructum decalogum nobis repræsentat, id est, omnia

nia præcepta iustitiæ. Tuba ductilis malleorum ictibus extenditur, & formatur, vt sonum suauissimum edat: Sic fortitudo tribulationes, & angustias patienter ferendo ita extendit, & perficit hominem Dei, vt suauem illum sonum edat cum sancto Iob, Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? Denique temperantia quasi durum cornu carnem mollem excedens, & superans, id est, corpus castigans ieiunijs, atque vigilijs, & in seruitutem spiritus redigens, tubam spiritualem efficit: qualis erat præcursor Domini, qui melle syluestri, & locustis contentus, & pilos camelorum indutus, ac zona pellicea præcinctus dicebat, Ego vox clamantis in deserto. qualis & beatissimus Paulus, qui diuturna temperantiæ exercitatione edoctus, dulcissimos illos edebat sonos, Habentes victum, & quibus tegamur, his contenti simus. &, Esca ventri, & venter escis, Deus autem hunc, & has destruet. &, verè magnus quæstus est pietas cum sufficientia.

VIII. Iubilate in conspectu Regis Domini: moueatur mare, & plenitudo eius, orbis terrarum, & qui habitant in eo.

Quoniam aduentus Domini communiter omnibus vtilis erit; ideò Propheta inuitat ad iubilandum non solùm terram in genere, sed omnes partes eius. Iubilate, inquit, in conspectu Regis Domini, id est, cùm aduenerit Rex magnus, qui Dominus omnium est, vtpote verus Deus, iubilate in conspectu eius, id est, ipso vidente, & audiente. Moueatur ergo mare motu exultationis, ac si sensu præditum esset, & simul exultet plenitudo eius, id est, quicquid in eo est aquarum, insularum, piscium. Moueatur quoque simili exultationis motu orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo, id est, omnes homines; quia Dominus Saluator est omnium hominum, maximè fidelium, vt Apostolus loquitur. 1. Timoth. 4. Et S. Leo serm. 1. de natali Domini, Pro liberandis omnibus venit.

IX. Flumina plaudent manibus, simul montes exultabunt à conspectu Domini, quoniam venit iudicare terram.

Mare, & terram inuitauit: inuitat nunc flumina & montes, vt similiter signa lætitiæ edant: sed de mari dixit, Moueatur mare, & in hebræo, tonet mare, id est, magno fremitu quasi tonet: de fluminibus dicit, Flumina plaudent manibus; quia sonitus fluminum multo leuior est, quàm fremitus maris; proinde rectè ille comparatur tonitruo, iste complosioni manuum. Quod autem dicitur, montes exultabunt; in hebræo est, Montes laudabunt, sed omnia sunt metaphorica, siue dicantur montes exultare, siue laudare, & semper idem significant, videlicet Prophetam ex amore, & desiderio erga Messiam venturum, optare, vt omnes res creatæ lætentur, & laudent eo modo quo possunt. Illud, quoniam venit iudicare terram, potest referri tam ad primum, quàm ad secundum aduentum, vt diximus in explicatione Psalmi nonagesimi quinti. Si ad primum aduentum referantur, sensus erit, Exultent, & lætentur terra, & mare, montes, & flumina, quoniam Dominus venit iudicare, id est, regere, & moderari optimis, & iustissimis legibus orbem terrarum, non solùm, vt olim maiestate inuisibilis diuinitatis, sed etiam corporali, & visibili forma, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Si referatur ad secundum, sensus erit,

erit, Exultet terra,& mare,montes,& flumina, quoniam Dominus venit iudicare terram,& exterminabit omnes peccatores de ea, & renouabit omnia elementa, & liberabit ea de seruitute corruptionis, sub qua nunc ingemiscunt, & parturiunt, vt ait Apostolus ad Rom.8.

Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate. X.

Hæc conclusio eadem est cum conclusione Psalmi nonagesimiquinti, excepto vltimo vocabulo. Ibi enim erat, in veritate; hic est, in æquitate: & per æquitatem intelligitur hoc loco directio,siue rectitudo, vt sonat vox hebraica: & est repetitio, siue declaratio vocabuli iustitiæ. Quod enim dixit, in iustitia, repetit, & declarat, cùm dicit, in æquitate, siue rectitudine: quemadmodum quod dixit, orbem terrarum, repetit, & declarat, cùm dicit, populos. Itaque sensus est, Iudicabit orbem terrarum, id est, omnes populos, in iustitia, id est, in rectitudine iudicij, in quo nihil erit obliquum,nihil iniquum.

PSALMVS NONAGESIMVS OCTAVVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Psalmus ipsi Dauid.

IN hoc Psalmo nullus omnino titulus est apud Hebræos: apud Græcos, & Latinos titulus est, Psalmus ipsi Dauid, quem eundem titulum inuenimus in Psalmo superiore. Argumentum est cohortatio Prophetæ ad agnoscendum Regnum Dei, eundemq. Deum adorandum, & inuocandum, vt fecerunt magna cum sua vtilitate Moses, Aaron, & Samuel. Est autem duplex sensus in verbis huius Psalmi; vnus deseruiens tempori Dauidis, cùm Regnum stabilitum esset in domo Dauid; neque enim negari potest, quin in hoc Psalmo sermo fit de vero monte Sion, de vera arca Dei, de Patribus illis, qui hic nominantur. Alter sensus est de Regno Christi, de sacrosancta eius Ecclesia, & de glorioso corpore eius: quorum typi fuerunt Regnum Dauid, mons Sion, & arca testamenti. Vtrunque sensum breuiter aperiemus, vt fecimus in explicatione Psalmi 96.

EXPLICATIO PSALMI XCVIII.

I. DOminus regnauit irascantur populi: qui sedet super Cherubim, moueatur terra.

Iuxta priorem sensum significatur in hoc primo versiculo, stabilitum fuisse Regnum Dei in Hierusalem tempore Dauidis, quantumuis inimici eius Idololatræ indignarentur, & turbarentur. Dominus, inquit, regnauit, id est, iam Dominus expulsis Iebusæis, & Chananęis Idololatris Regnum suum stabiliuit in Hierusalem. Quamuis enim Dauid Rex esset, tamen sub Deo regnabat, & ipsi Deo principaliter Regnum suum attribuebat. Irascantur populi, id est, Dominus regnauit inuitis, & repugnantibus populis idololatris; regnauit, inquam, quantũuis irascantur, & indignentur populi: vel, vt exponit S. Augustinus, prophetia est, non iussio, & sensus est, Regnauit Dominus, irascentur populi, qui regnum eius ferre non possunt. Qui sedet super Cherubim, moueatur terra, id est, ille Dominus regnauit, qui sedet super Cherubim, moueatur licet, & turbetur terra. Dicitur Dominus ad literam sedere super Cherubim, quia sedem sibi elegerat propitiatorium, quod sustinebatur à duobus Cherubim ligneis, sed deauratis, sub quibus erat arca, quasi scabellum pedum Domini. Dicebatur autem Dominus sedere inuisibiliter in propitiatorio, quia inde responsa dabat. Vnde dicitur 1. Paralip. 13 Arca Dei sedentis super Cherubim. Sed altiore sensu dicitur Deus sedere super Cherubim, quia præsidet spiritibus Angelicis: vel, vt sanctus Augustinus exponit, quia Cherubim interpretantur plenitudo scientiæ, & Deus supereminet omnem scientiæ plenitudinem. Vbi etiam monet, posse nos fieri Cherubim, & habere in nobis præsidentem Deum, si habuerimus plenitudinem scientiæ, non cuiuscunque, sed eius quam in nobis Deus requirit, quæ est scientia voluntatis eius, id est, scientia legis ipsius. Et quoniam plenitudo legis est dilectio; tunc erimus Cherubim, & habebimus præsidentem Deum, si dilectionem habuerimus, sicut scriptum est, Anima iusti sedes est sapientiæ. Illud, moueatur terra, declaratio est verborum præcedentium, irascantur populi: Voluit enim Spiritus sanctus ostendere, eos qui irascuntur contra Deum nihil esse, nisi terram; & ideò nihil posse aduersus Deum, qui sedet in cælo super Cherubim, neque esse timendos à nobis, si & ipsi fuerimus Cherubim, & Deum in nobis sedentem habuerimus. Iuxta sensum posteriorem, significatur hoc loco, Regnum Christi declaratum post eius resurrectionem, & Ascensionem: tunc enim prædicari cœpit per omnem terram, & continuo irati sunt populi, & commota est terra pugnantibus pro idolis suis contra Dominum suum: sed illis inuitis, & repugnantibus regnauit Dominus Christus, & contrita sunt idola. Quamuis autem ira populorum infidelium videatur præualuisse aduersus corpora Sanctorum Martyrum: reuera tamen non præualuit, quoniam corpora illa reformabuntur ab eo, qui mortem in se ipse occidit; & viuent in æternum: idola verò semel contrita nunquam reficientur.

II. Dominus in Sion magnus, & excelsus super omnes populos.

Iuxta priorem ſenſum redditur ratio, cur fruſtra iraſcantur populi aduerſus Deum, qui Regnum ſuum ſtabiliuit in Sion. Ratio enim eſt, quoniam Dominus in Sion regnans, magnus eſt, & excelſus ſuper omnes populos, id eſt, excellit omnes magnitudine, potentia, & ſapientia, vt nullo modo ſuperari poſſit. Iuxta ſenſum poſteriorem ſignificatur, Chriſtum, qui regnat in Eccleſia tum militante, tum triumphante, quæ per Sion, & Hieruſalem intelligitur, magnum eſſe, & excelſum ſuper omnes populos, vt nullus ei reſiſtere valeat.

Confiteantur nomini tuo magno, quoniam terribile, & ſanctum eſt, & honor Regis iudicium diligit. III.

Iuxta vtrunque ſenſum hortatur Propheta populos, vt non ſolùm non iraſcãtur aduerſus Dominum, ſed potius ad illum conuerſi laudibus celebrent nomen eius, quoniam terribile, & ſanctum eſt. Dicitur autem nomen Domini terribile, & ſanctum, quoniam nomen eſt Iudicis, ſiue Regis potentiſſimi, & iuſtiſſimi: & qua potentiſſimi Regis nomen eſt, terribile eſt, & qua iuſtiſſimi, ſanctum, ac venerabile. Id quod ſequitur, Et honor Regis iudicium diligit; eſt quaſi ratio quædam, cur nomen Dei, ſiue Chriſti ſit terribile, & ſanctum. hic enim eſt ſenſus, Terribile & ſanctum eſt nomen Domini, qui Rex iuſtiſſimus eſt, quoniã dignitas Regia, vel ſanctitas Regia, vel auctoritas Regia id propriè requirit, vt Rex iudicium diligat, hoc eſt, amore iuſtitiæ rectè iudicet, non timore, aut neceſſitate aliqua, vel paſſione coactus. Itaque illud, &, ponitur pro, quia, vt alibi paſſim in Scripturis. Illud autem, honor Regis, ſignificat Regiam dignitatem, ſiue auctoritatem: vox enim hebræa, hoz, multa ſignificat, robur, auctoritatem, honorem, ſanctitatem, ſubſtantiam, & ſimilia. עז

Tu paraſti directiones, iuſtitiam, & iudicium in Iacob tu feciſti. IV.

Oſtendit verum eſſe, quod paulò ante dixit, Honor Regis iudicium diligit: oſtendit autem per apoſtrophen ad Deum, ſiue Chriſtum, quaſi dicat, Verè tu, vt Rex optimus, & iuſtiſsimus iuſtitiam diligis: nam tu paraſti directiones, id eſt, leges rectiſſimas, & ad dirigendos mores hominum aptiſsimas paraſti, & confirmaſti: & præterea tu non ſolùm leges ferendo, ſed etiã iudicia rectiſsima exercendo demonſtraſti, te iuſtitiam diligere: nam in populo tuo Iacob iuſtitiam, & iudicium feciſti, puniendo peccata, & remunerando benefacta. cuius rei multa ſunt exempla in vtroque teſtamento: quamuis enim ad tempus patiatur Deus pios affligi, & impios exaltari: tamen poſtea pios liberat, & coronat, impios damnat, & cruciat; ſæpè hic in terris, ſemper autem in ſeculo futuro.

Exaltate Dominum Deum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. V.

Ex his colligit Propheta, adorandum eſſe Deum, & hortatur ad id ſtudioſè faciendum; & quidem iuxta priorem ſenſum hortatur ad Deũ adorandum non ſolùm in ſeipſo, ſed etiam in arca fœderis, quæ ſcabellum erat pedũ eius: ſic enim legimus 1. Paralip. 28. Vt requieſcat arca Domini, & ſcabellum pedum eius. Ne-

que mirum eſt,quod arca dicatur ſcabellum pedum Domini,cùm propitiatoriũ, quod ſuſtentabatur à duobus Cherubim eſſet ſedes Dei,vt in primo verſiculo dictum eſt: erat enim arca ſub ipſo propitiatorio, quaſi ſcabellum ſubpedaneum ſub ſolio. Ait igitur, Exaltate Dominum Deum noſtrum, corde videlicet, & voce laudando,& magnificando maieſtatem eius: & adorate ſcabellum pedum eius, corpore ſcilicet incuruantes, & proſternentes vos ad Arcam fœderis,quæ eſt ſcabellum pedum eius. Quoniam Arca, ſiue ſcabellum huiuſmodi ſanctum eſt, propter relationem ad Deum, cui dicata eſt, & propter eius honorem adoratur. Ex hoc loco ſatis apertè colligitur aduerſus hæreticos noſtri temporis, res ſacras, vt imagines Chriſti, & Sanctorum, reliquias eorundem, & altaria, ſacra vaſa, & ſimilia propter relationem ad Deum, vel Sanctos, ſanctas eſſe, & honoraria adoratione dignas. Neque obſtat, quòd in hebræo ad verbum legatur, adorate ad ſcabellum, non, adorate ſcabellum. Nam vox hebraica, hiſtachauu, pro qua habemus, adorate, ſignificat propriè proſternere ſe: idem eſt autem, proſternite vos ad ſcabellum, &, adorate ſcabellum. Neque etiam obſtat,quod in græco legatur, Quoniam ſanctus eſt,non autem,quoniam ſanctum eſt: nam vox hebraica ambigua eſt, & poteſt referri ad ſcabellum, & verti, Quoniam ſanctum eſt: & poteſt etiam referri ad Deum, & verti, Quoniam ſanctus eſt. vtroque autem modo ſignificatur, ſcabellum eſſe adorandum propter relationem ad Deum, qui ſanctiſsimus eſt; & ſanctitatem impertit ijs, quæ ad eum pertinent, quatenus ipſius ſunt. Noſtra autem lectio reprehendi non poteſt: nam ſanctus Hieronymus in commentario, vbi exponit Pſalmos iuxta verſionem Septuaginta,legit in textu,& in commentario,Quoniam ſanctum eſt: & ſanctus Auguſtinus qnamuis vno in loco legat, Quoniam ſanctus eſt: tamen in textu,& in commentario pluribus in locis,legit, Quoniam ſanctum eſt. ex quo intelligimus,græcum textum varium fuiſſe. Neque obſtat,quòd in fine Pſalmi dicatur, Quoniam ſanctus Dominus Deus noſter: nam in fine Pſalmi non dicitur,adorate montem, ſed in monte: & iam dictum erat, In monte ſancto, vnde non erat opus iterum repetere, quoniam ſanctus mons eſt. Iuxta ſenſum poſteriorem, hortatur Propheta, vt omnes adorent humanam Chriſti naturam, quæ ſcabellum eſt diuinitatis longè nobiliore modo quàm eſſet arca lignea. In illa enim erat verbum Dei ſcriptum in tabulis lapideis,in hac autem eſt ipſe Deus Verbum: illi coniunctæ erant tabulæ legis ſola vnione extrinſeca,quia continebantur in illa,vt in vaſe: iſti vnitum eſt Verbum hypoſtaticè, vt verè dictum ſit à Ioanne, Verbum caro factum eſt. Neque ſolùm adorandam eſſe Chriſti humanitatem, vt eſt in propria forma, ſed etiam vt latet ſub ſpeciebus ſacramentalibus in Euchariſtia; docent ex hoc loco Pſalmi ſanctus Ambroſius lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 12. & ſanctus Auguſtinus in explicatione huius verſiculi. Ex quo refellitur alius error hæreticorum,qui negant,Chriſtum in Euchariſtia eſſe adorandum.

(margin: יִשְׁתַּחֲוּוּ)

VI. Moyſes, & Aaron in Sacerdotibus eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius.

Hic iam ponit Propheta exemplum, quod imitemur, trium inſignium virorum, qui Dominum exaltauerunt, & adorauerunt ſcabellum pedum eius,atque adorantes inuocauerunt Dominum, & audiuit eos Dominus, & mirabilia

per

per eos operatus est. Nominat autem tres Principes viros, qui super omnes eminuerunt post Rempub. Iudaicam constitutam; Moses enim fuit summus Princeps politicus, & summus Sacerdos Hebræorum; Aaron fuit summus Sacerdos tantùm; Samuel summus Princeps politicus tantùm. Quamuis enim nonnulli Patres Samuelem Sacerdotem appellent, vt sanctus Ignatius in epist. ad Magnesianos, sanctus Cyprianus in epist.65. ad Rogatianum, sanctus Athanasius in homil. de semente, sanctus Ioannes Chrysostomus hom.2. in epist.2. ad Timotheum, & sanctus Augustinus lib.17. de ciuit. Dei cap.4. & lib.2.Retract. cap.43. & in explicatione huius Psalmi: contra tamen sanctus Hieronymus lib.2. in Iouinianum, & auctor quæstionum veteris Testamenti, (apud Augustinum tomo 4.) quæstione 46. constanter docent, Samuelem non fuisse Sacerdotem, sed simplicem Leuitam, & probant his argumentis. Primo, quia non erat de filijs Aaron, vt manifestum est ex genealogia ipsius lib.1. Paralip. cap. 6. versu 34. quæ est conformis genealogiæ patris sui Elcanæ lib. 1. Reg. cap.1. versu 1. constat autem solos posteros Aaronis fuisse Sacerdotes: cæteros verò Leuitas, ministros Sacerdotum, Num.16. & 18. Deinde quia Samuel ministrabat amictus ephod lineo, vt patet ex lib. 1. Reg. cap. 2. Is verò habitus proprius erat Leuitarum, non Sacerdotum. Tertio, quia Elcana pater Samuelis, erat Leuita, non autem Sacerdos. Quarto, quia Dauid in hoc Psalmo distinguit Samuelem à Mose, & Aaron Sacerdotibus, dum eum non numerat in Sacerdotibus, sed in ijs, qui inuocabant nomen Domini, id est, qui studiosè Deum colebant, & inuocabant pro se, & populo.

Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos. VII.

Ostendit, viros istos fuisse amicos Dei: nam inuocabant Dominum pro se, & pro populo, & ipse vt amicos fideles exaudiebat eos. Id constat ex testimonio scripturarum, de Mose quidem Exod. 32. de Aaron Num.16. de Samuele 1. Reg.7. Quod autem in columna nubis loqueretur Deus ad Mosem, cõstat ex lib. Exodi c.33. quod etiam ad Aaronem, constat ex lib.Num. cap.12. de Samuele nusquam legitur. Itaque vel illud, Loquebatur ad eos in columna nubis, intelligendum est, ad aliquos eorum: vel, vt exponit S.Augustinus, per columnam nubis significatur obscura locutio, quomodo certum est, ad Samuelem quoque Deũ esse loquutum. Nam.1.Reg.3. Deus in tenebris noctis Samueli loquebatur, ita vt vocem Dei loquentis audiret, neminem autem loquentem videret.

Custodiebant testimonia eius, & præceptum quod dedit illis. VIII.

Hęc est ratio, cur Deus prõptè audiret Mosem, Aaronem, & Samuelem, quoniã obedientes erãt imperio eius. Nam, vt Dñs ait in Euangelio, Si quis diligit me, sermonem meũ seruabit: & ideò qui vult audiri à Deo in orationibus suis, debet audire Deum in præceptis ipsius. Custodiebant, inquit, testimonia eius, id est, omnia mandata, quæ communia erant omnibus. Et præceptum quod dedit illis, id est, non solùm custodiebant præcepta cõmunia toti populo de non colendis

Idolis, de sanctificando Sabbato, de parentibus honorandis, de non occidendo, non mœchando, & cætera eiusmodi; sed etiam præceptum de rectè gubernanda, & docenda multitudine, quod propriè ad ipsos, vt Principes populi pertinebat. Principes enim non sunt exempti à præceptis diuinis, imò debent in ijs custodiendis toti populo prælucere.

IX. Domine Deus noster tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum.

Hæc verba dupliciter exponi solent, sanctus Augustinus ita exponit, vt velit hic significari, viros etiam perfectos in conspectu hominum habere aliquid purgandum coram Deo, & Deum hoc ipso beneuolentiam erga illos ostendere, quòd non finit impunita eorum errata, quamuis leuia. Ponit exemplum in opificijs, quæ oculis imperitorum videntur omnino perfecta, & tamen ab artifice adhuc poliuntur, quoniam aliter iudicat peritus artifex, aliter imperitus inspector. Sic igitur exponit S. Augustinus, Domine Deus noster tu exaudiebas eos, cùm iusta peterent, Deus tu propitius fuisti, facilis ad ignoscendum cùm in te peccarent: & vlciscens in omnes adinuentiones eorum, non sinens impunita peccata eorum. Quia verò Samuelis peccatum nullum legitur in Scriptura, vt neque etiam aperta vindicta; Sanctus Augustinus recurrit ad communem pœnam omnium Prælatorum Sanctorum, quam patiuntur dum vident peccata populorum, & coguntur tolerare infirmitates eorum, & cum Apostolo dicere, Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Posset etiam dici, quod hic legimus de propitiatione, & vindicta peccati, referendum esse ad Mosem, & Aaronem tantùm, quemadmodum ad eos tantùm propriè referendum est, quod supra dictum est, In columna nubis loquebatur ad eos. Nam Mosis, & Aaronis peccatum, & pœna peccati legitur Num. 20. vbi cùm non nihil hæsitassent in educenda aqua de petra, dixit Dominus ad Mosem, & Aaron, Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quam ego dabo eis. Altera expositio est Græcorum Theodoreti, & Euthymij, qui non admittunt hoc loco reprehendi vllo modo Mosem, Aaronem, & Samuelem. Sic igitur exponunt, Deus tu propitius fuisti eis, quando te inuocabant pro peccato populi; nam in eorum gratiam toti multitudini parcebas: & vlciscens in omnes adinuentiones eorum, id est, & vlciscens fuisti omnes iniurias, quas ipsi patiebantur ab iniquis, qui adinueniebant varias calumnias, & insidias aduersus sanctos Principes suos. Vbi illud, adinuentiones eorum, volunt accipi passiuè, id est, adinuentiones, quas Moses, Aaron, & Samuel, non faciebant, sed patiebantur. Vtraque expositio probabilis est, sed prior videtur simplicior, & facilior.

X. Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto eius: quoniam sanctus Dominus Deus noster.

Concludit Propheta repetens versiculum quintum, quoniam in hoc versiculo continetur summa totius Psalmi, siue finis, & quasi scopus, quo omnia diriguntur. Hoc solùm interest, quòd in quinto versiculo dicebatur, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est: hic dicitur, Adorate in monte sancto eius,

quo-

quoniam sanctus Dominus Deus noster: in hebræo, sicut in quinto versiculo, dicebatur ad verbum, Prosternite vos ad scabellum pedum eius, id est, ad arcam: ita hic dicitur, Prosternite vos ad montem sanctum eius: & potuisset latinè verti, Adorate montem sanctum eius, id est, montem Sion, vbi erat tabernaculum, & arca. Sed latinus interpres imitari voluit græcam interpretationem: Græci enim de scabello dixerant, Adorate scabellum: de monte autem dixerant, Adorate in monte. Nec solùm græci, sed etiam sanctus Hieronymus in sua versione ex hebræo posuit, Adorate scabellum; & postea, Adorate in monte sancto eius. Quare credere debemus versiculum hebraicum non debere in vtroque loco eodem modo accipi: & retinendam esse lectionem vulgatæ latinæ editionis, quæ, & à græca, Septuaginta Interpretum, & à S. Hieronymo testimonium habet. Igitur iuxta priorem sensum hortatur Dauid Hebræos, vt adorent Dominum in monte Sion, vbi erat tabernaculum, & vbi futurum erat templum. Iuxta sensum posteriorem hortatur Christianos, vt adorēt Deum in Ecclesia Catholica, quæ mons est sanctus, & Sion spiritualis, & fugiant conuenticula schismaticorum, & hæreticorum: quoniam sanctus est Dominus Deus noster, ac per hoc odit montes pollutos sordibus falsarum religionum, & sicut ipse sanctus est, ita in monte sancto, in cœtu fidelium adorari vult.

PSALMVS NONAGESIMVSNONVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus in confessione.

VIC titulo, qui est in hebraicis codicibus, græci addunt nomen Dauidis. Argumentum ex titulo cognoscitur. Hortatur enim Propheta populum Dei, vt frequenter, & diligenter Deo confiteatur confessionem laudis, tum quòd Deus nos condiderit, tum quòd pascat, tum quòd dulcissima sit eius cōmemoratio, & perpetua erga nos eius misericordia, & fidelitas.

EXPLICATIO PSALMI XCIX.

IVbilate Deo omnis terra: seruite Domino in lætitia. I.

Iubilare, vt sæpè diximus, est magna & læta voce laudare; seruire autem in lætitia, est non ex timore, sed ex dilectione obedire. Iubilate Deo omnis terra, id est, omnes qui Deum verum colitis, vbicunque sitis in vniuersa terra, Deum laudate: nam & boni, & mali sunt in vniuersa terra; admixta enim sunt zizania tritico, & spinis lilia. Et sicut in vniuersa terra blasphemant, & murmurant contra

Deum mali, si quid eis non pro voto successerit: ita par est, vt in Vniuersa terra laudent, & benedicant Dominum boni, quicquid illis acciderit: quoniam omnia cooperantur in bonum his, qui secundùm propositum vocati sunt sancti. Seruite Domino in lætitia, id est, seruite obediendo Deo, non coactè, sed spontaneè, non cum amaritudine, vt mancipia, sed cum lætitia, vt liberti: nam vt pulchrè dicit S. Augustinus, Veritas nos liberauit, sed charitas seruos fecit: & qui seruit ex charitate, cum lætitia seruit. Causa verò potissima, cur Deo cum lætitia seruiendum sit, ea est, quia summa præceptorum eius dilectio est, & dilectione nihil dulcius: accedit, quod seruitus Dei nobis vtilis est, non Deo; vt verè dictum sit, Seruire Deo regnare est.

II. Introite in conspectu eius in exultatione.

Vbique quidem Deum laudare debemus, sed præcipuè cum intramus in domum eius, quæ domus orationis est; vbi, & ipsum Deum in sacris rebus conspicimus, & ipse nos speciali prouidentia respicit, & audit, iuxta illud 1. Paralip. 7. Erunt oculi mei aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius, qui in loco isto orauerit. Idcirco igitur monet Propheta, Introite in conspectu eius, in domum Dei, vbi peculiari modo conspicitis Deum, & conspicit vos Deus; sed introite in exultatione cordis, animo erecto, & inflammato, vt Deus vos præ desiderio sui exultantes videat.

III. Scitote, quoniam Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos.

Ad excitandam deuotionem, quæ in domo Dei requiritur, nihil magis prodest, quàm attenta consideratio magnitudinis Dei, & beneficiorum eius. Scitote, inquit, quoniam Dominus ipse est Deus, id est, considerate, & attenta cogitatione cognoscite, quoniam Dominus quem colitis, & ad quem orandum, & laudandum acceditis, ipse est verus Deus, quo nihil maius, vel melius cogitari potest. Ipse est etiam, cui vitam vestram, & totum quod estis debetis. Ipse enim fecit nos, & non ipsi fecimus nos, id est, non caremus principio efficiente, neque aliud habemus, quàm ipsum Deum: quamuis enim parentes gignant filios, tamen prima causa, sine qua parentes nihil efficerent, Deus est. Quàm multi dant operā liberis, & nullum gignere possunt? quam multi contra vellent satiare libidinem, & liberos non gignere, quibus tamen licet inuitis liberi nascuntur? Rectè mater sanctorum Machabæorum filijs suis dicebat, Nescio qualiter in vtero meo apparuistis: neque enim ego spiritum, & animam donaui vobis, & vitam, & singulorum membra non ego ipsa compegi: sed enim mundi creator formauit hominum natiuitatem, & omnium inuenit originem. 2. Macbab. 7. S. Hieronymus ex hebræo vertit, Ipse fecit nos, & ipsius nos. Sed videtur corruptum
לא textum habuisse, codices enim nostri habent, lo, per aleph, quod significat non: & sic legerunt Septuaginta Interpretes, qui verterunt ad verbum, Ipse fecit nos,
לו & non ipsi nos. S. Hieronymus videtur legisse, lo, per vau, quod significat ipsius, siue ipsi in datiuo: & ideò vertit, Ipse fecit nos, & ipsius nos. Quidam recens auctor reprehendit vulgatam latinam editionem dicens, aliquem sciolum coniunxisse in latino codice duas hebraicas lectiones, & fecisse, Et non ipsi nos; & sic

omnia confudisse. sed immeritò reprehendit hanc lectionem, quæ optima est, & quam habent S. Augustinus, & ipse S. Hieronymus in commentario huius loci, & alij ferè omnes. Latinus enim Interpres, addidit illud, ipsi, ad vitandam cacophoniam, quæ sentitur, cùm dicitur, Ipse fecit nos, & non nos. nec volunt illud, ipsi, accipi in datiuo, vt iste scriptor existimat, sed in nominatiuo. Itaque non coniūxit sciolus duas lectioees; sed interpres vnam expressit, quam inuenit in græco, quæq. congruit cum hebraico magis correctò. At, inquiunt aliqui, nemo nescit, se non esse à se factum, proinde non erat quod admoneret nos Spiritus sanctus, dicens, Ipse fecit nos, & nō ipsi nos: proinde melior est illa lectio, Ipse fecit nos, ipsius nos. Respondeo, etiam si nemo ignorare possit, se non esse sibi vitæ auctorem: tamen multos esse, qui non considerent, à quo facti sint, & qui ita se gerant, ac si neque Deum, neque vllum alium auctorem haberent, propterea vtilissimū fuisse, vt serio admonerentur homines cogitare, se non esse sibi auctores vitæ, sed vitam, & omnia vni debere Deo.

Populus eius, & oues pascuæ eius, introite portas eius in confessione, atria eius in hymnis confitemini illi. IV.

Commemorat alterum beneficium Dei, ob quod iustum est, vt ei confessionem laudis persoluamus: quia videlicet non solùm fecit nos, sed etiam regit, & pascit nos. Populus eius, id est, populus, quem Deus peculiari prouidentia regit. & oues pascuæ eius, id est, & quos veluti rationales oues in pascuis suis doctrinæ pabulo reficit, & corporalibus etiam alimentis pascit; introite portas domus eius, siue tabernaculi eius in confessione laudis; & atria eius in hymnis, & sic confitemini illi, vos omnia ei debere, ac de manu eius bona omnia suscepisse.

Laudate nomen eius, quoniam suauis est Dominus, in æternum misericordia eius, & vsque in generationem, & generationem veritas eius. V.

Addit Propheta tres proprietates Dei, quasi tres rationes, cur dignus sit, vt ab omnibus laudetur, quia suauis, quia misericors, quia verax; quæ tria ita connexa sunt, vt vnum nascatur ab alio. Suauis est Deus, & quia suauis facilè miseretur; quia miseretur promittit liberationem; quia verax, implet promissa. Laudate, inquit, nomen eius, id est, laudate Deum: nomen enim pro re nominata poni solet in scripturis. Laudate autem, quoniam suauis est Dominus. Mira proprietas omnipotentis, ac tremendæ Maiestatis, quæ lucem habitat inaccessibilem, & quæ terribilis est super omnes Deos, & aufert spiritum Principum, & de quo Apostolus dicit, Horrendum est incidere in manus Dei viuentis: & tamen verissimè dictum est, Quoniam suauis est Dominus. quod non semel in Psalmis, alijsq. diuinis Scripturis repetitur Psal. 34. Gustate, & videte quoniā suauis est Dn̄s. Psal 83. Quoniā tu Domine suauis, & mitis, & multæ misericordiæ. 1. Pet. 2. Si tamen gustastis, quoniā dulcis est Dn̄s. 2. Cor. 1. Pater misericordiarū, & Deus totius cōsolationis. Sed facilè concordātur ista quę videntur cōtraria: Deus enim suauis est rectis corde, ac timentibus eū; asper autem, & terribilis distortis

corde & contemnentibus eum, Quàm bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde, inquit Dauid in Psalmo 72. nam planum, asperum videtur distorto, quia coniungi non possunt: Sunt autem distorti siue praui corde, qui nolunt conformari rectissimæ voluntati diuinæ: quales sunt contemptores. & ideò dicitur in Psal. 102. Sicut miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se: &, misericordia eius ab æterno, & vsque in æternum super timentes eum: quod etiam in Cantico suo Virgo Deipara posuit dicens, Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Itaque si quis incipiat cor suum dirigere, & conformare ad beneplacitum Dei, & nihil magis timere, quàm ne Deum offendat; mox gustare incipiet, quam dulcis sit Dominus: & implebitur erga eum quod sequitur, In æternum misericordia eius, & vsque in generationem & generationem veritas eius, id est, veracitas & fidelitas eius.

PSALMVS CENTESIMVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Ipsi Dauid Psalmus.

IN hoc Psalmo Dauid explicat exemplo suo qualis debeat esse bonus Princeps, tum erga familiares, & priuatam suam domũ; tum erga Rempublicam. Et quidem in textu hebraico omnia dicuntur per verba temporis futuri; ex quo intelligimus, Prophetam Regium non tam cantare laudes proprias, quàm optare, & petere a Deo gratiam bene imperandi, & proponere, ac statuere sic viuere, vt pium Regem decet. Sed quoniam Septuaginta Interpretes verterunt ferè omnia in tempus præteriti imperfecti, & eorum interpretationem sequutus est latinus interpres; non oportet negare, quin etiam Propheta Regius narret bona opera sua ad informandos successores, ac potissimum filium; neque id superbiæ, vel arrogantiæ tribui debet, quando vera dicuntur coram Deo, & ad finem bonum. sic enim idem Dauid in Psal. 17. multa cecinit de sua innocentia. Sic Iob cap. 29. plurima de suis benefactis prædicauit. Sic Hester cap. 14. sic Nehemias cap. 6. sic Ezechias 4. Reg. 20. sic alij. Porro Pharisæus in Euangelio, non reprehenditur quod gratias egerit Deo de suis operibus bonis; sed quod superbè illa iactauerit, & proximum suum contempserit Luc. 18. Adde, quod Dauid, ideò incipit Psalmum ab illis verbis, Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine, vt ostendat, bonorum operum suorum causam efficientem fuisse tum misericordiam Dei, cuius dona sunt opera nostra bona: tum iudicium Dei, cuius timore adductus iustitiam coluit.

EXPLICATIO PSALMI C.

1. MIsericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine.

Hæc

Hæc est quasi præfatio totius Psalmi, qua significat Propheta, se cum cantu celebraturum, misericordiam, & iudicium Domini. cuius rei multæ sunt causæ: prima, vt omnes intelligant benefacta Dauidis, quæ in Psalmo commemorantur, esse dona misericordiæ Dei, coronanda postea per iustum iudicium Dei: secunda, vt Principes admoneantur, Deo maximè placere misericordiam, & iudicium, & ideò ipsi quoque misericordes sint, sed non iniusti; iusti, sed non crudeles: tertia, vt omnes homines sperent de misericordia Dei, & timeant iudicium Dei: non ita sperent, vt præsumant; non ita timeant, vt desperent. Posuit autem Dauid primo loco misericordiam, deinde iudicium, quia hoc tempus præsens misericordiæ est, futurum erit iudicij; & ideò nemo miretur, si hoc tempore Deus solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos, & iniustos.

Psallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. II.

Hic versiculus pars est præfationis. dicit enim Propheta, se non solùm voce cantaturum misericordiam, & iudicium Dei, sed etiam per instrumentum, id est, psalterium celebraturum; & mente consideraturum, & contemplaturum. Psallam, inquit, id est, psalterium manu pulsabo, vt voce mea, & voce psalterij decantem misericordiam, & iudicium: & intelligam in via immaculata, id est, considerabo, attendam, cogitabo viam immaculatam, & perfectam, quæ consistit in misericordia, & iudicio: nam omnes viæ Domini misericordia & veritas. similis est locutio in Psal. 40. Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem, id est, qui attente considerat miseriam pauperis, vt eam subleuet. Sic igitur hoc loco dicitur, intelligam in via immaculata, id est, attente considerabo viam immaculatam, vt ambulem per eam. Quando venies ad me, id est, id autem faciã non viribus meis, sed auxilio gratiæ tuæ, quando venies ad me, vt me illumines, & doceas, & accendas, & moueas. Hanc vltimam particulam aliqui legunt cum interrogatione, quando venies ad me? sic S. Hieronymus in Commentario, & Theodoretus, atque Euthymius. & textus hebraicus, & græcus huic lectioni fauent: & tunc vox est optantis, vt sensus sit, Intelligam in via immaculata, O quando venies ad me, vt perfectè intelligam, & intelligens ambulem in via immaculata? Sed quamuis hæc lectio verũ sensum contineat: nõ tamen est necessarium ita legere, neque reijcienda est latina, & vulgata lectio: siquidem vox hebraica, matai, significat, quando, & potest cum interrogatione, & sine interrogatione legi. certè S. Hieronymus in sua versione ex hebræo, ita reddidit, Erudiar in via perfecta, quando venies ad me. מָתַי

Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ. III.

Hic iam incipit explicare mores suos laudabiles, vt cæteri imitentur, tum successores, tum subditi. Ad hoc enim Princeps in sublimi loco sedet, vt tanquam lucerna in candelabro posita omnibus luceat. Ac primùm declarat qualis fuerit apud se, & in oculis Dei: Deinde qualis fuerit erga alios, & in oculis populi. Ait igitur, Perambulabam in innocentia cordis mei, id est, vitam ducebam,

cebam, siue perambulabam viam huius præsentis vitæ, conseruans in primis cordis innocentiam; cogitabam bona, appetebam bona, delectabar in bonis; cauebam ne cor meum vitiosis cogitationibus, aut desiderijs inquinarem: sciebam enim à corde vitam, mortemq. procedere. Hinc filius eius Salomon à patre institutus postea scripsit Prouerb. 4. Omni custodia serua cor tuum, quoniam ab ipso vita procedit. Illud, in medio domus meæ, significat, in penetralibus domus meæ, vbi non erat, qui me reprehendere posset. Multi enim in foro, & plateis modestè, & temperatè se gerunt; sed in cubiculo, ac præsertim in cubiculo cordis per omnia scelera volutantur: sed Dauid etiam in penetralibus domus, etiam in cubiculo cordis innocentiam custodiebat.

IV. Non proponebam ante oculos meos rem iniustam: facientes præuaricationes odiui.

Dixit de innocentia cordis, nunc addit de innocentia oculorum, & manuum. Non proponebam ante oculos meos rem iniustam, id est, auertebam oculos, tum mentis, tum corporis ab omni iniustitia, siue in iudicando subditos, siue in distribuendis honoribus, & præmijs; siue in commutationibus, & contractibus. Potest etiam latius hic locus explicari, vt sensus sit, auertebam oculos ab omni spectaculo vitioso, à ludis illicitis, à choreis impudicis, ab omni aspectu rerum, quæ mentem inquinare possunt. Codex hebræus pro re iniusta, habet verbum Belial, vbi verbum pro re ponitur, & Belial significat absque iugo, quibus duabus vocibus significatur omne genus vitij. Dicuntur viri Belial homines indisciplinati, immorigerati, peruersi. Facientes præuaricationes odiui, id est, non solùm oculos auerti à rebus illicitis, nec tantum præuaricationem legum operari nolui; sed odio habui omnes præuaricationes facientes; ac per hoc ipsam præuaricationem maximè detestatus sum. In hebræo clarius dicitur, facere præuaricationem odiui, id est, ego rem iniustam nec videre, nec facere volui.

V. Non adhæsit mihi cor prauum, declinantem à me malignum non cognoscebam.

Docuit, qualis esset apud se: docet nunc qualis esset apud alios; ac primum dicit talem se fuisse, vt peruersi homines non auderent se illi adiungere. Magna virtus hæc est, cùm tanta est apud homines opinio de sanctitate alicuius, vt iniqui non audeant coram illo apparere: & tales omnino esse deberent Principes, & Prælati, qui sunt dati à Deo alijs in exemplum. Non adhæsit mihi cor prauum, id est, non adiunxit se mihi homo praui cordis. sic interpretatur Theodoretus. Alij per cor prauum intelligunt affectum vitiosum: sed de cordis puritate, & innocentia supra dictum est, neque verisimile est idem hoc loco repeti: & sequentia verba melius cohærent cum expositione Theodoreti; neque est inusitatum, vt homo valde peruersus dicatur cor prauum, & homo scelestus dicatur scelus, & homo carnalis dicatur caro. Declinantem à me malignũ non cognoscebã, id est, declinabant à me maligni etiã me ignorante. vel, si declinabat à me malignus, non curabã, nihiliq. faciebam. vel, declinantem à me malignum,

gnum, non cognoſcebam, id eſt, non approbabam, neque amabam, ac per hoc non laborabam, vt rediret ad amicitiam meam. S. Hieronymus aliter ex hebræo diſtinguit, & vertit, Cor prauum recedet à me: malum non cognoui. Sed voces hebraicæ vtroque diſtinctionem, & verſionem recipiunt. & ſenſus in eandem ſententiam recidit: tractatores autem græci, & latini editionem noſtram communiter ſequuntur.

Detrahentem ſecretò proximo ſuo: hunc perſequebar. VI.

Alia virtus plane Regia hîc aperitur, in qua mirificè lucent miſericordia, & iudicium; quoniam enim Reges poteſtatem habent puniendi iniquos: multi non zelo iuſtitiæ, ſed odio proximorum, deferunt ad Reges, quaſi noxios eos quos perdere volunt, & falſis querelis, vel potius calumnijs eos grauant: Dauid Rex ſapiens & iuſtus eiuſmodi delatores iniquos grauiſſimè puniebat; & eo modo miſericordiam exercebat in iniuſtè delatos, & iudicium in delatores iniuſtos. Detrahentem, inquit, ſecreto proximo ſuo, id eſt, eum, qui falſi criminis accuſabat proximum ſuum, & ſecretò apud me detrahebat de fama eius, eum, inquam, non modo non audiebam, ſed grauiter perſequebar, & puniebam. In hebræo pro voce perſequebar, eſt, azmith, quam S. Hieronymus vertit, interficiam. propriè autem ſignificat excindam, ſiue excindebam, & poteſt exponi varijs modis pro varietate criminis delatorum, vt ſenſus ſit, excindam ab amicitia, vel ab aula, vel à ciuitate, vel à prouincia, vel denique à vita: non enim omnis iniuſta delatio meretur mortem. Itaque prudenter Septuaginta Interpretes poſuerunt verbum generale, perſequebar, quod poteſt exponi, vſque ad exilium, vel vſque ad necem, vel ad pœnas mitiores pro grauitate, vel leuitate criminis. Extat etiam apud Ethnicos laus Imp. Traiani, quòd delatoribus operam non daret: & contra, Maximini reprehenſio, quòd delatoribus nimium indulgeret. אַצְמִית

Superbo oculo, & inſatiabili corde, cum hoc non edebam. VII.

Non ſolos detractores, ſed etiam ſuperbos, & cupidos Dauid deteſtabatur; & merito: Nihil enim triſtius accidere populis poteſt, quàm ſi miniſtri Regum ſuperbi, aut auari ſint; abutuntur enim eiuſmodi miniſtri publica poteſtate ad explendas cupiditates proprias non ſine magno detrimento ſubditorum. Ait igitur, ſuperbo oculo, & inſatiabili corde cùm hoc non edebam, id eſt, non conueſcebar quaſi domeſtico, & familiari, homini ſuperbo oculo, id eſt, homini qui oculis, vel ſupercilijs elatis ſuperbiam oſtendit. neque conueſcebar homini inſatiabili corde, cuius cupiditas nullis opibus ſatiatur. S. Hieronymus, & Euthymius per inſatiabilem corde, auarũ intelligi volunt. Alij cum S. Auguſtino, per inſatiabilem corde, & ſuperbum oculo, eundem ſignificari docent, hominem videlicet elatum, & tumidum. Vox hebraica vtrunque ſenſum recipit: nam nehau leuau, propriè ſignificat, latum corde. dicitur autem latum cor, quod impleri non poteſt, ſiue id referatur ad diuitias, ſiue ad honores. Pro, non edebam, S. Hieronymus, ex hebræo vertit, non potero. Sed Septuaginta Interpretes vocem, vcal, deduxerunt à verbo, achal, quod ſignificat comedere, & legerunt, רְחַב לֵבָב אוּכַל אָכַל

אוכל runt, ocal, S. autem Hieronymus eandem vocem deduxit à, iocal, quod ſignificat, poſſe. Quod autem ſolerent miniſtri principales comedere in eadem menſa cum Rege apud hebræos, intelligi poteſt ex lib. 1. Regum cap. 20. Vbi Dauid, qui tunc Dux militiæ erat, ſedere ſolitum ſe dicit de more in menſa iuxta Regem: & ibidem dicitur Abner, qui erat etiam Princeps militiæ, ſediſſe in menſa ad latus Saul Regis.
יכול

VIII. Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecum; ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat.

Exploſis detractoribus, ſuperbis, & auaris à familiaritate, & miniſterio ſuo; Dauid adiungit, eligere ſe fuiſſe ſolitum fideles, & probos; hæc enim duo præcipuè requiruntur in bonis miniſtris, vt fideles ſint Domino ſuo, & probi ad propriam, & aliorum ſalutem. Sæpe à Principibus miniſtri retinentur, & chari habentur, qui fideles ſunt; quamuis alioqui impuri, & ſceleſti, & ſe ipſi perdant propria culpa, & alios malo exemplo; ſed ſanctus Dauid non ſolùm fideles ſibi miniſtros quærebat, ſed etiam omni ex parte innocentes, & probos, ac ſibi per omnia ſimiles. Ait igitur, Oculi mei ad fideles terræ, id eſt, oculi mei quærebant, & inueſtigabant fideles, qui erant in terra, ſiue, ad eos, quos tales noueram benignè reſpiciebam, eosq. eligebam, vt ſederent mecum in menſa, vt domeſtici & familiares. Ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat, id eſt, ſi quis erat in ciuitate, vel in Regno meo non ſolùm fidelis, ſed etiam perfectè conuerſans, innocenter viuens, immaculatis moribus vitam ducens, is mihi præcipuus miniſter erat.

IX. Non habitabit in medio domus meæ, qui facit ſuperbiam; qui loquitur iniqua, non direxit in conſpectu oculorum meorum.

Supra eos deteſtatus eſt, qui ſuperbo oculo arrogantiam oſtentabant: hic iam deteſtatur eos, qui manibus ſuperbi ſunt, id eſt, qui ſuperbè alios opprimunt. ſic etiam ſupra reprehendit eos, qui detrahebant ſecreto proximo ſuo; nunc reprehendit, & à ſuo conſortio reijcit eos, qui loquuntur mendacia ad fallendos quoſcunque homines. Non habitabit in medio domus meæ, id eſt, non erit inter intimos familiares meos, qui facit ſuperbiam, id eſt, qui facit opera ſuperba, qui ſuperbè inſultat alijs, vel opprimit alios. Qui loquitur iniqua, id eſt, mendacia, quibus iniuſtè alios fallat, ſiue in commercijs, ſiue in alijs negocijs, non direxit in conſpectu oculorum meorum, id eſt, non placuit oculis meis, ſiue non direxit curſum deſiderij ſui, non proſperatus eſt coram me; non enim inuenit gratiam in oculis meis. In hebræo pro, ſuperbia, dolus legitur. Sic enim vertit S. Hieronymus, non habitabit in medio domus meæ faciens do-
רמיה lum. Sed Septuaginta viri non videntur legiſſe, remija, quæ vox ſignificat, do-
רמה lum, ſed, rama, quæ ſignificat, alta, ſiue excelſa. niſi fortè ipſum, remija, de-
רום duxerint à verbo, rum, quod ſignificat, exaltari, & ideò verterint ſuperbiam.

X. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de Ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.

Con-

Concludit Pſalmum demonſtrans zelum ſuum in purganda ciuitate Domini, in qua purgatione faciebat miſericordiam erga bonos ciues, quos liberabat ab oppreſſionibus, & ſcandalis iniquorum, & iudicium erga malos, quos meritis pœnis afficiebat. In matutino, id eſt, maturè, celeriter, antequam mala radicarentur, interficiebam omnes peccatores terræ, eos videlicet, qui morte digni erant, & quibus vita concedi non poterat ſine periculo innocentium. Id autem faciebam, vt diſperderem de ciuitate Domini, omnes operantes iniquitatem, id eſt, vt ciuitati ſanctæ, & pacificæ pacem ſuam, & tranquillitatem reſtituerem, exturbatis inde omnibus perturbatoribus. Hæc omnia quæ dicta ſunt in perſona Dauidis, aptius conueniunt Chriſto Regi, ac præſertim hic vltimus verſiculus: Dauid enim conabatur diſperdere de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem: ſed non poterat, nec potuit vnquam. Chriſtus autem in matutino futuri ſeculi verè, & propriè diſperdet omnes operantes iniquitatem, & deinceps ciuitas ſancta Hieruſalem cæleſtis erit ſecundùm nomen ſuum viſio pacis.

PSALMVS CENTESIMVS PRIMVS.

Titulus, & Argumentum.

Oratio pauperis, cùm anxius fuerit, & in conſpectu Domini effuderit precem ſuam.

HVNC titulum habent omnes codices, hebraici, græci, & latini: ex quo titulo habetur argumentum Pſalmi. Eſt enim hic Pſalmus formula quædam orandi, qua vti poterit vnuſquiſque pauper, & afflictus cùm valdè anxius fuerit, & effundere voluerit precem ſuam ad Deum. S. Auguſtinus, & S. Gregorius per pauperem hoc loco, intelligunt Chriſtum, qui partim in ſua perſona, partim in perſona corporis ſui loquatur, eo modo quo caput loqui ſolet pro toto corpore. Theodoretus, & Euthymius per pauperem, intelligunt populum captiuum in Babylone, & petentem liberationem à captiuitate. Alij volunt, pauperem, qui in hoc titulo ponitur, fuiſſe ſanctum aliquem virum, qui anxiabatur pro liberatione populi, qualis fuit Daniel. Et quidem ad hos omnes accommodari poſſunt verba Pſalmi: ſed tamen Propheta generatim inſtruere voluiſſe videtur omnes oratores in afflictione poſitos: non enim ait, Oratio pauperis cuiuſdam cùm anxiaretur: ſed, oratio pauperis, cùm anxiatus fuerit. Et hoc videtur ſenſiſſe B. Hieronymus, qui in Commentario ſcribit, Prophetam loqui in perſona peccatoris. Verè enim nullus eſt pauperior, & miſerior eo, qui indiget gratia Dei. Vnde, & Eccleſia hunc Pſalmum numerat inter ſeptem pœnitentiales. Hic igitur erit ſenſus tituli. Oratio pauperis, cùm anxius fuerit, id eſt, Hic Pſalmus docet formam orationis, qua vti poterit omnis pauper, ac præcipuè is, qui ob admiſſa peccata, debitor eſt decem millium talentorum, & non habens vnde reddat, anxiatur ſtimulante conſcientia, timens iudicia Dei, anhelans ad reconciliationem. Et in conſpectu Domini effuderit precem ſuam, id eſt,

id est, hac formula orandi vti debet pauper anxius, non quocunque tempore, neque apud quemcunque Iudicem, sed cum in conspectu Domini Dei, supremi Iudicis, & Patris omnium, effundere voluerit ex vase cordis contriti, & humiliati cum abundanti fletu preces suas, vel, vt habetur in hebræo, scicho, eloquium suum. שיחו

EXPLICATIO PSALMI CI.

I. Domine exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat.

Hunc versiculum assiduè pronunciat Ecclesia, tanquam præparationem ad reliquas petitiones; didicit enim ex Propheta, petendam esse à Deo audientiam, antequam petitiones particulares explicentur; non quòd Deus quasi ad alia intentus egeat excitari ad audiendum: sed quia nos egemus, vt Deus det nobis spiritum precum, imò spiritus eius sit, qui postulet pro nobis gemitibus inenarrabilibus, id est, faciat nos clamare, & postulare cum inenarrabili gemitu. Domine, inquit, exaudi orationem meam, id est, fac me sic orare, vt dignus sim exaudiri. Et rursum idem repetit ad indicaudum affectum: & clamor meus ad te veniat, id est, fac me sic orare, vt oratio mea sit vehemens clamor cordis, & ita vehemens, & accensus, vt non deficiat in via, sed ad te, qui in altissimo throno sedes, quamuis profecta ex imo profundo, tandem perueniat. Multa sunt enim, quæ impediunt, ne oratio nubes penetret, vt sunt defectus fidei, fiduciæ, humilitatis, desiderij & similium. Itaque petit gratiam bene orandi, hoc est, aptè ad impetrandum.

II. Non auertas faciem tuam à me in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

III. In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me.

Hæc est prima, & principalis petitio pauperis tribulati, siue peccatoris pœnitentis: nemo enim potest corrigere quem Deus despexerit, vt dicit Sapiens, Eccles. 7. Et prima gratia, & fons gratiarum est respectus Dei; ideò iste primũ omnium petit respici à Deo, quasi dicat, Non auertas faciem tuam à me, quantumuis fœdus, & turpis sim; & si non prouocat te ad me respiciendum imago tua, quoniam fœdaui eam; prouocet misericordia tua, quia quo turpior sum, eo miserior, & miserabilior sum; & nisi me respexeris, nunquam ego ad te respiciendum conuertar; sed quotidie magis ac magis in peccatis tabescam, & semper fœdior, ac turpior fiam. Itaque qui hæc dicit, iam cœpit respici à Deo, sed à Deo adhuc subirato, & subinde faciem auertente: ideò gustata vtcunque gratia luminis, & respectus Dei, clamat, Non auertas faciem tuam à me, ne proijcias me à facie tua; perfice quod cœpisti, conuertens te ad me, vt ego perfectè conuertar ad te. In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuã. Hæc est altera petitio, sed consequens ad primam: nam ex respectu vultus Dei, incipit homo agnoscere turpitudinem, & nuditatem, ac per hoc veram pauper-

tatem

tatem ſuam. Inde incipit affligi, & tribulari, & medicum ſupremum, qui diues eſt in miſericordia, inuocare. Scit enim à Deo cor contritum, & ſpiritum contribulatum nunquam deſpici. Ait igitur confidenter, In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam, id eſt, quandocunque ex reſpectu gratiæ tuæ ſpiritum contribulatum gero, & inde clamo ad te; peto vt benignè exaudias me. Et idipſum explicans addit, In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me, id eſt, quandocunque tribulor, & ex tribulatione inuoco te medicum omnipotentem; exaudi me, & quidem velociter, ne ſi fortè tardaueris, non inuenias quem ſanes.

Quia defecerunt ſicut fumus dies mei, & oſſa mea ſicut IV.
cremium aruerunt.

Reddit rationem, cur dixerit velociter exaudi me. Ratio enim eſt, quia vita humana velociſſimè tendit ad interitum, & ideò niſi peccati vulnus velociter curetur, periculum eſt, ne plaga incurabilis fiat. Quia defecerunt ſicut fumus dies mei, id eſt, tempus vitæ meæ hucuſque tranſactum, velociſſimè præterijt, inſtar fumi, qui quamuis in magnam molem intumeſcendo excreſcat, tamen ſubito diſpergitur, & euaneſcit in auras: & ſine dubio ſic tranſibit id quod ſupereſt. & oſſa mea, quæ ſunt quaſi columnæ totius corporis, breuiſſimo tempore aruerunt, ac per hoc debilitata ſunt, vt breui ruinam minentur. Per cremium intelligitur lignum ſeu virgultum aridum, quod facile cremari poteſt, vt Sanctus Hieronymus docet in commentario ad cap. 10. Oſeæ; vel, vt alij volunt, lignum ſemiuſtum, ac ferè crematum. vtrunque autem fragile eſt, ac debile, vt pondus ſuperpoſitum diu ſuſtinere non poſſit. S. Auguſtinus legit, oſſa mea ſicut in frixorio confrixa ſunt. quam lectionem inuenimus in editione antiqua Romana. Sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, oſſa mea, quaſi frixa contabuerunt. Vox hebraica, moked, non habetur, niſi hoc loco, ideò vnuſquiſ- מוֹקֵד
que pro ſuo arbitrio eam interpretatur. Septuaginta verterunt, ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν, quæ verba vtrunque ſignificare poſſunt, nimirum, quaſi cremium aruerunt; & quaſi in frixorio confrixa ſunt. Poſſunt hæc referri etiam ad deplorandum tempus in peccatis miſerè conſumptum, vt ſenſus ſit, Dies mei, in quibus videlicet voluntatem meam faciebam, & quos pro arbitrio, ſine timore Dei, in voluptatibus conſumebam, illi inquam, dies defecerunt ſicut fumus, quia tenebricoſi, & breuiſſimi fuerunt, neque vllum ſui veſtigium reliquerunt. Et oſſa mea, id eſt, fundamenta, & quaſi columnæ proſperitatis meæ, ſicut cremiũ, aruerunt: citiſſimè enim tranſit omnis mundana felicitas, neque aliquid poſt ſe relinquit, niſi tetrum odorem quaſi rei concrematæ, aut frixæ, malam videlicet famam, & nominis execrationem.

Percuſſus ſum vt fœnum, & aruit cor meum, quia oblitus V.
ſum comedere panem meum.

Pergit deplorare ſtatum ſuum præteritum, ac dicit, percuſſus ſum vt fœnum, id eſt, à ſole proſperitatis mundanæ percuſſus ſum, vt fœnum, quod facillimè exareſcit; & aruit cor meum, quia occupatus in curis huius mundi oblitus ſum comedere panem meum, panem videlicet veritatis cæleſtis, qui

propriè panis noster est, non communis cum bestijs: nam cibus corporalis non est propriè panis noster. Verissima sententia, & ab ijs, qui prosperitate fruuntur, assiduè consideranda; nisi enim, qui in prosperitate sunt, sub vmbra alarum Dei commorentur, vel imbre diuinæ gratiæ continuo perfundantur, fieri non potest, quin vt fœnum percutiantur, & cor eorum nauseans ad cælestem panẽ, non penitus exarescat. Videte, Dominus ait Luc. 21. ne grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ; qui enim tales sunt, obliuiscuntur comedere panem verum, & ab omni deuotionis gratia aridi fiunt.

VI. A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

Explicat nunc dolorem vitæ præteritæ, & fructus dignos pœnitentiæ. quemadmodum enim antea virebat caro in delicijs, & arescebat cor oblitũ comedere panem suum: ita nunc è contrario à voce gemitus sui, id est, à continuo fletu obliuiscitur caro comedere panem suum, & sic adhærent ossa carni, id est, pelli suæ; accipitur enim hoc loco caro pro pelle, vt S. Hieronymus admonet. Itaque cõmendãtur hoc loco fletus, & ieiunia, quæ veræ pęnitẽtiæ fructus, & signa sunt.

VII. Similis factus sum Pelicano solitudinis; factus sum sicut nycticorax in domicilio.

VIII. Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.

Addit ad fletũ, & ieiunia solitudinem & vigilias; quæ propria sunt verè pœnitentium; nisi enim quis à frequentia hominum ad tempus se subducat, & seriò vigilans recogitet magnitudinem, & multitudinem peccatorum suorum, vix fieri potest, vt ea dignè defleat. Tres aues commemorat Propheta, quibus pœnitentem similem facit. Pelicanus, alias Onocrotalus, auis est in solitudine degens; Nycticorax, alias, noctua, siue bubo degit in domibus dirutis, siue in parietibus tecto carentibus: & quod nos legimus, in domicilio, supplendum est, diruto. Sic enim habetur in textu hebraico. S. Augustinus legit, in parietinis, & explicat, in ædificijs, vbi muri stant sine habitatore: Passer solitarius habitat quidem in domibus, sed in parte domus suprema, vt magis supra domos, quàm in domibus habitare dicendus sit. In græco habetur ἐπὶ δώματος. notat S. Hieronymus in Epist. ad Suniam, & Fretellam, in Palæstina, & in Aegypto non esse in vsu tecta acuminata, sed plana, quæ etiam solaria dicuntur, in quibus frequenter conueniunt homines ad fabulandum, apricandum, & conuescendum; proinde idẽ esse in domate, & in tecto, quia quod Romanis est tectum, Palestinis est doma: & quod dicitur Matth. 10. Prædicate super tecta; intelligendum esse de eiusmodi solarijs, siue domatibus; vt etiam quod dicitur Act. 11. de S. Petro, Ascendit in superiora domus, vt oraret. Significant autem hæ tres aues tria genera pœnitentium: aliqui enim omnino loca deserta petunt, vt Maria Magdalena, Maria Aegyptiaca, Paulus primus Eremita, Antonius, Hilarion, & alij plurimi, qui dicere possunt cum Propheta, Elongaui fugiens, & mansi in solitudine. & quemadmodum Pelicanus cum venenatis animantibus, ac potissimum cum serpentibus bellum gerit, vt S. Hieronymus scribit; sic anachoretæ cum dæmonibus assiduè luctantur, & ex victorijs aduersus dæmones quasi pascuntur. Alij pœnitentiam agunt intra ciuitates, sed in cœnobijs, & exiguis cellulis, quasi in tugurijs, & à Mundo separati quasi nicticoraces magnam noctis partem in diui-

nis

nis laudibus decantandis consumunt : nycticorax enim dicitur, quasi noctu clamans. & sicut nycticoraces ex timore clamant; ita pœnitentiam agentes ex timore iudiciorum diuinorum in orationibus,& hymnis, & canticis spiritualibus clamant. Denique alij, qui vel alligati vxoribus, vel officio publico fungentes, non possunt corpore ab hominum frequentia separari, veluti passeres solitarij in tectis habitant, eminentes animo non solùm super turbas, sed etiam super ipsas domos. Hi quidem in mundo sunt, sed de mundo non sunt, dum non subijciuntur opibus, aut honoribus, aut seculi negocijs; sed ea sibi subijciunt, illis præsunt, eaque disponunt, atque dispensant,& non sinunt se ita capi, aut illaqueari, quin animus liberè in solitudine degat, & in cælis subinde versetur. Horum est proprium vigilare, & prædicare super tecta; vigilare aduersus tentationes, & pericula sua, & suorum; & verbo, atque exemplo prædicare ijs, quibus præsunt. Estque hoc genus vtilissimæ pœnitentiæ, in sublimi loco humilitatem seruare; in amplis opibus sobrio victu, & tenui vestitu contentum esse, vt abundanter tribui possit ijs, qui necessitatem patiuntur; in magna peccandi licentia corpus castigare ieiunijs, & vitæ asperitate in seruitutem redigere; denique proximis ex charitate seruire, eorum infirmitatibus compati, eorum molestias, & scandala sustinere.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me aduersum me iurabant. IX.

Semper vita eorum, qui seriò pœnitentiam agunt, displicet peccatoribus,qui in peccatis hærere volunt, Grauis est nobis, inquiunt impij Sap. 2. etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius, & immutatæ sunt viæ eius; quamuis enim hæc dicantur de iusto : tamen conueniunt etiam in peccatorem pœnitentem, qui ad iustitiam anhelat. Ait igitur, Tota die exprobrabant mihi inimici mei, id est, qui mihi erant amici ob communia studia iniquitatis, iam mihi in alterum hominem mutato, facti sunt inimici, & omni tempore exprobrabant mihi hanc mutationem, quasi insipienter agerem : & qui antea laudabant me, vt prudentem, & fortem socium eorum, quia laudatur impius cùm malè fecerit; postea aduersum me iurabant, id est,iuramento inter se præstito conspirabant. Sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, per me iurabant. Sed vox hebraica, bi, significat propriè, in me. ac per hoc recte habet nostra editio, aduersum me. idem enim est, in me iurabant, & aduersum me iurabant. בִּי

Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam. X.

Reddit causam cur exprobrarent ei inimici ipsius. Quia, inquit, cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam, id est, quoniam insipientiam esse arbitrabantur tantam asperitatem vitæ sponte assumptam. Porrò cinerem tanquam panem manducare, est vesci pane sordido, & cinere asperso. quod præcipuè contingit, cùm comeditur panis subcinericius non diligenter excusso cinere. quòd solent pœnitentes, vesci videlicet, cibis male præparatis, pane hordeaceo, vel furfureo, & admisto cinere, vel

terra. quod de S. Francisco testatur S. Bonauentura cap. 5. vitæ ipsius, Cocta, inquit, cibaria, tempore sanitatis vix admittebat, admissa vero conficiebat cinere, &c. potum autem cum fletu miscere, nihil aliud est, nisi inter bibendum vinum, quod lætificat cor hominis, non lætari, sed flere ob memoriam admissæ offensionis diuinæ. Posset etiam per, cinerem, intelligi pœnitentia ipsa, & sensus esset, cinerem tanquam panem manducabam, id est, actione pœnitentiæ reficiebam animam, vt pane refici solet corpus: & potum meum cum fletu miscebam, id est, lacrymarum effusione sitim internam reconciliationis temperabam, quomodo potu aquæ, aut vini temperatur sitis corporalis. Denique quomodo dicitur in Psal. 41. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes, die ac nocte; & Thren. 3. Cibauit me cinere: ita potest hic locus intelligi, vt sensus sit, Quotidie in amaritudine eram, & ipsa amaritudo, quæ per cinerem significatur, erat mihi panis quotidianus; & assiduus fletus erat mihi quotidianus potus: sustentabar amaritudine, reficiebar lacrymis doloris, & desiderij.

XI. A facie iræ, & indignationis tuæ, quia eleuans allisisti me.

Ecce cur verus pœnitens cinere saturari, & lacrymis refici eligat, non ex insipientia, non ex inopia, sed quia recogitat indignationem altissimi, cui per hanc humiliationem, & veræ pœnitentiæ signa, aliquo modo satisfacere cupit. Manducabam, inquit, cinerem tanquam panem, & potum cum fletu miscebam à facie iræ, & indignationis tuæ, id est, quia conspiciebam iram, & indignationē tuam aduersus me succensam ob admissa peccata. Cernebam autem iram, & indignationem tuam, quia eleuans allisisti me, id est, quia eleuans ex gratia tua ad maximam dignitatem amicitiæ, & filiationis tuæ, postea merito peccati mei allisisti me ad terram, deturbans de dignitate amici, & filij ad sortem inimici, & serui rebellis, & fugitiui. Ne putarent homines peccatores modicam esse iacturam gratiæ, quam peccando faciunt: vtitur scriptura verbo allisionis: vas enim quod ex alto loco in terram alliditur, non solùm amittit dignitatem loci, sed omni ex parte confringitur, vt nihil sani, nihil boni remaneat. Sic homo peccator, quamuis amore carnali cæcatus non videat detrimentum animæ suæ: verè tamen totum amittit, cùm & corpus, & anima eius deputata sit ad gehennam ab eo, cui nemo resistere potest.

XII. Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui.

Signum, & pars quædam allisionis est hæc ipsa nostra mortalitas: nam cùm primus homo eleuatus esset ad gloriam magnam, vt posset in æternum viuere; per peccatum tamen allisus est cum tota posteritate, & mortalis effectus, declinantibus diebus eius, velut vmbra, ipse quoque sicut fœnum aruit. Ait igitur Propheta in persona pœnitentis, non solùm ego ab ira tua allisus sum in terram ob mala merita mea propria, sed etiam ex antiqua, & communi allisione dies mei sicut vmbra declinauerunt, id est, velociter, & sine quiete vlla, insensibiliter transierunt, quomodo vmbra insensibiliter, & continuo mouetur, donec occidente sole, penitus euanescat, & in tenebras noctis quodammodo transeat. Et ego sicut fœnum arui, id est, qui creatus eram, vt semper sicut palma virerem; nunc allisus in mortalitatem, sicut fœnum, quod facillime siccatur, exarui.

Tu autem Domine in æternum permanes, & memoriale XIII.
tuum in generationem, & generationem.

Hæc est altera pars Psalmi, in qua Propheta in persona pauperis pœnitentis post explicatam miseriam suam, spem reconciliationis concipit, & spiritu diuino illustratus prædicit reparationem, & renouationem Ecclesiæ futurã per Christum: & verba sua ad ipsum Christum dirigit, vt Apostolus exponit ad Hebr. 1. volens enim Apostolus eo loco demonstrare Christi diuinitatem, allegat primo loco verba Psalmi 44. Thronus tuus Deus in seculum seculi. deinde Psalmi 95. Adorent eum omnes Angeli Dei. postremo Psalmi huius 101. Tu Domine initio terram fundasti, &c. quæ verba ad eundem dicuntur ad quem dicuntur ista, Tu autem Domine in æternum permaues. proinde si illa dicuntur ad filium Dei, ista quoque dicuntur ad filium Dei. Neque videntur satisfacere huic rationi, qui dicunt, hæc verba dici ad Deum simpliciter, sed posse tribui filio, quia filius Dei Deus est; si enim ita esset, Apostolus non probaret, sed poneret vt concessum, Christum Deum esse. Igitur sensus erit, Ego quidem vt fœnum arui: tu autem Domine, quem expectamus Messiam, in æternum permanes; & nostra quidem memoria cum sonitu perit, memoriale autem tuum, id est, memoria tua propagabitur semper in generationem, & generationem, quia semper erunt per temporum successiones qui recordentur mirabilium operum tuorum.

Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi eius, XIV.
quia venit tempus.

Ideò memoriale tuum propagabitur in generationem, & generationem, quia tu quoque non obliuisceris misereri populi tui: sed exurgens quasi à lõgo somno misereberis Sion, & misertus aduenies, & saluabis nos: quia per spiritum video, quia tempus miserendi iam venit, id est, iam prope est vt veniat, iam propinquat, imò in mente mea iam venit. quoniam rem futuram ex certitudine luminis Prophetici cerno vt præsentem. Hoc est tempus de quo Apostolus ad Gal. 4. Cùm venit plenitudo temporis misit Deus filium suum. & de quo Isaias cap. 49. Tempore accepto exaudiui, & in die salutis adiuui te. quod explicans Apost. 2. ad Corinth. 6. ait, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.

Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius, & terræ eius XV.
miserebuntur.

Præuidit, & prædixit Propheta renouationem sanctæ Sion, ex eo quòd præuidit, seruos Dei iam desiderio accensos ad Ecclesiæ ædificationem; præuidit videlicet, sanctos Apostolos, qui antea piscationi, & rebus vilissimis intendebant, postea à Christo edoctos, & Spiritu sancto repletos relictis omnibus alijs curis, totos se dedisse Ecclesiæ ædificationi. Quoniam, inquit, placuerunt seruis tuis, id est, ijs, quos tibi in seruos elegisti, & prædestinasti, placuerunt lapides eius, id est, placuit ædificatio nouæ Hierusalem, placuit colligere, & congregare lapides viuos, qui super fundamentum iam positũ superædificarentur; & terræ eius miserebuntur, & terram ipsam nouæ Hierusalem fouebunt, & amabunt, vt mater fouet & diligit infantem vteri sui: nam in Scriptura verbum, miserendi significat paterno, vel materno affectu diligere. Isaiæ 49. Nunquid obliuisci potest

mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Per lapides intelliguntur viri constantes, & perfecti; per terram siue puluerem, vt sonat vox hebraica,
עָפָר haphar, intelliguntur infirmi, & instabiles: de quibus Apostolus Rom. 14. Infirmum in fide assumite. & Rom. 15. Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere. & 2. Corint. 11. Quis infirmatur & ego non infirmor?

XVI. Et timebunt gentes nomen tuum Domine, & omnes Reges terræ gloriam tuam.

Ex hoc loco intelligimus, minus rectè exponi hunc Psalmum ab ijs, qui docent in versiculis præcedentibus prædici reuersionem Iudæorum ex captiuitate Babylonica, & reædificationem Hierusalem euersæ à Rege Nabuchodonosor; non enim tunc omnes gentes terræ timuerunt nomen Dei, neque omnes Reges gloriam eius. Siquidem hæc aduentui, & glorificationi Messiæ reseruabantur, & vt prædictum fuit, sic & adimpletum fuisse constat. Ait igitur, Et timebunt gẽtes, id est, & tunc cùm ædificabitur noua Sion, gentiles conuertentur, & timebunt timore sancto, piaq. veneratione nomen tuum Domine Iesu Christe, & omnes Reges terræ pariter conuertentur, & timebunt gloriam tuam, id est, Maiestatem tuã, vt Regis Regum, & Principis Regum terræ sedentis ad dexteram Patris, donec subijciantur sub scabellum pedum tuorum omnes inimici tui, & postea venturi Iudicis omnium viuorum, & mortuorum, & reddituri singulis secundùm opera ipsorum.

XVII. Quia ædificauit Dominus Sion, & videbitur in gloria sua.

Ecce cur timebunt omnes gentes, & omnes Reges gloriam Christi. Quoniã ædificauit Sion, id est, in præsenti, inuitis licet, & repugnantibus gentibus, & Regibus, ædificauit Ecclesiam suam, aduersus quam portæ inferi non præualebunt; & in futuro videbitur in gloria sua, quando veniet cum omnibus Angelis, in nubibus cæli, cum potestate magna iudicare seculũ. Quando cępit ædificare Sion, visus est in humilitate sua, dicente Isaia cap. 53. Vidimus eum, & non erat ei species: sed quando veniet iudicare, tum planè videbitur in gloria sua.

XVIII. Respexit in orationem humiliũ, & non spreuit preces eorũ.

Hæc referuntur ab aliquibus ad preces sanctorum Prophetarum, & piorum virorum testamenti veteris, qui expectabant aduentum Messiæ. sed fortasse rectius sentiunt qui referunt ad preces sanctorum Martyrum, qui dicunt in Apoc. cap. 6. Vsquequò Domine non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his, qui sunt in terra? Videbitur ergo filius Dei in gloria sua, quia respexit in orationem humilium Martyrum, aliorumq. piorum seruorum suorum, & non spreuit preces eorum, & ideò veniet iudicaturus, & vindicaturus sanguinem eorum de his qui sunt in terra. hæc expositio melius connectit verba Psalmi: nam secundùm priorem expositionem, præsens versiculus reddit rationem verborum illorum, Tu exurgens misereberis Sion, quæ habentur in versic. 14. at secundum expositionem posteriorem reddit rationem verborum, quæ habentur in versiculo proximè præcedenti, imò in secunda parte versiculi, videlicet, Et videbitur in gloria sua.

XIX. Scribantur hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit Dominum.

Ne Iudæi sibi tribuerent hanc Prophetiam,& ne fortè intelligerentur,quæ supra dicta sunt de solutione captiuitatis Babylonicæ, & ædificatione Hierusalem terrenæ; placuit Spiritui sancto disertis verbis admonere, quod postea scripsit S. Petrus in epist. priore cap.1. Prophetæ de futura in vobis gratia prophetauerunt; & infra, quibus reuelatum est], quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nunciata sunt vobis per eos, qui euangelizauerunt vobis. Ait igitur Spiritus sanctus per os Dauid, scribantur hæc in generatione altera, id est, notentur hæc mysteria pro generatione olim futura: dicitur enim,in generatione altera, pro, in generationem alteram, vt habetur in græco: vel, pro, generationi alteri, siue ad generationem alteram, vt verti potest ex hebræo. Neque multum refert, quòd in hebræo, & græco habetur in numero singulari, scribatur hoc: nam idem omninò est sensus. Et populus, qui creabitur, id est, populus, qui erit futuris temporibus, laudabit Dominum, cùm viderit impleta quæ tanto antea prædicta sunt. Fortasse etiam, vt notat S. Augustinus, insinuatur per populum, qui creabitur,noua creatura,de qua dicit Apostolus ad Gal.6. In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura. & ad Ephes.2. Creati in Christo Iesu in operibus bonis.

Quia prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cælo in terram aspexit. XX.

Hæc est ratio, cur populus noui testamenti laudabit Dominum, quia Dominus de excelso sanctuario suo dignatus est aspicere vallem nostræ miseriæ,id est, de cælo in terram aspexit, non ocioso intuitu, sed vt de excelso fieret humilis, & in terris videretur, & cum hominibus versaretur.

Vt audiret gemitus compeditorum, vt solueret filios interemptorum. XXI.

Cur autem Dominus excelsus vsque ad terram humiliaretur, ea causa fuit, vt de proximo audiret gemitus compeditorum, quos Princeps huius Mundi captiuos fecerat, & cõpeditos retinebat: & vt audito gemitu solueret eos, liberosq. dimitteret. quod impletum fuisse in suo aduentu Dominus testatus est Lucæ 4. In hebræo pro, compeditorum, habetur, vincti, vt audiret gemitus vincti, sed idem est sensus. Pro, filios interemptorum, habetur in hebræo, filios mortis, id est, homines ad mortem damnatos: quomodo etiam habetur in Psal.78.vbi nos legimus, filios mortificatorum. sed, vt eo loco diximus, Septuaginta Interpretes per filios mortis intellexerunt in his locis filios parentum occisorum. Potest etiam fieri, vt Septuaginta in hebraico suo textu habuerint interemptorũ, quod per vnius literæ mutationem fieri potuit. Porro per,compeditos,hoc loco intelligimus homines opera Diaboli alligatos proprijs concupiscentijs, & gementes sub iugo passionum suarum. Per,filios interemptorum,intelligimus filios veteris Adami,& Heuæ,qui fuerunt primi occisi ab astutia serpentis: nam vt dicitur Sap.2. Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum. & Dominus in Euangelio de Diabolo dicit,Io.8. Ille homicida erat ab initio,& in veritate nõ stetit.

Vt annuncient in Sion nomen Domini, & laudem eius in Hierusalem. XXII

Venit Dominus saluare compeditos, & eruere de potestate tenebrarum, vt annuncient in Sion nomen Domini, id est, vt conuersi ad Deum viuum, & verum, glorificent nomen Domini in spirituali Sion, quæ est Ecclesia. quod idē repetit dicens, & laudem eius, supple annuncient, in Hierusalem, laudãtes, & benedicentes Deũ, gratiasq. agentes pro tam insigni beneficio in Ecclesia Catholica, quæ est noua Hierusalē. Exponit hoc S. Petrus in priore epist. ca. 2. vbi dicit, Vos autem genus electum, regale sacerdotum, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui vos de tenebris vocauit in admirabile lumen suum.

XXIII. In conueniendo populos in vnum, & Reges, vt seruiant Dño.

Explicat tempus quo liberati à potestate tenebrarum laudare debeant nomen Domini, In conueniendo, inquit, populos in vnum, id est, quando populi nationũ, qui antea diuisi erant ambulantes post varios Deos, conuenient in vnum, & efficientur vnum corpus, & erit eis vnus spiritus, vnus Deus, vna fides, vnum baptisma, imò etiam per charitatem erunt cor vnum, & anima vna: quando non solùm populi, sed etiam Reges eorum conuenient in vnum corpus Ecclesiæ, vt & ipsi seruiant Domino. In hebræo habetur, Regna, & sic legit etiam S. Augustinus: tamen in græco habetur, Reges, & sic legunt in commentario S. Hieronymus, & S. Gregorius, & alij. Sensus est idem: nam cùm dicitur, Regna seruiant
מְלָכִים Domino, sensus est, Reges cum populis seruiant Domino. Fortasse etiam Septuaginta legerunt, melacim, Reges, non mamlacoth, Regna.
מַמְלָכוֹת

XXIV. Respondit ei in via virtutis suæ, paucitatem dierum meorum nuncia mihi.

Hic versiculus obscurissimus est, quo ad verba, & quo ad sensum. S. Hieronymus ex Hebræo vertit, Afflixit in via fortitudinem meam. Sed facile est videre
עִנָּה rationem diuersitatis: nam vox hebræa, hinne, deducitur à verbo, hana, quod &
עָנָה respondere, & affligi significat; ac per hoc si legatur cum puncto in secunda litera, vt legit S. Hieronymus, significabit, afflixit: si legatur sine puncto, vt lege-
כֹּחִי runt Septuaginta Interpretes significabit, respondit. Sic etiam illud, cochi, si le-
כֹּחוֹ gatur cum, Iod, vt legit S. Hieronymus, significat fortitudo mea: si legatur cum, Vau cocho, vt legerunt Septuaginta significat, fortitudo eius, siue virtutis eius. Neque refert, si vertas, In via virtutis eius, siue, In via virtutem eius, quia nomina hebræorum non declinautur per casus. Itaque recta est nostra lectio, Respondit ei in via virtutis suę. sed difficile est iudicare, cũ quo nomine coniungatur verbũ, respondit. S. Hieronymus in commentario scribit, sensum esse, Respondit Dominus ad Hierusalem. S. Augustinus contra vult sensum esse, Respondit Hierusalē ad Dominum. Euthymius dicit, respondisse pauperem, de quo in titulo Psalmi. Quid si addamus quartam expositionem, & dicamus respondisse Prophetam ad eum, qui imperauit illi, vt scriberet hæc in generationem alteram? Videtur enim hæc esse contextio horum versiculorum. Dixit Dominus Prophetæ, scribantur hæc in generationem alteram, & populus qui creabitur, laudabit Dominum, &c. Respondit ei Propheta, In via virtutis suæ, id est, in flore ætatis suæ, cum esset in via vitæ suæ robustissimæ: paucitatem dierum meorum nuncia mihi, id est, fac, vt intelligam, & serio mihi persuadeam, paucos fore dies vitæ meæ, ne forte deceptus hoc flore ætatis, arbitrer me longissimam vitam habiturum, & rapiar hinc quando minus cogito immaturus, & imparatus, & non pertineam ad populum, qui creabitur, & qui perpetuo te laudabit in cælesti Hierusalem.

Ne

Ne reuoces me in dimidio dierum meorum: in generatio- XXV.
nem, & generationem anni tui.

Dimidia pars huius verſiculi pertinet ad verſiculum ſuperiorem : quia enim
dixerat, Paucitatem dierũ meorũ nuncia mihi, addit orans, Ne reuoces me in di-
midio dierũ meorũ, id eſt, ne reuoces me de curriculo vitę in medio curſu, quãdo
minus expecto mortẽ, quãdo nihil minus cogito, quãdo paratũ me nõ inuenires.
In hebræo diſtinguuntur aliter iſti verſiculi, ideò S. Hieronymus vertit, Dicam, אֹמַר אֵלִי
Deus meus, ne rapias me in medio dierum meorum. Sed illud, Dicam, Deus אֱמֹר אֵלַי
meus, mutatis punctis, poteſt legi, dic ad me, & ſic legerunt Septuaginta,
& coniungentes cum ſuperiore verſiculo verterunt, nuncia mihi : neque vlla
ratio eſt, cur non ſequamur diſtinctionem, & lectionem græcam, & latinam,
cùm eam optimè ferant verba hebraica, demptis punctis, quæ à Rabinis addi-
ta fuerunt. Quod ſequitur, in generationem & generationem anni tui; ratio
eſt, cur æquum ſit, vt Deus hominem permittat tamdiu viuere, quamdiu neceſ-
ſe eſt, vt benè, & ſanctè moriatur. quaſi dicat, Anni tui Domine æterni ſunt,
& generationi, ac generationi coexiſtunt ſine vllo fine: æquum igitur eſt, vt ima-
gini tuæ ſpatium viuendi indulgeas amplum, & commodum, vt requiritur ad
ſalutem æternam acquirendam.

Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tua- XXVI.
rum ſunt cæli.

Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimen- XXVII.
tum veteraſcent.

Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem XXVIII.
idem ipſe es, & anni tui non deficient.

Probat Deum ſolùm eſſe æternum ex eo quòd ſolus ipſe eſt immutabilis: quæ
eſt ratio planè theologica, & à priori, vt ſcholæ loquuntur. Deum autem ſo-
lùm eſſe immutabilem, probat ex eo quòd ipſe idem ſemper manens mutauit cæ-
los de non eſſe ad eſſe, & rurſum mutabit de eſſe ad non eſſe : & quod de cælo
dicitur, de toto Mundo intelligitur, cuius maxima, & nobiliſſima pars eſt cælũ.
Initio tu Domine terram fundaſti, id eſt, à principio antequam Mundus eſſet, tu
Domine eras, & terram, quæ eſt inferior Mundi pars, à fundamentis feciſti, non
ſuper fundamentum aliquod præexiſtens poſuiſti. Et opera manuum tuarum
ſunt cæli, id eſt, non ſolùm terram, ſed etiam cælos, qui ſunt Mundi pars ſu-
perior, tu ſolus non per Angelos, aut alios quoſcunque opifices, ſed manibus
proprijs, id eſt, propria potentia, & ſapientia condidiſti. Itaque Mundum vni-
uerſum ex non eſſe ad eſſe perduxiſti. Ipſi, cæli videlicet, peribunt, tu autem
permanes. Duobus modis hæc intelligi poſſunt. Primum ex hypotheſi hoc mo-
do, etiam ſi cæli veteraſcerent, mutarentur, & perirent: tu idem ſemper mane-
res. Sic in Euangelio quod dicitur Matth. 5. Donec tranſeat cælum, & terra,
iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant; exponitur
Luc. 16. Facilius eſt cælum, & terram præterire, quàm de lege vnum apicem
cadere. Deinde abſolutè, ſed de mutatione non quoad ſubſtantiam, ſed quoad
modum.

modum. Peribunt enim cæli, veterascent, & mutabuntur, quoad motum stellarum, quoad influxum caloris, quoad generationes rerum inferiorum: quomodo etiam terra peribit quoad prodnctionem herbarum, & animaliũ, & Mundus totus consummabitur quoad figuram, & statum, quem nunc habet; scribit enim Apostolus, Præterit figura huius Mundi, 1. Corinth. 7. &, Quæ videntur temporalia sunt, quæ non videntur æterna sunt, 2. Cor. 4. Vbi omnia quæ videntur, temporalia esse dicit, quia ipsa etiam elementa, & cæli secundùm eum modum, qui nunc à nobis conspicitur, finem habitura sunt. Videmus enim terram vestitam arboribus, plenam pecudibus, ornatam edificijs: videmus aquas fluentes, & sæpè turbatas: videmus aërem nunc serenum, nunc nubilum: videmus sydera in perpetuo motu: quæ omnia temporalia sunt, & finem habitura; nouos autem cælos, & nouam terram secundùm promissionem eius expectamus, vt B. Petrus scribit in epist. posteriore cap. 2. Et omnes sicut vestimentum veterascent, id est, omnes cæli, quoad externam figuram, & modum consumentur. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur, id est, sicut pallium aliquod vetus, remouebis à cælis externum istum habitum cælorum, & nouo indues: sic mutabuntur cæli, quomodo mutatur homo cùm vestimenta mutat, quoad externam faciem, non quoad internam substantiam. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient, id est, tu nullo modo mutaberis quantauis longitudine annorum. Cur autem Deus nulla ratione mutari possit, ratio manifesta est, quoniam omne quod mutari potest, est in potentia ad aliquid aliud acquirendum: Deus autem actus est purus, & perfectissimus, imò infinitæ perfectionis: proinde nihil acquirere potest, cùm nihil ei desit.

XXIX. Filij seruorum tuorum habitabunt, & semen eorum in seculum dirigetur.

Descripta æternitate Dei, & Mundi consummatione, ac renouatione, prædicit, in Mundo renouato participes fore æternitatis eius seruos ipsius, & filios, ac filios seruorum vsque in sempiternum: non quod in futuro seculo sit futura propagatio filiorum; sed quod ad beatam illam requiem peruenturi sint omnes fideles serui Dei cum omnibus posteris, qui eorum pietatem imitati fuerint: atque hæc est promissio facta olim ad Abraham, Gen. 17. Statuam pactum meum inter me, & te, & inter semen tuum post te fœdere sempiterno. Per, seruos Dei, intelligimus Patriarchas; per filios eorum Apostolos: per filios Apostolorum reliquos pios Christianos. Filij seruorum tuorum habitabunt, id est, Apostoli; cum parentibus eorũ Patriarchis habitabunt in Regno tuo, in renouatis cælis, in cælesti Hierusalem: & semen eorum in seculũ seculi dirigetur, id est, neque illi solùm, sed etiam quotquot illi per Euangelium genuerint, si in Fide, & in dilectione permanserint, in seculum dirigentur, id est, in æternum recti, & stabiles in omni prosperitate permanebunt. In hebræo habetur, Et semen eorum ante faciem tuam perseuerabit: sic enim vertit sanctus Hieronymus. Sed vox hebraica, iccon, amplissimæ significationis est, vt dirigi, stabiliri, permanere, &
יִכּוֹן. perseuerare, significare possit. Illud autem, lepanecha, propriè non signifi-
לְפָנֶיךָ: cat, in æternum, sed, coram te, siue, ad faciem tuam. Sensus tamen est idem: nam permanere ante Deum, est permanere, quamdiu manebit Deus, quod erit sine fine. Similis habetur loquutio in Psal. 71. Permanet cum Sole, & ante

Lu-

Lunam, id est, quamdiu manebunt Sol, & Luna. En Lector, quò perducat vera pœnitentia, quæ initio Psalmi descripta est: perducit enim ad æternam felicitatem cum Deo; sine qua peccator in æternis supplicijs mansisset cum Diabolo.

PSALMVS CENTESIMVS SECVNDVS.

Titulus, & Argumentum.

Ipsi Dauid.

ITVLVS significat, Psalmum hunc ipsi Dauidi à Spiritu sancto inspiratum, vt eum ad solatium timentium Deum in hac lacrymarum valle decantaret. Et sanè necesse fuit nobis reuelari, hunc Psalmum de cælo allatum fuisse: alioqui nemo facilè fidem haberet promissionibus diuinis, quæ in hoc Psalmo declarantur: superant enim longissimo interuallo capacitatem animi nostri. Primùm igitur exponit Propheta beneficia Dei erga electos suos, quæ in hac vita inchoantur, & in alia perficiuntur: deinde ostendit, vnde veniant ista beneficia, & ad quos pertineant; quod videlicet sint opera ineffabilis misericordiæ diuinæ erga timentes Deum. Denique cùm impar sibi esse videretur ad agendas gratias; inuitat omnes Angelos, imò omnes creaturas, vt benedicant Dominum, eiq. pro nobis gratias agant. Psalmus dulcissimus est, & ad fiduciam in Deum erigendam, & collocandam aptissimus; modo post actam de peccatis quantumuis grauibus pœnitentiam, Deum verè & ex corde timeamus.

EXPLICATIO PSALMI CII.

BEnedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt I.
nomini sancto eius.

Dauid piè credens, vnum se esse de numero Electorum Dei, excitat ipse se in persona omnium Electorum ad benedicendum Dominum. Benedic, inquit, anima mea Domino, cogita beneficia, lauda benefactorem, tu potissimum anima mea, quæ non solùm beneficia recipere, sed etiam ea cognoscere ex dono Dei meruisti. Neque tu sola anima mea laudes Dominum, sed omnia quæ intra me sunt, vertantur in linguas, & benedicant nomen sanctum Dei. Per ea, quæ intus sunt, sanctus Augustinus animam ipsam intelligit, vt sit repetitio, vel expositio eiusdem sententiæ; & quod dictum est, Benedic anima mea Domino, repetatur, & explicetur per sequentia, Et omnia interiora mea, id est, omnes cogitationes, & affectiones, quæ in imo corde latent, benedicant nomen sanctum eius. Rectè hæc dicuntur; sed non est absurdum, si per interiora, intelligamus

totum

totum quod est in homine, & exteriore hac nostra pelle contegitur: nam & alibi dicitur, Cor meum,& caro mea exultauerunt in Deum viuum: & alibi, Omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tibi ? tribuitur autem laus Dei rebus inanimis, & non sentientibus Deum, vel eo modo, quo omnia opera opificem laudare dicuntur, vel ex affectu animæ, quæ si fieri posset, optaret, vt omnia Deum cognoscerent, & laudarent.

II. Benedic anima mea Domino: & noli obliuisci omnes retributiones eius.

Iterum repetit, Benedic anima mea Domino, tum vt vehementiam affectus ostendat; tum quia nouit infirmitatem cordis humani, quod facillimè frigescit in ijs, quæ per sensus corporis non percipiuntur, qualis in primis est Deus, qui lucem habitat inaccessibilem. ideò adiungit, Et noli obliuisci omnes retributiones eius. Vocat autem beneficia Dei, retributiones, quoniam non sunt beneficia simplicia, sed (vt sic loquar) sunt omnia duplicia: nam & beneficium est, quòd non tribuit nobis debitas pœnas, vt peccata nostra quotidiana merentur; & rursus beneficium est, quòd pro tot malis nostris tanta bona nobis retribuit. Qui numerare poterit peccata hominum, quibus assiduè retribuimus Deo mala pro bonis: is fortasse aliquo modo intelliget quanta sit pietas Dei, quæ assiduè nobis retribuit bona pro malis; iuxta illud Domini Luc. 6. Qui benignus est super ingratos, & malos.

III. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.

Incipit enumerare beneficia Dei, & ordine progreditur à primo vsque ad vltimum. Primum est remissio peccatorum, qua nos de iniustis iustos, & de inimicis amicos, & de mancipijs filios facit. Qui propitiatur, inquit, omnibus iniquitatibus tuis, id est, gratis debita condonat, quantumuis multa: gratis ignoscit culpis quantumuis ingentibus, quantumuis innumerabilibus. Nec solùm propitiatur iniquitatibus; sed sanat omnes infirmitates, vt abscindat radices peccatorum. Radix enim peccatorum cupiditas est, siue, vt sanctus Ioannes loquitur, Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Porrò infirmitatem hanc, siue languorem ex peccato primi hominis in natura humana relictum curat Deus in nobis in hac vita, sed perfecta sanitas post hanc vitam erit. Attendat vnusquisque, an hanc infirmitatem in se minui sentiat, & an manus Medici cælestis æquo animo ferat. qui enim Medici manus repellunt, & concupiscentiæ languorem in se nutriunt, non possunt animæ suæ verè dicere, Qui sanat omnes infirmitates tuas: & qui hoc dicere nequeunt, frustra ad sequentia Dei dona aspirant.

IV. Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia, & miserationibus.

Transit à beneficijs gratiæ ad beneficia gloriæ, Qui redimit de interitu vitam tuam, id est, qui per redemptionem, quæ est in Christo, liberat vitam tuam à

morte

morte sempiterna, & transfert in Regnum suum, coronans te corona gloriæ in misericordia, & miserationibus: nam vt coronam iustitiæ accipere merereris, præuenit te misericordia gratis iustificans, & miserationes plurimæ dirigentes, & protegentes in via, sine quibus in accepta iustitia non perseuerares. Nonnulli, præsertim recentiores, per, coronat te, intelligunt protectionem circundantem nos, vt sit misericordia Dei quasi clypeus vndique nos tegens aduersus tela inimicorum: sed nos sequuti sumus veteres expositores Hieronymum, Augustinum, Theodoretum, Euthymium, & alios, qui de corona gloriæ hunc locum exponunt; quæ corona redditur meritis, sed merita dona sunt miserentis Dei.

Qui replet in bonis desiderium tuum, renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. V.

Explicat quid in se contineat corona gloriæ. Duo enim continet, satietatem desiderij, & corporis immortalitatem; siue plenam felicitatem animi, & corporis: tunc enim desiderium animæ conquiescet, & fames cordis satiabitur, cùm fruetur summo bono, quod ita continet omnia bona, vt animus eo bono plenus non habeat quod appetat, vel requirat amplius. Accedet autem per gloriosam resurrectionem renouatio corporis in beatam, & nunquam senescentem iuuentutem. Comparatur autem hæc renouatio renouationi Aquilarum, non quòd Aquila per innouationem vitam perpetuare possit, sed quòd vtcunque adumbrare soleat corporum beatorum resurrectionem, præsertim cùm Aquila altissimè volet, acutissimè videat, & diutissimè viuat; quæ erit beatorum hominum felicitas, vt supra cælos conscendant, & ipsam lucem inaccessibilem cernant, & æuo sempiterno fruantur. Quomodo autem Aquilæ renouentur, incertum est. Sanctus Hieronymus in cap. 40. Isaiæ, scribit, Aquilas renouari crebra mutatione pennarum. Sanctus Augustinus in hunc locum narrat, Aquilas renouare rostrum, quod cùm nimium creuerit impedit sumptionem cibi, & interitum adfert, nisi ad petram allidatur, & reformetur. Rabini more suo fabellas texunt. Quod attinet ad verba, illud, qui replet in bonis desiderium tuum, à S. Hieronymo sic redditur, Qui replet bonis ornamentum tuum. Vox hebraica, hedech, ambigua est: nam & or- עֶדְיֵךְ
namentum, & os significare potest. S. Hieronymus priorem significationem sequutus est, & videtur ornamentum ad coronam retulisse, vt sensus sit, qui coronam tuam ornatissimam reddit, replens eam auro purissimo, & lapidibus preciosissimis. & verè corona gloriæ Beatorum incomparabili varietate decoratur. Tamen Septuaginta Interpretes posteriorem significationem magis probauerunt, & per os, siue buccam, non os corporis, sed animæ intellexerunt. nimis enim abiectè, & humiliter hunc locum exponunt, qui volunt, sensum esse, Qui replet optimis cibis os tuum corporale. Ergo per os rectè Interpres noster vertit, desiderium, & nos per, desiderium, famem cordis accipimus, quæ tunc satiabitur bonis, cùm apparuerit gloria Domini.

Faciens misericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus. VI.

De-

Declarauit Propheta bona, quæ iustis parata sunt: declarat nunc fontem horum bonorum esse misericordiam Dei; ne quis cum Pelagio hæresiarcha delirans sibi tribuat, quæ Dei sunt, & hoc ipso per superbiam amittat, quæ humilis accepisset. Faciens, inquit, misericordias Dominus, id est, Dominus noster ipse est, qui benefacit, qui largitur munera, qui liberaliter tribuit bona sua: & idem ipse ex bonitate sua liberat omnes oppressos de manibus iniquorum. In hebræo habetur ad literam, Faciens iustitias Dominus; & sic etiam vertit S. Hieronymus. Sed iustitia hoc loco accipitur pro opere bono, siue pro actu charitatis, quo modo Matth. 6. Dominus eleemosynam vocat iustitiam, dicens, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioqui mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est: cùm ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, &c. quo sensu scripsit S. Augustinus in lib. de natura, & gratia cap. vlt. Inchoata charitas, inchoata iustitia est, perfecta charitas, perfecta iustitia est. Non ergo errauerunt à propria significatione, neque græcus, neque latinus Interpres, qui verterunt, Faciens misericordias Dominus, id est, qui facit eleemosynas multas, & magnas Dominus est. Vna verò ex præcipuis eleemosynis eius est, quòd facit iudicium omnibus iniuriam patientibus: nam & ipsos patientes iniurias, liberat; & facientes iniurias, non relinquit impunitos.

VII. Notas fecit vias suas Moysi, filijs Israel voluntates suas.

Explicat quod dixit in versiculo superiore: nam Mosi, singulari seruo suo, notas fecit Deus vias suas, quæ sunt misericordia, & veritas, iuxta illud, Vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas. Notas autem fecit vias suas, quia dedit ei legem sanctissimam, per quam tum ipsi Mosi, tum omnibus filijs Israël declarauit voluntates suas; quæ sunt, vt sicut ipse misericors est, & iustus; ita & nos simus: & hæc ipsa fuit magna Dei misericordia, quòd nos ita instruere dignatus sit. Sed præterea notas fecit Moysi vias suas, & filijs Israel voluntates suas, quia liberauit populum suum de captiuitate Pharaonis misericorditer, & Pharaonem cum exercitu suo interfecit iustè: ita misericordiam, & iustitiam suam euidenti facto demonstrauit.

VIII. Miserator & misericors Dominus, longanimis, & multum misericors.

Hæc nomina Dei, quæ veracissima scriptura nobis insinuat, mirum in modum consolari possunt homines bonæ voluntatis. Dicitur Deus miserator,
רחום hebraicè, rachum, quia paternum affectum habet ad homines pios: siquidem
רחם racham, significat tenerè, & ex visceribus diligere. Dicitur quoque misericors,
חנון hebraicè, channum, id est, gratiæ, & donorum largitor, qui enim diligit affectu paterno, non potest non multa liberaliter donare. Sic igitur Deus, qui ab æterno complacuit sibi in electis suis, eosq. præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui: in tempore plurima eis beneficia contulit, tum naturæ, tum gratiæ. Dicitur tertio, longanimis, id est, tolerans, patiens, tardus ad iram: sustinet enim Deus infirmitatem, & imperfectionem nostram in hoc itinere ad patriam; quo modo parentes, ac matres potissimum tolerant insipientiam

tiam & nugas, offensiones, & ingratitudinem infantiæ, & pueritiæ filiorum suorum. Quis enumeret euagationes nostras, dum cum Deo in oratione colloquimur? quis instabilitates cordis, appetitiones varias, ingratitudines, lapsus, delicta dignè consideret? & tamen tolerat nos bonitas Dei: pro qua Dei longanimitate certè par esset, vt frequentissimè, & intentissimè gratias ageremus. In hebræo habetur, erech appaim, quod propriè significat, longus naribus. sed nasus accipitur pro ira; & ideò rectè vertitur, longanimis, siue tardus ad iram. אֶרֶךְ אַפַּיִם
Dicit vltimo, Et multum misericors: quod referendum videtur ad magnam illam, & ineffabilem misericordiam, qua nos Deus euehet ad æqualitatem Angelorum, & similitudinem Dei, quam tunc accipiemus, cùm videbimus eum sicuti est. Itaque quatuor ista nomina significant omnia beneficia Dei à primo vsque ad vltimum. Primum est gratia prædestinationis, siue æternus amor Dei: deinde sequuntur dona iustificationis, & remissionis offensionum variarũ. postremò accedit corona gloriæ.

Non in perpetuum irascetur, neque in æternum comminabitur. IX.

Explicat per partes nomina illa Dei, quæ in superiore versiculo posuit: ac primo loquitur de pio affectu Dei erga timentes se. Non in perpetuum, inquit, irascetur, id est, irascetur quidem interdum Deus peccantibus electis suis, eosq. flagellabit: sed breui reconciliabitur eis. Manet enim in corde patris paterna pietas, vnde, & ipsa flagella procedunt. Idipsum alijs verbis repetit, dicens, Neque in æternum comminabitur, id est, non semper iratus minas intentabit, sed vicissim eos blandè consolabitur. Hæc autem promissio non fauet vllo modo errori illorum, qui damnatorum pœnas aliquando finem habituras existimant: non enim ad omnes pertinet, sed restringitur ad Electos timentes Deũ timore filiali, vt non semel in hoc Psalmo explicatur. In hebræo sunt alia verba, sed idem est sensus. sic enim ad verbum sonat hebraicus textus, Non vsque in finem litigabit, neque in perpetuum reseruabit, id est, non semper contendet nobiscum obiurgans, & reprehendens facta nostra, neque in perpetuum reseruabit iram semel conceptam.

Non secundùm peccata nostra fecit nobis, neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis. X.

Transit ad secundum nomen, ac dicit, Deum ex infinita misericordia sua, non reddidisse nobis pœnas, quas merebamur, sed dona multiplicasse, quæ non merebamur. quid enim meretur iniquus, & peccator nisi mortem? nam stipendium peccati mors. Deus autem non solùm non retribuit mortem, sed vitam gratiæ tribuit, & vitam æternam promisit, & interim adiecit abundanter omnia, quibus in hac peregrinatione indigemus.

Quoniam secundùm altitudinem cæli à terra, corroborauit misericordiam suam super timentes se. XI.

Quan-

XII. Quantum distat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates nostras.

Hæc pertinent ad idem nomen secundum: probat enim Propheta, Deum non retribuisse Electis secundùm peccata ipsorum, quoniam corroborauit misericordiam suam in beneficijs cumulandis, & in iniquitatibus longissimè remouendis. Vtitur autem in comparationibus distantiæ cæli à terra, & ortus ab occasu, siue maximæ altitudinis, & maximæ longitudinis, vt ostendat remissionem peccati, & infusionem iustitiæ esse verissimam, & maximam; non autem (vt Lutherani somniant) esse solam non imputationem peccati, & imputationem iustitiæ. Secundùm altitudinem, inquit, cæli à terra, id est, secundùm mensuram distantiæ cæli à terra, quæ est maxima, & verissima, Deus confirmauit, & stabiliuit misericordiam veræ, summæq. iustificationis, & gratiæ super timentes se; & quantum distat ortus ab occidente, id est, secundùm mensuram distantiæ ortus ab occasu, quæ est verissima, & maxima, longè fecit Deus à nobis timentibus eum omnia peccata nostra, verè ac propriè illa delens, & remittens, ac si nunquam commissa fuissent.

XIII. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se: quoniam ipse cognouit figmentum nostrum.

Explicat Propheta hoc versiculo, & duobus sequentibus tertium nomen, videlicet, longanimis. & vtitur aptissima comparatione: nulli enim hominum magis patientes & longanimes sunt, quàm parentes in tolerandis ineptijs, & leuitatibus infantium filiorum. Siquidem amor paternus, vel maternus cogit parentes assiduo, & incredibili labore seruire paruulis filijs, atque eorum ingratitudinem, atque iniurias inuicto animo tolerare. Quomodo, inquit, miseretur pater filiorum: misertus est Dominus timentibus se, id est, quomodo parentes carnis nostræ intimo, & inuicto quodam affectu miserentur miseriarum infantium suorum, eorumq. infirmitates, & insipientiam tolerant: sic Dominus noster miseretur timentium se, dum eorum errata quotidiana non vt iniurias suas respicit, sed vt ægritudines filiorum considerat. Ipse enim nouit figmentum nostrum, id est, quia probè nouit, nos ex terra plasmatos, carnem mortalem, & concupiscentijs varijs obnoxiam gerere: ac per hoc valde miserabilem esse.

XIV. Recordatus est, quoniam puluis sumus; homo sicut fœnum dies eius tanquam flos agri sic efflorebit.

XV. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non cognoscet amplius locum suum.

Declarat quod dixit, nos esse figmentum, ac dicit, Recordatus est quoniam puluis sumus, id est, considerauit, misericordia nos dignos esse, quoniam ex pul-

uere compositi,& plasmati sumus, & per hoc puluis sumus, quantum ad materiam ex qua ipse nos finxit : & cùm puluis simus, instabiles,& fragiles sumus. Dicitur autem Deus recordari, non quòd vnquam obliuisci possit, sed quòd aliquando ita se gerat, ac si oblitus esset. Addit ad maiorem fragilitatis nostræ declarationem aliam similitudinem dicens, Homo sicut fœnum dies eius,id est, hominis dies breuissimi sunt,ac persimiles diebus,quibus fęnum in agro perseuerat. nunquam enim fœnum integrum annũ permanet:nascitur enim in Vere, & mox in æstate proxima metitur,& colligitur: & sicut fœnum nó in toto illo tempore,quo est in agro,floret,sed mane floret,& vespere arescit:sic etiã homo breui tempore viuit, sed multo breuiore durat in flore adolescentiæ, & mox arescit in senectute. Verba textus seruant phrasim hebraicã, sed hoc modo supplenda sunt, Homo sicut fœnum dies eius, id est,homo sic se habet,vt dies eius sint veluti dies fœni, vel duratio vitæ eius similis sit durationi viriditatis fœni. Tanquam flos agri sic efflorebit,id est,& idem homo florebit flore adolescentiæ, sicut floret flos fœni in agro,id est,tempore breuissimo.Quod additur de spiritu transeunte,significat,vitam hominis,non solùm esse breuissimam,sed etiam semper mutari, donec extinguatur. hic igitur est sensus, Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet, id est, spiritus vitalis, siue ipsa vita corporalis non permanebit in homine, sed transiens in eo erit, & nunquam subsistet in eodem statu, quia semper mutabitur de infantia ad pueritiam, de pueritia ad adolescentiam, de adolescentia ad iuuentutem, de iuuentute ad maturitatem,de maturitate ad senectutẽ, de senectute ad mortem. Et non cognoscet amplius locum suum, id est,non redibit ad locum, vnde discessit, nec videbit amplius ætatem, quam semel dimisit. In quo multum distant corruptibilia ab incorruptibilibus, cælestia à terrenis : siquidem Sol & Luna, & stellæ oriuntur mane in oriente, & occidunt vespere in occidente : sed iterum reuertuntur in circulos suos, & nihil immutatæ vident locum, vnde discesserunt : quæ verò oriuntur ex terra cursum suum peragunt, sed currendo mutantur, & non redeunt vnquam ad locum, vnde cursum inchoarunt, sed senescũt & pereunt. Itaque per, spiritum, hoc loco non intelligo, animam rationalem, quæ immortalis est, & in die nouissimo redibit ad corpus : sed spiritum vitalem, siue, vt dixi, vitam corporalem. Quod si quis velit per,spiritum, hìc significari animam rationalem : dicere debebit, eiusmodi spiritum non rediturum ad locum suum,id est,ad corpus,vi sua,sed omnipotentia Dei : nec cognosciturum amplius locum suum,quia immutatum inueniet,videlicet corpus immortale reperiet,cùm mortale reliquerit. sic Euthymius. Ex hebræo S. Hieronymus sic vertit,Quia spiritus pertransiuit eum,& non subsistet, & non cognoscet eum vltra locus eius. Quam sententiam Rabini sic exponunt, spiritus, id est,ventus pertransiuit eum, id est, florem fœni, & non subsistet flos fœni, sed mox vento flante siccabitur, & non cognoscet eum vltra locus eius, id est, non apparebit, vbi fœnum floruerit : flos enim arescens nullum vestigium pulchritudinis suæ relinquit. At nos sequimur Septuaginta Interpretes, qui verba hebraica,quæ ambigua sunt,& vtrunque sensum recipere possunt,non de vento & flore,sed de spiritu vitali,& corpore humano intellexerunt. Ad quam sententiam corroborandam multum valet similis locus ex Psal.77. Recordatus est, quia caro sunt,spiritus vadens, & non rediens. Vbi per spiritum,non potest intelligi ventus, sed vita humana.

VI. Misericordia autem Domini ab æterno, & vsque in æternum super timentes eum.

Hic tandem explicatur quartum nomen versiculi octaui, Et multum misericors. pertinet autem quartum hoc nomen ad beneficium glorificationis, quod est postremum, & maximum. Igitur misericordia Domini, quæ fuit ab æterno super timentes eum in prædestinatione, durabit vsque in æternum in glorificatione: atque ita erit Deus multum misericors, siue multitudinem beneficiorum, siue magnitudinem, siue durationem consideremus. Quis autem dignè recogitet quid sit, quod Dominus vniuersorum, qui bonorum nostrorum non eget, iam inde ab æterno misereri decreuerit pulueris huius, id est, hominis, eumq. cælestibus spiritibus coæquare, atque in æternum sibi summo bono feliciffimè inhærere voluerit? certè par esset vt tantæ misericordiæ, ne ad momentum quidem obliuisceremur, & perpetuas ei gratias ageremus.

VII. Et iustitia illius in filios filiorum, his qui seruant testamentum eius.

VIII. Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.

Hæc est quasi appendix magnæ illius misericordiæ, quam exercet Deus erga timentes se. Addit enim Propheta, non solùm timentes Deum exaltandos, & protegendos ab æterna misericordia Dei: sed etiam eam misericordiam extendendam esse ad posteritatem timentium Deum, modo ipsi parentum, & maiorum suorum pietatem imitentur. Et iustitia illius, id est, veracitas, & fidelitas Dei, qui semper reddit quod promittit; conseruabitur in filijs filiorum his qui seruant testamentum eius, id est, qui obseruant pactum cum Deo initum, vt sint ipsi populus Dei, & Deus sit eorum Deus. Et memores mandatorum eius, non vt solùm ea mente, & cogitatione reuoluant, sed vt ea diligenter adimpleant. Sanctus Augustinus per filios timentium Deum, intelligit opera bona ipsorum, & per filios filiorum, mercedem, quæ debetur operibus bonis. Iusti enim pariunt opera iusta, & opera iusta pariunt coronam iustitiæ.

IX. Dominus in cælo parauit sedem suam, & Regnum ipsius omnibus dominabitur.

Demonstrat Propheta, posse Deum facere quæ promisit timentibus se, & filijs filiorum ipsorum; quoniam Deus Iudex est omnium, & ideò parauit, & stabiliuit (vtrunque significat vox hebræa) sedem suam, id est, thronum suum iudiciarium, in altissimo loco, id est, in summo cælo, vnde omnes prospicere, & iudicare possit: & ne fortè suspicemur, Deum esse Iudicem ab aliquo Rege constitutum, addit, Et regnum ipsius omnibus dominabitur, id est, sedem habet in cælo, non vt Iudex sub Rege, sed vt Iudex supremus, & Rex super omnes Reges. Regnum enim ipsius, id est, regia eius potestas omnibus omnino rebus creatis dominabitur.

Benedicite Domino omnes Angeli eius; potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius. XIX.

In extrema parte Psalmi inuitat Propheta omnes alias creaturas ad benedicendum Domino, & prædicandas laudes eius, quoniam videbat, se non esse vllo modo parem ad agendas gratias tanto benefactori: ac primum inuitat Angelos, qui sunt nobilissimæ creaturæ, & idonei maximè ad Deum laudandum. Nos enim minus idonei sumus, tum quia debiles, ac fragiles sumus; tum quia frequenter peccamus, & non est speciosa laus in ore peccatoris. Angeli verò fortissimi sunt, neque vnquam fatigantur; & semper obediunt Deo, ac per hoc nūquam peccant, semper grati, & amici sunt. Benedicite Domino omnes Angeli eius, id est, laudate communem Dominum vos Angeli, qui propius illi assistitis, & magnitudinem eius perfectius nostis: & non vnus, aut duo, sed omnes omnino, quotquot estis, qui propè innumerabiles estis, conuenite ad laudandum: omnes, inquam, qui Angeli eius estis, qui ab illo non solùm conditi fuistis, sed etiam cum illo, cæteris cadentibus, permansistis, illiq. in æternum felicissimi inhæretis. Potentes virtute, id est, præditi robore maximo ad exequenda omnia mandata Dei, quiq. casum nullum timetis, neque est, qui vos à laudibus Dei prohibere possit. Facientes verbum illius, id est, qui Dei mandata semper accuratè perficitis. Ad audiendam vocem sermonum eius. Hæc vltima particula duobus modis potest intelligi. Vno modo, vt sensus sit, Facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum eius, id est, mox vt audierint vocem sermonum eius: ita vt significetur celeritas obediendi, ac si dictum esset, Facientes verbum illius in audiendo vocem sermonum eius. Altero modo, vt significetur causa finalis executionis mandatorū Dei, quæ est desiderium obediendi Deo; & sensus sit, Facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum eius, id est, exequentes mandata Dei ad hunc finem, vt obediant voci eius, & se fideles seruos probent; non ob aliquam suam vtilitatem, vel necessitatem. Atque hæc videtur expositio literalis: nam textus hebræus, & græcus, non facilè admittunt illum sensum, Ad audiendam vocem, id est, in audiendo vocem.

Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius. XX.

Ne fortè per Angelos, qui inuitantur ad benedicendum Deum, intelligeremus solos Angelos vltimi chori; addit Propheta in hoc versiculo, omnes virtutes Domini, id est, omnes exercitus cælestes, videlicet Archangelos, Principatus, Dominationes, & cæteros ordines superiores: nam in hebræo habetur, omnes exercitus eius; & quod Angeli sint militia cælestis exercitus, docet S. Lucas cap. 2. Sunt quidem milites, & ministri Dei omnes res creatæ: sed in Scriptura, vt plurimum per virtutes, intelliguntur Angeli, ac præsertim in Psal. 148. Laudate eum omnes Angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius. & hunc locum ita exponunt Theodoretus, Euthymius, & alij. Nam de alijs rebus creatis agitur in sequenti versiculo. Ait igitur, Benedicite Dominum omnes virtutes eius, id est, non solùm Angeli propriè dicti, sed omnis militia cæle-

stis exercitus : qui omnes ministri Dei estis,& impletis diligenter, & assiduè quicquid ille vobis mandat.

XXII. Benedicite Dominum omnia opera eius, in omni loco dominationis eius. Benedic anima mea Domino.

Posteaquam inuitauit Propheta ad laudes Dei homines, & Angelos, qui Dei notitiam habent, & eum propriè laudare possunt : inuitat etiam omnes alias res creatas, quamuis mente, vel sensu, vel vita careant, vt etiam ipsæ suo modo opificem suum laudent. Ac ne quis exciperet aliquid, & intelligeret Prophetam loqui de omnibus operibus, quæ sunt in cælo, aut in terra, aut in mari, addit, In omni loco dominationis eius, id est, benedicite Dominum omnia opera eius, omnia omnino vbicunque sitis : nam omnia ipse fecit, & omnibus dominatur, & ipse cum eis vbique est, omnia replens, omnia portans, omnia conseruans, omnia mouens. Tu verò anima mea, quæ omnia ad laudem inuitasti, benedic Dominum in omni tempore ; semper laus eius in ore tuo sit.

PSALMVS CENTESIMVS TERTIVS.

Titulus, & Argumentum.

Ipsi Dauid.

HIC Psalmus apud hebræos non habet titulum. Apud Græcos inuenitur hic titulus, Ipsi Dauid pro Mundi constitutione. Sed eiusmodi titulum, neque sanctus Hieronymus, neque sanctus Augustinus, neque Theodoretus in suis codicibus inuenerunt. Proinde à recentioribus additus videtur. In latinis codicibus habetur, Ipsi Dauid, vel, Psalmus Dauid. Videtur autem hic Psalmus recto ordine positus post Psalmum præcedentem : in illo enim aguntur gratiæ Deo pro beneficijs gratiæ, in isto pro beneficijs naturæ : ibi laudatur Dei misericordia, hic prædicatur Dei sapientia. Ac primum cantatur gloria Dei ex mirabilibus, quæ sunt in cælo : deinde ex ijs quæ sunt in aëre : tum ex ijs, quæ sunt in terra : postremò ex ijs, quæ sunt in mari.

EXPLICATIO PSALMI CIII.

I. BEnedic anima mea Domino, Domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Excitat Propheta animam suam ad benedicendum, id est, laudandũ Deum: & mox anima excitata exurgit in admirationem, & laudem dicens, Domine Deus

meus

meus magnificatus es vehementer, id est, ex operibus tuis magnus valdè factus es in oculis omnium, qui quoquomodo gloriam tuam aspicere possunt: non enim Deus in se crescere potest, cùm sit immensus, & infinitus; sed apud Angelos, & homines tanto fieri potest maior, quanto magis notitia eius crescit ex contemplatione potentiæ, & sapientiæ, & bonitatis, quæ lucet in operibus eius.

Confessionem, & decorem induisti, amictus lumine, sicut vestimento. II.

Declarat, quomodo Deus magnificatus sit, adhibita insigni similitudine vestimenti: quomodo enim ex gloriosa veste cognoscimus Pontificem, Regem, atque alias sublimes potestates: sic etiam ex gloria, qua Deus quasi circundatus est, cognoscimus eius potentiam, & sapientiam. & quidem Deus in se lux est, & tenebræ apud eum non sunt vllæ, vt scribitur 1. Ioannis 1. tamen ea lux inaccessibilis est, & eam nullus hominum vidit, sed nec videre potest, vt dicitur 1. Timoth. 6. Sed præter eam lucem, est alia quædam lux gloriæ, id est, splendor, qui ex operibus eius micat: & de hoc loquitur Propheta, cùm ait, Confessionem, & decorem induisti, id est, confessionem laudis, quam assiduè decantant opera tua, tibi quasi vestimentum vndique circundedisti: & quoniam nihil pulchrius est luce, siue gloria, ideò induisti decorem, & pulchritudinem, dum amictus es lumine gloriæ, quod ex operibus tuis emicat. Hìc admonendi sumus mirum valde esse, quòd oculi corporis nostri, etiam si Solem ipsum intueri nequeant: tamen ex lumine quo cinctus est Sol, facillimè & adesse, & pulcherrimum esse iudicent: & oculi cordis nostri tam difficulter erigantur ad Deum, & eius immensam pulchritudinem vix tenuiter sentiant, cùm tamen vndique cinctus sit splendore maximo, & pulcherrimo, qui ex admirandis eius operibus lucet, & ipse sit, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Sed huius rei nulla videtur esse alia ratio, nisi quia cor gerimus puluere carnalium cogitationum, & affectionum quasi cæcatum. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Certè enim si cor mundum haberemus, Deum in operibus suis, & gloriam eius omnia replentem facilè intueremur; & cum Abrahamo, Elia, & Elisæo diceremus, Deus in cuius conspectu sto. vide Gen. 24. 3. Reg. 17. & 4. Reg. 3.

Extendens cælum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius. III.

Incipit demonstrare lumen potentiæ, & sapientiæ Dei, quod cernitur in creatione firmamenti, siue cæli; & duo quædam valdè admiranda in eo considerat, & à nobis consideranda proponit. Vnum est, quòd Deus tanta facilitate extenderit immensam molem firmamenti, & eo circundederit omnia corpora inferiora, quanta solent homines extendere tabernaculum vnum, siue tentorium ex pellibus confectum. Alterum est, quòd Deus miro artificio posuerit aquas supra cælum, quasi aquas super ignem, & tamen neque aquæ extinguant ignem, neque ignis consumat aquas. De his aquis multa

Scholastici disputant: sed communis Patrum sententia esse videtur, aquas esse super æthereum cælum, quod Firmamentum dicitur; non autem supra cælum aëreum tantùm, vbi sunt nubes. Vide inter cæteros Basilium homil. 3. Hexameron, Chrysostomum homil. 4. super Genesim, Ambrosium lib. 2. Hexameron cap. 3. & 4. Augustinum lib. 2. super Genesim cap. 4. & in hunc Psalmum 103. Eucherium lib. 1. in Genesim cap. 3. Procopium in primum cap. Genes. Theodoretum quæst. 11. in Genesim, Bedam lib. de natura rerum cap. 7. & 8. Quod ad verba attinet, illud, Extendens, valde propriè dictum
רָקִיעַ est, quoniam Firmamentum hebraicè dicitur, rachiag, id est, extensio, siue expansio. Illud, qui tegis, contendunt aliqui recentiores, legendum esse, qui tegit, ex textu hebraico, & græco: & mirantur, quòd latini codices habeant, qui tegis. At hebræi, & græci codices habent participium, tegens aquis, quod ambiguum est, & potest referri tam ad secundam personam, quàm ad tertiam. Congruentius autem est, vt ad secundam referatur, cùm præcesserit, Confessionem, & decorem induisti; vbi est expressa secunda persona, etiam in codicibus græcis, & hebraicis. Alloquitur ergo Propheta Deum, & illi dicit, Tu qui induisti confessionem, & decorem; tu extendis cælum sicut pellem: tu tegis aquis superiorem partem cæli, &c. Adde quod sanctus Hieronymus vertit ex hebræo, Qui tegis, & sic etiam legit in textu, quem exponit ex versione Septuaginta Interpretum; & in epist. ad Suniam, & Fretellam contendit, hunc locum, & sequentes esse legendos in secunda persona, vt nos in editione latina vulgata legimus.

IV. Qui ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorum.

De cælo æthereo descendit Propheta ad cælum aëreum: & canit admirabilem Dei sapientiam in velocitate nubium, quæ vi ventorum stupenda celeritate transeunt ab vna parte mundi ad aliam. Aliquando enim serenum aërem conspicimus, & mox in ictu oculi flante austro cernimus eundem aërem obductum nubibus: & contra, videmus interdum aërem nubibus vndique coopertum, & mox flante Aquilone cernimus nubes omnes in puncto temporis dissipari. Describit autem hæc omnia more poëtico, ac si Deus insideat nubibus, quasi in curru, & vtatur ventis, quasi equis pennigeris. Sed hac metaphora nihil significatur aliud, nisi Deum esse principalem auctorem omnium rerum, & eius nutu ventos moueri, & nubes adduci, vel abduci. In hebræo, & græco habetur in tertia persona, Ascensum eius, siue currum eius. Sed S. Hieronymus ex hebræo vertit, Currum tuum; ex quo apparet eum sic legisse in suo codice hebraico. Sic etiam legit in commentario; & sic docet esse legendum in epist. ad Suniam, & Fretellam. proinde nostra lectio non est mutanda, cùm à tanto Doctore præponatur cæteris.

V. Qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrentem.

Niſi obſtaret auctoritas Apoſtoli, potuiſſet hic locus intelligi de procellis, & fulguribus, quæ fiunt in aere; vt ſenſus eſſet, Qui facis, vt ſpiritus procellarum ſint Angeli tui, id eſt, nuncij tui ad homines admonendos, & vt ignis vrens, id eſt, cæleſtia fulgura aut fulmina ſint miniſtri tui ad homines puniendos. Sed quoniam Apoſtolus ad Hebr. 1. exponit hunc locum de Angelicis ſpiritibus, & hinc argumentum ducit ad probandam Chriſti diuinitatem, & præſtantiam ſuper Angelos: dicendum eſt, Prophetam loqui de veris Angelis, ac dicere voluiſſe, non ſolos ventos, ac nubes velociſsimè diſcurrere per aërem, vt Deo iubenti ſeruiant; ſed habere Deum miniſtros longè ſublimiores, & potentiores, Angelos videlicet, quos mittat ad homines vel admonendos, vel puniendos. Poteſt autem duobus modis intelligi hæc ſententia. Vno modo ſic, Qui facis Angelos tuos ſpiritus, id eſt, qui facis, vt ſpirituales creaturæ, quæ tibi in cælo ſemper aſsiſtunt, fiant Angeli tui, id eſt, fiant nuncij tui ad homines inſtruendos; & miniſtros tuos ignem vrentem, id eſt, qui facis, vt eædem illæ ſpirituales creaturæ, quæ charitate ſemper ardent, fiant miniſtri tui ad efficienda celerrimè, & efficaciſsimè quæcunque iuſſeris. Atque hæc eſt expoſitio S. Auguſtini hoc loco, & ſancti Gregorij hom. 34. ſuper Euangelia. Altera expoſitio facilior, & fortaſſe magis literalis eſt Theodoreti in hunc locum, & S. Thomæ in cap. 1. ad Hebræos, qui ſic exponunt, Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem, id eſt, facis vt Angeli miniſtri tui habeant velocitatem ſpirituum, id eſt, ventorum, & efficaciam ignis vrentis: atque ita ſint veluti quidam venti ſpirituales in diſcurrendo, & veluti quidam ignes diuini in operando. Comparat autem Propheta ſanctos Angelos ventis, & ignibus, non quòd non ſint velociores ventis, & potentiores ignibus; ſed quia nos nihil nouimus inter hæc corporalia, quibus aptius Angelorum velocitas, & efficacitas conferri poſsit. Fauet huic expoſitioni etiam ſanctus Hieronymus in commentario huius loci: & quod maius eſt, textus græcus tum in Pſalmo, tum in Apoſtolo ad Hebræos 1. nam in vtroque loco videmus articulum addi ad nomina, Angelos & miniſtros, non autem ad nomina, ſpiritus & ignem. Vna reſtat difficultas, quòd apud Apoſtolum etiam in editione latina vulgata legitur in tertia perſona, Qui facit Angelos ſuos ſpiritus; quo modo etiam legitur in textu hebræo, & græco in libris quos nunc habemus. In editione autem latina vulgata legitur in hoc Pſalmo in ſecunda perſona, Qui facis Angelos tuos ſpiritus: quam lectionem probat ſanctus Hieronymus in epiſtola ad Suniam, & Fretellam. Sed reſponderi poteſt, Apoſtolum non fuiſſe ſollicitum de verbis, ſed de ſenſu: ſenſus autem idem eſt, ſiue illum exprimamus alloquendo Deum, ſiue narrando.

Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. VI.

Ab aëre deſcendit ad terram Propheta; & quoniam ea eſt ſedes noſtra, & nobis notior quàm ſint aliæ partes mundi, diutius in ea conſideranda, & admiranda opera Dei, quæ in ea conſpiciuntur, deſcribenda immoratur: ac primùm incipit ab eius creatione, & conſiderat admirabilem Dei potentiam, quæ terram, molem vtique maximam, & grauiſsimam ſine vllo fundamento

posuit in medio mundi; ita vt ipsa non in fundamento aliquo, sed in suâ stabilitate nitatur. Qui fundasti, inquit, terram super stabilitatem suam, id est, non erexisti terram super aliquod fundamentum, sed voluisti, vt suo pondere niteretur. Non inclinabitur in seculum seculi, id est, præceptum tuum solidius est omni fundamento, & ideò quia sic iussisti, sic fiet, vt videlicet terra suo pondere innixa æterna stabilitate consistat.

VII. Abyssus sicut vestimentum amictus eius, super montes stabunt aquæ.

VIII. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt.

IX. Ascendunt montes, & descendunt campi, in locum quem fundasti eis.

X. Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram.

Deinde considerat Propheta, qualis fuerit terra initio creationis suæ; quòd videlicet fuerit vndique cincta aquis, quasi vestibus: & tamen solo imperio voluntatis suæ Deus aquas concluserit in locis terræ humilioribus, & potentia, ac sapientia sua fecerit, vt magna ex parte terra emineret, & redderetur apta ad gignendas herbas, & fruges, & ad animantia sustentanda, & alenda. Id autem factum est ex condensatione aquarum: initio enim aquæ non tam erant perfectæ aquæ, quàm vapores aquei, qui condensati descenderunt ad concauitates terræ: & fortasse hoc significauit Sapientia apud Ecclesiasticum cap. 24. cùm ait, Ego sicut nebula texi omnem terram. Sed Dauid more poëtico hæc describit. Abyssus, inquit, sicut vestimentum amictus eius, id est, initio creationis terra erat cincta, & veluti amicta profunditate aquarum, quasi vestimento quodam vndique cooperta. Abyssum enim vocat profunditatem aquarum, de qua dicitur Gen. 1. Tenebræ erant super faciem abyssi: & tunc super montes stabant aquæ, id est, vapores aquei, siue nebula illa altissima ipsos etiam montes cooperiebat: dicit autem stabunt, pro stabant. Hanc enim vim habet futurum apud Hebræos, vt significet continuationem, qualis apud nos significatur per præteritum imperfectum. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt, id est, aquæ, quæ vndique terram operiebant, solo Dei nutu condensatæ descenderũt ad loca decliuiora; fuit enim nutus diuinus aquis instar terribilis increpationis, & quasi tonitruum rebus sentientibus. Ascendunt montes, & descendũt campi in locũ quem fundasti eis, id est, tunc cœperunt apparere mõtes in loco sublimi, quasi ascẽdissent; & simul cœperunt apparere cãpi in loco humili, quasi descendissent: omnia verò constiterunt in loco, quẽ constituisti eis. vel ascendunt montes aquarũ, & descendunt campi aquarum, dum ab increpatione Dei timentes aquæ magno fremitu attollunt fluctus suos, & deponunt, donec ad locum sibi paratum perueniant: nam & Poëta dixit, Quanti

mon-

montes voluuntur aquarum. Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque oonuertentur operire terram, id est, aquis recedentibus, & in cauernis terræ conclusis terminum posuisti, quem non transgredientur neque conuertentur ex se, aut vi sua, cooperire terram. Nam quòd tempore diluuij conuersæ sint, & terram cooperuerint; id factum est diuino iussu, & virtute. Porro terminus, quem Deus posuit aquis, est arena ex Iob cap. 39. & ex Hieremia cap. 5. arena videlicet littoris altioris: tunc autem Deus hunc terminum posuit, quando instituit naturas elementorum: aquæ siquidem, cùm sint naturaliter grauiores aëre, semper descendunt ad loca decliuiora, & relinquunt aëri loca sublimiora.

Qui emittis fontes in conuallibus, inter medium montium XI.
pertransibunt aquæ.

Potabunt omnes bestiæ agri, expectabunt onagri in siti XII.
sua.

Super ea volucres cæli habitabunt, de medio petrarum XIII.
dabunt voces.

Tertio considerat Propheta, mirabilem Dei sapientiam in productione fontium, & fluminum: nam si aquæ recedentes à terra, aridam illam omnino dimisissent, animantia terræ siti consumerentur; ideò sapientia Dei produxit fontes aquarum dulcium, & ex fontibus fluuios, qui vbique discurrant, & potui animantium omnium deseruiant. Porro fontes in montibus originem habent; sed aquæ fontium ad conualles defluunt, & hic videtur esse sensus verborum, Qui emittis fontes in conuallibus, id est, qui facis, vt aquæ fontium ad conualles defluant, & inter medios montes riuuli earum pertranseant. Potabunt omnes bestiæ agri, & præsertim onagri, Asini videlicet syluestres, qui in montibus degunt, & natura siticulosi sunt, anhelabunt ad eiusmodi aquas. Nec solùm animalia quadrupedia de fontibus bibent; sed etiam volucres cæli iuxta aquas in locis editioribus nidos suos ponent, vt ijsdem aquis frui possint, & ex cauernulis suis voces dabunt, canentes quomodo possunt laudes Domino. Illud, onagri expectabunt in siti sua; ex hebræo S. Hieronymus vertit, Onager reficiat sitim suam. S. Augustinus verò legit, Suscipient onagri in sitim suam. Vox hebraica, isberu, vt nunc legitur cum puncto in sinistro cornu significat, frangent sitim, יִשְׂבְּרוּ id est, sedabunt, & reficient: sed Septuaginta legerunt cum puncto in dextro יִשְׁבְּרוּ cornu, quod significat, sperabunt, siue expectabunt, & sensus est, Onagri ad sitim suam sedandam expectabunt, hoc est, desiderabunt, sperabunt, quærent, aquas fontium. In græco nunc legitur προσδέξονται, id est, suscipient, sed verisimile est eos scripsisse προσδοκήσονται, id est, expectabunt. certè noster interpres ita omnino legisse videtur. Illud super ea, refertur ad fontes, & aquas inter montes discurrentes. Illud de medio petrarum, S. Hieronymus vertit, de medio nemorum. Vox hebræa, haphaim, significat frondes, & ramos arborum. עֳפָאִים sed Septuaginta Interpretes aut legerunt, cephaim, quod significat petrarum: כֵּפָאִים aut quod verius censeo, sensum respexerunt, non verba: volucres enim inter

frondes

frondes quidem, & ramos arborum, sed in rupibus, & petris montium nidulos ponunt. proinde vtrunque est verum, & quòd ex medijs frondibus, & quòd ex medijs petris cantus suos edant.

XIV. Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra.

XV. Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum.

XVI. Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis.

XVII. Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet.

Quartò considerat, & canit Propheta aliam admirabilem prouidentiam Dei, qui præter fontes, & flumina, quæ non possunt irrigare loca superiora montiũ, & collium, neque ad omnes agros deriuari, excogitauit pluuias, quæ ex nubibus, tanquam fontibus cælestibus omnia omnino loca terrestria irrigare possunt, vt inde satiata terra possit herbas, & fruges producere in alimenta viuentium super terram. Rigans, inquit, montes de superioribus suis, id est, Deus rigans est, siue irrigat montes, ad quos flumina non pertingunt, de superioribus suis, id est, de nubibus, quæ sunt in aëre superiore. De fructu operum tuorum satiabitur terra, id est, de aquis, quas tu ex nubibus tuis exprimis, terra arida, & sitibunda satiabitur. Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum, id est, per hanc prouidentiam tu Deus producens es, siue producis ex terra fœnum in cibum iumentorum: & herbam, vnde fruges, & vites, & arbores existunt, in cibum hominum. Vt educas panem de terra, id est, vt hac ratione producas ex terra cibum. Panis enim sæpe accipitur in scriptura pro cibo generatim sumpto: hoc autem loco dicimus accipi pro cibo, tum quia ita explicat Theodoretus, tum quia de pane propriè dicto paulò infra fit mentio: subiungit enim Propheta, Et vinum lætificet cor hominis, id est, & vinum à te productum lætificet cor hominis. Vt exhilaret faciem in oleo, id est, vt homo exhilaret faciem suam in oleo à te producto; & panis cor hominis confirmet, id est, panis sustentet, & roboret vitam humanam. Hoc loco pauca quædam annotanda sunt. Primùm, Deum esse auctorem omnium bonorum, quæ ad vitam corporalem sustentandam, & delectandam pertinent; quamuis enim laborent homines fodiendo terram, seminando fruges, plantando arbores, ponendo, ac putando vites: tamen nisi Deus solem suum oriri faceret, & nisi de cælo plueret, & nisi fœcunditatem terræ præberet, & nisi vires hominibus suppeditaret, & cum ijs cooperaretur, nihil omnino fieret. & quoniam potest Deus sine causis secundis omnia facere, vt fecit initio mundi; & secundæ causæ nihil sine Deo possunt efficere; verissimè dicit Apostolus, Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, 1. Cor. 3. &, non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens de cælo, dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda nostra. Actorum 14. & rursum, Ipse dat omnibus vitam, & inspirationem, & omnia. Et in ipso viuimus, mouemur, & sumus, Act. 17. Verissimè quoque canit hoc loco Psalmographus, Deum esse, qui producit fœnum iumentis, panem, vinum, & oleum hominibus. Ex quo apparet incredibilis multorum hominum ingratitudo, qui cùm tanta bona, imò omnia

nia bona à Deo recipiant, nunquam tamen erigunt oculos mentis in cælum, vt agnoscant Patrem amantissimum à quo tanquam filij ex paternis bonis aluntur, & sustentantur. Secundò notandum est, Deum, vt Parentem verè pium, & amantem filiorum, non solùm nobis dedisse, quæ necessaria sunt ad vitam sustentandã, panem videlicet, & aquam: sed etiam addidisse quæ iucundiorem, & suauiorem potum, & cibum facere poterant, vt solatium aliquod in laboribus haberemus: dedit enim vinum ad cor lætificandum, iuxta illud, Prouerb. 31. Date vinum his, qui amaro sunt animo: dedit, & oleum, vel ad vngendam, & illustrandam faciem, vel etiam ad cibum, vt Theodoretus docet: vt videlicet admixtum herbis, & leguminibus suauiorem cibum efficiat, & homo exhilaret faciem suam in eo cibo percipiendo; vel, vt Deus exhilararet faciem hominis in oleo, dum ei cibum oleo conditum porrigit; facies enim nitidior apparet cùm homo nutritur ijs, quæ sapiunt. Hinc Monachi veteres apud Cassianum in collationibus, vt hospitibus lautiorem cibum apponerent, olera, vel legumina oleo condiebant. Tertiò notandum est, hinc admoneri homines, frugali victu, & potu sobrio contentos esse debere: moderata enim iucunditas à Deo est; superuacaneæ deliciæ, & varia irritamenta gulæ, ac multò magis crapula, & ebrietas à Diabolo sunt.

Saturabuntur ligna campi, & Cedri libani, quas plantauit: illic passeres nidificabunt. XVIII.

Herodij domus dux est eorum, montes excelsi Ceruis, petra refugium herinacijs. XIX.

Quinto, considerat Propheta diuinam prouidentiam in eo quòd Deus ipse sine vlla opera hominum producit, & nutrit arbores valdè proceras, quales sunt cedri libani: quæ arbores deseruiunt habitationi, & latibulo auium quarundã; quemadmodum montes refugium præstant ceruis, & petræ herinacijs. Saturabuntur, inquit, ligna campi, id est, ex pluuijs humorem sibi debitum sument arbores syluestres, & præcipuè cedri libani, quas Deus ipse plantauit. In hebræo legitur, ligna Domini. sed Septuaginta Interpretes explicare voluerunt, cur dicantur ligna Domini, & ideò posuerunt ligna campi; dicuntur enim ligna Domini, quia non plantantur, nec irrigantur ab hominibus; sed iubente Domino spontè nascuntur in campis, & irrigantur pluuijs de cælo cadentibus. Et cedri libani, quas plantauit. In hebræo, & græco textu non habetur, &, sed explicatur, quæ sint illa ligna campi, siue Domini, & dicitur, cedri libani, quas plantauit, id est, ligna illa Domini, sunt cedri libani, quas Dominus ipse plantauit in campis: quare vel in textu latino irrepsit, &, vitio scriptorum: vel explicandum est, vt nos diximus, ligna campi, & præcipuè cedri libani, quas Dominus plantauit, id est, spontè nasci voluit absque hominum industria. Illic passeres nidificabunt, id est, in his agrestibus arboribus nidos suos ponent aues, vt tutiores sint ab aucupibus. Nam apud Hebræos nomine passerum intelliguntur omnes auiculæ. Herodij domus dux est eorum, id est, milui, aut fulicæ, aut ardeæ, aut ciconiæ nidus præ eminet nidulis aliarum volucrum, tum magnitudine, tum altitudine. vox hebræa, chasidà, & græca Herodius significat miluum חֲסִידָה apud Hieronymum, fulicam apud Augustinum, ciconiam apud Suidam; ardeam apud Plinium. certè magna auis significatur, quæ nidum maiorem, & altiorem habeat,

habeat, quàm aues cæteræ. In hebræo habetur, Herodio abietes domus ipsius, id est, Herodius in abiete nidum ponit. Cæterum Septuaginta Interpretes non
בְּרוֹשִׁים videntur legisse, beroscim, id est, abietes, sed, beroscem, id est, dux eorum,
בְּרֹאשָׁם siue in ducem eorum: sed res non est magni momenti. Montes excelsi ceruis, petra refugium herinacijs, id est, sicut magnæ arbores præbent refugium volucribus, sic montes ceruis, & lapideæ cauernæ herinacijs. In græco habetur leporibus pro, herinacijs, & sic legit S. Augustinus: sed S. Hieronymus in Epist. ad Suniam, & Fretellam dicit, voce hebraica significari animal quoddam simile muri, & vrso, non maius ericio, quod in Palestina frequens est, & in cauernis petrarum habitat.

XX. Fecit Lunam in tempora, Sol cognouit occasum suum.

XXI. Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluæ.

XXII. Catuli Leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi.

XXIII. Ortus est Sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur.

XXIV. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam.

Sexto considerat, & laudat Propheta diuinam prouidentiam, quæ diuisit tempora operibus hominum, & ferarum. Siquidem feris attribuit noctem, vt quærant sibi prædam in cibum; hominibus attribuit diem, vt operando victum sibi parent. Fecit, inquit, lunam in tempora, sol cognouit occasum suum, id est, Dominus Deus ad vsum hominum, & animantium cæterorum fecit lunam in tempora, id est, vt tempore opportuno luceret, per noctem videlicet; nam vox
מוֹעֲדִים hebraica, mohadim, & græca καιρὸς, non significant quælibet tempora, sed tempora opportuna, & apta ad opera facienda. Sol cognouit occasum suum, id est, sol quoque non semper est super terram, sed nouit suo tempore occumbere, vt det locum nocti, quemadmodum diuina prouidentia disposuit. Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluæ, id est, ex hac vicissitudine solis, & lunæ, tu Domine fecisti, vt suo tempore occumbente sole existerent tenebræ, & sic fieret nox: & ipsam dedisti syluestribus animantibus, vt per syluas discurrerent: & potissimum catuli leonum rugientes præ fame, in rapinam incumbant, & hoc modo quærant à Deo escam sibi, id est, quærant sibi cibum eo modo, quem diuina prouidentia statuit. Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur, id est, diuina prouidentia facit, vt oriente sole feræ syluestres, per noctem dispersæ ad prædam, congregentur in speluncis suis, & in suis quasi cubilibus collocentur. Exibit homo ad opus suũ, & ad operationem suam vsque ad vesperam, id est, exorto sole, & feras in antra sua cogente, surget homo, & in agrum exibit ad opus suum, ad agriculturam videlicet, & ad operationem suam, id est, ad laborem suum, siue vt habetur in hebræo, ad seruitutem suam vsque ad vesperam. Hinc admonemur, bestijs, quæ ratione, & manibus carent, datum esse à Deo, vt per insidias nocturnas

ex raptu

ex raptu viuant: hominibus verò, qui ratione, & manibus ornati sunt, prohibitas esse rapinas, & insidias, cùm possint ex iusto labore manuum suarum terram exercendo, vel mercaturam faciendo viuere. Proinde fures, & latrones, & quicunque insidiando, decipiendo, mentiendo, rapiendo vitam ducunt, ordinem diuinæ prouidentiæ, quantum in se est, perturbant, & de illis rectè dici potest, Homo cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Quàm magnificata sunt opera tua Domine! omnia in sa- XXV.
pientia fecisti: impleta est terra possessione tua.

Hæc est exclamatio ex admiratione operum Dei circa terram, & quasi conclusio sex considerationum præcedentium. miratur autem Propheta excellentiam, rationem, & numerum operum Dei. de excellentia dicit, Quàm magnificata sunt opera tua Domine! id est, quàm sunt eximia, præstantia, & laude, ac prædicatione digna. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, quàm multiplicata sunt; sed vox hebraica, rabbu, vtrunque significat, multiplicata sunt, & etiam ma- רַבּוּ
gna, siue magnificata sunt, quasi multæ excellentiæ. Quomodo nomen, Rabbi, significat Magistrum, quasi multæ scientiæ, siue magnum in scientia. Rectè autem Septuaginta Interpretes, quos latinus sequutus est, verterunt, magnificata sunt, non multiplicata sunt; quoniam de multitudine agitur in fine versiculi. De ratione dicit, Omnia in sapientia fecisti, id est, nihil in operibus Dei factum est temere, aut casu, sed omnia facta sunt cum maxima ratione, & iudicio. nihil deest, nihil abundat, nihil denique est, cuius non sit ratio in sapientia Dei. Demonstrauit hoc Galenus in libro de partibus, vbi stupore maximo admiratur artificium authoris naturæ in fabricatione manus & aliorum membrorum corporis humani. de numero dicit, Impleta est terra possessione tua, id est, hæc opera tam eximia, & tam sapienti artificio condita, non pauca sunt, sed fere innumerabilia, ita vt terram vniuersam repleuerint. vocat autem Propheta res creatas, quibus plena est terra, possessionem Dei, quoniam Deus est Dominus omnium rerum, & ideò Dominus, quia omnia fecit; hanc enim vim habet vox hebraica, kinianecha. deriuatur enim à verbo kanà, quod significat possidere ex קִנְיָנֶךָ
productione. vt Gen. 4. Possedi hominem per Deum, id est, genui filium, & sic
possedi illum. Impleta est ergò terra possessione Dei, quia plena est rebus, quas קָנָה.
Deus possidet, & possidet, quia fecit.

Hoc mare magnum & spatiosum manibus: illic reptilia, XXVI.
quorum non est numerus.
Animalia pusilla cum magnis, illic naues pertransibunt. XXVII.
Draco iste, quem formasti ad illudendum ei: omnia à te XXVIII.
expectant, vt des illis escam in tempore.

Laudauit Propheta Dei sapientiam ex operibus eius in cælo, in aëre, & in terra: nunc tandem descendit ad mare, & decantat sapientiam Dei ex amplitudine maris, ex multitudine, & varietate piscium, ex vtilitate quam adfert nauigatio, & ex inusitata magnitudine cœti, qui in eo degit; & concludit, omnia illa animalia, quin etiam omnia omnino animalia, quamuis innumerabilia

à Deo

à Deo nutriri, & conſeruari. Hoc mare magnum & ſpatioſum manibus, id eſt, ſpectandum præterea ſe offert in operibus mirabilibus Dei, hoc mare, quod eſt magnum profunditate, & extenſum latitudine : illud enim, ſpatioſum manibus, metaphoricum eſt, & metaphora ſumpta eſt à ſimilitudine hominis, cuius latitudo ſumitur ab extenſione brachiorum, & diſtantia vnius manus ab altera; quemadmodum longitudo ſumitur à diſtantia verticis à planta pedis. declarauerunt hanc metaphoram Septuaginta Interpretes, qui verterũt εὐρύχωρος, id eſt, amplas habens regiones : dicitur igitur mare ſpatioſum manibus, quia eſt latiſſimum, & maximum ſpatium intercedit inter eius extremas regiones. Quod alij volunt, per manus maris, intelligi ſinus anguſtiores, qui multi inueniuntur in medio terræ, vt mare liguſticum, mare adriaticum, mare rubrum, mare ponticum, & alia quæ ſunt veluti brachia, vel manus maris oceani; non improbo; ſed verius exiſtimo quod ſupra dixi : hæc enim eſt ratio, cur in textu græco deſit vox, manibus, quæ expreſſe habetur in hebraico; omiſerunt enim illam vocem Septuaginta Interpretes, quia intellexerunt per eam non ſignificari aliud, niſi magnam extenſionem. Illic reptilia, quorum non eſt numerus : hoc eſt alterum Dei opus valdè mirabile, quòd in mari, vbi nullus homo dat operam conſeruandis piſcibus, ſed potius dat operam capiendis : inueniatur, & perpetuo conſeruetur tanta multitudo piſcium, vt à nullo hominum numerari poſſint. Hanc fœcunditatem ſignificauit benedictio illa conditoris, de qua dicitur Gen. 1. Benedixit illis Deus, & ait, creſcite, & multiplicamini, & replete aquas maris. Nec ſolùm viuit in mari infinita multitudo, ſed etiam propè infinita varietas piſciũ, quod ſignificatur in verbis ſequentibus, Animalia puſilla cum magnis. Addit tertio Propheta, Illic naues pertranſibunt: eſt enim admirandum opus Dei, quòd per elementum liquidum deferantur naues onuſtæ grauiſſimis rebus, & inde afferantur humano generi maxima commoda, dum ſumma celeritate tranſmutantur merces. tribuitur autem Deo adinuentio nauium, tum quia ipſe primus docuit Noè ædificationem arcæ : tum quia ipſe dedit aquis eam naturam, vt naues ferre poſſint, & homini ingenium, quo naues aptè componeret. Adiungit quarto, Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei. quaſi dicat, non ſolùm naues quantumuis magnæ, & onuſtæ per liquidum elementum maris trãſibunt : ſed etiam draco, id eſt, piſcis quidam maior, & grauior omni naui, non ſolùm pertranſibit per aquas maris, ſed etiam in illis ludet, huc, atque illuc ſe circumuoluens. Hunc piſcem, quem græcus & latinus interpres vocat draconem, hebraica lectio vocat leuiathan; eſſe autem leuiathan piſcem maximum, & horrendum valde, ſcribit Iob cap. 40. & inde hoc nomen tribuit Diabolo Iſaias cap. 27. vocans eum leuiathã ſerpentem tortuoſum. Significantur igitur hoc nomine cete grandia, ſiue balenæ, quæ magnitudinem tam immoderatam habent, vt Olaus magnus ſcribat, balenam quandam, inſulam fuiſſe creditam. Illud autem, ad illudendum ei, varijs modis exponitur tum à Rabinis, tum à noſtris : ſed ſimpliciſſima expoſitio videtur, vt ſenſus ſit, ad ludendum in eo, id eſt, in mari : nam in hebræo ſic habetur ad verbum, Leuiathan, quem formaſti ad ludendum in eo; & ſic exponit Theodoretus, & Euthymius verba græca ἐμπαίζειν αὐτῷ; & notat Theodoretus, mare apud græcos eſſe generis feminini, tamen interpretem vertiſſe αὐτῷ, quia ſic inuenit in hebræo, vbi tam nomen maris, quàm pronomen ibi poſitum, eſt generis maſculini. adde quod expoſitio eorum, qui volunt ſenſum eſſe, leuiathan formatum eſſe à Deo, vt illudatur ei ab

homi-

hominibus, dum eum capiunt, & inter se diuidunt; videtur repugnare scripturæ in lib. Iob cap. 40. vbi Deus ipse describit magnitudinem leuiathan, & ostendit, difficillimum esse illum capere, aut ex aquis extrahere: & formatum potius esse, vt potentia Dei per eum agnoscatur, quàm vt ei illudatur ab homine. Addit postremo Propheta, ista omnia animalia, quæ viuunt in mari, non solùm à Deo condita fuisse, sed etiam à Deo nutriri. Omnia, inquit, à te expectant, vt des illis escam in tempore: Deus enim tempore congruo, admirabili ratione, & modo, cibum procurat, vnde animalia ista viuant.

Dante te illis, colligent, aperiente te manum tuam, om- XXIX.
nia implebuntur bonitate.
Auertente autem te faciem, turbabuntur; auferes spiri- XXX.
tum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur.

Declarat Propheta paulò fusius, vitam omnium animalium ita pendere à Deo, vt si Deus aperiat manus, & cibos distribuat, omnia viuant: si Deus auertat faciem, & alimenta dare renuat, omnia intereant. Et quamuis propriè loquatur de aquatilibus, tamen ad omnia omnino animalia hæc verba pertinent, cùm sit eadem omnium ratio. Dante te illis, colligent, id est, si tu cooperando cum secundis causis, vel potius mouendo secundas causas, illasq. in omnibus adiuuando, dederis animalibus cibum ipsis congruentem; colligent, & inde viuent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Idipsum repetit alijs verbis, quæ plane demonstrant, omnium bonorum auctorem esse Deum, sine quo nihil valeret terræ fœcunditas, & humana industria. Illud replebuntur bonitate, significat, replebuntur bono, siue bonis, vt aperte est in hebræo. Itaque bonitas hoc loco non significet probitatem, sed substantiam, vnde homines, & animalia cætera sustentantur. Vox græca χρηστότης, ambigua est: nam & vtilitatem, & benignitatem significat: hoc autem loco ad priorem significationem referenda est, si cum voce hebraica conuenire debeat. Auertente autem te faciẽ, turbabuntur. Contra vero, inquit, si tu auertas faciem, & quasi iratus desinas ea respicere fauore tuo, & subtrahas auxilium: continuò turbabuntur, & quasi languebunt, & mox deficient; auferes enim spiritum tuum, id est, spiritum vitalem, quem eis dedisti: & illa in puluerem suum reuertentur, id est, redibunt in puluerem aridum & inanimem, vt antea erant.

Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem XXXI.
terræ.

Ostendit potentiam Domini inde etiam valdè laudandam, & prædicandam esse, quòd potest etiam restituere spiritum vitæ ijs rebus, quibus abstulerat. & quamuis possit Deus restituere spiritum in indiuiduo, vt verè restituet hominibus in resurrectione mortuorum: tamen hoc loco loquitur Propheta ad literam de restitutione in specie. Deus enim aufert spiritum vitalem ab animantibus, cùm ea varijs modis interire sinit: & rursum emittit spiritum vitalem in animantia per nouam generationem, & sic renouat faciem terræ, cùm terra iterum repletur animalibus omnium generum. Vox illa, & creabuntur, non est accipienda propriè pro eductione ex nihilo, sed pro formatione, siue productione in

genere. Quamuis autem hæc sit expositio literalis, non repugnat tamen veritati, vt hic versiculus exponatur mysticè vel pro resurrectione corporum humanorum; vel pro inspiratione Spiritus sancti, vt qui mortui fuerant peccato, viuere incipiant Deo per gratiam.

XXXII. Sit gloria Domini in seculum: lætabitur Dominus in operibus suis.

Explicatis admirandis operibus Dei in cælo, in aëre, in terra, & in mari; concludit Psalmum oratione. ac primum petit, vt sanctificetur nomen Domini, quæ est etiam prima petitio in oratione Dominica. Sit, inquit, gloria Domini in seculum, id est, semper laudetur Dominus, non solùm voce, sed etiam vita, & moribus seruorum suorum. Lætabitur Dominus in operibus suis, id est, & inde fiet, vt Deus semper lætetur in operibus suis, & non habeat occasionem dolendi, & pœnitendi, quòd fecerit ea: dicitur enim Gen. 6. Videns Deus malitiam hominum, tactus dolore cordis intrinsecus delebo, inquit, à facie terræ ab homine, vsque ad animalia, à reptili vsque ad volucres cæli: pœnitet enim me fecisse eos. Et quidem in Deum neque dolor, neque pœnitentia, neque noua lætitia cadere potest: sed hæc dicuntur more humano ad significandum, Deum in pœnam peccatorum destruere opera sua; quod faciunt ij, quos pœnitet ea fecisse; & contra, fouere, & augere opera sua in præmium iustorum, quod faciunt ij, qui ea se fecisse lætantur.

XXXIII. Qui respicit in terram, & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigant.

Quia dixerat, res creatas esse opera Domini: id breuiter probat ex eo qnòd tanta est potentia Dei in res creatas, vt solo aspectu minaci terram concutiat, & solo contactu montes ardere faciat. Alludit Dauid ad caput decimum nonum Exodi, vbi describitur mons Sinai terribilis, & fumigans descendente Domino.

[illegible]. Cantabo Domino in vita mea, psallam Deo meo quandiu sum.

XXXV. Iucundum sit ei eloquium meum: ego verò delectabor in Domino.

Hæc est altera petitio, vt placeat Deo laus eius. Ego, inquit, quemadmodũ opto, vt ab omnibus Deus laudetur: sic ipse cantabo Domino dum vixero; & nõ sola voce, sed etiam Psalterij sonitu celebrabo laudes eius. hoc autem oro, & peto, vt iucundum sit ei eloquium meum, id est, hymnus, quem in eius laudem assiduè decanto, gratus sit maiestati eius. & ego quoque delectabor in amore Dei, & deliciæ meæ erunt meditatio assidua bonitatis eius.

Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita vt non sint. Benedic anima mea Domino.

Hæc est vltima petitio, vt peccatores, qui Deum laudare nesciunt, deficiant de terra, ita vt vel conuersi ad Dominum non sint amplius peccatores, vel si conuerti noluerint, deijciantur infra terram, & vltra non compareant.

PSALMVS CENTESIMVS QVARTVS.

Titulus, & Argumentum.

ITVLVS huius Psalmi est Alleluia. Quamuis enim non habeatur apud hebræos Alleluia in principio Psalmi: habetur tamen in fine Psalmi superioris: sed Septuaginta Interpretes posuerunt alleluia in principio huius Psalmi, nō in fine superioris. & idē fecerunt in Psalmis 106.113.114.116.117.135.& 146. semper enim posuerunt in titulo alleluia, cùm in hebræo habeatur in fine Psalmi superioris: credibile autem est Septuaginta Interpretes ita inuenisse in suis codicibus hebraicis. Certè S. Augustinus monet in Præfatione Psalmi sequentis, celeberrimam Ecclesiæ consuetudinem habere, vt alleluia ponatur in titulo Psalmorum potius quàm in fine. Rectissimè autem conuenit alleluia in titulo huius Psalmi, & duorum sequentium: quoniam alleluia significat, laudate Dominum, & in his Psalmis narrantur beneficia præstita populo Dei, ob quæ omni laude dignus est. Habentur primi quindecim versiculi huius Psalmi in lib. 1. Paralip. cap. 16. deinde subnectuntur eo loco duodecim versiculi ex Psal. 95. & rursum tres alij versiculi adduntur in fine ex Psalmo 105. Hic autem post quindecim versiculos, qui habentur in lib. Paralipomenon subijciuntur alij viginti octo versiculi.

EXPLICATIO PSALMI CIV.

Confitemini Domino, & inuocate nomen eius: annun- I.
ciate inter gentes opera eius.

Inuitat Propheta spiritu feruens populum Dei ad laudandum, & inuocandū Deum, & ad annuncianda cæteris gentibus mirabilia opera eius, vt per hoc multiplicetur laus, & inuocatio Dei: non enim contentus est verus amator, si solus ipse cognoscat, & laudet dilectum; sed cupit à multis, vel ab omnibus omnino cognosci, & laudari. Ait igitur, Confitemini confessionem laudis vos populi Dei, & inuocate nomen eius, vt rectè laudare possitis; neque enim sine auxilio gratiæ eius id præstare sufficitis. Annunciate inter gentes, id est, spargite inter alias gentes sermonem de mirabilibus operibus Dei, vt illæ quoque ex operibus incipiant cognoscere, laudare, & inuocare factorem.

Cantate ei, & psallite ei: narrate omnia mirabilia eius. II.

Explicat quod supra dixit, Confitemini, dicens, cantate & psallite, id est, confitemini laudes Dei cantando vocibus, & psallendo instrumentis musicis, siue laudando verbo, & opere; bene dicendo, & bene viuendo. explicat quoque quod supra dixit, annunciate inter gentes opera eius; dicens, Narrate omnia mirabilia eius, idest, annunciate gentibus opera Dei, quæ sunt omnia valdè admirabilia, & laude dignissima.

III. Laudamini in nomine ſancto eius: lætetur cor quærentium Dominum.

Inuitauit ad laudem, & cantum exteriorem: nunc inuitat ad lætitiam, & exultationem interiorem. ac primùm dicit, Laudamini in nomine ſancto eius, ideſt, gloriamini in corde veſtro, quòd Deum noueritis, auctorem omnis boni. Vox
היתהללו hebræa, hitallelu, ad verbum reddi poteſt, laudate vos ipſos; ſed quia ſequitur, in nomine ſancto eius, ſenſus eſt, laudate vos ipſos, & benè fortunatos vos dicite; ſiue, quod eſt idem, gloriamini non in vobis, non ex virtute veſtra, ſed ob nomen ſanctum Dei, vobis manifeſtatum; iuxtà illud Apoſtoli, 2. Cor. 11. Qui gloriatur, in Domino glorietur. Poteſt etiam vox illa accipi pro lætitia, & exultatione; vt idem ſit, laudamini, quod, lætamini. ſic enim vertit S. Hieronymus, Exultate in nomine ſancto eius. per nomen Dei ſignificatur notitia Dei, ſiue etiam ipſe Deus. Lætetur cor quærentium Dominum, ideſt, cum lætitia, & exultatione, non cum tædio, & mœrore quærite Dominum; quia tantum bonum eſt Dominus, vt melius ſit illum quærere, quàm cætera omnia poſſidere. vel, lætetur cor quærentium Dominum, ideſt, lætabitur valde cor quærentium Dominum, quia definet anxiè quærere, quæ ſunt mundi, & per hoc liberabitur à mordacibus curis, & ſollicitudinibus multis: deponet quinque iuga boum, & tollet iugum ſuaue & onus leue, & inueniet requiem animæ ſuæ.

IV. Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem eius ſemper.

Id ipſum vrget, vt feriò, & aſſiduè quæratur Deus: illud enim, confirmamini, ſignificat propriè, roboramini, ideſt, non defatigemini in quærendo Domino; ſed confirmate vires animi, & infatigabiliter quærite. S. Hieronymus vertit,
עזו tit, Quærite Dominum, & virtutem eius; quia legit huzò, quod ſignificat robur, ſiue virtutem eius: ſed ſeptuaginta interpretes, quos latinus interpres ſe-
עזו cutus eſt, legerunt, hozzu, cum ijſdem litteris, mutatis tantùm punctis; & ideò rectè verterunt, confirmamini, ſiue roboramini. Quod ſequitur, quærite faciem eius ſemper, duobus modis exponi poteſt. Si reſpiciamus ad homines teſtamenti veteris, ſenſus erit, Quærite præſentiam Domini per gratiam, & fauorem, ideſt, procurate, vt Deus vos placido vultu ſemper aſpiciat, benefaciat vobis de cælo, non auertat faciem à vobis, neque vos iratus deſpiciat, & affligat. Sed ſi ad homines teſtamenti noui referantur hæc verba, vt præcipuè referri debent, ſenſus erit, Quærite faciem eius ſemper, ideſt, aſcendite ſemper corde, amando, & deſiderando faciem Domini; donec ad eam videndam aliquando perueniatis. & quia nemo quærit, quod non nouit, & quod aliquo modo per notitiam non inuenit: rectè dicit S. Auguſtinus, eos, qui quærunt faciem Domini, iam inueniſſe per fidem, & adhuc quærere per ſpem, & deſiderium. Ex quo intelligimus, ab illis non quæri faciem Domini, qui fidem vel non habent, vel non exercent. proinde initium quærendi faciem Domini, ſumendum eſſe ab exercitatione fidei, cogitando, & meditando eminentiam ſummi boni, ſibiq. firmiter perſuadendo ex diuinis literis, veram felicitatem, in qua ſola quieſcere poſſit deſiderium noſtrum, non eſſe niſi in viſione infinitæ pulchritudinis Dei: & ad hanc viſionem poſſe hominem pertingere, ſi quærat,

ſicut

ſicut oportet, faciem Dei. Porrò quærere, ſicut oportet, in duabus rebus poſitum eſt, videlicet in remouendis impedimentis, & adhibendis medijs: quod Apoſtolus docuit ad Titum ſecundo, Abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria; ſobriè, iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem. Impedimenta ergo ſunt, prauæ cupiditates, affectuſq. rerum terrenarum. quantùm enim minuitur cupiditas, tantùm creſcit charitas. Itaque qui cupiunt diuites fieri, ac vt opes cumulent, non tribuunt neceſſitatem patienti; quiq. ſeruiunt gulæ, aut luxuriæ: ij non aſcendunt ad faciem Domini quærendam, ſed deſcendunt, & elongantur ab ea, quia non remouent, ſed multiplicant impedimenta. Medium ad faciem Domini inueniendam, eſt vera iuſtitia, ſiue diuinæ legis impletio; dicente Domino, Matth. 5. Quærite primùm Regnum Dei, & iuſtitiam eius; illud vt finem, iſtam vt medium. &, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, Matth. 19. Quare ille quærit faciem Domini ſemper, qui fidem cogitando, & meditando exercet, quiq. mortificat membra ſua, quæ ſunt ſuper terram; & ſæcularibus deſiderijs abnegatis, corde puro, & conſcientia bona ſemper iuſtè viuit; & ad faciem Domini videndam ſemper anhelat.

Mementote mirabilium eius, quæ fecit: prodigia eius, & iudicia oris eius. V.

Docet nunc Propheta materiam laudis Dei, & quaſi ſcalam ad aſcendendum ad amorem, & deſiderium Dei; ad quæ duo nos inuitauerat in tribus verſiculis præcedentibus. Materia laudis ſunt opera Dei mirabilia, quæ nobis indicant omnipotentiam, & ſummam ſapientiam, & ſuauiſſimam bonitatem Dei: quæ eadem, ſi vt par eſt, piè, fideliterq. cogitentur, euehunt mentem ad amorem, & deſiderium Dei. Mementote, inquit, mirabilium eius, quæ fecit, ideſt, reuocate ad memoriam, & recogitate mirabilia opera, quæ à Deo facta fuiſſe cognouiſtis. Prodigia eius, & iudicia oris eius, ideſt, mementote mirabilium, quæ fecit; quæ mirabilia ſunt prodigia, & iudicia eius. Per prodigia intelliguntur miracula, quæ fecit Deus per Moſem, & Ioſue, & Samuelem, & alios, quæ naturæ viribus fieri nequeunt. Per iudicia oris eius, poſſunt intelligi horrenda flagella, quibus Deus iuſto iudicio puniuit Pharaonem, & alios perſecutores populi Dei; vt ſint eadem prodigia, & iudicia, quia prodigia illa facta ſunt, vt per ea iudicaretur, & puniretur ſuperbia, & iniuſtitia Pharaonis. ſic enim exponit Theodoretus. Poſſunt etiam per iudicia oris eius, intelligi ſanctiſsimæ leges, quas Deus populo ſuo dedit; iuxtà illud Pſalmi 147. Qui annunciat verbum ſuum Iacob, iuſtitias, & iudicia ſua Iſrael; vt prodigia pertineant, ad potentiam Dei manifeſtandam, iudicia ad ſapientiam. Sic videtur exponere S. Auguſtinus, & ſic exponunt aliqui recentiores.

Semen Abraham ſerui eius, filij Iacob electi eius. VI.

Declarat, quibus dixerit, Mementote mirabilium eius: quaſi dicat, Vobis loquor Hebræi, qui eſtis ſemen Abrahæ, & filij Iacob, ideſt, qui propagati eſtis ab Abraham per Iacob, ac per hoc etiam per Iſaac, non per Eſau, aut Iſmaëlem. Vos enim eſtis ſerui eius, & electi eius, quia vos elegit Deus in proprios, & peculiares ſeruos, quibus legem daret, & quos doceret, quo ritu coli vellet. Rectè autem admonet Sanctus Auguſtinus, hæc non pertinere ſolùm ad filios carnis

Abrahæ, & Iacob; ſed potiſsimum pertinere ad filios fidei Abrahæ,& Iacob. dicit enim Apoſtolus, ad Rom.4 Signum accepit (Abraham) circuncifionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio: vt ſit Pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iuſtitiam: & ſit Pater circumcifionis non ijs tantùm, qui ſunt ex circuncifione; ſed & ijs, qui ſectantur veſtigia fidei,quæ eſt in præputio Patris noſtri Abrahæ. & ad Rom.9. Non omnes, qui ex Iſrael, ij ſuut Iſraelitæ, neque qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filij; ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen; ideſt, non qui filij carnis, ij filij Dei; ſed qui filij ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine. & ad Gal.3. Cognoſcite, inquit, quia qui ex fide ſunt, ij ſunt filij Abrahæ. & infra, Prouidens autem ſcriptura, quia ex fide iuſtificat gentes Deus, prænunciauit Abrahæ, Quia benedicentur in te omnes gentes: igitur qui ex fide ſunt, benedicentur cum fideli Abraham. & infra, Si autem vos Chriſti eſtis, ergo ſemen Abrahæ eſtis, ſecundùm promiſsionem hæredes. Quod attinet ad verba, illud, ſerui eius, in hebræo eſt genitiuus ſingularis; & ſenſus eſt, Semen Abraham ſerui eius, ideſt, qui Abraham eſt ſeruus eius. ſed in græco eſt, δοῦλοι, nominatiuus numeri multitudinis, & refertur ad filios Abrahæ, qui ſunt ſerui Dei. & hæc eſt verior lectio. nam quod ſequitur, electi eius, tam in græco, quàm in hebræo, eſt numeri multitudinis. Quod igitur nunc eſt in hebræo, audò, quod ſignificat, ſerui eius, in genitiuo ſingulari: legerunt ſeptuaginta interpretes, audau, ſerui eius, in numero multitudinis.

עַבְדּוֹ
עֲבָדָיו

VII. Ipſe Dominus Deus noſter: in vniuerſa terra iudicia eius.

VIII. Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui: verbi, quod mandauit in mille generationes.

Incipit narrare mirabilia opera Dei; ac primo loco ponit, quòd Deus vniuerſæ terræ imperans, elegerit Abrahamum, & cum eo fœdus æternum percuſſerit, de terra promiſſionis in perpetuum tradenda ſemini eius. quæ promiſſio in Chriſto impleta eſt, cuius Regnum nullum habebit finem: terrena enim poſſeſſio Palęſtinæ non ſemper apud filios Abrahami permanſit. Ipſe, inquit, Dominus Deus noſter, in vniuerſa terra iudicia eius, ideſt, Deus, cuius iudicia ſunt in omni terra, quiq. omnem terram vt ſummus Rex, & Monarcha iudicat; ipſe, inquit, Deus tam magnus memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui; ideſt, memor fuit fœderis ſui vt illud impleret,quod æternum eſſe voluit. Verbi ſui, ideſt, promiſſionis ſuæ, quam mandauit, ideſt, iuſsit, & voluit ſtabilem eſſe in mille generationes, ideſt, in æternum: ponitur enim numerus millenarius, qui longè excedit numerum omnium generationum, quæ fuerunt ab initio mundi, pro quadam perfecta duratione, quæ non habet finem. Sic ſanctus Auguſtinus hoc loco, & ſanctus Gregorius lib. 9. moral. cap. 3. & perſpicuum eſt tum ex præcedentibus, & ſequentibus, vbi dicitur, Teſtamentum in ſeculum, & æternum: tum ex eo quòd quocunque modo accipiatur generatio, etiam ſi ſolùm pro quindecim annis, in qua ætate homo incipit poſſe generare, quæ eſt minima duratio; credibile eſt, mundum à prima conditione, vſque ad vltimam conſummationem non duraturum mille generationibus, ideſt, quindecim millibus annorum. Siquidem ſanctus Ioannes in prima epiſtola, cap.2. dicit, nouiſſimam horam nunc eſſe: & tamen nondum effluxerunt ſex millia annorum.

Quod

Quod disposuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac. VIII.
Et statuit illud Iacob in præceptum, & Israel in testamen- IX.
tum æternum.
Dicens, Tibi dabo terram Chanaam, funiculum hæredita- X.
tis vestræ.
Cùm essent numero breui, paucissimi, & incolæ eius. XI.

Id ipsum repetit, & declarat pluribus verbis, ad confirmationem veritatis. Quod disposuit ad Abraham, idest, memor fuit eiusdem pacti, quod disposuit ad Abraham; & memor fuit eiusdem pacti, quod cum iuramento confirmauit Isaac filio Abrahæ: & statuit illud pactum, siue promissum iuratum ipsi Iacob in præceptum, idest, in decretum, & statutum; & in testamentum æternum, hoc est, fœdus in æternum duraturum. Verba autem promissionis, in pacto, siue decreto diuino inclusæ, fuerunt, Tibi dabo terram Chanaam, quæ dicitur terra promissionis, in qua Chananæi tunc habitabant. Funiculum hæreditatis vestræ, idest, quam possidebunt filij tui, tanquam hæreditatem funiculo illis diuisam. Pro illo verbo, in præceptum, in hebræo habetur le choc, quod propriè statutum, & decretum significat. Porrò hæc promissio Dei ad Abraham habetur Gen. 17. ad Isaac habetur Gen. 26. ad Iacob, qui & Israel dicebatur, habetur Gen. 28. Facta est autem hæc promissio Hebræis, cùm essent numero breui, idest, paucissimi; & cùm essent incolæ, idest, peregrini, & aduenæ in ipsa terra Chanaam. Quo magis admirandum est consilium Dei, & potentia, ac sapientia eius, & dignatio erga Patriarchas; quòd elegerit ex toto mundo familiam vnam, eamq. exiguã, cui promitteret, & postea re ipsa traderet regionem amplissimam, in qua multi Reges solium suum habebant. Sed multò magis admirandum est, quòd pusillum gregem electorum ex vniuerso genere humano idem Deus elegerit, cui daret Regnum cælorum in æternam hæreditatem; cuius Regni sempiterni figura erat terra promissionis. Pro verbo, incolæ, in hebræo est garim, quod propriè peregrinos, & aduenas significat.

לְחֹק

גֵּרִים

Et pertransierunt de gente in gentem, & de Regno ad po- XII.
pulum alterum.
Non reliquit hominẽ nocere eis, & corripuit pro eis Reges. XIII.
Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite XIV.
malignari.

Hic recenset Propheta alterum beneficium Dei, quòd videlicet Patriarchas singulari prouidentia custodierit, atque protexerit. attingit autem historiam Genes. cap. 12. & 20. vbi Abraham bis in periculo fuit, propter pulchritudinem Vxoris suæ. & cap. 26. vbi Isaac simile periculum adijt. & cap. 31. & 32. vbi Iacob parum abfuit, quin multa pateretur, primùm à Laban, deinde ab Esau. Sed ab omnibus periculis eruit eos prouidentia Dei. Et pertransierunt, Patriarchæ videlicet, Abraham, Isaac, & Iacob cum familia sua, de gente in gentem, de vna prouincia in aliam; & de Regno vno ad populum Regni alterius, vt de Regno Palæstinæ ad Populum Regni Aegypti. Non reliquit, idest, non permisit Deus, hominem vllum nocere eis; imò etiam corripuit pro eis Re-

ges, Pharaonem videlicet Regem Aegypti, & Abimelech Regem Geraræ. dixit enim Deus Regibus istis, Nolite tangere Christos meos, Abrahã videlicet, Isaac, & Iacob: & in Prophetis meis nolite malignari, id est, & in eosdem istos, qui Prophetæ mei sunt, ac per hoc vncti, mihiq. consecrati, nolite aliquid mali perpetrare, nolite eis nocere, nolite illos vexare. Prophetas fuisse sanctos Patriarchas non dubium est: nam Abraham præuidit captiuitatem populi Israëlitici in Aegypto, & quandiu duratura, & quem exitum habitura esset; vt constat ex cap. 15. Genesis. Isaac paulò ante mortem prædixit Esau filio suo, quòd seruiturus esset Iacob fratri suo, & quòd aliquando excussurus esset iugum illud seruitutis. quæ omnia prædicebantur de posteris eorum, non de personis ipsorum, vide cap. 27. Gen. quæ impleta esse testantur libri Regum. Denique Iacob plurima prædixit, quæ euentura erant singulis filijs, ac præsertim Iudæ, ex cuius tribu Messiam venturum prophetauit. vide cap. 49. Gen. Itaque Patriarchæ illi rectè Prophetæ dicti sunt; & ea de causa dicti sunt Christi, id est, vncti, non quòd vncti fuerint oleo visibili, quomodo postea Sacerdotes, Reges, & aliqui Prophetæ vngi cœperũt; sed quòd spiritali, atque interna vnctione spiritus delibuti fuerint: de qua vnctione dicitur Isa. 61. Spiritus Domini super me, eo quòd vnxerit me.

XV. Et vocauit famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit.

XVI. Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph.

XVII. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransijt animam eius donec veniret verbum eius.

XVIII. Eloquium Domini inflammauit eum, misit Rex, & soluit eum: Princeps populorum, & dimisit eum.

XIX. Constituit eum Dominus domus suæ, & Principem omnis possessionis suæ.

XX. Vt erudiret Principes eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret.

XXI. Et intrauit Israel in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham.

Hoc est tertium beneficium Dei erga populum suum, in quo est ingens materia laudis propter admirabilem Dei sapientiam, qui ex magnis malis eruere nouit maxima bona. narrat igitur Propheta famem grauissimam, quæ orta est super terrã tempore Iacob: cuius occasione idem Iacob transmigrauit in Aegyptum, vbi vixit cum tota familia sua tempore illius famis. Historia nota est ex lib. Gen. cap. 37. & seqq. Ait igitur Propheta, Et vocauit famem super terram, id est, Deus auctor fuit per prouidentiam suam, vt grauissima fames ex penuria frumenti opprimeret terram: loquitur autem more poëtico cùm ait, Vocauit famem super terram; quasi fames esset exercitus aliquis armatus, qui de vno loco ad alium vocari posset. sed hæc metaphora significat, omnia Deo seruire ad nutum, & quæ videntur nobis fortuita, ex decreto Dei iustissimo prouenire. Idipsum repetit & declarat addens, & omne firmamentum panis contriuit, id est,

fames illa exorta est super terram, quia Deus contriuit firmamentum panis, stabilimentum videlicet victus humani, qui in pane consistit. Fecit enim, vt annis septem, nec arari, nec seri, nec meti posset, vt dicitur in Gen. cap. 45. In hebræo pro firmamentum panis, est matte lechem, id est, baculum panis. Sed Septuaginta Interpretes explicauerunt metaphoram baculi; dicitur enim baculus panis, sustentatio vitæ ex pane. Misit ante eos virum, id est, occasione illius famis venturæ præmisit Deus in Aegyptum ante filios Israel, virum magnũ, id est, Iosephum, qui liberaret ab ea fame Israëlem cum omni familia sua. Historia Genesis testatur cap. 37. S. Iosephum venditum fuisse à fratribus ex inuidia mercatoribus pergentibus in Aegyptum: sed Dauid rectè dicit, eum missum fuisse à Deo, quia Dei prouidentia permisit eum vendi, & asportari in Aegyptum, vt per eum mirabili ratione, & modo introduceretur Iacob cum filijs in Aegyptum. Explicat autem idem Propheta, quo modo Ioseph missus fuerit in Aegyptum, subdens, In seruum venundatus est Ioseph, id est, venditus à frtribus Ioseph mercatoribus euntibus in Aegyptum, sic in Aegyptum ipse quoque peruenit. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, id est, in Aegypto positus Ioseph, & accusatus falsi criminis ab vxore Domini sui, coniectus fuit in carcerem, pedes compedibus ferreis alligatus. Ferrum pertransijt animam eius, donec veniret verbum eius, id est, ferrum compedum dolore afflixit animam Ioseph, & quodãmodo eam pertransiuit, per multos dies, donec impleretur vaticinium eius, quo prædixit pincernæ Regis Pharaonis, liberationem ex carcere: nam ex adimpletione vaticinij processit liberatio ipsius etiam Ioseph, vt patet ex Gen. cap. 40. Illud, ferrum pertransijt animam eius; in græco legitur, ferrum pertransijt anima eius. in hebræo vtroque modo legi potest: nam verbum, naphso, significare potest, animam eius, & anima eius, & quamuis sensus idem sit, tamen clarior est oratio, ferrum pertransijt animam eius, & similis illi, Luc. 2. Tuam ipsius animã pertransibit gladius. & sic legerunt SS. Hieronymus, & Augustinus in cõmentario, & alij latini. proinde non rectè aliqui recentiores legere maluerunt, ferrum pertransijt anima eius, corrigentes sine causa latinum textum ex græco. Illud, donec veniret verbum eius, S. Hieronymus in commentario refert ad verbum Domini, quo Iosephum liberare constituit: sed planior sensus est, si referatur ad verbum ipsius Ioseph, qui prædixit liberationem pincernæ Pharaonis, quæ expositio est S. Augustini, & communior. Eloquium Domini inflammauit eum, id est, verbum illud Ioseph, quo prædicebat futura, non oriebatur ex eius ingenij sagacitate, sed ex virtute Dei, qui eloquium ignitum, & lucidum, & efficax illi tribuebat. Eloquium enim Domini, id est, à Domino immissum, & inspiratum, cùm esset quasi facula ardens, vt dicitur de eloquio Eliæ Prophetæ, Eccle. 48. & vt lingua ignea, quæ sedit super Apostolos Act. 2. Inflammauit pectus eius, vt liberè loqueretur, quæ per spiritum Domini præuidebat. S. Hieronymus ex hebræo vertit, eloquium Domini probauit eum. Et quidem vox hebraica, zeraphateu, significat, probare; sed Septuaginta Interpretes legerunt, seraphatheu, per scin, quod significat, inflammare, & hanc existimamus veram esse lectionem, quæ postea incuria librariorum mutata sit. Misit Rex, & soluit eum; Princeps populorum & dimisit eum, id est, Rex Pharao Princeps omnium populorum terræ Aegypti, audita sapientia Ioseph per pincernã suum, misit qui eum liberaret de carcere, & auctoritate sua soluit eum compedibus, & liberum dimisit. Constituit eum Dominum domus suæ, & Principem omnis possessionis

מַטֵּה לֶחֶם

נַפְשׁוֹ

צְרָפָתְהוּ

שְׂרָפָתְהוּ

suæ, ideſt, non ſolùm liberauit eum de carcere, ſed conſtituit eum præpoſitum Domus ſuæ, & totius Regni ſui, vt omnia, quaſi Princeps, & Dominus adminiſtraret. Vt erudiret Principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiā doceret, ideſt, ea de cauſa præpoſuit Rex Pharao Ioſephum domui ſuæ, non ſolùm, vt corporibus alendis tempore famis operam daret; ſed etiam, vt erudiret principes Regni, & ſeniores conſiliarios, qui cum Rege negotia Regni tractare ſolebant, ea ſapientia, & prudentia, qua ipſe pollebat. Illud, ſicut ſemetipſum, S. Hieronymus vertit ex hebræo, ſecundùm voluntatem ſuam. Vox hebraica, benaphſo, ad verbum ſignificat, in anima ſua; & poteſt ſenſus eſſe, in voluntate ſua; ſed ſeptuaginta videntur legiſſe per caph, cenaphſo, non per beth; & tunc ſenſus eſt, ſecundùm animam ſuam, ideſt, ad ſimilitudinem ſapientiæ, quæ erat in anima ſua; quod propriè dictum eſt, ſicut ſemetipſum. Et intrauit Iſrael in Aegyptum, ideſt, hac occaſione ingreſſus eſt Patriarcha Iacob cū omni familia ſua in Aegyptū; vocauit enim eum Ioſeph, vt habetur Gen. 45. Et Iacob accola fuit in terra Cham, ideſt, hoc modo Iacob, ideſt, populus congregatus ex filijs, & nepotibus Iacob, cœpit habitare in terra Aegypti, quæ dicitur terra Cham, quia Mizraim filius Cham filij Noe, primus fuit, qui habitauit in terra Aegypti.

בְּנַפְשׁוֹ כְּנַפְשׁוֹ

XXII. Et auxit populum ſuum vehementer: & firmauit eum ſuper inimicos eius.

XXIII. Conuertit cor eorum, vt odirent populum eius: & dolum facerent in ſeruos eius.

XXIV. Miſit Moyſem ſeruum ſuum: Aaron quem elegit ipſum.

XXV. Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum, & prodigiorum in terra Cham.

Sequitur quartum beneficium Dei erga Populum ſuum, quem diuina prouidentia creſcere fecit, & multiplicari valde in Aegypto: & cùm à Rege Pharaone opprimeretur idem Populus Dei, miſit Deus Moſem, & Aaronem cum poteſtate magna in ſignis, & prodigijs faciendis; ob quæ tandem Populus Dei glorioſè diſceſſit ex Aegypto. Ait igitur Propheta, Et auxit populum ſuum vehementer, & firmauit eum ſuper inimicos eius. quid hoc ſignificet, poteſt intelligi ex cap. 1. Exodi, vbi ſic legitur, Filij Iſrael creuerunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt, ac roborati nimis impleuerunt terram. Surrexit interea Rex nouus in Aegypto, qui non nouerat Ioſeph, & ait ad populum ſuum, Ecce populus filiorum Iſrael multus, & fortior nobis eſt. Vbi illud, germinauerunt, in hebræo eſt, iſrezu, quod ſignificat, producere reptilia in maxima copia: proinde comparatur hebræorum multiplicatio in Aegypto multitudini formicarum, aut vermium, qui ita ebulliunt ex aliquo loco, vt numerari non poſſint. Conuertit cor eorum, ideſt, Deus conuertit cor Aegyptiorum inimicorum Iſraelitarum, vt odirent populum eius, & dolum facerent in ſeruos eius, ideſt, vt aſtutè, & fraudulenter illos opprimerent. Porrò Deus dicitur conuertiſſe cor Aegyptiorum in odium, & ruinam Hebræorum; non inſerendo in cordibus eorum malam voluntatem (Deus enim non eſt cauſa peccati) ſed benefaciendo populo ſuo, & fœcunditatem inſolitam illi donando, occaſionem quodammodo præbuit peruerſis cordibus Aegyptiorum, vt inuiderent alienæ felicitati, & inde

יִשְׁרְצוּ

illos

illos opprimere desiderarent. benefecit autem Deus populo suo, præsciens inuidiam, & odium in Aegyptijs ea occasione nascitura, quia poterat, & volebat mala eorum voluntate, quam ipse non fecerat, benè vti ad punienda peccata Aegyptiorum, & ad populum suum de captiuitate liberandum. Sic exponit S. Augustinus. Si cupiat lector plenius explicari, quomodo Deus conuertat corda aliquorum, vt alios odio prosequantur, & tamen non sit causa peccati; videat, quæ scripsimus lib. 2. cap. 13. de amissione gratiæ, & statu peccati, tom. 4. controuersiarum. Misit Moysem seruum suum, & Aaron, quem elegit ipsum; idest, occasione afflictionis populi sui misit Deus in Aegyptum Mosem, & fratrem eius Aaronem legatos ad Pharaonem. Illud, quem elegit ipsum, in græco habetur, quem elegit sibi. ex hebræo verti posset, quem elegit ei, idest, Mosi; vt sensus sit, Misit Deus Mosem seruum suum, & Aaronem, quem elegit ei socium, & adiutorem. Potest tamen vox hebraica bo, quæ propriè significat, in eo, siue in ipso, verti, ipsum; vt legunt hoc loco S. Augustinus, S. Hieronymus in commentario, & alij: & vt habent omnes codices vulgatæ editionis; ac vt rectè monet S. Augustinus, apud Latinos redundat illud, ipsum, quod apud Hebræos eleganter additur. Similis est locus in Psalmo sequenti, vers. 5. ad videndum in bonitate electorum tuorum: vbi in hebræo est eadem præpositio, in, vt etiam in græco, & latino; & S. Hieronymus vertit, vt videam bona electorum tuorum. Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham, idest, mittens Deus ad liberandos filios Israel, Mosem, & Aaron; posuit in eis verba signorum, potestatem videlicet edendorum miraculorum in terra Aegypti, vt tum filij Israel, tum etiam Aegyptij crederent, Mosem, & Aaron missos esse à Deo; & illis obedirent, vt nuncijs veri, atque omnipotẽtis Dei. Vox illa, verba, apud Hebræos latissimè patet, vt non solùm verba, sed etiam res quascunque significare possit. Itaque hoc loco verba signorum, sunt vel ipsa signa, vel, vt dixi, potestas signorum faciendorum.

בּוֹ

Misit tenebras, & obscurauit, & non exacerbauit sermones suos. XXVI.

In hoc versiculo, & sequentibus octo describit in particulari prodigia edita in Aegypto, quibus Deus Pharaonem, & Aegyptios flagellauit. vbi notandũ est, Prophetam non recensere omnes plagas, neque eodem ordine, vt habentur in Exodo: quoniam non historiam texit, sed carmen scribit, ad laudandum Deum. quod etiã obseruauimus in Psalmo septuagesimo septimo. Incipit igitur à prodigio tenebrarum, quæ tres integros dies occupauerunt Aegyptum, quæ plaga est vna ex postremis in Exodo, c. 10. Misit, inquit, tenebras, idest, immisit tenebras in Aegyptum, & obscurauit eam regionem. Fuerunt autem illæ tenebræ tam horribiles, & crassæ, vt nemo alterum agnosceret: &, quod mirabilius est, nemo se moueret de loco, in quo erat. quod sequitur, Et non exacerbauit sermones suos, variè legitur in codicibus hebraicis, græcis, & latinis. In hebræo sic habetur, ve lo maru; & non exacerbauerunt sermones eius: vel, vt S. Hieronymus vertit, Et nõ fuerunt increduli verbis eius, idest, Moses, & Aaron audacter impleuerunt mandata Domini, facientes signa, & prodigia; quorum vnum fuit, immissio tenebrarũ. In græcis verò sic habetur, ὅτι παρεπίκραναν τοὺς λόγους αὐτοῦ, quoniam exacerbauerunt sermones ipsius, idest, misit Deus tenebras, quoniam Aegyptij exacerbauerunt sermones eius, obstinatè resistentes mandatis ipsius.

וְלֹא מָרוּ דְּבָרָיו

In la-

In latinis varia lectio erat, tempore S. Augustini; nam, vt ipse dicit, plerique codices habebant, exacerbauerunt; nonnulli, non exacerbauerunt. S. Hieronymus in commentario Psalmorum legit, Et exacerbauit sermones eius, id est, populus exacerbauit sermones Dei, illis non parendo. Nostra lectio, quæ habet, Non exacerbauit sermones suos, videtur repugnare omnibus alijs codicibus; sed facilè conuenire potest cum hebraica, & græca: nam in hebraica expressè habetur negatio. in græca verisimile est, pro ὅτι, legendum esse οὔτε, quod est neque; & sic legisse videtur Theodoretus, & sic absque dubio noster Interpres legit, non enim vertisset, & non, si legisset ὅτι, nisi imperitissimus fuisset. Quod autem latinus habeat in singulari, non exacerbauit; græcus, & hebræus in plurali, non exacerbauerunt, non mutat sensum; nam iuxta latinam lectionem sensus est, Non exacerbauit Moses, aut Aaron sermones suos, id est, Dei. Confundit enim latinus interpres pronomen, suum, cum pronomine, eius, quemadmodum in græco & hebræo confunduntur: at iuxta lectionem hebraicam, & græcam sensus est, non exacerbauerunt Moses, & Aaron sermones suos, id est, eius, Dei videlicet, qui iussit eos mirabilia signa facere. Cùm igitur lectio, quæ nunc habetur in omnibus libris vulgatæ editionis latinæ, concordet cum græca, & hebraica, nullo modo corrigenda, aut mutanda est, vt aliqui nimis audacter faciunt.

XXVII. Conuertit aquas eorum in sanguinem: & occidit pisces eorum.

XXVIII. Edidit terra eorum ranas, in penetralibus Regum ipsorum.

XXIX. Dixit, & venit Cœnomyia, & cinifes in omnibus finibus eorum.

XXX. Posuit pluuias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum.

XXXI. Et percussit vineas eorum, & ficulneas eorum, & contriuit lignum finium eorum.

XXXII. Dixit, & venit locusta, & brucus, cuius non erat numerus.

XXXIII. Et comedit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum.

XXXIV. Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.

Hæc omnia, quæ ad plagas Aegypti pertinent, explicata sunt in explicatione Psalmi septuagesimi septimi, à versiculo quadragesimo nono, & deinceps. & nota sunt ex lib. Exod. cap. 7. & sequentibus; neque est in his octo versiculis vlla dissensio inter codices.

Et edu-

Et eduxit eos cum argento, & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus. XXXV.

Hoc est beneficium quintum, quo Deus affecit populum suum, quia non solùm liberauit eum de captiuitate Pharaonis, sed etiam ditauit eum magnis opibus; iussit enim vt Hebræi peterent à vicinis suis Aegyptijs, viri à viris, & mulieres à mulieribus vasa argentea, & aurea, & vestes pretiosas, & simul dedit gratiam populo suo coram Aegyptijs, vt facilè illis crederent, & commodarent omnia, quæ petebant, vt habetur Exo.11.& 12. atque hoc est, quod Propheta commemorat, dicens, Et eduxit eos, de Aegypto videlicet, cum argento, & auro, id est, cum ingenti copia vasorum aureorum, & argenteorum, quæ cõmodato acceperant ab Aegyptijs. Disputant Theologi, an dispensauerit Deus in præcepto, Non furaberis, quando iussit Hebræis, vt per speciem mutui, vel commodati spoliarent Aegyptios. sed non opus erat dispensatione in præcepto naturali, cùm Deus, vt Dominus absolutus rerum omnium potuerit transferre bona illa Aegyptiorum in Hebræos: & etiam quia potuit, vt summus Iudex tradere bona illa Aegyptiorum Hebræis loco mercedis, quam illis debebant Aegyptij ob labores, in quibus eos seruire coëgerant. Sic sanctus Augustinus q.39. in Exodum, & lib.22. contra Faustum cap.71.& videtur hoc ipsum affirmare liber Sapientiæ cap.10. in illis verbis, Et reddidit iustis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili. His accessit aliud beneficium, quòd cùm Aegyptij varijs morbis affecti fuerint, & tandem primogenita omnia eorum occisa; apud filios Israël nulla plaga desæuijt. & hoc est, quod cantat hoc loco Propheta, cùm addit, Et non erat in tribubus eorum infirmus.

Lætata est Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos. XXXVI.

Hoc pertinet ad cumulum beneficij superioris: quia non solùm Aegyptij non retinuerunt Hebræos propter vasa aurea, & argentea, quæ illis commodauerant: sed lætati sunt in eorum discessu ob timorem maioris mali, ne videlicet omnes perirent, sicut iam perijsse viderant omnia primogenita; sic enim legitur in Exodo cap.12. Vrgebant Aegyptij populum de terra exire velociter, dicentes, Omnes moriemur. Itaque non est opus cum sancto Augustino anxiè quærere, cur lætata sit Aegyptus in profectione Hebræorum, cùm antea semper restiterit eorum profectioni: & cur non saltem repetierit vasa, quæ commodauerat: neque opus est hoc referre ad tempus illud, quod secutum est post demersionem Pharaonis in mari: nam tantus timor mortis incubuerat super Aegyptios, cùm viderunt vna nocte occisa fuisse omnia primogenita hominum, & iumentorum; vt existimauerint paulò post omnes Aegyptios occidendos, & delendam omnino Aegyptum, nisi Hebræi subito dimitterentur.

Expandit nubem in profectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem. XXXVII.

Sextum beneficium fuit columna nubis per diem, & columna ignis per noctem,

ctem, quam Angelorum ministerio erexit Deus populo suo, cùm exisset de terra Aegypti. Quod autem hic dicitur, expandit nubem in protectionem; non videtur significare, nube tectos fuisse Hebræos, ne læderentur à sole per diem; vt multi existimant, & in eis Theodoretus: nam columna nubis præcedebat populum interdiu, & columna ignis noctu; non autem operiebat eos instar nubis super eos expansa, alioqui viam ostendere non potuisset, neque figuram columnæ prætulisset. Sic autem legimus Exodi 13. Dominus præcedebat eos ad ostendendam viam, per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis; vt dux esset itineris vtroque tempore nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo. quid ergo sibi vult illud, expandit nubem in protectionem? explicatur hoc in Exodo, cap. 14. vbi, cùm Pharao, & exercitus eius persequeretur Hebræos recedentes, Angelus Domini cum columna nubis interposuit se inter exercitum Pharaonis, & populum Israel, vt ad se inuicem accedere non possent: & hoc modo expansa nubes illa inter vtrunque populum, protexit Hebræos, ne læderentur ab Aegyptijs. atque hæc dicta sint, si per nubem hoc loco intelligatur columna nubis, de qua fit sermo in Exodo, cap. 13. & 14. nam potest etiam dici, præter illam nubis columnam, fuisse aliam nubem, quæ expansa super Hebræos protegeret illos ab æstu in itinere; cuius nubis non fit mentio in Exodo. atque hanc intelligentiam iuuat lectio hebraica, quam sic vertit Sanctus Hieronymus, Expandit nubem in tentorium. & liber Sapientiæ, cap. 19. Et fuit illis in velamento diei, & luce stellarum per noctem.

XXXVIII. Petierunt, & venit coturnix, & pane cæli saturauit eos.

Septimum hic recolitur beneficium, quo Deus pauit in deserto populum suum pane cæli, idest, manna, quod pluebat è cælo; & carnibus coturnicum, quas Deus ministerio venti in desertum adduxit. Vbi notandum est, bis Deum dedisse populo coturnices, semel Exodi 16. & iterũ Num. 11. & prima vice non fuisse populum à Deo punitum, ob petitionem carnium; sed altera vice grauissimè fuisse punitum. In hoc ergo Psalmo, vbi sola beneficia commemorantur, mentio fit prioris tantùm petitionis, quæ habetur Exodi 16. non posterioris, quæ habetur Num. 11.

XXXIX. Dirupit petram, & fluxerunt aquæ: abierunt in sicco flumina.

Octauum beneficium hic adiungitur, quo Deus ex petra copiam aquarum eduxit in solitudine, ex qua riui instar fluminum decurrebant. Vide cap. 17. Exodi, & cap. 20. Numerorum.

XL. Quoniam memor fuit verbi sancti, quod habuit ad Abraham puerum suum.

Ratio præcedentium, & futurorum beneficiorum tribuitur promissioni factæ ad Patriarcham Abraham, singularem puerum, id est, seruum Domini. quàuis enim hæc non fuerint illi promissa in particulari: tamen continentur in genere in illis verbis Gen. 15. dictis ad Abraham, Scito prænoscens, quòd peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subijcient eos seruituti, &

ti, & affligent quadringentis annis. Veruntamen gentem, cui seruituri sunt, ego iudicabo; & post hæc egredientur cum magna substantia.

Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia. XLI.

Nonum est hoc beneficinm, quo Deus submerso Pharaone in mari rubro, eduxit de seruitute populum suum canentem cum exultatione, & lætitia magna, Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est. Exod 15.

Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt. XLII.

Hoc est beneficium vltimum, introductio videlicet duce Iosue Hebræorum in regiones gentium multarum, & in labores earum, id est, in vrbes, quas ædificauerant; & arua, quæ coluerant gentes illæ. Apostolus, Actor. 13 narrat, fuisse gentes septem, quas Deus eiecit è terra promissionis, vt in eas introduceret populum suum.

Vt custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. XLIII.

Hoc est quasi tributum, quod Deus requirit à suis, pro tam multis bonis in eos collatis: nimirum, vt obediant mandatis eius; quæ obedientia ipsis obedientibus vtilissima est, quia perducit ad bona multo maiora, quàm sit terræ promissionis adeptio. Per, iustificationes, intelliguntur hoc loco cerimoniæ, & iudicia, quæ multa erant. Per, legem, intelligitur lex moralis, quæ reducitur ad vnum præceptum, quod est dilectio. In hebræo habetur, Et legem eius seruarent. sed idem est sensus. nam legem requirere, nihil est aliud, nisi in omni actione legem consulere, eamq. scrutari, vt iuxtà eam omnia fiant.

PSALMVS CENTESIMVS QVINTVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Alleluia.

ITVLVS huius Psalmi est Alleluia. & iuxta hunc titulum laudatur Deus; non vt in superiore, ob sola beneficia; sed etiam ob misericordiam præstitam erga ingratos, qui præuenti à Deo in benedictionibus tantæ dulcedinis, Deo frequenter inobedientes, & rebelles fuerunt; & tamen per pœnitentiam reconciliati in gratiam redierunt. Huius quoque Psalmi mentio fit in libro primo Paralipomenon, cap. 16. vbi ponitur prima pars Psalmi superioris; & in fine adduntur tres vltimi versiculi huius Psalmi.

EXPLICATIO PSALMI CV.

I. CONfitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

Loquitur Propheta in persona fidelis populi pœnitentis, & gratias Deo agentis. Inuitat autem omnes ad laudes Dei: tum quia bonus est, & præuenit homines, beneficia multa in illos conferens; tum quia misericordia eius in recipiendis peccatoribus ad pœnitentiam reuertentibus semper inuicta manet. vincit enim misericordia Dei miserias nostras; ad quas miserias pertinent præcipuè scelera nostra. & quidem miseriæ nostræ, Deo propitio, breui euanescunt; sed misericordia eius manet in seculum seculi.

II. Quis loquetur potentias Domini? auditas faciet omnes laudes eius?

Inuitauit omnes ad confessionem laudis: nunc obijcit sibi, vix inueniri qui sit idoneus ad prædicandas laudes Dei. Quis (inquit) loquetur, idest, loqui sufficiet, potentias Domini, idest, opera potentiæ, siue potius omnipotentiæ eius? & mox idem repetit alijs verbis, Quis auditas faciet, id est, quis loquendo faciet, vt audiantur omnes laudes eius? Quæ videlicet laudes ex cognitione operum potentiæ eius oriuntur. Nominat hoc loco Dei potentiam Propheta, cùm de omnibus operibus Dei laude dignis loquitur; quia omnia opera Dei mirabilia ad potentiam reuocari possunt. Nam de sapientia scriptum est, Sap. 8. Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. & verè fortissima est Dei sapientia, quæ in sua dispositione impediri non potest; & quia impediri non potest, ideò nec falli potest. Pari ratione opera misericordiæ ad potentiam reuocantur, quoniam ideò Deus solus absolutè misericors est, quia solus potest omnes miserias tollere; ac per hoc ideò solus propriè misericors est, quia solus omnipotens est. Ergo qui loqui posset omnes potentias Domini, posset etiam auditas facere omnes laudes eius. Sed quis ad hæc idoneus erit? Vir iustus in hac vita vtcunque, & pro modulo suo: sed longè melius, & plenius, qui beatus erit in vita futura. Ideò subiungit Propheta, respondens interrogationi suæ, ac dicit,

III. Beati qui custodiunt iudicium: & faciunt iustitiam in omni tempore.

Quasi dicat, soli illi beati sunt, ac per hoc loqui possunt potentias Domini, & auditas facere omnes laudes eius, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore, idest, qui semper rectè iudicant de omnibus rebus, quas agunt, quia regulam diuinæ legis in omnibus sequuntur, & semper iustè viuunt, declinantes à malo, & facientes bonum. Potest etiam hic versiculus ita exponi, vt idem bis repetatur, & idem sit custodire iudicium, & facere iustitiam: nam pro eodem accipiuntur in multis locis Psalmorum, iudicium, & iustitia. Porrò iusti soli loqui possunt laudes Domini; tum quia ipsi non solùm lingua,

lingua, sed etiam vita laudant Dominum, vt scriptum est in Psal. 32. Rectis decet collaudatio; tum quia ipsi soli beati sunt, & habitant in domo Domini, vel in spe, dum hic viuunt, vel in re cùm ad patriam perueniunt; & talium officium est Deum laudare, iuxta illud Psal. 83. Beati, qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Quod autem hic dicitur, Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore; potest intelligi de vtrisque, id est, tam de beatis in spe, quàm de beatis in re: beati enim in spe custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore, pro modo fragilitatis humanæ viuentes sine crimine, & pro peccatis quotidianis veniam precantes: beati autem in re custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tẽpore tanta perfectionis plenitudine, vt peccare nullo modo possint. Atque vtrosque quidem decet collaudatio, sed pro modo perfectionis iustitiæ, & iuxta differentiam beatitudinis.

Memento nostri Domine in beneplacito populi tui: visita IV.
nos in salutari tuo.
Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum V.
in lætitia gentes tuæ; vt lauderis cum hæreditate tua.

Postea quam Propheta dixit, iustorum, ac beatorum esse officium laudandi Deum: optat, & precatur sibi, & suis hanc feliciffimam sortem; & breuiter attingit prædestinationem, iustificationem, & glorificationem, quæ sunt initium, medium, & finis beatitudinis humanæ. Memento, inquit, nostri Domine in beneplacito populi tui, id est, adimple Domine beneplacitum illud, quo tibi complacuisti in populo tuo, in cœtu videlicet electorum, quos elegisti ante mundi constitutionem ex bona voluntate tua, in qua complacuit tibi dare pusillo gregi tuo Regnum sempiternum. Visita nos in salutari tuo, id est, vt impleas beneplacitum æternæ prædestinationis visita nos in Christo Saluatore, iustificans nos à peccatis per merita eius; siue, Visita nos per gratiam iustificationis, quæ est salus inchoata, & veluti semen salutis æternæ. Nam salutare vtrumque significat, & Saluatorem, & salutem, & vna significatio alteram includit. Vera enim salus siue inchoata per gratiam, siue consummata per gloriam, non potest haberi nisi per Saluatorem Iesum Christum Dominum nostrũ: non enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, vt dicit S. Petrus Act. 4. Ad videndum in bonitate electorum tuorum, id est, vt prædestinati, & iustificati perueniamus ad videndum bonum electorum tuorum, quæ est ipsa facies Domini conspicua: tunc enim similes ei erimus, cùm videbimus eum, sicuti est. Per, bonitatem electorum, non intelligitur hoc loco probitas, sed ipsum bonum: & S. Hieronymus rectè vertit, Vt videam bona electorum: id enim significat, toua. Ad lætandum in lætitia gentis tuæ, id טוֹבָה est, ad participandam inenarrabilem illam lætitiam, quæ nascitur ex visione diuina, quæ est lætitia propria gentis tuæ, populiq. tui electi, quam extranei gustare non possunt, de qua dicitur in Euangelio, Intra in gaudium Domini tui. Vt lauderis cum hæreditate tua, id est, vt finis vltimus sit omnium beneficiorum tuorum, perpetua laus tua, & hæreditatis tuæ, vt sine fine lauderis tu, vt opifex, & hæreditas tua, vt opificium; tu vt summus, potentissimus, sapientissimus,

mus, & optimus artifex, cui nullus est similis: & hæreditas tua, vt opus egregium, & incomparabile, cui nullum est simile. Per hæreditatem autem intelligitur cœtus iustorum, quem sibi Deus elegit quasi propriam possessionem. Hæreditas enim, & possessio pro eodem accipiuntur in Scripturis. Hic duæ sunt difficultates, vna quod in hebræo sunt omnia in numero singulari, Memento mei, visita me, vt videam, vt læter, vt lauder: in græco, & latino sunt omnia in numero multitudinis, Memento nostri, visita nos, &c. sed facilis est concordia; quia in his verbis loquitur populus Dei, qui & vnus est, vt possit loqui in numero singulari, & multitudinem continet, vt possit loqui in numero multitudinis. Præterea non est improbabile Septuaginta Interpretes legisse voces hebraicas in numero multitudinis, quæ nunc habentur in numero singulari; sola enim differentia est inter hos numeros, quòd in singulari est in fine litera Iod, in plurali est litera Vau, quæ solùm differunt, quòd vna est paulo breuior, quàm altera; sic enim scribitur iod י, & sic scribitur vau ו: itaque facilè fuit librarijs mutare vnam in alteram. Altera difficultas est in illis verbis, vt lauderis cum hæreditate tua: nam in hebraico, & græco sunt tria verba modi infiniti, ad videre, ad lætari, ad laudari, quæ nos latini efferimus per gerundia, ad videndum, ad lætandum, ad laudandum: noster autem interpres vertit per gerundia, duo priora verba, & retulit ad nos, quasi diceret ad videndum, id est, vt videamus ad lætandum, id est, vt lætemur; & tertium variauit, dicens, Vt lauderis, cùm debuisset vertere, ad laudandum, id est, vt laudemur, siue gloriemur. Hanc difficultatem notauit S. Augustinus, & miratur valde, cur interpres latinus tertium membrum sententiæ ita variauerit. Ad hanc difficultatem respondemus, interpretem latinum variasse modum interpretationis, vt sententiam redderet clariorem: nam si vertisset, ad laudandũ cum hæreditate tua ambiguum fuisset, quid significaret illud, ad laudandum, an vt laudemur, vel vt lauderis: & elegit hoc posterius, vt non solùm clarior, sed etiam magis indubitata sententia esset. Cæterum quicquid sit de verbis, sensus semper est idem, nam si interpres vertisset, vt laudemur, vel, vt magis sonat vox hebraica le hitallel, vt laudemus nos ipsos, siue vt gloriemur; oporteret subintelligi, in Domino, iuxta illud Psalmi superioris, Laudamini in nomine sancto eius: & illud Apostoli, Qui gloriatur in Domino glorietur: quare omnis laus tandem ad Dominum referenda est, & ideò rectè vertit interpres, Vt lauderis cum hæreditate tua; vt omnis obscuritas, & ambiguitas tolleretur. Fateor, hos duos versiculos potuisse etiam exponi de bonis temporalibus, qualia promittebantur, & expectabantur in testamento veteri, sed malui persequi sensum altiorem, & magis intentum à Spiritu sancto, & ab ipso Propheta, in quem sensum accepit hæc verba S. Bernardus serm. 23. super Cantica.

(margin: לְהִתְהַלֵּל)

VI. Peccauimus cum Patribus nostris iniustè egimus, iniquitatem fecimus.

VII. Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.

VIII. Et irritauerunt ascendentes in mare, mare rubrum.

Et

Et saluauit eos propter nomen suum, vt notam faceret po- IX.
tentiam suam.
Et increpuit mare rubrum, & exiccatum est,& deduxit eos X.
in abyssis, sicut in deserto.
Et saluauit eos de manu odientium,& redemit eos de ma- XI.
nu inimici.
Et operuit aqua tribulantes eos, vnus ex eis non remansit. XII.
Et crediderunt verbis eius, & laudauerunt laudem eius. XIII.

Hic iam incipit Propheta in persona aliorum fidelium minus perfectorum, sed verè pœnitentium confiteri peccata sua, & peccata Patrum ab egressu de Aegypto vsque ad sua tempora; vt simul cōmemoret laudes misericordiæ Dei, quæ nunquam sinum pœnitentibus claudit. Sunt autem hi octo versiculi satis noti ex historia libri Exodi, & ex Psalmo septuagesimo septimo; neque est hìc vlla dissensio inter codices latinos, græcos, & hebraicos. Illud, peccauimus cum Patribus nostris; significat, socij fuimus Patrum nostrorum in peccatis, quia imitati sumus peccata eorum, & sic impleuimus mensuram eorum. Illud, non intellexerunt mirabilia; refertur ad illud tempus, quo filij Israel egressi de Aegypto cùm vidissent exercitum Pharaonis post se venientem, adeò desponderunt animum, vt etiam quererentur de Mose, qui eos eduxerat de Aegypto. vide cap. 14. Exodi. Nam si intellexissent mirabilia Dei tam multa, quæ præcesserant, omnino confisi fuissent de potentia, & auxilio Domini. Illud, & irritauerunt, significat, filios Israel in angustijs illis constitutos, cùm ante se cernerent mare rubrum, post se Pharaonis exercitum, irritasse Deum diffidentia, & incredulitate sua. Illud, ascendentes in mare, mare rubrum, difficile est; nam mare est inferius terra, ac per hoc descenditur in mare vel ad mare, non ascenditur. S. Augustinus respondet, illud, ascendentes, referri ad Aegyptum, vt sensus sit, ascendentes ex Aegypto, & in mari rubro, id est, ad littus maris rubri constitutos, ibi irritasse iram Dei. itaque notandam esse virgulam post vocem, ascendentes. Sed quia in textu latino non habetur in mari, sed in mare, & additur mare rubrum; dicendum est, illud, in mare, positum esse pro ad mare, vt sensus sit, Hebræi ascendentes de Aegypto irritauerunt Deum ad mare rubrum, siue ad littus maris rubri. In hebræo clarior est sensus, vbi sic legitur ad verbum, Irritauerunt super mare, mare rubrum, id est, irritauerunt Deum, cùm essent super mare rubrum, id est, proximi mari rubro. Illud, increpuit mare, metaphoricum est. significatur autemq; mare recessisse ad nutum Dei, quo modo recedit velociter, qui timet indignationem & minas viri potentis. Illud, in abyssis, sicut in deserto; est locutio similis illi, Cæci vident, surdi audiunt, id est, qui erant cæci nunc vident, & qui erant surdi, nunc audiunt. Abyssus enim significat profunditatem aquarum, quæ contraria est locis desertis, & arentibus. Itaque sensus est,deduxit eos in abyssis, id est, in locis vbi solebant esse aquæ profundissimæ, ac si eos deduceret per desertum, vbi nullæ sunt aquæ. Illud, laudauerunt laudem eius; in hebræo est, cantauerunt laudem eius: proinde laudauerunt, quod nos habemus, significat, celebrauerunt concinentes laudem eius: quid autem cantauerint, habetur Exod. 15. vbi po-

nitur canticum illud, Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt, &c.

XIV. Cito fecerunt, obliti ſunt operum eius, & non ſuſtinuerunt conſilium eius.

XV. Et concupierunt concupiſcentiam in deſerto: & tentauerunt, Deum in inaquoſo.

XVI. Et dedit eis petitionem ipſorum, & miſit ſaturitatem in animas eorum.

Pergit Propheta in enarranda ingratitudine populi, qui cùm vidiſſet miraculum tam inſolitum in mari rubro, & Deum tam eximiè inde laudaſſet: mox occurrente penuria panis, & aquæ, obliti ſunt omnipotentiæ & prouidentiæ Dei, & in verba impatientiæ, & infidelitatis proruperunt. Citò fecerunt, id eſt, feſtinarunt, ſiue accelerauerunt, vt clarius habetur in textu hebraico, & græco. Quid autem citò fecerint, & in quo feſtinauerint, explicat dicens, obliti ſunt operum eius, id eſt, feſtinauerunt obliuiſci operum Dei mirabilium, quæ viderant. Et non ſuſtinuerunt conſilium Dei, id eſt, non patienter expectauerunt finem diuino conſilio conſtitutum. Deus enim permittens illos ad tempus affligi, tentabat fidem, & ſpem, & dilectionem ipſorum: ſed ipſi non intelligentes conſilium Dei, murmurabant, quaſi Deus curam illorum non gereret, aut eos iuuare non poſſet. Explicat deinde in particulari, in qua re impatientes fuerint, dicens, Et concupierunt concupiſcentiam in deſerto, & tentauerunt Deum in inaquoſo, id eſt, non potuerunt, vel ad modicum tempus tolerare famem, & ſitim in deſerto inaquoſo, vbi deerant panis, & aqua. Illud, concupierunt concupiſcentiam, eſt phraſis non omnino inuſitata etiam apud latinos; ſic enim dicimus, viuere vitam, & ſeruire ſeruitutem. ſed apud hebræos frequens eſt ponere concupiſcentiam pro re concupita, deſiderium pro re deſiderata, & petitionem pro re petita. vnde ſunt illa, Deſiderium eorum attulit eis. Pſal. 77. & dabit tibi petitiones cordis tui. Pſal. 36. & in hoc ipſo Pſalmo, verſiculo ſequenti, Et dedit eis petitionem ipſorum, id eſt, panes, carnes, & aquam, quæ petierant. Et miſit ſaturitatem in animas eorum, id eſt, ſatiauit appetitum ipſorum abundantia panum, & carnium, & aquarum copia, vt perſpicuum eſt ex cap. 16. & 17. Exodi. & ex cap. 11. & 20. Numeri. In hebræo pro, ſaturitatem, habetur, tenuitatem, ſiue maciem. Sed Septuaginta Interpretes non legerunt,
רזון runt, razon, quod ſignificat, maciem, ſed ratſon, quod ſignificat complacentiã.
רצון quod rectè poſitum eſt pro ſaturitate, quia illis cibis ſaturamur, qui nobis valdè placent. & hanc eſſe veram lectionem perſpicuum eſt; quia eſt conformis triſtitiæ; ſic enim legimus. Exod. 12. Veſpere comedetis carnes, & mane ſaturabimini panibus. & in Pſal. 77. legimus, Comederunt, & ſaturati ſunt nimis: deſiderium eorum attulit eis, & non ſunt fraudati à deſiderio ſuo.

XVII. Et irritauerunt Moyſen in caſtris, Aaron ſanctum Domini.

XVIII. Aperta eſt terra, & deglutiuit Dathan, & operuit ſuper cõgregationem Abiron.

XIX. Et exarſit ignis in ſynagoga eorum, flamma combuſsit peccatores.

Attin-

Attingit hoc loco Propheta historiam Dathan, & Abiron, quæ habetur cap. 16. libri Numeri. Et irritauerunt Moysen in castris, id est, Core, Dathan, & Abiron irritauerunt Moysen, obijcientes ei, quòd imperium sibi vsurpasset super filios Israël. Aaron sanctum Domini, id est, non solùm Mosem, sed etiam Aaron fratrem eius irritauerunt, quem Deus sibi sanctificauerat, vt sacerdotio fungeretur. Aperta est terra, & deglutiuit Dathan cum socijs eius Core, & Abiron, & omni familia & substantia eorum. Et operuit super congregationem Abiron, id est, terra disrupta posteaquam deglutiuit schismaticos, iterum clausa est, & cooperuit omnem congregationem Abiron, & sociorum eius. Illud, super, redundat, quamuis enim habeatur in hebræo, tamen S. Hieronymus vertit, Et operuit synagogam Abiron: sed latinus interpres imitari voluit phrasim hebraicam, quod etiam fecerunt Septuaginta Interpretes. Et exarsit ignis in synagoga eorum, flamma combussit peccatores: nam, vt narratur in eodem cap. 16. Numeri, cùm deglutisset terra Core, Dathan, & Abiron cum tabernaculis ipsorum, diuino iussu excitatus est ignis, qui combussit ducentos quinquaginta viros, qui præsumpserant incensum offerre Deo; quod ad eorum officiũ non pertinebat: & paulò post cùm murmuraret populus cõtra Mosem, quasi ipse viros illos occidisset, iterum exarsit ignis immissus à Deo, qui cremauit quatuordecim millia, & septingentos viros. Pro voce, peccatores, in hebræo est, resahim, quod impios significat. Itaque non significantur hoc loco quicunque peccatores, sed grauissimi, schismatici videlicet, & eorum fautores. רשעים

Et fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile. XX.

Et mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum. XXI.

Obliti sunt Deum, qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro. XXII.

Et dixit, vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius. XXIII.

Vt auerteret iram eius, ne disperderet eos: & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem. XXIV.

Detestatur nunc Propheta Idololatriam populi, qui vitulum aureum fieri iussit, eumq. tanquam Deum adorauit: & simul laudat misericordiam Dei, qui ad preces Mosis placatus, tam immane peccatum populo condonauit. habetur hæc historia in libro Exodi cap. 32. Et fecerunt vitulum in Horeb, id est, vitulum aureum ad similitudinem Idoli Aegyptiaci fieri curauerunt ab Aarone, qui metu compulsus obtemperauit vocibus populi. Fecerunt autem illud idolum in Horeb, id est, in regione adiacente monti, qui vocatur Horeb, & idem est cum monte Sinai, vt Theodoretus docet, & notum est ex Deuteron. cap. 4. vers. 15. & Exod. cap. 19. vers. 20. Et adorauerunt sculptile; vitulum videlicet aureum: quamuis enim vitulus ille opere potius conflatoris, quàm sculptoris factus fuerit, vt habetur in textu hebraico; tamen sculptile dictum est significatione generali, vt comprehendit omnes imagines solidas, siue ligneas, & marmoreas,

moreas, quæ propriè sculpuntur, siue aureas, & argenteas, quæ propriè conflan-
tur. Meminit autem Dauid montis Horeb, & sculptilis, cùm notat idolola-
triam populi, quia in monte Horeb non multo antea Deus apparens initio diui-
næ legis dixerat, non facies tibi sculptile, non adorabis ea, neque coles. Itaque
multum auget crimen Hebræorum, quòd in ipso loco fecerint, & adorauerint
sculptile, siue conflatile, vbi hoc ipsum præcisè vetitum fuerat. Et mutauerunt
gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum. Exaggerat Propheta
stultitiam Hebræorum, quòd substituentes idolum in forma vituli Deo vero, cō-
mutauerint gloriam suam, id est, Deum verum, qui erat gloria ipsorum, in
imaginem animantis bruti: nec dicit, Deum in vitulum, sed quod vilius est, in
imaginem vituli, id est, rem preciosissimam in rem vilissimam. Obliti sunt
Deum, qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra
Cham, terribilia in mari rubro. Hoc etiam pertinet ad augendam stultitiam
Hebræorum, qui obliti sunt Dei, qui eos saluauerat de captiuitate Pharaonis,
vt colerent Deum, qui neque se, neque alios saluare poterat: nam Moses con-
triuit vitulum aureum, & redegit in puluerem; ipso vitulo non se defendente,
ac ne sentiente quidem. Item obliti sunt Hebræi Dei omnipotentis, qui fecit
magnalia in Aegypto, id est, mirabilia signa, & prodigia in tota terra Aegypti,
quæ etiam dicitur terra Cham, & terribilia in mari rubro, siccans mare illud,
vt transirent filij Israël, & iterum aquis replens, vt suffocarentur Aegyptij, &
coluerunt Deum inanem, & imbellem, simulachrum videlicet mutum, & inu-
tile. Hìc notanda est temeritas Io. Caluini hæresiarchæ, qui scripsit, Hebræos
in vitulo aureo coluisse Deum verum; cùm Dauid apertè dicat, Obliti sunt
Deum, qui saluauit eos. Et paulò ante, Mutauerunt gloriam suam in simili-
tudinem vituli comedentis fœnum. Vide quæ scripsimus in libro de Reliquijs,
& imaginibus cap. 13. Et dixit, vt disperderet eos, si non Moyses electus eius
stetisset in confractione in conspectu eius, id est, tunc Deus dixit, ac pronun-
ciauit voluntatem suam esse, vt disperderet populum Hebræorum; & fecisset,
nisi Moses electus famulus eius intercessione sua obstitisset, vt auerteret iram
בְּפֶרֶץ eius, ne disperderet eos. Illud, in confractione, in hebræo est, baperez, quod
significat, in diuisione, siue in diruptione. S. Hieronymus secutus priorem si-
gnificationem vertit, nisi Moyses stetisset medius contra faciem illius, id est, ni-
si opponens se medium diuisisset Deum à populo, & eo modo fecisset ne gla-
dius iræ Dei ad populum perueniret: sed Septuaginta Interpretes secuti poste-
riorem significationem, verterunt, ἐν τῇ θραύσει, nisi stetisset in fractura, &
disruptione, hoc est, nisi opposuisset se ruinæ imminenti: vel, nisi disrupto iam
muro stetisset in medio, vt impediret irruptionem iræ Dei. Itaque metapho-
ra sumpta est vel ab eo, qui sustinet ruentem fabricam, & impedit, ne penitus
ruat: vel ab eo, qui disrupto iam muro opponit se loco muri, vt arceat ingres-
sum hostium: summa est, magnam vim habere intercessionem Sanctorum apud
Deum, vt hoc loco sanctus Augustinus annotauit. Et certè si non essent preces
assiduæ seruorum, & amicorum Dei, quibus Deus placari se patitur, Mundus,
qui totus in maligno positus est, non tandiu subsisteret.

Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.
XXV. Non crediderunt verbo eius, & murmurauerunt in taberna-
culis suis: non exaudierunt vocem Domini.

Et

Et eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto. XXVI.

Et vt deijceret semen eorum in nationibus, & disperderet eos in regionibus. XXVII.

In parte versiculi vigesimi quarti, in qua nouum versum incipiunt hebræi, & tribus sequentibus versiculis, cōmemorat Propheta peccatum illud populi Hebræi, quo spreuerunt terram promissionis, quam Deus esse dixerat, fluentē lacte, & melle. Habetur hæc historia in lib. Num. cap. 13. & 14. & clarius Deuter. 1. Et pro nihilo, inquit, habuerunt terram desiderabilem, id est, terram promissionis, quam vti felicissimam desiderare debuissent, ipsi contempserunt, & pro nihilo habuerunt, dicentes, Terra hæc deuorat habitatores suos. S. Hieronymus vertit, Et despexerunt terram desiderabilem. Non crediderunt verbis eius, id est, Dei, qui toties dixerat, terram esse optimā: & murmurauerunt in tabernaculis suis aduersus Dominū, qui de Aegypto illos eduxerat, vt in terram promissionis induceret. Non exaudierunt vocem Domini, id est, non obediuerunt præceptis eius. Et eleuauit manū suā super eos, vt prosterneret eos in deserto: Et vt deijceret semē eorū in nationibus, & dispergeret eos in regionibus, id est, leuauit manū suā gladio iustitiæ armatā super peccatorem populū suū, vt eos qui tunc murmurauerant, occideret in deserto: & filios eorū deiectos, & abiectos dispergeret inter gentes, vt nō essent amplius populus, aut Resp. Et quidem illud prius executioni mandauit Deus: omnes enim, qui murmurauerant, mortui sunt in solitudine, vt Scriptura refert Num. 14. Illud autem posterius non mandauit tunc executioni propter preces Mosis: sed postea irritatus maioribus sceleribus omnino impleuit tum sub Rege Babylonis, tum præcipuè sub Tito, & Vespasiano, vt nos videmus. Quo loco notandum est, quàm grauiter irascatur Deus in eos, qui spernunt Regnum cælorum nobis à Dei filio prædicatum, & promissum: si tam grauiter iratus est Hebræis, quòd spreuerint terram promissionis prædicatam à Mose, quæ nihil aliud, nisi terra erat, & figura Regni cælorum.

Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. XXVIII.

Et irritauerunt eum in adinuentionibus suis, & multiplicata est in eis ruina. XXIX.

Et stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio. XXX.

Et reputatum est ei in iustitiam, in generationem & generationem vsque in sempiternum. XXXI.

Attingit hoc loco Dauid aliud peccatum populi, cuius historia habetur Num. 25. Nam vt ibi legimus, filij Israël decepti à filiabus Moab, cœperunt fornicari cum eis, & colere Idolum earum, dictum Beel phegor: ex quo iratus Dominus iussit suspendi in patibulis omnes Principes populi. Sed cùm Phinees filius Eleazari, nepos Aaronis Sacerdotis, zelo Dei ductus, occidisset vnum de filijs Israël vna cum muliere Madianitide, in ipso actu fornicationis,

placatus fuit Deus, ob meritum zeli ipsius, toti populo. Et initiati sunt Beelphegor, id est, & addiderunt filij Israël ad alia peccata, vt initiarentur, siue consecrarentur in honorem idoli Moabitarum, quod vocabatur Beelphegor. Dicebatur autem idolum Moabitarum Beel Phegor à monte Phogor, cuius mó-
בַּעַל tis mentio fit Num 23. quasi diceretur, Dominus Phegor. Baal enim Dominum significat. Baal, & Beel idem sunt: sed hebræi dicunt, Baal Phegor, Græci, Beel Phegor. Et comederunt sacrificia mortuorum, id est, comederunt sacrificia oblata Dijs mortuis, non Deo viuo, qui vnus verus est Deus: dicuntur autem Dij mortui, vel ipsa idola, quæ veluti mortua oculos habent, & non vident; aures habent, & non audiunt: vel homines mortui, qui à paganis referebantur in Deos, quales erant in Aegypto Apis, & Serapis; apud Græcos Iuppiter, & Aopllo; apud Romanos Romulus, & alij. Et irritauerunt eum in adinuentionibus suis, & multiplicata est in eis ruina, id est, irritauerunt Deum in cultu nouorum Deorum, quem ipsi excogitauerunt; non quòd ipsi primi fuerint inuentores Idoli Beelphegor, sed quòd fuerint primi, qui cultum illius idoli à Moabitis acceptum introduxerunt in populum Israëliticum. Et multiplicata est in eis ruina; id est, propter hoc peccatum multiplex ruina facta est in populo, plurimis videlicet miserè interemptis. Et stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, id est, Phinees zelo diuini honoris accensus stetit intrepidus aduersus impios desertores antiquæ religionis, & placauit zelo suo
פָּלַל Deum, & sic cessauit inchoata strages in populo Dei: vox hebraica, palal, ambigua est: nam & iudicare, & orare, atque oratione placare significat. Sanctus Hieronymus primam significationem secutus vertit, Stetit Phinees, & dijudicauit. Septuaginta Interpretes secuti tertiam significationem verterunt, Stetit Phinees, & placauit: vterque sensus est verus. Phinees enim dijudicando, & damnando, ac puniendo impios, hoc facto quasi sacrificio Deo gratissimo Deum placauit. Et reputatum est ei ad iustitiam, id est, à Deo, qui scrutatur corda, & qui probè nouit optimam intentionem Phinees, reputatum est hoc factum non iniusta cædes, sed iusta punitio; quæ non pœnam mereretur, sed laudem, & præmium: idque in generationem & generationem vsque in sempiternum. Hoc dicit Propheta, quia propter meritum illius facti, vt habetur Numeri 25. Stabiliuit Deus dignitatem summi Sacerdotij ipsi Phinees, & posteris eius in æternum, id est, toto tempore, quo duraret Resp. Iudaica.

XXXII. Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis: & vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius.

Transit Propheta ad aliud peccatum Iudæorum, quod habetur in lib. Num. cap. 20. Vbi populus altercari cœpit cum Mose propter aquæ penuriam: Moses autem perturbatus nonnihil hæsitasse videtur dicens, Num de petra hac aquam vobis poterimus eijcere? percussit tamen bis virga petrã, & egressæ sunt aquæ in maxima copia. Sed Deus subiratus Mosi propter hæsitationem, puniuit illum ea pœna, vt non introduceret ipse populum in terram promissionis, sed moreretur in itinere. Et irritauerunt eum, id est, hebræi Deum, ad aquas contradictionis, id est, in eo loco vbi propter aquæ penuriam contradixerunt Mosi, & iurgati sunt aduersus eum. Et vexatus est Moyses propter eos, id est, & anxiatus

tus est, atque afflictus Moses propter iurgia populi. Quia exacerbauerunt spiritum eius, id est, quia iurgando, & murmurando aduersus Mosem, ad amaritudinem, & tristitiam adduxerunt spiritum eius, qui alias alacer, & promptus esse solebat ad omnia Dei mandata sine vlla hæsitatione complenda.

Et distinxit in labijs suis; non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis. XXXIII.

Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum. XXXIV.

Aliqui coniungunt primam partem versiculi trigesimi tertij, cum versiculo superiore, vt sensus sit, Moses non plena fide imperauit petræ, vt aquas funderet, quemadmodum iusserat Deus dicens Mosi, & Aaroni, loquimini ad petram, & ipsa dabit aquas: sed cum distinctione, & dubitatione dixit, Num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere? Itaque illud, distinxit in labijs suis, significare volunt, Mosem non absolutè imperasse petræ, sed distinguendo, & diuidendo verba, hæsitasse; sic enim hunc locum intellexit S. Augustinus, & auctores græci Theodoretus, & Euthymius. Cæterum aduersus hanc expositionem duo pugnant. Vnum quòd verba sic exposita non cohærent cum sequentibus, non disperdiderunt gentes, &c. Alterum, quòd verbum tum græcum, tum hebraicum, tum etiam latinum, distinguere labijs, in alijs locis Scripturæ, non significat, dubitare, vel hæsitare, sed absolutè pronunciare. Psal. 65. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. vbi habetur idem verbum græcum, διαστέλλειν, quod habetur hoc loco: vt etiam habetur Num. 30. & Leuit. 15. vbi agitur de promissione voti, vel iuramenti. Sic etiam vox hebraica, bata, quæ habetur hoc loco, significat loqui, promittere, pronunciare, vt patet ex cap. 5. Leuitici, & cap. 30. Num. supra citatis: nusquam autem dubitare, vel hæsitare. Denique vox latina, distinguere labijs, & distinctè loqui, non videtur ad ambiguitatem, sed ad perspicuitatem potius pertinere. Existimo igitur, saluo meliore iudicio, in hoc versiculo inchoari aliam historiam, quæ habetur in libro Iudicum, vbi legimus, Hebræos non disperdidisse omnes gentes idololatras ex terra promissionis, quemadmodum Dominus iusserat, sed habitasse cum illis, & didicisse superstitiones, & sacrilegia eorum. Ait igitur Dauid, Et distinxit in labijs suis, id est, Deus apertè pronunciauit, & reprehendit hebræos, quòd non exterminauerint gentes quas dixit Dominus illis, id est, quas ipse idem Dominus iusserat exterminari, Deuter. 7. Videtur Dauide alludere ad verba Angeli, qui in persona Domini sic loquitur in cap. 2. Iudicum, Eduxi vos de Aegypto, & introduxi in terram pro qua iuraui patribus vestris, & pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum, ita dumtaxat, vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorum subuerteretis; & noluistis audire vocem meam. Et commisti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorũ, & seruierunt sculptilibus eorum. Id notum est ex toto libro Iudicum. Et factum est illis in scandalum, id est, in ruinam: ea enim causa fuit, vt traderentur à Deo in potestatem diuersorum Regum idololatrarum, vt patet ex cap. 2. Iudicum, vel potius ex toto libro. Iustum enim fuit, vt qui Diabolum pro Deo

בָּטָא

elegerant, traderentur in ſeruitutem eorum, quibus Diabolus dominabatur.

XXXV. Et immolauerunt filios ſuos, & filias ſuas Dæmonijs.

XXXVI. Et effuderunt ſanguinẽ innocentem, ſanguinem filiorũ ſuo-
rum, & filiarũ ſuarũ, quas ſacrificauerũt ſculptilibus Chanaan.

XXXVII. Et infecta eſt terra in ſanguinibus, & cõtaminata eſt in ope-
ribus eorum, & fornicati ſunt in adinuentionibus ſuis.

Hæc non habentur in libro Iudicum: tamen vera eſſe neceſſe eſt, cùm à Spiritu ſancto per Prophetam dicantur. & credibile eſt, ea per traditionem à maioribus ad Dauidem perueniſſe. Semel Deus verus imperauit Abrahamo, vt filiũ immolaret; quod tamen perfici noluit, contentus præparatione mentis ad obediendum: Dij verò falſi, dæmones videlicet, inimici crudeliſſimi generis humani, inuidentes Deo tantam ſerui ſui Abrahami obedientiam, non contenti promptitudine voluntatis, re ipſa filios, & filias ſibi ſacrificari à proprijs parentibus voluerunt. Et tanta erat cœcitas hominum, vt non agnoſcerent tyrannidẽ dæmoniorum, & quantum intereſſet inter iugum ſuaue conditoris, & compedes ferreas, & duriſſimas deſtructoris. Illud, infecta eſt terra in ſanguinibus, in græ-
תְּחֱנַף co eſt, ἐφονοκτονήθη, id eſt, interfécta eſt terra. Sed in hebræo eſt, thechenaph, id eſt, infecta, ſiue polluta. ſenſus autem idem eſt: dicitur enim terra interfecta, id eſt, deſtructa in ſanguinibus, quando ob multitudinem interfectorum, & copiá ſanguinis effuſi deſolatur. ſiue autem dicatur terra deſtructa, ſiue polluta ſanguine, ſignificatur cædes facta filiorum, & filiarum in ſacrificium dæmoniorũ, ſed per verbum, deſtructa, ſiue deſolata, ſignificatur maior cædes, quàm per verbum, infecta. Illud verò, & fornicati ſunt in adinuẽtionibus ſuis, ſignificat ſpiritualem fornicationem, quam committebat ſynagoga Iudæorum, quæ Deo deſponſata fuerat, cùm adorabat idola, illiſq. tanquã adulteris viris ſe ſubijciebat. Dicitur verò cultus idolorum; propria ipſorum adinuentio, quia non eam didicerant à Moſe legiſlatore, ſed ipſi per ſe cogitauerant bonum eſſe imitari gentes idololatras.

XXXVIII. Et iratus eſt furore Dominus in populum ſuum, & abomi-
natus eſt hæreditatem ſuam.

XXXIX. Et tradidit eos in manus gentium, & dominati ſunt eorum,
qui oderunt eos.

XL. Et tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati ſunt ſub
manibus eorum, ſæpe liberauit eos.

XLI. Ipſi autem exacerbauerunt eum in conſilio ſuo: & humi-
liati ſunt in iniquitatibus ſuis.

XLII. Et vidit, cùm tribularentur, & audiuit orationem eorum.

XLIII. Et memor fuit teſtamenti ſui, & pœnituit eum ſecundùm
multitudinem miſericordiæ ſuæ.

XLIV. Et dedit eos in miſericordias, in conſpectu omnium, qui
ceperant eos.

In his

In his septem versiculis decantat Propheta historiam libri Iudicum, in qua narratur, hebræos ob peccata sua, quibus Deum ad iracundiam prouocabant, traditos fuisse à Deo frequenter in potestatem hostium, Moabitarum, Ammonitarum, Philistinorum, & aliorum: sed cùm ad pœnitentiam redirent, solitum quoque fuisse Deum, excitare virum aliquem strenuum, per quem liberarentur, vt Iephte, Gedeonem, Sampsonem, & alios. Versiculus 41. vbi dicitur, exacerbauerunt eum in consilio suo: non significat in consilio Dei de liberandis hebræis, vt multi existimant; sed in consilio ipsorum Iudæorum, qui sæpe consiliũ inibant recedendi à Deo: nam in hebræo habetur expressè, In consilio ipsorum. proinde illud, suo, quod apud latinos est ambiguum, explicandum est per textũ hebraicum, vbi nulla est ambiguitas. Vltimus versiculus, Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium, qui ceperant eos; duobus modis exponi potest. Primum, vt sensus sit, fecit Deus per prouidentiã suam, vt qui captiuos duxerant hebræos, eorum misererentur, & vel relaxarent, vt fecit Cyrus, & Darius: vel benignè tractarent, vt fecit Nabuchodonosor cum multis hebræis. Ita exponit Theodoretus. sed exempla huius misericordiæ non facilè inuenientur, nisi post tempora Dauidis. & præterea Dauid dicit, in conspectu omnium, qui ceperant eos. non est autem verum, omnes qui ceperant Hebræos, habuisse erga eos misericordiam, neque ante tempora Dauidis, neque postea. Videtur igitur probabilior sententia S. Augustini, quam etiam attingit Euthymius, vt sensus sit, dedit eos in misericordias, id est, fecit cum eis Deus misericordiam, siue posuit eos in sinum misericordiæ suæ, in conspectu omnium qui ceperant eos, id est, videntibus, & mirantibus ijs, qui eos ceperant; semper enim Deus tam euidẽti signo misericordiæ suæ liberauit populum suum siue de Aegypto, siue de potestate Moabitarum, vel Philistinorum, vel aliorum, vt ne hostes quidem negare possent, Deum pugnare pro populo suo. reliqui versiculi nullam habent difficultatem.

Saluos nos fac Domine Deus noster, & congrega nos de nationibus. XLV.

Vt confiteamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua. XLVI.

Benedictus Dominus Deus Israel à seculo, & vsque in seculum: & dicent omnis populus, fiat, fiat. XLVII.

Hæc est conclusio Psalmi, qua precatur Deum Propheta, vt omnem populum fidelem congreget de nationibus, id est, reducat omnes dispersos ad cœtum piorum, vt omnes simul gratias agant Deo, eumq. laudent, & glorientur in laude ipsius. Existimant quidem aliqui, Dauidem loqui de dispersione, & captiuitate Babylonica, quã per spiritum præuidebat futuram. sed credibilius est, eum loqui de dispersione inter gentes, quæ adhuc supererant in terra promissionis, initio Regni Dauidis, aduersus quas gentes multa ipse bella gessit, vt perspicuum est ex lib. 1. & 2. Regum. Concludit postremo Dauid Deum laudans, & dicens, Benedictus sit Dominus Deus Israel omni tempore, vel potius in æternum. & omnis populus confirmet benedictionem dicens, fiat, fiat, siue Amen, Amen. Atque hic est finis libri quarti secundùm hebræos.

PSAL-

PSALMVS CENTESIMVS SEXTVS.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

TITVLVS est, Alleluia, quam vocem codices hebraici nunc habent in fine Psalmi superioris. Sed Septuaginta Interpretes ponunt eam initio huius Psalmi, quoniam ita in suis codicibus hebraicis inuenerunt. Rectè autem titulus Psalmi est, Alleluia, id est, laudate Dominum; quoniam in hoc Psalmo laudatur primo misericordia Dei, quæ liberat homines à quatuor communibus miserijs, quas paulo post enumerabimus. & ideò quater repetuntur duo versiculi, Clamauerunt ad Dominum cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. &, Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum. Deinde in altera parte Psalmi laudatur omnipotentia Dei, quæ solo nutu mutat rerum naturas. Dissensio quidem est inter expositores de quatuor illis miserijs: alij enim volunt eas esse corporales, & ad populum hebræorum propriè pertinere. Alij existimant corporales esse, sed pertinere ad humanum genus vniuersum, non ad solos Iudæos. Alij spirituales esse censent, & liberationem ab illis, esse propriam Electorum. Alij denique spirituales esse dicunt, & liberationem ad omnes pertinere. Sed videntur sententiæ istæ facilè posse ad concordiam redigi, si dicamus ad literam de miserijs corporalibus agi, mysticè de spiritualibus: & ad genus humanum vniuersum pertinere, sed exempla poni in ijs rebus, quæ populo Hebræorum propriè contigerunt: liberationem verò perfectam ad solos electos; imperfectam ad omnes pertinere.

EXPLICATIO PSALMI CVI.

I. CONfitemini Domino, quoniam bonus; quoniam in seculum misericordia eius.

II. Dicant, qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici, & de regionibus congregauit eos.

III. A solis ortu, & occasu, ab aquilone & mari.

Hæc est præfatio totius Psalmi, in qua Dauid hortatur omnes, qui experti sunt misericordias Domini, vt confiteantur laudes Domini; ac potissimum confiteantur ipsi Domino, quòd ipse sit verè bonus, & misericors, & misericordia eius nunquam deficiat. Et quidem maximè propriè inuitat fideles, quos redemit sanguine Vnigeniti sui de manu inimici potentissimi, à quo captiui tenebantur ad ipsius voluntatem, id est, Principis tenebrarum; quosque congregauit in vnum populum, in vnam Ecclesiam, in vnum Regnum filij dilectionis suæ, non ex Aegypto, vel Babylone, vt olim Hebræos, sed ab ortu solis, & occasu, ab aquilone, & mari, id est, à quatuor Mundi partibus, siue ex toto

orbe

orbe terrarum, iuxta illud Ioan. 10. Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus Pastor. & Ioan. 11. Quia Iesus moriturus erat pro gente, & non solùm pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi congregaret in vnum. Quamuis autem maximè propriè inuitentur fideles, siue ex hebræis, siue ex gentibus: tamen inuitantur etiam generatim omnes homines, quos quocunque loco, & tempore liberauit Dominus de quacunque vexatione: nam redemptio in Scripturis accipitur passim pro liberatione, etiam si non fiat pretio interueniente: item quos liberauit de manu, id est, potestate cuiuscunque inimici: denique quos liberauit de quocunque exilio, de quacunque dispersione, de quacumque extremitate terræ, & reuocauit in patriam, atque ad populum suum congregauit. Porrò illa descriptio à Solis ortu, & occasu, ab aquilone, & mari, continet, vt notum est, longitudinem, & latitudinem terræ: nam longitudo incipit ab ea regione, vnde oritur Sol, & desinit in eam, vbi Sol occidit: latitudo incipit ab ea parte, vnde flat ventus, qui dicitur Aquilo, & desinit in eam, quæ alluitur mari magno, quod Oceanus vocatur, quæ pars australis etiam dici solet, quia ventus Auster, Aquiloni oppositus, inde oritur.

Errauerunt in solitudine, in inaquoso, viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. IV.

Esurientes, & sitientes: anima eorum in ipsis defecit. V.

Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos. VI.

Et deduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis. VII.

Confiteantur Domino misericordia eius, & mirabilia eius filijs hominum. VIII.

Quia satiauit animam inanem: & animam esurientem satiauit bonis. IX.

Hæc est prima pars Psalmi, in qua explicatur liberatio à prima miseria. Quatuor sunt miseriæ communes corporales, & quatuor etiam spirituales. Corporales miseriæ sunt, primo fames & sitis, quæ oriuntur à sterilitate terræ, vel penuria pluuiæ cælestis, id est, à principio extrinseco naturali: secundo captiuitas, quæ oritur ab aliena violentia, id est, à principio extrinseco voluntario: tertio morbus, siue ægrotatio, quæ oritur ab interna mala constitutione, id est, à principio interno naturali: quarto periculum naufragij, quod oritur à principio externo naturali, id est, ab impulsu ventorum, & à principio interno voluntario, id est, à curiositate hominum, qui non contenti solido elemento terræ, per liquidum etiam iter facere voluerunt. Miseriæ quatuor spirituales eæ sunt, quæ à Theologis dicuntur vulnera naturæ, relicta in nobis ex peccato originali, ignorantia in mente, concupiscentia in appetitu concupiscibili, infirmitas in appetitu irascibili, & malitia in voluntate: quorum vulnerum contraria sunt, prudentia in mente, temperantia in appetitu concupiscibili, fortitudo

tudo in iraſcibili, iuſtitia in voluntate, quæ dicuntur virtutes quatuor Cardinales. vide S.Thomam in p.2. q.85. art.3. Igitur in hac prima parte Pſalmi cantatur à Propheta miſericordia Dei liberans à prima miſeria tam corporali, quàm ſpirituali. Videtur autem alludere ad famem, & ſitim, quam paſſi ſunt Hebræi in deſerto: ſed tamen doctrina communis eſt, atque ad omnes pertinens, vt ſupra diximus. ſic igitur ait, Errauerunt in ſolitudine, in inaquoſo, id eſt, multi homines quærentes patriam ſuam errauerunt aliquandiu per inuiam, & inaquoſam ſolitudinem, quod Iudæis contigit per annos quadraginta; & viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt, id eſt, longo tempore vagantes non inueniebant viam, quæ ducit ad ciuitatem propriæ habitationis, vbi tuto habitare, & requieſcere poſſent. Eſurientes, & ſitientes, anima eorum in ipſis defecit, id eſt, errauerunt in ſolitudine eſurientes, & ſitientes, quia neque panis ibi reperitur, neque aqua: & ideò anima, id eſt, vita eorum in ipſis præ fame, & ſiti deficiebat. Et clamauerunt ad Dominum, cùm tribularentur, id eſt, deficiente omni humano auxilio conuerſi ſunt ad implorandum adiutorium Dei: & de neceſſitatibus eorum eripuit eos, id eſt, non defuit inuocatus Deus, ſed pro innata ſibi miſericordia liberauit eos. Et deduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis, id eſt, hoc modo eripuit eos de neceſſitatibus ſuis, quoniam oſtendit eis viam rectam, imò in eam eos deduxit, vt per eam breui itinere peruenirent ad ciuitatem ſuæ habitationis. Confiteantur Domino miſericordiæ eius, id eſt, iuſtum eſt igitur, vt tanta beneficia miſericorditer præſtita hominibus, confiteantur Deo laudem, ſiue agnoſcantur ab omnibus vt verè beneficia Dei: & mirabilia eius filijs hominum, id eſt, mirabilia opera Dei exhibita filijs hominum ad eorum liberationem, confiteantur Deo auctori laudem ſuam; in textu hebraico clarius habetur, Confiteantur Domino miſericordiam eius, id eſt, homines liberati confiteantur Domino miſericordiam eius. textus græcus vtroque modo intelligi poteſt, cùm vox, ἐλέη, poſsit eſſe tam in caſu nominandi, quàm accuſandi: ſed res non eſt magni momenti. Quia ſatiauit animam inanem, id eſt, quia mirabili modo alimoniam parauit in ſolitudine, & inde repleuit animam inanem, homines videlicet ieiunos; & eſurientes ſaturauit bonis, id eſt, & eoſdem homines valdè eſurientes non ſolùm pauit, ſed etiam ſatiauit optimis cibis, pane de cælo, Angelorum manibus allato. Hæc omnia, vt dixi, de cibo corporali Iudæis præſtito, poſſunt ſatis commodè exponi; ſed non dubium eſt, quin hoc exemplo docere velit Propheta, omnes alios, qui de errore viæ, & à miſeria famis, & ſitis liberantur, à Deo liberari, & miſericordiæ eius gratias debere. Neque dubium eſſe poteſt, quin Propheta reſpexerit præcipuè ad ignorantiam ſalutis, qua plurimi laborant, & quaſi extra viam in deſerto vagantur, eſurientes, & ſitientes veritatis cognitionem, fontem ſapientiæ, & prudentiæ. Omnes enim naturaliter bonum appetunt; neque vllus eſt, qui non optet beatitudinem, ac per hoc etiam notitiam viæ, quæ ad illam ducit: ſed tamen plurimi præoccupati cognitione, & concupiſcentia temporalium bonorum, beatitudinem quærunt vbi non eſt, imò etiam beatitudinem eſſe opinantur eam, quæ verè non eſt: & ignorantes finem, viam quoque ad eum ignorare coguntur. Ita vagantes, & errantes ciuitatem veræ habitationis non inueniunt, & ſemper eſuriunt, ac ſitiunt, quia bona terrena, exigua, & temporalia cùm ſint, deſideriū animæ immortalis, & capacis infiniti boni, ſatiare nullo modo poſſunt. Sed ij, quos Deus redemit de manu inimici,

mici, & de varijs regionibus congregauit, ex magno misericordiæ diuinæ munere agnoscere incipientes cœcitatem suam, clamant ad Dominum, & exaudiũtur ab eo; diriguntur in viam rectam, quæ ducit ad ciuitatem; intelligunt, finem vltimum esse Regnum Dei; & medium ad finem, esse iustitiam eius. inde esurientes, & sitientes iustitiam, ad fontem gratiæ currunt; eoque fonte interim refecti ad ciuitatem cælestem perueniunt, vbi replentur & satiantur bonis omnibus, vt nunquam amplius esuriant, neque sitiant in æternum.

Sedentes in tenebris, & vmbra mortis, vinctos in mendicitate, & ferro. X.

Quia exacerbauerunt eloquia Dei, & consilium altissimi irritauerunt. XI.

Et humiliatum est in laboribus cor eorum: infirmati sunt, nec fuit, qui adiuuaret. XII.

Et clamauerunt ad Dominum, cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. XIII.

Et eduxit eos de tenebris, & vmbra mortis: & vincula eorum disrupit. XIV.

Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum. XV.

Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. XVI.

Hæc est altera pars, in qua proponitur liberatio à secunda miseria tam corporali, quam spirituali. Secunda miseria corporalis est captiuitas, per quam miseri homines clauduntur in obscuris carceribus alligati vinculis, & onerati ferro. Et videtur Propheta alludere ad captiuitatem hebræorum sub diuersis persecutoribus tempore Iudicum, vel etiam tempore Pharaonis. Dauid enim in Psalmis non multum laborat, vt historias ordine temporum commemoret, sed tamen hæc eadem transferri, & accommodari possunt omnibus captiuis, & in vinculis, & compedibus constitutis, quos misericordia Domini postea liberauit. Explicemus verba, Sedentes in tenebris, & vmbra mortis, vinctos in mendicitate, & ferro, id est, noui alios, qui capti ab hostibus, & tetris carceribus inclusi sedebant in tenebris, & tenebris valde densis, quales significantur in scripturis per vmbram mortis, vt diximus in explicatione Psalmi 22. vers. 4. & Psalmi 43. v. 21. qui simul erant alligati vinculis, redacti ad mendicitatem, & onerati ferreis catenis, & compedibus. Illud, sedentes cùm sit accusatiui casus, non habet, vnde regatur. Ideò supplendum, noui, aut aliquid simile: nam quod alij dicunt, iungi posse cum verbo præcedente, satiauit bonis; vel cum sequente, liberauit, nimis durum mihi esse videtur. Illud, vinctos in mendicitate, & ferro, existimo legendum cum distinctione, vt tria sint membra, & sensus sit, sedentes vinctos, sedentes in mendicitate, & sedentes in ferro, id est, in compedibus ferreis. Quia exacerbauerunt eloquia Dei, & consilium altissimi irritauerunt, id est, meritò traditi fuerant in captiuitatem, & afflicti carcere,

re, tenebris, vinculis, mendicitate, & compedibus, quoniam non obtemperaue-
runt præceptis Dei, & consilium eius contempserunt. Exacerbare eloquia Dei, significat hoc loco, ad iram prouocare Deum loquentem, siue præcipientem, quod facit qui præcepta eius non seruat. Potest etiam dici, exacerbare eloquia Dei, qui prouocat ad iram ipsa Dei præcepta; quemadmodum enim præcepta Dei coronant obseruantes, ita puniunt præuaricantes; ac per hoc qui præcepta præuaricantur, prouocant aduersus se ipsa præcepta. Itaque in his verbis figura quædam necessario admittenda est, vel in verbis eloquia Dei, quæ accipiantur pro Deo loquente, & præcipiente; vel in verbo, exacerbauerunt, quasi eloquia, id est, præcepta Dei dicantur prouocari ad iram, dum præuaricantes puniunt. similis est figura in verbis sequentibus, & consilium altissimi irritauerunt: nam vel consilium altissimi accipiendum est pro ipso Deo altissimo benè consulente, quem irritauerunt, id est, ad iram concitauerunt, qui consilio eius aduersati sunt; vel irritauerunt, positum est pro contempserunt, siue spreuerunt. qui enim aliquem contemnit, hoc ipso eum irritat, id est, prouocat ad iram. Et humiliatum est in laboribus cor eorum, id est, superbia cordis eorum humiliata est ob labores captiuitatis, vinculorum, & compedum. Captiui enim, velint nolint, humiles esse coguntur. Infirmati sunt, nec fuit, qui adiuuaret, id est, debiles facti sunt, vt non possent resistere aduersarijs; neque fuit qui eos iuuaret, ne ab hostibus caperentur, & captiui abducerentur, & in ipsa captiuitate duriter haberentur. Et clamauerunt ad Dominum, cùm tribularentur, &c. Hic iam ponitur imploratio diuini auxilij, & liberatio tum à carcere tenebroso, tum à vinculis, & compedibus. Ac vt ostendat magnitudinem beneficij, addit, contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. qua metaphora significatur liberatio à captiuitate tali, qualis est eorum, qui clausi sunt intra portas æreas, quarum vectes ferrei sunt, ita vt nonnisi maxima vi reserari possint. In summa describitur liberatio à captiuitate durissima, & maxima. Porrò secunda spiritualis miseria est concupiscentia rerum terrenarum, id est, honorum, opum, voluptatum. quæ concupiscentia instar cathenæ, & vinculorum, ac compedum hominem ita constringit, vt quamuis non ignoret veram felicitatem esse quærendam in Deo, & mortificanda esse membra quæ sunt semper terram: tamen captiuus maneat, & progredi non possit, nisi gratia Dei vincula illa disrumpat. Initium liberationis ducendum est ab humilitate, vt homo intelligens captiuitatem suam, & debilitatem virium suarum, humiliatum habens cor in laboribus, & videns non esse alium, qui adiuuet, præter vnum cælestem Patrem, corde contrito, & humiliato cum intimo gemitu dicat, Domine vim patior; respice, & miserere. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Aderit enim sine dubio misericordia Patris, & educet vinctum de carcere, & vincula disrumpet, vt homo per gratiam Dei liberatus cum lætitia dicat, Dirupisti Domine vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Vide exemplum huius liberationis, maximè à concupiscentia carnalium voluptatum, in Sancto Augustino in fine libri octaui, & in principio libri noni Confessionum.

XVII. Suscepit eos de via iniquitatis eorum: propter iniustitias enim suas humiliati sunt.

Omnem

Omnem escam abominata est anima eorum: & appropin- XVIII.
quauerunt vsque ad portas mortis.
Et clamauerunt ad Dominum, cùm tribularentur: & de ne- XIX.
cessitatibus eorum liberauit eos.
Misit verbum suum, & sanauit eos, & eripuit eos de inte- XX.
ritionibus eorum.
Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius XXI.
filijs hominum.
Et sacrificent sacrificium laudis, & annuncient opera eius XXII.
in exultatione.

Hæc est pars tertia Psalmi, in qua narratur tertia miseria corporalis, quæ est morbus, & languor grauissimus, qualis fuit filiorum Israël, cùm percussit eos Dominus plaga magna per serpentes ignitos, ita vt plurimi continuò morerentur; sed cùm clamarent ad Dominum, liberati sunt: & eodem modo quicunque à morbis, & plagis varijs cruciantur, si Dominum serio ex corde, firma fide, & cum alijs requisitis inuocauerint, sine dubio liberabuntur. Sed verba consideremus, atque ea præcipuè, quæ non sunt antea explicata. Suscepit eos de via iniquitatis eorum: propter iniustitias enim suas humiliati sunt. Hìc aliquid necessario subintelligendum est, vt, Vidit Deus quosdam prostratos iacere, & suscepit eos, id est, erexit de via iniquitatis eorum, in qua miseri iacebant: nam propter iniustitias suas humiliati sunt vsque ad terram. In hebraico textu
legitur secundum versionem S. Hieronymi, Stultos propter viam sceleris eorum,
pro eo quod nos habemus, Suscepit eos de vita iniquitatis eorum. Sed vox, aui- אֱוִלִים
lim, vel, euilim, quæ stultos significat, non videtur fuisse in libris antiquis, quos אֱוִילִים
habuerunt Septuaginta Interpretes, sed vox, aialem, quod est, suscepit eos; אֵיָלֻם
quamuis enim à radice, aial, in dictionarijs deducatur, fortitudo, aries, ceruus, אַיִל
& alia id genus: tamen apud Septuaginta Interpretes ea vox etiam suscipere
significat. Hinc enim in titulo Psalmi vigesimiprimi posuerunt, pro susceptio-
ne, quod est in hebræo, aieleth: & sanè maior fides habenda est Septuaginta אַיֶּלֶת
Interpretibus, quàm omnibus dictionarijs. Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt vsque ad portas mortis. Hoc demonstrat grauissimum morbum, qui cùm cibum non admittat, quo vita sustentatur, mors immineat necesse est. Misit verbum suum, & sanauit eos. explicat modum, quo sanauit ægrotos illos, dicens, eos sanatos verbo, id est, iussu Domini, siue Dei voluntate, non à serpente æneo, vel aliqua alia re creata: non quòd res creatæ, vt pharmaca, & medicamenta cætera nullam vim habeant, sed quia vim suam à Deo habent, & sine Dei cooperatione nihil efficere possunt; Deus autem sine illis solo verbo, & imperio suo omnia sanare potest. & hoc modo intelligimus illud Sap. 16. Etenim neque herba, neque malagma sanauit eos, sed tuus Domine sermo, qui sanat omnia. Et paulò ante loquens de ijs, qui per aspectum serpentis ænei curabantur à morsibus serpentum ignitorum, Qui enim, inquit, conuersus est, non per hoc quod videbat, sanabatur, sed per te omnium saluatorem. Vtitur autem Dauid figurata locutione cùm ait, Misit verbum

suum,

suum, & sanauit eos, quasi verbum, siue imperium Dei sit persona aliqua de cælo missa ad sanandos ægrotos. Nisi fortè prædicere voluerit missionem Verbi incarnati ad homines, per quod plurimi sanati sunt à corporali morbo: & à morbo spirituali, id est, à peccato, nemo sanatur, nisi per ipsum. Non enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, vt dicitur Act. 3. Tertia verò miseria spiritualis est infirmitas, siue debilitas, & fragilitas humanæ naturæ per peccatum corruptæ. Multi sunt enim, qui satis intelligunt quid sit agendum, & cupiunt interdum illud perficere: sed vires non habent, vel infirmas habent, donec induantur virtute ex alto. Sæpè etiam tædio, vel languore quodam affecti, omnem cibum renuit anima eorum; quia quamuis iam eos neque error seducat, neque concupiscentia mala illiciat: tamen non delectat eos verbum Dei, neque ad cælestia suspirare norunt; & periculum est, ne fames eos non ex inopia, sed ex fastidio perimat: neque leuis, aut rara hæc tentatio est. Ideò & isti clamare debent ad Deum, vt sanetur palatum cordis eorum; & assuescant lac diuinæ consolationis concupiscere: & cùm inceperint sapere, quæ sursum sunt, & gustare quàm dulcis sit Dominus, non sibi hoc tribuant, sed confiteantur Domino misericordias eius: & sacrificent ei sacrificium laudis, & annuncient opera eius in exultatione. Diuinum enim planè opus est, non humanum, cùm homo solis visibilibus, & terrenis assuetus incipit inuisibilia, & cælestia dulciter sapere, & ardenter requirere.

XXIII. Qui descendunt mare in nauibus facientes operationem in aquis multis.

XXIV. Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo.

XXV. Dixit, & stetit spiritus procellæ; & exaltati sunt fluctus eius.

XXVI. Ascendunt vsque ad cælos, & descendunt vsque ad abyssos: anima eorum in malis tabescebat.

XXVII. Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est.

XXVIII. Et clamauerunt ad Dominum, cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos.

XXIX. Et statuit procellam eius in auram: & siluerunt fluctus eius.

XXX. Et lætati sunt, quia siluerunt: & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

XXXI. Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum.

XXXII. Et exaltent eum in Ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum.

Hæc est pars quarta Psalmi, in qua laudatur Deus ob liberationem pericli-

tantium

tantium in mari. Huius miseriæ non occurrit exemplum in Scripturis ante tẽpora Dauidis; sed post illa tempora habemus exemplum in libro Ionæ cap. 1. & in Euangelio S. Matthæi cap. 8. & 14. & in Actis cap. 27. Explicemus verba, Qui descendunt mare in nauibus facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo, id est, qui nauigant mare, ac per hoc operantur in aquis remigando, vel vela tendendo, vel contrahendo; experimento cognoscunt multa mirabilia opera Dei, quæ alijs plurimis nota nõ sunt, nisi fortè ex relatione aliorum; videlicet quanta sit vis procellæ; quanta eleuatio vndarum, & fluctuum; quanta vastitas, & profunditas maris; quàm ingentia, & frequentia mortis pericula; quantus denique timor, & horror inuadat pectora hominum, etiam fortissimorum. Propriè autem dictum est qui descendunt mare in nauibus; non enim, vt quidam interpres Psalmorum hoc loco ait, ratione probatum est, altius esse mare, quàm terram: sed contra, probatum est manifesta demonstratione, inferius esse mare, quàm terram; quoniam alioqui terram operiret aqua, cùm natura sua ad loca semper decliuiora descendat. Dixit, & stetit spiritus procellæ, id est, dixit Deus, & dicendo iussit, vt ventus procellæ existeret, & continuò procella obediens creatori stetit, id est, extitit, exurrexit, exorta est: non enim, stetit, hoc loco significat quietem, sed exortum: & inde exaltati sunt fluctus eius, id est, maris, & ascendunt vsque ad cælos, & descendunt vsque ad abyssos. poëtica hiperbole est. quomodo etiam latinus Poëta dixit, Fluctusq. ad sydera tollit. Anima eorum in malis tabescebat, id est, ijs visis anima nauigantium, spiritus videlicet vitalis, vigor omnis in ipsis existens præ timore, & horrore tabescebat. Turbati sunt, & moti sunt, sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est. Aptissimis similitudinibus describit Propheta, quid animi gerant homines imminente naufragio. nam neque vires, neque consilium suppetit. Vacillant pedes, nutat iudicium, imò omnis sapientia, id est, ars & peritia nauigandi à timore nimio quasi absorpta videtur. Et clamauerunt ad Dominum; & hic est versus intercalaris, supra explicatus, & versiculi sequentis facillimi sunt; nisi fortè aliquem moueat illud, & statuit procellam in auram. quod significat Deum conuertisse ventum furiosum in ventum placidum, siue tempestatem in tranquillitatem, vt magis propriè sonat vox hebraica demama. Illud, statuet, ex voce hebraica iakem signi- דְּמָמָה
ficat propriè, surgere fecit, id est, fecit, vt procella surgeret in auram, hoc est, יָקֵם
mutaretur in auram leuem, siue, vt paulò ante dixi, in tranquillitatem. Iam verò quarta miseria spiritualis est, vt supra diximus, malitia voluntatis, quæ præcipuè sita est in superbia, quæ Regina est vitiorum. Et verè cùm ventus superbiæ exagitare incipit mare cordis humani, tunc extolluntur fluctus desideriorum vsque ad cælum. notæ sunt voces illius, qui est Rex super omnes filios superbiæ, In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meũ: ascendam super altitudinem nubium similis ero Altissimo, Isaiæ 14. Ab illo didicerunt antiqui Gigantes turrim Babel ædificare, quæ cælum contingeret Gen. 11. Horum nepotes sunt, qui Regna Regnis, & Imperia Imperijs adiũgere satagũt, neque vllus est finis cupiditatis eorum. quod si illi ipsi intrarent in corda sua, & attentè considerarent quantis cogitationum, suspicionum, timorum, desideriorum, præsumptionis quoque, & desperationis procellis continuo agitentur, & tandem demergantur in abyssum: sine dubio clamarent ad Dominum, & ipse misericors, & pius de tantis periculis liberaret eos: mitteret enim spiritum filij

sui in corda eorum, vt doceret eos mansuetudinem,& humilitatem,& eo modo sedatis fluctibus desideriorum inuenirent requiem animabus suis,& deducerentur in portum voluntatis suæ, id est, in portum tranquillitatis,quem omnis homo naturaliter cupit. Et quoniam hoc est maximum beneficium misericordiæ Dei,iure optimo cantarent, Cōfiteantur Domino misericordiæ eius,& mirabilia eius filijs hominum. Et exaltent eum, Deum videlicet,in Ecclesia plebis,id est, in cœtu populi totius congregati ad laudes Domini celebrandas, & non solùm in cœtu plebis, sed etiam in cathedra seniorum, id est, in consessu maiorum, principum videlicet populi, & sapientium Senatorum laudent eum.

XXXIII. Posuit flumina in desertum, & exitum aquarum in sitim.

XXXIV. Terram fructiferã in salsuginẽ à malitia inhabitantiũ in ea.

Hæc est altera pars huius Psalmi, in qua post decantatas misericordias Domini in depulsione quatuor miseriarum: laudat Deum ab omnipotentia & prouidentia, qua naturas rerum aliquando permutat. qua mutatione manifestè indicat, se verum,& solum esse illarum conditorem, & gubernatorem. Ac primùm dicit, Deum aliquando posuisse flumina in desertum, & exitum aquarum in sitim, id est, quando illi placuit, siccasse flumina, & fecisse,vt vbi riui aquarum abundanter decurrebant, ibi fieret desertum aridum, & siticulosum. Terrã quoque fructiferam vertisse in salsuginem, id est, in terram sterilem, qualis est terra operta sale,à malitia inhabitantium in ea,id est,in pœnam peccati eorum, qui terram illam incolebant. Exemplum huius mutationis habemus in Genesi cap. 13. vbi dicitur,Eleuatis Loth oculis vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ vniuersa irrigabatur,antequam subuerteret Dominus Sodomã, & Gomorram, sicut paradisus Domini, hanc verè terram irriguam, & fructiferam, instar paradisi, Deus sulphure, & igne de cælo demisso totam siccauit, & sempiterna sterilitate damnauit, vt legitur in eodem libro cap. 19.

XXXV. Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum.

XXXVI. Et collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis.

XXXVII. Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas,& fecerunt fructum natiuitatis.

XXXVIII. Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis; & iumenta eorum non minorauit.

Hæc est altera mutatio in contrarium: secundum quam Deus,quando voluit, posuit desertum in stagna aquarum,id est, fecit,vt in locis desertis, & arentibus existerent flumina; & terra,quæ erat sine aqua,abundaret riuis aquarum. Et in ijs locis,alias incultis,& desertis fecit vt frequentes homines habitarent,ciuitates construerent,terram colerent, fructus inde perciperent,multiplicarentur denique valde tum homines,tum iumenta ipsorum: hoc enim significat illud,non minorauit iumenta ipsorum,id est,fecit,vt non esset exiguus numerus iumentorum,sed plenus,& copiosus. Ad quam historiam respiciat hoc loco Propheta, non est adeò certum. nam fecit quidem Deus in deserto propter filios Israel ex rupe saxea nasci flumina, vt habemus Num. 11. sed non collocauit illic populũ

suum,

suum, neque sunt illic vrbes ædificatæ, neque seminati agri, neque plãtatæ vineæ. In terra verò promissionis collocauit quidem populum suum Deus, sed iam antea erant in ea terra flumina, Vrbes, agri culti, & vineæ. Existimo igitur Prophetam respicere ad antiquas historias, & primordia propagationis generis humani post diluuium. quemadmodum enim mutauit terram Sodomorum ex irrigua & fertili in aridam & desertam; sic etiam in alijs locis fecit existere flumina, & ædificari ciuitates, & coli campos, & plantari vineas, & propagari homines, & iumenta. Quia verò Isaias Propheta cap. 41. hunc locum Psalmi notare videtur, cùm ait, Ponam desertum in stagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum. & verba Isaiæ à S. Hieronymo, & alijs intelliguntur de gentilitate, quæ olim deserta, & inculta, sine fide, sine lege, sine Prophetis, sine sacerdotio; futura erat per Christum irrigua Spiritus sancti donis; ideò totum hunc locum rectè S. Augustinus in sensu vel literali, vel certè allegorico exponit de synagoga Iudæorum, & Ecclesia gentium: synagoga enim quæ olim abundabat aquis verbi Dei, & veluti terra fœcũda, & culta proferebat Prophetas, & Sacerdotes, & habebat altaria, sacrificia, miracula, visiones: nunc deserta, & arida versa est in salsuginem; & his tribus caret. contra vero gentilitas, quæ deserta, & inaquosa erat, conuersa est in stagna aquarum, & facta est fœcunda, ac fructibus omnium generum refertissima, id est, cœpit esse populus Domini, Ecclesia Dei viui, gens sancta, Regnum sacerdotale, in quo solo verum est sacrificiũ, veri sacerdotes, vera miracula, vera sanctificatio, vera sapientia, denique Spiritus sancti charismata omnia.

Et pauci facti sunt, & vexati sunt à tribulatione malorum, & dolore. XXXIX.

Effusa est contemptio super Principes, & errare fecit eos in inuia, & non in via. XL.

Et adiuuit pauperẽ de inopia, & posuit sicut oues familias. XLI.

Videbũt recti, & lætabũtur, & oĩs iniquitas oppilabit os suũ. XLII.

Docet nunc Propheta, nihil in terris esse perpetuum, aut stabile. Nam illi, quos Deus aliquando benedixit, & benedicendo multiplicauit: paulò post exigentibus peccatis eorum, imminuti sunt, & ad paucitatem redacti; & qui paulò ante florebant omnibus bonis, ijdem cœperunt angustijs, & persecutionibus premi. nec solùm priuatis hominibus hoc accidit, sed etiam Principibus, quos Deus propter eorum peccata contemptibiles reddidit, quoniã sapientia, ac prudentia eos priuatos, permisit in multis, magnisq. rebus errare. Sed eodem tempore non defuerunt viri probi, quos Deus subleuauit de inopia, & pauit, ac rexit vt proprias oues. Ex quo factum est per diuinam prouidentiam, vt tandem viri iusti lætarentur, & iniqui confusi remanerent. Hoc autem, quod dictum est generatim de prouidentia Dei erga genus humanum; potest etiam dici de prouidentia Dei speciali erga Ecclesiam, quæ breui tempore creuit, & paulò post per schismata, & hæreses imminuta est, & vexata, atque afflicta, & Principes eius, id est, Episcopi, & sacerdotes contemptibiles redditi, quia multi eorũ longè recessissent à via maiorũ suorum, qui in omni sanctitate, & iustitia populo suo præluxerant. Cæterum non sic imminuta est Ecclesia, quin multi etiam manserint tum ex principibus, tum ex priuatis; tum ex sacerdotibus, tũ ex laicis, viri san-

cti, quos Deus bonis spiritualibus ditauit, & vt proprias oues ad optima pascua duxit, & crescere fecit. sed verba consideremus. Et pauci facti sunt, id est, & postea cùm multum creuissent, viciffim minui cœperunt: & vexati sunt à tribulatione malorum, & dolore, id est, & cùm aliquandiu prosperitate vigente læti fuissent, cœperunt vexari à tribulatione, & dolore ob mala, quæ illis aduenerunt. Illud enim, malorum, non significat malorum hominum, sed malarum rerum, id est, calamitatum, ærumnarum, infortuniorum. Effusa est contemptio super Principes. Rectè editio vulgata correcta est hoc loco: nam vitio librariorum legebatur cõtentio in omnibus ferè latinis codicibus. Sed ex textibus græcis, & hebraicis, & ex lectione veterum Hieronymi, Augustini, & aliorum certum est legi debuisse, Effusa est contemptio. accedit etiam, quòd hic idem versiculus legitur apud Iob cap. 12. v. 21. Effundit despectionem super Principes; & credibile est, Dauidem ex Iob hunc versiculum accepisse. Grauis hæc pœna est, tum populis, tum Principibus, & magni criminis præcedentis indiciũ, quando Deus effundit contemptionem in Principes, id est, prouidentia sua facit, vt Principes siue Ecclesiastici, siue seculares sint valdè contemptibiles. (illud enim verbum, effundit, significat abundantiam siue magnitudinem cõtemptionis) tunc enim laxatur disciplina, & omnia in deterius ruunt. Et errare fecit eos in inuio, & non in via. hæc est causa contemptus, quia Principes ob sua, & populi peccata deserti lumine sapientiæ, & gratiæ per deuia incedunt, & non per vias rectas, id est, vitiose viuunt, exemplo malo populum scandalizant, vel etiam leges iniquas constituunt, fauent malis, vexant bonos. Dicitur autem Deus eos errare facere, quia in pœnam peccati non eos illuminat, neque bonam voluntatẽ eis inspirat. S. Augustinus in epist. 105. ad Sixtum, Non obdurat Deus impartiendo malitiam, sed non impartiendo misericordiam, & tract. 53. in Ioan. Sic excæcat, sic obdurat Deus, deserendo, nec adiuuando, quod occulto iudicio facere potest, iniquo non potest. & lib. 1. ad Simplic. quæst. 2. Non ab illo irrogatur aliquid, quo fit homo deterior, sed tantum quo fit melior non erogatur. Denique lib. de gratia, & libero arbitrio cap. 23. Quando auditis dicentem Dominum, Ego Dominus seduxi Prophetam illum; in eo quem seduci permittit, mala eius merita credite. Et adiuuit pauperem de inopia, id est, sicut Deus superbos Principes errare permittit, & contẽptibiles reddit: sic è contrario pauperes & humiles adiuuat, & de inopia siue temporali, siue spirituali subleuat. Et posuit sicut oues familias, id est, posuit Deus familias pauperum iustorum sicut oues, ita vt eas & multiplicauerit, & in vnum congregauerit, & Pastorem eis dederit, & singulari prouidentia gubernauerit. Videbunt iusti, & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum, id est, ex hac prouidentia Dei tandem fiet, vt iusti lætentur, & ex lætitia exultent & laudent Deũ: & omnis iniquitas, id est, omnes iniqui obmutescant, nec audeant vllo modo contradicere. Id verò q̃uis aliquando cõspiciatur in particularibus iudicijs: tñ absolutè, & vniuersè apparebit in iudicio vniuersali.

XLIII. Quis sapiẽs, & custodiet hęc, & intelliget misericordias Dñi?

Hæc est conclusio totius Psalmi, in qua colligit Propheta ex dictis illum esse verè sapientem, qui obseruabit, & custodiet in corde suo supra dictas vicissitudines rerum, & intelliget, quemadmodum in omnibus appareat ineffabilis misericordia Domini erga pios homines, & timentes Deum. dicit autem, Quis sapiẽs: quoniam paucorum est ista sapientia, & stultorum infinitus est numerus.

PSALMVS CENTESIMVS SEPTIMVS.

Paratum cor meum Deus.

HIC Psalmus non eget explicatione: constat enim ex parte extrema Psalmi quinquagesimi sexti, & quinquagesimi noni. Cur autem Psalmus hic additus sit ad alios, cùm nihil noui contineat, ratio videtur fuisse, vt compleretur numerus centum quinquaginta Psalmorum: nisi fortè subsit aliqua ratio magis recondita, quam mihi fateor, notam non esse.

PSALMVS CENTESIMVS OCTAVVS.

Titulus, & Argumentum.

In finem Psalmus Dauid.

NON desunt ex recentioribus, qui hunc Psalmum exponant ad literam de persecutoribus Dauid, qualis fuit Doeg Idumeus, Achitophel, & alij: sed cùm nulla fiat in titulo mentio persecutorum Dauid; & veteres expositores, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Theodoretus, & Euthymius simpliciter de Iuda proditore, & Iudæis exponant; & S. Petrus in Actis Apostolorum cap. 1. de Iuda proditore Psalmum hunc scriptum esse confirmet: nos quoque de Iuda, & Iudæis Psalmum totum simpliciter exponemus. Igitur argumentum Psalmi est Prophetia per modum imprecationis aduersus Iudam, & Iudæos Christi persecutores.

EXPLICATIO PSALMI CVIII.

DEus laudem meam ne tacueris; quia os peccatoris, & 1.
os dolosi super me apertum est.

Verba Christi sunt, similia illis, quæ habentur in Euangelio Ioannis 17. Clarifica me tu Pater. Rogat igitur Christus homo Deum patrem, vt laudem eius, id est, innocentiam, charitatem, aliasq. virtutes non taceat. quod impletum est per Apostolos Spiritu sancto plenos, qui omnibus linguis toti mundo Christi laudes prædicauerunt. impletum quoque est per sequentes Martyres, & Cõfessores, & Doctores, qui vel sanguine, vel moribus, vel literis, vel miraculis, vel præconio vocis Christi encomia omnibus seculis, & omnibus gentibus nunciauerunt. Reddit deinde causam cur gloriam istam à Deo petat; quoniam nõ desunt, qui eam falsis criminationibus obscurare conentur. Quia, inquit, os

peccatoris, & dolosi, Caiphæ videlicet, & Iudæ, vel generatim populi Iudaici, super me apertum est: dicit autem peccatoris, & dolosi, quoniam persecutores Christi odio, & inuidia pleni erant, & tamen dolo simulabant amicitiam, cùm dicerent, Magister scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces, &c. Itaque peccatores erant, quia oderant, quem diligere debuissent; & dolosi erãt, quia fingentes amicitiam capere volebant in sermone. vel, alij peccatores erant manifesti, qui apertè blasphemabant eum seductorem esse, & in Belzebub eijcere Dæmonia; alij dolosi erant, ac per hoc peccatores occulti, qui sub specie interrogationum, quasi discere cupientes, insidiabantur famæ, & vitæ eius. Ex hebræo nonnulli vertunt, Deus laudis meæ. quia legunt in hebræo, elohe, non elohim. sed falluntur: nam vox, elohe, non semper est in regimine, sed est vnum ex nominibus Dei, vt Sanctus Hieronymus docet in Epistola ad Marcellam. adde quod nec Septuaginta Interpretes, nec Sanctus Hieronymus agnouerunt istud regimen in nomine Dei, vt patet ex versionibus ipsorum. Sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, Deus laudabilis mihi ne taceas. Sed vox hebræa, thehillati, significat, laus mea, vel laudem meam. non enim hebræi declinant nomina per casus. Septuaginta Interpretes intellexerunt ea voce significari, laudem meam. Sanctus Hieronymus autem significari credidit, laus mea, & ideò reddidit, laudabilis mihi; idem enim est, Deus est laus mea, &, Deus est laudabilis mihi. Latinus interpres græcam lectionem secutus est, quæ repræhendi non potest, cùm hebraicæ lectioni aptissimè conueniat. Illud, Ne tacueris, opponitur illis, os peccatoris apertum est; æquum enim est, vt veritas non taceat, quando falsitas clamat.

אֱלֹהֵי
אֱלֹהִים
תְּהִלָּתִי

II. Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis.

Declarat quod dixit, os peccatoris, & os dolosi apertum est super me. Apertum est, inquit, os dolosi, quia locuti sunt aduersum me lingua dolosa laudantes, vt Magistrum bonum, & interim insidiantes mihi, vt caperent in sermone. apertum quoque est os peccatoris, quia sermonibus odij circundederunt me, manifestantes verbis apertis odium, quod gerebant in corde, dicentes, Non est hic homo à Deo; ecce homo vorax, & potator vini: Tolle, tolle, crucifige eum. Sed siue dolosa lingua, siue sermonibus odij me oppugnarent, gratis me oppugnabant, quia sine vlla iusta causa, cùm redderent mala pro bonis. Illud, expugnauerunt, positum est pro, oppugnauerunt. Verbum enim hebraicum, & græcum, bellare, & pugnare significat. In eadem significatione ponitur hoc verbum in Psal. 128. Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea; etenim non potuerunt mihi. vbi illud, Non potuerunt mihi, demonstrat, expugnauerunt, positum esse pro pugnauerunt.

III. Pro eo vt me deligerent detrahebant mihi: ego autem orabam.

Explicat vltimam illam particulam, gratis: nam cùm rependere deberent

amorem

amorem amori, illi vice dilectionis detrahebant mihi; ego tamen non reddidi mala pro malis, sed orabam Deum pro illis. Id apertè fecit Dominus in cruce, cùm ait, Pater ignosce illis: sed credibile est, id eum occultè fecisse, quotiescunque detractiones audiebat. Ex hebræo Sanctus Hieronymus vertit, Pro eo quod eos diligebam, vbi nos habemus, pro eo vt me diligerent. Sed vox hebraica ambigua est; potest enim esse nomen, vt est in sequenti versiculo, & significare, dilectio mea: & potest esse verbum, & significare, dilexi, vel diligebam. nam à verbo, ahab, quod est diligere, fit, אָהַב ahauti, quod dilexi, &, dilectio mea, significare potest. græca vox, ἀγαπᾶν με, quæ significat, diligere me; est etiam ambigua, & potest accipi אַהֲבָתִי tam actiue, quam passiue; pro diligere me, id est, pro dilectione, quam eis impendebam; & pro diligere me, id est, pro dilectione, quam mihi debebant. sed latinus interpres sustulit istam ambiguitatem, & vertit, pro eo, vt me diligerent; & hanc intelligentiam sequuti sunt expositores veteres, tum græci, vt Chrysostomus, & Theodoretus, tum latini vt Hieronymus, & Augustinus. Itaque veteres expositores vulgatam latinam versionem suis expositionibus probauerunt.

Et posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro IV.
dilectione mea.

Idipsum clarius repetit; quasi dicat, rependerunt mihi maledictionem pro benedictione, odium pro amore, vulnera multa pro curationibus multis, mortem corporalem pro vita spirituali.

Constitue super eum peccatorem, & Diabolus stet à dex- V.
tris eius.

Transitum facit Propheta ad Iudam, quem præuidebat ducem futurum eorum, qui comprehenderunt Iesum, vt loquitur Sanctus Petrus Act. 1. & per modum imprecantis prædicit, quæ illi euentura prospiciebat. Ac primum, inquit, constitue super eum peccatorem, id est, noluit Iudas super se Christum, Dominum vtique iustissimum, & mitissimum; ideò constitues super eum spiritum auaritiæ, cui seruiet infeliciter vsque ad mortem. Iudas enim seruire voluit Mammonæ, ac per hoc seruire non potuit Christo. quia nemo potest duobus Dominis seruire. Porrò spiritus auaritiæ iniquissimus est, cùm honorem Deo debitum idolo tribuat, dicente Apostolo ad Ephes. 5. de auaritia, quòd est idolorum seruitus. Et Diabolus stet à dextris eius, id est, & Diabolus erit Dux eius in operibus malis, & illi perpetuò assistet, vel potius tanquam canem alligatum vinculo cupiditatis illum trahet; & ad nocendum proprio etiam Magistro incitabit. Sanctus Augustinus per peccatorem præpositum Iudæ, intelligit eundem Diabolum, qui tanquam eius Dominus stabat à dextris eius. Idem Sanctus Augustinus rectè monet, Iudam gessisse personam totius synagogæ; quemadmodum Sanctus Petrus gerebat personam totius Ecclesiæ: & ideò, quæ hic dicuntur de Iuda,

illa quidem conuenire, sed conuenire etiam & illustrius, toti synagogæ, quæ recusans habere Christum Regem, habuit Diabolum, & Cæsarem, & eius loco Pilatum.

VI. Cùm iudicatur exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.

Prædicit nunc Propheta infelicissimum exitum Iudæ. ad quam Prophetiam respexisse videtur Dominus Ioann. 17. cùm ait, Quos dedisti mihi custodiui, & nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis, vt scriptura impleatur. Ergo, inquit, cùm iudicatur à Deo in exitu de hac vita, exeat, id est, exibit condemnatus. & si fortè orauerit Deum, oratio eius non solùm non impetrabit remissionem peccati; sed ipsa oratio fiet illi in peccatum. Cur oratio Iudæ facta sit illi in peccatum, rationem reddit Sanctus Hieronymus, quia orauit sine spe indulgentiæ, & desperans laqueo se suspendit. Sanctus Augustinus dicit, factam esse in peccatum, quia non est facta per Christum mediatorem. Euthymius addit, factam esse in peccatum, quia Iudas, vt etiam cæteri persecutores Christi, orabant Deum pro exterminatione nominis Christiani. Posset etiam addi, Iudæ orationem factam esse in peccatum, quia Iudas non à Deo, sed à Diabolo auxilium petijt, Diabolus autem suspendium illi suasit. Quo loco admonendi sunt lectores, orationem peccatoris, non semper esse peccatum; sed sæpe multum valere ad remissionem peccatorum, vt intelligi potest ex oratione Publicani Luc. 18. tunc autem fieri in peccatum, & verè esse peccatum, cùm is, qui orat, vel non orat quem debet orare, id est, Deum verum, sed Idola, vel Diabolum: vel non orat pro re bona, quam æquum est à Deo peti, sed pro re mala, quæ Deo displicet, vt pro ruina inimicorum: vel non orat per vnicum Mediatorem, qui est Christus, sed per merita sua, quæ superbè se habere præsumit: vel denique non orat cum spe, aut fide, aut alijs necessarijs bonæ orationis comitibus. Eadem quæ hic dicuntur de Iuda conueniunt Iudæis, quorum ille typum gerebat. Iudæi enim qui credere nolunt in Christum, exeunt de hac vita condemnati ad mortem sempiternam; & oratio eorum, quam assiduè fundunt in synagogis suis, fit illis in peccatum: quia non orant patrem per filium, cùm nec filium, nec patrem norint; & quia postulant quæ Deo non placent, excidium videlicet Christianorum, & celerem aduentum Antichristi. hunc enim illi pro Christo recipient, vt dicitur Ioann. 5.

VII. Fiant dies eius pauci, & Episcopatum eius accipiat alter.

Hic est locus, quem S. Petrus allegauit Act. 1. vt ostenderet, necessarium fuisse vt in locum Iudæ aliquis substitueretur; & cùm omnes Apostoli, & discipuli iudicio S. Petri acquieuerint, ac per hoc vnanimi consensu locum istum Psalmi de Iuda intellexerint, nemini licet aliter exponere. Oportet, inquit, Apostolus Petrus Act. 1. Impleri scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Iesum. Videmus autem impletum fuisse hoc vaticiniũ in Iuda perfectissimè: nam facti sunt dies eius pauci, siue cum S. Augustino intelligamus dies Apostolatus; siue

cum

cum S Hieronymo dies vitæ; siue cum Euthymio, dies eius post peccatum cōmissum. Et Episcopatum, id est, Apostolatum eius accipiat alter, Matthias videlicet, qui omnibus modis erat alter, id est, non consanguineus, non familiaris, non amicus, non similis vitæ, ac morum. Nomen, Episcopatus, in hebræo est, pecuda, quod ab inspiciendo, & visitando deducitur. Debet enim Episcopus assiduè inspicere, & visitare oues suas, de quibus rationem Domino reddyturus est. Id quod qui longè absunt ab Episcopatu suo, certè præstare non possunt. Hoc idem impletum est in Iudæis: nam post Iudæ peccatum pauci fuerunt dies Iudæorum in Episcopatu, id est, in Sacerdotio, siue Pontificatu: & Episcopatum eorum accepit alter, quia translatum est sacerdotium Aaronicum ad sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, & nulli sunt hodie Pontifices Iudæorum; & multi sunt Pontifices Christianorum. פְּקֻדָּה

Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua. VIII.

Ne quis fortè existimaret, Iudam condemnandum ad pœnam aliquam, vita durante; & vt fierent dies eius pauci in Episcopatu, non in corpore; Propheta declarat, dies eius futuros etiam paucos ob imminentem veram mortem, per quam filij eius orphani, & vxor vidua remaneret. Quod impletum est, quia eadem die laqueo se suspendit, & non diu postea in excidio Hierosolymæ omnes ferè viri interierunt: & relicti sunt plurimi orphani, & plurimæ viduæ.

Nutantes transferantur filij eius & mendicent; & eijciantur de habitationibus suis. IX.

Explicat ærumnas filiorum Iudæ, ac dicit, eos instabiles vagaturos, & mendicaturos in aliena regione; quoniam ab habitatione sua eijcientur. In hebræo paulò aliter leguntur vltima verba huius versiculi. Sic enim vertit S. Hieronymus, Et quærantur in parietinis suis. Sed Septuaginta Interpretes, quos latinus sequitur, non legerunt in hebraico, daresu, quod significat quærere, דָּרְשׁוּ
sed, garesu, quod significat, eijcere. Et, vt sæpè diximus, lectio quam habuerunt in suis codicibus Septuaginta seniores omnino præferenda est lectioni Rabinorum. Illud, in parietinis suis, optimè translatum est à Septuaginta Interpretibus, ἐκ τῶν οἰκοπέδων αὐτῶν, id est, ex ruinosis habitationibus suis. Nam idem significant parietina, id est, domus dirutæ, vbi soli remanent parietes. Particula, ex, quam habent Septuaginta Interpretes, habetur satis apertè in hebræo, quamuis S. Hieronymus verterit, in: quoniam particula, min, vtrunque significare potest, sed frequentius accipitur pro, ex, vel, ab. Itaque sensus nostræ lectionis est, quòd Iudæ filij, & cæteri Iudæi, non solùm non permittentur habere integras domos, quia Hierusalem euertenda erat, sed eijcientur etiam de habitationibus dirutis, vt ne ruinas quidem domorum suarum possidere eis liceat. quod impletum esse res ipsa testatur. גָּרְשׁוּ מִן

Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius; & diripiant alieni labores eius. X.

Redditur hoc loco ratio, cur filij Iudæ, & Iudæi cæteri sint futuri pauperrimi,

mi, ac planè mendici: quia videlicet creditores eorum, quibus soluendo non erunt diligentissimè quærent, & accipient substantiam eorum; & si quid superfuerit ex labore eorum quæsitum, diripient alieni, milites scilicet Titi Imperatoris, qui (vt scribit Iosephus lib. 6. de bello Iudaico cap. 15.) scrutabantur aurum etiam in visceribus hominum, ad hunc finem illos dissecantes. Et hæc quidem olim passi sunt Iudæi; sed nunc fœneratores effecti ex bonis pauperum Christianorum ditescunt. Illud, scrutetur, nunc est in codice hebraico, ienaches, quod illaqueare, vel irretire significat. Sed Septuaginta, & sanctus Hieronymus, qui verterunt, scrutetur, videntur legisse, jeuaches, quod est diligenter quærere. proinde post tempora S. Hieronymi, locus hic vitio librariorum corruptus videtur.

ינקש

יבקש

XI. Non sit illi adiutor, nec sit qui misereatur pupillis eius.

Et hoc manifestè impletum est in Iuda, & Iudæis. Iudas enim ad Principes Sacerdotum accessit, & pecunias retulit, ac se peccasse confessus nihil auxilij, vel consolationis accepit. responderunt enim, Quid ad nos? tu videris, Matth. 27. Quare reiectus à Sacerdotibus, & à Christo veniam non sperans, abiens laqueo se suspendit. Porrò Iudæi à Romanis obsessi neminem habuerunt, qui eos iuuare auderet.

XII. Fiant nati eius in interitum, in generatione vna deleatur nomen eius.

Prædicit Propheta, filijs Iudæ mortuis, delendum omnino nomen eius in generatione vna, quia videlicet non remanebunt filij filiorum, id est, secunda, vel tertia generatio. Et hoc quidem de filijs carnis Iudæ impletum esse credimus: sed scimus etiam id impletum in filijs spiritualibus. Nam aliorum Apostolorum multi numerati sunt filij filiorum, quos illi per Euangelij prædicationem in Christo genuerunt; & posteritas eorum in æternum manebit. Iudæ verò spiritualis posteritas nulla est. Iudæi verò quamuis non omnino extincti sint, perijt tamen in generatione vna Regnum, siue Respublica eorum: nam post euersam Hierosolymam dispersi fuerunt in gentes, & nunc impletur in eis quod prædixit Osee Propheta cap. 3. Quia dies multos sedebunt filij Israël sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine Theraphim. Itaque illud, interitum, significat in interitum populi, siue Regni, vt non sint amplius vnus populus, siue Regnum, sed homines dispersi per omnes populos & Regna. Ex hebræo sanctus Hieronymus vertit, Fiat nouissimum eius interitus, in generatione altera deleatur nomen eius. Sed Septuaginta non male verterunt, Fiant nati eius in interitum; in generatione vna deleatur nomen eius. Nam vox hebræa, acharitho, significat ad literam, reliquiæ eius, siue, quod post eum remanet. Et quamuis possit hoc significare, nouissimum eius, vt vertit sanctus Hieronymus, quia nouissimum postea erit: tamen rectissimè verterunt Septuaginta Interpretes, nati eius, id est,

אחריתו

reli-

reliquiæ eius, siue posteritas eius. Illud quoque, in generatione vna, recte interpretatum est: quoniam Septuaginta non legerunt, acher, id est, altera, vt legit sanctus Hieronymus, sed, achad, id est, vna. literæ enim simillimæ sunt, & facilè fuit librarijs vnam literam pro alia ponere. אַחֵר אֶחָד

In memoriam redeat iniquitas Patrum eius, & peccatum matris eius non deleatur. XIII.

Addit Propheta, ad calamitates Iudæ, & Iudæorum: vt peccata parentum in eis puniantur. Vocat autem Patres non solùm patrem eius naturalem, sed omnes eos hebræos, qui peccauerunt in deserto, & postea in terra promissionis. vocat verò matrem non tantùm matrem propriam, sed integram Synagogam, siue ipsam ciuitatem Hierusalem, de qua dicitur Thren. 1. Peccatum peccauit Hierusalem. Quod autem hic dicit Propheta, significauit etiam Dominus Matth. 23. cùm ait, Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter templum, & altare. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam. Et hoc ipsum imprecati sunt impij Iudæi filijs suis, Matth. 27. Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Neque repugnat hæc sententia verbis Ezechielis cap. 18. Filius non portabit iniquitatem patris: Ezechiel enim loquitur de filijs, qui non imitantur peccata parentum; Psalmus autem loquitur de filijs, qui peccata parentum imitantur. Deus enim irritatus peccatis parentum expectat quidem filios ad pœnitentiam, sed si illi pergant parentum iniquitates imitari, & sic implere mensuram Patrum suorum, tandem omnes exterminat, non solùm considerans peccata præsentium, sed etiam præteritorum. Atque hoc est quod Exodi 20. Deus dixit, cùm legem populo daret, Ego sum Deus tuus fortis zelotes, visitans peccata parentum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Vide de concordia harum Scripturarum sanctum Thomam in 1.2. quæst. 87. art. 8. & Theologos cæteros apud Magistrum Sententiarum lib. 2. distinct. 33.

Fiant contra Dominum semper, & dispereat de terra memoria eorum, pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam. XIV.

Repetit quod dixit de peccatis parentum, & eleganter opponit memoriæ peccatorum memoriam gloriæ Iudæ, & Iudæorum: quasi dicat, Viuet coram Deo memoria peccatorum patris, & matris ipsorum, vt pœna semper maneat: & contra, dispereat de terra memoria gloriæ, & felicitatis ipsorum. Illud enim contra Dominum, significat coram Domino, siue ex opposito oculorum Domini, vt semper videantur à Domino peccata illa: hæc enim est vis vocis hebraicæ, neghed, & græcæ ἐναντίον. נֶגֶד
Illud autem, memoria eorum, non significat simplicem memoriam

perso-

personarum, sed faustam commemorationem. Viget enim commemoratio aliorum Apostolorum; quæ quotannis renouatur cum honore, & laudibus ipsorum: Iudæ commemoratio nulla fit, & si quando nomen eius pronunciandum est, cum execratione & horrore pronunciatur. sic etiam gentis Iudæorum nulla fit commemoratio nisi cum contemptu, vt gentis vilissimæ, quæ vbique seruit. Addit Propheta causam tot calamitatum Iudæ, & Iudæorum, Quoniam, inquit, non est recordatus facere misericordiam: nam, vt scribit B.Iacobus cap. 2. Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. Hoc enim fuit peccatum Iudæ, quod cùm videret Principes Iudæorum furere aduersus Christum, ipse nulla misericordia motus erga innocentem magistrum, & Dominum suum, crudelissimè illum tradidit capiendum & occidendum.

XV. Et persecutus est hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare.

Explicat Propheta, in quo sita fuerit crudelitas Iudæ, & populi Iudæorum; quia videlicet persecutus est Christum, hominem inopem, & mendicum, & cōpunctum corde mortificare, id est, ad eum morti tradendum. S. Augustinus non audet hæc de Christo exponere, quia Christus non potest dici compunctus corde, cum compunctio sit propria eorum, quorum est pœnitentia. Ideò per hominem compunctum corde intelligit Apostolos, & alios fideles, quos Iudæi vsque ad mortem persecuti sunt. Sed quia S.Hieronymus, Theodoretus, Euthymius, & alij de Christo hæc omnia intelligunt, & textus ipse quodammodo nos cogit, vt hunc versiculum de Christo potissimum exponamus; dicendum est, Christum dici hominem inopem, quia cùm esset diues, propter nos egenus factus est, vt nos inopia sua locupletaret, vt dicit Apostolus 2.Corint.8. Dici etiā mendicum, quia ex aliena misericordia in hoc mundo viuere voluit, vt verbo Dei prædicando, & orationi pro nobis faciendæ totus incumberet; dici denique compunctum corde, non compunctione culpæ, sed compunctione pœnæ, & anxietatis, ac sollicitudinis, quam pro salute generis humani assiduè in corde gerebat. Notatur autem in his verbis summa crudelitas: nam qui hominem occidere quærunt, vel moueri solent ab iracundia ob iniuriam acceptam, vel à cupiditate spoliandi diuitem, vel ab inuidia alienæ felicitatis. Christus autem mitis, & humilis corde nemini faciebat iniuriam; & cùm esset adeò contemptor bonorum huius mundi, vt voluntariè mendicus factus esset, non habebat vnde oculos cupidorum prouocaret. Denique cùm assiduè hominum peccata defleret, & ad pœnitentiam agendam, ad felicitatem mundi spernendam, ad bona cælestia desideranda hortaretur, nulla erat causa, cur eum ad mortem vllus quæreret.

XVI. Et dilexit maledictionem, & veniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Nemo est qui diligere possit maledictionem, vel odio habere benedictionē, si sub ratione maledictionis, & benedictionis voluntati proponantur: sed dicitur homo diligere maledictionem, & nolle benedictionem, quando ipse sibi causa est malis suis operibus, cur maledicatur, & non benedicatur. Sic Iudas tradendo

dendo Christum Iudæis ob cupiditatem modicæ pecuniæ, dilexit maledictioné, quia ipse sibi causa fuit, cur malediceretur a Deo: & ipse idem deserendo Christum, in quo benedicendæ erant omnes generationes; noluit benedictionem, quia ipse sibi causa fuit, cur non benediceretur à Deo. Quod idem de populo Iudæorum dici potest. Venit enim filius Dei de cælo, vt benediceret populum suum, sed illi Christum occidendo, sibi ipsi causa fuerunt, cur pro benedictione maledictionem acciperent, & benedictio ad gentes transferretur. Porrò benedictio Dei cumulum bonorum omnium significat, quemadmodum, & maledictio cumulum omnium malorum. Videmus autem hæc impleta fuisse primum in Iuda, qui continuò & pecunias, quas acceperat, & vitam temporalem, & sempiternam amisit: deinde in populo Iudæorum, qui Regnum, & Sacerdotium perdidit, & excæcatus, atque obstinatus in incredulitate viuit, donec ad tenebras exteriores, quæ sunt in gehenna descendat.

Et induit maledictionem sicut vestimentum, & intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius. XVII.

Declarat Propheta pulcherrimis similitudinibus, maledictionem diuinam esse cumulum omnium malorum tum externorum, tum internorum, ita vt homo maledictus à Deo cunctis malis ita repleatur, vt nulli bono relinquatur locus. Primum comparat maledictionem diuinam vestimento, quod totum corpus vndique tegit: & quia vestimentum non intrat ad viscera, comparat etiam aquæ, quæ hominem demersum in mari, non solùm exterius abluit, sed etiam intrat ad stomachum, ad ventrem, ad pectus, ad omnia interna corporis humani: & quoniam aqua non penetrat ossa, imò neque carnes, venas, neruos: addit comparationem olei, quod subtilissimum est, & non solùm carnes, & venas, & neruos, sed ipsa etiam ossa peruadit. Sic igitur diuina maledictio, non solùm Iudæ, & Iudæorum, sed omnium illorum, quibus dicetur, Ite maledicti, replebit malis corpus, & omnia eius membra; replebit animam, & omnes eius sensus; replebit, & mentem, & vsque ad intima intelligentiæ & voluntatis penetrabit. Quæ certè si homines mortales seriò cogitarent, non sine magno horrore viuerent.

Fiat ei sicut vestimentum quo operitur, & sicut zona, qua semper præcingitur. XVIII.

Addit Propheta, maledictionem illam non solùm vbique penetraturam, sed etiam sempiternam futuram. Fiat, inquit, ei, Iudæ videlicet, & populo Iudæorum, ea maledictio sicut vestimentum quo operitur, id est, semper illi adhæreat, quemadmodum vestis semper adhæret homini, ne turpitudo eius appareat. Et sicut zona, qua semper præcingitur, id est, non solùm maledictio illi adhæreat, sed etiam firmissimè adhæreat, quo modo cingulum firmissimis, & multiplicibus nodis adstringi solet. Quis dignè cogitare valeat, qualis sit nodus, quàm firmus, quàm insolubilis, decretum immutabile omnipotentis voluntatis Dei?

Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum; & qui loquuntur mala aduersus animam meam. XIX.

Con-

Concludit Propheta prædictionem miseriarum Iudæ dicens, Hoc opus eorũ, id est, hæc erit merces operis eorum. Accipitur enim in Scriptura opus pro mercede operis, vt Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane. Qui detrahunt mihi, id est, qui me seductorem vocant, qui filium Dei esse negant, &c. apud Dominum, id est, hæc erit merces eorum apud Dominum, siue à Domino, vt clarius habetur in textu hebraico, quem S. Hieronymus sic reddidit, Hæc est retributio à Domino his qui mihi aduersantur, & qui loquuntur mala aduersus animam meam, id est, qui obloquuntur de me mala. Est enim hæc pars posterior versiculi, repetitio, & explicatio prioris.

XX. Et tu Domine Domine fac mecum propter nomen tuum, quia suauis est misericordia tua.

In vltima parte Psalmi precatur Christus pro se, & pro corpore suo, quod est Ecclesia; & precando prædicit multa bona: quemadmodum in superioribus partibus per modum imprecationis prædixit multa mala Iudæ, & Iudæis. Primum igitur orat Dominum, vt sibi semper adsit, seq. & corpus suum adiuuet propter gloriam nominis sui. Et tu, inquit, Domine Domine. Prima vox continet nomen quatuor literarum, quod est proprium Dei, & deducitur ab esse, quia Deus est fons essendi: secunda continet aliud nomen, quod propriè Dominum significat. Itaque sensus est, Tu fons essendi, qui es Dominus omnium rerum, fac mecum, id est, mecum operare, mihi te adiunge; propter nomen tuum, id est, ad gloriam tuam. Quia suauis est misericordia tua, id est, quia misericordia tua benigna est, & facilè inclinatur ad succurrendum miseris. Vbi loquitur tum pro se, tum pro corpore suo, quod est Ecclesia. & poscit auxilium Dei aduersus persecutores ex tribus capitibus: primo, quia Deus est Dominus omnium rerum, ac per hoc potest, si velit, hostes reprimere: secundo, quia hoc postulatur propter nomen Dei extollendum: tertio, quia Dei misericordia benigna est, ac per hoc Deus, non solùm potest, sed etiam vult misereri. Et quoniam, vt dixi, hæc est prædictio per modum precationis, vel simul precatio, & prædictio: ideò certi sumus, Ecclesiam Christi semper à Deo protegendam, & iuuandam esse, vt portæ inferi non præualeant aduersus eam.

יהוה
אֲדֹנָי

XXI. Libera me, quia egenus & pauper ego sum; & cor meum conturbatum est intra me.

Pergit in oratione Propheta in persona Christi, & videtur respicere tempus illud, quò Christus dixit Ioan. 12. Nunc anima mea turbata est, & quid dicam, Pater saluifica me ex hac hora: vel cùm in horto precatus est Patrem, & Apostolis dixit, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Libera, inquit, me ab imminente morte, quoniam egenus & pauper ego sum, id est, omni humano auxilio destitutus, non habeo, qui pugnet pro me; & anima mea turbata est intra me, id est, tristitia & horror ex consideratione mortis futuræ turbauit me. Hæc autem Christus dicebat, vt ostenderet, se verè esse hominem, qui mortem absolutè consideratam, vt naturæ contrariam exhorrebat: cùm tamen eandem mortem, vt precium redemptionis à Patre decretum, & ordinatum maximè desideraret. Quare Ioan. 12. cùm dixisset, Saluifica me ex hac hora: subiunxit, sed,

Sed propterea veni in horam hanc. & Matth. 26. cùm dixisset, Transeat à me calix iste: continuò addidit, Sed non sicut ego volo, sed sicut tu. Porrò quod attinet ad corpus Christi, quod est Ecclesia: petitur liberatio à persecutionibus, & tentationibus, quia cœtus Ecclesiæ egenus, & pauper est, id est, non nititur viribus suis, aut meritis suis, sed tanquam verè mendicus, in solo Deo confidit.

Sicut vmbra cùm declinat, ablatus sum, & excussus sum sicut locustæ. XXII.

Hæc pertinent ad comprehensionem Domini, quæ facta est post orationem in horto. Comparat verò Propheta comprehensionem vmbræ deficienti, quoniam vmbra sine vllo strepitu deficit, & maximo cum silentio. Sic enim & Dominus auulsus est à Discipulis, & captiuus ductus, imò etiam ad varia tribunalia, & ad ipsam Crucem adductus sine murmure, sine resistentia, sine defensione. Sicut vmbra, inquit, cùm declinat, ablatus sum, id est, ablatus sum à comitatu Discipulorum ad tribunal Caiphæ, Pilati, & Herodis eo silentio, quo declinans vmbra deficere solet. Et excussus sum, id est, iactatus ab vno tribunali ad aliud; sicut locustæ, vilissima scilicet animalia, à vento iactari solent ab vno loco ad alium. S. Augustinus priorem partem versiculi refert ad Christum in persona propria, posteriorem ad Christum in persona Discipulorum. Ille enim ablatus est, sicut vmbra; illi excussi velut locustæ.

Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum. XXIII.

Hic videtur describi debilitas Christi ex ieiunio, adiuncta vigilia & labore illius noctis, & sequentis diei, quo passio peracta est. Quamuis etiam toto vitæ tempore Dominum frequentissimè ieiunasse credendum sit. Genua mea, inquit, infirmata, id est, debilitata sunt à ieiunio; & caro mea immutata, id est, macie, & pallore confecta apparuit propter oleum, id est, propter pinguedinem suam amissam. In hebræo clarius habetur, Caro mea immutata est, miscemen, id est, à pinguedine, id est, ex pingui macilenta reddita est. Variè hìc locus ab alijs explicatur; sed hæc nobis explicatio literalis maximè visa est. מִשָּׁמֶן

Et ego factus sum opprobrium illis, viderunt me, & mouerunt capita sua. XXIV.

Hic concludit passionem: nam post illam summam debilitatem factus est Dominus opprobrium Iudæis; cùm eum in medio latronum crucifixum viderunt, & viso eo mouerunt capita sua stantes ante crucem, & dicentes, Vah qui destruis templum Dei, &c.

Adiuua me Domine Deus meus, saluum me fac secundùm misericordiam tuam. XXV.

Precatur Dominus de corpore exiens auxilium Patris ad celerem resurrectionem, vt diximus in explicatione Psal. 21. & 68. & simul precatur corpori suo mystico, id est, Ecclesiæ veram salutem corporis, & animæ.

Et

XXVI. Et ſcient quia manus tua hæc, & tu Domine feciſti eam.

Ne putarent homines, Chriſtum ad paſsionem, & mortem ignominiæ plenam inuitum perueniſſe, & ne iactarent Iudæi, ſe potentia ſua in Chriſtum præualuiſſe; admonet Propheta in perſona Chriſti, hoc totum à Deo factum eſſe, iuxta illud S. Petri Act. 3. Deus, qui prænunciauit per os omnium Prophetarum, impleuit ſic. Ait igitur, Et ſciant homines omnes, ac præſertim Iudæi, quia manus tua hæc, id eſt, quia hæc res, hæc paſsio, hæc mors mea à manu tua, hoc eſt voluntate, & poteſtate tua proceſsit: & tu Domine feciſti eam. Neque enim potuiſſent Iudæi, aut Gentes Chriſto præualere, eumq. affligere & occidere, niſi Deus voluiſſet. Neque tamen excuſantur à grauiſsima culpa, qui Chriſtum occiderunt, quaſi voluntatem Dei adimpleuerint. ipſi enim non voluntatem Dei, ſed odium cordis ſui implere voluerunt: Deus autem mala eorum voluntate, quam ipſe non fecerat, vſus eſt ad Mundum redimendum per obedientiam, & charitatem, patientiam, & humilitatem vnici ſui. S. Auguſtinus per manum Dei, hoc loco intelligit Chriſtum, quem Deus feciſſe dicitur, quia humanitatem eius fecit. Alij per manum Dei, intelligunt potentiam Dei, ſed per particulas illas, hæc, & eam, intelligunt ſalutem. Sed nos Theodoretum ſecuti ſumus, cuius expoſitio maximè literalis nobis viſa eſt.

XXVII. Maledicent illi, & tu benedices, qui inſurgunt in me confundantur, ſeruus autem tuus lætabitur.

Perſequutores ignorantes hæc, quæ dicta ſunt, maledicent mihi, & Eccleſiæ meæ: vt reuera vſque ad hanc diem Iudæi blaſphemare, & maledicere pergũt: ſed tu benedices, non ſolùm mihi, me glorificando, & exaltando ad dexteram tuam, ſed etiam propter me benedices omnes gentes, eas per Fidem, & Baptiſmum in filios adoptando. Ex quo fiet, vt illi, qui me perſequuntur, & mihi maledicunt, tandem confundantur; ſeruus autem tuus, ego & fratres mei lætitia ſempiterna fruamur.

XXVIII. Induantur, qui detrahunt mihi pudore, & operiantur ſicut diploide confuſione ſua.

Confirmat quod dixit, & per modum imprecationis prædicit, omnes Chriſti, & Eccleſiæ aduerſarios tandem cooperiendos confuſione, & pudore inſtar veſtimenti duplicis vndique hominem operientis. Quod quidem in die Iudicij
מְעִיל omnino implebitur. Vox hebraica, mehil, ſignificat veſtem amplam, & honorificam, qualis erat tunica ſacerdotalis, quæ deſcribitur Exod. 28. Sed Septuaginta Interpretes verterunt διπλοΐδα, vel quia veſtis erat tam ampla, & longa, vt duplicari poſſet: vel quia reuera, ea vox ſignificat veſtem ſuffultam alia veſte, ac per hoc duplicem, vt ſunt apud nos veſtes permultæ. Senſus autem eſt, confuſionem damnatorum in nouiſsimo die fore maximam, ita vt pleni ſint futuri erubeſcentia, & pudore. Et certè quæ maior confuſio cogitari poteſt, quàm ingratitudinem, inſipientiam, aliaq. vitia damnatorum in theatro mundi totius, coram angelis, & hominibus, qui ab initio ſeculi fuerunt, apertiſsimè detegi?

XXIX. Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum.

Hoc

Hoc opponitur confusioni impiorum. Illi enim præ confusione obmutescent: Christus autem,& electi eius confitebuntur laudes Deo, nimis in ore suo, id est, magno clamore, magnoq. iubilationis affectu, idq. in medio multorum, in theatro orbis terrarum in die iudicij, & postea in theatro cælestis Hierusalem in æternum.

Quia astitit à dextris pauperis, vt saluam faceret à persequentibus animam meam. XXX.

Hæc est ratio tantæ confessionis, & laudis. quoniam Deus auxilio suo astitit à dextris pauperis Christi, & populi eius, vt saluaret à persequentibus Iudæis vitam temporalem Christi, quod factum est per celerem resurrectionem, & à persequentibus tum hominibus, tum Dæmonibus, vitam æternam electorũ eius. מִשֹּׁפְטֵי
In hebræo est, misciophete, id est, à iudicibus, pro eo quod nos habemus, à persequentibus. & quidem quòd attinet ad Christum, præcipui persecutores Christi fuerunt Caiphas, & Pilatus, qui Christum morti adiudicauerunt. Sed sapientia Dei astitit Christo, tanquam optimus Patronus,& sententiam iniquam reuocare fecit à diuina potentia, quæ Christum ad vitam reuocauit. Quod verò attinet ad Ecclesiam, iudices qui persequebantur Ecclesiam, erant tum Imperatores, & Reges, ac magistratus Paganorum, qui multa millia Sanctorum Martyrum morti adiudicauerunt, tum præcipuè dæmones, qui sententiam Dei in genus humanum latam proferebant, & ex illa genus humanum morti æternæ adiudicabant: sed adstitit aduocatus potentissimus Christus, qui tulit de medio chirographum, quod erat contrarium nobis, illudq. deleuit, & affixit cruci; & pauperum animas saluas fecit, vt scribit Apost. ad Coloss. 2. Hìc illud annotandum est, Deum assistere à dextris pauperum, id est, eorum, qui agnoscunt paupertatem suam, debilitatem videlicet virium suarum, & ideò assiduè pulsant ad ostium Dei, qui diues est in misericordia. Item à dextris pauperum, id est, eorum, qui exuerunt affectum rerum omnium creatarum, & spiritu pauperes effecti in solo Deo diuitias suas posuerunt.

PSALMVS CENTESIMVS NONVS.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus Dauid.

HIC Psalmus celeberrimus est tum magnitudine mysteriorum, tum obscuritate sententiarum. Sed quamuis excæcati Iudæi multa fabulentur, tamen apud Christianos nulla dubitatio est, quin hic Psalmus de Christi Regno, & sacerdotio intelligatur, ita explicante Spiritu sancto in multis locis sanctarum Scripturarum, Matth. 22. Act. 2. 1. Cor. 15. ad Hebr. 1. 5. 7. & 10.

EXPLICATIO PSALMI CIX.

1. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.

Vidit in spiritu Dauid, Messiam post mortem, & resurrectionem ascendentem in cælum, & refert ad nos verba Dei Patris ad Filium, quibus eum inuitat ad consedendum, & corregnandum. Dixit, in hebræo est, nehum, quod propriè significat, dictum & coniunctum cum nomine sequenti, verti potuisset, Dictũ Domini ad Dominum meum. Sed sensus est idem, & gratia claritatis verterunt Septuaginta, Dixit Dominus. Quamuis autem, dixit, sit temporis præteriti, & tempore Dauidis id tempus nondum aduenisset, tamen rectè vtitur Dauid verbo tẽporis præteriti, quia vidit rem futuram, tanquam præteritam. Dominus in hebræo est nomen quatuor literarum, quod propriè soli Deo vero cõuenit; quod quamuis à modernis pronuncietur, Iehoua, tamen ab antiquis non solebat pronunciari; sed loco eius pronunciabatur aliud nomen, quod Dominum significat. Ita Septuaginta Interpretes vbicunque hoc nomen proprium Dei inuenerunt, verterunt κύριος, id est, Dominus. de qua re scripsimus in exercitatione grãmatica ad primum versic. Psal. 33. Domino meo. In hebræo est, Ladoni, quod propriè Domino meo significat. quamuis autem Rabini per Dominum hoc loco intelligant Abraham, vt S. Hieronymus refert in cõmentario ad cap. 22. Matthæi; vel Ezechiam, vt refert Iustinus in dialogo contra Triphonẽ, & Tertullianus li. 5. in Marcionem: tamen certum est, non alium hoc loco Dominum vocari, nisi Messiam, qui fuit filius Dauid secundùm carnem, & Dominus Dauid secundũ diuinitatem. totus enim Psalmus id clamat, cùm neque Abraham, neque Ezechias sederint ad dexterã Dei, neque geniti sint ante luciferum, neque sacerdotes fuerint secundùm ordinẽ Melchisedech. Quare Iudæi interrogati à Christo Matth. 22. quomodo Dauid in spiritu vocet Messiam Dominũ suum; non sunt ausi negare psalmum intelligendum esse de Messia. Cur autem non repetatur hoc loco nomen proprium Dei, non est ratio, quia filius non sit verus Deus, vt est Pater, vt Ariani docebant; sed quia hic non agitur de filio Dei simpliciter, sed de filio Dei incarnato. Filius autem Dei incarnatus in scripturis passim Dominus appellatur, & Pater Deus, cùm simul nominantur. cuius rei ratio est, quia nomen Domini conuenit filio secundùm vtrãque naturam; nomen autem Dei, non conuenit ei nisi ratione naturæ diuinæ. Itaq. si hoc loco idem nomen tributum fuisset Patri, & Filio, suspicari possemus, hæc dici filio tantum, vt Deus est. Quod autem Filius Dei incarnatus, qui etiam Christus dicitur, in scripturis passim appelletur Dominus, & Pater Deus dicatur, perspicuum est ex illo 1. Cor 8. Vnus Deus Pater, & vnus Dominus Iesus Christus. & 2. Cor. 1. Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino Iesu Christo. & ad Ephes. 6. Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre, & Domino Iesu Christo. & in ipsis Euãgelijs, atque Actis Apostolorum, & Epistolis eorundem Apostolorũ cùm vbique Christus dicatur Dominus, vix in vno, aut altero loco dicitur Deus. quia videlicet, vt diximus, nomen Dei conuenit Christo solùm ratione diuinæ naturæ, nomen Domini conuenit secundum vtranque naturã; vnde etiam in Symbolo dicimus, Credo in Deũ, Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominũ nostrum. Sede à dextris meis. Sessio quietem, & auctoritatem, præcipuè regiã denotat. hæc autem Christi sessio, est ineffabilis quies, & summa regia potestas. Illud

autem

נְאֻם

יהוה

לַאדֹנִי

autem, à dextris meis, significat æqualitatē, & consortium Regni Dei Patris super omnes creaturas. Quam æqualitatē semper habuit filius Dei rōne diuinæ naturę, sed ad eam eleuatus est ratione naturæ humanæ, post humiliationem vsque ad mortem, mortem autem crucis. Sic enim loquitur Apostolus Philip. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Idem enim est esse in dextera Dei, & in gloria Dei, hoc est in maiestate Dei. hæc autem gloria est, quod habeat nomen super omne nomen, & illi omne genu flectatur. sic etiā 1. Cor. 15. ait idem Apostolus, Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. vbi explicat Apostolus illud, sede à dextris meis, vt idem sit, quod regna mecum, donec ponā, &c. Idem quoque Apostolus ad Hebr. 1. Cui dixit Angelorū, sede à dextris meis? nonne omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi, &c. Vbi per sedere à dextris Dei significatur differentia inter Christum, & Angelos, quòd isti sint ministri, & serui, & ideò non sedeant, sed mittantur in ministerium: Christus autem vt Rex, & Dominus sedeat cū Patre, creaturis omnibus superior. Denique S. Petrus Act. 2. Dextera inquit, Dei exaltatus effudit hoc donum, quod vos videtis, & auditis; non enim Dauid ascendit in cælum; dicit autem ipse, Dixit Dominus Domino meo sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Certissimè sciat ergo omnis domus Israel, quia & Dominum & Christū fecit Deus hūc Iesum, quem vos crucifixistis. Vbi S. Petrus docet, sedere à dextris Dei, esse ascendisse in cælum; dominari, & regnare vbique vt dominatur, & regnat Deus.

Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. II.

Hic versiculus continuatur cum primo apud hebræos, iuxta Rabinorū distinctiones: sed Septuaginta Interpretes, qui Rabinos omnes præcesserunt, nouum versiculū esse debere iudicarunt. Significat autem his verbis Propheta, Regnum Christi nunquam finiendū, neque periculum esse, vt ab inimicis euertatur, cùm Deus statuerit, paulatim oēs omnino inimicos illi subijcere, vt pacificè postea duret in æternum. Itaque illud, donec, non significat, Christū non amplius sessurum, vbi fuerint oēs hostes debellati, sed significat Christi Regnū semper propagandum magis, & magis, donec nullus omninò supersit inimicus, qui illi genua non flectat. quasi dicat, perge regnare mecum, nec desistas propagare Regnū, donec oēs hostes debellentur. Porro ista propagatio quotidie impletur, dum alij conuertuntur ad fidē, & obedientiā, & spontè subijciuntur pedibus Christi, vt in eis, tanquam in scabello quiescat; & tandem finito exilio pergunt ad patriā, vbi feliciter sub Deo requiescunt: alij, vel peruertuntur, vel in peruersitate perdurāt, & tandem per mortem ad iudicium rapiuntur, & damnati ad inferos detrudūtur, vbi Christi pedibus perpetuò comprimuntur. In nouissimo die propagatio cōplebitur, & tum Christo flectetur omne genu, cælestium, terrestrium, & infernorum. At cur dicit Pater, donec ponam? nonne etiam filius ponit inimicos suos scabellum pedum suorum? Omnino quod Pater operatur, etiam Filius operatur: sed tribuitur hæc actio Patri, quia per eā redditur merces obedientiæ Filij, vt paulò ante Apostolum dicentē audiuimus, Propter quod, & Deus exaltauit illū. Præterea omnis actio quæ ad potentiam pertinet, Patri solet tribui, quamuis etiā Filio sit communis, quoniam à Patre Filio communicatur, non Patri à Filio.

& filio quidem, vt Deus est, communicatur per generationem; eidem filio, vt homo est, communicatur per gratiam hypostaticæ vnionis. Quod aũt filius Patri cooperetur in hac actione subijciendi cões hostes, dicitur in sequenti versiculo.

III. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.

Propheta Dauid cùm in spiritu audiuisset Patrem loquentẽ ad Filium, ac dicentem, Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum; conuertit se ad Filium, & eodem spiritu reuelante demonstrat, vnde incipienda esset propagatio Regni Christi in terris. Virgam, inquit, virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, id est, Dominus Pater vt ponat inimicos tuos scabellum pedum tuorũ, sceptrum Regalis potentiæ tuæ ex Ciuitate Hierusalem, & ex ipso monte Sion extendere incipiet, & propagabit vsque ad vltimum terræ. Concordat cum hac Prophetia verbum Domini, Luc. 24. Oportebat Christũ pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pęnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes incipiẽtibus ab Hierosolyma. & Act. 1. Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Virga hoc loco sceptrum significat, & per sceptrum intelligitur Regalis potestas: per virtutem autem significatur robur, & fortitudo, vt clarius habetur in textu originali. Itaque virga virtutis est sceptrum potentiæ. dicitur autem hæc virga emittenda ex Sion, quasi ex monte illo germinauerit, quoniam in Hierusalem cœpit Regnum Christi spirituale; ibi enim fuerunt primi credẽtes, & ibi cœpit propagatio fidei per Apostolos. Dominare in medio inimicorum tuorum. est quasi fausta acclamatio, & exhortatio ad propagandum imperium per omnes gentes. quasi dicat, tu igitur perge feliciter, infer vexillum crucis tuæ in mediũ paganorũ, & Iudæorum, vbi sunt confertissimi hostes tui, ibiq. in medio eorum dominare, id est, illis inuitis, & repugnantibus Regnum tuũ constitue. Quod certè breui factum videmus: nam intra paucos annos, frustra Iudæis, & Paganis reluctantibus, Ecclesiæ Christi in toto orbe terrarum constitutæ fuerunt. Scribit enim Apostolus ad Coloss. 1. Euangelium in vniuerso mundo est, & crescit, & fructificat. & S. Irenæus vicinus Apostolicis temporibus li. 1. ca. 2. Ecclesia, inquit, per vniuersum orbem vsque ad fines terræ seminata est. & ca. 3. meminit Ecclesiarum Germaniæ, Iberorum, Lybiæ, Aegypti, Galliarum, Oriẽtis, & earum quæ in medio mundi erant, per quas intelligit Ecclesias Græciæ, & Italiæ. Rectè autem dicit Psalmus, in medio inimicorum tuorum, quia quantumlibet Ecclesia propagetur, & crescat, semper erit in medio inimicorum, id est, Iudæorum, Paganorum, Hæreticorum, & falsorum Christianorum, dum in terris peregrinatur. Sed in consummatione seculi fiet separatio bonorum à malis, & non erit amplius Regnum Christi in medio inimicorum suorum, sed eminebit, & exaltabitur super omnes inimicos suos.

IV. Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex vtero ante Luciferum genui te.

Dixerat, dominare in medio inimicorum tuorum, quod intelligitur in hoc tẽpore, dum Regnum Christi ab inimicis oppugnatur: declarat nunc quid erit in nouissimo die, quando omnes inimici subiecti erunt vt scabellum, pedibus eius.

Tecum,

Tecum, inquit, principium in die virtutis tuæ, id eſt, tecum erit principatus manifeſtus, tunc apparebit omnibus, tuum eſſe Regnum, & apud te ſolùm eſſe verum principatum. In die virtutis tuæ, in die videlicet nouiſſimo, quando potentia tua cælum mouebit, ſolem obſcurabit, terram concutiet, mortuos excitabit, & omnes ad tribunal tuum adducet. In ſplendoribus ſanctorum, id eſt, quando circundatus eris ſanctis tuis, qui omnes fulgebunt ſicut ſol. Ex vtero ante luciferum genui te, id eſt, ideò tecum erit tantus principatus, quia ego Deus Pater omnipotens genui te, non ex nihilo, vt res creatas, ſed ex vtero meo, vt filium verum, naturalem, & conſubſtantialem, idque ante luciferum, id eſt, ante quam ſtellas crearem, ante omnem creaturam, ante omnia ſecula. Hæc eſt communis expoſitio Patrum, Hieronymi, Chryſoſtomi, Auguſtini, Theodoreti, & Euthymij. Sed conſideremus ſingula verba. Tecum. ex hebræo S. Hieronymus vertit, populus tuus. Sed verbum hebraicum poteſt legi, ammecha, & ſignificat populus tuus; poteſt etiam legi, immecha, & ſignificat, te- עַמְּךָ
cum, & ſic legerunt Septuaginta Interpretes, & rectè verterunt. Principium. עִמְּךָ
in hebræo eſt, nedaboth, quod propriè ſignificat Principes, ſed Septuaginta videntur legiſſe, nedaba, principatus. & ſic exponit Chryſoſtomus hoc loco vo- נְדָבוֹת
cem græcam ἀρχὴν, quæ & principium, & principatum ſignificare poteſt. Quod נְדָבָה
ſi placeat, non accipere principium pro principatu, ſed ſimpliciter pro principio; exponere poterimus, Tecum principium, id eſt, tecum eſt principium primum omnium rerum, quia tu es in Patre, & Pater in te. Sed prior expoſitio videtur præferenda, vt magis conſentanea textui hebraico. In die virtutis tuæ. in his verbis nulla eſt diſcrepantia inter codices, niſi quòd in hebraico per virtutem ſignificatur propriè fortitudo, & potentia. In ſplendoribus ſanctorum. in hebraico legitur, in montibus ſanctitatis. Sed videntur Septuaginta Interpretes non legiſſe, harere per, ה, quod ſignificat montes, ſed hore per, א, quod הַרְרֵי
ſignificat ſplendores. Idem autem eſt, in ſplendoribus ſanctitatis, & in ſplen- אוֹרֵי
doribus ſanctorum; dici ſiquidem poſſunt ſancti homines ſplendores ſanctitatis, quia ſanctitas in eis reſplendet. Ex vtero. ex hoc verbo probant Sancti Patres efficaciſſimè Chriſti diuinitatem: nam ſi Chriſtus creatura eſſet, non poſſet dici genitus ex vtero: nemo enim dicit, ſe genuiſſe ex vtero domum, vel ſcamnum, vel aliud quidpiam ex arte factum: neque Deus vnquam dixit, ſe genuiſſe ex vtero cælum, aut terram. Porrò per vterum intelligitur eſſentia Dei ſecreta, & intima; & quamuis vterus propriè ad matrem, non ad Patrem pertineat: rectè tamen Deus Pater dicitur ex vtero genuiſſe, tum vt clarius oſtendatur filius conſubſtantialis genitori (clarius enim filius eſt ex ſubſtantia matris, quam ex ſubſtantia patris) tum quia Deus non opus habuit vxore ad filium gignendum, & pariendum. Ipſe enim genuit, ipſe peperit. vnde dicit Iſaiæ vlt. Nunquid ego, qui alios parere facio, ipſe non pariam? Ante luciferum. hinc ſignificatur æternitas filij, qui genitus fuit ante luciferi creationem, ac per hoc ante omnes creaturas. Sed poſuit nomen luciferi, quoniam ipſe etiam filius Dei, eſt quidam lucifer increatus. Eſt enim lux vera, quæ illuminat omnem hominem, & omnem Angelum. In hebræo habetur miſchar, quòd מִשְׁחַר
S. Hieronymus vertit, ex aurora. Sed poteſt etiam verti, præ aurora, id eſt, ante auroram. Septuaginta Interpretes poſuerunt luciferum pro aurora, ſiue quia cum aurora ſolet oriri lucifer, ſiue quia ipſa aurora etiam eſt lucifer. quare S. Hieronymus Iob. 11. v. 12. vertit, orieris vt lucifer, cùm tamen in hebræo ſit,

mane; Itaque luciferum accepit pro mane, siue pro aurora. Genui te. in hebræo nunc legitur, Tibi ros natiuitatis tuæ. Sed Septuaginta non habuerunt illa duo vocabula, Tibi ros, & pro, natiuitatis tuæ, legerunt, genui te; quia verba hebraica mutatis punctis vtroque modo legi possunt, ialdutheca, est, natiuitatis tuæ. ialadticha, est, genui te. Potest etiam fieri, vt Septuaginta Interpretes legerint, tibi ros natiuitatis tuæ, sed verba obscura declarare voluerint per suam versionem, & ideò dixerint, genui te. Id enim obscurè significant illa verba, ex vtero ante luciferum tibi ros natiuitatis tuæ, id est, ex vtero ante luciferum fuit tibi natiuitas ex me, vt est rori ex cælo. S. Augustinus addit aliam expositionem minus principalem, quod videlicet Dauid Christo filio suo secundùm carnem dicat, Ego genui te ex vtero Virginis Mariæ, filiæ meæ, antequam lucifer oriretur, id est, media nocte. Tertullianus quoque lib. 5. in Marcionem exponit de partu Virginis, sed tribuit Deo illud, genui te, hoc modo, Ego Deus Pater genui te ex vtero Virginis, nocturno tempore antequam lucifer oriretur.

ילדותך
ילדתיך

V. Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.

Transit nunc à dignitate Regia ad sacerdotalem, atque ostendit, Christum esse sacerdotem æternum, non succedentem Aaroni, sed immediatè à Deo institutũ, cuius figura fuerat sacerdotium Melchisedech. Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Iuramentum Dei promissionis stabilimentum est; id quod declarauit addens, & non pœnitebit eum, id est, firmissimè statuit, nunquam mutaturus: significat enim Dauid his verbis, sacerdotium Aaronicum fuisse mutandum, sed sacerdotium Christi nunquam esse mutandum. Pœnitentia enim Dei dicitur per metaphoram, cùm Deus facit id, quod faciunt homines, cùm eos pœnitet facti. mutant enim quod eos fecisse pœnitet. sic Gen. 6. dicit Deus, Delebo hominem, quem creaui, à facie terræ, ab homine vsque ad animantia, pœnitet enim me fecisse eos. & 1. Reg. 15. pœnitet me (ait Deus) quòd constituerim Regẽ Saul. Tu es sacerdos in æternum. dicuntur hæc à Deo, non à Dauide; Apostolus enim ad Hebr. 5. non semel repetit, hæc esse verba Patris ad Filium. dicitur autem Christus sacerdos in æternum, tum quia effectus vnici sacrificij, quo corpus suum obtulit in cruce, manet in æternum, iuxta illud Apostoli ad Hebr. 10. Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos: tum quia viuens ipse in æternum sacrificium quotidie offert per manus ministrorum sibi inuicem in Ecclesia succedentium. quod idem Apostolus ad Hebr. 7. confirmat, dicens, Et alij quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quòd morte prohiberentur permanere: hic autem eo quòd maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. Secundùm ordinem Melchisedech. per ordinem intelligitur ritus, lex, traditio, consuetudo; hæc enim significat vox hebraica. opponitur autem ordo Melchisedech ordini Aaron secundùm Apostolum ad Hebr. 7. Distinguitur verò ordo Melchisedech ab ordine Aaron in multis. primò Melchisedech non legitur successisse alteri, neque ei successisse alter legitur; nam ideò dicitur sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, vt dicitur ad Hebr. 7. in sacerdotio autem Aaronis vnus alteri succedebat, quia singuli moriendo sacerdotium filijs relinquebant. secundò, Melchisedech erat sacerdos, & Rex; Aaron, simplex sacerdos. tertiò, Melchisedech

dech obtulit panem, & vinum; Aaron oues, & boues. quartò, Melchisedech erat sacerdos vniuersalis, non vnius gentis tantùm; Aaron erat sacerdos duntaxat Hebræorum. quintò, Melchisedech non egebat tabernaculo vel templo ad sacrificandum; Aaron egebat, & ideò nunc apud Hebræos cessauit sacrificium, quia euersum est templum. Christus igitur sacerdos est secundùm ordinem Melchisedech, quia re vera nulli successit, neque alius ei successit in amplissima dignitate sempiterni sacerdotij: & ipse verè ac propriè non habet Patrem vt homo, neque matrem vt Deus. idem Christus Rex est, & sacerdos, & obtulit panem, & vinum in cœna, id est, corpus suum sub specie panis, & sanguinem suum in specie vini. & non est sacerdos hebræorum tantum, sed hebræorum, & gentium. neque alligatur sacerdotium eius vni templo, vel tabernaculo, sed, vt prædixit Malachias cap. 1. à Solis ortu vsque ad occasum in omni loco sacrificatur, & offertur oblatio munda. Ex his satis apertè conuincitur hæresis Lutheranorum, qui negant sacrificium verum, proprieq. dictum extare in Ecclesia Dei. vel ostendant Lutherani, si possunt, quo modo prædictio sit adimpleta de sacerdotio secundùm ordinem Melchisedech instituendo, & nunquam mutando.

Dominus à dextris tuis confregit in die iræ suæ Reges. VI.

Sanctus Ioannes Chrysostomus, quem Græci sequuntur, per Dominum, hoc loco intelligit Patrem: S. Augustinus intelligit filium. S. Hieronymus dicit quidem, Dominum hoc loco nominatum esse Patrem, tamen statim addit, illum, qui confregit Reges, iudicabit in nationibus, implebit ruinas, & bibit de torrente, esse filium. Videtur autem nobis sententia S. Augustini esse aptior, & facilior; non enim debet rationem reddere quo modo Pater sit à dextris filij, cùm paulo ante dictum sit filium sedere à dextris Patris. neque quomodo Pater de torrente biberit, & caput exaltauerit. Denique melius continuatur contextus verborum Prophetæ, si expositionem S. Augustini sequamur. Igitur Propheta postea quam dixerat, filium à Patre sacerdotem æternum appellatum fuisse: conuertit sermonem ad Patrem, ac dicit, Christum verè fore sacerdotem æternum, quoniam etiamsi multi Reges terræ conspirabunt, vt sacerdotium, totáq. eius Religionem euertant: ipse tamen sedens à dextris Patris confringet Reges aduersarios, & illis omnibus inuitis sacerdotium, & sacra sua perpetuabit. Dominus à dextris tuis, id est, Christus à dextris tuis sedens, sicut illi dixisti, sede à dextris meis, confregit in die iræ suæ Reges, id est, in die qua irascetur inimicis suis, Regibus terræ, Ecclesiam suam persequentibus, confringet eos, & iam in prænotione mea confregit; iam enim præuideo per spiritum Prophetiæ Herodem ab Angelo percussum, Neronem destitutum sibi manus iniecisse, Domitianum, Maximinum, Decium, & cæteros interfectos; Valerianum captiuum in manus barbarorum deuenisse; Diocletianum, & Maximianum præ desperatione Imperium deposuisse; Iulianum, Valentem, Hunnericum, & omnes denique inimicos Reges miserè perijsse; atque in gehennam detrusos meritas pœnas dare.

Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum. VII.

Dixit, quid faciet Christus in præsenti tempore aduersus hostes suos, Reges & Principes terræ: nunc addit, quid faciet in die nouissimo aduersus omnes inimicos suos. Iudicabit, inquit, in nationibus, id est, is, qui hoc tempore confregit impetum Regum, & conseruauit Ecclesiam suam tempore persecutionum, postea in fine seculi iudicabit omnes nationes, siue iudicium exercebit in nationibus omnibus; & condemnatis omnibus impijs, implebit ruinas, id est, consummabit vltimum exterminium, complementum ruinæ impiorum perficiet. ex hebræo S. Hieronymus legit, implebit foueas. quod etiam est verum, quia tunc implebuntur foueæ inferorum, omnibus malis hominibus, & dæmonibus eo detrusis, & conclusis: & hoc modo conquassabit capita in terra multorum, id est, humiliabit, & conteret omnes superbos, qui nunc erecto capite aduersus Deum incedunt; tunc enim conculcabit superbiam eorum, cùm coram toto mundo ostendet infirmitatem eorum, & contemptibiles, atque confusos efficiet: & hoc erit conquassare, & conterere capita eorum. Dicit autem, multorum in terra, quia in terra paucissimi inueniuntur veri humiles, & pij, respectu superborum, & impiorum, qui propè infiniti sunt. In hebræo habetur, in terra multa, id est, in magna parte terræ; sed idem est sensus, siue quis dicat, superbos multos inueniri in terra, siue, superbos occupare multum terræ. S. Augustinus exponit hæc omnia de præsenti tempore, & in bonam partem, vt implere ruinas, sit instaurare quod cecidit, &, conquassare capita, sit humiliare ad salutem per contritionem. quæ pia est, & vtilis expositio, sed mystica: nam ad literam exponunt de vltimo iudicio Theodoretus, Euthymius, & alij communiter.

VIII. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.

Hunc vltimum versiculũ exponunt magno consensu omnes veteres de Christi humilitate in carne mortali, & exaltatione in gloria cælesti, tum illi, qui verba superiora exponunt de ipso Christo, tum qui exponunt de Patre. Quare mirum est aliquos recentiores aliter sensisse. Reddit igitur Dauid rationem cur tanta sit Christi potentia, vt Reges confringere, nationes iudicare, implere ruinas, & conquassare capita possit; & dicit, De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput; ac si diceret cùm Apostolo, Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod, & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Torrentem appellat cursum rerum humanarum: quomodo enim torrens magno impetu, & sonitu fluit, & turbidus, ac turbatus incedit, & paulo post cessat, & ne vestigium quidem sui relinquit: sic sunt res humanæ tempore huius mortalitatis; transeunt enim omnia, & vt plurimum turbida, & turbata: audiuntur sæpè maxima prælia, & turbationes gentium, & populorum, vt tẽpore Alexandri Magni, & postea Cæsaris, & aliorum similium. Sed paulo post finem accipiunt tũ ipsi, tum posteri eorum, & vix inueniuntur vestigia potentiæ ipsorum. Ad hunc torrentem descendit filius Dei per incarnationem suam, & in via, id est, in spatio vitæ suæ mortalis, & transeuntis, bibit aquam turbidam huius torrentis, pertulit ærumnas nostræ mortalitatis; imò etiam in profundum torrentis descendit per passionem, ita vt non biberit aquam ad refrigerium, & delectationem; sed biberit molestissimam aquam, vt illi faciunt, qui demerguntur in aquis, iuxta illud Psal. 68. Intrauerunt aquæ vsque ad animam meam.

Infixus sum in limo profundi, & non est substantia : veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Merito igitur huius tantæ humiliationis sponte susceptæ pro gloria Patris, & salute generis humani, exaltauit postea caput suum ascendens in cælum, & sedens ad dexteram Patris, constitutus Iudex viuorum, & mortuorum. Aliqui legunt, in præterito, bibit: sed textus hebraicus, & græcus habent in futuro, bibet : proinde nostra communis lectio cum textibus originalibus concordat.

PSALMVS CENTESIMVSDECIMVS.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

IC Psalmus, vt etiam multi sequentes, nihil habet in titulo, nisi, Alleluia, quod significat, Laudate Dominum: ex quo intelligimus, argumentum Psalmi esse laudationem Dei. Notat S. Hieronymus, hunc esse primum Psalmum perfectè alphabeticum : nam Psalmus 24. 33. & 35. alphabetici sunt, sed non perfectè, quia in eis aliqua litera deest, & eius loco altera ponitur. Psalmns etiam trigesimus octauus alphabeticus est, sed non ita perfectè, vt hic qui nunc est in manibus : nam in illo sub vna litera modo ponitur vnus versiculus, modo duo, modo tres : in hoc autem Psalmo tot sunt parui versiculi, quot sunt literæ alphabeti. Itaque Psalmus continet vigintiduos versiculos, quales sunt apud Latinos versiculi iambici, & apud Italos versiculi septem syllabarum. Sed Septuaginta Interpretes magis ad sententias, & ad similitudinem aliorum Psalmorum, quàm ad literas respicientes, partiti sunt Psalmum in decem versus.

EXPLICATIO PSALMI CX.

Aleph. Confitebor tibi Domine in toto corde meo :
Beth. In consilio iustorum, & congregatione.

Dauid sanctus incipit hymnum ab inuocatione, & simul explicat modum, quo vtiliter landari debet Deus. Confitebor tibi Domine, id est, laudabo, siue confessionem laudis offeram tibi. In toto corde meo ; hæc est conditio bonæ laudationis, vt non fiat solùm voce, sed etiam corde : & non solùm corde, sed toto corde, id est, toto affectu, nihil magis, vel æquè diligẽdo, & laudando. Est etiam, toto corde, summa attentione, nihil aliud cogitando: indignũ est enim versantem in laude omnipotentis Dei, quem Cherubim, & Seraphim cum tremore adorant, mentem ad inferiora deflectere. In consilio iustorum, & congregatione, id est, laudabo te toto corde, tum inter paucos iustos, tum in

cœtu multorum,& eorum promiscua multitudine: nam per consilium iustorum videtur intelligendus locus secretus, vbi soli conueniunt sapientes ad consiliũ.

סוד Vox enim hebraica, sod, secretum significat, siue consilium, quod secretum requirat. Vox autem, heda, synagogam significat, siue congregationem, ad עדה quam totus populus venire solebat.

Gimel. Magna opera Domini:
Daleth. Exquisita in omnes voluntates eius.

Laudat primùm ab operibus in commune, quòd videlicet Deus laude dignus sit, quòd omnia opera eius magna sint, & quòd sint ita perfecta, vt ad omnem vsum Deo seruiant. Magna laus, quòd artifex non faciat alia opera magna, alia parua, alia preciosa, alia vilia, sed quòd omnia omnino, quæ ab eius ingenio, vel manu prodeunt, magna sint. Talia esse opera Dei certè cognoscet, qui cogitabit, in omnibus, etiam si nobis præ multitudine viluerint, infinitam Dei potentiam, & sapientiam elucere, & nullum à nobis perfectè comprehendi. Verè enim scripsit Ecclesiastes cap. 1. Cunctæ res difficiles, non valet homo eas explicare sermone. & cap. 8. Intellexi, quòd omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem. Neque solùm magna sunt opera, sed exquisita in omnes voluntates eius, id est, quæsita, & parata in omnem vsum Deo placitum, vt Deus de illis faciat quicquid voluerit, iuxta illud Psal. 118. Quoniam omnia seruiunt tibi: nam, vt S. Augustinus rectè disputat, nihil est, quod magis Dei voluntati repugnare videatur, quàm liberum arbitrium, quo fiunt peccata, quæ Deus prohibet: & tamen de ipso libero arbitrio Deus facit, quod vult. vel enim reformat illud per gratiam, vel punit per iustitiam; & nisi ipse permitteret, liberum arbitrium non peccaret. Præclarissima laus, & soli Deo propria, facere opera, quæ in omnem vsum quæri, aptari, & accommodari possint, & de quibus Deus quicquid velit, possit efficere. Vide commentarium S. Ioannis Chrysostomi, qui hæc omnia mira eloquentia tractat, descendens ad singula opera Dei. In hebræo habetur in numero multitudinis, Exquisita in omnes voluntates eorum: sed fortasse Septuaginta aliter legerunt, vel certè ad insinuandam Trinitatem diuinarum personarum, in vna essentia diuinitatis, positum est pronomen in numero multitudinis cum nomine Domini, numeri singularis.

Hè. Confessio, & magnificentia opus eius,
Vau. Et iustitia eius manet in seculum seculi.

Transit nunc Propheta ab opere creationis ad opus gubernationis, & ostendit, hoc etiam opus omni laude esse dignissimum. Confessio, inquit, & magnificentia opus eius, id est, operatio eius, qua regit, & gubernat Mundum à se creatum, est confessio, id est, materia confessionis laudis, & gratiarum actionis; & etiam materia magnificentiæ suæ omnibus declarandæ. Simili modo loquitur Sapiens, cùm ait, Gloria filiorum patres eorum, Prouerb. 17. Et dedecus filij Pater sine honore, Ecclesiastici 3. Hìc enim accipitur gloria, vel dedecus pro materia gloriæ, vel dedecoris. Et iustitia eius manet in seculum seculi, id est, non solùm Deus magnificè gubernando operatur, quia prospicit omnibus

abun-

abundanter, sed etiam iustißimè, vt nunquam magnificentia eius à iustitia disiuncta inueniatur. semper enim Deus seruat promissa, & nulli facit iniuriam. Id quod videtur præcipuè additum propter vulgarem illam querimoniam, cur Deus sinit impios exaltari, & pios ærumnis, & calamitatibus premi? Iudicia enim Dei occulta esse possunt, iniusta esse non possunt. Quantumuis igitur nobis aliter videatur, semper tamen opera Dei iusta sunt, & omni laude digna.

Zain. Memoriam fecit mirabilium suorum,
Cheth. Misericors, & miserator Dominus.

Descendit ad particulare quoddam opus prouidentiæ diuinæ, quando videlicet pluit manna de cælo; quod fuit opus magnæ misericordiæ non solùm præsentibus, quos aluit in deserto, sed etiam posteris, quibus reliquit vrnam manna plenam in memoriam miraculorum, quæ patrauerat in deserto. Sic enim habetur Exod. 16. & ad Hebr. 9. Manna verò illud figura fuit sacramenti Eucharistiæ, quod datum est populo Christiano in cibum spiritualem, & in memoriam mirabilium, quæ operatus est Christus in terris, quorum præstantißimum est gloriosa paßio, quæ mortem nostram moriendo destruxit, & de Principe huius mundi triumphauit. Ait igitur, Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus. Misericors, & miserator distingui videntur apud Latinos, quòd misericors ad habitum, miserator ad actum pertineat: sed in hebraico textu differunt in eo, quòd, channun, significat simpliciter misericordem; rachum, addit affectum paternum, ac tenerum, qualis est patris in filium. Itaque misericors, & miserator, hoc loco significant, misericors, & paternè misericors. חַנּוּן רַחוּם

Teth. Escam dedit timentibus se.
Iod. Memor erit in seculum testamenti sui.

Hæc esca est manna, quod Deus pluit de cælo, & dedit timentibus se, id est, cultoribus suis hebræis: quamuis enim plurimi in eo populo peccatores essent, tamen Deum verum colebant: nam, timere Deum, in Scripturis colere significat. Et sicut Deus volebat, vt populus memor esset mirabilium suorum, quæ fecit, quando eduxit populum de Aegypto, & per desertum in terram promißionis introduxit: ita vicißim promittebat, se memorem futurum pacti sui, quod cum illis inierat: ideò addit, memor erit in seculum testamenti sui, id est, ostendet continua prouidentia, & protectione se memorem esse fœderis, & promissorum suorum.

Caph. Virtutem operum suorum annunciabit populo suo,
Lamed. Vt det illis hæreditatem gentium.

Præcipuum caput fœderis, quod cum Abraham pepigit Deus, fuit, vt daret posteris eius Hebræis terram Chananæorum, quæ ideò postea dicta est terra promißionis. Explicat igitur quomodo memor erit testamenti sui, dicens, Virtutem operum suorum annunciabit populo suo, id est, memor pacti sui notam faciet populo suo virtutem, hoc est, potentiam, & fortitudinem operum suorum,

rum, conuertendo Iordanem retrorſum, clangore tubarum euertendo muros Hierico, ſiſtendo Solem, & Lunam ad imperium Ioſue, lapides de cælo ſuper hoſtes Hebræorum pluendo, & ſimilia multa mirabilia operãdo. Vt det illis hæreditatem gentium, id eſt, vt daret illis, fidelibus ſuis terram Paleſtinæ, quam gentiles Chananæi tanquam propriam hæreditatem, & poſſeſsionem obtinebãt.

Mem. Opera manuum eius veritas, & iudicium.
Nun. Fidelia omnia mandata eius,
Samech. Confirmata in ſeculum ſeculi,
Hain. Facta in veritate, & æquitate.

Ac ne quis iniuſtitiam ſuſpicaretur in eo quòd Deus terram Paleſtinæ abſtulit Chananæis, & donauit Iudæis; addit, opera manuum eius veritas, & iudicium, id eſt, omnia opera Domini, & in ijs hoc particulare opus expulſionis Chananæorum, & introductionis Iudæorum, facta ſunt cum magna fidelitate, & iuſtitia. Veritas enim hoc loco, vt etiam alibi paſsim fidelitatem ſignificat ſeruandi promiſſa. Quoniam igitur promiſerat Deus Abrahæ terram illam ſe daturum poſteris eius, hoc opus Dei factum eſt in veritate: & quoniam idem Deus non ante expulit Chananæos, quàm impleta eſſet menſura peccatorum, ob quæ expelli mererentur; ideò hoc idem opus factum eſt cum iuſtitia, quæ hoc loco dicitur iudicium, quod eſt iuſtitiæ actus. Opera ergo manuum eius veritas & iudicium, id eſt, fideliter & iuſtè fiunt. Quod autem mererentur puniri Chananæi, & in pœnam priuari terra Paleſtinæ, probat Propheta, quia non ſeruauerunt præcepta Dei naturalia, quæ ſunt omnibus communia, & immutabilia, quia continent prima principia iuſtitiæ: nam Leuit. 18. prohibet Deus inceſtum, adulterium, vitium contra naturam, idololatriam, & ſimilia, & addit, Omnes execrationes iſtas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam: cauete ergo ne & vos ſimiliter euomat, cum paria feceritis, ſicut euomuit gentem, quæ fuit ante vos. Ait igitur, fidelia omnia mandata eius, id eſt, omnia præcepta Dei, præſertim naturalia, fidelia ſunt, quia neminem decipiunt, cum ſint rectiſsima, & iuſtiſsima, & per hoc pœnam adferant præuaricatoribus, & præmia obſeruatoribus. Nec ſolùm fidelia ſunt, ſed etiam immutabilia, & indiſpenſabilia, cùm in nullo caſu inueniri poſſint iniuſta, ideò addit, Confirmata in ſeculum ſeculi, facta in veritate, & æquitate, id eſt, ſtabilita ſunt æterna firmitate, quia condita ſunt in veritate, id eſt, in rectitudine, & æquitate, id eſt, iuſtitia: nam, vt diximus, rectitudinem, & iuſtitiam abſolutam continent. Vide S.Thomam in 1.2.q.100.art.8.

Phe. Redemptionem miſit populo ſuo,
Tſade. Mandauit in æternum teſtamentum ſuum.

Non deſunt etiam ex veteribus, qui hæc referant ad literam ad liberationem populi de Aegypto: ſed videtur omnino Propheta altiorem redemptionem intelligere, vt exponunt S.Auguſtinus, & Euthymius. nam de Iudæis iam dixerat, datum illis fuiſſe manna de cælo, & hæreditatem gentium; neque vlla erat ratio, cur reuerteretur ad antiquiora. Igitur poſt decantata beneficia

Dei

Dei erga Patres testamenti veteris; transit ad beneficium longè excellentius testamenti noui, quo vera, atque æterna redemptio continetur. Redemptionem, inquit, misit populo suo, quasi dicat, post hæc misit Redemptorem tam sæpè promissum, & tamdiu expectatum, de quo prophetauit etiam Zacharias, cùm ait Luc. 1. Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ. Redemit autem Christus populum suum de captiuitate, & seruitute peccati, & potestate tenebrarum pretio sanguinis sui. Et hoc modo verè, & propriè Mandauit in æternum testamentum suum, id est, iussit (hoc enim significat vox hebræa) & statuit, vt testamentum, siue pactum esset æternum, de vera & æterna salute, & possessione cælestis patriæ. nam testamentum vetus, quo promittebatur terra Palestinæ, non fuisse æternum experientia docet. Quare & Hieremias cap. 31. ait, Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum, non secundùm pactum, quod pepigi cum patribus eorum, vt educerem eos de terra Aegypti. pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus: sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus, Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.

Coph. Sanctum & terribile nomen eius,
Res. Initium sapientiæ timor Domini.

Docet consequenter modum permanendi in testamento Domini, vt assequamur promissiones eius, ac dicit, Sanctum & terribile nomen eius, id est, is qui mandauit in æternum testamentum suum, sanctus, & terribilis est, & ideò odit pollutionem, & immunditiam peccati, quia sanctus est, & dicit, Sancti estote, quia sanctus sum Dominus Deus vester: & simul punit pollutos, & immundos, quia terribilis est, & horrendum est incidere in manus Dei viuentis. & propterea, Initium sapientiæ timor Domini, id est, illi verè incipiunt sapere, qui timent Dominum, & ex timore illo cauent à peccatis, obseruant legem, operantur bona, vt paulatim ex timore ad amorem perueniant, & incipiant odisse malum non timore pœnæ, sed amore iustitiæ. Potest etiam hìc locus intelligi de timore sancto, quo timemus offensionem Dei, quia diligimus Deum: qui timor dicitur initium sapientiæ, quia pertinet ad primam, & magis necessariam partem sapientiæ. Sapientia enim perfecta duo requirit, cognitionem & amorem Dei; sed in hac vita priores partes tribuuntur amori, siue timori sancto filiali. Vnde Ecclesiasticus cap. 1. vbi dixit, Initium sapientiæ timor Domini; addit, plenitudo sapientiæ est timere Deum: vt intelligamus timorem Domini sanctum dici initium, quia est quasi caput, id est, pars prima, & potissima, vt dici possit etiam tota sapientia.

Scin. Intellectus bonus omnibus facientibus eum,
Tau. Laudatio eius manet in seculum seculi.

Declarat, quod dixit, initium sapientiæ esse timorem Domini. Est enim, ac si dicat, intelligentia quidē, quæ pars est sapiētiæ, bona est, sed facientibus eā, id est,

ex timore sancto facientibus, quod scientia docet esse faciendum: alioqui intelligentia sine timore, inutilis, vel perniciosa est: nam scienti bonum facere, & nõ facienti, peccatum est illi, Iacobi 4. Nomine intellectus, significatur hoc loco ipsa intelligentia, siue scientia, aut doctrina, vt voces hebraica, & græca clarius sonant: pronomen, eum, cùm dicitur, facientibus eum, refertur ad intellectum, vt referunt Chrysostomus, & Augustinus. in hebræo habetur, Facientibus ea, nimirum ea, quæ intelliguntur esse facienda. Itaque sensus in idem recidit. Quod autem sequitur, Laudatio eius manet in seculum seculi; aliqui referunt ad Deũ, vt sensus sit, Laudatio eius, cuius nomen est sanctum & terribile, semper manebit: ita S. Chrysostomus. Sed videtur melius continuare textum expositio S. Augustini, qui hunc versiculum refert ad illum, qui timet Dominum, & qui facit quod intelligit esse faciendum: illius enim præmium erit, vt inhabitet in domo Domini omnibus diebus vitæ suæ, & sit vnus ex illis, qui laudabunt Deũ in seculum seculi. Quare laudatio eius, est laudatio, qua ipse homo timens Deum, perpetuò laudabit Dominum. Potest etiam satis commodè intelligi versiculus de laude, qua ipse timens Deum, & faciens quod intelligit esse faciendum, laudabitur à Deo, vt seruus bonus, & fidelis, & consequenter laudabitur ab Angelis, & alijs sanctis, & eiusmodi laus erit æterna, quia vt dicitur in Psal. 111. In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala non timebit.

PSALMVS CENTESIMVS VNDECIMVS.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia, reuersionis Aggæi, *& Zachariæ.*

HIC Psalmus rectè coniungitur superiori, quia laudat virum iustum, vt ille laudabat Deum. & est alphabeticus, continens viginti duos versiculos incipientes à literis alphabeti ordine positis. Eundem quoque habet titulum, Alleluia, apud Hebræos, & Græcos: sed apud Latinos, teste Augustino, adduntur hæc verba, Alleluia, reuersionis Aggæi, & Zachariæ. Videtur enim Dauid in spiritu præuidisse, Aggæum, & Zachariam post expletum tempus captiuitatis, redijsse ad populum, eumq. admonuisse, quanta sit felicitas viri iusti, & timentis Deum; vt hoc exemplo exhortetur alios ad probitatem, vt non incidant in similem captiuitatem.

EXPLICATIO PSALMI CXI.

Aleph. BEatus vir, qui timet Dominum:
Beth. In mandatis eius volet nimis.

Hæc est propositio, quam per totum Psalmum varijs argumentis probat, vt suadeat

suadeat omnibus pietatem. Beatus, inquit, est quicunque timet Dominum. Sed quia non quicunque timor facit beatum, addit declarans, In mandatis eius volet nimis. vbi repetendum est, qui, vt hic sit sensus. Beatus est vir ille, qui timet Dominum, qui ex eo timore in mandatis eius libentissimè implendis versabitur: nam in mandatis velle nimis, nihil est aliud, nisi mandata valde diligere, & ad mandata multum esse affectum, siue in adimplendis mandatis magnam habere voluntatem. In summa ille dicitur felix, qui & interius timet Deum timore sancto, & exterius promptus est ad implenda mandata, ac per hoc iustus, & pius est.

Gimel. Potens in terra erit semen eius,
Dalet. Generatio rectorum benedicetur.

Hæc est prima felicitas hominis timentis Deum, quòd multam prolem consequetur. Potens, inquit, in terra erit semen eius, id est, robusta erit eius posteritas ob multitudinem filiorum; & rationem reddit, cùm addit, Generatio rectorum benedicetur, quia videlicet generatio iustorum ex diuina benedictione fœcundissima erit. Benedictio enim in testamento veteri, vt plurimum ad fœcunditatem pertinet. Hæc prima felicitas non erat in viris iustis perpetua, sed frequens. Scimus enim Abrahamum longo tempore in matrimonio sine liberis vixisse, vt etiam filium eius Isaac, & postea non paucos alios. Sed si exponatur Psalmus de fructu bonorum operum ex semine gratiæ cælestis prodeunte, felicitas erit omnino perpetua: nemo enim est verè pius, & iustus, qui non assiduè ferat opera bona, ex quibus magnam omnino messem tempore suo collecturus sit.

He. Gloria, & diuitiæ in domo eius,
Vau. Et iustitia eius manet in seculum seculi.

Secunda felicitas est honorum, & opum abundantia, quæ tamen non inducant ad peccatum, neque iustitiam corrumpant. Sæpè enim accidit, vt honores, & diuitiæ superbiam gignant, vel carnalibus voluptatibus deseruiant, & tum non felicitati, sed calamitati potius deputandæ sunt. Ait igitur, Gloria, & diuitiæ in domo eius, id est, non solùm multitudine filiorum, sed etiam honoribus, & diuitijs abundabit iustus, & tamen (quod est omnium felicissimum) non corrumpetur animus eius istis fortunæ bonis, sed iustitia, & probitas eius perseuerabit vsque in finem. Hæc etiam felicitas non est perpetua, si agatur de gloria, & diuitijs temporalibus: sed si de gloria interna, de bonæ conscientiæ testimonio, & de diuitijs fidei, ac de illo quæstu magno intelligatur, de quo Apostolus 1. Timoth. 6. Quæstus magnus est pietas cum sufficientia, id est, pietas sine sollicitudine temporalium, ita vt animus sit contentus ijs, quæ habet; perpetua felicitas erit: nam, vt ille dixit, animus diues debet esse, non arca: tunc autem animus diues est quando alimentis, & tegumentis contentus, nihil optat amplius; sed sibi ipse sufficit. quod Apostolus dixit pietas cum sufficentia, & græcè significantius αὐταρκεία, quod declarauit idem Apostolus Philip. 4. cùm ait, Didici in quibus sum sufficiens esse: scio & abundare, & penuriam pati.

Zain.

Zain. Exortum eſt in tenebris lumen rectis,
Cheth. Miſericors, & miſerator, & iuſtus.

Tertia felicitas timentium Deum, eſt lumen prudentiæ, & conſilij diuinitus affulgens in tenebris dubitationum, quæ paſsim occurrunt in rebus gerẽdis, item in diſcernendis fraudibus falſorum fratrum, denique lumen conſolationis in omnibus calamitatibus, & ærumnis huius vitæ. Exortum eſt in tenebris lumen rectis, id eſt, affulſit rectis hominibus, quales ſunt timentes Deum, lumen conſilij, & conſolationis in tenebris dubitationum, & tribulationum; quod lumen eſt ipſe Deus miſericors, & miſerator, & iuſtus, qui miſericordiam facit viris miſericordibus, quia iuſtum eſt, vt miſericordes miſericordiam conſequantur.

Teth. Iucundus homo, qui miſeretur, & commodat,
Iod. Diſponet ſermones ſuos in iudicio.
Caph. Quia in æternum non commouebitur.

Quarta felicitas eſt lætitia ſpiritualis, quæ reſidet in corde timentium Deum. Qui enim Deum timent, facilè indulgent offenſiones miſerando fragilitates humanas, facilè etiam commodant egentibus, & ſic implent Dominicum præceptum, Dimittite, & dimittemini, date & dabitur vobis. Hæc autem bona opera maximam lætitiam pariunt: ſicut è contrario qui retinent offenſiones, vel negant proximo beneficium, ſemper amaro ſunt animo, tum quia conſcientia pungit, tum quia cogitant ſe odio haberi. Illud, miſeretur, à nonnullis refertur ad eleemoſynas, quæ dantur egentibus; ſed quia de eleemoſyna paulò poſt fit ſpecialis mentio, cùm dicitur, Diſperſit dedit pauperibus; ideò maluimus cum ſancto Auguſtino, referre ad indulgentiam offenſionum, quod eſt genus eleemoſynæ ſpiritualis. Quinta felicitas eſt prudentia in loquendo, propter quã euitantur incommoda maxima, inimicitiæ, rixæ, detractiones, & ſimilia. Qui enim timet Deum diſponet ſermones ſuos in iudicio, id eſt, diſpenſabit verba ſua cum maturitate iudicij, vt neminem lædat, & inde plurima bona lucrabitur. Alij per ſermones, intelligunt rationes, & negotia. Sed quamuis vox hebræa, & græca id patiantur, tamen vox latina non patitur; & veriſimile eſt, Prophetam varia bona timentium Deum enumerare, non eadem ſæpius repetere. De prudentia in negotijs ſupra iam dixerat: de prudentia in loquendo nihil hactenus dixit. Reddit autem rationem, cur diſponet ſermones ſuos in iudicio, cùm addit, Quia in æternum non commouebitur, id eſt, quia vir eſt conſtans in propoſitis ſuis, & ſtabilis, & præuidet prudenter omnia, vt quicquid accidat, eum commouere non poſſit.

Lamed. In memoria æterna erit iuſtus,
Mem. Ab auditione mala non timebit.

Sexta felicitas timentis Deum eſt, quòd viuet ſemper in hominum memoria; & viuet non per memoriam inſignis alicuius flagitij, quomodo viuunt Iudas, & Cain, Herodes, & Pilatus, Annas, & Caiphas, ſed viuet per memoriam glorioſam: nam laudes eius enarrabit omnis Eccleſia ſanctorum: neque ſolùm

in me-

in memoria æterna erit apud mortales, ſed etiam nomen eius ſcriptum erit in libro vitæ, quod nunquam delebitur, & eo modo verè, ac propriè in memoria æterna erit apud Angelos in cælo; & ab auditione mala non timebit, id eſt, non timebit à detractionibus, & reprehenſionibus hominum impiorum: neque etiã timebit à ſententia illa formidoloſa Iudicis æterni, videlicet, Ite maledicti in ignem æternum, &c.

Nun. Paratum cor eius ſperare in Domino,
Samech. Confirmatum eſt cor eius, non commouebitur,
Hayn. Donec deſpiciat inimicos ſuos.

Septima felicitas timentis Deum eſt, firma, atque ſtabilis diuina protectio, qua fretus nihil vnquam malorum timebit. Paratum cor eius ſperare in Domino, id eſt, in omni aduerſitate, ſiue periculo imminenti cor eius paratum habet refugium ad Deum; quia ſemper eſt promptum, & paratum ſperare in Domino; nunquam obliuiſcitur adiutorium Dei, nunquam diffidit, nunquam hæſitat. Confirmatum eſt cor eius in hac fiducia, vt nullum ei ſit periculum, ne ab illa fortè deficiat. Non commouebitur donec deſpiciat inimicos ſuos, id eſt, nunquam timebit, dum periculum ab inimicis durabit. Multo autem minus timebit, cùm eos vt proſtratos, & deuictos deſpiciet. In hebræo pro, non commouebitur, habetur, Non timebit: ſed idem eſt ſenſus: pro, deſpiciat, habetur, videat, ex quo ſequitur, vt deſpicere hoc loco non ſit propriè contemnere, ſed videre ex altiore loco, vt ſit deſpicere quaſi deorſum inſpicere, iuxta illud Virgilij, Deſpiciens mare veliuolum. Sed quia reſpicere inimicos ex alto, contingit illis, qui vident inimicos deiectos, & proſtratos, ac per hoc illos contemnunt: rectè poteſt exponi, Donec deſpiciat, id eſt, donec contemnat, vt iam deuictos, & profligatos; quamuis vox illa immediatè non contemnere, ſed inſpicere ſignificet, ſi cum voce hebraica conuenire debeat. Et quoniam durante hac vita mortali nunquam ceſſabunt pericula ab hoſtibus pietatis, nec videbimus eos omninò proſtratos, niſi cùm in cæleſti ſede poſiti, longiſſimè abiectos deſpiciemus; ideò illud, donec, tandiu durabit quandiu præſens vita durabit.

Phe. Diſperſit, dedit pauperibus,
Tſade. Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi,
Coph. Cornu eius exaltabitur in gloria.

Octaua felicitas eſt, gratia bene vtendi diuitijs: nam ex dono Dei habent amici Dei, vt intelligant, quanta ſapientia ſit per eleemoſynas transferre theſauros ſuos in cælum, vbi nec tinea demolitur, nec fures effodiunt, nec furantur. Diſperſit, inquit, dedit pauperibus, id eſt, iſte homo timens Deum, opes ſuas non abſcondit, neque augere ſtuduit, ſed ſparſit in pauperes, id eſt, abundanter effudit, ſed ea prudentia, vt dederit potius multis parum, quàm paucis multum, vt multis prouideret neceſſaria, nullis daret ſuperflua. Simile eſt, quod habetur Iſai. 58. Frange eſurienti panem tuum. & 1. Cor. 13. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas. Nec tamen negamus, quin aliquando me-

lius ſit multum vni dare, quàm multis parum; vt cùm virgo pauper tradenda eſt viro, vel Eccleſia exædificanda, vel captiuus redimendus. Vide S. Tho. in 2. 2. q. 32. art. 10. & S. Gregoriũ de cura paſtorali par. 3. admonit. 21. Ex hac liberalitate duo bona lucratus eſt, vnde verè beatus dici poteſt: primum, ſi pecunias diminuit, iuſtitiam auxit, & iuſtitia eius, id eſt, bonum opus eius manet in ſeculum ſeculi, conſeruandum apud Deum, vt ſuo tempore mercedem plenam accipiat: nam Qui miſeretur pauperis, fœneratur Deo, inquit Sapiens Prouerb. 19. Deinde cornu eius exaltabitur in gloria, id eſt, non ſolùm mercedem habebit in vita futura, ſed etiam in hoc ſeculo potentia, & gloria augebitur. cornu in Scripturis potentiam & robur ſignificat. Dicitur autem exaltari cornu alicuius, quando ille fit potentior, & fortior. Exaltari autem cornu in gloria, eſt, hominem fieri non ſolùm potentem, ſed etiam glorioſum, quales ſunt viri celebres & honorati, quibus alij deferunt, & cedunt. Significat igitur hìc verſiculus per eleemoſynas non fieri homines tenuiores, & deſpectos, ſed augeri diuitijs, potentia, & gloria: cuius rei multa ſunt exempla in diuinis literis, præſertim in libro Iob, & in libro Tobiæ: & non pauca legi poſſunt in vitis Sanctorum, ac præcipuè in vita ſancti Ioannis Eleemoſynarij, & in Prato ſpirituali Sophronij.

Res. Peccator videbit & iraſcetur,
Scin. Dentibus ſuis fremet & tabeſcet,
Tau. Deſiderium peccatorum peribit.

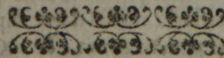
Poſtrema felicitas eſt, quòd timens Deum omnem inuidiam ſuperabit. Peccator videbit, id eſt, conſiderabit bona opera timentis Deum, & eius felicitaté, & inuidia torquebitur, & iraſcetur ſorti eius. Et inſtar rabidi canis fremet aduerſus illum, & præ dolore tabeſcet: ſed interim deſiderium impij, quo cupit perditionem iuſti, non adimplebitur, ſed vna cum ipſo impio breui peribit. Ergo beatus, & felix eſt, qui timet Dominum; miſer & infelix, qui non timet.

PSALMVS CENTESIMVS DVODECIMVS.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

HIC Pſalmus breuis & facilis hortatur cultores Dei ad ipſum Deum laudandum, ob id potiſſimum, quòd cùm ſit altiſſimus, tamen non dedignatur ad nos oculos inclinare, & multis nos beneficijs afficere.

EXPLICATIO PSALMI CXII.

LAudate pueri Dominum, laudate nomen Do- I.
mini.

Nomine puerorum intelliguntur serui Dei, qui eum purè colunt: quamuis enim vox græca παῖδες, & latina, pueri, sint communes ad seruos, & ad paruulos significandos: tamen vox hebraica, aude, nihil significat, nisi seruum, & clarius etiam id apparet èx eo quòd in hebræo vox, Domini, est in casu gignendi, Laudate serui Domini, laudate nomen Domini. Magna tamen est affinitas seruis cum paruulis, vt non immerito serui dicantur pueri, & pueri serui; quoniam serui sinere debent se regi à Dominis, quomodo paruuli reguntur à maioribus: vnde etiam B. Paulus ait ad Gal. 4. Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo. Admonemur igitur voce puerorum, seruos Dei simplices, & puros esse debere, & ad nutum Domini sine tergiuersatione procedere. Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini, id est, ò vos omnes, qui serui estis Dei, in hoc præcipuè illi seruite, vt pura mente cogitetis magnitudinem Domini vestri, & toto cordis affectu laudetis nomen eius, potentiam videlicet, & gloriam eius infinitam. Similis exhortatio habetur in Psalmo 133. Ecce nunc benedicite Dominum omnes serui Domini. & in Psalmo 134. Laudate nomen Domini, laudate serui Dominum.

עַבְדֵי

Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & vsque II.
in seculum.

Declarat modum, quo serui Dei laudare debent nomen Domini, ac dicit, affectu saltem, & desiderio laudandum esse, quandoquidem re ipsa nos humi repentes laudare, vt oportet nescimus. Dicite ergo, ait, intimo cordis affectu, Sit nomen Domini benedictum, & nunc à præsentibus, & vsque in æternum à futuris, vt ab eius laudibus nunquam cessetur, vel potius, ex hoc nunc incipite laudare, & vsque in seculum laudate, id est, semper laudate, siue prospera, siue aduersa contingant, siue in hac vita, siue in futura, semper laus eius sit in ore vestro; & cum sancto Iob semper dicite, Sit nomen Domini benedictum.

A Solis ortu vsque ad occasum, laudabile nomen Domini. III.

Declarat hoc versu, & sequentibus materiam laudis Dei, ac dicit, vbique inueniri materiam laudis Dei, cùm omnia sint plena operibus eius magnis, & mirabilibus, quæ diligenter considerata laudabilem reddunt artificem. A Solis ortu vsque ad occasum, id est, per totam mundi amplitudinem à principio vsque ad finem laudabile est nomen Domini propter opera eius, quibus ab omni parte plenus est Mundus.

Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cælos glo- IV.
ria eius.

Nec solùm per amplitudinem Mundi, sed etiam per altitudinem vbique inuenitur materia laudis Dei: nam etiam si multi sint in terra magni Principes, & potentissimi Reges: tamen super omnes longè eminet Deus: neque solùm super omnes gentes terræ, sed etiam super omnes Angelos cæli excelsus est Deus, & gloria eius cælos omnes, & qui habitant in eo, transcendit. Sanctus Ioannes Chrysostomus in his duobus versiculis vult contineri prædictionem Ecclesiæ Christianæ; per quam factum est, vt nomen Domini, quod in sola ferè Iudæa notum erat, nunc à Solis ortu vsque ad occasum laudetur, & omnes gentes illi subijciantur, & eo modo sit excelsus Dominus super omnes gentes.

V. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo, & in terra.

Laudat nunc Deum ab admirabili benignitate, quæ coniuncta cum tanta sublimitate mirabilior apparet. Quis, inquit, est sicut Deus noster, qui in altis habitat, videlicet in summo cælo, & tamen humilia respicit, homines videlicet, qui iacent in terra. Nam sic explicandus videtur ad literam hic versiculus iuxta distinctionem hebraicam, & modum loquendi Scripturæ; vt illud, in cælo, referatur ad illa verba, in altis habitat: & illud, in terra, referatur ad illa, humilia respicit: præsertim cùm in hebræo sint duo participia contraria, Quis sicut Dominus Deus noster exaltans se ad sedendum, & humilians se ad respiciendum, in cælo, & in terra, id est, ad sedendum in cælo, & ad respiciendum in terra. Similis est sententia illa in primo capite Canticorum, Nigra sum, sed formosa filiæ Sion, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis: vbi, sicut tabernacula Cedar, coniungitur cum, Nigra sum: & sicut pelles Salomonis, coniungitur cum, sed formosa. Significatur autem hac phrasi, Deum per excellentiam naturæ omnia sub se habere; & tamen per clementiam rebus omnibus quamuis humillimis adesse, ac præcipuè hominibus mitibus, & corde humilibus se inclinare. Quod si non placeat hæc distinctio, potest etiam rectè exponi, quòd Deus quamuis naturæ sit excellentissimæ & sublimissimæ, tamen à superbis, & tumidis oculos auertere, ad humiles, & mites libenter aspicere soleat; idq. tam in cælo, quam in terra: nam & in cælo superbos Angelos detestatus, humiles respexit, & ad gloriæ suæ participationem euexit: & in terra superbis Pharaonibus, Saulibus, alijsq. similibus contemptis, ad Mosem, Dauidem, aliosq. mites, & humiles respexit. Sed altiore, & prophetico sensu significatur his verbis, Deum in cælo sedentem non neglexisse genus humanum in terra humiliter abiectum.

VI. Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem.
VII. Vt collocet eum cum Principibus, cum Principibus populi sui.

Declarat, cur Deus respiciat humiles: ac dicit, id eum facere, vt eos exaltet. Quamuis autem hæc applicari possint singulis hominibus, quos ex infimo gradu Deus euexit ad summum, quales fuerunt Ioseph Patriarcha, Moses, Dauid,

Dauid, & similes: tamen aptiſsimè conueniunt hi duo verſiculi humano generi, id eſt, toti gregi puſillo electorum, quibus Saluator ait, Luc. 12. Nolite timere puſillus grex, quia complacuit Patri veſtro dare vobis Regnum: nam genus humanum iacebat in terra, & in ſtercore peccati originalis, & conſequentium miſeriarum: & tamen Deus ſedens in cælo reſpexit in terram, & inde ſuſcitauit inopem, hominem videlicet ſpoliatum à latronibus, & relictum ſemiuiuum, & iacentem in ſtercore miſeriarum, vt collocaret eum cum Principibus, non quibuſcunque, ſed cum Principibus populi ſui, poſſeſſoribus cæleſtis Hieruſalem, & participibus Regni cælorum. Nam exaltatio à paupertate temporali ad opes Regni temporalis, etiam ſi nobis magna eſſe videatur: verè tamen exigua, ac penè nulla exaltatio eſt, cùm opes Regni caducæ ſint, & ad diſpenſandum traditæ, & cum obligatione reddendæ rationis in die iudicij, & coniunctæ cum magna afflictione ſpiritus, & periculo æternæ ſalutis amittendæ. At exaltatio à ſtatu peccati, & mortis, ad ſtatum gloriæ, & beatæ immortalitatis, ad æqualitatem Angelorem, ad conſortium boni illius, quod ipſum Deum beatum facit; hæc vera, & verè magna, & appetenda maximè exaltatio eſt.

Qui habitare facit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem. VIII.

Quemadmodum infelicitas virorum eſt ſtatus humilis, & deſpectus: ita infelicitas mulierum eſt ſterilitas. Sed quomodo Deus reſpicit viros humiles, vt de ſtatu infimo erigat ad Regnum; ita reſpicit humiles feminas, vt de ſterilitate perducat ad fœcunditatem. Poteſt autem hoc totum referri ad ſingulas feminas, vt Saram, Rebeccam, Rachelem, Annam, & ſimiles. Sed altiore ſenſu pertinet ad Eccleſiam ex gentibus congregatam, quæ longo tempore manſit ſterilis, ſed in ſenectute peperit plurimos, iuxta illud Apoſtoli ad Gal. 4. ex cap. 54. Iſaiæ, Lætare ſterilis, quæ non paris, erumpe, & clama quæ non parturis, quia multi filij deſertæ magis, quàm eius, quæ habet virum. Quod autem ad verba attinet, cùm dicitur, Qui habitare facit ſterilem in domo; per domum intelligitur familia, ſiue abundantia filiorum, vt ſenſus ſit, Qui facit, vt ſterilis, quæ manebat ſolitaria, iam habitet inter multas proles, in magna familia. Id quod explicatur per verba ſequentia, Matrem filiorum lætantem; id enim eſt habitare in domo, eſſe matrem filiorum; ac per hoc eſſe lætantem, ob filiorum multitudinem, quæ erat mœſta ob ſterilitatem, & ſolitudinem.

PSALMVS CENTESIMVS DECIMVSTERTIVS.

Titulus, & Argumentum Psalmi.

Alleluia.

Ecantat in hoc Psalmo Dauid mirabilia opera Dei, dum educeret filios Israël de Aegypto in terram promissionis: idq. ad eum finem, vt hortetur populum ad permanendum in confessione vnius veri Dei, & sperandum continuo in eius protectione.

EXPLICATIO PSALMI CXIII.

I. IN exitu Israel de Aegypto: domus Iacob de populo barbaro.

II. Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas eius.

Narrat initio Psalmi quemadmodum populus Hebræorum in egressu de Aegypto cœperit habere formam populi peculiariter Deo subiecti, & à Deo singulari prouidentia gubernati, ac si Deus esset proprius eorum Rex. Nam antequam ingrederetur Aegyptum, erant vna familia, non vnus populus: dum autem manserunt in Aegypto, multiplicati sunt valdè, sed admixti erant Aegyptijs, & Regi Pharaoni seruiebant: sed egressi de Aegypto formam propriæ Reip. habere cœperunt, Mose, tanquam Dei Vicario & interprete, summum Magistratum apud eos gerente. Hoc igitur est quod dicit, cùm ait, In exitu Israël de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro. vbi cùm dicitur, Domus Iacob, repetendum est, in exitu, hoc modo. In exitu Israël de Aegypto, in exitu, inquam, domus Iacob de populo barbaro: quæ pars secundi versiculi est explicatio primæ; declarat enim per nomen, Israël, se non intellexisse hominem illum, qui proprio nomine dicebatur, Israël, sed totam familiam Iacob, id est, totam illam gentem, quæ à Iacobo Patriarcha, qui etiam Israel vocabatur, per carnalem generationem originem ducebat. Per populum barbarum intelligitur Aegyptus, significat autem vox hebræa, loez, loquentem lingua ignota, & barbarus dicitur, cuius lingua non intelligitur, iuxta illud Apostoli 1. Cor. 14. Si nesciero virtutem vocis, ero cui loquor barbarus, & qui loquitur mihi barbarus. Dicitur igitur populus barbarus, populus Aegypti, quia alia lingua vtebatur ab ea, qua vtebantur Hebræi. Facta est Iudæa sanctificatio eius, hoc est, tunc primum, cùm egressi sunt filij Israel de Aegypto, Deus sanctificauit, siue dedicauit sibi in populum peculiarem, populum Iudaicum. Israel potestas eius: idem repetit alijs verbis, id est, tunc assumpsit peculiarem potestatem, ac dominium super filios Israel. Quod attinet ad verba, per Iudæam, intelligi debet hoc loco non terra, quæ dicitur Iudæa, sed gens Iudaica: nam in hebræo est, Iudas, sicut paulo post, Israel. Solet autem Scriptura populum Hebræum, nunc vocare Iudam de nomine principalis filij Israel, nunc Israel, de nomine patris: vnde etiam vocantur Iudæi, vel Israelitæ.

לעז

raelitæ. Per illud autem, sanctificatio, & potestas, intelligitur quasi materia sanctificationis, & potestatis, vt sensus sit, Facta est gens Iudaica, siue Israelitica, gens sanctificata Deo, & peculiariter subiecta potestati eius. Pronomen relatiuum, eius, refertur ad Deum, siue Dominum, qui nominatus est in titulo, Alleluia, laudate Dominum: quasi dicat, Laudate Dominum, quia cùm egrederentur filij Israel de Aegypto, tunc factus est populus Israel, populus sanctificatus ei, & subiectus peculiariter potestati eius.

Mare vidit, & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum. III.
Montes exultauerunt, vt arietes, & colles sicut agni IV.
ouium.

Narrat mirabilia, quæ acciderunt in egressu filiorum Israel de Aegypto, & commoratione in deserto, & ingressu in terram promissionis, vt hinc ostendat, Deum Hebræorum esse verum Deum omnipotentem, quem iure ipsi colere, & timere debeant: ac primum narrat miraculum, quo mare, iubente Deo, diuisum est, vt populus transiret: vt habetur Exod. 14. sed narrat poëtica venustate tribuens ipsi mari sensum, quasi videns maiestatem Domini ex timore & reuerentia se subduxerit. Coniungit deinde aliud miraculum circa Iordanem, quoniam ad idem elementum pertinet, quamuis multo posterius, id est, post annos quadraginta contigerit. Iordanis enim fluuius diuisus quoque est tempore Iosue, vt populus per siccum alueum transiret, vt habetur Iosue 4. Deinde commemorat miracula, quæ acciderunt in terra, quando acceperunt legem, descendente Deo in montem Sinai: tunc enim terra mota est, & tremore concussa à maiestate Domini quasi trepidare, & saltitare videbatur. Quod enim legimus Exodi 19. Erat totus mons terribilis; significat montem tremore suo terrorem alijs incussisse, vt ex textu hebraico, & græco clarius colligitur. Postremò addit aliud miraculum de aquis in magna copia ex petra eductis, Qui conuertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. sed veniamus ad verba. Mare vidit, & fugit, id est, ita recessit de loco suo pars illa maris rubri, ac si à conspectu Domini territa fugisset. Iordanis conuersus est retrorsum. In libro Iosue legitur, quòd steterit flumen, & in altum instar montis excreuerit; sed ex interpretatione Dauidis intelligimus, non solùm in altum creuisse, sed etiam ex parte refluxisse. & refluxus iste confirmari potest ex eo, quòd longissimo spatio temporis cessauerit fluere, donec videlicet totus populus commodè transiret, qui multa centena millia hominum complectebatur. Itaque si solùm in altum creuisset, & non etiam simul ex parte refluxisset, non solùm ad instar montis, sed in altitudinem multò maiorem excreuisset. Simul igitur refluebat, vt Dauid canit, & simul erigebatur, & stabat, ne flueret in partem illam, per quam Israelitæ transibant. Montes exultauerunt, vt arietes, & colles sicut agni ouium, id est, montes Sinai, partes videlicet maiores illius montis, & colles, partes minores eiusdem montis contremiscere, & subsilire visæ sunt instar arietum, vel agnorum repentino terrore saltantium, & fugientium: quamuis enim vox, exultare, significare soleat gestire præ lætitia; tamen hoc loco videtur omnino referendum ad tremorem; tum quia eadem est causa mari, vt fugiat, & monti vt saliat; fugere autem ti-

moris eſt, non lætitiæ: tum quia paulò infra dicitur, A facie Domini mota eſt terra: quæ verba terrorem indicant, & hunc locum exponunt.

V. Quid eſt tibi mare, quòd fugiſti? & tu Iordanis, quia conuerſus es retrorſum?
VI. Montes exultaſtis ſicut arietes, & colles ſicut agni ouium.
VII. A facie Domini mota eſt terra, à facie Dei Iacob.
VIII. Qui conuertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

More poëtico interrogat mare, quare fugerit, & Iordanem, quare conuerſus ſit retrorſum, & montes, & colles, quare tremuerint: & reſpondet, id feciſſe præſentiam virtutis Dei, qui non ſolùm hoc fecit, vt mare fugeret, & terra tremeret, ſed etiam, quod eſt mirabilius, vnum elementum in alterum tranſmutauit: conuertit enim terream rupem ſtantem, atque duriſsimam in aquas molliſsimas, & velociſsimè diſcurrentes. Quid eſt, inquit, tibi mare quòd fugiſti? & tu Iordanis, quid habes, quòd conuerſus es retrorſum? & vos montes quare exultaſtis vt arietes, & vos colles, quaſi agni ouium? A facie Domini mota eſt terra. Hæc nimirum eſt cauſa, quia Dominus apparuit, & vim ſuam, & potentiam manifeſtauit, & ideò terra conſpectum eius non ſuſtinens, tota contremuit. Qui Dominus conuertit petram in ſtagna aquarum, quando Moſe percutiente petram Num. 20. egreſſæ ſunt aquæ largiſſimæ; quod factum eſt, quia petra, iubente Domino, conuerſa eſt in fontem aquarum, quod repetitur, & declaratur, cùm additur, Et rupem in fontes aquarum. Significatur enim his verbis, non paruam aliquam, & mollem petram, ſed rupem ſaxeam, duramq. inſtar ſilicis conuerſam fuiſſe in fontem aquarum.

IX. Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.

Hìc incipit ſecundùm Hebræos alius Pſalmus: ſed nos ſequimur diſtinctionem antiquam Septuaginta Seniorum; quam etiam ſequitur S. Hieronymus in ſua verſione ex hebræo: quod eſt argumentum, non in omnibus hebraicis codicibus diuidi hunc Pſalmum in duos. Igitur explicatis mirabilibus Dei, quæ facta ſunt in exitu Iſrael de Aegypto; precatur Propheta Deum nomine totius populi, vt non reſpiciat demerita populi, ſed gloriam ſuam, & pergat protegere cultores ſuos. Non nobis, inquit, non nobis, id eſt, non meritis noſtris, quæ nulla ſunt, gloriam, ſiue laudem petimus, ſed nomini tuo da gloriam, id eſt, propter gloriam nominis tui protege nos, non propter merita noſtra.

X. Super miſericordia tua, & veritate tua; ne quando dicant gentes, vbi eſt Deus eorum.

Indicat breuiſsimè tres rationes, cur Deus debeat nominis ſui gloriam quærere in conſeruando populo ſuo. prima eſt, quia ipſe miſericors eſt. ſecunda,

da, quia verax est, & fidelis in promissione seruanda. tertia, ne detur occasio gentibus blasphemandi, si cultores Dei destitutos videant. Ait igitur, super misericordia tua, & veritate tua, nimirum funda gloriam tuam, siue da gloriam nomini tuo: inde enim gloria tua demonstrabitur, si ostendes misericordiam erga populum tuum; & rursus si implebis veritatem promissorum tuorum, quæ fecisti Patribus nostris. Ne fortè dicant gentes, vbi est Deus eorum? id est, ne detur occasio gentibus incredulis detrahendi de potentia, vel etiam de existentia tua.

Deus autem noster in cælo, omnia quæcunque voluit, XI.
fecit.
Simulacra gentium argentum, & aurum, opera manuum XII.
hominum.
Os habent, & non loquentur, oculos habent & non vide- XIII.
bunt.
Aures habent, & non audient, nares habent, & non odo- XIV.
rabunt.
Manus habent, & non palpabunt, pedes habent, & non XV.
ambulabunt: non clamabunt in gutture suo.

Propter id, quod dixerat, Ne fortè dicant gentes vbi est Deus eorum; adiungit pulcherrimam antithesim Dei veri, & falsorum Deorum. Quasi dicat, non est danda occasio gentibus blasphemandi: sed tamen si fortè dixerint, vbi est Deus eorum? nos respondebimus, Deum nostrum esse in cælo, idq. testari mirabilia eius, quia fecit quicquid voluit. sed contra, Dij eorum iacent in terra, & vsque adeò nihil possunt facere, vt ne possint quidem exercere actiones membrorum, quæ habere videntur: nam cùm habeant figuram humanam, & videãtur habere membra omnia, & sensus omnes; tamen nec vident, nec audiunt, nec olfaciunt, nec palpant, nec ambulant, nec loquuntur, ac ne vocem quidem vllam ex gutture emittunt, si non vt homines, saltem, vt iumenta.

Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt XVI.
in eis.

Hæc prædictio est per modum imprecationis pronunciata, vt moris est Prophetarum. Verè enim qui faciunt idola; & qui confidunt in eis, similes illis fient in vita futura post resurrectionem: nam etiam si habebunt sensus, & mẽbra, tamen sic habebunt, quasi non haberent, imò etiam cupient non habere; nihil enim videbunt, nihil audient, nihil olfacient, nihil palpabunt, nisi quod nollent: ligatis manibus, & pedibus, proiecti in tenebras exteriores se commouere non poterunt. In hac etiam vita similes sunt idolis, quia videntur potius videre, & audire, quàm re vera videant, & audiant, cùm non videant neque audiant, quæ ad salutem pertinent, & quæ vera bona sunt, vt magis somniare, quã videre, vel audire dicendi sint. iuxta illud Marci 8. Oculos habentes non

non videtis, & aures habentes non auditis. Quod si etiam placeat hæc exponere per modum imprecationis, non poterunt Pagani conqueri, quia non fit illis iniuria, si eos fieri cupiamus similes Dijs ipsorum. Monet autem S. Augustinus hæc quæ supra dicta sunt, pertinere ad eos Paganos, qui credunt ipsa idola esse Deos. quia verò nonnulli dicebant, non ipsa idola, sed numen in illis habitans esse colendum; ideò in alio Psalmo videlicet 95. dicit, Dij gentium dæmonia, Dñs autem cælos fecit. & apud Apostolum 1. Cor. 10. Quæ immolant gẽtes, dæmonibus immolant, & non Deo. Ex his autem colligimus, Imagines Sanctorum non esse Idola, neque earum venerationem esse idololatriam: quoniam neque ipsas imagines Deos esse credimus, neque Sanctos Viros, quos repræsentant, pro Dijs habemus.

XVII. Domus Israel sperauit in Domino, adiutor eorum & protector eorum est.

XVIII. Domus Aaron sperauit in Domino, adiutor eorum, & protector eorum est.

XIX. Qui timent Dominum sperauerunt in Domino, adiutor eorum & protector eorum est.

Quia dixerat, similes illi fiant, qui confidunt in eis; adiungit per antithesim, filios Israel confidisse in Domino, & ideò habuisse Deum protectorem. nominat autem primo domum Israelis, id est, totam gentem hebraicam: deinde domum Aaronis, id est, tribum sacerdotalem, quia sacerdotes cum Leuitis cæteris peculiaris portio Domini erant, & specialiter in Deo confidere debebant. addit postremò omnes timentes Deum, quoniam non deerant aliqui extra filios Israel, qui Deum colerent, & timerent, quamuis ij pauci essent. in his numerari solent Iob, & amici eius. & postea Naman Syrus, & alij.

XX. Dominus memor fuit nostri, & benedixit nobis.

XXI. Benedixit domui Israel, benedixit domui Aaron.

XXII. Benedixit omnibus qui timent Dominum, pusillis cum maioribus.

Confirmat quod dixerat, Deum adiutorem, & protectorem esse sperantium in se. Ac se ipse constituit in numero confidentium in Deo, quippè qui præter cæteros auxilium Dei, & protectionem expertus fuerat. Deinde eodem ordine confirmat Deum benedixisse domui Israel, domui Aaron, & omnibus timentibus Deum, siue magnis, siue paruis. quod intelligi potest de omni magnitudine, & paruitate, siue ætatis, siue potestatis, siue sapientiæ, siue diuitiarum. Memoria Dei significat hoc loco singularem prouidentiam erga cultores suos. Memor, inquit, fuit nostri, id est, singulari prouidentia demonstrauit, se memorem esse nostri; & benedixit nobis, id est, benefecit nobis adiuuando, & protegendo. Explicat autem quid sit illud, nobis, cùm addit domui Israel, domui Aaron, & omnibus timentibus eum.

Adij-

Adijciat Dominus ſuper vos, ſuper vos, & ſuper filios XXIII.
veſtros.
Benedicti vos à Domino, qui fecit cælum, & terram. XXIV.

Ex abundantia cordis os loquitur. quia pectus ſancti Prophetæ ardebat deſiderio gloriæ Dei, & ſalutis proximorum; ideò multiplicat verba, nunc prædicendo, nunc exhortando, nunc bene precando, vt hac ratione accendat homines ad Deum timendum timore ſancto, & ad ſpem omnem in eo collocandam. Igitur conuerſus ad timentes Deum, quibus dixit, Deum benedixiſſe, ait, Adijciat Dominus ſuper vos, nimirum benedictionem ſuam, id eſt, omnium bonorum copiam: nec ſolùm, inquit, ſuper vos, ſed etiam ſuper filios veſtros. Et hoc modo ſitis vos benedicti, plena, atque perfecta benedictione, à Domino, qui fecit cælum, & terram, id eſt, ab eo, in cuius manu eſt ros cæli, & pinguendo terræ. Solebant enim ſancti teſtamenti veteris precari ſuis à Domino rorem cæli, & pinguedinē terræ, quia omnes fructus terræ naſcuntur ex fœcunditate terræ, & ex pluuia cæli. Sed altiore ſenſu Deus benedicit de rore cæli, & de pinguedine terræ, quos bonis cæleſtibus, & terrenis cumulat, quod fecit erga Abrahamum, Iſaacum, Ioſephum, Dauidem, & ſimiles.

Cælum cæli Domino, terram autem dedit filijs hominum. XXV.
Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui de- XXVI.
ſcendunt in Infernum.
Sed nos qui viuimus benedicimus Domino ex hoc nunc, XXVII.
& vſque in ſeculum.

Hi tres verſiculi duplicem ſenſum habent: vnum accommodatum Hebræis ſecundùm vetus teſtamentum: alterum accommodatum Chriſtianis ſecundùm teſtamentum nouum. Igitur priore ſenſu poſteaquam dixerat, Benedicti vos à Domino, qui fecit cælum, & terram; docet æquum eſſe, vt ij, qui benedicti ſunt à Domino, benedicant ipſi quoque Dominum, dum viuunt ſuper terram, quàm à Deo incolendam acceperunt, relinquentes Angelis officium benedicendi in cælo, vbi eſt domicilium Dei, & Miniſtrorum eius, qui illi coram aſſiſtunt. Cælum, inquit, cæli Domino, id eſt, ſummum cælum, quod eſt ſuper cælum aëreum, Domino propriè dicatum eſt, & familiaribus miniſtris eius Angelis ſanctis: terram autem cum elementis, quæ illi coniuncta ſunt, dedit filijs hominū habitandam; ac pro tam inſigni parte mundi debent filij hominum Deo aſſiduè gratias agere, dum viuunt, & bonis terræ fruuntur. Nam non mortui laudabunt te Domine: mortui enim, cùm ſenſibus corporis careant, neque fruantur amplius terrenis bonis, imò nec viuant ſecundùm corpus; non laudant Dominum ore corporali, neque pro rebus terrenis gratias agunt. Neque omnes, qui deſcendunt in infernum, id eſt, non ſolùm mortui, qui iacent in ſepulchris, non laudant Dominum, ſed neque illi, qui deſcendunt in infernum, id eſt, ſpiritus mortuorum, qui deſcendunt in varias inferni regiones Dominum benedicent pro terrenis bonis, quæ ad illos iam non pertinent: ſed nos, qui viuimus in terris, & fruimur terrenis bonis, benedicimus Domino, ex hoc nunc, & vſque in ſeculum

lum

lum per generationes sibi inuicem succedentes. At sensu Christianis accommodato secundùm promissiones testamenti noui, dicendum est, per cælum cæli, intelligi supremam partem cæli, vbi est domus filiorum Dei, de qua dicit Apostolus 2. Cor. 5. Scimus, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in cælis. vel cum sancto Augustino per,cælum cæli,intelligere possumus mentes iustorum Angelorum, & hominum, in quibus Deus habitat per cognitionem,& amorem. hanc domum sibi Deus elegit; terram autem, id est, mundum hunc visibilem dedit filijs hominum, prout distinguuntur à filijs Dei: & ideò subiungitur.Non mortui laudabunt te Domine, id est, qui mortui sunt morte peccati, etiam si viuant vita naturæ, non laudabunt te Domine,neque omnes qui descendunt in infernum, qui in morte peccati confirmati sunt, & ad pœnas æternas descenderunt: sed nos qui viuimus vita gratiæ, qui per fidem, & charitatem tibi inhæremus,& iam cælestis patriæ ciues sumus, quamuis interim ad tempus habitemus, in terra. nos, inquam, benedicimus tibi, & benedicemus vsque in æternum. Vide Chrysostomum hanc expositionem eleganter persequentem.

PSALMVS CXIV.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

SALMVM hunc exponunt aliqui cum hebræis de temporali aliqua pressura, vel morbo à quo liberari cupiebat Propheta. Sed nos cum Sanctis Patribus Basilio, Chrysostomo, Hieronymo, & Augustino, existimamus intelligendum Psalmum esse de homine spirituali sitiente salutem æternam, & gemente propter tentationes, & pericula.

EXPLICATIO PSALMI CXIV.

1. DIlexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.

Anima ardens desiderio Domini absolutè dicit, Dilexi,& non explicat,quem: quoniam existimat, omnes alios similiter amare rem vndecunque amabilem, ac proinde scire quem dicere velit. Sic B. Maria Magdalena Ioann.20. interrogāti,Quem quæris; respondit, Domine si tu sustulisti eum, dicito mihi. & non declarat quem quærat, & quem sublatum doleat,quia putabat omnes amare quem ipsa amabat,& sollicitos de illo esse, de quo ipsa sollicita erat. Et verè cùm omnia bonum appetant, vt dicitur initio Ethicorum, & in solo Deo sit omnis ratio boni, & absit ab eo omnis ratio mali, quod significauit B. Ioannes cùm ait in prima Epist.cap.1. Deus lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ: deberent homines

mines solùm Deo absolutè amare ; & cùm audiunt, Dilexi, intelligere deberent dilectionem summi boni significari. Sed tamen Dauid ex ratione, quam reddit, satis indicat se de dilectione Dei esse loquutum. ait enim. Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ, id est, dilexi Dominum, quoniam benignus & misericors est, & ex naturali sua benignitate exaudiet vocem orationis meæ. Magna causa diligendi, quòd altissimus Dominus, & qui rerum nostrarum non indiget, tam facilis sit ad audiendas preces vilissimorum seruorum, vt securè promittere nobis possimus audientiam. quod in Psal. 85. clarius exprimitur cùm dicitur, Quoniam tu Domine suauis, & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te. Sensus igitur est, Dilexi Dominum, quoniam certus sum, quòd exaudiet vocem orationis meæ.

Quia inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocabo. II.

Declarat, vnde didicerit, Deum exauditurum preces suas dicens ; inde scio, quia ipse præuenit me, ipse inuitauit, dum inclinauit ad me aures suas. quorsum enim inclinaret ad os meum aurem suam, nisi me audire paratus esset? Porro Deus inclinat aures ad nos, quando inspirat nobis orationem. neque enim nos oraremus, nisi Deus per gratiam præuenientem inspiraret desiderium orandi. Igitur Dauid assuetus internis vocationibus, ex desiderio orandi sibi cælitus inspirato intellexit, aurem Domini ad se inclinatam ; & ideo etiam adiungit, & in diebus meis inuocabo, id est, dum affulgent mihi dies gratiæ Dei, & in hac luce video aurem Domini ad me inclinatam, non omittam occasionem, sed inuocabo Dominum. Vocat enim dies suos, dies illos, quibus luce præuenientis gratiæ fruebatur. absente enim luce gratiæ nox succedit diei, de qua dicitur, Venit nox, in qua nemo potest operari. Ioann. 9. S. Ioannes Chrysostomus per illud, in diebus meis, intelligit omnibus diebus vitæ meæ. S. Augustinus per dies meos, intelligit dies huius mortalitatis, qui nostri dies dicuntur, quia nos ipsi peccando nobis illos fecimus.

Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. III.

Explicat nunc materiam suæ orationis, quæ sunt tentationes, & pericula salutis æternæ, quas solas tribulationes magnipendit anima verè Deum diligens. In Psal. 17. similia verba exposuimus de periculis mortis corporalis ; quoniam titulus Psalmi ad id cogebat. sed hic Psalmus, qui nihil habet in titulo, nisi Alleluia, ad sublimiorem intelligentiam nos inuitat. Ait igitur, Circundederunt me dolores mortis, id est, vndique tentationes mortiferæ me circunstant, vt compellar clamare, Quis me liberabit de corpore mortis huius? In hebræo est vox ambigua, quæ & funes, siue laqueos, & dolores significare potest. & verè tentationes mortiferæ funes sunt, siue laquei mortis, & etiam dolores mortis, quia ex illis viri pij dolorem concipiunt, qualis est in illis, qui mortem sibi vident imminere. declarat paulò apertius cùm addit, pericula inferni inuenerunt me : nam ex hoc periculo omnium periculorum maximo concipiunt dolores mortis, qui in illo adhuc se versari cogitant. Vox hebraica propriè angustias

inferni

inferni significat. qua voce designatur locus angustus, per quem qui gradiuntur, in periculo præcipitij versantur, nisi singulos gressus vigilantissimè obseruent. & talis est via salutis, arcta, atque angusta, vnde nullo negotio in præcipitium inferni ruunt, qui non cautè ambulant. Vnde monet Apostolus, Videte quo modo cautè ambuletis, ad Ephes. 5.

IV. Tribulationem & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui.

Multi sunt, qui circundati sunt laqueis mortis, & periculis inferni, & non aduertunt, occupati fortasse prosperitatibus seculi, & quo magis circundati sunt eiusmodi periculis, eo minus ea considerant, & ideo neque timent, neque dolent: Dauid autem ea considerabat, & considerando inuenerat vbi esset, & ideo tremens, ac dolens dicebat, tribulationem, & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui, id est, Tribulationem, & dolorem inueni, quia blandiente licet seculi prosperitate, & felicitate, tamen aduerti me circundatum esse funibus, & doloribus mortis, & periculis inferni expositum esse; ideo gemens nomen Domini inuocaui, & dixi, O Domine libera animam meam. S. Basilius paulò aliter exponit, vt sensus sit, Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me, id est, peccatum mortale commisi, vnde in mortem animæ incidi, & inferno propinquaui: sed ego tribulationem & dolorem pœnitentiæ salutaris inueni, & hoc modo corde contrito, & animo contribulato nomen Domini inuocaui dicens, ò Domine libera animam meam.

V. O Domine libera animam meam: misericors Dominus, & iustus, & Deus noster miseretur.

Dixerat, nomen Domini inuocaui: nunc subijcit ipsa verba inuocationis. O Domine libera animam meam, nimirum de doloribus mortis, & periculis inferni. In hebræo est particula non solùm vocantis, sed etiam obsecrantis, nimirum
אָנָּא ana. Itaque potuisset verti, Obsecro Domine libera animam meam. sed idem est sensus. Deinde, vt ostendat se bona spe inuocasse Dominum, addit quasi rationem, dicens, Misericors Dominus, & iustus, supple, est, & Deus noster miseretur. misericors Dominus est, quia præuenit peccatorem gratia sua, dum ei pœnitentiam, & orationem inspirat: Ipse enim prior dilexit nos, vt dicit Apostolus Ioannes. Iustus etiam est, quia non sine flagello dimittit, flagellat enim omnem filium quem recipit, & ijs ignoscit, qui sibiipsi non ignoscunt, & tandem Deus noster miseretur, quia recipit quem flagellauit, & non solùm peccata indulget, sed hæredem facit. S. Ioannes Chrysostomus scribit, Deum dici misericordem, & iustum, quia semper admiscet misericordiam iustitiæ, & iustitiam misericordiæ, & addi, Deus noster miseretur, quia Deus magis pronus est ad miserendum, quàm ad puniendum.

VI. Custodiens paruulos Dominus, humiliatus sum & liberauit me.

Miseretur Dominus, vt paulò ante dictum est, sed præcipuè paruulis timentibus

bus eum : id enim in Psal. 102. clarius habetur, cùm dicitur, Secundùm altitudinem cæli à terra corroborauit Dominus misericordiam suam super timentes se. item, Sicut miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se. Quod idem legimus in cantico Virginis Deiparæ, Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Quoniam igitur verba illa vltima versiculi superioris, Et Deus noster miseretur; intelliguntur de miseratione paterna, vt sonat vox hebraica, merachem, ideo nunc declarat quos respiciat ista paterna miseratio, ac dicit respicere paruulos, id est, mites, & humiles, ac timentes Deũ filiali timore. Custodiens paruulos Dominus, id est, Dominus ex paterna miseratione custodiens est paruulos suos, quasi teneros filios, quibus æternam hæreditatem parauit. Et quoniam Dauid non ignorabat, testimonium reddente Spiritu sancto spiritui eius, se vnum ex illis esse, addidit, humiliatus sum, id est, ex paruulis esse studui, & tandem conclusit, liberauit me. quod de liberatione in spe intelligi debet; præsertim cùm in hebræo sit in futuro, & liberabit me. מְרַחֵם

Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. VII.

Liberatus homo iustus in spe, gratulatur sibi ipse tantum bonum dicens, Conuertere anima mea in requiem tuam, id est, festina passibus desiderij ad locum veræ ac sempiternæ quietis, ad cælestem Hierusalem, ad sinum veri Abraham; quoniam Dominus benefecit tibi. In hebræo habetur, Quoniam Dominus retribuit super te; quo verbo significatur vita æterna esse corona iustitiæ, & merces operum bonorum, vt hoc loco notauit S. Basilius. Itaque textum vulgati interpretis ex hebraica proprietate explicare licebit.

Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu. VIII.

Declarat, quid sit bonum illud magnum, siue magna illa retributio, de qua dictum est, benefecit tibi, siue retribuit tibi. ac dicit esse vitam beatam, & sempiternam, Quia eripuit animam meam de morte, id est, eripuit à morte, & donauit vitam : oculos meos à lacrymis, id est, dedit vitam non subiectam vlli malo, sed cumulatam omni bono; absterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, vt dicitur Apocal. 21. Et pedes meos à lapsu, id est, dabit vitam non solùm felicem, sed etiam securam, ac sempiternam, vt ab ea excidere nunquam possim. Ita liberabit à doloribus mortis, & à periculis inferni, & in vitæ felicissimæ æternitate, & securitate constituet.

Placebo Domino in regione viuorum. IX.

Concludit Psalmum dicens, quòd quemadmodum ipse securè possidebit vitã optimam, & dulcissimam, quæ vehementer ipsi placebit : ita etiam placebit ipse Domino vehementer, & securè in regione viuorum, dicitur regio viuorum, vbi omnes ab omni parte viuunt, & ideo placent omnibus modis Deo viuenti : nam in hac peregrinatione multi mortui sunt, & qui viuunt, secundùm spiritum viuunt, non secundùm corpus, quod propter peccatum mortuum est, Rom. 8. vnde clamat Apostolus Rom 7. Quis me liberabit de corpore mortis huius? In hebræo habetur, Ambulo coram Deo in terra viuentium. sed idem est sensus :

nam

nam ambulare coram Deo, est placere oculis Dei rectè, & iustè viuendo. Sic legimus Gen. 5. Ambulauit Henoc cum Deo. & Gen. 6. Noë fuit Vir iustus, atque perfectus, cum Deo ambulauit. & Gen. 17. Ambula coram me, & esto perfectus. & Luc. 1. Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi, in sanctitate, & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.

PSALMVS CENTESIMVSDECIMVSQVINTVS.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

HVNC Psalmum hebræi partem esse volunt Psalmi superioris: sed nos distinctionem Septuaginta Seniorum sequimur: nec tamen negamus, hunc Psalmum immediatè subiungendum esse superiori, vt S. Basilius monet. Agit enim Propheta gratias Deo, & vota se persoluturum pollicetur pro salute æterna, quam bona spe iam possidere cœpit.

EXPLICATIO PSALMI CXV.

I. Credidi propter quod locutus sum: ego autem humiliatus sum nimis.

Respicit ad verba illa, Placebo Domino in regione viuorum. & quasi aliquis interrogasset, vnde nosti regionem viuorum? respondet se nouisse per spiritum fidei. Credidi, inquit, esse regionem viuorum quandam, licet oculis ea non videatur, & propter hanc fidem dixi, Placebo Domino in regione viuorum. Citauit hunc locum Apostolus 2. Cor. 4. Habentes, inquit, eundem spiritum fidei, sicut scriptum est, Credidi propter quod locutus sum, & nos credimus propter quod & loquimur, scientes quoniam, qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit, & constituet vobiscum. Vbi B. Paulus docet, ex spiritu fidei, non ex vlla humana demonstratione, cognosci resurrectionem corporum, & veram viuentium regionem, in qua cum Domino Iesu constituendi sumus. Et quoniã hæc fides requirit animam verè humilem, quæ se Spiritui sancto plene subijciat ad obedientiam fidei, subiungit, Ego autem humiliatus sum nimis, id est, ego verò ideo credidi, quia non ingenio meo nitor, sed valdè humilem, ac docilem me Spiritui sancto præstiti. Sic enim & Dominus ait Matth. 11. Confiteor tibi Pater, Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus & reuelasti ea paruulis. & in alio loco, Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, Ioannis 5.

II. Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax.

Variè

Variè admodum hunc versiculum exponunt auctores, vt alij referant ad quandam quasi desperationem Regni obtinendi, quod Samuel Dauidi promiserat, & in excessu quodam turbatus dixerit, Omnis homo mendax, videlicet, vt etiam Samuel mentitus videatur: alij referant ad populum in captiuitate Babylonica constitutum, & desperantem de promissis Prophetarum; alij aliter exponant. Sed non video, quomodo ista, & alia id genus cohæreant cùm reliquis partibus huius Psalmi. Ideò magis probo sententiam Euthymij, qui hæc refert ad excessum mentis, per quem Propheta ascenderit ad notitiā regionis viuorum, & dixerit in comparatione eius regionis mendacium esse quicquid homines loquuntur de felicitate humana. Ego, inquit, qui humiliaui me valdè, exaltatus à Domino ad mentis excessum, in eo excessu videns, quàm falsa, & fallacia sint, quæ videntur hominibus vera, & solida bona; dixi, omnis homo mendax, id est, omnis homo, qui humano affectu loquitur de felicitate, & magni æstimat bona mortalia, & caduca, mendax est: vera enim, & stabilia bona non inueniuntur, nisi in regione viuorum. Ex hac expositione cessat obiectio, quam nomine sophistarum sibi ipse proposuit magnus Basilius: Si omnis homo mendax, igitur & Dauid, qui est homo, mendax est: ergo mentitur, cùm dicit, omnis homo mendax; ac per hoc sibi ipse contradicit, & dictum suum ipse destruit. hoc, inquam, sophisma cessat, quia per hominem intelligitur hoc loco homo humano affectu loquens, non autem homo loquens spiritu diuino afflatus. Posset etiam dici, aliud esse, hominem semper mentiri, aliud esse mendacem: potest enim homo mendax aliquando vera loqui, præsertim si non ex se, sed spiritu Dei loquatur: mendax enim dicitur homo, quoniam ex natura sua obnoxius est errori, & falsitati. Quomodo intelligitur, quod scribit Apostolus ad Rom. 3. Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax, id est, solus Deus mentiri nequit, homines autem omnes mendacio sunt obnoxij, sed non continuò sequitur, vt perpetuo mentiantur.

Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? III.

Animaduertens tantis se bonis cumulatum, cùm, & regionem viuorum Dei beneficio agnouerit, & in eam se ingressurum sperare cœperit, imò ac si iam ingressus esset, præ lætitia exultauerit: quærit, quid Domino retribuere possit. Quid, inquit, retribuam Domino pro his quæ retribuit mihi? ille me de nihilo fecit, ille de iniquitate redemit, ille regionem viuentium demonstrauit, ille mihi etiam se daturum promisit: quid igitur illi retribuam? Quod autem dicit, retribuit mihi, potest simpliciter accipi, pro, tribuit, vt exponit Euthymius: vel cum S. Augustino, notari liberalitas, & misericordia Dei, qui tanta bona tribuit pro tantis malis.

Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. IV.

Non desunt, qui hunc calicem exponant de sacrificio legis veteris, quod liquoribus, & libaminibus continebatur: vel de calice conuiuiali, quo in memoriam acceptæ salutis vtebantur. sed ista leuia sunt & Sancti Patres Basilius, Chrysostomus, in 2. expositione, Hieronymus, Augustinis, & cum ijs Theodo-

retus, & Euthymius magno consensu de calice patientiæ, & passionis hunc locum intelligunt. de quo calice Dominus Matth. 20. dixit, Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? & Matth. 26. Transeat a me calix iste. & Ioannes 18. Calicem quem dedit mihi Pater, non vis, vt bibam illum? Nec solùm in testamento nouo, sed etiam apud Prophetas passim accipitur calix pro amara potione tribulationis, vt Psalmo 74. Quia calix in manu Domini vini meri plenus misto. & Isaiæ 51. Eleuare Hierusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ eius. & Hier. 25. Sume calicem vini furoris huius de manu mea. & Ezech. 23. Hæc dicit Dominus Deus, calicem sororis tuæ bibes profundum, & latum: eris in derisum, & in subsannationem & bibes illum, & epotabis vsque ad fæces. & Habac. 2. Repletus es ignominia pro gloria: bibe tu quoque, & consopire, circundabit te calix dexteræ Domini, & vomitus ignominiæ super gloriam tuam. Dicit igitur vir iustus, & amator Dei, Cùm nihil habeam præstantius, quod offeram Deo meo, pro tam multis bonis, quæ retribuit mihi, calicem salutaris accipiam, id est, bibam libenti animo calicem Domini, quantumuis amarum, siue tribulationes, siue pericula, siue mortem ipsam pro suo honore sustinere me velit: scio enim calicem hunc amarum quidem, sed salutarem futurum. Et quia de meis viribus non confido, sed in Domini adiutorio omnia possum; ideo nomen Domini inuocabo, vt det mihi calicem suum intrepidè haurire. Vocat Propheta calicem salutaris, calicem salutis, id est, calicem salutiferum. Confirmat hanc expositionem consuetudo Ecclesiæ, quæ hunc Psalmum in Martyrum solemnitatibus cantare solita est.

V. Vota mea Domino reddam coram omni populo eius: pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.

Paratus ad calicem passionis bibendum securus dicit: sacrificium laudis, & confessionis Domini, non in angulis solùm, & in cubiculis, sed palàm & publicè coram omni populo eius, inimicis etiam præsentibus immolabo, etiam si mortem inde mihi imminere intelligam. pretiosa enim est in conspectu Domini mors sanctorum eius, id est, magni æstimat Dominus mortem sanctorum pro suo honore, & confessione susceptam; quomodo apud homines magni fiunt gemmæ pretiosæ, quibus Regum diademata ornari solent, & quibus nihil charius apud homines inuenitur. Expendit hoc loco Sanctus Basilius gloriam Martyrum, quorum non solùm animæ mox coronantur in cælis: sed etiam reliquiæ corporum in maximo pretio habentur in terris. antea siquidem qui tangebat cadauer hominis immundus erat: nunc autem, qui ossa Martyrum contingit, sanctificationem acquirit,

VI. O Domine, quia ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Non superbit vir sanctus, qui se totum Deo in sacrificium offert, sed agnoscit debitum seruitutis, & iuxta mandatum Domini dicit seruus inutilis sum; quod debui facere feci. O Domine, inquit, quid magnum feci, quòd vota mea publicè reddidi, neque ob timorem mortis confessionem tuam omisi? quod debui facere feci, quia ego seruus tuus sum, redemptus de captiuitate diaboli

diaboli pretioſo ſanguine filij tui, ego, inquam ſeruus tuus ſum non ſolùm redemptionis gratia, ſed etiam dono creationis: ſed & filius ſum ancillæ tuæ, id eſt, non emptitius tantùm, ſed & vernaculus, quia & mater mea ancilla tua eſt, duplici illo nomine, creationis & redemptionis. Dicit autem, filius ancillæ tuæ, non filius ſerui tui; quia ſeruitus ſequitur ventrem: nam ſi liber ex ancilla gignat filium, ille filius ſeruus naſcitur. Vnde Sara Abrahamo dixit, Eijce ancillam & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac, Geneſ. 21. Itaque Iſmahel ſeruus erat, quia matrem habuit ancillam, quamuis Patrem habuerit liberum, videlicet Abrahamum. Sanctus Auguſtinus per ancillam, intelligit Eccleſiam, quæ eſt mater noſtra, ancilla ex naturæ debito, & libera ex gratiæ munere.

Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis, & nomen Domini inuocabo. VII.

Docet, ſeruum ſe Domini eſſe, ſed ſeruitute bona, erutum autem à ſeruitute mala. Quomodo Dominus in Euangelio hortatur eos qui laborant, & onerati ſunt, vt tollant iugum ſuum, quia iugum ipſius ſuaue eſt, & onus eius leue, Matth. 11. non liberat omnino à iugo, & onere, ſed tollit iugum aſperum, vt imponat iugum ſuaue, & aufert onus graue, vt imponat onus leue. Ita omnino dirupit Deus vincula, quibus à Satana alligabamur, vincula peccatorum, & onera cupiditatum, quibus ad inferos deprimebamur: & alligat iugo ſuaui legis diuinæ, & onere leuiſſimo charitatis, quo in altum euehimur, & exaltamur ad cælum. Dirupiſti, inquit, vincula mea, id eſt, liberaſti à ſeruitute duriſſima, & ſeruum tuum eſſe voluiſti, cui ſeruire, regnare eſt. Ideò tibi ſacrificabo hoſtiam perpetuæ laudis, & non amplius inuocabo falſos Deos, mammonam videlicet, & ventrem, opes, & honores, quibus antea ſeruiebam; ſed nomen Domini, qui ſolus verus eſt Deus, aſſiduè inuocabo.

Vota mea Domino reddam in conſpectu omnis populi eius, in atrijs domus Domini, in medio tui Hieruſalem. VIII.

Hæc repetitio eſt quinti verſiculi, Vota mea Domino reddam coram omni populo eius. additur autem in atrijs domus Domini in medio tui Hieruſalem; ad ſignificandum, vt Sanctus Auguſtinus monet, debere ſeruum Dei offerre vota ſua, confeſſionem ſuam, & ſe ipſum Deo, intra Eccleſiam, quæ per Hieruſalem ſignificatur: qui enim extra Eccleſiam id faciunt, nihil faciunt: nam, vt ſcribit Sanctus Cyprianus in libro de vnitate Eccleſiæ, Heretici occidi poſſunt, coronari non poſſunt: & eorum mors non eſt fidei corona, ſed pœna perfidiæ. Poſſet fortaſſe hic verſiculus referri ad cæleſtem Hieruſalem, vt ſicut ſupra dictum eſt, Vota mea Domino reddam coram omni populo eius, de confeſſione in terris: ita nunc in fine Pſalmi tale aliquid dicatur de confeſſione laudis, & votis gratiarum actionis, quæ reddetur in cælis, vt hic ſit ſenſus, Vota mea Domino reddam, id eſt, & tandem diruptis vinculis omnibus, & ad perfectam libertatem filiorum Dei vocatus, ſacrificium laudis, & gratiarum actionis immolabo in conſpectu omnis populi eius, iam glorificati

in cælis; in atrijs domus Domini, id est, in ingressu domus Domini, de qua dicitur in alio Psalmo, Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. nec solùm in atrijs, sed etiam in domo, quæ domus in medio tui est ò superna & gloriosa Hierusalem, quæ patria nostra es, ad quam ex peregrinatione quotidie suspiramus.

PSALMVS CENTESIMVS DECIMVS SEXTVS.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

VNC Psalmum omnium breuissimum declarat Apostolus ad Rom. 15. vbi dicit, Christum fuisse ministrum circuncisionis ad confirmandas promissiones Patrum: gentes autem super misericordia honorare Deum. & allegat hæc verba, Laudate Dominum omnes gentes, & magnificate eum omnes populi. Ex quo intelligimus, Prophetam hoc loco alloqui totam Ecclesiam ex gentibus, & Iudæis congregatam, eamq. hortari ad laudandum Deum, quòd misericordiam, & veritatem erga eam ostenderit. Sed obseruandum est, cùm Apostolus dicit, gentes super misericordia debere honorare Deum, ad Iudæos autem pertinere veritatem, quàm Deus ostendit confirmando promissiones Patrum; non esse sensum, ad Iudæos non pertinere misericordiam; sed ad gentes pertinere solam misericordiam, ad Iudæos autem misericordiam & veritatem; quia licet miserit Deus ad Iudæos Messiam, vt impleret promissiones Patrum, tamen promissiones non ex meritis eorum, sed ex mera misericordia processerunt. Sic enim cecinit Zacharias Luc. 1. Ad faciendam misericordiam cum Patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti. & hoc tractat, ac demonstrat Apostolus ad Rom. 3. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. & persequitur hoc argumentum vsque ad finem capitis vndecimi; vbi dicit, Conclusit Deus omnia in incredulitatem, vt omnium misereatur. & idem docet in tota Epistola ad Galatas: & ad Ephes. 2. Eramus, & nos natura filij iræ, sicut & cæteri.

EXPLICATIO PSALMI CXVI.

1. LAudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes Populi.

Ecclesiam, vt dixi, totam alloquitur, & ad laudandum Dominum cohortatur. intelligit autem per gentes, vt Apostolus monuit, gentilitatem conuersam ad fidem, quam primo loco posuit, quia videbat, multò maiorem partem Ecclesiæ

clesiæ ex gentibus, quàm ex Iudæis congregandam. Per populos autem intelligere videtur populos, siue tribus Iudæorum, similiter ad fidem conuersorum, vt hoc loco notauit in commentario S. Hieronymus; & similia verba Psal. 2. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania; exposuerunt Apostoli Act. 4. per gentes gentiles, & per populos, Iudæos intelligentes.

Quoniam confirmata est super nos misericordia eius: & II.
veritas Domini manet in æternum.

Ratio laudandi Deum est, quoniam misericordia Domini stabilita est per aduentum Messiæ super gentes, & super Iudæos. Fundata enim est Ecclesia, aduersus quam portæ inferi non præualebunt, & constitutum est Regnum, cuius non erit finis. Nec solùm misericordia confirmata est, sed etiam veritas promissionum adimpleta, in æternum amplius non mutabitur.

PSALMVS CXVII.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

PSALMVS hic de Dauide exponi potest ad literam, vt facit Sanctus Ioannes Chrysostomus; tamen conuenit etiam toti populo Christiano, cuius figuram Dauid gerebat; & hanc expositionem persequitur S. Augustinus. Canit autem tum Dauid, tum populus Dei multa beneficia Dei, sed illud potissimum, quo Christum, lapidem angularem, extulit in summum ædificium, vt duos parietes connecteret, & contineret. quod factum est in die Resurrectionis, & ideo Ecclesia canit hunc Psalmum in Dominica die ad Primam: & verba illa ex hoc Psalmo, Hæc dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea, Resurrectioni applicat, & per octauam Paschæ frequentissimè cum iubilo canit.

EXPLICATIO PSALMI CXVII.

COnfitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. I.

Inuitat Dauid omnes ad laudandum Deum. & rationem reddit, quoniam bonus. nihil breuius, nihil grandius dici potuit: nam solus Deus propriè, & simpliciter bonus est, & nihil iure laudari potest, nisi bonum. addit, Quoniam in seculum misericordia eius, vt ostendat ab effectu, Deum esse bonum, ac per hoc etiam laudabilem. Nam bonitas Dei nulla in re magis cognosci potest à miseris, quàm in misericordia. Misericordia enim nos creauit,

misericordia redemit, misericordia protegit, misericordia coronabit. ita vsque in seculum misericordia eius.

II. Dicat nunc Israel quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

III. Dicat nunc domus Aaron, quoniam in seculum misericordia eius.

IV. Dicat nunc qui timent Dominum, quoniam in seculum misericordia eius.

Explicat, qui sint, quos inuitauerat ad laudandum Deum, & nominat primo loco Israëlem, id est, populum Israëliticum, quoniam inde fuerunt omnes Apostoli, qui primi crediderunt, & Ecclesiam inchoarunt. Secundo nominat domum Aaron, quia post Apostolos magna turba sacerdotum obedire cœpit fidei, vt dicitur Act. 6. denique addit, omnes, qui timent Dominum, quales fuerunt omnes gentiles, qui crediderunt, & Ecclesiæ iam inchoatæ se adiunxerunt. Itaque totam Ecclesiam ex Iudæis, & gentibus collectam inuitat ad laudandum Deum.

V. De tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me in latitudine Dominus.

Incipit declarare materiam laudis diuinæ. quòd in angustia positus cùm esset, inuocauit Dominum, & Dominus continuo exaudiens posuit illum in latitudinem; opponit enim pulcherrimè angustias latitudini. Ego, inquit, de tribulatione inuocaui Dominum, id est, cùm essem in tribulatione, siue in angustia, vt sonat vox hebraica, inuocaui Dominum, id est, non merita mea iactaui, non conquestus sum, quòd iniustè paterer persecutionem, sed ad misericordiam Dei confugi, & exaudiuit me in latitudine Dominus, id est, exaudiuit me, & de angustijs in latitudinem transtulit. Sicut autem per angustias significatur tribulatio, ita per latitudinem, significatur liberatio à tribulatione. Quod autem id possit Dauid de persona sua merito dicere, notissimum est ex Psalmo 17. & 53. & ex alijs multis. Quod idem etiam conueniat Ecclesiæ non minus est notum. Certè initio nascentis Ecclesiæ, cùm Herodes S. Petrum Ecclesiæ totius Pastorē, & Principem inclusisset in carcerem, oratio fiebat ab Ecclesia sine intermissione ad Deum pro eo: & continuò exaudita est, & maximo miraculo de summis angustijs tribulationum in latitudinem magnæ consolationis educta est. & quoties de angustijs variarum persecutionum Neronis, Decij, Diocletiani, & similium Tyrannorum ad latitudinem pacis, & quietis Deo miserante transiuit; toties dicere potuit, De tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me in latitudine Dominus.

VI. Dominus mihi adiutor, non timebo quid facit mihi homo.

VII. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.

Expe-

Experimento proprio doctus Dauid, siue populus Dei magna fiducia exultat, & non dicit, Dominus mihi adiutor est, nihil deinceps patiar; scit enim se adhuc peregrinum inter hostes multa passurum: sed dicit, Dominus mihi adiutor, supple est, non timebo quid faciat mihi homo, id est, non turbabor propter mala, quæ mihi infert homo: quia Dominus omnia conuertet in bonum. Sic enim Dominus monuit, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant. Matth. 10. Nam capillus de capite vestro non peribit, Luc. 21. & Apostolus, Momentaneum & leue tribulationis nostræ æternum gloriæ pondus operatur in nobis 2. Cor. 4. Quare meritò addit, & ego despiciam inimicos meos, quippe qui sæuiendo in corpus, gloriæ meæ deseruiunt.

Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine. VIII.

Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in Principibus. IX.

Deducit ex dictis vtilem admonitionem, de spe collocanda in Deo, non in hominibus, quantumuis potentibus. Deus enim & potest, & vult confidentes in se iuuare: homines autem sæpe non possunt, sæpe etiam varijs passionibus acti nolunt. Quod expertus fuerat Dauid, qui aliquando sperauit in Saule Rege suo, aliàs in Achis Rege Getheo, aliàs in Achitophel consiliario prudentissimo, aliàs in alijs, & in nullo fidem inuenit. in Deo autem nunquam sine prospero euentu sperauit. Ait igitur monens omnes, Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine, id est, magis quàm confidere in homine. Bonum est sperare in Domino, magis quàm sperare in Principibus, terrenis videlicet. Hæc comparatio accomodata est infirmitati humanæ, cui nota est potentia hominum, & maximè Principum; Dei autem potestas occulta est plurimis, qui neque vident, neque considerant, fortasse etiam non credunt magnitudinem Dei. alioqui dicendum fuisset, Bonum est sperare in Domino, malum autem sperare in homine. Sic enim ait Hieremias cap. 17. Maledictus homo qui confidit in homine. Neque tamen malum est spem aliquam collocare in adiutorio Angelorum, vel hominum bonorum, quia hæc spes ad Deum refertur, qui non solùm per se, sed etiam per suos adiuuat confidentes in se.

Omnes gentes circuierunt me, & in nomine Domini, quia vltus sum in eos. X.

Circundantes circundederunt me, & in nomine Domini, quia vltus sum in eos. XI.

Circundederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis, & in nomine Domini, quia vltus sum in eos. XII.

Ostendit exemplo suo, quàm sit bonum confidere in Domino, cùm ipse non semel, sed sæpius obsessus à magna multitudine hostium, Dei adiutorio ita liberatus fuerit, vt hostes suos prostratos viderit. notum est, si de persona

Dauidis agatur, quàm sæpe à Saule cum magna manu obsessus fuerit, & mirabiliter liberatus: sed notius est, quàm sæpe populus Dei à Regibus potentissimis, & à populis innumerabilibus persecutiones grauissimas perpessus, diuinam vltionem viderit. Verba sunt paulò obscuriora, quoniam vulgatus interpres voluit omnes voces hebraicas exprimere, & phrasis hebraica phrasi latinæ non respondet. Clarius reddidisset, vt græci fecerunt, si omisisset illud, quia, & illud, in, ac dixisset, omnes gentes circuierunt me, & in nomine Domini vltus sum eas. Illud enim, quia, & illud, in, redundant, & illud, eos, est masculini generis, quia vocabulum hebraicum, quod gentes significat, est etiam generis masculini. Itaque interpres fideliter vertit, & quod in græco deerat, addidit ex hebræo. Sensus autem hic est, Omnes gentes, id est, tota ferè multitudo gentium circundederunt me, & in nomine Domini vltus sum eas, id est, in virtute Dei vidi vltionem, quia Deus vltus est innocentiam meam dum hostes prostrauit, ac deleuit. addit autem, Circundantes circundederunt me, vt ostendat, non quomodocunque se fuisse circundatum, sed ita arcte obsessum, vt nullum pateret effugium. addit etiam, Circundederunt me sicut apes, & sicut ignis in spinis: vt ostendat multitudinem, & vehementiam hostium: nam apes in tanta copia circundant fauum, vt numerari non possint: & ignis tanto impetu corripit spinas aridas, vt in puncto temporis eas consumat. In hebræo habetur, Extinctæ, vel consumptæ sunt, gentes videlicet, sicut ignis in spinis. Sed non est verisimile Septuaginta Interpretes, vel auctorem vulgatæ editionis latinæ reddidisse contrarium sensum. neque satisfaciunt, qui dicunt, non esse contrarium sensum, exardescere ignem in spinis, & consumi ignem in spinis; quia vtraque lectione significatur celeritas actionis ignis in spinas, qui mox, vt exarserit extinguitur. Qui hoc dicunt, ideo non satisfaciunt, quoniam Dauid subiungit, & in nomine Domini vltus sum in eos; quod non diceret, si inimici eius antea fuissent extincti, siue consumpti. Existimo igitur Septuaginta Interpretes, vocem illam doacù, accepisse in significatione actiua, qualem habet in coniugatione Piel, & Poal, non in passiua: & ideò non vertisse, extinctæ, vel consumptæ sunt, sed consumere cupierunt, siue exarserunt ad consumendum sicut ignis in spinis.

דֹּעֲכוּ

XIII. Impulsus euersus sum vt caderem, & Dominus suscepit me.

XIV. Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.

Amplificauit hactenus multitudinem, & atrocitatem inimicorum: nunc confitetur infirmitatem suam, quæ tanto robori par esse non poterat, vt hinc magis agnoscatur gloria Domini. Ego, inquit, tantæ violentiæ resistere non poteram, ideo ab hostibus impulsus in ruinam iam euersus ruere cœperam, sed Dominus in tempore occurrens sustentauit me. Referri potest hoc ad pericula amittendæ vitæ corporalis, in quæ sæpe incidit Dauid. Referri etiam potest ad pericula spiritualia grauissimarum tentationum, in quæ incidebat populus Christianus tempore persecutionum. qui propterea agnoscens, & confitens non suis viribus, sed ex gratia Dei vicisse, dicit, Fortitudo mea & laus mea Dominus, id est, Dominus

minus eſt fortitudo mea, quia viribus eius vinco, & ipſe idem eſt laus mea, quia ſemper eum laudare debeo, & ipſe factus eſt mihi in ſalutem, ipſe Saluator meus fuit.

Vox exultationis, & ſalutis in tabernaculis iuſtorum. XIV.

Ex liberatione Dauidis gauiſi ſunt iuſti, qui eam liberationem ſcire potuerũt: ſed multò magis ex liberatione populi Chriſtiani de ingenti perſecutione orta eſt vox exultationis, & vox ſalutis, id eſt, ſalutem annuncians in tabernaculis iuſtorum. vbique enim reſonat vox lætitiæ, & nuncius ſalutis. Notat S. Chryſoſtomus, iuſtos hic in terris non habere domos ſtabiles, ſed tabernacula peregrinorum, vel militantium.

Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit XV.
me: dextera Domini fecit virtutem.

Hæc eſt vox exultationis, & ſalutis, quæ reſonat in tabernaculis iuſtorum, quòd dextera Domini, id eſt, virtus, & potentia Filij Dei fecit virtutem, id eſt, operata eſt fortiter, ac potenter: nam Filius Dei dicitur in Scripturis brachium Domini, ſiue manus eius dextera, quia Pater per Filium omnia fecit, & facit. Omnia per ipſum facta ſunt, Ioan. 1. Per quem fecit & ſecula, ad Hebr. 1. & Iſaiæ 53. Quis credidit auditui noſtro, &, Brachium Domini, cui reuelatum eſt. Luc. 1. Fecit potentiam in brachio ſuo. Dextera Domini exaltauit me, id eſt, in hoc dextera Domini fecit virtutem, quòd depreſſit inimicos meos, & me exaltauit: ſiue id de Dauide, ſiue de populo Dei intelligatur. Dextera Domini fecit virtutem. id repetitur lætitiæ cauſa. In hebræo non habetur, Dextera Domini exaltauit me, ſed, Dextera Domini excelſa, vt vertit S. Hieronymus, vel, Dextera Domini exaltans; vtrunque enim ſignificat vox, romema. Hanc ſecun- רוֹמֵמָה
dam ſignificationem ſecuti ſunt Septuaginta Interpretes, & addiderunt, me, vt ſenſus ſit, Dextera Domini exaltans me fuit: quod eſt idem cũ illo, Exaltauit me.

Non moriar, ſed viuam, & narrabo opera Domini. XVI.
Caſtigans caſtigauit me Dominus, & morti non tradidit XVII.
me.

Pergit idem, ſiue Dauid, ſiue populus Domini, commemorare beneficium Domini, qui perſecutiones permittit, vt Pater, non vt hoſtis; ad purgationem, non ad mortem, quaſi diceret, quantumuis magnas perſecutiones paſſus ſim, & fortè iterum patiar: tamen non moriar, ſed viuam, id eſt, non exterminabor, non deficiam omnino, vt aduerſarij vellent; ſed permanebo, & narrabo opera Domini, qui caſtigans caſtigauit me paterno flagello, ſed morti non tradidit me.

Aperite mihi portas iuſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor XVIII.
Domino. Hæc porta Domini, iuſti intrabunt in eam.

Ex acceptis beneficijs sumit animum aspirandi ad maiora, ac petit introduci tandem in cælestem Hierusalem, in qua nulli iniusti habitant. Aperite, inquit, mihi portas iustitiæ, id est, portas Regni cælorum, quæ ex iustitia constant. Porta enim gloriæ iustitia est. Quærite, inquit Dominus Matth. 6. primùm Regnum Dei, & iustitiam eius. Ingressus in eas confitebor Domino: quoniam qui habitant in domo Domini, in secula seculorum laudabunt te. Psal. 83. Hæc porta Domini iusti intrabunt in eam. Hæc porta iustitiæ est vera porta, & vnica, quæ ducit ad Dominum: & ideò iusti soli intrabunt in eam. Alij aliter exponunt, videlicet de portis templi, vel ciuitatis Hierusalem. Sed nos sequuti sumus Augustinum, Chrysostomum, & Hieronymum; neque verum est, quod per portas templi, vel ciuitatis terrenæ Hierusalem, soli iusti intrarent.

XIX. Confitebor tibi, quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.

Declarat quod dixit, ingressus in eas confitebor Domino. Dicit enim, Confitebor tibi, quando videlicet ingressus ero in cælestem Hierusalem per portas iustitiæ, quoniam exaudisti me: nam etiam si multa, & varia iusti petant in hoc mundo, tamen omnia tendunt ad vnam petitionem, de qua dicitur in Psal. 26. Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. De hac igitur petitione dicit, Confitebor tibi, quoniam exaudisti me. & clariùs adhuc exponit, dicens, Et factus es mihi in salutem, id est, qui eras spes mea, factus es salus mea: qui eras viaticum, factus es præmium.

XX. Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.

XXI. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.

Hos versiculos aliqui recentiores de Dauide exponunt ad literam, quem dicunt factum fuisse in caput anguli, quando factus est Rex super Israelem, & Iudam; sed Dauidem figuram gessisse Christi, qui factus est in caput anguli, cùm factus est caput Ecclesiæ ex Iudæis, & Gentibus congregatæ. Cæterum SS. Patres absolutè exponunt de Christo, nulla mentione facta Dauidis. Imò S. Ioannes Chrysostomus, qui priores partes de Dauide exponit ad literam, hoc loco scribit, Prophetam de improuiso mutasse argumentum, & de Christo prophetasse. Adde quod Christus ipse publicè hunc locum tanquam ad se propriè spectantem allegauit Matth. 21. Marc. 12. & Luc. 21. neque vllus respondit, de Dauide hæc verba esse intelligenda. Sanctus etiam Petrus Act. 4. iterum coram omni populo hunc locum allegauit tanquam propriè de Christo scriptum, neque vllus contradixit. Sanctus etiam Paulus ad Rom 9. & S. Petrus 1. epist. cap. 2. allegant Isaiam cap. 28. de hoc lapide angulari, summo, electo, probato, &c. Denique idem Apostolus Paulus ad Ephes. 2. vocat Christum angularem lapidem summum. Certè non auderem, Scripturam ita celebrem, & decantatam à Christo, & Apostolis explicatam, vllo modo cum Dauidis persona communicare. Accedit, quòd Dauid non fuit primus, neque solus Rex super Israelem, & Iudam, vt ideò meruerit dici lapis angularis: nam ante ipsum fuit Saul Rex

super

super vtrunque populum, & post eum Salomon: neque Israel, & Iudas erant propriè duo populi, siue duæ gentes diuersæ, vt sunt Hebræi, & Gentiles. Igitur omissa illa expositione, dicendum est, quod cùm Dauid in persona sua, & populi Dei decantasset liberationem à temporalibus malis, & petijsset introitum in æternam salutem; declarat nunc quomodo Deus aperuerit viam ad hanc æternam salutem, & sine dubio auctus maiore lumine prophetico hos versiculos scripsit. Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, id est, misit Deus lapidem viuum, preciosum, electum in terras; sed Iudæi, ad quos tunc pertinebat officium ædificandæ Ecclesiæ, hunc lapidem reprobauerunt, dicentes de Christo, Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit, & non habemus Regem, nisi Cæsarem; & Seductor ille dixit, Post tres dies resurgam, & similia. Sed hic idem lapis ab ædificantibus reprobatus, quasi inutilis ad ædificium spirituale, à Deo principali Architecto factus est in caput anguli, id est, constitutus est super duos parietes, vt eos coniungeret, & contineret, id est, factus est caput totius Ecclesiæ ex Hebræis, & Gentibus congregatæ, & tale caput, vt qui sub eo non ædificatur, saluus esse non possit: & omnis qui sub ipso tanquam lapis viuus ædificatur, omnino saluandus sit. Atque hoc à Domino factum est, id est, electione, & potestate diuina, non consilio, vel ope humana, & ideò mirabile est in oculis nostris. Quis enim non miretur, hominem crucifixum, & mortuum, ac sepultum, post tres dies resurgere immortalem cum amplissima potestate; & caput ac Principem declarari omnium hominum, & Angelorum; & per eum aditum patefieri hominibus mortalibus ad Regnum cælorum, ad societatem Angelorum, ad beatam immortalitatem?

Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea. XXII.

Hæc dies, qua id factum est, est propriè dies, quam fecit Dominus; & ideò ob tantum beneficium, exultemus, & lætemur in ea. Hæc sine dubio est dies Resurrectionis Dominicæ; quamuis enim ab ipsa conceptione propter vnionem hypostaticam Dominus Iesus fuerit Christus, & caput Ecclesiæ: vnde Pastoribus ab Angelo dictum legimus, Annuncio vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid: tamen debuit prius reprobari ab hominibus, & humiliari vsque ad mortem crucis, & postea exaltari per resurrectionem; & tunc declarari summus angularis lapis, & prædicari per omnes gentes, quòd non esset in alio aliquo salus, vt dicitur Act. 4. Vnde ipse etiam dixit Matth. 28. Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Dicitur autem dies resurrectionis, dies quam fecit Dominus, vel quia Christus resurgens, vt Sol iustitiæ, nouo modo fecit eũ diem: vel quia peculiariter Deus eam diem sibi consecrauit: vel, hæc est dies, quam fecit Deus ad hunc finem, vt exultemus, & lætemur in ea.

O Domine saluum me fac, ò Domine bene prosperare; benedictus qui venit in nomine Domini. XXIII.

Has laudes Christo dixerunt turbæ in die Palmarum, vt S. Hieronymus an-

notauit

notauit in Commentario ad cap. 23. Matthæi. Quod enim illi dixerunt, Osanna, benedictus qui venit in nomine Domini, in hoc versiculo nos habemus: sed in Euangelio relinquitur vox hebraica, Osanna; hic explicatur per illa verba, ò Domine saluum me fac. Itaque Dominus in die Palmarum voluit visibiliter exhibere, & quasi præoccupare triumphum, quem acturus erat inuisibiliter in die Resurrectionis. Non enim poterat illi iustè obijci, quòd triumphum ageret ante victoriam, quoniam de victoria certissimus erat. Propheta autem sicut præuidit, & prædixit, Christum vt lapidem reprobandum tempore passionis; & postea à Deo exaltandum in caput anguli tempore resurrectionis: ita præuidit, & prædixit ipsa verba, quæ turbæ dicturæ erant in die triumphi Christi in die Palmarũ, quo significaretur triumphus Resurrectionis: & optimè accidit, quod vtraque dies, & Palmarum, & Resurrectionis esset dies Dominica. Ait igitur, Exultemus, & lætemur in hac die, dicentes, O Domine saluum me fac: in hebræo non est illud, me, sed simpliciter, Osanna, id est, salua obsecro. Græci tamen addiderunt explicandi gratia, O Domine bene prosperare, nimirum in inchoato isto Regno tuo, benedictus qui venit in nomine Domini, id est, benedicatur ab omnibus Messias, Rex noster, factus in caput anguli, qui venit in nomine Domini, id est, non à seipso venit, non sibi Regnum vsurpauit, vt faciet Antichristus: sed venit missus à Patre suo, Domino cæli, & terræ. sic enim explicauit Christus ipse, Ioan. 5.

הוֹשִׁיעָה נָּא

XXIV. Benediximus vobis de domo Domini: Deus Dominus, & illuxit nobis.

XXV. Constituite diem solemnem in condensis, vsque ad cornu altaris.

Explicata tota prophetia aduentus Christi, & triumphi eius: conuertitur Propheta ad populum, atque illum exortatur ad celebrandum diem festum solemnem in gratiarum actionem. Benediximus, inquit, vobis de domo Domini, id est, nos Prophetæ benediximus vobis populis fidelibus annunciantes mysteria diuina in salutem vestram: benediximus autem de domo Domini, id est, vobis qui estis de domo Domini; vel nos ex domo Domini, vnde hæc ex reuelatione didicimus, benediximus vobis. Summa autem est, Deus Dominus & illuxit nobis, id est, Dominus noster ipse est verus Deus, & ipse illuxit nobis, ostendens nobis lucem miserationum suarum. Propterea constituite diem solemnem, id est, agite diem solemnem in condensis, id est, densos virides ramos adferentes, & ornantes templum vsque ad cornu altaris. Ista variè exponuntur secundùm ritus Iudæorum, quæ ad nos nihil pertinent.

XXVI. Deus meus es tu, & confitebor tibi, Deus meus es tu, & exaltabo te.

XXVII. Confitebor tibi, quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.

XXVIII. Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Hæc est repetitio dictorum, affectum Prophetæ demonstrans.

PSAL-

PSALMVS CENTESIMVSDECIMVSOCTAVVS.

Titulus, & Argumentum Pſalmi.

Alleluia.

IC Pſalmus tribus in rebus omnibus alijs antecellit. Primo vtilitate; eſt enim totus moralis, & hortatorius ad vitam ſecundùm legem Domini inſtituendam, & ea cauſa eſt, cur quotidie ab Eccleſia frequentetur. Secundo longitudine; continet enim verſus centum ſeptuaginta ſex, cùm Pſalmus ſeptuageſimusſeptimus, qui ex reliquis longiſsimus eſt, non aſcendat vltra verſus ſeptuaginta octo. Cauſa huius tantæ longitudinis fortaſſe fuit, vt populus haberet in quo piè, & cum fructu occuparetur, dum ter in anno ex omni parte ad tabernaculum aſcenderet: videtur enim Pſalmus compoſitus, vt in itinere caneretur, quo Pſalmo finito ſequuntur Pſalmi Graduales, qui in aſcenſione graduum tabernaculi canebantur. Tertio elegãtia, & artificio alphabetico: ſiquidem primi octo verſus incipiunt ſinguli à prima litera alphabeti, ſequentes octo à ſecunda, & ſic deinceps, ita vt octies totum alphabetum repetatur. Huius rei cauſam non aliam eſſe arbitror, niſi ad memoriam adiuuandam, cùm hic Pſalmms memoriter recitandus, vel concinendus eſſet. Explicant hunc Pſalmùm diligenter ſancti Patres, Hilarius, Ambroſius, Auguſtinus, Hieronymus, & innumerabiles alij tum veteres, tum recentiores. Argumentum Pſalmi eſt encomium legis diuinæ, & exhortatio ad eam ſeruandam, ſed interim admiſcentur varij affectus, & precationes ad Deum.

EXPLICATIO PSALMI CXVIII.

Aleph.

BEati immaculati in via, qui ambulant in lege Do- 1.
mini.

Rectiſſimo ordine primum argumentum ad ſuadendam præſtantiam, & vtilitatem diuinæ legis, ducit Propheta à beatitndine, quæ eſt vltimus finis hominis: nam in ſcientia morali id eſt finis, quod ſunt prima principia in ſcientia naturali. Eſt autem hic ſenſus primi verſiculi, Beati ſunt, qui in via huius vitæ nõ inquinantur luto, vel ſordibus peccatorum; illi autem ſunt, qui non inquinantur, ac per hoc beati ſunt, qui ambulant in lege Domini, id eſt, qui dimiſsis alijs vijs, eligunt viam legis Domini, quæ ſola mundiſsima, & nitidiſsima eſt. Sed ſingula verba expendamus. Illud, beati, ſignificat tum felicitatem æternam, quæ ſola eſt perfecta beatitudo; tum felicitatem temporalem, qualis in hac vita haberi poteſt. Itaque ſenſus eſt, Beati erunt æterna felicitate, & nunc etiam beati ſunt, id eſt, læti, atque quieti, nihil in hoc mundo cupientes, qui viuunt ſine macula peccati, eo quòd ambulent in lege Domini. Quod enim recta via ad cæleſtem beatitudinem ſit obſeruantia legis Dei; docet Chriſtus

Matth.

Matt.19.Si vis ad vitam ingredi serua mandata.Quod etiã in hac vita nulli sint feliciores ijs,qui rectè,ac piè viuunt;notum est tum experientia,tum ratione:nã beatus est,qui habet quicquid vult,& nihil mali vult.Viri iniqui multa mala volunt,& multa non habent eorũ,quæ volunt.Viri iusti nihil mali volunt,& habẽt quicquid volunt,qa solùm Deũ volunt,& eius voluntatẽ implere cupiunt.Illud, immaculati, non significat carentiam omnis peccati,etiã venialis.Sic enim nulli essent in hac vita immaculati; sed significat carentiam peccati lethalis, quod solùm propriè inducit maculam. Videtur autem sumpta metaphora à maculis quæ contrahuntur inter ambulandum, cùm iter facimus per vias lutosas, aut puluerulentas, aut alio modo sordidas. Illud,in via,significat in vita hac mortali, quæ aptissimè dicitur via, cùm semper mutetur, &,vt ait Iob, nunquam in eodem statu permaneat, sed ab initio nascendi decurrat sine intermissione vsque ad metam moriendi. Denique illud, in lege Domini, significat legem Domini esse quandam viam rectam, & mundam, cùm peccatum omne prohibeat. Opponitur autem lex Domini legi carnis, de qua Apostolus ad Rom.8. quæ est via cupiditatum,& plena puluere superbiæ,cęno luxuriæ,& aqua sordida auaritiæ.

II. Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.

Declarat priorem versiculum, ac docet, non sufficere quancunque legis obseruantiam ad beatitudinem acquirendam. Multi enim superficietenus obseruant legem, dum non occidunt, non furantur, non mœchantur; sed non verè ambulant, vt oportet ad acquirendam felicitatem in lege Domini, quia fortè oderunt proximum suum, retinent opes superfluas, cum meretricibus fornicantur. Oportet igitur, si quis beatus esse velit, vt scrutetur omnia testimonia Domini, id est, consideret diligenter sensum totius legis, quæ dicitur testimonium, quia testificatur nobis Dei voluntatem; qui enim scrutatur legem,inuenit, non solùm prohiberi homicidium, per legem, non occides, sed prohiberi etiam odium, & iram, vt Dominus exposuit Matth.5. imò iuberi amorem,quia finis omnis legis est dilectio; & qui dicit, non occides, ideò dicit, ne lædatur dilectio, & hoc idem intelliget de alijs præceptis, qui ea scrutabitur. Ille autem scrutatur testimonia eius, qui ex toto corde exquirit eum: qui enim seriò Deum quærit, & toto corde desiderat eius gratiam in hoc mundo, & eius præsentiam in futuro: is sine dubio in omni opere suo diligenter scrutatur quæ sit voluntas eius, & secundùm eam ambulare conatur. Exemplum habemus in viatoribus: qui enim ad aliquam ciuitatem quàm citissimè peruenire cupiunt, ij sollicitè scrutantur, & quærunt à quibuscunque obuijs,quæ sit recta,& commoda via ad eam ciuitatem: qui verò deambulant animi gratia, neque propositum habent locum, quò ire cupiant, non multum laborant de via. Ait igitur Propheta, Beati,qui scrutantur testimonia eius, id est,dixi beatos, qui ambulãt in lege Domini: sed explico, me beatos dicere voluisse illos, qui ita ambulant in lege Domini, vt diligenter scrutentur sensum totius legis, & voluntatem legislatoris: id quod illi soli faciunt,qui ex toto corde exquirunt Deum, nihil creatum illi anteponentes,vel æquantes, neque amorem cordis inter Deum, & creaturam diuidentes; sed solùm Deum diligentes in se, & creaturas propter ipsum.

Non

Non enim qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt. III.

Probat quod supra dixit, eos esse immaculatos, qui ambulant in lege Domini. Probat autem, quoniam nullus eorum, qui operantur iniquitatem, ac per hoc inquinati inueniuntur in itinere, in vijs, id est, legibus Domini ambulauit. id enim manifestum signum est, solam viam Domini præstare immaculatos ambulantes in se. Erit igitur argumentū à cōtrario sensu, qui operantur iniquitatē, & consequenter maculati inueniuntur, non ambulauerunt in vijs Dñi: igitur qui ambulant in vijs Domini non operantur iniquitatē, & proinde immaculati sunt. Mouet hoc loco S. Augustinus quæstionem, vt ipse dicit, grauissimā, Quomodo qui operantur iniquitatē, nō ambulent in vijs Domini; cùm omnes sancti ambulent in vijs Domini, & tamen dicant cum S. Ioāne 1. epist. c. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. & omne peccatum sit iniquitas, eodem Ioanne teste 1. epist. cap. 3, Sed responderi potest, eos qui operantur iniquitatem, non ambulare in vijs Domini, quatenus operantur iniquitatem: qui enim operantur iniquitatem lethalem, ambulant contrariam viam viæ Domini: qui operantur iniquitatem venialem, ambulant præter viam Domini. Porrò sancti viri ambulant in vijs Domini, quia voluntatem habent in lege Domini, & in ea semper habitualiter manent, & si quando diuertunt à via, quia operantur præter legem Domini; mox per pœnitentiam, & confessionem redeunt in viam.

Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. IV.

Alterum argumentum ducit Propheta ab excellentia legislatoris, quasi dicat, hæc mandata non sunt mandata hominum, sed Dei, & Dei, qui omnino vult a seruis suis debitam obedientiam. Sed vt argumentum maiorem vim habeat, alloquitur ipsum Deum, dicens, Tu mandasti mandata tua custodiri nimis, id est, tu Domine, qui liberè potes seruis imperare, & qui potes inobedientiam seuerissimè vlcisci, & qui non potes ignorare, vel obliuisci præuaricatores, tu, inquam, mandasti non consilium dando, sed planè imperando, mandata tua custodiri, non negligenter, & oscitanter, sed diligentissimè, & summo zelo. Quis igitur erit, qui non continuò applicet animum ad parendum?

Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. V.

Ex auctoritate tanti legislatoris, & tam seuerè iubentis, motus Propheta, optat quàm diligentissimè Dei mandata seruare. Sed hoc proponit in persona sua, vt exemplo suo persuadeat omnibus alijs obedientiam exhibere Deo. Si enim ipse Rex, & Princeps supremus, ita tremit ad mandata Domini, & tanto affectu cupit illa implere; quid facere debent homines priuati? Vtinam, inquit dirigantur viæ meæ, id est, actiones meæ, consilia mea, sermones mei, dirigantur, id est, conformentur rectitudini legis tuæ. Ad custodiendas iustificationes tuas, id est, ad obseruandas leges tuas: lex enim Domini varijs nominibus in Scripturis, atque in hoc potissimum Psalmo appellatur, vt quoniam sæpissimè

mè mentio eius facienda est, verborum varietate Lectoris fastidium minuatur. Igitur nunc dicitur lex, nunc præceptum, nunc mandatum, nunc sermo, nunc eloquium, nunc verbum, nunc alia, quæ perspicua sunt: interdum dicitur testimonium, vt supra monuimus, quoniam lex testificatur voluntatem Dei: interdum iustificatio, vt hoc loco, quia iustificat obseruatores suos, id est, iustiores facit, iuxta illud Apostoli Rom. 2. Factores legis iustificabuntur. Dixi autem, iustiores fieri, qui legem obseruant, quoniam prima iustificatio, qua ex peccatoribus efficimur iusti, non potest legi tribui, sed gratiæ, dicente eodem Apostolo Gal. 2. Si ex lege iustitia, ergo Christus gratis mortuus est.

VI. Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis.

Colligit magnum fructum ex directione viarum suarum ad custodiendas iustificationes Domini. Qui enim attendunt magnitudinem tanti legislatoris, si fortè dum operantur, non respiciant ad regulam diuinæ legis, & inueniant postea opera sua distorta, & non conformia rectitudini legis Dei; miro modo cõfunduntur, & erubescunt, neque audent oculos ad Deum leuare, dicentes intra se, Quis ego sum, qui opera mea, aut verba mea, aut cogitationes meas ausus sum non conformare rectitudini mandatorum summi legislatoris, qui ea tanto zelo custodiri iussit? Dauid igitur magnum fructum existimat, vt verè est, non habere causam tantæ confusionis: ideò dicit optaui dirigere vias meas ad custodiendas iustificationes Domini, quia tunc non confundar, neque erit cur erubescam coram te Domine cùm perspexero in omnibus mandatis tuis, id est, cùm respexero in omnibus actionibus meis ad regulam mandatorum tuorum, vt rectitudini eius conformem omnes actiones meas. Porrò phrasis est linguæ hebraicæ, perspicere in mandatis, pro eo quod nos dicimus, perspicere ad mandata. Ex his intelligimus quantum distent à spiritu, & pietate Dauidis, qui tam multa faciunt opera distorta, & nullo modo conformia legibus Dei; & tamen confusionem illam internam non concipiunt, quia magnitudinem legislatoris non considerant.

VII. Confitebor tibi in directione cordis, in eo quòd didici iudicia iustitiæ tuæ.

Addit, quòd non solùm non confundetur, sed etiam gratias aget Deo, quòd eius gratia, & adiutorio didicerit obseruantiam legis diuinæ. Confitebor, inquit, tibi, id est, laudabo te, & gratias agam tibi, siue confitebor laudes tuas, & gratiam tuam: in directione cordis, id est, in rectitudine cordis, siue rectissimo corde; confitebor autem laudes tuas, in eo quòd didici, id est, propterea quòd gratia tua adiuuante didici, iudicia iustitiæ tuæ, id est, iustissimas leges tuas. Est autem hoc loco obseruandum, illud, didici, non significare simplicem cognitionem, quæ ad intellectum pertinet; sed certam persuasionem, & approbationem, quam illi soli habent, qui re ipsa legem obseruare firmissimè apud se constituunt: quomodo accipitur vox discendi Ioan. 6 vbi Dominus ait, Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me: illi enim discunt à Patre cælesti, qui intus in corde per infusionem Spiritus sancti certo persuadentur, bo-
num

num esse credere, vel conuerti, vel legem seruare, &c. nascitur autem hæc persuasio ex rectitudine cordis, quia rectis corde optimus videtur Deus, iuxta illud, Quàm bonus Israël Deus his, qui recto sunt corde: quibus autem placet Deus, non possunt non placere omnes voluntates Dei, quæ per præcepta manifestantur: quare & ipsa præcepta mirificè placent. Porrò per iudicia iustitiæ, intelliguntur eadem præcepta legis diuinæ, quæ nunc dicuntur iudicia, nunc iustitiæ, nunc etiam iudicia iustitiæ. Iudicia dicuntur, quia sunt quædam sententiæ à Deo iudicatæ optimæ, siue quædam decreta, & statuta diuina: dicuntur etiam iustitiæ, quia sunt regulæ iustitiam continentes: dicuntur denique iudicia iustitiæ, quia sunt iudicia, & decreta iustissima. Itaque sensus versiculi est, Laudabo te recto corde, ex eo quòd persuasus sum leges tuas esse iustissimas, & omnino custodiendas; quod totum non ex me, sed ex gratia tua me habere confiteor.

Iustificationes tuas custodiam, non me derelinquas vsquequaque. VIII.

Hæc est conclusio primi octonarij, quasi dicat, Igitur cùm lex tua custodita faciat beatos, & à te summo legislatore sit proposita, & seuerissimè obseruari mandata; ego iustificationes tuas custodiam, id est, decreui, & statui omnibus viribus custodire: sed tu quoque vicissim non me deseras auxilio, & gratia tua, sine qua nihil possum: & si fortè iusto tuo iudicio ad modicum deseras me, vt intelligam infirmitatem meam, & ad te confugere, atque in te confidere discam, saltem non me derelinquas vsquequaque, id est, omnino, & in perpetuum. In hebræo habetur, Vsque nimis, siue, vsque valdè: quod in eandem sententiam recidit. Sanctus enim Dauid bene nouerat, nullum esse in hac peregrinatione, qui aliquando non sentiat gratiæ subtractionem: ait enim in alio loco, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum; Auertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus, Psal. 29. & in hoc ipso Psalmo 118. sæpè Dauid repetit, se didicisse mandata Domini, & non minus sæpè rogat doceri eadem mandata.

Beth.

In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos? I.

Laudauit Dei legem à fine, & ab auctore: nunc laudat ab vtilitate, quam adfert ei, cui datur. & quoniam nullus magis indiget lege, quàm ingrediens iter vitæ, id est, adolescens, ideò de illo peculiariter loquitur. Adolescens enim primo indiget lege Dei, quia in ipso maximè viget lex membrorum: secundo, quia nondum acquisiuit prudentiam proprio experimento: tertio, quia sicut viatori maximè prodest initio itineris inuenire rectam viam, ne posteaquam diu errauerit, cogatur maiore labore, & dispendio reuerti ad principium viæ: sic etiam optimum est in adolescentia assuescere mandatis Domini, vt conseruet innocentiam. Bonum est viro, inquit Hieremias Thren. 3. cùm portauerit iugum ab adolescentia sua. Quæritur hoc loco quid intelligendum sit per adolescentiorem. Non existimo Dauidem loqui de adolescente lapso in

varios errores, qualis erat filius prodigus de Euangelio: nam ad corrigendos similes errores necessaria est gratia pœnitentiæ, neque sufficit notitia, vel custodia legis: neque videtur Dauid loqui de iuniore, vt distingui potest, contra hominem veterem, id est, de homine renouato per gratiam; hic enim agitur de corrigendis erroribus, qui in homine renouato correcti censentur. Existimo igitur Dauidem simpliciter loqui de adolescente ratione ætatis, qui indiget remedio contra naturales impetus naturæ corruptæ, quæ prona est ad malum ab adolescentia sua. Est igitur sensus, In quo corrigit, id est, qua arte, quo modo, quo remedio corrigit adolescentior viam suam, id est, actiones, siue vitam suam corruptam naturali deprauatione ex peccato originis, & propensam ad malum? In hebræo, & græco habetur in futuro, in quo corriget: sed in sensu nulla dissensio est: nam illud, in quo corrigit, idem est ac si dictum esset, in quo corrigere potest, siue quid habet, vnde corrigat errores, quos committet in adolescentia sua? Respondet, In custodiendo sermones tuos: qui enim ab adolescentia assuescit timere Deum, & ex eo sancto timore, sermones Dei, diuinas videlicet leges diligenter custodire; is haud dubiè multos vitabit errores. cuius rei exemplum habemus in Tobia iuniore, quem pater eius ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato, Tob. 1.

II. In toto corde meo exquisiui te: ne repellas me à mandatis tuis.

Ex hac tanta vtilitate motus Dauid, petit à Deo gratiam seruandi mandata, & proponit omnino illa seruare; & exemplo suo idem nos facere docet. ac primum ponit rationem, cur exaudiri debeat; quæ est ratio Euangelij, Quærite & inuenietis. &, Omnis qui quærit, inuenit, Luc. 11. In toto corde meo, inquit, exquisiui te. Hæc est ratio exauditionis, quia exquisiuit Dominum toto corde, id est, quæsiuit gratiam eius, & cupiuit illi placere, eiusq. voluntatem adimplere. Ne repellas me à mandatis tuis; hæc est mira petitio, quasi Deus, qui mandauit mandata sua custodiri nimis, repellere velit aliquem à mandatis suis custodiendis. Sed hic modus loquendi significat necessitatem gratiæ, quam illi soli cognoscunt, qui cupiunt mandata seruare, & virium suarum imbecillitatem experiuntur. Igitur, ne repellas me à mandatis tuis, hunc habet sensum, Ne deseras me gratia tua; alioqui idem esset, ac si repelleres me ab impletione mandatorum tuorum, cùm sine auxilio gratiæ illa seruari non possint.

III. In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.

IV. Benedictus es Domine: doce me iustificationes tuas.

Addit aliam rationem, cur exaudiri debeat; & rursum petit gratiam legis implendæ. Ratio, cur exaudiri debeat, est magnum desiderium non peccandi, ac per hoc legis custodiendæ. In corde meo, inquit, abscondi eloquia tua, id est, in intimo recessu cordis posui legem tuam, siue, quod est idem, eloquia tua, vt nunquam obliuiscar eorum. Finis autem huius absconsio-

sconsionis est, vt non peccem tibi. Itaque desiderium non peccandi, facit, vt nunquam obliuisci velim legis diuinæ, & vt nunquam obliuiscar, abscondi eam in intimo corde, vt nulla res inde mihi illam eripere possit. Præmissa ratione exauditionis, addit petitionem, Benedictus es Domine, doce me iustificationes tuas; vbi illud, doce, vt supra diximus, non significat simplicem notitiam: hanc enim se habere testatur, cùm dicit, in corde se abscondisse eloquia Domini; & supra dixit, Didici iudicia iustitiæ: sed significat gratiam implendæ legis. Tunc enim Deus docet iustificationes suas, cùm per gratiam intus in animo inspirat delectationem legis, & facit, vt homo planè persuasus omnino velit legem seruare. Illud autem, benedictus es Domine, additur ad confirmandam rationem exauditionis, quasi dicat, tu Domine doce me iustificationes tuas, qui ab omnibus rebus creatis benediceris, quia imples omnia benedictione, & inde viuunt & florent. vnde dicitur in Psalmo 83. Etenim benedictionem dabit legislator. Itaque Deus benedicitur, & benedicit; benedicitur dum laudatur, benedicit dum beneficia præstat.

In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui. V.

In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. VI.

In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. VII.

In iustificationibus tuis meditabor, non obliuiscar sermones tuos. VIII.

In his quatuor reliquis versiculis declarat amorem suum erga legem Domini; quia fortasse mox benedictionem legislatoris acceperat, quam paulo ante petierat. Dicit enim se habere legem Dei in ore, in voluntate, in intelligentia, & memoria, ac per hoc in omnibus partibus animæ. De ore dicit, In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui, id est, assiduè loquutus sum, & prædico præcepta tua omnibus, qui audire volunt: per iudicia enim præcepta intelligimus, & per id quod additur, oris tui, intelligimus præcepta illa non esse humana, sed diuina, cùm ore Domini manifestata sint. De voluntate, & affectu dicit, In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs, id est, delectatus sum ambulare in via testimoniorum tuorum, sicut delectantur auari in omni copia diuitiarum. Magnus sanè affectus, & rarus apud homines: cùm è contrario soleant plerique pro tenui lucro contemnere omnia mandata Dei. De intelligentia, siue cogitatione, dicit, In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas: nam, exercebor, hoc loco significat, exercebor meditando, vt ex voce hebraica manifestum est, vnde etiam subditur idem alijs verbis, Et considerabo vias tuas. Est igitur sensus, In mandatis tuis ruminandis, & sæpè mecum submissa voce repetendis, & diligenter considerandis exercebor. De alio affectu cordis dicit, In iustificationibus tuis meditabor. Illud enim, meditabor, non est idem hoc loco cum, exercebor, quod rectè verti potuisset, meditabor; sed significat, delectabo me ipsum

אֶשְׁתַּעְשָׁע ludendo in iustificationibus tuis decantandis. vox enim hebraica, estagasag, significat ludere, & oblectare seipsum. Supra dixerat, Delectatus sum in via testimoniorum tuorum, sicut in omnibus diuitijs, vbi mentionem facit delectationis ex re vtili: nunc dicit, Oblectabo me ipsum ludendo in mandatis tuis, vt ostendat ex lege Domini sumi etiam delectationem, tanquam ex re dulci, & suaui. Quomodo etiam in Psal. 18. comparata est lex Domini auro, & melli, rei vtili, & dulci. Hic igitur est sensus huius versiculi, In iustificationibus tuis meditabor, id est, in præceptis tuis decantandis exercebor, vt inde delectationem animo percipiam, qualis iucundè ludendo percipitur. Addit vltimo de memoria, Non obliuiscar sermones tuos, id est, ex tam crebra meditatione, & suaui decantatione fiet, vt sermones tuos, id est, legem tuam nunquam obliuiscar. Hinc colligimus legem Domini habentibus benedictionem Legislatoris, id est, spiritum veræ charitatis, non esse grauem, neque difficilem, sed esse, vt Dominus ait in Euangelio Matth. 11. Iugum suaue, & onus leue.

Gimel.

I. Retribue seruo tuo, viuifica me, & custodiam sermones tuos.

In hoc octonario enumerat impedimenta legis custodiendæ, & orat vt à se remoueantur. Primum impedimentum est mors animæ: non enim possunt homines mortui seruare mandata vitæ, eo modo, quo oportet, ad vitam æternam acquirendam. Dauid autem etiam si sperare poterat, se esse viuum, tamen quia nemo scit vtrum odio, vel amore dignus sit, & quia transfigurabat personas peccatorum in se; ideò vel pro se, vel pro illis orat, & dicit, Retribue seruo tuo, viuifica me, & custodiam sermones tuos, id est, restitue seruo tuo, si fortè in peccatis mortuus sit, vitam animæ, & tunc sermones tuos custodire poterit. Illud, retribue, posset etiam explicari, pro, tribue; nam vox hebraica id facilè patitur: tamen hoc loco seruare possumus propriam significationem latinam, si per, retribue, intelligamus, restitue, vel redde. Illud, viuifica me, in hebræo, & græco est, viuam, & tunc sensus est, Retribue, vt viuam, id est, restitue, vel redde vitam. Verba nostræ editionis sunt paulò obscuriora, sed in eundem sensum explicanda sunt; nimirum sic, Retribue seruo tuo, id est, iterum tribue mihi seruo tuo per gratiam, quod amisi per peccatum; & mox explicat, dicens, Viuifica me: hoc enim est, quod amisi; & vitæ restitutus ambulare incipiam viam mandatorum tuorum, & sic custodiam sermones tuos.

II. Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

Alterum impedimentum sunt passiones animi, amor, timor, desiderium, ira, & similes perturbationes, quæ sæpè faciunt, vt homo non rectè iudicet. de hoc dicit, Reuela oculos meos, id est, tolle per infusionem luminis tui velamen passionum ab oculis mentis meæ, & tunc oculo interiore purificato considerabo mirabilia de lege tua, id est, mirabilem æquitatem,

mirabilem sapientiam, mirabilem vtilitatem, & alia id genus mirabilia, quæ de lege tua emicant.

Incola ego sum in terra, non abscondas à me mandata tua. III.

Tertium impedimentum est terrena peregrinatio; nam qua parte peregrinamur in terra, carnales, & terreni sumus: lex autem tota spiritualis est, vt dicitur Roman. 7. Quare nisi Deus per gratiam nos spirituales efficiat, legem spiritualem implere non possumus. Incola, inquit, sum in terra, id est, homo terrenus sum, animalis sum, in terra habito, dum peregrinor à patria; ideò peto, vt non abscondas à me mandata tua, id est, per gratiam efficias, vt capax fiam mandatorum tuorum. Potest etiam hoc referri ad ignorantiam viarum: vox enim hebraica, gher, propriè aduenam, & peregrinum significat; peregrini autem, & aduenæ ignorantes sunt viarum, & facilè decipiuntur à ciuibus regionis. Petit igitur aduena & peregrinus, vt Deus illi viam bonam ostendat, ac dicit, Non abscondas à me mandata tua, id est, fac vt me non lateat via mandatorum tuorum, quæ sola est recta via, quæ ducit ad vitam. גר

Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. IV.

Quartum impedimentum est imperfectio. Pauci enim sunt viri perfecti, qui toto corde diligant legem Dei, & ex amore iustitiæ operentur bona. Plurimi autem bonis desiderijs tanguntur, sed vltra non proficiunt. In horum persona Propheta dicit, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. non potuit dicere, Concupiuit anima mea implere mandata tua, sed imperfectionem suam confessus, ait, Concupiuit desiderare: & hæc ipsa confessio imperfectionis, est petitio perfectionis, quam Deus concedit, cùm facit hominem ardenter desiderare custodiam mandatorum. Rectè docet sanctus Augustinus, aliud esse concupiscentiam desiderij extra potentiam concupiscentem: aliud concupiscentiam desiderij intra eandem potentiam: concupiscentia enim prior potest esse sine desiderio eius rei, quæ concupiscitur; posterior non potest. exempli gratia: ægrotus, qui laborat inappetentia cibi, concupiscit desiderare cibum, & tamen non habet desiderium cibi, quia concupiscentia desiderij est in voluntate rationali, desiderium cibi deberet esse in faucibus & palato, vbi tamen non est, dum ibidem manet in appetentia cibi. At concupiscentia desiderij mandatorum Domini, in voluntate rationali est, & in eadem esse debet desiderium mandatorum: quare fieri non potest, vt homo concupiscat desiderare, & non desideret; quia ipsa concupiscentia est desiderium mandatorum. Intelligendum igitur est, per concupiscentiam desiderij, significari imperfectum desiderium, vt paulò ante diximus; qui enim imperfectè desiderat, vult, & non vult, cupit & non cupit: & eiusmodi sunt plurimi, qui desiderant beatitudinem Regni cælorum, sed ita frigidè, ac tenuiter, vt nullus inde sequatur effectus: qui si ardore illo desiderarent, quo res tanta desideranda est, sine

dubio non quiescerent, donec ad illam peruenirent: sed qui tales sunt, cum Dauide imperfectum suum in oratione Domino manifestent, ac dicant, Concupiui desiderare iustificationes tuas; adiuua vt perfectè, ardenterq. desiderem, vt desiderium in opus transeat; & mandata tua custodiam omni tempore.

V. Increpasti superbos, maledicti, qui declinant à mandatis tuis.

Quintum impedimentum omnium maximum superbia est, quæ non sinit collum iugo submittere; sed hoc impedimentum in se Dauid non agnoscebat, neque in sui similibus, sed solùm in hostibus Dei; ideò simpliciter illud execratur. Increpasti, inquit, superbos, qui videlicet ex contemptu mandata non seruant. Talis fuit initio mundi Lucifer, quem Deus increpatione sua ad inferos tanto impetu deturbauit, vt Dominus dicat, Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem, Luc. 10. Talis fuit & Adam, qui ex superbia, qua fieri voluit sicut Deus, Deo non obediuit, & à Domino increpatus tulit sententiam mortis, pro se, & pro toto humano genere. Vide S. Augustinum tract. 4. in epist. Ioannis, & in Psal. 68. vers. 6. & lib. 14. de ciuit. Dei cap. 13. Denique superbos omnes terribili increpatione Deus in iudicio feriet: & ideò subiungit Dauid, Maledicti qui declinant à mandatis tuis, nimirum, qui declinant potissimum ex superbia, & contemptu Legislatoris: illis enim præcipuè dicetur, Ite maledicti in ignem æternum.

VI. Aufer à me opprobrium, & contemptum, quia testimonia tua exquisiui.

VII. Etenim sederunt Principes, & aduersum me loquebantur: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.

Superbi non solùm obedire Deo recusant, sed etiam contemnunt, & contumelijs afficiunt eos, qui obediunt: sed tandem contemptus, & opprobrium in eos recidet, vt hoc loco Dauid prædicit: nam vt sæpè ex Augustino monuimus, eæ quæ videntur in Psalmis imprecationes, prædictiones sunt per modum imprecationis. Ait igitur, Aufer à me opprobrium, & contemptum, id est, tempus erit, cùm auferes à me opprobrium, & contemptum, & in superbos inobedientes reijcies: quia ego testimonia tua exquisiui, quæ illi videlicet exquirere contempserunt. In hebræo habetur, quia testimonia tua custodiui: sed Septuaginta verterunt, exquisiui, quod exponi debet, exquisiui vt custodirem. Declarat autem sequenti versiculo, cur dixerit, Aufer à me opprobrium, & contemprum, dicens, Etenim sederunt Principes, & aduersum me loquebantur, seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Principes enim superbi sederunt, vel congregati in concilium, vel in thronis suis iudicantes, vel quiescentes in diuitijs, & potentia sua, & aduersum me loquebantur exprobrantes obedientiam mandatorum Dei. Ego autem seruus tuus, nõ respiciens ad minas, vel opprobria eorum, exercebar in iustificationibus tuis, videlicet considerandis, prædicandis, & adimplendis. De quibus Principibus Dauid

Dauid loquatur ad literam, incertum est: mysticè autem hæc referuntur à Patribus ad Principes infideles, qui Martyres persequebantur.

Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ. VIII.

Explicat quod dixit, Exercebar in iustificationibus tuis. Dicit enim, Testimonia Domini, & iustificationes Domini, hoc est, præcepta Domini, fuisse sibi loco dulcis cõsolationis in rebus aduersis, in dubijs autem loco fidelis consiliarij. In hebræo habetur, Nam testimonia tua, gaudium meum, viri consilij mei, id est, lex tua mihi gaudium adferebat, & erat quasi vir consiliarius: nam in ea cogitanda oblectabar, & cum ea consultabam negotia mea. Ad hunc sensum reducenda sunt verba nostræ editionis, vt cohæreant cum textu originali. Hic igitur erit sensus: nam & testimonia tua meditatio mea est, id est, lex tua est mihi dulcis exercitatio, quasi ludi, vel cantici, vnde consolationem accipio in rebus tristibus: & consilium meum iustificationes tuæ, id est, & consilium meum, quasi senatus meus, quem consulo in rebus dubijs, sunt mihi iustificationes tuæ, id est, eadem lex tua.

Dalet.

Adhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundùm verbum tuum. I.

In hoc etiam octonario Dauid induit personam hominis imperfecti, qui ex carnali concupiscentia retardatur à perfecta impletione mandatorum, & petit gratiam, & adiutorium ad seruanda mandata. Adhæsit, inquit, pauimento anima mea, id est, adhæsit terræ, hoc est terrenæ substantiæ per amoris affectum anima mea. Viuifica me secundùm verbum tuum, id est, da mihi vitam conformem legi tuæ: nam adhærendo terræ factus sum terrenus, adhærendo carni factus sum carnalis; sed si vixero secundùm legem tuam, quæ spiritualis est, adhærebo Deo, & vnus spiritus fiam cum eo. In hebræo habetur, Adhæsi pulueri; sed idem est sensus: nam pauimentum est terra, vel ex terra. Itaque qui adhæret pauimento, adhæret terræ. Notat Sanctus Augustinus, nunc animam adhærere carni, siue terræ, & ideò fieri carnalem & terrenam, & impediri ab obseruatione perfecta legis: sed post resurrectionem gloriosam, caro adhærebit animæ, & anima Deo, & ideò tunc caro fiet spiritualis, & anima quodammodo deificabitur, & sine vlla difficultate perfectissimè legem obseruabit, imò non egebit lege, quia sine lege, ea, quæ sunt legis implebit.

Vias meas enunciaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas. II.

Pergit in confessione miseriæ, & petitione gratiæ. Ego, inquit, vias meas enunciaui, id est, actiones malas, quæ propriè meæ sunt, non erubui confiteri, sed palam enunciaui, & tu exaudisti me parcens mihi, solita misericordia tua. Doce me iustificationes tuas, id est, nunc reconciliatus peto, vt doceas me iustificationes tuas, id est, præcepta tua seruare me facias. Illi

enim, vt ſupra diximus, in hoc Pſalmo doceri intelliguntur, qui ita perſuadentur, vt faciant.

III. Viam iuſtificationum tuarum inſtrue me, & exercebor in mirabilibus tuis.

Proficere cupit in via Domini, ideò magis, & magis precibus inſtat, vt doceatur à Deo. Viam, inquit, iuſtificationum tuarum inſtrue me, id eſt, diligentius doce me, quæ ſit via præceptorum tuorum, quomodo videlicet ambulare debeam in lege tua. Et exercebor in mirabilibus tuis, id eſt, in ſchola tua edoctus exercebor in cuſtodiendis illis etiam præceptis, quæ tam mirabilia ſunt, vt præ altitudine vix per ea incedi poſſe videatur, qualia ſunt, Diliges Deum ex toto corde; &, Non concupiſces; &, Diliges inimicum tuum, & ſimilia.

IV. Dormitauit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis.

Iterum redit ad infirmitatem carnis confitendam, & miſericordiam poſtulandam. Nam in hac peregrinatione vix inuenitur, qui non aliquando laxetur; & præ tædio continuæ luctæ, quam habet ſpiritus cum carne, dormitet, & tepidior fiat. Dormitauit, inquit, anima mea præ tædio, dum videlicet tædet ambulare viam laborioſam, carne concupiſcente aduerſus ſpiritum. Confirma me in verbis tuis, id eſt, in præceptis tuis ſectandis confirma me, addito feruore gratiæ tuæ, quo excitatus ambulare non ceſſem. In hebræo pro verbo, dormitauit, eſt verbum, diſtillauit. Non eſt improbabile Septuaginta Interpretes vertiſſe, ἔσταξεν, quod eſt, diſtillauit, & poſtea errore librariorum factum eſſe, ἐνύσταξεν, quod eſt, dormitauit. Certè ſanctus Ambroſius vtriuſque lectionis meminit. In hebræo autem nulla eſt ſimilitudo literarum inter dormitauit, & diſtillauit: nam diſtillauit, ſcribitur, dalepha; dormitauit ſcribitur, ianus: ſenſus tamen in idem recidit: nam diſtillauit anima mea, ſignificat, defecit anima mea inſtar earum rerum, quæ liqueſiunt, & diſtillant humorem ſuum. Qui autem deficiunt, & liqueſiunt præ triſtitia, ſolent etiam deficiendo dormitare, Luc. 22. Inuenit eos dormientes præ triſtitia. Vox tædium græcè eſt, ἀκηδία; acidia autem eſt triſtitia de bono opere faciendo.

דלפת
ינום

V. Viam iniquitatis, amoue à me, & de lege tua miſerere mei.

Declarat pluribus verbis, quod vno verbo dixerat, confirma me. Viam, inquit, iniquitatis amoue à me, id eſt, fac per gratiam tuam, vt longè recedam à via iniquitatis, id eſt, à lege peccati, quam ingredi incipiebam dormitando præ tædio: & contra, de lege tua miſerere mei, id eſt, miſericorditer operare, vt ambulem per legem tuam. In hebræo habetur, Viam mendacij amoue à me; & opponitur ei, quod dicitur in ſequenti verſiculo, Viam veritatis elegi; ſed ſenſus eſt idem: nam via iniquitatis eſt via menda-

mendacij, quia eſt via falſa, & fallax, & potius deuium, quàm via, & per eam ambulare, non eſt viam carpere, ſed deuiare. Illud autem de lege tua miſerere mei, eſt clarius in hebræo, Legem tuam dona mihi. ſed idem eſt ſenſus: eſt enim ac ſi dixiſſet, miſerere mei donando legem tuam.

Viam veritatis elegi, iudicia tua non ſum oblitus. VI.

Hactenus confeſſus eſt miſeriam, quam ex ſe habet: nunc in ſequentibus verſiculis declarat, quid poſſit ex miſericordia Dei, quaſi dicat, ex me viam mendacij elegi: ſed ex miſericordia tua, qua de lege tua miſertus es mihi, viam veritatis elegi, id eſt, iam ſerio propoſui veram viam, quæ eſt via mandatorum tuorum, ambulare: & ex miſericordia tua, iudicia tua, id eſt, legem tuam non ſum oblitus, quamuis caro aduerſus ſpiritum vehementer concupiſceret.

Adhæſi teſtimonijs tuis Domine, noli me confundere. VII.

Ex me adhæſi pauimento: ſed ex miſericordia tua adhæſi teſtimonijs tuis. & quamuis carne ſeruiam legi peccati, tamen mente ſeruio legi tuæ, & ideo noli me confundere: quod fieret, ſi auxilio tuo me deſtitueres.

Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor VIII.
meum,

Ex me dormitaui præ tædio, ſed ex miſericordia tua viam mandatorum cucurri, id eſt, alacriter, expedite, cum delectatione legem tuam ſeruaui, cùm dilataſti cor meum per infuſionem charitatis, quæ facit iugum ſuaue, & onus leue.

He.

Legem pone mihi Domine viam iuſtificationum tuarum: I.
& exquiram eam ſemper.

In hoc octonario petit ordine quodam primo deſiderium obſeruandæ legis, deinde lumen ad eam intelligendam, tertio gratiam adimplendam: poſtea vero petit remotionem contrariorum. Dauid enim in hoc longiſſimo Pſalmo rem eandem ſæpius repetit, ſed ſub varijs verborum formis ad excitandum affectum, & tollendum faſtidium. primi verſiculi hic ſenſus eſt, Fac Domine, vt nullam aliam legem velim, niſi legem tuam. Legem pone mihi Domine viam iuſtificationum tuarum, id eſt, ſtatue mihi pro lege viam iuſtificationum tuarum, id eſt, pone mihi in corde deſiderium ſolius legis tuæ. In hebræo clarius habetur, Doce me viam præceptorum tuorum. Sed Septuaginta Interpretes conſiderantes quòd à verbo, iarah, fit vocabulum, thorah, quod legem ſignificat, prudenter intellexerunt verbum, horeni, quod hoc loco habetur, non ſolùm docere, ſed etiam legem ferre ſignificare poſſe, & ideo verterunt νομοθέτησον, quod latinus vno verbo exprimere non potuit, & ideo ſenſum obſcuriorem fecit. Hinc ceſſant quæſtiones, cur dicatur, legem pone, cùm iam dudum lex tradita ſit. &, cur iuſtus roget, vt ſibi lex ponatur, cùm Apoſtolus dicat, Iuſto non eſt lex poſita. hæ quæſtiones ceſſant, quia non petit Propheta ſibi legem abſolutè poni, Sed petit, vt per gratiam Dei fiat, vt ſibi non placeat lex peccati, vel mundi,

יָרָה
תּוֹרָה
הוֹרֵנִי

vel

vel carnis, ſed ſola lex Dei. illam ſolam ſibi in corde, in deſiderio, in affectu poni cupit. & ideò ſubdit, & exquiram eam ſemper, id eſt, ſi illam ſolam ex munere tuo deſiderabo, fiet, vt in omni mea actione quæram quid iubeat lex tua. S. Hieronymus vertit, veſtigium, pro eo, quod nos habemus, ſemper, ſed vox hebræa eſt ambigua, & veſtigium, & finem ſignificat. & vtroque modo ſenſus eſt bonus, ſiue dicat, exquiram veſtigium, nimirum legis, hoc eſt, ſequar eam: ſiue exquiram vſque in finem, id eſt, ſemper.

II. Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo.

Poſtea quam petiuit deſiderium ſiue affectum legis, petit etiam intellectum, vt rectè illam intelligat, & ſcrutari poſſit eius vtilitates, & præſtantiam, ac cæteras eius laudes. idque vt cuſtodiat illam in toto corde ſuo; non enim cupit intelligere ad curioſitatem, ſed ab obſeruantiam.

III. Deduc me Domine in ſemitam mandatorum tuorum, quia ipſam volui.

Nunc tertio poſtulat gratiam implendi legem. Deduc me Domine in ſemitam mandatorum tuorum, id eſt, fac me implere mandata tua, id enim eſt, incedere per ſemitam mandatorum. Vocantur autem ſemitæ, quia ſemitæ ſunt viæ anguſtæ, breues, rectæ, mundæ, per quas non ſolent incedere niſi homines pedites; non equi, non currus. & talis omnino eſt lex Domini, ſi comparetur ad leges carnis, & mundi, quæ ſunt viæ latæ, ſordidæ, obliquæ, & per eas animalia expertia rationis, id eſt, homines animales, & carnales incedunt. Ratio autem cur debeat exaudiri, eſt in illis verbis, quia ipſam volui, id eſt, quia hanc ſemitam elegi, & per eam ambulare deſideraui, ex munere Dei. decet enim, vt qui dedit velle, det etiam perficere, iuxta promiſſionem Apoſtoli Philip. 2. Qui operatur in vobis velle, & perficere.

IV. Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam.

Hic verſiculus reſpondet primo. ibi enim orauerat pro affectu cordis erga legem Dei: hic orat pro remotione affectus auaritiæ, qui maximè impedit affectum erga legem Dei. Inclina cor meum in teſtimonia tua, id eſt, infunde cordi meo copioſam gratiam, per quam inclinetur in cuſtodiam legis tuæ, & non in auaritiam, id eſt, & non inclines cor meum in auaritiam. Dicitur autem Deus inclinare aliquem in malum, quando deſerendo gratia ſua, ſinit illum inclinari in malum. Itaque iſto modo loquendi Scriptura ſancta demonſtrat potentiam gratiæ, non autem quod Deus propriè inclinet aliquando ad malum. ſimilia ſunt illa Rom. 1. Tradidit illos in reprobum ſenſum. & Iſaiæ 63. Quare nos errare feciſti de via tua?

V. Auerte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua viuifica me.

Hic etiam verſiculus recto ordine reſpondet ſecundo: nam ibi petijt donum intelligentiæ, ad conſiderandam legem: hic petit, ne oculi mentis auertantur à lege

lege ad vanitates. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem, id est, ne occupentur in cogitandis temporalibus rebus, quæ vanæ sunt: sed potius effice, vt totus intendam legi tuæ, & sic in via tua viuifica me, id est, in via tua ambulantem, hoc est, legem tuam custodientem viuifica, refice, & conserua.

Statue seruo tuo eloquium tuum, in timore tuo. VI.

Nonnulli significari existimant per eloquium Domini promissa Domini, & volunt sensum esse, Statue eloquium tuum, id est, imple promissa tua. Nos autem existimamus cum S. Augustino, per eloquium, intelligi legem, & sensum esse, Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo, id est, fac vt per sanctum timorem tuum statuatur, confirmetur, solidetur lex tua in seruo tuo, vt immobiliter in illo hæreat, & perseueret. Itaque respondet hic versiculus tertio versiculo: ibi enim petitur gratia legis implendæ; hic petitur remotio instabilitatis, & petitur gratia perseuerantiæ.

Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum; quia VII.
iudicia tua iucunda.

Magnum erit opprobrium in die iudicij, & nunc est etiam in conspectu Angelorum, non perseuerasse in lege seruanda, cùm lex Domini non solùm vtilis, sed etiam suauis sit, & iucunda. Ideò cùm petijsset gratiam perseuerantiæ, addit quasi rationem, timorem videlicet opprobrij, quod sequetur non perseuerãtes. Amputa, inquit, opprobrium, quod suspicatus sum, id est, quod timui si non perseuerarem in lege tua, cum tam bona sit: iudicia enim in hoc Psalmo præcepta significant.

Ecce concupiui mandata tua, in æquitate tua viuifica me. VIII.

Concludit petitiones huius octonarij dicens, iam satis patere, quòd ex corde cupiat mandata seruare. Ecce, inquit, concupiui mandata tua, quasi dicat, Ecce apparet, quòd serio cupiam mandata tua: ideò in æquitate tua, id est, in ipsis mandatis tuis, id est, in obseruatione mandatorum viuifica me, id est, auge, & conserua mihi spiritualem vitam. Iustus enim iustificatur adhuc, dum mandata custodit.

Vau.

Et veniat super me misericordia tua Domine, salutare I.
tuum secundùm eloquium tuum.

Illud, &, nihil continuat, sed additur ad initium librorum vel capitulorum ornatus gratia apud hebræos, sic enim incipit liber Leuitici, liber Ruth, liber Ezechielis. sic incipiunt multa capitula, vt Isaiæ 7. Et factum est. & cap. 8. Et dixit Dominus. In hoc autem octonario ad singulos versus additur, Et, quoniã debent omnes versus incipere per Vau, & per hanc literam nulla ferè vocabula incipiunt excepta coniunctiua particula, &. Petit autem Propheta initio octonarij misericordiam Dei, ac deinde in reliquis versibus declarat effectus huius misericordiæ, qui potissimum pertinent ad legis diuinæ custodiam. quem finẽ, & quasi scopum totus Psalmus respicit. Ait igitur, Veniat super me misericordia,

dia, id eſt, deſcendat ex alto gratia tua, & miſericordia ſuper me. Declarat autem quæ ſit hæc miſericordia, addens, ſalutare tuum ſecundùm eloquium tuum, id eſt, ſalus tua, ſiue miſericordia ſanans animam, ſecundùm eloquium tuum, quo promiſiſti miſericordiam, & ſalutem ſperantibus in te.

II. Et reſpondebo exprobrantibus mihi verbum, quia ſperaui in ſermonibus tuis.

Et cùm venerit ſuper me miſericordia tua ſecundùm promiſsionem tuam, non timebo aduerſarios exprobrantes mihi, quòd fruſtra Deum timeam: nam reſpondebo illis verbum verum, cui non poterunt contradicere, quòd videlicet ſperauerim in ſermonibus tuis, qui promiſſa tua ſeruare potes, quia es omnipotens, & ſeruare vis, quia bonus es.

III. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque, quia in iudicijs tuis ſuperſperaui.

Oro autem, vt hoc verbum veritatis, quo glorior aduerſus exprobrantes mihi, non auferas de ore meo, id eſt, non efficias, me deſtituendo gratia tua, vt non audeam hoc verbum loqui, non claudas ora de te confidentis, & promiſſa tua prædicantis, vel ſi auferas ad modicum, vt probes me, non auferas vſquequaque, non auferas omnino, vel in æternum. Quia in iudicijs tuis ſuperſperaui, id eſt, quia in tua iuſtitia & fidelitate multum omnino ſperaui. S. Auguſtinus refert hoc ad electos Martyres, qui ſi ad tempus permiſſi ſunt negare veritatem, non tamen vſquequaque negare permiſsi ſunt, ſed poſt negationem fleuerunt, & poſt confeſsionem coronam meruerunt, quales fuerunt S. Petrus, S. Marcellinus, & alij permulti.

IV. Et cuſtodiam legem tuam ſemper, in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

Hic iam ſubijcit effectum miſericordiæ ſanantis animam, qui eſt perpetua legis diuinæ cuſtodia.

VI. Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquiſiui.

V. Et loquebar in teſtimonijs tuis in conſpectu Regum, & non confundebar.

VII. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi.

VIII. Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, & exercebar in iuſtificationibus tuis.

His quatuor verſiculis explicat per partes, quæ ſit perpetua legis cuſtodia, quam promiſit in quarto verſiculo, dicens, ſe corde, verbo, mente, & opere in lege Domini ſemper futurum. & quidem in hebraico textu hæc omnia habentur in futuro, ambulabo, loquar, meditabor, leuabo, exercebor. Sed quia tempora variant ſignificationes apud Hebræos, non debent reprehendi Septuaginta, & latinus interpres, qui per præteritum imperfectum iſta reddiderunt. Videtur

autem

autem Propheta vt mox exauditus mutasse modum loquendi. Dicit enim, Et ambulabam in latitudine, id est, veniente misericordia Domini super me, iam ambulabam non in angustijs timoris, sed in latitudine dilectionis, id est, libenter, cum gaudio, magno affectu cordis legem seruabam, quia illam exquisiui, vt rem valdè desideratam, & amatam. & loquebar liberè, & sine timore de iustitia sanctissimæ legis, etiam coram Regibus iniquis & non confundebar. & assiduè cum animo meo de ipsa lege cogitabam, & eius mysteria meditando considerabam. & leuaui manus meas ad implenda mandata sublimia, & excelsa, id est, valdè perfecta, & ardua. vel, vt exponit S. Augustinus, Leuaui manus ad opera legis, quia propter finem altissimum legem custodiui; qui enim propter mercedem temporalem legem custodiunt, non leuant, sed deprimunt manus, dum operantur, neque dicere possunt, ad mandata tua, quæ dilexi. non enim diligunt mandata, qui legislatorem non diligunt. denique his omnibus modis, id est, corde, mente, verbo, & opere exercebar in iustificationibus tuis.

Zain.

In hoc octonario canit Propheta æternam retributionem, quam Deus legem seruantibus repromisit. ac propter eam spem dicit, se & legem seruasse, & in tribulatione consolationem accepisse, & de iniquorum præuaricatione doluisse.

Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti. I.

Non potest obliuisci Deus, nec voluntatem mutare, neque sententiam retractare: sed per figuram quandam sermonis humani dicitur Deus obliuisci, quando differt implere, quod promisit, quasi promissi sui esset oblitus. Differt autem aliquando Deus implere promissa sua, non obliuione, sed iudicio. & quamuis facturus sit omnino Deus, quod facere decreuit, vult tamen rogari à fidelibus seruis suis, & hæc oratio est vnum ex medijs, per quæ Deus promissa sua adimplere decreuit. Orat igitur Dauid in persona sua, & aliorum fidelium dicens, Memor esto verbi tui, id est, promissi tui, in quo mihi spem dedisti, cùm dixisti seruo tuo Abraham, & in illo omnibus filijs eius, Ambula coram me, & esto perfectus, ego ero merces tua magna nimis.

Hæc me consolata est in humilitate mea, quia eloquium II.
tuum viuificauit me.

Illud, hæc, non potest propriè referri ad spem, vt communiter exponitur; quoniam in textu hebraico, vnde cæteræ editiones translatæ sunt, non habetur nomen spei, sed verbum, & verti potuisset, Memor esto verbi tui, in quo me sperare fecisti. Sensus igitur est, Hæc res, siue, hoc me consolatione affecit in humilitate mea, id est, in afflictione, & despectione mea. quia eloquium tuum, id est, promissio tua viuificauit me, id est, vitam, & spiritum mihi tribuit, vel roborauit, & auxit.

Superbi iniquè agebant vsquequaque: à lege autem tuam III.
non declinaui.

Vita,

Vita, & vigor, quem mihi tribuit promiſſio tua, in cauſa fuit, vt non declinarem à lege tua, etiam ſi ſuperbi irriſores iniquè agerent valdè, cùm me irriſionibus ſuis a legis cuſtodia auertere conarentur. In hebræo, pro, iniquè agebant, habetur, irridebant me. Sed idem eſt ſenſus.

IV. Memor fui iudiciorum tuorum à ſeculo Domine, & conſolatus ſum.

In humilitate, & irriſionibus memor fui iudiciorum tuorum à ſeculo, id eſt, iudiciorum, quæ ab initio ſeculi exercuiſti exaltans humiles, & ſuperbos deprimens, reddens cuſtodientibus legem tuam præmia magna, & præuaricatoribus magna ſupplicia; & hinc accepi in omni tribulatione mea ſolatium.

V. Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

Eadem illa ſpes tantæ mercedis fecit, vt miſererer hominum peccatorum, qui derelinquentes legem tuam tanto bono priuantur. vox hebraica pro qua nos habemus, defectio, ſignificat horrorem, ſiue tremorem, ardorem, ſiue æſtum. Sed noſter interpres vertit, defectionem, vt ſignificaret tantum eſſe horrorem, & æſtum de quo agit Propheta, vt defectionem inducat. magnæ charitatis indicium eſt, contremiſcere, ardere, deficere ex miſericordia erga peccatores, vel ex dolore offenſionis diuinæ. nam de vtraque defectione verſiculus iſte poteſt exponi.

VI. Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.

Iniqui legem derelinquunt, quia inſuauem eſſe iudicant: mihi autem ſcienti quanta merces repoſita ſit cuſtodientibus legem tuam, iuſtificationes tuæ, ideſt, præcepta tua vſque adeò dulcia, & ſuauia erant, vt in hac peregrinatione, qua peregrinamur à patria, dulce canticum fuerint. In hebræo legimus, Carmina mihi fuerunt præcepta tua. quare illud, cantabiles, ſignificat, leges Domini non fuiſſe ſibi graues, quæ cum labore portandæ eſſent, ſed ſuaues, quæ inſtar carminum, oblectare poſſent.

VII. Memor fui nocte nominis tui Domine & cuſtodiui legem tuam.

Illa beata ſpes tantæ promiſſionis non ſolùm interdiu, ſed etiam noctu mihi nomen tuum in memoriam reuocabat: & ex affectu nominis tui, ideſt, ex ardenti amore tuo perſeueraui in cuſtodia legis tuæ.

VIII. Hæc facta eſt mihi, quia iuſtificationes tuas exquiſiui.

Quærunt interpretes, quid ſit illud, hæc, an hæc ſpes, an hæc lex, an hæc promiſſio, an quid aliud. Sed apud hebræos genus femininum ponitur pro neutro, quo illi carent. Itaque ſenſus eſt, Hoc totum mihi euenit, nimirum, vt promiſſiones Dei conſiderarem, & ſpem inde conciperem, & cætera bona, quæ indè nata ſunt, quia iuſtificationes tuas exquiſiui. Vult enim Propheta in hoc Pſalmo, qui eſt encomium legis, omnia referre ad ipſam legem diligenter inueſtiga-

stigandam,& amandam; vt hac ratione excitet homines ad considerationem,& impletionem legis.

Cheth.

Portio mea Domine, dixi custodire legem tuam. II.

In hoc octonario ponitur initio hæc propositio, Dominus est portio mea; indè deducitur desiderium legis diligenter custodiendæ, & preces ad Deum pro gratia legis implendæ, non obstantibus quibuslibet impedimentis. Portio mea Domine,subintelligitur,tu es. Quamuis enim aliqui coniungant, cum sequentibus,vt sensus sit, Portio mea, ò Domine,dixi erit, custodire legem tuam: tamen multo verius est, sensum esse, Portio mea tu es Domine. nam in græco additur verbum, es: & in hebræo ponitur distinctio post vocabulum, Domine, & posset etiam legi,portio mea Dominus. estq. id conforme alijs locis, vt Psal. 15. Dominus pars hæreditatis meæ. & Psal. 72. Pars mea Deus in æternum. & Thren.3. Pars mea Dominus. & sic exponunt hunc locum sancti Patres, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus. Felix anima, quæ ex corde dicere potest, Portio mea tu es Domine, idest, omnibus rebus creatis abrenuncio, nihil iuris in eis habere cupio, occupet ea quicunque voluerit, mihi tu Domine solus sufficis,neque aliud requiro, aut requiram in æternum: & quia,vt te aliquando possideam, tibi soli placere cupio, ideò dixi, statui, firmiter proposui custodire legem tuam. scio enim, quia non dignaris esse portio eorum,qui legem tuam non custodiunt.

Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo, miserere III.
mei secundùm eloquium tuum.

Dixit, custodire legem Domini; sed quia sine adiutorio Dei vires humanæ non sufficiunt, ideò deprecatur faciem Domini in toto corde suo, & dicit,miserere mei secundùm eloquium tuum, idest, secundùm promissionem tuam miserere mei, vt te adiuuante impleam, quod te inspirante decreui.

Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia IV.
tua.

Non satis est Deum orare, sed oportet etiam cooperari auxilio Dei, ideò Propheta posteaquam precatus est Deum,addit, Cogitaui vias meas, rectè ne, an secus ambularem, item consideraui actiones meas, an legi Dei conformes essent, & conuerti pedes meos in testimonia tua, idest,& conuerti affectus meos à lege carnis, & peccati, ad legem tuam Domine,quæ sola est via recta.

Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata V.
tua.

Nec solùm legem custodire decreui, sed promptus fui statim aggredi opus iustum, neque vlla perturbatio me retardare potuit à custodia legis tuæ. In hebræo legitur, Festinaui, & non tardaui custodire mandata tua. Sed idem est sensus: nam qui imparatus est non potest festinare, & qui turbatur, hærere solet,& moram facere. Ideò, illud,paratus sum, sic explicandum, Nullum tempus obseruandæ legis me imparatum inueniet, vt festinare non possim, sed semper

per paratus sum, & expeditus ad opus celeriter implendum: & nunquam turbatus sum, vt propterea moram facere me oporteat.

V. Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuam non sum oblitus.

Non defuerunt tamen qui me perturbare, & retardare conarentur: nam funes peccatorum, id est, laquei, siue retia variarum tentationum, quæ peccatores homines, siue Dæmones tendere solent, circumplexæ sunt me: & tamen legem tuam non sum oblitus, id est, facere non potuerunt tentationes illæ, vt legis tuæ obliuiscerer, & ab ipsa implenda retardarer.

VI. Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustificationis tuæ.

Quia tu es Domine portio mea, non solùm interdiu, sed etiam noctu, imò etiam media nocte, quando summa quies est in terris, vacaui legi tuæ considerandæ; surgebam enim media nocte ad confitendum tibi, id est, ad te laudandum super iustissima, & sapientissima præcepta tua. S. Augustinus interpretatur hunc versiculum de tempore persecutionis, quod per noctem significari solet. Sed ad literam videtur omnino intelligendus Propheta de laudibus nocturnis, vt exponunt Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Theodoretus, & alij ferè omnes. Atque hinc didicit Ecclesia surgendum esse media nocte ad nocturnam Psalmodiam; hunc enim locum allegant auctores, qui de diuinis officijs scripserunt.

VII. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

Hoc etiam deducitur ex prima illa propositione, Portio mea Dominus: omnes enim timentes Deum, & custodientes mandata eius, colligantur tanquam membra viua in vnum corpus, glutino charitatis, quæ dicit, portio mea Dominus. & hoc modo singuli sunt participes omnium, quia charitas facit omnia communia. & si gaudet vnum membrum congaudent omnia membra, & si dolet vnum membrum, condolent omnia membra. S. Augustinus exponit hunc versiculum de Christo, qui per assumptionem carnis humanæ factus est particeps omnium timentium Deum, iuxta illud Apostoli ad Hebr. 2. Quia pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse participauit eisdem. & paulò ante, Vnde, inquit, non confunditur fratres eos vocare. sed prior expositio est communis, & magis literalis.

VIII. Misericordia tua Domine plena est terra: iustificationes tuas doce me.

Ego quidem particeps sum omnium timentium te: sed misericordiæ tuæ participes sunt omnes qui habitant in terra, & boni, & mali; & homines, & iumenta; & animata, & inanimata. Proinde miserere mei, vt doceas me iusti ficationes tuas. hæc enim summa miseria est non scire legem tuam, vt sciunt, qui illam implent. Hanc miseriam tollat à me misericordia tua. quia hoc vnum ambio, hoc concupisco, cùm tu sis portio mea Domine.

Teth.

Teth.

Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine, secundùm ver- I.
bum tuum.

Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me, quia II.
mandatis tuis credidi.

In hoc octonario petit à Deo Propheta tria dona necessaria ad custodienda præcepta Domini: & ostendit ex effectis, horum donorum necessitatem. Primùm igitur vtitur quodam quasi proœmio dicens, Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine, id est, suauitatem, & benignitatem, siue mansuetudinem tuam exhibuisti seruo tuo. secundum verbum tuum, id est, iuxta promissiones tuas. quamuis enim in hebræo legatur, tob, quod significat bonum, & verti possit, טוֹב vt vertit Sanctus Hieronymus, Benefecisti seruo tuo: tamen Septuaginta Interpretes legerunt, tub, bonitatem, vt etiam in sequenti versu; & vtrobique טוּב verterunt, χρηστότητα, id est bonitatem, siue suauitatem. sequitur postea, Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me, id est, sicut Domine bonitatem, siue suauitatem erga seruum tuum ostendisti; ita rogo, vt doceas me eandem bonitatem, siue suauitatem, quam exhibeam proximis meis, ita vt nulli nocere, nullum decipere, nullum fraudare velim: sed addas etiam, vt doceas me disciplinam, id est, prudentiam, vt caueam deceptores, & fraudulentos; & sic habeam suauitatem & bonitatem columbæ, vt non desit mihi consilium & prudentia serpentis. Intelligo autem per vocem, disciplinam, virtutem prudentiæ, quia hoc requirit vox hebraica, taham, quæ significat propriè saporem, & con- טַעַם silium. neque vox græca, & latina hanc significationem respuunt, cùm sint vocabula generalia. Denique post bonitatem, & prudentiam, peto etiam scientiam, qua agnoscam mysteria legis tuæ, quæ scientia, sicut sine bonitate & prudentia inflat, ita habentibus bonitatem, & prudentiam vtilissima est. sequitur, Quia mandatis tuis credidi, id est, quia credidi mandatorum tuorum promissionibus, siue credidi mandata tua diuina esse, & dignissima, quæ diligentissimè custodiantur. Obseruandum est hoc loco, plerosque homines scientiam quærere, vel prudentiam, de bonitate parum laborare; sed Prophetam à Spiritu sancto edoctum rectum ordinem esse secutum, vt primò bonitatem, deinde prudentiam, vltimò scientiam postularet.

Priusquam humiliarer, ego deliqui; propterea eloquium III.
tuum custodiui.

Bonus es tu, & in bonitate tua doce me iustificationes IV.
tuas.

Declarat necessitatem trium illorum donorum, quasi dicat, non sine causa peto bonitatem, disciplinam, & scientiam: nam ex defectu horum donorum deliqui, & propter delicta humiliatus sum à Deo iusto iudice. Priusquam humiliarer per immissionem tribulationum, ego deliqui per ignorantiam, quia scientia carui: nam vox hebræa, sagag, quæ hoc loco habetur, significat igno- שָׁגַג rare, siue delinquere ex ignorantia. sequitur, Propterea eloquium tuum custodiui, id est, propterea deinceps attentius custodiui legem tuam: sed tu qui

bonus, id eſt, ſuauis, & benignus es, in hac tua bonitate, id eſt, iuxta hanc mã-
ſuetudinem tuam doce me iuſtificationes tuas, vt non amplius delinquam.

V. Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum: ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua.

VI. Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum, ego vero legem tuam meditatus ſum.

Hic ſignificatur neceſſitas alterius doni, videlicet prudentiæ. Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum, id eſt, ſuperbi præuaricatores multiplicarunt ſuper me mendacia ſua, vt me ad tranſgreſſionem inducerent. vnde prudentiæ donum mihi neceſſarium fuit, quo dono adiutus in toto corde meo ſcrutabor mandata tua. In hebræo pro vocabulo, iniquitas, habetur, ſcecher, id eſt, mendacium. vnde intelligimus per iniquitatem, ipſum mendacium, quod ſine dubio quædam iniquitas eſt, præcipuè ſi mendacium ſit perniciosum. Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum, id eſt, ſuperbi illi induratum cor habent, ſicut induratur caſeus ex lacte coagulato confectus; ideò illis dimiſſis, legi tuæ meditandæ vacaui. In hebræo legitur, adeps pro lacte: ſed eædem literæ mutatis punctis vtrunque ſignificant: nam, chalab, eſt lac, & cheleb, eſt adeps.

שֶׁקֶר חָלָב חֵלֶב

VII. Bonum mihi quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas.

VIII. Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri, & argenti.

Ex abundantia primi doni, quod iam conſecutus erat, dicit, bonum mihi, quia humiliaſti me. neque enim hoc dicere poteſt niſi homo verè mitis, & humilis corde, ac per hoc verè bonus, qui per experientiam iudicium de bono ferre poteſt. Exiſtimat enim is, qui verè bonus eſt magnum donum humiliationem ex tribulatione venientem, quoniam cauſa eſt cuſtodiæ legis, quæ quantum ſit bonum, explicatur in verſiculo ſequenti, Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri, & argenti. & verè ita eſt, quoniam per cuſtodiam legis acquiritur vita æterna, cui nulli theſauri comparari poſſunt.

Iod.

I. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me, da mihi intellectum vt diſcam mandata tua.

In hoc octonario multis nouis argumentis poſcit gratiam legis cuſtodiendæ. ac primum ex eo, quòd cùm ſit figmentum manuum Domini, debet illi ſummã obedientiam. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me, id eſt, potentia tua, & ſapientia tua, quaſi duæ manus tuæ fecerunt me, cùm non eſſem, & plaſmauerunt me ordinantes membra, & potentias, cùm eſſem initio quaſi maſſa luti. vel fecerunt me quo ad animam, & plaſmauerunt quo ad corpus. Ideò cùm totus ſim tuus, debeamq. tibi ſummam obedientiam, peto vt des mihi intellectum, vt diſcam mandata tua, non vt ſolùm ſciam, ſed etiam faciam. In hebræo pro plaſmaſti, habetur, paraſti, ſiue firmaſti, per quod intelligitur perfecta formatio, & diſtinctio membrorum, vnde fit, vt homo ſubſiſtat. Item

pro,

pro, da mihi intellectum, in hebræo, & græco est vna vox tantùm, quæ significat intelligentem facere. Itaque illud, da mihi intellectum, non significat, da mihi vim intelligendi, quasi sine ea formatus esset, sed, da mihi lumen diuinum, quo mens mea perfectè discat mandata tua, & sibi persuadeat optimum esse illa complere.

Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur, quia in verba tua superſperaui. II.

Hæc est secunda ratio, quæ sumitur ab ædificatione proximorum. Qui timent te, videbunt me seruantem mandata tua, & lætabuntur: quia videbunt me sperantem valdè in verbis tuis, id est, in promissis, quæ continentur in lege tua.

Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me. III.

Tertia ratio à confessione propriæ culpæ. Cognoui, inquit, quia æquitas iudicia tua, id est, quòd iudicia tua iustissima sunt, & si quando me humiliasti destituens gratia tua; in veritate, id est, in iustitia tua fecisti, quia ita commerui; ideò non conqueror de tua iustitia, sed ad misericordiam tuam confugio, & dico,

Fiat misericordia tua vt consoletur me, secundùm eloquiũ tuum seruo tuo. IV.

Consolatio, quam petit, est gratia seruandæ legis. qui enim dolet se humiliatum, quia destitutus gratia in peccatum incidit; consolationem magnam accipiet, si copiosa gratia perfusus legem Domini perfectè, integreq. seruabit.

Veniant mihi miserationes tuæ, & viuam, quia lex tua meditatio mea est. V.

Petijt gratiam seruandæ legis, vt consolationem acciperet: explicat nunc, quæ sit vera consolatio, quam desiderat. Veniant mihi miserationes tuæ, & viuam, id est, miserere mei secundum multitudinem miserationum tuarum, vt acquiram veram vitam, quæ sola est vita beata, & sempiterna. Rectè enim monet S. Augustinus, vbi sine addito ponitur nomen vitæ, vt plurimum intelligi vitam æternam, quæ sola est simpliciter vita. Ioan. 1. In ipso vita erat. Ioan. 5. In resurrectionem vitæ. Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quia lex tua meditatio mea est. hæc est ratio, cur audeat petere misericordias Domini; decet enim, vt Deus misericorditer respiciat in eum, qui assiduè meditatur in lege.

Confundantur superbi, quia iniustè iniquitatem fecerunt in me, ego autem exercebor in mandatis tuis. VI.

Quarta ratio ad obtinendam gratiam seruandæ legis sumitur à confusione iniquorum, sicut secunda sumebatur ab ædificatione piorum. Confundantur superbi, id est, da mihi gratiam, per quam perfectè leges tuas custodiam, vt hinc confundantur superbi præuaricatores, qui vexando, & persequendo iniustè efficere conantur, vt etiam alij præuaricentur. Interim autem dum illi con-

funduntur, & erubescunt, ego multo alacrius exercebor in mandatis tuis cogitandis & implendis. Illud, iniustè, significat superbos iniquitatem fecisse scienter, & studiosè, non casu, non ex ignorantia, non ex inaduertentia, vnde ab iniquitate immunes videri possent.

VII. Conuertantur mihi timentes te, & qui nouerunt testimonia tua.

Hortatur pios, vt si qui sunt, qui à præuaricatoribus decepti ad illos respicere cœperint, ad se redeant, & cum ipso iungantur. Conuertantur mihi, id est, conuertantur ad me, & mecum iuncti legem Dei custodiant, timentes te, & qui nouerunt testimonia tua, id est, illi omnes, qui timorem Dei, & scientiam legis habent. Ex græco textu legunt nonnulli, Conuertant me. Sed antiqua lectio id habebat, quod nos habemus, vt perspicuum est ex Patribus, Hilario, Ambrosio, Hieronymo, Augustino. & S. Hieronymus vertit ex hebræo, Reuertantur ad me.

VIII. Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, vt non confundar.

Concludit petens gratiam sæpe, ac sæpius postulatam, qua corde perfecto mandata diuina custodiat, vt neque in hoc sæculo, neque in futuro iudicio, confusionis opprobrium timeat.

Caph.

I. Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum supersperaui.

In hoc octonario inducit Dauid personam cupientis seruare mandata, & tamen inter tentationes grauiter laborantis, atque auxilium de cælo miserabiliter postulantis. Sanctus Augustinus totum octonarium Ecclesiæ Christum expectanti, & sanctis Martyribus accommodat, piè omnino, verè: sed quia totum Psalmum ad legis custodiam commendandam video pertinere, ideò hunc etiam octonarium ad literam de legis custodia explicare decreui. Defecit in salutare tuum anima mea, id est, anima mea præ magnitudine desiderij salutis æternæ iam penè defecit. Deficere enim in salutare, nihil est aliud, nisi expectando, & desiderando salutem, laborare, languere, deficere. Et in verbum tuum supersperaui, id est, & ego tamen valdè speraui in verbum promissionis tuæ. Itaque dilatio salutis deficere facit, sed spes firma promissionis erigit, & confortat.

II. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes, Quando consolaberis me?

Mira Prophetæ loquutio, quæ oculis officium aurium & linguæ tribuit. Sed oculi interiores, & aures interiores, & lingua interior idem sunt. Intellectus enim videt, audit, loquitur. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum id est, mens mea attendendo auxilium promissum, dum diutius differtur, deficit præ desiderio, quo modo deficiunt oculi corporales cùm nimis diu respiciunt ad locum, vnde persona desiderata ventura speratur. Dicentes, quando consolaberis me? id est, oculi interiores defecerunt præ expectatione, & defectũ suum explicant dicẽtes,

quan-

quando veniet consolatio illa perfecta, vt non amplius timeam casum, & legis sanctæ præuaricationem? Possent etiam hæc explicari de oculis exterioribus, qui cælo inhærentes videntur quasi deficere, & dicere Domino, Quando veniet auxilium de cælo promissum? sic enim S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de seruanda virginitate de se loquitur, Post multas lacrymas, post cælo inhærentes oculos, &c. Videtur dicere debuisse Propheta secundum leges grammaticæ, Quando consolaberis nos. Sed quia oculi sunt instrumenta animæ, de qua dictum erat, defecit anima mea, ideò per oculos quæritur consolatio non tam oculorum, quàm animæ, quæ per illos respicit. Est igitur sensus, Quando consolaberis me animam, cuius oculi deficiunt attendendo, & expectando.

Quia factus sum sicut vter in pruina, iustificationes tuas non sum oblitus. III.

Non sine causa dico, quando consolaberis me: quia præ desolatione, & angustijs tentationum, factus sum aridus, & destitutus humore gratiæ consolantis; vt est vter tempore frigidissimo in medio pruinæ constitutus. Similis est illa vox in Psalmo 142. Anima mea facta est sicut terra sine aqua tibi. Sed quamquam tanta spiritus ariditate laborem, tamen iustificationes tuas, id est, præcepta tua non sum oblitus. S. Ambrosius, & S. Augustinus per vtrem in pruina, intelligunt carnem mortificatam, & castigatam, & pruina cælesti respersam, vt spiritui subijciatur. quasi dicat Propheta, carnem castigaui & legem tuam non sum oblitus: æquum igitur est, vt consoleris animam meam.

Quot sunt dies serui tui? quando facies de persequentibus me iudicium? IV.

Instat eidem petitioni optans consolationem & liberationem à tentationibus. Quot sunt dies serui tui, quibus afflictio durabit? quando finientur dies tentationis, & miseriæ? quando facies de persequentibus me iudicium? quando iudicabis, & condemnabis persequentes, & tentantes me, vt ijs condemnatis persecutio conquiescat? Non curiosè quærit, quot anni supersint, aut vitæ suæ, aut durationis mundi; sed explicat his verbis desiderium æternæ vitæ, quando omnes impij ad inferos detrusi cessabunt vexare pios, & pij summa, atque æterna pace fruentes in sanctitate, & iustitia Domino seruient sine vllo timore cadendi.

Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua. V.

Hæc est causa, cur maximè cupiat ab iniquorum consortio liberari; quoniam iniqui tentantes pios narrant delectationes mundi, quæ sunt meræ fabulæ, id est, delectationes sordidæ, fugaces, magis confictæ, quàm veræ; & nihil habent simile cum lege Domini, quæ piè custodita delectationes stabiles, & solidas adfert. Potest etiam fabulatio referri ad hæreticorum colloquia, vt referunt Ambrosius, & alij. Sanctus Hieronymus ex hebræo vertit, Foderunt mihi superbi foueas. sed sciendum est vocem, scichoth, esse ambiguam, & posse significare fabulationes à verbo, suach, & foueas à nomine, sacha. Sanctus Hieronymus vt verteret consequenter ad verbum, foderunt; transtulit foueas. non

שִׂיחוֹת
שׁוּת
שָׁחָר

enim cohærent fabulationes cum verbo foderunt. At Septuaginta Seniores, quia per nomen ſcichoth intellexerunt fabulationes, noluerunt vertere foderunt, ne nimis impropria, & obſcura eſſet oratio, ſed ſequentes non verba, ſed ſenſum, maluerunt vertere narrauerunt. & verè ſenſum expreſſerunt: nam fodere, in hebraica lingua ſignificat emere, acquirere, præparare, eruere. igitur ſenſus eſt, foderunt mihi fabulationes, id eſt, emerunt fabulationes, vt mihi eas venderent; vel parauerunt fabulationes, vt mihi eas narrarent; vel foderunt, & eruerunt ex fodina vanitatis fabulationes, vt eas mihi præberent. S. Auguſtinus legit, Narrauerunt mihi delectationes. Sanctus Ambroſius exercitationes, alij aliter. Sed verbum hebraicum ſignificat propriè confabulationem, & ſubmurmurationem ſubmiſſa voce editam, quæ ad colloquia clandeſtina hæreticorum, vel impudicorum hominum rectè accommodari poteſt. vox græca ἀδολεσχία ab Ambroſio dicitur eſſe ſuperflua loquacitas, ab Auguſtino delectabilis in ſermone exercitatio, ab Euthymio garrulitas, & nugacitas.

VI. Omnia mandata tua veritas; iniquè perſecuti ſunt me, adiuua me.

Quia dixerat, non ſicut lex tua: dicit nunc, Omnia mandata tua ſunt ipſa veritas, id eſt, veriſſimas promiſſiones continent, & inde veriſſimas delectationes obſeruantibus legem tuam adferunt. Ideò iniuſti narrantes ſuas fabulationes iniquè perſecuti ſunt me. & tu Deus contra eorum inſidias adiuua me.

VII. Paulo minus conſummauerunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua.

Tam grauis fuit perſecutio iſtorum, qui per dulces ſermones me ſubuertere nitebantur, vt penè me perdiderint in terra, & ad cælum aſpirare nequirem: & tamen non obtinuerunt, quoniam non dereliqui mandata tua.

VIII. Secundùm miſericordiam tuam viuifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

Redit ad primam petitionem, & concludit octonarium dicens, ſecundùm miſericordiam tuam magnam viuifica me vita beata, & ſempiterna, & tunc demum perfectiſſimè cuſtodiam legem tuam. poteſt etiam hoc intelligi de vita gratiæ, per quam mandata Dei cuſtodiuntur.

Lamed.

I. In æternum Domine verbum tuum permanet in cælo.

II. In generationem, & generationem veritas tua, fundaſti terram & permanet.

III. Ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi.

In hoc octonario à firmitate promiſſionum diuinarum ſumit Propheta argumentum ad exhortandos homines ad legem ſeruandam, quæ habet promiſſio-

nes

nes vitæ præsentis, & futuræ. In æternum Domine verbum tuum, id est, promissio tua, permanet in cælo: nam etiam si in terris videatur non permanere, dum iusti opprimuntur, & iniusti exaltantur: tamen in cælo apud Deum omninò permanet. Deus enim quod promisit, implebit. Faciet enim, vt iustis breues tribulationes vertantur in gaudium sempiternum, & breuis gloria impiorum vertatur in opprobrium, & supplicium sine fine duraturum. Idem autem repetit, vel explicat, dum addit, In generationem & generationem veritas tua, supple permanet, id est, semper manet veritas promissionum, dum semper verbum promissionis impletur, in omni generatione, & generatione, id est, ab initio vsque in finem, quod est idem, quod in æternum. Probat autem Propheta stabilitatem promissionum à stabilitate ordinationum diuinarum, duobus exemplis. Fundasti terram, & permanet. hoc est primum exemplum, quasi dicat, fundasti terram immobilem, & semper manet immobilis, vt ordinationi tuæ obediat. Ordinatione tua perseuerat dies. hoc est alterum exemplum. Ordinauit enim Deus, vt è contrario cælum siue sol moueretur semper, & motu suo diem efficeret; & obtemperat, & sic semper ordinatione diuina perseuerat dies. In hebræo coniungitur verbum numeri multitudinis cum nomine numeri singularis hoc modo, Perseuerant hic dies, siue hodie; ad significandum diem transeundo, & fluendo permanere. transeunt dies, & nunquam stant, & tamen semper, hodie, permanet. ad quod alludens Apostolus, Hebr. 3. Adhortamini, inquit, vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur. Ratio huius tantæ firmitatis est, quod sequitur, Quoniam omnia seruiunt tibi: nihil enim est in rebus creatis, quod Deo creatori ad nutum non pareat.

Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tunc fortè perijssem in humilitate mea. IV.

Nisi, inquit, in lege tua assiduè meditatus fuissem, vbi veritatem promissionum tuarum didici, fortè perijssem in afflictione mea, tentationibus aduersariorum superatus. Pro, meditatio, in hebræo est, delectatio, ex quo intelligimus hic agi de iucunda, & dulci meditatione, quæ valdè recreat animum hominis in tribulatione constituti, dum promissa diuina ob oculos interiores ponit, & cordi intimè infigit. Per humilitatem autem hoc loco non significatur virtus humilitatis, sed afflictio, siue pressura, vt Sanctus Hieronymus ex hebræo transtulit.

In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. V.

Confortatus ex meditatione promissionum, quæ in lege continentur confidenter iam dico, In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis, id est, super eorum obseruationem viuificasti me, vitam gratiæ augendo, & vitam gloriæ promittendo.

Tuus sum ego, saluum me fac, quoniam iustificationes tuas exquisiui. VI.

Scriptum est in Psal. 23. Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo: ego tamen propriè tuus sum, quia agnosco me tuum esse, & volo tuus esse, & nullius alterius Domini volo esse, cùm nulli cupiditati seruire decreuerim; ideò rectè peto, vt me saluum facias, id est, rem tuam conserues, ne pereat. Quoniam iustificationes tuas exquisiui, id est, quoniam tuus sum, & tanquam tui solius mancipium nihil aliud quæro, nisi mandata tua, vt illa perficiam. Verè pauci sunt, qui dicere possint, tuus sum ego, quia pauci sunt, qui per affectum nulli rei seruiant, nisi Deo.

VII. Me expectauerunt peccatores, vt perderent me: testimonia tua intellexi.

Non sine causa dixi, saluum me fac, quoniam peccatores in loco opportuno ad capiendum, me expectauerunt, vt tentationi consentire me facerent, & sic perderent me: sed ego gratia tua adiutus testimonia tua intellexi, id est, intellexi, quid lex tua in tali articulo præciperet, quid promitteret, quid minaretur.

VIII. Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis.

Intelligens testimonia tua, ex eis cognoui, & vidi finem consummationis omnium rerum, iudicium videlicet nouissimum, in quo consummatis meritis, bonis, & malis, reddentur præmia bonis, & supplicia malis. Verè igitur latum mandatum tuum nimis, id est, verè amplum, & fœcundum est mandatum tuum, siue lex tua, cùm in ea conspiciantur regulæ bene viuendi, & præmia custodientium legem, & contra regulæ declinandi vitia, & supplicia præuaricatorum. Posset etiam sic exponi versiculus iste, Intelligens testimonia tua, id est, legem tuam, vidi finem omnis consummationis, id est, omnis perfectionis vitæ esse mandatum tuum, id est, præceptum dilectionis, quod est latum nimis, cùm omnia mandata comprehendat, & cùm ad Deum, & omnes Angelos, & omnes homines, etiam inimicos extendatur. Alij aliter exponunt, & vnusquisque propriam expositionem adfert. Ambrosius, & Hieronymus, finem omnis consummationis dicunt esse Christum. Augustinus, finem omnis consummationis dicit esse coronam Martyrij, quia consummata perfectio est mori pro Christo. Theodoretus dicit, omnia humana, opes, honores, & similia, quantumuis consummata & perfecta habere finem. Euthymius per, omnem consummationem, intelligit omnem interitum, tum bonorum, tum impiorum. Vidit enim Propheta finem mortis omnium, esse pœnam, vel gloriam.

Mem.

I. Quomodo dilexi legem tuam Domine: tota die meditatio mea est.

In hoc octonario iterum redit ad encomium legis, eamq. laudat à multiplici vtilitate, & delectatione, quam secum adfert. Ac primum testatur amorem sui erga

erga diuinā legē, deinde reddit causam amoris enumerans eius vtilitates. Quomodo dilexi, id est, quàm vehementer dilexi legem tuam: signum amoris est continua conuersatio cum re amata. Tota die, inquit, meditatio mea est. nihil aliud cogito, nihil aliud loquor, nihil aliud ago.

Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, II.
quia in æternum mihi est.

Hæc est prima vtilitas legis; quia diligenter considerata, & factis adimpleta prudentem facit hominem, vt sciat quid, & quomodo, & quando, & vbi debeat loqui, & agere, vel silere, & quiescere: quam prudentiam non habent præuaricatores, qui regulam hanc rectissimam inter loquendum, & agendum non respiciunt. Ait igitur, super inimicos meos, præuaricatores videlicet legis, prudentem me fecisti mandato tuo, id est, per mandatum tuum, dum illud assiduè meditor, & adimpleo. Quia in æternum mihi est, quia perpetuo mihi adest ante oculos mentis, neque vnquam illius obliuiscor.

Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua III.
meditatio mea est.

Supet senes intellexi, quia mandata tua quæsiui. IV.

Hæc est altera vtilitas legis: quia non solùm prudentiam, sed etiam sapientiam gignit. Sed quoniam tamen videtur Dauid nimium sibi tribuere anteponendo sapientiam suam sapientiæ omnium, qui illum præcesserunt in quibus erat Adam, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moses, Samuel, & alij; Sanctus Augustinus docet hæc dici in persona Christi, qui cùm esset annorum duodecim, & videretur quasi discipulus audiens legis doctores, & seniores: tamen super omnes docentes se intelligebat. S. Ambrosius in persona populi Christiani. Sed fortasse non erit necesse ad ista confugere: nam per omnes docentes intelligere possumus eos solos, qui Dauidem puerum, vel adolescentem docuerunt, parentes videlicet, & pædagogos suos familiares. Quamuis enim non sit discipulus super Magistrum, dum discipulus est: potest tamen is, qui discipulus fuit, diligentia & studio superare eum, qui Magister ipsius aliquando fuerat, Sic Dauid facilè sapientia magistros suos vicit, propter continuam meditationem in lege Domini. Idem etiam intelligimus de senibus: non enim voluit Dauid dicere, se sapientem fuisse super omnes senes, qui fuerant ab initio mundi, sed se adhuc iuuenem sapientiorem fuisse multis senibus ob studium suum assiduum in lege Domini meditanda.

Ab omnia via mala prohibui pedes meos, vt custodiam V.
verba tua.

A iudicijs tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi. VI.

Hæc est tertia vtilitas legis Domini, quia facit multa vitare peccata. Ab omni via mala prohibui pedes meos, id est, caui ne ambularem per vias iniquorū, qui pro lege habent cupiditatem suam, quæ est lex carnis, & peccati, id est, caui ne aliqua in re delinquerem: idq. vt custodirem verba tua, id est, legem tuam, quæ contrarium iter ostendebant. A iudicijs enim tuis, id est, à iustissimis

mis mandatis tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi, id est, quia hanc sanctam legem tu Dominus meus mihi dedisti: siue, vt exponit S. Augustinus, Quia tu legem in corde mihi posuisti, tu fecisti per spiritum tuum, vt legem sanctam ex intimo corde meo diligerem.

VII. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.

Hæc est quarta vtilitas, quòd summam adfert lex Domini se custodientibus voluptatem. Eloquia enim Domini, id est, mandata Domini dulcia sunt faucibus animæ, magis quàm mel faucibus corporis: nihil iucundius bona conscientia, & spe supernæ beatitudinis, quam parit obseruantia legis diuinæ.

VIII. A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem viam iniquitatis.

Probat ex lege Domini magnam voluptatem se percepisse, eo quòd lex Domini bonam conscientiam pariat. Nam, inquit, à mandatis tuis intellexi, id est, à mandatis tuis, eruditus, prudens, & sapiens factus sum: clarior est hæc sententia in hebræo, & græco textu. Propterea odiui omnem viam iniquitatis, id est, ex hac sapientia, & prudentia acquisita ex assidua meditatione legis non solùm abstinui à peccatis, sed etiam magnum odium concepi aduersus omnes iniquas actiones. Hoc autem odium mirificè conseruat animi puritatem, & sanctitatem, & gignit magnam fiduciam in Domino, vnde oritur ineffabile gaudium, pax & tranquillitas omnibus thesauris, & voluptatibus anteponenda.

Nun.

I. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

In hoc octonario laudat legem diuinam Propheta ab eximia quadam vtilitate: deinde promittit se eam obseruaturum, non obstante qualibet tribulatione. Vtilitas eximia est, quòd lex Domini sit nobis in via vitæ huius, instar lucernæ ambulantibus in tenebris. Lex enim peccati, id est, cupiditas excæcat homines, siue maximas tenebras effundit, vt vera bona, & vera mala non internoscantur; & hinc ij, qui hanc legem sequuntur, id est, qui passionibus animi rapi se sinunt, in varia præcipitia ruunt: sed lex Domini has tenebras dissipat, & vera bona, ac vera mala demonstrat; & ideò, qui eam sequuntur non errant, neque cæcutiunt, sed recto tramite ad patriam cælestem iter faciunt. Ait igitur, Lucerna pedibus meis verbum tuum, id est, lex tua est lucerna pedibus meis. Et hoc ipsum repetens, & declarans addit, Et lumen semitis meis. Lucerna enim dum illuminat semitas per quas incedendum est, dirigit pedes ambulantium: sermo est metaphoricus, sed facilè intelligitur:

II. Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.

Quia lex est lux, ac proinde res optima, & vtilissima, Propheta iurat, & statuit, id est, firmissimè apud se constituit custodire ipsam legem, quam vocat iudicia iustitiæ, id est, iudicia iustissima.

Humiliatus sum vsquequaque Domine: viuifica me secundùm verbum tuum. III.

Humiliatus, id est, afflictus, & vexatus sum valde, occasione legis seruandæ: quia omnes qui volunt piè viuere, persecutionem patiuntur, vt dicit Apostolus 2.Timoth.3. sed tu Domine viuifica me, id est, veram vitam, quæ malis omnibus libera erit, mihi aliquando tribue secundùm promissum tuum, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, Matth.19. Posset etiam hic locus exponi de virtute humilitatis. Qui enim humiliant se ipsos, vt iugo legis se omnino subijciant, illi secundùm promissionem merentur exaltari ad vitam beatam, & sempiternam.

Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine, & iudicia tua doce me. IV.

Quod iuraui, & statui custodire legem non obstante qualibet persecutione, est voluntarium sacrificium oris mei: hoc igitur voluntarium sacrificium oro, vt tibi sit beneplacitum, & quia ex se id non meretur, tu Domine fac illud beneplacitum, dum benignè ex gratia tua illud approbare dignaris: ac vt ritè hoc sacrificium offeram, doce me iudicia tua, id est, doce me perfectè legem tuam obseruare. Alij referunt hæc voluntaria ad sacrificia votiua ouium, & hircorum, alij ad sacrificia laudis, & confessionis: sed continuatio Psalmi videtur requirere, vt per voluntaria intelligamus spontaneum iuramentum legis custodiendæ.

Anima mea in manibus meis semper: & legem tuam non sum oblitus. V.

Quàm seriò iurauerim custodire legem tuam, & hoc tibi sacrificium spontè obtulerim, ex hoc intelligi potest, quòd quotidie de vita periclitor propter legis tuæ custodiam, & tamen ipsam legem non sum oblitus. S. Ambrosius, & S. Augustinus dicunt, in plerisque libris legi, Anima mea in manibus tuis, & hanc veriorem lectionem esse iudicant. Eodem modo legunt S.Hilarius, & S.Hieronymus in commentario Psalmorum: & sensus optimus, & verissimus est, Animas nostras in manu Dei esse, à quo pendet vita nostra, & in cuius potestate est, vt viuamus, vel moriamur. Sed in hebræo textu apertè est, In manibus meis, vt nos in editione vulgata legimus. & S.Hieronymus non solùm in sua versione posuit, in manibus meis, sed etiam in epistola ad Suniam, & Fretellam dicit, Septuaginta Interpretes vertisse, In manibus meis, & omnes veteres græcos tractatores explicasse hoc modo, Anima mea in manibus meis est, id est, in periculo vitæ sum. Quod enim manibus tenetur, facilè potest cadere, vel eripi, nisi fortiter custodiatur, & defendatur: & sic intelligitur illud Iudic.12. Posui animam meam in manibus meis. hoc enim dicit Iephte dum ad prælium valde periculosum pergit. & illud 1.Reg.19.de Dauide, Posuit animam suam in manu sua, & percussit Philistheum. Itaque credibile est, Septuaginta Interpretes vertisse, In manibus meis, sed postea à sciolo aliquo textũ fuisse mutatum, quòd videretur lectio clarior, & facilior.

Posue-

VI. Posuerunt peccatores laqueum mihi, & de mandatis tuis non erraui.

Non sine causa dixi, animam meam in manibus meis semper fuisse, quia peccatores posuerunt laqueum mihi, vt me caperent, & occiderent, & tamen ego de mandatis tuis non erraui, id est, non aberraui à mandatis tuis. Hoc impletum est cùm Dauid quæreretur à Saule ad mortem, & tamen ipse Dauid semel, & iterum, cùm facilè posset Saulem occidere, seq. ab omni periculo liberare, noluit id facere, ne peccaret in Deum. vide lib 1.Reg.cap.23. & 26.

VII. Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei sunt.

Cur de mandatis tuis non errauerim, ea causa est, quia hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum, id est, elegi mihi in hæreditatem æternam ipsam legem tuam, quia iucundissima, & dulcissima mihi est, & summæ delectationis, & exultationis causa.

VIII. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.

Porrò causa tantæ delectationis est merces copiosissima, quam secum adfert legis custodia. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas, id est; cùm ab vna parte lex peccati traheret me, ab altera lex tua, ego inclinaui cor meum, tanquam staterem, aut bilancem ad legem tuam faciendam, propter retributionem; quia videlicet consideraui stipendium legis tuæ esse vitam sempiternam. S.Hieronymus ex hebræo vertit, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter æternam retributionem. textus hebraicus vtranque lectionem admittit.

Samech.

I. Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.

In hoc octonario Propheta detestatur præuaricatores legis diuinæ, & se contrarium eis esse demonstrat. Monet autem S.Augustinus, non dixisse Prophetam in primo versiculo, Iniquitatem odio habui, & legem tuam dilexi; vt videbatur requirere ordo verborum; sed dixisse, Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi, vt ostenderet, se non solam iniquitatem, sed etiam iniquos odisse: & rursum non dixisse, Iniquos odio habui, & iustos dilexi, sed, & legem tuam dilexi, vt indicaret, se non odisse iniquos, nisi quia contrarij sunt legi diuinæ, quam dilexit. Itaque odio habuit iniquos, non ratione naturæ, sed ratione iniquitatis: sicut contra diligebat inimicos, ac per hoc iniquos, non ratione iniquitatis, sed ratione naturæ.

II. Adiutor & susceptor meus es tu, & in verbum tuum supersperaui.

Vt non timeam iniquos, quos odi, & legem adimpleam quam dilexi, Adiutor & susceptor meus es tu: adiutor in lege custodienda, & susceptor in euadenda

denda

denda persecutione iniquorum. Et ego vicissim in verbum promissionis tuæ valdè speraui.

Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. III.

Vna ex causis, cur odio habeat iniquos Propheta, est, quia eorum consortium valdè impedit meditationem Verbi diuini, quæ quietem & pacem animi desiderat. Ideò cupit eos à se recedere, vt muscas molestissimas.

Suscipe me secundùm eloquium tuum, & viuam; & non confundas me ab expectatione mea. IV.

Vt cupio iniquos à me recedere, ita cupio vt tu Domine ad me accedas, & in sinum tuum suscipias secundùm eloquium promissionum tuarum, & tum verissimè viuam, cùm tibi, qui vita es, coniunctus ero. Et quia de benignitate tua, non de meritis meis, id expecto, non confundas me ab expectatione mea.

Adiuua me, & saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper. V.

Idem alijs verbis repetit: idem enim est, Suscipe me & viuam, &, Adiuua me & saluus ero. Fructus autem huius susceptionis erit, vt sine impedimento semper meditari valeat in lege Domini.

Spreuisti omnes discedentes à iudicijs tuis, quia iniusta cogitatio eorum. VI.

Ostendit nunc, quòd si ipse odio habet iniquos, & à se recedere cupit, id facit exemplo Dei, qui iniquos iustissimè execratur. Spreuisti, inquit, tanquam rem nullius momenti, omnes discedentes à iudicijs tuis, id est, omnes iniquos, qui discedunt à via legis diuinæ. Quia iniusta cogitatio eorum, id est, quoniam ipsi cogitant, se non debere subdi legis Dei, nec ab ea pendere; qua cogitatione nihil iniquius esse potest, cùm omnis creatura summo iure Creatori subijci debeat. Hæc fuit cogitatio Luciferi, qui similis altissimo, non autem ei subditus esse voluit. Eadem fuit cogitatio primorum parentum, qui cupierunt esse sicut Dij. Eadem est cogitatio omnium superborum, qui dicunt in corde suo, Quis noster Dominus est? Hos igitur spernit Deus, & non multum curat, si multa millia eorum pereant in æternum, quia quanto pluris ipsi se æstimant, tanto minoris fiunt à Deo.

Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ: ideò dilexi testimonia tua. VII.

Mouet hoc loco magnam quæstionem S. Augustinus, Quomodo omnis peccator præuaricator dici possit, cùm Apostolus dicat, Vbi non est lex, nec præuaricatio, Rom. 4. & rursum, Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt, Rom. 2. Respondet, illud, Vbi non est lex, nec præuaricatio; intelligi de lege in vniuersum: illud autem, Qui sine lege peccauerunt; intelligi de lege scripta tantùm: proinde omnes peccatores dicendi sunt præuaricatores, quia omnes

præ-

prævaricantur legem naturalem scriptam in cordibus. Sed cur Propheta hoc dicit? vt ostendat peccatum, quod est maximum malorum, non aliunde nobis accidere, nisi ex prævaricatione legis. Subiungit, Ideò dilexi testimonia tua, id est, vt tam magnum malum effugiam, dilexi legem tuam. S. Hieronymus ex hebræo vertit, Quasi scoriam reputasti omnes peccatores terræ. Sed Septuagin-

סוגים סיג ta Interpretes, per vocem, sighim, non intellexerunt scoriam à voce, sig, sed,

סוג recedentes, quod est idem cum, prævaricantes: nam verbum, sug, significat re-

סוגים cedere, inde, sughim, significat recedentes. Iod autem & vau sunt literæ per-

חִישְׁבַּתְּ mutabiles. sic etiam non legerunt, chisbatta, quod est, reputasti, sed, chisbatti,

חִישְׁבַּתִּי quod est reputaui.

VIII. Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui.

Postulat in fine confirmationem in timore Dei, vt in custodia legis per eum timorem perseueret. Confige, inquit, quasi clauis, timore tuo carnes meas, id est, cupiditates meas carnales, vt se commouere non possint, iuxta illud Apostoli, Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs, Gal. 5. A iudicijs enim tuis timui, id est, quoniam iam cœpi timere à iudicijs tuis pœnas horribiles comminantibus, ideò cupio stabiliri in hoc sancto timore, vt ab eo nunquam diuellar. Ex hebræo S. Hieronymus vertit,

סָמַר Horripilauit caro mea: sed sciendum, quod verbum, samar, non solùm significat horrere, sed etiam clauis configere: nam ex hoc verbo deducitur nomen

מַסְמֵר masmer, quod significat clauum. Parum autem refert, quòd hic ponatur verbum præteriti temporis, & modi indicatiui: nam eædem literæ mutatis punctis faciunt imperatiuum: proinde rectè Septuaginta verterunt, confige, vel, vt Patres legunt, confige clauis.

Hain.

I. Feci iudicium, & iustitiam, non tradas me calumniantibus me.

In hoc octonario petit gratiam liberationis à calumniatoribus, & auxilium ad legem perfectè adimplendam. Feci, inquit, iudicium, & iustitiam, id est, reddidi vnicuique suum; ideò æquum est, vt non tradas me calumniantibus mihi: calumniatores nostri perpetui, Dæmones sunt, quibus tradimur à Deo, quando permittimur tentari ab illis, vel potius quando Deo deserente superamur, & tentantibus consentimus.

II. Suscipe seruum tuum in bonum, non calumnientur me superbi.

Feci, inquit, iustitiam, sed vt semper faciam, & non deficiam faciendo, suscipe seruum tuum in bonum, illum dirigendo. Clarior est textus hebraicus, vbi habetur, Dirige, siue ordina, & apta seruum tuum ad bonum, vt semper placeat illi bonum: & hinc fiet, vt non calumnientur mihi superbi, siue homines, siue dæmones. Qui enim bene confirmatus est in bono, & bene aptatus, vt vbique, & semper bonum illi placeat, ita perseueranter bene se gerit, vt nihil sit cur timeat calumniatores.

Oculi

Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, in eloquium iuſtitiæ tuæ. III.

Confirmat, ſe valde ardenter deſiderare perfectam illam directionem ad bonum, quæ in vita æterna dabitur electis. Oculi mei defecerunt præ deſiderio reſpicientes aſſiduè in ſalutem tuam, quæ de cælo nobis adueniet, & in eloquium iuſtitiæ tuæ, id eſt, in promiſsionem tuam fideliſsimam. Vide quæ dicta ſunt ad verſiculum primum, & ſecundum literæ Caph.

Fac cum ſeruo tuo ſecundùm miſericordiam tuam: & iuſtificationes tuas doce me. IV.

Pergit in oratione, ac petit, vt Dominus operetur ſecum non ſecundùm merita ipſius, ſed ſecundùm miſericordiam ſuã, quæ in eo potiſſimum conſiſtit, vt doceat iuſtificationes ſuas, id eſt, intimè perſuadeat, bonum eſſe implere, & cuſtodire legem Domini, atque hoc modo doceat non tam ſcire, quàm facere. Quod fit quando Deus infundit magnam charitatem, non quando ſolam donat ſcientiam, quæ ſine charitate inflat, non ædificat.

Seruus tuus ſum ego, da mihi intellectum, vt ſciam teſtimonia tua. V.

Iſta tam frequens petitio eiuſdem rei, ſignum eſt magni deſiderij. Seruus tuus ſum ego, ac per hoc teneor mandatis tuis obedire: da mihi igitur intellectum, id eſt, fac me intelligere teſtimonia tua, vt illa perfectè addiſcam. Vide primum verſiculum literæ Iod, qui eſt huic ſimilis.

Tempus faciendi Domine; diſſipauerunt legem tuam. VI.

Hic verſiculus duobus modis exponi ſolet. ſancti Patres Hilarius, Ambroſius, & Auguſtinus exponunt de gratia Saluatoris, vt ſenſus ſit, O Domine iam tempus eſt faciendi, quia ſatis docuiſti verbis, ſatis mandaſti; nunc tempus eſt, vt facias, vt exemplo doceas, vt carnem ſumas, vt obedientiam vſque ad mortem crucis exhibeas, vt gratiam dones, qua iuſtificatio legis impleri poſsit à nobis: nam diſſipauerunt legem tuam, Iudæi videlicet, quibus data erat. At Græci, Theodoretus, & Euthymius, quos plerique recentiorum ſequuntur, exponunt de punitione ſceleratorum, vt ſenſus ſit, Tempus eſt, Domine, vt facias iudicium aduerſus impios, eosq. punias, quoniam diſsipauerunt legem tuam, id eſt, non ſolùm vtcunque violauerunt, ſed penitus diſsipauerunt, cùm nihil eius obſeruent. Vtraque bona eſt expoſitio, ſed videtur illa magis myſtica, hæc magis literalis. S. Auguſtinus legit, Tempus faciendi Domino. S. Ambroſius, Tempus faciendi Domine, vt habet editio noſtra vulgata. S. Hilarius vtroque modo hunc verſiculum legit. In hebraico, & græco textu habetur, Domino: ſed idem eſt ſenſus, dummodo illud, faciendi, tribuatur Deo, non homini, & ſenſus ſit, Tempus eſt, vt tu Domine facias.

Ideò dilexi mandata tua ſuper aurum, & topazion. VII.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui. VIII.

Quia

Quia multi diſſipauerunt legem tuam, & ob hoc video illis grauiſsimum imminere ſupplicium: ideò ego ex aduerſo magis incenſus ſum amore legis tuæ, & pluris illam facio quàm aurum, & lapides pretioſos: ideò etiam non ſolùm legem diligebam, ſed etiam cuſtodire ſatagebam; dirigebar enim ad omnia mandata tua, id eſt, rectè ambulabam per viam mandatorum tuorum, non declinans ad dexteram, vel ſiniſtram: imò etiam omnem viam iniquitatis, id eſt, omnem legem carnis, & peccati odio habui, & declinaui. Porro per vocem,
פז topazion, quod eſt in hebræo, paz, ſignificatur lapis pretioſus, quem dicunt aurei coloris eſſe, & valde lucidum. vide Strabonem libro 6. & Plinium lib. 37. cap. 8. eandem vocem habemus in Pſal. 18. vbi Septuaginta Interpretes, & S. Hieronymus verterunt, lapidem pretioſum: quia videbant Prophetam in vna ſpecie intellexiſſe genus ipſum lapidum pretioſorum.

Phe.

I. Mirabilia teſtimonia tua, ideò ſcrutata eſt ea anima mea.

In hoc octonario iterum Propheta reuertitur ad laudandam legem, & ad petendam gratiam ad eandem legem perfectè ſeruandam. Laudat igitur legem, quòd admirabilis ſit, & ideò eam ſcrutatus ſit diligenter. At Deuteronom. 30. vbi legimus, Mandatum hoc non ſupra te eſt; in hebræo habetur, Mandatum hoc non mirabile eſt. Reſpondeo, leges Domini ſiue morales, ſiue iudiciales, ſiue cerimoniales non eſſe mirabiles, quod attinet ad ſenſum literalem; nam apertæ ſunt, & faciles; & qui eas non ſeruant, non poſſunt excuſari ab ignorantia. & hoc affirmat Moſes in Deuteronomio. At, quod attinet ad myſticos ſenſus, præſertim legum cerimonialium, mirabiles, & obſcuriſsimæ ſunt, cùm per illas figurentur omnia myſteria Chriſtianæ religionis: atque hoc ſignificare videtur hoc loco Propheta. Præterea Decalogus, quo lex Domini potiſsima continetur, hoc ipſo valde mirabilis eſt, quòd tam claris, & apertis ſententijs conſcriptus ſit, cùm tamen in ſumma breuitate complectatur omnia principia iuſtitiæ, ad quæ reducuntur omnes leges, quæ factæ ſunt, & quæ fient. Omnes enim aliæ leges, quæ ſunt innumerabiles, & maxima volumina repleuerunt, & deinceps replebunt; omnes, inquam, vel ſunt concluſiones, vel determinationes legum decalogi. Itaque ſicut parua ſemina mirabilia ſunt, quia virtute continent magnas arbores: ſic Decalogus mirabilis eſt, quia virtute continet omnes leges totius mundi.

II. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.

Quia dixerat, mirabilia eſſe mandata diuina, nunc addit, quòd ſi declarentur vel ab ipſo Deo per infuſionem luminis diuini, vel ab aliquo perito doctore, mirificè mentem illuſtrant. Declaratur autem lex, tum quando aperiuntur myſteria figurarum, quæ in lege cerimoniali continentur: tum quando deducuntur concluſiones ex lege morali: tum denique quando decreta legis iudicialis ad facta particularia applicantur. Ex hebræo vertit S. Hieronymus, Oſtium ſermonum
פתח tuorum: ſed vox, petach, non ſolùm oſtium, ſed etiam apertionem, ac per hoc declarationem ſignificat. Quod ſequitur, Et intellectum dat paruulis, ſignificat, le-

gis

gis declarationem paruulis esse necessariam, id est, simplicibus, & ignorantibus. Fortasse etiam, vt S. Augustinus monet, per paruulos, intelligere debemus humiles. Isti enim facilius res diuinas addiscunt, iuxta illud Matth. 11. Confiteor tibi Pater, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, ijs videlicet, qui non sunt iu oculis suis sapientes, nec prudentes.

Os meum aperui, & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam. III.

Et ego, vt vnus ex paruulis, os meum interius aperui orando, & petendo, & attraxi spiritum bonum, spiritum scientiæ, & pietatis, quo mandata intelligere, & implere possem. Nam ipsa mandata tua intelligere, & implere desiderabam. Sumpta est metaphora à respiratione corporali: cùm enim grauamur aliquo magno labore, ac penè suffocamur; tùm aperientes os, & anhelantes respiramus, & melius habemus.

Aspice in me, & miserere mei secundùm iudicium diligentium nomen tuum, IV.

Aperiendo autem os ad orandum ita dixi, Aspice in me, & miserere mei, id est, aspice in me oculis pietatis, & misere mei laborantis sub onere præceptorum tuorum, quæ meis viribus implere non possum: miserere, inquam, mei secuudùm iudicium diligentium nomen tuum, id est, iuxta consuetudinem, qua vteris erga amicos tuos, qui te in veritate diligunt. vox enim hebraica, misphat, significat iudicium, morem, consuetudinem, modum, habitum, & alia. Sed quia Septuaginta Interpretes verterunt, κεῖμα, & noster interpres, iudicium, in eundem sensum exponere debemus hoc modo, Miserere mei secundùm iudicium, quo vteris in iudicandis amicis tuis, qui te diligunt. מִשְׁפָּט

Gressus meos dirige secundùm eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia. V.

In hoc misereberis mei secundùm iudicium diligentium nomen tuum, si direxeris gressus meos secundùm eloquium tuum, id est, si per gratiam tuam feceris, vt ego rectam viam ingrediar ambulans secundùm directionem legis tuæ; & sic non dominetur mei omnis iniustitia, id est, nullam iniustitiam committam, quæ me captiuum teneat: nam, vt Dominus dicit Ioan. 8. Qui facit peccatum seruus est peccati.

Redime me à calumnijs hominum, vt custodiam mandata tua. VI.

Gressus meos dirige tunc potissimum, cùm periculum est, ne perturbatus calumnijs declinem à recta via. Calumnia enim perturbat sapientem, & perdit robur cordis illius, vt dicit Ecclesiastes cap. 7. Redime me à calumnijs hominum, id est, libera me à calumnijs hominum, vt animo tranquillo custodiam mandata tua. Non est facienda vis in verbo, redime, nam apud Hebræos passim accipitur pro, libera.

VII. Faciem tuam illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas.

Quod supra dixerat, Aspice in me, idem alijs verbis repetit, dicens, Faciem tuam illumina super seruum tuum. Sicut enim Sol cùm interpositione nubium obscuratur, priuat nos calore, & lumine: ita Deus cùm nos gratia sua non adiuuat, videtur abscondere faciem suam, vel tenebris cooperire; & contra, cùm nos gratiæ suæ lumine collustrat, videtur nubium obstacula dissipare, & nobis serenam faciem ostendere. Ait igitur, Faciem tuam illumina super seruum tuū, id est, sereno me vultu respice, & lumine ad me transfuso doce me iustificationes tuas, id est, legem tuam intelligere, & seruare.

VIII. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.

Quàm vehementer Dauid legem dilexerit, ostendit hactenus tot precibus toties repetitis pro gratia seruandæ legis: nunc demonstrat ex magno dolore, quem concepit ex preuaricatione. non enim dicit, se vnam vel alteram lacrymam fudisse, sed riuos aquarum, id est, lacrymarum ex oculis, quasi ex fontibus produxisse, quia non custodierunt legem Domini. Tametsi enim peccatum, id est, transgressio legis, procedat à voluntate, siue à corde: tamen instrumenta peccati nunc sunt oculi, nunc lingua, nunc manus. Peccati autem grauissimi, quod Dauid aliquando commisit, & pro quo lauabat per singulas noctes lectum suum, instrumenta fuerunt oculi. Vidit enim nimis curiosè mulierem nudam, dum se lauaret; inde exarsit in concupiscentiam, inde processit ad adulterium, & homicidium. Theodoretus, & Euthymius, quos aliqui recentiores sequuntur, dicunt, Dauidem fleuisse peccata aliorum, & sic exponunt illud, Quia non custodierunt legem tuam. Sed sancti Patres nostri Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus constanter affirmant, Dauidem loqui de peccato suo, non de alieno.

Tsade.

I. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.

In hoc octonario laudatur lex Domini à summa rectitudine, & iustitia: ac primum demonstrat Dauid esse iustissimam legem, quoniam auctorem habet iustissimum, in quem iniustitia cadere non potest. Ait igitur, Iustus es Domine, id est, iustus per antonomasiam, & solus iustus ea iustitia, cum qua admisceri iniustitia nequeat, iuxta illud 1. Ioannis 1. Deus lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ. Et rectum iudicium tuum, id est, & consequenter rectum, ac iustum est iudicium, decretum, mandatum tuum. Nam in hoc Psalmo per iudicium, ferè semper ipsa lex intelligitur. Quanquam etiam illud verum est, iudicium Dei, quo distribuit pœnas, & præmia, semper esse iustum, licet interdum non appareat eius iustitia.

II. Mandasti iustitiam testimonia tua, & veritatem tuam nimis.

Ostendit legem Dei non solùm esse iustam, quia procedit à Deo iusto, sed etiam quia continet ipsam iustitiam. Mandasti, inquit, iustitiam testimonia tua, id est, præcepisti nobis testimonia tua, quæ sunt ipsa iustitia: & veritatem tuam nimis, id est, & sunt ipsa veritas omnino. S.Thom. 1.2. q. 100. art. 8. ex hoc principio colligit, legem Decalogi esse omnino indispensabilem, quia continet ipsum ordinem iustitiæ: quomodo si quis iuberet, vt nullus peccet, vel, vt nemo sit iniquus, lex esset omnino indispensabilis, quia non potest dari casus, in quo liceat peccare, vel iniquum esse.

Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba III.
tua inimici mei.

Propter hanc tantam æquitatem legis tuæ dolore afficiebar; ita vt etiam tabescerem, & languerem præ zelo cùm viderem homines, etiam si inimicos meos, obliuisci verborum tuorum, id est, tam vtilium præceptorum tuorum? In græco legitur, Zelus tuus, & sic legunt Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & Theodoretus in commentario Psalmorum. Sed nostra lectio conformis est hebraico textui; nec desunt antiqui codices, qui nostræ lectioni faueant. Sanctus enim Augustinus testatur, alios codices habere, zelus meus, alios, zelus tuus, alios, zelus domus tuæ: sensus autem semper est idem, vt notum est.

Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dile- IV.
xit illud.

Iterum docet Propheta legem Dei esse iustissimam, & purissimam, ex similitudine ad aurum igne probatum. Dicitur enim eloquium Dei ignitum vehementer, quia similis est lex Dei auro in fornace ignis constituto, vbi non læ- צְרוּפָה
ditur, quia purum est ab omni sorde. Nam in textu hebraico habetur, zeru-
pha, quod significat, probatum, & examinatum igne. Neque dici potest Se- שְׂרוּפָה
ptuaginta Interpretes non legisse, zerupha, sed, scerupha, quod propriè ignitum significat: nam in hoc octonario singuli versus incipiunt per literam tsade, & hoc vocabulum est initium versiculi. Itaque certum est hoc loco per ignitum, intelligi probatum, & examinatum igni, ac per hoc significari legem Domini esse purissimam ab omni iniustitia, vt est aurum igne examinatum. Simile habetur in Psalmo 11. Eloquia Domini casta, argentum igne examinatum. Vnde etiam sequitur, vt eadem lex summo amore diligenda sit. & meritò Dauid adiungit, Et seruus tuus dilexit illud. Neque tamen est falsum, sed verissimum, legem Domini esse etiam igneam, vt dicitur Deuteron. 33. In dextera eius ignea lex; tum quia instar ignis illuminat, & purificat: tum quia finis eius est charitas, quæ est ignis diuinus.

Adolescentulus sum ego, & contemptus: iustificationes V.
tuas non sum oblitus.

Hoc refert Dauid ad comparationem fratrum suorum, quasi dicat, Ego sum
minimus inter fratres meos (hoc enim propriè significat vox hebræa zahir) & צָעִיר
contemptus à patre, & fratribus; & tamen exaltatus ad Regnum, & à Deo præ omnibus honoratus, quia iustificationes tuas nõ sum oblitus. Vide lib. 1. Reg. 16.

S. Ambrosius, & S. Augustinus exponunt mysticè de populo Christiano, qui est frater iunior respectu fratris senioris populi Iudaici, & ab illo contemptus, sed à Deo magis dilectus, quia iustificationes Domini non est oblitus, quas populus Iudaicus oblitus est.

VI. Iustitia tua iustitia in æternum, & lex tua veritas.

Hæc est repetitio, & declaratio secundi versiculi. Iustitia enim Domini, id est, iustissima lex Domini est iustitia æterna, quia immutabilis, & indispensabilis, & simul est veritas, quia nihil falsi continet; promissiones enim eius, & comminationes omnino impleri debent.

VII. Tribulatio, & angustia inuenerunt me, mandata tua meditatio mea est.

Ex hac veritate fit, vt in omni tribulatione consoletur me legis tuæ assidua meditatio. Tribulatio, & angustia inuenerunt me, id est, quotiescunque tribulatio & angustia inuenerunt me, mandata tua meditatio mea est, id est, id remedij accipio, vt mediter, & oblecter in mandatis tuis considerandis.

VIII. Aequitas testimonia tua in æternum, intellectum da mihi, & viuam.

Idem alijs verbis dicit, quod in secundo, & sexto versiculo: nam per æquitatem hoc loco iustitia accipienda est, vt ex textu hebraico constat. Aequitas testimonia tua in æternum, id est, præcepta tua sunt æterna iustitia, quia semper iustissima sunt: ideò peto, vt des mihi intelligentiam præceptorum tuorum, vt ea custodiendo viuam, quæ si non custodirem, continuo morerer.

Coph.

I. Clamaui in toto corde meo, exaudi me Domine, iustificationes tuas requiram.

In hoc octonario Propheta desiderium suum erga diuinam legem ardenti oratione demonstrat: ac in primo quidem, & secundo versiculo exprimit vehementiam desiderij per clamorem; in tertio, & quarto per horam intempestiuam. Clamaui, inquit, in toto corde meo, id est, toto affectu, totisq. viribus clamaui: ideò exaudi me Domine. Sicut enim vocem corporalem submissam non facilè exaudimus, clamorem autem non possumus non exaudire: ita Deus orationem frigidam, & remissam, quasi non audierit, non admittit: ardentem autem, & magno desiderio emissam, quasi non possit non audire, facilè admittit. Iustificationes tuas requiram, id est, exaudi me, vt iustificationes tuas, id est, præcepta tua diligenter requiram: vel, exaudi me, & ego gratia tua adiutus præcepta tua requiram, quod in idem recidit.

II. Clamaui ad te, saluum me fac, vt custodiam mandata tua.

Potest

Poteſt hoc intelligi de ſalute in ſpe, quæ habetur per gratiam in hoc ſeculo, & de ſalute in re, quæ habetur per gloriam in futuro ſeculo. Clamaui ad te, id eſt, magno deſiderio oraui: ſaluum me fac per gratiam, quæ eſt ſalus inchoata, vt cuſtodiam mandata tua, quantum in hoc ſeculo fragilitas humana permittit. & rurſum, ſaluum me fac in æterna vita, vt cuſtodiam mandata tua ſine vllo timore præuaricandi.

Præueni in maturitate, & clamaui: quia in verba tua ſuperſperaui. III.

Hunc locum corruptum eſſe aliqui putant, quia S. Auguſtinus legit, Præueni in immaturitate. Sed credendum eſt potius corruptum fuiſſe codicem, quem habuit ſanctus Auguſtinus: nam ſanctus Hilarius, ſanctus Ambroſius, & ſanctus Hieronymus in cõmentario, & alij legunt, vt nos habemus, in maturitate. Sciendum eſt autem verbum, maturare, eſſe ambiguum, & aliquando ſignificare, perficere, vt cùm dicimus, maturari fructus, aliquando, accelerare, & feſtinare, qua notione dixit Poëta, Maturate fugam, lib. 1. Aeneid. &, maturè veniſti, tam ſignificat, tempore opportuno veniſti, quàm ſatis citò veniſti. Hoc igitur loco maturitas, non eſt opportunitas temporis, ſed acceleratio, & anticipatio horæ, & ſenſus eſt, Præueni in maturitate, id eſt, præueni tempus ſurgendi, & in acceleratione, & feſtinatione antequam dies illuceſceret, cùm adhuc tempus dormiendi eſſet, ego præ deſiderio anticipaui vigilias, & in oratione mea clamaui; quia valde ſperaui in verba promiſſionum tuarum.

Præuenerunt oculi mei ad te diluculo: vt meditarer eloquia tua. IV.

Idem repetit alijs verbis. Præuenerunt, inquit, oculi mei tempus vigilandi, & diluculo, id eſt, valde mane, ante ortum Solis ad te reſpicere cœperũt, vt gratiâ tua adiuuante meditarer eloquia tua.

Vocem meam audi ſecundùm miſericordiam tuam Domine, & ſecundùm iudicium tuum viuifica me. V.

Pergit in oratione, quam diluculo, remotis curis temporalibus, in magno ſilentio rerum omnium, attentiſsimo animo faciebat. Vocem meam, inquit, audi non ſecundùm merita mea, ſed ſecundùm ſolitam miſericordiam tuam: & ſecundùm iudicium tuum quo reddis quod promiſiſti, viuifica me conſeruans, & augens vitam ſpiritualem, quam dediſti, & in futuro ſeculo perficiens, & conſummans, vt amplius mori non poſsim.

Appropinquauerunt perſequentes me iniquitati, à lege autem tua longè facti ſunt. VI.

Non ſine cauſa peto viuificari; quoniam non deſunt perſecutores, qui tentationibus aſſiduis mortificare me ſatagũt. qui perſecutores, ſiue homines, ſiue dæmones, appropinquauerunt iniquitati, & à lege tua longè facti ſunt, id eſt, iniquitatem diligunt, illi adhærent, illam perſuadere alijs conantur: ſicut è contrario legem tuam oderunt, illam fugiunt, illam omnibus inuiſam reddere ſtudent.

student. Sanctus Augustinus, S.Ambrosius, & S.Hieronymus in commentario legunt, Appropinquauerunt persequentes mihi iniquè, siue iniquitate, id est, cum iniquitate: ita vt appropinquatio sit ad hominem, vt ei noceant, non ad iniquitatem, vt illi coniungantur. Et quidem vox græca ambigua est, & tam iniquitate, quàm iniquitati reddi potest. vox hebræa, vt nunc se habet, fauet lectioni S. Augustini: nam ad verbum sic reddi potest, Appropinquauerunt persecutores iniquitatis, id est, persecutores iniquissimi appropinquauerunt, supple ad me. Tamen omnino credibile est verba hebraica non esse legenda, rodephe zimma, id est, persecutores iniquitatis, sed, rodephai zimma, id est, persecutores mei iniquitati, quæ lectio est nostræ editionis vulgatæ, & habetur apud S.Hilarium, & cum lectione græca bene cohæret: & optimè respondet verbis sequentibus, A lege autem tua longè facti sunt: vbi Propheta opponit iniquitatem legi, & dicit, Persecutores suos appropinquasse iniquitati, & recessisse à lege: tamen vterque sensus bonus est.

רֹדְפֵי זִמָּה
רֹדְפַי זִמָּה

VII. Prope es tu Domine: & omnes viæ tuæ veritas.

Quamuis persecutores mei à lege tua longè facti sint, tamen a te longe fieri non potuerunt; quia tu prope es illis per iustitiam, & omnes viæ tuæ veritas, id est, omnes leges, omnia iudicia tua iustissima sunt. Itaque manum tuam punientem ipsorum scelera fugere non potuerunt. Mihi quoque prope es tu Domine per auxilium, & quia omnes viæ tuæ veritas, non patieris, vt mihi noceant persecutores: nam & si fortè dabis illis potestatem in corpus meum, non dabis in animam meam, & tandem omnis persecutio in coronam gloriæ conuertetur.

VIII. Initio cognoui de testimonijs tuis, quia in æternum fundasti ea.

Quòd autem omnes viæ tuæ sint veritas, imò etiam æterna veritas, Initio cognoui de testimonijs tuis, id est, iam inde à primo tempore, quo primum cœpi intendere in mandata tua, cognoui ex ipsis dum ea attentè considerarem, quia in æternum fundasti ea, id est, quòd sint æternæ veritatis, & planè immutabilia, & indispensabilia. Nam iam supra dictum est, ea esse immutabilia, quia continent ordinem iustitiæ, & ipsam legislatoris intentionem.

Res.

I. Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.

II Iudica iudicium meum, & redime me, propter eloquium tuum viuifica me.

In hoc octonario rursum Propheta orationem fundit ad Deum pro liberatione ab inimicis, siue dæmonibus, siue hominibus, qui eum tentationibus suis ad præuaricationem legis pertrahere nitebantur. Vide, inquit, humilitatem meam, id est, afflictionem, & tribulationem meam, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus, id est, quamuis legem non perfectè custodiam, tamen non potest tergum meum eam abieci, sed recordor, & recogito eam, & custodire

dire desidero, ideò æquum est, vt eripias me à tentantibus inimicis, & perficias in me, quod per gratiam tuam cœpisti. Iudica igitur iudicium meum, id est, iudica causam meam, & redime me per iudiciariam sententiam tuam de manu inimicorum meorum, propter eloquium tuum viuifica me, id est, propter promissionem tuam, siue propter legem, quam constituisti de præmijs bonorum, & supplicijs malorum, viuifica me, vitam gratiæ augendo, & vitam gloriæ suo tempore largiendo.

Longe à peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierunt. III.

Dixi viuifica me, quia legem tuam non sum oblitus. Scio enim longè esse à peccatoribus salutem, quia iustificationes tuas non exquisierunt. Nam in primis Dæmones, qui per antonomasiam peccatores dici possunt, longissimè absunt à salute, quia nunquam ad eam peruenient, eo quòd legem Domini non exquisierint; sed eam potius superbiendo contempserint. Alij quoque peccatores tam longè à salute absunt, quàm longè absunt à lege Domini exquirenda; neque enim frustra dictum est à Domino, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, Matth. 19.

Misericordiæ tuæ multæ Domine: secundùm iudicium tuum viuifica me. IV.

Quamuis seuerissimè punias eos, à quibus longè fecisti salutem tuam: tamen multæ sunt etiam misericordiæ tuæ, ideò peto, vt secundùm iudicium tuum, quo misericorditer iudicas eos, qui faciunt misericordiam, & qui diligunt legem tuam, viuifices me.

Multi qui persequuntur me, & tribulant me, à testimonijs tuis non declinaui. V.

Non sine causa postulo, vt viuifices me, quia multi sunt hostes mei visibiles, & plures inuisibiles, qui me mortificare contendunt: & tamen ego gratia tua adiutus à testimonijs tuis, hoc est, à præceptis tuis, quæ sunt quasi rectissima via, non declinaui, neque ad dexteram, neque ad sinistram.

Vidi præuaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt. VI.

Ostendit in hoc versiculo Propheta verum spiritum charitatis, quia non tam molestè ferebat persecutores ob propriam afflictionem, quàm ob iniuriam Dei: quod idem antea dixerat illis verbis, Defectio tenuit pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. & rursum, Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.

Vide, quoniam mandata tua dilexi Domine, in misericordia tua viuifica me. VII.

Ego videns præuaricantes, tabescebam; æquum est, vt tu videns me diligentem mandata tua, misericorditer me viuifices.

VIII. Principium verborum tuorum veritas, in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.

Duobus modis potest intelligi præsens versiculus. Vno modo, vt sensus sit, verba tua procedunt à veritate, vt à suo principio, & quasi fonte, & ideò verissima sunt; & in æternum manent iudicia iustitiæ tuæ, quæ sunt vt pios maneat præmium, & impios pœna: ita exponit S. Augustinus. Altero modo, vt sit sensus, Principium verborum tuorum, quando videlicet cœpisti loqui cum Adamo, & iubens sub pœna mortis, ne tangeret lignum scientiæ boni, & mali; veritas fuit, id est, verissimum fuit, & iudicia iustitiæ tuæ, quibus peccata tunc punire cœpisti, sempiterna sunt: ita exponit Euthymius.

Scin.

I. Principes persecuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum.

In hoc octonario demonstrat Propheta constantiam suam in custodienda lege Domini, & desiderium cauendi ab omni præuaricatione. Principes, inquit, persecuti sunt me gratis, id est, Saul Rex sine vlla causa me persecutus est, reddens mala pro bonis: vt etiam postea fecit Isboset filius Saulis, qui duce Abner iniustè mecum bella gessit; & tandem idem fecit filius meus Absalon, qui Regnum sibi vsurpare, meq. de solio exturbare conatus est. Et à verbis tuis formidauit cor meum, id est, ego tamen tantis tentationibus non succubui, vt eis nocerem, sed timens mandata tua, semel atque iterum Sauli peperci, & mortem Isboset vltus fui, & Absalonem defleui, reddens bona pro malis. S. Ambrosius, & S. Augustinus hæc verba accommodant sanctis Martyribus, qui persecutionem iniustissimam passi ab Imperatoribus infidelibus, plus timuerunt Deum, vt fidem conseruarent, quàm minas Principum, vt fidem negarent.

II. Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.

Non solùm timui à verbis tuis, sed etiam dilexi verba tua, & ideò lætabor super eloquia tua, cùm dabitur occasio illa adimplendi, sicut lætatur, qui peracto prælio inuenit multa spolia hostium deuictorum. Aptissima similitudo, tum quia Dauid vir bellicosus erat, & assuetus prælijs, tum quia in præceptis Dominicis obseruandis cum diabolo acriter pugnandum est; & ex ea pugna, qui victor reuertitur, inuenit illustres coronas à Deo paratas omnibus hostium spolijs pretiosiores.

III. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, legem autem tuam dilexi.

Iterum repetit amorem suum erga legem diuinam, & odium erga iniquitatem. Quod erat manifestum indicium amoris Legislatoris: nam & Dominus in Euangelio dicit, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, Ioan. 14. & ibidem, Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Felix, qui

Spiri-

Spiritu sancto reddente testimonium spiritui eius, dicere potest, Iniquitatem odio habui, & legem tuam dilexi.

Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiæ tuæ. IV.

Et hoc est charitatis signum; sine intermissione Deum laudare, quòd iudicia eius iustissima sint, & leges ipsius summam iustitiam in se contineant. Quamuis per numerum septennarium intelligatur hoc loco frequentissima laus, quomodo intelligitur frequens lapsus, cùm dicitur, Septies in die cadit iustus, Prou. 24. tamen non sine causa ex hoc loco Ecclesia vsum septem horarum canonicarum instituisse videtur. Nam cùm ad imitationem tam sancti Regis vellet filios suos frequentissimè Deum laudare, determinauit septennarium numerum, cui si addatur octaua hora, de qua dictum est supra, Media nocte surgebam ad confitendum tibi, fiet, vt tertia quaque hora Trinitas Deus à fidelibus laudetur, vt S. Cyprianus notauit in serm. 6. qui est de oratione Dominica.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. V.

Magna, & verissima laus est dilectionis legis diuinæ: nam qui diligit legem, diligit Deum legislatorem: qui autem diligit Deum, diligit omnia in Deo, ac per hoc nullum habet ex parte sua inimicum, sed cum omnibus ex parte sua pacem habet. Deinde, Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, vt dicit Apostolus Rom. 8. Nemo autem nocere potest ei, cui omnia cooperantur in bonum. quare qui diligit Deum cum omnibus pacem habere debet. & ideò Apostolus ad Gal. 5. dicit, Charitas, gaudium, pax, &c. Pari ratione non est scandalũ diligentibus legem Domini, sed sine offensione currit ad patriam: nam scandalum actiuum non cadit in eum, qui diligit legem, cùm scandalizare peccare sit, & peccare sit legem præuaricari. Scandalum autem passiuum, vel est pusillorum, qui ex ignorantia existimant, illicitum esse, quod licitum est, & offenduntur cùm vident illa fieri, quæ ipsi arbitrantur illicita: vel est Pharisæorum, qui ex propria malitia in peiorem partem interpretantur, quæ interpretanda erant in meliorem. At qui diligunt legem Domini, perfecti sunt in charitate, proinde nec pusilli, nec Pharisæi sunt, ac per hoc non est illis scandalum. vide S. Tho. q. 43. art. 5. & 6. in 22.

Expectabam salutare tuum Domine, & mandata tua dilexi. VI.

Induit personam perfectorum hoc loco Propheta, & ideò cum fiducia dicit Expectabam salutare tuum, id est, salutem æternam, quæ à te est. & rationẽ reddit, Et mandata tua dilexi, id est, quia mandata tua dilexi. Quo modo dicit Apostolus 2. Timoth. 4. Cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi in illa die iustus Iudex.

Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer. VII.

In eadem perfecti persona loquitur, ac testatur, se mandata seruasse, quoniã ea vehementer amauit. Verè enim amor, vt scripsit S. Gregorius, operatur magna, si est;

si est: si autem operari renuit, amor non est. & Dominus in Euangelio Ioan. 14. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. & Apostolus ad Rom. 13. Dilectio malum non operatur, plenitudo ergo legis est dilectio. & ibidem, Qui diligit legem impleuit.

VIII. Seruaui mandata tua, & testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

Iterum in persona perfectorum, se omnia mandata, & testimonia seruasse affirmat: sed ex alio motiuo, quod proprium est perfectorum. videlicet quia in omnibus actionibus suis cogitabat Deum esse præsentem. id enim significat illud, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo, id est, quicquid agebam, in conspectu tuo agebam, sciens, & cogitans, te omnia conspicere. Hæc enim cogitatio mirabilem vim habet ad moderandas actiones humanas: nam si conspectus Principis terreni id efficit, vt subditi coram eo peccare non audeant, imò etiam desides, & negligentes, vel timidi & parui animi videri erubescant: quid faceret conspectus Principis cælestis, atque omnipotentis, si ante oculos mentis perpetuo versaretur? Hinc Dominus Abrahamo dicebat, Ambula coram me, & esto perfectus. Gen. 17. & Abraham dicebat, Dominus in cuius conspectu ambulo. Gen. 24. & Helias, ac Elisæus dicebant, Viuit Dominus, in cuius conspectu sto. 3. Reg. 17. & 4. Reg. 3.

Tau.

I. Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

In hoc vltimo octonario concluditur Psalmus oratione ad Deum pro gratia & salute sæpius petita; sciebat enim Propheta, quòd postea in Euangelio Dominus admonuit, perseuerantiam in oratione esse ad impetrandum longè vtilissimam. Luc. 11. Ait igitur, Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine, id est, deprecatio mea, quæ suis meritis non confidit, eleuetur, & ascendat aspirante gratia tua, & appropinquet tibi, ita vt eam propius aspicere, & admittere digneris. Illud, in conspectu tuo, positum est pro, ad conspectum tuum, siue conspectui tuo. Quid autem contineat deprecatio, explicatur in verbis sequentibus, Iuxta eloquium tuum da mihi intellectum, id est, iuxta promissum tuum, quod audiui in Psal. 31. Intellectum tibi dabo, & instruam te; da mihi intelligere mandata tua eo modo, quo intelligunt, qui ea opere adimplent, & qui adimplendo ad vitam perueniunt.

II. Intret postulatio mea in conspectu tuo, secundùm eloquium tuum eripe me.

Repetit alijs verbis eandem petitionem; illud autem eripe me, significat finem, cur petierit intellectum sibi dari: nam finis illuminationis est liberatio à peccatis, iuxta illud Euangelij, Cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos, Ioann. 8.

III. Eructabunt labia mea hymnum, cùm docueris me iustificationes tuas.

Promittit gratiarum actionem, si obtinuerit gratiam tam sæpe imploratam. Cùm docueris me iustificationes tuas, ita vt gratia tua illuminante, & iuuante perficiam mandata tua, tunc ex plenitudine lætitiæ interioris, & agnitionis magni huius beneficij, eructabunt labia mea hymnum laudis, & gratiarum actionis: nam ructus ex repletione oritur, & ex abundantia cordis os loquitur.

Pronunciabit lingua mea eloquium tuum, quia omnia mandata tua æquitas. IV.

Non solùm dicit se laudaturum Deum, sed etiam docturum homines, ac demonstraturum, quanta sit æquitas mandatorum Dei. Pronunciabit, inquit, lingua mea eloquium tuum, id est, loquar hominibus præcepta tua, & docebo, quòd omnia mandata tua æquitas sunt, id est, æquissima sunt, ac proinde æquū est, vt ab omnibus diligentissimè obseruentur. Nisi magis placeat, hunc versiculum esse repetitionem versiculi superioris, vt sensus sit, Laudabit lingua mea eloquium tuum, id est, præcepta tua, quia æquissima sunt. Sed prior expositio est S. Augustini, & communior.

Fiat manus tua, vt saluet me: quoniam mandata tua elegi. V.

Pergit in oratione sua Dauid petens, quod vnicè petendum est, æternam salutem, quæ est finis mandatorum. Fiat manus tua, vt saluet me, id est, sit potentia & sapientia tua ad me saluandum. Sic enim ex hebræo verti posset, ex quo intelligimus, illud, fiat, positum esse pro, sit; quomodo etiam in 1. capite Genesis, vbi dicitur, Fiat lux, fiat firmamentum, fiant luminaria; semper in hebræo est verbum substantiuum, sit. Et quoniam potentiam & sapientiam Dei Christum esse docet Apostolus 1. Corint. 1. rectè exponunt Patres, sit Christus tuus ad me saluandum. Quoniam mandata tua elegi. Optima ratio, cur prætendat salutem, qui mandata elegit, quoniam scriptum est, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, Matth. 19.

Concupiui salutare tuum Domine; & lex tua meditatio mea est. VI.

Reddit rationem, cur tantopere petat salutem; quia videlicet illam præ omnibus desideratis concupiuit. Sicut re vera super omnia bona concupiscenda est, cùm sola desiderium nostrum possit implere. & quoniam non satis est concupiscere salutem, si quis ad eam peruenire velit, sed necesse est ambulare per viam præceptorum Dei; ideò subiungit, & lex tua meditatio mea est, id est, de lege custodienda semper cogito, & in illa custodienda me semper exerceo.

Viuet anima mea, & laudabit te; & iudicia tua adiuuabunt me. VII.

Viuet anima mea, cùm salutem concupitam obtinuerit, & manus tua fuerit ad saluandum eam: & tunc officium eius erit, & solùm negocium laudare te: nam Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Psal. 83. Et iudicia tua adiuuabunt me, id est, & mandata tua à me custodita adiuuabunt me, vt aliquando etiam corpore viuam, cùm resurrexero in resurrectio-

rectionem vitæ. vel, iudicia tua, quibus in nouissimo die iudicabis pro meritis viuos & mortuos, adiuuabunt me, vt corpore quoque vitam sempiternam possideam.

VIII. Erraui sicut ouis, quæ perijt, quærere seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

Erraui enim à patria expulsus, & adhuc exul erro propter culpam parentis primi toti humano generi communicatam. & erraui, sicut ouis, quæ seducta perijt, non sicut Diabolus Leo rugiens, qui ex malitia cecidit. Quære ergo seruum tuum: quamuis enim ex parte quæsieris & inueneris, quatenus animam iustificasti à peccato, & reconciliasti Deo; tamen adhuc quærenda est ouis perdita, quatenus expectat redemptionem corporis sui, vt tota ad montes cælestes, & vberrima pascua, vbi relictæ sunt nonaginta nouem, quæ non errarunt, perducatur. confidenter autem peto salutem animæ, & corporis, quia mandata tua non sum oblitus. In libris græcis varietas est propter vocabulorum similitudinem, vt notarunt Sancti Patres Ambrosius, & Augustinus; nam alij codices habent ζήτησον, id est, quære, alij ζῆσον, id est, viuifica: imò sanctus Hilarius legit solum viuifica. sed in hebræo nulla est varietas, neque literarum similitudo, & habetur vocabulum, quod nihil significat, nisi, quære. Non desunt ex recentioribus, qui hunc versiculum exponant de Dauide errante in montibus, quando persecutiones Saulis, vel Absalonis, fugiebat. Sed nimis humilis videtur sensus, & ab expositione veterum Patrum alienus.

PSALMVS CENTESIMVS DECIMVS NONVS.

Titulus, & Argumentum.

Canticum Graduum.

PSALMI quindecim, qui proximè sequuntur post Psalmum centesimum decimum octauum, omnes in titulo habent, Canticum Graduum, & quamuis gradus tam ad ascensum, quam ad descensum referri posit; tamen hoc loco non nisi ad ascensum pertinet: nam hebraica vox, amahaloth, ascensionem significat, & similiter vox græca ἀναβαθμῶν. Igitur Psalmi isti quindecim, cantica quædam ascensionum sunt, siue cantica eorum, qui per gradus quosdam sursum ascendunt. & quidem græci, Theodoretus, & Euthymius, docent cantica ista intelligenda esse ad literam de ascensione Iudæorum de Babylone in Hierusalem, Spiritu sancto per os Dauid præcinente calamitatem captiuitatis Babylonicæ, & lætitiam liberationis. Alij malunt hos quindecim Psalmos compositos fuisse, vt canerentur in ascensione quindecim graduum templi Salomonis: tot enim fuisse gradus templi non solum scribunt Nicolaus Lyranus, & alij recentiores, sed etiam Sanctus Augustinus

הַמַּעֲלוֹת

tra-

tractatu in Psalmum postremum, Tot sunt,inquit, Psalmi, qui appellantur graduum, quoniam tot fuerunt etiam templi gradus. Sed quicquid sit de his opinionibus, illud certum est, ascensiones istas siue de Babylone in Hierusalem, siue per gradus templi Salomonis, figuras fuisse ascensionis electorum, qui per gradus virtutum ac præcipuè charitatis ascendunt de valle lacrymarum ad cælestem Hierusalem; & de hac ascensione Spiritum sanctum potissimum esse loquutum. Certè Psalmi sunt pleni affectibus in Deum, & proprij eorum, qui se peregrinos, atque exules in terra inimicorum esse intelligunt; & nunc ærumnas exilij deflent, nunc ad requiem patriæ suspirant; semper autem se ad ascendendum, & in via Domini proficiendum accendunt.

EXPLICATIO PSALMI CXIX.

AD Dominum cùm tribularer clamaui, & exaudiuit I.
me.

Inter varias huius exilij calamitates, vna est maximè deploranda; videlicet, lingua dolosa eorum, cum quibus versari cogimur. ab hac se liberari petijsse, & impetrasse canit Propheta, vt exemplo suo instruat cæteros peregrinos. Ego, inquit, cùm tribularer non respexi ad auxilium hominum, sed clamaui in oratione ad Dominum, & ille pro sua pietate exaudiuit me. Verba sunt clara, codicesq. hebraici, græci, latini conueniunt.

Domine libera animam meam à labijs iniquis & à lingua II.
dolosa.

Declarat quid orauerit clamando, Dixi, inquit, Domine libera animam meã à labijs iniquis, & à lingua dolosa, quod est vnum ex maioribus, & frequentioribus malis huius nostræ peregrinationis. labia iniqua proferunt detractiones, conuicia, calumnias, falsa testimonia, & similia verba contra legem iustitiæ: lingua dolosa profert verba deceptionis, adulatoria, simulatoria, fraudulenta. & possunt inueniri labia iniusta sine lingua dolosa, vt cùm quis apertè conuiciatur, vel detrahit; sed cùm lingua dolosa adiungitur ad labia iniusta, malum est grauissimum, adeò vt nihil ferè addi possit, vt dicetur in sequenti versiculo. Quòd attinet ad verba, illud, animam meam, positum est pro me, quasi diceret libera me: sed nominatur anima, vel quia est pars nobilior, vel quia lingua dolosa parum nocet, nisi vulneret animam, inducendo videlicet eam ad peccandum. Illud autem, à labijs iniquis, S. Hieronymus legit ex hebræo à labio mẽdacij. Sed vox hebræa, sceker, vtrunque significat, mendacium, & præuaricationem. proinde rectè verterunt etiam Septuaginta à labijs, ἀδίκων, id est, iniquis, & sententia est plenior, & grauior, vt etiam in Psalmo 42. Ab homine iniquo, & doloso eripe me. שֶׁקֶר

Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam do- III.
losam.

Reddit rationem, cur petierit liberari à lingua dolosa, quia videlicet sit tale

malum,

malum, vt nihil ei addi possit. quasi dicat, Quid enim mali dari, aut addi posset supra linguam dolosam? sed difficultas est in verbis, tum quia in hebræo legitur actiuè, Quid dabit, aut quid apponet: tum quia illud pronomen, tibi, videtur cogere, vt hæc sententia non referatur ad Deum, & proinde non continuetur cum superioribus verbis. Quòd attinet ad primam difficultatem, verba hebraica legi possunt etiam passiuè, si mutentur puncta, præsertim illud, itten, quod potest legi, iuttan, & legenda esse passiuè perspicuum est, quia non solùm Septuaginta verterunt passiue, sed etiam S. Hieronymus reddidit ex hebræo passiue, Quid dabitur tibi, aut quid apponetur tibi ad linguam dolosam? Illud, tibi, potest esse ociosum, ex phrasi hebraica, vt in Canticis cap. 1. Egredere tibi, & cap. 2. Veni tibi, surge tibi, imber abijt sibi, & in hoc ipso Psalmo, multum incola fuit anima mea sibi; quod, sibi, vt redundans omiserunt Interpretes. & tunc tota sententia continuabitur hoc modo, Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa: quid enim mali dari, aut apponi potest ad linguam dolosam, id est, supra linguam dolosam? Quòd si non placeat esse hoc loco ociosum illud, sibi: potest ita exponi, vt Propheta post orationem ad Deum, vertat se, vel ad se ipsum, vel ad incertam personam dicens, Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa: quid enim ò anima mea, vel ò quicunque hic ades, tibi dari mali, aut addi potest ad linguam dolosam? id est, super malum linguæ dolosæ?

יִתֵּן יֻתַּן

IV. Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatorijs.

Declarat elegantissima similitudine quale malum sit lingua dolosa; ac dicit esse verba eius, quasi sagittas, quæ natura sua longè feriunt, & celeriter, vt vix caueri possint. & addit amplificationem admirabilem dicens, non esse qualescunque sagittas, sed potentis, id est, à robusta manu cum impetu emissas, & prætera ab artifice benè politas, & acutas; & denique adeò ignitas, vt quiduis desolare, & vastare possint; qualia sunt fulgura cælestia, quæ ab omnipotenti manu mittuntur, & sunt verè ignita, & acutissima. Igitur talia sunt verba dolosa; præsertim quando sunt instrumenta Diaboli ad occidendas animas, quæ vocantur ab Apostolo ad Ephes. 6. Tela nequissimi ignea. S. Augustinus hos duos versiculos multo aliter exponit, nimirum vult esse dialogismum. vt primùm homo in tribulatione positus oret, Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa. deinde Dominus respondeat, Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? id est, quid remedij tibi dari poterit, aut apponi contra linguam dolosam? hoc videlicet vnicum tibi remedium erit. Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatorijs, id est, verba Dei cum exeplis charitatis igne succensis: viuus enim est sermo Dei, & penetrabilior omni gladio ancipiti, cui si accedat exemplum ex vera charitate prodiens, quasi carbo ignitus, nihil ei resistere poterit. Vtraque expositio ad ædificationem facit; sed prior videtur magis literalis. Quòd attinet ad verba, illud desolatorijs, in hebræo est, rethamim, quod S. Hieronymus rectè vertit, iuniperorum. Sed Septuaginta explicauerunt metaphoram. Carbones enim iuniperorum sunt valdè solidi, & ideò aptissimi ad incendendum, & desolandum.

רְתָמִים

Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus Cedar: multum incola fuit anima mea. V.

Ex occasione tam magni mali, & tam frequentis in hac peregrinatione, suspirat ad patriam, & sic verè, & ex corde cantat canticum ascensionis. Heu mihi, inquit, quia incolatus meus, vel vt ex hebræo vertit S. Hieronymus, peregrinatio mea, prolongata est. Cupit enim verus peregrinus cum Apostolo magis peregrinari à corpore, quàm à Domino, & ideò nimis longam iudicat præsentem vitam, in qua peregrinatur à Domino. Habitaui cum habitantibus Cedar. Non mirum videatur, si longam nimis queror esse hanc habitationem: habitaui enim hucusque cum habitantibus Cedar, id est, cum barbaris, & efferatis gentibus, quæ non habitant in ciuitatibus, sed in tentorijs, ijsq. nigris, & rusticis, quales sunt Arabes. In hebræo, & græco codice habetur, Habitaui cum tabernaculis Cedar. sed idem est sensus. quid enim est aliud habitare cum tabernaculis, quàm habitare cum habitantibus in tabernaculis? Vox Cedar hebraica est, & nigredinem tenebrasq. significat. vnde Canticorum 1. opponuntur tabernacula Cedar pellibus Salomonis, id est, tentoria nigra, & rustica, tabernaculis pretiosis, & splendidis. Verè autem ciuitates, & palatia Regum huius mundi nihil sunt, nisi tabernacula rusticorum, comparata ad mansiones cælestis Hierusalem. Ideò rursum lamentatur peregrinus Dei dicens, Multum incola fuit anima mea, id est, nimis longus fuit iam incolatus meus in terra aliena. In hebræo additur, sibi. sed, vt supra diximus, ex phrasi hebraica otiose additur, & propterea ab interpretibus sæpe omittitur: idem enim est habitauit sibi, & habitauit. Hinc potest colligi, paucos hodie reperiri, qui ex corde cantent canticum graduum, cùm plerique omnes diligant adeò peregrinationem, & tabernacula Cedar, vt nihil tristius audiant, quàm sermonem de discessu ab hac vita. קֵדָר

Cum his, qui oderunt pacem eram pacificus: cùm loquebar illis, impugnabant me gratis. VI.

Concludit rationem reddens, cur sit malum tandiu peregrinari, & simul declarans metaphoram tabernaculorum Cedar: quod enim metaphoricè, & obscurè dixit, habitaui cum habitantibus in tabernaculis Cedar: clarè exponit dicens, Habitaui cum his, qui oderunt pacem, ego, qui nihil diligo magis, quàm pacem, id est, habitaui cum mihi dissimilibus, cum peruersis, & adeò iniustis, vt non solum cum hostibus, sed etiam cum amicis belligerare soleant: & si fortè loqui de pace incipiebam ad illos; ipsi sine vlla causa magis me impugnabant. In textu hebræo est alia interpunctio, quam etiam sequitur S. Hieronymus. sic ibi legitur, Multum incola fuit anima mea cum his qui oderunt pacem. Ego pacem loquebar, & illi ad bellum. Sed melior est interpunctio Septuaginta Interpretum, quæ est etiam antiquior: nam in hebræo non est simpliciter, Ego pacem loquebar, sed hoc modo, si verbum verbo reddamus, Ego pacem, & cùm loquebar. Ex quo intelligimus, rectè Septuaginta post pacem, posuisse punctū. & quod diximus ex hebræo reddi, ego pacem, potest etiam reddi, ego pax, vt sit sensus, cum his qui oderunt pacem, ego pax eram, id est, adeò pacificus eram, vt ipsa pax dici possem; & postea sequitur alius versiculus, Et cùm loquebar; illi ad bellum, nimirum prouocabant. quod in sententia conuenit cum eo, quod

verte-

verterunt Septuaginta, & nos in nostra editione latina legimus, Cùm loquebar illis, impugnabant me. Quod autem additur, gratis, positum est à Septuaginta explicationis gratia. Totus hic Psalmus conuenit quidem omnibus electis, sed præcipuè capiti electorum Christo, quatenus viator erat, secundùm carnis passibilis conditionem. Verè enim clamauit ipse ad Dominum patrem suum pernoctans in oratione Dei, & postea in horto, & demum in cruce. & verissimè exauditus est, cùm exaltauerit illum Deus, & dederit ei nomen super omne nomen. Verè quoque passus est labia iniqua, & linguas dolosas vsque ad mortem, vt ex toto decursu Euangeliorum patet. Verissimè dicere potuit, Incolatus meus prolongatus est; cùm in Euangelio dixerit, Generatio adultera, & incredula, quam diu apud vos ero, quam diu vos patiar? Verè habitauit cum habitantibus Cedar, quia licet ipse lux esset, ac per hoc in Cedar, id est, in tenebris non habitaret, sed in lumine: tamen cum habitantibus Cedar visus est, & inter eos conuersatus est. Denique verè cum ijs, qui oderunt pacem, erat pacificus; quia cùm malediceretur non maledicebat, cùm pateretur non comminabatur: & cùm loqueretur illis de pace, de charitate, de Regno Dei; ipsi contra, eum impugnabant sine vlla ratione, vel causa. quod Ioan. 15. ipse idem notauit, cùm ait, Sed vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis.

PSALMVS CENTESIMVS VIGESIMVS.

Titulus, & Argumentum.

Canticum graduum.

SECVNDVS Psalmus ex gradualibus consolatur peregrinos ascendentes in Hierusalem promittens perpetuam Dei custodiam. ac primum loquitur Propheta in persona peregrini: deinde loquitur in persona propria, & consolatur peregrinum.

EXPLICATIO PSALMI CXX.

1. LEuaui oculos meos in montes: vnde veniet auxilium mihi.

Peregrini nihil frequentius aspiciunt, quàm locum, ad quem tendunt, si is conspici possit; sin minus, locum aliquem viciniorem. inde enim consolationē magnam percipiunt: quæ consolatio vires, & auxilium præbet ad ambulandum. & quia terrena Hierusalem in montibus erat, & cælestis Hierusalem supra omnes cælos est, ideò peregrinus, siue vmbraticus, siue verus dicit, Leuaui oculos meos in montes, vbi sedet ciuitas sancta, vnde veniet mihi auxilium consolationis. In hebræo est verbum temporis futuri. Leuabo. sed sæpe variantur tempo-

tempora apud hebræos, & præterea quod ad ſenſum attinet, non multum refert, ſiue peregrinus dicat, Leuaui iam oculos meos, ſiue leuabo iam oculos meos. Sanctus Auguſtinus myſticè more ſuo, per montes, intelligit Sanctos Apoſtolos; ſicut enim oriente ſole primi ſunt montes qui lumen recipiunt, ſic veniente Chriſto, iuſtitiæ ſole, primi fuerunt Apoſtoli, qui lumen receperunt.

Auxilium meum à Domino, qui fecit cælum, & terram. II.

Declarat peregrinus, ſe non expectare auxilium à montibus, ad quos oculos leuauit, ſed ab eo, qui præſidet ſanctæ ciuitati in montibus poſitæ. quod clarius explicat initio Pſalmi 122. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. deſcribit autem verum Deum per opus creationis cæli, & terræ. ſicut in alio Pſalmo, Dij gentium dæmonia Dominus autem cælos fecit.

Non det in commotionem pedem tuum, neque dormitet, qui cuſtodit te. III.

Mutat Propheta perſonam, & loquitur in perſona propria, & reſpondet, peregrino, quaſi dicat, Bene, & ſapienter leuaſti oculos tuos in montes, & non reſpexiſti vanitates, quæ occurrunt in via: ſed ijs prætermiſſis à conditore cæleſtis patriæ auxilium, & conſolationem expectaſti; ideò ego opto, vt Deus non det in commotionem pedem tuum, id eſt, non ſinat te labi, & cadere in via, ſed roboret pedes tuos, vt ſtabiles in curſu ad patriam perſeuerent. Et non dormitet, qui cuſtodit te, id eſt, opto etiam, & rogo, vt Pater, qui eſt cuſtos tuus, ſemper vigilet in tua cuſtodia, & nunquam ſinat commoueri pedes tuos. Obſerua primò circa hunc verſiculum, quod Deus metaphoricè dicitur dormitare, quando permittit nos cadere, ac ſi non aduerteret, quomodo qui dormitat non aduertit quid fiat. Secundò, phraſis hebraica eſt, commoueri pedes, ſiue nutare, pro eo quod eſt labi in peccatum. vt Pſal. 17. Non ſunt infirmata veſtigia mea. & Pſal. 72. Mei autem penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei. Tertiò, in hebræo habetur in futuro, Non dabit ad mouendum pedem tuum. iuxta quam lectionem, eſſet prædictio, & promiſſio. Sed tamen, vt diximus, tempus vnum in hebræo ſæpe ponitur pro alio tempore. vnde non ſolùm Septuaginta ſed etiam S. Hieronymus vertit, non det. Sanctus Auguſtinus legit, Non des commoueri pedem meum. Sed neſcio quem codicem ſequutus ſit. noſtri enim hebraici, græci, & latini habent tertiam perſonam, non det, vel, non dabit commoueri pedem tuum.

Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui cuſtodit Iſrael. IV.

Promittit Propheta peregrino impetrationem gratiæ, quæ petebatur. quaſi dicat, oro, vt Pater non dormitet, qui te cuſtodiendum ſuſcepit. & ſine dubio non dormitabit: nam nunquam dormitat, neque dormit, qui cuſtodit populum ſuum peculiarem, qui per Iſraëlem ſignificatur, & in quo populo omnes illi continentur, qui tanquam peregrini in hoc mundo verſantur, & ad patriam cæleſtem aſcendere feſtinant. Quod dicitur, non dormitabit, neque dormiet, hunc habet ſenſum, non dormitabit ſubinde oculos claudendo, & aperiendo; & multo minus ſe tradet profundo ſomno.

Itaque ſemper vigilabit, neque oculos ad momentum claudet. Sanctus Auguſtinus pulchrè dicit, homines dormitare, quando carnem infirmitatis portant, dormire, quando moriuntur; & ideò non eſſe fidendum cuſtodiæ hominum. Domino autem fideliſſimo cuſtodi tuto credere nos poſſe, cùm ipſe neque dormitet vnquam in infirmitate, neque dormiat in morte. Monet etiam idem Auguſtinus, rectè fideles homines per Iſraëlem ſignificari, quia Iſraël, Deum videns interpretatur, & fideles Deum nunc per fidem vident, viſuri poſtea etiam per ſpeciem.

V. Dominus cuſtodit te, Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam.

VI. Per diem ſol non vret te, neque luna per noctem.

Dixit paulò ante Propheta, peregrinum in Deo confidentem, cuſtodiendum eſſe, ne cadat in via: addit nunc aliam conſolationem, cuſtodiendum videlicet, etiam eſſe, ne fatigetur ab æſtu ſolis per diem, neque à lumine lunæ per noctem. quoniam Deus erit illi quaſi vmbraculum, quod manu dextera tenebit, eoque tum caput, tum etiam reliquum corpus tegere poterit. Dominus, inquit Propheta, non ſolum cuſtodit Iſraëlem, id eſt, populum ſuum vniuersè, ſed te quoque in particulari cuſtodit, cuſtodit autem, quia eſt protectio, ſiue vmbraculum, vt propriè ſonat vox hebraica, ſuper manum dexteram tuam. ex quo fiet, vt te tali vmbraculo, miniſterio dexteræ manus, tectum, neque ſol vrat per diẽ, neque luna per noctem. In textu græco eſt tempus futurum, Dominus cuſtodiet te. ſed in hebræo non eſt propriè tempus præſens, neque futurum; ſed participium, Dominus cuſtodiens te, ſiue cuſtos tuus: ſenſus autem idem eſt. Illud autem, Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam, poſſet continere metaphoram, vt alij volunt, hominis armati, & ad dexteram ſtantis, vt ſenſus ſit, Dominus erit, vel eſt protectio tua, quia ſtat quaſi miles armatus ad dexteram tuam. Sed quod nos diximus, magis conuenit literæ, tum quia in he-
צל bræo pro voce protectio, eſt, zel, vmbra, ſiue vmbraculum: tum quia, & in hebræo, & in græco eſt, ſuper manum, non ad manum; vnde videtur Propheta reſpexiſſe ad vmbraculum, quod ſuper manum ponitur, & manu geritur: tum denique quia ſequitur, neque ſol per diem vret te, neque luna per noctem: à calore autem, vel lumine ſolis, & lunæ non defendit miles ad dexteram conſtitutus, ſed vmbraculum manu dextera ſuper caput extenſum. Porrò metaphora vmbraculi, & ſolis ac lunæ, diei, & noctis, ſignificat gratiam Dei, quæ peregrinum cuſtodit tempore proſperitatis, & aduerſitatis. neque enim minus lædere ſolet in hoc itinere dies proſperitatis, quàm nox aduerſitatis. S. Auguſtinus more ſuo myſticè exponit dexteram, & ſiniſtram, ac dicit, Deum protegere dexteram, non ſiniſtram, quia ſæpe permittit hominem lædi in temporalibus, quæ ſignificantur per ſiniſtram, & non ſinit lædi in bonis ſpiritualibus, quæ ſignificantur per dexteram.

VII. Dominus cuſtodit te ab omni malo, cuſtodiat animam tuam Dominus.

Addit Propheta aliam conſolationem, eamq. generalem; quaſi dicat, non ſolum

lum

lum te Dominus custodiet, ne cadas, & ne fatigeris, sed ab omni alio malo, quod in itinere occurrere possit, te Dominus proteget, atque custodiet. ex quo fiet, vt anima tua, seu vita tua incolumis omnino toto in itinere conseruetur. In hebraico, græcoq. textu habetur in tempore futuro, Dominus custodiet te. sed in sensu nulla differentia est: Dominus enim & custodit nunc, & custodiet postea. & hanc continuationem significare solet tempus futurum apud hebræos.

Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum ex hoc nunc, & vsque in sæculum. VIII.

Concludit Propheta, addendo vltimam, & optatissimam consolationem, quasi dicat, non solum in aliqua parte itineris peregrinus Dei, qui ascensiones dispo- suit in corde suo, custodietur: sed in toto itinere semper custodietur; omne enim iter consistit in introeundo, & exeundo. dum enim progredimur, intramus vnam viam, & ea finita eximus: deinde intramus aliam; & postea eximus. sic etiam intramus vnam Prouinciam, vnam ciuitatem, vnam domum, & deinde eximus, & intramus aliam, & eximus donec finito itinere ad patriam perueni- mus. Sic igitur in via vitæ progredimur dum inchoamus, & perficimus opera bona: inchoare enim, intrare; perficere, exire est. Illud autem, ex hoc nunc, & vsque in seculum, idem est, quod nunc, & semper; quasi dicat, ex hoc nunc, id est, ex hoc præsenti tempore, incipiat Dominus introitum, & exitum tuum custodire, & vsque in seculum non desinat custodire. Sanctus Augustinus per introitum, & exitum, intelligit introitum in tentationem, & exitum ex tentatio- ne. Alij generalius initium, & finem omnium negotiorum, siue omnium actio- num nostrarum; siue omnem humanam consuetudinem, iuxta illud Act. 1. Ex quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Iesus, id est, ex quo nobiscum cœpit conuersari Dominus Iesus. Parum autem refert, quòd in hebræo legatur in fu- turo, custodiet: nam significationes temporum facilè variantur. Vnde ipse etiã S. Hieronymus vertit ex hebræo, custodiat, vt nos in editione vulgata legimus.

PSALMVS CXXI.

Titulus, & Argumentum.

Canticum Graduum.

HIC est tertius Psalmus Gradualis, in quo Propheta describit pulchritudinem, & nobilitatem ciuitatis sanctæ Hierusalem; ad quam reuerti cupiebant hebræi ex babylonica captiuitate. Sed vt ciuitas illa typus erat cælestis patriæ, ita redeuntes hebræi ex captiuitate ad terrenam Hierusalem, figura erant peregrinationis, & ascensionis nostræ ad eam quæ sursum est, Hierusalem. Itaque totus Psalmus de vtraque ciuitate, & de peregrinis vtrisque intelligi debet: sed primaria intentio Spiritus sancti ad primarium finem sine dubitatione dirigitur.

EXPLICATIO PSALMI CXXI.

I. LAetatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus.

Verba ſunt populi Dei, qui lætari ſe dicit de optimo nuncio accepto reuerſionis in patriam. Et quidem nuncius, qui ſignificauit hebræis, reuertendum iam eſſe in Hieruſalem, Hieremias fuit, qui prædixerat poſt ſeptuaginta annos ſoluendam eſſe captiuitatem, & ciuitatem, ac templum reædificandum, Hierem. 25. & 29. ſed clarius idipſum nunciauerunt Daniel, Aggæus, & Zacharias, qui vixerunt illo ipſo tempore, quo ſoluta eſt captiuitas. Iſti igitur magno gaudio populum repleuerunt, cùm euolutis iam ſeptuaginta annis dicebāt, In domum Domini ibimus, id eſt, ad patriam reuertemur, vbi montem Sion, & locum domus Domini videre nobis dabitur, ibiq. templo reædificato, in domū Domini rurſum ingrediemur. Sed nuncius ſine comparatione vlla felicior Chriſtus fuit, qui in Euangelio nobis loquitur, & dicit, Pœnitentiam agite; appropinquabit enim Regnum cælorum, Matth. 4. & clarius, In domo Patris mei manſiones multæ ſunt. ſi quo minus dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum. & ſi abiero, & parauero vobis locum, iterum veniam, & aſſumam vos ad me ipſum, vt vbi ego ſum, & vos ſitis, Ioann. 14. Hic autem nuncius ineffabili lætitia replet eos, qui didicerunt, quàm bonum ſit in domum Domini ire, & in ea domo non eſſe hoſpitem, & aduenam, ſed ciuem ſanctorum, & domeſticum Dei. Id autem nouit, qui attentè cogitauit illud eiuſdem Prophetæ, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, Pſal. 34. & rurſus, Replebimur in bonis domus tuæ, Pſal. 64. & illud Apoſtoli ad Epheſ. 1. Vt ſciatis, quæ ſit ſpes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis. Iſte ex corde cupit in domum Domini ire, & ideò ex corde cantat, Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus: animalis autem homo non percipit quæ Dei ſunt, & ideò propinquante morte, id eſt, exilij, & peregrinationis fine non hilareſcit; ſed turbatur, & gemit. & meritò, quia ſicut non diſpoſuit aſcenſiones in corde ſuo, dum viueret; ita non ſperat in domum Domini, quæ ſurſum eſt, aſcendere; ſed ad carcerem damnatorum in æternum puniendus deſcendere timet. Parum autem refert quòd hebræus, & græcus textus pro, his quæ dicta ſunt, habent participium actiuum, videlicet, in dicentibus mihi: vulgatus enim interpres ſenſum expreſsit latina phraſi, vt facilius intelligeretur.

II. Stantes erant pedes noſtri in atrijs tuis Hieruſalem.

Explicat cur hebræi lætentur de reditu in patriā; & rationem eſſe dicit, quoniam recordabantur eius temporis, quo fuerant in patria ante captiuitatem, & viderant pulchritudinem, & magnitudinem Hieruſalem: multi enim, qui pueri, vel adoleſcentes abducti fuerant in Babylonem, facilè recordari poterant ſe fuiſſe antea in ciuitate Hieruſalem. multos autem redijſſe ex ijs qui ante captiuitatem fuerant in Hieruſalem, & viderant ciuitatem, & templum, ſcribit Eſdras lib. 1. cap. 3. dicunt igitur, Stātes erant pedes noſtri in atrijs tuis Hieruſalē, id eſt, quia recordamur temporis, quo ſtantes erant pedes noſtri in atrijs tuis, id eſt, in portis tuis, vt expreſsè habetur in hebraico codice. Nominat autē Propheta portas,

tas, siue atria, & quasi vestibula ciuitatis, potius quàm fora, vel plateas, quoniam eo tempore præcipui conuentus, & negocia fiebant in portis ciuitatum, ibiq. erat maxima hominum frequentia. vt colligitur ex illo Prouerb. 31. Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum Senatoribus terræ. Constat etiam ex lib. 2. Reg. cap. 18. fuisse in Hierusalem non simplices portas, sed duplices, & inter vtrasque satis magnum spatium, quod hoc loco fortasse vocatur, atrium. Dauid autem, inquit scriptura, sedebat inter duas portas. & Hierem. 39. Et ingressi sunt omnes Principes Regis Babylonis, & sederunt in porta media. certè magnum spatium debuit esse in illa porta media, vt tot Principes cum administris suis capere posset. Sed quomodo nos Christiani dicere poterimus, Stantes erãt pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem; qui in cælestis patriæ atrijs nunquã fuimus? Imò fuimus in atrijs patriæ cælestis; alioqui exules, & peregrini non essemus; neque nos Christus de captiuitate redemisset, nisi à patria extorres, & in terra aliena captiui fuissemus. Fuimus igitur in atrijs cælestis Hierusalem, quãdo in parẽte nostro Adamo Paradisum terrestrem incoluimus, qui Paradisus terrestris, quasi vestibulũ erat Paradisi cælestis; & status ille innocentiæ quasi atriũ, & porta erat status gloriæ: & fortasse hac de causa Spiritus sanctus scribi nõ voluit, Stantes erant pedes nostri in plateis Hierusalem, sed in atrijs, vel portis, vt intelligeremus in hoc Psalmo præcipuè sermonem fieri de cælesti Hierusalẽ, non de terrena. Igitur lætati sumus ad vocem dicentium, In domum Domini ibimus, quia recordamur temporis illius, quo stantes erant pedes nostri in paradiso terrestri, ac per hoc in atrijs paradisi cælestis; & ex bonis illis coniecturã facimus de bonis longè melioribus, quæ nobis in ipsa domo Domini conseruantur. & quamuis paulò ante domus Domini nominata sit; nunc autem ciuitas Hierusalẽ nominetur, tamen vnus, & idem locus est. Patria enim cælestis nunc Regnum, nunc ciuitas, nunc domus dicitur: quoniam si respicias multitudinem, & varietatem incolarum, Regnum erit, cùm in eo viderit Ioannes Apoc. 7. turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & populis, & tribubus, & linguis. Si consideres societatem, & familiaritatem, quæ est inter sanctos, & beatos, ciuitas est; quamuis enim multiplicetur numerus electorum, omnes se inuicem noscent, & diligent vt eiusdem ciuitatis ciues. Denique si cogites, omnes electos vnum habere patrem, vnamq. hæreditatem; domus sine dubio erit, in qua omnes erunt quasi fratres sub vno Patre Deo.

Hierusalem, quæ ædificatur, vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. III.

Hic iam incipit Propheta sub nomine peregrinorum ad Hierusalem properantium, laudes eiusdem Hierusalem numerare, vt ex ijs se magis ac magis ad ascendendum sine intermissione inflamment. prima laus est, quòd sit ciuitas pacatissima, ita vt ex charitate incolentium omnibus omnia sint communia. Stantes, inquiunt, erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem, quæ Hierusalem ita ædificata est, & quotidie magis ac magis ædificatur, vt sit ciuitas, cuius participatio est in idipsum, id est, simul, & communiter participatur ab omnibus. Vbi notandum est illud, eius, redundare, ex phrasi hebraica. idem est enim, cuius participatio, & cuius participatio eius. Aduerte præterea, interpunctionẽ in hebraico codice positam esse post vocem, ædificatur, non post vocem, vt ciuitas: proinde non est sensus, Hierusalem ædificatur vt ciuitas, quasi possit aliter

ædificari, quàm vt ciuitas; sed ædificatur, vt ciuitas talis, cuius participatio simul est. Aduerte postremò illud, in idipsum, quod à S. Augustino refertur ad æternitatem Dei, quæ semper est eadem; ad literam nihil aliud significare, nisi, simul, vel coniunctim, vt ex voce hebraica perspicuum est, vt etiam alibi diximus. Iam verò in sensu posteriore tota hæc sententia multo est clarior, & sublimior: siquidem cælestis Hierusalem verè ædificatur vt ciuitas, quia non est propriè ciuitas, neque sunt in ea lapides propriè dicti, sed ædificatur vt ciuitas, dum quotidie lapides viui à summo artifice expoliti, & conquadrati adiunguntur cælestis habitaculi ædificationi. ex quo sequitur, vt qui hæc intelligunt, non modo persecutiones æquo animo ferant, sed gaudeant, & glorientur in tribulationibus, cùm sciant, eo modo se præparari ad cælestem ædificationem. Omne gaudium, inquit vnus ex his viuis lapidibus, existimate fratres, cùm in tentationes varias incideritis. Deinde in cælesti patria verissimè est participatio in idipsum. Nam in terrena Hierusalem non tam fuit, quàm esse debuit, participatio in idipsum, id faciente charitate, vt amicorum omnia sint communia. qualis participatio ad breue tempus fuit in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, vbi nemo dicebat, aliquid suum esse, sed erant illis omnia communia. Act. 4. Et nunc etiam cernitur in familijs ordinum Religiosorum, vbi regularia instituta in suo vigore persistunt. Sed in cælesti Hierusalem summa est participatio in idipsum, cùm sit Deus vnus omnia in omnibus, id est vnus, & idem Deus sit honor, & diuitiæ, & deliciæ omnibus habitantibus in domo Domini. & ea felicissima, & summa vbertas sit verè semper idipsum, cùm nullam patiatur diminutionem, vel alterationem.

IV. Illuc enim ascenderunt tribus tribus Domini, testimonium Israel, ad confitendum nomini Domini.

Hæc est secunda laus Hierusalem, frequentia videlicet incolarum. & coniungitur hic versiculus cum secundo. Reddit enim rationem hoc loco populus Dei, cur dixerit, Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. quamuis non omnes fuissent ciues Hierosolymitani, sed diuersarum ciuitatum incolæ, tamen omnes ascendebant in Hierusalem ter per annos singulos. Dicit igitur, Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem, quoniam illuc ascenderunt tribus tribus Domini, id est, multæ tribus, siue omnes tribus, & ideò maxima multitudo conueniebat in Hierusalem: hebraismus est enim, tribus tribus, pro multæ tribus. vbi enim legimus Gen. 14. Vallis autem syluestris habebat puteos multos bituminis, in hebræo est, puteos puteos bituminis. quod sequitur, Testimonium Israel, ad confitendum nomini Domini; explicat cuius rei gratia tanta multitudo conflueret in Hierusalem: id enim fiebat iuxta testimonium, id est, legem datam Israëli, quæ præcipiebat, vt non obliuiscerentur visitare templum Domini, quod vnicum erat in tota terra promissionis, atque ibi confiterentur nomini Domini, confessionem laudis, & gratiarum actionis. Sed in posteriore sensu, quem diximus esse à Spiritu sancto magis intentum, redditur ratio, cur dictum sit, Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas; ideò enim ædificatur vt ciuitas, quia illuc iam ascenderunt, & quotidie ascendunt tribus tribus Domini, id est, animæ sanctæ ex omni tribu, & natione, vt tanquam lapides viui super ædificentur in domos spirituales, vt dicit S. Petrus in 1. epist. cap. 2. Ascenderunt autem

autem animæ illæ sanctorum in cælestem Hierusalem ad confitendum nomini Domini, quoniam hoc est totum quod agitur in illa domo, & ciuitate, cessantibus omnibus negocijs alijs. Beati, inquit idem Propheta, qui habitant in domo tua Domine, in seculum seculi laudabunt te. & Tobias cap. 13. de cælesti Hierosolyma loquens, Per vicos, inquit, eius alleluia cantabitur. & hoc est testimonium, id est, præceptum datum Israëli, id est animæ videnti Deum, vt nunquam cesset à laude, quæ nunquam cessat ab amore. Quod autem testimonium idem sit, quod præceptum, ostendimus in explicatione Psalmi decimi octaui, & perspicuum est ex toto Psalmo 118. vbi frequentissimè accipitur testimonium pro lege, siue præcepto.

Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid. V.

Hæc est tertia laus Hierusalē, quòd illic sit sedes Regia, & supremum tribunal. & potest continuari hic versiculus cum superiore propter illam particulam causalem, quia: videtur enim reddi ratio cur Deus voluerit in Hierusalem esse templum, ad quod ter in anno veniret omnis populus Israël, quia illa erat ciuitas Regia, & quasi metropolis totius Regni. Dicit igitur, Quia illic, id est, in Hierusalem, sederunt sedes in iudicio, id est, sedes Regum sibi inuicem succedentiū, quorum proprium est iudicare populum, sederunt, id est, quieuerunt immobiliter constitutæ, & fixæ. quod dicitur ad differentiam sedis Saul primi Regis, quæ fuit in Gabaa Beniamin; sed ibi non quieuit, cùm paulò post translata fuerit. & similiter ad differentiam sedium Iudicum, qui fuerunt ante Reges, quæ non sederunt alicubi, sed frequenter transmutabantur de loco ad locum: at sedes Regum de familia Dauid sederunt in Hierusalem immobiliter, & ideò subiungit, Sedes super domum Dauid, id est, sedes Regni quæ super familiam Dauid fundatæ, quietem, & stabilitatem inuenerunt. sic enim dictum est Dauidi à Deo 2. Reg. 7. Fidelis erit domus tua, & Regnum tuum vsque in æternum, & thronus tuus erit firmus iugiter. Igitur non dicuntur sedes super domum Dauid, quia regerent domum Dauid: regebant enim totam domum Iacob, id est, omnes duodecim tribus Israel, non solum familiam Dauid; sed dicuntur sedes fundatæ super domum Dauid, quia ex illa domo nascebantur Reges populi Dei. In hebræo nō habetur, super domum Dauid: sed domui Dauid, id est, sedes datæ domui Dauid. Sed hæc omnia longè melius in Christū, & in cælestem Hierusalem conueniunt. Nam ne fortè Iudæi crederent, verba Psalmi intelligenda esse principaliter de terrena Hierusalem, ac non potius de ea, vt cælestis Hierusalem figurā gerebat; permisit Deus, vt non solum sedes Regia de Hierusalem tolleretur, sed ipsa etiā Hierusalem euerteretur. Promissio igitur illa ad Christum, & ad Hierusalem, quæ sursum est, pertinet, iuxta vaticinium Isaiæ cap. 9. & Danielis cap. 9. & Angeli ad Virginem Luc. 1. Dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis. Verè enim ac propriè in cælesti Hierusalem sederunt sedes in iudicio, tum quia firmissimè stabiliti sunt in cælo thronus Christi, & throni eorum, qui cum ipso regnant: tum quia ipsi sancti cum Christo regnantes & iudicantes sunt sedes Dei: nam anima iusti sedes est sapientiæ, & istæ sedes verè etiam sedent in iudicio, iuxta promissionem Domini Matth. 19. Vos qui sequuti estis me sedebitis super sedes duodecim iudican-

dicantes duodecim tribus Israël: Et sedes sunt super domum Dauid fundatę, quia omnis Sanctorum potestas, Regia, & iudiciaria à Christo dependet, qui filius Dauid in Euangelio dicitur, & accepit sedem Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis.

VI. Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem, & abundantia diligentibus te.

Hortatur iam Propheta peregrinos de captiuitate reuertentes, vt salutent saltem à longe ciuitatem Hierusalem, benè precantes ei pacem, & abundantiam, quæ sunt duo potissima bona, quæ faciunt beatas ciuitates: nam pax sine abundantia, est secura possessio miseriæ; abundantia sine pace est dubia, & incerta felicitas; sed quando abundantia cum pace iungitur, nihil deest ad statum felicissimæ ciuitatis. Dicit igitur, Rogate, quæ ad pacem sunt Hierusalem, id est, precamini patriæ vestræ à Deo veram, & solidam pacem, & vt sit abundantia non solùm ipsi ciuitati Hierusalem, sed omnibus diligentibus te ciuitas sancta. In hebræo habetur simpliciter, Rogate pacem ipsi Hierusalem; proinde illa verba, quæ ad pacem sunt, nihil sunt aliud, nisi periphrasis pacis.

VII. Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.

Ponit Propheta ipsa verba, quæ dicenda sunt ab ijs, qui salutantes Hierusalem, precantur illi pacem, & abundantiam. quasi dicat, cùm salutatis Hierusalem dicite, Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Per, virtutem, rectè S. Hieronymus vertit, muros: vox enim hebraica significat propriè virtutem, hoc est, robur, & vires. Sed accomodatur etiam ad omnia, in quibus robur consistit, vt ad muros, in quibus consistit robur ædificij; item ad exercitum, in quo consistit robur armorum; item ad multitudinem populi, in qua consistit robur ciuitatis. Sed hoc loco accomodari debet ad muros, vt cohæreat cum sequentibus verbis, vbi turres nominantur. Itaque Septuaginta Interpretes, qui verterunt virtutem, expresserunt significationem verbi hebraici, vt sonat generatim, sed B. Hieronymus expressit significationem, vt hoc loco accomodanda erat. Dicitur autem, fiat pax in virtute tua, id est, in muris tuis fortissimis, quia quando pax est in muris, id est, quando muri non oppugnantur ab hostibus, tota ciuitas est in pace. Per turres autem de quibus dicitur, & abundantia in turribus tuis, significantur magna palatia, quæ turrita esse solent: nam vox hebraica significat palatia potius quàm turres; & Sanctus Hieronymus vertit, in domibus tuis. Porro vox, abundantia, tum in hoc versiculo, tum in superiore, deducitur à voce hebraica, quæ significat pacem, sed cùm Septuaginta viri, & Sanctus Hieronymus verterint, abundantiam, dubitare non debemus quin hoc verè significet. neque absurdum est à vocabulo pacis deriuari vocabulum abundantiæ, cùm verè sit pax quasi mater abundantiæ, vt bellum pater est caritatis, & inopiæ. Porro duo isti versiculi, quatenus pertinent ad cælestem Hierusalem, continent quidem salutationē, & imprecationem pacis, & abundantiæ: sed non significant, periculum esse, ne ciuitati illi supernæ desit vnquam vel pax, vel abundantia, cùm de ea scriptum sit in Ps. 147.

Qui

Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te. Exprimunt igitur solùm pium affectum, & lætitiam, quam habemus de bonis cælestis Hierusalem, quo modo etiam dicitur in Apocalypsi cap. 7. Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno.

Propter fratres meos, & proximos meos loquebar pacem de te. VIII.

Propter domum Domini Dei nostri quæsiui bona tibi. IX.

Claudit Psalmum Propheta, dum breuiter explicat, ob amorem ciuium sanctæ ciuitatis, quos fratres & amicos suos agnoscit, & multo magis ob amorem Dei conditoris, & habitatoris eiusdem ciuitatis, vel domus, se impulsum fuisse, vt precaretur eidem ciuitati pacem, & abundantiam omnis boni. In hebræo codice verba illa, loquebar, & quæsiui, futuri sunt temporis: sed qui periti sunt linguæ hebraicæ, sciunt, tempus futurum sæpissimè poni pro perfecto, vel imperfecto: sæpè etiam significare continuationem actionis, quæ ita facta est, vt sit etiam futura.

PSALMVS CXXII.

Titulus, & Argumentum.

Canticum graduum.

ORationem continet hic Psalmus hominis peregrinantis ad cælestem Hierusalem, & in exilio, vel itinere pressuram patientis.

EXPLICATIO PSALMI CXXII.

AD te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. I.

Loquitur Propheta tum in persona peregrini, tum etiam in persona sua, qui vnus erat ex veris peregrinis; ac dicit, se in quibuscunque pressuris non respicere ad alium adiutorem, nisi ad Deum, tum quoniam ipse solus habitat in summo cælo, & inde omnia inferiora conspicit, & moderatur: tum quia ipse est, qui per malos nos flagellat; ac propterea frustra confugimus ad alios, cùm sit nemo, qui de manu Dei nos possit eripere.

Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum. II.

Sicut oculi ancillæ in manu dominæ suæ, ita oculi nostri ad III.
Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.

Explicat

Explicat cur oculos ad Deum leuauerit, vt videlicet respiciat Deum flagellantem, vt eo aspectu miserabili moueat ipsum ad misericordiam, & flagellare desinat. Id quod illustrat similitudine seruorum, qui dum cæduntur à Dominis, respiciunt mœsti ad manus cædentium, ipso aspectu quasi petentes, vt misserti ipsorum cessent à plagis. Illud autem, sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum; clarius est in hebræo, vbi habetur, Ad manus dominorum suorum. & respondet applicatio, Ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum. Posita est autem similitudo nō seruorum tantum, sed etiam ancillarum, vel quia non soli viri, sed etiam feminæ peregrinantur ad patriam, & in peregrinatione flagellantur; vel quia viri fortes, propriè viri sunt; viri debiles, & delicati feminæ dici possunt: & vtrique tamen sua flagella in hoc itinere patiuntur. Ad flagella verò, quibus à Domino castigamur, non solùm pertinent manifestæ persecutiones, & calamitates; sed etiam tentationes occultæ, quibus anima vexatur assiduè; item timores, angores, tristitiæ, quibus nemo caret in hac vita: & ideò non dicit Psalmus, oculos nostros aliquo certo tempore leuandos ad Deum, sed sine intermissione, donec misereatur nostri; quod non fiet, nisi cùm ad patriam peruenerimus: tunc enim coronabit nos Deus in misericordia, & miserationibus, cùm sanauerit omnes languores nostros, & repleuerit in bonis desiderium nostrum, vt dicitur in Psalmo 102.

IV. Miserere nostri Domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus despectione.

Non contentus Propheta oculis ad Deum fixis misericordiam implorasse; voce etiam cordis, & corporis clamat, & clamorem ingeminat pro se, & pro socijs peregrinationis, dicens, Miserere nostri Domine, miserere nostri. Et sanè qui rectè aduerteret, atque attentè consideraret, quid sit quod sequitur, Quia multum repleti sumus despectione; planè intelligeret tantam esse nostram miseriam, vt cessare ab isto clamore non posset. Homo enim ad imaginem Dei creatus, & super omnia opera Domini constitutus, sæpè etiam ab ipso Deo in filium adoptatus, & ad Regnum cælorum prædestinatus; ita in hac peregrinatione, non solùm à dæmonibus, & prauis hominibus; sed etiam ab animalibus, etiam minimis, & ab ipsis elementis despicitur, & assiduè vexatur, vt Propheta verissimè dixerit, quia non despicimur solùm, sed etiam repleti sumus despectione, nec solùm repleti sumus, sed multum repleti sumus. Quid enim est quod hominem, etiam iustum & sanctum, in hac lacrymarum valle non despiciat? sed præcipua tamen despectio, de qua propriè loquitur hoc loco Propheta, est ea, quam patiuntur boni à malis, & iusti ab iniquis. Verissima enim, & vniuersalis est illa Apostoli sententia, Omnes qui volunt piè viuere in Christo Iesu, persecutiones patientur. & illa Domini, Si de Mundo fuissetis, Mundus quod suum erat diligeret, sed quia de Mundo non estis, propterea odit vos Mundus: & ratio est manifesta, quoniam bonum & malum contraria sunt, & contraria pacem inter se habere non possunt. Et quoniam iusti patientes sunt, & mites, & didicerunt à Domino non resistere malo, & percutienti maxillam, præbere etiam alteram, ideò ab improbis superbè despiciuntur, & conculcantur, vexantur, & irridentur.

Quo-

Quoniam multum repleta est anima nostra opprobrium abundantibus, & despectio superbis. V.

Docet hoc vltimo versiculo Dauid contemptum, ac despectionem, de qua supra loquebatur, accidere pauperibus, & humilibus peregrinis ab hominibus copiosis & superbis. Quamuis enim aliqui auctores velint, illud, opprobrium abundantibus, & despectio superbis, esse imprecationem, vt sensus sit, Opprobrium recidat super abundantes, & despectio super superbos: tamen si respiciamus textum originalem, & velimus concordare versionem S. Hieronymi cum versione Septuaginta Interpretum, cogemur sequi S. Augustinum, & dicere sensum hunc esse, Multum repleta est anima mea, confusione videlicet, quia factus sum opprobrium abundantibus, & despectio superbis. Sanctus enim Hieronymus ex hebræo rectè vertit, Multum repleta est anima opprobrio abundantium, & despectione superborum: cum qua versione rectissimè cohæret quod habent Septuaginta Interpretes, & latina editio vulgata, si subintelligatur verbum, factus sum, & continuetur opprobrium, &c. Ait igitur Propheta, Multum repleta est anima mea, quod est idem cum eo quod supra dixit, Multum repleti sumus despectione. Sed hoc loco explicandi gratia nominat animam; quoniam despectionis sensus propriè ad animam intelligentem pertinet. quæ enim anima intelligente carent, sentire possunt dolorem, sed non despectionem. Illud autem, repleta est, in hebræo legitur, satiata est: quæ vox mirum in modum auget significationem: si enim qui multum satiantur, id est, vltra satietatem replentur, etiam si bonis cibis repleantur, magnum dolorem percipiunt: quid sentient, qui nimium satiantur malis cibis, qualia sunt opprobria, & despectiones? Quod verò sequitur, Opprobrium abundantibus, & despectio superbis; idem omnino significat: idem sunt enim opprobrium, & despectio; & ijdem etiam sunt, abundantes, & superbi. Omnes enim superbi inflati sunt, & proinde abundantes sunt: sed abundant vento, non solido bono, id est, abundant opinione & existimatione sui. Nam si diuitias terrenas habeant, putant suas esse, neque cogitant Deo reddendam esse de earum dispensatione rationem. Si in dignitate & honore constituti sint, arbitrantur sibi illa omnia deberi, & sua bona esse; & non intelligunt data esse ad aliorum vtilitatem, & rationem grauissimam de ea dignitate reddendam; neque ad se aliud, quàm onus pertinere. Proinde non minus desipiunt, si de tali onere inflentur, quàm si baiulus gloriaretur, quòd valdè oneratus incederet. Si virtutes aliquas, si ingenium, si doctrinam habeant, sibi persuadent multo maiora esse quàm sint, & sibi tribuunt, quæ sunt Dei dona. Denique si carent diuitijs, dignitatibus, honoribus; & contra si puniuntur & flagellantur, existimant sibi fieri iniuriam, & de Deo murmurant, & blasphemant: quod totum inde oritur, quia pleni sunt, vel potius inflati vento propriæ existimationis. Sed veniet tempus quo opprobrium, & despectio in ipsos reuertetur, quando videlicet in die nouissimo dicent, quod scriptum est in libro Sapientiæ cap. 5. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. & infra, Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt illa omnia tanquam vmbra.

PSAL-

PSALMVS CENTESIMVSVIGESIMVSTERTIVS

Titulus, & Argumentum.

Canticum graduum.

HIC Psalmus continet exultationem eorum, qui de grauissimis tribulationibus liberati fuerant. Et quidem filij Israël, qui de captiuitate Babylonica redierunt in Hierusalem, in itinere nullas graues persecutiones passi fuisse leguntur; sed solùm dum captiui detinerentur, & inter ædificandam ciuitatem, & templum, vt ex vtroque libro Esdræ intelligi potest. Itaque Psalmus hic quatenus ad carnales Israëlitas pertinet; referendus est ad eas afflictiones, quas passi sunt, vel dum essent in captiuitate, vel dum templum, & ciuitatem iterum ædificarent: quatenus autem ad spirituales Israëlitas, id est, ad Christianos ad cælestem Hierusalem ascendentes pertinet; referendus est ad persecutiones Paganorum, aliorumq. impiorum, à quibus liberati sunt Martyres sancti, & electi cæteri quotidie liberantur.

EXPLICATIO PSALMI CXXIII.

I. NIsi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis.

Sermo imperfectus, & interruptus, initio Psalmi, signum est magnæ, atque insolitæ exultationis, quæ loquentem, non sinit perficere sententias inchoatas. Dicit igitur multitudo Sanctorum de magnis tentationibus liberatorum, Nisi quia Dominus erat in nobis, id est, nisi Dominus omnipotens nobiscum fuisset, nunquam euadere potuissemus. Sed antequam compleat sententiam, præ lætitia gestiens inuitat Israëlem, id est, totum populum Dei ad confessionem, & laudem, dicens, Dicat nunc Israel, & iterum repetit, Nisi quia Dominus erat in nobis. Quod attinet ad verba, illud, quia, in hebraico textu habetur post verbum, Dominus, hoc modo, Nisi Dominus quia erat in nobis. Sed Interpretes Septuaginta, vt sententia esset clarior, ordinem verborum immutasse videntur. S. Hieronymus eam particulam, vt redundantem, & ociosam ex hebraica phrasi, in sua versione omisit. Sic enim vertit, Nisi Dominus fuisset in nobis. Si quis tamen velit eam retinere, ita supplere poterit, Nisi Dominus, quia erat in nobis, nos liberasset; vel secundum Septuaginta, Nisi liberati essemus, quia Dominus erat in nobis. Quid autem factum fuisset, nisi Dominus nos liberasset, explicatur in sequentibus.

II. Cùm exurgerēt homines in nos, fortè viuos deglutisset nos.

III. Cùm irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos.

Ecce quid accidisset nobis, nisi Dominus fuisset in nobis, neque iuuisset potentissima sua virtute. Cùm exurgerent homines in nos, fortè viuos deglutissent nos, id est, cùm nostri persecutores exurgerent aduersus nos, periculum fuit, ne tanta velocitate nos perderent, quanta solet mare, vel flumen viuos deglutire eos, qui in illud fortè præcipitantur. Tria sunt hoc loco consideranda. Primũ, vocantur homines, persecutores piorum, quia ducuntur sola ratione humana, qualis remansit in natura per peccatum corrupta: ratio enim humana post naturæ corruptionem, nihil altum sapit, nihil diuinum, nihil spirituale, neque aliũ finem propositum habet, nisi conseruationem, & augmentum propriæ temporalis felicitatis. de his dicit Apost. 1. Cor. 3. Cùm sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundùm hominem ambulatis? & paulò infra. Nonne homines estis? vbi pro eodem Apostolus accipit, carnalem esse, & hominẽ esse; secundùm carnem ambulare, & secundùm hominem ambulare. Deinde difficultas non exigua est de particula, fortè, quæ etiam bis repetitur paulò infra. Videtur enim hæc particula non benè posita in editione vulgata, cùm potius affirmatiua, vt, certè, vtique, sanè poni debuisset. Nam si legamus, forsitan, sequetur, non necessarium esse auxilium Dei in magnis tentationibus superandis, quãdoquidem Propheta non audet certè affirmare, sed sub dubio relinquit, an grauissima tentatio nos deiectura sit; si Deus non sit in nobis. Sed quamquam non desint ex recentioribus, quibus ista particula non placeat, & verbum tum hebraicum, azai, tum græcum, ἄρα, non velint reddi per, fortè, aut forsitan, sed per vtique, aut, certè: nos tamen non audemus vllo modo à lectione vulgatæ editionis recedere: nam S. Hieronymus vir doctissimus, & vtriusque linguæ peritissimus fuit; & maior ei fides quàm vllis dictionarijs habenda est. Is autem ex hebræo constanter vertit, forsitan; & in expositione Psalmorum in qua editionem Septuaginta interpretatur, similiter legit, forsitan. denique in emendatione Psalterij ad Suniam, & Fretellam, nihil in hoc loco emendat. Sanctus quoque Hilarius, Origenem sequutus, S. Ioannes Chrysostomus, S. Augustinus magno consensu, forsitan legerunt, neque in Biblijs hoc loco vlla est varietas lectionis. Neque timendum est, vt particula ista detrahere nos cogat aliquid de gratia Dei. non enim illud, forsitan, significat, potuisse nos fortè resistere inimicis in nos irruentibus sine auxilio gratiæ protegentis: sed, potuisse fieri, vt non viui deglutiremur, quia forsitan inimici nõ eò vsque desæuissent. Sed quoniam periculum erat etiam vt vsque ad internecionem crudelissimam desæuirent, ideò dicitur, Nisi Dnminus fuisset in nobis, forsitan viuos deglutissent nos. Postremò diximus, illud, viuos deglutissent nos, sumptum esse à similitudine maris, vel fluminis deglutientis, siue absorbentis eos, qui cadunt in aquas: tum quia nullæ sunt ferè bestiæ, quamuis crudelissimæ, quæ viuos deglutiant homines, sed lacerant ac discerpunt, vt notum est; tum etiam quoniam hoc requirit versiculus sequens, qui de more Psalmorum, idipsum alijs verbis repetit. sic enim habet, Cùm irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos: sensus enim est, forsitan vt aqua absorbuisset nos, id est, furor hostium nostrorum instar aquæ profundissimæ repente absorbuisset nos. Neque in hoc solo versiculo, sed etiam in sequentibus persistit Propheta in similitudine aquarum, vt mox videbimus.

אזי

Tor-

IV. Torrentem pertransiuit anima nostra, forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.

Persistit in eadem similitudine comparans aduersariorum persecutiones torrenti rapido, & profundo, qui sine potentissimo auxilio pertransiri non potest. Et si quis cogitet, quales fuerint persecutiones Paganorum, & hæreticorum in sanctos Martyres, & tentationes dæmonum aduersus sanctos Eremitas, aliosq. Christi Confessores, videbit simillimas fuisse torrenti violentissimo, quoniam licet sancti Martyres, & sancti Confessores gloriosi euaserint: tamen plurimi, ac ferè sine numero, quasi vi torrentis abrepti, & absorpti perierunt, vt cognosci potest ex Cypriano in Serm. de lapsis, & Eusebio Cæsariensi in lib. 8. hist. cap. 1. ex versione Ruffini. Dicit igitur Propheta in persona Sanctorum, Torrentem pertransiuit anima nostra, id est, persecutionem, quasi torrentem pertransiuit anima nostra: caro enim succubuit, & cessit persequutorum furori, sed anima gloriosè pertransijt: sed, nisi Dominus fuisset in nobis, forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem, id est, intrasset torrentem nimis profundum, vnde euadere non potuisset. Itaque illud, pertransisset, non significat, transiuisset, vel euasisset; sed intrasset, & pertransire cœpisset, siue pertransire coacta fuisset. Illud autem, intolerabilem, rectè verterunt Septuaginta, ἀνυπόστατον, id est, sine substantia, sine hypostasi, sine fundamento, sine fundo, vbi pedes figi possent: quo verbo significatur profunditas aquarum, quæ transmitti non potest. Sed occurrit hoc loco contrarietas aperta inter codicem hebraicum, & versionem Septuaginta Interpretum. Codex enim hebraicus disertè habet, Torrens pertransijt super animam nostram; & editio Septuaginta habet, Torrentem pertransiuit anima nostra: & paulò post hebraicus textus habet, Forsitan pertransissent super animam nostram aquæ intolerabiles; editio autem Septuaginta habet, Forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem. Et quidem sanctus Hieronymus in expositione huius loci non tacet, meliorem esse lectionem hebraicam. Sed existimamus posse conciliari has lectiones duobus modis. Primum enim fieri potest, vt Septuaginta Interpretes non habuerint
על in suo texto particulam, al, quæ significat, super, remota autem illa particula, quæ determinat vocabulum animæ ad casum accusandi, remanet ambiguum, vtrum vocabulum animæ, sicut etiam vocabula torrentis, & aquarum, sint casus nominandi, aut accusandi. Proinde vtranque lectionem patiuntur verba hebraica, illam videlicet sancti Hieronymi, Torrens pertransiuit animam nostram, & illam Septuaginta, Torrentem pertransiuit anima nostra. Et quoniam Septuaginta Interpretes meliores codices habuisse credibile est, quàm sanctus Hieronymus habuerit, & fidelissimè transtulerunt, quod inuenerunt: sequitur vt lectio Septuaginta, quæ est etiam nostræ vulgatæ editionis retinenda, & hebraicæ, quæ nunc extat, anteponenda sit. Deinde potest etiam fieri, vt Septuaginta legerint quidem, vt legit sanctus Hieronymus, sed maluerint sensum potius transferre, quàm verba. Nam cùm aliquis pertransit profundum torrentem, simul fit, vt & ipse transeat torrentem, & torrens pertranseat super eum. Sed clarior sententia esse videtur, si dicatur homo pertransire torrentem, quàm si dicatur torrens super eum transire. Potest enim torrens transire super hominem, etiam immobilem, & iacentem in profundo; sed non

potest

poteſt homo tranſire per torrentem, quin torrens tranſeat ſuper eum. Vt ergo ſignificarent Septuaginta, torrentem tranſire ſuper hominem non iacentem, ſed ambulantem, vel natantem; maluerunt dicere hominem tranſiſſe per torrentem, quàm torrentem per hominem.

Benedictus Deus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. V.

Anima noſtra, ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. VI.

Aggreditur Propheta aliam ſimilitudinem, ex qua magis adhuc illuſtretur, & intelligatur magnitudo beneficij diuini. Comparat igitur perſequutionem, ſiue tentationem laqueo aucupis, ac dicit, gratias eſſe Deo agendas, Deumq. benedicendum, quòd non dederit nos in captionem dentibus aduerſariorum, id eſt, non permiſerit capi, & occidi, ac deuorari. Quomodo autem id fecerit, explicat, dicens, Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium, id eſt, anima noſtra incidit quidem in perſecutionem, & tentationem, ſicut paſſer, aut quæcunque alia auis (nomen enim hebraicum, zippor, generatim aues ſignificat) in laqueum venatoris, ſiue aucupis: ſed tamen liberata eſt ab illa tentatione, & perſecutione, antequam caperetur à tentatore, & occideretur; quomodo aliquando auis capitur quidem laqueo, ſed eripitur inde, antequam ab aucupe capiatur manibus, & occidatur, & manducetur. Id autem factũ eſt, quia laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus, id eſt, quia tentationi per gratiam Dei finis impoſitus eſt, antequam anima fidem negaret, vel alio modo in peccatum conſentiret; quomodo aliquando laqueus, qui auem comprehenderat, frangitur, & auis auolat, & ſpem aucupis in prædam inhiantis fruſtratur. צִפּוֹר

Adiutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cælum, & terram. VII.

Concludit cum laude Dei humiliter agnoſcens, victoriam tantam, & liberationem de tam periculoſis tentationibus, non viribus ſuis tribuendam; ſed adiutorio cæleſti Dei omnipotentis: cuius omnipotentiæ manifeſtum eſt argumentum, quòd fecerit cælum, & terram. Modus autem, quo Deus ſolet de magnis tentationibus eripere ſeruos ſuos, inſinuatur dum dicitur, Laqueus contritus eſt: laqueus enim frangi ſolet, quando auis vel exterrita aliquo clamore, vel allecta meliore eſca, vim facit, & ſic laqueum frangit. Quando enim auis quamuis laqueo irretita, inhæret eſcæ ab aucupe propoſitæ, nec intelligit ſe comprehenſam, non conatur aufugere, & eo modo facilè capitur, & occiditur. Sic igitur anima hominis in tentatione poſita, cùm primùm à Deo illuſtrata, & vel clamore Iudicij diuini, & gehennæ exterrita, vel promiſſionibus cæleſtis gloriæ allecta, incipit cogitare, dura quidem eſſe tormenta præſentia; ſed duriora ſine comparatione vlla tormenta futura, & ſempiterna: vel dulcem eſſe vitam præſentem, dulcem voluptatem, dulces diuitias; ſed dulciora ſine comparatione præmia vitæ futuræ; incenditur amore bonorum ſupernorum, & metu ſuppliciorum gehennæ, atque eo igne diuinitus

accenſo

accenso vires concipit, & magno impetu firmissimæ deliberationis non peccandi in Deum, laqueum tentationis frangit, & liberata volat, & cum iubilatione canit, Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum, & terram. De hoc modo euadendi scribit S. Cyprianus in lib. de exhortatione martyrij cap. vltimo. Has cogitationes, quæ persecutio potest vincere? quæ tormenta superare?

PSALMVS CXXIV.

Titulus, & Argumentum.

Canticum Graduum.

IN hoc Psalmo consilium bonum dat sanctus Propheta peregrinis ascendentibus in patriam tum terrenam, tum cælestem. Consilium autem est, vt in Deo totam spem suam ponant. Deus enim potentissimus, & fidelissimus est, neque vnquam confundet sperantes in se, atque ad se toto desiderio properantes.

EXPLICATIO PSALMI CXXIV.

I. QVi confidunt in Domino, sicut mons Sion, non commouebitur in æternum qui habitat in Hierusalem.

Ponit initio Propheta generalem atque certissimam promissionem, eamq. bis repetit ad maiorem veritatis asseuerationem. Dicit igitur, Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion, id est, omnes qui verè confidunt in Domino, erunt immobiles & securi, quæcunque tandem ingruat tempestas, sicut est ipse mons Sion, qui non solùm immobilis est, quia mons est, sed etiam quia Deo sacer, & charissimus est. Addit repetens, & quasi explicans quod dixerat, Non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem; vbi quod dicitur, non commouebitur in æternum, respondet illis verbis, Erit immobilis sicut mons Sion; quod sequitur, qui habitat in Hierusalem, respondet illis, qui confidunt in Domino. Illi enim qui habitant cogitatione, & spe in cælesti Hierusalem, ipsi sunt qui confidunt in Domino. Sic enim explicatur fiducia in Deum in Psalmo 90. Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur. Quod attinet ad verba, in hebræo codice habetur alia interpunctio, & proinde alia ordinatio verborum. Sed quia interpunctio non erat in antiquis codicibus, sed à Rabinis addita est, ideò non tanti facienda est, vt propter eam contemnamus interpunctionem Septuaginta seniorum, & latinæ nostræ vulgatæ editionis. Præterea illud, qui habitat in Hierusalem, ambiguum est in hebræo, vtrum ad montem Sion, an potius ad hominem confidentem in Deo referendum sit: sed Interpretes Septuaginta declarauerunt

referri

referri ad hominem, non ad montem: nam mons græcè ὄρος, est generis neutri, & illud, qui, tam græcè quàm latinè est generis masculini. Adde quòd mons non tam propriè dicitur habitare in ciuitate, quàm homo. Quia verò non omnibus, qui habitant in terrena Hierusalem, conuenit non commoueri in æternum, cùm ipsa Hierusalem stare non potuerit in æternum; & quia habitare in Hierusalem, hoc loco, idem est, quod confidere in Domino: ideò diximus cum sancto Augustino, hic agi de habitatore cælestis Hierusalem per spem, & desiderium, quo modo habitabant, qui dicebant, Conuersatio nostra in cælis est, Philip. 3.

Montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi sui, II.
ex hoc nunc, & vsque in seculum.

Probat quod dixit, montem Sion securum, & stabilem esse; sed multo magis eos, qui confidunt in Domino. Siquidem Sion montes habet in circuitu, quasi pro muro; sed qui confidit in Domino, ipsum Dominum omnipotentem habet in circuitu: & montes, qui Sion montem circundant, complanari possunt, & cadere; sed Dominus in circuitu est populi ex hoc nunc, & vsque in seculum. Sententia igitur horum duorum versiculorum est, Omnes qui confidunt in Domino, securos esse debere, quia Dominus protegit eos ab omni malo: & quamuis interdum temporaliter affligantur, id etiam cooperatur illis in bonum; & si fortè permittit Deus illis auferri diuitias, vel sanitatem, vel aliquid eiusmodi, reponit aliquid melius, id est, patientiam & consolationem cum merito gloriæ sempiternæ. Sed hoc loco per confidentiam non debet intelligi vana præsumptio, sed fiducia illa, quæ ex fide non ficta, ex corde puro, ex conscientia bona, ex dilectione feruenti nasci solet.

Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super III.
sortem iustorum: vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.

Explicat paulò clarius, qua ratione Dominus protegat confidentes in adiutorio ipsius. Quod si, inquit, permittet Dominus aliquando, iustis de causis, iniquos dominari pijs, non diu hoc permittet, ne pij desperantes incipiant etiam ipsi facere opera impiorum: sic igitur ait, Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, id est, dabit quidem aliquando Dominus impijs virgam, id est, sceptrum, quod est insigne potestatis, super sortem id est, super hæreditatem, siue partem & portionem iustorum; sed non diu relinquet virgam in manu impiorum: in hebræo est ad verbum, Non requiescet virga peccatoris super sortem iustorum, quæ verba eundem habent sensum; sed metaphora quietis eleganter explicat breuitatem temporis, quo peccatores permittuntur regnare super iustos. quamuis enim tempus, quo regnant impij super iustos, longum videri possit ijs, qui non cogitant æternitatem; tamen ijs, qui certi sunt ex diuina promissione Regnum Sanctorum cum Christo sine fine duraturum, momentaneum videtur omne quod finem habet. Ait igitur, non requiescet virga peccatoris super sortem iustorum, id est, erit quidem potestas peccatoris a-

liquando super iustos ad eorum probationem,vel exercitationem,vel correctionem; sed erit quasi stans,non sedens; transitura,non manens; temporalis,non æterna. Vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas,hoc est,ne iusti non perseuerent in iustitia,si videant felicitatem iniquorum tam esse diuturnam, vt credi posit nullum finem habitura.

IV. Benefac Domine bonis, & rectis corde.

Quia dixerat, periculum esse ne iusti scandalum paterentur ex nimis diuturna potestate iniquorum;conuertit se ad Deum,atque precatur,vt benefaciat bonis, liberando videlicet eos velociter à potestate impiorum, aut certè patientiam illis,& consolationem internam copiosè suppeditando: & simul admonet, ac docet, illos verè esse bonos,qui sunt recti corde, id est,qui non scandalizantur de iudicijs Dei;sed in bonam partem accipiunt omnia,quæ Deus facit,etiam si permittat impios dominari,quantumuis diuturno tempore. Illi enim sunt recti corde,qui conformant cor suum, id est,iudicium,& voluntatem cum rectissima regula iudicij,& voluntatis Dei,etiam si non intelligant,cur Deus hoc,aut illud faciat,vel fieri permittat: de his scribitur in alio Psalmo, Quàm bonus Israël Deus his qui recto sunt corde? Isti enim acquiescunt in omnibus Deo, & placet illis Deus,& illi placent Deo,quomodo lignum rectum in pauimento recto optimè collocatur, & quiescit; lignum autem distortum non potest collocari,nec quiescere nisi in loco distorto.

V. Declinantes autem in obligationes,adducet Dominus cum operantibus iniquitatem, pax super Israel.

Occasione vltimi verbi versiculi superioris, quo bona optabantur rectis corde; subiungit Propheta terribilem comminationem ijs, qui declinant à rectitudine cordis, ac dicit eos, qui declinant à rectitudine ad tortuositatem, & in persecutione, vel tribulatione perdunt sustinentiam, ac vel fidem negant, vel de Deo queruntur, ac murmurant, eos cum operantibus iniquitatem, id est, cum ipsis persecutoribus, atque impijs hominibus in iudicium adducendos: quoniam, vt sanctus Iacobus ait cap. 2. Qui totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus: & tum demum separatis omnibus malis de medio bonorum,pax vera, & sempiterna erit super Israël, id est, super populum Dei. Hoc loco magna est quæstio de verbo illo, obligationes: & quidem alij alia dicunt,sed ego,vt permitto vnumquemque abundare in sensu suo, ita si debeat hic versiculus cohærere cum superiore, & si conciliandi sunt codices latini cum græcis,& hebraicis; nihil dubito,quin latinus Interpres scripserit obligationes, non tam respiciens ad rem, quæ ligatur, & stringitur per obligationem,quàm ad ipsam obliquitatem, & tortuositatem, quæ cernitur in fune,dum aliquid ligatur: neque enim obligari potest aliquid,nisi funis, alioqui directus torqueatur,& in circulos ducatur. Id ita esse primo colligitur ex voce græca, quam Euthymius explicat, per obliquitatem, & peruersitatem. Denique ex ratione continuationis; nam si per, obligationes,intelligamus obligationes ad aliquid faciendum, vt sunt vota, iuramenta, promissa, pacta, & similia; vix percipi poterit, quid sibi hoc loco Propheta velit: si verò per obligationes

nes

nes intelligantur nodi, & tortuositates, quæ opponuntur rectitudini cordis, de qua proximè fuerat loquutus, omnia optimè cohærebunt. Interpres igitur vulgatus obscurè quidem, sed verè, & propriè loquutus est.

PSALMVS CXXV.

Titulus, & Argumentum.

Canticum graduum.

PSALMVS hic apertissimè loquitur de reuersione à captiuitate, & ascensione ad patriam, & conuenit propriè in tempus illud, quo decretum Cyri de soluenda captiuitate Iudæorum primum promulgatum est: quod quidem figura fuit Euangelij, quo nobis annunciata est remissio peccatorum, & ascensio ad cælestem Hierusalem.

EXPLICATIO PSALMI CXXV.

IN conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti sumus I.
sicut consolati.

Latinus Interpres voluit ad verbum reddere verba græca, & ideò minus latinè loquutus videtur. Sanctus Hieronymus sententiam non verba sequutus ita reddidit, Cùm conuerteret Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut somniantes. Verè enim vox hebraica, cholemim, somniantes significat, & חֹלְמִים sensus est, cùm primum auditum est à nobis decretum relaxationis, & reuersionis in patriam, præ gaudio vix credere potuimus quod dicebatur, & nobis non videre, & audire, sed somniare videbamur. Simile quid accidit Patriarchæ Iacob Gen. 45. qui cùm audisset filium suum Ioseph viuere, quem iam dudum mortuum luxerat, quasi de graui somno euigilans non credebat. Sanctus etiam Petrus Act. 12. de carcere præter spem mirabiliter liberatus, existimabat se visum videre. Porrò Septuaginta Interpretes verterunt, consolati, quia ex nimia consolatione fiebat, vt sibi Iudæi somniare viderentur. Sed perspicua erit lectio, si vtrunque iungamus hoc modo, Cùm converteret Dominus captiuitatem Sion, facti sumus ex nimia consolatione, & lætitia quasi somniantes, nos liberatos: vel si placeat, hic esse potest sensus, Facti sumus sicut consolati, id est, facti sumus vt sunt ij, qui consolationem post magnam tribulationem accipiunt, id est, hilares, & iucundi ex tristibus, & mœrentibus. Hanc ineffabilem consolationem verè experiuntur, qui seriò conuertuntur ad Deum, & contempta spe seculi, atque omnium rerum terrenarum cupiditate deposita, dirigunt pedes suos in viam pacis. Intelli-

gunt enim quàm ineffabile bonum sit, erui de captiuitate Diaboli, & de profundo gehennæ, & ad veram libertatem, atque æternam pacem in cælesti patria posſidendam Deo vocante, & ducente præparari.

II. Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.

Ex consolatione interna prodijt lætitia externa, quæ in hilaritate vultus, & in voce exultationis agnoſcitur. Tunc, inquit, id eſt, vbi auditus eſt bonus nuncius liberationis, repletum eſt gaudio os noſtrum, id eſt, facies noſtra hilaris, & iucunda apparuit, & lingua noſtra prorupit in verba lætitiæ, & iubilationis. In hebræo, pro, gaudio, habetur riſus: ſed in idem recidit ſententia: riſus enim lætitiæ ſignum eſt. Si quis autem velit per, os, non intelligere faciem, ſed quod propriè dicitur os, ſenſus erit, repletum eſt os noſtrum lætis vocibus, & laudibus, & idem ſignificabitur per verba ſequentia, & lingua noſtra exultatione, quæ repetitio eſt in Pſalmis frequentiſsima.

III. Tunc dicent inter gentes, magnificauit Dominus facere cum eis.

Nuncius bonus huius liberationis ſicut eos, qui liberati ſunt affecit ingenti lætitia; ita etiam alios, qui hoc audierunt, magna admiratione repleuit, & ideò dixerunt, Magnificauit Dominus facere cum eis, id eſt, magnificè geſsit ſe Dominus cum populo ſuo: quamuis enim Cyrus fuerit, qui populum hebræorum ex tam longa captiuitate liberauit; tamen omnes facilè intelligebant, id factum eſſe diuino inſtinctu: nam liberatio facta eſt ipſo tempore, quo Deus per Hieremiam prædixerat eſſe faciendam, id eſt, poſt annos ſeptuaginta. & Cyrus ipſe lib. 1. Eſdræ cap. 1. agnoſcit Imperium orbis terræ à Deo cæli ſibi tributum, & ab eodem Deo iuſſum ſe templum in Hieruſalem ædificare, populumq. dimittere: & denique nunquam ſperandum erat, vt Rex vllus ſponte ſua, & ſine vllo pretio tot millia captiuorum dimitteret, nec ſolùm dimitteret, ſed etiam magnis donis oneratos dimitteret. Itaque meritò gentes omnes tam magnum beneficium diuinæ prouidentiæ tribuebant. Sed cur Propheta vtitur hoc loco tempore futuro, cùm paulò ante vſus ſit tempore præterito? dixit enim, Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum: vnde conſequens erat, vt diceret, Tunc dixerunt inter gentes. cur igitur ait, Tunc dicent inter gentes? Hebræus codex vtrunque verbum ponit in tempore futuro, quod tamen ſecundùm conſuetudinem linguæ hebraicæ, vtrunque verti poteſt in tempus præteritum. Sed codex græcus, quem ſecutus eſt Interpres latinus, primum poſuit in præterito, ſecundum in futuro. Fortaſſe igitur hic eſt hebraiſmus, & accipiendum eſt tempus futurum pro præterito. Fortaſſe etiam illud, tunc, hoc loco non ſignificat tempus liberationis iam præteritum, ſed tempus diuulgationis huius rei ad gentes etiam longè poſitas, quod erat futurum, vt ſenſus ſit, Cùm perueniet fama huius rei ad gentes longè poſitas, tunc dicent inter ſe gentes, Magna fecit Deus cum populo Iudæorum. Neque minus hęc admiratio gentium locũ habet, cùm homines, qui de hoc mundo ſunt, vident aliquos, qui de Mundo erant, Mundo terga vertere, & ad patriam cæleſtem per viam veræ virtutis, & Christi imitationis aſcendere. Mundus enim non diligit quidem eos, qui de Mundo non ſunt, ſed miratur tamen, & Deum in illis, & cum illis eſſe negare non poteſt.

Ma-

Magnificauit Dominus facere nobiſcum, facti ſumus læ- IV.
tantes.

Approbant liberati quod gentes dicunt, quia vera dicunt, ac ſi ita ſubiungerent, Verè Dominus magnificè ſe nobiſcum geſſit, & præter meritum, & ſpem noſtram egit nobiſcum, cùm de tam miſerabili captiuitate nos ad dulciſſimam patriam reuocauit: & ideò facti ſumus lætantes, qui ſub iugo captiuitatis gemebamus mœrentes.

Conuerte Domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens V.
in Auſtro.

Quoniam non ſtatim omnes captiui reuerſi ſunt, ſed primum aliqui cum Eſdra, deinde alij cum Nehemia: ideò qui primi redierant precantur Deum pro plena, atque integra reuerſione captiuorum. Vtuntur verò ſimilitudine torrentis, qui flante Auſtro pleniſſimè, & velociſſimè fluere ſolet. Dicunt igitur, Conuerte Domine captiuitatem noſtram, id eſt, fac vt reuertantur captiui noſtri, qui adhuc remanent in terra aliena, planè omnes, & quàm citiſſimè, vt ſit plena, & velox reductio, qualis eſſe ſolet earum rerum, quas torrens ſecum abripit, & deuoluit, quando flante Auſtro tum pluuijs de cælo cadentibus, tum niuibus liquefactis, & de montibus fluentibus impletur. Sed multo magis ſpiritualibus peregrinis hæc precatio neceſſaria eſt: quamuis enim iam aliqui ad patriam peruenerint, tamen multi adhuc peregrinantur: plurimi etiam amare cœperunt captiuitatem, & affixi rebus temporalibus de patria nihil cogitant; ideò neceſſe eſt, vt Deus inſtar torrentis Auſtro flāte violenter eos compellat, & quaſi cogat aſcendere. Denique tum iſti, tum illi, adhuc ex parte captiui tenentur. omnes enim expectant, vt liberetur omnis creatura à ſeruitute corruptionis, & ipſi etiam in cælo Beati expectant redemptionem corporis ſui. Pro hac igitur perfecta libertate filiorum Dei, de qua loquitur Apoſtolus ad Rom. 8. rectè precamur, Conuerte Domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens in Auſtro. Quod attinet ad verba, in hebraico, & græco codice habetur, torrentes, ſiue riuos aquarum in numero multitudinis, & caſu accuſandi: ſed probabile eſt in græcis antiquis, & magis correctis fuiſſe, χειμάῤῥος, id eſt, torrens, nō χειμάῤῥους, id eſt, torrentes. Nam S. Hieronymus in commentario, vbi exponit editionem Septuaginta legit, torrens, & S. Auguſtinus ſimiliter legit, torrens. verbum autem hebraicum poteſt intelligi tam in caſu nominandi, quam accuſandi: ſed in ſenſu nulla difficultas eſt. Nam idem eſt ſenſus, ſiue dicamus, Conuerte captiuitatem noſtram, vt torrens conuertit, & trahit omnia ſecum: ſiue, Conuerte captiuitatem noſtram, vt torrentem protrudis, & impellis, quando Auſtro flante impletur aquis. Maior quæſtio eſt de nomine Auſtri; ſiquidem recentiores quidam accurati, & docti contendunt nomine Auſtri non debere intelligi ventum, ſed regionem Auſtralem deſertam, & aridam, qualia ſunt deſerta Arabiæ: ac ſenſum huius loci eſſe volunt, Conuerte captiuitatem noſtram, ſicut torrentes fluunt in locis aridis & deſertis: ſic enim lætificabit nos reuerſio captiuorum, quomodo lætificantur loca arida fluentibus aquis. Sed nobis veneranda eſt Patrum auctoritas: nam Septuaginta Interpretes ſine dubio per Auſtrum intellexerunt ventum: id enim propriè ſignificat νότος, qua voce hoc loco vſi ſunt: de-

inde sanctus Hieronymus, sanctus Augustinus, Theodoretus, Euthymius, & alij veteres tum græci, tum latini agnoscunt hoc loco similitudinem venti Australis liquefacientis niues, & congregantis nubes, atque eo modo torrentes implentis. Ratio etiam connexionis, & nomen torrentis huic expositioni fauere videtur. Vtitur enim Propheta nomine torrentium, vt significet plenitudinem reuersionis captiuorum: per loca verò deserta, & arida riuuli quidam fluere solent, non autem torrentes pleni, & magni, quos ingentes pluuiæ, vel niues de montibus fluentes faciunt. At, inquiunt, vox hebraica, נֶגֶב negheb, non significat ventum, sed australem plagam, vel loca arida, & deserta. Respondeo, quod sæpè respondi, non debere restringi significationes vocum hebraicarum ad hebraica dictionaria: maior enim fides habenda est Septuaginta Interpretibus, & sancto Hieronymo, quàm omnibus dictionarijs; & quemadmodum vox græca νότος, significat propriè ventum Australem, & inde transfertur aliquando ad significandam regionem, vnde ventus ille spirat: sic etiam fieri potest, vt vox hebraica, negheb, quam ipsi volunt significare plagam australem, transferatur etiam ad significandum ventum australem; & hoc loco ita accipiendam esse hanc vocem, veterum auctoritas satis nobis persuadet.

VI. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.

Posteaquam rogauit Propheta Deum, vt reducat ad patriam omnes captiuos; exhortatur ipsos captiuos, vt libenter suscipiant laborem ambulandi, & ascendendi, neque retineantur amore earum rerum, quas in terra aliena possidebant: quoniam in patria sua, multò plura, & meliora inuenient. Vtitur autem similitudine aptissima seminantis, & metentis. Seminans enim ordinariè in lacrymis seminat, id est, cum dolore, & gemitu; quia cogitur triticum suum proijcere in terram, neque scit, an vnquam illud recuperabit, ac proinde videtur laborare, & fatigari, vt opes suas amittat: sed quando messis venit, cum magno gaudio metit, quia videt triticum suum, quod videbatur dum seminaretur, amissum, non solùm non perijsse, sed cum maximo fœnore redditum sibi fuisse. Sed hæc exhortatio apud spirituales peregrinos præcipuè locum habet. Qui enim captiuitatem diligunt, & amore mundi capti, de cælesti patria nihil cogitant, ij existimant, iustorum iter ad cælum nihil esse aliud, nisi iacturam, & detrimentum. Qui enim verè peregrini sunt, & ad patriam cælestem ascendunt, opes suas pauperibus largiuntur, qui nunquam restituent: sine pretio vel præmio laborant, vt fratres suos doceant, vt Apostolus faciebat; sponte seipsi voluptatibus, & delectationibus priuant; quæ stultitia esse videtur ijs, qui nesciunt quid ista pariant. Sed hoc nihil est aliud, nisi seminare in lacrymis, vt postea tempore suo cum exultatione metant: quod si ij, qui captiuitatem adhuc amant, attentè considerarent, certè ipsi etiam mutato consilio ascendere inciperent, & sua omnia, licet cum sensu aliquo doloris interim seminarent, vt paulò post in cælesti patria cum exultatione meterẽt.

VII. Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua.

VIII. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos.

Ooo 3 Descri-

Describit paulò fusius, & clarius morem seminantis, & metentis. Euntes, inquit, ibant, id est, rustici ex domo sua exeuntes ibant ad agrum, & flebant mittentes semina sua, id est, cum dolore spargebant triticum suum in terram, videntes se priuari interim opibus suis non sine sudore quæsitis. Sed postea venientes ex agro tempore messis, venient domum cum exultatione portantes manipulos suos, id est, referentes pro paucis granis integros manipulos spicarum. Neque curauit Propheta similitudinem applicare; quia facilè erat vnicuique id per se facere. Vtitur hac eadem similitudine Apostolus 2.Cor.9. Qui parce seminat, parce & metet. Et quoniam similitudo admirabilis est, non erit inutile considerare quibus in rebus sementis cum eleemosyna comparetur, vt magis animentur qui ascensiones in corde suo disponunt, ad opes suas libentissimè cum pauperibus communicandas. Primum igitur granum, quod seminatur, res est exigua, & tamen producit tantam granorum multitudinem, vt incredibile videatur: sic etiam eleemosyna res est in se vilis, cùm sit actio humana, & temporaria, & per organum corporis corruptibilis facta; & tamen producit non multas pecunias, aut panes, aut vestes, sed Regnum sempiternum; quomodo si granum tritici seminatum non produceret spicam triticeam, sed spicam auream plenam gemmis pretiosis loco granorum. Deinde granum seminatum debet corrumpi, & perdi, alioqui non nasceretur, iuxta illud Euangelij, Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solùm manet: sic eleemosyna debet donari, non commutari, & donari ijs, qui non possunt retribuere, denique debet amitti, ac perdi sine vlla spe recuperationis in hac vita: ita enim corrupta, & perdita iterum nascitur, & fructum plurimum parit in æterna vita. Denique seminatum granum eget sole, & pluuia, vt germinare possit: sic etiam eleemosynæ, vt alia omnia bona opera, egent sole diuinæ gratiæ, & pluuia sanguinis Mediatoris, id est, requirunt, si meritoria esse debeant, vt fiant ex gratia Dei, quæ nascitur ex Christi sanguine: tunc enim res in se minima efficitur maxima ratione virtutis, quam ex gratia recipit: & sic non solùm meritoria, sed etiam de condigno, vt scholæ loquuntur, meritoria est vitæ æternæ. Sed hoc interest inter sationem tritici, & distributionem eleemosynæ ritè factam; quòd plurima sunt, quæ facere possunt, vt qui seminauit in lacrymis triticum, in exultatione non metat: nam & potest seminatum granum deficiente imbre non nasci; & potest natum à bruchis, vel nebulis corrumpi; & potest iam maturum à furibus diripi, vel incendio perdi. At eleemosyna ex charitate facta, salua est, quippe in cælo reconditur, vbi neque bruchi, neque nebulæ, neque fures accessum vllum habent. Igitur qui spirituale semen in lacrymis seminat, in exultatione fructum magnum sine vlla dubitatione metet.

PSALMVS CENTESIMVS VIGESIMVSSEXTVS.

Titulus, & Argumentum.

Canticum graduum Salomonis.

PSALMVS hic semper mihi visus est supra modum obscurus, & nunc etiam post longum studium fateor me non perfectè assequi literalem sensum. Probabilior expositio videtur esse illa, quam tradiderunt Græci, S. Ioannes Chrysostomus, Theodoretus, & Euthymius; quod videlicet pertineat hæc Prophetica exhortatio, siue admonitio ad populum hebræorum post reuersionem à captiuitate Babylonica, quando laborabat in ædificanda domo Dei, & restauranda ciuitate Hierusalem, & à vicinis gentibus toto ferè illo tempore vexabatur, & impediebatur. Huc etiam pertinere videtur, titutulus, Canticum graduum Salomonis: tribuitur enim Salomoni hæc adhortatio, quoniam ipse prior ædificauit domum Domini, & ciuitatem Hierusalem amplificauit, & multis bonis repleuit. Ipse igitur commodè introducitur, qui admoneat Zorobabelem, qui fuit quasi alter Salomon, quomodo se gerere debeat in domo, & ciuitate reædificanda, custodienda, & amplificanda. Sed altiore sensu verus Salomon, id est, pacificus, Christus, qui est pax nostra iuxta Apostolum, admonet eos, qui ad veram pacem aspirant, & aspirando ascendunt de valle lacrymarum ad visionem pacis, Hierusalem cælestem, quomodo debeant ædificare, & custodire domum, siue ciuitatem Ecclesiæ: tum etiam vnusquisque sibi per bona opera domum ædificare in cælo, eamq. custodire, vt ad eam suo tempore feliciter inhabitandam, perpetuoq. possidendam, ascendat. Scio nonnunquam in Scripturis per ædificationẽ domus, intelligi fœcunditatem, siue copiam filiorum. Sed hunc Psalmum communis expositio Patrum de vera domo Dei, id est, de templo siue materiali, siue mystico, non de carnali filiorum copia intelligendum esse docuit.

EXPLICATIO PSALMI CXXVI.

1. NIsi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam.

Hæc dicuntur Iudæis ædificantibus domum Dei, id est, templum, quando infeliciter opus procedebat, impedientibus vicinis gentibus, vt scribitur in primo libro Esdræ. Admonentur autem, vt cogitẽt, nihil valere opera hominũ, nisi primarius ædificator Deus adsit; & ideò non solùm operentur manibus, sed etiam corde, & ore Deum inuocent, & in eius adiutorio præcipuè fidant. Nisi Dominus ædificauerit domum, id est, Nisi Dominus inuocatus cum fiducia, operantibus adfuerit. In vanum laborauerunt qui ædificant eam, id est, omnis labor frustra consumptus est, & frustra etiã deinceps consumetur. Hæc eadem dicuntur Præpositis Ecclesiæ, qui prædicatione verbi Dei conuertere nituntur homines ad Deum, & ex ijs templum Domino, id est, Ecclesiam ædificare. iuxta illud

1. Corint.

1. Corint. 3. Dei ædificatio estis. & ibidem. Vt sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superædificat: sed nisi adsit ille principalis architectus, qui dixit Matth. 16. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, in vanum ædificant homines, frustra prædicant doctores verbi Dei, dicente Domino, Sine me nihil potestis facere, Ioan. 16. Denique dicuntur eadem vnicuique nostrum, qui domum nobis per actus fidei, spei, & charitatis in cælo ædificare debemus: domus enim Dei, vt S. Augustinus ait serm. 22. de verbis Apostoli, credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur. neque vllus in cælesti patria ciuis admittitur, qui talem domum non ante parauerit. Sed hæc domus magis orando, & gemendo, quàm operando fabricatur, quia non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis 2. Cor. 3.

Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam. II.

Cùm ciuitas Hierusalem post captiuitatem ædificaretur, simul ædificanda, & simul custodienda erat, vt testatur Scriptura in lib. 2. Esdræ. Gentes enim quæ in circuitu erant, non solùm impedire conabantur ædificationem, sed etiam demoliri quod ædificatum fuerat, & ideò filij Israel vna manu gladium tenebāt, altera faciebant opus; & multi eorum dispositi ad custodiendum perpetuas agebant excubias. Sed nihilominus tot vigilijs suis nihil profecissent, nisi Dominus ciuitatem custodire voluisset. Hoc idem contingere certum est Præpositis Ecclesiæ, qui simul ædificare Ecclesiam, & simul custodire debent: versamur enim in medio inimicorum, qui nihil magis oderunt, quàm Ecclesiæ amplificationem. Et quamuis Episcopis ad hoc detur in Ecclesia locus altior, vt quasi è specula omnia prospicere, & populum custodire possint; tamen neque corda penetrant, neque vbique cum omnibus esse possunt; ideò Nisi Dominus custodiat ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Hoc ipsum singulis nobis accidere solet, vt dum per bona opera domum nobis ædificamus, non desint hostes, qui varijs tentationibus destruere moliantur ædificium inchoatum. vnde nos Apostolus armat scribens Ephesijs cap. 6. dum dicit, Accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo. & infra, In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Sed nisi Dominus nobis adsit, & nos sæpe dormitantes custodiat, & pro nobis pugnet, frustra erit omnis labor noster.

Vanum est vobis ante lucem surgere: surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. III.

Filij Israël præ nimia sollicitudine, dum in angustijs essent, ante lucem opus ædificationis aggrediebantur; ideò monet illos Spiritus sanctus, nihil profuturum, quod ante lucem operari incipiant, nisi Dominus illis adfuerit: sed si Dominum adiutorem habuerint, & in illo spem suā posuerint, opus prospere successurum, etiam si post necessariam quietem, orto iam sole operi se accingant. Vanum, inquit, est vobis ante lucem surgere, ad opus videlicet ædificationis prosequendum; vbi subintelligendum est, nisi Dominus ædificauerit domum, vel custodierit ciuitatem. & ideò confidentes in Domino, & illum assiduè inuocantes

uocantes surgite postquam sederitis, id est, post nocturnam, ac necessariã quietem, surgite ad opus. qui manducatis panem doloris, id est, vos, qui in angustia, & oppressione nunc viuitis propter infestationem continuam inimicorum. Sed in sensu magis intento à Spiritu sancto, monentur Præpositi Ecclesiæ,& singuli etiam fideles, vt in ædificanda domo, siue communi, siue particulari, non magis fidant operationi, quàm orationi; sed imitentur Dominum, qui per noctes vigilabat in oratione iuxta illud Luc.6. Erat pernoctans in oratione Dei: & interdiu concionabatur, & miraculis sermonem confirmabat; nec non Apostolos imitentur, qui in Actis cap. 6. dicunt, Nos autem orationi, & ministerio verbi instantes erimus. Vanum, inquit, vobis est ante lucem surgere, id est,totum tempus consumere in ædificatione, vel custodia. Surgite postquam sederitis, id est, surgite ad opus, postquam sederitis vacantes quieti contemplationis, & orationis. Qui manducatis panem doloris,id est, vos, qui præ desiderio cælestis patriæ assiduè gemitis, & dicitis, Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die,ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus? Qui enim valdè amant, dum non possunt frui præsentia rei amatæ, sustentantur interim desiderio, & gemitu, & eo modo lacrymæ fiunt illis panes die, ac nocte, id est, in prandio, & cœna. In hebræo non habetur illud, surgite, sed videntur Septuaginta legisse paulò aliter, quàm nunc habeatur in nostris codicibus. vbi enim nunc est,cum,
קום id est, surgere, ipsi videntur legisse, cumu, surgite. & quamuis Euthymius ex
קומו græco codice legat, surgere, tamen veteres Patres, legunt, surgite, vt S. Hieronymus,& S. Augustinus in commentario. & videtur etiam S. Ioannes Chrysostomus ita legisse. denique ita legit S. Hilarius, qui vt S. Hieronymus scribit in lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis, imitatus est Origenem in explanatione Psalmorum. certum autem est Origenem, & alios veteres græcos, & latinos habuisse codices correctiores, quàm vnus Euthymius habuerit. nisi fortè Euthymius etiam legerit,surgite, sed corrigendum putauerit esse textum,vnius literæ mutatione: nam ἐγείρεσθαι, est surgere, & ἐγείρεστε, est surgite.

IV. Cùm dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini filij, merces fructus ventris.

Post exhortationem,& admonitionem,addit Propheta consolationem,prædicens fore, vt post præsentes tribulationes, det Dominus pacem, & quietem populo suo, & tunc filios Israel manifeste futuros Dei hæreditatem, & potentissimos, atque fortissimos, vt nullos deinceps hostes passuri sint. quæ Prophetia respicit nouum populum, id est, Ecclesiam Christi, cuius typus erat templum, & ciuitas ipsa Hierusalem. Nam vt S. Augustinus demonstrat lib. 18. de ciuitate Dei cap.45. Iudæis post ciuitatis, & templi instaurationem omnia in deterius prolapsa sunt, donec per Vespasianum & Titum iterum ciuitas euersa, & templũ incensum fuit. Ait igitur, Cùm dederit dilectis suis somnum, id est, cùm pacem, & quietem Dominus populo suo dederit, mittens ad illos verum Salomonem, qui templum verum, id est, Ecclesiam suam, fundabit, & propagabit, atque ipsos etiam Imperatores orbis terræ illi subijciet; ecce hæreditas Domini filij, merces fructus ventris, id est, ecce tunc apparebit, quòd hæreditas Domini erunt filij plurimi, iuxta illud Psalmi 2. Postula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& possessionem tuam terminos terræ: & merces eiusdem Christi Do-

sti Domini erit fructus ventris, filij videlicet plurimi, iuxta illud Isaiæ 53. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum. Nam, vt sæpe monuimus, frequentissimè in Psalmis idipsum bis repetitur. Itaque idem est, hæreditas Domini, filij; & merces, fructus ventris, id est, Christi Domini hæreditas, & merces erunt multi filij, qui nihil aliud sunt, nisi fructus ventris. Atque hæc expositio est conformis hebraico textui, vbi vox illa fructus, est nominatiuus casus, non genitiuus. Sed in editione græca vox, fructus, est casus genitiui, & ideò iuxta græcum codicem sensus erit, quòd filiorum multitudo erit hæreditas Domini, & merces Christi, qui Christus verè, propriéq. fructus ventris fuit, cùm non ex viro, sed ex sola Virgine ortum habuerit. & hæc fortasse verior est expositio, quoniam verbum hebraicum potest mutatis punctis reddi per genitiuum; sed verbum græcum, non potest reddi per nominatiuum. Proinde si codices omnes conciliandi sint, hæc posterior expositio priori anteponenda erit. Iam verò si Psalmus explicetur secundum altiorem sensum, in hoc versiculo prædicetur felicitas cælestis Hierusalem, quæ post somnum mortis tẽporariæ in resurrectione manet eos, qui sicut oportebat ad patriam sempiternã passibus amoris, & fidei ascendere properarunt. Ait igitur, Cùm dederit dilectis suis somnum, id est, cùm post varios labores, & certamina dederit Deus omnibus dilectis suis, tam Præpositis Ecclesiæ ædificatoribus, quàm priuatis fidelibus domum sibi per opera bona fabricantibus, somnum beatæ mortis, ecce hæreditas Domini filij, merces fructus ventris, id est, tunc apparebit in die vltimi Iudicij, quòd filij Dei sint ipsius Dei hæreditas, quia tunc dilecti salutem æternam consequentur, & per hoc transibunt in æternam Dei possessionem, & hæreditatem, & ijdem filij erunt merces Christi, qui est fructus ventris, quia salus electorum est Christi merces: ipse est enim, qui gratiam, & gloriam electis suis patiendo, & moriendo promeruit. Non multum autem refert, quòd in hebræo habetur, sic dabit dilecto suo somnum, pro eo quod nos habemus in græca, & latina versione, cùm dederit dilectis suis somnum: nam particula hebraica,
chen, significat multa, nimirum, sic, vere, tunc, &c. Itaque reddi potest, tunc בֵּן
dabit, id est, post illas tribulationes dabit, & sensus in idem recidit. vox autem,
ledido, dilecto suo, potest etiam legi, ledidau, dilectis suis, & sic legerunt Septuaginta לִידִידוֹ
& S. Hieronymus, qui habuerunt codices sine punctis, quæ à Rabinis לִידִידָיו
postea addita sunt. & si fortè necessario legendum esset, dilecto suo, exponeremus vnicuique dilecto suo, vel dilecto populo suo, quod est idem cum eo, quod nos habemus, dilectis suis.

Sicut sagittæ in manu potentis, ita filij excussorum. V.

Declarat his verbis Propheta potentiam filiorum Christi, qui sunt eius hæreditas, & merces. ac dicit fore potentissimos, quales sunt sagittæ in manu viri robustissimi, quæ maximo impetu iaciuntur, & omnia perrumpunt. loquitur autem de spirituali potentia seruorum Christi, quæ non minus cernitur in actione, quàm in passione. nam & cùm instar tonitrui, & fulguris terræfaciunt, & conuertunt infideles ad fidem, vel peccatores ad pœnitentiam efficacia prædicationis, splendore sanctitatis, & miraculorum virtute; & quando tormenta omnium generum, incredibili patientia, & fortitudine, ad mortem vsque decertantes pro fide, & pietate tolerant, quid sunt aliud nisi sagittæ in manu potentis?

sed

sed cur filij isti tam fortes dicuntur filij excussorum? quia filij sunt hominum eiectorum, & expulsorum à mundo, quasi quisquiliæ, & reiectamenta; videlicet filij Prophetarum, & Apostolorum: nam de Prophetis Apostolus dicit Hebr. 11. Alij vero ludibria, & verbera experti, insuper & vincula, & carceres, tentati sunt, lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. De Apostolis dicit idem Paulus 1. Cor. 4. Puto quòd Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tanquam morti destinatos. quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus. vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus; & laboramus operantes manibus nostris. Maledicimur, & benedicimus, persecutionem patimur, & sustinemus, blasphemamur, & obsecramus, tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc. Et tamen isti ita excussi, & reiecti fortissimi fuerunt, & de mundo, & de dæmonibus mirabiliter triumpharunt. Horum filij sunt omnes electi, qui sicut sagittæ in manu potentis hostes vulnerarunt, & vicerunt. Scio locum istum variè tam à veteribus, quàm à recentioribus exponi, sed, vt aliàs dixi, vnusquisque in suo sensu abundet, vbi nullum subsit fidei periculum. Neque refert quòd S. Hieronymus ex hebræo vertit, filij iuuentutis, vbi nos habemus, filios excussorum, & versionem suam defendit in Epistola ad Marcellam de quæstionibus super hunc Psalmum: nam vox hebraica, neharim, vtrunque significat, & iuuentutem, & excussorum. proinde versio Septuaginta & nostra vulgata editio non repugnat textui originali. Neque reprobamus S. Hieronymi intelligentiam. siquidem electi vt sunt filij excussorum, quia filij Prophetarum, & Apostolorum à mundo reprobatorum: ita sunt etiam filij iuuentutis, quia sunt per regenerationem, & renouationem iuuenes facti, ac per hoc alacres, & fortes, & expediti ad bellum contra spirituales hostes. Sed in futuro seculo, ac præsertim in die resurrectionis, & vltimi iudicij, maximè apparebit, quàm sint potentes isti filij excussorũ: qui tunc per resurrectionem gloriosam erunt veri filij iuuentutis; quia renouabitur, vt aquilæ iuuentus eorum. stabunt enim in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, vt dicitur Sap. 5. & aduersarij videntes turbabuntur timore horribili, & dicent, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, &c. & Psal. 149. Gladij ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis, vt faciant in eis iudicium conscriptum; gloria hæc est omnibus sanctis eius.

נְעָרִים

VI. Beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis; non confundetur cùm loquetur inimicis suis in porta.

Concluditur Psalmus per epiphonema acclamando ipsi Domino Christo, Beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis, id est, verè felix est ille, Christus videlicet, qui impleuit desiderium suum ex ipsis filijs, quoniam perduxit ad finem desiderium suum, quod erat videndi salutem, & gloriam filiorum suorum, pro quibus tam multa fecit, & pertulit. & ideò non confundetur, cùm loquetur inimicis suis in porta, id est, in vltimo iudicio, quod exercebitur in amplissima porta, id est, in conuentu totius mundi, non confundetur cùm loquetur ini-

inimicis suis dæmonibus, & hominibus iniquis, sed eos potius confundet, & conuincet iniustitiæ, & imbecillitatis: tota enim contentio Christi cum diabolo, & ministris eius ab initio mundi vsque ad finem, fuit circa salutem generis humani, quod totum ad inferos secum diabolus pertrahere semper conatus est. Atque ad hunc finem singulis ætatibus persecutiones Iudæorum, paganorum, hæreticorum, iniquorum omnis generis aduersus Ecclesiam excitauit. Sed cùm in die Iudicij conspicientur tot millia Electorum cum Christo gloriosè regnantium, & triumphantium, & iustissimè coronatorum; & contra, sublata erit iniquis omnis potestas, & ad æterna supplicia iustè damnatis nulla spes erit bella renouandi; tunc ipse Christus non confundetur, sed confundet omnes inimicos suos. In hebræo habetur, Beatus vir, qui impleuit pharetram suam ex ipsis, sagittis videlicet. Sed Septuaginta Seniores maluerunt explicare metaphoram: & quia, implere pharetram sagittis, significat, implere domum fortissimis filijs; ideò maluerunt vertere, Beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis, hoc est, pro voto, & desiderio impleuit domum suam filijs optimis, & robustissimis. Illud autem, non confundetur cùm loquetur inimicis suis, in hebraico, & græco codice habetur in numero multitudinis, non confundentur cùm loquentur. Non est improbabile in aliquo textu vitio scriptorum esse numerum variatum: non enim verisimile est interpretem latinum, vel græcum de industria numerum mutasse. Et cùm S. Hieronymus, & S. Augustinus in commentario legant in singulari, non confundetur cùm loquetur; & contra S. Hilarius, & S. Ioannes Chrysostomus legant in numero multitudinis, non confundentur, cùm loquentur; necesse est, vt græci codices fuerint varij, sicut etiam latini codices vulgati varij sunt. sed vtraque lectio vera est; nam & de Christo verè dicitur, non confundetur, cùm loquetur inimicis suis in porta, & de electis filijs Dei verè etiam dicitur, non confundentur, cùm loquentur inimicis suis in porta, cùm scriptum sit Sap. 5. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt. Illud autem, in porta, interpretati sumus in vltimo iudicio, quoniam, vt diximus in explicatione Psalmi 121. apud hebræos in portis ciuitatum conueniebat multitudo populi ad iudicia. & præterea ex doctrina S. Augustini in expositione huius versiculi, in porta loqui, est publicè loqui, sicut loqui in cubiculo, est loqui occultè, & secretè. Quoniam igitur vltimum iudicium palàm & publicè, & in conspectu omnium hominum, & Angelorum fiet, rectissimè dicitur in porta fieri, & Christus, atque electi eius rectè, inimicis suis loqui dicuntur in porta.

PSAL-

PSALMVS CXXVII.

Titulus, & Argumentum.

Canticum Graduum.

VIDETVR hic Psalmus S. Hilario, & S. Augustino iuxta literæ corticem ita de temporalibus bonis, quorum promissio propria testamenti veteris est, agere, vt necessarium sit mysticum sensum inuenire, si ad Christianorum mores accommodari debeat. Sed fortasse non erit difficile ita illum exponere, vt simul ad testamentum vetus, & ad nouum, ad bona Hierusalem terrenæ, & cælestis pertineat. Est igitur argumentum huius Psalmi, exhortatio ad pietatem, proposita ingenti mercede virtutis.

EXPLICATIO PSALMI CXXVII.

I. BEati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius.

Docet Propheta redeuntes à captiuitate quomodo se gerere debeant, si nolint iterum in captiuitatem reuerti, sed perpetuò frui bonis Hierusalem. quæ doctrina vtrisque peregrinis conuenit, tam ijs, qui peregrinabantur à patria terrena, atque ad eam ascendere cupiebant, quàm ijs, qui peregrinantur à patria cælesti, atque ad eam redire festinant. Ait igitur, Beati omnes, qui timent Dominum, id est, illi omnes siue viri, siue feminæ, siue magni, siue parui, siue nobiles, siue ignobiles, siue domini, siue serui, siue docti, siue indocti, denique omnes omnino nullis exceptis, tunc solum verè beati erunt, id est, fortunati, contenti, hilares, in optimo statu constituti, quem statum omnes desiderant, si Deum verè timuerint, id est, si Deum offendere formidauerint, atque eo timore muniti, à Dei gratia, quæ fons est omnium bonorum, nunquam exciderint. Signum autem sancti huius timoris est, si in vijs eius, id est, in præceptis eius ambulauerint. Nam timor iste sanctus ex amore procedit, & Dominus ait Ioan. 14. Si diligitis me, mandata mea seruate. & iterum, Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me. & iterum, Qui non diligit me, sermones meos non seruat.

II. Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.

Incipit enumerare felicitates hominis timentis Deum, atque ad eum ipsum sermonem dirigit, dicens, prima felicitas tua erit, quòd manducabis labores manuum tuarum, id est, frueris ijs bonis, quæ labore manuum, siue operum tuorum acquisieris. Quo loco diligenter considerandum est, non ponere Prophetam felicitatem piorum in magna copia diuitiarum; sed in ijs bonis, quæ

proprio labore acquiruntur, quæ ordinariè modica esse solent. Magnæ enim diuitiæ, vel ex hæreditate parentum, vel ex rapina, & vsura, alijsq. malis artibus plerunque habentur. Laudat S. Hieronymus in epist. ad Hedibiam, quæst. 1. vulgatam illam sententiam, Diues aut iniquus, aut iniqui hæres. Quare idẽ Propheta in Psal. 36. dicit, Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. & in Psal. 72. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. & in Psal. 143. Promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud, oues eorum fœtosæ abundantes in egressibus suis, boues eorum crassæ, non est ruina maceriæ, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Beatus populus, cuius Dominus Deus eius. Itaque sanctus Dauid non hebræis tantum, sed etiam Christianis concionatur, cùm non ponat felicitatem in magnis diuitijs; sed in eo solum, quod viuant de suis iustis laboribus: vbi duo vitia extrema reprehendit: vnum eorum, qui labores aliorum manducãt: alterum eorum, qui ne suum quidem laborem manducant, sed auarè recondunt, vt diuitias augeant: illi igitur soli beati sunt, qui labores manuum suarum mãducant. Quòd si fortè aliqui timentes Deum, & ambulantes in vijs eius, non possint frui bonis suis; sed esurire, & sitire cogantur, quòd bona sua ab alijs direpta fuerint; non propterea falsa erit promissio, quæ hoc loco habetur: nam si Deus quibusdam amicis suis permittit, vt cupiant saturari de micis, quæ cadunt de mensis diuitum, vt de Lazaro mendico legimus Luc. 16. & nemo illis eas micas tribuit: dat sine dubio illis Deus aliquid longè melius, videlicet gaudium de tribulatione, vt Apostolus dicit ad Hebr. 10. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. & de se ipse dicit 2. Corinth. 7. Superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. & tunc sensus huius versiculi hic erit, Laborem manuum tuarum quià manducabis, beatus es, & bene tibi erit, id est, nunc manducabis laborem, id est, de gaudio laboris, & tribulationis reficieris; postea vero de fructu ipso laboris, id est, de præmio bonorum operum saginaberis; & ideò nunc beatus es in spe, & postea bene tibi erit in re. Atque hoc propriè pertinet ad spirituales peregrinos, qui gaudent in tribulatione inopiæ, & ærumnarum, scientes, quòd tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostribus, Rom. 5. Quod attinet ad verba, in hebræo est, labores manuum, vt nos habemus; sed in græco videtur esse, labores fructuum, & sic plurimi vertunt, & legunt ex græco. Sed vox græca καρπῶν, & fructus, & volas manuum significat. proinde Septuaginta proprijssimè verterunt hebraicam vocem, cappecha, quæ propriè volas manuum significat. Igitur nostra כַּפֶּיךָ editio vulgata planè concordat cum originali hebraico, & cum editione Septuaginta,

Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. III.

Hæc est altera felicitas timentis Deum, & ambulantis in vijs eius, quòd si fortè vxorem ducere voluerit, vnam tantum ducet, eamq. non ad libidinem explendam, sed ad filiorum procreationem accipiet, vt Angelus Tobiam monuit dicens, Accipies Virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine ductus. & ipse Tobias verè dixit, Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed solo posteritatis amore.

Tob.

Tob.6. & 8. Ait igitur, Vxor tua, non vxores, non concubinæ tuæ, ficut vitis abundans, id eſt, multos pariens filios, vt vitis fœcundæ multos racemos, in lateribus domus tuæ, id eſt, intus manens, vt modeſta & pudica, & curam domus interioris habens, dum vir de his quæ foris ſunt, cogitat. S. Hieronymus vertit, in penetralibus domus, quoniam de lateribus interioribus hoc loco agitur. Sed quamuis hæc, felicitas quædam ſit, tamen vt intelligamus, non magnā eſſe felicitatem, Deus multis magnisq. amicis ſuis, etiam coniugatis, hanc felicitatem non dedit, vt Abrahamo, & Saræ, Iſaaco, & Rebeccæ, Zachariæ, & Elizabethæ: multis etiam inſpirauit deſiderium, & propoſitum ſanctæ virginitatis, vt creditur de ſanctis Prophetis Elia, & Hieremia, & ſcitur de B. Virgine Maria, S. Ioanne Baptiſta, S. Ioſeph, & alijs propè infinitis, quos certè Deus non priuaſſet felicitate coniugij, & fœcunditatis carnalis, ſi non eſſet virginitas donum longè excellentius. Adde quòd ſancti viri, qui vel coniuge caruerunt, vel ſterilem ſortiti ſunt, non fuerunt priuati felicitate fœcunditatis, ſed eam habuerunt alterius generis, & ſine comparatione maiorem. Chriſtus in primis, qui caput eſt omnium Sanctorum, non habuit carnalem vxorem, neque filios carnales, ſed habuit tamen ſponſam Eccleſiam, & filios ſpirituales innumerabiles. Sic etiam Abraham vnum habuit filium ex Sara, ſed per fidem factus eſt pater multarum gentium: omnes enim fideles filij Abrahæ dicuntur ab Apoſtolo Rom. 4. & quod mirabile eſt, viri Sancti non ſolùm patres, ſed etiam matres ſunt eorum, quos ad fidem, vel ad pœnitentiam conuertunt: patres enim ſunt prædicando verbo aut exemplo, & matres gemendo pro eis, & orando. Idem enim Apoſtolus patrem ſe dicit 1.Cor.4. cùm ait, Non vt confundam vos hæc ſcribo, ſed vt filios meos chariſsimos moneo, nam & ſi decem millia pedagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres, nam per Euangelium ego vos genui. alibi verò ſe matrem dicit, cùm ait ad Gal.4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Quod ſi placet ſpiritualibus filijs aſsignare patrem, & matrem, quamuis ab eodem homine generentur, & pariãtur; dicere poterimus, patrem eſſe amorem Dei, & proximi, matrem eſſe ſapientiam; verè enim amor eſt, qui filios gignit, ſed per ſapientiam gignit, dum ſapienter loquens, & ſcripturas explanans perſuadet auditoribus fidem, aut pœnitentiam. Sic enim de ſapientia ſcribitur Sap.8. Hanc amaui, & exquiſiui, à iuuentute mea, & quæſiui ſponſam mihi eam aſſumere, & amator factus ſum formæ illius.

IV. Filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ.

Tertia felicitas hic deſcribitur, educatio videlicet filiorum. Viri enim timentes Deum, & ambulantes in vijs eius, non tantum filios multos, ſed etiam bonos, & bene moratos habebunt, quoniam ab infantia illos docebunt timere Deum, & ambulare in vijs eius. Sic igitur ait. Filij tui ſicut nouellæ oliuarũ, id eſt, ſimiles erunt arbuſculis optimis, quales ſunt oleæ, quæ ſemper virent, & fructum dulciſsimum faciunt; non autem ſimiles erunt rubis, aut ſpinis, aut ſterilibus plantis. erunt autem in circuitu menſæ tuæ, vt eos omnes ſimul videns, & cum eis conuiuens, & conueſcens maiorem ex illis delectationē capias. Quæ omnia conueniunt etiam in filios ſpirituales, quos cum pater Verbo Dei paſcit, & proficere videt, mirificè gaudet, & cum Apoſtolo dicit, Gaudium meum, & corona mea, ſic ſtate in Domino chariſsimi. Philip.4.

Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum. V.
Benedicat tibi Dominus ex Sion, & videas bona Hierusa- VI.
lem omnibus diebus vitæ tuæ.
Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel. VII.

Quarta est hæc felicitas, quòd videlicet vir timens Deum non solùm de bonis proprijs gaudium habere debeat, sed etiam de communibus. Ideò addit, quòd ita sit à Deo, qui habitat in Sion benedicendus, vt videat ciuitatem suam Hierusalem abundantem omnibus bonis, toto tempore vitæ suæ; & videat in ea ciuitate filios filiorum similiter beatos, & felices; & denique pacem, quæ omnia bona conseruat, & custodit, stabilem videat super populum Israel. Sed altiore sensu, & magis proprio, atque à Spiritu sancto intento, hic describitur felicitas tanto maior tribus superioribus, quantum distat cælum à terra, & Deus à creaturis. & propterea non eam narrando, sed imprecando Propheta proponit. Ecce, inquit, præter omnia quæ dicta sunt, sic benedicetur homo, qui timet Dominum, nimirum dicetur illi; Benedicat tibi Dominus ex Sion, id est, non solùm benedicat tibi Dominus de terra, temporalia bona tribuens, sed etiam benedicat ex monte sancto suo, ex altissimo habitaculo suo, tibiq. præstet, vt videas bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ, id est, videas Deum, in quo sunt omnia bona Hierusalem, omnibus diebus vitæ tuæ, id est, in æternum, & in seculum seculi: nam cùm anima sit immortalis, & corpus etiam post breuem somnum mortis temporalis, sit resurrecturum ad vitam immortalem; certè bona quæ hic videmus, non videmus omnibus diebus vitæ nostræ, sed per minimã partem dierum vitæ nostræ, vt verè cum Iacob dicere possimus, dies vitæ nostræ, quibus in terra peregrinamur pauci sunt, & mali; sed bona cælestis Hierusalem verè videbimus omnibus diebus vitæ nostræ, qui sine fine erunt: sicut etiam omnes iniqui videbunt mala Babylonis omnibus diebus æternæ mortis suæ. Neque mirum est, quòd non dixerit Propheta, vt possideas bona Hierusalem, sed, vt videas: quoniam vera bona Hierusalem videndo possidentur; siquidem in visione Dei perfecta beatitudo consistit. Similes, inquit Ioannes in 1. epist. cap. 3. ei erimus, id est, beatissimi, & felicissimi, & quasi Dij quidam, quoniam videbimus eum sicuti est. Accedet ad gaudium beatorum quòd videbunt in patria illa cælesti filios filiorum suorum, id est, non solum illos, quos ipsi per se Deo genuerunt, sed etiam, qui per filios suos spirituales, & per filios filiorum, vsque ad mundi consummationem ad Deum adducti fuerint; & de omnibus, tanquã de proprijs, & ad se pertinentibus gaudebunt. Denique accedet ad consummationem felicitatis, quòd videbunt pacem super Israel, pacem firmam, & stabilem, quæ securissimos reddet omnes habitatores Hierusalem vsque in æternum. videbunt enim omnes suos inimicos perfectè subiectos sub scabello pedum Christi, id est, in profundam gehennam detrusos, æternis vinculis alligatos. terra enim scabellum est pedum Dei, iniqui autem omnes sub terram conclusi iacebunt per secula sempiterna.

Titulus, & Argumentum.

Canticum Graduum.

N Psalmis Gradualibus, vt initio admonuimus, vicissim Propheta nunc deplorat ærumnas peregrinationis, nunc bona patriæ cælestis laudat, vt tam illæ, quàm ista ad ascendendum, & festinandum hortentur. Quoniam igitur in præcedenti Psalmo multa dixit de bonis Hierusalem; nunc redit ad mala Babylonis, in qua exules sumus & peregrini.

EXPLICATIO PSALMI CXXVIII.

I. SAepe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israel.

Consolatur se populus Dei in tribulatione positus, quòd iam sit assuetus talibus angustijs, & semper Deo adiuuante liberatus fuerit. conueniunt autem hæc verba populo Iudæorum dum in reædificatione templi, & ciuitatis, à vicinis gentibus oppugnaretur; & conueniunt etiam Ecclesiæ Christi, quæ vix vnquam ab oppugnatione paganorum, vel hæreticorum, vel falsorum Christianorum respirare potuit. Ait igitur, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israel, id est, populus Dei, qui Israel vocatur, non miretur si ab hostibus oppugnatur, quia nihil noui patitur, sed reuocet ad memoriam præteritas angustias, & dicat, Sæpe expugnauerunt me inimici mei iam inde à prima mea ætate: nam vix nata Ecclesia passa est in Abele persecutionem Cain; ac deinceps sæpissimè similia pertulit. Quod attinet ad verba, id solùm notandum est, verbum, expugnauerunt, positum esse, pro, oppugnauerunt: nam vox hebraica, zarar, significat, angustiare, & vox græca significat, bellauerunt. & ex versiculo sequenti manifestè colligitur, non præualuisse hostes in populum Dei, proinde pugnasse, sed non expugnasse; bellasse, sed non debellasse:

צָרַר

II. Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi.

Reddit rationem, cur sæpe hostes repetierint prœlium, siue pugnam; ac dicit, causam esse, quia nunquam præualuerunt: nam si semel præualuissent, & populum Dei penitus extinxissent, non fuisset opus tot prœlijs toties renouatis. Verissimum esse quod hic asseritur, Ecclesiastica historia testatur. Illud, non potuerunt mihi, vel positum est pro, non potuerunt in me, vel subintelligitur aliquid, vt, non potuerunt mihi nocere, vel præualere.

Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores, prolonga- III.
uerunt iniquitatem ſuam.

Quod proprijs verbis Propheta dixerat; id nunc per ſimilitudines, & metaphoras repetit, & confirmat. dicit igitur populus Dei de perſecutoribus ſuis; Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores, id eſt, ſupra dorſum meum artem fabrilem exercuerunt vtentes dorſo meo pro incude, quam fabri ferrarij aſſiduè percutiunt. In hebræo habetur verbum, charas, quod Septuaginta verterunt, fabricare, & S. Hieronymus, arare: ſic enim ad verbum reddidit, Supra dorſum meum arauerunt arantes. & verè vtrunque ſignificare poteſt: quamuis enim non habeamus locum in Scripturis (quod ego ſciam) vbi charas, ſignificet, fabricare, habemus tamen Gen. 4. verſ. 22. & 3. Reg. 7. verſ. 14. vocem chores, ab eadem radice, quod ſignificat fabrum ferrarium. ex quo ſequitur vt charas ſignificet fabrilem artem exercere. Neque dubium eſſe poteſt, quin Septuaginta Interpretes, homines doctiſſimi, ex nomine fabri, deduxerint verbum, fabricare, quod hoc loco non ſignificat, ædificium erigere ex lapidibus, & lignis (inepta enim ſimilitudo videretur, ſi quis diceret ſuper dorſum hominis domum, vel ædificium quodlibet fabricari) ſed, vt diximus, ſignificat iuxta proprietatem vocis hebraicæ, fabricare inſtrumenta ferrea ſuper dorſum, quaſi ſuper incudem; quæ ſimilitudo ſignificat aſſiduam & duriſſimam perſecutionem: nihil enim crebrius, & fortius percuti ſolet, quàm incudo à fabris. Idem ſignificatur verbis ſequentibus, prolongauerunt iniquitatem ſuam; prolongatio enim iniquitatis, eſt continuatio perſecutionis, quam ſemper boni patiuntur à malis. Sanctus Hieronymus vertit, prolongauerunt ſulcum ſuum. Sed quamuis vox hebraica, quæ nunc habetur in hebraico textu, ſignificet ſulcum; tamen ſi vna litera poſtponatur, vel altera anteponatur, ſignificabit iniquitatem. & hoc modo ſine dubio legerunt Septuaginta Seniores; & quòd litera, vau, debeat anteponi, perſpicuum eſt ex eo, quòd vbi nunc eſt,ocioſa eſt, & ſuperuacanea. Itaque Septuaginta non legerunt, lemaauotam, ſulcum ſuum, ſed, lemaauonitam, iniquitatem ſuam à voce auon, quod eſt iniquitas. Sed licet nos hoc modo concordemus lectionem græcam, & latinam cum hebraica, & ſententiam vulgatæ lectionis, omnino ſequendam eſſe exiſtimemus: tamen non negamus lectionem S. Hieronymi habere etiam bonum ſenſum, ſi ita exponatur, Supra dorſum meum arauerunt arantes, prolongauerunt ſulcum ſuum, id eſt, ſupra dorſum meum iugum grauiſsimum poſuerunt, & me quaſi boue abuſi arauerunt arantes, & non paruo tempore me iugum ferre compulerunt, ſed tempore longiſsimo, quoniam longiſsimum ſulcum ducere voluerunt.

חָרַשׁ

חָרָשׁ

לְמַעֲנוֹתָם
לְמַעֲוֹנִיתָם

Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum confundan- IV.
tur & conuertantur retrorſum omnes qui oderunt Sion.

Conſolatur nunc Propheta populum Dei prædicens non procul abeſſe vindictam diuinam in impios perſequutores iuſtorum. quaſi dicat, bono animo eſtote iuſti, quoniam perſequutores quidem veſtri iniuſtè dorſum, ſiue ceruicem veſtram nunc premunt: ſed paulò poſt Dominus iuſtus iuſtè ceruices ipſorum non premet, ſed concidet, & in fruſta comminuet gladio ſuo, vt nunquam amplius vobis nocere poſsint: & tunc demum confundentur, qui antea ſuper-

bè exultabant, & conuertentur retrorsum fugientes, & cadentes omnes illi, qui oderunt, & persequebantur populum Domini. Obserua primo, illud, concidet, in textu græco, & hebraico esse in præterito concidit. Sed tamen Sanctus Hilarius, & Sanctus Augustinus legunt, & exponunt, concidet; proinde videtur fuisse varia lectio in textu græco, quam illi sequuti sunt. Hebraica verò lingua facilè patitur mutationem temporum, vt possimus præteritum accipere profuturo. Itaque non est facile mutanda lectio nostra latina. Sed siue legamus, concidit, siue concidet, sensus constat. Deus enim iam concidit ceruices multorum persequutorum, vt Pharaonis, Nabuchodonosor, Balthasaris, Antiochi, Neronis, Domitiani, Diocletiani, & similium: & in futuro etiam concidet ceruicem omnium aliorum, qui similiter persequutores piorum, vel erunt, vel sunt. Obserua secundo, pro verbo, ceruices, in hebræo esse, laqueos,
עבות siue funes; sed verisimile est, Septuaginta non legisse habbot, vt nunc est in he-
בראו, sed gabbot, quod ceruices significat, siue dorsum. nec minus verisimile
גבות est, Dauidem conseruasse eandem similitudinem; & sicut dixerat supra dor-
גבי גבות sum meum, gabbi, ita postea addidisse, concidet dorsa, gabbot, vt ostendat simili pœna puniendos peccatores sed grauiore. Obserua tertio, quod dicitur, Deus concidere ceruices peccatorum, intelligi de peccatoribus superbis, vel obstinatis; nam peccatoribus, qui humiliter confitentur peccata sua, & emendare cupiunt, Deus non concidit ceruices, sed medetur languoribus ipsorum. Obserua quarto, illa verba, confundantur, & conuertantur retrorsum, non esse propriè imprecationem, sed prædictionem, vt sæpe monuimus. Sed si quis velit accipere, vt verba sonant, poterit piè imprecationem exponere, vt nimirum fit imprecatio bonæ confusionis, quæ pœnitentiam addūcit, & conuersionis à peccatis ad Deum. sed prior expositio est magis ad literam.

V. Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur, exaruit.

VI. De quo non implebit manum suam, qui metit, & sinum suum, qui manipulos colligit.

Alia est imprecatio, quæ similiter prædictionem notat. significat enim breuissimam fore persecutorum felicitatem; & mirabili amplificatione comparat eam fœno, quod est res per se vilis, & fragilis, & sicut dicitur in Euangelio, hodie est, & cras in clibanum mittitur; sed non contentus fœno comparasse, addit, similem esse fœno, quod non in campis, sed in tectis domorum nascitur, id est, herbæ minutissimæ, quæ nascitur super tecta, quæ nullius est pretij, nulliq. vsui apta: ac propterea nemo illam metit, neque in manipulos redigit, sed arescere, & perire permittit. Sed quamuis hæc amplificatio sit apud nos, qui nihil videmus vilius & fragilius: tamen cùm ad iudicium nouissimum venerimus, fortasse hæc non amplificatio, sed extenuatio nobis videbitur. quid enim erit tunc cernere viros quondā potentissimos, & ditissimos, & qui se domos suas Regnis, & Imperijs stabiliuisse crediderant, cernere inquam, abiectos proijci in locum totius mundi infimum? & qui delicijs & voluptatibus assueti, ne leuissimum quidem incommodum ferre poterant, sempiternis cruciatibus addictos videre, sine vlla consolatione in æternum perseueraturos?

Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio Domini super vos: benediximus vobis in nomine Domini. VII

Quia dixerat, fœnum tectorum non solere meti, & colligi; addit non futurum etiam, vt messoribus eius à prætereuntibus benedicatur, quo modo benedici solet messoribus tritici, vel fœni, quod in campis nascitur, & crescit; quod pertinet ad maiorem confusionem iniquorum, qui fœno nascenti in tectis comparati sunt. Dicit igitur, non contigit vobis, neque continget, vt qui transeunt per vias benedicant ijs, qui vos metunt: nulli enim vos metent, sed qui tecta purgant, proijcient vos in ignem, vel in cloacam. Quamuis autem benedictio prætereuntium propriè ad messores pertineat, tamen redundat etiam in id, quod metitur. precantur enim prætereuntes, vt copiosa, & matura sit messis. sic igitur benedictionis carentia, & priuatio redundabit in ipsos iniquos quibus in iudicio nouissimo nemo benedicet; nemo eorum miserebitur; sed ab omnibus despicientur, & contemnentur, quod ad maximam eorum ignominiã pertinebit. Nemo igitur illis dicet, Benedictio Domini super vos, neque dicet, Benediximus vobis in nomine Domini, sed contra potius à Christo Iudice, & ab omnibus sanctis eius dicetur, Ite maledicti in ignem æternum.

PSALMVS CXXIX.

Titulus, & Argumentum.

Canticum graduum.

BREVIS hic Psalmus est, sed plenus saluberrima doctrina; vt non sine causa in Ecclesia præter cæteros frequentetur. vnus est ex gradualibus, quia deplorat miseriam exilij; vnus est etiam ex pœnitentialibus, quia docet rationem agendi veram pœnitentiam. pro defunctis quoque recitari solet in Ecclesia frequentissimè, quoniam si dicatur in persona animæ in purgatorio detentæ, omnia optimè quadrant. nam & animæ illæ sunt in quodam profundo, & ascendere cupiunt, & expectant misericordiam Dei per Redemptoris nostri pretium. In summa tria continet, orationem ad Deum, exhortationem ad populum, & prædictionem redemptionis futuræ.

EXPLICATIO PSALMI CXXIX.

I. DE profundis clamaui ad te Domine: Domine exaudi vocem meam.

Oraturus Propheta Deum primo postulat audientiam, deinde exponit petitionem suam. Audientiam postulat in primis duobus versiculis. Incipit autem à similitudine hominis iacentis in ima valle, vel in profundo puteo, qui nisi magna voce clamet, non potest exaudiri ab ijs, qui sunt in altissimo monte. & verè aptissima similitudo est. nam licet Deus sit vbique per essentiam, & potentiam, tamen ratione dissimilitudinis homo peccator longissimè distat à Deo. Deus enim semper est iustus, & beatus, & in altis habitat; homo peccator semper est malus, & miser, & similis Ionæ Prophetæ, qui cùm Deo noluisset obedire, deiectus fuit non solùm in profundum maris, sed etiam in profundum ventrem Ceti; & tamen inde clamans exauditus est: oratio enim feruens omnia perrumpit, & penetrat. Dicit autem Dauid, De profundis, non de profundo, quia verus pœnitens ex duobus profundis clamare debet, ex profundo miseriæ, tanquam ex valle lacrymarum, siue vt in alio Psalmo dicitur, ex luto fœcis, & profundo lacu; & ex profundo cordis, id est, ex intima consideratione, & cognitione propriæ miseriæ: qui enim non cogitat, & non cognoscit profundum, in quo est, non curat inde ascendere, sed contemnit, & sic in maius profundum cadit, iuxta illud, Prouerb. 18. Impius cùm in profundum venerit, contemnit: qui autem profunda consideratione intelligit, se exulem esse, & peregrinum, & in magno periculo versari, ne forte ad patriam nunquam perueniat, &, quod infinitæ miseriæ est, se iam in inferno inferiore, si non præsentia, certè merito peccatorum suorum tam locum habere cœpisse; non potest non toto corde horrere, & pauere, & magno affectu clamare ad eum, qui solus potest eum ex tam horrendo profundo eripere, & manum ad ascendendum porrigere. Sequitur, Domine exaudi vocem meam, id est, quamuis in profundo sim, & tu in altis habites, tamen quia magna voce clamo, potes me exaudire, ideò peto vt exaudias vocem meam.

II. Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.

Non sufficit, vt quis magna voce clamet, vt audiatur, sed requiritur, vt is, ad quem clamatur, attendat. Sæpe enim fit, vt quis ita animum defixum habeat in alia re, vt non attendat ad vocem loquentis secum: & tunc frustra sonitus verborum pulsat ad aures eius. Deus autem omnia quidem semper videt, & audit; sed quando non facit quod petimus, videtur ita se gerere, ac si non attenderet ad vocem orantis, quasi alia cogitaret; ideò Dauid omnino audiri cupiens, non contentus magna voce clamasse, rogat etiam vt Deus dignetur attendere, id est, admittere preces, & donare quod petitur.

III. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit?

Capta-

Captata iam audientia, exponit petitionem suam, quæ est, vt Deus non iudicio vtatur secum, sed misericordia; non rigidè quærat rationem debitorum, sed misericorditer ea condonet. Sed hanc petitionem non simpliciter proponit, ne nimis audax videatur, sed illam inuoluit in ratione propter quam Deus moueri potest ad eam concedendam. quæ est mirabilis rethorica, & ab ipso Spiritu sancto hausta. Sic igitur loquitur, Domine si iniquitates hominum obseruare volueris, omnes condemnabis; non decet autem infinitam bonitatem tuam omnes omnino perdere; igitur non debeo nimis audax videri, si peto, vt peccata mihi condones, & de hoc profundo eruas, in quod me iniquitas sola demersit. Quod attinet ad verba, nomen, iniquitates; significat omnia genera peccatorum, vt sunt præuaricatio legis, vt dicitur 1. Ioan. 3. & peccatum est iniquitas; alioqui enim non omnia peccata propriè sunt iniquitas, id est, iniustitia, cùm alia sint peccata luxuriæ, alia superbiæ, &c. illud, obseruaueris, in textu originali, & in editione Septuaginta propriè significat, custodire, vt sensus sit, Si iniquitates, quæ sunt debita quædam nostra, in tuo libro rationum, diligenter custodias, vt exigas de illis rationem, nemo nostrum tibi satisfaciet; ideò peto, vt eas de libro tuo deleas, & misericorditer indulgeas, cùm soluendo non simus. Illud autem, quis sustinebit, non significat patienter expectare, vt paulò infra, propter legem tuam sustinui te Domine; sed significat, sustinere in iudicio, siue in reddenda ratione non deficere: quamuis enim in latina editione idem sit verbum in hoc versiculo, & in sequenti, tamen in textu hebraico, & græco sunt verba diuersa. Verè autem si Deus sine misericordia nos iudicare velit, nemo omnino subsistet: nam offensio in Deum est infinitæ magnitudinis, & nos sine gratia eius non solùm condignè satisfacere non possumus, sed neque sufficientes sumus ad peccati grauitatem agnoscendam, vel ad dolorem pro admissis concipiendum, vel ad pœnitentiam ipsam inchoandam: præterea nos non scimus numerum neque grauitatem peccatorum nostrorum, nam delicta quis intelligit? Deus autem scit exactissimè numerum peccatorum, & in libro suo omnia scripta tenet. Tu quidem, inquit Iob, gressus meos dinumerasti: idem etiam scit, & solus cognoscit grauitatem infinitam peccati mortalis. quomodo ergo poterit homo tam ignorans, & tam infirmus reddere rationem tam sapienti calculatori, & tam potenti exactori? Itaque sicut potest homo se in puteum deijcere, sed non inde ascendere; ita potest peccare, sed non satisfacere, nisi misericorditer adiuuetur.

Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te Domine. IV.

Vera pœnitentia, quam in hoc Psalmo Pœnitentiali Propheta nos docet, duo potissimum requirit, cognitionem propriæ miseriæ, & cognitionem misericordiæ diuinæ: qui enim miseriam propriam ignorat, non quærit medicinam, nec agit pœnitentiam; qui misericordiam Dei nescit, desperat veniam, & pœnitentiam inutilem agit. Igitur Propheta in tribus versiculis præcedentibus ostendit, se planè cognoscere miseriam suam, cùm de profundo clamet, & cùm dicat, peccata eiusmodi esse, vt si Deus ex solo iudicio agere velit, nemo subsistere possit: nunc ostendit, se nosse etiam misericordiam Dei maximam, & ideò non obstante magnitudine, vel multitudine peccatorum se sperare veniam, &

salutem. Sic igitur ait, Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te Domine, id est, quamuis nemo subsistere possit, si obseruare velis iniquitates nostras; ego tamen quia noui te ex natura misericordem esse, & scio apud te inueniri propitiationem, & quia tu legem posuisti tibi, vt cum impœnitentibus seuerissimè te geras, cum pœnitentibus misericorditer, & suauiter, ideò propter hanc legem tuam sustinui te Domine, sperans, & expectans indulgentiã peccatorum. Nota, illud, quia, non reddere rationem superiorum, sed sequentium, nimirum eius quod dicitur, sustinui te Domine. Nota præterea, illud, apud te propitiatio est, ab Augustino referri ad pretium sanguinis Redemptoris, qui verè est propitiatio pro peccatis totius mundi; tamen hoc loco simplicior intelligentia esse videtur, vt sensus sit, quia tu facile propitiaris pœnitentibus: nam de pretio redemptionis agitur in fine Psalmi, vt paulò post videbimus. Illud autem, propter legem tuam, non significat legem, quam nobis dedit, (nam secundùm illam nos condemnaret, non absolueret) sed legem suam, quam ipse seruare solet, iuxta illud, Omnes viæ Domini misericordia, & veritas. & alibi, Misericordiam & iudicium cantabo tibi. Itaque Deus iuxta legem suam, id est, quam sibi ipse præscripsit, primo peccatoribus misericordiam offert, vt pœnitentiam agant, deinde iustitiam, si impœnitentes esse perseuerent. Rectè ergo S. Augustinus, dicit, hic agi de lege charitatis, non de lege iustitiæ. Sed mira est in codicibus varietas: nam in hebræo est, vt timearis, vel vt S. Hieronymus reddit, cùm terribilis sis; in græco, propter nomen tuum. in latino, propter le-
תִּוָּרֵא gem tuam. Quæ tamen varietas facilè tolli poterit, si verbum hebraicũ, tiuare,
תּוֹרָא legatur cum alijs punctis, torah. & sine dubio Septuaginta Interpretes legerũt, torah, id est, legem. neque obstat, quod, torah, in fine habeat literam he, & tiuare, habet literam, aleph, nam illæ sunt literæ permutabiles, & sæpe vna ponitur pro alia. Porro græca exemplaria variant, vt Chrysostomus notauit, & alia habent, propter nomen tuum, alia propter legem tuam, quæ lectio optima est, & eã habent S. Hilarius, S. Hieronymus, S. Augustinus, & S. Gregorius in Commentarijs huius loci. neque difficile fuit in græco textu ponere nomen, pro lege, cũ in græco idiomate nomen, & lex ijsdem ferè scribantur literis. Itaque lectio latina vulgatæ editionis omnino conseruanda est, cum à vero textu hebraico, & græco non discordet; & habeatur in Commentarijs Sanctorum Patrum; & sensum optimum faciat. Verbum, sustinui, in hebraico, & græco clarius est: significat enim expectare, siue sperare. quod etiam declaratur in verbis sequentibus huius Psalmi.

V. Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in Domino.

Hic iam incipit exhortatio ad alios, quos exemplo suo hortatur ad spem in Deo ponendam. Ego, inquit, in profundo miseriarum fui; sed non desperaui de misericordia Dei. siquidem anima mea peccatorum vulneribus saucia sustinuit, id est, expectauit medelam, in verbo eius, id est, iuxta promissionem eius. Sæpe enim Deus per Mosem in Deuteronomio, & alibi promisit indulgentiam pœnitentibus. Cùm quæsieris, inquit Deuteron. 4. Dominum Deum tuum inuenies eum, si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ. hinc ipse Dauid in Psal. 118. dicebat, Memento verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti. Quod autem paulò obscurius dixerat, iterum repetit verbis clarissimis

dicens,

dicens, Sperauit anima mea in Domino; nimirum indulgentiam se accepturam, quam petebat. Multum autem valere debet Dauidis exemplum: fuit enim ipse in profundo miseriarum, siue culpam, siue pœnam respicias; culpa eius grauissima fuit, nam adulterium commisit, cùm abundaret vxoribus; occidit militem innocentem, qui sibi fidelissimè seruiebat; offendit Deum, à quo acceperat Regnum, & donum prophetiæ, item robur, pulchritudinem, prudentiam, diuitias, &c. Sed etiam in profundo miseriæ fuit, quando persequebatur eum Rex Saul, vt sæpè in periculo mortis fuerit: & tamen quia non desperauit, sed sperauit potius, liberatus est.

A custodia matutina vsque ad noctem, speret Israel in Domino. VI.

Quod ego, inquit, facio, totus Israël, id est, omnis populus Dei faciat; speret videlicet in Domino, cùm in quocunque profundo fuerit: siue peccatis, siue peccatorum pœnis prematur; in Dei adiutorio confidat. A custodia matutina vsque ad noctem, id est, tota die à summo mane, vsque ad noctem extremam, ita vt nullo tempore desinat sperare in Domino. Dicitur autem custodia matutina, siue vigilia matutina, tempus auroræ: nam veteres diuidebant noctem in quatuor partes, quarum quælibet tres horas continebat: & dicebantur custodiæ, siue vigiliæ, quia custodes, siue vigiles ciuitatum, vel castrorum tribus horis vigilando custodiebant ciuitatem siue castra, ac deinde tradebant alteri officium vigilandi, & custodiendi. Custodia igitur matutina est tempus à nona hora noctis vsque ad exortum solis. In codice hebraico, & græco bis repetitur custodia matutina: & in hebræo non habetur, vsque ad noctem. Ex quo videtur latina vulgata editio partim esse mutila, partim redundans, cùm non habeat bis, à custodia matutina, vt habet hebraica veritas; & habeat, vsque ad noctem, quod non habet eadem veritas hebraica. Sed si quis diligenter omnia consideret, videbit, lectionem latinæ vulgatæ editionis cum hebraica veritate planè congruere. Nam S. Hieronymus ex hebræo ita reddidit, A custodia matutina vsque ad custodiam matutinam; & vulgatus latinus interpres hoc ipsum significauit, cùm posuit, A custodia matutina vsque ad noctem. non enim dixit, A custodia matutina vsque ad vesperam, quasi per diē tantum, & non per noctem sperare debeamus in Deo, sed vsque ad noctem, totā videlicet, quæ terminatur in custodiam matutinā, siue auroram, quæ in Euangelijs dicitur, quarta vigilia noctis. Itaque idē est, ac si dixisset, A summo mane, vsque ad summam noctem, siue ab initio diei, vsque ad finem noctis: & hoc modo acceperunt hanc sententiam, Chrysostomus, & Euthymius, qui scripserunt, admoneri hoc loco fideles, vt tota die, & tota nocte sperent in Domino. Ratio cur tota die, & nocte sperandum sit, duplex est, vna, quia semper in periculis versamur, nec est momentum in quo Dei auxilio non egeamus: altera quia in omni tempore licet sperare in Domino, & semper accepta est conuersio, & pœnitentia, siue id fiat mane, id est, in adolescentia, siue in meridie, id est, in virilitate, siue ad vesperam, id est, in senectute, & siue fiat de die, id est, tempore prosperitatis, siue de nocte, id est, tempore aduersitatis. Scio textum hebraicum paulò aliter distingui, quàm textum græcum, vel latinum: sed quoniam id accidit ex punctis recens à Rabinis additis, non est difficile, remotis

punctis,

punctis, distinctionem eandem in codicibus omnibus inuenire. Fateor quidem græcos codices, qui habent, A custodia matutina vsque ad noctem, à custodia matutina speret Israël in Domino; non omnino concordare cum codice hebraico, & cum latina vulgata editione; sed credibile est, in codice græco aliquid redundare, quod fortè relictum est ex adiunctione alicuius alterius versionis ad versionem Septuaginta Interpretum. Fortasse etiam variæ sunt lectiones editionis græcæ: nam Chrysostomus videtur omnino legisse in codice græco, vt nos legimus in latino.

VII. Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.

Reddit rationem, cur oporteat semper in Deo confidere, & simul prædicit redemptionem generis humani, quæ futura erat per Iesum Christum Dominum nostrum. Meritò sperare possumus in Domino tota die, & nocte, quoniã apud ipsum misericordia est. Sunt quidem extra Deum opera misericordiæ; vnde dictum est, Misericordia Domini plena est terra; & alibi Misericordia tua vsque ad nubes: est etiam in pijs hominibus participatio quædam misericordiæ; sed ipsa misericordia apud Deum tantummodo reperitur, inq. solo eius sinu requiescit: misericordia enim miserias tollit: quis autem potest miserias tollere, nisi qui miser esse non potest? quis potest defectus omnes curare, nisi qui defectu omni caret, & omnipotens est? Deo soli propriè conuenit, quod idem Propheta dicit, Tu Domine suauis, & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te. Itaque rectissimè sancta Mater Ecclesia in precibus Deum appellans dicere solet, Omnipotens & misericors Deus. Neque solùm sperare debemus in Deum, quoniam apud eum misericordia est; sed etiam quoniam apud eundem copiosa redemptio est: nam misericordia Dei, quæ generi humano misereri decreuerat, vt iustitiæ quoque satisfaceret, inuenit ipsa pretium magnum, sanguinem videlicet Vnigeniti, qui redimeret copiosissimè omnes omnino captiuos; potuit enim homo seipse vendere sub peccato, & à diuina iustitia subijci Diabolo tanquam tortori, cui homo consenserat ad peccatum. Sed non potuit vllo modo seipse redimere, neque de potestate Diaboli eruere. Ergo quod homo non potuit, misericordia diuina fecit, vt per sanguinem Vnigeniti fieret. Sed hæc redemptio apud Deum erat, cùm Psalmus iste scriberetur, id est, in consilio, & decreto Dei, nunc autem misericordia Domini plena est terra, quando quotidie pretium illud in redemptionem captiuorum expenditur. vnde ab Apostolo dicitur, Empti estis pretio magno, glorificate, & portate Deum in corpore vestro 1.Cor.6. & clarius à B.Petro, Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati, & incontaminati Christi, 1.Petri 1. Dicitur autem hæc redemptio copiosa, tum quia propitiatio est pro peccatis nostris, & non tantum nostris, sed etiam totius mundi. 1.Ioan.2. tum quia non solùm hoc pretio redimimur à captiuitate, sed etiam euehimur ad participationem hæreditatis, & Regni, vt simus hæredes Dei, cohæredes autem Christi, Rom.8.

VIII. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

Redemptio quæ erat apud Deum, tum planè manifestabitur, cùm redimetur

Israël,

Iſraël, id eſt, populus Dei, non vt Iudæi carnales expectant à poteſtate Regum temporalium, ſed ab omnibus iniquitatibus ſuis. Quod Angelus de Ieſu Chriſto expoſuit, cùm ad ſanctum Ioſeph ait, Matth. 1. Vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Hæc redemptio iam quidem inchoata eſt, ſed perfectiſſimè complebitur in die nouiſſimo, cùm liberabimur non ſolùm à peccatis, ſed etiam a pœnis omnibus peccatorum, & à periculo deinceps peccandi, quod ſignificauit Dauid in Pſal. 102. cùm ait, Quãtum diſtat ortus ab occidente, longe fecit à nobis iniquitates noſtras. & initio Pſalmi, Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam, qui replet in bonis deſiderium tuum, &c. & perſpicuè Daniel cap. 9. Vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna.

PSALMVS CENTESIMVS TRIGESIMVS.

Titulus, & Argumentum.

Canticum graduum.

ANTAT in hoc Pſalmo Dauid humilitatis ſuæ virtutem, & cantat non coram tribus, aut quatuor hominibus, ſed in theatro orbis terræ; & tamen cùm hoc ſit vehementer ſe laudare, non facit contra præceptum illud Prouerb. 20. Laudet te alienus, & non os tuum, extraneus, & non labia tua. Siquidem, vt laudare ſe turpe eſt, cùm abſque neceſſitate id fit: ſic non ſe laudare, quando neceſſitas id requirit, ſtultum eſt. Itaque B. Paulus, qui dixerat, Non qui ſeipſum commendat ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat; ſeipſe mirificè commendauit in 2. ad Corinth. cap. 12. quia vidit id neceſſarium eſſe ad pſeudoapoſtolorum calumnias retundendas. Dauid igitur in hoc Pſalmo humilitatis virtutem ſibi ipſe tribuit, quoniam ſæpè accuſatus fuerat ſuperbiæ & ambitionis, à quo vitio maximè abhorrebat. lib. 1. Reg. cap. 17. dicit ad eum frater eius, Ego noui ſuperbiam tuam, & nequitiam cordis tui. lib. eodem cap. 22. & alibi ſæpè Saul queritur de Dauide, quòd illi inſidiaretur, & lib. 2. Reg. cap. 16. Semei maledicens Dauidi, obijcit ei, quòd Regnum Saulis inuaſerit. Dauid igitur ad eiuſmodi calumnias refellendas Deum vocat in teſtem ſummæ ſuæ humilitatis, ac modeſtiæ ſingularis. Præterea etiam ſi nulla calumnia præceſſiſſet, poterat humilitatem ſuam prædicare, non vt virtutes ſuas iactaret, ſed vt oſtenderet, ſe quamuis robore, poteſtate, ſapientia, & opibus omnibus hominibus ſui temporis in Palæſtina excelleret, tamen non in ſuis viribus fiduciam vnquam poſuiſſe, & ideò debere omnes alios ad ipſius exemplum in ſolo Deo ſperare, vt in fine Pſalmi dicitur. Eſt autem hic Pſalmus ex gradualibus vnus, quoniam docet in quo humilitas vera conſiſtat, & nulla eſt via ſecurior ad aſcendendum humilitate, dicente Domino, Omnis qui ſe humiliat exaltabitur.

EXPLICATIO PSALMI CXXX.

I. DOmine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.

Securus Propheta, quòd vera dicturus esset, Deum ipsum alloquitur, quem nemo fallere potest: dicit autem coram Deo, se vitio superbiæ nunquam fuisse obnoxium, siue cor internum, siue signa oculorum externa considerentur. Multi enim occultè superbi sunt in corde suo, magni se æstimantes; tamen extrinsecus humilitatem simulant: multi etiam non minus elato supercilio despiciunt proximos suos, quàm eos corde tumido, atque inflato contemnant. Dauid autem neque cor elatum, neque elatos oculos gerebat; sed erat humilis corde, & eam humilitatem oculis præferebat.

II. Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me.

Dixit de superbia cordis & oculorum: nunc addit de superbia verborum, & operum: aliqui enim iactant se posse facere, vel fecisse, aut esse facturos maiora & mirabiliora, quàm re vera possint, & hoc modo ambulant, siue ascendunt super se inter loquendum: aliqui etiam re ipsa præsumunt aggredi opera, quæ superant vires ipsorum, & isti ambulant, siue ascendunt supra seipsos opere & factis. Dauid autem stabat in gradu suo, in vera humilitate fundatus, & ideò neque loquendo, neque operando ambulabat super seipsum in magnis & mirabilibus, id est, neque gloriabatur se magna & mirabilia fecisse supra vires suas; neque tentabat facere, quæ sciebat se non posse perficere.

III. Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam.

IV. Sicut ablactatus est super matre sua: ita retributio in anima mea.

Non contentus Propheta, ipsi Deo, qui corda scrutatur dixisse, se ab omni superbia semper abhorruisse: idipsum confirmat iuramento execratorio, vt tanto maior fides ipsius verbis ab omnibus habeatur. Dicit igitur, Si non humiliter sentiebam de me ipso, sed exaltaui animam meam; vel, vt significantius loquitur textus originalis, Si non composui me ad æqualitatem cum cæteris, sed supra cæteros me extuli. Sicut ablactatus est super matre sua, id est, sicut infans recens ablactatus manet in sinu, vel super genua matris suæ mœstus & plorans, quia priuatus est dulcedine lactis, quæ pro illo tempore summæ deliciæ ipsius erant: ita retributio in anima mea fit, id est, sic anima mea priuetur dulcedine consolationis diuinæ, quæ meæ potissimæ, ac penè solæ deliciæ sunt. Quãtum sit hoc supplicium, quod sibi Propheta sanctissimus imprecatur, soli illi intelligere possunt, qui eodem spiritu repleti gustauerunt, quàm dulcis sit Deus. Quod enim Dauid nihili faceret opes, & delicias terrenas, & ipsam regiam celsitudinem, ac maiestatem præ amore diuinæ suauitatis; Psalmi ab ipso compositi,

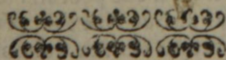
positi, tanquàm amatoria cantica, manifestè testantur. Quàm magna, inquit Psalmo 30. multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſconditi timentibus te? & rurſum Psalmo 33. Gustate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus. & Psalmo 26. Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram, ne auertas faciem tuam à me. & Psalmo 76. Renuit conſolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus ſum. & Psal. 85. Lætifica animam ſerui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui, quoniam tu Domine ſuauis, & mitis. & Psal. 103. Ego verò delectabor in Domino. & Psal. 62. In velamento alarum tuarum exultabo, adhæſit anima mea poſt te. Denique in Psal. 72. Quid mihi eſt in cælo? & à te quid volui ſuper terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. & ibid. Mihi autem adhærere Deo bonum eſt; quaſi dicat, quærant alij bona quæcunque, ſiue in cælo, ſiue in terra: mihi adhærere Deo, ſummum eſt bonum, ipſe Deus eſt cordis mei, ipſe pars, hæreditas, portio, omne meum bonum, ipſo vno contentus ſum, & in æternum ero. Cùm ergo Dauid humilis, & ſimplex, quaſi infans lactaneus in lacte diuini amoris omne ſuum bonum haberet, non poterat ſibi maius aliquod malum imprecari, quàm vt fieret, ſicut infans ante tempus ablactatus, qui conſolationem nullam admittit, cùm ſe ab vberibus matris remoueri videt. Quod attinet ad verba, illud, Si exaltaui animam meam, ex hebræo vertit S. Hieronymus, Si ſilere feci animam meam. Sed Septuaginta non legerunt, domamthi, quod eſt, ſilere feci, ſed, romamthi, quod eſt, exaltaui: nam literæ, d, & r, in hebræo ſimillimæ ſunt: neque dubitare debemus, quin libros correctiores habuerint Septuaginta Interpretes, quàm S. Hieronymus habuerit. Sic etiam, ita retributio in anima mea; S. Hieronymus ex hebræo reddit, Ita ablactata ad me anima mea. Sed in hebræo eadem vox ablactatum, & retributionem ſignificat, punctis paululum immutatis: nam, gamul, eſt ablactatus, gemul, retributio. Igitur Septuaginta, vbi habetur, ablactatus, legerunt, gamul, vbi habetur retributio, legerunt, gemul. Sanctus autem Hieronymus vtrobique legit, gamul: ſed lectio Septuaginta, cui concordat noſtra vulgata editio, eſt longè melior, tum quia vix intelligi poteſt quid ſit, ita ablactata ad me anima mea: tum quia ſecundùm lectionem Septuaginta habetur in hebræo elegantiſſima alluſio vocis retributionis ad vocem ſimilem, ablactati.

דוֹמַמְתִּי
רוֹמַמְתִּי

גָּמֻל
גְּמוּל

Speret Iſrael in Domino, ex hoc nunc, & vſque in ſeculum. V.

Ex hac Pſalmi concluſione intelligi poteſt, quò tendat illa humilitatis prædicatio: non enim vir verè humilis propoſitum habuit ſe laudandi, ſed admonendi populum ſuum, quàm parum de ſe præſumere, & quàm multum in Deo confidere debeat. Ait igitur, Speret Iſraël in Domino, id eſt, ſi ego Rex, & Propheta, non me efferre audeo, propter potentiam, & ſapientiam, neque de me ipſe præſumo, ſed omnem ſpem meam in Deo collocatam habeo; certè par eſt, vt populus meus Iſraël, qui etiam populus Dei eſt, non ſe exiſtimet aliquid eſſe, cùm nihil ſit, neque in viribus ſuis confidat, ſed ſperet in Domino, & non hodie ſolùm, aut cras, ſed omni tempore ſperet.

PSAL-

PSALMVS CXXXI.

Titulus, & Argumentum.

Canticum graduum.

PSALMVM hunc vel Salomon composuit, cùm ædificato templo, intulit arcam Domini in locum ei præparatum, vel certè compositum à Dauide, sibiq. datum ad concinendum post templi ædificationem Salomon cecinit: id perspicuum est tum ex fine capitis sexti in 2. libro Paralipomenon, tum ex tota serie huius Psalmi, ac præcipuè ex illis verbis, Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui. Continet autem ad literam Psalmus hic, primo commemorationem ardentissimi desiderij, quo tenebatur Dauid ædificandi templi: secundo petitionem ad Deum, vt stabiliatur Regnum in domo Dauid, vt sanctificentur ministri Domini, & alia id genus, iuxta promissiones Dei, quas multo ante Dauid acceperat. Numeratur hic Psalmus inter graduales, tum quia cani debebat à populo redeunte à captiuitate, vt excitaretur ad imitandum desiderium Dauidis, & diligentiam Salomonis in templo reædificando; tum, vt admoneatur spiritualis peregrinus quanto feruore flagrare debeat in ædificando spirituali templo, tum in corde suo, tum in cælesti Hierusalem, cùm pro templo lapideo in quo arca lignea locum quietis acceptura erat, tam ingenti desiderio arserit cor Dauidis, & sumptus propè infinitos fecerit Salomon, & tantos labores susceperint longissimo tempore multa hominum millia. Nam vt legimus in lib. 3. Regum cap. 5. Erant octoginta millia latomorum, & septuaginta millia portantium onera, & tria millia trecenti præfecti operum. Neque tamen superuacanea, aut nimia dicenda sunt, cùm ad illius honorem pertineant, cuius magnitudinis non est mensura, vel finis.

EXPLICATIO PSALMI CXXXI.

1. MEmento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

Verba Salomonis hæc sunt, qui Deum orat per merita patris sui Dauid. Memento, inquit, Dauidis amici tui, & meritorum eius, inter quæ præcipuum fuit studium mansuetudinis. Illud, memento, non arguit obliuionem in Deo, sed significat, Deum, quando non miseretur filiorum viri iusti, ita se gerere quasi non recordaretur, quid apud se vir ille iustus meruerit. Nihil igitur isto modo loquendi significatur, nisi Deum orari velle per merita hominum iustorum; & propter eadem merita multa concedere, quæ alioqui minimè concessisset: id cognosci potest ex lib. 3. Reg. cap. 11. vbi Deus per Prophetam loquitur ad Hieroboam, ac dicit, se valdè irritatum esse peccatis Salomonis, sed tamen conseruaturum illi Regnum omnibus diebus vitæ suæ, propter Dauid seruum suum, qui custodiuit mandata & præcepta sua: ex quo loco apparet, orationem huius

Psalmi fuisse exauditam. Meminit autem Salomon mansuetudinis Dauidis, omissis alijs virtutibus, tum quia mansuetudo in Dauide potissimum eluxit, vt patuit ex eo, quòd noluit Saulem occidere, cùm posset, cùm tamen ab eo sine vlla causa quæreretur ad mortem, lib. 1. Reg. cap 24. tum etiam quia mansuetudo mirabiliter placet in oculis Dei, quia indiuidua comes est humilitatis, & charitatis, & quia similem facit hominem Deo, qui suauis, & mitis est, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus eum, Psal. 85. Itaque ante Dauidem, Moses amicus Dei maximus fuit, quia mitissimus erat super omnes homines, Num. 12. & post Dauidem Christus Dominus, plenus gratia, & veritate, non aliam virtutem magis in se imitandam esse docuit, cùm ait, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, Matth. 11. Neque repugnat mansuetudini Dauidis, vel Mosis, quòd vterque multos homines occiderit; neque mansuetudini Christi, quod eiecerit ex templo ementes & vendentes, mensasq. eorum subuerterit: nam mansuetudo non est contraria iustitiæ, imò soror est zeli honoris Dei; & qui facilè tolerat iniurias proprias, quod est mansuetudinis, aptior est ad vindicandas iniurias Dei, & proximi, tum quia omnes vident eum non moueri ex affectu proprio, sed ex solo iustitiæ zelo, tum quia oblitus quodammodo sui, totus occupari potest in Dei honore quærendo, & propugnado. S. Hieronymus ex hebræo vertit, Memento Domine Dauid, & omnis afflictionis eius. Sed vox hebraica, hunnotho, quam hebræi humiliari eum, reddere solent, potest cum alijs punctis legi, hanauatho, quod significat, mansuetudinis eius: & sic legerunt Septuaginta Interpretes. עֻנּוֹתוֹ עֲנָוָתוֹ

Sicut iurauit Domino, votum vouit Deo Iacob. II.

Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei. III.

Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. IV.

Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. V.

Effectum exponit Salomon mansuetudinis, & humilitatis Dauid patris sui: quoniam enim mitis erat, & humilis corde, indignum putabat, vt ipse haberet domum ad habitandum, & lectum ad quiescendum; & arca Dei non haberet sedem stabilem, templum videlicet, in quo honorificè permaneret, sed huc & illuc transferretur: propterea iurauit, & vouit, se non intraturum domum suam, nec in lectum ascensurum; imò etiam neque extra lectum dormiturum, aut quietem vllam capturum, donec inueniret locum quietis arcæ Dei. Quando Dauid hoc votum vouerit, non habetur expresè in diuinis literis; sed tamen colligi videtur ex lib. 2. Reg. cap. 7. vbi Dauid dicit ad Nathan Prophetam, se constituisse ædificare templum Domino, eo quòd erubesceret ipse habitare in domo cedrina, dum arca Dei maneret in tentorio. Sed eadem nocte iussit Deus per Nathan significari Dauidi, non velle, vt ipse ædificaret templum, sed hanc prouinciam filio suo relinqueret; quod ipsum repetit ipse Dauid in 1. lib. Paralip cap. 22. & 28. Sed quæstio est, quid propriè Dauid vouerit. Qui hebræos sequun-

ſequuntur, exiſtimant, Dauidem ignoraſſe, vbi Deus vellet ſibi erigi templum, & ideò vouiſſe ſe non accepturum vllam quietem, donec ſibi à Deo locus templi reuelaretur; ac ne nimis longo tempore cogant Dauidem extra domum ſub dio manere; addunt, hoc votum ſuſceptum fuiſſe à Dauide, quando vidit Angelum percutientem populum, & illo ipſo die reuelatum ei fuiſſe per Gad Prophetam, velle templum ſibi ædificari in area Areunæ Iebuſæi in monte Moria, 2.Reg.24. Sed iſta ſine fundamento dicuntur, & ad fabulas Rabinorum fortaſſe reijci poſſunt: non enim de ſitu templi, ſed de ipſo templo ædificando ſollicitus erat Dauid: neque vouiſſet quod non erat in ſua poteſtate, quale eſt, habere Dei reuelationem; ſed quod ipſe præſtare poterat ſuo ſumptu, & labore. Quādo igitur dicit, Donec inueniam locum Domino, per locum, non intelligitur ſitus, ſed templum, quod erat futurum locus, id eſt, habitaculum Dei: quod explicatur per vocem ſequentem, tabernaculum Deo Iacob, id eſt, donec tale templum extruxero, vt in eo dignè poſſit arca Domini collocari. Verum eſt quidem ſitum templi fuiſſe à Deo demonſtratum Dauidi, vt dicitur in 2.Paralip. cap. 3. ſicut etiam demonſtrata fuerant omnia, quæ ad templum pertinebant, vt dicitur 1.Paralip.28. Omnia, inquit, venerunt ſcripta manu Domini ad me: ſed nulla fit eo loco mentio iuramenti, aut voti; neque verò, ſi Dauid iurauit, ſe non ingreſſurum in domum ſuam, donec extrueret templum, periculum erat ne nimis diu pernoctaret ſub dio; verba enim illius iuramenti amplificationem continent Scripturæ diuinæ familiarem: propriè autem ſignificant ſollicitudinem magnam rei faciendæ. Simile eſt illud in primo Pſalmo, Sed in lege eius meditabitur die ac nocte. & illud Pſalmi 33. Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. & clarius Iſaiæ 62. Super muros tuos conſtitui cuſtodes, tota die, & tota nocte in perpetuum non tacebunt. & Prouerb.6. præſcribit Salomon talem ſollicitudinem ei, qui promiſit aliquid proximo ſuo, qualem hoc loco tribuit Dauidi, dicens, Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum, ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Simile eſt illud in teſtamento nouo, Oportet ſemper orare, & nunquam deficere, Luc.18. & cap.21. Vigilate itaque omni tempore orantes. Neque enim iſta ſignificant, omni hora, & omni momento eſſe orandum, ſed habendam eſſe orationem in maximis negocijs, & non permittendum, vt ab alijs terrenis occupationibus impediatur. Sic igitur iuramentum illud intelligimus, Si introiero in tabernaculum domus meæ; id eſt, iuro me non intraturum in domum meam, ita vt obliuiſcar domus Dei ædificandæ: ſi aſcendero in lectum ſtrati mei, id eſt, iuro me non aſcenſurum in lectum ſtrati mei, ita vt non cogitem de lecto, id eſt, de loco templi, vbi propriè arca Domini requieſcat: ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, id eſt, iuro me non dormiturum, neque dormitaturum, ita vt non vigilem circa templum Domini erigendum: & requiem temporibus meis, id eſt, iuro, me non compoſiturum caput meum ad quieſcendum, ita vt quieſcam à ſollicitudine domus Domini præparandæ. Quod iuramentum, & votum, quod in ſe fuit, accuratiſsimè adimpleuit, vt intelligi poteſt ex verbis eius, 1.Paralip.29. Ego, inquit, totis viribus meis præparaui impenſas domus Domini Dei mei: aurum ad vaſa aurea, argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, lignum in lignea; & lapides onichinos, & quaſi ſtibinos, & diuerſorum colorum, omnemq. pretioſum lapidem, & marmor parium abundantiſsimè, & ſuper hæc, quæ obtuli in domum

mum Dei mei, de peculio meo aurum,& argentum do in templum Dei mei,exceptis his, quæ præparaui in ædem sanctam, tria millia talenta auri de auro ophir,& septem millia talentorum argenti probatissimi ad deaurandos parietes templi. Ac præter has ingentes opes, parauit etiam idem Dauid descriptionem omnium partium templi,atriorum,porticuum,cœnaculorum, exedrarum, & similium rerum,ac præterea omnium ornamentorum,vt habetur 1.Paralip. c.28. Hæc omnia typi fuerunt,ac figuræ veri Dauidis Christi,qui,vt templum viuum, & tabernaculum æternum Deo pararet, pernoctans in oratione, verè non intrabat in domum suam, neque ascendebat in lectum suũ, neque dabat oculis somnum,neque temporibus requiem; & non corruptibilibus auro, vel argento, sed pretioso sudore,ac sanguine pretiosissimo parauit sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam,neque rugam; & ciuitatem illam ædificauit in cælis,quam vidit S.Ioannes in Apocalypsi ornatam omni lapide pretioso, Apoc.21.Ex his denique vnusquisque nostrum intelligere debet,quanta vigilantia,sumptu,& labore sit opus,vt in corde nostro templum Domino erigamus.

Ecce audiuimus eam in Ephrata, inuenimus eam in campis syluæ. VI.

Adfert rationem,cur Dauid optauerit templum Domino ædificare; quoniam arca Domini sedem propriam,& stabilem non habebat. Ecce,inquit, audiuimus eam, arcam videlicet,fuisse in Ephrata,id est,in terra Ephraim,quando videlicet erat in Silo tempore Samuelis, 1.Reg.4. deinde inuenimus eam in campis syluæ, 1.Reg.6. quando dimissa à Philistæis inuenta est in agro Iosue Bethsamitæ,quem esse locum syluosum perspicuum est ex proxima ciuitate Cariathiarim, quò fuit transportata ex agro Iosue: nam Cariathiarim dicitur ciuitas syluarum. sed singula verba consideremus, per pronomen, eam, dicimus significari arcam, vt Chrysostomus, Euthymius, & alij docent, tametsi enim antea nominata non fuerit, tamen significata est implicitè in illis verbis, Donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob: neque enim Dominus, & Deus Iacob eget loco pro se, sed pro arca sua, in qua ipse tanquam in sede sua manere, vel tanquam in scabello pedes habere videbatur, cùm inde responsa daret. Quod autem S.Hieronymus reddit ex hebræo, Audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eum in campis syluæ, nos mouere non debet. Nam fieri potest,vt S.Hieronymus inciderit in textum corruptum: nunc enim in hebræo habetur eam, non eum, vt etiam in codice græco, & latinis omnibus; & hoc modo Patres legunt. Per vocabulum, Ephrata, exposuimus terram Ephraim, in qua erat Silo, vbi longo tempore mansit arca: quamuis enim Ephrata in vno,vel in altero loco Scripturæ significet Bethlehẽ,tamen hoc loco non potest Bethlehem significare, cùm in ea non legatur vnquam fuisse arca Domini. & cum minore fundamento alij quidam per, Ephrata, hoc loco intelligi volunt Hierusalem, quòd non longè absit à Bethlehem. Per,campos syluæ,non desunt,qui intelligant aream Ornan Iebusæi,quæ erat in monte Sion, quos irridet sanctus Hilarius, quia nihil simile habeat area cum sylua. Alij intelligunt Cariathiarim, quæ interpretatur ciuitas syluarũ:sed Scriptura non dicit,inuentã fuisse arcam in ciuitate,sed in cãpis; & verbum,inuenimus,significat casu inuentam, cùm esset amissa: cùm autem esset in Cariathiarim,non erat quærenda,vel inuenienda tanquam amissa, cùm in ea ciuitate studiosè collocata fuisset. Respicit igitur Scriptura, vt nos

diximus, ad illud tempus, quo arca iamdudum à Philistęis capta; inuenta est in agro Iosue Bethsamitæ, quò eam detulerant vaccæ indomitæ, quibus à Philistęis fuerat alligata. Verba illa, audiuimus, & inuenimus, volunt quidam significare, arcam fuisse in Silo ante tempora Dauidis, sed Dauidis tempore fuisse in Cariathiarim: ideò enim de priore mansione dictum esse audiuimus, quia non ipse viderat, sed à maioribus acceperat: de posteriore dictum esse inuenimus, quia tempore suo id acciderat. Sed nos existimamus, non esse verum, Dauidis tempore fuisse arcam inuentam in campis syluæ: fuit enim eo loco inuenta post septem menses à captiuitate sua, vt patet ex lib. 1. Reg. c. 6. quo tempore Dauid nondũ natus erat, vt ex collatione temporum manifestè colligitur. Itaque verba illa non dicuntur à Dauide, vel à Salomone in persona sua, sed in persona populi, & idcirco dicitur in numero multitudinis, Audiuimus eam in Ephrata, inuenimus eã in campis syluæ, quasi dicat, Audiuimus à maioribus nostris arcam aliquando fuisse in Silo, in terra Ephraim, & rursum postea inuenimus, & vidimus eam in campis syluæ; non enim deerant senes, qui eius rei meminisse potuissent: ex quo refellitur argumentum, quo nonnulli demonstrari putant, hunc Psalmum non fuisse compositum à Salomone, quia videlicet ipse nondum natus erat, quando arca inuenta est in campis syluæ. Si enim hoc argumentum concluderet, demonstraretur etiam Psalmum non fuisse à Dauide compositum: nam neque ipse natus erat, quo tempore arca Dei reperta est in campis syluæ.

VII. Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.

Exposito voto, & desiderio patris sui Dauidis, reducturus Salomon arcam in templum à se ædificatum, ait, Introibimus in tabernaculum eius, id est, fuit hactenus Dominus quasi hospes in varijs locis, sed nunc habebit stabilem domũ, & ideò nos introibimus in tabernaculum eius iam erectum, & constructum in monte Sion, & adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius, id est, adorabimus conuersi ad arcam sanctam, quæ est scabellum, vbi steterunt, ac stare solent pedes eius. Sic enim sanctuarium in interiore parte tabernaculi constructum erat, vt arca esset quasi scabellum pedum Domini, & super arcam esset propitiatorium, quasi sedes Domini, quæ tenebatur à duobus Cherubim. Itaque illud, adorabimus in loco, positum est pro, adorabimus ad locum, vel adorabimus locum, vt in hebræo clarius est, Adorabimus scabellum pedum eius. Adorabant enim Hebræi arcam, non vt Deum, sed vt scabellum pedum eius. vnde dicitur etiam in Psal. 98. Adorate scabellum pedum eius, quoniã sanctum est.

יִשְׁתַּחֲוֶה Est autem hoc loco notandum, verbum adorandi in hebræo, istachaue, propriè significare, incuruare se, & ideò construi cum datiuo, vel cùm accusatiuo addita præpositione, ad, vt incuruate vos arcæ, vel ad arcam: & non rectè diceretur, incuruate vos arcam. & hæc est ratio, cur aliquando Interpretes vertant, Adorate ad scabellum, aliquando, adorate scabellum; quia aliquando seruant phrasim hebraicam, aliquando latinam.

VIII. Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.

Introducturus Salomon arcam in templum magnificentissimè ædificatũ, poë-

tico

tico more eam inuitat ad templum ingrediendum, & inhabitandum. Surge, inquit, Domine de loco, vbi hactenus, quasi hospes habitasti, & ingredere in domũ tuam propriam, in qua deinceps requiesces, id est, vnde non transibis de loco ad locum, vt vsque modo fecisti. Explicat autem se loqui Domino, non vt est in se, sic enim cæli cælorum Deum non capiunt, vt idem Salomon alibi dicit; sed vt peculiari modo in arca testamenti erat, quia ex illa responsa dabat, & ideò addit, Tu & arca sanctificationis tuæ, id est, tu cum throno tuo, & scabello pedum tuorum: quod scabellum est arca sanctificationis tuæ, id est, arca in qua, & per quã tu ab omnibus, qui illam sciunt, sanctificaris, & honoraris. In hebræo habetur, Arca fortitudinis tuæ, & hoc modo legitur in 2. Paralip. c. 6. non solùm in textu hebraico, sed etiam in græco, & latino. Videntur igitur Septuaginta Interpretes hoc loco voluisse non tam reddere verbum verbo, quàm explicare sententiam. Arca enim fortitudinis Dei dicitur, quia per eam ostendit Deus fortitudinem suam: nam Iosue 3. cùm arca intrasset Iordanem, portantibus eam Sacerdotibus, continuo aquæ Iordanis conuersæ sunt retrorsum. item Iosue 6. cùm arca septies ciuitatem Hierico circuisset, muri Hierico corruerunt. Item lib. 1 Reg. c. 5. cùm arca capta fuisset à Philistæis, & posita in templo idoli Dagon, mane sequenti inuentus est Dagon iacens pronus in terra coram arca; & quocunque circunferretur arca à Philistæis, interficiebat innumerabiles homines, ita vt Philistæi dicerent, Non maneat apud nos arca Dei Israël, quia dura est manus eius super nos, & super Dagon deum nostrum. Denique Bethsamitæ cùm arcam Dei ad se delatam curiosè inspexissent, occisi sunt supra quinquaginta millia ex ipsis, vt habetur lib. 1. Reg. cap. 6. & cùm Oza tetigisset arcam Dei, continuo à Deo occisus est, 2. Reg. cap. 6. Sed hæc ipsa fortitudo Dei, quæ per arcam demonstrabatur, efficiebat, vt Deus ab omnibns sanctificaretur, timeretur, & honoraretur. Siquidem Bethsamitæ cùm interficerêtur ob arcam Dei à se visam, dixerunt, Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti huius? in idem igitur recidit, arca fortitudinis tuæ, vt habetur in hebræo, & arca sanctificationis tuæ, vt habetur in codice græco, & latino.

Sacerdotes tui induantur iustitiam, & sancti tui exultent. IX.

Introducta iam arca in templum, orat Salomon primo pro Sacerdotibus, secundo pro Rege, id est, pro se: nam ab his dependet salus totius populi. Sacerdotes enim regunt populum in spiritualibus, & Reges in temporalibus. Pro Sacerdotibus duo quædam postulat, vt sint iusti & sancti, quales esse debent, vt rectè fungantur officio suo, & vt alacriter Deum laudent, quod est proprium eorum munus. Debent enim pro se, & pro toto populo reddere Deo tributum laudis, & gratiarum actionis, pro beneficijs, quæ omni tẽpore accipimus à Deo, & gratias agendo, ac laudando benefactorem, prouocare benignitatem eius ad continuanda, & augenda beneficia. Dicit igitur, Oro Domine, vt per gratiam tuam Sacerdotes tui induantur iustitiam, id est, non solùm iusti sint intus in corde, & animo, sed etiam exterius in omni eorum vita, in verbis, & operibus cernatur iustitia, & nihil turpe in eis appareat, qui tibi ministraturi, & populum tuum docturi sunt. Metaphora enim indumenti ad hoc adhibetur, vt intelligamus quemadmodum vestis tegit turpitudinem, & ornat hominem, ac distinguit

à cæteris: ita debere Sacerdotes per opera iustitiæ id efficere, vt nihil turpe in eis appareat, & per eximiam sanctitatem discernantur à reliquo populo, & non possit dici, Sicut populus sic Sacerdos. Et sancti tui exultent, id est, & ijdem Sacerdotes, qui Sancti tui propriè sunt, cùm ad ministrandum tibi sanctificati, & dedicati sint, exultent alacriter laudando te, & sic bene fungantur munere suo. In hebræo habetur, Et sancti tui laudent te, siue iubilent tibi: ex quo intelligimus, exultationem, quam in nostro textu habemus ex græco, non esse quamcunque exultationem, sed exultationem in laudando Deo, & gratias agendo illi, siue dũ sacrificant, siue dum psallunt. Et si tanta iustitia, & sanctitas, & alacritas requirebatur in Sacerdotibus illis, qui sacrificabant oues, & boues, & laudabant Deũ pro temporalibus beneficijs; quid quæso requiritur in Sacerdotibus illis, qui sacrificant diuinum agnum, & gratias agunt pro beneficijs sempiternis? væ nobis miseris, qui ministerium altissimum sortiti, tam procul absumus à feruore, quem Salomon in vmbraticis Sacerdotibus exigebat.

X. Propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui.

Orat nunc pro Rege, id est, pro se Salomon, & vt facilius impetret, adducit merita patris sui Dauidis. Orat autem, vt quandocunque accesserit ad precandũ Deum, Deus exaudiat orationem eius. Propter Dauid, inquit, seruum tuum, id est, propter fidele obsequium, quod tibi præstitit pater meus dum in terris vixit; ne auertas faciem Christi tui, id est, non facias, vt ego, qui loco patris mei vnctus sum in Regem populi tui, confusus recedam à te, reiecta videlicet prece mea, & eo modo facias me auertere faciem meam à te. Quod enim auertere faciem orantis, sit eum non exaudire, sed confusum dimittere, perspicuum est ex lib. 3. Reg. cap. 2. vbi cùm mater Salomoni dixisset, Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te, ne confundas faciem meam: respondit Salomon, Pete mater mea, neque enim fas est, vt auertam faciem tuam. Sed quamuis hæc vera sint, tamen videor mihi altiorem sensum in his verbis videre. Omne bonum nostrum in duplici respectu positum est, in respectu pio Dei ad nos, & in respectu nostro pio ad Deum, vt videlicet ille nos patris pietate respiciat, & nos illum filiorum pietate respiciamus. mutuus enim iste pietatis aspectus fons est, & origo bonorum omnium; sed prior est respectus Dei, & ab illo respectus noster oritur. In hoc (inquit Ioan. in prima Epistola cap. 4.) est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Itaque Deus dum nos diligit, facit etiam nos diligere, & dum nos respicit vt filios; facit, vt eum respiciamus vt patrem: quamuis autem nos peccando liberè auertamus faciem à Deo; tamen si Deus respicere nos voluerit, & misereri; respiciendo, & miserendo faciet, vt peccare non libeat, & vt faciem à Deo non auertamus; vel si auerterimus, iterum conuertamus. Quomodo Luc. 22. quando conuersus Dominus respexit Petrum iam auersum, continuo illum conuertit, ita vt egressus foras amarè fleuerit: atque hoc est, quod Dauid orat in Psalmo 24. Respice in me, & miserere mei; & hoc loco Salomon, Ne auertas faciem Christi tui, id est, ne sinas auerti à te faciem meam, quod facies si non auertis à me faciem tuam.

Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eũ: XI.
de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

Hic iam incipit commemorare promissiones factas à Deo Dauidi patri suo, vt ijs cõmemoratis facilius impetret quod petit, cùm quasi debitum reposcere videatur. Iurauit, inquit, Dominus Dauid veritatem, quasi dicat, iurauit Dauid Domino, se domum illi ædificaturum; & Dominus vicissim iurauit Dauidi, se Regnũ in domo eius in sempiternum stabiliturum: Deus enim vinci se liberalitate non patitur, & non solùm opera, sed etiam voluntates, & desideria cumulatissimè remuneratur. Iuramentũ Dei significat rei immobilitatem, & hoc loco præsertim, vbi dicitur, Iurauit Dauidi veritatem, id est, rem per se verã ex Dei promissione, certiorem, & firmiorem reddidit iuramento. Addit postea aliã firmitatem dicens, Et non frustrabitur eũ, id est, non faciet irritum iuramentum, quod alias dicere solet, Iurauit Dñs, & nõ pœnitebit eum. Quo loco rectè admonet S. Augustinus, pœnitentiã in Deum cadere non posse, sed metaphoricè dici, pœnitere, quando rem aliquã mutat; non pœnitere quando non mutat, sed stabilem & firmam esse decernit. Ponit exemplũ ex lib. 1. Reg. c. 15. vbi Dñs dicit, Pœnitet me, quòd cõstituerim Saul Regem: & in eodem capite dicit Samuel, Deum non esse vt hominem, vt pœnitentiam agat. Ergo, inquit Augustinus, cùm Deus immutabili suo consilio aliquid mutat, propter ipsam rei, non consilij mutationem, pœnitere dicitur. Neque multum refert, quòd in hebræo, & græco legatur, Non frustrabitur eam, id est, veritatem promissam, & in latino textu legamus, Non frustrabitur eum, id est, Dauidem, vt legit etiam S. Hilarius: nam sensus est idem. Pergit Salomon, ac docet, quæ sit veritas promissa, & iuramento confirmata à Deo, & ait, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam, id est, dabo tibi successorem in Regno filium tuum: quæ verba videntur intelligenda ad literam de Christo, non de Salomone, nisi fortè de Salomone dicantur, vt typum Christi gerebat. nam de hoc eodem iuramento dicitur in Psalmo 88. Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis. Itaque illud, ponam, cùm dicitur, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam; non significat, simpliciter ponam, sed constituam, & firmabo. quæ certè Salomoni non conueniunt. adde, quòd B. Petrus Act. 2. dicit de Dauide, Propheta cùm esset, & sciret quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius sedere super sedem eius; prouidens loquutus est de Resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. Vbi sanctus Petrus vnam scripturam Psalmi quintidecimi exponit ex alia Psalmi centesimi trigesimiprimi, quem nunc explicamus. Atque hoc est, quod Luc. 1. Angelus dicit ad Virginem, Dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum.

Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia XII.
mea hæc, quæ docebo eos.
Et filij eorum vsque in seculum sedebunt super sedem XIII.
tuam.

Iuramentum, & promissio sine pœnitentia est de vno filio, id est, de Christo, cuius Regni nullus vnquam erit finis: sed de alijs filijs promissio conditionata est, id est, si custodierint testamentum, id est, fœdus Domini de non habendis Dijs alienis; & si custodierint testimonia, id est præcepta Dei, sedebunt super sedem tuam, sin minus, proijcientur. Sic enim expressius dicit ipse Dauid Salomoni, 1. Paralip. 28. Si quæsieris Dominum, inuenies eum: si autem dereliqueris eum, proijciet te in æternum. & paulò ante de eodem Salomone dicit Deus, Firmabo Regnum eius vsque in æternum, si perseuerauerit facere præcepta mea; & iudicia, sicut & hodie. & in Psalmo 88. vbi legimus, Si dereliquerint filij eius legem meam, visitabo eos in virga virorum; non addit, misericordiam meam non dispergam ab eis; sed, non dispergam ab eo, id est, à Dauide, quia videlicet thronus Dauid erit firmus iugiter, propter æternum Christi Regnum; etiam si Regnum terrenum Salomonis, & Roboam, & similium deficiat, & destruatur. Quod attinet ad verba, in hebræo pro testamento, est, pactum, siue fœdus; sed Septuaginta vertere solent illam vocem hebraicam, berith, per vocem græcam, διαθήκην, quæ testamentum significat, nec solùm Septuaginta, sed etiam B. Paulus ad Rom. 9. ad Gal. 4. & alibi testamentum vocat, quod hebræi dicunt fœdus. Verisimile igitur est, vocem illam hebraicam vtrunque significare, vel etiam præcipuè testamentum: maior enim fides habenda est Septuaginta Interpretibus, quàm Rabinorum dictionarijs. constat autem ex S. Hieronymo in cap. 2. Malachiæ, Septuaginta Interpretes semper vertisse, testamentum. Fortasse autem diuina prouidentia voluit, vt in Ecclesia extarent duo ista vocabula, testamenti, & pacti: quoniam re vera pactum Dei cum populo non est simplex pactum, sed habet conditiones testamenti, cùm sit pactum de hæreditate danda, & quòd non habuit vim, nisi intercedente morte testatoris Christi, vt dicitur Hebr. 9. ad hoc enim significandum Moses aspersit sanguinem cùm pactum nomine Dei cum populo sanciuit, Exod. 24. Et præterea testamentum hoc non est simplex testamentum, sed habet rationem pacti, cùm requirat conditionem de obseruantia mandatorum, & perseuerantia in fide. Est igitur testamentum simul & pactum. Illud autem, vsque in sæculum, non coniungitur cum, sedebunt super sedem tuam, sed cum verbis præcedentibus, si custodierint filij tui, & filij eorum, vt apertè colligitur ex textu hebraico. Igitur sensus est, Si filij tui, & filij eorum custodierint pactum, & præcepta vsque in seculum, id est, si perseuerauerint in timore Dei, non deturbabuntur à solio Regni tui, si autem non perseuerauerint, Regnum ipsorum ad alios transferetur, vt factum est, & experientia docet.

(margin: בְּרִית)

XIV. Quoniam elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi.

XV. Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.

Possent aliquo modo hæc accommodari ad arcem, siue ciuitatem Sion terrenam, vt figura erat Ecclesiæ nunc militantis, & postea triumphantis: elegit enim Deus ciuitatem illam pro tempore, vt esset ciuitas Regia, & Sacerdotalis, ita vt ibi esset thronus regius, & etiam templum Domini. Sed tamen quia breui diruẽ-

da

da erat, & euertenda, & Regnum ex ea tollendum, & templum ipsum incendendum; dicendum est hæc pertinere ad Ecclesiam, quæ est Regnum Christi, & ipsa est Hierusalem, & Sion, de qua dicitur in Psalmo 2. Ego autem constitutus Rex ab eo super Sion montem sanctum eius. & continuantur hæc verba cum illis, Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam, id est, iurauit Dauidi, se positurum, & stabiliturum filium eius Christum super sedem eius, quæ est Sion, quæ ideò dicitur ciuitas Dauid, quia elegit Dominus Sion, id est, Ecclesiam, in habitationem suam perpetuam; & de ea dixit, Hæc requies mea in seculum seculi, id est, non deseram vnquam hanc Ecclesiam, sed in ea perpetuo requiescam, quoniam transferam eam ad perfectam beatitudinem in cælis, & ibi habitabo in ea in sempiternum, quoniam firmissimo, atque æterno decreto elegi eam. Dicitur autem Deus requiescere, vt S. Augustinus notat, quando facit nos requiescere: tunc autem perfectè requiescemus, quando pars Ecclesiæ peregrinans in terris perueniet ad eam partem, quæ gloriosa triumphat in cælis.

Viduam eius benedicens benedicam, pauperes eius satu- XVI.
rabo panibus.

Hic versiculus cum sequentibus promittit ciuitati Dauid, quæ est Sion, multa bona, quæ vtcunque applicari possunt terrenæ ciuitati, vt figura erat Ecclesiæ; sed ipsi Ecclesiæ propriè & perfectè conueniunt. Primum igitur promittit abundantiam rerum temporalium tantam, vt etiam viduæ, quę solent esse maximè destitutæ, & alij pauperes satiari possint: benedictio enim Dei abundantiam in Scripturis significare solet. Sed hæc abundantia in sensu altiore significat copiã cibi spiritualis verbi Dei, & Sacramentorum, quibus abundant filij Ecclesiæ, illi præsertim, qui sunt spiritu pauperes. Antiqua hæreticorum calumnia occurrit hoc loco breuiter refellenda. Ridet enim Caluinus editionem nostram vulgatam, quòd pro, victu, substituerit, viduam. Dicit enim presbyterum aliquem lusciosum existimasse c, & t, esse vnum, d, & sic pro victum, legisse vidum, & quia vidum nihil significat, addidisse, a, & fecisse viduam; & neminem fuisse in Ecclesia nostra, qui hanc corruptionem aduertere potuerit. Sed facilè est, calumniam refutare. Latinus enim Interpres rectissimè vertit, quod inuenit in græco: in græco autem sine dubio inuenit, χήραν, quod viduam significat omnium consensu: neque solus noster Interpres in græco legit, χήραν, sed etiam Patres, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Prosper, Cassiodorus, & alij. Imò S. Hilarius meminit vtriusque lectionis, & contendit, veram lectionem esse, viduam, & sic lectum fuisse antequam Christus nasceretur. Verum quidem est in hebræo non haberi, viduam, sed venationem, vel victum, neque vllam esse similitudinem literarum, ob quam suspicari quis possit illos scripsisse viduam: siquidem vidua hebraicè dicitur, almana; & victus, seu venatio dicitur, tseda, & hanc vocem in אַלְמָנָה
omnibus codicibus inuenimus: sed in græco idiomate magna similitudo litera- צֵידָה
rum est inter χήραν, quod significat viduam, & θήραν, quod significat victum. Igitur necesse est, vel in hebræo mutatum esse textum, & Septuaginta legisse longè aliter, quàm modo se habet, & hæc sententia S. Hilarij est; vel in græco textu esse corruptionem factam vitio scriptorum, quia vnam literam legerunt pro alia, vt S. Hieronymus putat. Sed in sensu nulla ferè diuersitas est, cùm

per vtrunque vocabulum significetur, abundantiam ciborum fore in ciuitate Dei. Et quoniam, vt idem Hieronymus dicit, vsus obtinuit, vt legeretur, vidua, non est lectio latina vllo modo mutanda, cùm non à lusciosо Sacerdote, vt Caluinus dicit, sed à veneranda antiquitate ortum habuerit.

XVII. Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt.

Alterum bonum sanctæ ciuitatis erit, quod Sacerdotes eius sanctitate, & iustitia conspicui erunt. Salus enim animæ iustitia est, sicut morbus animæ iniquitas est: & quia precatus fuerat Salomon, vt sacerdotes induerentur iustitiam; ideò nunc Deus dicit se id effecturum, vt sacerdotes induantur salutari, id est, salute, quæ est eadem cum iustitia, cùm de salute spirituali agatur. Fortasse etiam altiore sensu per, salutare, intelligitur hoc loco Saluator Christus, vt in Cantico Simeonis, Quia viderunt oculi mei salutare tuum; & ab hoc loco Psalmi accepit fortasse B. Paulus modum illum loquendi ad Rom. 13. Induimini Dominum Iesum Christum, id est, facite vt in vestris moribus conspiciatur sanctitas, & iustitia Christi. Illud autem, & sancti eius exultatione exultabunt; respondet ei quod antea dictum erat, & sancti eius exultent: nam vt eo loco per exultationem intelligebatur laus Dei cum alacritate; ita hic quoque intelligitur, & vt ibi per Sanctos intelligebantur Sacerdotes, ita & hic. Eadem enim verba sunt in textu hebraico in vtroque loco.

XVIII. Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Christo meo.

Tertium bonum, & quidem maximum sanctæ Sion erit, quòd ibi orietur Regnum Dauid: nam pro voce, illuc, in hebræo, & græco est, ibi. Accipiendum est igitur, illuc, pro, illic, id est, in Sion. Per, cornu, significatur metaphoricè potestas, & excellentia Regia: vt enim cornu est durissimum, & eleuatum, ita Regia dignitas est potens, & supereminens. Significatur autē ad literam per, cornu Dauid, Regnum Messiæ, quod erat inchoandum in Sion, & inde per totum mundum propagandum. Explicuit hoc Zacharias in suo Cantico Luc. 1. cùm ait, Erexit nobis cornu salutis in domo Dauid pueri sui. & idem prædixerunt omnes Prophetæ. Isaias cap. 9. Super solium Dauid, & super Regnum eius sedebit, vt confirmet, & corroboret illud vsque in æternum. Hierem. c. 23. Ecce dies veniūt, & suscitabo Dauid germen iustū, & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiā. Ezechiel c. 1. non solùm prædicit Regnum Christi, sed etiā currum eius triumphalē, qui vehebatur à quatuor animalibus, homine, leone, vitulo, & aquila: quæ sunt quatuor Euangelistæ. Dan. c. 2. In diebus Regnorum illorum suscitabit Deus cæli Regnū, quod in æternum non dissipabitur. Zacharias c. 9. Exulta satis filia Sion, ecce Rex tuus venit tibi iustus, & Saluator ipse pauper, & ascendens super asinā, &c. Ex quo manifestè apparet, nō posse intelligi versiculū istum Psalmi de Salomone, nec de Regno eius: tunc enim Salomon regnabat, & florebat: hic autem de futuro dicitur, Illic producā, id est, oriri faciam, & quasi germinare cornu Dauid: quasi apertè prædiceret euersionē Regni temporalis, quod tunc vigebat, & suscitandum postea in eadem ciuitate Regnum æternum Messiæ. Quod autem sequitur, Paraui lucernā Christo meo; potest duobus modis intelligi. Primū enim per lucernā potest intelligi Messias, & per, Christū, Dauid,

Scri-

Scriptura enim passim vocat lucernam, filium siue posteros: nam in filijs parentes viuunt, & lucent. vide lib. 3. Reg. cap. 11. & 15. & tunc sensus erit. Illic producam cornu Dauid, quia paraui lucernam, id est, filium, successoremq. eius Messiam Christo meo Dauidi. & erit quasi explicatio eius, quòd antea dixerat, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Vt enim hoc non intelligerent carnales Iudæi de Salomone, explicatur hoc loco de Messia futuro. Potest tamen etiam aptissimè intelligi, vt S. Augustinus exponit, de Præcursore Domini, & ipso Domino, vt lucerna sit Ioannes, & Christus sit Dominus Iesus. quoniam enim Messias venturus erat sine opibus, & comitatu regio, non facilè à Iudæis expectantibus Messiam, Regem temporalem, agnosci potuisset, nisi præcessisset Ioannes, qui singulari sua sanctitate, & vitæ austeritate omnium oculos in se conuerteret instar lucernæ lucentis in caliginoso loco. dicit igitur. Illic producam cornu Dauid, id est, Regnum æternum Messiæ, & iam præparaui lucernam, id est Præcursorem, qui erit quasi lucerna, Christo meo, id est, ipsi Messiæ. atque ad hunc locum videtur Dominus aspexisse, cùm ait Ioan. 5. Ipse erat lucerna ardens, & lucens.

Inimicos eius induam confusione, super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea. XIX.

Prædicit, Christum multos habiturum inimicos, vt reuera habuit Iudæos, qui dixerunt, Nolumus hunc regnare super nos Luc. 19. & ad Pilatum, Non habemus Regem, nisi Cæsarem, Ioan. 19. Sed prædicit quoque pœnam inimicorum Christi. Inimicos, inquit, eius induam confusione, id est, implebo ignominia maxima; quod etiam impletum esse scimus, & oculis nostris videmus. Nam paulò post Christi mortem, venerunt Romani, & ciuitate illorum euersa, ipsos magna strage affecerunt, & eorum qui supererant, alios vilissimo pretio vendiderunt, alios in publicis ludis bestijs obiecerunt. & ab illo tempore gens Iudæorum vbique seruit, vbique contemnitur: Sed in die nouissimo, non solùm Iudæi, sed etiam omnes pagani, & hæretici, & omnes falsi fratres, qui Christo in membris eius inimici fuerunt, induentur confusione. Super ipsum autem, id est, super Christum, efflorebit sanctificatio mea. Illi induentur confusione, Christus induetur gloria: nam sanctificatio, quæ in hoc mundo erat quasi semen in terra absconditum, tunc florebit in gloriam, id est, germinabit flores sanctificationis. Nec solùm Christus, sed etiam omnia membra eius induentur gloria, quia tunc sanctificatio emittet flores incredibilis pulchritudinis, quando gratia vertetur in gloriam. In hebræo vox est, nizro, quæ significat diadema eius. sed נִזְרוֹ
quamuis Exod. 24. illa vox significet thiaram pontificis, & lib. 4. Reg. cap. 11. accipiatur pro corona regia: tamen potest etiam significare sanctificationem, vt hoc loco verterunt Septuaginta Interpretes. nam venit à verbo, nazar, quod נָזַר
significat, separare, & consecrare, vnde dicuntur, nazaræi, quasi sanctificati, & consecrati Deo: & corona pontificia, vel regia dicitur, nezer, quia consecrat נֵזֶר
quodammodo Pontificem, vel Regem, & à vulgo separat. Sed in sensu non est diuersitas, nam gloria sanctificationis rectissimè, corona, vel diadema dici potest. nec multum interest, si dicatur, florebit sanctificatio, id est, sanctificatio emittet flores gloriæ; siue, florebit sanctificatio, id est, micabit diadema gloriæ. Neque etiam multum refert quòd nos legamus, sanctificatio mea, & in hebræo

sit

sit sanctificatio, siue diadema eius: nam Septuaginta legerunt, iod, vbi nunc est, vau. & eadem sanctificatio, vel diadema, & Dei est, quia ab illo datur, & nostra est, quia nobis datur, proinde vtraque lectio veritatem continet; sed nostra præponenda est, cùm sit in codicibus græcis, & latinis, quibus Ecclesia semper vsa est.

PSALMVS CXXXII.

Titulus, & Argumentum.

Canticum Graduum.

COMPOSITVS videtur hic Psalmus, vt à Iudæis cantaretur, quando post reditum à captiuitate, & reædificata ciuitate, ac templo, cœperunt simul pacificè habitare, & esse vnus populus remota distinctione, vel schismate, quod erat ante captiuitatem inter Regnum Israel, & Regnum Iuda. Sed conuenit etiam omni multitudini, vbi viget concordia, & communio, quales sunt multitudines seruorum Dei in monasterijs, vbi regularis obseruantia viget. Sed potissimum locum habet hic Psalmus in cælesti patria, & cantatur ab ijs, qui finita peregrinatione ad eos perueniunt, vbi omnes sunt consummati in vnum, vt loquitur Dominus Ioan. 17. & vbi Deus est omnia in omnibus iuxta Apostolum 1. Cor. 15.

EXPLICATIO PSALMI CXXXII.

I. ECce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum.

Vox est eorum, qui iam experiri, & gustare cœperunt vtilitatem, & dulcedinem perfectæ charitatis. Vocat enim bonum, id quod est vtile; & iucundum, id quod est dulce. quamuis enim aliqua sint bona, quæ non sunt iucunda, vt labor pœnitentiæ; & quædam iucunda, quæ non sunt bona, vt voluptas peccati; tamen in concordia & pace fratrum simul habitantium hæc duo coniuncta inueniuntur. Nam virtus vnita est maior, & fortior, & melius, ac facilius conseruatur; quod pertinet ad vtilitatem: & vbi per charitatem multi sunt cor vnum, & anima vna, vnusquisque gaudet de bono aliorum non minus quàm de suo; quod pertinet ad iucunditatem.

II. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.

III. Quod descendit in oram vestimenti eius: sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

Dua-

Duabus ſimilitudinibus explicat iucunditatem, & vtilitatem habitantium in vnum. ac primo iucunditatem comparat vnguento pretioſo, quo vngebatur caput ſummi Pontificis, quod erat odoris ſuauiſsimi, vt patet ex cap.30.Exodi. quod quidem vnguentum effuſum in caput Pontificis, inde defluebat ad barbam, & à barba in oram veſtimenti, id eſt, in illam partem quæ circundat collum, quæ immediatè ſubiecta eſt barbæ. non enim per, oram, intelligitur extremitas veſtis, ſed ſummitas, vt notauit S. Auguſtinus: & vt ſonant vox hebraica, & græca, & vt ratio ipſa demonſtrat: non enim tantum vnguenti effundi ſolebat in caput, vt vſque ad extremas veſtes deflueret. Sed illud hoc loco notandum eſt, vnguentum non communicari à capite, niſi partibus vnitis: niſi enim barba capiti adhæreret, ſed abſciſſa alicubi maneret, ſine dubio defluxum vnguenti non participaret, & niſi veſtis vnita eſſet corpori, ſed plicata maneret in arca, ſimiliter vnguento non perfunderetur; ſic igitur, niſi fratres habitarent in vnum, & inter ſe glutino charitatis coniuncti eſſent, dona cæleſtia à capite Chriſto defluentia non deſcenderent in barbam, id eſt, in Prælatos, neque à barba in veſtimenta, id eſt, in reliquum populum. Ait igitur, ſicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, id eſt, iucunditas fratrum habitantium in vnum, & inter ſe coniunctorum, ac debita proportione inuicem ſubiectorum, eſt ſicut vnguentum pretioſum, & fragrantiæ ſuauiſsimæ, quod in capite effuſum deſcendit in barbam. In barbam Aaron, id eſt, non loquor de quocunque vnguento, ſed de illo, quod deſcendit in barbam Aaronis, tempore conſecrationis ſuæ: quod etiam deſcendit in oram, ſuperiorem videlicet partem veſtimenti eius. Deinde comparat vtilitatem eorundem fratrum habitantium in vnum, rori, qui deſcendit in montem. neque enim montes ex rore iucunditatem vllam percipiunt, ſed vtilitatem magnam. quoniam pluuia ad montes vel non deſcendit, vel non hæret, ſed ex montibus ad valles continuo deſcendit: ros autem hæret in montibus, eosq. infundit, & germinare facit. nominat autem duos montes, Hermon, & Sion, qui quamuis loco coniuncti non eſſent, cùm mons Hermon eſſet trans Iordanem ad orientem; & mons Sion citra Iordanem ad occidentem: tamen coniuncti erant quoad ſimilitudinem qualitatum, cùm vterque ſit verus mons, & vnus maior & altior, videlicet Hermon, alius minor, & humilior, id eſt, Sion. Ex quo voluit nos Spiritus ſanctus admonere, coniunctionem fratrum habitantium in vnum debere eſſe cordium magis, quàm corporum: nam de primis fratribus habitantibus in vnum ſcriptum eſt, Erat autem multitudinis credentium cor vnum & anima vna Act.4. Dicit igitur, ſicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion, id eſt, bonum vtilitatis habitantium in vnum eſt ſicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion, ſiue vt eſt in hebræo, in montes Sion. Quomodo autem ros montis Hermon, qui longè diſtat à Sion, deſcendat in montem Sion, varijs modis exponunt interpretes. Mihi videtur, Prophetam conſideraſſe montem Hermon eſſe altiſsimum, & ampliſsimum, atque in eo magnam eſſe roris abundantiam: montes autem Sion eſſe multo humiliores, & ariores: & ideò more poëtico dixiſſe, ex monte Hermon deſcendere rorem in montes Sion, quaſi communicet mons Hermon rorem, quo abundat, cum montibus Sion, qui eo carent. non quod idem omnino ros, qui eſt in monte Hermon deſcendat in montes Sion, ſed quod ſimilis ros deſcendens in montes Sion videatur quodammodo ex monte Hermon deſcendere. Et aptiſsimè conuenit hæc ſimilitudo in conuentum fratrum habitantium in vnum: ſunt enim fratres con-

concordes, quaſi tot montes, ſiue colles Sion in quos deſcendit ros cæleſtis à Chriſto, qui eſt quaſi Hermon altiſsimus, & rore cæleſti pleniſsimus. vnde dixit Ioannes, Et de plenitudine eius omnes accepimus, Ioan. 1. Non communicat autem Chriſtus nobiſcum eam ipſam gratiam, & gloriam numero, quam in ſe habet; ſed aliam ſimilem, & minorem.

IV. Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & vitam vſque in ſeculum.

Reddit rationem, cur tantis bonis abundet conuentus fratrum concorditer, pacificeq. viuentium, Quoniam, inquit, illic mandauit Dominus benedictionē, id eſt, illuc miſit Dominus benedictionem ſuam, quæ eſt fons omnium bonorum; Domino enim benedicere, benefacere eſt. quoniam igitur Deo gratiſsima eſt concordia, & charitas fraterna, ideò replet eam copia bonorum omnium; idq. non ad breue tempus, ſed in æternum; nam ideò cum benedictione miſit ad eos vitam vſque in ſeculum; quæ omnia hic in terris habentur in ſpe, ſed in patria habentur in re. Rectè igitur initio diximus, hunc Pſalmum ab illis propriè cantari, qui ex peregrinatione perueniunt ad patriam. Ibi enim perfecta eſt cōcordia, ibi vnguentum perfectæ charitatis continuo defluit à capite Chriſto in omnia membra, & ros luminis gloriæ à monte Hermon in omnes colles Sion. dicitur enim Hermon, lumen eleuatum; & Sion, ſpecula. proinde rectè ab altiſsimo lumine deſcendit participatio eius in eos, qui digni ſunt ſpeculari Deum facie ad faciem. ibi eſt benedictio Domini, id eſt, affluentia omnium aliorum bonorum. ibi denique eſt vera vita vſque in ſeculum, quæ nunquam deficiet.

PSALMVS CXXXIII.

Titulus, & Argumentum.

Canticum graduum.

IC eſt Pſalmus poſtremus gradualium, qui eos qui iam feliciter aſcenderunt, hortatur, vt vacent perpetuis laudibus. quod eſt officium habitantium in domo Domini, iuxta illud Pſalmi 83. Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Pertinet tamen ſuo modo hic Pſalmus ad eos, qui poſt ædificationem templi, in illo habitabant; & ad eos, qui dum peregrinantur in terra, corde habitare nituntur in cælo, & cum Apoſtolo dicere poſſunt, Conuerſatio noſtra in cælis eſt, Philipp. 3.

EXPLI-

EXPLICATIO PSALMI CXXXIII.

ECce nunc benedicite Dominum omnes ſerui Domini. I.

Ecce, inquit, nunc liberati à tentationibus, & perſecutionibus, tempus eſt, vt toti intenti ſitis laudibus Domini, proinde benedicite Dominum vos omnes ſerui Domini, qui non habetis aliud in quo illi iam ſeruiatis, niſi in perſoluendo tributo perpetuæ laudis, & gratiarum actionis.

Qui ſtatis in domo Domini, in atrijs domus Dei noſtri. II.

Vos, inquam, qui ſtatis in domo Domini, id eſt, qui permanentem habetis domum, & non amplius tanquam peregrini in tentorijs habitatis. & præterea ſtatis, id eſt, ſecuri conſiſtitis non timentes caſum, quomodo ille, qui in veritate non ſtetit, Ioan. 8. Nec ſolùm domum, ſed etiam atria poſſidetis, ita vt & interiorem domum, vbi Deus videtur, & exteriorem vbi videntur creaturæ, quæ ſunt veluti atria, feliciſſimi habeatis.

In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum. III.

Tempus maximè opportunum orandi, & laudandi Deum nox eſt, quando quies vbique eſſe ſolet. Itaque Dauid Pſal. 118. media nocte ſurgebat ad confitendum Domino; & Iſaias cap. 26. dicit, Anima mea deſiderauit te in nocte. & Hieremias Thren. 2. hortatur, Conſurge lauda in nocte, in principio vigiliarum. Et ipſe Dominus noſter Luc. 5. pernoctabat in oratione Dei. & Apoſtolus cum Sila Act. 16. in ipſo carcere media nocte orantes laudabant Dominum. Rectè igitur admonet Propheta ſeruos Dei, vt nocturno potiſſimum tempore extollentes manus in Sancta, id eſt, ad Sancta Sanctorum, vbi erat propitiatorium, & arca Dei, benedicant Dominum. Moraliter autem ſignificat hic verſiculus, ſeruos Dei debere benedicere Deum, non ſolùm in die proſperitatis, ſed etiam in nocte aduerſitatis. Sed in ſenſu præcipuè intento, ſignificatur hoc loco in cæleſti patria, ſicut ſemper eſt dies, ſi de luce, & tenebris agatur, ita ſemper eſſe noctem ſi agatur de labore, & quiete. Intrantibus enim in illam requiē dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis, quia opera eorum ſequuntur illos; & illa eſt nox de qua dicitur in Pſal. 138. Et nox illuminatio mea in delicijs meis. & de qua dicit Dominus Ioan. 5. Venit nox, in qua nemo poteſt operari, & proinde ſolis Dei laudibus vacare oportet. In his igitur quietiſsimis, ſed lucidiſsimis noctibus extollite manus veſtras beati ſerui Dei, & ad ſanctuarium verum, vbi Deus ipſe reſidet conuerſi, benedicite Dominum.

Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram. IV.

Hortatus eſt Propheta ſanctos Dei ſeruos, vt aſsiduè Dominum benedicant:

nunc viciſſim ipſe benedictionem illis à Domino precatur, ſed vtitur numero ſingulari, quia videbat eos ita eſſe glutino veræ charitatis vnitos, vt eſſent vnũ in Domino. Illi igitur vnitati ſeruorum Dei, dicit, benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram. Quod ad verba attinet, in hebræo codice deſunt illa verba, in atrijs domus Dei noſtri. Sed veriſimile eſt, in codicibus correctioribus, quos habuerunt Septuaginta Interpretes, illa verba non defuiſſe. præſertim cùm in Pſalmo 134. idem verſiculus repetatur, & in eo verba illa legantur etiam in codicibus hebraicis. Illud verò, in noctibus, hebræus codex coniungit cum ſuperioribus, hoc modo, qui ſtatis in domo Domini in noctibus. & poſtea incipit alium verſiculum ab illis verbis, Extollite manus veſtras, &c. Sed interpunctio Rabinorum modernorum, qualis nunc eſt in codicibus hebraicis, non debet præiudicare auctoritati grauiſſimæ Septuaginta interpretum, qui illud, in noctibus, principium eſſe verſiculi, & cum ſequentibus verbis coniungi debere cenſuerunt.

PSALMVS CXXXIV.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

DVO Pſalmi ſequentes eiuſdem ſunt argumenti; hortantur enim fideles ad laudes Dei. quod argumentum in titulo demonſtrat. & rectè ſubiunguntur Pſalmis gradualibus, quoniam optimè conueniunt ijs, qui ex captiuitate in patriam redierunt, quique iam gradus perfectionis Deo iuuante vel aſcenderunt, vel in aſcenſione non modicum profecerunt.

EXPLICATIO PSALMI CXXXIV.

I. LAudate nomen Domini, laudate ſerui Dominum.
II. Qui ſtatis in domo Domini, in atris domus Dei noſtri.

Hi duo verſiculi habentur etiam initio Pſalmi ſuperioris. ſed ideò repetuntur, vt continuetur laudatio, quæ ibi fuerat inchoata. Alloquitur igitur Propheta ſeruos Domini, eosq. hortatur, vt laudent nomen Domini, & ipſum Dominum: hic enim eſt ſenſus, vt colligitur ex principio Pſalmi centeſimi duodecimi, Laudate pueri, id eſt, ſerui, Dominum, laudate nomen Domini. Qui ſint autem ſerui, quibus indicitur laudatio, explicat dicens, Qui ſtatis in domo Domini, in atrijs domus Dei noſtri, id eſt, qui non eſtis exules, non in via poſiti, non peregrini, quibus oratio magis quàm laudatio neceſſaria ſit, ſed iam perueniſtis, iam ſtatis in domo Domini, de qua dicitur in alio Pſalmo, Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Itaque videtur

tur hic Psalmus præcipuè conuenire ijs, qui ad cæleſtem patriam peruenerunt, & domum Domini non manufactam, ſed æternam in cælo introierunt. Conuenit tamen illis etiam, qui ſpe, ac deſiderio in ea domo degere incipiunt, & cum Apoſtolo dicere poſſunt, Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt. Conuenit denique ſpeciali quadam ratione ſacerdotibus, quorum officiũ eſt ſtare in domibus Deo ſacris, & ipſi Deo immediatè, & propriè miniſtrare. Sunt quidem omnes fideles ſerui Domini, ſed illi præter cæteros, qui toti ſunt Domini obſequio addicti, & mancipati. Ex hebræo legunt aliqui, Laudate ſerui Domini, quia vox, ſerui, aude, ſecundùm regulas grammaticæ regit genitiuum. Sed hoc non eſt perpetuum, & legendum eſſe, Laudate ſerui Dominum, perſpicuum eſt, ex verſione non ſolum Septuaginta, ſed etiam S. Hieronymi. Sunt etiam qui ſtare in domo, tribuunt Sacerdotibus, ſtare in atrijs, tribuant laicis. Sed probabilius eſt, pro eodem accipi hoc loco domum Domini, & atria domus Domini; nam vt plurimum ſecunda pars verſiculi repetit, & explicat priorem; vnde ſenſus eſt, Qui ſtatis in domo Domini, qui ſtatis, inquam, in atrijs domus Dei noſtri. עַבְדֵי

Laudate Dominum, quia bonus Dominus, pſallite nomini eius, quoniam ſuaue. III.

Quoniam Iacob elegit ſibi Dominus, Iſrael in poſſeſſionem ſibi. IV.

Hortatus eſt Propheta populum Dei ad laudandum Dominum: nunc adducit tres rationes, quibus perſuadeat, ita eſſe faciendum; primam, quoniã Deus digniſſimus eſt omni laude; ſecundam, quia id nobis bonum, & iucundum erit; tertiam, quia tenemur, cum nos præter cæteras gentes Deus maximis beneficijs affecerit. Laudate, inquit, Dominum, quoniam bonus eſt Dominus. bonum enim laude, malum vituperatione dignum eſt. Deus autem ita bonus eſt, vt ſolus ſit abſolutè bonus, & omni ex parte bonus, & non aliunde, ſed ex ſe ipſo ſit bonus, & nihil ſit bonum, niſi participatione & dono eius; denique cætera ſint bona in certa ſpecie, & cum addito, vt bonus homo, bona domus, bona veſtis; Deus autem ſit ipſa bonitas, omnem omnino boni rationem continẽs. Pſallite nomini eius, quoniam ſuaue. hæc eſt ſecunda ratio, quaſi dicat, pſallite nomini eius, quoniam iſtud pſallere, & laudare, non erit vobis opus moleſtum, & laborioſum, ſed dulce, iucundum, ſuaue. Vox hebraica, nahim, ſignificat dulce, & dulcis, & ideò referri poteſt tum ad Dominum, tum ad nomen, tum ad pſallere. & ſenſus eſſe poteſt, pſallite nomini eius, quoniam ſuauis eſt Dominus: item, quoniam ſuaue eſt nomen Domini: denique quoniam ſuaue eſt pſallere nomini Domini. Sed vox græca, & latina, quæ ſunt generis neutri non poſſunt referri ad Dominum, ſed, vel ad nomen, vel ad pſallere. & hæc poſtrema acceptio videtur eſſe magis propria. Cæterum in ſententia nulla diſſenſio eſt. Ideò enim laudare Deum ſuaue eſt, quia Deus ſuauis eſt: quomodo dulces cibos comedere dulce eſt, quoniam ipſi cibi dulces ſunt. Et quidem beatis in cælo pſallere Deo ſuauiſſimum eſt, & ideò ne ad momentum quidem ceſſant à laudibus, quoniam dulcedinem Dei in ipſo fonte ſuauitatis ſine intermiſſione deguſtant. nobis autem nunc dulce eſt canere Deo, nunc laborioſum, quoniã non ſemper guſtamus, quàm ſuauis ſit Dominus; ſed tunc ſolùm, cùm ex gratia Dei, & præcedente meditatione aſſurgimus ad cognitionem, & accendimur V. נָעִים

ad amorem. Quoniam Iacob elegit sibi Dominus, elegit, inquam, Israel in possessionem sibi. hæc est tertia ratio, quæ ducitur à debito, & iure obligationis: cùm enim Deus singulari dono gratiæ suæ filios Iacob in populum peculiarem sibi delegerit, certè iustum est, vt is populus præter omnes alias gentes Deum laudet. Hic sunt aliqua notanda. Primo, Deum conditorem vniuersitatis omnium gentium prouidentiam gerere, & omnibus dedisse lumen rationis, & legem naturalem scriptam in cordibus; & Angelos custodes tum singulorum hominum, tum etiam Prouinciarum & Regnorum: sed præter hæc omnia, quæ communia sunt populo Israelitico cum alijs populis: suscepisse Abrahamum, & posteros eius per Isaac, & Iacob descendentes in proprium populum, qui esset quasi eius hæreditas, & portio, & possessio, eisq. dedisse legem scriptam in tabulis, & ceremonias, quibus coli volebat, & Prophetas, quasi internuncios à quibus de notitia Dei erudirentur. Secundo, hoc fuisse admirabile beneficium Dei: elegit enim Deus populum illum in possessionem sibi, vt eis benefaceret, eosq. diligenter excoleret, quasi vineam dilectam. addo, fuisse hoc beneficium gratis omnino illi populo collatum, non enim elegit Deus populum illum ob eorum merita, sed quia sibi ita placuit: quod perspicuum est ex prædestinatione æterna, cuius meminit Malachias cap. 1. & Apostolus ad Rom. 9. Nam antequam nati essent Iacob, & Esau, & cùm nihil boni, vel mali egissent, dictum est, maior seruiet minori; quoniam Iacob dilexi, Esau odio habui. Tertio, hoc idem, & etiam maius beneficium collatum esse populo Christiano, ex gentibus congregato: nam, vt Apostolus docet Rom. 11. Gentiles erant quasi oleastri respectu Iudæorum, qui erant naturales rami oliuæ: sed cùm fracti essent multi rami naturales ob incredulitatem, Deus assumpsit oleastros, & inseruit in bonam oliuam, id est, super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum super ædificauit gentiles, vocans eos per fidem ad populum suũ, & faciens ciues Sanctorum, & domesticos Dei. Nobis igitur conuenit, & ex debito obligationis tenemur, laudare Deum: sed proprijssimè Iacob, siue Israel electus in possessionem, est cælestis Hierusalem, cœtus videlicet beatorum, cui dicitur, Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion.

V. Quia ego cognoui, quòd magnus est Dominus, & Deus noster præ omnibus dijs.

VI. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cælo, in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

Respondet Propheta obiectioni, quæ fieri poterat, cur ipse tanto ardore inuitaret populum Dei ad laudes Domini. Quia, inquit, ego cognoui, quòd magnus est Dominus: & non solùm magnus super omnes homines, sed etiam super omnes Deos: & ideò silere non possum, ideò clamo, ideò canto, & psallo, & ad canendum & psallendum omnes inuito. Deinde probat vtrunque, nimirum Deum esse magnum Dominum; & esse maiorem omnibus Dijs. ac primum, quod sit magnus Dominus, probat ab omnipotentia, quia omnia quæcunque voluit, fecit in vniuersa creatura, in cælo, in terra, in mari, & in omnibus abyssis; vbi per mare intelligit mare oceanum, per abyssos intelligit maria mediterranea, quasi diceret, in mari magno, & in alijs aquarum profunditatibus.

Ita

Ita Chryfoftomus. fed poffunt etiam per abyffos intelligi loca fubterranea inferorum, vbi eft gehenna; de quibus legimus in Euangelio, ragatum fuiffe Dominum à dæmonibus, ne eos mitteret in abyffum. Sic enim comprehendentur omnia loca, fummum cælum, imi inferi, media, terra & mare. Sed placet breuiter conferre noftram infirmitatem cum Dei potentia. Ille fecit omnia, quæ voluit; nihil enim impoffibile eft illi: nos autem multa volumus facere, & non poffumus. Item Deus fecit, quia voluit, id eft, libera voluntate fecit, non aliqua neceffitate; quia nulla re indiget: nos maxima ex parte operamur, quia indigemus, & nifi cogeret neceffitas, ociaremur. Denique Deus in omnibus rebus fecit quæcunque voluit, quia Dominus eft rerum omnium: nos ne in nobis quidem facere poffumus omnia, quæ volumus, quanto minus in alijs rebus? Aequum igitur eft, vt non nos ipfi, fed Deum noftrum affiduè laudemus.

Educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit. VII.

Ponit exempla aliquot eorum, quæ Deus facit, quando vult, in aëre, in terra, & in aquis. Facit quidem Deus mirabilia in Angelis, & in cælis fuperioribus, & rurfum in abyffis fubterraneis. Sed quia incognita nobis funt; ponit exemplum eorum, quæ facit in cælo aëreo, in terra, & in aquis, quæ à nobis videntur, quamuis caufas ignoremus. Primum igitur ponit exemplum in nubibus, quæ oriuntur ex terra, fed formantur in cælo aëreo, & conuerfæ in aquas reuertuntur ad terram. Educens, inquit, nubes ab extremo terræ, id eft, qui educit nubes ab extrema parte terræ. Accommodat fe Spiritus fanctus in fcripturis fenfibus noftris: nos autem videmus ordinariè nubes afcendere vel ab oriente, vel ab occidente, vel à meridie, vel à feptentrione, quæ funt quatuor extrema terræ, fed varia pro varietate regionum. & quamuis ifta afsiduitate viluerint, tamen omnino mirabile eft, vnde tanta copia vaporum repente exiftat, vt totum cælum in puncto ferè temporis nubibus quafi velo cooperiat: nifi ideò mirabile effe definat, quia ab omnipotente fit. Sed mirabilius eft, quod fequitur, Fulgura in pluuiam fecit. vbi, in pluuiam, pofitum eft, pro, in pluuia, quomodo 2. Corinth. 12. dicit Apoftolus, Nocte & die in profundum maris fui, pro, in profundo maris fui. Senfus autem eft, Deus in pluuia fecit fulgura, id eft, inter pluuiam mifcuit fulgura, quæ res eft omnino mirabilis: nam fulgura funt ardentia, arentia, acutifsima; & pluuia eft res humida, frigida, mollis: & tamen nec fulgura abfumunt aquam, nec pluuia extinguit fulgura. Ita exponunt antiquifsimi Patres, Hilarius, & Chryfoftomus, & confirmari poteft eorum expofitio ex cap. 9. Exodi, Grando, & ignis mifta pariter ferebantur. ad quem locum videtur allufiffe Propheta Dauid. omitto aliàs expofitiones recentiorum, quæ minus probabiles funt.

Qui producit ventos de thefauris fuis, qui percuffit Primogenita Aegypti ab homine vfque ad pecus. VIII.

Et mifit figna, & prodigia in medio tui Aegyptæ; in Pharaonem, & in omnes feruos eius. IX.

Tertium exemplum magnitudinis Dei fumitur à generatione ventorum.

venti enim notissimi sunt, & quotidie sentiuntur à nobis; & tamen nihil est obscurius generatione ipsorum. vnde, & Dominus Ioann. 3. ait, Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quò vadat, id est, audis strepitum venti, & nescis, vnde veniat, aut quò vadat, id est, quo modo oriatur, & quomodo desinat, præsertim quando repente ventus existit, & paulò post repente cessat. Illud autem, de thesauris suis, metaphoricum est: non enim venti inclusi manent in speluncis, aut abditis locis, vt fabulantur Poëtæ, sed ita repente producuntur à Deo, quasi educerentur de thesauris, id est, de locis absconditis. Verè autem educuntur de thesauris Dei, id est, de potentia Dei secretissima, & ditissima, quæ nunquam exhauriri potest. Cum hoc tertio exemplo coniungit Propheta quartum de occisione omnium primogenitorum Aegypti tam hominum, quàm iumentorum, quæ habetur Exodi 12. coniungit autem hanc occisionem cum productione ventorum, quia quemadmodum venti, spiritus quidam sunt corporales, qui non videntur ob nimiam subtilitatem, & tamen maximas edunt strages arborum in campis, domorum in ciuitatibus, & nauium in mari: sic spiritus angelici inuisibiles oculis hominum, incredibili celeritate ad nutum Domini interfecerunt omnia primogenita Aegypti, tum hominum, tum iumentorum: neque enim occisio illa poterat tribui pesti, aut morbo naturali, cum eadem nocte perierint omnia, & sola primogenita Aegyptiorum, tum hominum, tum pecorum: & apud hebræos, qui in Aegypto degebant, nullus omnino homo, aut bestia perierit. Adiungit denique in summa omnia signa, & prodigia, quæ fecit Deus per Mosem in Aegypto. quæ legi possunt in Exodo cap. 7. 8. 9. 10. 11. & 12.

X. Qui percussit gentes multas, & occidit Reges fortes.
XI. Sehon Regem Amorrheorum, & Og Regem Basan, & omnia Regna Chanaam.
XII. Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel populo suo.

Post mirabilia Dei edita in Aegypto aduersus Pharaonem; addit mirabilia edita in itinere aduersus duos potentissimos Reges, Sehon, & Og, quos populus Dei debellauit magis extraordinario auxilio Dei, quàm armis. vide lib. Num. cap. 21. Et denique addit mirabilia, quæ fecit Deus in ipsa terra promissionis aduersus triginta & vnum Reges, qui regnabant in illis prouincijs. Vbi multa miracula acciderunt, ac præter alia, vt muri Hiericho ad sonitum tubarum Sacerdotalium corruerint: & sol, & luna steterint ad imperium Iosuæ, Vide librum Iosuæ cap. 6. 10. & 12. Ipse igitur Deus dedit totam illam terram possidendam, & quasi propriam hæreditatem populo suo Israëlitico: quomodo etiam Regnum cælorum per terram promissionis significatum, vult quidem Deus à fidelibus suis bellando, & laborando capi, sed quia nisi ipse præueniret, & comitaretur, & subsequeretur gratia sua labores nostros, nihil omnino facere possemus; ideò ipse est, qui nos saluat, ex captiuitate liberat, & hæreditatem æternam donat.

Domine nomen tuum in æternum, Domine memoriale tuum in generatione & generationem. XIII

Quia iudicabit Dominus populum suum, & in seruis suis deprecabitur. XIV.

Concludit Propheta priorem partem suæ probationis, qua demonstrare instituerat magnitudinem Dei; ea enim satis aperte demonstrata, dicit, Domine nomen tuum in æternum, id est, propter hæc tanta mirabilia, nomen tuum, memoria tua, fama tua in æternum vigebit. & idipsum more suo repetens, Domine, inquit, memoriale tuum, id est, recordatio nominis tui in generatione, & generationem permanebit. Quia iudicabit Dominus populum suum, id est, semper manebit celebris memoria Dei, quoniam Deus semper, vt hactenus fecit, iudicabit populum suum, id est, iusto iudicio vindicabit de persequentibus eũ, puniens iniquos hostes eius. Et in seruis suis deprecabitur, id est, erga seruos suos exorabilis erit: accipiendum enim est pasiue illud, deprecabitur, pro, exorabitur. In cantico Mosis Deuter. 32. eadem sententia sic vertitur à latino interprete, Iudicabit Dominus populum suum, & in seruis suis miserebitur.

Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum. XV.

Os habent, & non loquentur, oculos habent, & non videbunt. XVI.

Aures habent, & non audient, neque enim est spiritus in ore ipsorum. XVII.

Probat his versiculis Dauid, Deum nostrum magnum esse præ omnibus Dijs; quod erat alterum, quod affirmauerat in quinto versiculo. Quamuis enim non magnum sit Deo, maiorem esse Dijs aureis, & argenteis, vt S. Hilarius admonuit; cùm longè maior sit Regibus, dæmonibus, & Angelis: tamen voluit Propheta conferre Deum cum simulachris, vt clarius ostenderet infirmitatem Deorum gentilium; tum etiam quoniam licet Dij gentium essent dæmonia, vt dicitur in Psal. 95. tamen, multi gentilium hoc non sciebant, sed arbitrabantur ipsa simulachra esse Deos, vt perspicuum est 1. Reg. de statua Dagon. Denique, quia ex his argumentis colligitur etiam infirmitas ipsorum dæmonum, qui simulachris suis non potuerunt dare sensum, & vitam, quomodo Deus verus simulachro suo, quod est homo, dedit spiritum vitæ, sensum, & motum, & quod est excellentius, dedit rationem, & arbitrij libertatem. Rectè igitur Dauid probat, Deum esse magnum præ omnibus Dijs, quia simulachra gentium, siue ipsa, siue inhabitatores eorum habeantur pro Dijs, oculos habent, & non vident; aures habent, & non audiunt; os habent, & non loquuntur; manus, & pedes habent, & nec mouere, nec moueri possunt: quia non est spiritus vitæ in facie ipsorum. vbi alludit Propheta ad id quod dicitur Gen. 2 de simulachro veri Dei, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Cætera, quæ ad hos versiculos pertinent, vide in explicatione Psalmi 113.

XVIII. Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

XIX. Domus Iſrael benedicite Domino, domus Aaron benedicite Domino.

XX. Domus Leui benedicite Domino, qui timetis Dominum, benedicite Domino.

Facta collatione Dei veri cum Dijs falſis, confert cultores falſorum Deorum cum veri Dei cultoribus, & illis prædicit per modum imprecationis, ſimilitudinem Deorum ſuorum, videlicet illos fore mutos, cæcos, & ſurdos quo ad vera bona intelligenda, & quærenda, & laudanda: cultores autem Dei, inuitat ad benedicendum Dominum, quoniam cultores Dei vident, audiunt, loquuntur, vt imagines viuæ Dei viuentis; & ideò debent exercere linguam ad laudandum Deum, à quo habent ſentire, viuere, intelligere. Inuitat autem primum in genere domum Iſrael, id eſt, populum Dei, deinde per partes, domum Aaron in primis, quia illa erat domus Sacerdotalis; tum domum Leui, vnde erant Leuitæ, qui Sacerdotibus miniſtrabant; denique omnes timentes Deum, id eſt, laicos omnes. Porro quamuis hæc comparatio cultorum Dei ad cultores Idolorum, propriè conueniat Idololatris Paganis reſpectu Chriſtianorum: tamen conuenit etiam ijs, qui ſequuntur auaritiam, quæ eſt Idolorum ſeruitus, & ijs quorum Deus venter eſt, & denique illis omnibus, qui fatentur ſe noſſe Deum, factis autem negant; reſpectu hominum verè piorum, quorum conuerſatio in cælis eſt. Illi enim veluti ſimulachra Idolorum, non vident vera bona, nec vera mala, quamuis oculos habere videantur: neque audiunt, quid loquatur in illis Deus, quamuis auribus non careant: denique non loquuntur laudes Dei, quãuis ore, & lingua præditi ſint. contra, viri pij, & qui cor habent in cælo, oculos interiores habent, & vident; aures cordis apertas habent, & intelligunt; os, & linguam ſoluta, & libera habent, vt Deum benedicant in omni tempore, & ſemper laus eius ſit in ore ipſorum. lege Pſal. 113.

XXI. Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Hieruſalem.

Concludit orans, vt ex Sion procedat benedictio Domini, qui habitat, tanquam in propria regia ſua, in Hieruſalem, id eſt, vt omnes ciues Sion, & Hieruſalem non ceſſent benedicere Domino, qui Rex magnus eſt, & in ipſa Hieruſalem ſedem Regni ſui collocauit. quæ conueniunt Eccleſiæ Chriſtianæ militãti, ſed multò magis triumphanti, quæ omni labore vacua, & ab omni moleſtia libera vnicum habet negocium, vacare & videre, quoniam Dominus ipſe eſt Deus.

PSAL-

PSALMVS CXXXV.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

PSALMVS iste idem habet argumentum, quod Psalmus superior. Inuitat enim populum Dei ad laudem misericordiæ Dei. & in singulis versiculis repetit, Quoniam in æternum misericordia eius; vt ostendat, omnia opera Dei, siue ad creationem, siue ad prouidentiam, siue ad redemptionē pertineant, ex misericordia Dei profecta esse. Deus enim, qui nulla re indiget, & rerum omnium absolutus Dominus est, nihil facit ex necessitate, nihil ex debito: sed omnia ex misericordia, quia placuit illi bonitatem suam effundere, & communicare. In hebræo non habetur, Alleluia, in principio huius Psalmi, sed solùm in fine superioris. Cæterum Septuaginta Interpretes initio Psalmi posuerunt, Alleluia, vel quia inuenerunt in suis hebraicis codicibus in principio huius Psalmi, & non in fine superioris: vel, quod credibilius est, inuenerunt in vtroque loco, vt habetur in fine Psalmi 104. & in principio Psalmi 105. qui idem habet initium cum 135. videlicet, Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius; & postea negligentia scriptorum excidit ex hebraico codice in principio huius Psalmi, Alleluia. Vt vt se res habeat, aptissimè ponitur initio huius Psalmi, titulus, Alleluia.

EXPLICATIO PSALMI CXXXV.

CONfitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æter- I.
num misericordia eius.

Confitemini Deo deorum, quoniam in æternum miseri- II.
cordia eius.

Confitemini Domino dominorum, quoniam in æternum III.
misericordia eius.

In primis tribus versiculis laudatur Deus Trinitas ab his, quæ in se habet: in sequentibus autem laudatur ab operibus suis. In primo versiculo habetur nomen quatuor literarum, quod soli Deo vero proprium est, & nunquam communicatur cum rebus creatis: significat autē hoc nomen, ipsum esse, vt Exo.3. ipse Deus explicuit, cùm ait, Ego sum, qui sum. Et quoniam esse & bonum conuertuntur, & omne quod est, bonum est; & quod summe est, summum bonum est: ideò hic adiungitur bonum absolutè ei qui absolutè est. Confitemini, inquit, Domino, id est, confitemini confessionem laudis ei qui est, quoniam absolutè bonus est: nec solùm in se bonus est, sed etiam in æternum misericordia eius est: nam ipse qui est summum bonum, nullum habet admixtum malum, (margin: יהוה)

nullam miseriam, & ideò solus potest mala, & miserias aliorum tollere, & re ipsa semper tollit, & tollet in æternum. magna miseria est nihil esse; Deus igitur dum conseruat esse rerum quarundam in æternum, in æternum erga eas misericors est. & dum beatos facit sanctos Angelos, & homines in æternum, misericordiam æternam illis exhibet, non tollendo miseriam infelicitatis, quæ sit, sed quæ esset, nisi beatitudinem æternam illis donaret. Porro hæc prima confessio tribui potest personæ Patris, quoniam Pater fons est essendi, & communicat ipsum suum esse Filio per generationem, & Spiritui sancto per spirationem, sibi filioq. communem. Secunda confessio potest tribui personæ filij, nam dicitur Filius Deus Deorum, quoniam Dij creati dicuntur Angeli & homines, quia sunt filij Dei, iuxta illud Psalmi 81. Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Filius autem Dei vnigenitus est Deus Deorum, quia filius est Dei naturalis, cæteri adoptati; ille natus est Deus de Deo, isti sunt Dij facti, ac per hoc tanto inferiores Deo filio, quanto res creata inferior est Creatore. Et quamuis aliquo modo dicantur Dij respectu inferiorum: tamen respectu filij vnigeniti non sunt Dij, sed creaturæ. Ergo confitemini confessionem laudis Deo Deorum, id est, filio Dei vnigenito, cuius participatione dicuntur Dij, filij Dei adoptiui. Quoniam in æternum misericordia eius, id est, quoniam ipse cum Patre in æternum miserias tollit à rebus creatis. Tertia confessio tribui potest Spiritui sancto. dominium enim fundatur in natura liberi arbitrij. illi sunt Domini, qui faciunt, quod volunt; illi serui, qui aliorum voluntati subijciuntur. Princeps autem libertatis Spiritus sanctus est, de quo dicitur, Vbi spiritus Domini, ibi libertas 2. Cor. 3. & Spiritus vbi vult spirat Ioann. 3. &, Hæc omnia operantur vnus, atque idem spiritus diuidens singulis pro vt vult. Ait igitur Dauid, Confitemini Domino Dominorum, id est, laudate Spiritum sanctum, Amorem increatum, & omnipotentem, cui omnia seruiunt, quoniã in æternum misericordia eius. Notat hoc loco S. Io. Chrysostomus, in Psalmo superiore dictum esse, Deum magnum præ omnibus Dijs, sed in hoc Psalmo multum accessisse ad laudes Dei, quòd appellatus sit Deus Deorum, & Dominus Dominorum, vt non solum cæteri Dij minores sint Deo nostro, sed eius sint creaturæ, atque mancipia.

IV. Qui facit mirabilia magna solus, quoniam in æternum misericordia eius.

Ad hunc versiculum, vt ad cæteros omnes sequentes subintelligendum est, Confitemini Domino. Incipit igitur laudare Deum ab operibus magnis, & mirabilibus, quæ solus ipse facere potuit, qualia sunt opera creationis. nam in cæteris vsus est Deus opera Angelorum, vel aliarum creaturarum: In his autẽ operibus laudatur præcipuè misericordia, quia, vt supra diximus, nihil fecit Deus ex necessitate, quasi egeret creaturis, sed ex misericordia sua magna, & ineffabili.

V. Qui fecit cælos in intellectu, quoniam in æternum misericordia eius.

Primum opus Dei fuit cælum, vt notum est ex cap. 1. Gen. Fecit autem Deus cælum, siue cælos in intellectu, id est, in sapientia sua, siue per sapientiam suam.

Fecit

Fecit autem, quoniam in æternum misericordia eius, id est, quia placuit ei, cælos ex nihilo educere, & simul parare æternam domum Angelis & hominibus. Fecit igitur cælos per sapientiam & bonitatem suam, intelligendo, & volendo, quæ sunt quasi duæ manus eius. Itaque non laborauit, non fatigatus est, non eguit mora temporis, non instrumentis varijs, non materia circa quam operaretur, non adiutoribus administris.

Qui firmauit terram super aquas, quoniam in æternum misericordia eius. VI.

Alterum opus principale fuit terra. Fecit enim in principio Deus cælum, & terram. Cælum enim factum est, vt esset palatium immortalium ciuium, terra vt esset mansio mortalium. Aër, & aqua sunt elementa intermedia, quæ in vsum hominum deseruiunt. Porro dicitur terra stabilita super aquas, non quòd aqua sit infra terram in imo loco mundi; sed quòd superficies terræ magna ex parte sit altior superficie aquæ, vt possint in superficiæ terræ homines, & cætera animalia viuere. Quòd enim terra sit in imo loco mundi scribit idem Dauid in Psalmo 103. Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi. Itaque terra intra cauitates suas ita continet aquas, vt ex vna parte aquæ super terram quiescant, & tamen ex altera parte terra superemineat aquis. In hebræo pro, firmauit, est, extendit, vt sensus sit, terram, quæ initio erat cooperta vndique aquis, & erat minus extensa, quàm aqua; Deus congregando aquas in cauitates terræ, extendit super aquas, id est, fecit, vt latius pateret, quàm aqua. Vterque sensus est verus, & iuxta vtrunque sensum in hoc facto triplex cernitur misericordia Dei; vna respectu terræ, quam eduxit ex nihilo; altera respectu aquæ, cui sedem stabilem præparauit; tertia respectu hominum, quibus dedit terram aquis discoopertam, & tamen aquis irrigatam, vt possent in ea degere, eam colere, & frugiferam reddere.

Qui fecit luminaria magna, quoniam in æternum misericordia eius. VII.

Solem in potestatem diei, quoniam in æternum misericordia eius. VIII.

Lunam, & stellas in potestatem noctis, quoniam &c. IX.

Tertium opus magnum, & mirabile fuit fabricatio Solis, Lunæ, & Stellarum, quæ ad cælum, & terram pertinent: siquidem cælum mirificè exornant, & terræ mirificè prosunt. dicuntur autem omnia luminaria magna, quia re vera maiora sunt, quàm vt à nobis eorum magnitudo mente comprehendi possit, cùm stellæ firmamenti, quæ nobis ob longinquitatem perexiguæ videntur, totum orbem terræ molis magnitudine superent: dicitur autem sol factus in potestatem diei, & luna cum stellis cæteris in potestatem noctis; quia lucendo, & illuminando terram, præsunt operibus nostris tum diurnis, tum nocturnis, vt dicitur cap. 1. Geneseos. Et quidem in libro Geneseos duo sola dicuntur luminaria magna, sol, & luna, quia ista duo maius lumen in terras effundunt, quàm omnes aliæ stellæ simul: tamen hoc loco videtur Dauid, non solem tantum, &

lunam, sed omnes stellas appellare luminaria magna, quia in se talia sunt, & si Astronomis credimus, longè maiores sunt stellæ firmamenti, quàm luna sit.

X. Qui percussit Aegyptum cum Primogenitis eorum, quoniam in æternum misericordia eius.
XI. Qui eduxit Israel de medio eorum, quoniam &c.
XII. In manu potenti, & brachio excelso, quoniam &c.
XIII. Qui diuisit mare rubrum in diuisiones, quoniam &c.
XIV. Qui eduxit Israel per medium eius, quoniam &c.
XV. Et excussit Pharaonem, & virtutem eius in mari rubro, quoniam in æternum &c.
XVI. Qui traduxit populum suum per desertum, quoniam &c.
XVII. Qui percussit Reges magnos, quoniam &c.
XVIII. Et occidit Reges fortes, quoniam &c.
XIX. Sehon Regem Amorrhæorum, quoniam &c.
XX. Et Og Regem Basan, quoniam &c.
XXI. Et dedit terram eorum hæreditatem, quoniam &c.
XXII. Hæreditatem Israel seruo suo, quoniam &c.

In his versiculis laudatur Deus ab opere prouidentiæ. & sunt omnia perspicua tum ex libro Exodi, tum ex Psalmo superiore. Illud quæri posset, cur dicantur opera misericordiæ, percussio Aegypti, occisio primogenitorum, interfectio Regum, & cætera quæ videntur ad iustitiam potius, quàm ad misericordiam pertinere. Respondetur, opera illa fuisse respectu impiorum percussorum, & occisorum, opera iustitiæ; sed respectu populi Dei fuisse opera misericordiæ; & quia liberatio populi erat præcipue à Deo intenta, ideò illa omnia tribuuntur simpliciter misericordiæ. Quanquam etiam impijs misericordiam facit Deus, cùm eos cito de hoc mundo tollit, ne diutius viuendo grauius peccent, & grauiorem iram sibi ipsi thesaurizent in die iræ, & iusti iudicij Dei. Circa verba horum versiculorum pauca notanda sunt. Vers. 12. In manu potenti, & brachio excelso; metaphora est significans Deum grauiter punijsse Aegyptũ plagis multis, vt cogeretur dimittere liberum Dei populum, quomodo si vir bellator robusta manu, & brachio fortissimo vteretur ad eiusmodi opera. Vers. 13. illud, in diuisiones, fabulantur hebræi significare duodecim diuisiones maris rubri factas fuisse, vt vnaquæque tribus per suam diuisionem transiret. Sed fabula fine fundamento est: nam Exodi 14. dicitur Deum immisisse ventum validum, qui tota nocte flaret, & siccaret partem quandam maris, ita, vt à dextera, & à sinistra essent aquæ stantes instar murorum, & in medio esset terra arida, per quã transiuit populus Dei. Itaque, in diuisiones, significat diuisionem maris, in duas partes. Vers. 15. illud, & virtutem eius, significat, & exercitum eius. id enim sonat vox hebraica, & apertè dicitur, Exo. 15. Currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare.

Quia

Quia in humilitate nostra memor fuit nostri, quoniam in æternum misericordia eius. XXIII.

Et redemit nos ab inimicis nostris, quoniam in æternum misericordia eius. XXIV.

Hæc referri possunt ad liberationem Iudæorum à seruitute Pharaonis, Philistinorum, & Nabuchodonosoris; item ad liberationem Ecclesiæ à persecutionibus Tyrannorum, & hæreticorum; denique maximè propriè à liberatione Electorum à captiuitate Diaboli, & omnibus periculis huius seculi. Illud, quia, non refertur ad versiculos immediatè præcedentes; sed ad illa verba, quæ in singulis versibus subintelliguntur, nimirum, Confitemini Domino, vt sensus sit, Laudate Deum, quia in humilitate nostra, id est, in afflictione, & tribulatione, & humiliatione nostra memor fuit nostri, &c.

Qui dat escam omni carni, quoniam in æternum misericordia eius. XXV.

Hunc versiculum adiunxit Propheta pro ijs, qui non patiuntur persecutiones; ne putarent, sibi non esse necesse confiteri Domino. Dicit igitur, Confitemini Domino omnes omnino, quia ipse est, qui nutrit, & conseruat omnem creaturam viuentem, ac præcipuè omnes homines. Id quod facit, quoniam in æternum misericordia eius. In hebræo est, Qui dat panem omni carni: sed panis accipitur pro omni cibo apud hebræos.

Confitemini Deo cæli, quoniam in æternum misericordia eius. XXVI.

Confitemini Domino Dominorum, quoniam in æternum misericordia eius. XXVII.

Concludit repetendo duos vltimos versiculos ex primo ternario: nam per Deum cæli intelligit, Deum Deorum, vt notat S. Augustinus: Dicitur enim Deus cæli, tum quia ipse solus verus Deus cælum fecit, iuxta illud Psalmi 95. Dij gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit: tum quia residens in summo cælo tanquam in proprio throno, hoc ipso demonstrat, se Deum Deorum esse. Vltimus versiculus non habetur in hebræo, nec in græco, nec apud Hilarium, & Chrysostomum, sed habetur apud Augustinum, & Hieronymum in commentario: & apud Chrysostomum habetur repetitio primi versiculi loco tertij. Ad extremum huius explicationis reddenda est causa, cur à S. Augustino dissentire coactus sim in expositione verborum illorum, Quoniam in æternum misericordia eius. Existimat S. Augustinus, hæc verba non esse referenda ad singula opera Dei, quæ narrantur in toto Psalmo, sed solùm ad prima illa verba, Confitemini Domino: & vult hunc esse sensum totius Psalmi, Confitemini Domino, qui est bonus, qui est Deus Deorum, qui est Dominus Dominorum, qui fecit mirabilia, qui fecit cælos in intellectu, qui firmauit terram super aquas, &c. quoniam in æternum misericordia eius est in peccatores, quos redemit à seruitute peccati, &c. Ratio eius est, quoniam opera quæ narrantur, vt effectio

mirabi-

mirabilium, formatio cæli, & terræ, & similia, non sunt opera misericordiæ, sed bonitatis, & benignitatis Dei. At nos sequuti sumus Hilarium, & Chrysostomum, qui verba illa, Quoniam in æternum misericordia eius, accommodant ad singula opera, quæ in singulis versiculis narrantur: alioqui enim frustra repeterentur in singulis versiculis, si ad opera illa non pertinerent. Accedit, quòd vox, misericordia, in diuinis literis, & hebraicè, chesed, non restringitur ad misericordiam, quæ tollit miseriam propriè dictam, sed extenditur ad bonitatem, & benignitatem. Adde vltimo, quòd non est difficile in singulis operibus Dei inuenire veram misericordiam, vt nos ostendimus: & comprobatur ex verbis illis, Vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas.

חֶסֶד

PSALMVS CXXXVI.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus David Hieremiæ.

HIC titulus non habetur in hebræo, & à Theodoreto confictus dicitur ab aliquo audaculo. Sed extat in libris græcis, & latinis, neque ratio Theodoreti conuincit, titulum esse confictum, quia Hieremias non fuerit vnquam in Babylone. Titulus enim non significat, Hieremiam in Babylone fuisse, sed Psalmum compositum fuisse à Dauide præuidente, & prædicente captiuitatem Babylonicam, quam postea Iudæis imminentem Hieremias prædicauit, & præsentem deplorauit, & finem eius post Septuaginta annos futurum denuntiauit. Fieri quidem potest, vt hunc titulum Dauid non addiderit præsenti Psalmo, sed postea additus fuerit vel à Septuaginta Interpretibus, vel ab aliquo alio; tamen non ideò reijciendus est, quasi falsam historiam contineret. Argumentum Psalmi continet lamentationem captiuorum, & desiderium patriæ, ac prædictionem seuerissimæ animaduersionis in Babylonios, & Idumæos: quæ à Dauide scripta sunt, non tam vt simplicem historiam futuram narraret, quàm, vt admoneret Hebræos, vt quando in Babylonem ducerentur captiui, non afficerentur rebus Babylonis, sed assiduè ad patriam suspirarent. Et quoniam Propheta spiritualis erat, & nouerat, Babylonicam captiuitatem figuram esse captiuitatis humani generis, & terrenam Hierusalem figuram esse cælestis patriæ; simul admonet omnes electos, quomodo se gerere debeant in exilio, & captiuitate. Et sine dubio ad hunc præcipuè finem Ecclesia cantica ista spiritualia frequentat, vt ex his intelligere possint homines, an sint ciues Babylonis, an Hierusalem, id est, an sint cum electis in cælesti patria regnaturi, an cum reprobis, & hoc Mundo damnandi.

EXPLI-

EXPLICATIO PSALMI CXXXVI.

SVper flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus, cum recordaremur Sion. I.

Verba sunt captiuorum, qui ab Hierusalem in Babylonem abducti fuerant: qui quidem, vt Chrysostomus docet, non in ipsa ciuitate primaria habitabant; sed in agris ad varia opera vilia deputati degebant, & ad ripas fluminum, quibus ea prouincia abundat, aliquando fessi sedebant, & ex recordatione, & desiderio patriæ flebant. Dicuntur autem flumina Babylonis, non quòd omnia per ipsam ciuitatem labantur (solus enim Eufrates per Babylonem fluit) sed quod ad ditionem Babylonis pertinerent; nisi placeat per Babylonem, totam prouinciam hoc loco significari: quomodo Samaria ciuitas est, quæ toti etiam regioni nomen dedit. Sed spiritualiter verba sunt electorum Dei, qui corpore captiui tenentur in mundo, quamuis corde à mundo separati, ciues se nouerint cælestis Hierusalem: isti enim sancti peregrini super flumina consistunt, non in fluminibus demersi voluuntur, & præcipitantur ad mare. Flumina Babylonis sunt bona temporalia huius mundi, quibus qui affixi sunt per desiderium, vt auari, ambitiosi, voluptarij, magno sonitu contentionum, & litium alliduntur ad saxa, & cum ipsis aquis voluuntur in præceps, donec ad abyssum magni maris æternùm puniendi præcipitentur. Hæc igitur est prima conditio ciuium supernæ patriæ, & primum signum, vnde quisque intelligat, ad quem populum pertineat: qui enim supereminent rebus temporalibus, & corde in cælum defixo, non abripiuntur desiderio rerum terrenarum; hi sunt, qui non ad Babyloniam, sed ad Hierusalem pertinent. Deinde ijdem ciues Sanctorum, sedent ad ripas fluminum, id est, in humili loco se ponunt, non erigunt se ad excelsa, non ambiunt dignitates, non superbè sapiunt: & si fortè contingat eos eleuari ad regimen Babylonis, vt verè contigit Danieli, & non paucis sanctis Christianis Regibus; isti in alto positi non alta sapiunt, neque existimant exaltationem suam, esse honorem; sed onus, sub quo gemant, non in quo glorientur; ac semper quod ad se attinet, discumbunt in nouissimo loco, si verè spiritum illius habent, qui mitis fuit, & humilis corde. Tertio, non solùm in humili sedent, sed gemunt, ac plorant, non iacturam temporalium rerum, sed captiuitatem suam, dum recordantur dulcissimæ patriæ, quæ est in sancto monte Sion. qui enim obliuiscuntur patriæ, exultant cum filijs Babylonis: qui autem desiderant, & ex desiderio recordantur patriam; etiam tunc cum abundant rebus temporalibus, non in eis lætantur, sed gemunt ex desiderio patriæ. neque vllum manifestius signum habere possumus, vnde cognoscamus, vtrum ciues Babyloniæ, an Hierusalem simus, quàm si attentè consideremus, quid nos delectet, quidve nobis cordi sit. Vbi enim thesaurus noster est, ibi & cor nostrum erit, Luc. 12.

In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. II.

Captiui Hebræi organa lætitiæ, citharas videlicet, vt est in hebræo, suspen-

debant

debant in ſalicibus in medio Babylonis, id eſt, palam & publicè Babylonijs videntibus abijciebant à ſe inſtrumenta lætitiæ, vt oſtenderent, ſibi fletum magis cordi eſſe, quàm cantum. Quod ipſum imitantur viri Dei, qui intelligentes captiuitatem, & exilium ſuum, dicunt cum eodem Propheta, Renuit conſolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus ſum. quamuis enim non delectet ciues Hieruſalem cantare, & lætari cum Babylonijs, & de bonis Babyloniæ; tamen cantant in cordibus ſuis Domino, & gaudent in ſpe futuræ beatitudinis. Illud, in ſalicibus in medio eius, id eſt, Babylonis, ſignificat in ſalicibus, quæ ſunt ad ripas fluminum, quæ per mediam regionem Babylonicam fluunt. Suſpendere autem citharas in ſalicibus fluminum Babyloniæ, nihil eſt aliud, niſi relinquere inſtrumenta lætitiæ hominibus huius ſeculi, qui tanquam arbores infructuoſæ irrigantur aſſiduè aquis Babyloniæ, & fructum nullum ferunt: ipſi pulſent citharas, ipſi cantent in hoc ſeculo, quibus manet in alio luctus ſempiternus.

III. Quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum.

IV. Et qui abduxerunt nos: hymnum cantate nobis de canticis Sion.

Non ſolùm ob mœſtitiam ſuſpenderunt citharas ſuas in ramis arborum captiui Iudæi, ſed etiam ne obſequerentur Babylonijs audire, & irridere cupientibus ſacros hymnos, quos in celebritatibus Domini cantare ſoliti erant. Vbi notat S. Ioannes Chryſoſtomus, ex tribulatione illa Iudæos factos eſſe meliores, id eſt, magis religioſos, & magis timentes Deum. antea ſiquidem ridebant Prophetas, imò & occidebant: nunc autem captiui in terra aliena, non audent hymnos ſacros gentilium irriſioni exponere. Aiunt igitur, Quoniam illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum, id eſt, ſuſpendimus organa noſtra, & noluimus illis vti, ne ſacra cantica irriſioni gentilium exponeremus: quia ij, qui nos captiuos duxerunt, illic in ſua regione interrogauerunt nos verba cantionum, id eſt, de verbis cantionum, & dixerunt, qui abduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion. Per verba cantionum, intelliguntur cantica, id eſt, verba ad cantum accommodata: quaſi dicant, Interrogauerunt nos de canticis noſtris, cur videlicet non caneremus, vt in patria noſtra faciebamus. Poſſet etiam illud, interrogauerunt, verti, rogauerunt, vt ſenſus ſit, Rogauerunt nos verba cantionum, id eſt, petierunt, vt caneremus.
תוֹלָלֵינוּ Illud autem, Et qui abduxerunt nos, quod in hebræo eſt, tholalenu, aliqui vertunt, ſpoliauerunt nos, volentes, ת, poſitum eſſe more Chaldaico pro, ש, alij,
ילל afflixerunt nos, quaſi eiulare fecerunt, à verbo, ialal: ſed non video cur non poſſit verti, Extulerunt nos, quod eſt idem, cum, aſportauerunt nos, vel abdu-
תלל xerunt nos, vt Septuaginta verterunt: nam, thalal, eſt eleuare, extollere, ſuſpendere. Extollere autem, non ſolùm ſignificat, tollere in altum, ſed etiam tollere ex vno loco, & aſportare in alium, & hoc modo acceperunt hanc vocem Septuaginta Interpretes. Illud, hymnum cantate, in hebræo eſt, lætitiam cantate: ſed ſenſus eſt idem: nam hymnus eſt carmen lætum, proinde lætitia hoc loco accipienda eſt pro cantico lætitiæ. Denique parum refert, quòd pro illo,

De

de canticis Sion, sit in singulari de cantico Sion; accipitur enim numerus singularis pro numero multitudinis.

Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? V.

Hæc est responsio captiuorum ad petitionem illam, Cantate nobis de canticis Sion. Aliqui existimant, legendum esse, in terra alieni, id est, in terra Dei alieni: atque ideò noluisse Iudæos cantare, ne honorem Dei veri tribuerent falsis Dijs. Sed quamuis secundùm regulas grammaticæ illa vox, in terra, regat post se genitiuum: tamen Septuaginta Interpretes, & ipse etiam sanctus Hieronymus verterunt, in terra aliena; quia vel sciebant regulas grammaticæ non esse infallibiles, vel acceperunt illud, in terra alieni, pro, in terra alieni populi, quòd est idem cum, in terra aliena. Sensus igitur est, respódisse Iudæos ob mœroré captiuitatis, non se potuisse cantare cantica læta, vt in patria sua solebant. Quamuis enim, vt supra diximus, ideò cantare nolebant, ne sacri hymni ab infidelibus riderentur: tamen non hoc responderunt, ne Dominos suos offenderent; sed quod iustæ causæ speciem habere poterat. Spiritualiter, viri iusti, ciues supernæ Hierusalem, scientes lætitiam propriam esse patriæ, gemitum exilij, & captiuitatis, dicunt, Quomodo possumus lætis canticis operam dare, inter tot pericula & tentationes? risum reputaui errorem, & gaudio dixi, cur frustra deciperis? Sed illi quoque cantant canticum Domini in terra aliena, qui sacros hymnos, & psalmos ita decantant, vt carnalem aurium voluptatem solùm, aut præcipuè quærunt: quiq. audientium carnales aures delectare varijs vocum inflexionibus satagunt. cantica enim sacra instituta sunt ad mentem erigendam in Deum, & spiritum potius, quàm corpus recreandum. Contra autem nonnulli sunt, qui canticum Babyloniæ in domum Dei, & sanctam Sion inducunt, illi videlicet, qui verba sacra modulis prophanis ita vestiunt, vt qui audiunt, non tam verba considerent, quàm prophanam modulationem attendant.

Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuioni detur dextera VI.
mea.
Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui. VII.
Si non proposuero Hierusalem in principio lætitiæ meæ. VIII.

Qui dixerant, Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena; nunc vna voce, quasi vnus homo, totus populus introducitur iurans, & firmiter statuens, se nunquam obliuioni mandaturum patriam: & quia signum obliuionis fuisset, pulsare citharam, & canere canticum Domini in terra aliena, ideò imprecatur sibi per iuramentum execratorium, vt manus qua pulsari solet cithara, exarescat, & lingua, quæ cantui deseruit, adhæreat immobilis faucibus, si vnquam obliuiscetur patriam, & in signum obliuionis pulsare citharam, vel canere canticum Domini in terra aliena decreuerit. Si oblitus, inquit, fuero tui Hierusalem, quod fiet si pulsare incipiam citharam in terra aliena. Obliuioni detur dextera mea, id est, pereat dextera mea, arescat, non sit vlli vsui: quorum enim obliuiscimur ea non amplius curamus, neque conseruamus. S. Hilarius, & S. Augustinus legunt actiuè, Obliuiscatur me dextera mea; & sic putant recentio-

תִּשְׁכַּח centiores vertendam esse vocem hebraicam, tiscach: sed vox hebraica rectissimè accipitur etiam passiuè, vnde S. Hieronymus ex hebræo vertit, In obliuione sit dextera mea: & sanctus Hilarius testatur vocem græcam passiuè accipiendam, & dum reprehendit lectionem sui codicis, laudat lectionem nostram, quæ respondet græcæ, & hebraicæ voci. Adhæreat lingua mea faucibus meis, vt moueri nequeat, si non meminero tui Hierusalem, id est, si cantando in terra aliena demonstrabo, me tui non amplius meminisse. Imò etiam obliuioni detur dextera mea, & adhæreat lingua mea faucibus meis, si non solùm obliuiscar, & non meminero tui Hierusalem; sed etiam nisi proposuero te in principio lætitiæ meæ, id est, nisi initium, & summa lætitiæ meæ fuerit ciuitas sancta Hieru-
אַעֲלֶה salem. In hebræo pro verbo, proposuero, est, ahale, quod significat, ascendere
עַל רֹאשׁ faciam, siue extollam: pro nomine, in principio, est, alrosc, ad caput, quod & initium, & summam significat. Itaque sensus est, Nisi extulero Hierusalem super omnes iucunditates meas, vt ipsa mihi prima, & summa lætitia sit. Hæc verò propria qualitas est ciuium patriæ cælestis, & certa nota electorum Dei, si neque in prosperis, neque in aduersis obliuiscantur patriæ supernæ; & si optent carere manu, & lingua, si gloriæ Dei, atque æternæ saluti deseruire non debeant; & si nulla in re seriò lætari nouerint, nisi in desiderio, & spe cælestis illius domus non manufactæ, vbi est gaudium Domini, de quo dicitur in Euangelio, Intra in gaudium Domini tui, Matth. 25.

IX. Memor esto Domine filiorum Edom, in die Hierusalem.

X. Qui dicunt, Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea.

XI. Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

XII. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.

Prædicit Dauid in fine Psalmi perditionem Idumæorum, & Babyloniorum, qui persecuti sunt filios Israël; Babylonij enim sub Rege Nabuchodonosor euerterunt Hierusalem, & transtulerunt Hebræos captiuos in Babyloniam, vt notum est ex lib. 4. Regum, & lib. 2. Paralipom. in fine. Idumæi autem, qui descendebant ab Esau fratre Iacob, qui & Edom dictus est, hortati sunt Babylonios, vt euerterent Hierosolymam, & populum captiuum abducerent. Id apertè narrat Abdias Propheta, & multo ante id futurum prædixit Dauid hoc loco. Incipit igitur Dauid ab Idumæis, vel quia ipsi incitauerunt Babylonios aduersus Israëlitas, vel, vt à minoribus ad maiora procedat: multo enim minus nocuerunt Hebræis Idumæi, quàm Babylonij. Memor, inquit, esto Domine filiorum Edom, in die Hierusalem, id est, memor esto filiorum Edom, quid videlicet egerint in die Hierusalem, id est, quando Hierusalem affligebatur, & euertebatur à Babylonijs. Quid autem egerint, explicat in sequenti versiculo. Qui dicunt, id est, qui dicebant Babylonijs, Exinanite, euacuate, effodite vsque ad fundamentum, in ea, id est, euertite eam à fundamentis. Illud, memor esto, intelligitur ad puniendum. Deus enim dicitur non recordari, quando non punit, & recordari, quando punit, Ezech. 18.

Iniquitatum eius non recordabor amplius. & Tob. 3. Ne reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum. Transit deinde ad Babyloniam, & per modum imprecationis prædicit eius ruinam. Filia, inquit, Babylonis misera, id est, ciuitas Babylon, quam ego miseram esse prævideo, licet nunc tibi felicissima videaris: Beatus qui retribuet tibi retributionem, quam retribuisti nobis, id est, Rex Medorum, & Persarum beatus erit, quia prosperabitur aduersus te, & retribuet tibi mala, quæ tribuisti nobis. Quod factum esse testatur Daniel cap. 5. & Isaias cap. 13. prædixit, quod hoc loco Dauid etiam prædicit, tanta crudelitate sæuituros Medos & Persas in Babylonios, vt etiam infantes eorum ad parietes allisuri sint, & sine vlla miseratione interfecturi. Illud, paruulos tuos, in hebræo, & græco, & in multis latinis libris manuscriptis legitur, paruulos tuos: neque est incredibile in nostram editionem impressorum vitio irrepsisse, suos, pro, tuos, proinde rectè correctus est hic locus Apostolica auctoritate. Sensus autem est idem, si illud, suos, accipiatur non vt reciprocum secundùm proprietatem linguæ latinæ, sed iuxta phrasim græcam, & hebraicam accipiatur pro, eius, vt significentur paruuli Babyloniæ. Spiritualiter hæc omnia dupliciter intelligi possunt. Primo allegoricè, vt per Idumæos intelligantur Iudæi, per Babylonios Pagani: verè enim Pagani sunt, qui præcipuè conabantur Ecclesiam Christianam à fundamentis diruere, sed Iudæis exhortantibus, incitantibus, & gaudentibus. Nam ipsum etiam Christum Iudæis accusantibus, Pagani crucifixerunt. Iacobum occidit, & Petrum vinculis alligauit Herodes, quia videbat id placere Iudæis. Apostolum Paulum Iudæi apud Romanos reum mortis facere conati sunt. Alias etiam Iudæi concitauerunt animos gentilium aduersus Christianos, teste sancto Luca Act. 14. sed memor fuit Deus, vt vtrosque puniret. Nam Iudæorum vrbem primariam euertit, regnum destruxit, & ipsos per totum orbem terrarum dispersit. Paganorum quoque, qui toto ferè orbe imperabant, potentiam, & Regna ita sustulit, vt iam paucissimi restent Pagani Reges. Et quoniam Idololatria, & potentia Paganorum non armis & violentia, sed prædicatione verbi Dei superata est; ideò dicit Propheta, Beatus qui retribuet tibi, &c. nam Pagani infeliciter persequebantur Christianos, sed felicem persecutionem à Christianis passi sunt. Vtilissimum enim illis fuit, vt Idololatria extincta ipsi morerentur peccato, & iustitiæ viuere inciperent: quod præcipuè paruulis eorum contigit, id est, ijs, qui minus radicati erant in erroribus, & vitijs Paganorum. Scimus enim maximam multitudinem puerorum, & puellarum, aliorumq. simplicium hominum facillimè conuersam ad Christum, & ad martyrium vsque decertasse pro Christi gloria aduersus paternam Idololatriam: quod significatur illis verbis, Beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos, siue paruulos eius, ad petram, id est, qui admouebit paruulos Babyloniæ ad petram Christum, vt feliciter allisi moriantur homini veteri, & resurgant in hominem nouum. Secundo possunt hæc intelligi moraliter, vt per Idumæos intelligantur carnales homines, vt Augustinus exponit, per Babylonios, intelligantur Dæmones; quod est magis conforme principio Psalmi: Babylonica enim captiuitas figura fuit, vt initio diximus, captiuitatis generis humani, quæ captiuitas adhuc ex parte durat, dum caro concupiscit aduersus spiritum, & electi clamant, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Rom. 7. & Apostolus dicit, Nos ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei ex-

pectan-

pectantes redemptionem corporis nostri, Rom. 8. & denique hospites, & peregrini habitamus in terra aliena, & in Mundo damnabili sumus, licet de mundo non simus. Retribuet ergo Deus Babyloniæ retributionem, quam retribuit nobis, quoniam sicut Rex Babyloniæ Diabolus captiuos nos fecit, & alligauit vinculo culpæ, quo vinculo alligati nascuntur omnes filij Adam: sic in die Iudicij captiuum faciet Christus Rex Hierusalem, Diabolum, & alligabit vinculis æternæ pœnæ, vt nulli amplius nocere possit, de quo dicit Beatus Iudas, Angelos qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in Iudicium magni diei vinculis æternis sub caligine reseruauit. Neque solùm Diabolum ligabit Christus vinculis æternis, sed etiam omnia membra eius, siue omnes ministros eius, mundanos videlicet homines, qui pios persequebantur, & captiuos tenebant, alligabunt Angeli in fasciculos ad comburendum, vt dicitur Matth. 13. Sicut autem Rex Babyloniæ seducit præcipuè, & captiuos facit paruulos Christi, id est, eos, qui non creuerunt, nec profecerunt in Christo; quibus semper lacte opus est: sic è contrario beatus est, qui paruulos Babyloniæ, id est, qui minus creuerunt in vitijs mundi, feliciter allidit ad petram, occidens peccato, vt iustitiæ viuant. Non est omittenda spiritualis expositio sanctorum Patrum, Hilarij, Hieronymi, & Augustini, qui per, paruulos Babyloniæ, intelligunt initia tentationum, quæ facilè superari possunt, si continuo exortæ allidantur ad petram, quæ Christus est. Verè enim beatus dici potest, qui semper vigilat, & incentiua tentationum crescere non sinit.

PSALMVS CXXXVII.

Titulus, & Argumentum.

Dauid.

IN Græcis libris, quos nunc habemus, inuenitur titulus, Aggæi, & Zachariæ; sed videtur additus à recentioribus: nam non solùm in hebræo nihil est, nisi, Dauid: sed neque vllus veterum legit, Aggæi, & Zachariæ, nec Hilarius, nec Hieronymus, nec Chrysostomus, nec Augustinus, nec Theodoretus, nec Euthymius. Itaque meritò contemni potest. Argumentum est gratiarum actio, quòd exaudiuerit Deus humilem orationem suam: pro qua re autem orauerit, & quid acceperit, alij aliter sentiunt: sed nobis videtur petijsse aduentum Messiæ, & gratias agere, quòd exauditus præuiderit, & prædicere potuerit Christi gloriam, & conuersionem gentium.

EXPLI-

EXPLICATIO PSALMI CXXXVII.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei. I.

Initio Psalmi pollicetur Propheta sacrificium laudis, & toto corde, quia pro beneficio omnium maximo gratias acturus erat, pro salute sua, & totius populi sempiterna. Confitebor tibi Domine confessionem laudis,& gratiarum actionis, non verbis tantùm,sed ex intimo corde,summa attentione,& ardore mentis, eo quòd exaudieris verba oris mei,orationem videlicet meam. In hebræo non habentur hæc verba,quoniam audisti verba oris mei. Sed credibile est excidisse, & esse debere: habentur enim apud antiquos Patres,Hilarium,Hieronymũ,& Augustinum in commentarijs huius Psalmi. Apud Græcos autem habentur quidem, sed post verba,In conspectu Angelorum psallam tibi. sensus semper est idem.

In conspectu Angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo. II.

Declarat confessionem suam fore talem, qualem requirit excellentia auditorum. In conspectu Angelorum psallam tibi, id est, scio me psallentem tibi, ab Angelis,qui tibi assistunt, videri,& attendi, & ideò ita considerate me geram in psallendo,vt qui intelligam in quo theatro consistam. Et certè si nos quoque cũ Psalmos recitamus,intelligeremus,vel cogitaremus ab Angelis sanctis videri,& audiri,& nostram attentionem,& deuotionem laudari, vel contra, euagationes, & negligentiam reprehendi, profectò longè aliter caneremus, quàm nunc facimus. S.Io.Chrysostomus addit,illud,in conspectu,significare,è regione, vt re-vera significat vox hebraica, neged, & vult sensum esse, Psallam è regione Angelorum, quasi vnum chorum faciant Angeli, alterum homines; vt non solùm nobis canendum sit audientibus, & videntibus Angelis, sed etiam illis ex altera parte concinentibus,& respondentibus. Quare multum omnino prodesset ad attentionem,& diligentiam,si recitaturi diuinum officium,intra nos cogitando diceremus, In conspectu,vel è regione Angelorum psallam tibi: id enim efficeret, vt verè in toto corde confiteremur Domino. Adorabo ad templum sanctum tuum, id est,in templo manufacto, quod est orationis domus, psalmos decantans,adorabo,hoc est,incuruabor,& prosternar ad templum sanctum tuũ, quod est non manufactum,sed æternum in cælo: & in eo templo animo, & contemplatione positus,confitebor laudes nomini tuo. In hebræo, pro,Angelorum, habetur, Deorum: sed Septuaginta Interpretes intellexerunt per,Deos,hoc loco significari Angelos,vt etiam in Psalmo octauo,Minuisti eum paulò minus ab Angelis: & videmus ab Apostolo hanc interpretationem approbari ad Heb.2. proinde verissima interpretatio censenda est. Illud autem,adorabo ad templum;potest accipi de templo,siue tabernaculo,in quo erat arca Dei,& potest sensus esse, Adorabo ad templum,id est,in templo; vel etiam, Adorabo ad templum, id est, versus templum,quod faciebant Hebræi,quandò aberant à Hierosolyma; tunc enim adorabant,& orabant conuersi ad eam partem Mundi,vbi erat tabernaculum Domini, vt intelligi potest ex cap.6. Danielis. Sed quoniam Dauid dixerat, se in toto corde laudaturum, & in conspectu Angelorum Psalmos cantaturum,

נֶגֶד

credibile mihi est, eum de templo cælesti esse loquutum, vbi sunt Angeli, & vbi præsidet ille, qui intuetur corda.

III. Super misericordia tua,& veritate tua,quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.

Antequam exponatur hic versiculus,constituenda est litera ex concordia codicum. In hebræo habetur sic, Super misericordia tua,& veritate tua, quoniam magnificasti super omne nomen tuum,verbum tuum. In græco illud, sanctum tuum,est generis neutri, τὸ ἅγιόν σου,nec desunt,qui existiment,græcum textum esse corruptum,& legendum esse,λόγιον,pro,ἅγιον,id est,eloquium,siue verbum, pro,sanctum.Sed cùm antiqui Patres,Hilarius,Augustinus,Chrysostomus,Theodoretus,& alij in commentario;& ipse S.Hieronymus in epist.ad Suniam,& Fretellam ex græco legant, Sanctum tuum;non facilè adducor,vt credam textum græcum esse corruptum. Existimo igitur sic textum hebraicum cum græco, & latino esse concordandum,vt per sanctum tuum,intelligamus Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, vt S.Hieronymus admonet loco citato epist. ad Suniam,& Fretellam. Ipse enim est verbum Dei,vt dicitur in hebraico codice, & est sanctus Dei,vt dicitur in græco, & latino: neque refert, quod in græco, sanctum sit generis neutri; nam Angelus quoque Gabriel Luc. 1. dixit,Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Dicitur autem Filius Dei, sanctum absolutè,quia res est sanctissima,neque est in cælo, vel in terra aliquid eo sanctius. His ita constitutis,sensus versiculi erit,Confitebor nomini tuo super misericordia tua,& veritate tua,id est,hæc erit materia canticorum meorum, In toto corde laudabo te super magna illa misericordia tua, & fidelitate tua, qua sicut promisisti Patribus, misertus generis humani,magnificasti Christum tuum, qui est Verbum tuum,& sanctum tuum,super omne nomen, quia dedisti illi nomen, quod est super omne nomen. Nam hoc facto misertus es generis humani misericordia prorsus ineffabili,& ab omnibus in æternũ prædicanda, cùm genus humanum depressum per peccatum vsque ad inferos, exaltaueris in Christo super omnes cælos,& super omnes res creatas; & sic impleuisti cumulatissimè veritatem tuam,qua promissis tuis stare solitus es. Quia verò in hebræo non est absolutè,Super omne nomen,sed,Super omne nomen tuum; dupliciter potest accipi nomen Dei. Primo, pro potentia,& gloria, quam Deus communicare solet cum creaturis; & tunc sensus est,Magnificasti filium tuum,super omne nomen tuum, id est,super omnem potentiam,& gloriam, quàm alij à te acceperunt, quod est idem cum illo,Dedit ei nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur.Secundo,vt nomen Dei accipiatur pro fama,& gloria,quæ redundat ex operibus Dei,& tunc sensus est,Magnificasti filium tuum super omne nomen tuum, id est,ex nullo alio opere acquisiuisti maius nomen, famam, & gloriam, quàm ex glorificatione Filij tui.

IV. In quacunque die inuocauero te, exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem.

Ex eo quòd magnificasti sanctum tuum,confidenter peto,vt semper per illum aduocatum nostrum exaudias me,in quacunque die,id est, quocunque tempore inuocauero te: ille enim dixit,Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.

vobis. Multiplicabis in anima mea virtutem. Hoc autem est quod peto inuocãs te, vt multiplices, siue dilates, vt propriè sonat vox hebraica, non annos vitæ corpori meo, aut opes, aut filios, aut alia eiusmodi, sed virtutẽ in anima mea, id est, robores animam meam (virtus enim hoc loco robur significat, vt vox hebraica & græca demonstrant) vt resistam cupiditatibus, vt tolerem patienter aduersa, vt ambulem sine fatigatione in via iustitiæ, vt vim inferam Regno cælorum, vt ad eum, quem magnificasti, aliquando perueniam.

Confiteantur tibi Domine omnes Reges terræ, quia audierunt omnia verba oris tui. V.

Quemadmodum paulò ante dixit, Magnificasti sanctum tuum, prædicens futurum per verbum præteriti temporis, quoniam videbat per spiritum rem futurã, quasi præsentem, vel præteritam more prophetico: sic nunc prædicit futuram conuersionem gentium, per modum imperantis. Confiteantur, id est, magnificato sancto tuo per Resurrectionem, & Ascensionem eius, confitebuntur tibi confessionem laudis omnes Reges terræ, quoniam per Apostolorum prædicationẽ audierunt omnia verba oris tui, id est, quicquid Mundo reuelare dignatus es per Prophetas, & Apostolos tuos. quæ verba oris Domini antea in sola Iudæa erant, vt dicit Apostolus Rom. 3. Illis tradita sunt eloquia Dei: sed postea per Apostolos audierunt omnes Reges, & omnes populi terræ: nam In omnem terram exiuit sonus eorum.

Et cantent in vijs Domini, quoniam magna est gloria Domini. VI.

Pergit Propheta explicare mysterium vocationis gentium. Et cantent, inquit, in vijs Domini, id est, ambulabunt Reges, & eorum populi in vijs Domini, quæ sunt misericordia, & veritas: istis enim vijs Deus ad nos descendit, & nos ad illum ascendimus; ille misericorditer condonando peccata pœnitentium, & iustè puniendo impœnitentes, & coronando iustos; nos misericorditer condonando peccata proximorum, & iustè cum omnibus conuersando, atque Deo, & proximo reddendo quod debemus: ambulabunt autem non inuiti, & mœsti, sed læti, & volentes cantando, quoniam magna est gloria Domini. Cognoscent enim, & admirabuntur quotidie magis, ac magis, quàm magna Dominus fecerit, & quàm magnificè glorificauerit Christum suum, caput nostrum, & quæ sint diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctos.

Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit. VII.

Hæc est magna gloria Domini, quòd cùm excelsus imò altissimus sit natura, dignitate, potentia, sapientia, imperio; tamen humilia de proximò respicit; quoniã ad humiles descendit: & verè in filio suo in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est: alta autem à longè cognoscit; quoniã à superbis longè recedit, vel eos longè à se proijcit: quomodo Regem superborum Diabolum de cælo ad inferos præcipitauit. Hæc doctrina sancta humilitatis omnibus quidem necessaria est, sed præcipuè Regibus, & alijs in sublimitate constitutis: ipsis enim maximum periculum est à spiritu superbiæ. At cur Deus excelsus, non diligit

excelſos,ſed humiles,cùm omne ſimile diligat ſibi ſimile ? Diligit Deus excelſos vera celſitudine præditos,non elatos celſitudine falſa:illi enim ſimiles Deo ſunt, iſti diſſimiles. Porrò humiles,qui ſe nihil eſſe ex ſe agnoſcunt , implentur à Deo veris bonis,& exaltantur ad celſiſsimam dignitatem : ſuperbi autem,qui ſe exiſtimant eſſe quod non ſunt, inanes remanent , & ſolo vento diſtenti , & inflati procul abijciuntur .

VIII. Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: & ſuper iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam, & ſaluum me fecit dextera tua.

Quoniam Deus excelſus humilia benigniſsimè reſpicit . Dauid conſcius propriæ humilitatis,cũ fiducia ſibi pollicetur auxilium Domini in omni tribulatione. Si ambulauero,inquit,in medio tribulationis,ita vt vndique tribulantibus,& tentantibus cinctus ſim;tu tamen viuificabis me,id eſt,viuum, illæſum, incolumemq. ſeruabis.Et ſuper iram,id eſt,nam ſuper iram(&,pro,quia,paſſim legitur in ſcripturis,vt ſæpè monuimus) inimicorum meorum me vndique circunſtantium,& deuorare cupientium,tu extendiſti manum tuam,vt eorum furorem cõpeſceres,& conatus impedires;& ſic ſaluum me fecit dextera tua,id eſt,potentia & virtus tua,quæ Chriſtus eſt. In hebræo habentur omnia in futuro,viuificabis, extendes manum tuam,ſaluum me faciet dextera tua: ſed idem eſt ſenſus. S.Auguſtinus more ſuo vtiliorem,ſed ſpiritualem ſenſum excogitauit: Si ambulauero in medio tribulationis,id eſt,ſi ex amore cæleſtis patriæ inuenero præſentem vitam eſſe laborioſam peregrinationem, & ſic inuenero tribulationem, & dolorẽ, quem non inueniunt,qui vitam præſentem amant; tunc viuificabis me,vita gratiæ tuæ: & ſuper irã inimicorum meorum extendiſti manum tuã,id eſt,in medio tribulationis ambulo,quia tu extendiſti manum tuã ad me feriendum magis,quã ira inimicorum ferire me poſſit. Inimici poſſunt ſpoliare, vulnerare, occidere , amplius non poſſunt: tu differs reditum in patriam,& adoptionem cæleſtis beatitudinis,quod mihi grauius eſt omni tribulatione corporali: ſed tamen non deſpero, quia ſaluum me fecit dextera tua,ſpe,& promiſsione;poſtea quoque re ipſa, & viſione ſaluum me faciet eadem dextera tua .

IX. Dominus retribuet pro me ; Domine miſericordia tua in ſeculum, opera manuum tuarum ne deſpicias .

Explicat modum, quo dextera Domini ſaluos nos facit. Dominus, inquit, qui eſt dextera tua, retribuet pro me , retribuet autem tibi Deo Patri pretium pro peccatis meis,ſicut alibi dicit,Quæ non rapui,tunc exoluebam : retribuet etiam vindictam inimicis meis,quam ego retribuere nõ poſſum. Domine miſericordia tua in ſeculum durat,finem non habet; ideò peto, vt opera manuum tuarum ne deſpicias, id eſt,quæ tu miſericorditer,inchoaſti opera,inſpirans fidem,ſpem, & charitatem,non deſeras,ſed conſeruando,augendo,perficiendo conſumes. Rectè autem dicit, opera manuum tuarum,non opera manuum noſtrarum;quia quidquid boni habemus,illius dono habemus;ſine quo non ſolùm nihil poſſumus facere,ſed neque ſufficientes ſumus cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis .

PSALMVS CXXXVIII.

Titulus, & Argumentum.

In finem Psalmus Dauid.

D hunc titulum additur in græcis codicibus, Zachariæ in dispersionem. Sed hæc verba non habentur in hebræo, & Theodoretus monet, nō haberi apud Septuaginta, neque apud vllum interpretum: neque ea nos inuenimus apud veteres tractatores. De argumento magna controuersia est. S. Hilarius totum Psalmum ad Christum accommodare nititur. S. Augustinus partim de Ecclesia, partim de Christo exponit. Theodoretus, prophetiam esse dicit de rebus gestis Iosiæ Regis. Alij volunt Dauidem de se propriè loqui, & Deum scientem omnia in testem adducere, quòd ipse amicos Dei amauerit, inimicos oderit. S. Ioannes Chrysostomus, quem Euthymius sequitur, exponit maximè secundùm literam, de scientia, & prouidentia Dei. Chrysostomum præter cæteros sequens, existimo, Dauidem voluisse admonere genus humanum, Deum esse magnum remuneratorem operum bonorum, & contra, seuerum Iudicem operum malorum, atque vt id persuadeat, prolixè disputare de scientia Dei, qua exactissimè, & profundissimè omnia nostra nouit, naturam, opera, verba, cogitationes; vt nemo dicere possit, Deus non nouit, aut non considerat res nostras, ideò vel iudicium eius effugiemus, vel pro meritis non coronabimur.

EXPLICATIO PSALMI CXXXVIII.

DOmine probasti me, & cognouisti me: tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam. I.

Hæc Dauid non de se solùm dicit, sed assumit personam generis humani, & in persona omnium affirmat, Deò nos, & nostra omnia esse notissima. Domine, inquit, probasti me, id est, examinasti, & scrutatus es me: id enim sonat vox hebraica. Dicitur autem Deus examinare, & probare per metaphoram, quia vult perfectissimè, & exactissimè cognoscere omnia, vt re vera cognoscit: & quia qui volunt exactissimè cognoscere, diligenter scrutantur, examinant, & probant; ideò Dauid vtitur hoc modo loquendi, non quòd Deus egeat examine, & scrutinio. Itaque sensus est, Tu Domine non es contentus quacunque cognitione rerum nostrarum, sed voluisti accuratissimè cognoscere, vt faciunt, qui examinant, & probant, & re ipsa accuratissimè cognouisti me. Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam. Quod dixerat generatim, nunc per partes explicat. Tu, inquit, cognouisti ab æternitate, quando, & quomodo, & qua de causa sedere, vel surgere deberem: nec solùm corporaliter, sed etiam moraliter, id est, quando, cur, & quomodo humiliandus, vel exaltandus essem. Et si Deus hæc de omnibus hominibus nouit, multo magis

nouit de Christo, qui est caput hominum, & Angelorum : & ideò rectè Ecclesia in die Resurrectionis Christo accommodat hæc verba, Cognouisti sessionem, & resurrectionem meam.

II. Intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam, & funiculum meum inuestigasti.

Docet, Deum non solùm cognoscere humiliationem, & exaltationem, quæ ad totam vitam pertinent; sed etiam in particulari omnes cogitationes, omnia consilia, omnem euentum. Vel cùm docuisset Dauid, Deum cognoscere exteriora nostra, humiliationem, & exaltationem; nunc docet, Deum cognoscere etiam interiora, cogitationes, & desideria. Intellexisti, inquit, cogitationes meas de longe, id est, multo antea quam cogitare inciperem, tu nosti quid essem cogitaturus; item nosti de longe semitam meam, id est, progressum meum, itinera mea tum corporalia, tum multo magis spiritualia, quæ sunt consilia, & deliberationes; denique funiculum meum inuestigasti, id est, finem, & metam, ad quam peruenturus essem, quam hæreditatem, quam quietem assecuturus. In summa intellexisti ab æternitate principia, media, & finem actionum mearum. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, malum meum, pro, cogitationes meas : sed sanctus
רוּעַ רוֹעִי Hieronymus existimauit vocem hebraicam deduci à ruah, & legit, rohi, ma-
lum meum : sed Septuaginta Interpretes deduxerunt eandem vocem à raha, &
רָעָה legerunt, rehi, quam vocem etiam si aliqui vertendam putent, amicum meum,
רֵעִי tamen rectè vertere possumus, cogitationem meam, vt ipsi etiam Iudæi fatentur. De voce, funiculum meum, magna controuersia est : in hebræo habetur,
רִבְעִי riuhi, accubitum meum, siue accubationem meam, vt vertit sanctus Hieronymus, vt sensus sit, Cognouisti ambulationem meam, & accubitum meum. S. Augustinus legit, Semitam meam, & limitem meum; & rectè, quia finis itineris est limes, siue terminus, & quia in termino homo quiescit, rectè dixit Dauid, semitam meam, & accubitum meum. Hoc idem significare voluerunt Septuaginta Interpretes per funiculum : nam secundùm scripturas funiculus significat hæreditatem, siue possessiones, quæ funiculis diuidebantur. Ezechielis 47. Ioseph duplicem funiculum habet, id est, duplicem hæreditatem, siue possessionem, quia Ioseph duas tribus habuit, Ephraim, & Manassem. Omitto eos, qui per funiculum intelligunt, itinera longa, vel distorta, & alia id genus, quæ cum voce hebraica nulla ratione cohærent.

III. Et omnes vias meas præuidisti, quia non est sermo in lingua mea.

Dixerat, Deum præuidisse cogitationes, consilia, & euentus: nunc addit generatim omnes alios motus, etiam ociosos, vt verba permulta. Præuidisti omnes alios motus meos vsque ad verba inutilia, & ociosa: quia non est sermo in lingua mea, supple, quem tu non præuideris. hinc enim Dominus in Euangelio testatur, homines de omni verbo ocioso reddituros esse rationem in die Iudicij : quia Deus omnia obseruat, omnia considerat, vt omnia in tempore suo in iudicium adducat. Vnde & S. Iob perterritus dicebat, Iob. 14. Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis. In græcis codicibus legitur, Non est dolus in

lingua mea: sed videtur esse nostra lectio verior. Nam S.Hieronymus in epist.ad Suniam,& Fretellā testatur,non solùm in hebraico esse,milla,eloquium, sed etiā Septuaginta Interpretes vertisse,λόγον,id est,sermonē. Sanctus etiā Chrysost.varias lectiones adducit,quarum alia habet,Non est sermo,alia, Non est dolus. מִלָּה

I V. Ecce Domine tu cognouisti omnia nouissima,& antiqua: tu formasti me,& posuisti super me manum tuam.

Persuadet Propheta duobus argumentis,Deum omnia scire,quæ ad nos pertinent: primo,quia nouit omnia præterita,& futura,vnde non est mirum, si etiam res humanas exactè sciat,quæ inter cætera non vltimum locum obtinét: secundo,quia ipse fecit hominem, ipse gubernat, ergo dubitari non debet, quin sciat omnia,quæ ad illum pertinent. Ecce,inquit,Domine tu cognouisti omnia nonissima & antiqua,id est, futura in nouissimis diebus, & præterita ab antiquissimo tempore.Tu præterea formasti me,tu fecisti hominem,& posteaquam fecisti,non dimisisti,vt cæteri opifices faciunt,sed posuisti super me,super hominem à te formatum, manum tuam, vt eum regeres, conseruares, & quasi portares, alioqui enim in suum puluerem, imò in suum nihilum reuerteretur. In hebræo, quod nos legimus,nouissima,& antiqua; possunt etiam legi, retro,& ante,& sic legit S.Hieronymus. Ratio cur ita legat,est,quia coniunxit illa verba cum sequentibus, formasti me; non cum præcedentibus, cognouisti omnia: non autem cohærebant,nouissima,& antiqua, cum formasti me,sicut cohærent,retro, & ante. Contra autem Septuaginta Interpretes quia coniunxerunt cum præcedentibus, ideò verterunt,Cognouisti omnia nouissima, & antiqua. Quamuis autem recentioribus quibusdam valde placeat illud,retro,& ante formasti me; tamen vulgata editio præferenda est, tum quia maxima est auctoritas Septuaginta Interpretum, tum quia sic legunt omnes Patres græci & latini:tum quia non est res magna,neque mirabilis,quod qui formauerit hominem,formauerit partes & membra omnia,anteriora,& posteriora : id enim omnes artifices statuarum,& picturarum, & ædificiorum faciunt. Sed quòd Deus sciat omnia nouissima,& antiqua, id verè magnum, & mirabile, & soli vero Deo proprium, & prophetica commemoratione dignissimum est.

V. Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est,& non potero ad eam.

Quia demonstrauerat Propheta duobus illis argumentis, scientiam Dei ad omnia,quæ hominis sunt se extendere: ne quis putaret,scientiam Dei nobis iam satis cognitam,& perspectam esse, subiunxit hunc verficulum, vt intelligeremus,scientiam Dei notissimam esse, quoad existentiam,id est,quod sit scientia maxima in Deo, sed obscurissimam esse, & planè incognitam, quo ad modum, id est,incomprehensibile esse, quo modo Deus præuideat futura, præsertim libera,quæ pro arbitrio hominis possunt esse,& non esse, qualia sunt cogitata, desideria,verba,& pleraque opera hominum. Idem dici potest de essentia, & attributis Dei. Deum esse,& esse potentem,sapientem,bonum,iustum,misericotdem, &c. notissima sunt : quid autem sit Deus, & quomodo tot attributa sint vna simplicissima res, vna essentia, vnum esse, quis nouit? quis dicere poterit?

Ait igitur, Mirabilis facta est scientia tua ex me, id est, mirabilior, quàm ego assequi possim. Illud enim, ex me, phrasi hebraica, significat, præ me, vel super me: quod explicatur per verba sequentia, Confortata est, & non potero ad eã, id est, præualuit supra capacitatem meam, siue eleuata est altius, quàm ego conscendere possim, vt rem apprehendam. Duæ sunt aliæ, quæ dantur à Patribus ad hunc versiculum expositiones. Prima est S. Basilij oratione nona in Hexameron, quod illud, ex me, significet, ex ijs, quæ sunt in me, vt sensus sit, Ex fabrica humani corporis, mirabilem ostendi scientiã, & sapientiam Dei, non minus, quam ex fabrica cæli, & stellarum. Hæc expositio veram doctrinam continet, sed non est ad mentem Prophetæ, vt intelligi potest ex verbis sequentibus, Confortata est, & non potero ad eam. Altera est S. Ioannis Chrysostomi, qui existimat Dauidem loqui de scientia naturæ, & attributorum Dei, vt sensus sit, Mirabilis est scientia tua, id est, de te, de tua essentia, & attributis; quamuis enim sciamus te esse, & esse bonum & misericordem, tamen non capimus quid sis. Hæc expositio vera est, sed debet restringi ad vnum solùm attributum, id est, ad scientiam, quæ est in Deo: de hac enim Propheta loquitur. Imò in textu hebraico non habetur pronomen, tua, sed mirabilis facta est scientia præ me, id est, ista scientia, de qua supra dictum est, Tu cognouisti omnia nouissima, & antiqua: & omnes vias meas præuidisti: &, intellexisti cogitationes meas de longe; ista, inquam, scientia mirabilis facta est præ me, id est, mirabilior, quàm ego cognoscere possim.

VI. Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?

VII. Si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero in infernum ades.

VIII. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris.

IX. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.

Addit aliud argumentum ad probandum, neminem esse, qui possit latere scientiam Dei, quia videlicet Deus vbique est, & omnia penetrat. Quò ibo à spiritu tuo, vt videlicet abscondar à te, à tua mente, & intelligentia? & idipsum clarius repetit, dicens, Quò à facie tua, id est, ab oculis tuis fugiam? si ascendero in summum cælum, tu illic es: si descendero in infernum, in profundum abyssi longissimè à cælo situm, ibi quoque tu ipse idem ades. Si sumpsero pennas meas, id est, si dentur mihi pennæ, & mane surgens velocissimè fugiã ab oriente, & habité in extremis maris, id est, in vltimo occidente: non tamen effugere te potero: nã manus tua deducet me, & tenebit me: quia sine Dei auxilio moueri non possumus, & quocũque imus, Deo nos portãte imus. In ipso enim (vt ait Apost. Act. 17.) viuimus, mouemur, & sumus. In hebræo habetur pulcherrima figura poëtica. sic enim habetur ad literam, Si sumpsero pennas auroræ, & habitauero in extremis maris. Aurora enim mox vt apparuerit in oriẽte, spargit radios suos vsque ad occidentem, vt videatur quasi pennis velocissimè ferri ab

ortu

ortu vſque ad occaſum. Porrò per, extrema maris, intelligimus vltimum occidentem, non vt quidam volunt, quia ſcriptura ſoleat per mare intelligere occidentem; ſed quia hoc loco extrema maris opponuntur orienti, vbi oritur aurora: nam abſolutè Scriptura per mare intelligit Auſtrum, non occidentem. Pſal. 106. A ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari. & quamuis terra promiſſionis habeat ad occaſum mare mediterraneum, habet tamen ad auſtrum mare rubrum, & mare oceanum. Et hoc loco non terram promiſsionis, ſed totum mundum Propheta deſcribit, à ſummo cælo vſque ad imum infernum, & à mari orientali, vſque ad mare occidentale, quo ſpatio totus orbis terrarum continetur, vt diximus in explicatione Pſalmi 71. Denique obſeruandum eſt, illa verba, Si aſcendero in cælum, ſi deſcendero in infernum, ſi ſumpſero pennas; eſſe accipienda conditionaliter, non abſolutè, in hunc ſenſum, Etiam ſi aſcendere poſſem in cælum, vel deſcendere in infernum, vel volare ab ortu ad occaſum; non poſſem à te abſcondi, vel à te fugere.

Et dixi, Forſitan tenebræ conculcabunt me; & nox illumi- X.
natio mea in delicijs meis.
Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies il- XI.
luminabitur: ſicut tenebræ eius, ita & lumen eius.

Obijcit ipſe ſibi, poſſe fieri, vt abſcondatur à Deo, beneficio tenebrarum. Et reſpondet id non poſſe fieri, quia tenebræ apud Deum non ſunt tenebræ. Deus enim lux eſt, vt ſcribit S. Ioannes 1. epiſt. 2. lux autem in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt, vt idem ſcribit in 1. capite Euangelij. Sicut enim lux ſolis corporalis non poteſt obrui tenebris, quia tenebras præſentia ſua fugat, & vbicunque ſol eſt, dies eſt: ſic etiam lux ſpiritualis, & increata, quæ Deus eſt, nullis tenebris impediri poteſt, quia præſentia ſua tenebras omnes diſſipat. Itaque nullum omnino latibulum homini relinquitur, in quo ab oculo Dei abſcondi queat. Et dixi, forſitan tenebræ conculcabunt me, id eſt, forſitan tenebræ denſiſsimæ operient me, & ſic effugiam oculos Dei. Vbi illud, conculcabunt, non ſignificat, conterent, ſed tegent, & obſcurabũt ſua denſitate: id enim ſonat vox hebraica, quam S. Hieronymus rectè vertit, operient me. Verbum autem græcum, & latinum metaphoricum eſt: quod enim calcatur, in profundo ponitur, & abſconditur. Et nox illuminatio mea in delicijs meis. Hæc eſt reſponſio ad obiectionem factam. quæ reſponſio in codice hebraico clariſsima eſt, ſecundùm verſionem S. Hieronymi, videlicet; Et nox lux eſt circa me, id eſt, nox reſpectu oculorum Dei non eſt nox, ſed illuminatio circa me. Septuaginta Interpretes non verterunt circa me, ſed in delicijs meis. quia vocem hebraicam, bahadani, duxerũt ab eden, quod eſt voluptas, & rectiſsimè reddiderunt, בְּעַדְנִי in delicijs meis. ſed quia hæc interpretatio obſcurior eſt, S. Ioannes Chryſoſtomus, & alij multi, qui eum ſequuntur, confugiunt ad metaphoram, & volunt per, noctem, & tenebras ſignificari tribulationes, & hunc ſenſum eſſe horũ verborum, forſan tenebræ tribulationum conculcabunt me; ſed per gratiam Dei conſolantem me, nox ipſa erit mihi illuminatio, tribulatio vertetur in conſolationẽ in delicijs meis ſpiritualibus. Sed non eſt opus ad metaphoram confugere; & totus contextus Pſalmi melius continuabitur, & cohærebit, ſi de veris tenebris hic verſiculus explicabitur. Hic igitur eſt ſenſus literalis, Nox illuminatio mea

in

עֵדֶן

in delicijs meis, id eſt, nox ipſa per ſe obſcura, coram oculis Dei,non erit nox, neque obſcura, ſed erit illuminatio mea, id eſt, illuminabit, & patefaciet me in delicijs meis nocturnis verſantem : nam , qui delicijs impuris vacant , tenebras noctis quærunt , exiſtimantes ſe à nemine videri, & ita ſecurius peccare . vnde, & Apoſtolus ait, qui dormiunt, nocte dormiunt , & qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt . & poterat addere,Qui in cubilibus, & impudicitijs delicias quærunt , in noctibus eas quærunt . Sed fruſtra ; nam oculus Domini ſole ipſo lucidior tenebras omnes penetrat, & nihil eſt ei abſconditum . Induit autem hoc loco perſonam impiorum Propheta ſanctus , dum hæc dicit ; & in ſequentibus clarius idem repetit . Quia tenebræ, inquit, non obſcurabuntur à te . In hebræo elegantius,Quia tenebræ non tenebreſcent apud te . Et nox ſicut dies illuminabitur , id eſt , & nox non erit obſcura , vt ſolent noctes, ſed erit lucida , vt lucidi ſunt dies . Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius . In hebræo paulò clarius, Sic tenebræ, ſicut lumen . Sed addiderunt Septuaginta pronomen, eius , generis feminini ἀυτῆς , & ſenſus eſt,Sicut tenebræ eius, id eſt, noctis, ita , & lumen eius, id eſt, diei ; perinde enim eſt apud Deum, ſiue ſint tenebræ noctis, ſiue lumen diei : quia non minus videt in tenebris noctis, quàm in luce diei .

XII. Quia tu poſſediſti renes meos : ſuſcepiſti me de vtero matris meæ .

Probat, Deum in tenebris videre , & nihil ei eſſe abſconditum , quamuis occultiſsimum, ex formatione membrorum noſtrorum internorum in vtero matris adhuc reconditorũ . duplex enim hic eſt obſcuritas, vna quia membra ſunt interna, altera , quia ſunt in vtero matris . Quia tu poſſediſti renes meos , id eſt , hinc apparet, tibi perinde eſſe noctem,& diem, tenebras,& lucem : quia tu formaſti, & formando tuos effeciſti renes meos , partes videlicet ſecretas , & abſconditas, vbi eſt ſedes internæ cupiditatis . proinde affectus mei, & deſideria mea in manu tua ſunt : neque ſolùm renes meos, ſed me totum in vtero latentẽ ſuſcepiſti formandum, & fouiſti formatum . Illud, poſſediſti, eſt in hebræo, canitha, quod ſignificat producere, & ratione productionis poſsidere, vt rem ſuã. קָנִיתָ Sic Gen.2. dicit Eua, Poſſedi hominem per Deum,quando genuit Cain . & Prouerb. 8. dicit Sapientia Dei,Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum . Vtrobique eſt idem verbum hebraicum . illud autem ſuſcepiſti me, non ſignificat ſuſcipere quomodocunque, ſed ſuſcipere formandum, ſiue fouere,& tegere. Vnde S. Hieronymus vertit , Orſus es me ; alij obumbraſti me . Illud denique de vtero, in hebræo eſt, in vtero, & colligitur ex verſiculis ſequentibus, omnia hæc intelligenda eſſe de conformatione humani corporis in vtero . Quare , vt verba græca, & latina concordent cum hebraicis, & cum ſenſu ipſo Prophetæ , illud ſuſcepiſti me de vtero; non debet exponi de egreſſu ab vtero , ſed de tempore quo erat in vtero, in hunc ſenſum,Suſcepiſti me formandum, & fouendum de ipſo vtero, id eſt, antequam exirem de vtero , dum adhuc eſſem in vtero . Sicut intelligitur illud Iſaiæ 49. Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus eſt nominis mei . ſiue enim hoc intelligatur de Chriſto, ſiue de S. Ioanne Baptiſta , id ſignificat, Deum vocaſſe nomen eius , & deſtinaſſe illum ad magnum officium ab ipſa conceptione, dum adhuc eſſet in vtero .

Conſi-

Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es: mirabi- XIII.
lia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis.

Interrumpit Propheta narrationem de opificio humano per apoſtrophen ad Deum, & admirans magnitudinem ſcientiæ,& ſapientiæ Dei in hoc opere, Confitebor, inquit, tibi, id eſt, cogitans hæc opera tua, confitebor tibi confeſsionẽ laudis, quia terribiliter terrore admirationis, & reuerentiæ magnificatus es. Declarat autem in quo ſita ſit hæc admirabilis magnificentia, dicens, Mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis, id eſt, admiranda ſunt opera tua in formatione hominis in vtero matris tam recondito, & obſcuro, & anima mea valde ſataget, vt cognoſcat magnitudinem horum operum tuorum. Vbi non ſignificatur perfecta cognitio operum Dei, ſed cognitio,quòd magna, & mirabilia ſint. Quomodo non videmus, nec ſcimus, quanta ſit magnitudo maris, ſed cognoſcimus mare eſſe ampliſsimum, & ex hoc ipſo cognoſcimus, eſſe ampliſsimum, quòd ex nullo loco totum cernere poſſumus. Quomodo etiam ſolem aduerſum intueri nequimus, ſed hoc ipſo intelligimus, ſolis lucem eſſe maximam. In hebræo nunc legimus, magnificatus ſum; ſed Septuaginta legerunt in ſecunda perſona, non in prima. Senſus autem eſt idem,nam ideò Deus magnificatus eſt valde in hoc opere, quia magnificum opus fecit, cùm nos ita magnificauit.

Non eſt occultatum os meum à te quod feciſti in occulto: XIV.
& ſubſtantia mea in inferioribus terræ.

Reuertitur ad ſcientiam, & ſapientiam Dei in opificio humano. Non eſt occultatum, inquit, à te os meum, id eſt, non latet ſcientiam tuam oſſatura mea, vt ſic loquar, id eſt, qualia, & quam multa oſſa lateāt intra carnem humanam, quia tu ipſe ea feciſti, & in occulto feciſti, videlicet in vtero matris, & intra pellem & carnem noſtram. Idem repetit alijs verbis dicens, Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ, id eſt, non eſt occultata à te ſubſtantia corporis mei,adhuc etiam latens in profundo vtero, quaſi metallum in viſceribus terræ. vel ſi non placeat per,inferiora terræ,intelligere vterum matris: poſſumus exponere propriè de ipſa terra, quæ infima eſt inter elementa: nam ad admirationem operum Dei pertinet, quod tam nobilem ſubſtantiam formauerit in hac infima terra. Porrò qui viderunt anatomiam corporis humani, ſatis mirari non poſſunt ſapiẽtiam Dei in fabrica tot oſſium, magnorum, paruorum, minimorum, mirabiliter inter ſe connexorum, atque id totum ſine inſtrumentis in loco anguſtiſſimo, & obſcuriſſimo peractum. Poteſt etiam hoc intelligi ſimul de oſſibus corporis, & animæ, id eſt, de robore, & fortitudine animi humani, quod tantum eſt, vt homo natus inermis, & nudus audeat, auxilio Dei fretus,non ſolùm beſtias, ſed & ipſos dæmones ad bellum prouocare. In hebræo, pro, quod feciſti, habetur, quod factus ſum. ſed credibile eſt Septuaginta legiſſe haſita, feciſti, non huſeti, factus ſum. & ſenſus interpretationis Septuaginta eſt longe clarior. Pro illo autem, & ſubſtantia mea, in hebræo legitur, ruchamti, id eſt, variegatus ſum, vt ſenſus ſit, non occultatum eſt à te os meum, quod feciſti in occulto, neque etiam occultatum eſt à te,quo modo variegatus ſim à te varietate membrorum, & potentiarum, & partium ſimilarium, in inferioribus terræ, id eſt, in vtero matris,

עָשִׂיתָ
עֻשֵּׂיתִי
רֻקַּמְתִּי

רִקַּמְתִּי matris, siue in hac ima terra, in qua degimus. quæ sententia elegans est, & vera. Sed Septuaginta non legerunt, ruchamti, sed vnica litera paululum immutata, וְקַמְתִּי & alijs punctis subintellectis, vecomati, & erectio mea; siue exaltatio à non esse ad esse, quod est ipsa substantia. & sic legerunt omnes veteres.

XV. Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur: dies formabuntur, & nemo in eis.

Pergit in ostendenda scientia Dei erga humani corporis opificium: & per, imperfectum, intelligit, corpus informe, quod vocant embrionem, in quo nondum apparet forma, & distinctio membrorum. Hoc, inquit, imperfectum meũ viderunt oculi tui, nec simpliciter viderunt, sed cognouerunt, quid inde fieri deberet, & quo tandem euasurum esset. Reddit mox rationem subijciens, Et in libro tuo omnes scribentur, id est, quia habes apud te exemplaria, siue Idæas omnium, quomodo pictor, vel sculptor scit ex informi materia, quid futurum sit, quia videt exemplar. Itaque illud, &, accipitur pro, quia. Quia, inquit, in libro tuo, id est, in mente tua omnes homines, imò etiam res omnes descriptæ inuenientur. Dies formabuntur, & nemo in eis. S. Hilarius legit, Die formabuntur, & in græco textu est casus accusatiuus, ac per hoc subintelligitur aliquid, vt sensus sit, In dies formabuntur informia corpora, & perducentur ad perfectionem suam, vt in exemplari relucent. Et nemo in eis, supple, deerit, vel, vt est in hebræo, nihil in eis, deerit. Ordinariè siquidem nullus homo cõceptus in vtero, ad perfectionem suam non pertingit, neque aliquid ex ijs, quæ naturaliter requiruntur, in eis deficit. cùm enim secus accidit, vt in abortiuis, vel ijs, qui nascuntur cæci, aut muti; id non accidit ex defectu primæ causæ, sed secundarum. Possent hæc omnia intelligi etiam de perfectione hominis quantum ad animam, id est, de sapientia, prudentia, virtutibus moralibus, gratia, & gloria. Nouit enim Deus imperfectum nostrum, & nos ex nobis nihil esse, nisi massam informem, sed iuxta descriptionem in libro vitæ, in dies formamur, & perficimur, donec efficiamur conformes imagini Filij Dei, & configuremer corpori claritatis eius. Atque ad hanc perfectionem tam excellentem corporis, & animæ, ad quam ex tanta imperfectione perducuntur amici Dei, respiciens Propheta: exclamat id quod sequitur.

XVI. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.

Exclamatio ob admirationem nascitur, vt dixi, ex eo quòd Propheta considerauit ex quanta abysso imperfectionis Deus perducat amicos suos ad summam & eminentissimam perfectionem, in qua simul ostenditur prouidentia Dei considerantis, & curantis res humanas, vt maximè proprias, & merita hominum altissimè remunerantis, & demerita seuerissimè punientis. Mihi autem, inquit, id est, apud me, siue meo iudicio, nimis honorificati sunt amici tui Deus, id est, valdè omnino, & supra quàm intelligam, honorificati sunt amici tui, valdè omnino confortatus est, roboratus, & stabilitus principatus eorum. nam educti ex massa perditionis, & ex diabolica captiuitate, transferuntur ad Regnum æternum, facti Angelis æquales, Filij Dei, & hæredes, fratres autem, & cohæredes

Vni-

Vnigeniti, quem conſtituit Deus hæredem vniuerſorum. Non deſunt, qui illud, mihi, interpretentur, à me, vt ſenſus ſit, à Dauide honoratos ſemper fuiſſe amicos Dei. Sed prior expoſitio, eſt communior, & verior, & melius cohæret cum verbis ſequentibus, nimis confortatus eſt principatus eorum. Qui enim honorificauit amicos Dei, ille idem confortauit principatum eorum; Deus autem, non Dauid confortauit principatum omnium amicorum ſuorum. In hebræo, & græco habetur in numero multitudinis, confortati ſunt principatus eorum. Sed idem eſt ſenſus; principatus enim iuſtorum & vnus eſt, & multi, vnus, quia vnum eſt Regnum Dei commune omnibus Sanctis; multi, quia omnes & ſinguli Reges ſunt, & Principes magni, eius enim naturæ, & conditionis eſt Regnum cæleſte, vt ſine contentione, vel æmulatione, vel detrimento, à ſingulis poſſideri poſſit in ſolidum. Quòd autem dicitur, confortatus eſt, non ſolum referri debet ad robur, ſed etiam ad multiplicationem ſubditorum: tunc enim confortatur principatus, cùm creſcit, & propagatur. & hoc declaratur in ſequenti verſiculo.

Dinumerabo eos & ſuper arenam multiplicabuntur, exurrexi & adhuc ſum tecum. XVII.

Declarat, quo modo confortatus ſit principatus amicorum Dei; & dicit, cõfortatum eſſe, quia mirificè breui propagatus eſt. Quod quidem veriſſimum eſt, tum quia ipſi Principes tot ſunt futuri, vt S. Ioannes dicat Apoc. 5. Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus, & linguis, &c. tum etiam, quia omnes res creatæ, & ipſi etiam dæmones, & homines reprobi ſubiecti erunt poſt iudicium pedibus Sanctorum, atque ad principatum eorum pertinebunt. Ait igitur, Dinumerabo eos, id eſt, conabor numerare vel amicos Dei, qui principatu fruentur, vel ſubditos eorum, & præ multitudine numerare non potero, quia ſuper arenam multiplicabuntur, id eſt, plures erunt, quàm grana arenæ in littore maris. Eſt autem hæc amplificatio quædam, ſed familiaris diuinæ ſcripturæ. Gen. 13. dicit Dominus Abrahæ, Faciam te, ſicut puluerem terræ, id eſt, multiplicabo poſteritatem tuam ſecundum multitudinem granorum pulueris terræ, quæ numerari non poſſunt. Gen. 22. Creſcere te faciam, ſicut arenam, quæ eſt in littore maris. His dictis Propheta de ſe loquitur, atque oſtendit ex cognitione tam ingentis gloriæ Sanctorum amicorum Dei, ſe quoque exarſiſſe in affectum Dei, & deſiderium participandæ eiuſmodi gloriæ. Exurrexi, inquit, ſiue, vt ſonat vox hebraica, euigilaui, ad hanc nouam lucem, & ſurrexi per amorem, & deſiderium in te: & adhuc, id eſt, vſque ad hoc tempus tecum ſum, tibi inhæreo, à te pendeo, cupidus perſeuerandi vſque in finem. Scio hæc pauca verba mille modis exponi à veteribus, & recentioribus; ſed piguit ea deſcribere, quæ alij dicunt, cùm in ipſorum libris legi poſſint. SS. Patres Hilarius, & Auguſtinus exponunt de Reſurrectione Chriſti; quos ſequuta Eccleſia in Miſſæ introitu hæc verba poſuit, Reſurrexi, & adhuc tecum ſum, poſuiſti ſuper me manum tuam, mirabilis facta eſt ſcientia tua. Sed nimis difficilis eſt continuatio verborum, ſi hæc ad literam intelligantur de Chriſti Reſurrectione; ideò dicendum videtur, hæc poſſe applicari ad Chriſtum, quia illi maximè proprie conueniunt, quamuis de alio dicta ſint: quomodo expoſuimus illud, tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem

meam,

meam, de humiliatione & exaltatione omnium hominum; & tamen admonuimus, Christi passioni, & resurrectioni potissimum conuenire. quo modo etiam Ecclesia in Missa de Assumptione applicat B. Virgini Deiparæ illa verba, Optimã partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea: quoniam in eam optimè cõueniunt; quamuis de Maria Magdalena dicta esse constet ad literam, Luc. 7.

XVIII. Si occideris Deus peccatores, viri sanguinum declinate à me.

XIX. Quia dicitis in cogitatione, accipient in vanitate ciuitates tuas.

Dixerat Propheta, Iustos Dei amicos valdè honoratos esse à Deo, & optauerat consortium eorum: nunc è contrario dicit, Impios inimicos Dei interficiẽdos iusto Dei iudicio, & recusat amicitiam, & consortium ipsorum. Si occideris Deus peccatores, id est, si tu Deus iusto tuo iudicio, vt probos honorificabis, & exaltabis, ita peccatores reprobabis, & ad interitum sempiternum damnabis; ego nolo consortium istorum, ideò dico vobis, Impijs, Viri sanguinum declinate à me. Vocat autem viros sanguinum, non solùm homicidas, qui sanguinem humanum iniustè fundunt, & propriè dicuntur viri sanguinum; sed omnes alios improbos, & scelestos, qui alijs nocere cupiunt, vel nocent, & occidunt animas proprias per peccatum, & animas aliorum per scandalum, & verè etiam odio habentes proximum homicidæ dici possunt, quia odium principiũ est homicidij. Quare S. Ioannes in Epist. 1. cap. 3. dicit, Qui odit fratrem suum homicida est. Quia dicitis in cogitatione, id est, quia cogitatis apud vos, & in corde vestro dicitis, Accipient, iusti videlicet, in vanitate, id est, frustra, & in vanum, ciuitates tuas, id est, ciuitates Dei, frustra, inquam, accipient, quia breui auferemus ab eis. Hæc referuntur ad id quod supra dictum erat, nimis confortatus est principatus eorum, id est, valdè propagatus per conuersionem infidelium ad fidem, & impiorum ad iustitiam. Quoniam igitur per propagationem Ecclesiæ, ciuitates, id est, cœtus plurimi ablati fuerant à dæmonum seruitute, & idololatrarum dominio; ideò dicebant impij, qui reliqui erant, in corde suo, inuidentes propagationi Regni Christi, Accipient in vanum ciuitates, quoniam sperabant, breui fore, vt eas recuperarent. Obseruanda sunt aliqua hoc loco. Primo magnam esse in græcis textibus varietatem, quòd pertinet ad illud, quia dicitis in cogitatione: sed cùm lectio vulgatæ latinæ editionis concordet cum hebraica lectione; non dubitamus, illam ex græcis veriorem esse, quæ cum hebraica, latinaq. concordat. Secundo, in hebraico haberi, Quia dicunt tibi, sed in nostra lectione omissum esse illud, tibi, quia facilè subintelligi poterat: qui enim dicunt in cogitatione, non verbis externis; illi non audiuntur ab hominibus, sed à solo Deo; ideò dicunt tibi Deo, non nobis hominibus. Tertio, illud ciuitates tuas, rectè correctum esse, cùm antea haberetur, suas: nã, tuas, habetur in textibus non solum hebraicis, sed etiam græcis, & in manuscriptis latinis; & errore librariorum mutatum erat in impressis, tuas, in suas.

XX. Nonne qui oderunt te Domine, oderam: & super inimicos tuos tabescebam?

Per-

Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. XXI.

Qui euigilauit in Deum, & illi pleno corde adhæsit, nihil mirum est, si profiteatur se odisse eos, qui Dominum oderant: & si tabescebat ex tædio, & dolore, cùm videbat offendi ab impijs Dominum suum. Quòd autem dicit, Perfecto odio, S. Augustinus refert ad virtutem charitatis, quæ diligit personas, & odit iniquitatem. Sed potest etiam significare odium consummatum, & inimicitiam irreconciliabilem: quo tamen odio vir iustus persequebatur peccata, non personas: ideò enim adiungit, inimici facti sunt mihi, quasi dicat, non ego illis, cùm eos diligam, & emendari cupiam, sed illi mihi, qui oderunt increpationem, & conuerti ad iustitiam nolunt.

Proba me Deus, & scito cor meum: interroga me, & cognosce semitas meas. XXII.

Et vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna. XXIII.

Quod initio dixerat, Deum fecisse: nunc ipse rogat, vt faciat, id est, vt pergat scrutari, & examinare cor, & semitas eius, id est, cogitationes, desideria, progressus, & actiones eius. Finem autem scrutationis esse cupit, vt si Deus videat in ipso viam iniquitatis, quæ ducit ad acquirenda temporalia; abstrahat eum inde, & deducat in viam æternam, id est, ad ea cogitanda, desideranda, & facienda, quæ pertinent ad bona sempiterna.

PSALMVS CXXXIX.

Titulus, & Argumentum.

In finem Psalmus Dauid.

RECENTIORES sequuti Theodoretum Psalmi huius argumentum esse docent precationem Dauidis aduersus Saulem Regem, & ministros eius. Sed veteres Patres, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, argumentum esse volunt precationem Corporis Christi aduersus Diabolum, & iniquos homines, qui instrumenta, vel satellites Diaboli sunt. Sanctus autem Hilarius non solùm ita exponit, sed etiam refellit expositionem, quam recentiores sequuntur: dicit enim hunc Psalmum non debere exponi de Dauide persecutionem patiente à Saule, tum quia nihil propriè in hoc Psalmo de Saule, vel Dauide dicatur; tum quia non desint multa, quæ non possunt Sauli, & Dauidi accomodari, vt illud, tota die constituebant prœlia: non enim quotidie Saul aduersus Dauidem bella constituit; imò nunquam Saul prælium aduersus Dauidem constituit, si propriè loqui velimus: sed fugientem persequebatur,

tur, vel delitescentem perscrutabatur. bella enim, & prælia inter duos exercitus constituuntur, non inter vnum insequentem, & alium fugientem. Adde, quòd, quando placuit Dauidi de suis persecutoribus Psalmos canere, in titulo nomina eorum posuit, quod videmus in Psal. 141. 142. 143. & alijs plurimis. & quia hìc factum non est, dicamus cum Patribus, Psalmo præsenti doctrinam generalem tradi.

EXPLICATIO PSALMI CXXXIX.

I. ERipe me Domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me.

Christus loquitur secundùm Hilarium in persona sua, & membrorum suorũ: vel quod est ferè idem, loquitur corpus Christi, id est, cœtus fideliũ, vt alij Patres dicunt. Per, hominem malum, intelligit S. Augustinus Diabolum, qui dicitur Matth. 13. inimicus homo: alij intelligunt homines malos, qui à Diabolo excitantur, & reguntur. Vtrunque est verum, & simul coniungi potest, vt sensus sit, Eripe me ab homine malo, siue Diabolus, qui est inimicus homo, per se, siue per homines sibi subiectos me infestet. Et quemadmodum illud, me, non significat vnum certum hominem patientem, sed cœtum iustorum; sic etiam illud, ab homine malo, non significat vnum certum hominem infestantem, sed cœtum iniquorum, siue omnem iniquum. Quod sequitur, à viro iniquo eripe me; est repetitio eiusdem rei: quamuis enim aliqui sint mali, qui non videntur esse iniqui, id est, iniusti: tamen aliquo modo omnis malus est iniquus, quia nocet saltem ipse sibi, nocet etiam alijs saltem exemplo. & S. Ioannes in Epist. 1. c. 3. dixit, Qui facit peccatum, iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas.

II. Qui cogitauerunt iniquitates in corde, tota die constituebant prælia.

Reddit rationem, cur dixerit, eripe me, & dicit, rationem esse, quia patitur infestationem cogitationum, verborum, & factorum, & infestationes tales, quæ dici possint prælia assidua, vt nullæ dentur induciæ, nulla intermissio: proinde non sine causa hortatur Apostolus ad Ephes. 6. vt sumamus armaturam Dei, græcè πανοπλίαν, id est, omne genus armorum, galeam, loricam, scutum, gladium, vt possimus resistere, & in omnibus perfecti stare. Ac primum de prælio cogitationum, qui cogitauerunt, inquit, iniquitates in corde. illud, cogitauerunt, demonstrat verum esse quod supra diximus, per hominem malum, non intelligi vnum certum hominem, vt Saulem, sed cœtum iniquorum dæmonum, & hominum. Porrò, cogitare iniquitates in corde, est meditari deceptiones, parare insidias, ordiri stratagemata. Tota die constituebant prælia, id est, per omne tempus sine vlla intermissione instruebant prælia, quæ in corde meditati fuerant. Possent hæc fortasse præcipuè intelligi de prælijs internis cogitationũ malarum, quæ opera Principis tenebrarum nobis immittuntur, qualia sunt desideria impudica, tentationes infidelitatis, scrupuli, & perplexitas mentis, quæ miro modo nos cruciant, & perturbant.

Acue-

Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentis: venenum aſpidum III.
ſub labijs eorum.

Hoc eſt alterum malum, quod patimur ab inimicis, malum verborum, videlicet, calumniarum, detractionum, conuiciorum, fraudum, & aliorum id genus malorum. & quidem finis hominum malorum conuiciantium, detrahentium, fraudantium, eſt lucrum temporale, vel vindicta temporalis. Sed finis Diaboli eſt pertrahere hominem ad impatientiam, vel iracundiam, vel odium proximi, & ad peccata, quæ inde ſequuntur. poteſt etiam per linguam ſerpentium intelligi prædicatio hæreticorum, quæ molliter ſerpit, ſed letale virus inſpirat, & occidit. Acuerunt, inquit, viri illi mali linguas ſuas, ſicut ſerpentis, vt facilius penetrarent in aures, & in corda: venenum aſpidum, nocentiſſimum, ſub labijs eorum abſconditum eſt, quod per linguam iaculantur in auditores. Illud, ſicut ſerpentis, antea legebatur, ſicut ſerpentes: ſed merito correctum eſt, quia in hebræo erat ambiguum, an eſſet legendum, ſicut ſerpens, an ſicut ſerpentis: ſed textus græcus declarauerat ambiguitatem, & poſuerat, ſicut ſerpentis, ſerpentes autem in numero multitudinis, neque in hebræo legebatur, neque in græco, ſed in ſenſu nulla diuerſitas eſt.

Cuſtodi me Domine de manu peccatoris, & ab hominibus IV.
iniquis eripe me.

Hoc eſt tertium malum, quod ad rem ipſam pertinet, ac primum petit cœtus iuſtorum protectionem, ne manus peccatoris appropinquet, & noceat: vbi videtur per peccatorem intelligere Principem ipſum tenebrarum, deinde addit ad petitionem, vt etiam eripiat ab hominibus iniquis, qui membra ſunt Diaboli, ne & ipſi nocendi poteſtatem accipiant. Quid autem mali potiſſimum timeat, & à quo liberari cupiat, explicat in duobus verſiculis ſequentibus.

Qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos: abſconderunt V.
ſuperbi laqueum mihi.
Et funes extenderunt in laqueum: iuxta iter ſcandalum VI.
poſuerunt mihi.

Qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos. Hic eſt finis Principis tenebrarum, vt nos impediat à via ſalutis, ex qua ille irreparabiliter excidit. Itaque ipſe, & Angeli eius in hoc vnum ſemper intenti ſunt, vt ſupplantent greſſus noſtros, vt non ambulemus in via Domini, vt cadamus in ea, vt retrocedamus, vt ſaltem lente progrediamur. Id autem faciunt abſcondendo, & multiplicando laqueos, eosq. iuxta viam conſtituendo. Abſconderunt, inquit, ſuperbi laqueũ mihi. non poterant dæmones aptius deſignari, quàm nomine ſuperborum: ſiquidem peccatum eorum non eſt ortum ex concupiſcentia carnis, id eſt, luxuria, vel concupiſcentia oculorum, id eſt, auaritia, ſed ex ſola ſuperbia vitæ, quia ſimiles altiſſimo eſſe voluerunt. Tob.4. Superbiã in tuo ſenſu, aut in tuo verbo nunquã dominari permittas; in ipſa enim ſumpſit initiũ omnis perditio. & Iob. 41. dicitur Diabolus, Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Abſcondit autẽ Diabolus laqueos, quãdo in actionibus humanis manifeſtat bonũ, abſcondit malũ, ideſt, facit,

vt homo cogitet vtilitatem, aut voluptatem, non cogitet iacturam, & amaritudinem adiunctam. manifestat adultero pulchritudinem mulieris, abscondit turpitudinem peccati. manifestat furi lucrum pecuniarum, abscondit iacturam Regni cælorum. manifestat ambitioso excellentiam gradus altioris, abscondit periculum lapsus grauioris. denique manifestat dulcedinē culpæ, abscondit amaritudinem pœnæ. Extendit autem funes in laqueos, dum multiplicat laqueos, quasi dicat, extendit funes, vt inde multiplices efficiantur laquei: nam cui tetendit laqueum adulterij, tendit paulò post laqueum homicidij, vt adulterium tegatur. & cui tetenderat laqueum homicidij, tendit postea laqueum periurij, vt iustam sententiam Iudicis euadat. Denique, iuxta iter ponit scandala, id est, מוקשים laqueos. id enim sonat vox hebraica, mochescim, laqueos, & offendicula: quia in ipsa via, quæ est lex Domini, nulla offendicula, siue laquei esse possunt, iuxta illud Psal. 118. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Sed cùm incipimus declinare à via, ibi continuo inueniuntur laquei, & offendicula. Quare vnicum remedium est, cautè ambulare, vt Apostolus monet, & pedem extra viam legis Domini nunquam ponere.

VII. Dixi Domino, Deus meus es tu, exaudi Domine vocem deprecationis meæ.

VIII. Domine, Domine virtus salutis meæ, obumbrasti super caput meum in die belli.

Aduersus tot pericula inuocat auxilium Dei, sine quo nihil possumus facere. Dixi, inquit, Domino, Deus meus es tu, ac per hoc ego sum populus tuus; Dominus meus es tu, seruus tuus sum ego: quare ad te pertineo, ideò exaudi vocem deprecationis meæ. Deinde, vt ostendat præsentia, & vrgentia pericula, iterum clamat Domino, Domine virtus salutis meæ, id est, ideò confidenter te rogo, quia tu solus es robur, vnde pendet salus mea: tu es virtus, id est, potentia, & fortitudo, per quam ab inimicis saluus esse potero. Obumbrasti super caput meū in die belli, id est, iam aliàs protectionem tuam expertus, iterum ad te confugio. tu enim in die belli, cùm videlicet grauiter ab hostibus oppugnarer, tu fuisti mihi instar galeæ, nam obumbrasti, & texisti auxilio tuo caput meum, vt mortem, quæ mihi instabat, euaderem. Sed potest etiam hoc intelligi de vmbraculo ad refrigerandum caput, & totum hominem in die belli interioris, quod in æstu concupiscentiarum consistit: homo enim fatigatus, & æstuans tentationibus mali desiderij omnino aresceret & inflammaretur, nisi Deus obumbraret illi.

IX. Ne tradas me Domine à desiderio meo peccatori: cogitauerunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur.

Consequenter ad superiora petit, semper obumbrari ab æstu mali desiderij: nisi enim concupiscentia mala nos ceperit, frustra dæmones tentant, frustra homines sæuiunt. Ne tradas, inquit, me Domine, id est, ne sinas me tradi à desiderio meo peccatori, dæmoni videlicet, vel homini tentanti. Tunc enim à desiderio nostro tradimur inimicis, quando concupiscentia mala nos captiuos facit, & in potestatem Satanæ tradit: exempli gratia, cùm vides mulierem ad concupiscendam eam, concupiscentia te reum facit, & tentationi subijcit: cùm persecu-

tor mortem minatur, nihil potest tradere te Diabolo, nisi desiderium vitæ temporalis: cùm tentator offert occasionem lucri per fraudes, nihil te tradit peccatori tentanti, nisi desiderium lucri. & idem de cæteris dici potest. Cogitauerunt contra me, ne derelinquas me, id est, ideò cupio vt non derelinquas me sine vmbraculo gratiæ tuæ, quia inimici cogitauerunt contra me, id est, meditati sunt insidias, & si fortè ceperint me, triumphabunt, & gloriabuntur, & exaltabũtur, quasi non me solùm, sed etiam te superauerint. In hebræo longè aliter habetur hic versiculus. sic enim ad verbum reddi potest, Ne tradas Domine desideria impio, scelus eius ne effundas, exaltabuntur. Sed Septuaginta Interpretes legerunt easdem voces hebraicas alio modo, quàm Rabini legant. nam vox illa, maauaie, quæ significat desideria, potest legi, meauaiai, & significat à desiderio meo, & sic legerunt Septuaginta. sic etiam illa vox, zemamo, quæ significat scelus eius: potest legi, zamemu, id est, cogitauerunt. denique illud, al thephoch, potest significare, ne effundas, & etiam, ne auertaris, supple, à me, quod est idem cum illo, ne derelinquas me. Et quamuis lectio Septuaginta Interpretum, & vulgatæ latinæ editionis verior sit, quippe antiquissima, & quam recipiunt SS. Patres: & expositio à nobis tradita, quæ est S. Augustini, & Euthymij, optima nobis videatur: tamen sensus qui eruitur ex hebraico textu, quem nunc habemus secundùm puncta Rabinorum, est etiam verus, & videtur à S. Ioanne Chrysostomo traditus. hic autem est sensus, Ne tradas Domine desideria sua impio, id est, ne permittas impium satiare desiderium suum, quod de me perdendo habet. Ne scelus eius effundas, id est, ne sinas scelus eius effundi super me, ne impij exaltentur, & triumphum canant.

מַאֲוַיֵּי מַאֲוַי זְמָמוֹ זָמְמוּ אַל־תָּפֵק

Caput circuitus eorum, labor labiorum ipsorum operiet eos. X.

Ab hoc loco Propheta prædicit pœnas, quas dabunt impij, qui persecuti sunt iustos. Quòd autem in hoc versiculo dicitur obscurè, idem est cum eo quod dicitur clarius in Psalmo 7. Conuertetur dolor eius in caput eius: & incidit in foueam quam fecit, id est, afflictio, quam parauerunt impij iustis, super eos reuertetur eosq. obruet. Id impij experiuntur in morte, & in die iudicij omnibus manifestum erit: tunc enim omnis pœna iustorum conuertetur in gloriam, & omnia peccata impiorum conuertentur in miserias sempiternas. Caput, inquit, circuitus eorum, id est, summa insidiarum, quibus impij quasi per vias distortas circuibant, vt iustos perderent, quomodo Diabolus, vt leo rugiens circuit quærens quem deuoret, tota, inquam, summa talium insidiarum operiet eos, in eosq. recidet. & hoc idem repetens Propheta addit, Labor labiorum ipsorum operiet eos, id est, labor, siue afflictio, & miseria, quam labijs suis procurabant iustis, similiter operiet eos, in eosq. recidet, & ipsos opprimet. In hebræo habetur in prima persona, caput circuitus mei, siue circuituum meorum. sed non dubium est, quin Septuaginta Interpretes habuerint in suis hebraicis codicibus in vltima litera, vau, non iod, & legerint mesibbau, quod significat circuitus eorum, non, vt nunc legitur, mesibbai, circuitus mei. & veriorem esse lectionem quam habuerunt Septuaginta facile vnusquisque sibi persuadebit. S. Hieronymus vertit ex hebræo, Amaritudo conuiuarum meorum, pro, caput circuitus eorum. & quidem verba hebraica hanc etiam sententiam ferre possunt, quoniam, ros, & caput, & venenum significat, sed vt plurimum pro capite, siue

מְסִבָּיו מְסִבָּי רֹאשׁ

מסבי principio accipitur. Sic etiam, mesibai, significare potest circundantium me, siue accubantium in circuitu meo: sed tamen hæc sententia nec benè cohæret cũ sequentibus verbis, & vera lectio, vt diximus, est ea quam habuerunt Septuaginta, quæ lectio hanc sententiam non recipit. S. Augustinus per, caput circuitus, intelligit superbiam, quæ est principium peccatorum; & per, laborem labiorum, intelligit mendacium, quia laborant, qui mentiri volunt, non laborant, qui vera simpliciter dicunt. Sed hæc spiritualis potius, quàm literalis expositio est. Nos Chrysostomum sequuti sumus.

XI. Cadent super eos carbones, in ignem deijcies eos, in miserijs non subsistent.

Pergit explicare pœnas impiorum. Cadent, inquit, super eos carbones; per carbones ignis intelliguntur acerrima supplicia, per verbum, cadent, significatur, ea supplicia ab alto descendere, à iudicio videlicet Dei Iudicis supremi. Ac ne putaremus, paucos, aut paruos futuros eos carbones, addit, In ignem deijcies eos, id est, tanta erit copia carbonum super eos cadentium, vt obruantur, & opprimantur ab eis. Sic enim Deus in ignem deijciet impios, quia cooperiet eos igne de cælo cadente. atque ad maiorem explicationem addit, In miserijs non subsistent, id est, oppressi miserijs, ita iacebunt, vt se attollere, & surgere, ac subsistere non possint. In græco legitur in ablatiuo, in igne deijcies eos, id est, igni de cælo demisso deijcies. sed idem est sensus. Ex hebræo, pro, in miserijs non subsistent, S. Hieronymus vertit, in foueas, vt non consurgant. At Septuaginta reddiderunt sensum: deiectio enim in foueas profundissimas gehênæ, intolerabilis miseria est, præsertim cũ inde nulla consurgendi spes maneat. Alij exponunt, non subsistent, id est, non tolerabunt, & ideò deficient, & morientur, sic tamen, vt nunquã mortẽ finiant. Sed prior expositio est conformior verbis textus hebraici.

XII. Vir linguosus non dirigetur in terra, virum iniustum mala capient in interitu.

Prædixit Propheta pœnas æternas impiorum: nunc addit de pœnis etiam huius vitæ. Vir, inquit, linguosus non dirigetur in terra, id est, vir promptus ad loquendum, mendax, adulator, detractor conuicijs assuetus, rixosus, non prosperabitur in terra: eiusmodi enim odio, vt plurimum, habentur tum à bonis tum à malis. Ideò præcipit S. Iacobus, Sit autem omnis homo velox ad audiendũ, tardus autem ad loquendũ, & tardus ad iram. Virum iniustum mala capient in interitu. non solùm non dirigetur, nec prosperabitur vir linguosus, ac per hoc iniustus; sed mala, quæ illum capient, non erunt ad præmium patientiæ, vt iustis esse solent, sed ad interitum sempiternum. Illud, capient, in græco, & in hebræo est, venabuntur, proinde exponendum est, capient, vt prædam, vel vt venationem, de improuiso, & non expectata. Sic enim viri iniusti dum intenti sunt, vt capiant, & spolient iustos; ipsi nihil tale metuentes capiuntur à Diabolo, vt feræ à venatore; nec solùm à Diabolo, sed etiam miserijs multis, anxietatibus, sollicitudinibus, timoribus, amoribus capiuntur: sed hoc interest inter bonos & malos, quòd bonis omnia cooperantur in bonum, & ad vitam: malis omnia cooperantur ad interitum, & miseriam sempiternam. Illud, in interitu, in hebræo, & græco habetur, in interitum: proinde vel in latina editione est error librariorum, vel in interitu, debet accipi pro, ad interitum. Posset quidem sic exponi hic locus, iniustum mala capient in interitu, id est, quando morietur iniustus, tunc

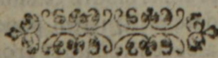
tunc eum mala capient. & sic videtur intellexisse S. Hilarius, qui exponit hunc locum de Iuda, quem mala ceperunt in interitu, quia se ipse suspendio enecauit. prior tamen expositio, quæ est sanctorum Chrysostomi, & Augustini, magis conuenit textui græco, & hebraico. Quidam modernus per vocem hebraicam, lemadchephoth, contendit esse vertendum, celeriter, vt sensus sit, iniustum mala capient celeriter, & allegat quandam versionem apud Chrysostomum. Sed Septuaginta & S. Hieronymus verterunt interitum. & moderni etiam linguæ hebraicæ periti vertunt, ad expulsionem, quod idem est cum interitu, in quo anima expellitur à corpore, & homo expellitur à vita. Omnes Patres, imò omnes alij tractatores intelligunt per eam vocem, interitum, aut ruinam. denique S. Ioannes Chrysostomus non adducit illam nouam translationem ad hunc versiculum, sed ad superiorem. quare caret omni fundamento expositio moderni, sed alioqui docti expositoris.

לְמַדְחֵפֹת

Cognoui quia faciet Dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum. XIII.

Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo. XIV.

Concludit, certam esse liberationem, & felicitatem iustorum, vt etiam supplicia, & miseriam impiorum. Cognoui, inquit, quia faciet Dominus iudiciū inopis, id est, certo scio tum ab experimento proprio, tum ab exemplis maiorum, tum ab ipsa Dei iustitia, & promissis, curæ esse Deo viros humiles & pauperes, qui etiam si diuitiæ fortè affluant, non apponunt illis cor vt ad res proprias, sed œconomos Dei se esse intelligunt. Cognoui, inquit, quod Dominus sine dubio iustissimè iudicabit causas pauperum suorum, & vindictam faciet illorum, puniens digna animaduersione persecutores eorum. Ipsi autem iusti confitebuntur nomini Domini, non sibi tribuentes innocentiam, sed gloriam dantes gratiæ eius: vel etiam confitebuntur, id est, laudabunt in æternum Dominum, sicut in æternum habitabunt in domo eius cum vultu ipsius, videntes facie ad faciem, & fruentes visione eius. habitare cum vultu Dei, est eum videre, & cognoscere sicuti est: ex vultu enim persona cognoscitur. nam si totum hominem videas, vultu solo excepto, non eum cognosces: sin autem vultum solum videas, reliquum corpus non videas, omnino cognosces.

PSALMVS CXL.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus Dauid.

IC Psalmus eiusdem argumenti est cum superiore. notat autem S. Ioannes Chrysostomus, decreto Patrum, dici solitum hunc Psalmum quotidie ad Vesperas, quemadmodum Psal. 62. dicitur quotidie ad laudes matutinas. Vterque igitur est ardens oratio ad Deum, sed ille matutinus fugat tenebras noctis, & conciliat nobis solem iustitiæ: iste vespertinus abstergit maculas peccatorum interdiu contractas, vt securi requiescamus in nocte.

EXPLICATIO PSALMI CXL.

I. Domine clamaui ad te, exaudi me, intende voci meæ, cùm clamauero ad te.

Verba sunt corporis Christi, siue cœtus fidelium inter hostium agmina constituti. Domine clamaui ad te, vt auxilium ferres inter tot pericula laboranti; & quia clamaui, id est, magna voce interiori, magnoq. affectu cordis, inuocaui te, exaudi me. In hebræo est, festina mihi, id est, ad adiuuandum me festina, & sic re ipsa, & factis exaudi me. Neque solùm hodie clamantem exaudi me, sed intende voci meæ, cùm clamauero ad te, id est, quotiescunque clamauero ad te, tu quoque intende voci meæ aures tuas.

II. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo; eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Explicat nunc quid petat, & in quo velit exaudiri à Deo. Ac primum recto ordine, petit, vt Deus adiuuet eum in bene orando: nam vt Apostolus dicit, quid oremus nescimus, & pari ratione, quomodo oremus nescimus, nisi spiritus adiuuet infirmitatem nostram. Petit ergo vt Deus illi auxilio gratiæ suæ adsit, vt bene oret. Qualitates autem bonæ orationis declarat similitudine thimiamatis, quod offerebatur in templo ex præcepto Dei, mane, & vesperi, Exo. 30. Dirigatur, inquit, oratio mea sicut incensum, id est, hoc primùm peto, vt per gratiam tuam oratio mea dirigatur ad te ad modum thimiamatis. Porro thimiama illud has habebat qualitates. Primo, constabat ex quatuor generibus aromatum, thure, galbano, onyche, stacte, vt S. Hilarius monet: hinc efficiebatur odor suauissimus. Secundo, offerebatur in templi parte nobilissima, & interiore, quæ dicebatur Sancta Sanctorum, vbi erant tabulæ testamenti, & altare aureũ. Tertio, offerebatur per summum sacerdotem. Quarto, ponebatur super ignem, & inde excitabatur fumus recta sursũ ascẽdens. quatuor aromata sunt quatuor virtutes, fides,

fides, fiducia, charitas & humilitas. ex his componitur oratio Deo gratissima. Templum Dei est homo. Vos estis, inquit, Apostolus templum Dei 1. Cor. 6. sed pars interior est anima in cuius mente est lex Domini digito Dei scripta: & in cuius voluntate est altare aureum, cor videlicet mundum, & ornatum gratia Dei. Summus Sacerdos est Christus. per illum enim, vt aduocatum nostrum, semper orare debemus, & ideò singulas preces concludimus per Dominum nostrum Iesum Christum. Denique ignis, qui fumum suauissimũ, & directè sursum ascendentem excitat, est feruor desiderij: sed in recta ascensione notatur recta intentio, & iugis attentio. qui enim orant vt videantur ab hominibus, illi aura temporali detorquent incensum, vt non recta ascendat. illi etiam qui euagationes mentis habent, non dirigunt orationem vt debent: euagationes enim veluti flatus ventorum distrahunt, & dissipant fumum orationis, vt non recta sursum ascendat: & quia valdè difficile est liberari ab omni euagatione mẽtis, ideò Propheta huius rei propriè meminit dicens, Dirigatur oratio mea, sicut incẽsum in conspectu tuo. Quod sequitur, Eleuatio manuum mearum sacrificiũ vespertinum, eiusdem rei repetitio est: nam per eleuationem manuum, oratio significatur, quia eleuando manus, orare solebant hebræi, vt etiam nos facimus. Psal. 133. In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino. & Apostolus 1. Tim. 2. Leuantes puras manus sine ira, & disceptatione. Itaque à ritu eleuãdi munus significatur oratio. Per sacrificium vespertinum, intelligitur oblatio incensi, quæ vesperi fiebat. Est igitur sensus, eleuatio manuum mearum, id est, oratio, quam eleuatis manibus fundo, sit veluti sacrificium incensi, quod ad vesperam offerebatur. Nisi magis placeat, per sacrificium vespertinum, intelligi mactationem Agni immaculati, quæ vesperi fiebat. Cur autem Propheta optet, orationem suam similem esse sacrificio vespertino potius, quàm matutino, cum tam oblatio thimiamatis, quàm Agni mactatio fieret mane, & vesperi; ratio est, vel quia Psalmum hunc cecinit Dauid ad vesperam, vt etiam Ecclesia Christiana in vesperis eundem Psalmum canit; vel quia sacrificium vespertinum nobilius erat, quia figura erat sacrificij Crucis, quod ad vesperam factum est.

Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labijs meis. III.

Hæc est secunda petitio, quam exaudiri cupit à Domino, vt videlicet detur sibi donum loquendi, & tacendi, quando oportet: nam qui non offendit verbo, hic perfectus est vir, vt dicit S. Iacobus. & aliud est tempus loquendi, aliud tacẽdi, vt dicitur Ecclesf. 3. Sumit autem Propheta, vt hæc explicet, metaphoram à custodia portarum domus, vel ciuitatis: duo enim sunt necessaria ad hoc, vt exeãt, qui debent exire, & non exeant, qui non debent exire; Ianitor, & ostium: nam ostiũ sine ianitore non sufficit, quia vel semper erit apertum, vel semper clausum: Ianitor sine ostio non facilè potest custodire portam, nisi semper vigilet, & vires habeat ad impediendum, ne quis ingrediatur, vel egrediatur ipso inuito: sed cùm ostium, & ostiarius adsunt, omnia sunt tuta, & facilia. Ait igitur, Pone Domine custodiã ori meo, id est, os meum est quasi porta vnde exeunt verba, & per verba exeunt cogitata, & facta; ideò rogo, vt adhibeas custodiam, ianitorem videlicet, qui diligenter custodiat. Et ostiũ circunstantiæ labijs meis, id est, quia solus ianitor ægrè custodire potest hanc portam; rogo etiam vt apponas ostium circunstantiæ, id est, ostium circunstans, siue ostium munitionis, id est, munitũ, & fortè,

vt expugnari non possit. in hebræo ad verbum legitur, Custodiam super ostiũ labiorum meorum, vt sensus sit, pone custodiam ori meo, custodiam, inquam, super ostium labiorum meorum: sed eadem sententia est. Porro ostiarius, & ostiũ significant in præsenti duo dona Spiritus sancti: vnum ex parte intellectus, vt sciat homo quando, & quomodo, & quid loqui, vel tacere debeat: alterũ ex parte voluntatis, vt audeat loqui, quod oportet, & timeat loqui quod non oportet. quæ dona dicuntur Isaiæ 11. Spiritus consilij, & fortitudinis. quæ sunt ferè eadem cũ virtutibus prudentia, & charitate. Non autem hæc ita petuntur à Deo, vt non debeamus etiam nos diligentiam adhibere, vt custodiamus os nostrum; sed vt intelligamus, ipsam etiam diligentiam nostram donum esse Dei, & in nullo gloriemur, quando nostrum nihil est, vt monet S. Cyprianus lib. 3. ad Quirinũ cap. 4

IV. Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.

Hæc est tertia petitio, vt quoniam adhibita etiam omni custodia, tamen fragilitas humana facit, vt septies in die cadat iustus, & in multis offendamus omnes: Deus auxilio suo nobis concedat, vt peccata liberè confiteamur; ne dũ excusando sani videri volumus, à cælesti medico non sanemur. Non declines, inquit, cor meum in verba malitiæ, id est, non permittas, vt quãdo peccauimus, cor nostrum declinet in verba mẽdacij, & simulationis. Ad excusandas excusationes in peccatis, id est, ad excusanda peccata varijs prætextibus: nam excusare excusationes, phrasi hebraica, est facere excusationes, id est, texere prætextus, quomodo dicunt, præliari prælia, pro facere prælia; & iudicare iudicia, pro facere iudicia. In hebræo est verbũ generale, halal, quod operari significat. itaque verti poterat, ad operandas operationes in peccatis. Sed Septuaginta declarauerũt, per, operari, hoc loco significari, prætexere, quod est idem cum, excusare. Ipsi etiam Rabini docent, halal, non esse operari quomodocunque, sed operari ex occasione, & prætextu.

עָלַל

V. Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum.

Quarta petitio est, vt custodiat nos Deus à consuetudine, & familiaritate impiorum: multi enim innocentiam conseruarent, nisi in peruersos amicos, & sodales inciderent. Porro pars prima huius versiculi pendet à versiculo superiore, & hic est sensus, Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem, id est, non patiaris me quærere excusationes peccatorum, vt ij faciunt, qui iniqui sunt, vt non fiam socius eorum. Et non communicabo cum electis eorum, id est, & sic per gratiã tuam adiutus non communicabo cum conuiuijs eorum, sed fugiam ipsorum cõsortium. Illud, non communicabo, in græco est, non combinabo, & sic legunt Sancti Hilarius, & Augustinus. sed idem est sensus, nam cõbinare est coniugi binos, & binos, vt cum duo socij coniunguntur in mensa, vel in opere aliquo. In hebræo est, non comedam, id est, non conuiuabor, non assidebo in mensa. Itaque vnus textus alium declarat. ac per hoc, non communicabo, idem est, ac si dixisset, non communicabo in mensa; & hoc ipsum magis declaratur ex verbis sequentibus. nam cum electis eorum, non significat, vt ij existimant, qui verba hebraica non legerunt, cum viris electis; sed cum

electis

electis cibis, siue, vt vox hebraica sonat, cum dulcibus cibis eorum. Itaque sensus est, Non cōmunicabo cum electis cibis eorum, id est, non ero particeps familiaritatis, conuiuiorumq. ipsorum. Quamuis enim vbique noceat malorum conuersatio, sed nusquam magis, quàm in conuiuijs, & compotationibus.

Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. VI.

Quinta petitio est, vt ex gratia Dei incidamus in amicos ex charitate corripientes, non in adulatores falsis laudibus blandientes, & decipientes. Et hoc vnū ex magnis Dei beneficijs est, vt inueniamus fideles amicos, qui vera nobis de nobis dicant, & nos ex magno Dei beneficio libenter eos audiamus, & ex corde gratias agamus. Nam apud eos qui de Mundo sunt, & qui hoc Dei donum non acceperunt, obsequium amicos, veritas odium parit. Corripiet, inquit, me iustus in misericordia, id est, reprehendet, ac vt vox hebræa sonat, feriet me peccantem vir iustus, vt sanet, non iniustus, vt occidat; in misericordia, in charitate, quia miseretur languentis, non in iracundia, & felle amaritudinis, quia vlcisci cupit iniuriam. Iste, inquam, increpabit me, seuerius castigans delicta mea, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Oleū peccatoris, id est, vnguentum, quo suauiter & cum voluptate perungitur caput; significat blandiloquentiam adulatoris, qui peccata extenuat, vel excusat; imò etiam sub aliquo colore, vt benefacta laudat. In hebræo explicatur vtrumque simul, & suauitas, & pernicies adulationis: dicitur enim, oleum veneni, siue amaritudinis, vt vertit S. Hieronymus: & est in verbis elegans allusio: nam venenum, & caput eadem voce significantur: ros enim & caput, & venenum significat. Itaque ait, oleum ros, nō impinguet meum ros. Neque est admittenda eorum expositio, qui vtroque loco per ros, intelligi volunt caput, & per oleum capitis, accipiunt oleum principale, & pretiosum, & sensum esse volunt, Corripiet me iustus in misericordia, quia correptio fraterna est oleum principale, quod non destruit caput. Hæc, inquam, expositio non est admittenda, quia non solùm repugnat vulgatæ editioni, sed etiam versioni S. Hieronymi, & Septuaginta Interpretum, & expositioni omnium veterum Patrum latinorum, & græcorum: neque obstat, quòd pro, impinguet, in hebræo est, franget: nā non est certum, verbū, iani, significare, franget, cùm desit litera aleph in fine, & cùm Septuaginta, & S. Hieronym. verterint, impinguet. Adde etiā, quod vox, impinguet, nō repugnat voci hebraicæ, quæ frangere, & destruere significare dicitur, imò cum ea optimè cohæret: nā ideò Septuaginta Interpretes non dixerunt, liniat, aut perfundat, quæ verba in bonū sonant, sed, impinguet, quod sonat in malū; pinguedo enim deformat, & destruit caput: & prudentissimè considerauerunt Septuaginta viri, oleo non posse frangi, aut destrui caput, quasi malleo contunderetur, sed destrui per deformationem, quam pinguedo adfert; ideò non dixerunt, non destruat; sed non impinguet caput meum.

ראש

ראש

יני

Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum: absorpti sunt iuncti petræ Iudices eorum. VII.

Hic versiculus omnium iudicio obscurissimus hunc sensum ex Chrysostomo habere potest, Non solùm non communicabo cum impijs; sed adhuc oratio mea ad Deum est in beneplacitis eorum, id est, aduersus eorum vitia, & scelera, in quibus ipsi sibi placent. Sed ipsi breui peribunt, sicut Iudices eorum, id est, Principes

cipes

cipes eorum, & Duces aliorum ad malum, absorpti sunt iuncti petræ, id est, allisi ad petras perierunt. In hebræo est, Præcipitati sunt ad manus petræ, & sensus est idem: significatur enim velox interitus impiorum, qualis est eorum, qui absorbentur à fluctibus marinis, dum agitati ab vndis alliduntur ad scopulos. Sanctus Augustinus existimat prædici conuersionem infidelium superborum, vt sensus sit, Veniet tempus, quando oratio mea, quæ est, Dimitte nobis debita nostra, erit in beneplacitis eorum, id est, placebit, & frequentabitur ab eis: nam Iudices eorum, Philosophi gentiles, qui de virtutibus, & vitijs iudicabant, iuncti petræ, id est, comparati ad Christum, absorpti sunt, euanuerunt, & nihil sciuisse ostensi sunt. sed prior expositio est magis literalis, & communius recepta.

VIII. Audient verba mea, quoniam potuerunt, sicut crassitudo terræ erupta est super terram.

Redit ad id quod dixerat, Oratio mea in beneplacitis eorum; & addit, multos impios, qui sibi ipsi in peccatis complacebant, audituros verba sua, & per ea cõuertendos esse ad Deum: quomodo enim terræ durities aratro scinditur super terram; sic humanum cor scinditur potentia, & efficacia verbi Dei. Audient, inquit, illi pro quibus oratio à me fiebat, verba mea, quoniam ea verba potuerunt, siue, vt legit S. Augustinus, præualuerunt, efficacissima fuerunt ad conterenda corda eorum; sicut crassitudo terræ erupta est super terram, id est, sicut durities, & crassities terræ erumpi solet vi ligonis, aut aratri super terram. In hebræo, & aliquibus græcis habetur, Audient verba mea, quoniã dulcia, siue decora fuerunt. sed idem est sensus, verba enim tunc sunt potentia, & efficacia, & præualent in animis hominum, quando dulcia, & decora sunt, atque adeò placent, & delectant, & persuadent.

IX. Dissipata sunt ossa nostra secus infernum: quia ad te Dñe, Domine oculi mei, in te speraui, non auferas animam meam.

Hæc est vltima petitio, quam exaudiri initio Psalmi postulauerat, vt videlicet Deus liberet animas nostras ab omni periculo tentationũ. Dissipata sunt, inquit, ossa nostra secus infernum, id est, propter multitudinem, & grauitatem tentationum, virtus & fortitudo nostra, quæ per ossa significatur, ita dispersa, infirmata, & debilitata est, vt ad os inferni penè peruenerit, vt videlicet penè ad nihilum redacta sit: & quia in his omnibus ad te Domine sunt oculi mei, ad auxilium tuum respexi, in te speraui; oro vt non auferas animam meam, id est, non sinas tolli vitam meam, non patiaris me perire. Iuxta interpunctionem hebraicam coniunguntur illa, Sicut crassitudo terræ erupta est super terram, dissipata sunt ossa nostra secus infernum; vt sensus sit, Quemadmodum terra scinditur aratro, & rumpitur, ita vt partes terræ hinc inde spargantur, ita dissipata sunt ossa nostra secus infernum in hac magna tribulatione: sed nos interpunctionem græcam, & latinam sequuti sumus, quoniam interpunctio non est ab ipso Propheta apposita, sed ab interpretibus addita.

X Custodi me à laqueo, quem statuerunt mihi, & à scandalis operantium iniquitatem.

Decla-

Declarat, vnde timeat mortem; ac dicit, se timere à laqueis, & à scandalis, id est, à tentatione Diaboli, & à malis exemplis hominum. Custodi me à laqueo, quem statuerunt mihi insidiatores, siue is laqueus sit concupiscentia carnis, siue concupiscentia oculorum, siue superbia vitæ: & à scandalis operantium iniquitatem, id est, ab exemplis carnalium, cupidorum, & superborum: quamuis in hebræo sit potius repetitio eiusdem rei, id est, à laqueo, quem posuerunt mihi, & à muscipulis, siue laqueis operantium iniquitatem: tamen in sensu non est discrepantia: nam scandalum quoque est genus laquei, & muscipulæ.

Cadent in retiaculo eius peccatores: singulariter sum ego, XI.
donec transeam.

Docet in fine, illos tandem casuros esse in retia Diaboli, qui amant peccata; se autem, & sui similes, qui oderunt peccata, liberos euasuros: quæ admonitio demonstrat, hominem esse liberi arbitrij, & simul valdè consolatur eos, qui timent Deum. Cadent, inquit, in retiaculo eius, id est, in rete principis venatorum qui est Diabolus, peccatores, id est, qui delectantur peccatis, qui sunt, & esse volunt peccatores. Singulariter sum ego, donec transeam, id est, ego autem solitarius ero, donec transeam omnes laqueos, & retia; de Mundo non ero, quamuis in Mundo, vt peregrinus esse cogar, donec transeam ad patriam, vbi nulla erunt pericula. Per pronomen, eius, aliqui intelligunt Deum, vt sensus sit, peccatores capiendos retibus Dei ad supplicium. Ita Chrysostomus, & Theodoretus: sed quia illud, eius, est relatiuum ad aliquid antea nominatum, & Dei nulla mentio facta est; ideò probabilius est, referri ad Diabolum Principem peccatorum, vt sanctus Hilarius exponit. Illud autem, singulariter sum ego, sanctus Augustinus exponit de Christo, qui in passione fuit relictus solus, cùm omnes discipuli fugerint, & in rete Diaboli per negationem, vel proditionem, vel nimium metum, vel scandalum acceptum aliquo modo inciderint. Ipse enim Dominus, ait, Omnes vos scandalum patiemini in me in nocte ista, Matt. 26. & futurum est, vt dispergamini in propria, & me solùm relinquatis, Ioan. 16. Sed hæc expositio vera, & pia non videtur literalis; & ideò Chrysostomum potius in expositione literali sequuti sumus: qui S. Ioannes Chrysostomus rectissimè monet, non satis esse, si aliquo tempore singulares simus, & solitarij, ac penitus segregati à moribus peccatorum; sed necesse esse, vt tales simus donec transeamus, perseueranter vsque ad vitæ finem.

PSALMVS CXLI.

Titulus, & Argumentum.

Intellectus Dauid cùm eſſet in ſpelunca, Oratio.

ITVLVS demonſtrat tempus, & locum, & occaſionem, & materiam Pſalmi. Tempus, fuit cùm fugiſſet à Saule ad Regem Achis, & ab illo etiam male habitus, contuliſſet ſe in ſpeluncā Odollam ſolus, atque in maximo vitæ periculo conſtitutus, vt habemus lib. 1. Reg. c. 22. Locus, eſt ipſa ſpelunca Odolla: nam quod alij dicunt de ſpelunca Engaddi, de qua lib. 1. Reg. c. 24. non eſt probabile: quia in hac ſecunda ſpelunca Saul potius in periculo vitæ fuit, quàm Dauid. Occaſio, fuit perſecutio Saulis, & periculum à Rege Achis. Denique materia, ſiue argumentum, eſt oratio ad Deum, qua liberationē petit à periculo imminente. Senſus tituli hic eſt, Intellectus Dauid, id eſt, in hoc Pſalmo declaratur prudentia, & ſapientia Dauid, qui cùm eſſet deliteſcens in ſpelunca, ſapienter cogitauit, vnicum remedium in tantis malis eſſe orationem ad Deum. Rectè autem totus hic Pſalmus altiore ſenſu refertur ad Chriſtum filium Dauid, cùm oraret in horto, vel in cruce deſertus ab omnibus, & in mortis præſentiſſimæ periculo conſtitutus.

EXPLICATIO PSALMI CXLI.

I. Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Dominum deprecatus ſum.

II. Effundo in conſpectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronuncio.

Hoc principium Pſalmi nihil aliud continet, niſi argumentum, quòd videlicet Dauid orationem fundat ad Deum: ſed verba ſingula conſideranda ſunt. Illud, voce mea, ſignificat, Dauidem non oraſſe ſola voce corporis ſui, vt faciunt, qui non intelligunt, vel non attendunt quid dicant; ſed oraſſe voce ſua, quam ipſe in corde formabat, & per organum corporis etiam foris emittebat. Illud, clamaui, ſignificat, vt alias diximus, vehementiam deſiderij. Illud, deprecatus ſum, eſt explicatio clamoris: clamant enim ad Dominum etiam qui blaſphemant, & maledicunt, ſed non orant: hic autem precando, & inuocando clamabat. Illud, effundo orationem in conſpectu eius, ſignificat orationem illam factam fuiſſe, vbi ſolus Deus videbat, in ſpelunca, quaſi in clauſo cubiculo, vt Dominus poſtea monuit eſſe orandum: ſed præterea ſignificat, præcipuum clamorem fuiſſe in corde, vbi re vera ſolus Deus conſpicit. Illud, & tribulationem meam ante ipſum pronuncio, eſt explicatio præcedentium verborum: nam effundere orationem in conſpectu eius, & tribulationem ante ipſum pronuntiare, idem ſunt: tunc enim effunditur oratio, cùm tota paulatim ex vaſe cordis producitur,

ducitur, vt ab aliquo videatur : hoc autem fit, cùm tribulatiò in oratione per partes ad aures audientis pronuntiatur.

In deficiendo ex me spiritum meum, & tu cognouisti semitas meas. III.

Explicat, cur, & quando pronuntiauerit tribulationem suam coram Deo. In deficiendo, inquit, ex me spiritum meum, cùm ex me ferè discederet spiritus meus vitalis; cùm deficeret vita mea, & in vicinia mortis essem. Vox hebraica, significat angustiari, deficere, constringi, & operire seipsum, vt faciunt qui valdè timent. Id autem optimè Dauidi in spelunca latitanti, & in magno vitæ periculo constituto; sed verius conuenit Christo in horto, vel in cruce oranti. Sanctus Augustinus applicat sanctis Martyribus pro Fide agonizantibus. Et tu cognouisti semitas meas, id est, oraui cùm deficeret spiritus meus, & oraui ad te, quia tu omnium optimè cognouisti semitas meas, actiones, & studia mea, & nosti, quam sine vlla iusta causa hæc patior.

In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. IV.

Docet, afflictionem suam primum incepisse ab insidijs inimicorum, deinde ab aperta violentia. Saul enim sæpè procurauit mortem Dauidis per insidias, mittens eum ad prælia, & sperans in prælijs occidendum, sed cùm id non succederet, aperta vi illum aggressus est. Sic etiam Dominum nostrum sæpissimè tentarunt capere in sermone, vt eum perderent, sed cum sapientia vinceret malitiam; violenter ceperunt, & per Pilatum crucifigi postularunt. In via hac, qua ambulabam, id est, in via iustitiæ, & mandatorum Dei, in qua ambulabam, in ipsis semitis, quas tu optimè nosti, absconderunt laqueum mihi. Explicemus hoc exemplis. Saul obtulit filiam suam Dauidi in coniugem, modo ille interficeret ducentos Philistæos, cùm quibus tunc bellum iustum erat populo Dei. Id autem fecit Saul, sperans Dauidem in eo prælio interficiendum: sed ille à Deo adiutus obediuit Regi, & progressus ad prælium ducentos Philistæos interfecit. Sic etiam Pharisæi obseruabant Christum, an Sabbato curaret, vt postea dicerent, Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit: ita ponebant laqueos in via mandatorum Dei: sed ille curabat, & ostendebat, ea curatione non violari Sabbatum; sicut verè non violabatur, cùm essent illa opera non seruilia, sed diuina. sic alias oblata adultera ponebant laqueos in via iustitiæ dicentes, Hanc mandauit Moyses lapidare, tu quid dicis? Notat hoc loco sanctus Augustinus, in ipsa via Domini non posse poni laqueos, sed iuxta viam, vt dictum est in Psalmo 139. Iuxta iter scandalum posuerunt mihi; vnde, & Ecclesiasticus cap. 9. dicit, Ignoras, quia in medio laqueorum ingrederis. Sunt enim laquei à dextris & à sinistris, in medio est via iustitiæ. Quod ergo hic dicitur, In via absconderunt laqueos, intelligendum est, opinione ipsorum, non re vera; nam cùm illi sint extra viam, & existiment se esse in via, ponunt laqueos iuxta viam, existimantes se ponere in via: sed vir iustus non declinans à via iustitiæ, neque ad dexteram, neque ad sinistram, laqueos omnes euadit.

V. Conſiderabam ad dexteram, & videbam; & non erat qui cognoſceret me.

Hæc iam pertinent ad violentiam. Inimici enim, quibus inſidiæ non profuerunt, conuertunt ſe ad vim apertam. In illa autem preſſura, Conſiderabam, inquit, ad dexteram, id eſt, ad auxilia amicorum, & videbam, num quis mihi ſocius, & amicus adeſſet: & non erat, qui cognoſceret me, id eſt, nullus mihi notum ſe eſſe confiteri auſus eſt. Hæc Dauidi conueniunt, qui Saulis perſecutionem fugiens ad Regem Achis peruenit, ſed & ille inimicum ſe oſtendit; proinde ſolus in ſpeluncam ſe contulit. Sed apertius Chriſto accommodantur, qui in paſſione multos videbat à ſiniſtris, id eſt, inimicos, & aduerſarios: à dextris autem, id eſt, amicos, & notos nullos habuit. Nam & Euangeliſta dicit, Stabant autem omnes noti eius à longe. & Petrus ipſe, qui præcipuus erat amicorum, cum iuramento dixit, Non noui hominem hunc. Rectè igitur Dominus dicebat, Non erat, qui cognoſceret me. In hebræo ſunt verba infinitiui modi, conſiderare, & videre: ſed modus infinitus deſeruit etiam alijs modis, ac præſertim indicatiuo: & ſenſus etiam eſſe poteſt, ſeruato modo infinito, Erat mihi conſiderare, & videre, id eſt, conſiderabam, & videbam, quo modo Germani, & Turcæ, qui non tenent perfectè linguam Italicam, vel Latinam, dicunt, Io ſtare Todeſco, Io ſtare Turco, & paſſim vtuntur modo infinito pro indicatiuo.

VI. Perijt fuga à me, & non eſt qui requirat animam meam.

Oſtendit, ſe in ijs anguſtijs fuiſſe, vt non ſolùm ab alijs auxilium habere non poſſet, ſed neque fuga ſeipſe iuuare poſſet. Perijt, inquit, fuga à me, id eſt, nullum remanet effugium. Et non eſt qui requirat animam meam, id eſt, non inuenitur, qui ſollicitus ſit de vita mea, ne pereat. Et quidem Dauid querebatur ſibi aditum ad fugam corporalem non patere, quia fugere non poterat: ſed Chriſtus dicit, perijſſe à ſe fugam, quia fugere nolebat, & ipſe ſibi, & Pater ei fugam interdixerat. Fuga enim non minus perit ab illo, qui non poteſt, quàm ab illo, qui non vult fugere. Et verè non erat, qui requireret vitam Chriſti, vt eam ſeruaret, cùm ipſe idem dixiſſet, Ego pono animam meam: &, Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis, Ioan. 10. & Patri dixerit, Deus meus vt quid dereliquiſti me? Matth. 27.

VII. Clamaui ad te Domine, dixi, tu es ſpes mea, portio mea in terra viuentium.

Excluſus Dauid ab omni humano auxilio, ad Deum recurrit, cui nihil difficile eſt; & quoniam vir erat ſpiritualis, & nouerat Deum aliquando amicos ſuos in terra peregrinationis huius affligere, vt in patria glorioſius coronet; dicit, Clamaui ad te Domine, dixi, tu es ſpes mea, hic in peregrinatione; portio mea, hæreditas videlicet, in terra viuentium. Sed cùm ad Chriſtum hæc referuntur, accipienda ſunt pro corpore eius, quod eſt Eccleſia; vel ſi in perſona propria Chriſtus loquitur, accipienda ſunt de expectatione reſurrectionis, & gloriæ corporis: quaſi dicat, Quia non eſt qui requirat animam meam, id eſt, vitam meam corporalem, ne pereat; clamaui ad te Domine Pater, dixi, tu es ſpes mea, id eſt, expectatio mea, vt non des ſanctum tuum videre corruptionem; ſed oſten-

ostendas illi vias vitæ: tu quoque es portio mea in terra viuentium, id est, tu facies, vt caro mea glorificata per resurrectionem, adipiscatur per ascensionem hæreditatem suam in superna Hierusalem, quæ est terra viuentium.

Intende ad deprecationem meam, quia humiliatus sum nimis. VIII.

Libera me à persequentibus me, quia confortati sunt super me. IX.

Duplici argumento petit à Deo liberationem, tum quia ipse nimium depressus sit, tum quia inimici eius nimium sint exaltati, & aduersum se innocentem viribus præualuerint. Intende ad deprecationem meam, & tandem exaudi me, quia humiliatus, id est, depressus, & afflictus sum valde. Libera me à persequentibus me, quia confortati sunt, id est, roborati sunt, & viribus aucti, vt facilè præualere possint. Hæc Dauid merito dicebat, cùm ipse solus lateret in spelunca, & hostis eius Saul exercitum armatum duceret. Christus autem planè ad literam dicere poterat, Humiliatus sum nimis, quia humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Item humiliatus erat nimis, cùm penderet inter latrones, cui iure conuenit sedere super Cherubim. Verè etiam inimici eius confortati erant valde, quando venit hora ipsorum, & potestas data est tenebris, vt in ipsum Solem iustitiæ ad tempus præualere viderentur.

Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti, donec retribuas mihi. X.

Quod attinet ad Dauidem, sanctus Ioannes Chrysostomus intelligit per custodiam, tribulationes, & afflictiones, ob quas se in speluncam abdiderat, vt sensus sit, Educ me de his afflictionibus, vt de hac spelunca egressus, & liberè vbique discurrens, laudem nomen tuum. Id enim expectant omnes iusti, vt à tua prouidentia tribuatur mihi innocenti liberatio. Sed fortasse Dauid, vt vir sanctus, & à Deo mirificè illustratus altius aspirabat, & de mortali corpore, tanquam de custodia educi desiderans, cum Apostolo dicebat, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Illi enim verè confitentur nomini Domini, qui illuc ascendunt, vbi qui habitant, in secula seculorum laudant Dominum: quod confirmatur verbis sequentibus, Me expectant iusti donec retribuas mihi: expectabant enim Prophetam iustum animæ sanctorum Patriarcharum in Limbo, donec requies tribueretur ei: & Angeli sancti in cælo, donec vera, atque æterna felicitas retribueretur meritis eius. Sed quod attinet ad Christum, orat educi de custodia corporis passibilis & animalis, & induere per resurrectionem corpus impassibile & spirituale, ad confitendum nomini Domini, vt qui laborauerat prædicando populis, deinceps requiescat laudando Patrem. Atque vt sanctus Augustinus, sanctus Hieronymus, & sanctus Hilarius docent, Christo maximè propriè conuenit quod sequitur, Me expectant iusti, donec retribuas mihi: omnes enim iusti, & qui mortui fuerant ab origine Mundi, & qui viuebant in carne, vt Apostoli, aliiq. fideles discipuli, expecta-

bant

bant maximo desiderio Christum resurgentem, & debita retributione gloriæ exaltatum; quia ex plenitudine gloriæ eius omnes accepturi erant: nam quemadmodum dicit S. Ioannes cap. 7. Nondum erat Spiritus datus, quia nondum Iesus erat glorificatus: sic etiam dicere possumus, nondũ animæ Sanctorum ex carcere Limbi ad Regna cælorum ascenderant, quia Rex gloriæ Christus, in gloriã suam nondum introierat. Ex hebræo aliqui vertunt, Me coronant iusti, pro me
כַּתַּר expectant, sed vox, cathar, non solùm coronare, sed etiam expectare, & sustinere significat, vt perspicuum est ex cap. 36. Iob, vers. 2. nam quod legimus, Su-
כַּתַּר לִי stine me, in hebræo est, catther li.

PSALMVS CXLII.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus Dauid, quando eum filius suus persequebatur.

IN hebræo solùm habetur, Psalmus Dauid, cætera verba explicandi argumenti gratia Septuaginta Interpretes addiderunt, vt sanctus Hilarius affirmat. Quamuis autem Patres Latini hunc Psalmum exponant de passione Christi, quem quasi alterum Dauidem persequebatur Iudas, vt alter Absalon secundùm Augustinum, vel populus Iudaicus secundùm Gregorium: tamen dubitari non debet, quin ad literam exponi possit de ipso Dauide, qui persecutionem Absalonis, pœnam peccati sui esse agnoscens, peccata sua deplorat, & misericordiam à Deo postulat. Hinc enim Ecclesia Catholica hunc Psalmum inter septem Pœnitentiales numerat, quia præscribit Dauid exemplo suo formam precandi veris pœnitentibus, atque hunc sensum persequitur S. Ioannes Chrysostomus.

EXPLICATIO PSALMI CXLII.

1. DOmine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua: exaudi me in tua iustitia.

Postulat initio Psalmi Dauid exaudiri in veritate, & in iustitia, & non explicat, in qua petitione exaudiri velit, quia præsupponit, Deum intelligere, peti à se remissionem culpæ commissæ, ob quam puniebatur. Intelligebat autem Deus hoc eum petere, & in hoc exaudiri velle, tum quia videbat desideriũ cordis eius, tum etiã fortasse ex gemitu, & suspirijs veræ cõtritionis. Sic enim S. Maria Magdalena non legitur postulasse verbis remissionẽ peccati; sed ex lacrymis, quibus pedes Domini rigabat, intellexit Dñs quid peteret, & ait, Remittũtur

tibi

tibi peccata tua. Ergo corde contrito Dauid, & interno gemitu petens culpæ remissionem dicit, Domine exaudi orationem meam, quam tu bene intelligis, quæ sit: & idipsum repetens addit, Auribus percipe obsecrationem meam, in veritate tua, id est, iuxta fidelitatem tuam, qua seruas promissa tua de remissione pœnitentibus danda. Quod ipsum iterum repetit, cùm addit, Exaudi me in tua iustitia, vbi per iustitiam intelligit fidelitatem, quæ est pars iustitiæ, quam paulò ante veritatem vocauit. Sanctus Ioannes Chrysostomus, intelligit per iustitiam, benignitatem, qua vtitur Deus erga veros pœnitentes: ideò enim notat, Prophetam non dixisse, Exaudi me in iustitia, sed, in tua iustitia, qua videlicet vti soles erga pœnitentes, quæ non tam iustitia, quàm ineffabilis benignitas est. Siquidem Deus vbi viderit pœnitentiam, vbi audierit confessionem, continuò indulget offensas. Dic tu prior, inquit per Isaiam cap. 43. iniquitates tuas, vt iustificeris. Iudices homines quærunt confessionem Rei, vt eum damnent. Deus quærit, vt absoluat. Denique pater filij prodigi, per quem intelligitur Deus, mox vt vidit reuertentem filium, & audiuit, Pater peccàui in cælum, & coram te; cecidit super collum eius, & osculatus eum iussit afferri stolam primam, annulum, calceos, occidi vitulum saginatum, &c. Hæc expositio ferè eadem est cum ea, quam supra attulimus: nam iustitia illa, qua Deus promissam indulgentiam pœnitentibus exhibet, nihil est aliud, nisi fidelitas præstandæ benignitatis eximiæ. S. Augustinus per iustitiam Dei, intelligit iustitiam, quam non ex nostris meritis, sed ex gratia Dei habemus: quæ sententia vera est, sed prior magis conuenit literæ.

Et non intres in iudiciũ cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. II.

Petijt remissionem peccati ex promissione, & fidelitate Dei: nunc addit aliud argumentum ex conditione & fragilitate generis humani. Non intres in iudicium cum seruo tuo, id est, noli mecum iudicio contendere, neque enim ego resistere audebo, neque me iustum dicam; sed peccatum meum confitebor. Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, id est, quia non ego solus, sed omnis viuens cadet causa, si tecum iudicio contendere voluerit. Omnis enim viuens, aut est peccator, aut iustus in via, aut iustus in patria. Qui peccatores sunt, vt homicidæ, adulteri, & similes, poterunt quidem iustificari coram hominibus, apud quos aliorum crimina sæpè occulta sunt, vel iuridicè probari non possunt: sed in conspectu Dei non iustificabuntur, quia Deus videt corda, & conscientias, & ex ipsius conscientiæ testimonio conuincet eos. Qui iusti sunt, sed adhuc in via, non iustificabuntur in conspectu Dei, quoniam non audebunt se iustificare; sed cum Apostolo dicent, 1. Cor. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum, qui enim iudicat me Dominus est. Fortasse enim ille videt in me, quod ego non video: & cum Iob cap. 9. dicere debeo, Si habuero quidpiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Item non iustificabuntur in conspectu Dei, quoniam intelligunt iustitiam suam, non à se acquisitam, sed à Deo donatam esse, & ideò non se iustificabunt coram Deo, quasi ex se iusti sint, sed gratias agent iustificatori suo. Denique non iustificabuntur in con-

in conspectu Dei, quoniam etiam si iusti sint, quia criminibus carent, tamen etiam peccatores se esse intelligunt, quia peccatis quotidianis non carent, & dicunt cum alijs sanctis, Dimitte nobis debita nostra, Matth. 6. & si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, 1. Ioan. 1. Qui iusti sunt in patria, & criminibus, & peccatis non solùm carent, sed etiam inquinari non possunt; non iustificabuntur in conspectu tuo, tum quia iustitiam suam non sibi tribuunt, sed Deo, a quo illam habent, tum quia tanta est puritas Dei, vt comparatione eius omnis alia iustitia iniustitia esse videatur. Stellæ enim non sunt mundæ in conspectu eius, Iob. 25. Sed quoniam hæretici Lutherani, & Caluiniani, ex hoc loco probare contendunt, nullam esse in homine iustificato veram iustitiam, sed solùm imputatitiam, & omnia opera iustorum esse peccata mortalia, & digna supplicio æterno, si à Deo imputarentur: obseruandum est, Dauidem non dixisse, nullum esse verè iustum; sed contra dixisse in Psalm. 17. Et retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi: Quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo: Et ero immaculatus cum eo, &c. & in Psalm. 118. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Neque hoc loco dixisse eundem Dauidem, nullus verè iustificabitur, sed, non iustificabitur in conspectu tuo: quod intelligunt Patres. Vel quia iustitia iustorum vera quidem est, sed ab ipsis non est, quasi proprijs viribus acquisita, sed à Deo gratis donata. Ita sanctus Augustinus hoc loco. Vel quia iustitia eorundem iustorum vera, sed non pura est, cùm admista sit peccatis venialibus. Ita sanctus Gregorius hoc loco, Sanctus Hieronymus in epistola ad Ctesiphonem, & sanctus Augustinus in libro de perfectione iustitiæ. Vel denique quia etiam si vera, & pura esset absolutè, tamen comparata ad iustitiam Dei increatam, & infinitam, iustitia esse non videtur, quomodo lux lucernæ coram Sole non lucet. Ita sanctus Hilarius, sanctus Hieronymus, & alij hoc loco, & sanctus Bernardus serm. 5. de verbis Isaiæ. Atque hoc est quod legimus Iob. 4. Nunquid homo Dei comparatione iustificabitur? & cap. 9. Verè scio quod ita sit, & quòd non iustificabitur homo compositus Deo. In quem locum vide S. Augustinum in lib. ad Orosium contra Prisciallianistas, & Origenistas cap. 10.

III. Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliauit in terra vitam meam.

Hæc est tertia ratio, quam adducit ad impetrandam remissionem peccatorum, quæ sumpta est ex grauitate tentationis: non enim sponte sua, & nullo tentante peccauit, vt fecerunt Angeli reprobi, qui propterea remissionem peccati non inuenerunt: sed grauissima persecutione inimici nostri Diaboli, qui tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, prostratus fuit, & deiectus ab altitudine innocentiæ ad imum peccati lethalis. Itaque illa particula causalis, quia, iungenda est cum verbis illis, exaudi me in tua iustitia: quasi dicat, Exaudi me, quia es iustus promissa adimplens: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: quia persecutus est inimicus animam meam sollicitando ad adulterium, & tentando ad homicidium, & humiliauit,
pro-

proſtrauit, abiecit vitam meam vſque ad terram,quia me vilem, & contemptibilem reddidit in conſpectu tuo,& ſanctorum Angelorum : & rurſum humiliauit ad terrā,quia terræ amatorem fecit,qui antea in cæleſtibus cōuerſabar.Hæc expoſitio communis eſt SS.Patrum,Chryſoſtomi,Auguſtini,Gregorij,& aliorū .

Collocauit me in obſcuris, ſicut mortuos ſeculi:& anxiatus IV.
eſt ſuper me ſpiritus meus,in me turbatum eſt cor meum .

Pergit in explicatione calamitatum , quas Diabolica perſecutio per peccatum adfert . Poſtquam enim animam humiliauit ad terram,id eſt,terrenis cupiditatibus implicauit , in obſcuris eam collocat, in tenebris videlicet ſpiritualibus,excæcans oculos interiores; vt falſa bona amplectatur pro veris ; vt voragines, & præcipitia non aduertat ; vt viam, quæ ducit ad vitam, omnino non videat; denique in ijs tenebris collocat , in quibus verſantur mortui ſeculi , id eſt , iam dudum mortui , ſiue à ſeculo mortui , vel vt vertit S.Hieronymus,antiqui mortui, in quibus ne veſtigium quidem oculorum remanet . Eſt enim hæc amplificatio tenebrarum ſpiritualium in quibus verſantur amatores mundi . De quibus tenebris loquitur Apoſtolus ad Epheſ. 4. Tenebris obſcuratum habentes intellectum , alienati à via Dei , propter ignorantiam , quæ eſt in illis , propter cæcitatem cordis ipſorum . & cap. 6. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem , & ſanguinem , ſed aduerſus principes , & poteſtates , aduerſus Mundi rectores tenebrarum harum . quamuis fortaſſe non ſit dicenda amplificatio tenebrarum ſpiritualium , cùm tantæ ſint , vt nihil addi poſſe videatur . Quæ enim maior obſcuritas mentis , quàm propter momentaneam voluptatem contemnere felicitatem æternam ? Sequitur , Et anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus ; quibus verbis indicat , ſe ex diuino lumine cœpiſſe videre tenebras ſuas , & abiectionem animæ ad res terrenas diligendas : & inde conſecutam eſſe anxietatem ſpiritus ex terrore diuini iudicij , & ex miſero ſtatu , in quem cecidit propter peccatum . Atque hoc eſt initium pœnitentiæ . Anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus ; in hebræo eſt eadem vox , quæ in Pſalmo ſuperiore , In deficiendo ſpiritum meum . Itaque ſignificat magnam anxietatem , quæ ferè ad defectum vitæ perducebat , niſi ſpes miſericordiæ conſolationem attuliſſet . Illud, ſuper me , ſignificat , ſuper meam miſeriam , ſuper maximum languorem meum anxiatus eſt ſpiritus meus . Deinde idem repetit alijs verbis , In me turbatum eſt cor meum : niſi quod , in me, non eſt idem, quod ſuper me ; ſed ſignificat hoc loco , in medio mei , ſiue , intra me . Itaque ſenſus eſt , Spiritus meus hanc miſeriam conſiderans , valde anxiatus eſt , & cor meum in intimis meis conturbatum eſt , non leuiter , aut in ſuperficie , ſed ſerio , & in profundo cordis expaueſcere , & conturbari cœpi . Ad huius pœnitentis imitationem debent , qui liberari cupiunt , ſerio , & profundè cogitare detrimenta peccati .

Memor fui dierum antiquorum, meditatus ſum in omnibus V.
operibus tuis,& in factis manuum tuarum meditabar .

Docet nunc , vnde ex tanta anxietate reſpirare cœperit , & nobis exemplo

ſuo viam oſtendit ad reparationem poſt lapſum. Memor, inquit, fui dierum antiquorum, id eſt, recogitare cœpi miſericordiam tuam, quam ab initio Mundi Patribus noſtris exhibuiſti, portans infirmitates eorum, ſanans languores, & parcens iniquitatibus. Nec ſolùm obiter memor fui, ſed meditatus ſum in omnibus operibus tuis, id eſt, diligenter conſideraui omnia opera tua ſiue naturæ, ſiue gratiæ, & in omnibus miſericordiam tuam eminere vidi: & idipſum iterum repetens addit, In factis manuum tuarum meditabar, id eſt, in operibus tuis conſiderandis exercebar. Poſſent hæc cum ſancto Gregorio referri ad antiquos dies, quibus in ſtatu innocentiæ homo fruebatur delicijs paradiſi, & inde magis intelligitur miſeria captiuitatis: ſed prior expoſitio, in qua Chryſoſtomum ſecuti ſumus, videtur literæ magis inhærere.

VI. Expandi manus meas ad te: anima mea ſicut terra ſine aqua tibi.

Spe concepta, ex conſideratione miſericordiæ ad Deum aſpicere, & ſuſpirare incipit. Expandi, inquit, manus meas in oratione ad te: quoniam anima mea ita ſitit gratiam tuam, vt terra arida pluuiam. Quæ aptiſſima ſimilitudo eſt. Nam ſicut terra ſine aqua, neque conſiſtentiam habet, neque veſtitur herbis, neque ornatur floribus, neque producit fructus, ſed eſt inanis & vacua: ſic anima ſine gratia Dei non reſiſtit tentationibus, ſed ſicut puluis iactatur à facie venti, neque veſtem habet iuſtitiæ, neque ornamentum ſapientiæ, neque fructus operum bonorum: quod totum intelligit pœnitens experimento ſuo, & ideò magis ſitit, quòd melius cognoſcit.

VII. Velociter exaudi me Domine, defecit ſpiritus meus.

Turpitudo peccati, quam agnouit, & deſiderium gratiæ vrget animam pœnitentis, vt non poſſit ferre moras reconciliationis; atque hoc eſt ſignum veræ contritionis, quando peccator non differt confeſſionem, & alia remedia de die in diem; ſed cito currit ad medicum animæ, quomodo ægrotus in periculo conſtitutus cito medicum accerſiri iubet, & ſitibundus cito currit ad aquas. Velociter, inquit, exaudi me, non poſſum diutius ferre turpitudinem meam, cito laua me ab iniquitate mea; ſana velociter languorem meum, quia defecit ſpiritus meus, id eſt, in extremis ago, vix ſpiritum duco: ponitur enim præteritum pro præſenti, amplificandi gratia.

VIII. Non auertas faciem tuam à me, & ſimilis ero deſcendentibus in lacum.

Idem petit alijs verbis, Non auertas faciem tuam à me, id eſt, ne recuſes reconciliari mihi, ne fias inexorabilis, conuerte faciem benignitatis tuæ ad me miſericorditer reſpiciendum: ne fiam ſimilis pereuntibus, qui deſcendunt in lacum profundiſſimum gehennæ. Quibus enim Deus non ignoſcit, neque donat vitam gratiæ, ij pereunt in æternum. Illud, &, ſumitur pro, quia, vt

ſæpè

sæpè notauimus, & sensus est, Non auertas faciem tuam à me, quia si auerteris similis ero descendentibus in lacum.

Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te I X.
speraui.

Rursus ad idem redit, sed alia ratione. Auditam fac mihi mane, id est, cito, velociter, incipiente die, misericordiam tuam: vel per, mane, intelligit lumen gratiæ, quod succedit tenebris peccati in reconciliatione, quasi dicat, satis diu fui, te irascente, in nocte peccati: incipiat te miserante dies gratiæ, & audiam in corde meo vocem tuam dicentem mihi, Salus tua ego sum. Quia in te speraui, id est, gratia spei, quam iam accepi, mereatur gratiam remissionis. quamuis enim peccator ex se non mereatur aliquid apud Deum, tamen ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur, & perfici, vt loquitur sanctus Augustinus in epist. 106. & quemadmodum eo loco S. Augustinus dicit, per Fidem impetrari iustificationem: ita etiam dici potest de Spe, quod videlicet impetret iustificationem.

Notam fac mihi viam, in qua ambulem, quia ad te leuaui X.
animam meam.

Pœnitens Dauid accepta iustificatione, timens ne iterum cadat; in hac extrema parte Psalmi petit sollicitè gratiam cognoscendi viam iustitiæ, & per eam ambulandi. Atque hoc etiam signum est veri pœnitentis, quando post reconciliationem, studet vitam instituere, vt decet amicum & filium Dei. Notam, inquit, fac mihi viam, in qua ambulem, id est, illumina mentem meam, vt cognoscam viam iustitiæ, in qua ambulare debeo, vt ad te perueniam. Siquidem ad te leuaui animam meam, id est, ad te direxi cursum meum, renuntiaui secularibus desiderijs, te vnum desidero: ideò lumen sapientiæ quæro, ne aberrem à te. Potest etiam cum Chrysostomo, illud, ad te leuaui animam meam, intelligi per spem, vt sensus sit, à te pendeo, in te confido.

Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi, doce me X I.
facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

Persistit in eadem petitione, rogans liberari à tentationibus Diaboli, qui sæpè conatur obscurare mentem, ne videat viam iustitiæ. Concupiscentiæ siquidem à Diabolo excitatæ faciunt, vt res aliter appareant, quàm sint, & inde contingat error iudicij. Eripe me, inquit, de inimicis meis, id est, eripe me à tentationibus inimici; quoniam ad te confugi, & illi renuntiaui. Doce me facere voluntatem tuam, id est, adiuua lumine tuo, vt repulsis tentationibus veram viam inueniam, & sic intelligam; quæ sit voluntas tua bona, beneplacens, & perfecta. Quoniam Deus meus es tu, id est, debeo, & cupio tibi vni seruire; quoniam tu es Deus meus, principium & finis omnium bonorum meorum, à quo naturam, & cætera bona animæ & corporis accepi, & à quo beatitudinem, & gloriam sempiternam expecto.

XII. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum viuificabis me in æquitate tua.

Petijt sapientiam, quæ ad intelligentiam pertinet: nunc petit charitatem, quæ pertinet ad voluntatem: tunc enim verè ambulamus per viam iustitiæ, quando scimus, & volumus bene agere. Spiritus tuus bonus, id est, non spiritus meus, sed tuus, qui bonus est, & de quo Saluator dicit Luc.6. Quanto magis Pater vester dabit spiritum bonum petentibus se? Spiritus bonus est Spiritus sanctus, essentialiter bonus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, Rom.5. & hic facit, vt velimus, & operemur, & de hoc dicitur Ezech.36. Ponam Spiritum meum in medio vestri, & faciam vt ambuletis in præceptis meis. Hic igitur Spiritus deducet me in terram rectam, id est, in viam planam, & directam, quæ est lex Domini rectissima & planissima. Posset etiam per terram rectam, intelligi patria cælestis, quæ est terra viuentium, in qua iustitia inhabitat, & in qua obliquitas vitiorum nullum locum habet. Sequitur, Propter nomen tuum viuificabis me in æquitate tua; vt ostendat, iustificationem, quæ est quædam viuificatio spiritualis, non ex meritis proprijs, sed ex dono gratiæ Dei nobis contingere. Propter nomen tuum, inquit, id est, propter gloriam tuam ex gratia tua viuificabis me, in æquitate tua, id est, in iustitia tua; sic enim est in hebræo. Per iustitiam autem potest intelligi veritas, siue fidelitas in seruandis promissis: potest etiam intelligi iustitia, quæ nos iustificat. Denique potest intelligi lex Domini iustissima, quomodo intelligitur illud Psal.118. vers.40. In æquitate tua viuifica me.

XIII. Educes de tribulatione animam meam, & in misericordia tua disperdes inimicos meos.

XIV. Et perdes omnes, qui tribulant animam meam, quoniam ego seruus tuus sum.

Concludit prædicens salutem, & liberationem suam, & perditionem omnium inimicorum suorum: quod sine dubio adimplebitur in vltimo Iudicio: & quod de se Dauid Propheta dicit, dici etiam potest de omnibus veris Dei seruis, qui vel innocentiam custodierunt, vel per veram pœnitentiam ad viam iustitiæ redierunt.

PSAL-

PSALMVS CXLIII.

Titulus, & Argumentum.

Psalmus David aduersus Goliath.

IN hebræo habetur solùm, Psalmus Dauid: quæ sequuntur, addita esse à Septuaginta Interpretibus testatur sanctus Hilarius: sed quoniam Psalmus videtur meminisse Regni ipsius Dauid versu tertio, vbi dicit, Qui subdit populum meum sub me; existimant aliqui, verba illa, aduersus Goliath, non esse conformia Psalmo: & liberius etiam putant hæc verba posse contemni, quòd Theodoretus testetur ea non haberi in exaplis Origenis, ac proinde non esse ex interpretatione Septuaginta Seniorum. Sed respondere possumus, Psalmum scriptum esse propriè pro victoria aduersus Goliath, & verba illa, Qui subdit populum meum sub me; non intelligi de Regno, sed de principatu militiæ: fuit enim Dauid Dux belli multo antea quam Rex fieret: neque verum est, quod aliqui dicunt, hunc Psalmum esse eiusdem argumenti cum Psalmo septimo decimo, vt patet ex versu octauo huius Psalmi. Itaque existimamus, hunc Psalmum compositum fuisse paulò post victoriam aduersus Goliath, vt habet titulus. Quod autem attinet ad versionem Septuaginta, maiorem fidem habere debemus S. Hilario, qui affirmat, hæc addita à Septuaginta viris, quàm Theodoreto, qui negat. Sanctus enim Hilarius in explicatione Psalmorum Origenem sequutus est, vt testatur S. Hieronymus in lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis: quare credibile est, Hilarium in Origene legisse, verba illa addita fuisse à Septuaginta viris: nemo autem melius nouit, quid esset in versione Septuaginta, quæ habetur in exaplis, quàm Origenes, qui exapla collegit. Adde quod cùm hic titulus legatur in omnibus libris latinis, & à sancto Augustino, & alijs exponatur, non est vlla ratione tollendus, aut contemnendus. Argumentum Psalmi ex Hilario, est victoria Christi aduersus Diabolum: ex Augustino, victoria Ecclesiæ aduersus eundem Diabolum: ex Theodoreto, victoria Machabæorum aduersus Antiochum. Sed nos cum sancto Io. Chrysostomo existimamus, ad literam cani victoriam Dauidis aduersus Goliath, vt titulus docet: spiritualiter prædici victoriam Christi, & Ecclesiæ aduersus Diabolum.

EXPLICATIO PSALMI CXLIII.

BEnedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas I.
ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Laudat Propheta Deum, & gratias illi agit, quia dono singulari eius vicerit Gigantem, vnde initium duxit omnis ipsius gloria. Dicit autem, Qui docet manus meas ad prælium, & non dicit, Qui robustam fecit manum meam; quoniam in eo genere prælij, quo vicit Gigantem, plus valuit ars, quàm robur. Præualuit enim, vt Scriptura dicit, in funda & lapide aduersus Philistæum. Iacere autem

lapidem ex funda, ita vt recta attingat frontem hominis, maximæ artis est. quam tamen victoriam sapiens Propheta non suæ arti, aut exercitationi, sed Dei dono tribuit. Pari ratione in prælio spirituali aduersus Diabolum magis indigemus arte, quàm robore, & Christus ipse per Dauidem figuratus non potentia, sed sapientia Diabolum vicit. Patientia enim, & humilitate superbum, & crudelem hostem prostrauit: & ideò non dixit Propheta, Qui armat manus meas, sed, Qui docet manus meas. Quod additur, Et digitos meos ad bellum; idipsum est alijs verbis repetitum.

II. Misericordia mea, & refugium meum, susceptor meus, & liberator meus.

III. Protector meus, & in ipso speraui, qui subdit populum meum sub me.

His quinque vocibus docet Propheta, quo ordine dederit illi Deus victoriam: quo etiam ordine nobis quoque dabit, si in illo spem nostram totam posuerimus. Primum Deus misericorditer Dauidem respexit. Misericordia enim Dei prima origo est omnium bonorum nostrorum, & omnia omnino merita præuenit: hinc igitur primo dicit, Misericordia mea. Deinde Dauid misericorditer præuentus, & vocatus respexit ad Deum, atque ad eum sperando, & inuocando confugit: hinc subiungit, Et refugium meum. Tertio, Deus confugientem à se non despexit, sed manum illi porrigens suscepit eum protegendum, & adiuuandum: inde subiunxit, Susceptor meus. Quarto, susceptum liberauit de captiuitate, & ab imminente periculo vitæ: hinc subiunxit, Et liberator meus. Denique liberatum, ne iterum caperetur, aut vulneraretur, protexit, & protegere pergit, dum prælium durat: ideò subiunxit, Protector meus; addit, Et in ipso speraui, qui subdit populum meum sub me, id est, Deus quidem mihi est misericordia, refugium, susceptor, liberator, & protector: & ego vicissim in ipso sperabo, qui fecit plus quàm petere, aut optare potuissem: nam non solùm liberauit me de manu Goliath, sed etiam subiecit mihi populum meum, cùm fecit me Principem militiæ super omnem populum meum: nam 1. Reg. 18. paulò post victoriam de Goliath, fecit Saul Rex Dauidem Tribunum super mille viros: nec solùm illis, sed vniuerso populo præerat Dauid. Sic enim legimus ibidem, Omnis Israel, & Iuda diligebat Dauid: ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos. quod repetitur 2. Regum 5. Nec solùm subiecit, sed etiam nunc subdit, cùm dono gratiæ suæ facit, vt populus quietè, & pacificè regi se sinat.

IV. Domine quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis quia reputas eum?

Ex tot beneficijs prorumpit Dauid in magnam admirationem, quòd tantus Deus, quo nihil maius cogitari potest, dignetur tanti facere hominem, qui ferè nihil est, vt etiam velit ab illo cognosci, & amari. Et si hæc Dauid dicit, & tanto sensu pietatis dicit, quid nos facere, sentire, & dicere par esset, quibus Deus non solùm innotuit, sed formā serui accepit, & in ea forma humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: & victoriā nobis tribuit, non

non aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mundi Rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in cælestibus; & qui nobis non populum vnum subijcit, sed euectos ad participationem Regni sui constituit cum Christo super omnia bona sua? sed verba consideremus. Domine quid est homo, quia innotuisti ei? ex hebræo aliqui vertunt, quid est homo, quia cognoscis eum. Sed S. Ioannes Chrysostomus affirmat, rectè vertisse Septuaginta Interpretes, innotuisti ei? nam & vox hebraica hunc sensum patitur, & est multo admirabilius, quòd Deus dignetur cognosci ab homine, quàm quòd hominem cognoscat: imò nihil admirationis habet, quòd Deus hominem cognoscat, qui hominem fecit, & nihil ignorare potest. Obseruat quoque idem Chrysostomus, rectè dictum esse, quia innotuisti ei, non autē, quia cognitus es ab eo: cognitio enim Dei in homine ab ipso Deo est, qui ei se reuelare, & demonstrare dignatur. Aut filius hominis, quia reputas eum? Repetitio eiusdem admirationis est: nam in hoc apparet, quanti Deus hominē estimet, quia voluit ei innotescere, & cum eo familiaritatē, amicitiamq. contrahere.

Homo vanitati similis factus est, dies eius sicut vmbra praetereunt. V.

Explicat causam suæ admirationis; quia videlicet homo sit res modica, & id modicum breui desinat esse. Non poterat magis extenuari vilitas hominis cōparata ad magnitudinem Dei. Deus plenitudo est omnium bonorum, & plenitudo semper stans, & manens in æternum sine vlla imminutione, aut mutatione: Homo non est quidem vanitas, quia aliquid est, sed vanitati similis, quia modicum quid est, & capax magnorum bonorum, si à Deo impleatur; sed donec impleatur, similis est vasi vacuo, & inani. Id autem quod est, semper mutatur, & transit donec deficiat: quomodo interdiu vmbra montium insensibiliter transit, donec nocte superueniente, penitus euanescat. Atque hæc dicit Propheta de homine, quo ad vitam corporalem, & comparatione facta cum Deo: alioqui enim homo magna res est, ad imaginem & similitudinem Dei creatus, & ad ipsum Deum intelligendum, & amandum factus; propter quem Vnicus Dei sanguinem profundere non dubitauit; qui denique si Deo per fidem, spem, & charitatem in hac peregrinatione inhæserit, futurus sit in patria æqualis Angelis, semperq. felicissimus. Itaque quemadmodum puluerem, & cinerem se reputare debet cū Deo collatus; ita dignitatem suam agnoscere debet, cùm ei bestiales voluptates à Diabolo suggeruntur; vt dedignetur delectari voluptatibus pecorum, qui ad Angelorum æqualitatem aspirat.

Domine inclina cælos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt. VI.

Fulgura coruscationes, & dissipabis eos: emitte sagittas tuas, & conturbabis eos. VII.

Propheta Sanctus ex beneficijs Dei prorumpit in admirationem misericordiæ Dei, quòd tanta Maiestas tantam vilitatem aspicere dignaretur: nunc vero considerans ex aduerso superbiam, & cæcitatem multorum hominum, qui Deo contempto toti essent occupati in opprimendis hominibus pijs, & in cumulādis terrenis diuitijs: precatur Deum, vt ostendat potentiam suam in eiusmodi homines;

vt saltem timore pœnæ peccare cessent, qui amore iustitiæ, & reuerentia conditoris benè agere nesciunt. Domine, inquit, inclina cælos tuos, & descende, idest, quandoquidem humana superbia ex beneficijs te non agnoscit, nec timet; ostēde præsentiam tuam per nubes tenebrosas, per ignem de cælo demissum per fulgura, & tonitrua, aliaq. id genus, quibus homines terreri, & expauescere cogantur. dicitur autem Deus inclinare cælos quando demittit nubes, & densas caligines, quæ videntur partes cæli aërei; & eo modo descendere dicitur, quia demonstrat per eos effectus præsentiam suam. sic dicitur Exodi 20. Deus descendisse in montem Sina, quando impleuit montem illum tenebrosa nube, & caligine densissima; & simul montem calefecit, vt totus fumigare videretur. & hoc est, quod addit, tange montes, & fumigabunt: sed præcipuè Deus præsentiam, & potentiam suam demonstrat fragore horrendo tonitruorum, & coruscatione fulgurum, ac vibratione fulminum, quibus nihil velocius, subtilius, efficacius, horribilius. Ideò addit, fulgura coruscationem, & dissipabis eos, superbos videlicet hostes piorum. Emitte sagittas tuas, id est, cælestia fulmina, & conturbabis eos; nemo enim est tam ferox, & audax, qui non expauescat fulmina de cælo, aduersus quæ nihil valet humana defensio. Vnde dicitur 1. Reg. 2. Dominum formidabunt aduersarij eius, & super ipsos in cælis tonabit.

VIII. Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum.

Ex hoc versiculo apparet, Psalmum hunc non esse scriptum à Dauide post Regnum adeptum, neque esse eiusdem argumenti cum Psalmo septimo decimo: nam in eo Psalmo gratias agit de liberatione à manu Saul, & omnium aliorum inimicorum: in hoc autem Psalmo adhuc pugnabat cum filijs alienis, id est, Philistæis, & orat Deum pro liberatione, & victoria. Itaque posteaquam rogauerat Deum generatim aduersus impios, & superbos, rogat pro se in particulari. Emitte, inquit, manum tuam de alto, id est, de cælo potentiam tuā ostende, & eripe me, & libera de aquis multis, id est, à multitudine hostium infidelium, cum quibus quotidie bellum gero. & declarans ipse metaphoram, addit, de manu filiorum alienorum. Itaque, aquæ multæ, significant multitudinem filiorum alienorum, qui ad literam erant Philistæi: spiritualiter sunt hæretici, vt vult S. Ioannes Chrysostomus, vel generalius omnes filij huius seculi, siue foris, siue intus sint, vt docet S. Augustinus, & conformius est versiculo sequenti, & à versiculo duodecimo vsque ad finem.

IX. Quorum os loquutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Describit filios alienos, atque ait, illos esse, qui & ore, & opere iniqui sunt. Quorum os locutum est vanitatem, non veritatem, non legem tuam, non boni aliquid: & dextera eorum non operatur, nisi rapinas, oppressiones pauperum, adulteria, homicidia, &c.

X. Deus canticum nouum cantabo tibi, in psalterio decachordo psallam tibi.

Qui

Qui das salutem Regibus, qui redemisti Dauid seruum tuum XI.
de gladio maligno: eripe me.

Et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os lo- XII.
quutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniqui-
tatis.

Interponit duos versiculos, quasi parenthesim ex affectu in Deum: deinde reuertitur ad describendos filios alienos. Deus, inquit, canticum nouum cantabo tibi, id est, peto alia multa beneficia, sed non sum oblitus acceptorum, ideò canticum nouum, præclarum, nondum auditum, cantabo tibi, & simul in psalterio decem chordarum psallam tibi, iungens sonitum psalterij cum laudatione vocis; id autem faciam, quia tu das salutem Regibus, vt paulò ante dedisti Sauli Regi per ministerium meum; & tu redemisti me Dauidem seruum tuum de gladio maligno, id est, de gladio iniusto Gigantis Goliath. tu igitur, sicut hactenus fecisti, eripe me, Erue, inquam, me de manu filiorum alienorum, qui & verbo, & opere sceleſtiſſimi sunt.

Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. XIII.

Declarat filios alienos ab affectu, & opinione ipsorum: illi enim sunt filij alieni, qui non nouerunt, neque diligunt nisi terrenam felicitatem, in fœcunditate, & prosperitate filiorum, & filiarum; in abundantia frumenti, vini & olei; in armentis pecorum, & fructibus eorum; in pace, & securitate omnium quæ possident. Sed hoc loco obseruandum est, ex hebræo hæc omnia nunc legi in prima persona, non in tertia, & sensum facere omnino contrarium, nimirū hunc, Eripe me de manu filiorum alienorum, vt sint filij nostri, sicut nouellæ plantationes, filiæ nostræ compositæ, vt similitudo templi, promptuaria nostra, &c. sed cum omnes græci, & latini codices habeant in tertia persona, & omnes Patres ita exponant; non possumus approbare lectionem hebraicam, nisi dicamus, vt Genebrardus indicauit, hic introduci loquentes ipsos filios alienos, & Dauidem non ex suo sensu, sed in persona eorum hæc dicere; vt hic sit sensus, Eripe me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis, qui videlicet loquuti sunt vanitatem dicentes, Sint filij nostri sicut nouellæ plantationes, &c. Posset etiam facilè fieri, vt verba hebraica tempore Septuaginta Interpretum fuerint in tertia persona, & postea successu temporis incuria librariorum mutata sint in personam primam. quod facillimum fuit, cùm discrimen personæ primæ, & tertiæ in literis non in syllabis consistat: nam si desit litera, nun, erit persona prima, si adsit, erit persona tertia. præterea vox, ascer, quæ potest verti, quorum, vt nostri legunt, & potest אֲשֶׁר etiam verti, vt, quomodo legunt hebræi: videtur hoc loco vertenda, quorum, non, vt: nam in versu 9. & 12. vbi legimus, Quorum os loquutum est vanitatem, eadem est vox, & ab omnibus vertitur, quorum: cur ergo non etiam hoc loco vertatur, quorum, & legamus, quorum filij? Quare lectio nostra omnino retinenda est. Ac primo loco inter humanas felicitates ponuntur filij, quoniam illi super omnia alia desiderantur, & propter eos quæruntur cætera. Ideò Propheta dicit, Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua, id est,
tunc

tunc habentur felices filij huius ſeculi, quando filij eorum ſunt in iuuentute ſua ſimiles nouellis plantationibus arborum, id eſt, bene radicati, & fundati, & virides, ac florentes, vt ſpes ſit, eos longiſſimo tempore ſuper victuros.

XIV. Filiæ eorum compoſitæ circumornatæ, vt ſimilitudo templi.

Hæc eſt ſecunda felicitas temporalis, filiæ formoſæ, & ornatæ, vt facilè viros inueniant, quibus nubant. Illud, compoſitæ videtur referendum ad naturalem pulchritudinem, quæ ex compoſitione, ſiue conformatione membrorum conſtat: ex hebræo vertunt aliqui, Filiæ vt anguli inciſi: ſed credibile eſt, Septuaginta Interpretes deduxiſſe vocem hebraicam à, ziu, quod ſplendorem ſignificat, vt ſenſus ſit, filiæ eorum compoſitæ, id eſt, ſplendidæ, & ſpecioſæ. Quod ſequitur de ſimilitudine templi, videtur intelligendum de ornatu tabernaculi, in quo erant multa ornamenta purpuræ, byſſi, auri, gemmarum, vt nihil pulchrius in tota ea regione inueniretur.

זיו

XV. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.

Hoc eſt tertium genus felicitatis filiorum alienorum, promptuaria ita plena variarum frugum, aliarumq. rerum ad huius vitæ vſum, vt neceſſe ſit ex vno in aliud exonerare copiam rerum. Qualis felicitas deſcribitur in Euangelio, cùm dicitur, diuitem quendam cogitaſſe intra ſe, Quid faciam, quia non habeo vbi congregem fructus meos? ſcio quid faciam, deſtruam horrea mea, & maiora faciam, &c. Luc. 12. Id verò potiſsimum contingit, quando ſuperuenientibus nouis frugibus, adhuc ſuperſunt veteres, quæ in aliud promptuarium refundendæ ſunt, vt detur locus nouis.

XVI. Oues eorum fœtoſæ abundantes in egreſſibus ſuis: boues eorum craſſæ.

Hoc eſt quartum genus bonorum temporalium, oues fœcundæ, & plurimæ, abundantes in egreſsibus ſuis, id eſt, quæ plurimæ conſpiciantur, cùm egrediuntur ad paſcua: & ſimul cum gregibus ouiũ armenta boum, & quidem pinguiũ.

XVII. Non eſt ruina maceriæ, neque tranſitus, neque clamor in plateis eorum.

Hoc eſt vltimum bonorum temporalium, vt non ſolùm domus, & palatia ruinam nullam minentur, ſed ipſæ etiam maceriæ, quæ ex vili materia eriguntur, integræ maneant: & nullus ſit tumultus, neque rumor in plateis eorum, ſed omnia tranquilla, & pacata. Illud, neque tranſitus, poteſt ſignificare tranſitum per diruptas macerias, vel tranſitum latronum, aut militum cum tumultu circumcurſantium.

XVIII. Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt: beatus populus cuius Dominus Deus eius.

Hæc eſt concluſio Sancti Prophetæ, qui refert ex ſententia filiorum alienorũ

beatum

beatum esse populum cui hæc sunt, quæ paulo ante descripsimus: sed ex propria sententia dicit, beatum esse populum, non cui hæc sunt, sed cuius Deus est Dominus, id est, qui habet pro Deo verum Deum: nam vox, Dominus, hoc loco scribitur quatuor literis, quæ nomen proprium Dei significant, quod nunquam tribuitur, nisi vero Deo, qui fecit cælum, & terram. Ad finem huius Psalmi diligenter annotandum est, non facere differentiam inter filios Dei, & filios alienos copiam, vel inopiam rerum temporalium: multi enim filij Dei his bonis abundarunt, & Dominus Matth. 19. promisit centuplum eorum, quæ dimittimus, in hoc mundo, & postea vitam æternam: & contra multi filij huius seculi miserè perierunt in egestate, in exilio, in triremibus, in patibulis. Sed quod differentiam facit inter filios Regni, & filios gehennæ, filios huius seculi, & filios lucis, est affectio: qui enim bona temporalia magna bona esse ducunt, & ijs ita afficiuntur, vt præ illis æterna bona contemnant; & contra, qui detrimenta temporalia magna mala esse ducunt, eaq. ita timent, vt pro ijs euadendis Deum offendere, & vitam æternam perdere non formidant; illi sunt filij tenebrarum, huius seculi, & gehennæ. & hoc significatur in illis verbis, beatum dixerunt populum cui hæc sunt, id est, qui tanti faciunt hæc temporalia, vt in illis beatitudinem sitam esse arbitrentur. Qui vero bona temporalia parua bona; & iacturam eorum parua mala esse ducunt, vt re vera sunt: contra autem gratiam Dei, & cælestem patriam in maximis bonis reponunt: & offensionem Dei, ac vitæ æternæ detrimentum, mala grauissima putant; illi sunt filij lucis, filij Dei, filij Regni; qui non surda aure audierunt, Primum quærite Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Matth. 6. & hoc significatur in illis verbis, Beatus populus, cuius Dominus Deus eius, id est, bona temporalia, bona sunt, sed beatum non faciunt: quod autem verè facit beatum, est possessio summi boni, quod in Dei visione consistit.

PSALMVS CXLIV.

Titulus, & Argumentum.

Laudatio David.

ITVLVS indicat argumentum: est enim hic Psalmus perpetua laudatio Dei, quæ partim sumitur ab ipsa Dei magnitudine, partim ab operibus eius, partim à qualitatibus Regni ipsius, partim à virtutibus Regijs, quæ in ipso perfectissimè inueniuntur. Est autem Psalmus alphabeticus, vt facilius memoriæ commendetur, & delectabilius canatur. S. Hilarius, & S. Augustinus ita exponunt titulum, Laudatio Dauid, id est, laudatio, qua laudatur Dauid. & per Dauidem intelligunt Christum, qui filius est Dauid secundum carnem. Sed communior expositio est, vt sit sensus, laudatio, qua laudatur Deus à Dauide. Neque obstat, quòd in græco dicatur in dati-

datiuo, laudatio ipſi Dauid. eſt enim ſenſus, laudatio Dei inſpirata, & dictata à Spiritu ſancto ipſi Dauidi. Vide titulum Pſalmi tertij.

EXPLICATIO PSALMI CXLIV.

I. *Aleph.* EXaltabo te Deus meus Rex, & benedicam nomini tuo in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

II. *Beth*. Per ſingulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

In his duobus primis verſiculis cõtinetur prooemium, in quo Propheta docet, quid in hoc Pſalmo canere propoſuerit; ſed hoc docet more poëtico, per apoſtrophen ad Deum. Exaltabo, inquit, te, id eſt, in hoc Pſalmo celebrabo te verſibus meis, vt tu qui altiſſimus es, altiſſimus etiam habearis & prædiceris ab hominibus. Vocat autem Deum Regem ſuum, vel vt oſtendat, ſe Regem eſſe ſub Rege Deo, qui omnes regit, & à nullo regitur. vel quia Deum celebrare intendit ob ea præcipuè attributa, vel opera, quæ illi conueniunt, vt Rex eſt, & gubernator hominum, & cæterarum rerum creatarum. Et benedicam nomini tuo, repetitio eſt eiuſdem rei. idem enim eſt, Exaltabo te, &, benedicam nomini tuo, id eſt, laudabo nomen tuum, celebrabo gloriam tuam. Quod autem additur, in ſeculum, & in ſeculum ſeculi; ſignificat laudationem hanc fore perpetuam, ita vt hic incipiat, & perſeueret per ſucceſſiones hominum canentium hos Pſalmos vſque ad mundi conſummationem; & deinde in cæleſti patria nunquam omnino deficiat. Beati enim, qui habitant in domo tua Domine, ait ipſe idem in Pſal. 83. in ſecula ſeculorum laudabunt te. Hoc idem clarius repetitur, & explicatur in ſecundo verſiculo, Per ſingulos dies benedicam tibi, id eſt, perpetuo laudabo te, ſiue in proſperis, ſiue in aduerſis, dum hic viuam, & poſtea quoque in cæleſti patria laudabo nomen tuum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

III. *Gimel*. Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis.

Quatuor ſunt quaſi partes magnitudinis, latitudo, longitudo, ſublimitas, & profundum, quæ ſuo modo in Deo quoque conſiderari poſſunt, iuxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 3. Vt poſsitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo, longitudo, ſublimitas, & profundum. Igitur Propheta incipit laudare Deum à magnitudine. & poteſt hæc laus intelligi de magnitudinæ eſſentiæ diuinæ, quæ eſt magna quo ad latitudinem, quia eſt immenſa; quo ad longitudinem, quia æterna; quo ad ſublimitatem, quia altiſsima; quo ad profunditatem, quia incomprehenſibilis. vel ſi placet, Prophetam explicare de magnitudine Dei, vt Rex eſt, magnus Rex eſt Dominus, quo ad latitudinem, quia omnia ſeruiunt illi à ſummo Angelo vſque ad vltimum vermiculum; quo ad longitudinem, quia Regni eius æterna duratio eſt; quoad ſublimitatem, quia poteſtate ſumma, & abſolutiſsima regnat; quo ad profunditatem, quia non ſolùm corpora, ſed etiam corda regit, & moderatur intimas omnium cogitationes, & af-

& affectiones, denique nihil est tam abditum, & reconditum, quo virga Regni eius non penetret. Magnus ergo Dominus, ideò laudabilis nimis, id est, valde: & magnitudinis eius non est finis, quia & latitudo infinita est, & longitudo, & sublimitas, & profundum pariter infinita sunt. Vox hebraica propriè inuentionem, siue inuestigationem, non finem significat. Sed Septuaginta sensum verterunt. Ideò enim magnitudinis Dei nulla est inuentio, quia finis eius non inuenitur, nec inueniri potest, cùm non sit. Itaque magnitudo Dei est infinita, & ideò à nobis, qui finiti sumus est omnino ininuestigabilis. dicitur autem à nobis ininuestigabilis, non quòd ignoremus, magnum esse Deum, & magnitudinis eius nullum esse finem, sed quia magnitudinem illam totam non capimus, non comprehendimus. Admonet autem nos hæc magnitudo infinita Dei, vt sicut magnitudinis eius non est finis, sic etiam laudationis nullus sit finis. Ita S. Augustinus. Item, vt nos quoque non simus contenti angustijs nostris, sed quotidie magis ac magis in vera magnitudine, quæ in virtutibus posita est, crescere studeamus; iuxta illud, Psal. 83. Ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum; ibunt de virtute in virtutem, &c. nam qui crescere student potentia, vel diuitijs, vt alios supergrediantur; isti non magni, sed inflati sunt; non succo pleni, sed vento distenti: aliud enim superbia, aliud animi magnitudo est. Ita S. Io. Chrysostomus.

Daleth. Generatio, & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt. IV.

Ab essentia Dei magni Regis, quæ inuestigari non potest, transit Propheta ad opera ipsius mirabilia ex quibus potentia eius intelligi potest. & non dicit, ego laudabo opera tua, sed generatio, & generatio laudabit opera tua, quasi dicat, ego solus non sufficio laudare, sed omnes generationes laudabunt opera tua, quia nunquam deerunt qui ea considerent, admirentur, & laudent. Et potentiam tuam pronunciabunt, id est, omnes generationes laudabunt opera tua, & inde potentiam tuam, quæ in illis relucet, assidue prædicabunt. In hebræo habetur ad verbum, Generatio generationi laudabit opera tua, vt in Psalmo 18. Dies diei eructat verbum. qua phrasi significatur, generationes sibi inuicem succedere, vt dicitur Ecclesiastæ 1. Generatio aduenit, & generatio præterit; & sicut vna alteri succedit quo ad subsistentiam, ita etiam vnam alteri succedere in laudandis operibus Dei, quasi vna, defuncta munere suo, tradat alteri munus Deum laudandi, & hoc modo generatio, & generatio, id est, omnes generationes laudabunt opera Dei. Itaque lectio hebraica non est contraria lectioni græcæ, & latinæ, sed eas explicat, & illustrat.

He. Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt. V.

Dixit in genere de operibus Dei mirabilibus: nunc distinguit tria genera operum Dei, quædam gloriosa, & pulcherrima, ac per hoc mirabilia ob eximiam speciem & splendorem; quædam terribilia, & ob terrorem maximum valdè mirabilia; quædam denique amabilia, & ob ingentis benignitatis Dei significationem, non minus, quàm cætera mirabilia. In hoc igitur versiculo laudantur

opera

opera mirabilia ob ſplendorem, & gloriam operis, qualia ſunt cæli ſuperiores quibus nihil maius,& pulchrius. de quibus dicitur Pſal. 18. Cæli enarrant gloriã Dei. ad idem opus pertinent ea, quæ in cælo conſpicimus, ſol, luna, ſtellæ cæteræ, & earum varietas, multitudo, ſplendor, & perpetui ſine vlla intermiſsione, vel fatigatione diſcurſus. Magnificentiam, inquit, gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur, id eſt, omnes generationes laudando loquentur excellentiam glorioſi operis magnificentiæ tuæ. & quia multa ſunt in eo opere mirabilia, ideò laudantes glorioſum hoc opus, mirabilia tua multa, & magna narrabunt. per magnificentiam non intelligitur hoc loco actio virtutis, quæ dicitur magnificentia, ſed qualitas operis magnificentiſsimi, quæ dici poteſt excellentia, ſiue præſtantia, ſiue decor & pulchritudo. hæc enim omnia ſignificat vox hebræa , quæ hoc loco ponitur. per gloriam intelligitur claritas, & ſplendor, & per claritatem, & ſplendorem ipſum opus glorioſum, & ſplendidum. denique per Sanctitatem Dei, ſi reſpiciamus vocem hebraicam, intelligenda eſt maieſtas, ſiue magnitudo, ſiue magnificentia Dei, quæ etiam ſanctitas dici poteſt, quia maieſtas Dei ſanctiſsima eſt. vox hebraica non eſt chodes, id eſt, ſanctitas, ſed hod, quàm vocem in Pſalmo 8. verterunt Septuaginta magnificentiam; & hoc loco vertit S. Hieronymus magnitudinem: & poteſt etiam verti maieſtas, ſiue decor, ſiue etiam robur, ac potentia. Itaque ſenſus erit, omnes generationes præſtantiſsimum, & clariſsimum opus Maieſtatis Dei, quæ ſancta, id eſt, inuiolabilis, & puriſsima eſt, decantabunt.

קֹדֶשׁ הוֹד

VI. *Vau*. Et virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt.

Hoc eſt alterum genus operum Dei, quo terror diuinæ maieſtatis in puniendis impijs demonſtratur. Et virtutem, inquit, terribilium tuorum dicent, id eſt, robur, & potentiam terribilium flagellorum, quibus impios caſtigare ſolitus es, dicent; & ex eis magnitudinem potentiæ tuæ enarrabunt. Ad hoc opus pertinent diluuium generale tempore Noë: combuſtio quinque ciuitatum igne de cælo demiſſo: plagæ Aegypti, & Pharaonis: hiatus terræ ad abſorbendos viuos ſeditioſos, Dathan, & Abyron: denique terræ motus, peſtilentiæ, fulmina cæleſtia, eluuiones aquarum, procellæ ventorum, & alia, quæ non raro ex diuino iudicio terris immittuntur.

VII. *Zain*. Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt, & iuſtitia tua exultabunt.

Hoc eſt tertium genus operum Dei, quod ad miſericordiam pertinet. quod quidem pluribus verbis, & maiori ſignificatione grati animi explicatur, quoniam ad pios Dei ſeruos maximè pertinet. Memoriam, inquit, abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt, id eſt, omnes generationes repletæ abundantia ſuauitatis, & benignitatis, & miſericordiæ tuæ, quoniam miſericordia Domini plena eſt terra, ex hac plenitudine eructabunt memoriam huius abundantiſsimæ ſuauitatis, id eſt, mandabunt poſteritati memoriam horum tantorum, & tam multiplicium beneficiorum. nec ſolum eructabunt hanc memoriam poſteris, ſed ipſi exultabunt iuſtitia tua, id eſt, ob fidelitatem, qua promiſſa beneficia præſtitiſti.

Ad

Ad hoc genus pertinent innumerabiles consolationes, quas toti generi humano diuina bonitas tribuit ex vicissitudine dierum, & noctium, ex pluuijs de cælo, ex fœcunditate terræ, ex infinita multitudine pecorum, auium, piscium, quæ generi humano seruiunt; ex amenitate syluarum, pulchritudine hortorum, commoditate maris, & fluminum, alijsq. id genus plurimis. Sed hæc leuia, & parua sunt, si comparentur ad dona gratiæ, ad incarnationem Verbi diuini, ad passionem, resurrectionem, & ascensionem Christi, ad missionem Spiritus sancti, vocationem gentium, ædificationem Ecclesiæ, iustificationem impiorum, prædicationem, promissionem, & exhibitionem Regni cælorum. Quæ omnia cùm suaui meditatione quasi comeduntur, mirum non est, si ex tanta plenitudine pij omnes eructent memoriam abundantiæ suauitatis Dei.

Cheth. Miserator, & misericors Dominus, patiens, & multum misericors. VIII.

Teth. Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. IX.

Non contentus dixisse, tantam esse abundantiam suauitatis Dei, vt omnes generationes eructaturæ sint memoriam huius suauitatis: ipse eructat primus, & prædicat dicens, Misericors, & miserator Dominus, patiens, & multum misericors Dominus est, quia tollit miserias creando, gubernando, iustificando, glorificando: nec solùm misericors est, sed etiam miserator, id est, paternè misericors; id enim significat vox hebraica, rachum, nec solùm affectu paterno misericors, sed etiam patiens, siue longanimis, vt est in hebræo, id est, perseueranter misericors; etiam si enim sæpe à nobis prouocetur ad iram, ille tamen non subito irascitur, sed expectat ad pœnitentiam. denique hæc misericordia non modica, non exigua, sed multa & copiosissima est. Id explicatur in sequenti versiculo, Nam suauis est Dominus omnibus, id est, omnibus benignus, & misericors, & ex se suauis, licet non omnibus videatur suauis, sed ijs tantùm, qui sanum palatum habent. nec solùm erga omnes suauis, & bonus, ac per hoc misericors est: sed etiam misericordia eius extenditur super omnia opera eius. nullum enim est opus Dei, in quo misericordia eius locum suum non habeat. sic enim intelligimus illud, super omnia opera eius, id est, in omnia opera eius, vt exponunt SS. Chrysostomus, & Augustinus, & vt vertit ex hebræo S. Hieronymus, & vt requirit proprietas linguæ græcæ. S. tamen Hilarius exponit, super omnia opera eius, id est, excellit omnibus operibus eius, & hanc expositionem patitur textus hebraicus, & hinc Theologi disputant, quomodo intelligendū sit, misericordiam esse excellentiorem omnibus virtutibus, de qua re vide S. Thomam, & Caietanum in 2.2.q.30.art.4. Illud autem, suauis Dominus vniuersis, verum est absolutè, quia Deus solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos, vt dicitur Matth.5. Et ne dæmones quidem Deus excludit à misericordia sua, cùm eis vitam, & intelligentiam tribuat, & conseruet: tamen magna misericordia, quæ ad salutem æternam perducit, de qua dicit Dauid Psal. 50. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & Iacobus cap. 2. Iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam; restringitur ad timentes, & inuocantes Deum: nam Psal. 85. dicitur. Tu Domine suauis, & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus

רַחוּם

te. & Psal. 102. Quoniam secundùm altitudinem cæli à terra corroborauit misericordiam suam super timentes se. &, Quomodo miseretur Pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se. &, Misericordia Domini ab æterno, & vsque in æternum super timentes eum: quod etiam significauit B. Virgo Luc. 1. cùm ait, Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

X. *Iod*. Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi.

XI. *Caph*. Gloriam Regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur.

XII. *Lamed*. Vt notam faciant filijs hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ Regni tui.

XIII. *Mem*. Regnum tuum, regnum omnium seculorum, & Dominatio tua in omni generatione, & generationem.

Cecinit hactenus opera Dei gloriosa, terribilia, & amabilia: nunc transit ad qualitatem Regni Dei, cantaturus etiam postea qualitates ipsius Regis. Confiteantur, inquit, tibi Domine omnia opera tua, id est, laudent te opera tua, de quibus hactenus te laudaui: opera enim opificem laudant, quando pulchra sunt, & bona. Opera autem Dei talia sunt, vt nihil eis addi, vel minui possit. Vidit enim Deus omnia quæ fecit, & erant valdè bona Gen. 1. &, Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius Psal. 110. Atque his verbis concludit narrationem præteritam. Addit deinde inchoans nouam laudationem, Et sancti tui benedicant tibi, id est, opera tua, quæ patent oculis omnium, generatio, & generatio laudabit, vt supra dictum est, sed qualitatem Regni, de qua nunc dicturus sum, non nouerunt nisi sancti tui, quibus per Spiritum sanctum reuelata est, ideò sancti tui, fideles tui, populus tuus peculiaris benedicant tibi, laudent te. In quo autem laudaturi sint, subiungit, cùm ait, Gloriam Regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. Gloria Regni est potentia Regni. Potentia Regni consistit in multitudine subditorum, & in magnitudine diuitiarum, quibus subditi ali, & sustentari possunt. Gloria, siue potentia Regni Dei cognosci potest ex differentia inter Regnum Dei, & Regnum hominum. est autem quadruplex differentia. Prima, quòd homines Reges habeant subditos paucissimos, & opes tenuissimas, homines videlicet, & opes vnius, aut plurium prouinciarum: Deus autem subditos habet omnes Angelos, omnes homines, omnes dæmones: & quicquid in cælo, in terra, & in mari est, opes eius sunt. Altera differentia est, quòd Reges terreni sic dominantur subditis, vt etiam illis seruiant, quia pendent ab illis, & sine illis nihil possunt: & pari ratione sic abundant opibus, vt semper egeant, & cogantur à subditis exigere vectigalia, & tributa, & vt plurimum grauati sunt ære alieno: Deus autem dominatur omnibus, & nulli seruit, quia non eget opera illorum: abundat opibus sine vlla inopia, quia potest in momento producere ex nihilo multo plura, quàm habeat. Tertia differentia sequitur ex secunda; Reges enim terreni gaudent honore, ac dignitate sua, sed simul anguntur assidua sollicitudine, & formidine, vt propterea inuenti sint, qui sponte Imperium deposuerint: Deus autem nulla premitur sollicitudine, nullo metu, sed cum tranquillitate, & securitate regnat.

Quar-

Quarta est, quòd Reges terreni breui tempore regnant: Deus autem in æternum. Prima differentia attingitur in versiculo illo, Gloriam Regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur, id est, sancti tui prædicabunt gloriam, & potentiam Regni tui, quæ in multitudine innumerabili subditorum, & abundantia infinita opum tuarum consistit. Secunda & tertia attinguntur in versiculo sequenti, Vt notam faciant filijs hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ Regni tui; quæ verba indicant maximum discrimen inter regna hominum, & Regnum Dei. Ideò enim dixit, vt notam faciant filijs hominum, id est, vt faciant filios hominum intelligere, regna sua terrena nihil esse, si comparentur ad Regnum Dei. & non contentus dixisse, vt notam faciant potentiam tuam, addidit, & gloriam, & hoc non contentus, addidit, magnificentiæ Regni, id est, gloriam excellentissimi Regni tui. Denique quarta differentia habetur in versiculo sequenti, Regnum tuum regnum omnium seculorum, &c.

Nun. Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. XIV.

Hic iam incipit explicare Propheta virtutes proprias Regis, quæ in Deo perfectissimè inueniuntur, vt etiam in Christo homine; & ad quarum quasi speculum, vel exemplar Reges omnes respicere deberent. Prima virtus regia est probitas vitæ, & præcipuè veracitas in verbis: nam totus componitur orbis Regis ad exemplum. & de Christo Rege dicitur, Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius 1. Petri 2. & hoc ipsum dicit hoc loco Propheta, Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, id est, verax, non mendax, non decipiens, non fallens, promissa omnia constanter obseruans. & sanctus in omnibus operibus suis, innocens, impollutus, immaculatus in omni opere suo. Hunc versiculum non habent codices hebraici; sed hoc ipso conuincuntur esse corrupti: nam Septuaginta viri nullo modo ausi fuissent verba sua, ac præcipuè integrum versiculum inserere verbis Dei. præterea cùm totus hic Psalmus alphabeticus sit nulla ratio reddi potest, cur Dauid vnam literam omittere voluerit. Itaque non dubitamus in hebraico textu quem habuerunt Septuaginta Interpretes, fuisse hunc versiculum, cuius prima litera erat nun, vt re vera vox hebraica, quæ fidelem significat, à litera ista principium habet: dicitur enim neeman, נֶאֱמָן id est, fidelis.

Samech. Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos. XV.

Hæc est altera virtus Regia, & Pastoralis: nam Regis, & Pastoris idem est officium. regere subditos, ne corruant, & erigere eos qui fortè corruerunt. Misericordia hæc virtus dicitur, & Regibus maximè necessaria. Illud, alleuat in hebræo est, sustentat, siue confirmat. proinde alleuare hoc loco non est erigere eos, qui corruerunt, sed sustentare, & alleuare ne cadant, cùm in proximo sunt vt cadant, iuxta illud, Impulsus euersus sum vt caderem, & Dominus suscepit me. At quomodo verum est, à Deo sustentari omnes cadentes, & erigi omnes elisos? nonne plurimi cadunt, & eliduntur quotidie, siue corporaliter, siue spiritualiter hoc intelligatur? Dicitur Deus omnes alleuare, ne cadãt,

& erigere elisos: quia quicunque in tentatione non cadunt, Deo iuuante non cadunt, & qui ex casu resurgunt, Deo erigente resurgunt: qui autem cadunt, aut ex casu non resurgunt, ex se habent, non ex Deo, vt cadant, vel non resurgant. Quod alijs verbis dixit Osee cap. 13. Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Quòd autem non velit Dauid dicere, omnes omnino corruentes alleuari, siue sustentari, perspicuum est ex verbis sequentibus, vbi dicit, erigi à Deo omnes elisos: nam si Deus sustentaret omnes cadentes, nemo caderet, aut certè nemo cadens elideretur; quomodo ergo verum esset, illud, erigit omnes elisos? Atque hæc de spirituali casu dicta sunt. de corporali autem casu dicimus, Deum omnes alleuare, & erigere, quia ex natura pronus est ad alleuandum, & erigendum, quod si multos non alleuat, neque erigit; imò sæpe ipse deijcit, & præcipitat in ruinam: id facit vel ad probationem, & coronam, vt cùm iustos affligit, & hoc non est propriè deijcere, sed exaltare: vel ad pœnam, & supplicium, & tunc id exigunt peccata hominum, ac per hoc prima radix malorum ex nobis est, & semper vera est Prophetæ sententia, Perditio tua ex te Israel: tantummodo in me auxilium tuum.

XVI. *Ain*. Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno.

XVII. *Phe*. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

Tertia virtus Regia, liberalitas est. pertinet enim ad Reges non expilare subditos, non emungere pecunias varijs artibus, eosque ad egestatem redigere: sed contra, liberaliter alere, vt filios; sic tamen vt tempore suo comedant, non totos dies in comessationibus consumant. Oculi omnium, inquit, in te sperant Domine, id est, oculi omnium viuentium ad te respiciunt, sperantes à te cibum, vt inde alantur, & viuant. Et tu das escam illorum, id est, & tu per creaturas tibi subiectas, terram, solem, pluuias, producis fructus copiosos in escam omnium viuentium: das autem escam illorum in tempore opportuno, quando tempus opportunum est, vt comedant; non enim semper comedere debent. Itaque qui comessationibus superfluis vacant, non accipiunt escam à Deo, sed à cupiditate sua. Item dat escam Deus in tempore opportuno, id est, quando esuris, quando eges, quando necesse habes. proinde qui recondunt, & multiplicant superflua, non à Deo accipiunt, sed furantur bona communia, & ideò mirum non est, si multi egeant, & esuriant. Item dat escam in tempore opportuno, quia dat quando æquum est dari: aliquando enim æquum est tolli, quia id merentur peccata hominum, quomodo medicus præscribit cibi inediam, & abstinentiam vini. hinc sæpe Deus immittit sterilitates, & penuriam, vt flagellet peccatores. Denique iuxta Chrysostomum dat escam in tempore opportuno, quia non omnes fructus dat omni tempore, sed per temporum varietates varios fructus ex terra producit. Vt autem intelligas primam causam omnium bonorom esse Dei liberalitatem, addit, Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. in qua sententia omnia verba sonant liberalitatem. Aperis, inquit, manum, id est, non stricta manu, sed larga atque aperta, summa liberalitate; imples, id est, abundè satias; omne animal, non solùm hominem, sed omnia animalia; benedictione, id est, abundanti refectione.

Sic enim accipit benedictionem Apostolus 2. Cor. 9. Vt benedictionem, non vt auaritiam, id est, largam eleemosynam. In hebræo non est propriè, benedictione, sed, razon, beneplacito. sed idem est sensus; significat enim Propheta, impleri omnia animalia cibo sibi conuenienti, qui eis placet, & quem cupiunt. Sanctus Hieronymus vertit, generalius, refectione. Septuaginta adhuc generalius, benedictione. At si Deus larga manu implet omne animal benedictione; vnde tot mendici? tot famelici? tot nudi? Iam supra indicauimus id accidere ex iniustitia diuitum, qui multo plura volunt, & conseruant, quàm necesse habent, & multa effundunt in vanitates, quæ pauperibus dari debuissent. addidimus etiam, id aliquando euenire ex iudicio Dei, quia id exigunt peccata hominum. denique adiungimus, ipsos pauperes sæpe esse in causa, quia vel cōfidunt in astutia sua, & malis artibus, non in Deo; vel non sunt contenti victu, & vestitu statui suo congruenti; vel quod lucrantur per integram hebdomadam, vno die comessando, vel ludendo perdunt.

רצון

Tsadich. Iustus Dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. XVIII.

Quarta virtus Regia est iustitia; quæ omnino necessaria est, vt populi pacē, & quietem habeant. Iustus Dominus in omnibus vijs suis, id est, Dominus in omnibus actionibus suis externis, quibus quodammodo exit ab interno conclaui suo ad nos, iustissimus est. tribuit enim omnibus, quod illis debetur. & hoc idem significant verba sequentia, Et sanctus in omnibus operibus suis.

Coph. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum: omnibus inuocantibus eum in veritate. XIX.

Quinta virtus Regia est facilem se præbere omnibus accedentibus, atque auxilium implorantibus. Hoc mirificè præstat Deus noster, qui prope est omnibus inuocantibus eum, id est, quamuis Deus excelsior cælo sit; tamen appropinquat facilè omnibus inuocantibus eum, neque vnquam audientiam negat. hinc gloriatur Moses Deuter. 4. Non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. addit Propheta declarans, quomodo intelligendum sit, omnibus inuocantibus eum, & ait, omnibus inuocantibus eum in veritate. quæ particula, in veritate, includit omnes conditiones bonæ orationis: nam qui sine vera fide orat, non inuocat Deum in veritate, quia non inuocat Deum, sed Idolum capitis sui. & qui sine spe, & fiducia orat, non inuocat Deum in veritate, quia non potest serio, & ex animo inuocare eum, à quo non sperat se audiri. & qui sine charitate, vel sine dilectione saltem inchoata orat, non inuocat Deum in veritate, quia nemo inuocat serio eum quem odit, & à quo se odio haberi credit. & qui sine affectu, ac desiderio orant, vt qui recitant Psalmos, & orationem dominicam absque desiderio consequendi, quæ petunt, non inuocant Deum in veritate, sed inuocare videntur. denique qui sine attentione orant, nec sciunt quid dicant, ij voce tantùm, non mente orant, & ideò non inuocant Deum in veritate, quia non ipsi verè inuocant, sed signum inane inuocationis ostendunt.

XX. *Resc.* Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.

Sexta virtus Regis est benignitas, qua non solùm facilè admittit subditos ad audientiam; sed etiam benignè concedit, quæ ipsi petunt, modo ea petant, quæ deceat Regem concedere. Voluntatem, inquit, timentium se faciet, id est, audita oratione præstabit quod ipsi volunt. Sed addit, timentium se, quia hoc iustum est, vt Deus faciat voluntatem eorum, qui faciunt voluntatem ipsius. Illi autem faciunt voluntatem Dei, qui timore sancto metuunt offendere Deum, & quidlibet potius amittere volunt, quàm gratiam Dei. Id ipsum more suo repetit, cùm addit, & deprecationem eorum exaudiet. Addit postremò, & saluos faciet eos, vt declaret, quomodo Deus semper exaudiat deprecationes timentium se. Sæpe enim Deus videtur non exaudire orationem timentium se, vt cùm Apostolum non liberauit à stimulo carnis, pro qua re ter Dominum rogauerat 2. Corinth. 12. & tamen verè semper exaudit primarium desiderium timentium se, quod est salutis æternæ desiderium. Sicut enim Dominus iussit, Primum quærite Regnum Dei, & iustitiam eius, id est, gloriam, & gratiam: sic omnes timentes Deum timore sancto, primo, & principaliter in omni oratione petunt salutem inchoatam, quæ est gratia, & perfectam, quæ est gloria. Deus igitur exaudit semper timentes se, quia saluos faciet eos, id est, exaudit quando, & quo modo expedit ad salutem.

XXI. *Scin.* Custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.

Vltima virtus, sed maximè necessaria Regi est prouidentia, qua protegit iustos, ne à multitudine peccatorum opprimantur; & peccatores dissipat, ne iustis noceant, aut non tantùm noceant, quantum vellent. tametsi enim aliquando sinit iustos à peccatoribus multa pati; tamen custodit eos, ne passio illis noceat, imò gratia sua facit, vt multum prosit. Permisit Deus Martyres Sanctos flagellari, & occidi; sed custodiuit eos tribuens illis constantiam in fide, & patientiam in doloribus, vt animæ gloriam mox adipiscerentur, & paulò post corpus etiam reciperent gloriosum, & verum esse intelligerent, quod eis veritas promisit, Capillus de capite vestro non peribit. Quòd autem dicit, omnes peccatores disperdet, ideò verum est, quia vel peccatores conuertentur ad iustitiã, & non erunt amplius peccatores; vel iniusti permanebunt vsque ad finem, & disperdentur per detrusionem in gehennam, vt ad iustos in æternum appropinquare non possint.

XXII. *Thau.* Laudationem Domini loquetur os meum: & benedicat omnis caro nomini sancto eius in seculum, & in seculum seculi.

Concludit Propheta Psalmum, iungens finem cum principio, quasi dicat, propter hæc omnia, quæ dixi de magnitudine Dei, de operibus eius, de perpetuitate Regni ipsius, ac de virtutibus regijs, quæ in ipso perfectissimæ, & absolutissimæ inueniuntur, laudationem eius semper loquetur os meum. nec solùm ego laudare cupio, sed opto, vt omnis caro, omnis homo, omne quod spirat, & viuit, nomen Domini semper laudet.

PSALMVS CXLV.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia, Aggæi, & Zachariæ.

HVNC titulum non habent codices hebraici, excepta prima voce, Alleluia; sed habent codices græci, & latini, etiam antiquissimi. S. Hilarius docet, nomina Aggæi, & Zachariæ addita esse ab interpretibus, quoniam duo illi Prophetæ prædixerunt renouationem Hierusalem; & captiuos consolabantur, & hortabantur ad reditum in patriam, & ad ipsam ciuitatem instaurandam. Hic autem Psalmus, vt etiam duo sequentes, cælestem Hierusalem prædicant, atque ad iter suscipiendum ad eam inuitant. & quoniã nihil est: quod magis retardet Peregrinos ab hoc itinere, quam spes felicitatis terrenæ, quæ ab amicitia, & obsequio magnorum Principum dependet, hortatur grauissimis verbis, vt in nullo homine, quantumuis magno spem ponamus, sed totam fiduciam nostram in Domino collocemus.

EXPLICATIO PSALMI CXLV.

LAuda anima mea Dominum: laudabo Dominum in vita mea; psallam Deo meo quamdiu fuero. I.

Incipit per dialogismum. Peregrinus enim homo animaduertens carnem suam gemere in labore peregrinationis, hortatur animam suam, vt ipsa saltem, quæ spe beata esse cœpit, Deum laudet, & canendo reficiat totum hominem. Lauda, inquit homo ad animam suam, anima mea Dominum. Respondet anima, laudabo Dominum in vita mea, id est, tunc verè laudabo, quando veram vitam viuam, nunc enim gemendum, & orandum est, potius quàm canendum, & laudandum. quamuis enim & nunc Deum laudemus, tamen non est hæc simplex, & plena laudatio; sed admixta lacrymis, & precibus: tunc autem erit sola, & perpetua, ac iucundissima laudatio. Repetit hoc idem, dum addit, Psallam Deo meo quamdiu fuero, id est, cùm ad vitam æternam peruenero, sine intermissione psallam Deo meo. Nunc enim non possum psallere quamdiu sum, quia multa nimis psallentem interrumpunt; sed tunc ab omnibus negocijs liber & expeditus psallam Deo meo, quamdiu ero, id est, toto spatio veræ illius vitæ; & sicut semper ero, sine timore moriendi, ita semper psallam sine periculo deficiendi. Ita Sanctus Hilarius, & Sanctus Augustinus exponunt. Non tamen reijcimus expositionem aliorum, qui de præsenti laude hunc versum exponunt.

Nolite confidere in Principibus, in filijs hominum, in quibus non est salus. II.

Videt Sanctus Propheta multos retardari ab itinere ad salutem, quia mirantur Præfecturas humanas, Principatus, & Regna; quasi possint, qui ea possidét, beatos facere quos volunt; & miseratus cæcitatem ipsorum exclamat, Nolite confidere in principibus; & mox declarat, in filijs hominum, id est, in Principibus, qui sunt hominum filij: nam vnus est Princeps verus, qui est conditor hominum, in quo confidere licet. Adiungit rationem, cur in Principibus filijs hominum, non sit fidendum, cùm dicit, in quibus non est salus. Potest autem intelligi efficienter, & formaliter: siquidem in Principibus terrenis non est salus, quia saluare non possunt alios, neque ipsi salui sunt, sed saluandi cum cæteris si digni erunt. At, inquies, Saluator noster filius hominis est; sic enim in Euangelio se vocat Saluator noster Dominus Iesus Christus. quo modo ergo in filio hominis non est salus? Rectè S. Augustinus respondet, In Christo saluté esse, non quia filius hominis est, sed quia filius Dei, ac per hoc Deus super omnia benedictus in secula. vbi S. Augustinus non negat, Christi humanitatem concurrere ad salutem nostram, vt instrumentum coniunctum; sed significat originem, & fontem salutis in Christo esse, non ex eo quod sumpsit ex homine, sed ex eo quod erat in principio apud Patrem; & eundem Christum non fore Saluatorem si filius hominis esset, & filius Dei non esset.

III. Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Non esse salutem in filijs hominum multis rationibus demonstrare potuisset Propheta, quia videlicet infirmi sunt, mutabiles, fallaces, sæpe non possunt quod volunt, sæpe non volunt quod possunt; sed vnicā rationem attulit, cui nemo contradicere potest; videlicet à morte communi petitam. quomodo enim saluare potest alios, qui se ipse saluare non potest? nam, velit nolit, etiam in arce munitissima constitutus, & exercitu armato vallatus; etiam si orbis terrarum Monarcha fuerit, exibit spiritus eius ex corpore, & corpus spiritu recedente, in terram, vnde sumptum est, reuertetur. & tunc peribunt omnes cogitationes eorum, qui videlicet in illo spem suam posuerunt: nam qui Principis fauore gaudent, magnas cogitationum fabricas erigunt, & ipsi sibi diuitias, honores, dignitates ex illius Principis fauore promittunt. sed cùm Deus aufert spiritum Principis, concidunt omnia illa palatia, quæ cogitando fabricauerant, & sic illo pereunte pereunt omnes cogitationes eorum. Illud, in terram suam reuertetur, non potest vllo modo referri ad spiritum, de quo dicitur, exibit spiritus eius. nam in codice hebraico spiritus est generis feminini, vt etiam verbum exibit. sed verbum, reuertetur, est generis masculini. Ideò vel exponendum est cum S. Augustino, exibit spiritus eius, & caro, siue corpus in terram suam reuertetur: nā & vox, caro, & vox corpus hebraicè sunt generis masculini; vel, vt alij volunt, exibit spiritus eius, & ipse homo in terram suam reuertetur. Illud quoque, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum, posset intelligi de cogitationibus Principū morientium: vt sensus sit, exibit spiritus eius, id est, vniuscuiusque Principis, ac per hoc omnium. & singulorum Principum, & tunc peribunt omnes cogitationes ipsorum. Neque explicatio, quam supra posuimus, huic explicationi repugnat; sed vtraque vera est, & simul consistere potest; non enim repugnat scripturæ diuinæ, vt plures habeat sensus literales.

Beatus cuius Deus Iacob, adiutor eius: ſpes eius in Do- IV.
mino Deo ipſius, qui fecit cælum, & terram, mare, & omnia
quæ in eis ſunt.

Reiecta vana confidentia in Principibus terrenis, docet Propheta fiduciam ponendam eſſe in ſolo Deo vero, ſi quis ad veram, atque æternam ſalutem peruenire deſideret. Beatus, inquit, eſt, ſpe videlicet beatus, & in via recta, & ſecura ad ipſam beatitudinem in re: cuius Deus Iacob adiutor eius, id eſt, qui adiutorem, & protectorem in hac via Deum verum habet. Vocat enim Deum verum, Deum Iacob, quia familia Iacob Deum verum colebat, cùm Moabitæ, Ammonitæ, Philiſtæi, & cæteræ gentes vicinæ Deos falſos colerent. Illud autem, eius, ſuperuacaneum eſt in lingua noſtra, ſed apud hebræos in vſu eſt, vt alibi monuimus. Declarat continuo Propheta, quis habeat Deum adiutorem, ac dicit, Spes eius in Domino Deo ipſius, id eſt, beatus eſt cuius adiutor eſt Deus Iacob, beatus, inquam, cuius ſpes eſt in Domino Deo ipſius. Nam hoc loco ſubintelligitur relatiuum cuius, & ſuperfluum eſt pronomen, eius. Eſſe autem Deum adiutorem omnium in ſe ſperantium, Scriptura diuina paſſim docet. Eccleſiaſtici 2. Nullus ſperauit in Domino, & confuſus eſt. & Pſal. 113. Domus Iſrael ſperauit in Domino, adiutor, & protector eorum eſt: & ibidem hoc ſæpius repetitur. Probat denique Propheta optimum eſſe ſperare in Domino, quoniam, inquit, ipſe fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt; ex quo ſequitur, vt ſit potentiſſimus, & Dominus omnium rerum, & omnia ſint ei ſubiecta, ac per hoc qui ab eo protegitur, nihil timere debeat.

Qui cuſtodit veritatem in ſeculum, facit iudicium iniuriam V.
patientibus, dat eſcam eſurientibus.

Poterat Peregrinus dicere, Deum omnipotentem eſſe ſcio, & poſſe ſi velit, me protegere, & iuuare; ſed vnde intelligam illum velle? Huic reſpondet Propheta, ac demonſtrat, Deum velle, quia iuſtus, & miſericors eſt. Et quidem quia iuſtus eſt, cuſtodit veritatem in ſeculum, id eſt, ſemper, obſeruat promiſſa: promiſit autem auxilium ſperantibus in ſe. Item quia iuſtus eſt, facit iudicium iniuriam patientibus, id eſt, iuſtè iudicat cauſam, quam habent iuſti aduerſus iniquos, & iniquos punit, iuſtos coronat: quia verò miſericors eſt, dat eſcam eſurientibus, id eſt, per admirabiles vias prouidentiæ ſuæ proſpicit inopiæ tum ſpirituali, tum corporali eorum, qui ſperant in ſe.

Dominus ſoluit compeditos, Dominus illuminas cæcos. VI.
Dominus erigit eliſos, Dominus diligit iuſtos. VII.

Quia non ſufficit peregrinantibus ad patriam protegi à latronibus, & alimonia refici: ſed neceſſe eſt habere pedes ſolutos, & oculos illuminatos, & totum corpus ſanum; ideò adiungit, vt oſtendat Deum omnino velle iuuare ſperantes in ſe, Dominus ſoluit compeditos à compedibus concupiſcentiæ malæ, mortificans paulatim omnes cupiditates: & quia concupiſcentia excæcat, Dominus illuminat cæcos, præbens lumen ſapientiæ, &
pru-

prudentiæ interioris: & quoniam ex peccato non sola cupiditas, & cæcitas, sed etiam infirmitas orta est, & homo per peccatum similis illi factus est, qui descendens ab Hierusalem in Hierico incidit in latrones, & spoliatus, ac vulneratus semiuiuus relictus est; ideò addit Propheta, erigit elisos. Denique adiungit, Dominus diligit iustos, vt homo per gratiam sanatus, solutus, & illuminatus speret perseuerantiam de Dei benignitate. S. Augustinus legit, Dominus sapientes facit cæcos: & notat, non esse dictum, Illuminat cæcos, sed, sapientes facit cæcos, ne putaremus, Prophetam loqui de illuminatione corporali. Sed sciendum est, in hebræo esse, Dominus illuminat cæcos, vt habet nostra lectio, Septuaginta autem vertisse, Dominus sapientes facit cæcos, vt explicarent hebraicam lectionem non esse intelligendam de cæcitate corporali, sed spirituali. proinde vtraque lectio laudanda est.

VIII. Dominus custodit aduenas, pupillum, & viduam suscipiet, & vias peccatorum disperdet.

Alia metaphora docet Propheta Deum esse adiutorem, & protectorem peregrinorum suorum, qui per viam angustam tendunt ad patriam. Dominus custodit aduenas, qui non sunt ciues Babylonis, nec filij huius seculi; sed peregrini in terra aliena, pupillum, & viduam suscipiet. pupilli sunt homines iusti, destituti humano præsidio, qui Patrem non habent in terris, neque confidunt in vlla re temporali; vidua autem dicitur Ecclesia, quia est quasi vidua, cùm virum suum non videat in terris, & multis iniurijs, & calamitatibus exposita sit. Hos pupillos, & hanc viduam suscipiet Dominus in domum suam, tempore suo: & tunc vias peccatorum disperdet, id est, prosperitates Mundi, per quas ambulant peccatores, vt per vias latas, quæ ducunt ad perditionem, Deus in consummatione seculi omnino disperdet, ac destruet.

IX. Regnabit Dominus in secula, Deus tuus Sion in generationem, & generationem.

Denique peregrinatione finita, & vijs peccatorum cum impijs peccatoribus exterminatis, adueniet Regnum Christi sempiternum. Regnabit enim Dominus cum Sanctis suis in secula: regnabit, inquam, ò sancta Sion, Deus tuus cum filijs suis in secula seculorum. Amen.

PSAL-

PSALMVS CXLVI.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

TITVLVS, Alleluia, in hebraicis codicibus ponitur in fine Psalmi præcedentis secundùm distinctionem Iudæorum, sed Septuaginta Interpretes posuerunt in principio Psalmi, vt credibile est, se habuisse codices hebraicos tempore Septuaginta Interpretum. Addunt aliqui interpretes ad vocem, Alleluia, Aggæi, & Zachariæ, vt in Psalmo præcedente. Argumentum Psalmi est exhortatio ad laudandum Deum, propterea quod Deus sit dignissimus laude ob eius beneficentiam, sapientiam, potentiam, prouidentiam, iustitiam, & misericordiam.

EXPLICATIO PSALMI CXLVI.

LAudate Dominum, quoniam bonus est psalmus, Deo no- I.
stro sit iucunda, decoraq. laudatio.

Hortatur Propheta omnes ad laudandum Deum, quoniam laudatio Dei, & nobis vtilissima, & Deo gratissima est. Hunc sensum apertius facit litera hebraica, quæ ad verbum sic reddi potest, Laudate Dominum, quoniam bonum psallere Deo nostro, quoniam iucundum, decora laudatio. Vbi post, iucundum, subintelligitur, Deo nostro, vt sensus sit, Laudate Dominum, quoniam bonum est vobis psallere Deo nostro, & iucundum est Deo, quando psallitur, sicut oportet. Septuaginta Interpretes paulò aliter verterunt, sed erit idem sensus, si hoc modo exponamus, Laudate Dominum, quoniam bonus est psalmus, id est, quoniam nobis vtile est psallere Domino: Deo nostro sit iucunda, decoraq. laudatio, id est, sed efficite, vt laudatio quam offertis Deo, dum psallitis, sit illi iucunda, vt re vera erit, si sit etiam decora, id est, qualis decet eius Maiestatem, pulchra, ornata, virtutum omnium choro stipata. Porrò bonum nobis esse psallere Deo, dubitari non potest: primo enim mercedem non paruam accipit diuina laudatio: nam si is qui orat, mercedem accipit, vt Dominus dicit Matth. 6. cur non magis qui laudat? secundo, eadem laudatio animum à terrenis ad cælestia eleuat: tertio, est prægustatio cælestis beatitudinis, nosq. cum Angelis, & beatis coniungit: quarto dulcissima est, cùm ex charitate procedit, nihil enim iucundius amanti, quàm laudare dilectum: quinto vtilis est, quia per eam soluimus debitum tributum. Iustum enim est, vt laudemus bonorum omnium fontem, & gratias agamus summo benefactori. Hinc enim in diuino sacrificio, cùm Sacerdos dicit, Gratias agamus Domino Deo nostro: respondetur, Dignum & iustum est: & Sacerdos addit, Verè dignum, & iustum est, æquum, & salutare, &c. Quod autem iucunda sit Deo decora lauda-

laudatio, vel ex eo intelligi poteſt, quòd ipſe non alia de cauſa creauit Angelos, & homines, niſi vt eſſent, qui bonitatem eius cognoſcerent, & laudarent. Iſaiæ 43. Omnem, qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum: neque hæc eſt ambitio, ſed iuſtitia. Iuſtus autem Deus eſt, & iuſtitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Præterea delectatur Deus ſacrificio, vt odore gratiſſimo, & ſuauiſſimo: ſacrificium autem laudis ſacrificiorum præſtantiſſimum eſt, iuxta illud Pſalm. 49. Sacrificium laudis honorificabit me. Denique iucunda eſt Deo decora laudatio, quia delectatur bonis noſtris, ac præcipuè bonis magnis, quales ſunt virtutes: in laudatione autem Dei exercetur Fides, Spes, Charitas, Religio, Deuotio, Humilitas, &c.

II. Aedificans Hieruſalem Dominus, diſperſiones Iſraelis congregabit.

Incipit materiam diuinæ laudis oſtendere, vt ſciamus, vnde Deum laudare poſſimus. ac primum dicit, Laudandum eſſe Deum ex beneficentia erga populum ſuum: quaſi dicat, Laudate Dominum, quoniam ipſe ædificauit Hieruſalem, & ad eam congregabit diſperſiones Iſraëlis, id eſt, filios Iſraël in locis varijs diſperſos. Poteſt autem hoc intelligi cum Chryſoſtomo, & Theodoreto de terrena Hieruſalem, quæ poſt euerſionem à Nabuchodonoſor cœpit iterum ædificari tempore Cyri, & Darij Regum Perſarum, & captiuitate ſoluta redierunt in patriam diſperſi Iudæi: hoc autem præuidit Dauid futurum ſpiritu prophetiæ. Poteſt etiam intelligi de ædificatione Eccleſiæ per Apoſtolorum prædicationem, & congregatione diſperſorum filiorum Dei, iuxta illud Ioan. 11. Ieſus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi congregaret in vnum. Denique poteſt intelligi cum ſanctis Hilario, & Auguſtino, de cæleſti Hieruſalem, quæ quotidie ædificatur vt ciuitas, aſcendentibus ad eam lapidibus viuis: ad quam congregandi ſunt omnes peregrini, qui nunc diſperſi ſunt per regiones Babyloniæ.

III. Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

Docet, quo modo diſperſiones Iſraëlis congregabit: & quidem ſi hunc locum intelligamus de diſperſis in captiuitate Babylonica, contriti corde dicuntur illi, qui magnitudine calamitatum humiliati erant, & in ſe non amplius confidebant, vt exponit S. Io. Chryſoſt. Hos ergo calamitoſos, & mœſtos, & inde humiliatos ex corde, Deus ſanauit, varijs cõſolationibus illos erigendo, & lætificando: & alligauit contritiones eorum, quando per Cyri beneuolentiam effecit, vt calamitas nõ procederet vlterius, & ad perfectã liberationem diſponeretur. Sed altiore ſenſu colligit Deus diſperſos Iſraëlis, quando ſanat contritos corde, id eſt, quãdo cor contritũ, & humiliatum non deſpiciens ſanat à morbo peccatorum: ſic enim explicat ipſe idem Dauid in Pſalm. 102. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. Quod autem hic additur, Et alligat contritiones eorum, ſignificat modum, quo Deus ſanat contritiones. Id enim facit more Chirurgorum colligando vulnera. Sunt autem, ex Auguſtino, alligamenta peccatorum, ſacramenta viſibilia, per quæ Deus peccata

curare

curare solet: & quemadmodum curatis perfectè vulneribus alligamenta tolluntur: sic in resurrectione corporum, curatis omnino languoribus nostris, omnia sacramenta cessabunt.

Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. IV.

Secundo laudandum esse dicit Propheta Deum à sapientia. Et quidem sancti Patres Hilarius, & Augustinus dicunt, non esse magnum Deo numerare stellas, quod etiam homines tentare ausi sunt: & ideò exponunt hunc locum de stellis spiritualibus, id est, de electis, qui veluti stellæ fulgebunt in cælesti Hierusalem. Electorum enim numerum solus Deus nouit, sed nos quemadmodum expositionem horum Patrum libenter amplectimur; sic etiam ad literam existimamus hunc locum de veris stellis accipi posse. Nam etiam si non sit difficile Deo stellas numerare, cui non fuit difficile eas creare: tamen absolutè magnum est, & multæ sapientiæ multitudinem stellarum numerare: alioqui non diceret Deus Abrahamo Gen. 15. Numera stellas si potes: neque conferret Gen. 22. multitudinē stellarum cum multitudine arenæ, quæ est in littore maris. de qua dicitur Ecclesiastici 1. Arenam maris quis dinumerauit? præterea non solùm hic dicitur, Qui numerat multitudinem stellarum: sed etiam additur, Et omnibus eis nomina vocat: quod significat, notitiam distinctam naturæ, & proprietatum singularum stellarum. Neque hoc solùm significat, sed etiam obedientiam stellarum, quæ vocatæ nominatim, cùm non essent, esse cœperunt. Deus enim vocat ea quæ non sunt, & vocando facit, vt sint. Baruch 3. Stellæ vocatæ sunt, & dixerunt, adsumus, & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas. Denique significat etiam, stellas, quasi militum exercitum, vocari vt progrediantur; quæ velocissimè obediunt vocanti. Isaiæ 40. Leuate in excelsum oculos vestros, & videte quis creauit hæc, qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat. Rectè igitur subiungit Propheta,

Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus. V.

Vbi non solùm sapientia, sed etiam virtus, id est, potentia Dei laudatur, quia non solùm Deus nouit numerum, & naturas, & proprietates stellarum: sed etiam vocando eas nominatim, dedit illis esse, & moueri. Illud autem, Sapientiæ eius non est numerus, significat, non esse numerum earum rerum, quas Deus per sapientiam suam cognoscit. Nouit enim sapientia Dei omnia quæ sunt, quæ fuerunt, quæ futura sunt, & quæ esse possunt, quamuis nunquam futura sint; item, omnia verba, omnes cogitationes, omnia desideria præterita, præsentia, & futura vsque in æternum; denique nouit omnia, quæ sunt in Deo, id est, in essentia sua perfectiones, & attributa, vsque ad intima, & profunda Dei, quæ sunt sine mensura, & numero.

Suscipiens mansuetos Dominus, humilians autem peccatores vsque ad terram. VI.

Tertia laus Dei sumitur à iustitia, & misericordia. Dominus enim, vt pius & misericors suscipit humiles, & mansuetos in protectionem suam, eosq. exaltat

cat vsque ad cælum: contra autem, vt iustus Iudex superbos peccatores, qui se ipsi exaltant super sydera, vt fecit Rex eorum Satanas, humiliat, & deprimit, vt humi iaceant, & viles, atque abiecti viuant.

VII. Præcinite Domino in confessione, psallite Deo nostro in cithara.

In medio Psalmi, antequam pergat ad laudem prouidentiæ diuinæ, iterum hortatur ad canendum, & psallendum Deo. Præcinite, inquit, Domino in confessione, id est, præmittite confessionem laudis canendo hymnum, deinde etiam psallite in cithara, addite ad hymnum, sonitum citharæ. Spiritualiter significat, post verba laudis Dei, debere sequi sonitum operum bonorum, vt manus non discordet à lingua, neque de nobis dici possit, Dicunt, & non faciunt.

VIII. Qui operit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam.

Materiam confessionis esse docet prouidentiam Dei generalem, qua suis temporibus cogit aërem in nubes, non vt cælum obscuret, sed vt pluuiam necessariam terræ tribuat; sine qua nihil omnino in terra nasceretur. Spiritualiter operit Deus cælum nubibus, cùm serenitatem prosperitatis subducit, vt ex tribulatione pluuia gratiæ Dei, per patientiam, & humilitatem ad nos descendat, vel secundùm S. Augustinum, operit Deus cælum nubibus, cùm scripturas, figuris, & metaphoris obscurat, vt ijs explicatis per Doctores, pluuia intelligentiæ gratissima descendat.

IX. Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum.

Declarat cui vsui deseruiat pluuia, nimirum, vt producatur in montibus fœnum, & herba seruituti hominum. Illud, qui producit, significat, non sufficere terram, & pluuiam ad producendam herbam, nisi Deus auxilio suo cooperetur; imò nisi Deus vt principalis auctor, sicut per nubes exprimit pluuias; ita per pluuias tanquam per instrumenta sua producat herbas. Illud, in montibus, significat, montibus maximè necessarias esse pluuias, quoniam valles, & campi per aquas fluuiorum irrigari possunt: montes autem, nisi de cælo pluuias acciperent, omnino arescerent. Quod sequitur, Et herbam seruituti hominum; non habetur in hebræo, sed vel excidit, cùm ibi fuisset tempore Septuaginta Interpretum, vel ab aliquo alio positum est hoc loco ex Psalmo 103. vbi dicitur, Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum. significatur autem his verbis, fœnum agreste nasci in montibus in pastum iumentorũ; herbam autem, quæ satione & cultura gignitur, produci in cibum hominum, vel vt exponit S. Io. Chrysostomus, fœnum esse herbam iumentorum, vt iumenta homini deseruiant. Vide versiculum 8. Psal. 103.

X. Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.

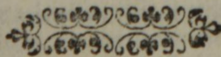
Pergit in explicanda prouidentia Dei erga bestias, & volatilia, vt inde intelligat homo, quanto magis sperare debeat se à Dei prouidentia nunquam esse deserendum. Quod argumentum habetur etiam in Euangelio Matt. 6. & Luc. 12.

Quod autem hic dicitur de pullis coruorũ, valde probabiliter S. Gregorius Nazianzenus in epist. 1. ad Cledonium Presbyterum, intelligit de omnibus auibus, vt posita sit species pro genere: nam & Matt 6. dicitur, Respicite volatilia cæli. & Luc. 12. dicitur, Considerate coruos; & tamen res eadem ab vtroque Euangelista narratur. Expositores tamen explicant hunc locum de coruis in specie: & quoniam corui non possunt inuocare Deum, necesse est vel coruos, vel inuocationem accipere per metaphoram. Sancti Patres Hilarius, & Augustinus accipiunt inuocationem Dei propriè, & coruos metaphoricè. Dicunt enim per coruos significari paganos, per filios coruorum Christianos, qui inuocant Deum, quem patres eorum inuocare nescierunt. Alij communius accipiunt filios coruorum propriè, & inuocationem impropriè. Dicuntur enim filij coruorum inuocare Deum dum crocitant quærentes cibum, non quòd Deum agnoscant, sed quia Deus est, qui prouidentia sua illis cibum desiderantibus procurat. quomodo etiam dicitur in Psalmo 103. de catulis leonum, Quærunt à Deo escam sibi. Cur autem Propheta dicat potius, Deum prouidere pullis coruorum, quàm ipsis coruis; ratio est, quia corui iam assueti sunt cibum quærere; sed pulli coruorum cito deseruntur à parentibus, & insueti per se cibum quærere, vagantur crocitando, quasi destituti omni auxilio, vt dicitur Iob. 38. Quod si Deus pullis coruorum, auibus immundis, inutilibus, rapacibus, tanta benignitate prospicit, quid præstabit hominibus, si in eius pietate sperare voluerint?

Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibijs XI.
viri beneplacitum erit ei.

Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui XII.
sperant super misericordia eius.

Quia dixerat, Deum prouidere pullis coruorum inuocantibus eum; concludit Psalmum dicens, Deo non esse gratos superbos, qui in suis viribus confidũt; sed humiles, qui timent Deum, & confidunt in Deo, qui similes sunt pullis coruorum infirmis, de se diffidentibus, & qui crocitando à Deo auxilium petunt. Non in fortitudine equi voluntatem habebit, id est, non placet Deo, siue, non amat Deus fortitudinem equi, quatenus, de ea superbiunt homines. Neque in tibijs viri beneplacitum erit ei, id est, neque complacet sibi Deus in tibijs robustis hominum, quatenus in illis ipsi confidunt, vt Dei auxilio sibi egere non videantur ad euadenda pericula: sed beneplacitum est Deo super timentes eum, id est, super humiles, & trementes ad mandata Dei, & qui non in suis viribus, sed in Dei misericordia totam spem suam ponunt. S. Hilarius, & S. Augustinus pro illis verbis, Neque in tibijs viri, legunt, Neque in tabernaculis viri: sed in hebraicis codicibus habetur, tibijs, non tabernaculis.

PSAL-

PSALMVS CXLVII.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

HIC Psalmus apud hebræos non habet titulum, quia non est nouus Psalmus, sed continuatio Psalmi superioris: nos autem sequimur Septuaginta Interpretes, qui hinc incipiunt nouum Psalmum cum titulo, Alleluia, & credibile est in codicibus hebraicis antiquis, quos ipsi Septuaginta viri habuerunt, hunc fuisse nouum Psalmum cum suo titulo. Quod autem ad argumentum attinet, hortatur Propheta populum Dei ad ipsum Deum laudandum ob multa beneficia in ipsum collata: & quæ hic dicuntur, conueniunt primo terrenæ Hierosolymæ, vt S. Chrysostomus docet; sed magis perfectè conueniunt Ecclesiæ Christianæ, vt idem S. Chrysostomus, & S. Hieronymus admonent; sed perfectissimè quadrant in cælestem Hierusalem, de qua hunc Psalmum exponunt S. Hilarius, & S. Augustinus.

EXPLICATIO PSALMI CXLVII.

I. LAuda Hierusalem Dominum: lauda Deum tuum Sion.

Hierusalem ciuitas sancta est: Sion, pars eius ciuitatis nobilior, vbi templum Domini ædificatum erat, & pro ipsa tota ciuitate accipitur; proinde idem est, Lauda Hierusalem, & lauda Sion. Si de cælesti Hierusalem hæc accipiantur, nihil potuit magis apposite dici: nam ciuitas illa cælestis, nullum habet negocium, vel vt sibi prospiciat, quæ ad vitam sustentandam necessaria sunt, vel vt in alios exerceat opera charitatis, cùm ibi nullus sit egens, nullus miser: ideò tota, & semper vacare potest, vt re vera vacat laudibus Dei. Rectè igitur illi dicitur, Lauda Dominum, quæ ab omni alio negocio libera es; lauda Deum tuum, quoniam præ omni alia ciuitate beneficijs Domini frueris; lauda denique, quia singulariter tibi pulchritudinem, & præstantiam Domini speculari, vel potius cernere datum est. Ecclesia, quæ peregrinatur in terris, laudare quidem Dominum debet, sed nec tota, nec semper id facere potest, cùm sæpè sollicita esse, & circa plurima turbari necesse habeat. Et si Ecclesia non potest tota, & semper laudare: multo minus Iudæorum synagoga poterat.

II. Quoniam confortauit seras portarum tuarum, benedixit filijs tuis in te.

Hæc est ratio, cur debeat Hierusalem laudare Dominum, quia dedit illi securitatem, & abundantiam, in quibus summa bonorum omnium consistit: nam securitas sine abundantia, est securitas egestatis, abundantia sine securitate, est abundantia plena timoris & periculi. Deus igitur confortauit seras portarum Hierusalem, vt nulla vi expugnari possint, & qui intus sunt securi sint, quia nihil mali intrabit, nihil boni exibit, nullus admittetur inimicus, nullus excludetur amicus: atque in hanc tam munitam ciuitatem benedictio diuina copiam omnium bonorum intulit: non enim benedixit Deus filijs Hierusalem hac, aut illa benedictione, sed benedictione absoluta, id est, vt Apostolus loqui solet, omni benedictione spirituali in cælestibus, Ephes. 1. Sed hæc duo perfectè conueniunt cælesti Hierusalem, vbi securitas est æternitas, & benedictio est fruitio summi boni. Ecclesiæ peregrinanti in terris conueniunt etiam suo modo, sed non omnibus modis: nam portæ inferi non præualebunt aduersus eam; & non desunt ei bona plurima: sed interim tamen multi in eam intrant mali, multi ex ea deficiunt boni; paleas cum tritico, pisces malos cum bonis, hœdos cum agnis admixtos habet. Denique conueniunt etiam vtcunque, sed valde imperfectè terrenæ Hierusalem: nam in montibus sita, & montes in circuitu habens satis munita videri poterat, & plena populo, atque opibus aliquando fuit: sed tamen non semel euersa, & succensa satis ostendit, non de illa potissimum intelligendum esse, quod hic dicitur, Confortauit seras portarum tuarum: sed illud potius, quod dicitur Thren. 2. Defixæ sunt in terra portæ eius, perdidit & contriuit vectes eius, luxitq. antemurale, & murus pariter dissipatus est. Quo tempore ita non abundauit copia bonorum, vt in eodem legamus, Matribus suis dixerunt, vbi est triticum & vinum, cùm deficerent quasi vulnerati, in plateis ciuitatis, cùm exhalarent animas in sinu matrum suarum.

Qui posuit fines tuos pacem: & adipe frumenti satiat te. III.

Non solùm munitissima est ciuitas sancta Hierusalem, sed immunis à bellorum periculis, vnde & nomen habet Hierusalem, id est, visio pacis. Qui enim initio pacem turbare tentauit, tanto impetu mox expulsus fuit, vt Dominus dicat, Videbam satanam tanquam fulgur de cælo cadentem, Luc. 10. Qui posuit, inquit, fines tuos pacem, id est, pacem diffudit per vniuersam regionem tuam vsque ad vltimos eius fines: vel, fines, siue terminos tuos pacem esse voluit, vt nullo modo ad te bellum penetrare possit. Nec solùm hæc ciuitas abundat copia bonorum, sed habet bona optima, & exquisitissima, atque adeò ipsam medullam bonorum. Et adipe, inquit, frumenti satiat te: vbi notatur excellentia ciborum in verbo, adipe frumenti, & vbertas maxima in verbo, satiat te. Hæc omnia propriè, & absolutè soli patriæ cælesti conueniunt: ibi enim pax summa erit partis inferioris cum superiore; & superioris cum Deo: necnon inter omnes ciues sanctæ illius ciuitatis maiores, & minores. Erunt enim verè cor vnum, & anima vna, & vt Dominus dicit Ioan. 17. consummati in vnum. Ibi quoque satiabuntur omnes adipe frumenti; quoniam cibus animæ veritas, & sapientia est: habebunt autem veritatem in se ipsa, non in figuris, & ænigmatibus; gustabunt dulcedinem æterni Verbi, sine cortice Sacramenti, vel Scripturarum; apponent

os ad fontem ſapientiæ, non ad riuulos, aut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram Ita verò ſatiabuntur, vt non eſuriant, neque ſitiant in æternum. In Eccleſia peregrinante, quæ etiam Hieruſalem quædam eſt, habemus pacem ad Deum, ſed ſimul in Mundo preſſuram ſuſtinemus. Cum omnibus, quantum in nobis eſt, pacem habere curamus; ſed in medio verſamur eorum, qui oderunt pacem. Proinde foris pugnæ, intus timores nunquam deſunt: & adipe quidem frumenti paſcimur, ſed non ſine integumentis varijs: Verbum Dei habemus, ſed in carne, & ipſam carnem Verbi verè manducamus. ſed ſub cortice Sacramenmenti. Aquas ſapientiæ bibimus; ſed ex ſtillicidio Scripturarum; & adeò non ſatiamur his bonis, vt noſtra beatitudo interim ſit eſurire, & ſitire. Multo minus iſta conueniebant terrenæ Hieruſalem, antiquæ Synagogæ Iudæorum, quibus omnia contingebant in figuris.

IV. Qui emittit eloquium ſuum terræ, velociter currit ſermo eius.

Hortatus eſt Propheta ſanctam ciuitatem, vt Deum laudet pro beneficijs ſibi præſtitis: nunc hortatur, vt laudet etiam pro beneficijs præſtitis alijs nationibus, ex quibus cognoſcet, quanto maiora dona ſibi, quàm alijs conceſſerit Deus. Hortatur igitur vt laudet Deum, qui emittit eloquium ſuum terræ, id eſt, qui præcepta, & decreta prouidentiæ ſuæ dat vniuerſæ terræ; & eius ſermo velociſſimè currit, id eſt, cuius præcepta, & decreta celerrimè deferuntur ad omnes res creatas, mox penetrant omnia, & executioni mandantur. Significatur his verbis ordo prouidentiæ diuinæ, qui ſe ad omnia extendit, idq. ſumma velocitate, quia Deus vbique eſt, & omnia portat verbo virtutis ſuæ, vt dicitur Hebr. 1. & attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, Sap. 8. vnde Dauid Deo dicit Pſal. 118. Omnia ſeruiunt tibi. Expendit S. Auguſtinus verba græca, quæ pro eo, quod nos habemus, velociter, habent, ἕως τάχους, vſque in velocitatem, & ſenſum eſſe dicit. ſermonem Dei tanta celeritate ferri, vt non modo aues, ventos, fulmina, quæ velociſſimè mouentur, ſed ipſam velocitatem currendo æquent. iuxta illud Sap. 7. Omnibus mobilibus mobilior eſt ſapientia; nô quòd ſapientia, vel ſermo Dei propriè moueatur, ſed quòd omnibus in locis adſit præſens, ac ſi velociſſimè accurriſſet.

V. Qui dat niuem, ſicut lanam, nebulam ſicut cinerem ſpargit.
VI. Mittit cryſtallum ſuam ſicut buccellas, ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit?

Ab vniuerſali prouidentia deſcendit ad effectum vnum particularem, in quo apparet admirabilis potentia, & ſapientia Dei, ob quam merito laudari debeat Dominus etiam ab illis, qui in ſuperna Hieruſalem extra, vel ſupra mutationes temporum degunt. Effectus mirabilis potentiæ, & ſapientiæ Dei, qui tamen ſenſu percipitur, & omnibus notiſſimus eſt, in frigore & calore aeris cernitur. Aliquando enim in certis regionibus tanta niuium, pruinæ, & glaciei copia repente exiſtit, vt lacus, & flumina, & ipſa maria congelentur, & ita cõgelentur, vt ſuper lacus & flumina ducantur plauſtra bene onuſta, vt per campos duci ſolebant: cuius rei teſtis eſt S. Baſilius oratione in Quadraginta Martyres: & nos ipſi in

Gallia Belgica aliquid huiusmodi vidimus. Et cum ea glacies ferreis ligonibus vix dirumpi queat; Deus tamen, cùm ei placet, ventum calidum repente ex thesauris suis aduocat, & dicto citius soluitur glacies omnium fluminum, & lacuũ, & marium simul, & vbique ex tectis domorum, ex montibus, & collibus defluunt aquæ. Ita ferè in momento Deus rigorem frigoris maximum cum caloris suauitate commutat: sed verba singula explicemus. Qui dat niuem, sicut lanam, id est, niuem demittit è cælo tantæ magnitudinis, vt frusta singula floccos lanæ imitari videantur. Comparatur enim hoc loco nix lanæ, non solùm ob similitudinem leuitatis, & candoris, sed vt magnitudo niuis ostendatur: aliquando enim ita modicè ningit, vt frustula niuis videantur similia atomis, sed alias, vt diximus, ita granditer ningit, vt frusta niuium lanarum floccos imitentur. Nebulam sicut cinerem spargit. Sanctus Hieronymus in commentario huius loci reprehendit latinum Interpretem, quòd nebulam verterit, cùm pruinam vertere debuisset: sed latinus Interpres non verba hebraica, sed græca traduxit in latinum idioma. Verbum autem græcum hoc loco positum ὀμίχλην, nebulam propriè significat. quamuis autem vox hebraica, chephor, כְּפֹר pruinam significet, & sit ad propositum huius loci, vbi de frigore agitur: tamen textus facilè conciliantur. Siquidem quando densa pruina decidit, nebulosum, siue caliginosum aërem reddit, & ipsa pruina ex caliginoso vapore concrescit. Porrò comparatio pruinæ cum cinere ad densitatem pruinæ pertinet, sicut diximus de comparatione niuis cum lana. Itaque sensus est, tanta densitate pruinam caliginosam, siue nebulam ex pruina diffundit, vt cinerem spargere videatur: cinis enim fusus obscurissimam nebulam facit. Mittit crystallum suam sicut buccellas: crystallus vox est græca, & non solùm quam vulgo crystallum dicimus, sed etiam glaciem significat: & hoc loco glaciem significare apertè colligitur ex voce hebraica. Aliqui per crystallum hoc loco grandinem significari volunt, quæ est aqua in aëre congelata; sed grando non habet similitudinem buccellæ, neque dicitur hebraicè cerach, קֶרַח sed, barad, hoc autem loco est, carecho, glaciem suam, non berado, grandinem suam: denique grando in æstate potissimum descendere solet, proinde non efficit in aëre frigus, de quo hic dicitur, Ante faciem frigoris eius quis sustinebit? Illud igitur, qui mittit crystallum, non significat, qui de cælo descendere facit; sed qui iussu suo causa est, vt glacies frigidissima in terra existat. quomodo dicebatur Deus mittere Prophetas, & Ioannes dicitur homo missus à Deo, qui tamen non de cælo cadebant. Illud, sicut buccellas, significat fragmenta glaciei, quæ tempore frigidissimo passim inueniuntur in terra, vbicunque aliquid aquæ fuerat, similia esse buccellis panis, quia figuram habent fragmentorum panis. Ante faciem frigoris eius quis sustinebit? Hæc est apostrophe Prophetæ admirantis frigoris vehementiam, quasi dicat, Quis tantum frigus tolerare poterit! Ante faciem frigoris eius, id est, coram tanto frigore, siue ad præsentiam tanti frigoris quis sustinere poterit! quis non congelabitur, & peribit! est enim hebraica phrasis, ante faciem, pro, coram, vsitatissima.

בָּרָד קָרְחוֹ בְּרָדוֹ

Emittet verbum suum, & liquefaciet ea: flabit spiritus eius, & fluent aquæ. VII.

Descripsit hactenus vehementissimum frigus ex niue, pruina, & glacie:

nunc ostendit quanta facilitate, & celeritate Deus illud recedere faciat. Emittet, inquit, verbum suum, id est, mandatum suum, & liquefaciet ea. Iubebit Deus, & mox liquescent nix, pruina, & glacies. & continuo frigus remittetur. Modus autem quo id faciet Deus, explicatur, cum subiungitur, Flabit spiritus eius, & fluent aquæ, id est, iubente Deo surget ventus australis, perflabit vndique aërem, & nix, pruina, & glacies soluentur in aquas.

VIII. Qui annunciat verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israel.

IX. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Concludit ostendens, quantum intersit inter prouidentiam Dei erga populum suum, & alias nationes. Alias enim nationes docuit Deus per effecta naturalia, vt ex rebus creatis agnoscerent creatorem: sed populum suum ipse docuit per Prophetas suos. Qui annunciat verbum suum Iacob, id est, lauda Hierusalem Dominum, qui annunciat verbum suum populo suo Iacob, loquens illi per Mosem, & Prophetas; & qui demonstrauit iustitias, & iudicia sua Israëli per Mosem, cui Deus ipse legem dedit, vt eam traderet populo suo Israël: & ex hoc intelliges, quia non fecit taliter omni nationi, quia tibi soli, non alijs iudicia sua, leges videlicet suas manifestauit. Porrò ista conclusio conuenit quidem terrenæ Hierusalem, cui Deus misit Prophetas, qui annunciarent verba eius, & docerent leges eius: sed multo magis conueniunt spirituali Hierusalem, quæ est Ecclesia, quæ recepit ipsum Verbum Dei incarnatum per Apostolorum prædicationem, & multo sublimiorem legem, iustitias, & iudicia didicit: sed perfectissimè conueniunt cælesti Hierosolymæ, cui Deus ipse coram annunciat Verbum suum, & in ipso Verbo vident omnes habitatores Hierusalem iudicia Dei, ordinem, ac dispositionem, & rationes prouidentiæ diuinæ; quæ nobis sunt abyssus multa. Verè igitur, non fecit Deus taliter omni nationi, sed cælestis patriæ habitatores præ omnibus alijs hominibus, dilexit, & diligendo felicissimos fecit. Hæc mihi visa est literalis expositio huius obscurissimi Psalmi, in qua S. Ioannem Chrysostomum ex Patribus præcipuè imitatus sum, quantum ad illos versiculos, Qui dat niuem sicut lanam, &c. Quia tamen hæc pars obscurissima est, indicabo breuissimè quid sanctus Hilarius, & sanctus Augustinus senserint. Igitur sanctus Hilarius existimat, in illis verbis, Qui dat niuem sicut lanam, &c. Prophetam declarare, quæ sit via ad cælestem Hierusalem, de qua dixerat, Lauda Hierusalem Dominum. Viam autem esse dicit per multas tribulationes, & angustias; easq. significari per niuem, pruinam, & glaciem, & frigus fermè intolerabile: sed ex his omnibus tandem liberandos peregrinos Dei, flante spiritu consolationis, & refrigerij. Sanctus Augustinus paulò aliter exponit. Dicit enim, Prophetam post commemorata bona cælestis Hierusalem in tribus versiculis, commemorare bona peregrinantium in sequentibus versiculis, & eius expositio satis prolixa nota est in libris eius: nos ad eius imitationem, aliam similem adiungemus. Igitur illud, Qui emittit eloquium suum terræ,

exponi potest de consolatione scripturarum, quam hic habemus, quasi manna de cælo pluente in desertum. Illud autem, qui dat niuem, sicut lanam; potest exponi de consolatione, quam accipiunt Sancti ex tribulationibus, iuxta illud Apostoli, Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra: nam nix quidem frigore affligit, sed lana calore suo fouet, & calefacit. Itaque Deus, dat niuem sicut lanam, quia dat niuem, ac si daret lanam; dat enim tribulationem, quæ Sanctis conuertitur in consolationem. Illud, Nebulam sicut cinerem spargit; referri potest ad pœnitentiam, ad quam pertinet cinis: Deus enim spargit nebulam, siue pruinam tribulationis, ex qua multi compunguntur ad pœnitentiam; atque ita Deus dat nebulam sicut cinerem, quia dat nebulam, ac si daret cinerem, quia tribulatio ad pœnitentiam adducit. Illud denique, mittit crystallum suam, sicut buccellas; exponi potest de maxima consolatione, quam Deus in tribulatione concedit: tunc enim mittit crystallum sicut buccellas, quando ita dat glaciem, ac si daret panem, quia in ipsa glacie tribulationis infundit panem consolationis.

PSALMVS CXLVIII.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

RES postremi Psalmi, qui habent in titulo, Alleluia, inuitant omnes res creatas ad laudandum creatorem; & quidem in Psalmo 148. enumerantur ordine res omnes creatæ, & quasi vocantur ad chorum, vt suo modo omnes canant: in Psalmo sequenti iniungitur hominibus, vt ij potissimum Deum laudent, qui plura, & maiora beneficia receperunt: in postremo mandatur ijsdem hominibus, vt non solùm Deum laudent, sed per omne genus instrumentorum musicorum laudent.

EXPLICATIO PSALMI CXLVIII.

LAudate Dominum de cælis: laudate eum in excelsis. I.

Laudate eum omnes Angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius. II.

Primo loco inuitantur Angeli, qui in summo cælo, tanquam in ipsa Regis æterni aula resident. Porrò vox illa, laudate, non est imperantis, neque propriè exhortantis, quasi Angeli desint officio suo, sed est inuitantis per affectum complacentis, & optantis, quasi dicat Propheta Dei amore vehementer accensus,

Vtinam omnes res creatæ creatorem laudent, & vos Angeli, qui primi estis in ordine rerum creatarum, pergite, vt facitis, laudate Dominum. Illud, de cælis, significat locum, vbi Angeli degunt, vt sensus sit, Laudate Dominum de habitaculo vestro cælesti vos omnes, qui estis in cælo. Idem verò reperitur cùm additur, Laudate eum in excelsis. Deinde clarius explicatur, qui sint qui habitant in excelsis, cùm dicitur, Laudate eum omnes Angeli eius: & idem alijs verbis repetitur, cùm additur, Laudate eum omnes virtutes eius, id est, omnis exercitus eius, vt habetur in hebræo. Per virtutes Dei, siue exercitum, & militiam Dei, intelligi debere Angelos, non Solem, & Lunam & Stellas, vt aliqui volunt, perspicuum est primo ex consuetudine Dauidis, qui frequentissimè idem repetit alijs verbis: secundo ex Patribus, qui hunc locum exponunt, ac præsertim ex Chrysostomo, qui virtutes hoc loco dicit esse Cherubim, & Seraphim, & cæteros Angelos: tertio ex cap. 2. Lucæ, vbi Angeli dicuntur multitudo militiæ cælestis: quarto ex Psalmo 102. vbi clarius Angeli dicuntur virtutes Dei, & ministri qui faciunt verbum eius.

III. Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes stellæ, & lumen.

IV. Laudate eum cæli cælorum, & aquæ omnes quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini.

Ab Angelis, qui mente, & intelligentia præditi Deum propriè laudant; descendit ad corpora cælestia, quæ non laudant mente, vel intelligentia, qua carent, sed laudant magnitudine, velocitate, efficacitate, splendore, & pulchritudine admirabili; quomodo omne opus egregium, opificem laudare dicitur. Ac primo nominat Solem, qui omnium consensu princeps est luminum reliquorum: deinde addit Lunam, quæ vel absolutè, vt Patres velle videntur, præsertim S. Augustinus lib. 2. de Gen. cap. 16. vel certè quo ad apparentiam, & efficaciam in corpora inferiora, maior est omnibus alijs stellis: postea adiungit stellas cæteras: postremo subiungit lumen, per quod intelligimus lumen à Sole, Luna, & stellis diffusum in corpora inferiora, ac potissimum in aërem, vnde nos omnes mirificè recreat. His enumeratis, quæ continentur in cælo, transit ad ipsum cælum, & vocat cælos cælorum, id est, cælos superiores, quibus subiecti sunt cæli inferiores, in quibus nubes concrescunt, & aues volant. vnde in Scripturis legimus nubes cæli, & volucres cæli. His cælis superioribus adiungit aquas, quæ super cælos sunt, vt nihil omnino sit in parte Mundi superiore, cuius non meminerit. Porrò de aquis istis aliqua videntur extra controuersiam esse debere, alia disputationi hominum permittuntur: primo certum esse debet, aquas esse corporales, non spirituales; in quo errasse Origenem conuincit S. Epiphanius in epist. ad Ioannem Episcopum Hierosolymæ, quam S. Hieronymus latinam fecit, nec non Basilius, & Ambrosius de opere sex dierum. Secundo esse super cælum æthereum, non vt quidam voluerunt, in cælo aëreo: nam hoc loco indicat Propheta, eas esse super cælos cælorum; quia cùm dixisset, Laudate eum cæli cælorum, mox adiungit, Et aquæ omnes, quæ super cælos sunt, illos videlicet, quos immediatè nominauerat cælos cælorum. & in Psal. 102. de cælo eodem loquens Propheta dicit, Extendens cælum, sicut pellem, qui tegis aquis

aquis superiora eius. & apertè in primo capite Geneseos, ponit Moses aquas super Firmamentum, in quo firmamento paulò post stellas posuit. Et apertissimè in hymno trium puerorum Danielis cap. 3. enumerantur ordine omnia opera Domini: & primo loco ponuntur Angeli, deinde cæli, & aquæ quæ super cælos sunt, postea Sol & Luna, & stellæ, & cætera inferiora, atque hæc est sententia veterum Patrum, vt notauimus in Psal. 103. vers. 3. tertio esse aquas incorruptibiles, & sempiternas: nam de ijs, quæ hucusque numerata sunt, dicitur in sequenti versiculo, Statuit ea in æternum, & in seculum seculi.

Quia ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. V.

Statuit ea in æternum, & in seculum seculi: præceptum posuit, & non præteribit. VI.

Hæc est ratio cur omnia, quæ hactenus nominata sunt, Deum laudare debeāt: quoniam ab illo facta sunt, & in æternum incorrupta permanebunt: & quod est admirabilius, non magno labore, nec multo tempore, sed verbo, atque imperio fecit vt essent, & in æternum essent. Ipse dixit, Fiat lux, & facta est lux. Ipse mandauit rei non existenti, vt existeret, & mox obediens cœpit existere, quæ antea nihil erat. Statuit ea in æternum, & in seculum seculi, id est, constituit, vt semper maneant, & non ad morem inferiorum corporum oriantur, & occidant. Præceptum posuit, id est, decretum de hac re fecit Deus, & non præteribit, id est, & hoc decretum non præteribit, non abibit in auras, sed manebit, & manens res ipsas conseruabit, vt nec ipsæ prætereant. per hoc præceptum intelligitur natura incorruptibilis, quam Deus Angelis, & cælestibus corporibus in creatione attribuit. Potest etiam per præceptum positum, intelligi præceptum datum rebus cælestibus, id est, Angelis, vt semper Deum laudent, Soli, & Lunæ, & stellis, vt circum eundo, & illustrando seruiant humano generi, quod præceptū non præteribit, id est, vt exponit S. Hilarius, non irritum erit; vt re vera non irritum fuisse experimento didicimus. Euthymius legit, non præteribunt: sed codices hebraici, græci, & latini omnes, quos videre potui, habent, non præteribit.

Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyssi. VII.

Transit nunc ad elementa corruptibilia, & Mundum inferiorem, vbi sunt terra, aqua, & aër, & animantia terrestria, aquatica, & volatilia: nec non tonitrua, fulmina, grandines, venti, & alia id genus. Ex quo apertissimè refelluntur Manichæi, qui res istas inferiores non à Deo bono, sed à malo quodam principio condita fabulabantur. Laudate, inquit, Dominum de terra. dixerat, Laudate Dominum de cælis: nunc dicit, Laudate Dominum de terra: quoniam Dominus in principio creauit cælum, & terram: & sicut ad cælum, quod est sedes Angelorum, omnia superiora reuocauit: sic ad terram, quæ est sedes hominum, omnia inferiora reuocare voluit. Hæc videlicet est causa, cur non primo loco nominauerit ignem, aut aërem, aut aquam: quoniam terra est altera

pars Mundi, & homini habitatori terræ cætera omnia, siue ignis, siue aër, siue aqua deseruiunt. Sed posteaquam dixit, Laudate Dominum de terra, id est, omnia, quæ estis in terra, vel pertinetis ad terram: incipit particularia numerare, & primo loco meminit aquarum, & piscium, quæ sunt in locis terræ decliuioribus: nam per Dracones intelliguntur hoc loco magni pisces, & per abyssos intelliguntur aquarum profunda, in quibus pisces habitant: ita S. Io. Chrysostomus, qui id probat ex Psal. 103. Draco iste, quem formasti ad illudendum ei, id est, mari. & Psal. 73. Contribulasti capita Draconum in aquis.

VIII. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius.

Ab aquarum abysso transit ad aërem, vbi inueniuntur ignes, id est, fulgura, fulmina, coruscationes: item grando, nix, glacies; item spiritus procellarum, id est, venti vehementes, qui tempestates excitant, & ingentes pluuias secum ferunt, quæ omnia faciunt verbum eius, id est, obediunt præcepto eius: quod postremum addi voluit Spiritus sanctus, ne Manichæus aliquis, aut Atheus suspicaretur, vel hæc mala esse, quòd sæpè magnas calamitates hominibus inducant, vel casu fieri, vt fulmine quis percellatur, vt grando vineas vrat, vt vi procellarum nauigia pereant. Deus igitur vtitur his rebus, vt instrumentis iustitiæ, vel misericordiæ suæ, ad malos puniendos, vel bonos admonendos, ac per hoc non casu eueniunt, neque res malæ dici debent, sed bonæ cum bono Deo seruiant.

IX. Montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes Cedri.
X. Bestiæ & vniuersa pecora, serpentes, & volucres pennatæ.

Nunc tandem ab aëre ad terram reuertitur, & enumerat primo partes ipsius terræ eminentiores, Montes & colles, ex quibus subintelliguntur campi patentes, & valles: neque enim mōtes, & colles sine campis, & vallibus esse possunt. Deinde transit ad ea quæ nascuntur ex terra, & primo nominat ligna fructifera, deinde infructifera, quales in primis sunt Cedri, quæ tamen ad ædificandas domos, & naues necessariæ sunt. Postea conuertit orationem ad animantia, quæ terram inhabitant, & ipsa genera breuiter attingit, bestias syluestres, iumenta, & pecora domestica; serpentes qui per terram repunt; & aues, qui per aërem volant. Atque ista omnia ad Deum laudandum prouocat, non quòd ista Deum nouerint cogitare, nedum laudare; sed vt homines considerantes vtilitatem, quæ ex illis capitur, Deum laudent, eiq. debitas gratias agant. At, inquies, quæ vtilitas ex agrestibus feris, ex serpentibus, leonibus, muscis, & culicibus capitur? Magna omnino vtilitas ex animantibus illis capitur, quæ nobis vel terrorem incutiunt, quales sunt leones, & serpentes; vel molestiam adferunt, quales sunt culices, & muscæ. Nam erudiunt nos ad humilitatem, dum in memoriam nobis reuocant inobedientiam & superbiam parentum primorum in nos generatione transfusam, ob quam imperium in animantia, magna ex parte perdidimus.

Reges terræ, & omnes populi: Principes, & omnes Iudices terræ. XI.

Iuuenes, & virgines: senes cum iunioribus laudent nomen Domini, quia exaltatum est nomen eius solius. XII.

Postremo genus humanum citat ad laudes Dei, atque vt omnes homines cóprehendat, tres differentias hominum enumerat, potestatis, sexus, & ætatis. Reges, inquit, & populi, id est, qui imperant, & qui parent: & quoniam, qui imperant, non sunt eiusdem ordinis, sed alij alijs præsunt, addit, Principes, supremi videlicet, & omnes iudices, qui à Principibus auctoritatem habent, atque hæc est differentia potestatis. Iuuenes, & virgines, id est, viri, & feminæ, quod pertinet ad differentiam sexus. Senes cum iunioribus, quæ est differentia ætatis. Omnes igitur siue Principes, siue priuati; siue viri, siue feminæ; siue senes, siue adolescentes laudent nomen Domini; quoniam exaltatum est nomen eius solius, id est, quoniam non est aliud nomen verè sublime, & altum, & omni laude dignum, nisi Dei nomen. Res enim creatæ quamuis magnæ, si ad magnitudinem Dei comparentur, nihil sunt. & quicquid magnitudinis, & excellentiæ habent, ab illo habent, qui solus altissimus iure nominatur & est.

Confessio eius super cælum, & terram, & exaltauit cornu populi sui. XIII.

Reddit rationem, cur dixerit, exaltatum est nomen eius solius; quoniam, inquit, confessio eius est super cælum, & terram, id est, quia omnia quæ in cælo, & quæ in terra sunt confitentur laudes eius. ita pleni sunt cæli, & terra gloria eius; vel vt ait Habachuc, Operuit cælos gloria eius, & laudis eius plena est terra: ideò exaltatum est nomen eius solius. & exaltauit cornu populi sui, id est, ipse per se solus sublimis, & excelsus exaltauit potentiam, & gloriam populi sui Israel, quia elegit eum sibi in populum peculiarem, deditq. illi diuinas leges proprio digito scriptas, ac singulari prouidentia curam illius gerit.

Hymnus omnibus sanctis eius, filijs Israel, populo appropinquanti sibi. XIV.

Hæc est conclusio Psalmi, quasi dicat, Igitur hymnus Deo canendus præcipuè conuenit omnibus sanctis eius, id est, omnibus Deo dicatis, & consecratis, filijs Israel videlicet, qui populus est præter cæteros omnes Deo ipsi propinquans vera cognitione, & fide, vero cultu, & adoratione, vera filiali fiducia, & dilectione. Sed rectissimè admonet S. Augustinus, hæc non dici de filijs Israel secundum carnem, sed de filijs Israel secundùm spiritum. siquidem filij Israel secundùm carnem dura ceruice cùm essent, Deo non propinquabant. Sic enim loquitur S. Prothomartyr Stephanus Act. 7. Vos semper Spiritui sancto restitistis. sicut Patres vestri, ita & vos: quem Prophetarum non sunt persecuti Patres vestri? & occiderunt eos, qui prænunciabant de aduentu iusti, cuius vos nunc proditores, & homicidæ fuistis: Apostolus autem ad Rom. 9. demonstrat, qui sint veri filij Israel appropinquantes Domino, cùm ait, Non omnes qui ex Israel,

hi sunt Israelitæ: neque qui semen Abrahæ, omnes filij; sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filij carnis, hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine. & ad Rom. 4. scribit, eos ad filios Abrahæ pertinere, qui sectantur vestigia fidei Patris nostri Abrahæ, siue ex circuncisione, siue ex præputio sint. Neque enim excludere debemus omnes Israelitas secundùm carnē, alioqui etiam Prophetas, & Apostolos excluderemus, sed eos tantum excludimus, qui solùm secundùm carnem Israelitæ sunt, & non secundùm spiritum, quales erant ij, de quibus loquitur S. Stephanus loco citato, & quibus Præcursor Domini dicebat, Genimina viperarum quis vobis demonstrauit fugere à ventura ira? & nolite dicere, Patrem habemus Abraham Luc. 3. & quibus Dominus ipse dicebat, Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. &, Vos ex patre diabolo estis Ioan. 8. Denique tales sunt, qui post abnegatum Dominum dispersi sunt inter gentes, & sine Rege, sine Sacerdotio, sine Deo viuunt in hoc mundo.

PSALMVS CXLIX.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

PSALMVM hunc exponunt græci de victorijs Machabæorū, alij de victorijs ipsius Dauidis. Sed nescio vbi legatur vel tempore Dauidis, vel tempore Machabæorum fuisse ab hebræis alligatos Reges nationum in compedibus. Alij misticè exponunt omnia de victoria spirituali Ecclesiæ aduersus infideles. Quas expositiones vt non reijcio, ita existimo ad literam Psalmum esse exponendum de obligatione, qua tenetur populus Dei laudare Dominum suum præter cæteras gentes, ob gloriam sempiternam sibi promissam, & ad quam finito præsenti exilio sine dubitatione perueniet.

EXPLICATIO PSALMI CXLIX.

1. CAntate Domino canticum nouum, laus eius in Ecclesia sanctorum.

Primus hic versiculus alloquitur eos, quibus dictum est in fine Psalmi superioris, Hymnus omnibus sanctis eius, populo appropinquanti sibi. Sunt enim hi tres vltimi Psalmi inter se connexi, & vnus continuatur cum alio. & ea causa est fortasse, cur in officio Ecclesiastico in fine laudum matutinarum quasi vnus Psalmus tres isti Psalmi concinantur. Ait igitur, ò vos Sancti, qui populus estis Deo propinquans, Cantate Domino canticum nouum, id est, cæteræ creaturæ cantant canticum ratione creationis, quod est canticum vetus; vos autem cantate canticum ratione renouationis, iustificationis, glorificationis, quod est canticum nouum, super noua materia, à nouis hominibus decantandum.

Laus eius in Ecclesia sanctorum. hæc est ratio verborum superiorum, quasi dicat Propheta, Vos sancti cantate Domino canticum nouum, quia decet, vt laus Dei potissimum audiatur in congregatione Sanctorum.

Lætetur Israel in eo, qui fecit eum, & filij Sion exultent II.
in Rege suo.

Canticum nouum magnam habet lætitiam, quoniam annunciat beneficia perfectæ felicitatis, & quia ex ardentissimo amore procedit. Igitur Israel, populus Dei electus, qui cantat canticum nouum, lætetur cantando in eo, qui fecit eum, in ipso conditore suo, qui non solùm creauit naturam, sed etiam donauit gratiam, & sic fecit non solùm vt esset, sed vt esset Israel. & filij Sion exultent in Rege suo. est repetitio per alia verba; nam filij Sion, ipse est Israel. Rectè in Biblijs recognitis sublatum est, filiæ, & repositum, filij: quoniam in hebræo, & græco habetur, filij Sion, & sic legunt S. Augustinus, S. Hieronymus, S. Chrysostomus, Euthymius, & alij. neque deerant textus latini, qui haberent, filij, vt videri possit typographorum vitio irrepsisse vox, filiæ, pro filij.

Laudent nomen eius in choro, in tympano & psalterio III.
psallant ei.

Neque solum cantent canticum nouum cum lætitia, & exultatione; sed etiam instrumenta musica ad voces suas adiungant, id est, non solùm ore, sed etiam opere, non lingua tantum, sed etiam manu, hoc est vita, & moribus cantent. per chorum, intelligunt aliqui instrumentum musicum, vt etiam per tympanum, & psalterium. quod clarius colligi videtur ex Psalmo sequenti. dicunt autem chorum, cùm accipitur pro instrumento, tibiam significare. sed possumus etiam per chorum intelligere multitudinem cantorum simul canentium, vt sonat vox græca, & latina; & vt Patres intellexerunt. Ait igitur, laudent eum in choro vocibus consonis simul concinentes, in tympano, & psalterio manibus psallentes lætitiæ sonitum edant.

Quia beneplacitum est Domino in populo suo, & exaltabit IV.
mansuetos in salutem.

Hæc est ratio cantici noui, quia complacuit sibi Dominus in populo suo, id est, amauit eum ab æterno ex mera benignitate sua. hoc beneplacitum Dei, græcè εὐδοκία, est fundamentum, & prima radix omnium bonorum nostrorum; nam ideò prædestinauit, ideò vocauit, ideò iustificauit, ideò glorificauit; quia complacuit sibi in populo suo. de hoc dicit Dominus Luc. 12. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis Regnum. hoc beneplacitum passim in suis Epistolis B. Paulus prædicat. Merito ergo materia est cãtici noui. & exaltabit mansuetos in salutem. Non complacuit solùm sibi Deus in mente sua, sed hoc beneplacitum re ipsa implebit, quia exaltabit mansuetos in salutem, id est, populum suum humilem, & mitem, vt vera membra eius, qui dixit mitis sum, & humilis corde, exaltabit vsque ad summam excellentiam, quæ est æterna salus. quidam latini codices habent, exaltauit: sed emendata lectio habet,

habet, exaltabit. nam & in græco, & in hebræo habetur, in futuro, exaltabit: vtrunque est verum, nam exaltauit in spe, & exaltabit in re.

V. Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.

Hic iam describit futuram gloriam electorum, ob quam toto corde cantare debebant canticum nouum. Exultabunt, inquit, sancti in gloria illa cælesti, ad quam non perueniunt nisi verè sancti: & simul lætabuntur in cubilibus suis, in loco illo summæ quietis. Amodo enim dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis Apoc. 14. Itaque Sancti in gloria requiescent à laboribus, sed non requiescent ab actione laudationis. erunt in cubilibus, vt quiescant; non vt dormiant.

VI. Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum.

In illa superna felicitate adeo non sunt ociosi sancti, vt & ore cantent, & manibus gladios vibrent. In textibus hebraicis, & græcis habetur Exaltationes Dei, vt etiam legitur in Biblijs recognitis. tamen S. Augustinus, & quidam alij legunt, Exultationes Dei. facilè fuit vnius literæ mutatione inducere hanc varietatem: sed in sensu nulla dissensio est: nam Sancti cum gaudio magno laudant, & exaltant magnitudinem Dei. proinde simul exaltant, & exultant. Per gladios autem intelligimus potestatem iudiciariam, qua Sancti omnes in die nouissimo ferient persecutores suos, iuxta illud Deuter. 32 Si acuero vt fulgur gladium meum, & si arripuerint iudicium manus meæ.

VII. Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.

Ad hoc vtentur sancti gladijs bis acutis, vt in die iudicij vindictam sumant de hostibus suis, & eos increpent, atque eis exprobrent iniquitates suas: Stabunt enim tunc iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt. Sap. 5. Ex hoc loco intelligi potest, paulò duriorem esse eorum expositionem, qui hæc referunt ad conuersionem iniquorum, qui dicuntur occidi gladio verbi Dei: nam qui conuertunt iniquos, eosq. feliciter occidunt gladio verbi, occidentes in eis peccatum, & resuscitantes iustitiam; non sumunt de eis vindictam, sed beneficio maximo illos afficiunt.

VIII. Ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.

Diximus per gladios, intelligi iudiciariam potestatem, ideò non debet absurdum videri, si dicantur sancti habere gladios in manibus ad faciendam vindictam; & ad alligandos Reges in compedibus. potestas enim iudiciaria vtrunque facere potest, & ferire condemnando, & alligare in compedibus, sententiam per ministros suos exequendo. tunc igitur Sancti alligabunt Reges gentium in compedibus, & nobiles eorum, id est, Principes terræ in manicis ferreis, quando cum Christo in extremo die iudicij sententiam ferent aduersus Antiochos, Herodes, Nerones, Diocletianos, & cæteros Principes infideles, ac dicent,

dicent, ligatis manibus, & pedibus proijciantur in tenebras exteriores, Matth. 22.

Vt faciant in eis iudicium conſcriptum; gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius. IX.

Hic apertè declarat Propheta quorſum dixerit, Ad faciendam vindictam, &, Ad alligandos Reges in compedibus. Vt faciant, inquit, ſancti, qui in terris iniuſtè iudicati ſunt, iuſtum iudicium, iam olim conſcriptum, decretum, & firmatum, & quaſi in columna, inquit Chryſoſtomus, inciſum, vt mutari non poſſit. Gloria hæc ſedendi cum Chriſto in nubibus, & iudicandi mundum, & Principes eius, erit omnibus ſanctis eius. Quamuis enim Beda in ſermone de S. Benedicto dicat, in iudicio duos ordines futuros electorum; vnum iudicantium cum Chriſto, alterum miſericorditer iudicandorum: tamen illi qui miſericorditer iudicati fuerint, poſtea etiam iudicabunt cum Chriſto perſecutores ſuos, vt conſtat ex B. Paulo 1. Cor. 6. Neſcitis, quia ſancti de hoc mundo iudicabunt? ſi ergo in vobis, id eſt, à vobis iudicabitur mundus, indigni eſtis, qui de minimis iudicetis? Verè igitur gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius.

PSALMVS CL.

Titulus, & Argumentum.

Alleluia.

IN hoc poſtremo Pſalmo inuitatur populus Dei ad laudes Domini in ſummo cælo habitantis, cum omnibus muſicis inſtrumentis, vt hoc modo demonſtret ardentiſſimum affectum ſuum.

EXPLICATIO PSALMI CL.

LAudate Dominum in ſanctis eius, laudate eum in firmamento virtutis eius. I.

Laudate Dominum in ſanctis eius, id eſt, ò vos electi, & ſancti laudate Dominum in ſanctuario cælesti habitantem. Nam vox hebræa, chodes, ſanctitatem propriè, & ſanctuarium ſignificat. & quamuis cùm alijs punctis legi poſſet, in ſancto eius, & in numero multitudinis, in ſanctis eius, & exponi de ſanctis hominibus, vt ferè Patres exponunt; tamen quia in ſecunda parte verſiculi idem repeti ſolet, & ibi expreſsè legitur, laudate eum in firmamento virtutis eius, & per firmamentum intelligitur cælum ex 1. cap. Geneſeos; ideò ad lite- קֹדֶשׁ

literam videtur omnino per vocem, in sanctis eius intelligendum esse sanctuarium cæleste, quod ad Hebræos 9. vocatur sancta, in numero multitudinis, Introiuit, inquit, semel in sancta. Quia tamen sanctuarium Dei supremum sunt animæ iustorum, imò ipsi sancti sunt templum Dei: ideò potest etiam cum Patribus simpliciter hic locus exponi de sanctis hominibus, quatenus in eis Deus habitat, vt in præcipuo sanctuario suo. Laudate eum in firmamento virtutis eius. vox, firmamentum, eadem est hoc loco etiam in textu hebraico, quæ est in 1. cap. Gen. proinde non est dubium, sensum esse, laudate eum in firmamento virtutis suæ, id est, in fortissimo palatio suo, quod est cælum, habitantem vel in firmissimo throno suo cælesti residentem: nam Dominus ait Matth. 5. Nolite iurare per cælum, quia thronus Dei est. & quemadmodum paulò ante diximus, sanctuarium Dei esse sanctos homines, sic etiam dicere possumus, per firmamentum syderibus plenum, intelligi posse Ecclesiam sanctorum, qui veluti stellæ fulgent, & in quibus Deus sedet, vt in præcipuo solio suo. Anima enim iusti sedes est sapientiæ.

II. Laudate eum in virtutibus eius, laudate eum secundùm multitudinem magnitudinis eius.

Docet, Deum esse laudandum, non quia in cælo simpliciter habitat; sed quia in eo habitat, vt omnipotens Imperator, & Dominus omnium rerum: nam per virtutes hoc loco non intelliguntur virtutes morales, neque exercitus Angelorum, sed robur, ac potentia: & per multitudinem magnitudinis intelligitur excellens magnitudo: quo modo alibi dixit idem Propheta, Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ; & alibi, Secundùm multitudinem miserationum tuarum, id est, quàm magna excellentia dulcedinis tuæ; & secundùm eximiam misericordiam tuam. est enim phrasis hebraica, per vocem, rab, significare multum, & excellens. Ergo, inquit, laudate eum in virtutibus eius, id est, ob magnas vires, & magnum robur eius: laudate eum secundùm multitudinem magnitudinis eius, id est, magnificè laudate eum, quoniam eximia est magnitudo eius, cùm sit absolutè, & simpliciter magnus.

רב

III. Laudate eum in sono tubæ, laudate eum in psalterio, & cithara.

Tria sunt instrumentorum musicorum genera, vox, flatus, & pulsus. omnium meminit hoc loco Propheta: nam in hoc versiculo nominantur tubæ, quæ flatu sonitum reddunt, psalterium, & cithara, quæ pulsu chordarum resonant. Psalterium enim esse instrumentum decem chordarum, non semel legitur in Psalmis.

IV. Laudate eum in tympano, & choro, laudate eum in chordis, & organo.

Hic numerantur omnia genera: nam tympanum, & chordæ pulsantur, chorus est vt alibi diximus, vel instrumentum musicum nobis incognitum, vel concentus vocum humanarum; organum inflatur quamuis enim ignotum sit quid organum hoc loco significet: tamen probabiliter dici potest, esse instrumentum plurium

plurium tibiarum simul coniunctarum ; ad cuius postea imitationem facta sunt ea, quæ nos organa vocamus.

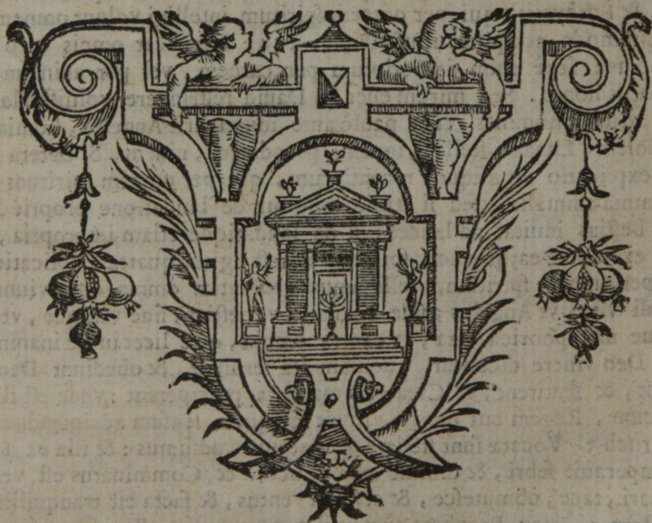
Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis; omnis spiritus laudet Dominum. V.

Cymbala quatiuntur, & tinnitum reddunt. Dicuntur autem cymbala iubilationis, quæ magnum, lætumq. sonitum reddunt, quales sunt campanæ apud Christianos. Mysticè à Patribus instrumenta ista exponuntur, vel pro sensibus corporis, vt à Chrysostomo, vel pro virtutibus animi, vt à sancto Augustino. Concludit Psaltes, Omnis spiritus laudet Dominum. Sunt autem quatuor huius loci explicationes. Prima sancti Augustini est, qui per Spiritum intelligit spiritualem vim, vt opponitur carni. Quia, inquit, sapere secundùm carnem, mors est: Omnis spiritus laudet Dominum, id est, omnis qui spiritualis est, & de Spiritu sancto viuit, laudet Dominum. Sed Beatus Augustinus non obseruauit proprietatem linguæ hebraicæ: nam in hebræo est, col nesema, quæ vox non significat spiritum, vt opponitur carni, sed vt opponitur non spiranti, & non viuenti. Itaque, omnis sprritus hoc loco ponitur pro omni quod spirat, & viuit. Altera explicatio est Theodoreti, & Euthymij, qui per omnem spiritum intelligi volunt omnem hominem; quomodo accipitur illud Psalmi 144. Benedicat omnis caro nomini sancto eius: sæpè enim in Scriptura per carnem, vel per animam intelligitur totus homo. Sed mirum esset, si Dauid restringere voluisset laudis officium ad solos homines, cùm paulò ante inuitauerit Angelos, homines, bestias, Solem, Lunam, stellas, ignem, grandinem, niuem, & cætera omnia. Tertia explicatio est aliquot recentiorum, qui per omnem spiritum intelligunt omnia animalia. sed si Dauid loquitur de laudatione propriè dicta, frustra bestias inuitat ad laudes: si de laudatione etiam impropria, non debuit excludere ea, quæ non spirant. Potest igitur quarta explicatio adferri, vt per omnem spiritum, intelligamus generatim omnia quæ viuunt, siue spirituali vita, vt Angelos; siue animali, vt bestias; siue vtraque, vt homines; siue metaphorica vita, vt cætera omnia, quæ licet in se inanima sint, tamen Deo viuere dicuntur, quoniam ita seruiunt, & obediunt Deo, ac si viuerent, & sentirent, & Creatoris mandata perciperent: vnde est illud Ecclesiasticum, Regem cui omnia viuunt: in quem sensum accipiendum est illud Baruch 3. Vocatæ sunt stellæ, & dixerunt, adsumus: & illa ex Euangelio, Imperauit febri, & dimisit eam, Luc. 4. &, Comminatus est vento, & dixit mari, tace, obmutesce, & cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna, Marc. 4. Ergo Propheta cùm multa percurrisset, & videret se non posse omnia singillatim enumerare, & ad laudandum Deum inuitare, voluit compendio omnia comprehendere, & ait, Omnis spiritus laudet Dominum. Sed si omnia comprehendere volebat, cur non apertè dicebat, Omne quod subsistit, laudet Dominum. Ratio est, quoniam laudatio ad viuentes pertinet, & absurdum videtur, res mortuas, aut inanimas vocare ad chorum, præsertim cùm idem Propheta dixerit in Psalm. 113. Non mortui laudabunt te Do-

כֹּל נְשָׁמָה

te Domine. Et Ezechias apud Isaiam cap. 38. Viuens, viuens ipse confitebitur tibi. Voluit ergo Dauid potius dicere, Omne quod viuit, quàm omne quod subsistit laudet Dominum; vt declararet, se inuitare omnes res ad Deum laudandum, quatenus aliquo modo viuunt, vt supra explicatum est. Atque hic sit finis huius Commentarij. Precor autem Deum, vt quemadmodum dedit, vt has diuinas laudes vtcunque explicare possemus; ita ex magna misericordia sua donet, vt aliquando de peregrinatione perueniamus ad patriam, vbi præsentes præsentem toto corde diligamus, & sine vllo fine laudemus. Amen.

LAVS DEO.

INDEX
RERVM NOTABILIVM.
Prior numerus paginam indicat, Posterior Psalmi versiculum.

A

B

Deus

E

F

G

H

I

Im-

Lux

Mona-

N

O

P

Q

R

Tribu-

FINIS.

Errata Corrigenda.

Pagina **38.** ***linea*** **19.** iu *corrige* in. *idem* 62. 11. & 829.12. 913.5. 43.14. altiſſimæ, altiſſime 44.1 hominem, hominum 45 4 *a fine.* quud, quod 66.7. à fin. illis, illi. 74.6. à fin. ſe, ſi & 8. interpretati, interpretari. 78.20.Dum,Deum 85.4.à fin.vnetorum, ventorum 86.7.aliquid,aliqui 88.13.prӕterico, prӕterito 103.9.nullus nullius 108.2.cenceptio, conceptio 129.13.à fi. detorquèt,detorquĕt 132.11.à fi. vircutpm, virtutum 157.4. eindem,eandem 207.29.alijs,alij 214.8. pec tis, peccatis 11. omnin, omnia 215.15.parentem, parentum à fin.8. tribulatio, tribulato 222.18.fortiorem, fortiorum 235.19.à fi. cognoſcam,cognoſcant 249. 11. ſignificat, ſignificant 259.15.ab, ad 264.26.reuouatus, renouatus 265.7.à fi. deeſt verſus, corr. ſic S. Aug.cum alijs legiſſe, Ecce veteres poſuiſti dies meos. S.Ambroſ. legiſſe,Ecce paleſtras,&c.268.16.ſuut,ſunt. idem 788.7 278.4 Apoſtolos,Apoſtolus 292 7. à fi.id eſt,tolle virgulam 309.25.declimauimus, declinauimus 326.3.experdire,expedire 327.8.à fi.rrfugium,refugiũ 336.16.ſub,ſuper 348 16. vinibus, viribus 352 14.ductaram, ductarum 362 13.redde,& redde 367.11.á fin præcipue, prę-cipuę 378.7.ſeu,ſed 379.16.legantur,legatur 388.17.à fi.formido,& formido 393.2.à fi. & diuiſi,dele & 400.12.à fi.faciet, faciat 423.8.calciamentum,calceamentum 433.3.à fi. notant, notat 2.eum,cum idem.630.16 443.& abſconderunt,vt abſconderent 444.9 à fi.Hilaris, Hilarius 446.18.à fi.laudabuntur,& laudabuntur 14.ſpiritum, ſpiritus 448. 5. à fi.eitiſſime,citiſſime 458.18.a fi. & 9.item 459.9.deſtinxerunt,diſtinxerunt 471.5.à fi coagulatus, coagulatum 479.17.magnificantia,magnificentia 483.9.à fi.agricolturę,agriculturę 484.5.à fi. Moſi locutus eſt, adde, Deus 501.9.à fi.Ioannis,Ioannes 503.12.iufatuentur,infatuentur 511.15.à fi. terminos, terminus 523.7.à fi.coueni,conueni 530.14.à fi. popolum,populum 539.13.imperiorum,improperiorum 540.10.à fi.Cum accepero,&c. ſcribantur caractere maiore; ſunt enim verba pſalmi. 541 6.contemnacis,contemnatis 553.14.tuam, ſuam 555.4.à fi.maliuolam,maleuolam 567. 12. à fi.deuotionum,deuotionem 570.15.cynomia,cynomyia 591. exirent,exiret 603.3. à fi. deſcendubt,deſcendunt 618.20.& 15.à fi.conuertentur,conuertuntur 621.3.ponit, ponet 622.23. magnificiebat,magnifaciebat 625.1.non eſt,& non eſt 629.3.audiſti,adiuuiſti 631. 22. ciuitas, ciuitatis 648.11.à fi.ia,in 651.24.derelinquerint,dereliquerint 658.2.à fi. iumenti, iuramenti 665.20.Panthateuco,Pantateucho 670.23.paſſi,paſſi 678.5.quamis,quamuis 20.refugium,& refugium 680.13.creature,creaturę 681.10.ſimilis,ſimile 13.nequiſſima,nequiſſimi 684.8.cadent, cadunt à fi 14.ſui,tui 11.ſuos,tuos 3.ponitur,pariter 695.8.à fi.opifex,opificis 701.8.à fi.conſpecuit, conpeſcuit 709.12.illum? illam? 738.5.à fi.referantur,referatur 745.6. lectioees, lectiones 749.4. vtroque,in vtroque 752.16.indicaudum,indicandum 754.4 à fi. anachoretes, anachoritę 757.vlt.nicticoraces,nycticoraces & 15.à fi.exaudiui,adde,te 768.4.à fi.in illo,adde, & non ſubſiſtet 777.2.oonuertentur,conuertentur 779.22.herinacijs,heeinaceis 781.2. à fi. cœti,ceti 783.24.ſignificet,ſignificat 790.25.Dominus,Dominum 791.14.frtibus,fratribus 796.7.à fi.ſancti, deeſt ſui 802.8.à fi.triſtitię,hiſtorię 806.12.Aopllo,Apollo 807.10. à fi. Dauide, Dauid 809.12.à fi.dicent,dicet 813.12.infirmati,& infirmati 814.15.à fi.ſemper, ſuper 10.exitum,exitus 818.22.omnem,deeſt,terram 24.vere,verò 832.1.ſcient,ſciant 853.15. Angelorem, Angelorum 858.18.illi,illis 861.1.Deo,Deum 870.7.dicat,dicant 3.à fi facit,faciat 881.12.à fi.tuos? dele interrogationem 890.13.ab,ad 892.11 à fi inteſtimonijs,deteſtimonijs 905.8. à fi. omnia,omni 909.16.à fi.legis,legi 918.vlt.poteſt,poſt 924.4.quęrere, quęre 937.2.à fi. manu, manibus 960.2.fœcundę,fœcunda 973.2 abſcondiri,abſcondiſti 990.11.à fi.atris,atrijs 993.2. ragatum,rogatum 3.à fi.Aegyptę,Aegypte 998.23.operantur,operatur 1001. 7.à liberatione, ad liberationem 1005.21.quęrunt,quęrant 1028.19.in ablatiuo,corrige,in datiuo,qui ſeruit pro ablatiuo 1031.18.Domino,Dominũ 1060.5.à fi.bonorom bonorum 1065.8.iliuminas, illuminat.

488. 8. ἀσπιτη, συχέτω.

REGESTVM.

a A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz Aaaa

Omnes sunt Quaterniones, præter Aaaa *Ternionem.*

ROMÆ,
Ex Typographia Bartholomæi Zannetti. Anno, M. DC. XI.

SVPERIORVM PERMISSV.